Universidad de
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Habet ad unum Petrum Joannes a Sanz.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA SACRAE THEOLOGIAE, IN QVA QVICQVID IN VTROQVE TESTAMENTO

continetur, vt doctè, ita & piè & fideliter per Quæstiones, & Responsiones explicatur, DIVO THOMA AQVINATE Doctore Angelico autore, in tres potissimùm Partes quatuor Tomis contentas, diuisa.

* * *

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO *pertractatur, Reuerendissimi* THOMAE A VIO CAIETANI, *Tit. S. Xisti presbyteri Cardinalis Commentarijs illustrata. Cui pro omnium studiosorum commodo adiecimus, eiusdem Diui Thomæ Tractatum de Dei Omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etiam à Vio Quæstiones aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Potentia neutra, & conceptu Entis, omni cura ac studio emendata.*

HVIC ETIAM TOTI SVMMAE ITA A' SVMMI IVdicij viris expolitæ, ac à sexcentis mendis repurgatæ recèns accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam ab acutissimo Theologo ad singularum Quæstionum Articulos compendiosæ conclusiones, sacrarum literarum studiosis perquàm vtiles.

Indices rerum omnium singularium copiosissimos sequentes docent Pagina.

Lugduni,
APVD HVGONEM A' PORTA.
M. D. LVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bibliopôla Christiano Lectori, sacrarúmque Literarum studioso S.

NIHIL *Est, quo faciliùs Christianus ὀρθόδοξος sinceram Dei Religionem eiúsque purum cultum, perpetuò retinere possit, quàm si tota mente totóque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet: vt ex illorum pura doctrina & veram Scripturæ mentem assequatur (vbi enim sacra Scriptura non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versari est necesse) & habeat quo hæreticorum falsa dogmata refellere, atque eorum perfrictæ frontis audaciam frangere ac opprimere queat. Nam cùm hæretici sacrum Dei verbum ita semper miserè ac perditè explicarint, vt antiquus ille Proteus non in plures formas se vertisse fit creditus, quàm isti θεομάχοι nouos & varios sensus in eo excogitarunt: actum certè videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Optimus Maximus semper quoſdã suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum conatus acri animo reprimerent. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus admirabili Dei consilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatum redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæpretium facturos esse, si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recèns ab eruditissimis Theologis summa cum diligentia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere non potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tit. S. Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emendari, & Annotationibus, atque Summarijs ornari & excudi vnà curauimus. Opuscula item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille non minus doctè, quàm piè in Lutheranos scripsit, adiecimus. Poterat sanè ille de ijs disputare, de quibus quondam S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita expolitum nostra opera & sumptibus (neque enim aut pecuniæ aut labori vnquam pepercimus in ijs quæ cùm humano generi tũ Christianæ Religioni ornamento fore videbantur) in lucem emittimus, vt de illo tanquam ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto meritò dici possit quod Euripides aliquando cecinit,* Ἥκω νεκρῶν κἀξ ἀμόρου κώπτου πύλας Λιπών. *Consule ergo æqui bonique hũc nostrũ laborem, eóque fruere: vt quum Ecclesiam Dei non parum ex eo percepisse fructus intellexerimus, in dies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.*

* * *

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM,
Do. Oliuerium Carraphe, Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani, eiusdem tunc ordinis prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem, Præfatio.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis aptè disposita, summum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositum aptatúmque hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium planè iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cùm priores illo permulti, singulis ac diserertis de rebus volumina quàm plurima edidissent, quúmque demum in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositoréſque permulti sententiarum Libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouósque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterum verò in quadrisido illo opere: quod Summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam verámque beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, déque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earúmque fontes, ac progressus, similúque virtutes quæ curare vitia & pasiones possint, Ethicis cunctis sacrisque autoribus copiosiùs distinctiúsque percenset. Reliqua porrò Pars (quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est: ordine tamen doctrinæ tertia nuncupatur) de autore gratiæ Christo mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum verò & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremò de optatissimo fructu gratiæ, superna videlicet beatitudine, ac suppliciis etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libro copiosè disseritur. Atque hæc quidem tanta rerum congeries, cùm sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea nanque styli puritas est, vt superfluat si quid addideris, aresceat verò si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum verò sit proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facilè princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur. tum verò ne quis in tam magno aceruo tetum, suspicari possit connixisse Autorem falsúmque esse, naturam quodammodo ipsam suæ indicem veritatis testémque habet. Nam si (vt Aristoteles ipse ait) illi sunt apti rerum conicere veritatem, qui possunt in vtranque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul à veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinísque rebus, Theoricisque illis ac Practicis propriæ semper in singulis ad vtranque partem dubitationes adduxit? Nostræ verò huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cùm tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens prima fronte Lectorem videatur afficere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verum longè aliter euenire sibi Lector intelliget, atq; ab initio existimaret: reperita enim lectio autoris huius, videtur augere potius, quàm decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quódque ad hanc primam pertinet Summæ Partem, hinc facilè opinor eius eminentiam constare posse, quòd eximij Thomistarum vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se nouí aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat (cùm prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & verba) tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi nanque complures, neque adeò contemnendi, magnum sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt: si, veluti munitissimas arces fortissimi Duces solent, ita illi Partem hanc primam suis machinationibus oppugnarent. Ioannes verò Scotus egregia præter cæteros in hac re laboratit subtilitate & copia: quippe qui singula propè eius Partis verba labefactare contendat. Ratione igitur habita & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, vt sine vlla controuersia ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotúmque præcipuè, tueri veritatem contendi: arduum sanè opus laboriosúmque aggressus. Quantum verò feliciter, aliorum sit iudicium. Ego certè non ita prorsus sum mei obliuius, vt ad expositi Operis dignitatem parem me putem operam attulisse, cùm tamen pio saltem consilio quamplurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiáque ad honorem Dei impensa conscientiæ penitus satisfeciſſe me sciam. Debetur autem tibi Pater amplissime nostra hæc expositio, non eo solùm nomine quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propter eà quòd è specula susceptæ protectionis vniuersi Ordinis Prædicatorum faues & consulis, sed etiam ampliori quadam capaciorique ratione: quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quódque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castirabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis studiorúmque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & benevolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibúsque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui. Præsertim cùm tu me ad hanc cudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque bene absolutam, publicari non solùm sæpe petieris, verùm etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentúmque agnosce.
In æuum vale.

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Qualis sit hæc doctrina & ad quæ se extendat.

Quæstio Prima.

Articuli.

VTRVM præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De deo an sit. Quæstio 2.

Vtrum deum esse sit per se notum. 1
Vtrum deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum deus sit. 3

De simplicitate dei. Quæstio 3.

Vtrum deus sit corpus. 1
Vtrum in deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in deo sit compositio essentiæ, & esse. 4
Vtrum in deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum deus sit quocunque modo cõpositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum deus veniat in compositionem cum aliis. 8

De perfectione dei. Quæstio 4.

Vtrum deus sit perfectus. 1
Vtrum deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse deo similes. 3

De bono in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito quod differant ratione tantum) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quòd ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate dei. Quæstio 6.

Vtrum esse bonum conueniat deo. 1
Vtrum deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate dei. Quæstio 7.

Vtrum deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem. 4

De existentia dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum deus sit vbique. 2
Vtrum deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium dei. 4

De immutabilitate dei. Quæstio 9.

Vtrum deus sit omnino immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium dei. 2

De æternitate dei. Quæstio 10.

Quid sit æternitas. 1
Vtrum deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut vnũ tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11.

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum deus sit vnus. 3
Vtrum deus sit maximè vnus. 4

Quomodo deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam dei. 1
Vtrum essentia dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam. 2
Vtrum essentia dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam dei essentiam indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrũ aliquis intellectus creatus possit cõprehendere dei essentiã. 7
Vtrum intellectus creatus videns dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiã dei videre. 11
Vtrũ per rationẽ naturalẽ deũ in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus dei. Quæstio 13.

Vtrum deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de deo prædicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de deo propriè dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicãtur de deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogicè) dicantur per prius de deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen deus, sit nomen naturæ, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat deum per naturã, per participationem, & secundũ opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de deo. 12

De scientia dei. Quæstio 14

Vtrum in deo sit scientia. 1
Vtrum deus intelligat seipsum. 2
Vtrum deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia dei sit malorum. 10
Vtrum scientia dei sit singularium. 11
Vtrum scientia dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia dei sit futurorum contingentium. 13
Vtrum scientia dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia dei sit variabilis. 15
Vtrum deus de rebus habeat scientiã speculatiuã, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à deo. 3

De veritate. Quæstio 16.

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantum. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum deus sit veritas. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8
De falsitate. Quæstio 17.
Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4
De vita dei. Quæstio 18.
Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita deo conueniat. 3
Vtrum omnia in deo sint vita. 4
De voluntate dei. Quæstio 19.
Vtrum in deo sit voluntas. 1
Vtrum deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas dei sit malorum. 9
Vtrum deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in deo voluntas signi. 11
Vtrum conueniéter ponãtur circa diuinã voluntatẽ quinq; signa. 12
De amore dei. Quæstio 20.
Vtrum in deo sit amor. 1
Vtrum deus amet omnia. 2
Vtrum deus magis amet vnum quàm aliud. 3
Vtrum deus meliora magis amet. 4
De iustitia & misericordia dei. Quæstio 21.
Vtrum in deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia dei veritas dici possit. 2
Vtrum in deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere dei sit iustitia, & misericordia. 4
De prouidentia dei. Quæstio 22.
Vtrum prouidentia deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediate sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4
De prædestinatione dei. Quæstio 23.
Vtrum deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8
De libro vitæ. Quæstio 24
Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3
De potentia dei. Quæstio 25.
Vtrum in deo sit potentia. 1
Vtrum potentia dei sit infinita. 2
Vtrum deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere quòd ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrum deus possit facere quæ nõ facit, vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6
De beatitudine dei. Quæstio 26.
Vtrum beatitudo competat deo. 1
Vtrum deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine dei includatur omnis beatitudo. 4
De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27
Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationem possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5
De relationibus diuinis. Quæstio 28.
Vtrum in deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4
De personis diuinis. Quæstio 29.
De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idem quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4
De pluralitate personarum in diuinis. Quæstio 30.
Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomẽ persona, sit commune tribus personis in diuinis. 4
De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.
Vtrum in diuinis sit trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrũ dictio exclusiua solus, sit addẽda termino essentiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4
De cognitione diuinarum personarum. Quæstio 32.
Vtrum per rationem naturalem possit cognosci trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimode opinari. 4
De his, quæ pertinent ad personam patris. Quæstio 33.
Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen Pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4
De verbo in diuinis. Quæstio 34.
Vtrum verbum dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3
De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.
Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2
De pertinentibus ad nomen spiritussancti. Quæstio 36.
Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4
De nomine spiritussancti quod est amor. Quæstio 37.
Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritusancto. 2
De nomine spiritussancti, quod est donum. Quæstio 38.
Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritussancti. 2
De personis in comparatione ad essentiam. Quæstio 39.
Vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona. 1
Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint approprianda personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8
De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.
Vtrum relatio sit idem quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneãt hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuerso. 4
De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.
Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrum per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminati possint. 6
De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.
Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3

Vtrum P

Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6
De missione diuinarum personarum. Quæstio 43.
Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantùm temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritussanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8
De prima causa omnium entium. Quæstio 44.
Vtrum deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum deus sit causa finalis rerum. 4
De creatione. Quæstio 45.
Quid sit creatio. 1
Vtrum deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius dei sit creare. 5
Vtrũ sit cõmune toti trinitati creare, aut propriũ alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admittat operibus naturæ & voluntatis. 8
De principio durationis rerum creatarum. Quæst. 46.
Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodo dicatur deus in principio cœlum & terram creasse. 3
De distinctione rerum in communi. Quæst. 47
Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3
De distinctione rerũ in speciali, & primò de malo. Quæst. 48.
Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum mali. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6
De causa mali. Quæstio 49.
Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum (quod est deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3
De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.
Vtrũ sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5
De angelis in comparatione ad corpus. Quæst. 51.
Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3
De angelis in comparatione ad locum. Quæst. 52.
Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3
De motu locali angelorum. Quæstio 53.
Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3
De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54.
Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & passibilis. 4
Vtrum in eis sit aliqua alta potẽtia cognoscitiua quàm intellectus. 5
De medio cognitionis angelicæ. Quæst. 55.
Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores. 3
De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56.
Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat deum. 3
De cognitione angelorum quantum ad res materiales. Quæstio 57.
Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Virum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5
De modo cognitionis angelicæ. Quæstio 58.
Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem, vel diuersæ. 7
De voluntate angelorum. Quæstio 59.
Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrum voluntas in angelis sit ipsa natura eorũ, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60.
Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat aliũ naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelus naturali dilectione diligat deũ plus quàm seipsum. 5
De productione angelorum in esse naturæ. Quæst. 61.
Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angelus sit productus à deo ab æterno. 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4
De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ. Quæst. 62.
Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc quod conuerterentur in deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrum statim post vnum actum meritorium beatitudinẽ habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9
De malitia angelorum quo ad culpam. Quæst. 63.
Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt. 9
De pœna dæmonum. Quæstio 64.
Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4
De opere creationis quo ad creaturã corporalem. Quæst. 65.
Vtrum creatura corporalis sit à deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem dei. 2
Vtrum sit facta à deo mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à deo. 4
De ordine creationis ad distinctionem. Quæst. 66.
Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67.
Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68.
Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantum vnum cœlum vel plures. 4
De opere tertiæ diei. Quæstio 69.
Vtrum congregatio aquarũ facta fuerit conuenienter tertia die. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto. Quæstio 70.
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminariũ. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæstio 71.
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73.
Vtrum completio diuinorũ operum ascribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi. Quæstio 74.
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantum ad essentiam animæ. Quæstio 75.
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76.
Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundũ multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinẽt ad potẽtias animę in generali. Quæst. 77.
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantùm vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta, 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum oẽs potẽtiæ animę remaneãt in anima à corpore separata. 8
De potentiis animæ in speciali, & primo de iis, quæ sunt præambula ad intellectum. Quæst. 78.
Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentiis intellectiuis. Quæstio 79.
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potẽtiæ. 11
Vtrum synderẽsis sit aliqua potentia specialis ab aliis distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis. 13
De appetitu in communi. Quæstio 80.
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitũ sensitiuum, & intellectiuum, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81.
Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantùm, an etiam cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82.
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
Vtrum voluntas sit eminentior quàm intellectus. 3
Vtrum moueat intellectum. 4
Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83.
Vtrum homo sit liberi arbitrii. 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitriũ sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4
Quomodo anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.
Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrũ cognoscat corpora per essentiã suam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæst. 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrum species intelligibilis abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectũ nostrũ, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiã suam. 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodo intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.
Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud quod à nobis primò cognoscitur. 3
De cognitione animæ separatę. Quæstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitę remaneat in anima separata. 5
Vtrum possit vti habitu scientię hic acquisitæ. 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionem animę separatæ. 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8
De productione hominis quantũ ad animam. Quæst. 90
Vtrum anima humana sit de substantia Dei vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæst. 91.
Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediatè productum à Deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientẽ dispositionẽ. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris. Quæstio 92.
Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæst. 93.
Vtrum in homine sit imago Dei. 1
Vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago dei inueniatur in homine solùm secundũ mentem. 6
Vtrum imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus

habitus, aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis quo ad intellectum. Quæstio 94.
Vtrum primus homo viderit deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæstio 95.
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrũ primus homo in statu innocẽtiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt. 4
De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæstio 96.
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad conseruationem indiuidui. Quæstio 97.
Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2
De conditione prolis generandæ quantum ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virturem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiam. Quæstio 100.
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad scientiam. Quæstio 101.
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatẽ habuissent perfectum vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæst. 102.
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Adquid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæst. 103.
Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæst. 104.
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à deo immediatè. 2
Vtrum deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à deo. Quæstio 105.
Vtrum deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum deus operetur in omni operante. 5
Vtrum deus possit aliquid facere præter ordinem rebus inditum. 6
Vtrum omnia, quæ deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorũ, qui est inuicem illuminare. Quæst. 106.
Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107.
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108.
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum. Quæstio 109.
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam. Quæstio 110.
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111.
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum vel voluntatẽ hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112.
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæstio 113.
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114.
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturæ. Quæstio 115.
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponãt necessitatẽ his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116.
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quæ pertinent ad actionẽ hominis. Quæst. 117.
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
Vtrũ anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantum ad animam. Quæstio 118.
Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrũ omnes animę humanę fuerint simul creatę à principio mũdi. 3
De propagatione hominis quantum ad corpus. Quæstio 119.
Vtrũ aliquid de alimẽto conuertatur in virtutẽ humanæ naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ creationis, sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & articulorum & conclusionum Indicis finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE AQVINATIS AN-

NOTATIO.

***

ABSTRACTIO est duplex, scilicet formæ à materia, & vniuersalis à particularibus. quæst. 40. artic. 3

Abstractum & concretum in diuinis idem sunt. quæst. 40. artic. 1. ad. 1.

Abstrahere contingit dupliciter, scilicet componendo & diuidendo, vel per modum absolutæ considerationis. quæst. 85. artic. 2 ad. 1

Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus est angelis impossibile. quæst. 55. artic. 2. ad. 2

Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus mediãtibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis fit, quod animæ separatæ non contingit. quæst. 89. artic. 7

Abstrahit homo vt intelligat, quod angelis non conuenit. quæst. 85. artic. 1. ad. 2

Abstrahit Physicus, Metaphysicus, & Mathematicus differẽter. quæst. 85. artic. 1. ad. 2

Accidentia conferunt ad cognitionem quod quid est. quæst. 18. art. 2

Accidens quòd excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationem: sed quòd excedat in essendo. quæst. 115. art. 1. ad. 5

Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum nisi ordine quodam. quæst. 77. artic. 7. ad. 2

Accidens quare magis dicitur entis quàm ens. quæst. 90. artic. 2

Acedia quid est & auaritia: & quòd sola superbia & inuidia sunt in dæmonibus. quæst. 63. artic. 2. ad. 2. & 3

Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu. quæst. 112. artic. 1. ad. 1

Actio est actualitas virtutis, sicut esse substantiæ, vel essentiæ. quæst. 54. artic. 1

Actio & passio licet sint idem subiecto, propriis tamen differunt rationibus. quæst. 28. artic. 3. ad. 1

Actio immanes est perfectio agentis, transiens vero mobilis. quæst. 18. artic. 3. ad. 1

Actio immanens nõ est media inter agens & obiectũ, sicut transiens: sed vnionem sequitur obiecti cum agente. quæst. 54. artic. 1. ad. 3

Actio immanens quandam de sui ratione infinitatem habet, simpliciter scilicet, vt intelligere: vel secundum quid, vt sentire. quæst. 54. artic. 2

Actio intellectiua quare remittit in nobis: & non in angelis. quæst. 112. artic. 1. ad. 3

Actio motoris non attribuitur moto nisi sicut instrumento. quæst. 76. artic. 1

Actio naturæ tendit ad vnum quod est effectus per se. & non per accidens. quæst. 116. artic. 1

Actio nihil aliud importat quàm ordinem originis, quod est à principio: vel à causa remoto motu. quæst. 41. artic. 1. ad. 2

Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia. quæst. 54. artic. 1

Actio personalis producens personam nihil aliud est quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. quæst. 41. artic. 1. ad 2.

Actio tripliciter alicui attribuitur: vel secũdum totum, vel secundum partem: vel secundum accidens. quæst. 76. artic. 1

Actio vt dicit originem motus non ponitur in diuinis nisi Grammaticè. quæst. 41. artic. 1. ad. 3

Actionis principium ab actione denominari potest & ab affectu actionis. quæst. 37. artic. 2. ad. 2

Accipere vniuocè non dicitur de filio & creatura, licet sit vtrique commune. quæst. 33. artic. 3. ad. 2

Actualitas per prius inuenitur in forma substãtiali quàm in eius subiecto: sed formæ accidentales econuerso. quæst. 77. artic. 6

Actum esse posterius suo principio contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis. quæst. 42. artic. 2

Actus amoris tendit in bonum, quod quis vult alicui: & in eum cui vult bonum. quæst. 20. artic 1. ad. 3

Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solum ille, qui implicat potentiam. quæst. 41. artic. 4. ad. 3

Actus intellectus beati, beatitudo creata dicitur. quæst. 26. artic. 3

Actus meritorius beatitudinis angeli & ipsa beatitudo, non vnum, sed diuersa instantia respiciunt. quæst. 62. artic. 5. ad. 2

Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam sed solum qui in diuersa reducuntur principia. quæst. 79. artic. 10. ad. 3

Actus simpliciter est prior potentia, sed in potentia est prior actu. quæst. 3. artic. 1

Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus. quæst. 87. artic. 4

Actu charitatis imperfectæ meremur, sed non actu perfectæ. quæst. 62. artic. 9. ad. 1

Adam perfectus productus fuit secũdum tria: naturam scilicet, vires, & omnium scientiam. quæst. 94. artic. 3

Adæ in statu innocentiæ diuinitus subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiã non habuit: vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordium cogitationibus possibile esse credidisset, sed non ita esse. quæst. 94. artic. 4. ad. 5

Additio bono essentiali fieri non potest. quæst. 103. artic. 3. ad. 3

Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali. quæst. 3. artic. 4. ad. 1

Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt in subiecto, sed sicut principiatum in principio. quæst. 87. art. 4. ad. 3

Affectus cogitationum ab angelis per effectum cognosci possunt. quæst. 57. artic. 4

Affinitas non contrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis deriuatam ab anima aui. quæst. 119. artic. 1. ad. 2

Agentia quanto magis diuinas participant perfectiones, tanto magis nituntur eas transfundere in alias. quæst. 106. artic. 4

Agens non intendit pluralitatem materialem vt finem. quæst. 47. artic. 3. ad. 2

Agens non semper est nobilius patiente. quæst. 79. artic. 1. ad. 3

Agens per intellectum est prius agente per naturam. quæst. 19. art. 4

Agens per naturam non agit nisi vnum, voluntariũ verò plura. quæst. 47. artic. 1. ad. 1

Agens primum non propter finis indigentiam agit, sicut agens imperfectum, sed vt suam communicet bonitatem. quæst. 44. artic. 4. ad. 1

Agens quoddam est causa fieri tantum sui effectus, & quoddam fieri & esse. quæst. 104. artic. 1

Agens rationem boni & appetibilis habet inquãtum omnia sibi appetunt assimilari. quæst. 6. artic. 1

Agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum. quæst. 13. artic. 5. ad. 1

Agens vniuersale sufficit ad generationem animalium imperfectorum. quæst. 45. artic. 8. ad. 3

Agere compositi & formæ differentia. quæst. 77. artic. 1. ad. 3. & 4

Agere sibi simile non est aliquam naturam absolutè producere, sed est eam ad aliquid applicare. quæst. 45. artic. 5. ad. 1

Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiue, & per modum causæ finalis. quæst. 48. artic. 1. ad. 4

Agit homo libero iudicio, bruta verò quodam, sed non libero: inanimata verò nullo. quæst. 83. artic. 1

Agunt quædam libertate arbitrij, quædam vero non. quæst. 59. artic. 3

Amare seipsum est velle vel sibi appetere bonũ: quod omnibus conuenit creaturis. quæst. 60. artic. 3

Amore amicitiæ amat deus rationalem creaturã, irrationalem verò amore concupiscentiæ. quæst. 20. artic. ad. 3

Amor dei melior est quàm eius cognitio, corporalium verò cognitio melior quàm eorum amor. quæst. 82. artic. 3

Amor essentialis & personalis penes quid differunt. quæst. 37. art. 1

Amor est primus motus cuiuslibet appetitiuæ virtutis. quæst. 20. artic. 1

Amor gaudium & dilectio quomodo deo attribuũtur, licet sint passiones. quæst. 20. artic. 1. ad. 1

Amoris diuinæ voluntatis & nostræ differentia. quæst. 20. artic. 2

Angeli corpora assumunt, vt per corporalium proprietates in spiritualium proprietates mens deducatur humana. quæst. 51. articul. 3. ad. 1

Angeli & natura corporalis conueniunt in vniuersi constitutione. quæst. 61. artic. 3

Angeli ex aere condensando & formando corpora assumunt. quæst. 51. artic. 2. ad. 3

Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, eius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus. quæst. 50. artic. 5

Angeli

Angeli inferiores per superiores reguntur: & omnia corporalia per angelos. quæst 110. artic. 1

Angeli immediatam habent presidentiam non solum super cœlestia corpora, sed etiam super inferiora. quæst. 110. artic. 2. ad. 2

Angeli, licet omnes immediate videant diuinam essentiam, non tamẽ equaliter vident diuinorum operum rationes. q. 106. art. 1. ad. 1

Angeli mittuntur in ministerium propter eos qui saluandi sunt. quæst. 113. artic. 5. ad. 1

Angeli nominantur à simplici manifestatione diuinorum quasi nuntij dei. quæst. 108. artic. 5. ad. 1

Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione. quæst. 75. artic. 7

Angeli pacis amare flebunt, tripliciter exponitur. quæst. 113. artic. 7. ad. 1

Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali & particulari, quantum ad formam & materiam. quæst. 57. artic. 2

Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui à deo immediate diuinas recipiunt illuminationes: quod est primę hierar. q. 112. art. 3. ad. 4

Angeli quomodo semper loquuntur & quomodo non. quæst. 107. artic. 3. ad. 2

Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur: sed ratione perceptionis diuinorum operum solum angeli primæ hierarchie. quæst. 112. artic.

Angeli syllogizando nõ addiscunt, ita quod veritatis ignotę cognitionem accipiant syllogizando. quæst. 58. artic. 3. ad. 2

Angelis bonis non existentibus in cœlo, nec malis in inferno, nec bonis gaudium, nec malis pœna minuuntur. quæst. 64. artic. 4. ad. 3

Angelis solum intellectus & voluntas de viribus animæ competunt. quæst. 54. artic. 5

Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul: ita quod in natura suę speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret. quæst. 56. artic. 2

Angelorum apparitiones veteribus patribus figurę erant incarnationis Christi. quæst. 51. artic. 2 ad. 1

Angelus à Gregorio metaphorice animal rationale nominatur propter similitudinem rationis. quæst. 51. artic. 1. ad. 2

Angelus dicitur substantia semper mobilis: quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia. quæst. 50. artic. 2. ad. 2

Angelus duplicem habet verbi cognitionem. s. vnam naturalem & alteram glorię. quæst. 62. artic. 1. ad. 3

Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam per species connaturales, anima vero non. quæst. 55. artic. 2

Angelus licet sit incorporeus, potest tamen motus eius in loco esse continuus. quæst. 53. artic. 1

Angelus, licet sit supra tempus, quod est numerus motus cœli, eius tamen operatio tempore mensuratur. quæst. 61. artic. 2. ad. 2

Angelus mora non indiget ad motum localem si hominem loco derelinquat vt eum custodiat. quæst. 115. artic. 6. ad. 3

Angelus naturę ordine inferior dæmonibus præest: licet superioribus ordine naturę. quæst. 109. artic. 4. ad. 3

Angelus non ita agitur ab actore naturę quod non agat libera voluntate. quæst. 60. artic. 1. ad. 2

Angelus non mouetur localiter ad cognitionem aequirendam, sed ad aliquid operandum in loco. quæst. 53. artic. 1. ad. 3

Angelus nunquam est in potentia intelligens respectu suę essentię. quæst. 56. artic. 1

Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti & non ad motum cœli cuius ipse est motor. quæst. 51. artic. 3. ad. 3

Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo vero econuerso. quæst. 84. artic. 7

Angelus post electionem habet liberum arbitrium inflexibile, homo vero non. quæst. 63. artic. 63. artic. 6. ad. 3

Angelus potest moueri de loco ad locum impertransito medio: quod corpori mobili est impossibile. quæst. 53. artic. 2

Angelus quare dicitur intellectualis: & homo rationalis. quæst. 58. artic. 3

Angelus quare dicitur mens vel intellectus & anima non. quæst. 54. artic. 3. ad. 1

Angelus quare dicitur mens vel intellectus. quæst. 76. artic. 1. ad. 3

Angelus quare inclinatur secundum totam suam virtutem in rem apprehensam: & homo non. quæst. 62. artic. 6

Angelus quilibet dicit determinatum gradum perfectionis secundum speciem. quæst. 50. artic. 4

Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominis & animalium, potest cognoscere. quæst. 57. artic. 4. ad. 3

Angelus solo intellectu cognoscit quę homo per plures potentias cognoscit. quæst. 57. artic. 2

Anima alienata à sensibus potest quędam futura cognoscere, similiter & bruta. quæst. 86. artic. 4. ad. 3. & 4

Anima cognitione imaginis in dei cognitionem ducitur. q. 83. art. 8

Anima cognitionem veritatis non habet inditam naturaliter sicut angelus, sed à rebus acceptam. quæst. 76. art. 5

Anima cognoscit seipsam per suum actum reflexiue. quæst. 89. artic. 2

Anima corpori nunc vnita vitam communicat, in futuro vero immortalitatem. quæst. 97. artic. 3

Anima necessariò corpori vnibilis est propter ipsius operationem. quæst. 70. artic. 3

Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibilis subsistens. quæst. 76. artic. 1. ad. 2

Anima de omnibus rebus iudicat per primam veritatem. quæst. 19. artic. 6. ad. 1

Anima despotico principatu corpori dominatur, & intellectus irascibili & concupiscibili politico. quæst. 81. artic. 3. ad. 2

Anima est primum principium vitæ, & non aliquod corpus. quæst. 75. artic. 1

Anima est quandoque intelligens in potentia: & scientiam à rebus acquirens. quæst. 90. artic. 1

Anima est quodammodo omnia. quæst. 16. artic. 3

Anima est quo primò nutrimur, sentimus, mouemur, secundum locum & intelligimus quæst. 76. artic. 1

Anima generati causatur ab anima generantis, vel à virtute ab ipsa in semine deriuata. quæst. 112. artic. 1

Anima inquantum forma non ordinatur ad vlteriorem actum, sed est finis generationis. quæst. 77. artic. 1

Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species vero diaboli operatione. quæst. 102. artic. 2. ad. 2

Animalia perfecta non sola virtute cœlestis corporis possunt generari. quæst. 91. artic. 2. ad. 2

Anima licet sit vnita materię: virtutem tamen habet superantem materiam. quæst. 76. artic. 1. ad. 3. & 4

Animalium quę decisa viuunt partes non carent sensu & appetitu. quæst. 6. artic. 3

Anima naturaliter corpori vnitur: quia est imperfecta & in potentia in genere intelligibilium. quæst. 51. artic. 1

Anima vt est vnita corpori naturaliter, non cognoscit nisi quę habet formam in materia. quæst. 12. artic. 11

Anima nihil eorum quę cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret. quæst. 75. artic. 2

Anima non eo modo quo comparatur ad totum comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius. quæst. 76. artic. 8

Anima nullum corpus mouere potest præter vnitum sibi. quæst. 119. artic. 4. ad. 1

Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissime continet. quæst. 76. artic. 4

Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum. quæst. 77. art. 8.

Anima producitur à deo disposita materia per actionem agentis. quæst. 118. artic. 1. ad. 3

Anima quare dicitur spiritus. quæst. 97. artic. 3

Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet: & non angelus. quæst. 75. artic. 7. ad. 3

Anima quod sit forma carens materia, duplex ratio. quæst. 75. art. 5

Anima separata cognitionem confusam & non propriam habet de omnibus naturalibus. quæst. 89. artic. 4

Anima separata per species infusam de rebus habet cognitionem: angelus vero perfectam & etiam singularium. quæst. 89. artic. 4

Anima separata quare non dicitur persona. quæst. 29. artic. 1. ad. 5

Anima separata quibus speciebus intelligit. quæst. 89. artic. 1. ad. 3

Anima separata quomodo prius cognita non cognoscit per conuersionem ad phantasmata. quæst. 89. artic. 6

Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine. quæst. 89. artic. 7

Anima si per modum, qui competit substantijs separatis, intelligeret confuse & perfecte cognosceret. quæst. 89. artic. 1

Animam aliquid sentire cũ corpore & sine corpore quomodo contingit. quæst. 77. artic. 5. ad. 3

Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur: cuius ipsa est principium. quæst. 75. artic. 2

Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem. quæst. 90. artic. 4

Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit. quæst. 78. artic. 1

Animam sentire vel intelligere, simile est, ac si dicat aliquis ipsam texere vel ędificare: hęc non est sententia Arist. q. 75. artic. 2. ad. 2

Animam vniri corpori vt forma vel vt motor, differentia receptionis vnionis ad corpus. quæst. 76. artic. 6

Animę quare multiplicantur in vna specie: & non angeli. quæst. 76. artic. 2. ad. 2

Animę ratio est vt sit forma corporis misti maxime reducti ad æqualitatem complexionis. quæst. 76. artic. 5

Animę ratio personę non conuenit. quæst. 75. art. 4. ad. 2

Animę rationali quare non sunt sibi determinata auxilia à natura. quæst. 76. artic. 5. ad. 4

Animę rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus. quæst. 90. artic. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Animæ separatæ & coniunctę diuersus intelligendi modus. quæst. 75. artic. 6. ad 3.
Animę separatæ se mutuò perfectè cognoscunt, angeli verò imperfectè. quæst. 89. artic. 3
Animę sensitiuę nulla est per se operatio, sed solùm coniuncti. quæst. 75. artic. 3
Animæ vniti corpori est naturale, à corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem. quæst. 76. artic. 1. ad. 6
Analogi propria ratio in vno tantum reperitur, vniuoci verò in omnibus de quibus dicitur. quæst. 16. artic. 6
Analogum in diffinitione omnium analogatorum ponitur. quæst. 13. artic. 6
Antichristo, præscitis, & infidelibus quare dantur angeli ad eorum custodiam. quæst. 113. artic. 4. ad. 4
Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, naturalis verò ex natura in aliquid conueniens. quæst. 78. artic. 1. ad. 3
Appetitus duplex distinguitur in homine: sequens cognitionem, & non in angelo. quæst. 59. artic. 1. ad. 1
Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur. quæst. 60. artic. 1
Appetitus necessariò sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum, vt virtus distincta. quæst. 80. artic. 1
Appetitus rerum est triplex: scilicet naturalis, animalis, & rationalis siue intellectualis. quæst. 19. artic. 1
Appetitus rerum in finem triplex distinguitur. quæst. 59. artic. 1
Appetitus sensitiuus quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui. quæst. 91. artic. 3
Appetitus sensitiuus quare tantùm vno modo mouetur, intellectus verò pluribus. quæst. 92. artic. 2. ad. 3
Appetitu intellectiuo apperere possumus ea bona, quæ sensus non capit. quæst. 80. artic. 2. ad. 2
Appetitu naturali nihil appetit æquiparantiam superioris naturæ. quæst. 63. artic. 3
Appetunt omnia deum appetendo proprias operationes inquantum sunt quędam similitudines diuini esse. quæst. 6. artic. 1. ad. 2
Appetunt omnia deum vt finem quocunque appetitu appetant, siue intelligibili siue sensibili siue naturali. quæst. 44. artic. 4. ad. 4
Aquarum congregationes quadruplex expositio. quæstion. 69. artic. 1. ad. 2
Aquæ cuius naturæ sunt quæ sunt supra lucem. quæst. 68. artic. 3
Aquis duo loca assignantur positione contraria, non tamen eadem, sed positione diuersa. quæst. 68. artic. 3. ad. 1
Archangeli nominantur respectu inferiorum: & angeli respectu superiorum medij existentes. quæst. 108. artic. 5. ad. 4
Arreptitij eo cognoscuntur: quia multa locquuntur quæ nunquam studuerunt vt versus & diuersa idiomata. quæst. 105. artic. 5
Ars imitatur naturam in sua operatione: non tamen agit vt principale agens, sed vt coadiuuans ipsum. quæst. 117. artic. 1
Assimilatio generantis ad genitum: secundum formam attenditur non secundum materiam. quæst. 19. artic. 2. ad. 2
Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis in communi maximè & non in speciali. quæst. 115. artic. 4. ad. 4
Autoritati scripturæ standum est in his, quæ naturam excedunt: vbi verò autoritas deficit, sequi debemus naturę conditionem. quæst. 101. artic. 1
Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellectus. quæst. 12. artic. 9. ad. 1

Beati quomodo vident omnia quæ hic aguntur: non beati verò minimè. quæst. 89. artic. 8
Beati tres dotes habent tribus theologicis virtutibus correspondentes. quæst. 12. artic. 7
Beatitudinem angelus non est consecutus quam in primo instanti suæ creationis merebatur. quæst. 73. artic. 5. ad. 4.
Beatitudinem consequi sine diuino auxilio est impossibile. quæst. 62. artic. 2
Beatitudinem vt quis consequatur natura & gratia requiruntur. quæst. 73. artic. 1. ad. 1
Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa: sed ex determinatis modis visionis sumuntur. quæst. 62. artic. 9
Beatitudo diuina eminentissimè continet omne desiderabile cuiuscunque beatitudinis veræ vel falsæ. quæst. 26. artic. 4
Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturæ: cuius est cognoscere suam sufficientiam in bono quod habet. quæst. 26. artic. 1
Beatitudo est duplex scilicet actus beatitudinis quæ est beatitudo creata: & obiectum actus. quæst. 26. artic. 3
Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturæ vltima perfectio: ideo naturaliter desideratur. quæst. 62. artic. 1
Beatitudo in actu consistit: & non in habitu. quæst. 58. artic. 1
Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus quàm in actu voluntatis. quæst. 26. artic. 2. ad. 2
Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum & sanctificatio ad quiescendum in deo. quæst. 73. artic. 3
Benedictio homini reiterata fuit propter quandam specialem multiplicationis rationem. quæst. 72. artic. 1. ad. 4
Bene operari affectum & rationem requirit. quæst. 113. artic. 1. ad. 2
Bona multa tollerentur si deus nullum malum permitteret. quæst. 48. artic. 2. ad. 3
Boni & mali naturali cognitione deum cognoscere possunt: sed solùm boni per gratiam. quæst. 12. artic. 12. ad. 3
Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quia beatitudinem potest adipisci. quæst. 77. artic. 2
Bonitas dei est causa rerum non ex necessitate, quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis. quæst. 104. artic. 3. ad. 2
Bonitas essentialis rei melior esse non potest: accidentalis verò sic. quæst. 25. artic. 6
Bonitas rei creatæ non est essentia eius, sed aliquid superadditum. quæst. 6. artic. 3. ad. 3
Bonitas, sapientia, & huiusmodi nomina significant ipsas perfectiones absolutè: & non diuinam naturam. quæst. 13. artic. 9. ad. 3
Bonitatis gradus est duplex, scilicet vt aliquid sit ita bonum quòd non possit deficere: alius verò quòd possit à bono deficere. quæst. 48. artic. 2
Bonum aliquod multipliciter consequimur. quæst. 103. artic. 2. ad. 1
Bonum aliquod deus volendo vult malum tali bono coniunctum. quæst. 19. artic. 9
Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare vitandum. quæst. 92. artic. 1. ad. 3
Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina sicut principio effectiuo exemplari & finali: bonitate verò inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ. quæst. 6. artic. 4
Bonum est triplex, quoddam quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod non totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur: sed diminuitur. quæst. 48. artic. 4
Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter: sed contrariorum eo quòd habitus & priuatio in omnibus cõtrarijs saluantur. quæst. 48. artic. 1. ad 1
Bonum & malum sunt differentiæ & constitutiuæ in moralibus. quæst. 48. artic. 1. ad. 2
Bonum & verum adinuicem se includunt in ratione vniuersalis & particularis. quæst. 16. artic. 4. ad. 1
Bonũ non addit supra ens nisi rationẽ appetibilis. quæst. 5. art. 3. ad. 1
Bonum per essentiam est prius bono per participationem. quæst. 3. artic. 2
Bonum per se est obiectum voluntatis: malum verò secundario, & per aliud. quæst. 20. artic. 1
Bonum quod volo nõ facio: sed malum quod odio illud facio quomodo intelligitur. quæst. 83. artic. 1. ad. 1
Bonum quomodo dicitur diffusiuum sui esse. quæst. 5. artic. 4. ad. 2
Bonum quomodo est in re: & verum in intellectu. quæst. 16. artic. 1
Bonum rationem appetibilis habet & perfecti. quæst. 5. artic. 1.
Bonum simpliciter est ens secundum quid & ens simpliciter est bonum secundum quid. quæst. 5. artic. 1. ad. 1
Bonum subsistens amore amicitiæ amatur, inhærens verò concupiscentiæ. quæst. 60. artic. 3
Bonum vel malum hominis penes bonam vel malam operationem consideratur vel bonum vel malum vsum rerum. quæst. 48. artic. 6
Bonum verum & ens conuertuntur adinuicem: & solum ratione differunt. quæst. 16. artic. 3
Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnumquodque particulare: quàm suum proprium bonum particulare. quæst. 60. artic. 5. ad. 1
Bonum vniuersale solùm potest sufficienter mouere voluntatem. quæst. 105. artic. 4
Bonum vtile terminat secundum quid motum appetitus: honestum verò simpliciter: sed delectabile vt quies in re desiderata. quæst. 5. artic. 6

Calor agit virtute formæ substantialis, cuius est instrumentum ad formam substantialem. quæst. 115. artic. 1. ad. 1
Charitas non est in concupiscibili, sed in voluntate solùm. quæst. 59. artic. 4. ad. 3
Caro concupiscit aduersus spiritum: quia passiones rationi repugnant. quæst. 95. artic. 2. ad. 1
Caro secundum speciem est de integritate naturę: & quomodo manet & quomodo non. quæst. 119. artic. 1. ad. 2
Casualia diuinam demonstrant gubernationẽ. quæst. 103. artic. 5. ad. 1
Casualia & fortuita non in corpora cœlestia reducuntur, sed in diuinam prouidentiam. quæst. 116. artic. 1
Causa fieri tantùm alicuius effectus directè non est causa eius esse & conseruari. quæst. 104. artic. 1
Causa secunda instrumentalis inquantum per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum superioris agentis eius participat actionem. quæst. 45. artic. 5
Causalitas dei se extendit ad vniuersalia & indiuidualia principia. quæst. 22. artic. 2
Causas completas esse plures vnius & eiusdem rei est impossibile. quæst. 52. artic. 3
Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi. quæst. 22. artic. 4
Cœli multiplex acceptio. f. propriè, participatiuè, & metaphoricè. quæst. 66. art. 3. ad. 2
Cœlum empyreum quomodo influit in corpora mobilia. quæst. 66. artic. 3. ad. 2
Cœlum impossibile est esse factum ex materia tempore præexistente. quæst. 68. artic. 1
Cœlum, materia corporalis, tempus, & natura angelica sunt simul creata. quæst. 46. artic. 3
Cerebri nimia humiditas in pueris nerues inhabilitat ad motum. quæst. 99. artic. 1
Cherubin plenitudo scientię nominatur quantum ad quatuor. quæst. 108. artic. 5. ad. 5
Christi comestio post resurrectionem fuit vera & naturalis: sed non angelorum in corporibus assumptis. q. 51. art. 3. ad. 5
Christi humanitas ratione vnionis & beata virgo: quia mater, quandam infinitam dignitatem habent. q. 25. art. 6. ad. 4
Christo dedit Deus nomen quod est super omne nomen, scilicet vt verus Deus esset. q. 20. art. 4. ad. 1
Christum nominat Apostolus filium dilectionis Dei inquantum superabundanter à Deo est dilectus, non quòd dilectio sit principium generationis filij. quæst. 41. art. 2. ad. 2
Christus, cùm Deo patri regnum tradiderit, euacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet cum fideles perduxerit ad Deo fruendum. quæst. 108. art. 7. ad. 1
Christus fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: & non secundum rationem seminalem. q. 119. art. 2. ad. 4
Christus in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia & gratia, ad quem facta fuit missio inuisibilis. q. 43. art. 6. ad. 3
Christus inquantum solus est verus Deus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus: alij verò metaphoricè & per similitudinem dicuntur filij. quæst. 41. art. 3
Christus quomodo dicitur habuisse angelum sibi deputatum: cùm fuerit comprehensor. quæst. 113. art. 4. ad. 1
Christus simul fuit viator & comprehẽsor: ideo meteri potuit. quæst. 62. artic. 9. ad. 3
Circunscribi terminis essentialibus omnibus creaturis est commune, sed non localibus. quæst. 50. art. 1. ad. 3
Cogitatio hominis quid impedit ne ab homine cognoscatur. quæst. 17. artic. 4. ad. 1
Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus Deus cognoscit: ex effectu verò angelus, homo, & dæmones. q. 57. art. 4
Cogitare est veritatem inquirere, quam intellectus perfectè contemplatur cùm eam attingit. q. 34. art. 1. ad. 2
Cogitatiua dicitur ratio particularis: quia est collatiua intentionum indiuidualium. quæst. 81. art. 3
Cognitio Adæ in statu innocentiæ media fuit inter præsentem & futuram scilicet gloriæ. quæst. 94. art. 1
Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ. quæst. 89. art. 1
Cognitio animæ separatę respecta rerum naturalium est imperfecta & confusa. quæst. 89. art. 5
Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxum specierum ex diuino lumine. q. 89. art. 7
Cognitio cõfusa prior est in nobis cognitiõe determinata. q. 14. ar. 6
Cognitio confusa prior est determinata tam secundũ sensum quàm secundum intellectum. q. 85. art. 3
Cognitio contingentis dupliciter contingit. f. in se & in sua causa, quæ se habet ad opposita. quæst. 14. art. 13
Cognitio Dei in communi & confusè est nobis naturaliter inserta: inquantum ipse homo beatitudinem naturaliter desiderat. quæst. 2. artic. 1. ad. 1
Cognitio & dilectio Dei est triplex. f. naturalis, per conformitatem gratiæ, & per similitudinem gloriæ, secundum quam triplex imago distinguitur. quæst. 93. art. 4
Cognitio indistincta media est inter potentiam & actum. q. 85. art. 3
Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est. q. 55. art. 3
Cognitio naturalis dæmonis de Deo perfectior est naturali nostra cognitione ipsius. quæst. 64. art. 1. ad. 2
Cognitio naturalis hominis est quæ ortum habet à sensu. q. 12. art. 4
Cognitio naturalis hominis perfecta non est absq; compositione & diuisione. quæst. 85. art. 5
Cognitio practica optima est, quæ non solùm vniuersalia, sed & minima particularia cognoscit. q. 103. art. 6
Cognitio per medium vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali naturæ rei. quæst. 55. art. 3. ad. 2
Cognitio rei contingit dupliciter. f. in se per propriam speciem, vel in alio. f. per speciem continentis. q. 14. art. 5
Cognitio rei est triplex. f. per præsentiã essentiæ, per præsentiam similitudinis, & per f. similitudinem à re acceptam. q. 56. art. 3
Cognitio veritatis est duplex. f. naturalis, & per gratiã: quæ diuiditur in speculatiuã & affectiuam quæ producit amorẽ Dei. q. 64. art. 1
Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ secundum quod in propria natura consistit: matutina verò secundum quod res sunt in verbo. quæst. 58. art. 6
Cognitione naturali angelus nõ ea potest cognoscere quæ ex pura Dei voluntate dependent: nec alterius cogitationes. q. 57. ar. 5
Cognitionis ænigmaticæ duplex est obscuritas: prima creaturæ respectu Dei: secunda qua homo impeditur à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et hæc ex peccato consecuta est. q. 94. art. 1. ad. 3
Cognitionis naturalis angeli & animæ differentia. q. 55. art. 2
Cognitionis naturalis Dei, angeli, & hominis differentia. q. 12. art. 4
Cognitionis in propria specie & in suo simili differentia. q. 12. art. 9
Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis. q. 57. art. 4. ad. 2
Cognoscere aliquid in seipso non opponitur ei vt cognoscitur in sua causa. Nec inconueniens est aliquid cognosci per duo media. quæst. 58. art. 7. ad. 3
Cognoscere plures aut pauciores effectus in causa est secũdum modum intellectus. q. 12. art. 8
Cognosci aliquid per diuersa media non inconuenit. q. 62. art. 7. ad. 1
Cognoscibile quod est infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. quæst. 12. artic. 7
Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum inducit. quæst. 1. artic 1. ad. 2
Cognoscit Deus omne verum, non tamen vult omne bonum. quæst. 19. artic. 6. ad. 2
Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter, vel sicut in obiecto cognito, vel sicut in principio cognitionis. q. 84. art. 5
Colores quare imprimũt suas similitudines in sensum & phãtasmata: non in intellectum. q. 85. artic. 1. ad. 3
Communia respectiua quare sunt posteriora propriis personarum. quæst. 33. artic. 3. ad. 1
Communitas possessionum causa est discordiæ in præsenti statu. quæst. 8. art. 1. ad. 3
Conclusionem eandem demonstrant mathematicus & naturalis: sed mathematicus per medium abstractum à materia sensibili: naturalis verò per medium circa materiam sensibilem. quæst. 1. artic. 1. ad. 2
Concordia quæ est in dæmonibus non est ex amicitia: sed ex eorum communi nequitia. q. 109. art. 3. ad. 2
Confirmari in iustitia est beatificari aperta Dei visione. q. 100. art. 2
Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur. quæst. 6. art. 2. ad. 3
Complexioni hominis quæ sunt arma & tegumenta animalium repugnant. q. 91. art. 2. ad. 2
Compositio est de ratione causati. q. 3. art. 7. ad. 1
Compositio est duplex in rebus materialibus, & vna tantùm in spiritualibus. quæst. 50. art. 2. ad. 3
Compositio ex actu & potentia sola in substantiis immaterialibus inuenitur. quæst. 75. art. 5. ad. 4
Compositum est aliquid quod nulli partium conuenit. q. 3. art. 7
Comprehendi dicitur si res perfectè cognoscitur sicut cognoscibilis est. quæst. 14. artic. 3
Comprehensio dicitur dupliciter: & quomodo est vna de tribus dotibus animæ. quæst. 12. art. 7. ad. 1
Conscientia ordinem scientiæ ad aliquid importat: quod fit tripliciter. quæst. 79. artic. 13
Conseruare res in esse, est eis conferre esse. q. 9. art. 2
Consilium vt dicit inquisitionem non est in Deo: sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidentiæ. q. 22. art. 1. ad. 1
Consummatio operum naturæ fuit septimo die: in incarnatione Christi consummatio gratiæ: in fine mundi consummatio gloriæ. quæst. 73. art. 1. ad. 1
Contemplatio impeditur in nobis ex exteriori operatione, quod non fit in angelis. q. 112. art. 1. ad. 3
Contingentia & casualia diuinæ prouidentiæ subduntur. quæst. 22. artic. 2. ad. 1
Contingentia penes causas proximas attenditur. quæstio. 14. artic. 13. ad. 1
Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria. quæst. 14. art. 13. ad. 3
Contingenter nihil euenire potest respectu causæ vniuersalis. quæst. 103. artic. 7
Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter. quæst. 105. art. 6. ad. 1
Continentia nunc est laudabilis, quod in statu innocentiæ non fuisset. quæst. 98. art. 2. ad. 3
Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem virtutis & magnitudinis ad locum: & solutio demonstrationis Aristo. q. 53. art. 1. ad. 1
Contraria simul esse non posse quomodo intelligitur: cùm tamen bonum & malum simul esse possint. q. 48. art. 3. ad. 3
Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente. quæst. 89. artic. 5

Contrarium alterius contrarij esse causam quomodo contingit.q. 49.artic.4.ad 2
Conuersio in deum est triplex,scilicet per gratiam perfectam:habitualem:& preparationem ad ipsam,quod fit diuina operatione.q. 62.artic.2.ad.3
Corpora animata quare non accipiunt immediatè debitam quantitatem:sicut corpora inanimata.quæst.78.artic.2.ad.3
Corpora cœlestia,ideo sunt incorruptibilia,quia non habent materiam contrarietati subiectam.quæst.75.artic.5
Corpora cœlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente: & non solum natura:vt grauia & leuia.quæst.70.artic.3
Corpora cœlestia necessario ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum.quæst.115.artic.3.ad.2
Corpora cœlestia non imprimunt directè in hominis voluntatem: sed per accidens & indirectèr quæst.115.artic.4
Corpora cœlestia quia non habent nisi naturalem operationem: malum inordinationis in eorum naturali operatione esse nõ potest.quæst.63.artic.1.ad.2
Corpora cœlestia quomodo in dormientibus imprimunt quædam signa futurorum in eorum imaginatione.quæst.86.artic.4.ad.2
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentiæ essendi in loco.quæst.8.artic.1.ad.2
Corpora non viuentia generant sibi simile immediatè:viuentia vero vtroque modo.q.118.artic.1
Corpora plura simul esse in eodem loco est impossibile. q.67..art.2
Corporis cœlestis & corruptibilis differentia consequendi suã perfectionem.quæst.58.artic.3
Corpus humanum à duobus: interiori & exteriori corrumpi potest scilicet consumptione humidi & aëris infectione.q.102.artic.2
Corpus humanum & exteriora ex apprehensione animæ quomodo immutantur.quæst.117.artic.3.ad 3
Corpus infinitæ potentiæ si daretur moueret in non tempore:quod non facit virtus infinita intelligentiæ.quæst.25.artic.2.ad.3
Corpus impassibile:vt cœleste non est vnibile animæ rationali.q.91. art.1 ad.2
Corpus requiritur ad actionẽ intellectus propter phantasmata.q.75 artic.2.ad.3
Corrumpi est formam separati à materia.q.50.artic.5
Corrumpi per se siue per accidens:non cõuenit formæ habenti esse per se.quæst.75.artic.6
Corruptionem omnem à muliere deus potest auferre corporis & mentis:non tamen quod corrupta nõ fuerit. quæst.25. art.4. ad.3
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sunt de intentione naturæ vniuersalis.quæst.22.ar.2.ad.2
Corruptibile & incorruptibile secundum formas non faciunt composita genere differre.quæst.76.artic.3.ad.2
Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam impossibile est quod fit vna materia.quæst.66.artic.2
Costa Adæ fuit de perfectione eius,prout erat principium speciei humanę, & nõ vt erat individuum:& quomodo multiplicata fuit. quæst.92.artic.3.ad.1.&.2
Creatio animæ non est ante corpus:sed simul creatur cum corpori infunditur.quæst.118.artic.3
Creatio est media inter deum & creaturã : & quomodo est creatura & relatio.q.45 artic.3.ad.2.&.3
Creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi.q.41. artic.2.ad.2
Creatio ordinem originis præsupponit.s.filij à patre,per quem omnia facta sunt:& spiritus sanctiab vtroque:per quem omnia gubernantur.quæst.45.artic.6.ad.2
Creare demonstrat potentiam infinitam non ex re facta,sed ex modo faciendi.quæst.45.artic.5.ad.3
Creatura corporalis quia particulare quoddam bonum est:sequitur contrarietas in ea.q.65.artic.1.ad.2
Creatura ens & bonum denominatur à primo ente per modum cuiusdam assimilationis.q.5.artic.4
Creatura ex se non retrahit hominem à deo,sed ab vsu vtentis.q.65. artic.1.ad.3
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est secundum rationẽ materiæ,infinita secundum quid.q.50.artic.2.ad.4
Creatura quælibet sic se habet ad deum, sicut aër ad solem illuminãtem.quæst.104.artic.1
Creatura quomodo dicitur odio haberi à deo.q. 20.artic.2.ad.4
Creatura rationalis liberè & per se agit: irrationalis vero mota à deo.quæst.19.art.12.ad.3
Creatura rationalis licet habeat dominium sui actus: indiget tamen gubernari à deo.quæst.103.artic.5.ad.3
Creatura spiritualis requiritur ad perfectionem vniuersi.q.50 . ar.1
Creaturam esse deo similẽ conceditur, sed nõ eõdem.q. 4.ar.3.ad.4
Creaturam non redigi in nihilum natura demonstrat.q.104.ar.4
Creaturę dupliciter sunt in deo:vel sicut in conseruante,vel sicut in sciente quę sunt vita in deo.q.18.ar.4.ad.1
Creaturę essentialibus principijs distinguntur : & non per relationes.quæst.39.arti.1.ad.1
Creaturę in quibus apparuit spiritussanctus mysterio angelorũ sunt factæ ad personam spiritussancti significandam : & non angeli.q. 43.art.7.ad.3
Creaturę quod se per seipsam conseruet in esse:& non potest communicari à deo.q.104.artic.1.ad.2
Creaturis spiritualibus triplex mensura conuenit secundum tria in ipsis considerata.q.10.art.5.ad.1
Custodia angelorum multiplicem habet effectum. quæst.113.artic.5. ad.2
Custodia angelorum nõ solum hominibus,sed & toti naturæ & corpo reę & super dæmones datur.q.113.artic.3
Custodia homini dupliciter adhibetur scilicet quantum ad effectũ bonum,& quantum ad media ad bonum.q.113.art.1.ad.2
Damnandi quare sunt plures,& pauciores saluãdi.q.23.ar.7.ad.3
Debitum est duplex,sicut duplex ordo, scilicet creaturę ad deũ & creaturę ad creaturam.q.21.art.1.ad.3
Defectus in omn creatura negatiuè inuenitur,& non priuatiuè.q. 12.artic.4.ad.2i
Dei,angeli,& corporis non est eadem ratio essendi in in loco. q.52 artic.2
Dei,hominis , & angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus.q.87,art.1
Dæmon & anima ad corpus non secundum eandem causæ habitudinem comparantur.quæst.52.artic.3.ad.3
Dæmon post primum instans,in quo naturalem motum habuit ad bonum impedimentum prestitit beatitudini:ideo in malo est confirmatus.quæst.63.artic.6.ad.3
Dæmones certis cõstellationibus vocati, quare magis veniunt.q.115 artic.5.ad.2
Dæmones circa visibilia operantur non formas imprimendo, sed corporalia semina adhibendo.q.105.artic.1.ad.1
Dæmones & angeli imaginarias apparitiones quomodo causare possunt.q.111 art.3
Dæmones & angeli duobus modis sensum immutare possunt .s. ab interiori & ab exteriori.q.111.art.4
Dæmones mittuntur à deo aliquando ad impugnandum homines puniendo,sed non ad impugnandum ad peccatum licet deus permittat.q.114.artic.1.ad.1
Dæmones multa faciunt ad punitionem malorum diuina volẽte iustitia,vel ad exercitationem bonorum.q.109.ar.4.ad.1
Dæmones mutare non possunt hominis voluntatem.q.114 . artic.2. ad.3
Dæmones naturali dilectione bonos angelos diligunt,sed propter iustitię & iniustitię diuersitatem eos odio habent.quæst 60.art.4. ad.3
Dæmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunque malũ, eo quod naturaliter boni sunt.q.63.ar.4
Dæmones non dolent de malo culpæ ipsorum.q.64.ar.3.ad.3
Dæmones non omnia naturalia cognoscunt,sed multa , per longi temporis experientiam addiscunt.q.89.art.3.arg.con.
Dæmones non possunt causare : sed concitare cogitationes in nobis.q.111.art.2.ad.2
Dæmones penes quid decipi possunt & errare,& nõ angeli.quæst.5 artic.5
Dæmones per motum spirituum possunt immutare actum nutritiuę & appetitiuę virtutis.q.111.ar.4.ad.2
Dæmones persistẽtes in sua prima cognitione naturali,quomodo facti sunt mali.q.63.ar.6.ad.4
Dæmones quare magis vexant homines in augmento lunę,quàm alijs temporibus est duplex ratio.q.115.art.5.ad.1
Dæmones quare simulãt se esse animas defunctorũ.q.117 .artic.4 . ad.2
Dæmones quas pœnas patiuntur cum in eis non sint passiones,scilicet dolor,gaudium,& tristitia.q.64.art.3
Dæmones quomodo alliciũtur herbis,verbis,& lapidibus.q. 105.art. 5.ad.3
Dæmones quomodo se habent ad experientiam & cognitionem veritatis.q.64.art.1.ad.5
Dæmones seminibus elementorum quæ natura facit possunt facere q.114.ar.4.ad.2
Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur:vnus ratione suę culpæ, alius vero ratione exercitationis humanę.q.64.art.4
Dæmonibus quomodo proterua phantasia tribuitur.q.54.ar.5.ad.3
Dæmonis duplex est actus:quorum vnus semper est malus.q.64.ar. 2.ad.5
Dæmonis peccatum alijs fuit causa peccandi.qui sine mora in superioris affectum consenserunt.q.63.art.8.ad.1
Dæmonis peccatum quo peccauit,adhuc manet quantum ad appetitum.q.64.ar.2.ad.3
Dæmonum operatione fit in dormiẽtibus aliqua motio in phãtasia ad præsignandum aliqua futura,quæ dæmones cognoscunt.q. 86.art.4.ad.2

Demonstratio

Demonstratio est duplex.s.quia & propter quid.quæst.2.artic.2
Deo aliquid dici simile vel dissimile non inconuenit. q.4. art.3.ad.1
Deo maxime conuenit esse principium actiuum. quæst.25.art.1
Dependentia effectus à causis ordinatis est principaliter à prima. quæst. 104. artic. 2
De præpositio semper notat consubstantialitatem.q.41.art.2.ad.2
Desiderium naturale beatitudinis non subiacet lib.arb. licet homo quandam sibi constituat ratione complexionis. q.63. art.1.ad.5
Desiderium naturale est circa bonum & vnitatem. q. 103. art. 3
Desiderium naturale rationalis creaturæ est ad ea cognoscenda quę sunt de eius perfectione,intellectu.s.species & genera rerum & rationes earum. quæst.12.art.8.ad.4
Desiderium naturale rationalis creaturæ respectu duplicis beatitudinis.quæst.62.art.1
Deum iuuari per creaturam , dicit perfectionem communicatam creaturæ. quæst.23.art.9.ad.2
Deum nominamus ex eius effectibus,non tamen secundum modum ipsorum. quæst.14. art.1.ad.1
Deus ad duo amat creaturam.s.vt sit & vt permaneat.q.74.art.3.ad.3
Deus à nobis non cognoscitur nisi per modum priuationis& remotionis. quæst.11.art.3.ad.2
Deus dicitur omnia suauiter disponere ex impressione, quæ ab ipso est,quę inclinatio rerum id ad quod diuinitus res ipsę ordinantur. quæst.103.artic.8
Deus est autor mali pœnę , sed non culpæ : quæ contrariatur diuino amori & impletioni diuinæ voluntatis. quæst.84. artic.6
Deus est beatitudo animæ,quia in ipso beatificatur. q.79.art.4
Deus est in omnibus rebus per essentiam,præsentiam,& potentiam: sicut causa in effectibus participantibus eius bonitatem : specialiter vero in creatura rationali sicut cognitum in cognoscente , & amatum in amante.quæst.43.art.3
Deus est in rationali creatura , sicut cognitum in cognoscente , & desideratum in desiderante.quæst.8.art.3
Deus est in seipso & comprehendit seipsum negatiue exponitur : & quomodo est sibi finitus. q.14.art.3.ad.1.&.2
Dei nomen est magis sibi proprium quo ad rem significatam , sed quo ad modum significandi magis est sibi hoc nomen proprium, qui est. q.13. art. 11. ad. 1
Deus est profundior inferno , excelsior cœlo , longior terra , altior mari,dupliciter exponitur. q.3. art.1. ad.1
Deus,est nomen incommunicabile secundum rem, rametsi appellatiuum est. q.13. art.9.ad.2
Deus est sufficiens obiectum beatitudinis.quæst.106.artic.2
Deus est suum esse non patiens secum aliquam compositionem triplici ratione.q.3.art.6
Deus & angelus cognoscibilia differenter cognoscunt : quia deus simpliciter per vnum quod est essentia sua angelus vero per plura. quæst. 55. artic.3
Deus & qui est : quomodo sunt magis & minus proprtia nomina dei & differentia.q.13.art.1.ad.1
Deus facit non quod perfectius est : sed quod conuenientius est rei. quæst.91. art.3
Deus hominem fecit,qui quandiu non peccaret immortalis vigeret: vt ipse sibi autor esset aut ad vitam, aut ad mortem. q.97.art.1
Deus mouendo liberum arbitrium hominis non tollit arbitrij libertatem.quæst.83.art.1.ad.3
Deus non cognoscit infinitum secundum artes proportionales in quantitate. quæst.14.art.12.ad.1
Deus perfecte se non cognosceret nisi cognosceret quocunque modo sua perfectio participabilis est à creatura. q.14.artic.6
Deus per vnam simplicem intelligentiam cognoscit quæ composita sunt. quæst.14.art.14
Deus potest aliquid facere de potestate absoluta quod non præscuit: neque præordinauit se facturum.q.25.art.5.ad.1
Deus primo & per se est forma subsistens: non in materia,tribus rationibus. quæst.3. art.2
Deus quare quosdam eligit & quosdam reprobat.quæst.23.art.5.ad.3
Deus quod sit prior mundo dupliciter potest intelligi.quæst.46.ar.1. &.8
Deus quomodo dicitur diligi & odio haberi. q.60.art.5.ad.4.&.5
Deus quomodo dicitur esse in dæmonibus secundum quod sunt res quædam ab ipso. quæst.8. art.1.ad.4
Deus quomodo est causa mali corruptionis quarundam rerum : sed quod non procedat ex defectu agentis vel actionis. q.49.art.2
Deus quomodo est finis,vt quoddam bonum habitum & repræsentatum. q.103.art.2.ad.2
Deus ratione suę infinitę perfectionis nihil acquirere potest.quæst.9 artic.1
Deus semper seipsum intuetur , sicut desideratum & intellectum à seipso. quæst.105.art.2.ad.2
Deus si plures angelos vel plures rerum naturas facere instituisset : plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. q.56. artic.2. ad.4
Deus sua bonitate de malis benefacit. quæst.2.art.3.ad.1
Deus sua prouidentia omnia immediate gubernat: sed per media ea exequitur, quæst. 103. artic.6
Deus sua virtute infinita effectum infinitum non potest producere. quæst.7.artic.2.ad.1
Deus suppositionem multiplicem habere potest.s. pro persona pro natura,quæst.39.art.4
Deus vult omnes homines saluos fieri tripliciter exponitur. q. 19. artic. 6. ad.1
Diabolus appetendo esse vt deus per similitudinem:& non per equiparantiam peccauit. q.63. art.3
Dicere est intuitu cogitationis producere verbum : & inter dicere & intelligere differentia. q.34.art.1.ad.2.&.3
Dictio exclusiua dupliciter sumitur.s. cathegoreumatice & syncathegoreumatice.quæst.31.ar.3
Differentia est nobilior genere sicut determinatum indeterminato: & non sicut alia & alia natura , aliàs omnia animalia essent eiusdem speciei.quæst.50.art.4.ad.1
Differentia se habet ad genus vt actus ad potentiam. q.3.art.5
Differentia semper sunt diuersa:& non econtra. q.90.art.1.ad.3
Difficile dupliciter sumitur : & inter difficile & impossibile differentia.quæst.62.art.2.ad.2
Difficultas bene operandi satisfacit pro peccato.quæst.95.art.4.ad.2
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi. q.76. art.4.ad.1
Diffinitio comprehensionis posita ab Aug. quod totum comprehenditur videndo , quod ita videtur: vt nihil eius lateat videntem aut cuius fines circunspici vel circunscribi possunt.q.12.art.7.ad.2
Diffinitio personæ , persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. q.29.art.3. ad.2
Diffinitio personæ posita à Boe. persona est rationalis naturæ individua substantia.q.29.art.1.arg.1
Diffinitio personæ posita à Richardo secundum quod persona dicitur in diuinis persona:est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia.quæst.29.art.3.ad.4
Diffinitio significat essentiam ex materia & forma communi: supra quam addit hypostasis & persona principia indiuidualia.quæst.29. art.2.ad.3
Dignior scientia penes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur. quæst.1.art.5
Dilectio dei maior est aliquo tempore ad peccatorem prædestinatum: quàm ad iustum præscitum. q.20.art.4.ad.5
Dilectio est duplex, scilicet naturalis , quæ est finis: & electiua, quæ est eorum,quæ sunt ad finem.q.60.art.2
Dilectio naturalis sequitur semper inclinationem naturalem. quæst. 60.artic.1
Dilectionis naturalis vel non naturalis causa est vnitas. q.60.art.4
Dilectionis Petri & Ioannis quę fuerit maior ad Christum diuersa assignatio. quæst. 20. art.4. ad.3
Diligere alium sicut seipsum dupliciter intelligitur. quæst.60. art.4. ad.1. &.2
Dimensiones sunt accidentia consequentia formam corporeitatis. quæst. 76. art. 6. ad.2
Dispositio non semper dicit rem de prædicamento qualitatis : sed relationem quandoque. q.116.art.2.ad.3
Dispositio optima rebus datur à deo non simpliciter , sed secundum ordinem ad proprium finem.q.91.ad.3
Dispositio potest dici tam ratio ordinis rerum in finem : quàm ratio ordinis partium in toto. quæst.22.art.1
Dispositiones esse in materia ante formę introductionem quomodo intelligitur. q. 76. art.6. ad.1
Distantia localis, sicut non impedit cognitionem angeli: ita nec locutionem. q.107.art.4.ad.1
Distinctio quanto est prior,tanto est vnitati propinquior. quæst.40. artic.2. ad.3
Distinctio rerum à prima causa est propter bonitatem creaturis cõmunicandam.quæst.47.artic.1
Distinctio substantiarum separatarum non potest esse nisi secundum speciem.quæst.75.art.7
Diuersis cognitionibus eadem res cognosci potest. q.58,art.7.ad.1
Diuersus modus cognitionis animæ : sequitur diuersum modum essendi ipsius. q. 86. art.1
Diuertere non potest homo ab aperta dei visione: sed in bono confirmatur.quæst.100.art.2
Diuisio boni per honestum,vtile & delectabile: est per oppositas rationes & non res. quæst.5. art.6. ad.2
Diuisio est duplex. s. materialis quæ fit ex diuisione continui quam sequitur numerus qui est species quantitatis:quæ est in rebus materialibus. Alia est formalis quę fit per oppositas formas,Et hęc est transcendens. quæst.30. artic.3
Dotes animę tribus virtutibus theologicis correspondent. quæst, 12, artic. 7. ad.1
Dolor culpę bonitati voluntatis attestatur: pœnę vero naturę.q.64. art.3.ad.3

Domi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominationū nomen triplici significatione sumitur. q.108.ar.5.ad 2
Dominari dicitur homo omnibus creaturis propter quatuor in ipso considerata.q 96.art.2
Dominij differentia respectu serui & liberi:& quod dominium fuisset in statu innocentiæ.q.96.art.4
Dominium hominis super animalia ex tribus ostenditur.q.96.art.1
Doni nomen duplicem habet habitudinem, scilicet à quo & cui datur.quæst.38.artc 1
Donum proprium est irredibilis datio gratis data.q.38.art.2
Dormientes & alienati à sensibus magis percipiunt diuinas reuelationes,& futurorum præuisiones,quàm vigilantes,& non alienati.quæst.12.artic.11
Dormientibus si quid contra licitas mores contingat non imputatur ad peccatum.q.84.art.8.arg.contrar.
Duplici compositioni rei duplex correspondet intellectus compositio.quæst.85.art.5.ad.3
Duratio angeli quare infinita dicitur.q.10.art.5.ad.4

Effectum conseruari à causa contingit dupliciter, scilicet directè & per accidens.q.104.art.1
Effectus assimilatur composito agenti secundum speciem:& primæ causæ secundum virtualem continentiam.q.105.art.1.ad.1
Effectus ad causam quomodo sola habitudo remaneat.q.45.art.3
Effectus astrorum secundum materiæ diuersam dispositionem variantur.quæst.115.art.5.ad.4
Effectus causæ non proportionatus non ducit in eius cognitionem perfectam: sed tamen potest ex quocunque effectu demonstrari causam esse.quæst.2.art.2.ad.3
Effectus Dei non ducunt nos in distinctam personarum cognitionem.quæst.32.art.1
Effectus deficiens à forma vel causa particulari non deficit à forma vel causa vniuersali.q.19.art.6
Effectus efficax custodiæ angelorum est duplex respectu bonorum & malorum.quæst.113.art.5.ad.1
Effectus Dei qui eius virtutem non adæquant, in quam eius cognitionem nos ducunt.q.12.art.12
Effectus prædestinationis,qui est corona, nō potest amitti:qui verò ex merito gratiæ est,amitti potest.q.23.art.6.ad.1
Effectus quidam ex sola diuina voluntate dependent,& quidam nō. quæst.19.art 5.ad.3
Effectus sicut sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ: ita sequitur ab agente voluntario secundum formam ab eo præconceptam & diffinitam.q.46.art.1.ad.9
Effectus similitudo nobilius habet esse in causa æquiuoca, quàm vniuoca.q.6.art.2
Effectus sumitur quandoque loco diffinitionis pro medio demonstrationis.quæst.1.art.7.ad.1
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonstrandum causam esse. quæst.2.art.2.ad.2
Electio & dilectio in Deo & in nobis differenter se habent. quæst. 23.artic.4
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoscitiuam.quæst.83.art.3
Emanatio propriorū à subiecto quomodo fit.q.77.art.6.ad.2.& 3
Emanationis esse vniuersalis & particularis à suis causis differentia. quæst.45.artic.1
Embrio prius viuit anima vegetatiua,quàm sensitiua.q.70.ar.3.ad.3
Aenigma & mediū quo Adam cognouit deum fuit vnum, licet media cognoscendi sint duo,q.94.art.1.ad.3
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter cōtingit intelligi.quæst. 16.artic.3.ad.3
Ens de non ente,bonum de malo,& vnum de multitudine prædicatur:non tamen oppositum de opposito prædicatur. quæst.11.art. 2.ad.1
Ens est proprium obiectum intellectus nostri: & quod primo cadit in intellectu nostro.q.5.art.2
Ens & verum vt in rebus materialibus secundum præsentem statum sunt obiectum intellectus nostri.q.87.art.3.ad.1
Ens simpliciter est vnum vnitatę vnius formæ & non plurium triplici ratione,quæst.76.art.3
Ens verum & bonum quomodo se habent à ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum.q.16.art.4.ad.2
Ens vno modo dicitur vt diuiditur in decem prædicamēta:alio modo vt dicit veritatem propositionis:q.48.art.2.ad.2
Entis contractio per substantiam & quantitatem est per applicationem ad aliquam quidditatem.q.5.art.3.ad.1
Entis diuisio per vnum & multa.q.11.art.1.ad.2
Enuntiabilis duplex esse:scilicet in voce & in intellectu: in quo per se habet veritatem.q.16.art.7
Aequalitas est causæ æqualis dilectionis: tamen inter inæquales maior reperiri potest,quàm inter æquales.q.96.art.3.ad.2
Aequalitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus.q.42.art.1.ad.4
Aequalitas vel inæqualitas non attenditur secundum relationem. quæst.55.artic.2
Aequalitas mutua vel similitudo dicitur in diuinis secundum quod significatur per nomina:& non per verba.q.42.art.1.ad.3
Aequiuocum &analogum quomodo interdum largè pro seinuicem accipiantur.quæst.13.art.10.ad.4
Errare circa fidem dupliciter contingit.q.32.art.4
Error & falsitas intellectus & sensus quomodo contingit. quæstio. 85.artic.6
Error in sensu quomodo contingit: & in nobis circa rem quam iudicamus.q.17.art.2.ad.1
Error intellectus non proucnit nisi ex impedimento inferioris virtutis.quæst.94.art.4
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi Deum in rebus. quæst.8.artic.3
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem.quæst. 76.artic.1.ad.5
Esse animæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale. quæst.90.art.2.ad.1
Esse animæ separati ab ipsa non est possibile.q.75.art.6
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia.q.7.art.2.ad.1
Esse dupliciter accipitur.s.pro actu essendi &pro compositione propositionis.q.3.art.4.ad.2
Esse est actualitas omnis formæ.q.3.art.4
Esse est actualitas omnis rei.q.4.art.1.ad.3
Esse est perfectius quàm viuens & sapiens: & econtrario quomodo intelligitur.q.4.art.2.ad.3
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi. quæst. 54.artic.4.ad.1
Esse est proprius effectus primæ causæ.q.8.art.1
Esse ens per essentiam est solius Dei.quia eius essentia est suum esse. quæst.104.artic.1
Esse æternum soli Deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei.quæst.61.art.2
Esse in loco dupliciter Deo conuenit.q.8.art.2
Esse in omni creatura differt ab essentia: sed non in Deo tribus rationibus.q.3,art.4
Esse maximè ens & maximè indiuisum est de ratione eius quod est maximè vnum.q.11.art.4
Esse naturale non materiæ primæ, nisi secundum quod reducta in actum per formam.q.14.art.2.ad.3
Esse participatum ab eo causatur quod est simpliciter esse. quæstio. 44.artic.1
Esse prius altero est tripliciter,scilicet natura,generatione,& ordine obiecti.quæst.77.art.4
Esse propriè competit rei subsistenti simplici, aut compositæ.quæst. 45.artic.4
Esse subsistens in se totam perfectionem essendi continet. quæstio. 4.artic.2
Esse vbique primo & per se est, quod alicui conuenit secundum se totum & non secundum partes.q.8.art.4
Essendi modus est triplex, Dei, angeli, & naturæ corporalis, cuius anima naturaliter est cognoscitiua.q.12.art.4
Essentia angeli comparatur ad esse eius secundum propriam rationem: & ad eius intelligere in ratione obiecti vniuersalis entis vel veri.q.54.artic.2.ad.2
Essentia angeli non est species, qua intellectus eius possit ferri in quodcunque obiectum intelligibile.q.55.art.1
Essentiæ animæ respectu suarum potentiarum se habet in ratione principij actiui finalis & susceptiui.q.77.art.7
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum & non sui. quæst. 15.artic.1.ad.2
Essentia,esse, & æternitas idem sunt in Deo.q.10.art.2
Essentia est patris,conceditur: sed non pater est essentiæ. quæst.39. artic.2.ad.4
Essentia est res generans & res non generans, contradictionem non implicat.q.39.art.5.ad.5
Essentia in creaturis quod sit immediatum principium operationis est impossibile.q.79.art.5
Essentia non potest esse immediatum principium operationis, nisi diuina.quæst.77.art.1
Essentia significatur vt quid: persona vt quis: proprietates vt quo: licet re idem sint.q.32.art.2
Esus ligni paradisi quomodo fuit causa scientiæ boni & mali. quæst. 102.artic.1.ad.4
Aeternitatis cognitionem per temporis cognitionem accipimus. quæst.10.art.1
Eua decepta non fuisset,nisi prius mente peccasset. quæstio.94.art. 4.ad.1
Aeuum etsi non habeat in se prius & posteri~s: non tamen est æternitas:quia compatitur secum prius & posterius:nec tempus quod in se habet prius & posterius.q.10.art.5
Ex creaturis in cognitionem essentialium deuenire possumus: sed non personarum proprietatum.q.39.art.7

Exclusiua

Exclusiua scilicet solus & tantum: quomodo conueniāt diuinis quę diuersimode excludūt ea quibus iūguntur. quæst.31.artic. 3.ad.2
Ex & de prepositiones solum habent habitudinem causę efficientis & materialis.quæst.39 articu.2.ad.5.
Ex prepositio notat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo, quæst.45. articu.1.ad.3.
Estimatiua & memoratiua in homine propter quandam affinitatē quam habent ad intellectum sunt perfectiores quàm in aliis animalibus.quæst.78.articu.4.ad 5.
Extrahi de potentia materię non conuenit rei subsistenti.quæst.90. articu.1.ad 2.

Facere aliquid ex nihilo,est maioris virtutis quàm ex contrario, quæst 45.articu.5 ad.2.
Facere aliquid prętęr ordinem naturę vniuersalis solius dei est. quæst.110.articu.4.
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram:duplex est intellectus.quæst.17.articu.3.
Falsitas fantasię attribuitur & non sensui.quæst.17.articu.2.ad 2.
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus.quæst.93.articu.5.ad.4.
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationem ad intellectum ad quem habet ordinem per se vel per accidens.quæst.17.ar.1.
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu.qu.58. articu.5.
Falsum dicitur ex eo quod aliquid videtur esse quod non est:vel non esse quod est.quæst.17.articu.4.
Falsum non fundatur in vero sibi contrario: sicut nec malum in bono sibi contrario:se l in eo quod sibi subiicitur.quę.17. art.4.ad.2
Fascinatio causatur & fit ex quadam corporis immutatione.quę.117. articu.3.ad.2.
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectū possibilem absque actione intellectus agentis:sicut colores in vitrum.quæst.85.articu.1.ad.3.
Fantasię actus fantasticus consurgit ab impressionibus interius cōseruatis.quæst.110.articu.3.ad.1.
Fati diffinitio quę ponitur à Boę.4.de consolatione: quomodo est intelligenda.quæst.22 articu.4.ad.3.
Fati & prouidentię diuersa ratio ordinis. quæst.116. articu.2.
Fato non subduntur quę immediate à deo fiunt.quæst.116.articu. 4.
Felicitati accidit esse prętium virtutis sicut enti esse terminum generationis.q.26.art.2.ad.2.
Felicitas aliqua nobis est cognoscere substantias separatas: sed q ipse se cognoscant non est eis felicitas.quæst.64 articu.1.ad.1
Felicitas vltima hominis in eius altissima operatione consistit que est intellectus operatio.quæst.12.articu.1.
Fœmina in adiutorium generationis viri formata est.quæst. 92.art.1.
Fidei derogat dupliciter velle ratione probare quę fidei sunt. q.32. articulo.1.
Fidei & scientię differentia cognitionis diuinorum .q.12. ar.13.ad.3.
Fidei habitus et credititia quomodo se habeāt ad fidē.q.3. ar.1ad.1.
Fieri aliquid vel moueri prętęr naturam non est contra naturam:vt fluxus & refluxus maris.quæst.106.articu.6.ad.1.
Fieri & factum esse simul sunt in quibus non est motus.quæst. 45. articu.2ad .2
Fieri proprie est compositi & non formę.quæst.91. articu.2
Fieri rerum à deo quoddam est secundum naturam: & quoddam miraculosum.q.104.articu.4
Filij dei postquam ingressi sunt ad filias hominum illęque genuerunt,&c.quomodo intelligitur.quæst.51.articu.3.ad.6.
Filij in diuinis quare non possunt esse plures.quæst. 27.artic.9.ad.3.
Filij quibus accidentibus parentibus assimilantur.quæst.100.artic.1.
Filius non ideo humanam assumpsit naturam quia plus diligeret quàm angelicam:sed quia plus indigebat.quæst. 20.articu.4.ad.2
Filius perfecta est patris imago,quia eiusdem est naturę:homo vero quia alterius est naturę dei imperfecta est imago.quæst.35.artic.1. ad 3.
Filius est alius à patre sed nō diuersus à patre.quæst.31.articu.2.ad.1.
Filius est in patre secundum essentiā,relationē & originē.quæst. 42. articu.5.
Filius & spiritussanctus sunt vnus deus ratione vnitatis essentię. quæst.27.articu.3.ad.2.
Filius in diuinis generatur sed non essentia sicut in creaturis. q.39. articu.5.ad.2.
Filius intelligendo non formar siue producit verbum vel alium filium.quæst.34.articu.2.ad.4.
Filius non dicitur principiatus à patre.vt sic pater eius sit principiū. quæst.33 articu.1.ad.2.
Filius omnem patris perfectiouem per generationem accepit qui a ęterno patri in magnitudine est ęqualis.quæst.42. articu.4.
Filius perfecta imago patris dicitur.quæst.93.articu.1.ad.2.
Filius per seagit licet à se non agat:quia à se non habet naturam, sed à patre.q.42.articu.6.ad.1.
Filius primogenitus omnis creaturę,quomodo intelligitur .q.33. articu.3.ad.2
Filius quare filius, splendor,imago & verbum dicitur.quæst.34. articu.2.ad.3
Filius quare nascitur dissimilis patri.quæst.19.articu.8.
Filius quare non potest producere verbum:& spiritussanctus spirare amorem.quæst.37. articu.1.ad.4
Filius quomodo nomine principij in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur. quæst.74.articu.3.ad.1
Filius visibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius vt sanctificationis actor,& spiritussanctus,vt iudicium.quæst.43.articu.7.ad. 4.
Finem consequendi hominis & angeli differentia sine diuersa ratio. quæst.62.articu.5.ad.1.&.3.
Finem vltimum sicut non potest non velle:ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere.quæst 18.articu.3.
Finis cuiusliber rei est propria eius operatio:aliàs frustra essent operatiuę virtutes.quæst.105.articu.5
Finis,forma & efficiens priora sunt in causando:in causato vero ecō uerso.quæst.5.articu.4
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale: ad cuius participationem omnia tendunt.quæst.103.articu.4
Finis hominis est duplex secundum duplicem naturalem qualitatē ipsius.quæst.83.articu.1.ad.5.
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum. quæst.82.articu.3.ad.1.
Finis intentione remota ab agente:quod ex actione sequitur casuale est.quæst.44.articu.4.
Finis rationalis creaturę est duplex,scilicet excedens & proportionatus naturę.quæst 23.articu.1
Finis sic se habet ad ea quę sunt ad finem sicut principia in intellectu ad conclusiones.quæst.19.articu.5.
Finis vniuersi est quoddam vniuersale bonum extrinsecum.quę.103. articu.2.
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid.quæst.7. articu.2.
Flumina paradisi oppositas irrigant regiones. quæst.102.arti.1.ad.2.
Forma adueniens enti in actu est accidentalis:quia nō dat esse simpliciter:sed secundum quid.quæst.76.articu.4.
Forma corporeitatis non est vna omnium corporalium per se cui superueniant alię formę.q.68.articu.2.
Forma corporis cœlestis simpliciter non est nobilior anima animalis:secundum tamen rationē formę & motus nobilior est.quæst .70.articu.2.ad.3.
Forma cuiuslibet agentis est ratio & exemplar effectus:quæst.44. articu.3.
Forma finis & efficiens conueniunt quodam ordine in ratione principij:materia vt subiectum effectus operationis.quæst 105.arti.5.
Forma generati non est finis generationis nisi inquantum est similitudo formę generantis.quæst.44:articu.4.ad.2.
Forma in imaginatione est sine materia:non tamen sine conditionibus materialibus mędium quoddam est interesse formę quę est in materia:& quę per abstractionem est in intellectu:à qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem:quæst.55.artic.1. ad.2.
Forma in supposito singulari existens re vel ratione communicabilis est.quæst.13.articu.9:
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia:& non aliqua species creata.quæst.12.articu.5.
Forma naturalis vel intelligibilis inquantum dat esse,non dicitur principium actionis nisi supposita inclinatione ad effectum.q.14. articu.8.
Forma non fit vel creatur,sed compositum,cuius partes concreātur quæst.45.articu,8.
Forma quare inuariabilis dicatur.quæst.9.articu.2.ad.3.
Forma quare non perfectè complet potentiam materię.quæst.55. articu 1.
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis secundum quod compositum est à composito.quæst.91.articu.2.
Forma secundum quod est magis immaterialis, tanto magis accedit ad infinitatem.quæst.14.articu.1
Forma simplex quomodo potest esse subiectum propositionis. quæst.13.articu.12.ad.2
Forma simplex nō potest esse subiectum,quomodo habet intelligi quæst.54.arti.3.ad.2
Forma substantialis est primum actionis principium:sed non proximum.q.77.articu 1.ad.4.
Forma substantialis quod suscipiat magis & minus est impossibile. quæst.118.articu.2.ad.2.
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis est compositio & ordo partium.quæst.76.articu.8.
Formam abstractam alicuius dicimus:sed non econtra, quæst. 39. articu.2.

Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione. quæst.75.artic.5
Formationem esse plures vnius triplex ratio. quæst.76.artic.3
Formatio feminæ ex Adam fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce de cuius latere ecclesiæ sacramenta fluxerunt. quæst.92.artic.2
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem. quæst.67. artic.4.ad.4
Formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuantur non in fluentibus, sed mouentibus ad formas. quæst.75.artic.4
Formæ elementorum virtute non actu manent in misto. quæst.66. artic.4.ad.4
Formæ quæ recipiuntur in materia per ipsam indiuiduantur cùm sit primum subiectum. quæst.3.artic.2.ad.3
Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur. quæst.65.artic.4.ad.2
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse & vnitatis, neque causam agentem per transmutationem, sed solùm causam subsistantiam producentem. quæst.61.artic.1.ad.2
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit. quæstio 45. artic.2.ad.1
Fundamentum positionis Platonis de ideis. quæst.18.artic.4.ad.3
Fundamentum quare quidam malum existimabant quandam rem esse. quæst.48.artic.2.ad.2
Furor & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in deo. quæst.59.artic.4.ad.1
Futura cognosci possunt à deo dupliciter: sed à nobis vno modo tantùm. quæst.86.artic.4
Futura non euenire deus potest facere: sed præterita vel præsentia non fuisse non potest. quæst.10.artic.5.ad.3
Futura quædam magis iudicamus per motum quorundã animalium quàm per motum hominum. quæst.86.artic.4.ad.3
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest. quæst.14. artic.3.ad.3
Futurorum cognitio est duplex: in causis suis, & in seipsis. quæst.57. artic.3

GAudium, amor & dilectio sunt in deo: aliæ verò passiones non: nisi metaphoricè. quæst.20.artic.1.ad.2
Gaudium in angelis quomodo potest augeri & quomodo nõ de salute eorum qui per eorum ministerium saluantur. q.62.art.9.ad.3
Gaudium in cœlis maius est super vno peccatore pœnitẽtiam agente, quàm &c. qualiter exponatur. 20.artic.4.ad.4
Gaudij manet vna ratio in angelis tam respectu pœnitentis, quàm in peccato manentis. quæst 13.artic.7.ad.3
Generatio diuina prior, perfectior & verior est generatione humana. quæst.33.artic.2.ad.4
Generatio & omnes mutationes instantaneæ: sunt termini motus continui. quæst.53.artic.3
Generatio formarum diuersorum graduum diuersimodè fit à diuersis agentibus. quæst.118.artic.1
Generatio mulieris ex quibus causis contingit. quæst.99.art.2.ad.2
Generatio non viuentium est ab extrinseco totaliter: viuẽtium verò à principio intrinseco. quæst.78.artic.2.ad.2
Generatio quare non est in substantiis separatis à materia. quæst. 98.artic.1
Generatio sine deformitate concupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ. quæst.98.artic.2
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differẽtia. quæst.45.artic.8.ad.3
Generationis communiter & propriè dictæ differentia. q.7.art.2
Generationis creatæ & increatæ differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum. quæst.42.artic.4
Generationis hominis & iumenti, corporis & animæ: conuenientia & differentia. quæst.75.artic.6.ad.1
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum. q.119.art.2
Generationes rerum & fieri quare antiqui philosophi principio materiali attribuerunt. quæst.22.artic.2.ad.3
Generationis vniuocæ & æquiuocæ differentia. quæst.71.artic.1.ad.1
Generare carnem naturale igni quando sit. quæst.62.artic.2
Generata diuersimodè: quomodo præcesserunt in suis causis. quæst. 73.artic.1.ad.3
Generata ex putrefactione quomodo suis causis assimilentur. quæst. 105.artic.1.ad.1
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & augmentatiua ipsis est perfectior & dignior. quæst.78.artic.1
Generis & differentiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio. quæst.50.artic.2.ad.1
Generis & speciei particularis & vniuersalis ratio non potest esse in deo. quæst.30.artic.4.ad.3
In genere aliquid dupliciter est, propriè, & reductiuè. quæst.3.art.5
Genuit pater filium voluntate concomitante non vt habitudinem principij importat quo produxit mundum. quæst.41.artic.2
Genus neutrum quare significat essentiam & non masculinum vel fœmininum. quæst.31.artic.1.ad.4
Genus & accidens circa ideam speciei differũt. quæst.15.artic.3.ad.4
Gentilis & catholicus quomodo differant quæst.13.artic.10.ad.5
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimodè secundum naturæ differentem inclinationem. quæst.62.artic.6
Gloriam quis consequitur ex merito: & meritum ex gratia: gratiam verò ex diuina voluntate. quæst.23.artic.5
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati in instrumentis artis. quæst.43.artic.6.ad.4
Gratia quid confert naturali cognitioni qua deum cognoscimus. quæst.12.artic.13
Gratia quomodo perficit naturam. quæst.62.artic.5
Gratiæ duplex gradus vel status: vnus principium merendi, & alius gloriæ. quæst.109.artic.1
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex. quæst.118.artic.1
Gradus cognitionis animæ est triplex: & status multiplex. quæst. 94.artic.2
Gradus cognoscitiuæ virtutis est triplex, scilicet sensitiuæ, intellectiuæ, per abstractionem, & sine abstractione. quæst.85.artic.1
Gradus diuersi naturæ spiritualis ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur. quæst.62.artic.6
Graduum vitæ diuersitas. quæst.72.artic.1.ad.1
Grauia & leuia à generante mouentur: animalia verò à se. quæst.18. artic.1.ad.2
Gubernatio multitudinis melius fit per vnũ quàm per plures. quæst. 113.artic.3
Gubernationem vniuersi manifestè demonstrat ordo rerum in fine. quæst.103.artic.1
Gubernationis effectus tripliciter considerari potest. q.103.art.4
Gubernationis & prouidentiæ differentia: quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis. quæst.22.artic.1.ad.2
Gubernationis rationalium & irrationabilium diuersus modus & differentia. quæst.103.artic.5.ad.2
Gustus & tactus distinctio & differentia. quæst 78.artic.3.ad.3.& 4

HAbens gratiam ordinatur ad gloriam, ad quam non eligitur simpliciter. quæst 24.artic.2.ad.3
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur. quæst.48.artic.4.ad.2
Habitudo non est de ratione entis causati. &c. quæst.44.art.1.ad.1
Habitus vel potentias formaliter distinctos contineri sub vno habitu vniuersali non inconuenit. quæst.1.artic.3.ad.2
Hic homo licet sit per participationem speciei non tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie: sed ad speciem superexcedentem. quæst.44.artic.3.ad.2
Hoc aliquid dupliciter potest sumi, vel pro quocunque subsistente vel subsistente complexo in materia alicuius speciei. quæst.75. artic.2.ad.1
Hominem sibi dimitti vel permitti à deo vel ab angelo quomodo sit. quæst.113.artic.6
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundum sexum animam & corpus non exempti à lege naturæ. quæst.96.artic.3
Homines pingues quare sunt pauci feminis & similiter animalia magni corporis. quæst.119.artic.2
Homini inest à natura quoddam principium scientiæ per quod cognoscuntur naturaliter quædam principia vniuersalia omnium scientiarum. quæst.117.artic.1
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo: ideo par angelis secundum gradum gratiæ esse potest. quæst.118.artic.8.ad.1
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia. quæst.58.artic.5
Homo beatus non potest nõ inhærere diuinæ visioni. q.100.art.2
Homo beatus nullo modo potest peccare sed naturaliter appetit beatitudinem & fugit miseriam. quæst.94.artic.1
Homo dicitur bonus non ratione intellectus: sed voluntatis. quæst. 5.artic.4.ad.3
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis: quia omnes creaturæ mundi quodammodo reperiuntur in eo. quę.91.artic.1
Homo est omnis homo, falsa est propositio: sed deus est trinitas: vera est. quæst.39.artic.6.ad.1
Homo & angelus diuersimodè se cognoscunt. quæst.87.artic.ad.2
Homogenei & heterogenei partes quomodo differenter se habent ad totius constitutionem. quæst.11.artic.2.ad.2
Homo in coitu bestiis assimilatur. quæst.98.artic.2.ad.3
Homo in patria angelum contegnantem: sed in via custodem habet. quæst.113.artic.4
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset. quæst.113. artic.4.ad.3
Homo in statu innocentiæ animalibus ad vitæ sustentationem non indiguisset neque ad regumentum. quæst.96.artic.1.ad.3.
Homo in statu viæ, virtute potest esse maior multis angelis beatis. quæst.117.artic.2.ad.3

Homo interior intellectiuè, exterior verò sensitiuè sumitur. quæst. 75.artic.4.ad.1
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia. quæst.98.artic.1
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ: dæmones verò immobiliter. q.64.artic.2
Homo naturali appetitu vult beatitudinem. q.60.artic.2
Homo per bonum & malum angelum inducitur ad bonum, scilicet directè per bonum & indirectè per malum. q.64.art.4
Homo proficere ad meritum non potest nisi diuino adiuuante auxilio: sed per seipsum ruere potest. q.114.art.3.ad.5
Homo quare discurrendo scientiam acquirit: quia non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequentes. quæst.58.artic.3
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu. quæst. 91.artic.3.ad.1
Homo præest aliis animalibus & angelis in operatione. quæst.77. artic.2
Homo quare habet staturam rectam, quatuor ostenditur rationibus. quæst.91.artic.3.ad.3
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. quæst. 102.artic.4.ad.3
Homo quatuor in se continet: quibus conuenit cum omni creatura. quæst.96.artic.2
Homo quia secundum animam præfertur superioribus corporibus non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem. q.90.artc.2.ad.4
Homo quomodo intelligit se intelligere & illuminari & quomodo non. q.111.artic.1.ad.3
Homo supponit & stat pro persona: deus verò supponit tantùm pro natura: & ex adiuncto pro persona. q.39.artic.4.ad.3
Homo vt possit consequi vniuersalem & perfectam bonitatem beatitudinis multis indiget virtutibus & operationibus. q.77.art.2
Humana natura quomodo est melior æqualis & minus bona natura angelica. q.20.artic.4.ad.2
Humanitas quomodo dicitur pars formalis hominis. q.3.art.3
Humidum radicale est in quo fundatur virtus speciei: nutrimentale verò quod nõdum peruenit ad susciendam perfectam naturam speciei. q.119.artic.1.ad.3

IDea exemplar & ratio dicitur respectu productionis & cognitionis. q.15.artic.3
Idea exemplar vel principium cognitionis dicitur. q.15.artic.1
Idea in Deo non est sicut quo sed sicut quod intelligitur: ideo diuinæ simplicitati quòd multa intelligat non repugnat. q.15.art.2
Idea pluraliter dicitur in diuinis & nõ singulariter: quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam. q.34. artic.3.ad.4
Ideas necessitas ponendi secundum Platonis positionem. q.79.ar.3
Ideas posuit Aug. esse rationes æternas in mente diuina. quæst.84. artic.5
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri. q.88.art.1
Idem non potest esse plurium ratio adæquata vel similitudo, nisi sit excellens. q.55.art.3.ad.3
Identitate intellectus & voluntatis stante diuinæ processiones distinguntur. q.27.artic.3.ad.3
Identitatem realem duplicem in diuinis consideramus. quæst.40. artic.1.ad.1
Identitas scientiæ ex scibilis vnitate sumitur. q.117.art.1
Hierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerum. & in deo in causis vniuersalibus & per applicationem siue determinationem ad determinatos effectus. q.108.art.6
Hierarchiam esse vnam vel plures penes diuersam illuminationem sumitur. q.118.art.1
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis differentia. q.119.artic.1.ad.5
Ignis inferni quomodo dicatur æternus. q.10.art.3.ad.2
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & species intellectus. q.106.artic.1
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat. q.111.artic.1
Illuminatio augmentum dicitur virtutis naturalis intellectus. q.12. art.5
Illuminatio est manifestatio eius quod mente concipitur secundum quod à prima veritate dependet. q.107.artic.2
Illuminatio mentis rationalis quomodo fit à deo vel ab angelo per modum dispositionis. q.106.artic.1.ad.3
Illuminatio quod non fit motu multipliciter probatur. q.67.art.2
Illuminandi purgandi & perficiendi voluntatem dei & angeli diuersa ratio. q.106.art.2.ad.1
Imaginatio ex præconceptis speciebus potest vnam speciem formare. q.12.artic.9.ad.2
Imaginis & vestigij ratio differentiæ. q.93.art.3
Imago dupliciter consideratur, primo quantum ad id in quo primo reperitur, secundo quantum ad quandam dei imitationem. q.93. artic.3
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris. q.93.art.1
Imago in visione imaginaria & corporali imperfectè reperitur. q.93 artic.6.ad.4
Imago est similitudo quæ est in specie vel in signo speciei. q.35.art.1
Imago perfecta secundum vltimam differentiam speciei attenditur. quæst.93.artic.2
Imago quædam secundum naturam: quædam secundum gratiam: & quædam secundum similitudinem gloriæ potest in homine considerari. q.93.artic.4
In causis mali non est procedere in infinitum: sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur ex qua malum sequitur per accidens. q.49.art.3.ad.6
Inclinatio est triplex. s. naturalis sensitiua & intellectiua. q. 60. art.1
Inclinatio gratiæ non necessitat voluntatem sed potest homo ea non vti & peccare. quæst.62.art.3.ad.2
Incomprehensibile est quod non ita perfectè cognoscitur sicut cognoscibile est. q.12.art.7.ad.3
Incorporalia quæ dicantur. q.8.art.2.ad.1
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter. q.97.art.1
Incubi quomodo dicuntur procreare filios. q.51.ar.3.ad.6
Indiuidua corporalia sunt de per accidens & secundario. q.23.artic.7
Indiuidua in separatis à materia non sunt plura in vna specie. q.75. artic.7
Indiuidua substantiæ quare dicuntur primæ substantiæ. quæst.29. artic.1
Indiuidua substantiæ quare dicuntur suppositа vel subiecta vel hypostases. q.39.artic.1.ad.3
Indiuiduatio inquantum huiusmodi non impedit cognitionem vniuersalium: sed materialitas intelligentis vel speciei. quæst.76.artic.2.ad.3
Indiuiduatio quomodo inuenitur in substantiis separatis. quæst.3. artic.3
Indiuiduationis corporalium & spiritualium differentia siue diuersitas. quæst.3.artic.2.ad.3
Indiuiduantur seipsis formæ per se subsistentes. q.13.artic.9
Indiuidui ratio vel substantiæ primæ animæ separatæ non conuenit. quæst.29.artic.1.ad.5
Indiuidui vagi & signati diuersitas significationis. q.30.artic.4
Indiuiduo conuenit substare ratione materiæ: & subsistere ratione formæ. q.29.artic.2.ad.5
Indiuiduorum substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur à natura vel à naturæ authore. q.98.artic.1
Indiuiduum esse quomodo deo conuenire potest. q.29.art.3.ad.4
Indiuisibile & punctum quomodo per priuationem cognoscuntur. quæst.14.art.10.ad.1
Indiuisibile secundum continuitatem & secundum speciem prius intelligitur: punctus verò & vnitas posterius. q.85.art.8
Indiuisibilis in quãtitate & in separatis à materia diuersa ratio essendi in loco. q.8.art.2.ad.2
Inæqualitas rerum est propter inæqualitatem perfectionũ graduum formarum. q.47.art.3
Inæqualitas rerum productarum dicit perfectionem vniuersi. q.65. artic.2.ad.3
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus quàm in seipsis. q.57.artic.1
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris denominatur. q.112.artic.2.ad.2
Inferiorum diuersa ratio non facit æquiuocationẽ superiorũ. quæst. 29.artic.4.ad.4
Infiniti diuersa ratio in angelis & incorporalibus. q.50.art.2.ad.4
Infinitum esse actu aliquod corpus naturale vel mathematicum est impossibile. q.7.art.3
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit vt æui duratio. q.10. artic.5.ad.4
Infinitum in diuisione inuenitur: sed non in additione. quæst. 7. artic.3.ad.3
Infinitum in potentia esse in intellectu non inconuenit. quæst. 87. artic.3.ad.2
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis. q.7.art.3.ad.2
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis. quæst. 86. artic.1.ad.1
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur materiæ attribuitur. quæst.7.artic.1.ad.2
Infinitum quomodo sumitur à mathematicis. q.7.art.3.ad.1
Infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. quæst. 12. artic.7
Infinitum secundum formam est maxime cognoscibile: sed non secundum materiam. q.12.artic.1.ad.2
Infinitum secundum quantitatem quare non est cognoscibile. q.14. artic.12.ad.1.& 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Informitas materiæ quomodo intelligitur præcessisse eius formationem.q.69.artic.1
Ingenitum dupliciter potest significari, scilicet absolutè & relatiuè. quæst.33.artic.4.ad.3
Inhærendi vltimo fini necessitas.q.62.artic.8
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa quòd sit cognoscitiua: ideo Deus est in summo cognitionis.q.14.artic.1
Immaterialitas est ratio incorruptibilitatis rei.q.50.artic.5
Impossibile est & magis Deo repugnat facere præteritum nõ fuisse quàm mortuum suscitare.q.25.artic.4.ad.1
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur. quæst.111.artic.3
In principio creauit Deus cœlum & terram &c. diuersimodè potest exponi.q 61.artic.3.ad.3
In principio creauit Deus cœlum & terram: tripliciter exponitur & quare.q.46.artic.2
In principio erat verbum vt Plato dixit:quomodo intelligitur. q.32. artic.1.ad.1
Impugnatio hominis quomodo est à deo & à dæmone: ipsa impugnatio est à dæmone: sed ordo impugnationis est à Deo.quæst. 114.artic.1
In separatis à materia idem est intellectus & quod intelligitur quomodo habet veritatem.q.87.artic.1.ad.3
Instans primum in angelis intelligitur respõdere operationi mentis eius qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem. q.63.artic.6.ad.4
Intellectiuæ partis hominis & angeli differentia penes retardationem inclinationis.q.62.art.6
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis & angeli:sed potius generis.q.75.art.7.ad.2
Intellectualis operationis est duplex principiũ in intelligente.quæst. 105.artic.3
Intellectum agentem necessitas ponendi est propter abstractionem specierum à fantasmatibus.q.79.artic.3
Intellectum est vnum tantùm & non plura plurium intellectuum. quæst.66.artic.1.ad.4
Intellectum secundum suam speciem est perfectio intelligentis.q.14. artic.5.ad.2
Intellectus agens est sua actio: habet intelligi talis prædicatio per concomitantiam & non per essentiam.q.54.artic.1.ad.1
Intellectus agens & possibilis quare necessariò ponuntur in nobis. quæst.54.artic.4
Intellectus agens quomodo operatur circa phantasmata.quæst.85. artic.1.ad.4
Intellectus angeli & hominis genere non differunt. quæst.79. artic.8.ad.3
Intellectus angeli, hominis & Dei differentia existendi in actu vel in potentia.q.79.artic.2
Intellectus angeli quomodo semper est in actu respectu connaturalium speciei & in potentia:quia quæ naturaliter cognoscit non semper considerat.q.58.artic.1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad Dei cognitionẽ. quæst.12.artic.1.ad.4
Intellectus creatus quomodo potest eleuari ad ea quæ excedunt suam naturam.q.12.artic.4.ad.3
Intellectus diuersus modus essendi.q.79.art.6.ad.3
Intellectus diuinus mensura est nostri intellectus veritatis.quæst.21. artic.2
Intellectus diuinus vt se intelligat non intelligit alia.quæst.14.artic. 2.ad.3
Intellectus dupliciter est potentia.q.58.artic.1
Intellectus est in actu per speciem intelligibilem ad quam consequitur inclinatio quæ est voluntas.q.19.artic.1
Intellectus est simplicior & abstractior voluntate simpliciter & absolutè.quæst.82.artic.3
Intellectus est supra tempus quod est numerus motus &c.quæst.85. artic.4.ad.1
Intellectus & æstimatiuę comparatio in cognoscendo respectu cognitionis sensus.78.artic.4.ad.4
Intellectus & sensus conuenientia & differentia:respectu obiecti in patiendo.q.75.artic.3.ad.2
Intellectus & sensus in actu,sunt intellectum & sensatum in actu. quæst.55.artic.1.ad.2
Intellectus & voluntas tantùm ista sunt in angelis. quæst. 79.artic. 1.ad.3
Intellectus & voluntatis differentia tendendi in propria obiecta. quæst.16.artic.1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo consistit. quæst.59.artic. 3.ad.2
Intellectus & voluntatis solùm anima est subiectũ sensitiuarum verò virium coniunctum.q.77.art.8
Intellectus imaginationis & sensus differentia in rerum apprehensione.q.57.artic.1.ad.2
Intellectus in prima obiecti apprehensione perfectam de re non habet cognitionem:sed successiuè.q.85.artic.5
Intellectus est in principio sicut tabula rasa & refutatio oppositæ opinionis Platonis.q.84.artic.3
Intellectus intelligens rem aliter quàm est: est falsus. dupliciter exponitur.q.13.artic.1.ad.3
Intellectus licet sit supra tempus:tamen compositioni & diuisioni ipsius tempus adiungitur.dum se ad phantasmata conuertit.quæst. 85.art.5.ad.2
Intellectus noster ita se habet in ordine intelligibilium sicut materia in ordine materialium.q.14.artic.2.ad.3
Intellectus noster non potest plura simul actu intelligere, nisi quæ per vnam speciem cognoscit.q.86.artic.2
Intellectus noster per speciem intelligibilem infinita cognoscit. quæst.14.artic.12
Intellectus noster quare apprehendit simplicia per modum compositorum.q.13.artic.12.
Intellectus noster quare cognoscit componendo & diuidendo cognita quidditate.q.58.artic.4
Intellectus noster sicut virtute est infinitus: ita cognoscit infinitum. quæst.86.artic.1.ad.4
Intellectus passini diuersorum acceptio, scilicet pro appetitu sensitiuo & pro virtute cogitatiua.q.89.art.2.ad.2
Intellectus per similitudinem obiecti fit in actu: non autem voluntas.q.27.artic.4
Intellectus potentialis dicitur separatus:quia non est actus alicuius organi:& multo magis agens.q.79.artic.5.ad.1
Intellectus practicus mouet cum apprehensione particulari. quæst. 86.artic.1.ad.2
Intellectus principiorum quomodo est causa conclusionis & scientiæ & quomodo non.q.15.artic.5
Intellectus quadrupliciter distinguitur: scilicet agens,potentialis,in habitu & adeptus.q.79.artic.10.
Intellectus quare nõ potest plura simul intelligere per diuersas species.q.12.artic.10.
Intellectus quod simul diuersis speciebus eiusdem generis perficiatur ad intelligendum diuersa in actu est impossibile. quæst.85. artic.4
Intellectum vnum omnium hominum esse:est impossibile.quæst.76. artic.2
Intellectus quomodo dicitur pati:licet intelligere sit eius perfectio. quæst.79.artic.2
Intellectus reflectens se super actum suum cognoscit actũ & speciem vt quod.q.85.artic.2
Intellectus & species intelligibilis intelligens intelligere:& quod intelligitur,sunt vnum & idem in Deo.q.14.artic.4
Intellectus speculatiui & practici differentia ex parte finis.quæst.79. artic.11.
Intellectus,voluntas & natura re in omni creatura differunt. quæst. 59.artic.2
Intelligentia non potest aliam producere intelligẽtiam neq; agens naturale aliquam naturam absolutam.q.45.artic.5.ad.1
Intelligere est operatio existentis in actu per formam cuius ipsa est principium:demonstratio Aristotelis.q.76.artic.2
Intelligere est operatio rei subsistentis in corpore.q.75.art.2
Intelligere est propria hominis operatio inquantum est homo. quæst.76.artic.1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia.q.79.art.8
Intelligere & velle non sunt actus designantes processionẽ alicuius rei distinctæ à Deo.q.41.art.4.ad.3
Intelligere non est absque phantasmate.q.85.art.1
Intelligere non est operatio virtutis organicæ.q.76.artic.1
Intelligere non esse sine corpore quomodo intelligitur. quæst.75. artic.2.ad.3
Intelligere rem aliter quàm est:quomodo est verũ vel falsum.quæst. 85.artic.1.ad.1
Intelligibile tripliciter est in intellectu:scilicet in actu: in habitu, & vt ad aliud relatum.q.107.artic.1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, sed non in Deo.q.28.artic.4.ad.2
Intelligibilia per corporum similitudines intelligimus.q.1.art.9
Irascibile & concupiscibile in diuersa & distincta principia reducuntur.quæst.81.artic.2.
Irascibile & concupiscibile non respiciunt boni vniuersalem rationem:sed solùm delectabilis & repulsiui.q.82.artic.5
Iudicamus aliquid ratione & syndaresi naturaliter. quæst.79.artic. 12.ad.3
Iudicium est determinatio siue conclusio consilij.q.82.ar.3.ad.2
Iudicium perfectum scientiæ naturalis haberi nõ potest de rebus naturalibus:non cognitis sensibilibus q.84.art.8
Iustitia est duplex,scilicet commutatiua & distributiua.q.21.art.1
Iustitiæ originalis est triplex subiectio.q.95.art.1
Iusti quare in hoc mundo affliguntur.q.21.art.4.ad.3
Lex noua excellentior est antiqua.quæst.111.articu.2.ad.1
Liber de spiritu & anima non est autenticus neque Aug.quæst.77. artic.8.ad.1
Liber mortis quare non ponitur sicut liber vitæ.quæst.24.ar.1 ad.3
Liber vitæ solum notitiam dicit electorum in vitam gloriæ.quæ.24 articu.2
Libero arbitrio & lege naturali,homo sufficienter non potest vitare malum propter animæ passiones.q.113.articu.1.ad.1
Libertas arbitrij maior est in angelis qui peccare non possunt:quã in nobis qui peccare possumus.q.62.articu.8.ad.3
Libertas arbitrij vt dicit remotionem coactionis non suscipit magis & minus: quæ in superioribus angelis nobiliori modo est quã in inferioribus.q.59.articu.3.ad.3
Liberum arbitrium est potentia denominata ab actu. q.83. articu.2 ad.1
Liberum arbitrium non est eorum quæ naturali instinctu volumus. q.19.articu.10
Liberum arbitrium non est sufficiens causa merendi.q.62.articu.4.
Liberum arbitrium quid sit ex electione ratio sumenda est.quæst.83 articu.3
Liberum arbitrium vt causa particularis concurrit ad meritum gloriæ.quæst.23.articu.5
Locutio angeli in sola intelligibili operatione consistit. quæst.107 artic.4
Locutio est intelligibilis ordinatio ad alterũ per voluntatẽ.q.107. articu 1
Locutionis hominis & angeli differentia. q.107.articu.1.ad.1.&.2
Locus ab auctoritate in hac scientia eius dignitati non derogat.q.1 articu. 8.ad.2.
Locus non est pœnalis animæ vel angelo quasi afficiens alterando naturam sed quasi afficiens voluntatem contristando .quæst. 64 articu.4.ad.3
Locus paradisi quibus medijs secluditur à nostra habitatione.q.102 articu.1.ad.3
Locus temperatus requiritur vt generatio hominum & perfectorũ animalium fiat.quæst.91.articu.1.ad.2
Lucem non habere modum,speciem,& ordinem, quomodo intelligatur.quæst.5.articu.5.ad.5
Lumen in medio non habet esse intentionale sed reale.quæst.77. articu.3
Lumen intellectus nostri est quædam diuini luminis participatio quæst.84.articu.5
Lumen intellectus nostri est quædam impressio primæ veritatis. quæst.88.articu.3.ad.1
Lumen intellectus est veritatis manifestatio.q.107. articu.1
Lumen non est similitudo qua dei essentia videtur.quæst.12.articu.5 ad.2
Lumen quare non habet contrarium, & quomodo facit colores in actu,siue visibiles.quæst.68.articu.3.ad.2.&3
Luminaria quare magna dicuntur.q.70.articu.1.ad.5
Luminaria propter tria hominibus vtilia deus creauit.quæst. 70 articu.2
Luna quod plena facta fuerit, est satis probabile.q.70.articu.2.ad.5
Lux primo producta cuius naturę fuit.q.67.articu.4.ad.2
Lux solis in primo triduo fuit informis,& quarta die formata.qu.68 articu.1
MAgi Pharaonis quod defecerint in tertio signo,quomodo intelligitur.quæst.32.articu.1.ad.1
Magi Pharaonis serpentes & ranas quos fecerunt naturaliter facti sunt.quæst.114.articu.4
Magis & minus mutabilia sunt quę magis & minus ab ęternitate recedunt.quæst.10.articu.5
Magis & minus quomodo diuersificant speciem & quomodo non. quæst.50.articu.4.ad.2
Magis vniuersale comparatur ad minus vniuersale vt totum, & vt pars.quæst.85.articu.3.ad.2
Magis vniuersalia via generationis sunt priora minus vniuersalibus: sed via perfectionis minus vniuersalia sunt priora.quæst.85.artic.3 ad.1.
Magister docendo nihil directe causat in intellectu discipuli:sed ipsum mouet vt virtute sui intellectus formet intelligibiles cõceptiones.quæst.117.articu.1.ad.3
Mala non est quælibet boni remotio negatiuè accepta sed priuatiuè.quæst.48.articu.3
Malum boni dicit priuationem.& quid sit ex boni ratione oportet accipere.q.48.articu.1
Malum culpę quid. quæst.17.articu.1
Malum culpę & pœnæ dicitur per subtractionem debitę operationis.q.48.articu.5
Malum dicitur quod exit ab ordine boni particularis, & nihil quod exit ab ordine prouidentię.q.103.artic.7.ad.1
Malum esse vt in pluribus & bonum vt in paucioribus quomodo cõtingit.quæst.63.articu.9.ad.1
Malum habet causam per accidens & per se.quæ.49.articu.1
Malum non habet rationem appetibilis per se,sed per accidens. q.5 articu.1.ad.3
Malum quomodo est in deo,vt scitum & nõ vt causatum ab eo.q.18 art.4.ad.4
Malum simpliciter non tollit modum, speciem, & ordinem.quæ.5 articu.5.ad.3
Malum vt in pluribus hominibus accidit quia bonum sensus, & non rationis secum:sed in generabilibus,& corruptibilibus vt in paucioribus.quæst.49.articu.3.ad.5
Malum vt malum aliquo appetitu,siue naturali,siue animali,siue intellectiuo appeti est impossibile.quæst.19.articu.9
Manifestatio veritatis non semper est illuminatio,nisi ordinet in deum.quæst.109.articu.3
Mathematica non habent rationem finis,& boni. quæst.5.articu.3 ad.4
Mathematicus non demonstrat per causam efficientem .q. 44. ar.1 ad.3
Mare est terminus omnium aquarum,in quod confluunt omnes aquę occultis vel manifestis meatibus.q.69.articu.1.ad.3
Mas & fœmina in hominibus coniunguntur non solum propter generationis necessitatem vt in alijs animalibus:sed propter domesticam vitam,in qua sunt quędam opera viri & fœminę, & in qua vir est caput mulieris q.92.articu.2
Materia cœli est in potentia tantum ad vnam formam.quę.97.arti.1
Materia corporis cœlestis non compatitur secum priuationem alterius formę:ideo cœlum est incorruptibile. quæst.69.articu.2
Materia dicitur vna, non vnitate alicuius formę:sed per omnium formarum remotionem.quæst.16.artica.7.ad.2
Materia diuiditur in partes,ratione quantitatis:qua remota remanet substantia indiuisibilis.quæst.50.articu.3
Materia est de intrinseca ratione rei naturalis.q.75.articu.4
Materia est duplex, communis & signata. communis est de specie: sed non signata.quæst.95.articu.1.ad.2
Materialia præexistunt in angelis simplicius & immaterialius, quàm in ipsis rebus:multiplicius tamen quàm in deo.q.57. articu.1
Materia ingenita dicitur,quia non habet subiectum de quo fit: & cœlum ingenitum dicitur: quia non habet contrarium ex quo generetur.quæst.46. articu.1.ad.3
Materia intelligibilis cõmunis à qua non abstrahit mathematicus est substantia secũdum quod subiacet quantitati.q.85.articu.1.ad.2
Materia non potest esse sinè forma eo quod formam participet. q.3 articu.2
Materia prima cognosci non potest,nisi secundum proportionem ad formam.q.87.articu.1
Materia prima licet non si existat tamen bonum quoddam est.q.5 articu.2.ad.1
Materia prima mutari ad formam non potest:nisi à deo vel à composito ex materia & forma. quæst.117.articu: 3
Materia prima non existit in rerum natura per seipsam:neque secundum potentiam est infinita simpliciter.q.7.articu.2. ad.3
Materia prima quare est in potentia:cum sit semper sub forma.q.55 articu.1
Materia prima quod intelligatur sine forma implicat contradictionem:nec sub aliqua forma cõmuni fuit creata:sed sub distinctis formis.quæst.66.articu.1
Materia prima quomodo habet ideam in deo.q.15. artiicu.3.ad.3.
Materia prima quomodo præintelligitur distincta ante formę introductionem.q.76.articu.6.ad.2
Materia quòd non sit vna superiorum & inferiorum:probatio Arist. q.66.articu.2.
Materia quòd sit vna corporalium & spiritualium est impossibile. q.50.articu.2
Materia quomodo dicitur appetere bonum & rationem appetibilis non habere.q.5.articu.3.ad.3
Materia sicut est propter formam ita forma quę est actus primus est propter operationem quę est actus secundus.q.105.articu.5
Materiam mouere ad formam est ipsam reduci de potentia ad actũ à poenttia actiua.q.105.artic. 1
Materię duplex conditio:ad formam.scilicet & ad corruptionem. q.76.articu.5.ad 1
Materię & intellectus diuersa ratio non recipiendi formas: &c. q.75.artic.5.ad.1
Materię fœtus statim inest à principio forma vegetabilis secundum actum primum & non secundum actum secundum. q.118.articu.1. ad.4.
Materię inferiorum & superiorum distinctio & differentia.q.84.ar.3 ad.1
Materię magis repugnat esse sine forma qum accedenti sine subiecto,q.66.articu.1.ad.3
Materię non est determinatum esse nisi per formam.quæst.44. artic.2
Medijs duobus aliquid cognosci potest sine repugnantia.quæst.58.

Universidad de Deusto
Biblioteca

artic.7.ad.3
Medium aliquid esse inter materiam & formam: penitus est impossibile.quæst.76.artic.6.
Medium cognitionis est duplex: quoddam est in quo res visa simul cum medio videtur: aliud per cuius notitiã in aliquod cognitum deuenimus.q.94.artic.1.ad.3
Medium quomodo datur inter substantiam & accidens: vt animæ proprietates.q.77.art.1.ad.3
Melius est quod in se bonum est & aliis causa bonitatis:quàm quod solum sui bonum est.q.130.art.6
Membra intellectiua non est obiectiua præterti vt præteritum est: sensitiua tantùm quæ singularium est apprehensiua.q.79.art.6
Memoria,intelligentia,& voluntas quòd sint tres potentiæ non est de intentione Augustini.q.79.art.7.ad.1
Memoria, intelligentia, & voluntas quomodo sunt vna essentia. quæst.77.art.1.ad.1
Mens, & spiritus est essentia vel substantia: quomodo intelligitur. quæst.79.art.1.ad.1
Mensuræ diuersa ratio est q.10.art.5
Meritum penes gratiæ & operis quantitatem pensatur, quæ est duplex.q.95.artic.4
Metaphoricè dicta de Deo solùm similitudinem important siue significant ad creaturas.q.13.art.6
Metaphoricè quædam dicuntur de Deo & quædam propriè.quæst. 9.artic.1
Metaphoricè quædam nomina dicuntur de Deo, & quędam proprie.q.13.art.3.ad.1
Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare &c. dupliciter exponitur.q.117.art.1.ad.1
Millia millium ministrabant ei &c. qualiter exponitur. quæst.112. artic.4.ad.2
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum.q.1.art.5.ad.1
Ministeria angelorum eis vtilia sunt:inquantum sunt quædam pars ipsorum beatitudinis.q.62.artic.9.ad.2
Miracula sunt præter virtutes actiuas & potentias passiuas naturales:non tamen præter rationes ideales.q.105.art.7.ad.4
Miracula qualiter fiunt per magos dæmones & per bonos & malos Christianos.q.110.art.4.ad.2
Miracula quomodo conueniat viris sanctis facere mortuis vel viuis. q.108.artic.8.ad.2
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatem naturę:quam tripliciter potest excedere.q.105.art.8
Miraculum dicitur quod habet causam occultam: excedentem naturæ facultatem, consuetudinem & ordinem. quæstio.105.artic. 7.ad.2
Miraculi duplex acceptio.f.strictè & large.q.114.art.4
Miseria propriè est defectus rationalis creaturæ quam contingit esse felicem.q.21.art.4
Missio importat originem & nouum modum essendi in alio. quæst. 43.artic.1
Missio inuisibilis fit per gratiæ inhabitationem &c. quæstio.43 articulo 6
Missio visibilis spiritussancti ad Christum & ad alios sanctos multiplex fuit,ad diuersos denotandum effectus.q.43.art.7.ad.6
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio.q.43.art.4
Mitti quibus ordinibus conueniat ad exterius ministerium: quibus disponere & quibus non.q.112.art.4
Mitti quomodo differenter conuenit filio & spiritui sancto: filio vt actor sanctificationis: spiritui sancto vt donum sanctificationis. quæst.43.art.7
Mobilia diuersa diuersimodè mouentur secundum etiam vnius motoris motionem.q.101.art.5.ad.2
Mobilia & possibilia reducuntur in vnam causam simpliciter immobilem.q.2.art.3.ad.2
Mobilia & variabilia omnia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur.q.113.art.1
Modi viuendi sunt quatuor secundum quatuor gradus viuentium. quæst.78.artic.1
Modus recipiendi speciem obiecti ad intellectum quid. quæstio.50. artic 2.ad.2
Modus,species,& ordo aliter in deo & aliter in creaturis esse dicuntur,scilicet sicut in causa & causato.q.6.art.1.ad.1
Modus,species,& ordo qualiter bona sint.q.5.art.5.ad.2
Mors quomodo animali accidat.q.119.art.1.ad.4
Mortui quod viuis appareant vel diuina sit dispensatione:vel bonorum vel malorum angelorum fit operatione. quæstio.89.artic. 8.ad.2
Motus cœli est causa generationis & corruptionis inferiorũ. quæst. 68.artic.2.ad.3
Motus cœli est causa transmutationum naturalium: non tamen transmutationum quæ sunt præter ordinem naturæ. quæst.91. artic.2.ad.3
Motus cœli non est naturalis propter principium actiuum intrinsecum,sed passiuum.& quomodo potest dici naturalis per principium intrinsecum.q.70.artic.3.ad.4.& 5
Motus dilectionis angelorum in Deum est duplex.q.63.art.1.ad.3
Motus diurnus communis totius cœli:causa est distinctionis diei & noctis:dierum verò temporum,& annorum speciales distinctiones quomodo fiant.q.70.art.2.ad.3
Motus diurnus contingentis generationis est causa:qui verò est per Zodiacum causa est diuersitatis secundum generationem & corruptionem.q.104.art.2
Motus dupliciter sumitur, scilicet communiter vt est actus perfecti, sicut intelligere & sentire:& propriè vt est actus imperfecti, scilicet mobilis.q.18.art.1
Motus est duplex in cœlo: vnus communis qui causat diem & noctem:alius diuersificatus secundum quem diuersificãtur dies,menses & anni.q.67.art.4.ad.3
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus. quæst.18. artic.1.ad.1
Motus & quies quomodo deo attribuantur.q.73.art.2
Motus inferiorum corporum in corpus cœleste sicut in causam reducuntur.q.115.art.3
Motus localis instantaneus non potest dari.q.67.art.2
Motus localis quare perfectior est cęteris motibus.q.110.art.3
Motus partis intellectiuæ in homine retardatur & non in angelo ratione suę compositionis.q.62.art.6
Motus quidam consequitur formã vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam,vt calefactio.q.105.art.2
Motus qui est à motore coniuncto proprium vitę est opus:qui verò à motore separato opus vitæ esse non potest. quæstio.51.artic. 3.ad.3
Motus quilibet semper supponit aliquid immobile. quæstio.94. artic.1.ad.3
Motu locali maximè aliquorum distinctio manifestatur. quæst.70. artic.1
Mouentia seipsa & mota respectu finis triplici gradu perfectionis distinguuntur secundum magis & minus perfectum. quæstio 18. articulo 3
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se, sed per accidens mouens difformiter. quæst. 75 artic.1.ad.1
Mouens sicut dicitur quod dat formam, quæ est principium motus in corporalibus:ita & mouens dicitur quod causat formam intellectualis operationis.q.105.art.3
Mouere cõtingit dupliciter, scilicet per modum finis & per modum efficientis.q.82.artic.4
Mouere corpora localiter quare quædam separata possunt & quædam non.q.117.art.4 ad.1
Moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantũ huiusmodi:sed inquantum est in potentia.q.56.art.1
Moueri à se & ab alio non semper dicit coactionem & cõtradictionem.quæst.15.artic.4.ad.1.& 2
Moueri contra naturam quid.q.105.art.6.ad.1
Moueri & mutatum esse motus continui & discreti differẽtia. quæst. 53.artic.2.ad.3
Moueri & pati intellectus & aliorum mobilium æquiuocè dicitur. quæst.14.art.2.ad.2
Moueri & quiescere ad quid reducantur.q.79.art.8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile nisi virtus mouentis excedat vel adæquet virtutem mobilis passiuam. quæstio 105. artic.4
Moueri,vel mouere quomodo deo conueniat.q.9.art.1.ad.1
Mulier quare de costa viri sit formata duplex fuit significatio. quæst. 92.artic.3
Mulier quare de viro facta sit quadruplici ratione ostenditur.quæst. 92.artic.2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatum: sed non respectu naturæ vniuersalis.q.92.art.1.ad.1
Multa mala in rebus deus permittit ne multa bona impediantur. quæst.23.art.5.ad.3
Multiplicatio numerabilis qualiter intendatur.q.50.art.4.ad.4
Multiplicatio specierum & indiuiduorum nõ est secundum eandem rationem.quæst.61.art.6.ad.3
Multiplicitas nominis non secundum prędicationem:sed secundum significationem attenditur.q.13.art.10.ad.1
Multitudo ex vnitatibus constituitur non secundum quod rationem indiuisionis habent: sed secundum id quod de entitate habent. quæst.11.art.2.ad.2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco secundum duplicem acceptionem.q.11.art.2.ad.3
Mundum esse æternum demonstrari non potest neq; rationes Aristotelis hoc demonstrant.q.46.art.1
Mundum incepisse neque per causam neque per effectum demonstrari potest.q.46.art.2

Mutab

Mutabilitati omnis creatura subiecta est vel per potentiam quæ est in deo,vel per potentiam in creaturis existentem. quæst.9.artic.2
Mutationis perfectio & dignitas à termino ad quem est: & non à quo. q.45. art.1.ad.2
Narratio historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenenda est.q.102.art.1
Nati ex Adam in statu innocentiæ poterant peccare. q.100. artic.2. ad.1
Natiuitas filij secundum intellectum filiationem præcedit, etiam secundum quod est constitutiua personæ filij. quæst. 40. artic. 4
Natura assumpta à verbo quicquid de ea dicitur: & de filio dei dicitur.quæst.43.artic.7.ad.1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis.quęst.118 artic. 2. ad.3
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum.quæst.78.artic.1
Natura qualiter intendat corruptibile & incorruptibile perpetuum. quæst.98. art.1
Natura diuina in filio non generatur neque per se neque per accidens: humana verò in nobis per accidens generatur & corrumpitur. quæst.39.artic.5.ad.2
Natura est potentia generatiua qua generans sibi simile producit. quæst. 41. artic. 5
Natura & voluntas quomodo differant in causando:& quare natura determinatur ad vnum & non voluntas. q.41.artic.2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie. quæst. 92.artic.2.ad.2
Natura humana & angelica comparatę ad gratiam sunt æquales:sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta.quæst.20.artic.4 ad.2
Natura intellectualis sibi relicta potest à rectitudine deficere & peccare:& quid est peccatum.q.63.art.1
Natura quare dicitur de materia & forma. q.29. art.1.ad.4
Natura quæliber intellectualis naturaliter tendit in bonum & per accidens in malum.quæst.63.art.4
Natura rationem principij importat:non autem essentia:ideo ordo naturæ in diuinis dicitur & non essentiæ.q.42.art.3.ad.4
Natura semper producit quod est perfectius & melius ex sui inclinatione vel semper vel vt in pluribus. quæst.103.art.1
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi deum. quæst.12. artic.1
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum.q.84.art.4
Necessarium est duplex.f.absolutum & ex suppositione.quęst.16. artic.3
Necessarium & contingens: quia consequuntur ens inquantum ens cadunt sub diuina prouidentia. q.22. artic.4. ad.3
Necessarium quomodo potest desinere esse. q.50. art.5.ad.3
Necessitas huius conditionalis: si deus sciuit aliquod futurum, ergo illud erit. q.14.art.13.ad.2
Necessitas huius scientiæ. quæst.1.art.1
Necessitas materiæ quod sit talis dispositionis ex forma ratio sumi debet. quæst.76. art.5
Necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum est quędam impressio dei dirigentis ad finem.quęst.103.art.1.ad.3
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis & non inanimatis. quæst.78.art.2.ad.2
Necessitas triplex scilicet absoluta finis & coactionis quæ voluntati repugnat.quæst.82. art.1
Necessitas vnionis animæ ad corpus.q.101.art.1
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa est diuina voluntas quęst.19. art.8
Necessitas & contingentia non auferuntur à rebus ex dei omnipotentia.quęst.25.art.3.ad.4
Negatio ad genus affirmationis reducitur.quæst.33.art.4.ad.3
Negatio diffiniens non est aliquid ens quod diffinitur. q.10. artic. 1. ad.1
Negatio priuatio & contraria quomodo differunt. q.17.art.4
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione. q. 86. art.2 ad.2
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum. quęst.103.artic.7. ad.1
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum. quæst.13. artic.10
Nomen collectiuum duo importat in sui significatione, s. pluralitatem suppositorum & vnitatem ordinis. q.31. artic.1. ad.2
Nomen naturæ quomodo à viuentibus tractum est.q.115.art.2
Nomen proprium est illud per quod res cuius est ab omni alia re discernitur. q. 33. artic. 2
Nomen quanto communius tanto conuenientius assumitur in diuinis. q. 33. artic. 1. ad.1
Nomen quod deo attribuimus totam diuinam perfectionem perfecte significare non potest.quæst.13.art.2
Nomina adiectiua numerum habent à suppositis: substantiua verò à forma significata per nomen. quæst.36. artic.4.ad.7
Nomina essentiam significantia substantiue in singulari prędicãtur: adiectiua vero in plurali. q. 39. art.3
Nomina in quorum significato modus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur:metaphoricè deo attribuuntur. quæst. 13. artic.3.ad.1
Nomina intẽtionum quomodo ponuntur in rerum diffinitionibus. quæst. 29. artic.1.ad.3
Nomina licet rerum proprietatibus imponantur:naturam tamen vel substantiam significant.q.13.art.8
Nomina propriè deo attribuimus ratione rei significatæ & non ratione modificandi. q. 13. art. 3
Nomina quæ negatiue dicuntur de deo vel quæ relationem ad creaturam significant nullo modo substantiam dei significant. q. 13. artic. 2
Nomina,quę vitare debemus in diuinis & quæ non.q.31.artic 2
Nomina substantiua pro alio supponunt: adiectiua vero non: sed copulant.quęst.39.art.5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis.quęst.32. artic.2.ad.3
Nominibus abstractis & concretis quare deum nominamus. q. 13. artic.1.ad.2
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus & in alteratione. q.67.art.2.ad.3
Nominis diuersa significatio à quo & ad quod imponitur ad significandum. quæst.13. art.2. ad.2
Nominis duplex consideratio.f.secundum impositionem vel secundum vsum. q.67.art.1
Nominum multiplicitas secundum quæ attenditur. quæst.13.art 10. ad.1
Non ens quomodo habet rationem cognoscibilis.q.19.art.3.ad.2
Non esse nulla potest esse causa per se: per accidens verò sic. q. 104. artic.3. ad.1
Non esse quomodo est appetibile per accidens. quęst.5. artic.2.ad.3
Non quæcunque deus scit:sunt, fuerunt, vel erunt.quęst.14. artic.9. ad.3. art.1
Noxia non fuissent homini animalia venenosa ante peccatum.q.72. art.1. ad.6
Numero senario qui consurgit ex suis partibus quomodo correspõdet perfectio diuinorum operum.q.74.
Numero ternario debemus deum honorare, quomodo debet intelligi.q.3.art.1.ad.1
Numerus est duplex:vnus ex diuisione materiæ: & alius ex diuisione formarum. q.47.art.2. & q.30.artic.3
Numerus pondus & mensura:modus speciei & ordo:quod constat, quod congruit, & quod discernitur: quomodo ista ad se inuicem reducantur. q.45.artic.7
Numerus, pondus, & mensura penes quid attendantur. quæst.5.artic.5
Numerus simplex est in deo non vt à rebus numeratis sumptus. q.30. artic.1.ad.4
Nutritiua, augmentatiua, & generatiua quare dicantur virtutes naturales. q.78.artic.2.ad.1
Nutritum quomodo idem consumptis partibus nutrientibus remanet. q.119. art.1.ad.5
Obiecta diuersa quomodo possunt esse obiectum vnius & diuersarum potentiarum. q.77. artic.3.ad.4
Obiectum magis vel minus intelligi à diuersis dupliciter contingit. quæst.85.artic.7
Obiectum operationis animę in triplici ordine potest considerari scilicet vel vt vnitum vel vt sensibile vel vt ens vniuersale penes quę vegetatiuum sensitiuum & intellectiuum distinguuntur.quęst.78. artic.1
Obiectum quomodo in ratione principij & termini est plurium actuum distinctiuum.q.77.artic.3
Oculi glorificati quomodo deum videbunt.q.12.artic.3.ad.2
Officiorum angelorum executio alia est ducens in finem: & alia in finis consecutione manens.q.108. art.7
Omne agens agit aliquo supposito deus vero nullo. q.9. art.3
Operatio nullius creaturę est subsistens: sed solum ipsius dei. q.54. artic.1
Operatio quędam est factiua finis & quędam meritoria. quæst. 62. artic. 4
Operationis dei & naturę differentia. q. 66. art.1 ad.2
Operationis immanentis & transeuntis differentia ex parte terminorum. q.14.art.2
Operationum intellectualium quędam sibi locum determinant: & quędam non.q.112.art.1.ad.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Operari vel moueri propter finem dupliciter contingit. quæst.103. artic.1.ad.3
Operari,iudicare & intelligere differentia cum sint tres actus non diuersificantes potentiam intellectiuam.q.79.art.9.ad.4
Opinio abbatis Ioachim quòd essentia generat essentiam. quæst. 39.artic.5
Opinio Anaxagoræ dicentis solem esse lapidem ardentem & non esse deum vel aliquid animatum quæst.70.art.3
Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res extrahendo quod erat permistum in materia.q.47.art.1
Opinio antiquorum de primi principij infinitate quod ponebant materiam.q.7.art.1
Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis & distinctionis earum qui solùm sensibilia ponebant.quæstio.44. articulo 2
Opinio antiquorum negantium aërem esse corpus &aquam corpus infinitum ponentium.q.68.art.3
Opinio antiquorum ponentium animam esse corpus & principium vitæ.q.75.art.1
Opinio antiquorum ponentium confusionem excludẽtem omnem distinctionem præter Anaxagoram,qui posuit intellectum immistum.q.68.art.1.ad.2 in contrarium.
Opinio antiquorum ponentium materiam esse ens in actu statuentes omne fieri alterati.q.76.art.4
Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem & non motus.q.46.art.2.ad.7
Opinio antiquorum quòd aër sit quoddam corpus actu infinitum. q.14.art.12.ad.3
Opinio antiquorum quòd anima esset corpus &composita ex principiis omnium corporum.q.75.art.1.ad.2
Opinio antiquorum quòd anima terræ,quæ est in ipsa,terram quæ est extra ipsam,cognoscit: quia simile simili cognoscì dicebant. quæst.85.artic.2
Opinio antiquorum quòd deus est corpus & aliorum corporum principium, & quòd anima est de natura illius corporis: & per consequens de natura dei.q.90.art.1
Opinio antiquorum quòd dij,qui comedebant de quodam cibo facti sunt immortales.q.97.art.4.ad.3
Opinio antiquorum quòd ex nihilo nihil fit.q.45.art.2.ad.1
Opinio antiquorum quòd materia prima est aliquod corpus actu: vt puta aër,ignis,aut aliquid huiusmodi.q.66.art.1
Opinio antiquorum quòd omne mouens moueтur.& eorum ratio. quæst.75.art.1.ad.1
Opinio antiquorum quòd omne quod videtur est verum. quæst.85. articulo 2
Opinio antiquorum quòd posita causa ponitur effectus: & quòd omnia ex necessitate contingunt.q.115.art.6
Opinio antiquorum quòd rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum.q.115.artic.3.ad.2
Opinio antiquorum quòd species rerum à casu proueniunt:& non ab aliquo intellectu.q.16.art.1.ad.2
Opinio Arrij & Origenis quòd personæ diuinæ secundum substantiam sunt differentes.q.32.art.1.ad.1
Opinio Arrij ne filium patri coæternum diceret: posuit duodecim generationis modos: quibus deest vel æqualitas naturæ,aut durationis rei quod ab alio procedit. quæstio.42.articulo secundo. argum.1
Opinio Arrij qui dixit filium patri non esse æqualem. quæst.42. artic.1.ad.2
Opinio Arrij quòd filius procedit à patre:sicut prima creatura, & spiritussanctus ab vtroque sicut vtriusque creatura.q.27.art.1
Opinio Arrianorum ponentium filium non esse eiusdem substantiæ cum patre neque propriè dici verbum.q.34.art.1.ad.1
Opinio Arrianorum qui trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt.q.42.art.1
Opinio Arrianorum:vt filium diceret creaturam dixerunt voluntate vt designat principium patrem ipsum genuisse.q.41.art.2
Opinio Arrij & aliorum antiquorum,de dispositione æquinoctialis regionis.q.102.art.2.ad.4
Opinio Ari.qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum.q.50.artic.3
Opinio Ari.quòd cœlum non sit de natura quatuor elementorum: sed est quintum corpus præter quatuor elementa. quæstio.68. artic.1
Opinio Ari.quòd intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas:sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species.quæst.84.artic.3
Opinio Auempace quòd per abstractionem à materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus.q.88.art.2
Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarum per vnionem intellectus agentis ad nos in hac vita.q.88.art.1
Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem.q.76.artic.1
Opinio Auerrois quòd eadem numero scientia est in magistro & in discipulo. q.117.art.1
Opinio Auerrois quòd formæ elementorum sunt mediæ inter formas substantiales & accidentales:& quod suscipiunt magis & minus.q.76.art.4.ad.4
Opinio Auerrois quòd frustra sunt substantiæ separatæ si non intelligantur à nobis.q.88.art.1.ad.4
Opinio Auicebron quòd nullum corpus sit actiuum: sed quòd sit per actionem,est à virtute quadam spirituali omnia penetrante. quæst.115.artic.1
Opinio Auicebron quòd superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis, quam vnam ponebant omnium. quæst.66.artic.2
Opinio Auicebron quòd substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia & forma.quæst.50.art.2
Opinio Auicennæ de causa fascinationis.q.117.art.3.ad.2
Opinio Auicennæ & Algazelis quòd sit infinitum in actu non per se sed per accidens.q.7.art.4
Opinio Auicennæ memoriam nõ esse in parte intellectiua:& quòd intellectus agens est substantia separata.q.79.art.6
Opinio Auicennæ ponentis quintam potentiam inter æstimatiuam & imaginatiuam.q.87.art.4
Opinio Auicennæ quòd causa inferior inquantum agit virtute primæ causæ potest creare.q.45.art.5
Opinio Auicennæ quòd corpus cœleste est materia cœli in potentia ad vbi, & non ad esse: cui & motor substantia separata vnitur quæst.66.art.2
Opinio Auicennæ quòd Deus intelligendo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu & potentia, quæ intelligendo causam primam produxit secundam intelligentiam inquantum intelligit se vt est in potentia produxit corpus cœli: inquantum verò intelligit se secundum quod est in actu produxit animam cœli.quæst.47.artic.1
Opinio Auicennæ quòd formæ elementorum in misto integrè manent:& mistionem fieri secundum quod qualitates contrariæ reducuntur ad medium.q.79.art.4 ad.4
Opinio Auicennæ quòd omnes formæ quæ sunt in materia procedunt à conceptione intelligentiæ:& quòd agentia corporalia solùm disponunt ad formas.q.110.art.2
Opinio Auicennę quòd omnia animalia generari possunt sine semine,scilicet solùm commistione elementorum.q.71.art.1.ad.1
Opinio Auicen.quòd omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistunt in intellectibus separatis: à quorum primo deriuantur à sequentes vsque ad vltimum separatum;quem vocat intellectum agentem à quo species influunt in animas nostras. quæst.84.art.4
Opinio Augustini & aliorum diuersa an persona diuina mitti possit ab alia quàm ab ea à qua procedit.q.4.art.8
Opinio Augustini & aliorum diuersa in exponendo hoc quod dicitur fiat firmamentum.factum est.& fecit deus firmamẽtum.quæst. 74.artic.3.ad.5
Opinio Augustini & aliorum doctorum de lucis productione.quæst. 67.artic.4
Opinio Augustini & aliorum doctorum de plantarum productione tertia die.q.69.art.2
Opinio Aug. & aliorum doctorum quid nomine terræ intelligitur cum dicitur terra erat inanis,&c.q.66.art.1.ad.1
Opinio Aug.& aliorum sanctorum de congregatione aquarum tertia die.q.69.art.1
Opinio Aug. & aliorum sanctorum de corporis & animæ hominis productione.q.91.art.4.ad.5
Opinio Aug. & aliorum sanctorum diuersa quomodo materia formationem præcesserit natura & duratione.q.69.art.1
Opinio Aug.& aliorum sanctorum diuersa de numero & vnitate dierum productionis rerum.q.74.art.2
Opinio August. & aliorum sanctorũ quòd pisces & aues quinta die aquarum naturam potentialiter produxit, alij verò sancti quòd actu produxit.q.71.art.1
Opinio Aug.& Gregorii de cognitione animæ separatæ eorum quę fiunt in hac vita.q.89.art.8
Opinio Aug,& Origenis de animæ productione.q.90.art.4
Opinio Aug.Chrysostomi,Bedę,Strabi,& Damasceni,de cœlo primo die producto.q.68.art.1.ad.1
Opinio Aug.quòd anima alienata à sensibus ex sui natura vim habet vt possit futura cognoscere.q.86.art.4.ad.2
Opinio Augustini quòd sex dies productionis rerum intelligitur vnam diem,scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam.q.58.artic.6
Opinio Basilij, Bedæ & Strabi de ratione positionis cœli empyrei. quæst.63.artic.3
Opinio Basilij & Chrysostomi diuersa de vnitate & pluralitate cœlorum.quæst.68.artic.4

Opinio Basilij & Origenis diuersa de aquis quæ sunt supra firmamentum:cuius sint naturæ.quæst.68.artic.2
Opinio Basilij quod pisces carent memoria.quæst.72.artic.1.ad.1
Opinio Basilij: quod primo fuerunt lux & tenebræ per emissionem & contractionem luminis: & non per motum. quæst. 67. artic.4. ad.3
Opinio Dauid de diuinando qui posuit deum primam materiam:& aliorum ponentium ipsum principium formale omnium & animam mundi.quæst.3.artic.8
Opinio de causa efficiente,quod terra sit discooperta aquis. quæst. 69.artic.1.ad.4
Opinio de imagine quod attenditur secundum plura individua: & non secundum vnum.quæst.93.artic.6.ad.2
Opinio Democr. & aliorum antiquorum subtrahentium cursum rerum naturalium à diuina prouidentia,attribuentes ipsum necessitati materiæ.quæst.22.artic.2.ad.3
Opinio Democriti & Epicuri ponentium mundum à casu factum:& solum incorruptibilium prouidentiam esse.quæst.22.artic.2
Opinio Democriti & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione:& positio Aristotelis.quæst.84.artic.6
Opinio Democriti ponentis hunc mundum ex concursu atomorum factum:& alios infinitos.quæst.47.artic.3
Opinio Democriti ponentis solam causam materialem: secundum quam distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ.quæst.47.artic.1
Opinio Democriti quod actio fiat per effluxum atomorũ à corpore agente, & passio per receptionem coruadem in poris corporis patientis.quæst.115.artic.1
Opinio de temporis & æternitatis differentia.quæst.10.artic.4
Opinio de temporis vnitate diuersa. prima quod tempus est vnum omnium temporalium propter hoc quod est vnus numerus omnium numeratorum. secunda quod tempus est vnum ratione vnitatis æternitatis.tertia quod tempus est vnum ratione materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus cuius tempus est mensura.quæst.10.artic.6
Opinio Dionysij & Gregorij diuersa de numero assistentium & ministrantium angelorum.quæst.112.artic.4.ad.2
Opinio Dionysij quod substantiæ spirituales quodam ordine & gradu processerunt à deo: & Origenis quod processerunt à deo in quadam æqualitate.quæst.10.artic.6
Opinio diuersa an angeli fuerint creati in gratia.q.62.art.3
Opinio diuersa de assumptione beatorum ad ordines angelorum. quæst.108.artic.8
Opinio diuersa de paradiso terrestri.q.102.art.1.ad.1
Opinio diuersa de effectu luminis circa medium & colores. quæst. 79. artic.3.ad.2
Opinio diuersa de esse luminis cuius naturæ sit prima.quod non habet esse naturale: sed intentionale. secunda quod sit solis forma substantialis.quæst.67.artic.3
Opinio diuersa de vnitate & pluralitate æui & substantiarum separatarum productione.quæst.10.artic.6
Opinio diuersa de æui,temporis & æternitatis differentia.quæst.10. artic.5
Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate.q.116.art.3
Opinio diuersa de forma embrionis vsque ad finem generationis. quæst.118.artic.2.ad.2
Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationem. quæst.67.artic.4.ad.2
Opinio diuersa de mundi æternitate. prima quod substantia mundi non sit à deo. secunda quod mundus est æternus:& tamen factus à deo:non tamen habet initium temporis.q.46.art.2.ad.2
Opinio diuersa de præexistentia formarum in materia:& quod fiunt ab agente separato.quæst.45.artic.8
Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus & de quibus ordinibus ceciderunt:& de quibus non.quæst.63.artic.9.ad.3
Opinio diuersa de reductione fortuitorum & casualium in aliquam superiorem causam.quæst.116.artic.1
Opinio diuersa de significatione huius nominis persona an significet essentiam vel relationem in recto vel in obliquo.q.29.art.4
Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ quæ sumitur ex diuersitate eorum quæ in scientia tractantur.q.1.art.7
Opinio diuersa de suppositione huius nominis deus, an supponat pro essentia vel persona.q.39.art.4
Opinio diuersa de tempore & principio custodiæ angelorum.quæst. 113.artic.5
Opinio diuersa de tentatione diaboli semel à bono superati,an redeat ad eundem tentandum.q.114.art.5
Opinio diuersa huius quod dicitur pater & filius diligunt se spiritu sancto.quæst.37.artic.2
Opinio diuersa quare spiritussanctus non dicitur imago patris:sicut filius:quod Græci concedunt.q.35.art.2
Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus.q.79.art.2.ad.2
Opinio diuersa quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei. secunda quod solum angeli præter animas.tertia quod solum angeli vnius hierarchiæ.quæst.50.artic.4
Opinio diuersa quod beatitudo sanctorum & pœna dæmonum & animarum habent differri vsque ad diem iudicij.quæst.64.artic.4. ad.3
Opinio diuersa quod deus cognoscit singularia per causas vniuersales vel applicando rationes vniuersales ad particulares effectus. quæst.14 artic.11
Opinio diuersa quod deus produxit res de necessitate. quæst. 10. artic.3
Opinio diuersa quod hoc antecedens: deus sciuit hoc contingens futurum:non est necessarium: sed contingens. quæst. 14.artic.13. ad.2
Opinio diuersa de creatione hominis.quæst.95.artic.1
Opinio diuersa quomodo persona est nomen commune prædicabile.quæst.30.artic.4
Opinio diuersa quomodo terra aquis fuerit cooperta. quæst.69.artic.1.ad.2.& 4.
Opinio doctorum de informitate materiæ.q.66.art.1
Opinio doctorum de quatuor coquorum productione siue creatione.quæst.66.artic.4
Opinio doctorum quod angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali.quæst.61.artic.3
Opinio doctorum quod angeli superiores mittuntur ex aliqua dei dispensatione.quæst.112.artic.2
Opinio Ægyptiorum quod diuina prædestinatio mutari potest quibusdam sacrificiis.quæst.115.artic.8
Opinio Eunomij qui dixit filium patri non esse similem. quæst. 42. artic.1. ad.2
Opinio Empedoclis,Platonis,& aliorum antiquorum de cognitione animæ:& quid sit secundum essentiam.q.84.art.2
Opinio Empedoc.quod firmamentum sit ex elemẽtis compositum. quæst.68.artic.1
Opinio Heraclìti quod nulla de rebus naturalibus cognitio haberi potest.quæst.84.artic.1
Opinio Gentilium qui dicebant homines in deos transferri vt Iouem vel Mercurium.quæst.25.art.3.ad.2
Opinio Gilberti Porretani quod hæc est falsa:deus est trinitas.quæst. 39.artic.6.ad.1
Opinio Gilberti quod proprietates in diuinis sunt assistentes: siue extrinsecus affixæ quæst.28.art.2
Opinio Græcorum de processione spiritussancti.q.36.art.2
Opinio Gregorij Nazanzeni:& doctorum Græcorum quod creatura spiritualis ante corporalem ficta fuerit.q.61.art.3.ad.1
Opinio Gregorij Niceni quod non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum.q.98.art.2
Opinio Iacobi & aliorum Syrorum ponẽtium duas animas in vno homine:vnã qua animatur corpus,& immistam sanguini & aliam spiritualem quæ rationi ministrat.quæst.76 artic.3.arg.contra.
Opinio magistri Auicennę & aliorum quod potentia creandi etiam potest creaturis communicari.q.45.art.5
Opinio magistri & aliorum diuersa an termini numerales ponant aliquid in diuinis.q.30.art.3
Opinio Manichęorum quod deus est quædam lux corporea:& animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam. quæst. 90. artic.1
Opinio Manichæorum quod deus veteris testamenti deus tenebrarum erat.quæst.66.artic.3
Opinio Manichæorum quod spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt:sed corporalia potestati cõtrarij principij esse subiecta.quæst.83.
Opinio negantium angelos esse non distinguentes inter sensum & intellectum.quæst.50.artic.1
Opinio negantium prouidentiam & gubernationem:sed omnia fortuita esse & euenire.q.103.art.1
Opinio negantium relationem esse rem naturę,sed rationis tantum. quæst.13.artic.7
Opinio Nestorianorum quod spiritussanctus non procedat à filio. quæst.36.artic.2.ad.3
Opinio nominalium antiquorum quod est idem enuntiabile,Christum nasci, esse nasciturum, & esse natum. quæstio.14. artic.15. ad.3
Opinio Origenis, Pelagianorum, & aliorum de causa prædestinationis.quæst.23.artic.5
Opinio Origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata à deo.quæst.47.artic.2
Opinio Origen. quod angeli & animæ sunt eiusdem speciei. quæst. 75.artic.7
Opinio Origen. quod animæ hominis accidit corpori viri: ideo posuit eam simul cum angelis à principio esse creatam. quæst.118. artic.3
Opinio Origen.quod natura corporalis est producta in prunam spiritualis.q.65.art.2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio Origenis de substantia incorporea vnita corpori. q.51. art.1. ad.1
Opinio Origenis quod omnis voluntas creaturę potest flecti in bonum & in malum preter animam Christi.q.64.art.2
Opinio Peripateticorum quod dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cœlestium. q.115.art.5
Opinio philosophi quod motor inferioris cœli non posset mouere cœlum superius.quæst.117.artic.4.ad.1
Opinio Pythagoræ & Leucippi qui primo principio non attribuant optimum & perfectum. quæst.4.artic.1
Opinio Pythagoræ, Platonis, & Auicennę, de ratione entis.quæst. 11. artic.1. ad 1
Opinio Pythagoricorum qui ponebant malum quandam esse naturam: ideo bonum & malum genera esse ponebant.quæst.48.art.1. ad.1
Opinio Platonicorum materiam non distinguentium à priuatione, & dicentium materiam esse ens. q. 11. art.2.ad.1
Opinio Platonicorum, Origenis, Hieronymi, Aug. Basilij, & Damasceni,an corpora cœlestia sint animata.q.70.artic.3
Opinio doctorum huius quod dicitur:in principio creauit deus cœlum & terram &c.in exponendo diuersimode.q.67.art.4
Opinio Platonicorum quod anima corruptibili corpori vnitur per corpus corruptibile sibi naturaliter vnitum: quidam quod mediante spiritu corporeo:alij vero mediante luce quam corpus ponebant.quæst.76.artic.7
Opinio Platonicorum quod anima vnitur corpori vt motor solum per contactum virtutis.q.70.artic.3
Opinio Platonicorum quod dęmones sunt animalia corpore aërea. animo passiua. q.115.art.5
Opinio Platonicorum quod quanto aliqua sunt vni principio primo propinquiora tanto sunt minoris multitudinis. quæst.112.artic 4. ad.2
Opinio Platonicorum quod scientia ineſt à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum.quæst.117.artic.1
Opinio Platonis, Arist. Auic. & sanctorum de presidentia substantiarum & separatarum super corporalia. quæst.110. artic.1.ad.3
Opinio Platonis de dijs & dęmonibus: quod omnes dij erant boni, sed dęmonum quidam boni & quidam mali. q.63.artic.7
Opinio Platonis de indiuiduorum denominatione ab ideis eas participando. quæst.6.artic.4
Opinio Platonis de triplici prouidentia quam ponebat. quæst. 22. artic.3
Opinio Platonis & Aristotelis comparantium intellectum agentem ad lumen & ad solem. q. 79.art.4
Opinio Platonis & antiquorum quod omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quare superiora sunt incorruptibilia fit à principio immateriali.q.66.art.2
Opinio Platonis & Auer.de modo acquirendi scientiam. quæst.117. artic. 1
Opinio Platonis & Auicebron quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales ad formam substantialem:sed introductio formæ est à principio immateriali.q.115.art.1
Opinio Platonis & Auicen.cognitionis nostræ per effluxum specierum à substantiis separatis in intellectum nostrum. quæst.84. artic.4
Opinio Platonis & Auicennæ de formarum deriuatione à substantiis spiritualibus.quæst.65.art.4
Opinio Platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas.q.76.art.3
Opinio Platonis quod accidit animam intelligere per cõuersionem ad phantasmata vt vnitam corpori.q.89.art.1
Opinio Platonis quod corpora cœlestia deos existimabat ex elementis composita.q.50.ad.2
Opinio Platonis quod eadem sunt principia cognoscendi & essendi.quæst.85.artic.3.ad.4
Opinio Platonis quod ex immutatione organi à sensibilibus anima excitatur vt in se formet species rerum sensibilium. quæstio. 84.artic.6
Opinio Platonis quod firmamentum sit de natura quatuor elementorum non ex vniuersis compositum: sed quasi simplex elementum.quæst.78.artic.1
Opinio Platonis quod homo sit anima intellectiua.quæst.76.art.1
Opinio Platonis quod intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus.q.84.art.3
Opinio Platonis quod numerus substantiarũ separatarum accipitur secundum numerum specierum sensibilium.q.50.art.3
Opinio Plato quod obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatę. & quod non intelligimus abstrahendo:sed magis abstracta participando.quæst.87.artic.1
Opinio Platonis quod scientiæ & diffinitiones sunt de ideis & non de corporalibus rebus.quæst.84.artic.1
Opinio Platonis quod sicut intelligere conuenit animæ secundum seipsam ita & sentire:quod Aristoteles dicit esse coniuncti. quæst. 75.artic.5
Opinio Platonis quod substantiæ separatæ sunt obiecta intellectus nostri:& primo intellectæ à nobis.q.88.art.1
Opinio Platonis de vi imaginatiua.q.64.art.6.ad.2
Opinio Platonis quod vniuersalia sunt priora singularibus. quæst. 85.artic.3.ad.1
Opinio ponentium animam sensitiuam non generari: sed creari. quæst.118.artic.1
Opinio ponentium duo principia.quæst.49.art.3
Opinio ponentium in diuinis hierarchiam, quam supercœlestem vocant.quæst.108.artic.1
Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari: sed quod solus deus omnia in mente operatur.q.105.art.5
Opinio Porphyrij qui discernebat à dæmonibus angelos vt dæmonum aërea loca essent:ætherea verò angelorum.q.66.art.3
Opinio Porphyrij quod dæmones sunt naturaliter fallaces:& quod sunt animalia habentia naturam sensitiuam. quæstio.63.articulo 4.ad.1
Opinio Præpositiui negãtis proprietates personales & notiones in diuinis:& sicut pater vno modo se habet ad creaturas: ita vna relatione refertur ad filium & ad spiritum sanctum. q.32.art.2
Opinio Præpositiui quod vtraque istarum est falsa, scilicet deus genuit deum qui est deus pater: & genuit deum qui non est deus pater.quæst.36.artic.4.ad.5
Opinio Ptolemęi quod luminaria habent motum seorsum à motu sphærarum.quæst.70.art.1.ad.5
Opinio quod Adam ante peccatum falso decipi poterat respectu eorum quorum scientiam non habebat.q.94.art.4
Opinio quod Adam non fuit creatus in gratia:sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit.quæst.95.artic.1
Opinio quod aliqua regio infinities fuit habitabilis & inhabitabilis & artes corruptæ & inuentæ.quæst.46.artic.2.ad.4
Opinio quod alius ordo rerum vel aliæ res effluere non possunt à deo nisi sicut nũc est quasi ex necessitate naturæ deus agat. quæst. 25.artic.5
Opinio quod angeli causant animas rationales secundum quod diuina virtute operantur.q.90.art.3
Opinio quod angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita.quæst.54.artic.5.ad.1
Opinio quod angeli non assumunt corpora: sed eorum apparitiones in visione prophetiæ contigisse, scilicet secundum imaginationem.quæst.51. artic.2
Opinio quod angeli peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis:sed non peccauerunt.quæst.63.artic.5
Opinio quod angeli quo ad præmium accidentale mereri possunt. quæst.62.artic.9.ad.3
Opinio quod angeli suam beatitudinem non merentur per gratiam præuenientem:sed per ea quæ in diuinis mysteriis operantur iam beati.quæst.62.artic.4
Opinio quod angelus cognitionem singularium non habet nisi in causis vniuersalibus ad quas omnes effectus particulares reducuntur.quæst 57.artic.2
Opinio quod angelus sit indiuisibilis sicut punctus. quæst.52.artic.2
Opinio quod anima habeat per se speciem & naturam completam: & non vnitur corpori vt forma.quæst.90.artic.4
Opinio quod anima separata cognoscat singularia per abstractionem à sensibilibus.quæst.89.artic.7
Opinio quod anima sit cõposita ex quadam materia & forma.quæst. 75.artic.6
Opinio quod anima sit composita ex quadam materia spirituali. quæst.90.artic.2.ad.1
Opinio quod animam deus non de nihilo,sed de seipso fecit. quæst. 90.artic.1.ar.contra.
Opinio quod animalia ferocia in statu innocentiæ fuissent mansueta circa hominem & circa alia animalia.q.96.art.1.ad.2
Opinio quod animæ separatæ post determinata temporum curricula iterum ad corpora redeunt. quæst.46.artic.2. ad.8
Opinio quod aquæ vaporabiliter resolutæ eleuentur supra cœlum syderum. quæst. 68.art.2
Opinio quod caro secundum speciem est quę primo accipit speciem & hęc semper manet:caro autem secundum materiam quæ ex alimento generatur non semper manet.quæst.119.artic.1.ad.2
Opinio quod cœlum & materia per generationem sunt producta. quæst.56.artic.1.ad.3
Opinio quod corporalia à deo creata sunt mediantibus angelis. quæst.46.artic.3
Opinio quod corpori hominis prius tempore formato anima infusa fuit.quæst.91.artic.4. ad.3
Opinio quod corpus mulieris per multiplicationem materię formatum fuit sine alterius materiæ additione: similiter & quinque panes.quæst.92.artic.3.ad.1

Opinio quod corpus naturale rarefieri potest in infinitum,eo quod corpus diuisibile sit infinitum.quæst.68.artic.2
Opinio quod corrupto corpore corrumpitur anima. quæst. 46. artic.2.ad.8
Opinio quod cum dicitur:formauit deus hominem:intelligitur productio corporis & animę simul:sed cum dicitur:spirauit in faciem eius:intelligitur de spiritu sancto.q.91.art.4.ad.3
Opinio quod de libro vitæ nemo secundum veritatem potest deleri: sed solum secundum hominum opinionem.q.24.art.3
Opinio quod dæmones sunt animæ defunctorum.quæst. 108. artic. 8.ad.3
Opinio quod deus dixit angeli:faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.q.91.art.4.ad.2
Opinio quod deus licet nolit mala: vult tamen mala fieri vel esse. quæst.19.artic. 9.ad.1
Opinio quod deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ.quæst.104.artic.3
Opinio quod diabolus fuit malus in primo instanti suæ creationis non per naturam: sed per peccatum propriæ voluntatis.quæst.63. artic.5
Opinio quod diffinitio personæ posita à Boëtio non est diffinitio personæ secundum quod personam in deo dicimus. quæst. 29.artic.3.ad.4
Opinio quod diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat.quæst.22.artic.4
Opinio quod sunt duo creationis principia, scilicet vnum bonorum & aliud malorum.quæst.43 artic.6
Opinio quod ea quæ deus produxit per causas necessarias sunt necessaria:& quæ per causas contingentes sunt contingentia, rationem ex causis mediis assumens.q.19.art.8
Opinio quod forma sit solum species naturalis: & quod materia nõ sit pars speciei.q.85.art.1.ad.2
Opinio quod formæ materiales à formis immaterialibus deriuentur.quæst.91.artic.2
Opinio quod habilitatis subiecti diminutio secundũ proportionem fiat sicut in quantitatibus continuis per subtractionem proportionaliter.quæst.48.artic.4.ad.3
Opinio quod habitus & species intelligibiles non sunt in intellectu possibili: sed in viribus sensitiuis: nec species conseruantur in intellectu possibili.quæst.89.artic.3
Opinio quod hoc nomen deus, non habeat naturalem suppositionem pro persona.quæst.39.artic.4.ad.2
Opinio quod homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum.quæst.108.artic.8
Opinio quod hominis & iumenti sit idem processus:& idẽ interitus & æqua vtriusque conditio.quæst.75.artic.6.ad.1
Opinio quod hominis est talis voluntas:qualem inducit pater deorum virorũmque.quæst.11.artic.4
Opinio quod hominis vltima felicitas in substãtiarum separatarum cognitione consistat.quæst.89.artic.2.ad.3
Opinio quod homo factus sit solum ad imaginem filij & nõ patris. quæst.93.artic.5.ad.4
Opinio quod ignobilitas duo dicit,scilicet nõ esse ab alio,& aliorum esse principium:vel importat vniuersalem autoritatẽ: & non negationem.quæst.33.artic.4.ad.1
Opinio quod ista est concedenda:deus genuit alium deum.quæst.39. artic.4.ad.4
Opinio quod in statu innocẽtiæ non fuisset superfluitatum emissio. quæst.97.artic.3.ad.4
Opinio quod intellectus agens sit substantia separata. quæst. 67. artic.4
Opinio quod materiæ signatæ quæ à principio fuit sub forma Adæ quicquid præter id quod ex primo parente in posteros deriuatur additum fuerit:non pertinet ad veritatem humanæ naturæ.quæst. 119.artic.1
Opinio quod mens semper meminit: semper intelligit: & semper amat.quæst.93.artic.7.ad.4
Opinio quod mobilia sunt æterna: sed non motus. quæst. 46. artic.1.ad.5
Opinio quod motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti.quæst.53. artic.3
Opinio quod motus corporum cęlestium est à principio intrinseco. quæst.18. artic.1.ad.1
Opinio quod mulier fuerit facta solum in adiutorium generationis vni,& non alicuius alterius operis.q.92.art.1
Opinio quod mundus semper fuerit:& tempus non habuisse principium.quæst.46.a. 1c.3
Opinio quod nomen dictum de deo & creaturis pure æquiuoce dicitur.quæst.13.artic.5
Opinio quod nullus intellectus dei essentiã possit videre. quæst. 12. artic.1
Opinio quod numerus prædestinatorum est certus formaliter: sed non materialiter.quæst.23.artic.7
Opinio quod numerus secundum propriam numeri rationem ponitur in deo:& non secundum rationem sui generis.q.30.art.3
Opinio quod omne ens est corpus: & quod nulla sit spiritualis substantia nisi corpori vnita: & quod deus est anima mundi. quæst. 51.artic.1.ad.1
Opinio quod omnia sunt diuinæ potestati subiecta: non tamen diuinam prouidentiam vsque ad ista inferiora se extendere dicebãt. quæst.8.artic.3
Opinio quod ordo vniuersi à deo proprie non est intentus: sed per accidens prouenies secundum successionem agentium.quæst.15. artic.2
Opinio quod pater & filius sunt duo spiratores sicut duo spirantes. quæst.36.artic.4.ad.7
Opinio quod pater non voluntate concomitante genuit filium: sed solum natura.quæst.41.artic.2 ad.1
Opinio quod personæ diuinæ non distinguuntur relationibus: sed per origines: relationes autem solum manifestant hypostasium distinctiones.quæst.40.artic.2
Opinio quod Plato posuit materiam non esse creatam. 15. artic. 3. ad.3
Opinio quod potentia diuina ad hunc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ: sine quo deus non operatur.quæst.25.artic.5
Opinio quod potentia generandi in diuinis relationem significat. quæst.41.artic.5
Opinio quod potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia. quæst.77. artic.1
Opinio quod potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscunt nisi propria: passiones siue species.q.85 art.2
Opinio quod potentiæ sensitiuæ corrupto corpore remanẽt in anima separata:& actus earum.q.77.art.1
Opinio quod proprietates in diuinis sunt personæ: non autem in personis nisi secundum modum loquendi.q.40.art.1
Opinio quod pueri in statu innocentiæ non fuissent nati cum iustitia gratuita quæ est principium merendi.q.100.art.1.ad.2
Opinio quod quęcunque alicui nocitiua sunt secundum naturã mala sunt.q.65.artic.1.ad.5
Opinio de quinta essentia.q.91.art.1.ad.2
Opinio quod relatio diuina non sit subsistens persona:neque personam significans.q.33.art.2.ad.1
Opinio quod resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium.q.99.art.4.ad.3
Opinio quod res gradatim processerunt à deo: ita quod deus primam produxit creaturam:& secunda produxit aliam.& sic consequenter vsque ad creaturam corpoream.q.65.art.3
Opinio quod scientia visionis quæ est eorum quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt,non esset infinitorum.q.14.art.12
Opinio quod sola forma sit de ratione speciei & non materia: sed quod sit pars individui.q.75.art.4
Opinio quod spiritus sanctus nõ datur:sed eius dona tantum.quæst. 43.artic.3.ad.1
Opinio quod substãtia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima.q.29.art.1.ad.2
Opinio quod superfluæ sunt orationes:vel quicquid boni fiat ad vitam æternam siue salutem consequendam.q.33.art.9
Opinio quod tantum vna anima remanet corruptis corporibus. quæst.46.artic.2.ad.8
Opinio quod virgines solum vel perfecti ad angelorum ordines assumuntur:alij verò suum ordinem constituunt.q.108.art.8
Opinio quorundam de instanti ĩpsius primi angeli.q.63.art.6
Opinio quorundam hæreticorum quod deus omnium est creator: sed materiam à diabolo esse formatam & per species esse distinctam.q.65.artic.4
Opinio quorundam philosophorum diuersa circa distinctionem & numerum sensuum exteriorum.q.78.art.3
Opinio quorundam quod angelus naturali dilectione diligat deum plus quam sua amore concupiscentiæ.q.60.art.5
Opinio quorundam quod anima hominis est pars animæ mundi. quæst.90.artic.1
Opinio quorundam quod hæc est impropria:pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.q.36.artic.4
Opinio quorundam quod hęc inferiora corruptibilia vel etiam singularia aut humanæ res non gubernentur à deo. quæst.103. artic.5
Opinio quorundam quod necessarium nõ habet causam. quæst.44. artic.1.ad.2
Opinio quorundam quod omnia quæ sunt in tempore ab æterno sunt deo præsentia ea ratione quia habet apud se rerum rationes præsentes.quæst.14. artic.13
Opinio quorundam quod synderesis sit potentia ratione altior: & quorundam quod sit ipsa ratio.q.79.art.12
Opinio quorundam quod stellæ & planetæ & singulæ partes mundi essent dij quos colebant.quæst.11.artic.3.ad.1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio quorundam quod verum & falsum non contrarie sed contradictorie opponantur.q.17.art.4
Opinio quorundam quod visibilia sint à malo principio. quæst. 65. artic.1
Opinio rabbi Moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta quæ affirmatiue dicuntur de deo. quæst.13.art.2
Opinio rabbi Moysi quod substantiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum: vel corporum cœlestium:& quòd homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur. q.50. artic.3
Opinio Sadduceorum quod non sint spiritus. quæst.50.artic.1
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prælationis secundum quam ponebat verbum dei natum. quæst.34.art.2.ad.2
Opinio Varronis quod deus est anima mundi omnia gubernans. quæst.90.artic.1
Opposita & diuersa in se habent in causa æquinoca vnitatem. q. 4. artic. 2. ad.1
Ordinare res in finem eius est:cuius est ipsas producere. quæst. 103. artic. 1
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter,vel accipiendo vel communicando.q.107.artic.3
Ordinem causę particularis aliquid potest exire: sed non causę vniuersalis. q. 22. artic.2.ad.1
Ordines angelorum & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguuntur: hominum vero penes gratuita solum. quæst. 108. artic.4
Ordines angelorum penes diuersos actus & officia distinguuntur in qualibet hierarchia. q.108. artic.2
Ordinum angelorum nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur quas ipsa nomina significant.quæst.108.artic.5
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis quam bonum quod tollitur per pœnam quod est perfectio prima. quæst.48.artic.6. ad.2
Ordo causarum quomodo à deo potest prætermitti & quomodo non in productione alicuius rei. quæst.105.artic.6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum à superioribus nunquã prętermittitur à deo.quæst.106.artic.3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur scilicet via generationis & via perfectionis.quæst.85.artic.5.ad.1
Ordo naturæ notionem originis significat: & quomodo. quæst.42. artic.3.ad.1
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando prætermittitur à deo.q.112.artic.2
Ordo originis duplex deo attribuitur,scilicet quo persona est à persona & quo creatura est à deo. q.41.art.1.ad.1
Ordo originis in diuinis quid. quæst.42.artic.3
Ordo vniuersi est quod à deo principaliter intenditur.quæst.15.art.2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus quam voluntarijs dei iustitiam demonstrat.quæst.21.artic.1
Organa sensuum quomodo disponantur. quæst.91.artic.1.ad.3
Origines solum distinctione terminorum distinguuntur. quæst.36. artic.2.ad.7
Origo sola indistincta manet relatione,remoto motu ab actu rationali. quæst.41.artic.1.ad.2
PAtiendi triplex est modus scilicet proprie,minus proprie & communiter. quæst.79.artic.2
Paradisus terrestris in parte dextera cœli positus est. quæst. 102. artic.1
Partium adinuicem,ad ipsum totum,& totius ad deum ratio assignationis finis. quæst. 65.artic.2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus: neque etiam materia & forma.quæst.3.artic.8
Partes corporeę ratione actuum deo attribuuntur:vt oculus ratione visus.quæst.3.art.1.ad.3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius quam suiipsius.q.60.artic.5
Pars quęlibet totius dicitur optima secundum proportionem.q.47. artic.2.ad.1
Pars quomodo dicitur aliquando esse totum. quæst. 75..artic.4.ad.1
Pars secundum essentiam potest esse tota in toto,& tota in qualibet parte superficiei:sed non secundum quantitatem.q.8..art.2.ad.3
Partem esse vniuersi deo non conuenit: sed angelo.quæst.61.artic.3. ad.2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodo se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris.q.85.artic.3.ad.3
Partis sensitiuę sicut est duplex operatio ita & intellectiuę. quæst.85. art. 2. ad. 3
Passiones animæ quędam ad bonum:& quędam ad malum ordinantur.quæst.95.art.2
Passiones animæ, vt amor, gaudium, & tristitia: vnde passiones dicantur. q. 20.art.1.ad.1
Passiones quasdam deo attribuimus secundum effectum & non affectum. quæst.21.artic.3
Passiones quędam repugnant primo statui:& quędam non.quæst.95 artic. 3. ad.2
Passiones quę sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi concitatione, sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione. quæst. 82. art. 5.ad.1
Passiones quomodo dicuntur esse in angelis. q.59.art.4.ad.2
Passiones sunt in dęmonibus, secundum quod nominant simplices actus voluntatis. q.64.art.3
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & passiuorum. q.80.art.2
Pater dicitur principium totius deitatis: vel quia eam generando vel spirando communicat:vel quia omnibus diuinis personis est principium.q.39.artic.5.ad.9
Pater & filius rectius duo spirantes, quam duo spiratores dicuntur. q. 36.art.7. ad.2
Pater & filius sunt vna sapientia: sed non quam genuit pater. q. 39. art.7. ad.3
Pater & filius sunt vnum principium, sed qualiter. quæst.36.artic.4. ad.4.&.5
Pater generando filium stante distinctione totam naturam filio cõmunicauit. q. 41. artic.3
Pater genuit filium voluntate comitante: & non vt dicit habitudinem principij. q. 41.art.2
Pater omnis creaturę deus multipliciter dicitur. q. 33. art. 3
Pater quare dicitur noster,& spiritus dicitur noster:& filius non dicitur noster.q.36.artic.1.ad.3
Patrem & filium & spiritum sanctum quare dicimus vnum deum. Sortem, Platonem, & Ciceronem tres homines: & non vnum hominem. quæst.39.artic.3
Patrem generare filium est necessarium non sicut per causam cogentem vel finalem: sed absolute quo non potest non esse. quæst. 41. art. 2.ad.5
Paternitas creat vel generat qualiter non conceditur. quæst.32.art.2 ad.2
Pati dupliciter dicitur. s. communiter pro quacunque mutatione: & sic sentire & intelligere passiones dicuntur:& proprie vt est effectus actionis. q.97. art.2
Pati est propter distinctionem potentię ab actu.q.25.artic.1.ad.1
Peccare est declinare à rectitudine actus quam quis debet habere. quæst. 63. artic.1
Peccare est deficere à perfecta actione. q.25.art.3.ad.2
Peccata non omnia instinctu diaboli proueniunt:sed arbitrijvoluntate. q. 114.art.3.ad.2
Peccata omnia sunt in dęmonibus secundum reatum: & non secundum affectum. q. 63. art.2
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum ad peccandum causa fuit.q.63.artic.7
Peccatum est contra naturalem inclinationem.q.63.art.9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrij dupliciter esse contingit. quæst. 63. art.1.ad.4
Pœnitentis& innocentis respectu dilectionis dei comparatio secundum magis & minus. q.20.art.4.ad.4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis. q. 113. artic.1. ad.3
Perfectio rei creatę est triplex.prima secundum quod in suo esse constituitur secunda vt ei aliqua superaddantur ad suam perfectam operationem, tertia vt aliquid attingat sicut finem. q.6.artic.3
Perfectio rei est duplex prima. s. forma totius. secunda operatio vel finis operationis. perfectio vero vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo. quæst.73.artic.1
Perfectio rei non ex quacunque re adquam inclinatur dependet:sed solum ex superiori. q.59.art.3.ad.2
Perfectio vniuersi inęqualitatem requirit esse in rebus:vt omnis perfectionis gradus impleatur:quarum rerum triplex est gradus.q.48 art. 2
Perfectiones rerum perfectiori modo pręexistunt in deo quam in ipsis rebus. q.4.art.2
Perfectionibus diuersis creaturarum sicut respondet vnum simplex principium:ita diuersis conceptionibus intellectus correspondet vnum simplex fundamentum.q.13.art.4
Perfectiones largiri rebus ad dei bonitatem, iustitiam, & misericordam spectat. q. 21.art.3
Perfectiora secundum naturam numero vel magnitudine alia excedunt. q.50. artic.3
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit quam qui minus perfecte. q.108.art.3
Permittit deus multa mala fieri per malos angelos & homines: & quare non cohibet. q.109.art.4.ad.2
Per prępositio multipliciter suum casuale determinat. quæst. 36. artic.3
Per se nota potest dici aliqua propositio dupliciter.vno modo secundum se& quo ad nos.Alio modo secundum se & non quo ad nos. quæst.2.art.1

Per

Per se notum dicitur aliquid dupliciter:vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur:vel quia nõ est cognoscibile per accidens.quæst. 87.artic.1.ad.1
Persona dicitur aliquid Grammaticè: quod natura negatur. quæst. 39.artic.8
Persona diuina ab æterno processit à principio:non tamen ab æterno processit in mundum.q.43.art.2
Personæ & hypostasis addunt super essentiam principia individuantia.q.29.artic.2.ad.3
Persona in diuinis significat relationẽ per modum substantiæ.quæst. 29.artic.4
Persona non significat essentiam vel materiam,sed personalem proprietatem: ideo pluraliter prædicatur de patre & filio & spiritu sancto.quæst.39.artic.3.ad.4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile: quod quadrupliciter ostenditur.q.41.art.6
Personarum cognitio dupliciter est nobis necessaria. quæst. 32. artic.1.ad.3
Personæ diuinæ conuenientius dicuntur vnius essentiæ,quàm vnius naturæ.q.39.art.2.ad.3
Personæ diuinæ quare dicuntur supposita cùm nulla sit ibi suppositio.q.39.art.1.ad.3
Personæ diuinæ sunt tres:& non possunt esse plures: quia duæ tantum sunt origines.q.32.art.3
Personæ nomen deo non conuenit secundum nominis impositionem à quo imponitur,sed ad quod imponitur. quæst. 29. artic. 3. ad.2
Personis remotis & angelis existentibus deus solus diceretur vel solitarius.q.31.artic.3.ad.1
Personis diuinis ex quatuor in creaturis consideratis fit appropriatio,re.virtute:vnitate:& habitudine.q.39.art.6
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati: & eius naturalis desiderij.q.12.art.8.ad.4
Possibile dupliciter dicitur, scilicet per respectum ad potentiam: & absolutè ex habitudine terminorum.q.25.art.4
Possibile dupliciter dicitur,scilicet vt opponitur necessario:& vt sub necessario continetur.q.41.art.4.ad.2
Possibile tripliciter dicitur,scilicet secundum potentiam passiuam materiæ:secundum potentiam actiuam dei: & secundum habitudinem terminorũ secundum quod impossibili opponitur. quæst. 46.artic.1.ad.1
Posita causa necessaria non sequitur effectus necessarius. quæst. 19. artic.3.ad.4
Posuit deus hominem in paradiso vt operaretur & custoditet illum: dupliciter exponitur.q.102.art.3
Potentia actiua fundatur in actu:nec contra ipsum diuiditur: quod potentiæ passiuæ non conuenit.q.25.art.1.ad.1
Potentia actiua quæ respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas quæ respiciunt fines particulares. quæst.82.artic.4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu:nõ autem æquiuoci.q.25.art.2.ad.2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia. quæst. 79. artic.1
Potentia dei manifestius cognoscitur ex eo quòd produxit mũdum, quàm si fuisset ab æterno.q.46.art.2.ad.6
Potentia & actus,prius & posterius, causa & causatum non sunt in deo:sed vnum & simplex esse.q.3.art.7
Potentia generandi in recto significat naturam & in obliquo relationem.q.41.art.5
Potentia generandi passiuè est in filio.q.41.art.6.ad.1
Potentia generatiua in quolibet generante est illud in quo genitum generanti similatur,scilicet natura.q.41.art.5
Potentia in creaturis non est ad non esse: sed in deo qui postquam res fecit vt essent:sic potest facere vt non sint.q.9.art.2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse.q.54.art.3
Potentia ordinata ad actum accidentalem est accidens, & ad actum substantialem est substantia.q.77.art.2.ad.2
Potentia passiua quòd sit in deo non est possibile.q.3.art.1
Potentia vna & eadem est patris & filij secundum qualitatem & perfectionem naturæ.q.42.art.6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorum distinctionem & non materialem.q.59.art.4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem.q.77.art.3
Potentiæ actiuæ dei & creaturæ differentia.q.25.art.1.ad.3
Potentiæ actiuæ & passiuæ, scilicet intellectus agentis & passibilis distinctio: & differentia ex parte obiectorum sumenda est. quæst. 79.artic.7
Potentiæ alicui nõ repugnat simul habere duas operationes. quæst. 58.artic.7.ad.2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia per modum finis & actiui principij.q.77.art.7
Potentiæ animæ quomodo adinuicem se habent ratione prioris & posterioris: & quomodo intellectiuæ dirigunt sensitiuas. quæst. 77.artic.4
Potentiæ intellectiuæ & materiæ differentia: & quòd potentia receptiua creaturæ non adęquatur potentiæ creatoris. quæst.75.artic.5.ad.1
Potentiæ partis vegetatiuæ quare dicuntur naturales. quæst. 78. artic.2.ad.1
Potentiæ rationales quomodo se habent ad opposita & quomodo non.q.62.artic.8.ad.2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem.q.108.art.5.ad.3
Præceptum & consilium respectu quorum bonorum dantur. quæst. 19.artic.12.ad.4
Prædestinatio est in deo:& in creatura eius executio.q.23.art.2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem non proportionatum.q.23.art.1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis.q.23.art.8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente.q.23.artic.6
Prædestinationis & præscientiæ ratio ex diuina bonitate sumitur. quæst.23.art.5.ad.3
Prædicatio sumpta à diuersis formis ordinatis de aliquo erit per accidens vel in secundo modo dicendi per se.q.76.art.3
Prædicamenta sunt tantum duo in diuinis.q.28.art.2.ad.1
Præesse malis magis miserum est quàm bonum. quæst. 109. artic. 2. ad.3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionẽ & operationem naturarum attenditur.q.109.art.2
Præseruatio corporis humani ne pateretur in statu innocentiæ qualiter fuisset.q.97.art.2.ad.4
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quam aliquem ordinem habet ex quibus totum constat vniuersum. quæst. 61. artic.4
Præsidere gubernationi omnium gentium & regnorum primum & præcipuum est in diuinis mysteriis.q.108.art.6
Præsunt boni angeli malis.q.109.art.4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales nobis naturaliter inditi.q.79.art.12
Primo,alicui non conuenit secundum partem sed secundum totum. quæst 8.artic.4
Primogenitus omnis creaturæ est dei perfecta imago &c.quæst. 93. artic.1. ad.2
Primum mouens quomodo mouet seipsum.q.19.art.1.ad.3
Primum principium actiuum oportet esse maxime in actu & perfectissimum.q.4.art.1
Primum principium licet sit tantum vnũ:plura tamen ratione distincta in eo intelligimus.q.44.art.4.ad.3
Primum vel principium in vnoquoque est quod ad naturã pertinet: quia quod pertinet ad prius,semper habet rationem principij. quæst.60.artic.2
Princeps regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus,dupliciter exponitur.q.113.art.8
Principatus dicuntur qui priores existunt quasi præsint in executione eorum quæ imperantur.q.108.art.5.ad.3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium est virtus formatiua seminis:eorum verò quæ per putrefactionem generantur est virtus cœlestis.q.71.art.1.ad.1
Principium essendi omniũ est tantum vnum à quo omnia quæ quocunque modo sunt, habent esse.q.65.art.1
Principium in creaturis est prius eo quod est à principio:non autem in deo.q.42.artic.2
Principium multipliciter dicitur, scilicet secundum situm,secundum intellectum & secundum omne genus causæ.q.42.art.3
Principium non de principio & principium de principio dicitur in diuinis siue priori & posteriori.q.33.art.4
Principium non illud significat à quo nomen imponitur ad significandum secundum originem.q.33.art.1.ad.3
Principium non importat diuersitatem siue dependentiã ab eo cuius est principium sicut causa.q.33.art.1.ad.1
Principium passiuum in semina potest dici semen. quæst. 115.artic.2. ad.3
Principium proprietatem patris & filij significat substantiuè. quæst. 36.artic.4
Principium quo generans generat non semper distinguitur à genito.quæst.41.artic.5.ad.1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis: ita se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetitiuis.quæst.83.artic.4
Priuatio est medium inter esse & non esse simpliciter. quæst. 48. artic.2.ad.1
Priuatio entis fundatur in ente:quod in priuationibus aliarum formarum non accidit.quæst.11.artic.2.ad.1

Priuatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositum: eum magis & minus dicitur. q.11. art.4.ad.1
Priuatio suscipit magis & minus per recessum à termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum. q.49.art.3.ad.3
Priuatio tribus modis sumitur. q.33.arti.4.ad.2
Priuationem per habitum cognoscimus. q.14.art.10
Priuationes & malum dicuntur entia rationis secundum quod ens veritatem propositionis significat. q.48.art.2.ad.2
Prius altero dupliciter dicitur, ordine naturæ, vel generationis. q.77. art.4
Priuatione & non ens ex apprehensione intellectus veritatem habent & non ex seipsis. quæst.16.art.3.ad.3
Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit. q.87. artic.3.ad.2
Processio est duplex. s.ad intra & ad extra. q.27.art.1
Processio spiritussancti est à patre & filio vt sunt vnum & distincti. quæst.36.art.4.ad.2
Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ: eo quod procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit. q.30.art.2.ad.2
Processione remota spiritussancti à filio, ipsum distingui à filio non est intelligibile. q.36.art.2
Processiones in diuinis sunt duæ tantum: ad intra. s. verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis. q.27.art.3
Productio rerum à prima causa nihil supponit. secunda vero quod est à prima causa supponit in sua actione. q.65.art.3
Productionis rerum triplex opus intelligitur: scilicet creationis distinctionis & ornatus. q.70.art.1
Produxit deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam: quod per vnam fieri non poterat. q.47.art.1
Produxit deus res in esse ratione processionis verbi & amoris. q.45 artic.6
Propositio singularis directe concludi non potest ex aliqua vniuersali nisi mediante alia particulari. q.86.art.1.ad.2
Propositionis affirmatiuę vere subiectum & prædicatum idem secundum rem significant: diuersum tamen secundum rationem. quæst.13.art.12
Propositionis contingentis est duplex veritas. q.16. art.8.ad.3
Propria passio quomodo causatur à subiecto vt est in actu: & est ipsius susceptiuum vt est in potentia. q.77.art.6
Proprietatem accidentis intelligere qualiter possumus. q.85. artic.1. ad.1
Proprietates in diuinis quæ distinguantur. q.30.art.1.ad.2
Proprietas patris vt relatio actum notionalem præsupponit: sed vt constitutiua ipsum præcedit. q.40.art.4
Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quam in inferioribus. q.108.art.5
Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantum in personis vero non solum secundum rem tantum: sed etiam secundum modum significandi: ideo constituunt, & distinguunt. quæst.40.art.1.ad.9
Proprium dei est misereri & parcere: tripliciter exponitur. q.25,ar.3. ad.3
Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit. q.39. art.7.ad.3
Proprium non est de essentia subiecti: sed ex principijs essentialibus speciei causatur. q.77.art.1.ad.5
Propter quod vnumquodque & illud magis quomodo habet intelligi. q.87.art.2.ad.2
Prouidentia dei aliter se habet ad incorruptibilia quam ad corruptibilia. q.113.artic.2
Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur & quędam ab ipso deciduntur permissiue. q.23. artic.3
Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta quæ cuncta disponit vel ratio ordinandorum in finem. quæst.22. artic.1
Prouidentia non est in rebus prouisis sed est quædam ratio in intellectu prouisoris. quæst.23.art.2
Puer in vtero matris est aliquid matris, & non ab alio angelo quam ab eo qui est matris custoditur. q.113.art.5.ad.3
Pulchrum & bonum sunt idem subiecto: sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personas. q.5.artic.4.ad.1
Punctus non punitur in definitione lineæ communiter sumptæ sed determinatæ. q.85.artic.8.ad.2
Punitri non est malum sed fieri pœna dignum malum est. quæst. 48. artic.6

Qualitates actiuę elementorum se habent vt materiales dispositiones ad formas substantiales. quæstio. 115. articul. 3. ad.2
Qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium. q.45.art.8.ad.2
Qualitates differenter fiunt in subiecto & quomodo. quæst. 67. art.3.ad.1
Quantitas molis materiam consequitur: virtutis vero attenditur in effectu formæ: qui duplex est. s. esse & operatio. quæst.42.artic.1. ad.1
Quantitas non impedit actionem alicuius formæ ne agat: sed impedit ne sit agens vniuersale. q.115.artic.1.ad.3
Quantitas virtutis agentis ex, quo modo sumatur. quæst. 65.artic.3. ad.3
Quantitati in actu infiniti ratio repugnat: sed non tempori & motui. quæst.7.art.3.ad.4
Quæcunque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem quomodo intelligatur. quæst.28.artic.3.ad.1
Quędam animalia mox nata: quare habent vsum membrorum. q.99 artic.1.ad.2
Quędã non possunt fieri nisi à deo: quæ tamen non sunt miracula etiam si fiant. q.105.art.7.ad.1
Quædam participatione dicuntur æterna diuersa ratione. quæst.10. art.3
Quædam quare manent in æternum & quædam non. q.104.artic.4. ad.2
Quædam sunt possibilia fieri à deo & quędam non. quæst.25.artic.3
Quæ facta sunt: quare non potest facere deus ea non fuisse. quæst.25 art.4. ad.2
Quicquid deus scivit scit, nec potest pluta scire quam scit. quæst.14. art. 15. ad.2
Quicquid entitatis & perfectionis est in actione mala: reducitur in deum sicut in causam: sed quicquid est ibi defectus est à causa secunda deficiente: & non à deo. q.49. art. 2.ad.2
Quidditas rei materialis est obiectum intellectus nostri. quæst. 84. art. 7
Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro & quomodo. q.88.art.3
Quidditates diuersę magis conueniunt secundum rationem existẽdi quam affirmatio & negatio: secundum tamen rationem cognoscendi minus. q.58.art.4.ad.2
Qui est, significat esse absolutum infinitum & in præsenti, quæst.13. art. 11
Quod est in aliquo præter essentiam eius est causatum. q.3.art.4
Quod est per essentiam est causa eius quod est per participationem in quo differunt esse & essentia. q.61.art.1
Quod potest virtus inferior potest altiori modo virtus superior. quæst.110. art.2.ad.2
Quod quid est, & esse in omnibus quæ sunt in genere differunt. q.3. artic. 5
Quorum non sunt phantasmata quomodo cognosci possunt à nobis. q. 84.artic.7.ad.3

Ratiocinari ad intelligere comparatur, sicut moueri ad quiescere. q.79.artic.8
Ratio circa contingentia quare se habet ad opposita. quæstio. 83. art.1
Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius sumenda est ex proportione ad bonum totius. q.23.art.7.ad.2
Ratio diuersarum rationum quas de deo apprehendimus: vnde sumitur. q.13.art.4.ad.2.&3
Ratio & intellectus solum quantum ad modum cognoscendi differunt. q.59.art.1.ad.1
Ratio generis & differentię ab eadem re sumitur. q.85.artic.3.&4
Ratio generis & differentiæ quomodo ab eadem re sumitur. q.76. art.3. ad.4
Ratio ordinis rerum in finem & executio ad prouidentiam pertinent. q.22.art.3
Ratio quam nomen definitio & enuntiatio significant: compositionem & diuisionem significat intellectus. q.85. art. 2.ad.3
Ratio quare creatura realiter refertur ad deum & non econtra. q.13. art.7
Rationale & sensibile vt differentiæ non sumuntur à potentijs sensus & intellectus: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. quæst.77 art.1.ad.7
Ratio scientię & voluntatis prior est ratione potentiæ in deo secundum considerationem. q.25.art.1.ad.4
Ratio veri absoluti prior est ratione boni. q.16.art.4
Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur. quæst.16. art. 5
Rationes contra Commentatorem de vnitate intellectus. quæst.76. art. 2
Rationes contra Commentatorem, quod per vnionem intellectus agentis intelligamus substantias separatas in fine vitæ. quæst. 88. art.1
Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione. q.84.art.2
Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium. q.84.art.1
Rationes contrariorum intellectu non sunt contrarię sed vna scientia. quæst.75.artic.6

Rationes particularium per speciẽ vniuersalem perfectè intelliguntur ab angelis. quæst.57.artic.2.ad argumenta.
Rationes seminales principaliter sunt in verbo. secundo in elementis, tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt, quarto in seminibus quæ ex animalibus & plantis producũtur. quæst.115. artic.2
Rationes seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt. quæst. 62. artic.3
Rationis est aliquid in his quæ dicuntur ad aliquid: quod non est in aliis generibus. quæst.28.artic.1
Recipere & conseruare nõ diuersificant siue faciunt diuersas potentias. quæst.79.artic.7
Recipere & retinere in corporalibus in diuersa principia reducũtur. quæst.78.artic.4
Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex. quæst.95.artic.1
Reducere materiam ad actum formæ non excedit virtutem agentis naturalis. quæst.117.artic.2.ad.3
Reflectitur intellectus super se vt se intelligat siue cognoscat. quæst. 14.artic.2.ad.3
Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata. quæst.110.artic.1
Rei naturalis non solum est acquirere & quiescere in bono: sed bonum quod habet aliis communicare. quæst.19.artic.2
Relatio diuina à persona re non differt: sed ratione tantum. quæst. 40.artic.1.ad.1
Relatio diuina est persona subsistens, humana verò est tantum relationem significans. quæst.33.artic.2.ad.1
Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creata: cum sit subsistens & non accidens. quæst.40.artic.2.ad.4
Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiuè dicitur, nõ autem diuina. quæst.28.artic.2.ad.2
Relatio inter verbum & eum à quo procedit est realis. quæst. 28. artic.1.ad.4
Relatio non prædicatur de deo per modum substantiæ. quæst. 28. artic.2.ad.1
Relatio realis in deo non est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis. quæst.28.artic.4.ad.1
Relatio realis in deo super actionem immanentem fundatur & non transeuntem quæ solum est rationis. quæst.26.artic.4
Relatio secundum quod huiusmodi non prædicatur de aliquo per modum inhærentis. quæst.28.artic.1.ad.1
Relatio secundum quod huiusmodi solum distinctionẽ dicit. quæst. 28.artic.3
Relatio verbi ad creaturam quæ actionẽ immanentem sequitur non dicitur de deo ex tempore. quæst.34.artic.3.ad.2
Relationes dictæ de deo quædam variatis rebus variantur: & quædam non. quæst.14.artic.15.ad.1
Relationes in abstracto non aliis relationibus opponũtur: sicut pater & filius paternitate & filiatione. quæst.42.artic.1.ad.4
Relationes non oppositæ distinctionem non faciunt personarum. quæst.36.artic.2
Relationes reales rem secundum diuersam rationis habitudiné consequuntur. quæst.28.artic.2
Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicet ad fundamẽtum & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia. quæst.28.artic.2
Relationum pluralitas non facit compositionem in deo. quæst. 30. artic.1.ad.3
Relatiua quòd sint realia vel rationis secundum esse vel secundum dici, simul natura vel non sufficientia & differentia. quæst. 13. artic.7
Relaxare offensam est misericorditer operari. quæst.21.art.3.ad.2
Reliquit deus hominem in manibus consilij sui: non propter hoc secluditur à diuina prouidentia. quæst.22.artic.2.ad.4
Rem aliquam sicut cognoscimus ita nominamus. quæst.13.artic.1
Reniti ordini vniuersalis gubernationis non est possibile: executioni verò secundum quod est à causa particulari sic. quæst.103.art.1
Reprobatio alicuius non est causa culpæ: sed pœnæ futuræ æternæ. quæst.23.artic.3.ad.2
Requieuit deus die septimo: dupliciter intelligitur. quæst.73.artic.3
Res ab alio habet quòd sit vera & quòd sit causa veritatis intellectus nostri. quæst.21.artic.2
Res naturales sunt nostri intellectus mensura: diuinus verò earum est mensura. quæst.14.artic.8.ad.3
Res naturales vetius esse simpliciter habent in mente diuina, quàm in seipsis: sed hoc esse verius habent in seipsis. quæst. 18. artic. 4. ad.3
Respectus multiplicantes ideas sunt in deo & non in rebus creatis: non tamen sunt reales sed intellecti à deo. quæst.15.art.2.ad.4
Res quælibet visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositam. quæst.110.artic.1.ad.3
Res triplex habet esse. quæst.74.artic.3.ad.5
Responsio contra Græcos de processione spiritussancti. quæst.36. artic.2.ad.2
Resolutio corporis fit ratione deperditi cuius restauratio fit vsque ad certum statum naturæ. quæst.97.artic.4
Reuelatio mysteriorum dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum. quæst.109.artic.4.ad.1
Samuel quomodo dicitur apparuisse Sauli, & quomodo viui dicuntur etiam aliis viuis dormientibus apparere. quæst. 89. artic. 8. ad.2
Sancti quomodo dicuntur facere miracula. quæst.110.artic.4.ad.1
Sapientia ars & idea quomodo differunt respectu diuinæ cognitionis. quæst.15.artic.2.ad.2
Sapientia diuina quomodo dicitur creata: cum dicitur ab initio & ante secula creata sum: multipliciter exponitur. quæst. 41. artic.3. ad.4
Sapientia est duplex secundum duplicem modum iudicandi. quæst.1. artic.6.ad.3
Sapientia est nobilior omnibus moralibus, quomodo intelligitur. quæst.9.artic.1.ad.2
Sapiens in vnoquoque genere dicitur qui altissimam causam illius generis considerat. quæst.1.artic.2
Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra: scientia verò dei eis prior est: quia eorum est causa & mensura. quæst.14.artic.8.ad.3
Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur. quæst.1.artic.4
Scientia angelis inest à natura & non per inquisitionem. quæst. 54. artic. 4.ad.1
Scientia aliqua potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res, quantum ad modum & quantum ad finem. quæst. 14. artic.16
Scientia dei eius est cognoscitiua tantum: creaturarum verò cognoscitiua & factiua: ita & verbum expressiuum est eius quod est in patre tantum: creaturarum verò expressiuum & operatiuum. quæst.34.artic.3
Scientia dei æterna non est causa vt res sint ab æterno. quæst. 14. artic.8.ad.2
Scientia dei quomodo est mensura rerum. quæst.14.art.11.ad.3
Scientia & rerum diffinitiones sunt secundum quod per intellectum abstractæ sunt à conditionibus individualibus & particularibus. quæst.44.art.3.ad.3
Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodo sunt causa vt dirigens & vt imperans. quæst.19.artic.4.ad.4
Scientia inferior non probat sua principia nec cõtra negantes disputat: sed superiori relinquit. quæst.2.artic.8
Scientia licet sit rerum mobilium: immobilis tamẽ dicitur. quæst.84. art.1.ad.3
Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis, dei verò nõ. quæst. 14.art.1.ad.3
Scientia quomodo causatur in nobis ab interiori principio & ab exteriori: & quomodo ars imitatur naturam. quæst.117.art.1
Scientiæ habitus partim est in viribus sensitiuis & partim in intellectu. quæst.89.art.5
Scientia rerum ipsius dei est duplex: visionis scilicet & simplicis intelligentiæ. quæst.14.art.4
Scientiam quis acquirens per seipsum non potest dici suiipsius magister neque seipsum docere. quæst.117.art.1.ad.4
Scientiarum duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatę. quæst.1.art.4
Scientiarum & principiorum sapiętiæ consilij & prouidentiæ diuersa ratio nominationis. quæst.14.art.1.ad.2
Scientiæ nostræ est triplex discursus. quæst.14.art.7
Scientiæ omnes sunt de necessarijs: & tamẽ diuersa ratione quędam sunt de contingentibus & quędam de necessarijs. quæst.86.art.3
Scientiæ speculatiuæ accidit vt à rebus scitis accipiatur. quæst. 14. artic.16.ad.2
Scientificum opinatiuum & ratiocinatiuum nõ diuersificant potentiam neque ad diuersa pertinent. quæst.79.art.9.ad.3
Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita: sed non ad volita velle. quæst.19.art.3.ad.6
Scitum à deo est necessariũ quomodo est vera vel falsa propositio. quæst.14.art.13.ad.3
Scripti in libro vitæ quomodo quidã possunt deleri & quidam non. quæst.24.art.3
Seculum est periodus cuiuslibet rei. quæst.10.artic.2.ad.1
Semen à quo decidatur. quæst.119.artic.2
Semen virile vtero mulieris immitti potuit salua integritate fœminei genitalis in primo statu. quæst.92.ad.4
Sensibile excellens & intelligibile differunt. quæst.75.artic.3.ad.2
Sensibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. quæst.14 artic.3
Sensibilia communia sunt media inter sensibilia per se & sensibilia per accidens quæ reducuntur ad quantitatem. quæst. 78. artic. 3. ad.2
Sensualitas est nomen potentiæ sic à sensibili motu denominatæ. quæst.81.artic.1

Sensus agens nulla necessitate poni debet. quæst.79.artic.3.ad.1
Sensus circa propria sensibilia non errat.quæst.17.ad.2
Sensus communis non ratione prædicationis communis dicitur sicut genus: sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum.quæst.78.artic.4.ad.1
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum. quæst. 78. artic. 1. ad.4
Sensus & imaginatio quomodo à dæmone immutari possunt. q.114. artic.4.ad.2
Sensus & imaginatio solum exteriorum accidentia vel corporum similitudines apprehendunt: intellectus vero rei naturam. q. 57. artic.1.ad.2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur. quæst.78.artic.3
Sensus spiritualis super literalem fundatur qui trifariam diuiditur. quæst.1. artic.10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum. q. 76. artic.5
Sentire & intelligere non sunt vnum: sed plura subiecto. quæst. 77. artic.5
Sentire non competit angelis in corporibus assumptis. quæst.51.artic.3. ad.2
Sentire non est operatio formæ subsistentis:sicut intelligere.quæst.75 artic.3
Seraphin ex triplici ignis proprietate nominantur. q. 108. artic. 5. ad.5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanæ naturæ pertinet.quæst.99 artic. 2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente dupliciter intelligi potest vt propositio sit vera vel falsa. quæst. 14.artic.6.ad.1
Sydera inclinant sed non necessitant liberum arbitrium. quæst. 83. artic. 1.ad.5
Signa diuinæ voluntatis quomodo voluntates dicuntur. quæst. 19. artic.1.ad.2
Significare substantiam cum qualitate est significare suppositū cum natura vel forma determinata.quæst.13.artic.1.ad.3
Signorum diuinæ voluntatis sufficientia & differentia. quæst.19. artic.12
Similitudo dupliciter comparatur ad imaginem. s. vt præambula & vt subsequens. quæst.93.artic.9
Similitudo & diuersitas secundum formam secundum quatuor modos communicandi formam assignantur.quæst.4.artic.3
Similitudo est principium amoris & non verbi quod est similitudo rei intellectæ: vnde differenter vtraque respicit.quæst.27.artic.4. ad.2
Similitudo rei tripliciter est in sensu.s.primo & per se: per se & non primo: & per accidens. quæst.17.artic.2
Sinderesis est habitus naturalis principiorum operabilium.quæst.79 artic. 12
Singulare non diffinitur:sed quod est de ratione singularitatis.q.29. artic.1.ad.1
Singulare non repugnat intelligibilitati inquantum singulare: sed inquantum est materiale.quæst.86.artic.1.ad.3
Singularitas non est impeditiua cognitionis singularium: sed materia.quæst.59.artic.1.ad.2
Synonimi & non synonimi nominis,vnde sumitur ratio & differentia. quæst. 13.artic.4
Simplicia apud deum perfectiora sunt, composita vero apud nos. quæst. 3.artic.7.ad.2
Simplicia & prima per negationes notificantur. quæst. 33.artic. 4. ad.1
Simplicia non differunt,sed diuersa dicuntur.q.3.artic.8.ad.3
Sol eclypsabitur vnde habet veritatem ista propositio.quæst. 80,artic. 4
Sol,luna & huiusmodi quomodo possunt de pluribus prædicari.q.13. artic.9
Solutio rationum probantium æternitatem mundi.quæst.46.artic.1
Solutio rationum probantium mundum incepisse. quæst.46.artic.2
Solus pater est deus quomodo potest esse vera vel falsa ista propositio.quæst.31.artic.4
Somnia in dormientibus & apparitiones imaginatiæ quomodo naturaliter fiunt. quæst.111.artic.3
Somniorum diuersitatis causa est vaporum diuersus motus & syllogizandi aliquando.quæst.84.artic.8.ad.2
Species infusa & acquisita non diuersificant scientiam.quæst.94.art.3 ad.1
Species intelligibiles quomodo reducuntur in primam causam &c. quæst. 84. artic.4.ad.1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet. s. aliquando est in potentia: aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus. quæst. 79. artic.6.ad.3
Species intelligibilis & habitus scientiæ nec per se nec per accidens corrumpi possunt. quæst.89.artic.5
Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo à quo abstrahitur.quæst.14.artic.11.ad.1
Species intelligibilis quomodo causatur in intellectu possibili.q.95. artic.1.ad.3
Species principaliter est de intentione naturæ & non indiuiduum: sed incorruptibilium etiam substantiarum indiuidua sunt de principali intentione naturæ.quæst.98.artic.1
Species rerum quibus angelus intelligit menti eius sunt impressæ à deo per influxum.quæst.56.artic.2
Species & simultas generis prædicationem respicit.quæst.77. art. 4. ad.1
Specificatio actus intelligendi est per formam intelligibilem. q.14. artic. 5. ad.3
Speculari veritatem & eam cogitare differentia.quæst.34.arti.1.ad.2
Spiratio non est proprietas neque relatio constituens personam. quæst.30.artic.2. ad.1
Spiritussanctus in vi duarum dictionum commune est tribus personis: sed in vi vnius sumptum proprium est spiritussancti: & vnde dicitur spiritussanctus.quæst.36.artic.1.ad.1
Spiritussanctus naturaliter à patre & filio procedit, quamuis per modum voluntatis procedat.quæst. 41.artic.1.ad.3
Spiritussanctus non dicitur filius neque imago patris licet naturam accipiat à patre, sicut & filius. quæst.35.artic.2
Spiritussanctus quare non dicitur filius cum sit eiusdem naturæ cum filio.quæst.27.artic.4
Spiritussanctus quomodo mediate & immediate procedere dicitur à patre & à filio.quæst.36.artic.3.ad.1
Spiritussanctus quomodo procedit à patre & filio, vt tertia persona & quomodo est vtriusque nexus. quæst.37.artic.1.ad.3
Spiritussanctus sua bonitate aliam personam producere non potest sicut pater. quæst.30. artic.2.ad.4
Status animæ hominis diuiditur secundum diuersum modum essendi:& secundum integritatem & corruptionem. quæst.94.artic.2
Subiectio est duplex.s. seruilis & œconomica.quæst.92.art.1.ad.2
Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis est impossibile.q.85.artic.4
Subiectum propositionis habet rationem materiæ:prædicatum vero formæ.q.13.artic.12
Subiectum scientiæ est de quo est sermo & ad quod omnia ordinantur,quod est idem principiorum & totius scientiæ. q.1.artic.7
Subiectum quomodo est causa proprij finalis actiua & susceptiua. q. 77. artic.6.ad.2
Substantia dupliciter dicitur: vno modo pro quidditate quam diffinitio significat,alio modo pro supposito subsistente in prædicamento substantiæ: quod quatuor nominibus nominari potest. s. suppositum,subsistentia,substantia & res naturæ.q.29.artic.2
Substantia non solum significat hoc quod est per se esse: sed essentia cui competit sic esse. q.3.art.5.ad.1
Substantia non suscipit magis & minus:qualiter debet intelligi.q.93 artic.3.ad.3
Substantia particularis non quælibet est hypostasis & persona: sed quæ habet naturam completam in specie.q.75.artic.4.ad.2
Substantia per se indiuiduatur,accidentia vero per subiectum. q. 29. artic. 1
Substantiarum quare quædam habet potentiam ad non esse & quædam non. q.9.artic.2
Substantiarum separatarum cognitio habetur per viam remotionis. q.88. artic.2.ad.2
Substantiæ immateriales quanto magis distant à primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur. q.89.artic.1
Substantiæ separate conueniunt cum materialibus in genere logico: sed non physico. q.87. art.2.ad.4
Substantiæ separate non sunt frustra etiam si à nobis non intelligantur vt vult Commentator. q. 88. art. 1. ad.4
Substandi & subsistendi ratio ad diuersa reducitur principia scilicet ad materiam & formam.q.29.artic.2.ad.5
Substantiua à formavnitatem habent adiectiua vero à subiecto.q.39 artic. 3
Subsistens corrumpi vel generari per se vel per accidens est impossibile. q.75.artic.6
Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit. q.29.art.2.ad.4
Successio prioris & posterioris non semper dicit tempus continuum.q.85.artic.4.ad.1
Summum relationem tantum & non esse absolutam addit supra bonum. q.6.art.2.ad.1
Superbia,invidia,auaritia,& carnis oblectationes quomodo sunt in dæmonibus.q.63.art.2. & ad argumenta.
Superbi effectus velle subiici superiori vel inferioti differentia. q.63. artic. 8.ad.2
Suppositum & natura in compositis ex materia & forma realiter differunt non autem in simplicibus.q.3.artic.3
Supra cœlum nihil est.ly supra designat locum imaginatum tantū. quæst.46.artic.1.ad.8
Tactu qui melior est,intellectu est acutior.quæst.76.artic.5
Tactus est duplex,scilicet corporalis & virtutis.q.105 ar.2.ad.1
Temporalia per æterna iudicamus, & disponimus:in quorum cognitionem per temporalia deuenimus.quæst.79.artic.9
Temporis & æternitatis differentia, respectu eorum esse, & eorum quæ i psis mensurantur.quæst.10.artic.1
Tempus est numerus in numerato existens: & non abstractus à re numerata.quæst.10.artic.6
Tempus inter quæ duo instantia datur medium,& inter quę nō datur.quæst.63,artic.6.ad.4
Tempus motus angeli,quomodo proportionatur tempori motus mobilis, & quomodo non.quæst.53.artic.3 .ad.3
Tempus motus continui angeli,non est idem cum tempore mensurante motum cœli: quia motus eius à motu cœli non dependet. quæst.53.artic.3
Tempus præsens præteritum & futurum,quomodo substantijs sepatis attribuitur. quæst.10.artic.5.ad.3
Tempus quomodo est mensura motus & quietis.quæst.10.artic.4 ad.3
Tempus secundum successionem conceptionum intelligibilium,est in intellectu angeli.quæst.57.artic.3.ad.2
Tentatio diaboli quod non sit continua, duplex ratio. quæst. 114 artic.5
Tentare Deum peccatum est, & carnis, & mundi tentationis differentia qualis sit,& Dei & diaboli.quæst.114. artic.2
Termini numerales dupliciter sumuntur:scilicet in genere,& transcedenter.quæst.30.artic.3.
Terminus creationis est ens actu, & non in potentia.q. 65. artic.1
Terra in mistione corporis animalis necessario,magis abundat cæteris elementis :quia est elementum minus actiuum.q.7.ar.1.ad.2
Terra quod naturaliter sit cooperta aquis: & quod sit discooperta diuersa expositio.q.69.artic.1.ad.2.&.4
Terra quod sit alia ab ista, & quod sint alia elementa præter ista nō est possibile.quæst.47.artic.3.ad.3
Tot fuissent fœminę,quot mares in statu innocentię.quæst.99.art.2 ad.3
Totaliter cognoscitur deus, non tamen comprehenditur .quæst.12 artic.7.ad.3
Tota trinitas mentem inhabitat per gratiam gratum facientē .q.43 artic.5
Totum triplex scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuum. quæst.76.artic.8
Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur, esse non potest.totum vero secundum essentiam extra locum esse potest: quia ei non commensuratur.quæst. 8.artic.2.ad.3
Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum, differenter prædicatur de suis partibus.quæst.77.artic.1.ad.1
Trimegistus vt dixit monas genuit monadem, qualis est sensus.q.33 artic.1.ad.1
Trinitatem non dicimus esse trinam. quæst.31.artic.1.ad.5
Trinitas determinatum numerum personarum significat. quæst.31 artic.1
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate quomodo intelligitur.q.31 artic.1.ad.4
Trinitas personarum in creatione, & rerum formatione insinuatur. q.74.artic.3.ad.3
Trinitatis & triplicitatis differentia' significationis. quæst. 31.artic.1 ad.1
Trinitatis nominis, duplex significationis acceptio: scilicet secundum etymologiam & secundum vocabuli proprietatem. quæst.31 artic.1.ad.1
Trinitatis nomen secundum etymologiam vnam essentiam trium personarum significare videtur, sed secundum nominis proprietatem magis numerum trium personarum significat.quæst.31.ar.1 ad.1
Tristitia & dolor circa ea sunt,quæ voluntati repugnant. quæst.113. artic.7
Throni nominantur ex quatuor quæ in materiali sede considerantur. quæst.108. artic.5.ad.6
Tullius quare diuinam prouidentiam humanarum rerum subtraxit. quæst.22.artic.2.ad.4
Vacuum, est spatium capax corporis, in quo nō est corpus .q.46 artic.1.ad.4
Vegetatiua & sensitiua, & intellectiua, non sunt plures animę, sed vna tantum in homine .q.76.artic.3
Velle esse felicem, non est liberi arbitrij,sed ad naturalem instinctū pertinet. quæst.19.artic.10
Velle & eligere,non sunt actus diuersarum potentiarum. q.83.art.4
Velle rerum mutationes aut contraria successiuè fieri,non est voluntatem mutari.quæst.19.artic.7
Velle vel operati quodcunque sine boni intentione,vel ratione, est impossibile.q.62.artic.8
Venatio animalium syluestrium,est iusta & naturalis,tribus rationibus.quæst.96.artic.1
Verba,participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodo deo attribuuntur.quæst.13.artic.1.ad.3
Verbi diuini conceptio,est naturalis: quia deus seipsum naturaliter intelligit.quæst.41.artic.2.ad.4
Verbum diuinum dicitur genitum:sed non verbum humanum.q.33. artic.2.ad.3
Verbum diuinum relationem importat ad creaturam,non ratione relationis:sed ratione naturæ quam includit.quæst.34.artic.3.ad.1
Verbum in nobis proprie,tripliciter dicitur.quæst. 34.artic.1
Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actum considerandum, quod habet in habitu, dicitur sibi loqui.quæst.107.artic.1
Verbum non est,quod intellectu non potest concipi:sicut quod implicat contradictionem.q.25.artic.3
Verbum nostrum, quare non dicitur filius,sicut verbum diuinum. quæst.27.artic.2.ad.2
Veritas diuina,essentialiter dicta,non dicitur per respectum ad principium, sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam.quæst.16 artic.5.ad.2
Veritas enuntiabilium, ab intellectu nostro æternitatem nō habet. sed à diuino,vt à causa æterna.q.16.artic.7.ad.3.&.4
Veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse deus.quæst.107.artic.2
Veritas & falsitas intellectus penes compositionem sunt,& diuisionem.quæst.85.artic.6
Veritas rei ad intellectum diuinum,per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens.quæst.16.artic.1
Veritatem cognoscit intellectus, dum conformitatem rei ad ipsum apprehendit.quod non facit sensus.quæst.16.artic.2
Veritatē mutari contingit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei. quæst.6.artic.8
Verum cognitum ordinatur ad opus, sub ratione boni. quæst. 79. artic.11.ad.2.
Verum & falsum quare sunt in intellectu, & bonum & malum in rebus.quæst.82.artic.3
Verum quod est in rebus,conuertitur cum ente secundum subiectū: sed verum quod est in intellectu,cōuertitur cum ente, vt manifestatiuum cum manifestato.quæst.16.artic.3 ad.1
Verum respicit esse simpliciter,& primo cognoscitur ad quod sequitur ratio boni.quæst.16.artic.4
Vestigij & imaginis differentia, in representando causam.quæst.45. artic.7
Videbimus eum sicuti est:qualis est sensus. quæst.12.artic.6.ad.1
Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod aduerbium actum visionis determinat.quæst.8.artic.4.ad.6
Videntium deum diuersa facultas ex diuersa luminis gloriæ participatione est.quæst.12.artic.6
Videre deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinam essentiam:sed ad figuram ipsam representantem.quæst. 12.artic. 11.ad.1
Vidi subsole,nec velocium cursu &c.sed tempus & casum quomodo debet intelligi illud Ecclesiastes.quæst.103.artic.5.ad.1
Vir quomodo est principium & finis mulieris. quæst.93.artic.4.ad .1
Virtuosus est mensura,& regula omnium humanorum actuū.q.109 artic.4.ad.3
Virtus actiua in generatione animalis, est in semine maris, & materia fœtus ministratur à matre.quæst.118.artic.1.ad.4
Virtus actiua seminis est impressio quædam derelicta ab anima generantis.q.119.artic.1
Virtus actiua seminis,non potest producere principium intellectiuum in homine.quę.118.artic.2
Virtus angeli quare non potest se extendere ad totum vniuersum: & ita est hic quod non alibi.quæst.12.artic.1
Virtus alicuius rei, non perfectè cognoscitur,nisi omnia ad quæ se extendit,cognoscantur.quæst.14.artic.5
Virtus conuersiua, quomodo se habet ad augmentum,statū & decrementum in animali.q.119.art.1.ad.4
Virtus generatiua dignior est & perfectior augmentatiua, & nutritiua.quæst.78..artic.2
Virtus generatiua est,quæ agit virtute animæ generantis.quæst.118. artic.2
Virtus actiua quæ est in semine, qui est in spiritu spumoso, non est anima,neque animæ pars quæ definit esse generata anima sensitiua.quæst.118.artic.1.ad.3.&.4
Virtus inferior non potest mouere nisi per impetum superioris.q. 81.art.3
Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo.q.12.artic.2
Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum & exequens. quæst.75.artic.3.ad.3

Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in deum. quæst. 95. artic. 3
Virtus nutritiua deseruit generatiuæ. quæst. 119. artic. 1
Virtus organica quæ separata sunt non potest cognoscere. quæst. 12. artic. 5
Virtus primi motoris si esset virtus in magnitudine moueret in non tempore. quæst. 105. artic. 1. ad. 3
Virtus quanto superior fuerit tanto ad plura se extendit: & est magis vnita. quæst. 57. artic. 2
Virtus vnita quomodo est superior vel inferior multiplicata. quæst. 77. artic. 2. ad. 2
Virtutes actiuæ & passiuæ rerum corporalium dum per dæmones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur. quæst. 115. artic. 2. ad. 2
Virtutes angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem importat. quæst. 108. artic. 5. ad. 1
Virtutes cognoscitiuæ & sensitiuæ seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic. quæst. 14. artic. 2. ad. 1
Virtutes inferiores tam apprehensiuæ quàm appetitiuæ obediunt rationi. quæst. 81. art. 3. ad. 3
Virtutes quædam dicuntur esse in concupiscibili & quædam in irascibili, & quædam in voluntate. q. 59. art. 4. ad. 3
Virtutes quædam important imperfectionem, quedam autem non. quæst. 95. artic. 3
Virtutes quædam sunt circa passiones quæ non sunt in deo. Et quædam circa operationes quæ sunt in deo. q. 21. art. 1. ad. 1
Virtutes rationales in illis ad quæ naturaliter non ordinatur ad opposita se habent, ad quæ verò naturaliter ordinantur non se habent ad opposita. quæst. 62. artic. 8. ad. 2
Virtutis cognoscitiuæ triplex est gradus. quæst. 85. artic. 1
Visio imaginaria fit per aliquam formam imaginatione formatam repræsentantem secundum aliquē modum similitudinis. quæst. 12. artic. 3. ad. 3
Visiones corporales imaginaria & intellectualis supernales tres cœli nominantur: vnde apostolus raptus dicitur vsque ad tertium cœlum. 68. artic. 4
Visioni imaginariæ factæ per angelum non accidit deceptio. & si accidit. quomodo. quæst. 3. artic. 3. ad. 4
Visionis dei inæqualitas ex ipsa charitatis participatione sumitur. quæst. 12. artic. 6
Visus est prior natura cæteris sensibus. quæst. 77. artic. 4
Vita duplici opere, scilicet cognitionis & motus manifestatur. quæst. 75. artic. 1
Vitæ contemplatiuæ duplex est principium, scilicet potentia naturalis & habitus superadditus. quæst. 18. artic. 2. ad. 2
Viuentia sunt quæ seipsa mouent & non ab alio mouentur. quæst. 18. artic. 1
Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia. quæst. 92. artic. 1
Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere. quæst. 18. artic. 2
Viuere quandoque sumitur pro esse viuentis: quandoque verò pro vitæ operatione. quæst. 54. art. 2. ad. 1
Viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est, formaliter verò est non habentis integram naturam speciei in se. quæst. 51. artic. 1 ad. 3
Vinimus in ipso deo mouemur: & sumus inquantum conseruamur diuina virtute. quæst. 18. art. 4. ad. 1
Voluntaria actione quis superiorum corporum effectum potest impedire. quæst. 115. artic. 6
Voluntarium dicitur quod est secundum voluntatis inclinationem, violentum verò quod est contra naturæ inclinationem. quæst. 82. artic. 1
Voluntarium est quod quis vult in particulari: quod tamen in vniuersali consideratum voluntarium non esset. & sic in angelis dicitur esse inquantum non dolent de pœnis eorum qui per eos custodiuntur. quæst. 113. artic. 7
Voluntas etsi moueatur à deo actio illa erit voluntaria & non violenta. quæst. 83. artic. 1. ad. 3
Voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. quæst. 41. artic. 2. ad. 3
Voluntas in deo dupliciter distinguitur, scilicet beneplaciti & metaphorice dicta. quæst. 19. artic. 11
Voluntas memoria & intelligentia nō sunt potētiæ distinctæ. quæst. 93. artic. 7. ad. 3
Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui: sicut intellectus accepit ex necessitate à viribus inferioribus apprehensiuis. q. 115. art. 4
Voluntas quomodo dupliciter moueri potest scilicet ab intrinseco & ab extrinseco. q. 111. art. 2
Voluntas quomodo non necessario deo adhæret: neque his sine quibus beatitudo esse non potest: & quando necessario adhæret. quæst. 82. artic. 2
Voluntas quomodo potest mouere & moueri ab intellectu, & econtra. quæst. 82. artic. 4. ad. 1
Voluntas respectu eius boni quo anima est ignobilior intellectu est altior: respectu verò eius quo ipsa est nobilior ipsa altior est intellectu: simpliciter tamen ipse intellectus est altior. q. 82. art. 3
Voluntas sic necessario vltimo fini inhæret: sicut intellectus primis principiis. q. 82. art. 1
Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis. q. 19. art. 1. ad. 2
Voluntatis duplex est motio, scilicet ex parte obiecti & ex parte potentiæ. q. 106. ad. 2
Voluntatis & intellectus diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales. quæst. 82. artic. 4
Vnio animę ad corpus non est propter corpus sed propter animam. quæst. 70. artic. 3
Vnitas & pluralitas veritatis quomodo sumuntur penes intellectum diuinum & creatum. q. 16. art. 6
Vnitas naturæ stat cum distinctione reali diuinarum personarum. quęst. 39. artic. 1
Vnitas ordinis rerum vnitatem mundi demonstrat. q. 47. art. 3
Vnitas primi principij ex eius simplicitate & mundi vnitate & eius infinita perfectione probatur. q. 11. art. 3
Vnitas rei compositæ ex materia & forma est per formam quæ per seipsam vnitur materiæ vt actus eius. q. 76. art. 7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rationis obiecti procedit. quęst. 1. artic. 3
Vniuersale directè singulare indirectè & per reflexionem intelligitur. quæst. 86. artic. 1
Vniuersale est duplex: scilicet ante rem & post rem: cui accidit abstrahi. quęst. 55. artic. 3. ad. 1
Vniuersale & particulare genus vel species non sunt in diuinis. q. 30. artic. 4. ad. 3
Vniuersale includit duo scilicet naturam & intentionem siue abstractionem. q. 85. art. 2. ad. 2
Vniuersale in diuinis non reperitur. licet relatio de relationibus & persona de tribus personis prędicetur. q. 42. art. 4. ad. 3
Vniuersale & particulare genus & species non sunt in diuinis. quęst. 3. artic. 3
Vniuersale prędicatur vt totum & non vt pars de suis partibus. q. 85. artic. 5. ad. 3
Vniuersale quòd sit vbique & semper quod etiam deo conuenit: dupliciter exponitur. q. 16. artic 7. ad. 2
Vniuersale quomodo est principium intelligendi & non essendi vt Plato dixit. q. 85. art. 3. ad. 4
Vniuersale quomodo est prius & posterius re vel intentione. quęst. 85. artic. 3 ad. 1
Vniuersi perfectio est diuersitas graduū essendi rerum quæ est principale bonum in rebus existens. q. 22. art. 4
Vniuersum extensiuè & diffusiuè est perfectius creatura intellectuali: sed non collectiuè & intensiuè. q. 93. art. 2. ad. 3
Vniuersum non esset perfectum si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus. q. 47. art. 2
Vniuoce aut æquiuoce aliqua prędicari: ratio fundamentalis. quęst. 13. artic. 5
Vniuocum prædicabile prius est æquiuocis: & agens æquiuocum prius est causis vniuocis. q. 13. art. 5. ad. 1
Vnum & multa quomodo per vnam speciem simul cognoscimus. quęst. 12. artic. 10. ad. 1
Vnum & multitudo: quia transcendentia sunt, dicuntur in diuinis. quęst. 30. artic. 3. ad. 1. & 2
Vnum primum principiū esse, quinque probatur rationibus. quęst. 2. artic. 3
Vnum quod est principium numeri est de genere Mathematicorum: vnum verò quod conuertitur cum ente est quoddam Metaphysicum quia secundum esse non dependet, à materia. quæst. 11. artic. 3. ad. 2
Vnum quod est principium numeri & quod conuertitur cum ente, diuersam oppositionis rationem habent ad multa. q. 11. art. 2
Vnū quomodo est prius & posterius diuisione & multitudine. quęst. 11. artic. 2. ad. 4
Vnum rationem indiuisibilis dicit: tam simplicis quàm compositæ rei. quæst. 11. artic. 1
Vnum vt plura & plura vt vnum quomodo contingit simul intelligi & quomodo non. quęst. 58. art. 2
Vsus rationis in pueris non est perfectus propter nimiam cerebri humiditatem. quæst. 101. artic. 1
Vti metaphoris vilium corporum: triplici ratione est conueniens in scriptura sacra. quæst. 1. artic. 9. ad. 3

Indicis Textus primæ partis. S. T. Finis.

INDEX SINGVLARIVM
LOCORVM QVAE IN COMMENTARIIS PRIMÆ PARTIS SANCTI THOMÆ HABENTVR.

* *
*

ABSTRACTIONEM iuxta totalem, abstractis proprietatibus non personę, sed sola essentia remanet. pagina. 191. col. 2. linea. 78.
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus personæ remanent. pag. ead. col. 2. li. 87
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibus hypostases non remanent. pag. ead. col. 2. lin. 93
Abstractio specierum à sensibilibus, an sensibus mediantibus, ab anima separata fiat. pag. 407. col. 2. li. 34
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differant, & similiter abstractum secundum rem & compositum secundum rem. pag. 21. col. 2. li. 50
Abstractum quo pacto significat vt quo & non per modum subsistentis. pag. 65. col. 2. li. 76
Abstracta spiratione à filio, quomodo formaliter à spiritusancto distinguatur. pag. 191. col. 2. li. 92
Accidens per accidens, accidens per se naturaliter præsupponit. pag. 22. col. 1. lin. 1
Accidentia determinata quam formam sequantur. pag. 34. col. 2. li. 81
Accidens in substantijs immaterialibus nullum existit. pag. 246. col. 2 lin. 35
Accidens secundum sanctum Tho. cum in virtute substantiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, id est, ipsa virtus substantiæ. pag. 340. col. 1. lin. 90
Actio transiens (puta mouere) vt distinguitur contra effectum an dicat solum motum ab hoc aut aliquid aliud. pag. 137. col. 1. lin. 70
Actionem secundum immanentem quomodo quędam processio ad intra existat. pag. 183. col. 2. li. 48
Actio ipsa immanens an sit productio actina eius, quod secundum præcedere dicitur. pag. ead. li. 81
Actio dei an sit actio ab æterno formaliter: vel materialiter. pag. 219. col. 2. lin. 21
Actio angeli: neque actio alicuius creaturæ est eius esse. pag. 249. col. 2. lin. 55
Actus notionales personis sunt attribuendi. pag. 194. col. 1. li. 1
Actum quidam est adęquatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus: & videre respectu visus: quidam vero inadęquatus: vt tale intelligere: puta intelligere bonum: & tale videre: puta album. pag. 251. col. 1. li. 79
Actum quidam est per se primo actus: & secundario potentia: quidam autem econuerso: & similiter potentiarum quædam est per se primo actus & secundario potentia: quædam autem econtra. pag. ead. lin. 91
Actus quilibet voluntarius dęmonis an malus existat. pag. 297. col. 1. lin. 93
Actum inter purum & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ. pag. 340. col. 1. li. 1
Actuum & potentiarum distinctionis radix diuersitas obiecti existit. pag. 341. col. 2. lin. 8
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium: cum primum importet esse actum absolute & simpliciter, secundum autem per compositionem. pag. 232. col. 1. li. 93
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. pag. 297. col. 1. li. 93
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur.
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur. pa. 184. col. 1. lin. 19
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum quam superbia esse possit. pag. 286. col. 2. lin. 86
Affectus ad spiritualia an malus sit: quia declinat à regula superioris. pag. ead. lin. 87
Affirmatio sicut est causa affirmationis ita negatio est causa negationis. pag. 6. col. 1. li. 60
Agēs proximum quid sit: & multa de agente proximo & immediato. pag. 38. col. 2. li. 2
Agens immediatum & patiens: quod simile coniungi: vel oporteat esse: quę ratio sit. pag. 39. col. 2. li. 48
Agentium causarum impedimenta quomod intelligenda sunt. pa. 115 col. 2. lin. 52
Agentia imperfecta quę agunt & patiuntur sunt duplicia. pag. 212. col. 1. lin. 80
Agens omne an finitum vel infinitum facere intendat. p. 134. c. 2. li. 77
Agentia corruptibilia quomodo comparentur. pag. 212. col. 2. li. 52
Agens omne an sibi simile agat. pag. 114. col. 1. li. 52
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. pag. 113. col. 2. lin. 5
Alimentum dupliciter sumitur: vno modo vt in substantiam nutriti conuersum est: alio modo vt est in potentia proxima, vt in eammet conuertitur. pag. 491. col. 2. li. 29
Alimētum superfluum quod dicatur: & quod necessarium. p. ea. li. 59
Alimentum dupliciter dicitur: vno modo vt est in communi potentia: alio modo vt ad ipsa membra determinatum est. p. ea. c. 1. li. 77
Aliqua quanto sunt perfectiora an alia excedant magnitudine, vel multitudine. pag. 232. col. 1. li. 41
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit. pag. 32. col. 2. li. 50
Aliquid esse: vel fieri voluntate contingit dupliciter. f. concomitanter vel causaliter, seu principatiue. pag. 194. col. 1. li. 33
Aliquid conuenire alicui per se. i. non per accidens dupliciter contingit: vno modo physice alio modo simpliciter. pag. 214. col. 1. li. 45
Aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessario euenire: & aliud est infallibiliter: seu inceitabiliter euenire. pag. 127. co. 1. li. 93
Aliud est dicere sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. pag. 221. col. 1. li. 7
Alterans primum vniuersaliter est omnino inalterabile, & primum mouens localiter immobile: & prima causa omnino incausata. pag. 22. col. 1. lin. 4
Amatum quo pacto in amante est. pag. 146. col. 2. li. 20
Amor est in deo. pag. 120. col. 1. li. 17
Amor quomodo bonum in communi respiciat. pag. 120. col. 1. li. 51
Amor cum primus actus voluntatis sit quomodo non possumus eligere: nisi præamemus. pag. 130. col. 2. li. 12
Amoris de ratione an sit procedere à verbo inquantum verbum: an solum inquantum verbum res intellecta est. pag. 147. col. 1. li. 27
Amor est ab amante & amabili vt concepto. pag. 176. col. 1. li. 83
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. pag. 179. col. 2. li. 1
Amor personaliter est nomen proprium spiritusancti. pag. ead. li. 2
Amor naturalis dupliciter capitur: vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid: alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. pag. 275. col. 1. li. 25
Amor naturalis est in angelis. pag. ead. li. 35
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. pag. 70. col. 2. li. 84
Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quam de alijs. pag. ead. li. 71
Analogum quo pacto in vno tantum secundum propriam rationem saluetur. pag. 102. col. 1. li. 74
Angeli operationes an quo mensurentur. pag. 47. col. 1. li. 13
Angeli operationes an tempore mensurentur. pag. ead. li. 71
Angeli esse dupliciter distingnitur: absolute. f. & vt coexistens differentijs temporis realis, vel imaginarij. pag. 48. col. 2. li. 50
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. pag. 231. col. 2. li. vlt.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis. f. secundū speciem, & secundum numerum: an multitudo specifica materialis tantum, an multitudo primarum partium materialium vniuersi. pag. 232. col. 1. lin. 88
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles non existunt. pag. 233. col. 2. li. 40
Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. pag. 234. col. 2. lin. 62
Angeli nunquid in genere esse dicantur. pag. 235. col. 1. li. 1
Angeli interdum corpora assumunt. pag. 236. col. 1. li. 53
Angeli per corpora assumpta quædam vitæ opera operari possunt: quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod viuentium proprium existit. pag. ead. lin. 66
Angeli nullū vitę opus absolute loquendo in corporibus assumptis exercent. pag. ead. col. 2. li. 70

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angelus in loco est: æquiuoce tamen corpotis respectu. pag. 237. colum. 2. lin. 74
Angeli quomodo per contactum virtualem in loco esse dicantur. pag. ead. lin. 86
Angeli secundum Sco. & sanct. doct. quo pacto in loco esse dicantur. pag. 238. col. 2. lin. 50
Angeli ratio essendi in loco secundum doctorem quænam sit. pag. ead. lin. 60
Angelus non est vbique: sed in vno particulari loco. pag. 239. colum. 2. lin. 83
Angelus an possit in loco indiuisibili quantumcunque paruo: aut quantumcunque magno esse. pag. 241. col. 1. lin. 50
Angeli plures simul in vno loco esse non possunt. pag. ead. colum. 2. lin. 36
Angeli plures an simul in vno loco potétia naturali vel logica esse possint. pag. ead. lin. 52
Angelus localiter moueri potest: æquiuoce tamen corporis respectu. pag. 242. col. 1. lin. 93
Angelus an & quo pacto possit dici moueri: dum est in termino à quo vel ad quem. pag. 243. col. 1. lin. 45
Angelus motu continuo necessario media pertransit. pag. ead. col. 2. lin. 74
Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media. pag. ead. lin. 84
Angelus an possit instantanea mutatione acquirere terminũ distantem à termino à quo nisi pertransito medio. pag. 144. colum. 1. lin. 89
Angelus non est intellectus agens: neque possibilis nisi æquiuocè. pag. 252. col. 1. lin. 91
Angelus est sola intellectiua cognitio. pag. 253. col. 2. lin. 3
Angelus an sit potentia motiua. pag. ead. lin. 50
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam sed per similitudines superadditas. pag. 254. col. 1. lin. 3
Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant pag. ead. lin. 34
Angeli quanto sunt superiores tanto per species vniuersaliores intelligunt. pag. 256. col. 1. lin. 87
Angelus per suam substantiam seipsum intelligit. pag. 258. colum. 1. lin. 36
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes in eo. pag. 259. col. 1. lin. 87
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de deo habere possunt. pag. 260. col. 2. lin. 1
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes. pag. 261. col. 2. lin. 84
Angelorum esse intelligibile an sit esse substantiale, vel intentionale. pag. 262. col. 1. lin. 1
Angeli singularia cognoscunt. pag. 262. col. 1. lin. 84
Angeli per species à deo influxas singularia cognoscunt. pagin. 262. col. 2. lin. 74
Angelus an singularia cognoscat per species à rebus acceptas, aut per influxas. pag. 265. col. 1 lin. 22
Angelis duplex est cognitio: vna scilicet naturalis, & hęc est per ipsorum essentias, & per species innatas: alia supernaturalis & beatifica: & hæc dicitur cognitio, quam in verbo dei habent. pag. 266. col. 1. lin. 78
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria non cognoscunt. pag. eadem lin. 88
Angeli intellectus secundum Scotum vt obiecto mouetur: ita à gratiæ mysteriis in actu positis. pag. ead. lin. vlti.
Angeli in verbo mysteria cognoscunt: non omnia: neque æqualiter. neque simul. pag. ead. col. 2. lin. 5
Angeli cognitione beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint. pag. 268. col. 2. lin. 31
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem. pag. 267. col. 1. lin. 25
Angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationem. pag. ead. lin. 28
Angeli eorum quæ naturaliter cognoscunt, nó omnia actu considerant sed secundum cogitationem in verbo semper actu considerant. pag. 267. col. 1. lin. 48
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt. pag. ead. lin. 60
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentantur. pag. ead. lin. 63
Angelus secũdum mentem sancti doctoris: an per tres species simul intelligat, scilicet per essentiam diuinam: per essentiam propriam: & per aliquam speciem innatam: & an singula ex quo cognoscit: & ponit differentiam inter cognita, per diuersas species simul cognoscit. pag. 267. col. 2. lin. 14
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. pagina eadem. colum. 1. lin. 64
Angeli inter substantias spirituales eum locum tenent, quem corpora cælestia inter substantias corporeas &c. pag. 268. colum. 1. lin. 15
Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit. pag. ead. col. 2. lin. 85
Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. pag. 269. col. 1. lin. 75
Angelis est liberum arbitrium. pag. 274. col. 1. lin. 1
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem nõ distinguitur. pag. ead. col. 2. lin. 24
Angelis est dilectio duplex, naturalis, scilicet & electiua. pag. 276. col. 1. lin vlti.
Angelus seipsum diligit dilectione naturali & electiua. pag. 277. colum. 1. lin. 73
Angelus vnus diligit alium dilectione naturali quo ad aliquid: & quo ad aliquid non. pag. ead. col. 2. lin. 63
Angelus naturali dilectione diligit plus deum quàm se. pag. 278. colum. 1. lin. 36
Angelus est creatus à deo. pag. 279. col. 1. lin. 66
Angeli in cœlo empyreo seu supremo creati sunt. pag. 280. colum. 1. lin. 18
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine. pag. ead. lin. 78
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali. pag. 281. col. 2. lin. 1
Angelus in deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit. pag. ead. lin. 30
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit, beatus fuit. pag. 282. col. 2. lin. 88
Angeli consecuti sunt gratiã & gloriam secũdum naturalium quantitatem. pag. 283. col. 2. lin. 48
Angelus beatus peccare non potest. pag. 284. col. 1. lin. 21
Angelus beatus in beatitudine proficere non potest. pagina eadem lin. 76
Angelus peccauit appetendo esse vt deus. pag. 288. col. 1. lin. 69
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit & appetierit non solum male, sed malum propria virtute beatitudinem appetendo & nunquid in hoc doctor sanctus sibi contrarius videatur. pag. 289. colum. 1. lin. 76
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse. pag. 290. colum. 1. lin. 67
Angelum voluntarie peccasse in primo instanti sui esse an Manichæum sapiat. pag. ead. col. 2. lin. 30
Angelus an in primo instanti mereri potuerit & ex consequenti peccasse. pag. 290. col. 2. lin. 59
Angelus est simpliciter magis ad imaginem dei, homo autem est magis secundum quid. pag. 317. col. 1. lin. 1
Angeli secundum instans cum fuerit libertatis & meritis: ita quod liberum omnibus fuit immediatè post creationis instans mereri & demereri an omnes angeli erant viatores. pag. 291. col. 2. lin. 58
Angeli vnus actus an sit primus naturalis & meritorius. pag. 292. colum. 1. lin. 50
Angeli in primo instanti an verè & propriè vitam æternam meruerint. pag. 292. col. 2. lin. 19
Angeli omnes si in primo instanti verè meruerint per actũ dilectionis dei vt supernaturali beatitudinis obiectũ est. ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in charitatis obiectum. pag. ead. lin. 93
Angeli plures remanserunt quàm ceciderunt. pag. 294. col. 1. lin. 7
Angeli apprehensio, qua peccauit an sit immobilis. pag. 297. col. 1. lin. 73
Angelis malis duplex locus penalis conuenit: infernus, scilicet simpliciter: & aer caliginosus vsque ad diem iudicij. pag. 298. col. 2. lin. 14
Angelorum locutio an prior illuminatione sit vel econtra. pag. 449. col. 1. lin. 2
Angelus vnus alium illuminat. pag. ead. lin. 32
Angelus vnus alterius voluntatem mouere non potest. pag. 450. colum. 1. lin. 82
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtra. pag. 451. col. 1. lin. 7
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerunt. pag. ead. lin. 86
Angelis est aliqua locutio. pag. ead. col. 2. lin. 39
Angeli omnes imo omnes creaturę rationales sunt vnius hierarchiæ ex parte principis. pag. 454. col. 1. lin. 53
Angeli nec cũ hominibus nec inter se sunt vnius hierarchiæ: sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ. pag. ead. lin. penult.
Angeli multi sunt in vno ordine nobis noto. pagina 456. colum. 1. lin. 13
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis incognitum. pag. eadem lin. 24
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt. pagina 460. colum. 1. lin. 73

Angeli

Angeli virtute propria miracula facere non possunt. pag. 462. col. 1. lin. 95
Angelus tam bonus quã malus naturali sua virtute imaginationem mutare potest. pag. 464. col. 1. lin. 78
Angeli aliqui à deo in ministerium mittuntur. pag. 465. col. 1. lin. 8
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur: superiores autem ex diuina dispensatione. pag. 466. col. 1. li. 44
Angeli omnes secundę hierarchiæ non mittuntur. pa. 467. co. 2. li. 26
Angeli de custoditorum malis non dolent. pag. 470. col. 1. li. 55
Angelos inter potest esse pugna non discordia voluntatum sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. pag. ead. col. 2. li. 10
Angelus & anima sunt diuersarum specierum: & naturaliter inequales. pag. 324. col. 2. li. 84
Anima Christi an omnia simul in verbo, vel successiue ad quodcunque se voluerit conuerti videat. pag. 62. col. 1. li. 82
Anima nostra duas virtutes ad intelligendum concurrentes habet: vnam actiuam vocatam intellectus agens, & aliam passiuam vocatam intellectus passibilis. pag. 252. col. 1. li. 83
Anima non est corpus, sed corporis actus. pag. 318. col. 1. lin. 84
Anima humana est principium incorporeum & subsistens. pag. 319. col. 1. li. 95
Anima nostra quomodo in potentia essentiali seipsam cognoscat, & tamẽ ipsa sit in seipsa intrinsece secundũ esse naturale. p. ea. c. 2. l. 58
Anima nostra quomodo intrinsece naturam entis habeat seu substantiæ secundum esse naturale: & tamen sit in potentia essentiali ad cognitionem entis substantiæ. pag. ead. li. 60
Anima quomodo sit perfectio corporis, & tamen nullam in se naturam corporis claudit. pag. 320. col. 1 li. 92
Animam habere operationes per se dupliciter intelligitur: vno modo scilicet absque corporeo organo, alio modo per se omnino, id est, quod non communicet corpori vt organo & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet. pag. ead. col. 2. lin. 34
Animam operari per se quatuor modis dici potest. pag. eadem. lin. 65
Animæ brutorum non sunt subsistentes. pag. 321. col. 2. li. 12
Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. pag. 322. col. 1. li. 95. & vlt.
Anima humana est incorruptibilis. pa. 323. col. 1. li. 7
Anima humana an esse per se habeat. pag. ead. li. 52
Animæ an nulla contrarietas insit. pag. ead. col. 2. li. 87
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit. p. ea. col. 2. lin. 68
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus: sed secundum potentiam non: quia inquantum potest intelligere corpus non perficit. pag. 327. col. 1. lin. 84
Animæ intellectiuę esse an sit ipsum esse compositi. pag. ead. col. 2. lin. 78
Animæ intellectiuę esse an aliis formis conueniat. pag. eadem. linea 80
Anima intellectiua quare non corrumpatur. pag. 328. colum. 1. linea 1
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur. pag. eadem. linea 13
Animæ tres secundum Plat. quo pacto essentia & loco distinguantur. pag. 331. col. 2. lin. 61
Anima eadem in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua. pag. ead. lin. 79
Animæ omnes secundum sanctum doctorem quo pacto vna sunt in homine, & an ratio Scoti contra ipsum valeat. pag. 333. col. 1. lin. 44
Anima intellectiua quanuis in homine pro vegetatiua & sensitiua sufficiat: an etiam sufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis. pag. ead. col. 2. lin. vlt.
Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo accidente mediante. pag. 336. col. 2. li. 47
Anima aliquo corpore mediante vniri non potest. pag. 337. col. 1. lin. 2
Anima est tota in toto & tota in qualibet parte. pag. 337. col. 1. linea 70
Animam prętер intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa, s. anima sensitiua animalium perfectorum. pag. 338. col. 1. li. 65
Animæ substantiam impossibile est suam potentiam esse. pag. 339. col. 1. lin. 50
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam acta opera vitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus sicut semper est viuum & an rationes Scoti contra ipsum procedant. pag. eadem. colum. 2. linea 29
Animæ in potentijs est ordo. pag. 359. col. 1. li. 36
Anima sola potens intelligere quomodo dicatur. pag. ead. co. 2. li. 34
Animæ sunt tres. pag. 346. col. 1. li. 5
Anima in separata cum sit memoria quo ad vtranque conditionem, s. conseruationem obiecti & præteritionem tam actus quam obiecti sensibilis, an in parte intellectiua sit memoria complete. p. 356. col. 2. li. 14
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali vniuersali: & necessaria. pag. 376. col. 1. lin. 33
Anima per species inditas non intelligit. pag. 378. col. 1. li. 1
Animarum humanarum substantiæ an inæquales sint. pag. 390. col. 1. lin. 89
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit. pag. 395. col. 1. li. 56
Anima quod secundum substantiam sit pura potentia & quod secundum vnam eius & ab ea virtutem. s. intellectum agentem sit actus in eodem genere quomodo simul se compatiuntur. pa. 397. col. 1. lin. 92
Anima an propter melius corpori vniatur. pag. 402. col. 1. lin. 85
Anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionem naturalem: de angelis autem imperfectam & deficientem. pa. 404. col. 1. lin. 41
Anima nostra cum sit pura potentia in genere intellectionis quomodo per seipsam intelligi potest. pag. ead. lin. 68
Anima an tam inferiora quam superiora per propriam essentiam cognoscat. pag. ead. col. 2. li. 86
Anima vna aliam per speciem intelligit: & ideo anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ sicut alias substantias separatas. pag. 405. co. 2. li. 9
Anima separata cognoscit omnia naturalia, in communi tamen & confuse. pag. ead. li. 21
Anima separata cognoscit quędam singularia, sed non omnia etiam potentia. pa. ea. li. 83
Anima an & quomodo per species abstractas singularia cognoscat. pag. 406. col. 1. li. 65
Anima in separata manet actus scientiæ acquisitæ: sed non eodem modo. pag. 407. col. 1. lin. 40
Anima separata cum incorporea sit: & à nullo corpore localiter distet: quomodo quæritur. artic. 7. quæst. 89. vtrum distantia localis &c. pag. ead. li. 75
Anima separata æque propinquum & distans intelligit. pag. ead. col. 2. lin. 94
Animę separatę quę hic aguntur naturaliter nesciunt. pag. 408. co. 1. lin. 45
Anima non est substantia dei. pag. 409. col. 1. lin. 21
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem fit. pag. ead. li. 68
Anima immediate à deo fit. pag. 410. col. 2. li. 4
Anima simul cum corpore producta est. pag. ead. li. 85
Anima sua virtute materiam corporalem immutare non potest: nisi aliquo corpore mediante. pag. 484. col. 1. li. 18
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere non potest. pag. ead. lin. 70
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur & à semine instrumentaliter. pag. 485. col. 1. li. 88
Animam intellectiuam cum semine traduci hæreticum est. pag. 486. col. 2. lin. 73
Animę non sunt creatę ante corpora: sed simul creantur cum corporibus infunduntur. pag. 488. col. 2. li. vlt.
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi an vnam numero materiam habeat. pag. 490. col. 1. lin. 37
Animalia per seipsa quomodo verum quod formam acquirant: qua se moueant.
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex voluntate imaginantis: & ex commotione naturę sana vel egra: & ex commotione ab extrinseca causa. s. angelis. pag. 464. colum. 1. lin. 10
Appetere nihil aliud est quam in aliquid inclinari. pag. 261. colum. 1. lin. 50
Appetere naturaliter contingit dupliciter: vno modo quo ad actus specificationem, alio modo quo ad illius exercitium. pag. 366. col. 1. lin. 54
Appetitus an sit actus elicitus naturę intellectualis. pag. 110. col. 1. lin. 90
Appetitus sensitiuus quomodo per irascibilem & concupiscibilem distinguatur. pag. 274. col. 2. lin. 93
Appetitus naturalis dupliciter sumitur: vno modo pro inclinatione à natura indita: & sic non est actus aliquis elicitus, alio modo pro actu secundo, quo in præcognitum tenditur. pag. 346. col. 1. lin. 83
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt. pag. 361. col. 1. lin. 50
Appetitum an appetibile moueat in genere causæ efficientis. pa. 364. col. 1. li. 15
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem: sicut cum appetit aliquid quia est bonum. pag. ead. col. 2. li. vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Appetitus à quo mouetur, cùm in istas res singulares sensibiles fertur. pag.363.col.1.li.92
Appetitus superior an quandoq; vel semper mediante inferiori appetitu moueat. pag.ead.col.2.li.17
Appetitus sensitiui ad voluntatem an tam arcta obedientia videatur, vt nisi in virtute eius mouere non possit. pag.365.columna 1. linea.16
Appropriati quid significet. pa.187.col.2.li.39
Aquæ supra firmamentum quales sint. pa.308.col.1.li.50
Aqua quare colorem non retinet, & aër lumen non conseruat. pag. 463.col.2.li.2
Arbitrij liberi bonus vsus an causa prædestinationis existat. pag.131. col.1.li.36
Articulus primus. 87. quæst. an superfluus vel impertinens existat. pag.383.col.2.li.53
Articulus. 8.103. quæst. an superfluus videatur aut cum præcedenti coincidere. pag.440.col.1.li.15
Assistentia, id est, immediata visio dupliciter dicitur, scilicet aut respectu Dei. aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo. pagina. 466.col.2.li.50
Assistunt omnes ministrantes quo ad visionem Dei. pagina.467. col.2.li.5
Assumere significat ad se sumere, id est, ad suipsius manifestationem & non ad sua opera peragenda. pagina.235. columna.2.linea penultima.
Beati vident dei essentiam. pag.53.col.2.li.78
Beati non possunt formare verbum de deo clarè viso vt sic, quanuis possint formare verbum de his, quæ in deo videantur. pag.54.col.2.li.80
Beatitudo maximè deo conuenit. pa.141.col.2.li.87
Beatitudo attribuenda est deo & aliis beatis secundum intellectum. pa.142.col.1.li.4
Beatitudo vltimum naturaliter appetatur. pag.ead.li.57
Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, quę est ipse actus: alia est beatorum. pa.ead.col.2.li.77
Beatitudo obiectiua omnium beatorum deus est. pagina eadem. linea.78
Beatitudo formalis creaturarum beatarum deus non est. pag.ead. linea.80
Beatitudo formalis suipsius deus est. pag.ead.li.81
Beatitudo quomodo distribuat. pa.143.col.1.li.2
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quàm falsa. pag.eadem. linea.16
Beatitudo, seu vltimus finis dupliciter considerari potest in communi scilicet & in speciali. pa.366.col.1.li.28
Beatitudinem in communi an naturaliter appetamus. pag.eadem. linea.78
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiuè: ita non est in potestate nostra obiectiuè: & quemadmodum est liber elicitiuè: ita est in potestate nostra elicitiuè. pagina.367.colum.1. linea.89
Beatitudinem an quilibet secundum sanctum doct. vnico actu mereatur. pa.282.col.2.li.94
Benedictio debetur diei septimo. pa.315.co.2.li.43
Boni quæstio dupliciter ordinari potest: vno modo secundum se: alio modo vt est pars tractatus de perfectione. pag.25.colum.2. linea.78
Bonum cum non priuetenti conueniat, quàm vnum: verum &c. neq; prius conueniat naturæ diuinæ bonitas, quàm vnitas &c. cur quæstio à sancto doct. de bono fiat. pa.25.col.2.li.59
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationem differunt. pag.26.col.1.li.5
Bonum an appetibilis rationem habeat. pa.ea.li.40
Bonum proximum fundamentum appetibilitet importat: quanuis bonum perfectum: ens in actu: & ens fundamentum: & causam appetibiliter importet. 92.ead.co.2.li.5
Bonum & ens cum rationibus distinguantur: oportet quod secundum eas ordinata sint & quo etiam ordine. pag.ead.li.50
Bonum quomodo primi & vltimi rationem habete dicatur. pag.28. col.2.li.67
Bonum summum in genere quod esse dicatur. pa.30.co.2.li.48
Bonum simpliciter quod dicatur. pa.ead.li.53
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. pag.32.columna 2. linea.26
Boni cur quæstio fiat. pag.25.col.2.li.58
Bonum causæ finali rationem habet. pa.28.col.2.li.58
Boni ratio quomodo sumatur. pag.89.col.2.li.5
Boni ratio consistit in modo, specie, & ordine. pa.ead.li.81
Bonum est, quod omnia appetunt. pag.31.col.1.li.11
Boni significatione in deo posita, an creaturæ bonitas claudatur. pag.71.col.2.li.74
Bonum triplex est, scilicet forma, subiectum & habilitas subiecti ad formam. pag.225.col.1.li.93
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur. pag.eadem.colum.2. linea.1
Bonum vt subiectum per malum nec tollitur, nec diminuitur. pag. ead.linea.9
Bonum est causa mali. pag.227.col.1.li.50
Bonum est causa mali materialiter. pag.ead.col.2.li.6
Bonum distingui in substantiam & accidens dupliciter intelligi potest: vno modo vt sit distinctio in res: alio modo vt sit distinctio in modos. pag.277.col.2.li.7
Bonum illud spirituale appetitum in primo peccato angeli quod fuit: an scilicet fuerit ipsemet vt à seipso amatus puro amore amicitiæ: an beatitudo desiderata sibi. pag.287.col.1.li.44
Bonum est obiectum voluntatis & verum intellectus. pagina 368. col.2.lin.85
Bonum inter & verum triplex comparatio. pagina 370.columna 1. linea.84
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur. pagina 26.col. 1.linea.2
Bonitati diuinæ ex aliorum volitione an aliquid perfectionis accrescat. pag.112.col.2.li.4
Bonitas diuina finis est omnium rerum. pag.212.col.1.li.12
Bonitas diuina omnium corporalium finis est. pag.299.columna.2. linea.76
Calor cœlestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari animali, aut cœlesti. pagina 486.col.2.li.25
Causæ de ratione efficacia est. pag.15.col.1.li.32
Causam esse dupliciter contingit, effectiuè scilicet propriè & exemplarem. pag.15.col.2.li.1
Causa prima effectiua rerum est causa æquiuoca. pag.24.colum.1. linea.93
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca suæ rei. pagina 32. columna 2. linea.84
Causam perfectius cognoscens an plures effectus in ea videat. pag. 60.col.2.li.7
Causa prima quomodo de facto causet. pag.91.col.1.li.55
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur. pag.127. col.2.li.12
Causa efficiente indigere ex duobus consistit. pagina 210.colum.1. linea.76
Causa instrumentalis an actionem propriam habeat. pag.216.col.1. linea.45
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur. pag.228.col.2.li.75
Causa alicuius dupliciter dicitur: directè scilicet & indirectè. pag. 471.col.2.li.29
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem: & an scilicet sit error stoicus. pag. 478.col.1.li.55
Causarum omne an compositum sit. pag.22.col.1.li.48
Cœlesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor. pag.313.col.1.li.23
Cœlum empyreum, & cœlum sydereum ex quibus composita sint. pag.309.col.2.li.87
Cœli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè. pag.309.col.2.lin.68
Cœlum an sit animatum. pag.313.col.1.li.68
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur. pagina 13.colum.1. linea.29
Cogitabile omne excedens an sit. pag.ead.li.79
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu: vel in seipsa. pag.265.col.2.li.24
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest. pag.ead.li.30.
Cogitationes cordium in seipsis, seu quod idem est: vt sunt in voluntate soli deo sunt naturaliter cognitæ. pag.ead.li.42
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit: & tamen ipsa est quoddam sensibile. pag.320.col.1.li.56
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium. pag.63. col.1.linea.90
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest: primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscendi: secundo ex parte rei cognitæ. pag.85.col.2.li.74
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantum potest dici imperfecta in potentia confusa in communi vniuersalis: & est dupliciter: & alia multa de cognitione dei: quo pacto seipsum cognoscit. pag.ead.li.90
Cognitio sensus: puta visus, aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei: ideo vera dici potest. pag.99.col.1.lin.79

Cognitio

Cognitio matutina & vespertina angelorum quæ dicatur. pag. 271 col.2.lin.11
Cognitio matutina & vespertina quot denotare posset. pag. eadem lin.50
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino & medio essentialiter differt à cognitione matutina. pag.ead.lin.86
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantum est eadem realiter cum cognitione matutina differens solum secùdum terminos seu cognita. pag.ead.lin.91
Cognitio matutina & vespertina penes quid differant. pag. 272.colum.1.lin.8
Cognitio duplex scilicet naturalis & gratuita: & hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua. pag.294.col.1.lin.23
Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. pag.ead.lin.28
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. pag.ead.lin.35
Cognitio naturalis angeli: est immobilis pag.296.col.1.lin.66
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, etiam cõsequenter immobilis. pag.ead.lin.67
Cognitio intellectualis à sensibili sit, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. pag.381.col.1.lin.1
Cognitio singularium est quo ad nos prior vniuersalium cognitione. pag.386.col.1.lin.71
Cognitum quo pacto in cognoscente sit, an sancti doct. super hoc consequentia valeat. pag.56.col.1.lin.50
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis. pag.79. colum.2.lin.18
Cognitum est in cognoscente immaterialiter. pagina 56. colum. 2. lin.17
Cognoscere cuius speciei sit: & cuius etiam est intelligere. pag. 105. col.2.lin.79
Cognoscere simul: & vna operatione cognoscere: an & quomodo distinguantur. pag.267.col.1.lin.93
Cognoscere quomodo possit ex natura sua habere actu aliquam ex natura cognoscibilium ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis &c. pag.259.col.2.lin.5
Cognoscitiuum aliquorũ dupliciter inuenitur: in potentia essentiali, & in potentia accidentali. & alia multa ad hoc. pag. 319. colum.2. lin.50
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant. pag.328.col.1.lin.72
Commune dupliciter dicitur, per modum, scilicet actus, & per modum potentiæ & sic etiam communitas. pagina 23. columna 2. lin.50
Communicabilitas duplex ponitur: propriè, scilicet & metaphoricè. pag.75.col.1.lin.20
Concepubus in pluribus duo clauduntur, scilicet assimilatio ad obiectum, & eorum pluralitas. pag.68.col.1.lin.10
Conditionalis quomodo valeat, si animæ sensitiuæ operatio sine organo esset: hæc anima esset hic homo. pagina 321. colum.2.linea penult.
Consequentia ista an valeat, nulla veritas est, ergo verum est nullam veritatem esse. pag.13.col.2.lin.15
Consequentia bona est à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero. pag.ead.lin.50
Consequentia ista sancti doct. an valeat & sit efficax: perfectio conuenit soli deo per suam essentiam, ergo esse perfectum: ergo esse bonum &c. pag.31.col.2.lin.35
Consequentia ista sancti doct. ao & quomodo valeat: forma finitur per materiam: ergo forma quæ non est nata esse in materia est finita. pag.33.col.1.lin.87
Consequentia sancti doct. quæ proceáit à rerum conditionibus ad nominum conditiones: an & quomodo valeat. pag.69.colum.2. lin.33
Consequentia ista quomodo valeat: A est causa entium in quantum entia: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum. pag.210.col.2.lin.80
Consequentia ista sancti doctor quomodo valeat: deus agit secundum intellectum & voluntatem: ergo vniuersum quod est eius affectus perfectæ similis naturam intellectualem habet. pag. 230. col.1.lin.8
Consequentia sancti doct. ab altissima operatione quæ est intelligere, ad talem intellectionem quomodo valeat. pag.53. colum.1. lin.53
Consequentia sancti doctoris an inferatur: cum ex hoc quod ponit aliquam creationẽ intellectualem: infert omnino incorpoream. pag.230.col.1.lin.20
Consequentia sancti d. ctor. quomodo valeat: quando dicit: quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales &c. ergo aliqua substantia intellectualis perfecta. pag.234.col.2.lin.88
Consequentia ista sanct. doct. quomodo vera sit si intelligere angeli esse eius substantia esset subsistens. pag.247.col.2.lin.14
Consequentia ista sancti doct. intelligere angeli est subsistens: ergo vnum tantum: an gratia materiæ vel formæ intelligenda sit. pag. eadem lin.32
Consequentia ista sancti doct. quomodo valeat: intelligere angeli est subsistens &c. ergo non distinguitur à substantia dei. pag. ead. lin.88
Consequentia sanct. doct. quomodo valeat: substantialitas est substantia: seu subsistit: ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis. pag.249.col.2.lin.12
Consequẽtia ista sanct. docti quomodo valeat res fluunt à deo quo ad materiam & formam: ergo fiunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis. pag.262.col.2.lin.93
Consequentia ista sanct. doct. an valeat: componere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico. pag.267.colum.2. lin.54
Consequẽtia ista sanct. doct. an valeat: natura est intra rem: ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. pag.273.col.1.lin.4
Consequentia ista sanct. doct. an valeat: voluntas naturaliter inclinatur in bonum: ergo voluntas habens bonum infinitum extra se in aliquid extrinsecum tendit. pag.ead.lin.83
Consequentia ista an valeat: fit non bene: ergo male. pag.297.col.2. lin.20
Consequentia ista quomodo valeat: si res materialiter in anima esse deberet: ratio nulla esset: quare res extra non cognosceret. pag. 376.col.2.lin.93
Consequentia ista sancti doct. an valeat si infinitum vnam speciem haberet, etiam rationem totius & perfecti haberet. pag.395.col.2. lin.22
Consequentia ista sanct. doct. an valeat: anima habet duos modos essendi, scilicet coniunctum & separatum: ergo duo operandi, scilicet per conuersionem ad phantasmata: & superiora. pag. 402. col.2. lin.63
Consequentia ista sanct. doct. quomodo valeat: in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem: ergo in eo est imago dei imperfecta. pag.415.col.2.lin.21
Consequentia est sancti doct. quomodo valeat: quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa aliquis ordo in suos effectus derivatur. pag.447.col.2.lin.14
Consequentia ista sanct. doct. quomodo valeat anima cõiuncta non mouet corpus nisi viuificatum à se: ergo separata nullum corpus mouere potest. pag.484.col.1.lin.82
Conseruatio duplex est: directa, scilicet & indirecta. pag. 440. col.2. lin.62
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur, scilicet propriè & communiter: & quomodo vtroque modo sumatur. pag. 360. colum. 2. lin.13. & lin.35
Contactus seu applicatio virtualis secundũ sanctum doctorem quid esse dicatur. pag.237.col.1.lin.89
Contingens à deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit. pag. 393.col.2.lin.80
Contingens vel necessarium sumitur: vel pro re ipsa: vel vniuersali ratione rei. pag.ead.lin.95
Contingens ex quo est contingens propter materiam: quæ est indiuiduationis principium: an propter hoc processus sancti doct. in discussione art.3.86. etiam ex particularibus existat. pag. 394.colum.2.lin.5
Contiagentia futura à deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis: ergo prout sunt in causis suis. pag.89.col.1.lin.31
Contingentia futura deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt. pag.89.col.1.lin.67
Contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta fuit, scilicet quandoque ex parte causæ: & quandoque ex parte eius ad quod dicitur. pag.113.col.1.lin.1
Contingentia futura quomodo Deus certè cognoscat. pag.89.col. 2.lin.40
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit. pag.117.col.2.lin.60
Contingentia dupliciter: vt scilicet contingentia: & vt necessarium haberent insertum. pag.393.col.2.lin.67
Contingentia vt sic directè sensu, indirectè intellectu: vt autem necessitatis vel voluntatis, aliquid habent: directè intellectu cognoscuntur. pag.ead.lin.70
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam: & alias formas respectu esse quænam sit. pag.328.col.1.lin.25
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit. pag.359.col.2.lin.69
Conuerti in deum quid propriè esse dicatur. pag.281. col.1.lin.12
Correlatiuum tertij modi vt scibile seu dominus, & similia, 26. possint iudicari esse secundũ duo æratis genera. pag.74.col.1.lin.84
Corpus cœleste an viuum sit: & an viuentia digniora non viuentibus existant. pag.17.col.1.lin.5
Corpus & esse compositum ex materia & forma licet in via sancti doct. conuertantur: non tamen apud alios idem dicendum est. pag.eadem lin.8

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corpus quandò propriè sumitur pro corpore, quod est in prædicamento substantię.pag.16.col.1.lin.90
Corpus dupliciter capitur, physicè scilicet & mathematicè.pag.34. colum.2.lin.25.
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ sancti doct. conuenit. pag.eadem lin 34
Corpus nullum naturale,infinitum esse potest.pag.eadem.lin.68.
Corpus cum anima intellectiua vnitur : oportet quod sit mistum.& maximè ad equalitatem reductum, quale est nostrum. pag.335. col.2.lin.48
Corpus quemadmodum non est causa animæ, nec in esse,nec in fieri,sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa multitudinis earum sed occasio.& differentia in qua.pag.330.col.1. lin..89
Corpus quodcunque deus immediatè mouere potest. pag. 444. col.1.lin.61
Corpus agit secundum quod est actu,in aliud secundum quod est in potentia.pag.474.col.2.lin.1
Corpus esse actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest:vno modo vt sit elicitiuum alicuius suę propriæ actionis:alio modo vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis:sed sit radix & principium &c.pag.ead.lin.22
Corpora cœlestia aliquid agere dupliciter contingit. scilicet causaliter,& occasionaliter.pag.476.col.1.lin.90
Corpora cœlestia non sunt humanorum actuum causa. pagin.477. col.1.lin.18
Corpora cœlestia non imponunt subditis humanę operationi necessitatem.pag.ead.col.2.lin.36
Corporalia,imo omnia à deo sunt.pag.298.col.2.lin.77
Corporalia omnia per angelos reguntur.pag.461.col.2.lin.8
Corporeum & incorporeum quid dicatur:pag.229.col.2.lin.4
Creatio est ex nihilo.pag.213.col.2.lin.15
Creatio pro creatione passiua sumitur.pag .214.col.1.lin.2
Creatio ponit in creato relationem tantum.pag.ead.lin.5.
Creationis relatio est accidens:& non est relatio transcendens & multa de ista materia.pag.214.col.1.lin.37
Creatio secundum Sco.& posteriores dupliciter sumitur vno modo pro factione rei nulla omnino materia suppositata:alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præexistente.pag.409.col.2.lin.40
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur.pag.37.col.1.lin.81
Creato à quolibet ad infinita an inferri possit. pag. eadem lin. 74.
Creatum dupliciter sumi potest:propriè scilicet & communiter.pag. eadem lin.91
Creatum per accidens, dupliciter intelligi potest.pag.eadem.col.2. linea.85
Creata propriè sunt tantum substistentia.pag.214.colum.2.lin.72
Creandi potentia,quare naturæ communicari non potest.pag.217. col.1.lin.25.
Creare est propria actio solius dei.pag.215.col.2.lin.54
Creare non est proprium alicuius personæ:sed comune toti trinitati.
Creaturę sunt similes deo,non secundum eãdem rationem specificam,aut genericam: sed secundum aliqualem analogiam.pag.25. col.2.lin.8
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est.pag.229.c.2. lin.52
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.pag.285.col.1.lin.8
Creatura corporalis immediate à deo existit. pag. 300.col. 1.lin.35
Creaturæ intellectuales solę proprie loquędo ad imaginé dei sunt. pag.416.col.1.lin.66
Creatura rationalis dupliciter considerari potest : vno modo absolutè:alio modo vt ordinata ad felicitatem.pag.53.col.2.lin.7
Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quęcunque tam sensus quàm damni.pag.226.col.2.lin.10
DEfectus de quo est sermo in litera sancti doct.quæst.19.artic.6. an negatiuè vel contrariè sumatur.pag.115.col.2.lin.8
Dęmones non sunt naturaliter mali.pag.289.col.2.lin.93
Dęmones sunt obstinati in malo:& sancti cõfirmati in bono.p.296. col.1.lin.20
Dęmones neque sunt neque fuerunt in ordinibus,secundum glorię statum.pag.459.col.2.lin.47
Dęmones non sunt : sed fuerunt in omnibus secundum statum gratię meritorię.pag.ead.lin.51
Dęmones in ordinibus perseuerant,secundum naturę conditioné. pag.ead.lin.58
Dęmonibus est prælatio.pag.402.col.1.lin.9
Dęmonibus non est illuminatio.pag.ead.lin.48.
Dęmon superatus vacat à tentatione ad tempus.pag.473.colum.2. linea.11
Dęmones sunt substantię intellectuales non vnię corporibus. pag.477.col.2.linea 90
Dęmones neq; per se,nec per accidens, nec directè, nec indirectè cœlestium corporum actionibus subduntur. pagin.eadem.col.2. lin.1
Demonsttatio duplex,scilicet quia & propter quid. pag.13. colum. 2.linea penultima.
Denominatio extrinseca est duplex, quędam pura,& quędam causalis.pag.32.col.2.lin.76
Denominatio dupliciter esse dicitur, quędam scilicet intrinseca,& quędam extrinseca,& quid vtraque sit.pagin. eadem.columna.1. lin.18.
Deus secundum quod est altissima causa, dupliciter exponi potest pag.7.col.2.lin.16
Deus quando formaliter capiatur:& quid dei nomen importare habeat & quomodo etiam quadrupliciter considerati potest.pag.8 colum.1.linea 5
Deo quomodo nihil sit prius neque secundum rem neque secundum intellectum:& propterea genus non habet. pag.21.colũ.1. lin.penul.
Deus theologię subiectum est.pag.8.col.1.lin.78
Deum esse,est demonstrabile à posteriori seu per effectum. pag.14. col.1.lin.1
Deus non est corpus.pag.16.col.2.lin.22.
Deus tripliciter sumi potest.pagin.18.col.2.lin.76
Deus est idem quod sua essentia:seu natura.pagin. 19. columna 1. lin.53
Deus est suum esse.pagin.ead.col.2.lin.91
Deus an sit in aliquo genere reductiuè. pagina 20. columna 2. lin. 80.
Deus est omnino simplex.pagin.22.col.1.lin.30
Deus non potest esse accidens.pag.21.col.2.lin.34
Deus cum sit prima causa efficiens:quomodo non sit forma:aut materia alicuius compositi.pag.22.col.2.lin.45
Deus est maximè perfectus.pag.23.col.2.lin.50
Deo sunt perfectiones omnium rerum.pagin. eadem colum.1. lin. penul.
Deus est bonus.pag.30.col.1.lin.88
Deus est summum bonum simpliciter.pag.ead.col.1.lin.39
Deus solus est bonus per essentiam.pag.31.col.2. lin.14
Deus pro naturę nomine, quando sumatur.pagina 32. columna 2. lin.90
Deus est infinitus.pag.33.col.1.lin.74
Deus dupliciter intelligitur,vno modo secundum seipsum.alio modo secundum virtutem diffusam.pag.38.col.1.li.70
Deus est in omnibus rebus intimè.pag.ead.lin.78
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit pagin. 40. colum. 1. lin.48
Deus est vt in re:& vt in loco secundum aliquid vbique.pag.38.colum.1.lin.81.
Deus est in aliquo dupliciter:scilicet effectiuè,& obiectiuè pag.eadé lin.84
Deus est vbique per essentiam, præsentiam & potentiam.pag.eadé col.2.lin.29
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat.pagin. 40. colum.2 lin.52
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat. pagin. eadem. lin.89
Deus quonammodo in omnibus per essentiam sit. .pag.41. colum. 1.lin.12
Deus quo pacto in omnibus per porentiam sit.pagina eadem lin. 56
Deus solus omnino immutabilis existit.pag.42.col.2.lin.7
Deus est maximè æternus pag.44.col.2.lin.80
Deus est vnus.pag.51.col.2.lin.vltim.
Deus est maximè vnus.pag.52.col.1.lin.48.
Deus in se est maximè cognoscibilis.pag.ead.col.2.lin.35
Deum ad videndum,an ex parte visiuę virtutis aliqua similitudo exigatur.pag.54.col.1.lin.12
Deum ad videndum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei visę.pag.ead.lin.16.
Deum videri sensu, visu,& quacunque alia vi sensitiuę partis est impossibile.pag.55.col.2.lin.17
Deum videntium vnus perfectius videbit quàm alius. pag. 58.col.2 lin.90
Deum videntes non vident in eo alia per species eorum:sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam.pag.61.col.2. lin.68
Deus ab homine puro per essentiam in hac vita mortali videri non potest.pag.63.col.1.lin.1
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus. scilicet causalia negatiua.& supereminentia.pagin.64.col.1.lin.37
Dei cognitio perfectior habetur à nobis, per gratiam, quàm per notionem naturalem.pagin.ead.lin.86.
Dei cognitio per gratiam in hac vita naturali præfertur non ex parte modi,sed ex parte obiecti.pagina eadem columna 2.lin.4

Deus ex creaturis à nobis nominari potest: non autem secundum quod est secundum se.pag.65.col.1.li.4
Deus cum dicimus est bonus quis sensus sit.pag.66.col.2.li.52
Deus est vnus re:& plures secundum rationé dupliciter percipi potest.pa.68.col.1.li.48
Dei vnitas ex parte eius est eminens, ex parte verò intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia.pa.ead.li.71
Deus an sit extra totum vniuersi ordinem : ita quòd creaturæ ad ipsum ordinentur:& non econuerso.pag.73.col.2.li.83
Deus est nomen naturæ quo ad id ad quod nomen impositum est: operationis verò quo ad id in quo impositum est. pag.74.col.2. linea.86
Deus apud S.Tho.est vnius tantùm rationis formalis eleuate comprehendentis omnis &c.pa.78.col.2.li.38
Deus est scientia perfectissima.pa.79.co.1.li.2
Deus seipsum per seipsum intelligit.pa.ead.co.2.li.88.
Deus seipsum perfectè comprehendit.pa.80.co.2.li.pen.
Deum alia à se cognoscere necesse est.pag.81.col.2.li.86
Deo alia cognoscuntur:non in seipsis:sed in ipso Deo. pag.82.col.2. linea.71
Deus quomodo alia videat.pag.83.col.1.li.4
Deus per essentiam suam & rationem cognoscendi an cognoscat alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito:positis per actum intelligendi diuini intellectus.pa.ead.li.65
Deus cognoscit alia à se cognitione propria. pag.84.columna.1. linea.65
Deus ad hoc vt in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat:quid requiratur.pa.85.co.1.li.78
Deus non entium scientiam habet.pag.86.col.2.li.52
Deus mala cognoscit.pa.77.col.1.li.10
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. pag.eadem.col. 2.linea.30
Deus contingentia futura cognoscit.pa.89.co.1.li.1
Deus quomodo apud se omnium rerum rationes habeat. pag.90. col.1.linea.87
Deus vult se & alia.pag.111.co.1.li.17
Deus an non solum vult alia, sed vult omnia, quæ velle potest. pag. ead.col.2.li.35
Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia : nisi ex suppositione.pa.112.col.1.li.1
Deus amat omnia existentia : non tamen eo modo sicut nos. pag. 121.col.2.li.15
Deus ex parte actus amandi : omnia æqualiter amat. pag.eadem. linea.59
Deus magis meliora diligit.pa.ead.li.84
Deus non est iustitia commutatiua.pag.122.col.1.li.86
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur. pag.138.col.2. linea.71
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ nihil operari potest. pag.140.col.1.li.64
Deus potest alia facere quàm quæ facit.pa.ead.co.2.li.16
Deus an qualibet re à se facta : aliam meliorem facere possit. pag. ead.lin.82
Deo quo pacto multa attribuantur.pa.152.co.2.li.24
Deus quomodo quandoque pro essentia : & quandoque pro persona supponit:quandoque pro essentia tantùm : quandoq; pro tribus suppositis.pag.185.co.1.li.30
Deus nõ generat cùm dicitur:an detur intelligi:quòd generatio diuinæ naturæ repugnet.pa.ead.co.2.li.40
Deum esse ens per essentiam quo pacto exponatur. pag.209.col.2. linea.5
Deus dupliciter sumi potest, absolutè scilicet & vt primum agens. pag.212.col.1.li.54
Deus solus pater & filius & spiritus sanctus ab æterno est. pag.279. col.1.li.85
Deus non est primum, quod à nobis cognoscitur. pag.401.col.1. linea.34
Deus omnia in nihilum redigere potest.pa.443.co.2.li.38
Deus in omni operante operatur : sic quòd ipse res proprias operationes habeat.pa.446.co.1.li.81
Deus non potest facere contra rerum ordinem: vt à prima causa dependet.pag.447.co.2.li.5
Deus potest facere præter rerum ordinem:prout ex qualibet secundarum causarum dependet.pa.ead.li.24
Dies sex sufficienter numerantur.pag.316.co.1.li.30
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem & secundum rem.pa.19.co.1.li.87
Differentia secundum rationem latitudinem habet.pag.26.co.1.li.12
Differentia tangens entia inquantum sunt, & non sunt quæ sit.pag. 86.col.2.li.77
Differentia qualis sit inter ly deus : & ly homo in supponendo. pag. 185.col.2.li.86
Differentia inter minus per se & per accidens qualis sit. pag.226. col.1.lin.30
Differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit.pag.231.col.2.li.16
Differentia inter consequentia formam : & consequentia materiam quo ad necessitatem contingentium à sancto doctore posita an nulla sit.pag.324.co.1.li.31
Differentia quæ sit inter ea quæ fiunt à natura : & quæ fiunt ab arte: non quacunque, sed cooperante natura quæ sit. pag.449.col.2. linea.85
Differentia inter intellectum & voluntatem quomodo saluari possit.pag.476.col.2.li.73
Differentia assignata inter cognoscentia, & non cognoscentia an vera sit.pag.79.col.2.li.32
Diffinitio processu compositiuo ministrante diuisione inuestigatur. pag.44.col.2.li.52
Dilectio naturalis in beatis remanet.pag.283.col.2.li.90
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter. pag.180.co.1.li.18
Diligere sumendo essentialiter pater & filius non diligunt se spiritu sancto.pag.ead.li.22
Diligere sumendo notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto.pa.ead.li.26
Distantia quadruplex,scilicet situalis, naturalis, suppositalis,virtualis.pag.39.col.2.li.72
Distantia multum dupliciter dicuntur, scilicet dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. pag.337.columna.1. linea.26
Distinctio omnis oportet quòd sit per aliquod intrinsecum : formam scilicet & materiam.pa.191.co.1.li.83
Distinctio contra res vnius ordinis causam & causatum an congruenter à Dionysio posita sit. pagina 25. columna prima. linea.51
Distinctio relatiua prima inter reales distinctiones ponitur. pa.191. col.2.li.27
Distinctio sancti doctoris, quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiuè scilicet vel passiuè an sufficiens esse videatur. pag. 453.co.2.li.60
Distinctio intelligere animæ à sancto doctore in litera posita videlicet quòd oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata:aut per conuersionem ad superiora an sufficiens sit. pag.401.col.2.li.84
Distinctio minima est in diuinis:quoniam relatiua & conueniencia est summa : quia sunt eadem res summa & simplicissima:& omnino indiuisa.pa.199.co.1.li.61
Diuisio propria boni humani esse dicitur.pa.30.col.1.li.50
Diuisio propriè est boni in eo quod bonum.pag.ead.li.53
Diuisio an sit prior vnitate non simpliciter : sed secundum nostræ apprehensionis rationem.pag.51.co.2.li.5
Diuisio animalis in partem mouentem & in partem motam in cæteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter : & non in partes essentiales nisi causaliter : in homine autem quando duplex motuum habet, scilicet sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo.pag.334.co.2.li.49
Docens causat scientiam in addiscente reducendo de potentia ad actum primum.pa..482.col.2.li.13
Dolor duplex esse dicitur vt passio scilicet & vt simplex actus voluntatis.pa.298.co.1.li.1
Dolor necessario est in dæmonibus.pa.ead.li.81
Dominium duplex:vt distinguitur.f.contra seruitutem & contra subiectionem quandocunq;.pa.427.co.2.li.38
Dominium primo modo in statu innocentiæ non erat. pag.eadem. linea.43.
Dominium secundum in illo statu erat.pa.ead.li.46
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter : in voluntate autem causaliter.pag.7.col.2.li.95
Donum personaliter in diuinis sumptum est proprium nomen spiritussancti.pa.181.col.1.li.91
Donum an significet primo proprietatem personalem spiritussancti. vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales : vel aliquid aliud.pag.ead.col.2.li.13
Donum in communi tria manifestè importat.f.rem donabilem : respectum donabilitatis:& respectum quasi possessionis.pa.ea.li.58
Donum supernaturale secundum Scotum,non est gratia gratum faciens:seu charitas : secus secundum sanctum doct. pag.424.col.2. linea.25
Dubium motum super litera an sanct. doct. circa declarationem rationis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit. pag.5.col. 1.linea.28
Dubium motum super litera an. f. omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant.pag.ead.col.2.li.57
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem:an.f.omnia in theologia considerentur sub ratione dei.pag.8.col.2.li.50

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dubium motum super litera circa istam propositioné: tota scientia virtute in principiis continetur an.s. doctrinæ sancti Tho.aduertari videatur.pag.9.co.1.li.38
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem an.s.sensus literalis multiplicari possit:nulla certitudo erit quis sensus ad literam intentus sit quolibet proferente suam expositionem alterius interpretandum.pa.12.co.1.li.9
Dubium motum super litera an.s.ista consequentia valeat: nulla veritas est:ergo verum est nullam veritatem esse. pag.13.columna. 2.linea.18
Dubium motum super litera an.s. aliqua scientia probet suum subiectum esse.pa.14.co.1.li.70
Dubium motum super litera an.s.doc. processus sophisticus videatur: quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formam: discreditur,determinatè ad hoc speciale,scilicet esse formam. pag. 17.co.2.li.79
Dubium motum super litera causam scilicet indiuiduationis recipi in materia,vel non posse recipi in ea.pa.18.co.1.li.65
Dubium motum super litera pro quo supponit ly deus quando sanctus doctor quærit, vtrum deus sit idem quod sua essentia.pag. ead.col.2.li.61
Dubium motum super litera an scilicet si sciamus quòd hæc propositio est vera, deus est: ergo cognoscitur in re quòd deus est: ita quòd hoc est cognoscere esse quod in ipso deo est. pag.28.co.1. linea.50
Dubium motum super litera quomodo esse quandoque æquinocè sumatur.pag.ead.co.2.li.54
Dubium motum super litera an.s.deus sit in genere substantiæ reductiuè.pa.ea.li.87
Dubium motum super litera quomodo deus omnium rerum mensura dicatur.pa.22.col.1.li.31
Dubium motum in litera an videlicet sancti doct. sermo sit de ordine in causando & essendo& absolutè aut respectu huius& in hoc. pag.28.co.2.li.91
Dubium motum super litera circa quandam consequentiam triplex perfectio soli deo conuenit per suam essentiam:ergo esse perfectum esse bonum &c.pa.31.co.2.li.65
Dubium motum in litera circa ordinem. art.3.quæst.4. pa.24.col.2. linea.86
Dubium motum super litera tam de finitate,quàm infinitate formæ. pag.33.col.1.li.50
Dubium motum super litera ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis.pa.61.co.1.li.49
Dubium motum super litera an de ly distinctio quædam à sancto doct.facta locum habere possit.pag.78.co.1.li.2
Dubia tria mota super litera circa quasdam rationes à sancto doct. factas ordine relata.pa.116.co.2.li.90
Dubium Scoticum motum super litera quomodo sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto. pag.180.col. 1.linea.65
Dubium motum super litera circa quandam sancti doct. regulam,& quandam eius rationem.pa.184.co.1.li.60
Dubium motum super litera, an sanctus doct.intendat nouum modum existendi tanquam disparatum à quatuor in litera numeratis.pag.205.col.2.li.57
Dubium motum super litera circa quandam causam in litera redditam quæ non videtur esse causa.pag.ead.lin.84.
Dubium motum super litera quomodo ex dictis sanct.doct.excluse sequatur, scilicet quòd secùdum solam gratiam nouus sit cognoscendi modus.pag.ead.lin.90
Dubium motum super litera circa rationem qua sanct. doct. vtitur contra Auicebron spiritualium pluralitatem ponentem. pag. 231. colum.1.lin.65
Dubium motum super litera in materia angelorum super ly differt quomodo scilicet capiatur.pag.235.col.1.lin.1
Dubium motum super litera circa vitales operationes & non vitales.pag.236.col.2.lin.5
Dubium motum super litera circa probationem secundæ particulæ conclusionis quod angelus non sit vbique &c. pag. 240.col.1.li.1
Dubium motum super litera de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est.pag.269.col.2.lin.4
Dubium motum super litera circa.c.firmiter.de sum.trinit.& fide cathol.cuius sanct.doct.non fuit recordatus.pag.279.col.2.lin.50
Dubium motum super litera videlicet quòd ex mereri & beatū esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul. pag. 282.colum. 2.lin.64.
Dubium motum super litera nunquid quædam ratio sanct.doct.fundata super illa propositione quælibet alia voluntas non est sua regula &c.sit efficax.pag.286.col.1.lin.40
Dubium motum super litera, primo circa discursum ab angelo negatum:secundo circa eius apprehensionem: tertio circa radicem immobilitatis:quarto circa cōnaturalitatem:quinto circa immobilitatem apprehensionis.pag.295.col.2. lin.1.vsque ad lin.58
Dubium motum super litera circa illam propositionem omnes potentiæ animæ ad animam solam comparātur sicut ad principium. pag.345.col.2.lin.22
Dubiū motum super litera circa id quod sanct.doct.supponit omne volitum aut amatur vt finis,aut ad finem.pag.368.col.1.lin.18
Dubium motum super litera circa illam propositionem: quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius.pag.ead.col.2.lin.89
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem.pag.369.col.1.lin.50
Dubium motum super litera cur scilicet animi nostri motus in deum reducitur.pag.371.col.1.li.65. Et quid doctor sanctus per primam motionem à deo intelligat.ibid.lin.67.
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis: natura rei materialis verè & perfectè cognosci non potest nisi vt in particulari existens cognoscatur.pag.381.col.2.lin.60
Dubium motum super litera circa illam propositionem: proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili &c.ergo intellectus ad hoc vt suum obiectum cognoscat: oportet vt conuertatur ad phantasmata.pag.ead.lin.93
Dubium motum super litera an sanct.doct.sibi cōtrarius sit:quando dicit quòd sensus exterior secundum solam mutationem ab obiecto operatur &c.pag.386.col.1.lin.48
Dubium motum super litera circa quandam responsionem qua euaditur quòd voces non significent species intelligibiles:non tamen quin significent conceptiones:seu formationes &c. pag. eadem lin.54
Dubium motum super litera circa rationē cuiusdam explanationis an,scilicet omnis actionis modus consequatur formam quæ est actionis principium.pag.388.col.2.lin.55
Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione: quod intellectus non potest multa &c. pa.ead.li.67
Dubium motum super litera circa conclusionem principaliter intentam:totumque articulum tertium.quæst.86.an.s.totiuslabor otiosus esse videatur & etiam per accidens. pag.394. col.1.li.45
Dubium motum super litera an.s.intellectus in se sit actus quidam & vnumquodque secundum quod in actu est cognoscibile sit. pag.395. col.2.li.91
Dubium motum super litera an sibi.s.d.sit contrarius in eo quod dixerit quod species intelligibiles sunt actu intelligibiles & postea dixerit quod habitum per actum cognoscimus. pag. 397. col.2. lin.55
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum deum. pag.398.col.2.li.48
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium.pag.418.col.2.li.9
Dubium motum super litera in eo quod.s. doct.dixerit quod dominium super animalia homini naturale existit. pag.426. colum.1. lin.82
Dubium motum super litera circa probationem cuiusdam propositionis.s.an inconueniens sit quod propter bonum multiplicationis humanæ peccatum necessarium existat.pag.431.col.1.li.2
Dubium motum super litera an.s.confirmati beati existant:vel contra. pag.433. col.2.li.29
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem. pag.439. col.1.li.87
Dubium motum super litera quomodo omne agens directe secundum formam agat.pag.441.col.1.li.95
Dubium motum super litera circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & equinocas:vnde.s.aut quantum valet hęc conclusio: si Sortes esset causa per se formę in Platone esset causa suiipsius. pag.ead. col.2.li.42
Dubium motum super litera quomodo deus contra ordinem suum facere possit.pag.447.col.2.li.81
Dubium motum super litera circa primum miraculorum gradum nunquid excedentia naturæ facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet.pag.448.col.2.li.18
Dubium motum super litera quomodo virtus intellectualis inferioris angeli ex conuersione angeli superioris ad ipsum confortatur.pa.449.co.2.li.87
Dubium motum super litera super probatione voluntatis:an. s.procedat de motione voluntatis ad actum proprium:vel de motione voluntatis ad actum extraneum. pa.450.col.2.li.23
Dubium motum super litera super illa propositione:veritas est lumē intellectus.pag.452.col.2.li.85
Dubium motum super litera in eo quod.s. doct. dicit quod ad intellectus perfectionem spectat scire. pag.453.col.1.li.3
Dubium motum super litera vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem non à natiuitate extra vterum.pag.469.col.2.lin.50
Dubium motum super litera circa tit. quæst. 114. vtrum s. dæmones impugnent nos eo quia responsio sancti doct. ad aliud tendere videatur.pag.471.col.1.li.36

Dub

Dubium motum super litera circa responsionem artic.3.q.115.an.s. doc.sanctus à proposito diuertere videatur cum primo proponit conditionalem de proportione qualitatū ad formas substātiales: deinde transit ad gradus causandi earundem. pag.475.col.1.li.60
Dubium motum super litera in eo quod.s.doc.dicit:quòd etiam generans inferius mouet ad speciem vt instrumentum cœlestis corporis.pag.ead.li.85
Dubium motum super litera circa propositionem illam:posita causa necesse est sequi effectum &c.pag.478.col.1.li.10
Dubium motum super litera quo sanctus doctor arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis causa posita &c. pag.ead. linea.70
Dubium duplex motum super litera alterum simpliciter:alterum autem ad hominem circa examen cuiusdam propositionis, scilicet omne quod est &c.pag.ead.col.2.li.53.& li.65
Dubium motum super litera eum.s.doc.proposuit:quòd naturalia & humana ad diuinam referantur prouidentiam neq; nisi de humanis probauit:& per consequens diminutus esse videtur. pag.480. col.2.lin.88.
Effectum esse in causa æquinoca excellentiori modo dupliciter contingit.pag.30.col.2.li.78
Effectus in actu an & quo pacto causam in actu habeat.pag.183.col. 1.linea.28
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest: primo.s.vt obiectum ad potentiam:secundo vt effectus ad causam.pag.240. col.1.lin.83
Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest.s. vt defectiuus:vt excessiuus & vt adæquatus.pag.ead.col.2.li.52
Elementorum mistio quomodo dicatur esse in misto.vbi etiā Auerrois ratio cum sancti doctoris impugnatione. pag. 334.co.2.li.80
Elementa non actu: sed virtute secundum sanctum doc.in misto remanent & quomodo secundum mentem.s.doc.& Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur.pag.335.col.2.li.1
Elementa in homine esse secundum substantiam cur.s.doctor dixerit.pag.411.col.1.li.92.& col.2.li.12
Emanationes diuinæ an per hoc distinguantur:quod vna est ab vno altera verò à duobus.pag.177.col.1.li.4
Ens an prius sit secundū rationem,quàm bonum. pag.26 co.2.li.64
Ens an sit prius rationis ordine secundum se, aut quo ad nos.pag. eadem.lin.86
Ens omne quo pacto per physicas disciplinas sensibile sit. pag.2. col.2.linea 19
Ens omne inquantum ens est bonum.pag.27.col.1.li.81
Ens per vnum & multa diuiditur quasi per vnum simpliciter:& multa secundum quid.pag.50.col.2.li.67
Ens non est analogum deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem.pag.70.col.1.li.78
Enti cum nihil opponatur nisi non ens, quid ex hoc inferatur. pag. 179.col.1.li.48
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur.pag.210.col.1.li.50
Ens seu esse quomodo sumatur.pag.ead.li.penult.
Ens inquantum ens an causam defectiuam habeat. pa.ea.col.2.li.66
Ens esse in actu dupliciter contingit.pag.303.col.2.li.90
Entis nomine non importatur analogia secundum causam finalem: neque secundum causam efficientem: sed secundum causam materialem.pag.344.col.2.li.48.
Entis an nulla differentia sit ex parte obiecti penes quam intellectiua vis diuersificari possit, & an sanctus doc.in hoc sibi contrarius videatur.pag.357.col.1.li.79
Enuntiabilia deus scit.pag.93.col.1.li.4
Enuntiabilia deus scit,non componendo & diuidendo:sed per simplicem intelligentiam.pag.ead.li.12
Enuntiabile inter & rem quæ differentia sit.pag.ead.col 2.li.58
Æqualitatem in diuinis personis ponere necesse est. pag.200. col. 2.linea.78
Æqualitatis affirmatio quo pacto ex inæqualitatis negatione sequatur.pag.ead.li.87
Æqualitas in substantia fundata quo pacto distinguatur à similitudine & identitate secundum modum.pag.ead.li.vlt.
Æqualitas diuinarum personarum an sit relatio realis & quomodo. pag.201.col.1.li.59
Æquiuoca an & quomodo in vniuocum in prædicationibus reducantur.pag.70.col.2.li.2
Errores Zabiorum, Almarianorum, Dauid de diuinando. pag.122. col.2.li.26
Error Scoti imponentis sancto doc.quòd anima separata non intelligat per species conseruatas quas his accepit.pag.406.c.2.li.91
Esse in genere dupliciter dicitur, scilicet directè & reductiuè. pag. 20.col.1.li.76
Esse ad vitam tripliciter comparati potest.pag.24.col.2.li.37
Esse & principia comparationis sunt extra essentias omnium substantiarum formaliter: in dei autem substantia omnia formaliter claudūntur.pag.31.col.2.li.54
Esse aná fieri & conseruari dependeat.pag.38.col.1.li.91
Esse enim per se cuius effectus sit.pag.ead.col.2.li.48
Esse in loco dupliciter dicitur.s.vt in re,& vt in loco. pag.40.col.1. linea.48
Esse vbique & per se primo est proprium deo.pag.41.col.1.li.54
Esse rerum generabilium an tempore mensuretur.pag.48.co.1.li.91
Esse & fieri aliquid connaturale quid est.pag.58.col.1.li.95
Esse dei quo pacto eius intelligere dicatur.pag.82.col.2.li.8
Esse dei est suum intelligere: ergo deus est agens per intellectum. pag.86.col.1.li.76
Esse an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimæ causæ quæ est deus,& producere esse absolutè ad rationem creationis pertinet. cum creatio sit propriè actio solius dei.pag.215.col.2.li.45
Esse alterius multis modis contingit, scilicet vt pars totius:vt possessio possidentis:& vt effectus est causæ,& hoc etiam multipliciter. pag.278.col.2.li.5
Esse contingit dupliciter, scilicet positiuè vt in deo:negatiuè vt in vniuersali.pag.57.col.1.li.79
Esse vnum quòd sit ab vna forma quomodo secundū sanctum doc. verificetur.pag.331.col.2.li.88
Esse absolutè dupliciter dici potest: vno modo per abstractionem à simpliciter secundum quid:alio modo per exclusionē secundum quid:& inclusionem simpliciter.pag.336 col.2.li.9
Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit, scilicet cognoscibiliter & realiter.pag.335.col.1.li.16
Esse in particulari dupliciter sumi potest: radicaliter scilicet vel formaliter.pag.382.col.1.li.65
Esse de ratione alicuius dupliciter contingit:vno modo simpliciter: alio modo vt modus intrinsecus,seu essentialis.pag.ead.li.67
Est dupliciter determinari potest: ex parte scilicet prædicati & ex parte subiecti.pag.7.col.2.li.50
Essendi modi ex parte rei cognitæ quot sint.pag.55.col.2.li.70
Essentia quid significet:& quid etiam esse.pag.19.col.2.li.83
Essentia diuina quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis.pag.54.col.2.li.89
Essentia diuina an sit verè forma intelligibilis naturalis. pag.57.col. 2.li.28.
Essentiam diuinam esse formam intellectus, & videre Deum idem sunt.pag.ead.li.54.
Essentia vna trium personarum & tres personæ vnius essentiæ. pag. 183.col.2.li.65
Essentia diuina an habeat rationem materiæ & formæ subsistentis. pag.196.col.2.li.53
Essentia patris est in filio:&essentia patris est filius an idem sint pag. 203.col.2.li.81
Essentialia appropriari personis conueniens fuit ad fidei manifestationem.pag.187.col.2.li.50
Essentialiter determinatum secundū esse specificum an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. pag.250.col.1.li.50
Aeternitas per tempus cognoscenda est.pag.43.col.2.li.51
Aeternitatis ratio quòd in vniformitatis apprehensione consistat quomodo exponatur.pag.ead.li.80
Aeternitas dei an formaliter duratio sit.pag.45.col.1.li.25
Aeternitas verè & propriè est in solo deo.pag.ead.col.2.li.18
Aeternitas participatiuè in aliis inuenitur.pag.ead.li.27
Aeternitatem inter & tempus per se primo differentia est per esse totum simul & huiusmodi.pag.46.col.1.li.11
Euitari primum an æuo mensuretur.pag.49.co.1.li.19
Aeuum medium est inter æternitatem & tempus.pag.46. col.1.li.89
Aeuum nihil aliud est, quàm æternitatis participatio. pag.48.col. 1.linea.4
Aeuum an totum simul sit.pag.48.col.2.li.28
Exempla ponimus non quòd ita sint:sed vt sentiant quæ addiscant. pag.70.col.1.li.76
Exemplar dupliciter Deo attribuitur.s.vel ratione substantiæ simpliciter,vel sic & sic mutabilis.pag.222.col.2.li.11
Exemplar primum omnium rerum deus est.pag.211.col.2.li.34
Falsitas simpliciter non est in rebus à deo dependentibus:nisi forte in voluntatibus.pag.103.col.2.li.34
Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit.pag.ead.li.39.
Falsitas non est in intellectu quod quid est,sed componente & diuidente.pag.103.col.1.li.91
Falsitas est in intellectu componente dupliciter. s.formaliter & obiectiuè.pag.ead.col.2.li.83.
Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens. pag.ea.c.2.li.87
Falsum quomodo acceptionem inadequatam rei deponat. pag.100. col. 2. lin. 65
Falsum quomodo in intellectu angeli inueniri possit si eius intellectio est simplex apprehensio cui compositio aut diuisio non admiscetur.pag.270.col.2.lin.50
Fantasmatum conuersio nihil aliud significat: nisi vti phantasmate actualiter ad tale opus.pag.381.col.1.lin.21
Fati nomine causam quādam occultam: à qua nihil declinare potest intellig

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligere videmur. pag.480. col.2.lin.1
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante & proloquente. pag.481.col.1.lin.36
Fati vocabulo sancti vti recusauerunt propter malum errorem euitandum.pag.ead.lin.41
Fatum est in causis creatis inquantum ad effectus producendos à deo ordinatæ sunt. pag. ead. lin. 56
Fatum nihil aliud est quam causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem. pag.ead.lin.72
Fatum vt in causis secundarijs absolute est mobile vt à diuina prouidentia est immobile:non necessitate absoluta sed conditionali. pag.481.col.2.lin.44
Fato non omnia subduntur. pag.482. col.1. lin.33
Fœcunditas non est omnis naturæ conditio. pag.149.col.1.lin.6
Fœcunditas in illa natura cui conuenit,eo modo inuenitur communicare se,quo inuenitur agere ad sui communicationé.pa.ea.li.20
Fœlicitatis contemplatiuę materiam.pag.143.col.1.li.28
Fœlicitatis actiuę materiam. pag.ead. li.69
Fœminam necesse fieri fuit.pag.413.col.1.li.91
Fœminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent. pag. 433. col.1. li.1
Filius est alius à patre.pag.161.col.2.li.35
Filius est genitus nõ de nihilo sed de patris substãtia. pa.196.c.2.li.8
Filium necesse est esse coæternum patri.pag.202.col.1.lin.1
Filium necesse est esse æqualem patri in magnitudineab æterno.pag.203.col.1.lin.53
Filius est æqualis patri in potestate. pag.204.col.2.li.61
Filio & spiritui sancto conuenit inuisibiliter mitti.pag.206.co.2.li.68
Filium & spiritum sanctum visibiliter mitti conueniens fuit.pag.207. col.2.lin.67
Finis supernaturalis quare naturaliter nobis occultus sit.p.2.c.1.li.49
Finis duplex scilicet finis rationis operandi: seu rei operatæ:& finis operantis.pag.7.col.1.li.5
Finis duplex.s. intrinsecus & extrinsecus.pag,ead.li.31
Finis consecutio quomodo distinguatur.pag.42.co.2.li.37
Finitas & infinitas est duplex. pag.32.col.2.li.vlt.
Finitas & infinitas perfectionis duplex:quædam.s.ex parte materiæ, quædam ex parte formę. pag.33.col.1.li.46
Forma si ratio agendi sit:necesse est quod vnumquodq; sicut se habet ad formam:ita se habeat ad rationem agendi:secus alio modo pag.17.col.2.lin.51
Formę naturales dicuntur substantię corporeę denominatiue à corporibus:quarum sunt formę. pag.16. col.2. li.3
Forma dupliciter capitur.s.absolute & secundum quid. p.33.c.1.li.64
Forma communis dupliciter contrahi potest:& à contrahente denominari. pag.173. col.2. li.36
Formæ intentio & remissio apud sanctum Thomam quo pacto sit ipsius essentię formę & non solum ipsius esse. pag.200.col.2.li.91
Formę quomodo esse per se conueniat.pag.233.col.2.li.87
Formę corporum non per se fiunt.pag.301.col.1.li.24
Formę corporum eo modo quo fiunt ab agentibus corporalibus vt à causis propinquis à substantijs separatis vt motoribus ad formas: à deo autem vt à causa prima.pag.ead.
Formę corporales in prima rerum conditione à solo deo productę sunt.pag.ead.li.33
Formam fieri per transmutationem: & ipsam educi de potentia ad actum non differunt.pag.ead.col.2.li.25
Forma absoluta quomodo sumatur. pag.322.col.2.li.38
Formę ad rationem duo requiruntur: primo quod forma sit principium formale illius cuius est forma.secundo,quod forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est. pag.325.col.1.li.55
Formis pluribus compositum in via sancti doct.quo constet ex vltima forma & composito ex materia & forma: vel formis præcedentibus vt ex proprio actu:& propria potentia. pag.331. col.2.lin.93
Formis diuersis quę sumantur secundum sanctum doc.& quomodo adinuicem prędicentur:per accidens autem in secundo modo.&c. pag. 332. col. 2. li.55
Forma nulla in homine stabilis est nisi aia intellectiua.p.333.c.1.li.86
Forma corporeitatis seu mixtionis præter animam intellectiuam an in composito esse dicatur.pag.334.col.1.li.44
Formam propinquam esse materię dupliciter contingit: vno modo quo ad vnionem: alio modo quo ad gradualem perfectionem. pag.ead.col.2.li.69
Formam vniri materię dispositę quadrupliciter intelligitur.pag.336. col.2 lin.56
Formarum genus triplex. pag.338.col.1.li.85
Formam educi de potentia materię secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit.pag.410.col.2.li.22
Formã p se causari aut à causa respici quid intelligatur.p.441.c.2.li.8
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam & proprietates personales & attributa:& reliqua. pag.146.col.1.li.78
Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint & quę inter absoluta & respectiua differentia sit.pag.126.col.1.li.74
Fortuitum vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum:quod tamen relatum ad causas superiores per se intentum est.pag.480. col.2.lin.15
Fortuna & casu in rebus inferioribus quædam apparent. pag. ead. col 2.lin.12
Futura tam necessaria quàm vt in pluribus quam in paucioribus in seipsis à solo deo cognoscuntur.pag.264.col.2.lin.88.
Futura necessaria cognoscũtur in suis causis ab angelo per certitudinem.pag.ead.lin.83
Futura dupliciter, scilicet secundum seipsa:vel secundum eorum rationes.pag.394.col.2.lin.90
Futura vt sic intellectu non nisi reflexe noscuntur. pag. ead. li. 92
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt: & scientiæ de eis esse non possunt. pag.ead.li.93
Futura dupliciter in seipsis vel causis & his vel necessarijs: vel vt in pluribus. pag.ead. li.fin.
Futura in seipsis à solo deo cognoscuntur propter æternitatis intuitum. pag.395. col.1.lin.1
Futura in causis necessarijs à nobis noscuntur. pag.ead.li.2.
Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem. pag.ead. li.3

GEnera de deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demonstratiua.s.& per reuelationem cognoscibilia.pag.1.col.2.li.8
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt. s. secundum totum id quod sunt:& secũdum rationem illius generis. p.15.c.2.li.5
Genus pro genere logico sumitur. pag.20.co.1.li.73
Genere in aliquo maxime tale est causa omnium aliorum quæ illius generis sunt. pag.15.col.1.li.93
Genere summum bonum quod sit:&quod simpliciter.p.30.c.1.li.48
Genus duplex ad fidem pertinentem.s.directe & indirecte. pag.166 col.1. lin.4
Genus actionis duplex scilicet immanentis & transeuntis:& alia multa de huiusmodi actionibus. pag.249. col.2.li.67
Genus duplex perfectionis in deo inuenitur:quædam sunt creaturis cõmunicabiles: vt sapientia,bonitas:quędam incommunicabiles vt infinitas, deitas. pag 256. col.2.li.66
Genere in quo causæ dilectio naturalis sit causa electiua. pag, 276, col.2 li.fin.
Genera entium duo sunt: quædam ad hoc primo instituta: vt sint, quamuis forte secundario alia representent & hæc vocamus res: quædam vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter: vt alia repræsentent & hęc vocamus intentiones rerum:& species intelligibiles: seu sensibiles. pag.257. col.2. li.1
Genere causæ materialis reductio tripliciter fieri potest. pag.322. col. 2. lin. 80
Generi humani multiplicatio an per se finis intentus sit vel nullum agens multitudinem numeralem per se inteudit.pa.431.co.2.li.63
Generatio,distinctio,& comparatio,quæ sint.pag.145.col.2.li.62
Generationis rationem quo pacto verbi processio in diuinis habeat. pag.ead.li.77
Generationis ratio quo pacto ad diuinam processionem applicetur. pag.146. col.1.lin.50
Generans omne quo pacto sibi simile generet. pag.148.col.1.li.19
Generationis de ratione sunt duo. s. distinctio suppositorum & formæ vnitas:quæ communicatur. pag.167.col.2.li.61
Generandi potentia diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo.pag.198.col.1.li.73
Generatiua potentia quo pacto diuina natura esse dicatur. pag.ead. col. 2. lin.12
Generans inter & genitum duo inueniuntur.s.conuenientia & distinctio. pag.199.col.1.li.53
Generatio in genere operationum vitalium cum non vitalibus communicantium an & quo pacto à sancto doctore posita sit. pag. 237.col.1.lin.4
Generatione prius esse imperfectius quomodo intelligatur.pa.370. col. 2. lin. 71
Generatio in statu innocentiæ per coitum, quo ad coniunctionem maris & fœminę fuisset,non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. pag.432. col.1.li.54
Geniti forma dupliciter,vno modo vt similis formę generantis,alio modo tacetur. pag.212.col.1.li.fin.
Glossa propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.pag.ead li.1
Graduentur ex quibus mouentia. s. fine forma & executione. pag. 108.col.2.li.24
Graduationes rerum quomodo fiant. pag. 251. col.1. li.82
Graduatio secundum causæ finalis ordinem quomodo fieri possit. pag.341.col.1.li.55
Gradus ipsarum rerum in triplici differentia esse dicuntur. pag.372. col. 2. lin.56
Gratia materiæ hęc duo mutuo se inferunt, A.est per suam essentiam bonum & A.est bonum per essentiam. pag.32. col.1.li.52
Gratiæ nouitas à gratia distincta non est: tanquam gratia noua esse possit.

possit, sed ad ostendendum tempus quando inuisibilis missio fit. pag. 107.col.2.li.22
Gratia quando pro gratuito dono sumatur. pag.281. col.2.li.21
Gratia merentis an sit necessario imperfectior gratia fruentis. pag. 282. col.2.li.25
Gratuitum dicitur, quod naturæ non debetur, sed gratis datur. pag.281. col.2.li.24
Gubernationis effectus principalis est vnus, generales sunt duo in particulari nobis innumerabiles existunt. pag.438. col.1.lin.65
Gubernationi diuinæ omnes subduntur. pag.ead.col.2.li.63
Gubernatione exiguntur duo. s. ratio & executio. pag. 439. col. 2, lin. 33
Gubernationis diuinę præter ordinem impossibile est quod aliquid contingat.pag.ead.col.2.li.95
Gubernationi diuinæ in generali nihil contra nititur: sed in speciali. pag.440.col.2.li.82
Gubernat deus omnia quantum ad rationem immediate, quantum ad executionem vero quędam mediantibus alijs. pag. 439. col. 1. lin.36

HAbere rationem causę finalis non sumitur identice:sed dupliciter scilicet in actu exercito & signato.pag. 28. col. 1. lin. 87
Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus,secus tamen in patria. pag.370.col.2.li.77
Habitus non per seipsum,sed per actum cognoscitur.
Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu in anima separata remanet. pag.397.col.2.li.90
Hęresis ad rationem in se sufficit:quod sit error in his quę fidei sunt: sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur. pag.166. col.2.li.23
Hæreticus an Damascenus fuerit. pag.176. col.2.li.92
Hypostasis diuina melius dicitur quod relationibus distinguatur quam per originem.pag.191.col.1.li.92
Hierarchia in qualiber sunt diuersi ordines. pag.455.col.2.li.1
Homo non naturaliter,sed obedientialiter in fœlicitatem ordinatur. pag.53. col.1.li.96
Homines quosdam deus reprobat, & quosdam prædestinat:vt sua bonitas repręsentetur:&per modum misericordię partitiuę,& per modum iustitiæ punitiuæ.pag.131.col.2.li.96
Homo tactu cæteris animalibus præstat.pag. 336. col.1.li.14
Homines inter meliorem habens tactum est melioris ingenij.pa.131. col.2.lin.16
Homo est liberi arbitrij. pag. 372. col.2.li.53
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, id est, terra aqua commista.pag.411.col.3.li.10
Hominis corpus fuit à deo immediate formatum. pa.ead.col.1.li.44
Hominis in productione scriptura speciali loquendi modo vtitur. pag.413.co.1.li.49
Homine est imago dei imperfecta.pag.415.col.2.li.21
Homine inuenitur dei similitudo per modum imaginis secundum mentem,secundum vero alias eius partes per modum vestigij. pa. 418.col.1.lin. 74
Homo primus non vidit deum per essentiam: sed secundum communem statum illius vitæ. pa.421.col.1.li.15
Homo primus cognoscebat deum altiore cognitione quam nos media.s.inter cognitionem patriæ & huius exilij.pag.ead.li.70
Homo primus angelos per essentiam videre non potuit. pa.ead. c.2. lin. 62
Homo primus habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis quam nos. pag.422. col.1.li.78
Homo primus omnium naturaliter scibilium scientiam habebat, supernaturalium vero quantum ad vitæ regimen opus erat:neutra autem nesciebat. pag.ead. li.94
Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quam nescitorum. pa. 423. col.1.li.86
Homo primus in gratia creatus fuit.pag.424.col.1.li.58
Homo in statu innocentiæ omnes virtutes aliqualiter habuit. pag. 427. col. 2. lin. 1
Hominis primi opera ex parte gratiæ efficaciora erãt.p.426.c.1.li.16
Hominis primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolute. pag.ead.lin.22
Hominis primi opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum. pag.ead.li.30
Homo non dominabatur angelis: sed animalibus imperando: plantis vero & inanimatis vtendo, absque tamen impedimento. pag. 427. col.1. lin.7
Homines inter necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse. pag.ead.li.77
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue non autem formaliter. pag.428.col.1.lin.14
Homines fuissent nati cum iustitia. pa.433.col.1.lin.23
Homo extra paradisum factus: & deinde in eo positus est:transferendus post vitam animalem in cœlum.pag.436.col.1.li.19
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum quo ad naturę gradum. pag.439. col. 1. li. 33
Homines indifferenter ad angelorum ordines assumuntur. pa.ead. lin. 71
Hominis per angelos illuminantur. pag.465.col.2.li.30
Homines ab angelis custodiri necesse est. pag.467.col.2.lin. 51
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiam deputantur.pa.468 col.1.lin.7
Hominum custodia est duplex particularis.s.& vniuersalis.pag.ead. lin. 84
Hominum custodia particularis ad infinitum ordinem angelorum tantum pertinet.pag.ead.li.89
Hominum custodia vniuersalis secundum diuersos ordines multiplicatur.pag.ead. col.2.lin.7
Homo duplicem statum habet.s.viæ & termini. pag.469.col.2.li.2
Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent. pag.ead.li.7
Hominem suum angelus custos nunquam totaliter dimittit.pag.ea. lin. 75
Homines in termino non habebunt custodes,sed congregantes aut punientes socios. pag.469.col.2.li.21
Hominum peccata omnia indirecte à dæmone causantur. pag.472. col.1. lin.10
Hominum omnia peccata directe à dæmone non causantur. pag. ead. lin. 21
Homines non possunt docere angelos: sed tantummodo eis loqui. pag.483.col.2.lin.14
Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo in quibus à brutis differt:sunt actus intellectus & voluntatis,tam eliciti quam imperati. pag.476. co.1.li.67
Humanum corpus deus instituit in optima dispositione secundum conuenientiam ad animam rationalem & eius opera.pa.412.col.1. lin. 72
Humidum radicale quonam modo à nutrimentali distinguatur.pag. 491. col.1. lin. 81

IDea inuenitur entis vnius & boni: ita quod illa est deus. pag.32. col.1. lin. 95
Idea boni quo pacto Aristoteles cum Platone conueniant.pag.ead. col.2. lin3
Idea vnius & boni omnia bona denominantur.pag.ead.lin.25
Idæ an ipsa diuina essentia existant vt est obiectiua rerum ratio & quomodo ipsę cum ratione se habeant & alia multa de ideis.pag. 90.col.2.lin.33
Ideas in mente diuina ponere necesse est. pag. 95.col.1.li.70
Idea significat formam rei alicuius præter rem ipsam existentem, pag.ead.li.75
Idea an ponatur vt exemplar: vel vt principium essendi. pag. eadem. lin. 93
Idea an sit essentia diuina.pag.ead.col.2.li.23
Idea quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. pag. 95. col.2. lin.62
Ideas plures ponere necesse est. pag. 96. col. 2. lin. 8
Idea significat essentiam diuinam exemplariter mutabilem. pag. 97. col.1. li.91
Ideas tam in artificibus quam in deo dupliciter intelligi contingit. pag. ead. col.2. li.16
Ideæ respectus quis & quomodo intelligatur.pag.ead.li.58
Idea secundum quod est omnium exemplar quæ à deo secundum quodcunque tempus fuerunt. pag.97.col.2.li.83
Idea vt ratio est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam speculatiue quam practice. pag. eadem. lin. 85
Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in prædicamento substantiæ. pag.ead. li.96
Identitas extremorum inter se an talis qualis est eorum in tertio, pag.152.col.2.lin.69
Imaginis conditiones quæ & vnde oriantur. pag.173.col.1.li.3
Imago in diuinis nomen personale est. pag.ead.lin.44
Imago est nomen proprium filij. pag.ead.lin.89
Imago trinitatis in creaturis rationalibus existit. pag. 218. colum. 1. lin. 56
Imago creationis in omnibus hominibus existit: recreationis in iustis tantum: similitudinis autem solum in beatis. pag. 417. col. 1. lin. 46
Imago naturę personarum imaginem non excludit:sed potius illam infert. pag.ead. col. 2. li.36
Imago trinitatis in mente primo attenditur secundum actum verbi & amoris: secundario autem & ex consequenti secundum potentiam:& præcipue habitus.pag.419.col 2.li.8
Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur aut nata est in deum ferri notitia & amore.ibidem.lin.81
Immutabile quomodo impropriè sumatur: & quomodo proprie. pag. 42. col.1. lin. 54
In,quid denotare habeat:cum dicitur lapis videtur in deo. pag. 85, col.1. lin. 25

Inclinatio naturalis,& natura quomodo sumatur. pag.275.colum.1. lin.50
Individuum quare individuum dicatur.pag.18.col.1.lin.67
Individuum substantiæ cum quibus conueniat.pagina 153.colum.2. lin.95
Individuationis causa an in materia recipiatur: vel non recipiatur. pag.18.col.1.lin.67
Indiuisibile actu tam secundum continuitatē quàm secundum diffinitionem et prius notum opposita diuisione. pag. 391. colum. 1. lin.55
Indiuisibile omnino scilicet actu & potentia est posterius naturaliter diuisibili.pag.ead.lin.88
Infallibilitas diuina quo pacto cum causa libera saluetur. pag.127. col.2.lin.18
Infinitum per essentiam quid significare habeat. pag. 34. colum.1. lin.2
Infinitum secundum essentiam ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.
Infinita deus an cognoscat.pag 88 col.1.lin.52
Infinitorum an scientia visionis sit.ibid.lin.61
Infinita propter quid deus absolute nouit: & propter quid scientia visionis existat.ibid.lin.88
Ingenitum esse est patris proprium.pag.168.col.2.lin.71
Ingenitum cum constet ex in, & genitum: vtrunque multiplex esse dicitur.pag.169.col.1.lin.23
Ingenitæ duæ personæ quare in diuinis esse non possint.ibidem lin.70
Innocentiæ in statu an defectus aliquis fuerit. pag. 419. colum.2. lin.80
Innocentiæ in statu ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.pag.430.col.1.lin.78
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.pag.117.col.1.liu.57
Intellectus creatus non humanus an possit absolute:sine per potentiam in alio siue in se videre per essentiam, id est intelligere quiditatem, ita vt complete determinate sciat quæstionē quid est de deo.pag.52.col.1.lin.87
Intellectus creatus an dei essentiam videre possit: & quorum hæc opinio fuerit.pag.53.col.1.lin.3
Intellectus creatus an naturaliter deum videre desideret. ibid.lin.83
Intellectus aliquis creatus est impossibile quòd per sua naturalia essentiam dei videat.pag.55.col.2.lin. 47
Intellectus creatus ad diuinam visionem lumine creato eget.pag. 57.col.1.lin.69
Intellectus creati augmentum ad videndum deum an sit extra totum ordinem connaturalium ad videndum deum. pag. eadem.colum. 2.lin.60
Intellectus cuiuncunque creato impossibile est deum comprehendere. pag.59.col.1.lin.72
Intellectus nullus creatus in deo omnia videre potest: sed iuxta deum videndi motum plura vel pauciora.pag.59.col.2.lin.35
Intellectus conceptus an aliud sit ab ipsa actuali intellectione. pag. 145.col.2.lin.88
Intellectu: à voluntate in quo actu differat. pagina 147. columna 2. lin.85
Intellectus agens possibilis nūquid in angelis esse dicatur. pag. 252. colum.2.lin.4
Intellectus noster quotupliciter cōsiderari possit. pag.195.colum.2. lin.39
Intellectus angelici species propter sui excellentiam, an sit ratio seu similitudo multorum distinctæ, quemadmodum essentia diuina est ratio omnium.pag.257.col.1.lin.72
Intellectui an accidat ab obiecto moueri.pag.258.col.2.lin.56
Intellectus angelicus an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.pag.285.col.2.lin.59
Intellectui angelico falsitas per se esse non potest, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. pag. 270. colum.1.lin.86
Intellectus & voluntas an & quomodo ad omnem veritatem determinate sint.pag.274.col.1.lin.23
Intellectus solus an & quomodo ad vnū determinatus sit. pag. 276. colum.2.lin.93
Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit: vno modo in actu primo,alio modo,in secundo,tertio modo,in particulari obiecto.pag. ead.lin.penul.
Intellectus an voluntatis respectu motor sufficiens existat: & quomodo mobile tali motori proportionari oporteat. pag. 295. colum.2.lin.83
Intellectus immobilitas quomodo sit cum voluntatis mobilitate. pag.ead.lin.94
Intellectus an semper esse apprehendat.pag.323.col.2.lin.83
Intellectu & homine quomodo vnio fiat:& quid vnio illa operetur. pag.326.col.1.lin.1
Intellectus ab anima an realiter secundum Thom. distinguatur vel secundum Scotum formaliter.pag.327.col.1.lin.79
Intellectus an essentia animæ abstractior sit. pagina eadem. colum. 2.lin.65
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus est impossibile. pag.329.col.2.lin.5
Intellectus de vnitate quemadmodum Auerroistæ inter se dissentiunt.ibid.lin.72
Intellectus in solo deo est substantia:in reliquis est potentia. pagina 349.col.2.lin.31
Intellectus noster est potentia passiua.pag.350.col.1.lin.3
Intellectus an sit potentia passiua,vel sit potentia pure passiua.pag. 550.col.2.lin. penult.
Intellectum agentem ponere necesse est. pagina 352. columna 2.linea.75
Intellectui agenti duo opera attribui possunt: vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu:alterum verò illuminare intellectum possibilem.ibid.lin.63
Intellectus est potētia nobilior simpliciter quàm voluntas.pag.362. col.2.lin.49
Intellectus agens secundum Durandum & Gofredum an de necessitate ponatur.pag.352.col.2.lin.93
Intellectus agens de quo philosophus loquitur: est aliquid animæ nostræ.pag.354.col.1.lin.94
Intellectum agentem quidam deum gloriosum intelligunt, qui verissime est intellectus simpliciter:& summè agens: sed extra propria, quæ nobis inquirimus.ibid.lin.vlti.
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea.pag.355.col.1.lin.55
Intellectus ex hoc quod reflexè respicit singularia an in eo memoria insit.pag.356.col.1.lin.94
Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. pag. 357. col.2.lin.85
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia à potentia:sed sicut actus à potentia.pag.359.col.1.lin.84
Intellectus speculativus & practicus nō sunt diuersæ potentiæ. pag. ead.col.2.lin.31
Intellectus mouet voluntatem finaliter. pagina 370. columna 2.linea.89
Intellectus coniunctus corpori possibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata.pag.381.col.1.lin.37
Intellectus noster an singulare per seipsum cognoscat.ibidem.col.2. lin.89
Intellectus iudicium ligato sensu impeditur.pagina 383. columna 1. lin.93
Intellectus iudicium cur ligato sensu fallatur. pag. eadem.colum 2. lin.26
Intellectus noster intelligit materialia à phantasmatibus abstrahendo.pag.384.col.1.lin.22
Intellectus agentis illuminatio super phantasmata an aliquid positiuum in eis ponat.ibid.col.2.lin.82
Intellectus nō potest multa per modum multorum intelligere. pag. 387.col.2.lin.fin.
Intellectus non intelligit componendo & diuidendo. pag. 388. colum.2.lin.95
Intellectus circa quod quid est nō fallitur nisi per accidens.pag.389. col.2.lin.8
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo, diuidendo, vel ratiocinando.ibid.lin.11
Intellectus non potest directe, & primo cognoscere singulare materiale.pag.391.col.2.lin.13
Intellectus non potest intelligere singulare in directe, ibid.lin.32
Intellectus noster an possit intelligere singulare in actu recto vel reflexo.pag.391.col.1.lin.68
Intellectus noster nec in actu, nec in habitu infinita intelligere potest:sed in potentia tantum.ibid.col.2.lin.72
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium quæ à materia abstrahuntur, & eis mediantibus possibilis intellectus intelligit. pagina 396. colum. 2. lin. 88. & de intellectu possibili. ibid. lin.90
Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur: dupliciter aliquid illuminare dicitur: vno modo vt in se lux quædam sit: & ex eo lumen diffusum maneat, alio modo vt in se lux non sit sed naturam actumque luminis tantum habeat scilicet esse quo alia videntur.pag.397.col.2.lin.2
Intellectu primum quod intelligitur est ipsum intelligere. pag. 398. colum.1.lin.68
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit, vno modo immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem: alio modo immediate aspiciendo ipsam speciem. pag.405. col.1.lin.26
Intellectus an ex inferiori aliquo semper decipiatur. pag. 423. colum.2.lin.42

Intellect

tellectum creatum deus vtroque modo mouet, scilicet dando virtutem:& dando speciem intelligibilem.pag.445.col.1.lin.35
Intellectiuum principium necesse est esse hominis formam substantialem.pag.325.col.1.lin.90
Intellectiuus appetitus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem:sicut cum appetit aliquid quia est bonum.pag.362.col.2.lin.penultima.
Intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso.pag.235.col. 1.lin.92.
Intelligere dei est eius substantia.pag.81.col.1.lin.47
Intelligere quo pacto in intelligente maneat.ibidem lin.86.
Intelligere quo pacto speciem intelligibilem consequatur. ibidem lin.91
Intelligere an sit ab anima,& an intellectus concurrat merè passiuè,& obiectum actiuè.pag.326.col.2.lin.82
Intelligat quo pacto homo per animā vt supergreditur.id est ipsam materiam non informet.pag.327.col.1.in.9
Intelligere an sit causaliter pati.pag.350.col.2.lin.24
Intelligere an pati formaliter sit.ibidem lin.95
Intelligere multa vt multa, & per multas species, & per modum vnius,& vnam speciem an idem dictu sit.pag.388.col.1.lin.33
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit, cur non statim positum in intellectu intelligitur.pag.398.col.2.lin.87
Intelligere per conuersionem ad superiora,nunquid ipsi animæ pręternaturale sit.pag.403.col.1.lin.29
Intelligere nec actio cuiusque creaturæ est eius substantia. pag.246 col.2.lin.43
Intelligere per species vniuersales, quid sit,& quotupliciter contingat pag.256.col.1.lin.80
Intelligere non solum est perfectio simpliciter.sed etiam intelligere omnia per vnum.pag.256.col.2.lin.76
Intelligendi modus per conuersionem ad superiora quo pacto nobilior esse dicatur: positiuè scilicet aut permissiuè.pag. 403.col.2 lin.66
Intelligibile dupliciter sumitur.pag.82.col.2.lin.19
Intelligibilis per seipsum conditiones..pag.258.col.1.lin.53
Intelligere ad hoc quod aliquid in actu sit quæ requirantur. ibidem lin.62
Intelligibile in actu:quod est effectus intellectus agentis, an priusquam species intelligibilis sit.pag.383.col.1.lin.58
Intelligibile an cōmuniter pro omni re materiali sumatur; & tunc primū est quærere:an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium ideſt sub hoc genere: quod intelligibile vocatur:secundum vero an sit pura potentia in genere intelligibilium ideſt entium materialium.pag.396.col.1.lin.1
Instans secundum an sit mora indiuisibilis in se: seu instantanea. pag.293.col.2.lin.42
Intentionale & cognoscitiuum quomodo distinguantur pag.257. col.2.lin.37
Inuidia in angelo nunquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.pag.287.col.1.lin.60
Irascibilis concupiscibilis dupliciter sumi possunt:vno modo vt sunt passiones:seu potentiæ sensitiuæ:alio modo vt absolutè significant vim, seu appetitum iræ.pag.274.col.2.lin.3
Irascibilis & concupiscibilis,superiori parti obediunt.pag.364. colum.2.lin.39
Iustitia commutativa an in deo sit.pag.122.col.2.lin.15
Iustitia dei conuenienter veritas nominatur.pag.123. col.2.lin.16
Iustitia dei quotupliciter dicatur.pag.374.col.1.lin.22
Lapidis natura cum nō inueniatur:nisi in hoc vel illo lapide existens:& scientia de rebus existat:oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem.pag. 331.col.1.lin.46
Latitudo insinuata in nominū cōmunicabilitate quænam sit. pag. 75.col.2.lin.53
Liber vitę in deo est notitia firmans:ac significatiua prędestinatorum. pag.235.col.2.lin.13
Liber vitæ propriè glorię vitam respicit.pag.136.col.1.lin.3
Libro vitæ secundum rei veritatem nullus deletur.ibidem lin.53
Libro vitæ secundum hominum opinionem aliqui delentur.ibidem lin.55
Libro vitæ deleri, vel non deleri non solum ad opinionem hominū referendum est: sed etiam quātum ad rem.pag.136.col.1.lin.76
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos extendatur.ibidem lin.84
Libertatis prima radix ratio esse dicitur:ita quod ex hoc primo alicui libertas inest.pag.373.col.1.lin.45
Libertas an primo in voluntate sit: & sit in voluntate primo formaliter:in ratione autem radicaliter: & quomodo Scoti motiuum solui possit.ibidem lin.57
Liberum dupliciter dicitur scilicet quo ad exercitium:vel quo ad actus specificationem:& eodem modo operatio.pag.275.col.1. lin.54
Liberum arbitrium est potentia.pag.373.col.2.lin.85
Liberi arbitrij rationi an naturalitas repugnet:& sic quod esse naturalis dicatur.pag.374.col.1.lin.22
Liberum arbitrium an ponatur habitus naturalis vel potentia naturalis.ibidem lin.28
Liberum arbitrium potentia appetitiua est.ibidem col.2.lin.69
Liberum arbitrium & voluntas non sunt duę:sed vna potentia.pag. 375.col.1.lin.27
Lignum vitæ an virtutis specificę & immortalitatis conseruatiuum erat.pag.429.col.2.lin.53
Lignum vitæ mortalitatem quodammodo causabat, non simpliciter.ibidem lin.2.
Litera in vna scripta scripturę non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus.pag.12.col.1.lin.2
Loca inter duo quęlibet diuisibilia esse infinita loca media,quonāmodo verum sit.pag.244.col.1.lin.59
Locum replere dicitur scilicet formaliter & effectiuè.pag.40.col.1. lin.69
Localis distantia an impediat cognitionem tam angeli,quàm animæ separatę.pag.266,col.1.lin.60
Loqui de ratione humana aliud est:& aliud loqui de propositionibus notis naturę humanæ.pag.10.col.2.lin.67
Loqui possunt angeli inferiores superioribus.p ag.452.lin.4
Locutio aliqua est angelis.pag.451.col.2.lin.40
Locutio nō fit per angelum deo: ordinando conceptum respectu dei actiuè.pag.453.col.2.lin.70.
Locutio fit per angelum deo ordinando conceptum suum respectu dei passiuè.ibidem lin.74
Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt. pagin. 454.col.1.lin.22.
Locutus an & quomodo deus ad angelos fuerit:& de qua locutione intelligatur.pag.453.col.2.lin.31
Lumen diuinę reuelationis ad aliquam scientiam dupliciter comparari potest.pag.5.col.1.lin.55
Lumen intentionale an sit habere.pag.306'col.1.lin.43
Lumē infusum nō numeratur inter species sed inter virtutes intellectuas:quia nō se habet vt ratio intelligendi:sed vt intellectum cōfortando efficaciam prestans.pag.445.col.2.lin.76
Lux non est corpus.pag.306.col.1.lin.8
Lux est qualitas actiua consequens substantiam corporis ex se lucentis.ibidem col.2.lin.65
Lux an pro luce spirituali vel corporali supponat.pag.307.col.2.lin. 50.
Magnitudo si infinita esset an essentiam infinitā haberet.pag.34 col.1.lin.88
Malū culpæ deus nullo modo vult:tamen vult per accidens malum naturalis defectus:& malū pœnæ.pag.118.col.2.lin.59
Malum culpæ an & quomodo bono diuino priuat.pag.119.col.1. lin.8
Mala culpæ quo pacto sint à deo permissa propter vniuersi confectionem.pag.118.col.2.lin.57
Malum quo pacto sit quædam absentia boni.pag.224.col.1.lin.22.
Malum inuenitur in rebus,sicut & corruptio.ibidem col.2.lin.1
Malum est in bono vt in subiecto.pag.225.col.1.lin.29
Malum totaliter bonum consumere non potest.ibidem lin.88
Malum omne in rebus voluntarijs:est pœna vel culpa.pag.220 col. 1.lin.49
Malum non habet causam formalem.pag.227.col.2.lin.10
Malum habet causam efficientem,non per se:sed per accidens. ibidem.lin.19
Malum non habet causam finalem.pag.227.col.1.lin.13
Malum actionis & malum rei diuersimode causantur.ibidem.lin. 23
Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam.pagin. 228.col.1.lin.74
Malum vnum summum primum principium omnium malorum nō datur sicut econtra datur vnum summum bonum. pag. 229.col. 1.lin.1
Malum actionis non reducitur in deum sicut in causam.pag.228. col.1.lin.63
Malum culpæ quomodo opponitur proprio bono increato: non vt in nobis:sed vt in seipso.pag.229.col.1.lin.88
Malum actionis quando dicitur quod non reducitur in deum:an intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantum in voluntarijs.pag.228.col.2.lin.7
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit:vno modo per simplicem presentationem obiecti:alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis.pag.449.col.1.lin.47
Mathematica cur prima bonitate bona non sint.pa.27.col.2.lin.2
Mathematica dupliciter sumi possunt,scilicet absolutè,& sub abstractionis modo.pag.27.col.2.lin.28
Mathematica formaliter loquendo cùm non sint nec actu:nec potentia & tamen rationem entis habent: cum ens nōn dicatur nisi de eo quod est in actu vel potentia:quomodo ista duo simul stant.pag.28.col.1.lin.59
Mathematica an ideo à fine abstrahant: quoniam abstrahunt à

Universidad de Deusto
Biblioteca

materia & motu. pag.17.col.2.lin.5
Materiæ nomine quid veniat. pag. 199. colum. 2. lin. 15. & pag. 199. col.2.lin.4
Materia quomodo per formam eōtrahatur sicut substantia.pag.199. colum.2.lin.5
Materiæ informitas an præcesserit duratione eius formationem: aut distractionem sed natura tantum.pag.301.colum.2.lin.53. & pag. 302.col.1.lin.55
Materia corruptibilium & incorruptibilium non est vna. pag. 302. col.2.lin.7
Materia secundum id quod est in potentia ad formam an sit in potentia ad omnes formas quibus communis est.ibid.lin.16
Materia an in cœlo esse dicatur: & an alterius rationis existat. pag. 303.col.1.lin.33
Materia cœli an sit simplex substantia corporea.ibid.col.2.lin.72
Materiæ vocabulum an sancto doctori defecerit:ex hoc quod dixit: quòd nomine corporis pars rei materialis intelligitur. pag. 319. col.1.lin.54
Materia prima quo pacto sit prima in potentia ad esse substantiale primitate intentionis vel executionis.pag.336.col.1.lin.73
Materiam ad formam deus immediate mouere potest. pag.444.colum.2.lin.in text.53
Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transformationem formalem.pag.462.col.1.lin.15
Materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata an ad certam quantitatem secundum se extendatur quamuis nobis incertam.pag.489.col.2.lin.61
Materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter deperdi potest: vno modo per partium variationem:alio modo in quantum perfecta animam participat.pag.491.col.2.lin.86
Materiam esse in deo est impossibile.pag.17.col.1.lin.90
Maxime esse tale in aliquo genere aliud est: & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis.pag.15.col.1.lin.9
Maxima quædam propositio de forma assumpta à sancto doctore, quo pacto vera sit.pag.57.col.1.lin.95
Mediatio an attendatur penes carere innouatione & veterationē:& tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cum æternitate conueniunt & in secundo cum tempore. pagina 46.colum.1. lin.95
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum vt præterita sunt.pag.355.col.1.lin.71
Memoria intellectiua non est alta potentia ab intellectu possibili. pag.356.col.2.lin.90
Mensuræ durationis secundum Scot.quot sint. pagina 47. colum.1. lin.50
Metaphoris quomodo vti Theologi dicantur.pag.11.col.1.lin.1
Metaphoris quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatem & vtilitatem.ibid.lin.38
Minimum in homogeneis substantiis potens per se existere an detur.pag.35.col.1.lin.21
Miracula dicuntur omnia quæ à deo fiunt præter causas nobis notas.pag.448.col.1.lin.53
Miraculum vnum est maius alio.ibid.lin.88
Miracula proprie dæmones facere non possunt. pag. 472. colum.1. lin.59
Miraculis dæmones large seducere possunt.ibid. lin.74
Misericordia maxime est in deo non secundum passionis affectum: sed secundum effectum.pag.123.col.2.lin.89
Misericordiam & iustitiam in quolibet dei opere inuenire oportet. pag.124.col.1.lin.14
Missio quo pacto in visibilem & inuisibilem distinguatur. pag. 205. col.1.lin.93
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens: sicut processio missi &c.pag.108.col.1.lin.37
Mobile aliquod an detur quòd non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum.pag.286.col.1.lin.21
Modus species & ordo, quid sint: & quomodo ipsis doctor sanctus vtatur.pag.19.col.2.lin.5
Modus in bono substantiali angelorum quomodo saluetur.ibidem. lin.penult.
Modus subsistendi vtera naturam specificam in diuiduis cōuenit substantiæ.pag.154.col.2.lin.59
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem.pag.275.col.1.lin.71
Modus essendi peccati in aliquo dupliciter contingit:aut scilicet secundum reatum:aut secundum affectum.pag.286.col.2.lin.2
Mouere dupliciter dicitur,scilicet finaliter & effectiue. pag. 370.colum.2.lin.89
Motus quilibet sicut habet proprium prius & posterius in seipso:ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus.pag.48.col.2.lin.95
Motus localis secundum sanctum doct. proprie loquendo substantiis spiritualibus non conuenit.pag.242.col.2.lin.73
Motus angeli necessario est in tempore.pag.245.col.1.lin.3
Motus angeli continuus est in tempore cōtinuo:motus vero discontinuus est in tempore discreto.ibid.lin.19
Motus angeli an & quo pacto non mensuretur tempore quod est primi motus mensura:sed alio siue cōtinuo:siue discreto de mente sancti doctoris.pag.246.col.1.lin.21
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis:vel alicuius mobilioris se:quidam autem per oppositum.pag.285.col.1.lin.36
Motus inferiorum corporum à corporibus cœlestibus causantur. pag.475.col.1.lin.32
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum vnam tantum tetigit:propter idololatriæ offensionem tollendam. pag. 312.colum.1.lin.19
Mulier conuenienter ex viro formata est magis quàm fœmina cuiuscunque animalis ex eo.pag.414.col.1.lin.78
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri.ibid.lin. 95
Multitudinē infinitam per se esse in actu est impossibile. pag. 36.colum.2.lin.70
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. ibid. lin.72
Multitudinem infinitam in actu siue per se: siue per accidens est impossibile.ibid.lin.76
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile.36.col.2.li.78
Multitudinis species an secundum numeri species existant. ibidem. lin.81
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur. pag.51.col.1.lin.14
Mundum semper fuisse demonstratione probari nō potest.pag.219. colum. 2.lin.6
Mundum incepisse sola fide tenetur.pag.220.col.1.lin.50
Mundus est tantum vnus.pag.223.col.2.lin.8
Mundus ab vno gubernatur.pag.437.col.2.lin.5
Mutatio ex nihilo & in nihilum an sit possibilis & quomodo. pag. 42.col.2.lin.71

NAtura & suppositum quomodo distinguantur. pag. 19. colum. 2. lin.57
Naturam supra alicuius aliquid esse dupliciter contingit. pag.57.colum.1.lin.82
Naturæ nomen quomodo sumatur.pag.74.col.2.lin.84
Natura nullum actum habere potest:nisi ille sit actio immanens aut transiens.pag.149.col.2.lin.1
Naturam participans aliquam quomodo sibi simile faciat:non producendo naturam absolute:sed applicando. pagina 216.colum.2. lin.74
Natura vna an per aliam determinabilis existat. pag. 259. colum. 2. lin.91
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse dicuntur, scilicet cognoscibiles tantū:& cognoscibiles & cognoscitiuæ per accidens.pag. 260.col.1.lin.19
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, scilicet vt cognoscibiles præcise:& vt cognoscentes cognitæ.ibid.lin.27
Naturæ possibilis de ratione an sit esse in particulari. pag. 381.col.2. lin.7
Naturæ rei materialis an possit vera & perfecta cognosci:absque eo quòd cognoscatur vt in particulari existens.ibid.lin.40
Naturam existentem in hac materia non potest in hoc,an sit à phantasmatibus abstrahere.pag.384.col.2.lin.15
Natura corporalis nata est moueri immediate à nō spirituali secundum locum.pag.462.col.1.lin.46
Naturalia omnia & humana, quæ fiunt hic per accidens,reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ: siue in aliquod intellectuale agens:pag.480.col.2.lin.69
Necessarium dupliciter sumitur.pag.1.col.1.lin.69
Necessarij ad finem dupliciter dicitur,scilicet ad esse & ad bene esse. ibid.lin.27
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis: quæ humanam quæstionem excedunt. pag.1.col.2.lin.1
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his: quæ de deo etiā naturali ratione inuestigari possunt. ibid.lin.2
Necessarium quomodo à possibili differat.pag.43.col.1.lin.16
Necessarium quomodo quendam veritatis modum significet. pag. 45.col.2.lin.67
Necessarium quomodo distinguatur.pag.365.col.2.lin.36
Necessarium dupliciter sumitur: vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter.pag.91.col.2.lin.34
Necessitas naturalis an auferat libertatem. pagina 367. columna 2. lin.84
Nihil præter deum ab æterno fuit.pag.219.col.1.lin.64
Nihil omnino in nihilum redigitur.pag.443.col.2.lin.76
Nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ quid intelligatur. pag. 1. colum.2.lin.78

Nominum

Nominum quædam important absolutum: quædam relationem. pag.32.col.1.li.81
Nominum de deo tria sunt genera:scilicet negatiua, relatiua & positiua. pa.66.co.1.li.67
Nomina dicuntur de deo substantialiter: imperfecte tamen. ibidem. col.2. lin.6
Nominibus deo attributis sunt duo.s.perfectio significata & modus significandi. pa.67.col.1.li.84
Nomina aliqua dicta de deo proprie & magis & prius dicuntur de deo quo ad rem significatam:nulla autem quo ad modum significandi.ibidem.col.2.lin.3
Nomina deo attributa non sunt synonyma. ibid. lin. 36
Nomina communia deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. pag.68.col.2.lin.3
Nomen sapientiæ absolute, quid significet.pag.69.col.2.li.59
Nomina non dicuntur de deo, & alijs pure æquiuoce. pag.70.col.1. lin.29
Nomina quæcunque sunt communia deo & creaturis de eis dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid.li.66
Nomina metaphorica quæ dicantur. pag.71. col.1. li.8
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de deo causaliter tantum de creaturis quàm de deo dicerentur.ibid.lin.25
Nomina an solum significent quod deus sit causa:vel quod sit essentialiter talis. ibid.li.71
Nomina communia prius dici de deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur. pag.71.col.2.li.4
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas: an ex tempore de deo dicantur. pag.72.col.1.li.14
Nomen omne significans naturam ab indiuiduo distinctam est communicabile proprie secundum rem vel secundum rationem saltem. pag.75. col.1. li.42
Nomen omne significans singulare est incommunicabile proprie: tam secundum rem quàm rationem:licet metaphorice communicabile sit. ibid.col.2.lin.1
Nomen omne significans formam non indiuiduam per aliud suppositiui: sed per seipsam secundum quod in se est incommunicabile proprie re & ratione quanuis re non metaphorice. pag. 75. col.1. lin. 7
Nomen deus est incommunicabile secundum rem: communicabile autem secundum opinionem:& secundum similitudinem. pag. 76. col.1. lin.28
Nomen aliquod diuinum si esset significans naturam illam inquantum hanc illud esset in communicabile proprie ad extra.ibid.li.55
Nomen deus de quibus verificetur. ibid. li.84
Nomen deus de tribus dicitur non vniuoce,nec æquiuoce,sed analogice.pag.76.col.2.li.30
Nomen qui est: est nomen dei maxime proprium triplici ratione. pag.77. col.1. lin.33
Nomen qui est: an sit deo maxime proprium prætet alia nomina. ibid. lin.72
Nomine scientiæ cognitio intellectiua certa & euidens. pag. 78. col.2. lin. penult.
Nomen hoc spiritussanctus est proprium diuinę personę procedentis per modum amoris ex accommodatione sacrę scripturæ.p.174 col.1.li.51
Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua & quædam adiectiua. pag.184. col.1. lin.11
Nomina abstracta pro personis supponere non possunt. pag.187. col.1.li.1
Nomina tam personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint: de essentia non prædicantur: si verò substantiua prædicantur de ea. ibidem.li.52
Nomina significantia originem diuinarum personarum quomodo significare habeant.pag.205.col.1.li.40
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur: secundi verò æternaliter tantum,primi vtroque modo.ibid.li.68
Nomine animæ quid veniat.pa.318.col.1.li.31
Nota de deo naturali lumine dupliciter sumuntur:vno modo secundum se:alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se,& vt crediti.pa.14.col.1.li.10
Notitia à qua conceptus procedit,triplex esse potest:iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur. pag.145.colum.1. linea.87
Notitia vniuersaliotis est prior notitia minus vniuersalis. pag.386. col.2.li.79
Notio quid sit,à quo intro ducta,& quo pacto à theologis sumatur. pag.163.col.2.lin.14
Notio in diuinis an ab eo,cuius est notio distinguatur. pag.164.col. 1.linea.1
Notiones sunt quinque.s.innascibilitas, paternitas, communis spiratio,filiatio & processio.pag.165.col.1.li.85
Notio sexta scilicet inspirabilitas, communis scilicet patri & filio cur non ponenda sit ibid.col.2.li.24
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter:& ita in infinitum augeatur.pag.36.col.2.li.39
Numerus ad visionem requisitus duplex,scilicet virtus visiua,& vnio rei visæ cum vidente.pa.53.col.2.li.84

OBiectio Scoti contra sanctum doctorem de diffinitione rationis inter paternitatem & spirationem.pag.166.col.1.li.32
Obiectiones Scoti in materia angelorum contra sanctum docto, quomodo soluantur.pag.239.col.2.li.2
Obiectiua pluralitas quomodo in intellectu diuino existat. pag.97. col.1.li.71
Obiectio in primo & ădæquato intellectus duo existunt ratio scilicet obiectiua:puta quod quid erat esse entis: & conditio obiectiua,scilicet ratio,seu modus quidditatis.pa.369.col.2.li.28
Obiectum intellectus nostri,nunquid infinitū compatiatur,vel illud in potentia tantum & quomodo.pa.392.col.2.li.72
Obiectum melius videri ab vno, quàm ab alio ex duobus oriri potest.pag.58.col.2.li.pen.
Occulta quę sunt nobis de deo quemadmodum magis sunt propria deo in cognoscendo,ita & in essendo.pag.7.col.2.li.2
Obstinatio an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo.pag.296.col.1.li.3
Omnia quæ in tempore fiunt an æternitati præsentia sint. pag.89. col.1.li.21
Omnia qui dicit nihil excludit.pag.125.col.2.lin.21
Omne quod quocunque modo à deo est quemadmodum necesse est esse.pa.209.col.1.li.33
Omnia esse creata à deo non solum est possibile, sed etiam necessarium.pag.213.col.2.li.91
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione secūdum quasdam rationes seminales producta fuerunt.pag.281.col.2.lin.74
Omne quod est secundum se totum actus an intellectum in actu sit. pag.303.col.2.lin.82
Omnia in esse à deo conseruantur: & hoc tam fide quàm ratione. pag.440.col.2.lin.63
Omnia à deo in esse non indirecte conseruantur.ibid.lin.73
Omnia conseruari egent à deo directe.ibid.lin.52
Operatio ita participata æternitate mensuratur. pagina 47. colum. 2.lin.92
Operatio intellectus vtrum sit omnium perfectissima:& vtrum conclusio sancti doct.quo ad hoc vera sit.pag.142.col.1.lin.60
Operationum quædam est vitalis:quæ scilicet est ab anima inquantum anima: & quædam non vitalis quæ, scilicet est à natura tantum: vt motus sursum vel deorsum. Item operationum vitalium quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus & aliquid proprium inquantum vitales sunt: quædam verò nihil cum non vitalibus commune habent.pag.236.col.1.lin.85
Operatio angeli circa motus continuitatem an sit vna vel plures. pag.242.col.2.lin.77
Operatio immanens dupliciter sumi potest,scilicet in communi puta intelligere, videre:& in speciali seu contractè: puta intelligere humanum,videre bouinum &c.pag.249.col.2.lin.72
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agēte à quo esse habet:quæ propositio cum sit sancti doctor. quomodo verificetur. pag.290.col.1.lin.86
Operatio prima angeli quo ad specificationē & actus rectitudinem an naturalis fuerit.pag.291.col.1.lin.82
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ ergo nec potentia operatiua:& an rationes Scoti contra hoc procedant.pag.339. col.1.lin.50
Opinio Aristotelis vtrum Platonis opinioni consentiat in materia de idea boni.pag.32.col.2.lin.3
Opinio Aristotelis de anima intellectiua: & discordia inter ipsum & sanctum doctorem.pag.38.col.1.lin.5
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis. pag.130.col.2.lin.91
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam:personam autem non esse essentiam an male adducta sit. pagina 189. colum.1. lin.36
Opiniones nunquid intellectus ab intelligibili patiatur. pag.351.colum.1.lin.10
Opiniones de angelis & anima.pag.357.col.1.lin.86
Opiniones multorum an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis. pag.362.col.1.lin.56
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione. pag. 375.colum. 2.lin. 32
Opiniones antiquorum quomodo anima corpora cognoscat. pag. 376.col.1.lin.91
Opiniones Philosophorum quomodo substāniæ immateriales à nobis cognoscantur:& intelligantur.pag.399.col.1 lin.92
Opiniones Philosophorum de felicitate.ibid.col.2.lin.60
Opiniones Philosophorum de gubernatione mundi. pag.437.col.2. lin.29

Opinio antiqua de operationibus ipsius dei.pag.446.col.1.lin.47
Opinio Platonis, Auicennæ, & aliorum de corporum actionibus. pag.473.col.1.li.67
Opiniones animones sint.pag.477.col.1.li.50
Opiniones an fatum concedatur.pag.480.col.2.li.50
Opiniones philosophorum & theologorum de his,quæ ad hominis actiones pertinent.pag.502.col.1.li.82
Opiniones de animarum creatione.pag.488.col.1.li.62
Oppositorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi potest: formaliter,scilicet & effectiuè: & multa alia circa istam conditionalem:si vnum oppositorum &c.pag.15.col.2.li.80.& ibid.li.88
Oppositum infinitum dupliciter contingit.pag.16.col.1.li.1
Oppositio relatiua an & quo pacto in deo existat. pag.152.colum.2. linea.2
Oppositio sola relatiua an in diuinis realiter distinguatur. pag.174. col.2.li.86
Opus creationis triplex.pag.311.col.2.li.52
Ordo rationis in quo consistat.pag.26.col.2.li.57
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest. pag.28.col.2. linea.82
Ordo articulorum sancti doct.an præposterus videatur. pag.67.col. 1.linea.45
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentiæ, an intelligatur & ipse ordo in finem,& peruentio ad finem an ordo tantum.pag. 125.col.2.li.62
Ordo originis an sit præcise id, quo realiter ipsæ processiones distinguantur.pag.147.col.1.li.1
Ordo in materia diuinarum personarum à sancto doctore in litera positus qualis sit,an scilicet quo ad nos,an secundum se. pa.544. col.2.li.94
Ordo naturæ in personis diuinis existit.pag.202.col.1.li.54
Ordinis de ratione an prioritas & posterioritas sit.ibid.li.90
Ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, & in ordine potentiæ, qui est ordo causæ materialis qualis reductio fiat. pag.322. col.2.li.56
Ordo tertius potentiarum animæ cur tribus sensibus attribuitur: non autem aliis potentiis in litera à sancto doctore enumeratis. pag.343.col.1.li.35
Ordo naturalis inter potentias est triplex,scilicet secundum causam actiuam,finalem,& materialem.pa.345.col.1.li.19
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse possit: vt patet de subiecto,passione &c.potest tamen esse durationis.pag. 350.col.1.li.61
Ordo quo in diuisibile à nobis cognoscitur ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est.pag.391.col.1.li.34
Ordines duo operationum in actione & passione intellectus attenduntur.pa.592.col.1.li.4
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum quomodo intelligatur. pag.396.col.1.li.41
Ordo in vniuerso duplex inuenitur intelligibilis scilicet & sensibilis: alter materialitate,alter autem materia constat.ibid.li.59
Ordo,affectio,& cognitio quid determinent. pag.405.col.2.li.fi.
Ordines multiplicantur secundum causarum multiplicationem.pag. 447.col.1.li.11
Ordo duplex est in rebus.ibid.col.2.li.3
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, scilicet actiuè & passiuè.pag.453.col.2.li.64
Ordo dupliciter distinguitur communis scilicet & specialis.pag.455. col.2.lin.71
Ordinum distinctio in angelis vnde sit.pag.456.col.1.lin.42
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiuè à gratia: inchoatiuè autem à natura. ibidé. linea.47
Ordo angelicus habet duo.pag.458.col.1.li.67
Ordines quo ad graduum distinctionem remanebunt.ibid.li.75
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebũt & partim non.ibid.lin.88
Ordinibus angelorum duo concurrunt, scilicet naturæ conditio,& dona gratiæ.pag.459.col.1.lin 27
Ordines dupliciter dici,quo ad naturam & quo ad gratiam.pag.eadem col.2.lin.35
Ordinatum ad deum vt finem ignotum ratione naturali cõsequendum,quibus egeat &c.pag.1.col.2.lin.35
Origo passiuè præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales.pag.192.col.2.lin.60
Paradisus locus est in Orientis parte constitutus. pag.434.col.1. linea.20
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundum primæ immortalitatis statum.pag.435.col.2.lin.25
Pars an naturaliter plus diligat totum quàm seipsam.pag.278.col.2. linea.14
Pars nulla est perfecta extra suum totum.pag.279.col.2.lin.20
Particularia ab illis denominantur.pag.32.col.1.lin.94
Passionum animæ aliæ circa bonum: aliæ circa malum: earum verò quæ circa bonum: aliæ circa bonum habitum vel suo tempore habendum: aliæ circa bonum non habitum, & tunc non habendum.pag.421.col.1.lin.8
Passionum duplex est modus: per modum præuenientis & impedientis: & per modum consequentis & obedientis. ibidem.linea.44
Passio dupliciter dicitur,scilicet propriè dicta & communiter. pag. 428.col.1.lin.75
Passione cõmuniter homo erat passibilis & anima & corpore:quoniam sentiebat.ibid.lin.83
Passione propriè homo & anima & corpore impassibilis erat: quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem. ibidem. linea.89
Pater est deus, pater est persona in diuinis cum dicimus quod prædicatum existat.pag.160.col.1.lin.92
Pater quod ad filium referatur, non vna sed duabus relationibus quomodo intelligatur.pag.164.col.2.lin.37
Pater est principium.pag.166.col.2.lin.65
Patri an principij nomen conueniat.ibid.lin.75
Pater est nomen proprium personæ patris.pag.167.col.1.lin.42
Pater in diuinis quid significare habeat:& quomodo sumatur. pag. 167.col.2.lin.29.
Pater de deo dupliciter dicitur, scilicet personaliter & essentialiter. ibidem.lin.80
Pater per prius in diuinis dicitur personaliter, quàm essentialiter. pag.168.col.1.lin.24
Pater quomodo plura principia dici possit.pag.178.col.2.lin.70
Pater voluntate concomitante filium genuit. pagina 194. colum.1. lin.45
Pater genuit filium natura non voluntate principiante: sed sic produxit creaturam.ibid.lin.55
Pater quomodo æqualis sit filio & æquetur.pag.201.col.1.lin.15
Pater quomodo nullo modo prior filio esse intelligatur. pag.202. col.2.lin.60
Pater est in filio & econuerso secundum essentiam, relationé,& originem.pag.203.col.1.lin.vlt.
Patrem esse in filio quotupliciter intelligi potest.ibid.col.2.lin.7
Patri mitti non conuenit, sed filio & spiritui sancto. pag.206.col.2. lin.64
Paternitas cum prædicatur de essentia: an sit prædicatio per se.pag. 187.col.1.lin.94
Pati causaliter esse nihil aliud est quàm ex passione causari. pag.351. col.1.lin.2
Peccator quomodo à diuina voluntate recedere videatur. pag.115. col.2.lin.42
Peccata omnia secundum reatum in angelis esse possunt. pag.286. col.2.lin.13
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud quàm superbia.ibid.lin.17
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis secundum effectum ibid.col.2.lin.56
Peccatum angeli an fuit ex parte electionis: & non ex parte rei electæ:vel fuit peccatum superbiæ.pag.287.col.1.lin.12
Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi: non cogens: sed quasi exhortationem inducens.pag.293.col.2.lin.14
Perfectio quid significet: & quomodo à sancto doct. sumatur. pag. 23.col.1.lin.8
Perfectio duplex,scilicet in esse & absolutè.pag.29.col.1.lin.97
Perfectionis quicquid est in inferiori an proportionaliter in superiori ponendum sit.pag.111.col.1.lin.63
Per se primo,secundum Philosophum quid significare habeat. pag. 17.col.2.lin.93
Perfectio prima vniuersi congruè septimæ diei ascribitur:vltima autem consummationi seculi.pag.315.col.2.lin.7
Persona significat in genere rationalium substantiarum quod hæc tria nomina,scilicet subsistentia:res naturæ & subsistãtia:seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. pag. 154.col.2.lin.pen.
Persona de deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. pag. 155.col.1.lin.21
Persona an significet perfectissimum in tota natura.ibid.lin.53
Persona diuina significat relationem per modum substantiæ, id est, hypostasis in natura diuina.pag.156.col.1.lin.42
Personam diuinam significare relationé dupliciter intelligi potest. ibidem.col.2.lin.40
Personæ diuinæ in diuinis quod nec relatio, nec substantia prima, aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur.pag.157.col.1.lin.3
Personæ plures in diuinis sunt.pag.158.col.1.lin.1
Personas tres necesse est tantùm in diuinis ponere.ibid.lin.10
Persona patris vna an referatur ad duas personas, scilicet filij & spiritus sancti non vna relatione.pag.164.col.1.lin.75

Perſon

Personæ nomen commune est tribus personis diuinis secundum rationem non sicut genus vel species: sed sicut indiuiduum vagum. pag.160.col.1.lin.43
Personæ diuinæ competit donum esse & dari. pag.181.col.1.lin.70
Persona est idem realiter quod essentia.pag.182,col.2.lin.26
Persona seu relatio non differt re vel ratione tantum ab essentia diuina.ibid.lin.53
Persona in diuina præter essentiam tribus cõmunem, & relationem ac originem cuique personæ propriam:an sit quædam entitas absoluta incommunicabilis: quæ diuinæ personæ constituiua est. pag.190.col.1.lin.14
Personis de diuinis dupliciter loqui possumus.pag.191.col.2.lin.5
Persona vna diuina an in alia secũdum relationem esse dicatur. pag. 204.col.1.lin.43
Personæ alicui diuinæ potest conuenire mitti.ibid.col.2.lin.94
Persona diuina inuisibiliter mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.pag.205.col.2.lin.5
Personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia,attributa,scientiam scilicet &voluntatem, habent causalitatẽ respectu productionis rerũ.pag.217.col.2.lin.88
Phantasmata diuersa eiusdem speciei quomodo in vno homine esse dicantur:cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodem esse non possint.pag.330.col.1.lin.52
Plantarum productio conuenienter tertia die facta est. pag. 311. colum.2.lin.12
Pluralitas duplex existit,scilicet materialis & transcendens. pag.158. col.2.lin.penult.
Ponere aliquid quid sit.ibid.lin.88
Possibile absolute quid sit:& quomodo distribuatur. pag. 138. col.1. lin.61
Potentia triplex esse dicitur.pag.2.col.1.lin.62
Potentia nulla in deo est.pag.116.col.2.lin.1
Potentia est duplex,actiua scilicet & passiua.pag.137.col.1.lin.8
Potentia passiua nullo modo in deo est.ibid.lin.11
Potentia actiua in deo maxime est.ibid.lin.13
Potentia dei est infinita.pag.137.col.2.lin.96
Potentiam dei fundari super esse infinito: & vniuersaliter perfecto quid ex hoc inferatur.pag.128.col.2.lin.97
Potentiæ distinguuntur per actus:& actus per obiecta. pag.195. colum.2.lin.61
Potentia dupliciter sumitur.pag.197.col.1.lin.45
Potentiam respectu actuum notionalium necesse est in diuinis ponere.ibid.lin.63
Potentia an & quorũ actuũ in diuinis ponatur.pag.197.col.2.lin.2
Potentia quòd in vnoquoque agente sit id:quo agens agit:quomodo verificetur.pag.198.col.1.lin.84
Potentia actiui & passiui,quæ in se claudat.pag.250.col.2.lin.3
Potentias plures in anima ponere necesse est. pagina 341. colum. 1. lin.5
Potentiæ diuersificantur secũdum actuum & obiectorum diuersitatem.ibid.lin.87
Potentias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. pag.341.col.1.lin.80
Potentiarum diuersitatis realis causa an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur.pag.342.col.2.lin.2
Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. pag. 343. col.2.lin.4
Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt in subiecto.ibid.lin.7
Potentiæ omnes animæ ab animæ essentia fluere dicuntur. pag.344. col.1.lin.59
Potentia vna animæ ab alia oritur.ibid.col.2.lin.penult.
Potentiæ imperfectiores à perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo.pag.345.col.1.lin.27
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali.ibid.lin.32
Potentiæ existentes in sola anima vt in subiecto corpore destructo remanent.ibid.lin.93
Potentiæ animæ secundum genus,quinque sunt. pag. 346. colum.1. lin.7
Potentiam quandam animæ appetitiuam ponere necesse est. pag. 361.col.1.lin.4
Practicum & speculatiuum quid sint:& quomodo diuidantur.pag.5. col.2.lin.vlti.
Prædestinatio est in deo.pag.128.col.2.lin 24
Prædestinatio quid proprie sit:& eius differentia.ibid.lin.90
Prædestinato non est aliquid in prædestinato: sed in prædestinante tantum.pag.129.col.1.lin.46
Prædestinatio est certa:non tamen necessitatem imponit. pag. 133. col.1.lin.92
Prædestinatione duo sunt,scilicet præordinatio & effectus. pag.135. col.1.lin.25
Prædestinatio, quo ad præordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur.pag.135.col.1.lin.29
Prædestinatus peccator secũdum aliquod tempus an sit neque beatus:neque malus.pag.121.col.2.lin.vlti.
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti à deo. pagina 130.colum.1. lin.44
Prædestinat cur deus istos: illos autem reprobat, sola dei voluntas est causa.pag.132.col.2.lin.82
Prædestinatum sicut omne ita omne prouisum infallibiliter euenit. pag.133.col.2.lin.4
Prædestinatorum numerus est deo certus:non solum formaliter sed & materialiter:non solum vt cognitus:sed vt electus & præfinitus. ibid.lin.88
Prædicationis modus medius inter vniuoca & æquiuoca. pag. 70. col.1.lin.89
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit. pag.39.col.1.lin.90
Præsentiarum enumerararum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint:& quæ ambiguæ.pag.238.col.1.lin.15
Præterita dupliciter sumitur, scilicet formaliter & denominatiué. pag.139.col.2.lin.46
Præterita non fuisse diuinæ voluntati non subiacet.ibid.lin.71
Primum quandoque sumitur vt notat ordinem prioritatis cæterorum efficientium respectu:quandoque sumitur vt significat secundum quod ipsum.pag.17.col.2.lin.12
Principio non conuenit perfectio.pag.23.col.2.lin.17
Principium quomodo confuse supponat.pag.179.col.1.lin.15
Priuatio quomodo magis & minus propter diuisionem suscipiat. pag.52.col.2.lin.64
Prius secundum sensum iudicamus magis commune quàm minus commune.pag.387.col.1.lin.5
Processio in diuinis quomodo sumatur:& multi alij termini. pagina 146.col.1.lin.86
Processio secundum actionem ad extra,an in infinitis creaturis sit propria.pag.145.col.2.lin.35
Processio duplex est.pag.143.col.1.lin.vlt.
Processionis amoris de ratione an sit in primo modo dicendi per se:an in secundo.pag.146.col.2.lin.15
Processio amoris in diuinis non est generatio. pag. 147.columna 2. lin.54
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species. ibid. lin.56
Processiones an propriis rationibus distinguantur. pag. 148. col.1. lin.50
Processio nulla in diuinis esse potest nisi verbi & amoris. ibid.lin.69
Processus sancti doctoris, scilicet sub communi se habere ad formam &c.an sophisticus videatur.pag.17.col.2.lin.80
Processus sancti doctoris de spiratione & processione: in diuinis personis an nullus sit.Et an contradictoria implicet. pag. 158. colum.1.lin.50
Processus sancti doctoris in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat.ibid.col.2.lin.92
Processus sancti doctoris secũdum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia an super aliqua ratione fundetur.pag.268.colum.2.lin.96
Processus sancti doctoris artic.5.quæst.85.an sit sophisticus & secundum accidens peccet.pag.387.col 1.lin.47
Processus sancti doct.an intentum habeat:quando dicit quòd intellectus noster cum rebus generalibus proportionaliter similitudinem habet.389.col.1.lin.19
Processus sancti doctoris à destructione antecedẽtis ad destructionem consequentis quomodo valeat.pag.242.col.2.lin.6
Producto alicui potest dupliciter cõuenire produci necessario à pluribus personis diuinis.pag.174.col.2.lin.5
Processus sancti doctoris circa species intelligibiles ab immaterialitate absolute ad immaterialitatem talem: qualis: an in materia angelorum sibi contrarius videatur.pag.330.col.2.lin.24
Progressus sancti doct.an diminutus videatur in omissione difficilis quæstionis, Nunquid ipsa anima per species intelligat. pag. 377. col.2.lin.59.
Proportio inter lumen gloriæ,& diuinam substantiam quid sit. pag. 58.col.2.lin.3
Proportio inter genus humanũ & vniuersum elicita ex ratione sancti doctor. quomodo valeat:& alia quæ fuerunt impugnata. pag. 132.col.1.lin.37
Proportionalis similitudo sancti doct. quomodo declinet à forma intelligibili ad bonũ per illam apprehensum.pag.110.col.1.lin.80
Propositio illa sicut obiectum ad potentiam: ita subiectum ad scientiam,quomodo intelligatur.pag.8.col.1.lin.93
Propositio per se nota dicitur: quæ ex solis propriis terminis nota est:euidentia certa & infallibili.pag.12.col.1.lin.86
Propositio per se nota cur per se dicatur, videlicet an quemcunque alium modum excludat:& quomodo.pag.12.col.2.lin.18
Propositio omnis:cuius prædicatum cadit in ratione subiecti in via sancti doct.est per se nota:sed non econuerso.ibid.lin.37

Propositio ista, Primum est causa medij: quomodo intelligi habeat. pag. 13. col. 2. li 91
Propositio ista, Nullum corpus mouet non motum quomodo intelligatur. pag. 16. col. 2. li. 34
Propositio ista, Præexistere in virtute causæ agentis: non est præexistere imperfectiori: sed perfectiori modo: quomodo intelligatur. pag 24. col. 1. li. 48
Propositio per se nota quotuplex sit. pag. 12. col. 1. li. 87
Propositio ista, Deus est: est per se nota: secundum tamen se: non nobis. pag. 13. col. 1. lin. 4
Propositio ista, Deus est: quibus vijs probetur. pag. 14. col. 1. li. 87
Propositio ista, Agens oportet coniungi ei: in quod mediate agit: quomodo vera sit. pag. 39. col. 1. li. 58
Propositio ista, Sicut res intelligitur: ita & nominatur: quomodo distinguatur. pag. 65. col. 1. li. 70
Propositiones affirmatiuę verę de deo formari possunt. pag. 78. co. 2 lin. 2
Propositio ista, Quicquid deus sciuit &c. quomodo vera sit. pag. 93. col. 2. lin. 2
Propositio ista, Quæcunque deus scit: de necessitate scit: quomodo intelligatur. pag. 113. col. 1. lin. 32
Propositionum quatuor sancti doct. differentia. pag. 114. col. 2. li. 78
Propositio ista, Quicunque intelligit: ex hoc ipso quod intelligit: procedit aliquid intra ipsum quomodo intelligatur. p. 143. c. 2. l. 82
Propositio ista, Conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua: & eius notitia procedit: qualiter intelligatur. pag. 144. col. 1. lin. 37
Propositiones improprię non sunt in diuinis extendendę, sed exponendæ. pag. 162 col. 1. li. 57
Propnsitio ista, Deus non genetat, an vera sit. pa. 185. col. 1. li. 93
Propositio ista, Defectus assimilatur formæ agentis: per quam agit: quomodo vera sit. pag. 194. col. 2. li. 74
Propositio ista, In quocunque genere perfectum inuenitur: in eodem debet perfectum præexistere: quomodo verificetur. pag. 234. col. 2. lin. 83
Propositio ista, Angelus est in loco per modum continentis perfecti: an necessaria esse videatur. pag. 242. col. 1. lin. 63
Propositio causalis sancti doct. quod continuitas ex magnitudine: seu spatio in motum redundet: per hoc quod mobile illi magnitudini commensuretur: an vera sit. ibidem. col. 2. lin. 14
Propositiones istę sancti doct. Impossibile est aliquid in aliquo tempore quiescere: & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere & omne quiescens in aliquo tempore: in quolibet instanti illius temporis eodem modo se habet: an gratia formæ vel materiæ verę sint. pag. 245. col. 1. lin. 34
Propositiones sancti doct. circa probationem intellectionis: seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt: formaliter. f. aut materialiter. pag. 246. col. 2. lin. 67
Propositio ista sancti doct. Nihil aliud ab actu puro est actualitas: an & quo pacto probetur & verificetur. ibid. col. 2. lin. 93
Propositio ista sancti doct. Intelligere subsistens non potest esse nisi vnum: an vera sit. pag. 247. col. 2. lin. 48
Propositione in ista sancti doc. Quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum de quali abstracto intelligatur. ibid. lin. 71
Propositio ista sancti doct. Diuersitas actuum potentiarum diuersitatem exigit, quomodo intelligatur. pag. 250. col. 2. li. 53
Propositio ista sancti doct. Quanto angeli deo similiores existunt tanto per pauciores species intelligunt: an vera sit. pa. 256. c. 1. li. 91
Propositio ista sancti doct. Quæ sunt dispersa in inferioribus: in superiori adunantur, quomodo intelligatur. pag. 262. col. 1. lin. 95
Propositio ista, Vnumquodque est intelligibile in actu: secundum quod eius similitudo est in intellectu: an & in quibus locum habeat. pag. 267. col. 2. li. 1
Propositio ista sancti doct. Semper prius saluatur in posteriori: quomodo sumatur. pag. 275. col. 2. lin. 43
Propositio ista sancti doct. Vnumquodque: quod est alterius: magis diligit ipsum quàm seipsum: quomodo saluetur. pag. 278. col. 1. lin. 42
Propositio ista, Omnis virtus: quæ non est sua regulata rectitudine actus declinare potest: an falsa sit. pa. 285. col. 2. lin. 56
Propositio ista, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum: oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere: quomodo verificetur. pag. 342. col. 1. lin. 68
Propositio ista sancti doct. Medium & conclusio ad eandem potentiam pertinent quomodo intelligatur. pag. 358. col. 1. li. 95
Propositio ista sancti doct. Actus rationis de vno in aliud procedens hoc de principio seu medio ad conclusionem est vt motus quomodo intelligatur. ibid. col. 2. li. 85
Propositio ista, Vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis quæ ad actionem ipsam an vera sit in formis voluntarie principiantibus. pag. 378. col. 1. li. 41
Propositio ista sancti doct. Quod ad omne opus melius vtro per alium virum adiutorium præstatur quàm per ipsam fœminam: generatione tamen excepta an vera sit. pa. 413. col. 2. li. 91
Proprietates esse in personis: transitiue & intransitiue intelligi potest. pag. 189. col. 2. li. 2
Proprietates sunt personæ: & in personis. ibid. col. 1. li. 88
Propositio ista sancti doct. proprietates constituunt personas seu secum supposita ferunt inquantum sunt ipsæ personæ: an singularis sit. pag. 192. col. 1. li. 66
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat. pag. 164. col. 1. lin. 55
Proprie dupliciter capitur: vno modo vt distinguitur contra communiter: alio modo vt distinguitur contra metaphorice. pag. 67. col. 1. lin. 12
Proprium & per essentiam quomodo distinguantur & determinentur. pag. 31. col. 1. li. 40
Proprium quomodo sumatur. pag. 77. col. 1. li. 3
Prouidentiam esse in deo necesse est. pag. 125. col. 1. li. 1
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent: non tantum in vniuersali: sed etiam in singulari. ibid. col. 2. lin. 51
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit: non autem omnibus. pag. 127. col. 1. li. 79
Prouidet omnibus deus immediate quo ad ordinis rationem. ibid. lin. 2
Prouidet deus per aliqua media quantum ad executionem. ibidem. lin. 3
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem: non ad quoslibet actus sed puerilis conuenientes. pag. 432. col. 2. li. 5
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia. pag. 433. col. 1. li. 86
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. pag. 434. col. 1. li. 17
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. ibid. lin. 43
Punctum motum sicut dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: ita nunc stans dicitur causare æternitatem: non in esse reali: sed in esse cognito. pag. 45. col. 1. lin. 74
Qualitas in anima posita secundum Scotum corpus passibile præseruare non potest: quin ipsum patiatur. pa. 428. c. 1. li. 43
Quantitas duplex: molis. f. & perfectionis. pag. 32. co. 2. li. vlt.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem. pag. 36. col. 1. li. 25
Quantitatis passio an infinitum sit. ibid. lin. 76
Quantitas secundum rem an in deo sit. pag. 153. col. 1. lin. 24
Quatuor concreata esse dicuntur. pa. 305. col. 2. li. 33
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica: quę non dicuntur ad illud secundum nomina generica. pa. 192. col. 2. lin. 9
Quæstio quid est, quando sequatur quæstionem an est. pag. 14. col. 1. lin. 63
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de naturæ diuinæ perfectione. pag. 24. col. 2. lin. 89
Quæstio de bono in communi cur à sancto doctore fiat. pag. 25. col. 2. lin. 18
Quęstio de necessitate scientię: vel prescientię dei futurorum respectu quompliciter discuti possit. pag. 90. col. 2. li. 79
Quæstio quæ à Scoto mouetur circa voluntatem absolutam & nostram. f. quo ad habitudinem voluntatis absolutę volitorum respectu. pag. 366. col. 2. li. 85
Quæstio quæ à sancto doct. mouetur de cognitione omnium eorum: non autem de coguitione simpliciter an sit contrariaquęstioni quam mouet de omnium cognitione simpliciter. pag. 377. col. 2. lin. 5
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum: qui naturaliter ordinati apparent. pag. 15. col. 2. li. 59
Quidditas quæcunque vel natura quantumcunque secundum rationem quidditatiuam actualis sit: relata tamen ad esse potentiæ rationem habet. pa. 20. col. 1. li. 11
Quidditatem singularitatem existentiam seu coniunctionem vnius cum altero in rerum natura & durationem talis existentiæ seu coniunctionis in rebus esse: certum est. pag. 263. col. 2. li. 47
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus: sed aut verus: aut nullus. pag. 106. col. 1. li. 3
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur. ibidem. lin. 84
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus vel ens. pag. 381 col. 2. lin. 2
Quidditas rei materialis supponitur obiectum & motiuum & adæquatum intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto. pag. 392. col. 2. lin. 82
Qui est deo attributum quotupliciter considerari potest. pa. 77. co. 2 lin. 62
Quod vere est nulli accidit vnioce sumptum: secus autem analogice. pag. 22. col. 1. lin. 12
Quod & quo in materia idearum quomodo intelligantur. pag. 96. col. 2. lin. 76

Ratio

Ratio formalis obiecti in scientia est duplex: altera scilicet obiecti vt res: altera obiecti vt obiectum: vel altera vt quæ: altera sub qua. pag. 4. col. 2. lin. 46
Rationes duæ formales licet se habeant cõuertibiliter vt subiectum & passio: non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent. pag. 1. col. 1. lin. 89
Ratio humana quid sit & quotuplex. pag. 10. col. 1. lin. 80
Rationes sancti doctoris quinque viis probantes deum esse: ad quid concludendum: afferri possunt. pag. 14. col. 1. lin. 97
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata. pag. 67. col. 2 lin. 80
Ratio eadem est quo ad casus agentes & formales quo ad vniuersalem extensionem. pag. 115. col. 2. lin. 26
Ratio ista sancti doctoris forma alia si præter animam intellectiuam præexisteret: anima non daret esse singulariter &c. an procedat: & an Scoti motiuum contra ipsam valeat. pagina. 333 colum. 1. linea. 88
Ratio sancti doctoris in responsione ad quartum &c. nunquid euacuet vim argumenti Auerrois: vel in æquiuoco laboret. pag. 330. col. 2. lin. fin.
Ratio sancti doctoris ad probandam causalitatem subiecti proprij accidentis respectu: an & quomodo valeat. pag. 344. colum. 1. linea. 88
Ratio sancti doctoris ad probandam intellectus posibilitatem: quoniam non semper perfectus est an vera sit. pag. 352. colum. 2. linea. 38
Ratio sancti doct. ad probandam intellectus posibilitatem quantum valeat. pag. 352. col. 1. lin. 64
Ratio sancti doct. probantis: quòd facere intelligibilia in actu sit opus nostrum: an vera sit. pag. 354 col. 2. lin. 83
Ratio sancti doctoris circa memoriam intellectiuam an sequatur: quòd nulla sit diuersitas specifica intet quoscunque intellectus formaliter sumptos: nisi inter agentem & posibilem. pag. 356. col. 2. lin. 91
Ratio inferior & superior apud Augustinum non sunt diuersæ potentiæ: sed officiis & habitibus distinguuntur. pag. 358. colum. 1. lin. 30
Ratio veri an sit nobilior ratione boni. pag. 368. col. 2. lin. 79
Ratio boni an sit obiectum intellectus: bonum autem ipsum obiectum voluntatis. pag. 369. col. 1. lin. 11
Rationibus in æternis omnia dupliciter cognoscuntur, scilicet obiectiue: vel causaliter. pag. 379. col. 2. lin. 95
Rationibus in æternis obiectiuè secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia: sed bene anima beata. pag. 380. col. 1. linea. 1
Rationibus in æternis causaliter: sed non solis anima non cognoscit omnia. ibid. lin. 8
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt. pag. 474. col. 2. lin. 12
Ratio sancti doct. quæ probat in materia intellectionis angelorum: ordinum naturalium habere: vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas &c. corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones, an probet. pag. 254. col. 2. lin. 25
Ratio sancti doct. an sufficiens sit: quæ probat quòd necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorũ effectuum actiuum esse. pag. 475. col. 1. lin. 43
Realis distinctio est in deo secundum rem non absolutam: sed relatiuam. pag. 152. col. 2. lin. 1
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur. pag. 92. col. 2. lin. 7
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animæ pertinens: consequens accipiendum est: non secundum esse quod in se habet: sed in ipsa anima: quomodo intelligatur. pag. 91. col. 2. linea. 74
Regula subiectioni: defectus non est culpa: sed eam culpa sequitur, quomodo intelligatur. pag. 228. col. 1. lin. 36
Relatio quando est res naturæ: & quando non: & alia multa de relatione. pag. 72. col. 1. lin. 65
Relationes quædam sunt in diuinis realiter. pag. 149. col. 2. lin. 7. & multa alia dubia de ipsis relationibus eadem. ibid. lin. seq.
Relatio non omnis an sit in intellectu, vel aliqua voluntate: aliqua verò ab imaginatiua. pag. 150. col. 1. lin. 76
Relatio identitatis specificæ, seu generice, est relatio realis mutua. ibidem. col. 2. lin. 43
Relatio quomodo distinguatur. pag. 399 col. 1. lin. 83
Relatio realiter in deo existens est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. pag. 150. col. 2. lin. 81
Relationis esse, & esse essentiæ in deo est omnino vnum & idem. ibid. lin. 89
Relatio quo pacto à fundamento distinguatur. pag. 151. col. 1. lin. 5
Relatio an imperfectionem dicat. pag. 152. col. 1. lin. 75
Relationes reales tantùm quatuor fiunt in deo. f. paternitas, filiatio, spiratio & processio. ibid. col. 2. lin. 86
Relationi vni secundum speciem an duæ secundum speciem correspondere possint. pag. 164. col. 2. lin. 52
Relationis nomine quid sanc. Tho. intelligere dicatur. pag. 190. col. 1. linea. 92
Relatio & origo an in modo significandi differant. ibid. lin. 5
Relatio quoniam actum consequitur, an hypostases distinguere habeat. pag. 190. col. 2. lin. 84
Relationibus personas constitui inquantum sunt ipsæ personæ quid significetur. & quam vim habeant illa verba: cum ista propositione adiuncta abstractum & concretum &c. pag. 191. col. 2. lin. 25
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalem, & quid dictio aliud significet. ibid. col. 2. lin. 52
Relatio in via sancti doct. an personæ constitutiua sit. pag. 193. col. 1. linea. 26
Relationes actus notionales consequuntur. pag. 192. col. 2. lin. 48
Relatio dependentię ad deum in qualibet creatura quid sit. pag. 214. col. 2. lin. 3
Relatiui specifica ratio quomodo in esse ad aliud consistat. pag. 164. col. 1. lin. fin.
Relatiuum vnum quonam pacto in alio esse dicatur. pag. 204. col. 1. linea. 41
Repræsentari distinctè non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur: qua formaliter in suo proprio, & essentiali esse constituitur. pag. 261. col. 1. lin. 19
Repræsentatiuum quantum contingit esse: tantum contingit esse ipsam cognitionem. ibid. lin. 56
Reprobat aliquos deus. pag. 129. col. 2. li. 15
Reprobatio quid sit, & quo pacto sancti doct. ratio intentum inferat. ibid. lin. 45
Reproborum numerus non est omnino certus. pag. 134. col. 2. li. 25
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicuntur. pa. 11. col. 2. li. 44
Res an sit causa finalis in intentione, an in executione. pag. 28. col. 2. linea. 6
Res diuersorum generum nullo modo cõparabiles dicuntur: quando vt sic accipiuntur. pag. 31. col. 1. li. 18
Res perfecta dupliciter dici potest. f. simpliciter, & secundum quid. ibidem. col. 2. lin. 90
Res graduatur ex suis essentiis in perfectione simpliciter non completiue, sed radicaliter. pag. 32. col. 1. lin. 26
Res nulla alia à deo est infinita simpliciter: quamuis secundum quid infinita esse possit. pag. 34. col. 1. lin. 40
Res pro re subsistente: cuius tantum est esse proprie loquędo quando sumatur. pag. 44. col. 2. lin. 94
Res vt in speculo voluntatio, an in ipso deo existant. pag. 60. col. 1. linea. 21
Res sunt in deo propriè vt in causa: metaphoricè autem vt in speculo. ibidem. lin. 56
Rerum causalitas dupliciter considerari potest. f. primo secundum se: alio modo vt est qualitas. pag. 85. col. 2. lin. 81
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant: vt tamen artificiales ab humano. pag. 104. col. 1. lin. 95
Res sicut se habet ad esse, ita & ad cognosci. pag. 106. col. 1. lin. 58
Res eadem melior formaliter fieri non potest. pag. 140. col. 2. li. 77
Res eadem potest fieri melior accidentaliter. ibid. lin. 81
Re qualibet à deo facta: adhuc aliam meliorẽ facere potest. ibid. li. 85
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis. pag. 200. col. 2. lin. 39
Res per essentiam vocatur, quando tres cõditiones habet. pag. 209. col. 1. lin. 93
Rerum distinctio seu multitudo est ex intentione primi agentis: qui est deus. pag. 222. col. 1. lin. 79
Rem locatam præsentem esse in loco, quot modis ex sensibilibus imaginamur. pag. 237. col. 2. lin. 87
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua, & diffinitiua. ibid. li. 92
Re in qualibet duo sunt. f. quidditas, & existentia. pag. 369. col. 1. li. 93
Res cuius species intelligibilis est similitudo: est quod primò intellectus intelligit. pag. 385. col. 2. lin. 62
Rem eandem non contingit melius intelligere si ly melius, actum ex parte obiecti determinet. pag. 390. col. 2. li. 64
Rem eandem melius intelligere cotingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet. ibid. li. 74
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis deus conseruat. pag. 442. col. 2. lin. 91
Res in duplici ordine existunt: quædam sunt quibus creati conuenit per se: quædã verò quibus per accidens cõuenit. pag. 443. c. 1. li. 65
Res omnis naturalis accipiendo rem vt contra cocurium distinguitur: an habeat causam: ex qua necessario fiat. pag. 480. col. 1. lin. 8
Rebus in inferioribus quædam à casu & fortuna facta apparent. ibid. col. 2. linea. 12

Sacra doctrina vt est, vna pro tota scientia theologica sumitur: & supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. pag. 4. colum. 2. linea. 5

Sacra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quam sint physicę scientiæ:& an contineat conditiones speculatiuas: & practicas formaliter. pag.6. col.2. lin.67
Sacra doctrina quomodo maxime sapientia inter omnes humanas sapientias existat non solum in genere sed simpliciter: & quomodo ly simpliciter capiatur. pagina 7. columna 1. linea 90
Sacra doctrina quod de deo propriissime consideret:& consequenter secundum quod est altissima causa: quomodo probetur. ibid. lin. 95
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt est conclusionum sum habeat.pag.2.col.2.li.82
Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ dei, & beatorum. pag.3.col.2.lin.67.
Sacra doctrina credit principia sibi à deo reuelata. pag.3. col.1. linea 70
Sacra doctrina est scientia vna.pag.4.col.2.li.31
Sacra doctrina omnia considerata an in vna formali ratione conueniant,id est,diuina reuelabilitate. pag.5.col.2.li.40
Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua omnibus speculatiuis : & secundum quod practica omnibus practicis. pag. 6.col 2. lin.62
Sacra doctrina est maxima sapientia inter omnes sapientias humanas non solum in genere:sed simpliciter. pag.7. col. 1. li.89
Sacra doctrina non arguit ad principia:sed ad conclusiones ex principijs. pag.9. col.2. li.62
Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius: si eius aliquid concedant. ibid.lin.65
Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negãtes principia: & nihil eius omnino concedentes.ibidem.lin.65
Sacra doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia.pag.11.col.1.lin.1
Sacra doctrina sub vna litera plures sensus habet , scilicet literalem, & spiritualem.ibid.col.2.li.4
Sanctus doctor cur sæpissime multa dicat , quæ ipse non probat. pag.264. col.2.li.90
Sancti si vident omnia quæ hic aguntur:an vana videatur specialis q. sancti doct. an sancti videant orationes nostras ad se directas.pa. 408.col.2.lin.27
Sapientia dei sicut est causa distinctionis rerum: ita & inæqualitatis. pag. 223. col. 1. lin. 7
Sapientiæ nomen quid importet. pag.7. col.1. lin.87
Sapientię nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quandoque importat. ibid.lin. 80
Scibilium limes in vna scientia quid sit.pag.9.col.2.li.22
Scientia physica:seu naturalis dupliciter dici potest,scilicet obiectiue & essectiue. pag.1.col.1.lin.73
Scientia vt est intellectualis virtus , quomodo sumatur. pag.2.col.2 lin. 78
Scientię absolutę de ratione:vt distinguitur contra alios habitus:seu virtutes intellectuales est habere conclusiones in principijs visibiles.pa.3.co.1.li.5
Scientia est duplex.f.subalternans,& subalternata. pa.2.col.2.lin.93
Scientia subalternans,& subalternata, quam euidentiam conclusionum in seipsis habeant:& fere totam materiam scientiarum subalternantium, & subalternatarum. pag.3. col.1.li.16
Scientiæ subalternatæ, quæ concurrant. pag.3. col.1.lin.66
Scientia an virtute in principijs contineatur.pag.9.col.1.lin.39
Scientia dei nullo modo discursiua est. pa.85.col.2.lin.14
Scientia dei est causa rerum. ibid. lin.77
Scientia dei causa est non nisi voluntate adiuncta.pag.90.co.2.li.76
Scientia dei quæ est prima an necessaria sit. ibid.lin.71
Scientia dei non est variabilis. pag.93. col.1. lin.96
Scientia quædam est speculatiua tantum: quædam practica tantum: quædam secundum quid practica : & secundum quid speculatiua. pag. 94. col. 1.lin.23
Scientia dei de seipso est speculatiua tantum.ibid.col.2.lin.3
Scientia de alijs à deo speculatiua est & practica.ibidem.lin.4
Scientia dei dupliciter loqui potest:absolute & respectu sciti.ibi.li.33
Scientia non omnis infusa specie ab acquisita distinguitur , sicut nec eiusdem speciei cum acquisita. pag.423.col.1.li.15
Scire omnes rationes contra fidem esse solubiles aliud est:& aliud est scire eas soluere. pag.10.col.1.lin.23
Scita à deo contingentia sunt propter causas proximas : necessario autem relata ad scientiam dei. pag.90. col.2. lin.71
Scripturæ diuinæ vtitur nominibus processionem significantibus : & alia multa ad materiam processionis in diuinis spectantia.pag.143 col.1. lin.87
Scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes. pag.236.col.1.li.1
Semen secundum Scotum nec est actiuum generationis substantialis nec organizationis sed eiusdam præuiæ alternationis tantum. pag.485.col.2.li.82
Seminis virtus : aut virtus quæ est in semine an adueniente anima rationali etiam remaneat:& similiter spiritus & quæ erat corporis formatiua:regitiua efficiatur. pag.486.col.2.lin.57
Semen humanum : an & quo pacto materiam disponat pro animam ipsa intellectiua.pag.487.col.1.lin.76
Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membra pag.491. col. 2. li. 85
Semen est superfluum alimenti. ibid.lin.94
Sensus literalis an multiplicari possit.pag.12. col.1.li.10
Sensus vel intellectus quo pacto est aliud à sensibili vel intelligibili. pag.80. col.1. li.28
Sensus proprij obiecti respectu: non est falsus nisi per accidens: sed respectu sensibilis communis & per accidens est falsus. pag.105. col.1. lin.13
Sensus dupliciter capitur : vno modo vt cognoscit res : secundo vt offert superiori potentiæ:& hoc dupliciter.ibid.lin.60
Sensus distinguuntur secundum diuersitatem immutatiui exterius. pag. 347. col. 1. li. 63
Sensus sunt quinque iuxta quinque immutatiui species. ibidem. lin. 76
Sensus nomine rem exteriorem tantum significamus.pag.364.col.1. lin. 5
Sensus dupliciter immutari potest ex parte obiecti & ex parte organi. pag.464. col.2. li.46
Sensus ab angelo vtrinque scilicet ex parte obiecti & organi immutari potest.ibid.lin.50
Sensualitas nomen est appetitus sensitiui. pag.363.col.2. lin.94
Sensualitas est genus potentiæ appetitiuę diuisum in irascibilem & concupiscibilem: vt diuersas species. pag.364.col.1.li.21
Sensitiuę partis vires interiores non est necesse ponere nisi quatuor f.sensum communem,phantasiam æstimatiuam:& memoratiuam. pag.348.col.1.li.16
Sermones interpretandi sunt semper secundum subiectam materiã. pag.18. col.1.li.11
Significare quid est:& esse nomen substantiale an idem sit. pag. 66. col.2.lin.94
Significare aliquid vt distinctum : seu in ratione distincti dupliciter contingit, scilicet, formaliter. & fundamentaliter. pag. 69. col.1. lin. 53
Significare oportet in diuinis in abstracto & concreto non solum nomina essentialia:sed etiam personalia.f.paternitatem &patrem. pag. 164.co.1.li.45
Significari vt res quid:& quid sit significari vt ratio.pa.165.co.1.li.33
Significari vt res quædam : est significari vt res singularis in rerum natura. pa.166.co.1.li.5
Signum sancti doctoris: quod radij stellarum diuersos effectus habẽt iuxta stellarum diuersitatem,quomodo ad propositum faciat. pag.306. col.2. li.70
Similitudo quotuplex sit. pag.25.col.1.li.1
Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad dei visionem inquantum similitudo est.pag.54.col.2.lin.7
Similitudo sancti doctoris an valeat : sicut corpus non potest formam diuersis figuris &c. pag.62.col.2.li.49
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium an & quomodo detur. pag.229. col.2.li.89
Similitudo dupliciter ab imagine distingui potest: vno modo vt præambula ad ipsam alio modo vt subsequens& perficiens ipsam. pag.420.col.1.lin.64
Simplex quo pacto apud theologos & philosophos sumatur.pa.333. col.2. lin.24
Synderesis instigatorium ad bonum dicitur. pag.360.col.1.li.4
Synderesis non est potentia: sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus.ibid.lin.33
Singularitas secundum Auerroim an intellectionem impediat accipiendo singulare vt distinguitur contra vniuersale in prędicando vel vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo. pag. 330.col.2.lin.63
Singularitas materialis secundum Auerroim intellectionem impedit.ibid.lin.75
Singularia quæcunque sunt per diuisionem naturæ specificæ secundum Auerroim in eis singularia materialia existunt. ibidem. linea 76
Singulare cognoscens in causis vniuersalibus an cognoscat singulare inquantum hoc. pag. 262. col.1. li.45
Singularia secundum mentem sancti doct.quotuplicia sunt. pa.330. col.2. li.85
Sint dicto. non denotat aliquem specialem modum essendi:sed absolute sumitur.pag.23.col.2.lin.82
Solus cathegorematice non potest addi termino essentiali in diuinis. pag.161.col.2.li.69
Solus multipliciter distinguitur.pag.162.col.1.li.26
Solus pater est deus.ibid.lin.22
Solus deus omnia per essentiam suam cognoscit.pag.377.col.1.li.96

Somniis & alienationibus à sensibus corporis an magis diuinæ reuelationes percipiantur:& futurorum præuisiones. pag.63.col.1. linea.44
Sophisma figuræ dictionis est quando mutatur , quo in quod. pag. 30.col.2.li.13
Sophisma consequentis an sit:cum dicitur esse principium vitæ conuenit corpori inquantum tale.
Sortes an totum compositum significet : & an sit vnum simpliciter siue substantialiter non per informationem : sed per formæ assistentiam.pag.326.col.1.lin.94
Speculatiuum & practicum quomodo sumantur. pag.94.co. 1.li.51.
Species rerum sunt separatæ.pag.32.col.1.li.94
Species intelligibilem vnius perfectè intellectui an ipsam sit inhærere intellectui.pag.55.col.1.lin.82
Species plurium repræsentatiua ad obiectum adæquatum vno modo comparatur : ad obiectum verò inadæquatum duobus modis comparari potest.pag.83.col.1.li.7
Species intelligibiles an dentur.pag.254.col.1.li.62
Species per quas angeli intelligunt à rebus acceptę non sunt:sed eis connaturales existunt.pag.254.col.2.li.13
Species aliqua intelligibilis ipsius dei an ponenda sit . an ipsa essentia substantiæ intellectualis loco speciei intelligibilis repræsentantis deum tali intellectui sufficienter suppleat.pa.261.col.2.li.4
Species nulla creata an sit immediatum principium alicuius operationis.
Species impressa angelo à deo se habet sicut si in oculo esset naturaliter congenita species alicuius obiecti:pura huius albi. pa.263. col.2.lin.93
Species intelligibiles secundum sanct. doc. an numerentur inter formas naturaliter agentes quæ.f.ideo non agunt quia impediuntur.pag.378.col.2.li.6
Species intelligibilis est, qua intellectus intelligit.pag.385.c.2.li.55
Species intelligibilis est , quòd secundario intellectus intelligat. ibidem lin.59
Spiritussanctus an & quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur. pag.173.col.2.lin.19
Spiritussanctus quotupliciter sumatur.pag.174.col.1.li.35
Spiritussancti quæstio cum sit vna: & scita duo quomodo litera sancti doctoris procedat.ibid.lin.84
Spiritussanctus necessario à filio procedit.ibid.li.pen.
Spiritussanctus à patre per filium procedit.pag.177.col.1.li.85
Spiritussanctus pater & filius sunt vnum principium.pa.ead.c.2.li.39
Spiritussanctus an vt amor vel vt impressio procedat. pag.181.col. 2.lin.26
Spiritussanctus cum sit à voluntate vt à principio : an possit sic & aliter se habere.pa.195.col.2.lin.13
Spiratiuum principium vt sit an suppositorum pluralitatem exigat. pag.278.col.1.lin.7
Subsistens quomodo capiatur.pa.319.col.1.li.86
Subsistere dupliciter capitur : vno modo : vt significat tantùm affirmationem essendi in rerum natura:& negationem sustentationis in alio quocunque alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum.pa.249.col.1.lin.67
Subsistere quid faciat,& includat.pag.209.col.2.li.42
Substantia corporea sumpta quomodo : & contra quod distinguatur.pag.16.col.1.lin.pen.
Substantia quomodo per seipsam individuatur:quomodo ex parte accidentium & quomodo per subiectum.pag.154.co.1.lin.3
Substantia materialis quomodo per materiam individuatur sub ceris dimensionibus:tanquam per proprium & intrinsecum non solum constitutiuum:sed distinctiuum.pag.154.col.1.lin.9
Substantia intellectualis vt sic , an materialis sit,id est,independens in esse à materia.pag.231.col.1.lin.86
Substantiis quæ apud nos sunt ratio inuenitur generis seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superaddita naturæ. pag. 233.col.1.lin.88
Substantia intellectualis quomodo corpus naturaliter vnitum habere possit:& quis modus à sancto doctore exclusus fuerit. pag. 235.col.2.lin.3
Substantiæ an corporibus simpliciter separatæ sint : vel inquantum sunt intellectuales.ibid.lin.51
Substantias per naturales formas immateriales perfectè cognoscere non possumus.pag.400.col.1.lin.46
Substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tantùm : ita quòd non pluraliter.pag.184.col.1.lin.15
Summum excessus supremi respectum addit.pag.30.col.2.lin.28

Temporale an per se de naturæ intentione existat. pag.431.col.1. lin.79
Tempus vtrumque modum angeli mensurans aliud est à tempore mensurante motum cœli : quoniam angeli motus ex eo non dependet pag.245.col.1.lin.26
Tentare est experimentum sumere:& quotuplex est tentatum. pag. 471.col.1.lin.79
Tentare vt perpetratione peccati noceat , diaboli proprium est. ibidem.lin.96
Theologia an sit scientia & scientiæ dei subalternata. pag.2.col 1. lin.78
Theologia nostra dupliciter cõsiderari potest:vno modo secundum se,alio modo vt in nobis viatoribus.pag.3.col.2.lin.37
Theologia beatorum & nostra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est:& consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam.pag.5.col.1.lin.57
Theologia nec est purè practica:nec purè speculatiua , sed est altior comprehendens in se eminentius practici & speculatiui rationem. ibidem.col.2.lin.87
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur. pag.10.colum. 1.lin.70
Theologia si ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est.ibid.col.2.lin.2
Theologia quomodo propter necessitatem & vilitatem metaphoris vtatur.pag.11.col.1.lin.35
Theologiæ proprium est accommodare res vniuersaliter ad sacram doctrinam spectantes:vt signa sint cum fiunt. ibidem.col.2.lin.90
Theologia nostra cum nihil aliud sit , quàm impressio , & sigillum essentiæ diuinæ proprium ad quid se extendat. pagina 6.colum.2. lin.46
Theologia sub se practicum & speculatiuum comprehendit.ibidem. linea.33
Theologia est magis speculatiua,quàm practica.ibid.lin.67
Theologia an comprehendat sub se practicum & speculatiuum per modum aggregationis.pag. 6.col.1.lin.75
Theologus quo pacto philosophorũ rationes soluere habeat. pag. 9.col.2.lin.81
Terminus relatiui inquantum terminus an sit res absoluta : ac per hoc nullum oporteat ponere correlatiuum vt alterum relatiuum terminet : nec secundum rem : nec secundum rationem. pag.72. col.2.lin.27
Termini nomine quando intelligatur id, ad quod relatiuum dicitur & quod in relatiui diffinitione ponere oporter. pag.73.col.1.li.73
Termini numerales qui sint.pag.159.col.2.lin.16
Termini numerales in diuinis significant illa , de quibus dicuntur solam negationem addendo.ibid.lin.31
Termini motus angelici cuius naturæ sunt.pag.243.col.1.lin.81
Totalitas triplex, quantitatiua, essentialis, & potestatiua, & eorum differentia:& quomodo distinguantur.pag.337.col.2.lin.37
Totalitas quantitatiua an sit differens habitudo formæ ad totum & partes:quæ in extensione formæ committatur.ibid.lin.44
Totalitas essentialis an formis & animæ per se conueniat. ibidem. linea.84
Trinitas quo pacto impugnetur à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes.pag.148.col.2.lin.76
Trinitatis nomine in diuinis vtendum est.pag.160.col.2.lin.91
Trinitatis diuinarum personarum ad cognitionem impossibile est per naturalem rationem peruenire.pag.162.col.2.lin.9
Tripliciter aliqua plura simplici & vno intuitu videri contingit. pag.269.col.2.lin.67
Tristitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus separatis.pag.298.col.1.lin.12

Vegetatiuæ partes sunt tres.pag.346.col.2.lin.43
Vegetatiuæ potentiæ in genere tres esse dicuntur. pag.347.col. 1.lin.16
Velle an potest aliquis incipere , quia incipit esse vel cognoscit bonum alteri.pag.115.col.2.lin.pen.
Verba omnia quæ videntur,non successiuè,sed simul videntur. pag. 62.col.1.lin.3
Verbum diuinum quomodo procedat vt res eiusdem naturæ cum deo:quando ibi intelligere est esse.pag.145.col.2.lin.86
Verbum vt verbum est ipsum intentum in actu interius quot habeat.pag.146.col.1.lin.8
Verbi nomen in diuinis propriè sumptum est personale : & nullo modo essentiale.pag.169.col.2.lin.89
Verbum in diuinis an conceptum intellectus significare habeat. pa. 170.col.1.lin.91
Verbum dei quomodo propriè & metaphoricè ponatur. pag.171. col.1.lin.3
Verbi nomen propriè dictum in diuinis est proprium nomen personæ filij.ibid.lin.81
Verbo dei respectus ad creaturas importatur.pag.171.col.1.lin.24
Verbum dei patris & creaturarum expressiuum est.ibid.lin.67
Verbum dei eius quod est in deo parte est tantum expressiuũ, creaturarum verò est expressiuum & operatiuum.ibid.lin.78
Verbum dei an ex vi productionis suæ non procedat ex scientia creaturarum:sed diuinæ essentiæ. pag.172.col.1.lin.37.& an verbũ sic procedat de scientia solius essentiæ quòd nõ procedat vt verbum personæ nisi concomitanter.ibid.lin.46

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verbum dei, quid significet. pag.172. col.2.li.82
Vere quod est nulli accidit vniuocè sumptum: secus analogicè. pag.21. col.1.lin.11
Verum & ens conuertuntur. pag.100.col.1.li.77
Verum an in communi cognoscibile importet. pag.ead.col.1.li.92
Veri ratio quomodo entis apprehensionem assequatur. ibidem.colum.2.lin.48
Veri ratio absoluta prior est ratione boni. pa.101.col.1.li.50
Verum & falsum sunt contraria.pa.126.col.2.li.3
Veritatem esse in communi an per se notum sit.
Veritas principaliter est in intellectu secundario in rebus in ordine ad intellectum à quo dependent. pag.98.col.1.li.26
Veritas proprie loquendo tantum est in intellectu componente & diuidente. pag.99. col.1.li.13
Veritas non solum est in deo: sed ipse est veritas prima & summa. pag.101.col.2.lin.1
Veritas qua omnia vera sunt quodammodo est vna, & quodammodo non.ibid.lin.76
Veritas quo pacto est conformitas intellectus & rei. pag. 100. col.1. lin.1
Veritas intellectus quomodo multiplicetur,& quomodo inueniatur vniuocè in omnibus intellectibus saltem creatis. pag.102. col.1. lin.24
Veritate diuina omnia esse vera quomodo intelligatur.ibid.li.88
Veritas nulla creata est æterna.pa.102.co.1.li.97
Veritas intellectus diuini est immutabilis: nostri autem intellectus mutabilis est. pag. 103. col.1.li.62
Vestigium, quid sit,& quomodo sumatur.pa.218.col.1.li.5
Vestigio & imagini commune est repræsentare:& quę differentia sit. ibidem. lin. 19
Vestigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibid.li.69
Videri aliquid dupliciter potest: vno modo in seipso obiectiue: alio modo in alio obiectiue.pag.60.col.2.li.61
Viæ duę in materia intellectionis angelorum à sancto doctore positæ quomodo sustineantur. pa.255. col.2.li.51
Vires animæ affixæ organis: & aliæ formæ naturales sunt in materia corporali depressæ: anima vero eleuatur supra totum ordinem corporum:vtpote naturam excedens,quæ est principium formale cuiusque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri potest: vno modo per simplicem mansionem:alio modo per alterius formæ appositionem.pag.57. col.2.lin.61
Virtus nulla operatiua siue angeli: siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia. ibid. li.18
Vita in hac per rationem naturalem possumus cognoscere deum secundum quod est prima omnium causa excellentissima. pag. 64. col.1.lin.5
Vita proprie est esse substantiale: minus proprie vero est operatio. pag.107.col.2.li.69
Vita maxime proprie est in deo. pag. 108. col.1. lin.65
Vita diuina sunt omnia in deo.pa.109.col.1.li.72
Vita vel viuere tripliciter dici potest. pa.ead. col.2.li.47
Vinentia proprie sunt illa: quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. pa.107.col.1.li.86
Viuentium modi sunt quatuor.pag.346.co.1.li.9
Vltimum & primum in propositionibus generationis ordinem denotant:& quomodo etiam supponant.pa.28.col.2.li.72
Vnisormitas vnitatis species est. pa. 44.col.1.li.9
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid sit: & quomodo etiam naturalis.pag.328.col.2.li.62
Vnio dupliciter capitur vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam: alio modo pro fundamento illius relationis. pag.97.col.1.lin.78.
Vnitas si actus intelligendi existat quid inferatur. pag.200.colum.1. linea.21
Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis scilicet an formalis, an vtraque simul.pag.140.col.1.li.47
Vnitas effectus qualis in angelo existat formalis an numeralis. ibidem.li.61
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphysica, quomodo inter se differant.pa.27.col.2.li.56
Vniuersale an ab intellectu nostro primo cognitum sit. pag.391.col. 2.lin.48
Vniuersi suprema pars, id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad deum non secundum quasdam perfectiones simpliciter: sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos.pag.256.col.2.li.79
Vniuocatio posita à sancto doctore in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur.pa.68.col.2.li.69
Vnum non dicit rationem perfectionis:ac consequenter nec vnitas: nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo:sed à perfectione, & imperfectione abstrahunt. pag.32. col.1.lin.68
Vnum an prius enti conueniat, quàm simplicitas & immutabilitas. pag.49.col.2.lin.44
Vnum supra ens addit non rem aliquam,sed solam diuisionis negationem.pag.50.col.1.lin.5
Vnum cum ente conuertitur.pag.50.col.1.lin.9
Vnum an supra ens aliquid addat.ibid.lin.31
Vnum diuersimodè multis opponitur.pag.50.col.2.li.90
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter.pag.51.col.1.lin.43
Vnumquodque secundum quod est actu operatur.pag.79.col.2.li.
Volitum est aliquid vt finis:& vt ad finem.pa.111.col.2.li.75
Voluntas pro quo sumatur.pag.110.col.1.li.3
Voluntas est in deo sic, quòd suum velle est intelligere.ibid.li.25
Voluntas dei est causa rerum.pa.113.col.2.li.2
Voluntatis diuinæ nulla est causa.pa.114.col.2.li.30
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumatur.pag.115.col.1.lin.45
Voluntatem dei semper impleri necesse est.ibid.lin.61
Voluntas diuina quibusdam à se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non.pag.116.col.2.li.79
Voluntas dei omnino immutabilis est.pag.115.col.2.lin.93
Voluntas signi à voluntate simpliciter in ipso deo distinguitur.pag 119.col.2.lin.48
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur.ibid.li.62
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquam eiusdem terminus.pa.246.col.2.li.1
Voluntas cõcomitans,& voluntas principians,quomodo vocentur. pag.194.col.1.li.85
Voluntas & natura in causando in quibus differant. ibidem.col.2. lin.16
Voluntas an verificetur vt productiua ad extra tantum: an vt ad intra productiua.pag.195.col.1.li.47
Voluntas in communi dupliciter considerari potest.ibid.li.62
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat.ibid.lin.74
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat.pag.195.col.2.lin.50
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur.pag.196.col.1.lin.59
Voluntas est in angelis.pag.272.col.1.lin.23
Voluntas angelorum neque est intellectus:neq; natura eorum. pag. 273.col.2.lin.33
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur.pag.272.col.1.lin.22
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint.pag.273.col.2.lin.87
Voluntas perfecta an impassibilium respectu esse possit. pag. 285. col.2.lin.21
Voluntas an antecedens velle possit absque consequẽtis volitione. ibid.lin.62
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. pag.296.col.1.lin.30
Voluntas coactionis necessitate nihil velle potest. pag.365.colum.2. lin.17
Voluntas an violẽtari possit:& aliquid coactionis necessitate velle. ibid.lin.48
Voluntas potest aliquid velle ex finis seu suppositionis necessitate. ibid.lin.96
Voluntas necessitate naturali aliquid vult.pag.366.col.1.lin.2
Voluntas non quæcunque vult de necessitate vult. pag. 367. col.1. lin.penult.
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessario inhæreat. pag.367. col.2.lin.79
Voluntas deum videntis an deo necessario inhæreat. pag. 368.col.2. lin.93
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. pag.369 col.1.lin.44
Voluntas mouet intellectum & omnes animæ vires effectiuè. pag 370.col.2.lin.95
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur.pag.399.col.1.lin.9
Voluntas dupliciter mouetur:vno modo sicut obiectum:alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi.pag.445.col.2.lin.2
Voluntatem vtroque modo mouere:& maxime secundo, scilicet interius inclinando proprium dei est.ibid.lin.25
Voluntas dupliciter moueri potest: ex parte scilicet obiecti & ex parte potentiæ.pag.450.col.1.lin.87
Voluntas etiam dupliciter moueri potest,scilicet ab intrinseco & extrinseco.pag.463.col.2.lin.fin
Voluntas à solo deo ab intus immutari potest. pag. 464. colum. 1. lin.21
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum deus mouet: angelus verò persuasione.ibid.lin.20
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt: non tamen necessitate.ibid.lin.26
Voluntarium an soli deo notum sit.pag.265.col.1.lin.72

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE
THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMAE AQVINATIS,
CVM
COMMENTARIIS REVERENDISS.
IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO,
Caietani, S.R.E. tit. S. Xisti, ordinis Prædicatorum Presbyteri, Cardinalis dignissimi, artium & sacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

1. contra. 4a2æ.

ANtentio diui Thomę in hoc procemio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduertisse uidetur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitijs construitus, à me Doctorum subtilitatibus replendus crediti. Verum, si autoris rationes hic redditas, diligentius discusserimus, aberrasse meum propositum non uidebitur. Nouitijs nanque opus hoc

PROLOGVS.

QVIA catholicæ ueritatis Doctor, nõ solum prouectos debet instruere: sed ad eũ pertinet etiã incipientes erudire (secũdũ illud Apostoli 1. ad Cor. 3. Tãquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam.) propositũ nostræ intẽtionis in hoc opere est: ea quę ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionẽ incipientiũ. ¶ Considerauimus nanq; huius doctrinæ nouitios, in his quæ à diuersis cõscripta sunt, plurimũ impediri. Partim quidem propter multiplicationẽ inutiliũ quæstionum, articulorum & argumentorũ. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundum ordinẽ disciplinæ: sed secundũ quod requirebat librorũ expositio, uel secundũ quod se præbebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorum. ¶ Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quæ ad sacram doctrinam pertinẽt, breuiter ac lucide prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA,
De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

ETVT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessarium est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quę se extendat. ¶ Circa quod quærenda sunt decẽ. ¶ Primò de necessitate huius doctrinæ. ¶ Secundò, utrum sit scientia. ¶ Tertiò, utrum sit una, uel plures. ¶ Quartò, utrum sit speculativa, uel practica. ¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, utrum sit sapientia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, utrum sit argumẽtatiua. ¶ Nono, utrum uti debeat* metaphoricis locutionibus. ¶ Decimò, utrũ scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundũ plures sensus exponẽda.

*ut symbolicis.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationẽ sunt, homo non debet cõtari, secundũ illud Eccles. 2. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in physicis disciplinis: superfluum igitur uidetur præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi. ¶ Præterea doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi uerũm quod cum ente cõuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in physicis disciplinis, & etiam de Deo: unde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, ut patet per philosophum in 6. meta. Non fuit igitur necessarium præter physicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur 2.ad Tim.3. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docẽdum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad physicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentę. utile igitur est præter physicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

CONCLVSIONES.

1. *Necessarium est ad humanam salutem consequendam doctrinam quandam per reuelationem esse de multis, quæ hominis intellectum excedunt.*
2. *Necessarium est præter scientias lumine naturali acquisitas, esse doctrinam per reuelationem de his, quæ lumine naturali inuestigari possunt.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q; necessarium fuit ad humanam salutẽ esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinam præter physicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidẽ, quia homo ordinatur ad Deũ, sicut ad quẽdam finem, qui comprehensionem rationis excedit[c]. Oculus nõ uidit Deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutẽ, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt. ¶ Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia ueritas de Deo per rationem inuestigata, à paucis, tarditer & cum admixtione multorum errorum homini peruenit: à qua tamen ueritate de Deo cognita dependet tota salus hominis, quæ in Deo est. Necessarium igitur fuit homini ad saluandam salutem eius, & certiorem & citiorem, diuinitus instrui per reuelationem. Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationẽ acceptã de multis, quæ humanam rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem, de his quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequàm probentur conclusiones, ad euidentiam distinctionis & sufficientiæ conclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, capitu. tertio. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter: quędam demõstrabilia: quædam non nisi per reuelationẽ cognoscibilia. Ista sunt tres unitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria. Illaque sunt, Deũ esse unũ, immortalẽ, &c. Rõne reuelabilium tantũ, posita est prima cõclusio: ratione uerò demõstrabilium posita est secũda. Altera distinctio est ex quinto metaphysic. Necessarium est ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secũdo modo.

[c] 11. q. 1. art. 1. & 4. Et 1. prolo. ar 11. 1. Et 1. contr. 4. & 6. Et uer. q. 14. ar 11.

¶ His præhabitis probatur prima conclusio ex litera. Ordinatũ ad Deum ut finem, ignotum ratione naturali, consequendum tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi: ergo. Probatur minor ex 64. capit. Isai.

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutem necessaria, sit fides, uel theologia.*

CIrca hanc conclusionẽ dubiũ statim occurrit, quid intelligitur hic nomine sacræ doctrinę seu disciplinę. Aut enim intelligitur fides, aut theologia: Si fides, sequitur duo inconuenientia. Primum est, quod idẽ bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio. secunda, arti. tertio, quæritur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est quòd æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd ista doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas uerò consequentis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionẽ in finẽ supernaturalẽ dirigere. ¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, ut distinguitur contra theologiam: neque pro theologia, ut distinguitur contra fidem: sed sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue uirtualiter, ut habet rationem disciplinæ & doctrinæ abstrahendo à ratione credibilis & scibilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cognitio enim, quã egemus ad salutem, prout à Deo docemur in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Ad de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi ut disciplina est reuelata abstrahit à ratione credendi & sciendi, & à ratione reuelati formaliter, id est, in seipso, & uirtualiter, id est, in suis principiis: ideo hoc in loco, ubi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullam horum licet descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quærebatur inferius in secunda sectione: quia hic de doctrina, ibi de credere: & utrumque sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia ut distinguitur contra fidem sit necessaria, sed quòd theologia ut abstrahit à fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod cõstat esse uerum propter rationẽ in litera assignatã. Nec ualet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur. Tum quoniam in fide claudit theologia (ut hic sumitur) sicut anima in homine. Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto, de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et uere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen ex auditu per uerbum Christi, quo ad credibilitatem ad Roma. 10. habetur in litera: & à S. Tho. & sic Theologia claudit in fide, ut gignens eam. Et sic inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicite credens &c. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid &c. scilicet secundum principia &c.

¶ Num finis ultimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen consequendus, uel supernaturalis.

CIrca hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarum, nec à conclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantumcunque perfectè nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquàm cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse uero tenet illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat triplicitèr. Primo autoritate Augustini in libro de prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidem sicut posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium. ¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem: ergo est ei naturalis. ¶ Tertiò ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalitas: ergo intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad istiusmodi finem. Consequentia uero probatur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem uerò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, uel supernaturaliter impressiuum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia uero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quàm ad agens: nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, ut in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, ut in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potentiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam & finem supernaturalem, & alia huiusmodi. ¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit, quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. ℣ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentiæ: & ideo primum est uerum in proposito, secundum uerò falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ℣ Ad secundum negatur antecedens. ℣ Ad tertium uerò negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actum, quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, ut gratia, gloria & alia huiusmodi: ut in alia quæstione patebit.

Cõment. ¶ Secundò autem conclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo contra Gentiles, capitulo quarto.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quod argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter non est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi ueram, quod cum ente conuertitur. Antecedens uerò patet sexto metaphysi. & inductiue. ℣ Ad hoc autem dupliciter potest responderi secundum quòd antecedens dupliciter distinguitur. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, uel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantũ à sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo uerum. Secundo sic, Omne ens omni modo, uel non omni modo, sed inquantum istucescire potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo uerum. Quamuis autem utranque responsionem recipiat, placuit tamen secundam responsionem adhibere, non primam explicitè: tum ut ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio tam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

Annota. 1. dist. 19. q. 1. art. 3. q. 2. & 1. sen. 3. pro. 1. art. 3. quo. 2. & 1. sen. 48. quæ. 1. art. 3. hoc tri. q. 1. art. 2.

¶ Num diuersa ratio cognoscendi siue modus eandem conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

VEruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eò quòd secundum eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. Probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum ueritatum scibilium, si inadæquata est: ut inferius articulo tertio patet. Vnde eadem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicite insinuauit alienitatem quoque cognoscibilium: quam tam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet duci posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes, sic theologia alio lumine & eadem ueritates, quas aliæ scientiæ, & alias ueritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum Astrologia quamuis coincidat quo ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine & consequenter alias ueritates considerat, est non solum diuersa, sed necessaria scientia: sic & theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

a ¶ Super Quæstionem primæ Articulum secundum.

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo ly scientia. Secundo ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic proprie, ut est intellectualis uirtus (sexto ethicorum.) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est quod ly sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, ut est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum uidetur quærere, an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, ut in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quòd sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non, sed opinionis &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur uere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

Annota.

Cõment. ¶ In corpore posita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur unica distinctio. Secundò modificatur conclusio responsiua. Tertiò deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: subalternans & subalternata ex primo posteriorum. Differentia inter has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata uerò ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, ut patet in Arithmetica & Musica. Geometria & Perspectiua.

¶ Circa

Annot. ¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam uide quòd ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquam prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui si doctrina uera est. Scito igitur quòd de ratione scientiæ absolute ut distinguitur contra alios habitus seu uirtutes intellectuales est habere conclusiones ostensibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum, uerum in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones ostensibiles sunt ex & in principiis, immediatèd est, absque alio medio habitu: subalternatæ uero conclusiones ostensibiles sunt ex & in principiis per se notis mediate, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cætere autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ ut sic. Puta quòd una dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneum. Hæc nanque est conditio subalternationis quo ad obiectum, illa uerò subalternantis quo ad principium, gratia materiæ, ut infrà patebit. Essentiale ergo, omni scientiæ propriè dictæ, id est discursiuæ, est habere conclusiones ostensibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primo, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionum. Et ut dicitur primo posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modo, actu nec potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum mediarum scilicet medium in subalternante immediate iungitur principiis per se notis, subalternatæ uero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, ut in litera expresse dicitur, dum in corrolario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides uero est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, non geometræ. Est autem unum hic aduertendum, quòd in prima & essentiali conditionis subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est inesidentia in se cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius inesidentiæ in se, sed primum horum est formale, & consequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa inesidentia cum nisibilitate in alio absque mediatione, nihil minus subalternaretur illiquis ut iam patet ex dictis penes istum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd nõ oportet principia subalternata ex formali ratione subalternantis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones inesidentes & nisibiles.

Cæment. ¶ Conclusio modificata est, sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. Probatur. Habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei & beatorum est scientia subalternata illi: sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

¶ Corrolarium est, sacra doctrina credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo &c.

1 *Num sacra Theologia sit scientia.*

2 *Num sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

CIrca hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes: scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei. ℣ Contra quidem primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, ut habes hic à Capreolo ex conditionibus ipsius scire & demonstrationis assignatis primo posteriorum, & sextho Ethicorum. ℣ Ex parte obiectiua scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex per se notis: tum quia habitus principiorum scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est uirtus intellectualis. ℣ Et si dicatur quòd theologus scit se scire ex suppositione: scilicet si articuli fidei sunt ueri: ergo inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum non rerum. ℣ Ex parte modi: Sacra doctrina inquit Scotus in tertio tionum non rerum. ℣ Ex parte modi: Sacra doctrina inquit Scotus in tertio dist. diffinit, utgelimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum sciri, syllogisticum, sed omnibus æque assentimus, ita quòd non uni propter aliud: ergo. antecedẽs manifestatur quia licet arguatur primo ad Corin. decimoquinto, & à doctoribus, nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probanitis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quod in scientia non continget. ℣ Ex parte demum subiectis fides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem: & quæstione tertia, prologi primi. ergo.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primo diuersitatem theologiæ nostræ à theologia Dei & beatorum. Secundo, quòd distinctio sit, quæ est inter eas qualitercunque sit, non est diminctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in primo sentẽ. q. tertia, prologi, dupliciter inuehitur contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi una formaliter: igitur nulla est subalternata. antecedens patet, quia deitas non est nisi una ratio formalis. Præterea de eisdem ueritatibus primo impossibile est esse sub alternantem & subalternatam: quia ubi illa definit, hæc incipit: istæ sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua simul ab Aureolo immutatur sub alia forma. sic, subiectũ subalternatæ addit ad subiectum subalternantis: sed scibetum theologiæ nostræ non addit: ergo. Contra secundum arguit Scotus ibidem & in tertio ubi supra dupliciter arguit. Scientia subalternata dependet à subalternante ut à causa: ista non dependet sic à scientia beatorum: ergo. Probatur minor: causa scientiæ non est nisi obiectum, potentia, habitus, uel huiusmodi. quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt cõpossibiles in eodem subiecto: sic non sunt compossibiles. ergo. Probatur minor: quia sequeretur quòd idem esset simul comprehensor & uiator. Demum contra idem arguit Durandus, subalternans dicit propter quid, & subalternata quia: sic non sic se habent: ergo. Probatur minor: quia illæ non bene propter quid, & si habent, idem dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanum salutem &c.

Ad prin. mum. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Alio modo ut in nobis uiatoribus. Si consideretur secundum se, sic procul dubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quo ad euidentiam, cum ex eius continuabilitate scientiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundùm se notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rationes militant, quoniam primæ rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ uero, non esse subalternatã totaliter, non quo ad aliquas. Si autem consideretur ut in nobis uiatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et patuit quòd etiam apud S. Tho. sic accepta non sit scientia nisi æquiuoce, ut ibi ipse dicere uidebimus. Et sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verũ mihi uidetur aliter esse interpretandum Sanct. Tho. quo ad secundum præcipue pũctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet quòd theologia nostra ut in nobis uiatoribus non sit, nec sit scientia, utraque pars potest sine inconuenienti dici, & quod non est scientia: scilicet non habet scientiæ rationem perfectam: quia non uere scit qui non potest resoluere in principia euidentiaræ hoc intendit ubicũque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentis: scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ: & hoc affirmauit hic litera. & ne daretur occasio male intelligendi, cum fuisset tantum quæstium, utrum esset scientia, responsum est affirmatiue cum aduertentia subiuncta, ut completa responsio esset cum conditione specificante, & non absolute. non enim probauit quòd esset scientia, sed quòd est scientia subalternata, ut ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

Ad secũdum. ¶ Quo ad secundum uero punctum de subalternatione, uidetur mihi quòd de subalternatione simpliciter intẽdat litera. Tum quoniam de tali diminxerat ante conclusionem. Tum quia ut patet ex dictis, subalternatio quo ad euidentiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenẽdum arbitror quod theologia nostra secundum se, est uere scientia simpliciter subalternata in nobis uero uiatoribus, est scientia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie es disputas, caue ne fallaris pro eadem accipiens theologiam secũdum se, & theologiam nostram secundum se: hæc enim ualde differunt. quoniam theologia secundum se est scientia, quam nata est parere deitas secũdum se: & hæc est theologia, qui Deus de seipso habet, sed theologia nostra distinguitur si ly nostra, demõstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & uiatorum. non oportet autem distingui si ly nostra demõstret uiatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundum se, & ut in nobis uiatoribus. Habes autem distinctionem hanc ultimam ex litera, dum in correlario manifeste loquitur de theologia nostra ut in nobis uiatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principiis notis secũdum se lumine superioris scientiæ &c. Secundum est: ex quia omnia nostra translata in Deũ secludis imperfectionibus transferri intelliguntur: consequens est & quòd scientia ratione euidentię & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem & quod subalternare, non quo ad discursus demõstrationem principia subalternatæ: sed quo ad euidentiam illorum & caulatitatẽ nouitię eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologię nostræ sint conclusiones Theologię beatorũ, sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei ut principiis non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est quòd habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habuit per se principiorum eius est scientia diuina, habitus uero per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & inesidentiam negatiue. & quòd sunt compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumẽ diuinum absolute est per se ratio formalis huius notitiæ: inquantum scitificat est. Lumen autem diuinum ebumbratum est per se ratio assensus fidei, quę per ac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidens est, ut dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primā partē in iustas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

b ¶Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, ut subsint huic scientiæ, sunt necessaria, quemadmodum ut scita à Deo sunt necessaria, ut in quæstione decimaquarta patebit.

¶Ad secundum uerò dicendum, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediate, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notioribus ex his quæ per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorum huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quæ dicit potest altior scientia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalterne: hoc autem non est scire illationes tantum, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex talibus inuentionis, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna usquequo non continuatur subalternanti, non est uirtus intellectualis, sed inchoatio uirtutis intellectualis, & ideo spectat ad eandem uirtutis speciem, scilicet scientiam.

¶Ad quartum, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demonstrationes uirtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est uerum quòd omnibus assentiamur æquæ seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur quòd æque assentimus probatis & simpliciter propositis, respondetur, si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se uerè sunt deduci ex articulis fidei, sed quo ad nos non esset scientia, sed fides: & non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus: uerum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem ut ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶Ad ultimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

d ¶Ad argumenta uerò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adæquata non potest esse nisi una, inadæquata uerò potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad unitatem scientiæ requiritur & unitas rationis formalis obiecti ut res, & unitas rationis formalis obiecti ut obiectum, ut in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit una ratio formalis obiecti utriusque theologiæ ut res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti ut obiectum est in utraque theologia: quoniam Deus ut clare uisus obiicitur beatis, Deus autem ut reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolute sumptæ.

¶Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorum non sunt de eisdem ueritatibus: prout manifeste patet de ueritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum accipiendo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto ut re & ut obiecto: sic enim subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti ut res est additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum uniuersaliter: licet in quibusdam uerificetur. Nec oppositum dicitur primo posteriorum: sed docetur ibidem quòd una scientia non descendit in aliam nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: uel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum ut res, est omnino idem utrobique, & ut obiectum huius est sub obiecto illius.

¶Ad reliqua uerò obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet à theologia beatorum ut à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul uiator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in uia. Alio modo non solum propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

¶Ad ultimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sint euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

a ¶*Super Quæstionis primæ Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: Ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly una, supponit pro unitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hic non quæritur utrum sit una simplex qualitas, sed utrum sit una scientia secundum speciem, quicquid sit de modo unitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit una unitate simplicitatis, an unitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sat est hic discutere, an theologia sit scientia una secundum speciem specialissimā, an non, sed sit diuisibilis in multas species: & ut mathematica diuidatur in geometriam, arithmeticā &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

b ¶In corpore est una conclusio respondens quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est scientia una. Probatur, unitas potentiæ & habitus est secundum unitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia una. Antecedens declaratur in potentia uisiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia uerò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in una ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti ut res, alteram obiecti ut obiectum: uel alteram ut quæ, alteram ut sub qua. Ratio formalis obiecti ut res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primo terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, ut entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti ut obiectum uel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffundi pura sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantum in mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, ut est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quòd formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet reali, & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in rali esse bili, ut sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibilis qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor &c. Istius uerò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile. Istius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis. Illæ rursus constituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: ubi uisibile prædicatum secundi modi per se seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & mobilitatis, sed solum secundum illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: pura taliter immutationum esse sensus &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile: Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quòd hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus: sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde istæ intrinsece constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis ut speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia summuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi ut res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi ut est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti ut obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis ut sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis ut sic: ita quòd ubi est una species specialissima scibilis, ibi oportet esse unam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et ubi plures differentiæ scibilis ut sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quod differentiæ scibilis ut sic, sunt ipsæ rationes formales obiecti scibilis ut obiectum est, de necessitate sequitur quòd unitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes unitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum ut obiecta sunt, uel quòd idem est rationum formalium sub quibus res scibiles sunt. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit una scientia assignatur, ex unitate rationis formalis sub qua, seu obiecti ut obiectum id est luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur cōsiderari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet uis & sensus rationis allatæ in litera.

¶Circa hāc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsum rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt ligillatim absolenda ordine proposito.

¶Circa rationem igitur litteræ dubium occurrit quia in æquiuocationem cecidit quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti ut res est. Cui patet ex eius probatione in usu: assumitur namque coloris ratio pro ratione formali uisibilis: coloris autem ratio est ratio formalis uisibilis inquantum res, ut patet). Probatio uero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti ut obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti ut res subsumendo rationem formalem obiecti ut obiectum.

¶Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antecedens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue ut res, siue ut obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti ut res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, ut subiectum & passio, ut dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti ut obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti ut obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti ut res: tum quia ratio obiecti theologici ut res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discurienda erat: alia uero est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius ut res, non infert speciem specialissimam obiecti ut sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, ut nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶*Num ratio formalis obiecti ut obiectum est, & illius unitas, & eiusdem formalis ratio ut res est, conuertibiliter se inferant ut subiectum & passio.*

SEd contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniam si uerum est quòd ratio formalis obiecti ut res, & ratio eius ut obiectum, se habent ut subiectum & passio conuertibiliter (ut prætacta responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quòd theologia beatorum & nostra conueniant in una ratione formali obiecti ut obiectum est: & consequenter sint una scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, ut ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic. Istæ theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti ut res, quia Deitas est ratio formalis utrobique: ergo in ratione formali obiecti ut obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, ut subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in unitate subiecti, quòd conueniant in unitate passionis illius: quoniam inæquabilis est passio à subiecto. Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti ut res, & ratio eius ut obiectum, sunt conuertibiles &c. uerissima est, sane intellecta: scilicet de ratione formali obiecti ut sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti ut obiectum, inadæquata rationi formali obiecti ut res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatum non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet una tantum ratio formalis adæquata obiecti ut obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est una in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia & incuidentia: & lumen diuinū ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea cum unitate rationis formalis obiecti ut res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius ut obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo quamuis deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur à singulis: ualet enim Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino & econuerso. Sed non ualet, ergo sub lumine euidenti: aut ergo sub lumine reuelationis &c.

¶Et ut scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, ut subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu unitatis, ita quòd si altera una est unitate specifica specialissime, altera quoque sit sic una: & si altera est una genere, quòd reliqua quoque sit una generice, sino totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ ratio entis est una minus quàm genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est una secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent unitatem generi cam ut res, & speciei athomi ut obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est una secundum speciem athomam, & ratio obiecti ut sic est una secundum genus, ut in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et merito oppositio modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædicatum scientiarum: quia obiectum formale ut res est, infinitum est. Constat quippe cuilibet, ut rei species infinita excedat species obiecti finitas: quamuis adæquentur generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationē formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur: sed tale lumē infert & claudit in se deitatem: non autem econuerso. Et ideo licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudimur sili.

¶Circa antecedens est dubium, habens campum ualde magnum, de unitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oportet de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hic quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, ubi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quo ad hoc.

¶*Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in una ratione formali diuinæ reuelationis: & ideo una ex hoc sit scientia.*

CIrca propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet omnia considerata in sacra doctrina conuenire in una ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsum in se. Secundo contra ipsam ut applicatur ad inferendum unitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ suæ theologiæ, reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. Probatur. Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam ut intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis. ¶Præterea, Deus se habet ut præceptor: ergo tua reuelatio non est ratio formalis.

¶Contra ipsam autem ut infert unitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset una scientia: ergo ex unitate reuelationis non sequitur unitas scientiæ &c.

¶Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, ultra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo ut infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat unitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo ut ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingatur res reuelata à cognoscente: & sic dat unitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hic simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij geometræ scirent. Sed in theologia concurrit utraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur ut subsunt diuino lumini, ut modo cognoscibilitatis earum. Et propterea unitas theologiæ infertur in litera ex unitate diuini luminis, non ut infundens est, sed ut est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

¶Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti ut res, excludendo rationem formalem obiecti ut obiectum &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet ut intellectus agens, sed non tantum: sed etiam ut ratio formalis obiecti ut obiectum est. Secunda uerò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hic non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab uno præceptore ut sic possint plures scientiæ prouenire. Ad ultimum autem Aureoli tam patet quòd consequentia nihil ualet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit ut ratio obiecti ut obiectum est, sed ut infundens tantum &c.

a ¶*Super Quæstionis primæ Articulum quartum.*

IN titulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua uocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, uel opere appetitus, uel potentiæ executiuæ, dicēte Aristotele 2. ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus non ut scientes simus, sed ut operantes &c.

¶In corpore duæ conclusiones. prima est, Theologia nec est pure practica nec pure speculatiua, sed altior, comprehendens in se eminentius rationem practici & speculatiui.

¶Antequam cōclusio probetur ad euidentiam sensus conclusionis scito, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primo dividentes scientiam in communi: sicut nec usiuum & auditum sunt differentiæ primo dividentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in usum, auditum, &c. ita scientia prius diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia una ratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

formalis obiecti finita, non potest habere utranque conditionem, & quòd sit ex qua fumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis fumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, ut pater inductiue. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate utranque in se conditionem comprehendit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eò quòd disperta in inferioribus, unite præinueniantur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui communis nuncupatur, nec auditus &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, nõ speculatiua nec practicalis eminenter continens utrasque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in littera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum facit aliter nem, quę est differentia substantialis: sacra ramen doctrina una existens comprehendit utrumque, utpote scientia altioris ordinis.

Comen. ¶ Probatur igitur conclusio in littera sic. Sacra doctrina una existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergo ipsa est altior, comprehendens sub se utrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina extendit unam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergo. Consequentia probatur: quia humanodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic pro clariore litteræ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illi probatio est optima, & à priori & non per locum à simili. Cum enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quorum utraque est de Deo inquantum Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quamuis parua participatione) consequens est quòd unitas illius uneratem illius, & altitudo illius qui ad utrunque genus extenditur altitudinem illius inferat. Et propterea ly sicut, in littera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinem, sed assimilationem proprij exemplari ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundum est quòd media in littera posita sic se habent: quòd hæc doctrina ideo comprehendit sub se utrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia una existens extendit se ad omnia. Et hoc ideo, quia sub una ratione formali omnia considerat: & hoc ideo, quia est imitatio propria scientiæ quæ se &c. Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, unde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuerso, ut dicitur in primo posteriorum: cum ex antecedente habeatur unitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarũ: & consequens est quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu unitate rationis formalis theologiæ, ipsa est una simul continens speculatiuum & practicum.

Consecut. ¶ Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua quàm practica. Probatur dupliciter. Primo, Agit principalius de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundo sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationẽ: ergo. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

Annot. ¶ Circa prædicta aduertenda sunt duo. Primum est quòd hæc interpretatio primæ conclusionis non est licita aut noua, sed in corpore articuli intimata, ut patet diligenter ponderanti quid importat dicere, quòd una existens extenditur se, &c. & consideranti quòd loquitur de unitate specifica, quam constat per se unum constituere. Per hoc enim manifestè excludit eadem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: tam enim non esset una nisi per aggregationem, & non sub una ratione formali, sed duabus: & proprie non comprehenderet sub se utrunque, ut in littera dicitur, sed componeretur ex utroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et ut omnia horum enucuerur fantasia, uideant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. articu. 3. ubi expresse ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quanto est altior ratio, tanto ad plura se extendit una existens. Et afferetur alia ratiocinatio scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cum ergo ista scientia sit dignissima ut patebit, & habeat rationem unam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris involui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere utrunque quàm ut scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: ubi expresse hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideo non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, utpote altioris ordinis. Et tangitur utraque ratio hic assignata, & ex parte unius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillario propria illius, quæ est una & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter utrunque sint quod sit formaliter utrunque, sicut sal est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura unius quàm auditus, sensus esset quòd conditiones unius & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec ecrus est ut proposito. Nec etiam obstat, si alicubi Sanctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundum quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum uerò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergo speculatiua simpliciter, id est sine additione alicuius, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundum quid, & non absolute, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: qualis sunt illæ, quæ absolute dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & uniuersaliter scientiæ unus propter simplicitatem qualitatis: an unus propter unitatem ordinis specierum intelligibilium utrobique nunquam modo oportet altioris gradus esse uel ordinem uel qualitatem, quam sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuerso. Secundum est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ potest inferri: ergo theologia est speculatiua: aut ergo est altior, ut una distinguit contra aliam: sed ergo est speculatiua, uel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergo est practica uel eminenter continens rationem practicæ: & similiter ergo est affectiua uel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Sco. in prolo. quæstio. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eò sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si uolent concludunt (ut dictum est) eam esse uel practicam, uel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea in qui disputationibus uacuas, utere & hac responsione, & distinctione illa de præcise & non præcise tali, puta regula operis seu speculari &c. quod enim est præcise tale, est aut tius, ut patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio hinembris responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est dignior secundum quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quòd practica omnibus practicis. *Comen.*

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundum quòd speculatiua, secundum quòd practica: non enim frustra hoc actum est. Sed ut ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundum est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cæteris. Sed quo ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolute, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica practicis: omisso illo liquido quòd absolute est omnium dignissima, quia altioris ordinis. *Amot.*

¶ Probatur ergo primo quo ad primam partem, inter speculatiuas dignior est una altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de anima: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergo ista magis. Quo ad secundam uero, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergo ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio super illud secundi metæ. Sicut oculus nocturnæ ad lumen solis &c. unde sequitur eadem habetur quòd excedentia uim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac luciussima: ac per hoc propriæ rationes substantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt dignores illis earum conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideo cum de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quæ ad ulteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis ultimus finium omnium aliarum: ergo. Probatur maior in ciuili & militari. Minor uerò, quia finis huius est beatitudo æterna. *Comen.*

¶ Aduerte hic, quòd maior intelligitur non absolute ut iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est uerum inter practicas disparatas dignioremesse, quæ ad ulteriorem finem non ordinatur. Dignius tamquæ est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principaliter in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum una subordinatur alteri, procul dubio maior est uera: & propterea in litera non subsumptum est absolute, quòd theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed subsumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur illi, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quod finis istius est ultimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hic primo illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis. quoniam beatitudo æterna non est finis ultimus omnium operantium. cum multi operentur contra illam à uirtute recedendo. secundum artes tamen recte operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideo in littera caute dicitur, quòd fines aliarũ scientiarum nõ dicitur, fines scientiam ordinantur ad beatitudinẽ æternam. Memento secundo alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intelligo quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica est beatitudo, quę est ultimus finis, id est, nullo Dei, licet finis intrinsecus eius ut sic sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rationis in littera factæ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue huius: nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis cuiusnobilitans afferatur intra uel extra, dummodo sit proximus. Hic autem est in proposito, quoniam ut in præcedenti articulo dixit autor, de operibus nostris tractamus quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: æterę autem scientiæ docent operari propter hũc finem remote. Hoc autem, scilicet quòd hæc scientia practica habet esse finem proximũ, quẽ habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsece cõuenit huic scientiæ: quia est secundum quid practica, si enim esset pure practica, speculari remotus eius finis esset. *Annot.*

¶ Respondeo ad secundum, duabus distinctionibus utitur: accipere dupliciter à superiori uel ab inferiori: & hoc dupliciter, uel propter defectum seu insufficientiam accipientis: uel subuentionem defectus alieni. Pęra intellectus nostri in proposito.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

Annot. In titulo nota ly sapientia, id est, notitia ordinativa, & iudicativa de aliis ut caput: hoc enim sapientiæ nomen importat, ut patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

Comen. *b* ¶ In corpore una conclusio est responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maxime sapientia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

Annot. ¶ Et aduerte quod ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere, quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximæ sapientia.

Comen. ¶ Probatur. sacra doctrina determinat propriissime de Deo secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maxime sapientia, &c. Antecedens probatur: determinat de Deo non solum ut cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissime, &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodũ magis propria sunt Deo in cognoscendo, ita & in essendo & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo merito dicitur quòd propriissime determinat de Deo: & quoniam secundum humanodi propria habentur prima supremáque fundamenta causalitatis diuinæ: ideireo dicitur quòd determinat propriissime de Deo secundum quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto, quoniam ly secundum quòd est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo ut ly secundum, determinet rationẽ formalem Dei, ut est subiectum sacræ doctrinæ: & sic sublata est assumptum, quoniam, ut in sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, ut ly secundum, determinet quandam speciałem rationem Dei, clausam intra latitudinem conditionum ad considerationem sacræ doctrinæ, eò quòd consequitur deiratem: & sic est uerum. Intendit enim littera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissime, & consequenter secundum quòd etiam causa altissima: quod ad sapientiam spectat. *1. pro. ar. tic. 3. Et 1. prolo. principal. Et 1. com. tra. ca. 4. fin. Comen.*

¶ Consequentia, autem probatur: tum quia de inferioribus habetur per causas altiores: ergo considerans causam altissimã generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimam totius uniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens: ergo, si qua considerat Deum propriissime secundum quòd est causa altissima, illa est maxime sapientia inter omnes tam in genere quàm simpliciter. quòd erat consequentia probanda, assumptum est clarum, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur uerò in genere rectitudinis, & in genere totius humanæ uitæ, cum autoritatibus scripturæ adiunctis, ut patet in litera. Secunda uerò ex eodem probata reliquitur medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maxime sapientia, ad denotandum excessum eius super sapientias in genere, tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiens: & respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: utpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ timarur: cum illa sũtat in communibus, & his, quæ per communes sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, ut ens, uerum bonum: aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, ut actus purus, primum ens, &c. *1. pro. ar. tic. 3. Et 1. prolo. principal. Et 1. com. tra. ca. 4. fin. Comen.*

c ¶ In responsione ad tertium inducitur locus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in uoluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo uehementer affecti circa aliquid passionari dicuntur: in quo *Annot.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

demonstratur maxime voluntatis inclinatio, ut iam habituata & connaturalis affecta à diuino &c.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

Annot. IN titulo nota terminum utrinque, ly subiectum, stat pro subiecto formali: & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus sua quod est suus est, in Deus in quantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad hominem doctrinæ, generaliter quid imponit inquantum Deus, ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadruplicitер accipi. Primò ut animal rationale: & sic intelligitur quidditatiue inquantum homo. Secundò ut substantia, & sic concipitur in communi. Tertiò ut naturaliter manifestum: & sic concipitur per accidens: quia esse manifestum est accidens seu passio hominis. Quartò ut nobilissimum animalium: & sic concipitur relatiue ad actual. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari ut altissima causa & uniuersaliter fœcundè quodcunque prædicatum respectiuum ad extra, & sic consideratur relatiue ad extra. Potest etiã considerari ut sapiens, bonus, iustus, & uniuersaliter secundum rationes attributales: & sic consideratur quasi per accidens, potest etiã considerari ut ens, ut actus, &c. & sic consideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur cõsiderationes cõpositæ, puta ut actus purus, ut causa primum, &c. Consideratur namque in huiusmodi Deus ut sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, ut patet. Ante omnes autẽ hos modos potest considerari Deus secũdum suã propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem circumloquimur deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione deitatis ut distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectũ huius scientiæ, est quærere, utrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis sit subiectum formale huius scientiæ. ita quòd quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti ut res est, &c.

Cõment. b ¶ In corpore duo ponuntur. primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue secundo referuntur aliorum dicta. Quo ad primum conclusio est: Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter: primo obiectum alicuius potentiæ uel habitus est sub cuius ratione omnia cõsiderantur in scientia: ergo subiectum huius scientiæ est Deus, antecedens manifestatur in obiecto uitus. Prima uero consequentia probatur: subiectum ad scientiam se habet sicut obiectum ad potentiam uel habitum: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia uel sunt Deus, uel ad Deum ordinantur, ut principium, aut finem, &c.

Annot. ¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd ista propositio assumpta sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est propositio, quòd teneat quo ad proportionem rationis formalissimæ quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Verum autem teneat similitudo quo ad alia, puta quo ad communitatem, ut sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi: quamuis manifeste pareat hinc quòd non oportet hanc similitudinem seruare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus ut Deus: quem ut sic constat esse singulare quoddam. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto professi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est commune per prædicationem: quoniam illud est uerum secundum communiter accidentia, & non necessario: uidemus enim communiter in subiectis communiter assignatis scientiis à doctoribus, illam conditionem inuenisi, non tamen oportet, ut patet quarto Metaphysicæ, in scientia de substantia. Posset quoque saluari communem per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto uel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologabilibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Et simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectum theologiæ, tam beatorum quàm nostræ, oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia. Tum quia infinitæ ueritates caderent sub eadem, per deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. ut patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem uero, quia ipsemet sanctus Thomas in prologo primi sententiarum, articulo quarto, expresse dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est uera de scientia adæquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formalit. Sed hæc ratio nihil uidetur ualere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto consideret. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mentio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio uel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius ut res est: Deus enim est ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis: ramen Deus ut Deus sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad uerificandam illam conditionalem oportet addere, si Deus inquantum Deus sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nostra omnia, &c. sed tunc patet falsitas sublimendæ propositionis: quia sola lux diuina in se ipsa

ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto subiectum est: & ideo iuxta facultatem humanis est extensio scientiæ: non est ergo secundum extensionem rationis formalis, ut res est absolute, sed ut stantis sub ratione formali obiecti ut obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens cõmuniter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, ut patet ex modo loquendi: cum inchoando istam positionem dicit, Si uelimus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones, hic autem assentiuse determinauit: quòd etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione dei: quare hoc est simpliciter tenendum: illud uero subiungam opinabiliter audiendum.

Cõment. ¶ Secunda ratio ad conclusionem hæc, idem est subiectum principiorum & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia uirtualiter continetur in principiis. Minor uerò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

Num tota scientia uirtualiter contineatur in principiis.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam ad probãdum maiorem, scilicet, tota scientia uirtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari uidetur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia uirtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia una secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo & quadrato & figura, &c. non solum secundum communia, sed secundum propria singulis unius est speciei: ut patet in prima secundæ & in primo posteriorum: ergo. Prima consequentia patet, quia principia constituantur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum & scientiæ. Tertia autem, quia scientia unius speciei omnino disparatę, quo ad propria, non continetur uirtualiter in alia specie, nec in generis ratione ut sic sicilicet nec passiones unius speciei continentur uirtualiter in alia, nec in ratione generis, ut patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solum ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista uirtualis continentia ingerit dubium non solum quia ponitur est hic in littera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæsti. tertia tenens quòd uirtualis continentia omnium ueritatum pertinentium ad aliquam scientiam est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia: obiectioni prælatæ consentit, concedens uerum esse id, ad quod ratio deducit, quòdque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quòd duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus namque putat subiectum scientiæ oportere continere primo uirtualiter ut causam sufficientem omnes ueritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia uirtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediate prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergo continet primo uirtualiter totum ipsum: ergo omnes illius ueritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerum omnino disparatę: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum una non continetur uirtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali ut sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantum: quoniam solæ ipsæ uirtualiter in animali claudantur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo &c. Sanctus Thomas uerò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolute, sed prout sunt subiectæ: ut patet quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, ut ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd uirtualiter contineat totam scientiam: non ut causa in seipso sufficiens, ut Scotus uoluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens ut causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem & in se & ut participantibus ipsum aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. uocatur autem causa simpliciter primo, id est, adæquate est causa alicuius ut subiectum propriæ passionis, siue immediatæ, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa & totalis causa est: ut sol est causa fortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent uirtualiter omnes ueritates illius, scilicet ut primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, ut patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes ueritates sciuntur, sed ex illis ut primis, & aliis ut secundis ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero non oportet omnes passiones solubiles eadem scientia contineri uirtualiter in numero primo, id est adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, ut patet: sed bene oportet numerum in se continere uirtualiter omnes passiones huiusmodi, ut primum radicem earum: ut distinctum autem & participatum in binario & trinario &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent uirtualiter omnes ueritates ut primæ causæ. Nec oportet quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius aut trinarius &c. ut causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarii, sed ut prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est inquantum sunt in tali specie scibiles: quic quid sit intelle naturæ. Et secundum hanc uiam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere & multis speciebus secundũ singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in una scientia? tam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium ut sic, & non secundum species rerum. Et ideo tot species & genera rerum sub una possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub una specie scibili. Et ideo ista ratio formalis rerum, quæ primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius conuenit ille modus abstractionis uel diffinitionis uel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia: & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam ut sic. Quod autem continentia uirtualis talis, ut declarata est, sufficiat ad subiectum & principia scientię, patet ex processibus scientiarum, tam in mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique namque multarum specierum passiones propriæ traduntur, puta trianguli & quadranguli quas impossibile est adæquate contineri in subiecto geometriæ, ut patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. ¶ Ad secundam uero ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere uirtualiter totum habitum potest dupliciter intelligi: uno modo accipiendo subiectum in seipso, alio modo ut inuentum in aliis per se participantibus quomodolibet ipsum. Et similiter continere uirtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & ut primam causam. Subiectum in seipso continet uirtualiter ut prima causa totum habitum, & non partem: sicut sol continet uirtualiter totum hominem & non partem. ut prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se & in participantibus, continet uirtualiter & adæquate ut tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium & simpliciter & ad hominem.

¶ Quo ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de sancto Victore. Tertia est Lincolniensis.

¶ Sed aduerte modestiam autoris, quoniam primo excusando illos dicit, quòd attendendum ad materiam quasi dicerent quòd non intendebant assignare subiectum formale, secundo omnia in præcedenti reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tradari in ordine ad Deum.

Super Quæstionis primæ Articulum octauum.

IN titulo argumentativa, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, ut Sco. dicit contra articulum secundum.

¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.

¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicquid sit de principiis incomplexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmatur secunda pars conclusionis autoritate apostoli primæ ad Corinth. 15. Secunda uero & tertia conclusio similiter probantur: scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concederint ergo & hæc doctrina habet utrunque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia uero probatur quia ista est scientia suprema. Deinde manifestantur signillatim secunda quidem, cum contra hæreticos ex uno articulo probamus alium &c. tertia uero, quia contra ueritatem infallibilem nulla potest demonstrativa ratio esse: ergo omnes rationes contra ea quæ sunt ipsius scientiæ sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili ueritati.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis, ut puta si dicenti quòd omnis una res numero est una hypostatice: respondet nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis soluto non soluit nisi credendo. Alio modo ex propositionibus fidei simpliciter, uel quo ad hoc, ut puta si responderet, nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cognitur intellectus. Et sic theologus soluit ex fidei quo ad hoc. Quandoque autem ex fidei simpliciter ut si soluat rationes contra accidentia in sacramento altaris: quia accidentia esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hanc intelligo de solutione theologali secundo modo. Et ti inferur, quia huiusmodi solutio non est theologi ut theologus est: quia non ex principiis theologię: negetur assumptum: quoniam theologia nõ solum gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad defensionem suam aliarum scientiarum propositionibus utitur propter nos, ut in articulo quinto, ad secundũ factum est. Et quãuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pura theologia oporteat ex principijs manare theologalibus: theologalia tamen minime sibi inuicem non oportet, sed sat est eis scrutare. Sic autem theologales sunt luminum diuisiones. Vnde minus bene uidentur sentire, qui soluere theologice tribuunt, non nisi ex aliqua propositione credita. Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter

Probare & soluere non idem.

est ex euidentibus solutio autem est etiam ex his, quæ non apparent esse falsa, dato quod non sequatur esse uera. Et propterea theologus potest semper soluere, tamquam coactus intellectus ab aliqua propositione contraria his, quæ sunt fidei, quamuis eorum falsitatem non uideat.

¶ Circa probationem tertię conclusionis, scilicet, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit unam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur ueritati infallibili: & propterea conclusio hęc non nobis hic euidens est. Secundum uerò in actu exercito constitit, & liber contra gē. his plenus est. Et quoniam soluto (an dicimus est & experimur) non requiritur euidentia, sed non coactiua intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis cōstituitur dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere est soluere contraria huius doctrinæ non est credere aut ex credere, nisi occasionaliter: quemadmodum ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationū & propositionū contrariarū. Et hāc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius torte quosdam in hāc litera errare permisit.

Annota. ¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet autoritates sacræ scripturę, autorum sanctorum, doctorum, rationes humanas, & autoritates philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, ut ex propriis & necessarijs: ex secundis autem ut ex propriis, sed probabilibus: ex quartis uero ut probabilibus, sed extraneis. Et sic tertijs nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de

Ratio humana nō.

quia hic est sermo, nihil aliud est quàm argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ uocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ minorem habet firmitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica claudituꝛ, & consequenter extranea est a genere scibili theologicorum per hoc theologia procedit ex ratione humana ut sic, ut ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest offerri ad theologalia ut sic, quoniam theologalia ut sic sunt oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino: ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia ut ex extraneis & probabilibus: quēadmodum ex autoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabatur utrumque: & sic omnia enumerata sunt locata.

¶ Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex propriis uel extraneis.

SEd dubium hic occurrit non dissimulandum. Si ex rationibus naturalibus theologia procedit ut ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuæ assumptus est? quorum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni &c. Aut enim hi non tradunt theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumēatur, ut dictum est. ¶ Ad secundum dicendum, quòd argumētari ex autoritate est maxime proprium huius doctrinæ, eò quòd principia huius doctrinæ, per reuelationē habētur. Et sic oportet quòd credatur autoritati eorū, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tamen ab autoritate quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana: non quidem ad probandum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cum igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio uoluntatis obsequitur charitati. Vnde & apostolus dicit: secundæ ad Corinthios decimo, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quòd etiam autoritatibus philosophorum sacra doctrina utitur, ubi per rationem naturalem ueritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit uerbum Arati, dicēs, Sicut & quidam poē. arum uestrorum dixerunt, genus dei sumus. Sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus utitur quasi extraneis argumentis & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ scripturæ utitur proprie ex necessitate argumentando. Autoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi apostolis & propheris factę, qui canonicos libros scripserunt. Nō autem reuelationi si qua fuit alijs doctoribus facta. Vnde dicit Augustin. in epistola ad Hieron. Solis enim scripturarum libris, qui canonici appellātur, didici hunc honorem deferre, ut nullum aurorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrináque præpolleant: non ideo uerum putem, quòd ipsi ita senserunt uel scripserunt.

ARTICVLVS IX.

a ¶ Vtrum sacra scriptura debeat uti metaphoris.

AD NONVM sic procedi-
tur. Videtur quòd sacra scriptura non debeat uti metaphoris. Illud enim, quē est propriū misericordię doctrinę, nō uidet cōpetere

Subsistentiæ.

neæ. sed tamen multę propositiones notę naturali ratione secundum scripturæ sumptæ, sunt uerę & proprię theologales, sub alio ramen lumine, ut in primo articulo in responsione ad secundum patet, ut patet de istis, Deus est. Deus est unus: Deus est bonus &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum nonum.

IN titulo uti metaphoris, est uti locutionibus, quæ non ueraciter dicuntur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriæ significata, ut cum dicitur quòd Deus noster ignis consumens est, utimur metaphora: quia Deus non est uere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de alijs. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, ubi prohibetur metaphoræ in scientijs.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiuæ. Sacra doctrina congruè

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiuæ, sacra doctrina congruè utitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus tradantur. Antecedens patet. Consequentia uero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur, quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hæc ratio authoritate Dionysij, &c. Secundò sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter: ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autem probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se: qui uel sic ea capere possunt.

1. Prol. Artic. 1. Et dist. 34. q. 3. a. 1. Qr 1. Et 3. cos. 1. c. 10. Et trin. artic. 2. Et quol. 9. q. 1. Et opus. 6. c. 11. fi.

¶ Num Sacra Doctrina utatur metaphoris propter necessitatem, an propter utilitatem.

IN responsione ad primum dubium occurrit quomodo uerificetur quod hæc doctrina utatur metaphoris propter necessitatem & utilitatem, ut dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore offensa est. Secundo namque ratio utilitatem tantum infert, ut patet, prima uerò conuenientiam ut ipsa litera tellatur. Et communiter potest ex eo quod connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit proprie doceri: nulla ergo est necessitas uti metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & utiliter eis utatur. ¶ Ad hoc dicendum mihi uidetur, quòd uti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis uiatoris. Et liquidem necessarium propter melius consequendum finem: scilicet cognitionē dei. Et hæc necessitas ostenditur per primam rationē literæ. Ex hoc namque quod connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debeat, ut per metaphoras cognoscat: quoniam metaphoræ supplent uices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi deberent secūdum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia esti non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiā in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima namque ratio ostendit non solum conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc inducatur autoritate Dionys. in litera allata, impossibile est: dici potest, quòd impossibile distinguitur sicut & necessariū: quoniam impossibile & necessarium nō æquipollent: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis &c.

Annota. Aptum. Ad. Ratio. Ad. Ad. 7 ter.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum decimum.

Titulus clarus. *Annot.*

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiue. Sacra doctrina pro tanto una litera habet plures sensus, scilicet literalē & spiritualem: & hīc triplicē, scilicet allegoricū, moralem, & anagogicū. Probatur ex differentia inter hanc scripturam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę est Deus, cęterarū homo: ergo in potestate huius autoris est accōmodatio & nocū & rerū ad significandū & nō in potestate autoris aliarū: ergo in ea tertia scientia uoces tātum significant, in hac uero & uoces & res: ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentię patēt. Et ultima declaratur, quia iuxta significationē uocum attenditur sensus literalis: iuxta significationem autem rerū attenditur sensus mysticus. Quo ad secundam uero partē declaratur distinguendo triplicem significationem, ut clare patet in litera.

Comen.

¶ Circa hīc parte nō. *Annot. 1.*

ta, cum accommodare res ad significādū nihil aliud sit quàm facere res esse non solum res, sed signa aliarum rerum: dupliciter intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerū, ut scilicet simul fiant ad hoc ut sint res & signa aliarum rerū. Alio modo

quæst. 7. ar. 1. 2. & 3. Et po. q. 4. ar. 1. Et 4. d. 1. q. 1. ar. 1. q. 1. m. Et Gal. 4. lect. 6. Cor. 3.

12.

adueniēte, ut res tam ta ḡe accipiātur ut signa. ¶ Si accōmodatio rerum ad hoc ut sint signa sumatur hoc secūdo modo, non est proprium Dei, nec excēdit hominis facultatem accommodare res ad ii ḡnificandū: nec est proprium huius scientiæ quòd res significent: quoniā res gestæ narratæ in aliis historijs possunt ab homine interpretari ut signa aliarum, non solum per modum imitationis, ut gesta fortia antiquorū imitanda sint à successoribus, sed per modū significationis, ut scilicet gesta illa ut signa habeantur gerēdorum. ¶ Si autē sumatur accommodatio rerum ad significandū primo modo, dupliciter potest intelligi: scilicet uniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic non excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus, uel aliquod artificiale, & facēdo illa intendere per illa significare aliā rē, ut patet. Sed quòd omnia, quæ narrātur gesta in tot historijs ut res ad doctrinā aliquā spectātes, ut sic sint ex sui cōstitutione signa aliarū rerū, hoc excedit humanā facultatē: hoc dei est proprium, in hoc hęc doctrina cæteras scīrias excellit. ¶ Est igitur sensus literæ, quòd accōmodare res uniuersaliter spectātes ad doctrinā ad hoc ut signa sint cū illā, est proprium huius doctrinę: quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest: nō enim ex adinuētione nostra petra, de qua fluxit ludęis aqua in deserto, facta est signū Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, ut in ueritate esset fons aquæ, & esset signū Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente apostolo. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. & sic de alijs.

Annot.

Comen.

Annot.

Annot.

*Annot

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Secunda conclusio est. Non inconuenit in una litera scripturæ secãdum sensum literalem, sex plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratiõe: Autor scripturæ sanctæ est Deus, omnia simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit &c. ¶Probatur consequentia: quia sensus literalis est quem autor scripturæ intendit, secundo autoritate Aug. 12. confessionum.

¶*Num multiplicetur sensus literalis.*

Circa hanc conclusionẽ occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit ille, cum ex litera quilibet pro libito suam expositionẽ interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei nõ aliter constet, oportebit omnes literæ expositiones ut literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habẽs multas expositiones dupliciter se potest habere ad illas. Primò compariens illas tam absolute quàm in ordine ad reliquas, quæ sunt fidei: & tunc multitudo expositionum literalium ad exercitationem nostram confert, dignitatique autoris attestatur, ut Augustin. ibidem mult. Secundo ut compatiens illas in se, non tamen collata cum aliis literis sacræ scripturæ. Et tunc ex tali collatione excludi possunt omnes illæ interpretationes repugnantes, non repugnantes uerò admitti: sicut enim in responsione ad primum in litera dicitur, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, quod non per literalem sensum alicubi manifeste tradatur: quamuis in aliqua litera obscure habeatur propter multitudinem expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscurę ad manifestandum, nunquam tamen deest collatio ad sanctę ecclesiæ autoritatem, à qua non solum certificari possumus de literali sensu scripturæ, sed certi facti sumus de scriptura ipsa. Euangelio (inquit Augustinus in epistola contra Fundamentum) non crederem, nisi me auctoritas ecclesiæ admoneret.

a ¶Super Quæstionis secundæ Articulum primum.

Aunota. IN titulo huius primi articuli ly per te, non per aliud medium terminum ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quę ex solis propriis terminis est nota euidentia certa & infallibili, ut patet primo posteriorum. est ergo sensus tituli, utrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

Coment. ¶In corpore duo sunt: primo distinguitur propositio per se nota, secundo respondetur quæsito. Quo ad primum distinctio est propositionis per se notæ, alia secundum se tantum, alia secundum se & quo ad nos: & hæc aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum: & ilc fiunt tria membra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex una radice propositionis per se notæ in communi: propositio per se nota est, cuius prædicatum claditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prædicati: ut, quodlibet est aut non est &c. secundum se autem tantum, cuius prædicatum est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quo ad sapientes, cuius prædicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum claret apud sapientes, ut incorporalia non esse in loco. Et confirmatur hoc membrum autoritate Boetij.

¶Circa hanc partem Anuota aduerte, quòd propositio per se nota ideo dicitur per se, id est, non per aliud medium terminum nota, quia excludit ly per se quemcunque aliud medium terminum, & consequenter quancunque præmissam ad notificandum eam. & cum propositio aliqua possit notificari à priori & à posteriori, oportet quòd ly per se distinguatur, an excludat medium terminum à priori tantum, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est habens prædicatum in ratione subiecti, oportet ut semper ly per se excludat medium à priori: sed quoniam contingit quandoque inter ea, inter quæ nullum est secundum se medium, ut sunt cognita nobis sic mediũ, ideo non semper excludit medium à posteriori; & propterea in litera distinctio est propositio per se notæ ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionum, ut sunt nobis nota. Illæ enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed ut nota nobis sunt immediata sunt omnino per se notæ, illæ uerò quarum extrema, licet secundum se, non tamen ut nota nobis, sunt immediata, sunt secundum se tantum per se notæ non nobis: & similiter quarum extrema ut nota sapientibus sunt immediata sunt eis per se notæ.

¶ Circa hanc partem Anuota sunt multa dubia & argumenta Scoti, Autor. & Gregorij, sed quoniam hæc ad librum posteri. spectant, ubi in capi. tertio diffuse hanc materiam tractaui, id circo absque eorum re petitione uidendę sunt ibi solationes argumentorum cum toto processu: id tantum hic notato, quòd in litera non distinguitur propositio per se nota dicendo quòd est, cuius prædicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causaliter: scilicet quòd ex hoc quòd prædicatum ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quæ est conuertens respectu illius, & hoc ideo dico, quia bene uerum est apud Sanctum Thomam, quòd omnis propositio cuius prædicatum cadit in ratione subiecti est per se nota, sed non econuerso: quoniam cum unum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prædicatur de primo subiecto sunt

sunt propositiões immediatæ secundũ se, & consequẽter secundũ se per se notæ: tamẽ alicubi sic diffinita reperitur glosetur ly esse in ratiõe subiecti formaliter uel uirtualiter proximemõ tamẽ exactè talis locutio, qa minus pura est.

4. Cõtra. ¶Quo ad secundum conclusio respondeo est, hæc propositio, Deus est, est per se nota secundum se non nobis. probatur prima pars: quia prædicatum est idem subiecto. secundo autẽ quia nos nescimus qd subiecti, & ex hoc sequitur corrolarium: ergo ista eget manifestari per medium quo ad nos, id est à posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis non est cui dens: & à priori caret medio.

Quæstio. ¶*Num si nomen aliquod significet esse deus omne cognitabile, sequatur illud esse in rerum natura.*

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem dat dam satis molestę quidam instant quasi roborando argumentum sic, excedens omne cognitabile nõ est per tum responsionem ergo non est excellens omne cognitabile, quod est oppositum quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: quia non excedit cognitabile existẽs: & si ipsum esset cognitum maius quàm cognitum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta an litera: & ideo eidem responsione soluitur. si fingendo cõsequens, quòd excedere omne cognitabile cõtingit dupliciter. Vno modo qd excellit in rerũ natura. alio modo secundum esse cognitum: & intẽdo nõ quòd esset in rerũ natura, aut obiective sit ratio excessus: sed utimur eis in proposito ut conditiõe rerum cognitarũ. Verbi grația, cõ ditiones perfecti oratoris cogitatæ possunt excedere omnẽ oratorẽ dupliciter. Vno modo quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo ꝙ sit in esse obiectiuo. Primò modo oporteret ponere oratorem perfectum existere. Secundò modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optime sequitur, ergo non est excedens in rerum natura omne cogitabile non est sic excedẽs formicam, aut quodcunque minimum existens: sed non ualet: ergo non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile: imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorantia propriæ uocis dum credunt isti, quòd responsio data acceptãs quid nominis absignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc scilicet maius omni cogitabili, significetur aliquid plenum omni perfectione abstrahendo ab existentia, & ideo instant significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur maius, aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus namque in quid nominis & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit. Vnde concedimus quod significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentiæ in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & cogitari, ad esse non ualet argumentum. Et ideo in litera dicitur, quòd hæc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili significari esse in natura rerum, licet concedatur quòd maius omni cogitabili significatur & cogitatur esse in rerum natura, non ergo significatur maius significatum ut existens, sed etsi existeret non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Et exemplum simile in speciali habetur. si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & uellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est: quia si non est, ergo non est nobilissimum animalium: hæc enim manifestius liquet quòd ratio excessus est nobilitas rei signatæ in istis conditiones uero excedentis sunt esse obiectiuum & esse in rerũ natura. & qualiter argumentũ non ualeat, ut patet exercenti. Logice autem his molestiis uniuerso uerbo silentiũ imponas, dicens quòd maius omni cogitabili importare existentiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito uel signato: & quòd secundo modo conceditur in proposito, primo modo non: & quod si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se notissima: omni cogitabili est: sicut ista quod est, est: ratio autem quare non claudatur existere in actu exercito, sed ut conceptum tantum est: quia nominibus res significantur ut concepti, uerbis autẽ ut exercitę. Vnde ista enuntiatio, existentia non est, nõ implicat contradictoriam: ista autem, quod existit nõ est, implicat contradictoria.

¶*Num negans ueritatem esse concedat ueritatem esse nullam ueritatem esse.*

IN responsione ad tertium aduertendum ꝙ dum litera respondẽdo concedit ueritatem esse in communi esse per se notum, consequentiã factam arguendo acceptare uidetur, illam scilicet, nulla ueritas est: ergo uerum est nullam ueritatem esse. Scotus tamen in primo di. prima. q. 2. in responsione ad tertium reprehendit hanc consequẽtiam dicens eam peccare fallacia consequentis à pluribus casibus ueritatis ad unam illarum. Tum quia licet ualeat, nulla ueritas est: ergo non est uerum aliquam ueritatem esse: non tamen ualet, ergo est uerum nullam ueritatem esse: ista enim est negatiua, ista affirmatiua. Tum quia ueritas aut sumitur fundamẽtaliter, aut formaliter: si nulla ueritas est, neutro modo uerũ est illã esse: non fundamẽtaliter: quia nulla res fundans remanet: non formaliter: quia nullus intellectus existere potest: ergo affirmatiua nõ sequitur, sed negatiua, ut dictum est.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secũdum bonam logicam à propositione uera de inesse ad fas modalẽ de uero, sit optima cõsequẽtia, & econuerso: quia uerũ nõ est modus addẽs supra suã prędicatum: miror quo modo argues huic cõsequẽtię *1. contr.* opposuit, ualet nãq; formaliter currit: ergo for. currere est uerũ: & similiter *C. 14.* for. nõ currit: ergo forte nõ currere est uerũ: & *Et 80. q.* 7. *ar. 1.* patet in omnibus: & ilc *Et 9. q.* 5. in, ppolito: nulla ueritas *c. 4.* est, ergo nulla ueritas esse est uerũ. Et cõfirmat, qa ista scilicet, nulla ueritas est: est quędã enũtiatio: ergo significãs uerũ uel falsum, ex primo periherm. sed apud eos significat uerũ: ergo significat nullã ueritatẽ esse, esse uerum. Ad primã ergo obiectionẽ dicitur quòd nulla fallacia est: quia utraq; illarũ sequitur determinate ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo uerum est nullã ueritatem esse: quàm illa negatiua, ergo non est uerum aliquam ueritatem esse: quoniam prima sequitur immediate, secunda autem mediante illa: quoniam prima pertinet ad consilietiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autẽ ad destructionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua ueritas est. Et rursus, licet destructio cõtradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla ueritas est: ergo nõ aliqua ueritas est: destructio tamen contradictoriæ eã modo de uero non sequitur nisi in uirtute, regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio uera de in esse æquipollet modali de uero: ideo enim sequitur, nulla ueritas est: ergo nõ est uerum aliquã ueritatem esse, quia æquipollet negationi illius contradictoriæ, scilicet nõ aliqua ueritas est: & ilc Sco. negando consequentiam concessit illam nescions, dum concessit aliam, super radice illius fundatam. Ad secũdam uero obiectionẽ dicitur, quòd ueritas sumitur ad minus fundamẽtaliter. & cũ dicitur quòd nullum fundamentum remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remãsionem ueritatum negatiarum fundamentaliter, non requiritur remansio rerum unde ueritas illius, nihil est nihil, omni oino re & intellectu secluso remanet fundamẽtaliter: q; si intellectus esset, posset eis suã cõpositionẽ adæquare obiectaliter: ꝓponendo hãc, nihil, est nihil: & hæc remãsio sufficit: unde nec etiã modo illa, ꝓpositio, nihil est nihil, habet fundamẽtũ ex parte rei significatę nisi modo dicto. Quod etiã dicitur quod ueritas fundamentaliter est entitas, uerũ est de ueritate positiua: non autẽ negatiua: fundamẽtũ enim negatiuę ueritatis est nõ esse, & nõ est esse, ut patet.

a ¶Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.
¶Hanc articulum diffuse habes in q. de ue. q. 10. arti. 11.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò distinguit demõstrationem in quia, & propter quid, &c. Secundo respondet quæsito affirmatiue unica conclusione: Deum

QVAESTIO SECVNda. De Deo, An Deus sit.

QVIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ut ex dictis est manifestum[e], ad huius doctrinæ expositionem intendentes,

¶Primò tractabimus de Deo. ¶Secundò de motu rationalis creaturæ in Deum. ¶Tertiò de Christo qui secundum quòd homo uia est nobis tendendi in Deum. ¶Consideratio autem de Deo tripartita erit. ¶Primò namque considerabimus ea quæ ad essentiam diuinam pertinent. ¶Secundò ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. ¶Tertiò ea quæ pertinent ad processum creaturarum ab ipso.

¶Circa essentiam uerò diuinam, ¶Primò considerandum est an Deus sit. ¶Secundò quomodo sit: uel potius quomodo non sit. ¶Tertiò considerandum erit de his quæ ad operationem ipsius pertinent, scilicet de scientia & de uoluntate & potentia.

¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primò, utrum Deum esse sit per se notum. ¶Secundò, utrum sit demonstrabile. ¶Tertiò an Deus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶Vtrum Deum esse sit per se notum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum. illa enim nobis dicuntur per se nota, quorum cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principiis. Sed sicut dicit Damas. in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est inser-

dicatum ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causaliter: scilicet quòd ex hoc

ta: ergo Deum esse est per se notum.

¶Præterea, illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur. quod philosophus attribuit primis demõstrationis principiis, in 1. poste. Scito enim quid est totum & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur ꝙ Deus est. Significatur enim hoc nomine id quo maius significari nõ potest: maius autẽ est quod est in re & intellectu, quàm quod est in intellectu tantum: unde, cum intellecto hoc nomine Deus statim sit in intellectu, sequitur etiam quòd sit in re: ergo Deũ esse est per se notũ.

¶Præterea, Veritatem esse est per se notum: quia qui negat ueritatem esse, concedit ueritatem esse: si enim ueritas non est, uerum est ueritatem non esse. si autem est aliquid uerum, oportet quòd ueritas sit. Deus autem est ipsa ueritas, Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas & uita: ergo Deum esse est per se notũ.

¶SED CONTRA, nullus potest cogitare oppositum eius, quod est per se notum, ut patet per philosophum in 4. met. & primo poste. circa prima demonstrationis principia. cogitari autem potest oppositum eius quod est Deum esse, secundum illud Psal. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo Deum esse non est per se notum.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus sit suum esse, & quidam sit nor latens, hæc propositio Deus est, per se nota secundum se est, licet non quo ad nos.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ cõtingit aliquid esse per se notũ dupliciter. uno modo secũdũ se & nõ quo ad nos: alio modo secũdum se & quo ad nos. Ex hoc enim aliqua propositio est per se nota, ꝙ prædicatũ includitur in ratione subiecti, ut homo est animal: nã animal est de ratiõe hominis. *Si igitur notũ sit omnibus de prædicato & de subiecto quid sit*, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demonstrationũ principiis[o], quorũ termini sunt quędã cõmunia, quę nullus ignorat, ut ens & nõ ens, totũ & pars, & similia. Si aũt apud aliquos notũ non sit de prædicato & subiecto quid sit, propositio quidẽ quantũ in se est erit per se nota, nõ tamẽ apud illos, qui prædicatũ & subiectum propositionis ignorãt. Et ideo cõtingit ut dicit Boẽt. in lib. de hebd. quòd quædã sunt cõmunes animi conceptiones, & per se notæ apud sapiẽtes tãtũm: ut incorporalia in loco nõ esse. Dico ergo ꝙ hæc propositio, Deus est, quãtũ in se est per se nota est: qa prædicatũ est idẽ subiecto. Deus enim est suũ esse, ut infrà patebit[c]. Sed quia nos nõ scimus de Deo quid est, nõ est nobis per se nota, sed indiget demõstrari per ea, quæ sunt magis nota quo ad nos, & minus nota quo ad naturã, scilicet per effectũ.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ cognoscere Deũ esse in aliquo communi sub quadã cõfusione est nobis naturaliter inserũ, inquãtũ scilicet Deus est hominis beatitudo. homo enim naturaliter desiderat beatitudinẽ[c]: & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodem. Sed hoc nõ est simpliciter cognoscere Deũ esse, sicut cognoscere uenientẽ non est cognoscere Petrũ: quãuis sit Petrus ueniens: multi enim perfectũ hominis bonũ, quod est beatitudo, existimãt diuitias, quidã uero uoluptates, quidam autem aliquid aliud.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ forte ille, qui audit hoc nomẽ Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nõ possit, cũ quidã crediderint Deũ esse corpus. Dato etiã ꝙ quilibet intelligat hoc nomine Deus significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari nõ potest, non tamen propter hoc sequitur, quòd intelligat id, quod significatur per nomen esse in rerũ natura, sed in apprehensione intellectus tantũ. Nec põt argui quòd sit in re, nisi daretur quòd sit in re aliqd, quo maius cogitari nõ põt: quod nõ est datum à ponentibus Deum non esse.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ ueritatem esse in cõmuni est per se notum: sed primam ueritatẽ esse hoc non est per se notum quo ad nos.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deum esse sit demonstrabile.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea, quæ sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstra-

est, ergo nulla ueritas esse est uerũ. Et cõfirmat, qa ista scilicet, nulla ueritas est: est quędã enũtiatio: ergo significãs uerũ uel falsum, ex primo periherm. sed apud eos significat uerũ: ergo significat nullã ueritatẽ esse, esse uerum. Ad primã ergo obiectionẽ dicitur quòd nulla fallacia est: quia utraq; illarũ sequitur determinate ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergo uerum est nullã ueritatem esse: quàm illa negatiua, ergo non est uerum aliquam ueritatem esse: quoniam prima sequitur immediate, secunda autem mediante illa: quoniam prima pertinet ad consilietiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autẽ ad destructionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua ueritas est. Et rursus, licet destructio cõtradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla ueritas est: ergo nõ aliqua ueritas est: destructio tamen contradictoriæ eã modo de uero non sequitur nisi in uirtute, regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio uera de in esse æquipollet modali de uero: ideo enim sequitur, nulla ueritas est: ergo nõ est uerum aliquã ueritatem esse, quia æquipollet negationi illius contradictoriæ, scilicet nõ aliqua ueritas est: & ilc Sco. negando consequentiam concessit illam nescions, dum concessit aliam, super radice illius fundatam. Ad secũdam uero obiectionẽ dicitur, quòd ueritas sumitur ad minus fundamẽtaliter. & cũ dicitur quòd nullum fundamentum remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remãsionem ueritatum negatiarum fundamentaliter, non requiritur remansio rerum unde ueritas illius, nihil est nihil, omni oino re & intellectu secluso remanet fundamẽtaliter: q; si intellectus esset, posset eis suã cõpositionẽ adæquare obiectaliter: ꝓponendo hãc, nihil, est nihil: & hæc remãsio sufficit: unde nec etiã modo illa, ꝓpositio, nihil est nihil, habet fundamẽtũ ex parte rei significatę nisi modo dicto. Quod etiã dicitur quod ueritas fundamentaliter est entitas, uerũ est de ueritate positiua: non autẽ negatiua: fundamẽtũ enim negatiuę ueritatis est nõ esse, & nõ est esse, ut patet.

a ¶Super Quæstionis secundæ Articulum secundum.
¶Hanc articulum diffuse habes in q. de ue. q. 10. arti. 11.

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primò distinguit demõstrationem in quia, & propter quid, &c. Secundo respondet quæsito affirmatiue unica conclusione:

Deum

Deum esse, ut demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependent à sua causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere: ergo ex quolibet effectu, dummodo sit notus nobis, potest demonstrari propriam causam eius esse: ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis, omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine, dupliciter sumitur. Vno modo secundum se. Alio modo ex nostra nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & ut crediti: si sumantur utraque secundum se, sic non est uerum quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedit, ut Deum esse: Deum esse unum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, ut Deũ esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sint aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: tam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se sunt per se principia theologiæ, ut creditii autem per accidens: si uerò sumantur utraque ut nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota sunt præambula propter rationem in litera posita: & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

Annota. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis an est, uera est quo ad nos: secundum talem namque ordinem quæsito quid est sequitur an est: secundum se autem ecotrario: ut in secundo posteriorum docetur.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulũ tertium.*

¶ *Num expediat quærere an Deus sit.*

IN titulo dubium datur occurrit ex primo posteriorum quod scientia probat subiectum suum: & ut dicit Auerroes in secundo posteriori, sed supponit illud esse aut per se notum ad sensum, uel intellectum, uel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, ut in prima quæstione dictum est: ergo non debet hic probari Deum esse: contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: ti enim lumen diuinum plene participemus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet quòd est quasi extrancum: licet enim nulla scientia ex simplicitter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis propriate potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito; quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet notis naturali lumine, quæ absolute sunt extranea ut diximus, probat Deum esse: ut patet in decursu, quæstionis.

Cõment. ¶ In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet Deus est: & proponitur quinque uiis probanda: quas non est opus formare, cum & hic & in primo contra Gentes, & in quæstio. de potentia. & in quæstio. de ue. & in primo sent. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter quòd possunt argui ad duo: primo ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eò quòd prima uia, ut in primo contra Genti. capitu. urgetime secundo, dicitur, non ducit ad motorem magis immobilem quàm sit anima intellectiua. secunda autem, ut dicit Auer. non ducit nisi ad corpus cæleste, & eius motorem. Reliquarum quoque nulla magis sursum ducere uidetur: & ad hoc intentum non afferunt hoc in loco has rationes, ut nunc patebit. Alio modo, argui possunt ad concludendum quædam prædicata inuenta in rerum natura, quæ secundum ueritatem sunt propria Dei: non curando quomodo uel qualiter sint, &c. Et ad hoc intentum hic afferuntur: & sunt nihil fere difficultatis habentes secundum philosophiam. Et ut melius intelligatur quod dicimus figillatim exponendo dicitur, quòd primæ uiæ ex parte motus fit est quòd inferatur, ergo datur primum mouens immobile, non curando utrum illud sit anima cæli aut mundi. hoc enim quæretur in sequenti quæstione. Secundæ quoque uiæ ex parte efficientis fit est quòd ducat ad primum necessariũ non ex alio, non curando an sit unum, uel plura: hoc enim quæretur in quæstio. undecima. Quartæ quoque uiæ ex gradibus ueri fit est ducere ad maximum ens, uerum, bonũ, nobile, à quo sunt omnium participationes. Et similiter quintæ uiæ ex gubernatione. fit est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hæc prædicta, scilicet mouens, ens nobile, primum efficiens, necessitium non ex alio, maxime ens, & primum gubernans intelligendo, sunt secundum ueritatem propriæ Deo. & ideo concludendo hæc inueniri in rerum natura, conceditur directè quasi per accidens quòd Deus est, id est, Deus non ut Deus, sed Deus, ut Deus est. Ex his autem patet q; nec rationes Auerrois contra Auicennam, nec Aureoli contra has rationes sunt contra intentum huius articuli, nisi obiectio contra ultimam, & contra propositiones assumptas.

¶ *Num primum sit causa medij.*

VNde sciendum est secundo quòd in prima ratione quæ sumpta est ex 7. physic. sunt duæ propositiones impugnatæ. Altera est, nihil mouet secundum uoluntatem, &c. arguit: & quoniam hoc esset extra nostros limites, erit de hoc quæstio specialis. Altera est, primum est causa medij: hic enim assumitur tam in prima quàm secunda & tertia ratione ad probandum quòd non procedatur in infinitum. Et contra eam, licet sit expresse Aristotelis in secundo metaph. & octauo physi. arguitur sic in substantia. Media causa seu motore, si necessario dependet à prima causa seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergo non oportet medium causam. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio autem singulorum probatur: & primo quòd non ex ratione medij: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc scilicet inde quorum est medium & non

& non necessario respectu primi & ultimi, ut patet in medijs partibus proportionibus circuli. Secundò quòd non ex ratione causæ: quia causę ut causa respiciũt effectum & non dependentiam ad prius aut primum, ut patet. Tertiò quòd non ex ratione compositi, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media ut sic nihil aliud exigit quàm ut in causando medietsed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter sũ

quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens actu. sicut calidum in actu. ut ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile ut idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solum secundum diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, uel quòd moueat seipsum: omne ergo quod mouetur oportet ab alio moueri. Si ergo id à quo mouetur moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hic autem non est procedere in infinitum: quia sic uon esset aliquod primum mouens, & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus nõ mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur[e]: & hoc omnes intelligunt Deum.

¶ Secunda uia est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens suipsius: quia sic esset prius seipso, quod est impossibile: non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa ultimi, siue media sint plura siue unum tantum: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit ultimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, nõ erit prima causa efficiens: & sic non erit nec effectus ultimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergo est necesse ponere aliquam causam efficientem primam[e]: quam omnes Deum nominant.

¶ Tertia uia est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cum quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est non esse, quandoque non est: si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. sed si hoc est uerum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquod esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium uel habet causam suæ necessitatis aliunde, uel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, ut probatum est[e]. ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶ Quarta uia sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonũ & uerum & nobile: & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimode ad aliquid, quod maxime est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maxime calido. Est igitur aliquid, quod est uerissimum & optimum & nobilissimum, & per consequens maxime ens: nam quæ sunt maxime uera, sunt maxime entia, ut dicitur 2. meta. Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnũ, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa omnium calidorum, ut in eodem libro dicitur. ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶ Quinta uia sumitur ex gubernatione rerum: uidemus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentius eodem modo operantur, ut consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente[e]: sicut sagitta à sagitante: ergo est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem[e]: & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augustinus in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens & bonus, ut bene faceret

¶ *Num unum oppositorum excludat reliquum.*

CIrca solutionem primi argumenti aduerte q; responsio literę cõsistit in negatione consequentiæ: quia tamen non assignatur causa in cõmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in cõmuni loquendo scito primo, q; unũ oppositorũ excludere reliquũ potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiue: formaliter quidẽ, unũ oppositorum non excludit reliquũ nisi à suo receptiuo, ut patet, & sic in proposito: quia bonũ diuinũ infinitũ est, & omne malũ excludit formaliter à Deo. non autẽ a creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantũ Deo. Effectiue uerò unũ oppositorũ excludit reliquum secundũ quod efficit aliquid sibi simile, sicut uis foluris excludit frigus ab aere, secundũ quod assimilat sibi aerẽ in esse calido: & iuxta hanc oppositionẽ procedit argumẽtum: quòd ti unũ oppositorũ est infinitum, reliquum non solũ excluditur ab eo formaliter, sed etiã effectiue in quocunque inueniũt sortit. & hoc propter infinitatẽ suæ efficaciæ, cui nihil resistere potest, nisi aliud oppositũ esset infinitũ. Scito secũdò q; Scot. in 1. sent. dist. 1. q. 1. ad primum examinãs hãc conditionalem dicit ipsam ueram non solũ formaliter, sed effectiue in oppositis naturaliter agẽtibus, nõ autẽ in agẽtibus uoluntarie. Et soluit argumentũ ad propositũ, quia bonũ infinitũ agit uoluntarie. in litera aũt simpliciter negatur cõsequẽtia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis sequitur esse aliqua mala, ex ybus bonũ resultet. Sed quoniã, ut dictũ est, ista responsio immisceret modũ causandi, scilicet per uoluntatẽ arbitrãdo mala permissiõ diuinę, quæ ad uoluntatem spectant: ideo particularis est uniuersaliter aut̃ distinguẽdum

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

uidetur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: dicat ti ignis esse infinite calidus. Calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eadem rationem, quamuis sit participabile per quandam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundum eadem rationem. Alioquin possent esse plures dij, quasi sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si unū oppositorum communicabile secundum eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem suscepibili, nec in alio quocunque. Si autem unum oppositorum incommunicabile secundum eandem rationem: participabile tamen est infinitum: optime sequitur quòd reliquum formaliter excludat à se, sed non sequitur: ergo reliquum effectiue excludet à quolibet, etiam si conatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitū infinite participatum non excludit à participātibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitum incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset cōmunicabilis inferioribus secundum eandē rationem, sed secūdum quandam analogā imitationem rātum: sol inquantum calidus esset infinitum agens, finite tamē participatū: quia non secundum eandem rationem: ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finiti participationē: & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finite impressis stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quāgcunque uirtutis sit ages, non excludit effectum oppositum, nisi inquātum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finite autē participato, effectū nō oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi: quia effectus finite habet rationem unius oppositorum: agens infinitum finite tantum participatum non tollit effectiue totaliter suum oppositum. ℣ Et propterea Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab uniuerso: quoniam finite tantum participatur à quocunque: & ex bonitate sua produceret uniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in uniuerso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. ℣ Et ideo eleuando rationem in litera assignatam, merito negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen uniuersi: & nō oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat quod malum sit in effectibus suis: non in scipso.

a ¶ Super quæstionis tertiæ articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd ut ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifeste pateat quòd nō potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse subsistantiam: idcirco terminata quæstiõe an sit, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido constitit quòd est substantia, statim inquirit nunc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd by corpus hic sumitur proprie pro corpore quod est in prædicamento substantiæ, siue illud sit res simplex, ut Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ. Huiusmodi autem substantia trinam habet dimensionem annexam secundum omnes, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum enim horū uariat propositum. ℣ Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solum distinguitur contra incorpoream, puta immaterialem substantiam, sed etiā contra non corpus, id est, formam etiam, quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: ut by corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiue à corporibus, quarū sunt formæ: & sic sumitur corpus proprie: ut patet ex secundo de anima, in principio, ubi Arist. quærit, an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic, ut singulariter etiā contra proteruos appareat ex tertia ratione in corpore adducta.

¶ Est ergo sensus tituli, an Deus sit corpus, id est, substātia, quę uere & proprie est quātæ seu extensa: an non: sed inextensa omnino, aut existēs ut sīt quo uis alio modo ab ipsa corpulētia distinguat. ℣ In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue. Deus nō est corpus: probatur multiplicitер. Primo Deus est primum mouēs immobile: ergo nō est corpus. Antecedens patet ex 12. præcedente. Cōsequentia ꝓbatur: quia nullum corpus est mouens immobile: quod probatur inductiue.

¶ Circa illam propositionem, nullum corpus mouet non motum, aduerte quòd dupliciter intelligi potest. Primò sumendo ly non, motā actu uel potentia: & sic est manifesta & uera per inductiue: & sic cōsonat minori, scilicet, Deus est mouens immobile, & haberi intus. Secundò sumendo ly non motum actu: & sic propositio habet difficultatem: nec apparet inductiue: sed eget ratione & limitatione: inductiõi siquidem obstat, quòd magnes imotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & coloratum immutat usum &c. unde iudicio meo primo modo sumitur hic. ℣ Verūtamē secūdo etiam modo est uera loquendo de motione pure locali, & ratio eius assignatur in primo contra Gentil. capit. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, quòd corpus mouens nō potest mouere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tātum locum mutat, deficit ab illo toto unde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: quoniam non de motione pure locali erāt: & de cæteris quidem patet. De magnete autem & similibus habes ab Auerroe septimo phy. comment. 12. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsa: quamuis non undecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi. sed de his, cum erit sermo de dependentia reliquorum motuum à motu cæli, amplius dicetur: nunc hæc sufficiant hic, ubi ex locali motu proceditur.

¶ Secundò Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti arti. prima consequentia probatur. Actus est simpliciter prior potentia: ergo primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit utrūque: quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter non in hoc, ut in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda uero consequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, ut dicitur in 6. phy.

¶ Tertiò. Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est unum, aut non unum: sed neutrum est nobilissimum: quia non unio unum præstat: & nisi præstat id quo nitit, quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquantum corpus, non unit alioquin omne corpus uiueret. omnia clara sunt.

¶ Num

¶ Num uiuens sit nobilius non uiuente.

Quæstio. VEruntamen propter instantiam quorundam illa propositio, uiuens est nobilius non uiuente, quibuldam non uidetur ueraz quia sequeretur quòd formica esset nobilior cœlesti corpore: quod communiter tenetur non uiuere.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ corpus cœleste forte est uiuum secundū ueritatem: & tamē si cōparetur ad formicam non inquātum uiuit, sed inquantum cœleste corpus, facilis est respōsio. Dicitur enim ꝙ formica ut uiuēs est nobilior corpore cœlesti secluso uita: & hoc est necessariū: quia hoc nihil aliud est ꝙ dicere, quòd anima est nobilior quocunque corpore. Totus nāque ordo animarum est supra totum ordinem corporum, ut patet. Sed si secundum ueritatem cœlum non est uiuum: tūc difficilior est respensio: non enim potest dici ꝙ ista comparatio est uera formaliter, & nō simpliciter, id est, quòd uiuens ut sic est nobilius non uiuēte ut sic. Tum quia ista comparatio ef set puerilis: cū lapis ut sic sit etiā nobilior non lapide ut sic, & uniuersaliter omne positiuum sua negatiōe. Tū quia non haberetur intentū in proposito, mrendit enim destruere Dei esse in latitudine corporum quia uita est nobilior corporeitate, constat nāqꝫ, quòd gradus uitalis in uniuerso superior est gradu naturę, aut distinguitur natura cōra animam, & ꝙ corporeitas secundum totam latitudinem suā ejauditur infra ordinē uitæ, igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infrà latitudinē uitæ: & prouterea si Deus est nobilissimum eius nō potest esse corpus: quia datur ordo superior, scilicet uitalis, in quo patet esse uiuēria. Dicendum ergo est, quòd uiuēria sunt simpliciter nobiliora non uiuentibus, ut ratione additā patet, & 16. de animalibus habetur. Et quod si cœlum non est uiuum, quòd formica est simpliciter nobilis ens quàm cœlum: cœlū tamē est nobilius corpus quàm formica: & propter hanc nobilitatem in genere corporū multę nobilitates secundum quid respectu uitæ sibi conueniunt: pura incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamē primo Ethi. dicit corpora cœlestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa uiuentia, ut expresse in secundo cœli supponendum esse dicit.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd licet apud sanctū Tho. doctrinam esse corpus & esse compositum ex materia & forma conuertantur, & idem sint, attamen quia non ut idē apud alios nec conuertitur. Auerrois enim ponit corpus in cœlo: & tamen non compositum ex materia & forma. Antecedron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corporibus: ut omnitarten cōpleta sit doctrina, prælens mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & formæ: & propterea omnes rationes in litera positæ uruntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

Conuert. ¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue, impossibile est in Deo esse materiam, probatur tripliciter. ℣ Primo Deus est purus actus: ergo nō habet materiam. probatur sequela, quia materia est in potentia. ℣ Secundò, Deus est primum bonum & optimum: ergo bonum non per participationem, sed per essentiam: ergo non est cōpositus ex materia & forma. Antecedēs ex præcedentibus patet, prima consequentia probatur: bonum per essentiam prius est bono per participationem: ergo si Deus est primum, &c. secunda uero, cōpositum est bonum per suam formam: ergo per participationem, secundum scilicet quòd materia participat formā. ergo si, &c. ℣ Tertiò, Deus est prima causa efficiens: ergo est primum & per se agens: ergo est primo & per se forma: ergo non est compositus ex materia & forma. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro constanti. Secunda uero probatur, omne agens agit per suam formam: ergo unumquodque sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formā, & econuerso: ergo si est primum & per se agens, est primo & per se forma, &c.

¶ Circa primum cōsequētiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur by primū in antecedente & consequēte. Nā in antecedēte sumit, ut notat ordinē prioritatis respectu cæterorū efficientis. in cōsequēte uero sumit, ut significat secundum quod ipsum, ut in primo posteriorum diuiditur primo, contra per se & de omni: ita ꝙ ex hoc quòd Deus est inter causas efficientes prima, inferitur, ergo Deus est per se primo, id est, secūdum quē ipsum efficit: & tenet sequela, quoniam non contingeter, sed necessario: & secundū essentialem causalitatem supra alia efficientia conuenit ei esse primā inter efficientes causas, ut de se patet. his enim cōstantibus tam patet ꝙ ei conuenit esse agens non per aliud, & quod quibuscūqꝫ cōuenit, cō uenit per ipsum: igitur est primo agens. ista ratio est primo agens ex hoc quòd est primo agens, nihil aliud inferri potest, nisi ꝙ per se primo habet formā, quæ est ratio agendi. & non quòd sit per se primo forma, ut in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd oportet hic aduertere duo. primo quid importet ly per se primo, secundo quòd sermones interpretāndi sunt semper secundum subiectā materiā: ex his enim omnia erunt manifesta. ℣ Per se primo tale ut dicitur 1. posse, significat quòd sit tale non per aliud, & reliqua sint talia per ipsum: sed cum dicitur non per aliud, excludantur nō solum extrinseca, sed etiam partes, ut dicitur 7. Phy. ita quòd illud, quod est tale ratione partis, non est per se primo tale: nec per hoc, illud cui conuenit esse agens ratione partis, scilicet formæ, non est per se primo agēs: sed neque per accidens, sed per aliud, scilicet per partem.

Annot. *Et opus. 1. cap. 9.*

Annot.

Annot. *Ex 8. Phys.*

Ex 7. Phys.

Ex 8. Phys.

Ex 7. Phys.

Ex 8. Phys.

Ex 7. Phys.

*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et propterea nullum compositum ex materia & forma potest esse per se primo actuum, quoniam omnia agunt non se totis, quia non ratione materiæ repugnat enim actui esse rationem agendi, cum de ratione eius sit potentia opposita actui, qui est ratio agendi. ¶ Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nō solum licet inferre se habere ad formam, sed se habere ad esse formarum ut in literæ facto est: & econuerso licet inferre se habere ad esse formarum ut in literæ facto est: & econuerso licet inferre se habere ad formam, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia probanda. Secundo, Deus est actus purus: ergo essentia eius non se habet ad esse ut potentia ad actum: ergo est suum esse. antecedens patet: & prima consequentia est nota ex terminis. secunda probatur: esse est actualitas omnis formæ, seu naturæ: ergo omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum ut potentia ad actum: ergo, si non comparatur ut potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur: quia nullæ res significantur in actu nisi significentur ut entia.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd ratio sumitur ex hoc, q quælibet conditionalis uel infinita, quotcunque secundum rationē quidditatiuā sint actualis, relata tamē ad esse, habet rationem potentiæ. Sapientia namque & humanitas &c. actuāt p hoc quod dico est, & similiter humanitas & æquinitas &c. & propterea dicitur, & q esse est actualitas omnis formæ, & q nulla natura significatur in actu ultimato nisi prout significatur esse in actu exercito.

Cōment. ¶ Tertio. Deus est primū ens ergo est ens per essentiam: ergo est suum esse. Antecedens cū prima consequentia patet. secunda uero probatur à destructione cōsequētis dupliciter: primo ex qd nominis entis p essentiam sic, non est suū esse: ergo est ens p participationem: ergo nō est ens p essentiam, sicut si habet ignem & non est ignis &c. secūdo, Deꝰ nō est suū esse, & tua est essentia: ergo nō est ens p essentiā sed per aliud actuū. omnia clara sunt.

¶ *Nam cognoscens quòd aliquid est, cognoscat esse illius rei.*

Quæstio. IN responsione ad secundum dubium occurrit: quia uidetur implicare responsio duo cōtradictoria. si enim scimus q hęc propositio est uera, Deus est: ergo cognoscimus ita esse in re, q Deus est: hoc autē est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo. Ad hoc dubiū, quod in secūdo posterio. c. 1. diffuse tractauimus. & Sco. in primo sen. dist. 3. q. 1. in principio affert reprehendendo hanc responsionē, breuiter dicitur, q hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorum entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Deus: hic determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se. esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorū. Ut ex hoc nascitur quòd esse Dei secūdum se, & absolute est prius terminus quæstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secūdum quid, id est, ut fundat ueritatem propositionis. esse uero aliorum non spectat ad quæstionem quid est, quia non est prædicatum primi modi, ut patet inducendo homo est, coelum est &c., sed secundum se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cum de aliis scimus quæstionem an est, & dicimur scire esse, quod significat ueritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scimus secundum proprium modum quo scibile est. Cum autem de Deo scimus an est, dicimur scire esse, quod significat ueritatem propositionis & nescire esse Dei: non quòd terminus ultimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, ut obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolute, sed ut respondet ueritati propositionis: sed quia per hanc cognitionē non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundum se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum Quintum.*

Annota. IN titulo genus sumitur proprie pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

Cōment. ¶ In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respōdetur quæsito duabus cōclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ cōclusioni uno corollario. ¶ Quo ad primum distinctio est: esse in genere dupliciter, directe & reductiue, ut patet. Quo ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiue est: Deus non est directe in genere: probatur tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo non est directe in genere: probatur sequela. genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumitur differentia: ergo omne existens in genere habet actum admixtum potentiæ: ergo si est actus purus &c. Antecedens declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secundo si Deus esset in genere: genus aliquod prædicaretur in quid de essentia: ergo ens esset genus: sed hoc est impossibile. ergo. prima consequentia probatur, essentia Dei est ipsum esse: & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere &c. Secunda uero consequentia reluquitur pro constanti: quia ens aut solum aut maxime significat formaliter esse. Destructio uero ultimi consequentis probatur ex 3. meta. omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentiā extra se: ergo. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi non ens: entia autem impossibile est esse entis differentias, ut patet.

Annota. ¶ Circa hanc rationem ponit primo dubitati de significatione entis, secundo de prædicatione eiusdem, an scilicet prædicetur in quid, ut in hac ratione oporteret tenere aduersarium dicentem Deū esse in genere. tertio de cōmunitate eiusdē ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudatur intrinsece, ut hic ex tertio meta. assumitur. De his autem omnibus in commentariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo repetendum: præcipue quia siue propter illam causam hic addūctam, siue propter aliam destructio consequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hic adductæ est, quòd differentias oportet esse extra genus: sic. p. nec genus ponatur intrinsece in formale significato differentiæ, neque econuerso: quamuis genus ponatur in ratione differentiæ extrinsece, seu ut additum sicut subiectum in rationē passionis: nullę autem inueniuntur rationes reales distinguentes ens: in quarum formalibus significatis non claudatur intrinsece ens: ergo. Et scito, quòd Sco. in primo distinct. tertia quæst. tertia. tenet oppositū huius minoris: putat nāque esse quasdam differentias, scilicet ultimas, non includentes formaliter & intrinsece ens: & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsece ens. Sed de passionibus in quæstio. quinta dicetur: de differentiis autem quamuis dicendum hic esset, quoniā tamen oportet nouos terminos ingerere, qā Sco. de differentia simpliciter nō à formis: sed à realitatibus ultimis loquitur: expedit potius facere quæstionem de hoc specialem ac diffusam præter id quod intactum est de hoc in cōmentariis de ente & essentia.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Verum Deus sit in genere aliquo.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substātia enim est ens per se subsistens: hoc autem maxime conuenit Deo: ergo Deus est in genere substantiæ. ¶ Præterea, Vnumquodque mēsuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinem: & numeri, per numerum: sed aliquid, cui nō sit additio, potest intelligi dupliciter: uno modo, ut de ratione eius sit q non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est, ut sit sine ratiōe. Alio modo intelligitur aliquid, cui non fit additio: quia nō est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratiōe: quia non est de ratione animalis cōmunis ut habeat rationem, sed nec de ratiōe eius est, ut careat ratione. Primo igitur modo esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse dupliciter dicitur: uno modo significat actum essendi: alio modo significat compositionem propositionis, quam anima adinuenit contingens prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiendo esse, non possumus scire esse Dei, sicut nec eius essentiam, sed solū secundo modo. Scimus enim quòd hæc propositio, quam formamus de Deo, cum dicimus, Deus est, uera est: & hoc scimus ex eius effectibus, ut suprà dictum est.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Verum in Deo sint aliqua accidentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sint aliqua accidētia. Substātia enim nulli est accidēs, ut dicitur in 1. phy. quod ergo in uno est accidens, nō potest in alio esse substantia. Sicut probatur, quòd calor non sit forma substantialis ignis, quia in aliis est accidens. sed sapientia, iustus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidentia, Deo attribuuntur: ergo & in Deo sunt accidentia.

¶ Præterea, In quolibet gñe est unū primū. multa autē sunt genera accidentiū. si igitur prima illorū generum nō sunt in Deo, erunt multa prima extra Deū: qd' est incōuenies.

¶ SED CONTRA, Omne accidens in subiecto est: Deus autem nō potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, ut dicit Boe. in libro de tri. ergo in Deo non potest esse accidens.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit actus purus, ac ipsum esse, primumque ens ac prima causa, in eo nullum accidens esse potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum præmissa, manifeste apparet q in Deo accidens esse non potest.

¶ Primo quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu, esse autē in potētia omnino remouet à Deo, ut ex prædictis patet.

¶ Secundo, quia Deus est suū esse, ut Boē. dicit in li. de hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctū, tamen ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, ut albedinē: sed ipse calor nihil habet præter caloreꝫ.

¶ Tertio, quia omne quod est per se prius, est eo quòd est per accidens. Vnde cū Deus sit simpliciter primum ens, in eo non potest esse aliquod per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatū, cum sit causa prima: unde relinquitur, quòd in Deo nullum sit accidens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uirtus & sapientia non untuoce dicūtur de Deo, & de nobis, ut infrà patebit. Vnde nō sequitur quòd accidentia sint in Deo, sicut in nobis. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cum substantia sit prior accidentibus, principia accidentiū reducūtur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus nō sit primū contentū in gñe substātię, sed primū extra omne genus respectu totius essē.

¶ Primo modo ut principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, ut principiū. Alio modo ut principii continens ipsum genus: & hoc modo Deus est quodāmodo in omniꝫ generibꝫ & per appropriationem in genere substātię, tanquā sibi magis appropinquātes & hoc cōceditur in locis prædictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo sentē. suppleuit. Vnde cōgrue dici pōt quòd Deus est in genere, ut principium, non quòd reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit mens sancti Tho. ex eo conijcere potest: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, unde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non continetur, præsertim se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducti ordine quodā omne genus: & hoc idē insinuāt uerba præcedentia. q principiū, quod reducit in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

Annot. ¶ In responsione ad secundum dubiū occurrit quia responsio nō satisfacit obiectioni. Respondeo siquidē tria dicit. primo quòd maior est uera de mensura homogenea. secundo q minor est falsa, Deus est mensura homogenea. tertio quasi glosando Auerroem dicitur, q̄uis Deus dicitur mensura omnium quia unusquodque tantū habet de esse quantū appropinquat sibi. Ex his autem non satisfacit Auerrois authoritati inducte. uoluit q Deus, q est prima substantia, sit mensura substantiarum sicut primus numerus aliorū numerorum &c. & hoc ex proposito in eo loco ubi de mensuris homogeneis est sermo, scilicet 10. meta. commen. 7.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ S. Tho. ad rem nō uerba attendēs optime satisfacit etiā secundum mētem Auer. Nam genus potest dupliciter sumi. uno modo proprie, ut hic loquimur: & sic optime negatur q Deus sit mensura homogenea generis subtilissimo Auer. nullam intelligentiā ponit sic homogeneā substantię: & hoc in hac li tera dicitur. Alio modo large pro coordinatione: & hoc modo, Deus est mensura homogenea coordinationis substantiarū magis quàm accidentiū: quia ipse est substantia, & non est accidēs: & hoc uoluit ibi Auer. quòd tamen est esse mensura extra genus substātiæ prædicamentalis, & est esse mensura extra genus proprie extra ea, ut patet, & ideo dicit in li tera. quòd Deus dicit mensura omnium.

¶ Nū aliquid prius sit Deo secundum intellectum, uel secundum rationem.

IN rationē, quæ ad oppositū in hoc articulo affertur, habetur uerbū notandū, & dubitandū, scilicet q̄ Deo nihil est prius, neq; secundū rem, neque secundū intellectū. & propterea nō habet genus. Videtur enim hoc esse falsum, quoniā præsticata cōmunia Deo & aliis, priōra sunt secūdū intellectū ipso Deo: ut patet ex eo quòd nō cōuertitur cōsequentia. Sed hoc cito aperitur distinguendo prius secundū intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rationis formalium, uel quoad nos: multa siquidē res, aut ratio formalis ex parte rei est prior Deo secundū intellectū, in cuius signū nullum prædicatū datur secundū se abstractius, simplicius, priusq; ipso. Quoad nos uerò prior est sapiētia quàm sapiētia diuina secundū intellectum: & propterea non cōuertitur cōsequētia, quo ad nos. In litera autē intendit autor primo modo: hic enim genus prius est illo quod in genere ponitur.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Artic. sextum.* f. 7ª *Annot.*

IN titulo consulat, q̄ quæritur de inesse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus & non de accidentibus, id est, accidentalibus prædicatis: ut accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quantum prædicabile.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue, in Deo non potest esse accidens, probatur tripliciter. Primo Deus est actus purus: ergo. Secundo, Deꝰ est ipsum esse: ergo. Tertio, quia aut esset accidens per accidēs, aut per se: nō primū, quia Deus est primū ens. nec secūdū, q̄ Deus est prima causa.

¶ Circa secundā rationem, aduerte quòd ficut inter abstractum & cōcretum secundū intellectum, hæc est differentia, quòd abstractū ut sic nihil compatitur secum secundū intellectum, concretum autē multis permittitur misceri. Albū namque non inconuenit intelligere esse dulce, &c. sed albedo ut sic: omne aliud à se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est albū quàm albedo. sed quod est album, est etiam aliud quàdoquæ quàm album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractum secundum rem & cōpositū secundum rem, hęc est differentia, q̄ res secūdum rem abstracta est ipsa tantum. Res uerò cōpolita aliquid compatitur secū quod non est ipsa: & propterea hæc perfectio quam significat hy esse, ut ponatur abstracta secundum rē, ab omni eo, in quo esse est receptibile, id est, ab omni natura generica, est purū esse: & nihil præter se cōpatitur in se. & cōsequitur nullū accidens habere potest. Cōpositū autē ex esse & natura, quod uocatur quod est: aliquid præter se in se ipso permittitur habere & hoc est quod in litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractū: & qđ nihil habet ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Radix enim primi alicuius accidit̃ p accidẽs naturaliter p̃supponit accidẽs per
subiectum unius latitudinis accidit quilibet quotcunq; rebus ordinẽ per se prius est eo quod
per accidẽs ordinat ad ipsum, dicitur. Radix unc recedit ab infinitum unitatis
latitudinis primæ, ut est ipsum inadæquabile: & primũ motũ localiter est omnino
immobile localiter: & consequenter prima causa omnino incausata: nõ esset
omnino incausata
si aliquid existẽs in se
haberet, ut patet, &c.

Annot. ¶In responsione ad primum tenet opinio
Scoti, quod non
Arist. 2. sunt tot primi accidit intel-
Et 1. con ligere autem simplicia alia
tra. 16. quid in uno est habitudo
31. et 19. ad aliud in alio accidens:
Expo. 9. ut pater de sapientia.
3. artic. 1. a ¶Super Quæstionem
Et opus. tertiã Artic. septimum.
3. cap. 9. IN titulo omnino
C. 62. simplex in scripto
Et talis omnem à seipso cõ
fis lex. 11. positionem, non com-
Annot. ponibilitatẽ excludit:
de compossibilitate e-
nim erit sequens articulus, &c.

Comment. ¶In corpore una conclusio respõdua ipsi quæsito affirmative. Deus est
ipsum simplex. probat
quinque mediis. primo
ex sufficientia numera-
tione modorum cõpo-
sitionis: secundo, quia
primum 2. tertio, quia
prima causa: quarto,
quia actus purus: quin-
to, quia ipsum esse.

¶Nam omne ens factum sit compositum.
¶In responsione ad primã aduerte quòd Sco. in primo, dis. 8. in quæ-
stione unica primã quæ-
stionem, refert hanc po
sitionẽ: quòd omne ens
13 factum est cõpositũ: &
reprehẽdit eã ratione:
quia si quodlibet ens
factum est cõpositũ ac-
cipiantur componẽtia,
17 aut sunt simplicia, aut
331 iterum composita: &
sic aut procederetur in
infinitum, aut erit sta-
tus ad res simplices cõ
133 ponentes: & cum con-
stet componentia esse
causata, sequitur quòd
nõ omne causatum est
cõpositũ, ut hic dicit.
¶Ad hoc breuiter di-
citur ip obiectio pro-
cedit ex mala intelle-
ctu literæ: causatũ enim
uel creatura, pũt sumi
dupliciter, prime scili-
cet et largissimè sumi pro
prie sic cõ est causari ip
creatiuæ sit proprie fie
ri & esse, solæ res subsi
stentes dicuntur causa-
ta seu creatuæ, cætera
autẽ dicitur cõcausata
& concreatuæ partes
formæ, accidentia, &c.
Large aut omne aliud
à deo in rerum natura
existens, quocũque mo
do causatum dici po-
test. In proposito igitur
19 causatum sumitur pro-
prie, ut distinguitur nõ
solum contra causam,
sed etiam contra concausatum & ideo obiectio, quæ de concausatis loquitur,
nihil obstat unde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse &
quidditatis hinc enim proprie causati sunt compositiua non componentium: &
ut patet in primo sententiarum, dist. 8. quæst. 5. artic. 2. Sanct. Tho. fecerat illam
rationem adductam à Scoto.
¶In responsione ad secundum esset videndum an simpliciter sit perfectio sim-
pliciter: sed scripti sum de hoc in commentariis de ente & essentia.

a ¶Super Quæstionis tertiæ Articu-
lum octauum.

Annot. IN titulo venire in compositionem alicuius exigit quatuor conditiones.
¶Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdem ad seipsum non est com-
positio. ¶Secunda est connectio realis cum illo: quia ex sola conjunctione

¶ARTICVLVS VII.

a ¶Virum Deus sit omnino simplex.

ADeus septimum sic procedit̃r. Vi
detur quòd Deus nõ sit omni-
no simplex. Ea enim, quæ sunt
à Deo, imitantur ipsum unde à
primo ente sunt omnia entia,
& à primo bono sunt omnia bona: sed in
rebus, quæ sunt à Deo, nihil est omnino sim
plex ergo Deus non est omnino simplex.
¶Præterea, Omne quod est melius, Deo at-
tribuendum est: sed apud nos cõposita sunt
meliora simplicibus: sicut corpora mixta e-
lementis & animalia plantis: ergo non est
dicendum quòd Deus sit omnino simplex.
¶SED CONTRA est quod Augu.
dicit 6. de Trinit. quòd Deus uere & summe
simplex est.

CONCLVSIO.

¶Cõ Deus sit primũ ens, prima causa, actus pu
rus, & ipsum esse, omni præcisa simplicitate patet.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ Deũ om-
nino esse simplicẽ multipliciter potest esse
manifestũ. Primo quidem per supradicta in
quæstione. Cum enim in Deo non sit cõpo- 30
sitio, neq; quantitatiuarum partium: quia
corpus non est neq; compositio formæ &
materiæ, neq; in eo sit aliud natura & sup-
positum, neq; aliud essentia & esse, neq; in
eo sit compositio generis & differentiæ, ne-
que subiecti & accidentis, manifestum est,
quòd Deus nullo modo compositus est, sed
est omnino simplex. ¶Secundò, quia omne
compositum est posterius suis componen-
tibus & dependens ex eis: Deus autem est 40
primum ens, ut suprà ostensum est[c]. ¶Ter-
tiò, quia omne compositum causam habet:
quæ enim secundũ se diuersa sunt non con-
ueniunt in aliquod unum, nisi per aliquam
causam adunantem ipsa[e]. Deus autem non
habet causam, ut suprà ostensum est[c], cum
sit prima causa efficiens. ¶Quartò, quia in
omni composito oportet esse potentiam
& actum, quod in Deo nõ est[c]: quia uel una
partium est actus respectu alterius: uel sal- 50
tem omnes partes sunt sicut in potentia re-
spectu totius. ¶Quintò, quia omne compo
situm est aliquid, quod non conuenit alicui
suarum partiũ, & quidem in totis dissimi-
lium partium manifestum est: nulla enim
partium hominis est homo: neque aliqua
partium pedis est pes. In totis uerò similiũ
partium, licet aliquid quod dicitur de toto
dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & 60
aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto
quod non conuenit alicui partiũ: non enim
si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igi
tur in omni composito est aliquid quod nõ
est ipsum. hoc autem esse posset dici de ha-
bente formam, quòd scilicet habeat aliquid
quod nõ est ipsum: pura in albo est aliquid,
quod nõ pertinet ad rationem albi: ramen
in ipsa forma nihil est alienũ. unde, cũ Deus
sit ipsa forma uel potius ipsum esse[c], nullo
modo cõpositus esse potest. Et hanc ratio- 70
nem tangit Hil. 7. de Tri. dicẽs, Deus qui ut-

ADeus septimum sic procedit̃r. Vi
detur quòd Deus nõ sit omni-
no simplex. Ea enim, quæ sunt
à Deo, imitantur Deum, sicut cau-
sata primam causam[e]. Est autem hoc de ra-
tione causati, quòd sit aliquo modo com-
positum: quia ad minus esse eius est aliud
quàm quod quid est, ut infrà patebit. ¶Ad
secundum dicendũ quòd apud nos compo
sita sunt meliora simplicibus: quia perfe-
ctio bonitatis creaturę nõ inuenitur in uno
simplici, sed in multis: sed perfectio diuinæ
bonitatis inuenitur in uno simplici, ut infrà
ostendetur.

ARTICVLVS VIII.

¶Virum Deus in compositionem
aliorum veniat.

ADOCTAVVM sic proce-
dit̃r. Videtur quòd Deus in cõ
positionem aliorum ueniat. Di
cit enim Dion. 4. c. de diuinis nominibus:
Esse omniũ est quæ super esse
est deitas: sed esse omnium fit̃rat compo-
sitionem unusquisque. ergo deus in com-
positionem aliorum uenit.
¶Præterea, deus est forma. dicit enim Augu-
stinus in lib. de uer. domini, quòd uerbum
dei, quod est deus, est forma quædam non
formata: sed forma est pars compositi: ergo
deus est pars alicuius compositi.
¶Præterea, Quæcunq; sunt & nullo modo
differunt, sunt idem: sed deus & materia pri
ma sunt, & nullo modo differunt: ergo pe-
nitus sunt idẽ. Sed materia prima intrat cõ
positionẽ rerũ: ergo & deus. Probatio me-
diæ. Quæcunq; differũt, aliquibus differen-
tiis differunt, & ita oportet ea esse cõpos-
ta: sed deus & materia prima sunt omnino
simplicia: ergo nullo modo differunt.
¶SED CONTRA est, quod dicit
Dion. 2. ca. de diu. no. quòd nec; tactus est
eius, scilicet detinẽdi alia quędam ad partes
commiscendas communio.
¶Præterea dicitur in lib. de causis, quòd cau
sa prima regit omnes res, præter quam com
misceatur eis.

CONCLVSIO.

¶Deus prima causa efficiens, ac primum simpliciter ens & agens cũ sit, impossibile est in aliorum cõ
positionem venire, uel ut mundi anima, uel ut forma,
seu materia, ut quidam falsò existimauerunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd
circa hoc fuerũt tres errores. Quidam enim
posuerunt, quòd deus esset anima mundi,
ut patet per Aug. in lib. 10. de ciuit. dei: & ad
hoc etiã reducitur, quòd quidam dixerunt
deum esse animã primi cœli. Alij autem di-
xerunt deum esse principium formale om-
nium rerũ. & hæc dicitur fuisse opinio Al-
marianorũ. Sed tertius error fuit Dauid de
diuinando, qui stultissimè posuit deum esse
materiam primam. Omnia enim hæc mani
festam continent falsitatem: nec; est possi-
bile deum aliquo modo in compositio-
nem alicuius uenire: nec sicut principium
formale, nec sicut principium materiale.

ut patet ideo de primo ad ultimum esse compositum est esse effectum primi ef-
ficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literæ, optime de-
ducit consequentiam: Deus est prima causa efficiens, non est forma aut mate
ria alicuius compositi: quoniam esset forma uel materia sui effectus, quod est
impossibile: quia agens non coincidit, &c.
¶Secunda ratio, Deus est per se primo agens: ergo non est pars alicuius, pro-
batur consequentia, nullum componens est per se primo agens: ergo si, &c.
¶Aduerte hic quòd litera hæc caute interpretanda est: non enim affirmat com
positum per se primo agere, quod supra in artic. 2. negatum est: sed affirmat
comparationem, quòd agere per se primo magis conuenit composito quàm
componenti: quia illud est quod agit, hoc uerò est quo: cum hoc tamen stat
quòd absolutè nec componens, nec compositum possit esse per se primo
agens, ut prædictum est.

¶ Tertia

Comment. ¶Tertia ratio est. Deus est primũ ens: ergo non potest esse pars etiam prima,
puta materia, aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem:
quia potentia est posterior actu: quo ad formam uerò, quia actus participatus
est posterior actu per essentiam, &c.

¶Super Quæstionis quartæ, Articulum primum.

Annot. 12 CIrca ordinem & titulum quæstionis aduertẽ, quòd perfectio nõ significat aliquam perfectionem, ut bonitas, uita, sapien tia, &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærendo an aliquid sit perfectũ, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue deter minate siue indeterminate: sed significat mo dum essendi optimum secundum quancũque rationem formalem: dicit enim extensio iam ab usu uocabuli, præcipuo suppo nat sæpe pro re, aut ratione formali actuãte aliquid: ut patet cũ dicimus: quòd sapien tia est perfectio, &c. Proprie igitur loquendo ly perfectio, licet à totali factione primo derivatũ sit, apud phi losophos modum essendi significat, non quem cunque, sed optimum: non alicuius certę rei, sed cuiuscũque rei, cui apponitur, siue sit sub stantia, siue accidens. Potest enim res intelli gi & esse sub modo essendi multipliciter, quorũ unus est melior altero, sicut natura plantarum & animalium habet in semine quendam mo dum essendi & alium essendi modum habet in individuis genitis. Et rursus aliũ in esse augmentatis, &c. & ecnitas quòd primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus au tem aliqualiter perfe ctus, tertius uerò sim pliciter perfectus, ut pa tet. 4. Meteo. Perfectum enim unusquod que ibi dicitur cum po test facere alterũ quale ipsum est. Tunc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quę rere utrum aliquid sit perfectũ secundum ta lem uel talem rationẽ, puta scientiam uel na turam, non est quærere utrum illud habeat ali quam aliam perfectio nem, sed utrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione ut in proposito iis, utrum Deus sit perfectus, non est quærere utrũ Deus habeat aliquam perfe ctionem: neque utrum habeant omnes, cũ hoc reseruetur 2. articu. sed est quærere, utrum Deus id quod est sit optimo modo. hoc est enim esse perfectum. Tollatur autem hunc esse manifestũ sensum quæstionis, cuius re sponsionis assignata in corpore articuli. Dici tur enim quòd Deus est perfectus: quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim quòd esse in actu uel in potentia ad modum essendi spectat. Et propterea ista quæstio imme-

¶Primo quidẽ, quia suprà diximus[c] deum esse primam causam efficientem. Causa au tem efficiens cum forma rei factæ non inci dit in idem numero, sed solum in idem spe cie. homo enim generat hominem. Materia uerò cum causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem specie: quia hoc est in potentia, illud uerò in actu.
¶Secundo, quia cũ deus sit prima causa effi ciẽs, eius est primo, et per se agere. quod aũt uenit in compositionem, non est primo & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: unde deus non potest esse pars alicuius compositi.
¶Tertio, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, ut ex dictis patet[c]. forma au tem, quæ est pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est po sterius eo quod est per essentiã, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est po sterior eo quod est per essentiam. Osten sum est autem [c], quòd deus est primum ens simpliciter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deitas dicitur esse omnium effectiue & exemplariter, non autem per essentiam.
¶Ad secundum dicendum, quòd uerbum est forma exemplaris, non autem forma, quæ est pars compositi.
¶Ad tertium dicendum, quòd simplicia nõ differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius abinuicem aliis differentiis: unde si fiat uis in uerbo, non proprie dicun tur differre, sed diuersa esse. Vnde secundum philosophum 10. met. diuersum absolute di citur, sed omne differens aliquo differt: un de si fiat uis in uerbo, materia prima & deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: unde non sequitur quòd sint idem.

QVAESTIO QVARTA,
De Dei perfectione, in tres ar-
ticulos diuisa.

POST considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectio ne ipsius dei dicendum est. Et quia unumquodq; secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum: primo agendum est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.
¶Circa primum quæruntur tria. ¶Primo utrum deus sit perfectus. ¶Secundo utrum deus sit uniuersaliter perfectus, omnium in se perfectiones habẽs. ¶Tertio utrum creatu ræ similes deo dici possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶Vtrum Deus sit perfectus.

ADPRIMVM sic procedit̃r. Videtur quòd esse perfe ctum non conueniat deo. Per fectum enim dicitur quasi to taliter factũ: sed deo non con uenit esse factum: ergo nec esse perfectum.
¶Præterea, deus est primum rerum princi pium, sed principia rerũ uidẽtur esse imper fecta. Semen enim est principiũ animalium & plantarum: ergo deus est imperfectus.
¶Præterea ostensum est suprà, quòd essen tia dei est ipsum esse: sed ipsum esse uidetur esse imperfectissimum, cum sit communis simum & recipiens omnium additiones: ergo deus est imperfectus.
¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater uester cœlestis perfectus est.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit actuum principium, perfectis simum esse oportet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut philosophus narrat in 11. meta. qui dam antiqui philosophi, scilicet Pythago rici, & Leucippus, non attribuerunt opti mum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui cõ sideraverunt principium materiale tan tum: primum autem principium materiale imperfectissimum est. Cum enim materia inquantum huiusmodi sit in potẽtia: oportet quòd primum principium materiale sit maxime in potentia, & ita maxime imper fectum. Deus autem ponitur primum prin cipium, non materiale, sed in genere causæ efficientis [c]: & hoc oportet esse perfectis simum. sicut enim materia inquantum hu iusmodi est in potentia, ita agens inquan tum huiusmodi est in actu: unde primum principium actiuum oportet maxime esse in actu: & per consequẽs maxime esse per fectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundum quod est actu: nam perfectum dicitur, cui nihil deest secun dum modum suæ perfectionis.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Grego. Balbutiendo ut pos sumus excelsa dei resonamus. quod enim factum non est perfectum proprie dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dici tur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomen perfectum ad significãdum omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.
¶Ad secundum dicendum, quòd principiũ materiale, quod apud nos imperfectum in uenitur, nõ potest esse simpliciter primum, sed præceditur ab alio perfecto. Nam semẽ, licet sit principium animalis generati ex se mine, tamen habet ante se animal uel plan tam, unde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cum ens in potentia non reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.
¶Ad tertium dicẽdum, quòd ipsum esse est perfectissimum omnium: cõparatur enim ad omnia ut actus: nihil enim habet actua litatem, nisi inquantum est: unde ipsum esse est actualitas omnium rerum & etiam ipsa rum formarum [c]: unde non comparatur ad alia sicut recipiens ad receptum, sed magis sicut receptum ad recipiens. cum enim dico esse hominis uel equi uel cuiuscunque alte rius, ipsum esse consideratur ut formale & receptum, nõ autẽ ut illud, cui cõpetit esse.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.

ADSECVNDVM sic pro ceditur. Videtur quòd in deo nõ sint perfectiones omnium rerum: deus enim simplex est, ut ostensum est [c]: sed perfectio-

¶In corpore est una cõclusio respõsiua quæsito affirmative: in deo sunt perfe ctiones omnium rerũ. probatur tripliciter. Primo ab autoritate Deus dicitur uni-

Coment. ¶In corpore duo. primo refertur opinio Py thagoricorum, secun do respondetur quæsi to. Quo ad primũ duo, opinio quòd principio nõ conuenit perfectio. Radix, quia principiũ materiale tantum intel lexerunt. probat con sequentiam, quia ut lic est in potentia, ergo.
¶Quo ad secũdum si militer duo. conclusio responsiua quęlibet af firmatiue. Deus est ma xime perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum autem esse in ac tu: ergo primum actiuum maxime in actu: ergo maxime perfectũ, omnia patent. & ultima consequentia de claratur ex quid nomi nis perfecti, scilicet cui nihil deest de requisi tis. Existenti enim in potentia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu ut sic nihil deest.
¶In responsione ad ter- Annot.
tium, aduerte duo. Primo quòd respõsio stat in hac distinctione cõmune dupliciter, per modum actus, & per modum potentiæ. Com munitas per modum actus consistit in re cipi, cõmunitas per mo dum potentiæ consistit in recipere. esse autem est communissimũ per modum actus, quia ad omnia comparatur ut receptum ad receptiua, ut patet. ¶Secun do quòd hinc patet defectus Scoti in 4. sent. dist. 1. q. 1. contra hanc Sancti Tho. posi tionem, scilicet quòd esse secundum suã for malem rationem est perfectissima omnium perfectionum argumẽta ex cõmunitate ipsius. Mirum est enim quòd hãc rationem affert ad concludẽdũ quam ex presse Sanctus Thomas soluerat tam clare.

¶Super Quæstionis quartæ Articulum se cundum.

IN titulo ly sint, non denotat aliquid spe cialem modum es sendi, sed absolute su mitur: ita quòd non quæritur utrũ perfectiones sint in deo formaliter aut uirtualiter, sed absolute quouis modo sint ly perfectiones, siue uniuersaliter pro oibus perfectionibꝰ ex simpli citer quãm nõ simpli citer, ut patet ex pro cessu articuli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerisaliter perfectior, id est, secundū nobilitates omniū generū ergo. Antecedens probatur antea, in Anerro. 12. meta. Secundo ratione sumpta a Dionysio. Deus est prima causa efficiens rerum, ergo omnium rerum perfectiones præexistūt in deo eminentiori modo: antecedens supponitur: consequentia probatur, quo ad primā partem effectus præexistit uirtute in causa agente: ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa esse. Aut, oportet in causa efficiente inuenire ergo id deus, &c. omnia uerū perfectiones sunt in deo. Quo ad secundā uerò partē probatur. Agens inquantū agens est perfectū: ergo præexistit in uirtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa efficiente, uel secundum eādem rationem, ut in univoca, uel secūdum eminentiorem, ut in æquivoca: ergo si deus est prima causa omnū, oportet eminentiori modo omnium perfectiones habere. Assumptū patet ex præcedenti articu. prima consequentia probatur ex oppositō, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potentia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Reliqua relinquuntur per se nota.

¶ *Nū effectus perfectio. præexistat in sua causa effectiua nobiliori & eminentiori modo, quam ī effecta.*

Quæstio. Circa istam propositionem præexistere in uirtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: dubiū statim occurrit, quia et est falsa, & contradicit aliquibus dictis literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æque perfecto modo, ut patet, cum fortes generat Platonem. contra literā uerò: quia expresse dicitur & bene, quòd in causa univoca præexistit effectus secundum eandem rationem. igitur nō perfectiori modo. Non deest quoque monitis occasio dubitandi: quia uidemus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ uere effectiue, ut patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparatiue, ut significat ex ui nocabuli: & tunc intelligitur non necessario, sed permissiue: ita quòd particula negativa non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula uerò affirmativa, sed perfectiori, intelligitur permissiue. & sic est uerissima propositio, & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessario est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. *F* Secundo potest exponi interpretando comparationem pro positivo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intento fertur: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquivoca, deóque perfectiones effectuū sunt. Ad nostrios autem respōdetur ex doctrina Alexandri, ut refert Auerr. 12. meta. cōmen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuū nō assimilantur univoce uel imitative, nō sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele quinto metaph. & secundo physicorum. Præsens autem sermo de causis actuis proprie, non solum ut distinguuntur contra alia genera causarum, sed ut distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non proprie causæ sunt.

Annot. ¶ Circa ultimum consequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerū est causa æquivoca: quod pro constanti tenēdū est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifeste patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est univoca: & si alicui earū est univoca, ergo non est effectiua aliarum: ergo non diuersarum.

Cōment. ¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens: ergo continet in se totam perfectionem essendi, ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur. prima consequentia probatur à destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, hic, non continet totam perfectionem essendi: ergo non habet esse secundum perfectam rationem: ergo non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totum calidi perfectionem: ergo non habet calorem secundum perfectā rationem: ergo non est calor per se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quòd habent esse: ergo omnū perfectiones pertinent ad perfectionem essendi: ergo si continet totam perfectionem essendi, &c.

¶ In resp. ad 1er Auctōrium aduerte, primo, quòd uis argumēti fundatur super locū à coniugatis, dū dicitur, ens est imperfectius quàm uiuens: ergo esse quàm uita & ueritas antecedentis consistit in hoc quia ens non includit uiuens, sed econuerso. Aduerte secūdo, quòd in responsione innuit hanc distinctionem ex parte rei, esse potest cōparari, ad uitam tripliciter. Primo formaliter & præcise utrinqueita quòd esse similitur præcise pro actu essendi & uita præcise pro eo quod formaliter addit supra esse, puta uiuere ut sic: & sic significatur nominibus abstractis, puta esse, uita, sapientia, &c. & in littera dicitur cōparari prout distinguitur ratione: et sic esse est perfectius, quàm uiuere & cæteræ perfectiones: quia est actualitas omnīū ut prædictā est. *F* Secūdo pōt cōparari esse ad uitā absque præcisione: uita quòd uita sumat secūdū id quod includit, & nō tantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significatur nominibus concretis in littera: & dicuntur ens, uiuēs, sapiēs: & dicitur quòd uiuens est perfectius quàm ens: quia includit ens & aliquid perfectionis ultra. *F* Tertio modo potest cōparari esse ad uitā pura subsistētia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se uitā, sapientiā & omnem essendi perfectionē: ut in corpore probatū est: & consequenter est perfectissimū omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, ut ex primo sciamus quòd prædicatū illud, quod soli deo quidditative conuenit, ut est formaliter nobilius cæteris perfectionibus, & ex secundo, quòd ex hoc quòd deus est ipsum esse habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentū, quoniā negāda uidetur consequentia: quoniā in antecedente sumitur uiuens ut includit ens & aliquid ultra. In consequente uerò sumitur secundum id tantum quod addit supra ens, & sic ostenditur quòd non arguitur per locum à coniugatis: qui tenet quando concreta præcise formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositū hic accidit. *Nota de loco a coniugatis.*

Auctōr.

a ¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

IN titulo dubiū occurrit quærsum iste articulus hoc in loco: huc enim arguitur de perfectione subsistētiæ diuinæ in se: ergo non debet admitti quæstio ista de creatura: secundum tenēsum tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quærritur enim hic, an perfectio naturæ diuinæ sit ita, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an nō: hoc inquirēdū superest, postquā determinatū fuerat, & quòd est perfecta & quòd est uniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur utrum perfectio diuina sit tanta, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quòd nulla creatura. Primū enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo respondetur quæstio.

Quo

Quo ad primum similitudo triplex. prima secundum formam eiusdem rationis & modi, secunda secundum formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia secundum formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundū conclusio respōnsiua quæstio est. Creaturæ sunt similes Deo non secundum eandem rationem specificam, aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam. Cōclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuā, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non secūdum speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secundum genus: & quartā affirmatiuam, scilicet sed secūdum aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primā. omne agens agit per suam formā: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subintegere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. cōsequentia probatur: quia omne agēs agit sibi simile inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundā & tertiam & quartam: quia Deus nō est agens cōtentum in specie, aut genere, sed principiū uniuersale totius esse, omnia clara sunt in litera.

¶ *Num contra res minus ordinis, distinguatur causa & causatum, uel res diuersorum ordinum.*

IN resp. ad ultimum, dubiū occurrit circa auctoritatē Dionysij quomodo distinguit contra res unius ordinis, causam & causatū: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatum sint uniuersaliter diuersorum ordinum, quod patet esse falsum in causis univocis: aut quòd ambigue & male membrū hoc distinctionis sit positū. Ambigue quidē, quia licet nō est de quali causa & quali causato sit sermo. Male autē: qa cōtra res unius ordinis debent distingui res diuersorū ordinū, siue causa sint & causatū, siue nō, hoc enim est per accidens. ¶ Ad hoc dicitur, q distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si recte intelligitur. Est quidem non falsum, sed uerissimum & necessarium, quòd causa & causatum uniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati utimur nō pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi & similiter pro re, seu forma, quam causatū fortitur à causante: hæc enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum & causam, ut in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua duplicitер se habere, ut in litera dicitur, uno modo quòd sint eiusdem ordinis, ut hæc & illa albedo: & hoc & illud animal &c. Et sic similitudo est relatio æquiparātiæ & mutua. Alio modo quòd alterū certū formaliter ex propria ratione sit causatū ab altero: ut imago fortis & fortes: Non enim accidit imagini fortis dependentia à forte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua, sed reducitur ad tertium genus relationum positum 5. metaphysic. de scientia & scibili &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile nanq; est eiusdē ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali unius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione unius est de ratione alterius: & econtra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis univocis: ubi enim est univocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter nō dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in forte formaliter sumpta dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patrissi: sed humanitas fortis, quia est hæc, ideo dependet à parte: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorū eiusdem ordinis. Quæcūque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, ut subtiliter in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non purę similitudinis: & propterea non est mutua.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN titulo quæstionis statim occurrit dubiū circa ordinē ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim nequ prius conuenit enti quàm unū uerū &c. neque prius cōuenit naturæ diuinæ bonitas quàm unitas aut ueritas, ut patet. Neque hic ordinantur tractāda de Deo secūdum rationem causæ, ut propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationē causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet quia re hoc in loco quæstio de bono ordinata sit. ¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secūdū se, & sic non debetur sibi isle locus ut obiicitur: deducto est: sed quæstionē de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectitūs diuinę. Alio modo ut est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuatur littera tum in principio quæstionis quærę: ubi tractatus de perfectione inchoatur, & dicitur: Et quia unūquodq; secūdum quod perfectum est sic dicitur bonum: Primo agendū est de perfectione diuina: Secūdo de eius bonitate. Quasi diceret, q̄ propter perfectionē de bonitate tractāda est simul: quoniā in principio quæstionis septimæ, ubi aperiens quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post cōsideratiōem perfectio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis diuinæ de iustificate &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectiõe queratur, in prompta causa est in littera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio q̃ aliquid dicatur bonum.

Coment. ¶ In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secũdum rẽ, sed differunt secundum rationem rãtum.

Annot. ¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouine terminos conclusionis differre: nanque secundum rationem rãtum latisfacienem habet. Nam & quæ differunt in modo tantum significandi, ut homo & humanitas, ratiõe sola differũt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, ut lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue: quòd differre ratiõe dupliciter, scilicet ratione significata, seu cõcepta. Alio modo ratione concipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia secundum rationem significantem q̃d sensus est quòd bonum & ens differunt secundum suas rationes formales significatã eorum nominibus.

Coment. c ¶ Probatur ergo cõclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rationẽ appetibilis: ergo perfectũ ergo entis in actu: ergo bonũ & ens sunt idem secundũ rem. Antecedens probatur ex primo ethi. Prima cõsequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda uerò relinquitur ut nota. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autẽ patet. Deinde quo ad secundam partem, Bonũ dicit rationem appetibilis quã non explicat ens: ergo differunt ratione.

¶ Num bonum habeat rationem appetibilis.

Circa antecedẽs dubitatur, quonã illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicendi per se, nõ claudit in ratione illius subiecti, sed econuerso, ut patet primo posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secũdo modo dicẽdi per se: ergo bonum nõ habet rationem appetibilis, sed econuerso. Minor probatur. Tũ quia: ideo aliquid est appetibile, quia bonũ, & non econuerso. Tum quia bonum est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & uisibile. Constat autem quòd uisibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶ Ad hoc patet dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationem eius non ut intrinsecam, sed ut passionem: si uero sumatur fundamentaliter, tunc bonum dicitur habere rationem appetibilis intrinsece: quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa propria appetibilitatis: sicut color uisibilitatis. Et licet utraque glosa sit absolute uera, & prima ex principio commenti Sancti Thomæ super libros ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hic quòd quamuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur identitas realis inter ea solum, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatem ut fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid propius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, ut patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum medijt ens in actu, & perfectũ: & cõstat quòd magis exprimitur ratio appetibilis p̃ ens in actu q̃m per ens, quoniam unũquodque appetitur secũdum aliquod esse in actu præsens uel futurũ: & adhuc magis per perfectũ, quod importat complementũ: quia esse in actu appetitur ad complementum, & ultimo per bonũ quia nec cõplementũ ipsum appetitur, nisi quia bonum est aut apparet appetenti. Importat ergo bonum rationem appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quę quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia ut sic non exprimitur ab ente, sed absolute secũdũ se, ideo distinguitur ab ente ratiõe formali.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum secundum.

Amnot. IN titulo prius secũdũ rationẽ, id est secundum ordinem rationũ formaliũ ipsorum: oportet enim ens & bonum cum rationibus formaliũ ipsorum, q̃ secundum eas ordinata sint, non alio proculdubio ordine quàm qui aptus natus est esse inter rationes formales: qui uocatur ordo rationis, & habet conseq̃ter prius & posterius secundũ rationem, & consistit ordo iste in hoc quòd ratio scilicet posterior, præsupponit aliã secundũ se, nõ eõuerso. Ita q̃ sensus est, an boni ratio præcedat merito sui rationẽ entis.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito. Ens est prius secũdũ rõnẽ quàm bonũ. Probatur. unũquodq̃ est cognoscibile inquãtũ est in actu: ergo ens est proprium obiectũ intellectus: ergo est primum intelligibile: ergo primo cadit in conceptione intellectus: ergo est prius secũdũ rationẽ quàm bonũ. antecedens probatur ex 9. metra. prima, secũda, & tertia cõsequẽtia relinquitur per se notæ. quarta autem probatur: quia ratio significata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu, omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solum quòd ens est prius secundum rationem bono, sed omnibus aliis, ut patet.

¶ Num ens sit prius ordine rationis secundum se, an quo ad nos.

Circa hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut intenditur inferre q̃ ens sit prius ordine rationis secundũ se, aut quo ad nos. Si secundũ se, hoc repugnat suprædictis in quæst. 1. artic. 1. illi enim dictũ est in littera, q̃ Deo nihil est prius neque secundũ rẽ, neq; secundũ intellectum. Ex hoc autẽ sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundũ rationẽ: quoniã si ens est primum intelligibile, sicut sonus primũ audibile, oportet cæteris esse posteriora intelligibilia, ut patet ex primo poste. quod enim primo cõuenit alicui, cæteris cõuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respõdendo satisfactum quæstioni: uertitur nanque in dubiũ an ratio entis secundũ se sit prior ratione boni, & non an quo ad nos sit prior.

¶ Ad hoc

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd bonum dicitur per informationẽ, prout accipitur bonum simpliciter secundũ ultimum actum.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta secundum scientiam uel uirtutem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ bonum secundũ rationẽ sit prius quàm ens. Ordo enim nominũ est secundum ordinẽ rerũ significatarum per nomina. Sed Dio. inter alia nomina dei, primo ponit bonum quàm ens, ut patet in 1. cap. de di. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶ Præterea, Illud est prius, secundũ rationẽ quod ad plura se extẽdit: sed bonum ad plura se extẽdit quàm ens: quia ut dicit Dio. 5. c. de di. no. bonũ se extẽdit ad existẽtia & nõ existẽtia, ens uero ad existẽtia tantum. ergo bonũ est prius secũdum rationẽ quàm ens.

¶ Præterea, Quod est uniuersalius est prius secũdũ rationẽ: sed bonũ uidetur uniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationẽ appetibilis: quibusdã autẽ appetibile est ipsum nõ esse: dicitur enim Mat. 26. de Iuda, Bonum erat ei, si natus non fuisset &c. ergo bonum est prius quàm ens secundũ rõnẽ.

¶ Præterea, Nõ solum esse est appetibile, sed & uita & sapientia & multa huiusmodi: & sic uidetur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonũ uniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundum rationem quàm ens.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

CONCLVSIO.

¶ Ens, cum prius cadat in conceptione intellectus, quam bonum, ipso etiam prius est secundum rationẽ.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ens secundũ rationẽ est prius quàm bonũ. Ratio enim significata per nomẽ est id, quod cõcipit intellectus de re, & significat illud p̃ uocẽ: illud ergo est prius secũdũ rationẽ quod prius cadit in cõceptiõe intellectus. Primo autẽ in conceptione intellectus cadit ens: quia secũdũ hoc unũquodq̃ cognoscibile est inquãtũ est actu, ut dicitur in 9. metaph. unde ens est propriũ obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secundum rationem prius est ens quàm bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Dio. determinat de di. no. secundũ quòd importãt circa deum habitudinẽ causæ: nominamus enim deum ut ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autẽ cũ habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quòd ens potest comparari ad alia quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest cõparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes accipiẽdo rationes rerum ut distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secũdum se, & cætera sunt posteriora secundum intellectum. Sed inter ly cætera nõ claditur quòd quid erat esse Dei, quoniã non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia cum sit ipsum esse. Sed si entia ratio cõparetur ad res, tunc nõ est simpliciter primum intelligibile. Ita q̃ intelligibilitas prius inest Deo quàm ens, imo inest ei: q̃a inest Deo. Non enim Deus participatiue est intelligibile, sic sic uere q̃ textus saluatur: quoniam dicit Deus abstutere dicitur primum secundum intellectũ, hic uero ens dicitur primũ inter rationes formales. 7 Secũdo potest dici quòd hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniã potest determinare uel ordinẽ uel intelligibilia. Si determinet ordinẽ, tunc distinguit cõtra ordinẽ secũdum se, & sic procedit obiectio & respondendum est, quòd intendit de ordine secundũ se, quoniam ut patet ex titulo, non est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius à nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius scilicet ratio formalis sit prior. Si determinet intelligibilia, tũc distinguit intelligibilia prius à nõ intelligibilibus à nobis. Et tunc sensus dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis: ita quòd sermo prius est de ordine secundum se nostrorum intelligibilium: & secundum hoc ens est primum secundum se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primũ intelligibile simpliciter. Et hic sensus consonat sã perficiẽti litteræ loquenti de obiecto intellectus nostri, dum significat per uocẽ admittere. Quãuis hoc nõ cogat, quin sequẽtia de intellectu absolute inquãtũ intellectus est, cuius tantũ obiectũ propriũ constat esse ens, interpretanda sint: omnis nanque intellectus secundũ naturã propriã sumptus, aliud formius est propriũ obiectũ. Diuinus siquidẽ dettaet, angelicus proprià subsistẽtiã, humanus quòd quid est rei materialis. &c. ut suis locis patebit.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum tertium.

IN corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, omne ens inquantum ens est bonum, & additur ly inquantum in conclusione ad ostendendum quòd non per accidens, sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: omne ens ut sic est actu, ergo perfectum: ergo appetibile & bonum, omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd litera duo dicit. ¶ Primo nanque ueratur assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundo respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (ut infra patebit) aut quia sunt, aut quia talia sunt, aut quia ordinantur in bonum mathematica autem ut sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem: quia ut sic non sunt: ab esse autem tali, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse ab ordine ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

1 *Num mathematica bona non sint, quia non subsistunt separata.*

2 *Num mathematica à fine abstrahant, quia abstrahunt à materia, & à motu.*

Circa hãc partẽ occurrũt duo dubia. Primũ est circa illã rationẽ: q̃ ideo mathematica nõ sunt bona prima bonitate, quia nõ subsistũt separatim. Ergo hæc ratio valet, sequitur q̃ nulla res in uniuersali sumpta est bona: quontiã nulla res uniuersaliter sumpta subsistit p̃ propriũ cõceptũ & rationẽ sibi tale: & consequens est falsum. Ergo. 2 Secũdũ dubiũ est circa illã rationẽ, quòd ideo mathematica à fine, quia abstrahunt à materia & motu quia finis habet rationẽ mouẽtis. Et dupliciter enim deficere aliquid hãc ratio. Primo, quia sequestratio q̃ mera physicalis abstrahens à finis non magis abstrahunt à materia & motu quàm mathematica.

Quæstio prima.

Quæstio secunda.

2 Secundo: quia equiuocatur de motu: quoniam finis nõ habet rationem mouentis motu proprie dicto, à quo abstrahit mathematicus, sed motu metaphorice dicto: quamuis ergo conclusio sit uera, ratio tamen nulla est.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secãdũ id quod sunt absolute, & sic sãt est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quàm albedo. & sic de eis non esset hic sermo sed dicti de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secũdum suã industriam in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur ut mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur per assignatum de eis & de aliis rebus in uniuersali sumptis.

Ad primum.

¶ Ad cuius euidẽtiam scito, quòd licet omnia uniuersalia in hoc conueniãt, quòd nõ subsistunt in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur ut mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur per assignatum de eis & de aliis rebus in uniuersali sumptis.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secãdũ id quod sunt absolute, & sic ãt est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quàm albedo. & sic de eis non esset hic sermo sed dicti de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secũdum suã industriam in rerum natura existentia &c. Alio modo considerantur ut mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur per assignatum de eis & de aliis rebus in uniuersali sumptis.

¶ Ad cuius euidẽtiam sciendum est, quòd licet omnia uniuersalia in hoc conueniãt, quòd nõ subsistunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

& causalitas causantis & effectū eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causans est motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur utrobiq; motus proprie. Et specificatur qualis finis est mathematicorum, quasi dicerer, quòd quia finis mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium consequens est quòd si mathematica abstrahāt a materia, & motu, q̄ abstrahant à fine. Et hic ex eadem radice soluitur utraque obiectio.

Annota. ¶ Secūdo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidē est hoc: mathematica nō sunt bona: mathematica sunt entia: ergo quędam entia nō sunt bona, ti secundo tertiæ figuræ. responsio autem cōsistit in negatione argumentiq̄ sophisma est figuræ dictionis, nec a secundum quid ad simpliciter: ly nāq; mathematica uidetur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in littera & negatur conclusio illata, scilicet q̄ quædam entia nō sunt bona: & conceditur cōclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quędam entia ut subsunt tali abstractioni non sunt bona. Nec hoc inconuenit ut in littera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit à ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior rationalitate, potest fieri homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse rationem. Nec potest tamen inferri: ergo aliquis homo non est rationalis: sed ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit à rationali: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio. CIrca hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, ut dictum est: & mathematica habent rationem entis, cum ens nō dicatur nisi de eo quod est in actu uel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hęc duo sine intellectu fiant simul: prima enim non negat esse uniuersaliter, sed negat esse ut, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd cum negatione unius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodē subiecto: quia potest uerificari secundū alia essendi modū mathematica, ergo & non sunt entia tali modo & sunt absolute entia. ¶ Et si instetur ad propositum, ergo eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: sed sunt absolute bona: & cōsequenter male dicitur quòd mathematica non sunt bona: negatiua est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundū hanc abstractionem siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni ultra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, uel ad finem &c. Modo triangulus & cætera mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hęc enti.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.*

Annota. IN titulo habere rationem causæ finalis, non sumitur hic identice, sed duplicite: scilicet in actu signato, & in actu exercito. F Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento prędicto. Non enim quæritur utrum bonū sit ratio causæ finalis, sed an sit proprium fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo physic. & quinto metaphy. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. F Vnde finitus tituli est, an res eo quis bona uendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si uero secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causæ finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli est, Vtrum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatem finalem: uerbi gratia. si dicatur quòd a fit aut est simpliciter aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddatur causa finalis.

qui habet rationem mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem non sit bonum uel ratio boni, cum ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarum. Vt enim dicit Dio. 4. ca. de di. no. bonum laudatur ut pulchrum, sed pulchrū importat rationem causæ formalis: ergo bonum habet rationem causæ formalis.

¶ Præterea, Bonum est diffusiuum sui esse, ut ex uerbis Dio. accipitur: quibus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistūt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis: ergo bonum habet rationem causæ efficientis.

¶ Præterea dicit Augustin. in primo de doc. Christ. quòd quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente: ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in secundo physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis et bonum aliorum: bonū ergo habet rationē causæ finalis.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum, cum rationem appetibilis habeat, finalis quoque causæ rationem habere oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ cum bonum sit quod omnia appetunt: hoc autē habet rationem finis: manifestum est q̄ bonum rationē finis importat: sed tamē ratio boni præsupponit rationem causæ efficientis, & causalitatis, & effectū eius. Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

Num res habeat rationē causæ finalis in intentione, uel in executione.

CIrca hanc determinationem aduerta breuiter ueritatem, quam hinc habes de ista quæstione, utrū res sit causa finalis in intentione, aut in executione &c. Cū enim hic habeas, quod in secūdo quoq; physicorū habetur, quòd bonū importat finis rationē in actu exercito: quod etiam inductione probatur: dum omnis ratio propter bonū, aut melius, finem affert, oportet ut exilē ratione id aliquā finē dicas, quia bonū eam affert: ex prædictis autem potes quòd bonū formaliter unumquodque dicitur & est ratione essentiæ: igitur rationem habet res ratiōe essentiæ quòd sicut forma est ratio causandi effectiue: ita esse autem est cōditio formæ efficientis: ita esse sit ratio causandi finaliter: esse nāq; est in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autē in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

F Et hoc inductione, nō ratione eget: finitas enim, scientia, balneū &c. appetitur ut finis, ut habeatur &c. nō in intentione, sed secundū esse naturale ipsius: & sic esse est ratio q̄ appetitur res: quod idē est quod finaliter a re sed nūquam aliquid horū finaliter a re traheret, nisi esset in intentione, ut pote finis mouet. Et hoc tenet ex hoc antē experimur sequi executionem rei, quæ uolunt Auer. 12. metaphy. com. 18. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur, appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundū tacitā obiectio est hęc: superius iam determinatum est quòd bonū non habet rationē primi, sed ultimi potius. Modo antē dicitur, quòd habet rationē causæ finalis, quā constat habere rationē primitium finis sic causæ causārū: quomodo ergo sīt hęc simul, quòd bonū habeat rationē ultimi & primitiue? Hāc obiectionē excludendo, primo ponit responsionē: deinde probat ipsam. Responsio est quòd bonū est ultimū in essendo, primū autē in causando: quibus in litera prima pars responsionis huius tanū proponatur. Probatio etiā: primū in causando est ultimū in essendo: finis est primū in causando: ergo finis est ultimum in essendo: sed bonū habet rationē finis: ergo maior probatur ex testimonio philosophi: in quibus primū in causando est, ultimum in essendo.

¶ Circa maiorē aduerte terminos: quòd ly primū & ultimū denotāt in proposito ordinem generationis: & supponūt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: uero in causando sumitur ut distinguitur contra in essendo: supponitur siquidē hic duplicem dari ordinē generationis inter res. Alterū in causando, alterū in essendo. Et sīc quidē attēditur priora & posteriora, ille uero prius & post esse dicit quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse nō præsupponit esse alterius, sed econtrario. Et ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest cōsiderari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causarum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta coloris & formæ ignis in causando, manuducere nos uoluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intenderat maiorem ex in probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Num primum in causando sit ultimum in essendo.

CIrca huius maioris & totius rationis uim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia ultimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen non est ultimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo litteræ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiā in cāndo: nā prius forma ignis causat formaliter ignē siue causalitē suæ causātis, q̄ calor effectiue calefaciat: et similē est in oibus, sē p eīs forma præuenit & ī esse & ī cāsitate formali. Si aūt respectu huī aut ī hoc: ergo nō habet intentū, luteū ēt esū absolute ordinē boni ad alia assignare: & nō in hoc uel illo.

¶ Ad hoc dicitur quòd hic sermo est de ordine & in causando & in essendo absolute, sed obiectio peccat. Tū 1ja male interpretatur maiorē: nō enim intendimus quòd primū ī causando illud idē numero sit ultimū in essendo, respectu eorum, quorum est primū in causando: hæc enim uniuersalis est imposibilis: nec eam somniauimus: sed intendimus illud idem secundum rationem formalem, siue eandem specie, siue eādem genere, siue eandē secūdā analogiā sit ultimū in essendo in ordine eorū quorū est primū in causando. Et hoc modo ratio bonitatis claudit finaliter: & ipsamet secūdā analogiā est ultima in essendo in re qualibet: ut patet ex articulo primo in responsione ad primū. Tū 2da testimonia ex sensibilibus in litera adducta peruertit. ut enim iam dictū est, sensibilia hic adducta sunt, ut ex ordine in causando hoc, & in essendo in hoc causato, perciperemus ordinē in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, non esse eundem. Vnde licet forma substantialis ignis sit prior in essendo. & in causando simpliciter quam calor, nō tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignem generalem. Prius enim ordine generationis est calefactio quam generatio formæ ignis. Alterius enim prędicta est generationis: & tamē prima forma ignis genitus est forma ignis, & calor cōsequitur formam: sicut uniuersaliter propria accidentia cōsequuntur formam. Ar ti in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quòd causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæstium. Licet enim i hoc sensibili primum sit quod erat esse, q̄ spectat ad causam formalem: nulla tamen forma aut quidditas uere habet causalitatem formalem secundum rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quā oportet propter finem agere, cum enim forma non sit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta compositi: & omne compositum ut in quęstione tertia dictum est: & Auer. in 12. metaphy. commen. 25. testatur, ab alio sit: oportet ante omnem causalitatem formalem esse effectiuam, & ante hanc finalem: in essendo tamen primo inuenitur & in causa forma. & in effectu similitudo formæ, secundo in causa uis actiua, & in effectu eius participata. tertio in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter prepositerus est ordo in essendo, & in causando. Pro nostris tamen litteræ in calce scito notitiæ, quòd duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse, & absolute: & intendit per perfectū inesse, perfectum substantialiter: perfectionem uero absolute, quam dicit in ente fundari, per bonæ rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalem: hęc enim secundū boni

simpliciter rationē attendūt ex suprà dictis patet: tunc enim nihil olno deest.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN titulo nota terminos. Ratio boni non uniuersaliter sed causāti: ut patet in articulo sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni ut quod. Modus, species & ordo. Tertium inuenitur S. Tho. ofum fuisse his terminis. Hic siquidē in corpore per modum intentionis commensurationem principiorum finis materialium: per speciē formam, per ordinē inclinationē ad aliquid. In prima uerō secūdę quęstiōis, cum autem unumquodque sit id quod est per suam formā: forma autē præsupponit quædam, & quędam ad ipsam ex necessitate consequuntur, ad hoc q̄ aliquid sit perfectum & bonum, necesse est q̄ formā habeat, & ea quæ cōsequūtur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsiam: & hoc significatur per modum: unde dicitur q̄ mēsura modum præfigit. ipsa autem forma significatur per speciem[e]: quia per formam unumquodq; in specie constituitur: & propter hoc dicitur q̄ numerus speciē præbet: quia diffinitiones significātes speciem sunt sicut numeri secundum philo. in 8. mera. Sicut enim unitas addita uel subtracta uariat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita uel subtracta[e]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionē, aut ad aliquid huiusmodi: quia unumquodq; inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: unde ratio boni secundū quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd modus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: unde nō oportet quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliqua sunt bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona[e]: sicut albedo non dicitur eis, quia ipsa in aliquo fit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid, ut album.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quodlibet esse est secundum formam aliquam: unde secūdum quodlibet esse res cōsequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinē: & inquantum est uirtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autē priuat quoddā esse, sicut cæcitas priuat esse uisus: unde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse uisus.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ sicut dicit Aug. in lib. de natura bonī, omnis modus inquātum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, uel mala species, uel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerūt aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mēsura, nō simpliciter, sed per comparationē ad corporalia: quia uirtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantū est qualitas actiua primi corporis alterātis, scilicet cœli.

ARTICVLVS QVINTVS.

a ¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differūt, ut suprà dictū est[c]: sed modus, species & ordo ratione differūt. Augustinus 4. super Gene. ad literā, Mensura omni rei modum prefigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam q̄ modus habeat modum, speciem & ordinē, & similiter species et ordo: ergo procederetur in infinitum. ¶ Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum. ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, illud in quo consistit ratio boni, non potest dici malū, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo: ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Modus, species & ordo ex pondere, numero & mensura causantur, ut ex autoritate Augu. inducta patet[e]: non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensurā. dicit enim Ambr. in hexam. quòd lucis natura est, ut non in numero, nō in pondere, nō in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hęc tria ubi magna sunt, magna bona sunt: ubi parua, parua bona sunt: ubi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis consisteret. ergo ratio boni cōsistit in modo, specie, & ordine.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum omne, cum sit per suam formam, quam principiorum commensuratio præcedit, & quam sequitur inclinatio uel ad opus, uel ad finem, consistit in modo, ad est, principiorum exigit debitam proportionē specie, ad est, forma, per quam est: et ordine, id est, exigit inclinationem ad aliquid.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd unumquodq; dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile, ut suprà dictum est[c]: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundum modum suę perfectionis, & causalitatis & effectū eius. Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

Num res habeat rationē causæ finalis in intentione, uel in executione.

CIrca hanc determinationem aduerta breuiter ueritatem, quam hinc habes de ista quæstione, utrū res sit causa finalis in intentione, aut in executione &c. Cū enim hic habeas, quod in secūdo quoq; physicorū habetur, quòd bonū importat finis rationē in actu exercito: quod etiam inductione probatur: dum omnis ratio propter bonū, aut melius, finem affert, oportet ut exilē ratione id aliquā finē dicas, quia bonū eam affert: ex prædictis autem potes quòd bonū formaliter unumquodque dicitur & est ratione essentiæ: igitur rationem habet res ratiōe essentiæ quòd sicut forma est ratio causandi effectiue: ita esse autem est cōditio formæ efficientis: ita esse sit ratio causandi finaliter: esse nāq; est in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autē in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

F Et hoc inductione, nō ratione eget: finitas enim, scientia, balneū &c. appetitur ut finis, ut habeatur &c. nō in intentione, sed secundū esse naturale ipsius: & sic esse est ratio q̄ appetitur res: quod idē est quod finaliter a re sed nūquam aliquid horū finaliter a re traheret, nisi esset in intentione, ut pote finis mouet. Et hoc tenet ex hoc antē experimur sequi executionem rei, quæ uolunt Auer. 12. metaphy. com. 18. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur, appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundū tacitā obiectio est hęc: superius iam determinatum est quòd bonū non habet rationē primi, sed ultimi potius. Modo antē dicitur, quòd habet rationē causæ finalis, quā constat habere rationē primitium finis sic causæ causārū: quomodo ergo sīt hęc simul, quòd bonū habeat rationē ultimi & primitiue? Hāc obiectionē excludendo, primo ponit responsionē: deinde probat ipsam. Responsio est quòd bonū est ultimū in essendo, primū autē in causando: cuius in litera prima pars responsionis huius tanū proponatur. Probatio etiā: primū in causando est ultimū in essendo: finis est primū in causando: ergo finis est ultimum in essendo: sed bonū habet rationē finis: ergo maior probatur ex testimonio philosophi: in quibus primū in causando est, ultimum in essendo.

¶ Circa maiorē aduerte terminos: quòd ly primū & ultimū denotāt in proposito ordinem generationis: & supponūt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: uero in causando sumitur ut distinguitur contra in essendo: supponitur siquidē hic duplicem dari ordinē generationis inter res. Alterū in causando, alterū in essendo. Et sīc quidē attēditur priora & posteriora, ille uero prius & post esse dicit quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse nō præsupponit esse alterius, sed econtrario. Et ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest cōsiderari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causarum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta coloris & formæ ignis in causando, manuducere nos uoluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intenderat maiorem ex in probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Num primum in causando sit ultimum in essendo.

CIrca huius maioris & totius rationis uim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia ultimus finis omnium: puta Deus est primum in causando, & tamen non est ultimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo litteræ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiā in cāndo: nā prius forma ignis causat formaliter ignē siue causalitē suæ causātis, q̄ calor effectiue calefaciat: et similē est in oibus, sē p eīs forma præuenit & ī esse & ī cāsitate formali. Si aūt respectu huī aut ī hoc: ergo nō habet intentū, luteū ēt esū absolute ordinē boni ad alia assignare: & nō in hoc uel illo.

¶ Ad hoc dicitur quòd hic sermo est de ordine & in causando & in essendo absolute, sed obiectio peccat. Tū 1ja male interpretatur maiorē: nō enim intendimus quòd primū ī causando illud idē numero sit ultimū in essendo, respectu eorum, quorum est primū in causando: hæc enim uniuersalis est imposibilis: nec eam somniauimus: sed intendimus illud idem secundum rationem formalem, siue eandem specie, siue eādem genere, siue eandē secūdā analogiā sit ultimū in essendo in ordine eorū quorū est primū in causando. Et hoc modo ratio bonitatis claudit finaliter: & ipsamet secūdā analogiā est ultima in essendo in re qualibet: ut patet ex articulo primo in responsione ad primū. Tū 2da testimonia ex sensibilibus in litera adducta peruertit. ut enim iam dictū est, sensibilia hic adducta sunt, ut ex ordine in causando hoc, & in essendo in hoc causato, perciperemus ordinē in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, non esse eundem. Vnde licet forma substantialis ignis sit prior in essendo. & in causando simpliciter quam calor, nō tamen est prior in causando hoc, id est, hunc ignem generalem. Prius enim ordine generationis est calefactio quam generatio formæ ignis. Alterius enim prędicta est generationis: & tamē prima forma ignis genitus est forma ignis, & calor cōsequitur formam: sicut uniuersaliter propria accidentia cōsequuntur formam. Ar ti in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quòd causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæstium. Licet enim i hoc sensibili primum sit quod erat esse, q̄ spectat ad causam formalem: nulla tamen forma aut quidditas uere habet causalitatem formalem secundum rem, nisi ab aliqua causa sit effectiua: quā oportet propter finem agere, cum enim forma non sit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta compositi: & omne compositum ut in quęstione tertia dictum est: & Auer. in 12. metaphy. commen. 25. testatur, ab alio sit: oportet ante omnem causalitatem formalem esse effectiuam, & ante hanc finalem: in essendo tamen primo inuenitur & in causa forma. & in effectu similitudo formæ, secundo in causa uis actiua, & in effectu eius participata. tertio in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter prepositerus est ordo in essendo, & in causando. Pro nostris tamen litteræ in calce scito notitiæ, quòd duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse, & absolute: & intendit per perfectū inesse, perfectum substantialiter: perfectionem uero absolute, quam dicit in ente fundari, per bonæ rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalem: hęc enim secundū boni

simpliciter rationē attendūt ex suprà dictis patet: tunc enim nihil olno deest.

a ¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.*

IN titulo nota terminos. Ratio boni non uniuersaliter sed causāti: ut patet in articulo sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et rursus ratio boni non quomodolibet, sed boni ut quod. Modus, species & ordo. Tertium inuenitur S. Tho. ofum fuisse his terminis. Hic siquidē in corpore per modum intentionis commensurationem principiorum finis materialium: per speciē formam, per ordinē inclinationē ad aliquid. In prima uerō secūdę quęstiōis, cum autem unumquodque sit id quod est per suam formā: forma autē præsupponit quædam, & quędam ad ipsam ex necessitate consequuntur, ad hoc q̄ aliquid sit perfectum & bonum, necesse est q̄ formā habeat, & ea quæ cōsequūtur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsiam: & hoc significatur per modum: unde dicitur q̄ mēsura modum præfigit. ipsa autem forma significatur per speciem[e]: quia per formam unumquodq; in specie constituitur: & propter hoc dicitur q̄ numerus speciē præbet: quia diffinitiones significātes speciem sunt sicut numeri secundum philo. in 8. mera. Sicut enim unitas addita uel subtracta uariat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita uel subtracta[e]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionē, aut ad aliquid huiusmodi: quia unumquodq; inquantum est actu, agit & tendit in id quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: unde ratio boni secundū quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd modus, species, & ordo eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: unde nō oportet quòd ipsa habeant aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliqua sunt bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona[e]: sicut albedo non dicitur eis, quia ipsa in aliquo fit, sed quia ipsa aliquid est secundum quid, ut album.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quodlibet esse est secundum formam aliquam: unde secūdum quodlibet esse res cōsequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinē: & inquantum est uirtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autē priuat quoddā esse, sicut cæcitas priuat esse uisus: unde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse uisus.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ sicut dicit Aug. in lib. de natura bonī, omnis modus inquātum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, uel mala species, uel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerūt aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: & ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mēsura, nō simpliciter, sed per comparationē ad corporalia: quia uirtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantū est qualitas actiua primi corporis alterātis, scilicet cœli.

ARTICVLVS QVINTVS.

a ¶ *Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differūt, ut suprà dictū est[c]: sed modus, species & ordo differunt. Augustinus 4. super Gene. ad literā, Mensura omni rei modum prefigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pondus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quædam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam q̄ modus habeat modum, speciem & ordinē, & similiter species et ordo: ergo procederetur in infinitum. ¶ Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum non tollit totaliter bonum. ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, illud in quo consistit ratio boni, non potest dici malū, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo: ergo ratio boni non cōsistit in modo, specie, & ordine. ¶ Præterea, Modus, species & ordo ex pondere, numero & mensura causantur, ut ex autoritate Augu. inducta patet[e]: non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensurā. dicit enim Ambr. in hexam. quòd lucis natura est, ut non in numero, nō in pondere, nō in mensura creata sit: non ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus à Deo factis: & ita hęc tria ubi magna sunt, magna bona sunt: ubi parua, parua bona sunt: ubi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis consisteret. ergo ratio boni cōsistit in modo, specie, & ordine.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum omne, cum sit per suam formam, quam principiorum commensuratio præcedit, & quam sequitur inclinatio uel ad opus, uel ad finem, consistit in modo, ad est, principiorum exigit debitam proportionē specie, ad est, forma, per quam est: et ordine, id est, exigit inclinationem ad aliquid.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd unumquodq; dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile, ut suprà dictum est[c]: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secundum modum suę perfectionis, & causalitatis & effectū eius. Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

Num res habeat rationē causæ finalis in intentione, uel in executione.

CIrca hanc determinationem aduerta breuiter ueritatem, quam hinc habes de ista quæstione, utrū res sit causa finalis in intentione, aut in executione &c. Cū enim hic habeas, quod in secūdo quoq; physicorū habetur, quòd bonū importat finis rationē in actu exercito: quod etiam inductione probatur: dum omnis ratio propter bonū, aut melius, finem affert, oportet ut exilē ratione id aliquā finē dicas, quia bonū eam affert: ex prædictis autem potes quòd bonū formaliter unumquodque dicitur & est ratione essentiæ: igitur rationem habet res ratiōe essentiæ quòd sicut forma est ratio causandi effectiue: ita esse autem est cōditio formæ efficientis: ita esse sit ratio causandi finaliter: esse nāq; est in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autē in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

F Et hoc inductione, nō ratione eget: finitas enim, scientia, balneū &c. appetitur ut finis, ut habeatur &c. nō in intentione, sed secundū esse naturale ipsius: & sic esse est ratio q̄ appetitur res: quod idē est quod finaliter a re sed nūquam aliquid horū finaliter a re traheret, nisi esset in intentione, ut pote finis mouet. Et hoc tenet ex hoc antē experimur sequi executionem rei, quæ uolunt Auer. 12. metaphy. com. 18. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur, appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile: ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secundū tacitā obiectio est hęc: superius iam determinatum est quòd bonū non habet rationē primi, sed ultimi potius. Modo antē dicitur, quòd habet rationē causæ finalis, quā constat habere rationē primitium finis sic causæ causārū: quomodo ergo sīt hęc simul, quòd bonū habeat rationē ultimi & primitiue? Hāc obiectionē excludendo, primo ponit responsionē: deinde probat ipsam. Responsio est quòd bonū est ultimū in essendo, primū autē in causando: cuius in litera prima pars responsionis huius tanū proponatur. Probatio etiā: primū in causando est ultimū in essendo: finis est primū in causando: ergo finis est ultimum in essendo: sed bonū habet rationē finis: ergo maior probatur ex testimonio philosophi: in quibus primū in causando est, ultimum in essendo.

¶ Circa maiorē aduerte terminos: quòd ly primū & ultimū denotāt in proposito ordinem generationis: & supponūt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: uero in causando sumitur ut distinguitur contra in essendo: supponitur siquidē hic duplicem dari ordinē generationis inter res. Alterū in causando, alterū in essendo. Et sīc quidē attēditur priora & posteriora, ille uero prius & post esse dicit quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet à causalitate alterius, sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse nō præsup

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficientium, secundum materialium, ut hic dicitur, cum in Angelis nō sint principia materialia: & efficiens eorum sit tantum Deus, cuius actio 11. q. 45. ar. 1. Et 1. dist. 21. q. 1. ar. 1. Et Sco. ibi. Et Ar. 3. de anim. 5. ca. Et est sua substantia.

¶ Ad hoc tertiter dicitur quòd iuxta compositientē in hoc loco potest quilibet modus dari, quem Angelici secundū substantiā quo ad principū efficiens sic. Deus enim agens potest dupliciter fumi. Vno modo absolute, & sic ramen ipse quām sua actio est supra omnem modum. Alio modo ut agit secundum hanc uel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nō alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata: & modificans esse & bonū substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principium fuisseri modus in Angelis: quoniam essentia est ut mat eria ipsius esse, & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, ut patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duę conclusiones: altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est, hæc diuisio dicitur proprie esse boni humani. Secunda est, hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur utraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, utili, & delectabili: ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, utile & delectabile: ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundū quid, & simpliciter. Et motus termini simpliciter in ipsum rem terminantē & quietem in ea. Consequentia uerò prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda uerò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue, cuius est bonus. Probatur ratione confirmata autoritate Dionysii, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis: ergo bonus. antecedens suppono: prima uerò cōsequentia probatur, quia quodque appetit suam proprium perfectionē: ergo simili ratione primum efficiens: ergo a fortiori ipsa causa essentiarum est appetibilis. ergo si est prima causa &c. antecedens assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidē, quia propria perfectio rei est ipsa similitudo agentis. Secunda uerò, quia omne agens agit sibi simile: ac per hoc, si ens sua similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agēs erit appetibile. Cætera sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.

In titulo nihil est dicendum, summā enim ad litteræ pectum excessus supremi: ita q̄ idem est utrum sit summum bonum, & utrum sit bonum excedens omnia alia bona tam actu quām potentia.

¶ In corpore articuli unica conclusio respondens quæsito affirmatiue, Deus est summum bonū simpliciter. Hæc cōclusio declaratur primo, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicite de summo bono simpliciter, uel in genere. Et uocatur summum bonū in genere, quod excedit cætera in illo ordine rerum, est sicut summum bonum humanum felicitas excedens omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter uerò quod in tota entium latitudine sit premum tenet locum: & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic. Bonum conuenit Deo sicut primæ causæ effectiuæ omnū non uniuocæ: ergo cōuenit ei excellentissime: ergo est summum bonum simpliciter. Antecedens quo ad utrāque partem ex dictis patet. Prima uerò consequentia probatur ex differentia modi essendi effectus in causa uniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in uniuoca eodem modo, in æquiuoca uerò excellentiori. Aduertere tamen hic, quòd effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo contingit dupliciter. Vno modo formaliter & uirtualiter simul. Alio modo uirtualiter tantum. Exemplum primi, lumen & diaphaneitas in corporibus cælestibus respectu inferiorum. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu præexistente in causa non solum uirtualiter, sed etiam formaliter: unde & Deus est bonus formaliter & uirtualiter. effectus autem causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quām in effectu. Et ideo litera indistincte de modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intento scilicet, quòd excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quod formaliter conuenit ei eadem.

Amota. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in conuersione propositionis. Bonum est quod omnia appetunt, id est, quod omnia appetunt est bonum.

Amota. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd res diuersorum generū dicuntur nullo modo cōparabiles quando accipiuntur ut sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus. si enim sumerentur secundum aliquod prædicatum in quo conuenirent, possent comparari.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum tertium.

In titulo ly propriè distinguitur contra commune. ly per essentiam potest determinare subiectum, & potest determinare prædicatum. & siquidem determinat subiectū, tunc ly per essentiam distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, utrum solus Deus per essentiam, ita quòd nō per aliquid extra suam essentiam sit sufficienter bonus formaliter. Si uerò ly per essentiā, determinat prædicatū, tunc distinguitur contra esse tale per participationē. Et est sensus, utrum solus Deus sit bonus per essentiam, id est, sit bonus non participatiue. Vocatur autem participatiue ratione cuiusquid habet aliquam rationem formalem non secundum totam plenitudinem perfectionis possibilis cōuenire tali rationi formali. Oportet enim q̄ huiusmodi ei partem tantum habere: & propterea participata sine tale dicitur. Et per oppositum tale per essentiam dicitur, quod ex ipso suo modo essendi omnem plenitudinem illi rationi formali possibilem naturaliter claudit: ut calor si per se subsisteret. In proposito autem, quātis gratia materiæ hi duo modi coincidant sequendo doctrinam S. Thom. quia quod est per essentiā primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & ecōuerso. quia tamen formaliter & uniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniam Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participatiue. Solus enim homo Platonicus si inuenitur, esset homo per essentiam: & præsens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directe de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas. & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, ut supra diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuæ: nam ex parte negatiuæ ly per essentiam se tenet ex parte subiecti, & est sensus, ut supra diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta litteræ. & ratio in corpore assignata. Vnde hic exclusiue principaliter disputatur propter negatiuam exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

¶ In corpore unica cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad utrāque exponentem simul sic. triplex perfectio, scilicet secundum q̄ res in suo esse constituitur &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectum, ergo esse bonum, ergo solus est bonus per essentiā. Antecedens declaratur distinguendo tripliciter gradū perfectionis rei: & ostendēdo singillatim soli Deo conuenire qdditatiue: quia in primo claudituer esse, in secundo accidentia, in tertio finis ultimus. Prima cōsequentia relinquitur p̄ se notes ex sufficienti diuisione. Secūda probatur: quia unumquodq̄ intātum est bonum, inquantum perfectū. Tertia relinquit p̄ se nota.

¶ Circa antecedens dubium primo est, quòd esse in omnibus circa Deū sit aliud ab essentia. sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubitū secundo esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad p̄positū tamen sic uto sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omniū substantiarum formaliter. in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen litteræ est de inclusione & exclusione reali & non tm formali.

¶ *Num esse sit de integritate primæ perfectionis rei.*

Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non uidetur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quidditatiue per suā essentiam, ut patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequētia hæc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, ut patet: hoc autem non uidetur uerum: quoniā esse est extra integritatem cuiusque rei citra Deum, in cuius signum nulla difinitio dicit esse, ut dicit primo posteriorū.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secundū quid: & quòd quandiu res non est in rerū natura quodcunq̄ esse habeat siue obiectiuū

DEINDE quæritur de bonitate Dei. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primò utrū esse bonum cōueniat Deo. ¶ Secundò utrum Deus sit summum bonum. ¶ Tertiò, utrum ipse solus sit bonum per suam essentiam. ¶ Quartò, utrum omnia sint bona bonitate diuina.

a ¶ Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum nō conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autem non uidentur Deo conuenire, cum Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum. nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Tren. tertio, Bonus est Dominus sperantibus in eum animæ quærenti illum.

CONCLVSIO.

¶ Deus omnium effectiua, & appetibilis causa existens, bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum esse præcipue Deo conuenit. Bonū enim aliquid est secundum quòd est appetibile: unumquodque autem appetit suam perfectionem, perfectio autē & forma effectus est quędam similitudo agentis, cum omne agens agat sibi simile. unde ipsum agens est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, ut eius similitudo participetur. cū ergo Deus sit prima causa effectiua omnium, manifestū est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. Vnde Diony. in lib. de di. no. attribuit bonum Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in Deo est sicut in causa: unde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: unde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, ut ex dictis patet. Et sic eorū, quæ Deū appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundum seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam uerò cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, q̄d etiam extenditur usq; ad cognitionem sensibilem. Quædam uerò appetitum naturalem habent absque cognitione: utpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente.

a ¶ Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summū enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum. ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summe simplex, ut suprà ostensum est. ergo Deus nō est summum bonū.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt, ut dicit philosophus: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium: ergo nihil est aliud bonū nisi Deus. Quod etiam uidetur per id quod dicitur Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione alterorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ Præterea, Summum comparationem importat: sed quę non sunt unius generis, non sunt comparabilia: sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior uel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cū aliis bonis, ut ex superioribus patet, uidetur quòd Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

CONCLVSIO.

¶ Bonum, cum conueniat Deo ut primæ causæ non uniuoce, sed æquiuoce, excellentissimo modo ei conuenire oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, uel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, ut dictum est, inquantum omnes perfectiones desiderātæ essiuunt ab eo, sicut à prima causa: non autem essiuunt ab eo, sicut ab agente uniuoco, ut ex superioribus patet, sed sicut ab agente, quod non cōuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem uniuoca inuenitur uniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima causa omnium non uniuoca, quòd sit in eo excellentissimo modo, & propter hoc dicitur summum bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiue ad creaturas, nō est realiter in Deo, sed in creatura, in Deo uerò secundum rationem. Sicut scibile relatiue dicitur ad scientiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quòd alia deficiant ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd, cum dicitur, bonum est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi unumquodq̄ bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, ut pòst dicetur. ¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed quia ipsum est extra genus & principium omnis generis. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

a ¶ Vtrum esse bonū per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd esse bonum per essentia non sit proprium Dei. Sicut enim unum conuertitur cum ente, ita & bonum, ut suprà habitum est: sed omne ens est unum per suam essentiā, ut patet per philosophū in quarto meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suā essentiam. Ergo quælibet res est bona per suam essentiam.

¶ Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet q̄ sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut uenire ad aliam bonitatem, quæ non erit bona per aliam boni tatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suā essentiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boë. in lib. de hebdo. q̄ alia omnia à Deo sunt bona per participationem: non igitur p essentiā.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus solus communicandam perfectionem habeat, cuius esse est sua essentia, sibiq; omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit ultimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est bonus per suam essentiam. Vnumquodq̄ enim dicitur bonum secundum q̄ est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda uerò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationē necessaria. Tertia uerò perfectio alicuius est per hoc, q̄ aliquid aliud attingit sicut finem. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda uerò eius perfectio consistit in calidi rate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia uerò perfectio eius est secundū q̄ in loco suo quiescit. Hęc autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiā. sed soli Deo, cuius solius essentia est suum esse: & cui nō aduenit aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, ut esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet. ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est ultimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est q̄ solus Deus habet omnimodam perfectionem secundū suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd unum non importat rationem perfectionis, seu indiuisionis tantum: quæ unicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisę & actu & potentia. Compositorū uerò essentiæ sunt indiuisę secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit una per suam essentiam, non autem bona, siue quidditatiuā, siue in causā, non dicitur esse perfecta quid, id est, in tali esse. Secundum autem esse in rerum natura dicitur perfecta simpliciter, quo ad perfectionē subsistentiæ. Et propterea esse est de integritate

Universidad de Deusto
Biblioteca

primæ perfectionis cuiuslibet rei non ut pars quidditatis, sed ut actualitas ipsius eiusdem. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eò quòd res secundum suas essentias comparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc dicendum, q̃ quum dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter: intelligitur, quòd ly per denotat causam formalem, nõ qualemcunq; causam, sed sufficientem omni alio præciso: licet enim ignis essentia sit qua formaliter ignis habet substantialē perfectionem, non tamen est sufficiēs ratio quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instantiam dicitur, quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& patrum differt) quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter nõ præcindendo ab earum esse, imò includendo ordines ad ipsa, queniam (ut diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: ut etiam Porphyrius insinuauit in ultima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd cõducit ad esse, ut ibidem posuimus.

Annota. ¶ Circa ultimam consequentiam aduerte, q̃ (ut diximus in titulo) ita gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt: 2, est per suam essentiā bonum, & 2, est bonū per essentiam: ideo litera non discreuit inter hæc. Et concluso, quòd solus Deus per essentiā est bonus, conclusum

336 esse uoluit, quòd solus Deus est bonus per essentiam.

Annota. ¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd unum nõ dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec unitas nec eius species dicit perfectionē simpliciter formaliter loquẽdo, sed abstrahit à perfectione & imperfectione.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.

Annota. IN titulo aduerte nouitie, quòd non quæritur hic, utrum omnia sint bona à bonitate diuina, sed utrum omnia sint bona bonitate diuina: ita quòd sensus quæstionis non est, utrum omnia habeant quod sint bona à diuina bonitate: sed sensus est, utrum bonitas diuina sit qua res bonæ denominantur bonę, sicut albedine denominantur albæ, aut loce locata.

Cõment. ¶ In corpore quatuor facit. primo ponit duas distinctiones, simul innuens in quo conueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Aristot. quarto respondet quæstito. F Prima distinctio est: nominum quædam important absolutum, & quædam relationem. F Secunda est: denominatio est duplex: quædam intrinseca, & quædam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, ut album quantum &c. Denominatio uerò extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, ut locatum, mensuratum & similia. Conueniunt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, ut patet de locato & mensurato. Differentia uerò est inter Platonem & Aristote. an secundum nomina importantia absolutum possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis unius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondetur ad quæstum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordat, in tertia uerò concordat. de quarta nihil dicitur.

¶ *Num consentiat Aristo. Platoni ideam boni.*

Circa hanc partem dubium occurrit, quo pacto uerum sit Aristotelem cõsentire Platoni de idea bonitatum expresse in primo ethicorum impugnet eam. *Quæst.*

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Enitratio & S. Tho. in 1. ethi. quòd inter Aristo. & Platonem non est hic differentia nisi uerbalis. Reprehendit enim Aristo. hoc, scilicet bonum per essentiam nõ debere poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam quod Deus est, ut patet in duodecimo metaphysi. in fine. 134

¶ Quo ad quartū unica est cõclusio responsiua habens duas partes. omnia sunt bona bonitate diuina extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. Probatur, à primo per essentiam bono unumquodq; potest dici bonum per modum assimilationis: ergo unumquodque dicitur bonū bonitate diuina effectiue & exemplariter & finaliter, similitudine autem illius formaliter: ergo. Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autē termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: uno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, ut aër dicitur lucidus luce solari, ea ratione qua participat eam per formam lucis. Et quoniam ubi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco pu- *v. phys. 41. q. 2. ar. 2. c. et 1. cõtr. c. 41. Et ne opus. 72. q. 6. ar. 1. q. 2. ar. 2. & 20.*

raūbi autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco, ut patet: & in proposito sic est: ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiā bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & q̃ denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly sicut. notanter non absolute in litera dicitur, quòd unumquodque potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est quando sola relatione ad denominantem fit denominatio fit. Causalis uerò quando participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quòd unumquodque dicitur bonum diuina bonitate extrinsece non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictū est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quòd impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari, causa exemplaris distinguitur ab effectiua & coordinatur inter formales: quia est uelut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonem, ut patet.

a ¶ Super Quæstionis septimæ Articulum primum.

IN titulo ly Deus, sumitur proprie, ut est nomen naturę: ita quòd de essentia non de potentia, aut scientia Dei est quæstio. ly infinitum, cum sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiue non priuatiue: ly uerò finitum, terminos quātitatis perfectionalis dicit, cum finiti & infiniti ratio quātitati congruat secundum philosophum primo physi. Et sicut duplex est quantitas, scilicet molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas & infinitas. hic autem cum excluso sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia ut dicitur tertio physicorum, infinitum non est subiectum, sed accidens rebus, consequens est, ut secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius liquide est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas siquidem quidditatiua attenditur penes exclusionē terminorū essentialium puta differentiarum & similiū, & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quòd sensus est, utrū Deus secundū suam essentiam sit tantæ perfectionis q̃ omnes terminos seu limites essentiales excludat. *14*

Cõment. ¶ In corpore tria facit. primo refert opinionē antiquorū. secundò distinguit de finitate & infinitate. tertiò respondet quæstito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principiū est infinitum: quia ex eo fluxit infinita. F Secundum, quidam antiquorum errãtes infinitatē molis attribuerunt primo principio: quia posuerūt primum principiū materiale: inde & consequens fuit ponere infinitatē quantitatiuam, eò q̃ quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principij causauit errorem circa modum infinitatis.

¶ Quo ad secundū, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam se tenet ex parte materiæ, & quædā ex parte formæ. Et differūt in hoc, q̃ finitas ex parte materiæ dicit perfectionē, infinitas uerò imperfectionem: ex parte uerò formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, ut satis clare dicitur in litera. *364 371*

¶ *Num forma ex eo quòd finita, sit imperfecta: & ex eo quòd infinita, sit perfecta.*

Quæstio. Circa hanc partem antequam ultra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma finita, imò apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam, igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Cõtra infinitatem uerò, quia negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolute, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quod talis, puta informatiua materiæ: forma talis perficitur ex unione ad materiam: non autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolute secundum latitudinem formę, cuius deteriorem partem constat esse illam, quę est finibilis per materiā. Altera parte liberā ac nullis materiæ terminis concludibili remanente, ideo negranda est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum uerò dicitur, quòd licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis umbilicatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.

Cõment. ¶ Quo ad tertium est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens. ergo suum esse non est receptū in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitus

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem, sed tenetur communiter, ut continet etiam infinitum ex parte materiæ: ut patet ex processu in corpore articuli

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam.*

ADSECVNDVM sic procedi-
dicur. Videtur, quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitū, cum quantitas virtutis per effectum cognoscatur.

¶Præterea, Quicquid habet virtutem infinitam, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehendit enim uniuersale quod se potest extēdere ad infinita singularia: ergo omnis substantia intellectualis creata est infinita.

¶Præterea, Materia prima aliud est à Deo, ut suprà ostensum est[c]: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deum potest esse infinitum.

¶SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, ut dicitur in tertio physic. Omne autem, quod est præter Deum, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deū, potest esse infinitum.

CONCLVSIO.

¶Solus Deus per essentiam & simpliciter infinitus est, alia uerò omnia finita simpliciter sunt, infinita uerò secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed non simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundū quod competit materiæ, manifestum est quòd omne existens in actu habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formā. Sed quia materia secundum quod est sub una forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidentales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, utpote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secundum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito secundum quòd conuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formæ creatæ non recepræ in materia, sed per se subsistentes, ut quidam de Angelis opinantur, erunt quidem infinitæ secundum quid, inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam[c]: sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitum simpliciter[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: unde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum[c]: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd uirtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed uel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum: uel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia prima nō existit in rerum natura per seipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. unde magis est aliquid concreatum, quàm creatum[c]. Nihilominus tamen materia prima etiā secundū potentiā non est infinita simpliciter, sed secudū quid: qa eius potētia nō se extēdit, nisi ad formas naturales.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.*

ADTERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis nō inpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, ut patet inductiue.

¶Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positę membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo à priori: formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est unum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia uerò probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶*Nam entia naturalia sunt determinata quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.*

CIrca primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem generalem, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, ut patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quòd non alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à meritate & propositō: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, ut dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data datur minor inexistens in homogeneis.

f Secundo

infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco. ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ ut ex dictis patet, nihil aliud est quàm indeterminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ.

f Secundo de infinitate communiter sumpta siue quantitativa &c. In proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Littera autem loquitur de infinitate primo modo. & ideo signanter in littera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, ut patet.

¶Quo ad secundum dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: unde contra rationem facti est, quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum[c]: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd uirtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed uel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum: uel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia prima nō existit in rerum natura per seipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. unde magis est aliquid concreatum, quàm creatum[c]. Nihilominus tamen materia prima etiā secundū potentiā non est infinita simpliciter, sed secudū quid: qa eius potētia nō se extēdit, nisi ad formas naturales.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.*

ADTERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis nō inpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, ut patet inductiue.

¶Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positę membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo à priori: formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est unum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia uerò probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶*Nam entia naturalia sunt determinata quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.*

CIrca primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem generalem, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, ut patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa, sed ita accidentia in tali gradu seu extensione quòd non alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à meritate & propositō: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, ut dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data datur minor inexistens in homogeneis.

f Secundo

f Secundo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia in toto & partibus potabilibus seorsum existere. Et hic sensus est directe intentus: quoniam in partibus inexistentibus tantum non est propriæ forma, sed formę pars tam actu quàm potentia. in litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed unde in hoc sensu consequentia uallet, quòd ue sit illius fundamentum latet. Aut ideo uertitur in dubium. Primo quo ad determinationem quantitatis in minus. Secundo quo ad determinationem eiusdem in maius.

¶Scotus in secunda sententia, distinctione secunda quæstione nona, nititur probare oppositum, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis subsistentis, potens per se existere, sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, ut in litera dicitor. Arguit ergo ex ratione quinti quinto metaph. sic. Non magis essentiale est quanto posse diuidi in partes, quàm quòd utrumque eorum, in quę diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulę partes quantęcunque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex quinto meta. consequentia uerō manifesta est ex se, & nihilominus consequēs cōfirmat quadrupliciter. Tū quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam: ergo per se existere, quòd nō repugnat toto, non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturam, unde non repugnat sibi esse individuum eiusdē speciei cum toto. ergo potest esse individuum: & cōsequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore &c. Tum quia posita illa aqua minima circumscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur aut post diuisionem, quæ erat una aqua in actu & multæ in potentia erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non: & si non, ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas. aut aqua componitur ex non aquis, ut partibus integralibus. Nec est inquit repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶Contra determinationem uerō quantitatis in maius, arguitur ratione & auctoritate. Ratione quidem: dato quocunque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quòd comburet. illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur autoritate Aristo. secundo de anima textu quadragesimoprimo. ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile. non ergo datur maximus ignis.

¶Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco. hoc enim exigit ratio assumpta in litera, uolens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, unaquæque substantia naturalis iudicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo uniuersaliter. Nota secundo quòd duas rationes ab Aristo. habemus ad hoc. Alteram primo physic. tex. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium &c. Sed ista ratio ut patet procedit ex suppositione. supponit enim da ri maximum & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima. tex. 41. scilicet omnium natura constantium determinata est ratio &c. Et hæc ratio, ut inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentum proprie dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sancti Thomæ, uniuersaliter auit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd uendicas sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto meta. & secundo physi. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur & commensurantur. Ex hoc enim sequitur quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas: sed quantitas non alio modo determinat quàm secundum terminos. non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, ut posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundū terminos. Quāuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est nis determinate: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum. si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcunque accidens infinitum, iam à forma finita esset nis infinita, quod non est intelligibile. quia ergo formam physicum in communi sequitur accidentia, consequens est ut certam formam ac per hoc rem certe nis sequātur certa accidentia: non solum ita hęc, quod nō illa, sed etiam ita in tali gradu uel termino sum mo, imō uel medio, qđ non in maiori aut minori. & sic habetur unde tenet consequentia litęrę, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶Ad rationē ergo Scoti, concesso antecedente negatur consequentia. & ratio est: quia utrumque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si recatur intelligatur nō conuenit quanto per se positiue, sed non repugnāter, ut patet de quātitate coeli. Quantum enim illud nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eius seorsum existere, & tamen est uere quantum. Vtraque ergo cō. dicto posita in ratione quanti, potest impediri ne exerceatur à forma naturali, cui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio cōuenit quanto ut sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et contra hoc affertur ratio illa Scoti, quòdcunque aliquia per se cōsequentia aliqua duo sunt incōpossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formæ minimi sunt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respōdetur primo applicando totum argumentum ad naturam cœli, quæ non patitur diuisionem.

f Secundo quia multiplicare non est soluere, quòd illa maior est uera de per se consequentibus positiue: non autem non repugnanter. unde ueloc itabilitas in infinitum conuenit motui per se non repugnanter. unde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, ut patet secundo cœli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelligantur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem, & quòd sic omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶Ad primum confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & similę est iudicium de tanto calore &c.

¶Ad secundam quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ individuum, & non aliter.

¶Ad tertium negatur consequentia quo ad partes inexistentes tantum.

¶Ad ultimum dicitur quòd si poneretur minimus ignis tantummodo. & diideretur quòd non solum corrumperetur, sed annihilaretur, licet eam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructionem quàm diuisionem: quoniam esti diuisio ut hic non sit corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est uniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est unus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cœli sunt in toto in potentia.

¶Ad ea uerō, quæ contra maximum obiiciuntur respondetur: quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: uno modo loquendo de indiuiduo ignis per se uno, alio modo de uno quasi per aggregationem. Et dico quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se uno indiuiduo: quamuis non detur maximus unus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet uniuersi natura non partitur ignem superare cætera elementa &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se unum, illud quod constat sic ex una necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per totam diuisionem non possit fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se unū numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum & maior facit unum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se unã, quæ est una in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturale indiuidui eius requiritur quòd habeat omnes partes &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, ut patet. Apposito ergo combustibili cuicunque igni &c. concedendum est quòd combureret, & quòd cresceret in infinitum, sed non esset per se unius numero ignis. Et sic patet responsio ad auctoritatem Aristotelis.

¶ *Num quantitas sit ex accidentibus sequentibus formam substantialem.*

Quæstio. CIrca probationẽ secundæ consequentiæ occurrit dubiũ: qa falsum assimitur, scilicet quòd quantitas sit unum accidentium sequentium formam substantialem, cum constet quantitatem esse accidens consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas consideratur duplicitèr, scilicet absolutè, & ut terminata: & quòd licet absolutè sit consequens materiam, terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint uera, nõ tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert. ergo est terminata. unde si assumptũ esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principij.

¶ Ad hoc uidetur dicẽdum, quantitatem dupliciter sumi posse, uno modo secundum id, quod est in ea de actu. & sic sequitur formam, alio modo secundum id, quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiã potentię, ut patet in definitione quanti. quinto meta. ideo absolute ponitur accidens, consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito utens litera quantitate ex parte actus attribuit ipsum formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quòd est actu sequitur formam, infert, ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

Cõment. ¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem modum naturalem, ex primo cœli, textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, utendo distinctione motus naturalis facta primo cœli. Qua non potest moueri motu recto: eo quòd omne tale potest extra locum suum sultem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinitè. ergo nunquam una perueniret ad locum alterius. ergo nunquam una pars corporis infiniti circularis potest uenire ad locum ubi est alia. ergo implicat ipsum moueri. & sumpta est hæc ratio ex primo cœli, textu tricesimoprimo.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur. si est corpus in actu. ergo habet formam: ergo figuram, ergo terminum. ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda uerò: quia forma corporis de genere quantitatis ut sic est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum textu quadragesimo.

Answ. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspicitur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimus quintus primi phy. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit. in promptu est responsio, quòd hõc non ideo dicitur quòd quantitas uendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas uendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum: sicut etiam dicitur uacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco &c.

¶ *Num augmentum tendat in infinitum.*

Quæstio. IN responsione ad tertium aduerte, quòd licet responsio sumpta sit ex tertio physico, ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimoprimo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc uerò ex sexagesimosexto. Licet iniquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertia sententia distinctione decimatertia, quæstione prima, articulo secundo, quæstione tertia. ad primum, imò etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figurarum in infinitum, in tertio quoque physico. expresse Aristoteles concedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Aristo. ibidem, quòd magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excederetur certa magnitudo signata. *f* Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infrà limitas communi, aut de ea ut iudunt rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitũ. & causa assignatur in litera. *F* Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet tes se habent in ratione materiæ: per additionem autem acceditur ad totum secundũ quòd se habet in ratione formæ: & ideo nõ inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quãtitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Verum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinẽ infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ Præterea, Ea, quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis nõ opponũtur. ergo non est impossibile aliqua iterũ simul esse, cum eis: & sic in infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero & mensura disposuisti.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est esse multitudinem per se, uel per accidens actu infinitam, possibile est autem eam esse in potentia.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidã enim sicut Aui. & Algazel dixerũt, quòd impossibile est esse multitudinẽ actu infinitã p se, sed infinitã per accidẽs multitudinẽ esse nõ est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid ut multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid depẽderet ex infinitis. unde eius generatio nunquam compleretur, cũ non sit infinita pertransire. ¶ Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic manifestari potest in operatione fabri, ad quam quẽdam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus sabrile completeretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorũ, quæ accidit ex hoc, quòd unum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidẽs. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt utrum uno, uel duobus, uel pluribus operetur, uel infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modũ posuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens[e]. Sed hoc est impossibile, quia omnẽ multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita: quia quilibet numerus est multitudo facta per unum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens. ¶ Item multitudo in rerum natura existens est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in uanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est quòd sub certo numero omnia creata comprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia possibile est: quia augmentum multitudinis consequitur diuisionem multitudinis. Quanto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, ut suprà ostensum est[c], eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd unumquodque quod est in potentia reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, ut sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum ut sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem posita est sumi alia multitudo in infinitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, ut trilaterum, quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamẽ infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde nõ est possibile esse aliquam multitudinem actu infinitam.

Cõment. *a* *Num quantitas sit ex accidentibus sequentibus formam substantialem.* *b* *Num augmentum tendat in infinitum.* *c* *Num species multitudinis sint secundum species numeri.* *d* *Num accessus ad totum, siue ad formã, prohibeat infinitum.* *e* *Num aliqua multitudo creata sub una, uel multis intentionibus creantis cadere.* *f* *Num omne creatũ, & quomodo cadat in intentione creantis.* *g* *Num ex eo quòd quodcunque creatũ est ex intentione creãtis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.* *h* *Nũ oporteat multa creata sub una, uel multis intentionibus creantis cadere.*

¶ Circa rationem assignatam in litera dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima impugnat siquidem eam sic. Quilibet numerus est unus secũdum se formaliter ex octauo, meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totum & formam.

¶ Ad hoc dicitur quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, ut patet tertio physico. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui ac per hoc manifeste acceditur non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui, ex qua causatur: augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti: quoniam à numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri quò ad formalitatem: quia addit materialitatem formæ, & permiscet actum potentiæ, ut patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quancunque siue de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & uniuersaliot quàm inquisitio, quæ sit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem continuæ sermo est, hic autem de multitudine uniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo. primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis. *F* Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones referens eas declarat. Altera est, impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur uerò: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, ut patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito secundum diuersitatem actus à potentia. Prima est, impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

F Secunda est, possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima uerò consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per unum.

¶ *Num species multitudinis sint secundum species numeri.*

CIrca primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non autem species multitudinis absolutè. & attestatur his Aristote. quinto meta. phy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, ut possit uniuersalis propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quòd aliud est omnes species multitudinis esse species numeri, quod falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est, proportionales illis: quod assumptũ est & uerũ: unde multitudo, quia uniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ proprie non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud notanter, nõ rationabiliter diceretur. Textus uerò Aristo. nihil officit, quãdoquidẽ nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc nõ obstat processui huius: sed magis cõfirmat secundũ consequentiam, ut patet.

Cõment. ¶ Secundo, patuit eadem conclusio. omnis multitudo in rerũ natura actu existẽs est creata. ergo cõprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est ꝙ sit infinita. Antecedens patet: prima uerò consequentia probatur: quia non in uanũ agẽs aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur ut euidentes.

i *Num omne creatũ, & quomodo cadat in intentione creantis.*

k *Num ex eo quòd quodcunque creatũ est ex intentione creãtis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.*

l *Nũ oporteat multa creata sub una, uel multis intentionibus creantis cadere.*

CIrca hanc rationem dubitatur, quoniam aut assumit falsum, aut nõ infert intentũ. Quia enim assumitur ꝙ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis cõprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tãc dupliciter exponi potest: aut ita ꝙ ipsum creatũ sit certus finis, aut ita ꝙ habeat certũ finẽ. Si igitur sensus est, ꝙ omne creatũ cõprehenditur sub aliqua intentione creãtis ut certus finis, propositio uidetur manifeste falsa: quoniã aliquid creatũ nec est finis creãtis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si uerò est sensus, ꝙ omne creatũ cõprehenditur sub aliqua creãtis intentione ut ad certũ finem, propositio est uerissima: quia deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intẽtus à creante, sed tunc nihil infert ad propositũ. ex hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autẽ sensus est, quòd omne creatũ comprehenditur sub aliqua intẽtione creãtis, ut certũ mediũ per quod acquiritur finis, propositio uidetur falsa: & nõ probata. Falsa quidẽ: quia potest aliter cõprehẽdi sub intentione creãtis quàm hoc modo. potest enim intẽdi nõ ut certũ mediũ ad acquirendũ finẽ. sed ut contingens seu prouenies ex certo mẽdio per quod acquiritur finis: ut patet ex Auer. 11. Meta. com. 17. ubi uult, ꝙ intelligentiæ mouent orbes ut assimilẽtur Deo in faciendo entia. & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autem, quia ex illo medio nullum agẽs operatur aliquid in uanũ: Nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem: quo concesso diceretur ꝙ nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem extrinsecũ, scilicet Deum & cõseruationẽ perpetuæ assimilationis causantis ipsum ad Deum, ut philosophi dicunt.

¶ Circa eãdẽ rursus rationẽ dubiũ occurrit: quia cõmitti in ea uidei sophisma à sensu diuiso ad cõpositũ: à quolibet creato ad multa, imò infinita: collectiue prolecto. Quãuis enim quodlibet creatũ sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis: multa tamẽ creata non oportet esse terminũ alterius intentionis & operationis, sed multarũ intentionũ & creationũ: & consequenter infinita creata erunt termini infinitarum intentionũ sicut & creationũ.

¶ Circa eandem adhuc rationẽ dubium est: quia radix eius, scilicet omne creatum comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis, licet sit uera in creatis per se, in creatis tamen per accidens negaretur ab Auicen. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens ut in litera dicitur. & consequenter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quòd ad præparationem alterius opus est creari: ut contingit de anima intellectiua, quę præparato à natura corpore dispositio semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata infinitę animæ sunt creatæ: quibus ut sic accidit remanisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non ponitur per se intenta, sed cõsequens ad æternitatẽ generationis humanę.

¶ Ad euidentiam huius processus, Nota primo, quòd ly creatum potest sumi proprie, ut distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter: ut non referat dicere causatum, & creatum. Et quòd sumatur communiter uniuersalis probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in uanum agens operatur. Quòd autem sumatur proprie ipsa uerbi formalis significatio ostenditur: parum autem aut nihil refert utro modo sumatur. Si enim sumitur proprie, ponderanda sunt uerba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intẽtũ opus agẽtis: & de omni creato uerificatur quod est proprius terminus creationis. si uerò sumitur communiter, creatum restringendum est ad propriè causatũ, ut distinguitur contra creatum. Verum utroque modo restringitur ad causata uel creata actu existentia: ita quòd collapsa excludantur: & hoc insinuatur in litera. quum dicitur creantis. quod enim creatũ est & perseuerat continue quodãmodo creatur, quia conseruatur: pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Cõprehenditur autem sub creantis intẽtione non solum quòd actualiter cõprehẽditur, sed quòd comprehẽsibile est: dato quòd actu non cõprehenderetur. Et ex hoc autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quæ propriį termini actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator & ut medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & ut finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur tam terminata eius productio ponitur: & consequenter ut medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intẽtus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medij ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio non sit proprie nisi finis, & medij per quod acquirendus est finis: omne actu existens cõprehensibile est sub certa intentione creantis, tam ut finis quàm ut medium. ut finis quidem, tum quia nulla est creatura adeo infima quæ non sit, aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia tam est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se: nulli enim creato actu existenti repugnat quantum est ex se ratio finis, quantuis forte aliquod nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari ut medium, quòd iam est ens in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam ut iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum: sed oportet creatum creationem terminare. tale autem oportet esse intentum ut finis aut medium ad finem. Nec est uerum quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in uanum: optime ex fine operationis exterioris cõcluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in uanum, sed ad certum terminum proprium: oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primo obiecta.

¶ Ad secundũ uerò dubitationẽ dicitur: quòd quia tota multitudo existentiũ in actu potest accipi ut unũ creatũ: quoniã nõ excedit uniuersum, quod unius primo intenti creati rationẽ habet: consequẽs est ꝙ non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coexistãt sunt cõprehẽsibilia sub aliqua una certa intẽtione creãtis. Et propterea nullũ sophisma in proposito committitur, ubi ex propositione aduertatur ꝙ actu existat infinita multitudo inferrũ. ergo est cõprehẽsibilis sub certa intẽtione creãtis. ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad cõsequendũ finẽ, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertium autem dubiũ dicitur: quòd creatũ per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo ut per accidẽs distinguitur cõtra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens: quoniam omne creatũ est per se ipsum intentum à creatore, sicut etiã est per se ipsum terminus creationis: aliquin nõ fieret ex nihilo. Alio modo ut per accidens distinguitur contra per se primo: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatũ per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tam apud aduersarij quàm nos creantur per accidẽs: quãuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniã quãuis inter se habeãt ordinẽ per accidens, relatæ tamẽ ad creantem sunt & per se intentæ, & productæ: imo magis per se quàm quodcũque corruptibile: quoniã res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt uniuersi partes ac ꝓ hoc magis intẽtę. Cuius signũ est, ꝙ sphæra

Universidad de Deusto
Biblioteca

actiuorum solæ species sunt per se intellectæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniã non solũ singulæ, sed infinitæ simul ponũtur in actu, cõsequẽs est (ut dicta fuit) ut omnes sint per se intellectę & productæ, utpote sub aliqua una certa intentione cõprehensibiles, imo & simul producibiles, quatenus est ex se in actu.

Annot. ¶ Adserte hic, q ex hoc loco habet, q S. Tho. ademit sibi omnẽ uã cõcordiã, est doctrina Arist. iuxta expositionẽ suã. Tenet namq; Aristoteles putasse animas intellectiuas immortales et numeratas secundũ numerum corporum, & constat Aristotelẽ tenuisse generationem æternã. Ex his autẽ manifeste sequitur animas humanas esse actu infinitas, quod hic decernitur impossibile. Et in secundo cõtra gent. c. 81. dicit nõ repugnare doctrinę Arist. in 1. physi. & primo cœli quòd utrobiq; de infinito materiali sermo fuit. ¶ Circa hanc conclusionem multa afferuntur à Capreolo argumenta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitę partes proportionales in actu continuo. ergo possunt dari separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne ablolutum existens potest diuina potẽtia conseruari sine eo quod non est de essentia ipsius: sed continuatio unius cum alia non est de essentia partium. ergo. ¶ Secũdo deus in quolibet instio cuiusque partis proportionalis unius horæ, potest creare angelum: ergo in una hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest deus successiue, potest simul in rebus permanentibus. ¶ Tertio non minoris potentiæ est deus quàm infinitæ animæ sit essent: & quàm ignis inferni: sed ille possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animę. ergo: ¶ Ad primã duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuiso ad compositũ. Quamuis enim de ratione singularium partium nõ sit continuitas cum alia, est tamen de ratione omnium simul: quia de ratione extrà simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter inquit numerare infra omnia partium proportionalia horæ: quia ponitur ea successiua numeratione complexa in fine horæ: & tamen infinitæ: si enim infinita nunquam numerabuntur: & ii cõplebuntur non erunt infinita. potest ergo deus in singulis initiis, nõ autẽ in omnibus. Et per hoc ad confirmationem: quia nec simul nec successiue potest producere infinita actu existentia. ¶ Ad tertium autem concesso toto nihil habetur contra intentũ, quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei facibilis cõsurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ cõditionales sunt uerę: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo deus potest facere hominem rugibilem.

Cõment. ¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia. Probatur, infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis. antecedens patet & probatur: quia procedit ut ad materiam.

QVAESTIO OCTAVA
De existentia Dei in Rebus, in Quatuor articulos diuisa.

QVIA uerò infinito cõuenire uidetur q; ubiq; & in omnibus sit: considerandũ est, utrũ hoc Deo conueniat. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrũ Deus sit in omnibus rebus. ¶ Secũdo, utrum Deus sit ubiq;. ¶ Tertio: utrũ Deus sit ubiq; per essentiam & potentiam & præsentiam. ¶ Quarto, utrum esse ubiq; sit propriũ Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

a Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt, q; deus nõ sit in omnibus rebus. Quod enĩ est supra omnia, nõ est in oĩbus rebus: sed deus est supra oĩa, secundũ illud Psal. Excelsus super omnes gẽtes dominus, &c. ergo deus nõ est in omnib⁹ rebus. ¶ Præterea, Quod est in aliquo, cõtinetur ab eo: sed deus nõ continetur à rebus, sed magis continet res: ergo deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ Nota secũdo q; in cõsequẽte secũdæ cõsequtiæ subintelligitur ly immediatũ. ut enim patet ex pbatione, sermo est de agẽte, proximo seu immediate agente, ut sic. nec est sermo de quacũque immediatione, sed suppositi. Agens enim põt dupliciter dici immediatũ, ut docetur in tertio cõtra Gent. cap. 70. scilicet immediatione uirtutis, & immediatiõe suppositi. Est autem immediatio uirtutis, quoniam uirtus agentis iungitur effectui non mendicãdo talem coniunctionem ab aliqua alia uirtute. Et propterea quãto agens est superius, tanto immediatius agit immediationis uirtute: quoniã inferius agit uirtute superioris, & non econuerso. Immediatio autem suppositi est, quando inter suppositũ agens & effectum nullam mediat suppositũ subordinatum coagẽs. Et propterea quanto agens sit inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hic est sermo de ipso deo secundum seipsum, ad sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum: ita quòd consequens illud intendit, quòd deus est in omnibus ut agens immediatum suppositaliter, id est, proximum et propinquissimum suppositaliter: ita quòd inter deum & quamlibet rem nullũ mediat suppositum agens illam. Patet autem hunc esse sensum litęræ. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de sic proximo agente & mouente uerificari. Tum quia ex sola immediatione uirtutis non infertur, ergo deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusum & participatum uirtutem, ut Auicen. ponens primam intelligentiam tantum deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc uerum sit facile manifestabitur. ¶ Nota tertio quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse pro proprio effectu: potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo ut ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo deo prouenies: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. distinct. prima. q. prima. & male, sed de hoc in quæst. 4 5. inferius dispurabitur. Alio modo ut ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud inest, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & uerus sensus, esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuiusque rei, quòd sit à prima causa: ut in prædicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, uolens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse ut sic & proprius effectus, id est, per se primo effectus. Et quamuis ut ibi patebit possit multis modis uerificari, ad propositum tamen unus sufficiat: per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus dei, quia solus deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc ut aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse eius exigitur materia, quę à solo deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à deo solo est, ut inferius probabitur, cum de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea deus dicitur agens omnium immediate immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera, quòd deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet deus respectu ipsius esse, quòd omnibus oportet esse commune: quod enim non participat esse, non est.

¶ Nota quarto quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium & meriò. nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: sive pars essentialis, sive integralis: sive prædicatum substantiale uel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod ultimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat est esse, &c.

¶ *Num Deus adsit omnibus ratione operationis, aut immensitate, & quid intendat autor.*

CIrca sensum conclusionis & titulũ dubium occurrit ex Scot. in 2. distinct. 2. quæst. 1. Ibi enim quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principij: quia conclusio est, deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus ut agens, & medius terminus est hoc idem ut patet in litera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem dei, ut in introductione quæstionis potuis. Si secundum, ergo præsentia immensitatis concluditur apud te à posteriori ex præsentia agentis ut sic. Et tunc sequitur ulterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura, quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quòd coniunctio dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relativa dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic deum esse in rebus nihil aliud est quàm immediate producere & conseruare res. Si uerò sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in deo consequens contactum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Sco. dicitur, quòd formaliter loquendo hic est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatem consequens, cum nõ possit intelligi absque extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse contactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, q; impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur à deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorũ, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc fallitur ima ginatio: quia contactus localis supponit utrum que extremum, contactus autem diuinus nõ supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset ie quo res sunt & fiunt. Aut est relatio præsentiæ, qua deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ. ¶ In proposito ipsitur dicendũ est, quòd quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operationem: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principii: cum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistincte, medium autem est præsentia per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi patsio de subiecto per diffinitionem passionis: dum ostenditur deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quod nihil aliud est quàm immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis. ¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à prius, scilicet à diffinitione passionis, uel à fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue: & sic nunquam admittitur petitio.

a ¶ *Num agens coniunctum esse oporteat ei in quod agit, & simul cum eo.*

b *Num ex eo quòd agens coniungitur ei, in quod agit, sequatur Deum omnia agentem cunctis coniungi secundum seipsum.*

CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in primo dist. 1. q. unica. ubi uult. & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit. est falsa. & quòd illa Aristo. movens & motum oportet esse simul: est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens deum secundum seipsum esse præsentem omnibus non ualet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate ubi non est. ergo, antecedens probatur quia Sol generat in uisceribus terræ, mineram uel aliquod mixtum: & proximum principium elicitiuum talis generationis est substantia Solis. ergo. Quòd autem substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur, quia antecedens quodcunque sive lumen, sive quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non potest agere in distans nisi præagat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis eis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi, generans non generat nisi alteret & disponat, &c. ergo agens non potest agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agent, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones uerificatur de mouentibus & moris. Et tertium, quia deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur, & præterea ex hoc quod immediate producit aliquid non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur inquit hoc tertium dupliciter. Primo, quia si deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundo quia positio priori non necessario sequitur positio posteriotis: sed præsentia dei secundum potentiam est prior præsentia eius secundum substantiam, ergo posita illa non est necesse poni situm. probatur minor, quia prius natura creatura terminat actum diuinæ potentię quàm sit ei deus præsens, ut patet in prima mundi productione.

¶ Ad tertium horum sciendum est, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos fiunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua uterq; eorum sunt simul. Altera uirtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingen.lo medium, sive intersit aliquid, sive non: distincta est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum substantiam, qua ipsa substantia agentis decimita, aut quasi definita est huic passo. Altera secundum uirtutem sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus simponens Sanct. Thom. utranque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum, & quòd plus est quod

autem effectum causat deus in rebus nõ solum quando primo esse incipiunt, sed quandiu in esse conseruantur⁸: sicut lumen causatur in aëre à sole quandiu aër illuminatus manet. Quandiu igitur res habet esse, tandiu oportet quòd deus adsit ei secundum modum quo esse habet. Esse autẽ est illud, quod est magis intimum cuilibet, & quod profundius omnibus inest, cum sit formale respectu omnium quæ in re sunt (ut ex supràdictis patet). Vnde oportet quòd deus sit in omnibus rebus, & intime.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deus est supra omnia per excellentiam suæ naturæ, & tamen est in omnibus rebus, ut creans omnium esse, ut suprà dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet corporalia dicantur esse in aliquo sicut in continente, tamen spiritualia continent ea, in quibus sunt, sicut anima continet corpus⁶. Vnde & deus est in rebus, sicut continens res: tamen per quandam similitudinem corporalium dicuntur omnia esse in deo, inquantum continentur ab ipso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis quantumcunque uirtuosi actio procedit ad aliquid distans, nisi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam uirtutem dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde nihil est distans ab eo, quasi in se illud deum non habeat. Dicuntur tamen res distare à Deo per dissimilitudinem naturæ uel gratiæ: sicut & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ.

¶ Ad quartum dicendum quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ est à deo, & deformitas culpæ, quæ non est ab ipso. Et ideo non est absolute concedendum, quòd deus sit in dæmonibus, sed cum hac additione inquantum sunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatam, absolute dicendum est deum esse.

apud Sanctum Thomam, hic præsentia secundum substantiam, est prior quàm secundum potentiam. Sed longe aliter est, quoniam apud Sanctum Thomam, licet aliud sit esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam, non tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum seu passum, præsentia enim potentiæ, ut in sequenti patet articu. non exigit immediationem suppositi. Nec tamen sunt omnino idẽ esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiã immediate agentem, &c. Sed distinguuntur sicut ratio præsentiæ & res præsens. Quoniam immediate attingere est ratio præsentiæ non solum potentiæ, sed substantiæ: ita quòd sicut substantia situata sita est præsens, & tamen ipsa substantia est præsens, ita substantia spiritualis immediata attinctione est præsens: ita quòd ipsa substantia est præsens & non operatio eius ut quod. Et sic ibæ duæ præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt, nec omnino una, sed habent se medio modo, scilicet ut quo & quod. & propterea diximus quòd in litera, quæ ex immediate attingere concludit præsentiam substantiæ, procedit à diffinitione ad diffinitum, id est, à ratione ad id cuius est ratio.

¶ Ad rationes ergo Sco. sigillatim dicẽdo. Ad primam negatur quòd Sol agat immediate in distans, falsũmque est quòd forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ, quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, ut in q. 77. ostẽsum diffusè. Nec inconuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ. Instrumentum enim non est causa sed causæ organum.

¶ Ad secundum uerò dicitur, quòd propter neutram illarum causarum conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiuæ, pertinentem ad uirtutem actiuam inquantum limitata est. & ideo relenatur hoc fetit deo hanc rationem ex sensibꝰ acceptimus. illa uerò Sco. finxit unde Ari. 7. phy. inductiue ex sensibilibus probat. mouens etiam intentionale & motum oportere esse simultur patet ibi de obiectis sensuum. ¶ Et li quæratur quæ uniuersalis ratio sit quòd agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi. Respondetur quòd cum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere nõ uniformiter se habeãt, non potest eis uniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, quòd præsentia substantiæ & præsentia potentiæ immediate in quibusdam sunt omnino diuersæ, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd ubi hæ præsentiæ sunt omnino diuersæ præsentia operationis infert præsentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propositio illa, omne agens, &c. est uniuersaliter uera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis, & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam præsentiam immensitatis diuinæ in omnibus. Et per hoc patet responsio ad utranque confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente sequitur & illud consequens & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd deus omnipotens, sequitur quòd posset in quodcunque ubicunque: ex eo uerò quòd incerto situ, sequitur quòd in nihil posset nisi mediante proximo: hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter: & sic patet quòd sequitur utraque pars contradictionis simul & consequenter multa.

¶ Ad secundam uerò dicitur: quòd licet uerum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersæ. Attamen hæ præsentiæ non sunt omnino diuersæ, sed ut dictum est coincidunt in spiritualibus, ut ratio, & id cuius ratio: & propterea sę habent aliquo modo ut prior & posterior.

Annot. ¶ In responsione ad tertium. Aduerte primo quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet situalis, naturalis, suppositalis, & uirtualis. situalis patet. Naturalis uerò est dissimilitudo naturæ. suppositalis autem mediatio suppositi. Virtualis demum mediatio uirtutis uirtualiter. Propositio autem illa agens quanto uirtuosius tanto potest agere in distantius, loquendo nõ de agente tali uel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ est uera simpliciter. De distantia enim situs patet quòd est falsa: quia non omne agens habet situm etiam diffinitiue. De distantia quoque uirtutis patet etiam: quia quanto agens est superius & consequenter uirtuosius, tanto est propinquius uirtualiter, ut patet ex dictis. De distantia autem suppositi est aliquo modo uera: simpliciter autem, id est, totaliter falsa. Potest liquidẽ dupliciter intelligi. Vno modo sic. agẽs quanto uirtuosius tanto potest in distantius suppositaliter quo ad aliquid, & sic est uerissimũ. Vnde deus posset per infinita quodãmodo suppolita media cooperantia educere formã bouis de potentia uel materia uel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse nõ producit immediate immediatione suppositi, sed uirtutis tantum. Alio modo sic. Tanto potest in distantius suppositaliter secũdum se totũ, & sic propositio est falsissimamimò ut in litera dicitur, hoc ad maximam dei potentiam spectat, ut nihil compat. possit distans secundũ se totũ suppositaliter quia in quolibet subsistente oportet aliquid esse productum ac conseruati continue à deo immediate immediatione suppositi. ut dictũ est. Et quia de ista distantia præsens articulus loquitur, ac de præsentia illi opposita: ideo in litera absque alia distinctione negata est: & bene propositio illa intendens de distantiori secundũ se totũ & nõ secundũ aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propositio est simpliciter uera: quia quanto agens est uirtuosius tãto ex eloganori potentia potest facere sibi similem adeo ut creator ex nullo modo simili producere possit: scilicet ex nulla potẽtia: quia ex nihilo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

40 ¶ Aduerte secundo quòd in litera fit mentio, se distantia suppositalis & de ratione unitatis penetrante & superante quodammodo distantiã suppositalem, & de immediatione, sed coniuncto unitatis penetrans inuentum suppositalem dilantiam, spectat ad perfectionem unitatis, inferrur implicite. ergo non distantis, sed coniunctio

ARTICVLVS II.

a Vtrum Deus sit ubique.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd deus nõ sit ubiq;. Esse enim ubique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco, non conuenit deo: cui non conuenit esse in loco, nam incorporalia, ut dicit Boë. in hb. de hebdo. nõ sunt in loco. Ergo deus non est ubique.

¶ Præterea, sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed unum indiuisibile actionis uel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec unum indiuisibile in genere rerum permanentium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo deus non est in pluribus locis. Et ita non est ubique.

¶ Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed deus si est in aliquo loco, totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illũ. Ergo deus non est ubique.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cœlum & terram ego impleo.

CONCLVSIO.

¶ *Deus est in omnibus locis, tanquam in rebus quibus confert virtutem conseruatiuam locati: & est in omnibus locis, replens omnia loca, non sicut corpus impediens alia locari, sed causando quod omnia alia fiat in loco, & illum repleant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modũ aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunque modo, sicut accidẽtia loci, sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid deus est in omni loco: quod est esse ubique. Primo quidem sic est in omnibus rebus, ut dans eis esse, & uirtutem & operationem: sic enim est in omni loco, ut dans ei esse, & uirtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & deus omnem locum repler: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quatum non compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc quòd deus est in aliquo loco non excluditur, quin alia sint ibi, imo per hoc replet omnia loca: quòd dat esse omnibus locatis, quæ replent omnia loca.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorporalia nõ sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum uirtutis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: unum quod est terminus continui, ut punctus in permanẽtibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, uel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis uel motus, quia habet determinatum ordinem in motu uel actione, nõ potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autẽ indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substãtiæ incorporeæ, ut deus, angelus, & anima dicũtur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile nõ applicatur ad continui, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud sua uirtute: unde secundũ quod uirtus sua se potest extendere ad unũ uel multa, ad paruũ uel magnũ, secũdũ hoc est in uno uel plurib⁹ locis, & in loco paruo, uel magno.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd totũ dicitur respectu partium. Est autem duplex pars, scilicet pars essentię, ut forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et eriam pars quantitatis, in quam scilicet diuiditur aliqua quãtitas[e]. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locũ illum: quia quantitas locati cõmensuratur quantitati loci: unde non est totalitas quantitatis, si non fit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationẽ suæ speciei inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quãtitatem quam habet per accidens, sic nõ est tota in qualibet parte superficiei. In substantiis autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens, nisi secundum perfectam rationem essentię. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis[c], ita deus totus est in omnibus & singulis.

ARTICVLVS III.

a Vtrum Deus sit ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt, quòd male assignentur modi existendi deum in rebus, cũ dicitur, quòd deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiã. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ Præterea, Hoc est esse presentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est deum esse

¶ Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.

CONtra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo, modus cognoscendi, & uis cognitionis. si attendatur modus, optime procedit obiectio: si uerò uis cognitionis, sic est econuerso: quoniam uis cognitionis consistit in penetratione omnium usque ad intima quæque. unde ad Hebræos quarto dicitur de dei sermone, quem cõstat esse intellectus signum, quod pertingit usque ad diuisionem animæ & spiritus, cõpagum quoque ac medullarum, cogitationumque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua: de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optime constituit: quamuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens non tendat in cognitum.

¶ Num

¶ *Num modus, quo Deus est in rebus per essentiã, distinguatur a modo per potentiã.*

CONtra modum per essentiã instat quod coincidit cum modo per potentiam. Ad hoc dictum iam aliquia per potentiam ponit immediationem uirtutis: per essentiam uero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu omnis, sed nõ quo ad omnia, sed quo ad aliquid cuiusque, ut patet ex dictis.

¶ *Num Rex in regno sit per potentiam.*

CONtra modum potentiæ instat: quia rex non est uere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehensionem executorum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potestatem modo conuenienti suæ potentiæ. Talis autem modus est media appositionis &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam proportionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio uirtutis diuinæ secundum esse in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrina alienos quis putet: quod est erroneum in arte sciendi.

¶ *Super Quæstionis octauæ Articulũ quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue sic. E sic ubique per se. et primo est propriũm dei, hac posita, declarantur terminisci hæc ly primo, & ly per se. Deinde, probatur conclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcũque ponuntur. ergo esse ubique primo & per se, est proprium dei. antecedens probatur, quo ad secũdam partem: quia nihil potest esse sine deo in eo: consequentia patet ex terminis.

¶ Aduerte quòd ratione claritatis materiæ littera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiuæ, scilicet quòd soli deo conuenit: sed solã exponens affirmatiua explicitè probata negatiua relicta est, ut nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à deo est quod oporteat esse non secundum partem in quocũque locis, ut patet. Et, propterea hoc non solum conuenit deo, sed soli deo: quod est esse ei proprium.

¶ Super

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerũ, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua adest omnibus, ut causa essendi, sicut dictum est[e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest dici presens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quod ramen distat ab eo secundum suam substãtiam ut dictum est[e]. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd de ratione scientiæ & uoluntatis est, quod scitum est in sciente, & uolitum in uolente. Vnde secundũ scientiã & uolũtatẽ magis res sunt in deo, quàm deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quòd sit principium agẽdi in aliud. unde secundum potẽtiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum. nisi gratia. & ideo sola gratia facit singulare modũ essendi deũ in rebus. Est aũt alius singularis modus essendi deũ in homine p unionẽ: de quo modo suo loco agẽt[e].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ esse ubiq; non sit propriũ dei. Vniuersale enim secundũ philosophũ est ubiq; & semper, materia etiã prima, cũ sit in omnibus corporibus, est ubiq;. Neutrum autem horum est deus, ut ex præmissis patet[e]. Ergo esse ubiq; non est proprium dei.

¶ Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum uniuersum est constitutum in numero, ut patet Sap. 11. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto uniuerso. Et ita ubique.

¶ Præterea, Totum uniuersum est quoddã totum corpus perfectũ, ut dicit in primo Cę. & mun. Sed totũ uniuersum est ubiq;: quia extra ipsum nullus locus est. Nõ ergo solus deus est ubiq;.

¶ Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipm. Ergo esset ubiq;. Et sic esse ubiq; nõ uidet ꝓprii dei.

¶ Præterea, Anima ut dicit Aug. in 7. de tri. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo non esset in mũdo nisi unum solum animal, anima eius esset ubique. Et sic esse ubique non est proprium dei.

¶ Præterea, Vt Aug. dicit in epistola ad Volusianũ, Anima ubi uidet, ibi sentit: & ubi sentit, ibi uiuit: & ubi uiuit, ibi est. Sed anima uidet quasi ubique: quia successiue uidet etiam totum cœlum. Ergo anima est ubique.

¶ SED CONTRA est quod Amb. dicit in lib. de spiritu sancto: Quis audeat creaturã dicere spiritũ sanctũ, qui in omnibus & ubiq; & semper est: quod utiq; diuinitatis est ꝓpriũ.

CONCLVSIO.

¶ *Deum ubique esse oportet, ac primo, id est, non secundum partem.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ esse ubiq; primo & per se est propriũ dei. Dico aũt esse ubiq; primo, quod secũdũ se totũ est ubiq;. Si quid enim esset ubiq; secundũ diuersas partes in diuersis locis existẽs, nõ esset primo ubiq;, quia quod cõuenit alicui ratione partis suæ, nõ cõuenit ei primo: sicut si homo est albus dẽtẽ, albedo nõ cõuenit primo homini, sed dẽti. Esse autem ubiq; p se dico id, cui nõ cõuenit esse ubiq; p accidẽs, ꝓpter aliquã suppositionẽ factã: ga sic granũ milij esset ubiq;, suppositio ꝙ nullũ aliud corpus esset. Per se igitur cõuenit esse ubiq; alicui, quãdo tale est ꝙ qualibet positione facta sequitur illud esse ubiq;. Et hoc proprie cõuenit deo: quia quotcũq; loca ponãtur, etiã si ponerẽtur infinita ꝓter illa, quę sunt, oporteret in omnibus esse deũ: ga nihil põt esse, nisi p ipsum. Sic igitur esse ubiq; primo & p se cõuenit deo: & est ꝓpriũ eius: quia quotcũq; loca ponant, oportet ꝙ in quolibet sit deus, nõ secũm partẽ, sed secũm seipm.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uniuersale & materia prima sunt quidem ubiq;, sed non secundum idem esse[e].

¶ Ad secũdũ dicendũ, quòd numerus, cũ sit accidens, nõ est per se, sed per accidẽs in loco. Nec est totus in quolibet numeratorũ, sed secũdũ partẽ, & sic nõ sequitur ꝙ sit primo & p se ubiq;.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ totũ corpus uniuersi est ubiq;, sed nõ primo, ga nõ totũ est in quolibet loco, sed secũdũ suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerẽtur aliqua alia loca, nõ esset in eis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si esset corpus infinitum, esset ubique, sed secundum suas partes.

¶ Ad quintũ dicendũ, quòd si esset unum solum animal, anima eius esset ubiq;, non primo quidem, sed per accidens.

¶ Ad sextum dicendũ, quòd cũ dicitur anima alicubi uidere, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundũ quod hoc aduerbiũ alicubi determinat actum uidẽdi ex parte obiecti. Et sic uerũ est quod dũ cœlũ uider, in cœlo uidet: & eadẽ rõne in cœlo sentit: nõ tamẽ sequitur ꝙ in cœlo uiuat, uel sit: quia uiuere & esse nõ importãt actũ trãseũtẽ in exterius obiectũ. Alio modo põt intelligi secũdũ qđ aduerbiũ determinat actũ uidẽtis, secũdũ qđ exit à uidẽte. Et sic uerũ est ꝙ anima ubi sentit & uidet, ibi est & uiuit secundũ istũ modũ loquendi. & ita nõ sequitur ꝙ sit ubiq;.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem nonæ Artic. primum.*

Tcitus clarus.

¶ In corpore una conclusio respondua quæsito affirmatiue. Solus deus est omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & auctoritate. primo sic. Deus est primum ens, ergo actus purus, ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in q. secunda. Prima cõsequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda uero, quia in omni mutabili oportet esse potentiã. ℣ Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. ℣ Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere ad pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitũ comprehendit in se totã essendi perfectionẽ. secunda uero quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. auctoritas est antiquorum philosophorũ, qui quasi à ueritate coacti primum principiũ immobile fecerunt.

a ¶ *Super Quæstionis nonæ Art. secundum.*

Annota. In titulo proprium sumitur, ut distinguatur contra communem immutabile sumitur negatiue, ut negat omne mutabilitatis genus.

Comment. ¶ In corpore articuli una est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponẽtẽ affirmatiuã. Deus est omnino immutabilis, probatam in præcedente articulo: & negatiuam nihil aliud à deo est omnino immutabile cui æquiualet uniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc uniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogãdo cõsligitur probatio totius exclusiuæ responsiuæ quæsito. Probatio autem illius uniuersalis affirmatiuę fit dupliciter. primo quo ad unam communẽ speciem mutationis. secũdo quo ad singulas inferioris partes secundũ diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per portiam in altero sic. omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo scilicet ante cedens patet. cõsequẽtia probatur: quia ex simplici uolũtate Dei pẽdet creatio & cõseruatio. Secũdo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiã in se, uel secũdũ esse substantiale & accidẽtale, uel secundũ esse accidentale. puta loco uel secundũ malum & bonum: & applicationem ad diuersa. Probatur, in omni creatura est aliquid potens stare cũ priuatione, esse substantialis uel localis, uel bonũ & contrarius utriusq; huius: ergo, antecedens patet distinguendo tres uniuersi partes. Sphęrã elementorũ cũ mixtis: corpora cœlestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundũ portiam in se est ex possibili esse cũ utroq; oppositorum successiue.

Annota.

a ¶ *Circa ea quæ hic dicuntur aduerte primo quòd cum in litera dicitur, distinguitur potẽtia passiua in potentiã ad esse, & ad consecutionẽ finis, non distinguitur cõsecutio finis contra esse in communi, ac si nullã poneret esse sed contra esse absolute, quæ est actus essentialis, ut q. 5. art. 1. dicitur. 7. meta. uel cõtra esse, ut est proprius effectus actus primi. Cõsecutio namque finis in actu secundo cõsistit. Aduerte secundo quòd in litera ad perfectionẽ doctrinæ n5 sequẽtis ponitur ea, quæ ad cõclusionẽ specẽtur dicta, quæ attendiur secundũ intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundũ est quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incõpossibile huic esse, quoniam nulla potentia nullúsque appetitus respicit primo nõ esse, ut dicitur primo ethicorum. unde oportet ut res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cũ cõstet quòd potẽtia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in adultu illius: consequens necessario est ut omne, in quo est potentia ad non esse, habeat uel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd potentiam in se, oportet esse istius modi: intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod æquiualet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur q aliquid est possibile logicũ, quod tamẽ est necessariũ reale. Possibile quidẽ logice, quia neutra pars cõtradictionis de secũdo adiacẽte, implicat cõtradictionẽ: puta nec ista, cœlũ est: nec ista, cœlũ nõ est. necessariũ uero realeq; quia in eo nõ est potẽtia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationẽ esse quod habet. Et quoniã supponimus quòd quicquid nõ implicat contradictionẽ est possibile non solũ logice, sed potẽtia realt omnipotẽtis Dei: ideo possibile logicũ uocari potest etiã possibile reale, extrinsece tamẽ, quia per potentiã in alio. Et propterea in litera, ubi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiã in alio dicũ est. Tertiũ est, quòd cõmune est omni rei diuersæ à Deo, habere nõ hãc conditionẽ affirmatiuã proprie loquẽdo, scilicet ex se nõ esse, sed habere hãc negatiuã, scilicet nõ ex se esse: quia ab alio pẽdet, nõ solũ in fieri, sed in cõseruari: quæadmodum aër nõ ex se est illuminatus. Et propter hãc cõditionẽ dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictũ sensum sunt reducẽda, quoniã dependentiam ab alio in fieri & cõseruari tãtum ponũt, nõ potentiã in creatura ad oppositũ. His igitur præmissis tam patet responsio ad omnia. Ponit enim S. Tho. hic & in secundo cõtra gen. c. 30. & 35. & in q. de potẽtia. q. 3. artic. 3. & alibi quòd angelos & corpora cœlestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio: & sensum Deum omnimodo necessariũ. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Nõ philosophiæ quidem, ut tam pater. Nec etiam philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autẽ quòd repugnat fidei, summę est ignorantię: qualis modernorum tempore regnare uidetur apud quosdã Parisienses qui prętantum. S. Tho. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus uerba fiant in re tam ardua.

49 338 a

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quæ tuor, primo, Modus inuestigandi diuinã æternitatẽ. secundo profequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsece. ibi (cũ enim) tertio quo ad particulas positas in diffinitione ut additi ibi, item ea dicũtur. quarto applicãdo ad propositũ omnia, respondetur quæstioni principaliter. ibi. hic igitur.

b 19

¶ Quo ad primũ æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum ut simplex ad cõpositũ. Æternitas enim, ut patebit, est unitas, tempus uero numerus. Illa absq; successione, hoc prioris & posterioris &c. Cõstat autẽ, quòd numerus cõpositus est respectu unitatis. & similiter prius & posterius cõponit respectu eius quod stat absque his differentiis.

41 1. dist. 2. q. 1. ar. 1. Et opus. 3. c. 4.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motũ. Declaratur. ratio rẽpotis cõsistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo. probatur consequẽtia: quia proportionaliter se habẽt, sicut rẽpus ad successionẽ partis posterioris motus ut numerata

48 1. dist. 19. q. 1. ar. 1. et 2. po. qõ. 1. artic. 2. 4. 10.

QVAESTIO NONA
De Dei *immutabilitate in duos articulos diuisa.*

CONSEQVENTER cõsiderãdum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quę immutabilitatem consequitur. ¶ Circa immutabilitate uero quæruntur duo. ¶ Primo utrũ Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundo utrũ esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit omnino immutabilis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit Augustt. 4. super Gene. ad literam; Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

¶ Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, q̃ est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia. ergo Deus est mobilis.

¶ Præterea, Appropinquari & elongari, motum significant: huiusmodi autem dicitur de Deo in scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit uobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Mala. 3. Ego Deus, & non mutor.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit primum ens, omnino simplex, & per essentiam infinitus, est simpliciter immutabilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis e, ostenditur Deum esse omnino immutabilem. Primo quidem: quia supra ostensum est e, esse aliquod primũ ens, quod Deum dicimus: & quòd huiusmodi primum ens oportet esse purum actum absque permistione alicuius potentiæ, eò q̃ potentia simpliciter est posterior actu. Omne autem, quod quocunq; modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. Secundo, quia omne quod mouetur quantum ad aliquid manet, & quantum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum substantiã. & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua compositio. Ostensum est autem supra e, quòd in deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd deus moueri non potest. Tertio, quia omne, quod mouetur, motu suo aliquid acquirit & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse e, non potest aliquid acquirere, nec extẽdere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est quòd quidam antiquorum, quasi ab ipsa ueritate coacti, posuerunt primum principium esse immobile e.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augustt. ibi loquitur secundum modum, quo Plato dicebat primum moũs mouere seipsum e: omnẽ operationẽ nominans motũ: secundũ quod etiã ipsum intelligere & uelle & amare motus quidam dicitur. Quia ergo deus intelligit & amat seipsum, secundũ hoc dixerũt quòd deus mouet seipsum, nõ autẽ secundũ quòd motus & mutatio est existẽtis in potentia: ut nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ sapientia dicitur mobilis esse similitudinarie: secundũ quod suã similitudinem diffundit usq; ad ultima rerum: nihil enim esse potest, quòd nõ procedat à diuina sapientia per quandam mutationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificiata procedunt à sapientia artificis. Sic igitur inquantum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim procedit à supremis, quæ magis participãt de eius similitudine usque ad infima rerũ, quæ minus participant, dicitur esse quidã processus & motus diuinæ sapientię in res: sicut si dicamus Solem procedere usque ad terram, inquantum radius luminis eius usque ad terrã pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. cæ. hierarch. dicẽs, quòd omnis processus diuinæ manifestationis uenit ad nos à patre luminum moto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de deo in scripturis metaphorice. Sicut enim dicitur Sol intrare domum uel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur deus appropinquare ad nos uel recedere à nobis, inquantũ percipimus influentiam bonitatis ipsius, uel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum esse immutabile sit Dei proprium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd esse immutabile non sit proprium dei. Dicit enim philosophus in 2. meta. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quędã creatæ sicut angeli & animę nõ habent materiam, ut quibusdã uidetur. Ergo esse immutabile non est proprium dei.

¶ Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad ultimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad ultimum finem, sicut omnes beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ Præterea, Omne quod est mutabile, est uariabile: sed formæ sunt uariabiles: dicitur enim in libro Sexto principiorum, quòd forma est simplici et inuariabili essentia cõsistens. ergo non est solius dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustt. in lib. de natura boni: Solus deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus immutabilis est, omnia uero alia aliquo modo mutabilia, uel per potentiã in alio, uel per potentiam in se, uel secundum esse substantiale & accidentale, seu secundum esse accidentale quocunque modo.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd solus deus est omnino immutabilis, omnis autẽ creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendũ est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequã essent non erant possibiles esse per aliquã potentiam creatam, cũ nullum creatum sit æternũ, sed per solã potentiam diuinam, inquantũ deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex uoluntate dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex uoluntate eius dependet quòd res in esse conseruatur. nam enim aliter eas in esse conseruat, quàm semper eis esse dando: unde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur e, ut patet per Augustinum 4. super Gen. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, ut res essent antequàm essent in seipsis, ita in potentia creatoris est postquàm sunt in seipsis, ut non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in deo, sunt mutabiles inquãtum ab ipso ex nihilo potentia probatur: quia ex simplici uolũtate Dei pẽdet creatio & cõseruatio. Secũdo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiã in se, uel secũdũ esse substantiale & accidẽtale, uel secundũ esse accidentale. puta loco uel secundũ malum & bonum: & applicationem ad diuersa. Probatur, in omni creatura est aliquid potens stare cũ priuatione, esse substantialis uel localis, uel bonũ & contrarius utriusq; huius: ergo, antecedens patet distinguendo tres uniuersi partes. Sphęrã elementorũ cũ mixtis: corpora cœlestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundũ portiam in se est ex possibili esse cũ utroq; oppositorum successiue.

Annota.

a ¶ *Circa ea quæ hic dicuntur aduerte primo quòd cum in litera dicitur, distinguitur potẽtia passiua in potentiã ad esse, & ad consecutionẽ finis, non distinguitur cõsecutio finis contra esse in communi, ac si nullã poneret esse sed contra esse absolute, quæ est actus essentialis, ut q. 5. art. 1. dicitur. 7. meta. uel cõtra esse, ut est proprius effectus actus primi. Cõsecutio namque finis in actu secundo cõsistit. Aduerte secundo quòd in litera ad perfectionẽ doctrinæ n5 sequẽtis ponitur ea, quæ ad cõclusionẽ specẽtur dicta, quæ attendiur secundũ intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundũ est quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incõpossibile huic esse, quoniam nulla potentia nullúsque appetitus respicit primo nõ esse, ut dicitur primo ethicorum. unde oportet ut res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cũ cõstet quòd potẽtia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in adultu illius: consequens necessario est ut omne, in quo est potentia ad non esse, habeat uel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd potentiam in se, oportet esse istius modi: intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod æquiualet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur q̃ aliquid est possibile logicũ, quod tamẽ est necessariũ reale. Possibile quidẽ logice, quia neutra pars cõtradictionis de secũdo adiacẽte, implicat cõtradictionẽ: puta nec ista, cœlũ est: nec ista, cœlũ nõ est. necessariũ uero realeq; quia in eo nõ est potẽtia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationẽ esse quod habet. Et quoniã supponimus quòd quicquid nõ implicat contradictionẽ est possibile non solũ logice, sed potẽtia realt omnipotẽtis Dei: ideo possibile logicũ uocari potest etiã possibile reale, extrinsece tamẽ, quia per potentiã in alio. Et propterea in litera, ubi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiã in alio dicũ est. Tertiũ est, quòd cõmune est omni rei diuersæ à Deo, habere nõ hãc conditionẽ affirmatiuã proprie loquẽdo, scilicet ex se nõ esse, sed habere hãc negatiuã, scilicet nõ ex se esse: quia ab alio pẽdet, nõ solũ in fieri, sed in cõseruari: quæadmodum aër nõ ex se est illuminatus. Et propter hãc cõditionẽ dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictũ sensum sunt reducẽda, quoniã dependentiam ab alio in fieri & cõseruari tãtum ponũt, nõ potentiã in creatura ad oppositũ. His igitur præmissis tam patet responsio ad omnia. Ponit enim S. Tho. hic & in secundo cõtra gen. c. 30. & 35. & in q. de potẽtia. q. 3. artic. 3. & alibi quòd angelos & corpora cœlestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio: & sensum Deum omnimodo necessariũ. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Nõ philosophiæ quidem, ut tam pater. Nec etiam philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autẽ quòd repugnat fidei, summę est ignorantię: qualis modernorum tempore regnare uidetur apud quosdã Parisienses qui prętantum. S. Tho. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus uerba fiant in re tam ardua.

49 338 a

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quæ tuor, primo, Modus inuestigandi diuinã æternitatẽ. secundo profequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsece. ibi (cũ enim) tertio quo ad particulas positas in diffinitione ut additi ibi, item ea dicũtur. quarto applicãdo ad propositũ omnia, respondetur quæstioni principaliter. ibi. hic igitur.

b 19

¶ Quo ad primũ æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum ut simplex ad cõpositũ. Æternitas enim, ut patebit, est unitas, tempus uero numerus. Illa absq; successione, hoc prioris & posterioris &c. Cõstat autẽ, quòd numerus cõpositus est respectu unitatis. & similiter prius & posterius cõponit respectu eius quod stat absque his differentiis.

41 1. dist. 2. q. 1. ar. 1. et 2. po. qõ. 1. artic. 2. 4. 10.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motũ. Declaratur. ratio rẽpotis cõsistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo. probatur consequẽtia: quia proportionaliter se habẽt, sicut rẽpus ad successionẽ partis posterioris motus ut numerata

48

& non esse, non est prædicatum accidentale, aut extraneum, ut dicitur. 10. Meta. sed est substantia uel in substantia. Si necessarium ergo impossibile non esse: ergo per nullam potentiam potest non esse. Nulla nanq; potentia potest impossibile. Auctoritas est Auer. primo cœli. con. 124. & 12. Meta. cõ. 41. allegatur quoque dicit possibile esse quòd alio non existente non est. Repugnat etiam fidei ponere aliquid præter Deũ esse necessarium. ergo.

¶ Ad horum euidentiã tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectãtia, à quibuscunque obiecta solmuntur. Primum est, q̃ magna differẽtia est inter necessarium & possibile, ut sunt differentiæ entis realis, & ut sunt differentię entis neri. Inquãtum enim sunt differentiæ entis ueri, sumuntur logice: & constituunt in sola habitudine terminorum ut patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem &c. ut dicitur quinto, & sexto, meta. sic sunt conditiones substantiales rerũ intrinsecæ ipsis rebus ut decimo meta. textu ultimo dicitur de corruptibili & incorrupti bili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, ut sunt differentiæ reales: & aliud ut sunt differentiæ habitudinis terminorum. quoniam hoc modo abstrahunt à potentia in se, uel in alio: imò ab omni potẽtia propriæ dicta, quoniã inueniuntur in mathematicis secũdũ nullam uere potentiam, ut dicitur in quinto meta. capi. de potentia. & in conclusione ciusdem in principio. Illo uerò modo attenditur secundũ intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, ne fiat confusio. Secundũ est quòd potentia in re existens ad non esse, à qua res possibilis dicitur, non potest etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incõpossibile huic esse, quoniam nulla potentia nullúsque appetitus respicit primo nõ esse, ut dicitur primo ethicorum. unde oportet ut res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cũ cõstet quòd potẽtia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in adultu illius: consequens necessario est ut omne, in quo est potentia ad non esse, habeat uel sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd potentiam in se, oportet esse istius modi: intendens de possibili reali. Et per oppositum necessarium reale quod æquiualet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur q̃ aliquid est possibile logicũ, quod tamẽ est necessariũ reale. Possibile quidẽ logice, quia neutra pars cõtradictionis de secũdo adiacẽte, implicat cõtradictionẽ: puta nec ista, cœlũ est: nec ista, cœlũ nõ est. necessariũ uero realeq; quia in eo nõ est potẽtia ad aliud esse, ac per hoc nec ad priuationẽ esse quod habet. Et quoniã supponimus quòd quicquid nõ implicat contradictionẽ est possibile non solũ logice, sed potẽtia realt omnipotẽtis Dei: ideo possibile logicũ uocari potest etiã possibile reale, extrinsece tamẽ, quia per potentiã in alio. Et propterea in litera, ubi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiã in alio dicũ est. Tertiũ est, quòd cõmune est omni rei diuersæ à Deo, habere nõ hãc conditionẽ affirmatiuã proprie loquẽdo, scilicet ex se nõ esse, sed habere hãc negatiuã, scilicet nõ ex se esse: quia ab alio pẽdet, nõ solũ in fieri, sed in cõseruari: quæadmodum aër nõ ex se est illuminatus. Et propter hãc cõditionẽ dicitur, quòd creaturæ sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sunt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictũ sensum sunt reducẽda, quoniã dependentiam ab alio in fieri & cõseruari tãtum ponũt, nõ potentiã in creatura ad oppositũ. His igitur præmissis tam patet responsio ad omnia. Ponit enim S. Tho. hic & in secundo cõtra gen. c. 30. & 35. & in q. de potẽtia. q. 3. artic. 3. & alibi quòd angelos & corpora cœlestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio: & sensum Deum omnimodo necessariũ. Nec hoc repugnat philosophiæ, aut fidei. Nõ philosophiæ quidem, ut tam pater. Nec etiam philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autẽ quòd repugnat fidei, summę est ignorantię: qualis modernorum tempore regnare uidetur apud quosdã Parisienses qui prętantum. S. Tho. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni de quibus uerba fiant in re tam ardua.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quæ tuor, primo, Modus inuestigandi diuinã æternitatẽ. secundo profequitur illum, quo ad particulas positas in diffinitione intrinsece. ibi (cũ enim) tertio quo ad particulas positas in diffinitione ut additi ibi, item ea dicũtur. quarto applicãdo ad propositũ omnia, respondetur quæstioni principaliter. ibi. hic igitur.

b 19

¶ Quo ad primũ æternitas cognoscenda est per tempus. probatur: quia se habet ad ipsum ut simplex ad cõpositũ. Æternitas enim, ut patebit, est unitas, tempus uero numerus. Illa absq; successione, hoc prioris & posterioris &c. Cõstat autẽ, quòd numerus cõpositus est respectu unitatis. & similiter prius & posterius cõponit respectu eius quod stat absque his differentiis.

41 1. dist. 2. q. 1. ar. 1. et 2. po. qõ. 1. artic. 2. 4. 10.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motũ. Declaratur. ratio rẽpotis cõsistit in numeratione prioris & posterioris in motu. ergo. probatur consequẽtia: quia proportionaliter se habẽt, sicut rẽpus ad successionẽ partis posterioris motus ut numerata

48

runt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiã in ipso existentem, sic etiã aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua, dico autem potentiã passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionẽ, uel in essendo, uel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum nõ esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidẽtis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album, & ideo potest mutari de albo in nõ album. Si uerò sit tale accidens, quod consequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix nõ potest fieri nigra. In corporibus uerò cœlestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potentialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale e, sed secundum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, uel illius. Substãtiæ uerò incorporeæ, quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actũ, non compatiuntur secum priuationem huius actus: quia esse consequitur formam, & nihil corrũpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse e: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Dion. 10. ca. de di. no. quòd substantiæ intellectuales increatæ mũdæ sunt à generatione, & ab omni uariatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: una secũdum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, ut Dam. dicit. Alia secundum locum: inquantum uirtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca replet, ut suprà dictum est e. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: uel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibilia: uel secundum esse locale tantum, sicut corpora cœlestia: uel secundum ordinem ad finem & applicationem uirtutis ad diuersa, sicut in angelis e: & uniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiã creantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum deus nullo istorum modorum sit mutabilis, propriũ eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale uel accidentale. De tali enim motu philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ cõpetit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina uirtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia nõ possunt esse subiectum uariationis: subiiciuntur tamen uariationi inquantum subiectum secundum eas uariatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic uariantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est e.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA,
De Dei *Æternitate, in sex articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundò, utrum deus sit æternus. ¶ Tertiò, utrum esse æternum sit proprium dei. ¶ Quartò, utrũ æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò, de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, utrum sit unum æuum tãtum, sicut est unũ tempus & una æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boe. ponit 5. de consol. dicens quòd æternitas est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ Præterea, Æternitas durationem quandam significat: duratio autem magis respicit esse quàm uitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis uita, sed magis esse.

angelis e: & uniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiã creantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum deus nullo istorum modorum sit mutabilis, propriũ eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale uel accidentale. De tali enim motu philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ cõpetit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina uirtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles, quia nõ possunt esse subiectum uariationis: subiiciuntur tamen uariationi inquantum subiectum secundum eas uariatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic uariantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est e.

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMA,
De Dei *Æternitate, in sex articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundò, utrum deus sit æternus. ¶ Tertiò, utrum esse æternum sit proprium dei. ¶ Quartò, utrũ æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò, de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, utrum sit unum æuum tãtum, sicut est unũ tempus & una æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boe. ponit 5. de consol. dicens quòd æternitas est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ Præterea, Æternitas durationem quandam significat: duratio autem magis respicit esse quàm uitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis uita, sed magis esse.

partem in motu, ita æternitas ad rem existentem his.

¶ *Num æternitati ratio consistat in apprehensione uniformitatis eius, quod est extra motum.*

70 Aduerte hic q̃ hæc propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis cõsistit in apprehẽsione uniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehẽsione. Vno modo quòd significet illã cõsistere in apprehendi seu cognosci: ita quod æternitas sit cõplete ab anima, sicut de rẽpore dicitur. Et sic iudicio meo nõ intelligitur, eo quòd unitas uniformitatis perennis actu est absque actu animæ: nõ minus quàm unitas essentiæ diuinę. Alio modo q̃ significet idẽ quod in cõceptione obiectiua, qua frequẽti usu uocamus rationem: ac si diceret, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione uniformitatis. Et hic est sensus iuctus. Sed tamẽ adhuc potest dupliciter exponi: quoniã potest interpretari formaliter, uel materialiter: formaliter quidem, ita ut ratio æternitatis sit ipsa uniformitas. Materialiter uero, ut sit unitas uniformitatis. Et quãuis quidam materialiter hanc literam interpretãdam putent propter uerba Sancti Thomæ, in primo sententiarum, distinctione decimanona, quæstione secunda, articulo primo: ubi dicit, quòd sicut prius & posterius motus ut numerata

Quæstio.

80 Ad primũ ergo dicendum, quòd quamuis æternitas cognoscenda sit per tempus, non tamen æternitas est tempus, nec participat aliquid de ratione temporis, sed solum de ratione mensuræ. Vnde non sequitur, si æternitas mensurat esse, quòd habeat esse successiuum, sicut tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Boe. non intendit ponere in diffinitione æternitatis omnia, quæ conueniunt æternitati, sed ea, quæ sumuntur ad manifestandum ipsam. Vnde non oportet, quòd omnia, quæ conueniunt æternitati, ponantur in diffinitione eius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd esse æternum non dicit aliquid ex parte ipsius esse, sed ex parte durationis. Vnde non sequitur, si esse æternum est esse interminabile, quòd esse æternum sit esse interminabile secundum esse.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus sit æternus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit æternus. Omne enim, quod habet principium & finem, non est æternum. Sed omne, quod est in tempore, habet principium & finem. ergo non est æternum. Sed Deus est in tempore. ergo non est æternus. Maior patet per definitionem æternitatis. Minor probatur: quia omne, quod est in motu, est in tempore. Deus autem est in motu. ergo est in t

Universidad de Deusto
Biblioteca

numerata constituunt tempus, ita permanentia actus ut una unitate ut habet rationem mensure, est eternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in nona dist. prim. à Capreolo: quia procedunt cõtra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectum. Ego tamen formaliter hunc textum, sicut & ceteros intelligo, motus ex ratione: quia nihil cogit ad materialem sensum semper enim formalis intellectus reliqui præponitur, si saltari æque potest. Scito igitur quòd eã uniformitas sit species unitatis, dicit enim unitatem cõtractam ad formam. Rectius uniformitem synonime dicimus re unius formæ. Addere unitatẽ ad uniformitatẽ est negatio: sicut addere animal hominis: unde in primo sententiarum non dicitur quòd uniformitas actus ut una, sed permanentia actus ut una. Ac per hoc dicere eternitatem esse uniformitatẽ, & dicere esse unitatem, non differũt: nisi quia specialius plectius atq; melius dicitur uniformitas, sicut universaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotũ. Et propterea merito in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione uniformitatis ut uniformitas rationẽ mensuræ habet. Patet autem hanc esse mentẽ literæ, ex eo quòd expresse apprehensio, id est ratio uniformitatis, proportionaliter apponitur cõtra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile solumtur. cõsistunt enim in his duobus punctis.

¶ Primum est, uniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet consequentia, quia aliud attributũ est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia uniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatem. ergo. ¶ Secundò est, tempus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas nõ est formaliter uniformitas eius qũ est extra motum. & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc liquidẽ respõdetur ostendendo quomodo se habeat uniformitas ad immutabilitatẽ. res enim ut in præmissa patuit quæstione, dicitur et est immutabilis per negationẽ potentiæ quomodolibet ad aliter se habere. & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & cõsequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autẽ adiuncta ratione mensuræ est esse uniforme. uniformitas enim nihil aliud quàm unũ cui primo ratio mensuræ cõuenit: ut dicitur 10. metæ. in forma universalissime accipiendo formã ponit. Et propterea uniformitatis nomine utimur etiã in motu, sicut etiã unitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd uniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & unitas. Alia est enim uniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ. & tamen argues utitur uniformitatis vocabulo, ac si esset univoce cõtra Arist. doctrinã quarto meta. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd uniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est ut eius passio: & similiter negatur quòd sit quod mẽsuratur, imo est mẽsura. Ad probationẽ uero dicitur qd uarietati motus opponitur uniformitas nõ absolute, sed motus eo modo, quo primum motum uniformẽ dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de uniformitate ut mẽsura est immutabilitatis. Ad secũdum uero negatur sequela: quoniã difformitas motus & uniformitas immobilis nõ proportionaliter se habent ad rationẽ tẽporis & æternitatis: quia ad rationẽ æternitatis sat est unitas formæ immutabilis. Ad rationẽ uero temporis nõ sat est diuersitas formæ motus, sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriori, ut sic: & ideo cũ difformitas motus non dicat nisi diuersam formã motus, nõ ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. uniformitas autem rei immobilis, quia ponit unitatẽ omnis formę, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Quo ad tertium. Res omnino immutabilis caret principio & fine. probatur: Cõmen. quia caret successione, declaratur: quia mensuratũ tempore habet principiũ & finem in tempore, ex eo quòd omne momentum habet principium & finem.

¶ Aduerte huc breuiter, quia hęc ex quarto physi. sumpta sunt, qꝑ directe sermo Annota. prælens est de principio & fine durationis, excepta ultima propoſitione, in qua probatur mẽsuratũ tẽpore habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Nõ enim loquitur de terminis durationis subiecti, cũ posit mobile, puta cœlum poni æternũ, sed de terminis magnitudinis subiecti. Et itẽdit qꝑ qa oẽ mobile, ab aliquo in se termino incipit moueri, & usq; ad aliũ in se terminũ mouetur: ideo omne mensuratũ tẽpore habet principiũ & finẽ durationis. Et est optima ratio à priori: eo qꝑ prius & posterius in motu & tpe ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatii sunt, ut patet in 4. & 6. physico. Aliũ autẽ dixi terminum à quo & ad quẽ siue formaliter & materialiter ut in motu recto, siue formaliter tantũ, ut in motu circulari. Nec obstat si cœlũ pònatur semper ab æterno motũ: quia ut in secũdo cœli dicitur, sat est qꝑ inceperit ultra iter, id est habet in se, unde si incepisset incheatus esset eius motus, puta pũctũ arietis.

¶ Quo ad quartũ cũclusio respõsiua elicitiue ponitur affirmative, f. diffinitio illa est cõuenies, qbatur: quia notificat æternitatẽ ex duobus, f. ex proprio mẽsurato in ly interminabilis uitæ, & ex ꝓpria quidditate, in ly tota simul existens.

¶ Aduerte hic, qꝑ quia diffinitio ꝓcessu cõpositiuo inuestigatur minibrãte diuisione, idcirco in litera distinxit, ex parte mẽsuræ mẽsuram durationis in mẽsurã p modũ numeri successiui, & p modũ unitatis immobilis, & exclusa prima, quia tẽpus est, secũdũ intulit. ex parte uero mẽsurati distinxit mẽsuratũ in terminatũ principio & fine & in interminatũ utrinq;. & excluso primo, quia tẽporale est, intulit secũdũ. Cũmq; hæc in æternitatis diffinitione addũcta ponitur, cõuenies cõclusa est. Nec obstat qꝑ omissum est ly perfecta. Tũ quia implicite tacta est ponẽdo uniformitatẽ immobilis omnino. Talis enim nõ est uniformitas ipsius nũc temporis, cũ nõ sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmative. Deus est maxime æternus, ꝓbatur. Deus est maxime immutabilis. ergo est maxime æternus, ꝓbatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatẽ, sicut tẽpus motũ. Secũdo assignator modus, quo est æternus: ponẽdo aliã cõclusionẽ, scilicet deus est sua æternitas: hoc enim est dicere qꝑ nõ est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hãc autẽ cõclusionẽ primo ostẽdit claudere in se quãdã singularẽ Dei excellẽtiã. Secũdo probat. Tertio declarat. Cũ enim æternitas speciem habeat durationis, dicẽdo qꝑ Deus est sua æternitas, dicitur quoꝫ qꝑ est sua duratio. hoc autẽ, id est ipse esse suã durationẽ singulare est in Deo: nulli siquidẽ alteri cõuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & cõclusio & singularitas inclusi in ea. Deus est suum esse uniforme: & nihil aliud à Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo à similitudine. quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa uim ac sensum ꝓbationis secũdæ cõclusionis: Aduerte qꝑ res hic sumitur pro re subsistẽte: cuius tãta est esse, ꝓprie loquẽdo. Ita quòd nõ imrẽdit litera quòd omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratione, cũ tẽpus nõ distinguatur ab ipsa: sed intendit quòd nulla res quæ est quod est: & quòd durat est sua duratio. Annota.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum Deus sit æternus.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd deus nõ sit æternus. Nihil enim factum potest dici de deo: Sed æternitas est aliquid factũ. Dicit enim Boe. quod nũc fluens facit tempus: nũc stãs facit æternitatẽ. & Aug. dicit in lib. 83. quæstionum, quòd deus est author æternitatis. Ergo deus non est æternus.

¶ Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed deus est ante æternitatem (ut dicitur in lib. de causis.) & post æternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd dominus regnabit in æternum & ultra. Ergo esse æternum nõ conuenit deo.

¶ Præterea, Æternitas mensura quędam est. Sed deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

¶ Præterea, in æternitate non est præsens, præteritum uel futurum, cum sit tota simul, simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut pũctus est cuius pars nõ est: quod nõ ideo est, quòd negatio sit de essentia eorũ, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd illud, quod est uere æternum, non solum est ens, sed uiuens: & ipsum uiuere se extendit quodammodo ad operationẽ, non autẽ esse. protensio autem durationis uiderur attendi secundũ operationem magis quàm secũdum esse: unde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut deus cũ sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphorice in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus successiuis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextũ dicendũ, quòd illud, quod ꝓsidetur firmiter & quiete habetur. Ad designãdã ergo immutabilitatẽ & indeficiẽtiã æternitatis, usus est nomine possessionis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum Deus sit æternus.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd deus nõ sit æternus. Nihil enim factum potest dici de deo: Sed æternitas est aliquid factũ. Dicit enim Boe. quod nũc fluens facit tempus: nũc stãs facit æternitatẽ. & Aug. dicit in lib. 83. quæstionum, quòd deus est author æternitatis. Ergo deus non est æternus.

¶ Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatem non mensuratur æternitate. Sed deus est ante æternitatem (ut dicitur in lib. de causis.) & post æternitatem. dicitur enim Exod. 3. quòd dominus regnabit in æternum & ultra. Ergo esse æternum nõ conuenit deo.

¶ Præterea, Æternitas mensura quędam est. Sed deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

¶ Præterea, in æternitate non est præsens, præteritum uel futurum, cum sit tota simul, simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut pũctus est cuius pars nõ est: quod nõ ideo est, quòd negatio sit de essentia eorũ, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd illud, quod est uere æternum, non solum est ens, sed uiuens: & ipsum uiuere se extendit quodammodo ad operationẽ, non autẽ esse. protensio autem durationis uiderur attendi secundũ operationem magis quàm secũdum esse: unde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd sicut deus cũ sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphorice in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus successiuis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextũ dicendũ, quòd illud, quod ꝓsidetur firmiter & quiete habetur. Ad designãdã ergo immutabilitatẽ & indeficiẽtiã æternitatis, usus est nomine possessionis.

DIFFINITIO.

¶ *Æternitas est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos uenire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos uenire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, & una pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione uniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, ut dicitur in quarto physico. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod uerò est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: ut terminus ad utrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd

durationis. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd, cum res esse & duratio ordine quodam se habeant: quoniam duratio non incipit rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui esse: quia nunquam retineret esse, durat res omnis, & non ob aliud, cum inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorũ non sit idẽ medio, quòd nec sit idem reliquo extremo. Magis enim distant extrema inter se quàm à medio. Res autem duratis alia à Deo, quæ est unum extremum, non est idem quod sua esse, ut supponimus. ergo nec eti idem quod sua duratio: quę cum extremum alterum est.

¶ *Num æternitas Dei sit formaliter duratio.*

Quæstio. CIrca eandem probationem dubium ex Aureolo apud Capreolum in nona distinc. primo occurrit, impugnat liquidem id, quod implicite dicitur: quòd æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post uel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante uel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter, uno modo formaliter, alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole, & quòd æternitas est maior cæteris. & uerisimiliter de ea datare prius uel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo potest responderi negando maiorem propriè loquendo: quomodo comparatio proprie non fit nisi in unius rationis rebus. Æternitas autem est duratio alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se loquendo: quamuis concepta ut coexistens tẽpori comparetur etiam à utris illustribus.

¶ In responsione ad primum. Aduerte duo. Primum est, quòd sicut patebit motũ dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causę causas illam in esse: & propterea non est causa linęe in esse reali: sed est causa eius in esse cognito: quia facit cognitionem illius in nobis, ita nunc stans dicitur causare æternitatem nõ in esse reali, sed in esse cognito: qa causat rationẽ illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est si moueretur, causare lineam: ita dato quòd impossibile sit nunc fluxe, attamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm unus contra nos fuerit labor rationum Aur. ubi supra ad impugnandum hoc dictum ut dictum est. Sed de Deo dicũtur in scripturis uerba præsentis temporis, præteriti, uel futuri. Ergo Deus non est æternus.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Athanasius, Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶ *Deus immutabilis existens æternus non solum est, sed est sua æternitas.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatẽ, sicut ratio temporis cõsequitur motum, ut ex dictis patet. Vnde cum Deus sit maxime immutabilis, sibi maxime cõpetit esse æternum. Nec solũ est æternus, sed est sua æternitas: cum tamen nulla alia res sit sua duratio: quia nõ est suum esse. Deus autem est suum esse uniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, qꝑ nunc stans dicitur facere æternitatem secundum nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eò quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis in quantum apprehendimus nunc stans. Quòd autem dicit Augustin. quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem. ¶ Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substãtiis immaterialibus. Vnde & ibidem dicitur, quòd intelligentia participatur æternitati. Quod dicitur in Exo. Dominus regnabit in æternum. & ultra. Sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia trãslatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit ultra æternum: quia durat ultra quodcunque seculum, id est ultra quãcunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, ut dicitur in lib. 1. de cœ. Vel dicitur etiam ultra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (ut motus cœli secundum quosdam philosophos) tamen Deus ultrà regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas nõ est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus: quasi sit aliquo modo mensurans: sed accipitur ibi ratio mensurę secũdum apprehensionem nostram tantùm.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd uerba diuersorum temporũ attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tẽpora includit: non quòd ipse uarietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum esse æternum sit proprium Dei.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Daniel. 12. quòd qui ad iustitiam eruditi plurimos, erũt quasi stellæ in ꝑpetuas æternitates. Nõ autẽ essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus. nõ igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea, Matth. 20. dicitur. Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea, Omne necessarium est æternum, Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis: & omnes propositiones demonstratiuæ: ergo non solus Deus est æternus.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Aug. ad Marcellã: Deus solus est qui exordiũ non habet: quicquid autem exordiũ habet, nõ est æternum: solus ergo Deus est æternus.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus uere & proprie immutabilis cum sit, æternus est, cætera uerò eò æterna sunt, quò alio quam immutabilitatem participant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd æternitas uere & proprie in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: ut ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis, ut est superius ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secũdum hoc aliqua eius æternitatem participant. Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatẽ fortiuntur à Deo, quòd nunquam esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccle. primo de terra, quòd in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psal. Illuminans tu mirabiliter in montibus æternis. Quædam etiam æterna in scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psal. dicitur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quędam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem uel secundum esse, uel ulterius secundũ operationem: sicut angeli & beati, qui uerbo fruuntur: quia quantum ad illam visionem uerbi non sunt in sanctis uoluibiles cogitationes, ut dicit Augustinus. de trini. Vnde & uidentes Deum dicuntur habere uitam æternam: secundum illud Ioan. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscant. &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, qꝑ dicuntur multæ æternitates secũdum quòd sunt multi participãtes æternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ignis infernus dicitur æternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in poenis eorũ transmutatio, secũdum illud Iob. 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non uera æternitas, sed magis tẽpus, secũdum illud Psal. Erit tempus eorum in se.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum ueritatis. Verũ autem secundum Philosophum 6. Metaph. est in intellectu. Secundũ hoc igitur uera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu ęterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quòd aliquid extra Deũ sit æternum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quòd æternitas non sit aliud à tẽpore, Impossibile est enim duas esse mẽsuras durationis simul, nisi una sit pars alterius. Non enim sunt simul duo

Boëtij & Sancti Thomæ, quia nunc non potest concipi ut stans: & ad remouendum nunc à Deo, æquiuocat nunquã de nunc nisi supponit non dari nisi nunc temporis: cum tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et rursus ut dictum est ipsum nunc temporis si staret, æternitatem constitueret: sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas addúcere. Ex his enim facillime soluuntur.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.*

IN titulo proprium distinguitur contra commune.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima est, æternitas uere & proprie est in solo Deo. Probatur. Solus Deus est omnino immutabilis. ergo solus Deus est uere & proprie æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur. Secunda est, æternitas participatur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur qua dripliciter ab aliis. ergo æternitas. tenet sequela: quantum aliqua sunt immutabilia tantum sunt æterna. antecedens declaratur secundum quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia, fed longeua valde: ut montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum: & in hoc sunt elementa corruptibilia secundum partes & non secundum totum: quamuis in litera præpostero ordine numerentur hi gradus. Tertius est secundum incorruptibilitatẽ substantialem simpliciter & in hoc sunt cœlestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis eiusdem numero omnino, & in hoc sunt beati ut sic.

¶ In responsione ad tertium. si neficis nomine quomodo intelligatur quòd necessarium significat quendam uerit atis modum, memento secundi libri peri hermenias, ubi de modalibus agitur: & uidebis necessarium in actu signato modum compositionis, in qua sola est ueritas addere supra propositionem. Et sic intelliges necessarium in actu exercito cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis uere exercere: à quo necessaria dicuntur, & principia & conclusiones demõstrationum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quartum.*

IN titulo aliud realiter.

¶ IN corpore quinque. Primo ostendit, quòd dubium in hoc quæsito sit nono quæsiti. Secundo refert quandam opinionem circa dubium: scilicet rationem alicuius inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non habere &c.

Annota.

infra ar. 1. & 2. dist. 10. q. 1. ar. 1.

Et quol. 1. q. 4. & quol. 10. q. 1. ar. 1. 2. & 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur quia hæc differentia subiecta, remaneret ab à Boë. posita: scilicet per esse totum simul, & esse successiuum, quarto saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata: vel de principijs & fine in potentia.

¶ Quinto respondetur quæsito in quantum dubitabile est, una cõclusione cõplectente quodãmodo omnia dicta, & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totũ simul, & non esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc cõsequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

Annot. ¶ Aduerte hic q̃ opinio recitata in litera tres sensus habere potest. primo de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen. secundo in mensuratis similiter in actu. tertio in potẽtia, in seipsa tamen mensura. Et quia cum aliqua differẽtia de aliquo assignatur, intelligitur quòd illa differẽtia insit illi in seipso. Et rursus cũ absolute dicimus principium aut finem, intelligitur in actu. ideo primus sensꝰ absolute improbatus est. secundus uero & tertius qui possunt exponendo sufferri: deinde appositi ut uerũ sunt. Sed quoniam non radicaliter differen tam, sed secundariam tangebant. ideo ultimo respondendo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

Annot. ¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet q̃ motus cœli si esset æternus non mensuraretur tempore secundũ totum, sed secundũ partes. Dubiũ occurrit ex Scoto in secundo. di. 5e cãda. q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartũ Physicorum in textu 117. ideo hic ubi nõ ex proposito rãgitur omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tractam in respõsione ad secundum: quum tractetur in eodem quarto à textu. 101. usque ad textum 108 ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet q̃ esse rerum generabilũ mensuretur tẽpore. Arguit enim contra illud Scotus in secũdo dist. secunda q. quarta. uolens quòd absolute mẽsuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificãda est, & eodem utitur Sco. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicę. ideirco usque in sequentem differatur articulum.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quæsito clarum, quidue ambiguum. secundo tractat quãdam opinionem. tertio aliam, quarto proprium respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum clarum est æuum medium esse inter æternitatem & tempus: ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primo ponitur opinio dicẽs, mediationem attendi penes habere principium & finẽ. Secundo improbatur: quia mediatio hæc est per accidens, ut patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primo ponitur secunda opinio dicens: mediationem attẽdi penes carere immutatione & ueteratione: & tamen habere prius & posterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secũdo cum tempore.

¶ Secũdo improbatur dupliciter. iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet uel referendo utranque cõditionem ad ipsum æuum: uel referendo secundam ad æuum, & primam ad æternum mensuratum æuo. Contra primũ sensum arguit sic. Prius & posterius secũdum durationem nõ potest esse simul: ergo recedẽte priore de nouo aduenit posterius. ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secũdum sic, æternum nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est inmutabile. ergo mensura eius caret prore & posteriore. Antecedens est unum. prima consequentia patet ex se: & probatur ex quarto Physico. quæ trãsmutabilitas est propria causa inueterationis. ergo intransmutabilitas non inueterationis iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis &c. secunda uero consequẽtia probatur ex quarto Physico. quia transmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mensura. ergo intransmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eadem, iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes Aduerte quòd Scotus in secundo. distinct. secunda. quæstio. secunda hanc opinionem nõ sequitur: soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exemplum sicũ ponerẽtur circa non habens partem & partem sub quantitate. tunc in mẽsura eliquet partes, & nõ in eo cui' essent: & sic in proposito esse angelũ est ubiq; innouatione & tamẽ mẽsura est successiua. Vnde ad rationem factam principio modus mãendi. ut patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, Actus beatificus mẽsuratur æuo: ut per Aug. patet de fide ad Petrum. ca. 18. ergo. Tertio operatio angeli non mensuratur æternitate, nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad quæstionem huius difficultatis, aduerte quòd Scotus ibidem tres mensurationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem, ita quòd tempus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas &c. secundum se mẽsurari æuo, & eorũ radix eius est ista maxima, Quæcunque uniformem habent modum manendi dum manent habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et uere sic est: quoniam mensura durationis est certificativa naturalis durationis rei secũdum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili uel immutabili proprie, sil est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pẽdet ratio naturalis durationis rei. Nihil enim refert ad naturalẽ durationẽ rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an nõ, sed solũm an ipsa sit unde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifeste Sco. dicẽs, nec aliquando non esse, nec posse nõ esse per propriam potentiam uariat mensuram rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensuraretur æuo. Liquet enim quòd naturaliter non fore aliquãdo, & similiter posse naturaliter non esse uariant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, ut dicitur 10. Metaph. sunt substantia aut in substantia. uariant inquam naturã generice, adeo ut nihil sit eis uniuocũ. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo, ipse enim quantum est per se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mẽsurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid æuo, mutabilem autẽ simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes uero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeunt. Æuo namque mensurantur æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autẽ naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoti cum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si fit in sensu cõposito est falsissima, quoniam, ut dicitur in primo perihet. unumquodque necesse est esse dum est: sic omnia manentia dum manent habent uniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamen non habent eundem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illum, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tãc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet uel penes necessarium & possibile, uel penes permanẽs & successiuum, uel penes defectibile & indefectibile: & quocũque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mẽsura, sed alia est mensura necessarij omnino, ut Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, ut sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur una mensura, quoniam quædam tempore continuo, & quædam tempore discreto, ut dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mẽsura, ut patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mẽsura successiuorum successione continua, & alia successiuorum successione discreta, ut dicetur. De defectibili autem & indefectibili iam patet. defectibilitatem non esse modum rei, ut ab ea tumiuur, sed dicere potentiam extraneam, & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile unico mẽsura certificatur. Ex his autẽ simplicibus patet responsio ad modos compositos: prima permanẽs defectibile & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, q̃ habere uniformem modum manendi intrinsecũ rei & p̃ se respicientem naturalẽ durationẽ rei, est ratio uniformis seu eiusdẽ mensuræ durationis, & nõ absolute habere uniformẽ modũ manendi: & ideo falsum est antecedens illius cõsequentiæ. Et ita excluſa est eius probatio.

¶ Ad secũdum negatur antecedens, ut patet in litera, nec est uerum q̃ Aug. dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, ecclesiam scilicet quum pro æternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nũc tempore nis nõ cõrinui, sed discreti.

¶ Num operationes angeli mensurentur tẽpore.

CONtra primã propositionem, scilicet angeli mensurantur tẽpore: arguit Sco. ibidem: sed quoniam argumenta sua militant cõtra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quantitatis: & hæc propositio non est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud alt quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt duæ intellectiones sine fantasmatum seruitio. Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet ut tempus hoc sit numerus transcendens cõpositus ex unitatibus transcendentibus: quia inquam lic est, unum tantum ex Scoto motuum afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & uolũtatis &c. hæc autem uidentur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum: propter spirituales operationes subsiantiarum spiritualium: carereut enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes & instantanee secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instãtia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo ut sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tẽpus discretum ponere: cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit August. mouere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum quo nostra mensurãtur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Consonum namque rationi uidetur, ut sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mensurantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nunc illius mensurentur: & similiter omnis successio operationum, simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quæ cõstat esse supremum angelum, in quo, ut dicetur, est etiam æuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus uoluntatis, erit unum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequenti & extrinsece mensura exterarum operationum tam suarum quàm aliorũ spiritualium. Cum his tamen (ut dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eò quòd unũ & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino unuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tẽpus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si ei sit quasi talis.

¶ Num beata uisio in angelo mensuretur æteuitate participata.

CONtra tertiã uero propositionẽ, scilicet operatio beata mẽsuratur æternitate participata, arguit idẽ in 4. di. 49. q. 4. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati: quoniã substantia est nobilior accidente. Tũ quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilitor substantia eiusdẽ operationis: quoniam id quod inest alicui per accidens, nõ est immutabilius eo quod inest per se. Constat autem quòd substantia operationis mensuratur æuo: ergo.

Præterea,

¶ *Num operationes angeli mẽsurẽtur æuo.*

IN responsione ad primum, Aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli mẽsurãtur tempore. Secũda est negatiua utriusliter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, illo beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hæc omnes habentur in hac responsione ad primum, ut patet in litera. Quarta uero etiã affirmatiua est, Esse rerum generabilium mẽsuratur tempore: hæc enim in responsione ad ultimum articuli præcedentis & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id, quod in transmutatione consistit, id est motus, q̃m id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse subsãtiale, tempore mensurari. Arguit ergo primo in 2. sen. di. 2. q. 2. contra secundum propositionem, probãdo illius contradictorium, quam tenet ut uerum, scilicet operationes angeli mẽsurãtur æuo, & non tempore. Secundo sic, Actus beatificus mẽsuratur æuo: ut per Aug. patet de fide ad Petrum. ca. 18. ergo. Tertio operatio angeli non mensuratur æternitate, nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad quæstionem huius difficultatis, aduerte quòd Scotus ibidem tres mensurationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem, ita quòd tempus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas &c. secundum se mẽsurari æuo, & eorũ radix eius est ista maxima, Quæcunque uniformem habent modum manendi dum manent habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et uere sic est: quoniam mensura durationis est certificativa naturalis durationis rei secũdum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili uel immutabili proprie, sil est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pẽdet ratio naturalis durationis rei. Nihil enim refert ad naturalẽ durationẽ rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an nõ, sed solũm an ipsa sit unde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifeste Sco. dicẽs, nec aliquando non esse, nec posse nõ esse per propriam potentiam uariat mensuram rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensuraretur æuo. Liquet enim quòd naturaliter non fore aliquãdo, & similiter posse naturaliter non esse uariant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, ut dicitur 10. Metaph. sunt substantia aut in substantia. uariant inquam naturã generice, adeo ut nihil sit eis uniuocũ. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo, ipse enim quantum est per se semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mẽsurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid æuo, mutabilem autẽ simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter, æuo mensuratur. Operationes uero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeunt. Æuo namque mensurantur æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est, nullum autẽ naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoti cum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si fit in sensu cõposito est falsissima, quoniam, ut dicitur in primo perihet. unumquodque necesse est esse dum est: sic omnia manentia dum manent habent uniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamen non habent eundem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illum, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tãc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet uel penes necessarium & possibile, uel penes permanẽs & successiuum, uel penes defectibile & indefectibile: & quocũque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mẽsura, sed alia est mensura necessarij omnino, ut Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, ut sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur una mensura, quoniam quædam tempore continuo, & quædam tempore discreto, ut dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mẽsura, ut patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mẽsura successiuorum successione continua, & alia successiuorum successione discreta, ut dicetur. De defectibili autem & indefectibili iam patet. defectibilitatem non esse modum rei, ut ab ea tumiuur, sed dicere potentiam extraneam, & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile unico mẽsura certificatur. Ex his autẽ simplicibus patet responsio ad modos compositos: prima permanẽs defectibile & similes. Ad formam ergo propositionis dicendum est, q̃ habere uniformem modum manendi intrinsecũ rei & p̃ se respicientem naturalẽ durationẽ rei, est ratio uniformis seu eiusdẽ mensuræ durationis, & nõ absolute habere uniformẽ modũ manendi: & ideo falsum est antecedens illius cõsequentiæ. Et ita excluſa est eius probatio.

¶ Ad secũdum negatur antecedens, ut patet in litera, nec est uerum q̃ Aug. dicat illud nisi in sensu inferius manifestando, ecclesiam scilicet quum pro æternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nũc tempore nis nõ cõrinui, sed discreti.

¶ Num operationes angeli mensurentur tẽpore.

CONtra primã propositionem, scilicet angeli mensurantur tẽpore: arguit Sco. ibidem: sed quoniam argumenta sua militant cõtra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quantitatis: & hæc propositio non est S. Tho. quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud alt quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt duæ intellectiones sine fantasmatum seruitio. Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet ut tempus hoc sit numerus transcendens cõpositus ex unitatibus transcendentibus: quia inquam lic est, unum tantum ex Scoto motuum afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & uolũtatis &c. hæc autem uidentur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum: propter spirituales operationes subsiantiarum spiritualium: carereut enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes & instantanee secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instãtia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo ut sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tẽpus discretum ponere: cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit August. mouere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum quo nostra mensurãtur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Consonum namque rationi uidetur, ut sicut omnia æuiterna simplicissimo æuo mensurantur, quod solum est æuum formaliter, ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nunc illius mensurentur: & similiter omnis successio operationum, simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quæ cõstat esse supremum angelum, in quo, ut dicetur, est etiam æuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus uoluntatis, erit unum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequenti & extrinsece mensura exterarum operationum tam suarum quàm aliorũ spiritualium. Cum his tamen (ut dictum est) stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eò quòd unũ & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino unuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tẽpus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si ei sit quasi talis.

¶ Num beata uisio in angelo mensuretur æteuitate participata.

CONtra tertiã uero propositionẽ, scilicet operatio beata mẽsuratur æternitate participata, arguit idẽ in 4. di. 49. q. 4. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Consequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati: quoniã substantia est nobilior accidente. Tũ quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilitor substantia eiusdẽ operationis: quoniam id quod inest alicui per accidens, nõ est immutabilius eo quod inest per se. Constat autem quòd substantia operationis mensuratur æuo: ergo.

Præterea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Præterea. Æternum ait distinguitur cõtra æuiternum, non solum est totum simul, sed est indefectibile carens potentia ad non esse. Sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

¶ Ad primum igitur huius difficultatis scito, quòd quamuis æuũ nihil aliud sit q̃ æternitatis participatio, distinguitur tamen à S. Tho. hic & in 1. contra gen. ca. 15. & in 4. sentent. 44. quæst. 1. artic. 1. quæst. 1. æternitas participata ab eo quod sicut perfectius à minus perfecto in eadem specie, sed similiter perfectius à minus perfecto diuersorum ordinũ. Æternitas quippe cum sit propria mẽsura diuini esse, participata æternitas consequenter est propria mẽsura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est conuenire esse cuicunque creaturę fiẽri, aut fieri possibile de quo in quæst. 10. latior erit sermo. Æuum autẽ est mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differẽtia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & alię differentię fluunt, & omnes difficultates soluuntur. Quia cũ operatio beata diuini est ordinis, ideo æternitate dicitur mẽsurari participative. Hinc etiam oritur ista conclusionis impugnatę à Sco. scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam, ergo mensuratur æternitate. Ex primo liquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶ Vnde ad primum rationem Sco. negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipsa in se non esset immutabilior quiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini. & propterea dicitur, est immutabilior secundum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatę quam substantiæ angeli, quia hæc exigit annihilationem, illa nõ. Et & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. una siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium sperantium ad universum emmenter. Nullum autem quiternum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quòd sicut æuus est simpliciter nobilior potentia: & tamen subsistia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtra. Ita in proposito, & hæc est vera, quòd substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quòd esse diuini ordinis est nobilius esse naturalis: & propterea utrunq; est uerũ in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellẽtiam deitatis. Et si proprie loqui uolumus, æquiuoce comparari uidentur.

¶ Ad secundam autem probationem negatur quòd substantia operationis beatę mensuretur quo. substantia enim operationis & eius perfectio una res numero sunt & eadem mensuranture mensura. unde non solum beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est quòd perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quo distinguuntur: quoniam substantia operationis si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autem deitatis mensurã æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differẽtia generi aduenies naturam affert specificam. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod inesse per accidens. cõstat enim quòd natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differentiæ aduenientis: quę tamen generi accidere cõceditur, perfectionem ẽtiam ac talem assequitur, ita quòd unum ens perfectum fit, & sic est in proposito.

¶ Ad secundam autem obiectionem principaliter dicitur, quòd proprie loquẽdo beatus ut sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut cœlum caret potentia ad non esse rotundum. Quemadmodum enim materia prima si reciperet formã unam æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium caret potentia ad non esse illius formæ. ita intellectus habens actum beatum caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorum non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extenso autem uocabulo ut arguens utitur uocando potentiam non esse potẽtiam logicam uel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse. sed non per participationem, sed sat est ut distinguatur contra quiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud uero naturę.

¶ *Num esse rerum generabilium mensuretur tempore.*

CONtra quartam propositionem arguit Scotus in secundo ubi supra non aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum quandiu est quem habet quiternum: quia successiuum caret: &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo uel permanenti distinguuntur mẽsuræ, sed penes mutabile & immutabile, ut dictum est. Sed aduerte hic, quòd Scotus ibidẽ nititur soluere rationem San. Tho. ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo huiusmodi, scilicet quia motus est mensura non tantum motus, sed etiã quietis. Ait enim quòd substantia bonis absolute mensuratur quocunque autem eius tempore nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hęc responsio non est sufficiens

cum transmutabilitate secundum electionem: quãtum ad eorum naturam pertinet. & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum suo modo. Et ideo huiusmodi mensurantur quo: quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem, quod mẽsurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: quum autem non habet in se prius & posterius, sed ei contingi possunt. æternitas autẽ non habet prius neque posterius, neque ea compatitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd creaturæ spirituales quantum ad affectiões & intelligentias, in quibus est successio, mẽsurantur tempore. Vnde & Augustinus ibidem dicit, quòd per tempus mouetri, est per affectiones mouetri. Quantum uero ad eorum esse naturale mensurantur æuo. Sed quantũ ad visionem gloriæ participãt æternitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æuum est totum simul, non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ in ipso esse angeli in se considerato non est differentia præteriti & futuri, sed solum secundum adiũctas mutationes. Sed quod dicimus angelum esse uel fuisse uel futurum esse, differt secundũ acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse uel fuisse, supponit aliquid cũ quo eius oppositum non subditur diuinæ potentiæ. Cũ uero dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cum esse & nõ esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolute considerando potest Deus facere, quod esse angeli non sit futurum: tamen non potest facere quod nõ sit dum est, uel quod nõ fuerit postquã fuit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd duratio qui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum infinitum, quod non finitur quodam alio, non est inconueniens.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum sit unum æuum tantum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum unũ æuum. Dicitur enim in apocryphis Esdræ, Maiestas & potestas æuorum est apud te Domine.

¶ Præterea, Diuersorum generũ diuersæ sunt mensuræ. Sed quædam æuiterna sunt in genere corporalium, scilicet corpora cœlestia:

¶ Ad hæc facile patet responsio ex dictis. quum enim, siue quiternum non continue fit proprie loquendo, sed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcise tantum secundũ durationem, tunc non esset totũ simul, sed ex eo quod Deus potest, nõ sequitur hoc in natura rei, sed quiterni. Natura enim rei nõ est mentienda secundum mires diuinas, sed proprias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quòd esset successio instantium creationem, annihilationem, & recreationem, & non ipsius qui. Instantia enim illa nihil qui sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius tam meminimus. Idem enim esset tunc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum unus prius alterò crearetur, utrum enim quo tunc illa unus quasi duo.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd ibi distinguitur esse angeli dupliciter. uno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurum: sed subditur diuinæ potentię. & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo ut coexistens differentiis temporis realis uel imaginarię. & habet præteritum & futurum. & sic dicimus quòd fuit & quòd erit. & sic secundum futurum subditur diuinę potentiæ non secundum præteritum. Quia suppenitur incomposibile, ut in littera dicitur. Et nota quòd autoritas Hieron. ad Marcellã, solus Deus non nouit præteritum & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas. & similes intelliguntur secundum se. & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secũdum affectiones habet præteritum & futurum: similiter quum patet adiuncta, nõ statur in præcedenti arti. dictum est.

a ¶Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.

IN titulo unum numero.

¶ In corpore 4. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secũdo ponitur ista discutiendi quæ opinio sit uerior. & dicitur, q̃ ex causa unitatis tẽporis est procedendũ. & probatur, quia in cognitione spirituali per corporalia peruenimus. Tertio ipsum unũ ingreditur, ubi 4. opiniões de causa unitatis tẽporis afferuntur. Prima ex unitate numeri. Secunda ex unitate principij, scilicet ęternitatis. Tertia ex unitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex unitate primi motus. Et prima qđ reprobatur hic, tẽpus nõ est numerus absolute, sed numeratus in motu scilicet cõtinuo. ergo nõ ex unitate numeri est unus. Secũda uero & tertia simul hic, Tẽpus est unũ simpliciter. ergo nõ est unũ principio. & subiecto remoto tanti, tenet sequela. quia unũ subiecto uel principio sunt unum secundũ quid. Quarta aũt probatur hic, Primus motus est simplicissimus. ergo mensura cæterorum. ergo comparatur ad tempus, non solum ut mẽsuratum ad mensurã, sed ut subiectum ad accidens. ergo ex eius unitate est tempus unum. consequentia prima probatur ex 10. Metaph. Aliæ uero relinquuntur per le notæ, quoniam cõstat quòd quantitas primi mensurati est ipsius mẽsura coniuncta, cęterorũ uero separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum. sicut uniuersaliter accidens multiplicatur ad multiplicationem subiecti. cum ergo primum non multiplicatur. ergo nec mensura, ut in proposito. Quarto principaliter exista assignata mia ad quæstũ responsionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cõclusiones ponens. Altera est, qua sunt multa. probatur: prima quiterna sunt multa. ergo. Altera est, quum est unum tantum, probatur: primum quiternum est unum tantum. ergo. Antecedẽtia sunt ipsæ opiniones diuersæ. consequentiæ fundãtur super processu facto de unitate temporis cuius radix fuit, mensura multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæstitum certa, ideo subdit tenendum esse secundum conclusionem. Quia probabiliter est illius opinio, ut inferius patebit, & sic concluso respõdens est, Æuum est tantum unum.

¶ Aduerte hic, quòd sicut quilibet motus habet propriũ prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum. & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuilibet motus numerus est certus, ideo non est certum & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale. Quamuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quę in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantiæ, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamẽ mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶ Ad Durandum uero respondendum est negando maiorem, ut patet in perfectione & mẽsura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex extrinseco. & tamen unaquæque quidditas mẽsurata est prima quidditate sui generis. est ergo sophisma secundum non causam ut causam. nõ enim causa mensuræ extrinsecę est melior certitudo ab extra q̃ intra. Sed dependẽtia certitudinis intrinsecę ab extrinseca, ut à simpliciori, ut dictũ est. Ad secundum uero & tertiũ similiter dicitur, quòd nihil ndent de mensurabili per unitatem. Infinitũ enim & nõ quãtũ uniformitas rationem non subtersugit. Restat adhuc dubium quid sit illud primum æuiternum. sed quoniã per accidens est huic oppositio, in tractatu de angelis dicetur.

a ¶Super Quæstionis undecimæ Articulum primum.

Circa ordinẽ quæstionis huius: & præcedẽtium dubium est: quoniam unũ prius cõuenit enti q̃ simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata à quęstione tertia huiusque. ergo inconuenienter, ultimo loco tractatur de unitate. antecedẽs probatur. quoniã omne ens est unũ, nõ aut simplex nec immutabile. prius autem est à quo non conuertitur consequentia.

¶ Ad hoc dicitur quòd sicut tractatus de animalis natura secundum omnia prædicata quidditatiua præcedit tractatum de unitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundũ omnia prædicata quasi quidditatiua præcedit tractatum de unitate ipsius. quoniã unitas est quasi passio entis: & unitas talis rei est quasi passio ipsius. Quatur autem de quibus tractatum hactenus est, posti quęstionem an est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio: infinitas & immutabilitas. in latitudine quidditatiuorũ prędicatorum claudantur, ut patet inductiue. & ideo prius de illis pertractatum est & ad eorum complemẽtum inferẽ sunt quæstiones

pter eius simplicitatẽ maximã. ideo solus primi motus numerus tẽporis complete rationem habet. Et propterea tempus est unum numero formaliter completẽq; sumptum: & sunt multa tempora quasi materialiter seu incomplete. Et similiter est iudicium de æuo. Eodem enim modo est unum & multa. Verum aũt æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni in quæstione speciali quærendum est, Methaphysici quippe negotij hoc est.

¶ *Num primũ æuis ternũ mẽsuretur æuo: & unum æuiternum mensuretur per alterum extrinsece.*

Circa ea, quæ his definita sunt, complura sunt dubia. Primo namque Sco. in 1. di. 2. & q. 1. reprehendit q̃ primum quiternum mẽ suretur æuo, quamuis ipsum primũ sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato. sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo quod habeat rationem mensuræ substantię eius. Dicẽdus autem reprehendit mensurationem extrinsecam unius quiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio est certior ex propria ratione quàm ex comparatione ad extrinsecũ, non mensuratur secũdum durationẽ per extrinsecum. sed quiternũ est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mẽsurabilis. ergo. Tertio non quãtum non est mensurabili te. ergo. tenet sequela: quia cuũ caret successione. Hęc & plura alia recitantur à Capreolo in secundo. dist. secunda: cõsulto tamẽ omissis cæteris dicemus, un de omnia soluentur.

¶ Ad euidentiam igitur huius scito, quòd ut ex dictis patere iam potest, quiternum non mẽsuratur quo siue intrinsece, siue extrinsece p modum quantitatis cõtinuę aut successiuę aut etiam discretę, sed per modum unitatis: quoniam æuum est indiuisibile totum simul &c. Cum enim æuũ sit unitas immutabilis, uitæ mutabilitati cõiunctæ: quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctum, tãto est immutabilius & minus compositum. ac per hoc simplicius, & cõsequẽter magis unũ. supponimus aũt nunc quòd æuiternum quãto inferius tãto pluralitati maiori coniũctius est: unde & habet species minus uniuersales. Et ulterius tãto plura & maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutatiõi iuncta, est maxime unũ. & cõsequẽter ex natura sua habetunde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna ut sic mensurantur extrinsece.

¶ Ad Scotum ergo negatur minor. Dico nãque quòd æuum existens in primo quiterno siue sit eius substãtia, aut existentia, siue non, est notius in ratione mẽsuræ ipsa æuiterni substantia, ut immutabilis. quoniam æuum nihil aliud est q̃ unitas per modum mensuræ talis immutabilitatis. ac per hoc ipsum æuũ est formaliter unitas, cui primo debetur ratio mensuræ, ut patet 4. & 10. Meta. substãtia autem sic immutabilis est denominatiue una, & hanc denominationem importat ly æuternum. Constat autem uniuersaliter, quod id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale. Quamquæ dam uero sunt spirituales substantiæ, scilicet angeli. Non ergo est unum æuum tantum.

¶ Præterea, Cum æuum sit nomen durationis, quorum est unum æuum, est una duratio. Sed non omnium æuiternorum est una duratio: quia quędã post alia esse incipiunt, ut maxime patet in animabus humanis. Nõ est ergo unum æuum tantum.

¶ Præterea, Ea, quæ non dependent abinuicem, non uidentur habere unam mensuram durationis. Propter hoc enim omnium temporalium uidetur esse unum tempus: quia omnium motuum quodãmodo causa est primus motus: qui prius tempore mẽsuratur. Sed æuiterna non dependẽt abinuicem: quia unus angelus non est causa alterius. Non ergo est unum æuum tantum.

¶SED CONTRA æuum est simplicius tempore. & propinquius se habens ad ęternitatem. Sed tempus est unum tantum. Ergo multò magis æuum.

CONCLVSIO.

¶Quòd plura æuiterna sunt, æua etiam plura sunt, magis tamen unum tantum æuum est, mensura unius primi æuiterni, quod simplicissimum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd est unum æuum tantum: quidam quòd multa. Quid autem horũ uerius sit, oportet considerare ex causa unitatis tẽporis. In cognitionem enim spiritualiũ per corporalia deuenimus. Dicunt autem quidam esse unum tempus omnium temporalium propter hoc, quòd est unus numerus omnium numeratorum: cum tempus sit numerus secundum philosophum. Sed hoc nõ sufficit: quia tempus nõ est numerus, ut abstractus extra numeratum, sed ut in numerato existens, alioquin non esset cõtinuus: quia 10. ulnæ panni continuitatem habent non ex numero, sed ex numerato. Numerus autem in numerato existens non est idem omnium, sed diuersus diuersorum. Vnde alij assignant causam unitatis temporis ex unitate æternitatis, quæ est principium omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt unum, si consideretur eorum principium. Sunt uero multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij uero assignant causam unitatis temporis ex parte materię primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius mensura est tempus. Sed neutra assignatio sufficiens uidetur: quia ea, quæ sunt unũ principio, uel subiecto, & maxime temoto non sunt unum simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio unitatis temporis, unitas primi motus, secundum quem cum sit simplicissimus, omnes alij mensurantur, ut dicitur in 10. Metaph. Si ergo tempus ad illũ motum comparatur non solum ut mensura ad mensuratum, sed etiam ut accidens ad subiectum: & sic ab eo recipit unitatem. Ad alios autem motus comparatur solum, ut de mensura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinem non multiplicatur quia una mensura separata multa mensurari possunt. Hoc igitur habito scitẽdum, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd omnes processerunt à Deo in quadam æqualitate, ut Origẽ. dixit: uel etiam multæ earum, ut quidã posuerunt. Alij uerò dixerunt, quòd omnes substantiæ spirituales processerunt à Deo quodam gradu & ordine. Et hoc uidetur sentire Dio. qui dicit 10. ca. cæ. hierar. quòd inter substantias spirituales sunt primæ, mediæ, & ultimæ, etiam in uno ordine angelorum. Secundum igitur primam opinionem necesse est dicere quòd sunt plura æua secundum quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundam opinionem oportet dicere, quòd sit unum æuum tantum: quia, cum unumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (ut dicitur in 10. Metaphy.) oportet quòd esse omnium æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda opinio uerior est, (ut infrà ostendetur:) concedimus ad præsens unum esse æuum tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd æuum aliquãdo accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd licet corpora cœlestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, q̃ habẽt esse intrãsmutabile. Et sic mensurãtur æuo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec omnia tẽporalia simul incipiunt, & tamen omnium est unum tempus propter primum, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habẽt unum æuum propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd ad hoc quòd aliqua mensurentur per aliquod unum, nõ requiritur quòd illud unum sit causa omnium eorum, sed quòd sit simplicius.

QVAESTIO VNDECIMA

De *unitate Dei, in quatuor articulos diuisa.*

POST præmissa considerandũ est de diuina unitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primò, utrum unũ addat aliquid supra ens. ¶Secũdò, utrum opponantur unum & multa. ¶Tertiò, utrum Deus sit unus. ¶Quartò, utrum sit maxime unus.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum unum addat aliquid supra ens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd unũ addat aliquid supra ens. omne enim, quod est in aliquo genere determinato se habet ex additione de bonitate, de existentia Dei in rebus, dęque æternitate. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam scilicet unitatẽ deuenit. Hanc autem esse mẽtẽ autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in littera posita conijcere potes. ibi enim hæc quinque tractanda proponũntur. Nec obstat obiectio allata. negatur enim quòd unitas sit prior supra dictis. Et ad probationẽ dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur consequentia rationę sui, non autem sũ ratione alterius. V.g. esse coloratum respectu hominis est à quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius homine quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est à quo non conuertitur consequentia. ratione namq; subiecti talis: est homo. ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequentia est prius, uel includit aliquid prius, ratione cuius non conuertitur consequentia. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic in proposito, quòd non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non sequitur ens, ergo unum. ergo immutabile. sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directè responsiua quæsito, unum addit supra ens non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. unum nihil aliud significat quàm ens indiuisum. Ergo. Secunda uero conclusio est correlarij. unum conuertitur cum ente & nihil omnino præterit. Esse quodlibet rei consistit in indiuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo inducitur in esse simpliciter & compositorū. secundo à ligno: quo unumquodq; custodit suam unitate sicut entitatem: omnia patent clare in litera.

¶ Nūquod entis additur ex uno sit formaliter aliquid positium.

Quæstio. CIrca primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quorū & Aut. tenet unum addere rem aliquam supra ens. & Sco. tenet addere realitatem quādam. Sed qa cōtra Aut. positionem in 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera. Sco. opinio in 4. Meta. tangenda est. Putans ergo unum signare positionē entis, dicit ipsum importare formaliter rem positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut uniuersaliter tenet positionem identificari proprio subiecto. Probāreque niruntur sequaces eius intentum ibidem multiplicitер. Primo unum formaliter, id est ut distinctum cōtra ens est idem realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet secundo: quia negatio nō potest identificari enti reali. Secūdo unum formaliter est extra nihil, utpote entis passio. ergo est positiuum. Tertio unū formaliter habet rationem principe mēsure & principij numeri: ergo ut prius. Quarto unum dicit perfectionem simpliciter. ergo, probatur antecedēs. tum quia in unoquoque est melius ipsum quàm nō ipsum. Tum quia fit reductio ad summe unum: sicut ad summe bonum &ita ſum &c. hoc enim est proprium perfectionū simpliciter.

¶ Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idem cōtingit dupliciter, scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idem enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, ut dicitur quarto Metaphytic. & sic consequentia nihil valet.

¶ Ad secundū uero dicitur q; unū formaliter nō est magis extra nihil quàm alia priuatiua, seu negatiua in genere. est ergo extra nihil sic. & tūc negat cōsequētia.

¶ Ad tertium autem negatur consequentia, quoniam mensurare cōmune est positiuis & negatiuis. non solum enim in generibus entium simplicis. unum mensurat reliqua, sed etiam in generibus grauitudinum & peccatorū. ut pater in nouatibus. Minimum enim in uitijs gulę mensura est reliquorum: & minimum absolute, id est unum mensurat multitudinem absolute. utrūque tamen est negatiuum, scilicet multitudo & unum, ut in litera huius quæstionis dicitur. Idem autem intelligo numerum transcendētem & multitudinem absolute: & propterea consequens est negatiui numeri negatiuum principium esse.

¶ Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim nō dicit perfectionem nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter nō dicit perfectionem simpliciter, ita nec unitas eius, aliquin paternitas & filiatio dimnæ essent simul imperfectę quia nō una. Et sicut esse substantiale dicit perfectionēt ita & unitas eius. Abstrahit ergo unum à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primam uero probationem ex diffinitione Anſel. dicitur, quòd deficit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶ Ad secundam uero dicitur, quòd reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter, sed cōmunis etiā negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile ad summe immateriale &c. Quamuis etiam posset cōgrue dici, quòd quia, ut dicitur 4. & 7. Metaph. analogum absolute intelligitur analogatum pro primo, ac per hoc primo unū, quod est unū substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe unum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

Anot.

¶ In responsiōe ad primū. Aduerte quòd Scotistę inuehuntur contra rationē Auer. in 4. Meta. comment. 3. contra Aut. qui hic unus est, Sanct. Tho. allit enim quòd est sophistica figurę dictionis. quoniā mutatur quo in quod. Id namque quo res est una, est unū ut quoniā ut quod. & ideo nō sequitur processus in infinitum: sicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehensio nabile rudis est. Tum quia cōstat in transcendētibus concretum uere prædicari de abstracto. Entitas enim est ens. & unitas una ac per hoc nō mutatur quo in quod. Sed utitur ratio ipsa quo utroque modo, scilicet ut quo & quod. Et ideo optime cōclusit: nec est simile de albo & albedine, quia nō est alba. Tum qa si unū addit naturā aliā supra ens puta supra hominē, aut leonē: ij ratiōe hæc est uera, natura hominis est una, eadē erit unitas, natura unitatis est una: omnis enim natura una est. Nec excusat hoc adiacentis naturę, scilicet quia natura unitatis semper inest alij & propterea est quo. Commune namque est omni naturæ siue substanti, siue inexistenti esse unū, ut patet in accidentibus. ergo stat ratio in suo robore. De uno autē, quod est principiū numeri, quale accidens sit, præsentis nō est negotij, sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundam nota diligenter: quoniam hoc argumentum fluctuare facit eruditos: quia non penetrant hanc responsionem. Scito quòd responsio literæ stat in illis uerbis. Ens dicitur per unū & multa quasi per unum simpliciter, & multa secundū quid. Et ly simpliciter & secundum quid non determinant ly unum, aut ly multa, sed determināt ly dicitur. Et est sensus, quòd ens dicitur simpliciter sub ente, multa autem secūdum quid, unde & statim hoc probatur in litera. Nā & ipsa inquit multa non continentur sub ente, nisi ut participant unū. Et quoniam cōstat quòd natura talis diuisionis est, quòd membrum simpliciter equatur diuiso ablolute sumpto: & merito: quoniam membrum secundum quid nō sapit diuisum nisi secundum quid: ideo stat responsio optime, & quòd unum cōuertitur cum ente: & tamen est diuisionis membrum. Exemplum huius est. si dicitur singulter homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem intentī: quoniam & unum cum simpliciter quàm secundum quid: & multa tam simpliciter quàm secūdum quid uno participant.

¶ Super Quæstionis undecimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. unum opponitur multis diuersimode. probatur. unum principium numeri opponitur numero ut mensura mensurato, unum autem conuertitur cum ente, opponitur ut indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Meta. quia uni primo conuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata, pro secunda pater. consequentia autē est euidens, quia alia est oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, quòd quamuis litera intendat de diuersis unitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, quòd eadē unitas diuersimode sumpta, scilicet ut principium numeri, & ut indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptę, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic hic distinctio erit, quandoque rerum, quandoque rationum. & quando est rationum cōuenit utrique unū, & utrique multitudini: quoniam & unum conuertitur cum ente principium est numeri transcendētis, & unū in prędicamento quantitatis est diuisiuum.

Anot.

¶ Num multitudo & quomodo ex unitatibus componatur.

Quæstio. IN responsione ad secundum dubiū occurrit quomodo uerificatur illa uerba. Diuisio est prior unitate nō simpliciter, sed secundum nostrę apprehensionis rationem. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior unitate. quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad unitatem ut habitus ad priuationē. ergo. Nec potest dici q; diuisio non est uere habitus quo priuatur unitas secūdum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligēdi: quia oporteret assignare falsē circūlocutione quis est ille habitus quo priuatur secundum se unitas. Nec facile esset hoc fingere. quia ille habitus secundum se aut est quid positium, aut negatium. Si positium, ergo aliquid positiuū ultra ens est ante unitatem: quod est impossibile. Si negatium ergo aliqua negatio est ante unitatē. Et si hoc non inconuenit cum inconuenit diuisionē, quæ negatio est esse ante unitatem.

¶ Ad hoc dicitur quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidē propositiones sunt uerę, & q; diuisio est prior unitate simpliciter, id est secundum se in esse intelligibili tamen eo quòd diuisio negatio est, quę ens ratiōis est. Et q; ubi uisio est posterior unitate simpliciter, id est secūdam esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secūdum qd tantum. Prima propositio probatur ex dictis, Non enim intelligibile quòd affirmatio nō sit prior negatiōe. Esse autem unum est esse hoc: & non esse nō hoc. ubi patet: quòd in ratione unius claudituꝛ negatio alterius extremę cō tradictionis. Extrema igitur contradictionis quorum est ipsa diuisio præcedunt naturaliter unitatem. Primo enim est homo, & in eodem priori est non homo in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & nō est nō homo. quod est esse unum, id est indiuisum. Nō ens est diuisum i sc. ita ut sit hō & nō hō. Et p; ꝙ unum est esse hoc & nō hō. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur tripliciter. Primo Deus eode formaliter est Deus & hic ergo est unus, antecedens patet ex quolibet termino quia ide est omino hic Deus & natura diuina. consequentia patet, quia impossibile est plura hic esse. ergo & Deus. Secũdo, Deus est uniuersaliter perfectus: ergo unus, patet, quia colligebat a deficientibus ad oppositum antecedẽtis, ut clare patet littera. Tertio. Deus omnia quę in uniuerso sunt, per se reducit in unum ordiné, ergo Deus est unus.

Quo ad primam partem, antecedẽs probatur: quia diuersa nõ cõueniunt in unum ordinem nisi ab aliquo.

Quo ad secũdum uero sic: Deus est perfectissimum & primum principium. ergo est per se & nõ per accidẽs principii. consequentia uero probatur dupliciter. Tum quia melius per unum disponuntur res quàm per plura principia. Tũ quia unius nõ est causa per se nisi una per accidẽs autẽ plura.

a ¶*Super Quæstionis undecimæ Articulum quartum.*

Tullius clarus ex dictis.

¶In corpore una conclusio respõdens affirmatiue. Deus est maxime unus, probatur. Deus est maxime ens & maxime idiosius. ergo. antecedens probatur. quo ad primũ patet: quia ens est ipsum esse. quo ad secundũ, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret. cõsequentia autem probatur ex ratione unius includentis ens & indiuisionẽ: omnia clara sunt in litera.

¶In responsione ad primũ dubiũ erit, quomodo priuatio suscipit magis & min⁹, propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

¶Ad hanc respondetur breuiter q̃ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim ratiõale distat à lapide quàm bouc. Et propterea maior est diuisio inter hominẽ & lapidẽ, & propterea minor est unitas generis in quo conueniunt homo & lapis, ut patet.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

In titulo intellectus creatus non humanus, & hoc bene notat. posito, absolute, siue per potentiam in alio, siue in se, uidere per essentiam, id est intelligere quidditative. sta ut cõplete scitur terminare quidditatiue quod est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid, est uidere illud per essentiam. com-

QVAEST. XII. ARTIC. I.

portat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Non est igitur dicendum quòd Deus sit unus.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Deut. 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est.

CONCLVSIO.

¶Deus, cũ sit omnino simplex, & infinitæ perfectionis, est simpliciter unus, & quo ipse totus uniuersi ordo.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ Deũ esse unũ ex tribꝰ demõstratur. Primo qđ ex eius simplicitate. Manifestũ est em q̃ illud unde aliqđ singulare est, hoc aliqđ, nullo modo est multis cõicabile. Illud em unde sortes est homo multis cõicari potest: sed id, unde est hic homo, nõ potest cõicari nisi uni tm̃ᵉ. Si ergo sor. p id esset homo, p qđ est hic homo, sicut nõ possunt esse plures sortes, ita nõ possent esse plures homines. Hoc autẽ cõuenit Deo. nam ipse Deus est sua natura, ut supra ostensum estᵉ. Secũdum igitur idẽ est Deus & hic Deꝰ. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶Secũo uero ex infinitate eiꝰ pfectiõis. Ostẽsum est em supraᵉ, q̃ Deus cõprehẽdit in se tota pfectionẽ essendi. Si ergo essent plures dñi, oporteret eos differre. Aliqđ ergo cõueniret uni qđ nõ alteri. & sic ille, in q̃ esset priuatio, nõ esset simpliciter pfectus. Si autẽ hoc esset, pfectio alteri eorũ deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vñ & antiq Philosophi quasi ab ipsa coacti ueritate ponẽtes principiũ infinitũ, posuerũt unũ tm̃ principiũ.

¶Tertio ab unitate mũdi. Omnia em q̃ sunt inuenũtur esse ordinata adinuicẽ, dũ quædã gbusdã deseruiũt. Quæ autẽ diuersa sunt in unũ ordinẽ nõ conueniẽt, nisi ab aliquo uno ordinarẽtur. Melius em̃ multa reducũtur in unũ ordinẽ per unũ, q̃ per multos ᶜ: quia per se unius unũ est causa, & multa nõ sunt causa unꝰ nisi per accidẽs: inquantũ scilicet sunt aliquo modo unũ. Cum igitur illud, quod est primũ, sit pfectissimũ & per se, nõ p accidẽs, oportet q̃ primũ reducẽs omnia in unũ ordinẽ sit unũ tantũ. Et hoc est Deus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ dicũtur dñi multi secundũ errorẽ quorundã, qui multos deos colebãt: existimãtes planetas & alias stellas esse deos, uel etiam singulas partes mũdi. Vnde subdit, Nobis autẽ unus Deus &c. Ad secundũ dicendũ, quòd unũ secundũ quod est principiũ numeri, nõ prędicatur de Deo, sed solũ de his, quæ habẽt esse in materiaᵉ. Vnum enim, quod est principiũ numeri, est de genere mathematicorũ: quæ habẽt esse in materia, sed sunt secũdũ rationẽ à materia abstracta. Vnũ uero, quod cõuertitur cũ ente, est quoddã meraphysicũ, quod secundũ esse nõ depẽdet à materia. Et licet in Deo nõ sit aliqua priuatio, tamen secũdũ modũ apphẽsionis nostrę nõ cognoscitur à nobis nisi p modũ priuatiõis & remotiõis. Et sic nihil, prohibet aliqua priuatiue dicta de deo pdicari, sicut q̃ est icorporeᵉ, infinitᵉ, & similiter de Deo dicitur q̃ sit unus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum deus sit maxime unus.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd Deus non sit maxime unus. unum enim dicitur secũdum priuationem diuisionisᵉ. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis unus quàm alia, quæ sunt unũ.

¶Præterea, Nihil uidetur esse magis indiuisibile q̃ id qđ est indiuisibile actu & potẽtia, cuiusmodi est pũctus & unitas. Sed in rãtũ dicitur aliqđ magis unũ inquantũ est indiuisibile. Ergo nõ est magis unũ q̃ unitas & pũctᵉ.

¶Præterea, Quod est per essentiã bonũ, est maxime bonũ. Ergo quod est p essentiã suã unũ, est maxime unũ. Sed omne ens est unũ per suam essentiãᵉ, ut patet per philosophũ in 4. Meta. Ergo omne ens est maxime unũ.

ARTIC. I.

Deꝰ igitur nõ est magis unũ q̃ alia essentia.

¶SED CONTRA est quod dicit Boe. quòd inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas diuinæ trinitatis.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ cũ unũ sit ens idiuisum, ad hoc q̃ aliqđ sit maxie unũ, oportet q̃ sit maxime ens, & maxime idiuisum. Vtrũq; autẽ cõperit Deo. Est em maxime ens, inquãtũ est nõ habẽs aliquod esse determinatũ p aliquã naturã, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistẽs omnibꝰ modis indeterminatũᵉ. Est autẽ maxime idiuisum, inquãtũ neq; diuiditur actu, neq; potentia secundũ quẽcunq; modũ diuisionis, cũ sit omnibus modis simplex, ut supra ostensum estᵉ. Vnde manifestũ est q̃ Deus est maxime unus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ licet priuatio secũdũ se nõ recipiat magis & minus, tamen secundũ q̃ eius oppositũ recipit magis & minus, etiã ipsa priuatiua dicũtur secundũ magis & minusᵉ. Secundũ igitur qđ aliquid est magis diuisum uel diuisibile, uel minus, uel nullo modo, secũdum hoc aliqđ dicitur magis & minus, uel maxime unum.

¶Ad secundũ dicẽdum, q̃ pũctus & unitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime unum. Sicut enim subiectum non est maxime unum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶Ad tertium dicẽdum q̃ licet omne ens sit unum per suam substantiam, non tamen se habet equaliter substãtia cuiuslibet ad cuiuslibet substantiã: quia substãtia quorundam est ex multis cõposita, quorundã uero non.

QVAESTIO DVODECIMA
quomodo Deus à nobis cognoscatur, in 11. articulos diuisa.

QVIA in superioribus cõsideratum est qualiter Deus sit secũdũ seipsum, restat cõsiderãdum qualiter sit in cognitione nostra, id est quomodo cognoscatur à creaturis.

¶Et circa hoc quæruntur 11.

¶Primo utrũ aliqs intellectus creatus possit uidere essentiã Dei.

¶Secundo utrum Dei essentia uideatur ab intellectu per aliquã speciẽ creatã. ¶Tertio utrũ oculo corporeo Dei essentia possit uideri. ¶Quarto utrũ aliqua substãtia intellectualis creata ex suis naturalibꝰ, sufficiẽs sit uidere Dei essentiã. ¶Quinto utrũ intellectꝰ creatꝰ ad uidẽdã Dei essentiã indigeat aliquo lumine creato. ¶Sexto utrũ uidẽtis essentiã Dei unꝰ alio pfectius uideat. ¶Septimo utrũ aliqs intellectꝰ creatꝰ possit cõprehẽdere Dei essentiã. ¶Octauo utrum intellectus creatus uidens Dei essentiã omnia in ipsa cognoscat. ¶Nono utrum ea quę ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶Decimo utrum simul cognoscat omnia quæ in Deo uidet. ¶Vndecimo utrum in statu huius uitæ possit aliquis homo essentiam Dei uidere. ¶Duodecimo utrum per rationẽ naturalem Deum in hac uita possumus cognoscere. ¶Tertiodecimo utrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti uita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum uidere per essentiam.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur, q̃ nullꝰ intellectus creatꝰ possit Deũ p essentiã uidere. Chryso. enim sup ioã. exponẽs illud qđ dicitur ioã. 1. Deũ nemo uidit unquã: sic dicit, ipsum qđ est Deꝰ nõ solũ ꝓphetæ, sed nec angeli uiderũt, nec archãgeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter uidere poterit quod increabile estᵉ? Dion. etiã. 1. c. de di. no. loquens de Deo dicit, Neq; sensus est eius, neque phantasia, neq; opinio, nec ratio, nec sciẽtia.

¶Præterea, Omne infinitum inquantum huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, ut supra ostensum estᵉ: ergo est secũdum se ignotus.

¶Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitiuus nisi existẽtium. Primum enim quod cadit in apprehensiõe intellectus est ensᵉ. Sed Deus non est existens, se. à supra existentia, ut dicit Dio. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶Præterea, Cognoscẽtis ad cognitiũ oportet esse aliq̃, pportionẽ cũ cognitũ sit pfectio cognoscẽtis. Sed nulla ẽ ꝓportio intellectꝰ

obiectiꝰ sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

Cõment. ¶Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest uidere dei essentiam: ratio eorum est ipsa excellentia dei supra intellectum creatum, ut in litera dicitur ibi, hoc igitur quidam attendentes.

Annot. ¶Aduerte hic, q̃ hæc opinio iudicio meo nõ est Aut. aut philosophorum, quoniã ibidẽ prima intelligẽtia creata cognoscit quid est deꝰ. apud Auic. quoniã ipse est ultimus proximũ principium: sed hæc opinio fuit aliquorũ Christianorũ, ut puto, & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt disputat ut patebit.

Cõment. ¶Quo ad tertiũ reprobatur opinio prædicta dupliciter. Primo, si nullus intellectus creatus potest uidere deum, ergo uel nunquam suam beatitudinẽ obtinebit, uel beatitudo eius in alio consistet quàm in deo, cõsequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione, quæ est intelligere, cõsequẽs autẽ pro prima parte est manifeste impossibile, pro secunda est alienũ à fide. Et nec hoc uoluntarie dici uideatur, probat. Deus est principium essendi creaturę rationali, ergo felicitas creaturę rationalis cõsistit in cõiunctione ad deũ. cõsequẽtia probatur: quia unũquodque tantum est perfectũ inquantũ suo conueniungitur principio: & est propositio sumpta ex lib. de causis.

Annot. ¶Circa probationem cõsequentiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirmatiue, scilicet ab altissima operatiõe, quæ est intelligere, ad eadem intellectionẽ. Sed facile respõdetur: quia altissimæ operationis nomine nõ intelligit ipsum genus operis, puta intelligere ut superficies litteræ præ se fert: sed summã illius generis, intellectio altissima, &c. unde nulla interest fallacia. Nec obstat, quòd determinauerit genus operis. hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in communi, ut ex notioribus dictum fuerat: & eandem esse rationem quo ad hoc de intellecta creato omni innuerer: imo & à minori argumentum faceret, si nanque hominis beatitudo in intellectione altissima consistit, à fortiori alterum quoque intellectualium felicitas, altissima erit speculatio.

Annot. ¶Circa destructionem consequentis: quo ad secundam partem aduerte quòd nolens autor aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidem. Attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. unde ista ratio assumit antecedens ut creditum: & consequentiam ratione deducit: & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

Cõment. ¶Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest uidere deũ: ergo nõ põt ipsam uerũ causam uidere: ergo deficiet naturæ erit inane. prima consequentia relinquitur per se nota. secũda autẽ probatur: hominẽ inest naturale desiderium uidendi causam uisis effectibus, ut eius admiratio attestatur. ergo.

¶*Num intellectus creatus naturaliter desiderat uidere Deum.*

Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim uidetur uerum, quòd intellectus creatus naturaliter desiderat uidere deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota uis naturæ perducere nequiuerit. cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ, quã intus in anima posuit. Et in secũdo cœli dicitur, quòd si astra haberẽt uim, ꝓgressuã natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur uidetur, quòd natura det desiderium uisionis diuinæ. Et quòd non possit dare requisita ad uisionẽ illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam ut dictum est in primo articulo huius operis homo non naturaliter sed obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

¶Secundum uerò dubium est, quia concesso toto processu non sequitur intenminisset eam tantũm, ergo prima causa uideri potest, & non, ergo deus. Dicam enim quòd deus inquantum causa rerum uideri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic scietur non quid est absolute, sed quid est ut creator, ut gubernator, &c. ut patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia ut primus motor: & huius conditionis ut sic notis, quæ sit desiderium, ut patet in complemento scientiarum.

hensionem tantam, quantam patet habet de filio.

¶Ad secundum dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundum seᵉ: quia omnis cognitio est per formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ non limitatæ per materiam, est secundum se maxime notum. Sic autem deus est infinitus, & non primo modo, ut ex superioribus patetᵉ.

¶Ad tertium dicendum, quòd deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existens, sed quia est supra omne existens: inquantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

¶Ad quartum dicendum quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo unius quantitatis ad alteram, secundum quòd duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo unius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad deum, inquantum se habet ad ipsum ut effectus ad causam, & ut potentia ad actum. Et secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum deum.

¶ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem uideatur.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd essentia dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem uideatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cũ apparuerit, similes ei erimus, & uidebimus eum sicuti est.

¶Præterea, August. dicit. 9. de Trini. Cum deum nouimus, fit aliqua dei similitudo in nobis.

¶Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus, similitudine rei intellectæ. Ergo si deus ab intellectu creato uidetur in

alio quàm non in ordine ad altissimam causam & propriam theologo theologica consideraretur, ut de se patet.

¶Quo ad tertium conclusio responsiua est. beati uident dei essentiam. nec aliter probatur quàm reprobatione contradictoriæ. oportet enim alteram contradictionis partem esse ueram.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

In titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. quæritur enim indefinite, An ad uisionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat. sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An deus possit uideri per aliquam similitudinem ex parte rei uisæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius dei, ut ratio uidendi, sicut species sensibilis repræsentat corporali usui coloratum.

¶In corpore tria. Primo naturam uisionis quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi manifestum est autem. Tertio epilogat expressius quædam manifestans.

¶Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartam opportunũ insinuatur.

¶Primum est numerus requisitorum ad uisionem: & dicitur, quòd sunt duo, scilicet uirtus uisiua, & unio rei uisæ cum uidente. Et probatur. uisio non fit actu nisi res uisa sit aliquo modo in uidente. ergo.

¶Secundum est modus unionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei uisæ: & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. uterque enim modus expressius est quam alter negatur à corporalibus, quali per hoc innuerer in spiritualibus non impossibile fore.

¶Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei uisæ: & ex parte uirtutis uisiuę: declaratur ꝙ secundum membrum ex uirtutis conditionalis uerè: si uirtus uisiua habet esse à re, uisa uirtus uisiua non solũ esset ipsa, sed similitudo rei uisæ, ut patet quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quòd uisio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei uisæ. secundo per essentiam uirtutis uisiuæ. tertio per similitudinẽ mediam repræsentantem rem uisam uisiuæ uirtuti. uirtutis enim patet ex dictis tot

Universidad de Deusto
Biblioteca

modis cõtingit unicuiq; rei uisæ cũ uidente uariari. Verũ ut literę cõsoni sumus, nomine essentiæ uti uolumus uisuę, non intelligas tantum ipsum uim uisuram, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque consortantium, aut elevationum, &c. ipsius uis uisuræ siue illud sit lumen gratiæ, uel gloriæ. Totum enim hoc alio uocabulo dicitur similitudo ex parte uidentis, ut patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secundũ duæ conclusiones reponuntur quæsito ponuntur. Prima affirmativa. Ad uidendum deum exigitur aliqua similitudo ex parte uisuræ uisuę. Secunda negativa. Ad uidendum deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei uisę. Prima cõclusio probatur. Deus est autor intellectus creati potentis ipsum uidere: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essẽtię diuinę: ergo ad uisionẽ dei, &c. antecedens patet cum prima cõsequentia: quę nihilominus confirmatur per locũ à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur à signo: quia in intelligibilibus uis lumẽ dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autẽ cõclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior nõ uidetur per similitudinem inferioris ordinis: ergo deus non uidetur per aliquã creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysij, & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequentia uerò pãtet per locum à minori. Secundo, nulla res creata est suũ esse: ergo per nullam rem creatã potest uideri deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia deus est suum esse. Tertio sic. omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest uideri deus. ultima consequentia probatur: quia deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ *Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.*

CONtra has rationes quãuis Antoninus apud Capreolũ in quarto. di. 49. q. 1. multipliciter arguat: tota tamen uis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes illæ rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicio facien do de specie in essendo: & in repræsentando: cum tamen constet valde magnã differentiam intercesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & suprẽmi ordinis, & habens esse idem cum essentia, atque infinita. hæc enim inquit et obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd indistinctio inter, per se & per accidens errandi occasionem præber. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, uel accidentia: sed hoc accidit eis. uerũ per te exigit talis species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum signi: quoniam quodlibet potest significare quodcunque, sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, ut primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non solum secundum genus: sed speciem specialissimam formaliter, uel eminenter. Nunquam enim anima nostra domũ quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua uidenda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei uisæ, sed in alio essendi modo: quo formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: aut de se patet. Et exigit quòd sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei uisæ, ut inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens ut sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: ut cognitionẽ terminat. Et his autem ad rationem literæ descendendo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se uel per accidẽs. species inferioris ordinis per accidens, sumitur quum cõsideratur quòd per accidens est in essendo. Per se uerò, quum consideratur quòd est magis uel minus de articulata aut elevata: qualiter uidemus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu speciei phantasiæ. & has respectu speciei intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia uideri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, ut patet in exemplo literæ. Deus enim adeò elevatę est naturæ, ut omnis quouis modo dearticulata species qualem opertet creatã quancũque esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd

in essendo uel in repræsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se ut sic, nihil refert dicere in essendo, & in repræsentando: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est rei uisę, & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secundum modũ essendi per accidens se habere ad substantiale, aut accidentale esse, cũ in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quiddatiuę rei superioris ordinis. Et nota, q̃ non dicitur quòd species inferior non possit uisionem facere superioris. quoniã angelus inferior uidet forte superiorem naturaliter, sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc nõ potest. Cõstat enim deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis alterioris esse, etiam apud philosophos, ut patet in 12. metaph. cõ. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodũ species domus in mente oportet quòd sit forma domus, ita species dei, cuius forma est ipsum esse, oportet q̃ sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad deũ. Nec' ualet ista ratio, q̃ species dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est deus. Sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo essẽdi. Aliquin similis nõ esset species quiddatati diuinæ, sed repugnat aliquid esse secundum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo reali ponitur res esse, semper est ens per participationem in illo modo essendi. ergo.

Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque dei quidditatiuam oportet esse nõ hoc uel illud, sed infinitum eius, aut secundũ esse naturale, aut secundũ aliquid aliud esse reale, aliquin realis similitudo & adequata qualem cognitio exigit nõ habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari unum aliquod simile adequatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modũ similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum cõditionum essendi. Et propterea quòd uniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S. Tho. ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est puerile siquidem putauit quæ de esse creato liquidò negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, ut dictum est, propter non distinguere inter, per se & per accidens.

¶ Quo ad tertiam duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte dei, scilicet repræsentatiua. Confirmatúrque primum autoritate scripturæ.

¶ Aduerte, quòd licet superficietenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte uidentis per accidens concurrat ad dei uisionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur ut assimilet sed ut consortet eleuętque intellectũ. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo non ut repræsentandę actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi deo quasi eiusdem rationis. Oportet enim uidentem deum, esse deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constitutiuum autem intellectus creati in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea meritò similitudo hæc à sanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, quòd beati non possunt formare uerbũ de deo clare uiso ut sic, quamuis possint formare uerbum de his, quæ in deo uidentur. Cum enim species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ, multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbit ergo omnia in uerbo dei, quod in principio erat apud deum, & non in aliquo uerbo creato: quia iam non uiderentur in litera dicitur.

¶ In responsione ad tertiũ. Aduerte q̃ hic ponitur essentia diuina cõstituens intellectum beatũ in actu uice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundum cõmunem cursum tantùm de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc uiam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo ut est forma inhærens, secundo ut gerit uicem intelligibilis. Et q̃ primã per accidẽs cõcurrit ad intelligere, secundũ uerò per se. Quoniã ex hoc habet cõprincipiare intellectionẽ. Et propterea si inueniretur obiectũ per se ipsum potens cõprincipiare intellectionem cũ tali intellectu, ipsum per seipsum diceretur

uniri intellectui, & facere ipsum in actu, absq; hac quòd det esse formaliter ipsi intellectui. Et quãuis hanc uiam quandoque fecerimus, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis uilem nimis aspicere uideor naturam cognoscitiuam, si de ea quasi de naturalibus agentibus tollatur. Si anima enim supra naturã est, ut uegetatiua, quæ est infima, restatur, dum ad omnes positionis differentias simul mouet, quanto magis intellectiua. Dicendũ est ergo: quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habeãt quasi duo partialia agentia: quorũ alterum substãtiam, alterum speciẽ intellectionẽ præbeat: hæc tamen ꝓportio nõ est prima, sed ante ipsam est, quòd se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquẽdo. Et propterea quamuis secundꝰ proportio ex dictis tollatur, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis unum, quàm ex materia et forma, ut Auerr. in tertio de anima recte docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus uideꝫ deum prius natura sit deus, & tamẽ nulla intentio intellecta sit in eo: & pòst uideat deũ. Vt aut̃ in tertio cõtra Gen. cap. 51. dicitur, essentia diuina, etũ nullius forma esse possit in genere entiũ, id est, in essendo: potest tamẽ esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidẽ redditꝰ pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilũ, quia est ipsa ueritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibili, ut habes ibi diffuse. Hic uerò assignatur ꝓ causa: quia est ipsum esse, & intendit iudicio meo, quòd ex hoc ꝙ natura aliqua non est suum esse, habet quòd non sit omne suũ esse. Et per oppositum, ex hoc ꝙ natura aliqua est ipsum esse habet ꝙ sit omne suum esse. istud autem dico, id est, sub ordinis. Ex his enim habentellecta illa maxima declarata in litera, scilicet cognitio quidditatiua non fit nisi per eius eiusdem uel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifeste sequitur, quòd essentia diuina habet hoc singulare, quòd est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare intellectui si uniretur illi per speciẽ. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quòd sit forma intelligibilis seipsa respectu intellectus uidentis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem uniri perfectæ intellectui, non est ipsum inhærere intellectui, quoniam ista unio cõstituit intellectum non in actu, sed in habitu, sed est ipsum cõstituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur species intelligibilis ut sic, ut intelligens sit actu intellectum in actu completo. Ipsum autem constituere in actu secũdo, est ipsam non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum ut forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idem est esse materiæ & formæ diuersimode, ut patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, &c. ita species intelligibilis, si actu est in genere intelligibili, est intelligẽdi principium. Ita quòd intelligere est ut ipsum esse. Et propterea quamuis aliquo modo actua sit species intellectionis, melior tamen & potior est proportio ipsius formalis quàm actiua. Speciẽ igitur uniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quòd est esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfecte ipsum cognitum. Cognoscere nanque aliquid, ut infertus patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuina baiutiendo ascendẽtes dicimus, quòd diuinam essentiam uniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu in genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu ultimo ipsum deum intelligibiliter, substãtia omnibus, quæ imperfectiones sunt. Hoc autem sufficienter fit substantia ipsa diuina concurrente ad uisionem beatam immediate ut obiectum: & principium uisionis formale. Dixit autem substantia imperfectionibus: quia usio beata non est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset, sicut esse speciei intelligibilis creatæ si poneretur.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum tertium. 14

TItulus clarus.

¶ In corpore una conclusio negatiue reponitur una quæsito. Impossibile est deum uideri sensu usus, ex quacunque alia ui sensitiuę partis, probatur. Potentia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori, ergo non se extendit ultra corporalia. ergo non ad deum. antecedens patet: cõsequentia prima ꝙ natura actus proportionatur ei cuius est actus. secunda patet ex secũ. tertia: quia deus est omnino incorporeus, omnia plana sunt.

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.

IN titulo nihil est obscurum aliquibus quòd ly per sua naturalia denotat causam sufficientem. Annot.

¶ In corpore est unica cõclusio respõsiua quę sito negatiue. Impossibile est quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam dei uideat. Probatur unica ratione sic. Cognitio fit secundum qꝙ cognitum est in cognoscente: ergo secundum modum cognoscentis. ergo secundum modũ naturæ ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscentis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscitis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens est supra facultatem naturalem cuiuscũq; intellectus creati, soliq; intellectui diuino cõnaturale: ergo intellectus creatus nõ potest deum per essentã uidere, nisi per gratiã. Prima cõsequentia probatur: quia cognitio est autem proportionatur ei cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere ultra corporalia. Deus autem incorporeus est, ut suprà ostensum est'. Vnde nec sensu, nec imaginatione uideri potest, sed solo intellectu. Comment.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cũ dicitur, In carne mea uidebo deũ saluatorẽ meũ. non intelligitur quòd oculo carnis sit deũ usurus, sed quòd in carne existẽs post resurrectionẽ usurus sit deũ. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mẽtis: sicut Eph. 1. dicit Apostolus: Det uobis spiritũ sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis uestri.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Aug. loquitur inquisitẽdo in uerbis illis, & sub cõditione. Quod patet ex hoc quod prǽmittitur. Iõge itaq; potẽtiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos uidebit incorporea illa natura. Sed postmodũ hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos usuros mundana illa corpora cœli noui & terræ nouæ, ut deũ ubiq; præsentẽ: & uniuersa etiã corporalia gubernantẽ clarissima perspicuitate uideamus, non sicut nunc inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspicuntur: sed sicut homines, inter quos uiuentes motúsq; uitales exercentes uiuimus: mox ut aspicimus non credimus uidere: sed uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos deũ usuros: sicut nõ oculi nostri uident alicuius uitam. Vita autẽ nõ uidetur oculo corporali, sicut per se uisibile, sed sicut sensibile per accidẽs. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia uirtute cognoscitiua. Quòd autem statim uisis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgẽtia diuinæ claritatis in corporibus innouatus. Comment.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd in usione imaginaria non uidetur dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans deum secundũ aliquem modũ similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles metaphorice describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam uidere possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam uidere possit. Dicit enim Dion. 4. ca. de diui. no. quòd angelus est speculum pu- 12 4. dist. 49. Et uer. q. 2. arti. 3. Et 3. con tra c. 50.

in cognoscere secundum modum cognoscentis. secunda uerò relinquitur nota. tertia autem manifeste sequitur ex præcedentibus, & nihilominus in litera declaratur, & à posteriori inductiue probatur: distinguendo modos essendi rerum cognoscibilium, ut sic in tres, & ostendendo eos proportionaliter respõdere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuæ, ut clare patet in litera. quinta autem consequentia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum, ultima autem est per se nota.

¶ Circa declarationem ac probationem tertiæ consequentiæ aduerte duo. Primo quòd licet in litera ponantur tres tantùm modi essendi ex parte rei cognitæ, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens, id est, sine omni potentia: quia tamen primus modus distinguitur, nõ in plures modos essendi, & ideo tres tamũ sunt, sed in duos modos, quorũ alter est rei, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & uniuersaliter. & singularia ut sic ad naturam spectãt cognoscitiuam cuius est esse actum corporis, quia ad sensitiuam uniuersalia uerò ad naturam, quæ quodammodo est in corpore, & qu odammodo non, quia ad intellectiuam humanam, quæ partim est separata & partim confunctа, ut dicitur in secundo physi. tex. 16. ideo ordines cognoscentium multiplicari possunt, secũdum modos essendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo utraque iungitur natura, ponitur intellectus in alteri ordine quàm sensus: ex hoc tamen nihil deperit rationis efficaciæ. Tum quia sicut uniuersale & singulare ad unũ essendi modum spectant, scilicet ad esse in materia, ita anima Annot. Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensitiua & humana ad unum modũ essendi pertinent, scilicet ad essa formam, quòd quid erat esse, & perfectionem corporis phylici, ut in secundo de anima probatur. Tum quia ex his optime habetur quòd modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensibilibus & humanis ad intellectum humanum, subsistentis immaterialibus & intellectibus separatis optime infertur, q modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis, & est signum, quòd illa excellit est causa non cognitionis ut in probatione consequentiæ à priori est assumptũ, & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistẽs solũ intellectui diuino est cõnaturalis, ac p hoc supra cæteros est.

¶ *Num ex eo quòd cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis, seu quatur æquari cognoscens vel cognita, vel excedere, & quatum ualeat prima ratio.*

Circa tertiam consequentiam dubiũ occurrit. Scotus siquidẽ in quarto dist. 49. q. 11. & in quolibet. q. 14. ar. 1. cam impugnat. ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eã quo ad intellectũ nostrũ respectu sui naturalis obiecti: in quarto autẽ respectu essentiæ diuinæ, & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primo. conditionalis illa non sequitur ex præmissis. ergo. antecedẽs probatur: quia ex hoc quod cognitum est in cognoscẽte secundum modũ naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscenti: & similiter obiectũ cognitionis. Ex hoc autem nõ sequitur æqualitas intenta, scilicet q cognoscẽtis natura debet æquari obiecto uel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiã sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas: sicut inter motiuũ & mobile, & materiam & formam. Talis siquidem est proportio inter potentiam & obiectum. unde oculus videt & cœlum & terrã: & tamen nõ habet modum essendi similẽ cœlo & terræ, quem illud sit incorruptibile, & magis ad ꝓpositũ: idea lapidis non est similis lapidi in modo essendi.

¶ Secũdo, quia si illa cõditionalis esset uera: sequeretur quòd angelus inferior nõ cognosceret superiorẽ: quia modus essendi superioris excedit modũ inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur q intellectus creatus etiã illustratus lumine gloriæ, non posset uidere deum. probatur sequela: quia modus essendi dei excedit modum essendi totius huius scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶ Quarto, specialiter arguit cõtra eam ut applicatur ad intellectũ nostrũ & obiectũ in litera assignatũ: quia si ista cõditionalis est uera ex natura potentiæ cognoscitiuę, sequitur q beati nunquã uidebũt deũ, ꝓbatur sequela, quia nulla potentia potest eleuari supra suũ obiectũ adæquatũ. ubi enim non potest eleuari ad uidendũ phantasma, nec aliquis habitus aut uis superaddita potest eleuare potentiam supra suum obiectum, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius reſpicit obiectum ex se quàm habitus aduenias, ut patet.

¶ Vltimo addit, quòd arguit litera ex propositionibus non syllogisticis.

¶ Ad euidentiã horũ scire, quod in q. 14. latius dicetur: radicaliter initium cognitionis est, ex eo quòd natura aliqua est non solũ ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit uno tantũ modo, diuersi ordines cognoscentium surgũt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinem ipsarũ naturarum cognoscentiũ oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscẽs est cognitum. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd esse cognitũ modificatur secũdum modũ naturæ cognoscentis, & non ecõuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. uerbi gratia, anima humana est subsistẽs ultima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter sortitur quòd sint infimo modo intellecta ea, quę cognoscẽda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsum oportet esse cognitum deinceps: & hinc surgit, q ipsũ oportet habere cognita à phantasmatibus & consequenter q capacitas eius naturalis non excedat se ad hoc quòd sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia elongatioris est essentiæ, utpote ma teriam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionẽ, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: unde est hęc materialia & inferiora eminẽter, superiora autem participative. Et hæc est radix rationis facię in literaquæ sundãt supra hoc quòd cognitum est in cognoscente secũdum modũ naturæ cognoscentis: & q cognitio sit secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, q ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis q̃ sit natura cognita, q nõ poterit ex propriis uiribus ad uisionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo proprio sibi: qđ est non esse illud nisi diminuta quadam participatione: quæ ad uisionem non sufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notantibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione uniuersaliter, sed de uisione, id est, cognitione cõplete quidditatiua. Rursusque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundũ speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentiis non sunt obiecta adæquata exterisue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potẽtia quidditatiue penetrare, sed infra. ¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, q optime illa cõditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, ut expositũ est. Ex hoc enim q cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscẽti, manifeste sequitur, q natura cognoscẽs nõ potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitũ ab ea quidditatiue. Talis nanq; cognitio inferiores uires excedit. Nec est uerũ quod Scotus imponit literæ, scilicet q uelit æqualitatẽ seu similitudinẽ inter cognitũ & naturã cognoscitiuam

gnoscitiuã secũdum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit quòd inter cognitum & naturam cognoscituam secundum se exigitur non excessus ex parte cogniti, & ut dictum est: sermo est de non excessu in modo essendi generico & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde nõ oportet aliter ad obiecta respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plusquã genere: & tamẽ ola quidditatiue nouit. Quod autem de oculo respectu cœli affertur, puerile est quoniam cœlum ut uisibile non habet alium essendi modum quàm mixtum. utrunq; enim est singulare sententiæ &c. Corruptibile autem & incorruptibile sunt differẽtiæ accidentales uisibilis ut sic: quemadmodum & cæteræ subdifferentiæ accidunt uisibili, cum substantia sit per accidens uisibilis. unde uisus non uidet aliquod uisibile excedẽs ipsum in modo essendi: quod est instetum literæ.

¶ Ad secundã uerò obiectionẽ negatur sequela: quia Angeli non differunt inter se in modo essendi generice, sed omnes cõueniũt, ut in litera dicitur, in hoc q sunt formæ non in materia omnino.

¶ Ad tertiam similiter negatur sequela: quoniam excessus obiecti supra modum cognoscentiæ non assignatur in litera pro causa uisionis obiecti quãcunque, sed ex propriis uiribus cognoscentis. Argumẽtum autẽ supponit esse causam nõ uisionis absolute, & ideo peccat secundum non causam, ut causam.

¶ Ad quartam negatur quoque sequela: quoniam ut iam patet de obiecto non quocunque sed quidditatiue cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem quòd intellectus ex natura sua nõ potest quidditatiue cognoscere alius quid quàm sit natura animæ nostræ, cum quo tamen fiat quòd possit per gratiam elevari ad quidditatiue cognoscendum etiam Deum. non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscẽdum aliquid quidditatiue, quod est extra obiectum quidditatiue cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectũ hoc assignatum esset obiectum adæquatum extensiue, ut sonus respectu auditus. & ideo peccat. Iam enim dictum est, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ secundum proprias uires: & non de obiecto adæquato extensiue, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quibus litera procedit, etsi nõ sunt syllogisticę formaliter, sunt tamen uirtualiter, ut superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

Clement. *4 ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.*

IN titulo intellectus creatus actu uel potentia indigeat, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam uisionem Dei.

¶ In corpore unica conclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad uisionem diuinam. probatur. Intellectus creatus uidens Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem. ergo augmẽto gratuito uirtutis intellectiuæ, ergo lumine creato. antecedens patet ex arte. secundo. consequentia prima probatur ex illa maxima, omne quod eleuatur ad aliquid excedẽs suam naturam oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam. declaratũr que in natura æris & ignis. secũda autem consequentia probatur: quia naturalis uirtus intellectus creati nõ sufficit ad uidendum Dei essentiam. tertia uero probatur: quia augmentatio intellectiuę uis illuminatio uocatur, quòd declaratur: quia ipsum intelligibile ut sic, dicitur lumẽ uel lux. Et cõfirmatur autoritate Apocalypsis 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd est facere Deiformes: probatúrque autoritate primæ Iohan. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

Annot. ¶ Circa istam maximam, nota quòd aliquid esse supra naturam alicuius cõtingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialem naturæ alterius: ut ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius: ut lumen respectu aëris: quãuis aër sit subsistantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secũdo modo. Et propterea supernaturale simpliciter. si primo modo sumitur, deus tantum est. secundo autẽ modo charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiue quàm passiue: actiue quidem quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiue uero: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

¶ *Num, & quomodo omne, quod eleuatur ad aliquid suam naturã excedens, egeat dispositione excedente suam naturam.*

Quæstio. Circa primæ consequentiæ probationem dubium est. Primo, quia si illa maxima est uera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus: & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quędam forma. ergo oportet ipsam antecedi ab alia dispositione supernaturali: & iterum illã ab alia eadem ratione: & sic deinceps. Secundo oritur dubium: quia dato quòd illa maxima sit uera, non tener tamen nisi in uere formis & materiis. Modo essentia diuina non est uere forma intellectus creati uidentis ipsam, cũ non det formaliter illi esse. undique ergo ratio ruere uidetur.

¶ Ad primũ horũ breuiter dicit cũ S. Tho. ubi ꝺ illa ꝓpositio est uerissima de forma, quæ est ut terminus generationis: non autem de illa, quæ est ut uia ad terminum. ut demus enim in naturalibus q̃ est eadẽ ratio ut materia dispositur ꝓ forma substãtiali terminante generationẽ: & pro accidentalibus præuiis ad illam, ut patet de aqua, igne & calore: & propterea non sequitur, peccatus in infinitũ, sed est status in forma, quæ sit habet ut dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionẽ, sicut formę oportet esse dispositionem. Ad secundũ autẽ dicitur per interemptionem: essentia nanque diuina est uere forma intelligibilis, & nõ naturalis: & ideo non oportet quòd det formaliter esse, sed quòd det formaliter intelligere: speciei nanq; intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. Nec solũ est essentia diuina est uere forma in esse intelligibili intellectus creati uidentis ipsum, sed etiã est forma ut ultimus generationis terminus. Nõ enim est ut forma intelligibilis in habitu sed in actu, cũ qua intelligere nõ ponit in nu merũ licet nec esse ponit in numerũ cũ forma cuius est. Nõ enim sunt duo termini generatiõis formæ & eius esse sed unus. cõst quippe cursu, ꝓportionaliter currit esse intelligibile. In 4. dist. 49. quæst. 11. Annota.

¶ Circa ꝓportionẽ secũdę cõsequẽtię. aduerte, q̃ litera simul duo facit: dũ & cõsequẽtiã, ꝓbat: & quasi aliud mediũ ad cõclusionẽ innuit, ꝓbat quidẽ fabimelligere, q̃ essentiã diuinã esse formã intellectus. & uidere deũ ide̊ sunt. Ac ꝛ hoc dispositio eleuãs ad diuinã essentiã est id qđ eleuat ad uidendũ. Et cõsequẽter, cũ intellectus creatus sit insufficiẽs ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmẽtatio uirtutis intellectiuæ reddẽs ipsum sufficiẽtẽ ad uidẽdũ. Aliud quodãmodo innuit mediũ pro quãto augmẽtum hoc ad duo poni insinuatur: & ad dispositionẽ dum intellectum: pro tam excellẽta forma intelligibiliẽ & ad uires prębendum eidem, ut possit elicere actum uisionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad uidendum, & augmẽto uirtutis intellectiuæ fit mẽtio. Annot.

¶ Circa terminos consequẽtis nota primo ly augmẽtũ ex 3. cõtra. gen. ca. 51. ꝙ dupliciter põt uirtus agẽtis augeri. Vno modo ꝓ simplicẽ intẽsionẽ, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo ꝓ alterius formæ appositionẽ, sicut uirtus aëris augetur ꝓ superadditũ lumẽ. In proposito est termo de augmẽto secũdo modo, & nõ primo. Quoniã prima augmẽtatio nõ dat nisi operationẽ eiusdẽ rationis, ꝓfectiorẽ tamẽ: secũda autẽ elevat ad operationẽ alterius ꝓfectiꝰ & generis & ordinis quãdoq; ut patet. Secũdo ly gratuitũ. Cũ enim quęstio sit de intellectu creato q̃ creabili, oportet ꝙ augmẽto opus esse, augmẽti ipsum esse supra naturã oĩs intellectus tã creati q̃ creabilis. Ac ꝓ hoc extra totũ ordinẽ cõnaturalitatis, & cõsequẽter ꝙ sit de ordine gratuitorũ nõ ex modo cõsequendi tantum, ut uita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, ut charitas.

¶ *Nũ creatus intellectus ad diuinã essentiã uidendam egeat lumine gloriæ.*

CONTRA hãc cõclusionẽ multi arguũt. imprimis Sco. in 3. di. 14. q. 1. & in 4. di. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primo, obiectũ ex se lux intelligibilis, sufficiẽter potẽs mouere intellectũ ad sui uisionem nõ eget lumine cogẽte sibi ad causandũ uisionẽ. Deus est huiusmodi. ergo. Secũdo, lumẽ gloriæ ponit ut formã, quia intellectus fiat & sit sufficiẽs ad uidẽdũ deũ. ergo per aliquã formã creatã possibile esset naturaliter uidere deũ, ꝓbatur sequela: quia sicut ęgeus miraculose illuminatus naturaliter uidet ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter uidet deũ. Lumẽ enim gloriæ sicut quælibet perfectio ponita in intellectu, perficit intellectũ naturaliter, quãuis supernaturaliter ponatur. Tertio, quia quicquid põt deus mediãte causa effectiua, secunda potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur ut efficiat uisionem. ergo. Quarto, quia magis uidetur necessarium ponere speciem intelligibilem dei quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur: ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, ut memoria est: illud autem perficit in actu secundo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso, ut ex dictis patet.

¶ Durãdus deinde dupliciter arguit. Primo lumẽ glorię ponitur propter excellentiam obiecti super intellectũ creatũ. ut patet in litera huius articuli. ergo frustra. ꝓbatur cõsequẽtia: quia obiectũ in infinitũ excedit nõ solũ intellectũ creatũ secũdũ se, sed etiã cũ tali lumine. Et cõsequẽter lumẽ tale nõ reddit intellectũ de improportionato ꝓportionatũ. Secũdo, quia quicquid sit, frater Thomas in 4. di. 49. tenet ꝙ uisio dei põt cõmunicari huiusmodi in solis dispositionibus unę. ergo nõ exigitur lumẽ gloriæ, qđ est, ꝓpria dispositio patrię. Multa alia recitãtur apud Capreolũ. di. 49. q. 4. argumẽta: quæ cõtrà omitto. aut enim supponunt intellectũ pure passiue cõcurrere ad uisionem dei: aut quia ex his facile soluuntur: uel à suis autoribus soluta sunt. ¶ Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti

Universidad de Deusto
Biblioteca

obiectis sed ex parte intellectus creati. unde cõsideratis utrisque negatur malor.

¶ Ad secundum dicendũ quòd hic est seruandum illud sententiã rene, sed lingua cõsuebat simpliciter quidem nullum inconueniens esse cõcedere, quòd per aliquã formam creatam non tamen ut speciem, intellectus creatus naturaliter uidet Deum. Quemlibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principium proprij actus.

Habens enim charitatem ut sic, naturaliter diligit Deum meritorie &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium, quam existens in habitu naturali ad actum naturalem. est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari quorum habitus habemus: siue naturales, siue supernaturales. Verũtamen ne error occasio sumatur, distinguẽdum est, quòd uidere Deum naturaliter per aliquam formã creatam potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu connaturalem, alio modo per formã creatam supernaturalem, & non solũ supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac relucatum, secundo uerò modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ, illuminatus quidẽ illo, naturaliter uidet Deũ: adeo ut impossibile sit non uidere illum, flante lumine. Vnde patet, q̃ non est simile de cæco illuminato & de intellectu illuminato: quia ibi uisus data est naturalis, licet supernaturaliter datus: uerò uisus data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertium negatur argumentum. est enim sophistica figuræ dictionis, mutatur siquidẽ qd in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rem absolute, sed significat actum in ordine ad agẽs creatũ. & sic est simile sicut si arguerẽt. Deus potuit actũ memoriã mediante uolũtate et claritate Petri. ergo põt ponere illũ sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens, nec probatio aliquid valet: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitanti: quę consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in clementina, ad nostrum, de hæres. expresse errores damnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad uidendũ deum, ubi cernis ecclesiam amplexam S. Tho. doctrinam determinasse non solum indigentiam luminis, sed confirmasse, scilicet ut eleuetur anima ad talẽ uisionẽ, ut in littera dicit.

¶ Ad primũ Durandi, concesso antecedente negatur sequela. Ad probationem dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: ponit enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit uno modo ut adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo: ut excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifeste patet probationem non procedere. Quod si fiat uis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus. Iam habita est responsio in littera. in articulo primo in responsione ad ultimum declarando, quomodo intelligitur proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Durãdus noluit intelligere illa sin. Tho. uerba. q. secũda. art. 7. Lumẽ siquidẽ glorię potest dupliciter haberi. Vno modo per modum habitus. alio modo per modum habitus. Primo modo nõ ponit hominẽ extra ullam. Secũdo modo est propria partię dispositio, & ideo quum in solis dispositionibus ut dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra ullam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens uera S. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ue. q. 10. artic. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eisdem q. de ue. q. 11. arti. primo. & q. uigesima. artic. secũdo, sic exponit. & similiter in secunda secundæ. q. 183. ar. 3. quare indubie sic tenendum est.

Annota. ¶ In responsione ad tertiũ quoniã subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam subsistantiam. esse connaturale est oriri seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, ut ex secundo physico. patet. & in motu elementorũ apparet. Fieri uero cõnaturale est fieri q̃ id, quod non fluit ex principiis alicuius, fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam. sic enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit effici possint principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprii connaturalis ad naturam à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm uis ut propria dispositio unitiua diuinæ essentiæ, ut formæ intelligibilis atque factiua uisionis diuinę. Ad hęc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habens dictã essentiam ut formã intelligibilem, & similiter uidere deũ sibi deo est connaturale. ergo lumen gloriæ sibi deo diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur diuinam essentiam & lumen gloriæ esse eiusdẽ ordinis eo modo, quo dispositio ultima & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem, quia scilicet cuilibet naturale est unũ & reliquum: & cui nõ unum neutrum: propterea in littera dicitur, quòd lumen gloriæ non poterit esse cõnaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolo. primi senten. uolentis quòd naturale & supernaturale nõ distinguãt res, sed habitudines ad causas ultimas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti: & si qua sunt alia supernaturalia entia, non solum quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nil creatum facere aut fabilibile cõnaturalia esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalia, imo diuini ordinis. Et si contra hoc obiciatur, de distantia infinita inter deũ & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium deo, non tamen per participationẽ, de quo ramen loquimur. facile responderi potest: quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & deum sunt infiniti medii gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam subsistantialem est maxima distantia: & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem: & illæ non: quamuis illæ magis conueniant in natura: quia tertę sunt eiusdem speciei, ut sortes & Plato &c. Maior ergo uel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur ut secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo uisionis diuinæ essentiæ soli deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Citra summum uero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam ut formam intelligibilem soli deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatum non tamen connaturale sit alteri. Sicut si lux acceptatur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantũm, sed in summo incommunicabiliter. Citra summum uero communicabilis: non ita ut sit connaturale. aliis: quia non ut fluat ab illis (si extra ponamus extraneæ naturæ à solis natura) sed ut sit eorum ex diffusione à luce solari.

¶ SED CONTRA est, quòd uita æterna in uisione dei consistit: secundum illud Ioan. 17. Hæc est uita æterna &c. Ergo si omnes æqualiter dei essentiam uident in uita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus. 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶ Cum uidentium diuinam essentiam unus alio maiori gloriæ lumine illustretur, perfectius etiã unus alio ipsam uidebit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd uidentium deum per essentiam unus alio perfectius eum uidebit. Quod quidem nõ erit per aliquam dei similitudinem perfectiorem in uno quàm in alio: cum illa uisio nõ sit futura per aliquam similitudinem, ut ostẽsum est. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus unius habebit maiorẽ uirtutem seu facultatem ad uidendum deum quàm alterius. Facultas autem uidendi deum non competit intellectui creato secundum suã naturam, sed per lumen gloriæ: quod intellectum in quadam deiformitate constituit, ut ex superioribus patet. ¶ Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius deum uidebit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem apeum & paratũ ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius deum uidebit & beatior erit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cum dicitur, uidebimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum uisionis ex parte rei uisę: ut sit sensus: uidebimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius uidebimus quod est eius essentia. Non autem determinat modum uisionis ex parte uidentis: ut sit sensus, quòd ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in deo perfectus modus essendi.

¶ Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cũ enim dicitur quòd rem unã unus alio melius non intelligit, hoc habet ueritatem si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicũq̃ intelligit rem esse aliter quàm est, non uere intelligit: nõ autem si referatur ad modũ intelligendi: quia intelligere unius est perfectius quàm intelligere alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas uidendi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatiõe obiecti per differẽtes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidẽ naturalem, sed gloriosam, ut dictum est.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum uidentes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, ipsum cõprehendãt. Dicit enim apostolus Phi. 3. Sequor autẽ si quo modo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro nõ quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadẽ ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite ut comprehendatis.

¶ Præterea, Vt dicit Augustinus in lib. de uidendo Deum ad Paulinam: illud comprehenditur quòd ita totum uidetur, ut nihil eius lateat uidentem: sed si Deus per essentiam uidetur, totus uidetur, & nihil eius latet uidentem: cũ Deus sit simplex: ergo à quocunq̃ uidetur per essentiam, comprehenditur.

¶ Si dicatur quòd uidetur totus: sed non totaliter, contrà. Totaliter uel dicit modum uidentis. uel modum rei uisæ. Sed ille, qui uidet Deum per essentiam, uidet eum totaliter, si significetur modus rei uisæ: quia uidet eum sicuti est: ut dictum est. Similiter uidet eum totaliter, si significetur modus uidentis: quia tota uirtute sua intellectus Dei essentiam uidebit. Quilibet ergo uidens Deũ per essentiam, totaliter eum uidebit. Ergo eum comprehendet.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen gloriæ, quo perfusi diuinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quem quam creatum intellectum illam comprehendere, & ipsam cognoscere quantum cognoscibilis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cõprehendere deũ impossibile est cuicunq̃ intellectui creato: attingere uerò mẽte deũ qualitercunque magna est beatitudo, ut dicit Aug. ¶ Ad cuius euidentiam sciẽdum est, quòd illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur. perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quãtum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demõstrationis opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si uerò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus uel pluribus ita dicitur, non comprehẽdet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectũ modũ cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autẽ intellectus creatus pertingere potest ad illũ perfectũ modũ cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est. quod sic patet. Vniuersaliter enim sic cognoscibile est secundũ quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitũ, ut suprà ostẽsum est, infinite cognoscibilis est. Nullus autẽ intellectus creatus põt deũ infinite cognoscere. Intantũ enim intellectus creatus diuinã essentiam, perfectius uel minus pfecte cognoscit, inquantum maiori uel minori lumine gloriæ perfunditur. Cum igitur lumẽ gloriæ creatum in quocunque intellectu creato receptum non possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus deũ infinite cognoscat. Vnde impossibile est q̃ deum comprehendat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cõprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehendente. Et sic nullo modo deus comprehenditur nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus nullo finito meludi potest: ut aliquid finitum eũ infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secũdum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando iam tenet ipsum: comprehendere eum dicitur. Et sic deus comprehenditur à beatis, secundum illud Canti. 3. Tenui eum, nec dimittã. Et sic intelligũtur authoritates apostoli de cõprehẽsione. Et hoc modo cõprehẽsio est una de tribus dotibus animę, quę respõdet spei, sicut uisio fidei, & fruitio claritati. Non enim apud nos omne quod uidetur iam tenetur uel habetur: quia uidentur interdum distantia, uel quæ non sunt in potestate nostra. Neque iterum omnibus, quę habemus fruimur: uel quia nõ delectamur in eis: uel qa nõ sunt ultimus finis desideriũ nostrũ: desideriũ nostrũ impleant & quietent. Sed hæc tria habent beati in deo: quia & uident ipsum: & uidendo tenẽt sibi præsentẽ in potestate habentes semper eũ uidere: & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, quod non propter hoc deus incomprehensibilis dicitur quasi aliquid eius sit quod nõ uideatur: sed quia non ita perfecte uidetur sicut uisibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod nõ cognoscatur, nec subiectũ, nec prædicatum, nec cõpositio, sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug. diffiniendo comprehensionem dicit, quòd totum comprehenditur uidendo: quod ita uidetur ut nihil eius lateat uidentem: aut cuius fines circumspici uel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidẽ ita quòd totus modus obiecti nõ cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti nõ est modus cognoscẽtis. Qui igitur uidet deum per essentiam, uidet hoc in eo quod infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, ut scilicet ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum uidentes Deum per essentiam omnia in Deo uideant.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q̃ uidentes deum per essentiã omnia in deo uideãt. Dicit enim Greg. in 4. dial. Quid est quod nõ uideãt, qui uidentem omnia uident: sed deus est uidens omnia. Ergo qui uident deum, omnia uident.

¶ Item quicunq̃ uidet speculum, uidet ea, quę in speculo resplẽdent. Sed omnia quæcunque fiunt uel fieri possunt, in deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque uidet deum, uidet omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ Præterea, Qui intelligit id quod est maius, põt intelligere minima, ut dicitur. 1. de anima. Sed omnia, quæ deus facit uel facere põt, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicũq̃ intelligit deũ potest intelligere omnia, quæ deus facit uel facere potest.

¶ Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur uidendo deum non omnia sciat: nõ quietatur eius naturale desiderium. Et ita uidendo deum non erit beata: quod est inconuenientis. Videndo igitur deum omnia scit.

¶ SED CONTRA est: q̃ angeli uident deũ per essentiã & tamẽ nõ omnia sciũt. Inferiores enim angeli purgãtur à supe-

quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in ære melius uidemus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secundo etiã unus potest ex acutiore uisu, patet. Illæ namque identitatę uisibilis cum æqualitate speciei & uisiuæ uirtutis, impossibile est fingere unde melior fiat uisio. Distantia namque & medium &c. omnia ad speciei qualitatẽ spectant, litera ergo primã causam excludit sufficienter, ex hoc, quòd uisio illa nõ est futura per speciem: secundum autem implectitur.

¶ Quo ad tertium patebat conclusio sic. uidentium Deũ unus alio habet maiorem claritatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumẽ gloriæ. ergo maiorẽ facultatem ad uidendũ Deũ. ergo perfectius uidebit Deum quàm alius. Antecedẽs supponitur. prima consequentia nota est ex terminis cum secũdę & tertię. charitas enim ipsa est desiderium Dei. Desiderium autem constat præparationem magnam esse ad desiderati complexum: lumen uerò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionẽ ad Dei susceptionẽ, ut iam dictum est. Et propterea desiderij quantitati respõdere oportet: sicut dispositionẽ aptitudini & præparationi. quarta autẽ consequẽtia probatur: quia non natum, sed gloriæ lumẽ constituit intellectum in quadam dei formitate. Ex hoc namque q̃ diuinæ naturæ participes fimus, possimus ipsum uidere. Vltima autem patet.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore una conclusio respõsiua quæsito negatiue impossibile est cuicunque intellectui creato comprehendere Deũ. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicũq̃ intellectui creato infinite cognoscere deum. Ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibilis est. ergo im possibile est cõprehendere deum. Antecedens patet. prima cõsequentia probatur, ex eo quòd magis & minus uidere deum attenditur secũdũ maius & minus lumen gloriæ. & cõsequenter infinite uidere secũdũ infinitũ lumen gloriæ. secũda uero cõsequentia probatur: quia deus est infinite cognoscibilis quia est infinita tẽ entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione scibili. quæ si opinione teneatur nõ perfecte cognoscitur. quarta autẽ probatur ex diffinitione ipsius cõprehendere: quòd scilicet est perfecta cognitio.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum octauum, Annotanda.

IN titulo, by omnia distribuit pro omnibus rebus restrictionibus absolutis, & respectuis: realibus & rationis non solũ quæ sunt quocunq̃ modo, sed quæ nõ implicant contradictionẽ esse. id est, pro omnibus simplicitẽr by in deo intelligitur obiectiue ita q̃ in hoc obiecto q̃d est deus, uidetur omnia inclusa in eo quolibet.

¶ In corpore una conclusio respõsiua quæsito negatiue. Nullus intellectus creatus uidere potest in deo omnia, sed plura uel pauciora iuxta modũ uidendi deum. Probatur. quæcunq̃ uidentur in deo, uidẽtur secundum quod sunt in ipso. ergo uidẽtur ut effectus uirtualiter contẽti in causa. ergo plura uel pauciora, secundum quod perfectius uel minus pfecte uidetur deus. ergo nõ omnia nisi deus totaliter cõprehẽdatur. ergo à nullo intellectu creato uideri possunt. Antecedens probatur: quia deus est infinite cognoscibilis quia est infinita tẽ entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione scibili. quæ si opinione teneatur nõ perfecte cognoscitur. quarta autẽ probatur ex diffinitione ipsius cõprehendere: quòd scilicet est perfecta cognitio.

Cõment. 60 a

Annota. 70 c

Cõment. 43 a

62

4 dist. 49. q. 1. arti. 3. Et uers. q. art. 4. & 1. cõt. 6. ra. & 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antecedens patet, consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo ut in causa eminentissima, secunda uero probatur: quia quãto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures res in ea effectus uidentur. Et manifestatur hoc ex diuersè ex intellectum humanorum circa propositũ aliquod principiũ multarum conclusionũ, tertia ex secunda euidẽter sequitur, quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus poterit Deum comprehendere.

¶ *Num res sint in Deo sicut in causa rationum, & num ex eo quod res sunt in Deo sciri debeant in causa, sequatur eas in illo uideri ut in causa præcise, uel ut in speculo voluntario.*

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res ut in speculo uoluntario. Formatúrque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solũ ut in causa, sed ut in speculo uoluntario. ergo sophisma consequentis committitur, inferendo, ergo res in Deo uidentur præcise ut in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligitur in litera. Alioquin non inferret intentum, ut patet. Antecedens probatur & autoritate Augu. in lib. de uidendo Deũ. Deus est speculum uoluntarium: & si nihil uidetur, & si nõ nihil non uidetur. & ratione: quia Deus representat omnia distincte: ut speculum: & non indistincte tantũ ut causa. & propterea cum totus litere processus fundetur super hoc, quòd Deus representet non nisi ut causa indistincte, nuere uidetur.

¶ Ad euidentiam huius scito ex quæstio. de ue. quæstio. duodecima, articu. sexto, quòd res sunt in Deo proprie ut in causa. Metaphorice autem ut in speculo. Deus enim est uere & proprie causa, non & uere & proprie speculum, sed metaphorice. Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculum, quia non repræsentat impressa ab alio, ut speculi ratio habet, propter quam conditionem uerbo dei à patre procedenti speculum appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: utpote patris expressa imago. Constat autem ex Dion. & August. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica: propter illam conditionem: quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione uoluntariæ collationis luminis gloriæ: & tanti luminis. Et hoc respectu uisionis beatæ, respectu uerò nouarum reuelationum, deus non concurrit obiective, sed causaliter: & propterea omnino est uoluntarium: & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quòd uere peccat secundum fallaciam consequentis: ac si repræsentare distincte uno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, ut apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum: ut si dicamus, anima intellectiua repræsentat distincte formam corporeitatis, & formam mixti, & animam uegetatiuam, & animam sensitiuam. hæc enim non habent in natura intellectiuę animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per unum & idem natura animæ intellectiuæ omnibus respondent: ut similia non minus quàm si singulorum proprium similitudinis fundamentum haberet: ita enim repræsentat proprias conditiones cuiusque: ac si singulorum adęquata esset species. Et ratio est: quia excedere non impedit perfectionem repræsentandi: nihil enim minus species albi repræsentaret ipsum, si cum hoc per idem repræsentaret etiam nigrum. Peccat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex sensu metaphorico arguit. Secundo, quia supponit quòd distincte repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis: quod tam patet esse falsum: & in proposito falsissimum. Deus enim gloriosius non habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia unitissime præhabens: & ex perfectione tam eminente habet, quòd ita est proprium exemplar huius, & illius, id est, ita propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly precisè ut arguendo dicitur. & optima est: quia in Deo omnia alia à se nõ sunt nisi indistincte & unitissime: quod est esse uirtualiter in causa. Hæc enim est uere ueritas secundum theologiam & philosophiam, ut in quæstio. 14. S. Tho. dicet. Et bene notandum sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & aliis in eo existentibus aut nisi loquens: & in pueriles nugarésque loquacitates incides.

¶ *Num qui plures effectus primæ causæ uidet, perfectius primã causam cognoscat, sicut econuerso.*

Circa propositionẽ secũdæ cõsequentiæ dubiũ occurrit. Nam Scotus in 3. dist. 14. q. 2. dicit quòd hęc probatio cõmuner fallacia cõsequentis. Quomodo autem

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Greg. loquitur quãtum ad sufficientiã obiecti, scilicet dei, quòd quãtũ in se est sufficiens continet omnia & demõstrat. Non tamen sequitur quòd unusquisq; uidens deũ omnia cognoscat: quia non perfectè comprehendit ipsum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd uidẽs speculum non est necessarium, quòd omnia in speculo uideat nisi speculum usu suo comprehendat.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd licet maius sit uidere deum, quàm omnia alia: tamen maius est uidere sic deum, quòd omnia in eo cognoscãtur quàm uidere sic ipsum: quòd non omnia, sed pauciora uel plura cognoscantur in eo. Iam enim ostẽsum est, quod multitudo cognitorum in deo, cõsequitur modum uidendi ipsum uel magis perfectũ uel minus perfectum.

¶ Ad quartũ dicẽdum, quòd naturale desiderium rationalis creaturæ est ad sciẽdum omnia illa, quæ pertinent ad perfectionem intellectus, & hæc sunt species & genera rerum & rationes earum, quæ in deo uidebit quilibet uidens essentiam diuinam. Cognoscere autem alia singularia & cogitata & facta eorum, non est de perfectione intellectus creati: nec ad hoc eius naturale desiderium tendit: nec iterum cognoscere illa, quæ nondum sunt, sed fieri à deo possunt. Si tamen solus deus uideretur, qui est fons & principium totius esse & ueritatis, tra repleret naturale desiderium sciendi, quòd nihil aliud quærereretur: & beatus esset. unde dicit Augusti. confes. Infelix homo qui scit omnia illa, & scilicet creaturas: te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiã si illa nesciat. Qui uero te & illa nouit, non propter illa beatior est, sed propter te solum beatus.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrum ea, quæ uidentur in Deo à uidentibus diuinam essentiã, per aliquas similitudines uideantur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ uidẽtur in Deo à uidentibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines uideantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu & uisus in actu uisibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, ut pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus uidentis Deũ per essentiã intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quòd earũ similitudinibus informetur.

in cognoscendo actu propter imperfectionem cognitionis: & non ex natura illius principii. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscẽdo, negatur sequela. ergo ipsum non auctũ eius cognitione erit principium cognoscendi unam aliam. & si quæratur: quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima uisio principij: & ad alią nõ. Respondet San. Tho. in quæstionibus de ue. q. 10. art. 4. ad duodecimũ, quòd uisa causa, in promptu est unde aliquas conclusiones in aut ex ea percipiamur: quia sunt manifestius in ea, non sic autem est de omnibus: ut multi sunt intentiones effectus: ut experientia testatur.

¶ Ad primam autem aliorum obiectionem dicitur, quòd imò est similis continentia: quoniã principium demonstrationis inquãtum habet ratiõ actiuã respectu cõclusionum. cõtinet eas in actu: & consequenter non confunditur. sed distincte ex parte contentorum: in suo tamen ordine. Commune est enim omni causæ actiuę continere effectus in actu formaliter uel eminenter.

¶ Ad secundum autem dicitur quòd licet multum referat cognosci ex alio: & cognosci in alio, & per discursum & sine discursu &c. Quo ad notitiam tamen pluralitatis effectuum: propter causam notamus quòd ly propter denotat causam sufficientẽ: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera utriusq; meminit & cognitionis in alio: quasi per totam, & cognitionis ex alio in manifestantone adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & non solum ex principio: ut patet in termino scientię ubi resolutio conclusionibus in principus uidentur omnia. Et si quis in principio uiso, plures uidere incipit conclusiones, ille proculdubio absq; omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanę naturę est: quoniam illius est intelligere: nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plu ra prouenit ex maiori cognitione principij: dignum habemus, quòd cognoscere plura in causa: non uisi ex maiori causę cognitione procedit: quia si de quo minus uidetur & inest: ergo de quo magis. non ergo adductum est principium demonstrationum, ut simile causæ in cognitionis modo respectu conclusionum &c. sed ut signum à posteriori, quare taceant mordaces.

¶ *Num si omnia in Deo uiderentur ab ipsum uidentibus propter hoc comprehenderetur.*

Quæstio. Circa tertium consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe cõtra cõsequentiam sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem, ergo non iuxta comprehendere Deum, quòd stat inuisibili. consequentia nota. & antecedens probatur. cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter. & habendo cognitionem infinitã extensiue, & habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intentionem attenditur per se loquendo: ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare, quod est comprehendere. habet igitur uisio omnium in Deo latitudinem. Et confirmatur. omnia alia à Deo si ponerentur, non adęquarent in essendo. Dei infinitum esse. ergo si omnia ponuntur cognosci non adęquant eius cognoscibilitatem. ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶ Scotus quoque ubi suprà, dupliciter contrà hoc arguit. Primo sic. si a. infinit b. & eordẽ quodamodo quòd b. sit tota ratio: quare inest c. si uidens b. non comprehendit a. ergo multo minus uidens c. comprehendit a. Exemplum de fabricato & de duabus passionibus, quarum una inest mediante alia: si uidens fabricato & de duabus passionibus, quarum una inest mediante alia: si uidens primam non comprehendit subiectum, ergo nec uidens secundam. Sed Deo infinitas intensiua: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est ratio quare in eo sunt omnia. & ad uidere infinitatem intensiuam, nõ sequitur comprehensio. Detur patet. ergo nec ad uidere omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens unum effectum in uerbo non comprehendit filium effectumnec uerbum ut est illius causa, ergo quotcunq; effectus cognoscat, non comprehendet ullum eorum nec uerbum ut est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd uidere omnia est non solum uidere quot, sed quantum potest diuina uirtus: quoniam ibi est non solum extensio secundũ numerum, sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum potest quocunq; facto facere aliud, sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. unde, quãuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tamen conditionalis est uera, quòd si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentiæ: & similiter si cognoscerẽtur, cognosceretur adæquatus effectus eiusdẽ. Constat autem quòd cognitus adæquato effectu alicuius uirtutis ipsam uirtutẽ comprehendere facile est. Quòd si hic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa præsupponit cõprehensionem ipsius causę. Quoniam tanta præsupponitur cognitio quanta est uis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, uniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem præhabitis. Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumpti aut supponit unum falsum, quòd possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum potest. hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. Primo negando consequentiam ultimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. uno modo quòd æqualis sit entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquatur. Alio modo quòd cognoscibilitas Dei seu diuine uirtutis, ut sic, non esset maioris cognoscibilitatis quàm eius quã representarent omnia: sicut dicimus quòd intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuę, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo, sed secundo: & hoc modo omnia adæquarent diuinum esse, & diuinam cognoscibilitatem. Verum ut dictum est contradictionem implicat omnia fieri siue in esse siue in cognosci: semper enim quocunq; facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunq; reuelato potest aliud reuelare. inex hauribilis quippe est diuinus uirtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur quòd maior est uera seruato eodem modo essendi in, non autẽ uariato. In his cũ quæ formaliter alicui insunt ordine quodã &c. propositio illa est uera. & propterea tenet in exemplo adducto. In his autẽ, quorũ primũ fert formaliter & secundum cãliter uera nõ est. Quoniã sicut à priori ubi causæ infert uisionẽ formaliter existentium in ea, non autem omnium contentorum uirtualiter in illa: quoniam illa manifestè in ea apparent, hæc autem latẽt in uirtute ita econuerso, ubi omnium uirtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ: ubi autem formaliter inexistentium infert uisionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium. ista uerò manifestorum in causa. Et propterea quando h. infert formaliter a. causę: & c. inest uirtualiter, tũc quòd ubi bene inferat comprehensionem a. & tamen ubi c. inferet illã. Sic autem est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter, omnia autem sunt in eo non formaliter, sed uirtualiter. Et consequẽter illa patet ubi Deo: & econtra. illa autem quæ latenter insunt iuxta modum uisionis Dei uidentur. Et propterea ubi eorum omnium in causa, utpote de ordine occultorum præsupponit comprehensionem eius: non autem ubi finitatis. Variato igitur modo essendi in, falsa est illa maior, hic autem constat uariatio ergo.

¶ Ad secundum eiusdem dicitur, quòd comprehendere aliquem effectum, potest intelligi dupliciter. Vno modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiã possibilia per potentiam in eo existentia. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quòd uidens lapidem in uerbo non comprehendat ipsum. Dico enim quòd anima Christi uidet in uerbo omnem creaturam. & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatum primo modo. Et eadem ratione comprehendit uerbum ut est illius ut sic causa. Cuius signum est, quòd ad comprehendendum hoc non exigitur quòd perfectius uideat uerbum: nec hoc est comprehendere Deum nisi secundum quid, quod non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo: sic negatur ultima consequentia: quoniam aliquis, & aliquot effectus quodcunque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea non est idem iudicium de uno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadæquato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inæqualem effectum in causa quamuis non præexigat comprehensionem illius, cognoscere tamen æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes in Capreolo in tertio distinctio. decimaquarta quæstione secunda. Et in quarto distinctio. quadragesimanona quæstio. sexta, unde ibi: hæc enim loco huic opportuna uisa sunt.

4 ¶ Super Quæstionem duodecimæ Artis culum unum.

Annota. Titulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

Cõmen. ¶ In corpore una conclusio respondua quæstio negatiue. Videntes Deum non uident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum unitam. Probatur, unumquodque tic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci, scilicet per similitudinem sui, & per similitudinem similis. ergo in se & in alio: ergo alia uideri in Deo est uideri non per proprias similitudines, sed secundum similitudines suas in Deo: ergo uisa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui unitam uidetur. Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunque uni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifeste sequitur alterum membrum, quòd poterat uerꝰ in dubium. Secunda uerò consequentia probatur per locum à conuertibilibus: cognosci namque per sui speciem est in seipso ut obiecto cognosci, & econuerso, & similiter cognosci per alterius speciem est in alio obiecto cognosci, tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res uideri in Deo est uideri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quòd ad secundam partem tenet ex anté determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex ut præsentis discursus debuiler concludi, ergo uisa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei uidentur. Illarum tamen est per ipsam essentiam diuinam intellectui unitam uidentur. Tenet namque ipsa non solum locum obiecti in quo alia uidentur, sed supplet etiam uices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio distinctione decimaquarta, quæstione secunda, & in quarto distinctione quadragesimanona quæstione sexta, quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ à uespertina: de quibus ut sic inferius erit tractandum.

Titulus

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

Coment. TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ uidentur in uerbo non successiue, sed simul uidentur. Probatur, omnia uta in uerbo uidentur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinã. ergo simul. Antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur. Ratio quare nõ possumus simul multa intelligere est pluralitas specierũ: ergo ubi non est pluralitas specierum, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptũ probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic. intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu cõpleto informari, ut patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul & tamen eadem per speciẽ totius simul intelligimus in toto. Cum unitate ergo speciei fiat multa intelligere simultnẽ autem cum pluralitate.

Annota. ¶ Aduerte hic primo quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit uerũ quòd pluralitas impediat. An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierũ sit sermo. An de aliquia, quæ scilicet nõ ordinentur ad unum &c. Verũ quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur, ideo differuntur. Aduerte secũdo quòd ex hac ratione non habetur quoportet omnia p una speciẽ representata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus, ex quo nullũ adest impedimentum. Et quia in uisione uerbi omne bonum possibile pon. de facto debet: quoniam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potentiæ: ut dicitur nono Meta. ideo in littera declarata possibilitate cõclusum est, quòd de facto omnia simul uidentur.

Annota. ¶ *Num anima simul uel successiue omnia ualeat in uerbo.*

CContra conclusionẽ huius litteræ Scotus in tertia distinctio. decimaquarta quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in uerbo, sed successiue ad quodcunque se uoluerit conuerti, uidetur. Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul eis minus perfecta. ergo impossibile uidetur potentiam finitam perfectã attentione uidere infinita simul. Secundo sic. si actualiter uideret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ, quòd uideatur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi uideat in uerbo infinita. ut etiam argumenta supponunt: & est uerum. Facile responderi potest quòd attentio circa plura ut plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura ut unum intellectum. Quæcunque autem unica specie intelliguntur, ut unum intelligibile obiectuntur. Vna enim species unum intelligibile per se essence est multa nisi ut unum tunc. Et propterea uidere siue plura, siue infinita in uno non minuit attentionẽ circa singula in illo: quoniã non ponunt in numerũ, nec inter se nec cũ illo ut ussa in eo. Ex hoc bene nota. Vnde uana est ista alia causa ficta à Scoto ad impediendũ multa simul intelligere. Diminutio siquidẽ attentionis ex diuersitate specierũ causatur. cũ unitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundũ uerõ & potest negari consequentia. uidere enim finita aut infinita in Deo nõ specificatur aut per se modificatur sicut quæstificat uisionẽ Dei. Sed eius causa, scilicet perfectius uel imperfectius uidere Deum. Nec ualet. uidet adeò perfecte ut uideat infinita. ergo uider infinite: quoniam uisio tam nitis unius ordinis: restat infinita alterius ordinis: & uisio istius restat alia. Et ut patuit nunquã omnia uideri possunt. Et potest negari destructio cõsequentis. Anima quippe Christi ut habet uidendũ est excedit in infinitum omnes alias animas & Angelos: non sicut infinitũ excedit finitum: quia & eam anima Christi finitum habet gloriã lumẽ, sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitũ inferiora crescerent, nunquam adæquarent rem superioris ordinis: ut patet inductiue. Christus enim est caput supper omnem ecclesiam triumphantem &c.

¶ *Num ualeat similitudo illa: sicut impossibile est corpus simul pluribus figuris figurari, ita intellectum plus ribus simul speciebus ad intelligendum informari.*

CIrca istam similitudinem in littera potest scilicet: sicut corpus nõ potest simul formari diuersis figuris &c. Dubium occurrit: Scotus namque in primo. distinct. 3. q. prima tertiæ partis illius distinctionis. in responsione ad tertiũ argumentũ, reprehendit Algazelem autorem huius similitudinis dicit q nihil ualet propter duo. Primo qa hic tollitur id quod thi est ratio ipossibilitatis. probatur. quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: ut patet nono metaphysicæ. Secũdo quia species intelligibiles non sunt figuræ. sed formæ simplices secundũ cõmentatorẽ sexto metaphysicæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, cum Sancto Thoma in prima secundæ quæst. 1. arti. 1. Ad ultimum. quòd ratio similitudinis consistit in hoc, quòd est terminare. sicut enim figura est terminatio corpotis, sic species intelligibilis non in hoc consistitu, sed in actu est terminatiua. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam ut causam. non enim causa impossibilitatis figurarũ est oppositio propriè dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono metaphysi. non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt ut figuræ quo ad multa: puta extensionem, limitationem &c. sunt tamen ut figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id, cuius sunt. & hoc stat cum simplicitate formarum. ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectuale.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum undecimum.*

IN titulo possit absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in hac uita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum aliquis in hac uita possit uidere Deum per essentiam.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquis in hac uita possit Deum per essentiam uidere. Dicit enim Iacob Gene. 32. Vidi Deum facie ad faciem et anima mea saluata est. Sed uidere facie ad faciem, est uidere per essentiam, ut patet per illud quod dicitur 1. Corin. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac uita per essentiam uideri potest.

¶ Præterea. Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras uidet Deum. Sed hoc uidere est Deum per essentiam uidere. Ergo aliquis in statu huius uitæ potest Deum per essentiam uidere.

¶ Præterea, illud, in quo alia omnia cognoscimus & per quod de aliis iudicamus est nobis secundum se notum. Sed omnia etiã nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim Augusti. duodecimo confes. Si ambo uidemus uerum esse quod dicis: & ambo uidemus uerum esse quod dico, ubi quæso illud uidemus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsã, quæ suprà mentes nostras est incõmutabili ueritate. Idem etiam in libro de uera religione dicit, quòd secundum ueritatẽ diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de tri. dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundũ rationes incorporales & sempiternas. Quæ nisi suprà mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac uita ipsum Deum uidemus.

¶ Præterea. Secundum Augu. duodecimo super Gene. ad literam, Visione intellectuali uidentur ea, quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed uisio intellectualis est de rebus intelligibilibus, nõ per aliquas similitudines, sed per suas essentias, ut ipse ibidem dicit. Ergo, cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam uidetur à nobis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exod. 33. Non uidebit me homo & uiuet. glo. Quandiu hic mortaliter uiuitur, uideri per quasdam imagines deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest Deus ab homine puro in hac mortali uita per essentiam uideri.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab homine puro Deus uideri per essentiam non potest, nisi ab hac uita mortali separetur. Cuius ratio est, quia, sicut suprà dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturę rei cognoscentis. Anima autem nostra quandiu in hac uita uiuimus, habet esse in materia corporali. unde naturaliter non cognoscit aliqua nisi quæ habent formam in materia uel quæ per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim suprà, quòd cognitio Dei per quamcunque similitudinem creatam non est uisio essentiæ ipsius. Vnde impossibile est animæ hominis secundum hanc uitam uiuentis essentiam Dei uidere. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. Vnde in somnis & alienationibus à sensibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur usque ad supremum intelligibilium, quod est essentia diuina, esse non potest quandiu hac mortali uita utitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Dionysium quarto capite cœlesti. hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum uidisse inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ uel sensibiles uel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, uidi Deum facie ad faciem: referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetię eminentiam pertinet, ut uideatur persona Dei loquentis, uel loquens Deus, licet imaginaria uisione, ut infrà patebit, cum de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis suprà communem statum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus miraculosè aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne uiuentium, sed non sensibus carnis utentium usque ad uisionem suæ essentiæ eleuauit, ut dicit Augustinus duodecimo super Gene. ad literam. & in libro de uidendo Deum, de Moyse, qui fuit magister Iudęorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo uidere, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est diuini luminis, sicut etiam omnia sensibilia dicimus uidere & iudicare in Sole, id est, per lumen solis. Vnde dicit Augustinus primo soliloquiorum. Disciplinarum spectamina uideri non possunt: nisi aliquo uelut suo sole illustrentur, uidelicet Deo. Sicut ergo ad uidendum aliquid sensibiliter non est necesse quòd uideatur substantia solis, ita ad uidendum aliquid intelligibiliter non est necessarium quòd uideatur essentia Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quòd uisio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita cognoscere possimus.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd per naturalem rationem Deum in hac uita cognoscere non possimus. Dicit enim Boe. in lib. de consio. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est simplex forma, ut suprà ostensum est. Ergo ad eius cognitionem per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

Coment. ¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue. Deus non potest uideri per essentiam ab homine puro in hac uita mortali. Vbi nota, duos terminos, ly puro, propter Christum, qui simul erat uiator & comprehensor. ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem: in quo corpus non impediet uisionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo à priori, modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali uidere Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet, quia hoc cognoscere quidã modus cognoscendi est, præcipue respectu superiorum. Secunda autem probatur, quia per nullam speciem aut naturam creatam potest uideri Deus. Secundò probatur à signo: quanto magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior, ergo eleuatio ad supremum intelligibilium quod est diuina essentia, exigit separationẽ ab hac uita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somnis & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiuntur & præuisiones futurorũ.

¶ *Num in somnis & alienationibus à sensibus corporis diuinæ reuelationes magis fiant.*

COntra signum allatum in littera inuenit Scotus in quarto, distinctio. quadragesimaquinta. quæstio. secũda, contra communem dicitur. Primo: quia tunc quanto somnus esset profundior, tanto magis talia uiderentur. hoc est falsum. ergo. cõsequentia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundo quia manis miraculum uidetur, quòd in somno reuelatur ueritas quam in uigilia, intellecta non nimis circa sensibilia intento: quoniam naturale est in uigilia habere usum rationis, non autem in somno. Contra alienationes uerò inuenit ipse fundamentum uidetur sumptũ ex fictionibus Mahumeti, q dicitur epileptica fuisse & ad experiendam misse etiam sum dicebat oportere se cadere. Aristotiles loquente sibi &c. inde Auicenna tenuerit eam in metaphysica, dicunt hæc de alienationibus.

¶ Ad euidentiam horũ sciendum primo ex Sancto Thoma in quæstione de unionis. quæstio. duodecima. articulo nono. & secunda secundæ quæst. 175. articul. primo. Ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus conferre quo ad iudicium uerò non, quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfecte nequimus nisi facta resolutione, in consentem sensibilibus, ut dicitur tertio cœli. & sexto ethicorum. Vnde litera semper utitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundo: quòd cum sermones intelligendi sint sub infra genus, de quo est sermo. & hic sit sermo de nostro intellectu. & consequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentem fantasmata speculari manifeste sequitur, ut hic non sit sermo de quali aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infrà tantũdem intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur: quoniam patet quòd prima sequela nihil ualet: quia somnus profundior abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maximum miraculum iudicii ueritatis in somnio, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicii, undecunque ueritatis enim infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis fantasia circa spiritualia occupatur minus trãdo intellectui tanto intelligibilia superiorum est capacior: utpote uicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholici & alij omnino expertes sunt superiorum: quia scilicet adeò turbatam habent fantasiam ut intellectus in actu habere nequeat: licut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicunt uera, alij pauca, secundum quod plus aut minus imperdiuntur interiores uires. Et secundum quod melius habent dispositionẽ fantasmata, & secundum alterata fantasmata in tur quàm in illis &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, ut hic dicere non est ueritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex facra scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & experientia dictum est: quamuis nõ desint philosophorum autoritates in de somno & uigilia. Sacra autem scriptura plena est uisionibus in somnis: imõ Numeri duodecimo Deus locuturũ se prophetis in somnis promittit. Et Iosue secundo dicitur inter effectus spiritualiũ, somnia somniabunt &c. Augusti. quoque duodecimo super Genesim ad literam inquit: animæ humanæ secundũ q à sensibus abstrahit conuenit futura prænoscere, Gre. quoque in quarto dial. hoc idem docet. Quòd autem dicitur hoc contingere animę, uel ex natura superiorũ. Tangat ergo præsumptuosa hęc nox: Christianissima doctrina hæc est, & philosophica simul.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.*

IN titulo cognoscere non dicit uidere, ut superius, sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat. Per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue cum modificatione. Conclusio est. Possumus in hac uita per rationē naturalē cognoscere Deum secundum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur, naturalis nostra cognitio oritur à sensu, ergo tantum se extendit quantū sensibilia manifestata mouent: ergo extenditur nō ad uisionē Dei, sed ad cognitionē eius secundū quòd prima omnium causa excellentissima. Antecedēs cum prima consequentia patet. secunda uerò quo ad primam partem probatur, sensibilia non sunt adæquatus effectus diuinæ uirtutis: ergo ex eis nō potest tota uirtus diuina cognosci: ergo nec eiśdēria eius uideri. Quo ad secundam uerò partem probatur. sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet ut prima causa. ergo ex eis potest Deus ut prima causa cognosci. Consequentia est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo, causālia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidē pertinentia sunt secundum triplex genus causę: non solum prædicata causalitatem importantia: pura exemplar, finitum, finis &c. sed prædicata absoluta, quę ex causalitate à posteriori inferuntur, ut esse, uiuere, nosse &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autē, quæ ex conditionibus antecedētis cōsequuntur: ut q incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad superuenientiam autē spectantia ex eisdem cōsequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autē obscura sunt naturaliter nobis in hac uita.

a ¶*Super Quæstionis duodecimæ Articulum decimumtertium.*

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiam à nobis quàm per rationem naturæ. Probatur. Humana cognitio per gratiā unitur, & quo ad lumen intellectuale & quo ad fantasmata. ergo perfectior est cognitio. Cōsequētia, probatur quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens uerò probatur, quia per gratiā intendit formari fantasmata mediis eius exprimentia diuina, interdum res sensibiles, interdum uoces: ergo. Exemplum primi in uisionibus Prophetarum. Secundi in columba baptismi Christi. tertij in uoce ibidē audita.

Annota

¶Aduerte hic, quòd cognitio per gratiā in hac uita de Deo, præfertur naturali non ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (ut fuit responsione ad tertiū dicitur) sed ex parte obiecti extensiue & intensiue: ut in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali ac per hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus: ut quòd est trinus &c. Hæc enim tanto aliis præstant quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, ut soli Deo sint naturaliter euidētia: ut in principio libri cōtra Gēt. aperti.

c

CONCLVSIO.

¶*Perfectior cognitio de Deo in hac uita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationem habemus, duo requirit: scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius uirtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶Et quantum ad utrunq; iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis expressiua eis diuinas: quàm ea, quę naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in uisionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut etiam uoces ad aliquid diuinum exprimendum, sicut in baptismo uisus est spiritus sanctus in specie columbæ: & uox patris audita est, hic est filius meus dilectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ in hac uita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis demonstrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, ut Deum esse trinum & unum.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex fantasmatibus uel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, uel diuinitus in imaginatione formatis tanto excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex fantasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad unum non procedit ex uisione credentis, sed à uisione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest uisio deficit à ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad unum per uisionem & intellectum primorum principiorum,

QVAESTIO DECIMATERTIA, *in duodecim articulos diuisa.*

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum. unumquodque enim nominatur à nobis secundum quod ipsum cognoscimus.

¶Circa hoc ergo quæruntur duodecim. ¶Primò. utrum Deus sit nominabilis à nobis. ¶Secundo. utrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter. ¶Tertiò. utrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso: an omnia attribuantur ei metaphorice. ¶Quartò. utrum multa nomina dicta de Deo sint synonima. ¶Quintò. utrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis uniuoce, uel æquiuoce. ¶Sextò. supposito quòd dicantur analogice, utrū dicantur de Deo per prius uel de creaturis. ¶Septimò. utrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. ¶Octauò. utrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, uel operationis. ¶Nonò. utrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. ¶Decimò, utrum accipiatur uniuoce uel æquiuoce secundum quod

a ¶*Super Quæstionis decimatertiæ Articulum primum.*

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue cum modificatione. conclusio est. Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundū quòd est secundū se. Probatur conclusio quo ad utranq; partem simul. Voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerū. ergo uoces referuntur ad res significādas mediis intellectibus: ergo secūdum quòd aliquid à nobis intelligitur sic potest à nobis nominari. ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est philosophi primo peri hermeniar. cōsequentia uerò tam prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, ut dictū est. Quo ad secundam uerò: quia Deus in hac uita non potest uideri à nobis per essentiam. Et ad ultimam terminorū subditur in litera declaratio exemplaris ab oppositō: quomodo nomina non significant Deū secundū quòd in se est, & intendit, quòd significare rem secundum q̄ est, est significare terminum naturæ illius: ut by homo, quod impossibile est hic de Deo habere: quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communium, aut negationum: uel respectuum &c. uel compositorum ex his, ut patet inductiue.

61 d. dist. 22. q. 1. ar. 2.

1 ¶*Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.*

2 ¶*Num Diuinorum nominū aliquod sit, quod diuinam essentiam exprimat.*

Quæstio. CIrca hanc partē occurrit dubium. Scotus siquidem in primo. distin. uigesimasecunda quæstī. unica, discutiēs hanc propositionē assumptam sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionē nominis, uel quo ad usum nominis impositi, & tria dicit.

67 ¶Primo quòd quo ad impositionem uidetur falsa, quod probat sic. Substantia non intelligitur à nobis distincte in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possimus nomina distinctius significantia quàm intelligamus. consequentia uerò, & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis, uerbi gratia, accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiæ lapidis, intendentes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus distincte illam. Secundo quòd quo ad usum est simpliciter falsa. Tertio quòd multis nominibus potest uti uiator exprimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia uerisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, ut locuti dicunt de nomine tetragrammaton &c. siue imposita fuerint hæc nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶Ad hæc pro quanto ueritati non consonant dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabile imponi nomen distinctius significans quàm concipiatur. & in litera redditur causa: quia uoces significant res non nisi mediā conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confuta confusam, & maior maiorem, & minor minorem &c. Quare ab hac uniuersalissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Probatio autem sua nihil ualet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognoscimus rem quandam subtalem, & secundum se esse & subsistere &c. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur. si enim cognoscetur confuse, ut in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confuse. ex tali siquidē nomine nunquam aliquis plus intelliget, quàm perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio cognito alicuius nominis significato in re, discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex ui significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem uidetur. De secundo uerò bene dicit Scotus, experimur enim q̄ multis nominibus utimur confuse notis antequā ad notitiam distinctam illorum terminorum ueniamus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomē diuinum habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in primo cœle. Hierar. dicit impossibile est nobis aliter lucere diuinū radium, nisi uarietate sacrorum uelaminum occultatum: uidetur mihi simpliciter falsum dictū Scoti, & dicendum ut in litera dicitur, quòd Deus in hac uita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm usum.

Num nomē in abstracto ad subsistentiā significet magis quam cōcretum.

IN responsione ad secundum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat ut quo, & nō per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, ut albedo. Substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, à modo substantiæ: ad hunc modū determinate affirmando. Substantiuum quidem significat per modum substantiæ, id est, per se stantis, id est, formaliter: & non per modum subsistentis. Et si iustetur, quòd etiam limitas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur quòd hic non est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi, abstractum autem & concretū in significatione conueniunt: quia utrunque purum formam significat, ut in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formæ oportet utrunque copulate subiectum formæ significare. Sed ex modo significandi differentia est inquia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi primum significatum, in cuius signum dicimus quòd simum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum uerò subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter, sed ultimò. Vnde econuerso dicimus quòd limitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiæ, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio, ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo significandi

Universidad de Deusto

candi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dicimus Auicen. reprehendit ab Auerroi quinto metaphy. commenta. decimoquarto, si ratione modi significandi intelligitur, uerum fuit. Nec ratio Auerrois concludit oppositum: quoniam secundum ea non sequitur formaliter significatis ex ui significationis.

40 Po. q. 7. ar. 4. & 5. & 1. d. 1. ar. 2. Et. 1. cō tra cap. 31.

a ¶ Super Quæstionis decimetertiæ Articulum secundum.

Annota. IN titulo nomen dicatur, id est, secundum suum formale significatum attribuatur, & non secundum id quod copulat: aut pro quo supponit &c. substantialiter ut distinguitur contra accidentaliter: uocando accidens omne quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, discipinabile uerò & album dicuntur accidentaliter de eodem. Nec restringens quæstionē, sed iuxta tituli amplitudinem suæ substantialiter complete, ut ultima differentia, uel diffinitio ipsius substantialiter incomplete, ut animal respecta hominis dicatur: totum sub quæsito præsenti concluditur, quum quærimus an aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

Cōment. ¶ In corpore quinque. primo ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundo refert duas opiniones. tertio reprobat eas. quarto respondet quæsito affirmative. quinto ostendit quis sit sensus quum huiusmodi nomina D'eo attribuuntur: & patet particularum diuisio in litera.

¶ Quo ad primum dico dicit. Primo quòd tantria genera nominum de Deo. Negativa, ut incorporeus, immensus &c. Relativa, ut Dominus, finis, efficiens. Et positiva absoluta, ut ens, sapiens, unus &c. Secundo quòd quæstio non est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantumquò constat quòd sita puram negationē, aut relationem significant: sicut album puram qualitatem.

¶ Quo ad secundum duæ sunt opiniones. prima est ponentium nomina hæc dici de Deo negative, secunda relative, ut patet.

¶ Quo ad tertium contra utranque opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione adverte, quòd fundatur super illa maxima: omne nomen primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, quàm

a ¶ Verum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

AD SECVNDVM sic procediturVidetur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substantialiter. Dicit enim Dam. Oportet singulum eorū, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, uel operationem.

¶ Præterea, dicit Dion. primo capite de diui. no. Omnium sanctorum theologorum hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diudentem. Et est sensus quòd nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secūdum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, nō dicuntur de ipso substantialiter.

¶ Præterea. Secundum hoc nominatur aliquid à nobis secundum quòd intelligitur. Sed non intelligitur Deus à nobis in hac uita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum à nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. 7. de trini. Deo hoc est esse quod habet esse, uel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuinam substantiam imperfecte cognoscamus, nomina negatiua, uel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solum nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfecte designant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de nominibus, quæ de Deo dicuntur negatiue, uel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant [c], sed remotionem alicuius ab ipso, uel relationem eius ad alium, uel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmative de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmative de Deo dicantur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remouendum a Deo, quàm ad aliquid ponēdum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse uiuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis. & hoc posuit rabbi Moy. Alij uero dicunt, quòd hæc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creaturam, ut cum dicimus, Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed utrunque istorum uidetur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundum neutram harum positionū posset assignari ratio: quare quedam nomina magis de Deo dicerentur q̄ alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cū dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secūdo, quia sequeretur, q̄ omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eò quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertio: quia hoc est contra intentionem loquētium de deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt deum uiuentem, quàm quòd sit causa uitæ nostræ: uel quòd differat à corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substātiam diuinam & prædicantur de deo substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione ipsius, quod sic patet. Significant enim sic nomina deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem supr.[d], quòd deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & uniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intātum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eū, sicut aliquid eiusdem speciei, uel generis, sed sicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant uirtutem solarem. Et hoc suprà expositum est[e], cum de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ imperfecte eam repræsentant. Cum igitur dicitur, deus est bonus, non est sensus, deus est causa bonitatis, uel deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit, secundum illud Augusti. de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Damas. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est deus, quia à nullo istorum nominum exprimitur quid est deus perfecte, sed unumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, à quo imponitur nomen ad significandum, & id, ad quod significādum nomen imponitur[e]. Sicut hoc nomen lapis imponitur ab eo quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum, quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina imponuntur quidem à processibus deitatis. Sicut enim secundum diuersi processus perfectionem creaturę deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster secundum unumquemque processum deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandum ipsos processus, ut cum dicitur deus est uiuēs, sit sensus, ab eo procedit uita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit uita, licet eminentiori modo quàm intelligatur uel significetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd essentiam dei in hac uita cognoscere non possumus secundum quòd in se est, sed cognoscimus eam secundum quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita eam significant.

de cæteris quomodolibet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartum cōcluso responsiua quæstio affirmative est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. Probatur. nomina significant Deum, ut à nostro intellectu cogniti. ergo ut cognitum ex creaturis. ergo ut repræsentatum ex creaturis. ergo ut assimilantur ei creaturæ. ergo ut supereminēs principium: cuius forma defectibus participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex primo peri hermenias cum prima & secunda consequentia, tertia autem est per se nota. quarta uero probatur ex quarta quæstione: quia non ut repræsentatum similitudine specifica aut generica. igitur analoga ut principium &c. Vltima autem manifeste sequitur: si enim quod quid est cuiusque creaturæ, diminuta quædam similitudo est substantiæ diuinæ simplicissimæ, oportet ut ipsa diuina substantia participetur, repræsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionum ex dictis aperitur: explicite dicēdo, quòd quū dicimus, Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, est in Deo & hoc altiori modo.

Annota. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd ly est, denotat habitudinem formalem: ita quod intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, deus est corpus &c. Secundo quòd ly, & hoc altiori modo non est accipiēdum, ut pars significati. Non enim quum dicimus, Deus est bonus, significatur bonitas Dei & eminētia eius, sed bonitas tantum. Eminentia uero ex modo significandi innuitur, ut ex sequenti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur: nisi quòd id quod boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam boni nomen importat boni tatem in concretionis quę in Deo non habet locum: quia est modus imperfectus: ideo insinuatur quòd bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur ut est in creaturis.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd apud excellentes doctores non est idem significare quid est: & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio: ad secundum non, ut in

ut in litera dicitur. Et radix est: quia lequuntur proprie de quid posteriorissice, & metaphorice, quod absque propriis non est: & non topice: quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secundum. Distincto est sub aliis uerbis: importare processus dupliciter formaliter, uel originaliter.

a ¶ Super Quæstionis decimetertiæ Articulum tertium.

Auicen. tr. Po. q. 7. ar. 4. ad 4. Et 1. di. 1. qū. 4. ar. 1. Et dist. 8. ar. 1. Et 1. cōtra cap. 30.

ARTICVLVS III.

a ¶ Verum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.

AD TERTIVM sic procediturVidetur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina quæ de deo dicimus, sunt à creaturis acceptæ: ut dictum est[e]. Sed nomina creaturarum metaphorice dicuntur de deo. sicut cum dicitur, deus est lapis uel leo, uel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de deo dicuntur metaphorice.

¶ Præterea, Nullum nomen proprie dicitur de aliquo: à quo uerius remouetur, quàm de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, uerius remouentur à Deo, quàm de eo prædicentur: ut patet per Dio. 2. capitulo cæl. hierar. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ Præterea, Nomina corporum non dicuntur de deo nisi metaphorice: cum sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicant quasdam corporales conditiones. significant enim cum tempore, & cum compositione, & cum aliis huiusmodi, quę sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de deo metaphorice.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambro. in lib. 2. de fide. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt ueritatem. alia uero sunt quæ translatiue per similitudinem de deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de deo metaphorice: sed aliqua dicuntur proprie.

CONCLVSIO.

¶ Quia nomina Deo attributa modum significandi creaturarum retinent, deo proprie ex modo ipso significandi minime competunt, sed quo ad significatum proprie de deo dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictū est[e], Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in deo sunt secundum eminēriorem modum quàm in creaturis. ¶ Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igitur, quæ deo attribuimus, est duo considerare, scilicet perfectiones ipsas significatas, ut bonitatem, uitam, & huiusmodi, & modum significandi. Quantum igitur ad id quod significant huiusmodi nomina, proprie competunt deo, & magis proprie quàm ipsis creaturis: & per prius dicuntur de eo. Quantum uero ad modum significandi, non proprie dicuntur de Deo: habent enim modum significandi, qui creaturis competit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quædam nomina significāt huiusmodi perfectiones à deo procedentes in res creatas: hoc modo quòd ipse modus imperfectus quo à creatura participatur diuina perfectio in ipso nominis significato includitur: sicut lapis significat aliquid materialiter ens: & huiusmodi nomina non possunt attribui deo nisi metaphorice[e]. Quædam uero nomina significāt ipsas perfectiones absolute absque hoc quòd aliquis modus participandi claudatur in eorum significatione: ut ens bonum, uiuens, & huiusmodi: & talia proprie dicuntur de Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo huiusmodi nomina dicit Dio. negari à Deo, quia id quod significatur per nomen non conuenit eo modo ei quo nomen significat, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Diony. Quod est super omnem substantiam & uitam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista nomina quæ proprie dicuntur de deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quantum ad modum significādi. Ea uero quæ metaphorice de deo dicuntur: important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum nomina dicta de deo sint nomina synonyma.

AD QVARTVM sic procediturVidetur, quòd ista nomina dicta de Deo sint nomina synonyma. Synonyma enim nomina dicuntur, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idem significant in Deo: quia bonitas dei est eius essentia, & similiter sapientia. Ergo ista nomina sunt omnino synonyma.

ergo rationes huiusmodi nominum deo attributorum sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex ut proportionis. Quia sicut idem simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere ita multis cōceptionibus. tertia uerò probatur, quum conceptio ipsa est ratio nominis, ultima est per se nota.

¶ *Num ratio, quam significat nomē, sit cōceptio intellectus de re significata.*

Quæstio. CIrca istam propositionem assumptam ad probandum tertiā consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia quarto metaphysicæ textu. cōmen. 28. dicitur, quòd ratio, quum significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ ratio apud philosophos & theologos in proposito dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, uel denominatiue: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiue. Si sumi formaliter, sic est nomē mētionis secundæ, & significat relationē quādam: Si denominative, sic significat conceptionē & diffinitionem, sed diuersimode. cōceptio enim mentalis ratio nominis dicitur: quia est id, quo relertur nomē significatū extra animā. Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatū. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominative pro cōceptione mentali. & dicta est significari per nomen: quia significatur proxime. Diffinitio autem est ratio significata per nomen ultimo. & sic patet solutio obiectorum.

¶ Aduerte hic q̄ quæstio præsentis literæ nō est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quāuis præsens quæstio potuisset forte decidi ex diuersitate rationū formalium obiectiuarū, ut Scotus fecit, immiscēdo materiā de rebus, scilicet de distinctione attributorū diuinorū. Diuinum tamē authoris ingenium quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficiscit ex primo per hermenias, q̃ nomina sunt signa earum, quæ sunt in anima passionum: nomina uero diuersitatē significationis in nominibus ostendit ex diuersitate conceptionū animæ significatarū absq; mixtione aliarū difficultatū ipsarū rerū. Cum hāc enim decisione illa utraque pars contradictionis in materia de attributis propter quod ne tanta operis diuinitas foedetur, nō est hic tractāda dum de distinctione illa attributorum, sed sit quæ sito specialis.

Annot. ¶ In responsione ad secundū. Nota q̃ in pluribus cōceptibus eius dentur duo, scilicet absolutum, & relatiuum, & similia. Si quæratur ergo multis de rebus: puta de conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, q̃ ipsis cōceptibus respondet res una multiplicter imitabilis, seu re præsentabilis. Pluralitatem autem ipsorū conceptuum, nō respondet pluralitas in re obiecta, sed eminētia illius: ex qua habet q̃ unire cōtineat, quòd diuisim ab illo apprehendātur. Vnde arguere ex distinctione cōceptuum, ad distinctionē obiectę rei: est arguere a distinctione effectuum ad distinctionē causæ. Quod patet esse ridiculum. Quoniam cū multitudine effectuum stat una causa, ut patet: & propterea in litera utrunque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet unum simpliciter multipliciter repræsentatum.

Annot. 4. ¶ In responsione ad tertium. Aduerte quòd illa propositio: Deus est unus re, & plures secundum rationē, potest dupliciter percipi. Vno modo ut sit multiplex ratione, subiective, id est q̃ sit subiectum pluriū conceptuum, & cū istis, quorum unicus est cōceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectū plurium conceptuum, siue actualiter, siue uirtualiter. & sic est uera, & ad propositum. Ita q̃ Deus dicitur multiplex secundum rationem, idest obiectum uel illatum, actu uel uirtute: plures conceptiones de eo.

¶ In eadem responsione aduerte radicem prædictę propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius unitatem. Ex parte uerò intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa unitate, quod adeo deficit a tali intelligit, quemadmodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud est iustitia, aliud sapientia & cetera etiam in intellectu nostro, & hoc ut infrà patebit: quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit a rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit: sicut res multipliciter repræsentant. unde si intellectus noster non acciperet scientiam a rebus, ut contigit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est rebus, ut in litera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa unitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa unitate nulla conceptium pluralitas oritur. Radix ergo absolute & uniuersaliter loquendo, & non tantum respectu nostri: quare Deus est multiplex ratione: est eius perfecta unitas, & finitas intellectus creati. Quod ideo hic diximus: quia ex hac litera deducitur non quòd ad hanc speciem quæstionem, quæ de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus a nobis.

4 ¶ *Super Quæstionis decimetertiæ Articulum quintum.*

Annot. Cōment. IN titulo ly unioce sumitur ut in prædicamentis distinguitur unioca. Nec oportet addere aut minuere, ut etiam in fine huius articuli dicitur.

¶ In corpore quatuor. primo respondet quæsito negatiue, quòd non

¶ Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra, ratio cui non respondet aliquid in re est uana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est una, uidetur q̃ rationes istæ sint uanæ.

¶ Præterea, Magis est unum quod est unum re & ratione, quàm quod est unum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime unus: ergo uidetur quòd non sit unus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de deo non significant rationes diuersas. Et ita sunt synonyma.

¶ SED CONTRA, Omnia synonyma sibiinuicem adiuncta negationem adducunt: sicut si dicatur, uestis, indumentum. Si igitur omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset conuenienter dici Deus bonus, uel aliquid huiusmodi, cum tamen scriptum sit Hiere. 32. Fortissime, magne, potens, dominus exercituum nomen ubi.

CONCLVSIO.

¶ Nomina, quæ proprie de Deo dicuntur, synonyma nequaquam sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset uidere, si diceremus quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, uel ad designādam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secundum diuersa negata, uel secundum diuersos effectus connotatos. Sed secundum quod dictum est[c], huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfecte: etiam plane apparet secundum præmissa[c], quòd habent rationes diuersas. Ratio enim, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis formet ad intelligendum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexistunt unite & simpliciter, in creaturis uerò recipiuntur diuise & multipliciter. Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarū respondet unum simplex principium repræsentatum per diuersas perfectiones creaturarum uarie & multipliciter, ita uariis & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet unum ommino simplex, secundum huiusmodi conceptiones[c], imperfecte in intellectu. Et ideo nomina Deo attributa, licet significent unam rem, tamen quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt synonyma.

¶ Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant unum secūdum unam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas unius rei, non primo & per se unum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus: ut dictum est[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassæ & uanæ: quia omnibus eis respondet unum quid simplex per omnia huiusmodi multipliciter, & imperfecte repræsentatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei unitatem pertinet: quòd ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in aliis, in ipso sunt simpliciter & unite. Et ex hoc contingit, quòd est unus re & plures secūdum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum ea, quæ de Deo dicuntur & creaturis uniuoce dicantur de ipsis.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis uniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocum reducitur ad uniuocum, sicut multa ad unum. Nam si hoc nomen canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus uniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem: quædam agentia uniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, ut homo generat hominem, quædam uero agentia æquiuoca, sicut sol causat calidum, cum tamen ipse non sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens uniuocum. Et ita quæ de Deo

quòd multa sunt eiusdem rationis genere, uel saltē uniuoce uniuocatione logica, de qua est sermo in corporibus inferioribus & cælestibus, & tamen inferiora hæc comparantur ad cælestia corpora, ut causas ad unite habentia, quæ hic diuisim participantur. Antecedens patet. Corporeitas enim & diaphanēitas, & lumen &c. sunt eiusdem rationis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̃ illa maxima assumpta in antecedēte: ex qua infertur diuersitas rationis intelligitur formaliter. i. ut sic. ita q̃ semper participatio diuisim eius quod simpliciter ac unite est in causa, excludit identitatē rationis etiā logicā, ab illa re participata. nō autē ab aliis sequa aba sunt effectui & causæ cōmunia, nō ex ui talis participationis. Sic autē contingit in obiectionibus allatis. Nam diaphanēitas, & similia diuisim sunt in superioribus sicut & hic. Corporeitas autē si unite ibi est, scilicet absq; cōpositione materiæ & formæ, ut putat Auer. uniuoce non dicitur de illis & istis. unde ipse Auerro. negat super Porphyrioccorpus esse genus prædicamēti substantiæ. Et ponit corpus cōpositū &c. si autē ex materia & forma resultat esse istud ibi, non patet q̃ diuisim etiā ibi habetur. Propterea dicito, q̃ corpora cælestia inquātum habent aliquid unite, q̃ participatur hic diuisim ut uidetur uirtutibus actiuis, quarū omnes aut multæ in unica lucis natura habentnihil habēte eiusdem rationis cum illis.

¶ Num ex rerum diuersitate, uel identitate liceat inferre diuersitatem seu identitatem rationis in nominibus.

CIrca tertiam cōsequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil ualet: quoniam procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, a quo dependent nomina, natum esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere & significare perfectionem: puta sapientiam absque intellectione & significatione conditionum suarum: quas habet in re, puta q̃ sit idem cū alio, aut non idem, unde consequentiæ istæ nihil ualent: sapientia est in creaturis res distincta à iustitia &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis significat sapientiam

sapientiam cum distinctione eius à iustitia &c. sicut non ualet, quantitas in mixtis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mixtis significat quantitatem coniunctam colori &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio cōsequens, in qua sustentatur præsens positio est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitā, aut utranque, aut neutro modo, sed abstrahit à finitate & infinitate. Non primum, quia sic ista esset falsa. Deus est sapiens. Non secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens. Nec tertiū, quia sic utraque prædictarum esset falsa: ergo quartum. & si sic ergo dicēdo, homo est sapiens: & Deus est sapiens: ly sapiens nō magis significat quid distinctū in prima quàm in secūda, q̃ simpliciter & absolute in utraque prædicatur absque additione aliqua. Et cō firmatur: quia positionis huius author in hoc uidet deceptus, quòd non distinxit inter formale significatū nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quluis enim quum dico homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ, prædicet rem distinctam &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: siue similitate, siue non ibi sit secundum rem.

¶ Ad euidentiam horū tria facere oportet primo declarare terminos assumptos. Secūdo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare uerum. Scito quòd significare aliquid ut distinctum, seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid ut fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius à iustitia, sed quòd quid est sapientiæ, ut fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autem ut infrà patebit, non aliunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo significare sapientiam, ut distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam ut quidditatem. Quum autem aliis ly ab aliis, non intelligas ab uniuersis cæteris: quoniam sic omne nomen etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, uel ab aliis possibilibus in eodem inuenīri, ut litera aperte præ se fert. Potest autem processus iste habere duos sensus. Primus est, ut ex identitate & distinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare perfectionem & distinctam, & significare non ut distinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, ut obiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter uero sensus est, ut ex identitate & distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differentia, & hic sensus est intentus uerus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones iungi ad propositum, contingit dupliciter, scilicet identice & formaliter. Identice quidem, ut si fingamus quòd sapientia sor. & eius iustitia sint unamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, quòd propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitiæ sint una ratio formalis. Ita quòd illa una ratio non sit tertia ratio, sed sit tantum propria sapientiæ, iustitiæ ratio, & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicāsque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non sunt una ratio tertia: ergo non sunt una ratio: quoniā nulla ratio est identitatis formalis unius ad aliam. ex quo secundum se non sunt una, & ū sint una ratio: ergo sunt una tertia ratio: eo quòd una secundum se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientię, & rationem iustitiæ eminenter claudi in una ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non soluim possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo, sed ut in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentię &c. Sicut enim res, quæ est sapientia: & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in unam rem superioris ordinis, scilicet deitatem: & ideo sunt una res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in unam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam deitatis: & sunt una numero ratio formalis eminenter utranque rationem continens: non tantum uirtualiter, ut ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, ut ratio lucis connexet rationem uirtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingeniū, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa, sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ, sed alicuius rei iij. In creaturis autem est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intuitiue, ergo alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune nō dicitur de eis secundum unam rationem. Quod ut clarius percipiatur exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiēs: respōdebitur q̃ ordinatius uel aliquid huiusmodi. Si uero quęratur, quid est Deus inquantū sapiēs, respondendum est, q̃ aliquid eminenter præhabēte in se esse ordinatum. Vbi manifeste patet, quòd licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen utriusque secundum illud nomē nō est omnino eadem: propter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solū ipsa: in Deo uero est ipsa & aliæ: imo nec ipsa, nec aliæ, sed altior quædam ratio: & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶ Ad obiectiones uerē in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerū ad conditiones nominum absolute, sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam uniuocationem nominis. ut enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali significatæ per nomen sapiens de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Vnde nullum nomen uniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam puræ æquiuoce, ut aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philosophū, qui multa demonstratiue de Deo probat, quàm contra primam conclusionem Quæstio. quæstiū occurrit pro nouitis dubium: quia non uidetur tutum esse, eo

& creaturis dicuntur, uniuoce prædicātur.

¶ Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creatura ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gene. 1. Fa. ho. ad ima. & si. no. uidetur quòd aliquid uniuoce de Deo & creaturis dicatur.

¶ Præterea, Mensura est homogenea mensurato, ut dicitur in 10. metaphy. Sed Deus est prima mēsura omnium entium, ut ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid uniuoce de Deo & creaturis dici potest.

¶ SED CONTRA, Quicquid prędicat de aliquibus secundum idem nomen & nō secūdum eandem rationē, prędicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen cōuenit Deo secundum illam rationem, secūdum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem uarīatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadē ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicitur.

¶ Præterea, De' plus distat à creaturis quàm quæcunque creaturæ abinuicem. Sed propter distantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil uniuoce de eis prædicari potest: sicut de his, quæ non conueniūt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid uniuoce prędicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

CONCLVSIO.

¶ Nomina de Deo & creaturis dicta, nō uniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicuntur, secundum analogiam creaturarum ad ipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ impossibile est aliquid prædicari de Deo & creaturis uniuoce. Quia omnis effectus nō adæquās uirtutem causæ agentis recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem, sed deficienter: ita quod & diuisim & multipliciter est in effectibus, in causa est simpliciter & eodem modo. Sicut Sol secundum unam uirtutem, multiformes & uarias formas in istis inferioribus producit. Eodem modo, ut suprà dictum est[c], omnes rerum perfectiones, quæ sunt in rebus creatis diuisim & multipliciter, in Deo præexistunt unitę. Sic igitur, cū aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationem distinctionis ab aliis: puta cum hoc nomen sapiēs de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & à potentia, & ab esse ipsius & ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de Deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, uel potentia uel esse ipsius. Et sic, cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodammodo describit & comprehendit rem significatam, nō autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam ut incomprehensam & excedētem nominis significationem. Vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Vnde nullum nomen uniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam puræ æquiuoce, ut aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philosophū, qui multa demonstratiue de Deo probat, quàm contra primam conclusionem Quæstio. quæstiū occurrit pro nouitis dubium: quia non uidetur tutum esse, eo

Cauſa

Quæſtio.

Prima S. Tho. E 5 expoſua

Universidad de Deusto
Biblioteca

expoliari est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio ut Scotus obiicit de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere una analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phantasmate participatiue uel imitatiue. Nec oportet quòd cognoscatur essentialiter, aut virtualiter, dat enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit eorum in analogo, quod medium est inter univocū & æquivocum: & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis una secundum analogiam, & sic communi utrique ut alibi docuimus.

Cõment. ¶ Quo ad secundū cõclusio negativa est, huiusmodi nomina nõ dicuntur de Deo & aliis pure æquivoce. Probatur sic. si dicerent æquivoce nihil posset ex creaturis cognosci, aut demõstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophũ & Apostolũ ergo. Cõsequẽtia probatur: quia incideret fallacia æquivocationis, destructio uero consequentis patet.

Annot. ¶ Aduertenda sunt hic duo. Primum est, ly pure, non enim in litera dicitur absolute, quòd non equivoca, sed cum limitatione dicitur, q̃ non sunt pure æquivoca. Addita est autẽ hæc limitatio, quia secundũ veritatem, analoga cõprehendũtur sub æquivocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Æquivoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc uocantur pure æquivoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam uero sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehendũtque sub se analoga, ut alibi ostendimus. Secundum est ly nihil in consequente positum: non supponit pro nihilo simpliciter, quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquivoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquivocationis ut patet.

Cõment. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secundũ analogiam unius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur. ly unius ad alterum distinguendo analogiam nominum, scilicet quia uel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc uocatur unius ad alterum: uel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hæc uocatur duorum ad tertium, seu multorum ad unum. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur. dicendum est igitur &c. Quo ad secundam uero siu: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia utriusque dicuntur secundum ordinem unius ad alterum. Quo ad tertiam uero: quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

Annot. ¶ Memento hic quòd exempla ponimus non quòd ita sint, sed ut discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, ut sanum: sed in hoc tenet similitudo, quòd utrobique est analogia rationis ordinis duorum inter se: quãuis diſsimiliter sit hic, & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, ut causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal uero sanum, & urinam, non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem. hic autem propria est communitas attributionis ad unum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsece, siue intrinsece &c.

Cõment. ¶ Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter univoca & æquivoca. probatur per locum à diffinitione ad diffinitum. hic non est una ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad unum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum quid: ratione uero unius rei ad quam uel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secundum quid una, ut patet in exemplo de sano &c. ergo. hanc materiam si quis plene intelligere, uide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ *Quomodo si æquivoca reducuntur in univocum secundum prædicationem, uerum sit univoca reduci in non univocum.*

¶ IN responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quòd æquivoca reducuntur in univocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quòd in prædicationibus univoca reducuntur in non univocum. *Quæstio.*

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter univoca, & pure æquivoca, & hæc facta est in principio. Secunda est inter univoca & non univoca, & hæc facta est in fine. & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur: eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd univocum habet se ad æquivocum, ut unum ad multa. Cõstat autẽ quòd hoc est uerum non solum de pure æquivocis, sed quocunque modo æquivocis, seu non univocis. Quorũ unum non solũ est prius multis simpliciter, sed multis secundũ quid. Et sic univocum restat prius omnibus non univocis, utpote aliquo modo multitudinẽ includentibus in se. Propterea respondendum uidetur secundo, quòd utrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet univoca & æquivoca in communi, seu nõ univoca. Et tamen nulla est contradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione relolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est enim resoluere diuersa in unũ, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim unum reducitur in aliud, hic autem unum distinguitur in sua, ut patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorum, dictum est quòd non univocum est prius. Quia ens est primum ad quod cætera reducuntur. Quum uero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quòd univocum præcedit non univoca, sicut unum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum univoce dictum de hominibus, & univoce quoque dictum de albis. & hoc concludebat uis argumenti. Concludo ergo quòd comparando diuersa prædicata inter se analogum præcedit, resoluendo autẽ idem prædicatum in se univocum præcedit ut unum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infra quum de actione Dei ad extra tractabitur patebunt. *1. contra cap. 4.*

a ¶ *Super Quæstionis decimæ tertiæ Articulum sextum.* *Cõment.*

TItulus ut facet in sua amplitudine intelligitur, ut ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primo regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio quo ad proprie dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum ueritatem.

¶ Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo est unã respectu à cæteris, ergo illud unum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud unum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaratúrque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda uero consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera quàm de aliis.

¶ *Num primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.* *Quæstio.*

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium non dissimulandũ occurrit. Primo ad hominem quia ipsemet S. Tho. in q. de ue. q. 2. articu. 11. dicit non esse uerum uniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis, & tamen creatura non dicitur sapiens in ordine ad Deum: nec econuerso, ut patet: sed uterque dicitur sapiens absolute. Tum quia in ratione hominis ut sapiens non clauditur sapiẽtia Dei. Nec in ratione Dei ut sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis.

¶ Quædam enim significant ipsos respectus ad primũ analogatum, ut patet de sano. Quædã uero significant fundamenta tantum illorum respectuum: communiter inuenitur in omnibus uere analogis propriè & formaliter saluatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa uniuersalis in antecedente assumpta, intelligẽda est uniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni unum. In quæstione autem de ueritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est uniuersalior ea, quam alibi assignauimus, ex q. de uer. quia illa responsio habet locum etiam in analogiis secundum proportionalitatẽ, metaphorice tamen dictis. in his enim etiam unum ponitur in ratione alterius propter prædictam causam. Ad eam uero, quæ secundo loco obiicitur, in quarta parte huius articuli dicetur. *Cõment.*

¶ Quo ad secundũ cõclusio responsiua est. Nomina metaphorice dicta, prius dicũtur de creaturis quàm de deo. Probatur: ratio horum nominum, ut dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, ut dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exemplariter: in communi quidẽ de risore, in proposito autem de leone. Cõsequentia uero tenet ex regula assignata.

¶ Quo ad tertium cõclusio hypothetica est. Si communia nomina proprie dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerentur per ptͤ de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio ut de Deo dicuntur, nõ posset intelligi sine significatione eorundem in creaturis: ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia uero tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartũ conclusio responsiua est. Huiusmodi nomia quo ad rẽ significatã prius de Deo: quo ad impositionẽ nominis prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primã partem. Hæc nomina non solum significãt Deum esse taũ causaliter, sed etiam essentialiter. & à Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secũdam uero partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secũdo ex signis habent modum significandi, quod conuenit creaturis: ergo.

¶ *Num nomina cõmunia Deo & creaturis significent ipsum esse causaliter & formaliter tale.*

Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina nõ solũ significant quòd deus sit causa, sed quòd sit essentialiter talis: dubium occurrit. Si enim quum dicitur deus est bonus, sensus est, deus est causaliter & formaliter bonus: sequitur primo, quòd ly bonus dictum de deo non significet unum, contra Arisio. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniam esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens: ubi manifeste patet aliorum bonitatem cadere in ratione dei, ut bonus est.

¶ Ad hoc dicitur quòd uerba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo ut intelligantur de possibili seorsum, id est q̃ huiusmodi nomina possunt dici & uerificari de deo utroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamẽ: ita q̃ ista, Deus est bonus, est uera causaliter sumpta: & est etiam uera formaliter sumpta: & non q̃ simul importet utrunque. Et sic nullam ambiguitatem interimit obiectio oppolita: quia de utraque simul significatione loquitur.

Secundo ut exponantur de utroq; significato simul: & sic oportet dicere, q̃ huiusmodi nomina dicuntur de deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter, uerbi gratia, quum dicitur deus est bonus, non solum significatur q̃ deus est habens bonitatem, sed etiam quòd deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum, aut rationem aliquam addit, supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam deus dicitur bonus. Tam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio, quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant unum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et conflat quòd opinio illa loquebatur de significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter, ut patet.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte, quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc uerificari oporter de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cõplectitur utrunque necessariũ ad hoc: scilicet & quòd nomẽ saluatur formaliter: & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cæterarum. Neutrũ enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, ut patet inductiue. *Annot.* *167*

Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posteriùs de causa dicitur. *69*

Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de omnibus nominib⁹ cõ- *69* munibus Deo & aliis. Eo quòd quæsũ sunt, quorũ formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habẽt immemento autoritatis apostolicæ in litera positæ ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad p. d. mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Si namque paternitas diuina, quæ relatio est *72* atque per hoc à causalitate aliorum remotissima, causa est cæterarũ paternitatum, à fortiori bonitas est causa omnis bonitatis: & scientia omnis scientiæ. & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquã duo genera desunt, scilicet finalis *a e d* & formalis exẽplaris; *70* ꝙquid sit de efficiẽtia.

¶ *Num nomina cõmunia deo & creaturis, ut de Deo dicuntur includant in suo ratione respectum aliquem ad creaturas, & consequenter posteriùs de eo dicta sint.* *Quæstio.*

Circa eandem partẽ dubium adhuc occurrit ad hominem. Tum quia in articulo secũdo huius quæstionis oppositũ uidetur dictum: quum dictum est, q̃ dicendo deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in deo præexistit. Ecce aperte uides in significatione boni in deo posita, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, q̃ hæc nomina dicuntur de creaturis in ordine ad deum: ergo in ratione horum nominum ut dicuntur de creaturis claudi tur deus: ergo prius de deo: ita q̃ deus ponitur in diffinitione aliorum: cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ secundum ueritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter: & prius de deo ꝙ̃ aliis: quia cũ in ueritate dicãtur formaliter, formalitas tamẽ in deo prior est secundũ rem formalitate illa in aliis. Nõ tamẽ est sic prior, ut scilicet diffiniens est prius diffinito, sed est prior ut causa exẽplaris, talẽ est prior exẽplato. Et propterea, sicut omnia exẽplata sunt talia in ordine ad exẽplar, sic omnes creaturæ dicũtur tales: puta bonæ in ordine ad diuinã bonitatẽ. Et sicut nõ oportet exemplata significari cũ ordine ad exẽplar, qualẽs illud habeãt: ita nõ oportet bonitatẽ creaturæ significari in ordine ad bonitatẽ diuinã: qualẽs secundũ esse illã semper respicias ut exẽplar. uerba igitur quinti articuli, & similia, hic nõ sunt cõfutata, sed expolita: quòd. f. intelligũtur secundũ esse, & nõ secũdũ significari, nisi fundamẽtaliter, pro quãto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinẽ ad deum ut causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta ut diffinitertur significatio nominis in deo posita, sed ut exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius claudítur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed uere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum septimum.

Titulus clarus est ex tempore, scilicet dominus, salvator, creator &c.

¶In corpore quinque facit. P Primo proponit cõclusionem responsuram quæstio. P Secundo claudit amplam uiam probandi conclusionẽ. P Tertio ibi, uerumtamen uetam uiam aggreditur. P Quarto ibi, quum igitur deus, probat conclusionem.

P Quinto ibi, non propter aliquam, excludit tacitam obiectionem.

¶Quo ad primum, ad cluso respõsiua resolu to est affirmatiua & particularis, scilicet quædã nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de deo ex tempore.

¶Quo ad secundũ scito, quòd hæc cõclusio ideo difficultatẽ aliquã habere uidetur, quia nulla res noua potest deo aduenire: & præterea si huiusmodi nomina nõ ponunt rẽ aliquã realem in deo, nulla erit difficultas. Si autem ponũt rẽ realẽ, secus esset. Et quoniã litera intendit probare cõclusionẽ ex hoc medio, scilicet quia nõ ponũt in deo nisi relationem rationis, ideirco amplissima uia, quæ ad hoc ducebat, scilicet nulla relatio est res naturæ: quia erronea est statim exclusa, & hoc est primum. Reciatur autẽ hic error ab Auerroe. 12. metaphy. cõmen. 19. Confutatúrque hic sic. Res naturales habent ordinẽ, habitudinẽque naturalem adinuicẽ. ergo. cõsequẽtia patet: & antecedens, præter euidentiam quã habet ex 11. metaph. cõmen. 19. ubi ordo uniuersi bonum eiusdem dicitur, ut per se manifestũ assumitur.

Annot. ¶Hic esset quærendum an dentur relationes realex: sed quoniã egrederemur propositi limites, fiat quæstio spe cialis.

Cõment. ¶Quo ad tertium: uia propria ad inuestigandum mediũ cõclusionis inferendæ, est uidere, quando relatio est res naturæ, & quãdo non: & unde habet quòd sit res naturæ, & unde quòd non sit nisi rationis. Hanc ergo uiam ingrediendo sic procedit. Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis, scilicet aut ex parte utriusque erit res rationis, aut ex parte utriusque erit res naturæ: aut ex altero res naturæ, & ex altero res rationis, antecedens patet: consequentia uero probatur. Extrema tripliciter uariantur, scilicet quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in utroque est res aliqua: unde alterum respiciat aut unum respicit alterum non cinsdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea tribus modis relativorum, scilicet respicientium idem & non entium & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu intellectus facit extremamnon entia, sed extrema: dum distinguit unum in duo. In secundo uero intellectus facit unum extremum, & ens ei extremum. Quo ad secundam uero partẽ declaratur ex duobus generibus relativorũ sub ea cõtentorum, scilicet cõsequentium quãtitatem & actionem & passionem, ut patet in quinto metaph. Quo ad tertiã uero declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia &c. & dextro in columna. Authoritatẽq; Aristotelis cõfirmatur.

1 ¶Num exigatur ad intelligentiam relativi alterum correlativum, ad hoc ut extremum subintelligatur sub ratiõe termini ipsius relativi.

2 ¶Num terminus relativi sit ens absolutum, uel respectivum.

Quæstio. Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones. P Veruntamen unum valde arduum dubium dissimulãdum non est circa ista uerba literæ: in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea ut terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubium duplex. primo circa sensum literæ. Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlativum exigatur ad hoc ut extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relativi: uerbi gratia. An relatio dominj exigatur ad hoc, ut deus intelligatur, ut dominus est creaturæ inquantum eius est seruus: uel potius intendat, quòd correlativum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quòd relatio dominj concomitatur deum apprehensum ut terminum. Multum autem refert an sic, aut sic intendat. Quoniam in primo, correlativum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipse in secundo uero ponitur correlativum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relativi oportet esse relativum in secundo uero, quòd est absolutum. Et ꝓpterea maxime ardua de hoc quæstio. An terminus relativi ut sic, sit ens absolutum, uel respectivum.

¶Et quoniã hæc quæstio necessaria est hic, & intacta, nisi a Scoto, a quo uidetur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quæst. prima. motus, ut reor, ex uerbis huius literæ, ut more suo carperet, probat multiplicter: quòd terminus relativi inquã tũ terminus, est res absolutaæ per hoc nõsũ oportet ponere correlativũ, ut terminet alterũ relativũ nec secundũ rẽ, nec secundũ rationẽ. Probátque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia, ethiquia cætera sunt natura. ista autem, quę sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedẽs patet, quinto metaphysicæ. cap. ad aliquid. cõsequentia uero est per se notaqã ex quo nõ est correlativum & est terminus: ergo res absoluta est, quæ terminat. Secũdo sic. Actus diffinit potẽtiam, & nõ econuerso: ergo actus ut terminus est res absoluta: Antecedens patet. 9. metaph. cõsequentia probatur. Actus diffinit potentiã ut terminat relationẽ potẽtię ad ipsum, & diffinit ut prior est ꝙ potentia. ergo ut ter minus est prior potentia, sed ut correlativum non est prior potentia: quia correlativa mutuo sese diffiniũt, ut dicit Porphyrius: ergo ut correlativum nõ est terminus: ergo ut res absoluta. Tertio sic. Relativum ut sic diffinitur per terminũ. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus nõ est ipsum correlativũ. Antecedens patet. prima uero cõsequentia tenet ex septimo & nono meraph. ibi enim priorities subsistitiæ respectu accidentis: & hic actus respectu potẽtiæ habetur: ex hoc ꝙ diffinit ista. secũda uero cõsequentia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundũ diffinitionẽ, quod est impossibile. P Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterũ extremũ nullã relationẽ habet, nisi dum actualiter cõsideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu cõsiderante: imò etiã existẽte. ergo terminat ratiõe absoluti & nõ rationes relationis cointelligẽtiæ. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita ut eorum cõclusionem ueram asseruit. Vt autẽ cognoscatur quãtum à uero differt opinio hæc, ex textu quinti metaphysicæ, in quo fe fundauit, inchoandum est. Erraut siquidem dupliciter in illo textu. Primo quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relativorum. Ita quòd Aristo. uoluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem, Quædam uero propter relationem quæ est in uno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo uerba Aristo. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secũdum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidẽs, ut ibidem expresse dicitur. ergo non intelligitur textus ille de rebus, quæ denominantur relative, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille. P Secundo. Errat in differentia assignata. In textu siquidem illo non dicitur, ꝙ quædam sunt mutua relativa, & quædam non sunt, ut Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relativa tertij modi utrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc: quòd in relativis primi & secundi modi ratio quòd sint ad aliquid, est utrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relativis uero tertij modi ex parte unius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: ubi manifeste patet quòd ista differentia constitit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutuo, uel non mutuo. Et quoniam textus ille est fundamẽtum theologorum in materia huius articuli

speculatiue scribentium, ideo ad maiorẽ claritatem discutiendus est &c. Textus ille implicat duo contradictoria. ergo antecedẽs manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundum se sunt ad aliquid: & negat de aliquo illorũ hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionem à diffinito, seu quod æquialet à parte subiectiua per se diffinitii. Antecedens patet pro utraq; parte. In illo textu dicit enim scibile & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quòd non dicuntur ad aliquidtrqua ipsis ad aliud sint, sed quia alia dicuntur ad ipsa: cõsequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in prædicamẽtis. Et cũ hæc cõtradictio sit manifesta, dicendum uidetur, quòd Arist. loquitur de ad aliquid secũdum sua fundamenta, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic paratissimus (ut reor) mente rectus decepit omnes, qui in hoc textu errauerunt. Ad cuius solutionẽ scito, quòd quia metaphysicus tractat de relatiuis ut sunt per se partes entis, ideò ut sunt entis realis. Iccirco differẽtia ista est intelligenda de relatiuis secundũ ꝙ entia realia sunt, & non de eis sum pcis ut abstractiunt ab ente reali, id est secundum ꝙ important, ad nõ currando de esse eorum: quemadmodũ in prædicamentis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidẽ est differẽtia ista. Inter relativa ergo per se differẽtia ponitur, quo ad esse reale, quòd ponitur, nõ quòd supponitur, in hoc quod quædam relativa sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia, quòd ad aliud se habent. Quæ dicm uero non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sunt ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicũtur ad ipsa, ita ꝙ differentia consilit in hoc: per se relativorum quædam sunt relativa realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quædam uero per denominationẽ extrinsecam. Ab alterius enim realitate relativa ipsa quoque inter relativa connumerantur. Et iuxta hunc sensum cõsonat dictum cõmune, scilicet ꝙ ex hoc textu habetur, ꝙ omnia relativa nõ sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur ꝙ textus non meminit de esse reali: quoniã supponitur ꝙ de tali esse loquatur, ex eo ꝙ metaphy. sic est tractare de rebus, ut sunt partes entis realis: & cõsequenter de relatiuis ut sunt ad aliquid in re, & nõ ut intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, ꝙ nulla est contradictio: quoniam nõ negatur diffinitio de diffinito, sed insinuatur ꝙ illa diffinitio conuenit ad aliquid sine sit ens reale, sine sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur a quibusdam, poni esse in rerum natura ꝙ sit ad aliud: cum quo tamen stat ꝙ formaliter illamet, hoc ipsum ꝙ sunt ad aliud sunt, ut diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, ꝙ alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶Ex his autem facile patet responsio ad quæstum quo ad relativa tertij modi. Sed ut uniuersalis doctrina habeatur, scito ꝙ nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relativum dicitur, & quod in diffinitione relativi oportet ponere. hæc enim duo ꝙlemet Scotus concedit cõuenire termino. Tunc sic: si absolutum ut sic, esset terminus relativi. sequeretur primo ꝙ quũ in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplum, hoc ipsum quod est, non est ad aliud, id est dimidium: nec seruus est ad dominum: nec pater ad filiũ &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quòd ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlativum: imo textus expresse dicit, quòd dominus nõ dicitur ad aliquid aliud in textu existens, nisi ad ipsum sub ratione termi. Et Auer. diuidit quòd relativum, quod dicitur relativum, oportet esse in prædicamento relationis. Sequeretur secundo quòd in diffinitione alicuius creaturæ necessario caderet ens sub propria ratione absoluta. Et quum hoc sit impossibile, sequeretur ꝙ aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiuarie relatione uniuersi ad deum ultimũ finẽ &c. Sequeretur tertio quòd relativum exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlativum & absolutum. Et quum ex prædicamẽtis patet quòd correlativum exigitur ut id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

¶Sequeretur quarto, quòd in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponẽdo personas diffingui realiter in absolutis. tenet sequela, quia relativum reale exigit terminum realiter à se distinctum. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur à patre realiter. Dicendum est ergo cum peripateticis & cæteris philosophis, quamum nihilse me recole, quòd terminus relativi & correlativum idem sunt: imo terminare relativum est in ratione correlativi cuiusque.

quuntur actum ratiõis, ut genus & species & huiusmodi. Quædam uero relatiões sunt quantum ad utrunque extremum res naturæ: quãdo scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens utriq;, sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem ut magnũ & paruum, duplum & dimidium & huiusmodi. nam quantitas est in utroque extremorũ. & simile est de relationibus, quæ cõsequũtur actionem & passionẽ, ut motiuũ & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque uero relatio in uno extremorum est res naturę, & in altero est res rationis tantũ. & hoc cõtingit, quandocunque duo extrema nõ sunt unius ordinis. sicut sensus & scibilia referũtur ad sensibile & scibile. quæ quidem inquãtum sunt res quædam in esse naturali existẽtes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendum uel sentiendum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. unde in eis non est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum, sed secũdum rationem tantum: inquãtum intellectus apprehẽdit ea, ut terminos relationum scientiæ & sensus. Vnde philosophus dicit in quinto metaphy. quòd non dicuntur relatiue, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantũ ponitur animal ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶Cum igitur Deus sit extra totum ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum

¶Et ad primam obiectionem Scotiam patet responsio. Terminus enim relatiui tertii modi est correlativum illius. & hoc ex illo textu. 5. metaphy. expresse dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se. & quòd ad ipsum dicitur aliudhoc enim non potest nisi de correlativo uerificari. ergo. Quomodo autẽ de eode uerificetur citra quòd ipsum non dicitur ad aliud, ibi declarauit est. Responsiones.

¶Ad secundã autẽ obiectionẽ dicitur, quòd ipsum supponitur, scilicet quòd de actu ut terminat relationẽ potẽtiæ ibi fit sermo. Ibi enim tractatur de natura potẽtiæ, & de natura secũdũ trãsecẽdentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actũ. Et actus tamen respicit potẽtiã. Et sic uult Aristo. quòd quia potẽtia nõ potest absq; actu intelligi actus autẽ põt & intelligi & esse absq; potẽtia, ut patet de actu primo. ideo actus est prior potẽtia, ex malo ergo intellectu literæ illius procedit obiectio. quamuis possit dici quod huiusmodi relativa, quorum unũ uniuersi actus, & reliquũ potentiã, non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem &c. ut Auerrois in prædicamentis dixit.

¶Ad tertiã obiectionẽ propriæ loquẽdo negãdũ est antecedens. ita ut magnus docuit Albertus, Relatiuũ nõ diffinitur per terminũ, sed ad terminũ: ꝙ nõ habet esse per terminũ in quocũq; genere causę, sed ad terminũ. consequẽtia uero est falsa: quia stat diffinitis esse simul natura & intellectu cum diffinito.

¶Ad authoritates autẽ Arist. dicitur ꝙ tenent: quia loquitur in materia, in qua inter diffiniens & diffinitũ est ordo. ubicunq; enim inter diffinitis oportet esse ordinẽ, ibi nullet cõsequentia: ergo diffinitis est prius. ubi autẽ nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlativa autẽ nullus est ordo, sed sunt omnino simul, ut patet in postprædicamentis. ergo. Et aduerte quòd hic obiectio militat cõtra autorem suum: arguendo sic. Quicquid sit de termino certum est in relativis mutuis unius esse diffinitiũ alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum diffinitionem &c. consequentia nota. antecedens uero est Porphyrii hic allegati à Scoto pro se. ergo.

¶Ad ultimã, quæ terræ nouities, patet solutio ex uerbis Arist. Negatur siquidem antecedẽ sequentiã in relatiuis tertii modi utrunq; extremũ simul habere relationẽ, sed distinctiue: quia unũ est relatiuũ propter relationẽ realẽ alterius ad ipsum relativum. Nec requirenda est alia existentia illius correlativi, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertii modi, quòd relativum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamẽtaliter: seu quo ad subiectum, uel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo nanque constat quòd deus non terminat seruitutem, nisi ut dominus formaliter: quia ly dominus, est proprius terminus seruitutis. patet quòd intentio literæ est, quòd correlativum oportet cointelligi in aliquo: si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his uerba fatiti Thomæ, in quæstio. de potẽtia dei. q. 7. articu. 10. ad quartum: ubi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod claudit in ratione dominij, cõuenit deo. Et intendit quòd conuenit deo secundum rem, ut pater ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit deo secundum rem, sicut potestas cõtrecndi subditos. Et quòd hoc intendat ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter deus habet unde ordinetur ad subditos.

¶Quo ad quartũ probatur cõclusio intenta sic. Deus est extra totũ ordinẽ uniuersi, ita quòd creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturæ realiter referũtur ad deũ. In deo autẽ non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quædã nomina importantia relationem dici de deo ex tẽpore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima in præcedenti parte posita, scilicet quandocunque extrema non sunt unius ordinis, & unum respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si deus est extra ordinem &c. secunda autem consequentia est per se nota. Comment. Quæstio.

¶Nũ ex eo quòd in Deo nõ est ordo efficaciter, probetur in ipso nõ esse realẽ ordinẽ ad creaturas, & per hoc quæcunq; ab ipso excludatur realis relatio.

CONtra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter insurgit in loco præallegato. Primo inquit: Ratio petit principiũ. quia quum deus manifeste sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, ut Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius ad posterius assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud est quàm assumere q̃ Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundo peccat ut dicit, secundum sophisma consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negatione relationũ æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis negat omnem realem relationẽ.

¶ Aureolus quoque ut habes in tertia distinc. primi in Capitolo cõtra hanc rationem instat: sed quoniam submittit uel motiua soluta à Scoto, Thoma expresse, uel assumit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, q̃ in æquinoco laboramus, in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter. Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est q̃ esse eiusdẽ rationis quo ad causam relationis, & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita q̃ inter ea sola est relatio realis utrinque, in quibus est eadẽ causa referẽdi unũ ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: qa in relatiuis primi modi, scilicet pertinẽtium ad quãtitatẽ est identitas specifica in causa. In relatiuis autẽ secundi modi, scilicet pertinẽtium ad actionem & passionem est identitas qualẽ specifica, seu formalis: qua utrinq; causa est perfectior, puta: quãuis in patiente ut habeatur, & in agente ut cõseruetur, ut Auerroes de intelligentiis, 12. meta. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet speciũ ad mensurã & mẽsuratũ, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suæ ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, q̃ non peruit principiũ: nõ est enim idẽ dicere, in deo nulla causa, ut referatur ad creaturã, quãuis in creatura sit causa referendi ipsam ad deum. Et dicere in deo non est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est a causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens: quia non loquitur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparãtię oportet esse, duo enim alba eiusdem rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc ut causent ad inuicem respectus: hoc autem est esse eiusdem rationis.

Cõment. ¶ Quo ad quintũ. Aduerte, q̃ intenta cõclusio ex duobus impediti posset. Primo ex ipso significato formali horũ nominum, scilicet si significarẽt in deo aliquã rem naturæ: quia in deo nulla res naturæ potest tẽporaliter poni. Secũdo ex fundamento illius rationis. Dato enim q̃ dominus nõ ponat supra deũ nisi relationẽ rationis, & ex hoc nõ prohibeatur tẽporalitas. si tamẽ ista relatio rationis nõ posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquã in ipso denominabili, oporteret dicere, q̃ nullum huiusmodi nomen potest dici de deo ex tẽpore: quoniã in deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, ut in quæstiõe nona dictũ est. Quia igitur litera ista tam impedimentis ex formali significato excluserat, ut confirmaram conclusionis probationem assarret: secundum impedimentum exclusit, præfatę obiectioni tacite respondendo, dum dixit, quòd deus dicitur ex tempore dominus. uerbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura: probatque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuũ tertii modi ut scibile seu in proposito dominus, & similia, possunt iudicari esse secundũ duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secũdo in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparia sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse dominum nihil ponit in deo secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem seruituam deus secundum se terminat subiectiue, id est ut quasi subiectum termini formalitas: sed ponit uel supponit bene aliquid in creatura: scilicet relationem seruituris ad deum ut subiectum &c. nec ipsum terminare formaliter seruituris relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsius terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc deus est dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse dominum nullum esse in re-

nes, quę de Deo dicuntur ex tẽpore, nõ sunt in Deo nisi secundum rationem: ita nec fieri, nec factũ esse dicit de Deo, nisi secũdũ rationẽ nulla mutatione circa ipsum existente, sicut est id, Domine refugiũ factus es nobis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ operatio intellectus & uolũtatis est in operãte. Et ideo nomina, quæ significãt relatiões sequẽtes actionem intellectus uel uoluntatis, dicuntur de Deo ab æterno. Quę uero cõsequũtur actiones procedentes secũdum modũ intelligẽdi ad exteriores effectus, dicũtur de Deo ex tẽpore, ut saluator, creator, & huiusmodi[c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd relationes significatę per huiusmodi nomina, quę dicũtur de Deo ex tempore, sunt in Deo secundũ rationem tantum: oppositæ autem relationes in creaturis sunt secundum rem. Nec est inconuẽiẽs q̃ à relationibus realiter existẽtibus in re deus denominetur: ramẽ secundũ q̃ comtelliguntur per intellectum nostrum oppositæ relationes in deo, ut sic deus dicatur relatiue ad creaturam: quia creatura refertur ad ipsum: sicut philosophus dicit in quinto meta. quòd scibile dicitur relatiue, quia scientia refertur ad ipsum.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ cum ea ratione referatur deus ad creaturã, qua creatura refertur ad ipsum: cũ relatio subiectionis realiter sit in creatura: sequitur quòd deus non secundum rationem tantum, fed realiter sit dominus. Eo enim modo dicitur dominus, quo creatura ei subiecta est.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ ad cognoscẽdum utrũ relatiua sint simul natura uel non: non oportet considerare ordinẽ rerũ, de quibus relatiua dicuntur, sed significationes ipsorũ relatiuorũ. Si enim unũ in sui intellectu claudat aliud, & econuerso, tũc sunt simul natura: sicut duplũ dimidium, & pater & filius, & similia. Si aũt unum in sui intellectu claudat aliud, & nõ econuerso: tunc non sunt simul natura. Et hoc modo se habẽt scientia & scibile. Nã scibile dicitur secundũ potẽtiam: scientia autẽ secundũ habitum uel secundũ actũ. Vnde scibile secundũ modũ suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundũ actũ, tunc est simul cũ scientia

tum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua unum oppositorum esse, quia aliud est ut Ari. docuit: & ratio est: quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt: quòd se simul ponunt: nec unum in destitutione alterius constituitur, ut sanctus Thomas docuit. At si obiecerit, quòd in materia relatiua non fit denominatio secundum actum. Nam scitum non est aliquid nisi sit eius scientia. Licet igitur deus sit prior creaturis: quia tamen in significatione domini claudatur quòd habeat seruum. & econuerso, ista duo relatiua dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde deus non fuit dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomẽ deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damascenus in primo libro, quòd deus dicitur à theyn quod est curare & fouere uniuersa. uel ab ethyn, id est ardere. deus enim noster ignis cõsumens est. uel à theasthe quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen deus, operationẽ significat & non naturã.

¶ Præterea, Secundum hoc aliquid nominatur à nobis secundum quòd cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen deus nõ significat naturam diuinam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambr. *in* libro de trinita. quòd deus est nomen naturæ.

CONCLVSIO.

¶ *Hoc nomen Deus quo ad id, ad quod deponitur, diuinam substantiam importat, operationẽ uero quo ad id, à quo nomen imponitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ nõ est semper idem id, à quo imponitur nomẽ ad significandũ, & id ad quod significandũ nomẽ imponitur[c]. Sicut enim substãtiã rei ex proprietatibus uel operationibus eius cognoscimus, ita substãtiã rei denominamus quandoque ab aliqua eius operatione uel proprietate. Sicut substantiã lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lędit pedem: non tamen hoc nomen impositum est ad significandum hãc actionem, sed substantiam lapidis. Si qua uero sunt, quę secũdum se sunt nota nobis ut calor, frigus, albedo, & huiusmodi, non ab aliis denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomẽ ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura, sed innotescit nobis ex operationibus uel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, ut supra dictum est[c]. Vnde hoc nomen Deus est nomẽ operationis quantum ad id, à quo imponitur ad significandum. imponitur enim hoc nomen ab uniuersali rerum prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum, quòd habet prouidentiam uniuersalem de rebus. unde dicit Dionysius duodecimo capitulo de diuino nomine, quòd deitas est quæ omnia uidet prouidẽtia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomen Deus assumptum impositum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ omnia, quæ posuit Damas. pertinẽt ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ secundum q̃ naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substãtiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, scien do quid est lapis, hoc nomẽ lapis ipsam lapidis naturam secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, ut dicitur in 4. metaph. Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum q̃ in se est, ut sciamus de ea quid est, sed per modum eminẽtiæ & causalitatis & negationis, ut supra dictum est[c]. Et sic hoc nomen deus significat naturã diuinam. impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens: quod est principium omnium & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes deum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum hoc nomen Deus sit communicabile.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomẽ deus sit communicabile. Cuicũque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomẽ deus (ut dictum est[c]) significat diuinam naturã, quæ est communicabilis aliis: secundum illud 2. Per. primo. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, ut per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶ Præterea, Sola nomina propria non sunt communicabilia. Sed hoc nomen deus nõ est nomen proprium, sed appellatiuum: quod patet ex hoc, quòd habet plurale, secundum illud psal. Ego dixi dñ estis. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶ Præterea, Hoc nomen deus imponitur ab operatione, ut dictum est[c]. Sed alia nomina quæ imponũtur deo ab operationibus siue ab effectibus sunt communicabilia, ut bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen deus est communicabile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur sapien. 14. Incõmunicabile nomen lignis &

Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secũdam partem, & qualitatum sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæstione duodecima. Secunda autem conclusiõis pars probatur. Deus est impositum ab uniuersali prouidentia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi usu loquẽtium. Secundo auctoritate Dion. Et confirmatur in responsione, auctoritate Damasceni.

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum nonum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo diffinguit ly cõmunicabile. Secundo tradit regulas quasdam. Tertio respondet quæstio. Quarto perficit doctrinã de communicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primũ. Cõicabilitas duplex ponitur, scilicet proprie & metaphorice: & satis clara est litera: in qua & definitur utrunque membrum: & exemplo in leonis nomine apponuntur.

¶ Quo ad secundũ ponuntur quatuor regulæ, ad differnenda nomina cõmunicabilia ab aliis: & quãm differenter sint cõmunicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectant, duæ autem ad formas separatas, & sic nihil uniuersi prætermissum est.

¶ Prima regula est: omne nomen significãs naturam distinctam ab individuo, est cõmunicabile proprie: secundũ rem uel secũdum rationem saltem. Probatur a priori. omnis forma in supposito individuate existens, est secũdum se prædicto modo communis: ergo. Antecedẽs quo ad communitatem rei probat in natura hominis: quo ad cõmunitatẽ uero rationis tantum probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligitur a nobis abstrahendo a singulari, ergo esse in uno uel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ: ergo formato intellectu naturæ specificę, potest etiam sol intelligi ut in pluribus existens.

¶ Aduerte hic q̃ communicabilitas proprie subtilis insinuatur in hac regula, scilicet in communicabilitatẽ secundum rem, & rationem simul: & secundum rationẽ tantũ: & insinuatum est simul: q̃ fundamentum cõmunicabilitatis realis est inuentio illius naturæ in multis. Quæ ut Auicen. dixit: tripartiam inuenitur, scilicet. Aut in actu simultaneo, ut pater in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia. Aut in actu successiuo, ut dicit de Phœnice, q̃ uiua sequẽtis mortẽ exigit prioris. Aut in potẽtia tantum, ut domus mille angulorũ, si vnquã fiet. Fundamẽtũ aũt efficabilitatis secũdũ rationẽ rei, ex parte nostri intellectus assignatum est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione indiuiduantium, & hæc pluribus modis contingit, ut infrà patebit.

¶ Secũda regula est, omne nomẽ significãs singulare est incõicabile, pprie, tam secũdũ rẽ quàm rationẽ: dicet sic cõmunicabile metaphorice. Probatur à priori quo ad primã partẽ: quia singulare ut sic est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secũdã uero: quia nõ potest in apprehẽsione intellectus cadere pluralitas huius individui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine deitatis. Ergo hoc nomen deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶ *Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile: Communicabile autem secundũ existimationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquod nomen potest esse cõmunicabile dupliciter. Vno modo proprie. Alio modo per similitudinem. Proprie quidem cõmunicabile est, quod secũdũ totã significationem nominis est cõmunicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundũ aliquid eorũ, quæ includuntur in nominis significatione. Hoc enim nomen leo proprie cõmunicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam significat hoc nomen leo. Per similitudinem uero cõmunicabile est illis, qui participant quid leoninum, utpura audaciam, uel fortitudinem[c]: qui metaphorice leones dicuntur. Ad sciendum autẽ quæ nomina proprie sunt cõmunicabilia, cõsiderandum est, q̃ omnis forma in supposito singulari existens, per quod individuatur, cõmunis est multis, uel secundũ rem uel secundũ rationẽ saltem. Sicut natura humana cõmunis est multis secũdum rem & rationem: natura autem solis nõ est communis multis secundum rem, sed secundum rationem tantum. Potest enim natura solis intelligi ut in pluribus suppositis existẽs. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari. Vnde esse in uno supposito singulari uel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi ut in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quòd est singulare, est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significandũ aliquod singulare, est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius individui. Vnde nullum nomen significans aliquod individuum, est cõmunicabile multis proprie, sed solum secundum similitudinem. sicut aliquis metaphorice potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ uero, quæ non individuantur per aliud suppositum, sed per seipsas: quia scilicet sunt formæ subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, non possent cõmunicari nec re neque ratione: sed forte per similitudinem: sicut dictum est de individuis[c]. Sed, quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundũ quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo ut dictum est[c] imponimus eis nomina cõcreta significantia naturam in aliquo supposito[c]. Vnde quãtum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quę à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Vnde, cum hoc nomen deus impositum sit ad significandum naturam diuinam, ut dictum est: natura autem diuina multiplicabilis non est, ut supra ostensum est[c]: sequitur quòd

¶ Tertia regula est: omne nomẽ significans formã nõ individuã p aliud suppositũ, sed per seipsam, secundũ q̃ tã se est, est incõicabile, pprie & re & rõne: quãtũis nõ metaphorice, probat à priori quo ad primã partẽ: qa sunt p seipsas subsistentes. Quo ad secũdã uero: quia tic intelliguntur naturæ cõpositorum. Quæ, ut plenius intelligas, scito q̃ ly secũdũ rõnẽ unũerſaliter & pprie loquẽdo in proposito nõ sonat idẽ q̃ secundũ diffinitionẽ, sed importat modũ essendi in rationẽ nostra. Ita quòd sensus est, q̃ omnis natura specifica ut obiecta est intellectui nostro communis ex pluribus: qa obiicitur non ut hæc, sed ut natura specificata siue ipsa secundũ rẽ sit ex alio hic, ut natura solis. & sensibilium omnium: siue ex se sit hic, ut de deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifeste hic habetur, quòd natura Solis cum non sit ex se hic, & ex parte sui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui nostro, non ut hic & consequenter communitas eius secundum rationem, habet utrinque fundamen-

Cõment.

Annota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

damentum. Natura autē Gabrielis cū sit ex se hic, ex solo motu intelligendi nostro, fortitur, quōd nobis obiiciatur ut ipsa, & nō ut hic. Et propterea cōmunicabilitas illa ex nostra tantum parte habet fundamentum. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligendum sit, quōd Gabriel est uniuersale & prædicabile de multis, & species &c. Hæc enim & similia sufficit uerificari, nō de eis absolute: sed ut obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffuse de his in commentariis de ente & essentia scripsimus, non est opus hic eadem replicare.

Cōment. ¶Quo ad tertium respōdet quæsito una cō clusiōe trimembri. hoc nomen Deus est incōmunicabile secundum rem, cōmunicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinē. Probatur prima pars: natura diuina significata hoc nomine est incommutabilis secūdum rem. ergo. Secunda quoque declaratur exemplo solis: & confirmatur authoritate glosæ ad Galatas quarto. tertia uero pars declaratur in participiā tibus diuina adiuncta authoritate psalmi.

Annot. ¶Aduerte hic quōd quia prædicta cōclusio cum sequente ex prædictis regulis sequitur manifeste, ideo non oportuit alias addere probationes.

¶Quo ad quartum ponitur hæc conclusio, si esset aliquod nomen diuinum significans naturam illam inquantū hāc, illud esset omnino incommunicabile proprie ad extra. Manifestatur quæ exemplo sicco in sole inferiri quæ dubium de nomine tetragrammaton. Aduerte hic quōd hæc conclusio nō solum ad doctrinæ huius complementum posita est, sed ex uera (ut reor) dubitatione, quæ est de illo nomine quod apud Hebræos in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomē illud in actu exercito latet: quamuis in actu signato dicatur terragrāmaton. Et propterea littera dubitatiue loquitur.

77 *supra articu. 5. c. & infra q. 29. ar. 4. & 1. prol. ar. 2. 2. et di. 35. ar. 4. & 1. cō tra c. 31. 33. & 34. & uerī. 9. 2. arti. 2. & po. 9. 7. art. 7. & 62 pul. 3. ca. 47.*

a ¶*Super Quæstiones decimatertiæ Articulum decimum.*

Annota. IN titulo. Aduerte quōd ly Deus quādoq; uerificatur de his nibus suppositis: scilicet deo uero, & deo participative, & deo opinative: ut patet quum Moyses dicēs est deus Pharaonis: & Beelzebub, deus Accaron. Quādoq; autem de solo uero deo affirmatur ut quū dicitur quōd unus tantum est deus. Non uertitur hic in dubium, An ly hoc nomē Deus incommunicabile quidem sit secūdum rem, sed communicabile quidē sit secundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol esset communicabile secundum opinionem ponentium multos soles. Et secundū hoc dicitur Gala. 4. His qui natura non sunt dīi seruiebatis. Glos. non sunt dīi natura, sed opinione hominum. Est nihilominus communicabile hoc nomē Deus, nō secundum suam totam significationem, sed secundum aliquid eius per quandam similitudinē, ut dīi dicantur, qui participant aliquid diuinum per similitudinem secundum illud. Ego dixi, dīi estis. Si uero esset aliquod nomen impositum ad significādum Deum non ex parte naturæ, sed ex parte suppositi secundū quōd consideratur ut hoc aliquid, illud nomen esset omnibus modis incommunicabile: sicut forte est nomē tetragramatō apud Hebræos. Et est simile si quis imponeret nomē soli designās hoc individuū.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quōd natura diuina non est communicabilis: nisi secundum similitudinis participationem.

¶Ad secūdum dicendum, quōd hoc nomen Deus, est nomen appellativum & non proprium: quia significat naturam diuinam, ut in habente: licet ipse Deus secundū rem non sit nec uniuersalis nec particularis. Nomina enim nō sequuntur modum essendi qui est in rebus: sed modum essendi secundū cp in cognitione nostra est. Et tamen secūdum rei ueritatem est incommunicabile, secundum quōd dictum est de hoc nomine sol.

¶Ad tertium dicendum, cp hæc nomina bonus, sapiens, & huiusmodi similia, imposita quidem sunt à perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: non tamen sunt imposita ad significandum diuinam naturam: sed ad significandum ipsas perfectiones absolute. Et id eo etiam secūdum rei ueritatem sunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impositum est ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad significandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

a ¶*Vtrum hoc nomen Deus uniuoce dicatur de Deo per participationem secundum naturam, & secundum opinionem.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quōd hoc nomen Deus uniuoce dicatur de Deo per naturam & per participationem, & secundū opinionē. Vbi enim est diuersa significatio non est cōtradictio affirmātis & negantis: æquiuocatio enim impedit cōtradictionem. Sed catholicus dicens, idolum non est Deus: cōtradicit pagano dicenti, idolū est Deus. Ergo Deus utrobique sumptum uniuoce dicitur.

¶Præterea. Sicut idolum est Deus secūdum opinionem & nō secundum ueritatem, ita fruitio carnalium delectationum dicitur felicitas secundum opinionem & non secundum ueritatem. Sed hoc nomen beatitudo uniuoce dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine uera: ergo & hoc nomen Deus uniuoce dicitur de Deo secundum ueritatē, & de Deo secundū opinionē.

¶Præterea, Vniuoca dicuntur quorum est ratio una. Sed catholicus cum dicit unum esse Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & super omnia uenerandam: & hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse deum. Ergo hoc nomen uniuoce dicitur utrobique.

¶SED CONTRA illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, ut dicitur in primo peri her. Sed animal dictum de animali uero & de animali picto, æquiuoce dicitur. Ergo hoc nomē deus dictum de deo uero, & de deo secundū opinionem æquiuoce dicitur.

¶Præterea, Nullus pōt signare id quā nō cognoscit. Sed gētilis nō cognoscit naturā diuinā. Ergo cū dicit, idolū est deus, nō signat uerā deitatem: hāc autem signat catholicus dicens unū esse deum. Ergo hoc nomē deus non dicitur uniuoce, sed æquiuoce de deo uero, & de deo secundum opinionem.

CONCLVSIO.

¶*Cū Deus participative, & æstimative nō nisi ex ueri Dei ratione intelligatur, hoc nomē Deus de Deo participative, opinative, & uero Deo nec uniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicitur.*

¶RESPONDEO dicēdū, cp hoc nomē deus in præmissis tribus significationibus nō accipit neq; uniuoce, neq; æquiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia unitocorū est omnino eadē rō, æquiuocorū est omnino nō diuersa. in analogicis uerō, oportet cp nomen secūdū unā significationē acceptū ponat in diffinitione eiusdē nominis secundū alias significationes acceptis. sicut ens de substātia dictū ponitur in diffinitiōe entis secūdū cp de accidēte dicitur: et sanū dictū de asali ponit in diffinitione sani secūdū cp dicit de urina & de medicina. Huius eīm sani, qđ est in asali, urina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in ꝓposito. Nā hoc nomen deus, secūdū cp ꝓ deo uero sumit in rōne dei, sumit secūdū cp dicit deus secūdū opinionē uel participationē. Cū enim aliquem nolamus deū secūdū participationē, intelligimus nomine dei aliquid habēs similitudinē ueri dei. Similiter cū idolū nominamus deū, hoc nomine deus intelligimus significari aliqd, de quo homines opinātur quōd sit deus, & sic manifestum est, quōd alia & alia est significatio nominis: sed una illarum significationū claudit in significationibus aliis. Vnde manifestum est quōd analogice dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, cp nominū multiplicitas nō arteditur secūdū nominis predicationē, sed secūdū significationē. Hoc eīm nomē homo, de quocūq; ꝑdicetur, siue uere, siue falsē, dicit uno modo. Sed tūc multipliciter diceretur, si per hoc nomē homo intēderemus significare diuersa: puta, si unus intēderet significare per hoc nomē homo, id qđ uere est homo. & alius intēderet significare eodē nōe lapidē, uel aliqd aliud. Vnde patet cp catholicus dicēs idolū nō esse deū, cōtradicit pagano hoc asserēti: quia uterq; utrūr hoc nomine deus ad significandū uerū deū. Cū enim Paganus dicit idolū esse deū, nō utitur hoc nomine secundū cp significat deū opinabilē. Sic enim uerū diceret, cum etiā catholici interdum in tali significatione hoc nomine utantur: ut cum dicitur, omnes dii gentium dæmonia.

¶Et similiter dicendum ad secundū & tertiū. Nam illæ rationes procedunt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

¶Ad quartū dicēdū: cp asal dictū de asali uero & de picto, nō dicit pure æquoce. Sed philosophus largo modo accipit æquoca secūdū cp includūt in se analoga: qa & ens qđ analogice dicit, aliquādo dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prædicamētis.

¶Ad quintū dicēdum, quōd ipsam naturam dei prout in se est, neq; catholicus, neq; paganus cognoscit, sed uterq; cognoscit eam secundum aliquā rationem causalitatis, uel excellentiæ, uel remotionis, ut supra dictum est. Et secundū hoc in eadem significatione accipere potest gentilis hoc nomen deus (cū dicit, idolum est deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolū non est deus. Si uero aliquis esset, qui secundum nullam rationem deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina quorum significationes ignoramus.

ARTICVLVS XI.

a ¶*Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur cp hoc nomen, qui est, nō sit maxime propriū nomē dei. Hoc enim nomē deus est nomen incōmunicabile, ut dictū est. Sed hoc nomē, qui est, nō est nomē incōmunicabile. Ergo hoc nomē, qui est, nō est

guitur contra communiter: & ut distinguitur contra extraneum. In proposito directæ sumitur tertio modo: ita cp proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dum unius formalis ratio magis intrinseca est illi, quām alterius &c. Ly maxime autem comparationem excessiuā dicit respectu exterorum diminorum nominum, siue communia sint, ut bonus, sapiēs &c. siue propria, ut Deus creator &c. Vtrum autem hæc comparatio extēdatur etiam ad nomina diuina composita non apparet: quoniam nulla sit in toto articulo de compositis mentio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly q est, sit magis proprium nomen Dei, quām ly summum bonum, seu ly ens infinitum &c.

Cœnsé. ¶In corpore una est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue.

Annot. ¶Sed aduerte cp hæc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic, hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratiōe. Ita quōd ly triplici ratione sit pars conclusionis: & sic determinatio ly maxime propriū. & sic sensus est maxime proprium quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificātum in responsione ad primū exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione sic, hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei. & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis: sed continuatio conclusionis cū probatiōibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. Primo sensit aliq fauent, scilicet interpositio ly triplici ratiōe inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera. & explicatio in responsione ad primum facta. Secundo quoque sensui fauent due. Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter uera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age ut lubet.

Cœnsé. ¶Probatur ergo in litera cōclusio quo ad primum, uel primo sic. Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse. ergo significat essentiā solius Dei. ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei est essentia, est esse. secunda autem, quia unumquodque denominatur à sua forma.

¶Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia nō infert, quōd hoc nomen sit magis proprium quām alia nomina: sed quōd hoc nomen cōuenit magis Deo quām aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis uero est extra essentiam: & tamen concludendum erat ut etiam in litera infertur, quōd hoc nomen est magis proprium quām alia nomina.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quōd ratio literæ concludit utrunque: quoniā ex hoc quōd significatum formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequitur: & quōd magis conueniat Deo quām aliis, quia illi essentialiter, aliis non: & quōd magis conueniat Deo quām alia nomina: quia est essentiale prius cæteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicite in litera insinuatum est in ly esse, uel in ly non formam aliquam: quasi diceret, non significat formā aliquam, ut cætera nomina, puta sapiens, uiuens &c. De transcendentibus autem consulabat ea posteriora esse ipso esse. & propterea nō oportuit solicitare autorem circa hæc.

¶Quo ad secundum uel secundo probatur conclusio sic. essentia Dei nō potest a nobis pro statu uiæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatū, deficit à modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tāto magis proprie dicitur de Deo à nobis. ergo qui est, est maxime proprium nomen Dei. ultima consequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conueniūt aliquid rationis saltem supra ipsum. Et cōfirmatur autoritate Damasceni. Priores autem consequentiæ in litera non probantur. Et prima quidem ratione nō egebat. quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur quōd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secūda quoq; ratione nō egebat. quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei est incognitus, sequitur quōd omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secūda quoq; ratione inde deducitur: quoniā si omnis modus cognitus deficit à modo Dei, ergo quanto determinatior modus, tāto magis deficit, quoniam defectus iste ex eminentissima amplitudine modi essendi Dei procedit. ac per hoc quanto ratio significata per nomē est amplior, aut absolutior, tāto minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ substātiæ: & hoc est magis ꝓprie dici, nō enim aliquod nomē adæquat modum Dei, sed quia minus deficit, magis ꝓprie dicitur, ita ꝓ minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere autem in proposito communiter sumitur: quædam enim nomina ut transcendētia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus ut dictum est. adeo ut quædam alia scilicet determinata, deficiant cōtrarie, ut corpus &c. Omnis ergo determinatio deficit: quamuis dīs similiter.

Annot. ¶Aduerte hic, quōd ly est, dupliciter pōt determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti. Prædicati quidem, quā dicitur, est sapiēs, uel bonū &c. Subiecti autem quum dicitur, homo uel bos est &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia ut tunc ly qui est, indeterminatum significat. Nō enim significat qui est bonū, aut sapiēs, aut substantia, sed absolutissime, qui est absq; quacunque determinatiōe. Ex parte etiam ly qui, cū nulla significetur natura, sed cum sit relatiuum substantiæ: cōmunissime ꝓportat substantiam: non ut est certū genus, sed ut omnis essentia, substantia dicitur. Et, propterea Damasceno pelagus infinitū substātiæ significare dī ximus substantiæ quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitum ratione ly est, absque omni deter minatione: potest enim determinari infinitis determinatiōib⁹: hoc autem maxime manifestat, quoniam adeo eminēs est, ut infinitis ifinitos essendi modos etiam cogitabiles eminentissime cōprehēdat.

¶Quo ad tertiū uero, Cœment. uel tertio probatur cōclusio ex significatione cui est, significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo, ut patet per Augustinum.

Annot. ¶Aduerte hic quōd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic. nec differt ly qui est, ab enti formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens non ita explicite exprimit actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quōd relatiuum clausum in ly ens, est neutri generis, ut patet exponendo ens, id est quod est, ut expresse ab Aristotele exponitur primo. neutrum autem genus cum informe sit magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formarum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis quām dicendo quod est. propter quas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, ly qui est. secundo modo consideratur ut merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei ueritate est. cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt non sunt, nisi sic, id est tantæ & talis perfectionis, & nō absolute: & oportet, ut hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus appropriet sui: quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non uariaretur nominis significatio, plus tamen insinuaret quām significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente uerificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, ut appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagūs que illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud inuendo: propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum, habemus: quōd magis exprimat diuinam naturam quādiuratione, quām ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, ut est primum membrum huius analogi. scilicet qui est, & sic ly qui est, non ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & uerificantur de eo omnia supradicta. Alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, ut dictum est: & quoniam analogum simpliciter probatum stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumitur: & est propriissimum Deo propter supradictas: & hæc sequere, quoniam & uera, & autori consona sunt absolute ac formaliter loquenti.

In

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In responsione ad primum dubium oportet dicere, quòd distinctio facta ibidem non habet locum in proposito, quoniam in ly qui est idem est. A quo nomen imponitur. & quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomen quo ad utrumque: & tamen in litera dicitur, quòd ly Deus sit magis proprium quo ad nos: & no quo ad id ad quod: quomodo possunt hæc simul stare?

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In utroq; enim nomine licet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet à quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet cõparando à quo unius ad à quo alterius: & ad quod unius ad quod alterius: facile patet sensus clarus litere: quod esse est magis proprium Deo, quàm uniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiã specificamẽ ly uero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamẽ quòd quia cõceptum, ly Deitas fuit ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio. Cõceptum uero ly, qui est: quantũ ad utrumque habemus. Idcirco licet Deus secundum se magis proprium nomen sit nobis, quo ad nostrum magis explicatiuũ est Dei ly, qui est: q̃ ly Deus propter rationem dictam. Et scito q̃ ly qui est ut appropriatum: seu primum analogatum nomen est: unicum tantum conceptũ formalem importat, ita quòd nõ componitur ex duobus cõceptibus, ut color albus: neq; ut ens per se, neq; ut summum bonum neque ut ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitæ substantiæ: imõ si recte ac perfecte cõcipiatur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum, ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitę perfectionis est. unde non recte sensisse uidet Scotus in 1. dist. 1. q. 1. dicẽs, quòd simplicior & perfectior conceptus proprius Deo, nobis possibilis sit cõceptus huius nominis ens infinitum. Id enim patet q̃ cõceptus ly, q̃ est simplicior, perfectior, ac prior est,

a ¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulũ duodecimũ.

Titulus clarus est.

Cõment. ¶In corpore unica est cõclusio respondendo dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt uere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciẽdum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua uera oportet quòd prędicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationẽ. Et hoc patet tã in propositionibus quæ sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idẽ subiecto, & differunt ratiõe. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: illud enim ipsum q̃d est homo, uere animal est. In eodẽ enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo[c]. Vnde & hic etiam prædicatum & subiectũ sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquãtum intellectus id quod ponit ex parte subiecti trahit ad partem suppositi: quod uerò ponit ex parte prædicati, trahit ad naturã formæ in supposito existentis: secundũ quòd dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic uero diuersitati, quæ est secundum rationẽ, respondet pluralitas prædicati & subiecti: idẽtitatem uero rei significat intellectus per ipsam compositionẽ. Deus autem in se consideratus est omnino unus & simplex: sed tamen intellectus noster secũdum diuersas conceptiones ipsum cognoscit, eò quòd nõ potest ipsum ut in seipso est uidere. Sed tamen, quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamẽ quòd omnibus suis conceptionibus respõdet una & eadẽ res simpliciter[c]. Hanc ergo pluralitatẽ, quæ est secũdum rationem, repræsentat per pluralitatem prędicati & subiecti: unitatem uero repræsentat intellectus per cõpositionem,

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Diony. dicit affirmationes de Deo esse incõpactas uel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significãdi, ut suprà dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster non potest formas simplices subsistẽtes secundum quòd in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secũdum modum compositorum in quibus est aliquid quod subiicitur, & est aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti & attribuit ei aliquid.

¶Ad tertium dicendum, quòd hęc propositio, intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est duplex: ex eo quòd hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc uerbum, intelligit ex parte intellecti, uel ex parte intelligẽtis[c]. Si ex parte intellecti, sic propositio uera est. Et est sensus. Quicunque intellectus intelligit rẽ esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formãs propositionem de Deo, non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si uero ex parte intelligẽtis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligẽdo, quàm rei in essendo. Manifestũ est enim q̃ intellectus noster res materiales infra se existentes intelligit immateriali ter: nõ quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialẽ in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet compositè: non tamẽ ita quòd intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster nõ est falsus formãs compositionem de Deo.

QVAEST. DECIMAQVARTA
De *scientia* Dei *in sexdecim articulos diuisa.*

POST considerationem eorũ, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandũ de his, quæ pertinent ad operationẽ ipsius. Et quia operatio quædã est, quæ manet in operante, quædam uero quæ procedit in exteriorem effectum. Primo agemus de scientia & uoluntate. (nam intelligere in intelligente est, & uelle in uolente.) & postmodum de potentia Dei, quę consideratur ut principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedẽtis. Quia uero intelligere quoddam uidetur esse: post considerationem diuinę scientiæ considerãdum est de uita diuina. Et quia scientia uerorum est, erit etiam considerandũ de ueritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscente est, ratiões autem rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ uocantur, cum consideratione scientiæ erit etiã adiungenda consideratio de ideis.

¶Circa scientiam uero quæruntur sexdecim. ¶Primo, utrum in Deo sit scientia. ¶Secundo, utrum Deus intelligat seipsum. ¶Tertio, utrum comprehendat se. ¶Quarto, utrum suum intelligere sit sua substãtia. ¶Quinto, utrum intelligat alia à se. ¶Sexto, utrũ habeat de eis propriam cognitionem. ¶Septimo, utrum scientia Dei sit discursiua. ¶Octauo, utrum scięntia dei sit causa rerum. ¶Nono, utrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶Decimo, utrum sit malorum. ¶Vndecimo, utrum sit singularium. ¶Duodecimo, utrum sit infinitorum. ¶Decimoterzio, utrũ sit contingentium futurorum. ¶Decimoquarto, utrum sit enũtiabilium. ¶Decimoquinto, utrũ scientia Dei sit uariabilis. ¶Decimosexto, utrũ Deus de rebus habeat specularium scięntiam uel practicã.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶Præterea, Scientia (cum sit cõclusionum) est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

sponsum quæstio affirmatiuæ, propositiones affirmatiuæ uerę possunt de Deo formari. Probatur, omnis propositio affirmatiua significat idẽtitatem alicuius cognoscibilis quæ prædicati & subiecti, cum distinctione eorundem secũdum rationem: sed in Deo inueniũtur hæc duo: ergo. Maior probatur dupliciter. Primo inductiuè in propositionibus accidentalibus, & essentialibus duplicib⁹, scilicet & in quibus prædicatum & subiectum habent secundum se rationes diuersas, & in quibus non. Secundo ratione propositio affirmatiua habet copulam prædicatũ & subiectũ. ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctionem ratione pluralitatis extremorũ. Minor uero probatur. Deus non cognoscitur à nobis, ut est in sua omnimoda unitate, sed sub diuersis rationibus unius & simplicis: ergo.

¶Aduerte. Thomista quòd hinc habes quòd Deus apud Sanctũ Thomam, est unius tantum ratiõis formalis cleuatæ cõprehendentis omnia &c. hoc enim infert qui dicit hic, quòd est omnino unus & simplex. Alioquin aduertat ne subiuncta est eius causa non consona scilicet, sed tamen intellectus noster secundum diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum ut in se est uidere. Si ergo posset ipsum ut est uidere, non distingueret deitatem à sapiẽtia nec & sapientiam à bonitate secundum rationem: nec modo facit, dicendo Deus est sapiens & bonus &c. unica ergo est in Deo formalis ratio tantum.

a ¶Super Quæstione decimæquartæ Articulum primum.

Titulus scientia nomine scientiæ intelligimus cognitionem

¶Præterea, Omnis scientia uel uniuersalis, uel particularis est. Sed in Deo non est uniuersale & particulare, ut ex superioribus patet[c]. Ergo in Deo non est scientia.

¶SED CONTRA est, quod Apost. dicit Ro. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scięntia est perfectissimo modo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandũ est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguitur: quia non cognoscens nihil habẽt nisi formam suam tantum: sed cognoscens natum est habere formã etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscentium habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter quod dicit Philosophus 1. de anima, quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiã. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundum quòd hoc magis accedunt ad quandam infinitatem[c]. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem[c]. Sensus autẽ cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierũ sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est à materia, & immixtus, ut dicitur in 3. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (ut ex superioribus patet[c]) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quia perfectiões procedẽtes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (ut suprà dictum est[c]) oportet, quòd quandocunque nomen sumptum à quacunq; perfectiõe creaturæ Deo attribuitur, secludatur ab eius significatione omne illud, quod pertinet ad imperfectum modum, qui competit creaturæ. Vnde scientia non est qualitas in Deo, uel habitus, sed substantia, & actus purus.

¶Ad secundum dicendũ, quòd ea, quæ sunt diuisim & materialiter in creaturis, in Deo sunt simpliciter & unitę, ut suprà dictũ est[c]. Homo autem secũdum diuersa cognita habet diuersas cognitiones. Nam secundum q̃ cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam: scientiam uero, secundũ quòd cognoscit conclusiones: sapientiam, secũdum quòd cognoscit causam altissimam: consilium uel prudentiam, secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc omnia Deus una & simplici cognitiõe cognoscit, ut infrà patebit[c]. Vnde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest: ita tamẽ, quòd ab unoquoque eorum secundum q̃ in diuinam prædicationẽ uenit, secludatur quicquid imperfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd scientia est secundum modum cognoscentis. Scitũ enim est in sciente secundum modum scientis[c]. Et ideo cum modus diuinæ essentiæ sit altior, quàm modus, quo creaturę sunt, scientia diuina non habet modum creatæ scientiæ, ut scilicet sit uniuersalis uel particularis, uel in habitu, uel in potentia, uel secundum aliquẽ talem modum dispositã.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non intelligat se. Dicitur enim in libro de causis, q̃ omnis sciens, qui scit suam essentiam est reflexiuus ad suam essentiam. Sed intellectus non est reflexiuus ad suam essentiam: quia secundum hoc intellectum & intellectum essent idem. Ergo intellectus non intelligit se.

¶Præterea, Intellectus est potentia passiua. Sed potentia passiua non est actiua. Ergo intellectus non intelligit se.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Aristo. 12. Metaphysicæ, de intellectu diuino, quòd intelligit se per se.

CONCLVSIO.

¶Vtrum Deus intelligat se.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus se intelligit per seipsum, probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima uero consequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc ut intelligat. Altera est: omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia illa intrinsecè dicit: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse ueram per se differentiam ex eo quòd omnes communes animi conceptiones & conclusiones ei consonant: scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter quòd cognitũ habeat esse intentionale in cognoscente, & q̃ in nulla natura possunt adeo eleuari materia & forma, subiectum & accidens, ut unum sit idem alteri nisi rationibus eorũ, ut de cognoscẽte & cognito comperimus.

¶Necessitas autẽ hoc ponendi, ex duabus natũ scitur positionibus. Alteri est, unumquodque operatur secundum q̃d est actu. 3. Physi. Altera est, cognitum est principium specificatiuum cognitiõis. ex 12. Meta. Ex his sequitur, q̃ cum cognoscẽs debeat esse sufficiẽs principiũ suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet q̃ sit specificatiuum principium illius quod est cognitũ. Et si his adiungas ex 2. cæli. t. cõ. 17. quòd unumquodq; est propter suam operationẽ: sequetur quòd natura cognoscitiua est talis secundum se, ut sit actu nel potẽtia ipsum cognitum: quod est esse nõ solum ipsũ, sed alia, ut in litera dicitur. Et si hæc cõparaueris ad reliqua entia, uidebis differentiam inter cognoscentia, & non cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanq; entia, aut recipiũt formas propter ipsarũ formarũ operatiões, aut propter operationem tertij cõpositi ex recipiente & recepto. Exempli primi in aqua calida, & uniuersali in subiecto & accidẽtali forma. Calefactio enim non est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: dicitur enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exempli secundi patet in formis subiũctibus: materia enim nõ recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed compositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitũ, nõ recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultãtis ex eis: neq; propter operationem ipsius cognitiõis propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit uisibile, propter speciẽ uisionis: quam cõstat esse ultimũ proprium operationem. Nec obstat quòd uisibile ut receptum in uisu sit accidẽs, & uisus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens: id est ex necessitate materiæ. & non est per se primo intentum. forma enim, intentio, seu species uisibilis, non inquantum accidentaliter inquantum uisibile & transiens in uisum specificatiue: sed quia hoc non patitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materię concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi 12. Meta. 3. de anima habetur. Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt unum: sed magis & minus diminute: adeo quòd in solo Deo sunt omnino idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic diuus Thomas. Quam in hoc consistere non solum ex Arist. & Auer. ut patet ex dictis, sed etiam ex Alberto ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissime oportet pro fundamento habere, quoticiens de intellectu est sermo: quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent: pura de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, déque intelligere & sentire tractantes, tanquam de alijs rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, aliũque rerum ordinem ingredi.

a ¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur. Deus est absque omnipotentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima uero consequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc ut intelligat. Altera est: omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia illa intrinsecè habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet terminum. Secunda ex lib. de anima sic sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Nō autem est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatem status eorū: diuersitas uero potentialitatem. Ex his enim manifeste patet sequela prima sic, Intelligibile oportet esse in intelligente, & nō est aliquo modo distinctum nisi per potentiam. ergo intelligibile illius in quo nulla est potētia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absq; potentia &c. ergo &c. Deinde in litera explanatur consequens, quo ad ly omnibus modis, excludēdo duos diuersitatis modos, scilicet inter actū & potentiā, & inter substantiam & accidēs, secunda consequentia patet.

Annot. ¶ Circa uerba literæ in secunda propositione fundāte consequentiā, Aduerte quòd hoc ꝙ dicitur, scilicet secundum hoc tātum sensus uel intellectus aliud est à sensibili uel intelligibili, quia utrunque est in potentia: dupliciter expoui potest. Primo ut ly utrunque referat potētiam & obiectum. Secundo ut referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuā. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit & planus literę sensus seruatur. Si uero primus sensus intentus dicatur eget nitore: quoniā ex hoc haberetur expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solū in cognoscēte, sed etiam in cognito: quod nō est usquequaque uerū. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo quod exigatur potentialitas in utroque, ita quòd utrunque sit secundū se potentiā habēs: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum ut patet, quū Deus uidetur ab aliquo intellecto creato. Tūc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectū. Secundo quod exigatur potentialitas utriusque respectu huius, id est quod obiectū sit potentia intelligibile ab ipso intellecto, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est uerum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia una potentialitas, scilicet potētia sufficit. Tum quia ista potētialitas obiecti nō in se, sed respectu huius non est potētialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tū quia utraque ista potentia resoluitur tandē quo ad hūc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potētiam inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ uirtutis. Tum quia planus sensus literę primam expositionem optime amplectitur, & proposito satisfacit: & ideo primum sequamur.

¶ *Num in his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua substātia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.* 80

Quæstio. CIrca expositionem consequentis: ubi ly omnibus modis idē explicatur per exclusionem duorum, scilicet status potētialitatis: & diuersitatis intellectus à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficiēter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quòd nec est in potētia, quę species, qua se intelligit est aliud à substantia sua: & tamen intellectus & intellectum nō sunt omnibus modis idem etiam intelligendo seipsum. Tum quia hoc est proprium Dei. Tum quia conceptus, quem format de seipso, non est substātia sua quicquid ille sit

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo quod ly ita, scilicet ut neque species in aliud &c. accipiatur limitative, id est quod per hæc duo limitatur id quod dicebat, scilicet omnibus modis idem: ac si diceret sunt omnibus modis idem quo ad hæc duo: & sic dubium motum locum non habet.

¶ Et licet hic sensus literæ cōsonet, pro quanto in articulo quarto, quæren. tum restat unū intelligere Deū sit idem quod ipse Deus. Contradentibus tamē quod hīc est sermo de intellectu, & intellectus identificatur: & quod dubium restās de intelligere remanet pro quanto sunt aliquæ difficultates ex propriis ipsius intelligere, ut distinguit contra intellectum dici posse uidetur: accipiendo quod ly ita, scilicet ut neq; careat specie &c. teneatur expositiue.

¶ Et ad dubium motū, respondetur quòd exclusio horum duorum adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti. Sed nomine speciei non est intelligenda species impressa tātum, sed uniuersaliter tā impressa quām expressa: ubi enim intellectus & species uniuersaliter nō distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina san. Tho. est indubitū. Secundum uerum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ in solo Deo non est substantia. Et sic in nullo alio saluatur intellectum exclusio horū duorum. Verum autem hoc sufficiat secundum aliorum philosophorū dogmata nō est præsentia negotij: sed in 3. de anima uel in 12. Meta. dicetur. Quod autem sic uniuersaliter in præsenti litera sumatur species textus infinuat per illa uerba, quā est actus intelligēs. Si de specie impressa tantum intenderet, non oportuisset dicere quā est actus intelligēs: cum illa etiam insit quum intellectus noster non est in actu intelligēs, sed dormiēs. unde explanando speciem intelligibilem per statū intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd uniuersaliter de specie loqueretur cōcurrente ad actū secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere utranque speciem. De specie ergo uniuersaliter est sermo interpretandus, ut uniuersalior sit sensus.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus ex corpore.

¶ In corpore una conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur. Deus ita perfecte cognoscit seipsum sicut

est perfecte cognoscibilis est: ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedēs probatur sic, unumquodque tantum est cognoscibile quantū est actu. ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quòd est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tāta est uis cognoscitiua quanta est actualitas. igitur utrunque concludendo, sequitur, tanta est cognoscibilitas quāta uis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex nono Meta. Assumptum uero secundum ex articulo primo & secūdo. cō sequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic. Comprehēdere est ad finem cognitionis alicuius pertinere: ergo est ita perfecte cognoscere rē, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus ita perfecte cognoscat, sequitur, ergo comprehēdit. omnia sunt clara: & tamē in litera declaratur ratio comprehensionis exemplariter. in cognitione propositionis demonstrabilis. finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demōstretur quòniā semper maneret plus cognoscibilis quām cognita esset.

4. ¶ *Super Quæstione decimæquarta Articulum quartum.*

Comment. THuius clarus.

¶ In corpore duo: primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue. secundo epilogus ante dictorum.

¶ Quo ad primum, cōclusio est. Intelligere Dei est eius substantia: probat dupliciter. Primo ducendo ad impossibile cum Aristo. si intelligere Dei esset aliud à substantia, sequeretur quòd diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, ut potentia ad actum perfectiorē: hoc est impossibile. ergo. consequētia probatur: quia intelligere est perfectio & actus intelligē tis. Secundo probatur ostensiue: substātia Dei est summe esse: & sua species intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedens patet ex quæstione tertia.

¶ Quo ad secūdum ex secundo articulo huius quæstionis, consequentia uero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente ut esse: ergo si substantia intelligēris est suum esse, & ipsa species intelligibilis: oportet ꝙ sit suum intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciem, ut esse formam.

Annot. ¶ Ad euidentiam consequentiæ cum sua probatione, quoniam occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere: scilicet quòd manet in intelligente: quòd ut actus & perfectio eius: quòd ut esse est actus existentis: quòd consequitur intelligibilem speciem, ut existere formam: quorum duo prima non probantur: quia clara sunt. tertium autem probatur per quartum: quod reflexum est pro constanti. Aduerte secundo quòd quartum dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, ut esse formam quo ad tria: quantum ad propositum spectat uerificatur. Primo quo ad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actum, necessario comitatur intelligere. Tertio quo ad modum causandi: quoniam forma complendo quod est facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis: complendo intellectum: facit intelligi se intelligere: & intelligere se intelligere se: & sic in infinitum. Non ergo ipsum intelligere Dei est eius substantia.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augu. lib. 7. de tri. Deo hoc est esse quod sapiētem esse. Hoc autem est sapiētem esse, quòd intelligere. Ergo Deo hoc est esse, qđ intelligere. Sed esse Dei est eius substantia, ut suprà ostensum est[c]. Ergo intelligere [c] Dei est eius substantia.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cum nullo à se diffiuullo perficiatur, & sit suum esse, eius intelligere non distinguitur ab ipsa eius substantia.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd est necesse dicere quòd intelligere Dei est eius substantia. Nam si intelligere Dei sit aliud q̄m eius substantia, oporteret, ut dicit philosophus in 12. Meta. ꝙ aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ diuinæ: ad quod se haberet substantia diuina sicut potentia ad actum: quod est omnino impossibile. Nam intelligere est perfectio & actus intelligentis. Hoc autem qualiter sit, considerandum est. Sicut enim suprà dictum est[c], intelligere non est actio progrediēs ad aliquid extrinsecum, sed manet in operante sicut actus & perfectio eius: prout esse est perfectio existētis. Sicut enim esse consequitur formam, ita intelligere sequitur speciem intelligibilem. In Deo autem non est forma, quę sit aliud q̄m suum esse, ut suprà ostensum est[c]. unde, cum ipsa sua essentia sit etiam species intelligibilis, ut dictum est[c]: ex necessitate sequitur ꝙ ipsum eius intelligere sit eius essentia & ei[c] esse. Et sic patet ex omnibus præmissis[c], ꝙ in Deo intellectus intelligēs, & id quod intelligitur, & species intelligibilis: & ipsum intelligere sunt omnino unum & idem. Vnde patet per hoc quod Deus dicitur intelligēs: nulla multiplicitas ponitur in eius substantia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum intelligitur illud intelligere quod non est subsistens, nō intelligitur aliquid magnum. sicut cum intelligimus intelligere nostrū. Et ideo non est simile de ipso intelligere diuino: qđ est subsistens.

¶ Et per hoc patet respōsio ad tertium. Nam intelligere diuinum, quod est in seipso subsistens, est suipsius & non alicuius alterius, ut sic oporteat procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat alia à se.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur ꝙ Deus nō cognoscat alia à se. Quæcunq; enim sunt alia à Deo, sunt extra ipsum. Sed Augu. dicit in li. 83. quæst. ꝙ

fercunt ex primo articu, huius quæstionis: & dictis in quæst. 12. patere potest. Ex his autem & præcipue ex hoc ultimo liquet tertium dictum literæ: quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, ut existere est perfectio existentis, idest intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imò intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibilis: licet esse est ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertio quòd substantia diuina & est formalis: imò actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione uero secundi est ratio intelligendi: & uocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respōdet substātiæ sue, ut puro actui in genere entium. Intelligere uero respondet eidem in genere intelligibilium. Et proportionabiliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ ut species est intelligibilis in genere intelligibili: ut existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequentia cum sua probatione fuit optima & formalis: argumentis ex concursu utriusq; formę in unam: & identificatiōe illius unius cū proprio esse secundum unum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis: ac per hoc est forma in utroque genere: & quòd substantia Dei est suū esse: ac per hoc identificat sibi esse in genere entiū, infertur, ergo oportet etiam ꝙ sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse suum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili, quàm in genere entium. Et si oppositum diceretur, sequeretur quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili: qui claudit in se naturam cognoscentis & cogniti ut sic, comparatur ad intelligere ut potentia ad actum, ut ens ad esse. 84

¶ Quo ad secūdum epilogus adunans triplicē identitatem patet, cum corollario suo ꝙ nullā ponit diuersitatem in Deo ipsum esse intelligēre, omnia clara sunt, 1. dist. 35. arti. 1. et ueri. q. 2. ar. 4. Et 1. cōgēit. tra. ca. 48. et 49.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quintum.*

TItulus in communi quærit, non distinguendo quod quid est ab an est.

¶ In corpore duo. primo respondet quæsito affirmatiue. secundo assignat modum, quo uerificatur conclusio. Cōment.

¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia à se. Probatur dupliciter. F Primo sic. Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit uirtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit uirtus sua: ergo alia à se. Antecedens, licet ex prædictis probatum sit, iterum probatur, ducendo ad impossibile, scilicet, si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligere. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda uero probatur: quia aliter uirtus non perfecte cognoscitur, ut patet. Tertia autem: quia uirtus diuina se extendit ad alia à se, quod probatur: quia est prima causa omnium. F Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causę est eius intelligere. ergo Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes effectus præexistentes in prima causa sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili, probatur sequela: quia unumquodque est in altero modo eius in quo est.

¶ *Num esse primæ causæ sit eius intelligere.*

Quæstio. Circa has rationes aduerte, quòd bis in litera assimitur hæc propositio. Esse Dei est eius intelligere: semel ad probandum antecedens primæ rationis, & semel constituitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem uice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest utroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, ut patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Identice uero: quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus cõmunibus: quoniam cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue sit capax perfectionis omnimode secundum se: & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori: ex imperfectione posteriorum inferẽdo imperfectionẽ prioris identificatis sibi posterius. si enim omnino perfectum esset identificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secunda uice ambiguum est, quonã pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in communi ut prius, sed de esse Dei ut fundat uirtutem actiuã, quia in tali esse præexistũt omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cũ sit pfectio naturaliter prior &c. Si uero sumitur identice, assumptum est uerum: sed ratio nihil ualet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis. sic autẽ esset in proposito: quoniã ista, omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. Ista uero, esse primæ causæ, est suum intelligere est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis. ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non ualet: omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter nõ ualet subsumendo: esse Dei est eius uelle. ergo omnes effectus sunt in uelle Dei, & per modum uoluntatis: igitur nec de intelligere ualet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedẽte illa propositio, intelligere Dei est suum esse: identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali &c. cõceditur. Sed cum hoc stat: quòd ex tali identica cum tali formali: sequatur formalis, id est, licet nõ sequatur gratia formæ: sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquẽdo, ex identitate earum sequitur, quòd quicquid est in una modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habẽt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundum suas rationes formales. Et cum omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit ad quæ una se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter: & sint idem, consequẽs est quòd quæcũque sunt in esse ut esse, & per modum entis, sunt in intelligere, ut in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instãtias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter, uelle autem alia, cum pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio: non tamen est naturalis, sed libera. ℣ Secundo dicitur & melius & procludubio ad mẽtem litera: quòd illa propositio est formalis. quicquid enim sit de esse Dei. Esse tamẽ Dei ut primæ causæ ut sic intelligere est: quoniam nõ ex eo quòd est, sed ex eo quòd intelligit: & ut intelligit nõ ut est, causat & causatiuus naturaliter est. Nec est uerum quòd effectus intellectualis causæ ut sic, præexistant in esse ut præ-

neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶ Præterea, intellectũ est perfectio intelligentis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶ Præterea, ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, ut ex dictis patet[c]. si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid aliud à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Heb. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cum perfecte seipsum intelligat, omnia alia à se non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit[c]. Alioquin suum esse non esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autem perfecte aliquid cognoscitur, necesse est quòd uirtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfecte cognosci non potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ uirtus se extendit[c]. Vnde cum uirtus diuina se extendat ad alia, eò quòd ipsa est prima causa effectiua omnium entium (ut ex supradictis patet[c]): necesse est quòd Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistit in Deo, sicut in causa prima, necesse est, ꝙ sint in seipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandum est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur[c]. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidem cognoscitur aliquid, quando cognoscitur per speciem propriam adæquatam ipsi cognoscibili: sicut cum oculus uidet hominem per speciem hominis. in alio autem uidetur id, quod uidetur per speciem continentis: sicut cum pars uidetur in toto, per speciem totius: uel cum homo uidetur in speculo, per speciem speculi, uel quocunque alio modo contingat aliquid in alio uideri.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus seipsum uidet in seipso, quia seipsum uidet per essentiam suam. Alia autem à se uidet non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uerbum Augu. dicentis quòd Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quòd sit extra se intueatur, sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, ut dictum est[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, ut forma & perfectio eius[c]. Lapis enim non est in anima, sed species eius, ut dicitur in 3. de anima. Ea uero, quæ sunt alia à Deo, intelliguntur à Deo inquantum essentia Dei continet species eorum, ut dictum est[c]. Vnde non sequitur, quòd aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm ipsa essentia Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Intantum enim ipsum intelligere specificatur per obiectum suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilẽ specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quàm essentia sua: in qua omnes species rerum comprehenduntur[c]. Vnde non oportet quòd ipsum intelligere diuinum, uel potius ipse Deus specificetur per aliud quàm per essentiam diuinam.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat alia à se propria cognitione.*

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso unica conclusione. Alia à Deo cognoscuntur à Deo non in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus uidet seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso. alia autem à se non in seipsis, sed in substantia sua. antecedens patet, cõsequentia uero probatur, distinguendo uidere dupliciter, in seipso: & in alio: & diffiniendo utrumque. Ex diffinitionibus namque eorum patet sequela: nam si uideri in seipso est uideri per propriam & adæquatam speciem, uideri uero in alio, est uideri per speciem alterius in quo illud est ut in litera dicitur, consequens est: quòd ex hoc quòd Deus per essentiam suam, ut speciem uidet se & alia: quòd se in se, alia non in seipsis, sed in ipso uideat: quia constat quòd essentia sua est species adæquata Deo: & non aliis.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primo sensum distinctionis factæ in litera de cognitione in seipso, uel in alio: quòd ly in seipso seu alio tenetur obiectiue: ita quòd uideri in seipso, significat uideri non in alio obiecto, seu uiso, uideri autem in alio, significat uideri in alio obiecto, seu in alio uiso. Secundo uerificationem diffinitionum membrorum. cum enim quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectum: & illud proculdubio sit primo & primum, & illius repræsentatiuum & obiectũ: oportet quòd si aliquod est adæquatum obiectũ speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in seipso, & econuerso, si aliquod non in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatum, repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum in quo omnia continentur repræsentata per illam: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet ꝙ sit inadæquatũ obiectũ repræsentatũ per illam speciem, ut patet. unde patet ratio utriusq; diffinitionis. optime enim diffinitur uisum in seipso esse, quod per adæquatã sibi speciẽ uidetur. Et similiter uisum in alio esse ꝙd per speciẽ continentis, in quo scilicet relucet, uideturNum

¶ *Num uideri in seipso sit uideri per speciem adæquatam sibi.*

¶ *Num & quomodo Deus uideat alia à se.*

Quæstio. Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus uidet alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet præhabere, ꝙ species repræsentatiua plurifariam ad obiectũ adæquatum cõparatur uno modo, ad obiectum uero inadæquatum comparari potest duobus modis. Nam obiectum adæquatũ non nisi immediate immediatione obiectiua repræsentare potest, obiectũ uero inadæquatum potest repræsentare mediate, & immediate: mediate ꝙ. repræsentando ipsum quod est in obiecto adæquato: nec enim repræsentat ipsum mediante obiecto adæquato, immediate uero repræsentando ipsum secundum se abstrahẽdo à modo, quo est in obiecto adæquato: nunc enim immediate immediatiõe obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat & ut sic non repræsentat ipsum mediatiõe obiecto primo. Exẽplum huius esse si ponatur aliquod uisibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu fortis uidentis: & ponamus siue uere siue falsè, quòd nõ sit alia species in forte quã uidet ipsum lignum in seipso, & qua uidet lignũ in speculo (utroque enim modo experimur nos simul idem uidere) apparet enim ꝙ species uisibilis illa existens in uidente comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediate, inquantum est ratio uidendi illud in seipso: & mediate, inquantum est ratio uidendi illud in speculo. Ex hac autem enuntiatione ruit primò definitio prima. Nam hinc manifeste sequitur: quòd stat aliquid uideri in seipso, & tamen nõ per speciem adæquatam ipsi: ut patet in adæquato repræsentato inquantum immediate refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secũdo totus processus litteræ circa modum, quo alia à Deo cognoscũtur. Nam hic dicitur, quòd licet uideat consequentia. 2. addetur per speciem continẽtis: ergo uidetur in alio. non tamen uidet: ergo uidetur tantum in alio: seu quod idem est, ergo non uidetur in seipso: quia illa species continentis potest ad contentum dupliciter comparari. Immediate, ſ. licet & mediate &c. & tamẽ in litera expresse utrunq; infertur. Oritur tertio. hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nã quidam existimantes ꝙ essentia diuina, quæ sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, refulcit alia à Deo dupliciter immediate, scilicet & mediate: concedũt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso & in seipsis rebus cognitis per unam tantum rationem cognoscendi: essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes uero quòd essentia diuina ut ratio cognoscendi, non potest repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia uero in se Deo, & non in seipsis uidere.

¶ *Num uisum in alio sit uisum per speciem continentis.*

¶ *Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.*

Quæstio. Circa conclusionem quoque & diffinitionem uisi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 3. dist. primi renente, quòd Deus per essentiam suam ut rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis inesse obiectiue, seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prædicta talis formari ratio: uisum in alio, & uisum per speciem cõtinentis non cõcludunt: igitur hæc non est diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: lapis uidetur à Deo per speciem continẽtis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter: & tamẽ uidetur in seipso obiectiue: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actualis quodammodo essentia sua ut species intelligibili, est in actu primo sufficiẽti ad producẽdum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta uero Scoti, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulũ magis spectant: ubi de cognitione diffinita aliorum agetur.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, duo notanda sunt. ℣ Primo quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina sua ut ratio cognoscendi sibiue ut obiectum cognitionis (utrunque enim sibi conuenit) eminenter continet omnia intelligibilia: in hoc tamen est dissensio: quoniam tudiores putãt ꝙ in essentia diuina contineantur alia cum quadam distinctione ut relucent res in speculo. Saxones uero docent, quòd in essentia diuina continentur omnia indistincte & potentes uero docent, quòd in essentia diuina continentur omnia indistincte & elevate, ut effectus in causis eminentibus, sic tamen perfecte, ac si distincte contineretur. Et quoniam hoc proculdubio est uerum, ut naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina ut species intelligibilis non representat alia immediate, sed mediante seipsa ut obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ℣ Secundo notandum est: ꝙ esse cognitum seu obiectiuum &c. non uniformiter ab omnibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctiõe putat, quòd esse cognitum repræsentatum & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse secundũ qd, & essentiæ & existẽtiæ rerũ. Nec putat tale esse, esse relatiuũ, sed absolutũ. secundũ quid tamẽ, & fundans relationẽ ut patet ibidem. Et quo ad hoc nõ differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius, puta diuini. & in rati esse ponit omnia alia à Deo, ꝙduci p actũ intellectus diuini: & sic intelligi illa in seipsis: & nõ solũ in essentia diuina ut in causa.

¶ S. Thomas autem in quæst. de ue. q. 21. docuit chimericum hoc esse, quòdunum ens rationis distinctũ contra eus reale, sufficienter enucleari dixit per negationem & relationem. Constat enim quòd tale esse non est realiter: igitur ratiocinatur necessarium, aut relatiuũ. Et uere nitrõ est, quomodo in medium lumen offenderunt illi. Cõstat enim primo ex significatione nominũ: ꝙ cognosci est denominario extrinseca: & ꝙ res dicitur uisa aut cognita denominatione extrinseca: & consequẽter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Constat secundo quòd esse repræsentatiuũ non est aliqd in repræsentante: sed fola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimerę, haberet um productiuũ chimerę in rati esse: quod est falsum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas fine necessitate ponẽda, & omnia optime saluantur, ponẽdo esse cognitũ repræsentatiũ &c. esse tantũmodo esse relationum, frustra excogitatum est tale esse. secũda pars assumpti patet inductiue: & ideo nolo morari.

Aduertatur quoq; hoc propriũs dictis Scoti quoniã sequitur ex hoc, quòd lapis prius habeat tale esse quàm intelligatur à Deo. probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam ut speciem intelligibilem: quàm in esse cognito per actũ intellectionis: quia prior est repræsentatio quàm cognitio ut causa effectiua. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non habere producti extra se alia à se in esse absoluto: qualiscũq; secundum quid. Cõtrariatur demum hoc philosophiæ explicite ac optime confitẽti: quòd Deus nihil intelligit extra se, non solum formaliter, sed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiam propriam ut formam intelligibilem: & in essentia propria ut obiectum: ac alio potest diuertere intuitum suum, ut ibi fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quòd illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, fed fiunt in communi uerissime: & quæcũque hypotheſi facta. Visum enim in se ut sic, nõ per alterius specię, sed propriã aut ut propriam: quod est idẽ quod per propriã, formaliter uideri oportet: apud species concedentes inter quos est sermo: & econuerso quòd per propriam aut communem ut propriam uidetur, in seipso uidetur. Et similiter est de diffinitione nisi in alio. Visum enim in alio ut sic, per illius continentis speciem uidetur & econuerso: quod per continentis speciem ut sic uidetur, in alio uidetur. Vnde siue uerum siue falsum sit: quòd eadem species possit mediate, & immediate repræsentare inadæquata, nihil refert in proposito. Quoniam formaliter loquimur. Ista autem diffinctio materialiter speciem continentis, seu adæquatam considerat, ut patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, ꝙ fundamentum illud Scotici supponit hoc falsum, scilicet quòd esse cognitum sit quoddam esse absolutum &c. extra intellectum: quoniam ut ex dictis patet, nihil aliud est quàm esse relatiuũ denominatione extrinseca. Vnde ad rationẽ formaliter concedatur: quòd Deus per essentiam suam ut speciẽ, est in actu primo sufficienti ad producendũ quodcunque in esse cognito. Et cum infertur: ergo lapidem: concedatur. Sed cum ulterius infertur: ergo ratiocinata habẽt esse intellectis, negatur: quoniã nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc enim ꝙ Deus intuendo suam essentiam intuetur in ea lapidem, consequitur quòd lapis habet istam denominationem extrinsecam quòd dicitur cognitus à Deo: nec aliquid aliud oportet acquirere ut patet cum hoc sufficiat.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum sextum.*

Annot. Titulus propriã cognitione. Cognitio propria de aliquo duplicitur intelligi potest. Primo ut distinguitur cõtra communem ex parte actus cognoscendi, id est de ipso solo: & sic de nulla re. Deus habet propriã cognitionem, quia solum unicam habet cognitionẽ, quæ nullius est solius, sed ipsa est huius quòd etiam omnium aliorum. ℣ Secũdo ut distinguitur contra communem ex parte rei cognitę, id est de proprijs ipsius. Et sic sumitur in ꝓposito. Quærimus enim, an Deus sic cognoscat alia à se, ut inueniatur quę sunt, quita singulorũ.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo ꝛndet ꝙsito affirmatiue. Scilo assignat modũ uerificationis ei⁹. Tertio, ꝓbat simul cõclusionẽ reſpõſiuã & modũ ei⁹: duab⁹ rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auerro, ex 12. Met. cõmen. 5. Et de hoc recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia secundum quòd communicant in esse: & modus eius, quia scilicet cognoscẽdo se ut est primum essendi principium declaraturque hoc exemplo ignis.

¶ Sedo reprehẽdit, ducẽdo ad ipotahile. si Deus scitet alia ꝙtũ inquisitiõ entia. ergo intelligeret entia in esse tũ. ergo in cõſuſo & in potẽtia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei nõ esset ollꝰ modus ꝓfectus: ergo nec esse Deiqd est ipoſibile.

Annot. ¶ Aduerte quòd cognitio attingens aliquid secundum prædicata cõmunia ſſ. tum potest dici imperfecta in potentia, consista in communi uniuersalis &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ: & hoc modo, proculdubio uerũ est, ꝙ cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis ut sic: & sic non semper est uerum quòd cognitio talis, id est ſſſſ in communibus habeat has conditiones: alioquin metaphysica, quæ ſſſſt in communibus omnia esset imperfecta ex parte actus &c. Vnde tres primæ consequẽtiæ, ex parte rei cognitæ, sumptæ sunt ex se euidentes: & probantur in litera ex primo Physic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis: quòd quia obiectum scientiæ Dei nõ est ens, quo-d est uniuersale ad omnia entia in communi in potentia cõfuse & imperfecte omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est uniuersalis, nec particularis &c. ideo scitia Dei nõ est uniuersalis, nec particularis, nõ communis, nec propria, sed requiuoce est à nostra scientia elongata. Hoc enim licet sit uerum, non tamẽ
soluit obiectũ: quia præclicata cognita de rebꝫ
in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut uniuersalia. quantũcunq; primum obiectum neutrum sit: & ad prædicata cognita referendo procedunt optimæ tres primæ cõsequẽtiæ: oportet enim scientiam Dei si terminatur ad communia tãtum rerum: q; ut sic ex parte rerum cognitarũ dicatur in cõfuso in potẽtia &c. quia istæ sunt conditiões prædicatorum cognitorum.

¶ Circa quartam consequẽtiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa trãsitur: aduerte q; non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiue: quia ne garet cõsequẽtiã Auerrois, dicẽdo quòd cognitio Dei est perfectissima: & tamen non attingit res nisi ut sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo nõ est omnibus modis perfecta: quod negari non potest à ponentibus antecedẽs: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerũ. Hic enim modus aliquam perfectionem dicit cũ nulla admixta imperfectione: & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intelligentiũ ab imperfectionibus pręcisibiles: quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omniũ entiũ nobilitates: ut in litera dicitur.

Cõment. ¶ Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. De eo gnoscit alia à se, ppria cognitiõe. Ex quo essi impossibile est q; sistat in communibus. ergo oportet q; ueniat ad ppria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere ppria cognitiõe, scilicet cognoscere res non solum secundum conditiones in quibus communicant, sed secundũ eas, quibus abinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secundum tria fiunt. Primo recitantur exempla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundo ostenduntur hæc exempla non ostendere intentum sic. Res in se à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant: & propria quibus distinguuntur: hæc exẽpla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in utroque exemplo de lineis respectu centri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: quicquid perfectionis est in rebus continetur in Deo eminenter: sed nõ solum id in quo communicant, sed distinguẽs est perfectio, ergo totum est in se à Deo: hæc ultima minor declaratur in lectione in uiuentibus: in cognoscẽtibus in propriis formis rerum. ¶ Tertio affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentum: & est, quòd Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus ad imperfectos: ut homo ad animal, phatur quo ad esse: quia essentia Dei continet omnes rerum perfectiones excellenter. Deinde, phatur quo ad cognosci: q; perfecte cognito actu perfecto, cognoscitur in eo oẽs imperfectiõẽ quo ad cõstitutiõẽ quo ad propriatem patet in exẽplo adducto.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd essentia Dei habet duas cõditiones in continentia aliorũ, una est excellentia: quia scilicet est in infinitum perfectior cæteris: & sic eminenter res continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionem positiuam repertibilem in quacunque re quòd nulla res cõparata ad ipsum addat aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei.

di, cognoscit naturã entis & omnia alia inquantum sunt entia. Sed hoc nõ potest esse. Nam intelligere aliquid in communi & nõ in speciali, est imperfecte aliquid cognoscere. Vnde intellectus noster, dum de potentia in actũ reducitur, pertingit prius ad cognitionem uniuersalem & confusam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitionem: sicut de imperfecto ad perfectum procedẽs, ut patet in primo Physicorũ. Si igitur cognitio Dei de rebꝫ aliis à se esset in uniuersali tãtum & nõ in speciali, sequeretur quòd eius intelligere non esset omnibus modis perfectum, & per consequens eius esse. quod est contra ea, quæ superius ostensa sunt. Oportet igitur dicere q; alia à se cognoscat ppria cognitione, non solum secundum quòd cõmunicãt in ratione entis, sed secũdum quòd unum ab alio distinguitur. Et ad huius euidentiam considerandum est: quòd quidam uolentes ostendere, quòd Deus per unũ cognoscit multa, uruntur quibusdã exemplis: utputa q; si centrũ cognosceret seipsum, cognosceret omnes lineas progredientes à cẽtro. uel lux si cognosceret seipsam, cognosceret omnes colores. Sed hæc exẽpla, licet quantũ ad aliquid similia sint, scilicet quantum ad uniuersalem causalitatem, tamẽ deficiunt quantum ad hoc, quòd multitudo & diuersitas nõ causantur ab illo uno principio uniuersali: quantum ad id quod principium distinctionis est: sed solum quãtum ad id, in quo cõmunicant. Nõ enim diuersitas colorũ causatur ex luce solum, sed ex diuersa dispositione diaphani recipiẽtis. Et similiter diuersitas linearũ ex diuerso situ. Et inde est quòd huiusmodi diuersitas, & multitudo nõ potest cognosci in suo principio secundum propriam cognitionem, sed solũ in cõmuni. Sed in Deo nõ sic est. supra enim ostensum est, quòd quicquid perfectionis est in quacunque creatura, totum præexistit & continetur in Deo secũdum modum excellẽtem. Non solum autẽ id in quo creaturę communicãt: scilicet ipsum esse ad perfectionẽ pertinet, sed etiã ea, per quæ creaturæ adinuicem distinguuntur. Sicut uiuere & intelligere, & huiusmodi: quibus uiuentia à non uiuentibus, & intelligentia à non intelligẽtibus distinguũtur. Et omnis forma, per quam quælibet res in propria specie constituitur, perfectio quędam est. Et sic omnia in Deo præexistunt, non solum quantum ad id quod cõmune est omnibus, sed etiam quãtum ad ea, secundum quæ res distinguũtur. Et sic cum Deus in se omnes perfectiões cõtineat, cõparatur Dei essentia ad omnes rerum essentias nõ sicut cõmune ad propria, ut unitas ad numeros, uel cẽtrum ad lineas: sed sicut perfectus actus ad imperfectos: ut si dicerẽ: homo ad animal: uel senarius, qui est numerus perfectus, ad imperfectos sub ipso contẽtos. Manifestum est autem quòd per actum perfectũ cognosci possunt actus imperfecti, non solum in communi, sed etiã propria cognitione. Sicut qui cognoscit hominẽ, cognoscit animal propria cognitione: & qui cognoscit senarium, cognoscit trinarium propria cognitione. Sic igitur cum essentia Dei habeat in se quicquid pfectiõis habet essentia cuiuscunq; rei alterius, & adhuc amplius: Deus in seipso potest omnia propria cognitiõe cognoscere. Propria eñ natura uniuscuiusq; consistit, secundum q; per aliquem modum diuinam perfectionẽ participat. Non autẽ Deus perfecte seipsum cognosceret, nisi cognosceret quomodocũque participabilis est ab alijs sua perfectio. Nec etiam ipsam naturã essendi perfecte sciret, nisi cognosceret omnes modos essendi. Vnde manifestum est quòd Deus cognoscit omnes res propria cognitione, secundum quod ab aliis distinguuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sic cognoscere aliquid sicut in cognoscente est, potest dupliciter intelligi. Vno modo secũdum quòd hoc aduerbium sic importat modum cognitionis ex parte rei cognitæ: & sic falsum est. non enim semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse quod habet in cognoscente. Oculus enim non cognoscit lapidem secũdum esse quod habet in oculo, sed per speciẽ lapidis quam habet in se, cognoscit lapidem secundum esse quod habet extra oculum. Et si aliquis cognoscens cognoscat cognitum secũdum esse quod habet in cognoscente, nihilominus cognoscit ipsum secũdũ esse quod habet extra cognoscẽtem. Sicut intellectus cognoscit lapidem secundum esse intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoscit se intelligere, sed nihilominus cognoscit esse lapidem in propria natura. Si uero intelligatur secundum quòd hoc aduerbium sic, importat modum ex parte cognoscentis, uerum est quòd sic solum cognoscens cognoscit cognitum, secũdum quòd est in cognoscente. Quia quanto perfectius est cognitum in cognoscente, tanto perfectior est modus cognitionis.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus non solum cognoscit res esse in seipso, sed per id

Et hoc quia est ipsum esse, prehabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inuenirit in aliqua re creata non uidetur: scilicet comparando tamen actum perfectum posteriorem ordine generatiõis ad actus imperfectos priores generatiõi: ut hominem ad animal, animam intellectiuã ad alias: tetragonum ad trigonum: senarium ad trinariũ &c. aliquo modo hoc saluatur: & ideirco in litera exẽpla hæc afferũtur, ut scilicet ostendatur & excellentia & cõprehẽsio omnis positiui: utrũq; enim hæc exẽpla ostẽdunt: & ideo ostendunt inæqua quamuis inepta sint exẽpla omnia ad tam eminentem cõnẽtiam. Et propterea in litera inducẽdo exẽpla dicitur, ut si dicerẽ homo ad animal: aqua ad diceret, si concessa licẽtia licet &c.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte: quòd quum dicitur, lapis uidetur in deo: ly in, potest denotare modum obiectiuũ est modum quo lapis obiicitur. & potest denotare modum rei cognitæ: ut sic: id est modum cognitum: quia lapis non solum obiicitur in ipso deo, sed etiam modus esse essendi in deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modum obiecti ueri ficatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis uidetur à deo secundum esse quod habet in ipso deo, sed non tantum: quia lapis etiam uidetur à deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali q; efficiãti: & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim uidendo in seipso tantum lapidem, uidet lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera alijs uerbis dicitur, ut patet.

Annot. ¶ In responsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam ad hoc ut deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsum diuersi modo imitantium obscure & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: ut in secunda opinione recitata à Scoto in. 11. distinct. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra sanctum Thomam in hac materia.

quòd in seipso cõtinet res, cognoscit eas in propria natura: & tanto perfectius, quanto perfectius est unumquodque in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, q; essentia creaturæ comparatur ad essentiam dei, ut actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ: sed e conuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem nõ potest accipi ut ratio diuersorum per modum adæquationis. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi ut propria ratio uniuscuiusque secundum q; diuersimode est participabilis: uel imitabilis, à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum scientia dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, q; sciẽtia dei sit discursiua. Sciẽtia enim dei nõ est secundũ scire in habitu. Sed secundũ philosophũ in 2. Topic. scire in habitu cõtingit multa simul: sed intelligere actu unum tantum. Cũ ergo deus multa cognoscat (quia & se & alia, ut ostẽsum est.) Videtur q; non simul omnia intelligat, sed de uno in aliud discurrat.

¶ Præterea, Cognoscere effectũ per causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ Præterea, Perfectius deus scit unamquãq; creaturam q; nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo uidetur similiter esse in deo.

¶ SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in 3. de tri. Quòd deus nõ particulatim uel sigillatim omnia uidet: uelut alternate cõceptu hinc illuc, inde huc: sed omnia uidet simul.

CONCLVSIO.

¶ Sciẽtia Dei nullo modo discursiua est, sed omnia simul perfecte intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, q; in sciẽtia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundũ successionem tantum. Sicut cũ postquã intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundũ causalitatem. Sicut cum per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autẽ discursus deo conuenire non potest. Multa enim, quæ successiue intelligimus, si unumquodque eorum in seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo uno ea intelligamus. Puta si partes intelligamus in toto, uel si diuersas res uideamus in speculo. Deus autem omnia uidet in uno, quod est ipse, ut habitum est. Vnde simul & non successiue omnia uidet. Similiter etiam & secundus discursus deo cõpetere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedẽtes enim à principiis ad conclusiones non simul utrunque considerant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est: quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus uero discursus est, quãdo secundũ uidetur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus. Vnde cũ deus effectus suos in seipso uideat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit unum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo uno: ut dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd deus non cognoscit per causam quasi prius cognitam effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: ut dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, q; effectus causarũ creatarum uidet quidem deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen tria q; cognitio effectus causę uertitur in ipso ex cognitione causarum creatarũ sicut in nobis. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum scientia dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur q; scientia dei non sit causa rerũ. Dicit enim Origen. super epistolã ad Ro. Non propterea aliquid erit quia id scit deus futurum, sed quia futurũ est, ideo scitur a deo antequàm fiat.

¶ Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia dei est ætcrna. Si ergo scientia dei est causa rerum creatarum, uidetur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, ut dicitur in 10. meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, nõ potest esse causa. Ergo scientia dei non est causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augst. 5. de tri. uniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit deus, sed ideo sunt quia nouit.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causare res oportet, adiuncta tamen uoluntate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd scientia dei est causa rerum. Sic enim scientia dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectũ. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tantum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per uoluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad op posita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) nõ produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad unum per appetitum, ut dicitur in nono Metaph. Manifestum est autem quòd deus per intellectum suum causat res: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet uoluntatem coniunctam. Vnde scientia dei secundum quòd est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta uoluntate, ut dictum est.

¶ Sed quod dicit ideo præcire deũ aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secundũ causam consequentiæ: & non secundũ causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quòd deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd deus sciat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sciẽtia dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in sciẽtia dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quãuis scientia dei sit æterna, non sequitur tamen quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd res naturales sunt mediæ inter scientiam dei & scientiam

Quantum autem uelcant contra positionẽ sancti Thomæ de ideis in sequenti quæstione inducebatur.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.* 119

TItulus clarus est in principio corporis.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue. Scientia dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia dei non est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequentia probatur ex sufficienti distinctiõe discursus, quæ in nobis manifestatur clarè. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus secundum successionem consistit in intelligẽdo unum post aliud. Sed deus omnia uidet in uno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo unum post aliud. Quo ad secundum uero probatur da pliciter. Primo: quia discursus secundus inclinat primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum. & consequenter est notitia secundi ex primo & non in primo, sed deus cognoscit omnia in primo. ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resoluitis tam effectibus in causas, uidet effectus in causis, sicut proportionaliter: absque præuia tamen resolutione: deus omnia in seipso omnium causa uider. Et memento hic corrigere codicẽ si hoc modo se habet. Tertius uero discursus, debet enim legi, terminus uero discursus est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.*

TItulus. Aduerte quòd hic articulus est magni momenti: quoniam hic inchoat quæstio de modo, quo deus producit res extra se. Quærere enim an scientia dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, utrum deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerum potest dupliciter considerari. Primo secundum se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, ubi omnia plene examinabuntur. Alio modo ut est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur, ut complete ostẽdatur qualis sit scientia dei, an scientia dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

¶ In corpore una conclusio responsio quæsito affir

Annot. 0 105 119 Cõment. 27 1. dis. 38. art. 1. & 2. cõtra. 62. Et ueri. q. 1. arti. 14. Annot. 118 Cõment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sito affirmative. Scientia dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria sunt. Primo proponitur. Secundo ostenditur in communi modus, quo scilicet dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶Quo ad primum scientia dei se habet ad res ut scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificiatum, ergo scientia dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertium partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per formam intellectam: ergo forma intellectus est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo omnia sunt clara.

¶Quo ad secundum de terminatur in communi. Scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in scientе, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. consequentia uero probatur: scientia ex se, se habet ad oppositа. ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequētia habentur 9. Meta.

Annot. ¶Aduerte hic quòd litera satis cautè loquitur de forma naturali. non enim dicit quòd forma naturaliter actiua, puta calor eget aliqua inclinatiõe superadditа ad hoc ut sit principium actionis, cũ hoc sit assumptum dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantũ habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc siue ut sic, non habet quòd sit seu significetur ut principium actionis. Et hoc verum est quoniam aliter sequeretur quòd omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quãuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formæ, ut patet de calore. An ab extrinseco ut contingit in scientia, quæ ut probatum est causa in actu secundo rationem non habet, nisi ut habet usumtatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil unquam causabit nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

Comment. ¶Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse dei est suum intelligere. ergo deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia dei est causa rerum secundum quòd habet nolũtatem adiunctam. Antecedens patet: & prima consequētia relinquitur, ut nota. secunda autē ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia dei ut causa consequit dici scientia approbationis.

¶Num ex eo quòd esse dei est suum intelligere, sequatur, ergo est agens per intellectum.

Quæstio. CIrca primam cõsequentiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Il lic dei est suum intelligere: ergo deus est agens per intellectum habet enim instantiam dupliciter. Primo secundum veritatem. non enim valet, esse dei est suum intelligere: ergo deus producit filium uel spiritum sanctum, per intellectum: cum utrumque producatur à deo per naturam, ut infrà patebit. Secundo secundum opinionem tenentium deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd deus producit res per intellectum concomitanter tantummodo quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solum causaliter.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & uniuersalius, quàm agere per naturam, quæ propositio probatur in secundo cõtra gentiles, cap. 23. super hac enim suppositа, oritur sequitur: si esse dei est eius intelligere, ergo omnes effectus dei sunt in deo intelligibiliter, ut ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in ipsa efficaria causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt, & in esse dei & in intelligere eius ut sic, & perfectius superius uniuersaliusque, est esse causam rerũ per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet deo attribui deberi quòd perfectissimum, quòd supremum, quòd uniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque ulla calumnia sequitur ergo deus est causa rerum per intellectum.

¶Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorũ aliquorum opinione tam patet quòd male negarent cõsequentiam. Ad eam uero, quæ tangit materiam de trinitate, dicitur quòd obiecto nõ est ad propositũ: quia fermo est de uere causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autē ad intra non sunt causalitates ueræ & proprie. Nec patet est uere & proprie causa filij cum eadem numero sit utrinsque substantia, & ideo nõ est mirũ si nõ tenet ibi. Posset quoq; nihilominus aliter dici, quòd hæc cõsequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis, nõ repugnet produci per intellectiuũ. eis repugnaret ex parte producibilis: ejusdem haberet esse intelligibiliter à causa & cum quam tamẽ sequeretur quòd posset per intellectũ produci ut patet. Constat autem quòd sic est in proposito. nã personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autẽ aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum inferitur: ergo deus est agens per intellectũ, & non respectu personarũ diuinarum. Earũ enim est author per naturam, ut infrà patebit.

¶In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam cum per se de ea salitate rerum tractabitur, discutietur.

a *¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo respõdet quæstio affirmative. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimode non entium.

¶Quo ad primum constat deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguendo modos essendi, sd est simpliciter & secundum quid: & subdiuidendo secundum quid iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris uel creaturæ, actiuæ uel passiuæ, realis uel opinatiuæ &c. Secunda uero consequentia est per se nota: quia non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens optime de eis uerificatur absolute negatio entis: & sic sunt non entia: sicut de homine in potentia uere dicitur nõ homo: & de arca in potentia non arca.

¶Quo ad secundum differentia est nominalis: quòd quædam non entia dicitur deus scire scientia uisionis, quædam uero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia uisa apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta uidenti. Altera quòd habent esse distinctum extra uidentem. Et propterea illa, quæ quandoque sunt, uisionis scientia intelligi dicuntur: quæ uero numquam, non uideri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas cõditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ &c. ista neutram.

¶Num non entia, quæ quandoque sunt, ad scientiam uisionis spectent, ea uero, quæ numquam sunt, ad notitiam simplicis intelligentiæ.

Quæstio. CIrca hanc partem est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia ut sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet: quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam uisionis, ex ratione, quia sunt entia quandoque in actu: & non inquantum non entia ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur: quòd ista differentia tangit non entia utroque modo, scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter corum, quæ quandoque actu sunt non solum entitatis in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: uisionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectens non entia ad propositum.

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.

Titulus

Circumst. TItulus clarus.

¶In corpore primo respõdetur quæstio affirmando cp sic est. secundo quomodo est.

¶Quo ad primum cõclusio reiponsiua directe quæsito affirmatiue est, Deus cognoscit ma. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia quæ possunt quibuscũque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedens cum prima consequētia relinquitur proxime. Secunda uero probatur. ipa sunt quædam bona, quibus potest accidere ut per ma. ia corumpantur: ut patet tam de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundũ modus cognoscendi est per aliud. ista quòd hæc cõclusio. Deus cognoscit mala per bona. probatur, declaratur & confirmatur. Probatur primo. esse mali consistit in priua tione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequētia uero probatur: quia unumquodq; eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exemplo: sicut tenebre noscuntur per lumen. Confirmatur de mum authoritate Dionysij. ut patet in litera.

a *¶Super Quæstionis decimæquarte Articulum undecimũ.*

TItulus singularis terũ materialiũ. De his ẽm est dubiũ, nõ de singularib⁹ immaterialibus. cũ iam dictum sit, cp nouit seipsum, quẽ singularem esse conitat.

¶In corpore primo respondet directe quæsiti to cp sic. Secundo. tractat quomodo.

¶Quo ad primũ tria. Primo respõdet quæsito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur. omnes perfectiones in creaturis inuentę præexistunt in Deo altiori modo: cogitio singulariũ est perfectio hominis: ergo præexistit in Deo altiori modo.

¶Secũdo ostendit uim huius motiui ex authoritate Aristotelis, Ratio enim ista fundat in hoc: cp opus sit omne cognitũ à nobis cognosci à Deo: & hoc assumpsit Aristoteles contra Empedocl. Tertio declarat illam particulã in conclusione adiunctam ex ni medii. scilicet altiori modo in hoc attendi dicens, cp nos per diuersas potentias cognoscimus singularia & uniuersalia. Deus autem simplici intellectu omnia tã materialia quàm immaterialia comprehendit, & probatur: quia

ADDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ cognoscat mala. Dicit enim philosophus m 3. de anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, ut dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu (ut ex dictis patet c) uidetur cp Deus nõ cognoscat mala.

¶Præterea, Omnis scientia uel est causa scibilis, uel causatur ab eo. Sed scientia Dei nõ est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, uel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: ut ex dictis patet c. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neq; ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, ut dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei. Ergo Deus nõ cognoscit mala.

¶Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfecte cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonum, imperfecte cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta c. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur prouerb. xv. Infernus & perditio corã Deo.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum quæcunque bona cognoscat, mala etiam per bona scire oportet, quæ bonis accidunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quicũque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, ut per mala corrumpatur. Vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autẽ est cognoscibile unumquodque secundum quod est: unde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum cp Deus cognoscit bona, cognoscit etiã mala, sicut per lucẽ cognoscuntur tenebrę. Vnde dicit Dionys. 7. capitu. de diui. no. Quòd Deus per semetipsum tenebrarum accipit uisionem, non aliũde uidẽs tenebras quàm à lumine.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd uerbum philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem. Et hoc congruit cũ eo, quod suprà dixerat: quòd punctum & omne indiuisibile per priuationem diuisionis cognoscitur c. Quod contingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro: sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substãtius separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei nõ est causa mali, sed est causa boni: per qd cognoscitur malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suã cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

¶Ad quartum dicendum, cp cognoscere aliquid per aliud tantum est imperfecte cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malũ non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est quod sit priuatio boni. Et sic neque destruitur, neque cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrum deus cognoscat singularia.

ADVNDECIMVM sic procedit. Videtur, cp deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus. sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem non cognoscit singularia, sed sicut dicitur in primo de anima, ratio est uniuersalium, sensus uero particularium. Ergo deus non cognoscit singularia.

¶Præterea. Illæ solæ uirtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiũt species non abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in deo sunt maxime abstractæ ab omni materialitate. Ergo deus non cognoscit singularia.

¶Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non uidetur esse in deo: quia principiũ singularitatis est materia: quę cũ sit ens in potẽtia tãtum, omnino est dissimilis deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶SED CONTRA est, cp dicitur prouerbio. 16. Omnes uiæ hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶Cum cognoscere singularia ad creaturarũ perfectionem spectet, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem uniuersales illorum causas sequendo, seu per applicationem uniuersalium principiorũ, sed per essentiam suam singulis propria intuendo, cum non tantum formæ, sed materiæ causa sit.

¶RESPONDEO dicendum, cp deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in deo præexistunt secũdum altiorẽ modũ, ut ex dictis patet c. Cognoscere autẽ singularia pertinet ad perfectionem nostram. unde necesse est quòd Deus singularia cognoscat. Nam & philosophus pro inconuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quod non cognoscatur à Deo. Vnde cõtra Emped. arguit in 1. de anima, & in 3. meta. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quę in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & unitæ existunt c. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus uniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum utraque cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidam manifestare uolentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas uniuersales c. Nam nihil est in aliquo singulari, quod non ex aliqua causa oriatur uniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus uniuersales cœli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis uniuersalibus sortiuntur quasdam formas & uirtutes, quę quantuncunque admiscem coniungantur, non individuantur, nisi per materiam individualem. Vnde qui cognosceret Socratem per hoc, quod est albus, uel Sophronici filius, uel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum Deus non cognosceret singularia in sua singularitate. Alij uero dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia applicando causas uniuersales ad particulares effectus. sed hoc nihil est: quia nullus potest applicare causam ad effectum, nisi prius cognoscat effectum in seipso, uel in causa sua. Et sic ante omnem applicationem causarum uniuersalium ad particularia, oportet, quòd Deus singularia cognoscat. Et hoc modo, quo ipse cognoscit singularia, alia à se cognoscit. Et hoc modo, quo ipse cognoscit, quæ sunt propria sibi, scilicet quæ sunt in ipso, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit se ipsum, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit essentiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit bonitatem suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit potentiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit sapientiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit voluntatem suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit providentiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit misericordiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit iustitiam suam, cognoscit alia à se. Et hoc modo, quo cognoscit veritatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

alia à se per essentiam suam ut similitudo exemplaris artium principium est eorum. ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt eorum in singularia. ergo cognoscit singularia per suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia nota ex terminis & 87 84 propositio primæ partis patet. Vltimo declaratur tota ratio exemplo scientiæ artificis, si fingamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.

Annot. ¶ Aduerte, q̃ tota determinatio huius titulæ supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis quæstio, supponatur nunc. hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

¶ In responsionibus ad argumenta multa obiter attendenda sunt, sed non hic, sed inferius in 424 locis propriis patebunt. 431

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.*

Cõment. Titulus clarus. In corpore tria. Primo rñdet quæsito absolute. Secũdo ipse ciliter de scientia uisionis. Tertio assignat causam utriusque conclusionis.

¶ Quo ad primum cõclusio responsiua de scientia absolute est. Deus scit infinita. Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia, quæ sunt in potentia tam sua quàm creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela. omnia ista cõstat esse infinita.

¶ Quo ad secundum, an scientia uisionis sit infinitorum: duo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cum eius motiuo: generatio nec est æterna à parte aũ, nec à parte post. ergo quæ sunt erunt & fuerunt sunt finita: ergo scientia uisionis non est infinitorum. Secundo confutatur motiuum: & probatur conclusio affirmatiua. Cogitationes & affectiones creaturæ rationalis multiplicabunt̃ æterno à parte posteriore scientia uisionis est infinitorum. Et sic opinio prima non lustrauit omnem generationem, sed est tantum, quæ ex cæli motu pendet: & ideo erranit. 91 3.q.x.ar. 3. Et.1.d. 39.q.1.a. Et uer.q. 2.ar.9.et artic. 5. 4m. Et 2. cõtra. c. 69. & 71. Et 9o phys.3.c. 235.

¶ Quo ad tertiũ assignatur propter quid Deus nouit infinita absolute & scientia uisionis sic cognitio se extendit secundum extensionem formæ quæ est cognitionis principii: ergo cognitio Dei est secundum extensionẽ essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita etiam secundum quod plicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: unde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicẽdum est, quòd cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, ut dictum est [c], intantum se extendit scientia dei, inquãtum se extendit eius causalitas [c]. Vnde, cum uirtus actiua Dei se extendat non solum ad formas, quibus accipitur ratio uniuersalis, sed etiam usque ad materiam (ut infrà ostenderur [c]) necesse est quòd scientia Dei usque ad singularia se extendat, quæ per materiã individuantur. Cum enim sciat alia à se per essentiam suam inquantum est similitudo rerum uel ut principium actiuum earũ: necesse est quòd essentia sua sit principiũ sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in uniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formę tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ intellectus nostri speciem intelligibilem abstrahit à principiis individuantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum individualium [c]. Et propter hoc intellectus noster singularia non cognoscit [c]. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia, non est immaterialis per abstractionẽ, sed per seipsam, principium existens omniũ principiorum, quæ intrant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia individui. Vnde per eã Deus cognoscit non solum uniuersalia, sed etiam singularia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis species intellectus diuini secundum esse suũ non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu: tamen uirtute se extendit ad immaterialia & materialia, ut dictum est [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia licet recedat à Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen inquantum uel tic esse habet similitudinem quandam, retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum Deus possit cognoscere infinita.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit cognoscere infinita. Infinitum enim secundũ quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, ut dicitur in tertio physico. Augustinus etiam dicit 12. de ciuitate dei, quòd quicquid scientia comprehenditur scientis comprehensione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶ Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra. Ratio infiniti est, quòd sit impertransibile, & finiti qd sit pertransibile, ut dicitur in tertio physicorum. Sed infinitum non potest trãsiri nec à finito, nec ab infinito, ut probatur in sexto physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neq; etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientię dei, quę est infinita.

¶ Præterea, Scientia dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à deo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientię non est numerus.

CONCLVSIO.

¶ Cum deus sciat omnia quæ sunt in actu, & in potentia tam sua quàm creaturæ, siue infinita, etiam scientia uisionis necessariorum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (cum Deus sciat non solum ea, quę sunt actu, sed etiam ea, quę sunt in potẽtia uel sua uel creaturę, ut ostensum est [c]: hęc autem cõstat esse infinita:) necesse est dicere, quòd deus sciat infinita. Et licet scientia uisionis, quę est tantum eorum, quę sunt, uel erunt, uel fuerunt, non sit infinitorum, ut quidam dicunt. cum non ponamus mundum ab æterno fuisse, nec generationem & motum in æternum manśura, ut individua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius considerentur, necesse est dicere quòd deus etiam scientia uisionis sciat infinita. Quia deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absq; fine. Hoc autem ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secũdum modum formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo ipsolum unius individui: unde per eam solum individuum cognoscit potest. Species autem intelligibilis in tellectus nostri est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodãmodo homines etiam infinitos, sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicẽ, sed secundũ quod communicant in natura speciei, propter hoc q̃ species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominum quantum ad principia individualia, sed solũ quãtũ ad principia speciei. Essentia aũt diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quæ sunt, uel esse possunt, non solum quantũ ad principia cõmunia, sed etiã quãtum ad principia propria uniuscuiusque, ut ostensum est [c]. unde sequitur q̃ scientia Dei se extendat ad infinita, etiã secundum quod sunt abinuicem distincta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ infiniti ratio congruit quantitati secundum philosophum in 3. physi. De ratione autẽ quantitatis est ordo partium. Cognoscere ergo infinitum secũdum modũ infiniti, est cognoscere partem post partẽ. & sic nullo modo contingit cognosci infinitum. Quia quantacunque quititas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autẽ non sic cognoscit infinitũ, uel infinita: quia si enumerando partem post partem, cum cognoscat omnia simul, nõ succedue, ut suprà dictum est [c]. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd transitio importat quandã successionem in partibus. Er inde est, quòd infinitum trãsiri nõ potest, neque à finito, neque ab infinito. Sed ad rationem comprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est cõtra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic qd in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tãquam comprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia Dei est mensura rerũ non quantitatiua: qua quidem mensura carent infinita: sed qua mẽsurat essentiã & ueritatem rei. Vnumquodque enim intantũ habet de ueritate suæ naturæ, inquantũ imitatur Dei scientiam: sicut artificiatum inquantum concordat arti. Dato autẽ q̃ essent aliqua infinita actu secundum numerũ, puta infiniti homines, uel secundum quantitatem continuam, ut si esset aër infinitus (ut quidã antiqui dixerunt) tamen manifestum est q̃ haberent esse determinatũ & finitum [c]: quia esse eorum esset limitatum ad aliquas determinatas naturas, unde mẽsurabilia essent secũdum scientiam Dei.

¶ ARTICVLVS XIII.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.*

AD DECIMVM tertiũ sic, pceditur. Videtur q̃ scię tia Dei nõ sit futurorũ cõtingentiũ. A cã enim necessaria, pcedit effectus necessarius: sed sciẽtia Dei est cã scitorũ, ut supra dictũ est [c]. Cũ ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria, non ergo scientia Dei est contingentium.

¶ Præterea. Omnis cõditionalis uere, cuius antecedens est necessariũ absolute, cõsequens est necessariũ absolute. Sic enim se habet antecedẽs ad cõsequens, sicut principia ad cõclusionem. Ex principijs autem necessarijs nõ sequit cõclusio nisi necessaria, ut in 1. poste. probatur. Sed hæc est quædam conditionalis uera, si deus scivit hoc futurũ esse hoc erit, quia sciẽtia dei nõ est nisi uerorũ. Huius aute conditionalis antecedẽs est necessariũ absolute: tum quia est æternũ: tum quia significatur ut præteritum. Ergo & cõsequens est necessariũ absolute. Igitur quicquid scitur à Deo est necessariũ. Et sic scientia dei non est contingentium

¶ Præterea, Omne scitũ à deo necesse est esse: quia etiam omne scitum à nobis necesse est esse: cum tamen sciẽtia dei certior sit quàm scientia nostra. Sed nullum contingens futurum necesse est esse. Ergo nullum contingens futurum est scitum à Deo.

¶ SED CONTRA est, qđ dicitur in psal. Qui finxit sigillatim cor eorũ, q̃ intelligit oĩa opera eorũ, scilicet hominũ. Sed opera hominũ sunt cõtingentia, utpote libero arbitrio subiecta. Ergo deus scit futura cõtingentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sciat omnia, quæ non solum actu, sed potentia sunt tam sua, quàm creaturæ, futura omnia contingentia ut in seipsis sunt, secundum statum, quo actu sunt & ab æterno, & simul, scire oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum supra ostensum sit [c], quod Deus sciat omnia, nõ solum, quæ actu sunt, sed etiam, quæ sunt in potentia sua, uel creaturæ: horum autem quædam sunt contingentia nobis futura: sequitur quòd Deus contingentia futura cognoscat. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari [c]. Vno modo in se Coexistentia fluentiũ circa tũs, exigit existentiã utriusq; extremi pro eadem mẽsura durationis. sed impũssibile est, q̃ duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est quòd coexistant simul alteri extremo, scilicet æternitati. Maior patet in centro & in circumferentiæ punctis, si fingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim quòd singula quãdo essent coexistentia centro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

¶ Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic. sessio mea futura ut futura est, aut scitur à Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm sienda contra Augustinũ quinto super Genes. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta sessio, certe scietur à Deo. Secundo sic. scientia Dei non accipit certitudinem ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed aliunde. Antecedens probatur: quia alioquin intellectus diuinus uileseeret. Tertio sic. Æuum angeli secundum istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem potest naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶ Ad has obiectiones respondendo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus indicatur plenus contradictionis & erroris, à sequentibus autem doctrinam sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, ut neminem hactenus uiderim, siue scripto siue uerbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis ferme quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (ut arbitror) diui Thomæ ope, ueritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimus uerbis pertransita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit à præsentia cogniti ad cognoscentem. Quemlan si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi uera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd sermo est de esse rerum, quæ sunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd primo præsens est de coexistentia reali contingentiũ in actu ad æternitatem: & sic quum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coexistunt æternitati.

¶ His præhabitis aduerte, quòd res temporales esse præsentes æternitati potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum accepernt, quantum uidetur mihi, aduersarii ex uerbis sancti Thomæ. Sed erraucrunt, hoc enim nunquam somniauit Thomas, imo manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in durationc mensuræ cuiusq; existentiæ, cũ non coexistat, nisi secundum suam actualem existentiam: sed existentia instantis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet.

¶ Præterea, Si instans semper id est pro quolibet instanti temporis coexisteres æternitati: ergo coexisteret aliis instantibus temporis tam præteritis quàm futuris. Et sic illud instans non esset labens, & omnia instantia essent unum in stans in ueritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul. & præteritũ & futurum esset præsens &c. quæ omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi q̃ in quolibet nunc æternitatis sint præsentes æternitati. ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem salutur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est uerus & intentus à diuo Thoma. Verus quidem quia cum æternitas non habeat nisi unum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quòd omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis: & mensuretur ab illo: non ut à mensura adæquata, sed excessiua. Vnde ut clarius euadas laqueos à rebus ad propositiones, & à propositionibus ad res procedendo: iste propositiones, omnia, quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati uel sunt præsentia Deo ab æterno: uel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. Quia ly sunt, aut configificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. Et similiter ly ab æterno: aut ly semper: aut tenetur syncathegoreumatice, id est quòd distribuat pro omni temporis differentia: aut cathegoreumatice, id est quòd importet sempiternitatem perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem uere. Verum quippe est & indubitatum primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. Et similiter uerum est, ultimum instans istius horæ, non in hoc nunc

temporis

Annot. ¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur. Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potẽtia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia. Antecedens patet ex dictis, consequẽtia probatur: quia quędam horum sunt contingentia futura nobis.

¶ Aduerte q̃ ista additio scilicet nobis: non ponitur ut limitatio, aut cõditio diminuens rationem futuri, sed ut declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter: quia sunt scitu ipsa futura, & nõ tantũ quo ad nos. Sed declaratur futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus: & non secundum æternitatem, ut infrà patebit.

Cõment. ¶ Quo ad secũdum potuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni, differenter tamen. Et sic ponitur hęc conclusio. contingentia futura cognoscuntur à deo prout sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis, sed primo modo certe, secũdo modo uero tnquãtum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo cõtingẽtia futura secãdum duplicem statũ, scilicet in actu, & in potẽtia causarum: & ponẽdo differentias tres inter hos tres status. Prima est quo ad differẽtiam temporis: quia ut in actu, habet rationẽ præsentis: ut in potẽtia, futuri. Secunda quo ad contingẽtiam: quia ut in actu, habet rationem determinati ad unum, ut in potẽtia, contingentis ad utrũque partem. Tertia quo ad cognitionẽ: quia ut in actu, potest subdi certæ cognitioni, ut patet de uisione corporali: ut in potẽtia nõ nisi cõiecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

Annota. ¶ Aduerte hic, q̃ aliud est loqui de natura cõtingentiæ: & aliud est loqui de statu cõtingẽtię. Cum enim cõtingẽtia sit defferẽtia entium nõ accidẽtalis, sed substantialis: quia quodq; scitum propriã naturã in seipso est ens cõtingẽs, uel necessariũ &c. & natura rei nõ uariatur, sed sit eadẽ in actu & in potẽtia: oportet q̃ res cõtingens siue sit in actu & præsens, siue in potẽtia & futura, semper sit naturæ contingẽtis: ac per hoc differẽtia posita in litera inter cõtingens in actu & in potẽtia præsens & futurum, non est differẽtia naturæ: quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic. sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim una eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentia & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterã partem cõtradictionis: status uero in causa ad utrãlibet, est status indeterminationis. Constat autem quòd cõtingentia fe tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res cõtingens ut futura & in potẽtia dicitur habere rationẽ contingentis quo ad statum, ut præsens autem in actu dicitur habere rationẽ necessarii quo ad statum. Ruisus res quancunq; contingens, ex statu præsentiæ cõtrahit quẽdam necessitatis modũ ex suppositione status ad ipsum sub tali statu pertingentem, ut patet ex primo perihermenias: quia unũquodq; quod est quando est necessario est. Res autem ut futura seu in potẽtia, cum non sit, talem necessitatis modum nõ contrahit, sed cõtingens & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: q̃ contingens ut præsens potest subdi infallibili & certæ scitiæ, & in calce responsionis ad secũdum dicitur, q̃ ut sic est necessarium.

Cõment. ¶ Quo ad tertium primo ponitur modus, quo deus hæc nouit, scilicet simul. Et quoniam ex eadem radice pendet ratio quare deus hæc cognoscat, ideo in litera proposito modo simultatis ex eius causa, propter etiam quid quæsitæ conclusionis ostenditur. Propterea formato cõclusionẽ cõtinentem etiam modũ & causam: & ponatur hæc conclusio, deus cognoscit omnia futura contingentia secũdum statum quo actu sunt, ab æterno simul. Probatur, æternitas tota simul existens ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiue fiunt nouit, & omnia quæ sunt in tempore sunt præsentia apud se, sed Deo ab æterno: non solum quia rationes eorum habet præsentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra omnia, ut sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia et am inquantum secundum suam præsentialitatem subdun tur diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad suæ diuino conspectui, infallibiliter cognoscuntur à Deo. Antecedens quo ad secundam partem probatur: quia esse Dei mensuratur æternitate.

¶ Quo ad quartũ. Correlariũ est quod ex his patet, quòd hæc duo siant simul, scilicet quòd aliquid sit futurum contingens, & quòd certitudinaliter cognoscatur: quia secundum diuersos status hæc insunt. Subdi enim certæ cognitioni conuenit ei, secundũ q̃ est actu: sic enim terminat diuinũ intuitũ: esse uero cõtingens, futurũ cõuenit ei, secundũ qđ est in causis suis, ut iam patet ex dictis.

Annot. ¶ Circa dicta in hoc articulo aduertendum est, quòd hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuum est ratio adducta ex parte æternitatis. secundum est ratio inclusa ex parte rationũ rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur ergo in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solum propter rationes rerum quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur &c. ubi manifeste duæ causæ assignãtur: quòd res sint præsentes deo ab æterno, scilicet rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti, id est, ut cognita cognoscenti. Per æternitatem autem ut coexistentia coexistenti. Primo ergo examinabitur, & cum Dei lumine ac diui Thomæ suffragijs defendetur principalis ratio de æternitate. Secũdo ratio inclusa de rationibus rerum.

1 *Num omnia, quæ fiunt in tempore, sint præsentia æternitati.*

2 *Num ideo futura contingentia nouit Deus certe, quòd præsentia coexistant æternitati.*

Quæsti. ¶ Circa rationem de æternitate duo uertuntur in dubium. Primo illa propositio, omnia, quæ fiunt in tempore sunt præsentia æternitati. F Secundo applicatio huius ad conclusionem intentam, scilicet quòd ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶ Contra propositionem ergo illam Scotus in primo di. 39. arguit quadruplicĩter. Primo, quòd non est. nulli potest coexistere ista futura non sunt: ergo, maior probatur quia coexistere dicit relationem realem. F Secundo, si omnia coexistũt æternitati, ergo oia sunt simpliciter in actu, ergo non possimt postmodũ poni in actu: prima consequẽtia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primæ, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. F Tertio: quia si sic est, ergo sessio mea crastina hic producereтur à Deo, probatur consequentia: quia tam est præsens in ipsa æternitati, ergo producẽda &c. F Quarto & est confirmatio primi & destructio exempli Sancti Thomæ in primo contra gent. ca. 67. & fundamenti eius. 431

gens futurum est scitum à Deo.

¶ SED CONTRA est, qđ dicitur in psal. Qui finxit sigillatim cor eorũ, q̃ intelligit oĩa opera eorũ, scilicet hominũ. Sed opera hominũ sunt cõtingentia, utpote libero arbitrio subiecta. Ergo deus scit futura cõtingentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sciat omnia, quæ non solum actu, sed potentia sunt tam sua, quàm creaturæ, futura omnia contingentia ut in seipsis sunt, secundum statum, quo actu sunt & ab æterno, & simul, scire oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum supra ostensum sit [c], quod Deus sciat omnia, nõ solum, quæ actu sunt, sed etiam, quæ sunt in potentia sua, uel creaturæ: horum autem quædam sunt contingentia nobis futura: sequitur quòd Deus contingentia futura cognoscat. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari [c]. Vno modo in se

Universidad de Deusto
Biblioteca

temporis quod est, principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pto alio tamen ipsa aut temporis, ut de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nunc temporis esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quod hic omnia dicta uerificantur & consonãt. Cum enim nunc siue temporis, siue æternitatis nõ possit distingui in præsens, præteritum, & futurũ, sed præsens tantum sit demonstrando in actu signato nunc æternitatis: uerũ est dicere, omnia æternitati esse præsentia, ut patet dicãdo, omnia in nũc æternitatis sunt præsentia æternitati. Sed falsum imaginatio dum reflicit ly sunt, & ex cõsuetudine nostra puta cõfigurate oportere nunc temporis. Secundo ex eo q̃ sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nãq; quod omnium existentiæ temporales secundũ nũc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi uisioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis sunt præsentia. Ac per hoc uisio ista, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

¶ Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens uisioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quod illud uisibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa uisio: ita ad hoc q̃ aliquid sit præsens secundũ se diuino cõspectui, exigitur q̃ sit & adsit secundũ illã durationis mensuram, qua mensuratur uisio diuina, hæc autẽ est æternitas. ergo sat est q̃ sint secundũ æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quãuis secundũ tẽpus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem, Omnia sunt præsentia deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco accipientes res ut sunt in tempore, uel instantibus tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus ut sunt seu utuntur æternitate. ¶ Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ asseruntur à Capreolo in 38.d. primi, ex Aureolo.

¶ Ad obiectiones autẽ secundo loco cõtra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primã, quum dicitur. Scisio mea crastina ut futura aut scitur certe, aut non. respondetur distinguendo: q̃ quia ista scisio futura ut futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter cõparari. Vno modo ut indeterminatas ad producendam crastinam sectionẽ meã, uel eius negationem. Alio modo ut determinatas ad illius productionem magis quàm oppositi: uel cã exclusione oppositi. Futura primo modo nõ iumuntur ut futura, sed ut futura penitus contingentia: Futura autem secundo modo sumuntur quidem ut futura, sed declinant ad contingentia: secundum q̃ determinatio causarum ad alterã partem magis uel minus, uel totaliter exigit. Futura igit cõtingẽtia ut futura ex causis tũ determinatis nõ sunt scibilia, ut in litera dicitur, nec à deo, nec à quocũq; quia nõ sunt entia, nec in actu, nec in potentia, magis ipsa quàm opposita. Ex causis autẽ determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationẽ causarum. Et quã dicitur: ergo deus aliter nouit facta quàm fienda, simpliciter negatur consequentia. quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in deo non uariatur.

¶ Ad probationẽ autẽ superfluũ est respõdere, adeo puerilis uidetur, dicit enim: cognoscat autẽ cessionẽ certitudinaliter deus: quũ illa fuerit actu. quis eñ ignorat deo nullã accedere cognitionẽ, unde debet dicere, & tamẽ cognoscit illã certitudinaliter secundũ eius actualẽ existentiã. sed hoc non probat cõsequẽtiam. Aliud est enim q̃ aliter se habeãt res ut factæ, quàm ut fiendæ ad dei cognitionẽ: & aliud q̃ aliter deus nouit facta q̃ fienda. Illud enim est uerũ in materia cõtingẽti loquendo, hoc autẽ est falsum. Illud significat q̃ res aliã dispositionẽ habet ut facta, & aliam ut fienda: quia ut facta inducit necessitatẽ quãdam, ut fienda non. Et sic ut facta est scibilis certe, ut fienda non. Et rursus ut facta potest certum intuitum dei terminare, ut fienda non.

¶ Ad secundũ dicitur, q̃ aliud est scientiã dei capere certitudinẽ ex sessione sortis, & aliud est sessionẽ sortis nõ esse capacẽ ut sit terminus certe dei notitiæ, nisi secundũ q̃ est in se certa. Primũ enim incõuenit. Secũdũ autẽ est necessariũ. Primum nõ habetur ex litera, sed secundum. quare cõceditur tota ratio, utpote nihil contra nos dicens. sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta: sic deberet enim supponere, quod exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solum in subiãntia sua. hoc enim hinc habetur & non quod capiat certitudinem ab alio.

¶ Ad tertũ dicit, q̃ dupliciter deficit. Primo: q̃a cognitio angeli, qua cognoscit tẽporalia, nõ mẽsuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo: quia repræsentatio singulariũ temporaliũ per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, ut inferius patebit.

Quæstio. ¶ *Num quia rationes omnium rerum, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certe.*

CONtra secũdã autẽ rationẽ cõclusionis, scilicet quia deus habet apud se rationes ommũ rerũ: arguit Scotus ubi supra, interpretãs per rationes rerũ ideas earũ quadrupliciter. Tũ quia rationes extremorũ quãtũcũq; perfectæ, nõ patiũt notitiã cõpositionis eorũ cõtingẽtis. Tũ quia mere naturaliter ante omnẽ determinationẽ uoluntatis diuinæ repræsentãt: quamdo adhuc cõtingẽtia determinata nõ sunt. Tũ quia ex eadem radice sequitur quòd eodem modo sunt cõtingentium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibiliũ. Tũ quia non magis repræsentãt hoc fore illo tẽpore quàm alio ex eadẽ radice. ¶ Ad huius difficultatis solutionẽ præmittẽda sunt tria. 1 Primo q̃ licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: quoniam idæa est terminus cuntũ intellectus, ratio aũt cõis est, & ad terminũ, & ad principiũ intellectionis. Quia tñ ut in q̃stione sequẽte dicitur, principiũ intelligẽdi in deo nõ plurificatur, sed terminus in intelligẽdo creaturas: & in litera pluraliter dicit rationes rerũ esse apud deũ præsentes: Idcirco merito per ly rationes, rerũ interpretamur ideas earum, quas cõstat comparari ad intellectum diuinũ ut quod intelligitur: & nõ ut quo: ut in sequenti q̃stione dicitur. 2 Secũdo præmitto quòd hæc q̃stio nõ coincidit cũ illa, an per eandẽ ideam deus cognoscat subiectũ & accidẽtia: quoniã aduersarii per has argumẽtationes intendunt inferre, quòd nec per eandem, nec per diuersas ideas deus cognoscit cõplexionem cõtingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic q̃stionem ibi tractandã. Sed disputatur hic, q̃ ideæ non se excludant ad repræsentãdum complexionem cõtingentem: quod potius esset in sequenti q̃stione diffe rendum, sed propter rationem S. Thomæ hic inclusum, & à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia impugnatã, hoc in loco tractanda uisa est. Præmisso tertio, quòd licet secũdum uiam tenentium quòd ideæ nõ sint idem cũ substãtia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamen ideas esse ipsam diuinã essentiã, facilime patet ideas te excludere ad repræsentandas ueritates cõtingentes. Cũ enim essentia diuina sit & ratio intelligẽdi omnia ut principiũ, & ratio intelligendi omnia ut obiectũ, ut patet ex suprãdictis: & ipsa ut principium seu species intelligibilis sit etiam secundum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omniũ etiam ueritatũ contingentiũ: oportet q̃ ipsammet ut obiectã sit etiã sufficiens ratio omnium etiam ueritatum contingentium, alioquin ipsa ut obiectum non adæquaret seipsam ut speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cum ideæ sint ipsa essentia ut est obiectiua ratio rerum, consequens est quòd se extendant etiam ad ueritates contingentes.

¶ His prælibatis dicitur, q̃ cum apud S. Thomam ideæ sint ipsa essentia dei ut est obiectiua rerum ratio: optime dictum est, q̃ quia rationes seu ideas rerum præsentes apud se habet deus, ideo nouit omnia futura cõtingentia certe. Vnde ad primam obiectionẽ simpliciter negandum est assumptũ. Potest tamẽ pro claritate doctrinæ distingui: q̃ idea alia mus quidditatis potest dici dupliciter per fectæ. Vno modo ut perfectio dicit modum intrinsecũ rei cuius est, & sic uerũ est assumptum: quia quantumcunque perfecte repræsentetur homo secundũ omnem scilicet suæ intrinsecæ entitatis modũ, nunquã repræsentaretur contingentia fiãt in actu successiue, nõ tñ deus successiue cognoscit cõtingẽtia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: qa sua cognitio mẽsuratur æternitate, sicut etiã suũ esse. Æternitas aũt tota simul existẽs ambit totũ tempus, ut suprà dictũ est[e]. Vnde oĩa, quæ sunt in tẽpore, sunt deo ab æterno prsentia, nõ solũ ea rõne qua habet rationes rerũ apud se præsentes, ut quidã dicũt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra oĩa[c], prout sunt in sua ꝑsentialitate. Vnde manifestũ est q̃ contingẽtia & infallibiliter à deo cognoscũtur: inquãtũ subdũtur diuino cõspectui secundũ suã præsentialitatẽ, & tamen sunt futura cõtingentia suis causis comparata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamen effectus potest esse contingẽs propter cautionem S. Thomæ hic inclusum, & à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia impugnatã, hoc in loco tractanda uisa est. Præmisso tertio, quòd licet secũdum uiam tenentium quòd ideæ nõ sint idem cũ substãtia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamen ideas esse ipsam diuinã essentiã, facilime patet ideas te excludere ad repræsentandas ueritates cõtingentes. Cũ enim essentia diuina sit & ratio intelligẽdi omnia ut principiũ, & ratio intelligendi omnia ut obiectũ, ut patet ex suprãdictis: & ipsa ut principium seu species intelligibilis sit etiam secundum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omniũ etiam ueritatũ contingentiũ: oportet q̃ ipsammet ut obiectã sit etiã sufficiens ratio omnium etiam ueritatum contingentium, alioquin ipsa ut obiectum non adæquaret seipsam ut speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic cum ideæ sint ipsa essentia ut est obiectiua ratio rerum, consequens est quòd se extendant etiam ad ueritates contingentes.

¶ His prælibatis dicitur, q̃ cum apud S. Thomam ideæ sint ipsa essentia dei ut est obiectiua rerum ratio: optime dictum est, q̃ quia rationes seu ideas rerum præsentes apud se habet deus, ideo nouit omnia futura cõtingentia certe. Vnde ad primam obiectionẽ simpliciter negandum est assumptũ. Potest tamẽ pro claritate doctrinæ distingui: q̃ idea alia mus quidditatis potest dici dupliciter per fectæ. Vno modo ut perfectio dicit modum intrinsecũ rei cuius est, & sic uerũ est assumptum: quia quantumcunque perfecte repræsentetur homo secundũ omnem scilicet suæ intrinsecæ entitatis modũ, nunquã repræsentaretur contingentia fiãt in actu successiue, nõ tñ deus successiue cognoscit cõtingẽtia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: qa sua cognitio mẽsuratur æternitate, sicut etiã suũ esse. Æternitas aũt tota simul existẽs ambit totũ tempus, ut suprà dictũ est[e]. Vnde oĩa, quæ sunt in tẽpore, sunt deo ab æterno prsentia, nõ solũ ea rõne qua habet rationes rerũ apud se præsentes, ut quidã dicũt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra oĩa[c], prout sunt in sua ꝑsentialitate. Vnde manifestũ est q̃ contingẽtia & infallibiliter à deo cognoscũtur: inquãtũ subdũtur diuino cõspectui secundũ suã præsentialitatẽ, & tamen sunt futura cõtingentia suis causis comparata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamen effectus potest esse contingẽs propter causam proximam contingẽtem. Sicut germinatio plantæ est cõtingẽs propter causam proximam contingẽtem, licet motus solis, qui est causa prima sit necessarius. Et similiter scira à Deo sunt contingẽtia propter causas proximas, licet scientia Dei, quæ est causa prima, sit necessaria[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt, quòd hoc antecedens, Deus scinit hoc contingens futurum, non est necessariũ, sed contingens: quia licet sit præteritum, tamen importat respectum ad futurum. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurũ non sequatur quãdoque. Alĩ uero dicunt hoc antecedens esse contingens: quia est compositum ex necessario & cõtingẽti, sicut istud dictũ est cõtingens. Vtputa, si dicerẽ, si sol mouetur, herba uero impsectionem in libertate importat: quam ponit mutabilitatẽ: & idcirco dicunt Tho. in primo sen. dist. 38. præuenies nupta modernorũ nocabula, negat deũ causare cõtingẽter. Cũ enim regulare sit, q̃ superius præhabet in se unite quę in inferioribus sunt sparsa, cõsequẽs est, ut causa prima superiors necessaria & cõtingẽtibus, præhabeat in se nõ formaliter, sed eminẽter naturã & modum causarũ necessariarũ & cõtingẽtiũ, & sic causa utrorũq; : & cooperat utrisq; ad earũ ꝓprios effectus, fecũdũ modos earũ. Et propterea nos, quib[e] omnis causa uidet necessaria aut cõtingẽs, ſ supernus, non pręualtes uidere qõ una causa sit cõis necessariis & contingẽtibus immediate. sed si elementus mẽus oculus in excellentius genus causæ, eminẽtiorémq; exaudi modũ, cessat ſuper, & oĩa cõfundũ quãuis remaneamus in caligine nõ immẽres illã modũ, quo eibus intrinsece illabẽs, cãcũ iuxta suos modos cooperat: & hoc est uale de arẽ. ſ. ũ in hmõdi materiis. Appellatur tamẽ deus uel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem nõ simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiã inquãtũ causa formaliter saluat. Vnde cũ quæriẽ, utrũ prima radix cõtingẽtiæ sit diuina uoluntas, an causæ proximæ. Respõdendũ est cũ dupici distinctione circa sensum quæstiõis. Primo est, de ly diuina uoluntas: potest enim intelligi diuina uoluntas, id est cõtingẽtia in diuina uoluntate, ut moderni intelligũt: & sic respondendũ est negatiue. Tũ quia supponit falsum, scilicet nelle diuinũ esse cõtingens, cũ nõ contingens nec necessarium, sed liberũ & necessariũ immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiã si uoluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest cõtingẽtia, ut patet ex dictis, propter modificatã pertingentiã ad effectus ultimarũ causarum defectibilis, aut ad utrũlibet. Potest etiã intelligi diuina uoluntas absolute, id est efficacia sui uelle: & sic respõdetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniã diuina uoluntas est causa adeò efficax, ut suo imperio efficiat & necessaria, & cõtingentia. Secũda aũt distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendũ est negatiue, ut patet ex dictis. ſi aũt referatur ad diuinã primatiue: & sic patet, quòd respondendũ est affirmatiue. Et hic aũt patet quid ad tertiã, & quartam obiectionem Scoti dicendũ est: concedẽdo enim assumpta dicitur, quòd illa essent cõtingentia propter efficaciam primæ causæ, & ꝑpter supplementum supplens uicẽ causæ contingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed cõtingens uirtualiter, ut patet ex dictis. Sensus autem uerborũ litęræ, in responsione ad secundum & tertium, quo ad hoc, res sciræ retinæ ad scientiam dei tant necessitatẽ, nihil obstat propositoquoniam nõ est ibi sermo de rebus scitis rectitudinis ad scientiam dei ut causam, sed ut scientiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiam diuinam, ut effectus ad causam, sic quædam sunt necessaria: & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessitatis ad talem causam ex parte causæ seu rectitudinis loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessitatis talis causæ, sed liberam ad omnia, & immutabilẽ, ut patet ex dictis. ſi aũt referatur ad diuinã scientiã ut scientificã omne scitum, ut sic, sit impossibile aliter se habere, ut patet primo posteriorũ. sic omnia scita sunt necessaria, nõ in se simpliciter, sed ex suppositione, secundũ eã dispositionẽ: ex qua habẽt, q̃ sint scita, id est terminãtia diuinũ intuitum: hoc est dictũ, q̃ licet cursus sortis sit in se & simpliciter cõtingẽs, tamẽ cursus sortis supposito q̃ sit, necessarius est, dũ est, ut patet primo peri hermenias. Et si adiungas his, quòd cursus sortis non est capax, ut terminet intellectum certum, nisi ut præsens dum est: consequens erit, quòd cursus sortis relatus ad diuinam scientiam ut sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quamuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingẽs. Et sic patet & ratio & sensus omnũ, & responsio ad obiecta. benedictus deus.

¶ *Num hoc antecedens sit necessarium, Deus scinit hoc contingens futurum.* *Quæstio.*

IN responsione ad secundã tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est illa regula, quòd in antecedẽte ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiẽdũ nõ secũdum esse q̃ habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad propriũ.

¶ Circa primũ diligẽter aduertẽdo discrẽtibus de hoc æquiuocatio pabulũ præbet. Adeõq; abducit ut Thomistæ quidã ęcumũt in medio luminis: ꝓfantes litẽrã cõtra eius intẽtionẽ. Scito igitur, q̃ quæstio de necessitate scitiæ, uel præscitiæ dei respectu futurorũ põt, quãtum ad propositũ ſ hæc, dupliciter diuidi scuti. Primo absolute & secundũ rẽ. An scilicet deus necessario scit a. esse futurum. & hæc quæstio clara tum est: quia nõ necessario absolute, sed libere nouit a. esse futurũ: cum quo tamẽ stat, q̃ necessario necessitate immutabilitatis, nouit a. esse futurũ, ut patet ex dictis. Et in hoc nescio doctorem aliquem discordare. Sed hoc est extra ꝓpositũ præsentis argumẽti, q̃ uim propositionũ discutit, nõ rerũ absolute. Alio modo põt discuti ut significat ꝓ tales ꝓpositiones. Et sic de ex in hoc argumẽto est sermo. Vnde licet primo modo, id est, secũdũ rẽ absolute, nulla sit differentia inter istam, deus scit a. futurum. & istam, deus scinit a. futurum: quia scientia dei in se est æterna, nec translit in ꝓæteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire dei, ut præsens, in secũda uero ut ꝓæteritũ. Et ideo ibi est differẽtia inter eas, quarta inter necessitatẽ propositionis de præsenti & de ꝓæterito in materia cõtingẽti: accipiẽdo cõtingens, ut est differẽtia materiæ propositionũ, quã distinguit triplex materia propositionũ, scilicet remota, necessaria, & cõtingens. Cõstat aũt ex cõthus, q̃ inter ꝓpositionẽ de præsenti & ꝓæterito uerã in materia cõtingẽti, puta sortes fedet & sortes fedit, hoc est differẽtia ꝙ illa de præsenti nõ est necessaria absolute: quãuis sit necessaria cum appositione, dum fedet, ut dicitur in primo peri her. Illa uero de ꝓæterito est necessaria absolute, ut patet

sublatis causis secundariis sola prima causa dependens. ergo.

¶ Præterea, Deus de facto multa contingentia immediate produxit: ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶ Ad huius difficultatis euidẽtiam sciẽdum, quòd de radice unde oritur contingẽtia disputare directe non spectat ad hunc locum, in quo de contingẽtibus in eo quòd scitia, non in eo quòd causatis est quæstio, sed spectat prælim ad quæstionem decimãnonam, in qua de uoluntate Dei ut causa est rerum quæritur: quoniã scientia non causat nisi determinata à uoluntate prima ad quæst. 19, in qua de necessitatione inferiorũ à superioribus corporib[e] disputatur. Sed quia in hoc primo argumento litęræ agitur de contingẽtibus in eo quòd causatis à scitia Dei: quia ista scientia est non solum scientia, sed causa scitorum. & in responsione dicitur nõ solum quòd fiat causum proximã esse contingentẽ & remotam necessariam: sed ꝙ fiat etiam causam simpliciter primã esse necessariam, & hoc illi reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in cõmuni an repugnẽt ista. Secundo ostẽdetur quid de facto sit: quomodo scilicet deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius litęræ.

¶ Quo ad primũ ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositum, primo modo simpliciter: scilicet ꝙ omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, ꝙ scilicet nõ potest mutari de hoc in oppositũ: quãuis absolute potuisset esse oppositũ, & non hoc. In litera de utrąq; necessitate fit mẽtio respõdendo ad primũ. De necessitate quidẽ simpliciter, quum dicitur in cõmuni, ꝙ causa remota potest esse necessaria & effectus cõtingens, & explicatur de motu solis, quem constat numerari à philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autẽ immutabilitatis: quum in speciali de scientia dei dicitur, ꝙ est causa necessaria. Nõ enim est necessaria causa simpliciter, cũ potuisset nõ esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: ex quo determinata est ut causa sit, & ad tales effectus tantum producẽdos, nõ potest mutari. In proposito igitur dico quòd non repugnat effectum esse contingentẽ & causam remotã, siue illa ponatur prima simpliciter, siue nõ esse simpliciter necessariam. Et hoc cõuincitur in syllogismis, ubi conclusio cõtingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Cõuincitur etiã ratione: quia pluralitas ab uniformitate, motus ab immobili, difforme ab uniformi oportet ꝙ procedat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autem unius immobilis, & uniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo cõtingens à necessario, & non econuerso procedit naturaliter: ac per hoc nõ repugnat, sed cõsonat contingenti, ꝙ à simpliciter necessario ortum habeat. Cõuincitur etiam euidentia casuarum, quæ quoad nos accidũt, ut in litera dicitur: misi quis neget ueram contigẽtiam in istis inferioribus. Sondet quoq; authoritate Arist. & Auer. & pluriũ philosophorũ.

¶ Nec sustinẽdus est Scotus in 2. dist. 1. q. 1. dicens ꝙ philosophi cõcesserũt lantem duo cõtradictoria, dicẽdo aliquid cõtingenter fieri, & primã causam necessariò causare. Nec rationes eius hoc deducũt. Vnde ad primã, quæ est eius Achilles, quãtoties replicamit, respõdet ut ex duplici capite. distinguitur enim primo ly inquãtum mota ab anima: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa, ꝓpositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est sam. si præcisam, sic illa, ꝓpositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa: ergo nõ præcise mouet, quia mota. sed etiã ex se aliquid cõfert. Et si præcise mouet, quia mota, nihil ex se cõfert: & sic nõ est causa. Si uero cõcausam: principalẽ tamẽ, negatur assumptũ: quoniam stat ꝙ necessario moueatur, & nõ necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda secundũ modum ipsius causæ secũdæ. Et sic, licet à prima causa moueatur necessario secũda, recepta tamẽ motio in secũdatis secũda causa imaginetur cõtingens modificatur cõtingentia recipientis. Et quoniã prius natura modificatur ꝙ impellat ad mouendũ, motio illa tam modificata ad causam cõtingentẽ: mobilis secundũ ad mouendũ nõ necessario, sed cõtingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis: possibilis tamẽ deficere, motio illa iã modificata ad naturã causæ secundæ, monebit illã secundã ad mouendũ nõ necessario, sed ut in pluribus iuxta modum propriũ ipsius causæ secũdæ, & nõ primæ. Et sic patet tutra tortus Scotici ꝛc̃ducti ex uno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, scilicet aut motione primæ proprię actionis: sicut aqua calefacta ab igne. Aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem: sicut aqua calefacta ab igne. Aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem: primo modo dato ꝙ esset uera aut sustentabilis. secũdo tamẽ modo sustineri nõ potest dicta propositio: quoniã causa cooperans intrinsece, cooperatur unicuiq; secundũ modũ eius, cui cooperatur. Talis est aũt cooperatio primæ causæ, de qua scripsit est, ꝙ attingit à fine usque ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modũ cuiusque cooperãs uniciuique. Ad secundam uero obiectionẽ dicitur, ꝙ illa prioritas uniuersaliter nõ est secũdũ aliquã quasi durationẽ naturæ, ut in uno instãti naturæ effectus attingat à prima causa, & in alio à secũda, ut arguẽs imaginatẽ: sed est secũdũ indepẽdentiã & immediationẽ uirtutis: qa prior indepẽdẽtius & immediatius immediatione uirtutis attingit effectũ quàm secũdum eodẽ tamẽ instãti naturæ effectus ab utraq; attingitur. Nec ꝓpterea sequit, ergo simul suscipit necessitatem & cõtingentiãquæ non attingitur à prima secundũ se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam à duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea parebit nunc̃ue quid dicendum.

¶ Quo ad secũdũ ipsũ, scilicet quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicit, ꝙ prima causa, ꝓprie loquẽdo nec est causa necessaria simpliciter, nec cõtingens, sed superior utrisq;. Nec habemus magis ꝓprii uocabulũ, ꝙ ut dicaꝰ ꝙ est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, cõtingentia

Ne prima causa faciat causam secundam fallatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut patet ex cõtradictoriis earum: huius enim cõtradictoriam est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet sortes non sedit. Illius uero cõtradictorium absolute est possibile, scilicet sortes non sedet. Quia quãuis uere sedeat, non tamen necessario, sed qui iam sedit, non solum uere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita sibi esse quæ facta sunt, dixit Agathõ sexto Ethi. Cum igitur omnis propositio uera de præsenti sit necessaria, consequens est, quod sicut ista sit contingens, Deus uoluit a.fore. Et similiter licet hæc sit cõtingens, Deus scit a.fore: ista tamen est necessaria, Deus scit a.fore. Et sic patet qd optime, & subtiliter dicit Thomas in littera dixerit: quòd istud antecedens, Deus scit a. fore, est necessariũ absolute. Et quod nõ intendit quòd sit tantum necessariũ, id est immutabile, ut quidam glosant, & male. nã frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehẽdendo. Patet etiã quòd nihil officit necessitati absolute illius translatus actus scitã di super futuro contingẽti: quamuis multum hoc referat, loquendo de scientia dei absolute. Patet etiam qd posteriores nõ uidentur intellexisse hunc locum. Et ideo uẽtilantes hoc argumentũ ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito. hæc de primo.

¶ *Num quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse quod habet in se, an secundum esse, quod habet in anima.*

QVo ad secundum Greg. de Arimino in primo. dist. 38. arguit hanc regulam fallitatis: quia ualet, Scio lapidem esse materiale. ergo lapis est materialis, & tamen constat, quòd consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secũdum esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ. Puta, scio sortem currere. ergo sortes currit &c.

¶ Ad hoc dicitur, qꝙ ista regula formaliter, & bene intellecta, est ueritatis. Formaliter quidem. Tum quia intelligenda est de consequẽte quo ad id, quod infertur in eo ex ui actus animæ positi in antecedẽte, & nõ ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex in actus animæ illato ut sic, seu inquantum infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima & ly esse in se, non sic interpretanda sunt ut prima facie apparet, prout scilicet esse in anima distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hic, ut est commune ad illum modum essendi, quo distinguuntur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse uero in se sumitur hic stricte, pro esse quod debetur ei absolute, ut sic, id est inquantum conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi secundum prædicata quidditatiua. Puta, homo est animalisue secundum prædicata existentiæ, ut sortes est, aut currit. Ita qꝙ sensus regulæ est, qꝙ quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum requitur ex ui illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est secundum esse obiectiuum, uel secundum conditiones in obiecto terminantes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est & nõ est illud intelligendum absolute & simpliciter, ut sic. Quòd autem regula sic intellecta sit ueritima, probatur: quia actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes. nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autem actus ut sic nihil ponunt in suis obiectis, & ideo quòd ex eorum ui infertur conuenire obiectis ut sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem ut sic, quia gratia materiæ, propter coincidentiam conuenientium absolute alicui: & illatorum de eodem ex ui actus animæ contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se, fed hoc accidit illato inquantum pendet ex actu animæ. Vnde, quum ista consequentia, scio sortem currere, ergo sortes currit, sit optima: consequentia tenet ex ui actus scientiæ quòd, scilicet est certus, uerus, & infallibilis: consequens nõ est accipiendum in se, id est tanquã una propositio uera, certa & infallibilis per seipsam seorsum. sed ut cõsequens ex tali antecedente, id est, ergo sortes currit, ex ueritate certitudine & infallibilitate, qua scitur curlurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ nõ infert in eo aliã certitudiné, ueritatẽ, & infallibilitatẽ, ista uero cõsequẽtia, scio hominẽ esse corruptibilẽ. ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedẽs, & formaliter intellecta infert cõsequẽs intelligẽtia sicut præcedens fed gratia materiæ, cõsequẽs etiã seorsum sumptũ, est certũ. Quòd aũt hæc sit mẽs litteræ, patet ex eo qꝙ in littera sub ly esse in anima, duo subsumũntur. Alterũ pertinẽs ad esse obiectiuũ in illo exẽplo, intelligo lapidẽ. ergo lapis est immaterialis. Alterũ specẽtiã ad cõditionẽ inhærentẽ rei obiectæ, quæ res terminat actũ animę in illã, qꝙ positione, quæ est cõsequẽs cõditionalis propositæ, scilicet a erit, expondẽdo qꝙ debet accipiũt subesse diuinæ scientiæ, id est, ut est in sua præsentialitate. Cõstat enim qꝙ de esse in actu præsentialiter ipsius a. in rerũ natura loquitur. Illud enim est illa cõditio, secundũ quã terminat diuinũ intuitũ, ut patet ex dictis. Et si innxeris simul, quòd esse in actu cõuenit a. in seipsis. & quòd accipere a. ut est mirat scientiã dei, id est, secundũ suã præsentialitatẽ, nõ est accipere a. in seipso, sed secundũ quòd est in anima, manifeste ut debitis quòd a. tũc tantũ sumitur secundũ esse in se, quando sumitur secundũ id quod conuenit ei absolute ut ste, & non ut infertur ex actu animæ, ut exposuimus.

¶ Et sic patet responsio ad obiectã, quia materialiter militant, non formaliter. & male interpretantur, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ *Nũ aliquid futurũ cõtingẽs ut scitũ a Deo sit necessariũ, & scitũ ut præsens.* Quæst.

QVo ad tertiũ, scilicet, applicationẽ regulæ ad propositã, ambiguitas surgit.

Primo, quia in littera cõmittitur implicitum in adiecto, dicendo qꝙ consequens sumitur ut subest scientiæ dei, scilicet, put est in sua præsentialitate. implicat enim qꝙ aliquid si sumitur ut futurũ, ut præsens. Cõstat autem qꝙ in consequente dicente a. erit, à sumitur ut futurũ. ergo nõ stat quòd hoc cõsequens significans a. ut futurum sumat ut præsens, quãuis stet, qꝙ res futura sumatur ut præsens. Aliud enim est subiectũ de ipsa re obiecta, & de ipsa ut significata per orationem de futuro, ut patet ex dictis. unde nõ uidet intelligibile qꝙ hoc cõsequẽs, a. erit, sumatur ut præsens: quia si sumit ut præsens, iam non erit ly a. erit, sed a. est. & ita est illa propositio a. erit, tam nõ sumitur ut præsens. Secundo dubitatur ut significatã in præterito: & nõ ut æternitate mẽsurata. Et cõsequens accipiendũ dicit, ut præsens. hæc enim nõ cõgruunt ad inuicem eo qꝙ, ut patet ex dictis res ut præsens respõdet æternitati, & actui cognitionis, ut mẽsurat æternitate. Tertio dubitatur: qa ista responsio dare qꝙ sit uera, non tamen est sufficiens quia tota responsio recurrit tandẽ ad necessitatẽ rei in sua præsentialitate. Ex dictis autẽ superius constat, qꝙ etiã sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatẽ, adhuc deus habet certã notitiã contingentiũ, propter rationes ter ũ apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter: & non secundum illam rationem tantum, oportebat respondere simpliciter, & nõ iuxta illam rationem tantum, ut in litera fit. ergo insufficiens.

¶ Ad tertiũ horũ præductarũ dus est sensus litere. Ad cuius pceptionẽ, nota qꝙ istud cõsequẽs uerũ, scilicet a. erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a. & præsentialitatẽ quãdoqꝙ ipsius a. Oportet enim ad eius ueritatẽ utrũqꝙ cõcurrere, & qꝙ sit futurũ, & qꝙ quãdoqꝙ illa de secũdo adiacẽte de præsenti sibi correspõdes, scilicet a. est, sit uera. Quũ aũt ut ex dictis patet. a. in sua tãtũ futuritiõe inspectũ, nõ sit certi intuitus capax, ppter sui defectũ qa. nõ habet rõnẽ certi cognoscibilis: Oportet qꝙ a. ut præsens sumatur ad hoc ut certi intuitus terminus sit. Ac p hoc istud cõsequẽs a. erit, quũ rõne futuritionis nõ sit terminus certi intuitus, qꝙ a. quandoqꝙ sit, relinquitur qꝙ rõ quare terminet certũ intuitũ, est inclusa in eo, ppositio de præsenti sibi correspõdẽs, scilicet a. est. ita qꝙ istud cõsequẽs a. erit, nõ aliũde certo intuitu cognoscit uerũ nisi quia uidet ista sibi respõdẽs a. est, quę est cõsequẽs in cõditionali, ppositã, põt sumi dupliciter. primo absolute, & sic nõ est necessaria: & põt sumi ut subiãtia diuinæ scientiæ. & ut est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quãtũ includit in se illã de præsenti, scilicet a. est: & nõ inquantum est futurum.

¶ Ad primũ ergo obiectionẽ negat, qꝙ hic sit implicatio in adiecto, quoniã hic nõ accipitur futurũ formaliter, ut præsens: sed ek explicatio & diuisiuo inclusorũ in ppositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius a. cõtra futuritionẽ eius: & utrꝙ cludit in illo cõsequẽte. Et docetur, quòd istud est cõsequens est certæ cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc consequens sumptũ secundum eam dispositionem, qua subest diuinæ scientiæ sit necessarium: ubi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secun. dã autẽ obiectionẽ facile dicitur, quòd actus scirẽdi in deo per uerbũ præteriti rõpotis nõ cõnotificatur ut præteritus: cõsignificaretur enim falso. sed cõsignificatur ut coexistẽs præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a. ad præteritum. imo eam concomitatur.

¶ Ad tertiã aũt dicitur breuiter, qꝙ obiectio procedit ex malo intellectu litere. Nõ enim responsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistentia rerum ad æternitatẽ, ut obiectio supponit. sed fundatur super dispositione, secundũ quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cõtingens futura ut sic, non est scibilis, sed ut præsens est scibilis: ut patet ex dictis. & hoc est uerum, siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione ideaũ in mente diuina repræsentantis præsentia in ratione speciei intelligibilis: siue ratione speciem insularum in mente alicuius: pura alicuius angeli, uel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognoscibilis. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certe nisi ratione præsentibilitatis includæ correspondentiæ.

¶ In responsione ad tertiũ omnia ex prędictis patẽt. Illud tamẽ aduerte, qꝙ in principio responsionis, ubi assignatur differentia inter necessitatẽ scibi à nobis & à deo: quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se. & ut subest scientiæ deo: quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se. & ut subest scientiæ diuinæ. Et quidẽ nõ est bona sufficiẽs, sed non est sola. quare caue ne fallaris.

¶ *Super*

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Circuit. TItulus clarus.

¶ In corpore duo, primo respondet quæsito qꝙ sic. secundo quomodo.

¶ Quo ad primũ cõclusio ipsius ẽsto affirmative est. Deꝰ scit enuciabilia. Probat. Deus scit qcqd est in potẽtia tã sua quã creatura: sed enũtiabilia sunt in potestate nostra. er go Deꝰ scit omnia illa.

¶ Quo ad secundum ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia una conclusione. deus scit enuntiabilia non componendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiã. ad est, nõ per modũ secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. primo à simili. Deus scit materialia immateriaiiter: composita simpliciter. ergo enuntiabilia non enuntiando, sed intuendo. Et declaratur quomodo hoc esse possit, exẽplo ipsius intellectus nostri: si intelligendo quid homo, intelligeremus ipsum esse album &c. Secũda ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandũ omnia: ergo Deus intelligendo essentiã suã intelligit essentias omnium, & quæcunqꝙ eis accidere possunt. Antecedens patet: consequens fundatur super hoc, quòd ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata ad in repræsentando: quod probatur in littera sic. Species intelligibilis repræsentat sic unum quod non aliud: ergo intelligendo per illam speciem unũ, puta quid est homo, non intelligunt alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelliguntur. ergo oportet ea in unum redigere componendo, ut intelligamus unum inesse alii. igitur de primo ad ultimum, si species repræsentat sic unũ quod non aliud, intellectus cogitur componere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis. in causis propriis: consequens est, quòd si species intelligibilis repræsentat sic unum, quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas, sed simplici intuitu obiecti per illam speciem repræsentati omnia intelliguntur, ut consequentia, assumpta dicebat.

¶ Aduerte hic quòd ista uerba litere possunt dupliciter accipi. primo ut limita tio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. inferret enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas. Secundo ut limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est uerus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum & non prædicatum, oritur cõpositio. Et non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud positio. Et non ex hoc quòd repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc innuitur. Primo in exemplo de homine: & quum dicitur, intelligerentur omnia, quæ de homine prædicari possunt.

¶ Secundo quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. uerum de hac materia in tractatu de Angelis diffuse dicetur infertius.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Circuit. TItulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Scientia Dei nõ est uariabilis. probat: subiecta Dei est omnino immutabilis: ergo scientia Dei est omo inuariabilis. Probat cõsequentia: qa scientia est ipsa substantia Dei. importaret aliquã dispõnẽ subiecto inhærẽtẽ: sed cũ importet actũ scientis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secũdũ se, quod nõ attribuit ei mquãtũ stat sub actu sciendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundũ se, quoꝺ non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

a ¶ *Vtrum Deus cognoscat enunciabilia.*

ADDECIMVMQVARTVM sic proceditur. videtur, qꝙ Deus nõ cognoscat enunciabilia. Cognoscere enim enunciabilia cõuenit intellectui nostro. secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enunciabilia.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enũciabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enunciabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enũtiabilia cõtinetur in cogitationibus hominũ. Ergo Deus cognoscit enunciabilia.

CONCLVSIO.

Cum sciat Deus quæcunque in sua & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse est, non quidem per aliquam compositionem, uel divisionem, sed per simplicem intuitum sui essentiæ.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, qꝙ cũ formare enũtiabilia sit in potestate intellectꝰ nostri: Deus autẽ scit quicqd est in potẽtia sua, uel creaturæ, ut supra dictũ estꝰ necesse est quòd Deus sciat oĩa enũtiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immateriaiiter & cõposita simpliciter: ita scit enuntiabilia nõ p modũ enũtiabiliumꝰ, quòd scilicet in intellectu eius sit cõpositio uel diuisio enuntiabiliũ, sed unũquodqꝙ cognoscit p simplicẽ intelligẽtiã intelligẽdo essentiam uniuscuiusqꝙ. Sicut si nos in hoc ipso qđ intelligimus qđ est homo. intelligeremꝰ oĩa, quæ de hoſe prędicari possunt. Quod quidẽ in intellectu nostro nõ cõtingit: qꝙ de uno in aliud discurrit, ppter hoc qꝙ species intelligibilis sic repræsentat unũ quod nõ repræsentat aliudꝰ. Vnde intelligẽdo quid est homo, nõ ex hoc in ipso alia, quę ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundũ quandã successionẽ. Et propter hoc ea, quæ seorsum intelligimus, oportet nos in unũ redigere per modũ cõpositionis uel diuisionis enũtiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia, sufficit ad demonstrandũ omnia. Vnde intelligẽdo essentiã suã cognoscit essentias omniũ, & quæcunqꝙ eis accidere possuntꝰ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd

a ¶ *Num hæc sit uera, quicquid Deus sciat sit.* Quæstio.

IN responsione ad tertiũ, circa illud dictũ, scilicet hæc nõ est uera, qđ Deus sciuit scitũ ad enũtiabilia referat, dubiũ occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enũtiabilia quãdoqꝙ sunt uera & quãdoqꝙ nõ, & ideo prius scita nescitur ita res quædã, puta Sor. qñqꝙ est ens, & qñqꝙ nõ. ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciũtur: ergo nulla est differẽtia inter enũtiabilia & res quo ad hoccuius oppositum ex littera habetur. consequentia patet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile uerum quàm ens. Vnumquodque enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmatur, quia sicut deus ab æterno intuetur naturitatẽ Christi pro tali tempore, ita hoc enuntiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse naturitatis Christi pro aliis temporibus: ita fallitatem prædicti enũtiabilis: ergo sicut non dicitur nescire naturitatem Christi quam facit: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest uariari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea, Deus sciuit Christum nascituru. Nunc autem nescit Christum nascituru: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit scit. Et ita scientia Dei uidetur esse uariabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deum non est transmutatio, neque uicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

Scientia Dei, cum non dicitur ab ipsa eius immutabili substantia, uariabilis nullo modo est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia, ut ex dictis patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, ut supra ostensum estꝰ, ita oportet scientiam eius omnino inuariabilẽ esse.

AD PRIMVM ergo dicendũ, qꝙ dñs & creator & huiusmodi importãt relationes ad creaturas scẽm qꝙ in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationẽ ad creaturas, secũdũ quòd sunt in Deo: quia secũdũ hoc est unũquodqꝙ intellectum in actu quod est in intelligente. Res autẽ creatæ sunt in Deo invariabiliter, in seipsis autẽ uariabiliter. Vel aliter dicẽdum est, quòd dominus & creator & huiusmodi importãt relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & i deo huiusmodi relationes, uarie de Deo dicuntur secundum uariationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequũtur actus, qui intelliguntur in Deo esseᵉ. Et iõ inuariabiliter prędicãtur de Deo.

¶ Ad secundũ dicendũ, qꝙ Deus scit etiam ea, quæ potest facere & non facit. Vnde ex hoc

Dei põt dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus scibilis: & sic omnino est immutabilis, rã actu qꝙ potẽtia, ut dicit in rõne ad secundũ: quãuis scientia uisionis potuisset ad plura uel pauciora determinari: ab ęterno absolute loquẽdo. Sed semel determinata oĩo ex pte dei uariabilis est. Alio mõ ex pte scitorũ. Et sic nõ quo ad res, sed quo ad enũtiabilia nihil, phibet ipsam mutari: qa mutatio ista nullã mutationẽ ponit in deo, sed in enũtiabili scitorũ qa scilicet mutat de scibili in nescibile, & ecõuerso. Ex his autẽ patet rõsio ad obiecta. Ad primũ cũ ista assignata est differẽtia inter rẽ & enũtiationẽ illius: quare nõ est eadẽ ratio &c. Et ad cõfirmationẽ nihilominus addendũ est: qꝙ res, scilicet naturitas Christi, determinat sibi certũ tẽpus. Enũtiatio autẽ, scilicet Christus nascitur, nullũ certum tẽpus consignificat, sed præsens in cõmuni, seu usage secundũ tẽpus quo formatur aut profertur. & ideo modo est uerum, & modo falsum: quia alicui præsenti adæquatur & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quæ certum habet fui esse tempus præsens.

¶ Ad secundum autẽ cõcedit referendo ad enũtiabilia ex parte eorum: nec oppositũ docuit littera in rõne ad secundũ: quoniã ibi est sermo de augmẽto & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputat incõueniens augmẽtatiõ nõ fuisse de facto, sed de possibili. Et propterea quãtũ est ex parte dei, negandã est plura scire qꝙ sciat. Et qꝙ hæc sit mens litteræ patet. quia potẽtiã dei ad determinandũ scientiã uisionis pertractat, inferẽs nõ debere concedi deum posse plura scire quàm sciat propter sensum compositum inferentem mutabilitatem ex parte dei: quia infert scientiam Dei iam determinatam posse à Deo mutari.

¶ Ad tertium

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ad tertium ſtero negatur ſequela, ut patet ex dictis; quia hoc non eſt propter uariationẽ ſcientiæ, ſed ſciti. Et licet non ſit idẽ iudicium de re & enũtiatione, quo ad hoc, quòd idem ſe ſaluo mutetur de ſcibili in non ſcibile, ut dictum eſt: tamen quo ad hoc quòd uariatio utriuſque non redundat in uariationem diuinæ ſcientiæ, idem eſt iudicium. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio à ſimili, ex rerum uariatione ſumpta, non quo ad primum.

25 a ¶*Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum decimumſextum.*

Circinat. ¶Iuſtus clarus.

¶In corpore duo, primo in communi diſtinguit ſcientiam ſpeculatiuam & practicam, ſecundo reſpondet quæſito.

¶Quo ad primum diſtinctio eſt ibi. Scientia quædam eſt ſpeculatiua tantum, quædam practica tantum, quædam ſecundum quid practica, & ſecundum quid ſpeculatiua. Declaratur ſic. ſcientia dicitur ſpeculatiua tripliciter, ſcilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam eſt ſpeculatiua tãtum &c. Antecedẽs declaratur exẽplariter. conſequentia probatur: quia ſpeculatiua ex obiecto eſt ſpeculatiua tantum. ſpeculatiua uero ex modo tantum, aut fine tantum, eſt ſecundum quid practica, & ſecundum quid ſpeculatiua. quæ uero nullo horum modorum ſpeculatiua eſt, relinquitur quòd practica tantum ſit.

Annota. ¶Circa hanc partẽ aduerte primo, quòd practicũ & ſpeculatiuũ hic ſumitur nõ ſolũ ut ſunt cõditiones ſcientiæ, ſecũdum ſe, ſed etiam ex parte ſcientis. Et propterea dicitur q̃ ars domificatiua nõ intẽditis domificare eſt ſpeculatiua ex fine & practica, ex modo & obiecto. eſtimandũ eſt enim de fine ex parte ſcitis: & nõ ipſius ſcitiæ. Quoniam ſi loquimur de fine ipſius ſcientiæ, ipſa eſt cẽſ practica ex fine, quoniã finis eius eſt domificatio. Et hoc ſi aduerteris, deludes irrationes aduerſariorum. Aduerte ſecũdo, q̃ ſicut ſpeculatiua eſt tripliciter, ità practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam ſcitis, & hæc eſt tantũ practica. Secũda ex obiecto modo & fine ſcientiæ non ſcitis, & hæc eſt uere practica. Sed in litera dicit ſecũdũ quid ſpeculatiua ex pte finis ſcitis. Tertia ex obiecto: ſed nõ modo neque fine ſcientiæ, & hæc eſt etiã ſecũdũ quid practica, ſcilicet ex parte obiecti. & ſecũdũ q̃d ſpeculatiua, ſcilicet ex modo & fine ſcientiæ: quia ſe concomitantur. Quum enim aliquid practice ſcitur, tam ex ſe ad opus ordinatur, & econuerſo. Aduerte tertio q̃ per ſpeculatiuam ex modo tantum, id eſt, de obiecto operabili modo ſpeculatiuo nõ intelligitur ſcitia de operabili in uniuerſali quoniã ſcitia de operabili ſine ſit per principia proxima operationis, ſiue per principia remota & uniuerſalia operationis, ſub eodem mẽtro cadit. Sed intelligitur ſcientia de operabili ſcrutans nõ quomodo res ſtãt, ſed quid eſt &c. ut in litera dicitur. Talis enim cognitio non ſpectat ad artifices, ſed ad philoſophos: qui cum ſciant quid eſt cithara, aut domus, ſcientiam tamen illa faciendi non habent.

quòd poteſt plura facere quàm facit, nõ ſequitur q̃ poſsit plura ſcire q̃ ſciat, niſi hoc referatur ad ſcientiam viſionis[e], ſecundum quam dicitur ſcire ea, quæ ſunt in actu ſecũdum aliquod tempus. Ex hoc tamen q̃ ſcit quòd aliqua poſſunt eſſe, quę non ſunt, uel etiam non eſſe, quæ ſunt, nõ ſequitur quòd ſcientia ſua ſit uariabilis: ſed q̃ cognoſcat rerum uariabilitatem. Si tamen aliquid eſſet, quod prius deus neſciuiſſet & poſtea ſciret, eſſet eius ſcientia uariabilis. ſed hoc eſſe non poteſt: quia quicquid eſt, uel poteſt eſſe ſecundum aliquod tempus, deus in æterno ſuo ſcit. Et ideo ex hoc quod ponitur aliquid eſſe ſecundum quodcunq; tempus, oportet poni q̃ ab æterno ſit ſcitum à deo. Et ideo non deber concedi, quòd deus poſſit plura ſcire quàm ſciat. quia hæc propoſitio implicat quòd antè neſciuerit, & poſtea ſciat.

¶Ad tertium dicendum, quòd antiqui nominales dixerunt idem eſſe enuntiabile Chriſtum naſci & eſſe naſciturum & eſſe natum: quia eadem res ſignificatur per hæc tria, ſcilicet natiuitas Chriſti. & ſecundum hoc ſequitur, quòd deus quicquid ſciuit ſciat: quia modo ſcit Chriſtum natum, quod ſignificat idem ei, quod eſt Chriſtum eſſe naſciturum. Sed hęc opinio falſa eſt. Tum quia diuerſitas partium orationis diuerſificat enuntiabilium cauſas. Tum etiam quia ſequeretur quòd propoſitio, quæ ſemel eſt uera, eſſet ſemper uera. quod eſt contra philoſophum, qui dicit, quod hæc oratio, Sor. ſedet, uera eſt eo ſedente: & eadem falſa eſt eo ſurgente. Et ideo concedendum eſt quòd hæc non eſt uera, quicquid deus ſciuit ſcit, ſi ad enuntiabilia referatur: ſed ex hoc non ſequitur quòd ſcientia dei ſit uariabilis. Sicut enim abſq; uariatione diuinæ ſcientiæ eſt quòd ſciat unam & eandem rem quandoq; eſſe, & quandoq; nõ eſſe, ita abſq; uariatiõe diuinę ſcięţie eſt, q̃ ſcit aliquod enũtiabile quandoq; eſſe uerũ, & quãdoq; eſſe falſum. Eſſet autem ex hoc ſcientia dei uariabilis, ſi enuntiabilia cognoſceret per modum enuntiabilium componẽdo & diuidẽdo, ſicut accidit in intellectu noſtro. Vnde cognitio noſtra uariatur, uel ſecundum ueritatem & falſitatem: puta ſi mutata re eandem opinionem de re illa retineamus. Vel ſecundum diuerſas opiniones, ut ſi primo opinemur aliquem ſedere, & poſtea opinemur eum non ſedere: quorum neutrum poteſt eſſe in deo.

ARTICVLVS XVI.

a ¶*Vtrum deus de rebus habeat ſcientiam ſpeculatiuam.*

AD DECIMVMSEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd deus de rebus non habeat ſcientiam ſpeculatiuam. Scientia enim dei eſt cauſa rerum, ut ſupra oſtenſum eſt [c]. Sed ſcientia ſpeculatiua non eſt cauſa rerum ſcitarum. Ergo ſcientia dei non eſt ſpeculatiua.

¶Præterea, Scientia ſpeculatiua eſt per abſtractionem à rebus: quod diuinæ ſcientiæ non competit. Ergo ſcientia dei non eſt ſpeculatiua.

SED CONTRA. Omne quod eſt nobilius, deo eſt attribuendum. ſed ſcientia ſpeculatiua eſt nobilior quàm practica, ut patet per philoſophum in principio metaphyſi. Ergo deus habet de rebus ſcientiam ſpeculatiuam.

CONCLVSIO.

Deus, cum non ſit quoddam operabile, cętera uerò omnia, quorum ſcientiam habet, per ſe uel per accidens, operabilia ab ipſo ſunt, ſeipſum ſcientia tantum ſpeculatiua cognoſcit, alia uerò à ſe, & practica & ſpeculatiua ſcientia, ſcit.

RESPONDEO dicendũ, quòd aliqua ſcientia eſt ſpeculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua uero ſecundum aliquid ſpeculatiua, & ſecundum aliquid practica. Ad cuius euidentiã ſciẽdũ eſt, q̃ aliqua ſcientia poteſt dici ſpeculatiua tripliciter.

¶Primo ex parte rerum ſcitarum, quę non ſunt operabiles à ſciente. ſicut eſt ſcientia hominis, de rebus naturalibus, uel diuinis.

¶Secundo, quantum ad modum ſciendi. Vt puta, ſi ædificator conſideret domum diffiniendo & diuidendo & cõſiderando uniuerſalia prædicata ipſius. Hoc ſiquidem eſt operabilia modo ſpeculatiuo conſiderare, & non ſecundum q̃ operabilia ſunt. Operabile enim eſt aliquid per applicationem formæ ad materiã, non per reſolutionem compoſiti in principia uniuerſalia formalia.

¶Tertio, quantũ ad finem. Nam intellectus practicus differt fine à ſpeculatiuo, ſicut dicitur in tertio de anima. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus ſpeculatiui eſt conſideratio ueritatis. Vnde, ſiquis ædificator cõſideret qualiter poſſet fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, ſed ad cognoſcendum tantum, erit (quantum ad finẽ ſpeculatiua conſideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ eſt ſpeculatiua ratione ipſius rei ſcitæ, eſt ſpeculatiua tãtum. Quæ uero ſpeculatiua eſt ſecundum modũ uel finem, eſt ſecundũ quid ſpeculatiua, & ſecundũ quid practica. Cum uero ordinatur ad finẽ operationis, eſt ſimpliciter practica. Secundum hoc ergo dicẽdum eſt, quòd deus de ſeipſo habet ſcientiam ſpeculatiuam tantum: ipſe enim operabilis non eſt. De omnibus uero aliis habet ſcientiam & ſpeculatiuam & practicam. Speculatiuã quidem quãtum ad modũ. Quicquid enim in rebus nos ſpeculatiue cognoſcimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum deus multò perfectius nouit. Sed de his, quæ poteſt quidem facere, ſed ſecundum nullum tempus facit: non habet practicam ſcientiam, ſecundum quòd practica ſcientia dicitur à fine. Sic autem habet practicam ſcientiam de his, quæ ſecundum aliquod tempus facit. Malà uero licet ab eo non ſint operabilia, tamen ſub cognitione practica ipſius cadunt: ſicut & bona, inquantum permittit uel impedit uel ordinat ea, ſicut & ægritudines cadunt ſub practica ſcientia medici, inquantum per artem ſuam curat eas.

¶Quo ad ſecũdũ tria dicũtur. primo cõparatur ſcitia Dei ad ipſum deũ. ſecũ de ad alia à ſe. tertiò rñdet cõtrà tacitę obiectioni. De primo ponit concluſio, Scięntia Dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tantũ: probat, q̃a ipſe nõ eſt operabilis. De ſecũdo ponitur cõcluſio, Scientes de aliis à ſe eſt ſpeculatiua & practica: etiam diuerſimode, probatur primo, q̃ ſit ſpeculatiua: quia omnia nouit modo ſpeculatiuo q̃d ſunt &c. Deinde q̃ ſit practica, diuerſimodequia de facilibꝫ[b], quę nõ ſũt, practicè habet uirtute, id eſt, ex obiecto & modo & fine ſcientię, nõ fine ſcientis. De his uero q̃ de facto q̃dq; ſunt, habet practicam ſimpliciter & actu. Obiectio autẽ, cui reſpondet, eſt, q̃a multa nõ facit deus, neq; ſunt de numero factibilium, aut factorum à deo. quomodo ergo hæc ad ſcientiam practicam ſpectabunt? Reſpondetur quòd ſicut medicina eſt non ſanum ſani, ſed ægritudo ſcientia Dei non faciendo, ſed permittendo, ordinando, impediendo &c.

¶Aduerte hic, quòd de ſcitia dei poſſumus loqui dupliciter. Primo abſolute ſecũdũ q̃d in ſe eſt: & ſic cum ſit una & ſimplex præhabẽs in ſe eminenter omnẽ ſcientiæ perfectionem, nequ eſt practica, neque ſpeculatiua, ſed altius quid eminenter continens utrunque, iuxta ea, quę in prologo dicta ſunt. Alio modo in reſpectu talis ſcitiæ & ſic dicitur hic de ea quòd eſt ſpeculatiua, aut practica. Reſpectu quidem ſuę ſciti quod eſt eſſentia ſua, non ut eſſentia eſt adequatum obiectũ ſcitiæ, ſic enim pertinet ad ſcientã dei abſolute: ſed ut eſt quoddã ſpeciale ſcitum diuinæ ſcitum contra alia ſcita, ſcilicet alia à deo, eſt ſpeculatiua. Reſpectu uero aliorũ eſt practica &c. ut in litera dicit.

a *Num ſcientia, quã Deus de ſe & de aliis habet, ſit practica, an ſpeculatiua.*

Circa poſitas concluſiones dubium occurrit ex Scoto, ipſe ſiquidem in prologo primi ſententiarum tenet oppoſitum primæ conſtitutionis, dum deſinit ſcientiam dei de ſeipſo eſſe ſimpliciter practicam: aut nihil ſibi deeſſe quin ſit practica, niſi q̃ uoluntas dei non eſt bona ex regula, ſed naturaliter ex ſeipſa. & in 38. diſtin. primi, tenet oppoſitum ſecũdæ cõcluſionis, quo ad hoc, quòd deus habet ſcientiam practicam de aliis à ſe, niſi enim quòd nõ habeat ſcientiã practicam de aliis à ſe, ſed ſpeculatiuam. Ratio eius cõtra primã cõcluſionẽ cõſiſtit in hoc, ſcięţia de eſſentia Dei eſt prior naturaliter amore illius eſſentiæ, & rectificatiua illius: ergo eſt practica. Et ad rationẽ pro cõcluſione in litera poſitã. f.ga de[a] nõ eſt operabilis, rñdet q̃ de[a] eſt operabilis id eſt, attingibilis per operationem immanentem, amoris. f. Ratio uero cõtra ſecundã conſiſtit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ uoluntatis dictas res eſſe agendas: ergo nulla eſt ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & conſequentia probatur: quia ſcientia practica eſt dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat ſe ſuper prioritate ſic, nulla notitia de rebus &c. eſt prior actu uoluntatis diuinæ &c. ergo non eſt practica.

¶Ad has

¶Ad has autem obiectiones ſuppoſitis his, quæ in prologo dicta ſunt, & in quæſtione ſpeciali de praxi, non eſt difficile reſpondere. Ad primam enim neganda eſt conſequentia, quicquid ſit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiã practicã, ut ibi patuit. Solutio rationis noſtræ à Scoto data ualeret quidẽ, ſi Deus, aut operatio, qua à ſe amaretur, fieret uel etiã regularetur ſcięţia practica.

¶Oportet nãq; omnẽ cauſam eſſe cauſam uel operationis uel effectus: ſcientia autẽ practica cauſam ſonat, ut patet ex nomine: & 9. meta. Et reſpectu quidem creaturarum facti bilis cauſa in Deo ponitur in ordine ad effectum, non in ordine ad factionẽ: q̃a illa eſt ſubſtãtia dei. Reſpectu aũt ipſius[a] dei quo ad neutrũ poni põt: q̃a nec ipſe, nec operatio ſit, aut pẽdet. Ridiculum ergo eſt audire deũ eſſe operabilẽ ſcientia ſua practica.

¶Ad obiectionem uero cõtra ſecundam cõcluſionem primo loco factam, negatur conſequẽtia: falſum enim manifeſte eſt, quòd notitia practica debeat eſſe dictatiua ad operandum, ſatis eſt enim quòd ſit regulatiua. Ars enim domificatiua nõ dicitur domificãdum eſſe, imò eſt indifferẽs ad oppoſita, ut patet. 9. meta.

¶Et per hoc patet reſpõſio ad obiectionem ſecundo loco adductã: falſum quippe eſt aſſumptũ, quoniã ut dicitur. 9. meta. potentia rationalis, quã cõſtat eſſe notitiã practicam, determinatur ab appetitu, & nõ econuerſo. Et ideo præſupponitur ab appetitu ut indifferẽs.

Vnde mirũ eſt de iſto homine, quomodo præ clarum eius ingenium nõ aduertit, q̃ quemad modum ars domificatiua abſolute, præuenit actum uoluntatis, & præuenitur à uolũtate, ut determinatiua ipſius ad operandum, & præuenit executionẽ, ſcilicet ipſum domificationẽ: ita rationes omnium operum factibilium a deo, naturaliter in eſſentia diuina relucent, præueniendo omnem uoluntatis actum: ſed præueniri eas oportet à uoluntate diuina, ut determinẽtur ad operandum. Vnde quædam rationes ſunt determinatæ ad operandum, & quædam non, ut in litera dicitur. Et illæ etiã, quæ determinatæ ſunt à diuina uoluntate, præueniunt executionẽ, ſcilicet factionem ad extra. Nec refert ad propoſitum, utrum potentia executiua in deo ſit ipſa uoluntas, an tertia potentia: quãdo etiã ipſa uoluntas ut determinãs præcedit, & ut exequẽs ſequitur.

a ¶*Super Quæſtionũ decimæquintæ Articulum primum.*

In titulo nihil aliud notãdũ eſt, niſi q̃ quid nois ideæ in corpore declaratur.

¶In corpore tria. primo proponit concluſionem reſponſiuã quæſito. ſecundo aſſignat quid nominis ideæ. tertio probat concluſionem reſponſiuam.

¶Quo ad primũ cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiue eſt. Neceſſe eſt ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte q̃ eſſe in mente ſumitur formaliter, ideſt inquãtum mẽs eſt. Hoc autem eſt eſſe obiectiue, ut intellectum in intelligente, & non ut forma in eo, cuius eſt forma. Senſus ergo concluſionis eſt, quòd neceſſe eſt ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶Quo ad ſecundum, idea ſignificat formam alicuius rei præter rem ipſam exiſtentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si uis ideæ diffuſæ diſtinctionem uidere, lege quæſtio. 3. de ueri. arti. primo.

¶Quo ad tertium probatur cõcluſio propoſita ſic. Mundus nõ eſt factus à caſu, ſed eſt factus a deo per intellectũ agẽte: ergo forma mũdi eſt finis ſuæ generationis: ergo in mẽte diuina eſt forma, ad ſimilitudinẽ cuius mundus eſt factus. ergo in mente diuina eſt idea. Antecedẽs quo ad utrũq; partẽ ſupponitur ut inferius monſtrandum in loco ſuo. Prima autẽ cõſequẽtia probatur ex illa maxima. in omnibus, quæ generantur nõ à caſu, forma eſt finis generationis. ſecũda uero cõſequẽtia duo infert, ſcilicet, & q̃ forma ad cuius ſimilitudinẽ &c. eſt in deo, & q̃ eſt tali modo, ſcilicet in mente diuina, id eſt obiectiue, & quo ad utrũque in litera probatur. quo ad primũ: quia cõmune eſt omni agenti præhabere ſimilitudinem intentæ formæ. quo ad ſecundum uero eſt differentia inter agens naturale, & à propoſito in modo habendi illam ſimilitudinem: quia illud ſecundum eſſe naturale, ut patet in igne, hoc ſecundum eſſe intelligibile, ut patet in artifice. Et ergo Deus eſt agens per intellectum: ergo &c. Tertia deinde conſequentia probatur: quia in hoc conſiſtit ratio ideæ. probatur. Ratio ideæ eſt ut ſit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis &c.

¶Aduerte hic diligenter, q̃ in litera caute dicitur, q̃ idea ponit ut exemplar, & nõ dicitur ut principiũ eſſendi. Quia principiũ eſſendi ſonaret formã, qua agẽs agit. Idea aũt nõ ſignificat talẽ formã, ſed formã, quã agens cõcipit, ad cuius ſimilitudinẽ operatur, & nõ qua operat. & hoc eſt proprie exẽplar. Et propterea in exemplo de domificatore expreſſe fuit ſingitur, q̃ idea domus eſt forma, quã mente cõcipit, & nõ ars domificatiua. Similiter quum litera dixiſſet, q̃ idea eſt principium cognitionis, ſtatim addidit limitationẽ ſecundũ q̃ formę cognoſcibilium dicuntur eſſe in cognoſcente, quaſi diceret, nõ dico q̃ idea eſt principiũ cognitionis: quia hoc ſonaret q̃ ipſa eſſet ratio cognoſcẽdi, ut ſpecies intelligibilis: ſed q̃ ipſa eſt principiũ cognitionis eo modo, quo formæ cognoſcibiliũ obiectiue in cognoſcẽte exiſtentes, principia cognitionis ipſarum rerũ cognoſcibiliũ dicuntur. Et q̃r in penultimo cõſequẽte totum hoc continebat, ſcilicet forma mũdi præter mũdum exiſtẽs, & cauſalitas exemplaris, & modus eſſendi intelligibiliter ſeu obiectiue, ideo meritò ultima cõſequitia ex his quæ ad rationẽ ideæ ſpectãt & iam poſita erãt, probata eſt prægnãtibus uerbis ſcilicet, & in hoc conſiſtit ratio ideæ.

¶SED CONTRA eſt, quod dicit Aug. in lib. lxxxiij. q. Tanta uis in ideis conſtituitur, ut niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſsit.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia ſint à Deo, nõ à caſu facta, neceſſarium eſt in eius mente omnium ideas præexiſtere obiectiue, ad quarum ſimilitudinem omnia condita ſunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipſas res exiſtentes. Forma autem alicuius rei præter ipſam exiſtens ad duo eſſe poteſt: uel ut ſit exemplar eius cuius dicitur forma[c]: uel ut ſit principium cognitionis ipſius, ſecũdum quòd formæ cognoſcibilium dicuntur eſſe in cognoſcente. Et quantum ad utrunque eſt neceſſe ponere ideas. quod ſic patet. in omnibus enim, quæ non à caſu generantur, neceſſe eſt formam eſſe ſinem generationis cuiuſcunque. Agens autem non ageret propter formam niſi inquantũ ſimilitudo formæ eſt in ipſo[c]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibuſdam enim agẽtibus præexiſtit forma rei ſiẽdæ ſecundũ eſſe naturale, ſicut in his, quæ agunt per naturã, ſicut homo generat hominem, & ignis ignẽ. In quibuſdam uero ſecũdum eſſe intelligibile, ut in his, quę agũt per

Sed ideæ non ponuntur ad aliud niſi ut per eas cognoſcantur res. Ergo ideæ non ſunt.

¶Præterea. Deus in ſeipſo cognoſcit omnia, ut ſupra dictum eſt[c]: ſed ſeipſum nõ cognoſcit per ideam. Ergo nec alia.

¶Præterea. Idea ponitur, ut principium cognoſcendi, & operandi. ſed eſſentia diuina eſt ſufficiens principium cognoſcendi & operandi omnia: non ergo neceſſe eſt ponere ideas.

¶SED CONTRA eſt, quod dicit Aug. in lib. lxxxiij. q. Tanta uis in ideis conſtituitur, ut niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſsit.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia ſint à Deo, nõ à caſu facta, neceſſarium eſt in eius mente omnium ideas præexiſtere obiectiue, ad quarum ſimilitudinem omnia condita ſunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipſas res exiſtentes. Forma autem alicuius rei præter ipſam exiſtens ad duo eſſe poteſt: uel ut ſit exemplar eius cuius dicitur forma[c]: uel ut ſit principium cognitionis ipſius, ſecũdum quòd formæ cognoſcibilium dicuntur eſſe in cognoſcente. Et quantum ad utrunque eſt neceſſe ponere ideas. quod ſic patet. in omnibus enim, quæ non à caſu generantur, neceſſe eſt formam eſſe ſinem generationis cuiuſcunque. Agens autem non ageret propter formam niſi inquantũ ſimilitudo formæ eſt in ipſo[c]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibuſdam enim agẽtibus præexiſtit forma rei ſiẽdæ ſecundũ eſſe naturale, ſicut in his, quæ agunt per naturã, ſicut homo generat hominem, & ignis ignẽ. In quibuſdam uero ſecũdum eſſe intelligibile, ut in his, quę agũt per

immutabilis. hoc enim cõuenit eſſentiæ diuinæ ſecundum q̃ ens eſt. Male ergo reſponſum eſt ad principale quæſitum articuli. Et probatur ſequela. quæſtioni an eſt de re habente eſſe in rerũ natura, & in intellectu, male reſpõdetur affirmatiue, per eſſe quòd habet in intellectu, prętermiſſo eſſe in rerũ natura: ſicut quęrenti an ſphæra ignis ſit, male rñderet, q̃ eſt in intellectu. Et ratio eſſitus eſſe in intellectu eſt eſſe ſecũdũ quid, eſſe in rerũ natura eſt eſſe ſimpliciter. Quæſtio aũt an eſt, quærit de eſſe ſimpliciter. & ꝓpterea ſi rñdeat de eſſe in mẽte, inſinuat q̃ illa res nõ habet aliud eſſe, ſed eſſe in mẽte eſt eius eſſe ſimpliciter. Si igit ideæ eſt eſſentia ſecundũ eſſe reale, male rñſum eſt quæſito. Neceſſe eſt ponere ideas in mẽte diuina. Si aũt ideæ eſt eſſentia ut obiecta eſt intellectui diuino, male ergo dictum eſt q̃ eſt ipſa eſſentia diuina: cũm eſſentia diuina ut obiecta, nõ habet eſſe reale ſed obiectiuũ. Et ſi per impoſsibile eſſentia diuina nõ eſſet in rerũ natura, & eſſet obiecta intellectui, ideæ ratio ſaluaret. Ideã ergo eſſe ideã quod eſſentia eſt per accidẽs, imo ſuperfluũ: quia natura cuiuſcũ rei eſt obiecta intellectui diuino, ſecũdario tũ, etiam ſi nunq̃ ideificaretur eſſentiæ diuinæ ut obiecta eſt intellectui diuino: cũm ipſa cognoſcitur a deo non ſolũ ut eſt in priori obiecto, ſed ſecundum ſe. Hæ rationes non ſunt ex Sco. formaliter: ſed ut ueritas eluceſcat, partim ex ipſo, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶Ad euidentiam horum duo uidenda ſunt: ex quibus ſolutio omnium pendet. primo quomodo idea ſe habeat ad eſſe. ſecundo quid ſit eſſe obiectiuum.

¶Quo ad primũ ſcito q̃ ut ex allegatis locis patet, de ratione ideæ eſt eſſe exẽplar rei. De ratione aũt exẽplaris eſt eſſe formatiuũ rei mediante, agẽte ꝓ intellectũ. Vnde ibidẽ dicit, q̃ ſi ola ageret de neceſſitate naturæ nõ ponerent ideæ. De ratione aũt formatiui ſic, eſt eſſe in mente: nunquã enim exemplar aliquod eſt ſic formatiuum, niſi potẽtia remota, niſi ſit in mente. & ſi eſt in mente, tantum formatiuũ ſic ſaluatur. Modus ergo eſſendi exẽplari neceſſarius eſt eſſe in mente. Cæteri autem modi eſſendi ſunt per accidens abſolute loquendo. Et propterea in litera, quæſtioni an eſt, de ideis reſponſum eſt q̃ ſunt in mente diuina. Eſſe nanq; in mẽte eſt ſimpliciter neceſſarium eſſe idearum, & formaliter cõuenit ideæ ut idea eſt. Nec curauit author de eſſe idearum in rerũ natura, ut Platoni aſcribitur. Quoniã hic theologiam tradebat & de diuino intellectui illa autem diſcuſsio meraphyſicalis eſt, ad tractatum de ſeparatis ſubſtantiis ſpectans. Vnde patet, quòd idea in Deo eſt, formaliter loquendo, eſſentia diuina, ut in mente eſt diuina. Nec oppoſitum in iſtis uerbis ſequentis articuli dicitur. Quoniam ly immutabile claudere intelligitur in ſe rationem exemplaris, ac per hoc ut ex dictis patet, idea dicitur eſſentia diuina ut exemplar eſt, id eſt ut formatiua eſt rei medio intellectu: hoc autem patet non conuenire eſſentiæ ſecundum quòd eſt mere naturaliter, ſed ſecundum q̃ eſt obiectiua diuinæ mẽti. Sed quid eſt eſſe ſic, ſcilicet obiectiue, quod ſecũdo loco tridendũ erat. Sco. in 1. diſt. 36. determinat q̃ eſſe cognitũ non eſt eſſe reale abſolutũ, aut reſpectiuũ, nec eſt eſſe relatiuũ ſecundum rationẽ, ſed eſt eſſe diminutũ reã, ſiue abſolute, ſiue relatiue: quod uocatur eſſe ſecundum quid: ita q̃ res habens talem modum eſſendi, fundat relationem rationis ad intellectum: putãtque lapidem & cætera entia

producta

Universidad de Deusto
Biblioteca

producta esse ab æterno a Deo per actũ intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & uocari ideas: quia eis conueniunt omnes conditiones idearum, vt arguendo fuit deductum. Ego autem peripatetico lapide educatus, ac in aere, vt aiunt, loqui nescienta: præter latitudinem entis realis, solum ens rationis nouit, & 4. meta. Ens autem rationis relationem, aut negationẽ didici à S.T. in quæstio. de pot. q. 2. art. Vnde, cum esse obiectiuum nõ sit modus essendi secundum rem, neq; sit negatio, restat quòd sit esse relationum secundum rationem intelligendo. Sed quoniam esse diuinum est tantæ excellentiæ, vt omnes essendi modos siue extra animum, siue in anima eminẽter præhabeat, oportet vt esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit non solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiã (& nõ per accidẽs) esse obiectiuũ eiusdẽ respectu intellectus sui: alioquin nõ oẽs essendi modos unico modo eminentissime contineret. ac per hoc nec essentia diuina ut obiecta intellectui habet esse diminutum, nec aliqua res ut obiecta diuino intellectui habet esse diminutum. Et de essentia diuina quidem manifestũ sequit, quia eius esse obiectiuũ est esse naturale ipsius dei propter eius eminẽtiã. De aliis uero sequitur ex eo quòd alia nõ aliter sunt obiecta Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum. Ita quòd in se cognoscit utrunque, scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidem absolute, & lapidẽ hũc, & lapidẽ in anima mea &c. omnia enim hæc nouit: sed modus, quo hæc obiciunt est unus, scilicet in essentia diuina. Et consequẽter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, non est esse relationis sed absolutum realis: mum, scilicet esse dei. Et quia idea in deo, de qua est sermo, significat res secũdum tale esse, ideo merito dictum est quod est ipsa essentia diuina &c.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationem autem dicitur quòd licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶ Ad secundum autem iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, ut obiecta diuino intellectui &c. Et cum arguitur: ergo male dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter unitatem utriusque in deo. Essentia enim diuina habet utrunque modum essendi eminenter: in suo unico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia non sequitur formaliter loquendo more humano: ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem nõ affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens. Et ergo est superfluum nihil valent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quòd modus, quo res obiectæ obiiciuntur: necessario est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & vtiesceret eius intellectus, ut 12. metaphy. patet. unde falsum & impossibile est, quòd lapis obiciatur Deo in seipso lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaphy.

¶ Ad illam autem hypotheticam deductionem, si essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, fatuaretur ratio ideæ: ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur ulterior sequela: imo sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia ut obiecta. Et si dicatur: ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd consideratur esse obiectiuum absolute, & reale absolute: quæ constat non esse idem. Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiẽti tamen accepta licentia.

67 2. dist. 36. q. 2. a. 2. & 1. cõ tra. cap. 54. Et ueri. q. 3. ar. 2. Et opuſ. 9. q. 66.

intellectum. sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intendit domũ & assimilare formæ, quam mente concepit. Quia igitur mundus non est casu factus, sed est factus a Deo per intellectum agente (ut infra patebit[c]) necesse est quòd in mente diuina sit forma ad similitudinem cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Deus nõ intelligit res secundum ideam extra se existentem, & sic etiam Ari. improbat opinionem Platonis de ideis, secundum quòd ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat, tamẽ essentia sua est principium operatiuum aliorum, nõ autem sui ipsius: ideo habet rationem ideæ secundum quòd ad alia comparatur: non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiam suã est similitudo omnium rerũ. Vnde idea in Deo nihil est aliud quàm Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum sint plures ideæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ non sint plures ideæ. Idea enim in deo est eius essentia: sed essentia Dei est una tantum: ergo & idea est una.

¶ Præterea. Sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia. sed in Deo non sunt plures artes & sapientiæ: Ergo nec plures ideæ.

¶ Si dicatur quòd ideæ multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra. Pluralitas idearum est ab æterno: si ergo ideæ sunt plures, creaturæ autem sunt temporales: ergo temporale erit causa æterni.

¶ Præterea. Respectus isti aut sunt secũdum rem in creaturis tantum, aut etiam in Deo: si in creaturis tantum (cum creaturæ nõ sint ab æterno) pluralitas idearum non erit ab æterno: si multiplicentur solum secundum huiusmodi respectus. Si autem realiter sunt in Deo, sequitur quòd alia pluralitas realis sit in Deo, quàm pluralitas personarũ: quod est contra Damas. dicentem, quòd in diuinis omnia unum sunt, præter in generationem, generationem & processionem. Sic igitur non sunt plures ideæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augu. in lib. 83. quæstio. ideæ sunt principales quædam formæ, uel rationes rerum stabiles atque incommutabiles: quia ipsæ formatæ non sunt: ac per hoc æternæ: ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipse neque oriantur, neq; intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oritur & interit potest, & omne quod oritur & interit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in mente diuina sint omnium rerum propriæ rationes, plures ideæ in eius mente esse necesse est, ut intellectus tamen.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quod est ultimus finis, proprie est intentum à principali agente: sicut ordo exercitus a duce. Illud autẽ, quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis uniuersi, ut patet per philosophum in. xj. metaphy. Ordo igitur uniuersi est propria a Deo intentus, & nõ per accidẽs prouenientis secundum successionem agẽtium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primũ creatum tãtum: quòd creatum creauit secundum creatum[e], & sic inde quousq; producta est tanta rerum multitudo, secundum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo uniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis uniuersi. Ratio autẽ alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriæ rationes eorum, ex quibus totum constituitur. oportet esse ultimum in hoc effectu, qui est uniuersum, & consequẽter respondere principali agenti: quòd supponimus esse deum. Et sic deus est actor per se, & finis ipsius ordinis: quemadmodum dux respectu ordinis exercitus.

¶ Aduerte secundo, quòd litera, ut ostenderet uim huius medij, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, inseruit opinionem Aut. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua insertus erit sermo, si enim distinctio creaturarũ non per se intenta esset a Deo, sed ex parte dei esset per accidens, scilicet propter successionem agentium: seu quouis alio modo, non habemus uiam cõcludendi in deo exemplaria multorum, sed unius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ sunt per accidens.

¶ Quo ad secundum ostenditur, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod & quo aliquis intelligit: utiuterq; tali ratione: multiplicare quod, non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est quod & non quo: ergo multitudo idearum non repugnat simplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem &c. sed bene hoc ponit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis &c.

¶ Num quod, uel quo intelligitur, ponat in Deo pluralitatem realem, siue rationis.

Circa differentiam in litera assignatam inter quod & quo intelligitur: dubium occurrit. Primo aut est sermo de pluralitate realí, aut rationis. si realí utriusque pluralitas præiudicat diuinæ simplicitati: si rationis utrunque potest pari ratione: plurificari. Quoniam essentia diuina ut species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa ut obiecta comprehendit omnia obiecta, & sic æqua est utrunque pluralitas secundum rationem. Secundo intellectum a Deo non potest esse nisi unum numero, ut patet. 12. meta. ergo reuertebatur quod intelligitur a Deo, falsum est ergo, quòd pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertio in deo est sapientia & ars, & scientia: ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent ut quo Deus intelligit: ut etiam expresse litera dicit in responsione ad secundum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quantum ad 1ý quo & quod: quòd hic est sermo de quo & quod in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus quæ

bus quæ exercent actum ipsius quo, uel actũ ipsius quod, ut in proposito. Idea est quod intelligitur in actu exercito: quoniã significat id qđ se habet ad intellectionẽ ut obiectũ uel terminus. Ars uero est quo in actu exercito: quia importat id qđ se habet ut principium formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum uero ad multitudinem seu pluralitatem scito, q̃ hic est sermo non de pluralitate realí, nec de pluralitate rationis, formaliter loquẽdo: sed de pluralitate simplr quod aut quo. Ita q̃ intẽtio litteræ est ponere differentiam in hoc, quòd ratio formalis exercẽs actum qđ potest multiplicari simpliciter potẽsq; absolute dici multæ: Ratio uero exercẽs actum quo non potest sic multiplicari ut possit absolute dici multę. Ad primã ergo obiectionẽ in oppositũ patet responsio. dicimus enim, quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatẽ cogniti sufficit omnis distinctio rationis, nam aliud cognitum est punctum ut principium, & aliud ut finis. ita ad pluralitatẽ idearum sufficit distinctio illa relationaqua est sentia ut sic imitabilis est unum cognitũ, & ut sic imitabilis est aliud cognitũ &c. Ad pluralitatẽ uero principij intelligendi non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secũdum propriam & per se rationẽ principij intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis ipsius quo & ipsius qđ: quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura cõtinet obiectiue sicut ratio, concedit ur, sed negatur, q̃ sicut pluralitas illa, qđ intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius qđ: ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadẽ ut ratio seu spẽs intelligendi, sufficiat ad pluralitatẽ ipsius quo, propter rationem iam dictã. Ad secũdam aũt obiectionẽ dicitur dupliciter. Primo q̃ intellectũ à deo non est nisi unum, ut distinguitur cõtra multa disparata, & nõ ut simpliciter distinguit cõtra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina, qm̃ quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatẽ namq; intellectus est, si multa disparata cognita ut sic. t. in esse cognito (formaliter ẽm loquimur) haberet: ut in nobis cõtingit, quoniã triangulum & bouẽ intelligimus. Habere aũt multa cognita non disparata, imo in uno numero coincantia non præiudicat simplicitati. Secũdo q̃ intellectũ per se primo à deo oportet esse unũ. Idea autem est intellectum per se secũdo: & ideo compatitur multitudinẽ. Non est dictũ ut in litera, q̃ omne quod potest multiplicari, sed quod multiplicare, quod nõ præiudicat simplicitati. Sat autem hoc uerificatur, si quod per se secũdo plurificari potest.

¶ Ad tertium aũt dicitur q̃ laborat in æquiuoco. Non enim intendit litera q̃ in deo nõ possint poni plura diuersarum rationũ quo: sed q̃ nullum eorum potest multiplicari: nõ enim sunt in deo multæ ſapiẽtiæ, neque multæ artes &c. sed sunt in deo multæ ideæ.

Cõment. ¶ Quo ad tertiũ obijcitur modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est in intellectu diuino: deus perfecte intelligit essentialiter ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eã non solum secũdũ se, sed secundum q̃ est quocunq; modo participabilis à creatura: ergo cognoscit ut sic immitabilem a tali creatura: ergo ut propriam rationem huius creaturę: ergo cognoscit plures rerum rationes: quas uocamus ideas. Antecedẽs patet cũ prima consequẽtia. secũda aũt probatur. Quia deus utroq; modo est cognoscibilis. Quarta aũt probatur: q̃ species creaturarũ sunt secũdum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia pars est de creatura hac & aliis iudicium.

Annot. ¶ In responsione ad primũ aduerte diligẽter, q̃ hic nõ est sermo de quacunque similitudine, sed exẽplari tãtum. Imitabile aũt exemplariter non est, nisi obiectũ intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis q̃ ipsa sit obiecta, nõ tñ est prius imitabilis exemplariter quàm sit obiectaq; de ratione exẽplaris, ut dictũ fuit, est esse obiectũ. unde, si Deus nõ esset intellectuale agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc nõ haberet rationẽ ideæ. & hoc insinuat litera dicens: q̃ non nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

Annot. ¶ In responsione ad secũdum & tertiũ, propter clariorẽ intellectũ nota simul tria. Primo q̃ idea significat essentiã diuinã imitabilem exẽpliariter. Et quia imitabilitas põt sumi dupliciter. s. fundamẽtaliter, id est, pro absoluto: & formaliter, id est, pro respectu: ita pliciter ideæ significatio imaginari põt: Primo ut significet absolutum tãtum. secũdo respectiuũ tantũ. tertio utrũque. Et quidem q̃ nõ tantum sub damẽto imitabilitatis significet ex eo, p̃batur: quia cũ illud ut omniuo unum in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua non potest distingui absolutum imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, non possit sustineri pluralitas idearum in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatum ideæ plurificatum intelligatur. Quod etiam nõ tantũ respectum significes ex eo patet, quòd essentiam diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur q̃ utrũque significet, non eo modo quo ly uestis significaret hominem album, si utrique imponeretur: qm̃ sic idea non haberet unam rationẽ. sed eo modo, quo nomina significãt absolutum relatiue, ut saluator & creator &c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essentia & religio: non ut partes cõponẽtes unam cõmunem rationẽ, sed ut res & modus, ut determinabile & determinatio, ut cõmune & proprium. Secundo nota, q̃ ideas tam in artificibus q̃m in Deo contingit intelligi dupliciter. primo ut aliorũ sunt ideæ. secũdo ut in seipsis sunt. Exemplũ utriusq; mẽbri habetur in litera, in responsione ad secũdũ. Quum artifex faciendam domũ contemplatur, ad ideam domus in tellectio terminatur, ut idea est domus. Quum aũt artifex in actu reflexo ipsam quam mente concepit ideã conſideat, ad ipsam intellectio terminatur, ut in se est. eodem quoque modo in Deo contingit. Ex hac aũt distinctione facile percipere potes ideas consistiri non per intelligi ipsas ut in se, sed per intelligi ipsas ut ideas aliorũ. Nec refert ad propositũ, an ſlud intelligi sit actualiter, aut habitualiter. Et propterea cõceditur q̃ in Deo sunt plures ideæ: antequã sint ideæ intellectæ secũdum se. Et propter hoc in litera in calce respõdetur ad secũdum de secũdo modo quo intelligitur, dicitur, & hoc est plures

1. dist. 36. q. 2. art. 1. et ueri. q. 3. ar. 4. et. 6. et. 7. et 8. 1. ar. 2. ar. 4. 1. 6. et. 7. et 8.

ideas esse in intellectu eius ut intellectas: quia aliud est plures ideas esse in intellectu eius, & aliud est plures ideas esse in intellectu eius ut intellectas. Primũ enim dicit eas esse obiectiue in intellectu, ut aliorũ rationes: secũdum uerò dicit eas esse obiectiue, ut secundũ se intellectæ, ideo addidit ut intellectas. Tertio nota q̃ respectus illi distinguẽtes ideas, quũ sint etiam cõstitutiui earumnõ consequũtur actum intellectus diuini intelligẽtis ideas, sed fiunt per actum intellectus diuini intelligẽtis essentiam suã comparatiue. Ita quod non est imaginandum, q̃ prius intelligatur essentia ut imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed q̃ ipsa intellectio essentiæ, ut imitabilis, est cõstitutiua respectus idealis. Ex hoc autem habes, quod respectus idealis nõ ponũtur necessarij ad hoc, ut Deus distincte intelligat creaturas, ut quidam interpretari uidẽtur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis. sed ponuntur necessarij, ut necessario constituti ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli author dixit, quòd quia Deus perfectissime intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam ut tot modis imitabilem: hoc enim est cõstitui plures respectus ideales, intelligique plures ideas, ut aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene cõsideratus fueris, obiectiones aliorum deridebis: quas non adduxi, quia non contra sensum expositum doctrinæ Sanc. Tho, militant.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito.

Cõment. ¶ Quo ad primum. Idea diuina dupliciter sumitur, ut exemplar, & ut ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone, generare & cognitionem facere. secundo ex differentia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est, idea secundum quod exemplar, est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est idea ut ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam specularitue quàm practice. Hæ præpositiones non aliter in litera probantur: quoniam ex quæst. 14. ex prædictis patent, illud tamen non præterẽas, quòd idea ut ratio sumitur pro ratione obiectiua, ut in primo articulo ipsa litera exposuit. dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd hic Sanct. Tho. retractat dicta in quæst. de ue. quæst. 3. articul. 5. & in 1. sent. distinc. 36. articul. ultimo, de idea materiæ primę. Nec oportet fingere glossas: quoniam medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundum se non est cognoscibilis. expresse alibi dicta elidit ut patet intuenti. Sed dubium hic restat cuius compositi idea, materiæ primæ sit idea. Si tamen litera perspicaciter uidetur, facile patebit, quòd idea ut ratio respondens materiæ primæ, est ideo corporis, quod est genus in prædicamento subiectæ: quoniam secundum illius formam diffinitur si diffinitur.

Annot.

Universidad de Navarra
Biblioteca

tur. Idea enim ait ratio, est omnis cognitus ris per propriam formã: ut in littera dicitur, licet autem eius ut exemplar, non est alio modo quã tenda ea ideæ genera, de quibus in littera dicitur, quod nõ habẽt aliam ideã à specie &c.

a ¶*Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.*

Tertius clarus.

¶In corpore duo. primo respondet quæsito, secundo assignat rationẽ plurium definitionum veritatis, ibi, Et secundum hoc veri tas.

Comẽt.

¶Quo ad primum, cõclusio responsiua quæsito est, veritas principaliter est in intellectu, secũdario in rebus in ordine ad intellectũ, à quo dependent. Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidem probatur, uerum est terminus intellectus. ergo est I in tellectu. Antecedẽs declaratur, ex proportionali conuenientia inter uerum & bonum: quia sicut bonum ſignificat id, in quod tendit appetitus, ita uerũ id, ad quod tendit intellectus. consequentia uero probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 5. metaphyſi. quia illa ex tra, hæc intus perficitur.

¶Quo ad secundam uero partem, ſcilicet q secũdario in rebus probatur ibi (ſicut autem bonum) uerum est in intellectu secundum q conformatur rei intellectæ: ergo ratio ueri ab intellectu ad rẽ intellectam derivatur: ergo res intellecta uera dicitur secundũ q habet ordinem ad intellectum. Antecedẽs manifeſtatur, ex proportionali conuenientia inter bonum & uerum: quia ſicut bonum est in re ut conueniẽs est appetitui, ita uerum in intellectu &c. consequentia quoque utraque ex eadem radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitum derivatur. secunda quoque, quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiã autem partem, ſcilicet à quo dependent, probatur ibi. (Res autem intellecta) dupliciter. primo ratione, secundo ab effectibus.

¶Ratio est. Iudicium de unaquaque re non ſit ſecundum ea, quæ in ſunt per accidẽs, ſed p ſe: ergo unaquæq; res dicitur uera absolute ſecundum ordinẽ ad intellectũ à quo dependet. Antecedens patet: conſequentia uero ꝓbatur ex differentia inter ordinẽ rei ad intellectũ cauſatiuũ uel cognoſcitiuũ tantũ: quia ſcilicet ad iſtum per accidens, ad iſtum per ſe ordinem habet: quod declaratur exẽplo domus reſpectu artificis & nõ artificis. Effectus autẽ teſtimonii præbentes his, ſunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica, ut domus: q̃ liberalia, ut oratio: uera abſolute ſunt, ſi conſentia ſunt artibus. Naturalia quoque uera abſolute ſunt, ſi conſonãt opifici, quem ſupponimus eſſe primum intellectum.

¶Circa prædicta duæ dipoliniones aduertẽdæ ſunt. prima eſt, uerũ eſt id in quod tendit intellectus ſicut bonũ. &c. hæc enim inſertus articulo 3. ad tertium diſcutitur. Altera eſt: cognitio eſt ſecundum q cognitum eſt in cognoſcente. Appetitus autẽ ſecundum inclinationẽ ad rem. Et hæc in q̃ſt. 2. arti. 3. defenderat: ubi comparabitur intellectui uoluntas.

¶Quo ad ſecundum redditur ratio ſex diſſinitionum veritatis: q trãs pertinent ad uerã in re, duæ ad uerũ in intellectu, & una ad uerũ utrobique. omnia clara ſunt.

99 1. d. 19. q. 5. arti. 1. Et 2. dist. 3. q. 1. arti. 1.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶*Vtrum veritas sit tantum in intellectu.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd veritas non ſit tantũ in intellectu, ſed magis in rebus. Aug. enim in lib. 10. ſol. re probat hãc notificationẽ ueri. Verũ eſt id, qđ uidẽt: quia ſecũdũ hoc lapides, qui ſunt in abditiſſimo terræ ſinu nõ eſſent ueri lapides: quia non uidentur. Reprobat etiã iſtã, uerũ eſt quod ita ſe habet ut uidetur cognitori. ſi uelit & poſſit cognoſcere: q̃a ſecũdũ hoc ſequeret q̃ nihil eſſet uerum, ſi nullus poſſet cognoſcere. Et diffinit ſic uerũ, Verũ eſt id qđ est. Et ſic uidẽt q̃ ueritas ſit in rebus, & non in intellectu. ¶Præterea, Quicquid eſt uerũ, ueritate uerũ eſt. Si igit ueritas eſt in intellectu ſolo, nihil erit uerũ niſi ſecundũ qđ intelligitur: qđ eſt error antiquorũ philoſophorum, qui dicebãt omne quod uidetur eſſe uerum. Ad quod ſequitur cõtradictoria ſimul eſſe uera: cum contradictoria ſimul à diuerſis uera eſſe uideantur. ¶Præterea, Propter qđ unũquodq; & illud magis, ut patet primo poſteriorum. Sed ex eo q̃ res eſt, uel non eſt, eſt opinio uel oratio uera uel falſa, ſecũdũ philoſophũ in prædicamẽtis. Ergo ueritas magis eſt in rebus quàm in intellectu.

¶SED CONTRA eſt, q̃ philoſophus dicit ſexto metaphy. quòd uerum & falſum non ſunt in rebus, ſed in intellectu.

CONCLVSIO.

¶Verum, cum ſit terminus intellectus ſicut bonum appetitus, ueritatem omnem in intellectu eſſe oportet principaliter, ſecundario autem in rebus ſecũdum ordinem ad intellectum, a quo dependent.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ſicut bonũ noſtat id, in qđ tẽdit appetitus, ita uerũ noſtat id, in qđ tẽdit intellectus. Hoc aũt diſtat inter appetitũ & intellectũ, ſiue quãcũq; cognitionẽ. Quia cognitio eſt ſecũm q̃ cognitũ eſt in cognoſcente, appetitus aũt eſt ſecũdũ q̃ appetẽs inclinat in ipſam rẽ appetitã c. Et ſic terminus appetitus, qđ eſt bonũ, eſt in re appetibili. Sed terminus cognitionis, qđ eſt uerũ, eſt in ipſo intellectu. Sicut aũt bonũ eſt in re inquantũ habet ordinẽ ad appetitũ, & ꝓpter hoc ratio bonitatis deriuat à re appetibili in appetitũ, ſecũdũ q̃ appetitus dicit bonus, put eſt bonitas (cũ uerũ ſit in intellectu ſecũdũ q̃ cõſormatur rei intellectæ) neceſſe eſt q̃ rõ ueri ab intellectu ad rẽ intellectã deriuet, ut res dicatur intellecta uera dicaẽ, ſecũm q̃ habet aliquẽ ordinẽ ad intellectũ. Res aũt intellecta ad intellectũ aliquẽ põt habere ordinẽ c, uel per accidẽs. Per ſe quidẽ habet ordinẽ ad intellectũ, à quo depẽdet ſecũdũ ſuũ eſſe, per accidẽs aũt ad intellectum, à quo conſtitutis eſt. Sicut ſi dicamus q̃ domus cõparatur ad intellectũ artificis per ſe, per accidens autẽ cõparatur ad intellectũ, à quo nõ depẽdet. Iudiciũ autẽ de re nõ ſumit ſecũdũ id qđ ineſt ei per accidẽs, ſed ſecũm id qđ ineſt ei per ſe. Vnde unaquæq; res dicit uera abſolute ſecũdũ ordinẽ ad intellectũ, à quo depẽdet. Et inde eſt q̃ res artificiales dicũtur uere per ordinem ad intellectum noſtrum: dicitur enim domus uera, quæ aſſequitur ſimilitudinem formæ, quę eſt in mente artificis. Et dicitur oratio uera, inquantum eſt ſignum intellectus ueri. Et ſimiliter res naturales dicuntur eſſe uerę ſecundũ q̃ aſſequuntur ſimilitudinem ſpecierum, quę ſunt in mente diuina. Dicitur enim

uero ſecundũ Platonẽ non habebant aliam ideam quàm ideã ſpeciei. Tũ quia ſingularia induiduãtur per materiam, quam ponebat eſſe increatam (ut quidam dicunt) & concauſam ideæ. Tum quia intentio naturæ conſiſtit in ſpeciebus, nec particularia, ꝓ ducit, niſi ut in eis ſpecies ſaluentur. Sed prouidentia diuina non ſolũ ſe extendit ad ſpecies, ſed ad ſingularia, ut infrà dicetur c.

QVAESTIO SEXTADECIMA,
De ueritate, in octo Articulos diuiſa.

QVONIAM autem ſcietia uerorum eſt: poſt conſiderationem ſcientiæ Dei de ueritate inquirẽdum eſt.

¶Circa quam quæruntur octo.

¶Primo, utrum ueritas ſit in re, uel tantum in intellectu. ¶Secundo, utrum ſit tantum in intellectu cõponente & diuidente. ¶Tertio, de comparatione ueri ad ens. ¶Quarto, de comparatione ueri ad bonũ. ¶Quinto, utrum Deus ſit ueritas. ¶Sexto, utrũ omnia ſint uera ueritate una, uel pluribus. ¶Septimo, de æternitate veritatis. ¶Octauo, de immutabilitate ipſius.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶*Vtrum veritas sit tantum in intellectu.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd veritas non ſit tantũ in intellectu, ſed magis in rebus. Aug. enim in lib. 10. ſol. reprobat hãc notificationẽ ueri. Verũ eſt id, qđ uidẽt: quia ſecũdũ hoc lapides, qui ſunt in abditiſſimo terræ ſinu nõ eſſent ueri lapides: quia non uidentur. Reprobat etiã iſtã, uerũ eſt quod ita ſe habet ut uidetur cognitori. ſi uelit & poſſit cognoſcere: q̃a ſecũdũ hoc ſequeret q̃ nihil eſſet uerum, ſi nullus poſſet cognoſcere. Et diffinit ſic uerũ, Verũ eſt id qđ est. Et ſic uidẽt q̃ ueritas ſit in rebus, & non in intellectu. ¶Præterea, Quicquid eſt uerũ, ueritate uerũ eſt. Si igit ueritas eſt in intellectu ſolo, nihil erit uerũ niſi ſecundũ qđ intelligitur: qđ eſt error antiquorũ philoſophorum, qui dicebãt omne quod uidetur eſſe uerum. Ad quod ſequitur cõtradictoria ſimul eſſe uera: cum contradictoria ſimul à diuerſis uera eſſe uideantur. ¶Præterea, Propter qđ unũquodq; & illud magis, ut patet primo poſteriorum. Sed ex eo q̃ res eſt, uel non eſt, eſt opinio uel oratio uera uel falſa, ſecũdũ philoſophũ in prædicamẽtis. Ergo ueritas magis eſt in rebus quàm in intellectu.

¶SED CONTRA eſt, q̃ philoſophus dicit ſexto metaphy. quòd uerum & falſum non ſunt in rebus, ſed in intellectu.

CONCLVSIO.

¶Verum, cum ſit terminus intellectus ſicut bonum appetitus, ueritatem omnem in intellectu eſſe oportet principaliter, ſecundario autem in rebus ſecũdum ordinem ad intellectum, a quo dependent.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ ſicut bonũ noſtat id, in qđ tẽdit appetitus, ita uerũ noſtat id, in qđ tẽdit intellectus. Hoc aũt diſtat inter appetitũ & intellectũ, ſiue quãcũq; cognitionẽ. Quia cognitio eſt ſecũm q̃ cognitũ eſt in cognoſcente, appetitus aũt eſt ſecũdũ q̃ appetẽs inclinat in ipſam rẽ appetitã c. Et ſic terminus appetitus, qđ eſt bonũ, eſt in re appetibili. Sed terminus cognitionis, qđ eſt uerũ, eſt in ipſo intellectu. Sicut aũt bonũ eſt in re inquantũ habet ordinẽ ad appetitũ, & ꝓpter hoc ratio bonitatis deriuat à re appetibili in appetitũ, ſecũdũ q̃ appetitus dicit bonus, put eſt bonitas (cũ uerũ ſit in intellectu ſecũdũ q̃ cõſormatur rei intellectæ) neceſſe eſt q̃ rõ ueri ab intellectu ad rẽ intellectã deriuet, ut res dicatur intellecta uera dicaẽ, ſecũm q̃ habet aliquẽ ordinẽ ad intellectũ. Res aũt intellecta ad intellectũ aliquẽ põt habere ordinẽ c, uel per accidẽs. Per ſe quidẽ habet ordinẽ ad intellectũ, à quo depẽdet ſecũdũ ſuũ eſſe, per accidẽs aũt ad intellectum, à quo conſtitutis eſt. Sicut ſi dicamus q̃ domus cõparatur ad intellectũ artificis per ſe, per accidens autẽ cõparatur ad intellectũ, à quo nõ depẽdet. Iudiciũ autẽ de re nõ ſumit ſecũdũ id qđ ineſt ei per accidẽs, ſed ſecũm id qđ ineſt ei per ſe. Vnde unaquæq; res dicit uera abſolute ſecũdũ ordinẽ ad intellectũ, à quo depẽdet. Et inde eſt q̃ res artificiales dicũtur uere per ordinem ad intellectum noſtrum: dicitur enim domus uera, quæ aſſequitur ſimilitudinem formæ, quę eſt in mente artificis. Et dicitur oratio uera, inquantum eſt ſignum intellectus ueri. Et ſimiliter res naturales dicuntur eſſe uerę ſecundũ q̃ aſſequuntur ſimilitudinem ſpecierum, quę ſunt in mente diuina. Dicitur enim

¶Super Quæstionis decimequintæ Articulum secundum.

Amate. Tertius clarus apud retinentes, quòd intellectus cõponens & diuidens non ſignificat ſubſtantiam aut potentiam aliquam: ſed operationem intellectus, uocatam compoſitio & diuiſio in tertio de anima.

Cõtent. ¶In corpore est unica cõclusio reſpõſiua quę ſito affirmatiue, ueritas proprie loquendo eſt tantum in intellectu cõponente & diuidente. Hæc concluſio habet duas exponentes, ſcilicet ueritas proprie loquẽdo eſt in intellectu cõponente & diuidente, & q̃ſ in nullo alio. Probantur q̃ ambæ ſimul in littera ſic, omnis res eſt uera ſecundum qđ habet propriã formam ſiue naturæ: ergo intellectus ut cognoſcens eſt uerus ſecundũ q̃ aſſimilatur rei cognitæ: ergo ueritas eſt conformitas intellectus & rei: ergo cognoſcere ueritatem eſt cognoſcere conformitatem cognitionis ad cognitũ: ergo nec ſenſus nec intellectus qđ quid eſt, ſed intellectus indicans ita eſſe ſicut apprehendit: ergo cognoſcit primo & dicit uerum: ergo intellectus componens & diuidens cognoſcit uerũ: ergo in eo tantum eſt uerum ſecundum propriã modũ nomine ueri importatũ: ergo in eo tantũ eſt uerũ proprie loquendo. Prima conſequẽtia probatur, quia ſi multitudo rei cognitę eſt propria forma intellectus ut cognoſcens. Secũda uero manifeſte tenet ex ſuo antecedente probato: adiuncta illa propoſitione in principio articuli poſitã ſcilicet uerũ ſecũdum ſui primam rationem eſt in intellectu. Si eſt ſic eſt, & ueritas intellectus attenditur ſecundum ſimilitudinem ad rem: conſequens eſt, q̃ ueritas per cõformitatem intellectus & rei definiẽda ſit. Tertia aũt ut nota relinquitur, & uere nota eſt: quoniam ſi ueritas cognitionis conſiſtit in ſimilitudine ſeu conformitate intellectus & rei, oportet ut cognoſcere ueritatem ſit cognoſcere cõformitatem hanc, ſcilicet intellectus & rei: & econuerſo, cognoſcere hanc conformitatem, ſit cognoſcere ueritatem. Quarta uero quo ad partes negatiuas declaratur in uiſu & intellectu ſimplici. Quo ad affirmatiuam uero, nec probationes, nec manifeſtatione eget. Quinta autẽ probatur: quia in omni propoſitione aliquam formam ſignificatam per prædicatum applicat rei ſignificatæ per ſubiectum, uel remouet ab ea. Sexta uero & probatur: quia uerum eſt perfectio intellectus ut cognitum. & manifeſtatur ex differentia, ex ſupradictis cõſequente inter cognoſcentem eſſe uerum & cognoſcẽtem cognoſcere uerum. Illud enim eſt cognoſcentem eſſe uerum ut quandam rem. Et ideo conuenit ſenſui & intellectui quod quid eſt: & uocibus incõplexis: hoc autem eſt habere uerum ut cognitum in cognoſcente: & ideo in intellectu componente uocibus q̃ complexis ut ſignis &c. Vltima demum conſequentia per ſe nota eſt: ut patet.

Amor. ¶Ad euidentiam horum aduerte, q̃ planus ſenſus, quẽ ſuperficies huius literæ prima fronte oſtendit, uidetur q̃ quia cognitio ſenſus, puta uiſus, aut etiam ſimplicis intellectus, conformis eſt rei: ideo uera dici potest. Sed quia non põt illam conformitatẽ, quæ eſt inter ipſam cognitionem ſimplicẽ & rẽ cognoſcere, ideo non cognoſcit uerũ. Et quia intellectus cõponens illam cognoſcit, ideo cognoſcit uerum. S ed huiuſmodi ſenſus alienus eſt ab hac litera ſecundũ ueritatẽ. Tũ quia falſum eſt, q̃ intellectus ſimplex non cognoſcat illam conformitatem, q̃n conformitas illa diffinibile quoddã eſt, & conſequenter ſimplici intellectu cognoſcitur. Tum quia illa conformitas non cognoſcitur niſi reflexe ab intellectu, uerum aũt cognoſcitur directe & non reflexe tantum. Tum quia medius terminus in littera adductus ad probandum, q̃ cõformitas, in qua conſiſtit ueritas, cognoſcatur ab intellectu componendo uel diuidendo, non eſſet ad propoſitũ, ut patet applicanti. Vt igitur præſens littera cum qualibet ſibi ſimili pateat, nota quatuor. Primo quòd aliud eſt loqui de intellectu etiam in actu ſecundo, & aliud de intellectu inquantum cognoſcens: & ſimiliter aliud eſt loqui de ueritate illius, & aliud de ueritate iſtius. Ad ueritatem enim intellectus in actu ſecundo non plus requiritur quàm ad ueritatem ſenſus in actu ſecundo. unde & intellectus & ſenſus in actu, uerus dicitur ut quædam res uera, quando cognitio aſſimilatione ad cognitum informatur. Ad ueritatem autem intellectus ut cognoſcens eſt, exigitur quòd ueritas ſit in eo ut eſt cognoſcens. hoc autem non eſt niſi ſit in eo ut cognita. Et propterea littera inueſtigans ubi proprie uerum ſit à propria forma intellectus non in actu primo aut ſecundo, ſed ut cognoſcẽs eſt procedit: & nullt quòd propria eius forma ac perfectio eſt ſimilitudo cogniti, non quæ eſt principium cognitionis, ſed quę eſt terminus, uel quaſi terminus ſeu perfectio ad quam attingẽdo cognitio per ficitur. Pro quo nota ſecũdo, quòd ſimilitudo rei cognitæ dupliciter ſumitur quantũ ad propoſitum ſpectat. Primo pro ſpecie intelligibili liue ſenſibili ſimplici, id eſt, per modum incomplexi repræſentantis, quicquid ſit illa ſpecies. Secundo pro ſpecie repræſentatiua cogniti, ut ſic liue complexe ſiue incomplexe quidquid ſit illa, ſiue ſpecies impreſſa, ſiue expreſſa, ſiue ipſa cognitio. hæc enim non variant propoſitum. In præſenti litera non ſumitur ſimilitudo cogniti primo modo, ut ſupradicta expoſitio in relligit, ſed ſecundo, ita quòd ſenſus litteræ eſt, q̃ ſimilitudo attracta ſeu aſſequuta à cognitione eſt propria forma, & perfectio intellectus ut cognoſcens eſt, & illa cognitio quę ſuiipſius conformitatẽ cum re cognoſcit, illa cognoſcit uerum: & nulla alia, quomodocũque ſit illa cõformitas, ſcilicet ſiue per modũ complexi ſiue incomplexi. Tertio nota, q̃ cognoſcere conformitatem ſui ad cognitum cõtingit dupliciter, ſcilicet in actu ſignato, & in actu exercito. Cognoſcere conformitatẽ in actu ſignato, eſt cognitionẽ terminari ad relationem conformitatis. Cognoſcere uero conformitatem in actu exercito, eſt cognoſcere aliquid in ſe ut conforme cognito: quod ut clarius percipiatur, manifeſtatur in actu dicendi, quoniam clarius apparet ꝓpoſitũ in ipſo.

Dicit quiſpiam conſor mitatem intellectus & rei in actu ſignato, quum hæc uerba ſeu ſignificata eorum in communi uel in ſpeciali materia, quam intelligit, dicit mentaliter uel uocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit ut conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid ut conforme uel diſforme rei: quamdiu incomplexum aliquod dicit: dicendo enim homo, aut centaurus, aut uacuum: nihil dico ut conforme uel diſforme rei: aliquid ſed dico ut conforme uel diſforme rei: quoniam dicit aliquid ſignificans hominẽ eſſe, ut de ſe patet: & ſimile eſt de credere, & cognoſcere. Cognoſcere igitur conformitatem ſui ad rem, nihil aliud eſt quàm cognoſcere aliquid in re ut cõforme rei: hoc autem nihil aliud eſt quàm apprehendere complexũ aliquod. Apprehendendo enim ly homo eſt, apprehendo aliquid ut conforme. In propoſito non ſumitur cognoſcere conformitatem primo modo, ut ſuperficialis illa expoſitio accepit, ſed ſecundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoſcere ſui conformitatem ad rem, eſt proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enuntiatio omnis ponit uel remouet aliquid à ſubiecto. ſi enim cognoſcere conformitatem ſui ad rem, eſt cognoſcere aliquid in ſe ut cõforme rei. Et nunquam cognoſcitur aliquid in ſe ut conforme, niſi quum cognoſcitur enuntiatio quam conſtat eſſe in enuntiante, & conformitatem uel difformitatẽ ad rem importare: oportet qđ ſolus intellectus enũcians cognoſcat ac dicat cõforme uel diſforme ut ſic. Et q̃a hoc ſolũ eſt dicere & cognoſcere rerũ in actu exercito, ideo ſolus intellectus cõponens & diuidens cognoſcit & dicit uerũ. Et uerũ in actu exercito eſt in ſolo intellectu cõponente & diuidente, ut cognitum & dictum in cognoſcente & dicente. Ita enim diſtinguendum eſt de cognitione ueri in actu exercito & ſignato, ſicut de prædictis. Quã diſtinctionem ſi non capis, ex diſtinctione hac quo ad ſignificationem percipiet etiam nouitius quilibet. ſignificare enim uerũ ut in logicalibus inſtructionibus habetur, dupliciter inuenitur, ſcilicet in actu exercito & ſignificato. Nã ly uerũ, ſignificat uerum, ſed non exercet ipſum: ſed ly homo eſt bipes, ſignificat uerum, quia exercet ipſam ueritatem. Et ly homo eſt alatus, ſignificat falſum in actu exercito &c. Et propterea in primo perihermenias dicitur, quòd enuntiatio eſt oratio ſignificans uerũ uel falſum, ſcilicet in actu exercito: quod eſt ſignificare conforme rei, uel diſforme ut ſic.

¶Ex his autem patet quartum, quod obſcuritatem magnam in hac materia po

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis scilicet, q̄ ueritas est cōformitas intellectus & rei. hoc enim potest intelligi de ueritate rei, uel de ueritate absolute. Et primo modo est optime dictū, q̄m ueritas, qua omne ens in suo gradu essendi dicitur uera, siue cognoscat siue nō, consistit in cōformitate horum duorum, ut patet ex litera hac & præcedente. Secūdo autem modo ut prima fronte apparet est bene dictum, sed particulariter intelligendum: quia non conformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus cōplexi tantum, est ueritas, ut patet ex dictis. Sed si alterius distinctionem hāc perscrutari uelimus, inueniemus q̄ uniuersaliter & ꝓprie loquendo hæc distinctio soli ueritati absolute cōuenit, & nō ueritati rei ni si extensiue. Conformitas enim intellectus ad rē dupliciter potest in intellectu inueniri. Vno modo per antecedens, alio modo per se. Nam si enim intellectui incōplexo ut sic, conueniat per se conformitas ad rem: quia incōplexum ut sic respectum nullū æqualitatis, aut inæqualitatis ad alterum exercet: quāuis forte adæquatum alteri de facto sit, ut patet in ductione. Complexa autem enūtiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione q̄ sit æqualis & inæqualis enūtiatæ rei: quoniā essentialiter est similitudo q̄ hoc inest uel non inest illi. Et sī quidem inest quod representatur in esse, conformis dicitur, sin autē, difformis. Quā igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione cōformis aut diformis: & de ratione ueritatis absolute sic cōformitas intellectus: cū sentētiā est, q̄ de intellectu, cui per se cōuenit conformitas, est sermo. Ita quōd sensus est, ueritas est cōformitas intellectus & rei, id est, ueritas est intellectus per se cōformis rei, uel cōformitas intellectus per se subiecti conformitatis, ut sic in diffinitione ueritatis ponatur intellectus tanq̄ subiectum non per antecedens, sed per se. Talis autem est intellectus cōponens ut dictum est. Vnde Ari. 4. metap. tex. 27. diffinivit uerum & falsum per enuntiabile dicens, q̄ uerū est ens esse & nō ens non esse: falsum aūt ens non esse & non ens esse. Ita quōd enuntiabile diffinit uerū, & uerum enūtiationem: ut ostēdatur uerum proprie in huius cōpositione ūtum inueniri, ut uerum exercite.

a ¶Super Quæst. decimæsextæ Articulum tertium.

Annot. Cōment. IN titulo ly uerum, in suæ analogiæ cōmunitate sumitur, ut ex respōsione ad primum habetur.

¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, uerum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul uim medij & manifestationē ex proportionali similitudine ueri & boni. Vis medij est, unumquoq; in quantum habet de esse intātum est cognoscibile: ergo ens & uerum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex authoritate 3. de anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia. hoc enim nō esset uerum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, ut patet. cōsequētia uero probatur: quia uerū importat ordinem ad cognitionē, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo cōstitit in tribus. Primo in hoc, sicut bonū significat appetibile, ita uerum cognoscibile. Secundo quōd sicut bonum conuertitur cum ente, ita uerum. Tertio sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita uerum ordinem ad intellectum.

Quæstio. ¶*Num uerum importat cognoscibile in communi, an cognoscibile ab intellectu.*

¶Circa hoc est unum dubium: quoniam uis medij consistit in hoc, quōd uerū importet cognoscibile in communi, ut patet & in uerbis literæ, & ex authoritate inducta ex 3. de anima. hoc aūt esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, quōd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile. scilicet per intellectum: & non cognoscibile in cōmuni. & uere sic est, quoniam ut in primo articulo dictum est, uerum importat id in quod tendit intellectus.

¶Ad hoc breuiter dicitur negando: quōd uis medij exigat quōd uerum significet cognoscibile in communi. sufficit enim quōd uel significet cognoscibile in communi, uel significet tali modo: sic quōd ille modus sit tra̅nsplus quōd se extendat ad omnia, ad quæ se extendit cognoscibile in communi: nihil enī refert ad uim rationis, an uerum importet cognoscibile in cōmuni, an aliquid illi æquivalens: ubicunq; enim sequitur convertibilitas ueri cum ente. Sic aūt est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quæ se extēdit cognoscibilitas. omne enī cognoscibile est intelligibile: & unūquodq; quātū habet de esse, tātū habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili ratione, & per uenit ad intelligibile, ut à facilioribus trade ret disciplinam, hoc 15 quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiā dicēs, unūquodq; inquantum habet de esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quātū subintelligi oportet, ut cōuertibiliter se cō sequantur ens & uerū. 91

¶Num uerum sit obiectum intellectus & quomodo sequatur comprehensionem intellectu.

¶In responsione ad 1et Quæ tium dubium occurrit: quoniā responsio hæc repugnare uidetur supra & alibi dictis Sanc. Tho. Dictū est enim in 1. artic. q. uerum est, in quo tē dit intellectus, sicut bonū est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur, q̄ uerum est obiectum intellectus. Modo aūt dicitur, q̄ ueri ratio assequitur apprehensionē entis: obtectum enim intellectus non sequitur, sed prænuntiat potius intellectio nem: uidetur etiam contra ueritatem: quoniam non ideo ens est uerum quia apprehēditur, sed econuerso quia est uerum, ideo apprehenditur. ¶Ad hoc dicitur, q̄ uerū dupliciter sumitur, ut patet ex dictis. s. pro ueritate rei & proprie: & q̄ proprie est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imo propria inigtelligētis perfectio obiectiua. Et sic uerum non consequitur, nec precedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi: quæ infertur uerum esse in intellectu. Verū aūt rei est posterius quidem ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale: quoniā illud est ens: sed est conditio propria obiecti formalis: ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia in telliguntur actu uel potentia: certum tamen exigit conditionē generalem: quæ exercet hoc quōd est perficere intellectum obiectiue: & hanc addit uerum supra ens. Non enim quomodolibet per ficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitum, nec quomodolibet agit. Vnde inter uerum & bonum, quamuis conueniant in hoc quōd utrunque est obiectum & terminās &c. hoc interest, quōd bonum obiectum formale uoluntatis: uerum autem conditionē obiecti formalis significare uidetur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio ueri formaliter, ut in litera dicitur: sed rei uere. ita quōd ly rei notat rem intellectam, & ly uere conditionem quāres intelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quæst. 4. uol. 5. quibus impugnat uerum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere: queniam de obiecto formali loquuntur: quod in hac litera docetur non esse. Ad oppositā igitur dicendum est, quōd dicta S. Thom. nec inter se nec ueritati aduersantur: quoniam non intendit hoc litera, quod ratio ueri consequatur apprehensionem de ueritate rei loquen te: sed quod ratio ueri aūtat seu assistit apprehensioni. hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim proprie loquendo nō est sequi, sed potius pertingere. Manifestē enim litera ostendit quōd nihil aliud intendit, nisi quōd uerum est quādo ens intelligitur: & tamen uerum non intelligitur: ut etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectum esse intelligibile quām apprehendatur. Nec propterea ponimus uerum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens ut perfectiuum intellectus, & tertio intelligibile: quoniam intelligibile est quia uerum est: & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus manifestē patet ordo ad intellectum.

Super

a ¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quartum.

Annot. IN titulo ly secundū rationē, ꝓprie cadit supra ly bonū & uerum, & non supra ly prius: quāuis in idem redeat uterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, ut ex responsione ad primū sumi potest, non quo ad nos tātum. Est ergo sensus, utrum ratio boni sit prior ratione ueri.

Cōment. ¶In corpore duo. Primo excludit tacitā obiectionē cōtra ipsam quæstionem. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum dicitur: q̄ licet utrunq; horum conuertatur cum ente supponēter: distinguuntur tamen ratione. Dixit enī hoc: quoniam cum ordo suppositionum distinctionem, & quæstio hæc est de ordine boni & uerinpost ter ipsorum distinctionem prænabere. Ex distinctionibus autem hactenus habetur quōd idem sunt bonum & uerum, quod ens: & consequēter inter se. Quomodo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa uerba in principio literæ excluditur: quoniā in eis declaratur quōd identitas est in supposito, non in ratione formali horū: sed in hac distinguitur.

¶Quo ad secundum re spondetur quæsito uni ex conclusione: ueri ratio absolute est prior ratione boni. Probatur dupliciter. primo uerū sequitur esse simpliciter, & immediate. Bonum autem consequitur esse secūdum q̄ est aliquo modo perfectū. id est, secundū quōd habet aliquo modo rationem perfectionis: ergo uerum est propinquius enti quām bonum: ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet rationē appetibilis, nisi ut rationem perfectionis in duit. Quod patet. Tum quia ens non secundū quancunq; considerationem comitatur bonitatis ratio: ut patet in matthe. Tum quia omne appetens appetit perfectionē aliquā. Secunda quoq; consequentia probatur: quia ens consistat esse prius bono, imo primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, uerum respicit cognitionem, bonū autem appetitum: ergo uerum est prius bono. probatur sequela: quia cognitio naturalis præcedit appetitionem.

a Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quintum.

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio respon

a ¶Vtrum bonum secundum rationem sit prius quam uerum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ bonum secundum rationem sit prius quām uerum. Quod enim est uniuersalius, secundum rationē prius est: ut patet ex primo physi. Sed bonum est uniuersalius quām uerū. Nā uerū est quoddam bonū, scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secūdum rationem quām uerum.

¶Præterea bonum est in rebus, uerū autem in compositione & diuisione intellectus, ut dictum est[e]. Sed ea, quæ sunt in re sunt priora his, quæ sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quām uerum.

¶Præterea ueritas est quædā species uirtutis, ut patet in 4. ethi. Sed uirtus continetur sub bono. Est ēm bona qualitas mētis: ut dicit Aug. Ergo bonū est prius quām uerum.

¶SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secūdum rationem. Sed uerū est in quibusdam, in quibus nō est bonum, scilicet in mathematicis. Ergo uerū est prius quām bonum.

CONCLVSIO.

¶Verum, cum propinquius sit enti quām bonum, & ipsam cognitionem respicat, quæ prior est appetitione, quam respicit bonum, est prius secundum suam rationem quam bonum.

¶RESPONDEO dicendum, quōd licet bonū & uerum suppositō cōuertātur cum ente, tamē ratione differunt. Et secundum hoc uerum absolute loquendo prius est quām bonū. quod ex duobus apparet. Primo quidē ex hoc, q̄ uerū propinquius se habet ad ens, quod est prius quām bonū Nam uerū respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autē boni cōsequitur esse, secūdum q̄ est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est[e]. Secundo apparet ex hoc, q̄ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cum uerū respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit uerum q̄ bonum secundum rationem.

¶AD PRIMVM ergo dām, q̄ uolūtas & intellectus mutuo se includūt[e]. nā intellectus intelligit uolūtatē, & uolūtas uult intellectū intelligere. Sic ergo inter illa, q̄ ordinā tur ad obiectū uolūtatis, cōtinentur etiam ea, quæ sunt intellectus, & ecōuerso. Vnde in ordine appetibilū bonū se habet ut uniuersale, & uerum ut particulare. in ordine autem intelligibilium est ecōuerso. Ex hoc ergo, quōd uerum est quoddam bonum: sequitur quōd bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quōd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quōd secundum hoc est aliquid prius ratione, quōd prius cadit in intellectu[e]. Intellectus aūt ꝑ prius apprehendit ipsum ens, & secūdario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secundo ratio ueri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quōd uirtus, quæ dicitur ueritas, non est ueritas communis, sed quædam ueritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se ut est. Veritas autem uitæ dicitur particulariter: secundum quod homo in uita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectū diuinū[e]: sicut etiam dictum est ueritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quōd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus ueritatibus non est procedendum ad ueritatem communem.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum Deus sit ueritas.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur, q̄ deus non sit ueritas Veritas em consistit in compositiōe & diuisione intellectus[e]. sed in deo non est cōpositio & diuisio. Ergo non est ibi ueritas.

¶Præterea, Veritas secūdum Aug. in lib. de uera relig. est similitudo principij. Sed dei non est similitudo ad principium. Ergo in deo non est ueritas.

¶Præterea, Quicquid dicitur de deo dicitur de eo ut de prima causa omnium. Sicut esse dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in deo sit ueritas, ergo omne uerum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est uerū. Ergo hoc erit à deo. Quod patet esse falsum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioā. 14. Ego sum uia, ueritas & uita.

CONCLVSIO.

Deus, cum sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus in ipso non solum est ueritas, sed ipse summa & prima ueritas est.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut dictum est[e], ueritas inuenitur in intellectu secundum q̄ apprehendit rem ut est, & in re secundū q̄ habet esse cōformabile intellectui. Hoc aūt maxime inuenitur in deo. Nā esse suū, non solum est cōforme suo intellectui, sed etiā est ipsum suū intelligere[e]: & suū intelligere est mēsura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus[e]: & ipse est suum esse & intelligere. Vnde sequitur, quōd nō solum in ipso sit ueritas, sed q̄ ipse sit ipsa summa & prima ueritas.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ licet in intellectu diuino non sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicem intelligentiam iudicat de omnibus, & cognoscit omnia complexa. Et sic in intellectu eius est ueritas.

¶Ad secundū dicēdum, q̄ uerū intellectus nostri est secūdum q̄ cōformatur suo principio. s. rebus, à quibus cognitionē accipit. ueritas etiam rerū est secūdum q̄ cōformātur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc proprie loquēdo non potest dici in ueritate diuina: nisi forte sēdm quod ueritas appropriatur filio, qui habet principiū. Sed si de ueritate essentialiter dicta loquamur, nō pōt intelligi, nisi ꝑ resoluatur affirmatiua in negatiuā: sicut cū dicitur, pater est à se: quia nō est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij ueritas diuina, inquantū esse suū non est suo intellectui dissimile.

¶Ad tertium dicendum, q̄ nō ens, & priuationes non habent ex seipsis ueritatem, sed solum in apprehēsione intellectus[e]. Omnis autē apprehensio intellectus à deo est. Vnde quicquid est ueritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est uerū, totum est à deo. Sed si arguatur, ergo istum fornicari est à deo. est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶Vtrum sit una sola ueritas, secundum quam omnia sunt uera.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̄ una sola sit ueritas, secūdum quam omnia sunt uera. Quia secūdum Aug. nihil est maius mēte humana nisi deus. Sed ueritas est maior mente humana: aliquin mens iudicaret de ueritate. Nunc autē omnia iudicat secundum ueritatē, & non scēdm seipsam. Ergo solus deus est ueritas. Ergo non est alia ueritas quām deus.

¶Præterea Ansel. dicit in lib. de ueritate, q̄ si cut tempus se habet ad temporalia, ita ueritas ad res ueras. sed unū est tempus omniū temporalium. Ergo una est ueritas qua omnia uera sunt.

¶SED CONTRA est quod in psal. dicitur

siur quæsito. In deo nō solū est ueritas, sed ipse est ueritas prima & summa. Conclusio hæc claudit in se quatuor partes. prima est, quōd in deo est ueritas, ut in re. secūda, quōd in deo est ueritas obiectiue. tertia, quōd deus est ueritas. quarta, quōd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur. 105 21. qū. 3. ar. 7. co. & q. 93. ar. 1. 3 m & 22. q. 171. ar. 4. co. & 1. cōtra. 2. 59. et 60.

¶Quo ad primam qui demesse dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiā ipsum intelligere. ergo est ma xime uerum ueritate rei. probatur sequela: quia ueritas in re est secundum quōd habet esse conformabile intellectui. 61. & 62 Et lib. 3. cap. 51. ꝓpos. 3. cap. 103. Et 14. de. 2. col. 2. fin.

¶Quo ad secūdam uero, intelligere dei est mēsura omnis alterius esse & intellectus ergo cognoscit uerum. probatur sequela: quia ueritas in intellectu est secundū quod apprehendit rem ut est. Constat enim intellectionē mēsurantem omne esse oportere apphēdere res esse ut sunt: & similiter mensurātem omnem intellectum etiam comprehendentem & dividentem oportere apprehendere quicqd à quocunque apprehēditur. 99 100 28 133

¶Quo ad quartam aūt ē particulam, probatio nō specialiter attenditur. sed ex insertis in præcedentibus habetur. Ex eo usque q̄ est suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ omnis esse. & intellectus. manifestē sequitur quōd quæ illic est ueritas, summa & prima est.

a ¶Super Quæstiōis decimæsextæ Articulum sextum.

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio respōsiua quæsito. Veritas, qua omnia sunt uera, quodammodo est una, & quodammō nō. Probatur hæc conclusio, quo ad utranque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu. & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinū: ergo ueritas in intellectu existens, secundum propriam rationē multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in uno & eodem secundum diuersa cognita: ueritas autem, qua omnes res ueræ dicuntur, est una ac prima. Antecedens patet ex dictis. consequentia au 104 11. q. 93. ar. 1. 3 m Et 1. di. 19. q. 5. ar. 2. Et uer. qō. 1. artic. 4. & 8. Et psal. 11. col. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem quo ad alios ſolet patris illationem probatur ex differentia inter univocum & analogũ, in hoc, quòd illud in quolibet univocato ſaluatur ſecundũ propriam rationem ſuam, ſed autem in primo tãtum ponit propriam rationem, in alijs autem fundatum ordinem ad primũ. Exempla habentur in litera. Quo ad id ue-
consequẽtijs implicite clauditur. f. q. omnia reſpiciant
cij, Diminutę ſunt ueritates à filijs hominũ.

CONCLVSIO.

¶ *Veritas relata ad intellectũ, in quo prius eſt quàm in rebus, multiplicatur ſecundum intellectũ multe tiplicationem; relata uero ad res, non niſi una eſt & prima, cuius ratione omnia uera dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ quodãmodo una eſt ueritas, qua omnia ſunt uera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, quòd quãdo aliquid prædicatur uniuoce de multis, illud in quolibet eorum ſecundum propriam rationem inuenitur, ſicut animal in qualibet ſpecie animalis. ſed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur ſecundum propriã rationẽ in uno eorum tantum, à quo alia denominantur. Sicut ſanum dicitur de animali, & urina, & medicina: non quòd ſanitas ſit niſi in animali tantum, ſed à ſanitate animalis denominatur medicina ſana, inquantum eſt illius ſanitatis effectiua: & urina inquantum eſt illius ſanitatis ſignificatiua. Et quamuis ſanitas non ſit in medicina, nec̃ in urina, tamen in utroque eſt aliquid, per quod hoc quidẽ facit, illud autem ſignificat ſanitatem. Dictum eſt autem[e], ꝙ ueritas per prius eſt in intellectu, & per poſterius in rebus, ſecundũ quòd ordinantur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de ueritate, prout exiſtit in intellectu ſecundum propriam rationem, ſic in multis intellectibus creatis ſunt multæ ueritates: & in uno & eodem intellectu, ſecundũ plura cognita. Vnde dicit gloſ. ſuper illud pſal. Diminutæ ſunt ueritates à fi. hom. &c. quod ſicut ab una facie hominis, reſultant plures ſimilitudines in ſpeculo, ſic ab una ueritate diuina reſultant plures ueritates. Si uero loquamur de ueritate ſecundũ quòd eſt in rebus, ſic̃ omnes ſunt ueræ una prima ueritate, cui unumquodque aſſimilatur ſecundum ſuam entitatem. Et ſic licet plures ſint eſſentiæ uel formæ rerum, tamen una eſt ueritas diuini intellectus: ſecundum quam omnes res denominantur ueræ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ anima non ſecundũ quamcunq; ueritatẽ iudicat de rebus omnibus, ſed ſecundum ueritatẽ primam[e]: inquantum reſultat in ea ſicut in ſpeculo ſecundum prima intelligibilia. Vnde ſequitur quòd ueritas prima ſed maior aĩa. Eſt tamen etiam ueritas creata, quæ eſt in intellectu noſtro, eſt maior anima, non ſimpliciter: ſed ſecundum quid: inquãtum eſt perfectio eius, ſicut etiam ſciẽtia poſſet dici maior anima. Sed uerũ eſt ꝙ nihil ſubſiſtẽs eſt maius mente rationali, niſi deus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd dictum Auguſtini ueritatem habet, ſecũdum quod

ẽs bouis & leonis. Multiplicatio autem eius ad multiplicationẽ ſubiectorum, non cõuenit ei ex ſecũdo, quoniam ipſi ſoli cõueniret: quod cõſtat eſſe falſum, ſed conuenit ei ex primo: in quo communicat cum alijs non univocis. Vnde, cum in propoſito ſit ſermo de univoco inquãtũ multiplicatur ad multiplicationem ſubiectorũ, conſequens eſt, ꝙ propoſitio, in cuius uirtute tenet ſequela, quo ad primam partẽ non eſt iſta, univocũ multiplicatur ad multiplicationẽ univocatorum, ſed iſta cõmunior: & clauſa in prædicta formaliter multiplicat ad multiplicationẽ ſubiectorũ. Et tunc cõcedo, ꝙ ſub ſumi intelligitur ꝙ ueritas ſit formaliter prædicatum reſpectu intellectus: & ſic inſertur. ergo ueritas multiplicatur ad multiplicationẽ intellectuũ, imo intellectorum: ſiue in uno ſint ſiue in diuerſis intellectibus. Meminit autem litera potius univoci quàm prædicati formaliter, ut à notioribus traderetur diſciplina.

¶ Ad ſecũdum uero dubitationem dicitur, ꝙ illa regula de analogo tradita in litera nõ eſt uniuerſalis de omni analogiæ nõ, imo proprie loquẽdo, ut patet primo ethic. multi analogo cõueniũt: ſed cõuenit nominibus ad unũ uel in uno, aut ab uno quæ nos abuſiue uocamus analoga. Veritas aũt, ſi cõparetur ad res & intellectus eſt nomẽ ab uno: quoniã in intellectu ſolo eſt ueritas, à qua res dicũtur ueræ. Si uero comparetur ad intellectus inter ſe, ſic eſt nomen analogum. Nam proportionaliter ſaluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoſcẽte uerũ. Eſſe ergo nomẽ aliqd ſecundum proprium rationem in uno tantum eſt cõditio nominum, quæ ſunt ad unum, aut ab uno &c. & non nominum proportionaliter dictorũ. Veritas aũt reſpectu intellectus diuini & aliorũ proportionale nomen eſt. & ideo nõ ſequitur ꝙ in ſolo deo ſit. Iam enim dictum eſt in ſolutione primi dubij, ꝙ omni prædicato formaliter de pluribus, conuenit pluificari ad pluificationem ſubiectorũ: ſicut illud ſit univocum, ut animal: ſiue proportionale, ut ens &c. ℣ De huiuſmodi autem differentia nominum ple-
ne ſcriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad dubium autem contra ſecundam partem concluſionis reſponſio ex litera habetur. ubi dicitur, quòd licet plures ſint eſſentiæ uel formæ rerum, tamen una eſt ueritas &c. ℣ Hæc enim uerba poſt probatam concluſionem adiuncta ſunt, ad declarãdam differentiam inter bonitatẽ & ueritatem, quo ad hoc: quòd
ntãm res omnes dicũtur bonæ dupliciter, intrinſece & extrinſece, ut in q. 6. dicta eſt: ueræ autem dicuntur extrinſece tantum denominatione: ita quòd nulla eſt in rebus formaliter ueritas, ſed imitatiue ſeu adimpletiue reſpectu intellectus diuini, & cauſaliter reſpectu noſtri intellectus ſpeculatiui. Si enim nullus eſſet intellectus, nulla res uera, nullus ſenſus uerus dici poſſet, niſi æquiuoce, ut in q. de ue. q. 1. art. 4. dicitur, quemadmodum ſi non eſſet ſanitas animalis medicina nullaque dicta ſana dici poſſet. Et omnium una eſt ratio: quia ſcilicet in ratione ueri in rebus cadit ueritas intellectus, & ſani in medicina & dicta ea dit ſanitas animalis, & ſic de alijs. ſublata enim diffinitione non remanet idem nomen niſi æquiuoce.

a ¶ *Super Quæſtionis decimæſextæ Articulum ſeptimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una concluſio reſponſiua quæſito negatiue, nulla ueritas creata eſt æterna. Probatur, ueritas enunciabilium, & rerum, nihil aliud eſt ꝙ ueritas intellectus: ergo, ſi nullus intellectus eſſet æternus, nulla ueritas creata

Quæſtio. ¶ Circa partem primã conſequẽtis, dubiũ occurrit. Aut illa pars. ſcilicet ueritas intellectus multiplicatur, nõ eſt in litera probata niſi authoritate gloſæ, aut ueritas inuenitur uniuoce in omnibus intellectibus ſaltem creatis. utrunque antẽ horum eſt inconueniens. ergo. Aſſumpti probatur in litera, nulla. ꝓbatio eſt
e niſi ex differentia inter uniuocum & analogũ. & ex parte analogi ut patet in litera) non inferẽ multiplicatio, ſed ex parte uniuoci. ergo aut non probatur: aut probatur ex cõditione uniuoci, ꝙ multiplicat ad multiplicationẽ uniuocatorũ: & ſic ſuppoſitũ ueritatẽ univoce in ueniri in olibus intellectibus creatis. Quòd autem utrunq; horum ſit inconueniens, manifeſtatur. Et primũ quidem: quia in litera poſt differentiam inter uniuocum & analogũ ac applicationẽ eius ad materiam, de qua eſt ſermo, ſtatim cũ nota illationis cõcluditur, dicẽdo, ſi ergo loquamur &c. Secundum autem, quia ueritas in intelle-
ctu noſtro eſt compoſitio & diuiſio in intellectu uero angelico & diuino eſt ſimplex intelligentia eminẽter, præhabens quicquid & noſtra ſimplex intelligentia & compoſitio & diuiſio habet.

Eadem quæſtio. ¶ Circa eandẽ quoque partem dubiũ occurrit: quia uidetur litera implicare. Quoniã ſi analogum in uno tantum ſecundum propriam rationem ſaluatur, & ex quæſt. 11. conſtat omnia nomina communia deo & alijs eſſe analoga: & cõſequenter ueritatem analogice inueniri in intellectu diuino & alijs intellectibus, ſequitur quòd in multis intellectibus non ſint multæ ueritates: ſed omnes intellectus ſint ueri una ſola ueritate ſcilicet intellectus diuinus: & eo converſo, ſi ueritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuũ uerorum: ergo nõ per prius & poſterius dicitur de eis: quia quòd per prius & poſterius dicitur, in uno tantum formaliter inuenitur, ut litera ſonat.

¶ Num & quomodo omnia ſint uera ueritate prima quæ deus eſt.

Quæſtio. ¶ Circa ſecundam quoque partẽ conſequẽtis dubium occurrit. Quia cum dicitur omnia eſſe uera ueritate diuina, loquẽdo de ueritate reijcit intelligi ſecundum denominationem extrinſecam, aut intrinſecam: non intrinſecam, ut patet. ergo extrinſecam: & ſi ſic, ergo res aut non ſunt ueræ formaliter: quod eſt inconuenẽs: quia unaquæque res habet in ſe propriã ueritatẽ rei, qua dicitur uera, ut patet de ſenſu reſpectu proprij ſenſibilis. Aut ſunt ueræ utroq; modo: ſicut in q. de bono dictum eſt: quod omnia ſunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc ſunt bonitatibus proprijs formaliter bonæ. Et ſi ſic, ergo non ſunt ueræ ſola ueritate diuina.

¶ Ad primã dubitationem dicitur negãdo diſtinctionem illam: quoniã datur tertius modus exponẽdi literam. Ad cuius euidentiam ſcito, ꝙ in uniuoca prædicatione duo ſtatuũtur, ſcilicet prædicari formaliter de uniuocatis, & prædicari de eis ſecũdum eandem omnino rationem formalem, ut patet in animali reſpe

creata eſt æterna, ergo in ſolo intellectu diuino ueritas æternitatẽ habet: ergo nulla ueritas creata eſt æterna. Antecedẽs quo ad primã partẽ ꝓbatur, enunciabile in uoce eſt uerum ſignificatiue tantum, ſicut uirtus eſt ſana. In mente autem eſt per ſeipſum formaliter uerum: ergo. Quo ad ſecundam uero ex dictis aſſumitur prima conſequentia reiniquitur nota per facẽ quòd non datur alia ueritas præter tres tas. f. in re, in ſigno, & in intellectu. ſecunda ꝙ patet, quia ſolus intellectus diuinus eſt æternus, tertia autem: quia ueritas in intellectu diuino eſt ipſe deus, ut in art. 5. dictum eſt. Creata autem ueritas eſt aliud à deo.

Anno. ¶ Aduerte hic duo. primo quòd cõcluſio principalis nõ ponitur formaliter in litera, ſed uirtualiter in illa uniuerſali propoſitione, nihil aliud, ſ. deus eſt æternum: quia ueritas deus eſt. ℣ Secundo ꝙ ex hoc loco apertiſſime habes, quod nullã ſecundario obiectum diuini intellectus ponẽdũ eſt quod ſit aliud à deo: quoniam ſi propoſitio nes cognitę ſeu earum ueritas quod idem eſt in intellectu diuino ſunt deus: quanto magis Lapis, & quicquid aliud incomplexe ſignificatur? & hoc eſt bene no tandum, ad confirmandam notitiam de intelligere diuino traditam

1. dist. 19. a ¶ *Super Quæſtionis decimæſextæ & uer. Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una concluſio reſponſiua quæſito cum tribus corollarijs. concluſio eſt, Veritas intellectus diuini eſt immutabilis, noſtri aũt intellectus eſt mutabilis. Circa quam concluſionẽ tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare reſpondeatur de ueritate intellectus, cum quę ſitum fuerit, de ueritate in communi: & dicitur in principio corporis quod hoc fit, quia ueritas in ſolo intellectu eſt formaliter. ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cęterę. n. cõditiones ſequitur eſſe. Secundo probatur cõcluſio. Tertio declaratur ille terminus mutabilis in concluſiõe poſitus. Poteſt. n. ſumi dupliciter, ſcilicet ſubiecti ut & terminative. in ꝓpoſito ſumi dicitur ter minative & non ſubiective: & ratio eſt, quia formę ſic. i. terminatiue uocantur mutabiles, non ſubiective. Probatur igitur concluſio ſic. Veritas intellectus eſt conformitas intellectus ad res. ergo poteſt uariari ex parte intellectus & rei. ergo

¶ Ad ſecundũ dicendum quòd aliquid eſſe ſemper & ubique, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in ſe unde ſe extendat ad omne tempus & ad omnem locum, ſicut deo competit eſſe ubique & ſemper. Alio modo, quia non habet in ſe quo de terminetur ad aliquem locum uel tempus, ſicut materia prima dicitur eſſe una, non quia habet unam formam: ſicut homo eſt unus ab unitate unius formę: ſed per remotionem omnium formarum diſtinguẽtiũ. Et per hunc modum quod licet uniuerſale dicitur eſſe ubique & ſemper: inquantum uniuerſalia abſtrahuntur ab hic & nunc: ſed ex hoc nõ ſequitur ea eſſe æterna: niſi in intellectu ſi quis ſit æternus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ illud, qđ nũc eſt, ex eo futurũ fuit antequã eſſet: ꝙa in cauſa ſua erat, ut fieret. Vnde ſublata cauſa non eſſet futurum illud fieri. ſola autem cauſa prima eſt æterna. Vnde ex hoc nõ ſequitur quòd ea quę ſunt ſemper, fuerit uerum ea eſſe futura, niſi quatenus in cauſa ſempiterna fuit, ut eſſent futura. Quę quidẽ cauſa ſolus deus eſt.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd quia intellectus noſter non eſt æternus, nec ueritas enũciabilium, quę à nobis formantur, eſt æterna. ſed quandoque incępit. Et antequam ueritas eſſet, non erat uerum dicere ueritatem talem non, eſſe niſi ab intellectu diuino, in quo ſolum ueritas eſt æterna: ſed nunc uerũ eſt dicere ueritatem tunc non fuiſſe. Quod quidem non eſt uerum, niſi ueritate, quę nunc eſt in intellectu noſtro, non autẽ per aliquam ueritatem ex parte rei: quia iſta eſt ueritas de non ente. Non ens autem non habet ex ſe ut ſit uerum, ſed ſolummodo ex intellectu apprehendente ipſum. Vnde in tantum eſt uerum dicere ueritatem non fuiſſe, inquantum apprehendimus nõ eſſe ipſius ut præcedens eſſe eius.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum ueritas ſit immutabilis.*

AD OCTAVVM ſic procedi-
tur: Videtur quòd ueritas ſit immutabilis. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arb. quòd ueritas non eſt æqualis menti: quia eſt mutabilis ſicut & mens.

¶ Præterea, id, quod remanet poſt omnem mutationem, eſt immutabile, ſicut prima materia eſt ingenita & incorruptibilis: quia remanet poſt omnem generationem & corruptionem. Sed ueritas remanet poſt omnem mutationem, quia poſt omnẽ mutationem uerum eſt dicere eſſe uel non eſſe. Ergo ueritas eſt immutabilis.

¶ Præterea, Si ueritas enunciatiõis mutatur, maxime mutaur ad mutationem rei. Sed ſic non mutatur. Veritas enim ſecundum Anſel. eſt rectitudo quędam in quantum aliquid impler id, quod eſt de ipſo in mente diuina. Hęc autem propoſitio, ſortes ſedet, accipit à mente diuina ut ſignificet ſortem ſedere. quod ſignificat etiam eo non ſedente. Ergo ueritas propoſitionis nullo modo mutatur.

¶ Præterea, Vbi eſt eadem cauſa, & idem eſſectus. ſed eadem res eſt cauſa ueritatis harũ trium propoſitionum, ſor. ſedet, ſedebit, & ſedit. Ergo eadem eſt harum ueritas. Sed oportet quòd alterum horum ſit uerum. Ergo ueritas harum propoſitionum immutabiliter maner. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propoſitionis.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur in pſal. Diminutę ſunt ueritates à filijs hominum.

CONCLVSIO.

¶ *Sola diuini intellectus ueritas immutabilis eſt, noſtri uero mutabilis, in quo eſt opinionũ alternatio, & quãdo res multæ latent; ueritas autem rerum naturalium immutabilis eſt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt[c]) Veritas proprie eſt in ſolo intellectu, res autem dicuntur uerę à ueritate, quę eſt in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas ueritatis cõſideranda eſt circa intellectum. Cuius quidem ueritas in hoc conſiſtit, quod habeat conformitatem ad res intellectas. Quę quidem conformitas uariari poteſt dupliciter, ſicut & quęlibet alia ſimilitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde uno mõ uariatur ueritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo ſe habente aliquis aliam opinionem accipit. Alio modo ſi opinione eadem manente res mutetur. Et utroque modo fit mutatio de uero in falſum. Si ergo ſit aliquis intellectus i quo nõ poſſit eſſe alternatio opinionum, uel cuius acceptionem non poteſt ſubterlugere res aliqua, in eo eſt immutabilis ueritas. Talis autem eſt intellectus diuinus ut ex ſuperioribus patet[c]. Vnde ueritas diuini intellectus eſt immutabilis, ueritas autem intellectus noſtri mutabilis eſt. Non quòd ipſa ſit ſubiectum mutationis[c], ſed inquantum intellectus noſter mutatur de ueritate in falſitatem. ſic enim formę mutabiles dici poſſunt. Veritas autẽ intellectus diuini eſt, ſecundum quam res naturales dicitur uerę, quę eſt omnino immutabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd Aug. loquitur de ueritate diuina.

¶ Ad ſecũdũ dicẽdũ, ꝙ uerũ & ens ſunt conuertibilia. Vnde ſicut ens non generatur, neque corrumpitur per ſe, ſed per accidens, inquantum hoc uel illud ens corrumpitur uel generatur, ut dicitur in 1. phyſi. ita ueritas mutatur: nõ quòd nulla ueritas remanear, ſed quia non remanet illa ueritas quę prius erat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propoſitio non ſolum habet ueritatem ſicut res aliq ue ritatem habere dicuntur, inquantum implent id quod de eis eſt ordinatum ab intellectu diuino, ſed dicitur habere ueritatem quod. m ſpecialr modo inquantum ſignificat ueritatem intellectus. Quę quidem cõſiſtit in conformitate intellectus & rei. Qua quidem ſubtracta mutatur ueritas opinionis: & per cõſequẽs ueritas propoſitiõis[c]. Sic igitur hęc propoſitio, ſortes ſedet, eo ſedente uera eſt: & ueritate rei inquantum eſt quędam uox ſignificatiua: & ueritate ſignificationis, inquãtum ſignificat opinionem ueram: ſorte uero ſurgente remanet prima ueritas, ſed mutatur ſecunda.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſeſſio ſortis, quę eſt cauſa ueritatis huius propoſitionis Sortes ſedet: non eodem modo ſe habet dum ſortes ſedet, & poſtquam ſederit, & antequam ſederet. Vnde & ueritas ab hoc cauſata diuerſimode ſe habet: & diuerſimode ſignificatur propoſitionibus de præſenti, præterito, & futuro. Vnde nõ ſequitur ꝙ licet altera trium propoſitionum ſit uera, quòd eadem ueritas inuariabilis maneat.

QVAESTIO DECIMA SEPTIMA
de Falſitate, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quęritur de falſitate. ¶ Et circa hoc quęruntur quatuor. ¶ Primo utrum falſitas ſit in rebus. ¶ Secundo utrum ſit in ſenſu. ¶ Tertio utrum ſit in intellectu. ¶ Quarto, de oppoſitione ueri & falſi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum falſitas ſit in rebus.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd falſitas nõ ſit in rebus. Dicit enim Aug. in libro 10lloq. *Si uerum eſt id quod eſt, falſum non eſſe uſpiam* cõcluditur quouis repugnante.

¶ Præterea, Falſum dicitur à fallendo: ſed res non fallunt, ut dicit Aug. in lib. de uera relig. quia non oſtendunt aliud quàm ſuam ſpeciem. Ergo falſum in rebus non inuenitur.

¶ Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, ut ſuprà dictum eſt[c]. ſed quęlibet res in quantum eſt imitatur deum. Ergo quęlibet res uera eſt abſque falſitate. Et ſic nulla res eſt falſa.

si ſit aliquis intellectus abſque alternatione opinionum, & cuius acceptionẽ nulla res ſubterfugiat: eius ueritas eſt immutabilis. ergo ueritas intellectus diuini eſt immutabilis, noſtri uero mutabilis. aſſis patet. prima conſequẽtia probatur: quia omnis ſimilitudo poteſt ex parte extremorum uariari. ſcda aũt ꝓ ita uariatio ex parte intellectus conſiſtit in mutatione acceptionum: ex parte uero rei. 3 latente mutatiõe rei. tertia aũt reiinquitur euidẽs. Corollarium autem eſt ueritas, ſecundum quam res naturales dicuntur uerę eſt omnino immutabilis. probatur quia
e ſt ueritas intellectus diuini.

a ¶ *Super Quæſtionis decimæ ſeptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. Cõment.

¶ In corpe tria. prio declaratur quid ſignificat falſitas ſimpliciter & ſecundũ quid rerũ. Deinde ponuntur duę concluſiones reſpõſiuę quęſito. Prima eſt, falſitas ſimpliciter non eſt in rebus dependentibus à deo, niſi forte in uolun tarijs. Secunda eſt, falſitas ſecundum quid eſt in rebus dupliciter.

¶ Quo ad primum in ſcdm, quòd falſitas ſimpliciter rei, conſiſtit in differentia rei ad intellectum, à quo dependet: falſitas aũt ſe cundum quid in diffor mitate rei ad intellectũ à quo non dependet. Vtrumque aũt horum ſimil probatur ſic. uerum & falſum opponũ ſ ut ergo ubi primo eſt ueritas, ibi primo *fal-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitas ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum: ergo falsitas simpliciter rerum consistit in dissimilitudine ad intellectum, quae per se respicit ergo ad intellectum, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid respicit similitudinem ad intellectum, per accidens: ergo à quo non dependet, prima consequentia probatur: quia quae sunt oppositissimi circa idē, secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum, sed ita autem, quia unumquodque nominatur simpliciter ab eo q̄ cōuenit per se, quarta uero, quia intellectus, à quo dependet res per se respicitur, quinta autē cō sexta, probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellectu per accidens denominatur res secundum quid. Et quia intellectus, à quo res nō pendet, est per accidens.

¶ Quo ad secundū primā conclusio respōdua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo nisi forte in voluntariis. probatur, res naturales dependent ab intellectu diuino sicut artificialia ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in dissimilitudine ad intellectū diuinū: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter nisi forte in voluntariis. Antecedens supponitur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter inquantum deficiūt à forma artis, & manifestatur hoc ex usu loquendi, dicit ēñ aliquis falsum grammaticam facille, quia defecit ab arte grāmaticæ. Et similiter hīc de ficeire nō negative, sed cōtrarie, qđ ídē est, qđ esse difforme, defectus ēñ negatiue constituit opus imperfectum. Sed cōtrarie constituit falsum. Et ídē ut clarior ef set sensus usus sum in consequētiis differmitatis nomine. secunda uero cōsequēt

Universidad de Deusto
Biblioteca

hor, hi modi, quib. error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem falsum fuit.

Correllarium 84. quod in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

CONCLVSIO.

a ¶ *Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas, & communicio diffinitioni cum fruito spectat ad intellectum, vel quid quid est.*

¶ Circa primum modū falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium, tum quia communicatio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineę nō dicit, linea est longitudo cuius extrema sunt duo puncta: sed dicit tantum longitudo cuius extrema sunt duo puncta. hęc enim est diffinitio quam solam cōstat ad primam operationem intellectus spectare. illud autem totum, lines est longitudo &c. ab intellectu componente dicitur. sicut etiam dicitur linea est curua uel recta: cur ergo magis falsitas illius communicationis quam huius primę imponitur operationi. Tum quia site modus falsitatis ita habet locū in simplicibus, sicut in cōpositis: potest enim simplicissimus conceptus iungi, cui non cōuenit quidditative. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum littera fonat in corollario.

¶ Ad euidentiam horum scito, quōd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniunctio diffinitionis cum diffinito à cōstitutione cum cæteris, tantum interest ut exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est: & non coniunctionis cū aliis. Cōmunctio enim diffinitionis cū diffinito dat diffinitioni q̄ sit qd qd est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formās conceptum montis aurei uel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus, non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quōd quid est essentialiter exigit in essendo ad cuius est quitatuus non hoc uel illud oportet ut etiam in cognosci illud exigat. ac per hoc illis cōiunctio ad primam speciat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis: quamuis hæc ultima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si ea cundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex secum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, ut scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illā nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annot. ¶ In responsione ad primam aduerte, q̄ ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatem sicut ui sus ad colorem, ita quōd per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantum perficitur, & monetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, ut in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est clauditur cognitio omnis complexionis siue conuenientis siue disconuenientis: adeo q̄ si quis perfecte penetraret quidditates rerum, perfecte intelligeret in eis omnes propositiones de eā accidentibus, ut inferius in tractatu de angelis patebit. Tum quia q̄ quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscibilia inquantum terminos cognoscimus, ut dicitur primo poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

a ¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.*

¶ A PRIMVM ergo dicendum, quōd quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus [c]: propter hoc tunc proprie dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demōstrationibus in quibus nō est falsitas. Et hoc modo intelligitur uerbum Augu. quod omnis, qui fallitur, non intelligit id in quo fallitur: non autem ita, q̄ in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶ Ad secundum dicēdum, quōd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quōd prædicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum uerum & falsum sint contraria.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quōd uerum & falsum non sint contraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est & quod nō est. nam uerum est id quod est, ut dicit Augu. Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrarie. Ergo uerum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, Vnum contrariorum nō est in alio. Sed falsum est in uero. Quia sicut dicit Augu. in lib. solil. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset uerus Tragœdus. Ergo uerum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, In Deo non est contrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, ut dicit Augustī. 14. de ciui. Dei. Sed Deo opponitur falsitas. nam idolum in scriptura mendacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium. gloss. id est, idola. Ergo uerum & falsum non sunt contraria.

¶ SED CONTRA est quod dicit philosophus in secundo periher. Ponit enim falsam opinionem uerę contrariam.

CONCLVSIO.

¶ Verum est falsum, cum subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat, contrarie tantum opponatur.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ uerum & falsum opponuntur ut contraria, & non sicut affirmatio & negatio, ut quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quōd negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quām de non ente. sicut non uidens & non sedens Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum [c]. Est enim negatio in subiecto ut dicitur quarto metaphisicorum. Cæcum enim non dicitur nisi de eo quod est natum uidere. Contrarium uero & aliquid ponit & subiectum determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (ut dicit philosophus quarto meraphysicorum) ex eo quod dicitur uel uidetur aliquid esse quod non est, uel non esse quod est. Sicut enim uerum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quōd uerum & falsum sunt contraria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd id, quod est in rebus, est ueritas rei, sed id quod est ut apprehensum, est uerum intellectus, in quo primo est ueritas. Vnde & falsum est id quod non est ut apprehensum. Apprehendere autē esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat philosophus in secundo periher. quōd huic opinioni, bonum est bonum, contra ria est, bonum non est bonum.

¶ Ad secundum dicendum, quōd falsum non fundatur in uero sibi contrario, sicut

In tribus ly contraria sumitur proprie, ut contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species. Arist.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, uerum & falsum sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici uel uideri ens non esse, aut nō ens esse: ergo falsum significat acceptionem adæquatam rei; ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictorie nec priuatiue, sed cōtrarie opponitur uero. Antecēdens probatur ex quarto metaphysicorum. textu. 17. Prima consequentia patet, & ex significatione ueri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei: confirmatur. secunda autem est ex se euidens: quia acceptio diformis est aliquid. ultima autem probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiue & cōtrarie: quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto. In secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto. Cæcum

¶ Aduerte hic, q̄ litera supponit uerum & falsum opponi tanquam per se notum, & solum modum oppositionis mentatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione ueri uāde efficax est, si quæ to metaphysico. credi tur: quoniam ibidem nulla disparitas quo ad significare positionem ponitur. & tamen uerū quę diffinitur, uerum enim inquit Arist. est res esse, & non esse falsum autem ens non esse, & nō ens esse, unde quā ratione uerum significat positionem, scilicet enunciationē entis & non entis conformē, eadem falsum significat enūciationem utrique differmem: & non significat negationem conformitatis, ut illi in litera recitati putauerunt.

Anno.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum, ponit acceptionem inadæquatam rei, aduerte, quōd dupliciter potest intelligi. Vno modo quōd falsum significat formaliter acceptionem differmem, ut nigrum colorem congregatiuum. Alio modo quod ponat relationem differmitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi: quoniam sequeretur q̄ unum & cōtrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. non enim potest percipi q̄ albedo fiat nigredo, sed quōd res quæ est alba mutetur in nigram. patet autē sequela ex prędicamentis, ubi dicitur, q̄ eadem numero oratio suscipit uerum & falsum. si enim unamet enunciatio modo est uera & modo est falsa, & tam uerum quām falsum formaliter significat enunciationem, oportet, q̄ unū contrariorū formaliter recipiat alterū. Vnde ex hoc ipso, quōd unamet numero oratio est modo uera, modo falsa, patet q̄ uerū & falsum aliquid in orātione significant, & non ipsam enunciationem. In cuius signum, cum subsumendum esset in littera: q̄ falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quōd falsum ponit accidentem inadæquatam, ut inadæquationem significati in acceptione intellectus. Est tamen circa hoc aduertendum, q̄ sicut simile & dissimile contrarie opponuntur: & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo: & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita uerum contrarie quidem opponitur falso: & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de uera sit falsa, propter mutationem rei significatæ, ut patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria: fundamentum autem ueritatis & falsitatis ut ex dictis patet, est enunciatio seu acceptio intellectus. Enunciationum autem ut in secundo periher. probatur, cōtrarietas inuenitur prius inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem &c. quarum alteram oportet esse ueram, & alteram falsam. Igitur de primo ad ultimum, mutatur intellectus de uero in falsum ex parte fundamenti, dum de enunciatione unius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in uero & falso, aut non est uere contrarietas, cō quōd sine fuit mutatione de uno in aliud mutatio transiit: aut si prauera contrarietate, qua

Anno.

¶ In responsione ad secundum, uideto quōd large uitur contrarietatis uocabulo idem: prout scilicet ens dicit privationem, scilicet non ens conformē & non enti conformē, eadem falsum significat enūciationem utrique differmem: & non significat negationem conformitatis, ut illi in litera recitati putauerunt.

Anno.

¶ Circa primum consequens, scilicet falsum, ponit acceptionem inadæquatam rei, aduerte, quōd dupliciter potest intelligi. Vno modo quōd falsum significat formaliter acceptionem differmem, ut nigrum colorem congregatiuum. Alio modo quod ponat relationem differmitatis formaliter, & acceptionem fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. Primo modo non potest intelligi: quoniam sequeretur q̄ unum & cōtrariorum formaliter sumptum transiret in reliquum: quod non est intelligibile. non enim potest percipi q̄ albedo fiat nigredo, sed quōd res quæ est alba mutetur in nigram. patet autē sequela ex prędicamentis, ubi dicitur, q̄ eadem numero oratio suscipit uerum & falsum. si enim unamet enunciatio modo est uera & modo est falsa, & tam uerum quām falsum formaliter significat enunciationem, oportet, q̄ unū contrariorū formaliter recipiat alterū. Vnde ex hoc ipso, quōd unamet numero oratio est modo uera, modo falsa, patet q̄ uerū & falsum aliquid in orātione significant, & non ipsam enunciationem. In cuius signum, cum subsumendum esset in littera: q̄ falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est nisi quōd falsum ponit accidentem inadæquatam, ut inadæquationem significati in acceptione intellectus. Est tamen circa hoc aduertendum, q̄ sicut simile & dissimile contrarie opponuntur: & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut quum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo: & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum: ita uerum contrarie quidem opponitur falso: & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de uera sit falsa, propter mutationem rei significatæ, ut patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, quum fundamenta ipsa sunt contraria: fundamentum autem ueritatis & falsitatis ut ex dictis patet, est enunciatio seu acceptio intellectus. Enunciationum autem ut in secundo periher. probatur, cōtrarietas inuenitur prius inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem &c. quarum alteram oportet esse ueram, & alteram falsam. Igitur de primo ad ultimum, mutatur intellectus de uero in falsum ex parte fundamenti, dum de enunciatione unius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in uero & falso, aut non est uere contrarietas, cō quōd sine fuit mutatione de uno in aliud mutatio transiit: aut si prauera contrarietate, qua

nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subiicitur [c]. Et hoc ideo in utroq̄ accidit: quia uerum & bonum contraria sunt falso & malo, & conuertuntur cū ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quod est ens, ita omne malum sit datur in aliquo bono, & omne falsum in aliquo uero.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ quia contraria & opposita priuatiue nata sunt fieri circa idē, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium: neque ratione suæ bonitatis, neque ratione suæ ueritatis: quia in intellectu eius nō potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium, nam uerę opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur opposita ueritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur uerę opinioni de unitate Dei.

QVAEST. DECIMAOCTAVA
De uita Dei, in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere uiuentium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, considerandum est de uita ipsius. Et circa hoc quærūtur quatuor. ¶ Primo quorū sit uiuere. Secūdo, quid sit uita. ¶ Tertio, utrū uita Deo conueniat. ¶ Quarto utrum omnia in Deo sint uita.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum omnium naturalium rerum sit uiuere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd omnium rerum naturalium sit uiuere. Dicit enim Philosophus in octauo physicorum, quōd motus est ut uita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motū. Ergo omnes res naturales participant uitam.

¶ Præterea, Plantæ dicuntur uiuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturā quām motus augmenti & decrementi, ut probatur in octauo physi. Cum igitur omnia corpora naturalia habeāt aliquod principium motus localis, uidetur quōd omnia corpora naturalia uiuant.

¶ Præterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur uita. Dicuntur enim aquæ uiuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia uitam habent.

¶ SED CONTRA est quōd dicit Dionysius sexto cap. de diui. nomi. quōd plantæ secundum ultimam resonantiam uitę habent uiuere. Ex quo potest accipi, quōd ultimum gradum uitæ obtinent plantæ, sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est uiuere.

CONCLVSIO.

¶ Cum motu uiuentia à non uiuentibus cognoscantur, ea proprie ut uere dicentur, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.

¶ RESPONDEO dicendū, quōd ex his, quæ manifeste uiuunt, accipere possumus, quorum sit uiuere, & quorum non sit uiuere. Viuere autem manifeste animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de uegetabilibus, quōd uita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere uiuentia à non uiuentibus secundum quōd animalia dicuntur uiuere. Hoc autem est in quo primo manifestatur uita, & in quo ultimo remanet. ¶ Primo autem dicimus animal uiuere, quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal uiuere quā diu talis motus in eo apparet: q̄n uero iam ex se nō habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tūc dicitur animal mortuum per defectū uitæ. Ex quo patet, quōd illa proprie sunt uiuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri [c], ut dicitur in tertio de anima: ut sic uiuentia dicātur quæcunque se agunt ad motum uel operationem aliquam, ea uero, in quorum natura non est ut se agant ad aliquem motum uel operationem, uiuentia dici nō possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ uerum illud Philosophi potest intelligi uel de motu primo, scilicet corporum cælestium, uel de motu communiter. Et utroque modo motus dicitur quasi uita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cæli est in uniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur uita. Similiter etiam quicūq̄ motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, ut quædam similitudo uitalis operationis. Vnde si totum uniuersum corporale esset unū animal, ita quōd iste motus esset à mouente intrinseco, ut quidam posuerunt, sequeretur quōd motus esset uita omnium naturaliū corporū.

¶ Ad secundum dicendum, quōd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quōd sunt extra dispositionem suæ naturæ, utpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sint in loco proprio & naturali quiescunt. Sed plantæ & aliæ res uiuētes, mouentur motu uitali: secūdū hoc quōd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam uel in recedendo ab ea. imo secundum q̄ recedūt à tali motu recedūt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco uel generante, quæ dat formā [c], uel remouente prohibens, ut dicitur in 8. physic. & ita non mouent seipsa, sicut corpora uiuentia [c].

¶ Ad tertiū dicēdū q̄ aquę uiuę dicūtur q̄ habēt continuū fluxū. Aquæ em̄ stātes, quę nō cōtinuant ad principiū cōtinue fluēs: dicunt mortuæ, ut aquæ cisternarū & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantū enim uidentur se mouere, habent similitudinem uitæ. Sed tamen nō est in eis uera ratio uitæ: quia hunc motum nō habent à seipsis, sed à causa generante eas: sic accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum uita sit quædam operatio.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̄ uita sit quędam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed uiuere diuiditur per operationes quasdā, ut patet per philosophum in 2. lib. de anima: qui distinguit uiuere per quatuor, scilicet alimento uti, sentire, moueri secundum locum, & intelligere. Ergo uita est operatio quædam.

¶ Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed cōtemplantur ab actiuis nō diuersificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo uita est quædam operatio.

¶ Præterea, Cognoscere Deum est operatio quædam. Hæc autem est uita, ut patet per illud Ioan. decimoseptimo. Hęc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum. Ergo uita est operatio.

SED CONTRA est quod dicit philosophus in 2. de anima, Viuere, uiuentibus est esse.

ex monere seipsum. ergo illa proprie sunt uiuentia, quæ seipsa secūdum speciem aliquam motus mouent. prima consequentia probatur authoritate libri, de Vegetabilibus. Tertia autē probatur: quia ēdiu iudicatur animal uiuere, quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur uero quo ad terminos, dicendo quōd [c] motus, communiter sumitur ab opposito: quia quæ non se agūt, non nisi similitudinarie uiuere dicuntur.

¶ In responsione ad secūdum, aduerte quōd non intendit littera limitare cōclusionē tam, probatum: quasi adden da fuisset hæc particula, scilicet in sua natura li dispositione, sed intendit, quōd ex illa differentia, scilicet quōd grauia & leuia nō mouent se in sua naturali dispositione, uiuentia autē sic, habetur quōd illis non conuenit absolute mouere se, sed uiuentibus tantum: propterea quia hic manifestatur q̄ motus illorū per se spectat ad accessum ad perfectionē naturalem, & cōsequēter spectat ad complemen tum generationis ipso rum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur complet tur simum generationi motus grauium & leuium generāti attribuitur. In motu autem uiuentium manifeste patet nihil horum inuenti ri. Et propterea sola uiuentia seipsa mouent. Et hęc sunt ualde notāda in materia de motu grauium & leuiū: quoniam subtilissima & clarissima ratio eorum sumus hinc habetur.

a ¶ *Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum secundum.*

Cōment. Titulus clarus est.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito: uita proprie est esse substantiale, minus proprie uero est operatio. Hæc conclusio quo ad primam partem simul probatur hic. Intellectus nostet accipit à sensu: ex quo ex his, quæ apparent exterius de re cognoscimus essentiam: ergo plenius ex proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentijs, & minus proprie pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo uitæ nomē sumitur pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

prie pro substantia cuius naturæ conuenit mouere se, & minus proprie pro operatione uitali: ergo uiuere proprie nihil aliud est quàm esse in tali natura: ergo uita significat hoc ipsum: ergo uiuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale: ergo deprimo & ultimum uitæ proprie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima consequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas: ex duobus in antecedente b clausis, scilicet intellectu & sensu probatur. primum est, quia intellectus est cognitiuus quidditatis rei, secundum uero est, quia accidentia exteriora sunt propria sensus. Secunda consequentia probatur: quia sicut cognoscim⁹, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia uitæ nomen sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia uita non differt à uiuere nisi penes modum significandi, scilicet in abstracto: & declaratur exemplo cursus. Septima est per se nota. Et confirmatur nihilominus secunda pars conclusionis authoritate 7. Ethicorum.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo, cõueniat, intelligitur formaliter: nã uirtualiter ibi uitæ perfectionem conuenire in qõne quarta probatum est.

Cõment. ¶In corpore una conclusio responsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est. ubi antequam probetur, nota quòd author aliud quærit, & aliud respõdet. Quærit enim simplicem quæstionem an est de uita Dei. Respõdet autem de eminentissimo modo uiuendi, fecit autem hoc quoniam Deum uiuere ex supradictis satis cõstabat cum declarãtã iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo uiuat ex propriis ostendendum erat. probatur ergo sic uiuere dicuntur aliqua inquantum operantur ex seipsis non quasi ab alijs mota: ergo quanto perfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo conuenitur uita: ergo mouentia se quo ad finem, formam & executionem, perfectius uiuunt quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantum: & hæc quàm mouentia se tantũ quo

¶Vitæ nomen substantiam & esse propriæ illius naturæ cui conuenit se mouere significat, nonnunquã uero & minus propriæ uitalem operationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex dictis patet[c]) intellectus noster, ꝙ proprie est cognoscitiuus quidditatis rei ut proprij obiecti, accipit à sensu[c]: cuius proprij obiecta sunt accidentia exteriora. Et inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoscendam essentiam rei. Et quia sic nominamus aliquid sicut cognoscimus illud (ut ex supradictis patet[c]) inde est quòd plerũq; à proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. unde huiusmodi nomina quãdoq; accipiuntur proprie pro ipsis essentijs rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita[c]: aliquando autem sumũtur pro proprietatibus, à quibus imponũtur. & hoc minus proprie. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositum est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquãdo ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicendum est & de uita. Nam uitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum: non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam, cui conuenit secũdum suam naturam mouere seipsam, uel agere se quocũque modo ad operationem. Et secũdum hoc uiuere nihil aliud est quàm esse in tali natura, & uita significat hoc ipsum, sed in abstracto, sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere in abstracto[c]. Vñ uiuum non est prædicatum accidẽtale, sed substantiale. Quandoque tamen uita sumitur minus proprie pro operationibus uitæ, à quibus nomẽ uitæ assumitur: sicut dicit Philosophus nono Ethicorũ, quòd uiuere principaliter est sentire, uel intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus ibi accipit uiuere pro operatione uitæ. Vel dicendum est melius quòd sentire & intelligere & huiusmodi quãdoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono ethico. quòd uiuere est sentire uel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, uel intelligendum. Et hoc modo distinguit Philosophus uiuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera uiuentiũ. Quorũ quædã habent naturã solũ ad utendũ alimento, & ad cõsequentia, quæ sunt augmentũ & generatio. Quædam ulterius ad sentiendũ, ut patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædam uero cum his ulterius ad mouendum se secundũ locum, sicut animalia perfecta, ut quadrupedia & uolatilia & huiusmodi. Quædam uerò ulterius ad intelligendum sicut homines.

¶Ad secundum dicendum, quòd opera uitæ dicuntur quorum principia sunt in operantibus ut seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operũ inesse hominibus non solum principia naturalia (ut sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, ut sunt habitus inclinantes ad quædam operationum genera quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quãdam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat uitam suam ad ipsam, dicitur uita hominis. Vnde quidam dicuntur agere uitam luxuriosam, quidam uitam honestam. Et per hunc modum uita contemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur uita æterna.

¶Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deo conueniat uita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat uita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouẽt seipsa, ut dictum est[c]. Sed Deo non competit moueri. Ergo neque uiuere.

¶Præterea, in omnibus, quę uiuunt est accipere aliquod uiuendi principium. Vnde dicitur in 2. de anima, quòd anima, est uiuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principiũ. Ergo sibi non competit uiuere.

¶Præterea, Principium uitæ in rebus uiuentibus, quæ apud nos sunt est anima uegetabilis, quæ nõ est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit uiuere.

¶SED CONTRA est quod dicitur in psal. Cor meum & caro mea exul. in de. ui.

CONCLVSIO.

¶Dei natura, cum sit ipsum esse & intelligere, ei maxime uita conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd uita maxime propriè in Deo est. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum uiuere dicantur aliqua secundum quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab alijs mota[c], quanto perfectius competit hoc alicui tanto perfectius in eo inuenitur uita. In motuentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primo finis mouet agentem. Agens uero principale est quod per suã formam agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex uirtute suæ formæ, sed ex uirtute principalis agentis. Cum instrumento competit sola executio actionis. inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam uel finem, quę ineſt eis à natura: sed sola forma, per quam agunt, & finis propter quem agunt, determinantur eis à natura: Et huiusmodi sunt plantæ: quæ secundũ formã inditam eis à natura mouent seipsas secundum augmentum & decrementum[c]. Quædam uero ulterius mouent seipsa non solũ habito respectu ad executionẽ motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorum motus principium est forma non à natura indita, sed per sensum accepta. unde quanto perfectiorem sensum habent, tanto perfectius mouent seipsa. Nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solum intra seipsa motu dilatationis & constrictionis, ut ostrea parum excedentia motum plantæ. Quæ uero habent uirtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia mouent seipsa in remotu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia formam, quæ est principium motus, per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituunt sibi finem suæ operationis, uel sui motus: sed est eis inditus à natura, cuius instinctu ad aliquid agendum mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouent seipsa[c], etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationẽ & intellectum cuius est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem[c]: & unum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus uiuendi est eorum quæ habent intellectum. Hęc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quod in uno & eodem homine uirtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentię sensitiuæ per suum imperium mouent organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus uidemus, quòd ars, ad quam pertinet usus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei, quæ inducit formam nauis: & hęc præcipit illi, quę habet executionem tantum in disponendo materiam. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamẽ aliqua sunt ei præstituta à natura, licut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & ultimus finis, quem non potest nõ uelle[c]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua ab alio moueatur. illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summum gradum uitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maxime est uita. Vnde philosophus in 2. meta. ostenso, ꝙ deus sit intelligens, cõcludit ꝙ habeat uitã perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus & semper in actu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy. duplex est actio. Vna quę transiuit in exteriorem materiam, ut calefacere & secare. Alia, quæ manet in agente, ut intelligere, sentire & uelle[c]. Quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secunda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, ꝙ sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti: scilicet existentis in potentia. huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, ut dicitur in 3. de anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suũ uiuere. Et propter hoc sic uiuit, quòd non habet uiuendi principium.

¶Ad tertium dicendum, quòd uita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad conseruationem speciei, & alimento ad conseruationẽ indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur uita sine anima uegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

¶Num animalia per se ipsa formam, qua se mouent, acquirant.

a 160 Circa secundum uidẽdi gradum dubiũ occurrit, quomodo uerũ sit: quòd animalia per seipsa acquirant formã, qua se mouent. Sensus enim ut in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili: & sentire in pati consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilẽ puræ passiue consurrunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.

¶Ad hoc breuiter, uere tamen, quia non est hic locus proprius huius materiæ, dicitur, ꝙ licet ad habendam formam sensibilem in genere entium seu medio modo inter potentiam & actum, sensus exterior concurrat puræ passiue: ad habendam tamen eam in genere cognoscibilis seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solum passiue, sed etiam actiue. Et ratio est, quia anima, ut in 2. de anima dicitur, est causa actiua illius alterationis, in qua consistit sentire: seu & in idem recidit illius alterationis, quæ est sentire. Cõstat autem quòd sentire nõ est pati à sensibili, quoniam etiam diaphanum uideret, sed est pati uita liter à sensibili, hoc autẽ est sensum esse actu ipm sensibile ut sic, ut ex dicta in q. 14. patet. Igitur animal habet formã sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea optime in litera dicitur, quòd mouet se quo ad formam: & acquirit eam per seipsum &c. Et hæc bene nota, ut scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sane intelligere.

Cõment.

a ¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmative. Omnia in Deo sunt uita diuina: probatur. In Deo idem est intellectus, intellectum & intelligere: ergo quicqd est in Deo ut intellectũ est in Deo ut uita: ergo omnia in Deo sunt uita diuina.

Annota. na: prima consequentia probatur: quia uiuere dei est eius intelligere: secunda uero: quia omnia quæ facta sunt, in ipso sunt ut intellecta.

¶Aduertẽ hic. Primo quòd quia perfecta uitæ ratio nõ conuenit nisi in rebus, quæ quandoque ſiũt, ut in respõsione ad quartum patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tempus facta sunt, sunt aut fuerunt aut ꝙ uerius sunt res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen uidetur esse falsum, cum in seipsis sint in actu, in Deo uero in potentia.

¶Præterea, Sicut scriuntur à Deo bona & ea quæ fiunt secũdum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquã fiunt. Si ergo omnia sunt uita in Deo inquãtum sunt scita ab ipso, uidetur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt, sunt uita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod uidetur inconueniens.

¶SED CONTRA est quod dicitur Io. 1. Quod factum est, in ipso uita erat. Sed omnia præter Deum facta sunt. ergo omnia in Deo sunt uita.

CONCLVSIO.

¶Viuere Dei, cum sit eius intelligere, quæcunque sunt in ipso ut per se intellecta, uita in ipso sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est[c]) uiuere Dei est eius intelligere, in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius[c]. Vnde quicqd est in Deo ut intellectum, est ipsum uiuere uel uita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso ut intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa uita diuina.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicitur dupliciter. Vno modo inquantum continẽtur & cõseruantur uirtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in propriis naturis. & hoc modo intelligendum est uerbum Apostoli dicentis, in ipso uiuimo. & sumus: quia etiam nostrũ uiuere & nostrum esse, & nostrũ moueri causantur à Deo. Alio modo dicitur res esse in deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quę nõ sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vñ res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est uita, nõ autem motus, inde est ꝙ res hoc modo loquendi in Deo nõ sunt motus, sed uita.

¶Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundũ rationem formæ, non autem secundum modum essendi. nam alterius modi esse habet forma quandoq; in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale et sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non uiuunt, in mẽte diuina sunt uitæ: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, ueriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas, quam in seipsis. Propter quod & Plato posuit, ꝙ homo separatus erat uerus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia[c], dicendum quòd res naturales uerius esse habent simpliciter in mente diuina quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatũ, in seipsis autem esse creatum. Sed est se hoc utpote homo uel equus, uerius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad ueritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamẽ uerius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur[c], non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, uel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim à Deo per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint uita in Deo. Ea uero, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse uita in Deo, secundum quod uiuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo[c]: non autem secundum quod uiuere importat principium operationis.

litera

Universidad de Deusto
Biblioteca

litera in calce huius responsionis quod clarius expressum fuerat in quæstio. 6. ne. quæst. 4. art. vltimo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

Annota. IN titulo voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volendi, secūdo pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat, quia ubi unum, ibi reliquum, & conuerso.

Comm. ¶ In corpore tria. Primo proponitur cōclusio responsiua quæsito cū suo medio termino. Secūdo, probatur medium manifestat uis eius, deducitúrque conclusio quo ad primam partē. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶ Quo ad primum cōclusio est. In Deo est uoluntas sic, quòd suum uelle est suum esse: medium autem est, uoluntas sequitur intellectū, in Deo autem est intellectus, ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd licet secunda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce: implicite tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur uoluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectuum enim est per se primo uolitiuum, idem erit probatum q̄ intellectū sequitur uoluntas: & quia probatum est primo uoluntatem esse: & quid est uoluntas: & propter quid est uoluntas: quamuis uoluntatem esse in communi probatione non egeat: quia experimur eam esse in nobis. Et propterea nasce notanda sunt quæ sequuntur, utpote arduum arcanum indicatura.

Comm. ¶ Quo ad secūdū procedit sic. Intellectus intelligens actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quæritur quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est uoluntas: ergo in Deo est uoluntas. Prima consequentia probatur ex iij proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. primum est, habitudo talis ad formā seu perfectionem naturalē ut in habita quiescat, in non habitam uero inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione uocatur appetitus naturalis, secūda uero probatur ex eadem radice, dupliciter: primo, quia utrunque illorum spectat ad uoluntatem: secundo ex proportionali: quia ex eadē causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

Quæstio. ¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo à forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, ut illatū esset: ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamē in litera declinatum est ad bonum apprehēsum per formam intelligibilem. Malus ergo uiderur hic processus: utpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum uero apprehensum est extra: ut patet in sexto metaphysicorum.

Quæstio. ¶ Circa secundum quoque consequentiam dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, uel etiā rei apprehensæ. sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus: quod tamen probandum erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia illud appetere spectat ad uoluntatem, prę supponit uoluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem

& animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum &c. Differunt namque primo, quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, ut patet secundo de anima: naturalis uero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalem rei absolute, animalis uero sequitur naturam inquātum apprehensiua est. Tertio, quia naturalis est actu ex sola, natura animalis uero nō potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quarto quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huiꝰ ad hoc, appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secūdus. Quinto quia appetitus naturalis est ad unū, animalis uero ad multa, iuxta multitudinē apprehensorum bonorū. Sexto, quia naturalis est rei, quia conuenit sibi particulari potentiæ appetenti. Animalis uero est rei, quia conuenit toti seu supposito. Septimo, quia naturalis in actu inest rei ab alio, animalis uero ex se quia bonum mouet inquantum apprehensum à seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus, scilicet q̄ quicquid appetitur nō quatenus apprehēsum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur quia apprehensum elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectiua appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quę est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic à uoluntate appetitur, ut patet. Cum considerando quàm excellens ac optimum sit uidere Deum aut intelligere naturas corporū cęlestium &c. optamus illam habere cognitionem, & gaudemus si illā haberemus. hos enim actus uoluntatis, non naturæ opera esse experimur in nobis ipsis. Habetur autem ex hac ueritate manifeste, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam primam. Et si contemplatus fueris, quòd cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum & quòd quia omne esse est secundum aliquam formam: quòd hoc esse quod significat cognoscere est secundum formam cognoscibilem actu ipsum nere cognoscibilium debis duo: Primo, quòd formam intelligibilem constituere intellectum in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam ut sic. Et consequenter in processu litęræ a forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit uitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio: quòd de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibili: non quælitercunque, sed inquantum constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: merito, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum quòd res est aliquid secundum naturale esse: secundum uero, secundum quod res est aliquid apprehensibiliter: oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, ut scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autem consistit in esse per actum secundum, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale non est actus secundus, sed inclinatio, ut dictum est. Appetere uero appetitu sequente esse quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus à uirtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est uere fundamentum in litera assumptum. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & intelligibilis. Vnde manifeste incepit ex hoc, quod sicut forma naturalis consistunt ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est ens tali modo ut hic & ex præcedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad utrunque dubium. Neque enim probatio secundæ consequentiæ præsupponit uoluntatem, sed conclusio ex prima consequentia. quod tenere in apprehēsum non habitū & quiescere in habita in natura intellectuali ut sic sunt, quod est esse actus elicitos, optime illatum est, ergo uoluntas ibi est ipsa actus

actus hi ad uoluntatem spectant ut experientia testatur, & ratio communicit.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic. Intelligere Dei est suum esse: ergo uelle Dei est suum esse. consequentia probatur: ex similitudine proportionali per ly sicut. Cum enim utrunque sit actus secundus & immanens &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quòd etiam reliquum.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

Circul. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli duo, primo respondet quæsito, q̄ sic est. secundo ostendit quomodo est in calce, sic, sed se ut finem.

Ref. ad 1. 2. 3. & 4. arti. Quæstio. ¶ Quo ad primum cōclusio responsiua est, Deus uult se & alia, probatur. Res naturales inquantum perfectæ sunt, naturaliter inclinantur ad communicādum suum bonum alii, ergo ad rationem uolitatis pertinet, ut bonum, quod q̄s habet, alijs cōmunicet: ergo hoc præcipue pertinet ad uoluntatem di ut inquam ergo Deus uult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidem diffinitionem duplicē inclinationem naturæ, scilicet ad bonū proprij, & alterū, probatur autem ab effectu: quia omnes effectus perfectum agit sibi simile. Prima consequentia probatur ex proportionali similitudine inter naturalē inclinationē & rationalē, quę est uoluntas. Secūda autē probatur: quia à diuina uoluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi similis, ut dictum in tertio, est siquidem bonum uolitę ab aristo. Tertia autem probatione non eget.

¶ *Nū uelle alia à se perfectionem aliquam dicat ipsum uolitatis, & diuinæ.*

Quæstio. Circa hūc processum dubium est. Processus iste uidetur fundari in hoc, quòd quicquid perfectionis est in inferioribus, pondium est proportionaliter in superioribus. Super hoc enim uidetur fundari ista prima qui in secunda continetur. Prima quidē, quoniam ex quo inclinatio naturę inquantum perfecta tendit in bonum alterius: fatendum est quòd inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoq; quia, si hoc imponitur in aliqua uolitate, præcipue in diuina, utpote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quàm quæcunque alia uolitas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu fundato, patet hęc propositio falsa, scilicet Deum uelle alia est perfectio quædā sine uoluntate, ergo processus malus. Quòd enim ista propositio in hoc consistat processus patet: quia, si inclinatio in bonum alterius, perfectio nō superaddetur, non ualeret processus, ergo ponenda est in uolunrate: & ergo in diuinitate, præsertim, quod omnia, quæ Deo & creaturis cōmunia sunt, ut uoluntas & intellectus &c. ad ipsum omni imperfectione subtracta referri intelligimus, quo ad id quod perfectiōis est. Quod autē illa propositio sit falsa: patet, quia si Deus uelit aliud à se uellet, esset æque perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nulli sibi perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest duplicitur responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum uelle alia. Primo uelle actualiter alia esse. Secundo uelle potentialiter, id est esse notitiam aliorum, siue uelit alia, siue non. Et sic quidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse notitiam aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorū est perfectio naturę. Nec potest Deus non esse notitiam aliorum, quamuis potuit non uelle alia. Si uero intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendum tamen quòd uidetur, quòd de uoluntate in communi loquendo, consequentia est optima, & ad perfectionem actus uolitatis spectat amor amicitiæ, & liberalitatis &c. quibus aliorum bona uolumus: deesset enim huiusmodi perfectio actionis uoluntatis: in cuius signum charitas uoluntati infunditur, gratia enim non destruit naturam sed perficit. quod per modum ipsius. De uolitate autem diuina loquendo, consequentia bona est: Sed proportionalitas ualde pondenda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ,

Consequens est quòd inclinari in bonum aliorum erit perfectio uoluntatis per modum uoluntatis, id est uoluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum uoluntatis, est perfectio uoluntatis. ergo inclinari in bonum aliorum per modum uoluntatis diuinæ, erit perfectio uolitatis diuinæ. Sed quum dices per modum uolitatis diuinæ, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quòd est uoluntaria, altera est q̄ omnino libera, ac independens: utpote primæ uolunratis naturæ conformis. Concedere autem quòd Deū uelle alia, est perfectio uolūtaria & omnino libera, nulli inconueniens est. Neq; enim ex hoc sequitur, quòd Deo potuis deesse aliqua perfectio, scilicet uelle alia, sed quòd potuit deesse aliqua perfectio uoluntaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminuens rationē perfectionis, respectu eius in quo est: quoniam significat suum oppositū non esse imperfectionē. 72 72 b 115

¶ *Num Deus uelit omnia, quæ uelle pōt.* *Quæstio.*

CIrca eandem deductionem, imo uerba litęræ dubium occurrit. Quoniā & ex hoc, præcisis seq uidetur, quòd Deus non solum uelit alia, sed quòd uelit om nia quæ uelle potest. Et hoc in litera exprimit dū dicitur, quòd ad diuinam spectat uoluntatē ut bonū aliis cōmunicet secundum quòd possibile est, hoc autē est talium: quoniā multa possit Deꝰ uelle quę non uult ut patet. 6 115

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum Deum uelle alia, ut in sequenti articulo parebit, sit omnino liberum: nec ullā habeat causam, non potest nisi post factū, aut ex reuelatione cognosci. q̄ Deus uult alia, & consequēter quòd uult hęc uel illa. Nec ad hoc ostendendum hāc est litęræ huius processus. Sed ad ostendendum q̄ uelle alia ad perfectionem uoluntariam, tamē uoluntatis diuinæ spectat: omnia autē uel quæ dā, hæc uel illa uelle, nō habetur nec haberi potest: quoniam est hic excludatur perfectio uolūtaria, & diuina uoluntas sibiipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest, quàm quod in litera dicitur, quòd scilicet ad eam spectat alia uelle secundum q̄ possibile est: fumēdo possibile à potētia ordinata, & non à potētia simpliciter. Nam hoc tantumdem est, ac si diceretur, secundum q̄ ipsa diuina uolūtas uult. 117 1. dist. 45. q. 2. per totum. & dist. 47. ar. 1. Et 1. cōtra. cap. 80. 81. 82. 83. & 86. fi. Et li. 2. ca. 25. & 27. fi. Et li. 3. cap. 97. co. 3. Et ueri. q. 23. ar. 4. Et 8 po. q. 3. ar. 2. *Comm.*

¶ Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est uolitum, scilicet, ut finis, & ut ad finē, & dicitur quòd Deus uult se ut finem, alia ut ad finē. Et probatur sen manifestatur quomodo utrumque horum sit, quum dicitur inquantum cōuenit diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, quòd quum nosipsos perfecte amamus, non solum uolumus nos esse, uiuere &c. sed etiā uolumus nobis quod nos decet: & ex hoc uolumus beneficī esse, non principaliter, ut aliis bona uelimus, sed quia uolumus quod nos decet, sequitur aliorum bonum. Cum autem deceat diuinā bonitatem participari, Deus aliis uult bona: quia decet se, seu bonitatem suam, & consequenter se uult ut finem, & alia à se ut ad finē: quia propter se modo dicto. Nec hoc est inuenire liberalitatem aut amorem Dei erga nos adeo commendatē, sed est aperire quàm immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ossideréque creaturam nō esse talis modi amabilitatis capacem. Nihil enim minus habet, quod eo quo non potest modo amari, à Deo non amatur: quinimo amor liberalissimus uersus nos manifestatur, quum uideretur quòd diuinam bonitatē sic participari decet, quòd oppositum non dedecet, sic decet quòd nihil sibi, sed nobis tantum conferre. Hinc enim patet, quòd Deum uelle libere hanc decentiam est nostrum eligere bonū: quia est uelle tic suam bonitatem, ut etiā nos simus: poterat enim absque ullo damno suo uelle etiam sic eā, quod nihil eam participaret, ut in sequenti patet articulo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primo declaratur ly necessario in titulo positum, quot modis sumitur. & distinguitur in necessarium absolute, & ex suppositione, ut *Comm.*

Universidad de Navarra
Biblioteca

ut clarè patet. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito, scilicet Deus necessitate absoluta uult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. Hæc conclusio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primã sic. Voluntas sicut & quælibet potẽtia necessariam habet habitudinem ad proprium principale eius obiectum: ergo Deus ex necessitate uult bonitatem suam esse. ergo Deus uult necessario aliquid. Antecedens probatur dupliciter, scilicet inductione & ratione: inductio fit in uoluntate nostra, & in uitu. Rursus alterius quia de ratione potẽtiæ est ut ad illud, scilicet proprium & primum obiectum tendat. Consequentia autẽ probatur: quia bonitas diuina est proprium & adæquatum obiectum uoluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad secundam partem sic. Ea, quæ sunt ad finem non ex necessitate uolumus uolentes finem, nisi sint talia sine quibus finis esse non potest. Sed alia à se uult Deus inquantum ordinantur ad diuinam bonitatem ut finem, & sine eis potest diuina bonitas esse, ergo alia à se Deus nõ ex necessitate uult. nõ ergo omnia ex necessitate absoluta uult. Maior probatur, manifestatõque inductione in tribus exẽplis: quorum prima duo spectant ad exceptionem, & tertium directe ad præsentem. Minor uero probatur: quia bonitas Dei ex se tota sic est perfecta, quòd ex aliis nihil ei perfectionis accrescit. Demum probatur cõclusio quo ad tertiam partem sic. Voluntas Dei non potest mutari. ergo suppositõ quòd uelit, nõ potest nõ uelle. ergo necessitate suppositionis uult alia à se quæ erat probandum, & sic probata est tota conclusio proposita.

Annot. ¶ Circa probationem primę partis cõclusionis aduerte, quòd illa maxima, omnis potentia habet habitudinem necessariam ad proprium obiectum, nõ intelligitur quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationẽ eius: id est, nõ sonat quòd omnis potentia necessario exercetur circa obiectũ, cũ experiamur potentias quãdoque otiosas esse: sed quod si exercetur, oportet q̃ circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem est ac si diceretur, q̃ exercitus actus necessariam habet habitudinẽ ad proprium potentiæ obiectum: hoc autẽ est quod per illam maximam inteditur, & optime proposito deseruit, in quo nõ quæritur de exercitio actus, sed de specificatione exercitii actus. Nõ enim est quæstiõ an Deus uelit, sed an q̃uid uult necessario uelit. Vbi manifeste patet, quòd de exercito actu insinuato in ly quicquid uult specificationem quærit, an scilicet necessariam aut non necessariam habitudinem ad uolitum habeat. De ueritate autem inductionis, quo ad utrumque introductorum non est presentis speculationis, an scilicet usus sic se habeat ad colorem & uoluntas nostra ad beatitudinem. Nihil enim ad propositum hoc refert: quoniam, si sic non se habent ad ista, habent se tamẽ sic ad propria obiecta, quæcunque sint illa. Exempla enim ponimus ut discentes intelligant.

a 212 407 c 516 11 512

luntas eius esset mutabilis. Ergo quicquid uult, ex necessitate uult.

¶ Præterea, Deus uult alia à se inquantũ uult bonitatẽ suã. Sed Deus bonitatẽ suã ex necessitate uult, ergo alia à se ex necessitate uult.

¶ Præterea, Quicquid est Deo naturale est necessariũ: quia Deus est per se necesse esse & principium omnis necessitatis, ut suprà ostensum est[c]: sed naturale est ei uelle quicquid uult, quia in Deo nihil potest esse præter naturam, ut dicitur in 5. Meta. Ergo quicquid uult, ex necessitate uult.

¶ Præterea, Non necesse esse & possibile nõ esse æquipollent. Si igitur nõ necesse est Deũ uelle aliquid eorum quæ uult, possibile est etiam eum nõ uelle illud, & possibile est eũ uelle illud quod non uult. Ergo uoluntas diuina est contingẽs ad utrumlibet. Et sic imperfectum & mutabile.

¶ Præterea, Ab eo, quod est ad utrumlibet, nõ sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad unum, ut dicit commen. in 2. Phy. Si ergo uoluntas Dei in aliquibus se habet ad utrumlibet, sequitur quòd ab aliquo alio determinetur ad effectum. & sic habet aliquam causam priorem.

¶ Præterea, Quicquid Deus scit ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita uolũtas diuina. Ergo quicquid Deus uult, ex necessitate uult.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apost. Ephe. 1. Qui operatur omnia secundũ consilium uolũtatis suæ. Quod autem operamur ex consilio uoluntatis, non ex necessitate uolumus, nõ ergo quicquid Deus uult ex necessitate uult.

CONCLVSIO.

¶ Cum bonitas diuina sit proprium diuinæ uolũtatis obiectum sufficiens bonum ad quam alia ordinantur ut ad finem non necessario, sed quia illa Deus uult, bonitatem ipsam suam Deus absolute & necessario uult, alia uero à se non necessario, nisi ex suppositione. f. suppositõ quòd uelit non potest non uelle.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione[c]. Necessariũ absolute iudicatur aliquid exhabitudine terminorum, utpote quia prædicatũ est in diffinitione subiecti, sicut necessarium est hominem esse animal, uel quia subiectum est de ratione prædicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem uel imparẽ. sic autem non est necessarium sor. sedere. Vnde non est necessariũ absolute, sed põt dici necessariũ ex suppositiõe. Suppositõ enim q̃ sedeat, necesse esse est eum sedere dum sedet[c].

¶ Circa diuina igitur uolita hoc considerandum est, quòd aliquid Deum uelle est necessarium absolute, non tamen hoc est uerum de omnibus, quæ uult. Voluntas enim diuina necessariam habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est proprium eius obiectum. Vnde bonitatem suã esse Deus ex necessitate uult, sicut & uoluntas nostra ex necessitate uult beatitudinem[c]. Sicut & quælibet alia potẽtia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectũ,

ARTIC. III.

¶ Num ex aliorum uolitione, aliquid perfectionis diuinæ bonitatis accrescat.

Circa probationem secundæ partis dubium occurrit. Falsum nanque uidetur quòd nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum uolitione. Nã ut uisus ad colorem, quia de sui ratione est ut in illud tendat. Alia autem à se Deus uult inquantum ordinãtur ad suam bonitatem, ut in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, nõ ex necessitate uolumus uolentes finem, nisi sine talia, sine quibus finis esse non potest[c]. sicut uolumus cibum uolentes cõseruationem uitæ, & nauem uolentes transfretare. Nõ sic autem ex necessitate uolumus ea, sine quibus finis esse potest: sicut equum ad ambulãdum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in aliis. Vnde, cum bonitas Dei, sit perfecta, & esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quòd alia à se eum uelle non sit necessarium absolute, & tamen necessarium est ex suppositione. Suppositõ enim quod uelit, non potest non uelle: quia non potest uoluntas eius mutari.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ex hoc quod Deus uult ab æterno quicquid uult, nõ sequitur quòd necesse est eum illud uelle nisi ex suppositione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus ex necessitate uelit bonitatem suam, non tamen ex necessitate uult ea, quę uult propter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est naturale Deo uelle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate uult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est uoluntarium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinẽ ad aliquem effectũ: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut uirtus Solis habet non necessariam habitudinẽ ad aliquid eorum, quæ contingenter hic eueniunt, nõ propter defectũ uirtutis solaris, sed propter defectum effectus non necessario ex causa prouenientis. Et similiter, quòd Deus nõ ex necessitate uelit aliquid eorũ quæ uult, non accidit ex defectu uoluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit uolito secundum suã rationem: quia scilicet est tale, ut sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidẽ defectus consequitur omne bonum creatum.

¶ Ad quintum ergo dicendum, quòd causa, quæ est ex se contingens, oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori ad effectũ. Sed uoluntas diuina, quę ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad uolitum, ad quod habet habitudinem nõ necessariam.

¶ Ad sextum dicẽdum, quòd sicut diuinum esse in se est necessarium, ita & diuinum uelle & diuinum scire. Sed diuinum scire habet necessariam habitudinem ad scita, non autẽ diuinum uelle ad uolita: quod ideo est, quia scientia habetur de rebus secundum quòd sunt in sciente, uoluntas autem comparatur ad res secundum quòd sunt in seipsis[c]. Quia igitur omnia alia habẽt necessarium esse secundum quòd sunt in Deo, non autẽ secundum quòd sunt in seipsis, habent necessitatem absolutam, ita quòd sint per seipsa necessaria, propter hoc Deus quæcunque scit, ex necessitate scit: non autem quæcunque uult, ex necessitate uult.

fuam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet & consequenter non cum necessario, sed cum libere conuenientibus Deo competũt. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfecte uolita à Deo, ideo libere alia uult, & non econuerso. Et ideo proprie loquẽdo nec ex aliis, nec ex aliorum uolitione, aliquid perfectionis etiam extensiue diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso, ex perfecta extensiue uolitione suæ bonitatis, Deus esse & alias perfectiones uult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam ibi positam.

mo contra gen. ca. 73. de contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoq; ex parte causæ, & quandoq; ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene distinguens ea, quæ hic dicuntur breuissime. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explantantur, habes quam rudis & nouus sermo sit Scotin primo. dist. 39. no

Huiusmodi diuinam primam causam contingentem appellantis. Eas quippe non est in diuina uoluntate contingentiam dicere. Sed ut in litera dicitur, est in se necessaria non necessariam habens habitudinem ad secundario uolita, si necessariũ aut contingens tribuẽ dũ est. Magis proprio enim nocabulo liberã illam dicere debemus, ut alibi sanctus Thomas docet: quoniam libertas media est inter necessitatem & cõtingentiã. Illa enim imposita libertate aliter se habẽdi, hoc possibilitate aliter se habẽdi successiue, id est, mutabiliter ponit: libertas autem absque mutabilitate aliter se haberi posse significat.

Annota. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si ne inquirens aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam uolitionem: esset si nunquã esset hæc litera. Nec potest narrari sensus ei, quòd diuinam bonitatẽ perderet ex uolitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quòd uolitio aliorum penderet ex hoc quòd diuina bonitas est perfecte uolita. Quoniam licet hoc sit uerum, ut ibidem dicitur, non euadimus tamen à difficultate obiectionis stante enim hoc absurdo sequitur alia necessaria esse uolita à Deo: quoniã diuina bonitas necessaria est ab eo nõ solũ uolita: sed perfecte uolita: hoc autẽ necessario cõcomitatur aliorũ uolitio, ut dictũ est. ergo.

¶ Ad hoc est dicẽdum, quòd modus, quo res est uolita, est duplex quidam intẽsiuus, quidam extensiuus. Et inter hos tãtum differt, quòd primus gradus perfectionẽ amoris, secundus autem non, sed extendit ipsum. Et quando quæ inuenitur scriptum quòd secundus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in propositione diuina bonitas necessario est perfectissime uolita, à Deo perfectissime intensiue: quia est infinite amabilis: sed non necessario est perfecte uolita perfectione extensiua, sed libere. Aliorũ autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra, seu ut diffundatur, participetur, & multiplicetur secundum

mo contra gen. ca. 73. de contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoq; ex parte causæ, & quandoq; ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene distinguens ea, quæ hic dicuntur breuissime. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explantantur, habes quam rudis & nouus sermo sit Scotin primo. dist. 39. no

ARTICVLVS IIII.

¶ Verum uoluntas Dei sit causa rerum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd uoluntas Dei non sit causa rerum. Dicit enim Dio. ca. 4. de di. no. Sicut noster Sol non ratiocinans, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia par ticipare lumen ipsius ualentia: ita & bonũ diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinę radios. Sed omne quod agit per uoluntatẽ agit, ut ratiocinans & præeligens. Ergo Deus non agit per uoluntatem. Ergo uoluntas Dei nõ est causa rerum.

¶ Præterea, Id, quod est per essentiam, est primũ in quolibet ordine. Sicut in ordine ignitorum est causa rerum. Sed Deus est primum agens. Ergo est agẽs per essentiam suam, quæ est natura eius. Agit igitur per naturam, & non per uoluntatem. Voluntas igitur diuina non est causa rerum.

¶ Præterea, Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturam, & non per uoluntatem[c]. Ignis enim causa est calefactionis, quia uult eam facere. Sed Augustinus dicit in primo de doct. Christia. quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suam naturam est causa rerum, & non per uoluntatem.

¶ Præterea, Vnius rei una est causa. Sed rerũ creaturam est causa scientia Dei, ut suprà dictum est[c]. Ergo uoluntas Dei non debet poni causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere nisi tu uoluisses?

CONCLVSIO.

Deus cum sit primum agens, per intellectũ & uoluntatem concla causare, dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere uoluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per uoluntatem, nõ per necessitatem naturæ, ut quidam existimauerunt[c]. Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cum enim propter finem agat intellectus & natura (ut probatur in 2. phy.) necesse est ut agenti per naturam predeterminetur finis & media necessaria ad finẽ ab aliquo superiori intellectu[c]. Sicut sagittæ prædeterminatur finis & certus modus à sagittãte. Vnde necesse est, q̃ agẽs per intellectum & uoluntatẽ sit prius agente per naturam. Vnde, cum primum in ordine agentium sit Deus[c], necesse est quòd

Annot. ¶ Quo ad primum tria dicit. Primo conclusionem responsiuam quæsito affirmauit, scilicet, uoluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per uoluntatem & non per naturæ necessitatem. Tertio quod quidam existimarant Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quòd agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Annot.

per intellectum & uoluntatem agat. Secundo ex ratione naturalis agẽtis, ad quod pertinet ut unum effectum producat: quia natura uno et eodem modo operatur[c], nisi impediatur. Et hoc ideo, quia secundum quòd est tale agit, unde quanditu est tale, non facit nisi tale. Omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed cõtineat in se totam perfectionem essendi[c], non potest esse quòd agat per necessitatem naturæ nisi forte causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, ut ex superioribus patet[c]. Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem uoluntatis & intellectus ipsius. Tertio ex habitudine effectuũ ad causam. Secundum hoc em effectus procedunt à causa agente secundũ quòd præexistunt in ea: quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Vnde cũ esse diuinum sit ipsum eius intelligere[c]: præexistunt in eo effectus eius secundum modum intelligibilem, & per modum intelligibilẽ procedunt ab eo, & sic per consequens per modum uoluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad uoluntatem. Voluntas igitur Dei est causa rerum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dionys. per uerba illa non intendit excludere electionem à Deo simpliciter, sed secundum quid: inquantum scilicet non quibuslibẽ solum bonitatem suam communicat, sed omnibus[c]: prout scilicet electio discretionẽ quandam importat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & uelle ex hoc ipso quòd per essentiam suã agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & uoluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum est obiectum uoluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est sumus[c], inquantũ sua bonitas est ei ratio uolendi omnia alia, ut suprà dictum est[c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd unius & eiusdẽ effectus etiam in nobis est causa scientia ut dirigẽs, qua concipitur forma operis, & uoluntas ut imperans: quia forma ut est in intellectu tantum, non determinatur ad hoc quòd sit uel nõ sit in effectu, nisi per uoluntatem[c]. Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potẽtia est causa ut exequẽs, quia nominat immediatum

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum quartum.*

Annot. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. primo proponit conclusionem, secundo probat conclusionem tripliciter.

phy. prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ, secunda relinquitur per se nota. tertia uero probatur: quia Deus est primum agẽs. Nec te moueat quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem exigit finem cognosci, uel ab ipso tendente in finem uel aliquo dirigente, ut in sagitta contingit. Et quia constat naturam ut sic non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet à cognoscere surgi. Inter agere quoque per intellectum & per uoluntatem nulla differentia est in proposito: quoniã nec intellectus agit absque uoluntate, quæ est appetitus intellectus: nec uoluntas absque intellectu: quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum uitiũ cõmittitur ex uno in aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis sic. Agens per naturam agit quia est tale. ergo operatur uno modo, ergo unum effectum: ergo habet esse determinatum. ergo Deus nõ potest agere per naturam. ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & uoluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quanditu est tale, non facit nisi tale, prima consequentia cum secunda & tertia relinquitur nota: & prima quidẽ cum secunda procedit à priori. tertia, propter quam antecedens cum prioribus est inductũ, à posteriori infert prius, ut patet. quarta uero primo probatur: quia esse diuinum non est determinatum. quod ex eo patet, quòd continet in se totã essendi perfectionem. secundum manifestatur uis probationis ducendo ad impossibile, si esse infinitum cauſaret naturaliter, cauſaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile. ergo. Quia autem cõsequentia ex ui diuisionis agentiũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

patet. Et aduertendum quòd ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem suum effectum per seipsum solum. Si quis autem poneret Deum solum, nullam rem naturaliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum da re esse effectibus, dicere quòd propria effectus diuini esse infiniti est esse indeterminate secundum se, sed determinate in semper inuenti propter secundas causas. Sed hoc à fripleo dicendum: quoniam & esse diuinum est infinitū, oportet ab ipso primo emanare esse omnis alterius causati: concausantium quoniā omne esse creatum ab infinito esse causam, oportet prodire finite, & si sic est, ergo concedere oportet q̄ Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter possit facere. ergo non per necessitatem naturæ, nisi dicas quòd possit efficax infiniti esse, ut in littera dicitur: hæc igitur ratio.

¶ Tertio probatur ex habitudine effectuū ad causam sufficientem præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistit in Deo secundum modum intelligibilem. ergo procedunt ab eo secundū modū intelligibilem. ergo per modū voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerū, prima cōsequentia probatur quia esse Dei est eius intelligere. secunda probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, q̄ omne agens agit sibi simile, tertia cōsequētia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum concepitum est, voluntatis est. Vltima est per se nota.

¶ Num & quomodo aliquorum sit quòd effectus procedat a suis causis prout in illis existunt.

Quæstio.

Circa propositionē assumptam in probatione secūdæ consequentiæ dubiū occurrit. Quia aut est falsa, aut diffonat à sua probatione. utrūq; est inconuenientes: ergo, propositio cū litteræ est ista,

effectus procedunt à causa secundum modū præexistunt in ea: & probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut propositio intendit de modo effectus procedentis, aut de modo procedendi: si intendit quòd effectus procedens à causa habet modum essendi limitem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, ut patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si aūt intendit de modo procedendi, scilicet, q̄ effectus à causa procedit illo uel illo modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad propositum: quia ut diximus intelligitur quo ad formam qua agens agit: & nō quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & uniuersale in luce solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vn liq; igitur ambiguitas est.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ illa maxima, omne agens agit sibi simile, quamuis uniuersaliter non uerificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctanda ad formā, sed est intelligenda cū ly quantū potest. Videmus enim q̄ si fuerit actiuū uniuocū uehemētis uirtutis, q̄ facit sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad indistinctas conditiones. Mas enim fortis generat marem, & tracūdus iracundū, ut in 7° dicitur ethi. In modo igitur quo effectus procedit à causa, considerāda sunt due. Primo modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundo modus existendi in causato, qui est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma processūs est à forma in causa: & propterea similis illi. ita modus procedendi ex parte causæ, est à modo præexistendi in causa, & consequenter similis illiquia omne agens agit sibi simile: & sic patet quomodo illa propositio assumpta est uera, de modo procedēdi: & optime probatur per illam maximam.

¶ Sed si attendamus modū procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta ut dicta est, non uniuersaliter uerificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste proprie loquendo magis est modus participandi uel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea. & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquimur ex parte effectus. Littera autem loquitur de modo procedēdi à causa ex parte ipsius causæ. Deus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à proherēt, ut dicitur 9. metaphy. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporū cœlestium ex parte eorū procedunt incorruptibiliter, & uniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum eternas, & commensuratas eis, quamuis participatio eorū apud sphæram generabilium & corruptibilium &c. sit corruptionis & defectibilationis plena: quia passio non æquatur actiōi.

a ¶ *Super Quæstionem decimamnonā Articulum quintum.*

Titulus intelligendus, ut sonat de ueritate causæ.

¶ In corpore una conclusio respōsiua quæsito negatiue. Voluntas Dei diuinæ nulla est causa. Hæc conclusio probatur, manifestatur, & inducitur simul: id, quod difficultatē in hac re facit, scilicet Deus uult aliā propter finem. Probatio est, uoluntas eiusdem actu uolens finem, & ea quæ sunt ad finē, non habet uoliti onem causatā: ergo uoluntas diuina non habet causam antecedens probatur, quia ista nō est causa sufficiens: & manifestatur ab oppositio, scilicet q̄ alio actu uoluntas finē, & alio ea, quæ sunt ad finē, cōsequētia uero probatur, quia uoluntas diuina uno actu uult omnia in sua bonitate. Manifestatio uero consistit in proportionali similitudine inter intellectū & uoluntatē quo ad modū habendi, uel nō habēdi causam: habēdi quidē, quia intellectus alio actu intelligens principia & conclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi uero: quia intellectus eodē actu principia & conclusiones in neutra scilicet idem nō est causa sufficiens. Idem aūt quod difficultatem ingerit, scilicet quòd Deus uult aliā propter finem fatuatur: primo distinguendo, quòd aliud est uelle alia propter finem: & aliud est uelle alia esse propter finē: & q̄ hoc secundū est uerum, non autem primum. Secūdo aperiendo hoc ex inchoata proprietate: quia intellectus intelligens uno actu conclusiones & principia, non capit, & proportionaliter est in uoluntate: causa autem totius proportionalitatis huius in littera tangitur, cum dicitur, quia uoluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiam eorū, quæ hic dicuntur, & in respōsione ad tertiū aduerte has quatuor propositiones. Prima est, hoc est propter hoc. Secūda, Deus uult hoc esse propter hoc. Tertia, hoc est uolitū à Deo propter hoc aliud uolitum ab eodem. Quarta, Deus uult hoc, quia uult illud aliud. Inter has aūt manifesta est differentia: q̄m prima de rebus absolute loquitur. Secūda aūt de esse ut uolitis sum phci uoluntate à Deo. Tertia aūt & quarta causalitatē unius uolitionis respectu alterius includere uidantur. Et quantū ex hac litera apparet, negādæ uidētur illæ duæ ultimæ, cū expresse dicitur, q̄ Deus nō propter hoc uult hoc, uerū. Diligentius consideremus intentionē authoris & respōsionē ad tertiū cū doctrina recepta in 1. contra gēt. c. 87, & 88. Quo ad rem quidem dicendū est, q̄ actus uoluntatis diuinæ attingēs hoc uolitū, puta uniuersum, uel hominē ex parte actus, carēt causa nō solū ut rale ens est, sed etiā ut attingens rale uolitū, ita q̄ attingēns uelle diuinū respectu uniuersi ex parte actus nō causatur ex attingentia uelle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cum dicit, q̄ Deus nō propter hoc uult hoc. Idē tñ actus ex parte uolitī habet cām, ita q̄ attingentia passiua unius causatur ex attingētia passiua alterius, id est, esse uolitū unius causatur ex esse uolito alterius: ita q̄ non solū hominē esse causatur in genere causæ finalis ex uniuersi perfectione, sed & hominē esse uolitū à Deo causatur ex hoc q̄ uniuersum est uolitum à Deo. Et si insistetur à passiua ad actiuam, uolitum causatur à uolito. ergo uelle causatur à uelle. Negādus est processus. Vel distinguendū est, q̄ processus talis tenet, q̄n passiuū æquatur actiuo. Quādo aūt actiō excedit passionē, ita q̄ actio est una, passiones sunt multæ: talis passionem causari ex passione absq; hoc, q̄ actio causetur, & meritorię causæ & causari diuersitatē exigunt. Et propterea unitas actionis attingētis tot passiū causalitatē à se excludit, multiplicatio aūt passiuū iuxta numerū passiuū causalitatē unius ab altera non excludit. Quo ad propositiones uero dicendū uidetur, q̄ nō solū primæ duę, sed etiam tertia bene sonat, q̄uis nō ponit dependentiā uolitionis ex parte actus, sed ex parte uolīti: & expresse in

124 loco allegato dicitur, q̄ unū uolitū à deo est cā alteri, q̄ cadat sub ordine uoluntatis agūt. Quarta aūt, q̄uis dependentiā significat ex parte actus cōcedenda est in uisio de facilda nō est, sed pte exponenda, & ex parte uolīti in terpretāda, ut alcubi in uenitur. Hinc quoq; habet differentiā inter se

119 tcdū, 47. artic. 1. et 47. 2. co. Et uer. 9. 20. 2. 1. 2. 1. 2. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia incipit nescire, uel cognosci sibi bonum. ergo non potest incipere uelle absque præsupposita mutatione intellectus, uel dispositionis subiunctæ propriè. ergo non est mutabilis absq; aliqua harũ mutationũ. ergo uolitas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaratur quo ad utramque partem, ex calefieri & confiiio. Secunda est per 6 nota. Tertia autem ex differentia inter mutare in luntatem, & uelle mutationem, manifestatur. Quarta demum probatur: quia eius subiuncta, scilicet scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminuta: scilicet primum: subintelligi est oportet ly intellecti. Et hoc manifeste patet primum consequentiã nõ egere probatione: quoniam si uelle est tantũ respectu boni intellecti, oportet quòd noua uolitio sit aut ex noua cognitate boni, aut ex noua cognitate intellectionis. Secundo quòd tertia consequentia in litera non habetur in forma, sed in sua tantum probatione, sed ad claritatẽ maiorẽ expressimus illã.

Quæstio. ¶*Num aliquis incipiat uelle, quod incipiat filii esse uel cognosci bonũ, an quod incipiat alteri esse bonum.*

Circa primam consequentiam dubiũ occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. falsum quidem reddat consequens, quia potest aliquis incipere uelle, quia incipit esse uel cognosci bonum alteri aut manifeste patet in amore amicitiæ. Quod non sequatur uero ex antecedente, clare liquet: quoniam bonum alterius sub bono clauditur intellecto.

¶Ad hoc dicitur, quòd ut patet 8. & hic. Amabile quidem bonũ, unicuiq; autem proprium & propterea uoluntas primo est boni *ppti*, secundo autem eis bonis alieni, unde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, 41
veneruntex amicabilibus, quæ sunt ad se. Pro- 94
ter quod consequentia ista, si de bono per se primo uolito seu uolibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de bono uniuersaliter intelligitur, ut antecedens sonat, consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc, quod mutabilitas seu nouitas uolitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprii, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor alterius oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quòd in consequente, alienus amor etsi non formaliter, utrualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere uelle, quia incipit esse uel cognosci bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiendi uelle ab his, qui in cõsequente sunt expressi. Et sic cessat obiectio talitatis: quia illi alii modi nõ ponuntur in numerũ cum istis, nec excludunturised claudantur in his utrualiter. Et obiectio consequentiæ, quia ut dictum est inferitur nouitas uolitionis respectu boni uniuersaliter quamois dissormiter: quia respectu proprii formaliis, respectu alieni utrualiter. Fecit autem hoc author non tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione moris: quia de uolibilate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quòd aliã non uult nisi bonitatem propriam uolendo ita quòd ipsa sola est ei uolendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio sat fuit uniuersalem maiorem de proprio bono assumere, uerissimam formaliter, minor enim sua probata est, scilicet, Deus quicquid uult, bonitatem propriam uolendo uult.

¶In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei uoluntate potentiam ad oppositum: quoniam in ea nulla omnino est potentia, sed est uelle eius aut necessarium simpliciter, aut nolle seu aut necessariũ immutabiliter, ut uelle alia: & hoc tenuunt manifeste uerba literæ in responsiona ex negatione necessarii absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd negotiatione necessarii absolute non sequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed fiat quòd ponatur necessariũ immutabiliter. Non enim cum dicitur Deus pòt uelle hoc, aut oppositũ ly potest, denotat possibile secundũ aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine termi norum, ut expresse habes in primo cõtra gẽtiles. ca. 83. Et propterea imaginatio Scotistica in primo dist. 39. qu. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quã in uolitate diuina fingit, nõ iuuatis est: omnis enim potentia contradictionis est cum mutabilitate aliqua, ut 9. metaph. habetur, & argumentũ hoc in litera factum cõuincit.

a ¶*Super Quæstionis decimanonæ Articulum octauum.*

IN titulo nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædã partes uniuersi dicuntur necessariæ, ut corpora cælestia, & intelligentiæ: quædam uero contingentia, ut fortuita, & casualia & liberæ. Secũdo quòd aliud est quærere, utrum omnia sint necessaria: et aliud est quærere, utrũ omnibus uolitis à deo imponatur necessitas, primum enim non est præsentis negotii, quo niam non est hic consideratio de uniuerso, aut partibus eius, sed de diuina uolũtate. Secundum autem importat an ex hoc, quòd aliquid est uolitũ à Deo, sequatur illud esse in se necessarium absolute. Ex hoc hic quæritur: nil eñ aliud ad hãc speciẽ tractatũ, nisi quid ex diuina uolitione res uolitæ fortiuntur. hic est ergo sensus titulo.

¶In corpore tria facit. Primo ponit cõclusionem responsiuam quæsito. Secundo tractat circa rationem illius conclusionis quandam opinionem. Tertio assignat ipse ueram rationem cõclusionis.

¶Quo ad primum cõclusio responsiua clare patet in litera. Diuina uoluntas quibuslã uolitis à se ne cessitatem imponit, & quibusdam non.

¶Quo ad secundũ duo facit. Primo recitat opinionẽ, scilicet quòd quidã putarunt rationem huius esse disparitatẽ medicorũ agentium: qa scilicet quædã agit per causas medicas necessarias, & quædã per causas cõtingẽtes. Deinde reprehendit hãc opinionẽ dupliciter. Primo sic, diuina uolitas est causa prima non impedibilis ob defectũ cuiuscũq; causæ secũdæ: ergo diuina uoluntas nõ habet effectũ cõtingentẽ propter causam secũdã. & probat cõsequẽtiã: qa effectus primę causæ est cõtingẽs, pter defectũ causæ secũdæ: ex eo q impedit effectus primæ causę per defectũ secũdæ ut patet de Sole, & plãta, respectu pticidi fructus. Secũdo dicit do ad inconuentiẽs sic, distinctio necessarii à cõtingẽte referitur tñ in causas secũdas: ergo est præter intentionem, & uoluntatem diuinam quod est inconueniens.

¶*Num effectus contingens propter cõtingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.*

¶Circa primã rationem dubiũ est: eo q prima propositio, supra quã tota fundatur ratio, falsa uidetur. Nõ enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim contingens propter contingentiã secundæ causæ nõ prouenit ex impedimento semper primæ causæ, sed quandoq; ex modificatione primæ causæ in secunda: & sic uidetur intellexisse opinio illa: quòd quia diuina uoluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

Nam

¶Num distinctio necessarii & contingentis referatur tantum in causas secundas contingentes, & propter hoc non sint effectus cõtingẽtes à Deo uolitis.

Quæstio. ¶Circa secundam quoq; rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quæstio, ut in titulo declaratum est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingẽs absolutẽ: quia cõsequentia nihil valet. Dato enim, q; contingentia esset propter causas secundas, fiat contingentiam esse uolitã à Deo, quoniam ab eo sunt uolitæ, propter perfectionem: uniuersi ipsæ causæ contingẽtes: & consequenter effectus earum: & sic undiq; uidentur rationes ambę.

Quæstio. ¶*Quæ sit uera contingentia causæ.*

¶Circa ipsam opinionis reprehensionẽ etiã dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi uidetur. Quia dato, q; sit aliqua alia altior causa cõtingentiæ, ipsa in natura cæli fedarũ defectibilis seu liberarum, propria cõtingentiæ causi effiat: per hoc reprehensioni non debuit esse locus, quando effectui propria est redditus causa, quãuis nõ ois. ¶Ad euidentiam horũ sciendũ est, q; quinq; sunt titulo dictum est, alia quæstio formaliter fit de causa contingentiæ, & alia de causa cõtingentiq; uolitę à deo: quia tamen uoluntas diuina unũquodq; uult esse propter suã causam in quocũque genere causæ, coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiã, & propterea nõ extra propositã, imo ad hoc necessariũ est de causa cõtingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubiũ uertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causę efficientis. ¶Nec de facto sic scimo præsens ad contingentiã talem uel talem, sed contingentiæ absolute, proprium ac primã radicẽ quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarũ secundarũ, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ uoluntatis, quę est prima omniũ causa. ¶Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicẽ huiusmodi esse conditionẽ secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatẽ cõtradictionis in causis secundis inuctã. Quod ut melius intelligatur, sciendũ est q; instrumentũ defectiuũ dupliciter cõtingit concurrere ad artis opus. ¶Vno modo ut defectus non sit electus ab artifice, sed fit consequens instrumentũ ele ctũ ex necessitate materiæ. ¶Secũdo modo ut defectus ipse sit electus ab artifi ce. Verbi gratia, scriptor dupliciter potest uti malo calamo. Primo, quia statuit se uti omni genere calami. Secũdo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu cum scriptor utens calamo lapideo, malas formet literas, aduertenda sunt duo. Primo quòd tam malitia calami, quàm malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ. ¶Non enim ipse malum elegit calamũ, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapidẽæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarum reducitur ut in propriam & primã radicẽ in ipsam conditionem calami, & nõ in scriptorem, qui si idoneo uteretur calamo, bonas literas faceret: & sic conditio calami est impeditiua uirtutis scriptoris modificatę per calamum. In secũdo uero casu deformitas literarum cum defectu calami sub electione caduit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamum elegit, ut malas literas formet, quatenus instrumentũ habeat conformẽ malo effectui intento, & sic uirtus scriptoris modificatur quidẽ in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem uirtutis suę, ut sumitur intentum defectuosum effectum attingat. ¶Tenet igitur ad propositum applicando, recitata opinio, q; Deus gloriosius, quã omni genere causarũ secundarum uti statuerit, & infra latitudinem causarum secundarum inueniuntur quædam defectiuæ uel ad utrũlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic dicitur ob modestiam authoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ, imo ut in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis tam patere potest, propriam causam contingentiæ non reddidit. Quoniam dum conditionẽ secundæ causæ propriam radicẽ dixit, primæ causæ in qua est uera radix locũ non reliquit, ut in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis. ¶Reprehensa quoque rationabiliter utroque ex modis: quoniam uirtutem primæ causæ modificari in secunda etsi contingat dupliciter, scilicet cũ impedimento & sine impedimento eius, ut in exemplo dato manifestum est: utrobique enim uirtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionẽ causæ secundæ tunc̃ in primam radicem, oportet q; conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est. & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt: ex eodem fundamento patet responsio: non enim necessium est à proposito: quia quæstiones ut sam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶Neque sub directa uoluntate diuina caderet cõtingentia, sed esset in uniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarũ causarum secundarum, ut in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inueniturin naturis pure sensibilium: & in naturis pure intellectualium: & in natura media inter utrasque, puta humana.

¶Quo ad tertiũ ita facit. ¶Primo reddit causam uerã propositę cõclusionis dicens, q; est efficacia diuinæ uolũtatis. ¶Secũdo manifestat hoc sic. effectus cõ *Cõment.* sequitur causam efficacẽ, nõ est secundũ id quod fit, sed est secundũ modum essendi uel fiẽdi. ergo ea, quæ Deus uult fieri, sortiuntur à uoluntate sua, nõ solũ q; fiant, sed etiam modũ quo uult q; sint & fiant. ergo quædam ab ea habent q; fiant necessario, & quædã cõtingenter. ergo ex hoc quibusdam effectibus adaptauit causas necessarias, & quibusdã contingentes: non imponit ergo omnibus uolitis necessitatem diuina uoluntas: quia tantæ efficacię est ut sit res etiã quomodo uult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filii quo ad similitudinẽ accidentium. prima uero consequentia probatur: quia uolitus dei est efficacissima causa. secunda autẽ quia deus uult contingentiam & necessitatem: quod *p.* probatur ex causa finali: propria scilicet ex perfectione uniuersi. tertia autem manifestatur: quia contingẽtia præexigunt causas contingentes: & necessarias necessarias ut proximas & conformes sibi causas: aliter esset non essent eis disposita suauiter. Vltima autẽ patet de primo ad ultimum. ¶Tertio ex determinatione tam facta redit ad reprehendendum præcitatam opinionem dicens, q; est totum oppositum eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, q; ideo Deus uoluit causas contingẽtes, quia uoluit contingentia in uniuerso: & non econuerso: quia causę contingentes sunt uolitæ, ideo consecutiue uolita est contingentia. Et hæc quidem tam in exemplis suprà positis explanata sunt. Ad pleniorem tamen determinationis huius intelligentiam scire debent nouitii, q; aliud est uelle aliquid, & aliud est facere illud, ut in nobis experimur, & propterea in illa uoluntate: quæ non solum est uolimtas, sed efficax causa, quãuis respectu causabilis idem sit uelle & facere: ex uelle tamẽ discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus uult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere procedit: ut scilicet quia illud uelle efficacissimum est, & res & modi uoliti sunt.

Annot. *De Radę ueracontingentia.*

¶Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, q; post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentię, posita à Scoto in primo sen. distin. 2. q. 2. & dist. octaua. q. 2. & distinct. trigesimanona. q. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem contingentia diuinæ uoluntatis, & ia hoc concordat nobiscum sed nos dicimus, q; ista conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina uolitate, intendi libertatem illius ita quòd imaginatur, quòd quia Deus libere uult & causat, ideo est contingentia in uniuerso, adeóque huic scientiæ inhæret ut dicat nihil posse euenire contingenter, si Deus omnipotẽs libere non causaret: dixitq; Arist. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerũt. Affert autem complura tum ad probationem, tum ad defensionem sue positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarũ corporibus cęlestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicã quid mihi de hac opinione uidetur. tertio respondebitur rationibus eius. ¶Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouẽs inquãtum mota à prima. ergo si necessario mouetur necessario mouet. igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in uniuerso contingenter fit: & sic cõtingentia in uniuerso est, ex hoc q; Deus contingenter uult & causat. & probatur minor: qa nulla causa secunda agit aliqd nisi in uirtute primæ. ¶Secũda ratio est. prima causa prius naturaliter recipit effectum, quàm quęcunque alia causa. ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessitatem habitudinem ad ipsam. ergo nullus effectus sit contingenter. & probatur secunda sequela: quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinẽ contingentia & necessitatis respectu tam eiusdem quàm diuersorum causarum. Videtur autem mihi hãc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ¶Primo: quia ex ipsa sequitur hanc partem uniuersi non esse à Deo ut ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra philosophos: & probatur sequela sic. effectus agentis à proposito ut sic oportet esse electum ab eo, ut patet 9. meta. ubi potẽtia rationalis à potentia determinari ad agẽdum dicitur: sed si contingentia oritur ex modo uolendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei ut agentis à proposito. Et sic contingentia est in uniuerso præter intentionem Deiut posite consequens modum uolendi eius, non uolitionem ipsam. ¶Secundo, quia dato, quòd diuina uoluntas non libere, sed naturali necessitate uellet & cau-

saret, sua tamen efficacia suæ virtute hoc universum quale nunc est, adhuc contingenter saluarent. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agentia liberæ uoluntatis homines. Et hoc euidentius apparet, si ponamus mundū nō esse à Deo, sed quasi ex fortuna enim manifestè apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus haber per se causam, aliquid contingenter euenit,

s.dis 46. artic. 4. Et 1.cōtra. cap. 81. Et li. 2. cap. 81. & 50.q. 3.arti. 6. & 1.quol. q.3.ar.2.

tū uniuersi. Et iō quibuslā effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere nō possunt, ex quibus effectus de necessitate proueniunt. quibuslam autem aptauit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter euentant [c]. Non igitur propterea effectus uoluit à Deo euenire cōtingenter, quia causæ proximæ sunt contingentes, sed propterea, quia Deus uoluit eos contingenter euenire, contingentes causas ad eos præparauit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ per illud uerbum August. intelligenda est ne cessitas in rebus uoluntis à Deo, non absoluta, sed conditionalis [c]. Necesse est enim hāc cōditionalem ueram esse, si Deus hoc uult, necesse est hoc esse.

¶Ad secundum dicēdum, quòd ex hoc ipso quòd nihil uoluntati diuinæ resistit, sequitur q̄ nō sit, sed fiant contingenter uel necessario, quæ sic fieri uult.

¶Ad tertium dicendum, quòd posteriora habent necessitatem à prioribus secundum modum priorum. unde & ea, quæ fiunt à uoluntate diuina, talem necessitatem habēt, qualem Deus uult ea habere. Sue l absolutam, uel conditionalem tantum. Et sic non omnia, sunt necessaria absolute.

ARTICVLVS IX.

a ¶Vtrum uoluntas dei sit malorum.

AD NONVM sic procedit. Videtur, quòd uoluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus uult: sed mala fieri bonum est. Dicit enim Augu. in enchi. Quauis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tamen ut non solum sint bona, sed etiam ut sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus uult mala.

¶Præterea, dicit Dio. 1.c. de di.no. Erit malū ad omnis, id est, uniuersi perfectionem conferens. Et Augu. dicit in enchi. Ex omnibus cōsistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora sint dum cōparantur malis. Sed Deus uult omne illud, quod pertinet ad perfectionem & decorem uniuersi [c], quia hoc est, quod Deus maxime uult in creaturis. Ergo Deus uult mala.

¶Præterea, Mala fieri, & non fieri sunt contradictorie opposita: sed Deus non uult mala non fieri, quia cum mala quædam fiant, non semper uoluntas Dei impleretur. Ergo Deus uult mala fieri.

¶SED CONTRA est, quod dicit Augu. in lib. 83. q. Nullo sapiēte homine autho re, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior: multo igitur minus Deo authore fit aliquis deterior: illo autem authore fit aliquid quod fit illo uolente. Non ergo uolente Deo fit homo deterior. Cōstat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non uult mala.

CONCLVSIO.

¶Cum nil magis Deus uelit quam bonitatē suā, cui culpæ malum oppositum est, & ex aliis bonis unū

alio magis uelit: culpæ malum nullo modo uult, malum uero naturalis defectus, ac pœnæ, nonnunquam ipsum uelle non dedecet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cū ratio boni sit ratio appetibilis (ut suprà dictum est [c]) malum autem opponatur bono, impossibile est quòd aliquod malum in quantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali, nec animali, nec intellectuali, qui est uoluntas. Tamen aliquod malū appetitur per accidens [c], inquantum cōsequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens natura le intendit priuationem uel corruptionem, sed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem unius, quę est corruptio alterius. Leo enim occidens cerui, intendit cibum, cui coniungitur occisio animalis. Similiter fornicator intēdit delectationem, cui coniūgitur deformitas culpæ. Malū aūt, quod cōiungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquā igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonū quod priuatur per malum. Nullum autem bonum deus magis uult, quàm suam bonitatem. Vult tamen ali quod bonum magis quàm aliud quoddā bonum. Vnde malum culpæ, quod priuat ordinem ad bonum diuinum. Deus nullo modo uult, sed malum naturalis defectus, uel malum pœnæ uult, uolēdo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut uolendo iustitiam uult pœnam, & uolēdo ordinem naturę seruari, uult quędam naturaliter corrumpi [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd licet deus non uelit mala, uult tamen mala esse uel fieri, quia licet mala non sint bona, bonum tamen est mala esse, uel fieri. Quod ideo dicebāt, quia ea, quę in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quem quidem ordinem importari credebant in hoc, quòd dicitur mala esse uel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum nō ordinatur ad bonum per se, sed per accidens. Præter intentionem enī peccātis est, quod ex hoc sequatur aliquod bonum. Sicut præter intentionem tyranno rum fuit, quòd ex eorum persecutionibus claresceret patientia martyrum. Et ideo nō potest dici, quòd talis ordo ad bonum importetur, per hoc quod dicitur, quòd malum esse uel fierri sit bonum, quia nihil iudicatur secundū illud, quod cōpetit ei p accidens, sed secundum illud quod, competit ei per se.

¶Ad secundum dicendum, quòd malū non operatur ad perfectionem & decorem uniuersi, nisi per accidens, ut dictum est [c]. Vnde & hoc quod dicit Diony. q̄ malum est ad unıuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶Ad tertium dicendū, quòd licet mala fieri & mala non fieri, contradictorie opponantur: tamē uelle mala fieri & uelle mala non fieri, non opponuntur contradictorie, cum utrumq; sit affirmatiuum. Deus igitur nec uult mala fieri, nec uult mala non fieri, sed uult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

Cōment.

¶Circa

1.dist.46. q.1.ar.1. quæs.1. artic.1. & 1.cō. capit.32 & 1.sen. quæst.43. artic.1. & mal. quæst.16. artic.1. & 1.cor. Quæst.

Num malum culpæ non sit a Deo uolitum, quia priuat ordine ad bonum diuinum.

Nō uidet aduersa Augu. Deo. Primo, quòd in litera iudicium de malo culpæ fecūdū se fit ex intentione peccantis, propterea, quia malū culpæ non est effectus reducibilis in causas superiores, sed pro ppria causa habet ipsum pec catum ut sic. Iudiciū autem de unaquaque re secundū propriam causam agendum est. Secūdo ex authoritate Aug. arguēdo ad dictū nihil in litera re pugnatur, & nisi sit defectus codicis, omissus non uidetur: quia ex dictis hic apparet glos & illorum uerborum Augustini, scilicet q̄ in peccatis mala eō esse dicūtur, quia eō esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

a ¶Super Quæstionis decimamnonæ Articulum decimum.

1.dist.45. artic.4. & uer. quæs.1. artic.3. Comment.

Annot.

Annot.

Annot.

a ¶Vtrū sit distinguenda in deo uoluntas signi.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, uel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permitti. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, nisi uolēs, ut dicitur sapientiæ ij. Sed uoluntas signi distinguitur à uolūtate beneplaciti. Ergo operatio sub uoluntate signi comprehendi nō debet.

¶Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinent ad solam rationalem creaturā. Ergo non uidentur conuenienter in unam diuisionem, cum nō sint unius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit uno modo, sed malū omnifariā, ut patet per philosophum in 2. ethic. & per Dion. in 4. ca. de di.no. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur unum signum tantum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶Quinque signis diuina dignoscitur uoluntas, quæ & uoluntas signi denominantur. s. prohibitio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.

RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus conijcimus demonstrare nos aliquid uelle. poterit autem aliquis declarare le uelle aliquid uel per seipsum, uel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid uel directe uel indirecte, & per accidens. Directe quidē, cum per se aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem inquantū non impedit operationem. nam remouens

de ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum uoluntatis, quādoque metaphorice in Deo uoluntas dicitur. Sicut cum aliquis præcipit aliquid, signum est, quòd uelit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphorice uoluntas Dei dicitur, secundū illud Matthę. 6. Fiat uoluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter uoluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam proprie dicitur, cū in suo principali intellectui includat passionē: uoluntas autem proprie de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur uoluntas proprie, & metaphorice dicta. Voluntas enim proprie dicta uocatur uoluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphorice dicta est uoluntas signi, eo quòd ipsum signum uoluntatis uoluntas dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ scientia non est causa eorum, quæ fiunt, nisi per uoluntatem [c]. Non enim quæ scimus facimus, nisi uelimus. Et ideo signum non attribuitur scientiæ, sicut attribuitur uoluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd signa uoluntatis dicuntur uoluntates diuinæ, non quia sint signa quòd Deus uelit, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa uolendi, in Deo diuinæ uoluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quòd in nobis est signū iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶Vtrum conuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic procedit. Videtur quòd inconuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, uel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permitti. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, nisi uolēs, ut dicitur sapientiæ ij. Sed uoluntas signi distinguitur à uolūtate beneplaciti. Ergo operatio sub uoluntate signi comprehendi nō debet.

¶Præterea, Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinent ad solam rationalem creaturā. Ergo non uidentur conuenienter in unam diuisionem, cum nō sint unius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit uno modo, sed malū omnifariā, ut patet per philosophum in 2. ethic. & per Dion. in 4. ca. de di.no. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur unum signum tantum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

¶Quinque signis diuina dignoscitur uoluntas, quæ & uoluntas signi denominantur. s. prohibitio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus conijcimus demonstrare nos aliquid uelle. poterit autem aliquis declarare le uelle aliquid uel per seipsum, uel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid uel directe uel indirecte, & per accidens. Directe quidē, cum per se aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem inquantū non impedit operationem. nam remouens

Titulus in corpore & ex minus clarus est, quo ad quid nominis: quod hic sufficit.

¶In corpore una conclusio respondetur deus habet liberum arbitriū. Probatur. Deus uult non ex necessitate alta à se. ergo respectu illorum habet liberum arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum quæ non necessario uel naturali instinctu uolita: qđ manifestatur: & in nobis respectu felicitatis & in aliis animalibus, respectu eorum quę naturali instinctu appetunt.

a ¶Super Quæstionis decimamnonæ Articulum undecimum.

Titulus in corpore declarabitur, quo ad illum terminum naturalis signi. ly uero distinguendo, signat non participationem ipsius uoluntatis signi in plores, sed distinctionem ipsius à uoluntate bene placiti, de qua tractatus habitus est termo. Ita quòd sensus quæstionis est, utrum distinguēda sit uoluntas signi in Deo à uoluntate simpliciter, seu beneplaciti.

¶In corpore una conclusio respondetur quæ- & uer. fitto affirmatur, sit deo quæs.1. distinguitur uoluntas artic.3. signi à uoluntate simpliciter. Manifestatur, in Deo signum uoluntatis dicitur uoluntas: ergo uoluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est uoluntas signi à uoluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthę. 6. consequentia uero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi uoluntatis: ut patet in ira & punitione &c. secunda autem consequentia manifestatur ex differentia inter iram & uoluntatem. nam hoc quòd illa inueniatur etiam proprie in Deo, & ex terminis signata uoluntas signi nihil aliud est q̄ uoluntas metaphorice dicta: uoluntas uero bene placiti, est uoluntas proprie dicta. Vnde patet quòd distinctio uoluntatis diuinæ in uoluntatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed uocis in suas significationes.

a ¶Super Quæstionis decimæ nonæ Articulum duodecimum.

Titulus in primo argumento ex- Annot. planatur, dum ex plicantur ipsa quinque signa in hoc uersu contenta. Precipit, ac prohibet, permittit, consulit, mplet.

¶In cor

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cōmētu. ¶In corpore huius est cōclusio respōdēs affirmatiue. Ista quinq; signa cōuenit er ponūtur esse diuinā uolūtatē. ℣ Manifestat primo ex parte uoluntis, ex eo q̄ his quinq; modis declaramus nos aliqd uelle. Secūdo ex pte uoliti, ex eo q̄ diuinguūt penes præsens uel futurū malū & bonū, necessariū & superabundās, in cuius rei gratia sic fit de facto. ℣ hæc quinq; dicant diuinæ uolūtates authoritate Matth. 5. & Augustini.

a ¶Super Quæstionis uigesimæ Articulum primum.

Amnot. Tullius clarus est, licet ēt de nouelle formaliter. Ia ēst manifestū ēt omnia in deo esse uoluntarie.

Cōmēt. ¶In corpe unica est cōclusio respondēs ipsius affirmatiue. In deo est amor. ℣ Probat. motus uolūtatis & cuiuslibet appetitiue utrutis id dī. I bonū p se, in malū aūt p aliud ergo primū uolūtatis motū & cuiuslibet appetitiuæ utrutis est. I bonū in cōi: ergo primus actus uolūtatis & appetitus est amor: ergo in quocūq; est uolūtas uel appetit' oportet esse amorē. Ans de claratū. q̄a malū nō cadit sub appetibilitā in ēstum apponit bonū. ℣ Cōsequētia uero pri ma quo ad primā pārtē. I. q. primus actus tēdat in bonū. Probatur ex eo q̄ id qđ est per se, prius est eo q̄ est p aliud. Quo ad secūdā uero. Ens cōi, quia cōmunius naturaliter est prius: cuius signū ad. p positū est, q̄ intellectus prius respicit uerū cōe q̄ uera particularia. ℣ Scīa aūt cōsequētia ꝓbat ex differētia obiectī amoris ad obiecta aliorū actuū uolūtatis & appetitus: q̄a amor est respectu boni cōis, desiderii aūt spes & delectatio respectu boni ꝓpīj, puta ꝓpīj uel futuri. Et cōfirmat ex hoc, q̄ oēs alii motus appetitus nascūtur ex amore: quod manifestatur inductiue in actibus desiderii, gaudii, odii, misericordiæ &c.

℣ Tertia aūt consequētia probat: q̄a remoto primo remouētur alia.

℣ Quarta aūt ꝓbatur: q̄a in Deo est uolūtas.

A nnot. ¶Circa prædicta duo occurrunt notanda. ℣ Primo, q̄ cum in litera dicitur, q̄ amor respicit bonum in cōi, ly in cōmum, nō significat idē qđ uniuersale, sed significat idē quod absolute. Amor enim eis est boni absq; alia limitatione, delectatio autem est boni cōiunctī &c. Dixi aūt hoc quia littera usq; ad ultimum consequentiā tenuitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quem cōstat nō attingere bonū secūdū sensum uniuersale, hoc absolute. Nec tamen efficaciæ illius probationis, q̄ est cōmunis natura liter est prius, per hoc aliquid adimitur: quoniam bonum absolute, ad bonum cum certis conditionē se habet proportionaliter, ut cō

prohibens dicitur mouere per accidens, ut dicitur in 8. phy. Et quantum ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquis aliquid uelle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum uel necessaria inductione, quod fit præcipiendo, quod quis uult. & prohibendo contrariū, uel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem uelle aliquid: propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine uoluntatis diuinæ, tangūt signa uoluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei uoluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra. Quod aūt permissio uel operatio dicantur Dei uoluntas, patet per Augustī, qui dicit in enchi. Nihil fit nisi omnipotēs fieri uelit, uel sinēdo ut fiat, uel faciendo. Vel potest dici, q̄ permissio & operatio referantur ad præsens. Permissio quidem ad malum, operatio uero ad bonum. Ad futurū uero prohibitio respectu malī, respectu uero boni necessarij præceptum, respectu uero superabundantis boni cōsilium.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ nihil prohibet circa eandē rē aliquem diuersimode declarare se aliquid uelle. Sicut inuenitur multa nōia idē significāta. Vnde nihil ꝓhibet, idē subiacere præcepto & cōsilio & operationi, prohibitioni, uel permissioni. ¶Ad secundum dicendum, q̄ sicut Deus potest significari metaphorice uelle id, quod non uult uoluntate propriē accepta, ita potest metaphorice significari uelle id, quod proprie uult. Vnde prohibet de eodem esse uoluntatem beneplaciti, & uoluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum uoluntate beneplaciti, non autem præceptū, uel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus uoliti aris, illud autem per alium, ut dictum est.

¶Ad tertium dicendū, quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et nō circa ipsam spectata quædam signa diuinæ uoluntatis assignantur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum uoluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nō habēt locū nisi operatio & ꝑmissio.

¶Ad quartū dicēdum, quòd omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit q̄ discordat à uoluntate diuina. Et ideo unum signum respectu malorum assignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimode bona se habēt ad bonitatem diuinam, quia quædam sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est præceptum: quædam uero sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum q̄ consiliū est nō solū de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis uitandis.

QVAESTIO VIGESIMA DE *Amore dei, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de his, quæ absolute ad uoluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inuenitur in nobis, & passiones animę, ut gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moraliū uirtutum, ut iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo cōsiderabimus de amore dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶Circa primū quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum in deo sit amor. ¶Secundo, utrū amet omnia. ¶Tertio, utrū magis amet unum quàm aliud. ¶Quarto, utrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum amor sit in Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ amor non sit in deo. Nulla enim passio est in deo. Amor est passio. Ergo amor non est in deo.

¶Præterea, Amor, ira, tristitia & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia & ira non dicuntur de deo nisi metaphorice. Ergo nec amor.

¶Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de diui. nomi. Amor est uis unitiua & concretiua. Hoc autem in deo locum habere nō potest, cum sit simplex. Ergo in deo non est amor.

¶SED CONTRA est, quod dicitur prima Ioan. 4. Deus charitas est:

CONCLVSIO.

¶Cum in Deo sit uoluntas, in eo amorem ponere fas est, causam & radicem cuiusque motus appetitiuæ uirtutis.

RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in deo. Primus enim motus uoluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ uirtutis est amor. Cum enim actus uoluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ uirtutis tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum uoluntatis & appetitus: malum autem secundario & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus uoluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, ut gaudium, quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cōmunius naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad uerū commune, quàm ad particularia quædam uera. Sunt autē quædam actus uoluntatis & appetitus respicientes bonum sub alia speciali conditione. Sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autē & spes de bono nōdum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus uoluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alii motus appetitui præsupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: nec aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo qđ contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiā & cętera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primū principiū. Vnde in quocunque est uoluntas uel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. Ostensum est autem c in Deo esse uoluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ uis cognitiua non moueat nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio uniuersalis mouet mediante ratione particulari, ut dicitur in tertia de anima, ita apperitus intellectiuus, qui dicitur uoluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actum appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Sic igitur actus appetitus sensitiui inquantum habēt transmutationem corporalem annexam passiones dicuntur, non autem actus uoluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quod significant appetitus sensitiui, passiones sunt e, non autem secundum q̄ significant actus appetitus intellectiui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit philosophus in 7. & ethic. q̄ Deus una & simplici operatione gaudet. Et eadē ratione sine passione amat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (ut dicitur in primo de anima) materiale est accēsio sanguinis circa cor, uel aliquid huiusmodi, formale uero appetitus ultionis. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam uero nullam imperfectionem designant, ut amor & gaudium. Cum igitur nihil horum deo conueniat secundum illud, quod est materiale in eis (ut dictū est c) illa, q̄ imperfectionem important, etiam formaliter deo conuenire non possunt, nisi metaphorice propter similitudinem effectus, ut supra dictū est c. Quæ autē imperfectionē nō important de deo proprie dicuntur, ut amor & gaudium, tamen sine passione ut dictum e est c.

¶Ad

¶Ad tertium dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonū, quod quis uult alicui, & in eum, cui uult bonū. Hoc enim est propriē amare aliquem uelle ei bonū Vnde in eo, q̄ aliquis amat se, uult bonū sibi. Et sic illud bonū quærit sibi unire inquantū potest. Et pro tanto dicitur amor unitiua etiam in deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod uult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suā essentiam bonus, ut suprà ostensum est c. In hoc uero quòd aliquis amat alium, uult bonum illi. Et sic utitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor uis concretiua, quia alium aggregat sibi habens sed eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est uis concretiua absq; compositione, quæ sit in deo, inquantum aliis bona uult.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum deus omnia amet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. capi. de diu. nom. amor amantem extra se ponit, & est quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd deus extra se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quod deus alia à se amet.

¶Præterea, Amor dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à deo, nō sunt ab æterno nisi in deo. Ergo deus non amat ea nisi in seipso: sed secūdū q̄ sūt in eo nō sūt aliud ab eo. Ergo deus non amat alia à seipso.

¶Præterea, Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ f sed deus creaturas irrationales non amat amore cōcupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiā amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, ut patet per philosophū in 8. ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶Præterea, in ps. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo deus nō omnia amat.

¶SED CONTRA est, quod dicitur sapien. 2. Diligis omnia, quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia existentia sint bona, & à deo, ab illo amari credendum est: sed secus quam nos, qui a rerum bonitatem ad amorem impellimur, ipse uero cuncta diligit creando & infundendo illis bonitatem.

RESPONDEO dicendum, quòd deus omnia existētia amat. Nā omnia existentia in quantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra e, quòd voluntas dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantum habeat aliquid esse, aut quodcunq; bonum, inquantū est uolitum à deo. Cuilibet igitur existenti, Deus uult aliquod bonum. Vnde, cum amare nil aliud sit, quàm uelle bonum alicui g, manifestum est, quòd deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos, Quia enim uoluntas nostra non est causa bonitatis rerū h, sed ab ea mouetur sic ut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui uolumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius uel uera uel æstimata prouocat amorem, quo ei uolumus & bonum conseruari, qđ habet, & addi, quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor dei est infundens & creans bonitatem in rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd amans sic fit extra se in amatum translatum, in quantum uult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius quarto cap. de diuino nomine: Audendum est autem & hoc pro ueritate dicere, quòd & ipse omnium causa per abundantiam amatiuæ bonitatis, extra seipsum sit ad omnia existētia prouidentijs.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in deo c, tamen per hoc quod ab æterno in deo fuerunt, ab æterno deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt, cognoscimus res in seipsis existentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd amicitia non potest haberi, nisi ad rōnales creaturas, in quibus cōtingit esse redamationē & communicationem in operibus uitæ: & quibus contingit bene euenire, uel male secundū fortunā & felicitatē sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturæ aūt irrationales non possunt pertingere ad amandum deum, neq; ad communicationem intellectualis & beatæ uitæ, qua deus unit. Sic igitur, deus, proprie loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantū ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, nō quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram utilitatē. Concupiscimus enim aliquid & nobis & aliis.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ nihil ꝓhibet unū & idē secūdū aliqd a-

mune ad proprium, seu ut communius ad minus cōmune. ℣ Secūdo q̄ est in litera dicitur, q̄ amor est primus actus uoluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligi eorum latitudinem appetitiuæ liturtis in qualibet natura, & nō qualibet potentia appetitiuam. Et per hoc excluditur inuentia de primo actu inficibilis. Licet ēt primus eius actus nō sit amor, sed ipse primus ēt actus totius appetitus sensitiui diuinicti in cōcupiscibilē & inficibilē amor.

a ¶*Super Quæstionis uigesimæ Articulum secundum.*

Tullius est clarus. Cōmēt. ¶In corpe ami ca est cōclusio. Deus amat ofa existentia, nō ēt eo mō licut nos. Hæc cōclusio quo ad primū ptē sic ꝓbat. a. i. est existētia inquantū sunt, bona sunt. Sed q̄ hoc hīt inquātū sunt uolīti à deo ergo cuilibet existēti deus uult aliqđ bonū: ergo deus oīa q̄ sunt, amat. Ans ꝓbatur ex eo q̄ sunt, quo ad primā ptē ꝓbatum ipsum esse & ꝙlibet rei ꝓfectio bonitas qđ est, quo ad secūdā uero, q̄ uoluntas Dei est causa rerū. Cōsequētia uero prima probatione nō eget. Secunda aūt probatur ex eo, q̄ amare nihil aliud est qđ uelle alicui bonū. Quo ad secūdam autem partem manifestatur conclusio, quia amantis mori à beniuole ret amatæ, deus aūt amat creādo & infundendo bonitatem quam amat.

a ¶*Super Quæstiōn uigesimæ Articulum tertium.*

Tullius clarus est. Cōmēt. ¶In corpore duo facit. ℣ Primo distinguit q̄ tripliciter amare contingit dupliciter: & probat distinctionem ex eo, q̄ amare est uelle bonū alicui. ℣ Secūdo respōdet quæstioni duabus cōclusionibus iuxta prędicta nē bra distinctionis. ℣ Prima conclusio est, deus ex parte actus amandi omnia æqualiter amat, probatur, amat uno simplici & semper eodem modo se habente actu uoluntatis: ergo æqualiter. Secūda conclusio est, deus ex parte boni uoliti amato, quædam amat magis alijs. probatur. si deus nō uellet uni maius bonū q̄ alteri nō esset alīquid alio melius. hoc est manifeste falsum: ergo consequentia probatur: q̄a amor dei est causa bonitatis rerum.

a ¶*Super Quæstionis uigesimæ Articulum quartum.*

Tullius clarus est. Cōmēt. ¶In corpore unica cōclusio tūliana ꝙsito affirmatiue. Deus magis diligit meliora. probatur. Volūtas dei est causa bonitatis in rebus: ergo deum magis diligere aliqđ nihil aliud est q̄ uelle illi maius bonū. ergo ex hoc aliqua sunt meliora q̄ deus magis bonū uult. ergo meliora ꝓ amat. ¶In rōnione ad quintū dubiū ingerūt uerba in calce posita. I. q̄ pōr prædeti

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædestinatus secundū aliquod tempus, nō est nec bonus nec malus. Videtur enim sensus hæc & falsa & contra authoris doctrinā quoniam tam angelus quā homo secundum ipsum fuit creatꝰ i gratia: & quibet homo cōtrahit peccatum originale. Et dato quod non esset creatꝰ in grat iam nō tamen instanti, & non per aliquod tempꝰ fuissent neque boni neq; mali: omnino igitur apparēt hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

F Primo quòd hæc verba sunt vera de possibili cuicunque sit de tēpore & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis etiam instantanea. Tam angelus enim quām homo quandoque. f. in primo instanti potuit esse neque bonus neque malus moraliter.

F Secundo quòd verificantur de bonitate & malitia morali persona li. per proprium actū. infans enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est.

F Tertio q̄ ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque relatione aliqua: & licet peccator prædestinatus postquā habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quādoque tamen. f. per infinitū tempus quo non fuit neque bonus neq; malus fuit.

¶Et hæc expositio magis formalis sit & pro posito consona, & absque quæstione. Intendit enim litera docere non esse mirum peccatorē prædestinatū, esse pro aliquo tempore peiorē & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tēpore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neque bonus neque malus erat ut ister loquendo de bono & malo iurpater.

a ¶*Super quæstionis ingessimæ primæ Articulum primum.*

Annot. TItulus ut iam patet ex dictis quæritur, utrum iustitia sit formaliter in deo.

Comēt. ¶In corpore duo facit.

F Primo enim distinguit iustitiam in duas species .f. commutatiuam, & distributiuam.

F Secundo respondet quæsito duabus cōclusionibus, iuxta numerū specierum iustitiæ.

F Prima cōclusio est negatiua, ideo nō est iustitia cōmutatiua, probatur authoritate apostoli, quis prior &c.

F Secunda est affirmatiua, in Deo est iustitia distributiua, & probatur. Iustitia distributiua est, secundū quam datur unicuiq; secundū suam dignitatem, ergo ordo universi demonstrat Dei iustitiam: igitur in eo est iustitia. cō sequentia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostendit iustitiā in gubernante, ita ordo universi &c. & cōtra māt authoritate Dion.

¶*Num in deo sit iustitia commutativa.* Quæst. 1

¶Circa primam conclusionem dubium est. 1

F Tum quoniā talium videtur in Deo non esse iustitiam commutatiuam: quoniam forma dicitur iusticia secundum iustitiā commutatiuam, dum recompensat & præmia meritis et supplicia peccatis, ut expresse authior dicit in secunda secundæ. q. 61. art. 4. ad primū. F Tum quoniā probatio non videtur sufficiens: quoniam ad iustitiam cōmutatiuam spectat non solū retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solū enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutativa regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ quoniam saluatur etiā in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quòd neutro actus commutativæ iustitiæ locum habet in Deo: quia sicut non potest dare pro accepto, ita nec potest dare pro accipiendo: nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest. F Excluditur quoque ex hoc, quòd nemo potest prius aliquid dare Deo: uterque actus ab ipso quoniam si nemo potest prius dare, consequens est, quòd nemo possit æquales reddere, & consequēter q̄ deus non possit pro æquistente accipiendo dare. & sic commutativa iustitia, quæ æqualitatem inter datū, & acceptū facit, locum in eo habere nō potest. Ad primum ue dicitur quod inde non potest haberi, nisi quòd quidam modus cōmutatiue iustitiæ in divina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia, & pro meritis præmia dispensat. hic autem intenditur quòd in deo nō est ipsa iustitia commutativa.

¶In resposione ad tertium aduerte doctrinam traditam in 2. contr. gent. in c. 28. & contra Gen. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, uidens quòd hoc portius est iudicium decentiæ in ordine ad deum, quàm simpliciter iustum. 4. dist. 4. q. 1. ar. 3. 2

a ¶*Super Quæstionis ingessimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus ex dictis est clarus.

¶In corpore una conclusio respondius quæsito affirmative. Iustitia dei cōuenienter ueritas nōminatur. F Probatur: ueritas intellectus regulatus, & mensuratus res, consistit in adæquatione rerum ad intellectū: iustitia autē consistit in cōformitate operum ad legē, cui concordat. ergo iustitia dei cōuenienter ueritas nominatur. Antecedens pro prima parte probatur ex conuenientia, & differētia ueritatis in intellectu accipiēte à rebus, & existente res. Conuenientia quidem, quia ueritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, qa in intellectu cantito est adæquatio intellectꝰ ad rem: eau sante autē est adæquatio rei ad intellectū. q̄ secūda uero parte. qa sicut ista artificiata ad artē, ita se hūe agat iusta ad legē. cōsequētia autē ꝓbāt, qm iustitia dei facit ordinē in rebꝰ cōformē scripturæ sue, q̄ est olim lex. Et cōfirmatur tota manifestatio ex eo q̄ etiā in nobis sic inuenitur ueritas iustitiæ.

a ¶*Super Quæstionis ingessimæ primæ Articulum tertium.*

TItulus iam patet ex usu.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo clarificat responionem.

Cōclusio prima est, misericordia est maxime in Deo nō secūdū passionis affectū, sed secūdū effectū. Probat. m dist. 46. q. 1. ar. 3. q. 1. ar. 2. q. 3. ar. 2. q. 4. con. cap. 21. final. & psal. 24. col. 6.

tio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. Aug. nanq; refert hoc ad mysterium dicēs, q̄ uita actiua, quę significatur per Petrū, plus diligit Deū q̄ uita contēplatiua, quę significatur per Ioānē, quia magis sentit pīs uitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad deum ire. Contemplatiuam uero uitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum uita corporis, sicut uita actiua.

¶ Quidam uero dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christū in membris. Et sic etiā à Christo plus fuit dilectus. Vnde et ecclesiā commendauit. Ioannes uero plus dilexit Christū in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei cōmendauit matrem. Alij uero dicunt, q̄ incertum est quis horum plus Christū dilexerit amore qualitatis: & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriā uitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantum ad quandam prompetitudinem, uel feruorem. Ioannes uero plus dilectus quantū ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutē & puritatem. Alij uero dicunt, q̄ Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellētius donum charitatis. Ioannem uero plus quantū ad donum intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus. sed Ioannes secundum quid. Præsumptuosum tamē uidetur hoc dijudicare, quia, ut dicitur proverb. 16. Spirituum pōderator est dominus & non alius e.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnitēres & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocentes, siue pœnitēres, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocētia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quàm de innocente: quia plerunque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruētiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, q̄ dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit, quàm qui nunqu am fugit, nec unquā fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quàm innocenti, qui nō meruit. Sicut cēnū marchæ maius donū est si detur pauperi, quàm si dētur regi. Ad quintum dicendum, quòd cum uoluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundū illud tempus pensanda est bonitas eius, qui amatur à deo secūdum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonū. Secūdum ergo illud tempus, quo prædestinato peccatori dādum est ex diuina uoluntate maius bonum, melior est, licet secūdū aliquod aliud tempus sit peior: quia & scīdm aliqd tempus non est nec bonus, neque malus.

magis diligit meliora.

¶Præterea, Angelus est melior homine, Vnde in psal. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab angelis, sed deus plus dilexit hominem quàm angelum. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahę apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶Præterea, Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. Vnde dominus sciens hoc esse uerum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem q̄ Petrum. Vt enim dicit Angu. super illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. à cęteris discipulis discernitur. non quòd solum eum, sed quòd plus eū cęteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶Præterea, Melior est innocens pœnitente, cum pœnitētia sit secunda tabula post naufragium, ut dicit Hiero. Sed deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico uobis, quòd maius gaudium erit in cęlo super uno peccatore pœnitētiam agēte, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent. Ergo deus non semper magis diligit meliorem.

¶Præterea, Melior est iustus præscitus quàm peccator prædestinatus. Sed deꝰ plus diligit peccatorem prędestinatum, quia uult ei maius bonū. f. uitam ęternam. Ergo deus non semper magis diligit meliora.

¶SED CONTRA unumquodque diligit sibi simile, ut patet per illud, quod habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed in cantum aliq uid est melius, inquantum est deo similius. Ergo meliora magis diliguntur à deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ex eo aliqua alijs meliora sint, quòd eis maius bonum Deus uelit ipsum melioꝛa diligere dicendum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere secundū prędicta, q̄ deus magis diligat meliora. Dictum est enim c, quòd Deum diligere magis aliquid nihil aliud est q̄ ei maius bonum uelle. Voluntas enim dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, q̄ deus eis maius bonum uult. Vnde sequitur q̄ meliora plus amet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ deus Christum diligit, non solū plus q̄ totū humanū genus, sed etiam magis quàm totam uniuersitatem creaturarum: quia. f. ei maius bonum uoluit, quia dedit ei nomē quod est super omne nomen, ut uerus deus esset. Nec eius excellentię deperit ex hoc, q̄ Deus dedit eum in mortē pro salute humani generis: quinimo ex hoc factꝰ est uictor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, ut dicitur Esa. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd uatiuram humanam assumptam à Dei uerbo in persona Christi (secundum prędicta c) Deus plus amat quàm omnes angelos: & melior est maxime ratione unionis. Sed loquēdo de humana natura communiter, eam angelicę comparando secundum ordinē ad gratiam & gloriā equalitas inuenitur c: cū eadē sit mēsura hominis & angeli, ut dicitur ap. xx. tamē q̄ quidam angeli quibusdā hominibus, & quidā homines quibusdā angelis quātū ad hoc potiores inuēiūtur. Sed q̄ tū ad cōditionē naturę angelus est melior hoīe. Nec ideo natura hūana assumpsit deꝰ quia hominem absolute plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus pater familias aliquid pretiosius dat seruo egrotanti, quod non dat filio sano.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hęc dubita

¶Præterea, Actus iustitię, est reddere debitum, sed deus nulli est debitor: ergo deo non competit iustitia.

¶Præterea, Quicquid est in deo, est eius essentia: sed hoc non cōpetit iustitię. dicit enim Boēti. in lib. de heb. quòd Bonum essentiam, iustum uero actū respicit. Ergo iustitia nō competit deo.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in psal. iustus dominus, & iustitiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶ *Cū oīa nostra ex Deo sint, nec quisquā quippiā dederit, pro quo sibi à deo retribuatur, sure in ipso iustitia commutativa non est, sed distributiua, qua singuli quod sibi ad sui complementum ꝑfectæ, tribuere dicitur, ut inde uniuersi ordo seruetur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est species iustitię. Vna, quę cōsistit in mutua datione & acceptione: ut puta quę consistit in emptione & uenditione, & aliis huiusmodi communicationibus, uel cōmutationibus. Et hęc dicitur à philosopho, in 5. Ethic. iustitia commutativa, uel directiua cōmutationum, siue communicationum: & hęc non competit deo, quia ut dicit Apost. Roma. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quę consistit in distribuendo. & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, uel dispensator dat unicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familię, uel cuiuscunque multitudinis gubernatę demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo uniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus uoluntariis, demonstrat dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. cap. de diuino. Oportet uidere in hoc ueram dei esse iustitiam, quòd omnibus tribuit propria, secundum uniuscuiusque existentium dignitatē: & uniuscuiusq; naturā in, ꝓprio saluat ordine & uirtute.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd uirtutum moralium quędam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iras. Et huiusmodi uirtutes deo attribui non possunt, nisi secū dum metaphoram: quia in deo neque passiones sunt (ut suprà dictum est c) neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi uirtutes, sicut in subiecto, ut dicit philosophꝰ in quarto ethi. Quędam uero uirtutes morales sunt circa operationes, ut puta circa dationes & sumptus, ut iustitia & liberalitas & magnificentia, quę etiam non sunt in parte sensitiua, sed in uoluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi uirtutes in deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones deo cōuenientes. Ridiculum est enim secundum uirtutes politicas deum laudare ut dicit philosophus in 10. eth.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum bonum intellectū sit obiectum uoluntatis, impossibile est deum uelle nisi quod ratio suę sapientię habet. Quę quidem est sicut lex iustitię, secundum quam eius uoluntas recta & iusta est. Vnde quod secūdum suā uoluntatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legē facimus, iuste facimus. Sed nos quidem secundum legem alicuius superioris, deus autem sibi ipsi est lex.

¶Ad tertium dicendum, quòd unicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, q̄d sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentię uel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo cōsiderādus in rebus. Vnus, quo aliquid creatū ordinatur ad aliud creatū. Sicut partes ordinātur ad totū. & accidētia ad substātias, & unaquęque res ad suū finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in deum. Sic igitur & debitū attendi pōt dupliciter in operatiōe diuina. Aut secūdū q̄ aliquid debetur deo. Aut secūdū q̄ aliquid debetur rei creatę. Et utroq; modo deus debitū reddit. Debitū enim est deo, ut impleatur in rebus id, quod eius sapiētia & uolūtas habet, & q̄ suā bonitatē manifestat. Et secūdū hoc iustitia dei respicit decentiā ipsius, secūdū quā reddit sibi q̄ sibi debet. Debitū ēt est alicui rei creatę, q̄ habeat id, qđ ad ipsam ordinatꝰ. Sicut homini q̄ habeat manus, & quòd ei alia animalia seruiāt. Et sic etiā deus oparur iustitiā, quādo dat unicuiq; qđ ei debetur secūdū rōnē suę naturę & cōditionis. Sed hoc debitum depēdet ex primo: quia hoc unicuiq; debetur, qđ est ordinatū ad ipsum secūdū ordinē diuinę sapiętię. Et licet deꝰ hoc mō debitū alicui det, nō tū ipse est debitor, quia ipse ad alia nō ordinat, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quādoq; dicitur in deo cōdecentia suę bonitatis: quādoq; uero retributio, p̄ meritis. Et utriq; modū tāgit Ansel. dicēs: Cū punis malos, iustū est: quia illorū meritis cōuenit. Cū uero parcis malis, iustū est: quia bonitati tuę cōdecēs est.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ licet iustitia respiciat actū, non tamē ꝓ hoc excluditur quin sit essentia dei: quia etiā id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundum quod in sua essentia perfectū est. Et propter hoc ibidē dicit, q̄ bonū cōparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum iustitia dei sit ueritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̄ iustitia dei nō sit ueritas. Iustitia enim est in uoluntate. Est enim rectitudo uoluntatis, ut dicit Ansel. ueritas autē est in intellectu secūdum philosophū in 6. meta. & in 6. ethi. Ergo iustitia non pertinet ad ueritatem.

¶Præterea, Veritas scīm philosophum in 4. ethi. est quædam alia uirtus à iustitia. Non ergo ueritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶SED CONTRA est, q̄m psal. dicitur, Misericordia & ueritas obuiauerūt sibi. Et ponitur ibi ueritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ *Iustitia in Deo reperta cōuenienter ueritas nominatur, secūdum quam res intellectui conformantur.*

¶RESPONDEO dicendū, q̄ ueritas cōsistit in adęquatione intellectus, & rei, sicut suprà dictum est c. Intellectus autē, qui est cā rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autē est de intellectu qui accipit scięntiā à rebus c. Quādo igitur res sunt mensura, & regula intellectus, ueritas consistit in hoc quòd intellectus adęquatur rei ut in nobis accidit. Ex eo enim, quòd res est uel non est, opinio nostra & oratio uera uel falsa est. Sed quando intellectus est regula uel mensura rerum, ueritas consistit in hoc, res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere uerum opus quando concordat arti. Sicut autem se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui concordāt. Iustitia igitur dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius c: conuenienter ueritas nominatur. Et sic etiā dicitur in nobis ueritas iustitiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione uel intellectu. Sed quātum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem est in uoluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ueritas illa, de qua loquitur philosophus ibi, est quædam uirtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis uel factis qualis est c. Et sic consistit in cōformitate effectus adcām & regulā, sicut de ueritate iustitiæ dictū est c

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum misericordia competat deo.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, quòd misericordia deo non competat. Misericordia enī est species tristitię, ut dicit Damasce. Sed tristitia non est in deo. Ergo nec misericordia.

¶Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus non pōt prętermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Negaret autem seipsum, ut dicit glo. ibidem, si iusta sua negaret. Ergo misericordia Deo nō cōpetit.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in ps. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Cū de alterorum miseria tristari minime Deo cōueniat, sed magis eā repellere, misericordiam uero secūdū passionis affectū, sed effectū maxime ei cōuenire dicitur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd misericordia est Deo maxime attribuenda, tamē secundū effectum non secundū passionis affectum c. ad cuius euidentiam considerandū est, q̄ misericors dicitur aliquis, quasi habēs miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiā, ac si esset eius, ꝓpria miseria. Et ex hoc sequitur q̄ operetur ad depellendam miseriā alterius, sicut miseriā propriā. Cōmēt. 1 Cōmēt. 2 Annot. 3 Cōmēt. 4 Annot. 5 Cōmēt. 6 Annot. 7 Cōmēt. 8 Annot. 9 Cōmēt. 10 Annot. 11 Cōmēt. 12 Annot. 13 Cōmēt. 14 Annot. 15 Cōmēt. 16 Annot. 17 Cōmēt. 18 Annot. 19 Cōmēt. 20 Annot. 21 Cōmēt. 22 Annot. 23 Cōmēt. 24 Annot. 25 Cōmēt. 26 Annot. 27 Cōmēt. 28 Annot. 29 Cōmēt. 30 Annot. 31 Cōmēt. 32 Annot. 33 Cōmēt. 34 Annot. 35 Cōmēt. 36 Annot. 37 Cōmēt. 38 Annot. 39 Cōmēt. 40 Annot. 41 Cōmēt. 42 Annot. 43 Cōmēt. 44 Annot. 45 Cōmēt. 46 Annot. 47 Cōmēt. 48 Annot. 49 Cōmēt. 50 Annot. 51 Cōmēt. 52 Annot. 53 Cōmēt. 54 Annot. 55 Cōmēt. 56 Annot. 57 Cōmēt. 58 Annot. 59 Cōmēt. 60 Annot. 61 Cōmēt. 62 Annot. 63 Cōmēt. 64 Annot. 65 Cōmēt. 66 Annot. 67 Cōmēt. 68 Annot. 69 Cōmēt. 70 Annot. 71 Cōmēt. 72 Annot. 73 Cōmēt. 74 Annot. 75 Cōmēt. 76 Annot. 77 Cōmēt. 78 Annot. 79 Cōmēt. 80 Annot. 81 Cōmēt. 82 Annot. 83 Cōmēt. 84 Annot. 85 Cōmēt. 86 Annot. 87 Cōmēt. 88 Annot. 89 Cōmēt. 90 Annot. 91 Cōmēt. 92 Annot. 93 Cōmēt. 94 Annot. 95 Cōmēt. 96 Annot. 97 Cōmēt. 98 Annot. 99 Cōmēt. 100 Annot. 101 Cōmēt. 102 Annot. 103 Cōmēt. 104 Annot. 105 Cōmēt. 106 Annot. 107 Cōmēt. 108 Annot. 109 Cōmēt. 110 Annot. 111 Cōmēt. 112 Annot. 113 Cōmēt. 114 Annot. 115 Cōmēt. 116 Annot. 117 Cōmēt. 118 Annot. 119 Cōmēt. 120 Annot. 121 Cōmēt. 122 Annot. 123 Cōmēt. 124 Annot. 125 Cōmēt. 126 Annot. 127 Cōmēt. 128 Annot. 129 Cōmēt. 130 Annot. 131 Cōmēt. 132 Annot. 133 Cōmēt. 134 Annot. 135 Cōmēt. 136 Annot. 137 Cōmēt. 138 Annot. 139 Cōmēt. 140 Annot. 141 Cōmēt. 142 Annot. 143 Cōmēt. 144 Annot. 145 Cōmēt. 146 Annot. 147 Cōmēt. 148 Annot. 149 Cōmēt. 150 Annot. 151 Cōmēt. 152 Annot. 153 Cōmēt. 154 Annot. 155 Cōmēt. 156 Annot. 157 Cōmēt. 158 Annot. 159 Cōmēt. 160 Annot. 161 Cōmēt. 162 Annot. 163 Cōmēt. 164 Annot. 165 Cōmēt. 166 Annot. 167 Cōmēt. 168 Annot. 169 Cōmēt. 170 Annot. 171 Cōmēt. 172 Annot. 173 Cōmēt. 174 Annot. 175 Cōmēt. 176 Annot. 177 Cōmēt. 178 Annot. 179 Cōmēt. 180 Annot. 181 Cōmēt. 182 Annot. 183 Cōmēt. 184 Annot. 185 Cōmēt. 186 Annot. 187 Cōmēt. 188 Annot. 189 Cōmēt. 190 Annot. 191 Cōmēt. 192 Annot. 193 Cōmēt. 194 Annot. 195 Cōmēt. 196 Annot. 197 Cōmēt. 198 Annot. 199 Cōmēt. 200 Annot. 201 Cōmēt. 202 Annot. 203 Cōmēt. 204 Annot. 205 Cōmēt. 206 Annot. 207 Cōmēt. 208 Annot. 209 Cōmēt. 210 Annot. 211 Cōmēt. 212 Annot. 213 Cōmēt. 214 Annot. 215 Cōmēt. 216 Annot. 217 Cōmēt. 218 Annot. 219 Cōmēt. 220 Annot. 221 Cōmēt. 222 Annot. 223 Cōmēt. 224 Annot. 225 Cōmēt. 226 Annot. 227 Cōmēt. 228 Annot. 229 Cōmēt. 230 Annot. 231 Cōmēt. 232 Annot. 233 Cōmēt. 234 Annot. 235 Cōmēt. 236 Annot. 237 Cōmēt. 238 Annot. 239 Cōmēt. 240 Annot. 241 Cōmēt. 242 Annot. 243 Cōmēt. 244 Annot. 245 Cōmēt. 246 Annot. 247 Cōmēt. 248 Annot. 249 Cōmēt. 250 Annot. 251 Cōmēt. 252 Annot. 253 Cōmēt. 254 Annot. 255 Cōmēt. 256 Annot. 257 Cōmēt. 258 Annot. 259 Cōmēt. 260 Annot. 261 Cōmēt. 262 Annot. 263 Cōmēt. 264 Annot. 265 Cōmēt. 266 Annot. 267 Cōmēt. 268 Annot. 269 Cōmēt. 270 Annot. 271 Cōmēt. 272 Annot. 273 Cōmēt. 274 Annot. 275 Cōmēt. 276 Annot. 277 Cōmēt. 278 Annot. 279 Cōmēt. 280 Annot. 281 Cōmēt. 282 Annot. 283 Cōmēt. 284 Annot. 285 Cōmēt. 286 Annot. 287 Cōmēt. 288 Annot. 289 Cōmēt. 290 Annot. 291 Cōmēt. 292 Annot. 293 Cōmēt. 294 Annot. 295 Cōmēt. 296 Annot. 297 Cōmēt. 298 Annot. 299 Cōmēt. 300 Annot. 301 Cōmēt. 302 Annot. 303 Cōmēt. 304 Annot. 305 Cōmēt. 306 Annot. 307 Cōmēt. 308 Annot. 309 Cōmēt. 310 Annot. 311 Cōmēt. 312 Annot. 313 Cōmēt. 314 Annot. 315 Cōmēt. 316 Annot. 317 Cōmēt. 318 Annot. 319 Cōmēt. 320 Annot. 321 Cōmēt. 322 Annot. 323 Cōmēt. 324 Annot. 325 Cōmēt. 326 Annot. 327 Cōmēt. 328 Annot. 329 Cōmēt. 330 Annot. 331 Cōmēt. 332 Annot. 333 Cōmēt. 334 Annot. 335 Cōmēt. 336 Annot. 337 Cōmēt. 338 Annot. 339 Cōmēt. 340 Annot. 341 Cōmēt. 342 Annot. 343 Cōmēt. 344 Annot. 345 Cōmēt. 346 Annot. 347 Cōmēt. 348 Annot. 349 Cōmēt. 350 Annot. 351 Cōmēt. 352 Annot. 353 Cōmēt. 354 Annot. 355 Cōmēt. 356 Annot. 357 Cōmēt. 358 Annot. 359 Cōmēt. 360 Annot. 361 Cōmēt. 362 Annot. 363 Cōmēt. 364 Annot. 365 Cōmēt. 366 Annot. 367 Cōmēt. 368 Annot. 369 Cōmēt. 370 Annot. 371 Cōmēt. 372 Annot. 373 Cōmēt. 374 Annot. 375 Cōmēt. 376 Annot. 377 Cōmēt. 378 Annot. 379 Cōmēt. 380 Annot. 381 Cōmēt. 382 Annot. 383 Cōmēt. 384 Annot. 385 Cōmēt. 386 Annot. 387 Cōmēt. 388 Annot. 389 Cōmēt. 390 Annot. 391 Cōmēt. 392 Annot. 393 Cōmēt. 394 Annot. 395 Cōmēt. 396 Annot. 397 Cōmēt. 398 Annot. 399 Cōmēt. 400 Annot. 401 Cōmēt. 402 Annot. 403 Cōmēt. 404 Annot. 405 Cōmēt. 406 Annot. 407 Cōmēt. 408 Annot. 409 Cōmēt. 410 Annot. 411 Cōmēt. 412 Annot. 413 Cōmēt. 414 Annot. 415 Cōmēt. 416 Annot. 417 Cōmēt. 418 Annot. 419 Cōmēt. 420 Annot. 421 Cōmēt. 422 Annot. 423 Cōmēt. 424 Annot. 425 Cōmēt. 426 Annot. 427 Cōmēt. 428 Annot. 429 Cōmēt. 430 Annot. 431 Cōmēt. 432 Annot. 433 Cōmēt. 434 Annot. 435 Cōmēt. 436 Annot. 437 Cōmēt. 438 Annot. 439 Cōmēt. 440 Annot. 441 Cōmēt. 442 Annot. 443 Cōmēt. 444 Annot. 445 Cōmēt. 446 Annot. 447 Cōmēt. 448 Annot. 449 Cōmēt. 450 Annot. 451 Cōmēt. 452 Annot. 453 Cōmēt. 454 Annot. 455 Cōmēt. 456 Annot. 457 Cōmēt. 458 Annot. 459 Cōmēt. 460 Annot. 461 Cōmēt. 462 Annot. 463 Cōmēt. 464 Annot. 465 Cōmēt. 466 Annot. 467 Cōmēt. 468 Annot. 469 Cōmēt. 470 Annot. 471 Cōmēt. 472 Annot. 473 Cōmēt. 474 Annot. 475 Cōmēt. 476 Annot. 477 Cōmēt. 478 Annot. 479 Cōmēt. 480 Annot. 481 Cōmēt. 482 Annot. 483 Cōmēt. 484 Annot. 485 Cōmēt. 486 Annot. 487 Cōmēt. 488 Annot. 489 Cōmēt. 490 Annot. 491 Cōmēt. 492 Annot. 493 Cōmēt. 494 Annot. 495 Cōmēt. 496 Annot. 497 Cōmēt. 498 Annot. 499 Cōmēt. 500 Annot. 501 Cōmēt. 502 Annot. 503 Cōmēt. 504 Annot. 505 Cōmēt. 506 Annot. 507 Cōmēt. 508 Annot. 509 Cōmēt. 510 Annot. 511 Cōmēt. 512 Annot. 513 Cōmēt. 514 Annot. 515 Cōmēt. 516 Annot. 517 Cōmēt. 518 Annot. 519 Cōmēt. 520 Annot. 521 Cōmēt. 522 Annot. 523 Cōmēt. 524 Annot. 525 Cōmēt. 526 Annot. 527 Cōmēt. 528 Annot. 529 Cōmēt. 530 Annot. 531 Cōmēt. 532 Annot. 533 Cōmēt. 534 Annot. 535 Cōmēt. 536 Annot. 537 Cōmēt. 538 Annot. 539 Cōmēt. 540 Annot. 541 Cōmēt. 542 Annot. 543 Cōmēt. 544 Annot. 545 Cōmēt. 546 Annot. 547 Cōmēt. 548 Annot. 549 Cōmēt. 550 Annot. 551 Cōmēt. 552 Annot. 553 Cōmēt. 554 Annot. 555 Cōmēt. 556 Annot. 557 Cōmēt. 558 Annot. 559 Cōmēt. 560 Annot. 561 Cōmēt. 562 Annot. 563 Cōmēt. 564 Annot. 565 Cōmēt. 566 Annot. 567 Cōmēt. 568 Annot. 569 Cōmēt. 570 Annot. 571 Cōmēt. 572 Annot. 573 Cōmēt. 574 Annot. 575 Cōmēt. 576 Annot. 577 Cōmēt. 578 Annot. 579 Cōmēt. 580 Annot. 581 Cōmēt. 582 Annot. 583 Cōmēt. 584 Annot. 585 Cōmēt. 586 Annot. 587 Cōmēt. 588 Annot. 589 Cōmēt. 590 Annot. 591 Cōmēt. 592 Annot. 593 Cōmēt. 594 Annot. 595 Cōmēt. 596 Annot. 597 Cōmēt. 598 Annot. 599 Cōmēt. 600 Annot. 601 Cōmēt. 602 Annot. 603 Cōmēt. 604 Annot. 605 Cōmēt. 606 Annot. 607 Cōmēt. 608 Annot. 609 Cōmēt. 610 Annot. 611 Cōmēt. 612 Annot. 613 Cōmēt. 614 Annot. 615 Cōmēt. 616 Annot. 617 Cōmēt. 618 Annot. 619 Cōmēt. 620 Annot. 621 Cōmēt. 622 Annot. 623 Cōmēt. 624 Annot. 625 Cōmēt. 626 Annot. 627 Cōmēt. 628 Annot. 629 Cōmēt. 630 Annot. 631 Cōmēt. 632 Annot. 633 Cōmēt. 634 Annot. 635 Cōmēt. 636 Annot. 637 Cōmēt. 638 Annot. 639 Cōmēt. 640 Annot. 641 Cōmēt. 642 Annot. 643 Cōmēt. 644 Annot. 645 Cōmēt. 646 Annot. 647 Cōmēt. 648 Annot. 649 Cōmēt. 650 Annot. 651 Cōmēt. 652 Annot. 653 Cōmēt. 654 Annot. 655 Cōmēt. 656 Annot. 657 Cōmēt. 658 Annot. 659 Cōmēt. 660 Annot. 661 Cōmēt. 662 Annot. 663 Cōmēt. 664 Annot. 665 Cōmēt. 666 Annot. 667 Cōmēt. 668 Annot. 669 Cōmēt. 670 Annot. 671 Cōmēt. 672 Annot. 673 Cōmēt. 674 Annot. 675 Cōmēt. 676 Annot. 677 Cōmēt. 678 Annot. 679 Cōmēt. 680 Annot. 681 Cōmēt. 682 Annot. 683 Cōmēt. 684 Annot. 685 Cōmēt. 686 Annot. 687 Cōmēt. 688 Annot. 689 Cōmēt. 690 Annot. 691 Cōmēt. 692 Annot. 693 Cōmēt. 694 Annot. 695 Cōmēt. 696 Annot. 697 Cōmēt. 698 Annot. 699 Cōmēt. 700 Annot. 701 Cōmēt. 702 Annot. 703 Cōmēt. 704 Annot. 705 Cōmēt. 706 Annot. 707 Cōmēt. 708 Annot. 709 Cōmēt. 710 Annot. 711 Cōmēt. 712 Annot. 713 Cōmēt. 714 Annot. 715 Cōmēt. 716 Annot. 717 Cōmēt. 718 Annot. 719 Cōmēt. 720 Annot. 721 Cōmēt. 722 Annot. 723 Cōmēt. 724 Annot. 725 Cōmēt. 726 Annot. 727 Cōmēt. 728 Annot. 729 Cōmēt. 730 Annot. 731 Cōmēt. 732 Annot. 733 Cōmēt. 734 Annot. 735 Cōmēt. 736 Annot. 737 Cōmēt. 738 Annot. 739 Cōmēt. 740 Annot. 741 Cōmēt. 742 Annot. 743 Cōmēt. 744 Annot. 745 Cōmēt. 746 Annot. 747 Cōmēt. 748 Annot. 749 Cōmēt. 750 Annot. 751 Cōmēt. 752 Annot. 753 Cōmēt. 754 Annot. 755 Cōmēt. 756 Annot. 757 Cōmēt. 758 Annot. 759 Cōmēt. 760 Annot

se à Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiam, liberalitatē, & misericordiam: & satis clare est in littera.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

Scotus. 34 Titulus est clarus.

¶ In corpore uni ca est conclusio re spondens quæstio affirmatiue, scilicet in quolibet opere Dei misericordiam & iustitiam oportet inuenire.

31 ¶ Circa quam tria fa 34 cit. Primo misericordiæ nomen exponit, extendendo nomen miseriæ ad omnem defectū 31b & rationem existentis 31c assignat: quia cum miseria sit quædam imperfectio 31d rati in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax, miseria p prie inuenta potest.

2 Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic: debitum ex diuina iustitia cōtingit dupliciter, scilicet Deo nel creaturæ: & neutrū potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiā. Antecedens quo ad primam partem habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quoad secundam uero manifestatur, quia non potest facere deus aliquid, qđ non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, conuenienti ordine & proportione disponit.

¶ Aduerte hic, quòd ū. la propositio in littera posita, neutrum potest 34a in aliquo opere Dei 4.d. 46 q.1. art. 2. q.2. prætermitti, non est intenta ab authore, put sonat, quoniam in opere creationis propriæ nulla potest inueniri 28. & ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solum respectu sapientiæ & uolūtatis diuinæ, ut in responsione ad quartum hic habes. Et est interpretanda quo ad opera prouidentiæ & gubernationis, ad quod insinuandum cum illa manifestatur in littera, notanter dicitur: quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creatione supposita.

¶ Probatur deinde cōclusio quo ad misericordiam sic, opus diuinæ iustitiæ semper 34b præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedens probatur: quia reducitur debitum in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitū & declaratur exemplariter.

& hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius nō competit deo, sed repellere miseriam alterius hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcunque defectum intelligamus. Defectus autem nō tolluntur, nisi per aliquius bonitatis perfectionem. Prima autē origo bonitatis deus est, ut suprà ostensum est[c]. Sed considerandum est quòd elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam & ad liberalitatem & misericordiam: tamen secundum aliam & aliā rationem. Communicatio enim perfectionum absolute consideratæ pertinet ad bonitatem ut suprà ostensum est[c]. Sed inquantū perfectiones rebus à deo dantur secundum earum proportionē, pertinet ad iustitiam, ut dictum est suprà[c]. Inquantum uero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatem suam, sed solum propter suam bonitatem[b], pertinet ad liberalitatem. In quantum uero perfectiones datę rebus à deo omnē defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶ AD PRIMVM igitur dicendum, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd deus misericorditer agit, nō quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando. Sicut si alicui, cui debentur centū denarii, aliquis ducentos det de suo, tamen non contra iustitiā facit, sed liberaliter uel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se commissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde apostolus remissionem donationem uocat Ephe. 5. Donate inuicē sicut & Christus uobis donauit. Ex quo patet quod misericordia non tollit iustitiam, sed est quędam iustitię plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quod misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum in omnibus operibus dei sit misericordia & iustitia.*

AD QVARTVM sic ꝓcedi tur. Videtur, quòd nō in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quędā enim opera dei attribuuntur misericordię, ut iustificatio impi. Quędā uero iustitię, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiā. Non ergo in omni opere dei apparet misericordia & iustitia.

¶ Præterea, Apostolus ad Ro. 15. conuersionē iudęorum attribuit iustitię & ueritati, conuersionem autem gentium misericordię. Ergo non in quolibet opere dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea, Multi iusti in hoc mūdo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Nō ergo in omni opere dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea, Iustitię est reddere debitum, misericordię aūt subleuare miseriam. Et sic tam iustitia ꝙ misericordia aliquid præsupponit in suo ope. Sed creatio nihil præsupponit[c]. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur in Ps. Omnes uię dñi misericordia & ueritas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in cunctis dei operibus quod sibi & creaturæ debetur nullo prorsus modo à deo prætermitti oporteat, & debitum omne in aliquid ex diuina bonitate collatum reducatur, necesse est in quouis illius opere iustitiam & misericordiam inueniri.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd necesse est ꝙ in quolibet opere dei misericordia & ueritas inueniantur si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipiatur, quāuis non omnis defectus proprie possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturę quā contingit esse infelicem. Nam miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: Quia cū debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit uel debitum deo, uel debitū alicui creaturę, neutrū potest in aliquo opere dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid deus, qđ non sit cōueniens sapientię & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus[c] aliquid esse debitum deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitię. Et sic oportet ī omni opere dei esse iustitiā. Opus autem diuinę iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ & in eo fundatur. Creaturæ enim nō debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens: uel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oporter deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinę uoluntatis dependeat: quę est ultimus finis. Vt pote si dicamus quòd habere manus debitum est homini propter animā rationalē[c]: animam uero rationalem habere ad hoc ꝙ sit homo, hominem uero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Cuius utique ueritas saluatur in omnibus consequentibus, & etiam uehementius in eis operatur, sicut causa primaria uehementius influit quàm causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ quàm quod diuina bonitas confert, quę omnem proportionem creaturæ excedit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: quia in quibusdam uehemētius apparet iustitia, in quibusdam misericordia. Et tamen in dānatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impii apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quā tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. ca. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶ Ad secundū dicendū, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in cōuersione Iudæorū, & gentiū. Sed aliqua rō iustitię apparet in conuersione Iudæorū, quæ nō apparet in conuersione gentium, sicut ꝙ saluati sunt propter promissiones patribus factas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in hoc mundo apparet iustitia & misericordia, inquantū per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgātur & ab effectu terrenorum in deum magis eriguntur, secundum illud Gregor. Mala, quę in hoc mundo nos premunt, ad deū nos ire cōpellūt.

¶ Ad quartum dicēdum, ꝙ licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum ꝙ conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodāmodo ratio misericordię, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO VIGESIMA SE-
cunda de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad uoluntatem absolute pertinent: procedēdū est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & uoluntatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium: prædestinatio uero & reprobatio, quæ ad hæc consequūtur, respectu hominū specialiter in ordine ad æternam ſa lutem. Nam & post morales uirtutes in scientia morali considerātur de prudentia, ad quam prouidētia pertinere uidetur.

¶ Circa prouidētiā aūt dei ḡrunt quatuor. ¶ Primo, utrū deo cōueniat prouidētia. ¶ Secundo, utrū omnia diuinæ prouidētiæ subsint. ¶ Tertio, utrum diuina prouidētia immediate sit de oībus. ¶ Quarto, utrū ꝙuidētia diuina ſponat necessitatē rebus ꝓuis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum prouidentia Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ prouidentia deo non cōueniat. Prouidētia em̄ secūdum Tullium est pars prudētiæ. Prudētia autē (cum sit bene consiliativa secūdum philosophū in 6. ethi.) deo competere nō potest: qui nullum dubium habet, unde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia deo non competit.

¶ Præterea, Quicquid est in deo, est æternū. Sed prouidētia non est aliquid æternū. est enim circa existētia, quæ nō sunt æterna secundū Dam. Ergo prouidētia nō est in deo.

¶ Præterea, Nullū cōpositum est in deo. Sed prouidentia uidetur esse aliquid compositū: quia includit in se uoluntatem & intellectum. Ergo prouidentia non est in deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in mente diuina præexistant omnia rerum rationes prout in finem, & præcipue ultimum ordinantur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ necesse est ponere prouidētiam in deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à deo creatū est, ut suprà ostensum est[c]. In rebus autem inuenitur bonū non solum quantū ad substantiam rerum, sed etiam quātum ad ordinem earum in finē, & præcipue in finem ultimū, qui est bonitas diuina, ut supra habitū est[c]. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existens à deo creatū est. Cum autem deus sit causa rerum per suū intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationē in ipso præexistere (ut ex superioribus patet[c]) necesse est quòd ratio ordinis rerū in finem in mente diuina præexistat. ratio aūt ordinandorum in finem proprie prouidētia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quam aliæ duę partes ordinātur, scilicet memoria præteritorū, & intelligētia præsentiū: prout ex preteritis memoratis & præsentibus intellectis cōtectamur de futuris prouidēdis. Prudentię aūt proprium est secūdum philosophum in sexto ethic. ordinare alia in finē, siue respectu suīpsius, sicut dicitur homo prudēs, qui bene ordinat actus suos ad finē uitæ suę: siue respectu aliorū sibi subiectorū in familia, uel ciuitate uel regno. Secundum quē modū dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quē constituit dominus super familiā suam. Secūdum quem modū prudentia, uel prouidētia deo cōuenire potest. Nā in ipso deo nihil est in finē ordinabile, cū ipse sit finis ultimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finē prouidētia in deo nominatur. Vnde Boē. 4. de consola. dicit, ꝙ prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cōstituta, quæ cuncta disponit. Dispositio aūt potest dici tā ratio ordinis rerū in finem, quàm ratio ordinis partium in toto.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ secundum philosophū in sexto ethi. Prudētia proprie est præceptiua eorū, de quibus eubulia recte cōsiliatur: & synesis recte iudicat. Vñ licet consiliari nō competat deo secūdum ꝙ consiliū est inquisitio de rebus dubijs, tamē præcipere de ordinādis in finē, quorum rectam rationē habet, cōpetit deo: secūdum illud psal. Præceptum posuit, & nō præteribit. Et secūdum hoc cōpetit deo ratio prudentię. & prouidētię. Quāuis etiam dici possit, ꝙ ipsa ratio rerū agendarum cōsilium in deo dicitur, nō propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quā consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium uoluntatis suæ.

¶ Ad secundū dicēdum, ꝙ ad curā duo pertinēt: scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorū primū est æternum, secundum temporale.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ prouidētia est in

intellectu, sed præsupponit uolūtatē finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi uelit finem. Vnde præsupponit & prudētia uirtutes morales, per quas appetitus sit habet ad bonū, ut dicitur in 6. ethi. Et tamen si prouidētia ex æquali respiceret uoluntatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cum uolitas & intellectus in deo sint idē, ut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū omnia sint subiecta diuinæ prouidētiæ*

AD SECVNDVM sic proceditur, uiderur, quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentię. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo ofa sunt prouisa à deo, nihil erit fortuitum. Et sic perit casus, & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶ Præterea, Omnis sapiens prouisor excludit defectum, & malū quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur deus nō potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut nō de omnibus curam habet.

¶ Præterea, Quę ex necessitate euenīūt, prouidētiam, seu prudētiam non requirunt. Vñ secundū philosophū in 6. ethi. Prudētia est recta rō cōtingētium de quib⁹ est cōsiliū, & electio. Cū igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, nō ofa prouidentiæ subdūtur.

¶ Præterea, Quicunq; dimittitur sibi, nō sub est prouidentię alicuius gubernātis. Sed homines sibīpsis dimittuntur à deo, secundū illud eccle. 15. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali secūm illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ Præterea, Apostolus 1. Co. 9. dicit, ꝙ nō est deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur sapien. 8. de diuina sapiētia, ꝙ attingit à fine usq; ad finem fortiter & dispo. omnia suā.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cū omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscēs quæuis subiecta esse diuinæ prouidentiæ non tantum in uniuersali, sed etiam in singulari necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ quidā totaliter ꝓuidentiā negauerūt, sicut Democritus & Epicurei, ponētes mūdum factum esse casu[c]. Quidā uero posuerūt incorruptibilia tm̄ prouidētię subiacere, corruptibilia uero nō secūm individua, sed secūdum spēs: sic em̄ incorruptibilia sunt. Ex quorū persona dicitur Iob 22. ca. Nubes latibulū eius, & circa cardines cęli perambulat, necp nostra considerat. A corruptibilitū aūt generalitate excepit Rabbi Moyses hoīes propter splendorē intellectus, quo participāt. In alijs aūt individuis corruptibilibus aliorū opinionē est secut⁹. sed necesse est dicere ofa diuinę prouidētię subiacere, non in uniuersali tm̄, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cum enim omne agēs agat propter finē, tātum se extendit ordinatio effectuū in finē, quantū se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cōtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire nō ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intētionem agentis. Causalitas autē dei, qui est primum agēs, se extendit usque ad omnia entia non solū quantum ad principia speciei, sed etiā quātum ad individualia principia[c], nō solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocunq; modo esse ordinata esse à deo in finē sēdm illud apostoli ad Ro. 13. Quæ à deo sunt ordinata sunt, tionabilius est: quoniā prouidētia ad uoluntatem dei consequentem spectat: & ad ofa quomodolibet entia, ut in sequētibus patebit, se extendit ut causa per se. cū his enim nō fiat prouidentiam ordinē tamē retpicere. sic em̄ multa prętier ipsum euenīret, sicut de factis prętere rum ordinem eue niunt, sed non prętereuentum.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Scotus. Titulus nulla eget expositione. qui enim dicit omnia nihil excludit.

¶ In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quęstum. Prima est Democriti & Epicuridi dictum ni hil esse subiectum diuinæ prouidētiæ. Secunda est Auerrois in 12. metha. commen. 12. & 14. dicentis res incorruptibiles solas subdi diuinæ ꝓuidētiæ. Tertia aūt est Rabbi Moysi, dicentis non solū incorruptibilia, sed etiam singularia, humanæ tamē speciei tantum diuinæ subiecta prouidētię: rationes autē ex quibus emanarunt opiniones in litera ꝛgrūdo addu cuntur. Secūdo respondet quæstio secundum ueritatem unica conclusione, quam duplici ter probat. Est ergo cōclusio responsiua, ofa diuinæ prouidētiæ subiacent, non tantum in uniuersali, sed etiam in singulari, & ꝓbat primo sic. ergo oē agens agit propter finem, ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quæ habent quodcunq; modo esse sunt ordinata à deo in finem. ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, in tantum diuinæ subiiciuntur prouiden tiæ. Primo consequentia manifestatur ab opposito: qa scilicet propterea in operibus alicuius agentis aliquid inuenitur, non subditum illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causæ, sed ex aliqua alia causa præter intentionē ipsius prouenit. Secunda uero consequētia probatur ex eo ꝙ causalitas dei extendit se usque ad ofa entia individualia &c. Et cōfirmatur eius cō sequēs authoritate ꝺpę ſtoli. Tertia aūt consequentia probatur ex ipsa distinctione ꝓuidentiæ: qa. f. est rō ordinis rerum in finem.

Annot. a. Circa hāc rationē notā tria. Primū est ꝙ prima cōsequētia ꝓpterea 90 est à posteriori, quoniam per se ex uirtute antecedentis tenet, cū enim dico, omne agens agit propter finem, causalitas

Universidad de Deusto
Biblioteca

tratem ordinis, significo, in hoc quod dico, agit. ordinationem uero effectus in finem significat, ppter finē. Causalitas ergo amplior nō est ordinatione, nisi agat nō ppter finē; & propterea optime sequitur, & sine alio medio, q̄ si actio est propter finē, tantum se extendit ordinatio in finē, quantum causalitas: q̄a propter, utraq; ly agit. 7 Secūdum est, q̄ causalitatis nomen in littera positum quo ad presens ne

Cum ergo nihil aliud sit dei prouidētia q̄ ratio ordinis rerū in finē, ut dictum est[c], necesse est omnia in quantum participant esse in tātum sub di diuinæ prouidētiæ. Similiter etiam supra ostēsum est[c], q̄ deus omnia cognoscit, & uniuersalia & particularia. Et cū cognitio eius cōparetur ad res sicut cognitio artis ad artificiata (ut supra dictum est[c]) necesse est q̄ omnia supponantur suo ordini, sicut ofa artificiata subdūtur ordini artis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ aliter est de causa uniuersali, & de causa particulari. Ordinē enim causæ particularis aliquid potest exire, nō autem ordinē causę uniuersalis[c]. Non cū subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquā aliam causam particularē impedientem. Sicut lignū impeditur à cōbustione per actionē aquæ. Vnde, cū omnes causæ particulares cōcludant sub uniuersali causa: impossibile est ali quem effectū ordinem causæ uniuersalis effugere. Inquātum igitur aliquis effectus ordinem alicuius causæ particularis effugit, dicitur esse casuale, uel fortuitū respectu causę particularis: sed respectu causæ uniuersalis, à cuius ordine subtrahi nō potest, dicitur esse prouisum. Sicut & cōcursus duorū seruorum, licet sit casualis inquātum ad eos, est tamē prouisus à domino, qui eos scīebat sic ad unū locū mittit, ut unus de alio nesciat.

¶ Ad secūdum dicendum, q̄ aliter de eo est, qui habet curā alicuius particularis, & de prouisore uniuersali: quia prouisor particularis excludit defectū ab eo, q̄ eius curę subditur quātum pōtest prouisor uniuersalis permittit aliquē defectū in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonū totius[c]. Vnde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus dicūtur esse cōtra naturā particularē, sed tamē sunt de intētione naturæ uniuersalis: inquantum defectus unius cedit in bonū alterius, uel etiā totius uniuersi. Num corruptio unius est ḡnatio alterius, per quā spēs cōseruatur. Cū igitur deus sit universalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidētiā pertinet, ut permittat quosdā defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonū uniuersi plectiū[c]. Si em omnia mala impedirētur, multa bona deessent universo. nō enim esset ira leonis, si non esset occisio animaliū, nec esset patiētia martyrū si nō esset p̄secutio tyrānorū. Vñ dicit Aug. in enchi. Deus oīpotens nullo modo sineret malū aliqd esse in operibus suis, nisi usq; adeo esset oīpotens, & bonus, ut benefaceret etiā de malo. Ex duabus aūt rationibus, quæ nūc soluimus, uidētur mori fuisse, qui diuinæ prouidētiæ subtraxerūt corruptibilia in quibus inueniuntur casualia, & mala.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ homo nō est institutor naturę, sed utitur in operibus artis & uirtutis ad suū usum rebus naturalibus. Vñ prouidētia humana nō se extendit ad necessaria, quæ ex natura prouenīūt, ad quæ tamen se extēdit prouidētia dei, qui est auctor naturæ. Et ex hac ratione uidētur motu fuisse, qui cursum rerū naturalium subtraxerūt diuinæ prouidētiæ attribuētes ipsum necessitati materiæ, ut Democritus & alij naturales antiqui.

¶ Ad quartum dicēdum, quōd in hoc quod dicitur, deum hominem sibi reliquisse, non excluditur homo à diuina prouidētia, sed ostēditur, quōd nō præfigitur ei uirtus operatiua determinata ad unum sicut rebus naturalibus[c]: quæ agūtur tantum quasi ab altero directæ in finem, nō autem seipsa agūt, quasi se dirigēta in finem, ut creaturæ rationales per liberū arbitriū, quo cōstātur & eligunt. Vnde signāter dicit, in manu cōsilij sui. Sed quia ipse actus libe. ar. reducit in deū sicut in causam, necesse est ut ea, quę ex libe. arbit. fiunt, diuinæ prouidētiæ subdantur. Prouidētia em hominis cōtinetur sub prouidentia dei, sicut cā particularis sub causa uniuersali. Hominum autē iustorū quodam excellētiori modo deus habet prouidētiam quam impiorum, inquātum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutē eorum. Nam diligentibus deum omnia cooperātur in bonū, ut dicitur Ro. 8. Sed ex hoc ipso, q̄ impios nō retrahit à malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, q̄ totaliter ab eius prouidētia excludātur, alioquin in nihilum decidерent, nisi per eius prouidētiam cōseruarentur. Et ex hac ratione uidētur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consuluntur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

¶ Ad quintū dicēdum, q̄ quia creatura rōnalis habet per lib. arb. dīnum iui actus (ut dictum est[c]) speciali quodāmodo subditur diuinæ prouidētiæ, ut. s. ei imputetur aliquid ad culpā uel ad meritū: & reddatur ei aliqd ut pœna uel præmiū[c]. Et quātum ad hoc curam dei apostolus à bobus removit, non tamen ita q̄ indiuidua irrationalium creaturarum ad dei prouidentiam non pertineāt, ut Rabbi moyses existimauit[c].

ARTICVLVS III.

¶ Vtrū deus immediate omnibus prouideat.

AD TERTIVM sic, q̄ ceditur. Videtur, q̄ deus nō immediate omnibus prideat. Quicqd em est dignitatis, deo est attribuēdum. Sed ad dignitatem alicuius dispositio liberi arbitri creati hoc nō exigit, sed magis ut sua ut ipsum operā agat: & quantum ad prouidentiam diuinam ipectat diponere omnia suauiter, sapientissime elegit deus permissionem malorum culpæ. Nec fallaris cum legis in littera, mala esse de intentione naturæ uniuersalis: ac perinde mala culpæ esse de intentione primi, & uniuersalissimi agentis. Hęc enim non ita sunt intelligenda, ut ipsa mala sint uolita seu intēta sua per se, siue per accidēs: quia hoc est impossibile de malo culpæ supra manifestatum est: sed quod ipsa mala non sunt uolita seu exclusa per intentionem seu uoluntatem causæ primę, & quōd permissio malorum culpæ est intenta propter integritatem ac perfectionem uniuersi: & secundum permissionem hanc tenet similitudo proportionalis inter intentionem naturæ uniuersalis respectu malorum naturalium, & intentionem dei gloriosi respectu malorum culpæ.

a ¶ *Super Quæst. nigesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN titulo ly immediate, significat negationem medij prouisoris ad prouidentiæ diuinæ complementum, & sensus est, utrum ad actum prouidentiæ omnibus qui deo conuenit requiratur, aut etiam concurrat aliquis medius prouisor, ut sic.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguit actus prouidētiæ in duos: scilicet in ordinare, & executionē eiusdē ordinis, & primus proprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus intra hos duos actus. Prima est, deus immediate prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secunda uero est, deus per aliquas media prouidet quantum ad executionē. Probatur prima, deus habet in intellectu suo rationem omnīū eorū quæ sunt ordinanda, & dedit causis quas effectibus perfecit uirtutem ad illos effectus prout ipse regis pertinet quōd habeat ministros, quibus mediantibus subditis prouideat. Ergo multo magis deus non immediate omnibus prouidet.

¶ Præterea, Ad prouidentiam pertinet res in finem ordinare. Finis autem cuiuslibet rei est eius perfectio & bonū. Ad quālibet aūt causam pertinet effectum suum perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agēs est causa effectus prouidētiæ. Si igitur deus omnibus immediate prouidet, subtrahuntur omnes causæ secundæ.

¶ Præterea, Aug. dicit in ench. q̄ melius est quędam nescire quam scire, ut ubia. Et idem dicit philophus in 2. meta. Sed omne quod est melius, deo est attribuēdum. Ergo deus non habet immediate prouidentiam quorundam ultimum & minorum.

¶ SED CONTRA est quōd dicitur Iob. 34. Quem cōstituit alium super terrā? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo dicit Greg. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

CONCLVSIO.

¶ Immediate Deus omnibus prouidet quo ad ordinationem, quo uero ad exequtionem ordinis per aliqua media prouidet.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ ad prouidentiā deus pertinent. 1. ratio ordinis rerū prouisarum in finē, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur[c]. ¶ Quantum igitur ad primū horū deus immediate oībus prouidet, qui in suo intellectu habet rōnem omnīū etiam minimorū[c], & quaicunq; eās aliquibus effectibus præfecit dedit eis uirtutē ad illos effectus p̄ducēdos. Vnde oportet q̄ ordinem illorū effectuū in sua ratione præhabuerit. ¶ Quātum aūt ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidētię: quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectū suæ uirtutis, sed ꝓpter abūdantiā suæ bonitatis, ut dignitatē causalitatis etiā creaturis cōicet. Et ic̄dm hoc excludi tur opinio Platonis (quā narrat Greg. Nicenus): triplicem prouidētiam ponētis. Quarum pria est summi dei, qui primo & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequēter toti mundo quātum ad genera, species & causas uniuersales. Secunda uero prouidētia est, qua prouidetur singularibus generabilīū & corruptibilīū. Et hanc attribuit dijs: qui circueunt cęlos, i. subsūtijs separatis, quę mouent corpora cælestia circulariter. Tertia uero prouidētia est rerū humanarum: quā attribuebat dæmonibus quos Platonici ponebāt medios inter nos, & deos, ut narrat Aug. 9. de ci. dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ habere ministros executores suæ prouidentiæ pertinet ad dignitatē regis. Sed q̄ nō habeat rationem eorum, quæ per eos agēda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operativa tāto perfectior est quāto magis particularia considerat, in quibus est actus.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ per hoc q̄ deus habet immediate p̄uidētiā de rebus oībus, nō excluditur causę secūdæ, quę sunt executrices huius ordinis, ut ex supradictis patet[c].

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ nobis melius est non cognoscere mala & ualia, inquātū per ea impedimur à cōsideratione aliquorū melioriū: quia nō possumus simul multa intelligere: & inquātū cognitio malorū preuertit interdū uoluntatē in malum. Sed hoc nō habet locū in deo, qui simul oīa uno ictu intuitu uidet, & cognoscit sine malo culpæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quōd diuina prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat. omnis em effectus, qui habet aliquam causam per se q̄ tam est uel fiunt, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, ut philosopus ꝓbat in sexto meta. Sed prouidentia Dei (cū sit æterna) præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate. Non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidētia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ Præterea, Vnusquisque prouisor stabilit opus suum quantum potest ne deficiat. Sed deus est summe potēs. Ergo necessitatis firmitatem rebus à se prouisis tribuit.

¶ Præterea, Boē. dicit 4. de con. q̄ fatum ab immobilibus prouidentię proficiscēs ordiūs actus fortunasque hominum indissolubili causarum cōnexione astringit. Videtur ergo quōd prouidētia necessitatem rebus prouisis imponat.

Contra. Tullius ex dictis in quæstione 19. artic. 8. clarus est. Est enim quæstio, utrū expositione diuinę prouidentiæ modo declarato, sequatur q̄ omnia prouisa sunt necessaria.

¶ In corpore duo facit. Primo proponit cōclusionem rationibus oppositæ opinionis. Secūdo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatem quibusdam & non omnibus. Probatur sic, ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem uniuersi. ergo omnes gradus entium producere: ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima cōsequentia proba tur, quia perfectio uniuersi est principale bonū existēs in ipsorebonitas enim diuina est longe maius bonū, sed separatum ab uniuerso, & finis eius separatus est pater 1. meta. secunda autem probatur, quia perfectio uniuersi nō esset, si nō omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. terna uero quia opertet ad hoc ut necessario uel contingēter euenrant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationē de contingentia, sufficiunt iquidem supradicta etiam huic loco.

Quæstio. *¶ Quomodo infallibilitas diuinæ prouidentiæ, stet cum his quæ libere agūtur, & si contingenter eueniant.*

¶ In responsione ad primum dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidētiam ut melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertēdum est q̄ aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessario euenire, & aliud est à infallibiter, seu inceitabiliter euenire: tam primum enim quam secundum importat ordinem effectus ad causam in actu positum. Aliud quidem quōd sua causa habet potentiā ad utrumlibet, hoc uero, quōd non potest deficere ab ipsius causalitate: sed tertium cōmunius est utroque

Amost. a ¶ *Super Quæstionis nigesimæ secundæ Articulum quartum.*

Amost. Cōment. ¶ Amōnde nouit, q̄ inter prouidere & gubernare hoc interest, q̄ prouidere est operatio immanēs, gubernare uero trāsiēs. Et propterea prouidere non per seipsum, ponit imperfectionē in ipso prouidente, quoniam imperat ipsum non statuere in mōte sua totum ordinem in omnē finē, sed partem tātum: gubernare uero per media nō ponit imperfectionem in gubernāte, nisi ex eius defectu, p̄ cedat, sed ponit actionem eius transeuntem in subiectum quod gubernatur. Et propterea dicit Amōnde, q̄ gubernare est actus perfectus, & ideo attribuendus deo. Et ratio excludit ex dicta opinio Platonis, de qua tamen fuit dubitatio, quomodo impugnetur, cum ipse ponat triplicem prouidētiam? Et dicendum, q̄ ipse non excludit prouidentiam primi dei, qui est ipsum esse, & ipsa bonitas per essentiam, sed excludit prouidentiam quam ponēbat Platonici, quod dii inferiores ut pote intelligentiæ separatæ, & animæ sphęrarum, & stellæ, quæ ponebant esse animata, & intelligentia motrices, sed alterius, in diuino actu aliter non comprehensi. Et si uis percipere cōclusiones Platonis hic positas: lege tertium cōtra gen. capitul. 34. ubi nunc facti distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestatur in principio solutionis.

Amost. Cōment. Tullius ex dictis in quæstione 19. artic. 8. clarus est. Est enim quæstio, utrū expositione diuinę prouidentiæ modo declarato, sequatur q̄ omnia prouisa sunt necessaria.

¶ In corpore duo facit. Primo proponit cōclusionem rationibus oppositæ opinionis. Secūdo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, diuina prouidentia imponit necessitatem quibusdam & non omnibus. Probatur sic, ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem: ergo ad perfectionem uniuersi. ergo omnes gradus entium producere: ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes: non igitur ad eam spectat omnibus necessitatem imponere. prima cōsequentia proba tur, quia perfectio uniuersi est principale bonū existēs in ipsorebonitas enim diuina est longe maius bonū, sed separatum ab uniuerso, & finis eius separatus est pater 1. meta. secunda autem probatur, quia perfectio uniuersi nō esset, si nō omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. terna uero quia opertet ad hoc ut necessario uel contingēter euenrant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationē de contingentia, sufficiunt iquidem supradicta etiam huic loco.

Quæstio. *¶ Quomodo infallibilitas diuinæ prouidentiæ, stet cum his quæ libere agūtur, & si contingenter eueniant.*

¶ In responsione ad primum dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidētiam ut melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertēdum est q̄ aliud est à contingenter euenire, & aliud est à necessario euenire, & aliud est à infallibiter, seu inceitabiliter euenire: tam primum enim quam secundum importat ordinem effectus ad causam in actu positum. Aliud quidem quōd sua causa habet potentiā ad utrumlibet, hoc uero, quōd non potest deficere ab ipsius causalitate: sed tertium cōmunius est utroque

Universidad de Deusto
Biblioteca

raciam. Quoniam igitur, si quæstionis huius veritas quærere debet intellectum nostrū, alterum duorum dicere, aut q̄ esse prouisum nō sequatur immutabiliter, aut q̄ immutabilitas euentus prouisi nō deroget euitabilitati eorūdem euentuū. Et hoc secūdum quidem propter rationē supra adductam nō capto quomodo possit verificari, liquet cū q̄ non nisi secūdum quid euitabilitas saluari appa-
ret. Primū aūt, quia quia communiter à doctoribus defenditur, dicentibus q̄ esse prouisum seu voluisse, seu præ destinasse pro eodē enim quo ad hanc diffinitionem omnia accidentia sequitur immutabilitas. Ego autem nō ut opponam me cōtra tot & tantos, nec asserēdo, sed stante semper captiuitate intellectus in obsequiū Christi, suspicor, quōd quemadmodum esse prouisum, nec contingentiam, nec necessitatem ponit in euentu prouisi, ut in littera dicitur eo quia deus est causa superexcedens eminenter præhabens necessaria & contingentia: per hoc enim euadit Tho. ab illa trone 5. metaphic allata. Intendit enim q̄ propositiones. Ari. uerificantur in causis particularibus, quarū aliæ sunt necessariæ, aliæ cōtingentes aliæ per se, & aliæ per accidens, nō autem in causis uniuersalissimis excedente necessitas & contingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere, ut effectus electos non solum res, sed oēs rerum & euentuum modos. In cuius altius mentis oculos, ipse deꝰ ex sua altiori, quàm cogitari possimus, excelentia, sic rebus euenti bus se prouidet, ut esse prouisum ab eo, sequatur aliquid aliter, q̄ euitabilitas aut incommutabilitas, ut sic ex passiua prouisione euētus, neutrum cōtinentis alterum membrum oporteat sequi. Et si ita est, quietet intellectus nō euidentia uestigia in specie, sed altitudine in accessibili ueritatis occultæ. Et hoc ingenio meo satis rationabile uidetur. Tū propter rationem prædictam. Tum quoniam ut ait Gra. minus de deo sentit, qui hoc rātum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatē, ætternitatē, certitudinē, atque uniuersitatem, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed suspicor aliquod occultum latere, uel ex parte ordinis, quæ est inter deū & euentum prouisum: uel ex glutino inter ipsum euētum, & esse prouisum arbitrio: & sic intellectum animæ nostræ oculum nocuq̄ esse cōsiderans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim cum fide catholicæ, quàm philosophiæ literi ærcitatem nostram, quàm afferere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia nanque quietatiua est. Nec propterea oēs doctores præsumptionis accuso: cū balbutiendo ut potuerūt, immobilitatem ac efficacia summam, & ætternam diuini intellectus uoluntatis prātiq̄ intimare intenderūt omnes. per inefabilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes: quorum nihil præfatæ suspitioni obstat: quæ altius quid in eis latere credit. Et uere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia trinitatis: siquis dicitur, & scribitur: & ita est, quòd occultes est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoate ab his, quæ certo scimus & ex-

¶SED CONTRA est, quod dicit Dio. 4. cap. de diu. no. q̄ corrūpere naturam non est diuinæ prouidētiæ. Hoc aūt habet quarundā rerum natura q̄ sint cōtingētia. Non igitur diuina prouidentia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

CONCLVSIO.

¶Cum ad diuinam prouidētiam propter uniuersi perfectionē spectet quosdāque esse ab gradibus ipsa producere, nō omnibus ut rebus à se prouisis necessitatē imponit, sed quibusdam, quibus præparauit causas necessarias.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ prouidentia diuina quibusdā rebus necessitatē imponit, nō autem omnibus, ut quidā credidérunt. Ad prouidentiam em̄ pertinet ordinare res in finē. Post bonitatē aūt diuinā, quæ est finis à rebus separatus[c], principale bonū in ipsis rebus existēs est perfectio uniuersi. Quæ quidem non esset, si non oēs gradus essendi inueniretur in rebus[e]. Vnde ad diuinā prouidētiam pertinet omnes gradus entiū producere. Et ideo quibusdā effectibus præparauit causas necessarias ut necessario euenirent, quibusdā uero causas contingentes ut euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum[e].

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ effectus diuinæ prudētiæ nō tolū est aliqd euenire quocūq; modo, sed aliquid euenire uel contingēter, uel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario, q̄ diuina prouidētia disponit euenire infallibiliter & necessario: & euenit cōtingenter, quod diuinę prouidētiæ ratio habet ut cōtingenter euenirat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in hoc est immobilis & certus diuinæ prouidentiæ ordo, q̄ ea, quæ ab ipso prouidentur, cūcta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario siue contingenter.

¶Ad tertium dicēdum, quòd indissolubilitas illa & immutabilitas quam Boē. tangit, pertinet ad certitudinem prouidētiæ, quæ non deficit à suo effectu neque à modo eueniendi, quem prouidit, non autem pertinet ad necessitatem effectuū. Et cōsiderandum est quòd necessarium & cōtingēs proprie consequuntur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus cōtingentiæ & necessitatis causatur sub prouisione dei, qui est uniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

QVAEST. VIGESIMA tertia de Prædestinatione, in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ agendum est de prædestinatione. ¶Et circa prædestinationē q̄rūtur octo. ¶Primo utrum deo conueniat prædestinatio. ¶Secūdo quid sit prædestinatio: & utrum ponat aliquid in prædestinato. ¶Tertio, utrum deo competat reprobatio aliquorū hominum. ¶Quarto, de comparatione prædestinationis ad electionem, utrū scilicet prædestinari eligātur. ¶Quinto, utrū merita sint causa uel ratio prædestinationis, uel reprobationis, aut electionis. ¶Sexto, de certitudine prædestinationis, utrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur. ¶Septimo, utrum numerus prædestinatorum sit certus. ¶Octauo, utrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum homines prædestinentur à deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ homines nō prædestinētur à deo. Dicit enim Damas. in 2. libr. Oportet cognoscere quòd omnia quidē præcognoscit deus: nō autem omnia prædeterminat. Præcognoscit enim ea, quæ in nobis sunt: non autem prædeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorū actuum domini per liberū arb. Ea ergo, quę pertinent ad meritū uel demeritum, non prædestinantur à deo. Et sic hominum prædestinatio tollitur.

¶Præterea. Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinam prouidentiam, ut supra dictum est[c]. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à deo. Ergo nec homines.

¶Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines. Sed angelis non competit prædestinari (ut uidetur, cum in eis nūquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, ut dicit Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

¶Præterea, Beneficia hominibus à deo collata per spiritum sanctum uiris sanctis reuelantur, secūdum illud apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mundi, sed spiritum, qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à deo (cum prædestinatio sit dei beneficium) esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Quod patet esse falsum.

¶SED CONTRA est, qđ dicitur Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & uocauit.

CONCLVSIO.

¶Prædestinatur homines à deo, prout ordinis ipsorum transmissionis in ultimum finem, ratio in ipso præexistit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacēt, ut suprà ostensum est[c]. Ad prouidentiā aūt pertinet res in finem ordinare, ut dictū est[c]. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatē, & hic finis est uita æterna, quæ in diuina usio

a ¶Super Quæstionē trigesimamtertiā Articulum primum.

In titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominis: utrunque tamen est in textum. Et propterea in corpore determinat quæstionem an est sic pliciter, in respōsionibus uero arguit ex respectu hominum.

¶In corpore ponitur unica cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue, in deo est prædestinatio: cui uno corollario additur in calce. Probatur conclusio ficuta p̄ eternā in diuina usio- ne consistens est finis excedens proportionē & facultatem naturæ creatæ: ergo à rationalis creatura illius capax perducit in ipsum, quasi à deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in deo præexistit: ergo in deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem, in quem à diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedentem: & probatur ex illa præmissa in quæstione 12. Prima cōsequentia probatur: quia nihil q̄, qđ non potest aliquid sua uirtute peruingere, oportet alio trāsmitti sicut sagitta à sagittante. Secūda uero probatur ex hoc in deo est ratio ordinis omnium in finem, quæ uocatur prouidentia, tertia autem probatur sic. ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens est quædam præ existētia: ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ est præexistens trāsmissio: ergo est prædestinatio, probat hoc ultimum: quia destinare est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi transmissionis in uitam æternam. Corollarium uero est: prædestinatio quantum ad obiectū, est pars prouidentiæ: & probatur: quia prouidentiæ diuinæ sub iacent omnia quo ad ordinem in finem.

¶Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus non ponitur para prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationē in se habet, sed quārum ad obiectū pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidētię. res est enim creatura rationalis: ordo uero transmissio, finis uita æterna. constat aūt quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati, prouidentię subiecti.

¶Circa hanc partem nota differentiā inter S. Tho. doctrinam & alios. de quorum numero est Sco. in 40. distinc. primi. putant enim prædestinationem præcise electionem & consequenter actum diuinæ uoluntatis significare. Hic aūt expresse dicitur, quòd actum intellectus importat sicut & prouidentia: quoniam pars est prudētię. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, nostro more loquendo, Primo excogitauit ordinem eligendorum ac intendorum in uitam æternam, cūmque fuæ uoluntati proposuit acceptandum: deinde libera fua uoluntas illum ordinem exequendum elegit, & sic tertius ordo, qui prius, id est secundum ic rationem excogitati habebat, modo habet rationem

ficiorem statuti. Diuersitas igitur opinionum in hoc cōsistit, quòd illi ipsam electionem, quæ ordinem illum excogitatum ac propositum statuit, prædestinationis nomine intelligendam dicunt. Nos autē non ordinem excogitatum sed ordinem statuitum in ipsa authoritate prædestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de nocabulis est potius q̄ rei bus: eo q̄ hæc omnia requirit ad prædestinationē nullus ambigit, & unusquisque in suo sensu abundet, modo nominibus utamur ut plures.

a ¶Super Quæstionē trigesimamtertiā Articulum secundum.

In titulo utrum ponat aliquid, id est cum dicitur, for. est prædestinatus, utrū ly prædestinatus, pelicet aliquod ens in for. sub stantiale, aut accidentale, aut cumulcitur, for. est animal, uel for. est albus: aut nihil ponit in eo, sed denominat ultimum denominatione extrinseca, sicut cū dicitur, album uidetur. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito negatiue. prædestinato non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum, probatur & manifestatur cōclusio. Probatur quidem sic. prouidentia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantū prouisorem ordinis &c. ergo prædestinatus in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ uocatur prouidentia. Et probatur consequētia, quia prædestinatio pars est prouidentiæ. Manifestatur uero ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionē: quo niam hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quæ quidem in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam ex eodē prædestinatio- nis aliquo imo propria ratione nomine, idcirco in litera duobus ex primitur, dum subdi- tur, q̄ est uocatio, & iustificatio, ex testimonio apostoli &c.

a ¶Super Quæstionē trigesimæ tertiæ Articulum tertium.

In titulo, reprobatio in cōmuni significat repulsionem absolutam tanquam indignitas ipsa attendit respectu uitæ æternæ.

num. Et ita oportet q̄ non sit in deo, sed in sit in prædestinatis. Nā quicquid est in deo, est æternum.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit, q̄ prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

CONCLVSIO.

¶Sicut prouidentia est ratio ordinis rerum in finem in mente prouisoris existens, & non in rebus prouisis, ita prædestinatio tantum in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestināte tantum. Dictū est enim[c], q̄ prædestinatio est quædā pars prouidentiæ. Prouidentia autem nō est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, ut supra dictū est[c]. Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestum est, q̄ prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutem ætērnā in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis, actiue autem est in Deo. Est autem executio prædestinatio nis uocatio & magnificatio, secundum illud apostoli ad Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & uo. & quos uocauit, hos & magnificauit.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ actiones in exteriorem naturā transeuntes inferunt ex se passionem, ut calefactio & secatio[c], non autē actiones in agente manentes ut sunt intelligere & uelle, ut suprà dictum est[c]. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio nō ponit aliquid in prædestinato. Sed executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

¶Ad secūdum dicendum, q̄ destinatio aliquando sumitur pro ꝛcali missione alicuius ad aliquem terminum, & sic destinatio non est nisi eius quod est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quā aliquis mē te cōcipit, secundū q̄ dicimur destinare qđ mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. q̄ Eleazarus destinauit nō admittere illicita propter uitæ amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tū prædestinatio rōne antecessionis quam importat, potest esse eius quod non est, qualitercunq; eius destinatio sumatur.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ duplex est præparatio. Quædam patiēs ut patuatur. & hęc præparatio est in præparato. Quædam altra est agentis ut agat. Et hæc est in agente. Et talis præparatio est prædestinatio, prout aliquod agens per intellectū dicitur se præparare ad agēdū inquātū præcōcipit rōnē operis fiendi. Et sic deus ab ętemo præparauit prædestinando conciptens rationem ordinis aliquorum in salutem.

¶Ad quartū dicēdū q̄ gratia nō ponitur in diffōne prędestinationis quasi aliqd existēs de essentia eiꝰ: sed inquātū prędestinatio importat respectum ad gratiā, ut causæ ad effectum: & actus ad obiectū. Vnde nō sequitur q̄ prædestinatio sit aliquid tēporale.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ Deus nullū hominē reprobet. Nullus em̄ reprobat quē diligit, sed Deus omnē hominē diligit, secūm il lud sap. Diligis oīa, q̄ sunt & nihil odisti eorū, q̄ fecisti. Ergo deꝰ nullū hoīem reprobat.

¶Præterea, Si deꝰ aliquē hominē reprobat, oportet quòd sic se habeat reprobatio ad

¶*In corpore duo facit Cōment.* Primo respondet quæsito affirmatiue determinando quæstionem an est. Secundo ibi, sic igitur determinat quæstionē quid est. Et quamuis hoc non fuerit dicere quæstiūcquia tamen propria causa an est, est quid est, ut in 2. poste. dicitur, merito utrunq; simul determinat. Quo ad primum omnū est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidētiam pertinet permittere ali quem defectum in re- bus illi subiectus: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permitte re aliquos à uita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis, prima uero consequentia probatur, quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in uitam æternam. Secunda autem quia nihil aliud est q̄ reprobare.

¶*Quomodo ex prouidentia ad aliquorū reprobationē fiat trāsitus.*

¶Circa hanc rōnem du Quæstio. bium occurrit q̄m tota uis eius nō infert intentum. Aut enim intēdit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus à uita æterna ꝛecte infertur ex hoc q̄ prouisoris est permittere retaut intēdit q̄ ex hoc rēcte infertur q̄ permissio si est, pertinet ad, prouidentiā. Et si quidem intendit hoc secūdum non respōdet quæstiō: quoniā ex hoc non habetur, q̄ deus aliquos reprobat, sed q̄ si reprobat, reprobare ad prouidētiam suam spectat. Si aūt intendit primū, tunc ratio nihil ualet: imo cōmittitur sophisma consequentis, dum arguitur à prouidentia in cōmuni ꝛcipiēdo huius finis, in cōmuni ad prouidentiam respectu huius finis sic uita æterna. Quamuis enim ad prouidentiam uniuersil exigatur permissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in cōmuni non repugnet permittere aliquos defectus, non tamen ois prouidentia hoc exigit, ut patet de prouidentia necessariorum ut fici & tamen litera infert, ac si illa propositio, scilicet ad prouidentiam pertinet permittere, esset uniuersalis. Ad hoc breuiter respondetur, q̄ primus sensus est directe de intentione literæ, quoniā sic respondet quæsito. Nec oportet propter eo sophisma aliquod admittere, nec illa pro positiōe ut simpliciter uniuersali uti, sed uera, alti, uersali in materia defectibili secundum se. Ita sensus est ad prouidētiā rerum secūdā se defectibili

Universidad de Deusto
Biblioteca

hilis à fine ipsum permittere &c. et tūc optime sequitur. ergo prouidentia diuina habet huiusmodi obiectum, scilicet permittere aliquos deficere ista æternaquominam creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundamentū illius præmisse, scito quòd est quinuis dispositio rerum prouisarū. ex hoc enim q̄ prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis uitibus relinquit, et sic euenit ille effectus.

Cōment. ¶ Quo ad secundū nihil de reprobatione dicit. Primo, q̄ est pars prouidentiæ. & probat hoc ex toto. i. ex prouidētia, quę manifeste ad dit supra præfixitam. Tertio q̄ excludit uoluntatem, permittēdi casū & punitēdi culpam: & probat hoc tertium ex p portionalitate ad prædestinationē in hoc, q̄ illæ respicit, & id, quod est præsentis secūli, & quod futuri &c. Ex his aut̄ facile colligitur quid est reprobatio, q̄ s. est præscientia cū uoluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam,

a ¶ *Super quæstionis nigesimatertia Articulum quartum.*

Annot. Ntitulo electionis uocabulūppriæ sumit, put sonat actū uoluntatis quo eperle, p̄ potira uoluntatem alterō

Cōment. ¶ In corpore una est cōclusio responsiua affirmatiue. omnes p̄destinati sūt electi & dilecti à deo. Probatur, prudentia est ratio in intellectu existens præcepiua ordinatiue aliquorum in finem: ergo p̄destinatio præceptiua ordinatiua aliquorum in finē. ergo p̄destinatio præceptiua &c. Ergo p̄destinatio præceptiua ordinatiua aliquorū in uitā æternā ordinentur, pertinet etiā ad diuinā prouidentiā ut permittat aliquos ab isto fine deficere. Et hoc dicitur re probare. Sic igitur, sicut prædestinatio est pars prouidentię, respectu eorū, qui diuinitus ordinātur in æternā salutē. ita reprobatio est pars prouidentię respectu illorū qui ab hoc fine decidūt. Vnde reprobatio non nominat p̄scientiā tantū, sed aliquid addit secundū rationem, sicut & prouidentia: ut supra dictū est c. Sicut enim prædestinatio includit uoluntatem conferendi gratiam & gloriā, ita reprobatio includit uoluntatē permittendi aliquem cadere in culpā & inferēdi dānationis pœnā pro cu'pa.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ deus omnes homines diligit, & etiā omnes creaturas, in quantū omnib⁹ uult aliquod bonum. non tñ quodcūq; bonū uult oībus. inquantū igitur quibusdā non uult hoc bonū, quod est uita æterna, dicitur eos habere odio, uel reprobare.

¶ A secundum dicendū, quod aliter se habet reprobatio in causādo q̄m prædestinatio. Nā p̄destinatio est causa, & eius qd' expectatur in futura uita à prædestinatis, s. glorię, & eius qd' percipitur in p̄senti, s. gratię. Reprobatio uero nō est cā eius qd' est in præsenti, s. culpæ, sed est cā derelictionis à deo. Est tñ cā eius quod reddit̄ur in futuro, s. pœnę æternę. Sed culpa prouenit ex li. arbi. e⁹, qui reprobatur & à gratia deseritur. Et secūdū hoc uerificatur dictū prophetæ, s. l'erditio tua Israel ex te.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ reprobatio dei nō subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cū dicitur q̄ reprobatus nō potest gratiam adipisci, nō est hoc intelligendū secūdū impossibilitatē absolutā, sed secūdū impossibilitatē cōditionatā, sicut supra dictū est e q̄ prædestinatū necesse est saluari necessitate cōditionata, s. quę non tollit libertatē arbitrii. Vnde licet aliquis nō possit gratiā adipisci, reprobatos, sicut prædestinatio ad prædestinatos. Sed prædestinatio est causa saluti, s. prædestinatorū e. Ergo reprobatio erit cā peditionis reproborū. Hoc aut̄ est falsū. Dicitur enim Osee. 13. Perditio tua Israel ex te est, tantūmodo ex me auxiliū tuū. Non ergo de⁹ aliquem reprobat.

¶ Præterea. Nulli debet iputari quod uitare non potest. Sed si deus aliquē reprobat, nō potest uitare quin ipse pereat. Dicitur enim Eccle. 7. Cōsidera opera dei, q̄ nemo possit corrigere quē ipse despexit. Ergo non esset hoībus imputandū q̄ pereūt. Hoc aūt est falsū. Nō ergo deus aliquem reprobat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mal. 1. Iacob dilexi, Esau autē odio habui.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cum ad diuinam prouidentiam pertineat aliquos permittere a uita æterna deficere, ad eam pertinet etiam aliquos consequenter reprobare.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ deus aliquos reprobat. Dictum em est e supra, q̄ p̄destinatio est pars prudētiæ: Ad prudētiā autē pertinet permittere aliquē defectū in rebus, quę prouidentię subdūtur, ut supra dictū est c. Vñ, cū per diuinam prouidentiā homines in uitā æternā ordinentur, pertinet etiā ad diuinā prouidentiā ut permittat aliquos ab isto fine deficere. Et hoc dicitur reprobare. Sic igitur, sicut prædestinatio est pars prouidentię, respectu eorū, qui diuinitus ordinātur in æternā salutē. ita reprobatio est pars prouidentię respectu illorū qui ab hoc fine decidūt. Vnde reprobatio non nominat p̄scientiā tantū, sed aliquid addit secundū rationem, sicut & prouidentia: ut supra dictū est c. Sicut enim prædestinatio includit uoluntatem conferendi gratiam & gloriā, ita reprobatio includit uoluntatē permittendi aliquem cadere in culpā & inferēdi dānationis pœnā pro cu'pa.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ deus omnes homines diligit, & etiā omnes creaturas, in quantū omnib⁹ uult aliquod bonum. non tñ quodcūq; bonū uult oībus. inquantū igitur quibusdā non uult hoc bonū, quod est uita æterna, dicitur eos habere odio, uel reprobare.

¶ A secundum dicendū, quod aliter se habet reprobatio in causādo q̄m prædestinatio. Nā p̄destinatio est causa, & eius qd' expectatur in futura uita à prædestinatis, s. glorię, & eius qd' percipitur in p̄senti, s. gratię. Reprobatio uero nō est cā eius qd' est in præsenti, s. culpæ, sed est cā derelictionis à deo. Est tñ cā eius quod reddit̄ur in futuro, s. pœnę æternę. Sed culpa prouenit ex li. arbi. e⁹, qui reprobatur & à gratia deseritur. Et secūdū hoc uerificatur dictū prophetæ, s. l'erditio tua Israel ex te.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ reprobatio dei nō subtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cū dicitur q̄ reprobatus nō potest gratiam adipisci, nō est hoc intelligendū secūdū impossibilitatē absolutā, sed secūdū impossibilitatē cōditionatā, sicut supra dictū est e q̄ prædestinatū necesse est saluari necessitate cōditionata, s. quę non tollit libertatē arbitrii. Vnde licet aliquis nō possit gratiā adipisci,

Tertio q̄ electio dilectionē p̄supponit: & hoc ex differētia inter ordinē horū actuū in nobis & in Deo: quia in Deo dilectio electionē præcedit, in nobis uero ecōtra: & ratio est, quia uoluntas sua causat bonitatē rerū, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differentiā nūc assignatā, aduerte q̄d prædicta differentia est intelligēda respectu unius & eiusdē obiecti, & mutatis de prima rōne electionis aliter nō apparet ue ra differēna ista uniuersaliter intellecta. Cū enim amor sit prima⁹ actus uoluntatis, nō possumus eligere nisi pamemus: sed tū ex amore circumstantiarū eligimus hunc ut ipsum amemus, ut patet in electione uxoris: & sic respectu huius finis simpliciter in nobis est electio dilectionē præcedit: manifeste quoq; in dilectione nostra benefica precedat electionem eiusdē cui beneficiat, dum oēs æquo amore prosequeremur nisi ea non pōt, ut effectus in amato & solo nostro amore prouenies ad electionē eiusdem nos ducat: q̄n tamē paritate amoris sequi nō poterit electio, disparitas autē si stat in amādo ab obiecti circūstantiis magis amatis mouemur ad eligēdum hūc præ alijs ut amet. Et sic dilectio nostra nō poterit esse prima electionis ratio respectu eiusdē, quā uelit esse secunda: uel ratio præcedit ex parte amati a electionis ilius: ga electio disparitatē unius ab altero supponit, & tota disparitatis rō in creatura est bonū uti à deo uolitū, & sic dilectio electionis est ratio apud deum.

a ¶ *Super Quæstionis nigesimatertia Articulum quintum.*

Tlulus in corpore declaratur.

¶ In corpore tria facit. primo declarat si telū secundo tractat tres opiniones circa quæstū. tertio respōdet quæsito. Quo ad primū, diliingunt q̄ p̄destinationē cantari ex præscitis meritis potest intelligi duplicitēr primo ex parte actus & sic nulla est quæstio. secūdo ex parte effectus, & sic uertitur in dubiū. Manifestatque hanc distinctionē cum suis mēbris ex diuina uolūtate: quoniam ipsa claditur in prædestinatione: eadē si quidē distinctione uti oportet cū de cā, quare deus uelit aliquid quātūcūq; est, ut ex supra dictis patet: & litera est clara.

¶ Quo ad secūdū pūa opinio est Ori. dictis præteritis ante hāc mitā merita, alia ter nūc ē dicendū. Et authoritati Aug. magister videt dicēs cā retractatā i simili. & bñ dicit; qm̄ exīsse ipse Au. hāc retractationē suarū regulā tradidit ut sniā alic ubi retractata ubique in operibus suis retractata censeatur. Ad rōnes aūt dicitur, q̄ electio supponit dilectionē, ex qua ē disparitas: sed dilectio nō ē ex ea; prædestinationē: iustitia quoq; i pmis effectibus nō i ordine ad creaturas & bonitatē, sed supīa diuinā comes ē requirenda. Nec ē idē iudiciū de reprobatiōe & p̄destinatiōe: qm̄ i reprobatiōe ē aliquid extra totū reprobatiōis effectū, Conſtat enim q̄ cogitatio est primū ex nobis initiū cooperādi bene. Tertio e-

pinio est, q̄ merita futura in hac tantū uita sunt cā prædestinatiōis. Et ad hāc opinionē reducitur opinio retractata ab Au. f. q̄ fides futura fuit rō prædestinati eius Iacob magis q̄ Esau. Sed hāc opinionē confutat author in litera sic. Si aliquid ex parte nostra esset cā prædestinationis, illud nō clauderet ur sub prædestinationis effectu: sed totū quod inuenitur in bono usu gratię, est effectus prædestinationis: ergo nihil, quod est in bono usu gratiæ, est cā prædestinādi. pbatur de-inde cōsequētia sic, nō est distinctū id q̄d est à cā secūda & à cā prima, ergo nō est distinctū quod est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id q̄d est ex libero arbitrio & prædestinatione. Rationem aūt præsentem arguit negādo q̄d' ex distinctione eius q̄ est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur q̄ sit quod est ex parte liberi arbitrii, tota liter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu: quoniā ita indistinctā esse bonum usum liberi arbitrii, qui est à gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodāmodo à libero arbitrio, quo non est à gratia: sic eo mō quo est noster & non gratiæ: potest esse causa prædestinatiōis. Quōd autem bonus usus liberi arbitrii aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet authoritate Aug. super illud, Adiuua nos deus salutaris noster: ubi uult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc: q̄m manifeste eiusdē ē difficultatis hęc opio cū recitata i litera, breuiter nūc ē dicendū. Et authoritati Aug. magister videt dicēs cā retractatā i simili. & bñ dicit; qm̄ exīsse ipse Au. hāc retractationē suarū regulā tradidit ut sniā alic ubi retractata ubique in operibus suis retractata censeatur. Ad rōnes aūt dicitur, q̄ electio supponit dilectionē, ex qua ē disparitas: sed dilectio nō ē ex ea; prædestinationē: iustitia quoq; i pmis effectibus nō i ordine ad creaturas & bonitatē, sed supīa diuinā comes ē requirenda. Nec ē idē iudiciū de reprobatiōe & p̄destinatiōe: qm̄ i reprobatiōe ē aliquid extra totū reprobatiōis effectū, s. culpam. Conſtat enim q̄ cogitatio est primū ex nobis initiū cooperādi bene. Tertio e-

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum prædestinati eligantur à Deo.*

AD QVARTVM sic, p̄ceditur. Videtur, q̄ prædestinati non eligātur à deo. Dicit em Dio. 4. ca. de di. no. q̄ sicut sol corporibꝰ lumē immittit, ita et deus suā bonitatē. Sed bonitas diuina cōicatur p̄cipue aliquibus secundū participationē gratiæ & gloriæ. Ergo deus absq; electione gratiam & gloriam communicat. Quod ad prædestinationem pertinet.

¶ Præterea, electio est eorū quę sunt: sed prædestinatio ab æterno est, etiā eorū quæ nō sunt. Ergo prædestinantur aliqui absq; electione.

¶ Præterea, Electio quandā discretionē importat. Sed Deus uult oēs homines saluos fieri. ut dicitur 1. Tim. 2. Ergo prædestinatio quæ p̄eordinat homines in salutē, est absque electione.

¶ SED CONTRA est q̄ dicitur Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mundi cōstitutionē.

CONCLVSIO.

¶ *Omnes à Deo prædestinati sunt electi & dilecti, cum prædestinatio electionem, & ea dilectionem sequatur.*

RESPONDEO dicendū, q̄ prædestinatio secūm rationē p̄supponit electionē, & electio dilectionē. Cuius ratio est: quia prædestinatio (ut dictū est e) est pars prouidētię. Prouidētia aūt sicut & prudētia, est ratio in intellectu existēs præceptiua ordinationis aliquorū in finē, ut supra dictū est c. Non aūt præceptiue aliqd ordinādum in finē nisi præexistēte uoluntate finis. Vnde prædestinatio aliquorū in salutē æternā p̄supponit secūm rationē, q̄ deus, illorū uelit salutē. Ad q̄d pertinet electio & dilectio. Dilectio q̄dē inquātum uult eis hoc bonū salutis æternę. Nam diligere est uelle alicui bonū, ut supra dictū est. Electio aūt inquātum hoc bonū, aliquibus præ alijs uult, cum quoslā reprobet, ut supra dictū est e. Electio tñ & dilectio aliter ordinantur in nobis, in deo, eo q̄ in nobis uolūtas diligēdo nō causat bonū, sed ex bono p̄existe incitamur ad diligēdū e. Et ideo elegimus aliquē, quē diligam⁹. Et sic electio dilectionē p̄cedit in nobis. In deo aūt est eō uerio. Nā uolūtas eius, qua uult bonū alicui diligēdo, est cā q̄ illud bonū ab eo p̄altis habeatur. Et sic patet, q̄ dilectio p̄supponitur electioni secūdū rōnē, & electio p̄destinationi. Vñ oēs p̄destinati sunt electi & dilecti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ si cōsideretur cōicatio bonitatis diuinæ in cōi, absq; electiōe bonitatē suā cōicat. inquātū. s. nihil est q̄d' nō participet aliquid de bōtate eius, ut supra dictū est e. Sed si cōsideretur cōicatio ilius uel illius boni, nō absq; electione tribuit, quia quædā bōa dat aliquibus, quæ nō dat aliis. Et sic in collatione gratię et glorię attēditur electio.

¶ Ad secūdum dicēdū q̄ q̄i uolūtas eligentis prouocatur ad eligēdū à bono in re p̄ex

istente, tūc oportet q̄ electio sit eorū quæ sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in deo est aliter, ut pcīu est e. Et ideo sicut dicit Aug. Eliguntur à deo qui nō sūt, nec; tamē errat qui eligit.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ (sicut supra dictū est e) deꝰ uult oēs homines saluos fieri antecedēter: (q̄ nō ē simpliciter uelle sed secūdū qd) nō autem cōsequēter, quod est simpliciter uelle.

ARTICVLVS V

a ¶ *Vtrum præscientia meritorū sit causa prædestinationis.*

AD Quintum sic, p̄ceditur. Videtur q̄ p̄scientia meritorum sit causa p̄destinationis. Dicit em apost. Rom. 8. Quos p̄scit uit, hos & p̄destinauit. Et glo. Ambro. super illud Ro. 9. Miserebor cui miserebor &c. dicit, Misericordiam illi dabo quem p̄scio toto corde reuersurū ad me. Ergo uidetur quòd p̄scientia meritorū sit causa prędestinationis.

¶ Præterea, Prędestinatio diuina includit diuinā uolūtatē, q̄ irrationabilis esse nō pōt, cū prędestinatio sit, ppositum miserendi. ut Aug. dicit. Sed nulla alia rō pōt esse prædestinationis nisi præscientia meritorum. Ergo præscientia meritorum est cā, uel ratio prædestinationis.

¶ Præterea, Nō est iniquitas apud deū, ut dicitur Ro. 9. Iniquum autem esse uidetur, ut æqualibus inæqualia dentur. Oēs autē homines sunt æquales & secundū naturā & secūdū peccatū originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita uel demerita propriorū actuū. Nō igitur æqualia præparat deus hominibus p̄destinando & reprobando, nisi, ppter differentiā meritorum præscientiam.

¶ SED CONTRA est qd' dicit Apostolus ad Titum. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fe. nos, sed secundum suam misericordiam sal. nos fecit. Sicut autē saluos nos fecit, ita prædestinauit nos saluos fieri. Non ergo p̄ sctia meritorū est cā uel ratio p̄destinatiōis.

CONCLVSIO.

Prædestinatio cū sit æterna, nulla ex parte actus prædestinantis causam habet, sed ex parte effectus: ita tamen quod partialis effectus inuicē causatur ut meritū et præmiū, gratia & gloria, totus tamē prædestinationis effectus nullā causā habet, præter diuinam bonitatem

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ prædestinatio includat uoluntatem (ut supra dictum est e) sic inquirenda est rō prędestinationis, sic ut inquiritur rō diuinæ uolūtatis. Dictum est autē supra e, q̄ non est assignare causam diuinæ uoluntatis ex parte actus uolendi, sed potest assignari ratio ex parte uolitorum, inquantum s. deus uult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita sānę mētis, qui diceret merita esse cām diuinæ p̄destinationis ex parte actus prædestinantis. Sed hoc sub qōne uertitur, utrū ex parte effectus prædestinatio habeat aliqā cām. Et hoc est quærere, utrū deus prærordinauerit se daturū effectū prædestinationis alicui, ppter merita aliqua. Fuerūt igitur quidā qui dixerūt q̄ effectus prędestinationis præordinatur alicui propter merita præexistēta in alia uita: & hæc fuit positio Origę. qui posuit animas humanas ab initio creatas. & secūdū diuersitatem suorum operum diuersos status eas sortiri in hoc mundo corporibus unitas e. Sed hanc opinionem excludit Apostol⁹ Ro. 9. dicēs, Cū nōdū nati fuissent, aut aliqd egissent bonī uel mali, nō ex operibus. Sed ex uocante dictū est: q̄a maior seruiet minori. Fuerūt ergo alij 3 dixerūt, q̄ merita præexistēta in hac uita sunt rō & cā effect⁹ p̄destinatiōis. Posuerūt em Pelagiani q̄ initiū beneficiēdi sit ex nobis, cōsummatio aūt à deo. Et sic ex hoc cōtingit q̄ alicui datur p̄destinatiōis effectus, & nō alteri: q̄a unus initium dedit se præparando, & non alius.

¶ Sed cōtra hoc est, quod dicit Apostolus. 2. Cor. 3. q̄ non sumus sufficientes cogitare aliqd à nobis quasi ex nobis. Nullū autē anteriꝰ principiū inueniri pōt, q̄m cogitatio. Vñ nō pōt dici, q̄ aliquod in nobis initiū existat, q̄d sit rō effectus p̄destinationis Vñ sue rūt alijs q̄ dixerūt, q̄ merita sequētia p̄destinatiōis effectū, sunt rō p̄destinationis: ut intelligat̄ q̄ tō deus dat gratiā alicui, & p̄dormauit se ei daturū, quia p̄sciuit eū bene usurū gratia. Sicut, si rex det alicui militi equū, quē sciat eo bene usurū. Sed isti uidētur distinxisse inter id q̄d est gratia, & id q̄d est ex lib. arb. quasi nō posset esse idē ex utroq;. Manifestū est aūt, q̄ id q̄d est gratię, est p̄destinationis effectus. & hoc nō pōt pomi ut rō p̄destinationis, cū hoc sub prędestinatione concludatur. Si igitur aliqd aliud ex parte nostra sit rō prędestinationis, hoc erit: præter effectū prędestinatiōis. Nō est aūt distinctū q̄d est ex lib. arb. & ex p̄destinatione: sicut nec est distinctū q̄d est ex cā secūda & causa prima. Diuina em prouidētia, p̄ducit effectus per operationes causarū secundarū, ut supra dictum est c. Vñ & id q̄d est per lib. arbi. est ex p̄destinatione. Dicendū est ergo, q̄ effectū prædestinationis cōsiderare possumus dupl'r. Vno mō in particulari, & sic nihil p̄hibet aliquē effectū p̄destinationis esse cām & rōnē alterius. Posteriorē quidē prioris secūdū rōnem causæ finalis, priorē uero posteriꝰ secundū rōnem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionē materiæ. Sicut si dicamus, q̄ deus p̄ordinauit se daturū alicui gloriā ex meritis, & q̄ p̄ordinauit se daturū alicui gratiā, ut mereretur gloriā. Alio modo pōt cōsiderari prędestinationis effectus in cōi. Et sic impossibile est, q̄ totus prædestinatiōis effectus in cōmuni habeat aliquā cām ex parte nostra. Quia quicq̄d est in homine ordinans ipsum in salutē, cōprehēditur totū sub effectu prędestinationis, etiā ipsa p̄parātio ad gratiā. Neq; em hoc fit nisi per auxiliū diuinū e, secūdum illud Tren. ul. Cōuerte nos domine ad te, & cōuertemur. Habet tñ hoc modo prędestinatio ex parte effectus prorātione diuinā uoluntatem, ad quā totus effectus prædestinationis ordinatur ut in finem, & ex qua procedit sicut ex principio primo mouente.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ usus gratię præscitus nō est ratio collationis gratiæ, f. culpam. Sic aut̄ est in prædestinato, in quo totū ordinans ipsum in uitā æternam, est prædestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutiōis allatæ: uidelicet em q̄ iste idē fecit iudiciū de gratia gratū faciente, de qua loquitur Aug. & de qua uerificatur, q̄ bonus usus liberi arbitrii a liquo nō est à nobis, quo nō est a gratia. & de gratia prædestinatiōis. i. gratuita prædestinatiōe. cū tamē distent plusq̄ cælū & terra: quin sub illa cadāt nō solū actus charitatis, sed omnes eorū modi & gratuita auxilia. Et breuiter, ut in litera dicitur, omne ordinans prædestinati in uitam æternā: & tic, cū bonus usus liberi arbitrij prout est à nobis, sit unū de his, quibus ordinamur in uitā æternā: ga ordinamur ut libere cooperādo, bñ illā cōsequamur: sequitur, q̄ nō solū ipse bon⁹ usus lib. arbi. sed etiā mod⁹, quo est à nobis, cadat sub p̄destinatiōe. q̄uis nō cadat sub gratia gratis faciēte. & hc i litera cū dicit non ē dubiū q̄d ē à lib. arb. & p̄destinatiōe: intelligēdū est nō solū quo ad ipsum actū, sed etiā quo ad omnem modū eius ac per hoc de oīmoda distinctione interpretādū est, & sic sit finis opinionum.

¶ Quo ad tertiū, uidet q̄uto cū distinctione tribus cōclusionibus. Di, stinctio est, effectus p̄destinationis pōt tumi dupliciter. s. in cōi, uel in particulari. Et nō intēdit de cōitate & singularitate scīm p̄dicationē, sed secūdū totalitatē & partitionē: ita q̄ per cōe intēdit p̄destinatio nis totū effectū: siue in oīb⁹ siue in aliquo uno p̄destinato: per particulare uero intēdit partē aliquā totius effectus p̄destinatiōis in aliquo uno p̄destinato particulari: siue etiā in oīnib⁹ b 119
in cōi. hoc em nihil refert ad. ppositū. Prima ergo cōclusio est, effect⁹ 117
particulares p̄destinationis nihil prohibet 118
habere cām: hic q̄ alter alterius sit cā, & econuerso. Declarat. q̄a posterior est finis prioris: & prior uelut materia posterioris, ut meritum p̄mii &c. Secunda uero conclusio est, totus effectus prædestinationis nullā habet causam ex parte nostra. Probatur: quia totū in nobis nos ordinās in uitā æternā, est prædestinationis effectus: quia etiam ipsa præparatio, iuxta illud, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Tertia aūt cōclusio est, 119
totus effectus prædestinationis habet pro causa diuinā bonitatē. Probatur: quia ipsa est & ultimus illius finis. & eiusdē prima ratio tanquā primū mouens uoluntatem diuinā ad prædestinandum.

¶ Rēspōdeo ad tertium, quoniā multa cōtinet & singula fere uerba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, distinctē tractanda, ac examināda est. Tria igitur in hac rēspōdione facit. Primo causam reprobationis & prædestinationis in cōmunī assignat. Secundo, causam earumdem in singulari ibi, Sed quare hos elegit. Tertio directe respondet argumento, ibi: Neque tamen, &c.

¶ Quoad primū, intēdit hāc cōclusionē. deus hoīes quoslā reprobat, et quoslā prędestinat, ut bonitas sua repſentet, & per modū mīæ parcitiæ, & p modū iustitiæ punitiuę. Probatq; hoc dupl'r. primo ratione, scdo authoritate Apſl ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ro.9.& ad Ti.1. Rō sumit ex ꝓportiōali ſimilitudie uniuerſi et gñs hūāi ordie ad ultā ētiā: & ē ſtātia hoc ꝙ quēadmodū diuīa eſtā finalis pfectiōis ſuoꝝ ſi, ſic ex ea habet ꝙ diuerſitatis graduū rerū ſcām ſūmū et ſīmū, q⁹ ꝓmiſſōis malorū ita ex ea habeāt rō diuerſorū graduū i genere humano ſcām miſericordiā parcēdo: & ſecūdū iuſtitiā puniēdo: & declarāt aſſūptū: quia beātus dia

nitas eorū cā eſt. Si aūt eſt ſermo de toto eo qđ in reprobo inuenit, ſic aliqđ eſt à Deo, atq; diuina bonitate aliquid uero nec à deo, nec propter diuinā bonitatē, imo auerſio eſt ab illa, ut patet de peccato mortali. Et tō licet ſcientia meritorū nō cōcedatur cā ꝓdeſtinationis, preſciētia tñ de meritorū cā quodā ſpāli mō eſt reprobationis: qa, ppter demerita ꝓſcita nec à ſe ꝓparata ſtatuit deus à ſe quoꝝ

niſi ſecundum rationem cauſæ finalis, ut dictum eſt[c].

¶ Ad ſe cundū ſic dicendū, ꝙ prædeſtinatio habet rationē ex parte effectus in cōmuni ipſā diuīa bonitatē. In particulari autem un⁹ effectus eſt ratio alterius, ut dictū eſt[c].

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ ex ipſa bonitate diuina ratio ſumi pōt prædeſtinationis aliquorū, & reprobatiōs aliorum. Sic ēm deus dicitur oſa propter ſuā bonitatē feciſſe, ut in rebus diuina bonitas repræſentetur. Neceſſe eſt autē quòd diuina bonitas (q̄ in ſe eſt una & ſimplex) multiformiter repræſentetur in rebus[c], ꝑpter hoc, quòd res creatæ ad ſimplicitatē diuīā attigere nō poſſunt. Et inde eſt ꝙ ad complettonem uniuerſi requiritur diuerſi gradus rerum, quarū quædam altum, & quædā infimū locum tenēāt in uniuerſo. Et ut multiformitas graduum cōſeruetur in rebus, deus permittit aliqua mala fieri ne multa bona impedantur, ut ſuprà dictum eſt[c]. Sic igitur conſideremus totum genus humanum, ſicut totam rerū uniuerſitatem. Voluit igitur deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prædeſtinat, ſuam repræſentare bonitatem, per modum miſericordiæ parcendo: & quantum ad aliquos quos reprobat per modū iuſtitiæ puniēdo. Et hæc eſt rō, quare deus quoſdam eligit, & quoſdā reprobat. Et hāc cauſam aſſignat Apoſt. ad Roma. 9. dicens, Volens deus oſtendere iram, id eſt uindictam iuſtitiæ, & notā facere potētiā ſuā, ſuſtinuit,

id eſt, ꝙmiſit in multa patiētia uaſa irę apta in interitū, ut oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in uaſa miſericordię, quæ præparauit in gloriā. Et 2. Tim. 2. dicit, In magna domo nō ſolū ſunt uaſa aurea & argētea, ſed etiā lignea & fictilia. Et quædā quidē in honorē quædā in contumeliā. Sed quare hos elegit in gloriā, & illos reprobauit, nō habet rōnem, niſi diuīna uoluntatē. Vnde Aug. dicit ſuper Iohānē, Quare hūc trahat, & illū non trahat, noli uelle dīiudicare, ſi nō uis errare. Sicut ēt in rebus naturalibus pōt aſſignari ratio (cū prima materia tota ſit in ſe uniformis) quare una pars eius eſt ſub forma ignis, & alia ſub forma terræ à Deo in principio cōditarut ſic ſit diuerſitas ſpecierū in rebus naturalibus. Sed quare hæc pars materiæ eſt ſub iſta forma, & illa ſub alia, depēdet ex ſimplici diuina uolūtate: ſicut ex ſimplici uoluntate artificis dependet, ꝙ ille lapis eſt in iſta parte parietis, & ille in alia: cuius ratio artis habeat quòd aliqui ſint in hac, & aliqui ſint in illa. Neque tamen propter hoc eſt iniquitas apud Deum, ſi inæqualia non inæqualibus præparat. Hoc enim eſſet contra iuſtitiæ rationem, ſi prædeſtinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quæ ex gratia dantur, poteſt aliquis pro libito ſuo dare cui uult plus, uel minus (dummodo nulli ſubtrahat debitū) abſque ꝓiudicio iuſtitiæ. Et hoc eſt qđ dicit paterfamil. Matth. 20. cap. Tolle qđ tuū eſt, & uade, an nō licet mihi quod uolo facere?

¶ *Nūmalū culpæ, et quomō ſpectare dicerit Auth. ad uniuerſi perfectionē.*

¶ Secundum eſt proportio inter gradus uniuerſi & gradus hoīm: non eſt inquit Hēri. par de eis rō: q̄ſi oēs ſpēs uniuerſi ſunt de pfectiōe per ſe uniuerſi, nō aūt oēs ſpecies actuū moraliū. quod, ꝑbatur, quia nullⁱ deficit[a] ſiue culpæ ſiue pœnæ pertinet p ſe ad pfectionē uniuerſi. Cōſtat aūt multos actus morales ut mendaciū, furtum, & hīz ſimilia mali culpæ eſſe ſpecies.

¶ *Num iuſtitiæ opus in reprobatis tantū, an etiā in prædeſtinatis reluceat.*

¶ Tertiū ē applicatio iuſtitiæ ad reprobos. Saluatur enī iuſtitia inquit Aure. in prædeſtinatis, iuxta illud Apoſtoli, Quā reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex.

¶ *Num iuſtitia punitiua ſit finalis cauſa totius reprobationis.*

¶ Quartū ē cālitas finalis attributa iuſtitiæ, punitiuæ reſpectu reꝓbatiōis in cōi: cōtra hoc eſſe arguit uterq; Hēricus quidē: quia nō uidet rōnabile ut deus fieri pcā permittat ut ea poſtmodum puniatur: imo in hoibus uidemus ꝙ qui per mittit aliquē peccare ſi poſſet eū ꝓhibere, uel ſpedite peccat. nō igitur hoc attribuēdū eſt deo. Et cōfirmat hoc Aureol[a], quia nō ſunt faciēda mala ut ueniāt bona: ſed reprobatio abſq; oī demerito eſt malū: ergo nō eſt à deo faciēda ꝓp hoc toſū ut appareat in ſua iuſtitia bonitas. Prēterea inquit Aure. iuſtitia puniti ua nō ē p ſe intenta, ſed tñ ex ſuppōne culpæ punibilis: ergo ipſa nō ē pricipalis cā reprobationis, ſed pētū pri⁹ ipſa, & ſuſtur. ergo nulla neceſſitas eſt ut aliquid ſit in untuerſo, ad hoc ut iuſtitia punitiua eluceſcat.

¶ Ad primum horū dicēdū ē, ꝙ licet potuiſſet tota creatura rōnalis poni ut uniuerſū, rōnabiliter tamen author genus humanū poſuit, nō quia deo uniuerſa cōſtituāt hoies & angeli, ſed q̄m de facto cōſtat quoddā hoīm reprobari & quoſdā prædeſtinari: ſequā ipſū genus humanum cuiuſdā uniuerſi ex tot gradib⁹ cōſtātis rōnē habeat. & ꝙ hæc ſit mēs literæ inſinuāt illa uerba. Si igitur cōſideremus totū genⁿ humanū ut totā rerū uniuerſitatē tex nota liquide cōditionali innuit ꝙ nō tā ex ui rōnis quām ex facto ꝓportionalitatem hanc exercebat.

¶ Ad ſecūdum dicitur ꝙ arguēs forte ſomniās, hoc obiecit huic literæ: nuſquā enim reperitur talis ꝓportio facta.

¶ Ad tertiūuero dicit duplr. Prīo qđ nō ex reluctēa iuſtitiæ, ſed iuſtitiæ talis reprobationē litera infert, talis aūt nō ſaluatur in prædeſtinatis. Secūdo dicit quòd etiā ex rōne iuſtitiæ poteſt inferri reprobatio: qñ iuſtitia proprie dicit opus in q̄ maxiēpa relucet ei minus miſericordia: licet ecōuerſo miſericordia: abſolute dicit ubi quaſi totū ipſius eſt parnū relinquēs locū iuſtitiæ: & ſic licet in prædeſtinatis aliquid iuſtitiæ faluet, ut abūdāria ramē eius eluceat, reꝓbatio fit.

¶ Ad quartū, ut bene intelligatur reſponſio & ſancti Tho. doctrina, prælibare oportet, ꝙin reprobatione ſunt tria, puniſio peccati, ipſū peccatū, & eterna puniſio. nec hæc tria ſunt effectus reprobationis diuinæ: quēadmodū oē ordinās in uitā æternā erat effectus prædeſtinationis, ꝓper qđ nō poſſim⁹ hic recte dicere totū effectū reprobationis, uel partē ut dulinxim⁹ de effectu prædeſtinationis, ſed debemus cautius loquendo dicere totū quod eſt in reprobatione, uel id quod eſt in ea ex uirtute reꝓbātis. Et tunc ſcito, quòd apud diuū Tho. ut patet ſuper 9. cap. epiſt. ad Roma, diuerſa eſt ſnīa de cauſa prædeſtinatiōis & reprobationis: qñ ultimus effectus reprobationis, ſ. puniſio, habet cauſā ex parte reprobati, ſ. culpā: cuius nullo modo deus eſt actor: prædeſtinationis aūt ultimi effectus, ſ. beatitudinis, licet ſit aliqua cā in nobis, ſ. meritum, id tamē totū eſt à prædeſtināte. Et ſic, ſi de effectu toto utriuſque, ſ. reprobationis & prædeſtinationis eſt ſermo, nulla de ꝑtiō qō inſeri debet, ſed de his tm, quæ à reprobāte & prædeſtinante ſunt: quæ bona oportet eſſe & delnis dicit, ꝙ diuina bo-

diuinæ iuſtitiæ ſinē reprobationis effectuū excludēdo, alias cauſa, & ſcipsa culpā intellexerūt à. S. Th. pon: cuius oppoſitū ū manifeſt aumus. Sigillatim igitur reſpōdēdo. ad primum dicitur, ꝙ alius eſt ordo inter effectus ꝑdeſtinationis & effectus reprobationis. non eīm poſterior eſt finis prioris, quēadmodū ibi ꝓmiſ eſt finis meriti, non eīm dicimus ꝙ ideo deus permittit pcā ut puniat, ſed dicim⁹ ꝙ ꝓmittit & punit ꝑpter reluctēa iuſtitiæ ſuæ: & qa hoc eſt totus ꝛc probationis effectus, idcirco reꝓbationis rō diuina iuſtitia merito dicitur. Nec eſt uerū ꝙ quicūq; potens impedire pcām alterius, peccat ſi permittit. hoc eīm non habet locū niſi in eo qui tenetur ad impedīēdum, ut in regimine etiam hūano experiētia docet: multa eīm ſinaitas regiminis deperiret ſi ꝓmiſſio nō eſſet licita. Ad cōfirmationē uero Aureo. dicitur, ꝙ reprobatio quo ad primū effectū id eſt, punitionē, dato ꝙ eſſet mala ſine oī demerito, quo ad primū tñ, ſ. permiſſionē demeritoriāli nulla ſubeſſet cauſa niſi reluctēa iuſtitiæ diuinæ, mala nō eſt qū permiſſio ipſa nihil admit cadēti de his quæ ſibi debētur, ſed tm gratuita negat amorē dei ad tenendū ne cadat. Vñ, cum permiſſio ſcām ſe non ſit mala, & reluctēa diuinæ bonitatis in iuſtitia punitiua ſit magnū bonū, ſi ad nihil aliud permiſſio ordinaretur, adhuc bona eſſet. Negādū eſt ergo & ꝙ reprobatio quo ad primū eius effectū (ſecluſa oī alia cauſa) eſſet mala, & ꝙ reprobatio quo ad oēs eius effectus ponatur à nobis ſine omni alia cā, ut tam patet ex dictis. Ad ultimū dicit negādo aſſūptū. Iuſtitia punitiua nō ē p ſe intēta. nō eīm eſt p ſe intērī aliqd. eſt eīm p ſe prio intērū, & aliqd p ſe nō prioriā eīm eſt p ſe prio intērū, qđ bonū cū ſit, in ſe lētione oīm ad ipſum, qđlibet ſcītiū adæquat. ē p tā ipm q̄ oia ad ipm qđlibet cōcurrētia intēdunt, abeo re ſpectu cui⁹ eſt p ſe primo intērū. Id aūt dicit ꝙ ſe nō primo intērū, qđ in ſe qđ bonū eſt ac intērū, ſed ex aliquo nullo mō intēto occaſionatur. & de horū numero eſt iuſtitia punitiua, q̄ ex peccatis puniēdis occaſionē habet. Quòd aūt hmōi pfectiones malū culpæ ſuppoñtes, ꝙ ſe intēte ſint & dictæ ſint, reliſ centia diuinæ bonitatis in paſſiōe Chriſti teſtatur. cōſtat eīm eā ꝙ ſe intētam eſſe à deo dū ꝙ ipſam intēta fuerit tota latitudo felicitatis oīm pure hoīm ꝓdeſtinatorū: & gīa ſui corporis cū cęteris, q̄ ſibi & aliis meruit: & tñ ex malo culpæ occidtiū ipm occaſionari oportuit. Vñ neutra cōſequētia aliqđ ualet, & de prima quidem ſatis patet. de ſecunda quoq; ſolicitari nō oportet: quoniam manifeſte liquet, ꝙ propter hæc bona ex malo culpæ occaſionata, multa in uniuerſo rationabiliter fieri expedit, ut patet in exemplis adductis.

¶ Quo ad ſcām ſēdit hāc cōcluſionē, cā ēſſe de⁹ iſtos ꝓdeſtinat, illos reꝓbat, ſ. ſola dei uoluntas. Et, pbat eā authoritate Aug. atq; ꝓportionali ſimilitudine ad ꝓtas ac ſitus materiæ tā in naturalibus quā artificialibus, ut clare patet in litera.

¶ Circa hāc ꝑtē tria occurrūt ſpugnata. primū ē ipſa cōcluſio, ſcām ē exēplū naturale, tertiū exēplū artificiale. Cōtra exēplū qđē unūq; obiecit Hēric⁹, ꝓlo qa in ꝓtib⁹ materiæ ſiue arti ſiue actori naturæ ſubiectis æqua ē rō, in hoīb⁹ aūt iſtis & illis eſt diſpar ratio, aliter diſpoſito hoc ēſſ illo. Aureol⁹ deīde qa hmōi ꝓtes materiæ carēt ſenſu, ac experiētia boni & mali, hoies aūt iſti & illi experiū tur & bōa & mala pœnæ: & ꝓpterea nō ē par rō: q̄ſi in exēplis ſola uoluntas ſufficiat: qa nulli fit iniuria. ſ. ꝓpoſito aūt nō ſufficit: qa ſic iniuria patiētib⁹ & actiūtis. Cōtra cōcluſionē quīuis arguat Aureol⁹ ac Hēric⁹, qa tñ nō alia tāgitur difficultas, q̄ dudū diſcuſſa & manifeſtata, ꝛtrāire expedit. Nō eſt hæc cōcluſio aliud intēdit niſi q̄ ſtātibus ſupradictis, ſ. cauſis reprobatiōis & ꝑdeſtinatiōis in cōi, nulla eſt cauſa quare iſtæ cauſæ cū ſuis effectib⁹ magis appliceñ à dīuīne uoluntati hoīem, q̄ ad illū, niſi diuina uoluntas: quare eīs hāc ꝓmittat cadere, illū uero teneat ne cadat, ex ſola eius uoluntate dependet: quare uero hīc puniat, non ex ſola dei uoluntate depcndet, ſed ex demerito huius, ut diximus de puniſione reꝓbato-

probatorum in cōmuni. Vnde concludendo quare in hoc reprobationis eſſe eius primus, & nō in illo, ſola dei uoluntas eſt cauſa. Non enim ex diuina bonitate, aut ex inæquali diſpoſitione (quoniam nulla eſt ante primum effectum: ut in corpore articuli probatum fuit contra Henrici poſitionem) ratio habetur quare in hoc magis quàm illo hic ponatur effectus. Ex his autem patet primo ſolutio obiectionū. Au-

144 gnat quod nūquam ſo
4.d.40. mniauimus, ſcilicet ꝙ
q.1.ar.1. deus pro libito uolun-
ſoto. q. tatis ſuæ magis hunc
1.quol. quàm illū punit & ab-
q.3.ar.1. ſtīgit: patuit hoc intē
3.q.11. dulæ literā hanc & ex-
q.ul.ar. empla adduxīa, cum tñ
3.q.11. ad primos effectus, ſci-
q.ul.ar. licet permiſſionem &
2.ar. directionem omnia re-
q.6.ar. ſpiciāt. Patet quoque
1.ad 6.q. ſponſio ad Henricum:
ad ultimū. quoniā ante primos ef-
fectus prædictos æque
ſunt diſpoſiti iſti & illi
ſicut partes materiæ
primæ & lapides reſpe
ctu domus &c.

Cōment. ¶ Quo ad tertiū reſpō
detur argumēto: nō ef-
fe iniquitates æquali-
bus inæqualia præpa-
rare in gratuitis, ſed in
debitis, ſit confirmatur
authoritate panis fami
lias Math. inducto.

¶ *Num reprobatio ad gratuita ſpectet.*

Queſtio. ¶ Aduerte hic, ꝙ tam Hēricus quām Aureo
lus hunc paſſum repre
hendere conātur: quia
reprobatio non eſt de
numero gratuitorum:
puniri eīm non eſt gra
tię, ſed iuſtitiæ, in iuſtis
autem locū non habet
uerbū patriſſamilias.
Sed ad hoc facilima eſt
reſponſio. reprobatio
enim ut iam dictū fuit,
quo ad ultimū effectū,
ad eſt, punire iuſtitiæ a-
ctum exercet, in qua,
ut expreſſe litera dicit,
non licet unicuique fa-
cere quod uult. Quo
ad primū autem effectū
4 b c id eſt, permiſſionē pec-
19 cati &c. negationē a-
ctus miſericordiæ, ſeu
gratiæ exercet, & quia
non ſolum gratuitū eſt
dare, uerūtamen uel mi-
norem gratiā, ſed ſim-
pliciter dare, & nō da-
9a reſtum intra latitudi-
nem gratuitorum com
prehenduntur, idcirco
reprobare & prædeſti
nare, inter gratuita me
rito cōnumerātur, quā
uis diuerſimode: ut pa
tet ex dictis, & pro
pterea optime ad eaſen
tentia patriſſamilias eſt
applicata.

Cōment. a ¶ *Super Quæſt. nigeſimatertiæ Arti-*
Auoor. *culum ſextum.*

IN titulo aduerte ex quæſtionibus de ueritate, quæſtione 6. articulo 1. quòd certa, poteſt dupliciter intelligi, ſcilicet certitudine cognitionis, uel certitudine ordinis. Cum enim prædeſtinatio duo in ſe claudat, ſcilicet præcognitionem & præcauſalitatē, poteſt attendi certitudo eius, & quoad cognitionem ut ſcilicet habeat certā cognitionem de prædeſtinatis effectibus & eūctibus: & poteſt rurſus attēdi eius certitudo quoad cauſalitatem, ut ſcilicet habeat infallibilem ordinē in attingēdo ac perducēdo ad prædeſtinatos effectus. Et qm prima certitudo non exit limites ſcientiæ diuinæ, de qua ſatis abunde tractatū eſt, certitudo uero ordinis proprias habet difficultates in hac materia, propterea hīc titulus de certitudine ordinis eſt intelligēdus, ita q̄ ſenſus eſt, an prædeſtinatio inquātum cauſa, habeat infallibilem ordinem ad effectus intentos.

Cōment. ¶ In corpore una eſt concluſio reſponſiua, habens tamen duas partes: prædeſtinatio eſt certa, non tamen neceſſitatem imponit. Probatur quo ad utrāque partem ſimul dupliciter. primo ex parte prouidentiæ ſic, prouidentiæ ordo eſt infallibilis, & tamen quædam prouidentiæ ſubiecta contingenter euenīunt ſecundum conditiones cauſarum proximarum. Ergo & prædeſtinationis ordo eſt certus, & tamen prædeſtinationis effectus contingenter euenīunt iuxta libertatem arbitrii. Antecedens patet in quæſtione præcedente. conſequentia autē probatur, ꝙ prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ.

¶ Secundo manifeſtabilis dicitur concluſio ex ſupradictis ſimilibus conditioni

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum prædeſtinatio ſit certa.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ prædeſtinatio non ſit certa. Quia ſuper illud Apoca. 3. cap. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam t. dicit Aug. ꝙ alius non eſt accepturus, niſi ille perdiderit. Poteſt ergo & acquiri & perdi corona, quæ eſt prædeſtinationis effectus. Non eſt igitur prædeſtinatio certa.

¶ Prætera, Poſito poſſibili nullum ſequitur impoſſibile. Poſſibile eſt autē aliquem prædeſtinatū (ut Petrum) peccare, & tunc occidi. Hoc aūt poſito ſequitur prædeſtinationis effectum fruſtrari. Hoc igitur nō eſt impoſſibile. Non ergo eſt prædeſtinatio certa.

¶ Prætērea, Quicquid deus potuit poteſt. Sed potuit non prædeſtinare quem prædeſtinauit. Ergo nunc poteſt non prædeſtinare. Ergo prædeſtinatio non eſt certa.

¶ SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Rom. 8. Quos præſciuit, hos & prędeſtinauit. &c. dicit glo. Prædeſtinatio eſt præſciētia & præparatio beneficiorū dei, qua certiſſime liberantur quicunq; liberantur.

CONCLVSIO.

¶ *Prædeſtinatio nō ita certa eſt quòd prædeſtinatis neceſſitatem imponat, ſed ſicut ſtante infallibili prouidētia ordine multa cōtingēter euenīūt, ita certuseſt prædeſtinationis ordo, quòd iuxta arbitrij liber tatem prædeſtinationis effectus cōtingenter euenīūt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædeſtinatio certiſſime & infallibiliter cō ſequitur ſuū effectum, nec tamen imponit neceſſitatem, ut. ſ. effectus eius ex neceſſitate proueniat. Dictum eſt enim ſupra[a], quòd prædeſtinatio eſt pars prouidētiæ. Sed non omnia, quæ prouidētiæ ſubduntur, neceſſaria ſunt: ſed quædam cōtingenter euenīunt ſecundum conditionem cauſarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidentiæ ordo eſt infallibilis, ut ſuprà oſtenſum eſt[a]. Sic igitur & ordo prædeſtinationis eſt certus, & tamen libertas arbitrij non tollitur, ex qua contingenter prouenit prædeſtinationis effectus.

¶ Ad hoc etiam conſideranda ſunt quæ ſuprà dicta ſunt[a] de diuina ſcientia & de diuina uolūtate, quæ contingētiam à rebus nō tollunt, licet certiſſima & infallibilia ſunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ coro na dicitur eſſe alicuius dupliciter. Vno modo ex prædeſtinatione diuina, & ſic nullus coronam ſuam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur quodāmodo noſtrum eſt. Et ſic ſuam coronam aliquis amittere poteſt per peccatum mortale ſequens. Alius autem illam coronam amiſſam accipit, inquantum loco eius ſubrogatur. Non enim permittit deus aliquos cadere, quin alios erigat, ſecundū illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. Sic enim in locum angelorū cadentiū ſubſtituti ſunt homines, & in locum Iudæorum gētiles. Subſtitutus autem in ſtatum gratiæ etiā quantū ad hoc coronam cadentis accipit, ꝙ de bonis, quę alius fecit, in æterna uita gaudebit, in qua unuſquiſq; gaudebit de bonis tā à ſe quām ab aliis factis.

¶ Ad ſecundum dicendū, ꝙ licet ſit poſſibile eum, qui eſt prædeſtinatus, mori in peccato mortali ſecūdum ſe cōſideratum, tamen hoc eſt incōpoſſibile poſito, prout ſcilicet ponitur eum eſſe prædeſtinatum. Vnde nō ſequitur ꝙ prædeſtinatio falli poſſit.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ cum prædeſtinatio includat diuinam uoluntatem, ſicut ſuprà dictum eſt[c], ꝙ deum uelle aliquid creatum eſt neceſſariū ex ſuppoſitione propter immutabilitatē diuinę uoliūtatis, nō tamen abſolute ita dicendum eſt hīc de prædeſtinatione. Vnde non oportet dicere, ꝙ deus poſſit non prædeſtinare quem prædeſtinauit in ſenſu compoſito accipiendo, licet abſolute cōſiderādo deus poſſit prędeſtinare, uel non prædeſtinare, ſed ex hoc non tollitur prædeſtinationis certitudo.

ARTICVLVS VII.

a *Vtrum numerus prædeſtinatorum ſit certus.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ numerus prędeſtinatorum non ſit certus. Numerus enim, cui poteſt fieri ad ditio, nō eſt certus, ſed numero prædeſtinatorum poteſt fieri additio, ut uiderur. Dicitur enim Deuteroñ. 1. cap. Dominus deus noſter addat ad hunc numerū multa milia. Gloſ. 1. diffinitum apud deum, qui nouit qui ſunt eius. Ergo numerus prædeſtinatorum non eſt certus.

¶ Prætera, Non poteſt aſſignari ratio quare magis in hoc nuēro, quàm in alio, deus homines præordinet ad ſalutem. ſed nihil à deo ſine rōe diſponitur. Ergo nō eſt certus numerus ſaluandorū præordinatus à deo.

¶ Prętera, Operatio dei eſt perfectior q̄ſi operatio naturæ. Sed in operibus naturæ bonū inuenitur ut in pluribus, defectus autem & malum ut in pauciōribus. Si igitur à deo inſtitueretur numerus ſaluandorum, plures eſſent ſaluandi quàm damnandi. Cuius contrariū oſtenditur Matth. ſeptimo, ubi dicitur, Lata & ſpaciоſa eſt uia, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Anguſta eſt porta & arcta uia, quę ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Non ergo eſt præordinatus à deo nu-

quum ponitur differentia inter prædeſtinationem & prouidētiam in hoc, ꝙ prouidētia non eſt certa reſpectu euentus ſinis particularis in materia cōtingēti, prędeſtinatio aūt eſt certa, non tñ interpretā da ut ſonant, ut ex hac litera & ſuprādictis pa tet. Non enim inūdit, quòd prouidentiæ diuinæ nō ſubiacent tales euentus, nec q̄ oppoſitum euenīat proni ſi euentus, ſed q̄ multi ordines hūiſmodi cau ſarum contingentium ad aliqua futura, ſub di uina prouidētia cadūt: & tamē illa futura non quam eruni, ut patet de multis præparatio nibus hūiſmodi cau ſarum, quibus tamen non euenīunt intenta: ſub prędeſtinatiōe aūt nullus cadit ordo parti cularis alicuius ad ali quod futurū, quin etiā ſub eadem cadat euen tus ſimilis futuri. Et ita ſcilicē differētia ex am plitudine ambitus pro uidentiæ: quia ſcilicet ſub ipſa omnis ordo cluditur, ſiue cū euen tu futuri, ſiue non: ſub prædeſtinatione autem ſolū ordines habentes euentum ad intentum finem etiam in particu lari. nullus enim ordo deficiens à proprio in tento ut ſic ſub ipſa ex dit. Veruntamē nō ſunt extendēda nec uſitanda uerba illa: quoniam ordo deficiens à proprio euentu nō eſt pro uiſus à deo quo ad e uētū, ſed quo ad ipſum ordinem, & non euen tum proprium & pro pterea nihil certitudi nis admit prouidentię huiuſmodi nō euētus, Propter quod diximus & dicimus ꝙ in me liius uerba mutauit au thor ſimpliciter de p uidentiæ certitudine tractans hic, adæquan do eam prædeſtinatio mi. Nec illorum memi nit, quoniam nunc di cta pia interpretatione ex parte rerum ſuſtinę ri utcunque poſſunt. Cætera autem, quæ cir ca certitudinem præde ſtinationis diſputanda eſſent, iam diſcuſſa ſunt in præcedenti quæſtione de ꝓuidentia, unde nō oportet eam amplius repetere.

a ¶ *Super Quæſtionis nigeſimatertiæ Articulum ſeptimum.*

TItulus clarus eſt.

Cōment. ¶ In corpore tria facit. primo de certitudine numeri prędeſtinatorum abſolute. ſecundo de numero reproborum, tertio de certitudine quo ad nos numeri prædeſtinatorum tractat.

¶ Quo ad primum hæc eſt cōcluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. numerus prædeſtinatorū eſt deo certus, non ſolum formaliter, ſed materialiter, non ſolū ut cognitus, ſed ut electus & prædeſtinatus. Concluſio hæc habet tres partes principales: & prima quidē, ſcilicet quòd ſit deo certus pro conſiliarii relinquitur. Secunda autem, ſ. non ſolum formaliter, ſed materialiter, & declaratur quo ad terminos: dum quidam hoc negātes aſſerunt, & probatur ducendo ad inconueniens ſic, ſi numerus prædeſtinatorum eſſet deo certus formaliter tantū, tolleretur certitudo ordinis prædeſtinationi attributa in præcedenti articulo: hoc eſt inconueniens: ergo patet conſequentia, quia ſtare Petrum eſſe prædeſtinatum, & tamen non ſaluari, & ſic prædeſtinatio non infallibiliter ſui ſortiretur effectum. Tertia autē, ſcilicet non ſolum ut cognitus, ſed ut prædeſtinatus, & declaratur quoad terminos exemplo numeri guttarum pluuiæ, & arenæ maris quo ad ly cognitus, & differentia inter numerum manſionum domus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

menſurarum, partium &c. & numerum lapidum reſpectu ædificatoris, quo ad ly prædestinatus, & probat in, omne agens intendit facere aliquod ſinitum: ergo intendit aliquam determinatam menſuram in ſuo effectu: ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per ſe requiſitis ad totū. ergo deus præcognouit, in quo menſura debet eſſe totū uniuerſum: ergo prædeſtinauit quemerus ſaluandorum.

¶SED CONTRA eſt, quòd Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, Certus eſt prædeſtinatorum numerus qui neque augeri poteſt, neque minui.

CONCLVSIO.

¶Numerus prædeſtinatorum ſoli Deo certus eſt, non ſolum formaliter, ſed materialiter, non ſolum ut cognitus, ſed ut electus & præfinitus, non ſic autē certus eſt numerus reproborum.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ numerus prædeſtinatorū eſt certus. Sed quidam dixerūt eum eſſe certum formaliter, ſed nō materialiter, ut puta ſi diceremus certum eſſe, ꝙ centum uel mille ſaluētur, non autem quòd hi, uel illi. Sed hoc tollit certitudinem prædeſtinationis, de qua iam diximus[c]. Et ideo oportet dicere, ꝙ numerus prædeſtinatorum ſit certus deo nō ſolum formaliter, ſed etiam materialiter. Sed aduertēdum eſt, ꝙ numerus prædeſtinatorū certus deo dicitur nō ſolum ratione cognitionis, quia ſcilicet ſcit quot ſunt ſaluādi, (ſic enim deo certus eſt etiam numerus guttarum pluuię & arenę maris) ſed ratione electionis & definitionis cuiuſdam.

¶Ad cuius euidentiam eſt ſciēdum, ꝙ omne agens intendit facere aliquid finitum, ut ex ſupradictis de infinito apparet[c]. Quicunq; autem intendit aliquā determinatam menſuram in ſuo effectu, excogitat aliquem numerum in partibus eſſentialibus eius, quæ per ſe requiruntur ad perfectionem totius. Non enim per ſe eligit aliquem numerū in his, quæ non principaliter requiruntur, ſed ſolum propter aliud. Sed in tanto numero accipit huiuſmodi, inquātum ſunt neceſſaria propter aliud. Sicut ædificator excogitat determinatā menſuram domus, & etiā determinatū numerū manſionū, quas uult facere in domo, & determinatum numerū menſurarum parietes uel tecti. Non autē elegit determinatum numerū lapidum, ſed accipit tot quot ſufficiunt ad explēdam tantā menſuram parietis. Sic igitur cōſiderandū eſt in deo reſpectu totius uniuerſitatis, quæ eſt eius effectus. Præordinauit enim in qua menſura deberet eſſe totū uniuerſum, & qs numerus eſſet cōueniens eſſentialibus partibus uniuerſi: quæ ſcilicet habent aliquo modo ordinem ad perpetuitatē, quot ſcilicet ſphæræ, quot ſtellę, quot elemēta, quot ſpecies rerum. Individua uero corruptibilia non ordinātur ad bonū uniuerſi quaſi principaliter, ſed quaſi ſecūdario, inquātum in eis ſaluatur bonū ſpeciei[e]. Vnde licet deus ſciat numerū omniū individuorū, non tñ numerus uel boum, uel culicum, uel aliquorum huiuſmodi eſt per ſe præordinatus à deo. Sed tot huiuſmodi diuina prouidētia produxit, quot ſufficiunt ad ſpecierum conſeruationē. Inter omnes autē creaturas principalius ordinātur ad bonum uniuerſi creaturæ rōnales, quæ inquātum huiuſmodi incorruptibiles ſunt, & potiſſime illæ, quæ beatitudinē cōſequūtur, quæ immediatius attingūt ultimum finē. Vnde certus eſt deo numerus prędeſtinatorum, non ſolum per modum cognitionis, ſed etiā per modū cuiuſdā principalis præfinitionis. Non ſic autē omnino eſt de nūero reproborum, qui uidentur eſſe prędordinati à deo in bonū electorū, quibus oīa cooperantur in bonum. De numero aūt omnium prędeſtinatorum hominū quis ſit, dicūt quidā ꝙ tot ex hōinibus ſaluabuntur quot angeli ceciderunt. Quidā uero, ꝙ tot ſaluabūtur quot angeli remanſerūt. Quidam uero, ꝙ tot ex hōmibus ſaluabūtur quot angeli ceciderūt, & in ſuper tot quot fuerūt angeli creati. Sed melius dicitur, ꝙ ſoli deo eſt cognitus nūerus electorum in ſuperna felicitate locandus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ uerbum illud Deutero. eſt intelligēdum de illis, qui ſunt prędnotati à deo reſpectu præſentis iuſtitiæ. Horū enim numerus & augetur & minuitur, & nō nūerus prædeſtinatorum.

¶Ad ſecūdum dicēdum, ꝙ ratio quātitatis alicuius partis accipiēda eſt ex proportione illius partis ad totū. Sic eīm eſt apud deū ratio, quare tot ſtellas fecerit uel tot rerū ſpecies, & quare tot prędeſtinauit ex proportione partiū principaliū ad bonū uniuerſi.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ bonum proportionatū cōmuni ſtatui naturæ accidit ut in pluribus, & deficit ab hoc bono ut in paucioribus. Sed bonū, ꝙ excedit cōmunē ſtatum naturę, inuenitur ut in pauciotibus, & deficit ab hoc bono ut in pluribus. Sicut patet, ꝙ plures homines ſunt, qui habēt ſufficientem ſciētiam ad regimē uitę ſuę, paucio res aūtē, qui hac ſcientia carēt, qui moriones uel ſtulti dicūtur: ſed pauciſſimi ſunt reſpectu aliorum, qui attingunt ad habēdam profundā ſcientiam intelligibilium rerum. Quum igitur beatitudo æterna in uiſione dei cōſiſtens excedat cōmunem ſtatū naturæ, & præcipue ſecūm ꝙ eſt gratia deſtituta per corruptionē originalis peccati, pauciores ſunt qui ſaluātur. Et in hoc etiam maxime miſericordia dei apparet, quòd aliquos in illam ſalutem erigit, à qua plurimi deficiunt, ſecundum communem curſum & inclinationem naturæ.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum prædeſtinatio poſſit iuuari precibus ſanctorum.

AD OCTAVVM ſic procedit. Videtur, ꝙ prędeſtinatio non poſſit iuuari precibus ſanctorum. Nullū enim æternū impeditur ab aliquo tēporali. Et nulla corpuſcula eſt in uniuerſo niſi ſimplicia corporis: omne enim mixtorum corporalis materia ex elemēntis eſt. Alio modo pro uniuerſo perfectionis, & ſic tractatur hic, & ad eius integritatē exigūtur omnes ſpecies, ut in litera dicitur. non enim perfectiones ſpecificæ corporū illorum ex ſimplicibus corporibus ut ſic ſunt, ſed ex actiuis quadam natura, ut patet de perfectione uitali

Anota.

¶Circa concluſionem ipſum aduerte ꝙ Aureolus apud Capreolū in quarto dī. primiuſ uitiatur impugnare, ſed quoniā non arguit ex proprijs certi numeri, ſed ex omnibus permentibus ad diſcretionem prædeſtinatorum à reprobis, & æquiuocat de fine uniuerſi, & hęc ſuperius patenter diſcircō pertranſeundum ceniū: ex his enim facile patet omnia ſoluto.

¶Quo ad ſecūdum eſt hęc cōcluſio, numerus reproborum non eſt omnino ſic certus. Et probatur: electis omnia cooperantur in bonū: ergo reprobi prætoliti ſunt à deo in bonū electorum: ergo numerus reproborū non eſt ſic omnino certus.

Cōment.

¶Aduerte his. ly ſic o- Anot. mnino: in reprobis eſt ſunt duo, ſcilicet ipſa creatura: & id, quod pertinet ad eſſe reprobum: quo ad naturā eo dem modo prædeſtinatos eſt numerus electorum & reproborū: quia ſunt incorruptibilia, ra tionalia &c. quoad gratia uero, ſicut electi prædeſtinati ſunt pro pter ſeipſos, ut ſcilicet proprijs actibus atque beneficijs ultimū finem ſimpliciter attingat, reprobi uero quaſi irrationabiles creaturę pro ut ſunt nō ad bonum proprū, quoniā felicitate priuati ſunt, ſed alienā: ſcilicet dei & electorū: ita numerus electorū eſt certus propter ſe. Numerus aūt reproborū propter aliud, id eſt electos. Vñ conſiderādo reprobos ratione ſubiecti, dicimus ꝙ eſt certus certū numerus etiā prædeſtinatorum cōſiderando autem eos quatenus reprobi ſunt, dicimus ꝙ non ſunt in certo numero prædeſtinatitue, ſed quaſi tot diuina prouidentia reprobis attribuitur quot ad electorum bonū cōcurre conſpicit. Et hanc diſtinctionem per illa uerba (nō ſic autem omnino eſt) intedit litera, dicēs eīā terrena (non ſic) excludit reprobos à principalib⁹ & per ſe primo partibus uniuerſi, apponens autem ly (omnino) exemit eos à partibus pure propter aliud, ſic quaſi medios locauit propter incorruptibilitatem ſubiecti &c. ut diximus.

¶Quo ad tertium, tractatur numerus prædeſtinatorū hominū an nobis ſit certus, referūtúrque tres opiniones: & nulla earum approbatur: ſed quarta apponitur melior.

¶Aduerte hic quòd opiniones iſtæ nō reprehenduntur. Tum quia in materia ualde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiue locuti ſunt authores. Tum quia authores opinionū harum illuſtres ac etiā ſancti uidentur fuiſſe ſecundam nanque opinionem Gregorii eſſe cōſtat: melior autem omnibus quæ dicitur: quia authoritati eccleſiæ innititur dicētis in collecta ſecreta, Deus cui ſoli cognitus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus: & ad hoc innuendum eiſdem uerbis author uſus eſt in litera.

Anota.

Cōment.

Anota.

Cōment.

Anota.

Cōment

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.*

Cõment. TItulus clarus est.
¶ In corpore est una cõclusio respõsiua quæsita affirmative. Liberuitę pro prie respicit uitam gloriæ. Probatur sic, Liber uitę est notitia electorum ad uitam tergo ad uitã supra naturam, & finalem: ergo proprie ad uitã gloriæ.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum liber uitæ sit solum respectu uitæ gloriæ prædestinatorum.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur ꝙ liber uitæ nõ sit solũ respectu uitæ gloriæ prædestinatorũ. Liber em uitæ est notitia uitæ. Sed deus per uitã suã cognoscit omnẽ aliã uitam. Ergo liber uitæ, præcipue dicit respectu uitę diuinę, & non solũ respectu uitæ prędestinatorum.
¶ Præterea, Sicut uita gloriæ est à deo, ita uita naturæ. Sic igitur notitia uitæ gloriæ dicitur liber uitæ, etiam notitia uitæ naturæ dicetur liber uitæ.
¶ Præterea, Aliqui eligũtur ad gratiã, qui nõ aliguntur ad uitã gloriæ, ut patet per id qđ dicitur Ioã. 6. Nonne duodecim uos elegi, & unus ex uobis diabolus est? Sed liber uitæ conscriptio electionis diuinæ, ut dictũ est. Ergo etiam est respectu uitæ gratiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd liber uitę est notitia prędestinationis, ut dictũ est. sed prdestinatio nõ respicit uitam gratię, nisi sẽcm ꝙ ordinat ad gl'iam. Nõ em̃ sunt prdestinati quihabent gratiam, & deficiũt à gloria. Liber igitur uitæ nõ dicitur nisi respectu gloriæ.

CONCLVSIO.

¶ *Liber uitæ proprie uitã gloriæ respicit, cum in eo conscripti sint qui à deo eligũntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ liber uitæ, ut dictũ est, importat cõscriptionem quãdam, siue notitiã electorũ ad uitã. Et igitur aliq̃s aliquis ad id qđ non cõpetit sibi secundũ suã naturam. Et iterũ id, ad quod eligitur aliquis, habet rationem finis. Non em̃ miles eligitur aut cõscribitur ad hoc quòd armetur, sed ad hoc ꝙ pugnet. hoc enim est proprium officium, ad quod militia ordinatur. Finis autem supra naturam existẽs, est uita gloriæ, ut suprà dictum est. Vnde proprie liber uitæ respicit uitam gloriæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ uita diuina etiam prout est uita gloriosa, est deo naturalis. Vnde respectu eius nõ est electio, & per cõsequẽs nec̃ liber uitę. Nõ em̃ dicimus, ꝙ aliqs homo eligatur ad habẽdũ sensum, uel aliqđ eorũ quę cõsequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet solutio ad secundũ. Respectu enim uitę naturalis, non est electio, neque liber uitæ.
¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ uita gratiæ nõ habet rationẽ finis, sed rationẽ eius qđ est ad finẽ. Vnde ad uitã gratiæ nõ dicitur aliqs eligi, misi inquãtũ uita gratiæ ordinatur ad gloriã. Et propter hoc illi qui habent gratiã, & excidũt à gloria, nõ dicũtur esse electi simpliciter, sed sẽcm qd. Et similiter nõ dicũtur esse scripti simplr in libro uitę, sed sẽcm qđ: prout s. de eis in ordinatiõe & notitia diuina existit, ꝙ sint habituri aliquem ordinem ad uitam æternam secundum participati onem gratiæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliquis deleatur de libro uitæ.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur ꝙ nullus deleatur de libro uitæ. Dicit enim Aug. in 20. de ciuit. dei, ꝙ præscięntia dei quæ non potest falli, liber uitæ est. Sed à præscięntia dei nõ potest aliqđ subtrahi. Similiter neque à prædestinatione. Ergo nec de libro uitæ potest aliquid deleri.

¶ Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modũ eius in quo est, sed liber uitæ est quid æternum & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.
¶ Præterea, Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro uitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Deleantur de lib. uiuentium.

CONCLVSIO

¶ *Cum liber uitæ, conscriptio sit ordinatorũ ad uitam æternã ex prædestinatione & præsenti gratia, deleri aliquos de libro uitæ, non solum secundum hominum opinionem, sed secundum rei ueritatem, asserendum est.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ quidam dicunt, ꝙ de libro uitæ nullus potest deleri secũdum rei ueritatẽ, potest tamẽ aliquis de leri secũdum opinionẽ hominum. Est enim consuetum in scripturis ut aliquid dicatur fieri, quãdo innotescit, & secũdum hoc aliquid dicũtur esse scripti in lib. uitæ, inquantum homines opinãtur eos ibi scriptos pro pter præsentẽ iustitiã quã in eis uident. Sed quando apparet uel in hoc seculo uel in futuro, ꝙ ab hac iustitia excidẽrũt, dicũtur inde deleri. Et sic etiã exponitur in glo. deletio talis, super illud Psal. Deleãtur de lib. uiuentũ Sed quia nõ deleri de libro uitæ ponitur inter præmia iustorũ secũdum illud Apoc. 3. Qui uicerit sic, uestietur uestimẽtis albis, & nõ delebo nomẽ eius de lib. uitæ: (quod aũt sanctis repromittitur, nõ est solum in hoc num opinionẽ.) potest dici, ꝙ deleri uel nõ deleri de libr. uitæ, non solũ ad opinionem hominũ referẽdum est, sed etiam quãtum ad rem. Et enim liber uitæ cõscriptio ordinatorũ in uitam æternã. Ad quam ordinatur aliquis ex duobus, s. ex prdestinatiõe diuina, & hæc ordinatio nunquã deficit, & ex gratia. Quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipso est dignus uita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habẽdum uitam æternã, à qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad habẽdum uitam æternam ex prædestinatione diuina, sunt simpliciter scripti in libro uitæ: quia sunt ibi scripti ut habituri uitam æternam in seipsa, & isti nũquam delentur de libro uitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habẽdum uitam æternam, nõ ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia, dicũtur esse scripti in lib. uitæ, non simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti ut habituri uitã æternam non in seipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. uitæ, ut deletio non referatur ad notitiã dei, quasi deus aliquid præsciat, & postea nesciat, sed ad rem scitam: quia scilicet deus scit aliquẽ prius ordinari in uitam æternam, & postea non ordinari cum deficit à gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ deletio (ut dictum est) non refertur ad librum uitæ ex parte præscientiæ, quasi in deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscriptorum, quæ sunt mutabilia.
¶ Ad secundum dicendum, quòd licet res in deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri uitæ.
¶ Ad tertium dicẽdum, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro uitæ, põt dici ꝙ ibi scribatur de nouo uel secundũ opinio nationis uero, indefectibilis. Tertia uero, quia indefectibiles sunt scripti ad uitam æternã in seipsis, defectibiles uero sunt scripti ad uitã æternã in sua causa, scilicet meritoria. Vltima autem patet ex terminis. Secũdo explanatur sensus, in quo intelligẽda est dicta cõclusio ibi (ut deletio non referatur, &c.) potest enim dupliciter interpretari. Vno modo ex parte intellectus diuini. secundo mõ exparte rei scriptę, ut clare patet in litera.

¶ *Nũ liber uitæ sit conscriptio ordinatorũ in uitam æternam.*

¶ Circa antecedẽs fug quo fundatur totus dis cursus, dubiũ occurrit. Quoniã cũ diffinitiõ nõ se extendat ultra suam diffinitionem, aut liber uitę male diffinitus est in primo articulo, dicẽdo, ꝙ est conscriptio prædestinatorum, aut male extenditur hic liber uitæ ad ordinatos in uitam æternam, siue prædestinatos siue nõ. Et augetur dubitatio: quia si liber uitæ extẽditur ad omnes ordinatos in uitã æternã, nõ solũ cõtinuit in præsenti gratia, sed oẽs christiani, imo & oẽs homines qui sunt scripti i ꝙ. uitę: quia oẽs ordiãi sunt in uitã æternã, ex hoc ipso, ꝙ rationales sunt: uxta illud Augustini de prædestinatione sanctorũ, posse habere charitatẽ naturæ, etiã hominem.
¶ Ad hoc respondetur quòd diffinitio superius data fuit perfecta, utpote explicans substantialia libri uitæ: cõscriptio em̃ prędestinatorũ ad subsistẽtiã pertinet libri uitę: cõscriptio autẽ ordinatorũ sẽcm præsentẽ iustitiã habet se ad librũ uitę ut accĩdia quia ut cõsequẽs subsistiale. Nõ em̃ ad librũ uitę spectat ratiõ cõscripti prio nisi ex hoc ipso, ꝙ est liber uitę gltę. ad quã soli prdestinati conscribũt. Nã ut in diffinitione ad ternũ præcedentis articuli dicit, cõstituti in præsenti gratiã, ꝙ raro ad cõscriptionẽ libri uitę spectãt, ꝙ quãto uitã illã gloriosam, ꝙ nunc aliquo mõ participãt, & hic dicit & in infr re dit, ꝙ, ppterea cõscribũtur, quia uitã æternã in sua causa habituri sunt. Ex his em̃ patet, ꝙ ad librũ uitę primet cõsti tuta prdestinatio hãbẽtiã præsentem gratiã ex cõsequẽti: & sic talis cõscriptio est extra substãtiã libri uitę. Nec in diffinitiõe debet exprimi, sed (ut ibi tera fit) postmodũ deduci. Ad aliã aũt obiectionẽ tacite ex litera rñdetur, ꝙ nõ qũmodo libet ordiãtin uitã æternã, sed ordiati sic, ꝙ sunt digni uita æterna cõscribũtin libro uitę. Et propterea nec̃ oẽs Christiani (si aliqs est qui nũq̃ fuit) gratia, qđ posset accidere in ficta accedẽte ad baptismũ) nec̃ oẽs homines sunt alĩ quomõ scripti in libro uitę: quia potẽtiã quam dam valde remotã ad illam habent.
¶ Circa ea quæ in calce literæ posita sunt, scito ꝙ deleri, ex parte deletorum non importat scripturæ cassationem, sed mutationẽ de scriptis in non scriptos: qui enim heri fuit in gratia, & cõsequenter inter scriptos Iapsus, hodie mutatus est per peccati maculam, desĩtque inter scriptos esse. & hoc

uocatur deleri ex parte rei scriptæ, ut patet in litera.

Annota. a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

Cõmẽt. IN titulo Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeũtis, extensio operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.
¶ In corpore rñdetur q̃dro unica distinctione & duabus cõclusionibus mixtis iuxta duo distinctio nis membra. Distinctio est. potẽtia est duplex, actiua scilicet & passiua. Cõclusio prima est, Potẽtia passiua nullo mõ est in Deo. sed̃a est Potẽtia actiua maxime est in deo. Probat hęc secũda diuisiõquodeꝙ secundũ ꝙ est in actu & perfectũ, est principium actionum: ergo Deo maxime cõpetit esse principii actiuũ. ergo in eo maxime est potẽtia actiua. Primo cõsequentia probatur ex eo ꝙ deus est actus purus & uniuersaliter perfectus. Secũda uero, qa rõ principii actiui cõuenit potentiæ actiuæ, ut patet ex diffinitione eius qn eo & nono meta. &c. Prima autẽ eodem modo ex negatione oppositorũ probatur. Vnum quodq; patitur secũdũ qđ est defficiens & imperfectũ. ergo deo nullo modo cõuenit pati. ergo nec potẽtia passiua. Consequẽtia eodem mõ probatur: quia scilicet in deo nulla est imperfectio, &c.

¶ *Num actio transiens, præter relationẽ & motum, significet quippiã aliud in agente existens.*

¶ In rñdone ad secũdũ, & tertium difficilia valde uerba discutiẽda occurrũt. Tria nanque de actione, ut distinguitur, cõtra effectũ dicuntur. Primum est, ꝙ actio est liber uitę gltę. ad quã soli prdestinati conscribũt. Nã ut in diffinitione ad ternũ præcedentis articuli dicit, cõstituti in præsenti gratiã, ꝙ raro ad cõscriptionẽ libri uitę spectãt, ꝙ quãto uitã illã gloriosam, ꝙ nunc aliquo mõ participãt, & hic dicit & in infr re dit, ꝙ, ppterea cõscribũtur, quia uitã æternã in sua causa habituri sunt. Ex his em̃ patet, ꝙ ad librũ uitę primet cõsti tuta prdestinatio hãbẽtiã præsentem gratiã ex cõsequẽti: & sic talis cõscriptio est extra substãtiã libri uitę. Nec in diffinitiõe debet exprimi, sed (ut ibi tera fit) postmodũ deduci. Ad aliã aũt obiectionẽ tacite ex litera rñdetur, ꝙ nõ qũmodo libet ordiãtin uitã æternã, sed ordiati sic, ꝙ sunt digni uita æterna cõscribũtin libro uitę. Et propterea nec̃ oẽs Christiani (si aliqs est qui nũq̃ fuit) gratia, qđ posset accidere in ficta accedẽte ad baptismũ) nec̃ oẽs homines sunt alĩ quomõ scripti in libro uitę: quia potẽtiã quam dam valde remotã ad illam habent.
¶ Circa ea quæ in calce literæ posita sunt, scito ꝙ deleri, ex parte deletorum non importat scripturæ cassationem, sed mutationẽ de scriptis in non scriptos: qui enim heri fuit in gratia, & cõsequenter inter scriptos Iapsus, hodie mutatus est per peccati maculam, desĩtque inter scriptos esse. & hoc uocatur deleri ex parte rei scriptæ, ut patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

IN titulo Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeũtis, extensio operationis nomine tam ad actionem quàm ad passionem.
¶ In corpore rñdetur q̃dro unica distinctione & duabus cõclusionibus mixtis iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est. potẽtia est duplex, actiua scilicet & passiua. Cõclusio prima est, Potẽtia passiua nullo mõ est in Deo. sed̃a est Potẽtia actiua maxime est in deo. Probat hęc secũda diuisiõquodeꝙ secundũ ꝙ est in actu & perfectũ, est principium actionum: ergo Deo maxime cõpetit esse principii actiuũ. ergo in eo maxime est potẽtia actiua.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ potẽtia actiua nõ diuiditur cõtra actũ, sed fundatur in eo. Nã unũquodq; agit secundũ ꝙ est actu, potẽtia ꝙ passiua diuidit cõtra actũ. Nã unũquodq; patitẽ secũm ꝙ est in potẽtia. Vñ hęc potẽtia excludit à deo, nõ aũt actiua.
¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ q̃cunq; actus est aliud à potẽtia, oportet ꝙ actus sit nobilior potẽtia. Sed actio dei nõ est aliud ab eius potẽtia, sed utrũq; est essentia diuina: qa nec Esse eius est aliud ab eius essentia. Vñ nõ oportet ꝙ aliquid sit nobilius q̃ potentia Dei.
¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ potẽtia in rebus creatis nõ solũ est principii actionis, sed etiã effectus. Sic igitur in deo saluatur ratio potentiæ q̃tum ad hoc, ꝙ est principii effectus, nõ autem q̃tũ ad hoc, ꝙ est principii actionis, ꝙ est diuina essentia: nisi forte secundũ modũ intelligẽdi, prout diuina essentia (quę in se simpliciter prehabet qcquid pfectiõis est in rebus creatis) põt intelligi & sub rõne actionis & sub rõne potẽtię: sicut ẽt intelligit & sub rõne suppositi habẽtis naturã, et sub rõne naturę. Sic igit in deo saluat̃ rõ potẽtię, q̃tũ ad hoc, ꝙ est principii effectus.
¶ Ad quartum dicendum, quòd potẽtia nõ ponitur in deo ut aliquid differẽs à scientia, à uolũtate secundũ rem, sed solũ secũdũ rõnem, inq̃tum, scilicet potẽtia importat rõnem principij exequẽtis id qđ uolũtas imperat, & ad qđ scięcia dirigit. Quæ tria Deo secũdũ idẽ cõuenũt. Vel dicẽdũ, ꝙ ipsa scientia uel uoluntas diuina secundũ ꝙ est principii effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde cõsideratio scientiæ & uoluntatis pręcedit in deo considerationem potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectũ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

AD SECVNDVM sic procedi rur. Videtur ꝙ potentia Dei nõ sit infinita. Omne em̃ infinitũ est imperfectũ, secundũ philosophum in 1. phyſi. Sed potẽtia dei nõ est imperfecta. Ergo non est infinita.
¶ Præterea, Potẽtia est principii operatiõis. Sed opatio diuina est eius essentia. cũ in deo nullũ sit accidẽs. Essẽtię aũt diuinę nõ est aliqđ principii. Ergo nulla potentia est in deo.
¶ Præterea suprà ostensum est, ꝙ scientia dei & uolũtas eius sunt causa rerũ. Causa aũt & principii idẽ sunt. Ergo nõ oporter in deo assignare potẽtiã, sed solũ scięti& & uoluntat̃.

¶ SED CONTRA est, qđ dicit in psal. Potens es dñe, & ueritas tua in circuitu tuo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit maxime in actu, ac simpliciter perfectus, maxime ei conuenit esse principium actiuũ, ac potentia actiua, non autem passiua.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ duplex est potẽtia, scilicet passiua (quę nullo mõ est in Deo) & actiua, quã oportet in Deo summe ponere. Manifestũ est em̃, ꝙ unũquodq; secundũ quod est actu & perfectũ, secundũ hoc est principiũ actiuum alicuius. Patitur aũt unũquodq; secundũ ꝙ est deficiẽs & imperfectũ. Ostẽsum est aũt inprã, ꝙ deus est purus actus & simpliciter & unuersaliter perfectus: nec̃ in eo aliqua imperfectio locũ habet. Vnde si maxime cõpetit esse principiũ actiuũ, & nullo mõ pati. Rõ aũt actiui principij cõuenit potentiæ actiuæ. Nam potentia actiua est principii agendi in aliud, potentia uero passiua est principii patiẽdi ab alio, ut philosophus dicit 1. meta. Relinq̃tur ergo ꝙ in deo maxie sit potẽtia actiua.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ potẽtia actiua nõ diuiditur cõtra actũ, sed fundatur in eo. Nã unũquodq; agit secundũ ꝙ est actu, potẽtia ꝙ passiua diuidit cõtra actũ. Nã unũquodq; patitẽ secũm ꝙ est in potẽtia. Vñ hęc potẽtia excludit à deo, nõ aũt actiua.
¶ Ad secundũ dicendũ, ꝙ q̃cunq; actus est aliud à potẽtia, oportet ꝙ actus sit nobilior potẽtia. Sed actio dei nõ est aliud ab eius potẽtia, sed utrũq; est essentia diuina: qa nec Esse eius est aliud ab eius essentia. Vñ nõ oportet ꝙ aliquid sit nobilius q̃ potentia Dei.
¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ potẽtia in rebus creatis nõ solũ est principii actionis, sed etiã effectus. Sic igitur in deo saluatur ratio potentiæ q̃tum ad hoc, ꝙ est principii effectus, nõ autem q̃tũ ad hoc, ꝙ est principii actionis, ꝙ est diuina essentia: nisi forte secundũ modũ intelligẽdi, prout diuina essentia (quę in se simpliciter prehabet qcquid pfectiõis est in rebus creatis) põt intelligi & sub rõne actionis & sub rõne potẽtię: sicut ẽt intelligit & sub rõne suppositi habẽtis naturã, et sub rõne naturę. Sic igit in deo saluat̃ rõ potẽtię, q̃tũ ad hoc, ꝙ est principii effectus.
¶ Ad quartum dicendum, quòd potẽtia nõ ponitur in deo ut aliquid differẽs à scientia, à uolũtate secundũ rem, sed solũ secũdũ rõnem, inq̃tum, scilicet potẽtia importat rõnem principij exequẽtis id qđ uolũtas imperat, & ad qđ scięcia dirigit. Quæ tria Deo secũdũ idẽ cõuenũt. Vel dicẽdũ, ꝙ ipsa scientia uel uoluntas diuina secundũ ꝙ est principii effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde cõsideratio scientiæ & uoluntatis pręcedit in deo considerationem potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectũ.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum potentia Dei sit infinita.*

AD SECVNDVM sic procedi rur. Videtur ꝙ potentia Dei nõ sit infinita. Omne em̃ infinitũ est imperfectũ, secundũ philosophum in 1. phyſi. Sed potẽtia dei nõ est imperfecta. Ergo non est infinita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia actiua dei eo uenit secundum quod est in actu, id est, fundatur super eius actu: & quantitas potentiæ sequitur quantitatem actus: quod probatur ex illa uniuersali, quanto aliquod agens est perfectius in forma, quæ agit, tanto maior est potentia eius, ut pater in calefactibili &c. literæ est clara.

¶ In responsione ad tertiū multa dicta essent de infinitate potentiæ motiuæ, quæ prolixa valde sunt. & in speciali, quam de hoc sectemus quæstione, discussa sunt: quare pro nūc transeundum puto.

a ¶ *Super Quæstionis nigesimæquintæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly omnipotens, dupliciter dicitur potest, scilicet pro omnipotentia, & pro omni potibili. non quæritur hic, utrū sit omnipotens, id est, habeat omnem potentiam. Quoniam iam in primo articulo determinatum est, quòd in deo nulla est potentia passiua: sed quæritur utrum sit omnipotens, id est, possit omnia.

Coment. ¶ In corpore duo principaliter facit. Primo quid hic certum & ambiguum sit dicit. Secundo ambiguitatem soluit, ibi, Sed si quis &c.

¶ Quo ad primum duo dicit: primo quòd pars affirmatiua quæstionis est ab omnibus confessa. Secūdo quòd diffinitio omnipotentiæ, quę deberet esse proprium medium ad inferendam conclusionē difficilis est: quia dubitatur pro quibus dicti buitur ly omnia, quum dicitur Deum posse omnia.

¶ Quo ad secundū tria dicit. primo quòd ly omnis distribuit possibile absolute. Secundo quòd ly possibile absolute denominat quicquid habet rationem entis, actu, uel potētia, ibi, Est autem considerandum. Tertio excludit ab hac diuisione distributione & denominatione sola implicantia cōtradictionem, ibi, Nihil autē opponitur &c.

¶ Primū horum, scilicet ly omnia, distribuit possibile absolute. probatur diuingendo potibile dupliciter. scilicet secundum aliquam potentiā, uel absolute, ex quinto metaphy. Et de diuendo quòd nō pōt intelligi de possibili primo modo: quia nec respectu potentiæ creatæ: qm diuina potentia excederet datū obiectū nec respectu potentiæ increatæ: quia esset circulus in simili explanatione: & infert p locū à diuisione, ꝙ intelligitur de possibili secūdo modo: explanans quid significat hm. Possibile, ꝙ scilicet cōstitit in habitudine terminorū &c. Secūdū aūt, scilicet ꝙ possibile absolute denominat quicquid pōt actū, qui est nō agēdi. et ago potentię actiuæ Dei ut propriū obiectū possibile secundū illū actū, qui est nō agēdi. ergo uniuersę potentiæ actiuæ Dei possibile est fieri. ergo ab eo agit libi ipsi. ergo uniuersę potentiæ actiuæ Dei possibile est fieri. ergo uniuersę potentiæ actiuæ Dei possibile secundū illū actū, qui est nō agēdi. et ago potentię actiuæ Dei ut propriū obiectū

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta apud Capreol. quadragesimaseptima diffin. primi. Ex hac em̃ liquet ratio quare Deus non potest expoitare Adam à præteritione: hoc enim esset expolia re ipsum à fuisse. Et cũ iterum contradictoria oporteat de quocunq; semp uerificari, si Adam expoliaretur nunc à fuisse, uerificaretur de ipso non fuisse: & sic fuisset & non fuisset: fuisset quidem, quia ex quo semel uerum est fuisse uerũ fuit. nõ tñ fuisset autem, quia expoliatus esset ipso fuisse: & sic duo contradictoria essent simul uera: quod nõ est intelligibile. Ex hoc etiam patet quòd nihil officit propolito q̃ fuisse accidens Adeficit & esse & fore. non enim magis contradicunt, fortes est homo & non est homo quàm fortes curvit & nõ curvit: & quàm currere & non currere: & qucurrit & non cucurrit. Nihil enim refert ad contradictionẽ materia necessaria uel cõtingens. Et propterea in responsione ad primum utrũq; tangitur, scilicet accidentaliter & impossibiliter adpolata concomitans implicantem contradictionis.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum quintum.*

Tit. Tit. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.

Cõment.

¶ In corpore huius facit. primo tractat quandã opinionẽ, secũdo tractat alia tertio respondet quæstio.

¶ Quo ad primũ opinio quędam erronea tenet partẽ negatiuã, qa tenet deũ agere ex necessitate naturæ, & declaratur ex actione naturalũ proportionaliter: & tandẽ reprehẽditur, quia falso innititur fundamẽto, ut patet ex dictis in q̃one 19. ubi uterq; modus naturalis necessitatis, scilicet spectãs ad naturam, & 117 spectans ad uolitatem, 118 à diuina actione remotus est.

¶ Quo ad secundũ mia ordinate facit. primo ponit ipsam opinionẽ teneniẽ quoq; partẽ negatiuã, sed alia tõte, q̃ est falsa. Deus nihil põt operari absq; ordine ũ pientiæ & iustitiæ fugitor do ad sapientiæ & iustitiæ luę nõ extenditur ad ea, quæ quisq; fiũt. ergo. Secũdo examinatur hęc ratio quo ad primã propositionẽ approbãdo eã, quia diuina potẽtia æqualis est iuxta ta- 131 pientiæ, & cõsentio pro pter identitatẽ mutuã. Tertio examinatur & 71 reprehenditur quo ad b c 132 secundã propositionẽ 133 probãdo suã contradictoriã, scilicet diuina sapiẽtia non arctatur ad ordinẽ stabilitũ q̃ nãc est, talı rõne. Tota rõ ordinis, quã sapiẽs reb̃ à se factis iponit, sumitur à fine: ergo à fine, p portionato rebus propter finẽ sapientia faciẽtis limitatur ad certum ordinẽ, & à fine impro portionabiliter excedẽte limitatur ergo diuina sapientia non determinatur ad aliquẽ rerũ ordinẽ sic, ut non possit alios ordines rerum efficere, nisi sicut nunc est. Sed supra ostendimus[6], Deum non agere quasi ex necessitate naturę, sed uoluntatem eius esse omnium rerum causam; neq; etiam ipsam uoluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res[c]. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit, q̃ alia prouenire non possent. Alĩ uero dixerunt, q̃ potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ, siue quo Deus nihil operatur. Cum autẽ potentia Dei, (quæ est eius essentia), non sit aliud q̃ Dei sapientia: conuenienter quidẽ dici potest q̃ nihil sit in Dei potentia, quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Nam diuina sapientia totũ posse potentiæ comprehendit. Sed tamẽ ordo à diuina sapientia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ consistit, ut supra dictum est[5], non adæquat diuinã sapientiã[6], sic, ut diuina sapientia limiteretur ad hunc ordinẽ[c]. Manifestũ est aũt, quòd tota ratio ordinis, quã sapiens rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finem factis sapientia facẽtis limitatur ad aliquem determinatum ordinem. Sed diuina bonitas est finis impro portionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia nõ determinatur ad aliquẽ ordinem rerum, ut non possit alius cursus rerum effluere. Vnde dicendum est simpliciter, q̃ Deus potest alia facere q̃ quæ facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis, in quibus est aliud potẽtia & essentia à uoluntate & intellectu, & iterum intellectus aliud à sapientia, & uoluntas aliud

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus possit facere quæ non facit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ Deus nõ possit facere nisi ea, quæ facit. Deus em̃ nõ põt facere quæ nõ præscivit & pręordinavit se facturum. Sed nõ præsciuit, neq; pordinauit se facturum, nisi ea, quę facit. Ergo non potest facere nisi ea, quæ facit.

¶ Præterea, Deus nõ põt facere nisi qđ debet, et qđ iustũ est fieri. sed deus nõ debet facere q̃ nõ facit: nec iustũ est ut faciat quę nõ facit. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶ Præterea, Deus nõ potest facere nisi quod bonum est, & conueniens rebus factis. Sed rebus factis à deo non est bonum, nec conueniens aliter esse quàm sint. Ergo Deus nõ potest facere nisi quæ facit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mat. 26. An non possum rogare patrem meum & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? Neque autem ipse rogabat neque pater exhibebat ad repugnandum iudæis. ergo Deus potest facere quod non facit.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus propter bonitatem suam æqat, quæ improportionabiliter omnia à se facta excedit, nec ex natura, seu quouis in ipso habitu in existente limitatur ad certum ordinem rerum, sed plura & maiora facere potest, quam quæ facit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidam dupliciter errauerunt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturę, ut sicut ex ratione rerum naturalium non possunt alia prouenire, nisi quæ euenuit, utpote ex semine hominis homo, ex semine oliuæ oliua: ita ex operatione diuina non possint aliæ res, uel alius ordo rerum effluere, nisi sicut nunc est. Sed supra ostendimus[6], Deum non agere quasi ex necessitate naturę, sed uoluntatem eius esse omnium rerum causam; neq; etiam ipsam uoluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res[c]. Vnde nullo modo iste cursus rerum sic ex necessitate à Deo prouenit, q̃ alia prouenire non possent. Alĩ uero dixerunt, q̃ potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ, siue quo Deus nihil operatur. Cum autẽ potentia Dei, (quæ est eius essentia), non sit aliud q̃ Dei sapientia: conuenienter quidẽ dici potest q̃ nihil sit in Dei potentia, quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Nam diuina sapientia totũ posse potentiæ comprehendit. Sed tamẽ ordo à diuina sapientia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ consistit, ut supra dictum est[5], non adæquat diuinã sapientiã[6], sic, ut diuina sapientia limiteretur ad hunc ordinẽ[c]. Manifestũ est aũt, quòd tota ratio ordinis, quã sapiens rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finem factis sapientia facẽtis limitatur ad aliquem determinatum ordinem. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia nõ determinatur ad aliquẽ ordinem rerum, ut non possit alius cursus rerum effluere. Vnde dicendum est simpliciter, q̃ Deus potest alia facere q̃ quæ facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis, in quibus est aliud potẽtia & essentia à uoluntate & intellectu, & iterum intellectus aliud à sapientia, & uoluntas aliud à iustitia, põt esse aliquid in potentia, quod non potest esse in uoluntate iusta, uel in intellectu sapiente. Sed in Deo est idem potẽtia & essentia & uoluntas & intellectus, et sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potentia diuina, quod non possit esse in uoluntate iusta ipsius, & intellectu sapientiæ eius. Tunc, quia uoluntas non determinatur ex necessitate ad hæc uel illa, nisi forte ex suppositione, ut supra dictũ est[5]: neq; sapientia Dei & iustitia determinatur ad hũc ordinem (ut supra dictum est[6]) nihil prohibet esse aliquid in potentia diuina, quod nõ uult: & quod nõ cõmetur sub ordine quẽ statuit rebus. Et quia potentia intelligitur ut exequens, uoluntas autem ut imperãs, & intellectus & sapientia ut dirigens: quod attribuitur potẽtiæ secundũ se considerate, dicitur Deus posse secundũ potẽtiã absolutã. Et huiusmodi est omne illud, in quo potest saluari ratio entis, ut supra dictũ est[7]. Quod autem attribuitur potentię diuinæ secundũ q̃ exequitur imperium uoluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinata. Secundum hoc ergo dicendum est, q̃ Deus potest alia facere de potẽtia absoluta, q̃ quę præscuit & pręordinauit se facturũ: non tamen potest esse q̃ aliqua faciat, quæ nõ præsciuerit & pręordinauerit se facturũ: quia ipsum facere subtaceret prescientię & prę ordinationi: nõ autẽ ipsum posse, qđ est naturale. Ideo enim deus aliquid facit qã uult, nõ tñ ideo potest quia uult: sed quia talis est in sui natura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cum dicitur, q̃ Deus non potest facere nisi quod debet, nihil aliud significatur nisi quòd Deus nõ potest facere nisi quod est conueniens & iustum. Sed hoc quod dico conueniens & iustum, põt intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd hoc quod dico cõueniens & iustum, prius intelligatur cõsiũgi cũ hoc uerbo est, ita quòd restringatur ad standũ pro præsentibus, & sic reiteratur ad potentiam. Et sic falsum est, quod dicitur: est enim sensus, deus nõ põt facere nisi qđ modo cõueniens est & iustum. Si uero prius cõiungatur cum hoc uerbo potest (quod habet uim ampliãdi) & postmodum cum hoc uerbo est, significabitur quoddam præsens & cõstitum, & erit locutio uera sub hoc sensu: Deus non potest facere, nisi id quod si faceret esset conueniens & iustum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet iste cursus rerum sit determinatus istis rebus, quæ nunc sunt, non tamen ad hunc cursum limitatur diuina sapientia & potestas. Vnde licet istis rebus, quæ nunc fiunt, nullus alius cursus esset bonus & conueniens, tñ Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrũ Deus possit meliora facere ea, quæ facit.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd deus non possit meliora facere ea, q̃ facit. Quicquid em̃ deus facit, potentissime & sapientissime facit: sed tanto fit aliquid melius quãto fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶ Præterea, Aug. contra Maximum sic argumentatur: si Deus potuit & noluit gignere filium sibi equalem, inuidus fuit. eadẽ ratione si deus potuit res meliores facere quàm fecit

¶ *Num quacunque creatura facta possit melior fieri.*

¶ Circa tertiã cõclusionẽ dubitat ex Scoto & ex Aureolo. Scotus sq̃dẽ ipsicit in tertio sniarũ. dist. 11. q. 1. tenet oppositũ tali rõne. Accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori q̃ sit A, q̃ritur ascẽdẽdo, aut est status ad a quã supremã, & habet oppositũ nõ, sed potest procedi in infinitũ, & sic in quãto aliq̃ creatura magis excedit A, tã to est plectior, & p cõsequẽs creatura q̃ infinitũ excedit, est in infinitã plectionẽ & ita erit in se infinite infinita: qđ est impossibile. Aureolus uero apud Capreol in quadragesimatertia dist. primi sex mediis cõtra hãc cõclusionẽ inuehitur uarie, primo sequorũ sum tibi affert. Prio ergo arguit, si procederetur in infinitũ in plectionibus, specifice superior esset qđdãto inferiori: & cõsequitur esse plectionale respectu inferioris: & cõsequitur ex cõtinẽs plectiones eius altarũ creaturarũ, & cõsequitur infinitas plectionis, q̃ est impossibile. prima cõsequentia tenet: qa superior cõtinet plectionẽ inferioris, & adhuc pl⁹. Vltima aũt tenet: quia omnis plectitudo apd se est infinite. Sed contra hoc, p essus ad mẽsurã est in finite: ergo, pcessus ad superius in specificis p plectionibus[b] est infinite, cõsequẽtia patet ex decimo Meta. Tertio sic, universitas specierum creabiliũ distat à diuina plectitudine, ergo est finite plectibilis, ergo est finite plectitudinis. ergo ipsa plectitudo est ipsa infinite, negãdo q̃ sequeret aliqua creatura in infinitũ excedẽs infinitã, pater sic, qa, pcessus in infinitũ scilicet ascendẽdo, est ad unitatẽ & totalitatẽ uniuersi. Quãto, si id, qđ primo a deo incipiendo descendit, oportet dari: ergo nõ procedit in infinitũ, & sic de aliis. Et cõsequẽter

Universidad de Navarra
Biblioteca

nium eadem ē ratio, ut in corpore dicitur de beatitudine sanctorum. Id circo ad hūc articulū spectat ḡstiosita cōia actita, utrū beitudo cōsistat in actu intellectus, aut uolūtatis, reliquorū eiā beatitudo similitudo ḡdā diuinæ est beitudinis.

¶ In corpore unica efficax conclusio ītima ḡstio affirmatiue. Beitudo attribuēda est deo, & aliis hoc secūdū intellectū. Hæc cōclusio & ꝓbatur & declaratur, ꝑ

positionis, sed per modum simplicitatis: qa q̄ in creaturis multiplicia sunt, in deo ꝑfectū simpliciter & uniterat suprà dictū est.[c]

¶ Ad secundum dicendum, quòd esse præmium uirtutis accidit beatitudini uel felicitati inquātum aliquis beatitudinē acquirit: sicut esse terminum generationis accidit enti inquātum exit de potētia in actum. Sicut igitur deus habet esse quāuis nō generetur, ita habet beatitudinē quāuis nō mereatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū Deus dicatur beatus secūdū intellectū.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ deus nō dicatur beatus secundum intellectum. Beatitudo enim est summū bonum: sed bonū dicitur in deo secundum essentiā.[c] Et bonum respicit esse secundum essentiā, secūdū Boe. in lib. de hebdo. Ergo & beatitudo dicitur in deo secūdū essentiā & nō secundum intellectum.

¶ Præterea, Beatitudo habet rōnē finis. Finis autem est obiectum uoluntatis, sicut & bonum. Ergo beatitudo dicitur in deo secūdū uoluntatē & nō secundum intellectum.

SED CONTRA est quod Grego. dicit, xxxij. moraliū. Ipse gloriosus est qui dum se ipso perfruitur, accedētis laudis indigēs nō est. Esse autē gloriosum significat esse beatū. Cum igitur deo fruamur secūdū intellectū: quia uisio est tota merces (ut dicit Aug.) uidetur quòd beatitudo dicatur in deo secundum intellectum.

CONCLVSIO.

¶ *Cū beatitudo sit bonum perfectum secūdū intellectū, ipsa intellectus operatione deus beatus dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum q̄ beatitudo (sicut dictum est[a]) significat bonum perfectum intellectualis naturę. Et inde est, q̄ sicut unaquæq; res appetit suā perfectionē, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata.[c] Id autē quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est in intellectualis operatio, secundum quā capit quodāmodo oīa. Vnde ꝯsequens est, q̄ intellectualis naturæ creatæ beatitudo cōsistit in intelligēdo. In deo autē nō est aliud esse & intelligere secundum rē, sed tātum secundū intelligentiæ rōnē. Attribuēda ergo est deo beatitudo secundū intellectum, sicut & alijs beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius beati dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ ex illa rōne probatur, q̄ deus sit beatus secūdū suā essentiā, nō autē q̄ beatitudo ei conueniat secundum rationem essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶ Ad secundū dicēdū, qđ beatitudo cū sit bonū, est obiectū uoluntatis: obiectū autem præintelligitur actui potētiæ. Vnde secūdū modum intelligendi prius est beatitudo diuina, q̄ actus uoluntatis in ea requiescentis. Et hoc nō pōt esse nisi actus intellectꝰ. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVM III.

¶ Vtrum deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summū bonū, ut suprà ostensum est.[c] Impossibile est autē esse plura summa bona, ut etiam ex superioribus patet.[c] Cum igitur de ratione beatitudinis sit q̄ sit summū bonū, uidetur q̄ beatitudo non sit aliud quàm deus.

¶ Præterea. Beatitudo est finis rōnalis naturæ ultimus. Sed esse ultimū finem rationalis naturę, soli deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus deus.

SED CONTRA, Beatitudo unius est maior beatitudine alterius, secūdū illud. 1. Co. 15. Stella differt à stella in claritate. Sed deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm deus.

CONCLVSIO.

¶ Deus est ipsa omniū beatorū obiecta beatitudo, non formalis nisi suipsius.

¶ RESPONDEO dicēdū, qđ beatitudo intellectualis naturę cōsistit in actu intellectus. In quo duo pñt cōsiderari, s. obiectū actus, qđ est intelligibile: & ipse actus, q̄ est intelligere. Si igitur beatitudo consideretur ex pte ipsius obiecti, sic solus deus est beatitudo: qa ex hoc solo est aliqs btūs, q̄ deū intelligit, sc̄dm illud Aug. in xiij. li. cōfes. Beat⁹ est q̄ te nouit etiā si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligētis btūdo est qd creatum in creaturis beatis, in deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ beatitudo quantum ad obiectū, est summū bonū simpliciter: sed quantū ad actū in creaturis beatis, est summū bonum, non simpliciter sed in genere bonorum participabilū à creatura.

¶ Ad secundum dicēdū, q̄ finis est duplex, f. cuⁱ⁹ & quo, ut philosophus dicit, s. ipsa res & usus rei. Sicut auaro est finis pecunia & acquisitio pecuniæ: creatur igitur rōnalis est quidē deus finis ultimus ut res, beatitudo aūt creata ut usus uel magis fruitio rei. Et ſcīa ſcīa ſcīa

Universidad de Navarra
Biblioteca

est ipsa manifestatio per essentiam: hæc autem est ipsa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationem extrinsecam reducitur ad tale intrinsecum, ergo quum ratio manifestatiui non conueniat nisi extrinsece verbo exteriori, oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinsece per essentiā manifestet: hoc autem est actualis intellectio. ergo ut prius. Secundo sic. quandocunque aliqua aptitudo egent duabus formis ad operandum, habita una adhuc est in potentia essentiali, qa est in potentia non solum ad operationem, sed formam. ergo si ponitur verbum, intellectus in ordine primo erit adhuc in potentia essentiali. Patet consequentia. Ratio arguit in 6. di. primi, quia duæ formæ eiusdem speciei essent in eodem subiecto. Cætera autem, quæ cōtra causam distinctiuā aut contra possibilitatem eius adducuntur, unde si uis sigillatim in Capreolo, ex dictis nō quæ omnium solutio facilime exercitatis patebit.

¶ *Nūconceptio rei intellectæ & quomodo ea ut intellectiua & eius notitia procedat.*

Quæstio dat.

a ¶ Circa aliā propositionem, scilicet conceptus rei intellectę ex ui intellectiua & eius notitia procedit, dubiū est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, an actuali. Quod ēn non uerificetur de habituali probat Durandus in 27. di. primi. qa perfectius non procedit à minus perfecto. intellectus autem cum sola spē imperfectior est uerbo, seu conceptu. Nec valet si dicatur, quòd licet species sit imperfectior conceptu: tamen intellectus cum specie, est perfectior conceptu: hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est intellectus cum ipsē, ita productum est intellectus cum uerbo. Tum quia de quali formali principio & termino processitūa est quæstio: qd eorū sit perfectius, & non de compositis, ut patet inductiue in omnibus: hic autem constat termini, id est cōceptū esse nobiliorē specie: igitur species nō est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo di. 2. cuius argumenta omitto: quia ut patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd differentia illa inter actionem immanentē & transeuntem non est sic ample intelligenda ut sonat, sed uel quo ad necessitatem, uel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: operatio transiens habet necessario operatum, immanens autem non necessario infert aliqd operatum. & sic cessant obiectiones omnes, ut patet. Et absque dubio hæc fuit mens philosophi, & manifeste continet ueritatem: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeste patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundam uero glossam sensus est, quòd actio transiens habet opus: sic quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio uero immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et utrunque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessario producit conceptum, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum est nobilius, quā do operatio per se ordinatur ad ipsum, non autem quando est potius econuerso, ut manifeste patet in actu & habitu.

¶ Ad secundum dubitationem dicendum, quòd omnes uidentur in hoc conuenire, quòd productio intellectualis uerbi est dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. di. primi. Sed differentia opinionum est in hoc, an dicere in ratione fiat claudat actum intelligendi, an solum productionem: siue illa sit aliquis actus actus secundus, siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim ut patet in 1. di. 2. q. ubi. & dist. 27. & in quolibetis. q. 1. distinguit in intellectu duplicem actum secundum: alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio. & uult, quòd intelligere sit actus secundus, qui est operatio: dicere uero sit actus secundus, qui est productio: ordinātque istos duos actus inter se respectu eiusdem principii, scilicet intellectus in actu primo, sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere uerbum non est actus intelligendi: quamuis sit actus intellectus. Sed quòd hæc positio non sit conueniens unica tantum ratione ad hominem, suadetur sic. Causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quòd neuter est alterius causa, sic se habet, quòd essentialior est comparatio utriusque ad causam, quàm inter se: ipsi quòd si per impossibile admeretur primus, non propter hoc negaretur esse habituido secundi ad causam. sed intellectus in actu primo est ut causa habens hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se, ita quòd neutrum est causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequitur quòd subtrahatur dicere: & sic ista conditionalis est possibilis, si intellectus non intelligeret dicere: tamen quòd manifeste implicat contradictionem: quia enim dicere si nihil conderaret. Maior est ipsius Scoti in 2. di. 1. q. 1. ar. 3. minor autem est eiusdem in locis prælectis. Impossibilitas aūt cōclusionis est euidens. S. Tho. aūt ubique tenet, quòd dicere est intelligere exprimendo, uel exprimere intelligendo, ita q utrunque horum est de eius ratione. Et si diligentius uerba huius articuli considerentur, intellectio ipsa est productio conceptus, non curando pro nūc, an omnis intellectio sit productio uerbi, an nō. Dicit enim expresse litera, quòd per actionē immanentem, quæ est intelligere, cōcipitur uerbum procedit: nulla ergo remanet apud ipsum actio ata ab intelligere, quæ sit actio seu productio conceptus. Si enim terminus actionis genus intendaret, præcisus hic terminus non reciperet. Fiunt autem cō a tra hanc positionem obiectiones hilariant, Aliæ enim intendant, quòd intelligere non est actio productiua: aliæ uero quòd dicere non est intelligere. & primæ quidem aliæ sunt mouendo dubitationem, reliquæ aūt, quoniam notionales, immisceantur, in q. 14. ubi de uerbo specialiter tractabitur, soluentur. Hic enim in communi est sermo. Et qā principium est, probatum esse decet secundum Platonis præceptum ex principiis bñ discussis facilior sit ad reliqua ascensus.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio: quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus ultimus: & quia non necessario producit opus, & quia si producit illud, magis est propter ipsum quàm econuerso.

¶ Ad secundam uero dicitur, quòd aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit dupliciter: uno modo necessario, alio modo permittente: & quòd conditionalis assumpta à Scoto non est uera in actione productiua permissiue, qualis est intellectio, ut in solutione primi dubii dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud Augustinū significat uerbū ut principiū formale, seu actiuū ut quo, sed memoriam hoc tamen stat q aliqua intelligentia sit ipsa significatio uerbi, ut nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd ly quicunque distribuit tamen pro hominibus uiatoribus: intendit enim ex his, quæ in nobis uidentur, eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligendo semper conceptum aliquem formamus adæquatum, uel inadæquatum actui primo: perfectum uel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio. scilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre uerbum, & non solum in Deo & beatis, sed etiam in intelligentiis quo ad intellectionem simplicem, hoc uerum uidetur. Beatus enim uerbum partialemen aūt adæquatum utiliter proferre potest, plus enim uidet quàm dicere potuit quocunque creato uerbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiue præsentialiter habens nunc uerbum formaret de se tibi. Vnde uniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartam dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. dist. primi, respondeant affirmando identitatē conceptus & actualis intellectionis cuiuscūq primo genit &c. S. Tho. tamen ut expresse habetur infra, q. 14. articu. 1. ad secundum tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, ut terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus, ponitur terminum actus ea necessitate, ut obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo ut comprincipiū actus intelligendi, & hoc sic per speciē intelligibilē. Secūdo ut obiectū, obiectū eīn ut obiectū non significat causam, uel principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum, qui uerbum specieīque expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectū intellectus nōesset intra actualiter actualitate actus secundi. Quòd enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini, illi aūt competit ratio principii. Quod etiam non sufficiat ipse actus intelligendi, ex eo probatur: quòd officium obiecti non est officium ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde cōceptus seu uerbum apud nos est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali, & esse ne-

cessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc aūt esse mentem sanct. Tho. si quis dubitat, legat ipsum in primo contra Gen. c. 53. & in 4. 749. ar. 3. & in quæstionibus de potentia. q. 8. ar. 1. & q. nona. ar. 1. & quinto, unde patet ex, de quorum numero uiderur Durandus in 27. dist. primi, qui imponunt nobis uerbum pene propter notitiam perfectiorē, aut expressiorem representationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptū seu uerbum esse obiectū & terminū actus intelligendi, pōt intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, id est, secundum rem representatā, id est, qa ipsa res concepta terminat actū intelligendi. Modus uero essendi sic spiritualiter in anima est conditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantū res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo q dem modo intendimus nos conceptū esse obiectū intellectus in actu, & non secundo nisi respectiue actus reflexi. Vt patet ruina omnium argumentorum contra hāc uiam procedentiū, & ex eo quòd res ipsa, puta leo, bos &c. intelligantur actu recto, & non species in anima, & ex eo quòd idem qd est, obiectum est omnis intellectus, & ex aliis huiusmodi. Nō dicernere essi inter obiectū, ut rem, & obiectū, ut rei imaginem, ut sic: causa erroris est. Discernentes aūt hæc, & attendentes duabus prælatis conditionibus conceptus, scilicet q est res, & q est imago: utendo illa propositione Aristo. in De memoria & reminiscentia, idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago: facile omnia soluunt & interpretantur: qua ratione dicitur, q uerbum est obiectum &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt, simul quoq; sunt & nō sunt principium alicuius: ita q sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligēdi uel uolendi, ita & conceptum: pro uno enim computantur quo ad agere.

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandū aūt dicitur, q prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primo in fundamento: quia esse manifestatiuum, cuius sit de ratione uerbi, nō tamen ut differentia eius constitutiua, cum conueniat etiā nō uerbo, ut patet si intelligamus deū quo ad absoluta tantum, ut philosophi faciunt: omnia siquidem manifestari intelligeremus simplici intellectione absq; conceptu. Secūdo, quia ratio manifestatiui cum ad manifestatū sit, relationem tñ rationis dicit. Vnde inferius dicetur, q Pater manifestat se & Spiritū sanctū, & omnia suo uerbo. Tertia quia esse manifestatiuum non qualitercunq; conuenit uerbo: sed esse manifestatiuum exsistens ab alio, ut inferius patebit. Vnde non oportet fieri reductionem ad manifestationem simpliciter per essentiam, sed ab alio expressam. Tale aūt non est intelligere, quā ut in 14. q. manifestatur: constat non includere esse ab alio. Quarto, qa assumitur uocabulis, si uerbū est manifestatiuū rei dictæ, manifestatio conseq̄tur nihil aliud est q̄ ipsa prolatio uerbi. Constat aūt q; uerbū nō debet reduci ad prolationē ex ordine reducendi, quo participans reducitur ad essentiam, de quo loquitur arguens. Reducendū est igitur uerbū extra ab interius tangē de quo dependens ad id, à quo dependet: & inter ipsa uerba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinū, quod solū est per essentiā, iuxta illud, Et deus erat uerbum.

¶ Ad secundū respōdetur, q; maior non est uera, nisi utraq; forma sit præsua actuconceptus aūt est forma non præsua, sed terminans actū, ut patet ex dictis.

¶ Ad tertiam uero dicitur, q conceptus, & actus, & species non sunt formę eiusdē speciei in essendo: sed species est cōpletiuū subiecti, ab' est esse, cōceptus obiectiuū: scilicet in repræsentando seu attingēdo, id est, obiectiue, omnia sunt eiusdem rationis tanquā partialia concurrētia ad unum completum esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintā dubitationē dicendum est tres esse hic opiniones. Prima est, q; notitia, quæ concurrit ad productionē conceptus seu uerbi, ut forma, qua agens agit, est actus secūdus, scilicet intelligere: & hāc uiā uidetur sequi Hēricus. Secūda est, q; talis notitia est uelut actus primus tñ. hanc uiā uidetur sequi Scotus in primo dist. 2. q. 7. Tertia est, q; necessario est notitia per modū actus primi, continu

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ quia uerbum ut uerbum est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo enim q̃ est intellectū in actu, sequit ergo, esse eius, ipsi est intelligi: ut patet inductiue de uiso in actu, & reliquis. Ex eo uero q̃ est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligẽti exprimitur, sequitur ergo esse eius est sic intelligi, ut scilicet interius in quo &c. Sic autem intelligi est aliquod esse reale, quoniã est esse expressum actu similitudinem obiecti. Ex eo uero q̃ est sic obiecta in actu habet q̃ sit unum de 95 currentibus ad perfectionẽ actus intelligẽtis. Et consequitur q̃ intellectio, quæ est ipsum esse intellectum in actu, ac p hoc est ee eius cõcurrẽtia ad perfectionẽ intellī actu, sit eẽ ipsi⁹ uerbi.

¶Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, q̃ licet intelligi nihil ponat in re intellecta, intelligi tñ sic, id est, ut proprie in terius intellectū aliquid reale ponit, nõ in re intellecta uniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est scẽm esse qd habet interi⁹ in cõceptu.

¶Ad secundã uero dicitur, q̃ intellectio est esse, & intellecti⁹, & species intelligibilis, & uerbi: diuersimode tñ, quia intellecti⁹ & species est esse intelligere: uerbi aũt in intelligi, illorum quasi principiorũ, ut⁹ ut termini illorũ quasi unius completi subiecti istius ut obiecti. Vñ nullã icõueniẽs sequitur, nisi quis putet eodẽ esse nõ posse distincta realiter existere: qd falsum est patet in materia, forma & compolito.

¶Circa rationẽ generationis applicatæ ad diuinam processionẽ dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolum in 1. dist. primi. Arguit eñ sic, si diuina processio pro dicta ratione diceretur ghatio: sequeretur duo impossibilia. Primũ est, q̃ filius nõ esset eo uerbũ quo filius: & econtra, contra Aug⁹. 7. de Tri. cap. 4. & tenet sequela: quia nec generatio uerbi in nobis est ghatio subiectiæ uitæ, nec ghatio filii apud nos est generatio uerbi. Secũdũ est qd processio Spũsancti esset ghatio. Et probatur sequela: quia sibi cõpetit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est rãsio, negãdo utrãq; cõsequentiã: nec probatio primi aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionẽ transeuntem: & uerbum per operationẽ quæ est accidens: in Deo aũt nihil horũ locũ habet. Quare aũt propterea filii exprimatur etiam uerbi nomine, in 14. q. art. 2. ad tertium patet. Probatio quoq; secũdæ cõsequentiæ falsum assumit: quomodo ut in articul. 4. ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

Annota. ¶In respõsione ad tertium notato aurea uerba in cuius illius, (sit ipsa processio ne diuini esse cõtinetur & uerbũ, &c. Perspicue eñ apparet hic, q̃ nulla est distinctio formalis actu inter essentiã diuinã & proprietates personales, & attributa, & reliqua quæ in Deo formaliter salnantur. ipsa eñ perfectio diuini esse si secundũ se (ut sic licet loqui) diffiniretur, hæc omnia in se cõcluderet: & propterea oẽm huiusmodi distinctionem in Deo non nisi uirtualiter, in intellectu uero secundã rationem ponito.

4 ¶*Super Quæstionis uigesimæ septimæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly alia significat ueram alteritatem, & proper ly sit, oportet q̃ significet alteritatem realem, non eñ est uera alteritas processionum realiũ, nisi sit realia, ly in diuinis sumitur sicut in primo arti. declaratũ est: & eodem modo est intelligendũ in singulis istius q̃stionis articulis: nec oportet idẽ pluries reperere.

Cõment. ¶In corpore una est cõclusio respõsiua quæstio affirmatiue. In diuinis præter processionem uerbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic, in natura intellectuali apud nos, præter processionẽ uerbi secũdũ actionẽ intelligibilẽ, est alia processio, s. amoris secũdũ operationẽ uolũtatis: ergo in diuinis præter processionẽ uerbi est alia processio, &c. Antecedens probatur ex proportionali: quia sicut per conceptionem uerbi intellectum est in intelligente: ita per processionem amoris amatum est in amante. consequentia uero probatur: quia in diuinis nõ est processio nisi secundum actionem immanentẽ naturæ intellectualis: quam constat esse secundum hanc duplicem intellectus & uoluntatis.

¶*Nũ per actionẽ uolũtatis procedat aliquid in ea tãquã terminus eiusdẽ.*

¶Circa hoc occurrit primo dubiũ simile dubio moto circa processionẽ uerbi: an per actũ uolũtatis procedat aliquid in ea tanq̃ terminus eiusdẽ. Et præter cões rationes ex parte actionis immanẽtis sunt aliæ ex propriis uolũtatis. Videtur eñ primo cõtradicere hoc ipsimet. S. T. in q. de ne. q. 4. ar. 2. ad septimũ, ubi dicit, q̃ in uolũtate nihil pcedat nisi p modũ operationis: & q̃ secus est in intellectu. Sedco cõna hoc arguit tã Sco. q̃ alii, tenẽtes amorẽ, pductũ esse actũ amãdi, ut spiratã: quemadmodũ uerbũ tenẽt esse actũ intelligẽdi genitũ, magisq; authoritatibus ad gunnt: q̃ istis locis. Obiãt authoritates & rõnes hoc tollunt, q̃ Spũs. sanctus est amoris amor aũt amor est amandi.

¶*Nũ secũdũ procedat processionem amoris aliquid correlatiue, sicut uerbum fiat secundum quod datum est in amante.*

¶Circa ista uerba, sciẽdũ quã amatum est in amãte, dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolũ. x. distinct. primi. In eñ multis argumẽtis mitur hoc impugnare et simpliciter & ad hominẽ. Verũm ola eius ma tia in hoc consistunt. 1) amor seu impulsus uolũtatis cõsistit in eadẽtia ad rẽ amatã, & non in similitudine illius: ergo per processionẽ amoris nõ fit amatũ in amãte: sed econuerso amãs trahitur, trãsformatur & est in re amatã: sic ut dicit Aug⁹. 8. de Trin. cap. 10. thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶Ad euidentiã horum sciẽdũ est, q̃ quia ea q̃ sunt uoluntatis, nõmia nota minus q̃ nominata sunt ex his q̃ in intellectu apparet proportionaliter: ea q̃ in uolũtate sunt, author dictus utitur ea quemadmodũ inte ligendo formamus conceptũ, ita amãdo imaginamur quandam in amatũ facimus intuitũq; quia nole caret amor, impulsus, inclinatio, affectiõq; uocatur. Verũ inter intellectũ & uolũtatẽ nõ tota differentia est in hoc, q̃ terminus illius est similitudo, ista aũt affectio: sed etiã in hoc, q̃ res q̃ in intellectu est terminus, habet modũ & nomen termini, ut patet de uerbo & conceptu. Res uero terminãs in uolũtate, licet secundũ rẽ sit terminus, nec mo. lã tñ, nec nomẽ habet termini. qñ & est & signi ficatur ut in aliud tendẽs: cõsistet aũt, q̃ in aliud rẽdere, cõsistio est nõ termini, sed uiæ. Et propter hãc rõnem scripta sunt uerba ista in q. de ne. ut patet diligenter tota ratiocinum conferẽti ac penetrãti, unde nihil officiunt proposito. Et ex eadẽ radice patet respõsio ad reliqua obiecta in primo dubio: penuria siquidem uocabulorum amoris, nomen ad eius terminum extendit.

¶Ad secũdã aũt dubitationẽ dicit, q̃ argumẽta in duobus peccãt. Primo in hoc, q̃ nõ uidẽt tertiũ modũ essendi in p̃ter p essentiã & similitudinẽ, f. per inclinationẽ seu affectionẽ, quo esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic enim ut in 4. cõtra Gẽ. c. 11. exponatur: tertius est mod⁹. & iuxta hũc amatũ est in amante, ut de se patet. Secũdo in hoc, q̃ nõ librãdo quid sit amatũ esse in amãte, putãt hanc consequentiã valere, amatũ sit à uolũtate in amãte. ergo amatum trahit ad amãtẽ: cũ tñ nihil ualeat: q̃ amatũ nõ aliter sit in amãte nisi secũdũ actionẽ amãtis in amatũ: & cõsequẽter ex hoc ipso q̃ sic fit, trahit, trãsformatur, impellitur amãs in amatũ obiectiue. Et sic in eo est. Patetq; facile poterat hoc ex ipsa amati rõne. Amari eñ nõ est trahi, sed trahere amãtẽ: & cõsequẽter fieri ut amatũ nõ est fieri ut tractũ, sed ut trahẽs: ac p hoc si aliqd sit in uolũtate ut amatum: nõ fit ut tractũ ad ipsum: sed ecõtrario ut trahẽs ipsum. Et hoc nõ fatemur similitudinẽ, p̃portionalẽ literæ inter intellectũ & uolũtatẽ currere, scilicet quo ad hoc q̃ sicut ibi fit res intellecta, ita hic res amata: sed diuersimode: ut dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶In respõsione ad secundum aduerte, q̃ respõsio cõstitit in hoc q̃ maior illa non tenet in natura infinita identificante sibi omnia: quamuis inuentiã uera in aliis: quia finite sunt. & propterea ex eis assumpta est uelut maxima.

¶In rãsione ad tertiũ nota duo. Primũ est, q̃ tertiũ argumentũ intẽdebat cõcludere nõ esse maiorẽ distinctionẽ inter has processiones, q̃ sit inter intellectũ & uolũtatẽ: & cõsequẽter sicut inter intellectũ & uolantatẽ in Deo nõ est uera alteritas, ita nec inter processiones. Rãsio aũt intẽdit ostẽdere, q̃ distinctio inter processiones est maior imo q̃ inter eas est alteritas ſtãte indistãtiate intellectus & uolũtatis: & hoc propter ordinẽ originis inter eas: quẽ tũ oritur ex rõnibus principiorũ, s. intellectus & uolũtatis: inter q̃ nõ est talis ordo. Ita q̃ est dictũ in primo principiatus: & nõ est in principiis, & ex rõne ipsorũ principiorum est ordo originis, nõ in seipsis, sed in processionibus secundũ ipsã: & sic alietas processionũ quæritur in corpore articuli: implicite tantum determinata, hic implicite manifestatur ex ordine originis.

Quæstio. ¶*Num processio secundũ uoluntatẽ, per se procedat ab intellectuali processione in secundo modo dicendi per se.*

¶*Num amor procedat a uerbo impulsiũ uerbũ, an ut intellectũ & ex solo origine uerbi, uerbi & amoris processiones distinguantur.*

¶Secundũ aduertendũ hic est, q̃ in litera dicitur, q̃ de rõne ameris est, q̃ procedat à cõceptione intellectus, et cõsequitur in dicitur, q̃ p cessio sit à processione. Est enim primo hic dubitatio, quæ sit de rõne, processionis amoris in principio dicendi per se an in secũdo. Est & rursus dubium an de rõne amoris sit, procedere à uerbo impulsiũ uerbũ. est res intellecta. Est & tertio dubiũ, an ipsarum ordo originis sit præcise ad quo realiter distinguitur ipse processio. sed si processio ipse non esset realis inter eas distincta. Sed ppũ in 9. 16. 2. 2. dicitur, q̃ hæc sunt, ubi melius quoq; intelligitur, posi tractarũ proferuarũ diuitam, dicimo hic pertranseamus.

¶Quinq; tñ nullo pacto pterenda cẽsui. Primũ est, q̃ cõstat q̃ accepto conceptũ pro re cõcepta seu cognita ut sic, processionẽ amoris oportet esse à cõceptu: procognita eñ nequaq; dirigere possimus: & propterea in litera quæ sit per se nota dicitur, q̃ de rõne amoris est orta à cõceptu. Secũdũ est q̃ res cognita est causa amoris in esse causæ efficientis: q̃ ex eo patet, q̃ litera dicit, q̃ amor habet ordinẽ originis ad cõceptũ. Cõstat eñ ordinẽ originis in, pposito ordinẽ esse secũdũ modũ essi cẽtiæ, conuenãtq; huic ſnsæ illud Auerrois in 12. metaph. con. 36. balneum in anima est agens deliderium, &c.

¶Tertiũ est, q̃ quis amor oriat effectiue à duobus, s. à uolũtate & à re amabili cognita: sicut & uerbũ ab intellectu & intelligibili una cum intellectu: magna tñ differẽtia percipiẽda in hoc. Cõceptus eñ, pducitur ab utroq; in ut unius efficientis ex parte, & in rẽne rei. Amor aũt, pducitur à uolũtate et re amabili cognita, nõ ut unius agentibus unũ agens, sed ut é diuersis ac diuersis rõnibus cõcurrentibus: à uolũtate eñ oritur in rõne rei, ab amabili aũt in rõne cogniti. Amabile eñ ut eo uolũtate eñ oritur in rõne rei, ab amabili aũt in rõne cogniti. Amabile eñ ut eo amori amore parit, uolũtas aũt ut talis rez. Et hęc per nũc sufficiãt, p fundamẽtis dicendorum de amore & spiritu sancto.

¶Quartũ est, q̃ Sco. in 1. dist. 15. ex primo uerbo ordinis intellexit hunc locũ de processionũ secũdũ prius & posterius: & impugnauit tripli⁹. primo, qa ista non est prius dictũ, pcessionũ, nũ nõ illa prior, hæc posterior: qa illa est talis & ista talis secũdo, qa processibus diuinę sunt relationes. Relationes aũt nõ distinguũ per alias relationes. ¶ Tertio, q̃ illę relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis: q̃ patet, qa sunt inter alia extrema. Nã relatio originis est inter productum & producẽs. relatio uero ordinis est inter originẽ & originẽ, unde ergo expolita est litera. sed ad hæc facilis est solutio: ex ipso eñ progressu textus patet hoc in loco author manifestabilẽ eñ intendit, q̃ in diuinis non est ordo originis: & q̃ ille nõ includit relationes prioris & posterioris. Et ppterea dictũ fuit hic posita male expolita est pro diffinitiõe s. cũm prius & posterius: qñ est ordinis hic originis. Et si cõtra hoc dicat q̃ ista dictũ nõ est prius, de diffinitiõe rei sequitur, negat assumptũ: nã ut inferẽ patebit, solę relationes originis realẽ distinguũt in diuinis: de formali aũt diffinitiõe ia patet rãsio ex corpe articuli, & ex arti culi sequẽti: q̃ distinguunt una p intellectũ, alia p uolũtatẽ. Vñ ille ordo nõ attingit ipsas origines alias rełones, ut secũda obiectio unte. Nec eñ uerũ q̃ alia esset ex extrinseca rełonũ originis & ordinis: qm̃ pductũ & eius patrius principium diuinus sunt unamet relatio, eodẽmq; ordine quo pducitur, s. spũsanctus est à patre & filio: processio illius est à, pcessibe istius, qd est oriri ab illa. Tacuit aũt author hic hęc, qm more suo à magis uniuersalibus ad minus uniuersalia suo loco tractãda procedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

¶Quintũ est, q̃ argumẽta Scoti ibidẽ contra tenẽtes, pcessiones, illas distingui penes principia distincta scẽm rõnem, puta intellectũ & uoluntatẽ, nõ sequuntur

nisi nostrã: quã nõ militãt nisi cõtra tenẽtes q̃ distinctio realis processionũ pẽdet ex diffinitiõe realis principiorũ, qđ alienũ est à doctrina. S. T. Quãuis eñ cũt in littera dicit, q̃ ex rõne intellectus & uolũtatis nascat hanc distinctionẽ, nõ tñ distinctionẽ istorũ. Aliud est eñ dicere, ex intellectu & uolũtate seu ex rõnibꝰ eorũ, & aliud est dicere ex diffinitiõe ipsorũ. primũ eñ significat ipsum deũ seu rẽ realẽ: secundũ uero ens rationis.

4 ¶*Super Quæstionis uigesimæ septimæ Aristotilis quartũ.* *Annota.*

IN titulo aduerte diligenter ly generatio. Cũ eñ in pręcẽti art. determinauit sit q̃ processio amoris non est processio uerbi, & in 2. ar. determinauit fuit q̃ processio uerbi est ghatio: 2 absq; oẽne liquet q̃ processio amoris non est filia ghatio, quæ est processio uerbi: & consequẽter cẽsetur, q̃ processio amoris realiter distinguit à ghatione ista i diuinis. & de his non hic est tpũ. Vñ nil aliud hic ḡrituꝰ, nisi utrũ amoris processionis in diuinis cõueniat ratio formalis ḡnerationis. Et sic diligẽter piscratuni apparet q̃ sicut pcessę ritulus filiatio distinctionẽ realẽ processionis à processione, ita hic quæritur forma ḡnis secũdũ quãcunq; rõnẽ, sed scẽm rõnẽ ḡnerationis. Et uere respondet hoc ḡrendũ: qm̃ stabilitis processionibus uerbi & amoris in diuinis, & q̃ illa est ghatio & illud filius: oportebat ingrere ac decidere an uita quoq; sit ghatio, & cõsequẽter ille quoq; filius, an non. Et hoc est quod quæritur.

¶In corpore duæ sunt cõclusiones. prima est directe ritiua ḡstio. Processio amoris i diuinis nõ est ghatio. Secunda est rãsiua intẽto. Processus in diuinis p modũ amoris, procedit ut spiritus. Antecũ tñ, pbatur conclusiones, aduerte q̃ licẽ ghatio unũ fuerit, ad pcessionẽ tñ doctrinæ ghatio nõ solũ quæsito simpliciter, sed etiã inũtæ

Cõment. ¶Probat ergo directe primo prima concio ex differẽtia inter intellectũ & uolũtatẽ sic. Intellectus habet hęc tria ordinare: prio q̃ sit in actu per similitudinẽ rei intellectę, 2do q̃ ex hoc, pcessio in intellectu est scẽm rõnẽ similitudinis, tertio q̃ hic ex hoc habet rõnẽ ghationis, qa oẽ genitũ sibi similẽ. Volũtas aũt totalr ex opposito. primo sit in actu nõ secũdũ similitudinẽ uolitꝰ, sed scẽm inclinationẽ in illud. secũdo, ex hoc, pcessio in uolũtate nõ est secũdũ rõnem similitudinis, sed impellens. tertio, ex hoc pcessio ista nõ est ghatio, nec pcedit ut genitus, sed ut spiritus: & hoc subiũgit, ghatio secũdę cõclusionis: qa, f. pcedat ut Spũs p modũ subiectiuis cõsequitur sic. Spũs importat aliquid quãdã motionẽ cũ impulsu nõ qualcũq;: sed eã q̃ ex amore dicimur moueri uel impelli. ergo, pcedit in uolũtate p modũ impulsus, pcedit ut Spũs: q̃ erat intentũ. Et sic utraq; cõclio simul est q̃ bata. Et fundat pcessus uis sup illa particula posita in diffine ghationis, scilicet scẽm similitudinẽ, ita q̃ qa pcessio aliqua ex ꝑpria rõne formali est uel nõ est, scẽm similitudinem eiꝰ aut nõ est ghatio. Sane tñ intelligẽdo quo ad cõstructiuã, qa intelligi cõcurrentibus cęteris pticulis, q̃ sunt de rõne ghationis: ad destructiuã eñ sufficit illius ipticulæ negatio, eo q̃ rõnes formales sunt licut numeri, ut dicitur 8. metaphysi.

Quæstio. ¶*Num & quo actu intellectus fiat in actu per similitudinem rei intellectæ, nõ autem uolutas & ex hoc illa fit secundum similitudinem, hoc uero non, &c.*

¶Circa differentiã primã inter intellectũ & uoluntatẽ assignatã dubiũ occurrit de quo actu inter prędicta sit, an de primo an de secũdo. Et si ipse interpretatẽ de actu primo, falla uidẽt ex pte uolũtatis: qm̃ fictio uidẽt, q̃ ad hoc q̃ uolũtas uelit aliqd, ꝑexigat i ea aliqua inclinatio facta ipsam formali in actu p̃mo, i. sit spẽs intelligibilis se habet ad intellectũ, ꝑportionalr. Si uero intelligit de actu secũdo, oportet assignare quo oriat ex hac differẽtia secũda. ex hac eñ fiat, q̃ utrobiq; sit processio secundum similitudinem, ut patebit in sequenti dubio:

Quæstio. ¶*Num secundũ conceptionẽ intellectus procedat aliquid secũdũ rõnẽ similitudinis, non autem secundum actionem uoluntatis: & ex hoc in illa inferatur generatio, non autem in illa,*

¶Circa secũdã differentiã dubiũ occurrit: q̃ falsa quoq; uidẽt ex pte uolũtatis, nec sequitur ex prima, imo potiꝰ cõtradiceret primo: qđ sic manifestat. Procedere secundũ similitudinẽ in ppositio, est terminus, pcessionis ex ut processionis esse similẽ producẽti in actu, ut patet de uerbo respectu intellectus in actu primo:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed amor, pcedit ille volitus in actu primo : qa impulsus pcedit ab impulsu, fit in intellectu illitus : & exhibit a illitus in voluntate impulsus. ergo & talis est, qm in nobis ab pcessio sedm illitudinē : & ex hoc ipso, qm voluntas sit in actu p inclinatio nē, sequit qm pducat inclinationē, & cōsequenter sibi ipse agat nō minus qm intellectus, pportionaliter seruata. Nec refert quo ad propositū, utrū voluntas sit in actu primo per seipsam aut p inclinationē sup addita, ipsa nāq; secundū se est inclinatio quā.

Quæstio. ¶ Nūm ex eo qm aliquis genus generat sibi simile, generet sibi simile, inferatur, ergo in voluntate nō procedit aliquid secundum rationem similitudinis.

¶ Circa tertiā differentiā, imo potius circa ipsius radicē in litera attactā, qa oē ghans ghat sibi sile, dubiū occurrit qm affertur nō causā ut causa. Facere em sibi simile nō est, pprie ghanti, sed cōe est ot agēti. oē em agēs, pducit sibi sile secūdā formā qua agit : & cōsequēter, cū voluntas sit agēs, nō minus illa cā concludet de pcessione voluntatis qm de pcessione intellectus. & sic nō solū est hic pāh secundū non cām differentię ut cām, sed quod peius est, inferitur oppositum intenti.

Quæstio. 264 instra qū. 27. art. 4. & 37. art. 1. & 40. & 41. art. 1. & coro. & 10. ar. 1. ar. 3 ad op. ¶ Nūm generationis processio & amoris differant. ¶ Singulatur seipsis, uel propriis rationibus.

¶ Circa totū hūc pcessionis dubiū occurrit ad hoc em cōtradicere videt doctrina hæc dicentis in qōnibus de potentia Dei, q. 2. artic. 1. ibi nanq; negatur pcessiones has distingui seipsis : hic uero determinatur eas distingui propriis earū rationibus : hoc autem idem est quod seipsis formaliter.

¶ Ad euidentiā horum præhibanda sunt duo.

Primo, qm illa maxima, oē agēs agit sibi sile secūdū formā qua agit, & uera, qñ forma est rō agēti in rōne rei. nō oportet aūt uerā esse, qñ forma est quasi rō agēdi ut cognita. Et est rō diuersitatis : qa agere ut res, est agere qa talis est. ac per hoc oportet agere tale quale ipm est agere, uero ut cognitū, non est agere qa est tale, sed qa cognoscit esse tale. Ex hoc aūt q aliqd cognoscit tale, nō oportet seq; ille sit tale, seq; solū inclinationē in illud, ut in nobis eximur. Secūdo qm pars appetitiua, qñ necessariō mouet à cognito, hoc habet singulare. & qm aliqd mō agat in rōne rei, & nihil mō rōne cōgniti. Cū em amor primū locū teneat in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito necessario oriat, si cōsideremus amorē ut procedit ab appetitu : sic pcedit ut à re. si aūt ab appetibili sic ut à cognito, & si ut ab utroq; hīr quasi ab agēte, & quasi rōne agēdi : diuersarū rōne ut prædiximus : sic meliori uocabulo, mixtū hoc fieri, procedēdiq; modū exprimere nō occurrit, qm per modū appetitus uitalis. Et secundū hoc facilis est rñsio ad tria dubia primo mota : & ut ordine retrogrado respondeatur sigillatim à radice incipiendo.

¶ Ad tertiū dubium, dicit, qm licet no sit, pprie ghantis, ut distinguit cōtra agēs, agere sibi similereli ipi proprii ei, or distinguitur cōtra agēs per modū impulsus, seu uitalis appetitus intus, ut in litera accipitur : quia hic distinguitur contra agens in se ratione cognitionis : quale est appetitum : & sic est sibi proprium. & sic assignata causa, & est uere causa seu differentia, & infert intentum.

¶ Ad secundū aūt dicit, qp cōparādo amorē ad quasi genales cās, sic inuenit oriri à sibi & à nō sibi à sibi qdē, p qđo orit ab appetitiua, à nō sibi uero, p qđo ab appetibili. Sed cōparādo ipm ad totale suū, pductiuū, s. uolūtatē quasi agētē & nobbi le cognitū quasi rōnē agēdi : sic procedit à nō sibi. nō em amor est similitudo rei amatæ, sed inclinatio in illam : & sic manifeste tractatur in litera. Ponit nanq; diffinitionē in hoc qp conceptus est similitudo rei intellectæ. Amor autem ut sic nō est similitudo eiusdem quę res est amatasunde patet responsio ad obiecta.

¶ Ad primū aūt dubium dicit, qp litera pōt de utroq; actu intelligi. Et de primo ipse nō sic intelligēda est, ut argumēta fingunt sed qp uolūtas in actu primo in se sit actu p inclinationē, nō cōtrādo utrū illa inclinatio sit rei supadita uoluntati : an sit ipsa uoluntas ipsa, utrūqp nāqp uidet uerū, respectu diuersorū in uolūtate nostrain clinātes nāqp naturalē uolūtatis in habitudinē : & inclinātes ruas affectione superaddita in hæc uel illa bona, qbus afficit ex cōsuetudine, passione, aut rōne. De actu uero secūdo nō est dubiū. Quo ad illationē uero cōsequentiā, differentiarū, & in actu ei est similitudo rei intellectæ. Et hoc ei ipso, qp terminus intellis cotexit, fe actu secūdo interpōsita est. Ex hoc ei ipso, qp terminus intellis in actu ei est similitudo rei intellectæ. Terminus aūt uolūtatis in actu nō est similitudo rei uolitæ sed impulsus potius in illā, manifeste segtur qp totale, pductiuū concep tus facit sibi sile secundū formā, & ei est rō agēdi. Totale uero, pductiuū amoris non facit sibi simile secundū illam formā, quæ est ei quasi ratio agendi, id est rem uolitam : & tic satisfit obiectis. ¶ Ad quarti dubii euidentiam sciendū est. primo qp aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formali ter distingui seipsis primo. Ad primum enim sufficit, qp per aliqđ sibi essentiale fiat diuō, siue illud sit pars diffinitis, siue tota diuō. Ad secūdū aūt nō sufficit hoc sed exigit, qp sint primo diuersarita qp distinguātur nō per aliud distinctiuū. Sed dō scito, qp quādmodū diuersorū ordinū entia sunt, sta & ꝓpterea oportet quorūdā entiū diffōnes includere aliquid extra essentiā diffinitā, nō, ꝓpter meli⁹, sed ex necessitate absoluta, ut patet de rationibus, ꝓpter qđ, cū de hutusmodi entibus sermo est, & dicimus qp seipsis distinguūtur, aut nō distinguūt, aut aliqd aliud habent : attendere oportet, qp dubitāter pōt intelligi. Vno mō ut ly seipsis ostēdat ꝓprias essētias. Alio mō ut ostēdat ꝓprias essētias cū positione : nō solā eorū qđ sunt in suis diffōnibus ꝓ additamēto ētus, sed ēt trāscendentis ordinis ad ētia. Et si qđē hoc scire nō intelligat, ut plurimū ꝓprie uocis ignorātia ē, qm huiꝰ essētię interim nē in seipsis, nec ab eo abstrahi pōt. primo aūt mō optima est interpretatio qm unaqq; res in trinseco cōstituitur, & cōsequūter distinctius oportet ꝙ habeat : & qm hmōi intrinseca ordinē quādā ad extrinseca habēt. ideo & ꝑ philosophis & à S. T. frequēter dīr hæc cōcurrere ꝓ extrinsecus pura terminationē, motiū⁹, & alia hmōi. Et his nāqp oīa ueritas facile apparet. Et his aūt indutis, dicēdum est ꝙ apud S. Th. ꝓcessiones istæ nō distinguūtur seipsis primo, imo, inquantū ly seipsis cā positione ordinis trīū. Exēplis ad principia, terminos, & cætera hmōi. dicere ꝙ distinguantur seipsis primo, est nihil dicere : & hic duo intellexisse in loco additionis, ut ibidē patet. qm de ultimate distinctionis & distinctis, sed nō est qđ sciēda de uerbis. Hinc aūt patet in hoc Sco. in 13. dist. prima, dissentire à S. Tho. qui tenet istas pcessiones distingui seipsis primo, ita qp in nullo conueniuntur : nec tamen aliqua hoc rōne probat. Et in ꝓpatā erat & est cōtra est obiectio, qm istæ pcessiones conueniūt in multis prædicatis quidditatiuis, ut puta qp processio diuinæ personæ sit immaterialis.

a ¶ *Super Quæstionis nigesimæ septimæ Articulum quintum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

Contra. ¶ In corpore unica est cōclusio respōsiua quæsito. Nulla processio potest esse in diuinis nisi uerbi & amoris. Probat sic, processiones diuinę nō possunt accipi nisi secundum actiones immanentes. ergo non nisi secundum intelligere & uelle : ergo nō nisi uerbi & amoris. prima consequētia probatur dupliciter : primo, qa in natura intellectuali nō est aliud genꝰ actionis immanentis : cōtra eam deū naturæ esse pure intellectualis. Secūdo, qa sentire, qđ terrīū est genus immanentiū, nō est ulno extra operatiōes trīsseūtes : ꝙ ētio sit als obiectio extrinseca.

Quæstio. ¶ *Nūm processiones diuinæ sint secundum actiones immanentes intellectus & uoluntatis, an secundum actus naturæ.*

¶ Circa antecedēs, qđ est fundamentū dictorum & dicendorū in materia de Trinita. aduerte ꝙ dupliciter impugnari potest à negātibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes. in hac enim negatiua cōuenīunt Sco. & Durādus, ut superius allegatū fuit. & cōtra Sco. quidē argumētum est, recitata eius opinione. Vnde nunc restat Durādi dicta relellere. Ipse nāqp in 2. dist. primi non inuenit huic rationi ad textum distinctionem se remittitin qua & hanc litera impugnauit, & suam fundauit opinionem. Arguit ergo qp processiones diuinæ nō attēdūtur penes intelligere & uelle : quia hæc sunt essentialia cōmunia omnibus personis, & idem realiter. productiones aūt sunt secundū omnes actus notionales : nec omnibus conueniūt & distinguūtur realiter. Opinat aūt ipse, processiones diuinas attēdi sedm actus naturę, scilis intellu, & uolūtate, & olbus actibus eorū : & in hoc ēt à Sco. dissentit, ponēte eas attēdi sedm actꝰ intellectus & uolitatis : quos istos actus distinguat ab intelligere & uelle. Fundatur Durandus opinione suam sic. Cōcepto naturę, quenit ex fœcūditate ipsius naturæ : ergo non prouenit ex intellectu & uolūtate. Sectatis igitur his, sicut remanet natura, & remanet & fœcūditas & actus cōcretiuus naturę, ergo, &c. Aūa & patet inductio ne, & est ꝙ se notū, & firmat authoritate Hilarii, olbus creaturis subditis naturas attulit, &c. cōsequētia uero, phat ex eo, qp qualis ē ordo iter aliqđ cū distinguitur realī, timis ē ordo iter illa cū distinguūtur rōne. patet aūt qp nā prior est intellis & uolūtate : & sine actꝰ naturæ actibꝰ eorū. Et cōfirmat, qa si calor eēt intelligēs & uolēs, nō calefaceret insensibiliter intelligēs aut uolēs, sed ex natura sua, sicut ꝙ ignis & prio cōcrete naturā est actus naturæ, oī alio secluso : hæc est uis positionis Du-

¶ Ad

Annot. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis nota primo, qp natura nullo actū habere pōt, nisi ille sit actus immanēs, aut transēs. ipossibile nāqp est tertiū genꝰ opatiōis seu actiōis inuenire, etiā si fingēdi deꝰ ficticiteo qp oportet oēm actū sedm ēt plectuū, esse agēris aut acti. & inducēdo singulas uniuersi naturas sufficiēs huic propositioni tertiū mīmē reales : tertio probat cōclusionē. Quo ad primā conclusio respōsiua secūdo probat qđ deus non sit realiter pater aut filius, sed secūdū rōnē intelligēs tantum : quod est hæresis Sabelliana[c].

CONCLVSIO.

Relationes, quæ in diuinis, cū sint secūdū processiones in ēdētitate naturæ, reales quæ sit in diuinis esse relationes necessarium est.

¶ RESPONDEO dicēdū, qp relatiōes quędam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidētiā considerandum est, quòd solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inuenīuntur aliqua secundum rationē tantum, & non secundū rē. Quod nō est in alijs generibus : quia alia genera (ut quātitas & qualitas) secūdū propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea uero quę dicuntur ad aliquid, significāt secundū propriā rationem sibi rę spectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, utpote quando aliquæ res secundum suam naturam adinuicem ordinatę sunt, & inuicē inclinationem habent[c]. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore grauī est inclinatio & ordo ad locum medīū. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medīi : & similiter est de alijs huiusmodi. Aliquando uero respectus signficatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri : & tunc est relatio rationis tātum. Sicut cum comparat ratio hominem animalis, ut ipecies ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiusdē naturę, necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant[c]. & sic oportet ꝙ habeant reales respectus adinuicem. Cum igitur ꝓcessiones in diuinis sint in ēdentitate naturæ, ut (ostensum est[c]) necesse est ꝙ relationes quę secundum processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

¶ SED CONTRA est, quòd pater non dicitur nisi paternitate, & filius filiatione : si igitur paternitas & filiatio nō sunt in deo realiter, sequitur quòd deus non sit realiter pater aut filius, sed secūdū rōnē intelligēs tantum : quod est hæresis Sabelliana[c].

CONCLVSIO.

Relationes, quæ in diuinis, cū sint secūdū processiones in ēdētitate naturæ, reales quæ sit in diuinis esse relationes necessarium est.

¶ RESPONDEO dicēdū, qp relatiōes quędam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidētiā considerandum est, quòd solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inuenīuntur aliqua secundum rationē tantum, & non secundū rē. Quod nō est in alijs generibus : quia alia genera (ut quātitas & qualitas) secūdū propriam rationem significant aliquid alicui inhærens. Ea uero quę dicuntur ad aliquid, significāt secundū propriā rationem sibi rę spectum ad aliud. Qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rerum, utpote quando aliquæ res secundum suam naturam adinuicem ordinatę sunt, & inuicē inclinationem habent[c]. Et huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore grauī est inclinatio & ordo ad locum medīū. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medīi : & similiter est de alijs huiusmodi. Aliquando uero respectus signficatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri : & tunc est relatio rationis tātum. Sicut cum comparat ratio hominem animalis, ut ipecies ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiusdē naturę, necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant[c]. & sic oportet ꝙ habeant reales respectus adinuicem. Cum igitur ꝓcessiones in diuinis sint in ēdentitate naturæ, ut (ostensum est[c]) necesse est ꝙ relationes quę secundum processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

Cōmēt. ¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. p̄io circa primā differtiā ex parte utriusq; extremi. Ex parte quidē ad aliquid, sic. Ad aliqđ, ut est unū genus dnīi sub cōtra alia genera secūdū ꝓpriā rōnē suā formalē. est eis ens realē, diuisū in de cē gna. ergo falsum est, ꝙ hoc sit singulare in gne ad aliqđ ꝙ aliqua insimilitar secūdū rōnē. Et si dicerē, ꝙ hic non est sermo de ad aliquid ut est unum genus, sed ut est analogū *161* quod iam ad omnia re *162* latiua. Repellitur hæc a reſponsio ex litera distinguentes ad aliquid

Quæstio. ¶ *Nūm in solo genere ad aliquid inuenīatur aliqua secundum rē, & aliqua secundū rationem.*

¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. p̄io circa primā differtiā ex parte utriusq; extremi. Ex parte quidē ad aliquid, sic. Ad aliqđ, ut est unū genus dnīi sub cōtra alia genera secūdū ꝓpriā rōnē suā formalē. est eis ens realē, diuisū in de cē gna. ergo falsum est, ꝙ hoc sit singulare in gne ad aliqđ ꝙ aliqua insimilitar secūdū rōnē. Et si dicerē, ꝙ hic non est sermo de ad aliquid ut est unum genus, sed ut est analogū quod iam ad omnia relatiua. Repellitur hæc a reſponsio ex litera distinguentes ad aliquid contra alia genera. Cōstat enim diuinā contra genera, unū ex generibus esse. Ex parte aūt reliquorū generū dubitatur. Quoniā in oībus in quę inueniri aliqđ secūdū rē aliq; pīcdm rōnāt. rosa em intellēctu, subsistētia est secūdū rōnēꝰ & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. ergo nō est, ꝙ prīa relationi haberi aliquid secūdū rē, & aliqđ secūdū rōnē. In genere quoq; qualitatis inueniūtur utroque mō species reales quinq; ut corpus, rationis autem formaliter, ut tempus, saltem apud sanctum Tho. ergo.

Quæstio. ¶ *Nūm quodlibet aliud genus entis præter ad aliquid significet aliquid inhærens alteri, & ipsum ad aliquid significet solum ad.*

¶ Circa secūdā differentiā dubium quoq; utrinque occurrit. Ex parte quidem ad aliquid simile præmisso : qm genus ad aliquid nō significat ex propria ratione solum ad, sed ad reſlexaliquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte uero aliorū generumqm actio secūdū propriā rationē nō significat aliquid alicui inhærens, ut ētiā sanctus Tho. testatur alibi. Lin q. de potentia. q. 8. ar. 1. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado respōdēdo, ut à radice inchoemus dicendū est ꝙ ad aliquid seu relatio secundum propriam rationē nihil aliud est qđ quo primo à cæteris diuersum est, hoc autē nec ꝙ est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid realeꝙquoniā hæc oīa cōia sunt. sed ad aliud se habere, quod dictione simplici optime significatur per ly ad. Et ꝓpterea quandocunque de ad aliquid seu relatione, secundum proprium rationem loquimur, de ad est sermo. Et quoniam multæ relationes sunt reales, multę rationis tantum, & quælibet habet suum ad consequens est ad inquirendum ad neqꝫ reale neqꝫ rōnis ens necessario sit. sed utrunqꝫ permittimus. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens à reali, esse secundum quandam sui partem modificatum ad differentiam entis realis, & quoniam in illa parte includitur formaliter ly Ad, tanquam proprium distinctiuum, licet modificatum, id circo etiam de re lationibus realibus loquendo formaliter, secundum id qđ est eis propriū, quo distinguuntur à reliquo rerum genere, intelligi potest de ad inquantum ad. Et sic patet quòd non refert quandoque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cū loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, quæ est eis propria : quia interpretādum est utrobique de ad. hoc enim non solum est inter simplicia proprīū, ut de se patet. Et per hoc patet responsio tam ad primum qm ad secundum dubiū ex parte ad aliquid. Et patet ratio quare dicatur quòd relationes secundum propriam rationem nihil ponunt in relatiuo, &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione ad, ut sic uera sunt : quanuis ex tali ad, puta reali fiāt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et propterea caute loqui oportet. nam aliter loquendum est de speciebus & aliter aliter relationibus necessario relatibus ex proprijs rationibus, ut paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolutis: istæ enim significant tantum ad aliquid, illæ uero ad aliquid reale. Ad obiectionem uero ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non cōparat ad aliquid ad cætera omnia genera in secunda differentia: sed ad genera absoluta, ut supplicet qualitatem & qualitatem, quæ tantū in litera exprimitur. Et hāc esse S.m Tho. mentem colligitur ex uerbis eiusdē in primo distinctio. 26. quæstio. 1. articulo primo expresse in hac differentia explicatis oēs alias formas absolutas. Et, propterea si actio est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi de quo loquitur author in quæstio. de potentijs ex parte rei & est & habet quod significetur inhærens. Si autē est forma respectiua, nihil obstat proposito. Posset tamē cōcedi ex dictione ad alia genera dici, quòd per ly inhærēs, intelligitur nō hoc quod significat formaliter hoc uocabulū inhærens: sed oēs modos essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerū natura. Et hoc modo claudantur oīa genera alia ab ad aliquid, etiam substantia: imo & reliqua entia, sue in genere, siue extra genus. Et hanc esse mentē literæ sumi pōt eo, quòd nec propria ratio qualitatis, nec quantitatis consistit in inesse: cum inesse commune sit omnibus generibus accidentis, sed consistit in quodā modo inessendi: tali tamē, qꝫ ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostendere.

¶ Ad primum uero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio enim est (ut sic loquar) essentia quædam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura & uendicant sibi esse rationis tantum, quibusdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa enim secundum rationem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est uera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid non est ens naturæ, & secundū aliquid rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia cōplectitur tantum pendēs à ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est uera rosa, aut triangulus uerus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersorum, quia diuturnum: quarum una sit ens reale, & altera sit ens rationis: ut in relatione cōtingere diximus: sed est distinctio unius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter uel secundum quid.

Cōmita. ¶ Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguendo qꝫ respectus quandoqꝫ est in ipsis naturis rerum: quandoqꝫ in apprehensione ratio nis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem ad inuicem habent, ut patet de gratii & loco deorsum: ille autem est cum ratio confert unum alteri, ut ostenditur in specie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primum est, qꝫ litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione tantum mentali, ut qō. 13. expositum est. Secundū est, quòd nomine rationis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens unum in cōparatione ad alterum, ut uniuersalis sit doctrina. quod autem modis hoc contingat in. 3. sen. distin. 28. qō. 2. arg. 1. & quæstio. de potentia quæstio. 7. ar. 11. habes.

Quæstio. ¶ *Num omnis relatio rationis sit ex sola ipsius intellectus opere.*

¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex. 4. dist. primi ipsius Sco. putantis qꝫ non omnis relatio rōnis sit ab intellectu, sed aliqua à uoluntate, & aliqua ab imaginatiua: probatqꝫ hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non ut existens, & illud obiectum cōparare ad aliud ad quod ex natura rei nō cōparatur, pōt in obiecto ut obiectū est, causare relationē ipsius ad aliud: sed uoluntas est huiusmodi, quoniā pōt uti deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationē. Tūc ultra talis relatio consistit quòd nō est realis: ergo rōnis, nō per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex. 1. & 6. metaphysicæ, dicendum est, qꝫ quum ens nō inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. metaphysicæ: & ens uerum in. 1. incboatum & in. 8. determinatum: isticio uidetur ponere alium modum essendi: ipse nāqꝫ Aristoteles in anima sufficienter se de determinasse putauit determinādo de ente uero. Vnde huiusmodi relationis nullum aliud habēt actuale esse, nisi qū propositio de ipsis est uera. Distinguendum tamen est quòd relatio rōnis pōt considerari dupliciter. Vno modo secūdū suum esse, & sic nō habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundū suū quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à uolūtate & ab imaginatiua: imo etiam à uisu exteriori: uisus nāqꝫ attingendo colorem, causat in eo relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum uoluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causens relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in patiente dispositio, &c. efficerent ut resultaret relatio realis. sciunt enim & hoc modo ut resultet relatio rationis: quando ens rationis esse potest. hoc autē quū cōstat in intelligi, nunquā est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nāqꝫ prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde Maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: uera autem secundum esse fundamē tale. Et propterea in litera dicitur, quòd huiusmodi respectus est in sola apprehensione rationis.

Cōmita. ¶ Quo ad tertium pro batur proposita cōclusio sic, quādocūqꝫ aliquid procedit à principio eiusdē naturæ, imo sunt eiusdem ordinis, & cōsequenter habent reales respectus admittēdo: sed processiones diuinas sunt in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes secundū. p. cessiones diuinas sunt reales. quod erat intentum, omnia ex dictis clara sunt. Aureol.

¶ In responsione ad primum nota, qꝫ quia prædicari fundatur super inesse, eadem ratione qua relatio ex. Cajet. ppria rōne nō inest, & actual. tamē secundū rem quā Et. dequē inest, dicitur etiā quòd non prædicatur, &c. & tamē prædicatur sic, scilicet ꝫ modū adiacē. ¶ In responsione ad 2. pbā. quòd non habet, quòd re. latio identitatis specifi. cæ seu genericæ est re. latio realis mutua, ex il. lo uerbo, Secus autem est, &c. quāuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione cōiunct. Quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quā duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis: ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendū, quū tractat de fundamento relationis, aut de diffinitione relationis à fundamento. Habes etiā hinc qꝫ relatio immediate fundatur in substātia, & qꝫ distinguitur realiter à fundamēto, quoniā cōstat apud S. Tho. huiusmodi relationes esse accidentia in præ dicamēto relatiōis posita. Nec obstat primo dicto, quòd aliqui dicatur relationē oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus, propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra qualitatē: quia unum fundat illam, ut patet. 1. metaph. & tū cōstat quòd secūdū rē qualitates & uniuersaliter formæ eiusdē rōnis fundant illā, sub ratione tamen unius, prout unum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo relinquuntur inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

a ¶ *Num relatio distinguatur realiter à fundamento.*

¶ In hac ad scām, circa illa uerba: id qđ fuerit I creatura, prior id qđ cōtinet sub significatiōe nois relatiui, & alia reali deo ꝫt nō ē alia res, &c.) dubiū magnū est diuina essentia.

¶ Præterea Aug. dicit. 7. de trini. O is res quę relatiue dicitur, est etiā aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquę sunt in deo, oportet esse in deo aliqd aliud præter relationes. Sed hoc aliud nō potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

¶ Præterea, Esse relatiui est ad aliud se habere. ut dicitur in prædicamētis. Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur qꝫ esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. Quod repugnat perfectiōi diuini esse: qđ est maxime absolutum & per se subsistens, ut supra ostensum est c. Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res q̄ nō est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter cōpetit deo. Si ergo nō est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei nō erit adoratio latriæ exhibenda. Cōtra quod in præsentia cātatur. Vt in personis proprietas, &c in maiestate adoretur æqualitas.

CONCLVSIO.

¶ Relatio realiter in Deo existens, idem est essentiæ secundum rem: non differt autē nisi secundum rationem, quod relatio importat respectum ad oppositum, essentia autem non.

RESPONDEO dicēdū, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Poretanus errasse, sed erroꝛem suū postmodū in Rhemensi cōcilio reuocasse. Dixit enim qꝫ relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ c.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, qꝫ in quolibet. 9. generū accidentis est duo cōsiderare. Quorū unū est ille notabum & aduertendū, quū tractat de fundamento relationis, aut de diffinitione relationis à fundamento. Habes etiā hinc qꝫ relatio immediate fundatur in substātia, & qꝫ distinguitur realiter à fundamēto, quoniā cōstat apud S. Tho. huiusmodi relationes esse accidentia in præ dicamēto relatiōis posita. Nec obstat primo dicto, quòd aliqui dicatur relationē oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus, propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra qualitatē: quia unum fundat illam, ut patet. 1. metaph. & tū cōstat quòd secūdū rē qualitates & uniuersaliter formæ eiusdē rōnis fundant illā, sub ratione tamen unius, prout unum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo relinquuntur inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

a ¶ *Num relatio distinguatur realiter à fundamento.*

¶ In hac ad scām, circa illa uerba: id qđ fuerit I creatura, prior id qđ cōtinet sub significatiōe nois relatiui, & alia reali deo ꝫt nō ē alia res, &c.) dubiū magnū est diuina essentia.

¶ Præterea Aug. dicit. 7. de trini. O is res quę relatiue dicitur, est etiā aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquę sunt in deo, oportet esse in deo aliqd aliud præter relationes. Sed hoc aliud nō potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

¶ Præterea, Esse relatiui est ad aliud se habere. ut dicitur in prædicamētis. Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur qꝫ esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. Quod repugnat perfectiōi diuini esse: qđ est maxime absolutum & per se subsistens, ut supra ostensum est c. Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res q̄ nō est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter cōpetit deo. Si ergo nō est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei nō erit adoratio latriæ exhibenda. Cōtra quod in præsentia cātatur. Vt in personis proprietas, &c in maiestate adoretur æqualitas.

CONCLVSIO.

¶ Relatio realiter in Deo existens, idem est essentiæ secundum rem: non differt autē nisi secundum rationem, quod relatio importat respectum ad oppositum, essentia autem non.

RESPONDEO dicēdū, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Poretanus errasse, sed erroꝛem suū postmodū in Rhemensi cōcilio reuocasse. Dixit enim qꝫ relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ c.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, qꝫ in quolibet. 9. generū accidentis est duo cōsiderare. Quorū unū est ille notabile quod competit unicuiq; ipsorū secundū qđ est accidens: et cōmuniter in omnibus est inesse subiecto. Accidētis enim esse est inesse. Aliud qđ pōt considerari in uno quoq; est propria ratio uniuscuiusq; illorū generum. Et in aliis quidē generibus à relatione, utpote qualitate & qualitate, etiā propria rō generis accipitur secundū cōparationē ad subiectū. Nam qualitas dicitur mēsura substātiæ: qualitas uero, dispositio substātiæ. Sed ratio propria relationis nō accipitur secundū cōparationē ad illud in quo est, sed secūdū cōparationē ad aliquid extra. Si igitur consideremus etiā in rebus creatis ralatiōes secundū id qꝫ relatiōes sunt, sic inueniūtur esse assistentes nō intrinsecus affixæ, quasi significates respectū quodāmō contingentē ipsam rem relatā, prout ab ea tēdit in alterū. Si uero cōsidere tur relatio secūdū qꝫ est accidēs, sic est inhærēs subiecto, & habēs esse accidētale in ipso. Sed Gilbertus Poretanus considerauit relationē primo modo tantū. Quicquid aūt in rebus creatis habet esse accidentale, secūdū qꝫ transfertur in deū, habet esse substātiale. nihil enim est in deo ut accidēs in subiecto: sed quicquid est in deo, est eius essentia. Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebꝰ creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existēs, in deo habet esse essentię divinæ, idem omnino ei existens. In hoc uero qꝫ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiā, sed magis ad suū oppositū. Et sic manifestum est quòd relatio realiter existēs in deo, est idē essentiæ secundū rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatiōe importatur respectus ad suum oppositum, qui nō importatur in nomine essentiæ. Patet ergo quòd in deo nō est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed unum & idem.

AD PRIMVM Ergo dicendū, quòd uerba illa Aug. non pertinent ad hoc quòd paternitas, uel alia relatio quæ est in deo secundū esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quod nō prędicatur secundū modū subsistentiæ, ut existēs in eo de quo dicitur: sed ut ad alterū se habēs. Et propter hoc dicuntur duo tantū esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamēta importāt habitudinem ad id de quo dicuntur, tam secundū suum esse qꝫ secundū proprij generis rationem. Nihil autem quod est in deo, potest habere habitudinem ad id in quo est, uel de quo dicitur, nisi habitudinē indētitatis propter summā dei simplicitatem.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut in rebꝰ creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectū ad alterū, sed etiā aliquid absolutū ūnita & in deo. Sed tamē alter, & aliter. Nā id quod inuenitur in creatura, præter id quod cōtinetur sub significatione nois relatiui, est alia res. In deo aūt non est alia res, sed una & eadēc: quæ nō perfecte exprimitur relationis nose, quasi sub significatione talis nois cōprehenta. Dictum est ēm supera c, cum de diuinis noibus agebatur, qꝫ plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, qꝫ aliquo nose significari possit. Vnde nō sequitur, quòd in deo, præter relationē, sit aliquid aliud secundū rē, sed solū considerata nominum ratione.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd si in perfectione diuina nihil plus contineretur, qꝫ quòd significat nomē relatiuū, sequeretur, qꝫ esse eius, esset imperfectum, ut pote ad aliquid aliud se habēs: sicut si non cōtineretur ibi plus, qꝫ quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistēs. Sed quia diuinæ essentiæ perfectio est maior quàm quòd significatione alicuius nominis cōprehendi possit, non sequitur, si nomē relatiuū, uel quod cunqꝫ aliud nomē dictū de deo, non significat aliquid perfectū, quòd diuina essentia habeat esse imperfectū: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, ut suprà dictum est c.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum relationes quæ sunt in deo, realiter ad inuicem distinguantur.

Sco. dicitur qꝫ falso innititur fundamēto. multa enim sunt distincta realiter, quorum unū implicat cōtradictionē esse sine altero: ut patet apud ipsum de partib⁹ essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & uniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis dependentia. Nec prodest dicere qꝫ ipsemet Sco. fecit hanc exceptionem: fatis est enim propositō, qꝫ non posse esse sine altero, non infert indistinctionem realem. Et sicut in de essentiali dependentia excipit, ita & aliis licebit excipere de necessaria connexione, &c. Nec etiam est uerū uniuersaliter, qꝫ remanens distinguatur realiter à corruptorum manifeste patet in calore remisso, non enim distinguitur realiter à seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absoluta: indistinctionē realē nō probat uniuersaliter, quia suadeat. Quòd autem utrā illa Arist. in Topi. & uti illa possim⁹, alterī⁹ est negotij. hæc ēm sufficiūt ppōsito. Ad rōnes uero primæ opinionis dicit: & prīo ad primā, q̄ maximā uim habet: qꝫ ē esse ifinitudinis Sortē tm exīte albo, neqꝫ olno est, neqꝫ omnino nō ē, sed hdāmō est, & quodāmō nō est: est ēm incōplete, nō est aūt cōplete: & qm est actualiter sonat esse cōplete, nō ista negatiua est uera, inciſe relationis nō est

fundatur immediate in re q̄ est substātia, ut patet in art. præcedēte de relationibus similitudinis seu identitatis specificę: ita qꝫ inficiari nō pōt: patet quoqꝫ ex relatione creationis passiue, de qua in suo loco erit sermo. Cōstat ēm ex dictis suprà substātia fundari. Tertia aūt, q̄ ex istis manifeste sequitur, qꝫ realibꝰ relationibus creaturarū relatiōes sint substātiæ, & cōpōnę facūt accēdātis ad subiectū, ut patet in prio sntiarū dist. 33. qō. 1. ar. 1. Scalce corpis. Ex his ēm manifeste sequit qꝫ omnis relatio realis fundata immediate in substātia, distinguit realiter à fundamēto apud. S. Tho. Ex his aūt & radice primæ ppositionis deducitur alia uniuersalis simplr, Qꝫ omnis relatio realis in creaturis distinguit realiter à fundamēto. Habetur ēm ex his, qꝫ relatio realis fūdata in substātia habet ppriū esse in, & ppriū esse ad. & quā cōitet qꝫ esse in, est eius actualis existētia: sequit qꝫ genus generalissimū relatiōis est forma habens ppriā existētiā: & cum nō p accidēs sit res cui debeat inesse, qm ly accidēs essentialiter pdicat de eo: cōsequēs est qꝫ cuilibet suo inferiori hoc cōuenit. Et cōfirmat, qa aliqn nō pōt carere accidēs in primo modo dicēdi per se de qualibet relatione cōcreta sub gñe ad aliqđ: & tenet sequela: qa nō ex scipsa formaliter esset res ex qua ineret inesse sed ex forma fundamēti tm. Radix aūt primæ ppositionis est qa est diffinita ad unū genus: & p cōsequēs excludit ab alio gñe, ut ibi dicit. hæc ēm rō, si bona est ac sufficiēs, inferret diffinitionē quoqꝫ realē relationis à quālitate & equalitate: oportet ēm manifeste sequi, qꝫ omnis relatio realis fundata immediate in substātia, distinguit realiter à fundamēto apud S. Tho. Ex his aūt & radice primæ ppositionis deducitur alia uniuersalis simplr, Qꝫ omnis relatio realis in creaturis distinguit realiter à fundamēto. Habetur ēm ex his, qꝫ relatio realis fūdata in substātia habet ppriū esse in, & ppriū esse ad. & quā cōitet qꝫ esse in, est eius actualis existētia: sequit qꝫ genus generalissimū relatiōis est forma habens ppriā existētiā: & cum nō p accidēs sit res cui debeat inesse, qm ly accidēs essentialiter pdicat de eo: cōsequēs est qꝫ cuilibet suo inferiori hoc cōuenit. Et cōfirmat, qa aliqn nō pōt carere accidēs in primo modo dicēdi per se de qualibet relatione cōcreta sub gñe ad aliqđ: & tenet sequela: qa nō ex scipsa formaliter esset res ex qua ineret inesse sed ex forma fundamēti tm. Radix aūt primæ ppositionis est qa est diffinita ad unū genus realiter ex. ludit ab alio gñe: sed substantia creata, &c. & sīr qū ue ra est subsumptio. sed qualitas est diffinita ad unum genꝰ: ergo. Est igit mēs San. Tho. qꝫ olis relatio realis fūdata mēti ad aliqđ distinguitur realī à fundamēto. Quòd aūt politio hæc magis cōtonet uerari, ex doctrina Aristo. 12. meta. ponētis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorū generū, percipi pōt & ex tone additā, scilicet qꝫ relatio est essentialiter accidens: & cō sequēter habet ppriū esse in, ut pote sc̄dm propriā essentiā, & ex solutione obiectionū ad oppositū ad rōnē igit

Et propterea caute loqui oportet. nam aliter loquendum est de speciebus & aliter aliter relationibus necessario relatibus ex proprijs rationibus, ut paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolutis: istæ enim significant tantum ad aliquid, illæ uero ad aliquid reale. Ad obiectionem uero ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non cōparat ad aliquid ad cætera omnia genera in secunda differentia: sed ad genera absoluta, ut supplicet qualitatem & qualitatem, quæ tantū in litera exprimitur. Et hāc esse S.m Tho. mentem colligitur ex uerbis eiusdē in primo distinctio. 26. quæstio. 1. articulo primo expresse in hac differentia explicatis oēs alias formas absolutas. Et, propterea si actio est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi de quo loquitur author in quæstio. de potentijs ex parte rei & est & habet quod significetur inhærens. Si autē est forma respectiua, nihil obstat proposito. Posset tamē cōcedi ex dictione ad alia genera dici, quòd per ly inhærēs, intelligitur nō hoc quod significat formaliter hoc uocabulū inhærens: sed oēs modos essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerū natura. Et hoc modo claudantur oīa genera alia ab ad aliquid, etiam substantia: imo & reliqua entia, sue in genere, siue extra genus. Et hanc esse mentē literæ sumi pōt eo, quòd nec propria ratio qualitatis, nec quantitatis consistit in inesse: cum inesse commune sit omnibus generibus accidentis, sed consistit in quodā modo inessendi: tali tamē, qꝫ ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostendere.

¶ Ad primum uero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio enim est (ut sic loquar) essentia quædam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura & uendicant sibi esse rationis tantum, quibusdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa enim secundum rationem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est uera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid non est ens naturæ, & secundū aliquid rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia cōplectitur tantum pendēs à ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est uera rosa, aut triangulus uerus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersorum, quia diuturnum: quarum una sit ens reale, & altera sit ens rationis: ut in relatione cōtingere diximus: sed est distinctio unius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter uel secundum quid.

Cōmita. ¶ Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguendo qꝫ respectus quandoqꝫ est in ipsis naturis rerum: quandoqꝫ in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem ad inuicem habent, ut patet de gratii & loco deorsum: ille autem est cum ratio confert unum alteri, ut ostenditur in specie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primum est, qꝫ litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione tantum mentali, ut qō. 13. expositum est. Secūdū est, quòd nomine rationis conferentis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens unum in cōparatione ad alterum, ut uniuersalis sit doctrina. quod autem modis hoc contingat in. 3. sen. distin. 28. qō. 2. arg. 1. & quæstio. de potentia quæstio. 7. ar. 11. habes.

Quæstio. ¶ *Num omnis relatio rationis sit ex sola ipsius intellectus opere.*

¶ Circa hanc partem dubium occurrit ex. 4. dist. primi ipsius Sco. putantis qꝫ non omnis relatio rōnis sit ab intellectu, sed aliqua à uoluntate, & aliqua ab imaginatiua: probatqꝫ hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non ut existens, & illud obiectum cōparare ad aliud ad quod ex natura rei nō cōparatur, pōt in obiecto ut obiectū est, causare relationē ipsius ad aliud: sed uoluntas est huiusmodi, quoniā pōt uti deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationē. Tūc ultra talis relatio consistit quòd nō est realis: ergo rōnis, nō per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex. 1. & 6. metaphysicæ, dicendum est, qꝫ quum ens nō inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. metaphysicæ: & ens uerum in. 1. incboatum & in. 8. determinatum: isticio uidetur ponere alium modum essendi: ipse nāqꝫ Aristoteles in anima sufficienter se de determinasse putauit determinādo de ente uero. Vnde huiusmodi relationis nullum aliud habēt actuale esse, nisi qū propositio de ipsis est uera. Distinguendum tamen est quòd relatio rōnis pōt considerari dupliciter. Vno modo secūdū suum esse, & sic nō habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundū suū quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à uolūtate & ab imaginatiua: imo etiam à uisu exteriori: uisus nāqꝫ attingendo colorem, causat in eo relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum uoluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causens relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in patiente dispositio, &c. efficerent ut resultaret relatio realis. sciunt enim & hoc modo ut resultet relatio rationis: quando ens rationis esse potest. hoc autē quū cōstat in intelligi, nunquā est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nāqꝫ prædictis fundamentis quasi habitualiter est. Vnde Maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: uera autem secundum esse fundamē tale. Et propterea in litera dicitur, quòd huiusmodi respectus est in sola apprehensione rationis.

Cōmita. ¶ Quo ad tertium pro batur proposita cōclusio sic, quādocūqꝫ aliquid procedit à principio eiusdē naturæ, imo sunt eiusdem ordinis, & cōsequenter habent reales respectus admittēdo: sed processiones diuinas sunt in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes secundū. p. cessiones diuinas sunt reales. quod erat intentum, omnia ex dictis clara sunt. Aureol.

¶ In responsione ad primum nota, qꝫ quia prædicari fundatur super inesse, eadem ratione qua relatio ex. Cajet. ppria rōne nō inest, & actual. tamē secundū rem quā Et. dequē inest, dicitur etiā quòd non prædicatur, &c. & tamē prædicatur sic, scilicet ꝫ modū adiacē. ¶ In responsione ad 2. pbā. quòd non habet, quòd re. latio identitatis specifi. cæ seu genericæ est re. latio realis mutua, ex il. lo uerbo, Secus autem est, &c. quāuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione cōiunct. Quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quā duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis: ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendū, quū tractat de fundamento relationis, aut de diffinitione relationis à fundamento. Habes etiā hinc qꝫ relatio immediate fundatur in substātia, & qꝫ distinguitur realiter à fundamēto, quoniā cōstat apud S. Tho. huiusmodi relationes esse accidentia in præ dicamēto relatiōis posita. Nec obstat primo dicto, quòd aliqui dicatur relationē oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus, propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra qualitatē: quia unum fundat illam, ut patet. 1. metaph. & tū cōstat quòd secūdū rē qualitates & uniuersaliter formæ eiusdē rōnis fundant illā, sub ratione tamen unius, prout unum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo relinquuntur inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

a ¶ *Num relatio distinguatur realiter à fundamento.*

¶ In hac ad scām, circa illa uerba: id qđ fuerit I creatura, prior id qđ cōtinet sub significatiōe nois relatiui, & alia reali deo ꝫt nō ē alia res, &c.) dubiū magnū est diuina essentia.

¶ Præterea Aug. dicit. 7. de trini. O is res quę relatiue dicitur, est etiā aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquę sunt in deo, oportet esse in deo aliqd aliud præter relationes. Sed hoc aliud nō potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

¶ Præterea, Esse relatiui est ad aliud se habere. ut dicitur in prædicamētis. Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur qꝫ esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. Quod repugnat perfectiōi diuini esse: qđ est maxime absolutum & per se subsistens, ut supra ostensum est c. Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res q̄ nō est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter cōpetit deo. Si ergo nō est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei nō erit adoratio latriæ exhibenda. Cōtra quod in præsentia cātatur. Vt in personis proprietas, &c in maiestate adoretur æqualitas.

CONCLVSIO.

¶ Relatio realiter in Deo existens, idem est essentiæ secundum rem: non differt autē nisi secundum rationem, quod relatio importat respectum ad oppositum, essentia autem non.

RESPONDEO dicēdū, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Poretanus errasse, sed erroꝛem suū postmodū in Rhemensi cōcilio reuocasse. Dixit enim qꝫ relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ c.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, qꝫ in quolibet. 9. generū accidentis est duo cōsiderare. Quorū unū est ille notabile quod competit unicuiq; ipsorū secundū qđ est accidens: et cōmuniter in omnibus est inesse subiecto. Accidētis enim esse est inesse. Aliud qđ pōt considerari in uno quoq; est propria ratio uniuscuiusq; illorū generum. Et in aliis quidē generibus à relatione, utpote qualitate & qualitate, etiā propria rō generis accipitur secundū cōparationē ad subiectū. Nam qualitas dicitur mēsura substātiæ: qualitas uero, dispositio substātiæ. Sed ratio propria relationis nō accipitur secundū cōparationē ad illud in quo est, sed secūdū cōparationē ad aliquid extra. Si igitur consideremus etiā in rebus creatis ralatiōes secundū id qꝫ relatiōes sunt, sic inueniūtur esse assistentes nō intrinsecus affixæ, quasi significates respectū quodāmō contingentē ipsam rem relatā, prout ab ea tēdit in alterū. Si uero cōsidere tur relatio secūdū qꝫ est accidēs, sic est inhærēs subiecto, & habēs esse accidētale in ipso. Sed Gilbertus Poretanus considerauit relationē primo modo tantū. Quicquid aūt in rebus creatis habet esse accidentale, secūdū qꝫ transfertur in deū, habet esse substātiale. nihil enim est in deo ut accidēs in subiecto: sed quicquid est in deo, est eius essentia. Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebꝰ creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existēs, in deo habet esse essentię divinæ, idem omnino ei existens. In hoc uero qꝫ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiā, sed magis ad suū oppositū. Et sic manifestum est quòd relatio realiter existēs in deo, est idē essentiæ secundū rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatiōe importatur respectus ad suum oppositum, qui nō importatur in nomine essentiæ. Patet ergo quòd in deo nō est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed unum & idem.

AD PRIMVM Ergo dicendū, quòd uerba illa Aug. non pertinent ad hoc quòd paternitas, uel alia relatio quæ est in deo secundū esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quod nō prędicatur secundū modū subsistentiæ, ut existēs in eo de quo dicitur: sed ut ad alterū se habēs. Et propter hoc dicuntur duo tantū esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamēta importāt habitudinem ad id de quo dicuntur, tam secundū suum esse qꝫ secundū proprij generis rationem. Nihil autem quod est in deo, potest habere habitudinem ad id in quo est, uel de quo dicitur, nisi habitudinē indētitatis propter summā dei simplicitatem.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut in rebꝰ creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectū ad alterū, sed etiā aliquid absolutū ūnita & in deo. Sed tamē alter, & aliter. Nā id quod inuenitur in creatura, præter id quod cōtinetur sub significatione nois relatiui, est alia res. In deo aūt non est alia res, sed una & eadēc: quæ nō perfecte exprimitur relationis nose, quasi sub significatione talis nois cōprehenta. Dictum est ēm supera c, cum de diuinis noibus agebatur, qꝫ plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, qꝫ aliquo nose significari possit. Vnde nō sequitur, quòd in deo, præter relationē, sit aliquid aliud secundū rē, sed solū considerata nominum ratione.

¶ Ad tertiū dicēdū, quòd si in perfectione diuina nihil plus contineretur, qꝫ quòd significat nomē relatiuū, sequeretur, qꝫ esse eius, esset imperfectum, ut pote ad aliquid aliud se habēs: sicut si non cōtineretur ibi plus, qꝫ quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistēs. Sed quia diuinæ essentiæ perfectio est maior quàm quòd significatione alicuius nominis cōprehendi possit, non sequitur, si nomē relatiuū, uel quod cunqꝫ aliud nomē dictū de deo, non significat aliquid perfectū, quòd diuina essentia habeat esse imperfectū: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, ut suprà dictum est c.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum relationes quæ sunt in deo, realiter ad inuicem distinguantur.

Sco. dicitur qꝫ falso innititur fundamēto. multa enim sunt distincta realiter, quorum unū implicat cōtradictionē esse sine altero: ut patet apud ipsum de partib⁹ essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & uniuersaliter de illis, inter quæ est ess

enim ens in re, & veritas affirmatiue cū cōsimile scim qd, simile relatiōis est quod dicit. Ergo ens & ꝙ debilitatē sui esse ex sola appōne termini cōsimilete tolletur ens & veritas & cōplemētū ipsi⁹ in. sin nō ex defectu fundamēti sibi tandē incipiat esse hebar, sed ex defectu termini & ꝓpterea cōsequēs est, ꝙ ens in re remane o, si deficiebat, cōplear fūdamētū qū, plē aut fructū seu effectū suū. Et⁹ ex ꝓpōne ista, & ad hoc appōnit aliter S. T. 1. q. 7. de potēt. dei ar. 9. ad septimū de ente ad aliq. Et ꝓ. q. 3. artic. 1. calcitatiue, calcitatio a ꝓ. 6. cor. ens in re est transiter, nō ꝓ esse, ꝙ est, ut accidens in subiecto & in ꝙ ut abstracto calcitabili statim est & inesse ꝙ actio. Et agēte, ꝓpter effectū cessante, ꝙ. 1. 13. relo qū ꝙ actio tollit actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet, ratio actiū seu calliter. Et ex hoc ut ibidē dicit, soluitur rō de mutatione qd ens tic remanet, nō oporteret mutatiōe ꝓ aliquē ex ꝓte cāū sufficientia in ea esse actu, sed ꝙ ipedimur exhibitiōe extrinseci. Et sūr in corruptione nō, ꝓ prie & mutatio: ex q̄ remanet actu ista cāū sufficiēte mutatio em ꝓprie dicta termin⁹ & alteratiōis, hic aūt iteroe, ant oīa naturalis qdē resolo, aut filius defatio. 160 Cōponere aūt relōnē cū fundamēto, cōpositiuū esse albū ide, ꝙ albū, nō solū nō inconuenit, imo est necessariū, ꝙ subiudo realiz ē essentialis accūs. sed sal litur imaginatio q̄ncq̄ qm relo, nō noia nō ex plicite offerūt sua sgnificatiōe inesse. Nec ob stāt authoris verba in loco obiecto: qm ea ibi dē ostēdit ꝙ de relatione formali, i. de ad. locquitūr dicit, qa nō ꝙ significat aliqd in subiecto, &c. ut expōsse i requērī ar. ad septimū. ꝓpterea. Minimæ demū enim ratio relatiō iter cæ tera ꝓdicta, & est & dicitur quia ex proprio sibi. i. nd, nō habet ꝙ sit reale, imo qualit est ex hoc, pōt in responsione solū innuniri: & ideo qd putauerit esse de secūdis intellectis. Tēpus aūt & reliqua oportet (ut dictum est) esse entia realia aliquo modo.

Annota. ¶ Circa prædicta aduerte, ꝙ licet qbuslā relationibus assentiat. Sco. S. T. ꝙ distinguuntur realiter à fundamētis, ut patet ex dictis: nō tñ cōuenit in hoc, ꝙ simelle relationis distinguat realiter ab eius essentia: licat nec uniuersaliter, ꝙ esse & essentia distinguūtur in creaturis realiter. Nec tñ intelligas inelle relonis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res olno absolūta: utrūq; em horū est falsum: esse nēpe relationis in ghe est relationis, reductiue tñ, ut eius actualitas: sicut esse substantiæ in ghe substātiæ, & esse qualitatis in ghe qualitatis, &c. Sco. aūt non potest intare unum impossibile, ꝙ idem relationum dicatur bis, i. ad terminos ex duabus partibus. Si enim a. g. similitudo realiter referetur ad terminū & fundamētū seipsa, manifestū est ꝙ ipse bis dicitur: sed actualitas inhærēta similitudinis in fundamēto apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: qa ipsa relatio similitudinis qua⁹, fundāta relationē inhærionis nō pōt abliq; cōtra dictione esse sine fundamento, ut ipsemet dicit: ergo similitudo ista dicitur.

Annotat. ¶ In resp̄sione ad tertū dubiū occurrit circa illa verba: seq̄t ꝙ eius esse cēt imperfectū, ut pote ad aliqd aliud se hñs. Ex hoc em videt ꝙ relatio dicat imperfectionē ꝙ tñ cōstat esse falsum: qa nec ꝓfectionē dicit, aliqn nō imperfectio esset in deo, uel una ꝓsona haberet aliqd ꝓfectionē, qua nō haberet alia. Quōd aūt hoc sequat ex his verbis, manifestatur hic. Si esse ad aliqd nō dicerat imperfectionē, ex hoc ꝙ alicuius esse esset ad aliud se habere, nō sequeretur ꝙ esset imperfectū, ut patet: sed secūdū literā sequitur, illud esse, esse imperfectionē: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionē. Ad hoc dicit ꝙ litera nō assūmpsit ꝙ antecedēs esse aliqd, sed esse solū ad aliqd, excludendo omne absolutū: nō tñ formaliter, sed realiter, ut patet ex alio uerbo, In perfectione diuina: nō solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, ut patet in litera. Ex hoc aūt antecedēte inquido sequitur, ergo esset imperfectum: qa omne qd nihil aliud est secūdū rem in rerū ordine, quā relatio: aut est eius rationis, aut accidēs, quorū utrūq; est imperfectum. Non obstant ergo verba literæ uerum illiquod relatio forma liter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

a ¶ *Super Quæstionis nigesimoctauæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo ly relatiues indefinite, nō uniuersaliter tenētur: qm nō est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguātur realiter ab inuicem, ut patet de paternitate & spiratione actiua: sed an sint aliquæ in deo relationes reales, quæ distinguantur realiter ab inuicem.

Cōmita. ¶ In corpore una est cōclusio respōsiua q̄stio affirmative, in deo est realis distinctio secūdū rē, nō absolutā, sed relatiuā. Probat sic, In deo est realis distinctio ergo in eo est respectus relatiui oppositus alteri, ergo relatiua oppositio, ergo realis distinctio: ergo nō secūdū rē absoluta, qa in ea est summa unitas & simplicitas: ergo secūdū rē relatiuā. Prima cōsequētia cū ceteris probat ex dictis maxima, Qñ aliqd attribuit alicui, oportet attribui eidē oia q̄ sūt de rōne illi⁹. hæc em patet inductiue in hoīe & reliqs, subsumēdo sub ista, q⁹ respectus oppositi⁹ est de rōne relationis, & oppositio de rōne oppōnis, &c. ut clare patet in litera.

¶ *Nū quādo quæ Quæstio. piā alicui attribuūtur, hoc necesse sit omnia quæ ea sunt illius rationis, ei attribui.*

¶ Circa ꝙstiā duplex occurrere pōt nouitio dubiū. Primo circa illā maximā, qa nō uidetur uera, qm multa attribuūtur deo absq; his ꝙ sūt de diffinitiōe eorū, ut patet de sapiētia & iustitia, & alia huiusmodi. Secūdo circa illā cōsequētiā, ergo I eo ē opp̄a relatiua, qm nō uidetur, in Sorte ergo ē respect⁹ realis similitudinis relatiue oppositi⁹. Et quātum ad primū horū dicit, ꝙ qua secūdū ueritatē author tenet nullā relationem realem in deo cōsequi quātitatē, tam secūdā rē q̄ secūdū modū dicendi, & infertus tractatu suo se, ꝓmittit in ꝙstione ad quārtū de hmōi ꝓmissis⁹ cōsequentib⁹ quantitatē secūdā modū ꝓpria æqualitate & similitudine: ideo hic similiter ꝓtāliter cōtentus ratione de ꝙritate, secūdā rem. Et ꝙ similes, ergo ex hoc arti. nō sul ꝓbatur conclusio in ꝙstione loci erat, qm ab hoc loco cōsequentia relegā tur inferius tractandā: qualis nō sufficienter absolute, si ora hic sufficient probabiliter ad probandū propter quod ne similitudo hic teneretur, errādi occasio aliqui foret, ꝓcedit in ꝙstione ad quærēdū se inferius hoc cōplecturū. Ideo ꝓprio, ubi de cōsimilibus relationibus dictum ꝓmis agentur, sic enim institutus ordo exigebat.

¶ Ad secūdū uero dubiū dicitur, ꝙ quia hic est sermo de realibus relationibus inter res existēs ordinis: imo existēs naturæ seu fabē mentis. Relatiua aūt tertij modi, ut ibidem patet, in hoc differunt ab aliis: quia non sunt nisi in intellectu, & ideo nulla cōsimilis est in allegando falsitas: est enim uera illa uniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

a ¶ *Super Quæstionu nigesimænonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte quod cum unaquæque ars terminis utatur, prout in illa arte consueuerunt accipi, quōd ex eo sicut quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex una significatione in aliam: cum nequam sic fit, rationabile est ut prince ps omnium scientiarum sacra theologia propria quoque gaudeat uocabulis. Et propterea non quæritur hic de personæ nomine utcunque, sed ut est in usu theologorum, constat enim aliter personam accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla interdixit Boētium arguit male diffinitionis personæ. est enim ea optima, ut in hoc patebit artic. de persona hoc modo intelligitur, ut etiam ipse intendebat.

Cōtra. ¶ In corpore tria facit. primo ostenditur dignitas individui substantiæ secundo dignitas individui rōnalis naturæ: tertio ridetur quæstio. Quo ad primum intendit, ꝙ individuū substantiæ conuenit quidē cū indiuiduo omnium gñū in hoc, ꝙ unū q̄que est particulare seu indiuiduum, differt tamen ab aliis quo ad duo, f. quo ad cām indiuiduationis, & quo ad nois specialitatē. Substantia

ꝙ proprio: ergo & relationes secundum ipsum. Et rursus uocatur ꝓcessio seu spiratio, ideo cōuenienter relo principij hic uocatur spiratio. Relo uero spirati uocatur aliquando nole, ꝓcessio, & sic patet totum.

¶ Circa ꝓpōne ītam ex 1. met. iterum aduerte ex. q. de poten. dei q. 7. ar. 9. ꝙ intelligit secundū modū, nō secundū rē. Ideo relo realis fundatur super quantitatē, &c. i. super re quæ est quātum, aut alia re quæ inducit rōnem ītitatis, unde una in substantia sicut ice, & una in qualitate sicut similitudo em ad quantitatē gerunt modalitē.

Quæstio. ¶ *Num hic processus maneat, in deo non est quantitas, ergo in deo nulla relatio fundata in quantitate est.*

¶ Sed nunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum uideat ratio litteræ, ꝓcessus ex eo, ꝙ in deo nō ē ītitatis ēdm rē, ut patet ex ipsius authoritate Aug. 5. quia falso addu xit idē authoritas ex 1. met. 9. quātitas tertius modus relationū, ut etiam ibi S. T. expōnit, & ītitatiue & ītitabilis, nō ītitatiue. ¶ Ad primū horū dicit, ꝙ quia secūdū ueritatē tenem realem in deo cōsequi quātitatē, tam secūdā rē q̄ secūdū modū dicendi, & infertus tractatu suo se, ꝓmittit in ꝙstione ad quārtū de hmōi ꝓmissis⁹ cōsequentib⁹ quantitatē secūdā modū ꝓpria æqualitate & similitudine: ideo hic similiter ꝓtāliter cōtentus ratione de ꝙritate secūdā rem. Et ꝙ similes, ergo ex hoc arti. nō sul ꝓbatur conclusio in ꝙstione loci erat, qm ab hoc loco cōsequentia relegā tur inferius tractandā: qualis nō sufficienter absolute, si ora hic sufficient probabiliter ad probandū propter quod ne similitudo hic teneretur, errādi occasio aliqui foret, ꝓcedit in ꝙstione ad quærēdū se inferius hoc cōplecturū. Ideo ꝓprio, ubi de cōsimilibus relationibus dictum ꝓmis agentur, sic enim institutus ordo exigebat.

¶ Ad secūdū uero dubium dicitur, ꝙ quia hic est sermo de realibus relationibus inter res existēs ordinis: imo existēs naturæ seu fabē mentis. Relatiua aūt tertij modi, ut ibidem patet, in hoc differunt ab aliis: quia non sunt nisi in intellectu, & ideo nulla cōsimilis est in allegando falsitas: est enim uera illa uniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

a ¶ *Super Quæstionu nigesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte quod cum unaquæque ars terminis utatur, prout in illa arte consueuerunt accipi, quōd ex eo sicut quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex una significatione in aliam: cum nequam sic fit, rationabile est ut prince ps omnium scientiarum sacra theologia propria quoque gaudeat uocabulis. Et propterea non quæritur hic de personæ nomine utcunque, sed ut est in usu theologorum, constat enim aliter personam accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla interdixit Boētium arguit male diffinitionis personæ. est enim ea optima, ut in hoc patebit artic. de persona hoc modo intelligitur, ut etiam ipse intendebat.

¶ In corpore tria facit. primo ostenditur dignitas individui substantiæ secundo dignitas individui rōnalis naturæ: tertio ridetur quæstio. Quo ad primum intendit, ꝙ individuū substantiæ conuenit quidē cū indiuiduo omnium gñū in hoc, ꝙ unū q̄que est particulare seu indiuiduum, differt tamen ab aliis quo ad duo, f. quo ad cām indiuiduationis, & quo ad nois specialitatē. Substantia

¶ SED CONTRA uidetur ꝙ sint pauciores ꝙ squa secundū philosoꝝ. in 3. physi. eadē uia est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo uidetur ꝙ pari ratiōe eadem sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur paternitas: & de filio ad patrem, quæ dicitur filatio. Et sic non sunt quatuor relationes in deo. 10

CONCLVSIO.

¶ *In deo quatuor tantum realiter relationes sunt, paternitas, filatio, spiratio & processio.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ secūdum philo. in 5. metaphi. relatio oīs fundatur uel supra quātitatē, ut duplum & dimidium: uel supra actionem & passionem, ut sacies & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in deo: est enim sine quantitate magnus, ut dicit Augusti. Relinquitur ergo ꝙ realis relatio in deo esse non possit nisi super actionem fundata: non aūt super actiones secundum quas ꝓcedit aliquid extrinsecū à deo: quia relationes dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut supra dictum est. Vñ relinquitur ꝙ relationes reales in deo non possūt accipi nisi secundum actiones, secūdū quas est ꝓcessio in deo intra: sed nō extra. Huiusmodi aūt ꝓcessiones sunt duæ tantū, ut supra dictum est. Quarum una accipitur secundū actionē intellectus, quæ est processio uerbi: alia secūdū actionem uolūtatis, quæ est processio amoris. Secundum quālibet aūt ꝓcessionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum una sit ꝓcedentis à principio, & alia ipsius principij. Processio aūt uerbi dicitur gñratio secūdū ꝓpriam rōnem, ꝙ cōperit reb⁹ inuētib⁹. Relatio autem ꝓcedēs à principio, dicitur paternitas. Relatio uero ꝓcessio uero amoris nō habet nomen ꝓprium, ut supra dictum est. Vñ neq; relationes, q̄ secūdū ipsā accipiuntur. Sed uocatur relatio principij huius, ꝓcessionis, spiratio, relatio aūt ꝓcedēs, ꝓcessio: quanuis hæc duo nomina ad ipsas ꝓcessiones, uel origines pertineant, & non ad relationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in his, in quibus dicitur intellectus & intellectum, uolens & uolitum, potest esse realis relatio, & scientiæ ad rem scitam, & uolentis ad rem uolitam. Sed in deo est idem omnino intellectus & intellectum: quia intelligendo se intellegit omnia alia, & eadem ratione uolūtas & uolitum. Vnde in deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idē. Sed rō relatio ad uerbum est realis: quia uerbū intelligitur ut procedens per actionem intelligibilem, non autem ut res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta cōcipit intellectus, uocatur ꝙbū.

¶ Ad secundū dicēdū, ꝙ in nobis relationes intelligibiles in infinitū multiplicātur, quia alio actu intelligit homo lapidē, & alio actu intelligit se intelligere lapidē, & alio etiā intelligit hoc intelligere: & sic ī infinitū in multiplicātur actus intelligendi, & ꝓ eōsequēs relationes intellectæ. Sed hoc in deo nō habet locū, quia uno actu tñ omnia intelligit.

¶ Ad tertiū dicēdū ꝙ respectus ideales sunt intellecti à deo. Vnde eos eorum pluralitate nō sequitur, ꝙ sint plures relationes in deo: sed ꝙ Deus cognoscat plures relationes.

¶ Ad quartū dicendum, ꝙ æqualitas & similitudo in deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum: ut infrà patebit.

¶ Ad quintū dicendum, ꝙ una est eadem ab uno termino ad alterū, & econuerso, sed tñ respectus sunt diuersi. Vnde ex hoc nō pōt concludi ꝙ eadē sit relatio patris ad filium, & econuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

QVAEST. VIGESIMA nona de Personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

PRAEMISSIS autem his quæ de processionibus & relationibus præcognoscēda uidebātur, necessariū est aggredi de ꝓsonis

¶ Et primo secūdum cōsideratiōnē absolutā, & deinde secūm comparatiuā consideratiōnē. Oportet aūt absolute de personis, primo quidem in cōmuni cōsiderare, deinde de singulis personis.

¶ Ad communem autem considerationem personarum quatuor pertinere uidētur. primo quidē significatio huius nominis persona. Secundo uero numerus personarum. Tertio, ea quæ consequuntur numerū personarum, uel ei opponuntur, ut diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quarto uero, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

¶ Circa primum quæritur quatuor. ¶ Primo de diffinitione personæ. ¶ Secundo de comparatione personæ ad essentiam, subsistentiam & hypostasim. ¶ Tertio, utrum nomen personæ competat in deuinis. ¶ Quarto quid ibi significet.

ARTICVLVS. I.

¶ *De diffinitione personæ.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ incōperēs sit diffinitio ꝓsonę, quam Boēius assignat in libro de duab⁹ natu. q̄ talis est persona est rōnalis naturę indiuidua substātia. Nullū em singulare diffinit. Sed ꝓsona significat quoddā singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte subtilitatis, qño sit uerū in doctrina S. T. ꝙ subtilitas individuatur ꝓ seipsū, cum apud ipsum diuisio numeralis primo cōuenit quantitati, & per illā subtilitas materialibus ac cæteris. & sic de ratione individui subtilitas, cū sit diuisio ab alijs: sequitur ꝙ subtilitas individuatur quo ad intrinsecum distinctum per quātitatē, & non per seipsum, ut in litera dicitur.

¶ *Quæritur per quid individuatur.*

¶ Secūdo dubiū est ex parte accidentium: qñ quātitas per seipsum in diuiduatur, ut patet ex diffone. 5. Met. qñ est ꝙ diuidit in ea quæ in sunt, quorū singuli nr tñ est esse hic. & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hāc lineā, &c. nulla in ea ꝓpriata subiecto. Dubiū quoque nō nullum parit litera in eo, ꝙ exprimit subiectum in individuis accidēs esse subsitārū. cū manifeste pateat, hāc cōditionē nō esse ens, & intrinsece ad extrinsecē. an quā ibi cūtur hæ albedo, in hy hæc claudant intrinsece subiectū an extrinsece, eo modo quo nasus cadit in significatiōe simitatis uel limi. Si em claudatur extrinsece tñ, sequit ꝙ accūs subsistat duab⁹ p seipsis intrinsece. Si aūt claudit intrinsece subsistere ꝙ hæc albedo nō ē ens, nec unū ꝓ se, & cōsequēter I nullo gñere ꝙ hoc male dicitur in litera, ꝙ in quolibet gñe sacrū uniuersale & particulare.

¶ Ad primū horū quæ. rō ꝓcedat ad hāc literā facile dici pōt, qd nēdū est sermo de substantia

Universidad de Navarra
Biblioteca

in illis, absque dependentia à subiecto, ita nec hoc absque dependentia ab hoc subiecto. Nec aũt substantia ut sic nihil includit dependentiam ad aliquid extrinsecum, eo quo per seipsam substantia individuatur: accidẽs autem per substantiam.

Quæstio. ¶ De substantia aũt materiali & de talibus accidentib⁹ qõo individuentur, alterius negotii esse arbitror.

¶ Præterea, Substantia (prout ponitur in diffinitione personæ,) aut sumitur pro substantia prima, aut ꝓ substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur individua, quia substantia prima est substantia individua: si uero stat ꝓ substãtia secunda, falso addit. & est oppositio in adiecto. Nã secundæ substantiæ dicuntur genera uel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶ Præterea, Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bõa assignatio si quis diceret, hõ est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. cum igitur persona sit nomen rei: significat enim substantiam quãdã rationalis naturæ. Ergo inconuenienter in individuum, quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶ Præterea, Natura est principiũ motus & quietis in eo in quo est per se, & nõ p accidẽs, ut dicitur in secundo physi. Sed persõa est in rebus immobilibus, sicut in deo & in angelis. Non ergo in diffinitione persõę debuit poni natura, sed magis essentia.

¶ Præterea, Anima separata est rõnalis naturæ individua substãtia: nõ aũt est persõa. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

CONCLVSIO.

¶ Persõa est rõnalis naturæ individua substãtia.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ licet uniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodam modo in individuum inuenitur in genere substantiæ. Substantia em̃ individuatur per seipsam, sed accidentia individuãtur per subiectum, qđ est substantia c. Dicit enim hæc albedo in quantum est in hoc subiecto. Vñ etiam cõuenienter individua substantiæ habent aliquod speciale nomen præ aliis. Dicunt em̃ hypostases uel primæ substantiæ. Sed adhuc quoddam specialiori mõ inuenitur particulare & individuum in substãtijs rationalib⁹, quę habẽt dominiũ sui actus: & non solum aguntur sicut alia, sed per se agũt, actiones aũt in singularib⁹ sunt. Et ideo etiam inf cæteras substãtias, etiã qđ'dã spãle nomen habent singularia rõnalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prędicta diffinitione psonę ꝓponit̃ substãtia individua, ꝙuãtũ significat singulare in gẽe substãtię: addit aũt rõnalis nãe ꝙuãtũ significat singulare i rõnalib⁹ substãtijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet hoc singulare uel illud diffiniri non possit, tñ id qđ pertinet ad communem rõnẽ singularitatis, diffiniri potest. Et sic phi. diffinit substantiam primam, & hoc modo diffinit Boẽtius personam.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ secundũ quosdam substantia in diffinitione personæ ponit̃ pro substantia prima, quę est hypostasis: nec; tamen superflue additur individua, quia nomine hypostasis uel substantiæ primæ excluditur ratio uniuersalis & partis. Non em̃ dicimus ꝙ hõ cõis sit hypostasis: nec; etiã manus cum sit pars. Sed per hoc quod additur, individuum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta à digniori, scilicet à uerbo dei. Sed nec materia hmõi sic cõtracta quãtitatẽ. Sed hæc dicta sunt, ut legentes intelligant reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.

¶ Quo ad tertiũ ostẽdit dignitas individuorũ rõnalis naturæ inter oĩa individua substãtiæ: esse quo ad duo. Primo ꝙ ad modũ essendi ꝙ individuũ rõnalis naturæ solũ habet dñium sui actus: & qđ hoc ꝑtinet ad dignitatẽ individui, ꝙ habet literã ex hoc, ꝙ actiones sunt singulares. Secundo ꝙ ex ipsã primæ substantiæ in nomina tria quidem rei, & unum intentionis, ut clare patet in litera. Ex his nã ꝙ manifestatur, & quo persona non est idem quod ei idem quod hypostasis & subsistẽtia.

a ¶ Super Quæstionũ nũc expositionẽ Articulum tertium.

Arnaut. IN tribo quæritur utrum sit formaliter.

Cõment. ¶ In corpore unica est conclusio habẽs duas partes. Persona de deo dicitur excellẽtiori mõ qđ de creaturis. Probat quo ad primam partẽ, essentia dei continet̃ se eminenti perfectionẽ: ergo omne quod est ꝑfectiõis, est deo attribuendum, ergo id quod est perfectissimũ in tota natura: ergo persõa. Et declaratur hæc ultima consequentia: quia significat substãtiam rationalẽ naturã. Quo adiectã uero partem, quæ alia nomina communia deo & creaturis excellentiori modo diuidunt, ut patet ex sꝑadictis.

¶ *Num persona significet perfectissimũ in tota natura.*

¶ Circa hunc processũ dubiũ est, quomodo sit uerũ, ꝙ persona significet perfectissimum in tota natura. Tũ quia natura specifica ꝑfectior uidetur individuo. Tũ quia sequeretur ꝙ in diuinis esset distinctio imperfectissima.

¶ Ad horũ euidentiam dicendum est quòd persona in communi loquendo significat perfectissimum in tota natura quia persona dicit̃ non quia persona sit perfectissimum omnium; sed quia natura intellectualis: (quæ est omnium perfectissima in suo ẽ ꝓpleto &) est cui ꝑfectissimum conuenit. constat autem quòd nisi per seipsum in rerum natura subsistat, quomodocunque sit hoc sit, perfectæ non est. Et propterea quia persona significat naturam talis naturæ subsistẽtis, ideo per excellentiam i tota natura merito significat. Vnde non obstat si in diuersis materialia sint propter naturam. Tũ quia non sit hic cõparatio personæ ad naturam sed magis naturæ ad personam. Tum quia secundo præsto est quòd non in naturis materialibus est. Secundo uero obiectio soluitur per hoc, ꝙ in ratione personæ in cõmuni, etiã claudatur aliquid perfectissimũ in tota natura: claudituꝛ tamen aliquid abstrahens à perfectiõe & imperfectione, significat eam rẽ naturæ intellectualis subsistentem incõmunicabiliter, incommunicabilitas em̃ nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguitur persona a diuina, nõ autem quo ad ea quæ perfectionis sunt. Et sic neganda est sequela, nec distinguendũ, ut diximus. Sed adhuc restat dubiũ, quonia si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectione, se ꝑtꝛ quereꝛ ꝙ ex ui pro cessus fiãt in litera, in tegraratio persone nõ concluderetur in deo: quã ex perfectiõe essẽtiæ diuinæ litera inserit rationẽ personæ tanquam reperte ssimã in deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex perfectione diuinæ essentiæ prouenit, non solũ quòd sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his quæ perfectionem dicunt de quorum numero est incõmunicabilitas, & ꝓpterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, ꝙ sit persona quo ad omnia quę clauduntur in ratione personæ, imo (ut superius habitũ est de ratione perfectiõis diuinæ est) quòd deus ipse sit utinus secundũ huiusmodi res incõmunicabiles, quas personas dicimus.

a ¶ Super Quæst. nũc exposĩmanonæ Articulum secundum.

Arnaut. IN tũlo ly sit, ostendit quòd de uera identitate est quæstio.

Cõment. ¶ In corpore una est cõclusio rõnis. Persona significat in ghẽrõalib⁹ subsistẽtem qđ hæc tria nõia, scilicẽt, res naturæ & substantia, seu hypostasis significant

significat communiter in tota genere substantiarum. Et manifestatur dupl⁹ distinctiõi b⁹. Prima est substantiæ in essentiam & substantiam primam. Secũda est ipsi⁹ primæ substantiæ in nomina tria quidem rei, & unum intentionis, ut clare patet in litera. Ex his nã ꝙ manifestatur, & quo persona non est idem quod ei idem quod hypostasis & subsistẽtia.

a ¶ Super Quæstionũ nũc expositionẽ Articulum tertium.

Arnaut. IN tũlo quæritur utrum sit formaliter.

Cõment. ¶ In corpore unica est conclusio habẽs duas partes. Persona de deo dicitur excellẽtiori mõ qđ de creaturis. Probat quo ad primam partẽ, essentia dei continet se eminenti perfectionẽ: ergo omne quod est ꝑfectiõis, est deo attribuendum, ergo id quod est perfectissimũ in tota natura: ergo persõa. Et declaratur hæc ultima consequentia: quia significat substãtiam rationalẽ naturã. Quo adiectã uero partem, quæ alia nomina communia deo & creaturis excellentiori modo diuidunt, ut patet ex sꝑadictis.

¶ *Num persona significet perfectissimũ in tota natura.*

¶ Circa hunc processũ dubiũ est, quomodo sit uerũ, ꝙ persona significet perfectissimum in tota natura. Tũ quia natura specifica ꝑfectior uidetur individuo. Tũ quia sequeretur ꝙ in diuinis esset distinctio imperfectissima.

¶ Ad horũ euidentiam dicendum est quòd persona in communi loquendo significat perfectissimum in tota natura quia persona dicit̃ non quia persona sit perfectissimum omnium; sed quia natura intellectualis: (quæ est omnium perfectissima in suo ẽ ꝓpleto &) est cui ꝑfectissimum conuenit. constat autem quòd nisi per seipsum in rerum natura subsistat, quomodocunque sit hoc sit, perfectæ non est. Et propterea quia persona significat naturam talis naturæ subsistẽtis, ideo per excellentiam i tota natura merito significat. Vnde non obstat si in diuersis materialia sint propter naturam. Tũ quia non sit hic cõparatio personæ ad naturam sed magis naturæ ad personam. Tum quia secundo præsto est quòd non in naturis materialibus est. Secundo uero obiectio soluitur per hoc, ꝙ in ratione personæ in cõmuni, etiã claudatur aliquid perfectissimũ in tota natura: claudituꝛ tamen aliquid abstrahens à perfectiõe & imperfectione, significat eam rẽ naturæ intellectualis subsistentem incõmunicabiliter, incommunicabilitas em̃ nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguitur persona a diuina, nõ autem quo ad ea quæ perfectionis sunt. Et sic neganda est sequela, nec distinguendũ, ut diximus. Sed adhuc restat dubiũ, quonia si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectione, se ꝑtꝛ quereꝛ ꝙ ex ui pro cessus fiãt in litera, in tegraratio persone nõ concluderetur in deo: quã ex perfectiõe essẽtiæ diuinæ litera inserit rationẽ personæ tanquam reperte ssimã in deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ex perfectione diuinæ essentiæ prouenit, non solũ quòd sit omnis perfectio: sed quicquid necessario inest his quæ perfectionem dicunt de quorum numero est incõmunicabilitas, & ꝓpterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, ꝙ sit persona quo ad omnia quę clauduntur in ratione personæ, imo (ut superius habitũ est de ratione perfectiõis diuinæ est) quòd deus ipse sit utinus secundũ huiusmodi res incõmunicabiles, quas personas dicimus.

¶ Præterea, Boe. dicit in lib. de du. na. Nomen personæ uidetur traductũ ex his personis quæ in comœdijs tragœdijsq; homines repræsentabãt. Persona em̃ dicta est à personãdo, ꝙa cõcauitate ipsa, maior necesse est ut uoluatur sonus. Græci uero has personas prosopa uocãt ab eo, quòd ponãtur in facie, atq; ante oculos obtegant uultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi forte secundũ metaphorã. Ergo nomẽ personæ non dicitur de deo nisi metaphoricẽ.

¶ Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomẽ hypostasis nõ uidet̃ deo cõpetere: cũ secũdũ Boe. significet id quod subiicitur accidẽtibus, quæ in deo nõ sunt. Hieroteũ dicit, ꝙ in hoc nosę hypostasis uenenũ latet: submelle. Ergo hoc nomẽ persona non est dicendũ de deo.

¶ Præterea, A quocũq; remouetur diffinitio & diffinitum. Sed diffinitio personæ supra posita nõ uidetur deo cõpetere. Tũ quia ratio importat discursiuã cognitionẽ. quæ nõ cõpetit deo, ut suprà ostensum est. Et sic deus nõ põt dici rationalis naturæ. Tũ etiã quia deus dici nõ põt individua substãtia, cũ principium idiuiduationis sit materia: deus aũt ẽ immaterialis est. Neque etiam accidentibus subsit, ut substantia dici possit. Nomen ergo personæ deo attribui non debet.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur in symbolo Anatha. Alia est persona patris: alia filij: alia spiritusſancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum quæcunque nomina ad perfectionem attinent, in deum assumantur, persona nomen in deo dicitur, & excellentiori mõ quam in creaturis.

¶ RESPONDEO dicendũ ꝙ persõa significat id qđ est perfectissimũ in tota natura, s. subsistens in rõnali natura. Vñ, cũ õe illud quod est perfectionis, deo sit attribuẽdũ, eo ꝙ eius essẽtia cõtinet in se õem perfectionẽ: cõueniẽs est ut hoc nomẽ persõa de deo dicatur. Nõ tamẽ eodẽ mõ quo dicitur de creaturis, sed excellẽtiori mõ: sicut & alia nomina, quæ creaturis à nobis imposita deo attribuũtur, sicut suprà ostẽsũ est, cũ de diuinis nominibus ageretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ licet nomẽ personæ in scriptura ueteris uel noui testamenti nõ inueniatur dictũ de deo: tñ id qđ nomẽ significat multipliciter in sacra scriptura, inuenitur assertũ de deo, s. ꝙ est maxime ps ens, & perfectissime intelligẽs. Si aũt oporteret de deo dici solũ illa secũdũ uocẽ, ꝙ sacra scriptura de deo tradit, sequeretur ꝙ nũq; in alia lingua posset aliquis loqui de deo nisi in illa, in qua prio tradita est scriptura ueteris uel noui testamẽti. Ad inueniẽdũ aũt noua nosa ãtiquã fidẽ de deo significãtia, coegit necessitas disputãdi cũ hęreticis. Nec hæc nouitas uitãda ẽ cũ nõ sit ꝓphana, ut pote à scripturarũ sẽsu nõ discordãs. Docet autẽ apostolus prophanas uocum uanitates uitare. 1. ad Timot. ultimo.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, ꝙ quãuis hoc nomẽ persõa nõ cõueniat deo quãtũ ad id à quo ipositũ ẽ nomẽ, tñ quãtũ ad id ad qđ significãdũ ꝙponit̃, maxiẽ deo cõuenit. Quia em̃ I cõcedẽs & intra gœdẽs rẽputabãt aliq̃ hoines famosi, ꝙpositũ ẽ hoc nomẽ ꝑsõa ad significãdũ aliq̃s dignitatẽ hũtes. Vñ cõsueuerũt dici ꝑsonæ ee clesijs q̃ hũt aliq̃s dignitatẽ. Propt̃ qđ qdã diffinũt ꝑsonã dicẽtes, ꝙ ꝑsõa ẽ hypostasis ꝓprietate distincta ad dignitatẽ ꝑtinẽte.

Et quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quia magnę dignitatis est in rōnali natura subsistere ideo omne induiduū rōnalis naturę dicitur persona ut dictū est[c]. Sed dignitas diuinę naturę excedit omnē dignitatē. Et secūdū hoc max me competit deo nomen personæ.

¶ Ad tertiū dicendum, quòd nomen hypostasis non competit deo quantum ad id, à quo est impositum nomē: cū nō subsistat accidentibus. competit autem quantū ad id, ad quod est impositum est enim ad significandum rem subsistentem. Hiero. aūt dicit, sub hoc nosse uenenum latere: quia antequā significatio huius nominis esset plene nota apud Latinos: hęretici per hoc nomen simplices decipiebant, ut cōficerētur plures essentiæ, sicut cōfitentur plures hypostases: propter hoc ꝙ nomē substantię cum rideret i græco nomen hypostasis) communiter accipitur apud nos pro essentia.

¶ Ad quartū dicendū, quòd deus potest dici rōnalis naturę secundū ꝙ ratio nō importat discursū, sed cōiter intelligibilē naturā. induiduum aūt deo cōpetere non pōt quātum ad hoc, ꝙ induiduat totis principium est materia, sed solū secūm ꝙ portat incōicabilitatē. Substātia uero cōuenit deo secūdū ꝙ significat existere per se[c]. Quidā tamē dicūt ꝙ dictō superius à Boe. data non est diffinitio pīōr, secūdū ꝙ psonas in deo dicimus. Propter quod Ric. de sancto Vict. corrigere uolens hanc diffinitionem, dixit, ꝙ persona secundū ꝙ de deo dicitur, est diuinæ naturæ incōmunicabilis existentia.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrū hoc nomē *persona significet relationē.*

AD QVARTVM sic procedit. Videt ꝙ hoc nomē persona non significet relationē, sed substātiam in diuinis. Dicit enim Aug. in 7. de trini. Cum dicimus personam patris, nō ad aliud dicimus ꝙ substantia patris. ad se quippe dicitur persōa, non ad filium.

¶ Præterea. Quid quærit de essētia. Sed sicut dicit Augustinus in eodem loco cū dicitur, Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, pater, uerbum, & spiritus sanctus. & quæritur, quid tres respondetur tres personæ. Ergo hoc nomen persona significat substātiā.

¶ Præterea secundum philosoph. in 4. meta. id quod significatur per nomē, est e us diffinitio sed diffō persōæ est rōnalis nāæ in diuidua substantia, ut dictum est[c]. Ergo hoc nomē persona significat substantiam.

¶ Præterea, Persona in hominibus & angelis non significat relationem, sed aliquid absolutum Sic igitur in deo significaret relationem diceretur æquiuoce de deo & hominibus & angelis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boēt. in libro de trinitate quòd omne nomen ad personas pertinens, relationem significat. Seb nullum nomē magis pertinet ad personā quàm hoc nomē persona. Ergo hoc nomen persona relationem significat.

CONCLVSIO.

¶ Persona diuina relationē originis significat per modū substantiæ seu hypostasis in diuina natura.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ circa significationem huius nominis persona in diuinis, difficultatē ingerit ꝙ pluraliter de tribus prædicatur præter naturam essentialiū nominū: nec ertā ad aliquid dicitur, sicut noīa quę relationē significāt. Vñ quibusdā uisū est quòd hoc nomē persōa simpliciter ex uirtute uocabuli essētiā significet in diuinis, sicut hoc nomē deus, & hoc nomē sapiens: sed propter inſtātiā hęreticorū est accōmodatū ex ordinatione cōciliī, ut possit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, uel cū nomine partitiuo: ut cū dicimus tres personas, uel alia est persona patris, alia filii. In singulari uero potest simul pro absoluto & pro relatiuo. Sed hęc non uidetur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona, ex ui suæ significationis non habet quod significet nisi essentiā in diuinis, ex hoc ꝙ dictum est, tres personas, nō fuisset hæreticorū quieta ta calumnia, sed matoris calumniæ data esset eis occasio. Et ideo aliī dixerūt ꝙ hoc nomen persona in diuinis simul essentiā & relationē. Quorum quidam dixerūt, quòd significat essentiā in recto, & relationē in obliquo: quia persona dicit quasi per se una. unitas aūt ponet ad esse. dā. qd' aūt dicit per se, implicat relationē obliquę, intelligit emparet per se esse quasi relatione distinctus à filio. Quidem uero dixerunt econuerso, ꝙ significat relationem in recto & essentiam in obliquo: quia in diffinitione, personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad ueritatem accesserunt.

¶ Ad euidentiā igitur huius quæstionis cōsiderādum est quòd aliquid est de significatione omnis cōmunis, quod tamen non est de significatione magis cōmunis. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis, & aliud est quærere de significatione huius nominis persona in communi, & aliud de significatione personæ diuinæ. Persona enim in communi significat substantiam induiduam rōnalis naturæ, ut dictū est[c]. in diuiduū aūt[c] qđ' in se indistinctū, ab aliis uero distinctū. Persona igitur in qua cūqꝫ natura significat id quod est distinctū in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animā: quæ sunt principia induiduantia hominē: quæ quidem licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autem in diuinis non fit nisi per relationes originis, ut dictū supra[c]. Relatio autem in diuinis non est ita ut accidens inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essentia[c]. Vnde est subsistens sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo deitas est deus, ita paternitas diuina est deus pater, qui est persōa diuina. Persona igitur diuina significat relationem ut subsistentē. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ: quæ est hypostasis subsistens in natura diuina. licet subsistens in natura diuina, non sit aliud quàm natura diuina. Et secundum hoc uerum est, quòd hoc nomen persona significat relationem in recto & essentiam in obliquo: non tamē relationem in quantū est relatio, sed in quātum significatur per modū hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto & relationem in obliquo, in quantum essētia idem est qđ' hypostasis. Hypostasis autē significatur in diuinis ut relatio ne distincta. Et similiter relatio per modū relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secūdum hoc etiam dici potest, ꝙ hæc significatio huius nominis persona, non erat percepta ante hæreticorū calūniam. Vnde non erat in usu hoc nomē persona, nisi sicut unū aliorum absolutorū. Sed postmodū accommodatū est hoc nomē persona ad standum pro relatiuo ex congruentia suæ significationis: ut scilicet hoc ꝙ stat pro relatiuo, nō solum habeat ex usu (ut prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterū: quia significat relationem non per modū relationis, sed per modum substantiæ, quæ

Quæstio. *¶ Num nomine personæ relatio, uel substantia, seu positiuum aliquid in diuinis personis significetur*

¶ Circa prædicta simul occurrit obiectiones. Sco. ex primo di. 23. & 25. argumentum ꝙ nec relatio, nec substantia prima aut secūda, nec aliquid positiuū quidditatiuū diuinis personis, significatur nomine personæ in diuinis. Et ꝙ non relatio quidē, probat, quia ad quodcūqꝫ dicit relatiuū superiꝰ dicitur correlatiuū inferius, ad idem licet nō primo. ergo, si persona dicit relationem, sicut pater est pater filii prio, ita esset persona filii nō primo. quod est falsum. Quod uero nihil positiuū qđ quidditatiuum ponit, probat, quia ab unitate diuinitatis & constitutis personarum nihil potest abstrahi cōe dictum de eis in quid, qa sunt prio diuersæ: alioquin posset de eis quę non conueniūt, & in quo differūt. Quòd autem nec substantia prima, probat, quia subsistens, indifferens est ad absolutū & relatiuum.

¶ Ad has obiectiones. loquēdo de persona diuina, de qua uidetur etiam Sco. loqui, ut patet ex secūdo motiuo adducto, breuiter dicendum est, propter rationem adductā in littera, quòd ipsa significat relationē originis in cōi, non per modū relationis, sed hypostasis. Et quia resolutio originis constitutiua diuinę personæ, nō solum in speciali ut paternitas, sed etiam secūdum rationē relationis hypostaticę, claditur quidditative in ratione diuinæ personæ: puta patris, co modo quo superiꝰ dictū est ibidē relatio quoniā ista maior non est uera: quando relatiuum significatur per modum absoluti, ut cōtingit in ppositio: & idcirco sequela est nulla. Ad secundam uero obiectionē dicit, qđ aliud est loqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim à rebus sub cōceptibus ultima te distinctionis nō possit abstrahi cōmune aliquid dictum in quid de illis conceptibus, præter transcendentia à rebus tamē ipsis abstrahit qualificamque sim pacibus, potest abstrahi prædicatū aliquod commune uniuocum quasi genus uel species: & non solū quasi propritum, modo nulla causa est in proposito. quòd si persona diuina significat aliquid commune prædicatū in qđ de diuinis personis, qđ illud oporteret esse commune cōstitutiuis personarum: quo ad ultimos suos cōceptus abstracte & præcise sumptis. hanc em conditionalē est hypostasis. Et secūdum hoc Aug. dicit ꝙ significat essentiam, prout in deo essentia est idem cum hypostasi[c], qua in deo non differt quod est, & quo est.

¶ Ad scūm dicēdum, ꝙ quid qñqꝫ quærit de natura quam significat diffinitio: ut cū quæritur, quid est homo: respōdetur, animal rationale mortale[c]. Quandoqꝫ uero quærit suppositū, ut cum quæritur, quid natat in mari? respondetur, piscis. Et sic quærētibus quid tres, responsum est, tres personæ.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ in intellectu substātiæ indiuiduę, i. distinctę uel incōmunicabilis, intelligitur in diuinis relatio ut dictū est[c].

¶ Ad quartū dicēdum, ꝙ diuersa ratio minꝰ communiū non facit æquiuocationē in magis cōi. Licet em sit alia, ppria diffinitio equi & altini, tamē uniuocātur in nomine animalis: qa cōis diffinitio animalis cōuenit utrique. Vñ non sequitur ꝙ licet in significatione personæ diuinæ cōtineatur relatio, non autē in significatiōe angelicæ psonæ uel humanę, ꝙ nomen personæ æquiuoce dicatur. Licet nec etiā dicatur untuoce, cū nihil untuoce de deo dici possit et de creaturis ut suprà ostensum est[c].

QVAEST. TRIGESIMA
de pluralitate Personarum in diuinis, in Quatuor articulos diuisa.

DEINDE quærītur de pluralitate personarū. ¶ Et circa hoc quę rītur quatuor. ¶ Primo, utrum sint plures personę in diuinis. ¶ Secūdo, quot sunt. ¶ Tertio, quid significēt termini nūerales in diuinis. ¶ Quarto, de cōitate huius nōis persona.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrū *sit ponere plures personas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ non sit ponere plures psonas in diuinis. Persona em est rōnalis naturę induidua substātia. Si ergo sunt plures personę in diuinis, sequitur ꝙ sint plures substantiæ. Quod uidetur hæreticum.

¶ Præterea, Pluralitas proprietatū absolutarum nō facit distinctionē psonarū, neqꝫ in deo neqꝫ in nobis, multo igtī minus pluralitas rlonū. Sed in deo nō est alia pluralitas nisi relationū, ut suprà dictū est[c]. Ergo non potest dici, ꝙ in deo sint plures personæ.

¶ Præterea, Boē. dicit de deo loqēs, ꝙ hoc uere unū est in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

¶ Præterea, Vbicunque est numerus, ibi est totū & pars. Si igitur in deo sit numerus personarum, erit in deo ponere totū & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat[c].

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius. Alia est persona patris, alia filii, alia spiritussancti. Ergo pater & filius & spiritussantus sunt plures personæ.

CONCLVSIO

¶ Cum in diuinis sint plures res subsistētes in diuina natura, plures quoque personas ibi esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ plures et se psonas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostēsum est enim suprà[c], ꝙ hoc nomē persona, significat in diuinis relationē, ut rem subsistentem in natura diuina. Suprà autem habitū est[c], quòd sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur quòd sint plures res subsistentes in diuina natura. Et hoc est esse plures personas in diuinis.

suppōit illud motiuum, quā non oportet esse uerā. nec ab ipso est probata. Ad tertiū autem obiectionē negatur. ꝙ rō subsistentis, accipiēdo subsistēs per modum hypostasis, ut ram in diffinitione Boē. quàm in diffinitione Ric. exprimitur, applicādo ad diuina, abstrahat ab absoluto & respectiuo mo est respectiuum: quamuis possit à nobis absolute cōcipi, ut de facto significatur personæ diuinę nomine. Et quoniam nihil aliud est prima substātia in diuinis quàm huiusmodi res respectiua subtilis &c. Ideo persona diuina significādo rem respectiuā huiusmodi, significat substantiā primam diuinę naturę. & significādo substatiam primamdiuinę naturę, significat relationē originis subsistentem, &c.

¶ Quo ad quartum re- *Coment.*
dit ad opinionē prætactatas. Et primo ad tertiam de relatione in recto, & natura in obli quo: dicitur hoc uerificari de relatione, non ut relatio, sed ut subsistēs. Relatio em dupl' sumi pōt, i. ut relatio, puta paternitas, seu ꝙ aliquod ad aliud refertur: & ut hypostasis, seu quod quasi denominari intelligitur relatiū, ut ly Pater substātiue sumptū. Deinde ad secundā opinionē de essentia in recto, & relatione in obliquo: & dī hoc cit hoc uerificari de essentia non formaliter, sed identice. i. ut identificatur hypostasi: & de relatione, ut relatio cit.

Demū ad primam opinionē de æquiuocatione & accōmodatione, & dicit ma. primo ligunficationē fuisse olim occultam: secundo affirmat accōmodationē tertio, qđ causa accommodationis nō cit usus, ut prima dicebat opinio, sed ipsa uera & ppria significatio nōis: & sic patet solutio nōis & proprietas in principio corporis, nā persona nec nomē rationē rei si gnificatæ pluraliter significat nisi quatenus significat res plures. Annot. *e* 174.

¶ Super Quæst. tri gesima Artic. primum.

TItulus manifestę quæritur de reali & *a b e*
pluralitate.

¶ In corpe unica est cō *Coment.*
clusio triplex affirmatiue. in diuinis sunt plures psonę: & pbat tle ex dictis. In diuinis 1. ar. 1. sunt plures relationes reales & q. 40. ita ergo sunt plures personæ ar. 2. & subsistētes in diuina na 1. dī. 20. tura, ergo plures psonę ar. 1. & 4. 69. ca. & tenet sequela, qa gło tionē ut rē subsistērem. 21. uel 23. ¶ In tristione ad scdm, & c. 25. ubi ex eo qꝫ nō oppo- uel, 26. nunt in diuinis sapiā & bonitas, inferē qꝫ nō & po. q. distinguntur realr, non 9. ar. 2. oportet aliud huius cō & opus sequitur simdamētū 12. c. ca. 16. cere, qꝫ qꝫ sola oppo- & 60. sitio relatiua diuinas distinguit. Nō cū absolu 173 te intulit ex negatiōe oppositionis, negationē distinctionis: sed explicite apposuit ly in diuinis. Et præterea hoc sufficit ad oppositum. 168

a ¶ *Super Quæst. tri gesimæ Artic. secūdum.*

IN titulo aduerte, ꝙ limitatio literæ est non solū discutere, an tres plures

Universidad de Deusto
BibliotecA

plures personæ quàm tres, sed etiam an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet ex propositionibus quæsitorū in principio huius quæstionis, dicit enim littera ibi, q̃ secūdo quærēdum est quot sint. Tum ex cōclusione respōsiua in corpore articuli proposita & illatarell enim una exclusiua, s. personæ diuinæ sunt tātum tres, ad cuius veritatē patet oportere uerificari, q̃ nec sint plures nec pauciores.

Rationes

¶ In oppositum unica conclusione exclusiua respondet quęstio. Necesse est ponere personas in diuinis tres tm. Et probatur primo quod arguitur exponēdo sic. Plures personæ diuinę sunt plures relationes subsistētes ab inuicem realiter distinctæ sola oppositione relatiua: ergo oēs relationes oppositæ ad distinctas personas, nō oppositæ, ad eandem pertinēt: ergo paternitas & filiatio ad duas spectant personas: sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filij. Tūs ultra, ergo alię duæ relationes, s. spiratio & processio, neutri simul sumptarū, sed tibi unicè oppositæ, ad unā personā non spectant: ambo ergo ad una earū communiter utrique dictarū personarū, uel una uni, & alia alteri, q̃ essio nō potest cōuenire utrique, quia processio intellectus producet ex processione amoris: ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Siquæ autē relationes oppositæ nō sunt ad eādem personam, necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cū sint oppositæ relatiōes) ad duas personas ex necessitate pertinēt. Paternitas igitur subsistens est persona patris: & filiatio subsistens est persona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutrū harum oppositionem habēt, sed sibiīnuicem opponūtur. Impossibile est igitur q̃ ambæ uni personæ conueniāt. Oportet ergo q̃ uel una earum conueniat utrique dictarū personarū: aut q̃ una uni, & alia alij, nō aūt pōt esse, q̃ processio cōueniat patri & filio, uel alteri eorū: qa sic sequeretur, q̃ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, ſcēdm quam accipitur paternitas & filiatio, produret ex processione amoris ſecūdum quā accipitur spiratio & processio, & persona generās & genita procederēt à spirāte. Quod est contra præmissa[a]. Relinquitur ergo, q̃ spiratio cōueniat & personæ patris, & personæ filij, ut pote nullā habens oppositionē relatiuam, nec ad paternitatē, nec ad filiationē. Et per cōsequēs oportet q̃ conueniat processio alteri personę, quę dicitur persona spiritus sancti, quæ per modū amoris procedit, ut suprà habitum est[c]. Relinquitur ergo tantū tres personas esse in diuinis, ſcilicet patrē, & filium, & spiritum sanctum[c].

¶ Circa eundem quoque processium dubiū efficaciōnū implicieare uidetur cōtradictoria. Ex una enim parte dicitur q̃ sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis: & q̃ relationes ſecūdæ combinationis, ſcilicet spiratio & processio, nō opponūtur relationibus primæ, ſcilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte probatur realis distinctio processionis à paternitate & filiatione. Ex his enim argue ſicex primo dicto ſola oppositio relatiua distinguit realiter: ſed processio nō opponitur relatiue paternitati aut filiationi ex ſecundo dicto, ergo nō distinguitur realiter. Et econuerſo, processio distinguitur realiter à paternitate & filiatione: ergo opponitur illi relatiue uel. ergo nō ſola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: ola sunt contra litteram: ergo.

¶ Ad primā dubitationem dicēdum est, q̃ decem omnia membra discutiēda proponere explicite, ne aliquod corū uideretur obliuioni traditum: & ut ostenderetur ex cōclusione processiue proposita ela implicare futile discussa. Modus autem, quo ablique defectu omnia discussa intelligitur in hac breui litera, est hic. Illa tria cōi, q̃ altera earum, ſcilicet spirationis & processionis ineſt utrique, s. patri & filio: aut una uni, & altera alteri: & ubi ancto in ſpeciali, q̃ processio nec utrique nec alteri ineſt: incipit proſequi primā partem tam primæ quām ſecundæ propoſitionis an. Una utrique, id eſt patri & filio inſit: & hoc examinādo inchoauit à processione, intuitique partem negatiuā, ſcilicet, q̃ ipſa non conuenit utrique. Et eadem uia gradiendo cōſequēter reliquā, ſcilicet ſpirationem, infinite ſeipſum communicet producendo personam diuinam. ſed etiā in ſpiritu ſancto eſt infinita bonitas. Ergo ſpiritus ſanctus producit diuinā personam, & illa aliam, & ſic in infinitum.

¶ Præterea, Omne quod cōtinetur ſub determinato numero, eſt mēſuratū. numerus enim mensura quædā eſt. Sed personæ diuinæ ſunt immēſæ, ut patet per Athana. immēſus pater, & immenſus filius, immenſus ſpiritus ſanctus. Non ergo ſub numero ternario continentur.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur 1. Ioh. ultimo. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus. Quærentibus autem quid tres, reſpondetur, Tres personæ, ut Aug. dicit. 7. de trinit. Sunt igitur tres personæ tātum in diuinis,

CONCLVSIO.

¶ Tres tantum in diuinis personæ ſunt: Pater, filius, & ſpiritus ſanctus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ ſecūdum præmiſſa[c] neceſſe eſt ponere tantum tres perſonas in diuinis. Oſtenſum eſt em quōd plures perſonę ſunt plures relationes ſubſiſtētes ab inuicem realiter diſtinctę. Realis aūt diſtinctio inter relatiōes diuinas nō eſt niſi ratione oppoſitionis relatiuę. Ergo oportet duas relationes oppoſitas ad duas perſonas pertinere. Siquæ autē relationes oppoſitæ nō ſunt ad eādem perſonam, neceſſe eſt eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cū ſint oppoſitæ relatiōes) ad duas perſonas ex neceſſitate pertinēt. Paternitas igitur ſubſiſtens eſt perſona patris: & filiatio ſubſiſtens eſt perſona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutrū harum oppoſitionem habēt, ſed ſibiīnuicem opponūtur. Impoſſibile eſt igitur q̃ ambæ uni perſonæ conueniāt. Oportet ergo q̃ uel una earum conueniat utrique: dictarū perſonarū: aut q̃ una uni, & alia alij, nō aūt pōt eſſe, q̃ proceſſio cōueniat patri & filio, uel alteri eorū: qa ſic ſequeretur, q̃ proceſſio intellectus, quæ eſt generatio in diuinis, ſcēdm quam accipitur paternitas & filiatio, produret ex proceſſione amoris ſecūdum quā accipitur ſpiratio & proceſſio, & perſona generās & genita procederēt à ſpiráte. Quod eſt contra præmiſſa[a]. Relinquitur ergo, q̃ ſpiratio cōueniat & perſonæ patris, & perſonæ filij, ut pote nullā habens oppoſitionē relatiuam, nec ad paternitatē, nec ad filiationē. Et per conſequēs oportet q̃ conueniat proceſſio alteri perſonę, quę dicitur perſona ſpiritus ſancti, quæ per modū amoris procedit, ut ſuprà habitum eſt[c]. Relinquitur ergo tantū tres perſonas eſſe in diuinis, ſcilicet patrē, & filium, & ſpiritum ſanctum[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ licēt ſint quatuor relatiōes in diuinis: tamē una earū, ſ. ſpiratio, nō ſeparatur à perſona patris & filij, ſed cōuenit utrique. Et ſic licet ſit relatio, non tā dicitur proprietas. Qua non conuenit uni tm perſonæ: neq; relatio perſonalis, id eſt cōſtituens perſonā[c]. Sed hę tres relationes, paternitas, filiatio, & proceſſio, dicūtur proprietates perſonales quaſi perſonas cōſtituentes. Nam paternitas eſt perſona patris, filiatio perſona filij, proceſſio perſona ſpiritus ſancti procedentis.

¶ Ad ſcdm dicēdū, q̃ id quod procedit per modū intellectus ut uerbū, procedit ſcdm rationē ſimilitudinis: ſicut etiā id qđ, pceditper modū naturæ. Et ideo ſuprà dictum eſt[c], q̃ pcellio uerbi diuini eſt ipſa generatio per modū naturæ. Amor aūt inquantū huiuſmodi nō procedit ut ſimilitudo illius à quo procedit: licet in diuinis amor ſit coeſſentialis inquātū eſt in diuinis. Et ideo pceſſio amoris nō dicitur generatio in diuinis[c].

¶ Ad tertiū dicēdum, q̃ homo (cum ſit pfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinſecas, q̃ſ alia alia, qa eius perfectio eſt per modum cōpoſitionis. Vnde in angelis, qui ſunt perfectiores & ſimpliciores, ſunt pauciores operatiōes intrinſecæ q̃ in hoie[c]: qa in eis nō eſt imaginari, ſentire & huiſi. Sed in deo ſcdm rē nō eſt niſi una operatio, quæ eſt ſua eſſentia. Sed quomodo duę ſunt pceſſiones ſuprà oſtēſum eſt[c].

¶ Ad quartum dicēdum, q̃ ratio illa procederet ſi ſpiritus ſanctus haberet aliā numero bonitatē à bonitate patris. oporteret em q̃ ſicut pater per ſuam bonitatē producit perſonā diuinam, ita & ſpiritus ſanctus. Sed una & eadē bonitas patris eſt & ſpiritus ſancti. Neq; etiam eſt diſtinctio, niſi per relationes perſonarum[c]. Vnde bonitas cōuenit ſpiritui ſancto, quaſi habita ab alio, patri autem ſicut à quo cōmunicatur alteri. Oppoſitio autem relationis nō permittit, ut eum relatione ſpiri. ſan. ſit relatio principij reſpectu diuinæ perſonæ: quia ipſe procedit ab alijs perſonis, quæ in diuinis eſſe poſſunt.

¶ Ad quintum dicendum, quōd numerus determinatus (ſi accipiatur numerus ſimpliex qui eſt tantum in acceptione intellectus) per unum menſuratur. Si uero accipiatur numerus rerum in diuinis perſonis, ſic nō cōpetit ibi ratio mēſurati: quia eadē eſt magnitudo trium perſonarum[c], ut infra patebit[c]. Idem autem nō mēſuratur per idem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrū termini numerales ponāt aliquid in diuinis?

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q̃ termini numerales ponāt aliquid in diuinis. unitas em diuina eſt eius eſſentia. Sed oīs numer[a] eſt unitas repetita. Ergo omnis terminus numeralis in diuinis ſignificat eſſentiā. Ergo ponit aliq̃d in deo.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de deo & creaturis, eminentius conuenit deo quàm creaturis[c]. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in deo

¶ Præterea, Si termini numerales nō ponūt aliquid in diuinis, ſed inducuntur ad remouendum tantum, ut per pluralitatē remoueatur unitas, & per unitatē pluralitas: ſequitur quōd ſit circulatio in ratione confundens intellectum, & nihil certificans. quod eſt incōueniens. Relinquitur ergo q̃ termini numerales aliq̃d ponūt in diuinis.

¶ SED CONTRA eſt quod Hila. dicit in 4. de tri. Sufficit ſingularitatis ac ſolitudinis intelligentiam profeſſiō conſortij, quod eſt profeſſio pluralitatis. Et Amb. dicit in lib. de tri, Cum unum deum dicimus, unitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in deo ponimus. Ex quibus uidetur, quōd huiuſmodi nomina ſunt inducta in diuinis ad remouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶ Termini numerales in diuinis ſignificant ea, de quibus dicuntur ſola negatione ſuper addita.

¶ RESPONDEO dicendū, q̃ magiſter in ſententijs ponit, q̃ termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, ſed remouent tantum. Alij uero dicunt contrarium. Ad euidentiam igitur huius conſiderandū eſt, quōd omnis pluralitas conſequitur aliquam diuiſionem, eſt autem duplex diuiſio[c]. Vna materialis, quæ fit ſecundum diuiſionem continui, & hanc conſequitur numerus, qui eſt ſpecies quantitatis. Vnde talis numerus non eſt niſi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia eſt diuiſio formalis, quæ fit per oppoſitas uel diuerſas formas. Et hāc diuiſionē ſequit multitudo quę nō eſt m aliquo genere, ſed eſt de trā ſcendentibus, ſecundum quod ens diuiditur per unum & multa. Et talem multitudinem ſolam contingit eſſe in rebus immaterialibus. Quidam igitur non conſiderantes niſi multitudinē ſolam, quæ eſt ſpecies quātitatis diſcretæ (quia uidebāt quōd quantitas diſcreta non habet locum in diuinis) poſuerunt, quōd termini numerales nō ponunt aliquid in deo, ſed remouent tantum. Alij uero eandem multitudiuem conſiderātes dixerunt, quōd ſicut ſcientia ponitur in deo ſecundum rationem propriam ſcientiæ, non autem ſecundum rationem ſui generis[c] (qa in deo nulla eſt qualitas) ita numerus in deo ponitur ſecundum propriam rationem numeri, non autem ſecūdum rationem ſui generis, q̃ eſt quātitas. Nos autem dicimus, quōd termini numerales ſecū dum, quōd ueniunt in prædicationem diui nam, non ſumuntur à numero, qui eſt ſpecies quantitatis: quia ſic de deo non dicerē tur niſi metaphorice, ſicut & aliæ proprietates corporalium, ſicut latitudo, longitudo & ſimilia. Sed ſumuntur à multitudine, ſecundum quod eſt tranſcendens. Multitudo autē ſic accepta hoc modo ſe habet ad multa de quibus prædicatur, ſicut unum quod conuertitur cum ente ad ens. Huiuſmodi autem unum (ſicut ſuprà dictum eſt[c] cum de dei unitate ageretur) non addit aliquid ſupra ens niſi negationem diuiſionis tantum. Vnum enim ſignificat ens indiuiſum. Et ideo de quocūque dicatur unum, ſi gnificatur illa res indiuiſa: ſicut unum dictū de homine ſignificat naturam, uel ſubſtantiam hominis non diuiſam. Et eadē ratione cum dicuntur res multæ, multitudo ſic accepta ſignificat res illas cū in diuiſione circa unāquanque earum. Numerus autem qui eſt ſpecies quātitatis, ponit quoddam accidēs additum ſupra res, & ſimiliter unū quod eſt principium numeri. Termini ergo numerales ſignificant in diuinis illa de quibus dicūtur, & ſuper hoc nihil addunt niſi negationē, ut dictū eſt[c]. & quantū ad hoc, ueritatem dixit magiſter in ſententijs. Vnde dicimus, eſſentia eſt una, unum ſignificat eſſentiam indiuiſam. Cum dicimus, perſona eſt una, ſignificat perſonam indiuiſam. Cū dicimus, perſonæ ſunt plures, ſignificantur illæ perſonæ, & indiuiſio circa unamquanque earū: quia de ratione multitudinis eſt, quōd ex unitatibus conſtet.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̃ unū cum ſit de trāſcendētibus, eſt communius quàm ſubſtantia, & quàm relatio: & ſimiliter multitudo. Vnde poteſt ſtare in diuinis & pro ſubſtantia & pro relatione ſecūdum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiuſmodi nomina ſupra eſſentiam, uel relationē: additur ex eorum ſignificatione propria, negatio quędam diuiſionis, ut dictum eſt[c].

¶ Ad ſecundū dicendum, quōd multituto, quæ ponit aliquid in rebus creatis, eſt ſpecies quantitatis, quæ non tranſumitur in diunam prædicationem, ſed tantum multitudo tranſcendens, quæ non addit ſupra ea de quibus dicitur, niſi in diuiſionē circa ſingula. Et talis multitudo dicitur de deo.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̃ unū nō eſt remotiuū multitudinis, ſed diuiſionis, quæ eſt prior ſecūdum rationem, quā unum uel multitudo. Multitudo autē nō remouet unitatē, ſed remouet diuiſionē circa unumquodq; eorum, ex quibus cōſtat multitudo. Et hæc ſuprà expoſita ſunt[c] cum de diuina unitate ageretur. Sciendum tamē eſt q̃ authoritates in oppoſitū inductę, non probant ſufficienter propoſitū. licet enim pluralitate excludatur ſolitudo, & unitate, deorū pluralitas: non tamen ſequitur q̃ his nominibus hoc ſolum ſignificetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis ſignificatur ſola nigredinis excluſio.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum hoc nomen persona poſſit eſſe commune tribus perſonis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Viderur q̃ hoc nomē perſona non poſſit eſſe commune tribus perſonis. nihil enim eſt cōmune tribus perſonis niſi eſſentia. Sed hoc nomē perſona nō ſignificat eſſentiam in recto[c]. Ergo nō eſt cōe tribus.

¶¶ Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione perſonæ eſt, q̃ ſit incōmunicabilis: ut patet ex diffinitione Ricar. de ſancto Victo. ſuprà poſita[c]. Ergo hoc nomē perſona nō eſt cōmune tribus.

¶ Preterea, Si eſt cōmune tribus, aut iſta cōmunitas attēditur ſcdm rem: aut ſecūdum rationē. Sed nō ſcdm rem: quia ſic tres perſonæ eſſent una perſona. Nec iterum ſecundum rationē tantum, quia ſic perſona eſſet uniuerſale. In diuinis autem nō eſt uniuerſale, nec etiā particulare, neque genus neq; ſpecies: ut ſuprà oſtēſum eſt[c]. Non ergo hoc nomen perſona eſt commune tribus.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicit Aug. 8. de Trini. q̃ cum quæreretur quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ: quia commune eſt eis id quod eſt perſona.

CONCLVSIO

¶ Perſonæ nomen commune eſt tribus perſonis nō ſecundum rem, ſed ſecundum rationem: non quidem ſicut genus, uel ſpecies, ſed ut individuum uagum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ ipſe modus loquēdi oſtendit hoc nomen perſona tribus eſſe cōmune, cū dicimus tres perſonas: ſicut cū dicimus tres homines, oſtendimus hominem eſſe commune tribus. bus adiunctis ſola negatione addita: quod erat probandum. manifeſtatur aūt applicādo ad eſſentiā & personas, ut clare patet in litera.

Amen.

¶ Circa prædicta aduerte primo, quōd ex litera habes, quōd opinio authoris differt quo ad radicem ab utraque opinione præmiſſa. Quo ad concluſionem uero ſimpliciter differt à ſecunda, quam tamen abſque ratione aliqua approbare uidetur. Scotus in quoſlib. quæſtio. 7. 8. circa principium articu. primi, dum trini nomīe de deo dictum à ſpecie quantitatis diſcretæ abſtrahit. Ad prima uero differt ſecundam aliquid: quia ſcilicet non pure negatiue ſignifica re dicit, quāuis etiam negationem importare concedat cum ipſo magiſtro.

¶ Aduerte ſecundo, q̃ ſunt hic multæ propoſitiones diſputabiles, ſ. quōd numerus eſt una certa ſpecies quantitatis, & quōd non inueniūtur niſi in rebus quā titatis. Et quōd unum principium numeri eſt aliquod accidens poſitium materiale. Sed quoniam præſentis negotii non ſunt, erit, ſi tempus dabitur, de his quæſtio ſpecialis. ¶ Ad uerte tertio, quōd cum in litera dicitur, quōd multitudo nihil addit ſupra res niſi in diuiſionem circa unamquāque, dupliciter intelligi pōt. Primo, quōd ly Nihil ſignificat propoſitionis præſens enim difficultio ad hoc fit, ut ſciatur an poſitionum aliquid addat, aut ſolā negationem non curādo, utrū unam uel plures: certū eſt enim multitudinē includere plures negationes: ſcilicet eam quā claudit unitas, quæ eſt indiuiſio in ſe, & eam quā addit multitudo, quæ eſt diuiſio unius unitatis ab alia. Secundo, q̃ pōnderetur ly Res illas in numero paralli: ſignificat enim in actu exercito diuiſionem unius ab alia: & ſic ſupra res diuiſas multitudo non addit niſi negationem diuiſionis: circa unam quanque, & hoc modo ly Nihil ſtat cū poſitivo q̃ pro negativo.

a ¶ *Super Quæſtionis trigeſimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus eſt. Comen.

¶ In corpore tria facit. primo oſtendit qđ clarū & qđ am biguū hic ſit. Scdo refert aliorū opiniōes, circa illud ambiguū. Tertio rīndet quōd determinādo. Quo ad primū, tria dicit. Prio de cōitate huī nois, q̃ eſt manifeſta: ſ. quia tres ipſe mō loquendi: dicimus eā tres perſonas. Secūdo, de modo cōmunitatis quo I eſt

Universidad de Salamanca
BibliotecaHistórica

quòd est etiam manifestè negatiue, quo ad modum illum quo essentia diuina est communis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quòd restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.

¶ Quo ad secundũ duę referuntur opiniones. Altera, quòd est communitas negationis. Altera, quòd est communitas intentionis illa fuit per diffinitione Ricardi, fuit super diffinitione Boëtij fundata est: utraque tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significatione personę, quòd est nomen significans in diuinis relationem per modum hypostatis, & in communi substantiã primam rationalis naturæ per hoc nec in sentionis nec negationis est nomẽ. Et cũ communitas attendatur penes significatum, sequitur, q non sit cõitas intentionis, aut negationis, sed rei significatę.

¶ Quo ad tertium: conclusio responsiua quæsito est, nomen personę est cõmune tribus personis diuinis secũdum rationem, non sicut genus, uel species, sed sicut individuum uagũ. Hæc conclusio primo declaratur, secũdo probatur. Declaratã quidẽ ex differentia inter significationes nominũ generici, seu specifici, individui, uagi & singularis, & rursus ex differẽtia diuersorũ nominum individui uagi; qa scilicet homo seu animal significat ipsam naturam: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes uero significat hoc subsistens in natura. Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniam persona ex parte modi, scilicet subsistẽtię. Aliqs uero homo ex parte naturæ particularitatis adiuncto modo significat. Probatur autem sic, Esse subsistens distinctum ab aliis, cõmune est tribus personis diuinis: ergo personæ nomen est eis sic commune: etũ antecedenti adiungas, quod ipsum non se habet ad personas diuinas ut species, aut genus, sed ut individuum uagum, infertur tota conclusio ut proposita est.

Annota. 177 2. di. 14. q. 1. artic. 2. & di. 1. q. 1. ar. 1. ad 3. & 2. di. 3. q. 1. ar. 1. ad 3. & 4.

Annot. a ¶ *Super Quæstio nis trigesimæprimæ Arti culum quartum.*

TItulus limitatus ē: non est enim qō utrū possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolute, sed respectu prædicati communis, puta ungere, intelligere, esse, & cætera.

Cōmūnis. ¶ In corpe uer hsitio q̄tuor cōclusionib⁹ & corollarior posuit aut eas tali arte. Accipit primo unam ꝓpositionem, in qua dictio exclusiua addit termino personali respectu prdicati cōmunis in ipō cla-
112 re cæteræ inspiciatur, s. solus pater est deus. Deinde distinxit quatuor sensus ciusdem, di-
120 stinguendo ly sol⁹ multipliciter & inexta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Diuinctio est ly solus dupl⁹: cathegorematice, & tic est falsa, quia ponit patrem solitarie: syncathegorematice, & tunc dupliciter: uel à forma subiecti, & sic uera & impropriue uera quidem authoritate Au. impropria autē, quia nomiā cū ipsiticto sub intellecto, uel à cōsortio prædicati. Et hoc dupliciter, s. ul⁹ masculine, & tic falsa & ꝓpria uel neutraliter, & sic uera & impria. & ꝓbatur ambes quo ad proprie & impropriue qa solus proprie respicit subiectum, magisq; ex eludit aliud q̄ aliud. Quo ad ueritatē uero & falsitatē, quia filius & ſ⁹ est alius à patre & non aliud: creatū ē⁹ oportet ee q̄⁹ est aliud. Corollariū aūt 3. q̄ hmōi ꝓpones impropriæ nō sūt exponendæ, sed pie exponende.

CAPITVLVM QVARTVM.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur, videl⁹ q̄ dictio exclusiua possit adiungi termino ꝑsonali, & si ꝑdicatū sit cōe. Dicit. n. dīs ad patrem loquens, Io. xvij. Vt cognoscāt te solum deum uerum. Ergo solus pater est deus uerus.

¶ Præterea, Mat. 3. dicitur, Nemo nouit filiū, nisi pater. Quod idem ſ̄ significat ac ſi diceretur solus pater nouit filium. Sed nosse filiū est commune. Ergo idem quod prius.

¶ Præterea, Dictio exclusiua non excludit illud q̄d est de intellectu termini cui adiūgit. Vnde non excludit partem neque ul⁹. Non enim sequitur, solus sortes est albus: ergo manus eius non est alba. uel, ergo homo nō est albus. Sed una persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij, & ecōuerso. Non ergo per hoc quod dicitur, solus pater est deus, excluditur filius uel spiritussanctus. Et sic uidetur hæc locutio esse uera.

¶ Præterea, ab ecclesia cantat. Tu sol⁹ altissim⁹ Iesu Christe.

¶ SED CONTRA, hæc locuno, sol⁹ pater est de⁹, hꝫ duas expositiuas, s. pater est deus, & nullus alius à patre est deus. Sed hæc secunda est falsa: quia filius alius est à patre qui est deus. Ergo hæc est falsa, solus pater est deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶ Dictio exclusiua non adiungitur terminis personalibus respectu prædicati communis.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ cū dicimus, solus pater est de⁹, hæc, ꝓpositio pōt habere multiplicē intellectum. Si em sol⁹ ponat solitudinem circa patrē, sic ē falsa secundū q̄ sumit cathegorematice. Secūdum uero q̄ sumitur syncathegorematice, sic iterum pōt intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiect⁹, sic est uera: ut sit sensus, solus pater est de⁹, id est, ille cū quo nullus ali⁹ est pater, est deus. Et hoc mō exponit Aug. in 6. de tri. cū dicit. Solum patrē dicimus, nō quia separatur à filio, uel spiritusancto, sed hoc dicētes significamus, q̄ illi simul cū eo non sunt pater. Sed hic sensus nō habetur ex consueto mō loquēdi nisi intellecta alia implicatione: ut si dicatur, ille qui solus dicitur pater, est deus. Secundū uero proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc, ꝓpositio est falsa, si excludat aliū masculinē. Est aūt uera si excludat aliū neutraliter tm. Quia filius est a-
121 lius à patre, nō tamē aliud c. Similiter & spūs. ſ. ac. Sed quia hæc dic
c tio sol⁹ respicit ꝓprie subiectū (ut dictū est b) magis se hꝫ ad
b excludendū alium quàm aliud. Vñ nō est extendēda talis locutio sed pie exponēda sicubi inueniatur in authētica scriptura.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ cū dicimus, te solum de um uerum, nō intelligitur de persona patris, sed de sola trinitate, ut Aug. exponit. Vel ſ̄ intelligatur de persona patris, nō excludū tur aliæ psonæ ꝓpter essentię unitatē, put ly solus excludit tāū aliud: ut dictum est c. ¶ Et similiter dicēdū est ad secūdū. Cū em ali q̄d essētiale dicit de pte, nō excludit filū, uel spūs sanctus, ꝓpter essentiæ unitatē. Tū scie dū est, q̄ ita authoritate p̄dicta, hæc dictio, nemo nō, idē est quod nullus hō, q̄d uidetur significare uocabulū. Nō em posset exci pi psona patris: sed sumitur secūdū usum loquendi distributiue pro quācūq; rōnali nā.

¶ Ad tertium dicēdū, q̄ dictio exclusiua nō excludit illa q̄ sunt de intellectu termini cui adiungit ut: si nō differūt secundū suppositum, ut pars & uniuersale. Sed filius differt supposito à patre. Et ideo nō est similis ratio.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ nō dicimus absolute, q̄ solus filius sit altissimus, sed q̄ sol⁹ sit altissimus cum spūs. san. in gloria dei patris.

QVAESTIO TRIGESIMA

Secunda De Diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirēdum est de cognitione diuinarum personarum. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum per rōnē naturalē possint cognosci diuinæ psonæ. ¶ Secūdo, utrū sint aliquæ notiōes diuinis psonis attribuē dę. ¶ Tertio, de numero notionū. ¶ Quarto, utrum liceat diuersimode circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videt⁹ q̄ trinitas diuinarū personarū possit per naturalē rōnē cognosci. Philosophi em nō deuenerūt in dei cognitionē, nisi per rationē naturalem. Inuenitur aūt à Philosophis multa dicta de trinitate personarū. Dicit em Ari. in 1. de cæ. & mū. Per hunc numerum, s. ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare deū unū eminentē, ꝓpter quod a-
b tribus eorū quæ sunt creata. Aug. etiā dicit, 7. cōfessionū, legi, & in libris Platonicorū: nō quidē his uerbis, sed hoc idē oīno multis & multiplicibus suaderi rōnibus, q̄ in principio erat uerbū, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbū: & hmōi quæ ibi sequūtur. Ingbus uerbis distinctio diuinarū personarū traditur. Dicit etiā in gl. Ro. 1. & exod. 7. q̄ magi Pharaonis defecerūt in tertio signo, i. notitia tertię psonę, s. spūs. san. Et sic ad mīn⁹ duas cognouerūt. Trimegistus ēt dixit, Monas genuit monadē, & in se iuū reflexit ardorē. Per q̄d uī gnatio filij & spūs ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarū personarū potest per rationem naturalem haberi.

¶ Præterea, R. ic. de scīs Vinc. dicit in lib. de Trin. Credo sine dubio, q̄ ad quācunq; explanationē ueritatis nō mō probabilia, imo & necessaria argumēta non desinc. Vnde etiam ad probādum trinitatē personarum aliqui induxerūt rationē ex infinitate bonitatis diuinæ, quę seipsam infinite communicat in processione diuinarum personarū. Quidam uero per hoc, q̄ nullius boni tam consorto potest esse iucunda possessio. Augu. uero procedit ad manifestandum trinitatem personarū ex processione uerbi & amoris in mente nostra. Quā uiam suprà secuti sumus e. ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum.

¶ Præterea, Superflum uidet hōi tradere quod humana ratione cognosci non potest. Sed non est dicendum quòd traditio diuina de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarū ratione humana cognosci potest.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit in lib. de trini. Nō putet hō sua intelligētia gnationis sacrm posse cōsequi. Am. etiā dicit. Impossibile est gnationis scire secretū. Mens deficit: uox silet. Sed per originē gnationis & processionis distinguit trinitas in ploonis diuinis, ut ex supra dictis patet e. Cū ergo illud hō non possit scire & intelligētia cōsequi, ad q̄d rō necessaria haberi nō potest, sequitur q̄ trinitas personarum per rationē cognosci nō possit.

CONCLVSIO.

¶ Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ impossibile est per rationem naturalē ad cognitionē trinitatis diuinarū personarū peruenire. Ostē sum est em suprà e, q̄ homo per rōnē naturalē in cognitionē dei peruenire nō p̄t, nisi ex creaturis. Creaturæ aūt ducūt in dei cognitionē sicut effectus in cām. Hoc igitur solū rōne naturali de

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primū.*

TItulus satis patet. Cōmūnis. ¶ In corpore ma facit. Primo rūdet quæ sito unica conclusione negativa, scilicet ꝓpositibile est per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum pertinere. Et probat rūc. Homo per rationē naturalem cognoscit deū tantū ex creaturis, ergo cognoscit ipsum ſ̄ cundū id tm̄ quod est principium eiusmodi ergo secundū id tantum qđ pertinet ad unitatē essentiæ: ergo non cognoscit ea quæ pertinent ad distinctionem personarum. Prima cōsequētia, phat, qa creatūræ ducūt tm̄ i dei cognitionē sicut effectus in cām. Sed a uero, qa uirtus creatiua cōis est toti trinitati, & omnia sunt manifesta. Secūdo declarat, q̄ assertę ratio neæ naturales ad trinitatē personarum, aptant dupliciter. Primo, rōne dignitatis fidei. Secundo, utilitatis hominum: q̄ clare habētur in hac 12. Tertio infert quòd ea quæ sunt fidei, tractanda sunt, tam cum fidelibus quàm cum infidelibus: adunctes authoritate Dionysij, quæ ex ipa praclictarum q̄one prima clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.*

NTitulo aduerte duo, q̄m q̄ est de q̄ne an est, an, ſ̄ sint notiōes in diuinis. Annot. Prio q̄d nominis ipsius notiōis. Notio nāq; in cōi notificationem seu manifestationē importat, ꝓprie loquēdo patsiue seu formaliter ad actiuo & auditio & similia. Ad diuina aūt applicata sumit pro ꝓprietate unius uel duarū psonarū. Et unde ꝓ beatus Aug. prio introduxerit in hac materiā notitias uocabulorū, s. de tri. ca. 1. q̄ alia est notio q̄ intelligit ingenius, & alia qua genitor. Secūdo ad ꝓfectionē doctrinę scito, q̄ notio ut sumit à theologis, in li tera sequentis articuli distinguitur, q̄ notio est ꝓpria rō cognoscēdi diuinā psonā. Vbi nota q̄ ly rō cognoscēdi, in q̄ ly rō cognoscēdi, in tiuat q̄ sit formale fin cipium cognoscēdi: & ex hoc seq̄t, strictę loquēdo q̄d significet in abstracto: sicut ens formale principiū essendi oportet esse formā, ita formale principiū cognoscēdi ut sic, oportet cō cipi ac significari ut for mā. hoc aūt ut quo ad aliquid est: hoc aūt ut importat abstractū. Et p- pteres in pāti artic. di- sputatio cū ꝓpositiuo circa abstracta & concretū uertit: nō ēt ex hic q̄d de rebus abstractis, sed de uocabulis. Et ideo ait Aug. in hac materiā notitias uocabulorū, s. de tri. ca. 1. q̄ alia est notio q̄ intelligit ingenius, & alia qua genitor. Secūdo ad ꝓfectionē doctrinę scito, q̄ notio ut sumit à theologis, in li tera sequentis articuli distinguitur, q̄ notio est ꝓpria rō cognoscēdi diuinā psonā. Vbi nota

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd nomina diuinis distinguntur ab eo cuius est notio, puta paternitas à paternitate: sed quia intelligibilis ex sensibilib⁹ orta, ut dicit littera, sed etiã ex ipsis quid vocãt distinxit de uno, dicitur de reliquo, ut pater de deitate & deo: sed paternitas & pater non sic se habent, quoniam paternitas se tota distinguitur à filio, non sic pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ illimitatis nam inter intrinsecum & cõcretum in diuinis ex diuina re orta, potest 10 esse distinctio. Vno modo, q̃ in deo est aliquid, unde uerificat ab stractum & cõcretum. & hoc quodlibet est uerum: quoniam simplicitate abstractum, subsistentia concretum fidat. Alio modo q̃ in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractũ & concretum: & hoc est chimericum. Vnde ad rationem in oppositum neganda est maior: cuius gbatio falsa est: quoniam generale prædicatur de deo, nõ autem de deitate. Ad uentatem nãq̃ locutionum exigitur q̃ prædicatum conueniat rei significatæ per subiectũ sub illo modo, quo significatur, ut patet ex. 16; c 74 tra de trinitate & fide catholica.

Cõment. ¶ Secundo, ponit opinionem, & est conclusio responsiua quæsito affirmatiue oportet in diuinis significari in abstracto & concreto: non solum nomina essentialia, sed etiam personalia, scilicet paternitatẽ & patrẽ, &c. Et, pharur cõclusio duab⁹ rõnib⁹: 40 quarũ prima extendit se ad essentialia & personalia. Secunda autem ad personalia tantum. Est ergo prima rõ, ut hæreticorum instantia habeam⁹, ppria ratio uasis formatur hic rõ à cõstitutiuis patrem & filium & spũ sanctũ esse unã deũ & tres personas: oportet responderi interrogantibus, quo sunt unus deꝰ, & quo uel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere q̃ deitate sunt unũ, ppriet atibus autẽ, ſ paternitate, filiatione, &c. unt plures. sic etiã & nõ aliter trib⁹ interrogatiis, scilicet quid quis, & quo, reddim⁹ tria propria responsiua.

¶ Contra hanc rationem Greg. de Arimino. in 1 s. dist. primi initur, intendens Amot. eam soluere, dicens, q̃ propter hæreticorum instantiam non oportet proprietates hys distinguere. Quia Aug. docuit respõdere in sermone de fide & symbolo: credimus trinitatẽ personis distinctam substantia unitam. Et Hiero. in exposi tiõe fidei cathol. substãtia unũ sũt: sed personis ac nominib⁹ distinguitur. ergo absque ppriet atibus habemus responsiua, quo sunt unum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo q̃ Gregorius male immiscere uiderur hãc litteræ huius rõnem tractatui de rebus absolute: quem uidetur ipse ibidẽ intendere, ut enim patet ex titulo totius quæstionis, hic tractatur de cognitione diuinarum personarum, & non de esse earundem. Secundo dicitur quòd male põ dictum uerba litteræ dicentis, quòd oportet habere responsiuũ & interrogatiuum quo, non respectu huius termini qui est trinitas, sed respectu etiam huius termini persona: quod constat ex neutra illarum authoritatum haberi. Tertio, quòd litera iuxta morem suum loquitur formaliter: & consistit uis eius in hoc, quòd interrogatiuo quo oportet reddi responsiuum, quod ex ppria modo significandi significat ut quo, alioquin non quiesceret instãtia quæ tenuim. Cõstat autem q̃ persona non significat ut quo, cũ sit cõcretum nomẽ. Oportet igit ut habeam⁹ ppriũ responsiuũ quo: nõ respectu huius, aut illi⁹ termini, sed simpliciter respectu concretorũ diuinorum: proprietates in abstracto admittere in diuinis: & hoc directe intendit litera.

¶ Secunda uero rõ primo ponitur, deinde à Præpositino saluatur. Tertio excludit solutio dupliciter. Est ergo secunda ratio, persona patris una relertur ad duas personas. f. filii & spũs sancti, non una relatione. ergo oportet in patre distinguere rõnes. Aiũs quo ad secundã partem, pharur ducendo ad impossibile sic. Si pater una relatione respiceret filium & spũ sanctũ, filius & spũs sanctus una quoq̃ relatione respiceret patrẽ. & si sic, ergo filius & spũs sanctus nõ essent duæ personæ. Et, pharur hæc ultima sequela: quia sola relatio multiplicat trinitatem. Præpositinus aũt secundã partẽ antecedẽtis negans, cõsequẽtiã quoque primã ductile ad impossibile negabat: asserebat q̃ in ista. Ex eo q̃ deꝰ unica re tãtũ se habet ad creaturas: & tamen creaturæ pluribus relationibus referuntur ad ipsum: sic q̃ proportionaliter censebat de filio & spũ sancto ad patrem.

¶ Contra hãc autem rationẽ dupliciter in litera arguitur. Primo sic, rõ specifica relatiui cõsistit in hoc quòd est ad aliud se habere. ergo uni relatiõi secundũ eã relatiui cõsistit in hoc quòd est ad aliud se habere. ergo uni relatiõi secundũ eã relatiui cõsistit in hoc quòd est ad aliud se habere. ergo uni relatiõi secundũ spectem non possunt ex opposito correspondere duæ diuersæ secũdũ speciem. ergo relationibus filii & spũs sancti non potest respondere una relatio patris; quãuis omnib⁹ relationib⁹ creaturarum possit respondere una relatio ex parte dei. Prima cõsequẽtia declaratur in patre & domino respectu filij & serui. Secunda autem, quia relationes spiritus sancti & filij sunt diuersarum rationum, creaturarũ aũt ad deum unius sunt rationis. Secundo peccat instantia: quia termo præsens est de relationibus realibus utrinq̃. Relatio autem dei ad creaturam non est realis: & propterea non oportet quòd sit una. Nullum enim inconueniens est, multiplicare relationes rationis in deo.

¶ Circa antecedens assumptum, f. rõ specifica relatiui consistit in esse ad aliud.

Aduerte q̃ non intendit per hoc, q̃ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est: quiẽ tamẽ sensum superficies deductionis præ se ferat: quasi arguere uelit, q̃ quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relatiõ unius speciei corrispondere terminos diuersarũ specierũ: hoc enim est falsum, quia apud ipsum ex causa seu fundamẽto cõsurgit relationis species. Sed intendit q̃ specifica ratio relatiui cõsistit in esse ad aliud proportionale sibi: quæadmodũ eius relatiuum eãdem cõsistit in esse ad aliud in eãdem, ita relatiui species cõsistit in ordine ad aliud secundum speciẽ: ac per hoc unicum speciem relatiuum cõsistit in esse ad aliud unicũ speciẽ correlatiuum. Sic enim per id deficãdit ad aliquid pro prius differẽtis in suas species.

¶ *Num pater referatur ad filium & Quæstio spiritum sanctum una uel duabus relationibus.*

¶ *Num uno relatio sit ad plura, ni secundum species correspondeant secundum species.*

¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubiũ. Dubitatur enim primo de illa, ppositione. Pater refertur ad filiũ & spiritũ sanctũ: non una, sed duabus relationibus. Aut enim est ternarius, q̃ ibi sunt relationes duæ secundum rẽ, & hoc est falsissimum, quoniam spiritus & pater non sunt una relatione. Et hoc licet sit uerum, non est tamen ad propositũ. Tũ quia de rebus in hac ratione est frequens quæ ex natura relationum procedit. Tum quia ex præmissis prædictæ rationes manifeste sequitur, si est ualida, quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat autem, quòd ad diuersitatem specificam in rerum natura non sufficit distinctio rationis.

¶ Dubium secundo est circa propositionem illam assumptam contra propositum, scilicet uni relationi secũdũ speciem non possunt correspondere duæ secundum speciem. Manifeste enim tenemus oppositum: quoniam uni filiationi forte respondent diuersarum specierum relationes, scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, ut in tertia parte. qõ. 35. articu. 1. expresse habetur.

¶ Ad primũ dubiũ dicendum est, q̃ hic sunt duo, scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuam, uolens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales: quia distinguuntur differentijs relationis. De modo autem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter, quia nõ distinguuntur differentijs rei. Affirmare uero q̃ sunt duæ Sortes mãliter secundũ rationem tantum, nõ quietat multorũ intellectũ, quia esse duo secũdum rationem, nõ est esse duo, sed intelligi duo: sicut esse quantũ secũdũ rõnem, nõ est esse quantũ, sed intelligi quantum. Vnde cũ nulli sit actuales distinctio præter realem aut rationis, restat q̃ sint duæ utrinq̃ter, id est, perinde se habent acsi essent duæ: & hoc contenat ex scientiæ diuinæ rei. Et est in rerum natura absq̃ omni opere intellectus: sufficitq̃ propósito, reliquitq̃ difficultatibus soluendis. nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationũ ubi correspondentium formaliter uel utrinq̃ter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerum natura actualiter, uel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionẽ actualiter. Et sic, quoniam persona patris habet relationes duas, sic q̃ unaquæq̃ uerum dicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duę: in reuideo oportet duas relationes in abstracto tangi duas patris notiones ponere. Alioquin responsiones non possent quærenti quo pater, & quo spirator: cum constet patrem ad filiũ spiratorem uero ad spiritum sanctum esse. Verumtamen propósito sufficere uidetur affirmare, q̃ distinguuntur formaliter: quoniam tractatus iste non est de esse bus absolute, sed ut intellectis & significatis, ut patet ex litera.

¶ Ad secundũ uero dubium dicitur, q̃ cum radix propositionis S. Tho. sit illa propositio Aristo. 5. metaph. c. de ad aliquid, scilicet nullum relatiuũ dicitur bis propter eandem rationẽ: quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo ternarius est, quem patet esse unum: iuxta limitationem illius fundamenti huius tã sunt consequentia. Relatiuum igitur nõ dici bis, potest dupliciter intelligi. Primo non dicitur bis, id est à deo correlatiua solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum: quia Sortes albus eadem similitudine similis est omnibus albis. Secũdo nõ dicitur bis. i. ad duo correlatiua diuersarũ rationum. & hic potest intelligi dupliciter, scilicet uel diuersarum rationum partialium. Et sic est non est uerum, ut ex illo articulo tertiæ partis patet. Vel nõ partialium. & sic est uerũ. Vnde notanter San. Tho. ibidem in ultimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert. Ergo impossibile est unum relatiuum dici ad duo: sed, ergo impossibile est, quòd una relatio terminetur ad extrema omnino diuersa per hy omnino, non partialia innuens. Voco autem relatiua partialia ex proposito, illa, quorum fundamenta partialiter concurrunt ad unum numero ad sectum, ut patet de patre & matre respectu filii, consona autem uerũ ad ista hæc ostenditur, ex eo quòd proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis quando plura ex eadem parte respicit, quali partes adæquati extremi sed

sed quãdo unum ex una, & uterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, ut species ad genus, & ad individuum: & sic ita diceretur ad scibile & scientem, &c. Sanctus Tho. ergo hic contra Prepositinum intendit, impossibile esse, q̃ una relatio secũdum speciẽ habeat extremos diuersarum rationũ non partialium: præcisius nanque & subtilius non habẽt partialia fundamẽta, sed diuersũ omnino rationum secundum se perfectarum: quoniam filius perfecte terminat processum in Trinitate, & similiter spiritus sanctus perfectus est terminus processionis uolitatis. In tertia autem parte extrema diuersarum rationum partialiter teddutia filiation, ut patet.

¶ *Quid nam sit significari ut res, & ut opus, ratio.*

¶ In responsione ad secũdum dubium occurrit quid sit significari ut res, & quid significari ut opus. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto: litera contradicit sibi, quia sapientia abstractã nomẽ est: & tamen de deo dicitur & disponit omnia suauiter, &c. Non obstante sibi tali modo significandi. Si autẽ intelligitur differentia inter rem realem & rationis, manifeste falsum dicitur, cũ paternitas rem realem significat, sicut & sapientia.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ad hy ut, aliquã conditionem importat, & cõditionis rei est existere uel subsistere: nulla siquidem res ut res est nisi singulariter: similiter nulla res ut res significatur nisi ut res, seu existẽs significatum. Ratio aũt, quia innotescendi gratia. 5. Topice, dicitur inuẽta principia quæ notitiã sit actus & forma. ex nono meta. cõditio rationis est, ut sit formali ter nonficatiua: & proportionaliter ut significetur ut rationalis principiũ in cognoscendo. hic enim modus significandi correspondet cõditioni rationis utrationis est. Et quia hęc excerent abstractis & concretis, ideo conceditur quòd significari ut res, conuenit cũ concreto, & ut ratio cum abstracto.

¶ Et ad obiectionẽ in oppositum dicitur, q̃ licet omnibus abstractis ex modo significãdi cõmune sit nõ cõgruere operationibus, inter abstracta tamẽ est magna latitudo, ex parte ipsius rationis formalis significatæ. Quorũdam enim ratio formalis secũdum se nullum habet ordinem ad opus: ut patet in relationibus, quorum aũt secundum se habet ordinẽ ad opus: ut sapientia ad ordinata, iustitia ad reddere unicuique tus, &c. illa abstracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciũt, congruam propositionem admittũt, ut in litera de sapientia & intellectu dicitur. Reliqui autem ut paternitatis & reliquę notiones, qui nec ex modo significãdi, nec ex próprià ratione formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non possunt circa operationes, ut in litera dicitur, unde nulla est contradictio.

¶ *Super Quæst. trigesimæ secundæ Articulum tertium.*

Amota. Tertius intendit de numero quinario ædequatam, quod neque plures, neque pauciores sint notiones quàm quinque.

Cõment. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secũdo ponit differentiam inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad ultimum.

¶ Quo ad primũ cõclusio quæsito affirmatiue est, notiones sunt quinque, f. innascibilitas, paternitas, cõmis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur hoc. notio est propria ratio cognoscẽdi diuinam personam: ergo attẽditur secũdum originẽ: ergo secũdum hæc duo, f. à quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinq. Antecedẽs est descriptio notionis superius exposita. Prima cõsequentia probatur: quia diuinæ personæ multiplicatur secũdum originẽ. Secunda autem, q̃ hæc duo spectãt ad originẽ, & secũdum ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia uero manifestãt figillatim ad singulas applicando personas utrũque modũ originis. Et quo ad personã quidẽ patris, ex illo modo qui ab alio, non potuit negatiue habetur innascibilitas. Ex illo uero à quo alius, paternitas & spiratio. quo ad personã uero filii, ex hy qui ab alio, habetur filiatio: ex hy uero à quo alius, habetur eadẽ spiratio. Quo ad personam uero spiritus sancti, ex hy qui ab alio, habetur processio. Ex hy uero à quo alius, nec potuisse nec negatiue aliquã ponitur, propter rationẽ subiunctam in responsione ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus horum quinque notionum, cum quibus relatiuis, numeratis illis à quatuor, f. notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, ut formaliter possit locutio interpretari nec unũ confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patẽt. Si quæ uero circa hæc sunt dubia cõstitutiua, aut circa inascibilitatẽ, inferi⁹ propriis locis patebũt. 188

¶ *Num præter quinque notiones detur sexta, inspirabilitas scilicet cõmunis patri & filio.* Quæstio.

¶ Circa discussionẽ tã dis in litera potẽ responsiones ad argumẽta occurrit dubium motũ à Scoto in. 2. dist. primo. q. prima. argumẽto. 3. & hic in tãdũ. Quæritur nõ est ponẽda sexta notio, f. inspirabilitas communis patri & filio: hoc enim pater innotescit politiue duplicitẽr & negatiue negatione utriusq̃ originis, uel prima exercita filius, cũ sibi cõuenit negatio unius earũ, & tertia cõstitutiua.

¶ Ad hoc dubiũ nihil inuenio à S. Tho. dictũ in speciali respectu per sonæ filii. Inferius nãq̃ q. 33. artic. 4. Et in primo sen. di. 11. q. 1. ar. 1. solutionẽ huius dubii dedit inquãtum tangit personã patris dicẽs, q̃ inascibilitas patris exercita negationẽ utriusq̃ originis. Ex hoc em̃ manifeste patet q̃ in patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubiũ est de persona filii. Et quoq̃ q̃ de sufficientia notionũ. 2. s. di. primi dicit, male posset ad hoc applicari. Tum qa ens inspirabilitas dicit aliquid speciale, est ens negatio in genere, &c. Tum qa ex inascibilitas cõcedit à S. Thom. notio, ut est negatio nutritatis, ut patet infrà. Scotus aũt ubi supra q̃ii uellet introducere sextã notionem, nõ audet tũ se cõtra torrẽtem opponere doctorũ, quinq̃ tm notiones apprehẽdit. Vñ nisi (inquit) assignet aliquã rõ de hoc, sexta erit cõcedenda notio. Videtur aũt mihi q̃ sufficiens habetur ratio quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

¶ Ad cuius euidẽtiã scito, q̃ est notio innotescẽdi gratia ponẽda sit (cui eius nomen ostẽdit) & priuatio per habitũ, negatio q̃ per affirmationẽ naturaliter cognoscatur, & nõ econuerso: cõsequens est q̃ negationes modorũ originis inter notiones cõputari regulariter nõ debeant, in cuius signũ persona spũs sancti unũ tãtum notionẽ habet, & tamen sibi cõuenit negatio nutritatis filio cõueniens. Et quia inspirabilitas negatio quædã est, ideo inter notiones locũ habere nõ debet. Quòd aũt innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter est, propter tres singulares rõnes locũ non habentes in aliis negationibus. Prima est, quia persona patris sola se habet in terminate in ratione primi principii. solus em̃ pater ibi est principiũ, nõ de principio. Et propterea tam quia ratio primi optime per negationẽ notificatur. Tum ad cõmendandam hanc tantam patris authoritatẽ, propter quã secũdum Hilarium maior dicitur filio: & filius in euãgelio solitus est ola referre ad patrem. & ecclesia omnes fere orationes ad patrẽ dirigit: merito tmõi negatio notio posita est. Et hæc ratio tãgit in litera in responsione ad quartũ in calce, & in primo sententiarũ ubi supra. Secunda ratio est propter uariã connexionẽ istorum terminorũ in cõmuni, f. pater & ingenitus, hæc em̃ duo separata inueniũtur apud nos: olt enim pater est genitus. f. ab alio, uel etiã genitus proprie, ex cepto Adã, qui fuit pater & ingenitus. Et proprius sit rationibus cõiungi possunt, & in patrẽ simul iuncta sunt, nõ sic aũt est de filio & inspirabili: hæc enim ubique connexa sunt: & ideo merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Aug. 5. de trini. cap. 2. Tertia ratio ex Hilario in lib. de synodis ad cõmendandam unitatem diuinæ naturæ: ponẽdo siquidem innascibilitatẽ unam personã, ponitur unũ principium & caput in natura diuina, inquit em̃ Hilarius, q̃ ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac p hoc ponere unũ innascibilitatẽ cõmendat unitatẽ diuinæ naturæ: propter quã facti doctores nõ qualitercũq̃ ponunt innascibilitatẽ esse notionẽ: sed ut propria est patris

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, nõ potest accipi notio aliqua spiritus sancti ex hoc, quòd nulla psona est ab ipso. Hoc em nõ pertinet ad dignitatẽ ipsius, sicut pertinet ad authoritatẽ patris, qsit à nullo.

¶Ad quintum dicẽdum, q filius & spiritus sanctus nõ conueniunt in uno speciali modo existẽdi à patre, sicut pater & filius conueniũt in uno speciali modo producendi spiritum sanctum. Id autẽ quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum liceat contrarie opinari de notionibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q non liceat cõtrarie opinari de notionibus. Dicit enim Aug. in 1. de trinit. q non erraẽ alicubi periculosius quã in materia trinitatis, ad quam certũ est notiones pertinere. Sed contrariæ opiniones non possunt esse absq; errore. Ergo contrarie opinari circa notiones non licet.

¶Præterea, Per notiones cognoscũtur psonæ, ut dictũ est. Sed circa personas nõ licet contrarie opinari. Ergo nec circa notiones.

¶SED CONTRA, articuli fidei nõ sunt de notionibus. Ergo circa notiones licet sic uel aliter opinari.

CONCLVSIO.

¶Cum notiones ad fidem nonnisi indirecte spectent, contrarie opinari de ipsis licet, si nihil adsit, uel consideretur consequi fidei contrarium.

¶RESPONDEO dicendũ, q ad sidem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directe, sicut ea quæ nobis sunt principaliter diuinitus tradita, ut deũ esse trinum, & unũ filiũ dei esse incarnatũ, & hmõi. Et circa hęc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiũgatur. Indirecte uero ad fidẽ pertinẽt ea, ex quibus cõsequitur aliquid cõtrarium fidei. Sicut siquis diceret Samuelem non fuisse filium Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, scripturam diuinam esse falsam.

¶Circa huiusmodi, ergo absq; periculo hæresis aliquis falsum potest opinari antequã consideretur uel determinatũ sit q ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei. & maxime si non pertinaciter adhæreat. Sed postq; manifestũ est, & præcipue si sit per ecclesiã determinatũ, q ex hoc sequitur aliquid cõtrarium fidei, in hoc errare, non esset absq;

Titulus clarus est.

¶In corpore duo tacit. Prão ponit in cõmuni, in qua fidei auctoritas licet uti non licet contrarie opinari. Secundo rãspondet quæstiõ. *Comm.*

¶Quo ad primũ duplex ponit genus pertinẽtiũ ad fidẽ, scilicet directe & indirecte. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maxime adiũcta pertinacia. De secundo uero dicit duo. primo quòd antequã cõsideretur, seu determinatũ sit, cõsequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis, maxime sine pertinacia. Secũdum est, quòd error huiusmodi post manifestationẽ, aut ecclesiæ determinationẽ est hæresis. Et ex his deducitur corollaris, quòd multa hodie reputantur hæretica, &c.

¶Aduerte hic, q ad 32 *Anot.* tionẽ hæresis in se sufficit quòd sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationẽ hæretici hoc maliter requitur ultrà hæc pertinacia: & præterea in litera per modum additionis adiungitur si adsit, aut abest, pertinacia. Rursus in secũdo genere quando deest determinatio ecclesiæ, nõ nocatur manifestum cõsequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi doctores credũt sic, alijs oppositum sentientibus. Vñ in hmõi falsum opinantes, non solum ab hæresi *infra 71* excusantur, sed etiã a peccato ex *72. a. 2.* ignorantia. Et sic patet ad primum. *ad 1.*

¶Quo ad secũdum cõ *ad 2.* clusio respondetur q licet cõtrarie opinari de notionibus si nihil adsit aut consideretur cõsequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

a ¶Super Quæstionis tregesimatertiæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio. Patet. *Claret.*

¶Probat. principiũ est à quo aliquid procedit. & est uerũ. Pater est à quo procedit alius, s. filius, & spiritus sanctus. ergo pater est principium. *Quæst.*

¶*Num Latini utantur in diuinis nomine causæ sicut & Græci.*

¶*Num ratio aliqua principij conueniat ales.*

¶In responsione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo distinc. 2. duo dicta Hilarii litere impugnat. Primũ est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim cõtra hoc Hilarium in quarto de trinitate, patri authoris nomẽ tribuentem: & Augustinum in septimo de trinit. capitulo quarto, dicentẽ de patre, illud quod est ei causa ut sit, est ei causa ut filius sit. Secundum est, quòd ideo nomine principij & nõ causæ utimur in diuinis, quia est communius: quoniã extenditur se, &c. Contra hoc instat, nomen rationem communitatis conuenientis deo hoc habet, quia ratio minus communis non cõuenit ei. sed principium non est huiusmodi secũdum dicta ratione: ergo nulla ratio principij ponit in 5. meta. conuenit patri respectu filii, ut patet discurrenti.

¶Ad primum horum dicitur dupliciter. primo quòd satis est litera quòd Hilarius doctores non habuerunt causæ uocabulum in usu dato quòd aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud. Hilarii cum sancto Thoma in primo sententiarum distinc. 29. quæstione prima, articulo primo. quòd author non importat causalitatem, sed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud uero Aug. non est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus cõstat non esse causam nisi se. undum rationem.

¶Ad secundum uero dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principij ex 5. metaph. in patre saltari. expresse namque ibidem dicitur, communissimam rationem principij esse primum ex quo est uel cognoscitur aliquid. Cõstat autem patrem esse primum ex quo est filius. iuxta illud, ex patre narium ante omnia secula. In litera autem manifestatur iste maior communitas ex notionibus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd iste acceptiones locum habeant in diuinis, sed ut ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principij, quàm causæ.

Super

a ¶Super Quæst. tricesimatertia. Articulum secundum.

Annot.

IN titulo ly pater, ut in solutione dubii patebit, sumitur prout in diuina trinitate adnumeratur. Ly proprie, sumitur & tur distinguitur contra metaphorice, & ut distinguitur contra communiter, & ut distinguitur cõtra extraneos. Extraneum autẽ dico quomodolibet aliacẽs quãdmodum dicimus de aliquo, q Sortes est nomẽ proprij eius, filius uero Platonis primogeniti, nõ esse eius nomen proprij, quia significat accidens adueꝛs Sorti, & nõ eius substantiam. Et hoc termino modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: utroq; autẽ alio modo cõmittatur. ꝛa q intentio quæ ꝛtionis est, an pater sit nomẽ significans proprij subsistentiã seu proprium subsistẽtiale alicuius diuinæ personæ: in ꝛtionis significatis illi. Vnde ly diuinæ persone, supponit ipsa hypostasi, ut sic.

Comm.

¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomẽ proprium personæ patris. & pro hoc tic, significans id per quod persona quæ cunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprij illius, sed pater significat paternitatem, per quã persona patris distinguitur ab olbus aliis: ergo est nomen proprij personæ patris. Minor probat in litera usitualiter sic. Nomẽ proprij huius hominis significat hãc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus aliis, par autẽ est de cæteris. igi tur. Antecedẽs manifestatur & rationes quia sicut de intellectu hois sunt carnes & ossa, &c. & authoritate. 7. metaphy.

Quæstio.

¶*Num patris nomen sit distinctiuum patris a cæteris personis.*

¶Circa hãc rationem dubiũ occurrit: quoniã medius terminus, s. significare id quo persona hæc distinguitur à cæteris, aut importat si significare formaliter & in actu ipsum distinctum personæ, aut materialiter & in potẽtia: eo modo quo superius dicitur significare cõtenta sub eo. Si sumitur p significatione formali, sic falsa est minor: pater enim nõ significat personale distinctiuũ diuinæ personæ. Quoniã significat formaliter id quæ pater cõuenit cũ cæteris patribus, conuenientia saltẽ analoginum alicuius, & quo cum aliis cõuenit: id à quo aliquid procedit. Omne em à quo aliquid, pcedit quocunq; modo, dicimus esse principium, & econuerso. Cum ergo pater sit à quo, pcedit alius, sequitur quòd pater est principium.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q Græci utuntur in diuinis indifferẽter nomine causæ sicut & nomine principij. Sed Latini doctores nõ utuntur nosie causæ, sed solũ nomine principij. Cuius rõ est: quia principiũ cõmunius est quàm causa: sicut cã cõmunius quàm elemẽtum. Primus em terminus, uel etiã prima para rei dicitur principiũ, sed non causa. Quãto autẽ aliquod nomen est communius, tãto conuenientius accipitur in diuinis, ut suprà dictum est[c]. Quia nosia quanto magis specialia sunt, tãto magis determinãt modũ cõuenientem creaturæ. Vnde hoc nomẽ causa uidetur importare diuersitatẽ subsistãtiæ, & dependẽtiam alicuius ab altero, quã non importat nomen principij. In omnibus enim causæ generibus semper in uenitur diffãtia inter causam, & id cuius est causa, secũdum aliquã perfectionẽ, aut uirtutem. Sed nomine principij utimur etiam in his quæ nullã hmõi differentiã habẽt, sed solum secũdum quendã ordinem. Sicut cũ dicimus punctum esse principium lineæ, uel etiam cum dicimus frontem lineæ esse principium lineæ.

¶Ad secundum dicẽdum, q apud Græcos inuenitur de filio uel spiritu sancto dici q principiãtur. Sed hoc non est in usu doctorum nostrorũ. Quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij, nihil tñ ad subiectionẽ uel minorationẽ quocunque modo pertinens attribuimus filio uel spiritui sancto, ut uiterur ois erroris occasio. Secundum quem modũ Hila. dicit. 8. de trini. Donantis authoritate pater maior est, sed minor non est filius, cui unum esse donatur[e].

¶Ad tertium dicẽdum. q licet hoc nomen principium, quãtum ad id à quo imponit ad significãdum, uideatur à prioritate sumptum: nõ tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, ut supra dictum est[f].

ARTICVLVS II.

¶Vtrum hoc nomen pater sit nomen proprie diuine persone

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q hoc nomen pater nõ sit proprie nomẽ diuinæ personæ. Hoc em nomen pater significat relationẽ. Persona aũt est substantia individua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significationis personæ.

¶Præterea, Generãs cõmunius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis proprie dicitur in diuinis, ut dictũ est[g]. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶Præterea, Nihil quod secũdum metaphoram dicitur, põt esse nomẽ proprij alicui[a]. Sed uerbũ metaphorice apud nos dicitur genitum uel proles. Et per consequens ille cuius est uerbũ, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium uerbi in diuinis põt proprie dici pater.

¶Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de deo cũ de creaturis, sed gnãtio per prius uidetur dici de creaturis cũ de deo. Verior em ibi uidetur esse generatio ubi aliq̃d procedit ab alio distinctũ. non se cũdũ relationẽ tñ, sed etiã scẽm essentiam. Ergo nomẽ pris qd à gnãtione sumitur, nõ uidetur esse proprium alicuius diuinæ psonę.

¶SED CONTRA est qđ dicit in psal. ipse inuocabit me, pater meus es tu.

CONCLVSIO.

¶Cũ ipsa paternitate pater in diuina distinguatur ab omnibus aliis personis, conuenienter sibi patris nomen conuenit.

¶RESPONDEO dicendum, q nomen proprium cuiuslibet psonę significat id per quod illa persona distinguitur ab oibus aliis. Sicut em de rõne hominis est aĩa & corpus, ita de intellectu huius hois est hæc anima & hoc corpus, ut dicitur in 7. meta. His autẽ hæc homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autẽ per quod distinguitur persona patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vñ proprium nomẽ personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q apud nos relatio nõ est subsistẽs persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos nõ significat personã, sed relationem personæ[c], non aũt est ita in diuinis, ut quidã falso opinati sũt. Nam relatio quã significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde suprà dictũ est[c], q hoc nomen persona in diuinis signi ficat rationẽ ut subsistentiæ in diuina natura.

¶Ad secũdum dicendum, q scẽm philosophum in 2. de anima, denominatio rei maxime debet fieri à perfectione & fine. Generatio aũt significat ut in fieri. Sed paternitas significat complementum generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ pater, quàm generans uel genitor.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd uerbum non est quid subsistens in natura humana. Vñ nõ proprie põt dici genitum uel filius. Sed uerbũ diuinum est aliquid subsistens in natura diuina[e]. Vnde proprie & nõ metaphorice dicitur filius, & eius principium pater.

¶Ad quartũ dicendum, q nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina: quæ proprie dicũtur in diuinis, per prius dicuntur de deo, quã de creaturis. quantũ ad rem significatam, licet non quãtum ad modum significãdi[a]. Vnde & apostolus dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrẽ domini mei Iesu Christi, ex quo ois paternitas in cælo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est em q generatio accipit speciẽ à termino qui est forma generati. Et quãto hic fuerit propinquior formę generãtis, tãto uerior & perfectior est generatio. Sicut generatio uniuoca est perfectior quàm non uniuoca. Nam de ratione generantis est, q generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum q in generatione diuina est eadẽ nũero forma generãtis & geniti, in rebus aũt creatis nõ est eadem numero. sed specie tñ: ostendit quòd generatio, & per cõsequens paternitas, per prius sit in deo, quã in creaturis. Vnde hoc ipso, q in diuinis est distinctio geniti à generãte secundum relationem tantum: ad ueritatẽ diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius secundum quod personaliter sumitur

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod hoc nomẽ pater nõ dicatur in diuinis per prius, scẽm quod personaliter sumit. Commune em scẽm secũdum intellectum est prius proprio, sed hoc nomẽ pater secundum quòd personaliter sumitur, est proprium personæ patris: secũdum uero q sumitur essentialiter, est commune toti trinitati. Nam toti trinitati dicimus, pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

¶Præterea, in his quæ sunt eiusdem rationis, nõ est prædicatio per prius & posteri[a]. Sed paternitas & filiatio scẽm unã rationẽ uidẽtur dici secundum quòd persona diui-

quia hoc est cõmune, illud proprie. Si uero sumitur de significatione in poetica, uana est maioꝛ: manifeꝛ. est tot[a] prosectus corporis: qui expresse loquuntur de significatione actuintentionaliter hoquin homo esset no nsen proprium huius hominis, nec oportuisset hæc adiecere.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respõdetur, q ly pater, dupliciter sumi potest. Primo ut est nomẽ analogum ad omnem quãmodolibet parẽt, & sic procul dubio falsa esset minor: sic em significat cõmune quid proportionaliter omni patri. Alio modo est ut primũ & caput huius analogiæ, & sic significat cõtinuãtiã distinctiuũmq; personale primæ personæ trinitatis diuinæ sue essentiæ. Alia est formalis ratio reddẽda ꝛhendi q̃ est pria psona diuina ꝛtionis pater, & quid est fontes quatenus pater: sicut in aliis analogis cõmunib⁹ deo & creaturæ. Ipsa aũtalitas rationis cõsurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistẽtiam, personalitatẽ, &c. Et propterea ly pater, sic sumptum ex ꝛpria sua rõne significat illę personalitatẽ, propter quod absque additiõe traditur illa baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubiũ autem remanens: circa minorem: an scilicet peternitas sit personæ distinctiũ patris, 1. q. 4. articulo secundo, tractabitur.

Annota.

¶In rẽspõdẽdo ad quartum nota, q de ratione generationis sunt duo, s. distinctio suppositorũ: & unitas formę quæ cõmunicatur. Et quoniã generãs, ut sic assimilat sibi genitum, similitudo aũt speciei est unitatis: quãto stante distinctione suppositi tali maior est unitas formæ, tanto generatio est perfectior.

a ¶Super Quæstionis tregesimaterciæ Articulum tertium.

Annota.

IN titulo aduerte tria. Primo ly pater secũdũ, q. personaliter. Pater enim dupliciter de deo dicitur, scilicet deus, & pater. pater domini nostri Iesu Christi: & esse naliter, quũ dicitur, pater misericordiarũ. Et ideo nõ immerito additur ly secũdum quòd personaliter. Secũdo ly dicatur. nõ em quæritur an in diuinis prius sit esse patrẽ ad intra, an esse patrẽ ad extra: sed an ratio formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, ut est pater intra, quàm de deo, ut est pa

1. dist. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter extrā. Tertio ly prius: quāuis enim ex ratione in oppositiua ita in litera prioritatē indistinctē significare videatur, directe tñ in proposito stat proprie tate ipsius naturæ ordinis, qui inter inuictiones omnis nominis inuenitur esse ipsius, ut patet ex toto quinto metaphysicæ. Ita q; sensus est, an ratio patris nois significata, personalis dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quam ratio essendi essentialiter dicta.

Cōmen. ¶In corpore unica est conclusio tñtiua quæstio affirmative. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter q̄ essentialiter. Probat hic, omnia imperfecta sumūtur à perfectis: ergo omne nomē prius dicitur de illo in quo saluatur tota ratio nois perfecte, quā de illo in quo saluatur secūdū aliquid. ergo paternitas prius dicitur in diuinis secundū quod importat respectū persong ad personā, quām secūdū quod dicit respectū dei ad creaturas: ergo. Prima cōsequentia ꝓbatur. primo, quia de eo de quo nomē dicitur secundū aliquid, dicitur quasi per similitudinē ad id in quo perfecte saluatur. manifestatur deinde in leonis nomine. Secūda autem probatur, quia in deo patre & deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in deo aūt & creatura nō, sed secundum aliqualē similitudinē. Et probatura prima pars huius assumpti: quia diuinarum personarū una est natura ac gloria. Secunda uero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cū deo. Quo ad affirmationē uero manifestatur graduando latitudinē filialis ad similationis creaturæ ad deū iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet gñis, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmantūrque omnia authoritatibus satis clare in litera.

Annota. ¶In resp̄sione ad primum diligēter notato tria, s. distinctionē, comparationes, & rationes earū. Distinctio est hęc, communium. i. essentialium quædam dicuntur absolute, ut bonus, sapiens, &c. quædam respectiue ad extrā, ut dominus, &c. Comparationes sunt duæ, prima est, communia absoluta sunt priora secūdū intellectum personalibus. Altera est, communia respectiua ad extrā sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, q̄m cōmunia absoluta claudūtur in personalib⁹,

na est pater filij, & secūdum quod tota trinitas est pater noster uel creaturæ, cum secūdum Basilium accipere sic commune creatur. &, & filio. Ergo non per prius dicitur pater in diuinis secundum quod sumitur essentialiter, quām secūm qđ sumitur personaliter.

¶Præterea, inter ea quæ nō dicūtur secūdum rationē unā, non pōt esse comparatio. Sed filius cōparatur creaturæ in ratione filiationis, uel generationis, secūdum illud Col. 1. Qui est imago dei inuisibilis primogenitus oīs creaturæ. Ergo nō per prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quā essentialiter, sed secundū rationem eandem.

¶SED CONTRA est quōd æternū prⁿ est temporali. Ab æterno autē deus est pater filij, ex tempore autē pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in deo respectu filij, quām respectu creaturæ.

CONCLVSIO

¶Cum in deo patre perfecta paternitatis ratio in ueniatur respectu filij, in deo autem & creatura nō nisi secundum aliquatem similitudinem: prius nomē patris in diuinis dicitur personaliter, quam essentialiter.

¶RESPONDEO dicēdum, quōd per prius dicitur nomē de illo in quo saluatur tota ratio nois perfecte, q̄ de illo in quo saluatur tota ratio leonis saluatur, quod proprie dicitur leo, q̄ de aliquo hoīe in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, ut puta audacia, uel fortitudo, uel aliqđ hmōi. De hoc em̄ per similitudinē dicitur. Manifestum est aūt ex præmissis⁵, q̄ perfecta rō paternitatis & filiationis inuenitur in deo patre & deo filio, qa patris & filij una est natura & gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu dei, nō secūdum perfectā rationē, cū nō sit una natura creatoris & creaturæ, sed secūdum aliqualē similitudinē. Quæ quāto perfectior fuerit, tāto propinquius acceditur ad uerā filiationis rationē. Dicitur em̄ deus alicuius creaturæ pater, ꝓpter similitudinē uestigij em̄, ut potę irrationalium creaturarū: secundum illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stellas roris? Alicuius uero creaturæ, scilicet rōnalis secūdum similitudinē imaginis: secundum illud Deutero. 32. Nonne ist ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorū uero est pater secūdum similitudinē gratiæ. Qui etiā dicūtur filij adoptiui, secūdū qđ ordinātur ad hæreditatē æternæ gl'iæ per munus gratiæ acceptū: secūdū illud Ro. 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, q̄ sumus filij dei. Si aūt filij, & hæredes. Aliquorū uero, secūdum similitudinē gloriæ, put iam gloriæ hæreditatē possidēt, secūdum illud Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorū dei. Sic igitur patet, quōd per prius paternitas dicitur in diuinis secūdum quod importatur respectus personæ ad personam, quām secundum quod importatur respectus dei ad creaturam.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ cōia absolute dicta secūm ordinē intellectus nri, sunt priora q̄ propria, qa includūtur in intellectu proprioru, sed nō ecōuerso. In intellectu em̄ personæ patris intelligit deus, sed nō conuertitur. Sed cōia quæ importāt respectū ad creaturā, per posteri⁹ dicūtur, q̄ propria, quæ importāt respectus p̄sonales: quia persona procedēs in diuinis, procedit ut principiū productionis creaturarū. Sicut em̄ uerbū cōceptū in mēte artificis per prⁿ intelligitur, pcedere abartifice, q̄ artificiatū quod pducitur ad similitudinē uerbi cōcepti, in mēte: ita per prius procedit filius à patre,

quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secūdum quod aliquid participat de similitudine filij uel patris: ut patet per illud quod dicit Ro. 8. Quos præscīuit & prędestinauit fieri conformes imaginis filij dei.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ accipere dicitur esse cōmune creaturæ & filio, nō secūdum uniuocationē, sed secūm similitudinē quādā remotam: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vñ in authoritate inducta sub diuersitate. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquā dixerat cōformes fieri aliquos imaginis filij dei. Sed filius dei naturaliter habet quoddā singulare præ alijs, scilicet habere per naturā id quod accipiti: ut idem Basilius dicit. Et secūm hoc dicitur unigenitus: ut patet Io. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum esse ingenitum, sit patri proprium.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̄ esse ingeniti, nō sit patri proprium. Omnis em̄ proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingeniti nihil ponit in patre, sed remouet tātū. Ergo non significat proprietatem patris.

¶Præterea, ingeniti aut dicitur priuatiue, aut negatiue. Si negatiue, tunc quicquid nō est genitū, pōt dici ingenitū. Sed spiritus sanctus nō est genitus, nec ita essentia diuina. Ergo ingeniti etiam eis conuenit. Et sic non est proprū patri. Si aūt priuatiue sumatur, cum omis priuatio significet imperfectionē in priuato, sequitur q̄ psona patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

¶Præterea, Ingenitus in diuinis non significat rōnē, qua nō dicitur relatiue: significat ergo substantiam. Ingenitus igitur & genitⁿ secūdum substātiam differūt. Filius aūc qui est genitus, nō differt à patre secūm substantiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶Præterea, Proprium est quod uni soli cōuenit. Sed cū sint plures ab alio pcedētes in diuinis, nihil uidetur prohibere quin etiā sint plures ab alio nō existētes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

¶Præterea, Sicut pater est principium personæ genitæ, ita & personæ procedētis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personā genitā, proprium patris ponitur esse, q̄ sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni quōd sit improcessibilis.

SED CONTRA est quod dicit Hila. 4. de trini. Est unus ab uno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate uidelicet in uno quoq; & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

¶Ingenitum esse est proprium patri, in quantum filio proprium est non ab alio esse.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ sicut in creaturis inuenitur principiū primum, & principium secūm ita in personis diuinis, in quibus nō est prius & posterius, inuenitur principiū non de principio, qđ est pater, & principiū à principio qđ est filius. In rebus aūt creatis aliquod principiū primū inno tescit dupl'r. Vno quidē mō inquantum est principiū primum, per hoc q̄ habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio mō inquātum est primū principiū, per hoc q̄ non est ab alio. Sic igitur, & pater innotescit quidē paternitate & cōi spiratione per respectū ad personas ab eo procedētes. Inquantum autē est principium nō de principio, innotescit per hoc q̄ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis[c], quā significat hoc nomen ingenitus.

¶AD PRIMVM ergo dcēm, q̄ qđā dicūt, q̄ innascibilitas quā significat hoc nomē ingenitus, secūm qđ est ꝓprietas patris, non dicitur tantum negatiue, sed importat uel utrūq; simul, scilicet q̄ pater à nullo est, & q̄ est principium aliorum: uel importat uniuersalem authoritatē, uel etiam fontalē plenitudinem. Sed hoc non uidetur uerum: quia sic innascibilitas nō esset alia proprietas à paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur proprium in cōi. Nā fontalitas & authoritas nihil aliud significāt in diuinis, q̄ principiū originis. Et ideo dicendū est secundū Aug. in 5. de Tri. q̄ ingenitus negationem generationis paſsiue importat. Dicit enim q̄ tm ualet qđ dicitur ingenitus, q̄tū ualet qđ dicitur non filius, nec propter hoc sequitur q̄ ingenitus non debeat poni ꝓpria notio patris: qa prima & simplicia per negatiōes notificātur. Sicut dicimus punctum esse cuius pars non est[c].

¶Ad secūdū dicendū, q̄ ingenitū quandoq; sumitur negatiue tm̄. Et scm hoc Hie. dicit spiritum sanctū esse ingenitū, id est, nō genitū. Alio mō potest dici ingenitū aliquo mō priuatiue. Nō tñ aliquam imperfectio nē importat. Multipliciter em̄ dicitur priuatio. Vno mō, qñ aliquid non habet qđ natū habert ab alio, etiāsi ipsum non sit natū habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua: quia caret uita quam quædā res natæ sunt habere. Alio mō dicitur priuatio qñ aliquid non habet qđ natū est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo qñ ipsum non habet qđ natū est habere. Et hoc mō priuatio imperfectionē im portat. Sic aūt ingenitū nō dicitur priuatiue de patre, sed secūdo mō, prout s. aliqđ suppositū diuinæ naturæ nō est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundū hanc rōnem etiā de spiritu sancto pōt dici ingenitū. Vnde ad hoc q̄ sit proprium soli patri, oportet ulterius in nomine ingeniti intelligere q̄ cōueniat alicui p̄sonæ diuinæ, quæ sit principiū alterius personæ, ut sic intelligatur importare negationē in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel ut intelligatur in nomine ingeniti, q̄ omnino non sit ab alio: & nō tolū q̄ non sit ab alio per generationē. Sic em̄ nec spūisancto cōuenit esse ingenitū: qui est ab alio per processionē, ut persona subsistēs: nec etiam diuinæ essentiæ de qua potest dici quōd est in filio uel in spiritusancto ab alio, scilicet à patre.

¶Ad tertium dicendū, q̄ secundū Dam̄. Ingenitum uno mō significat idē qđ increatū, & sic secundū subsitātia dicitur. per hoc em̄ differt subsitātia creata ab increata. Alio mō significat id qđ non est genitū. Et sic relatiue dicitur eo mō quo negatio reducitur ad genus affirmationis[c]: sicut nō homo ad genus substantiæ, & nō album ad genus qualitatis. Vnde, cū genitū in diuinis relationē importet, ingenitū etiam ad relationē pertinet. Et sic non sequitur q̄ pater ingenitus distinguatur à filio genito secundū subsitātiā, sed solū secundū relationē, inquantū ꝓrelatio filij negatur de patre.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ sicut in quolibet genere oportet ponere unū primū, ita in diuina natura oportet ponere principiū quod nō sit ab alio, qđ ingenitū dici[c]. Ponere igi duos innascibiles est ponere duos deos, & duas naturas diuinas. Vñ Hila. dicit in li. de synodis. Cū unus deus sit, duo innascibiles esse nō possunt. Et hoc præcipuæ, quia si essent duo innascibiles, unus eorum nō esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur q̄ distinguerentur diuersitate naturæ.

¶Ad quintū dicendū, q̄ proprietas patris, prout nō est ab alio, potius significatur per remotionē natiuitatis filij, q̄ per remotionē processionis spūisancti. Tū quia processio spūisancti nō habet nomē ꝓpāle, ut suprà

dictum est[c]. tum quia etiam ordine naturæ præsupponit generationē filij[c]. Vnde remoto à patre quōd non sit genitus, cum tamē sit principium generationis: sequitur conīe quēter q̄ nō sit procedens processiōe spūisancti: quia spiritus sanctus non est generationis principium, sed à genito procedens.

QVAESTIO TRIGESI

maquarta de persona filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandum est de persona filij. Attribuuntur aūt tria nomina filio, s. filius, uerbū & imago. Sed rō filij ex ratione patris cōsideratur. Vnde restat cōsiderandum de uerbo & imagine.

¶Circa uerbum quæruntur tria. ¶Primo, utrum uerbum dicatur essentialiter in diuinis, uel personaliter. ¶Secundo, utrū sit proprium nomen filij. ¶Tertio, utrū in nomine uerbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

a ¶Virū uerbū in diuinis sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd uerbum in diuinis nō sit nomē personale. Nomina em̄ personalia proprie dicuntur in diuinis, ut pater et filius. Sed uerbum metaphorice dicitur in diuinis, ut Orige. dicit super Iohannem. Ergo uerbum non est personale in diuinis.

¶Præterea, Secundū Aug. in 15. de Tri. Verbū est notitia cū amore. Et scm Anselmo nol. dicere summo spiritu nihil aliud est, q̄ cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo uerbū nō dicitur p̄sonaliter in diuinis.

¶Præterea, De rōne uerbi est quōd dicatur. Sed secundū Anselmū sicut pater est intelligēs, & filius est intelligēs, & spūsanctus est intelligēs: ita pater est dicens, filius est dicēs, & spūsanctus est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen uerbi essentialiter dicitur in diuinis, & nō p̄sonaliter.

¶Præterea. Nulla persona diuina est facta. Sed uerbum dei est aliquid factum. Dicitur enim in Ps. Ignis, grādo, nix, glacies, spiritus procellarū, quæ faciunt uerbum eius. Ergo uerbū non est nomen personale in diuinis.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in 7. de Tri. Sicut filius refertur ad patrē, ita & uerbum ad eum cuius est uerbum. Sed filius est nomen personale. quia relatiue dicitur. Ergo & uerbum.

CONCLVSIO

¶Verbum in diuinis cum procedens ab alio, impōrtet, nō essentialiter, sed personaliter tātū sumitur.

¶RESPONDEO dicendū, quōd nomē uerbi in diuinis si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quōd uerbū tripliciter quidem in nobis proprie dicitur. Quarto autē modo dicitur impropriē, siue figuratiuē. Manifestius autem & cōmunius in nobis dicitur uerbum qđ uoce profertur, quod quidē ab interiori procedit quātum ad duo, quæ in uerbo exteriori inueniuntur, scilicet uox ipsa & significatio uocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum philosophum in libro primo Peri her. Et iterum uox ex significatione uel imaginatione procedit, ut in libro De anima dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, uerbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur uerbum uox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus uerbū dicitur. Secūdario uero ipsa uox interioris cōceptus significatiua. Tertio uero ipsa imaginatio uocis uerbū dicitur. Et hos tres modos uerbi ponit Damasc. in primo libr. capitu. decimoseptimo, dicens quōd uerbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

uero ly in diuinis, dicit, q̄ uerbū in deo sumitur pro uerbo intellectus, confirmātq; hoc auctoritate Aug. De his modis accipiēdi uerbū, diffuse ac clare scripsi inueniet in q. de ue. q. 4. articu. primo & secundo. Et in primo sent. di. 27. q. 1. arti. primo, secundo. quare uide ibi.

Quæstio. ¶ *Quomodo uerba uerbi acceptiones ordinentur.*

¶ Circa ordinem inter uerba positū in littera, dubiū est qualis sit, aut quo ad nos, aut secūdū se. Quod enī nomē quo ad nos, ex eo patet, q̄ nullus hanc ordinē nō uerbū cordis, sed uerbū uocis, locū primum habere debet, ut etiam in litera principio sui notatur. Quod uero nō sit secundū naturā, ex eo apparet, q̄a uerbum cogitatiue secūdum hoc ordinē sibi nō dicat, q̄ sibi consilia uocalē uerbū ex imaginatione dependere. Et sic quoniā ordine dicat, male uerbū oris scito loco positū uidet. debet tur enī sibi naturæ ordine ultimus, quo ad uero, primus.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ non assignatus ordo est naturæ ordo inter intentiones uerbi nosse significatas. ¶ Ad cuius euidētiā scito duos esse easones i hmōi. Primus est, omne nomē p̄ primū dicit formaliter, q̄ secūdū denominationē extrantē, ut patet in dictis ue. Alter est, omne nomen formaliter dictum de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud dependet, q̄ de dependente ab illo, & hoc etiam patet inductiue. Verbū ipitur, q̄ formaliter sit nasē in uerbo cordis & oris rōis, in cogitatiua aūt, tanaliter. ideo inter primā regulam ultimo dicitur de uerbo cogitatiue. Et ad hoc intimandum literā dixit, imaginatio uerbū dicitur, innuens q̄ in cogitatiua ex rōne dicitur uerbū: q̄a est uerbi imago ratio causalis tantū.

¶ Quia aūt uerbi ratio formalis in intellecta sine dependētia à uerbo uocis, in uoce aūt cum dependentia est à uerbo cordis: ideo prius de uerbo cordis q̄ de uerbo uocis dicitur: formaliter tamen, ut dictū est, &nō secūdū extrinsecā denominationem, ut Durandus putauit.

Quod ex eo patet, q̄ uox prius uerbi nomen habuit, q̄ mentis conceptus: in illo enīm priori uox uerbum erat, & ratio uerbi in conceptu ignota erat: ergo uox uerbi appellationem non sumpsit à uerbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum nō denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio uerbi in uoce est esse expressiuum, seu manifestatiuum signum conceptus mentis alteri, ut in litera dicitur: sicut ẽt ratio uerbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, ut in quæstio. de uer. dicitur. Igitur significatiua uox formaliter est uerbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autē in oppositū dicitur, q̄ ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attēditur secundum ordinem rerū, in quibus intentiones saluātur: nec secundū ordinē siarum intentionū in esse naturæ. Sol enī cuius sit prior calefactio à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, q̄ calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidū de eo, q̄ de calefacto, sed econtra: sed attēditur secundū habitudinē ipsarum intentionum in hoc, quod est inclusū in alia, & non econtra. Sic aūt se habent intentio formalis, & secundū denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiue, qua in ea dicitur uerbum, sit prior uocali uerbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

Cōment. ¶ Quo ad tertium probatur cōclusio sic: uerbū in diuinis significat conceptū intellectē, ergo significat aliquid ab alio procedēs, ergo aliquid personale, ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum. ¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipientis. Secunda uero probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

Quæstio. ¶ *Quantum ualeat litera processus.*

¶ Circa hanc rationē ac conclusionē dubium occurrit propter tria. Primo quia procedere abstrahit à processu realī & processū secundū rationem. Et similiter ly ab alio, pōt intrōq; modo intelligi, scilicet secundū rem, uel secundū rōnem: & rā litera infert de processum & alicratem realem. Secōdo est confirmatio præcedentis, propter multas instantias: intelligere ẽm, amare, & quolcmq; aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectio & uolutate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertio est argumentatio precedentiū, propter ipsā met authorē, qui & in q. de ue. & I primo sententiarum, ubi supra, propter hæc quæ adduximus, hanc rōnem in litera adductā tenet, non concludens: sullinēq; oppositū cōclusionis hic probatæ, dicens uerbū quandoq; personale, quandoque essentiale nomen esse.

¶ Ad euidentiā huius dubitationis, primo dicitur ipsa, deinde de authore dicendū est. Quia ad rem scito duo. Primo quia ly secundum rōnem, est condicio diminuens, sicut pictum uel mortuum: mouetur ẽm secundū rōnem nō est moueri, ideo procedere secundū rationem non est procedere, sed est intelligi q̄ procedat, id est per modum processus. Et propterea cum de processu essentio, de realī oportet intelligi: sicut cum de motu alibi q̄æ per rationem diminuuntur loquimur, alioquin in certa essent enmia. Secundo, q̄ aliud est significare aliquid per modum procedēs ab alio, & aliud significare aliquid per modum procedēs ab alio. In primo cū dicitur, q̄ res significata procedit ab alio. In secūdo uero, q̄ res significata intelligitur & significatur ut procedēs seu per modum procedentis ab alio.

¶ Inter hæc autem dubia maior est distantia, q̄ inter cælū & terrā, quia tanta est quanta esse inter esse & significari. In primo ẽm res significata est ab alio, in secūdo uero significatur ut ab alio. Hæc ille ilan tib⁹ rñderur, q̄ propositiones in litera aliam patet ex argumentis.

Cōment. ¶ In corpore unica est conclusio respōsiua q̄ti. to affirmatiue... nerbi nomē proprie dictū in diuinis est proprīū nomen personæ filii. Et probat sic. uerbū significat emanationē intellectus à. i. procēs secundū emanationem intellectus, ergo significat ti lii. ergo solus filius. p. prie est uerbum. Proba tur prima consequētia, quia & persona procedēs à fecūda tale emanationē est filius. &hmōi

Aduers. ¶ Aduertē hic, quòd si uirtutis probationis perspicue inspiciat, se lectus noster sit in actu per formā rei intellectæ. In deo aūt importat omnimodā identitatē, qa in deo est oino idē intellectus & intellectū, ut suprà ostēsum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad uerbū cōceptū. nihil ẽm est aliud dicere q̄ proferre uerbū. Sed mediante uerbo importat habitudinē ad rē intellectā, quæ in uerbo, p lato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert uerbū, est dicens in diuinis, cū tamē singula personarū sit intelligēs & intellecta, & per consequēs uerbo dicta.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ uerbū sumitur ibi figuratiue, prout significatum uel effectus uerbi dicitur uerbū. Sic ẽm creaturæ dicūtur facere uerbū dei inquantū exequūtur effectū aliquē, ad quē ordinatur ex uerbo concepto diuinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere uerbum regis, dum facit opus ad qđ ex uerbo regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum uerbum sit proprium nomen filij.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̄ uerbū nō sit proprium nomen filij. Filius enim est persona subsistens in diuinis. Sed uerbū nō significat rē subsistentem, ut in nobis patet. Ergo uerbū nō potest esse proprū nomen personæ filij.

¶ Præterea, Verbum prolatione quadam p̄cedit à dicente: ergo filius est proprie uerbū, non procedit à patre, nisi per modum p̄lationis. Quod est hæresis Valentini, ut patet per Aug. in lib. de hæresibns.

¶ Præterea, Omne nomē proprium alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius. Si igitur uerbum sit proprium nomen filij, significabit aliquam p̄prietatē eius: & sic erūt plures p̄prietates in diuinis q̄ suprà enum erate sunt.

¶ Præterea, Quicunq; intelligit, intelligēdo cōcipit uerbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod uerbū. Et sic non est proprīū filij esse uerbum.

¶ Præterea, Hebræ. 1. dicitur de filio. Portans omnia uerbo uirtutis suæ. Ex quo Basilius accipit q̄ spiritussanctus sit uerbū filij. Non est ergo proprium filij esse uerbum.

SED contra est qđ Aug. dicit. 6. de tri. Verbum solus filius accipitur.

CONCLVSIO.

Verbum in diuinis, cum dicitur secundum quid est procedēs emanatione intellectus, silimpersonæ proprium nomen est.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ uerbū p̄prie dictū in diuinis personaliter accipitur, & est p̄priū nomē personæ filij, significat ẽm quādam emanationē intellectus. Personaaute, quæ procedit in diuinis secundū emanationem intellectus, dicitur, filius, & hmōi p̄cessio dicitur generatio, ut suprà ostēsū est. Vnde relinquitur, quòd solus filius proprie dicatur uerbum in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in nobis non est idē esse & intelligere. Vnde illud, qđ habet in nobis esse intelligibile, nō pertinet ad naturam nostram: sed esse dei est ipsum eius intelligere. unde uerbum dei, quod est aliquod accidens in ipso, uel aliquis effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturā eius. Et ideo oportet q̄ sit aliquid subsistēs. Quia quicquid est in natura dei, subsistit. Et ideo Damasc. dicit, q̄ uerbum dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua uero uerba sunt ostra, uirtutes sunt animæ.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ nō propter hoc error Valētini est dānatus, quia filiū dixit p̄latio nē natū, ut Arriani calūniabātur, sicut Hilarius refert. 6. de tri. sed p̄pter uarium modū p̄lationis, quē posuit, sicut patet per Aug. in li. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ in nomine uerbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur uerbū quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quę est p̄prietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam ut ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: ut ostēdatur coæternus, dicit splendor, ut ostendatur oino similis, dicit imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicit uerbū. Nō autē potuit unū nomē inueniri, per qđ omnia ista dessignarenter.

¶ Ad quartū dicendum, q̄ eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse deum, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, ut dictū est. Est autem filius deus genitus, non autem generans deus. Vnde est quidē intelligēs, non ut producēs uerbū, sed ut uerbū, p̄cedēs, prout sic in deo uerbū procedēs secundū rem nō differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio uerbi.

¶ Ad quintum dicendū, quod cū de filio dicitur, portās oīa uerbo uirtutis suæ, uerbū figuratæ accipit p̄ effectu uerbi. Vñ gl. ibi dicit, q̄ uerbū sumitur pro imperio, inquantū ex effectu uirtutis uerbi est, q̄ res cōtinentur in esse, sicut ex effectu uirtutis uerbi ẽ, q̄ res producātur in esse. Quod ẏo Basilius interpretatur uerbū p̄ spiritum impropriè & figuratæ locutus est, prout ẏbū alicuius dici potest omne illud qđ est manifestatiuum eius, ut sic ea ratione dicatur spiritussanctus uerbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum in nomine uerbi importetur respectus filij ad creaturam.*

AD TERTIVM sic p̄ceditur. Videtur, quod in nomine uerbi nō importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomē cōnotās effectū, in creatura essentialiter in diuinis dicitur, sed uerbum nō dicitur essentialiter, sed p̄sonaliter, ut dictū est. Ergo uerbū nō importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Quæ importāt ad respectum ad creaturas, dicuntur de deo ex tpe, ut dñs & creator. sed uerbū dicitur de deo ab æterno. Ergo nō importat respectū ad creaturam.

¶ Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo p̄cedit. si ergo importat respectū ad creaturā, sequitur q̄ procedat à creatura.

¶ Præterea, Ideę sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur uerbū importat respectū ad creaturas, sequitur q̄ in deo non sit unum uerbum tm, sed plura.

¶ Præterea, Si ẏbū importat respectum ad creaturā, hoc nō est nisi inquātū creaturæ cognoscūtur à Deo. sed Deus non solū cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in uerbo importabitur respectus ad non entia. Quod uidetur falsum.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Aug. in li. 28. qōnū, q̄ in nole ẏbi significatur nō solū respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per uerbum facta sunt operatiua potētia.

CONCLVSIO.

Cum Deus intelligendo se in productione uerbi intelligat creaturas, in uerbo tamen intelligitur respectus ad creaturas.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in ẏbo importat respectus ad creaturā. Deus ẽm cognoscēdo se, cognoscit oēm creaturā. uerbū igitur in mente cōceptū est repræsentatiuū oīs eius qđ actu intelligitur, unde in nobis sunt diuersa uerba secūdū diuersa quę intelligimus. Sed quia deus uno actu & se & omnia intelligit, unicū ẏbū eius est expressiuū, nō solū patris, sed et creaturarū. Et sicut Dei sciētia, Dei quidē est cognoscitiua tm, creaturarū aūt cognoscitiua & factiua: ita uerbū Dei eius qđ in Deo patre est, est expressiuū tm, creaturarū uero est expressiuū & operatiuū. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in uerbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

Ad pri

Annot. ¶ In responsione ad pri. cum adiecto, q̄ cōditionalis illa, si ponitur uera, licet metaphorice dicta, oportet poni uerbū dei proprie dictū, nō tamen formaliter, sed grā exercitate. P. Quoniā ut litera dicit, si ponit metaphorice ponitur aut manifestatū uerbo dei, aut manifestatis uerbis dei. his ẽm duobus modis dicitur metaphorice, utrobiq; aūt claditur uerbum proprie dictū, & consequitur personaliter, ut dictum est in litera antecedēti. Et in responsione ad secundū adducte, q̄ est distantia, q̄ litera dicit, q̄ intelligere ita se habet ad intellectū sicut actus, sicut esse ad ens in actu, non ẽm intelligere significat actionē ab intelligente exeūtem, sed in intelligēte manentē. Cū ergo dicitur, q̄ uerbū est notitia, nō accipitur notitia p̄ actu intellectus cognoscēntis, uel pro aliquo eius habitu: sed pro eo q̄ intellectus concipit cognoscēdo. Vnde & Aug. dicit, quòd uerbū est sapientia genita, Quod nihil aliud est q̄ ipsa conceptio sapientis. Quæ ẽtiā parimodo notitia genita dici potest. Et per eundē modū potest intelligi, quòd dicere Deo, sit cogitando intueri, inquantum scilicet intuitu cogitationis diuinæ cōcipitur uerbū Dei. Cogitationis tñ nomen, dei ẏbo proprie non cōuenit. Dicit ẽm Aug. ix. de tri. ita dicitur illud uerbū Dei, ut cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi uolubile creda tur in deo, q̄ nō accipiat formā ut uerbum sit, eúmq; dimittere possit, atq; informiter quodāmodo uolucri. Cogitatio ẽm p̄prie in inquisitione ueritatis cōsistit. Quę in deo locū nō habet. Cū ẏo intellectus sit ad formā ẏtatis pertingit, non cogitat, sed perfecte ueritatē cōtēplatur. Vñ Anselmus impropriè accipit cogitationē pro cōtēplatione.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ sicut proprie loquendo, uerbū dicitur personaliter in diuinis & nō essentialiter: ita & dicere. Vñ sicut uerbū nō est cōe patri & filio & spiritui sancto, ita nō est uerū q̄ pater & filius & spūssanctus sint unus dicens. Vñ Aug. dicit. 7. de Tri. illo cœterno uerbo nō singulis intelligitur in diuinis. sed dici conuenit cuilibet personæ. Dicitur enim non solū uerbum, sed res quæ uerbo intelligitur, uel significatur. Sic ergo uni soli personæ in diuinis cōuenit dici eo modo quo dicitur uerbum. Eo uero modo quo dicitur res in uerbo intellecta, cuilibet personæ cōuenit dici, pater ẽm intelligēdo se, & filiū & spiritūsanctū, & omnia alia q̄ eius sciētia continentur, concipit uerbum: ut sic tota trinitas uerbo dicatur. & ertā omnis creatura. Sicut intellectus hominis uerbo quod cōcipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. uel o impropriè accepit dicere pro intelligere. Quæ tñ differunt, nam intelligere importat solam habitudinē intelligentis ad rem intellectam. In qua nulla ratio originis importatur: sed solum insormatio q̄dā in intellectu nostro, prout intellectus noster sit in actu per formā rei intellectæ. In deo aūt importat omnimodā identitatē, qa in deo est oino idē intellectus & intellectū, ut suprà ostēsum est. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad uerbū cōceptū. nihil ẽm est aliud dicere q̄ proferre uerbū. Sed mediante uerbo importat habitudinē ad rē intellectā, quæ in uerbo, p lato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert uerbū, est dicens in diuinis, cū tamē singula personarū sit intelligēs & intellecta, & per consequēs uerbo dicta.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ uerbū sumitur ibi figuratiue, prout significatum uel effectus uerbi dicitur uerbū. Sic ẽm creaturæ dicūtur facere uerbū dei inquantū exequūtur effectū aliquē, ad quē ordinatur ex uerbo concepto diuinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere uerbum regis, dum facit opus ad qđ ex uerbo regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum uerbum sit proprium nomen filij.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̄ uerbū nō sit proprium nomen filij. Filius enim est persona subsistens in diuinis. Sed uerbū nō significat rē subsistentem, ut in nobis patet. Ergo uerbū nō potest esse proprū nomen personæ filij.

¶ Præterea, Verbum prolatione quadam p̄cedit à dicente: ergo filius est proprie uerbū, non procedit à patre, nisi per modum p̄lationis. Quod est hæresis Valentini, ut patet per Aug. in lib. de hæresibns.

¶ Præterea, Omne nomē proprium alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius. Si igitur uerbum sit proprium nomen filij, significabit aliquam p̄prietatē eius: & sic erūt plures p̄prietates in diuinis q̄ suprà enum erate sunt.

¶ Præterea, Quicunq; intelligit, intelligēdo cōcipit uerbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod uerbū. Et sic non est proprīū filij esse uerbum.

¶ Præterea, Hebræ. 1. dicitur de filio. Portans omnia uerbo uirtutis suæ. Ex quo Basilius accipit q̄ spiritussanctus sit uerbū filij. Non est ergo proprium filij esse uerbum.

SED contra est qđ Aug. dicit. 6. de tri. Verbum solus filius accipitur.

CONCLVSIO.

Verbum in diuinis, cum dicitur secundum quid est procedēs emanatione intellectus, silimpersonæ proprium nomen est.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ uerbū p̄prie dictū in diuinis personaliter accipitur, & est p̄priū nomē personæ filij. significat ẽm quādam emanationē intellectus. Personaaute, quæ procedit in diuinis secundū emanationem intellectus, dicitur, filius, & hmōi p̄cessio dicitur generatio, ut suprà ostēsū est. Vnde relinquitur, quòd solus filius proprie dicatur uerbum in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in nobis non est idē esse & intelligere. Vnde illud, qđ habet in nobis esse intelligibile, nō pertinet ad naturam nostram: sed esse dei est ipsum eius intelligere. unde uerbum dei, quod est aliquod accidens in ipso, uel aliquis effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturā eius. Et ideo oportet q̄ sit aliquid subsistēs. Quia quicquid est in natura dei, subsistit. Et ideo Damasc. dicit, q̄ uerbum dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua uero uerba sunt ostra, uirtutes sunt animæ.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ nō propter hoc error Valētini est dānatus, quia filiū dixit p̄lationis natū, ut Arriani calūniabātur, sicut Hilarius refert. 6. de tri. sed p̄pter uarium modū p̄lationis, quē posuit, sicut patet per Aug. in li. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ in nomine uerbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur uerbū quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quę est p̄prietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam ut ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: ut ostēdatur coæternus, dicit splendor, ut ostendatur oino similis, dicit imago: ut ostendatur immaterialiter genitus, dicit uerbū. Nō autē potuit unū nomē inueniri, per qđ omnia ista dessignarenter.

¶ Ad quartū dicendum, q̄ eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse deum, cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, ut dictū est. Est autem filius deus genitus, non autem generans deus. Vnde est quidē intelligēs, non ut producēs uerbū, sed ut uerbū, p̄cedēs, prout sic in deo uerbū procedēs secundū rem nō differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio uerbi.

¶ Ad quintum dicendū, quod cū de filio dicitur, portās oīa uerbo uirtutis suæ, uerbū figuratæ accipit p̄ effectu uerbi. Vñ gl. ibi dicit, q̄ uerbū sumitur pro imperio, inquantū ex effectu uirtutis uerbi est, q̄ res cōtinentur in esse, sicut ex effectu uirtutis uerbi ẽ, q̄ res producātur in esse. Quod ẏo Basilius interpretatur uerbū p̄ spiritum impropriè & figuratæ locutus est, prout ẏbū alicuius dici potest omne illud qđ est manifestatiuum eius, ut sic ea ratione dicatur spiritussanctus uerbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum in nomine uerbi importetur respectus filij ad creaturam.*

AD TERTIVM sic p̄ceditur. Videtur, quod in nomine uerbi nō importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomē cōnotās effectū, in creatura essentialiter in diuinis dicitur, sed uerbum nō dicitur essentialiter, sed p̄sonaliter, ut dictū est. Ergo uerbū nō importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Quæ importāt ad respectum ad creaturas, dicuntur de deo ex tpe, ut dñs & creator. sed uerbū dicitur de deo ab æterno. Ergo nō importat respectū ad creaturam.

¶ Præterea, Verbū importat respectū ad id à quo p̄cedit. si ergo importat respectū ad creaturā, sequitur q̄ procedat à creatura.

¶ Præterea, Ideę sunt plures secundū diuersos respectus ad creaturas. Si igitur uerbū importat respectū ad creaturas, sequitur q̄ in deo non sit unum uerbum tm, sed plura.

¶ Præterea, Si ẏbū importat respectum ad creaturā, hoc nō est nisi inquātū creaturæ cognoscūtur à Deo. sed Deus non solū cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in uerbo importabitur respectus ad non entia. Quod uidetur falsum.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Aug. in li. 28. qōnū, q̄ in nole ẏbi significatur nō solū respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per uerbum facta sunt operatiua potētia.

CONCLVSIO.

Cum Deus intelligendo se in productione uerbi intelligat creaturas, in uerbo tamen intelligitur respectus ad creaturas.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in ẏbo importat respectus ad creaturā. Deus ẽm cognoscēdo se, cognoscit oēm creaturā. uerbū igitur in mente cōceptū est repræsentatiuū oīs eius qđ actu intelligitur, unde in nobis sunt diuersa uerba secūdū diuersa quę intelligimus. Sed quia deus uno actu & se & omnia intelligit, unicū ẏbū eius est expressiuū, nō solū patris, sed et creaturarū. Et sicut Dei sciētia, Dei quidē est cognoscitiua tm, creaturarū aūt cognoscitiua & factiua: ita uerbū Dei eius qđ in Deo patre est, est expressiuū tm, creaturarū uero est expressiuū & operatiuū. Et propter hoc dicitur in Psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in uerbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

Ad pri

Universidad de Deusto
Biblioteca

creaturarum autem cognoscitiua & factiua ergo uerbum Dei, &c. Et confirmatur auctoritate scripturæ. Dixit & facta sunt.

Quæstio. ¶ *Num uerbum in diuinis procedat ex creaturarum notitia, uel diuinæ essentiæ creaturis, & non ut uerbum personæ.*

¶ Circa præmissi uniuersamque hanc materiam, dubitari hic essent. Primo, rei dicti uerbo. ᶠ Secundo, relatio inter uerbum & rē dictā. ᶠ Tertio modᵘˢ, quo uerbum refertur ad res dictas. ᶠ Quarto, utrum spiret sic relatum. Et quo ad res dictas, quidem in primo articulo huius quæstionis in responsione ad tertiū habuimᵉ, q̄ sunt hæc tria, scilicet essentia diuina, perfectæ diuinæ, & ois creatura. Pater enim dicit hæc ois uerbo. Relatio uero uerbi ad res dictas ut sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, ut in litera dicitur: & in his duobus conueniunt alii no bilcum, coacti forte autthoritate Augu. In reliquis autē duobus, s. in modo & causa, diuersitas est opinionū. Scotᵘˢ em in 1. dist. 27. q. 1. arti. 2. & in quolibetis. q. 14. art. 2. tenet q̄ uerbum dei ex ui productionis suæ nō, procedit ex scientia creaturarū, sed diuinæ essentiæ. Et rursus (ut ex dict. 32. 2. q. 1. aduertimus eiusdē sumitur) tenet q̄ uerbū sic procedit de scientia solius essentiæ, q̄ nō procedit ut uerbū psonæ, nisi cō comitetur ista q̄ imaginatur partem ex hoc q̄ intelligit diuinā essentiā uerbū producere: q̄ dē ex ui productionis suæ exprimit essentiā, psonas aūt diuinas cōcomitāter tamē ex necessario ductas essentia, creaturas uero habet, q̄ repræsentet completa tam, pductione ipsiᵘˢ uerbi. ᶠ Illā aūt fundamētū positionis suę: quā ponit in 31. dist. primi, creaturas, pduci à Deo in esse cognito. Et propterea imaginatur, q̄ essentia diuina primo quasi mouet intellectū paternū ad productionem termini infiniti, s. uerbi: & deinde ad terminū finitū. s. creaturam in esse cognito. Et sic uerbū nō pōt, pduci de scientia creaturarū, quæ est in secūdo instāti naturæ. Arguit quoq; ad hoc in secūdo ubi suprà tripliciter. Primo, si uerbū procederet ut uerbū diuinę essentiæ & omnis intelligibilis, pari rōne Spūsanctus spiraret, ut amor diuinæ essentiæ, & ois amabilis intellectiſed hoc est falsum. ergo, pbatur falsitas: q̄ sic uel Deus necessario amaret creaturas, uel spūsanc. nō necessario produceret respectuorū utrāq; est impossibile. Secūdo, si uerbū procederet ex oib⁹, &c. ergo procederet de seipso uerbo ut noto partiq̄d est inconueniēs. & tenet sequela: quia unū de intellectis formaliter à patre est uerbum. Tertio, nulla relatio realis alicuius psonæ diuinæ est ad creaturā, sed geniti ad id de quo gignitur. Est distinctū realiter, est relatio realis. ergo uerbū nō est genitū de lapide ut noto patri. ᶠ S. Tho. aūt, ut hic patet, tenet uerbū dei natū esse in oibus quæ sunt in scientia patris, f. essentia psonis & omni alio intelligibili simpliciq̄ dicopropter scita à deo scientia uisionis. Imaginat em, ut exorelia in 1. art. dixit, q̄ pater intelligēdo se & filiū & spūsc. & oēm creaturā (subaudi tu simplici intelligentia) concipit uerbū: ita q̄ pr⁹ scitum rōnē deus pater intelligit quicq̄ naturaliter relucet in diuina essentia, quā producat filiū. Verūm est, q̄ uerbū principaliter exprimit essentiā suā, & secūdario creaturas, sicut & de⁹ pater principaliter intelligit essentiam suā, & secundario creaturas. ista q̄ ly principaliter & ly secūdario nihil à tud significāt misi in se & in alio. Creatura em in essentia diuina, ipsa autem essentia in se intelligitur & exprimitur.

¶ Ad imaginationes aūt Scoticas facile est rīdere. Primariū em fundamentum nihil ualet ex eo patet, quòd productio illa creaturarū chimerica est, & periculosum ingerens doctrinam, sequitur em. Deum gloriosum nō posse esse absq; hoc quòd sint creaturæ in esse diminuto: q̄d in philosophia ridiculum, in fide pūt scandalū uidetur. sed de his alias. Nos enim essentiā diuinā & formaliter & obiectiue omne intelligibile comprehendere tenētes, ex superius determinatis dicimus, q̄ quia uerbū procedit nō ex qualitate cognitionis essentiæ diuinæ, sed ex cōprehensione eiusdē. oportet ut procedat ex notitia omnium quę scimus cōprehēdēdo diuinā essentiā. sed hęc sunt ois supradicta. ut patet ex. q. 14. ergo. Et hoc pęculiter satis sufficiunt. S. Tho. Et quo ad primā obiectionē Scoti dicit breuiter, q̄ uerbum est loquēdo, f. de creatura intellecta in deo, & similiter amata in deo: par ratio est de uerbo & spiritusancto, nec aliquod sequitur inconueniens. Posset tñ similiter negari sequela, & paritas rationis quia amor respicitres amabiles in seipsis, uerbū autem res in intellecto. Ad secūdū uero dicit, q̄ nullum inconueniens est, uerbum procedere ex seipso & spū sancto, ut notis patri. i. ex notitia quā habet pater de eis, imo hoc est necessarium propter altaā rōnem. Quin potius, quā ipse Sco. expresse in 1. d. 27. primi tenet, q̄ pater pr⁹ intelligit filiū, q̄ p ducat ipm, nō sic ut ex se putat hoc inchoamēto. ᶠ Tertia aūt obiectio respōdet. nō est dignum uerbū nō distingui realr ab his, à quibus pcedit ut cognitis, sed à quo pcedit ut dictus, ut de se patet. Ibi tñ in hac materia cautus, inter ueritatē cōmunē, & si de⁹ nihil intelligeret à se existentibus nihilominus esset uerbum suum. ᶠ Et sic solus filius imago patris, secundo autē modo dicitur homo imago dei. & ideo ad delignandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed filius dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta patris imago.

QVAESTIO TRIGESIMA *Quinta* De *Imagine, in duos articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de imagine. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, utrum imago in diuinis dicatur personaliter. Secūdo, utrū sit proprium filij.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrū imago in diuinis dicatur personaliter.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videt, q̄ imago nō dicatur psonaliter in diuinis. Dicit em Augustinus li. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quā factus est hō. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ Præterea Hila. dicit in lib. de syno. q̄ imago est eius rei ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

¶ Præterea, Imago ab imitando dicitur. In quo importaē prⁱ & posteriⁱ. sed i diuinis psonis nihil est prⁱ & posterius. Erg o imago nō pōt esse nomen personale in diuinis.

¶ SED CONTRA est qd dicit Aug. Quid est absurdius quàm imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. Et sic est nomen personale.

CONCLVSIO

¶ *Cum imaginis nomē originem in diuinis importet, personaliter in diuinis dicitur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ de rōne imaginis est similitudo. Nō tñ quæcūq; similitudo sufficit ad rōnē imaginis, sed similitudo quę est in specie reiᶜ, uel saltē in aliquo signo speciei. Signū aūt spēi in rebus corporeis maxime uidetur esse figura. Videmus enim, q̄ diuersorū aūt aliū secūdū spēm sunt diuersę figuræ, nō aūt diuersi colores. Vñ si depingat̄ color alicuius rei in pariete, nō dicit esse imago nisi depingat̄ figura. Sed neq; ipsa similitudo speciei sufficit uel figuræ, sed requiritur ad rōnem imaginis origo. Quia ut Aug. dicit in li. 83. qōnū, unum ouū nō est imago alterius, q̄a nō est de illo exᵖˢsumᵉ. Ad hoc ergo q̄ uere aliq̄d sit imago, requirit̄ q̄ ex alio, q̄ cedat simile ei in specie, uel saltē in signo speciei. Ea ẏo quæ processionē siue originem important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ imago propriè dicitur q̄d, pcedit ad silitudinē alterius. Illud aūt, ad cuius similitudinē aliq̄d procedit, propriè dicit exēplar, impropriè ẏo imago. Sic tñ Aug. utitur nolle imaginē cum dicit diuinitatem sanctæ Trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ species (put ponitur creaturam, nō solum expressiui, sed etiam operatiui, ut in litera ex Aug. dicitur.

¶ In rñsione ad primū. Nota q̄ contra eā sunt argumēta Aureoli, apud Capreolū in 27. di. 1. q. 2. in cōclusione quinta ad probandū, q̄ uerbū ex personali proprietate habet q̄d referat ad creaturas. ista em ex hoc nititur, q̄ supponit, q̄ ad hoc dicere, uerbū scilm propriā rōnem referi ad creaturas, & dicere, uerbū ex proprietate personali habet q̄d referat ad creaturas, cū tñ hæc multū differ., & primum eōcedi possit: secūdū aūt nō. Et huius rō est: quia uerbū claudit in propria rōne notionis quæ est de numero essentialium, propter quam (ut in litera dicitur) refertur ad dicta nota & facienda.

¶ In rñsione ad quartū, aduerte q̄ in illis uerbis, nomē uerbi principaliter impo situ est ad significandā relationē ad dicentē, iudicio meo, retractat S. Tho. ibi ad 2. in q. de ue. q. 4. art. 3. dixerat, q̄ uerbi nomen principaliter significet absolutē. Et sequitur hæc retractatio determinationē quā in 1. artic. hic fecerat, q̄ uerbi sit nomen personale tñtūmodo q̄ uerbū significat primo, pprietatē personalē filij in concreto: & q̄n quasi inhibitā est notitia connotata, ideo refertur ad dicta, &c. Et hoc cōsentat rñsioni ad primum, & uerbis præcedentis articuli. Luerbum significat quandam emanationem intellectus. Constat em q̄ emanatio illa, proprietas personalis est filij. Nisi em hoc esset, primo eius significaret propria eius significatione non significaret proprietatē personalem filij in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimaquinte Articulum primum.*

TItulus ex supradictis clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo

¶ Quo ad primum conditiones sunt similitudo, specifica seu secundum speciē, signum, puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, f. similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figurā de qua tur in animalibus & picturis. ᶠ Tertia aūt probatur authoritate Aug. asserēdo imāgia de ouis. ᶠ Et aduerte diligenter q̄ hęc tertia cōditio intelligitur per se. q. origo termi nater ad ipsam inquā tum similitudo essi. ad hoc q̄ sit similitudo, & non per accidēs res illa sit talis. ᶠ Et hoc bene nota, q̄m sæp hoc similatur, accidit se quātis articulatis em hc intelligeretur, oēs imagines cōdēnes uenūt̄ spiritusancto.

Quæstio. ¶ *Num imago oriatur & repræsentato.*

¶ Contra hanc tamen tertiā imagintes cōditio nē arguit Aureo. qa sequerei, q̄ soli artifices imaginā habērent ima gines. ᶠ Sed hæc obiectio ex rudi intellectu procedit. non em ita est, imaginē semper ori ri à repræsentato, memoriē tamē oportet esse q̄ hoc nō cōtingit uno ētū mō. q̄n q̄ hę oritur à repūtato iecti dā esse naturale princi pāte, sicut filius orit̄ à patre. q̄n q̄ hę ori tur à Cæsare co piato in mārē artificis: unde pater, cōsequentiā nihil ualere.

¶ Quo ad secūdū conclusio rñsiua q̄ sito affirmatiua est. & ipsum simul, respondetur ad ipsum. Et ois imago in diuinis est nomē psonale. ᶠ Probat. nomina importantia originē in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomē personale. Antecedens pater, cōsequētia uero tenet ex ratione imaginis assignata.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimaquinte Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid usus de hoc quæstio habeat. secundo tractat duas opinio nes, tertio determinat.

¶ Quo ad primum tria dicit. prīo usum Græcorū, secūdo Latinorū, tertio scripturæ: q̄ oīa clare patet. ¶ litera.

¶ Quo ad scām, quia usus Latinorū authoritate scripturæ sacræ cō firmatur est, circa eius rationem diuerse affe rūtur opiniones, quarum prima q̄ filius imago dicit. ᶠ Et prima q̄ dē opinio, propter cōuenientia in nōtione cū patre excluditur: quia secundum notionalia non attenditur æqualitas. ergo nec imago. ᶠ Secunda autem discurrens per singularia nec inueniens cuius possit dici spiritusanc. imago, excluditur: quia posset dici patris & filij inquantum sunt unum. ᶠ Et confirmatur, quia homo est una imago totius trinitatis.

Annota. ¶ Quo ad tertium redditur prædicti usus Latinorum & scripturæ ratio. & q̄a ut dicitur in. 3. Posta dē est scire causam cōclusionis & ipsam simul, respondetur quæsito affirmatiua conclusione, f. imago est nomē proprīū filij. & eius proba tio nihil aliud est, q̄d ratio quare spiritusanctus nō dicatur imago, filius aūt sic. Et consistit ratio in hoc, filius procedit ut uerbum, de cuius ratione est simi litudo specifica ad id à quo procedit: spiritus uero sanctus procedit ut amor, de cuius ratione non est talis similitudo, ergo filius solus est imago. Antecedēs ex. q. 27. quo ad utrumq; partem patet. Consequentia autem tenet ex ratione imaginis. Et manifestatur ac confirmatur uis rationis huius assignantis pro eā modā precedendi ex simili differentia propter similem causam ibi inuentā, inter filium & spiritumsanctū, in hoc quod est esse natum. quāuis enim uterq; sua processione patris accipiat uaruram, solus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differentem utriusq;, ut suprà manifestum est: quia f. procedit ut similis, &c. Et ne aliquis solicitus reūaret unde habet spiritusanc. q̄ sit similis patri & filio: aut crederet hoc ex modo procedendi habere, subiungit, q̄ similitudo conuenit spiritui sancto non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶ *Num ex eo quod Quæstio. Spiritus sanctus procedat ut amor diuinus, sequatur, ipsum nō esse imaginem.*

¶ Circa hanc dubiū occurrit ex Aureo. apud Capreolū in. 27. dist. primi. q̄. 2. cōclusiōe. b. & Et est dubiū ex præ 163
senti litera ortum habens, cādēq; infringēs sic. spiritusanctus pro cedit ut amor diuinus: b ergo ut similis. ergo ra 163
tio adducta nihil ualet. prima cōsequētia tenet ex litera dicēte q̄ spūsanctus inquantū amor diuinus habet q̄ sit similis. scīa aūt & antecedens per se patent.

¶ Ad euidentiam huiᵘˢ difficultatis distinguendi sunt termini in ante cedēte positi, f. ly amor diuinus & ly procedit ur. Quo ad primū sciēdū, q̄ forma cōmunis pōt dupliciter cōsiderari, & à cōtinente denominari. primo per aliquam differentiam per se illius. secundo per aliquid extra latitudinē formalem illius. Exemplum primi, color albᵘˢ. Exemplū secundi, color naturalis. albedinis enim differētia est coloris per se discretiū. ratiua, natura uero, ti. ut & ars, extra genus coloris est. ᶠ Amor igitur dupliciter contrahi potest. primo per amoris proprias differētias, puta amicitiæ, uel concupiscentiæ. secundo per naturas amantes, puta angelicum uel humanū. Et ita quidē amor cōtrahatur per oēs suæ latitudinis per se differētias: nihilominus inuenies aliquā, ex qua habebit rationem similis ei à quo procedit. Tum q̄a omnes pēr se differentiæ intra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tū quia ut infra patebit, impul 124
sio quædam est. Ac p 11. q̄. 14.
hoc, oēs per se eius dif & 1. dist.
ferentiæ oportet esse 10. art. 4.
impulsionis per se di- Et 4. cō.
uersitatis, q̄ à simi gent. 62.
lis ratione, quānis nō fi.
cauſaliter, formaliter ce.
tamen remotum est. Si Et mal.
uero per aliquid extra q. 1 arti.
latitudinem habeat. hoc 11. cor. 28
opus. 1.
ca. 46. &
47.

QVAESTIO TRIGESIMA *sexta, De persona spiritus sancti, in quatuor articulos diuisa.*

POST considerationem prædictam considerandū est de his quæ pertinent ad personā spiritusanctiquinon solum dicitur spiritusanctⁱ, sed etiā amor & donum dei.

¶ Circa spiritumsanctum ergo quęruntur quatuor. ¶ Primo, utrum hoc nomen spiritusanctus, sit proprīū alicuius diuinæ personæ. ¶ Secūdo, utrum illa persona diuina quę spiritusanctus dicitur, pcedat à patre & filio. ¶ Tertio, utrum pcedat à patre per filium. ¶ Quarto, utrum pater & filius sint unum principium spiritusanctⁱ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum hoc nomē spiritusanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.*

AD PRIMVM sic pceditur. Videtur quòd hoc nomē spūsanctus non sit proprīū nomē alicuius diuinę personę. Nullū em nomē cōmune tribus personis est ppriū alicuius personę: sed hoc nomen est contrahitur, nihil prohibet similis quandoq; rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identice, ut de se patet. Quando ergo dicitur amor diuinus, ly diuinus nō trahit amorē extra latitudinē differentiarum per se amoris, sed infra latitudinem uoluntatis, inquantum uoluntas est, latitudinē stando, denotet cuius sit ut obiecti & amantis scilicet dei. Negandum est q̄d inquantum huiusmodi sit similis. ᶠ Nec in hoc sensu intelligenda est propositio in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sic denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta à natura, cui identificatur, tunc cōcedendū est ratione identitatis, inter amorē & naturā, q̄ amor diuinus, ut sic est similis ei à quo, pcedit. Et in hoc sensu intelligas litera præsentē. Quo ad aliū terminū aduerte, q̄ cū dicitur, spūsanctus pcedit ut amor diuinus, & in aliis similibus locutionibus: uduplex sensus fieri pōt. ᶠ Primo proprie, ut denotentur tātū formalia & propria illius modi procedēdi. ᶠ Secūdo extensiue, ut denotentur etiām communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. ᶠ Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, spiritusanctus procedit ut amor diuinus: si ly ut, sumāt proprie, propositio non est uera accipiendo amo

rem

Universidad de Navarra
Biblioteca

re. Quia identice, quoniã ex propriis processionis amoris etiã diuini intra se existit, in voluntate filius stando, spiritusanctus non habet q̃ sit deus, sed q̃ sit amabile, ut amatis & amoriseb est uera, q̃ amore diuino formaliter. Sed tunc obiectio intendebat nihil aliud prima cõsequentia, ut patet ex dictis. ¶ Nec oppositum habetur in littera loquente de amore diuino idẽtice. Si uero ly ut, de notet causam, tũc est uera de amore diuino, scilicet formaliter & necessario: & sic habet rõnem filii. Sed q̃ spirat formaliter de modo procedendi. A theologis termo habet, idcirco filius antecedens de amore diuino primo modo intelligẽdo est & admittendũ, sed negatur ita est prima cõsequentia, scilicet, ergo procedit ut unius.

¶ Et ad probationẽ dicẽdũ est, q̃ tenetur in sequioco, ut patet ex dictis: quia ly diuinus, sequioco est cui sumitur obiective & effective, ut in antecedente sumitur, & cui sumit idẽtice, ut in probatione

Quæstio. cõsequentiæ uti.

a ¶ *Super Quæstionis tricesimæsextæ Articulum primũ.*

Ancisa. IN titulo aduerte, q̃ ly spiritusanctus, dupliciter sumi põt. Primo in sui duarũ dictionum, ut ly spũs sit substantiuũ, & ly sanctus adiectiuũ. Alio modo ut unũ nõs: sicut si a licui imponeret nomẽ proprium, homo bonus. In propolito hoc secũdo modo quæriũ, ad qđ denotãdũ dicit in titulo utrũ hoc nomẽ, &c.

163 c Cõmit. ¶ In corpore una etiã obiectio fuit ua q̃ sitto affirmative, hoc nomen spũsan. est proprium diuinæ personæ precedentis p modũ amoris ex accõmodatione facẽ. scripturæ. Et q̃n concludo hæc duo includit, s. necessitatẽ accõmodationis, & cõuenientiã talis accõmodationis: ideo in littera utrũq; sit. Declarat etiã primo ne cessitas accõmodationis sic. Altera, p̃cepto in diuinis, q. s. est per modum amoris, caret nõse proprio: ergo & relationes: ergo & persona procedes. ergo sicut relationes nõiatæ sunt ex accõmodatione, ita & persona. Dein de assignat nõ talis accõmodationis ex partis ibus significationibus. Tum quia 'cões patri & filio. Tũq; amoris diuini quo ad utrũq; proprietatẽ innuũat, ut clare patet in littera.

a ¶ *Super Quæstionis tricesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot a. IN titulo aduerte, quod articulus iste continet in se duas quæstiones, s. an spiritusan. procedat à filio, & an spiritusan. sic procedat à filio: quod si non, p̃cederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidẽ quæstio inter Græcos & Latinos uertatur. f Secũda autem inter Latinos inter se.

Quæstio. ¶ *Num ad unam quæstionem spectet quærere spiritu sancti processionem à filio & illius processionis ratio.*

¶ Propter quod, dubium statim occurrit circa titulũ quoniã quæstiones sunt æquales numero his quæ uere scimus. hæc autem quæstio est una, & scita sunt duo ut patet in corpore. f Et inconuenit hoc, præcipue articulatim scribenti: eius est enim figillatim singulas quæstiones discutere.

¶ Ad hæc dupliciter respondeti potest. f Primo, q̃ quia ut dicitur in 1. Poste. idem est quærere an luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclipsis lunæ: idẽ est quærere, an spiritusan. procedat à filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à filio: pari autem quæsito constat optime respõderi, & q̃ ita est, & q̃ propter ea Item rationem ita est, unde in hoc articulo nihil est nisi, sed respondendo explicatũ est quod implicite in titulo cõtinebatur. f Nec oportuit in duos articulos dividere quæstum & quæsiti rõnẽ, alioquin oporteret omnẽ articulum diuidere in duos. f Secũdo dicitur, q̃ quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, & nõ est præsentis intentionis discutere processionem spiritusancti quatitercũq;, sed per scita q̃ intentum est, utrũ spiritusanctus p̃cedat à filio. 1. utrum de rõne propria plonæ spiritusancti sit procedere à filio.

spiritusanctus est cõmune tribus personis. Ottedit etiã ilia. 7. de trin. in spiritu dei aliq̃ significari patrẽ, ut cũ dicitur. Spiritus dñi super me. Aliq̃ significari filium, ut cum dicit filius. In spiritu de ejcio dæmonia, naturæ sũt potestate ejcere se dæmonia demõstrãs. Aliquando de spiritusancto, ut ibi, Effundã de spiritu meo super omnẽ carnem. Ergo hoc nomẽ spiritusanctus non est proprium alicuius diuinæ personę.

¶ Præterea, Nomina diuinarũ personarum ad aliquid dicuntur, ut Boëtius dicit in lib. de trinit. Sed hoc nomẽ spiritusan. non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen nõest proprium diuinę personæ.

¶ Præterea, Quia filius est nomen alicuius diuinę personæ, nõ põt dici filius huius uel illius. Dicitur aũt spiritus huius uel illius hominis. Vt eñ habetur Num. 11. Dixit dñs ad Moy. de spiritu tuo accipiã, tradãq; eis. Et 4. reg. 2. Requiescit spiritus Eliæ. super Elisæum. Ergo spiritusanctus non uidetur esse proprium nomen alicuius diuinę personę.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Io. ult. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, uerbum, & spũsanctus. Vt autẽ Aug. dicit. 7. de tri. cũ quæritur quid tres, dicimus, tres personę. Ergo spiritusanctus est nomen diuinæ personæ.

CONCLVSIO.

¶ Spiritus sancti nomen proprium est personæ diuinæ procedentis, ut amor.

RESPONDEO dicẽdum, quòd cũ sint duæ processiões in diuinis, altera earũ quæ est per modũ amoris, nõ habet p̃priũ nomẽ, ut suprà dictũ est. Vnde & relationes, q̃ secũdũ hmõi, p̃cessionẽ accipiũtur, innominatæ sunt, ut etiã suprà dictã. Propter quod & nomẽ personæ hoc mõ, p̃cedentis eadem rõne nõ habet, p̃priũ nomẽ. sed sicut sunt ac cõmodata aliqua nõia ex usu loquẽtiũ ad significandũ p̃dictas relatiões, cũ nõlamus eas nõe processionis & spirationis, q̃ secũdũ p̃rietatẽ significationis magis uidentur significare actẽ notionales q̃ relatiões: ita ad significandũ diuinã psonã, quæ p̃cedit per modũ amoris accõmodatũ est ex usu scripturæ hoc nomẽ spiritusanctus. Et hunc quidẽ cõueniẽtię ratio sumi põt ex duob. Primo qdẽ ex ipsa cõitate ei, q̃ dicit spũsanctus. Vt enim Aug. dicit. 15. de trin. Qui cõis est ambobus, id uocat ipse p̃prie quod amho cõiter. Nam & pater est spiritus, filius est spiritus, & pater est sanctus, & filius est sanctus. Secundo uero ex propria significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis impulsionem & motionem significare uidetur. Nam flatus & uentum spiritũ nominamus. Est autẽ p̃priũ amoris, q̃ moueat & impellat uoluntate amantis in amatum. Sãctitas uero illis rebus attribuitur, quæ in deum ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit per modum amoris, quo deus amatur, conuenienter spiritusanctus nominatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico spiritusanctus, prout sumitur in uirtute duarum dictionum, cõmune est tribus trinitati, quia nomine spiritus significatur immaterialitas diuinæ substantiæ. Spiritus enim corporeus inuisibilis est, & parũ habet de materia. Vnde omnibus substantijs immaterialibus & inuisibilibus hoc nomẽ attribuimus. Per hoc uero quod dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si aũt accipiaẽ hoc quod dico spũssantus, in uti unius dictionis, sic ex usu ecclesiæ est acõmodatũ ad significandã unam trium personarum, s. quę procedit per modum amoris ratione iam dicta.

¶ Ad secm dicẽdũ, q̃ licet hoc qđ dico spũs sanctus, relatiue nõ dicaẽ, tñ p relatiuo ponitur, inquantũ est accõmodatum ad significandã personã sola relatione ab alijs distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, fi spiritusanct intelligatur qua fi spiratus.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, quòd in nomine filij intelligit sola relatio eius qui est à principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine spiritus, put importat quandã um motionem. Nulli autem creaturæ competit esse principiũ respectu alicuius diuinæ personæ, sed econuerso. Et ideo potest dici pater noster, & spiritus noster non tamen potest dici filius noster.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum spiritusanctus procedat à filio

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd spiritusanctus nõ procedat à filio. Quia secundum Diony. non est audendum dicere aliquid de substantiali diuinitate præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. Sed in scriptura sacra non exprimitur quòd spiritusanctus à filio, p̃cedat, sed solum quòd procedat à patre, ut pater Iohã. 15. spiritũ ueritatis qa patre procedit. Ergo spiritusanctus non procedit à filio.

¶ Præterea, In symbolo Cõstãrinopolitanæ synodi sic legit. Credim in spũsanctũ dñm & uiuificãtẽ ex patre, p̃cedẽtẽ cũ patre & filio adorãdũ & glorificandũ. Nullo igit modo debuit addi in symbolo nostro, quòd spiritusanctus procedat à filio: sed uidentẽ esse anathematis rei qui hoc addiderunt.

¶ Præterea, Damasce. dicit, spiritũsanctũ ex patre dicimus: & spiritũ patris nominam: ex filio aut spiritumsanctũ non dicimus. spiritum uero filij nominamus. Ergo spiritusanctus non procedit à filio.

¶ Præterea, Nihil procedit ab eo, in quo gescit. Sed spiritusanct gescit in filio. Dicitur enim in legẽda beati Andreæ, Pax uobis: & uni uersis qui credũt in unũ deũ patrẽ, & unũ filium eius unicũ dominũ nostrum Iesum Christum: & in unũ spiritũsanctum procedentem ex patre in filio permanentem. Ergo spiritusanctus non procedit à filio.

¶ Præterea Filius, p̃cedit ut uerbũ: sed spiritus noster in nobis non uidetur procedere à uerbo nostro. Ergo spiritusanctus non procedit à filio.

¶ Præterea, spũsanctus perfecte procedit à patre. Ergo supfluũ est dicere q̃ p̃cedit à filio.

¶ Præterea, In perpetuis non differũt esse & posse (ut dicit in 3. physicorũ) & multo minus in diuinis. Sed spiritusanct põt distingui à filio, etiãsi ab eo nõ p̃cedat. Dicit eñ Anselm. in lib. de p̃cessione Spiritusanctã. Habẽt uticq; à patre esse filius & spiritusanctus, sed diuerso modo: qa alter nascẽdo, & alter procedẽdo, ut alij sint p hoc abinuicẽ. Et postea subdit, Nã si per aliud non essent plures filius & spiritusanctus, per hoc solum essent diuersi. Ergo spiritusanctus distinguitur à filio ab eo non existens.

SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Spiritusanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedẽs.

CONCLVSIO.

¶ Spiritus sanctus ita necessario procedit à filio: quòd si non procederet, uẽ distingueretur ab eo personaliter.

RESPONDEO dicendũ, q̃ necesse est dicere spũsctũ à filio esse. Si enim nõ esset ab eo, nullo modo posset ab eo psonaliter distingui. Quod ex supradictis patet. Non eñ est possibile dicere, q̃ scũdũ aliquid absolutũ diuinæ psonæ abinuicẽ distinguãtur: qa secrẽt, q̃ nõ esset trium una essentia. Quicqđ enim in diuinis absolute dicit, ad unitatẽ essentiæ p̃tinet. Relinquit ergo, q̃ folsi relati ombus diuinæ psonę abinuicẽ distinguãtur. Relationes autem personas distinguere nõ possunt, nisi secũdum q̃ sunt oppositæ. Quod ex hoc pater, quia pater habet duas relationes, quarũ una refertur ad filiũ, & alia ad spũsanctũ: quæ tamẽ, qa nõ sunt oppositæ, nõ cõstituũt duas psonas, sed ad unã personã patris tãtum p̃tinẽt. Si ergo in filio & in spũsancto nõ esset inuenire nisi duas relatiões, quib utercq; refertur ad patrem, illæ relationes nõ essent ad admuicẽ oppositæ, sicut necq; duæ relatiões, quibus pater refert ad illos. Vñ sicut psona p̃ris est una, ita sequerẽt q̃ psona filij & spiritusancti eẽt una, habẽs duas relationes oppositas duabus relationibus patris. hoc aũt est hæreticum, cũ tollat fidẽ trinitatis. Opz ergo quòd filius & spũsanctus abinuicẽ referatur oppositis relationibus. Nõ autẽ possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, ut suprà, p̃batũ est. Oppositæ aũt relatiões originis accipiunt secũdũ p̃rincipiũ & secũdũ qđ est à principio. Relinquit ergo, q̃ necesse est dicere, uel filiũ esse à spiritu

fa in eodem supposito s. luso, q̃ ipsi generari coniunctum sit spirare, ergo scipsũ realiter distinguuntur. cõsequẽtia plana est, & antecedẽs quo ad primã p̃tẽ est euidẽs. Quo ad secdam uero, p̃bat tripl. Primo, qa quodcũq; in diuinis conuenit alicui rei, cõuenit et formaliter & ex se: ergo etiã incomposibilitas illorum cõuenit ex se. Et cõfirmat, quia incõpossibilitas ista oritur ex ordine, quo una p̃cedit alterã, Ordo autẽ oritur ex rõnibus formalibus. ergo ex scipsis primo sunt incõpossibiles. f Secũdo si incompossibilitas illa est ex eo q̃ gñari cõtingitur spirare, in quo sine causa, spirare dat hãc incõpossibilitatẽ ipsi gñari non effective, aut finaliter, ut patet: nec forma litter, qa tãc sequeretur, q̃ gñari & spirare esset idẽ formaliter. f Tertio qa si hãc à locõpossibilitate, aut hoc est qa gñari & spirare fũt hõe reuant qa simul conueniunt in filio: aut qa unũ est p̃cedũ alterũ: sed nihil horũ põt dici, qa hæc oia conuenũt ipsi spirare respectu effentiæ, cui cõstat non dare incõpossibilitatẽ ad spirari.

¶ Secũdũ caput, unde mouetur Sco. est. si in patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo filio, ad hoc esset trinitas personarum: ergo nõ requiritur oppositio relatiua, inter spiritũsanctum & personam, à qua distinguitur, & sic ruit totus processus.

¶ Tertiũ caput ex pte constitutiui ipsius filij est, filium cõstituti esse p̃cedẽtis filiationem: ergo de facto distinguit ipso natiter à spiritũ filiationem: ergo secluſa à filio per intellectũ spiratione alia, adhuc remanet, quo filius psonaliter distinguitur à spiritusancto: et go, &c. prima consequentia probatur ex illa maxima: idem est principium constitutiuum & distinctiuum ab alijs, ut patet per Porphyrium, & inductiue.

¶ Quartũ aũt caput econuerso sumit ex psonali distinctiuo ad cõstitutiuũ sic, filius distinguit personaliter à spiritusancto, ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius filij, ergo non per spirationem actiuam: ergo secluſa illa adhuc remaneret personalis distinctio inter filium & spiritumsanctum.

¶ Prima cõsequẽtia, p̃bat inductione & rõne. f Inductione quidẽ, qñ ualet, a distinguit b realiter, ergo est de eius rõne realiter distinguit essentialiter, ergo est de rõne essentialis: distinguit suppositaliter, ergo est de rõne suppositalis: distinguit relatiue, ergo est de rõne relatiua, &c. Rõne aũt, quia si distinctio personalis posset fieri per aliqd qđ nõ est de rõne personali, nõ poterit sustineri humanitatẽ Christi nõ distingui psonaliter à uerbo: dicẽdo cñ q̃ distinguit psonaliter per aliqd, qđ cñ nõ cõstituit psonã. Et cõfirmat hoc motiuũ ex parte distincti ad psonalis, ab Aureolo ubi supra articulo secũdo ric. Si spiratio distingueret p̃ formaliter filiũ à spiritusancto, pater & filius essent una psona: sed hoc est falsum, ergo cõsequẽtia, p̃batur: spiratio distinguit patrẽ & filium à spiritusancto, ut fũt unus spirator. Et per te distinguit psonaliter: ergo esse unũ spiratorẽ est esse unã personam: & si nõ est esse unam personam, ergo nõ distinguit personaliter. Et fundatur processus super illa maxima, omne unum formale distinctiuum plurium ex una parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod unum fundamentum illius distinctionis proportionale illi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, q̃uis tractare de cõstitutiuis personarũ spectet ad quadragesimã q̃nẽ: ppter tñ difficultatem ex cõsuetudine hãc materiã scito, q̃ cũ in diuinis nõ sit formale nisi fubsitãtia & relatio, & subsũtia utpote cõis, nec constituat nec distinguat hypostales: oportet q̃ utrũq; relõni tribuat. Relatiõi aũt cõ possit aliqd cõuenire dupli, s. cõm, ppria relõnis, & sẽm cõis ibi & absolutis: & cũq; attribuũtur diuinis relõnib, necesse est cõuenire eis in quatũ relones sunt. Et sic cõstituere ac distinguere, relatiõi diuinæ (put relationes res est) cõuenit. Inter rẽ aũt relatiuã & absolutã, hoc interest, q̃ res absoluta cõstituit rẽ in se, relatio uero cõstituit rẽ ad aliã. Et qñ unũquodq; sicut est ita, & distinctũ: cõstitutiuũ absolutũ sicut cõstituit ens in se, ita distinguit illud secũdũ se: & cõsequẽter ab uniuersis aliis. Cõstitutiuũ uero in esse relatiuo, quia cõstituit ens ad aliud unũ correlatiuũ, ita distinguit illud ab illo uno tñ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta persona.& tamẽ spiratio distinguit personam & filij & patris personaliter, facitq; distinctionẽ, nõ personalitatẽ à spũsancto. Ad obiecta autem ex parte emanationũ respondeo habeatur in litera ad septimũ,& consistit in hoc q; emanationes possunt sumi dupliciter. Vno modo secũdũ suas integras rationes,& hic tantum ordinẽ originis unius ab alia.& cõsequẽter si

160 nibus.& distinguũt oppositione relatiua originis,162 est.Alio mõ possunt sumi secluso ordine originis inter eas, et sic duo accipiunt. Et ita dicimus, primo 165 q; accipiũtur secũdum rationes incõpleras:& propterea nõ est mirum,si fallũt utentes eis tãquã cõpletis. Secũdo, q; non sunt duæ totales acceptiones eiusdẽ naturæ. Sed prima est acceptio naturæ simplr, secũda aũt secũdũ quid.Si em̃ seclusa esset ordo originis inter eas,illæ p̃ gnationũ acciperent naturã simplr:& ipsemet per processionẽ accipe ret eã scdm q̃d.Et sic argumẽta quæ supponunt uel assumunt has emanationes esse totales & incõpossibiles, seclusa ordine originis inter eas ruunt:cum impossibilitas eiũ,totalitas,& alia hmõi cõsumũt eis integraliter,& nõ imperfecte sumptis. Ad obiectionẽ autem Arrioli iuxta hoc motiuũ, ex parte productionũ,ligitimi respõdetur.Et ad primũ q̃d ex dictis patet, q; sumẽdo generari & spirari seclusa ordine originis inter se,non sunt incõpossibilia.Nec est uerum,q; incõpossibilitas eorum oriatur ex illo ordine,quo una pexigit alia,sed ex ordine originis,quo una est ab alia, cõsimiliter. Ad secũdũ aũt quũ quæritur de q̃ne causalitatis, dicit q; spirare dat genito incõpossibilitatẽ hãc formalr, sicut albedo dicitur dare formaliter subiectoinc̃opossibilitatẽ nigredinis, Nec valet consequentia; ergo generari esset spirare: q̃d est correlatiuũ ispi̇ spirare, sicut nõ valet.

ergo subiectum albedinis est nigredo: quæ est contraria albedini. Ad tertium autem dicitur, quòd propter nullam illorum trium etc. illa incõpossibilitas, sed ppter hoc,qa spiratio est notio personæ relatiua ad ipsum Spiritũsanctum.

¶Ad unicum uero motiuum ex parte Patris, dicitur q; ille spiritusſanctus ,poc̃derer à solo filio, adhuc distinguereturr a patre ordine originis,& si nõ immediate,tamẽ mediate.ſ Et eodẽ modo esset inter eos relatiua oppositio,dũ ista esset uera:pater spirat mediante spiritumsancũm.Sic enim pater sub altero oppositorum claderetur.ſ Non esset tamen consubstantialitas trium personarũ. Exclusio namq; patris ab immediata spiratione in subtilitatẽ inæqualitatem redundaret.

Cõmẽt. ¶Secũda ratio in litera posita ad probãdã principalem cõclusionẽ est, nihil amamus nisi quod conceptione mentis apprehendimus,ergo amor procedit à uerbo,ergo spirituſsanctus à filio,quia ille ut amor,iste ut uerbum procedit.

Annota. ¶Circa hãc rõnẽ aduerte,q; in litera adducitur magis ut rationabilis,q̃ ut necessaria,ut illa uerba ostẽdãt,Quòd cõsonat rõ processionis utriusq;.Dico autẽ hoc,qa rõ ista fundatur sup hoc,q; amor est ab amãte & amabili ut cõcepto, quia incognita diligere nõ possumus.hoc autẽ fundamẽtũ de amore & conceptione essentiali,in omni natura intellectuali uerũ est,q̃uis(ut dicitur)de amore non notionaliter,& similiter de cõceptu notionali ter emãtẽ necessitatẽ nõ ostẽdat.Dicere enim quispiã posset,quòd pater producit amorẽ sui notialẽ cognoscendo se essentialiter.ſ Veritamẽ satis rõnabile est,ut qualis sit ordo inter essentialia intellectus &uoluntatis,talis etiã sit ordo inter notionalia utriusq;,ac p hoc amor notionaliter,q; est spirituſsanctus,sit ex cõceptu notionaliter q̃d uerbum est,sicut amor essentialis oritur secũdũ rõnẽ ex conceptu essentiali, quo formaliter pater omnia nouit. Quidam tamen consequentiam huius rationis labefactare conati,arguunt contra eam dupliciter.Primo potest fieri apprehensio intellectus ablq; conceptu,ergo potest fieri etiam amor,igitur antecedens est falsum.Assumptum probatur,tum in nõmine beatitudinis in actu credendi:tum quia uerbum est aliud apud te & ab actu intelligendi. Secundo,qa non ualet,non possumus intelligere sine sensu,ergo intellectio est à sensu, ut à principio productiuo:igitur cõsequẽtia nihil ualet, &c. Ad hæc dicitur q; antecedens est uerum de intellectione naturali,unde nihil obstat beata uisio.Per actum autẽ credendi formatur fides uerbum.Et licet uerbum sit aliud ab intellectione,inseparabile tamẽ est ab ipsa,nec potest ab ipsa secludi in naturalibus. Secũda uero objectio puerilis valde est,credit enim latuisse diuum Thomã, q; ex cõcretione accidentis aliquis nõ sequatur cõcretus illius,ut principiũ,p ductiue:qd instantia fit unt.litera eũ suppontũ cõis,ſ.q; bonũ cognitũ sit principiũ productiuum amoris, ut patet.vide anima:& 18. metaphy.& assimit q; esse cognitũ,est esse cõceptum mentis.quod in q.17.stabilitũ est.& sic infert inrẽtũ, unde instantia allata contra rationem illum sensum,non contra uerum & intentum militat.

¶Tertia rõ est ex ordine talis, ab uno nũq̃,pcedit plura absq; ordine originis inter eas pro causa redditur. Hoc em̃ uerba illa important. Non em̃ põt alter originis ordo fal ri, nisi altera ste à pa re & filio. Hunc aũt ordinẽ originis: qa ad integritatem rationum formalium ipsarum oriũ,ut distinctæ realiter sunt: spectare ẽm ostensum est. ideo hoc sono sensu intelligẽdo, nihil nocet concedere, personã spirituſsancti esse sua origine distinguẽ à filio.

Cõmẽt.

¶Super Quæstionis trigesimæ sextæ Articulum tertium.

Annota. IN titulo nihil est ambiguum accipiẽdo ipsum sic cõiter ut sonat, absq; scilicet dictione exclusiua,&c.

Cõment. ¶In corpore duo facit.Primo ostẽdit quot modis sumitur ly per in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶Quo ad primũ quatuor dicũtur. Primum est, q; ly per, denotat aliquã causalitatem in accusativo casu, super quem cadit.Secundum est,q; illa causalitas quæ est respectu actionis secũdũ q̃d exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ.Tertiũ est,quòd illa causalitas quãdoq; est respectu actionis,secũdũ q̃d determinatur ad factum, ut patet in artificialibus instrumentis.Quartum est,q; hæc distinctio colligitur cũ illa:aliorum,scilicet q; quandoq; denotat aumentationem in recto, & quandoq; in obliquo.

¶Quo ad secundũ,cõclusio responsiua quæsito affirmative est. spirituſsanctus procedit à patre per filiũ.Et probatur, filius habet à patre & ab eo procedat spirituſsancte, ergo potest dici q; pater spirat per filium spirituſsanctum,&c.Consequẽtia tenet ex expositione ly per, q; denotat medii ex parte producti, scilicet q; denotat q; sit medii habens à principali, q; in filio,nõ excluditur quin ab eo procedat: qa & filius in pare maniere dicitur,cũ tũ à patre procedat.Dicit etiã spũsanctus in filio ꝺescere, uel sicut amor amantis quiescit in amato:uel q̃tũ ad humanã naturã Christi,propter id quod scriptum est Iohã.1. Super quem uideris spiritũ descendentem & manentem super eum,hic est qui baptizat.

¶Ad quintũ dicendum,q; uerbũ in diuinis, nõ accipitur scdm similitudinẽ uerbi uocalis à quo nõ procedit spiritus: quia sic tãtũ metaphorice diceretur,sed secũdũ similitudinẽ uerbi mentalis à quo amor procedit.

¶Ad sextũ dicendũ q; p hoc,q; spũsanctus perfecte ,pcedit à patre, nõ solũ nõ supfluũ est dicere,q; spũsanctus ,pcedat à filio, sed õnino necessariũ: qa una uirtus est patris & filij. Et qcqd est à patre,necesse est esse à filio,nisi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius est à seipso, licet sit à patre.

¶Ad septimũ dicendũ,q; spũsanctus distinguitur personaliter à filio in hoc, q; origo unius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est propter hoc, q; filius est solum à patre,spirituſsanctus uero à patre & filio.Non em̃ aliter processiones distinguerentur: sicut suprà ostensum est.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum spirituſsanctus procedat à patre per filium.

AD TERTIVM sic proceditur.Videtur q; spũsanctus nõ procedat à patre per filium. Quod em̃ procedit ab aliquo per aliquẽ, nõ procedit ab eo immediate.Si igitur spirituſsanctus procedit à patre per filium,non procedit à patre immediate.Quod uidetur inconueniens.

¶Præterea, Si spirituſsanctus procedit à patre per filium,non procedit à filio,nisi propter patrẽ. Sed propter quod unũquodq; & illud magis. Ergo magis procedit à patre quam à filio.

¶Præterea.Filius habet esse per gnationẽ.si igitur spũsanctus est à patre per filiũ,sequitur q; prius genereẽ filius,& postea procedat spũsanctus.Et sic processio spũsancti non est æterna. Quod est hereticum.

¶Præterea, Cum aliquis dicitur per aliquẽ operari,potest ecõuerso dici. Sicut em̃ dicimus q; Rex operat per Balliuũ, ita põt dici q; Balliuus operatur per Regem. Sed nullo mõ dicimus q; filius spiret spirituſsanctum per patrem. ergo nullo modo potest dici quòd pater spiret spirituſsanctũ per filium.

¶SED CONTRA est qd̃ Hil.dicit in li. de tri.Cõserua hãc,oro,fidei meæ religionẽ ut semper obtineã patrem,ſ. te: & filiũ tuũ una tecum adorem,& spiritumsanctũ tuũ, qui est per unigenitum tuum,promerear.

CONCLVSIO.

¶Cum filius à patre habeat,quòd ab eo spiritus sanctus procedat,pater per ipsum filiũ spirare spiritumsanctum dicitur.

¶RESPONDEO dicendũ, q; in omnibus loquutiõibus, in quibus dicitur aliq; per aliquẽ opari, hæc ꝓpositio per, designat causalitatẽ aliquã cãm, seu principiũ illius actꝰ. Sed cũ actio sit media inter faciẽs & factũ, q̃ncq; illud casuale cui adiũgitur hæc ꝓpositio per,est causa actionis, secũdũ q̃d exit ab agente:& tunc est causa agenti q; agat, siue sit cã finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua.Finalis q̃dẽ,ut si dicamus q; artifex operatur per cupiditatẽ lucri, Formalis uero,ut si dicamus q; operat̃ per artẽ suã. Motiua v̈o,si dicamus q; operatur per imperiũ alterius. Q̃ncq; v̈o dictio causalis cui adiũgitur hæc ꝓpositio per,est causa actionis,secũdũ q̃d determinatur ad factũ: ut cũ dicimus, artifex operatur per marcellũ. nõ em̃ significatur,q; martellus sit causa artificij,q; agat, sed q; sit causa artificiato, ut ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice.Et hoc est q̃d quidã dicũt,q; hæc præpositio per, q̃ncq; notat authoritatẽ in recto,ut cum dicitur,Rex operatur per Balliuũ. Q̃ncq; autẽ in obliquo,ut cum dicitur, Balliuus operatur per Regẽ. Quia igitur filius habet à patre, q; ab eo procedat spũsanctus,põt dici quòd pater per filiũ spirat spiritumsanctum,uel quòd spirituſsanctus procedat à patre per filium:quod idem est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ,q; in qualibet actione est duo cõsiderare,scilicet subpositũ agens,& uirtutẽ qua agit,sicut ignis calefacit calore.Si igitur in patre & filio cõsideretur uirtus qua spirãt spũsanctum, nõ cadit ibi aliq̃d medium:quia hæc uirtus est una & eadẽ.Si aũt consideretur ipsæ personæ spirãtes,sic cũ spũsanctus cõtrer procedat à patre et filio:inuenitur spũsanctus immediate à patre, procedere , inq̃tũ est ab eo, & mediate inq̃tũ est à filio.Et sic dicitur ꝓcedere à patre per filiũ.Sicut etiã Abel, ꝓcessit immediate per Adã,inq̃tũ Adã fuit pater eius:& mediate , inq̃tũ Eua fuit mater eius,quæ processit ab Adã.Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum uideatur ad significãdam immaterialem processionem diuinarum personarum.

¶Ad scdm dicendũ,q; si filius acciperet à pẽ aliã uirtutẽ numero ad spiradũ spũsanctũ, sequeretur q; esset sicut cã secũda & instrumentalis:& sic magis procederet à patre,q̃ à filio.Sed una & eadẽ numero uirtus spiritua est in patre & filio:& iõ æqualiter ꝓcedit ab utroq;.Licet aliq̃s dicatur principaliter uel ꝓprie procedere de patre,ꝓpter hoc q; filius habet hanc uirtutem à patre.

¶Ad tertiũ dicendũ, q; sicut generatio filij est cœterna generanti(unde non prius fuit pater,q̃ gigneret filium)ita processio spiritusſancti est cœterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, q̃ spirituſsanctus procederet: sed utrunq; æternum est.

¶Ad quartũ dicendũ, q; cũ aliquis dicitur per aliquid operari,nõ semper recipitur cõuersio.Nõ em̃ dicimus q; martellus operatur per fabrũ:dicimus aũt q; Balliuus operatur per Regẽ. Quia Balliui est agere,cũ sit domus fut actus.Martelli aũt non est agere,sed solũ agitusũ nõ designatur nisi ut instrumentũ.Dicitur aũt Balliuus operari per Regem: q̃uis hæc præpositio per, denotet mediũ: qa quãto suppositũ est prius in agẽdo,tãto utrius eius est immediatior effectus:qa uirtus causæ primę cõiungit cãm secundã suo effectui.Vñ & prima principia dicũtur immediata in demonstratiuis scientijs.Sic igit inquantũ Balliuus est medius secũdũ ordinẽ suppositorũ agẽtium,dicitur Rex operari per Balliuũ:secundũ ordinẽ uero uirtutũ, dicitur Balliuus operari per Regẽ: quia uirtus Regis est q; actio Balliui cõsequatur effectum.Ordo aũt nõ attenditur inter patrem & filium quantum ad uirtutẽ,sed solũ q̃tũ ad suppositа.& ideo dicitur quòd pater spirat per filium,& non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum pater & filius sint unum principium spirituſsancti.

AD QVARTVMsic proceditur. Videtur q; pater & filius non sint unũ principiũ spirituſsancti.Quia spũsanctus nõ uidetur à patre & filio procedere inq̃tũ sunt unũ:neq; in natura,qa spũsanctus sic etiã procederet à seipso,qui est unũ cũ eis in natura. Neq; etiam inq̃tum sunt unum in aliqua proprietate:quia una proprietas nõ põt esse duorũ suppositorũ, ut uidetur. Ergo spirituſsanctus procedit à patre & filio, ut sunt plures.Non ergo pater

Annot. producat: sic em̃ sumitur in ꝓposito,& non primo mõ: filius enim nõ est medius ex parte patris,non em̃ est à pre spirationis ut exit à patre,sed potius ut terminatur ad spirituum sanctum.Et hoc considerando spũmsanctum ut est à patre mediate:secus cũ dicendũ est loquẽdo de ipso,ut est immediate à patre. Et ita litera dicit, q; põt dici patrẽ spirare per filiũ & spũsanctũ: & nõ dixit q; oportet omnino sic dici: secundum unam enim acceptionem tm̃ uerificatur.

a ¶Super Quæstionis trigesimæ sexte Articulum quartum.

Annot. IN titulo scito q; hic est qõ,& de re, an sit,ſ. q; pater & filiꝰ sint unũ numeroprincipiũ spũsancti: & de propositione ista, an sit,prout sũpta uera.

Cõmẽ. ¶In corpore duo facit. Primo rndet quæsito quo ad rem.Secundo, quo ad proprietatem propositionis.

¶Quo ad primum est hæc cõclusio, pater & filius sunt unũ principiũ spũsancti. Et probat.Pater & filius sunt unum in omnibus in quibus non distinguũtur relatiua oppositione:ergo sunt unũ principium spũsancti.& ex ner sequela: qa in hoc q̃d est esse principium spũsancti, non opponit relative admittẽdo.

¶Quo ad secundum tria facit. Primo refert quandã opinionẽ tenẽtẽ hanc propositionem esse impropriã, tali ratione: ly principium significat proprietatẽ, ergo tenẽt adiectiues ergo nõ põt addi alteri adiectiuo: & sic ly unũ nõ tenetur nominaliter: ergo ut sit uera,tenetur ly unum ad uerbaliter:& cõsequẽter est impropria.Secũdo arguit opinionẽ, & utrũq; eius fundamentũ ordine retrogrado. Et primo q̃dẽ, q; ly unũ nõ sũmendũ aduerbialiter:quia tũc posset dici pater nõ unũ principiũ filij & spũsancti: quia pluribꝰ modis est illoꝝ principiũ. Secundo,q; nõ ualet sequela, principiũ significat ꝓprietatem:ergo tenetur adiectiuer,quoniã significat proprietatẽ subsistantiue, sicut patet et in creaturis, in nomini bus patris & filij.Et sic tertio infert oppositũ prædictæ opinionis ratione & exẽplo ipsm cõstructionis. Ratio est, principiũ est nomẽ subsistantiũ: ergo accipit numerũ iuxta numerũ formæ significatæ per ipsum:sed forma significata, id est ꝓprietas, est una numero in patre & filio:ergo conuenienti sime dicitur,patrem & filium sunt unum principium

1.Ioh.19. Et.4.cõstructionis. Ratio est, tra.e.25, fi.& op. 1.c.11.fi. & opus. 2.qo.21. qo 30.2, lo.1.co.3. qo.1.15. lec.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

principium spiritus sancti. Exemplum autem ad hoc est quia ista eadem ratione dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt unus Deus neq; Deitas est una numero in eis.

Quæstio. ¶ *Num spiritus sanctus à duobus necessario procedat.*

¶ In responsione ad primum, circa illa uerba, spiritus sanctus procedit à patre & filio ut sunt plures, du bium occurrit an principium spirationis qd, exigat ut sit pluralitatem suppositorum. Dico autē ut sic, ad excludendū concursum pluralitatis per accidens, ut contingit in principio creatuo. Accidit em creationi, quòd à tribus sit personis: nihil enim minus Deus crearet, si non esset tres. Ibi igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit à duobus, an non sed quasi per accidens, ut creatio est à tribus. Scotus enim in primo distinct. 11. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda perfectione principii spirationis in uno supposito. Sanctus Thomas autem in primo senten. distinct. 11. art. ultimo, ad secundū, ponens differentiā inter creationē & spirationem, quo ad hoc sentire uidetur oppositū, iuxta determinationem à se factam in secundo articulo eiusdē distinctionis: quod & in hac litera confirmare uidetur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla apparet ratio conuincens alteram partem. perfectio nāq; principii qd & quo, in solo unico supposito saluari ex eo uidetur, quia aliter pater solus imperfectum esset principiū spiritus sancti. stante aūt omni modā plectione utriusq; qua principii in uno supposito, sequitur uerias istius conditionalis: quòd si illud solum esse posset perfecte spirare spiritum sanctum: & sic nō per se requiritur pluralitas in principio quod spiratūr. Modus autem procedendi, ut nexus cōmunio atq; mutuus amor uniteus qui conuenire dicitur spiritui sancto, intelligi nō potest nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spirituo principio quod. Neutra tamen harum uiarum ducit necessario ad intentū. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, sed ratione nō habitæ, nec possibilis haberi conditionis in unico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritum sanctum consubstantialem & personaliter distinctum, &c. Secunda aūt deficit, quia cōnectere, unire, & similia non conueniunt spiritui sancto ex proprietate personali, sed ex essentiali tractatu: scilicet amore, ut in quæstione sequenti, articulo primo ad secundū litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quamuis huiusmodi non cogant, quia tamen Sanct. Tho. expresse superius dixit in hac eadem q̄one, q̄ de rōne spiritus sancti est q̄ sit à patre & filio, hic apponit notā reduplicationis, dicens, q̄ procedit à patre & filio, ut sunt plures personaliter. Cōmunēq; functorū dictum sit, spiritum sanctū mutuā esse charitatē patris & filii, rependant esse arbitror, q̄ principium spirationum ut quod, inquantā hmōi, exigit pluralitatem suppositorum: dicendo, pater est plura principia. Nec dicendum à regula de substantiuo sine intellecta, ut exposuimus.

Quæstio. ¶ *Num quando dicitur, pater & filius sunt unum principium spiritus sancti, ly principium suppanat confuse.*

¶ In responsione ad quartum & quintum, dubiū est logicale, modo à Gregorio in 12. dicitur, primi: tractatique à Capreolo in fine, quo modo, Ely principium supponat confuse. Tū quia nullum est confusum. Tum quia si ita esset confuse, liceret descendere sub prædicato ad eius singularia p propositionem de dicendo extremos: quod hic non licet.

¶ Ad horum primum dicit dupliciter. Prio, q̄ non oportet quærere cōfusionum, respectu terminī communis cō tracti subsistantiui: quia hoc habet ex naturali sua suppositiōe, ut sūpra dictum Tho. dicit in tertio sent. tertiæ, distinct. 4. art. 4. sed oportet tenere discretiuū, quando supponeret determinate. Secundo dicitur q̄ cōfunditur à ly &, quando est subiectū.

¶ Ad secundum uero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, quia regula nō habet locum ubi sub prædicato nō sunt plura singularia, ut cōtingit in proposito: singulare enim principia non est pater, aut filius, sed hoc principium: cū aūt dicit nō sint plura numero principia, sed pater & filius sunt unū principium spiritus sancti, non refert descendere sub singularia principii: sed si ad patrē uel filium ueniatur, iam exit regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab aliis concedēdo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, ut uidere potes in Capreolo.

¶ In responsione ad secundū, dubiū est circa illa uerba, pater nō potest dici plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, uera est, nobis tantum appareret excipere plurificationem principii in patre. Constat ēm formas significatas esse plures: puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte, cur quidem credunt) quòd illa regula est uera tantum, quando dō est pluralitas realis formæ significatæ. Nō constat aūtem secundū distinguī realiter à formalitatem, & tamen sunt tres habens utranq;, non est duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto: substantiuū em sic, penes pluralitatem formæ significatæ plurificatum sufficiēter quidē, si est abstractum, exactius aut absolutū. q̄ ad sui pluralitatem exigit pluralitatē formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuū aūtem concretum, quia subsistantium, exigit pluralitatem formæ, quia

ne posset dici pater duo principia, filiꝰ & spiritus sancti. i. duobus modis. Dicendū est ergo q̄ licet hoc nomē principium significet proprietatē, tū significat eā per modū substantiui: sicut hoc nomē pater & filius etiā in rebus creatis. Vnde numerū accipit à forma significata, sicut & alia substātiua. Sicut igitur pater & filius sunt unus deus, ꝓpter unitatē formæ signātæ p hoc nomen deus, ita sunt unū principiū spūssan. ꝓpter unitatē ꝓprietatis signātæ in hoc noīe principiū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet datur uirtus spiratiua, spūssanctus procedit à patre & filio, inchoatum sunt unū in uirtute spiratiua: quæ quodāmodo significat naturā cū proprietate, ut infrà dicē. Nec̄ est incōueniēs, unā proprietatē esse in duob⁹ suppositis, quorū est una natura. si ꝙ cōsideretur suppositā spirationis, sic spūssan. ꝓcedit à patre & filio, ut sunt plures. Procedit em ab eis, ut amor unitiuus duorum.

¶ Ad secū dū dicendū. q̄ cū dicitur, pater & filius sunt unū principiū spūssan. designatur una proprietas, quæ est forma significata p nomē. Nō tñ segtur q̄ propter plures proprietates nō possit dici pater plura principia, qa implicaret pluralitas suppositorum.

¶ Ad tertiū dicēdū. q̄ secundū relationes proprietates nō attēditur in diuinis similitudo, uel diſsimilitudo, sed secundū essentiā. Vñ sicut pater non est similior tibi q̄ filio, ita nec filius similior patri q̄ spiritui sanctus.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ hæc duo, s. pater & filius sunt unū principiū q̄ est pater, aut unū principiū q̄ nō est pater: nō sunt contradictorie opposita. Vñ nō est necesse alterū eorū dare. Cū em dicimus, pater & filius sunt unū principiū, hoc q̄ dico principiū, nō habet determinatam suppositionē, imo confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à cō fusa suppositione ad determinatam.

¶ Ad quintū dicendū, q̄ hæc etiā est uera, unū principiū spūssancti est pater & filius: quia hoc quod dic principium, non supponit pro una persona tantum, sed indiffin cte pro duabus, ut dictum est.

¶ Ad sextū dicendū, q̄ cōueniēter pōt dici q̄ pater & filius sunt idē principiū secundū quod ly principiū supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul.

¶ Ad septimū dicendū, q̄ quidā dicūt q̄ pater & filius, licet sint unū principiū spūssancti, sunt tamē duo spiratores propter distinctionē suppositorū, sicut etiā duo spirātes, quia actus referuntur ad suppositā. Nec est eadē ratio de hoc nomine creator, quia spūssanctus procedit à patre & filio ut sunt duæ personæ distincte (ut dictum est) non autē creatura procedit à tribus personis ut sunt personæ distinctæ, sed ut sunt unum in essentia. Sed uidetur melius dicendū, q̄ qa spirans adiectiuū est, spirator uero substantiuum, possumus dicere q̄ pater & filius sunt duo spirātes, propter pluralitatē suppositorū, nō aūt duo spiratores pp unā spirationē. Nā adiectiua nota hñt numerū secū dū suppositā, substantiua aūt nō à seipsis sēm formā signātā. Qū ꝙ Hil. dicit, q̄ spūssanctus est à patre & filio authoribus, exponē dū est q̄ ponit substantiuū pro adiectiuo.

uero concretum exigit pluralitatem suppositorum. Et sic cum principium sit substantiuum concretum, optime in litera dicitur, q̄ implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec differētur à regula de substantiuo sine intellecta, ut exposuimus.

Quæstio. ¶ *Num quando dicitur, pater & filius sunt unum principium spiritus sancti, ly principium suppanat confuse.*

¶ In responsione ad quartum & quintum, dubiū est logicale, modo à Gregorio in 12. distinct. primi: tractatique à Capreolo in fine, quo modo, Ely principium supponat confuse. Tū quia nullum est confusum. Tum quia si ita esset confuse, liceret descendere sub prædicato ad eius singularia p propositionem de dicendo extremos: quod hic non licet.

¶ Ad horum primum dicit dupliciter. Prio, q̄ non oportet quærere cōfusionum, respectu terminī communis cō tracti subsistantiui: quia hoc habet ex naturali sua suppositiōe, ut sūpra dictum Tho. dicit in tertio sent. tertiæ, distinct. 4. art. 4. sed oportet tenere discretiuū, quando supponeret determinate. Secundo dicitur q̄ cōfunditur à ly &, quando est subiectū.

¶ Ad secundum uero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, quia regula nō habet locum ubi sub prædicato nō sunt plura singularia, ut cōtingit in proposito: singulare em principia non est pater, aut filius, sed hoc principium: cū aūt dicit nō sint plura numero principia, sed pater & filius sunt unū principium spiritus sancti, non refert descendere sub singularia principii: sed si ad patrē uel filium ueniatur, iam exit regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab aliis concedēdo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, ut uidere potes in Capreolo.

¶ In responsione ad secundū, dubiū est circa illa uerba, pater nō potest dici plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, uera est, nobis tantum appareret excipere plurificationem principii in patre. Constat ēm formas significatas esse plures: puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte, cur quidem credunt) quòd illa regula est uera tantum, quando dō est pluralitas realis formæ significatæ. Nō constat aūtem secundū distinguī realiter à formalitatem, & tamen sunt tres habens utranq;, non est duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto: substantiuū em sic, penes pluralitatem formæ significatæ plurificatum sufficiēter quidē, si est abstractum, exactius aut absolutū. q̄ ad sui pluralitatem exigit pluralitatē formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue non. Substantiuū aūtem concretum, quia subsistantium, exigit pluralitatem formæ, quia

QVAESTIO TRIGESIMA SEPTIMA
De nomine spiritus sancti, quod est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶ Et circa hoc quærun tur duo. ¶ Primo, utrum sit proprium nomen spiritus sancti. ¶ Secundo, utrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

ARTICVLVS I.
¶ Vtrū amor sit proprium nomen spiritus sancti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ amor non sit proprium nomen spūssancti. Dicit em Aug. 15. de tri. Nescio cur sicut sapientia dicitur & pater & filius & spiritus sanctus. & simul oēs nō tres, sed una sapientia: nō ita & charitas dicatur pater & filius & spūssan. & simul oēs una charitas. Sed nullū nomē q̄d de singulis personis p̄dicatur, & de oībus in cōi singulariter, est nomen proprium alicuius psonæ. Ergo hoc nomē amor nō est proprium spūssancti.

¶ Præterea, Spūssan. est persona subsistens, sed amor nō significat ut persona subsistēs, sed ut actio q̄d ab amante transiens in amatū. Ergo amor nō est proprium nomē spūssā.

¶ Præterea, Amor est nexus amantiū: quia sed̄m Dio. 4. c. de diui. no. est quędā uis unitiua: sed nexus est medium inter ea quæ cōnectit, nō aūt aliqd ab eis, ꝓcedēs. Cū igit spūssanctus ꝓcedat à patre & filio (sicut ostensum est) uidetur quòd non sit amor aut nexus patris & filii.

¶ Præterea, Cuiusliber amātis est aliquis amor: sed spūssanctus est amās. Ergo eius est aliqs amor. Si igit spūssanctus est amor, erit amor amoris, & spiritus à spiritu. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est qd̄ Greg. dicit in Homel. Pentecostes, Ipse spiritus sanctus est amor.

CONCLVSIO.
¶ Amor personaliter acceptus proprium nomen est spiritus sancti.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ nomen amoris in diuinis sumi pōt essentialiter & personaliter. Et secundū qd̄ personaliter sumitur, est proprium nomen spiritus sanc. sicut uerbum est proprium nomen filii.

¶ Ad cuius euidentiā sciēdū est, q̄ cū in diuinis, ut suprà ostensum est, sint duæ processiones, una per modū intellectus, q̄ est ꝓcessio ūbi: alia per modū uoluntatis, quæ est ꝓcessio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significāda q̄ in ea cōsiderari possunt, & sunt magis propria nota adin uera, nō aūt in processiōe uoluntatis. Vñ & ꝙbusdā circūlocutionibus utimur ad significādā personā procedētē: & relationes & quę accipiūtur sēdm hāc ꝓcessionē & processionis & spirationis noibus nominant, ut suprà dictū est: quæ tñ sunt magis nota originis, q̄ relationis sēdm proprietatē uocabuli. Et tñ similiter sēdm utrāq; ꝓcessionē cōsiderari opz. Sicut em ex hoc q̄ aliqs rē aliquā intelligit, ꝓcedit q̄dā intellectualis conceptio rei intellectę in intelligēte, quæ dicit ꝙbūlitta ex hoc q̄ aliqs rē aliquā amat ꝓcedit q̄dā impressio (ut ita loquar) rei amatę in affectu amātis, sēdm q̄ amatū dicitur esse in amāte, sicut & intellectū in intelligēte: ita cū aliqs seipm intelligit & amat, est in seipso, nō solū per identitatē rei, sed ēt ut intellectū in intelligēte, & amatū in amante.

Sed ex parte intellectus sunt uocabula adinuēta ad significandū respectū intelligētis ad rē intellectā, ut patet in hoc qd̄ dico intelligere. Et sunt ēt alia uocabula adinuēta ad significandū, ꝓcessum intellectualis cōceptionis, i. ipsum dicere & ꝙbū. Vñ in diuinis intelligere solū essentialiter dicit, quia non importat habitudinē ad uerbū ꝓcedens: sed uerbū ꝓsonaliter dicitur, qa significat id qd̄ ꝓcedit. Ipsum uero dicere dicit notionaliter, qa importat habitudinē principiꝰ uerbi ad uerbū ipsum. Ex parte aūt uoluntatis præter diligere & amare, q̄ importāt habitudinē amātis ad rē amatā, nō sunt aliqua uocabula ꝓposita, q̄ importāt habitudinē ipsius impressionis uel affectionis rei amatę, q̄ puncti in amāte ex hoc q̄ amat, ad suum principiū aut ecōuerso. Et tū propter uocabulorū inopiā hmōi habitudines significamus uocabulis amoris & dilectiōis, sicut si ꝙbū nominaremus intelligētia cōceptā, uel sapiētia genitā. Sic igit inchoatū in amore uel dilectione nō importatur nisi habitudo amātis ad rē amatā, amor & diligere essentialiter dicitur, sicut intelligētia & intelligere. Inchoatum uero his uocabulis utimur ad exprimendā habitudinē eius rei q̄, ꝓcedit per modū amoris ad suū principiū, & econuerso: ita q̄ per amorē intelligatur amor procedens, & q̄ diligere intelligat spirare amorē procedētē, sic amor est nomē psonæ, & diligere uel amare est uerbum notionale, sicut dicere uel generare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Aug. loqtur de charitate secūdū quod essentialiter sumitur in diuinis, ut dictum est.

¶ Ad secūdū dicendū q̄ intelligere & uelle & amare licet significetur per modū actionū trāseuntiū in obiecta, sunt tñ actiones manētes in agētibus (ut suprà dictū est) ita tñ q̄ in ipso agēte importāt habitudinē quādā ad obiectū. Vñ amor ētiā in nobis est aliqd manēs in amāte, & ꝙbū cordis manēs in dicēte: tñ cū habitudine ad rē uerbo exꝓssam uel amatā. Sed in deo in quo nullū est accidēs, plus hꝫ: qa tā ꝙbū q̄ amor est subsistēs. Cū ergo dicit, q̄ spūssanctꝰ est amor patris in filiū, uel in q̄cquā aliud, nō significat aliqd trāsiens in aliū, sed solū habitudo amoris ad rem amatā: sicut & in uerbo importatur habitudo ꝙbi ad rem ꝙbo exꝓssam.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ spūssanctus dicit ur esse nexus patris & filii inquātū est amor: qa cū pater amet unica dilectione se & filiū, & econuerso, importatur in spūssancto (prout est amor) habitudo patris ad filiū, & econuerso: ut amātis ad amatū. Sed ex hoc ipso q̄ pater & filius se mutuo amāt, opz q̄ mutuus amor qui est spūssanctus, ab utroq; procedat. Secūdum igitur originē spūssanctus nō est medius, sed tertia in trinitate ꝓsona. Secundum uero prædictam habitudinē est medius nexus duorū ab utroq; procedēs.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ sicut filio hꝫ ītelligat, nō tñ sibi cōpetit, ꝓducere ꝙbūm, qa intelligere cōuenit ei ut uerbo ꝓcedēte: ita hꝫ spūssanctus amet, essentialiter accipiēdo, nō tñ cōuenit ei q̄ spiret amorē: qđ est diligere notionaliter sumptū: qa sic diligit essentialiter ut amor procedēs, nō ut à quo ꝓcedit amor.

ARTICVLVS II
¶ Vtrū pater et filius diligant se spiritu sancto.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd pater & filius non diligant se spiritu sancto. Aug. em in 7. de trini. probat quòd pater nō est sapiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

notionaliter, siue essentialiter: consilat quomodo se habeant pater & filius & spiritussanctus.

Comm. ¶In corpore tria tacit. Primo ostendit causam difficultatis: secundo refert. 1. opiniones: tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primum, ratio difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus spiritussancto iudicatur importare habitudinem principij respectu dilectionis, in patre & filio: quod tamen est impossibile.

¶Quo ad secundum opiniones satis clarę sunt in litera.

¶Quo ad tertium potuit duas conclusiones iuxta membra distinctionis assignare, scilicet diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima conclusio est, quod sumendo diligere essentialiter, pater et filius non diligunt se spiritusancto. Secunda est, quod sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligunt se spiritussancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis: alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est, omne denominans ut sic habet rationem formalis. Et declarant dupliciter. primo quia res cõmuniter à formis denominantur, sic unde ex emplo de ueltimento. Secũdum uero est, producens denominatum potest ab eo quod ab ipso procedit, non solum ut actio, sed etiam ut effectus: sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis claudituꝛ. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autem in arbore & floribus. ex his enim sub iecto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione tale est formandum. quandocunque in intellectu actionis claudituꝛ effectus, ꝙ̃ potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritusanctũ. Minor declaratur dupliciter, primo exponendo ly diligere notionaliter, secundo ex simili illi dicere. Prima aũt conclo Aug. authoritate probata relinquitur, utpote euidens.

Annot. ¶Circa hæc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distinct. 32. quæstione prima, arguit quadruplicit. Primo cõtra fundamentum positionis, scilicet quia importat ꝙd̃ ficium, cum sit eadem facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat eadem, & in proposite, pirare importat spiritum. Est enim emittere spiritũ. & tamen non concedi tur quòd spirent spiritu sancto. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato ꝙ talis positio ꝙ̃ta concederetur, non ramen esset conuertiua super agentem: quod tñ in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in constructione transitiui nunq̃ effectus ut effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est actus transitiuus: ergo. Quarto arguit contra exemplum de florere, dupliciter, primo, quia florere non est florem producere. Tum quia est uerbũ neutrum, quod significat. Item quod tuũ adiectiuũ, ũ esset impositum sicut cætere est esse calidum. Tũ ga addit Aur. ũ deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceret florere. Tũ ga exẽplũ nõ est simile. ga ablatiuus i uerbo neutro, qualẽ ẽ florere, nõ cõmuni ut termin⁹ actionis in ꝓposito aũr est termo de termino actionis ablatiuo, respectu uerbi actiui quale est diligere.

¶Ad euidentiã huius ambiguitatis nota duo. Primo, ꝙ cũ in fundamento positionis dicitur, ꝙ̃ intellectu actionis, &c. duplicit. circũligi põt. primo de intellectu actionis absolute, secundo, de intellectu actionis sic significante. In proposito nõ intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo pater & filius producũt spiritumsanctum, unius tantum rationis est absolute. Alterius tamen est significatus nomine spiratus & nomine diligentis, quanto aliquid in diuina actionis nomine, quod no claudit, ut significata per spirationis uocabula solutio litera habetur in rõne ad secundũ. Secũdo aduerte, ꝙ in intellectu actus sic significati claudit effectus, ũ diligit dupliciter. Vno modo ut specificante seu determinante quasi tatem actionis: sicut in dealbare claudituꝛ albedo, & in calefacere claditur calor, & sic de aliis. ut enim obiectum, ꝙ non quodcũq; facere, sed tale significatur, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. Secũdo nõ tanquam effectus ut cõiunctus actioni, ut ꝓductũ sup ꝓductũ, ut in ly dico, nocaliter sumpto, claudit uerbũ uocale: & cũ dicere, uerbũ ꝓferre. Et hoc nõ sumit in ꝓposito: ita ꝙ sensus illius dilectione sancti, ꝙ̃ sanctificare, spirare, & alia huiũ nõ ꝓportãt effectum ultã specificatũ.

¶Ad secundum autem dicitur, ꝙ põt fieri constructio conuertiua super se, & obiectum actus potest esse ipsum agens, ut accidit in proposito, & in similibus. potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam.

¶Ad tertium autem negatur quoq; assumptũ in uerbis etiudentibus in se effectum & tranleuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. non ſtruuntur

sapientia genita. Sed sicut filius est sapiens sapientia genita [c], ita spiritussanctus est amor procedens, ut dictum est [c]. Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente, qui est spiritussanctus.

¶Præterea. Cum dicitur, pater & filius diligunt se spiritusancto, hoc uerbum diligere aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse uera secundũ quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici quòd pater intelligit filio. Neq; etiã secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratione posset dici quòd pater & filius spirant spiritumsanctum, uel quòd pater generat filio. Ergo nullo modo hæc est uera, pater & filius diligunt se spiritusancto.

¶Præterea, Eodem amore pater diligit filium & se & nos. Sed pater non diligit se spiritusancto: quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus. Non enim potest dici quòd pater generat se, uel spirat se. Ergo etiam non potest dici quòd diligat se spiritusancto, secundum quod diligere sumitur notionaliter. Item amor quo diligit nos, non uidetur esse spiritussanctus: quia importatur respectus ad creaturam: & ita ad essentiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filium spiritusancto.

¶SED CONTRA est quod Auguſt. dicit. 6. de trin. quòd spiritussanctus est quo genitus à generante diligitur, genitor eúmq; ilium diligit.

CONCLVSIO.

¶Pater & filius non diligunt se spiritusancto prout diligere essentialiter sumitur, diligunt autem se si diligere notionaliter accipiatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, quòd cum dicitur, pater diligit filium spiritusancto, cum abstractiuus construatur in habitudine alicuius causæ, uidetur quòd spiritussanctus sit principium diligendi & patri & filio: quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligunt se spiritusancto. Et dicunt hanc esse retractandam ab Augusti. in suo simili, cum scilicet retractauit istam, pater est sapiens sapientia genita. Quidam uero dixerunt quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, pater diligit filiũ spiritusanc. id est amore essentiali qui appropriatur spiritussan. Quidã uero dixerunt ꝙ ablatiuus iste cõstruitur in habitudine signi: ut sit sensus, spiritusan. est signũ ꝙ pater diligat filium, inquãtũ ꝓcedit ab eis spiritussan. ut amor. Quidã uero dixerũt ꝙ ablatiuus iste cõstruitur in habitudine causæ formalis, quia spiritussan. est amor quo formaliter pater & filius se in uicẽ diligũt. Quidã uero dixerũt ꝙ cõstruitur in habitudine effectus formalis. Et isti propinquius ad ueritatẽ accesserunt. Vnde ad huius euidentiã sciendũ est, ꝙ cũ res cõiunctim denominetur à suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate: oẽ illud à quo aliqd denominatur, ꝙtũ ad hoc habet habitudinẽ formæ. Vt si dicã, iste est indutus uestimẽto, iste ablatiuus cõstruitur in habitudinẽ causæ formalis, ꝙuis non sit forma. Cõtingit aũr aliquid denominari ꝓ id qũ ab ipso procedit, nõ solũ sicut agẽs a actione, sed etiã sicut ipso termino actionis q est effectus, ꝙ̃ ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus eñ ꝙ ignis est calefactiens calefactione: cuius calefactio nõ sit calor, ꝙ est forma ignis, sed actio ab igne procedens. Et dicimus ꝙ arbor est florens floribus: ꝙuis flores nõ sint forma arboris, sed qda effectus ab ipsa procedẽtes. Secũdũ hoc ergo dicendũ, ꝙ cũ diligere in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter s. & notionaliter. secũm qđ essentialiter sumitur, sic pater & filius nõ diligũt se ipsũm sed essentia sua. Vñ Aug. in 2. de tri. Quis audet dicere patrem nec se nec filiũ nec spiritumsanct. diligere nisi per spiritumsanctũ: & secundum hoc procedit primæ opiniones. Secũdũ uero qđ notionaliter sumitur, sic diligere nihil é aliud ꝙ spirare amorẽ, sicut dicere est producere ỽbũ, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur pater dicens uerbo uel filio se & creaturã. Et pater & filius dicuntur diligentes spiritum sanct, uel amore procedente, & se & nos.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ esse sapientẽ, uel intelligentẽ, in diuinis nõ sumit nisi essentialiter [c]. Et ideo nõ põt dici ꝙ pater sit sapiens, uel intelligẽs filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter. Et secundũ hoc possumus dicere ꝙ pr̃ & filius diligũt se spiritumsan. ut dictũ est [c].

¶Ad secũm dicẽdũ, ꝙ qñ in intellectu alicuꝰ actionis importat determinatus effect⁹, põt denoiari principiũ actionis ab actione & ab effectu: sicut possumus dicere ꝙ arbor est florẽs floritiõe & floribus. Sed qñ in actione nõ includitur determinat⁹ effectus, tũc nõ põt principiũ actionis denoiari ab effectu, sed solũ ab actione. Nõ eñ dicim⁹ ꝙ arbor producit florẽ flore, sed productiõe floris. In hoc igitur qđ dico. spirat uel generat, importatur actus notionalis tm. Vñ non possumus dicere ꝙ pater spiret spiritumsancto, uel gñet filio. Possumus aũ dicere ꝙ pater dicit uerbo tanq̃ persona procedẽte, & dicit dictione tanq̃ actu notionali: quia dicere importat determinatã personam procedẽte: cum dicere sit producere uerbũ. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorẽ. Et ideo põt dici ꝙ pater diligit filium spiritusancto tanq̃ persona procedẽte, & ipsa dilectiõe tãq̃ actu notionali.

¶Ad tertium dicendum, quòd pater nõ solum filium, sed etiam se & nos diligit spiritusancto: quia (ut dictũ est [c]) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ, sed etiam personã productã per modum amoris, qui habet habitudinẽ ad rẽ dilectã. Vnde sicut pater dicit se & omnẽ creaturã uerbo qđ genuit, inclusum uerbum genitum sufficienter repræsentat patrẽ & omnem creaturã: ita diligit se & omnem creaturã spiritusancto, inquantum spiritussanctus procedit ut amor bonitatis primæ, secũdum quam pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiam patet quòd respectus importatur ad creaturã, & in uerbo [c] & in amore procedente quasi secundario, inquantum scilicet bonitas & ueritas diuina est principium intelligendi & amandi omnem creaturam.

sitũr eñ cũ obiecto transitiue, ut termino trãsitus in accusatiuo: & cum effectu ut denominante: ut patet dicendo, Sortes dicit uerbo historiam. Ad ea uero quæ quarto loco contra exemplũ de florere adducuntur, facile dici põt: ꝙ exempla ponimus nõ ut ita sit, &c. Verumtñ sustinendo exemplum, dicimus ꝙ florere, uere significat flores emittere, ut pater ex usu loquẽtiũ. Nec huic repugnat neutralitas uerbi: quoniã hæc ad modũ significandi spectat, non ad significatum. Si aũt deus flores imprimeret, quemus uere diceret arbor florida, non tñ quòd floruit. esset enim ita uera: arbor quæ nõ floruit, est florida. Vltimum quoq; assumptũ falsum esse in hoc exemplo apparet, nec ponitur ab eis ut pro ratum. Et aduerte ꝙ in hac materia satis in dicto meo est rationabiliter afferte rõne materiæ, scilicet nocaburtorum. Hæc enim oĩa ex terminis sic significatis accidunt. Vnde & in responsione ad secundũ patet, ꝙ & si conuenienter dicaꝝ, Sortes dicit uerbo historiã: ĩconuenienter tamen ponꝛetur loco dicti, totum eius significatum, dicendo, Sortes profert uerbũ uerbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad cõstructionem accidit, quia scilicet ly ꝓferre, non potest construi cũ nlo effectu de nominante. ly autem dicere, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu spiritus sancti: ge nerare & dicere respectu uerbi, ut patet in litera.

a ¶*Super Quæstionẽ trigesimamoctauã Articulum primum.*

IN titulo aduerte ꝙ ut patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere an donũ sit nomẽ personale, non necessario, sed possibiliter, id est an secundũ aliquam eius significationem sit nomen personale, cum attinur in diuinis.

Glossa. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Dicit personæ competit donum esse & dari. Probat hic. Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & habere à creatura rõnali sola, nõ ex ꝓpria uirtute ergo conuenit sibi donũ esse & dari. Añ cedens quo ad primã partem patet, quia filius est patris per originẽ. Quo ad secundũ uero, quia creatura rõnalis libere potest frui personis diuinis, & uti eius effectu. Quo ad tertiam aũt, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatẽ fruẽdi diuina persona. Quarta denũ per se patet. Consequẽtia aũt probat ex tribus cõditionib⁹ doni, ꝙ sit alicuius ut donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & quòd sit supra utres illius. i. non debitum illi. Et primæ quidam conditiones ponuntur in prima ꝓpositione litteræ: ꝙ probantur ad hoc quòd donum importat aptitudinem ut dicipio litteræ: ꝙ pertinent ad primã conditionem. Tertia aũt ponitur in calce litteræ. Et si uis potes uertere hanc rationem, & conditiones doni assumptas pro antecedente.

Glossa. ¶*Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum secundum*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen spiritus sancti. Et probatur. Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem. ergo amor est primum donum, ergo spũs sanctus, peredit ut primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate philosophi. Prima uero cõsequentia explanatur, quia irreddibilis datio est gratuita donatio. Secũda aũt, qa ideo gratis damus alicui, quia bonum sibi uolumus. Tertia aũt, quia amor cũ hoc ꝙ est ratio dãdi, est etiã datum. Quarta aũt, qa solus spiritussanctus procedit ut amor. Et consirmatur cõclusio authoritate Augustini.

QVAESTIO TRIGESIMA
octaua De nomine spiritus sancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de dono. ¶Et circa hoc quę runtur duo. ¶Primo, utrum do num possit esse nomẽ personale. ¶Secũdo, utrũ sit ꝓpriũ spũs sancti.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquã distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquã distinẽ in diuinis. Dicit eñ Aug. 15. de tri. ꝙ. spi. sanc. ita datur, sicut dei donũ: ut etiã seipsũ det, sicut deus. Ergo donũ non est nomẽ personale.

¶Præterea, Nullum nomẽ personale cõuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum qđ pater dat filio, ut patet per Hil. 8. de tri. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Secũdũ Dama. nihil est subiectũ aut seruiẽs in diuinis ꝓsonis. Sz donũ ꝓportat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶Præterea, Donũ ꝓportat respectũ ad creaturã. Et ita uĩ de deo dici ex tẽpe. Sed nosa personalia dicuntur de deo ab æterno, ut pater & filius. Ergo donũ nõ est nomen personale.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit 15. de tri. Sicut corpus carnis nihil aliud est ꝙ caro: sic donũ. s. nihil aliud est ꝙ. s. Sed s. est nomen personale. Ergo & donum.

CONCLVSIO.

¶Cum personæ diuinæ cõueniat alicuius esse per originem, & haberi à creatura rationali nõ ex ꝓpria uirtute, competit necessario personæ diuinæ donum esse, & dari.

¶RESPONDEO dicendũ ꝙ in nomine doni importatur aptitudo ad hoc ꝙ donetur. Quod aũt donatur, hz aptitudinẽ uel habitudinem, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, ut eius sit. Persona aũt diuina dicitur esse alicuius, uel secũdũ originẽ, sicut filꝰ est patris: uel inquãtũ habet aliquo hr̃. Hñe aũt dicimur id quo libere possumus uti uel frui [c] ut uolumus. Et per hũc modũ diuina persona non potest haberi nisi à rationali creatura deo coniuncta. Aliæ aũt creaturæ moueri possũt à diuina persona: non tñ sic, ꝙ in potestate earũ sit frui diuina persona, & uti effectu eius. Ad quod quandoque pertingitur rationalis creatura: ut puta cum sic sit particeps diuini uerbi & procedentis amoris, ut possit libere deum uere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinã personã. Sed ad hoc ꝙ sic eam habeat, nõ põt ꝓpria uirtute peruenire. Vñ oportet ꝙ hoc ei de super detur. Hoc eñ da ri nobis dicit qđ aliũde habemus. Et sic diuinę personæ competit dari & esse donũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nomen doni importat distinctionem personalem secundum quod donũ dicitur esse alicuius per originẽ. Et tñ spiritus sanctus dat seipsum inquãtum est suũ ipsius, ut potẽs se uti, uel potius fruiscut & homo liber dicitur esse suũ ipsius. Et hoc est qđ Aug. dicit super Iohã. Quid tã tuũ est ꝙ tu: Vel dicẽdũ, & melius, ꝙ donum oportet esse aliquo modo dãtis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno mõ per modũ idẽtitatis, sicut dicit Aug. super Iohã. Et sic donũ nõ dist i gui tur à dãte, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur quòd spiritussanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius, ut possessio uel seruus. Et sic oportet ꝙ donũ essentialiter distinguatur à dante. Et sic donum dei est aliquid creatũ. Tertio mõ dicitur hoc esse huius per originẽ tm̃. Et sic filius est patris, & spiritussanctus utriusq;. Inq̃tũ ergo donũ hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomẽ personale.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia dicitur esse donũ patris primo modo [c]: quia essentia est patris per modum identitatis.

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ donũ secũdũ ꝙ est nomẽ personale, nõ importat subiectionẽ: sed originẽ tm̃ in cõparatione ad dantẽ. In cõparatione uero, ad eũ cui datur, importat liberum usum uel fruitionẽ, ut dictum est [c].

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ donũ non dicitur ex eo ꝙ actu datur, sed inquantũ habet aptitudinẽ ut possit dari. Vnde ab æterno dui na persona dicitur donũ, licet ex tẽpore detur. Nec tñ per hoc, ꝙ importat respect⁹ ad creaturã, oportet ꝙ sit essentiale: sed quòd aliqd essentiale in suo intellectu includatur: sicut essentia includitur in intellectu personæ, ut suprà dictum est [c].

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum donum sit proprium nomen spiritus sancti.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd donũ nõ sit ꝓpriũ nomen spũssan. Donũ eñ dicitur ex eo quòd datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritussancto.

¶Præterea, Omne nomen ꝓpriũ alicuius personæ significat aliquã eius proprietatẽ. sed hoc nomen donum non significat proprietatem aliquam spiritussanc. Ergo donũ non est ꝓprium nomen spiritussancti.

¶Præterea, Spiritussanctus potest dici spũs alicuius hoꝝ, sed nõ potest dici donum alicuius hoꝝ, sed solũ donũ dei. Ergo donum non est proprium nomen spiritussancti.

¶*Nõ donum signifi cet personalẽ ꝓprietatem spiritus sancti, & non procedat spiritus sanctus ut amor.*

¶Circa ꝓdicta occurrit primo cõe dubium, an donum signi cet primo ꝓprietatẽ personalem spiritussancti, uel respectũ aptitudinem ad creaturas ratione nales, uel aliquid aliud.

¶Occurrit quoq; dubiũ ex Aureo. apud Cacrosiũ in. 18. dist. primi, multiplex. Tum qa hæc litera contradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidẽ dictum est ꝙ spiritussanct⁹ ꝓcedit ut impressio. hic aũt ꝙ procedit ut amor. Tũ quia hoc dictũ est falsum. Si eñ. s. procedit ut amor, igitur quo spiritus, eo amor: igit eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniam amor essentiale quid est. Tum quia cum dicitur spũssan. procedit, ut amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, nõ est ad propositũ. Et etiã sequeretur ꝙ spiritussanctus ex ui processionis suæ specialẽ claudereꝛ causalitatẽ respectu creaturæ, illã. s. quã claudit amor essentialiter dictus. Si personaliter, cõsequentia nihil nalet. ergo, ꝓcedit ut donũ primũ: qñ ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is eñ est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶Ad horũ euidentiam sciendũ est, ꝙ donum in cõi ita manifeste importat, sicut donabile, respectũ donabilitatis, & respectũ quasi possessionis. i. ꝙ est illius qui põt illud donare. Sed rem donabile importat denominatiue: ga denominat illã. Respectum uero donabilitatis. i. ut aptũ sit alteri donari, significat primo, ut ex in litera sumitur utriusque articuli. Ex hac eñ parte in utroq; processit articulo, ut patet intuẽnti. Respectũ uero ad donatorem cũ significatmagis (iudicio meo) qñ significet. Vel dicatur ꝙ significat illã secũdario. Donũ aũtẽ in diuinis personaliter, quia primum donũ denominat amorẽ ut rem donabilem: quia donãtis per originẽ est, relationẽ processionis cõstitutiuæ spiritussancti significat: ga uero donabile creaturis tñ rationalibus, respectum rationis ad eas significat. Bodẽ (iudicio meo) ordine, quẽ diximus in dono in cõmuni. Verũm non est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nãque sancto primo cõuenit sua ꝓprietas personalis, ratione cuius est patris & filii donãtis: secũdo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quòd eñ respectus donabilitatis conueniat spirituisancto, ratione amoris essentialis incluſi, & ratione ꝓbatur, quia. 1. nulli personale, ut sic includit respectũ ad creaturas. Et literæ testimonio cõuincit in rõsione ad quartũ primi art. ubi expresse docemur, ꝙ sicut in diffinitione ꝓsonæ claditur aliquid essentiale, ita in rõne doni. & ꝙ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturã, & rõne notionalis est nomẽ personale. Quòd aũt amor essentialis claudatur in doni nole, ex eodem patet fundamẽto: quia. 1. respectus ad creaturã exigit aliquid essentiale claudi in significãte ipsum. Vñ secũdum rẽ & secũdum nomẽ, excepto ordine significandi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidi, donū ē ipſe ut uerbū. Sicut em̄ uerbū tria dicit, ſ respectū origis, notitiā, & re
ſpectū ad rem dictā: & ſic dicit ſcā donū dicit reſpectū originis, amorē, reſpectū
ad amatū & ſic ſpiritus donī. Et ſicut ibidē arguēbā à rebus ad noīa, & ecōuerſo
nō tenet̄ nō ſ. uerbū ipſū uerbū dicit reſpectū ad res dictas, ergo ꝓprie
tas ſpūs dicit talē reſpectū, nec ecōuerſo ꝓprietas ſpūs dicit reſpectū ſ. ad uerbū.

¶ Preterea, Spiritus ſ. pōt dici ſpūs alicuius hois: ſed nō pōt dici donū alicuius hois, ſed ſolū donū dei. Ergo donū nō eſt propriū nomē ſpiritus ſancti.

SED CONTRA eſt qđ Aug. dicit in. 4. de tri. Sicut natū eſſe eſt filio à patre eſſe, ita ſpiritū ſanctū donū dei eſſe eſt à patre & filio ꝓcedere. Sed. ſ. ſ. ſortū ꝓprium nomē inquantū ꝓcedit à pre, & filio. Ergo & donū eſt proprium nomen ſpiritus ſancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum ſpiritus ſanctus procedat in diuinis ut amor, donum eſt ei proprium nomen & perſonale.

RESPONDEO dicēdū, ꝙ donū ſecundm̄ dnm quod perſonaliter ſumitur in diuinis, eſt proprium nomen ſpiritus ſancti.

¶ Ad cuius euidētiā ſciendū eſt, ꝙ donū proprie ē datio irreddibilis, ſcām philoſophū. ſ. ꝙ nō dat intētione retributionis. Et ſic importat gratuitā donationē. Nō aūt gratuitæ donationis eſt amor. Ideo cū dam̄ gratis alicui aliquid, ꝙa uolumus ei bonū. Primū er go, ꝙ damus ei, eſt amor quo uolumus ei bonū. Vñ manifeſtū eſt, ꝙ amor habet rōnē primi dōi, per qđ oīa dona gratuita donāt. Vñ cū ſ. ꝓcedat ut amor (ſicut iā dictū eſt) procedit in rōne doni primi. Vñ dicit Aug. 15. de tri. ꝙ ꝓ donū qđ eſt ſpi. ſan. multa ꝓpria dona diuiduntur membris Chriſti.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ ſicut filius, quia procedit per modum uerbi, ꝙ de rōe ſua habet ꝙ ſit ſimiliudo ſui principij, dicitur proprie imago, licet etiā ſpiritus ſanctus, ſit ſimilis patri nisi quia etiam ſpiritus ſanctus quia à patre ꝓcedit ut amor, dicitur ꝙ prie donum, licet ēt filius detur. Hoc enim ipſum, ꝙ filiꝰ datur, eſt ex patris amore, ſecundū illud Iohā 3. Sic deꝰ dilexit mundum, ut filium ſum unigenitum daret.

¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ in nomine doni importatur quōd ſit dantis per originē. Et ſic importatur proprietas originis ſpiritus ſancti, quæ eſt proceſſio.

¶ Ad tertium dicendum, quōd donū antecedꝫ detur, eſt tm̄ dantis: ſed poſtquam datur, eſt eius cui datur. Quia igitur donū nō importat dationem actu, non poteſt dici quōd ſit donum hominis, ſed donum dei dantis ᵉ. Cum autem iam datum eſt, tunc hominis eſt uel ſpiritus uel datum.

a ¶ Super Queſtionis trigeſimanone Articulum primum.

Annot a. IN titulo ly idem, ſignificat identitatem realem,

Coment. ¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationē quæſiti. ſecūdo refert opinionē quandā ibi, & quia Boē. tertio improbat eam ibi, ſed ſicut ſuprā oſtē ſum eſt. quarto reſpondet quæſito ibi, ex quo ſequitur.

¶ Quo ad primū aduerte, ꝙ ponuiſſet obiici authori ſuperfluitas huius articuli. Quoniam ſuperius in. q. 1. de diuina ſimplicitate quæſitū & determinatum fuit in deo eſſe idē oīno ſuppoſitū cū eſſentia. Et propterea in principio hui⁹ articuli rationē neceſſitatis eius aſſignauit, intēdēs ꝙ ſpūs eſt ex parte ſimplicitatis, quæſito ita manifeſta erat, nec iterāda, ſed ex parte trinitatis ſuppoſitorū ſeu perſonarū oīē ſe poſſmodū in unitate eſſentiæ difficilis emerſit qō. Et propterea de nouo diſcutiendā tunc enim non erat locus huic tractatui.

QVAESTIO TRIGESIMA nona De perſonis ad eſſentiam relatis, in octo articulos diuiſa.

POST ea quæ de perſonis diuinis abſolute tractata ſunt, cōſiderandum reſtat de perſonis in cōparatione ad eſſentiā, & ad ꝓprietates, & ad actus notionales, & de cōparatione ipſarum admuicē.

¶ Quātum igitur ad primum horum octo quæruntur. ¶ Primo, utrum eſſentia in diuinis, ſit idē quod perſona. ¶ Secundo, utrum dicendum ſit quōd tres perſonæ ſunt unius eſſentiæ. ¶ Tertio, utrū noīa eſſentialia ꝓ dicāda ſint de perſonis in plurali, uel in ſingulari. ¶ Quarto, utrum adiectiua notionalia, aut uerba, uel participia ꝑdicari poſſint de noibus eſſentialibus concretiue acceptis. ¶ Quinto, utrum ꝑdicari poſſint de noibus eſſentialibus in abſtracto acceptis. Sexto, utrū noīa perſonarum predicari poſſint de noibus eſſentialibus cōcretis. ¶ Septimo, utrum eſſentialia attributa ſint appropriāda perſonis. ¶ Octauo, quōd attributum cuique perſonæ debeat appropriari.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in diuinis eſſentia ſit idē quod perſona.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Videtur quōd in diuinis, eſſentia nō ſit idē quod perſona. In quibuſcunq; enim eſſentia eſt idem quod perſona, ſeu ſuppoſitum, oportet quōd ſit tantum unum ſuppoſitum unius naturæ, ut patet in omnibus ſubſtantijs ſeperatis. Eorum em̄ quæ ſunt idem re, unum multiplicari nō poteſt quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis eſt una eſſentia ᶜ, & tres perſonæ, ut ex ſu pradictis patet ᶜ. Ergo eſſentia nō eſt idem quod perſona.

¶ Preterea. Affirmatio & negatio, ſimul & ſe mel nō uerificātur de eodē. Sꝫ affirmatio & negatio uerificātur de eſſentia & ꝑſona. Nā perſona eſt diſtincta, eſſentia uero nō eſt diſtincta. Ergo ꝑſona & eſſentia nō ſunt idē.

¶ Preterea. Nihil ſubiicit ſibiꝑſi. Sed ꝑſona ſubiicit eſſentię. Vñ ſuppoſitū uel hypoſtaſis noīat. Ergo ꝑſona nō eſt idē quod eſſentia.

SED CONTRA eſt qđ Aug. dicit. 7. de tri. Cum dicimus perſonam patris, nō aliud dicimus quàm ſubſtantiam patris.

CONCLVSIO.

¶ Cum perſona ſit relatio ſubſiſtens in diuina natura, idem realiter eſt quod diuina eſſentia, diſtinguūtur tamen perſonæ diuinæ inter ſe realiter, ratione oppoſitæ realis relationis.

RESPONDEO dicendū, quōd conſiderantibus diuinam ſimplicitatem, quæſtio iſta in manifeſto habet ueritatē. Oſtenſum eſt enim ſupra ᶜ, quōd diuina ſimplicitas hoc requirit, quōd in deo ſit idē eſſentia & ſuppoſitū, quōd in ſubſtantijs intellectibus nihil eſt aliud q̄ perſona. Sed difficultatem uidetur ingerere, quia multiplicatis perſonis diuinis, eſſentia retinet unitatē. Et quia ut Boē. dicit, Relatio multiplicat perſonarū trinitatē, poſuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre eſſentiā & perſonā, quarū relatiōes dicebāt eſſe aſſiſtētes, cōſiderātes in relationibus, ſolum quōd ad alterū ſunt, et nō quōd res ſunt. Sed (ſicut ſuprā eſtēſum eſt.) ſicut relatiōes in reb⁹ creatis accidēta liter inſunt, ſta in deo ſunt ipſa eſſentia diuina. Ex quo ſequitur, ꝙ in deo nō ſit aliud eſſentia, quā perſona ſecūdū rē, & tm̄ ꝙ per ſonæ realiter abinuicē diſtinguantur. Perſona em̄ (ut dictū eſt ſuprā ᵉ) ſignat relationē, prout eſt ſubſiſtēs in natura diuina. Relatio autē ad eſſentiā cōparata nō differt re, ſed ratione tm̄ᵉ. Cōparata aūt ad oppoſita relatio nē habet uirtute oppoſitiōis realē diſtinctio nē. Et ſic remanet una eſſentia & tres ꝑſōæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ in creaturis non poteſt eſſe diſtinctio ſuppoſitorū per relationes, ſed oportet quōd ſit per eſſentialia principia, quia relationes non ſunt ſubſiſtentes in creaturis. In diuinis autē relationes ſunt ſubſiſtētes. Ideo ſecūdū ꝙ habēt oppoſitionē adinuicē, poſſunt diſtinguere ſuppoſita: nec tamē diſtinguitur eſſentia, quia relationes ipſæ non diſtinguūtur ab inuicē, ſecundūq̄d ſunt realiter idē cū eſſentia.

¶ Ad ſecūdū dicēdū, ꝙ inquantū eſſentia & perſona in diuinis differunt ſecūdū intelligētiæ rationē, ſequitur ꝙ aliquid poſſit affirmari de uno qđ negat̄ de altero: & per cōſequēs ꝙ ſuppoſito uno nō ſupponat alterū.

¶ Ad tertium dicēdū, ꝙ rebus diuinis noīa imponimus ſecundū modū rerū creatarū: ut ſuprà dictū eſt eſſe. Et quia naturæ rerum creaturū indiuiduantur per materiā quæ ſubiicitur naturæ ſpeciei: inde eſt ꝙ indiuidua dicūtur ſubſtātia uel ſuppoſita uel hypoſta ſes. Et propter hoc etiam diuinæ perſonæ ſuppoſita uel hypoſtaſes nominantur, non ꝙ ibi ſit aliqua ſuppoſitio uel ſubiectio ſecundum rem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrū ſit dicēdū tres perſonas eſſe unum eſſentiæ.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur ꝙ nō ſit dicēdū, tres perſonas eſſe unius eſſentiæ. Dicit em̄ Hilarius in lib. de ſynodis, ꝙ pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt quidē per ſubſtantiā tria, per conſonantiā uero, unum. Sed ſubſtantia dei eſt eius eſſentia. Ergo tres perſonæ non ſunt unius eſſentiæ.

¶ Preterea, Non eſt affirmandum aliquid de diuinis qđ authoritate ſcripturę ſacrę nō eſt expreſſum, ut patet per Dio. 1. ca. de di. no. Sed nunquā in ſcriptura ſacra exprimitur, ꝙpater & filius & ſpiritusſanctus ſunt unius eſſentiæ. Ergo hoc non eſt aſſerendum.

¶ Preterea. Natura diuina eſt idem quod eſſentia. Sufficeret ergo dicere quōd tres perſonæ ſunt unius naturæ.

¶ Preterea, Non conuenit dici quōd perſona ſit eſſentiæ, ſed magis quōd eſſentia ſit perſonæ. Ergo nec̄ conuenienter uidetur dici quōd tres perſonæ ſunt unius eſſentiæ.

¶ Preterea, Aug. dicit ꝙ nō dicimus tres per ſonas eſſe ex una eſſentia, ne intelligatur in diuinis aliud eſſe eſſentia & perſona. Sed ſicut propoſitiones ſunt trāſitiuæ, ſta & obliquæ. Ergo pari ratione non eſt dicēdū, quōd tres perſonæ ſunt unius eſſentiæ.

¶ Preterea. Id qđ poteſt eſſe erroris occaſio, nō eſt in diuinis dicendū. Sed cū dicūtur tres perſonę unius eſſentiæ, uel ſubſtantiæ, datur erroris occaſio. Quia ut Hilari⁹ dicit in lib. de ſyno. una ſubſtantia patris & filij prædicata, aut unum qui duas nuncupationes habet, ſubſiſtentem ſignificat, aut diuiſam unā ſubſtātiam duas imperfectas feciſſe ſubſtantias, aut tertiam priorem ſubſtantiā, quæ à duobus & uſurpata ſit & aſſūmpta. Nō eſt ergo dicēdū, tres ꝑſonas eſſe unius ſubſtātię.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit in li. 2. cōtra Maximinum, Quōd hoc nomen omouſion, quod in concilio Niceno aduerſus Arrianos firmatū eſt, idē ſignificet quod tres perſonas eſſe unius eſſentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Eſſētia diuina, cū in diuinis ſignificetur ut forma, erit una triū perſonarū, quæ tres erunt unius eſſētiæ.

RESPONDEO dicendum quōd (ſicut ſuprà dictum eſt ᵉ) intellectus noſter res diuinas noīat nō ſcḋm modū earū, quia ſic eas cognoſcere nō pōt, ſꝫ ſecūdū modūm rerū quē ipſe intuetur. Et qa ꝙ reb⁹ ſenſibilib⁹, à qb⁹ intellect⁹ nr̄ ſcientia capit, natura alicuⁱ⁹ ſpeciei per materiā indiuiduat. & ſic natura ſe habet ut forma, indiuiduum aūt ut ſuppoſitū formæ: ꝓpter hoc etiā diuinis quātū ad modū ſignificādi, eſſentia ſignificat ut forma triū perſonarū: dicimus aūt in rebus creatis formā quācūq; eſſe eius cuⁱ⁹ eſt forma, ſicut ſanitatē uel pulchritudinē hois alicuius. Nē aūt habē ēformā nō dicimus eſſe formę niſi cū adiectiōe alicuius adiectiui, ꝙ deſignat illam formam. Vt cum dicimus, iſta mulier eſt egregiæ formæ, iſte homo eſt perfectę uirtutis. Et ſimiliter quia in diuinis multiplicatis perſonis non multiplicatur eſſentia, dicimus unam eſſentiam eſſe trium perſonarum, & tres perſonas unius eſſentiæ, ut intelligantur iſti genitiui conſtrui in deſignatione formæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, quōd ſubſtātia ſumitur ꝓ hypoſtaſi, & nō ꝓ eſſētia.

¶ Ad ſecundū dicendū, quōd licet tres perſo nas eſſe unius eſſentiæ, nō inueniatur in ſa cra ſcriptura per hæc uerba inuenitur tamē quantum ad hunc ſenſum. Sicut ibi, Ego & pater unum ſumus. Et ego in patre, & pater in me eſt. Et permulta alia haberi pōtidē.

¶ Ad tertium dicendum, quōd quia natura deſignat principiū actus, eſſentia uero ab eſſendo dicitur, poſſunt dici aliqua unius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, ſicut omnia calefacientia. Sed unius eſſentiæ dici non poſſunt niſi quorum eſt unum eſſe. Et ideo magis exprimitur unitas diuina per hoc, quōd dicitur, tres perſonæ ſunt unius eſſentiæ, q̄ ſi diceret ꝙ ſunt unius naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quōd forma abſolute accepta conſueuit ſignificari, ut eius cuius eſt forma, ut uirtus Petri. Eo autem res habens formā aliquam non con ueuit ſignificari ut eius, niſi cum uolumus

eſſe. qđ negatio ſignificat in actu exercito, & inter illudunt nō eſſe ipſū induit rōnē entis rationis, hominem em̄ non eſſe bouem, nec ens reale, nec ens rationis ſignificat, ſed non eſſe bouem. Et quāuis nullo intellectu conſiderante, ſta propoſitio non eſſet, & illud non eſſe non haberet rationem entis: ſignificatū tamen propoſitionis ab intellectu non penſiet. Verum argumētum poteſt quā ſi fortius fieri, effectus in actu habet cauſam in actu. Sed affirmationes includentes in ſe contradictoria, ſcilicet commune & proprium, ſunt effectus in actu, &c. Vnica tamē reſpō ſione ad hæc omnia dicitur, negando univerſaliter illam propoſitionem, ſcilicet quōd ſola diſtinctio eſt cauſa huius effectus. nam tale effectus pōt oriri à diſtinctione, ut à cauſa quaſi uniuocā & à uirtualiter continente diſtinctionem, ut à cauſa æquiuocā modo cōſtat, quōd qñ effectus potest oriri à cauſa uniuoca ſola, & à cauſa æquiuoca ſola, ad poſitionem effectus in actu, non ſequitur determinate altera cauſarum, ſed ſub diſtinctione, & quia hic eſt in propoſito, cōcedo quōd effectus in actu habet cauſam in actu. ſed illa eſt uel diſtinctio in actu, uel cōtinens uirtualiter diſtinctionem, & hoc ſecundum membrū eſt uerum in propoſito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materijs ubi de cauſa diſtinctio nis ſecundum rationē 6ª ex parte rei à Scotiſtis 7ª & alijs moleſtabat⁹. hoc enim uno omniū ora obſtrues.

a ¶ Super Queſtionis trigeſimanona Articulum ſecundum.

Annota. IN titulo ſi ſolum aduertendum eſt, ꝙ de propoſitione eſt quæſito, an ſit uera & congrua.

Coment. ¶ In corpora unica eſt conclusio reſpondiua quæſito affirmatiue, ſcilicet dicimus unam eſſentiam trium perſonarum, & tres perſonas unius eſſentiæ. Probatur, diuina nominantur à nobis ſecundum modum nom ſuum, ſed in rebus creatis inuentum, ergo eſſentia in diuinis ſignificatur ut forma trium perſonarum. ergo dici mus unam eſſentiam trium, & tres unius. Antecedens probatur, quia ſic diuina cogno ſcimus: cōſequentia au tem, quia in ſenſibilibus natura per materiā indiuiduatur, & ſe habet ut forma, & indiui duum ut ſuppoſitum illius. Secunda uero, ꝙ naturaquia in istis forma dicitur eſſe ſuppoſiti, & ſuppoſitum formæ, ſi adiectiuum appoſitum ſit determinans formam, ut patet exemplariter. omnia enim clara ſunt in li tera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Super Quæst. trigesimanona Articulum tertium.

Articul. 1.

NItidlo notanter dicitur, ut hoc nomẽ deus, ad infinuãdum quòd præsens quæstio est de nominibus essentialibus in concreto siue adiectiua, siue substantiua sint.

¶ In corpore duo facit. Primo dillinguit subiectum quæstionis, proponens

determinare siue designare formam. Et tunc requiritur duo genitiui, quorũ unus significet formã, & alius determinationẽ formæ, ut si dicat, Petrus est magnæ uirtutis. Veletiã requiritur unus genitiuus habẽs uim duorum genitiuorum, ut cũ dicitur, utr̃ sanguinum est iste, i. cestuor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur ut forma respectu personæ, conuenienter essentia personæ dicitur, nõ autẽ econuerso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ, ut fidicatur quòd pater est person adiunæ essentiæ, uel ep tres personæ sunt unius essentiæ.

¶ Ad quintũ dicendum, ꝙ hæc præpositio ex, uel de, non designat habitudinem causæ formalis, sed magis habitudinẽ causæ efficientis, uel materialis. Quæ quidem causę in omnibus distinguuntur ab his quorum ab sunt causæ. Nihil enim est sui materia, necp aliquid est suum principiũ actiuum. Aliquid tñ est sua forma, ut prẽn ossb⁹ reb⁹ immaterialib⁹. Et ideo per hoc ꝙ dicimus, tres personas unius essentiæ, significãdo essentiã in habitudine formæ, nõ ostẽditur aliud esse essentia ẽs persona. qd' ostẽderet si diceremus tres personas ex eadẽ essentia.

¶ Ad sextũ dicẽdũ, ꝙ sicut Hila. dicit in lib. de syno. male sanctis reb⁹ ꝓiudicat si, qa nõ sancte à quibusdã habent, esse nõ debeãt. Sic, si male intelligitur omousion, qd ad me bene intelligẽtẽ. Sic ergo una substãtia ex una genitꝛi proprietate, nõ sic aũt ex proportione, aut ex unione, aut ex communione

ARTICVLVS. III.

¶ Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

DTERTIVMsic ꝓcedit. Videt ꝙ nosa essentialia (ut hoc nomẽ deus) nõ prędicent singulariter de trib⁹ personis, sed pluraliter. Sicut em̃ homo significatur ut habẽs humanitatẽ, ita deus significatur ut habẽs deitatẽ. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

Quæstio. *¶ Num secundũ plures formas in subiecto plurificentur nomina, & quando.*

¶ Præterea, Gene. primo, ubi dicit, in principio creauit de' cẽlũ & terrã, Hebraica ueritas hꝫ Elohim: qd' põt interpretari dij siue iudices. Et hoc dicit ꝓpter pluralitatẽ personarũ. Ergo tres pſonę sũt plures dij & nõ un⁹ de⁹.

¶ Præterea, Hoc nomẽ res (cũ absolute ditatur) tũ ad substãtiã pertinere. Sꝫ hoc nomẽ pluraliter ꝑdicatur de tribus personis. Dicit em̃ Aug. in lib. de doc. Christiana. Res qbus fruendũ est, sunt pater & filius & spũsanct. Ergo & alia nosa essentialia pluraliter ꝑdicari possunt de tribus personis.

¶ Præterea, Sicut hoc nomem deus significat habentẽ deitatẽ: ita hoc nomen persona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratione dicere possumus tres deos.

SED CONTRA est qd' dicit Deute. 6. Audi Israel, dñs deus tuus, deus unus est.

CONCLVSIO.

¶ Nomina essentialia substãtiua in diuino in singularitãte prædicãtur de personis, nomina uero adiectiua in plurali tantum.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ nominũ essentialiũ q̃da signãt essentiã substãtiue, q̃dã uero adiectiue. Ea qdẽ q̃ substãtiue essentia significãt, ꝑdicant̃ de tribus personis singulariter tm̃, & nõ pluraliter. Quæ uero adiectiue essentiã significant, prędicant̃ de tribus personis in plurali. Cuius rõ est, quia nõ mina substãtiua significãt aliquid per modũ subsistentiæ, nosa uero adiectiua significãt aliquid per modum accidẽtis quod inhæret subiecto. Substãtia aut̃ sicut per se habet esse, ita per se habet unitatẽ uel multitudinem. Vnde & singularitas uel pluralitas nois substãtiui attẽditur secũdũ formã significatã per nomẽ[c]. Accidẽtia aũt sicut esse habent in subiecto, ita ex subiecto suscipiunt unitatẽ, uel multitudinẽ[d]. Et ideo nomadiecti uis attenditur singularitas & pluralitas secũdũ supposita. in creaturis aũt nõ inuenitur una forma in pluribus suppositis nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significãtia ralem formã si sint substantiua, prędicantur de pluribus in singulari, nõ autẽ si sint adiectiua. Dicimus em̃ ꝙ multi homines sunt collegiũ uel exercitus, aut ppl's: dicim⁹ tñ quòd plures hoies sunt collegiati in diuinis aut̃ essentia diuina significat ꝓ modũ formæ, ut dictũ est[e]. Quæ qdẽ simplex est maxie una, ut supra ostẽdum est. Vñ nosa significãtia diuinã essentiã substãtiue, singulariter & nõ pluraliter de trib⁹ personis ꝑdicãtur. Hęc igitur est rõ quare Sortẽ & Platonẽ & Ciceronem dicimus tres hoies, patrẽ aũt & filiũ & spiritũ sanctũ nõ dicim⁹ tres deos, sed unũ deũ: qa in tribus suppositis hũanę naturæ sunt tres humanitates, in tribus aũt personis est una diuina essentia. Ea uero q̃ significãt essentiam adiectiue, prædicãtur pluraliter de tribus, ꝓpter pluralitatẽ suppositorũ. Dicimus enim tres existẽtes, uel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immẽsos, si adiectiue sumãtur. Si uero substantiue sumantur, dicimus unum increatum immensum & ęternum, ut Athana. dicit.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ licet de⁹ significet hñtem deitatem, est tamen aliud modus significandi. Nam deus dicitur substantiue, sed habens deitatẽ dicitur adiectiue. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non ramen sequitur quòd sint tres dij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersæ linguæ habẽt diuersum modum loquendi. Vnde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebrꝫo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicimus pluraliter nec̃ deos nec̃ que substãtias, ne pluralitas ad substantiã referatur.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secũdũ quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in diuinis: secũdum uero quod pertinet ad substãtiam, singulariter prædicatur. Vnde Aug. dicit ibidem, ꝙ eadem trinitas quæ dam summa res est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd forma significata per hoc nomen persona, non est essentia uel natura, sed personalitas. Vnde cum sint tres personalitates, ideſt tres personales, ꝓprietates in patre & filio & spiritu sancto: non singulariter sed pluraliter prędicatur de tribus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.

DQVARTVMsic ꝓcedit. Videtur quòd nomina essentialia concretiua non possint supponere pro persona, ita ꝙ hęc sit uera, deus genuit deum. Qura (ut sophistę dicunt) terminus singularis idem significat & suppomit. Sed hoc nomen deus uidetur esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit: ut dictum est[e]. Ergo cũ significet essentiam, uidetur quòd supponat pro essentia & non pro persona.

¶ Præterea, Termin⁹ subiecto positus nõ restringitur per terminũ positum in prædicato ratione significationis, sed solum ratio temporis contignificati. Sed cum dico, deus creat, hoc nomen deus supponit pro essentia. Ergo cum dicitur, deus genuit: non poterit iste terminus deus ratione prædicationis supponere ꝓ persona.

¶ Præterea, Si hæc est uera, deus genuit, quia pater generat, pari rõne hæc erit uera. deus nõ gñat, qa ſili⁹ nõ gñat. Ergo ẽ de⁹ gñans et de⁹ nõ gñans. Et ita uidet̃ seq̃ ꝙ sint duo dij.

¶ Præterea, Si deus genuit deũ, aut se deũ, aut aliũ deũ. Sed nõ se deũ, qa ut Aug. di. in 1. de tri. nulla res generat se ipsam. Necp alium deum: quia non est nisi unus deus: ergo hæc est falsa, deus genuit deum

¶ Præterea, Si deus genuit deum, aut deum qui est deus pater, aut deum qui non est deus pater. Si deum qui est deus pater, ergo deus pater est genitus. Si deum qui non est deus pater. Ergo deus est qui non est deus pater. Quod est falsum. Non ergo potest dici quòd deus genuit deum.

Quæstio. *¶ Num hoc sit uera, deus generat.*

¶ SED CONTRA est qd' in symbolo dicitur, Deum de Deo.

CONCLVSIO.

¶ Nomina essentialia in diuina concreta nonnun quam pro essentia, aliquando pro una persona, nũquam uero etiã pro tribus suppont personis, secũdum quod adiũgitur nomen ad essentiam seu personam ſpectans.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ quidam dixerunt, ꝙ hoc nomẽ deus, & ſili⁹, ꝓprie secũdũ suam naturam supponũt ꝓ essentia, sed ex adiuncto notionali trahũtur ad supponẽdũ ꝓ pſona. Et hæc opinio processisse videt̃ ex cõsideratione diuinę simplicitatis: q̃ requirit ꝙ in deo idẽ sit habẽs, & qd' habetur. Et sic habẽs deitatem, quod significat hoc nomẽ deus, est idẽ quod deitas. Sed in ꝓprietatibus locutionum, nõ tantum attẽdenda est res ſignificata, sed etiã modus ſignificandi. Et ideo quia hoc nomen deus ſignificat diuinam essentiam, ut in habente ipſum, ſicut hoc nomen homo humanitatẽ significat in ſuppoſito: alĩ melius dixerunt, ꝙ hoc nomen deus ex modo ſignificandi habet ut ꝓprie poſſit ſupponere ꝓ persona, ſicut & hoc nomen homo. Quandoq; ergo hoc nomen deus ſupponit ꝓ essentia, ut cũ dicitur, deus creat[c]: quia hoc prędicatum competit ſubiecto ratiõe formę ſignificatę, q̃ est deitas: Qñq; uero ſupponit ꝓ ſona uel unam uel unam tm̃, ut cũ dicitur, deus gñat: uel duas, ut cum dicitur deus ſpiratuel tres, ut cum dicitur, Regi ſeculorum immortali, inuiſibili, ſoli deo, &c. 1. Timo. 1.

abſtractũ, eſt idem ſuppoſito pro quo ſupponit concretum.

¶ Quo ad ſecundum improbatur primo prædicta opinio: quia in ꝓprietate locutionis attẽdẽda ſunt ambo, ſ. ſignificatio & modus ſignificandi. Prædicta aũt opinio ſignificationem tũ inſpexit, ad quã ſpectat idem eſſe habentem & rem habitam. Ponitur deinde altera opinio reſponſiua quæſito, ſ. nomina eſſentialia

Quæstio. ſupponere ꝓ pſonis. Et probatur ex eodem fundamento, ex modo ſignificandi, de⁹, & ſimilia ſignificant naturam in habente: ergo poſſunt ſupponere pro ꝓſonis. Antecedens manifeſtatur inductiue, in ly homo, &c. Tertio explanatur quomodo de ratio ly deus quãdo ꝙ ꝓſona una, ueldua uel trib⁹ ſupponit.

Quæstio. *¶ Num hoc nomen deus ſupponat pro eſſentia quandoq; quãdoq; alĩ pro ſuppoſito.*

¶ Contra dicta hic tria occurrũt dubia, ĩcarta tria dicta ſpugnates ab Aureolo apud Capreo in 1. 1. diſt. 2. q. 1. a. 2. Primũ eſt, ꝙ ly deus ſignificat eſſentiã, & ꝙ ꝓſona ſupponit. Certa tenet ſupponere pro ꝓſona determinata, aut ꝓ ꝓſona indiſtincte. Si primo modo: nulla eſt differentia quoad hoc inter Sortẽ aut Platonem. Si ſecundo modo, nulla quoque eſt differentia, quia ſicut homo naturaliter ſupponit, ꝓ habẽte naturam humanã indiſtincte, ita deus ꝓ habẽte naturã diuinam indiſtincte, ut etiã ſ. T. in primo, diſtinctione quarta dicit. Secũda uero ratio eſt, quia uidetur differentia hæc contradicere hic quę dicta ſunt in corpore. Dum ibi dictum eſt, quòd deus ex ſignificatione modi ſignificandi ſtat pro ꝓſona ſuppoſita. Et tertia eſt, quia ſi ly deus ſupponit pro eſſentia, ſequitur ꝙ ſupponere pro ꝓſona habet ex adiuncto notionale: hic autem in corpore dicitur, ꝙ ſupponere pro ꝓſona habet ex adiuncto ꝓ ꝓſonali: homo uero econtra ſup ponit. manifeſte namque hæc uidentur contrariari.

Quæstio. *¶ Num hæc ſit uera, deus generat.*

¶ Secundum autem dubium eſt, ꝙ ibi dicitur, hanc eſſe falſam, deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumenta apud Capreolum in primo, diſtinctione quarta quæſtione prima articulo ſecundo: quæ oportet ſoluere. Auctoritas ergo arguit primo ſic. In iſta, deus non generat, ly deus ſtat pro natura, ut tu dicis. ergo eſt uera probatur ſequela: quia natura non generat, ut patet ex ea de ſumma trinitate. Præterea, non generare eſt notionale. ergo contrahit ly deus ad ſtandum pro perſona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio ſunt eiuſdem generis. Præterea, Deus nõ generat, & oſe deus gñat, ſunt cõtradictoriæ: ergo ſupponunt pro eiſdẽ ſed in ſecũda ſupponit pro perſona, ergo & in prima. Deinde arguit Durãdus & Gregorius de Arimino, ꝙ de uirtute ſermonis uera eſt hæc propoſitio, cuius propter errorẽ periculũ à magiſtrinõ acceptetur. Durãdus quidẽ ſigit ſic, de deo pdicant̃ ola quæ de perſonis diuinis ueriſicantur: ſed nõ generare ueriſicatur de duabus perſonis. ergo. Præterea, Deus ſecundũ naturã eſt ſingularis, ſecũdũ uero ſuppoſita pluraliſicatus, ergo reſpectu ꝑdicatorum eſſentialiũ habet uim termini ſingularis, reſpectu uero perſonaliũ habet uim termini cõis indefiniti, ut patet: quia dicimus, deus eſt generans, deus eſt genit⁹: & ueriſicat pro diſtincta ſuppoſitorum ergo & cõſequẽtia ſeu cõcomitãtia, ſ. gñat & nõ gñat, ſimiter ueriſicari oportet. Gregori⁹ aũt ſic, iſta eſt indefinita, & habet duas ſingulares ueras, ſicut & ĩta, perſona diuina nõ generat: quã cõſtat eſſe ſimul uerã cũ altera inde finita, ſ. perſona diuina gñat: ergo nõ eſt falſa.

Quæstio. *¶ Nũ ex hac, Deus nõ generat, aliquã naturæ repugnantia inferatur.*

¶ Terminũ dubium eſt circa rõnem literæ, ſ. qꝛ cũ dicitur, deus nõ generat, ſtatur intelligẽdo repugnare diuinæ naturę. Hoc cẽ inquit Aureolus, non eſt uerum: quia ex negatione alicuius ab aliqua natura, nõ ſequitur repugnantia ſtat enim ꝙ abſtrahat.

¶ Quantũ ad ſecundum dicendũ, ꝙ hoc nomẽ deus, licet cõueniat cũ terminis ſingularibus, in hoc quòd forma ſignificata nõ multiplicat̃ cõuenit tamẽ cũ terminis cõmunibus in hoc ꝙ forma ſignificata inuenitur in pluribus ſuppoſitis. Vnde non oportet ꝙ ſemper ſupponat ꝓ eſſentia quã ſignificat.

¶ Ad ſecundũ dicẽdũ, ꝙ obiecto illa ꝓcedit contra illos qui dicebãt, quòd hoc nomen deus nõ hꝫ naturalẽ ſuppoſitionẽ ꝓ pſona.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ alter ſe habet hoc nomen deus ad ſupponendum pro persona, ẽs hoc nomen homo. Quia enim forma ſignificata per hoc nomen homo. i. humanitas, reſt diuidiꝫ in diuerſis ſuppoſitis, per ſe ſupponit ꝓ persona, etiã ſi nihil addatur qđ determinet tm̃ ad perſonã, q̃ eſt ſuppoſitum diſtinctũ. Vnitas autẽ ſiue cõmunitas humanę naturæ non eſt ſecũdũ rem, ſed ſolũ ſecũdũ cõſiderationẽ[c]. Vnde iſte termin⁹ homo nõ ſupponit pro natura cõmuni, niſi propter exigẽtiã alicuius additi, ut cũ dicitur, homo eſt ſpẽs. Sed forma ſignificata per hoc nomẽ deus, ſcilicet eſſentia diuina, eſt una & communis ſecundũ rem. Vnde per ſe ſupponit pro natura cõi, ſed ex adiuncto determinatur eius ſuppoſitio ad perſonã. Vnde cum dicitur, deus generat, rõne actus notionalis ſupponit hoc nomen deus pro persona patris. Sed cũ dicimus, deus nõ generat, nihil additur qđ determinet hoc nomen ad perſonã filĩ. unde datur intelligi ꝙ gñatio repugnet diuinæ naturæ. Sed ſi additur aliquid pertinens ad perſonã filĩ, uera erit locutio, ut ſi dicatur, deus genitus non gñat. Vnde etiã nõ ſequitur, eſt deus gñans & deus nõ generãs, niſi ponat̃ aliqđ pertinẽs ad pſonas: ut pura ſi dicamus, pater eſt deus generãs, & filius eſt deus nõ generãs. & ita nõ ſequitur ꝙ ſint plures dij, quia pater & filius ſunt unus deus, ut dictum eſt[e].

¶ Ad quartum dicendũ, ꝙ hæc eſt falſa, pater genuit ſe deũ: quia ly ſe (cum ſit reciprocum) refert idẽ ſuppoſitum. Nec̃ eſt contrarium qđ Aug. dicit ad Maximũ, ꝙ deus pater genuit alterũ ſe. Quia ly ſe uel eſt caſus ablatiui, ut ſit ſenſus, genuit alterũ à ſe: uel facit ralationem ſimplicem, & ſic refert idẽ titatem naturæ: ſed eſt impropria uel emphatica locutio: ut ſit ſenſus, genuit alterũ ſimillimum ſibi. Similiter & hæc eſt falſa, genuit alium deũ: quia licet filius ſit alius a patre (ut ſuprà dictum eſt[c]) nõ tamẽ eſt dicendum, quòd ſit alius deus, quia intelligeretur ꝙ hoc adiectiuũ alius, poneret rem ſuã circa ſubſtantiuũ, quod eſt deus: & ſic ſignificaretur diſtõ deitatis. Quidã tñ concedunt iſtã, genuit aliũ deum: ita ꝙ ly alius, ſit ſubſtãtiuũ, & ly deus, appoſitiue cõſtruat cum eo. Sed hic eſt improprius modus loquẽdi, & euitandus ne deẽ occaſio erroris.

ultimi articuli huius qõnis. S. Tho. exponit. Ibi aũt rẽ diuerſitatis: quia natura diuina ex ſeipſa ſubſiſtit, nec mẽdicat ſubſiſtẽtiã à ſuppoſitis: imo cõſtert eã illis. Reliquæ aũt naturæ nõ ſubſiſtũt niſi in ſuppoſito. Cũ aũt naturaliſſimũ ſit cuiq; termino concreto ſupponere pro hãte ſignificatã formã, cõſequens eſt ꝙ deus pro ſupponat, ꝙ hoc deo. Et qa hic de⁹ ſignat ſingulare naturę diuinę, ideo dicit, ꝙ pro natura in cõcreto. Et quia hoc ſingulare eſt cõe tribus ſuppoſitis, nõ quinc dicit ꝙ ſtat pro ꝓſonis indiſtincte. Et qa eſt de⁹ ſignat ſingulare naturę diuinę, ſtato ſito, & cõcrete ſignatur: ideo põt ſtare pro ſingulis perſonis. Et hoc aũt fundamẽto ſigillatim rñdendo & inchoãdo à prio dubio, ſo rõne ad tertiũ, pro prior ordinẽ deſerim̃, dicitur ꝙ inter deũ & hoiem in ſupponẽdo, differẽtia attẽditur, quo ad ſuppoſitionẽ pro ꝓſona indeterminate. Et ſtat differẽtia in hoc, ꝙ deus ſine aliquo adiũcto reddit, ꝓpoſitionẽ ſingulare: qñ ſupponit pro hoc deo cõi ſcdm rem tribus ꝓſonis, hõ uero ſine aliquo adiũcto cõſtituit ꝓpoſitionem indefinitã: qñ ſupponit perſonaliter, quãuis indeterminate. Et rõtra, homo ex adiũcto cõſtituit ꝓpoſitionẽ ſingulare, qñ habet ſuppoſitionẽ ſimplicẽ, ut puta homo eſt ſpecies. Deus uero ex adiuncto cõſtituit ꝓpoſitionem indefinitam, ſupponendo perſonaliter. Et oritur hoc, ut in littera dicitur, ex hoc ꝙ inueniꝫ tur hic deus in rerũ natura tribus perſonis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpe, ut ſcꝫa rõ obuciebatur in corpe articuli de poten

Universidad de Deusto
Biblioteca

de potentia ad suppositū personaliter, fuit sermo. Et dicitū est q̄ pōt ex modo significandi ad supponere pro persona, sicut & homo. In responsione autē ad tertiū est sermo de modo reductionis potētiæ ad actum. Et dicitur q̄ ly deus, quū possit ex se supponere, p essentia i. pro hoc deo & p patre & filio & spiritu sancto, ad suppositū actualiter, p hoc deo non eget reducēte, ad sup ponendū uero p persō nis reducitur p aliquid additū. Ut homine uero, in cuius significato nō inuenitur unum cōe, nisi ex fluxu intellectus, econtra accidit reductio. Vñ nulla est repugnantia inter dicta.

¶ Ad primū aūt dubiū in corpore articuli motū, breuiter ex dictis patet. Rōne negandi est in sequela, suppositi, p hāc deitatē: ergo p p sonalitatē illā q̄ supponat, p hoc deo. Nec ap pbo quod alij sentire uidentur, de mente sancti Tho. esse q̄ semper de' stat p persona distincte, uel i distincte. Tū quia in p sōti litera expōsitiue distinguitur, quādo de' stat p persone nō omnīb', & qñ stat p essentia. Tū quia aliter nō saluaf differētia posita in litera in responsione ad tertiū. Tū quia in ista deus nō generat: ly deus staret p gsonis in distincte, esset uera: ut pote in declinata. Tum quia in ista, deus est pater & filius & spūssanctus, seu trinitas, ly deus nō stat p suppositis: ut in articulo. c. litera contra Porretanū dicat, sed p una numero re cōi. Nec obstat si quādoque supponēdo p natura dicatur, etiā supponere, p personis indistincte. Hoc enim
27 cōcomitanter intelligē
26 dū est. primo enim pro natura in cōcreto supponit. Et quia etiā uerificat p personis ali
205 quando prædictam, ideo supponere pro personis indistincte, tunc secundario tamen acceptari potest.

¶ A secundō aūt dubium in corpore motū, iā patet q̄ arguens decepti us est, intelligens, p essentia essentiam in abstracto: tamen aliter intelligat de essentia in concreto, quum dicit q̄ in ista, deus creat, ly deus supponit, p natura: stat enim secundum ueritatem, p hoc deo unico singulari communi eribus suppositis. Et, ppterea creationis actio rationē ſi lius omnibus suppositis conuenit. Nec est uerum, q̄ actiones sint suppositorū universaliū, sed singularia subsistentium, quale est hic deus & nihil refert non abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, ut de se patet.

¶ Ad tertium aūt dubium ibidē motum dicitur, q̄ ut iā ex dictis patet, nō repugnat: imo quādoq̄ unum sequi ad alterum, deum supponere, p natura & p omnibus personis: q̄uis differmite ut dictum est. Vnde licet in utraq; istarum, f. deus creat, & sol deo honor & gloria, deus uerificet & p hoc deo, & p trinitate: quia tamen Aug. de tota trinitate exclusiuā exponit, ut in q. 31. habitū est: ideo hanc in exēplō allatā puto, oportet aut̄ distinguis hoc membrū contra primū, quia primus separatur ab eo: fiat enī deus q̄uis p natura, & nō p aliquo supposito, ut dictum est.

¶ Ad 3. autem dubiū motū in rōne ad 3. circa ueritatē istius, deus nō generat, ex fundamento tam dicto respōdetur. Et ad primū qdē Aureo. iā patet, q̄ æquiuocat de natura: q̄uis nos dicimus, q̄ stat pro natura in cōcreto. i. pro hoc deo de quo falsum est dicere, non generat: quamuis ueritetur de deitate.

¶ Ad tertium uero negat, q̄ nō ſtare sit notificare: q̄uis ad esse notionale requirā q̄ sit aliq̄d spūāliter genitū aūt ē cōe, cū cōueniat etiā nāg. Nec ex hoc p negationē affirmatio sunt emissē genera, sequitur q̄ nō ge nerare sit notionale: q̄uis illud intelligi de gñe rei, nō aūt in ge nere principii cognoscendi. Non em̄ si affirmatio est, ppria rō cognoscēdi aliquid, sequitur q̄ negatio sit ppria ratio cognoscēdi aliq̄d aliud ſpāle, quā negatio ueritetur. ram de ente q̄ de nō ente. Notionale aūt, ppriā rationem cognoscendi sona re patet ex dictis.

¶ Ad tertiū uero dicit q̄ quāuis nelas sit dicere, omnis deus: q̄uinus numero tantum esti respōdendo tamen negatur q̄ in ly omnis deus, ly deus stet pro suppositis: q̄ū non potest distribuere nisi p individuata deitatis: q̄ cōstat ex unū tm. Et ti tu accipis ea, p suppositis, nō stat cōtradictoria.

¶ Ad argumētū aūt Durādi & Gregorij breuiter dicit, q̄ cōueniēntia gsonis sunt duplicis: q̄dā, ppria suppositis, ut gñare & gñari, & similia. Et q̄dā cōia suppositis & naturis, ut distingui, nō gñare, & silia. Inter q̄ tm differt, q̄ ppria trahunt terminos ad ſtādū sup positaliter, eo, quia ppria suppositus sunt. Cōmunia aūt ga cōia stāt, nō cōnahūt. Et exhoc tegit alta differēta, q̄ ppria dicata de gdēte, ſpōnant & de cōcreto subſtātiabb'. Exeo etiā q̄ trahūt ista ad suppōnēdū p sonaſ, ly significāt gsonale, determinare essentiā, sed tātū suppōsita. Cōia uero, q̄uis uerificara de gsonis, nō pōnant de cōcretis subſtātialib', ex eo etiā q̄ nō cōtrahūt ipsū, gñare, gsonalis conuenire essentiæ. Et propter ea q̄uis cōce datur, pater distinguit realr à filio, nō tñ ita, deus distinguit realr à deo. Et ex hoc pī ad argumēta Durādi q̄ Greg. q̄ū uterq; tūdat sup hoc, q̄ q̄d̄ dicat de aliq̄ p̄sōa, pōt p dicari de deo. Quia er ſit aliq̄d ut illud in hoc, q̄ puta q̄ ista, de' nō gñat, sit falsum ta, cū tñ sit singularis q̄ū suppōn, p hoc deo.

¶ Ad ultimum demum dubiū dī, q̄ ſpōnis exnē guitōe nō sequit repugnātia q̄uis, sequitur tñ in materia necessaria: quia eīi uel cōuenire uel repugnare q̄dā necessario attribuit. Cōstat aūt q̄ gñare & non gñare deo nō nisi necessario attribui ſtātū hoc ſi cō uenīāt p actū nobilitatis.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo refert errorem Abbatis Ioachim. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Abbas Ioachim, ut patet in principio Decretalium, tenuit partem affirmativam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum authoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est negativa, f. q̄ huiusmodi nomina abstracta non possunt supponere pro personis. Et, pharisaei ueritatem, propositionis oportet seruare & rē significatam & modū significādi sicut de' & deitas habent diuersos modos significandi, ergo &c. litera enim plana est. Et additur confirmatio ducens ad inconueniens: quia si de huiusmodi abstractis diceretur personalia, significaret distinctio in ipsis.

¶ In responsione ad quintum, aduerte q̄ in illis uerbis (possumus dicere q̄ essentia est res, uel deus generans: si res & deus supponit
285. p persona, non aūt si
t. dist. 4. fa. 2. q. 1. ad 3. in. pro essentia) ly supponere pro essentia, sumitur iuxta propositum ſsonna articuli, f. pro essentia in abstracto, & nō sumitur pro essentia in concreto iuxta propositū prę cedentis articuli. Et rō communis ad hāc expositionē est, quia de quolibet de quo contingit negare, potest affirmari contradictorie: & consequēter, cū de essentia in cōcreto falsa sit negatiua, f. deus nō gñat, uera oportet esse affirmatiua cōtradictionis, f. deus gñat. & sic hæc affirmatiua est uera: non sol um accipiēdo ly de', pro patre, sed etiam pro essentia in concreto. sumit ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæunæ Articulum sextum.*

Clement. 206 Titulus clarus.

¶ In corpore est una cōclusio habens duas partes: & z hæc, noia rā ſsonalia q̄ notionalia si sūt absolutiua, nō pōnantur de essentialib, uero subſtātiabus, pōnantur de ea. Et quo ad primū q̄ē gtē
285. c sans ebatis relingi ex pcedēti articulo. Quo ad ſcdam uero minūs
ſtatus ex reali differentia int essentiā & ſsonas singulas & nōes, & hoc respectu essentiæ tā in abstractio q̄ in cōcreto. Et q̄ uterq; est uera: essentia est tres ſsonę, & deus est tres ſsonę, ut clare patet in litera. Et aduerte q̄ tā q̄d dicitur de subſtātiis, li cet uerificetur respectu essentiæ tā in abstracto q̄ in cōcreto: q̄d tñ dī tamen est de aduersatius I primo pte cōclusionis respectu essentiæ in abstracto, tñ intelligas
40 to q̄ sūt est iudicium de adiectiuis & uerbis, ac p hoc de quo uerificatur q̄ generat, uerificatur etiā q̄ est gñās, & de quo negat unum, negatur aliud. Et iā pa
tet ex dictis, quātū hęc
285. d difficrant, respectu con creti & abstracti subſtantialis.

¶ In responsione ad 5e cundū dubiū occurrit quoniā expresse in qu
stione 3. de potētia dei artic. 2. ad 5. author dicit non esse prædicationem per se, quū pater nitas prædicatur de essentia: imo ibi incidere sophisma accidētis. Istic autem dicit, q̄ hæc est per se, & nullo mō per accidens, pater est deus. Et posset aliquis dubitatio sim plicitur: sed q̄ū unico uerbo difficultas euacuatur, pertranseo distinguendo, q̄ prædicatio per se est duplex: quædam identica, & quædam formalis. Inter quas tantum dīstat, quòd identica per se non nocatur absolute per se, sed cum determinatione, scilicet per se identica. tila autem simpliciter nocatur per se, quum autem utrobiq̄ dicitur huiusmodi q̄ propositiones identicæ, illa tantum ueritate potatit ibi dici, quòd nō sunt per se: quia non formales, ut ibi exponitur. Et dic q̄ sunt per se in ta titudine identicarū, ut hic innuitur, & in principio responsionis, & in intentoiintendit nāque quòd nō accidit deo esse patrē: cum tamē accidat animali idē titulari hominī. Est ergo nullo modo per accidens, quo ad identitatē. Et tamen interiemit fallacia accidentis, quo ad formalitatem. Et sic omnia consonant: & euacuantur argumenta de præ dicationibus formalibus & directis, & p se iuxta molestos positos in libris Posterio rum. Vñ cū horū solutiōnē molestat, propriè loquēdo.

a ¶ *Super Quæst. 1ris gesimanona Articulum septimum.*

IN titulo appropria Annota.
ri nō significat pro a
prius fieri, q̄m essen 1ris
tialia nulli ſsonæ pos sunt fieri, q̄uia, sed li gnificāt accōmodari & adaptari, et cōfauerire doctores tacere, attribuires p̄ patrem filio, quia ait uerbum, &c. & in corpore duo facit. Cōment.
prio ridet quito affirmatiue unica cōclusio, cōtinēte sub se duas manifestationē fidei essentia li appropriari ſsonis. Et, phā breuiter sic, trinitas, q̄uis i demōstrabilis sit, tñ manifestabilis nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essentia cōuenit appropriare personis. Pria cōsequētia, phāt duplr. prī, q̄a essentialia pōnt rōne nō li cognosci ḡtiales & appropriatas nō. Secūdo, ex fīb, licut pōt manifestatur p ipsius rationē uerisimi ul imaginis, tra p essentialia. Sed aūt sequēs de cłaratio, q̄ appropriatio ſsonis nihil aliud est q̄ manifestatio ſsonarū p essentialia attributa. Secūdo pōt duos gñales modos appropriādi, f. p similitudine ad ſsonas, & p dissimilitudinē ad ſsonas. Et ipsa ueritas apud nos i ſsonis cōmūnē nōsum, puta pa trib' aut filijs, &c. ut ite queri articulo tacte pti.

¶ *Super Quæstionis trigesimanonæ Articulum octauum.*

Titulus valde ampl' 1. dist. 1. q. 1. arti. unico. Et ibidē q. 1. arti. 1. & dist. 34. q. 1. arti. 1. est, cūm distinctus, ordinat', formal', facilesq̄ intelligibilis ex se est. Vñ lectione potius q̄ expositione eget.

¶ Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significāt p modum formæ. Sed una ſsona non se habet ad aliā ut forma cū
10 ab eo cuius est forma suppositō nō distinguūt. Ergo essentialia attributa maxīe tā abstracto significata, nō debēt ap, ppriari ſsonis.

¶ Præterea, Propriū prius est appropriato. Propriū em̄ est de rōne appropriati. Sed essentialia attributa sēdm modū intelligendi sunt priora personis, sicut cōmune est prius proprio: ergo essentialia attributa non debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod apostolus dicit. 1. Cor. 1. x̄pm dei uirtutē et dei sapiētiā.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit ad fidei manifestationem essentialia nomina personis diuinis appropriari & accommodari, uel per uiam similitudinum, uel dissimilitudinis.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ ad manifestationē fidei cōuenīēs fuit essentialia attributa ſsonis appropriari. Licet em̄ trinitas personarū demōstratione ꝓbari nō possit (ut suprà dictū est[c]) conuenit tñ, ut per aliqua magis manifesta declaret. Essentialia uero attributa sunt nobis magis manifesta sēcūdū rōnē, q̄ ppria ſsonarū: qa ex creaturis ex q̄bus cognitionē accipimus, possumus per certitudinē deuenire in cognitionē essentialiū attributorū, nō aūt in cognitionē personaliū, pprietatū, ut suprà dictū est[c]. Si cut igitur filiatudine uestigij uel imaginis in creaturis inuēta utimur ad manifestationē diuinarū personarū, ita & essentialibus attribu tis. Et hæc manifestatio ſsonarū p essē tialia attributa, appropriatio nōiatur. Possunt aūt manifestari ſsonę diuinæ per essentialia attributa dupl'. Vno mō per uiā simi
dinis, sicut ea q̄ pertinēt ad intellectū, appropriātur filio, qui ꝓcedit per modū intellectus, ut uerbū. Alio modo per modū dissimilitudinis: licut potētia appropriat patri (ut Aug. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in deo.

¶ AD PRIMVM ergo dcdm, q̄ essentialia attributa nō sic appropriant ſsonis, ut eis esse, ppria asserātur, sed ad manifestādū ſsonas per uiā similitudinis uel dissimilitudinis: ut dictū est[c]. Vñ null' error fidei seqūtur, sed magis manifestatio ueritatis.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ si sic appropriarent essentialia attributa ſsonis, q̄ essent eis, ppria, sequeret q̄ una ſsona se haberet ad aliā in habitudine formę. Quod excludit Augu. l. 6. de trin. ostēdēs, q̄ pr̄ nō est sapiētia quā genuit, quasi solus fīa' sit sapia, ut sic pr̄ & filius simul tm̄ possint dici sapia, nō aūt pr̄ sine filio. Sed filī' dicit sapia prius, quia est sapientia de patre sapiētia. Vterq; enim per se est sapiētia & simul ambo una sapientia. Vñ pater nō est sapiens sapiētia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ licet essentialæ attributa tñ sēdm rōnē ppria sit pr' q̄ ſsona sēdm modū intelligēdi: tñ inquātū habet rationē appropriati, nihil ꝓhibet ꝓpriū ſsonę esse prius quā appropriatū. Sicut color posterior est corpore, inquātū est corp': prius tñ est naturalr corpe albo, inquātū est album.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrū conuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.*

AD OCTAVVM sic ꝓcedit. Vī q̄ icōueniēter à sacris doctoribus sint essentialia ſsonis attributa. Dicit em̄ Hila. l. 2. de trinita. æternitas est in patre, speciea in magine, usus in munere. In quibus uerbis

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerbis ponit tria noia ꝓpria ꝑsonarū. ſ. nomē ꝑris, & nomē ima
ginis, qđ eſt ꝓpriū filio (ut ſuprà dictū eſt[e]) & nomē muneris
ſiue donū, qđ ē ꝓpriū ſpūſancti (ut ⁊. habitū eſt[e]). Pōit ēt tria ap-
propriata. Nā ęternitatē appropriat pri, ſpēm filio, uſum ſpū-
ſancto. Et uī ꝙ irrōnabiliꝫ. Nā ęternitas ĩportat durationē eſſen-
di, ſpēs uero eſt eſſendi principiū, uſus uero ad operationē ꝑti-
nere uī. Sed eſſētia & opatio nulli ꝑſonæ appropriari inue-
niunt. Ergo inꝯouenienter uidentur iſta appropriata ꝑſonis.

6 ¶ Pręterea, Aug. i. de doc. xp̃ianaſle dicit. In pr̃e ẽ unitas, ⁊ filioęꝫ
10 litas, in ſpūſcto ęꝫitatis unitatiſq; cōcordia. Et uī ꝙ incōuenię
ter ęrga una ꝑſona nō denoīat formaliꝫ per id qđ appropriaī alte
ri. Nō. n. eſt ſapiēs pr̃ ſapīa genita, ut dictum eſt[e]. Sed ſicut ibidē
ſubdit, tria hæc unūoia ſunt, ꝓpter pr̃em, ęꝫlia oia, ꝓpter filiū, cō
nexa oia, ꝓpter ſpūſcm. Nō ergo cōuenienter appropriātur per
ſonis. Itē ſecūdū Aug. pr̃i attribuīt potēcia, filio ſapīa, ſpūſcto bo
nitas. Et uī hoc eſſe inconuenięs. Nā uirtus ad potentiā pertinet.
Virt[s] aūt inuenīt appropriari filio, ſed̄m illud. j. ad Cor. j. Chriſtū
20 dei uirtutē. Et ēt ſpūſcto, ſcd̄m illud Luc. 6. Virtus de illo exibat
& ſanabat omnes. Non ergo potentia patri eſt appropriand̄a.

¶ Itē Aug. in lib. de tri. dicit, Nō cōſuę accipiendū eſt qđ ait apl's,
Ex ipſo, & ꝑ ipſum, & in ipſo: ex ipſo dicēs, ꝓpter pr̃em, ꝑ ipſum
propter filium, in ipſo, ꝓpter ſpūſanctū. Sed uī ꝙ incōuenien-
terꝫa per hoc, ꝙ dicit in ipſo, uidet̄ur importari habitudo cāæ
finalis, ꝙ eſt prima cauſarum, ergo iſta habitudo cauſæ deberet
appropriari patri, qui eſt principium non de principio.

¶ Item inuenitur ueritas appropriari filio, ſcd̄m illud. 10. 14. Ego
ſum uia, ueritas, & uita. ſiſt liber uitę: ſcd̄m illud Pſl. (in canire li
bri ſcriptū eſt de me. gl. j. apud patrē q eſt caput meū. Et ſiſt hoc
ꝙ dico q eſt. Quia ſuper illud Iſa. 61. Ecce ego ad gentes, dicit glo.
Filius loqt̄ q dixit Moyſi. Ego ſum qui ſum. Sed uī ꝙ ꝓpria ſint filij,
& nō appropriata. Nā ueritas ſcd̄m Aug. in libro de uera religio
ne, eſt ſumma ſimilitudo principij abſq; oī diſſimilitudine. Et ſic
uidetur ꝙ ꝓpriē cōuenit filio q habet principiū. Liber ętā uitę
uidetur, ꝓpriū aliquid eſſe: quia ſignāt ens ab alio. Oīs em̄ liber
ab aliquo ſcribitur. Hoc ętā ipſum qui eſt, uī eſſe, ꝓprium filio.
Quia ſi cum Moyſi dicitur, Ego ſunt qui ſum, loquitur trini-
tas. Ergo Moyſes poterat dicere, ille qui eſt pater & filius & ſpi
ritusſancti[a], miſit me ad uos. Ergo & ultertus dicere poterat, ille
qui eſt pr̃ & filius & ſpūſanctus, miſit me ad uos, demōſtrādo
certā perſonā. Hoc aūt eſt falſum. Quia nulla ꝑſona eſt pr̃ & filꝰ
ſpūſctus. Nō ergo pōt eſſe cōe trinitati, ſed eſt proprium filij.

CONCLVSIO

¶ In conſideratione Dei, qua Deus abſolute ſecundum eſſe ſuū cōſideratur, Patri æternitas, filio ſpecies, uſus uero ſpiritui ſancto: in conſideratione uero Dei, qua unus conſideratur, patri omnitas, filio æqualitas, ſpiritui ſancto cōcordia, uel cōnexio: in cōſideratione uero Dei ſecundū rationē eaꝝlibet̄ atis, patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas attribuitur: in cōſideratione uero Dei ut ſuos reſpicit effectus, appropriatur patri a quo, filio per quem, ſpiritui ſancto in quo.

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ intellect[s] noſter qui ex creaturis in dei cognitionē manu ducitur, oportet ꝙ deū cōſideret ſe
cūdū modum quē ex creaturis aſſumit. In cōſideratione autem
alicuius creaturæ quatuor ſit ordinē nobis occurrūt. Nā prio
cōſideratur res ipſa abſolute, inq̃ꝫ ū eſt ens quoddā. Scd̄a autē
cōſideratio rei eſt, inquātū eſt una. Tertia cōſideratio rei eſt ſe-
cūdū qđ ineſt ei uirtus ad operādū. & ad cauſandū. Quarta aūt
cōſideratio rei eſt ſcd̄m habitudinē, quā habet ad cauſata. Vnde
hęc etiā q̃druplex cōſideratio circa deū nobis occurrit. Scd̄m
igitur primā cōſiderationē, qua cōſideratur abſolute de[r] ſcd̄m
eſſe ſuū, ſic ſumitur appropriatio Hila, ſecundū quā æternitas
appropriatur patri, ſpēs filio, uſus ſpūſancto. æternitas em̄ in-
quātū ſignificat eſſe nō principiatū, ſimilitudinē habet cū pro-
prio patris, qui eſt principium nō de principio. ſpecies autē ſiue
pulchritudo habet ſimilitudinē cū ꝓpriꝫ filij. Nā ad pulchritu-
dinem tria requiruntur. Primo quidem integritas ſiue perfe-
ctio. Quæ enim diminuta ſunt, hoc ipſo turpia ſunt. Et debita ꝓ
portio ſiue conſonantia. Et iterum claritas. Vnde qui habent co
lorem nitidum, pulchra eſſe dicuntur.

¶ Quantum igitur ad primū, ſimilitudinem habet cū proprio
filij, inquantum eſt filius habens in ſe uere & perfecte naturam
patris. Vnde ad hoc innuēdum Aug. in ſua expoſitione dicit, vbi
ſ. in filio ſumma & perfecta uita eſt, &c.

¶ Quantum uero ad ſecundum conuenit cum proprio filij, in-
quantum eſt imago expreſſa patris. Vnde uidemus ꝙ aliqua
imago dicit̄ur eſſe pulchra, ſi perfecte repręſentat rem, cuius tur
pem. Et hoc tetigit. Aug. cum dicit. Vbi eſt tanta conuenientia,
& prima æqualitas, &c.

¶ Quātum uero ad tertium cōuenit cū proprio filij, inquantū
eſt uerbum, ꝙ quidem lux eſt, & ſplendor intellect[s]: & Damaſ.
dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tanq̃ uerbū perfectū cui nō
deſit aliq̃d, & ars q̃dā omnipotentis dei, &c. Vſus autē habet ſi
militudinē cū proprijs ſpūſancti, largo mō accipiendo uſum:
ſecundum quod Vſi comprehendit ſub ſe etiā fruį: prout uti eſt
aſſumere aliquid in facultatem uoluntatis, & frui, eſt cum gau-
dio uti, ut Aug. 10. de trin. dicit. Vſus ergo quo pater & filius
ſe mutuō fruuntur, conuenit cum proprio ſpūſancti inquātum
eſt amor. Et hoc eſt quod Aug. dicit, illa dilectio, delectatio, feli-
citas, uel beatitudo, uſus ab illo appellatus eſt. Vſus uero quo
nos fruimur, ſimilitudinem habet cum ꝓprio ſpūſancti, inquā
tum eſt donū. Et hoc oſtendit Aug. cū dicit, Eſt in trinitate ſpiri-
tusſanctus, genitoris, genitręque ſuauitas, ingenti largitate atq;
hubertate nos uel creaturas perfundēs. Et ſic pat̄: quare æterni
tas, ſpēs, & uſus perſonis atribuantur uel appropriētur. nō au
tē eſſentia uel operatio: qa in rōne horū, ꝓpter ſui cōitatē, non
inuenitur aliq̃d ſimilitudinē habēs cum ꝓprijs perſonarum.

¶ Secūda uero cōſideratio dei eſt, inquātū cōſideratur ut unus.
Et ſic Aug. patri appropriat unitatē, filio æqualitatē, ſpūſancto
cōcordiā ſiue connexionē. Quæ quidē tria unitatem importare
manifeſtum eſt, ſed differenter. Nā unitas dicitur abſolute, non
ꝑſupponēs aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui nōꝑq
ſupponit aliquā perſonā: cū ſit principiū nō de principio: æqua
litas aūt importat unitatē in reſpectu ad alterū. Nā æqualē eſt
qđ habet unā ęꝫitatē cū alio. Et ideo æqualitas appropriatur
filio qui eſt principiū de principio. Cōnexio aūt importat uni
tatē aliquorū duorum. Vñ appropriatur ſpiritui ſancto inquan
tum eſt à duob[s]: ex quo ſenſu etiā intelligi pōt qđ dicit Aug. tra
eſſe unū, ꝓpter patrē, æqualia, ꝓpter filiū, cōnexa, ꝓpter ſpūſan
ctū. Manifeſtū eſt em̄ ꝙ illi atribuitur unūquodq; in quo pri
mo inuenitur: ſicut oīa inferiora dicūtur uiuere, ꝓpter animam
uegetabilē, in qua primo inuenitur rō uitæ in iſtis inferioribus.
Vnitas aūt ſtatim inuenīt in perſona patris, etiā per impoſſibile
remotis alijs perſonis. Et ideo aliæ perſonæ à pr̃e ſiſt unitatē.
Sed remotis alijs perſonis nō inuenitur æqualitas in pr̃e. Sed ſta
tim poſito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicūtur oīa æqua
lia, ꝓpter filium: nō ꝙ filius ſit principium æqualitatis patri, ſed
quia niſi eſſet pr̃i æqualis filius, pater æqualis non poſſet dici.
æqualitas em̄ eius primo cōſiderat̄ ad filium. Hoc em̄ ipſum ꝙ
ſpūſanctus patri æqualis eſt, à filio habet. Siſt excluſo ſpūſanc
to qui eſt duorū nexus, nō poſſet intelligi uinitas cōnexionis
inter patrem & filium. Et ideo dicuntur oīa eſſe connexa pro
pter ſpūſcm. Quia poſito ſpirituſancto inuenitur rō cōnexio
nis in diuinis perſonis. Vnde pater & filius pr̃ dici connexi.

¶ Scd̄m uero tertiā cōſiderationē, qua in deo ſufficies uitæ cōſi
derat̄ ad cauſandū, dicitur ſumi tertia approbatio, ſ. potēcię, ſa
pię, & bonitatis. Quæ qdē appropriatio ſit & ſecūdū rōnē ſimi
litudinis, ſi cōſideretur qđ in diuinis perſonis eſt: & ſcd̄m rōnē
diſſimilitudinis, ſi cōſideretur qđ in creaturis eſt potēcia eā ha
bet rōnē principij. Vñ habet ſimilitudinē cū pr̃e cæleſtē, qui eſt
principiū tot[s] diuinitatis. Deficit aūt interdū pr̃i terreno pro-
pter ſenectutē. Sapīa uero ſimilitudinē habet cū filio cæleſti in-
quātum eſt uerbū, qđ nihil aliud eſt q̃ cōcept[s] ſapię. Deficit aūt
interdū filio terreno ꝓpter ꝓpis pauciratē. Bonitas aūt cū ſit rō
& obiectū amoris, habet ſiꝫilitudinē cū ſpū diuino q eſt amor.
ſed repugnātia hr̃e uī ad ſpm̄ terrenū ſcd̄m ꝙ ſporiat uiolēcia
quādā & ꝑpulſionē, put dicit Iſa. 16. Spūs rubuſtorū q̃ſi turbo ꝑ
pellēs parietē. Virtus aūt appropriat filio & ſpūſcto: nō ſcd̄m
ꝙ uirt' dicit ipſa potēcia rei, ſed ſcd̄m ꝙ interdū uirtus dicit̄ur
id qđ à potēcia rei, ꝓcedit, put dicim[s] aliq̃d' uirtuoſum facti
eſſe uirtutē alicui[s] agēris. Scd̄m uero q̃rtā cōſiderationē, put cō
ſideraī de' in habitudine ad ſuos effect[s], ſumit illa appropria-
tio ex q̃, ꝙ quē, & in quo. Hæc em̄ ꝓpoſitio ex, ſportat habitudi
nē q̃dā cāæ materialis, q̃ locū nō habet ī diuinis. Aliq̃n uero ha
bitudinē cāæ efficientis. Quæ qdē cōpetit deo rōne ſuæ potēnę ac
tiuæ. Vñ & appropriat pr̃i, ſicut & potēcia. Hęc uero ꝓpō Per
deſignat qdē q̃ntę cām mediā: ſicut dicim[s] ꝙ faber opat̄ ꝑ mar
tellū. Et ſic ly p, q̃nq; nō eſt appropriatū, ſed ꝓpriū filij[s]: ſcd̄m il
lud Iohā. j. Oīa ꝑ ipm̄ facta ſunt: nō qa filꝰ ſit inſtrm̄, ſed qa ipſe
eſt principiū de principio. Q̃nq; uero deſignat habitudinē for-
mæ, ꝙ quā agēs opat̄, ſicut dicim[s] ꝙ artifex operat̄ ꝑ artē. Vñ fi
eut ſapīa & ars appropriant̄ filio ſtra & ly p quē. Hæc uero ꝓpō
poſitio ī, denotat ꝓprie habitudinē cōtinētis. cōtinēt aūt de' res
dupl'r. Vno mō ſcd̄m ſuas ſiꝫilitudines: put ſ. res dīr eſſe in deo
inq̃tū ſunt in eo[r] ſcia. Et ſic hoc qđ' dico in rō, eſſet appropria
tū filio. Alio uero mō cōtinent̄ res à deo, inq̃tū deus ſua bonita
te eas cōſeruat & gubernat, ad finē conuenientem adducendo.
Et ſic ly in quo, appropriatur ſpūſancto. ſicut & bonitas. Nec
oportet ꝙ habitudo cauſæ finalis (quāuis ſit prima cauſarum)
appropriet̄ patri, qui eſt principiū nō de principio, qa perſo-
næ diuinæ, quarū pater eſt principiū, nō ꝓcedūt ut ad finē (cū
quęlibet illarū ſit ultimus finis) ſed natural' proceſſione, quæ
magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere uidetur.

¶ Ad illud uero qđ' de alijs q̃ritur dicēdū, ꝙ cū ueritas pertineat ad intellectum (ut ſuprà dictū eſt[e]) appropriatur filio. nō tamē eſt propriū eius. Quia ueritas, ut ſuprà dictū eſt[e], cōſiderari poteſt, put eſt in intellectu, uel prout eſt in re: ſicut igitur intellectus & res eſſentialiter ſumpta, ſunt eſſentialia & nō ꝑſonalia, ſta & ueritas. Diſſimiliter aūt Aug. inducta datur de ueritate ſcd̄m quod ap̄propriatur filio. Li ber aūt uitæ in recto quidē importat nor-
mā, ſed in obliquo uitā. Et em̄, ut ſuprà dic-
tū eſt[e], norītia dei de his qui habituri ſunt
uitā æternā. Vñ appropriatur filio, licet uita
appropriet̄ur ſpūſancto, inquantū impor-
tat quędā interiorē motū. & ſic cōuenit cū
proprio ſpūs ſancti inquātum eſt amor. Et
ſic aūt ſcriptū ab alio, nō eſt de rōne libri in-
quātum eſt liber, ſed inquātū eſt quoddam
artificiatū. Vñ nō importat originē, neq; eſt
perſonale, ſed appropriatur ꝑſonæ. Ipſum
aūt nomē, qui eſt, appropriatur ꝑſonę filij,
non ſcd̄m ꝓpriā rōnē, ſed rōne adiūcti: in-
quātū ſ. in locutiōe dei ad Moyſen ꝑfigura-
batur liberatio hūai gnis, quę facta eſt per fi
liū. Sed cū ſcd̄m qđ ly qui, ſumitur relᵉ, poſ
ſet referri interdū ad ꝑſonā filij: & ſic ſume-
retur perſonaliter, ut pura ſi dicat, filius eſt
genitus, qui eſt, ſicut & deus genitus ꝑſona
le eſt. Sed infinite ſumptū eſt eſſentiale. Et li-
cet hoc ꝓnomē iſte, grāmatice loquēdo, ad
aliquā certā ꝑſonā uideatur primere: tñ quę
liber res demōſtrabilis, grāmatice loquēdo
perſona dici pōt, licet ſcd̄m rei naturā nō ſit
perſona. Dicimus em̄, iſte lapis & iſte aſin[s].
Vnde & grāmatice loquēdo, eſſētia diuina
ſcd̄m quod ſignificatur & ſupponitur per
hoc nomē deus, pōt demōſtrari hoc, ꝓnoīe
iſte, ſecundum illud Exo. 15. iſte deus meus,
& glorifieabo eum.

QVAEST. QVADRAGE
ſima de perſonis in comparatione ad relationes & proprietates, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de perſonis in cōparatiōe ad relatiōes, ſiue ꝓprietates. ¶ Et quærūtur qua
tuor. ¶ Primo, utrū rel'o ſit idē qđ perſona. ¶ Secūdo, utrū rela
tiones diſtinguāt & cōſtituāt ꝑſonas. ¶ Ter
tio, utrū abſtractis per intellectū relationi-
bus à perſonis, remaneant hypoſtaſes di-
ſtinctæ. ¶ Quarto, utrum relationes ſecun-
dum intellectum præſupponant actus per
ſonarum, uel e conuerſo.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum relatio ſit idem quod perſona.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in diuinis non ſit idē
relatio quod perſona. Quæcun
que em̄ ſunt idē, multiplicato
uno eorum, multiplicatur & a-
liud. Sed cōtingit in una perſona eſſe plures
relationes, ſicut in perſona patris eſt pater-
nitas & cois ſpiratio. Et iterū unam relatio-
nem in duabus perſonis eſſe, ſicut commu-
nis ſpiratio eſt in patre & filio. Ergo relatio
non eſt idem quod perſona.

¶ Præterea, Nihil eſt in ſeipſo ſecūdum philo
ſophū in 4. phyſic. Sed relatio eſt in perſo-
na. Nec pōt dici ꝙ rōne identitatis, quia ſic
eſſet etiā in eſſentia: ergo relatio, ſiue ꝓprie
tas, & ꝑſona nō ſunt idem in diuinis.

¶ Præterea, Quæcunq; ſunt idem, ita ſe ha-
bent, qđd quicquid prædicatur de uno,
prædicatur & de alio. Non autem quic-
quid prædicatur de perſona, prædicatur
de proprietate. Dicimus enim, pater ge-
nerat, ſed non dicimus ꝙ paternitas ſit ge-
nerans. Ergo proprietas non eſt idem quod
perſona in diuinis.

Concil. Toletan. clarus eſt.

¶ In corpore uia facit. Primo tradit opinionē Porretani: ſcdo Præpoſi
tiuorum refert̄ rñdet quęſtio. Antequā ultra procedatur, aduerte ꝙ quatuor
modis ꝑſa uariari opiniones in ꝓpoſito. Primo tenēdo proprietates nec̄ eſſe
perſonas, neque in ꝑſo
nis. Scdo eſſe ꝑſonas,
ſed nō in perſonis. Ter
tio, eōrē, eſſe in perſo
nis, ſed non eſſe perſo-
nas. Quarto eſſe perſo
nas & in ꝑſonis: non
poteſt em̄ quintus mo
dus imaginari. Et ſigni
ficāt diuerſas habitudi
nes ly eſſe, & ly in. Nā
ly eſſe ſignificāt, ly uero
in formaliꝫ denoīatiōē
ſignificāt. Vnde oēs hi
modi, excepto tertio,
ſortiū ſunt opinantes,
ut in articulo pater. Pri
mi eſt, ſ. proprietates
nec̄ eſſe ꝑſonas nec̄
in perſonis. Porretani
ex rōne dicēdi quare
tiniones ut ſtatim ex cō
ſideranī in ordine ad
aliud. Sed hoc in litera
reperiēdum, rōne plu
rium ſtatuū. ſ. relᵒ eſt
idem quod eſſentia de-
mīta.

¶ Circa hāc partē du
bii occurrit quōta male
adducī uidet̄ur opinio
Porretani. qui ut in q.
præcedēte allegatū eſt,
ponebat ipſe relationē
eſſe ꝑſonā, ꝑſonā aūt
non eſſe eſſentiāe male
ergo hic ſibi attribuī-
tur, relationem non eſ-
ſe perſonam.

¶ Ad hoc breuiter dici
tur, ꝙ in hoc loco ſup
ponit, auctor, ꝑſonam
identificari eſſentię: qđ
nō ſuppoſuit, ſed quæ-
rebat in ꝓpō articulo
ſ. ſeq. præcedentis. Et
ꝓpterea hic & ibiue
rō recitant. Nā loquē
do de ꝑſona diuina, nō
curādo utrū ſit eadem
eſſentiæ, dicebat Por-
retanus ipſam relatio-
nē aliquātenꝰ eſſe per-
ſonā. Suppoſito autem
ꝙ ꝑſona ſit idem qđ
eſſentia, ſequebatur ex
Porretano, ꝙ relatio
nonēt ꝑſona: quia rela
tio aſſumit, & nō idēti
fic̄atur eſſentiæ: ſic aūt
pater, in hoc articulo
ſermonem habeti de
perſonas quare nullus
erros eſt.

¶ Quo ad ſcdm Prepo
ſitiuos dicebat proprie
tates eſſe perſonas &
eſſe in perſonis, ea rō-
ne qua in quæſt. 31, ne-
gauit nonones, expo
nendo ſemper abſtra-
ctū pro concreto. Vñ
& in litera reprehen-
ditur, quia neceſſe eſt
ponere proprietates in
abſtractio, ut formalia
principia perſonarū, ut
ibidē probatum fuit.

¶ Quo ad tertiū cōclu
ſio tenuit amplectitur
quātū modum, & eſt,
proprietates ſunt per-
ſonæ & in ꝑſonis. &
manifeſtatur duplr. Pri
mo rōne ſic, de rōne
formæ eſt eſſe in eo cu
ius eſt forma: ergo pro
prietatē oportet eſſe in
perſona. Et probatur
conſequentia: quia eſt forma
perſonæ. Secūdo quo
ad utrāq; partem ſimul
ex ſimili, deitas eſt in deo, & eſt deus: ergo.

¶ Aduerte itaq; proprietates eſſe in ꝑſonis, pōt intelligi & trāſitiue & intranſ- *Annotā.*
itiue. Et ſi quidē intranſitiue intelligatur, redit opinio Præpoſitiuorū qui nihil
aliud ſignificatur nili proprietates eſſe ꝑſonas. Si aūt trāſitiue, duplr intelligi
poteſt. Primo ut ly in, denoter trāſitionē ſcdm rem: & ſic eſt falſum. Alio mo
do ut denoter trāſitionē ſcd̄m rōnem, non qualēcunque, ſed uelut formæ in ſuppo
ſito: & ſic ſumitur in ꝓ
poſito. Eſt aūt ratio ne
ceſſitans ad utrāq; af
firmationē, eſſe perſo
nam & in ꝑſonas quia
ſi ſola idētitas ponere-
tur, eō proprietas ſit ēt
eadē eſſentiæ, nō pluri-
bus modis eſſet pro-
prietas in ꝑſonis q̃ in
eſſentiā. Et ſic ídē eſſet
iudiciū in hac, paterni
tas eſt in patre, & pa-
ternitas eſt in filio: tā
cum thſia ſit idētica
tīb, prima aūt ſit ídenti
ca & formalis. Ita ſcito
ꝙ fundamēntum indēn
titatis eſt indiuiſibilio
realis, fundamēntum au
tem denominatiōis for
malis exigit aliquid ſe
cundū rationē, ꝙ diſtīc- 6
guit inter quod & quo. 102
Et ex his facile ꝑ
potes ad argumenta
Gregorii de Arimino
in 1. ſ. 26. diſtin. pri
mi, negantis dari pro-
prietates in perſonis.
omnianim ſolūmodo, 311
aduertādo quōd non 112
denotatur trāſitio for-
malis niſi ſecūdum ra-
tionem. Vnde & ratio 62
facta in littera ex hoc b
eōdem fundamēto te-
net, ſ. quōd ſicut de ra-
tione formæ inhæren-
tis ſecundum rem ſup-
poſito, eſt quōd realiter
in illo ſiuma de ratio-
ne formę ſeu principii
formalis in cognoſcen-
do, eſt quōd ſecūdum
rationē inſtricta quod-
tota diſtinctio impor-
tata per ly inest, eſt ſe-
cundum rationem con
iunctio enim ꝓprieta
tis in ſuppoſito eſt ſe-
cundum rem, ſicut for-
mæ in ſuppoſito.

a ¶ Super Quæſt. quadrageſimæ Articu lum ſecundum.

IN titulo quæritur non de quocūque, ſed de primo diſtin- *Annota.*
ctiuo, an ſcilicet relatio-
nes diſtinguant pri
mo perſonas.

¶ In corpore quatuor *Cōment.*
facit. Primo præmittit
quædam neceſſaria. Se
cundo refert quandam
opinionem. Tertio im
probat eam. Et quarto reſpondet quæſito.

Sic igitur coīs ſpiratio eſt idem cū perſona patris & cū ꝑſona
filij: non quōd ſit una ꝑſona per ſe ſubſiſtēs: ſed ſicut una eſſe n 174
tia, eſt in duabus ꝑſōis, ita & una, ꝓprietas, ut ſuprà dictū eſt[e]. 197
¶ Ad ſcdm dcd'm, ꝙ ꝓprietates dīr eſſe in eſſentia per modum
idētitatis tm, in ꝑſonis aūt dicūtur eſſe per modū idētitatis, non
quidem ſcd'm rem tantum, ſed quantū ad modum ſignificādi,
ſicut forma in ſuppoſito. Et ideo proprietates determinant &
diſtinguūt perſonas, non aūt eſſentiam.

¶ Ad tertiū dcd'm, ꝙ pricipia & ỹba notionalia ſignant act[s] no b
tiōales. Actus aūt ſuppoſitoꝝ ſunt. Proprietates aūt nō ſignant 121
ut ſuppoſita, ſed ut formę ſuppoſitoꝝ[a]. Et iō modus ſignandi re 211
pugnat, ut ꝓticipia & ỹba notiōalia de ꝓprietatibus ꝑdicētur. 1. diſt. 26.

ARTICVLVS II. q. 1. arti.

a ¶ Vtrum perſonæ diſtinguantur per relationes. & 30. q. 1. ar. 3 et q. 9. art. 1. ad 2.

AD SCVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ per-
ſonæ non diſtinguantur per relationes. Simplicia
enim ſeipſis diſtinguuntur: ſed perſonę ſunt maxi-
me ſimplices. Ergo diſtinguuntur ſeipſis, & non re-

lationi

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quo ad primum tria præmittit, ſ. neceſſitatem quæſiti: quia ſu nt ibi plura cõmunicantia in uno. Et limites quæſtionis: quia non eſt agendum in quæſtõe diſtinctiua, ſed ſtandum intra hæc duo, ſ. relationẽ & originem: quia ſecũdum hæc duo perſonæ differũt. Et differũtiam inter hæc duo atque cõuenientiam: quã ſunt una res, & differunt in modo ſignificandi. Nam relatio ſignificatur per modum formæ, origo uero per modum actus.

¶ Circa limites quæſti adueꝛte primo, quòd Scotus in 23. diſt. primi, nili timeret eccleſiæ contradicere, oſtẽdit ſe poſſe libẽter tenere ꝙ in perſona diuina præter eſſentiam cõem tribus, & relationẽ ad originẽ cuiꝰ perſonæ, priuã, ſit quædã entitas abſoluta incõcreabilis. quæ eſt cõſtitutiua diuinæ perſonæ. Iuchoat quæ poſitionẽ hanc à dicto quodã Bonauenturæ in 23. diſt. primi. Fundatque ſe ſuper auctoritate ſcripturæ, prouerb. 30. quòd nomen eius & quòd nomẽ filii eius ſi noſti. arguens ſic. Quæſtio quæritur dubiũ, & ſupponit aliqd certũ, ergo ſupponit filii nomẽ, & quærit nomẽ proprium eius: ergo ſignificatio nõ eſt eius nomẽ proprũ & cõſtitutiuũ. Affert quoq; multas rationes & authoritates: quibus, quia ipſemetipſe ſpõdet, dimiſſis, prædicta duo declarãda ſunt. S. Bonauentura in primis nõ eſt talis opinionis, ꝙ perſonæ diuinæ ſint abſolutæ, ut expoſe patet in 2. d. primi ſui. ubi ponit proprietates & origines diſtinguere perſonas: itz qã eis abſtractis nõ remanent hypoſtaſes. Ponit quæ oẽs, ꝓprietates eſſe relationes ſeu origines excepta innaſcibilitate quę eſt negatiua. Illa uero uerba quæ Scotus adducit, ſunt quidẽ Bonauenturæ, ſed ad aliud propoſitũ ipe eã in 23. di. primi. art. primo, quærẽs de ſignificatiõe huius nois per ſona, tenet ꝙ perſona de generali & primo ſignificato importat ſubſtantiã de ſpãli uero & ultimo ſignificato importat relationem: quia in diuinis proprietas perſonalis eſt relatio. Et arguit contra ſe: quia dici ſecũm ſubſtantiã & ſecũm relationẽ, diſtinguũtur in diuinis ex oppoſito. ergo nõ poteſt perſona ſimul dici ſecũdum ſubſtãtiam ex generali & primo, & ſecũdum relationẽ ex ſpãli & ultimo. Et reſpõdet, ꝙ dici ſecundum ſubſtantiã inuenit dupliciter, primo ſecũdum ſubſtãtiale eſſentiam: ſecũdo ſecundũ hypoſtaſim. Et ꝙ dici ſecũdum ſubſtãtiam, primo modo diſtinguitur contra dici ſecũdum relationẽ, non aũt ſecundo modo: quia ſubſtãtia. i. hypoſtaſis ad diuina cõtrahitur per relationẽ. Et hoc aũt dicto liquet etiã cæcis, ꝙ nõ ponitur à Bonauẽtura duplex res abſoluta: altera eſſentialis & altera hypoſtatica, ut Scotus fingere uellentes habeã. ꝙ ſubſtãtia dupl. ſumit, & pro eſſentia & pro hypoſtaſi: quod etiã habetur quinto meta. & quod ſubſtãtia ſecũdo mõ. i. hypoſtaſis, dicitur formaliter de perſona diuina, & ꝙ ſimul & ſemel perſona diuina eſt hypoſtaſis, & tã relatio, &c. Hæc enim omnia cola ſunt omnibus theologis. Vnde aũt mirum eſt hoc imponi Bonauenturæ: cũ in calce illius articuli exterſe dicat, ꝙ ꝑſona patris nõ poteſt abſtrahi à paternitate, ſalua ſua perſonalitate, quid clarius, &c. Ad id uero Salomonis, quod Scotus ſãi facit, facillime reſpõdetur, ꝙ eſt æquiuocatio de noſe ſiue dei. Dupliciter eñ põt nominari, ſicut & concipi. Vno mõ ſecũm ſuã (ut ita dicã) qd quid eſt. Alio mõ ſecundum cõceptus & nola ex creaturis abſtrahibilia. Et primo quidem non nullũ nomẽ non ſolũ ſibi, ſed nec dei habemus. ſcriptum eſt eñ Iſaiæ. 54. generatione eius quis enarrabit? & ſic filius eſt nomẽ proprũ ſecundæ perſonæ diuinæ inter nomina patientia nobis cogniſcẽ, quia eſt. Et cum hoc nomẽ proprium pertinẽs ad cognitionẽ quid eſt, eſt ineffabile. Sicut etiam deus eſt nomẽ proprium ipſius dei, & tamen nomen ſignificans quid eſt deus, ineffabile eſt.

¶ Circa eoſdẽ limites quæſiti adueꝛte ſcdo, ꝙ relationis nomẽ author intelligit ipſam rẽm indiſtincte, i. non curãdo ipſam diſtinguere in ſeipſam ut habet actũ relationis, & in ſeipſam ut habet actũ proprietatis. Et propterea dicens in hac litera ſimul dicit proprietatẽ uel reſpẽ. Dico aũt hoc, ſ. cũ ut inferius patebit) in perſona diuina eſt una res reſpectiua ſignificata ut origo, & ut relatio inquãtum relatio, & ut proprietas individualis ſeu perſonalis. Altera tamẽ ultimos modos ſub uno hic comprehendit triplici, ut ꝛeor, ratione. Primo quia

lationibus.

¶ Præterea, Nulla forma diſtinguitur niſi ſecundum ſuũ genus. Non enim album à nigro diſtinguitur niſi ſecũdum qualitatem. Sed hypoſtaſis ſignificat indiuiduũ in genere ſubſtantiæ. Non ergo relationibus hypoſtaſes diſtingui poſſunt.

¶ Præterea, Abſolutum eſt prius quãm relatiuum, ſed prima diſtinctio eſt diſtinctio diuinarũ perſonarum. Ergo diuinæ perſonæ non diſtinguuntur relationibus.

¶ Præterea, Id quod præſupponit diſtinctionem, nõ poteſt eſſe primum diſtinctionis principium. Sed relatio præſupponit diſtinctionem, cum in eius diffinitione ponatur. eſſe enim relatiui eſt ad aliud ſe habere. Ergo primum principium diſtinctiuum in diuinis non poteſt eſſe relatio.

¶ SED CONTRA eſt quod Boë. dicit in lib. de trinit. ꝙ ſola relatio multiplicat trinitatem diuinarum perſonarum.

CONCLVSIO.

¶ Relationibus potiũquam per originem, diuinæ perſonæ ſeu hypoſtaſes diſtinguuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ in quibuſcunque pluribus inuenitur aliquid commune, oportet quærere aliquid diſtinctiuũ. Vnde cum tres perſonę conueniãt ſecundũ eſſentiæ unitatem, neceſſe eſt quærere aliquid quo diſtinguantur ad hoc quòd plures ſint. Inuenitur aũtẽ in diuinis perſonis duo, ſecũdum quæ differũt, ſcꝛ origo & relatio. Quæ quidẽ quãuis re non differant, differunt tamẽ ſecũdum modũ ſignificãdi. Nã origo ſignificatur per modũ actus, ut genꝛatio[c], relatio uero per modũ formæ, ut paternitas. Quidã igitur attendẽtes ꝙ relatio conſequitur actũ, dixerũt ꝙ hypoſtaſes in diuinis nõ diſtinguũtur per originẽ, ut dicamus ꝙ pater diſtinguitur à filio, inquãtum ille gnãt, & hic eſt genitus. Relationes aũtẽ ſiue ꝓprietates manifeſtant conſequẽter hypoſtaſen ſiue perſonarũ diſtinctiones: ſicut & in creaturis ꝓprietates manifeſtãt diſtinctiones indiuiduorũ, quæ fiũt per materialia principia. Sed hoc nõ poteſt ſtare propter duo. Primo quidẽ qa ad hoc ꝙ aliqua duo diſtincta intelligantur, neceſſe eſt eorũ diſtinctionẽ intelligi per aliqd intrinſecũ utrũq; ſicut in rebus creatis, uel per materiam, uel per formã. Origo aũt alicuius rei non ſignificatur ut aliquid intrinſecũ, ſed ut uia quædã à re, uel ad rem. Sicut generatio ſignificatur ut uia ad quẽdã rem genitã, & ut progreſſus à generãte. Vnde non põt eſſe ꝙ res genita & generãs diſtinguãtur ſola generatione, ſed oportet intelligere tam in generãte ꝙ in genito ea quibus abinuicem diſtinguũtur. In perſona aũtẽ diuina non eſt aliud intelligere niſi eſſentiã & relationẽ ſiue ꝓprietatẽ. Vnde cũ in eſſentia conueniãt, relinquitur ꝙ per relationes perſonæ abinuicẽ diſtinguãtur. Secũdo, quia diſtinctio in diuinis perſonis nõ eſt ſic intelligenda quaſi aliquid cõe diuidatur: quia eſſentia cõis remanet induiſa, ſed oportet ꝙ ipſa diſtinguẽtia cõſtituãtres diſtinctas. Sic autẽ relationes uel ꝓprietates diſtinguũt uel conſtituũt hypoſtaſes uel perſonas in quãtum ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtẽtes, ſicut paternitas eſt pater, & filiatio eſt filius, eo ꝙ in diuinis nõ differũt abſtractũ & cõcretum[c]. Sed contra rationẽ originis eſt quòd conſtituat hypoſtaſim uel perſonã. Quia origo actiue ſignificata ſignificatur ut ꝓgrediens à perſona ſubſiſtente, unde præſupponit eã. Origo aũt paſſiue ſignificata (ut natiuitas) ſignificatur ut uia ad perſonã ſubſiſtentem. & nondũ ut eã conſtituẽs. Vnde melius dicitur ꝙ perſonæ ſeu hypoſtaſes diſtinguũtur relationibus ꝙ per originẽ. Licet eñ diſtinguãtur utroq; modo[c], tamen prius & principalius per relationes ſecũdũ modũ intelligẽdi. Vnde hoc nomẽ pater nõ ſolum ſignificat proprietatẽ, ſed etiã hypoſtaſim. Sed hoc nomẽ genitor uel generans ſignificat tãtum ꝓprietatẽ. Quia hoc nomen pater ſignificat relationem, quæ eſt diſtinctiua & conſtitutiua hypoſtaſis[c]. Hoc aũt nomen generans uel genitus ſignificat originem, quæ non eſt diſtinctiua & conſtitutiua hypoſtaſis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ per ſonæ ſunt ipſæ relationes ſubſiſtentes. Vñ non repugnat ſimplicitati diuinarum perſonarum, ꝙ relationibus diſtinguantur.

¶ Ad ſecũdum dicendum, ꝙ perſonæ, diuinæ nõ diſtinguũtur in eſſe in quo ſubſiſtũt neq; in aliquo abſoluto, ſed ſolum ſecundũ

non habemus nota primarũ intentionũ pertinentia ad proprietates niſi relationis uel originis ut pater diſcurrendo. Secũdo quia alterũ membrum, ſcilicet relatio, ſalua ſua rõne, poterat ſubdiſtingui, ut de facto ſubdiſtinctum eſt in litera quarti articuli huius quæſtionis. Tertio, quia cũ perſonalitas ſecundum ueritatem ſit relatio, perſonamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine ut ge accepto, conſequẽs eſt ut relationi daretur hic actus.

¶ Num relatio ab origine ex modo rẽi ſignificãdi diuerſa ſit.

¶ Circa differẽtiam aliq gnatã inter relationem & originẽ dubiũ occurrit: qm fatium uidet ꝙ differant in mõ ſignificandi. Ambæ eñ ſignificãt, & in abſtracto & in cõcreto, & adeãdi ue & ſubſtãtiue, & ex teris modis ſignificãbilibus ergo in hoc nõ differũt. Et & aliud manus dubiũ circa ſubſtãtiã differẽtiã, ſ. ꝙ relatio ſignificat per modũ formæ, origo uero per modũ actus. Aut eñ per ſignificari per modũ formæ, intẽdit ſignificari per modũ principii formalis in denolando. i. ut quo aliquid eſt tale, & ſic differẽtia nulla eſt: quã ſicut paternitas eſt qua aliquis eſt, & dicitur paternitas ꝙ ſimile qua aliquid eſt, & ſimul generãs. Aut intẽdit ſignificari ut rẽ inhærẽs & ſic falſum eſt, quia ratio ſignificãt per modũ formæ: qm ut ipſemet. S. Th. in q. de potẽtia q. 2. arti. 5. docuit relatio licet inſit, nõ tã ſignificatur ut inhærẽs imo differẽtia nulla eſt: quia ſicut dicitur, eadẽ eſt de actione & rẽ one quo ad hoc, rã. Ad hæc ſimul dicitur ꝙ non eſt hic ſermo de modis ſignificãdi grã matice, ſeu ex parte nominis ſignificantis: ſed poti⁹ metaphoricę. ſeu ex parte rei ſignificatę plures unius rei rãnes appellãdo plures filius modos. Itaq; inquẽtio ſi terę eſt, quòd illa una res, alio modo. i. alia ratione ſignificetur nolę originis & nolę rõnis, ſiue in abſtracto, ſiue in concreto, ſiue quo-

uis alio modo grãmaticali. Et ex hoc cõſequẽter rñdetur ad ſcdam ambiguitatem: ꝙ quia forma eſt quę dat eſſe rei formaliter, ſignificari per modũ formæ eſt in propoſito ſignificari per modũ actus eſſe formale. Et qm hoc cõtingit ſupliciter, ſ. ex parte nõis, & ex parte rẽnis ſignificatæ: & tã dicẽ eſt, ꝙ hic nõ eſt ſermo de mõ ſignificãdi ex parte nois, ideo cõceditur ſcdm mẽbrum. Et ad obiectionẽ in oppoſitũ dicit, ut tam tacẽ eſt, ꝙ aliud eſt loqui de relatione, ut relatio, & aliud eſt loqui de reali relatiõe ſimpli. Reſpõdet ergo ad obiectionẽ, ꝙ relatio nõ eſt aliquid inhærẽs, de ratione tñ relationis realis eſt ut inſit. Itaq; inter realem actionẽ & realem rõnem hoc intereſt, quòd actio tã ut actio quã ut realis actio, habet rationem egredientis: quãuis forte inſit. Relatio aũtẽ realis etiã ut relatio non habeat rationẽ niſi aſſiſtentis, tamen ut relatio realis habet rationem aſſiſtentis & inhærẽtis, & ꝓpteꝛea ex parte rẽnis ſignificatę ſignatur per modũ formę. Et in hoc differt ab origine: & eſt nõ quare inferius rationi attribuitur diffinitor re ac conſtituere perſonam, & non origini, ut plenius patebit in 4. articulo.

¶ Quo ad ſecundum, recitatur opinio quam ſequitur Bonauentura, tria dicẽs. primo ꝙ relatio nõ diſtinguit hypoſtaſes, quia conſequitur actũ. Secũdo quòd origo diſtinguit eadem ratione, quia, ſ. eſt prior relatione. Tertio quòd relatio manifeſtat diſtinctionem, ſicut in creaturis ꝓprietates individuales.

¶ Quo ad tertium duæ rõnes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima eſt, diſtinctiuũ oportet eſſe intrinſecũ & ꝓprium: ergo nec origo, nec eſſentia diſtinguit, ergo relatio. Antecedẽs probatur in creaturis: in quibus diſtinctio aut eſt per materiam, ut ꝙ formã, prima uero conſequentia quo ad primã patẽtem probatur: quia origo ut ſic, habet rationem rei a re, uel ad rem. & ſic non eſt intrinſeca. quo ad ſecũdam uero, quia eſſentia eſt cõmunis: & ſic nõ eſt propria. ſcda uero cõſequẽtia probatur per locã à diuiſione: qm in perſona præter eſſentiã & originẽ, ſola ſo reſtat. Secunda aũtẽ ratio eſt: diſtinctiuũ perſonale in diuinis eſt cõſtitutiuũ ꝑſonæ: ſed origini repugnat eſſe conſtitutiuũ perſonę, nõ aũtẽ relationi. ergo nõ origo, ſed relatio diſtinguit. Antecedẽs declaratur innuendo duplicem modũ diſtinguẽdi, ſ. conſtituendo diſtinctũ: uel diſtinguẽdo tãtũ, in ꝛa duplicem modũ ſe habendi ad diſtinctum: contingit enim ea ꝓexiſtentẽ diſtinguere, ut patet in diuiſione aquæ, & eã ſola diſtinctione opus

ꝙ as circunſtigit eã, rẽ non ꝓexiſtentẽ diſtinguere, & tunc cõſtitutione & diſtinctione tunc opus eſt. Vel ſcdo ſignificãs ſignificatum diuinæ, quãuis ꝓexiſtere intelligãt relationibus diſtinctis, nõ tamen partitur ſeu diſtinguitur per relationes: quia ſemper indiuiſa reſtat. Et propterea diſtinctiua oportet & diſtinguere ꝙ conſtituere perſonas, utpote non ꝓexiſtentes: ut in ante aſſumptũ eſt. Minor aũtẽ quo ad primã partem probatur, quia origo actiue præſuppoſitã perſonã: paſſiue aũtem eã ſibi in eã. Quo ad ſecũdam aũtẽ quòd relatiues ſunt ipſę perſonæ ſubſiſtentes, eo quòd non differunt ibi abſtractũ & cõcretũ.

Quæſtio.

¶ Quomodo intelligitur, & num uerum ſit, relationẽ cõſtituere perſonas, in quantũ perſonæ ſunt, quia ibi non diſtinguitur abſtractum & cõcretum.

¶ Circa hanc rationẽ dubium eſt de hac uiã prehatione, quæ ad don. Primo qd ſibi uelit nouella uerba. relationes conſtituit perſonas in quantum ſunt ipſæ perſonæ. Secũdo, quã ullum habeant, cum ſit abſtractum & concretum ibi differũt. Et aſſumo ratio dubitãdi, qñiã eſt uerũ, omni ei quod eſt ipſa perſona, conuenit conſtituere perſonam, ut patet ex illatione re duplicatiua: & ſic origo inquantum eſt ipſa perſona conſtituit eã, & ſimiliter eſſentia, &c. Dubitãdi etiã uidet dictũ, ꝙ hoc cõſtituit illud inquantũ eſt ipſum: niſi quod id cõſtituat ſe, quod nõ eſt ad propoſitũ. Et extra propoſitum quoq; ſubſtantia uidetur uerbo illa, de abſtracto & cõcreto. De eiſdem aũtẽ nulla apparẽtia eſt, ꝙ ſint uera quoniã & eſſe perſonas, & abſtractũ nõ differre à concreto, neritur de originibus.

¶ Ad hęc dicitur quòd per eſſe perſonas, non intelligit author tãtũmodo identitatem, ſed identitatem ex ratione ipſius proprietatis, ſeu relationis. In hoc eſt, uel ſuprà dictum eſt, differt ab origine: quòd ipſa ex ſua ratione ineſt, loco cuiꝰ in diuinis eſt idem illi cuius eſt, origo aũtẽ ſecundum propriam rationem non ineſt: & conſequẽter nõ identificatur ei cui attribuitur. Et quemadmodum ſe habet ad ſuã rationem, ſic ſe habet ad ſuã ꝓprietatẽ. Et ſic ſe habet ad ſuã rationem, ſic ſe habet ad ſuã ꝓprietatẽ. Et ſic ſe habet ad ſuã rationem, ſic ſe habet ad ſuã ꝓprietatẽ.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ quãto diſtinctio prior eſt, tanto propinquior eſt unitati. Et ideo debet eſſe minima. Et ideo diſtinctio perſonarum non debet eſſe niſi per id qđ minimum diſtinguit, ſcilicet per relationẽ.

¶ Ad quartum dicẽdum, ꝙ relatio præſupponit diſtinctionem ſuppoſitorũ quando eſt accidens[c]: ſed ſi relatio ſit ſubſiſtens, non præſupponit, ſed ſecum ſert diſtinctionem. Cum enim dicitur, quòd relatiui eſſe, eſt ad. aliud ſe habere, per ly aliud, intelligitur correlatiuũ qđ non eſt prius, ſed ſimul natura.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum abſtractis per intellectum relationibus à perſonis, adhuc remaneant hypoſtaſes.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur ꝙ abſtractis per intellectũ ꝓprietatibus, ſeu relationibus à perſonis, adhuc remaneant hypoſtaſes. Id eñ ad quod aliquid ſe habet ex additione. põt intelligi remoto eo quod ſibi additur. Sicut homo ſe habet ad animal ex additiõe, & poteſt intelligi animal remoto rationali. Sed perſona ſe habet ex additione ad hypoſtaſim. Et eñ perſona hypoſtaſis ꝓprietate diſtincta ad dignitatem pertinente[c]. Ergo remota ꝓprietate perſonali à perſona intelligitur hypoſtaſis.

¶ Præterea, Pater non ab eodem habet ꝙ ſit pater, & quòd ſit aliquis. Cum enim paternitate ſit pater: ſi paternitate eſſet aliquis, ſequeretur ꝙ filius in quo nõ eſt paternitas, non eſſet aliquis. Remota ergo per intellectum paternitate à patre, adhuc remanet ꝙ ſit aliqs, qđ eſt eſſe hypoſtaſis. Ergo remota ꝓprietate perſonali à perſona, remanet hypoſtaſis.

¶ Præterea, Aug. dicit 5. de tri. Non hoc eſt dicere ingenitum quod eſt dicere patrẽ. Quia ſi filium non genuiſſet, nihil prohiberet eũ dicere ingenitum, ſed ſi filium non genuiſſet, non ineſſet ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypoſtaſis patris ut ingenita.

¶ SED CONTRA eſt quod Hila. dicit 4. de trinit. Nihil habet filius niſi natum. Natiuitate autem eſt filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypoſtaſis filii. Et eadẽ ratio eſt de aliis perſonis.

CONCLVSIO

¶ Abſtractis totali abſtractione ꝓprietatibus, ſola eſſentia, & nõ perſona remanẽt, formalis uero abſtractione abſtractis ꝓprietatibus nõ perſonalibus, remanẽt perſonæ, ſed abſtractis formali abſtractione perſonalibꝰ ꝓprietatibus, nõ remanẽt hypoſtaſes.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ duplex ſit abſtractio per intellectũ. Vna qdẽm ſcdm qđ uniuerſale abſtrahit à particulari, ut aſal ab hõe. Alia ỹo ſcdm qđ forma abſtrahit à materia. Sicut forma circuli abſtrahitur per intellectũ ab oĩ materia ſenſibili. ¶ Inter has aũt abſtractiones hæc eſt differentia, quòd in abſtractione quæ fit ſecundum uſe & particulare, non remanet id à quo fit abſtractio. Remota eñ abhoſe dñra rõnali, nõ remanet in intellu hõ, ſ̃ ſolũ aſal. ¶ In abſtractione ỹo quæ attenditur ſcdm formã à materia, utriq; manet in intellectu. Abſtrahẽdo eñ formã circuli ab ære, rema net ſeorſum in intellectu nro & intellectus circuli & intellect⁹ æris. Quãuis aũt in diuinis non ſit uniuerſale neq; particulare, nec forma & materia ſcdm rẽ, tñ ſcdm modũ ſignificãdi inuenitur aliq ſimilitudo horũ in diuinis, ſcdm quem modũ Dam. dicit, ꝙ cõe eſt ſubſtãtia, particulare uero hypoſtaſis. Si igitur loquamur de abſtractione quæ fit ſcdm uniuerſale & particulare, remotis ꝓprietatib⁹, remanet in intellectu eſſentia cõis, nõ aũt hypoſtaſis patris, qꝛ eſt quaſi particulare. Si ỹo loquamur ſcdm modũ abſtractionis formæ à materia remotis ꝓprietatibus nõ ꝓſonalibus, remanet intellꝰ hypoſtaſen & ꝓſonarũ. Sicut remoto per intellectũ ãpatre ꝙ ſit ingenitus, uel ſpirãs, remanet hypoſtaſis, uel ꝓiona pris. Sed remota ꝓprietate perſonali pintellectũ, tollit intellect⁹ hypoſtaſis. Non eñ ꝓprietates ꝓſonales ſic intelligũtur aduenire hypoſtaſib⁹ diuinis, ſicut forma ſubiecto ꝓexiſtẽti, ſed ſerũt ſecũ ſua ſuppoſita inquãtũ ſunt ipſæ ꝓſonæ ſubſiſtẽtes. Sicut pñtas eſt ipſe pr̃. Hypoſtaſis eñ ſignificat aliquid diſtinctũ in diuinis, cum hypoſtaſis ſit ſubſtantia induidua. Cũ igitur relatio ſi quæ diſtinguit hypoſtaſes & cõſtituit (ut dictum eſt[c]) relinquitur quòd relationibus perſonalibus remotis per in intellectum, non remaneant hypoſtaſes.

¶ Reſpondeo ad primum adueꝛte, quòd diuinis poſſumus loqui dupl̃, ſcilicet ſcdm ſe. & ſic uerũ eſt ꝙ diſtinguuntur ſcripturæ & Greg. de Arimino tenent. Et hoc expreſſe cõcedit San. Tho. in primo ſen tentiarũ di. 2. q. 1. ecum da articulo primo ad quintum. Si aũtẽ conſideretur ut notæ & ſignificatę nobis, ſic quã non diſtinguũtur à relationibus niſi in modo ſignificandi, conſtituuntur & diſtinguuntur relationibus, ſicut deus conſtituitur & diſtinguitur deitate à reliquis. *Annot.*

¶ In reſpõſione ad tertium aduerte, quòd diſtinctio relatiua ponitur prima inter diſtinctiones reales. Tum qa ſecũdum ueritatẽ ipſa ſola eſt ſimpliciter & omnino neceſſariatrela quas enim nõ implicant contradictionem nõ eſſe: quoniam extra deũ ſunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut præſupponit. Et propterea ordine perfectionis eſt prima, & hoc intellige ordinando diſtinctiones in ordine entium ſimpliciter ſecus enim eſſet in ordine diſtinctionum ut ſic, ut in poſt prædicamentis diſtuſe diximus. *Annota.*

¶ In reſpõſione ad quartum habes tria. Primo, quòd relatio ſubſiſtens facit diſtinctionem ſuppoſitaꝝ: & de hoc inſertius erit ſermo. Secũdo quod ly aliud, poſitũ in diſtinctione ad aliquid ſeu relatiui, ſtat ꝙ correlatiuo. Et ex hoc habes quãm colormiter dixerimus in quæſt. decimaterti de termino relatiui. Tertio quòd ly aliud, non præſupponitur à relatiuo, ſed eſt ſimul cum eo. Et hinc habes quãm bene quę dictum ſit, ꝙ unum relatiuum diſſimit reliquum, non ut prius, ſed ut ſimul natura & intellectu. *Annot.*

a ¶ Super Quæſtionis quadrageſimæ Artículum tertium.

IN titulo ly abſtractis, quod diſtinguendum erat, in principio corporis diſtinguitur per ꝓprietates autem intelligit notiones, ſiue perſonales, ſiue non. *Annot.*

¶ In corpore tria facit. Primo diſtinguit abſtractionem in titulo poſitam. Secundo reſpondet quæſito. Tertio tractat quandam oppoſitam opinionem. *Comen.*

¶ Quo ad primum diſtinguit abſtractionem: & applicat eam ad diuina. Diſtinguit quidem in abſtractionem totalẽ & formalẽ, id eſt, qui totã uſe abſtrahit à partibus ſubiectiuis: & qua forma abſtrahit à materia, ponitque inter eas unicã differentiam, ſcilicet quòd in totali, abſtracti ratiuum conceptus remanent in formali uero utriuſque ſcilicet abſtracti & eius à quo abſtrahitur, ut patet in exemplis literæ. Et ſi uis diffuſe has abſtractiones uidere, lege commẽtaria noſtra in De ente & eſſentia, in prima quæſtione: applicat uero ad diuina non ſecundum rem, ſed ſecundum modum ſignificandi, authoritate utens Damaſceni.

¶ Quo ad ſecundum reſpondet quæſito tribus concluſionibus. Prima iuxta abſtractionem totalem: abſtractis ꝓprietatibus, non remanent perſonæ, ſed ſola eſſentia. Et probatur, quia perſonæ ſe habent ut particularia, eſſentia ut uniuerſale, id eſt, remanet deus, & non remanet pater & filius & ſpiritusſanctus: habet enim ſe deus ad perſonas ut uniuerſale ad particularia, ut Damaſcenus dixit. Secunda concluſio iuxta abſtractionem formalem eſt: abſtractis ꝓprietatibus non perſonalibus, remanent perſonæ: & declaratur in ambabus, ſcilicet innaſcibilitate & ſpiratione. *Comen.*

Quæſtio.

¶ Num abſtractis ꝓprietatibus non perſonalibus, remaneant perſonæ.

¶ Circa hãc concluſionẽ dubiũ occurrit. Quoniã cõtradicere nidet doctrinæ ea *ditæ*

Universidad de Deusto
Biblioteca

dixe in quæstione trigesimasexta, ubi dictū est quòd abstracta spiritalia à filio, non distinguerentur personaliter à spiritusancto: si enim abstracta spiratione, filius non esset persona, ut hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta à patre nis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequēter non distinguitur persona liter à spiritusancto per spiratiue. Et eo ducrso, si distinguitur personaliter per spi

Cōment. rare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad hoc præuiter ex fundamēto supra posito dicitur, q̄ unūquodq; intellectū est uerū abstracta liquidē spiratione, remanet hypostasis filii, ut hic dicitur: & tamē abstracta spiratione, non remanet distinctio illius hypostasis à spiritu sancto, ut ibi dicitur. Hæc autem nō contradicūt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret, relatiua ab illa nō remaneret distincta. Falsum est enim q̄ persona diuina & uniuersaliter res relatiua per unū & idem cōstituatur & distinguatur relatiue à cæteris, etiā in eadem natura, ut supra ostensum est.

Cōment. ¶ Tertia uero cōclusio est in xta eandē abstractionē formalē, abstractis proprietatibus personalibus, nō remanēt hypostases. Et probatur ex utroque actu, q̄ prietatis personalis, f. constituere & distinguere. Et constituere quidē proprietates personales nō adueniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferūt secū sua supposita, inquātū sunt ipsa: ergo ipsis abstractis non remanent suppositа. Et distinguere uero, hypostasis est substātia individua, ergo est aliquid distinctū in diuinis: ergo remota relatione personali, non remanet hypostasis. & tenet hæc ultima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

¶ Circa hāc partem ad uerte, q̄ illa propositio pluries repetita, Proprietates cōstituūt personas, seu terūt secū suppositа inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in oibus puris & simplicibus communis. Dicitur enim cōstituere deū inquātū est ipse deus: & gabrielitas Gabrielem inquantum est Gabriel, si fuit omnino idē. Et significant hæ propositiones specialem modū constituendi: dupliciter enim cum contingat cōstituere, primo, sicut forma cōstituit compositum: secūdo sicut simplex cōstituit simplex, cū de primo modo cōstituēdi loquimur, q̄n realis est cōstitutio: simpliciter dicimus q̄ anima rationalis cōstituit hominē, &c. Et sic cōstituens non est constitutum. Quum aūt de secūdo constituēdi modo est sermo, ad differētiam primi dicitur cū additione, q̄ constituit inquātum est ipsum cōstituēdi, nihil aliud intēdendo per hoc, nisi q̄ constitutiuū pro tāto dicitur cōstituere, pro quanto ponit se ponēdo eīm se, cōstituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquātum est ipsum. Iraque paternitas ponendo se, constituit patrē, quia ipsa est pater. Et sic ly inquātū, tenetur reduplicative: modūque constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem uiam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones.

Cōment. ¶ Quo ad tertiū, refert & confutat opinionem quōdam dicentem, q̄ abstractis relationibus remanēt hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanēt origines distinguētes. Ratio uero secunda: quia relationes pertinēt ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autem hypostasis. Confutatur aūt dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes, p̄dicta est esse prima distinctiua. Secūdo, ratio secūdi dicti: quia dignitas qua differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona eīm addit supra hypostasim ex parte naturæ

Sed (sicut dictum est c) aliqui dicūt quòd hypostases in diuinis nō distinguūtur per relationes, sed per solā originē, ut intelligatur pater esse hypostasis quædā per hoc q̄ nō est ab alio: nitius autē per hoc quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatē pertinētes constituūt rōnem personæ. Vnde & personales dicūtur. Vnde remotis huiusmodi relationibus per intellectū, remanēt quidem hypostases, sed nō psonę. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguūt & cōstituunt hypostases, ut ostensum est c. Secūdo, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, ut patet per diffinitionē Boē, dicētis, q̄ persona est rationalis naturæi ndiuidua substātia e. Vñ ad hoc q̄ esset hypostasis, & nō persona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatē, non aūt ex parte personæ proprietatē.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ persona nō addit supra hypostasim proprietatē distinguētem absolute, sed proprietatē distinguentem ad dignitatē pertinentē. Totū enim hoc est accipiendū loco unius differētiæ. Ad dignitatem aūt pertinet proprietas distinguens, secūdum q̄d intelligitur subsistens in natura rōnali. Vnde remota proprietate distinguēte a persona nō remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tam eīm persona q̄m hypostasis est substātia individua. Vnde in diuinis de ratione utriusq; est relatio distinguens.

¶ Ad secundum dicēdum, q̄ paternitate pater non solū est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tū sequitur q̄ filius non sit quis siue hypostasis, sicut nō sequitur q̄ non sit persona.

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ intentio Aug. non fuit dicere q̄ hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas cōstituat & distinguat hypostasim patris. Hoc eīm esse nō potest: cum ingenitū nihil ponat, sed negatiue dicatur f: ut ipsemet dicit. Sed loquitur m communi: quia nō oē ingenitū est pater. Remota ergo paternitate, nō remanet in diuinis hypostasis patris, ut distinguitur ab alijs personis, sed ut distinguitur à creaturis: sicut iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̄ actus notionales præintelligātur proprietatibus. Dicit eīm magister 27. dist. 5. sententiarum, q̄ patet semper est, quia genuit filium. Et ita uidetur q̄ generatio secūdum intellectum præcedat paternitatem.

¶ Præterea, Omnis relatio præsuponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut æqualitas quātitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actiōe, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶ Præterea, Sicut se habet generatio actiua ad paternitatē, ita se habet natiuitas ad filiationē. Sed filiatio præsupponit natiuitatē. Ideo eīm filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

¶ SED CONTRA, gñatio est operatio personæ patris. Sed paternitas cōstituit personam patris. Ergo prius est secundum intellectum paternitas q̄ m generatio.

CONCLVSIO.

¶ Origo passiue præcedit proprietates personarū præcedentium etiam personales: actiue uero præcedit originantia relationem non personalem.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ secundum illos qui dicunt, quòd proprietates non distinguūt & cōstituunt hypostases g, sed manifestāt hypostases distinctas & constitutas, absolute dicēdum est q̄ relationes secūdum modum intelligēdi cōsequuntur actus notionales, ut dici possit simpliciter, quòd quia generat, est pater. Sed supponendo q̄ relationes distinguant & constituant hypostases in diuinis h, oportet distincte dicere. Quia origo significatur in diuinis actiue & passiue: actiue quidem, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiue autem, sicut natiuitas attribuitur filio & processio spiritusancto. Origines enim passiue significatæ simpliciter præcedūt secundum intellectū proprietates personarū præcedentiū etiā psonales. Quia origo passiue significata significatur ut uia ad psonā proprietate cōstitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secūdum intellectū, quàm relatio personæ originātis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secūdum intellectū præcedit ꝓprietatem relatiuā innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest cōsiderari dupliciter. Vno modo ut est relatio. & sic iterū secundum intellectum præsupponit actū notionalem. Quia relatio inquantum huiusmodi fundatur sup actum. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quòd præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ cum magister dicit, quòd quia generat est pater: accipitur nomē patris secundum quod designat relationem tātum, nō aūt secundū quod significat personam subsistentem. Sic enim oporteret econuerso dicere, quòd qa pater est, generat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de paternitate, secūdum quod

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quartum.*

Tituli huius ex præmissis patet, quòd actus notionales, generare, spirare, dicere, &c. intellectualitatem. Ex parte autem ipsius indiuidui nihil penitus addit, ut patet ex diffinitione Boētii. Vnde quia relationes se tenēt ex parte individuationis, falsum est q̄ relationes sint proprietates personæ, & nō hypostasis. sunt eīm æque abstracta, persona & hypostasis ex parte individuationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

¶ In responsione ad secūdum aduerte, quòd ut dicitur quinto metaphysicæ, non inuenit quædam dici ad aliquid secūdum nostra specifica, quæ nō dicuntur ad aliud secundum nomina generica. Et propterea non inconuenit similiter accidere in proposito, scilicet q̄ pater, patris nomine & re referatur ad filium, persona autē re quidem, sed non nomine, referatur ad eundem. Accidit eīm hoc q̄a (ut i littera dicitur) paternitate patet est pater, & persona sed persona significat esse illam per modū absoluti. Dixi autem hæc propter argumēta Aureoli & Scotiquæ tangenda censui. Ex hoc enim facile soluuntur.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.*

Titulī huius ex præcedētibus est clarus.

¶ In corpore dno sancti primo respondet secundum opinionē superiorum probatum. Secundo respondet iuxta uiam quam sequitur.

¶ Quo ad primū, conclusio secūdum illos est unica, relationes constituunt actus notionales: & manifestatur, quia apud eos non distinguunt, nec constituunt hypostases. &c.

¶ Quo ad secūdum primo distinguit originē in actiuam & passiuam, manifestādo eas exemplariter. Secundo ponit conclusionem unā de origine passiua. Ordo passiuæ præcedit proprietates personarum præcedentium etiā personales. Probatur, quia significat utria ad personam proprietate constitutam. Tertio ponit secundam conclusionē de origine actiue. Ordo actiuæ præcedit relationem originalem nō personalem. Et manifestatur in communi ꝓpter rationem, ut est actus, & ut est relatio. Quarto distinguit personalem proprietatē patris, quę sola restabat: quod patet dupliciter considerari, scilicet, ut relatio, & ut constitutiua personæ. Et declarat primā partem, quia relatio fundatur super actum. Secundum uero, quia actio præponit personam agentem.

¶ Num sola relatio, & qua ratione constituat & distinguat personas diuinas.

¶ Circa ultima dicta dubium occurrit. Primo, quia uidētur hæc contrariari sū prædictis in artī. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secūdū rē, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum utraq; earum sit multiplex, quomā potest sumi origo, ut origo, & ut constitutiua personę, sicut & relatio. Et nec relatio ut relatio, nec origo ut origo cōstituit: aut distinguendum est de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmandum non est, quòd relatio magis quàm origo constituat & distinguit.

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, uerbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradictæ: quibus conatus est aliter ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, ut distinguitur

distinguitur contra essentiam, & contra originem, ut patet in art. 2. & tertio. Et confirmatur asrp augetur dubium: quīn à S. Tho. quatuor p̄dicata habemus realiter in deo quorū attribuitur relationi constituere psonam. Primum est essentia diuina, inquit eīm in qōnibus de potentia. q. 8. art. 3. in responsione ad septimū, q̄ relationes constituunt hypostases inquātum sunt essentia diuina. Secūdū est ly diuina, inquit eīm in 1. sniarū. di. 2 6. art. 2. ad primū, q̄ relo in quātū diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsist ēs, dixit enim in. 1. art. huius qōnis in responsione ad quartum, q̄ relatio si sit subsistens, sert secū distinctionem suppositalem. Quartū ē ly ipsa ptās. dixit eīm in politio artículo, q̄ relationes constituūt & distinguunt hypostases inquantum sunt ipsæ psonæ subsistētes. Ex quib⁹ ōnibꝰ cōstatur ābiguitas: an de mēte S. Tho. relatio sit cōstitutiua psone, ſ. ādo sīra latitudinē relationis & cōditionis ei⁹, an ut includit essentiā, seu aliquod essentiale. Vndique eīm angustiæ sūt. Si eīm ita latitudinē relatiuā cōstituo ut, rudis allegata ex locis prædictis. Si aūt est idem alicui absoluto, constituit, sequitur q̄ psonalitas in diuinis est formaliter absoluta contra oppositum consessi sumus. Accedunt quoq; argumenta Aur. apud Capre. in 1 d. di. primi, specialiter contra qōnibus de potentia dei. Et rursus cōtra ter tium dictū sumptū ex secundo articulo huius quæstionis, ſ. rēlo a ut subsistens constituit quærendo quid importat ly ut subsistens: & breuiter inferendo, q̄ hoc nihil aliud est nisi q̄ idem constituat se, uel q̄ constituēs ut cōstitutum constituat.

¶ Ad euidentiam horū scire, q̄ licet nō desint Thomistę tenentes oppositū propter illa ad dictū ex qōnib⁹ dispositis, & illis allucentia in primo sententiarum: nihil tamē uidet de mēte S. T. q̄ relationes illæ quas dicim⁹ psonales, ſ. priuæ & incōmunicabiles sint infra latitudinē relatiuā tuā, rōne cōstituāt psonas. Meoror a uīē ex doctrina huius quæstionis: expresse eīm in primis, actius constituere psonaliter in secūdo articulo attributus est relationi, ut distinguit cōtra essentiā, & ut originē. ergo nō inquātū est essentia, cōstituit psonam. Deinde in ar. ter. expresse dictū est q̄ relationes psonales ferūt secū sua suppositā: si ergo secundum nihil tamē uidetur

Comment. ¶ In corpore unica est conclusio ritsue ſsito affirmative. Alias notionales attribuēdi ſsūt ꝑſonis, & probatur tic. in diuinis ꝑſonis est distinctio secundū originē: ergo necesse fuit alias notionales attribuere ꝑſonis. & probat sequela, quia limūt eodo nō pōt cōuenīter designari, nisi cum his actibus.

Annot. ¶ In responsione ad secūdū aduerte, q̄ duo dicit, ſ. q̄ actiones ſsūt ſsūt idē realr quod rationes, & quidd differūt rōne ab eis, ſsc primū, ꝑhatur, quia actio ſsubſtrahit motū nō est mīa relatio, &c. Secūdū uero, quia ſsūt diuinis, ſsēbilibus more, intelligibus, & ſsenſuinat, &c. Ibi tic. locus quo ad tunc dicētes actionē ex ſsubiectione in paſſo. Sed facile ad hoc respōdet, q̄ hic ē termo de actione ut actio est, & ꝓ ut ac eidens est, uel ſsubſtantia: & ideo nihil iuuat.

a ¶ *Super Quæſti. quadrageſsima prima Articulum ſecundum.*

Annot. Tertius intelligendus est ita ample ut ſsonat in corpore nūq̄ diſsungunt.

Comēt. ¶ In corpore unica est diſsinctio binarū, cum ſsingulis cōclusionibus ſsuxta ipſa membra. Diſsinctio est, aliquid esse, uel fieri uolū tate, cōtingit dupliciter. Secō modo, uel cau ſsaliter, ſseu principaliter, exēplū primi, ſsortes est homo ſsua uolūtate. exēplū ſsecūdi, ſsortes æ dificat domū ſsua uolū tate. Conclusio prima ſsuxta primū membrū, pater genuit filium uolūtate cōcomitāte. Et manifeſstatur: quia etiā pater est deus uolūtate cōcomitāte. ergo à ſsortiori, &c. Secunda uero cōclusio ſsuxta ſsecundū membrū eſst. Pater genuit filium natura, non uolūtate principiāte. ſsed ſsic produxit creaturā. Hæc cōclusio quo ad oēs ſsui partes prio ꝓbat authoritate Hil.

Annot. ¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia ſsunt productioni filij & ſspiritusſsāct. ut pater, & ex titulo de actibus notionalibus uniuerſsaliter quærēre, & ex tertio argumento. Expreſsſse autem in concluſsionibus author generationem filij tanquam priorem ſsecundum intellectum, ut in actu ſsexercito actus notionales ſsub illius nomine patefaceret quomodo ſse habeant ad uoluntatem.

Annot. ¶ Circa primam concluſsionem & diſsinctionem ſsimul aduerte quòd uoluntas cōcomitans uocatur uoluntas cōparata ad illud, ut ad obiectū ꝓcīſse: uoluntas autē principalis uocatur uoluntas cōparata ad illud, ut causa ſseu principiū ad effectum. Et propterea uoluntas cōcomitans potest inueniri dupliciter, ſscilicet antecedenter, ſsicut cum deſsidero pluuiam futuram: & conſsequēter, ſsicut eā pluit pluuia quæ est aut fuit. Verum autem concluſsio prima uerſsificetur de uoluntate concomitante, & prius & poſt ſsecundum intellectum, an non, in litera non exprimitur. Sed. tamen in primo diſsinctione ſsexta tenuit parte affirmatiuam, quam credo conſsonam Sancto Thomę. Tamen quoniam apud ipſsum ſsuperius in quæſstione trigeſsimatertia articulo tertio ad primum, docuit, quòd abſsoluta communia toti trinitati ſsunt priora notionalibus, conſsitat autem quòd uelle generationem filij, ſsicut etiam uelle eſsſsentiam diuinam, eſst abſsolutum comigmēq̄ toti trinitati: ergo prius pater uult generationem filij quàm generet. Tum quoniam par uidetur ratio de proceſsſsione ſspiritusſsancti, quam cōſstat prius amari ſsecūdum rationem, quàm otiri: quoniā pater amando ſse & filium & ſspiritūſsanctum, & eadē ratione ſspiratiōnē ipſsum, ſspiritū ſsanctum. Nec obſsūt dicta in q. de potēcia dei q. 2. art. 3. quī ibi per uoluntatem præcedētem & uoluntatem priorē tempore, natura, ſsiue intellectu, intelligit uoluntatem, ut principium, ut pater diligenter conſsiderantibus perſsonā, nihil aliud eſst q̄ habitudo principij ad perſsonam quę eſst à principio. Quæ quidē habitudines ſsunt ipſsę relationes uel notiones[c]. Quia rō dediuinis & intelligibilibus rebus loqui nō poſsſsumus, niſsi ſsecundū modū rerū ſsenſsibilium à quib⁹ cognitionē accipim⁹, & in quibus actiōes & paſsſsiones ſsin quātū motū implicāt, aliud ſsunt à relationibus q̄ ex actionibus & paſsſsionib⁹ cōſsequuntur: oportuit ſseorſsū ſsignificari habitudines ꝓſsonarū ꝑ modū actus, & ſseorſsū ꝑ modū relationū. Et ſsic patet q̄ ſsūt idē ſsecūdū rē ſsed differūt ſsolū ſsecūdū modū ſsignificādi.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ ſsēdm qd' actio ꝓportat originē mot⁹, ſsnfert ex ſse paſsſsionē: ſsic aūt nō ponitur actio in diuinis ꝓſsonis. Vñ non ponūtur ibi paſsſsiones, niſsi grāmatice loquēdo quantum ad modum ſsignificandi, ſsicut patri attribuimus generare, & filio generari

ARTICVLVS II.

¶ *Verum actus notionales ſsint uoluntarij.*

AD SECVNDVM ſsic ꝓceditur. Videt q̄ actus notionales ſsint uoluntarij. Dicit em Hila. 1. li. de Syno. Non naturali neceſsſsitate ductus pater genuit filium.

¶ Præterea, Apoca. col. 1. Trāſstulit nos in regnū filij dilectionis ſsuæ. Dilectio aūt uoluntatis est. Ergo filius genit⁹ eſst, à ꝑe uolūtate.

¶ Præterea, Nihil magis est uoluntarij q̄ amor: ſsed ſspūſsāctus ꝓcedit à patre & filio ut amor. Ergo procedit uoluntarie.

¶ Præterea, Filius procedit ꝑ modū intellectus ut uerbum: ſsed omne uerbum procedit à dicente per uolūtatem. Ergo filius procedit à pater per uolūtatē, & nō per naturā.

¶ Præterea, Quod nō est uolūtarij, eſst neceſsſsarij. ſsi igitur pater genuit filiū nō uoluntate, uidetur ſsequi quòd neceſsſsitate genuerit. Quod eſst contra Aug. in lib. ad Oroſsium.

¶ SED CONTRA eſst quod Aug. dicit in eodē libro, quòd neque uoluntate genuit pater filium neque neceſsſsitate.

CONCLVSIO

¶ *Actus notionales nō niſsi concomitanter uoluntarij eſsſse dicuntur.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ eſsī dicitur aliquid eſsſse uel fieri uoluntate, dupliciter poſsſsit intelligi. Vno modo, ut ablatiuus deſsignet cōcomitantiā tantum: ſsicut poſsſsum dicere q̄ ego ſsum homo mea uolūtate, quia ſscilicet uolo me eſsſse hominē. Et hoc modo poteſsſst dici q̄ pater genuit filiū uolūtate, ſsicut & eſsſst uoluntate deus: quia uult ſse eſsſse deū, & uult ſse generare filiū. Alio modo ſsic, q̄ ablatiuus importet habitudinē principij. Sicut dicitur q̄ artifex operatur uolūtate, q̄a uolūtas est principiū operis. Et ſsecūdū hunc modū dicēdum eſsſst, q̄ deus pater nō genuit filiū uoluntate, ſsed uolūtate produxit creaturā. Vnde in lib. de Syno. dicitur, q̄ ſsiquis uolūtate dei tāquā unum aliquid de creaturis filiū ſsactum dicat, anat hema ſsit. Et huius ratio eſst: quia uolūtas & natura ſsēdm hoc differūt in causādo, q̄a natura determinata eſst ad unū⁹: ſsed uolūtas nō eſsſst determinata ad unū. Cuius ratio eſst: quia effectus aſsſsimilatur formę agēris per quā agit. Manifeſsſstum eſsſst autē, q̄ unius rei non eſsſst niſsi una forma naturalis per quā res habet eſsſse[c]. Vnde qua le ipſsum eſsſst, tale facit. Sed forma per quam uolūtas agit, nō eſsſst una tm̄, ſsed ſsunt plures, ſsecūdū. q̄ ſsunt plures rōnes intellectę. Vñ qd' uolūtate agit, nō eſsſst tale quale eſsſst agēs, ſsed q̄le uult, & illud intelligit eſsſse agēs. Eorū igit uolūtas principiū eſsſst, quæ poſsſsūt ſsic, uel aliter eſsſse. Eorū aūt quæ nō poſsſsunt niſsi eſsſse, principiū natura eſsſst. Quod autē pōt ſsic, uel aliter eſsſse, lōge eſsſst à natura diuina: q̄ hoc ꝓtinet ad rōnē creaturæ, q̄a de' eſsſst per ſse neceſsſse eſsſse, creatura aūt eſsſst facta ex nihilo. Et ideo Arriani uolētes ad hoc deducere q̄ filius ſsit creatura, dixerūt q̄ pater genuit filium uoluntate, ſsecundum quod uolūtas deſsignat principium. Nobis autem dicendum eſsſst q̄ pater genuit filium nō uoluntate, ſsed natura. Vnde Hila. dicit in hb. de Syno. Omnibus creaturis ſsubſsūtiam dei uoluntas attulit, ſsed naturā dedit filio ex impoſsſsibili, ac nō data ſsubſsūtia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata ſsunt qualia deus eſsſse uoluit: filius aūtem natus ex deo, talis ſsubſsiſstit qualis & deus eſsſst.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ authoritas illa inducitur contra illos qui à generatione filij etiam concomitantiam paternæ uoluntatis remouebant, dicentes, ſsic eum natura genuiſsſse filium, ut tamen uoluntas generandi ei nō adeſsſset, ſsicut & nos multa naturali neceſsſsitate cōtra uoluntatē eius naturalis deductis impedimentis oportet q̄ ſsit talia quale eſsſst agens: nec potest aut potuit ſsecus ab illo agente fieri: effectus uero uoluntarius potest aut potuit ſsic & aliter fieri, ex quo uoluntarius eſsſst.

Quæſtio. ¶ *Num & quomodo uer⁹ ſsit, effectū aſsſsimilari formæ agēris per quā agit.*

¶ Circa probationem primæ conſsequentiæ, quā deducitur ſsecunda differentia, & tertia ex prima, ex illa propoſsitione, Effectus aſsſsimilatur formæ agentis per quam agit: dubium occurrit. Aut illa propoſsitio eſsſst uera de aſsſsimilatione ad formam & modum eſsſsendi illius formæ. Aut de aſsſsimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo nūc affertur in litera ad probandum naturam determinari ad unum, & quale eſsſst naturale agens, tale agere ex hoc quòd unius rei naturalis eſsſst una forma, per quam res conſsſstituitur in ſsuo eſsſse naturali: quia effectus aſsſsimilatur formæ agentis. Et manifeſsſstatur ſsequela ex differentia inter ſsecundam & tertiam differentiam. nam ſsecunda, ſscilicet naturam determinari ad cauſsandum unū, ſspectat ad aſsſsimilationē ad formā: nam ſsi agēs, unicā habet formam, & producit ſsimile, oportet quòd producat ſsimile uni formæ, & conſsequenter unum tantum.

¶ Tertia aūt ſscilicet agere tale quale ipſsm in ſse eſsſst, ꝓtinet ad aſsſsimilationē ad formā & modū eſsſsēdi illius, ut pater, & eſsſst hic principaſsſs intēta: q̄ſs ex hac ſsequatur quarta, q̄ proximū mediū eſsſst cōcionis. Si igitur propoſsitio illa nō tenet quo ad aſsſsimilationē ad modū eſsſsendi, nō probatur intentum. Si aūt dicatur q̄ eſsſst uera quo ad ſsimilationē utriuſsq; ſ. formæ & modi, ſsequitur contra alterum membrū. nam ſsequitur, ergo effectus uoluntatis aſsſsimilatur formæ in mente in modo eſsſsendi: quod patet eſsſse falſsum. nam domus in mente eſsſst ſsine materia.

¶ Ad hoc dubium quamuis ad pauca reſspiciēdo diſsting uerent de agente naturali & uoluntario, ſsi tamen attendimus, quòd hæc propoſsitione litera cōtetur aſsſsimilari ad naturale & uoluntarium, & inſsert ex ea q̄ illud agit quale ipſsum eſsſst, hoc autem quale uult, non quale eſsſst: aliter oportet dicere. Dicito ergo propoſsitionē illā eſsſse uerā quo ad formā & modū per ſse illius inquātū eſsſst ratio agēdi. Omne nanque agens ſsiue naturale, ſsiue uoluntarium, quārum poteſsſst facere ſsimile ſsibi ſsecundum formam, & per ſse conditiones ſseu modū eius. Vocatur autem, & eſsſst modus per ſse alicuius, qui modificat eam ſsub propriam latitudinem. Modus enim per docendi ſsub doctrinæ latitudinem eſsſst, & ſsic de aliis. Inter naturale autem & uoluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia eſsſst, uoluntarium uero quia uult. ac per hoc forma naturalis eſsſst ratio agendi quia eſsſst, forma uero uoluntaria eſsſst ratio agendi quia uolita. Et propterea modus ꝑ ſse formæ naturalis, eſsſst, ſsic, nel ſsic eſsſse: nam ſsic eſsſse, ad latitudinem eſsſsſsē di ſspectat. Modus uero per ſse formæ uolūtatiæ, eſsſst ſsic uel ſsic uolſsē, & non ſsic eſsſsentiam ſsic uolitum ſspectat ad latitudinē uolitiæ aūt eſsſse diſsting uitur cōtra illud. Ex his aūt uult tertius ſsequuntur duo. Primo q̄ forma uoluntatis habet duplicem eſsſsendi modum, unum in quo eſsſst unum ens ſsimundo: & hic eſsſst eſsſse immateriāliter in mēte. Et alterum in quo eſsſst ratio agendi: & hic eſsſst eſsſse ſsic, uel ſsic uolitum, forma autem naturalis eſsſst eiūdem eſsſsendi modum habet, inquantum eſsſst ens, & inquantū eſsſst ratio agēdi. & ratio eſsſst quam deximus: quia iſsta agit quia eſsſst, illa quia uolita. uelle eiūs eſsſst aliud ab eſsſse. Secundo, quòd agens naturale aſsſsimilat ſsibi in forma & modo formæ quam poteſsſst eſsſsactum abſsque diſstinctione aliqua: & propterea filius aſsſsimilatur patri, etiam in individualibus conditionibus, ſsi uirtus generatiua ſsit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantum ſsubſsūtiæ compoſsitæ poſsſsint immediate produ cere ſsubſsūtias materiales apud Peripateticos. Agens uero uoluntarium aſsſsimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet ſsolutio ad obiecta: quia ſsimilitudo ſsubſsimilitur quòd modus eſsſsendi formæ uoluntariæ, ſsit modus formæ de quo eſsſst fermo in illa maxima: nam in ea eſsſst ſsermo de modo per ſse formæ inquantum eſsſst ratio agendi: & eſsſst uniuerſsaliter uera. Agens enim uoluntarium conatur quantum poteſsſst ut faciat quod uult, ſsicut quando ubi & quomodo uult, ut patet. Et ſsic uides q̄ perſspicue ex illa maxima author tertium differentiam intulerit, quòd ſsua turale agit quale ipſsum eſsſst: uoluntarij uero quale uult, non qua le eſsſst. & hæc bene notato & applicato quando oportet.

¶ Circa has differētias aliud occurrit dubium ex parte uoluntatis, an ſscilicet ueriſsſscentur de ea ut productiua ad extra tantum, an etiam ut productiua ad intrā. Nam ſsi ad extrā tantū, uanus eſsſst hic labor ubi de productionibus ad intrā eſsſst quęſsſtio. Si uero etiam ad intrā, ſsequitur quòd nihil erit productum à uolūtate intus, niſsi in actu reſsexo: & tenet ſsequela, quia ex prædictis omne uolūtate productum, eſsſst productum ut uolitum. nihil eſsſst enim in uoluntate uolitum niſsi reſsexe, & cætera.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid eſsſse in uoluntate uolitum, contingit dupliciter: uno modo ut rem quandā, & ſsic reſsexe eſsſst uolitum. Alio modo ut tendentiam in obiectum amatum, & ſsic eſsſst directe uolitum, eadem uolitione qua uolitum, poteſsſst quoque & aliter uolitum diſsting ui in uolitum ut rationem uolendi, & ut obiectum uolitum. Et ſsuxta utrunq̄ diſstinctionem intus & extra ſsalutatur id quod de uoluntate hic dicitur. Eſsſst enim intus productum, quia uolitum, actu recto, uel ut ratio uolendi, uel ut tendentia in aliud. Et hoc ſsufficit, ſsic eſsſst uoluntarium eſsſst ipſsum uelle, & liber ipſse amor.

¶ In responſsione ad tertium nota diſsinctionē & reſsponſsionem. Diſsinctio eſsſst de uoluntate in communi: quod poteſsſst conſsiderari dupliciter, ſscilicet ut natura ſsua, & ut ſse habet ad utrunq̄, & quod primo modo naturaliter uniſsſsi ſspectu ſsui, & noſsſstra reſspectu beatitudinis. Secundus uero in uoluntate dei reſspectu aliorum à ſse. Reſsponſsio autem conſsiſsſsit in applicatione primi membri, q̄ ſscilicet ſspiritusſsanctus procedit naturaliter, per modum tamen uoluntatis.

Quæſtio. ¶ *Num uoluntatis ſsit aliquis actus naturaliter.*

¶ Circa diſsinctionem uoluntatis dubium occurrit. Sco. enim in primo, diſstinctione ſsecunda in quæſsſstione de numero productionum diuinarum, & diſstinctione decima ſseptimo, & in quolibetis, quæſsſstione decimaſsexta. tenēs ſspiritum ſsanctum procedere libere, contra intriguerę hanc diſsſsinctionem: & oſsſsendere quòd uoluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo ſsic. uoluntas & natura habēnt oppoſsitos modos principiandi, ita quod nec ambo reducuntur in tertiū, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo uoluntas non poteſsſst naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens probatur primum manifeſsſstatur, quia natura eſsſst de ſse determinata ad agēndum, uoluntas autem non ex ſse naturaliter inclinatur, ſsed ſse ipſsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam uero partem, quòd unus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum ſsecundum totum genus ſsuum eſsſset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranſseo. Et cōfirmatur: quia oppoſsiti modi agendi primo diſsting uentes potentiam actiuam, non ſsunt eiuſsdem poſsſsibilis actiuæ, ſsed libere & naturaliter operari ſsunt hmōi. ergo probatur minor ex Arriſt. de ia in phy. & in methaphy, ponente primas differētias actiui princip ij, naturale & liberum, ſsub diuerſsis ramen nominibus. Nam in ſsecundo phy. uocatur à propoſsitio, & in 9. methaphy. uocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia uoluntas tendit in ea quæ ſsunt ad finem, ut potentia libera: ergo ſsub ratione etiam potentiæ liberæ uult ipſsum finem. Et tenet ſsequela, quia eadē est potentia circa utrunque.

¶ Præterea, Conditio intrinſseca potentiæ abſsolutæ uel in ordine ad actum ꝓfectum, non repugnat perfectiōi in operando: ſsed libertas est hmōi. ergo poſsſsit ſsine cum conditione perfecta poſsſsibili in operando. Talis conditio eſsſst neceſsſsitas, ergo libertas ſsine cum neceſsſsitate. Et confirmatur. firmitas operationis importat firmitatem: ergo perfect operationem liberam. Et cōfirmatur ultimoquia nō eſsſst eadē duabilo in principiū actiuū neceſsſsariū & contingens, & in naturale & liberum. ſsicut igitur aliquid naturale poteſsſst contingenter agere: ſsic poteſsſst impediri, ita aliqd liberum poteſsſst neceſsſsario agere.

Affert quoq̄ ad hoc authoritatē Aug. aut uoluntas nō eſsſst, aut libera dicēda eſsſst, qua beati ſsic eſsſse uolumus, ut eſsſse miſseri nō ſsolū nō uelimus, ſsed nequaq̄ uelle poſsſsimus. Ex quib⁹ oib⁹ duo inferūt, ſsc. q̄ oīs actⁿ uoluntatis eſsſst liber: & q̄ cū libertate actus ſsint neceſsſsitas ſsimpliciter eiuſsdem: & dicit ſspiritum. procedere libere & neceſsſsario.

¶ *Num ſspiritus ſsan Quæſtio ctus in diuinis proce dat à uolūtate ut principio naturaliter.*

¶ Circa eandē diſsſsiōnē applicatā ad ſspiritūſsan ctū, dubiū occurrit ad hoiem. Spūſsſsctus eſsſst à uolūtate ut principio, ergo ſspūſsctus pōt ſsic & aſsſs ſse habere. Antecedēs, ꝓbatur: quia uolūtas paterna eſsſst principiū ſspūſsāncti, ſsicut ſs intellect⁹ paterⁿ⁹ eſsſst prīcipiū uerbi. cōſsequētia aūt tenet ex dictis in corpe huiⁿ arti. ubi dictū eſsſst, q̄d eſsſst à uolūtate ut principio, pōt aliter ſse habere. Et ſsi dicatur, q̄ eſsſse à uoluntate ut principio diſsting uitur cōtra naturā, dat ſsic & ly ſse habere. eſsſse aūt à uolūtate ut natura, nō. Cōtra. ſspūſsanctus eſsſst à uolūtate ut uolūtas eſsſst diſsting uita cōtra naturā: ergo. antecedēs probatur tripliciter: q̄a aliter numer⁹ ꝓceſsſsionū diuinarū male fuiſsſset, ꝓbatus ſsuperius in q. 27. art. 5. ex hoc q̄ in natura intellectuali non eſsſst niſsi intelligere & uelle. Secūdo, quia uolūtas in ꝓdūcōe ſspūſsſsti concurrit ut poteſsſstia diſsting uita ſsēdm rōnē ab eſsſsentia, ſseu natura, & ab intellectu. Tertio, q̄a ut in hac rōne dicitur, ſspūſsāctus procedit ꝑ modū uoluntatis.

¶ Ad eiuſsdēm huius difficultatis, diſsſsiōnis, ac ꝓprie locutiōis aduerte primo: q̄ quēadmodū intellect⁹ tripliciter cōſsideratur. Primo abſsolute, ut eſsſst poteſsſstia intellectiua: & ſsic uocat intellū. Secūdo, ꝓut eſsſst cognoſscitiu⁹ abſsq̄ diſsſscurſsu, & ſsic ēt uocat intellect⁹. Tertio, ꝓut eſsſst diſscurſsiu⁹, & ſsic uocat ſsc. ita, ꝓportionaſsr, nō eodē ſsn ordine, uolūtas tripliciter ſsumi pōt, primo ꝓ poteſsſstia uolitiua: & ſsic uocat uolūtas. Secūdo, ꝓ eadē poteſsſstia inquantū eſsſst naturaliter determinata ad aliquod obiectū ſseu opus, & ſsic uocat uolūtas ut natura. Tertio, ꝓ eadē poteſsſstia ut eſsſst indeterminata ad utrūlibet: & ſsic uocat q̄ſsdā liberū arbitriū, q̄ſsue uoluntas. Et quia cōtingit uolūtatē determinari ex ſse dupliciter. Vno modo quo ad ſspecificationem actus. i. q̄ ſsi operatur circa tale obiectū, oportet exire in actū talē, ita q̄ nō oppoſsitū, ſsicut uoluntas noſsſstra determinata eſsſst ad beatitudinē. Alio modo quo ad ſspecificationē & exercitiū actus, ſsicut uolūtas uidentis deū determinatur ad amāndū ipſsummet q̄ nō ſsolū nō poteſsſst habere actū odii erga ipſsum, ſsed etiā non pōt ſsuſspēdere actū amādi eundē. Ita duplr uolūtas habet rōnē naturæ. Primo ut determinata eſsſst ex ſse reſspectu alicui⁹ obiecti ad uelle, ita q̄ nō pōt nolle illud: uel cōuerſso, ad nolle aliqd, ita q̄ nō pōt uelle illud. Et ſsic cōcoriter dicimus, q̄ uolūtas habet rōnem naturæ reſspectu beatitudinis & miſseriæ. ſsed cū hac natūralitate ſstat libertas quo ad exercitiū actⁿ, id eſsſst uelle, aut nō uelle, & ſsimiliter nolle, aut nō nolle. Sēdo ut determinata eſsſst ex ꝓpria natura reſspectu alicuius obiecti ad uellenō ſsolū ut diſsting uitur cōtra nolle, ſsed etiā ut diſsting uitur cōtra nō uelle, ſscilicet q̄ oportet ipſsum ex ſse preſsentatū tale obiectū uelle abſsq̄ libertate ſsuſspēndi actū. Et in hoc diſsſsentire intēdit Scotus, ita q̄ ratio naturæ in uolūtate reſspectu exercitii actus, eſsſst in qua diſsſsentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte ſsēdo, q̄ qa poteſsſstiæ diſsting uūt ꝑ actus, & actⁿ ꝑ obiecta: cōſsequens eſsſst, quòd ſsi actus plures habēt diſsſsiōnes ac differētias, oportet diſsting uēdo cōſsiderare, quòd differētiæ actuū, quæ attenduntur penes ꝑ ſse primo differētias obiectorū formaliū, ſsunt diſsſsinctiuæ poteſsſstiarū. Reliquæ aūt differētiæ actuū nō diſsting uūt poteſsſstias, quantūcūq̄ inter ſse ſsint diuerſsæ. Et ꝓpterea, ſsi naturale & liberū non ſsunt differēnę actuū penes ꝑ ſse, primo obiecta diſsſsinctiua poteſsſstiarū non inferēt ex hac parte diſsſsiōnē poteſsſstiarū. Videtur aūt naturale & liberū eſsſse diſsſsrae modi agēdi, quēadmodū diſscurrere & ſsimpſsr inueri ſsunt modi intelligēdi. Et quēadmodū intelligere per diſscurſsum & ſsimpſsr, ſsunt qdē oppoſsiti modi cognoſscēdi, & per ſse prio nō diuerſsificāt poteſsſstias, ſsed modū ogendi: præſsuppoſsitiue tñ poteſsſt dici diuerſsificare poſsteriā, pro quāto ſspūſsponūt diuerſsas potentias, unā ita naturalē, q̄ non rōnalē. Alterā uero ita rōnalē, q̄ etiā intellectualē: non eſsſt poteſsſt eſsſse rōnalis abſsq̄ intellectu, quia poſsterius nō pōt abſsolu ā participatiōe prioris. Ita naturale & liberū ꝑ ſse primo diuerſsificāt nō poteſsſtiū, ſsed modū operādi: præſsuppoſsūt tñ diuerſsitatē potentiarū, naturalis & liberæ: non ita q̄ ſsicut datur poteſsſtia mere naturalis, ita detur poteſsſtia mere liberā, quia hoc eſsſt impoſsſsq̄m in poſsteriori oporteſsſt ſsaluari rōnē prioris, & inſsſsmū interioris participare ſsuperius. cōſstat enī, q̄ nā prior eſsſt uolūtate, ſsed datur poteſsſtia uere libera, quæ ſsēdm ſsui ſsupremā habet rationē naturæ, ſsēdm uero reliquā eſsſt mere libera. His igit prælibatis, ad rōnē. Sco. negatur, q̄ neuter ſsitorū modorū agēdi reducat in alterū: q̄n liberū reducitur ad naturale, habet eīm ſse ſsi liberū ad naturale ut multa ad unum: motus ad immobile, ut unū ad uniuerſsale. Et ꝓpterea oportet q̄ oriat ab ipſso, & ſsūdef in ipſso, ſsitq̄ ipſsius effectus: ut inſsſstius in q. 99. art. 2. & 82. ar. 1. manifeſsſstat. Et eſsſt ꝓbatur oppoſsitiōe ſsequeret q̄ liberā ſsēdm totū genus ſsuū eſsſset imperfectū, accipiēdo impfectū priuatiue: & ꝓprie negāt cōſsequētia loquēdo de naturali & libero ex ꝓpie ꝓducētis. Si aūt eſsſt ſsermo ex ꝓpre ēt ꝓducti, dico q̄, ꝓducto libera dicit impfectionē in realr, ꝓducto libere, q̄n dicit illud in ſse poſsſsſse ſsic & aſsſs ſse habere, ut in corpe art. deducto eſsſt. Dixi aūt realr, ꝓducto, propter liberā uolitionē qua deus uult bonū creaturis, ipſsa eſsſt non eſsſt producta realr, & ꝓpterea nō pōt in ſse ſsic & aſsſs ſse habere, aut habuiſsſſe, q̄uis poſsſsitalr habuiſsſſe habitudinē rōnis ad creaturas, ꝓpter impfectionē termini. Et hic ruit fundamēt⁹ Sco. ex hoc art. ex hac propoſsitione, producto libera ut diſsting uitur contra naturalem, dicit impfectionem in realiter producto. & proterea poni non poteſsſt in diuinis ad intra. Et hic eſsſt alius defectus ſsui fundamenti. Vnde ad confirmationem primam dicitur, quòd quia differentiæ poſsteriores non uariant ſsuū priuś & naturale & liberum ſsunt, differentiæ modi agendi. ideo non uariant differentias actionum quibus diſsting uunt potentias. Concēdo ergo quòd naturale & liberum ſsunt diſsſsincti modi agen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di agendi, etsi tamen quòd sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquendo sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Arist. in locis adductis: non enim intendit excludere à proposito & rationali naturâ identice & causaliter, sed ut sic formaliter: ea etiam author in hoc articulo distinxit uoluntatem contra naturam.Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia:sed, ergo est alia potentia, uel alia ratio eiusdem potentiæ. Posset tñ hæc materia unico uerbo absolui, dicendo, q̃ uoluntas distinguitur contra naturam potest: & nõ cõtra naturam intrinsecam uoluntatis, quæ est simul natura & uoluntas. Ad aliam uero confirmationem dicitur, q̃ eadem quidem est potentia attingens finem & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut enim idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo.Ita cũ se habent liberum & naturale in uoluntate,sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam uerò rationẽ distinguendũ est de necessitate aut simpliciter aut immutabilitate:& dicendum,q̃ actui libero ut sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo:qua spũs sanctus necessario procedit,ita q̃ eius oppositum implicat contradictionem secundũ se. Necessitas autẽ immutabilitatis, est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationẽ liberam.Et per hoc patet risio ad confirmationes: supponũt enim libertatẽ esse cõpossibilem necessitati simpliciter alicuius actus ut fit: qđ ut ex nono metha. patet, falsũ est. oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secundã dubitationẽ quæ est ad hominẽ, dicitur,q̃ labor est in æquiuoco,nã spũsanctus procedit à uoluntate ut principio,& à uolãtate ut uolãtas, sumẽdo uolũtatis nomẽ p potẽtia uolitiua: & hoc cõcludunt omnes obiectiones.Sic enim uolãtatẽ accipiendo, uerũ est q̃,p ductio spũsancti ẽ à uolũtate ut principio, & ut distincta cõtra naturã.i. subsistãtã uolentis: nõ autẽ cõtra naturã.i. rõnem naturæ ĩ se qua si participatã.i. contra modũ operãdi naturæ: & q̃ penes intellectũ & uolũtatẽ sumitur numerus ,procedit omnis diuinarũ,& q̃ spiritus sanctus ,procedit p modũ uolũtatis.Ex hoc ẽm q̃ procedit p operationẽ uolitiuæ potentiæ,habet illas tres conditiones, in quibus differt modus uoluntatis à modo naturæ : quas uide in qõnibus disputatis de potentia dei.q.10.ar.2,ad.11. Cum his omnibus tamẽ stat, q̃ cõueniunt in hoc unico modo,s.naturaliter,ut in litera habes. Accipiendo autem uolũtatis nomen pro rõe uolũtatis inquãtũ elũbera:sic negatur,q̃ procedit spiritus sanctus sit à uolũtate:& dicitur quòd est à uoluntate,non in quantum uoluntas, sed inquantum natura, &similia. Vndehic oportet aduertere quomodo utatur quis uocabulis.

¶ Restat nũc dubiũ,an uoluntas æquiuoce sumatur in prima & secunda cõclusione,quæ tamẽ sunt communes omnibus theologis,& determinatæ in primo sententiarũ.di.e.Si enim sumitur uniuoce,sequitur q̃ pater uoluntate concomitante ad utrũlibet,uelit generationem filij:de hac enim est ferme in secunda.Si autem æquiuoce,satis leuis uidetur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur,quòd sumitur uniuoce utrobique, s.pro potentia uolitiua , seu actu uolendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur,quòd actus uolendi non curando qualis respicit generationem filij, siue processionem spiritus sancti, ut obiectum. in secunda uero determinatur, quòd uelle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad utrumlibet respectum actuum notionalium. Verum habere rationem principij ad utrumlibet significatur per actum procedendi & abstinendo uoluntatis,ut puta, genuit uoluntate:& sic non est æquiuocatio.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus quærit de actibus notionalibus,&c.in actu exercito,an scilicet patet Auctio. generet filium de sua substantia,an de nihil 10.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ actus notionales non sint de aliquo. Quia si pater generat filiũ de aliquo , aut de se ipso,aut de aliquo alio. Si de aliquo alio,cum id de quo aliquid generatur,sit in eo quod generatur,sequitur q̃ aliquid alienum à patre sit in filio. Quod est contra Hil.9. de tri.ubi dicit, Nihil in his diuersum est uel alienum. Si autem filiũ generat pater de seipso,id autem de quo aliquid generatur,si sit permanẽs,recipit eius fidelitatem qđ generatur:sicut dicimus q̃ homo est albus, quia homo permanet, cũ de non albo fit albus. Sequitur igitur q̃ pater uel non permaneat genito filio,uel q̃ pater sit filius. quod est falsũ. Non ergo pater generat filium de aliquo, sed de nihilo.

¶ Præterea,Id de quo aliquid generatur, est principiũ eius quod generatur: si ergo pater generat filium de essentia uel natura sua, sequitur q̃ essẽtia uel natura patris sit principium filij. Sed nõ principiũ materiale, q̃a materia locum in diuinis nõ habet.Ergo est principiũ quasi actiuũ,sicut gñans est principiũ geniti. Et ita sequit,q̃ essẽtia generet. Quod suprà improbatum est[c].

¶ Præterea, Aug.dicit,q̃ tres psonę nõ sũt ex eadẽ essẽtia:quia nõ est aliud essentia & psona. Sed psona filij non est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

¶ Præterea, Oĩs creatura est ex nihilo:sed filius in scripturis dicitur creatura.Dicit enim Eccl.24.ex ore sapiẽtiæ genitę.Ego ex ore altissimi ,pdij primogenita añ omnẽ creaturã. Et postea ex ore eiusdẽ sapientiæ dicitur, Ab initio & ante secula creata sũ.Ergo filius nõ est genitus ex aliquo,sed ex nihilo. Et similiter potest obijci de spũsancto,,ppter hoc qđ dicitur Zach.12. Dixit dominus extẽdẽs cælũ, & fundans terrã,& creans spiritũ hominis in eo.Et Amos 4.secũdum aliã literã. Ego formans mõtes,& creans spiritum.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit in lib.de fi.ad Pe.Pater deus solus est de sua natura,sine initio genuit filium sibi æqualem,

CONCLVSIO

¶ Filius dei proprie & uere filius non ex nihilo, sed extota substantia patris genitus cum sit, actus notionales ex aliquo necessario sunt.

¶ RESPONDEO dicẽdum,q̃ filius nõ est genitus de nihilo,sed de substãtia patris: Ostensũ est enim supra[a],q̃ paternitas,& filiatio,& natiuitas,uere & ꝓprie est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem ueram per quam aliquis ꝓcedit ut filius:& factionẽ qua faciẽs facit aliqd de exteriori materia:sicut scãnum facit artifex de ligno: homo autem generat filium de se ipso.Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia,ita deus facit ex nihilo(ut infrà ostendetur[b])non quòd nihilum cedat in substantiã rei,sed quia ab ipso tota substantia rei producitur,nullo alio præsupposito. Si ergo filius procederet à patre,ut de nihilo existens,hoc modo se haberet ad patrem , ut artificiatum ad artificem: quod manifestũ est nomen filiationis proprie habere non posse,sed solum secundum aliquam similitudinem.Vnde relinquitur,q̃ si filius dei procederet à patre,quasi existens ex nihilo nõ esset uere & proprie filius.Cuius contrariũ dicitur.1.Ioh.ult.Vt simus in uero filio eius Iesu Christo.Filius igitur dei uerus non est ex nihilo,nec factus, sed ingenitus . Siquidem autẽ ex nihilo à deo facti filij dei dicãtur, hoc erit metaphorice secundum aliqualem assimilationem ad eum qui uere filius est. Vnde inquantũ solus est uerus & naturalis dei filius,dicitur unigenitus,secũdum illud Iohan.1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit.inquantum uero per assimilationem ad ipsum alij dicũtur filij adoptiui,quasi metaphorice dicitur esse primogenitus,secũm illud Rom.8. Quos præscíuit & prædestinauit fieri cõformes imaginis filij sui,ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.Relinquitur ergo q̃ dei filius sit genit[a] de substãtia patris,aliter tñ quã filius hoĩs. Pars em substãtiæ hominis generãtis trãsit in substãtiam geniti.Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quòd pater generãdo filium,nõ partẽ naturæ in ipsum transfuderit, sed tota naturam ei communicauerit,remanente distinctione solum secundum originem,ut ex dictis patet[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ,q̃ cũ filius dicitur natus de patre,hæc præpositio de,signat principiũ generãs cõsubstãtiale, non autẽ principium materiale. Quod enim producitur de materia,fit per trãsmutationem illius de quo producitur in aliquã formam.Diuina autem essentia,non est transmutabilis,necq; alterius formę susceptiua[e].

¶ Ad scdm dicẽm, q̃ cũ dr filius genitus de essentia patris, scdm expositionẽ magist.s. di.1.sententiarũ designat habitudinẽ principij quasi actiui.Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia:propter hoc quod Augu.15.libr.de trini. dicit. Tale est quod dico de patre essentia, ac si expressius dicerem de patris essentia: Sed hoc non uidetur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere,quòd creatura est ex deo essentia:non tamẽ q̃ sit ex essentia dei . Vnde aliter dici potest,quòd hæc ꝓpositio de,semper denotat cõsubstãtialitatem. Vnde non dicimus quòd domus sit de ædificatore,cum nõ sit causa cõsubstãtialis. Possum[a] aũt dicere, q̃ aliquid sit de aliquo, quocũq; modo illud significetur ut principiũ consubstãtiale,siue illud sit principiũ actiuũ, sicut filius dicitur esse de prẽ:siue sit principiũ materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro:siue sit principiũ formale in his duntaxat,in quibus ipsæ formæ sunt subsistẽtes, & non aduenientes alteri.possumus enim dicere, q̃ angelus aliquis est de natura intellectuali.Et per hunc modũ dicimus,q̃ filius est genitus de essentia patris,inquantũ essentia patris filio per generationẽ communicata, in eo subsistit.

¶ Ad tertium dicẽdum,q̃ cum dicitur,filius est genitus de essentia patris,additur aliqd, respectu cuius potest saluari distinctio.Sed cum dicitur,quòd tres personæ sunt de essentia diuina,nõ ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per ꝓpositionẽ significata.Et ideo non est simile.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd cũ dicitur,sapientia est creata, potest intelligi, nõ de sapientia, quæ est filius dei,sed de sapientia creata quã deus indidit creaturis. Dicitur enim Eccle.1.Ipse creauit eam,scilicet sapientia spũsanctũ, & effundit illã super oĩa opera sua.Neq; est incõueniẽs, q̃ uno cõtextu locutionis loquatur scriptura de sapiẽtia genita & creata,ga sapiẽtia creata ẽ participatio quædã sapientiæ increatæ. Vel põt referri ad naturã creatã assumptã à filio,ut sic sensus.Ab initio & ante secula creata fuit.i. præuisa fuit creaturæ uniri.Vel per hoc,q̃ sapiẽtia creata & genita nũcupatur modus diuinę gñationis,nobis insinuatur.In generatione em essi quod gñatur,accipit natura generantis,quod perfectionis est.In creatione uero creans non mutatur, sed creatũ non recipit naturam creantis. Dicitur ergo filius simul creatus & genitus:ut ex creatione accipiatur immutabilitas patris, & ex generatiõe unitas naturæ in patre & filio.Et sic exponitur intellectus huius scripturæ ab Hil.lib.de synodis. Authoritates autem inductæ non loquuntur de spiritu sancto, sed de spiritu creato:qui quãdoq; dicitur uentus, quãdoque aẽr,qñq; flatus hominis, quãdoq; etiã anima,u el quæcũq; substantia inuisibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuũ notionalium.*

AD QVARTVM sic proceditur.Videtur quòd in diuinis nõ sit potẽtia respectu actuũ notionaliũ. Omnis enim potẽtia est uel actiua,uel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potẽtia enim passiua in deo non est, ut suprà ostensum est[c].Potentia uero actiua non competit uni personæ respectu alterius:cũ psonæ diuinæ non sint factæ,ut ostensum est[c]. Ergo in diuinis nõ est potẽtia ad actus notionales.

¶ Præterea,Potẽtia dicitur ad possibile. Sed diuinæ personæ non sunt de numero possibilium,sed de numero necessariorum:ergo respectu actuum notionalium,quibus diuinæ personæ procedunt,nõ debet poni potentia in diuinis.

¶ Præterea,Filius procedit ut uerbũ, quod est cõceptio intellectus:spiritus autem sanctus procedit ut amor,qui pertinet ad uoluntatẽ.Sed potẽtia in deo dr per comparationẽ ad effectus, nõ autẽ per cõparationẽ ad intelligere & uelle,ut suprà habitũ est[c]. Ergo in diuinis non debet dici potẽtia per comparationem ad actus notionales.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. contra Maxi.hæreticũ,si deus pater nõ potuit generare filiũ sibi æqualem, ubi est opotentia dei patris?Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

CONCLVSIO

¶ Cum in diuinis sint actus notionales,potentiam quoque his horum actuum ponere oportet:ut in patre potẽtiam generãdi filiũ:in patre & in filio spirandi spiritum sanctum potentiam.

¶ RESPONDEO dicendum,q̃ sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potẽtiam respectu huiusmodi actuũ,cum potentia nihil aliud significet q̃ principium alicuius actus. Vnde cum patrẽ intelligamus ut principium generationis, & patrẽ & filiũ ut principium spirationis,necesse est q̃ patri attribuamus potentiã generãdi, & patri & filio potẽtiã spirandi. Quia potentia generãdi significat id quo generãs generat: omne aũt generãs gñat aliquo. Vn in oĩ generãte oportet ponere potentiam generandi,& in spirantẽ potentiam spirandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ sicut secundũ actus notionales nõ procedit aliqua persona ut facta,ita nec potẽtia ad act[s] notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectũ ad procedentẽ personam.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ possibile secundum quod necessario opponitur,sequitur potentiã passiuam, quæ nõ est in diuinis.Vnde nec in diuinis est aliquid possibile q̃ modũ istũ, sed solũ secũm qđ possibile cõtinet sub necessario.Sic aũt dici põt, q̃ sicut deũ esse est possibile,sic filiũ gñari est possibile:

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ potentia significat principium[c].Principium autem distinctionem importat ab eo cuius est principiũ.Consideratur autẽ duplex distinctio in his quæ dicuntur de deo.Vna secundum rẽ, alia secũdum rationem tm̃.secundum rem quidem deus distinguitur per essentiã à rebus,quarũ est per creationẽ principiũ:sicut una persona distinguitur ab alia cuius est principium, secũdum actum notionalem. Sed actio ab agente nõ distinguitur in deo nisi scdm rationem tñ,alioquin actio esset accidens in deo.Et ideo respectu illarum actionũ,scdm quas aliquæ res procedũt distinctæ à deo,uel essentialiter, uel personaliter:potest deo attribui potẽtia secũdum propriarãtionẽ principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creãdi in deo, ita possumus ponere potẽtiam generãdi uel spirandi.Sed intelligere & uelle non non sunt tales actus qui designent processionem alicuius rei à deo distinctę, uel essentialiter, uel personaliter[c]. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentię in deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantum:prout diuersimode significatur in deo intellectus & intelligere, cum tamen ipsum intelligere dei sit eius essentia non habens principium.

Alterũ contra rationẽ & conclusionẽ sit.Alterum cõra conclusionẽ. Arguitur ergo primo sic,aut potẽtia ponitur in deo respectu actuũ notionaliũ secundum rem:& hic nõ,quia non est secũdum rem principiũ elicitiuum actus notionalis,ut patet: qm̃ actus est idem cũ ipsa potẽtia. Aut secũdum rõnem tantum:& hoc non,quia sic etiam intellectus haberet rationem potẽtię:quoniam secũdũ rationem est principiũ intelligendi.nullo igitur modo talis ratio litere fundata sup hoc, quòd potentia est principium actus.Secundo arguitur sic, ex oppositio. Negatio potentiæ generandi non est negatio potentiæ:ergoaffirmatio potentiæ generandi non est affirmatio potentiæ.Antecedens est Augustini:consequentia uero patet ex primo Perihermilias affirmatio & negatio de eodem sunt.

¶ Ad primum horum dicitur,quòd potentia ponitur in diuinis respectu actuum notionalium secũdum rem.Sed aduertendum est,quòd aliquis actus dicitur realiter differre potentia sui principium ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius realiter per ipsum productus.Ita quòd quolibet horum per seipsum separatim infert potẽtiã secundum rem.Verum quando actus est elicitus, infert potentiam principii illius secũdũ se. Quando uero actus non est elicitus,sed tñ effectus, seu terminus realiter productus, infert potentiam principium illius,non secundum se, sed secundum suum effectum,seu terminum.Et quoniam generatio non est actus elicitus à patre,sed ipse pater,habet tamẽ quasi effectum filium realiter distinctum, ideo in patre est potentia generandi;quę est principium secundum rem generationis , non secundũ se,sed scdm qđ ponit genitum. Vnde ratio litere ex actu sumpta uitiata est, cum distinctione tamen prędicta intelligenda, scilicet de actu uel secundum se,uel secundum suum terminum realiter emanante . Et ad hoc insistendum,in litera expresse dicitur, quòd sicut ponuntur ibi actus,ita potentiæ, significando per ly sicut,& ly ita, quòd iuxta modum actus est modus potentiæ. Et hoc quia pluribus modis actus uendicare potest sibi potentiam,ut diximus, & in litera respondendo ad tertium, exprimitur. Ad secundum uero concedit totum : quoniam potentia generandi non affirmat potentiam,sed potentiam sic, id. est potentiam respectu talis actus,scilicet notionalis, nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optime dixit,quòd filius non genuit:non quia non potuit,hoc enim esset negatio potentiæ absolutę,quam constat communem esse toti trinitati:cum quo tamen stat,quòd in solo patre,ut infra dicetur,est potentia generandi.

deo Sortem,tunc enim nõ crearetur:quia ex præexistẽte aliquo fieret, & tamẽ non fieret ex aliquo subiecto.Sed error in hac & in aliis cõditionibus accidit, quia ut plurimũ ista cõsueuimus per subiectũ,seu materiã declarare,ut etiam in hoc articulo fit,ubi de nihilo,per proportionẽ Ad de subiecto artificialiũ declaratur:cum tñ opponatur Ad de aliquo siue ut subiecto,siue ut forma præexistẽte.Et similiter reliquæ cõditiones communes sunt præexistenti intrinseco.Ad confirmationẽ autem de patre & alieno negãdum est assumptũ:& quo ad alienũ quidem patet in natura angelica, quo ad patrẽ uero in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autem quæ in ultima cõfirmatione additur, negãdum est essentiam recte proprietatẽ, qm̃ comparatur ut idem, & non ut recipiens & recepti. Potentia quoque passiua, procul est à productione eius simpliciũ, de quorũ numero cõstat esse diuinam personã. Nec aliquod inconueniens est huiusmodi potẽtiã actiuã non respondere passiuæ:sic enim respondere tenet terminos,ut potẽtia creatiua(quæ tamẽ inferior est)creaturæ.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quartum.*

IN nihilo, potẽtia,ut patet quinto & nono metaph. duplici ter iunctum. Primo pro potentia logica:quę est filiũ in non repugnantia terminorum, & de hac nõ est sermo. Secũdo pro principio operationis,& sic sumitur hic,unde in diuinis est potẽtiam signãt esse potentiæ rationẽ formalem respectu notionalium:sicut etiam cum quæritur utrum in deo sit scientia,nũ aliud quã est de deo formaliter. ¶ In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue,nec esse est ponere in diuinis potẽtiam respectu actuũ notionaliũ. Hęc conclusio primo in litera probatur sic:in diuinis ponũntur actus notionales, ergo necesse est ibi ponere potentiã horum. Et probat sequele:quia potentia nihil aliud significat, quam principiũ actus. Secũdo explanatur ista rationis huius in speciali, sic.Omne gẽrãs generat aliquo: ergo in omni generante oportet ponere potentiã generãdi: ergo necesse est patri attribuere potẽtiam generãdi. Prima cõsequentia probatur: quia potentia generandi significat id quo generãs generat. Secunda uero probatur,quia pater est gẽnitor principii. Et similiter potes formare rationem de spirante & potentia spirativa, idem enim est iudicium.

¶ *Num actus infert potẽtiam in eo cui est, & num potentia generandi in ferat potentiam simpliciter.*

¶ Circa hæc aduerte,quòd quãuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7.dist.primi,contra rationem & cõclusionẽ arguat,duo tamẽ afferenda censui,

Auctio.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum quintum.*

Annot. TItulus clarus est ex præcedentibus. Tātū hoc aduertat nouitius, quòd potentia inquitur hic, nō pro respectu principii, sed pro re cui conuenit ille respectus, utrūque nāque clauditur in rōne potentiæ:sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, uel paternitas, &c.

Conuent. ¶ In corpore quatuor tacit. Primo refert opinionem quā dam, Secūdo reprehendit illam. Tertio reprehēsā quā dam aliam opinionem ibi, nec etiā essentiam, &c. Quarto respondet quæstito.

¶ Quo ad primū, recta opinio est, q potentia generādi significat relationē tm. Quo adiecundum reprehēditur hæc opinio, offendēdo quòd significat diuinā essentiam principaliter sicpotētia in unoquoque agēte, id est quo agens agit:ergo est forma cui fit assimilatio: ergo potētia generativa est in quo genitum assimilatur generāti:ergo natura diuina in patre est potētia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tātum. Prima cō sequētia ȝ hatur: quia omne producēs produ cit sibi simile quārū ad formā qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia aūt probatur, quia filius dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur authoritate Hilarii. Quarto uero consequēs quo ad primam partē cōfirmatur authoritate magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertium reprehēdēda opinio est, quòd potētia generādi significat essentiam in quātum est idem relationitā ȝ ex quo significat nūqā reprehenditur aūt sic, forma individualis in rebus creatis cōstituit personam generātem, & nō est quo generās generat:ergo in diuinis paternitas est cōstituens personā patris generātis, & nō est quo pater generat. Antecedēs probatur quo ad secūdam partē: quia alioquin Sortes generater Sortem. Consequētia uero probatur: quia paternitas licet sit forma, est tā forma individualis: & applicatur probatio sciāe patris antecedēntis secūdæ partis ibi, Sortes sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est: potētia generandi significat diuinā naturā in recto, & paternitatē in obliquo. Et infertur ex supradictis sic, quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Dam. opus est naturæ, non ut quod, sed ut quo:ergo.

Annot. ¶ Et aduerte ȝ pro cōsianti est exteris theologis supponit author, potētiam generandi claudere in se relationē: & ideo non fuit solicitus ut probaret ipsam in eludi, sed sat fuit probare quòd non sola, & ȝ non sic. f. ex æquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam author sequutus fuerat in 7. di. primi. q. 1. ar. 1. ac per hoc est hic retractata.

Quæstio. ¶ *Num potentia in agente id sit quo omne agens agit.*

¶ Circa primā assumptū, f. potentia in uno quoque agente est id quo agēs agit, dubiū occurrit: an hoc sit uerum de omni quo agens agit, aut solū de quo primo, aut solū de quo proxime. Non potest dici quòd omne quo agens agit, sit potētia: quia tunc sequeretur ȝ in Sorte essent plures potētiæ generativæ: quoniam ghat humanitates, & generat potētia generativa, quæ est uis patris ingenerativæ. Nec potest dici quòd uerificatur solum de quo primo: quoniā sequeretur ȝ calor in igne nō esset potētia calefactiua, sed eius subsūtia quæ est primum principiū calefactionis. Nec pōt dici, ȝ uerificatur tm de quo proximo: quia sic falsum dictū esset in litera, ȝ natura hūa est potētia ghatiua hois. Et similiter male inferretur cōclusio principalis: ergo natura diuina nō nisi mediāte intellu & uolūtate est principiū ghatiōis & spiratiōis, ut ex suprà dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, ȝ assumptū est uerū de omni quo agens agit, duabus cōditionibus seruatis, f. ȝ illud sit aliqua forma agētis, & hoc ad diuersa instrumentorū: & quòd sit per se principiū illius actionis, siue elicitiui, siue principale, & hoc ad differentiā cōcomitantium. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdē rationis in eodem: quia secūdum se potētiæ in eodem sunt diuersorum ordinū, dum altera prima, altera proxima est, ut pater de naturalibus & potentia ghatiua: in ordine uero ad actū unitatem habēt, sunt enim unius & eiusdem generationis principium: & ideo ut sic, computantur quasi unum principium & una potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

¶ *Num potentia generandi naturæ uel essentiæ sit, & quomodo.* Quæst.

¶ Circa positionē quatenus affirmat potentiā generatiuā esse diuinā naturā, ex duplici capite dubiū occurrit. Primo ex diuina nā, ut distinguitur cōtra perfectiones attributales, puta intellectū & uolūtatē: & cōtra hoc asseritur argumēta à Sco. Secūdo ex eadē, ut distinguitur contra relationē. Et contra hoc efferuntur argumēta Bonauēturę, Gaufredi, Henrici, & Durādi. Veram quia author non sumit hic diuinam naturā ut distinguit cōtra intellectū & uolūtatē, nisi forte scitū quōmodo apud ipsum, essentia diuina sit primum principiū quo ghatiōnis, nō tamen sola, sed ipsa est ut primū quo, intellectus aūt est ut proximū ȝ, ut ex tractatu de processione filii & spiritus sancti manifestè patet. Vnde diuina natura lūc fuminat nō ut ipsa, sed comprehendēs quodcūque absolutū ut principiū quo cōcurrēs ad huiusmodi actus notionales. Et præterea nihil refert quātum ad propositū spectat, loqui de diuina natura, & de quocūq; alio absoluto essentiali. Propter qd Scotica argumēta emittēda sunt. Aliorū uero, qui essentialiter & distinctiue, Et distinctiue quidē cōdicto uū ut distinguitur contra relationes impugnātur, rationes ex essentiali relatione, ex forma personali, ex actu notionali acq; authoritate procedūt. Ex esse nāq; quidē primo sic, formæ quæ est formalis rō alicuius actionis, debet ei illa actio, etiā si sit separata à subiecto, ut patet de albedine separata respectu disgregationis: sed deitati ut intelligit separata à patre, nō debetur ista actio, puta generare: ergo ipsa non est rō generādi. Præterea deitas est unius simplicissimæ rōnis, ergo nō est ratio tm duarū actionum, f. generationis & spirationis, sed aut unius aut infinitarū. Præterea deitas est cōis tribus ꝑsonis, ergo nō est propria rō actus proprii unius personæ. Ex forma uero cōstitutiua patris paternitate, ȝa idē ē principiū essendi & operādi, impliciter. Actionis em est ut forma det actū primū & nō secūdum. Ex actu uero, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali, authoritas aūt est Aug. 5. de trinit. c. 5. Ro pater quo est ei filius, ergo nō diuinitate, sed paternitate est eius filius. & tenet sequela: quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc uidentur opponētes decipi: quia nō discernunt quantum interfit inter diuinam naturam, & diuinam naturam in hoc, puta in patre. Non intēdit author quòd diuina natura sit potētia ghatiua, sed ȝ natura diuina in principio nō de principio est prima ghatiua. Et ad hoc infinuādū, in litera immediatè ante authoritatē Hilarii dicit inde. diuina natura in patre est potētia generativa in ipsotubi bis ꝑsonā notauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potētiæ generādi, ut ostēderet ȝ neutrū sumitur pure absolute. Diuina liquidē natura cōis est tribus, cum olbus suis ꝑprietatibus. Diuina aūt natura non solū ut pater, sed ut in patre, solius est patricipia em ut sic. f. ut in patre, seu ut patris, potētia est ghandi. Et propterea in litera dicitur, ȝ potētia generādi includit paternitatem, nō in recto, sed in obliquo. Deitas em non ut paternitas, sed ut patris potētia est generandi, & pater ꝑpria. Et per hoc facile rēdetur obiectionibus: unde primæ rōnis licet posset negari maior, qm albedo separata à qualitate non disgregaret: distinguat tamē ȝ actus attributiue dupliciter: uno mō absolute, ac per se positiue. Et sic dato ȝ maior esset uera, minor est falsa: quoniā ghatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, qm cōueniret ei in quocūque inuentur: sed quasi permissiue, eo mō quo particularia cōueniūt uniuersalibus, sic enī cōparātur personæ ad essentiā, ut in q. 40. dictū est. Alio modo attribuitur actus naturæ ut in hoc: & sic maior est falsa, & minor uera. Et per hoc patet ratio ad tertiū. Cōe enim ut cōe, non est propria ratio proprii, sed bene communis ꝑ

proprii. i. personæ, est propria ratio actus proprii ipsi personæ.

¶ Ad secundā uero pōt per idē rideri: ꝙ licet deitas secūdū se nō magis respiceret duo ꝙ mille, sit ut in hoc. i. ut in principio non de principio, et ut in eo, & principio de principio simul, duos tantū inchoat actus. Potest tn ratio hęc pluribus aliis modis solui, f. quia deitas cū intellectu unius & cū uolūtate alterius est principiū. Nec plurīa, quia præter actū intellectus & uolūtatis, nō datur tertius in natura intellectuali.

Ex parte quoq; certi ordinis ipsarū, ꝑducio ad inuicē, ut dicti ꝑpōt. ꝙ nō inconuenit ab uno ordinate oriri. Ad rationē uero ex parte formæ, dicēdū est ꝙ affimptū, f. dicēdū cōmunē philosophiæ uirum, tenētē, non omnē formā esse actiuā, & quandā relatiuā. Posset tamē dici ꝙ quodāmodo paterni tas cōferre pōt ad patrem, dat generare pro quātō, dat ei cōcurrere actū ut ad generationē ut quod, nec plus sibi debitum. Ad illud uero de actu regulā est, ꝑportatur similitudo, quā actus essentialis infrā tinitatem pure essentia sit tm ut ꝙ & quo: actus uero ꝑsonalis infra, habitudinē ꝑtepso nullā ꝑpugnat, ꝙ inuenit quo quia ꝑsonalitas nō potest esse ratio faciēdi sibi simile, nisi idem ꝑsonæ generare sequod nō est intelligibile. Ad authoritatē Aug. dicēdū est, ꝙ ibor est in æquino consilio loquit de quo ꝑticulariter. Deitas aūt patris est ꝙ ciliter pater, &c. ei similius.

¶ Ad tertiā positione ad pri mū aduerte, ꝙ inter generans & genitū inuenimur duo, f. cōuenientia & distinctio. Et distinctio quidē cōditio est. Assimilatio aūt rō est. generans em nō generat ut distinguat, sed ut assimilet distinctum. Et præterea quāto maior est cōuentia, tanto perfectior est generatio. Vnde in diuinis similitudo ꝑfectissima est. Et quāto minor est distinctio est minima: quia relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem re numero simplicissima & omnino in diuisa, &c.

Annot. ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ primæ Articulum sextum.*

IN titulo aduerte, ꝙ non quæritur hic, an ꝑsonæ diuinæ possint esse plures tribus: hoc em in q. 30. discussum est: sed hic tm quæritur an rō formalis ato mi alicuius ꝑsonæ, possit pluificari: ita, f. ꝙ non sit tātum unus filius, aut unus spiritus sanctus, ut sic ista qō differat ab illa, ꝙ ibi de pluralitate ꝑsonarum: hic aūt de pluralitate personarum eiusdem rationis formalis qō est. Dupliciter aūt imaginari possumus talē pluralitatē. Primo ut sint plures filii, quo rum neutri sit pater, aut spūs. Secundo, ut sint plures filii, ut etiā spūssanctus sit filius alia filiatione. Et sīc potest distingui de duobus spiritibus sanctis, Caut ut neuter sit filius, autut etiā filius sit spiritussanctus, alia uero spiratione passiua. Vtroque em mō essent plures filii & plures spiritussancti, & uno mō essent plures ꝑsonæ quā tres. Aho uero modo nō, propter qd si subtiliter cōsideretur quælibet ista, stat cū trinitate ꝑsonarum, & iō posita est post determinatā numerum ꝑsonarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem pure numeralem, seu individualem,

Annot. ¶ In corpore unica est conclusio ex Athanasii symbolo, in diuinis est tm unus pater, unus filius, unus spūssanctus. Et probatur quadrupliciter, & rōnes quidem & litera satis formatæ sunt: quia tm impugnantur, sigillatim examinabuntur.

Quæstio. ¶ *Num forma unius speciei multiplicetur tantum secundum materiam.*

Prima ergo ratio fundata super hoc ꝙ forma unius speciei nō multiplicatur nisi secūdū materiā, multos habet aduersarios, f. Sco. Aureolū, Adam, &c. Quorum insistēs cōsilium in hoc, ꝙ inuenitur multiplicatio formæ accidētalis in eadem materia, & asserūt lumē, speciē in medio, seu oculo, & relationē. In eadem liquidē parte diaphani uidemus multa lumina secundū multitudinē illumi nātionum oppositā multitudo umbrarū & illuminationum testatur. In eodem quoq; medio species est utriusque parietis eiusdem quātitatis, coloris, figuræ, &c. ita ut non sit aliqua rō diuersitatis specificæ. Vndequodcq; album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et sīc unus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures filios. Alioquin relatio remaneret corrupto termino. Asserūtur & alia cōtra hāc rōnē: quæ uide, si uis, apud Capreolū in septima dist. primi. ex dictis quidē soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in quol. q. secunda directe multiplr, ꝙ immaterialitas formæ, non est ratio, ꝙ ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primo sic, quo primo aliquid est in actu extra causam & intellectū, eo est hoc primo: sed quælibet entitas absoluta seipsa primo est extra cām & intellectū: ergo ꝙlibet maior: quia esse extra cām & intellectū, nō conuenit nisi huic. Et confirmatur, res non est hoc per filud, qd non est per se causa eius: sed materia non est cā formę, secūdum Auicennā, ergo forma nō est hæc per materiā. Præterea sequeretur ꝙ Gabriel esset ex te hic, & cōsequenter absque contradictione non pōt poni uniuersalis, prædicabilis de pluribus, &c. Præterea contra hāc propositionem sunt articuli Parisius dā[c] 64 num, si formæ nō recipiunt diuisionē nisi secūdū materiam: error, &c. Et tāde infert, nun esse sanam doctrinam, conclusionē adeo certam & necessariā tenere per ꝓpositiones generales nimis & cum tot instantiis.

¶ Ad horū euidentiam nota primo, quòd materię nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuū. Nam cōstat ꝙ charitas forma est unius speī multiplicata ad multitudinē beatorum angelorū & hominum, & tn nulla est in uolūtate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tm potentia. Vnde scius, ꝓpositiōis esse quòd forma specifica nō multiplicatur ni si secūdum receptiuū & intendit, ꝙ si est forma receptibilis, pluriscatur ad pluificationē receptiuorum actu uel potētia: quod dico propter animas intellectiuas. si aūt est irreceptibilis, eo ipso est impluificabilis. Aduerte secūdo, quòd cit patet quinto metaphy. ubi fundamēta omnis scīētiæ traditur,) dū olim seminū rationes habemus, unū numero sunt quorū materia est una. Identitas igitur numeralis penes unitatem attēditur materiæ: nec cum unitate materiæ stat pluralitas numeralis formæ eiusdē spēi.

¶ Ad primum quidem, f. sīs est maior: quia unumquodque est primo extra causam & intellectum esse, signato per secundum adiacens, & tamen non sit illo hoc. Probatio uero nihil valet, etiam secundum apparētiam, ex hoc quòd non misi singulari aliqua duo, scilicet esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, differens identitatem formalē, utriusque quo. Ad secundam uero, ꝙ nec somniamus, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsece, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecā, est tn materia causa formę in gne causæ materialis: deducitur em de ea ut materia: & hoc sufficit. Ad ea uero quæ de angelis tangūt, suo loco dicētur, & dictum est in commentariis de ente & essentia, ubi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quòd hæc doctrina modo tradita, non est nous, sed forte ascendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nemīnatur autem irreceptibilitatem immaterialitatem. Tum quia in subsūtiis separatis, irreceptibilitas non nisi immaterialitatem subsūtentes in specie significat. Tum quia po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

centia receptiua ex parte materiæ se tenet: & facile propterea erat ex hac illa intelligere sic in patre prima ratio sumpta ex cõmunibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales, cum necesse sint, quotiam ipsę de talib⁹ numero sunt, & non cognoscimus eassecundum essentias, sed ex creaturis ut possumus, ad eas ascendimus, ut teneamus conclusionẽ certam & necessariam, ex propositione certissima communi omnibus philosophis, imo cõmuni omnibus cõceptioni repugnante.

Cõment.

¶ Secundo ratio sumitur ex mõ specificandi processiones, s. per modum verbi & amoris, & fundatur super unitate actus intelligẽdi, ac unitate actus amandi in diuinis. Contra quã rationẽ instant quidã sic, Si unitas actus intelligẽdi infert unitatem filii, aut intendis de unitate reali, aut secundũ rationẽ. Si reali, ergo unitas realis ab intellectu & uolũtatis in deo inferret unitatẽ personæ productæ: si secũdum rationẽ, ergo distinctio secũdum rationem inferret distinctionem personarum: sicut enim unitas ad unitatẽ, sic distinctio ad distinctionem se habet.

410 p. q. 3. 2. ar. 3. et 1. di. 19. q. 2. ar. 2. et 4. cõ. ca. 8.

501

Quæstio.

¶ *Num unitas intellectionis inferat unitatem uerbi in diuinis*

¶ Scotus autẽ in quolibetis ubi suprà contra hanc rationẽ dicit, q̃ non est ualida: quia fundatur super hac propositione. Vbi nõ põt esse nisi unicus actus intelligẽdi, nõ põt esse nisi unicũ dicere & unicũ uerbũ, hæc aũt, propositio est uera in nobis gratia materiæ, quia in nobis omne intelligere est expressum per actum dicẽdi, non sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter inquit ex unitate formæ absolutę cuiuslem rõnis, non potest inferri unitas productionis & termini uniuoliter, & in omni materia: ergo ex unitate intellectiõis nõ sequit gratia formę, unitas dictiõis & uerbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ hic est sermo de unitate numerali quæ supponit unitatẽ formalẽ, ut patet 5. meta. c. De uno: qm de multiplicatione numerali tãrum personalium est q̃, ita q̃ ratio consistit in hoc, intellectio dei est una numero, ergo uerbũ est unum numero, & si essent intellectiones dei plures secũm nũerũ, essent plura uerba secũdum nũerum. Ad argumẽtũ ergo dicitur, q̃ intendit de unitate numerali formali. i. quæ infert unitatem formalẽ non autem de unitate numerali identica, qualis est inter actũ intellectus & uoluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secũdum rationẽ inter intellectũ & uoluntatem inferat distinctio personarũ, in q. 27. declaratum fuit, & dictũ quòd hoc non sequitur immediate, sed mediãte ordine originis. Ad obiectionẽ uero Scoti dicitur, q̃ ratio literæ nõ fundatur super illa propositione, sed super hoc, quòd ubi est unum tantum intelligere & dicere adæquatũ illi, ibi non est nisi unũ dicere & unum uerbum, quod patet esse uerũ: superfluet et nanque aliud dicere. Et similiter ex unitate formæ absolutę, optime infertur unitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationẽ insinuãdam dicitur in litera quòd deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

Quæstio.

¶ *Num natura sit determinata ad unum.*

¶ Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui uere est modus, q̃ scilicet, procedit naturaliter, ut distinguitur cõtra libere. Et fundatur super hoc, quòd natura determinatur ad unum.

Cõment.

¶ Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad unum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut ad unum modũ producendi: & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid ualet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd intendit tertio modo, s. quòd natura determinatur ad unum formaliter: sub hac enim subsumitur & recte de natura eadem pluribus modis cõmunicabili, q̃ secundum unũquęque modũ est determinata ad unũ formaliter illius modi, & consequẽter q̃ hæc natura secũdum hunc modum est determinata ad hoc unum: & sic concluditur unitas numeralis producti uno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendum differentiam inter naturale & uoluntarium agens, in largiẽdo unitatem numeralem effectui unica simul actione agendorũ: agente eñ uoluntario possunt simul plura produci, ut inquit Auerrois, cõsil. 44. 12. meta. A naturali autem non nisi unum ab uno. Et ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, ubi suprà inringentis quoq; hanc rationẽ, quia natura non determinatur ad unũ nũero.

¶ Quarta uero rõ ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur super hoc, q̃ omnis res diuina habet quicquid inueniri põt infra latitudinẽ suæ rationis formalis. Ex hoc aũt manifestę sequitur, q̃ nõ cõpatitur sui partitiuè, & consequenter nec pluralitatem.

¶ Num ex eo quod Quæres diuina continet totam perfectionem ut natura formalis inferatur unitas in suo genere personæ diuinæ.

¶ Sed contra hãc quartam rationẽ instant, q̃ nihil inferendum sic inquirentes quòd efficitur tantum productũ in diuinis: & prędictum sequela, quia producũ est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinẽ producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui: quòd ũ hic non ualet, ergo nec ea rationem tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ fundamentum illud intelligendum est de re diuina, quæ est una per modum speciei specialissimæ, & nõ de re diuina, quę est una per modum generis: quoniã sub specie non latent materialia resultat diuersitatibus generis ultimi, & hic latent multa, & hic illa de defectu propositionis quoniã de pluralitate numerali, ut iam dictũ est, quæritur, & cessant obiectiones, productũ eñ nõ specificũ, sed genericam rationẽ significat, filius autem specificam, & ideo de illa tantum tenet ratio, sequitur ductione autem non.

Et nota hanc rationẽ: quoniã concludit uniuersaliter nullũ prædicatum specificum, siue absolutum, siue respectiuum in deo pluralitari. Vnde patet, q̃ nulla sit instantia Scoti ubi suprà, contra hanc rationẽ: quia filius est perfectus deus, & tamen non habet deitatem oi modo habendi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen habere alia ab alio. Similitudoenim nulla est, ut patet: quia est à modo habendi ad diuinitatem numeralẽ: imo quia filius est perfectus deus, sequitur, ergo habet quicquid est infra latitudinẽ deitatis, & cõsequẽter est multiplicabilis secũm deitatem.

4 ¶ *Super Quæst. quadragesimæ secundæ Articulum primum.*

Tridus satis clarus est: ista enim indeterminate ut sonat, interpretandus est: Assen. discutiendum est enim & an sit & quomodo sit, &c. Cõmen.

¶ In corpore unica est conclusio directe respõdiua quæsito, necesse est ponere æqualitatẽ in diuinis pſonis. Et probatur sic, in diuinis pſonis nõ possimus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitatẽ. Cõsequẽtia probatur, ex 10. meta. qa æquale dicitur quasi per negationẽ maioris & minoris. Antec. uero, pbat dupliciter. primo authoritate Boetii, secũda rõne sic, si esset inæqualitas in diuinis pſonis, nõ esset in eis una nũero qualitas, ergo nec una essentia: ergo tres personæ non essent unus deus: quod est impossibile. prima cõsequẽtia probatur: quia inæqualiũ non põt esse una nũero qualitas. Sed aũt quia quantitas in diuinis nihil aliud est quàm essentia.

¶ Circa hanc rõnẽ aduerte, q̃ licet ex negatione inæqualitatis nõ sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis, ut patet de puncto respectu lineæ: & propter hoc litera dixit author, q̃ æquale dicitur quasi per negationẽ. Supponitur tñ qualiter in distinctis extremis sequitur ex negatiõe inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Assen.

Verũ aũt sequat æqualitas quæ sit reſo realis, aut non, inferius patebit. Cõmen.

¶ In rõsione ad primũ aduerte Th. q̃ apud S. Th. hic, intẽtio & remissio formę ipſius esse tríę formę, & nõ solũ ipsi⁹ esse: hoc in prio nõ ẽgritatis utrumlibet hic. Assen.

¶ In responsione ad secundum habes solutionem omnium argumentorum Auerroli apud Capreolũ in dũ. 19. primi. æqualitas eñ omnium a similitudine & identitate secundũ modum sicut etiã fundamenta sic distinguũtur, ut in litera manifestatur de æqualitate & similitudine albedinum, ut sic: albũ enim ut habet rõnem albi non excedẽtis nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eidẽ relationi: & idẽ est iudicium de substãtia per modũ quãtitatis sumptæ semper nãq; æqualitas includit priorẽ relationem, & addit modum fundamenti.

Quæst.

¶ Nũ patris & filij sit mutua æqualitas.

¶ In resp. ẽ ad quartum aduerte, q̃ Aureolus apud Capreolũ ibidem impugnat ultima uerba uolens q̃ pater est æqualis & æquatur filio. Et consimiles rõnes fiũt in hoc. Aequari nõ significat æqualitatem accipere, sed æquabiliter per modum fluxus, ut cætera uerba ergo potest cõuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue: dicimus eñ q̃ duæ lineæ coæquantur, & in neutra ab altera æqualitatem sumit, &c. Ad hoc dicitur, q̃ æquari secundum proprietatẽ uocabuli significat mensurã, seu accessum quendã ad id cui æqua mutande non proprie: dicimus lineam æquari lineæ, nisi cũ sit secũdũ rẽ uel delignationẽ æqualis alteri: uñ negãs est antecedẽs. & inductio est ad oppositũ. Verũ gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, &c. spectat ad originem, & propterea sibi sequitur differentia in litera posita, iter nomen & uerbũ quo ad patrem & filium: quia eñ in creatura quum lineæ æquatur per se li neæ, ab illa æquatur: sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶ In resp. ẽ ad quartum aduerte opinionẽ doctoris & eius fundamenta. Opinio est, q̃ æqualitas diuinarũ per fluxũ non est relatio realis: & q̃ quum dicitur, pater & filius sunt æquales, hæ propositio est realem relationũ subsistentiũ. i. personarũ, & relatiuã appellationẽ, qua formaliter denominãtur æquales. & q̃ secundũ illa duo, æqualitas ponit aliqd reale in diuinis: secundũ tertium aũt, relationẽ rẽ rõnis ponit. quod & authoritate magistri confirmatur in 31. di. primi. Fundamenta aũt positionis sunt duo, secundũ quæ conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

Quæst.

¶ Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.

¶ Verũ contra hæc arguitur à tenẽtibus oppositũ, de quorum numero est Scotus in 31. distin. primi. & in quoli. q. 5. ubi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illã conditionẽ de reali distinctione fundamentorũ. Aequalitas fundatur super una quãtitate distinctorũ extremorũ: ergo sup simpliciter una quantitate distinctorũ uerior est æqualitas, q̃ super quãtitate una secũdũ quid: ergo super quãtitate una numero uerissima fundat æqualitas. Secũdo, ga ad rationes reales sufficiãt tres cõditiones, Cuiscunctio realis extremorũ realiũ, fundamentũ reale, & q̃ insint extremis absq; omni opere intellectus: ergo. Tertio quatuor relationes originis non possent distingui realiter: qm si essentia est fundamentũ, ipsa est indistinctarũ relatio, obstat secũda conditio. Et cõfirmatur qa si una albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur cõtra conclusionẽ sic. Aequalitas est in filio ex ui productionis: & est prędicata æqualitas apud Aug. sexto de trinitate. ult. & est perfectio simpliciter apud eum q̃ de qualitate animę. c. septimo. ergo est relatio realis. Et cõfirmatur: qa secundo omni intellectu, filius est realiter æqualis patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo non æqualitate quæ est relatio rationis.

¶ Praeterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter patrem & filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur: inuenitur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas: sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniã omnis alia quantitas est imperfecta: ergo.

¶ Ad euidẽtiã horũ aduerte, q̃ defectus primæ conditionis ponitur in litera, id est si nõ est distinctio realis fundamentorũ, infert q̃ impossibile est fundatas relationes esse reales: qm ipsa sunt quæ primo referũtur: sicut albedo primo distinguitur. Et de eis primo intelligitur, quũ dicitur q̃ exigitur distinctio extremorum (est eñ æquale) primo cõuenit quanto, & cuicunq; substracto uel cõiuncto nõ cõuenit nisi rõne quanti. Secũda aũt conditio nõ facit relationes non esse reales, sed facit eas nõ esse alias à fundamentis. Vnde quælibet duo correlativa realibus relationibus oppositiõis opponũtur adinuicẽ, sed sunt illiquet correlativa. sicpiũ est paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea si pria cõditio nõ deficeret, æqualitas nihi ad patrẽ esset ipsa filiatio, & patris adinuicem esset paternitas. Vnde ad rõnem primũ dicitur, q̃ antecedẽs est sine intelligẽdo. Põt eñ duplicitur intelligi. Primo, ut sonãt uerba, & q̃ unitas qualitatis factæ æquale. Alio modo, q̃ unitas. i. indistinctio quantitatis ab alia secundum magis & minus factæ æquale. Ratio æquale potest dupliciter sumi. Vno modo ut significat relationẽ æqualitatis realis: alio modo ut significat æqualitatẽ simpliciter siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, ans uerũ est de æquali secũdo mõ. i, cõtulerit pto: & nõ de æqualitate. i. reali relatione: & iõ nihil ualet. Si secõ mõ, sic uerũ est de æqualitate reali: & est radix põnis nostræ. Et ex his patet q̃ secũda 2ª male interpretatur cõtinentes relationũ realiũ: de bẽ eñ extrema realiter distingui secundũ fundamenta, si relationes sunt pexigẽtes fundamẽta. Ad tertiũ aũt dicitur dupliciter primo, q̃ relationes originis fundãtur sup actibus notionalibus. Et cũ dicit, illi sunt tres respectiue, ridet, q̃ ex hoc bene sequitur, ergo relationes originis non sunt aliæ relationes ab illis: & nõ sequitur, ergo nõ sunt relationes reales. Secũdo dicitur & melius, q̃ illa conditio in telligit de relationibus in exigẽtibus fundamentũ. Sunt eñ relationes dapliciũ ordinis. Quædã fertur secũ non solũ fundamenta, sed etiã supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus cõstituere hypostases, &c. Quædam uero nõ ferunt, sed supponũt fundamẽta & hypostases: & tales sunt æqualitas & similitudo: & iõ illig reales, illę nõ.

Et per hoc patet solutio rationum Scoti in quoli. procedunt eñ ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum oriũ, inis, qũ nõ est uerũ proprie loquẽdo. Ad confirmationem uero de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarũ partiũ ipsius albedinis extensæ: quod est extra propositum.

¶ Ad ea uero quę primo contra conclusionem obiiciuntur, unica est responsio: quòd filius est secluso omni intellectu uere & realiter æqualis patri, quo ad unitatem essentiæ, & distinctionem personarũ, & quo ad relativum appellationem fundamentaliter: hæc enim habet ex ui generationis. Et hic est prima æqualitas, & non per realitatem additæ relationis. Sicut etiam filius est idem subtipsi realissime secluso omni intellectu: & hoc habet à patre, &c. tamen non sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis. est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita filius æqualis æqualitate fundamentaliter sumpta. Hæc enim instantia manifestat uirium obiectionum. Nec est uerum, quòd æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Augu. hoc dicit, quamuis dicat, quòd æqualitatem inæqualitati iure præponis. Album enim nigro iure præponens, & tamen neutrum est perfectio simpliciter. Scito tamen ueritatem, quòd æquale non quo ad relationem, sed quo ad fundamentum præponitur inæqualiquia unum præponitur multo: & sicut unum preponitur multo, unum autem perfectionem simpliciter non dicit, nisi ens denominatum unum sit perfectio simpliciter: & propterea æquale à genere perfectionum simpliciter est ualde remotum. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis, infert realitatẽ æqualitatis, quoniam illa habet duas quantitates numero distinctas, malotem scilicet & minorem. Hæc autem unam tantum de facto habet. De perfectione autem æqualitatis dupliciter cõtingit loqui. Absolute & utreatis relatio. Et utroq; modo cõcedo quòd inuenitur in re, perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secundo autem modo in aliis rebus. Falsum est enim, imo impossibile, quòd secũdo mõ inueniatur in diuinis: quoniam est forma imperfectionem coexigens, s. distinctionem numeralem absolutorum. Et bene in re hac aduertas, & concedas in diuinis ueram æqualitatem, & perfectam, & primam summam, &c. ut in corpore articuli probatum est: sed non inquantum est relatio realis, ut in responsione ad quartum dicitur. Nec fallatis disgrediendo ab æqualitate uno modo ad eam alio modo.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum secundum.

Tridus clarus est. Assen.

¶ In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: necesse Cõmen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est filius esse coæternum patri? Probatur sic, omne ex principio existens posterius ipso, aut procedit ab illo voluntarie, aut à naturali pulsatione perfecta, aut actione successiua: sed pater nõ generat filium uoluntate, sed naturâ ab æterno perfectũ, & absque actione successiua: ergo habet filium coæternum. Et similiter est de spiritusancto. Maior declaratur distinguendo causam posterioritatis ex parte agentis, uel actionis, &c. ut patet in littera. Minor uero quo ad ultimam partem declaratur ducendo ad impossibile. & scilicet q̃ filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ super hoc, quòd ubicunque est successio, ibi sit materia: sed, quòd ubicunque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia.

4 ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo ly naturæ, nõ est obliquus determinãs per ly ordo: sed econtra determinans ipsum ordinẽ. 845 Ita quòd non est sensus ultimus sic ordo naturæ tanquam rei ordinatæ, sed utrum sit ordo naturæ, id est naturalis: ut naturale distinguitur contra uoluntarium. 846

Cõment. ¶ In corpore una est cõclusio, in prioribus dicitur est ordo naturæ. Probat. ordo semp est per cõparationẽ ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. ergo est in diuinis secũdũ originẽ absq; prioritate, ergo est ordo naturæ. Prima consequentia explanatur in situ, intellectu & singulis causis. Secunda uero probatur, quia principium in diuinis est secundum originem absque prioritate. ex q̃ð. 33. artic. primo. Tertia autem manifestatur authoritate Augu. qui & hoc uocabulum indixit. 847 848 849 850 851

Quæstio. ¶ *Num de ratione ordinis originis sit prioritas et posterioritas.*

¶ Circa hanc partem pro quanto ponitur ordo absq; prioritate: dubium insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendum est quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis. uerũ, quia non est Theologorum cõtentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in uerbis: ideo breuiter scito, quòd cum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc: & in eo secundum rem inuenitur à quo alius, & qui ab alio: & rursus à quo alius est quandoque à se producens, ut patet de primo producente & in his nulla sit dissonantia: consequens est q̃ quòd inter nos & Scotum his omnibus consentientes in, distin. 28. q. ult. & quolibeta q. 4. non sit controversia secundum rem: sed tantum differentia est in uocabulis. Quoniã ipsũ uocant prius originẽ à quo alius, & ex à se producens: posterius uero originẽ, qui ab alio ita quòd prioritas originis est ly à quo, seu à se: posteritas uero ly ab alio: ut patet ab ipsomet in 1. distinc. 28. q. 2. & alibi. Vnde in huiusmodi propter sanctorum dictũ rum reuerentiam quibus uocabulis uti non sunt, & ad tollendas erroris occasiones: sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Patriunt quoque huiusmodi locutiones ob hoc irritam in rebus manifestis, ut patet quum sit quæsito de identitate uel diuersitate signi originis, quo uel quibus pater & filius spirantes cum tamẽ res clara sit, quòd pater à se, & filius à patre, unico flamul actu spirante, uel cum principium, ut dictum est. 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia ad veritatē propositionū modus significandi tantum exigebat, q̄ quandoq; utriusq; veritas: ideireo licet processus iste quo ad rem sup. unitate essentiæ in pluribus fundetur (hic em cōubstantiales personas reddit, & unā substantialiter in alia ponit re vera) tñ quo ad manifestandū q̄ propriæ veritatur hæc loquutio, pater est in filio, & econuerso: fundatur etiam ista ly in Ex hoc enim q̄ una essentia plurium congrue admittit ly in respectu singulariū personarū: optime sequitur, ergo quælibet persona rōne illius essentiæ pōt quocq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, imo de necessitate oportet diuersum esse modū rōnis essendi & entis, ut patet inductiue: nec officit q̄ relationē significat ratione: significat enim rōnis quoq; relatio est, quū dicitur, pater est in filio, sicut quū dicit̄ æqualis filio: nulla tñ ibi diuinis est realis relatio præter illas quatuor relationes originis. Vñ sicut de æqualitate & similitudine p̄dictū est, quo ad fundamentū & extrema, &c. ita de esse in inuicem proportionaliter dicendū est: includit em̄ uniratem essentiæ, & distinctionē personarum, sicut ille, ut ex dictis patet.

¶ Quo ad secundū uero parte probatur, unū correlatiuū est in alio secundū intellectum: ergo una persona diuina est in alia secundū relationem.

¶ Contra hanc rōnem argunt Aureolus & Durādus apud Capr. ubi supra. Primo quia unū relatiuū non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secūdo, quia tic spiritussanc. nō esset in patre & filio: quia non referetur ad eos, sed in spiratore ad quē referetur. Sed hæc & similia facilime apparet nihil obstare: in solisq; uerbis differentia esse. Neque enī ullus author patrem esse in filio secūdā rem quo ad relationem: cōstat liquet, patrē ut sic, ad filiū esse, non in filio, sed secundū intellectū, seu diffinitiuā rōnem: frequētissime nāq; usu di cimus, unā correlatiuū in rōne alterius esse, ut Porphy. in prædicabili b⁹ dicit. Et cū in litera explicite ponatur ly secundū intellectū, mirū est quō illi argūs contra hoc. Rursus quum unicuiq; mō sat sit propria habere infra suam rōnem formalē, nulli inconueniens est concedere, q̄ spūssanctus nō est secundū intellectū quo ad relationē in patre & filio, nisi ut sunt suārates ipsum. Nō enī a quolibet mō exigendū est q̄cquid ex omnibus simul modis habetur: aut ergo sommiat fuisse de intentione auctoris: Vñ si ex hoc inferret, ergo spūssanc. nō est in patre & filio: uel, ergo nō est in patre & filio, nisi ut spūrātibus: sophisma est à secundū quid ad simpliciter. Eū nāq; in eis

Cōment.

Annota.

a ¶ *Vtrum filius sit æqualis patri secundum pō tentiam.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri secundum potentiam. Dicitur enim Iohan. 5. Nō potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Pater autē à se potest facere. Ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶ Præterea, Maior est potentia eius qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, secundum illud Iohan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium secundum illud Iohan. 5. capi. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secūdum illud Iohan. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentiæ quàm filius.

¶ Præterea, Ad omnipotentiam patris pertinet quòd possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Augustinus in lib. contra Maximinū. Si nō potuit generare sibi æqualem, ubi est omnipotentia dei patris. Sed filius non potest generare filium, ut suprà ostensum est. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Io. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum filius æqualis sit patri in perfectione naturæ, æqualem ei esse in potentia necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quòd quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agendo. Ostensum est autem suprà, quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit quòd filius sit æqualis patri in magnitudine, id est in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritusancto respectu utriusq;.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd dicitur filius, non potest à se facere quicquam, nō subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cū statim sub datur, quòd quodcunque pater faciat, filius similiter facit: sed ostenditur, quòd filius habet potestatem à patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hila. 9. de trinit. Naturæ diuinæ hæc unitas est, ut ita per se agat filius qđ non à se agat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij non intelligitur, nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mādatum patris, per hoc, quòd ab æterno dedit ei scientiam & uoluntatē agendorum, eum generando. Vel potius referendum ad Christū, secundum humanam naturam.

¶ Ad tertium dicendum quòd sicut eadem

sic, & est in eisdē essentiæ ut cōsubstātialis, ut in primo mō dictū est: & etiā secūdū originē, ut dicetur. Non valet igitur argumentum, spiritussanctus secundū relationē non est in patre & filio nisi sic. ergo spiritussanctus non est ut eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet ut secundum quid.

¶ Quo ad tertiā aūt partē, probatur, uerbū nō procedit extra dicentē, & quod uerbo dicit, in uerbo continetur: ergo una p̄sona diuina est in alia secundum originem.

Cōment.

Annota.

¶ Contra hāc rōnem arguit Aureo. suprà dupli citer. Prio, qa modo⁹ est fendi in alio, licet principio, est imperfectior: ut cōmentator vult. 4. phyli. cō. 14. & nō est reciprocus. Modⁱ aūt quo una p̄sona diuina est in alia, est p̄fectissimus & reciprocus: ergo. Scdo, qa ſcdm hāc rōnē pater esset in uerbo, sicut totus mūdus est in uerbo: probat sequēla: qa esset ut res dicta, & cōstat, totū mundū uerbo dei dictū esse.

¶ Ad hæc dicit, q̄ esse in principio actiuo cōtingit dupliciter, & extraneo & intraneo. i. scdm operationē trāseuntē & immanentē. Et q̄ licet esse in principio actiuo extraneo sit ipfectioris, ficut esse causatū esse in principio intraneo, quia ipfectioris est ut ibi litera, phatio supra ch. qa uerbū nō p̄cedit extra dicentē. Reciproca tio aūt ēt in extraneis admittit. dū cūm effecti bⁿ eē p imitationē, sed reptitionē cōsedim⁹, ad scdm uero dictū, q̄ res dicta nō est. vno mō. Quæd̄ aūt est res essentialr dicta: quā ut sentialiter est uerbum, ut dicti & dicentis.

Aureo.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Artic. sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpe una conclusio ratiōis affirmatiue. Filius est qualis patri in pōte. probat, nō paternitatis & filiationis exigit q̄ qualitatē in magnitudine & perfectione naturæ ergo æqualitatē in pōte. Antecedēs patet ex arti. 4. consequētia uero probatur, qa potētia actiua sequitur perfectionē naturæ: quod pbatur, qa in creaturis quāto aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris uirtutis in agendo: ut patet inductiue, & in eadem specie in genere corporū, & unuersaliter subiātiarum.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertia Artic. primum.*

Titulus ex cōstitutione scripturæ clarus est.

¶ In corpe unica est conclusio tripliciter affirmatiuæ. Aliqui personæ diuinæ potest conuenire mitti. Probatur sic, missio includit duo, scilicet habitudinē processionis à mittente, uel

uel secūdū imperū uel secūdū consilium, uel secūdū originē, & habitudinē ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, uel nouo mō: ergo personæ diuinæ pōt cōpetere missio, ut importat habitudinē processionis secūdū originē, & habitudinē inceptionis noui modi essendi in alio. Et cōfirmatur cōsequēsi quia de facto filius est missus à patre, ut nouo modo esset in mūdo, scilicet per assumptam carnem.

Annot.

¶ Aduerte hic, q̄ simul litera tradidit & quid sit missio, & quot includat, & quotuplices dicatur, & absque alio medio inutile consultōnē: quoniā consulas alicui personæ diuinæ cōuenire processionē secūdū originē, & nouum modū essendi in alio, quo, ut de filio explicuit. Dubiū aūt quod circa rationē missionis dicit in ultimo huius quæstionis articulo tractabitur: quoniā ibi ex opposito accidit.

a ¶ *Super Quæstionum quadragesimæ tertia Articulum secundum.*

IN titulo ly tantum, positum est propter processionē quæ dinguitur in æternam & temporalem. 14. dicitin alio. primi sententiarū, ita quòd quæstio est an missio diuinæ personæ distinguenda sit in æternam & temporalē, an inuenitur tātum missio temporalis: & nulla sit missio æterna.

Cōment.

¶ In corpore ponitur una distinctio trimembris, cū tribus cōclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, nomine significatiuum originē diuinarū personarum, quædā significāt solā habitudinē ad principiū, ut p̄cessio. Quædā cum habitudine ad principiū processionis terminū æternū, ut generatio & spiratio. Quæ dā cum habitudine ad principiū p̄cessionis terminū tēporalem, ut missio & datio. Quod probatur: qa mittitur aliquid ad hoc q̄ in aliquo sit simpliciter, uel nouo modo. Datur uero ad hoc ut habeatur, utrūq; aūt horū est tēporale. Cōclusiones aūt sunt, quòd nulla tertij ordinis dicitur tēporalis tēporalis: quoniā nec æternaliter tātū: primi aūt utroq; nō. Et sic patet tripliū fatis clara.

¶ In rōnione ad tertiū, aduerte diligēter, quòd duæ rationes ubi dantur nō differūt in numero significatorū, q̄m secūdū ueritatē missio importat processionē à principio, & terminū, seu effectū tēporalē: sed in qualitate seu specie processionis. Nā prima rōnio intendit q̄ missio importat processionem in cōmuni in terminū tēporalem. Secunda aūt intendit q̄ missio includit processionē æternā & effectū tēporalē. Et hanc rōnionē secūdā præfert author primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principiū est una tantū, illa scilicet qua æternaliter procedit ab ea. secūdū aūt primā rōnionē persona missa, puta filius, præter generationis respectū, refertur ad patrē ut mittens ipsum in terminum temporalē, puta assumptā carnē. Et ad hoc cōfirmandū ibi nō geminatur respectus ad principiū, sed ad terminū: q̄n alter est æternus, alter tēporalis. Et hāc secūdā rōnionē sectatur author communiter.

Annota.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo missio inuisibilis dicitur, q̄m (ut ab Aug. 4. de trini. & in. 15. dist. primi, tractatur) missio distinguitur in missionē uisibilē, & in missionē inuisibilē. Et dicitur uisibilis illa quæ fit cū aliquo signo sensibili: sicut spiritus sanctus missus est in forma ignis & columbæ. Et filius, in carne humana. Inuisibilis autem cū fit intus in aia absq; exterioribus signis, ut cū infunditur gratia cōmuniter. De hac ergo inuisibili missione diuinæ personæ ad animā, est hīc q̄o, utrū

incœpit i mūdo esse per carnē assumptā: & nō ante in mundo erat, ut dicitur Iohan. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ missio importat minorationē in eo q̄ mittit, secūdū qđ importat, p̄cessionē à principio mittētē, aut secūdū imperū, aut secūdū cōsiliū: quia imperās est maior, & consilians est sapientior. Sed in diuinis nō importat nisi processionem originis, quæ est secundum æqualitatem, ut suprà dictum est. Ad secundū dicendum, q̄ illud qđ' sic mittitur, ut incipiat esse ubi prius nullo mō erat, sua missione localiter mouetur. Vñ oportet quòd loco separetur à mittēte. Sed hoc nō accidit in missione diuinę personę, qa persona diuina missa, sicut nō cepit esse ubi prius nō fuerat, ita nec desinit esse ubi fuerat. Vñ talis missio est sine separatiōe, sed hꝫ solā distōnē originis.

¶ Ad tertiū dicēdum, quòd obiectio illa p̄cedit de missione quæ fit secundum motū localem, quæ non habet locum in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum missio sit æterna, uel tēporalis tantum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd missio possit esse æterna. Dicit em̄ Greg. eo mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. Ergo & missio.

¶ Præterea, Cuicūq; cōuenit aliqđ tēporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶ Præterea, Missio p̄cessionē ꝫportat. Sꝫ p̄cessio diuinarū pſarū ē̄terna. Ergo & missio.

SED CONTRA est qđ dicitur Galat. 4. Cū uenit plenitudo tp̄is, misit de⁹ filiū suū.

CONCLVSIO.

¶ *Missio cōtra generationē & spirationem distincta, temporalis est.*

RESPONDEO dicēdū, q̄ in his q̄ importāt originē diuinarū personarū, est q̄dā differētia attendēda. Quædā em̄ in sui significatione importāt solā habitudinē ad principiū, ut p̄cessio & exitus. Quædā uero cū habitudine ad principiū determināt p̄cessionis terminū. Quorū q̄dā determinātium nūt ēternū, sicut gnatio & spiratio. Nā gnatio est p̄cessio diuinę personæ in naturā diuinā. Et spiratio passiue accepta importat, p cessionē amoris subsistētis. Quædā uero cū habitudine ad principium importāt terminum tēporalē, sicut missio & datio. Mittitur em̄ aliquid ad hoc ut sit in aliquo, & datur ad hoc q̄ habeat. Personā aūt diuinā haberi ab aliqua creatura, uel esse nouo mō existē di ea. est qđdā tēporale. Vñ missio & datio in diuinis dicuntur tēporaliter tātū. Generatio aūt & spiratio solū ab ēterno. Processio autē & exitus dicūtur in diuinis & æterna

Cōment.

ut in tpto. Si uero intendit secundum, pari & forte meliori ratione nouus hic modus potest poni noua alicuius filiorum trium priorum modorum (species, pura esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ à deo immediatione uirtutis & suppositi.

Quæstio.

¶ *Num cognoscere deum & ipsum diligere, efficiat ipsum rationalis natu ra mentem, ut templum suum ubiab stare, & per solam gratia hoc esse dei dignum sit.*

¶ De ui aūt processus dubiū est primo, quoniam causa reddita in litera nō est causa. In litera enim dicitur, qa cognoscendo & amando creatura rōnalis attingit operatione sua ad ipsum deum: ideo secundum istum modum deus habitat in ea ut in templo. Quòd enim hoc non sit causa, manifestē probatur: quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur quòd in omni creatura rationali cognoscente & amante deum habitaret ut in templo suo: quod patet esse falsum in Gentilibus philosophis, &c.

¶ Dubiū est secūdo, qa cōclio q̄ assignata cā sit efficax, ambiguū tñ restat uñ sequatur exclusiua, f. q̄ secūdū solā gratiā sit nouus mod⁹. Quāuis enī deus ut cognitus & amatus nouo mō sit per gratiā, nō tñ p̄ solāgratia p̄dē & prophetiā etiā est ut cognit⁹ & amat⁹ nouo mō, ut patet in xp̄ianis existētib⁹ in mortali peccato,

pōs. & quidē apera bona amore dei facientib⁹. Et qcquid sit de re, dato ꝙ sit uerū ꝙ per hoc gratiā sit nouus modus, uñ hoc ꝓbat in litera. & tñ cū nota illationis subiungit sic igitur nullus alius effectus pōt esse ratio ꝙ diuina persona existat nīa gratia gratū faciens, &c. Nulla em alia cā huiⁿ illationis in litera apparet, nisi supradicto, quæ aut solū exponēdo affirmatiuā, aut nullā infert. uelū tarie igitur exclusiua illata est, &c.

¶ Ad primū dubiū dicit quilēdit nō de/dispa rato mō, sed de/pōt no nā quærere modū: & ꝙ quali⁹ modⁿ sit magis habilis, ad hoc in litera ostendit. & intimat le cūdū duas differētias i tēt ipm & alios positas. Pria ē, ꝙ ille ē spūs ti. i. ppriⁿ nōnali creaturæ. reliq uero cōes sunt oib⁹. Secūda est, ꝙ ipse deus ipse attingit à creatura, ꝙ illos effectus eius tm. Oportet em ea excellentē missionē, ut pote diuinę ꝙsonæ ad nōnalis, attendi secūdū ꝙpriū & supmū nōnalis creaturæ. Hoc aūt cōitat nō esse actū aliquē primū, qm est sicut dormiēs, nec quēlibet actū sedm, sed eū ꝙ cognoscit ac amat ipse de⁹ optimⁿ inū de⁹ ut ꝙ gratiæ habitū in ala exist, ignobiliori mō existit, ꝙ ipse in eadē ꝙ gratię actⁿ, & cognitionē & amorē quā to actus ſſitat habitus: & tāgere sedm se ſſitat ractus ꝙ aliud: sol⁹ igit quarius modus est, te eādū qđ non⁹ inqrēdus est modⁿ exſidi dei in creatura rationali.

¶ Ad secūdū uero & tertiū dubiū ſſr dicit, qꝛ litera ſpt duplr exponi. Primo, ut reddat cām ſſū ꝓprij ghis. Sedo, ut reddat cām ſſt ꝓpriæ formæ. Pōt ſigđr intelligi de amore & cognitiōe dei absolute, & ꝑt ltelligi de amore & cognitiōe dei in se, ut est ex charitate diligēdus. Si de amore dei absolute intelligam⁹, tūc reddit rō ꝓprij & per se ghis illius noui modi qđ quæritur. Rx eo em ꝙ iste modⁿ quasi⁹ est spūs creaturæ rōnali, & le cūdū cū deus ipse attingitur ogatione creaturæ, sequitur ꝙ excellens ille modⁿ ſſit⁹ infra la titudinē istius cōtinea tur: & hic sensus apteꝛ rēditur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionē ſcđi dubiⁿ, qm ſſat, ꝙ sit uera cā affingnās ꝓprij genus, & tñ nō uatet. ergo ubi z illa cā, ibi est ista ſpēs: sed, ergo ibi est illudge nus: licet em alia ſſt ꝓprij leonis gen⁹, inueniſſ in extra leonē. Et qm ois spēs cōstituitur differētijs se ſuigēris, & nō differētijs accīs, utpt. ꝙ. met. io ex hoc ꝙ ꝓprius ille modⁿ est ꝓprij genus ſſti⁹ noti, oportet ꝙ ille nouus modⁿ cōuēiat in differētia dei, ut amati & cognīti. Et qđ do⁹ ut amaⁿ & cognit⁹, ꝑter eōem modū nō ſit nisi uno mō, simplr loquēdo, ſ. ꝙ charitatem, seu gratiā sanctificātē tem plū suū, cōsequens est, ꝙ ex illa cā habeatur

329 5. dist. 15. q. 1. ar ticu.

nisi per gratiā gratum facientem, sequitur quōd missio diuinæ personæ nō ſit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO.

¶ Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiā gratū faciētē, quo simul datur ac mittitur.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ diuinæ ꝙsonę cōuenit mitti, sed⁹m qđ nouo mō existit in aliquo: dari aūt, sed⁹m qđ habeē ab aliquo: neutrū autē horū est nisi sed⁹m gram gratum faciētē. Est em cōis mod⁹ quo deus est in oībus rebus per essētiā, potentiā, & ꝑsentiā, sicut cā in effectibus participantibus bonitatē ipsius. Super istum modū autē cōmunē est un⁹ spālis, ꝙ cōuenit naturę rōnali: in qua de⁹ dicit esse sicut cognitum in cognoscente: & amatum in amāte⁶. Et qa cognoscēdo & amando creatura rōnalis sua operatiōe attingit ad ipm deum, sed⁹m istū spālē modum deus nō solum dicitur esse in creatura rōnali, sed etiā habitare in ea sicut in tēplo suo. Sic igit nullus alius effect⁹ pōt esse rō, ꝙ diuina persona ſit nouo mō in rōnali creatura, nisi gra gratum faciēs. Vnde secundum solā grām gratum facientē mittitur & ꝓcedit tēporaliter persona diuina. Sđ. illud solum habere dicimur, quo libere possumus uti, uel frui⁶. Habere autē ptāē fruendi diuina persona est solum secundum gratiā gratum facientē. Sed tñ in ipso dono grę gratū faciētis ſpūſctūs hr, & inhabitat hoiem. Vnde ipsemet ſpūſanctus datur & mittit.

AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ ꝑ donū grę gratum faciētis perficitur creatura rōnalis, ad hoc, ꝙ libere nō solum ipso dono creato utatur, sed ut ipsa diuina ꝙsona fruatur. Et iō missio inuisibilis fit secūdū donū gratiæ gratum faciētis, & tamē ipsa persona diuina datur.

¶ Ad secundum dicēdum, ꝙ grā gratum faciēs disponit animā ad habēdā diuinā personā. & significatur hoc cum dicitur, ꝙ ſpūſanctus datur sed⁹m donum gratiæ. Sed tñ ipm donum gratiæ est à ſpūſancto. Et hoc ſignificatur, cū dicitur ꝙ charitas dei diffun ditur in cordibus nostris per ſpm sanctum.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis, non tamen per aliquos effectus nos inhabitat, uel etiam habetur à nobis.

¶ Ad quartum dicēdum, ꝙ operatio miraculorum est manifestatiua grę gratum faciētis, sicut & donum ꝓphetiæ: & q̄libet grā gratis data. Vñ. 1. Corin. 12. Gratia gratis data nō facit manifestatio spiritus. Sic igitur Apostolis dicitur datus ſpīrituſſanctus, ad operationē miraculorum: qa data est eis gratia gratum faciens cum signo manifestante. Si autē daretur solum signum grę gratum faciētis sine grā, nō diceret⁹ dari simplr ſpūſanctus: nisi forte cū aliqua determinatione, sed⁹m qđ dicitur ꝙ alicui datur ſpīritus prophēticus uel miraculorū, inquātum à ſpīritu sancto habet uirtutem prophetandi, uel miracula faciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quōd patri etiā cōueniat mitti. Mitti em diuinā personā est ipsam dari. sed pater dat seipsum (cū haberi nō possit nisi seipso donāte) ergo pōt dici ꝙ pater mittat seipsum.

¶ Præterea, Persona diuina mittitur secūdū inhabitstionē grę. Sed per gratiā tota trini tas inhabitat in nobis, secūdū illud Iohā. 14. Ad eū ueniemus, & māsionē apud eū faciemus. Ergo q̄libet diuinarū ꝙsonarū mittit.

¶ Præterea, Quicqd cōuenit alicui ꝙsonę, cōuenit oībus, ꝓter notiones & personas. Sed missio nō significat aliquā personā, neq; ēt notionē, cū sint tm quinq; notiones, ut suprà dictum est⁶, ergo cuilibet personę diuinæ conuenit mitti.

SED CONTRA est qđ Aug. dicit in. 2. lib. de trin. ꝙ sol⁹ pater nūqā legit missus.

CONCLVSIO.

¶ Cum pater in diuinis ab alio nō ſit, mitti misi me dicitur sed solum filius & ſpīritusanctus, qui ab alio sunt.

RESPONDEO dicendū, quōd missio in sui rōne importat ꝓcessionē ab alio. & in diuinis secūdū originē, ut suprà dictū est⁶. Vnde cū pater nō ſit ab alio, nullo mō conuenit sibi mitti, sed solum filio & ſpīritusancto, quibus conuenit esse ab alio.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ si dare importet itberalē cōicationē alicui⁹, sic pōt dat seipm inquātū se liberaliter cōicat creaturæ ad fruēdū. Si uero importet authoritatē damis respectu eius qđ datur, sic nō conuenit dari in diuinis, nisi personæ quæ est ab alio, sicut nec mitti.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ licet effectus gratiæ ſit etiā à patre qui inhabitat per gratiā, sicut & filius & ſpūſanctus: qa tñ nō est ab alio, nō dicit mitti Et hoc est qđ dicit Aug. 4. de tri. quōd pater eū in tēpore à quoꝫ cognoscitur, non dicitur missus. Nō enim habet de quo ſit, aut ex quo procedat.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ missio inquātū importat processionē à mittēte, includit in sui significatione notionē, nō quidē in specialī, sed in generali⁶, prout esse ab alio est cōmune duabus notionibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videt quōd filio nō conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attēdit, secūdū dona gratiæ. sed oīa dona gratiæ pertinēt ad ſpīritumſanctum, secūdū illud. 1. Cor. 12. Omnia operatur un⁹ atq; idem ſpīritus. ergo inuisibiliter nō mittitur nisi ſpīritusſanctus.

¶ Præterea, Missio diuinę personæ ſit secūdū grām gratiū facientē. Sz dona q̄ pertinent ad perfectionē intellect⁹, nō sunt dona gratię gratum faciētis, cū sine charitate possint haberi, secūdū illud. 1. ad Corin. 13. Si habuero ꝓphetiam, & no. mſt. o. & omnē sciētiam, & si habuero omnē fi. ita ut mō. trās. charitatem autem nō habeā, nihil sum. Cū ergo filius procedat ut uerbum intellectus, uidetur ꝙ nō cōueniat sibi inuisibiliꝛ mitti.

¶ Præterea, Missio diuinæ personæ est qđā ꝓcessio, ut dictū est⁶. Sed alia est ꝓcessio filii, alia ſpīritusſancti. Ergo & alia missio, si uterque mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum una ſit sufficiens ad sanctificādam creaturam.

SED CONTRA est quod ſapiē. 9. dicitur de di. sapientia. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum filio & ſpīritusſancto rationalis natura mentē per gratiā inhabitare cōueniat, & ab alio esse, eis quoque conuenire necesse est inuisibiliter mitti, non autem patri, cui & toti trinitati conuenit per gratiam inhabitare.

Respon-

RESPONDEO dicendū, ꝙ per gratiā gratum facientem tota trinitas inhabitat mentem, secūdū illud Io. 14. Ad eum ueniemus, & māsionē apud eū faciemus. Mitti aūt ꝑsonā diuinā ad aliquē per inuisibilē gratiā ſignificat nouū modū inhabitādi illius per ſomæ, & originē eius ab alio. Vñ cum trā filio q̄ ſpūſancto cōueniat, & inhabitare per gratiā, & ab alio esse, utrūq; cōuenit inuisibiliter mitti. Pater aūt licet cōueniat inhabitare per gratiā, non tamē sibi cōuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ licet oīa dona inquantū dona ſunt⁶ attribuāt ſpīritusancto: (qa habet rōnē primi doni secūdum qđ est amor, ut suprà dictū est⁶:) aliqua tñ dona secūdū proprias rōnes attribuunt per quādā appropriationē filio, ſ. illa quæ pertinēt ad intellectum. Et sed⁹m illa dona attendit⁹ missio filij. Vnde Aug. dicit. 4. de tri. quōd tunc inuisibiliter filius cui quam mittitur, cum à quoꝫ cognoscitur atque percipitur.

¶ Ad secundū dicēdum, ꝙ anima per gratiā cōformatur deo. Vn de ad hoc, ꝙ aliqua persona diuina mittatur ad aliquē per gratiā, oportet quod ſiat assimilatio illius ad diuinā personā, quæ mittitur per aliquod gratiæ donū. Et qa ſpūſanctus est amor, per donū charitatis anima ſpīritusancto assimilatur. Vñ secundū modum charitatis attēditur missio ſpīritusſancti. Vnde autē est uerbum, nō qualecūq; sed ſpīritans amorē. Vñ Augustinus dicit in nono libro de trinitate, Verbum autem quod insinuare intendimus, cum amore notitia est⁶. Nō igitur secundū quālibet perfectionē intellectus mittitur filius: sed secundū talē institutionem uel mſtructionē intellectus, qua prorūpat in affectū amoris, ut dicit Iohā. 6. Oīs q̄ audiuit à pre, & didicit, uenit ad me. Et in ps. in medi. mea exardescet ignis. Et iō signāter dicit Aug. ꝙ filius mittitur cū à quoꝫ cognoscitur atq; percipitur. Perceptio autē experimētalē quādā notitiā significat. Et hæc ꝓprie dicitur ſapiēcia quasi ſapida scientia, secūdū illud Eccel. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶ Ad tertiū dicēdum, ꝙ cū missio importet originē personæ missæ, & inhabitationē per gratiā (ut suprà dictū est⁶) ſi loquamur de missione quātum ad originē, sic missio filij distinguitur à mſſione ſpīr. ſan. sicut & generatio à ꝓcessione. Si autem quātum ad effectum gratię, sic cōicant duę missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflamatio affectus. Et sic manifestum est, quōd una non potest esse sine alia, qa neutra est sine gratia gratum faciente, nec una persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ missio inuisibilis nō fiat ad oēs qui sunt participes gratiæ. Patres em ueteris testamēti gratiæ participes fuerūt. Sed ad illos non uidetur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur em Io. 7. Nōdum erat ſpīritusdatus, quia nōdum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non ſit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

¶ Præterea, Prosectus in uirtute nō est nisi per gratiā. Sed missio inuisibilis nō uidetur attēdi secūdum profectum uirtutis: quia profectus uirtutis uidetur esse continuus, cum charitas semper aut ꝓficiat, aut deficiat. Et sic missio esset cōtinua. Ergo missio inuisibilis non ſit ad omnes participes gratiæ.

¶ Præterea, Christus & beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos non uidetur fieri missio. Quia missio ſit ad aliquid distans. Christus autē secūdum qđ hō, & omnes beati, perfecte sunt uniti deo. Non ergo ad oēs participes gratiæ ſit missio inuisibilis.

¶ Præterea, Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Nō ergo ad omnia quę habent gratiam, ſit missio inuisibilis.

SED CONTRA est, ꝙ secūdū Aug. missio inuisibilis ſit ad sanctificādā creaturā. Omnis autē creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturā hmōi ſit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶ Ad omnes participes gratiæ conuenit ut inuisibilis missio ſiat.

RESPONDEO dicēdum, ꝙ (sicut suprà dictū est⁶) missio de ſui rōne importat, ꝙ ille q̄ mittitur uel incipiat esse ubi prius nō fuit (sicut accidit in rebus creatis) uel incipiat esse ubi prius fuit, sed quodā modo nouo, sed⁹m qđ missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo ad quem ſit missio, oportet duo cōsiderare, ſ. inhabitationē gratiæ & innouationē quādā per gratiā. Ad oēs ergo ſit missio inuisibilis, in qbus hęc duo inueniuntur.

AD PRIMVM ergo dicendū, quōd missio inuisibilis est facta ad patres uete. testamēti. Vñ dicit Aug. 4. de trini. ꝙ sed⁹m qđ filius mittitur inuisibiliter, ſic in hoībus, aut cum hoībus. Hoc aūt antea factū est in ꝓphetis. Cū ergo dicit, nōdum erat datus ſpīritus, intelligimus de illa datione cum signo uisibili, quæ facta est in die Pentecostes.

¶ Ad secūdū dicēdū, ꝙ etiā secūdū ꝓfectū uirtutis, aut augmētū

¶ Fit missio ſuisibilis. Vñ Aug. dicit. 4. de tri quōd tūc cuiq; mittit filius, cū à quoꝫ cognoscitur, atq; percapitur quātū cognosci & percipi pōt, ꝙ capitu uel proficientis animæ in deum, uel perfectæ animæ rōnalis in deo. Sed tū illud secūdū augmētū gręæ præcipue missio inuisibilis attenditur, qñ aliqs ꝓficit in aliquē nouū actū uel nouum ſtatū gratiæ: ut pura cū aliquis proficit in gratia miraculorum, aut ꝓphetiæ, uel in hoc quōd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quę possident, aut quod cuiq; opus arduum aggreditur.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum antē ad eos fit missio inuisibilis: nō secūdū intentionē grę. led secūdū qđ aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit uicꝙ ad die iudicij. Quod qdē attenditur sed⁹m extēsionē gręad plura se extēdentis. Ad xp̄m autem fuit facta inuisibilis missio in principio suę conceptionis⁶: non autē postea, cum à principio suæ conceptionis fuerit plenus oi sapia & gratia.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ gra est in sacramētis nouæ legis instrumētaliter, sicut forma artificiati est in instrīs artis, sed⁹m quēdā discursum ab agēte in patiens. Missio aūt nō dicit fieri nisi respectu termini, Vñ missio diuinæ personę non fit ad sacramenta, sed ad eos q̄ per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrū ſpīritusſancto cōueniat uisibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ spīritusancto non conueniat uisibiliter mitti. Filius enim secūdū quod uisibiliter missus est in mundo, dicit esse minor patre. Sed nūq̄ legitur spīritusſan. minor patre. Ergo ſpīritusancto nō cōuenit uisibiliter mitti.

¶ Præterea, Missio uisibilis attēditur secūdū aliquā creaturā uisibilē assumptā, sicut missio filij secūdū carnē. Sed ſpūſanctus nō assumpſit aliquā creaturā uisibilē. Vñ nō pōt dici ꝙ in aliquibus creaturis uisibilibus ſit alio mō q̄m in aliꝭ, nisi forte sicut in signo: sicut est etiā in sacris & in oībus figuris legalibus. Non ergo ſpūſan. uisibiliter mittitur: uel oportet dicere, ꝙ secūdū oīa hmōi, eius missio uisibilis attenditur,

¶ Præterea, Quæliber creatura uisibilis est effectus demōſtrās totā trinitatē. Nō ergo ꝑ illas creaturas uisibiles magis mittitur ſpīritusſanctus, quām alia persona.

¶ Præterea, Filius uisibiliter est missus sed⁹m dignissimā uisibilē creaturā. i. secūdū naturā humanā. Si igit ſpūſanctus uisibiliter mittē, debuit mitti sed⁹m aliꝭ creaturas rōnales.

¶ Præterea, Quæ uisibiliter fiūt diuinit⁹, dispēsant ꝑ ministeriū angelorū ut Aug. dicit. 3. de tri. Si ergo aliq̄ spēs uisibiles apparuerunt, hoc factū fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non ſpīritusſanctus.

¶ Præterea, Si ſpīritusſanctus uisibiliter mittatur, hoc non est nisi ad manifestādū inuisibilē missionē, qa inuisibilia per uisibilia manifestantur. Ergo ad quē missio inuisibilis facta non fuit, nec missio uisibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos ſit missio inuisibilis, ſiue in nouo, ſiue in ueteri testamēto, missio uisibilis fieri debet. Quod pater esse falsum. Nō ergo ſpūſanctus uisibiliter mittit.

SED CONTRA est qđ dicitur Matth. 3. quōd ſpūſanctus descendit super Dominū baptizatum in ſpecie columbę.

CONCLVSIO.

¶ Filium & ſpīritum ſanctum decuit uisibiliter mitti. filium ut ſanctificationis authorem, ſpīritum ſanctum ut indicium ſanctificationis.

Respon

a ¶ Super Quæſtionis quadrageſimæ tertia Articulo ſextō.

Cōment.

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpe unā cōclo ipliciter rñ sua ꝙsto affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad oēs participes gratiæ. Probat, missio importat inceptionē effendi uel ſimpliciter, uel nouo mō. ergo in eo ad quē fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiā & eī nouitatē. ergo missio inuisibilis fit ad oēs i qb⁹ ſunt hæc duo. ergo ad omnes participes gratiæ.

Annota.

¶ Aduerte hic, ꝙ nouitas gratiæ non est à gratia distincta, tanq̄ gratia possit eē nō nouæ, sed ad oſſēdā tm ꝙ ſit inuisibilis missio. Ad hoc eñ nō ſufficit, ſola inhabitatio gratię ut patet in his q̄ ſunt i gratia, ꝑ illo tpe ꝙ eorū gratia nō auget. Et ſiqđē tunc inhabitans gratia: sed qa deeſt huo natio aliqua, iō tūc eis nō fit missio. Et ꝓpterea puto authorē ſubticuiſſe cōclusionē ultimo illatā, quali inuisibilis missio inuisibilis fit ad oēs ꝓcipes gratiæ cū aliqua nouitate: nō ad excludēdū qđ dā participes, sed quod dā ſequunt dictū est, & diffuse patet in ſchlionib⁹ argumētorū, in q bus e ꝙ dīr de ſacramētis & xp̄o, toco ꝓprio discutienda ſunt.

a ¶ Super Quæſtionis quadrageſimæ tertiæ Articulum ſeptimum.

Annota.

TItulus ex ꝓcedēti b⁹ est not⁹, & de ſolo ḡnr ſpūſcō: qñ desino cōitari q nisi ſōe utilibꝰ missus est. cū uerbū caro factū ē. ¶ In corpore dno facit. Primo rñdet q̄stio uni uersali⁹ q̄ ḡnr fuerit. i. nō ſolū de ſpū sancto. sed filio. Secūdo ponit differentiam inter modū utriuscp missionis. ¶ Quoad primū cō. Iudicat. Conuenīēs fuit filiū & ſpūmsctū mittēri inuisibiliter mitti, qbus fit. Mod⁹ cōnaturalis hoīs est, ut ꝑ uisibilia ad inuisibilia mens ducat. erg o inuisibiliter dei oportuit hoī ꝑ uisibilia manifestari. ergo sicut ſeipsum & æternus ꝓcessiones per uisibilia deꝰ hoīb⁹ q̄dāmō demōſtrauit conueniens fuit, ut inuisibiles missiones ꝙsonaꝝ, ſcilm aliqs uisibiles creaturas manifestarēt. hoc aūt est ipas uisibilitmit ti. primo cōsequēter, ꝓbatio deus, quidet oībus secūdū uniuscuiuſq; modū rationabilia, ſunt facta rationabilia.

¶ Quo ad secūdum differentia est, quia cū⁹

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Navarra
Biblioteca

missus visibiliter tangit sanctificationis actor. ut patet in processu sacre scripture. Spūs autem sanctus tangit sanctificationis officiū, ut in baptismo xpi apparet. Rō aūt huius differentie satis accōmoda redditur ex cōditionibus notionalibus: quia scilicet filius est principiū spūs sancti, ipse autem spūs sanctus est dominus, inquantum procedit ut amor, ut ex supradictis patet.

a ¶*Super Questionis quadragesime tertie Articulum octauum.*

Comment. ¶Titulus clarus est.

¶In corpore triplicit. Primo refert duas opiniones: secundo falsat utrāq; tertio excludit obiectionē ibi, non autem propter hoc homo. & quoniam omnia ordinate sunt in litera ac clare, non opus est mora. Ad euidentiā tamen huius quæstionis, scito, q; optima via omnes difficultates soluēdi, est dicere, q; missio est nomē multiplex, habens multas intentiones, quemadmodū nomina tractatain quinto meta. & q; intentiones eius sunt hæ quæ narrātur in litera, s. processio missi à mittente secundū se, & secundū nouū modum essendi à mittente. & licēter in tertio reducitur ad primā, tāq; ad potiorē. Et propterea in primo articu. huiꝰ qōnis author dixit, q; de rōne missionis est processio missi à mittente loquebatur eēs de primaria intentione missionis, hic autem nō obstrus distinguit, ut secundā intentionem eiusdē adiiceret, præsertim ob reuerentiam Aug. sanctorū, & magistri in 35. distinct. 1. subt. q. 1. ar. 1. diffuse rationem secundæ intentionis inuenies.

¶RESPONDEO dicendum, q; deus p uider omnibus secundum uniuscuiusq; modum. Est autē modus cōnaturalis hominis, ut per uisibilia ad inuisibilia manu ducat, (ut ex supradictis patet.ᶜ) Et ideo inuisibilia dei oportuit homini per uisibilia manifestari. Sicut igitur seipsum deus & processiones æternas personarum per creaturas uisibiles secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conuenies fuit ut etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secūdū aliquas uisibiles creaturas manifestarētur. Aliter tamē filius & spiritus sanctus. Nā spūs san. inquātum procedit ut amor, cōpetit esse sanctificationis donum: filio autē inquantum est spiritus sancti principiū, competit esse sanctificationis huius authorem. Et ideo filius uisibiliter missus est tanquā sanctificationis author: sed spiritus sanctus tanquam sancti sanctificationis indicium.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q; filius creaturam uisibilem in qua apparuit, in unitatem personæ assumpsit: sic, ut quod de illa creatura dicitur, de filio dei dici possit. Et sic rōne naturæ assumptæ filius dicitur minor patre. Sed spi. san. non assumpsit creaturam uisibilem, in qua apparuit in unitatē, personæ, ut quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter inuisibilem creaturam.

¶Ad secundum dicendum, q; missio uisibilis spūs sancti non attenditur secūdum uisionem imaginariā quæ est uisio prophetica: quia, ut Augu. dicit. 2. de tri. uisio prophetica nō est exibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam uero illam & ignem oculis uiderunt quicunq; uiderunt. Neque iterum sic se habuit spiritus sanctus ad hmōi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. illa enim petra iā erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine xpi, quā significabat. Sed illa colūba & ignis ad hæc tantum significāda repente exiterunt. Sed uidentur esse similia flāmæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbę quā populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebant cū lex daretur in mōte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, ut aliquid significaret atque prędiceret. Si igitur apparet, q; missio uisibilis neque attenditur secundum uisiones propheticas, quę fuerunt imaginariæ & nō corporales, neq; secundum signa sacramentalia ueteris & noui test. in quibus quædā res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spiritus sanctᵘˢ uisibiliter dicitur esse missus inq̄ntum fuit monstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertium dicendum, q; licet illas creaturas uisibiles tota trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demōstrādum specialiter hanc uel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spiritussanctᵘˢ, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quanuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶Ad quartum dicendum, q; persona filij declarari oportuit, ut sanctificationis author em (ut dictum estᵉ.) Et ideo oportuit q; missio uisibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunq; alia creatura. Neque oportuit quōd creatura uisibilis ad hoc formata esset assumpta à spiritussancto in unitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiā non oportuit quōd duraret, nisi quādiu perageret officiū suū.

¶Ad quintum dicendum, quōd ille creaturæ uisibiles formatæ sunt ministerio angelorum: nō tamē ad significandum personā angeli, sed ad significandam personā spiritussancti. Quia igitur spiritussanctus erat in illis creaturis uisibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas spiritussanctus uisibiliter mitti dicitur & non angelus.

¶Ad sextum dicendum, quōd non est de necessitate inuisibilis missionis, ut semper manifestetur per aliquod signum uisibile exterius, sed sicut dicitur. 1. Corin. 12. manifestatio spiritus datur alicui ad utilitatem sanctę ecclesiæ. Quę quidem utilitas est, ut per hmōi uisibilia signa fides cōfirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per apostolos, secundum illud Heb. 2. Cum initiū accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio uisibilis spiritussancti ad Christū ad apostolos, & ad aliquos primitiuos sanctos, in quibus quodāmodo ecclesia fundabatur: ita tamen quōd uisibilis missio facta ad xpm, demonstraret missionem inuisibilem: nō tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam[c]. Facta autem est missio uisibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in xpo authoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (unde uox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) ut ad similitudinem unigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione uero sub specie nubis lucidæ ad ostendēdā exuberantiā doctrinæ. Vnde dictum est, ipsum audite. Ad apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis ignea ad ostendēdum officium doctrinæ. Vnde dicitur quōd corperunt loqui uariis linguis. Ad patres autem ueteris testamenti missio uisibilis spiritussancti fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio uisibilis filij, q; in spiritussancti, cum spiritussanctus manifester filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ uisibiles apparitiones diuinarum personarum patribus ueteris testamenti. Quę quidem missiones uisibiles dici non possunt: quia nō fuerunt factę (secundum Augu.) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

ARTICVLVS VIII.

¶*Virum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit aliternaliter.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quōd nul la persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit Aug. 4. de trinitate, Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quōd sit ab illa.

¶Præterea, Mittens habet authoritatem respectu missi, sed respectu diuinę personæ non potest haberi authoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quōd diuina persona quæ mittitur, sit à persona mittente.

¶Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibebit dicere quōd spiritussanctus detur ab homine, quanuis non sit ab eo. Quod est contra Augu. 5. de trinitate. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

SED CONTRA est, quōd filius mittitur à spiritusancto secundum illud Isa. 48. Nunc misit me dominus deus & spiritus eius. Filius autem non est à spiritusancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

CONCLVSIO.

¶Secundum missionem ut processio est, non mittitur persona nisi ab ea à qua æternaliter procedit, ut filius à patre, spiritussanctus a patre & filio.

RESPONDEO dicendum, quōd circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundū hoc cum dicitur filius dei missus à spiritusancto, referendū est hoc ad humanam naturam, secundum quā missus est ad prædicandum à spiritusancto. Aug. autem dicit 2. de trini. quōd filius mittitur & à se & à spiritusancto: & spiritussanctus etiam mittitur & à se & à filio, ut sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personę, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personę. Vtrunq; autem habet aliquo modo ueritatem, quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus uisibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personę attenditur. Si igitur mittens designetur ut principium personę, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui cōuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum à patre, spiritussanctus autem à patre & filio. Si uero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratię potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVA E-

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ quartæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo, omne ens, non stat pro omni re alia à deo, alioquin superfluereret sequens articulus: sed stat pro omni re quæ proprie dicitur ens, ut sunt a- pudnos composita, & in superioribᵘˢ, quæ subsistunt. ly creatū non proprie sumitur: quoniam in toto decursu huius articuli, nulla fit difficultas de causalitatis modo significato per creationem: sed significat ly creatum in proposito, causatum esse. hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius qōnis proponitur in litera primo sic, utrū deus sit causa efficiens omnium entium, ubi manifestę patet quod diximus: & idem etiam ostendit litera in conclusione sibi. Vsus est autem author non casu ly causa efficiens & ly creatum, sed ex ratione, ut ostenderet q; gratia materiæ hæc duo coincidunt, de ꝛs est creatum, & omne ens est factū à deo, &c.

Comment. ¶In corpore unica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est omne qđ quocunque mō est, à deo esse, & probatur sic, oē imeorum in aliquo p- participationem causatur ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuentū in oīnibᵘˢ aliis à deo p participationē & in deo p essentiam: ergo omnia alia entia ab ipso causata sunt ab ipso deo. Maior manifestatur inferendo ignito & ignitum esse. Minor uero quo ad deum, probatur ex qō tertia, in qua proba tum est, q; deus ē ipsū esse subsistens, quo ad alia uero à deo sic: esse subsistens, nō est nisi unū: ergo oīa alia à deo nō sūt suum esse: ergo participāt esse. Alia & ibidē dicitur, quæstio sexta septima articulo primo ad tertium. & eiusdem articulo secundo eiusdem quæstionis: & manifestatur ex empto, sicut si albedo esset subsistens, &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundū recipientia. Et confirmatur ratio authoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rationē nulla fit aduertēda. & circa literam & circa rem. Circa literam q; dem aduerte primo, q; quum in conclusione dicitur, omne qđ quocunque modo est, signi ficatur omnis modus entis cōstitutiuus cuiuscunque e generis: & non communis, seu transcendens modus: quo ens distinguitur per actum & potentiam: ita quōd sensus est, omne quod est quid, quale, uel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, uel potentia. dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti relatiuatur articulo: & propter ipsū actum essendi, de quo uerificari non potest quōd non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à deo. Aduerte secundo, quōd pro eodem reputat litera, quōd omnia alia à deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem uero scito, quōd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissentio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quōd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si ilud p essentiā inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primo quōd ꝺ est ipsa natura, puta bonitas uel albedo. Secundo, quōd non est contractata quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones, si albedo ut quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quōd est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significādi nominis abstractus essi albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo, contingat sine subsistentia gradualiter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nō ra quōd omnes concedunt solum deum esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt. Sco. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secundum iuxta primum quæsitum exponit, ideo de um dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & in finitū, & ideo creaturā dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus re spectu ipsius esse qđ natum est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum ut imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem Aurcen. Boēt. Alpharabio & Algazele expōnitur: quia esse est ip sā quidditas dei: in creaturis uero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur quod est per essentiam. Annot.

tātiū est, necesse est ōne quocūque modo est, à deo esse.

¶RESPONDEO dicendum, quōd necesse est dicere omne ens, quod quocunque modo est, à deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quōd causetur in ipso ab eo cui essentialiter conuenit: sicut ferrum fit ignitum ab igne. Ostensū est autem suprāᵉ cum de diuina simplicitate ageretur, quōd deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostensū estᶜ, quod esse subsistens non potest cē nisi unū, sicut si albedo esset subsistēs, nō posset esse nisi una, cū albedines multiplicētur secūdū recipiētia. Relinquitur ergo quōd omnia alia à deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quōd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, ut sint p fectius, uel minus perfecte, causari ab uno primo ente, quod perfectissime estᵉ. Vnde & Plato dixit, quōd necesse est ante omnē multitudinem ponere unitatem. Et Aristo. dicit in secundo metaphysicorum, quōd id quod est maxime ens & maxime uerū, est causa omnis entis & omnis ueri: sicut id quod maxime calidū est, est causa omnis caliditatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd licet habitudo ad causam non intret diffinitionem entis, quod est causatū: tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione: quia ex hoc quōd aliquid per participationem est ens, sequitur q; sit causatum ab alio. Vnde hmōi ens non potest esse quin sit cātum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia ef se causatū non est de ratione entis simpliciter, ꝓpter hoc inuenitur aliquod ens non causatum.

¶Ad secundum dicendū, q; ex hac ratione quidā moti fuerunt ad ponēdū q; id qđ est necessarium, non habeāt causam, ut dicitur in 2. phy. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientijs demōstratiuis, in quibus principia necessaria sunt cāæ cōclusionū necessariarū. Et ideo Arist. in 5. meta. q; sūt quędā necessaria, q; habent causā suę necessitatis. Nō ergo ꝓpter hoc soliū requirit causa agēs quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est uera, siue antecedēs & cōsequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶Ad tertium dicendū, q; mathematica accipiuntur, ut abstracta secundum rationemᵉ cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem cōpetit hīc causam agē tē, secundum qđ habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinē quam habent ad causam agentem, cadunt sub considerationē mathematici. Et ideo

¶Circa pbationem u- triusq; partis minoris, aduerte diligenter, q; subsistere solum, nō facit rē subsistentem esse talem per essentiam, ut pater de subsistentijs separatis: & etiam com positis materialibus. Sed subsistere actus receptibilis sedūdū suum ordinem, constituit talem actum per essentiā: & negatio subsistentiæ constituit eundem p ticipationem. Vnde qa esse secūdū suū ordinē est receptibile in alio, & similiter sapiētia, bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erant in erant in materia. Ideo quodcunque horum sī subsistat, est tale q; est & tiam, & si non subsistat p participationem. Et propterea in litera dat exemplum de albedine quā constat esse formā receptibilē in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit itre ceptibilitatem, & non subsistere receptionem in alio, ꝓpterea in litera à subsistentia ad recipi declinatur, dū dicitur q; albedo non multiplicatur nisi secū dum recipientia. Restant tamen hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infrà discutiendum, s. an multiplicatio in diuiduorum eiusdem rōnis sit solum penes recipientia. Alterum an uerum sit q; omnia alia à deo non sunt suum esse quod in commentarijs de ente & essentia capi. quinto require: ibidem quoq; multa pertinentia ad unitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: unde & hic pertranseo.

Annot.

¶Circa uim huius rationis aduerte duo. Primo q; licet non concludat expli cite, nisi ergo omne ens est à deo, omittendo q; effectiue, pro constanti tamen relictum est, q; effectiue: quoniam cum naturalissimum sit uniquiq; agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quàm id quod est tale per essentiam: consequent est necessario, q; ipsum sit primum faciens talia per participationem: nisi forte inueniatur aliquid eminentius prælabens illud: quod in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo q; author tractans de creatione hinc, subti lissima arte usus est: ꝓcessit nanq; ex uere ꝓprijs. ereare eū, cū nihil aliud sit ꝺ facere q; res sint, & non includat q; sint tales uel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, ut etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis ꝓpria causa entium inquātum entia sunt, assignari, q; esse per essentiam,

ut hic

Universidad de Sevilla
Biblioteca

ut ita, sicut inuentium (inquantum inuentia) suita per essentiã, & uerorum (inquantum uera) ueritas per essentiã iuxta auctoritatẽ secũdi met. & propõne 11. lib. de causis subintellecta proprietate causæ effectiue, q̃ est facere sibi simile.

Annota. ¶ In ratiõcinatione ad primũ esset dubiũ an relatio creationis passiue distinguatur realiter à re creata: sed de hoc alis sermo, art. 1. qõnis quadragesimæ quinte.

¶ In ratione ad secũdum aduerte, q̃ triplex forma in cõsistit in negatiõe illius materiei, (i. nõ pt nõ esse, nõ indiget eã efficere, licet nõ indigeat eã diu habere) sit. & ita assignat in litera. Est fallacia cõsequentis, à pluribus cautis uerbatis &c. Indigere em̃ est esse eã cũ tẽpore, & nõ indigere eã est esse eã sine tẽpore. Et hinc nomẽ insinuat. Et hãc interpretationẽ diligenter notandã est ex hoc em̃ solũ dubitatio minuspe nettantiũ hãc literã, & instantiã, q̃d non valet: hoc nõ esset si illud nõ esset: ergo illud est causa finitus, ut patet per correlationẽ: & sic in hoc & tribuli. hõ em̃ non esset, si tribuile nõ esset, & tñ tribuile nõ est eã hoiis. Cessant em̃ hæc ola, si pr̃positũ fuerit q̃ litera de eã inq̃sit eã, & nõ de re, q̃ est eã, absolute loqẽ. Valet em̃, A nõ esset, si eã illius nõ esset i. si nõ causaret. ergo A egret eã. illi aũt interpretabant de re q̃ę est eã materialiter.

Annota. ¶ Circa eandẽ rõnẽ diligẽter aduerte, q̃ author explicite cõcedit prima entia necessaria: q̃d ẽt, pbat in secundo cõtra Gẽ. ca. tertio. Et scito, q̃ secũdũ rẽ nulla forte est diffẽria Scoti ab authore: sed tãmẽ in uocabulis: q̃m Scotus & alii sequaces eius, nomine necessarii simpliciter intelligunt id q̃d nulla potẽtia põt nõ esse: & sic solũ deũ dicũt necessariũ simpliciter. S. Th. aũt peripatetica sermonibus assuetus, iuxta inẽtiones quinti meta. necessariũ simpliciter uocat id q̃d nõ põt nõ esse per potẽtiã in se. Et ꝓpterea cõcedit &, pbat multa entia necessaria simpliciter. Et reuerat. quia iudicii de rebus deber dari & dici secũdũ propria ipsarũ rerũ, & nõ secundũ extraneas rõnabilior est nominatio authoris: q̃m multa entia sunt quæ in se nullã habent potentiã ad nõ esse. & sic uerũ est simpliciter, q̃ nõ possunt nõ esse: & cõsequẽter q̃ sunt entia necessaria: ꝑ̃ ꝓ̃ secundum potentiam logicam, & potentiam in alio, s. deo, omnia alia à deo possint non esse. Et hinc habet q̃ puerilitẽr (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, q̃ uerba S. Tho. in hac materia male sonãt. Attẽdãt naturis rerum, sermoni formali ac proprio, & intẽtionibus metaphysicis: & deprehendent cæciratem propriam.

¶ Circa eandẽ rõnẽ nota, q̃ quidã authoritates allatas in litera ex quinto met. tex. 6. & 8. phy. tex. 15. dicũt nõ esse ad propositũ: qa Aristotelis loqtur de complexis. & nõ de incõplexis. Sed rudis valde interpretatio hæc est. Tũ quia 8. ph. hoc dicit tractãdo de principio motus æterni cõtra Democritũ: uolens q̃ rei æternæ quærenda sit causa: & adhoc manifestandã inducit de triangulo habẽte tres angulos. Tũ quia 1. met. postq̃ de cõplexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio: & uult q̃ necessarium ex se sit omnino simplex: & loquitur de deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse q̃d sub affirmatiõe uel negatione subiacet: quod constat esse incomplexum: omnis nanq̃ complexio in sola est anima.

Annota. ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquarte Articulum secundum.*

Cõment. IN titulo creatum non accipitur proprie ut distinguitur cõtra concreatum, sed ut distinguitur contra increatum, scilicet in causarum effectiue.

¶ In corpore duo tãgit. Primo ponit tres ordines causarum efficientiũ, patiatim à philosophis inuentos. Secundo ibi hoc igitur, respondet quæstiõi.

¶ Quo ad primũ, quatuor dicit. Primo, primũ ordinẽ causarũ trãsmutationũ accidentaliũ. Secũdo, secũdũ ordinẽ causarũ re ãmutationũ substantialiũ. Tertio ibi sed considerandũ est, &c. Quemẽtia inter hos ordines inter se. & cõsistit i hoc q̃ utrobiq̃ philosophi, cãs agẽtes particulares rebus assignauerũt: q̃d, pbatur, qa utroq̃ nõ cõsideraverũt ens particulare particulariter, i. inq̃ntũ est tale ens: uel inq̃ntũ est hoc ens: q̃d, pbatur, qa sicut subiectũ per formã accidẽtale cõtrahit ad determinatũ modũ essendi, ita materia prima per formã substantialẽ ad determinatã spẽm. Quarto, tertiũ ordinẽ ponit cãrũ. & in eo est causa entium inq̃ntũ sunt entia: & inuestigata dicitur hæc cã ex cõsideratione entium, nõ solum secundum quod sunt hæc uel illa, ut in prioribus, sed secũdũ q̃d sunt entia.

Annota. ¶ Circa hos causarũ ordines aduerte primo, q̃to sumaẽ ens, seu esse in loco. Tres em̃ hic ponũtur rerũ condõnes, esse accẽtale, esse subsistẽtiale, & esse absolute, q̃ę inter se nõ uniformiter distinguũtur. Nã inter esse subsistẽtiale & accẽtale manifesta est dispatio. Esse aũt absolute nõ est tertia res, sed se habẽs ad illa, quasi sicut aũal ad tale, & tale aũal. Et propterea, q̃uis semper quũ sit aliq̃d esse, sine subsistẽtiale, sine accidẽtale fiat esse, sicut quũ fit hõ, fit aũal: & quũ aliq̃d fit coloratũ. Nõ tñ semp esse fit p se, sed q̃nq̃ per accẽs, & q̃nq̃ per se. Et quãdo quidẽ fit ẽs per accẽs, ab omni cã fit. & extra ꝑsens est, ꝓpositũ: quũ aũt fit p se, à sola cã entis inquantũ ens fit. Et hoc mõ ꝑhs litera de ipso esse ieu ente loqtur. & hoc insinuat nia specificationis nota in q̃stiõ entis. Et ꝓpterea in litera dr ꝙ cõsiderantes cãs trãsmutationũ cã subsistẽtialiũ accidẽtaliũ: cõsiderauerũt res sub quadã peculiari cõsideratione, videt secundũ quãdã rõnẽ ꝑticularẽ, & nõ secũm rõnẽ uniuersalissimã. i. cõsiderauerũt inq̃sitũ sunt hæc, puta hõ, bos, aũal, &c. rũ, album, dulce, &c. & non inquantum sunt entia, puta grane, ra uel talia, puta grane, ra rũ, album, dulce, &c. & non inquantum sunt. *Cajet.*

¶ *Num ens fieri inquãtum ens, excludat & distinguat ab eo quod est ex ente ꝑ fieri ens in actu.* *Cajet.*

¶ Circa cõuenientia fiet primos ordines, & de ferentia cor̃ à tertio, dubiũ occurrit, ũtrum ualeat rõ reddita in terandũ de, q̃a materia cõtrahit ꝙ formã sicut substantia, &c. ũtrobiq̃ cõsiderãtur sunt rõnes, & causæ gñ culares: & ꝓpterea re flat cõsiderandũ ens secũdũ q̃d ens, & cũ priac universalissima. Et ac ambigua sunt, & ꝙ authoritatẽ & ꝙ rõnẽ. Propter authoritatẽ q̃dẽ: quia ut patet 12. met. tex. 28. causæ entis inq̃sitũ ens, sunt causæ faciẽtes substãtiã ex pura potẽtia. Et 5. physi. tex. 9. dr, q̃ in ꝙstiõe substãtialis fit ens simplr ex nõ ente simplr: ergo si ens fiẽdo q̃d ens. & millies habet Philosophia Ari. Propter rõnẽ aũt, qa fieri ens inq̃sitũ ens, & inq̃sitũ ens actu, idem est q̃ũ potẽtia est cõditio diminues, ut dicit 4. met. cõ. 17. sed ens in actu sit per se ex ente in potẽtia pura: ergo per trãsmutationẽ substãtialẽ fit ens inq̃sitũ ens. Et sic differentia assignata in litera, nulla est, & nõ eius uult: qa materia est cõtrahatur, nõ tñ contrahitur quasi secũdũ se sit, sed quia ex contractione accipit esse in actu simpliciter: quoniã secundum se nec quid, nec quale, nec aliquid est aliorũ generum, ut dicitur 7. metaphysicorum. tex. 8. *Cajet.*

¶ *Num entia, inquantum ens, sit aliqua effectiua causa.* *Cajet.*

¶ Circa ipm tertiũ ordinẽ, dubiũ occurrit, falsum supponit q̃ ens inq̃sitũ ens, habeat causam effectiuã. Si em̃ ens inq̃sitũ ens haberet cãm effectiuã, omne ens haberet cãm effectiuã secũdũ q̃d est ens: & sic deus ut ens, esset causatus, &c. & ualet sequela: etiamsi ly inq̃situm, teneat specificatiue, ut patet quũ dicit. ens inq̃sitũ ens, est subiectũ metaphysicæ: ergo omne ens, scilm q̃d est subiectum metaphysicæ. ¶ Anteqũ ad hoc rñdeatur, secũda pars corporis articuli tractanda est, ut innotescat patẽ: quũ cõnexa sint. Rñdet igit author quęstiõ assimarine, s. opi materiã primam esse creatã ab universali entiũ cã, q̃ de⁹ est. Probat cã entiũ inq̃sitũ entia est cã entiũ secundũ omne illud q̃d pertinet ad esse ipsorũ quocunq̃ modo ergo opi materiã primã esse ab uli entiũ cã, cõsequẽtia patet, & aũs inferẽs in litera, ex ꝑmissa differtia inter cãm entiũ inq̃sitũ entia & cãs trãsmutationis, q̃ sitx sunt causæ entium inquãtum hæc, uel talia illa inquantum sunt entia. *Cajet.*

¶ *Num quod est causa entis inquantum ens est, sit causa omnium illorum quæ quocunq̃modo ad esse eius spectant.* *Cajet.*

¶ Circa aũs huius rõis dubiũ occurrit: quãtũ ualeat. A est cã entiũ inq̃sitũ entia: ergo est cã omnis eius q̃d ptinet ad esse eorum. Quũ nõ ualeat. A est cã bois in q̃ntũ hõ: ergo est cã eis eius q̃d pertinet adesse hois: & similiter de cã bouis, & cæterorũ. Et ꝙ nõ ualeat, patet, si finganius ideas Platonicas esse ꝙ se causas & subsistẽ. constat em̃ ꝙ idea hois esset causa hoim, ut sic: & tñ nõ caũaret materiã quæ tamen est para hominis: & idem iudicium de quocunq̃ transmutante est. ¶ Ad euidentiã harũ difficultatũ, præhibandã est q̃n ens fit per se. Iuxta doctrinã igit primi phy. tex. 70. dupliciter in cõi loquẽdo cõtingit fieri aliq̃d, ꝙ per se & per accẽs. Et ut ibi dicit, illud fit ꝙ se, cuius rõ-mediat e ante hoc nõ fiat. Illud uero fit ꝙ accẽs, cui⁹ rõ anteq̃ fieret, erat. Exẽplũ primi, q̃n colorati fit ex nõ colorato. exẽplũ scdi, q̃n ex nigro fit coloratũ, q̃a fit albũ. In nigro em̃ pterat coloratũ: & rõ huius differtiæ assignerat ibidẽ optima, s. qa nullã agẽs per se indit facere id q̃d est, sed q̃d nõ est ut sic. Et fumitur ly ex in proposito, non ut denotat habitudinẽ subiecti, sed ordinẽ durationis ad terminũ à quo, ita ꝙ significat idẽ q̃d post, ut patet ibidẽ. Bus igitur dupliciter cõtingit fieri, ꝙ per se & ꝙ per accẽs. Per accẽs quidã fit, q̃n factio inuenit ens, seu q̃n fit ex ente, sicut q̃n coloratum fit ex nigro. Per se aũt q̃n fit ex non ente, sicut quum coloratum fit ex nõ colorato. ꝓpter eandẽ cãm. Et q̃n omne trãsmutãs aliq̃d ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, iõ nullã trãsmutãs facit per se ens, sed per accẽs tm. Et ex quo cũ inuenit ens, licet nõ illud q̃d insidit gñare, non iõ ꝙgit ꝙ se ut faciat ens: sed accidit ut intẽdendo facere tale ens, faciat ẽt ens: nõ in tendit facere nisi ens, nõ agereret: qa tam ante actionẽ sua est. Sic itaq̃ ꝓpter aliud hæc dofirma, & optime fundata super cõmia experientia & rõne: uera est, oportet dicere ꝙ fiant hoc ꝙ colorata ex hoc ꝙ coloratũ fit per se, oportet q̃ nõ ꝑfuerit coloratũ, ita ad hoc ꝙ ens fiat ꝙ se, oportet ꝙ nõ ꝑsistat: ens hoc aũt est nihil ꝑsse, & totũ fieri non ex aliquo. Et sic oportet ꝙ ens fit per se, ꝙ nihil ꝑsistat nihil ipsius ens is. Et ex his patet rõ obiectorũ in litera. ex eo q̃ ens ꝙ transmutãs oẽ inuenit subiectũ deter minat, manifestũ patet sequi ꝙ nõ facit ꝙ se ens, sed determinat ad hoc, uel illud. Materia em̃ prima etiã secundũ se nõ fit q̃d, uel quale, est tñ tali pãsio ens, q̃d unũquq̃ ex se producibile seipsa ponit extra nihil. Fit em̃ aliq̃d ens. Et ꝓpterea me rito impedit cautionẽ entis in eo ꝙ ens, & ab agẽte per se ens, oportet producti effetu totum syncategorematice, ut i litera dr. ¶ Ad primũ ergo dubiũ dicit, ꝙ de causis intrinsecis loquẽdo, ꝙ se, ẽ̃ non cõst mõ sunt causæ entiũ in eo ꝙ entia & trãsmutabiliu ut sic, s. materia & forma, ut patet primo phy. & 7. met. Trãsmutabilia em̃ entia inq̃sitũ entia, ex materia & forma cõstãt: separata aũt à materia ex sola forma. De principiis quoq̃ extrinsecis loquẽdo, principia transmutabilia & entia ut sic materialiter coincidũt, q̃m deus gloriosus est, & primus motor, & in primus finis, & ptimũ effectũ principiũ. & propterea indistincte q̃libet innuitur de causis entiũ, in eo q̃ entia, & causis trãsmutationũ. Oportet tñ diligẽter ꝛ fieri differnere, ꝛ̃n formaliter, & q̃n materialiter sermo uerificat. Nos em̃ hic q̃a formaliter loqmur, iõ causas entiũ in eo ꝙ entia à causis trãsmutationis separamus. Id uero q̃d addit ex 5. phyli. & similibus, nõ obstat: q̃m aliud est fieri ens simpl̃r, & aliud est fieri ens secũdũ q̃d ens: illud em̃ importat fieri ens ex pura potẽtia, ut subiectũ, hoc autem fieri ens post nõ ens simpliciter. Ad rõnem aũt. 6. cessio q̃d ẽt hoc per se ens & ens in actu, negãdi est ꝙ ens in actu fit ꝙ se, q̃n fit ex pura potẽtia, nõq̃ em̃ per se fit, nisi q̃n fit post nõ ens in actu: hoc aũt nõq̃ põt per trãsmutationẽ cõtingere, ut patet ex dictis. Et caue ne fallaris nec ꝛ̃ discernere inter has propõnes, ens in actu fit ex ente in potẽtia per se. & ens in actu fit per se. In prima rõi notatur habitudo termini ad subiectũ, & ẽ. ut sera: quia si ens in actu habet subiectũ, ens subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. met. tex. 8. In secũda aũt notat habitudo termini ad suum fieri absolute. & ꝓpterea nõq̃ uerificat, q̃n rõ termini ꝑerat. ¶ Ad secundũ dubiũ dicitur, ꝙ à specificatiua ad uniuersalem: nec ualet consequẽtia simpliciter, nec cũ nota specificatiõis formaliter loquẽdo. Nõ em̃ ualet, Socrates est crispus secũdũ q̃d capillatus: ergo omnis capillatus ut sic, est crispus &c. unde, cum in ista, ens inquantũ ens habet causas, teneatur ly inq̃situm specificatiue: quoniã sensus est, quòd ens habet causas non solum secundũ speciales rationes essendi, puta humanum, equum, &c. sed etiam secundũ ipsum entis rationem, quamuis non in quolibet, quia non in deo, non solum enim Socrates dependet, quia est homo, uel animal: sed etiam quia est, &c. De instantia uero ad ratiõnẽ non curo: quia tenet gratia materiæ.

¶ Ad tertium uero dubiũ dicitur, ꝙ formaliter loquẽdo, in omni materia ualet. A est causa effectiua per se B, inquantũ B. ergo causa est omnis eius q̃d pertinet ad esse B. ut sic, alioquin nõ esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hominis inq̃situm homo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse, ut sic, & similiter causa entis inquantum ens, est causa omnis eius quod pertinet ad ens, ut sic: & in hoc nõ est differentia. Sed disparitas est ulterior consequẽtia, gratia materiæ. Quum esse inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tantum distet, ꝙ in aliis aliud est materia absolute, & aliud materia ex qua est ens, quoniam materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, ut autem est propria hominis, est ab agente homine. In ente uero, idẽ est materia, & materia ut entia: quoniam materia absolute non nisi entis esse potẽtia: ideo in terminis specialibus non ualet sequela, A est causa per se homi

nis, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad hominẽ: sed oportet addere ut sic. & possimodum non ualet ulterior sequela, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis: &, ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in rentino uniuersalissimo, scilicet ens, ualet primo. A est causa entis ut ens: ergo est causa omnis eius q̃d pertinet ad ens, ut sic: & ualet ulterius: ergo est causa omnis eius q̃d pertinet ad ens: & ergo est cã materiæ, si est ps ens tis, ut in litera infertur.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæquarte Art. tertium.*

IN titulo causa exemplaris, non est quintum genus causæ: sed coordinatur in quarto mer. inter causas formales: est em̃ causa formalis res, separata tñ. Nec uocatur exẽplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationẽ ars facit effectũ: siue illud sit rex extra animã, siue in ipsa sit. siue illud sit idem quod ipsa ars, siue nõ: forma liter em̃ loquimur. Præter deum aũte dicitur diredte contra positionẽ Plat. a utrobiq̃, de exẽplaribꝰ sensibilia, &c. *Annota.* *Cõment.*

¶ In corpore est una cõclusio tñina q̃tro. Deus est primũ exemplar omniũ rerũ: hæc cõclusio primo probatur. secũdo ibi, posituit etiam in rebus creatis manifestatur illa particula primũ. Probatur. determinatio formæ effectus est à causa exemplari, & res naturales determinatas formas consequũtur: ergo determinatio formarum naturaliũm reducitur, sicut in primum principiũ in quod sapiẽtia, quæ ordinem uniuersi excogitauit: ergo in diuina sapiẽtia sunt exẽplares formæ omnium rerum. ergo ipse deus est primum exẽplar omnium rerum. Antecedens pro prima parte declaratur in artificiali bus. de exemplari tam intus quàm extra. Quo ad secũdam uero partẽ manifestum est. consequentia uero probatur, quia ordo uniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tenta probatur, excludendo simul ob iectionem quandam. Probatio est: quia illæ exẽplares rationes **non** sunt aliud realiter à diuina substãtia. Obiectio uero est, quia huiusmodi **formę** sunt multę, substãtia uero dei una. Exclusio autẽ obiectionis est, ꝙ multitudo ista nõ multiplicat diuinã rem, sed respectũ ad creatas seu creabiles res, ut ibi s. q. patuit. Deinde declaratur cm dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari secundaria exemplaria, perfectoria liquidẽ entia exemplaria dicti possunt inferiorum, ut philosophi dicunt. *a* *Annota.* *b* *c* *d* *e* *f* *g* *h* *i* *k* *l* *m* *n* *o* *p* *q* *r* *s* *t* *u* *x* *y* *z* *aa* *bb* *cc* *dd* *ee* *ff* *gg* *hh* *ii* *kk* *ll* *mm* *nn* *oo* *pp* *qq* *rr* *ss* *tt* *uu* *xx* *yy* *zz* *aaa* *bbb* *ccc* *ddd* *eee* *fff* *ggg* *hhh* *iii* *kkk* *lll* *mmm* *nnn* *ooo* *ppp* *qqq* *rrr* *sss* *ttt* *uuu* *xxx* *yyy* *zzz* *aaaa* *bbbb* *cccc* *dddd* *eeee* *ffff* *gggg* *hhhh* *iiii* *kkkk* *llll* *mmmm* *nnnn* *oooo* *pppp* *qqqq* *rrrr* *ssss* *tttt* *uuuu* *xxxx* *yyyy* *zzzz*

¶ Circa necessitatem exemplaris causæ, scito quòd determinationem formę et effectus esse proprium effectum causæ exemplaris, ut in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare, secundum quod proponunt, petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quòd tale quid sit tantum, &c. notoꝛ est exemplar dare: eo quo certa datur forma effectus. Veruntamen est, quòd huiusmodi operationẽ non habet exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens à proposito immediate: per agens uero naturale, mediate: mediate, scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligentiæ: exemplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas, necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue à proposito nõ tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idem facit quod agens alio causandi genere facit. *Annota.*

¶ Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quòd quia author supra determinatiõe formarum naturaliũm, quam manifeste in demus, fundat processum suũ, ad ponendum deum esse causam **exemplarem**: & Aristo. confutat Pla. credentem exemplaria **esse** præter particularia agẽtia, ut res certas formas fortiãtur, nec creari hæc contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum inferri, quòd sunt **exemplaria**. Vno modo sic, quòd ex determinatis formis cõcludamus determinata exemplaria tanquam proximas rerum causas. Et sic falsum est: quoniam **periret** principaliter actio agẽtis quæ sunt apud nos, bos em̃ non generaret bouem. Alio modo sic, ut ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo uniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit uniuersi, tanquam partes ideæ ipsius ordinis. Et hęc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfectę non habetur, nisi propria **partium exemplaria** habeantur. & sic manifeste hoc procedit: unde nõ asserꝛor causalitas proximarum causarum, sed cum opus naturæ sit opus intelligentiæ, primę rationes naturalium operum assignantur. Et sic habes uim primæ consequentiæ. *b* *c* *d* *e* *f* *g* *h* *i* *k* *l* *m* *n* *o* *p* *q* *r* *s* *t* *u* *x* *y* *z* *aa* *bb* *cc* *dd* *ee* *ff* *gg* *hh* *ii* *kk* *ll* *mm* *nn* *oo* *pp* *qq* *rr* *ss* *tt* *uu* *xx* *yy* *zz* *aaa* *bbb* *ccc* *ddd* *eee* *fff* *ggg* *hhh* *iii* *kkk* *lll* *mmm* *nnn* *ooo* *ppp* *qqq* *rrr* *sss* *ttt* *uuu* *xxx* *yyy* *zzz* *aaaa* *bbbb* *cccc* *dddd* *eeee* *ffff* *gggg* *hhhh* *iiii* *kkkk* *llll* *mmmm* *nnnn* *oooo* *pppp* *qqqq* *rrrr* *ssss* *tttt* *uuuu* *xxxx* *yyyy* *zzzz*

Universidad de Navarra
Biblioteca

¶ In responsione ad secundum, habet glossam illius propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam: glossatur enim uel ad aliquid eminentius continens illud.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquarta Articulum quartum.*

Annota. Comment. 237 infra. q. 65. ar. 2. & q. 103. art. 2. Et. 2. di. 1. 12. ar. 2. 2. cor. Et 3. con tra. c. 17. & 18.

IN tertio ly omnis, differenter pro omnibus rebus aliis à deo: quoniam tractatus iste de cognitabile dei ad extra est.

¶ In corpore unica est conclusio, diuina bonitas est finis rerum omnium. Probatur sic. primum agens intendit solum communicare suam bonitatem, & unaquæque creatura intendit cōsequi illius similitudinem ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primā partem declaratur, ex differentia inter primū agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hīc uero non propter acquisitionem, sed propter communicationē tantum finit, agit. Quo ad secundam uero partem probatur idē est finis agentis & patientis, ut sic, quamuis diuersimode. Cōsequētia uero probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quòd omne agens agit propter finem. quod probatur, quia alioquin ex actione agentis nō magis sequeretur hoc quàm illud nisi à casu. Est autem idem finis agentis & patientis inquantum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est quod agēs intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam quæ simul agunt & patiuntur. quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit ꝙ etiam in agendo intendāt aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non cōuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, quæ est eius bonitas. Et unaquæque creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo

Annota. ¶ Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendendo euā primum agentem, diuina bonitas est finis, aduerte ꝙ deus pōt simpliciter sumi. Primo mō absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo ut primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic ratione nullum habet finem, quia actio dei est eius substātia. & sic consueuit dici, ꝙ deus agit propter finem non sui, sed alterum, ut in q. 19. artic. 1. ad primum, tactū est. Alio modo formaliter secundum rōnem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suæ actionis: quia omne agens, ut in litera dicitur, agit propter finem. Et cōstat, quia finis est causa causarū, id est causalitatis cæterarū causarū: ergo est causa causalitatis agentis: quod est esse causam suæ actionis. si igitur finis, propter quem agit deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare deus agit. Et hoc expressa conatur litera docere in corpore & in responsione ad primū, dūmodo de agente propter finem consequendum uel cōmunicandum, & in responsione ad quartum, docendo quòd non inconuenit in deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, ut priorē causam à seipso ut agentem. Et sic responsio amplior quodammodo est quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, ut finis ad plures res, ꝙ sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, ut sic, ut patet ex dictis.

Annota. ¶ Circa differentiam inter alia agentia, & primum scito, ꝙ agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quædā quæ agunt & patiuntur ab his in quę agunt per reactionem. Et ista sunt quæ cōmunicant in materia, ut dicitur in secundo De generatione. Quædam uero sunt quæ agunt & patiuntur, id est agunt mota ab alio. Et ista est conditio omnium secundorum agentium. Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia ci tra primum dicuntur imperfecta: quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directe litera conditionem contra ea primum agens: ex eo nāqꝫ quòd agunt quasi actū, consequens est ut in agendo tendant quasi patientia in acquirendum seu cōservandum (non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquā propriam perfectionē: & ut inquit Auer. 12. met. con. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio, quoniam ut Dionys. inquit, omnium diuinissimum, est dei cooperatorem fieri.

¶ *Forma geniti quomodo diuidatur, & quomodo eam contingat esse finis generationis.*

¶ In responsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd innuitur quædā distinctio, cuius alterum tantū membrum exprimitur, scilicet forma geniti dupli citer uno modo ut similis formæ generationis. Alio modo excetur. Innuitur etiā hæc distinctio, quòd dicitur, quòd nonisi ut similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundū est quod ibi dicitur, scilicet quòd forma geniti non nisi ut similis generāti est finis. Tertium est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilius his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionem ambiguum est, ꝙ sit ibi rerū distinctionis mēs, an uerorum quia falsa inducitur, ꝙ forma geniti etiā absolute est finis generationis: de se patet. Tū quia ex ea non fatisfit argumento sito cōtrā, ex hoc ꝙ forma geniti est finis generationis, ꝙ ipsum agens nō est finis sui ipsius actionis: quā finis generationis nō concedit in idē numero cū agente. Cū enim ex hac litterone, hoc ipsū habeatur, ꝙ forma geniti nō est finis nisi ut similis. Cōfirmatur potius argūt: quia finis nō ut similis, sed ipsa est finis, quā concedatur non concedere in idē numero. Et confirmātur, quia ipsa ut similis est distincta à forma agētis: quā de rōne similitudinis est diuersitas, ut dicitur. 5. met. Circa rēmens dem dubium est: quia quā in omnibus patientibus nobilitas gñantis & geniti. Cū forma geniti nō possit esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finē: patet rōne nō forma generantis, nec forma geniti est similis gñanti, pōt esse finis.

¶ Ad cauendū huius difficultatis scientiam, ꝙ finis compatiatur corruptibilia ad seipsa terna, ut in 2. de anima. tex. 14. & in 2. cęli. tex. 17. dicitur, agēta corruptibilia agunt, propter aliud. Et etiā ut hic etiā dictum, omnia agunt ꝓ participāt perfectionē diuinā. Absolute sic, & nō de his uel illis agentibus loquēdo, & comparando ea ad assertum, re propter se, ꝙuis diuersimode. Quod sic manifestatur, omne agens intendit facere sibi simile: ergo intendit seipsum diffundere, extendere, & ampliare, eò hoc nāqꝫ gñans generat, ut perseueret semper, eoquo pōt mō, ut philosophus dixit ibidē. In hoc aūt ꝙ dico seipsum diffundere seu efficaciare, duo claudūtur, diffundere seu cōsecrare ut finem, restat ut diffundere intendat propter seipsum ut finem: & sic ipsum est cōsecrationis finis, & nō econuerso. Differūt autem agentia corruptibilibus: quā illę ad cōsecrandā individualiter assimilationē ad primam cām, illę ad cōsecrandā assimilationē, ut pōt ad eādē agūt. Pria aūt cā cōsecratio nē ordinat ad se, id est ad suā bonitatē: & ideo reliqua agunt ut sic sint, aut conseruentur: deus aūt quia est. Et propterea liberalissimę actionis etiam à philosophis dicitur, ut in tritione ad primū dicitur. His prębabitis ad primum dubium dicitur, ꝙ dūmodo est hæc, forma geniti dupliciter, sicut est geniti, & ut est similis gñanti: quā intendit author excludere, ꝙ ut est geniti, nō est finis agentis: ut sic linear, ꝙ deus nō agit propter creaturam naturam ut finē, sed propter seipsum. Ad secundū uero negatur ꝙ hoc sit falsum: gñatio enī pōt dupliciter fieri multo ut ab agēte, alio modo absolute: puta ut una. Et hoc quidem mō finis gñationis est forma ejus ut geniti, sed primo mō nō, ut in litera dicitur. Nec est uerū ꝙ hinc non satisfit argumēto: quā forma ut similis formæ gñantis significat quasi ideā geniti quidē, sed ex ea parte quæ est una cū ipsa, quæ est altera ipsa: ꝙ est ipsa quasi ideata illius, ac per hoc infinuat, si ipsa ut quasi induit illā, est finis: ꝙ ipsa est uere finis. Et sic formaliter satisfit argumento: ꝙ licet finis gñationis nō coincidat in idem numero cū forma agētis, reālitat tū in idē numero: ex eo ꝙ forma geniti nō est finis nisi ut similis formæ agentis. Ad confirmationē uero dicitur, ꝙ similitudo quā distinctorum eadem qualitas sit, ex parte unitatis ma gis se tenet, ꝙ significat, quàm distinctionis, quām ut subiectorū conditionem exigit: & ideo author ad unitatem intimandā illa usus est. Ad dubiū demū contra rōnem dicitur, ꝙ rō litęræ optime cōcludit, ꝙ forma geniti, ut sic non pōt esse finis gñationis ut ab agēte: quia nō est nobilior agēte. Sed nō pōt reducī contra formā geniti, ut similē agenti, id est contra formā agentis: quia nulla est parātio habet locum secluta distinctione. non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se, sed quum finis est aliud ab agente, oportet fieri ea esse nobiliorem agente.

¶ *Super*

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ creare nō sit ex nihilo aliquid facere. dicit em Aug. contra aduersarū legis & prophetarū. Facere est quod omnino nō erat: creare uero est ex eo quod iam erat, educendo aliquid constituere.

¶ Præterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis considerat. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono in bonū est, & ex ente in ens, quęque est ex nihilo in aliquid. Sed creatio uidetur esse nobilissima actio: & prima inter oēs actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

¶ Præterea, Hæc prępositio ex, importat habitudinem alicuius causę & maxime materialis: sicut cum dicimus quòd statua fit ex ære. Sed Nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

SED CONTRA est quod super illud Ge. 1. In principio creauit deus cælum, &c. dicit gl. ꝙ creare est aliqd ex nthilo facere.

CONCLVSIO.

¶ *Creare est ita ex nihilo aliquid facere,*

RESPONDEO dicēdū, ꝙ (sicut suprà dictum est) nō solū oportet considerare emanationē alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiā emanationē totius entis à cā uniuersali, quæ est deus. & hāc quidē emanationē dēignamus noīe creationis. Quod autē procedit secundum emanationem particularē, non præsupponit emanationi. Sicut si generat hō, nō fuit prius homo, sed homo fit ex nō hoīe, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis uniuersalis à primo principio, impossibile est ꝙ aliqđ ens præsupponatur huic emanationi. Idē autē est nihil, ꝙ nullū ens. Sicut igitur gñatio hoīs est ex nō ente, qđ est non homo: ita creatio q̄ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Aug. æquiuoce utitur noīe creationis secūdū ꝙ creari dicunt ea q̄ in melius reformātur, ut cum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est.

¶ Ad secundum dicēdū, qđ mutationes accipiūt speciē & dignitatē nō à termino à quo, sed à termino ad quē. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quāto terminus ad quē illius mutationis est nobilior & prior: licet terminus à quo, qui opponitur termino ad quē, sit imperfectior. Sicut gñatio simpliciter est nobilior & prior q̄ alteratio, propter hoc ꝙ forma substantialis est nobilior & prior q̄ forma accidentalis: sī priuatio substantialis formæ, quæ est terminus à quo in gñatione, est imperfectior q̄ cōtrarū, quod est terminus à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior q̄ gñatio & alteratio, qa terminus ad quē est tota substātia rei. Id autem quod intelligitur ut terminus à quo, est simpliciter non ens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ cū dicitur aliqd ex nihilo fieri, hæc prępō ex, nō designat cām materialē, sed ordinē tm, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies. i. post mane fit meridies. Sed intelligendū est, ꝙ hæc prępositio ex, pōt includere negationē importatam in hoc qđ dico nihil, uel includi ab ea. Si primo mō, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius quod est ad nō esse præcedēs. Si uero negatio includat prępositionē, tunc ordo negatur, & est sensus, fit ex nihilo. i. nō fit ex aliquo: sicut si dicat, ille loquitur de nihilo, quia nō loquitur de aliquo. Et utroqmō uerificatur cū dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hæc prępositio ex, importat ordinē, ut dictum est. Secūdo modo importat habitudinem causę materialis quæ negatur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum deus possit aliquid creare.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ deus nō possit aliquid creare. Quia secūdū philosophū primo phy. antiqui philosophi acceperunt ut communē cōceptionē animi, ex nihilo nihil fieri. Sed potentia dei non se extendit ad contraria primorum principiorū, utpote quòd deꝰ faciat ꝙ totū nō sit maꝰ sua pars, uel ꝙ affirmatio & negatio sint simul uera. ergo deus nō potest aliquid ex nihilo facere uel creare.

¶ Præterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed oē fieri est mutari. ergo creatio est mutatio. Sed oīs mutatio est ex subiecto aliquo, ut patet per diffinitionē motꝰ. Nam motus est actus existentis in potentia. ergo est impossibile aliqđ à deo ex nihilo fieri.

¶ Præterea, Quod factū est, necesse est aliqū fieri. Sed nō potest dici ꝙ illud qđ creatur, simul fiat & factū sit: qa in pmanētibꝰ qđ fit nō est, quod aūt factū est iā est: simul ergo aliquid esset & nō esset. Ergo si aliqđ sit, fieri eius pcedit factū esse. Sed hoc non potest esse, nisi præexistat subiectū in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquinta Articulum primum.*

Annot. Comment.

TItulus in principio corporis manifestabitur.

In corpore duo facit. prio dicit qđ nostra creatiōis. secūdo rūdet ſstio.

¶ Quo ad primum duo dicit, primo quòd creatio significat emanationem totius entis à cā uniuersali. secundo qđ sig nificatum inuenitur quòd probat, qa non solum apparet in rebꝰ inspicere emanationē particularē, sed uniuersa lē, ut iā patet ex dictis.

¶ Quo ad secundū cōclusio responsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic. qđ præcedit secūdā emanationem particularem, non pſupponitur. ergo quā tetis ens procedit ema natione uniuersali impossibile est aliqđ ens pręsupponi ergo quod creatur, sit ex nō ente, qđ est nihil. antecedens probatur inductiue. Quum sit homo, & album, &c. consequentia autē manifesta relinquitur, ex cōmuni ratione factionum proportionaliter applicata. Secūda aūt sequela manifestatur & quo ad terminos (qa nihil, idem est qđ nullū ens. & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis.

¶ Circa prædicta aduerte duo. Primū est, ꝙ an necessēs cum sint inductionibus & cōsequentibus nō loquit de fieri ex nō hoīe, aut nō alho, & uniuersaliter ex nō tali ut subiecto. quia sic intelligēdo, nihil cōcluderet. Posset em dici, ꝙ sit tertū ens ex nō ente. ꝙ est ens in potētia: sicut homo ex non hoīe, qđ est homo in potētia, & albū ex nō albo: quē tū est albū in potētia. Sed intēdit ex i. Posterio. Oportet em hoīem fieri posse nō hominē, & albū posse non albū. si per se sit. Nihil em aliud hic intēditur, ni si suprādictā fundamētū in primo phyſi. tex. 7 &. Vnde uerba ista huius sensum, quā dicit, sicut si generatur homo, nō fuit prius homo, contra ex nō hoīe, distinguens prius hoīem, in innatum, qđ ty ex. signi ficat post. Secūdo ꝙ nōse totius entis in. ꝓpolito nihil refert utrū intelligas totū universum, aut aliqđ pars icutare ens totū syncategorematice. semp cū oportet, qđ creatur, ex nihilo sit fieri. i. post ni hil fui. Et ex hoc habes solutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creat, & in fit semp in subiecto: qa intellectiua non est ex materia uerificatur, scilicet post nihil sui fit per se: quod de nulla alia forma

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquinta Articulum secundum.*

Comment.

TItulus patet.

In corpore unica est cōclusio. Nō solū est possibile, sed etiā necessariū, ꝙa esse creata à deo. Et probatur sicut deus nō ageret nisi ex aliquo ꝓsupposito, sequeret ꝙ illud pſupposituꝫ nō esset causatū ab ipso: sed nihil est in entibꝰ in causatū ab ipso. ergo necesse est ꝙ deꝰ ex nullo pſupposito res in esse p ducere. hoc autē est creare. Cōditionalis assumpta, ꝓbat ex illa categorica uniuersali, qđ facies aliqđ, ex aliquo nō facit, sed ꝓsupponit illud ex quo fit. quæ manifestatur inductiue. primo in artificialibus, secūdo in naturalibus. Destructio autem consequentis probatur ex. q. præcedente, ubi ostensum est quòd deus sit causa uniuersalis totius esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio quadragesimaquinta Articulum tertium.

Annota. NI titule Creatio sumitur pro creatione passiua, qua scilicet aliquid significatur creari, & aliquid sumitur pro esse reali, ut patet ex propositione articulatum in principio quæstionis.

Comen. Tu corpe unico & cõsto. creatio ponit i creato relatione rãm. Et probatur sic.

creatio sit sine motu, simul aliquid creatur & creatum est.

¶ Ad quarũ dicendũ, q obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod in finitum medium inter nihilũ & ens. Quod patet esse falsum. Procedit aũt falsa hæc imaginatio ex eo q creatio significatur ut q̃dã mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum creatio sit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q creatio nõ sit aliqd in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuit creatori: sed creatio actiue accepta nõ est aliqd in creatore. Quia si sic, sequeret q in deo esset aliquid tpale. Ergo creatio passiue accepta non est aliquid in creatura.

¶ Præterea, Nihil est mediũ inter creatorẽ & creaturã. Sed creatio significatur ut mediũ inter utrũq. Nõem aũt creator (cũ nõ sit æternus) neq; creatura: qa oporteret eadẽ rõne aliã ponere creationẽ qua ipsa creatretur, & sic in infinitũ. Creatio ergo non est aliquid.

¶ Præterea, Si creatio est aliquid præter substãtiã creatã, oportet q sit antecedẽs eius. Omne aũt antecedẽs est in subiecto. Ergo res creata esset subiectũ creationis, & sic idẽ est subiectũ creatiõis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectũ prius est accidẽte, & cõseruat accidens. Terminus aũt posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existẽte cessat actio & passio. Igitur ipsa creatio non est aliqua res.

¶ SED CONTRA, maius est fieri aliqd secũdũ totã substãtiã, q̃ secũdũ formã substãtialem uel accidẽtale. Sed gñatio simpliciter uel secũdũ quid, qua fit aliquid secũdum formã substãtialẽ uel accidẽtalẽ, est aliquid in gñato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato.

CONCLVSIO.

¶ Creatio in creatura non est nisi relatio quædam ad creatorem, ut ad principium.

RESPONDEO dicẽdũ, q creatio ponit aliqd in creato secũdũ relationẽ tm, qa qđ creatur, nõ fit p motũ, uel p mutationẽ. Qđ cũ sit p motũ uel mutationẽ, fit ex aliquo præexistẽti. Quod qdẽ cõtingit in ,pductionib⁹ particularibus aliquorũ entiũ. Nõ aũt põt hoc cõtingere in ,pductiõe totius esse, seu uniuersalẽ. Prima uero cõsequẽtia ,pbatur: qa oẽ qđ fit per motũ uel mutationẽ, fit ex aliquo præexistẽte. Scdã aũt, qa subtractio motu ab actione & passione nihil remanet mutatũ. Et cõfirmat, q̃ sicut in passionẽ q̃ est cũ motu, importatur relatio ad principium motus, ita in creatione passiua importat relatio ad principium essendi.

¶ In rñsione ad tertiũ, manifestũ habes cõsentiendo ea argumento, q creatio creationis est accidens, & nõ est relatio trãscẽdẽs: quod etiã manifestius in quæstioni bus de potẽtia, ,pbabitur, ; ad tertiũ expliceat. Et qñ oẽ accidẽs distinguitur realiter à subiãntia, oportet ut creatio distinguat realiter à subiãntia creata quæ q̃ritur, secũdũ doctrinam quam sequimur.

Quæstio. *¶ Nũ relatio creatura ad creatorẽ sit relatio trãscẽdẽs, distincta a suo fundamẽto.*

¶ Circa iii hoc, dubiũ est. Sco. em in scdo dist. 1. qõnib⁹ 1. 2. & 3. tenes creationẽ passiue sumptã esse relationẽ trãscẽdentẽ: & eandẽ realiter fundamẽto implicãter nititur, ,pbare. Primo, illud quod proprie inest alicui, & sine quo illud nõ põt esse absq; cõtradictiõe, est idẽ sibi realiter: sed relatio lapidis ad deũ est hmõi: ergo. probat maior sic, cõtradictio secũdũ esse & nõ esse, dicta de aliquibus, infert distinctionẽ realẽ illorũ: ergo in possibilibus recipiendi talia cõtradictoria, inferret identitatẽ illorũ. Et hoc inquit ipse ubi nõ est depẽdẽtia essentialis. Et declarat ait: qua ipossibilibus, q̃ A sit ti ne B, aut est, ppter identitatẽ illorũ, aut ,pter similitudinẽ illorũ, aut ,pter posteriorẽ ipsũ. A sed nihil horũ duorũ ultimorũ cõuenit lapidi respectu illius relationis ad deũ, ut patet, & sũ nõ põt esse ibi ne illa: ergo est idẽ illi. Præterea, qđ uniformiter dicitur de oĩ alio a deo ad ipsum, nulli accidit: sed talis relatio uniformiter cõuenit oĩ creaturæ ad deũ: ergo nulli accidit. & sic est i.fr. fundamẽto. Probat maior, qa par rõ est de oibus. Præterea, substãtia 7 meta, 2 prior accidẽte, natura, diffinitiõe, & tpe. & ty tpe intelligitur sic. q̃ nulla est cõtradictio ex parte substãtiæ q̃n possit esse prior duratiõe oĩ accidẽte: ergo nõ est cõtradictio, quòd lapis esset prior duratiõe oĩ depẽdẽtia ad deũ. & si esset absq; eo qđ dependeret à deo, si dependentia est accidens: hoc autem est absurdum. ergo.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nõ est opus alia facere fundamẽtaliter superius determinata sequẽdo. dicendũ est, q̃ huiusmodi relatio depẽdẽtiæ ad deũ in qualibet creatura est accidẽs distinctũ realiter à substãtia, & q̃ tñ creatura non põt esse sine hmõi depẽdẽtia sicut nec hõ q̃n sit nisibilis. ut i q. præcedẽti, art. 2. ad primũ author dicit ex 4 ethi. q̃ in specialibus ad agẽs corporale, relatio ad patiẽs est ens per participationẽ dei. nec ab hoc põt denudari. Ad primũ ergo rõnẽ Scoti in oppositũ negatur maior, & ad ,phationẽ eius dicit, q̃ nõ ẽ fallibile. Et est propria passio solius dei. Et probatur sic. Esse absolutum primæ causæ, q̃ est deus, & pdicens esse absolute pertinet ad rõnẽ creantis. ergo creatio est ,propria passio, & ,propositio probat darapti. Primo rõne, qa effectus uniuersaliores, & ,priores causis reducere. Esse aũt inter oẽ effectus est uniuersalissimũ. Secundo q̃ authoritate ex lib. de causis, q̃ neq; intelligẽtia, neq; anima nobilis est dat esse, nisi inquantũ operatur operatiõe diuina.

Quæstio. *¶ Num esse & qđa sit uniuersalissimus effectus, & proprius primæ causæ uniuersalissimæ.*

¶ Circa hãc partẽ multiplex dubiũ occurrit. Et primo circa primã propositionem assumptã. Arguit enim Sco. in 4. dist. 1. contra eã, dicẽs q esse fatum, qđ probat sic. Hõe cõpositi 2 gñante cõpositũ, ergo nõ est proprius esse diuini dei: & tenet sequela, quia cõpositũ, puta hos est ab uniuersalissimo gñante, &c. ¶ Dubiũ est secũdo circa probationẽs illius. Arguit enim ibidẽ cõtra eas. Et primo cõtra primã: aut ibi est sermo de uniuersalitate causæ & effectus secũdũ prædicationẽ, aut secũdũ perfectionẽ: aut de uniuersalitate effectus secundũ prædicationẽ, minor etiam est falsa: quia de' nõ est cã uniuersalissima in prædicando, & ut patet, nõ cõcluditur intenta. Si uero sermo est de uniuersalitate secũdũ perfectionẽ, minor erit falsa: qa esse nõ est perfectissimũ effectus. qđ probatur, quia quodcũq; includitur in multis, nõ põt esse perfectius quocũq; illorum in quo includitur. Sed aũt dicitur, ita q̃ ex parte causæ sufficit q̃ aliq̃ substãtia sit prior, & ita sit hmõi. ratio ẽ ista: prima substãtia secũdũ veritatẽ & ẽbbet intelligẽtia secũdũ Aue. 12. met. com. 51.

2 Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum quintum.

INtitulo proprii q̃stinguitur cõtra cõmune. & creatio. & q̃stinguit cõtra cõcreationẽ. & creatio. & q̃ tripla q̃ sensus q̃stionis ẽ? utrũ creant sic dicendo, sit tñ substãtialiter, siue sint cõposita, siue non. Circa hãc q̃stionẽ ponam primo aliquas distinctiones. Secundo aliquas cõclusiones. Tertio improbabo quasdã opiniones. Et primo circa primã distinctionẽ, sciendum q̃ creatio dupliciter sumitur. Vno modo pro ipso fieri passiue dicto. Alio modo pro ipso fieri actiue dicto. Primo modo creatio est ipsa mutatio, secundum quam aliquid recipit esse post non esse. Secundo modo creatio est ipsa actio, secundum quam aliquid dicitur dare esse alicui. Et hoc modo creatio est ipsa relatio, secundum quam aliquid refertur ad suum effectum. Et hoc modo creatio est ipsa relatio, secundum quam aliquid refertur ad suum effectum. Et hoc modo creatio est ipsa relatio, secundum quam aliquid refertur ad suum effectum.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ rõ illa nõ probat q̃ sola materia creetur, sed q̃ materia non sit nisi ex creatione. Nam creatio est productio totius esse, & non solum materiæ.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrum solus deus sit creare.*

AD QVINTVM sic ꝓcedit. Videtur, q̃ nõ solus deus sit creare. Quia secũdũ philosophũ ꝓfectũ est qđ põt sibi simile facere. Sed creaturę ſmateriales sũt perfectiores creaturis materialib⁹, q̃ faciũt sibi simile. Ignis em̃ gñat ignẽ, & hõ gñat hominẽ. Ergo substãtia ſmaterialis põt facere substãtiã sibi similẽ. Sed substãtia ſmateria lis nõ p̃ fieri nisi p creationẽ, cũ nõ hẽat materiã ex q̃ fiat. Ergo aliq̃ creatura põt creare.

¶ Præterea, Quãto maior est resistẽtia ex parte facti, tãto maior virtus requiritur in faciẽte. Sed plus resistit cõtrarii q̃m nihil. Ergo maioris uirtutis est aliqđfacere ex cõtrario (qđ tñ creatura facit) q̃m aliq̃d facere ex nihilo. Multo magis igit creatura hoc facere põt.

¶ Præterea, Virtus facientis cõsideratur secũdũ mẽsurã eius qđ' fit. Sed ens creatũ est finiti, ut suprà, ꝓbatũ est, cũ de dei infinitate ageretur. Ergo ad producẽdũ per creatiõnẽ aliquid creatũ nõ requiritur nisi virtus finita. Sed habere uirtutẽ finitã nõ est contra rationem creaturæ. Ergo non est impossibile creaturam creare.

¶ SED CONTRA est qđ' Aug. dicit in 3. de trini. q̃ neq; boni, neq; mali angeli possunt esse creatores alicuius rei. Multo mĩ igitur aliæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶ Cũ ipsum esse quod inter omnes effectus uniuersalissimum est, terminus sit creationis, solius Dei est: qui prima & uniuersalissima causa est.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ satis apparet in primo aspectu secũdũ prædicta, quòd creare nõ põt esse ꝓpria actio nisi soli⁹ dei. Oportet em̃ uniuersaliores effectus in uniuersaliores & priores causas reducere. Inter oẽs aũt effectus uniuersalissimũ est ipsum esse, vñ op3 q̃ sit proprius effectꝰ primæ, & uniuersalissimæ causæ, q̃ est deus. Vñ etiam dicitur in lib. de causis, q̃ neq; intelligentia, uel anima nobilis dat esse, nisi inquãtũ operatur operatione diuina. Producere aũt esse absolute, nõ inquãtũ est hoc, uel tale, pertinet ad rõnẽ creationis. Vnde manifestũ est q̃ creatio est propria actio ipsius dei. Cõtingit autẽ q̃ aliquid participet actionẽ ꝓpriã alicuius alterius, non uirtute propria, sed instrumẽtaliter, inquãtum agit in uirtute alterius: sicut aër p uirtutẽ ignis habet calefacere & ignire. Et secũdum hoc aliqui opinati sunt. q̃ licet creatio sit ꝓpria actio usus causæ, tñ aliqua inferiorũ causarũ inquantum agit in uirtute primæ causę, potest creare. Et sic posuit Auicenna⁹ q̃ prima substãtia separata creata à deo creat aliã post se, & substãtiã orbis, & animã eius, & q̃ substãtia orbis creat materiã inferiorũ corporũ. Et secũdũ hũc etiã modũ magr dicit in 5. dist. quarti sñarũ, q̃ deus põt creaturę cõcare potẽtiã creãdi, ut creet p mysteriũ, nõ ꝓpria auctoritate. Sed hoc esse nõ põt, qa cã fecta instrumentalis nõ participat actionẽ causę superioris, nisi inq̃rũ per aliq̃d sibi ꝓpriũ dispositiue operaẽ ad effectũ principalis agentis. Si igit nihil ibi ageret secũdũ illud qđ' est sibi ꝓpriũ, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret esse determinata instrumẽta determinatarũ actionũ. Sic em̃ uidem⁹, q̃ se curis scindẽdo lignũ quod habet ex ꝓpriæ esse huiusce & illius & cuiuscunq; est per se primo ab eadem causa. Et fundatur cõsequẽtia super illa categorica, esse in quocunq; fit, ab eo oportet fieri à quo per se primo fit: qđ cõstat esse per se notũ. Nec huic ueritati obstat, q̃ quũ fit hos, esse fiat à bone generantẽ: qm nõ fit ab eo nisi per accidẽs, illo accidentaliter modo quo colorarũ fit per accidẽs, cũ ex nigro fit albũ. Ad obiectionẽ uero cõtra allegatam authoritatẽ, tam patet responsionis: quia non est aliter ad ꝓbandum, q̃ esse est à solo deo, sed q̃ esse est per se primo à deo.

¶ Ad secũdũ uero dubiũ cõtra probationẽs dicitur, q̃ directe loquendo maior intelligit difformiter uniuersaliter de causa & effectu: qm sensus est, q̃ effectꝰ uniuersaliori secũdũ pdicationẽ, reducitur in cãm uniuersaliorẽ secũdũ causalitatẽ, seu secũm ꝓfectionẽ. Et ad primã obiectionẽ in oppositũ dicit, q̃ ꝓpositio illa est uerissima, ut etiã ipse postmodũ cogitur fateri ibidẽ. Et q̃ probatio ad oppositũ nihil valet. Nã cum hoc, q̃ effectꝰ uniuersaliꝰ sit ꝓprius simpliciter, non sequitur q̃ sit ꝓprius in quolibet genere. Et ad secũdam rõnem dicitur, q̃ ꝓpositio illa est uerissima, sed male intellecta ab arguẽte. Debet em̃ accipi cõclusio ut sequitur ex ꝓmissis. ex quib⁹ habetur, q̃ esse est, ꝓprius effectũ. causæ uniuersalissimæ, quæ est deus. Esse est ꝓprius effectus dei. hoc em̃ significat ly proprius, & nõ significat idẽ q̃ solũ, seu tãm, ut arguẽs intellexit. impenetrabilium, q̃ esse est effectus solius dei. hoc enim nunq̃ sonuimus, imo omnem cautelam tenemus dare esse, ultra. tamen primę causæ sequi, ꝓpõ libri de causis adductam̃ uim. Vñ frustra nixus est Scotꝰ contra hanc articulum quo ad hoc.

¶ Ad secũdũ uero dubiũ cõtra probationẽs dicitur, q̃ directe loquendo maior intelligit difformiter uniuersaliter de causa & effectu: qm sensus est, q̃ effectꝰ uniuersaliori secũdũ causalitatẽ, seu secũm ꝓfectionẽ. Et ad primã obiectionẽ in oppositũ dicitur, q̃ ꝓpositio illa est uerissima, ut etiã ipse postmodũ cogitur fateri ibidẽ. Et q̃ probatio ad oppositũ nihil valet. Nã cum hoc, q̃ effectꝰ uniuersaliꝰ sit ꝓprius simpliciter, non sequitur q̃ sit ꝓprius in quolibet genere. Et ad secũdam rõnem dicitur, q̃ ꝓpositio illa est uerissima, sed male intellecta ab arguẽte. Debet em̃ accipi cõclusio ut sequitur ex ꝓmissis. ex quib⁹ habetur, q̃ esse est, ꝓprius effectũ. causæ uniuersalissimæ, quæ est deus. Esse est ꝓprius effectus dei. hoc em̃ significat ly proprius, & nõ significat idẽ q̃ solũ, seu tãm, ut arguẽs intellexit. impenetrabilium, q̃ esse est effectus solius dei. hoc enim nunq̃ sonuimus, imo omnem cautelam tenemus dare esse, ultra. tamen primę causę

Annot.

¶ Aduerte hic, q̃ author recitando magistrū, refert quoq; seipsum in prȝ dist. secūdi Sen. tento. 8. c. 6. dū quærit, an r. q. 6. ad quartū, nō asperuatū opinionē magistri, q̃ hic repellit cum scipsa ibidē, etiamsi ipsemet fuit unus ex illis.

Comment.

¶ Quod aūt tertia representatiua positio dicatur, satis rōne. Causa secūda instrumentalis nō præcisat actionē causæ superioris, nisi tanquam per aliqd sibi ꝓpriū dispositiue operādi ad effectū principalis agentis: secundū aūt ꝓpriū principalis agentis, sc. dū quærit, an aliqd dispositiue operādi ad maiorē ꝓpriū duplicitatē, ducēdo ad inconueniēs. Vñ tertio, q̃ si nihil aliud esset cā instrumētalis secūdū sibi ꝓpriū, nisi q̃ adhiberet ad agēdū. Secūdo, q̃ nō oporteret eā determinari instrumēta determinata actionem. Deinde manifestatur inductiue ad tantum, q̃ sic videmus in fabri, &c. Minor, quoq; patet ꝓbat. Plus, ex terminis: q̃ est absolute, q̃dā ꝓpria effect⁹ creatiui, oīb⁹ aliis ꝓsupponitur: secūdo, ex mō, q̃ creatio nō est ex aliquo: &c. sic excludit oē dispositiue.

Quæstio. ¶ *Nū causa instrumentalis ꝓpriā aliquā actionē habeat ꝓ portrait ꝓter actionē principalis agētis, etiā dispositiue tātū agat.*

508 17

¶ Circa hāc rōnē occurrūt obiectiones, prio Scotica ubi suprādupli⁹ maiorē assūpti ipugnat, nolēs eā esse talem cū illa pricipli, dispositiue, sine illa aūt posse bñ & male intelligi. Et quia author expōit ponit illā particulā, & in illa cōstituit uim medij terminī, ut patenti singula asserēda sunt distincte. Valt ergo primo, q̃ cā instrumētalis nō oportet ꝙ habeat actionē ꝓpriā, cuius oppositū in littera dicit: cōcedēs quoq; q̃ cā instrumētalis habet aliqd ꝓpriū per qđ agit, negāt q̃ per illud ꝓpriū habeat actionē, nisi in virtute principalis agētis. Et hoc probat. Quia in ꝙlibꝫ actione quā habet instrumēta nō in virtute principalis agētis, in illa non est instrumētū, sed principale agēs. Tertio arguit cōtra hȳ dispositiue, instrumētū pōt attingere effectū principalis agētis, ergo nō oportet uniuersaliter ꝙ agat dispositiue. Antecedēs cōcedit: inquit etiā ab ipso. S. Tho. alibi. i. in. 4. sen. dist. 1. q. 1. ar. 1. q. 1. Et manifestat i factiōe monetę, & ligātiōe. Quarto inchit cōtra exēplum de fecari & ſimiūb⁹, uolēs q̃ ex his nō pōt trahi inferēcia: quia sunt instrumēta ad actionē ꝙdā alterī actioni, secuīs enī est instrumētū ad scissionē, q̃ est ꝓpria formatiua scīat: nō tic aūt est in oībus causis instrumētalibus, qm aliqua sunt instrumēta, ut dictū est, ad talē actionē, q̃ principalis effectus fit. Durandus simile arguit, uolens primo, q̃ tō supponit unū falsum, s. q̃ oīs cā secūda sit cā instrumētalis respectu dei. Hoc inqt est falsum, qm angelus nullo mō mouetur à deo qui agit. Et pterea tolletur q̃ oēm naturalē actionē sequeret effect⁹ dei. Secūdo, q̃ nō in scīa ꝓcipue, ꝙbatione minoris supponit aliud falsum, s. q̃ oīs actio, cāe scdæ sit ex subiecto. hoc, inqr, nō est necessariū: q̃a nō min⁹ pōt de⁹ ſe parare actiōēs à subiecto dū fit à naturali agēte, q̃ quā factū ē. Tūc si separendę actiōs à subiecto dū fit à naturali agēte, ergo illud fieri erit nō ex subiecto, nō ergo sic opt cām secūdā agere ex subiecto, q̃ possit oppositū diuina fieri potētia.

¶ Ad euidētia hoꝝ difficultatis scito, q̃ sic loquēdo, dupliciter intelligi potest, cām instrumētalē exigere actionē, s. ꝓpriā & principalis agētis. Vno mō sic ut sint duæ actiones habētes diuersas rez ꝓ terminis, sicut calor alæ & calefactū est & ignē carnē, & hoc, iudicio meo, nō est necessariū: nō cōtrahoc tēdit Scot⁹.

Alio mō sic, ut una operatio, put est ex ꝓpria instrumēti uirtute, faciat aliquid prærūi ordine nature, ei qđ fecit prout est ex uirtute principalis agētis, sicut ſimilia cōpositio intellecti ex uirtute motiua sux ponit tres uirgas, ex rōne autē facte forma trianguli, nulla alia actione actiūa & ſimile est in sculptoris. Et hoc est indubitatū, & uerū. Certū qui ſe, q̃ ois cā instrumētalis, ꝓpriā aliquā uirtutē actiuā habet: alioqn, ut in littera dicitur, frustra adagendū assumeret, &c. Ot autē uirtutē actiuæ reīpōdet ꝓsā factibile, alioquin esset actiua nihil. Et quā cōstet, q̃ primū in inductione est ultimū in generatiōe, & q̃ cōcurrēdū⁹ cā principali & instrumētali simul, primū in inductione est effect⁹, secūdū id qđ habet ex cā principali: cōsequens est, q̃ id qđ habet effect⁹ ex cā instrumētali, est prærūi et qđ est ex cā principali, siue illa duo sint multæ res, siue una, & distinguātur ut res & mod⁹ rei, siue quia alio mō, nihil refert. Intētū aūt, q̃a & nota ad iudū, & efficax ꝓcessus est. Nole eū dispōnis intelligīt oē puerūes, & nole ꝙ prię actionis intelligi operatio inquātū est ex instrumēti uirtute. Efficacia autē processus liquet: qm si ois cā instrumētalis causat uirtute ꝓpria aliqd ſimile termino formali principalis agētis, & in creatiōe nihil pōt causari ꝑnū ꝙcunq; mō: cōsequēs eū nulla posse in creando instrumētale causam cōcurrere. Vñ ad rōnes Sco. q̃ contra primū sensum tēdit, rūdere q̃uis forte nō oporteret tendere ad q̃cā instrumētalis habet actionē ꝓpriā, conuenit tēdē ut materialiter cū actiōe q̃ habet ut instrumētū agētis. Et qui scīo dicitur, q̃ qcūd operat ꝙ illud, ꝓprium causat in uirtute principalis agētis, pōt duplr intelligi. Prio sic, in uirtute principalis agētis, q̃ p uirtutē principalē existentē in principali agēte, & sic est falsū, omnīqm per uirtutē in se, & nō in principali causat illud ꝓpriū, alioquin, ut deductū est, per illud ꝓpriū nihil proprii faceret. Alio mō sic, in uirtute principalis agētis, hoc sic uidet uerū, qm principale agēs dupliciter se habet ad cām instrumētalē, s. ut uīes ꝓpriā instrumēti uirtute, & cut eleuās ipsam ad aliqd altius cūdū, intētū sub ipsa principali cā. Et sic, instrumētū ad hoc ꝙ sit instrumētū, exigit uirtutē & actionē ꝓpriā, & ꝓticipationē actionis principalis. Et licet in secūdo tū dicat, ꝓprie instrumētale cāre, in ꝓpria tū nō dicitur agēs principale, sed causas ex propria uirtute. Vñ consequēter Scot⁹ in hac actione nō causat in uirtute principalis agētis, ergo ipsum est agens principale, nō valet. nō enī oportet ꝙ respectu ois actionis cā sit aut principalis, aut instrumētalis proprie loquēdo: sed dat mediū, s. q̃ est cā instrumētalis ex propriis illā causans. Et ſicut tū uocabulis pōt dici, &c. cā instrumētalis ꝓprię actionis ꝓpriū agit applicata ab agēte principali ab actione sicut q̃ anima mouet calefactōē & gitationē carnis, animæ ea lor pōt dici instrumēta alæ, etiā in calefactōne, & pōt dici cā principalis, imo, ꝓpriissime cau sat. Nec mō ouenit, imo oportet oēm cām instrumētalē esse sic ꝓpriā materia. Nō nāp instrumēti nō nisi inapta uirtute actiua talium pōt, sicut nō hoīs in rabidus carnibus & ossibus.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̃ ex cōtrarijs fit aliqd p accidēs, ut dicit in 1. physi. Per se aūt fit aliqd ex subiecto qđ est in potētia. Cōtrarū igit resistit agēti, inq̃tū ipedit potētiā ad actū in quē intendit reducere materiā agēs. Sicut ignis intēdit reducere aquā in actū sibi ſimilē, sed impeditur per formā & dispōnes cōtrarias: quib⁹ quasi ligatur potētia ne reducat in actū. Et quāto magis fuerit potētia ligata, tāto requiritur maior uirtus in agente ad reducēdā materiā in actum. Vñde multo maior potentia requiritur in agēte, si nulla potētia præexistat. Sic ergo patet q̃

ut in littera dicitur, ex hoc euidēter patet, q̃ nulla creatura potest creare.

¶ Ad tertium aūt dicitur, q̃ nihil refert ad propositum, dicēdo aut dimensiūs essentię aut esse, tamen est quod sint entia per partitionē, aut eius simplicia, aut inseparabiliter adiuncta, sic q̃ nihil eorū potest præsupponi ante aliquid aliud eorundem: tam enim ostendum est q̃ maior cū toto processu solida est, quæ

diuinis, non sunt ex essentialia attributa intellectui, scientia scitum & uolūtati, conuenire potest.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̃ creare est ꝓprie cāre, siue ꝓducere esse rerū. Cui aūt oē agēs agat sibi simile: principiū actionis oīs operari pōt ex actionis effectu. Ignis em est q̃ gnāt ignē. Et nō creare cōuenit deo secundū suū esse, qđ est eī essentia: q̃ est cōis trib⁹ ꝑsonis. Nō creare nō est ꝓprium alicui ꝑsonæ diuinę rotū trinitatis. Sz tñ diuinę ꝑsonæ secūdū rōnē suæ ꝓcessionis huīc cāliter respectu creantonis rerū. Vt em ſupra ostensum est, q̃ cū de dei scientia & uolūtate agere uerū de⁹ est cā rerū per suū intellectū & uolūtatē, sicut artifex rerū artificiatarum. Artifex aūt per uerbū suī intellectus cōceptū, & pāmorē suæ uolūtatis ad aliqd relatum operatur. Vñ & deus ꝑ operātus est creatura per suū uerbum qđ est filius, & per suum amorē q̃ est spūs sctūs. Et secūdū hoc processiōes personarū sunt rationes productionis creaturarum inquantum includunt essentialia attributa, quæ sunt scientia & uoluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̃ processiones diuinarum personarum sunt causa creationis, sicut dictum est.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̃ sicut nā diuina, ꝫs sit cōis trib⁹ personis, ordinē tñ q̃dā eis cōuenit, inq̃tū filius accipit natūrā diuinā à ꝑre, & ſpūsctūs ab utroq; ꝑre & filio, ita & ꝑsonalitates ꝑ & uirt⁹ creādi, ꝫs sit cōis trib⁹ personis, ordinē tñ q̃dā eis conuenit. Nā filij⁹ ꝫs est a ꝑre & spūsctūs ab utroq;. Vñ creatorē esse attribuitur ꝑi, ut ei q̃ nō ꝫs uirtutē creādi ab alio. De filio aūt dicitur, Per quē oīa facta sunt, inq̃tū ꝫs eā de uirtute, sed ab alio. Nā hæc ꝓpositio per solet denotare causam medā, siue principiū de principio⁶. Sed spūsctō, q̃ ꝫs eandē uirtutē ab utroq;, attribuitur q̃ dono gubernet, & uiuificet q̃ sunt creata à patre per filiū. Pōt enī hui⁹ attributiōis cōis rō accipi ex appropriatione essentialiū attributorum. Nā sicut ſupra dictū est⁶, ꝑi attribuitur & appropriatur potētia, q̃ maxime manifestatur in creatiōe, & ideo attribuit ꝑi creatorē esse. Filio aūt appropriat sapientia, q̃ quā agēs p intellectū operat. Et nō dicit de filio. Per quē oīa facta sunt, Spūsctō autē appropriat bonitas, ad quā pertinet gubernatio deducēs res in debitos fines, & uiuificatio. nā uita ī interiori q̃dā motu cōsistit. Primum autem mouens est finis & bonitas.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̃ ꝫs effect⁹ dei ꝓcedat ex q̃libet attributorū, tñ reducit unusq;q effect⁹ ad illud attributū, cui quo ꝫs cōuenientia secūdū propriā rōnē. Sicut ordinatio rerū ad sapiētia, & iustificatio impiī ad misericordia & bonitatē se superabundanter diffundēs. Creatio, uero quæ est productio ipsius substantiæ rei, reducitur ad potētiam.

creare est proprie causare esse rerum. ergo conuenit deo secundum suum esse: ergo est communa toti trinitati. prima consequentia probatur: quia principium actionis ex effectu consideratur, quia omne agens agit sibi simile. secunda uero: quia esse dei est eius essentia, quæ communis est toti trinitati.

Annota.

¶ Circa antecedens non oportet solicitari: quia tam patet ex dictis, quòd causare per se primo, esse, & creare, idem sunt: & ideo in littera ponitur hȳ proprie.

¶ Secunda conclusio est, personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis, inquantum includunt essentialia attributa, scientiam & uoluntatem, habent cantalitatem respectu productionis rerum. Et probatur. Artifex per uerbum & amorem relatum, &c. operatur. ergo deus pater per filium & spūsctum sanctum operatus est creaturam. consequentia probatur, quia deus est rerum causa sicut artifex, & filius est uerbum, & spūsctus sanctus amor.

Annota.

¶ Aduerte hic, quòd argumenta quæ in secunda distinctione primi facit Scotus, non faciunt nec militant contra positionem istam, sed contra (ut ibidem dicitur) Henricum, ponentem quòd personæ diuinæ ratione proprietatum habent cantalitatem: nos enim rationes appropriatorum dicimus: & ideo nihil contra nos.

Universidad de Palermo
Biblioteca Central

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ*
244 *Articulum septimum.*

S 9.5. ar.3.ti 3 79. 23. 20.16.co. 111. d. 3.q.1.ar.4.et co.c.25.si et po.9. 9.ar.2. ad 6.

IN tertio uestigium metaphorice sumitur pro representatione per modum quo uestigium representat impressorem eius. Et sumptum est ex tertia distinctione primi sententiarum, ubi Aug. hoc tradit.

¶ In corporeis, prius quid nominis uestigij & imaginis. Secundo, secundationem respondi
181 nam. Tertio, quo ad uestigium.

Coment.

¶ Quo ad primum. Cõmune est uestigio & imagini representare: quia omnis effectus representat suã causam. Differentia est inter ea, quia uestigium representat causalitatē, imago formam eius, declaratur: quoniam his duobus modis inueniuntur effectus representare causam: & hi congruunt uestigij & imaginis rationibus.

¶ Aduerte hic q̃ quia uestigium methaphorice tantum sumitur in apposito, & translatio metaphorica potest iecundum multas conditiones fieri: ideo nõ cõuenit q̃ uestigium dicatur, ut representationum causalitatis, & nõ formæ, uel ut representationum partis & non totius uel representationum imperfectum, ad ꝛ secundum communia omnibus creaturis: & non ꝓpria rationalib⁹, &c. Vnicuique nãque in hoc suo abundare sensu conceditur, modo à uero nõ declinet.

361 ¶ Quo ad secundũ cõ
362 clusio est: in creaturis
364 rationalibus est imago trinitatis. Probatur, ꝓcessiones diuinæ sunt uerbi & amoris intellectualis: ergo in creaturis rationalib⁹ est ima
468 go earum. probatur, qa in eis sunt uerbum & amor. Sed quoniã de hac erit qõ 93. ideo transeamus.

¶ Quo ad tertium, conclusio est: In creaturis omnibus inuenitur uestigium trinitatis. Probatur inquantumlibet creatura inueniuntur aliqua q̃
39 oportet reducere in diuinas personas, sicut in causam: ergo inquantumlibet est uestigium trinitatis. Antecedes manifestatur secundũ quatuor assignationes triplicitatis inuẽtę in qualibet creatura: & clare patet litera.

Annot. ¶ Aduerte in antecedẽte duo. Primo qd̃ ly in quilibet creatura distribuit etiam ꝓ rationalibus, quoniam in his habet locũ imago ut intrà patebit, secũdum rationem. & uestigium ꝓ secundum ꝓportionales conditiones earum, puta modi ꝓprij, & ordinis, &c. Secundo: quòd quum dicitur quòd oportet reducere in diuinas personas, ut cau-

a ¶ *Vtrum in creaturis sit necesse inuenire uestigium trinitatis.*

AD SEPTIMVM sic procedi-
tur. Videtur ꝙ in creaturis non sit necesse inuenire uestigium trinitatis. Per sua enim uestigia unũquodque inuestigari potest. sed trinitas personarum non potest investigari ex creaturis, ut suprà dictum est[c]. Ergo uestigia trinitatis nõ sunt in creatura.

¶ Præterea, Quicqd in creatura est, creatũ est. Si igitur uestigiũ trinitatis inuenit in creatura secundum aliquas proprietates suas, & omne creatum habet uestigium trinitatis, oportet in unaquaque illarum inuenirí etiã uestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

¶ Præterea, Effectus non repræsentat nisi suã causam. Sed causalitas creaturarum pertinet ad naturam communem[c]: non autem ad relationes quibus psonæ & distinguũtur & numerantur. Ergo in creatura non inuenitur uestigium trinitatis, sed solum unitatis essentiæ.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit sexto de trinitate, quòd trinitatis uestigium in creatura apparet.

CONCLVSIO

¶ *In rationalibus creaturis est imago trinitatis, in cæteris uero creaturis est uestigium trinitatis, quo in eis inueniuntur aliqua, quæ reducuntur in diuinas personas.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ omnis effectus aliqualiter repræsentat suã causam, sed diuersimode. nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, non autem formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio uestigij. Vestigium autẽ demonstrat motum alicuius trãseuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quantum ad similitudinẽ formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij, Mercurium. Processiones autem diuinarum personarũ attenduntur secundum actus intellectus & uoluntatis, sicut suprà dictum est[c]. Nam filius procedit ut uerbum intellectus: spũs s. ut amor uoluntatis. in creaturis igit rõnalib⁹ in quib⁹ est intellect⁹ & uolũtas, inuenit repræsentatio trinitatis per modum imaginis, inquãtum inuenitur in eis uerbum conceptum, & amor procedens[c]. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio trinitatis per modum uestigij, in quãtum inqualibet creatura inuenitur aliqua quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causã. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem, & habet ordinem ad aliquid aliud[c]. Secundũ igitur qd̃ est quædã substãtia creata, repræsentat causã & principiũ: & sic demõstrat ps̃onã patris, qui est principium nõ de principio. Secũdũ autẽ qd̃ habet quãdã formã & spẽm, repræsẽtat uerbũ secũdũ qd̃ forma artificiati est ex cõceptiõe artificis. Secũ dũatur, qd̃ hꝫ ordinẽ rep̃sentat ipsũ s. in quãtũ est amor[c]: quia ordo effect⁹ ad aliqd, alterũ est ex uoluntate creãtis. Et ideo Aug. in 6. li. de tri. ꝙ uestigiũ trinitatis inuenit in una quaque creatura, secũdũ qd̃ unũ aliquid est, & secũdũ qd̃ aliqua spẽs format, & secũdũ qd̃ quædã ordinem tꝫ. Et ad hæc etiã reducũt illa tria, numer⁹, pond⁹, & mẽsura, quæ ponũt sap. 11. Nã mẽsura refert ad substãtiã rei limitatã suis principijs, numer⁹ ad spẽm, põd⁹ ad ordinẽ. Et ad hæc tria reducũtur alia tria quæ ponit Aug. modus, spẽs, & ordo. Et ea quæ ponit in li. 83. q. qd̃ cõstat, ꝙ discernitur qd̃ cõgruit. Cõstat enim aliquid per suã substãtiã, discernit ꝙ formã, cõgruit per ordinẽ. Et idem de facili redu-

ci possunt quæcunque sic dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ repræsentatio uestigij attenditur secũdũ appropriata: per quæ modũ ex creaturis in trinitate diuinarum personarum ueniri potest, ut dictum est[c].

¶ Ad secũdũ dicendũ, ꝙ creatura est res, ꝓprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neq; oportet ꝙ in quolibet eorũ quę ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundũ ea uestigium rei subsistẽdi attribuitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eiram, ꝓcessiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, ut dictum est[c].

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.*

AD OCTAVVM sic ꝓcedit. Videtur ꝙ creatio admisceat in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatiõe naturę & artis producitur aliqua forma. Sed non ꝓducitur ex aliquo cũ nõ habeat materia partẽ sui: ergo ꝓducitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

¶ Præterea, Effectus nõ est prior sua cã, sꝫ in rebus naturalib⁹ nõ inuenitur aliquid agẽs nisi forma accidẽtalis, quæ est forma actiua uel passiua. nõ ergo ꝙ operationem naturæ producitur forma substantialis. Relinquitur igitur quòd fit per creationem.

¶ Præterea, Natura facit sibi simile. Sꝫ quædã inueniunt gñata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus gñatis per putrefactionem. Ergo eorum forma nõ est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de alijs

¶ Præterea, Qd̃ nõ creatur, nõ est creatura. Si igitur in his quæ sunt à natura, nõ adũgatur creatio, sequitur ꝙ ea quæ sunt à natura, nõ sunt creaturæ. Quod est hęreticum.

¶ SED CONTRA est ꝙ Aug. super Ge. ad lit. distinguit opus ꝓpagationis, quod est opus naturæ, ab opere creationis.

CONCLVSIO

¶ *Creatio non admiscetur operibus naturæ & artis, sed aliquid ad illius operationem præsupponitur.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ hæc dubitatio inducitur ꝓpter formas, quas quidã posuerunt nõ incipere per actionẽ naturæ sed prius in materia extitisse, ponẽres latitationẽ formarũ. Et hoc accidit eis ex ignorãtia materiæ: quia nesciebant distinguere inter potẽtiam & actum. Quia eñ formæ præexistunt in materia, in potentia posuerunt eas simpliciter præexistere.

¶ Alij uero posuerunt formas dari uel cãri ab agente separato per modum creationis. Et secũdũ hoc cuilibet operatiõi naturæ adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorãtia formæ. Non enim considerabãt, ꝙ forma naturalis corporis non est subsistẽs, sed qua aliquid est. Et ideo cum fieri & creari nõ conueniat, ꝓprie nisi rei subsistẽti, sicut suprà dictũ est[c], formarũ nõ est fieri, nec ꝙ creari, sed cõcreata esse. Qd̃ aũt ꝓprie fit, ab agẽte naturali est cõpositi[c], quod fit ex materia. Vñ mopib⁹ nãe nõ admisceẽ creatio, ſ sꝫ supponit aliquid ad operationẽ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ formæ icipiũt eẽ in actu cõpositis factis: nõ ꝙ ipsę fiant per se, sed per accidens tantum.

¶ Ad secundũ dicẽdũ ꝙ qualitates actiuę in natura agunt in uirtute formarum substãtialiũ: et ideo agens naturale non solum ꝓducit sibi simile secũdũ ſ litatẽ ſ secũm spẽm.

¶ Ad 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ ad gñationẽ alterius ꝓfectorũ sufficit agens uꝭe, qd̃ è uirt⁹ cælestis, cui assimilanẽ non secũm spẽm, ſ secũm analogiã quãdã[e]. Nec ꝙ op;dicere, ꝙ eorũ formæ creãtur ab agẽte separato. Ad gñationẽ uero alterius ꝓfectorũ nõ sufficit agens uniuersale, sed requiritur agẽs ꝓprium qd̃ ſ gñans unuocetſum, intelligitur modo tum determinato, ſ. in diuinas personas ratio ne appropriatorum, ra tione quorũ sunt eaſæ creaturarum.

a
18
258 b

¶ *Super Quæstio. quadragesimamquinta Articulum octauum.*

IN titulo hoc adhæret, q̃ quæstio est nõ de singulis operib⁹ naturæ & artis, sed de oib⁹ aut pluribus, Intentio in oib⁹ aut pluribus operib⁹ naturæ & artis miscetur. Dicẽ autem hoc, ꝓpter generationem hominis: quoniam de ea nulla hic fit mentio, quia quod in plurib⁹ est, tractat hic.

¶ In corpore quatuor
141 recipitur reddit cas
5. 4. 3. sum quæsiti: secundo
9.1.a tractat unam opinionẽ
3.1. tertio opponit ratiõibus
3.1. to respõdet quæsito.
4. ¶ Quo ad primũ, rañ
Comen. quæsiti est fidẽ fore
marum, de qua apud omnes fuit, & est maxima quæstio. Quum enim cõmunis animi conceptio omnium esset, ꝙ ex nihilo nihil fit, & ille multiter nihil reuertitur in nihil. Et intelligitur ex nihilo sui, & similiter in nihil sui: & non nullo præsupposito. & uiderent formas subsistentiales ꝓcipue quandoque apparere, & quandoque non: in uarias incidernnt opiniones extremas. Nam quidã ponentes latitationem, respondebãt negatiue quãquia negabãt oẽ fieri, ne ponerẽt aliqd fieri ex nihilo fieri: & hos reprehendit author ꝺe quorũ numero ut Praco & Aui. &c. ponentes formas ꝓprie dictas, rñ derũt affirmatiue quia fiũt ex nihilo subiecta tamen materia uelauit oculos eorum, ne aduerterẽt ꝓprie se ex nihilo aliqd fieri. Et hos arguit author, quia nesciebant naturam formæ: quòd scilicet formæ materiales (ꝛdequa loquimur) non est fieri nec esse. Solus diuin⁹ ille Aristo. quo ad ingenũ, tã inuenit medũ, qua & nec res fierent, & nihil ſ esset ex nihilo sui. Pondẽo eñ quòd formæ sunt & non sunt aliqꝺ simpliciter & corruptiõe. i. qꝺ earũ nõ est fieri, nec corrũpi, sed ꝙ sola cõpolita sunt, quia sola corrũpũtur. ob hanc rem ꝺicit ꝓpter eñ aliqd cõpositi pẽs, & remanentia: & sic ꝺicẽdũ negatiue qõ ſ, sed nõ quia nihil fit, sed quia sola cõpolita fiũt. hoc ꝺe me ſe fiũt ad fictionem cõpositorũ, & nõ ꝺicit ad corruptiõem eorũ ſe. Creatio aũt aũ admi-

fictur opib⁹ naturę, sed præsupponitur eiñ: & hic parent omnia quæ sunt in littera.

¶ In rõsiõne ad secũdũ, tractãdũ esset an qualitates actiuæ possint inducere formas substãtiales mutate sub ſ fãlerũ. Sed qñ inferi⁹ ubi de potentijs angeli & animæ agetur, uniuersaliter tractabitur, an subsistãs creata possit esse immediatus principium alicuius operationis, sicco illuc uiq; differatur, &c.

¶ In rõsione ad tertiũ, aduerte duo. Primo, ꝙ quũ dicitur ad generationẽ aliqũ ſpectãs ſ. ſufficere agẽs uniuersũ, &c. Non excludit uirtus proportionalis semini, quæ est proxima causa generationis: sed excludit proximũ uninoco formale, à quo derivata ſ. ſit uis illa, sicut à boue generante dicitur ſe. ſ. ſ. ſ

Universidad de Deusto
Biblioteca

no, nec solo materialiter, sed formaliter. Sed hoc posset intelligi dupliciter. Primo, ut sit in actu secundum id quod ponit actio, inquirimus actio in agente. Secundo, secundum quod infert ex se passionem vel effectum. Primo modo actio dicitur in actu ab aeterno: secundo modo, non. Et propter primum deus non est causa in potentia, sed in actu ab aeterno. Propter secundum vero deus non creavit mundum ab aeterno, nec creat modo animam antichristi. Et si quaeratur quomodo filiatio patris, filiatio vel effectus est in deo ab aeterno actu vel potentia. Responsio in promptu est, quod est in eo & in potentia activa, & nunquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconveniens est ponere aliquid in potentia in deo. Et propter actionem secundum totum id quod in agente ponit formaliter, oportet ab aeterno in deo esse actu, &c.

a ¶ *Super Quaestionis quadragesimae sextae Articulum secundum.*

Annota. IN titulo, articulus fidei sonat quod sola fide tenere oportet.

Comet. ¶ In corpore unica est conclusio responsiua quaesito, scilicet mundi incoepisse solafide teneri ita quod demonstratiue probari non potest. Quam conclusionem primo probat quo ad secundam partem. Secundo manifestat, quo ad primam. Et tertio ostendit quae utilitatis sit nosse propositam conclusionem. Quo ad primam igitur, intendit talem rationem. Nonitas mundi non potest demonstrari ex parte mundi, nec ex parte suae causae: ergo est indemonstrabilis. Antecedens quo ad primam partem probatur. demonstrationis principium est quid quid est, & unumquodque secundum rationem suae speciei abstrahit ab hic & nunc: ergo non potest demonstrari, quod homo, aut caelum, aut lapis non semper fuit. Secunda pars antecedentis manifesta tur a dicto quod universalia sunt ubique & semper. Quo ad secundam vero partem probatur, quoniam dei rationem investigari non potest nisi circa necessario volitum: ergo non potest demonstrative sciri quid circa creaturas voluerit. & tenet se quelaliquia nihil circa creaturas necessario vult.

218 ¶ Circa probationem primae partis antecedentis assumpti, adverte

Annot. quod ratio ista consistit in hoc quod est unica

¶ Ad quintum dicendum, quod primus motor semper eodem modo se habuit: primum autem mobile nō semper eodem modo se habuit: quia incoepit esse cum prius nō fuisset. Sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quae non est mutatio, ut suprà dictum est. c Vnde patet quod haec ratio, quam ponit Ari. in 8. phy. procedit contra eos qui ponebant mobilia aeterna, sed motum non aeternum, ut patet ex opinionibus Anax. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incoeperint, semper fuisse motum.

¶ Ad sextū dicendū quod primū agens est agēs voluntarium. Et quamuis habuit voluntatē aeternam producendi aliquē effectum, non tamen producit aeternum effectum. Nec est necesse quod praesupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem temporis. Aliter enim est intelligendum de agente particulari quod presupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente universali quod producit totum, sicut agens particulare producit formam, & presupponit materiam: unde oportet quod formam inducat secundum porportionem ad debitam materiā. Vnde rationabiliter in ipso consideratur quod inducit formam in talē materiam, & non in aliam ex differentia materiae ad materiam. Sed hoc non rationabiliter videtur in deo, qui simul producit formam & materiam: sed considera tur rationabiliter in eo quod ipse producit materiam congruam formae & fini. Agens autem particulare praesupponit tempus sicut & materiam. Vnde rationabiliter consideratur in eo quod agit in tempore posteriori, & nō priori secundū imaginationem successionis temporis post tempus. Sed in agēte universali, quod producit rem & tēpus, nō est considerare quod agat nūc & non prius secundū imaginationē temporis post tempus, quasi tempus praesupponatur eius actioni sed cōsiderandū est quod dedit effectui suo tēpus quod voluit, & secundū quē cōueniens fuit ad suam potentiā demonstrandā. Manifestius enim mundus ducit in cognitionē diuinae potentiae creantis, si mundus nō semper fuit quā si semper fuisset, omne eū quē nō semper fuit, manifestum est habere causam. Sed nō ita manifestum est de eo quod semper fuit.

¶ Ad septimū dicēdum, quod sicut dicitur in 4. physi. prius & posterius, est in tempore secūdum quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tēpore, sicut & in motu. Supposita autē aeternitate motus necesse est quodlibet momentū in motu acceptum sit principiū & terminus motus. Quē non oportet si motus incipiat. Et eadē ratio est de nūc tēporis. Et sic patet quod rō illa instantis nunc quod semper sit principiū & finis tpis, supponit aeternitatē tēporis & motus. Vñ Ari. hac rōnē inducit in 8. phy. cōtra eos qui ponebāt aeternitatem temporis, sed negabant aeternitatem motus.

¶ Ad octauū dicendū quod deus est prior mūdo duratione. Sed ly prius nō designat prioritatē tēporis, sed aeternitatis. Vel dicendum quod designat aeternitatē tēporis imaginati, & nō realiter existētis: sicut cū dicit, supra cēlū nihil est: ly supra, designat locū imaginatū tertii, sedm quē possibile est imaginari, dimensionibus caelestis corporis dimensiones aliās superaddi.

¶ Ad nonū dicendū quod sicut effectus segtur a causa agente naturaliter secūdū modū suę formae, ita segtur ab agente per uoluntatē secundū formā ab eo praeconceptā & dispositā, ut ex superioribus patet e. Licet igitur deus ab aeterno fuerit sufficiens cā mūdi, nō tñ oportet quod ponatur mūdus ab eo produ ctus, nisi secūdū quē est in pdefinitione suae

uolūtatis, ut shabeat eē post nō esse, ut manifestius declarat suum authorem.

¶ Ad decimū dicendū quod posita actione segtur effectus secundū exigentiā formae quae est principiū actionis. In agēbus aūt quo lūtatē qđ conceptū est & pdiffinitū, accipit ur forma, quod est principiū actiōis c. Ex actiōe igitur dei aeterna nō segtur effectus aeternus, sed qualē deus uoluit, ut shabeat esse post non esse.

ARTICVLVS II

a ¶ *Vtrum mundum incoepisse sit articulus fidei, &c.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videt quod mūdū incoepisse nō sit articulus fidei, sed cōclusio demostrabilis. Omne eū habet principiū suae durationis. Sed demōstratiue probari pōt, quod deus sit cā effectiua mūdi: & hoc est probabiliores philosophi posuerūt. Ergo demōstratiue probari pōt quod mundus incoeperit.

¶ Praeterea, si necesse est dicere quod mūdus factus est a deo: aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nō ex aliquo: quia sic materia mūdi fcelisset mundū: cōtra qđ procedūt rōnes. Ari. ponēs cęlū ingenitum. Ergo oportet dicere quod mundus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet quod esse incoeperit.

¶ Praeterea, Omne qđ operatur per intellectū, a quodā principio operatur, utp3 in omnibus artificialibus. Sed deus est agēs per intellectū. Ergo a quodā principio opatur. Mūdus igit q est eius effectus, nō fuit semp.

¶ Praeterea, Manifeste apparet, artes aliquas & habitationes regionū, ex determinatis tpibus incoepisse. Sed hoc non esset, si mundus semper fuisset. Mundum igitur nō semper fuisse manifestum est.

¶ Praeterea, Certū est nihil deo equari posse. Sed si mundus semper fuisset, aequipararetur deo in duratione. Ergo certum est non semper mundum fuisse.

¶ Praeterea, Si mundus semper fuit, infinita dies praeesserunt diem istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifeste falsum.

¶ Praeterea, Si mūdus fuit aeternus, & gnātio fuit ab aeterno. Ergo unus hō genitus est ab alio in infinitū. Sed pater est causa efficiēs filij, ut dicit in 2. phy. Ergo in causis efficiētibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. meta.

¶ Praeterea, Si mundus & generatio semper fuit, infiniti homines pcesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitae animae humanae nūc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri pōt, quod mundus incoeperit, & non sola fide teneri.

¶ SED CONTRA, fidei articuli demōstratiue probari non possunt: qa fides de nō apparētibus est, ut dicitur ad Heb. 2. Sed deū esse creatorē mūdi, sic quod mūd incoeperit esse, est articulus fidei. Dicimus eū, Credo in unū deū, &c. Et iterū Greg. dicit in Homel. prima Ezechielis, quod Moyses prophetizauit, de praeterito dicēs. In principio creauit deus caelum & terram. In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantum per reuelationem. Et ideo non potest probari demonstratiue.

CONCLVSIO.

¶ Mundum incoepisse sola fide tenetur: nec demonstratiue hoc sciri potest, sed id credere maxime expedit.

¶ RESPONDEO dicendū, quod mundū nō semper fuisse, sola fide tenet, & demōstratiue, pbari nō pōt: sicut & suprà de mysterio trinitatis dictū est a. Et huius rō est: qa nouitas mūdi non pōt demonstrationē recipere ex parte ipsius mūdi. Demōstrationis em principiū est quod est. Vnūquodq; aūt sedm rōnem suae speciei abstrahit ab hic & nūc: propter qđ dicit quod uniuersalia sunt ubiq; & semp b. Vñ demōstrari nō pōt quod hō, aut caelū, aut lapis, nō semp fuit. Similiter et nec ex parte causae agētis, quod agit p uolūtatē. Volūtas em dei rōne inuestigari nō potest, nisi circa ea quae absolute necesse est deū uelle. Talia aūt nō sunt quae circa creaturas uult, ut dictū est c. Pōt aūt uolūtas diuina hominibus manifestari per reuelationē, cui fides innititur. Vñ mūdū incoepisse est credibile, non autē demonstrabile uel scibile. Et hoc utile est ut cōsideretur, ne forte aliqs qđ fidei est demonstrare pāsumēs, rōnes nō necessarias inducat, quibus materiā irridēdi infidelibus existimātibus nos propter huiusmodi rōnes credere quae fidei sunt.

¶ Ad

sumptionis. Secūda est enthymema irrisionis ab inscientibus, ut clarebit in tertia littera.

Annota. ¶ In responsione ad secundū, aduerte uocatur quod aliud est dicere, Socrates patet est ea per se, Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis & aliud est dicere, Socrates & Plato sunt per se causae Ciceronis. Primū em est uerissimū: quoniam sicut hō generat hominē per se, ita te patet tantum, ut dicitur 2. met. tex. 19. Secūm aūt est falsissimū, quia causa per se ordinatae respectu actus effectus sunt, ut in littera dicitur, diuersorū ordinū simul existentes effectū illo, & praeterea nō possunt infinitari. Pater aūt & auus eiusdē ordinis cēsentur: quoniam nō simul cāntes tertiū: quoniam aūt dicūm est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filii & ꝓterea ad productionē Sortis nō refert finitas, uel infinitas progenitorum.

¶ In responsione ad octauum dicendum, quod dicitur aduerte quod ibi dicitur, & qua te dicatur. Posti recitatas multas opiniones subdit considerādū esse: quod hoc tō pticularis est & uerū dixit. qđ particularis est nō Ise, sed re specta ipsius, ut ipsemet subdit. Quaestium est ergo hic, utrū mundū. i. universitatē creaturarū incoepisse sit articulus fidei. Dato aūt ꝙ hoc in coepisse sit demōstrabile, adhuc dubiū restat, utrū universum incoepisse sit demōstrabile: quia fieri est incoeptione sui esse. Et incoeptione sui fieri est incoeptione sui esse. Et incoeptione sui fieri est incoeptione sui esse. Et incoeptione sui

Universidad de Navarra
Biblioteca

222 ¶Super Quæst. quadragesimæ septimæ Articulum primum.

IN titulo quæritur an distinctio sit à deo non quomodolibet, sed ut per se ipsum, et in peculiari articulo patet.

Annota. Comment.

¶ In corpore tria facit. primo tractat opinionem antiquorum: secundo opinionē Auic. tertio respondet quæstio.

¶ Quo ad primū referūtur opinio Democriti & Anaxagoræ, q̄ distinctio rerū est à materia sola & casualiter, uel à materia simul & agente. Reprehenditur autē utraque opinio quo ad hoc in quo cōcat, s. quòd distinctio est à materia ut à causa prima, id est in reducibili in aliam priorem causam, dupliciter. Primo, quia ipsa materia est à deo. Secundo, quia etiam forma est prior materia: quoniam materia est propter formam.

249 2.cō. 1a. 39. usque 44. inclusiue & lib. 3. ca. 97. et 30. 31. ar. 1. 3m. & ar. 16. co. & opus. 3. ca. 71. 72. 73. et 101. & 12. met a. 1. 2. in fi. 54 236 237

¶ Quo ad secundū referūtur opinio Auic. q̄ distinctio est ex secundis agentibus. & improbatur duplici. Primo, q̄a hoc est falsum de distinctione incorruptibilium: q̄m à solo deo fieri possunt. Secūdo, quia distinctio rerū esset à causa: & cōsequēter cōplementū untuersi esset à casu. & tenet prima sequela, quoniā q̄d fit ex concursu multarū causarum agentiū, nō per se intentum ab aliquo dirigente eas in unum, casu fit. secūda autē sequela tenet, quia perfectio uniuersi in rerū diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertiū cōclusio respōdua est. Distinctio, seu multitudo rerum est ex intentione primi agentis, qui est deus. Probatur. Deus produxit res in esse, p̄pter suā bonitatē communicādam creaturis, & per eas representandam. ergo, produxit multas creaturas, & diuersas. & tenet sequela, q̄a per unā creaturā sufficienter representari nō potest. Quod p̄batur, quia bonitas, quæ in deo est simpliciter & uniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur, quia perfectiō participat diuinam bonitatem totum uniuersum, cui⁹ q̄libet creatura. Secunda probatur conclusio authoritate scripturæ, Gene. primo. Dixit deus, &c.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd cum dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiens representatio bonitatis diuinæ: non est sermo de sufficientia simplicitèr: quoniā nec mille mundi sufficerēt ad id, sed de sufficientia conformi perfectioni uniuersi. huic enim tendit

235 242 262

quid creatur quod non prius creabatur.

¶ Ad tertium dicendū quòd nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autē est temporis nisi nunc. Vnde nō potest fieri nisi secūdum aliquod nunc. Non quia in ipso primo nūc fit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

QVAEST. QVADRAGESIMA SEPTIMA SEPTIMA *de rerum distinctione in communi, in tres articulos diuisa.*

AOST productionē creaturarum in esse cōsiderādum est de distinctione earū. ¶ Erit autē hæc cōsideratio tripartita. Nā primo considerabimus de distinctione rerum in communi. ¶ Secundo, de distinctione boni & mali. ¶ Tertio, de distinctiō e spiritualis & corporalis creaturę. ¶ Circa primū quæruntur tria. ¶ Primo, de ipsa rerū multitudine, seu distinctione. ¶ Secundo, de earum inæqualitate. ¶ Tertio, de unitate mundi.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quærū multitudo & distinctio nō sit à deo, Vnum enī semper natū est unū facere. Sed deus est maxime un⁹, ut ex p̄ę multis patet[c]. Ergo nō producit nisi unū effectum.

¶ Præterea, Exemplatum assimulatur suo exemplari: sed deus est causa exemplaris sui effectus, ut suprà dictum est[c] ergo eum deus sit unus, effectus eius est unus tārum, & nō distinctus.

¶ Præterea, Ea quæ sunt ad finē, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est unus, scilicet diuina bonitas, ut suprà ostensum est[c]. Ergo effectus dei non est nisi unus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur. Gen. 1. q̄ deus distinxit lucem à tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à deo.

CONCLVSIO.

¶ Cum propter bonitatem suam communicandam condiderit deus creaturas, et per illas representādā, non ex materia, uel ex agente et materia, aut ex casualis causis, sed ex intentione primi agentis et dei, multa & diuersa creaturæ processerunt.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòq cām distinctionis terū multipliciter aliqui assignauerūt. Quidā enim attribuerūt eam materiæ uel soli, uel simul cū agente: soli quidē materie, sicut Democritus & omnes antiqui naturales, ponētes solam causam materialē, secūdum quos distinctio rerū, puenit à casu secūdum motū materiæ. Materiæ uero & agenti simul distinctionē & multitudinem rerū attribuit Anaxa. qui posuit intellectū distinguētem res, extrahēdo quod erat permixtū in materia. Sed hoc nō potest stare propter duo. Primo quidē, quia suprà ostēsum est[c], q̄ etiā ipsa materia à deo creata est. Vnde oportet & distinctionē, siqua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, q̄a materia est propter formam, & nō ecōuerso, distinctio autē rerū est per formas proprias. Non ergo distinctio est in rebus p̄pter materiā, sed potius ecōuerso in materia creata est difformitas, ut esset diuersis formis accōmodata. Quidā uero attribuerūt distinctionē rerū secundis agentibus, sicut Auic. qui dixit, q̄ deus intelligendo se, produxit intelligētiam primā[e]: in qua, quia non est suū esse, ex necessitate incidit cōpositio potētiæ & actus, ut infrà patebit[e]. Sic igitur prima intelligētia inquātum intelligit causam primam, produxit secūdam intelligētiā: inquantū autē intelligit secūdum q̄d est in potētia, p̄duxit corpus cęli, quod mouet: inquātum uero intelligit, secundū illud q̄d habet de actu, produxit animā cæli. Sed hoc nō potest stare propter duo. Primo quidē, quia suprà ostēsum est[c], q̄ creare solius dei est. Vnde ea quæ nō pos sunt causari nisi per creationē, à solo deo p̄ ducuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secūdo, quia secūdum hanc positionē nō proueniret ex intētione primi agentis uniuersitas rerum, sed ex concursu multarum causarū agentium: tale autē dicimus prouenire à casu. Sic igitur complemētum uniuersi, quod in diuersitate rerum cōsistit:, esset à casu. q̄d est impossibile. Vñ dicendum est, quòd distinctio rerum & multitudo est ex intentione primi agentis, quod est deus. Producit em̄ res in esse propter suam bonitatem communicādam creaturis[c], & per eas representandam. Et quia per unam creaturā sufficienter representari nō potest, produxit multas creaturas & diuersas: ut quod deest uni ad repræsentādam diuinā bonitatem, suppleatur ex alia. Nā bonitas quę in deo est simpliciter & uniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim[c]. Vnde per fectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totum uniuersum, quam alia quæcunque creatura. [c] Et quia ex diuina sapiētia est causa distinctionis rerū, ideo Moyses dicit res esse distinctas uerbo dei, quod est conceptio sapientię. Et hoc est q̄d dicitur Gen. 1. Dixit deus, Fiat lux. Et diuisit lucem à tenebris.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ agens per naturā agit per formam per quā est, quæ unius tm̄ est una. Et ideo non agit nisi unū. Agens autem uoluntariū, quale est deus, ut suprà ostensum est[c], agit per formā intellectam. Cum igitur deum multa intelligere non repugnet unitati & simplicitati ipsius, ut suprà ostensum est[c], relinquitur q̄ licet sit unus, possit multa facere.

¶ Ad sēcm dicēdum, q̄ rō illa teneret de exemplato q̄d perfectę repræsentat exēplar, quod nō multiplicat nisi materialiter. Vnde imago increata quæ est perfecta, est una tā tū. Sed nulla creatura repræsentat pfectę ex emplar primū, q̄d est diuina essētia: & ideo potest per multa repræsentari. Et tñ sēcm q̄d ideę dicūtur exemplaria, pluralitati rerū correspōdet in mente diuina pluralitas idearū.

¶ Ad tertium dicēdū q̄ in speculatiuis medium demōstrationis, quod perfecte demōstrat conclusionē, est unum tātum. Sed media probabilia sunt multa. Et sīl⁹ in operatiuis quando id quod est ad finē, adęquat (ut ita dixerim) finem, non requiritur q̄ sit nisi unum tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est deus[c]. Vnde oportuit creaturas multiplicari

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum inæqualitas rerum sit à deo.

AD SECVNDVM sic procēditur. Videtur q̄ inæqualitas rerū non sit à deo. Optimi em̄ est optima adducere. Sed inter optima unū non est maius altero. Ergo dei qui est optim⁹, est omnia æqualia facere.

¶ Præterea, Aequalitas est effectus unitatis, ut dicitur in meta. Sed deus est unus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶ Præterea, Iustitię est inæqualia inæqualib⁹ dare[c]. Sed deus est iustus in oībus opibus suis. Cū ergo operationi eius qua esse rebus cōicat, nō præsupponatur aliqua inæqualitas rerū, uidetur q̄ fecerit omnia æqualia.

¶ SED contra est q̄d dr̄ Eccl. 33. ca. Quare dies diē superat, & iterū lux lucē, & ann⁹ annum, sol solem, à dñi scientia separata sunt.

CONCLVSIO.

¶ Sicut ex diuina sapientia multæ & diuersæ creaturæ in esse processerunt, ita eadem ex causa rerum inæqualitas processit, & non ex meritu seu demeritis creaturarum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ Orig. uolēs excludere positionē ponentium distinctionē in rebus ex cōtrarietate principiorū boni & mali, posuit, à deo à principio omnia creata esse æqualia. Dicit enim, q̄ deus primo creauit creaturas rationales tm̄, & oēs æquales[c]. In quibus primo exorta est inæqualitas ex lib. arbit. quibusdā cō uersis in deum sēcūdum magis & minus, quibusdā etiā sēcm magis & min⁹ à deo auersis illæ igitur rōnales creaturę, q̄ ad deū per li. ar. cōuersę sunt, p̄moto sunt ad diuersos ordines angelorū, p̄ diuersitate meritoꝝ. illę autē quę auersę sunt à deo, sunt corpibus alligatæ diuersis sēcm diuersitatē peccati: & hanc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporū. Sed sēcm hoc uniuersitas corporalis creaturarum non esset propter bonitatem dei cōicādam creaturis, sed ad punitēdum peccatū. Quod est cōtra illud q̄d dicitur Gen. 1. Vidit deus cūcta quæ fecerat, &c. erāt ualde bona[c]. Et ut Aug. dicit 2. de ci. dei. Quidttultius dici pōt, quàm istum solē ut in uno mūdo unus esset, non decori pulchritudinis, uel saluti rerū corporalū cō suluisse artifex deum: sed hoc potius euenisse, q̄a una anima sic peccauerat: ac per hoc si centū animæ peccassent, centū soles habere hic mūdus. Et ideo dicēdum est, q̄ sicut sapientia dei est causa distinctionis rerum[c]. ita & inæqualitatis. ¶ Quod sic patet. Duplex enim distinctio inuenitur in rebus[c]. Vna formalis, in his q̄ dīrt specie. alia uero materialis, in his quæ differūt numero tm̄. Cum autē materia sit propter formā[c], distinctio materialis est ꝓpter formalē. Vñ uidemus, q̄ in rebus incorruptibilibus nō est nisi unū individuum unius speciei: quia species sufficienter cōseruatur in uno. In generalibus autē & corruptibilibus sunt multa individua unius speciei ad cōseruationē speciei. Ex quo patet, q̄ principalior est distinctio formalis quā materialis. Distinctio autem formalis semp requirit inæqualitatē[c]: quia (ut dicitur in 8. meta.) formæ rerū sunt sicut numeri, in quibus species uariātur per additionē uel subtractionē unitatis. Vnde in rebus naturalibus gradatim species ordinatæ esse uidentur. Sicut mixta perfectiora sunt elemētis, & plāræ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in singulis horū una species perfectior alijs inuenit. Sicut ergo diuina sapientia causa est distinctionis rerum propter perfectionē uniuersi, ita & inæqualitatis. Nō em̄ esset perfectū uniuersum, si tm̄ unus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ optimi agentis est producere totū effectum suū optimum, nō tm̄ q̄ q̄libet partem totius faciat optimā simpliciter, sed optimā secundū proportionē ad rorum[c]. Tolleretur em̄ bonitas alterius si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatē. Sic igitur & deus totū uniuersum cōstituit optimū sēcm modum creaturæ: nō aūt singulas creaturas, sed unā alia meliorē. Et ideo de singulis creaturis dicitur Gen. 1. Vidit deus lucem q̄ esset bona. Et similiterde singulis. Sed de oībus simul dicit. Vidit de' cūcta quę fec. & erāt ual. bona.

¶ Ad secūdum, q̄ primū quod ꝓcedit ab unitate, est æqualitas[c], & deinde ꝓcedit multitudo & pluralitas. Et ideo à pr̄e (cui sēcm Aug. appropriatur unitas), ꝓcessit filius, cui appropriatur æqualitas: & deinde creatura, cui cōpetit inæqualitas: sed tñ etiā à creaturis participatur quædam æqualitas, s. proportionis.

¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ ratio illa est quę mouit. Orig. sed nō habet locū, nisi in retributione præmiorum, quoꝝ inæqualitas debetur inæqualib⁹ meritis[c]. Sed in cōstitutione rerū nō est inæqualitas parti⁹ per quācunque inæqualitatē præcedētem uel meritorum, uel etiā dispositionis materiæ, sed propter perfectionē totius[c]: ut patet etiā in operibus artis: non em̄ propter hoc differt rectū à fundamēto, quia habet diuersam materiā: sed ut sit domus perfecta ex diuersis partibus, quæritur artifex diuersam materiā, & faceret eam si posset.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum sit unus mundus tantum.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q̄ non sit tm̄ unus mūdus tm̄, sed plures. Quia ut Aug. dicit in lib. 83. q. incōueniēs est dicere q̄ deus sine rōne res creauit. Sed ea rōne qua creauit unum, potuit creare multos: cui⁹ potētia nō sit limitata ad unius mūdi creationem, sed est infinita, ut suprà ostēsum est[c]. Ergo deus plures mūdos produxit.

¶ Præterea, Natura facit quod melius est, & multo magis deus. Sed melius esset esse plures mūdos q̄ unū: quia plura bona paucio ribus meliora sunt[c]. Ergo plures mundi facti sunt à deo.

¶ Præterea, Omne quod habet formam in materia, potest multiplicari secūdum numerū manēte eadē specie: quia multiplicatio secūdum numerū est ex materia. Sed mundus habet formā in materia. Sicut em̄ cū dico, homo, significo formā, cum autem dico, hic homo, significo formā in materia: ita, cū dicitur mundus, significatur forma, cū autem dicitur hic mundus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominatur, quasi uno solo mundo existente.

CONCLVSIO.

¶ Cum uniuersas creaturas ad se, et inuicem mirabili quodam ordine instituerit deus, unum tantum mūdū, et non plures ponere conuenientius est.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ ipse ordo in rebus sic à deo creatis existēs unitatē mundi manifestat. Mūdus em̄ ille unus dicitur unitate ordinis sēcm q̄d quædā ad alia ordinātur. Quæcūque aūt sunt à deo, ordinē habent ad inucē & ad ipsum deum, ut suprà ostēsum est[c]. Vnde necesse est q̄ oīa ad unum mūdū pertineāt. Et ideo illi potuerūt ponere plures mūdos, qui causam mundi non posuerunt aliquā sapiētiam ordinātem, sed casum, ut Democ. qui dixit, ex concursu atomorum factum esse hunc mundum, & alios infinitos.

¶ AD primū ergo dcēm, q̄ hæc rō est quare mūdus est unus, q̄a debent oīa esse ordinata uno ordine ad unū. Propter quod Arist. in 2. meta. ex unitate ordinis in rebus existentis concludit unitatem dei gubernantis. Et Plato ex unitate exemplaris probat unitatem mundi, quasi exemplari.

¶ Ad sēcm dicēdum, q̄ nullū agens intēdit pluralitatē materialem ut finē[c]: quia materialis multitudo nō habet certū terminū sed de se rēdit in infinitū. Infinitū autē repugnat rōni finis. Cum autē dr̄ plures mundos esse meliores q̄ unū, hoc autē dicitur secundum multitudinē materialē. Tale autē melius nō est de intētione dei agētis, quia eadem rōne dici posset, q̄ si fecisset duos, melius esset quòd essent tres. Et sic in infinitum.

¶ Ad tertiū dcēm, q̄ mundus cōstat ex sua tota mā. non em̄ est possibile esse aliā terrā, cū ista: quia oīs terra ferretur naturaliter ad hoc medium ubicunq̄ esset. Et eadem ratio est de aliis corporibus quæ sunt partes mundi

QVAEST. QVADRAGESIMA OCTAVA *de rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.*

DEINDE cōsiderādū est de distinctiōe rerū in spāli. Et prio de distinctiōe boni & mali. Deinde de distinctiōe spūalis & corporalis creaturæ. ¶ Circa primū quærēdū est de malo, & de cā mali. ¶ Circa malum quæruntur sex. ¶ Primo, utrū malum sit natura aliqua. ¶ Secūdo, an malum inueniatur in rebus. ¶ Tertio, utrum bonū sit subiectum mali. ¶ Quarto, utrum malum totaliter corrumpat bonū. ¶ Quinto, de diuisione mali per pœnā & culpā. ¶ Sexto, quid habeat plus de ratione mali, pœna uel culpa.

Artic.

¶ *Super Quæst. quadragesima octaua Articulus primus.*

Tit. Thulus clarus.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo ponit modũ scitẽdi quæsitum. Secũdo exequendo illũ respõdet quæstiõi. Tertio reddit rationem cuiusdã dicti Dionysii.

¶ Quo ad primũ, motiuus consistit in hoc, q̃ oportet ex ratione boni accipere quid sit malum. Probat, quia unũ oppositorũ cognoscit per reliquũ, ut tenebras per lucem.

¶ Quo ad secũdũ, malum est quædam absentia boni. Probatur, oẽ appetibile est bonũ: ergo esse & perfectio cuiusq; naturæ est bonitas, ergo malũ non significat esse, aut formã aut naturã aliquã: ergo est quædã boni absentia. prima consequentia probatur: quia oẽ natura appetit suum esse & suã perfectionem.

Annot. ¶ Aduerte, q̃ in conclusiõe ideo dicit quædam absentia, quia non omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, ut in tertio contra Gẽtl. cap. 6. patebit. absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autẽ præsentia est, quãdo, sicut, ubi, in quo, &c. debet. Probatio uero conclusionis, ideo de hoc nõ curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: per hoc enim scitur an natura sit aliqua. merito igitur inuẽto quòd est absentia quam negationem contitat esse, sicut processus.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatiue boni stabilitum est. & Dio. (ut inargumẽto ad oppositũ littera dicit) malum negatiõis non solum boni, sed entis definiuit: ideo author dicit hoc dictũ esse scitario: quũ ens ut sic est bonũ: negatio igit unius negatio alterius, & econuerso: & ideo malũ negatio utriusq; à Dionysio ponitur, sed quia boni est primo, ideo per bonum est dat finitum à nobis.

a ¶ Super Quæst. quadragesima octaua Articulum secundum.

Annot. IN titulo malum inuenire in rebus non significat esse realiquã iam hoc excluſum est. Sed significat esse cognoscere in rebus: in rebus autẽ dicitur propter ea quæ solum inueniuntur in anima, ut secundæ intentiones. Et sũ quæstio de inuẽtione formalitica quòd nõ inuẽimus utrũ malum habeat fundamentum in rebus, sed an in uentatur formaliter in rebus.

Cõment. ¶ In corpore unica est cõclusio repõsiua quæstionis affirmatiue. Malũ inuenitur in rebus, sicut & corruptio.

¶ Et, q̃batur, perfectio uniuersi requirit inæqualitatẽ in rebus, ut omnis bonitatis gradus impleantur: ergo ibi requirit ut sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit ut sint indefectibilia à bono, & defectibilia à bono. ergo quædam in uniuerso deficiunt quandoque, ergo malũ inuenitur in rebus sicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima cõsequẽtia probatur: q̃a illi sunt duo gradus bonitatis inæquales duos gradus entis, ut de se patet. secunda uero cõsequentia relinquitur per se nota. Et uere sic est, quoniã impossibile est, fecluſis miraculis, possibilia nunquam deficere, tertia autem probatur, in defectu à bono, sufficienter intellige debito. Et cõfirmatur illa modificatio & exponitur sicut q̃a corruptio ipsa quoddã malũ est, ita est malũ corrupti.

¶ Et bene nota ly sicut: quoniã soluit dictã nouitatẽ, quæsitũ quomodo si malũ est negatio formaliter, & negatiões nõ fiãt ens nisi in anima, ut ostẽsum fuit in rẽspõsione ad secundum litera dicit aspiciẽdo ad esse malũ quomodo inquã uerificatur quòd malũ est formaliter in rebꝰ: habet solutionẽ, quia non uerificatur, quòd est in rebus ut ens, sed est in rebus ut corruptio ut dictũ est in corpore cõclusionis. & in exercito, id est, ut res quædã uero, quia ut truncus est bonum. & dente quidem inposita, quia ens est in actu secundum quid, q̃batur, quia ens est in actu aliquo modo. Et sic quædam est, de ente uero in potentia simpliciter, quia bonum dicitur fieri & ens, ac per hoc sicut ens in potentia ens quoddam est, ita bonum in potentia, bonum quoddam est.

a ¶ Super Quæst. quadragesima octaua Articulum quartum.

Annot. IN titulo corrumpere rei sumitur formali terminorum uero bonum sumitur pro toto integrali, uel qua ſi integralicirca quod malum ponitur. Ita q̃ sensus est, utrum malũ possit in aliquo auferat formalitẽ quicquid bonitatis inueniat in illo.

¶ In corpore unica est principalis conclusio directe respõsiua quæstiõi. & non potest totaliter corrumpere bonum, sed bene potest corrumpere tale bonum, ut ostendit ratio. Hanc autem conclusionẽ manifestat una distinctione trium membri. ad hoc sit singulis membris conclusionibus specialibus. Distinctio est, bonum triplex est, f. formale, subiectum, & habitus subiecti ad formã sibi oppositum. & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & unius per ecetitrem. Secunda conclusio est, bonum ut subiectum, nec tollitur, nec diminuitur per malum. & manifestatur. 250 in aere & tenebra. Tertia est, bonum ut habilitas subiecti ad actum, diminuitur per malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo quantũ addiminutionẽ. secundo ibi, si igitur cõtrarię dispositiones quantũad non totalẽ alterationẽ. Intendẽs ergo declarare qualis & quãta sit hmõi diminutio, innuit duplicẽ in diminuẽdi modũ inueniri, f. p subtractionẽ, & p remissionẽ. prima est quãtitatiua, tecũda est qualitatiua. & rursus diminutio p remissionẽ, seu qualitatiua duplicẽ contingit. Primo per remissionem ipsius q̃litatis, & p contrarias dispositiones subiecti ad talem actũ. in oppositio diminutio sumenda est p remissionẽ, nõ i quolibet, sed p oppositionẽ cõtrariatũ dispõnẽ. Et, p̃bat hoc secũdã sic, habilitas intẽdit p dispositiones ꝑparantes materiam ad actũ: ergo remisse p dispõnes impedientes potẽ tiã ad actum. Alia manifestatur, quia quãto magis multiplicatur dispositiones materiæ, tãto habilior est ad actũ. Cõsequẽtia uero, p̃batur, quia remissio simitur econtrario intentioni. Dein de intendens manifesta re quo nõrã tollitur habilitas bonum dist in guit remissionẽ p cõtrarias dispositiones dupliciter inueniri posse, primo finite, secundo infinite. Et neutro mõ toraliter habilitatẽ subiecti ad actũ tolli ostẽdit. Quòd esti finita sit quandoque remissio habilitatis, probatur ex eo q̃ finita est multiplicatio dispositionũ contrariarũ, ut patet in multiplicationes qualitatũ elementorũ quibus mixæ habilitas ad formã ignis uerbi gratia diminuitur Quòd ue ro in hmõi remissione non tollat totalẽ habilitas, ex eo patet, q̃ finitis existentibus, appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quòd autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorum corporũ inter solem & aẽrem. Et p portionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter

Prima conclusio est, bonum ut forma, tollitur totaliter per malum. p bat: quia est sibi oppositum. & manifestatur, sicut lumen tollitur p tenebras, & unius per ecetitrem. Secunda conclusio est, bonum ut subiectum, nec tollitur, nec diminuitur p malum. & manifestatur. 250 in aere & tenebra. Tertia est, bonum ut habilitas subiecti ad actum, diminuitur p malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo quantũ addiminutionẽ. secundo ibi, si igitur cõtrarię dispositiones quantũad non totalẽ alterationẽ. Intendẽs ergo declarare qualis & quãta sit hmõi diminutio, innuit duplicẽ in diminuẽdi modũ inueniri, f. p subtractionẽ, & p remissionẽ. prima est quãtitatiua, tecũda est qualitatiua. & rursus diminutio p remissionẽ, seu qualitatiua duplicẽ contingit. Primo per remissionem ipsius q̃litatis, & p contrarias dispositiones subiecti ad talem actũ. in oppositio diminutio sumenda est p remissionẽ, nõ i quolibet, sed p oppositionẽ cõtrariatũ dispõnẽ. Et, p̃bat hoc secũdã sic, habilitas intẽdit p dispositiones ꝑparantes materiam ad actũ: ergo remisse p dispõnes impedientes potẽ tiã ad actum. Alia manifestatur, quia quãto magis multiplicatur dispositiones materiæ, tãto habilior est ad actũ. Cõsequẽtia uero, p̃batur, quia remissio simitur econtrario intentioni. Dein de intendens manifesta re quo nõrã tollitur habilitas bonum dist in guit remissionẽ p cõtrarias dispositiones dupliciter inueniri posse, primo finite, secundo infinite. Et neutro mõ toraliter habilitatẽ subiecti ad actũ tolli ostẽdit. Quòd esti finita sit quandoque remissio habilitatis, probatur ex eo q̃ finita est multiplicatio dispositionũ contrariarũ, ut patet in multiplicationes qualitatũ elementorũ quibus mixæ habilitas ad formã ignis uerbi gratia diminuitur Quòd ue ro in hmõi remissione non tollat totalẽ habilitas, ex eo patet, q̃ finitis existentibus, appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quòd autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorum corporũ inter solem & aẽrem. Et p portionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter

¶ *Vtrum malum sit natura quædam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd malum sit natura quædam. Quia omne genus est natura quædã. Sed malũ est quædam genus. Dicitur enim in prædicamentis, q̃ bonum & malum nõ sunt in genere, sed sunt genera aliorũ. Ergo malum est natura quædam.

¶ Præterea, Omnis differentia constituiua alicuius speciei est natura quædam. Malum aũt est differentia cõstitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus à bono, ut liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturam quandam.

¶ Præterea, Vtrunque contrariorũ est natura quædam. Sed malum & bonũ non opponuntur, ut priuatio & habitus, sed ut cõtraria, ut ꝑbat philosophus in prædicamẽtis, per hoc q̃ inter bonũ & malũ est aliqd medium: & à malo potest fieri reditus ad bonum. ergo malum significat naturam quandam.

¶ Præterea, Quod non est, non agit. Sed malum agit: quia corrumpit bonum. ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.

¶ Præterea, Ad perfectionem uniuersitatis rerũ nõ pertinet, nisi quòd est ens & natura quædam. Sed malũ pertinet ad perfectionem uniuersitatis rerũ. Dicit enim Augu. in ench. q̃ ex omnibus consistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatũ & suo loco positum, eminentius cõmẽdat bona. Ergo malum est natura quædam.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. cap. de di. no. Malum est non existens, neque bonum.

CONCLVSIO

¶ *Non esse, uel natura aliqua, sed ipsa boni absentia malum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ unũ oppositorũ cognoscitur per alterũ, sicut per lucem tenebra. Vnde & quid sit malũ, oportet ex ratione boni accipere. Diximus aũt suprà, q̃ bonũ est omne id quod est appetibile, & sic, cũ omnis natura apperat suum esse & suã perfectionẽ, necesse est dicere q̃ esse & perfectio cuiuscunq; naturæ ratione habeat bonitatis. Vnde nõ potest esse quòd malũ significet quoddã esse, aut quandam formã, seu naturã. Relinquitur ergo quòd nomine mali significetur quædam absentia boni, & pro tanto dicitur q̃ malum neque est existẽs, nec bonũ. Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadem est remotio utrorumque.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Aristot. ibi loquitur secũdum opi. Pythagoricorũ, qui malũ existimabant esse naturã quandã. Et ideo ponebãt bonũ & malũ genera. Consueuit enim Arist. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla quæ probabilia erant suo tẽpore secũdũ opinionẽ aliquorum philosophorũ. Vel dicendũ, sicut dicit philosophus in quarto meta. q̃ prima contrarieras est habitus & priuatio: quia f. in omnibus cõtrarijs saluatur, cũ semper unũ cõtrariorũ sit imperfectũ respectu alterius: ut nigrũ respectu albi, & amarũ respectu dulcis. Et pro tanto bonũ & malũ dicitur genera, non simpliciter, sed contrariorũ: quia sicut omnis forma habet rationẽ boni: ita omnis priuatio inquantum huiusmodi habet rationem mali.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ bonũ & malũ non sunt differentiæ cõstitutiuæ: nisi in moralibus quæ recipiũt species ex fine, qui est obiectũ uoluntatis à quo moralia depẽdẽt. Et quia bonũ habet rationẽ finis, ideo bonum & malũ sunt differentiæ specificæ in moralibus. Bonũ per se, sed malũ inquãtum est remotio debiti finis. Nec tamẽ remotio debiti finis cõstituit speciẽ in moralibus, nisi secũdum qd adiũgitur fini indebito. Sicut neq; in materialibus inuenitur priuatio forme substãtialis, nisi adiũcta alteri formę. Sic igitur malũ quod est differẽtia cõstitutiua, in moralibus est quoddã bonũ adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est non quidẽ carere bono rõnis, sed delectabile sensus absq; ordine rõnis. Vnde malũ inquãtum malum non est differentia constitutiua, sed rõne boni adiũcti. ¶ Et per hoc etiã patet rẽspõsio ad tertium. Nam ibi philosophus loquitur de bono & malo, secũdũ qd̃ inueniuntur in moral. Sic em inter bonũ & malũ inuenitur mediũ: prout bonum dicitur qd̃ est ordinatũ: malũ autẽ qd̃ non solum est deordinatũ, sed etiã nociuũ alteri. Vnde dicit philosophus in 4. Ethi. q̃ prodiguus uanus quidẽ est, sed non malus.

¶ Ad hoc etiã malo qd̃ est sẽm morem, cõtingit fieri reditũ ad bonũ: non autẽ ex quocunq; malo: non em ex cæcitate fit reditus ad uisionem, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquẽdi quo dicit albedo facere albũ Et sic malũ etiã ratione ipsius priuationis dicitur corrumpere bonũ: quia est ipsa corruptio uel priuatio boni. Alio mõ dicit aliquid agere effectiue, sicut pictor dicitur facere albũ parietẽ. Tertio modo per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouẽdo efficiẽtẽ. His autẽ duobus modis malũ nõ agit aliqd per se. i. sẽm qd̃ est priuatio quædã, sed secundũ q̃ ei bonũ adiũgitur. Nam oĩs actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur, ut finis, est perfectio aliqua. Et ideo, ut Dio. dicit 4. ca. de di. no. malum nõ agit, neq; desideratur nisi uirtute boni adiuncti. Per se autem est infinitũ, & ꝑter uoluntatem & intentionem:

¶ Ad quintum dicendũ, q̃ sicut suprà dictũ est, partes uniuersi habent ordinẽ ad inuicem secũdum quod una agit in alteram: & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, ut dictũ est, non possunt conuenire malo nisi ratione boni adiuncti. Vnde malũ neq; ad perfectionem uniuersi pertinet neq; sub ordine uniuersi concluditur nisi per accidens, id est ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ malũ non inueniatur in rebus. Quicquid em inuenitur in rebus, uel est ens aliquod, uel priuatio entis alicuius quod est nõ ens. Sed Dio. dicit 4. cap. de diui. nomi. q̃ malum distat ab existente, & adhuc plus distat à non existente: ergo malũ nullo modo inuenitur in rebus.

¶ Præterea, Ens & res conuertũtur. Si ergo malum est ens in rebus, sequitur quòd malum sit res quædam. Quod est contra prædicta[c].

¶ Præterea, Albius est quod est nigro impermixtius: ut dicitur in tertio libro topicorũ Aristotelis. ergo & melius est quod est malo impermixtius. Sed deus facit semper q̃ melius est multo magis quàm natura. Ergo in rebus à deo cõditis nihil malũ inuenitur.

¶ SED CONTRA est, q̃ secundũ hoc remouerẽtur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non sunt nisi malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ad uniuersi perfectionem oportuit non tãtum incorruptibilia & indefectibilia à bono esse, ita necesse est in rebus inueniri malum, sicut defectus & corruptio boni, non quidem positiue, sed formaliter remotiue.*

¶ RESPONDEO dicendum quòd (sicut suprà dictum est[c]) perfectio uniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, ut omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem unus gradus bonitatis, ut aliquid ita bonum sit quod nunquam deficere possit. Alius autem gradus bonitatis est, ut sic aliquid bonum sit quod à bono deficere possit, qui etiam gradus in ipso esse inueniuntur. Quædam enim sunt, quæ suum esse amittere non possunt, ut in corporalia[c]. Quædam uero sunt, quæ amittere possunt, ut corporalia. Sicut igitur perfectio uniuersitatis rerum requirit, ut non solum sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia: ita perfectio uniuersi requirit ut sint quædã quæ à bonitate deficere possint, ad qd̃ sequitur ea interdum deficere. In hoc autẽ consistit ratio mali, ut scilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifestum est quòd in rebus malum inueniatur sicut & corruptio. Nam & ipsa corruptio malum quoddã est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ sicut dicitur in 5. metaphysi. ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod significat entitatẽ rei, prout diuiditur per decem prædicamẽta. Et sic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat ueritatem propositionis, quæ in compositione consistit[c]: cuius nota est, hoc uerbum est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, uel quãcunque aliam priuationẽ. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerantes quòd aliquæ res dicuntur malæ, uel quòd malum dicitur esse in rebus: credidẽrunt q̃ malum esset res quædam.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ deus & natura, & quodcunque agens facit quod melius est in toto: sed non quod melius est in unaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, ut suprà dictum est[c]. Ipsum autem totum, quod est uniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si in eo sint quædã quæ à bono deficere possunt: quæ interdum deficiunt, deo hoc non impediente. Tum quia prouidentiæ non est naturã destruere, sed saluare: ut Dion. dicit 4. ca. de diuino nomine. Ipsa autem natura rerum hoc habet, ut quæ deficere possunt quandoq; deficiãt. Tum quia, ut dicit Aug. in Ench. Deus est adeo potens, quòd etiam bona potest facere de malis. Vnde multa bona tolerantur si deus nullum malum permitteret esse[c]. Non enim generaretur ignis nisi corrumpetur aër. Neque cõseruaretur uita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia uindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur q̃ malum nõ sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia. Sed Dio. dicit. 4. ca. de di. no. q̃ malũ nõ est existens, neq; in existẽtibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ Præterea, Malum non est ens: bonum uero est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

¶ Præterea, Vnum contrariorũ non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum nõ est in bono sicut in subiecto

¶ Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicitur esse album. Ergo & id in quo est malũ sicut in subiecto, est malum. Si ergo malum sit in bono sicut in subiecto, sequit quòd bonum sit malum, contra id quod dicitur Esa. quinto, Vẽh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit Enchir. quòd malum non est nisi in bono.

CONCLVSIO.

¶ *Cum malum sit priuatio boni, & in eodem subiecto sint, malum in bono non negatiue, sed priuatiue est ut in suo subiecto.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut dictum est[c] malum importat remotionẽ boni. Nõ autem quælibet remotio boni mali dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igitur boni negatiue accepta mali rationem nõ habet. Alioquin sequeretur q̃ ea quæ nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, q̃ quælibet res esset mala ex hoc, q̃ nõ haberet bonũ alterius rei. ut pote q̃ homo esset malus: quia non habet uelocitatẽ capreę, uel fortitudinem leonis. sed remotio boni priuatiue accepta malũ dicitur: sicut priuatio uisus cæcitas dicitur. Subiectũ aũt priuationis & formæ est unum & idem, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potentia secundum quod & in actu simpliciter, ut corpus diaphanũ, quod est subiectũ tenebrarum & lucis. Manifestum est autẽ q̃ forma per quã aliquid est actu, perfectio quædã est, & bonũ quoddã, et sic omne ens in actu bonũ quoddã est. Et similiter oẽ ens in potentia, in quantũ huiusmodi, bonũ quoddã est secũdũ qd̃ habet ordinẽ ad bonũ. Sicut em est ens in potẽtia, ita & bonũ in potẽtia. Relinquitur ergo q̃ subiectum mali sit bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ Dionysius intellexit malũ nõ esse in existẽtib⁹ sicut partem, aut sicut ꝓprietatẽ ndem alicui⁹ exñis[c].

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ non ens negatiue acceptũ, non requirit subiectũ: sed priuatio est negatio in subiecto[c]: ut dicitur in 4. me. Et tale non ens est malum.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ malum non est sicut in subiecto in bono quod ei opponitur, sed in quodam alio bono. Subiectum enim cæcitatis non est uisus, sed animal. Videtur tamẽ (ut aug. dicit) hic fallere dialecticorum regula: quę dicit contraria simul esse nõ posse. Hoc tũ intelligendum est secundũ cõmunem acceptionem boni & mali: nõ autẽ secũdũ q̃ ꝑaliter accipitur hoc bonũ, & hoc malum. Album aũt & nigrum, dulce & amarum, & hmõi contraria nõ accipiuntur nisi ꝑaliter: quia sunt inquibusdã generib⁹ determinatis. Sed bonũ circuit oia genera. Vnde unum bonum potest simul esse cum priuatione alterius boni[c].

¶ Ad quartum sic dicendũ, q̃ propheta imprecatur, ueh illis qui dicunt id quod est bonũ malum secundũ q̃ est bonum esse malũ: hoc autem non sequitur ex præmissis, ut per prædicta patet[c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum malum corrumpat totum bonum.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̃ malum corrũpat totum bonum. Vnum em contrariorũ totaliter corrũpitur per aliud. Sed bonũ & malũ sunt cõtraria. Ergo malũ põt corrũpere totũ bonũ.

¶ Præterea, Aug. dicit in Enchi. q̃ malũ nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum est sibi simile, & uniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuitiue solem & animã. Quòdautem ex finitõibus finita remissionẽ totaliter tolluntur, dicẽdũ est, quòd ipsa permanet in sua radice quã est substantia subiecti, & manifestatur in allatis exẽplis, in naturalibus & moralib' ut dictũ est. Sic igitur patet quòd malũ totaliter auferri bonũ, qñ relinquit subiectũ & habilitatis ad actum.

¶ In rõsione ad tertiũ nota, quòd tanta est differẽtia inter diminui p se, & per accidẽs, vt ex dictis patet, quòd uterius, quia impossibile est finitum non cõsumi infinito & æquali subtractione p successionẽ, ideo dicit, à finito & in finitũ etiã æqualiter subtrahi, & in illud nõ cõsumi, qñ diminutio est per accidẽs, id est a liud, ut in proposito, diminuitur ens habilitas propter oppositũ impedimẽtũ, & nõ secundũ se.

260 a ¶ *Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulo quinto.*

Annot. TItulus suscipiatur ut facet intelligẽdo p culpã, malũ qđ agimus: p pœnã uero malũ quod patimur.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio tñtua, quito limitate, s. oẽ malũ in rebus uolitariis est pœna uel culpa. Inqua cõclusione tria continent, s. oẽ malũ, & in rebus uolitariis, & pœna uel culpa. Propterea hæc tria ordinate procedẽdo declarat. Primo igit distinguit malũ in cõmune, in malũ rei, & malũ operis. Quã distinctionem phat ex distinctiõe boni in bonitatẽ per modũ actus primi, & actus secũdi, Secũdo ostendit qñabiliter malũ in uolitariis fortitum est spẽles rõnes distinctas, & notã, sic. bonum simpliciter est obiectũ uolitatis, ergo malũ secũdũ spẽlẽ rõnẽ inuenit in uolitariis creaturis. Probat cõsequẽtia qa malũ ẽ priuatio boni, acp hoc, sicuti bonũ spẽliter reperitur in uolitario, ita & malũ. Demũ tertiũ principaliter intentũ manifestat sic. Malũ rei habet rõnẽ pœnæ in rebus uolitariis: supposito præcipue, qñ ota diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subduntur, malũ uero operationis in eisdẽ habẽt rõnẽ culpæ. ergo omne malũ in rebus uolitariis est pœna, uel culpa. Ad quo ad primã partẽ manifestat, quia de ratione pœnæ est qđ sit cõtraria uolũtati, quo ad secundã uerò ibi hoc aliqui imputat in culpã, qñ s. deficit à perfecta actione existẽte in præte eius, cõsequentia uero non est euidẽs.

¶ Præterea Malũ quãdiu est, nocet, & auferet bonũ. Sed filud à quo semper aliquid auferetur, qñcp cõsumitur nisi sit infinitũ: quod nõ potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

SED CONTRA est quod Aug. dicit in Enchir. qđ malum non potest totaliter consumere bonum.

CONCLVSIO.

¶ Malum corrumpit totum sibi oppositum bonũ, nunquã aũt bonum quod est subiectum, nec bonũ totũ quod est habilitas subiecti ad actũ, corrũpere põt.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, qđ malũ non potest totaliter consumere bonum.

¶ Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est, qđ est triplex bonũ. Quoddã, quod per malũ tota liter tollitur, & hoc est bonũ oppositũ malo. Sicut lumẽ totaliter per tenebras tollit, & usus per cæcitatem. Quoddã uero bonũ est, quod nec totaliter tollitur per malũ, nec diminuitur, s. bonũ quod est subiectũ mali. Nõ emp per tenebras aliquid de substãtia aëris diminuitur. Quoddã uero bonum est qđ diminuit quidẽ per malũ, sed nõ totaliter tollit, & hoc bonũ est habilitas subiecti ad actũ. Diminuto aũt huius boni nõ est accipiẽda per subtractionẽ, sicut est diminutio in qualitatibus, sed per remissionẽ, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio autẽ huius habilitatis est accipiẽda ecõtrario intensioni ipsius: Intendit emp hmõi habilitas per dispõnes, quib' materia præparatur ad actũ: quæ quãto magis multiplicatur in subiecto, tãto habilis est ad recipiendã perfectionẽ & formã, & ecõtrario remittitur per dispõnes cõtrarias. Quæ quãto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intẽsæ, tãto magis remittitur potẽtia ad actũ. Si igitur cõtrariæ dispõnes in infinitũ multiplicari & intẽdi nõ pñt, sed usq; ad certũ terminũ, necp habilitas p̃dicta in infinitũ diminuitur uel remittitur, sicut pz in qualitatibus actiuis & passiuis elemẽtorũ. Frigiditas emp & humiditas, per q̃ diminuitẽ fluẽ remittitur habilitas materiæ ad formã ignis, nõ pñt multiplicari in infinitũ. Si uero dispõnes cõtrariæ in infinitũ multiplicari pñt, & habilitas p̃dicta i infinitũ diminuitur uel remittitur non tñ totaliʒ tollitur: qa semper manet in sua radice, q̃ est substãtia subiecti, sicut si in infinitũ interponatur corpora opaca inter solẽ & aërẽ, in infinitũ diminuetur habilitas aëris ad lumẽ: nisi p̃ tñ manẽte aëre tollitur totaliʒ, q secũdũ naturã suã est diaphan' Sili' in infinitũ põt fieri addito in pctis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas aĩæ ad grãm. Quæ q dẽ peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & deũ, secũdũ illud isa. 59. ca. Pecc̃ata nr̃a diuiserũt inter nos & deũ. Necptẽ tollitur totaliter ab anima prædicta habilitas, quia consequitur naturam ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qp bonũ qđ opponitur malo, totaliʒ tollit: sed alia bona non totaliter tolluntur, ut dictum est c.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, qp habilitas prędicta est mediũ inter subiectũ & actũ. Vñ ex ea pte qua attingit actũ diminuit p malũ: ex ea parte q̃ tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo/ iʒ bonũ in se fit simileitr̃ ꝓpter cõparatio nẽ eius ad diuersa, nõ totaliʒ tollit, iʒ ꝑparte.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, qp qdã imaginãtes diminutionẽ boni p dicti ad similitudinẽ, diminutionis quãtitatis dixerũt, qp sicut cõtinuũ diuiditur in infinitũ facta diuisiõe secũdũ eã dẽ ꝓportionẽ, utputa qp acipiatur mediũ medij, uel tertiũ tertij: sic in ꝓposito accidit. Sed hæc ratio hic locũ nõ habet, qa in diuisione, in qua seruatur eadẽ ꝓportio, semper subtrahit min' min'. Min' emp ẽ mediũ me dij, q̃ mediũ totius. Sed secũdũ peccatũ nõ

de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, quam præcedens, sed forte aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, qp licet ista habilitas sit quoddam finitum, diminuitur tamen in infinitum, nõ per se, sed per accidens, secundum qđ contrarię dispositiões etiã in infinitũ augent, ut dictũ est c.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrũ malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, qp malum sufficienter diuidatur per pœnã & culpam. Omnis emp defectus malum quoddã esse uidetur. Sed in solibus creaturis est quidã delectus, qp se in esse cõseruare nõ possunt, qui tamẽ nec pœna nec culpa est. Non ergo sufficienter malũ diuiditur per pœnam & culpam.

¶ Præterea, in rebus irrationalibus nõ inuenit culpa nec pœna, inuenitur tñ in eis corruptio & defectus, quę ad rõnẽ mali prinẽr. Ergo nõ omne malum est pœna uel culpa.

¶ Præterea, Tentatio quoddã malum est. Nec tamen est culpa, quia tẽtatio cui non consentitur, nõ est peccatũ, sed materia exercendę uirturis, ut dicitur in gl. 2. Cor. 12. Nec etiam pœna, quia tentatio præcedit culpã: pœna autem subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnã & culpam.

¶ SED CONTRA uidetur, qp diuisio sit superflua. Vt ẽm Aug. dicit in Ench. malũ dicitur qa nocet. Quod aũt nocet, pœnale est. Omne ergo malũ sub pœna continetur.

CONCLVSIO.

¶ Quodlibet malum cum bono oppositum sit, in rebus uoluntariis est pœna uel culpa.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd malũ (sicut suprà dictũ est c) priuatio boni, quod in plectiõe & actu cõsistit principaliʒ & est per se. Actus aũt est duplex, primus & secũdus. Actus qdẽ primus est forma & integritas rei. Actus aũt secũdus est operatio. Contingit ergo malũ esse dupliciter. Vno mõ per subtractionẽ formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatẽ rei, sicut cæcitas malũ est, & carere mẽbro. Alio modo per subtractionẽ debitæ opationis: uel quia oño nõ est, uel qa debitũ modũ & ordinẽ non habet. Quia uero bonũ simpliciʒ est obiectũ uolũtatis, malũ qđ est priuatio boni secũm spẽlem rõnẽ, inuenit in creaturis rõnalibus habẽtibus uolũtatẽ. Malũ igitur, qđ est per subtractionẽ formę & integritatis rei, habet rõnẽ pœnæ: & præcipue suppositio, qp omnia diuinæ ꝓuidẽtiæ & iustitiæ subdãtur, ut suprà ostẽsum est c. De rõne ẽm pœnæ est qp sit cõtraria uolũtati. Malũ aũt qđ consistit in subtractione debitæ opationis in rebus uolũtariis, habet rõnem culpæ. Hoc ẽm imputatur alicui in culpã, cũ deficit à ꝑfecta actione, cuius dñs est secũm uolũtatẽ Sic igitur oẽ malũ in rebus uolũtariis cõsideratũ est pœna uel culpa.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, qp qa malũ priuatio est boni & non negatio pura, ut dictum est suprà c, non omnis defectus boni est malũ, sed defectus boni quod natũ est, & debet haberi. Defectus enim ustionis non est malũ in lapide, sed in animali quia cõtra rẽtionem lapidis est qp usum habeat. Similiter etiã contra rõnẽ creaturæ est, qp in esse cõseruetur à seipsa, qa idẽ dat esse & conseruat e. Vnde iste defectus non est malum creaturæ simpliciter, sed malum in rebus uoluntariis.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, qp tentatio prout importat prouocationẽ ad malũ, semper malũ culpę est in tẽtante: sed in eo qui tẽtatur non est proprie nisi secũdum qđ aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.

¶ Ad quartũ dcũm, qp de rõne pœnę est qp noceat agẽti in seipso. Sed de rõne culpę est, qp noceat agẽti in sua actione. Et sic utrũq; sub malo cõtinetur secundum qđ habet rationem nocumenti.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrũ habeat plus de rõne mali pœna quàm culpa.*

AD SEXTVM sic ꝓceditur. Vt qp habeat plus de ratione mali pœna qp culpa. Culpa ẽm se habet ad pœnã, ut meritũ ad præmiũ. Sed præmiũ habet plus de ratione boni qp meritum, cum sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶ Præterea, illud est maius malũ qđ opponit maiori bono. Sed pœna sicut dictũ est c, opponit bono agẽtis, culpa aũt bono actiõis. Cũ ergo melius sit agẽs qp actio, ut qp pei' sit pœna qp culpa.

Præterea,

la malus, quia potest quis etiam bono male uti, ut patet de grãmatico. tertia autem, quia culpa consistit in deordinato actu uoluntatis, pœna uero in priuatione alicuius eorum cuibus utitur uolũtas, secunda uero ratio est, deus est actor mali pœnæ, & nõ mali culpæ: ergo malũ culpæ est in comparabiliter peius. Antecedens probatur, malũ pœnæ priuat bonũ creaturæ, malum uero culpæ opponitur proprie bono increato, ergo filius potest esse causa deus, non hus. Antecedẽs hoc quo ad primã partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quoad secundam uero, probatur sic. Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ uolũtatis, & diuino amori, quo bonũ diuinum in seipso amatur, ergo opponitur bono increato. ¶ Illud hic dubitãdum quomodo bono diuino aliquid opponi, & diuina uolũtas non impleri. Sed quoniam hæc in tractatu de uoluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur: ideo hanc transeamus.

a ¶ *Super Quæst. quadragesimanona Articulum primum.*

Annot. TItulus ut facet de causa incommuni sumendus est.

Cõment. ¶ In corpore duo facit. Primo respõdet quæstioni cõmuni affirmative. Secundo inspeciali secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua est, causa mali est bonũ. Et probatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malũ habet aliq causam: ergo causa mali est bonũ. Prima cõsequẽtia probatur: qa defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahẽte rẽ extra suam dispositionem. Quod probatur inductiue, prio in malo rei, exẽplo mortis: secũdo in malo actionis, quia nonnisi ex impedimẽto prouenit. Secunda autem cõsequentia probatur, quia esse causam soli bono cõuenit: quod dupliciter patet. Primo uniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela, quia omne ens inquantum huiusmodi est bonum. Secundo in singulis generibus causarum, quia agens, finis & forma perfectionem & consequẽter bonitatem important. Materia quoque boni rationem habet, prout potentia bonum est. ois igitur causalitas bono soli conuenit.

¶ Præterea, ipsa priuatio finis pœna quædam est, quæ dicitur carentia uisionis diuinæ. Malum autẽ culpæ est per priuationem ordinis ad finem: ergo pœna est maius malum quàm culpa.

¶ SED CONTRA, sapiens artifex inducit minus malũ ad uitandum maius, sicut medicus præcidit mẽbrũ ne corrumpatur corpus. Sed dei sapientia infert pœnam ad uitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ Culpæ malum, cum sit quo mali sumus, & à nostra sit tantum uoluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, qp culpa habet plus de rõne mali qp pœna. Et non solũ quã pœna sensibilis, quę cõsistit in priuatione corporalium bonorũ, cuiusmodi pœnas plures intelligũt, sed etiã uniuersaliter accipiendo pœnã, scilm qđ priuatio gratiæ, uel gloriæ pœnę quædã sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est, qa ex malo culpæ fit aliquis malus, nõ autẽ ex malo pœnæ, scũm illud Dio. 4. cap. de di. no. Puniri nõ est malũ, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, qa cum bonum simpliciter cõsistat in actu & nõ in potẽtia, ultimus autẽ actus est operatio uel ultius quarũcunq; rerũ habitarũ. Vltimus autẽ rebus omnibus per uoluntatẽ. Vñ ex bona uoluntate qua hõ bene utitur rebus habitis, dicitur homo bonus c, & ex mala malus. Potest ẽm qui habet malã uoluntatem, etiã bono qđ habet, male uti, sicut si grãmatic' uolũtarie incõgrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa cõsistit in deordinato actu uolũtatis, pœna uero in priuatione alicuius eorũ quibus utitur uolũtas: ꝑfect' habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, qp deus est author mali pœnæ, nõ autẽ mali culpæ. Cuius ratio est, qa malũ pœnę priuat bonũ creaturæ, siue accipiatur bonũ creaturæ aliquid creatũ, sicut cæcitas priuat usum: siue sit bonum increatum, sicut per carentiam uisionis diuinæ tollitur creaturæ bonũ increatum. Malum uero culpæ opponitur ꝓprie bono increato. Contrariatur ẽm impletioni diuinæ uoluntatis & diuino amori, quo bonũ diuinũ in seipso amatur, & non solum secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet qp culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qp licet culpa terminetur ad pœnã, sicut meritũ ad præmiũ: tñ culpa non intrẽditur ꝓpter pœnam, sicut meritum propter præmium, sed potius econuerso pœna inducitur ut uitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpã, est perfectius bonũ agẽtis, cum sit ꝑfectio fœda, q̃ bonũ qđ tollitur per pœnam, qđ est ꝑfectio prima.

¶ Ad tertiũ dcũm, qp nõ est cõparatio culpę ad pœnã, sicut finis & ordinis ad finẽ: quia utrũq; põt priuari aliquo mõ, & per culpã & per pœnã. Sed per pœnã quidẽ scũm qđ ipse hõ remouetur à fine & ab ordine ad finẽ. Per culpã uero, scũm qđ ista priuatio pertinet ad actiõẽ, q̃ nõ ordinatur ad finẽ debitũ.

QVAEST. QVADRAGESIMANONA DE CAVSA MALI, IN TRES ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, utrũ bonum possit esse causa mali. ¶ Secundo, utrum summũ bonum, quod est deus, sit causa mali. ¶ Tertio

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum possit esse causa mali.*

AD PRIMVMSIC proceditur. Videtur qp bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi. 7. Non potest bona arbor malos fructus facere.

¶ Præterea, Vnum cõtrariorum non potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente. sed malum si causam habeat, est effectus deficiens. Ergo habet causam deficiẽtem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malũ.

¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. nomi. qp malum non habet causam. ergo bonum non est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino unde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ Bonum nõnisi materialiter, ut uidelicet subiectum mali, & ut agens, sed per accidens est causa mali, non autem ut est forma, uel finis, uel per se agẽs.

¶ RESPONDEO dicẽdum, qp necesse est dicere, qp omne malũ aliqualiter causam habeat. Malũ ẽm est defectus boni, qp natũ est, & debet haberi e. Quòd autem aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellente. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Omne autem ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinent ad rationem boni. Sed & materia, inquantum est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem quòd bonum sit causa mali per modum causæ materialis, iam ex prædictis patet. c Ostensum est enim, qp bonum est subiectum mali. Causam autẽ formalẽ malũ non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalẽ, sed magis est priuatio ordinis ad finẽ debitum. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam utile, qp ordinater ad finem c. Causam autẽ per modum agentis habet malum, non autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendũ est, qp aliter causatur malũ in actione, & aliter in effectu e. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis uel principalis agentis, uel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, uel propter debilitatem uirtutis motiuæ, ut in pueris: uel propter solam ineptitudinem instrumenti, ut in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non ramen in proprio effectu agentis, quandoque ex uirtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, uel materiæ. Ex uirtute quidem uel perfectione agentis, qm ad formã intẽtã ab agente sequit ex necessitate alteri' formæ priuatio, sicut ad formã ignis segẽ priuatio formæ aëris, uel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in uirtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit cõtrarium. Vnde malum & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens, quia ignis non intendit priuare formam aquę, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciendo, hoc est uel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, ut dictum est c: uel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono cui per se competit agere e. Vnde uerum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Si autem bonum est causa mali,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus uoluntatem malam: & arborem bonam, uoluntatem bonam. Ex uoluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa uolũtate bona iudicetur actu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cident. & primo quidem quando causatur ex uirtute agentis quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere oppositæ. Secundo vt dicit cæteros modos in unum, quod est agens esse deficiens: & patet intentio sic, esse deficiens accidit bono: ergo malum secundū nullum modū habet causam nisi per accidens: & tenet sequela, quia bono per se competit agere. Reductio autem præstara fit sic, tenuit modū cōtinebant malū, aut effectus, aut causa actionis: sed defectus agentis, aut effectus propriè, aut actionis principij, procedit: & uterque rursus constituit causam deficere: ergo omnis modus quo malum prouenit ad defectū agentis, reducitur undecunque oriatur defectus. Et sic breuiter author omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta: malū effectus extranei, & malum effectus proprij, in hoc enim etiam malū actionis comprehēditur quo ad causam.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd cū dicitur quòd defectus subiectionis requirit, nō est culpa, sed cū sequitur culpa, potest bene & male intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolute, uerum dicit: si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniam ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem sortitur,

a ¶ *Super Quæst. quadragesimæ nonæ Articulum secundum.*

TItulus satis ex dictis patet.

¶ In corpore duas conclusiones respōsiuas ponit tanta duo genera malorum superius distincta. prima est malum actionis non reducitur in deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis cātur ex defectu agentis: ergo non reducitur in deum ut causam: & tenet sequela, quia in deo nullus est effectus, sed summa perfectio.

¶ Secunda conclusio est. Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam: & probatur hoc tam in naturalibus quā in uoluntarijs. & primo in naturalibus, sic. Deus intendit ut formā principaliter intentam in rebus creaturis, bonū ordinis uniuersi, exigens quædam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis uniuersi per accidens causat mala rerum. Consequētia patet: quia agens p se, producens formam, ad quā sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur cōsequēs authoritate Scripturæ,

moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ uoluntatis causatur à creatura rationali quæ bona est. Et sic est causa mali.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ bonū non causat illud malum quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malū aquæ, & homo bonus secundū suam causat malum actum secundum morē. Et hoc ipsū per accidēs est, ut dictū est. In uenitur autem quòd etiam unum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ābiens calefacit inquantum calor retrahitur ad interiora.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ malū habet causam deficientem aliter in rebus uoluntarijs & naturalibus. Agens enim naturale producit effectum suum talē quale ipsum est, nisi impediatur ab aliquo extrinseco. & hoc ipsū est quidē defectus eius. Vñ nunq̄ sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquid malū in agente, uel materia, sicut dictū est. Sed in rebus uoluntarijs defectus actionis à uoluntate actu, deficiente, præcipue inquātum non subijcit se actui suæ regulæ. Qui tñ defectus nō est culpa, sed eum sequitur culpa ex hoc q̄ cū tali defectu operatur.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ malū nō habet causā per se, sed per accidens tātū, ut dictum est.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū summū bonū quod est deus, sit causa mali.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd summum bonum q̄d est deus, sit causa mali. Dicit enim Esa. 45. Ego dominus: & nō est alter deus sor. luc. & cre. tesa. pa. & creans malum. Et Amos 3. Si erit malū in ciuitate quod dominus nō fecerit.

¶ Præterea, Effectus causæ secundæ reducit in causam primam. Bonum autem est causa mali: ut dictum est. Cū igitur omnis boni causa sit deus (ut suprà ostensum est) sequitur quòd etiā omne malum sit à deo.

¶ Præterea, Sicut dicitur in 2. phy. idem est causa salutis nauis & periculi. Sed deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

¶ SED CONTRA est q̄d dicit Aug. in li. 83. q. q̄ deus non est author mali, quia nō est causa tendendi ad non esse.

CONCLVSIO.

¶ Cum summum bonum perfectissimum sit, mali causa esse non potest nisi per accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex dictis patet, malum quod in defectu actionis cōsistit, semper causatur ex defectu agentis. In deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, ut suprà ostensum est. Vñ malum quod in defectu actionis consistit, uel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in deum sicut in causam. Sed malum quod in corruptione rerum aliquarū consistit, reducitur in deum sicut in causam. Et hoc patet cā in naturalibus, cū in uoluntarijs. Dictū est enim, quòd aliquā agēs in quantū sua uirtute producit aliquā formā, ad quā sequitur corruptio & defectus, cāt sua uirtute illā corruptionem & defectum. Manifestum est autē, quòd forma, quā principaliter deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis uniuersi. Ordo autem uniuersi requirit, ut suprà dictum est, quòd q̄dā sint q̄ deficere possint, & interdum deficiant. Et sic deus in rebus causādo bonū ordinis uniuersi, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur 1. Reg. 2. Dñs mort. & uiuificat. Sed quod dicitur Sapi. 1, quòd deus mortem non fecit, intelligitur quasi per se mentam. Ad ordinē autem uniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit ut peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc deus est author mali quod est pœna, nō autē mali quod est culpa, rōne suprà dictæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illæ loquuntur de malo pœnæ: non autem de malo culpę.

¶ Ad secundum dicendum, quòd effectus causæ secundæ deficientis reducitur in causam primam nō deficientē, quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis: non autem q̄tū ad id quod habet de defectū. Sicut quicquid est motus in claudicatione, causatur à uirtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, non est ex uirtute motiua: sed ex curuitate cruris. Et similiter quicqd est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in deum sicut in causam: sed quod est ibi defectus non causatur à deo, sed ex causa secunda deficiente.

¶ Ad tertium dicēdum quòd submersio nauis attribuitur nautæ ut causæ, ex eo quòd non agit qd̄ requiritur ad salutē nauis. Sed deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sit unum summum malum, quod sit causa omnis mali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sit unum summū malum quod sit causa ōnis mali. Cōtrariorum eñ effectuum cōtrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenīē cōtrarietas, secūdū illud Eccl. 33. ca. Cōtra malum bonum est, & contra uitam mors. Sic & cōtra uirū iustū peccator. Ergo sūt cōtrariæ principia: unū boni, & aliud mali.

¶ Præterea, Si unū cōtrariorū est in rerū natura, & reliquum, ut dicitur in 2. de cælo & mūdo. Sed summū bonū est in rerū nā q̄d est causa oīs boni, ut suprà ostēsū est. Ergo est & summū malū et oppositū causa oīs mali.

¶ Præterea, Sicut in reb⁹ inuenitur bonū & melius: ita malū & peius. sed bonū & melius dicitur p respectū ad optimū. Ergo malū & peius dīr per respectū ad aliqd̄ summū malū.

¶ Præterea, Oē qd̄ est per participationē, reducit ad illud qd̄ est p essentiā. Sed res q̄ sūt malæ apud nos, nō sūt malę p essentiā, sed p participationē. Ergo est inuenire aliqd̄ unum malum qd̄ est causa omnis mali.

¶ Præterea, Oē qd̄ est p accēns, reducitur ad illud qd̄ est p se. Sz bonū est cā mali per accēns. Ergo opz ponere aliqd̄ summū malū qd̄ sit cā malorū per se. Nec; pōt dici q̄ malū nō hēat causā per se, sed per accēns tantum. Quia sequeretur q̄ malum non esset ut in pluribus, sed ut in pauctoribus.

¶ Præterea, Malū effectū reducitur ad malū cāe: quia effectus deficiens est à causa deficiēte, sicut suprà dictū est. Sz hoc nō est procedere in infinitū. Ergo oportet ponere unū primū, malum quod sit causa omnis mali.

¶ SED CONTRA est, q̄ summū bonū est causa omnis entis: ut suprà ostensū est. Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum quod sit causa malorum.

CONCLVSIO.

¶ Cum nullum sit per essentiam malum, non datur in rebus aliquod summū malū omniū malorū causā, sicut datur summū bonū, omniū bonorū causam.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ ex prædictis patet nō esse unū primū principiū malorū, sicut est unū primū principiū bonorū.

¶ Primo quidē: qa primū principiū bonorū est p essentiā bonū ut ostensū est. Nihil autē est simul excluditur instantiæ authoritatis apparentis in oppositum. Sequentia primo. Deinde ex eodem membro probat in uoluntarijs sic, ordo uniuersi exigit ordinem iustitiæ punitiuis peccatorum. ergo malū pœnæ est etiā à De.

¶ Num actionis malum quoduis, & quomodo non reducatur in Deum. Quæstio.

¶ Circa hæc dubiū occurrit an prima cōclusio intelligatur uniuersaliter de oīnimalo a actionis, an tantū in uoluntarijs. Si enim intelligit uniuersaliter, tūc sequitur quòd claudicatio Sortis non sit à deo, quia est malū actionis. Et si hoc concedat, manifestē sequitur, deum non esse auctorem mali pœnæ, quum cōtradictio sit de numero pœnarum. Et quod de hoc dicitur, simile potest adduci de exterioribus defectibus actionum, puta uitiosis, audacijs, &c. Et sic penitet scriptorum sanctorum doctrina tradens hæc omnia esse à deo, uel ad punitionem, uel ad augmentum meriti & cætera. Si autem intelligatur in uoluntarijs tantum, obstat ut ad author limitationis quod litteræ non consentit, eo q̄ manifestē secundam conclusionem immediatē sequitur: de locus iste de malo uniuersaliter tractatum ex igit.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, in quantum in eo est defectus. Et quum dicit, ergo claudicatio Sortis nō reducitur in deum, distinguatur impantum sic: tenuit defectum actionis esse à deo, ut sic, non reducitur in deum ut effectus causæ secundæ. Et tunc sus claudicatio inquantum est uoluntaria, reducitur in deum ut author meritis: & sic de aliis.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q̄ tunc tantum abest malū a causa agentis dicitur causa defectus, quando debebatur præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus deberetur, deus subtrahit influxum: ideo non sequitur proprie loquendo, q̄ deus sit causa defectuum ex hoc solo q̄ non licit. Quamuis quandoque scriptura ipsū tali modo causam appellet: ut patet circa indurationem Pharaonis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ nonæ Articulum tertium.*

TItulus directe q̄ arguit de causa efficiente.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæstionis unica conclusione affirmative. Secundo tacitē dicens erroris aliter opinantium ostendit.

Quo ad

¶ Quo ad primū cōclusio est. Non datur unū summū malum primū principiū omniū malorum, sicut ecōtra datur unum summū bonum. Et probatur multiplicitер. Primo, quia nō datur malū per essentiā: aliquid per essentiā malum. Secundo, quia nō datur malū summū. integrū. Tertio, quia hæc duo repugnant primum principium, & malum, & omnia clare patent in littera.

¶ Quo ad secundum, scilicet de errore, & confutatur ex una cōi radice. Errarunt ponentes duo principia principia, bonū & malum in rebus. Primū est, aliqua natura est in se mala. Secūdum est, prima principia sunt cōtraria. Et primi erroris fuit, quia cōsideraverunt naturam aliquā, puta ignē, nocuisse huic. Cōfutatio autē eius est, quia simpliciter de bet cōfiteri ut pars totius universi: quoniā & omnis res ordinatur sine suum locū obtinet, atque bona est. Ratio uero secūdi erroris fuit, quia effectus contrarios inducere in causas tantū cōtrarias reducere non uerunt. Confutatio uero eius est, q̄ reducendi sunt cōtraria in cōmunem & uniuersalem causam quod probat, quia ola cōtraria cōuenīūt in aliquo, puta genere & subiecto. Patet enim est iudicio de unitate formæ & agentis quòd illorum sint, & actu & de passiui quum debeant adæquari. Et ma nifestatur in corpore celesti respectu inferiorum.

¶ Communis autē radix horū & similiū errorū fuit particulares causas & nō uniuersalem causam entis a quo est omnis entitas antequā. Omnia esse ad unū essendi principiū reducitur, quoniam omnia in participio esse cōueniūt, ut patet ex suprādictis.

¶ In responsione ad secundum dubiū occurrit. Quomodo in articulo intimo præcedentis quæstionis dictū est & probatum, q̄ malū culpæ opponitur propriè bono increato, nō ut in nobis: sed ut in seipso: hic autē dicitur & probatur, q̄ bono increato nullū malum opponitur. nō obstantibus hæc duo simul.

¶ Ad hoc breuiter dicendum, q̄ malū opponitur creato bono, pōt intelligi dupliciter, formaliter, uel obiectiue. Formaliter quidē est impossibile, nullū aliquo opponi diuino bono, pro pter rōnē in littera tacta. Et bonū habens naturam formaliter oppositum exigit potētiam, cui quam habet fieri malū dens ante esse suū, ens. Obiectiue autē malum culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optime probatur in loco allegato, ex obiectō chari tatis. Vñ ista est explicite uel interpretatiue quilibet peccans quātumin se est, deum nō esse ulti mū finē, quod est oppositum ei obiectiue secūdū id quod in se est: sicut econtra, Amans ex charitate uult deo quicquid est, & ei debetur, & sic non repugnant dicti.

a ¶ *Super Quæst. quinquagesimæ Articulum primum.*

IN titulo nota duo, ly incorporeus, & ly oino. Corporeum dicitur quantū seu, extensum, siue per se ut quātitas, siue per accidens, ut albedo. Incorporeum ergo dicit quod neutrō modō est extēsum. Omnino dupliciter intelligi pōt. primo ad differentiā animæ nostræ, quæ licet in se sit quæ tenūs, est in forma corporis, & sic non simpliciter hic, ut patet ex primo articulo quæstionis sequētis, ubi dubitatur an angel⁹ sit forma corporis, nō ergo hic hoc excludit. secūdo ad differentiā aliarū animaliū perfectorum, quæ licet sint incorporeæ. l. inextēsæ apud. S. Tho. q̄ 76. artic. 8. nō tamē sunt omnino in corporeæ, quia nullam habent operationē nisi corporalē. Per omnino ergo incorporeum intendit subtiliāri sic elevatā supra corpus, q̄ nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est per organum corporeum exercita.

¶ In corpore tria. primo rūdet quæstio unica cōclusione. scdo ad tiquos & Sadducæos arguti ibi, antiqui aūt. tertio cōclusionē confirmat ex repreh̄ēsione eorū, ibi, sed hoc ipm. Cōclusio est, necesse est ponere aliquā creaturā incorpoream. Alīs patet prima uero consequētia probatur, quia perfectio uniuersi cōsistit in assimilatiōe ad deū. q̄d probatur, quia est præcipue inter ea in rebus ipsis creatis à deo. Scda uero consequētia probatur: quia deus agit sēdm intellectū & uolūtatem. Tertia uero consequentia probatur, eo q̄ intellectus nullius corporis est actus: quod probat, q̄a oē corpus determinatur ad hic & nunc.

¶ *Quomodo uniuersum assimilari deo oporteat.*

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur enī primo circa sensum cōsequentis primæ consequētiæ. hoc enī videtur falsum. Quia aut intendit de illimitatis perfectis simpliciter, quæ est simū nullo uniuoca. & sic patet esse falsum. Aut de perfectis in tali genere, puta creaturarum. Et cum hoc cōtingat dupliciter, s. aut in genere creaturarum ta cibilium, aut factarum: si facibilibū, est falsum, quia creatio facta pōt perfectiorem de similiorem sibi deus facere. Si factarū, quāuis sit uerum, nō tñ infert propositū sunt: q̄a ex hoc quòd effectus perfectiō

Quæstio. 261 Auctor. 258 Comment. Comment. Quæstio. 262 2. con. c. 46. et 2. 4. et post. q. 2. art. 6. cor. & post. sūl. ar. 5. et opu. 3. 1. 74. & opus. 25. ca. 2.

P i sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

simæ assimilatur sue causæ analoge, seu æquiuoce inter omnes effectus fictos ab eamem sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, ut patet de effectibus inferioribus respectu corporum cælestium, & intelligentiarum.

Quæstio. ¶ *Num ex eo quod deus est agens per intellectum & voluntatem, oporteat in universo esse naturam pure intellectualem.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum necessarium sit universum assimilari deo, qui est agens per intellectum & voluntatem, oportuit inter creaturas reperiri aliquas pure intellectuales & incorporeas.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipue in rebus creatis deꝰ intēdit, est bonū, quod cōsistit in assimilatione ad deū. Perfecta autē assimilatio effectus ad causam attēditur, quando effectus imitatur eam secūm illud per qđ causa, pducit effectū, sicut calidum facit calidū. Deus aūt creaturam, pducit per intellectū & uoluntatē, ut suprà ostensum est[c]. Vnde ad perfectionē uniuersi requiritur, ꝙ sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere aūt non potest esse actus corporis, nec alicuius uirturis corporeæ, quia oē corpus determinatē ad hic & nunc. Vnde necesse est ponere ad hoc ꝙ uniuersum sit perfectū, ꝙ sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autē ignorates utrum intelligēdi, & nō distinguētes inter sensum & intellectū[c], nihil esse existimauerant in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehēdi pōt. Et quia sub imaginatiōe nō cadit nisi corpus, existimauerūt ꝙ nullū ens esset nisi corpus[c], ut philosophus dicit in 4. physi. Et ex his, processit Sadducæorū error, dicentium nō esse spiritū. Sed hoc ipsum ꝙ in intellectus est altior sensu rationabiliter, ostendit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd substantiæ incorporeæ medium sunt inter deum & creaturas corporeas. Medium autem cōparatum ad unū extremū, uidetur alterum extremū, sicut tepidū comparatū calido, uidetur frigidū: & hac ratione dicit ꝙ angeli deo comparati, sunt materiales & corporei, non quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

¶ Ad secūdum dicēdum, ꝙ motus ibi accipitur prout intelligere & uelle motus quidā dicitur. Dicit ergo angelus substantia semp mobilis, qa semp est actu intelligēs, nō quidem ꝙ actu & ꝙ potēria[c], sicut nos. Vnde patet ꝙ ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ circunscribi terminis localibus est proprium corporū, sed circunscribi terminis essentialibus, est cōmune cuilibet creaturæ tam corporali quā spūali. Vnde dicit Ambro. in libro De spiritu sancto, quòd licet quædam locis corporalibus non contineantur, circunscriptione tamen substantię non carent.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur ꝙ angelus sit compositus ex materia & forma. Omne enim quod continetur sub aliquo genere, est cōpositū ex genere & differētia, quæ adueniens generi, constituit speciē. Sed genus sumitur ex materia[a], differētia uero ex forma, ut patet in 8. meta. Ergo oē quod est in genere, est cōpositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substātiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, in quocunq; inueniuntur, ꝓprietates materię, ibi inuenitur materia. Proprietates autē materiæ sunt recipere & subiitare. Vnde dicit Boē. in lib. de trinit. ꝙ forma simplex subiectum esse nō potest. Hoc autē inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tantum, est actus purus. Sed angelus non est actus purus. Hoc em̄ solius dei est. Ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶ Præterea, Forma proprie limitatur & finitur per materiā[c]. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinita[c]. Sed forma angeli nō est infinita, qa omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. ca. de diui. no. ꝙ primæ creaturæ sicut incorpales, ita & immateriales intelligūtur.

CONCLVSIO

¶ Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ quidam ponūt angelos esse cōpositos ex materia & forma: & hāc opinionē astruere nititur Auicebrō in lib. fontis uitæ. Supponit em̄ quòd quæcūq; distinguuntur secūm intellectum, sint ēiam in rebus distincta. In substātia autē incorporea intellectus apprehēdit aliqd ꝙ quod distinguitur à subiitāria corporea, & aliquid per qđ cū ea cōuenit. Vnde ex hoc uult cōcludere ꝙ illud per quod differt substātia incorporea à corporea, sit ei quasi forma, & illud quod subiicitur huic formæ distinguēti quasi cōmune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, ꝙ eadē est materia uniuersalis spūalium & corporaliumuit intelligatur quòd forma incorporeæ substantiæ sic sit impressa in materia spirituali, sicut forma ꝗtitatis est impressa in materia corporali. Sed prīo aspectu apparet esse impossibile unā esse materiā spiritualium & corporalium[c]. Non em̄ est possibile quòd forma spūalis & corporalis recipiatur in una parte materiæ, qa sic una & eadē res numero esset corporalis & spiritualis. Vñ relinquitur quòd alia ps materiæ sit quæ recipit formā copalē, & alia quæ recipit formā spūtualē. Materiā autē diuidi in ptes nō cōuenit nisi sēdm quod intelligitur sub ꝗtitate: qua remota remanet substātia indiuisibilis, ut dicitur in 1. physi. Sic igitur relinqtur, quod materia spūalium sit subiecta quantitati, qđ est impossibile. Impossibile est ergo ꝙ una sit materia corpalium & spiritualium. Sed adhuc ulterius impossibile est quòd subiitātia intellectualis habeat qualēcunq; materiā. Operatio em̄ cuiuslibet rei est sēdm modum subiitātiæ eius. Intelligere autē est opatio penit⁹ immaterialis[c]. Quod ex ei⁹ obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciē & rōnē. Sic em̄ unumqđ que intelligitur inquātum à materia abstrahit, qa formæ in materia sunt individuales formæ, quas intellectus nō apprehendit sēdm quod hmōi. Vñ relinqtur, ꝙ subiitātia intellectus est oīno immaterialis. Nō est autē necessarium ꝙ ea quæ distinguuntur sēdm intellectum, sint distincta in rebus, qa intellectus nō apprehēdit res sēdm modum rerū, oportet aliter laborare.

¶ Quo ad sēdm retrogrado ordine hæc tria impugnant, unitas qui sit materiæ, quia sequeret ꝙ angelus esset quātus. Positio uero materiæ, quia intelligere opatio penitus immaterialis, ergo subiitātia intellectualis est penitus immaterialis, cōsequētia tenet, quia modꝰ operādi attenditur mō operātis. Antecedens uero, ꝓbatur ex natura obiecti, quia intellectū oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obtēto operatio specificatur: fundamētum aūt elidit. Tum in cōmuni, quia modus quo res intelligitur à nobis, nō est modus quo res est in se, cuius signū est, ꝙ materialia simpliciori modo sunt i intellectu, quàm in se. Tum in speciali propōito, quia superiora intelligimus per modum rerum cōpositarum, in quibus aliud est in quo cōtinetur, & aliud quo distinguitur: & ex hoc cuiusmodi fundamētū il

74 c 37 f ludirū in natura diuina.

Quæstio. ¶ *Num si esset una communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia esset corporalia.*

¶ Circa ꝓbationē uniuersitatis materiæ

26 a dubitatiōcula occurrit.

79 c Nam posset dici cōtra

65 qđ materia ista cōis omnibus sic diuisa est, ꝙ per receptionē qualitatis talis est una pars materię corporalis. Reliquit uero materię abstractę qualitate remāsit, & sic est materia spūalis distincta à corpali per hoc ꝙ nō est affecta quantitate.

71 d ¶ Ad hoc pōt tripliciter

141 d dici resp̄ deri. primo, ꝙ quia sanctus Th. præsupposuit hāc fidei: ideo aditū est reprobationē materiæ simplr, qđ erat principaliter intentum. Sēdo & melius pōt dici, ꝙ

164 a ista resp̄sio non euadit quin materia spūalis sit diuisibilis quātitative, quamvis subiitāriæ, ꝙ non sit diuisa actu: qm̄ quum sit materia receptionē quātitatis, non est maior rō

186 a cur sēdm hāc portionē uel illā, affecta sit quātitate. Ponere aūt subiitātias spirituales, esse actu uel potēria quantas, seu actu uel potentia diuisibiles quātitative, cuiusmodi rōnis est. Tertio & melius pōt dici, ꝙ ista resp̄sio nō pōt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pauitate, imo cadē ratione arguerēt, quomodo materia cōmunis duobus angelis uel pluribus, cum sit eiusdem rōnis, partira fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde qa Auicebrō cōtendebat plures substātias spirituales, rō ratiōni spiritualium, rō

Annot. fundi Th. efficax fuit.

Quæstio. ¶ *Num substantia intellectualis excludat compositionem materiæ & formæ.*

¶ Circa efficaciam rationis in littera factę cōtra positionē Auicebrō,

184 c dubium ex Durando occurrit. Quia nō uidetur ualere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales sēdm se totos. Stat nanque quòd detur substātia intellectualis sēdm partem, i. formā: & tamē sit cōposita ex materia & forma, ut patet de hoīe & cælo, si est animatū, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebrō: quoniā ipse non uidetur tenere illam uiam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de mēte Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, ꝙ subiitātia intellectualis ut sic, est immaterialis. i. indepēdēs in esse à materia, hoc em̄ ex operatione & obiecto ꝓbat. Ac per hoc si est subiitātia in specie cōpleta omnino est immaterialis, ut patet. Et quoniā angeli non nisi intelligimus oēs subiitātias completas in spē, cuius signū est, quia alia est quæstio de animabus cælorū & aliorū animatorum. Et alia de angelis, ideo cui dicitur sequitur ꝙ euadi nō potest ab hac ratione per illā resp̄sionem, obiicitur ulterius negādo em̄, ꝙ supponamus angelos esse sēdm se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, i. ꝙ angelus significat

Annot. subiitantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formalis ratio.

¶ In resp̄sione ad primū aduerte, ꝙ quia uis argumēti cōsistit in illa propositione philosophi, ideo S. T. tria facit. Primo ostēdit quòd formaliter requiritur ad rationē differētiæ, i. determinate ad aliquē gradū in entibus. Secūdo ex hoc

declarat in quibus habeat locū propositio philosophi, i. in materialibus. Tertio ex eodem fundamento ostēdit aliter ponī in angelis differentiam & genus.

Annot. ¶ In eadem resp̄sione diligēter notato S. Th. à Peripateticis nō discrepare, in ponendo angelos in genere: quia ut hic patet, etiam uerba Aristo. ex 8. meta. textu ultimo imitatur: & non ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui à dria. Et hęc intellige de ittisecis eorū loquēdo.

¶ *Num intellectus recipiat secūdum ratio nē formæ, & quodammodo hoc sit, quod receptio in materia & intellectu distinguuntur.* *Quæstio.* 37

¶ In resp̄sione ad secundū dubiū est, de differentia assignata inter receptionē materiæ & intellectus, qa illa recipēdo cōstituit in esse specifico, & naturaliter cepte formæ: hic aūt recipit formā sēdm ipsā rōnē formæ, qđ est ꝓpere secūdū ipsam rōnē formę. Aut hoc est recipere qđ quid erat esse formæ: & hoc non, qa etiāmaterialiter hoc recipit. Aut est recipere sola formā: & hoc nō, qa etiā materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nō, qa etiā aēr recipit intētionaliter. Aut recipere uniuersaliter: & hoc nō pōt sēdm S. T. dici, qa apud ipsum quicquid 263 recipit in intellectu, est indiuiduatus, seu singularis res, puta hæc spēs intelligibilis. *Et in di, 3. qō. 2. art. 3.*

¶ Et augeē difficultas, qa hic distinguit recep tio formæ sēdm ipsam rōnē formæ, & recipere sēdm se totum: & in primo ad obiectū 2. ꝓbatur ex natura obiecti, quia intellectū oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obtēto operatio specificatur: fundamētum aūt elidit. Tum in cōmuni, quia modus quo res intelligitur à nobis, nō est modus quo res est in se, cuius signū est, ꝙ materialia simpliciori modo sunt i intellectu, quàm in se. Tum in speciali propōito, quia superiora intelligimus per modum rerum cōpositarum, in quibus aliud est in quo cōtinetur, & aliud quo distinguitur: & ex hoc cuiusmodi fundamētū il

74 c 37 f ludirū in natura diuina.

Quæstio. ¶ *Num si esset una communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia esset corporalia.*

¶ Circa ꝓbationē uniuersitatis materiæ

26 a dubitatiōcula occurrit.

79 c Nam posset dici cōtra

65 qđ materia ista cōis omnibus sic diuisa est, ꝙ per receptionē qualitatis talis est una pars materię corporalis. Reliquit uero materię abstractę qualitate remāsit, & sic est materia spūalis distincta à corpali per hoc ꝙ nō est affecta quantitate.

71 d ¶ Ad hoc pōt tripliciter

141 d dici resp̄ deri. primo, ꝙ quia sanctus Th. præsupposuit hāc fidei: ideo aditū est reprobationē materiæ simplr, qđ erat principaliter intentum. Sēdo & melius pōt dici, ꝙ

164 a ista resp̄sio non euadit quin materia spūalis sit diuisibilis quātitative, quamvis subiitāriæ, ꝙ non sit diuisa actu: qm̄ quum sit materia receptionē quātitatis, non est maior rō

186 a cur sēdm hāc portionē uel illā, affecta sit quātitate. Ponere aūt subiitātias spirituales, esse actu uel potēria quantas, seu actu uel potentia diuisibiles quātitative, cuiusmodi rōnis est. Tertio & melius pōt dici, ꝙ ista resp̄sio nō pōt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pauitate, imo cadē ratione arguerēt, quomodo materia cōmunis duobus angelis uel pluribus, cum sit eiusdem rōnis, partira fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde qa Auicebrō cōtendebat plures substātias spirituales, rō ratiōni spiritualium, rō

Annot. fundi Th. efficax fuit.

Quæstio. ¶ *Num substantia intellectualis excludat compositionem materiæ & formæ.*

¶ Circa efficaciam rationis in littera factę cōtra positionē Auicebrō,

184 c dubium ex Durando occurrit. Quia nō uidetur ualere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales sēdm se totos. Stat nanque quòd detur substātia intellectualis sēdm partem, i. formā: & tamē sit cōposita ex materia & forma, ut patet de hoīe & cælo, si est animatū, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebrō: quoniā ipse non uidetur tenere illam uiam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de mēte Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, ꝙ subiitātia intellectualis ut sic, est immaterialis. i. indepēdēs in esse à materia, hoc em̄ ex operatione & obiecto ꝓbat. Ac per hoc si est subiitātia in specie cōpleta omnino est immaterialis, ut patet. Et quoniā angeli non nisi intelligimus oēs subiitātias completas in spē, cuius signū est, quia alia est quæstio de animabus cælorū & aliorū animatorum. Et alia de angelis, ideo cui dicitur sequitur ꝙ euadi nō potest ab hac ratione per illā resp̄sionem, obiicitur ulterius negādo em̄, ꝙ supponamus angelos esse sēdm se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, i. ꝙ angelus significat

Annot. subiitantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formalis ratio.

¶ In resp̄sione ad primū aduerte, ꝙ quia uis argumēti cōsistit in illa propositione philosophi, ideo S. T. tria facit. Primo ostēdit quòd formaliter requiritur ad rationē differētiæ, i. determinate ad aliquē gradū in entibus. Secūdo ex hoc ma subsistens. Ipsum aūt esse, ex quo substantia est, sicut cursus est quo currens currit. Sed in deo nō est aliud esse, & quo est: ut suprà ostēsum est[c]. Vnde solus deus est actꝰ purus.

¶ Ad quartū dicendū, ꝙ omnis creatura est finita simpliciter inquantū esse eius non est absolute subsistēs: sed limitatur ad naturā aliquā cui adueniat. Sed nihil ꝓhibet aliquam creaturā esse secundū qđ infinitā. Creaturæ aūt materiales habēt infinitatē ex parte materiæ: sed finitarē ex parte formæ, quæ limitatur per materiā in quarecipitur. Subsiitātiæ aūt immateriales creatæ sunt finitæ secundū suū esse, sed infinitæ secundū qđ eorū forma non sunt receptæ in alio[c], sicut si dicerem albedinē separatā existētē esse infinitam quantum ad rationem albedinis: qa nō cōtrahitur ad aliquod subiectū. Esse tamē eius esset infinitum, qa determinatur ad aliquā naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum s. recepit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia,

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli nō sint in aliquo magno numero. Numerus em̄ species quantitatis est, & sequitur diuisionē continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cùm sint incorporei, ut suprà ostensum est[c]. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

¶ Præterea, Quāto aliquid est magis propinquum uni, tanto minus est multiplicatum, ut in numeris apparet. Natura autē angelica inter alias naturas creatas est deo propinquior. Cum ergo deus sit maxime unus, uidetur ꝙ in natura angelica inuentatur minimum de multitudine.

¶ Præterea, Proprius effectus separatarum substantiarum uidetur esse motus corporū cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundū aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo angeli non sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cælestium.

¶ Præterea, Dion. dicit 4 cap. de diui. no. ꝙ propter radios diuinæ bonitatis subsistūt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius nō multiplicatur, nisi secūdū diuersitatē recipientiū. Nō autē pōt dici ꝙ materia sit receptiua intelligibilis radij, cū substantiæ intellectuales sint immateriales, ut suprà ostensum est[c]. Ergo uidetur ꝙ multiplicatio substantiarum intellectualium non possit esse nisi secundum exigentiam pri-

terialis ordinis. Et species lapidis in aīa est lapis uniuersalis, quia sit una quædā res numero alterius ordinis, i. immaterialis.

¶ Ad secundā obiectionem dicitur, ꝙ receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in uniuersalē & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, ꝙ receptio secundū ipsam rationem formæ & receptio intentionalis cōuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ cōsistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis ꝓticulariter cōueniens sensibꝰ. Contra unum extremū scilicet receptionē simpliciter materiæ. S. Tho. alterum extremū distinxit, i. receptionem intentionalem uniuersalem, insinuans esse receptio intētionalis. *et opus.* Et tū hæc ē ꝙ receptio materialis, ut patet ex 8. meta. text. 15. *cō.* 2. S. T. secūdo cōtra Gētiles *c.* 51. ratione tertia. 261.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ re 54 cipere sēdm ipsam rōnē formæ, est recipere formā per modū formæ. Modus aūr formæ est, qđ secundū se forma habet, hic aūt est indeterminatio ad hoc, uel ad illud. Et ideo de primo ad ultimū est re cipere formā, salua eī⁹ cōitate & amplitudine ad quæcūq; & hoc est recipere uniuersaliter.

¶ Ad obiectionē antem in oppositū dicit, ꝙ re cipere uniuersaliter nō opponit cuilibet singu 263 laritati, sed singularita ti materiali, quæ est ad hic & nunc: qđ unum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialibus ordinis. Et species lapidis in aīa est lapis uniuersalis, quia sit una quædā res numero alterius ordinis, i. immaterialis.

¶ Ad secundā obiectionem dicitur, ꝙ receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in uniuersalē & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, ꝙ receptio secundū ipsam rationem formæ & receptio intentionalis cōuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ cōsistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis ꝓticulariter cōueniens sensibꝰ. Contra unum extremū scilicet receptionē simpliciter materiæ. S. Tho. alterum extremū distinxit, i. receptionem intentionalem uniuersalem, insinuans esse receptio intētionalis. *et opus.* Et tū hæc ē ꝙ receptio materialis, ut patet ex 8. meta. text. 15. *cō.* 2. S. T. secūdo cōtra Gētiles *c.* 51. ratione tertia. 261.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ re 54 cipere sēdm ipsam rōnē formæ, est recipere formā per modū formæ. Modus aūr formæ est, qđ secundū se forma habet, hic aūt est indeterminatio ad hoc, uel ad illud. Et ideo de primo ad ultimū est re cipere formā, salua eī⁹ cōitate & amplitudine ad quæcūq; & hoc est recipere uniuersaliter.

¶ Ad obiectionē antem in oppositū dicit, ꝙ re cipere uniuersaliter nō opponit cuilibet singu 263 laritati, sed singularita ti materiali, quæ est ad hic & nunc: qđ unum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialibus ordinis. Et species lapidis in aīa est lapis uniuersalis, quia sit una quædā res numero alterius ordinis, i. immaterialis.

¶ Ad secundā obiectionem dicitur, ꝙ receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in uniuersalē & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, ꝙ receptio secundū ipsam rationem formæ & receptio intentionalis cōuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ cōsistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis ꝓticulariter cōueniens sensibꝰ. Contra unum extremū scilicet receptionē simpliciter materiæ. S. Tho. alterum extremū distinxit, i. receptionem intentionalem uniuersalem, insinuans esse receptio intētionalis. *et opus.* Et tū hæc ē ꝙ receptio materialis, ut patet ex 8. meta. text. 15. *cō.* 2. S. T. secūdo cōtra Gētiles *c.* 51. ratione tertia. 261.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ re 54 cipere sēdm ipsam rōnē formæ, est recipere formā per modū formæ. Modus aūr formæ est, qđ secundū se forma habet, hic aūt est indeterminatio ad hoc, uel ad illud. Et ideo de primo ad ultimū est re cipere formā, salua eī⁹ cōitate & amplitudine ad quæcūq; & hoc est recipere uniuersaliter.

¶ Ad obiectionē antem in oppositū dicit, ꝙ re cipere uniuersaliter nō opponit cuilibet singu 263 laritati, sed singularita ti materiali, quæ est ad hic & nunc: qđ unum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialibus ordinis. Et species lapidis in aīa est lapis uniuersalis, quia sit una quædā res numero alterius ordinis, i. immaterialis.

¶ Ad secundā obiectionem dicitur, ꝙ receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in uniuersalē & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Thomæ insinuare, ꝙ receptio secundū ipsam rationem formæ & receptio intentionalis cōuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ cōsistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis ꝓticulariter cōueniens sensibꝰ. Contra unum extremū scilicet receptionē simpliciter materiæ. S. Tho. alterum extremū distinxit, i. receptionem intentionalem uniuersalem, insinuans esse receptio intētionalis. *et opus.* Et tū hæc ē ꝙ receptio materialis, ut patet ex 8. meta. text. 15. *cō.* 2. S. T. secūdo cōtra Gētiles *c.* 51. ratione tertia. 261.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ re 54 cipere sēdm ipsam rōnē formæ, est recipere formā per modū formæ. Modus aūr formæ est, qđ secundū se forma habet, hic aūt est indeterminatio ad hoc, uel ad illud. Et ideo de primo ad ultimū est re cipere formā, salua eī⁹ cōitate & amplitudine ad quæcūq; & hoc est recipere uniuersaliter.

¶ Ad obiectionē antem in oppositū dicit, ꝙ re cipere uniuersaliter nō opponit cuilibet singu 263 laritati, sed singularita ti materiali, quæ est ad hic & nunc: qđ unum indiuiduū immateriale æquiualet infinitis materialibus ordinis. Et species lapidis in aīa est lapis uniuersalis, quia sit una quædā res numero alterius ordinis, i. immaterialis.

rũ excellẽtes ita phãt duplr, s. authoritate Dio, & ratiõe tali. ãto aliqua sunti
eiusdẽ⁹ plectoris, ito i maiori excessu creata sunt. Angeli sunt pfectissimi. ergo.
Maior phãtr duplicit. primo qa pfectio uniuersi est principaliter intẽta. secũ
do, qa uidem⁹ cõparata cælestia creata in maximo excessu sed⁹ magnitudinẽ.
Annot. ¶ Circa hãc rationẽ aduerte, q, phatio maioris talis obscure habeẽ in litera, qa
clarius posita fuerat in
secũdo cõtra Gentes. ca.
22. ubi aperte phatur,
ex hoc q pfectio uni-
uersi, quæ in ordine, &
situ, exigit ut partes
ei⁹ principales, quæ p-
pter seipsas sunt, pluriũ
cẽtur quãtũ possibile: 10
eo q hæc differẽtia est
inter qualia propter a
liud, & quælita, pter
se: q situs, pter aliud
exiguntur in tanto nu
mero quãtus sufficitad
ũltã finẽ. Quæstio uero
24 pter se quanto plura
sunt, tãto met⁹ est uni-
uersum. Et qa perfectio
ra in entibus, inter par
tes, pter se sunt, & im
perfectiora sunt, pter
ipsa: ideo ab intẽdente
principaliter uniuersi p
fectionẽ, quanto aliqua
365 sunt plectiora, tanto in
maiori excessu secũdũ
multitudinẽ uel magni
tudinẽ erant creanda.
Quæstio. ¶ *Nam quanto alia*
quæ sunt perfectiora,
excedãt alia magnitu
a *dine uel multitudine.*
341 ¶ Circa maiorẽ einsdẽ
ratiõis occurrit dubiũ,
qa nõ uidetur uerũ, q
ẽito aliqua sunt perfe-
ctiora, excedãt alia ma
gnitudine, uel multitu
dine. Aurum ẽn neutro
modo excedit ferrum.
Gemmæ quoq; incom
parabiliter excedũtur
a lapidibus: & tamẽ cõ
stat, hæc ẽptiosiora esse.
¶ Ad hoc uidetur dicẽ
dũ, q, ut in primo decæ
lo & mũdo discutitur,
partes uniuersi sunt du
plices. Quædã uelut in
tegrãtes substãtiã eius:
& hæc pertinẽt ad pri-
mam integritatẽ uniuer
352 si. Quædã uero sunt ue
lut pfectiõtes ipsiusmet
secundariã perfectionẽ
uniuersi, & sunt effectꝰ
primarũ. Primæ partes
sunt tantũ elemẽta, cer
pora cælestia & intelle
ctuales creaturæ. Secũ-
dæ uero sunt quælibet
mixta. In primis parti
bus intelligẽda est ma
ior sancti Thom, & in
illis est uerisſ.mus & fa-
tis sufficit, ppolito suo.
Quoniã ex hoc nõ sequ
tũ cõcluditur, quòd nu
merus angelorũ, i. intel
lectualiũ substãtiarũ ex
cedit numerũ cælorũ &
elemẽtorũ. Sed quemad
modũ excessum magni
tudinis incõparabiliter
intuemur inter superio
ra corpora & inferiora,
à fortiori, quum longe
plus distãt substãtiæ im
mobiles & spũales à cor
poralibus, ẽ quæcunq; corpora inter se consequens est eas incõparabiliter ex
cedere & prædictorũ & cæterorũ materialiũ multitudinem.

a *Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem*
materialem corporalium specificam, uel numeralem.

¶ Circa cõclusionem principalẽ dubiũ occurrit, an intelligatur de omni multitu
dine materiali, s. secũdũ species, & secũdũ numerũ, an de multitudine specifica
materialiũ tantũ, an de multitudine primariũ partium materialiũ uniuersi. Si hoc
tertio uel secundo modo intelligitur, nõ tam magnus & excessiuus uidetur nu
merus angelorũ quatenus dici soler. Et tamen tertio modo intelligi oportere,
solutio precedens ostendit, alioquin æquiuocatio contingeret in præmissis
& conclusione. Si autem primo modo, absurditas nõ parua uidetur, puta quòd
sint plures angeli quàm grana milij, frumẽti, &c. numer⁹ ẽm horũ, & lapillorũ,
& arenæ, & aliorũ huiusmodi, nõ ẽpienter cõparari uidet reb⁹ intellectualib⁹.

morũ corporum: scilicet cælestium, ut ad ea
quodãmodo processus prædictorũ radio-
rum terminetur. Et sic idem quod prius.

SED contra est qđ dicitur Dani. 7. Millia
millium ministrabant ei, & decies centena 10
milia assistebant ei.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum longe perfectiores sint corporalibus
creaturis, in quadam maxima multitudine sunt om-
nem materialem multitudinem excedentes.

RESPONDEO dicendũ, q circa nume
rũ substãtiarũ separatarum diuersi diuersis
uĩs processerũt. Plato enim posuitᵉ substan
tias seperatas esse species rerũ sensibiliũ, ut
pote si ponerem⁹ ipsam naturã humanã 20
esse separatã: & secundũ hoc oportebat di-
cere, q substãtiæ separatæ sint secundũ nu-
merũ specierũ sensibiliũ. Sed hãc positionẽ
improbat Ari. ex eo q materia est de rõne
spẽrum sensibiliũᵉ. Vnde substãtiæ separatæ
nõ pũt esse spẽs exemplares horũ sensibiliũ,
sed hñt quasdam naturas altiores naturis
rerũ sensibiliũ. Posuit tñ Ari. q illæ naturæ p
fectiores hñt ordinẽ ad sensibilia ista secun- 30
dũ rationẽ mouẽtis & finis. Et ideo secũdũ
numerũ primorũ motuũ conatus est admi-
uenire numerũ substãtiarum separatarumᵉ.
¶ Sed quia hoc uidetur rupugnare documẽ
tis sacræ scripturæ, rabbi Moy. iudæus uolẽs
uerunq; cõcordare, posuit q angeli secũdũ
qđ dicũtur substãtiæ immateriales, multipli
cãtur secũdũ numerũ motuũ uel coporũ cæ
lestiũ, secũdũ Ari. Sed posunt q angeli in scri
ptura dicuntur etiã hoſes diuina annuntian 40
tes. Et ite rũ uirtutes rerum naturalium quæ
dei omnipotentiã manifestãt. Sed hoc est a-
lienũ a consuetudine scripturæ, q uirtutes
rerum irrõnabiliũ angeli nominentur. Vnde
dicẽdũ est, q etiã angeli, secundũ quod sunt
immateriales substãtiæ, in quadã multitudi
ne maxima sunt oẽm materialẽ multitudinẽ
excedẽtes. Et hoc est qđ dicit Dio. 9. ca. cæl. hi
erar. Multi sunt beati exercitus supernarum
mentiũ, infirmã & cõstrictã excedentes no 50
strorũ materialiũ numerorũ commensura-
tionẽᵉ. Et huius rõ est, quia cũ perfectio uni
uersi sit illud, q præcipue deus intẽdit in cre
atione rerũ, quanto aliqua sunt magis perfe
cta, tãto in maiori excessu sunt creata à deo.
sicut aũt in corporibus attenditur excessus
secundũ magnitudinẽ, ita in rebus incorpo
reis potest attẽdi excessus secundũ multitu-
dinem. Videmus aũt, q corpora incorrupti
bilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, ex
cedũt quasi incomparabiliter secũdũ mag- 60
nitudinẽ corpora corruptibilia. Nam tota
sphæra actiuorũ & passiuorũ ẽ aliquid mo
dicum respectu corporum cælestium. Vñ
rationabile est quòd substantiæ immateria
les excedant secũdũ multitudinẽ substãtias
materiales, quasi incomparabiliter.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q in ange
lis non est numerus, qui est quãtitas discre
ta, causatus ex diuisione continui, sed causa
tus ex distinctione formarũ: put multitudo 70
corpora inter se consequens est eas incõparabiliter ex
cedere & prædictorũ & cæterorũ materialiũ multitudinem.

a *Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem*
materialem corporalium specificam, uel numeralem.

¶ Circa cõclusionem principalẽ dubiũ occurrit, an intelligatur de omni multitu
dine materiali, s. secũdũ species, & secũdũ numerũ, an de multitudine specifica
materialiũ tantũ, an de multitudine primariũ partium materialiũ uniuersi. Si hoc
tertio uel secundo modo intelligitur, nõ tam magnus & excessiuus uidetur nu
merus angelorũ quatenus dici soler. Et tamen tertio modo intelligi oportere,
solutio precedens ostendit, alioquin æquiuocatio contingeret in præmissis 80
& conclusione. Si autem primo modo, absurditas nõ parua uidetur, puta quòd
sint plures angeli quàm grana milij, frumẽti, &c. numerꝰ ẽm horũ, & lapillorũ,
& arenæ, & aliorũ huiusmodi, nõ ẽpienter cõparari uidet reb⁹ intellectualib⁹.

est de trãscendẽtibus, ut suprà dictũ estᵉ.

¶ Ad secũdũ dicẽdum, q ex hoc quòd natu-
ra angelica est deo ppinqua, oportet quòd
habeat minimũ de multitudine in sui cõpo
sitiõeᵉ, nõ autem ita quòd in paucis saluẽ-
tur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa est.
Ari. in 2. met. Et ex necessitate cõcluderet si
substãtiæ separatæ essent propter substãtias
corporales. Sic enim frustra essent im-
materiales substantiæ nisi ex eis aliquis mo
tus in rebus corporalibus appareret. Non
est autem hoc uerum, quòd substantiæ im-
materiales sint propter corporales: quia fi-
nis nobilior est his quæ sunt ad finem. Vnde
etiam Arist. dicit ibidem, quòd hæc ratio nõ
est necessaria, sed probabilis. Coactus autẽ
fuit hac ratione uti: quia ad cognoscendum
intelligibilia non possumus peruenire, nisi
per sensibilia.

¶ Ad quartum dicendũ, q ratio illa proce-
dit secundum opinionem eorum qui cau-
sam distinctionis rerum ponebant esse ma-
teriam. Hoc autem improbatum estᵉ. Vnde
multiplicatio angelorum neq; secundũ ma-
teriã, neq; secũdũ corpora est accipiẽda, sed
secũdũ diuinã sapiẽtiã diuersos ordines im-
materialium substantiarum excogitantem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli differant specie.*

BD QVRTVM Sic proceditur.
Videtur q angeli non differant
specie. Cum enim differentia sit
nobilior genere, quæcũq; con-
ueniunt secundũ id quodest no
bilissimum in eis, conueniunt in ultima dif-
ferentia constitutiua, & ita sunt eadem secũ
dum speciem. Sed omnes angeli conueniũt
in eo quod est nobilissimum in eis, s. in intel
lectualitate ᵉ. Ergo omnes angeli sunt unius
speciei.

¶ Preterea, Magis & minus non diuersificãt
speciem. Sed angeli nõ uidentur differre ad-
uicem nisi secundum magis & minus:
prout scilicet unus alio est simplicior, & per
spicacioris intellectus. Ergo angeli nõ diffe
runt specie.

¶ Præterea, Anima & angelꝰ ex opposito di
uiduntur: sed omnes animæ sunt unius spe-
ciei. Ergo & angeli.

¶ Preterea, Quanto aliquid est perfectius in
natura, tanto magis debet multiplicari.
Hoc autem non esset, si in una specie esset
unum tantum indiuiduum. Ergo multi an-
geli sunt unius speciei.

SED CONTRA est, quòd in his quæ
sunt unius speciei, non est inuenire prius &
posterius, ut dicitur in 3. meta. Sed in angelis
eriam umꝰ ordinis sunt primi, & medii, & 70
ultimi, ut dicit Dion. 10. cap. angelicæ hierar.
Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnes spirituales substantiæ ex materia
& forma cõpositi non sint, eiusdem non sunt species.

¶ Ad hoc dicit, q sermo ille p se loquẽdo est de multitudine specifica. Tum qa
in angelis nõ reperitur alia multitudo. Tum quia uis medii super quo fundatur
ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes uniuersi, elementa,
& corpora cælestia scilicet singulis indiuiduis contenta sunt. Nec ex hoc sequi
tur non esse excessiuum numerũ angelorum: quia multitudo incomparabiliter
excedes multitudinem
specificã materialẽ, uel
de magna ẽt quemad- 52
modũ magnitudo pri- 175
ui orbis incomparabili- a
ter excedens quantita- 262
tem elementalẽ, imãe
riã magna est. Et hæc
est absque dubio mens
Sancti Thomæ. Vnde
inferius, q. 112. art. 4.
ad secundum de hoc lo
quens apposuit naturæ
nomen, dicens, q excẽ
dãt omnes naturæ cor
poreas. Et in quol. de
potentia dei. q. 6. ar. 4. à
corpore, apposuit no-
men speciei, dicens q
excedunt omnes spe-
cies materialiũ. Id aute
qđ in oppositũ obiici
tur de primis partibus
uniuersi, nõ obstat, quo
niam primæ partes cor
porales uniuersi contí-
nent cæteras species &
si non formaliter, saltẽ
uirtualiter. Et ideo lo- 289
qui de multitudine pri
marum partiũ uniuersi,
& loqui de multitudi-
ne specifica omniũ, ma
terialiũ, non refert. nisi
secũdũ implicitã & ex
plicitã. Ac per hoc ex-
cedens improportiona
biliter multitudinẽ pri
marũ materialiũ partiũ 264
uniuersi excedere etiã
improportionabiliter, in 1. d. 8. q.
celligitur multitudinem 1. ar. 4. ad
implicite & uirtualiter 2. sen. dis.
contentam in illis. Et ẽ 30. ar. 2.
obijciatur, ergo intelli- & 31. dis.
gẽtia & materialis
ligẽtia ẽt in cuius si-
gnũ subdit exemplũ de
Phariſicatiõe alhedinis,
qui cõstat individuari
nõ ex materia, sed ex
quanto. Ad instantiam
aũt in oppositũ dicitur,
q S. Tho. breuitari stu
dens tot fuit afferre, p-
bationẽ efficacem in il
la materia, de qua loq-
batur. Ad cuius eviden
tiã sciendum, quòd cũ apud
ipsum omnis differen-
tia pure materialis ori-
ginẽ ex ipsitate, (ut
accidit in rebus mate-
rialibus,) aut ex subie
cto, ut accidit in acci-
dentibus spiritualibus, differẽ
tia uero ex quãtitate
erat in substãtiis locũ
nõ habeat, nisi rõe ma
teriæ. Materia aũt nõ
alio pacto in substãtia
spirituali reperitur, nisi ut pars
integralis, ex qua & in qua cõpositum
substãtiale cõpletis,
de substãtiis cõpletis,
quæ sunt angeli, lo-
quendo, sufficienter ex-
cluditur ab eis differen
tia materialis per hoc
quod excluditur ab essẽ
tia cõpositi ex materia,
& forma.

¶ Circa primũ argumẽ
tum sciendum est, q
ut notat S. T. non ex defectu argumentorũ ex propriis, ut cõsueuit, argumen-
tatur ex communibus: sed argumentum hoc propria angelorum scrutatur.

¶ Ad cuius euidẽtiã aduertẽdæ sunt duæ ppositiones quasi per se notæ. Prima
est, q in substãtiis q apud nos sunt, rõ ghis inueniatur, ieorsum exãs in rerũ na
tura absq; nobilitate superadditæ naturę. Corporeitas ẽm inuenit absq; pfectio
ne formalitatis, ut patet in elemẽtis: & mixtũ absq; uita, ut patet in mixtis in ala-
bastro. Et hoc absq; sensu, ut patet in plãtis: & sensus absq; motu, ut pꝫ in ostreis.
Et hoc absq; intellectu, ut patet in brutis. Secũda est, q intellectualitas est ulti
ma & summa natura in uniuerso. Ex his ẽm duabus ppositionibus producũt est ar
gumentũ. Maior ẽm ex prima, & minor ex secũda, s. propõne. Si ẽm genꝰ seor
sum inueniẽ à summa natura, qa natura imperfectior cõsequẽs est q nõ omnes an
geli conueniant in summa natura. Besi conueniunt in summa natura, quòd illa
non sit genus, quia nõ põt extra seipsam inuenirised angeli conueniunt in in-
tellectualitate, quæ est nobilissimum omnium. ergo.

fãsmus, aut nihil probat. Si enim ly differt materialiter, significat differre mate-
ria proprie dicta, quæ sit altera pars rei differẽtis, falsum assumitur: quia duæ a-
miæ differunt materialiter: & tñ non differũt in materia, quia carent illa. Et si
milter duæ lineæ mathematicæ sunt pẽs, & similiter duo accñtia eiusdem spẽi in
angelis. Si uero ly differt materialiter, significat differentiã in materia propric
dicta, nõ tñ quę sit pars
rei differẽtis: tũc & fal
sum assumitur, ut patet
in duobus instãtiis ulti
mo dictis. Et de hoc 348
sunt argumenta multa
Scoti, quę in q. de ente
& essentia hẽs. Et inte
tñ non probat: eo q dif
ferre materialiter hoc
nõ superius est ad dif-
ferre materialiter, per
hoc q est cõpositũ ex 262
materia & forma, & ad
differre materialiter p
hoc q aliquo mõ dif-
fert secundũ materiam. 368
Ac per hoc ex negatio
ne cõpõnis nõ potest
infert negatio differen 374
tię materialis: fed est fal
lacia cõsequẽtis ab in-
feriori ad superius ne-
gatiue. Si aute ly diffe
rit materialiter, signifi
cat differentiã in mate
ria cõiter sumpta. i. in
eo qđ se habet ut mate
riale respectu speciei:
hoc nõ acceptatur ab
oibus. Sed tñc nihil o-
mnino probat ad pro-
positũ propter eadem
366 rõẽ, quia s. minor sub
intellecta. s. angeli non
differũt materialiter, nõ
probat ex hoc qñ nõ
sunt cõpositi ex mate-
ria & forma, sed est so-
phisma cõsequentis.

¶ Ad hoc dicitur, cum
propositio S. T. sit uni
uersalis, tertiomõ intel
ligenda est: in cuius si-
gnũ subdit exemplũ de
Phariſicatiõe alhedinis,
qui cõstat individuari
nõ ex materia, sed ex
quanto. Ad instantiam
aũt in oppositũ dicitur,
q S. Tho. breuitari stu
dens tot fuit afferre, p-
bationẽ efficacem in il
la materia, de qua loq-
batur. Ad cuius eviden
tiã sciendum, quòd cũ apud
ipsum omnis differen-
tia pure materialis ori-
ginẽ ex ipsitate, (ut
accidit in rebus mate-
rialibus,) aut ex subie
cto, ut accidit in acci-
dentibus spiritualibus, differẽ
tia uero ex quãtitate
erat in substãtiis locũ
nõ habeat, nisi rõe ma
teriæ. Materia aũt nõ
alio pacto in substãtia
spirituali reperitur, nisi ut pars
integralis, ex qua & in qua cõpositum
substãtiale cõpletis,
de substãtiis cõpletis,
quæ sunt angeli, lo-
quendo, sufficienter ex-
cluditur ab eis differen
tia materialis per hoc
quod excluditur ab essẽ
tia cõpositi ex materia,
& forma.

¶ Circa primũ argumẽ
tum sciendum est, q
ut notat S. T. non ex defectu argumentorũ ex propriis, ut cõsueuit, argumen-
tatur ex communibus: sed argumentum hoc propria angelorum scrutatur.

¶ Ad cuius euidẽtiã aduertẽdæ sunt duæ ppositiones quasi per se notæ. Prima
est, q in substãtiis q apud nos sunt, rõ ghis inueniatur, ieorsum exãs in rerũ na
tura absq; nobilitate superadditæ naturę. Corporeitas ẽm inuenit absq; pfectio
ne formalitatis, ut patet in elemẽtis: & mixtũ absq; uita, ut patet in mixtis in ala-
bastro. Et hoc absq; sensu, ut patet in plãtis: & sensus absq; motu, ut pꝫ in ostreis.
Et hoc absq; intellectu, ut patet in brutis. Secũda est, q intellectualitas est ulti
ma & summa natura in uniuerso. Ex his ẽm duabus ppositionibus producũt est ar
gumentũ. Maior ẽm ex prima, & minor ex secũda, s. propõne. Si ẽm genꝰ seor
sum inueniẽ à summa natura, qa natura imperfectior cõsequẽs est q nõ omnes an
geli conueniant in summa natura. Besi conueniunt in summa natura, quòd illa
non sit genus, quia nõ põt extra seipsam inuenirised angeli conueniunt in in-
tellectualitate, quæ est nobilissimum omnium. ergo.

¶ RESPONDEO dicendũ, q quidã dixerunt omnes substantias spirituales esse unius speciei, etiam animas⁶.

¶ Alij uero, q omnes angeli sunt unius speciei, sed nõ animæ. Quidã uero, q oẽs angeli unius hier. aut ertiã unius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea ẽm quæ conueniũt specie, & differũt numero, cõueniũt in forma, sed distinguũtur materialiter. si ergo angeli nõ sunt cõpositi ex materia & forma, ut dictum est suprà⁶: sequitur q impossibile sit esse duos angelos unius speciei. cui etiam im possibile esset dicere, q essent plures albedines separatę, aut plures humanitates, cũ albedines nõ sint plures, nisi secũm qđ sunt in pluribus subſtãtijs ᵉ. Si tñ angeli haberẽt materiam, nec sic possent esse plures angeli unius speciei. Sic ẽm oporteret q principiũ distinctionis unius ab alio, esset materia: nõ quidẽ secundũ diuisionem quantitatis, cũ sint incorporei, sed secũdũ diuersitatem potentiarũ. Quæ quidem diuersitas materiæ causat diuersitatẽ & speciei & generis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q dilẽcta est nobilitor gñeiscit determinatũ indeterminato, & propriũ cõmuni, nõ aũt sicut alia, & alia natura⁶. Altoquin oporteret q omnia animalia irrationalia essent unius spẽi, uel q esset in eis aliqua alia perfectior forma, q̃ anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundũ diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuę. Et similiter omnes angeli differũt spẽ secun dum diuersos gradus naturæ intellectiuæ.

¶ Ad secundũ dicendũ, q magis & minus secundũ qđ causantur ex intẽsione & remissione uniꝰ formæ, non diuersificant spẽm. Sed secundũ qđ causantur ex formis diuersorũ graduũ, sic diuersificãt speciem: sicut si dicamus, q ignis est perfectior aere. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q bonũ speciei præpõderat bono indiuidui. Vnde multo melius est q multiplicẽtur spẽs in angelis, q̃i quòd multiplicentur indiuidua in una specie.

¶ Ad quartum dicendũ, q multiplicatio secundũ numerum cum in infinitũ protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundũ spẽm, ut suprà dictũ estᵉ. Vnde perfectio naturæ angelicæ requirit multiplicationem specierum, non autẽ multiplicationẽ indiuiduorum in una specie.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angeli sint incorruptibiles.*

AD QVINTVM sic procedi-
tur. Videtur q angeli non sint
incorruptibiles. Dicit ẽm Dam.
de angelo, q est substãtia intel
lectualis, gratia & non natura
immortalitatem susciptens.

¶ Præterea, Plato dicit in Timæo, O dñ deo rũ quorũ opifex idẽ patérq; ego. Opera sq dẽ uos mea dissolubilia natura. Hos autem deos nõ aliud quã angelos intelligere põt. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶ Præterea, Secundũ Greg. osa in nihilũ rẽdẽ rẽt, nisi ea manus oſportẽtis cõseruaret. Sed qđ in nihilũ redigi põt, est corruptibile. Ergo cũ angeli sint à deo facti, uidetur q sint corruptibiles secundum suam naturam.

¶ SED CONTRA est qđ Dio. dicit 3. c. de di. no. q intellectuales substãtiæ uitã habent indeficientẽ ab uniuersa corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ existentes.

CONCLVSIO.

Quæuis substantia intellectualis, & angeli cum
simplices sint, incorruptibiles sunt secũdũ suã naturã.

¶ RESPONDEO dicendũ, q necesse est dicere angelos secundũ suam naturã esse incorruptibiles. Cuius rõ est: quia nihil corrũpitur nisi per hoc q forma eius a materia separatur. Vnde, cũ angelus sit ipsa forma subsistẽs, ut ex dictis patet: impossibile est q esse eius substãtia sit corruptibilis. Qđ ẽm conuenit alicui secundũ se, nunq̃ ab eo separari potestᵉ. Ab eo aũt cui cõuenit per aliud, põt separari, separato eo secundũ qđ ei cõueniebat. Rotunditas ẽm à circulo separari nõ põt: quia cõuenit ei secũdum se. pum: sed æneus circulus põt amittere rotũditatẽ per hoc q circularis figura separatur ab ære. Esse aũt sed⁹ se cõpetit formę ᵉ. Vnquodq; ẽm est ens actu secũm qđ hz formã. Materia uero est ens actu per formam. Cõpositũ igit ex materia & forma definit esse actu per hoc q forma separatur à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, ut dictũ estᵉ: nõ põt amittere esse. ipsa igit immaterialitas angeli est rõ quare angelus est incorruptibilis secũdũ suam naturam. Et huius incorruptibilitatis signum accipi põt ex eius intellectuali operatiõe. Quia ẽm unũquodq; operatur secũ dũ qđ est actu, operatio rei indicat modũ essẽ ipsius ᵉ. Species aũt & ratio operatiõis ex obiecto cõprehenditur. Obiectũ autem intelligibile cũ sit supra tempus, est sempiternum. Vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suã naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q Dam. accipit immortalitatẽ perfectã, quæ includit omnimodã immutabilitatẽᵉ: quia omnis mutatio est quædã mors, ut Aug. dicit. Perfectã autẽ immutabilitatẽ angeli nõ nisi per gratiã assequuntur: ut infrà patebitᵉ.

¶ Ad secundũ dicendũ, q Plato deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elemẽtis cõposita. Et ideo secundũ suã naturam erant dissolubilia, secundũ uoluntatẽ diuinã semper conseruabantur in esseᵉ.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q sicut suprà dictũ estᵉ, qđã necessariũ est qđ hz cãm suę necessitatis. Vñ nõ repugnat necessario nec incorruptibili, q esse eius depẽdeat ab alio sicut à cã. Per hoc ergo qđ dicit, q oĩa deciderẽt in nihilũ nisi cõtinerẽtur à deo & etiã angeli, 70
ri à forma: op⁹ q ẽt et forma sit pẽt. & cũ ex alia pte in ol corruptiõe opor
teat subiectũ remanere, nec ẽt q li corruptio sit, q esse separet à subiecto re-
manẽte: ac p hoc forma ẽt ab eodẽ separet: alioqn corruptio ẽt igit nõ potest.

¶ Num esse per se conueniat formæ.

¶ Circa primã rõnẽ dubitatio accidit de ueritate illius, ppõnis assũpte, s. esse p
se cõuenit formę. Hęc ẽm aut ẽ falsa, aut nihil infert ad ppositũ. Duplr ẽm iterã
põt. Primo ut ly p se, distinguat cõtra p aliud, & id. ligẽtur qđ sine medio seu
immediate. Et hoc mõ li sit uera, ppositũ tñ nõ, pbatq; ex hoc nõ sequ, ipm esse
inseparabile ẽt à forma. Nõ ẽm ut, A cõuenit B immediate. ergo inseparabiliter. ut p
de forma respectu materiæ. & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽt huic in-
terpretationi declaratio S. T. ex totalitate & circulo, &c. Sedo mõ põt acci-
pi ly per se, ut distinguitur contra per accidens. Et sic propositio est falsa, tum
in doctrina S. Th. tum simpliciter. Apud S. Th. quidẽ esse per accñs ẽdicatur
de qualibet forma citra deum: ita q nec est de essentia alicuius formę, nec fluit

Universidad de Sevilla
Biblioteca

ab illo ut positionis superius in q.3.art.4.dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa effectiua. Simpliciter aũt, qa nulla res põt intelligi sub opposito eius quod cõuenit per se. Cõstat aũt ex dictis cõtradictione, de qua cũq; forma, excepta diuina, posse dici quòd non est, igitur esse, non per se conuenit formæ.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ ly per se, uno q̃ modo interpretari põt. Et quo ad primũ modũ distinguendum est de medio, s. de media actione & de media forma. ex cõstitutione enim aliquorũ, immediate. i. sine media forma, nõ põt cõcludi inseparabilitas, ut obiectio probauit. Quidocũque uero aliqua duo sic se habẽt, q̃ coniungũtur uniuersaliter absque media actione coniungere: tunc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicẽ. propterea, quia quæcunq; eadẽ ẽntiatione gnantur, eadẽ quoq; corruptione corrũpuntur. Talis aũt immediatio actionis nõ inuenitur inter materiã & formam: & alias hmõi, q̃ũ constat p̃existentibus subiectis agens sua actione cõiungere ẽtia. Sed inter formã quãcunq; & existentia rei, nulla mediat actio inngens hãc ultimã nõ prius fit forma, & per aliam actionem tungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad ẽ iam cõiunctionem terminatur, & propterea inseparabiliter se hñt.

¶ Ad euidentiam uero secũdi modi sciendum est q̃ aliqd cõuenire alicui per se. i. nõ per accidens, cõtingit dupliciter. Vno mõ simpliciter. Alio modo physice. Vocatur aũt perse tras simpliciter, q̃ fundatur super habitudine terminorũ absolute sumptorum. Perseitas uero physica, quæ fundatur super habitudine terminorum in esse naturali posteriorũ. Exẽplum primi. quinarius est impar. Exẽplũ secũdi. Sortes q̃ncq; corrũpetur. Conueniũt aũt hæ duæ perseitates in hoc. q̃ quẽad admodũ qd cõuenit alicui per se simpliciter, necessario & inseparabiliter adhuc et illi absolute sumpto sita proportionabiliter q̃ cõuenit alicui per se physice, necessario & inseparabiliter cõmitatur illud in esse naturali positũ. Dicitur uero. quia p̃dicata p se simpliciter nihil non necessariũ supponũt, cũ respiciunt subiãtia absolute sumpta: p̃dicata uero per se physice supponũt aliquid nõ necessariũ, f. subiãtia, p̃dicta fuisse in rerũ natura: productio aũt rerũ non semper est necessaria. & hoc est, qa tam p̃dicata respiciũt subiãtia in esse physico. Et hoc aũt differũt secundo, qa perseitas prima adeo est necessaria ut oppositum implicet contradictionẽ. Perseitas uero secũda nõ est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & iõ oppositũ nõ implicat cõtradictionẽ. Patẽt hæc omnia dicta de perseitate physica cõparando actualẽ corruptionẽ, non nũc, sed q̃ncq; ad quodcũq; corruptibile. Nõ ẽm accidit mixto alicui q̃ corrũpatur q̃ncq; sed per se cõuenit illi ex principiis essentialibus: & tñ nõ implicat cõtradictionẽ, illud nũq̃ corrũpi: sed illud sue naturę dimissũ nũq̃ corrũpi. Et p hoc p̃ rñio ad obiectã: q̃ existere est p̃dicatũ accidẽtale respectu cuiusq; naturæ citra diuinã. i. nõ per se simpliciter. & iõ oppositũ nõ implicat cõtradictionẽ. Dicit uero p̃dicatũ per se respectu formæ, qa perseitate physica illi conũgitur: q̃ũ forma producta necessario comitatẽ existere, & non per accũs: & hoc est uerũ & efficaciter insert propositũ. Notandũ est aũt & præ oculis habẽdũ dictũ hæc q̃ũ & ad theologã, & ad physica in multis materiis est utilis & necessaria. ¶ Soluit quoq; ex dictis obiectio de separatione exẽtiæ, pprie ab aĩa xp̃i producta in rerũ natura. Quoniã illa apud S. T. propriũ nõ habet esse exẽtiæ. Ia ẽm ex dictis patet q̃ esse per se & inseparabiliter, comitatẽ formã producta q̃ũ est ex se, sed ex dictis patet q̃ illi non fuit dimissa. Anima aũt Christi producta non sibi dimissa est. sed præuenta à uerbo diuino & ad illius esse assumpta est.

¶ Secũda rõ à signo est ista. Obiectũ intellectus est sempiternũ ergo intellectus subiãtia est incorruptibilis. Aĩa, p̃batur: quia est supra rps. consequẽtia uero, qa intellectionis spẽs & rõ ex obiecto cõprehẽditur. & operationis modus, operatio essendi modum ostẽdit: quia unũquodq; operatur secũdũ q̃ est actu.

¶ Notanda hic fuit duo circa aĩa. Primo, q̃ subiectũ affectẽtis, s. ly obiectum intellectus duplr sumi põt, s. materialiter pro re obiecta intellectui. Alio mõ formaliter. i. q̃ intelligibili in actu, ut sic pro mõ nõ sumit hic, sed scdo. Secundo, q̃ p̃dicatũ aĩæ, s. ly sempiternũ, dupliciter sumi põt, s. positiue & negatiue. Et q̃ntus secũdo mõ expositũ sit indubie uerũ: & primo mõ aliqualiter sit ambiguũ, in utroq; tñ sensu, ppositio seruit, & magis in primo. Nulli siquidẽ dubiũ est, q̃ intelligibile in actu ut sic, cũ abstrahat a motu & mutatione, sit immutabile & necessariũ, ac p hoc perpetuũ negatiue. Siquis quoq; profundius scrutatus fuerit, inueniet, q̃ quia intelligibile, ut sic est supra rps & motũ, cõsequẽs est, & q̃ nõ datur intelligi q̃ in angelis sit aliqd corruptionis principiũ, sed quod esse angeli dependeat à deo sicut à causa. Nõ aũt dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc q̃ deus possit illud in nõ esse redigere, subtrahẽdo suã conseruationẽ, sed per hoc q̃ in seipso aliquod principiũ corruptionis habet, uel contrarietatẽ, uel saltem potentiã materiæ.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAPRIMA DE COMPARATIONE ANGELORUM AD CORPORA, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

DEINDE quæritur de angelis per cõparationẽ ad corpora lia. Et primo de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertio, de cõparatione angelorum ad motum localem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, utrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita. Secundo, utrum assumant corpora. ¶ Tertio, utrũ in corporibus assumptis exerceant opera uitæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt q̃ angeli habeant corpa naturaliter sibi unita. Dicit ẽm Orig. in lib. periarchõn, Solius dei, id est patris, & filij, & spiritus sancti, naturæ illud proprium est, ut sine materiali subsiãtia & absq; ulla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in vj. home. super cãt. Demus deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatẽ, cuius natura sola neque propter se neq; propter alterũ solatio indiget instrumẽti corporei. Liquet aũt oẽm spiritũ creatũ corporeo indigere solatio. Aug. etiã dicit super Gen. ad lit. Dæmones aëreа dicũtur animalia: quia corporũ aëreorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi unita.

¶ Præterea, Greg. in Homel. Epiphaniæ nominat angelũ rationale animal. Omne autẽ aĩal cõponitur ex corpe & anima. Ergo angeli habent corpa naturaliter sibi unita.

¶ Præterea, Perfectior est uita in angelis, q̃m in animabus. Sed anima non solum uiuit, sed etiam uiuificat corpus. Ergo angeli uiuificant corpora naturaliter sibi unita.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 4. c. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶ Substantiæ intellectuales & angeli, cum non suscipiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter unita.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ angeli nõ habent corpa sibi naturaliter unita. Qđ ẽm accidit alicui naturæ, nõ inuenitur uniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, qa non est de rõne animalis, nõ cõuenit omni animali. Cũ aũt intelligere nõ sit actus corpis, nec alicuius uirtutis corporeę, ut infrà patebit: habere corpus unitũ nõ est de rõe substãtię intellectualis inquantũ hmõi, sed accidit alicui substãtiæ intellectuali pp aliquid aliud. sicut hũanę aĩę cõpetit uniri corpi. qa est ímpfecta & in potẽtia exĩs̃te in gñe intellectualiũ substãtiarũ nõ hñs in sui nã plenitudinẽ scię, sed acq̃rẽs eã p sensus corpeos à sensibilibus rebus, ut infrà dicetur c. In quocũq; aũt gñe inuenitur aliqd imperfectum, opz̃ p̃existere aliquid perfectũ in gñe illo. Sũt igit aliquę substãtiæ pfectæ intellectuales in natura intellectuali nõ indigẽtes acq̃rere scientiã à sensibilibus rebus. Nõ igitur omnes substantiæ intellectuales sunt unitæ corporibus, sed aliquæ sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus angelos.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ sicut ẽ. dictũ est c, q̃rũdã opinio fuit, q̃ oẽ ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatum

Titulus clarus est.

¶ In corpe articuli unacõclusio rãsitus, s. angeli nõ hñt corpa sibi naturaliter unita. Probat sic. Dãtur aliquę substãtiæ intellectuales perfectæ nõ indigẽtes accipe sciam à sensibus. ergo dãtur substãtiæ intellectuales separatę à corpibus. Tales dicimus angelos. ergo. Assũ, p̃bat: qa in quolibet gñe in q̃ inuenitur imperfectũ, op̃ꝫ p̃existere pfectũ. Sed in gñe substãtiali intellectuali inuenitur aliqua imperfecta indigẽs sensib' ad acq̃sitionẽ scię: qa ẽ potẽtia in gñe intelligibiliũ, ut p̃ de aĩa hũana. ergo, &c. cõsequẽtia uero, p̃bat sic, in aĩte duo assumpsimus, s. ly substãtiæ intellectuales, & ly pfectæ absq; indigẽtia, &c. Et iõ patẽt q̃ p̃bat: q̃ in gñe substãtię intellectuales nõ hñt q̃ sibi cõueniat uniri corpi. dentia, pbat q̃ nec ingñitũ tales substãtię hoc hñt. Primũ ergo, p̃bat sic. intelligere nõ est actus corpis, nec alicuius uirtutis corporeę. ergo esse unitũ corpi nõ est de rõne intellectualis substãtię. ut sic. ergo nõ cõuenit ei intellectualis substãtię ut sic. ergo nõ cõuenit omni intellectuali substãtiæ. Ista ultima cõsequẽtia, p̃bat, qa qđ accidit alicui naturę, nõ ulr inuenit in illa. & declaratur exẽplo alarũ respectu animalis. Sciũ uero, p̃bat sic. substantię intellectuales accidit uniri corpori propter imperfectionẽ & indigentiam scientiæ, ut patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis, &c.

¶ Nũ q̃ quo ex eo quod in quocũque genere imperfectũ est, ibi oporteat perfectũ p̃ exĩstere, sequatur, intellectuales substãtiæ à corporibus separatæ sũt.

¶ Circa aĩa & eius p̃bationẽ occurrit triplex dubiũ. Primo q̃ũ dubitat de terminis assumptis, s. pfectũ & imperfectũ: quo in illa p̃batiõe sumãtur: q̃ũ dicit, in quocũq; gñe inuenit ipfectũ, in eodẽ op̃ꝫ p̃existere pfectũ. Aut ẽm hæc ppo fundat sup illo principio. Actus est naturaliter prior potẽtia. Et hoc nõ: qa uera est tas illius principii nõ certificat nisi ex hoc: qa id qđ est in potẽtia, op̃ꝫ reduci ad actũ ab eo qđ in actu: quod in proposito nõ habet locũ. Ex hoc nãq; principio nõ põt cõcludi, nisi aliq̃ substãtia intellectualis q̃ sit reductiue i actu aĩę nostrę. q̃ ẽ i potẽtia: talis aũt ẽ intellẽs agẽs q̃ qđ ille sit. Aut fũdat sup illo alio principio, s. differẽtiarũ essẽtiã gñis op̃ꝫ se habere ut habitũ et pfectionẽ, alterũ uero ut pfectionẽ & impfectionẽ. Et hoc ẽt nõ sufficit, p̃positũ q̃ũ ex hoc nihil aliud põt cõcludi, nisi q̃ dãt aliq̃ substãtia intellectualis scẽm nãm suę spẽi pfectior alia hũana. Verũ aũt illa pfectior spẽs habeat sciam cõpletã ex se indita, aut nõ, ex hoc principio nõ sufficiẽter cõcludit: qa stat ẽ spẽm pfectiorẽ, & tñ nõ habere talẽ mõ sciam. Et cõfirmat hoc ex nã ẽsitiuali q̃ q̃n iuenit nã ẽsitiua imperfecta ĩ aĩalib' impfectis, cõsequẽs ẽ ut denẽ aĩalia hũana spẽs ẽ sibiles cõgenitas fiue iteriores, siue exteriores. sic ergo erit i p̃positio. Scio dubitat circa aliũ terminũ ibidẽ assumptũ, s. ly in eodẽ gñe. Aut ẽm fumit genus stricte. Et hoc non

intelligibile per se loquẽdo, uẽdicet sibi sempiternitatẽ: quãtumcũq; motus uelocissimitatẽ in infinitũ, ac per hoc accidit intelligibili corrumpi, quia est sic intelligibile, pura in phãtasmatibus: & q̃ intelligibile in actu ĩ extra animam in quantum tale existerer, sempiternum positiue secundũ suã esse ponerẽtq̃ũ existere supra rps & motum ponerentur habere. intelligibile ergo in actu ut sic, ĩ exilit, est sempiternũ positiue: & ĩ non, est sempiternum per stre negatiue.

¶ Circa cõsequẽtiã aduertẽdum, q̃ uis cõsequentiæ constitit in hoc, intelligibile in actu ut sic est supra rps. ergo intellectio eiũ est supra rps, ergo & intellectualis substãtia. Prima cõsequẽtia, p̃batur: q̃ operatiõis ex proprio obiectio formaliter sumpto sumit. Si eiũ intelligibile ut sic supra mobilitatem & ipsa eleuat, nunc habitatem sempiternitatẽm q̃ expositũ: consequẽs esse debet, ut intellectiõis cõsitio ex immobilitate & sempiternitate sumat: ac p hoc ad eiũdẽ speciẽt ordinat. Secunda uero consequẽntia, p̃batur: quia si intelligere est operari hoc modo, ẽ supra rps, &c. ergo modus essendi intellectualis substãtiæ erit ẽt supra rps & mutabilitatem & sempiternitatem, ergo erit sempiternũ ens. Aduerte hic. q̃ ex ĩsempiternitate obiecti nõ intulimus sempiternitatẽ operationis, sed illũ esse de cuius ratione sempiternorũ est. Et hoc ẽ uerũ. q̃ ratio formalis obiecti ẽ supra rps & mutabilitatem & sempiternitatem. Et ideo ex hoc ẽ uerũ q̃ operatio ẽ supra rps & mutabilitatem & sempiternitatem. Et hoc p̃ se loquẽdo de intellectione ut sic. Et q̃ũ ad accidẽs cõtingit, q̃ intellectio ut sic, magis ẽ elongata, ac p hoc subsistit incorruptibiliter.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Articulum primum.

Aquin.

Cõment.

Obiectio.

Solutio.

Cõment.

Annota.

Obiectio.

Solutio.

Cõment.

Obiectio.

Solutio.

Cõment.

Obiectio.

Solutio.

Cõment

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua opera peragenda. Secundo, scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.

Comment. ¶ In cuius confirmationem facit. Primo refert quædam opinionem Rabbi Moysi. Secundo improbat eam. Tertio respondet quæstio unica conclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet & quòd angeli non assumunt corpora. Et q̃ ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorũ, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundum arguitur contra ultimum dictum sic. Communiter iudicium ab omnibus iudicatur istione corporali, quia uidetur illud qd est positum extra unde ẽ: sed angeli corporaliter apparẽtes fuerũt nisi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex differentia inter istionem corporalem exteriorem & imaginariã ex parte obiecti quia pura imaginaria terminatur ad obiectũ extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differentia: quia istum imaginarie, ut sic, solũ est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra intellectum existit, ab omnib⁹ cõiter uideri põt. Minor uero ex scriptura probatur, de angelis: qa apparuit Abrahæ, Loth & Tobiæ.

268 2. dist. 8. ar. 4. Et po. q. 6. arti. 8. Et quod. 3. arti. 5.

¶ Quo ad tertium concluditur ristium est istatum geli interdũ assumunt corpora. Probatur sic, q̃ est substãtia, quę nõ est corpus, nec habet corpus naturaliter unitum, & quãdoq; uidetur istione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc. articulo & præcedentibus: & similiter maior.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ primæ Artic. tertium.*

Titulus clarus est in corpore articuli.

Comment. ¶ In corpore articuli una conclusio respondetur, scilicet angeli per corpora assumpta possunt operari quædam opera uitæ quantum ad id in qua communicãt cum corporibus non uitalibus, non autem quantum ad id qd est proprium uiuentiũ Conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quãtũ ad distinctiones quas supponit. Probatur uero quantum ad ultimã particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum quædam est uitalis, quæ scilicet est anima: & quædam non uitalis, quæ scilicet est à natura tantum, ut motus sursum uel deorsum. Operationum uitalium quædam habent aliquid commune cum non uitalibus, & aliquid proprij 269 inquantum uitales sunt. 267

ad illã apparitionem ordinatæ fuerũt, qua silus dei apparuit in carne.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ corpus assumptum unitur angelo, nõ quidem ut formæ, nec̃ solum ut motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptũ. Sicut enim à sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur: ita corpora sensibilia diuina uirtute sic formantur ab angelis, ut congruant ad repræsentandum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet aër in sua raritate manens non retineat figuram nec̃ colorem: quãdo tamen condensatur, & figurari & colorari potest: ficut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, condensãdo ipsum uirtute diuina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli in corporibus assumptis opera uitæ exerceant.*

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis opera uitæ exerceant. angelos enim ueritatis non docet aliqua fictio. Esset aũt fictio, si corpus ab eis assumptũ quod uiuũ uideretur, & opera uitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera uitæ exercent.

¶ Præterea, in operibus angeli non sunt aliqua fruſtra: fruſtra autẽ in corpore assumpto per angelum formarentur oculi & nares, & alia sensuũ instrumẽta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptum. Quod est proprissimum opus uitæ.

¶ Præterea, Moueri motu pcessiuo est unũ de operibus uitæ, ut patet in ij. de anima. manifeste autem angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gen. xv. ij. q̃ Abraham simul gradiebatur deducens angelos qui eĩ apparuerãt. Et angelus Tobiæ quæritur, Nosti unã quę ducit in ciuitatẽ Medorũ, respondit, Noui & omnia itinera eius frequenter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera uitæ.

¶ Præterea, Locutio est opus uiuẽtis. Fit enim per uocem, quæ est sonus ab ore animalis prolatus, ut dicitur in ij. de anima. Manifestum est aũt ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera uitæ.

¶ Præterea, Comedere est proprium opus animalis. Vnde dñs post resurrectionẽ in argumentũ resumptæ uitæ cũ discipulis mãducauit, ut habetur Lucæ ult. Sed Angeli in assumptis corporibus apparentes comederũt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tũ prius adorauerat: ut habetur Gen. xviij. Ergo angeli in assumptis corporibus exercẽt opera uitæ.

¶ Præterea, Gñare hominem est actus uitæ. Sed hoc cõpetit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Ge. vj. Posteq̃ ingressi sunt filij dei ad fi. hominũ uillæq; ge. isti sunt potentes à seculo uiri famosi. Ergo angeli exercent opera uitæ in corporibus assumptis.

¶ SED CONTRA, corpora assumpta ab angelis, nõ uiuunt, ut suprà dictũ est. Ergo nec opera uitę per eos exerceri possunt.

quædam uero nihil habent commune cum non uitalibus. Exemplum utriusque habetur in litera. Probatio uero ultimæ particulæ est, quia eius est actio cuius est potentia, ut dicitur in De somno & uigilatione: angelorum in corporibus assumptis non est potentia propria animę: ergo nec actio.

Anuita. ¶ Circa distinctionem secundam & primam partem conclusionis simul dubia occurrit. Quoniã quæ assignatur talis distinctio, aut intendit, q̃ in quibuslibet operationibus inuentis in duo reliquis differentiæ alterum ẽe uitalibus, & nõ uitalibus, & alterũ proprij uitalibus: aut q̃ illa duo sint secundum rõnem tantũ distincta, quãdmodũ superius & inferius. Si primo modo, falsum apparet: quia operationes oĩs animæ sunt simplices, & nõ cõpositę ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo, falsum quoq; uidetur: quia hoc nõ differunt operationes animæ inter se, q̃n omnes operationes animæ cõmunicãt cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato communi, & sic distinctio est nulla.

¶ Ad hoc est dicẽdũ, q̃ intentio S. Th. (ut patet ex q. e. de potentia dei arti. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nõ tñ componẽtibus operationẽ, sed cõcurrentibus ad ipsam. Ita q̃ sensus distinctio nis est, q̃ operationum uitalium quædã sunt cõmunicatiues cum non uitalibus in effectu, seu termino: quædã distẽ in principio. Quædã uero sunt quæ nec in principio, nec in termino, seu effectu communicant cum non uitalibus. Primæ sunt locutio & motus processiuus, & gñatio: quorum termini seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio quæ possunt etiã per actiones nõ uitales causari. Secundæ uero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ nõ solum ab anima sunt, sed ad animatum corpus, ut ẽ terminentur.

Anuita. ¶ Circa probationem conclusionis, aduerte diligenter q̃ ex ista ratione sufficienter concluditur, q̃ angeli nullum opus uitæ, absolute loquẽdo, in corpori bus assumptis exercẽt eo q̃ nullã potentiam uitalẽ in assumpto corpore habent. Et sic nequę locutio, nec̃ motus progressiuus uere competit Angelis. Sed quia quæruntur actiones nõ uitalium terminus põt fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentia animæ, ut uterque sit uitalis, & mouere localiter: ideo talia opa uitæ angelis p corpora assũpta attribuuntur: nõ secũdũ qđ opa uitæ, nec secundũ qđ talia opa uitę, sed secũdũ multitudinẽ effectũ, id est attribuuntur eis opera similia uitalibus uitæ quæ ad esse sum. Similis aũt dico nõ metaphorice, sed proprie, quemadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera uitæ eis attribui possunt.

¶ Circa dicta S. T. in hac materia hic & in q. de potẽtia loco allegato, dubium occurrit: ex quòd ponit generationem in genere operum uitalium communicantium cum non uitalibus, sed separat eam à corporibus assumptis angelo rum, quia materia corporalis nõ obedit angelis ad trãsmutationẽ formalẽ. Hoc ẽim non uidetur uerũ. q̃a generatio uitalis terminat ad animatum inquantum animatum est: & consequenter dato q̃ non concurrant, tranmutatio formalis effet diffconuenientia angelo: & est sub altero genere operationum uitalium.

¶ Ad hoc dicit, q̃ distinctio ibidem facta à S. T. fuisset fle ri amplior, restricta tamẽ est ab eo ad opera quę sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ non sunt hmõi. Et sic generatio terminatur ad animã nõ eãdem numero, sed spẽ, posita est in fecũdo membro, & excluſa propter aliam causam. Nõ cõueniebat hic amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea quæ incipiũt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandem numero, siue nõ: & ea q̃ tantũ incipiũt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excludebatur, scilicet & quia terminatur ad animatũ ut sic: & qa sunt trãsmutatiões formales.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articuli primum.*

Titulus clarus est.

Cõment. ¶ In corpe duo facit. Prio respõdet ſsito unicacõclusione. Secũdo ex ipsa ẽclusione deducit quãtũ corollaria.

¶ Quo ad primum cõclusionem est ista, angelus est in loco: æquiuoce tamen respectu corporis. Probatur sic: quia pars directe, corpus est in loco per contactum quãtitatiuũ: ergo angelus est i loco p cõtactũ uirtualem, tenet ẽẽquẽtia: quia in angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundum partem, tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, ut clare patet in litera.

¶ Circa probationem positæ conclusionis aduertenda sunt duo. Primo, q̃ licet formaliter quæratur, an angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium est quærere de modo quo angelus est in loco: quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco San. Tho. de prima parte conclusionis non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo, q̃ uis conclusionis S. Tho. constitit in hoc, omne quod est in loco, rationeſuæ q̃ũtitatis est in eo: quanti tas autem est duplex, uirtutis & molis. Igitur quòd habet quantitatem molis ratione illius locari potest. Quod autem caret illa nomine propter quantitatem uirtutis in loco esse potest. Rursus cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco consequens est, aut quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo, coniungatur loco: ita res spirituales actualiter non est in loco, nisi quantitas uirtutis contactu uirtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuoce utrunque loca ri dicitur.

Quæstio. ¶ *Num angelus sit in loco per contactum virtualem secundum actum primum, uel secundum.*

¶ Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem quid intendat San. Tho. per contactum seu applicationem uirtualem. Aut essi intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primũ, aut absolutũ, aut respectiuum. Si actum secundũ, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primo quia omne absolutum in angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundo

quia tactus uirtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem quæ est inter formam & materiam, siue subsistentialem, siue accidentalem inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus actus per se loquendo, uirtualis tantum cõtactus est secũdũ esse subsistentiale uel accidentale. Cõstat autẽ nihil angeli dare uel recipere formaliter esse à loco. igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo aduenions alicui, sequitur aliquam mutationẽ. nõ autem apparet quæ mutatio sit ista. Et quatuor istæ mutationes, quã sequitur hæc forma respectiua. Quoniã non est nec esse, q̃ sequatur fieri secũdum substãtiã, nec̃ quantitatẽ, nec̃ qualitatem, nec̃ motũ localẽ: qa necesse q̃ angelus fiat in loco, nec̃ moueatur ad locũ, ad hoc q̃ sit in loco. Patent hæc, si supponatur, ãgelos creatos fuisse ãb creatura corporea, ut multi doctores tenuerũt. hæc ẽim hypothesi facta saltem cõditionaliter: patet q̃ creata post modum creatura corporea, angeli non coperẽt esse in loco per hoc tñ q̃ loc⁹ qui nõ erat effigta non esset maiorat⁹ ex hoc quare hic esset in hoc loco: & ille in illo. Nec oportuit moueri tunc motu locali, q̃ nusquã erat. Moueri enim loraliter præsupponit esse in loco. Quod uero nõ sit actus secũdus immanens, patet. Tũ qa ois actio immanẽs angeli est ois actio immanẽs. Tũ qa intelligere aut uelle loci nõ fuisset, q̃ aliquis sit in loco. Quòd demũ nõ sit actio trãsiens, multipliciter probari põt. Primo ex eo q̃ ois actio trãsiens est cum motu, aut mutatione formali, uel localis subiecti, in quod trãsit: non facile autem est fingere, quemodo aliquid horũ conueniat angelo respectu cæli empirei. Secũdo q̃ hoc uidetur cõtra S. Th. in quol. quolibeto primo q. 2. arti. primo. ubi expresse exponens illam ãpõnẽ, Angelus est in loco, sibi p operationem dicit, q̃ si par operationem intelligimus motionem, q̃ propositio non est uera: si uero per operationem intelligimus quãcũq; unitionẽ uirtutis, propositio est uera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus uirtutis, quãm actionem transeuntem.

¶ Tertio contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. dist. 2. q. 6. quæ habes à Capreolo. dist. 2. q. 1.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis, quãtum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominẽ uenientem in hũc mũdum: sciendũ est, q̃ omnes & philosophi & theologi concedentes angelos esse substãtias immateriales, conueniunt in hoc, q̃ angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per cõtinuitatem, sed per quãtitatem & cõactum uirtualem. Et rursus in hoc etiã conuenire omnes uidentur, q̃ contactus ille sit relatio præsentiæ angeli ad locum causaliter uel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas cõsistit in assignando quòd sit illius præsentiæ fundamentũ. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquijs habemus angelos aliquibi esse. & non apparet quomodo rangant illum locum. Propterea quinq; hic uidenda occurrunt. Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio applicabimus ad angelos. Quarto uidebimus quæ sit mens San. Tho. & sic respondebitur quæsito. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primum, præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda uero importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic q̃ non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substãtialis, relatio præsentiæ, qua formaliter substãtia etiã indiuisibilis pñs est ita huic loco, q̃ nõ alterũlli nullam causalitatem habere possit respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum

causæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

causæ efficientis distinguitur in tripliceꝫ, s. in præsentiam ordinis, & præsentiã approximationis, atq; præsentiam operationis. Appellatur aũt pñia ordinis relatio, qua quid unũquodq; ens & patiens quãdo sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficiẽter ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia uero approximationis uocat relatio approximationis immediatæ agentis in patiens immediate: quæ præuenit actionẽ ordine naturæ saltẽ. Præsentia aũt operationis dicitur relatio agẽtis ad passum immediate iam parati ad actionẽ: qui uel est ipse respectus in actione importatus: uel nonest sine illo. Possunt aũt tres modi præsentiæ causã exempli declarari in nauta & naui. Et enim primo nauta præsens nauiordinis, existentis inter uirtutem suam, & nauem, ut gubernabilis ab ipso est. Et deinde pñs eidem secũdũ approximationem, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio sic pñs nauti secundum actualem operationem, sine hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouẽtis ad motum, sine ab illa distinguatur, ut dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secũdũ sciẽdum est, q̃ harum quinq; præsentiarũ tres tantum sunt certæ, s. circũscripta, & ordinis, & operationis. Aliæ autem duæ ambiguæ ualde sunt, & cotinẽtur, & propter eas est uniuersalis hæc difficultas. De præsentia quidem circũscriptiua laborare nõ oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia uero ordinis ex hoc cõuincitur, q̃ si nullũ corpus esset, & una substãtia intellectualis posset aliquid recipere ab aliaante, q̃ intelligeretur agere una in aliam, esset intereat ordo actiui ad passiũ: quo altera posset potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc eñ præsentia cõsequitur tõnes potentiæ actiuæ & passiuæ proximæ deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, q̃ in spiritualibus. Præsentia uero operationis manifesta est, oportet enim agens immediatũ immediatione suppositi, indistans esse à patiẽte, q̃ditu agit, ut patet septio phys. longe, pcessa. Ambiguitatẽ uero habẽt reliquæ duæ præsentiæ propter tõnes ex utraq; parte. Et pro parte quidẽ affirmatiua præsentiæ substantialis nõ est pernissima. Quia talis ꝑsentia nõ est res in pñsibili: cũ nõ implicet contradictionem, subsistãtia esse tlc præsentẽ. Loco igitur ponenda est in qõne ꝺ difficili. Antecedens declaratur, nõ solũ de possibili: sed de facto, sic. Substãtia particularis, puta hęc terra locata in hoc loco, puta in hoc uase, ꝺ per intellectũ separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc uase, q̃ nũ alibi. quod est habere relationẽ præsentiæ substãtialis ad hunc locũ. Datur ergo præsentia substãtialis, qua substãtia indiuisibilis pñs est loco, secluso omni habitudine actiui ad passiũm, uel econuerso. Pro parte uero negatiua est: quia positio ista nõ est intelligibilis. Omnis eñ respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus aduenies, exigit aliquod fundamentũ. Sed talis respectus ꝑsentiæ substãtialis nullã habet fundamẽtũ. ergo fictio est ponere ipm. Maior probatur. Tum inductiue. Tũ quia aliter uolũtarie posset quilibet respectus cuilibet attribuiiex quo fundamẽtũ nullũ requirendũ est, quod sit rõ quare hoc sibi conueniat respectu actus uel potentiæ. Tũ qa respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni, enti assignanda est eius ratio ex ente inquãtum ens: ut patet de relpectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdã, assignanda est ratio quare illis potius q̃ aliis ex fundamẽto in illis, & non aliis inuento. Tũ quia posset certum respectũ habere, est prædicatum demonstrabile de reliquãtis habere illum in actu sit forte cõtingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam a priori infertur, & per quam inest illi: alioquin cõtingẽter inesset. Causa aũt illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor uero probatur: quoniã aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutũ inuentũ in pura substantia: aut absolutum cum aliquo ex trinseco connotato. Sed neutrũ põt poni. ergo. Quòd eñ nõ sit absolutum aliquod, patet distinguẽdo ex quæ in pura substãtia inueniũtur, s. rõ substãtiæ, & limitatio eiusdem & similiter uirtus eius & limitatio eiusdẽ. Substãtia enim in quãtum substãtia hunc nõ fundat respectũ. Tũ qa nõ omnis substãtia potest illum fundare. Tũ etiã qa ponentes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. quòd substãtia nõ est ratio essendi in loco diffinitiue. Inquãtum uero limitata siue ad genus, siue ad speciẽ, siue ad singulare, hoc etiam nõ habet: quoniã æquiuoce dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua: & de determinatione ad locum. Modi eñ entis & differẽtiæ essentiales & individuales contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile: nisi quã contrahitur ens per quantũ quãtitate mobilis. Tũc eñ manifeste cõtrahitur consequẽter ad locabile. Per alios autẽ entis modos cũ per se primo nõ cõtrahatur ad locabile, oportet assignare qño cõsequẽter cõtrahatur, & cũ nõ possit assignari, restat q̃ sit fictio, limite quoq; iudicium est de uirtute substãtiæ, quę potuit eadem realiter cũ substãtia & limitatione eius: qm limitatio uirtutis entitatiua est limitatio ad talem & tm effectũ, nõ localis. Quòd aũt fundamentũ & ratio talis respectus nõ sit substãtia cõnotato aliquo alio, ꝓbat. Tale extrinsecũ nõ põ esse nisi aut negatio aut relatio: sed reko nõ est ia iterũ de illius fundamento qrendo eadẽ redibit qõ. Negatio uero nõ apparet ad propositum, ni si indistantient putari forte possit q̃ substãtia indistans à loco fundat præsentiæ relationẽ ad locũ. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substãtiæ in diuisibili etiã nusquã existit: ut patet. & sic substãtia nusquã existentẽ contingeret esse præsentẽ huic loco. ac per hoc esset nusquã, & esset hic, qđ implicat, cõtradictionẽ. Si hæc uera sunt, patet q̃ imaginatio ponentiũ talẽ respectum, in falso fundatur. Credit eñ q̃ quemadmodũ hæc aqua exãs in uase, habet duo, s. q̃sit ibi diffinitiue, & sit ibi circũscriptiue: ita habeat duo fundamẽta, s. quãtitatem fundantem circũscriptionẽ, & substãtiã fundantẽ diffinitionẽ. Cum tamen ex prædictis habeatur, q̃ unũ tãm est hic fundamentũ, s. quãtitas: mediante qua hæc aqua & diffinitur & circũscribitur hic. Et ex hoc ulterius sequitur, q̃ qđ admodũ hæc aqua secluso colore implicat contradictionem quòd sit uisibilis: ita secluſa quãtitate, q̃ sit locabilis. Et hoc loquendo, ut modo loquimur de substantia secluſa omni uirtute actiua & passiua quocũq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplũ qđ adducitur de hac aqua existente in uase remota per intellectũ quãtitate, &c. dicitur, q̃ imaginatio in hoc decipit: qm secluſa quãtitate, aqua illa nusquã remaneret: qm nullã habitudinẽ haberet ad locũ. Sed restaret cum negatione diſtãtiæ ab illo loco, & quocũq; alio. Et ꝓterea nõ oportet quærere quò ierit: sed uas plenũ aẽre reperiret aqua indiuisibili reddita, & nusquã existẽte. Nec hoc est mirabile. Sed cõsequẽs ad hypothesim factã. Sicut si poneretur à Sorte remoueri quãtitatẽ, oporteret cõsequẽter fateri q̃ nõ haberet partes integrales, s. cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substantia indiuisibilis: & tamen imaginamur, q̃ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus nõ est credendum. Pro parte quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passiũm, præuenientis actionẽ potissima rõiga agens agere in passiũm immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturę ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur q̃ simultas est prior actione. declarantur singula. Primum: quia quum dicitur ex septimo phy. q̃ oportet agens & patiens immediata esse simul (sicsse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum oportet agens & patiens esse simul) nihil aliud diceremus, quàm oportet agens agere & patiens pati: quod est ridiculũ. Differũt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secũdũ, s. q̃ sint hæc ordinata inter se, q̃s. Deinde declaratur tertiũ, s. q̃ actio nõ sit prior simultate. quia nõ ideo agens proximũ est passo quia agit: sed quia approximatũ est passo, ideo agit. Pro parte uero negatiua est, quia talis præsentia præuenies operationẽ, aut coincidit cũ prædictis, aut est una fictio. Quoniã uel utrũq; s. agens & patiens est corporeũ, aut utrũq; spiſale, aut alterum spiſale, & alterũ corporeũ. Si utrũq; est corporeũ, simultas præuenies actionẽ, est q̃titatiuus contactus: ut patet in 7. phy. hæc autẽ ad prędentiã circũscriptiõis pertinet. Si uero utrũq; est spiſale: etiãsi fingendi daretur licẽtia, simultas præuenies actionẽ est spiſalis: ut ꝓ nunc dictum est. Si uero alterum sit spiſale: & alterum corporeum, ut dicit Th. hoc facit ordo in spiritualibus, qđ situs in corporalibus. Et ꝓterea sicut approximatio agentis ad passiũm in corporibus attenditur secũdũ situs: ita in spiritibus secũdũ ordinẽ. Si aũt alterum est spirituale, & alterum corporeũ, approximatio ista non potest fingi, q̃ sit situalis: quia spiſale indistabile est. Oportet ergo q̃ coincidat cum approximatione ordinis & approximatione secũdũ substantiã. Non facile eñ esset tertiũ quid fingere. Et prædicta uera sunt: ita quòd præsentia substãtialis sit fictio, restat ut sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationẽ. Et sic ista præsentia approximationis coincidit cũ præsentia ordinis, & addit in corporib⁹ ꝑsentiã secũdũ cõtactũ quãtitatiuũ, aut pura fictio est si aliquid aliud esse dicatur. Rationi aũt pro parte affirmatiua adductæ facilẽ est nunc dicẽs: cõcedẽdo q̃ simultas agentis & passi sit aliud ab operatione: & q̃ sit prior natura q̃ operatio. Sed negatur, q̃ sit aliud quid quã præsentia ordinis in eõi loquẽdo. Descendẽdo aũt ad corporalia negat ꝙ sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ eñ duæ sufficiũt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate pattatur. Situalis quidẽ presentia requirit, q̃ ista sunt: ordinis uero, quia actiua & passiua sunt. Et quamlã utriusque huius ambiguitatis tractatæ ꝓ negatiua tõni magis est cõiuncta, & ex notis nobis relatione intellectũ quęrate uideturideo parte negatiua rendẽda arbitror. Et sic tres tantã præsentias accepta bimus: secũdũ situ, secũdũ operationẽ, & secũdum ordinem.

¶ Sed dubiũ circa præsentiã secũdũ operationẽ remanet, an formaliter in eõi loquẽdo inter agẽs in actu, & patiẽs præter relationes agẽtis & patientis, sit relatio præsentiæ ad inuicẽ: præsentiæ dico, nõ præuenientis, sed concomitantis operationem: qua relatione ipsum agẽs formaliter dicatur pñs passo, & econuerso. Si eñ ponitur cũ talis præsentia sit relatio æquiparantiæ, ac per hoc exigens fundamentũ eiusdẽ rationis in utroque extremo, surgit qõ de fundamẽto eius: & deinde de inseparabilitate eius ab operatione. Nec uideo quo possit his qõnibus satisfieri stantibus supradictis. Si uero nõ ponitur, nullus patietur angustias, quoniam nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione namque agentis & patientis ut sic, nullam oportet confurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens. Primo esse simultatem secundum præsentiam ordinis. secundo secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quãtitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est: licet quidã de quorũ numero est Scotus in secundo sen. diſt. 1. poſuerint angelũ esse in loco, per præsentiã substãtialem: penes quã etiã attendi dicunt approximationẽ agẽtis ad patiẽs: quia tamẽ præsentia hmõi uolũtaria ac sine tõne ponitur, imo cõtradicit notis nobis ex sensib⁹, ut ex dictis patet, & angeli substãtiæ sunt incorporeæ & imateriales: & cõsequẽter à ꝑsentia situali alienæ: nõ nisi duob⁹ modis ꝑsentes esse possũt loco. s. secũdũ præsentiam ordinis, uel secũdũ ꝑsentiam operationis. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum, circa intentionem S. Tho. diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putãt. Prima est, sola operatio transiẽs est angelo rõ essendi in loco. Secũda est, substantia angeli est sic cõiũcta huic loco, q̃ est absolio loco distans. Imaginantur enim q̃ quemadmodum quantitas est ratio substãtiæ corporeæ, q̃ sit in loco: & cum hoc ipsa substãtia corporea mediante quãtitate est in loco sic, q̃ uere ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiens sit ratio angelo q̃ existat in loco, ipse tamen angelus per illam ad locum diffinitur: ita quòd à remotiori magis distat loco, quã à propinquo. Quidã autẽ primæ propositioni non consentiunt. Sed dicunt q̃ uel operatio transiens uel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata est angelo ratio essendi in loco propter uerba S. Tho. ex quolibetis adducta. De secũda uero proportione affirmant primam partem, s. q̃ substantia angeli est cõiuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem utrique secũdã propositionem super uerbis S. Th. expresse in tertia parte. q. 52. arti. 2. dicentis q̃ anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, s. per operationẽ, & per substantiã: in aliis uero per operationem, seu effectum tantum. Et in quolibeto 6. arti. 2. Respondẽs argumento primo tali. Si angelus ageret per imperium uolontatis, posset in agere ita propinquum sicut in distans: & sic non oporteret ipsum descendere de cælo in terrã, ut hic operaretur: dicit, quòd quia oportet mouens esse simul cũ mobili quod ab eo mouetur: ut dicitur in 7. phy. ideo oportet substantiam angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, quòd etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & quòd uterque conuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda authoritate uidetur haberi distantia & propinquitas quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, q̃ tria quærantur: ꝺ essendi in loco, ꝺ existens in loco, & modus secũdũ illud tam & propinquitatem. Primum apud S. Tho. est quãtitas uirtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quã præsentia secũdũ operationem, & præsentia ordinis, siue utraq; simul cõcurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, q̃ præsentia ordinis non distinguitur à præsentia operationis, sicut potentia ab actu secũdo: sed potius qđ admodũ habitus ab actu secũdo. Nõ eñ ex hoc q̃ angelus põt agari alicubi, dicit ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substãtiæ angeli negationẽ situalis distãtiæ: eo modo quo sibi põt cõuenire, ut inferius dicetur. Ex parte uero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus ut à se exercendi. Ex parte uero potentiæ executiuæ, expeditionem: ita q̃ potentia sua nec detineatur seu impediatur uirtute alterius superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata prõptãque habeatur. Ex parte autem uoluntatis electionem prędictæ præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, ut cum uoluerit quis, operari. Secundo sciendum est, quòd qđ admodũ operationum duplex est genus, (quoniamquædam sunt cum continuo exteriori actione, ut mouere: quædam uero interposita actione exteriori sunt contentæ, ut prædicere, custodire, & his similia.) ita dupliciter contingit angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingãt corpora. Alio mõ, q̃a actualiter attendẽs & uacãs ut corpta bene succedãt, q̃uis nõ cõtinue exteriori operatione ali quibus agãt. Et hoc mõ angeli custodientes homines, & prædicentes prouincias aut locus, dicitur ibi esse. Nõ eñ qui custodit aut ꝑdicet, oportet q̃ semp in custodiendo aut subdito aliqd faciat sed q̃ semp uigilet, studeat & uacet ad hoc, & nunc impedimenta amoueat, nunc uero ꝓmoueat, uel uerũ rei expectet occurrentibus ꝓuisorem, &c. De scõo uero, liquã dicit angelũ aliquibus effectũ ter sit existens in loco: dicit q̃ nõ solũ operando seu effectus angeli est in loco. sed ipsa substãtia propter uerba. Sed diuersimode. Nã operatio est in corpore, ut perfectio in perfectibili. Substãtia uero angeli est ut res p se ipsam, seorsum subsistens suum subsistere. Locatum enim non est idem secũdũ esse subsistãtiale uel accidentale ipsi loco, cum neutrũ alterius accidẽs aut subsistãtia quoquo mõ sit. Sed est aduertendũ, q̃ sicut dupliciter cõtingit angelũ operari in corpus, s. immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter põt dici esse in loco mediate operatione, s. per potẽtiã, & per subsistãtiã. In corpore eñ in quo immediate operatur, est per operationẽ, & per potẽtiã: q̃a attingit illud sua uirtute, & per subsistãtiam: quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum cõcurrẽte natura distantiæ situalis, ut causa seu conditione, sine qua non. In corpore uero in quo mediate agit, est per operationẽ, & ꝓ potẽtiã, nõ aũt ꝓ subsistãtiã. Tertium aũt, s. an subsistãtia angeli exãs in loco, distet ab alio loco, diffinitiue eget. Distãtia enim dupliciter sumi potest. Primo ꝓprie pro distantia localis seu situalis. Secũdo pro distantia inter agẽs & patiens ut sic. i. in ꝓportione inter hoc & illud ut alterum agat, & alterum patiatur ab eo. Si hoc secũdo modo loquimur de distãtia, tunc manifestũ patet angelum esse uni loco propinquiorem quam alteri: quia hoc nihil aliud est, q̃ esse proportionatũ agens respectu unius magis q̃ alterius. Si aũt loquimur de distantia situali, tunc distinguendum est, & per se, aut per accidẽs. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinam philosophi 8. phy. textu 41. & dicenda sunt tria. Primo q̃ angelus non est per se distans a ut propinquus loco alicui. Secundo, quòd angelus secũdũ seipsum non est per accidens distans, aut propinquus alicui loco, quẽadmodum albedo quæ per accidens in uno loco distat per accidens ab alio loco. Tertio q̃ angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secũdũ corpus in quo est: sic quòd distantia non redundat in ipsum angelum, sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est. & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat à distãte. Sicut apud Aristo. motor orbis inferioris dicit moueri per accidens ad motũ superioris. Et per hæc patet qđo diuersa. S. T. dicta sint intelligenda. Nã ea quæ dixit in tertia parte de anima xpi, ideo dixit: ea in una parte inesse immediate operari ipsum posse, in aliis uero mediate. Nõ ꝙ nũtiũmiserit, sed quia mediante effectu, quẽ in limbo patrum habuit, ad alios descendit: quo eam per uirtuosum descensum ad limbũ patrũ, & dãnatos cõsutauit, & purgatos ꝑ spem dedit, &c. ut ex uerbis S. Tho. in responsione ad tertiũ ibidẽ patet. Potest quoq; in uno rẽũ inferni loco fuisse anima xpi, secũdũ subsistantiam alia rõne: quia f. ab aliis partibus erat distans per accidẽs. Mõ præexposito, & tamen diuinitatis uirtute, effectum in illa loca faciebat. Quæ uero in quolibeto sexto dixit, ꝓpter simultatem ordinis quæ præuenit operationẽ, & excludit distãtiã illã situalẽ per accidẽs, dixit. Patet quoq; ex his rõ quare S. T. in quolibeto primo distinxit cõtrariũ uirtutis ab operatione: quia f. contactus uirtutis attenditur nõ solum secũdũ exteriorẽ operationẽ cõtinue exercitam: sed etiã penes studium & attentionẽ ad corpta sequenda, &c. Vnde ibidẽ statim subdit, q̃ ꝓ operationẽ, nõ sola motio intelligatur, sed ꝺbẽq; unitio qua sua uirtute continget corpus: siue præsidendo, siue continẽdo. Et intendit nõ de cõiunctione substãtiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminẽtia: quia sic quilibet angelus esset ubiq. Sed de cõtinẽtia ꝺ nata est cõpetere formaliter quæ est similiter tenere corporis partes. hoc eñ modo ala cõtinet corpus: ut dicit in primo de ala, tex. 9ono. in cuius signũ ipsa recedẽte partes desiunt, &c. Assistẽtia ergo angeli ad simul tendẽs corp⁹ quo ad aliquid esse uel operari, est cõtinẽtia sufficiẽs ad hoc ꝙ angelus ibi dicat esse. Nec ex his mihi imponas, q̃ dixerim angelos locari apud S. T. ex sola præsentia ordinis, hoc eñ adhuc nõ est habitũ. Sed ad hoc tm peruentũ est, q̃ angelus pñs est loco dupliciter secũdũ operationẽ, & secũdũ ordinẽ. Et ꝙ ista pñtia præuenit naturaliter illã, quia est ipsa appropinquatio agentis ad patiẽs. Vtrũ aũt talis præsentia sufficiat ad hoc quòd angelus dicatur esse in loco, credulerim ego distinguendũ, q̃ esse in loco angelũ, cõtingit dupliciter. Vno mõ cõpletẽ: & sic nõ sufficit ꝑsentia ordinis. Alio modo incõplete: & sic sufficit. Quum eñ sola est ꝑsentia ordinis, inchoata quidẽ est præsentia angeli ad locũ, sed nõ est cõpleta. Quum uero actualiter incipit operari, tũc est cõplete pñs. Et secũdũ hoc possent diuerse theologorũ dicta interpretari, modo de esse in loco cõplete, mõ de esse in loco incomplete. De sancti. Tho. autẽ intentione nõ clare cõstat: quia ipse & in illo primo quolibeto, & hic, notanter dixit, q̃ per applicationẽ uirtutis angelicæ ex qualitercũq; ad locũ, angelus est in loco: & cõsequẽter cũ hic applicationis modus non sit extra qualitercunq;, inclusus uidetur ab eo: & uere sic est ex positione, nisi obstet q̃ applicatiõis modus de quo loquitur, est talis, q̃ duo angeli nõ pñt simul habere illã respectiu ciusdẽ loci. Videtur aũt q̃ præsentia ordinis respectiue eiusdẽ loci possit pluribus angelis simul cõuenire. Secũdo põt obiici: q̃ in responsione cuiusdã argumẽti in prædicto quolibeto dicitur: quo ad esse in loco prius natura est operari q̃ esse in loco, ergo præsentiã ordinis, quæ prius natura est q̃ operatio, nõ tenuit sufficere ad esse in loco: q̃a sic prius esset in loco, quã operaretur. Sed ad hoc põt dupliciter dici. Primo q̃ apud S. T. præsentia ordinis includitur sub præsentia secũdũ operationẽ qualitercũq: ex dictis patet, tripliciter põt uariari, uel secũdũ cõtinuatã exteriorẽ operationem, uel secũdũ cõtinuatã attentionẽ. interceptã uero exteriorẽ operationem ex reliquis cõditionibus (ut suprà dictũ est) uel secũdũ habitualẽ applicatio nem, quã importat præsentia ordinis. Et sic cõiter accipiẽdo operari actualiter uel habitualiter, clare cõstat operari nõ prius esse in loco quã essemo sunt idẽ. sed ꝺ nõ quo rõne distinguunt, operari est prius: q̃a est rõ essendi in loco. Secũdo põt dici, q̃ responsio S. T. intelligenda est formaliter. i. ut euacuat uim argumenti, dato etiã q̃ per solã operationẽ actualiter exercitã, angelus esset in loco, quicquid de hoc sit: oportet eñ restrictionẽ illã ab oibus admitti, q̃a sit de cõclusione. Vnde & Sco. in 37. diſt. primi, fingens præsentiã immẽsitatis inter deũ & ubiq;, fateturꝙ priuus natura potẽtia dei habet terminũ sue operationis, q̃ eius immẽsitas terminũ cõpræsentem. De primo uero obstaculo quid dicendũ sit, in tertio arti. huius q. discutietur. Satis ergo nunc sit nosse, q̃ relatio præsentiæ substantiæ spiritalis ad locum, semper pertinet ad actionem, uel etiam passionẽ transeuntẽ actualiter uel habitualiter exercitã. Quãtũ ergo capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintũ ut dictum iã est, Sco. multipliciter cõtra S. Tho. arguit: q̃ qđ diffuse à Capreolo tractatũ in prima q. 2. di. 8ci. sen. breuiter perstringẽda duxi. Et primo arguit, q̃ detur pñtia substãtialis duplex. Pri ead hominẽ: qa S. T. in hac prima pte. q. 8. ar. 1. hãc posuit, & oũc negat. ergo. Deinde simpliciter, uirtus optiua angeli, aut se habet mediate, aut imediatead actionẽ. Hoc si mediate ꝺat de illo medio, & sic de inceps, si imediate ergo substãtia operãtis ẽ imediata loco: & habeẽ intẽtũ ¶ Sed ad hoc patet respõsio ex dictis. Ad primũ qđdẽ ex dictis in 2. Ad secũdũ uero ex nũc ostensis: cõceditur eñ immediatio suppositalis, & indistantia localis: utraq; enim est cõditio præsentiæ, tam secũdũ ordinẽ q̃m secũdũ operationem. Ad has enim tm rõ illa ducit, & nõ ad aliquã politiuã præsentiã substãtialem: ut arguens fingit, & multa hac ratione probauit, sed supposuit.

¶ Secũdo arguit, q̃ operatio nõ sit rõ angelo essendi in loco tripliciter. Primo ducendo ad inconueniens tripliciter, s. q̃ angelus frequenter esset nusq̃: quia in cælo empireo nihil operatur. Et ꝙ angelus mouens cælum, esset in toto cælo, q̃a totũ prio mouet, q̃a est sibi, ꝓportionata: ita q̃ si adderetur stella orbi, moueret cum labore. secũdo cæli. tex. 71. Et ꝙ angel⁹ esset i loco cõmẽsuratiue, q̃a operatio sua ẽ loco cõmẽsuratiue per accidẽs. & ꝺbẽ nõ uil ꝑ eã ibi est. Secũdo esset ne. rõ essendi in loco ẽ in angelo formal⁹. Alioqn angel⁹ nõ esset formal⁹ i loco. Sed operatio transiẽs⁹ nõ est in angelo formaliter. ergo. Tertio authoritatib⁹ Damasceni: quæ dicunt angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in angelo: alioquin superflue utrunque diceretur.

¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facile trãdetur. Primũ quidẽ, q̃ reputatur inconueniẽs, s. angelũ nusquã essemõ incõuenit. Imo ut Aristo. primo cæli. tex. 100. dixit, entia illa beata nõ sunt apta esse in loco. Quod uero in argumento miscetur de operatione circa cælũ. ẽ pręũ, põt multipliciter solui. Primo ꝙ angelos esse in loco empireo, est loquitio metaphorica: quia sunt in gloria ad quã sanctificatum est cælum empireum. Cuius signum est: q̃ cæt magister adducit in 2. dist. secundũ) dicitur q̃ cæli illud est plenũ angelis, quod nõ potest nisi metaphorice intelligi. Secundo, q̃ angeli in cælo empireo operantur sed non latet qualis est operatio illa. Quod aũt à quibusdã dicitur, q̃ sunt ibi per exornationem, uel aliquid hmõi, qđ est relatio per modũ operationis significata: imaginarie magis q̃ rõnabiliter dũtũ puto. nihil eñ ad q. hãc de modo significandi qui à nobis fit. Si ergo secũdũ rem solus respectus sine omni operatione actu uel habitu ẽ in loco, non põt in angelo, quo formaliter præsens sit angelus loco: sic pointur secundum rem præsentia substãtialis superius impugnata, iam angelus ponitur in loco: & nõ ut operans in operatiõ: & uniuersa quæ diximus ruunt. At siquis rõnabiliẽ nõ putat hanc operationis ignorantiã, primã necesse est amplicitas⁹ respõsionẽ si authoritatẽ Gregorij Nazianzeni negare uelit. Ait eñ ꝙ abusiue dicimus angelos esse in loco: si quidẽ deberem⁹ dicere q̃ operantur in loco. Alterius uero inconuenientis sequela negatur: ut ex patet. 8. phy. Motor cæli nõ est primo in toto cælo, sed in circulo æquoctiali, cuius motus est uelocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orientali: ut patet in 2. cæli: qa ibi est dextrũ ex natura rei determinatũ nõ materialiter, sed formaliter, ut dicit Auer. & bene. in 2. cæli. cõ. 11. Nec est quærendũ ubi quiescat quoniã nõ eget loco, nec quiescit sed est immobilis eiuo. Tertio quoque inconuenientis sequela nulla est, ut patet, de se: per accidẽs eñ effectũ talẽ mõ nõ redẽdat in cãm. Imo ut S. Th. dicit, angelus est per se in loco non simpliciter, sed ut operans. ¶ Ad rõnẽ ostensiuã dicitur, q̃ licet maior sit uera de esse in loco localiter: nõ ẽt de esse in loco æquiuoce. Sut operans in eo, ut patet. Ad authoritatẽ Damasceni dicitur, q̃ propter nostrũ modũ intelligẽdi. quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus. Cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguitur re, sed ratione tantum concipiente modum illum per modum operationis & per modum præsentiæ.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.* Annota.

TIrulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quod ly possunt, dicit potentiam naturalem ipsorum angelorum, & ordinariam ipsius dei: quoniam hic non examinamus quid dei potentia de hac re possit absolute, sed quid rerum ordo habeat. Cõmen.

¶ In corpore articuli quinq; facit. Primo respondet quæsito. Secũdo ex hoc excludit quẽdã errorem. Tertio remouet quandam obiectionem. Quarto infert quãm differenter corpus, angelus, & deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumenta.

¶ Quo ad primũ, conclusio respõsiua habet tres partes: & hæc est, angelus nõ est ubique, sed in uno particulari loco. Et probantur singulæ particulæ. Primo, q̃ non sit ubique, ex differentia inter uirtutem angeli, & uirtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est uniuersalis omnium. Deinde probantur secunda & tertia particula simul, scilicet quòd sit in uno loco, & quòd sit in particulari loco, sic. Angelus non potest habere nisi unum effectum particularem. ergo non potest esse nisi in uno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcunque comparatur ad aliquam unam uirtutem, comparatur ut unum. Quo ad tertiam uero sic: sicut se habet uniuersalem uirtutem, sic aliquod particulare ens, ad uirtutem angeli. ergo, &c. consequentia autem probatur: quia angelus non est in loco nisi per applicationem uirtutis suæ ad locum.

a ¶ *Num & quomodo quoduis comparatum ad aliquam unam uirtutem comparetur ut unum.* Quæstio.

Circa

Universidad de Navarra Biblioteca

¶ Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primo in probatione fecta de particulæ conclusionis. Quoniã aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad unam aliquam uirtutem, comparatur ut unum, aut est sermo de omni uirtute uniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura.

Si de aliqua, tria incommenientia sequuntur. Primo q̃ assumitur probandum. Secundo q̃ male intulisset S.T. ex hac propositione proportionalitatem uniuersi entis ad uirtutem dei, & particularis entis ad uirtutem angeli. Tertio q̃ esset irrationabiliter ditio, aut fatem ambigua. Quoniã ex duobus extremis possit forte restringi propositio hęc, f. ex differentia inter uirtutem naturalem & uoluntariam, aut inter uirtutẽ finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam angelus etiam est agẽs à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de uirtute naturali, non erit ad propositum. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad unitatem & pluralitatem effectus: quoniam uirtus naturalis siue finita, siue infinita, ad unũ est determinata. uoluntaria uero, siue finita, siue infinita habet opposita schabet, ut patet 10. meta. ergo. Si assumitur

b

fabiter de omni uirtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quòd diuina uirtus est determinata ad unum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, q̃ uirtus agens à proposito sit determinata ad unum.

¶ Secũdo dubitã est de quali unitate uirtutis sit hic sermo, reali f. an formali, an utraq; simul. Si reali tantum, instantia est manifesta: de uirtute generatiua, ipsi ratiua, & creatiua dei: quæ sunt una res, & tamen non est determinata ad unũ. Si uero de formali est sermo, tunc propositio quantuis sit uera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas uirtutes formaliter tantum distinctas in angelis, non inconuenit: puta uirtutem motiuam, uirtutem custoditiuam, & sic de aliis iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione nõ probaretur intentum: quoniam dici posset quòd angelus quãuis secundum unam uirtutem sit in uno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit unum & idem agens uti pluribus uirtutibus simul, ut patet de anima quæ simul audit & uidet: & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit unica existens apud S. Tho. Et per idem habetur q̃ nõ intelligit de reali & formali simul. hoc enim membrum infertur à præmisso ut patet.

¶ Tertio dubium est, de quali unitate effectus sit sermo, scilicet de formali an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex unitate formali nõ sequitur unitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de uno numero simpliciter, seu omnino: & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur q̃ angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec possent dici unus numero nisi forte secundum quid. Aut intelligitur unum numero quocunq; modo, quo etiam modo aereus lapidum est unus: & sic etiam uidetur esse falsum. Tum quia sequeretur q̃ deus non posset producere plura numero, ut plura. Tum quia inter angelum & deum non esset differentia in producendo simul unum, aut plura: sed maius aut minus tantum. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in uno aut pluribus locis: sed in maiore aut minore tantum. omnis enim uirtus determinatur ad unum numero secundum hoc. Sed diuina ad unum. f. totum uniuersum: cæterę uero ad particularia quæq;. Hoc autem est manifeste inconueniens: quoniam deus potest simul plura ut plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti. Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis unitas numeralis possibilis est in effectu ipsius angeli, cum hæc unitas non requirat continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam mediam: & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia: & cõsequenter esset in multis locis.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quòd effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primo ut obiectum ad potentiam. Secundo, ut effectus ad causam, uerbi gratia, calefactum comparatur ad uirtutem calefactiuam ut obiectum possibile, & ut effectus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo uero modo attenditur suppositum seu individuũ ipm effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cum interpretari posset propositio assumpta, dicitur q̃ si primo modo interpretetur hęc propositio, æquialet illi, ab uno tantum unum non procedit nisi unum: quæ de unitate formali tam causæ quam effectus intelligitur, & est uniuersaliter uera. Quoniam omnis uirtus respicit unam rationem formalem in suo adæquato obiecto: quo una non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quòd potentia rationalis non sit ad oppositum: aut quòd uirtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quàm uirtus diuina, per se primo respicit unum. Et de potentia quidẽ

rationali ex 10. meta. patet. ubi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo agit alterum oppositorum: reliquum uero per se secundo. De potentia uero diuina patet, quia per se primo respicit esse. Reliqua uero inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quemadmodum & ultra potest plures colorum species uidere, sub una tamen genere. Et pathos excluditur instantia de multiplicatione formali uirtutis angelicæ. Dicitur enim q̃ in angelo est una uirtus operatiua, sed eius unitas formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericam seu analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multæ species. Vnde non solũ realiter, sed etiam formaliter eadem est uirtus, qua angel⁹ est custoditiu, illuminatiu, mouet, & facit quicquid facit. Et sic propositio ita in hoc sensu uera est, non tamen sic principaliter intenta: quoniam unitatem numeralem nec sic concludere intendimus. Dicit autem principaliter, quia secundario est sic intenta: quoniam, ut dicitur 5. meta. quòd est unum numero per se, est ens unum ratione. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta, ad eius euidentiam sciendum est, quòd quemadmodum ex parte causæ in

c

uenitur unitatis distinctio in causam totalem, & in causas partiales, id est, in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirit eiusdem ordinis: ut patet de pluribus trahentibus nauem, & de uno solo trahente nauiculam. ita proportionaliter ex parte effectus distinguit potestitas quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quòd quemadmodum partiales causæ alicuius effectus dicuntur non quæcunque duæ causæ eiusdem generis, sed illæ tantum quæ & in eodem genere causæ, & in eodem ordine concurrunt ad integrandam unam illius ordinis causam. Non enim fortis & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur: quia ad integrandum unum perfecte trahentem connumerant. Ac per hoc uim unius causæ totalis obtinent. concurrentibus tamen in superioribus causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius uirtutis dicuntur, non quicunq; duo effectus illius, sed illi tantum qui ad integrandum unum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd ille necessario fit ut pars alterius, iste uero absolute.

¶ Secundo sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam uirtutem tripliciter comparari potest, scilicet ut defectiuus, ut excessiuus, & ut adæquatus. Verbi gratia, respectu uirtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quòd maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, uel successiue. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda quodcunque comparatur ut effectus totalis & adæquatus, uel quasi & simul, ad uirtutem unam realiter & formaliter, comparatur ut unum numero. & sic est uniuersaliter uera de omni uirtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & S.T. in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, uirtuti diuinæ respondere uniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, q̃ licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamen non est opus si contrahitur ad uirtutem angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos non potest simul producere. Tertia quoq; opus non est si contrahitur ad uirtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primo, quòd deus non possit producere plura numero ut plura: quoniam illud unum numero, quod respondet suæ uirtuti, ut adæquatus effectus compatitur secum totam latitudinem tam numeralem q̃ formalem possibilem. Est enim illud uniuersum ens. Vnde quemadmodum eam determinatione uirtutis creatiuæ ad unum formaliter. i. ad esse, ita q̃ possit plura formaliter iuxta plures modos essendi ita cum determinatione uirtutis eiusdem in actu exercito ad unum numero. i. uniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus consurgit uniuersum. Nec huic determinationi obstat, q̃ deus possit simul extra hoc uniuersum aliud uniuersum, uel aliam creaturam produxisse. Tum quia uniuersum hoc & quicquid & quotcunq; qualitercunq; se paratim & seorsum produci ponantur: necessario partes erunt uniuersitatis: quãuis non essent partes huius, uel illius uniuersi. Propter quod notanter S.T. in litera non assignauit uirtuti diuinæ uelut adæquatum effectum uniuersum, sed uniuersum ens. Nec dixit, quodcunq; fit ab aliqua una uirtute, &c. sed quodcunque comparatur, ut infinuaret quod de adæquato, uel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed uniuersum ens tantum. Tum quia ut in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua nonnisi unum uniuersum emanare potest, ut effectus adæquatus conc udens in se multos defectuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconuenientes: quoniã attingere aliquos effectus partiales cõtingit dupliciter. Primo secundum ad ea quo conueniunt tantum. Secũdo, secũdum ea etiã in quibus distinguuntur. Et in hoc

differunt uirtus diuina & angelica q̃m angelica attingit multos effectus partiales secundũ id tantũ in quo uniuntur. Virtus uero diuina attingit in omnibus uniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguũtur: & ideo angelus unũ tãtũ uniuerso põt simul facere. Diuina uero plura: q̃a illa nõ attingit plura nisi ut unũ, hęc uero attingit plura, ut unũ, & ut plura. Propter q̃d S.T. in litera utrũq; insinuans, duo dixit: & cõuenientiã uirtutis angelicæ & diuinæ, in hoc q̃ fit determinate ad unũ numero: & differentiã, in hoc q̃ diuina est determinata ad tale unũ numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo uno. Ex hoc nanq; q̃ uniuersum ens attingitur, consequens est q̃ multitudo ut multitudo est, attingatur: q̃m de rõne uniuersi est habere non solum multa ut unum, sed multa ut multa. i. non sola id in quo multa conueniũt, pura ordinẽ: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica uero uirtus est determinata ad unũ tale ex quo non sequitur multitudo, quãta ad particulare ens.

¶ Ad tertium demum inconuenientes dicitur, q̃ quãuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos: ut partia lis mobilia unius tota lis motus consurgentis ex duabus passiuis partialib⁹ motionibus, non tamen posset mouere ex hoc ut duo mobilia totalia. i. q̃ neutrum moueret ut cõpars alterius, sicut patet in trahente paruũ lignum potentęq; trahere simul unũ aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul, ut duo partialia mobilia eadem actio ne tractanda: tamen posset dum trahit unum alia actione, seorsum trahere aliud. Quanta autem distantia intercipi possit inter duos partiales effectus: certum non habemus. Necessarium tamen videtur, q̃ quemadmodũ cæteræ uirtutes finitæ naturales habent certã sphæram actiuitatis suæ, ultra quã nõ possunt immediate operari. Cõtingit esse aliquid simul coagulari, ut dicitur de sensu & sensato. Sic uirtus angelica habet certã sphærã suæ actiuitatis: infra quã quæcũq; simul moueat, tanq; in loco uno existẽtia respicit. Nec posset illamet simul mouere si alterum eorum extra sphæram actiuitatis suę poneretur. Et propterea negatur q̃ sit eadem ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur, quòd angelus possit esse simul in diuersis locis.

Quæst.

¶ *Num angelus possit esse in loco quant umuis parue, uel magno.*

¶ Circa istam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis uel diuisibilis, maior uel minor, secũdũ quod uoluntarie applicat uirtutẽ suam: dubiũ occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantuncunq; paruo, aut quantuncunq; magno esse. Sco. etiã in 2. sent. diſt. 2. q. 4. tenet partẽ negatiuã: & dupliciter probat angelũ nõ posse esse in loco quãtuncũq; paruo, f. suis concedat in loco pũctuali. Primo ex 3. primi Euclidis, ubi dicitur q̃ quicquid põt esse in uno æqualiũ, potest etiã esse & in alio, si sibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur, q̃ angelus põt esse in loco q̃tuncũq; longo: quia sem per est inuenire quadrangulũ strictius æquale cuicũq; quadrato dato. Secũdo rõne naturaliter quia sequeretur, angelũ esse infinitæ uirtutis. Probatur cõsequentia: quia determinata uirtute angeli ad maximũ locum, posse illã applicare ad maiorẽ, est aliquantæ uirtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorem, est magis & perfectius posse: & sic in infinitũ. ergo si põt ad locũ quãtuncũq; paruum se semper transferre, erit uirtutis infinitæ. S.T. aũt tenet in re hac tria. Primo, q̃ põt esse in loco indiuisibili. Secundo, q̃ nõ potest esse in loco quantuncunque magno: quia uirtus eius est finita. Nec potest arbitrium voluntaris fuæ efficere esse nisi iuxta uires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, q̃ angelus põt esse in loco quatuncũq; paruo: q̃m proculdubio põt operari in loco quantuncunq; paruo: cũ nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut uirtutis, &c. ut de se patet. Motus eñ localis saltem, nõ determinat sibi minimum locũ, ut patet sexto phy. Vnde m quantuncunq; paruo põt causari ab angelo.

¶ Ad rationes autem Scoti faciliter rñderi põt. Ad primã quidem, q̃ nõ est ad propositũ propositio Euclidis. Quoniã manifeste loquitur de esse in loco cum mensuratiue, uolens quòd omne commensurabile alteri æqualiũ sit commensurabile reliquo, nisi figuratio obsiet: quod ridiculum est ad propositum reducere. Quanuis enim possit secundo dici, quòd aliud est posse esse in quantuncunq; longo simpliciter: & aliud est posse esse in quantuncunq; longo respectu cuiusq; magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitum crescere secundum partes auferibiles ex data linea, ut patet tertio phy. Quanuis enim longum in infinitum simpliciter non posset resistere angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati, posset resistere angelo ut locus. Tale eñ esset simpliciter finitũ secũ quadrati, posset resistere angelo ut locus. Tale eñ esset simpliciter finitũ secũ dum longitudinem, & nunquã quacunq; excrescentia facta excederet certam quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo intentum protraheretur, q̃ exiret sphæram actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret, tam haberet ratio quare in illo esse non posset: obstaret enim exitus extra sphæram: quemadmodum Euclides dicit, quòd corporalitati obstaret figuratio.

¶ Ad secundam rationem dicitur, q̃ falsum est, maioris uirtutis esse ad minorẽ, & ad minorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate uirtutis, sed ex libertate pendet, ut S.T. dicit. Vnde quanuis applicare se ad totũ locum sit aliquantæ uirtutis, quia nullus effectus põt esse quin ab aliquanta uirtute sit applicare tamen se ad maiorem uel minorem infra propriam sphæram, non maiorem aut minorem, per se loquẽdo, exigit uirtutẽ, sed libertatem usus illius. Et per hoc patet quid secundũ S. T. de ambiguitate quã in fine mouet Scot. tenendum sit. An f. il angelus est il in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta unius palmi: ipse eñ reputat utrũq; q̃ntis pariem, nullum parere inconueniẽs. Ex dictis aũt S. Th. manifeste sequitur negatiua uirtus q̃ affirmatiua opponitur inconueniẽs fuit ducere: quia sequeretur quòd latitudo uirtutis angelicæ non esset libera, sed naturalis: sed quemadmodum applicatio animæ adcorpus, in altero tamẽ genere causæ.

a ¶ *Super Quæ stionis quinquagesimæ secunde Artic. tertiũ.* 269

Annota. o Cõment.

Tertius clarus est. ex pdictis. Quæritur enim directe de possibili secundum rerum portẽtiam.

¶ In corpore articuli unica conclusione rñdet q̃stioni: quòd plures nõ pñt simul esse in uno loco. Probatur sic. Im possibile est duas causas totales & immediatas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inducitur, & in causis efficientibus & formalibus: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instantia de pluribus immediate trahentibus nauem. consequentia uero probatur ex eo quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis.

¶ *Nũ potentia logica, uel naturali non possint duo angeli esse in eodẽ loco.* Quæstio.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, q̃ dupliciter põt intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos uirtute diuina alligari uni & eidem loco: imo de facto forte est de pluribus animabus dãnatorum æqualis omnino demeriti. Tum quia cõclusio operationum, quanuis sit inconueniens quoddam sequens ex hoc quòd angeli sunt in eodem loco, nõ liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tũ quia duo corpora simul esse in eodem loco nõ est sic impossibile: quãuis nisi hoc side teneremus, diceremus q̃ implicat contradictionem. Si uero de naturali possibilitate intelligitur, tria obstant. Primum est medium assumptum à S. Th. propositio cuius ita: impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdẽ: uerificatur de impossibili logico, q̃m fundatur super hoc, q̃ sequerentur aliter duo contradictoria, scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa. pater sequela: quia stante dualitate causarum per se, ex una parte sequitur, ergo effectus dependet ab utraq; quia ponitur illius per se causæ in esse nel fieri. Ex altera uero parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet: pater sequela, quia ab illa non dependet, quia secluta nihil minus esset nel fieret. Sed quãuis altera earũ secluſa, effectus esset uel fieret: ergo à neutra pendet: ergo implicat contradictionem. Secundum est, quia nõ inconuenit, in uno & eodem loco secundũ eadem partes produci simul duos effectus ab agentibus diuersarum rõnum: põt eñ unum & idem secundum eandem partem ab uno agente fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hoc præsentia ordinis nõ uidetur esse sufficiens ratio existendi in loco: quoniam plures angeli possunt uni & eidem loco præsentes sic esse: quoniam ex hoc non sequitur conclusio operationum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est nõ de potentia logica, sed potentia naturali. Mouetur autem ad hoc, ex parte medii assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen consister dæmones locari per pati, potius quàm per agere. Mouetur quoq; ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionem de inesse, scilicet q̃ duo angeli non sunt simul in eodẽ loco: & non modalem de possibili. Mouetur tertio ex consuetudine S. Tho. qui semper ex propriis & de propria rei de qua agitur, determinare consuevit. Quærimus enim hic (ut in titulo diximus) quid rerum habeat, nõ quid dei potentia possit. Vñ de ad instantias in oppositum dicendum est: & ad primã dicitur dupliciter. Primo, q̃ cũ tales duæ causæ se habeant, ut causæ eiusdẽ rõnis solo numero distinctę, ut patet: dicitur quòd ibi non est contradictio. Tum quia nõ ab omnibus uidetur concedi, q̃ hic effectus sit per se ab hac causa. propterea quia posset esse hic & nõ ab hac causa, ut dicunt. Tũ quia concessa perseitate, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nã non sequitur q̃ dependeat ab utraq; & neutra: sed q̃ dependeat ad utraq; in fieri simul uniuntur: cũ quo stat, q̃ ambæ istæ sint falsæ, ab utraq; dependet, & à neutra dependet. Declaratur hæc, & patent, si fingas duo luminosa eiusdem rationis & uirtutis, quæ proxima alicui secundum se totum medio primo illuminabili perfecte, id est in summo à quouis eorum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut non negetur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, ponatur per dei potentiã ita duo luminosa in eodẽ loco. Tũc quæratur, aut medius illuminatus erit ab alterutro eorũ, &c. Et sẽ iste posset casus de quo disputamus. Vtrũ cũ talis fictio nõ implicet cõtradictionẽ, sed de potẽtia dei absoluta possit poni in esse: scitur q̃ ponere duas totales, &c. nõ sit impossibile logicũ, sed physicũ. Quocirca in tali casu illa duo luminosa se haberẽt ut partes unius luminosi superexcederis in duplo uel amplius sua actualitate potentiam passiuã cui approximatur à quo constat q̃ nõ secundũ partes diuisim, sed ut unitur in uno, effectũ dependeret. & sic in proposito à duobus agẽtibus nõ ut duo sunt, de pẽderet, sed ut unionẽ duo tũ essent. Secũdo dicit, q̃ aliudesi plures angelos esse simul in eodẽ loco, & aliud ẽ plures angelos esse naturaliter simul ẽ eodẽ loco. Primũ eñ nõ implicat contradictionem, dato q̃ secundũ simpliciter cõtradictionẽ, propter rõnem adductã: & sic possẽt sustineri iuxta illã distinctionẽ ntracq̃ pars. Propter qd̃ S. T. cõclusionẽ quidem de inesse, maiorem aũt assumptã de impossibilitate logico quidẽ, loquendo de talibus causis ut plures sint: physico q̃dẽ loquẽdo de effectibus causis pluribus, sed non in quãtum plures. Ad secundã instãtiã dicitur, q̃ cũ angelus sit per se in loco ut operans in operatosquemadmodũ operata contingit esse diuersa realiter & formaliter, & tũ esse unã subiectorũ nõ inconuenit plures angelos esse simul eodẽ loco materialiter, nõ tñ formaliter.

272 1. di. 17. q. 4. art. 1. Et op. q. secundũ simpliciter 15. c. 18. Et met. 28. co. 3.

¶ Ad tertiam dicitur, q̃ sicut naturaliter fieri nequit, ut duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint æque approximata immediate uni & eidẽ passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, ut duæ intelligentiæ sint præsentes uni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuã. & ratio utrobiq̃ est. Quia tam natura q̃m intellectus horret superfluitates tanq̃ ociosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis à sufficienti ratione locandi angelum.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA TERTIA de motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de motu locali angelorum.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, utrum angelus possit moueri localiter. ¶ Secundo, utrum moueatur de loco ad locum, pertranseundo medium. Tertio, utrum motus angeli sit in tẽpore, uel in instanti.

ARTICVLVS I.

a Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat philosophus in 6. phy. nullũ impartibile mouetur: quia dum aliquid est in termino à quo, non mouetur, nec etiã dum est in termino ad quẽ, sed tunc mutatũ est. Vñ relinquitur, q̃ omne q̃d mouetur, dũ mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶ Præterea, Motus est actus imperfecti, ut dicitur in 3. physi. Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶ Præterea. Motus non est nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

¶ SED CONTRA, eiusdẽ rationis est angelũ beatum moueri, & animam beatã moueri. Sed necesse est dicere animã beatã localiter moueri: cum sit articulus fidei, q̃ Christus secundum animam descenderit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiter.

CONCLVSIO.

¶ Sicut angelus non est in loco ut contentum à loco quẽadmodum corpora, sed ut continens: ita nec in loco mouetur motu continuo, nisi per accidens.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ Ang. beatus pot moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquiuoce cõuenit corpori & angelo: ita etiam & moueri secundum locum. Corpus enim est in loco inquantum continetur sub loco, sed cõmensuratur loco. Vnde oportet q̃ etiam motus corporis secundum locum commensuretur loco, & sic secundum exigentiam eius. Et inde est, q̃ secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus. Et secundũ prius & posterius in magnitudine est prius & posterius in motu locali corporis, ut dicitur in 4. phy. Sed angelus non est in loco ut cõmensuratus & cõtentus, sed magis ut cõtinens. Vnde motus angeli in loco nõ oportet q̃ cõmensuretur loco, nec quòd sit secundum exigẽtiã eius, ut habeat continuitatẽ ex loco, sed est motus non cõtinuus. Quia eñ angelus non est in loco, nisi secundũ cõtactum uirtutis, ut dictum est, necesse est, q̃ motus angeli in loco nihil aliud sit, q̃ diuersi contactus diuersorum locorum successiue, & nõ simul: quia angelus nõ põt simul esse in pluribus locis, ut suprà dictum est. Huiusmodi autẽ contactus non est necessarium esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inuenire: quia, ut dictũ est, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ uirtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus successiue, & non simul dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur cõtinuitas in motu locali eius: ita etiam angelus potest dimittere successiue locum diuisibilem in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & totaliter loco simul se applicare. Et sic motus eius non erit continuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa ratio dupliciter deficit in ꝓposito. Primo quidem, quia demonstratio Ari. procedit de indiuisibili secundũ quantitatem, cui respondet de necessitate locus indiuisibilis. Quod nõ potest dici de angelo. Secundo quia de monstratio Aristo. procedit de motu continuo. Si eñ motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid mouetur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsã successio diuersorum ubi circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quocũq̃ illorum ubi esset res illa, posset dici moueri. Sed cõtinuitas motus hoc impedit: quia nullum continuum est in termino suo, ut patet, quia linea non est in puncto. Et iõ oportet q̃ illud quod mouetur, non sit totaliter in altero terminorum dum mouetur, sed partim in uno, & partim in altero. Secundum ergo q̃d motus angeli nõ est continuus, demonstratio Ari. non procedit in proposito: sed secundũ q̃d motus angeli ponitur continuus. Sic concedi potest q̃ angelus dum mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quẽ: ut tamen partialitas non referatur ad substantiam angeli, sed ad locum: quia in principio sui motus continui angelus est in toto loco diuisibili, à quo incipit moueri. Sed dũ est in ipso moueri, est in parte primi loci quẽ deserit, & in parte secundi loci quẽ occupat. Et hoc quidẽ q̃ possit occupare partẽ duorum locorũ, cõpetit angelo ex hoc q̃ potest occupare locum diuisibilem per applicationẽ suæ uirtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundũ locum, quòd sit diuisibile secundum magnitudinem: de angelo autem, quòd uirtus eius possit applicari alicui diuisibile.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd motus existentis in potẽtia est actus imperfecti. Sed motus qui est secundum applicationẽ uirtutis, est existẽtis in actu: quia uirtus rei est secundum quod actu est.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ motus existentis in potẽtia est propter indigẽtiam suã: sed motus existẽtis in actu nõ est propter indigentiã suã, sed propter indigẽtiã alterius. Et hoc modo angelus propter indigẽtiã nostram localiter mouetur, secundum illud Hebr. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministeriũ missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

a Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ angelus nõ transeat per medium. Oẽ eñ qd̃ pertransit medium, prius pertransit locũ sibi ę qualem, q̃m maiorẽ. Locus autẽ ęqualis angeli, qui est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet quòd numeret pũcta infinita suo motu. Q̃d est impossibile.

¶ Præterea, Angelus est simplicioris substã-

tiæ, q̃m anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione põt transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia quæ est in medio. Ergo multo magis angelus põt de uno extremo trãsire ad aliud, nõ ꝓ medĩũ.

¶ SED CONTRA, si angelus mouetur de uno loco ad alium, quando est in termino ad quem, nõ mouetur: sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens mouebatur. Sed nõ mouebatur dum erat in termino à quo. Mouebatur ergo dum erat in medio. Et ita oportet quòd pertranseat medium.

CONCLVSIO.

¶ Angelus, cum mouetur motu continuo, necessario transiit per media: motu uero non continuo non potest per omnia media pertransire.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut fuprà dictũ est, motus localis angeli põt esse continuus, & non continuus. Si ergo sit cõtinuus, non põt angelus moueri de uno extremo in alterum quin transeat per medium: quia ut dicitur in 6. phy. medĩũ est in quod prius uenit, quod cõtinue mutatur, q̃m in quod mutatur ultimũ. Ordo eñ prioris & posterioris in motu continuo est secundũ ordinẽ prioris & posterioris in magnitudine, ut dicitur in 4. phy. Si aũt motus angeli non sit cõtinuus, possibile est quòd pertranseat de aliquo extremo in aliud non pertrãsito medio. Quod sic patet. Inter quælibet eñ duo extrema loca sunt infinita loca media: siue indiuisibilia. Et de indiuisibilibus manifestum est, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media. cum nulla duo puncta consequantur se immediate sine medio, ut in 6. phy. probatur. De locis autem diuisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demõstratur ex motu cõtinuo alicuius corporis. Corpus eñ non mouetur de loco ad locũ nisi in tẽpore. In toto autem tempore menfurante motum corporis non est accipere duo nunc, in quibus corpus qd̃ mouetur, non sit in alio & alio loco. Quia si in uno & eodẽ loco esset in duobus nũc, sequeretur q̃ ibi quiesceret: cũ nihil aliud sit quiescere q̃m in loco eodẽ esse nũc & prius. Cum igitur inter primũ nunc & ultimũ temporis mensurãtis motum sint infinita nunc, oportet q̃ inter primũ locum à quo incipit moueri, & ultimũ locũ ad quẽ terminatur motus, sint infinita loca. Et hoc sic etiã sensibiliter apparet. Sit eñ unum corpus unius palmi, & sit uia per quã transit, duorũ palmorum: manifestum est q̃ locus primus à quo incipit motus, est unius palmi: & locus ad quẽ terminatur motus, est alterius palmi. Manifestũ est autẽ, q̃ qñ incipit moueri, paulatim deserit primũ palmũ, & subintrat secundũ. Secũdũ ergo qd̃ diuiditur magnitudo palmi, secundũ hoc multiplicatur loca media: quia quodlibet punctum signatũ in magnitudine primi palmi est principiũ unius loci: & punctũ signatũ in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdẽ. Vñ, cũ magnitudo sit diuisibilis in infinitũ, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile aũt infinitatẽ mediorum locorum nõ cõsumit, nisi per continuitatẽ motus: qa sicut loca media sunt infinita in potẽtia, ita & in motu continuo est accipere infinita quæ dã in potentia. Si ergo motus nõ sit cõ

per hoc ex cõtinuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus uero est in loco ut contentũ locũ nõ commensuratum eidẽ igitur eius motus nõ est necessario secundum exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione: & ex 6. physi. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas in proximo isto arguit à destructione antecedentis ad destructionẽ consequẽtis, ac per hoc sophistice procedere uidetur. Secũdũ est, an uera sit propositio illa causalis, q̃ continuitas ex magnitudine, seu spatio redundet in motum, per hoc q̃ mobile cõmensuratur illi magnitudini. ex hoc enim pendet quòd multiplicis solutio: an scilicet indiuisibile possit moueri ut subiectũ uel motus localis cõtinuus: & an diuisibilitas spatii sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et quã hæc dubitatio 6. physi. est prior ita: ideo ibidẽ discutiẽda est domino cõcedente: ubi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. di. 1. q. 3. examinabuntur.

¶ Ad primũ tamen dubitationẽ pro nunc dicendum est, q̃ processus S. Th. fundatur super illa regula tradita in primo Posteriõ. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualem se assumere supponit hic. Quo ad secundã intentionẽ hoc. Motus angeli est discretus localorum uirtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & q̃ sit cõtactus quia esse in loco nihil aliud est, q̃m uirtualiter tangere locum. Et q̃ sit diuersorum locorum: quia non põt esse simul in pluribus locis: ac per hoc diuersa loca tangi successiue apparet. Sed q̃m diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete medĩ. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo additur ly successiue. i. immediate, & consequẽter se habendo. Quo ad tertiã intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur utraque pars: quia potest totum locum simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim unum deserendo, partẽ alterius continue occupando acquirere.

¶ Circa prædicta aduerte diligẽter, q̃ mens S. Th. expresse, & absq̃ dubitatione sentit motum localem proprie loquendo non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce nominibus utendo, ut plures dicitur substãtias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: unde moueri ea, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est ea esse subiectũ ubi. Sed uirtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, q̃ inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse uere moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatũ nec limitatũ, &c. Supponit eñ qd̃ nunq̃ probauit, angelum s. esse subiectum ipsius ubi diffinitiue secundũ substantiã: ut in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo, q̃ non consona eorum uidetur sententia, qui uel S. T. attribuunt substantias spirituales motui locali localiter uere moueri: uel hoc de mente eius suspicantes, ut uerum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere. S. T.

Quæstio.

¶ Num una, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.

¶ Circa continuitatẽ motus angeli dubium occurrit: an ibi sit una tantum operatio, an multæ. Si eñ una est, in uno tantum loco per illam erit: & sic mouebitur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in uno tantum loco propter unitatem operationis. Sequitur etiam, q̃ motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum: quoniam unitas operationis infert unitatem contactus. Si uero necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur quòd nõ sit motus continuus. Et sequeretur etiam, quòd angelus non posset manutenere, seu continuare eandem operationem de loco ad locum: quod tamen homo potest.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quã dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & unam tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duę distinctiones notandæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelũ continue applicari diuersis locis: primo mõ, ita q̃ locus & patiens sese comitentur, quo ad unitatem & diuersitatem. Alio modo, ut cum diuersitate locorum sit unitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patientium sit unitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mõ loquitur. Secũda distinctio est, q̃ operationẽ esse unã, aut multas, contingit dupliciter, uno mõ secũdũ qd̃ exit ab operante. Alio mõ secũdũ qd̃ terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, Luel in ordine ad aliquid extrinsecũ ipsi patienti uel secundũ seipsum. Et his eñ patet primo, quòd siue angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem ixpidem defert de loco ad locum siue ex eo quòd unã magnã aquã paulatim per partem post partẽ cõtinue mouet: semper intercipit diuersitas contactus & operationis ex parte patientis: tum in ordine ad extrinsecũ, scilicet magnitudinẽ seu spatium: ut qñ defert lapidem, uel in ordine ad extrinsecũ & secundũ seipsum patiens: ut qñ modo prædicto mouet aquã. Concurrere aũt in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec uideo esse necessariũ nec impossibile. Sat eñ est ad saluandã descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuũ, ex parte patientis. Nec sequitur ex unitate operationis, quòd per eam non attingat diuersa loca continue: sicut ex unitate corporis locati non sequitur semper in eodem loco esse. Sed quemadmodũ spatii sola sit sufficiens ratio continuitatis motus, &c. Et qñ hæc dubitatio 6. physi. est prior: ideo ibidẽ discutiẽda est domino cõcedente: ubi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. di. 1. q. 3. examinabuntur.

¶ Ad primũ tamen dubitationẽ pro nunc dicendum est, q̃ processus S. Th. fundatur super illa regula tradita in primo Posteriõ. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualem se assumere supponit hic. Quo ad secundã intentionẽ hoc. Motus angeli est discretus localorum uirtualis contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & q̃ sit cõtactus quia esse in loco nihil aliud est, q̃m uirtualiter tangere locum. Et q̃ sit diuersorum locorum: quia non põt esse simul in pluribus locis: ac per hoc diuersa loca tangi successiue apparet. Sed q̃m diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete medĩ. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo additur ly successiue. i. immediate, & consequẽter se habendo. Quo ad tertiã intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur utraque pars: quia potest totum locum simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim unum deserendo, partẽ alterius continue occupando acquirere.

¶ Circa prædicta aduerte diligẽter, q̃ mens S. Th. expresse, & absq̃ dubitatione sentit motum localem proprie loquendo non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce nominibus utendo, ut plures dicitur substãtias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: unde moueri ea, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est ea esse subiectũ ubi. Sed uirtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, q̃ inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse uere moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatũ nec limitatũ, &c. Supponit eñ qd̃ nunq̃ probauit, angelum s. esse subiectum ipsius ubi diffinitiue secundũ substantiã: ut in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo, q̃ non consona eorum uidetur sententia, qui uel S. T. attribuunt substantias spirituales motui locali localiter uere moueri: uel hoc de mente eius suspicantes, ut uerum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere. S. T.

Quæstio.

¶ Num una, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.

¶ Circa continuitatẽ motus angeli dubium occurrit: an ibi sit una tantum operatio, an multæ. Si eñ una est, in uno tantum loco per illam erit: & sic mouebitur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum: & esset in uno tantum loco propter unitatem operationis. Sequitur etiam, q̃ motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatem contactuum: quoniam unitas operationis infert unitatem contactus. Si uero necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur quòd nõ sit motus continuus. Et sequeretur etiam, quòd angelus non posset manutenere, seu continuare eandem operationem de loco ad locum: quod tamen homo potest.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quã dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & unam tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duę distinctiones notandæ sunt. Prima est, dupliciter potest intelligi angelũ continue applicari diuersis locis: primo mõ, ita q̃ locus & patiens sese comitentur, quo ad unitatem & diuersitatem. Alio modo, ut cum diuersitate locorum sit unitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patientium sit unitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mõ loquitur. Secũda distinctio est, q̃ operationẽ esse unã, aut multas, contingit dupliciter, uno mõ secũdũ qd̃ exit ab operante. Alio mõ secũdũ qd̃ terminatur in patiens. Et hoc dupliciter, Luel in ordine ad aliquid extrinsecũ ipsi patienti uel secundũ seipsum. Et his eñ patet primo, quòd siue angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem ixpidem defert de loco ad locum siue ex eo quòd unã magnã aquã paulatim per partem post partẽ cõtinue mouet: semper intercipit

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Artic. secundũ Comẽt.

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo diffinguit motũ angeli in continuũ, & non continuum. Secundo respondet quæstio cõclusiõe affirmatiua, de motu continuo. Tertio respondet quæstio quo ad motum non cõtinuum cõclusione negatiua. Quarto reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medii.

¶ Quo ad primum nihil oportet addere: quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶ Quo ad secundum conclusio est ista. Angelus motu continuo necessario pertransit media. Et probatur ex ratione medii ex sexto physicorũ. Et eius rõ adducitur ex [quarto physicorum, ut patet in litera.

¶ Quo ad tertium conclusio est ita. Angelus motu nõ continuo nõ põt pertransire omnia media. Et probatur sic. media inter quæcunq̃ extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia nõ possunt, aut infinita actu numerabũ tur. Sed infinita actualiter numerãdo consumi est impossibile: ergo impossibile est q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnis mutatio fit continuo motu pertranseat. Antecedens probatur. Tum quòd ad loca insurribilia. Tũ quia ad loca diuisibilia ratione exẽplo, quæ satis patent in littera. Cõsequentia uero deducitur ex eo q infinitas locorum non cõstituitur à mobili quocunq; nisi propter continuitatem motus: & merito, qm infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibiq; inuicem possunt respõdere: ut quẽadmodũ in locis sunt in finito partes, & infiniti termini in potentia: ita in correspondẽtie sibi fit potentialis infinitas partium & terminorum, ut partes partibus, & termini terminos æquẽtur: sitq; ergo uis probationis in hoc, infinita loca sola continuitate motus à mobili, quocunq; con sumi possint: ergo motu discontinuo aut nõ pertranseant, aut si trãsire dicantur actu dinumerabuntur, qm singula loca actualiter terminabũt partiales mutationes integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartã, quia ex dictis sequitur, q angelus põt pertranste de extremo ad extremũ nullo medio pertransitoquando mouetur motu discontinuo: imo necessario oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte cõstat corpus non posse trãsire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiæ huius ratio redditur, quia corpus continetur sub loco, actu, uel potẽtia, secundũ totum uel partes; angelus nec to cõtinet locum, &c.

Quæstio ¶ *Num & quomodo inter duo loca dimidibilia sint loca media infinita.*

274 ¶ Circa antecedens assumptum ad secũdam conclusionẽ quæstiuncula occurrit: quomodo sit uerũ inter quæli bet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas medietates alicuius cõtinui unum tñ medium inueniri, f. in diuisibile: quod est terminus cõmunis ad quem copulantur, & nullum inter eas inuenire medium diuisibile.

¶ Ad hoc est dicendũ breuiter, q aliud est loqui de duabus partibus continuis, & aliud de duobus locis. Quoniã formaliter loquendo, duo loca non sunt, quæ ut sic situaliter nõ distant. Et propterea duæ partes continuæ magnitudinis dupliciter sumi possunt: uno modo ex ea parte qua continuantur uel contiguantur: & sic cũ in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas localis motus esse potest. Si uero sumantur ex ea parte qua aliqualiter ab inuicem distant, sic de una in alium potest esse motus localis, & inter sunt infinita media tam diuisibilia q̃ indiuisibiliaut patet ex ratione continui. Et quia S. Th. de pluralitate locorũ ut plura sunt, formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, q inter quælibet duo loca sunt infinita loca media: & nõ dixit, q inter quælibet duas partes sunt infinitæ partes.

Annot. ¶ Circa secundam conclusionem aduerte, quòd Sco. in secundo. dist. 2. quæst. 6. tenens, q angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminũ distantem à termino à quo, nisi per tertium medium: erguit talis ratione. Ordo præsixus à superiore agente uidetur esse necessarium cuicunque agenti inferiori: quando habet actionẽ circa talia ordinata. Sed ordo partium uniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præsixus à deo cuilibet uirtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non põt absque tali ordine de uno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunq; distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q minor est falsa simpliciter: qm talis ordo nõ est pũ

Aut uirtuti immateriali infinitã motiua est in motu discontinuo: qm ex parte sua absoluta est à regibus distantiæ finitis, utpote superioris ordinis. Nec ex parte effectus alligatur ad ordinẽ istiusq; discõtinui ponitur. Ad confirmationem uero dicitur, q nec distantia locorũ inter se, nec distinctio eorũ impedit quin succedẽs operatio possit ad alterũ terminum: qm absoluta ab uno loco operatione, indifferẽter & instantaneè se habet ad quemcunque locum.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Artic. tertium.* Anno.

THomas eget diligentissima annotatione. Aduertẽdũ est enim, q cũ motus nomen cõmune sit motui & mutationi, nisi citer intelligi gest. q̃ dicta. Primo de simplici acquisitione loci: ut cũ Angelus in instãti acquirat locum. Et talis sensus nõ est ad propositum, ut patet ex tota tũe eius. Quomõ põt angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusq̃ fuit? Secũdo mõ põt intelligi de acquisitiõe loci successiue mensurãdi à motu. hoc dupliciter, primo, ut quæstio sit de mensura trãsitus de uno in aliud. Sed q̃ tale est de mẽsura relationis prioris & posterioris. Et hæc est euidenter erga habentes cõstitutionẽ: q̃m cõstat tale mensurã esse instantiã. nec in tũo simili cupertur à S. Tho. Deprecata multa argumenta Greg. recitata à Capreolo in 2. dist. secunda disputa ad hũc. Secundo dicunt, sed hæc non sunt. Nihil ẽm aliud inferunt, nisi q in instanti acquirituir terminus ad quẽ in quo ẽtiã desinit terminus à quo: non tñ ita q̃ terminus à quo cesset esse. Quia oppositũ credit non ostendi. Adhuc igitur mõ potest intelligi de cõparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quẽ, ad mensurã proprium termini à quo: non tñ sic licet se habeãt hæ duæ mensuræ ut instans & instans, aut ut tempus & tẽpus, aut ut instans & tempus. Et hæc est intẽdit S. Th. Vnde quærere utrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere utrum mensura trãsitus angeli de loco ad locum sic se habeat, q̃ mensura acquisitionis termini ad quem se habeat ad terminũ à quo ut instans ad tempus: & hoc est nulde norandum.

¶ In corpore articuli facit quinque. Primo refert quandam opinionem, secundo, impugnat illam. tertio, respondet iuxta propriam opinionem, ibi: sed oportet assignare. quarto ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus, ibi: cũ tñ quidem. quinto ostendit quomodo differat tale tempus à tempore communi, ibi: sed illud tempus.

¶ Quo ad primũ quatuor propõnes opinionis refert. Prẽs est, q cũ angel⁹ moueri, in toto tpe præcẽdẽti est in termino à quo: in ultio aũt instanti est in termino ad quẽ: ac per hoc mouet instãtanee. Secũda est, q̃ inter duos terminos nõ est ali qđ medium: sicut nec inter tpẽ & terminũ tpis. Tertia est, q̃ non est dare ultimũ nũc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in gñatiõe, &c. Quarta est, q̃ est dare ultimũ tpis in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quã sequitur Sco.

¶ Quo ad secundũ impugnat primã propõ talẽ rõne. Omnis mutatio instantanea est terminus alicuⁿ motus: sed motⁿ angeli nõ ẽ terminⁿ alicuius motⁿ, ergo nõ est mutatio instãtanea. Minor est q̃ se nota. Maior uero, quia ex tertia inter motũ & quẽ. q̃ ad mẽsurãm hoc q̃ quẽd mouẽ in aliquo toto tpe in quo⁹ illi⁹ tpis ase & alt se habet. Et sitq̃ quẽd quẽrit in aliq̃ toto tpe in q̃ eodẽ mõ se hꝫ. Et hæc ẽm cõuenientia sequit duæ modales. Altera est impossibile est aliqđ toto aliq̃ tpe quiescere, & in ultio illius aliter se habere. Altera est impossibile

possibile est aliquid toto aliquo tempore mouẽri, & in ultimo illius aliter se habere. Ex his autem manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio respõdeo est ista. Motⁿ angeli necessario est in tpe. Et probatur sic, in motu angeli sunt duo nũc: ergo ibi est tẽpus. Antecedens patet: q̃ in eⁱ⁹ motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angelico non põt esse prius nõ põt esse posterius: est ultimum nũc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterũ nũc instãs. Et ex improbatione p̃ cedentis opinionis. Cõsequentia uero probatur, ex eo q̃ ubicũq; sunt plura nũc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartũ dicit, q motus angeli cõtinuus est ĩ tpe cõtinuo: motus uero discõtinuⁿ est in tpe discreto. Et probatur: q̃ tps habet cõtinuitatem à motu.

¶ Quo ad quintũ dicitur, q̃ utrũq; tps mensurãs motũ ãgeli, aliud est à tpe mẽsurante motum cæli: quia motus angeli non dependet ex eo.

Quæstio. ¶ *Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in ultimo instanti non aliter se habeat.*

¶ Circa improbationẽ primæ opinionis dubiũ occurrit, de propositione illa super qua fundatur rõ S. T. Impossibile est aliquid in aliquo toto tẽpore quiescere, & in ultimo instãti illius tẽporis aliter se habere. Et similiter de illa. Omne quiescẽs in aliquo toto tẽpore, in quolibet instanti illi⁹ eodẽ mõ se habet. Dubitatur quæ est, an sint ueræ de forma, an gratia materiæ. Si ẽm dicãtur ueritatẽ habere gratia formę, oportet eas in oi materia uerificari. Et tñ habẽnõ nullas habere gratia formę, oportet eas in oi materia uerificari. Et tñ habẽnõ nullas instãtiæ. Quomõ illa nõ est uera necessario, omne quod mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet instãti illius mouetur. Tũ qa in nullo instanti mouetur. Tũ quia tñ primo instãti nõ aliter se habet nũc & prⁱ⁹. Aliogn sequeretur q̃ da uerit primũ mutatũ esse in motu. Nec etiã q̃quid est alhũ aut homo, in aliquo toto tẽpore, in quolibet instãti illius est hõ, aut albũ. Sed stat q̃ in ultimo instãti ill⁹ nõ fit, ut patet in corruptione olm permanẽtiũ. De his enim uere enuntiat q̃ in toto tẽpore põt esse, & q̃ in ultimo instãti nõ sunt. Si aũt ẽuera gratia materiæ ita q̃ in istis terminis, f. in quiete, & eodẽ modo se habere uerificẽ tur nõ, oportet primo reddere rõnẽ quare tenet in ista materia & in alia non. Deinde oportet excludere instãtias quas cõtra hoc affert Sco. in 2. di. 5. cõdi. 3. quas etiã habet recitatas in Capreolo, in 2. di. 5. cõdi. Et prima instãtia est de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cũ tamen in toto tempore precedente panis quieuerit.

¶ Secũda uero est de aẽre tenebroso, & subito illuminato: q̃m in toto tẽpore p̃cedẽte quieuit sub tenebris. Et si dicatur, inquit ipse, q̃ illuminatio est terminⁿ cuiusdã motus localis, hoc nihil facit. Tũ qa hoc est per accidẽs. Tũ qa deⁿ posset instãtaneè producere corpus luminosum pñs aẽri quiescẽti in tenebris toto tempore precedente. Tũ quia ex hoc non euadit, quin ex parte subiecti aẽr quieuerit toto tẽpore in rei ueritate. Et tñ in ultimo instãti aliter se habet.

¶ Tertia instãtia est de ipso angelo: q̃m ex ista, põne sequeretur q̃ angelus aliquo tẽpore quiescẽs, nũq̃ moueretur posimodũ. Probat sequelã: q̃m posito q̃ in una hora quiescat, aut incipiat moueri in ultimo instãti illius horæ: & hoc non per se. Aut in aliquo instãti mediato uel immediato illi. Nõ mediato: quia tunc in tẽpore intermedio quiesset. Nec immediato: qa instans nõ est immediatũ instanti. Et ti dicaf iacige in instãti tpis discretis q̃ratur quod de tpe nostro ẽ dicet instãti an. f. ultimũ instãs horæ, an tps immediate sequẽs, an aliq̃ instãs medians. Et cum nõ possit assignari nisi tẽpus immediate sequẽs, sequit q̃ angelus quiescens nõ potest incipere moueri instantaneè: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primo uidendus est sensus propositionis, deinde respondendum quæstio.

¶ Quo ad primũ, scie. ũ est q̃ quidã duas distiões subintelligi putãt in p̃dictis propositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tẽpore, f. primo uel nõ primo. Alio modo est de ly in quolibet instanti. f. intrinseco uel extrinseco. Et dicũt q̃ Propositio sic moderanda est, q̃d quiescens in aliquo toto tẽpore primo. f. adæquate. in quolibet instanti intrinseco illius eodẽ mõ se habet. Et hoc mõ dicũt, q̃ propositio est per se nota: tũc q̃ assumptũ fuisse à S. T. Sed salua pace eorũ dicto rum, ꝫ̃ propriã ignorare uidentur. Quoniã apud S. Th. eorũ iudicio, ex ista propositione nõ haberur, q̃ si aliquid est tale, puta hõ uel albũ in aliquo toto tẽpore, oportet q̃ sit etiã tale in ultimo instãti illius. Et tñ si ista propositio esset sic intelligenda, euidenter cõstat, q̃ quicquid est hõ in aliquo tpe adæquato, in quolibet instanti illius est hõ. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinsecõ poss euasionẽ præbere. Quoniã prima opinio quã improbat S. Th. nõ dicebat aliqđ quiescere in toto aliquo tẽpore, & in ultimo instanti intrinseco aliter se haberet: ut patet in litera. Quia ergo intentio doctoris ex proposito in quo loquitur, colligẽda est: & manifeste patet primam opinionem iudicasse motũ angeli ad eius quiesẽ præcedẽtẽ se habere ut instãs generationis ad tps præcise alterationis: & cõstat q̃ nec alteratio illa mẽsuratur toto illo tempore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum reporis, ut mensurans alterationem: consequens est, q̃ si S. Tho. efficaciter improbare intendit positionem præfictam, q̃ assumat propositionem uniuoce cum aduersario, alioquin non solus uerbis essẽt quæstio. Sciendum est igitur, q̃ in toto tẽpore dupliciter in toto aliquo tempore, & in quolibet parte illius temporis. Secũdo in partes & in quælibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quãuis utrocq; mõ propositio sit in usu, in proposito tamen in primo sensu à philosophis & theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cum ex aqua fit ignis, id toto illo tẽpore est aqua, & in ultimo instanti est ignis. Et in hoc sensu cõstat, primã opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tẽpore quiescit: & in ultimo illius instãti nouum locũ acquirit. Et quoniã realiter & non apparẽter S. Th. dicit q̃ se habẽt

dicere, idcirco oportet dicere in eodẽ sensu distribui ly in toto tẽpore. Ita q̃ cõtrouersia est an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tẽpore. f. in quatibet parte alicuius tẽporis, & in ultimo instanti illius aliter se habeat: sit possibilis. Prima enim opinio reputauit eam esse impossibilem: & hec de primo.

¶ Quo ad secũdũ dicitur, q̃ hæc propositio est uera, gratia materiæ non autem gratia formæ. 273 non autem terminis, sed in omnibus terminis, sed 276 in istis. Et declaratur utrũq; prima pars negatiua, q̃a ex esse tale in aliquo toto tẽpore, non formaliter infert esse etiam tale in ultimo instanti illius tẽporis. Ista enim cõditionalis non est necessaria, si est homo. f. aliquo hora: ergo in termino illius horæ est homo: imo de facto apparet falsitas falsitas, de horaẽ durante eius corruptionẽ. euidens est autem ratio quare nõ teneat formaliter: quia. f. totum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud ut prius ad posterius. Nec est necessarium, q̃ si est tale in priori mẽsura, perseuerare tale in posteriori. Pars uero affirmatiua declaratur, a duertendo q̃ cum intentio. S. T. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic ferme de possibili physico, in quo attendit logico, & respectu potentiæ diuinæ, sed de possibili physico, in quo attendit naturæ ordini cõgruæ, sechsis miraculis: nõ quid deⁿ possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis sectantibus S. T. doctrinam. Dicitur ergo, quòd impossibile est secundũ ordinẽ rerũ naturaliũ aliquid habere et se quietem in toto ali. uo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus, præcedit ur secundum naturæ cursum ab aliquo fieri. habet enim hoc rerum ordo, experientia teste, ut nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit ibi dispositio ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit ita ad alteritatem siue acquisitiuam, siue deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere uel perdere) cõsequens est, ut quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin ueniret ad terminum ad quem non processisset. Quod autem in termino aliter se habet quàm prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instantias autem adductas contra proportionem sic intellectam, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transsubstantiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum utpote per pluciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum utpote per accidens, non per se primo, sed per se secundo secundũ naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundam, quia f. non est ad propositum: quia de dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam uero dicitur: q̃ quãuis aẽr quiescat secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum uel distans: sed quia ad relationẽ non est per se motus, ut dicitur. 1. phyli. Sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo fiat, q̃ aẽr nõ quiescat sub tenebra, nec manebit tenebrosus, sed habens eam continue aliter se habeat propter motum alterius, scilicet solis. Et utrunque horum ponitur satis rõnabiliter. Nam quia ad relationem nõ est motus, ergo nec quies: quoniam circa idem habẽt fieri sicut loco motus est a loco motus, ergo nec quies: quoniam circa idem habẽt fieri sicut loco motus est a liter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, f. tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria luminis, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucens: consequens est q̃ aẽr absque motu in se, aliter se habet continue secundum esse tenebrosum confecutiue, ex hoc q̃ aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens tum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem San. Tho. loquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter uel eodem modo se habere in ultimo instanti in ratione termini ad quem: & nõ qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicẽ ipsius termini, sed ut exposuimus in titulo. Vnde instantia illã æquiocat. Primo de motu angelis intẽdens motus noie termini acquisitionẽ. Secũdo cõuenit dicta etiã secũ in uoca bulo, dico q̃ angelⁱ põt in ultimo instãti tẽporis aliud esse sub quiete, non in termino ad quẽ, ut in principio motⁿ: ut in principio quidem motus, quia põt positiẽ nasci fuit, in uno instanti fui tpis coexisti ultimo instãti alicuⁱ horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit: & in ultimo illius est hic: qđ apud, S. T. non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino uero ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis immediatis diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant uni horæ, sic quòd secundum coexistat ultimo instãti horæ: & primũ toti tẽporis p̃cedẽtis. Et si dicatur q̃ hoc est qđ dicebat prima opinio: & q̃ impugnatur hic à S. T. ti. Et si dicatur q̃ hoc est qđ dicebat prima opinio: & q̃ impugnatur hic à S. T. respondetur quòd non est uerum, sed ex malo intellectu, f. T. hoc credit ur. Vt enim in titulo dictum est, quæstio pæssens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram proprium terminⁱ à quo. Et prima opinio dicebat quòd se habent ut instans & tempus immediate præcedens. & tñ non datur ultimum instans in termino a quo, &c. S. T. uero uult q̃ se habẽt

Universidad de Deusto
Biblioteca

as instans, & instans immediatus, & q̃ detur ultimum in termino à quo. Et si cõtingat aliã instantia coexistere rẽpori, nostro mõ prædicto, hoc est per accidens, & cõsequenter, & nõ tanquã in propria mẽsura. Et rursus q̃ etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & nõ mensuratiue, non diceretur angelus in toto tempore præsente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in ultimo esse in termino ad quẽ, uel in toto tempore præcedẽte non mouisse fuisse, in ultimo autem inchoare moui. Et quia hæc non aduerterunt Scotus & alii, ideo ipsum non in telle xerunt impugnan tes ignorum.

Quæstio. ¶ *Nũ præter tẽpus commune cõtinuũ, necessariũ sit esse aliquod tẽpus aliud discretum.*

¶ Circa quartã partem & quintũ ubi S.T. ponit motũ angeli nõ mẽsurari tẽpore, qđ est mẽsura primi motis, sed alio siue cõtinuo siue discreto: dubitatio multiplex est, s. de natura talis tẽporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate tẽporis cõtinui à tempore cõi. Et

272 qñ hæc partim specũtãt & tractata fuerũt q. 10. partim seorsum tractãda essent spãli gñe: ideo hic tm afferendas censui eas obiectiones, q̃ ex parte motus angeli se tenent. Scotus igitur in 2. dist. 2. q. 1. cõtra tẽpus discretũ tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas non est ponẽda sine necessitate, nulla autẽ rõ cogit ponere tale tẽp̃. quod declarat tripliciter. Primo, qa angel̃ est in loco apud te per operationẽ: aut ergo transeũtẽ, aut immanentẽ. Si immanentẽ, illa mensurator tẽpore cõi uel instanti. Secundo, quia quicquid saluatur per tẽpus discretũ, potest saluari per tẽpus cõtinuũ. Tertio, quia quẽadmodum non inconuenit angelos cõuenire cũ corporibus in aliqua corporali conditione eiusdem rationis aliquo modo, s. esse in loco. Ita non inconuenit secũdum rale esse mensurari eadem mensura qua mensurantur similes cõditiones in corporibus Secundo specialiter arguit contra alietatem talis temporis continui. Quia si poneretur, propter hoc maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositũ. Tum quia mẽsuratio qualis à quali, uel quanti à quanto, non exigit dependentiam essentialem, sed sufficit q̃ quantitas huius certa cognitione certificari possit ex illo. Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest fingi q̃ mensuraretur alio tẽpore quàm cõmuni: & tamẽ nõ depẽdet à motu cæli, qui tunc non erit. Tum etiam quia quies cæli tempore cõi mensurabitur: & tamẽ motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore iosue stante cælo motus, qui fa cti sunt interim, tempore communi mensurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, q̃ necessitas ponendi tẽpus discretũ ex natura operationum angelicarũ cõsequẽter se habentiũ, in q. 10. est ostensa. Necessitas uero ponẽdi aliud tẽpus cõtinuũ à tẽpore cõi, assignatur S. Th. hic ex hoc quòd mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli. Ad obiectiones autẽ in oppositum respondendo dicitur, q̃ prima instantia falsum utrinq; assumit. Nam neq; operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tẽpore discreto. Neq; operationes transeuntes quas secundũ cõmunẽ cursum habent. Quod dico propter motores orbium, ut sic mensurẽtur tẽpore cõmuni, aut eius instantiat in intera dicitur. Secũda quoq; instãtia falsum assumit. Nã sine tẽpore discreto nõ potest saluari, q̃ detur ultimum esse operationis angelicæ. Nec potest saluari q̃ habeãt mẽsuras sibi proportionales: inconueniẽs inquidẽ est q̃ operationes angelicæ, quæ immediate se cõsequuntur (sita q̃ ambæ totæ simul, sue cessiue tamẽ existant) ad temporis nostri mensurationẽ attentum: quoniã ut patet, neq; tẽpus nostrũ secundũ quãcũq; partẽ est totum simul, neq; instans nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum esse subiectũ ipsius ubi & motus localis: ut ex dictis patet. Ad primã uero obiectionẽ specialiter cõtra motum cõtinuũ dicitur q̃ uerũ est, indepẽdentiã & motus & mutabilis alicuius mobilis esse rẽnẽ: q̃ nõ mẽsuretur à motu cæli. Et ad rationem oppositum dicitur, quòd quãtum mẽsurari à quanto, contingit dupliciter, s. per se, & per accidens. Et quãuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tamẽ per se ab aliquo requiritur dependere p̃ se ab aliquo in genere causæ efficientis: ut q. 10. arti. ulti. ad ultimũ docuit authorised in genere causæ formalis eo modo quo simplicioria in entibus exẽplaria per se sunt cæteroruntia quòd alia nõ possunt eorum simplicitati perfectionicę æquari, nedum excedere. Intelligi enim non potest, ut ex natura alicuius mẽsurabilitas ab A. & tamen ab A non dependeat. unde & in. 10 met. tex. 22. Arist. dicit, q̃ mensurabile refertur quidem ad mensurã, sed mensura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem nõ mensurari per se tempore cõmuni. Sicut & motũ angeli de quo loquimur: quia potest esse uelocior motu cæli, &c. Manifesto autẽ cæli tunc fi quietis rationem haberet, tempore cõmuni potentiali rationaliter mensurari diceretur. Sed quoniã nõ quietis, sed fictionis, miraculõse rationem habebit: & ideo cælum stans æuo potius mensurabitur, utpote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remotionem. Tempore autem iosuæ primũ mobile sterilis: nõ constat, sed tãtũ corpus ilare. Vnde militãs nõ est ad propositum. Quãuis quia ista depẽdeant à primo. Quã- 27 uis quia ista depẽdeant 27 ti ex respectu extrinse ch, diuina uirtus supleret 28 dere aut supplere 28 possit.

a ¶ *Super Quæ. 2. Distinctionis quinquagesimæ prim. quæstiuncula prima. Et ad quartum Articulum pro tertio.*

Tridus citatus est. Tantumodo ex quibus q̃ substãtia, p. essentiã, & nõ pro esse substãtiali. Et q̃ ista quæstio cũ philosophis tribus, in substantiis immaterialibus omnino quales sunt intelligentiæ, nullum esse accidẽs, ut Auer. tenet in 12. meta. cõm. 25.

Anima.

Comen.

¶ In corpore una conclusio respondens inpliciter protbara respõdetur. Est autẽ cõclusio talis. Nec intelligere, nec actio consequẽs que creaturæ est eius substantia. Hæc cõclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Alter ra est de quacunq; actione respectu cuiuslibet q̃ substãtiæ creatæ. & prima quidẽ ratione utranque partẽ intendit S. T. probare. Duabus uero reliquis circa intelligere persistere. Et ergo prima ratio talis. Solus actus purus est sua actualitas. Solus deus est actus purus. Ergo solus deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas uirtutis, qđ admodum esse est propria actualitas essentiæ. igitur solus deꝰ est suũ esse, & sua agere. Maior propositio habet duas exponentes, s. actus purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas: & quo ad hanc secundam propositionẽ. Minor probatur in litera sic. Omne aliud ab actu pur̃ habet aliquid potentialitatis admixtũ ergo non est sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat.

Quæstio.

¶ *Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quodnam aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur ut potentia ad actum.*

¶ Circa hanc rationẽ dubium occurrit de ueritate assumptæ propositionis, efficac à q̃ earundem ad propositũ inferendum. Et ratio dubitandi est, quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur. Primum est, q̃ prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens, actus purus est sua actualitas. Quæ nihil est sua actualitas formaliter loquendo, ergo aliquid puri actus habet rationẽ actualitas & aliquid habet rationem eius qđ actuatur. Tenet sequela: quia nõ formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca res terminatur, ut hic dicitur, per illud, quod nomẽ, sua, necesse est q̃ terminus eius, f. potẽtia uel potẽtiale sit in eode. & hic non est actus purus. Secũdum inconueniens est, q̃ actio uirtus esse, & essentia formaliter, & cõmunissime sumpta ex propriis rationibus formalibus uenientibus sibi hoc, q̃ alterũ, s. pura actio esset actualitas alterius, f. uirtutis: & similiter esse respectiu essentiæ. Patet sequela: quia super hanc propositione fundatur processus S. T. ut patet in litera si formaliter intelligatur. Et cõfirmatur: quia cum dicit S. T. actio est propria actualitas uirtutis, sicut esse essentiæ: aut intendit de eis in cõmuni, aut in speciali. Non specialis, quia nõ potuisset ex hoc argere cõmuniter ad deum & creaturam, ut fecit. ergo in cõmuni. Qđd autẽ concedere hanc propositionem sit inconueniẽs, ex eo patet, quia sequeretur q̃ in quocunq; istæ formaliter inuenirentur, alterũ esset actus, & alterum potentia: Alioquin secũdũ suas rationes formales in eo non essent. Si uero intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primo, potentia principi in maiore, dicendo, solus actus purus est sua actualitas, id est operationibus enim est quod uertitur in dubium, & quod à sectatoribus opponitur negatur, ut patet de Auer. 12. meta. cõ. 25. Secundo nullitas processus San. Th. non enim facile esset fingere quomodo processus tãte apparentiam saluaret, ne dicam ueritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur, cum totus super hus fundetur.

¶ Circa secundam exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas: dubium occurrit. Quoniã inefficax uidetur eius probatio. Nam aut intendit hic concludere distinctionem formalẽ tantũ, aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non habetur intentum, ut de se patet: ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia ista propositio assumpta, actualitas potentialitatis repugnat, est uera de identitate formali, nõ autẽ reali. Stat enim q̃ eadẽ res sit actualis & potẽtialis ut patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædã est, & potentialis ad existentiã. Tũ quia ex habere aliquid potẽtiæ ad motũ non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantũ. Nõ enim ualet, A habet aliquid de potentia permixtum, ergo nõ est actus sed, ergo nõ est actus purus. Et tamen S. T. hoc assumpsit, dicens, quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et confirmatur ex illo uerbo (sua) q̃ idẽ importat qđ, ppriatsic, ppria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtum, est defectiua & quodammodo potentialis, cum non sit actus purus: ergo nullam habet repugnantiam, ut idẽ sit actus purus, qui eminenter cõtinet in se & rõnem actus & rõnẽ potentiæ. Et ex eo quòd actus actualitatem habet: ex eo uero q̃ purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

01

¶ Ad euidẽtiam huius rõnis S. Tho. sciendũ est primo, q̃ duæ rõnes formales quadrupliciter se habere pñt ad idẽtitatẽ realẽ. Aut enim ex seipsis uendicãt non identitatẽ seu distinctionẽ realem: & istæ in quocunq; inueniantur, sunt eadẽ realiter, ut rationis entis, & rõ boni, & similia. Aut ex seipsis uendicãt non identitatẽ seu distinctionẽ realem: & istæ in quocunq; inueniuntur, differunt realiter. Aut ex seipsis neutrũ sibi uendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam uero magis ad diuersitatem, quã identitatem declinant. Sunt enim quædã rõnes formales rerũ, quæ nec ex seipsis, nec ex cõditionibus quæ circumstãtur eas, si inueniantur subiectis distinctæ, aliquã per se unionẽ habent: ut patet de rõnibus iustitiæ & iustitiæ. Quædã uero sunt quæ ẽtsis ex se ipsis neutrũ sibi uendicãt. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam ab oriente inciperet, & sic dicit esse ueram. Similiter, & sic dicit q̃ est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquã incepit: ut patet. Si inciperet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

essendi? sic exigit ordo doctrinæ, ut à magis uniuersalibus & formalibus, ad minus uniuersalia & materialia descendamus.

¶ Ad quarũ igitur dubitatiõem dicitur q̃ in illa propositiõe uniuersali, oẽ abstractũ substitues nõ põt esse nisi unũ ex pte subiectiõis: terminũ ponunt, ly abstractum, & ly substitues. Et ly quidẽ substitues modũ essendi significativ? uero abstracti modũ cõcipiẽdi.

Ita q̃ sensus propõnis est, ois res abstracte cõcepta seu cõceptibilis, ii sic abstracte subsistit, nõ põt esse nisi unũ ex pte subiectiõis, & hoc est quia ois abstracte subsistit, nõ põt esse nisi una. Et ei? termo de abstracto cõmuniter cõi à q̃cũq; cõtrahãte seu cõtrahente: siue illud sit receptiuũ, siue sit differẽtia essentialis, &c. Et sic intelligẽda propõ hæc ambiguitate caret. Nec habet aliquã instantiã: q̃m color abstracte cõceptus tã à diuersitis q̃ à subiectis, si in tali abstractiõe subsistereț, nõ esset nisi unus, formaliter ex q̃ multiplicari nõ posset nec à formalibus differẽtijs abstraheret, materialiter uero minime. Tũ qa à diuersitatis numeraliter abstraheret. Tũ qa nõ esset assignare, p q̃ alter ab altero distingueret, cũ in utroq; nihil aliud eẽt nisi color & subsistẽtia. Nec ẽ extra ppositũ abstractio cũdũ modũ cõcipiẽdi, sedmaxime propositũ clarificat. Tũ quia de abstractione conceptus ex parte rei, & nõ ex parte nostri tñ est sermo. Tũ qa à notioribus nobis occulta hæc hoc mõ manifestantur. Quẽadmodũ cũ rõ aliqua formalis in abstracto nõ multiplicatur si sola sumat, ita & si fecãdũ rẽ in seipsa subsistere ponatur, multitudinẽ excludere manifestatur. Quomodo autẽ propositio hæc intentum S.T. inferat, ex sequentibus est manifestum.

¶ Ad secũdũ aũt dubitationẽ dicitur, q̃ cõsequẽtia illa dupl̃r põt accipi. Pro ut facet: & sic est bona, gratia materiæ. Alio mõ ẽdm id qđ implicite importat: & sic est bona, gratia formæ. Si ens formetur ficti: intelligere est subsistẽs, ergo nõ est nisi unũ, nõ tenet gratia formæ. Quia ista est falsa: oẽ subsistẽs nõ est unũ. Sed tenet gratia materiæ: nõ spãlis. i. hm̃ qđ ẽ intelligere: sed ghalis. i. hm̃ qđ est esse abstractũ. Ita q̃ in materia abstractorũ, ista est uera, oẽ subsistẽs non est nisi unũ. Et qa intelligere est de nũero abstractæ cõceptorũ, q̃uis significet nõ p̃ no mẽ, sed p̃ uerbũ infinituũ modũ cõsequẽtiatenet. Si uero cõsequẽtia hæc secũdũ id qđ implicite cõtinet, explicite sic formaret, si intelligere in fua abstractione subsisteret, non esset nisi unum: est bona gratia formæ. Et qui eius categorica in cuius uirtute tenet, nõ est ista, f. omne subsistẽs nõ est nisi unũ: sed ista, f. omne abstractum subsistens non est nisi unum: quam tantum S. Th. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu expositio.

¶ Ad tertiũ uero dubitationẽ quæ nalde difficilis est, cũ dei adiutorio dicẽ qđ occurrit. Cũ eĩ tota difficultas cõsistat in hoc, an de intelligere, an de intelligere tali sit sermo: duas tñ uias inter se incõpossibilies habem?: quarũ tñ alteram oportere eligere uideo ad soluendã difficultatem hãc. Prima est, negare q̃ obiectiões suppon̄t, f. q̃ dei intelligere & intelligere tale abstrahẽdo ab? intelligẽdi ab extrinsecis, & stando pcise intrinsecis ipius. Quoniã intelligere nõ est tale, nisi uel subiective, puta diuinũ, angelicũ, uel humanũuel obiective, quia ad tale uel tale obiectũ terminatur. Et secũdũ hoc facillime ad obiecta patet risio. Nã sermo pñs est de intellectione secũdũ eĩ? intrinseca tñ intelligẽdus. & sic rõ ita rem̃ q̃ sit intelligere angeli pcise sumptũ abstrahẽdo ab oi extrinseco subiecto, f. & obiecto, nõ esset formaliter loquendo nisi pura intellectio: cõsequẽs est, q̃ si in tali abstractione subsisteret, q̃ esset pura intelligere subsistẽs, ac p hoc non esset nisi unũ, ut ex dictis patet. Sed q̃n hæc rñsio minus cõmoda est rõni. Tũ qa ois intellectio, imo ois actus imanẽs esset una spẽs spãlissima intrinsece loquẽdo: q̃n par est rõ de oibus. & sic uelle oẽ esset unius spẽi, & sic̃ ois unio, ois auditio, &c. Tũ qa aliqd eiusdẽ spẽi spãlissimæ ẽet cõsequẽtialiter cõe intelligẽtijs oibus & nobis. Tũ qa intellectionẽ ẽt talẽ obiective, nõ est esse tale ex trinsece, ut nũcupãe patebit. Vñ alio mõ & rõnabiliꝰ põt dici, cõcedẽdo, q̃ sup ponãt obiectiones, f. dari intellectionẽ, & intellectionẽ talẽ intrinsece, q̃ termo S.T. intelligẽdus est formaliter & per se: & hoc sufficit ad propositum.

¶ Ad euidẽtiã aũt primi sciẽdũ est, q̃ intellectio tripliciter cõsrahi põt. Pro ẽ subiecta, cũ duplicẽ in angelica & hũanã. Scilꝫ q̃ obiecta, cũ distinguitur p terminari ad tale & tale obiectũ. Tertio q̃ ppria differẽtias diuisiuas ultimas, quẽad modũ genus diuidit seu analogiã per suos modos. Et diuisio qdẽ p subiecta manifeste est extrinseca, & p accidẽs: aliogn idẽ esset differẽtia p se plurii nõ sub alternatim positoꝝ, puta humanũ esset p se differẽtia intellectionis, uolitiõis, uisionis, & reliquorũ similiũ. Diuisio uero penes obiecta dupl̃r cõtingit, f. penes obiecta sedẽtaria: & hæc manifeste est extrinseca & p accẽs. Et penes obiecta pr. materia, puta cũ diuiditur intellectio in actũ intelligẽdi, ꝓportionatũ intelligibili? reluctẽti in phantasmate, aut proportionatũ reluctẽti in seipso. Et de tali diuisiõe crediderim ego, q̃ sit p se essentialis: nõ q̃ putẽ obiecta ẽt primaria esse differẽtias p se actus intelligẽdi, qa obiecta sunt extrinsecadifferẽtias uero oportet esse intrinsecas cõitinuitis per se ipas, q̃n differẽtia eiꝰ qđ ẽ esse, rei ps ẽ. Sed arbitros differẽtias essentiales actꝰ intelligẽdi sumi in ordine ad talia obiectaita q̃ nõ sunt absolubiles à tali ordine. Et hoc rõnabiliꝰ dici p̃t: q̃n nec ipm intelligere absolui põt ab ordie ad obiectũ suũ formale. Quoniã si q̃ratur qđ est intelligere, nõ potent rñderi nisi q̃ est opatio circa uerũ, uel aliqd ũnle. Dicitur? aũt q̃ per se differẽtiæ alicui? superto ris accipiẽdæ sunt illæ, q̃ diuersificãt id ex q̃ illud superius formaliter cõitat. Differẽtiæ eñ aliis sunt quæ diuersificãt aliud quatenus sentitiua. Et sic q̃ intellectio cõitat ex re nõ absolubili à tali obiecto, cõsequẽs est q̃ p se differẽtiæ illiꝰ erũt res essentialiter respicientes diuersas per se rõnes talis obiecti. Et sic intellectio erit ut genus diuisibile formaliter per essentiales differẽtias, seu modos. Nec sequtur ex hoc q̃ idẽsset differẽtia plurii: q̃m q̃uis una res sit obiectũ actus intelligendi & uolẽdi, alia tñ rõne formali obiicitur utrique. Actus qdem intelligendi ut spẽs uerꝰ, uolendi uero ut species boni. Vnde non est obiectum formale utriusq;. Hæc de primo.

¶ Quo ad secũdã dicẽdũ ẽ, q̃ q̃uis intelligere angeli pcise sumptũ abstrahẽdo ab extrinsecis claudat i se intrinsecæ duo, f. & q̃ sit intelligere, & q̃ sit talepta, ꝓportionatũ intelligibili in seipso hãc aliqd potẽtialitatis claudit ultra hæc pfectiõis modũ, q̃n secũdũ utrãq; rõnẽ aliqd pfectiõis põit. Et q̃n subiecta sic accipiẽda fũt, ut cõ fona sint pdicatis: & ad ꝓpositũ, & ad ẽ subiti na eũ pdicatũ ad pfectione spectãtiden hic sumit intelligere angeli, nõ insũm intelligere absolute, q̃a intelligere absolute abstrahit sub ratione & accũe. Et sic nullũ intelligere insũm intelligere subsistẽs. Nec sumitur insũm talegia ut obiicitur deducũ est, nõ cõcluderetur in ratiõ. Sed sumitur insũm pfectionis simpl̃r. Dicitur aũt simpl̃r, ut distinguatur à pfectionis admixtæ. Et sic intelligere angeli sumit ormalio mõ inter intelligere absoluti re, & intelligere subsita q̃ cũ assumitur, si intelligere angeli esset subsistãtia, ly intelligere angeli supponit ꝓpõe actu intelligẽdi, & mõ suæ perfectionis simpl̃r. Et est sensus, si intelligere angeli est tãtæ pfectiõis, q̃ esubsistãtia, hoc, &c. & sic fal sat sermo formalis & per se. Formalis qdẽ, q̃n de intelligere ãgelico q̃rit ad id qđ cõuenit sibi ex pfectiõe sui tenligere, e sermo. Per se ãt, q̃n ẽ pfectũ nõ ẽ pdicatũ accidẽtale, aut trahit ex ea tra rõnẽ subiecti cuiꝰ rei ista latitudinẽ formalẽ cõsumitur. q. 4. plen? dicta ẽ.

¶ Quo ad tertiũ dicẽdũ est, q̃ (ut obiectiõ do tacta fuit.) ex duob? tñ capitib? ut dem posset, pcessus ille insufficiẽs, f. aut q̃ indiscussum relinquit an intelligere angeli insũm tale sit subsistẽs. Aut q̃ pretermissa est distinctio de subsistere formaliꝰ & inactice. Sed q̃ neutrũ horũ obstet declarat. Et de prio qdẽ facile patet. Tũ qa cũ ẽ subsistãtia sit pdicatũ dicẽs pfectionẽ simpl̃r, si intelligere angeli secũdũ totũ id qđ dicit pfectionẽ simpl̃r, nõ est subsistãtia: à fortiori min? est subsistãtia secũdũ id i q̃ habet aliqd ipfectionis admixtũ. Cõstat aũt q̃ insumit tale aliqd imperfectionis cõtinet. tũ etiqua intelligere angeli inquantum talẽ subiectũ extraneũ respectũ pdicati dicẽtis pfectionẽ simpl̃r, q̃le est subsistãs. Et ita mirũ nõ ẽ i? doctrina ex ꝓprijs omissũ fuit. Nec obstatq̃ pdicatũ sic nõ subsistãtia absolute, sed subsistãtia ãgeli. Quòd ẽ intelligere ẽ subsistãtia ãgeli, segit ergo q̃ sit subsistãtia, qđ ẽ pdicatũ dicẽs pfectionẽ, simpl̃r. Quod ẽt principaliter licẽdũ ẽ hãc cõnem: si eñ subsistãtia est, q̃uis modum in sua i. intelligẽtis formalẽ cõsumitur i. q. 4. plen? dicta ẽ. cãsũ nõ obstet, sic declarat. Subsistere seu subsistãs oẽ, possum? imaginari esse aliquã rõnẽ formali quadrupli. Prio mõ ut superi? suo ſuperiori, quẽadmodũ cõuenit hoi. Scilꝫ ut inferi? suo ſuperiori, quẽadmodũ cõuenit ẽri. Tertio mõ q̃ modꝰ intrinsecꝰ, sicut dicim? q̃ sapiẽtia inmita subsistit. Quarto mõ idẽtice, sicut dicim? q̃ relones i diuinis sũt subsistãtiæ. Et si uolum? recte cõsideare, primus modꝰ oino erat extra, ꝓpositũ. Quoniã de se patet, q̃ intelligere nõ ẽ inferꝰ ad subsistãtiã. Et sic̃ scds modꝰ extrancꝰ erat, q̃a subsistãs nõ ẽ superi? ad intelligere. Cõstat eñ q̃ neq; differẽtiæ subsistãtiæ. Sic differẽtia ad? intelligẽdi nec cõsueti differẽtiæ? intelligẽdi sũt differẽtiæ subsistãtię. Vñ duo tñ mouẽt rcliqui. Vterq; aũtmodꝰ si p se attribui crederet ipsi intelligere ãgeli, sufficiter excluderet ex ratiõne. Quoniã ad maximã pfectionẽ ipsius intelligere spectaret quodlibet horũ. Si nãq; intelligere angeli per se cõuenit subsistere, qualis modꝰ essendi est? idẽtitas cũ subsistãtia, ita ex perfectiõe sua simpl̃r hoc habet: q̃n utrũque horũ ponit perfectionẽ simpl̃r. Excludere aũt qđ cũ, q̃ eorũ per accidẽs ois nõ fuit. Tũ qa esse subsistãs uel accẽs, nulli rei cõuenit per accẽs, sed semp sunt cõitates essentiales rerũ. Tũ qa hoc solo mõ posset dici q̃ intelligere subsistit per accidẽs, qa idẽtitas cũ subsistãtia nõ cõuenit sibi ex parte sui, sed ex parte subsistãtiæ. Sed hoc extraneũ erat à ꝓposito: qa subsistãtia angeli iã declarati est, q̃ est res finitæ perfectionis, & nõ est actus pur?. Ac per hoc nõ habet in ẽ unde ut dicet sibi idẽtitatẽ cũ oi eo qđ sibi cõuenit. Propter has enim cõditiones subsistãtia dei est quicquid habet. Et per hoc iã patet rñsio ad obiecta. Et in hoc cessistit uis S.T. Quãuis eñ sit rõ ducẽs ad impossibile: mediũ tamẽ sup quo fundatur, est cã cõclusionis. Fundatur eñ sup q̃stitate perfectionis ipsius intelligere angeli. Et intẽdit, q̃ si tãtæ perfectionis est ut sibi uẽdicet subsistãtialitatẽ, nõ cõpatietur sedm multitudinẽ, sed erit unũ tãũ. Et ꝓbat sedtam: q̃ sic subsisteret in sua abstractiõe. olno aũt abstractũ subsistẽs unũ tñ ẽ. uñ manifestepatet ex dictis, q̃ nihil obstat difficilio d' subsistere i. ẽtice & formaliꝰ. Nec de intelligere tali. Et q̃ categorica ista sic accipiẽs, intelligere ex sua pfectiõe subsistẽs nõ ẽ nisi unũ.

¶ Ad primã ãr dubitationẽ dicit, q̃ cõsequẽtia illa lrẽdit de subsistere i se seu abstracte. Et q̃ categorica eiꝰ nõ ẽ ista, subsistãta est subsistẽs i se perfected ista, subsistãtia angeli, puta Gabrielis, est subsistẽs in seipsa, q̃n pdicatũ aũtis est termo hoc, f. subsistãtia angeli, ut patet in litera. Sed hoc nõ sãuat cõsequẽtiã, q̃a fecũdũ hoc nõ sequeret, ergo ẽtelligere angeli esset subsistẽs i seipso intelligere, sed in seipsa subsistãtia angeli. Cũ tamẽ cõstet q̃ primũ oportet ẽterre, & nõ secundũ tãũ at ex dictis patet. Quòd aũt sophisma amphibologiæ hic cõnitatur, exemplo declaratẽ supposito. Albedine eñ subsistẽte color esset res subsistẽs in seipsa quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, nõ tamẽ color in seipso esset subsistẽs sed in albedine cõtractus. Et similiter (subsistantia cõe pdicatũ ideo & creaturæ & subsistãtia Gabrielis, quæ in seipsa subsistit. Nõ tamẽ sequitur, ergo est in seipsa abstracte subsistens. Et si dicatur, q̃ istæ instantiæ nõ habent locum in proposito: qua cõstat liqdo, q̃ intelligere & subsistantia nõ possunt ẽsimadere sicut bipetrãus & infernus, quia neutrius differentiæ alterius esse ponit per se. Facile hoc retũditur obiectendo, q̃ q̃uis hoc cõsiter, nõ tñ constat q̃m intelligere & subsistantia immaterialis te habeant sicut ens & bonũ: quorũ per se differentiæ quarum sunt aliæ formaliter, idẽtice, tamẽ coincidũt. Et sic quẽadmodũ nõ inferas ideo q̃d subsistãtia angeli, q̃ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendum est prænotando quomodo duo modi subsistẽndi se habent adinuicem, & in ordine ad subsistãtiam. Subsistere igitur in alio, ut animal in homine, & subsistere in seipso, ut homo si subsisteret separatus: te habent ut imperfectum & perfectum in eodem genere. Perfectius namque longe est in seipso subsistere, q̃ ab alio subsistentiam mendicare: de se patet, & utprius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo qđ est per aliud: ut patet fecũdo physicorũ text. 17. Comparantur autẽ hæc ad substantiã hoc pacto: quòd esse subsistãtiam, sequitur subsistere in se, fine in a- lio. Sed nõ imperfectio, puta quia est pars subsistãtiæ, magis quàm subsistantia probabeat. Esse autem subsistantiam per fectibilem formaliter, uel contrahibilẽ indiui ducãliter, sequitur subsistere in alio. Esse uero subsistantiam sic completam, ut excludat cõtralis. oẽ tam formale q̃ materiale: sequitur subsistere in seipso. Hæc autem ſcãtibus dicitur, q̃ quãdmodũ in antecedente duo cõtinentur, alterum explicite, i. ẽ intelligere angeli esset subsistantia: & alterum implicite, scilicet si intelligere angeli ẽ tãtæ pfectiõis q̃ nõdi est sibi esse subsistantiã. Sic in cõsequente duo intelligenda sunt: alterũ explicite, i. ergo esset subsistẽs, accipiendo ly subsistens commuter: alterum implicite, scilicet ergo in se pfo fecta ẽtantia implicium ex implicito. Et q̃ in antecedente illud continetur, ex dictis patet, & ex eo q̃ per se notũ est, q̃ sũt duæ perfectiones simpliciter, fecũdũ se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo q̃ sunt pfectiones imperfectionis uñ iungãtur: sed si iunguntur, ex magnitudine pfectionis alterius ut uel utriusq; puenit. Quòd autem ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis. q̃ uendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura subsistantiæ: cõsequẽs est q̃ uendicet quoq; sibi pfectissimum modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere pfectio simpliciter sit, ac per hoc independens à materia secundum rationem, & secundum esse: si tanta pfectione infra ipsum rõnem ponitur in rerũ natura ut uẽdicet sibi identitatem, cũ ea perfectissima natura & extranea ab ipso secundũ se, à fortiori supponitur esse tantæ perfectionis q̃ excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter: q̃n ut sic imperfectionem importat. Ac p hoc q̃ sit de ordine rerum nõ medican tium esse ab aliquo contrahẽte. Et in talibus manifeste patet cõsequẽtia: quia si ẽ subsistãtia, nõ potest esse nisi subsistãtia sic perfecta q̃ nõ expectet esse à cõtrahẽte: & cõsequenter oportet q̃ subsistat in se ipso. Accipiẽdo igitur cõsequẽtiam tã secundum id qđ explicatẽ, q̃ id qđ implicite cõtinetur. Quoniã pdi catum cõsequẽtiæ nõ est simplex, sed duo cõtinet, f. subsistere in seipso. Prædicatum quoq; antecedentis cõpositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quãlis de copulato subiecto & prædicato: & erit ista, Subsistantia ex tanta perfectione est ratio subsistendi in seipso.

¶ Ad quartum dubium dicitur, q̃ subsistere accipitur dupliciter, uno modo ut significat tantum affirmationem essendi in rerum natura, & negationem sustentãtis in alio quocũq;. Alio mõ subsistere importat quendam naturalem entis modũ cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito nõ ẽ sermo de subsistere primo modo, sed secũdo. Quoniã de subsistẽtia naturæ ẽ ipius intelligere loquimur: quæ subsistantialitas est, & perfectionẽ simpliciter ponit: & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi cõuenit. Vnde ad obiectionem in oppositũ dicitur. Quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tãtæ perfectionis qãta potest habere actus intelligendi, q̃n nulla limitatione proprie latitudinis modificaretur, quẽadmodũ humanitas subsistens apud Platonem totam hominis perfectionem sibi uendicaret. Et consequenter cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac p hoc nata sit esse infinitæ perfectionis, oporteret quòd intelligere subsistens esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnem alĩam perfectionem simpliciter. Et sic esset deus ipse. Vnde falsum est, quòd si intelligere subsisteret, quòd esset sic purum intelligere quòd non esset uelle, imo esset & uelle, & nolumus, & deitas, & cætera.

¶ Ad confirmationem uero dicitur, quòd æquiuocat de subsistere primo modo, perfectionem non augeat intrinsecã: uendicare tamẽ sibi subsistentiam, magnam perfectionẽ ponit: & in pfectionib? simpliciter arguit perfectionẽ infinitã. Quod etiam ex eo patet, quia cũ intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est: ut hanc perfectionem simpliciter quæ est esse, subsistantiam sibi uendicaret ratio est, ut ex eadem perfectione sua omnẽ aliam perfectionem simpliciter sibi identificet, quæ enim est maior ratio de ista q̃ ẽ & sic intelligere esset actꝰ pur?, &c. Et hæc distinctio de subsistere cõmuniter dicitur, ultima ẽ notãda: q̃n ex illa Scotistæ, ex ista uero Auerroistæ retũdunt.

Cõment. Tertia ratio est ista. Si intellegere angeli esset subsistantia, non possent esse gradus attendũntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.

Annot. ¶ Circa istam rationem primo notandus est sensus consequentis. Nam consequentia illatum potest habere duos sensus. Alter est, quòd in eodem angelo non possit esse intelligere perfectius & minus perfecte. Et sic consequẽtia plana est, quia substantia unus & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quo

consequens sit impossibile non uideo: cum nulla rõ appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Alter igitur & intellectus f. sus à S.T. est, q̃ nõ esset diuersi gradus intelligẽdi simpliciter. Et cõsimatur ista cõsequẽtia super pcedẽte rõnẽ: quia si intelligere subsisteret, & non esset nisi unum: ac per hoc excluderet distinctionem in multos gradus.

¶ Num si subsistan. Quæstio. tialitas subsistit, indiuisibilis & una sit. 81

¶ Secundo circa hanc rationẽ dubitat, quia nõ 140 uidetur cõsequẽtia ualere formaliter. Quoniã 283 non uidetur, subsistãtialitas est subsistantia, seu subsistẽs, ergo non distinguitur in diuersos gradus subsistãtialitatis. Et tamẽ subsistantialitas est perfectio simpliciter, sicut & intelligere. Quòd autem nõ uideat de subsistantialitate consequentia hæc, de separatis quia subsistantialitas in omnibus angelis & completis subsistantiis, cum tantas gradium diuersitate secundum magis & minus perfectum uniuersit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cõsequẽtia est optima formaliter: & quòd si subsistantialitas in sua abstractione subsisteret, nõ esset nisi una, nec cõgraueret gradũ diuersitatem. Sed argumentũ fallitur, quoniã de subsistantialitatis subsistere æquiuocatio 4 plicitet enim cõtingit. 112 Vno modo, quòd ex sua perfectione quã dicit præcisendo ab omni mixtione imperfectionis, sic abstractꝰ subsistat: & hoc modo, ut dictum est, non est nisi unꝰ. Alio modo, ut admixtum habet aliquid imperfectionis ex eo per se differẽtiis distinctis, quales sunt omnes differentiæ in genere substantiæ: & sic procedit obiectio. Et ideo non est contra propositum. Habet autem sola ista perfectio simpliciter, f. subsistantialitas utrunque modum subsistẽndi possibilem: quia omnes differentiæ & modi per se illius constituunt subsistantiam aliquam in aliquo esse subsistantiali, & consequenter subsistente.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.

Textus clarus.

Cõment. ¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem respondẽdam, f. q̃ neq; actio angeli, neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & transeuntis. Tertio probat conclusionem propositã, quo ad actionem transeuntẽ. Quarto quo ad actionem immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente in actum, esse autem significatur, id est, est res significata intra ipsum agens: ut enim significatio ostendit. ly enim significatum, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est: quia actio immanens est infinita simpliciter uel secundum quid. f. in aliquo genere esse autẽ cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei, f. cuius est ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo, duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sentitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius est omnia se extendit. Secundum uero est infinitum secundum quid: quia obiectum eiꝰ ad quælibet tantum species se extendit: & omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potẽt, scilicet in communi, puta intelligere, uidere, &c. Et in speciali seu, contracte ad tale uel tale subiectum, puta intelligere humanum, uidere hominem. &c. In proposito non est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis sermo ut contractæ sunt ad subiectum. Ita quòd intẽdit quòd quia esse humanum est certæ speciei, intelligere uero humanum, non: sed est infinitum. ideo non sunt idem. Aduerte secundo, quòd determinatum seu esse in aliqua specie contigit dupliciter, uno modo per accidens, seu extrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito nõ est sermo de specificatiõe extrinseca, seu per accidens: quia hæc ratio nihil ualeret, ut patet discurrenti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intendit, quòd quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere uero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu ueri: ac per hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem. & simile hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem. & simile in cælo, nõ addmittẽdo intelligere esse speciem aromatis. Si enim esset perfectio in diuisibilis, formaliter tam esset determinatum ad certam speciem essentialiter, super cuius oppositio fundatur hæc ratio.

¶ Circa fundamentum huius rationis dubium est, quis duplex credi potest, f. uel hoc, Quorunq̃unque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum uero ad plures species essentialiter determinati potest: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentum huius rationis est, concedere oportet omnẽ distinctionem formalẽ & specificam esse realẽ: quod nec à Thomistis tenentibus relationem esse idem fundamento accepteatur. Nec uidetur consonum doctrinæ S.T. quoniã sicut bonum distinguitur formaliter ab ente,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis species boni & differentiæ per se boni à speciebus & differentiis entis distinguit̃ ex formaliter, & ch sunt idem realiter. Si uero ꝓpositio hæc falsa dicatur, & super falsa propositione fundetur processus ille, redit rursus ambiguitas simulis, & forte maior. Tũ quia secũda propositio nõ differt à prima nisi penes unũ. Quomã in prima ablatas tñ specificarũ differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda uero ablatas & pluralitas, quia f. ex uno pte est una differẽtia constituẽs, ex alia uero parte sunt plures differentiæ specificę. sic ẽm se habẽt esse humanum & intelligere. Difficile autẽ nalde uidetur unde exeat pluralitas differẽtiarũ altarũ, ꝙ faciat distinctionẽ realẽ à re unius alius differẽtiæ, si unitas alius differẽtiæ ad hoc nõ sufficit. Quonã pluralitas ista nihil aliud operat, nisi ꝙ id cui cõuenit, se habeat ut natura ghica, quemadmodũ unitas differẽtiæ facit ꝙ res cui conuenit se habeat ut natura specifica. Nec apparet rõ aliqua quare res unius speci nõ possit esse idẽ cũ re naturæ genericæ alterius ordinis si ꝑ esse idẽ cũ re naturæ specificæ alterius ordinis. Tum quia nec propositio ꝑa accepta ri à prædicis Thomistis, qñ albedo est unꝰ certæ speciei: nec affirmatiua ponit identificata illa ad unitas indifferẽs est ens, quantum ad hoc ꝙ dicit in relatione similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmat, quia cuicunq; nõ repugnat pluralitas differẽtiarum specificarum, illi nec repugnãt magis res quãm quatuor aut decẽ differentiæ. Et propterea si una res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, nõ minus una res esse poterit, & esse in omnibus speciebus unius generis.

¶ Ad hoc dubiũ dicit, ꝙ processus S. Tho. directe & ꝓxime sup̃ secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamẽtum est hæc propositio. Determinatũ essentialiter secundũ esse specifi cum nõ est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio uidetur esse per se nota, alioquin unamet res esset essentia cõpleta formaliter ultimo cõplemẽto formali. Et nõ esset completa ultimo cõplemẽto formali, ꝙ implicat cõtradictoria simul. Et licet nõ reperiat an res ponatur determinabilis per unũ esse specificũ, aut per plura, quãdmodum natura generica per plura specificatur. Sequitur tamẽ plura impossibilia tã ex secundo, quã ex primo. Quomã si ponitur ꝙ res specifica unius ordinis est idẽtice res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, ꝙ terminatũ essentialiter ultima determinatiõe formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatum ultimate, & non determinatum ultimate. Si uero ponitur quòd res specifica unius ordinis est idẽtice res generica alterius ordinis ꝓter prædicta inconuenientia sequuntur duo alia, f. quòd determinatũ formaliter ultima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quòd essent duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cum duabus differẽtiis extremis distẽtibus rem illam genericã. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur ꝙ una & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identice color, ac per hæc superficies esset nõ solum talis color, puta albedo, sed esset identice omnis color, quod implicat cõtradictionem. Sicut si unus ponerer colorẽ significare unum numero, & tamen esse genus. Ex hoc patere potest, ꝙ quãuis ambæ propositiones ueræ forte sint, ad propositũ tamen non ꝓbãt de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificã & rem genericã alterius ordinis loquũtur, quæ habent maiorem euidentiam.

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi ꝙ sermo ꝓsens limitãdus est duabus uel tribus conditionibus. Prima est ꝙ hic loquimur de differentiis realibus. i. addentibus aliquã rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: qm non addũt rẽ realẽ, sed relationẽ rationis tñ. Secũda est quòd loquimur de identitate per se, qm per accidẽs excludit ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum qui loquũtur in aẽre, fingẽtes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam ultima differentia: & determinabilẽ alia ultima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquẽdo non est intelligibile. Per accidens autẽ dato ꝙ non implicarent cõtradictionẽ, nulla tñ ratione tale per accidens poni uidetur, quoniã natura quãlibet possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia cõditio est ab illis appendẽs, qui relationẽ tenẽt idem cum fundamẽto, f. ꝙ sermo ꝓsens est de absolutis. Sed aduertãt qui hãc apponũt tertiam conditionem, quomodo prædicta inconuenientia, & maxime tertium possint euadere, quum prædicta non gratia materiæ absolutæ uel rei specificæ, sed ex rationibus ultimæ differentiæ generis & speciei, quæ communitis sunt ablatis, & respectiuis deducta sint.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo notandum est ꝙ cum potẽtia sit principiũ actiuum, uel passiuum operationis, duo in se claudit, f. relationem principii, & rem absoluram, quæ est proxima ratio agendi uel patiendi. Hic non est quæstio de relatione, sed de re absoluta. Ita quòd sensus tituli est utrum potentia nos pro respectu, sed pro re absoluta, quam significat: sit idem cum substantia angeli.

¶ In corpore unica est conclusio responsiua negatiue, & est uniuersalis, tam de angelo, quàm de quacunque creatura, scilicet nulla uirtus operatiua siue angeli, siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia. Et probatur sic. Nullius creaturæ esse est sua operatio, ergo nullius creaturæ substantia est sua potentia operatiua. Antecedens patet ex precedẽte articulo: consequẽtia uero deducitur, quia secũdũ diuersitatem actuũ oportet & diuersitatẽ potentiarum ꝓportionẽ, quia unusquisque actus ꝓportionatur determinatæ potẽtiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorũ ꝓportionatæ esse substantiæ, & potentia operatiua sunt diuersæ.

¶ *Num ex actuum diuersitate diuersitas substantiæ in potentijs, & quomodo ex hoc sequi valeat dijudicatur.*

¶ *Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnisquoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.*

ARTICVLVS III.

¶ *An potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd uirtus uel potentia intellectiua in angelo nõ sit aliud quã sua essentia. Mens ẽm & intellectus nominatur potẽtia intellectiua. Sed Diony. in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶ Præterea, Si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiã, oportet ꝙ sit accidẽs. Hoc esset dicimus esse accidẽs alicuius quod est præter eius essentiã. Sed forma simplex subiectum esse non potest ut Boe. dicit in lib. de tri. Ergo angelus non esset forma simplex: qđ est cõtra ꝓmissa[c].

¶ Præterea, Au. dicit 12. confes. ꝙ deus fecit angelicam naturam prope se, materiam aũt primam prope nihil. Ex quo uidetur ꝙ angelus sit simplicior ẽ materia prima, utpote deo propinquior. Sed materia prima est sua potẽtia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 2. ca. angelicæ hierar. ꝙ angeli diuidũtur in substantiã, uirtutem, & operationẽ. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud uirtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ *Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnisquoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ nec in angelo, nec in aliqua creatura uirtus uel potẽtia operatiua est idẽ qđ sua essentia. Quod sic patet. Cũ ẽm potẽtia dicatur ad actũ, oportet ꝙ secũdũ diuersitatẽ actuũ sit diuersitas potẽtiarũ. Propter qđ dicit, ꝙ, ꝓprius actus rẽdet ꝓpriæ potẽtiæ. In of aũt creato essentia differt à suo esse, & cõparat ad ipsum sicut potẽtia ad actũ, ut ex supra dictis patet[c]. Actus aũt, ad quẽ cõparat potẽtia operatiua, est operatio. In angelo aũt nõ est idẽ intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso his, aut f quocũq; alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua[c], nec alicuius creati essentia est eius operatio, aut potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus dicit intellectus & mens: quia tota ei' cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secundum dicendum ꝙ forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, ut potentia ad actum. Et huiusmodi est solus de[a]. Et de tali forma loquitur ibi Boẽ. Forma autem simplex, quæ nõ est suũ esse, sed comparatur ad ipsũ ut potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis [c]; & præcipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidẽs ꝓprie ad formã. Accẽs uero qđ est in diuidui non cõsequẽs totã speciẽ, cõsequit materiã, qđ est individuationis principiũ. Et talis forma simplex est angelus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale [c], & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

¶ *Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis.*

¶ Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, cũm ponit, ꝙ nulla substãtia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut uniuersaliter intelligit de principio tam actiue quã passiuo, aut de actiuo tantum. Si de utroque, sequitur ꝙ substantia nullius transmutabilis subiectum proximum esse potest. hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non potest, nisi ponendo in omni substantia quæcũq; accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ, quibus mediantibus esset ens transmutabilis diuersis transmutationibus. Hoc autem est uolentarium & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, ut patet primo physicorum. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ cẽ actuas, eo ꝙ sunt potentiæ operati ue. Et tamen in secundo de anima manifeste dicitur, sensus esse potentiam passiuam, & similiter intellectum posse idem in termo eiusdẽ. Deinde contra hoc fũt obiectiones Scoti in. 4. distinctione decima sexta & in. 4. distinctione duodecima. Et primo arguit sic: ordinatum ad finem quãto imaginarius ordinatur ad illum, tanto nobilius ordinatur. substantia creata nobilissime modo ordinatur ad finem per operationem attingendum. ergo immediate operabitur. Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, f. accidentali, & formæ nobiliori. f. deinde uero conuenit eidem formæ mediæ, scilicet subsiantiali creatę. Et confirmatur secundo, quia alio quin substantia intellectualis esset beata per accidẽs, quod est inconueniens, ꝓbat cõsequẽtia: quia cũ esset subiectũ beatitudinis per receptiuũ medii, in quo recipitur beatitudo si esset separatum à substantia. Secundo sic: substantiam operatur ex cõtrariis: ergo substãtia est immediate actiua: quod est principale intentũ. Secũdo, quoniã cum deus possit supplere uicẽ alis cãæ extrinsecæ, cũquãque talis concursus uideatur necessarius, poterit tamen de[a] facere un sine alio. Quarto arguitur ex cõtrariis & experientia. Fatemur in primis ꝙ angel' intelligit substãtiã ꝓpriã ꝙ se ipsã. igitur effectia angeli est proximum principium intellectionis. Ex permixtione quoque, quòd aqua calefacta frigefit à se ipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.

¶ Ad euidentiã presentis materiæ, notandę sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidã est adęquat' potẽtiæ uel intelligentiæ respectu intellect[i], & iuxta quã ꝓportionatur intelligentia ad intelligibile. Quidã uero inadęquat', ut tale intelligere, puta intelligere bonũ, & tale uidere, puta albũ. In oppolito est sermo de actibus adęquatis tãtũ: qm de talibus tantũ uerificatur, ꝙ potẽtiæ distinguũtur ꝓ actus. Secunda est de gradu actionis uerũ. Quędã enim res sunt, quæ primaria intentione intẽdũtur à natura ut actus. Quædã uero ut potentiæ: quibus cõtingat res intẽtas ut actus habere, aliquid potẽtiæ ad mixtũ. Et similiter res intẽtas ut potentias, habere aliquid actualitatis admixtũ. Et illæ quidẽ sũt ꝓ se primo & essentialiter actus: & ꝓ hoc simpliciter locãt in coordinatione actuũ. Illæ uero sũt ꝓ se prio & essentialiter potentiæ. Et cõsequẽter simpliciter locãt in ordine potentiarũm. Tertia ꝙ imaginãdũ est, ꝙ quãdmodũ in genere substãtiæ est inuenire quædã res à natura intẽtas ꝓ se primo, ut principia aliorũ sint, ita in quolibet genere sint quędã res ꝓ se primo intẽtæ à natura, ut principia ꝓxima aliorũ. Et ſ ita est, ex hoc habetur tertia distinctio actus & potẽtiæ, quia uterq; est duplex. Actuũ enim quidã est ꝓ se primo actus & secũdario potẽtia. Quidã uero ecõuerso. Et similiter potẽtiarũ quædã est ꝓ se primo potẽtia, & secũdario actus. Quædã uero econtra. Quibus in his sit latitudo quædãmodo potẽtiæ passiuæ sunt actus rãtũ modaliter pro tanto subiectis inhærẽt aliquæ earũ: habent enim ex hoc quemdã actus modũ. Potẽtiæ uero actiuæ actus quidẽ sũt, sed tales, ꝙ sũt essentialiter intẽti: & ad hoc, ꝙ ducti in natura, ut principia operationũ sint. Et ꝓpter hoc in genere principiorũ effectualiter loeantur. In proposito ergo sermo est de actu ꝓ se primo intento in ratione actus, & de potentia ꝓ se primo intento in ratione potentiæ. Quòd autem dentur in nã tales res, speciale quæstionẽ exigeret. In ꝓpto tamẽ apparet rõnabiliter eas ponι posse. Quia undequidem habitus omnes practici, ut docuit Ari. in Ethi. res tales sũt. Quoniã ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potẽtiarũ aliæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Hia ꝓpositis ad obiectiones cõtra rõnes. 1. 2. 3. facias, rẽdet ꝙ phs fer mo est de diuersitate realis: nõ quacunq; formalium quorũcũq; actuũ, sed adæquatorũ, & ꝓ se primo intẽtorũ in rõne actus. talis. n. diuersitas totalis potẽtiarũ diuersitatem exigit non à posteriori, sed à priori inferẽs es[t] : quoniam actus adæquatus est finis potentiæ: & ex secundo phy. expresse patet, ꝙ ex fine assignare rõnem & cõdõnẽ et', qđ est ad finem, est reddere causã à priori, imo potissimã causã in tota ſ a substãtiã intellectualẽ, ut color ad superficiẽ et substãtiã corporeã. Ita ꝙ quædã substãtia intellectualẽ, ut color ad superficiẽ et substãtiã corporeã. Ita ꝙ quædã ſ a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti ultimo illius tempore generat terminatiue actionem suam.

¶Fit quæ fit? q̃ solaltratio aut q̃cũq; accidẽs utrute subſtãtiæ, subſtãtiãſtaciãs id eſt illuminans foreuiter dico dupliciter dici poſſe. Prio à q̃ubuſdã dicit, q̃ eſtres quæ ãã inceptionẽ alis eo mõ quo intellocoloris dicit eſſe in aere: & q̃ licet ſit accidẽs ſecũdũ eſſe, eſtrũ tamẽ aliter ſub ſtãtia. nõ ſit principalis cã, ſed ut uis quodã modo mitrumẽ talis, q̃ 278 21 c. 6. 28. Ratio nr. 6. cõſtat poſſe eſſe imperfectiorẽ effectũ: ut patet de formis ſeminũ, & approbatur 12. metaphy. tex. 40. Scilo dicitur, q̃ accidẽs ipſum ex hoc ipſo q̃ eſt cõis ãũ ſubſtantiæ nõ, ſi eiꝰ organũ cõiãcãs: & eſt ipſius unius, nec oportet aliã ſup addere utrutẽ. Et hoc puto uerum in his q̃ nõ ſunt uera ſtrumẽta: ſed ipſum & ſubſtãtia ſũt una cã.

¶ Ad tertiam rõnẽ dicitur primo q̃ illa propoſ abſoluta, realiter diſtin ũa ſunt ſeparabilia ab inuicẽ, eſt falſa, etiã in doctrina ſua: quoniam partes eſſentiales ſimul ſumptæ apud ipſum, diſtinguuntẽ realiter à totoẽ tamen nõ poſſet alterũ ſine altero fieri. Deinde dicitur, q̃ connexio neceſſaria inter ſubſtãtiã & eius potentialitatẽ q̃ eſſet ex cãlitate actiua, nõ tñ inferret ſubſtãtiã eſſe imediãtũ principiũ alicuiꝰ operatiõis, ut patet ex dictis, nõ ſſent ẽq̃deus poſſit eas ſeparare: ga põt ſupplere nicẽ cãæ efficiẽtis: q̃m hoc intelligi de efficiente propie, ſ. per operationẽ mediã. Tale autem non eſt ſubſtãtia reſpectu ſuæ paſſionis, ut ex dictis iã patet.

¶ Ad illud q̃d obiicitur de eſſentia angeli dicitur q̃ ſubſtãtia angeli nõ eſt ellitiuũ principiũ intellectionis, ſed potẽtia. Et q̃uuis ſubſtãtia obiq̃ media ſpẽ intelligibili ad intellectionem concurrat: non tamen concutrit ut eliciens, ſed ut fons intellectus in actu reſpectu ſui: ut infra patebit.

¶ Ad ultimum uero de trigefactione aquæ calidæ, dupliciter dicitur. Primo q̃ principiũ illius frigefactionis eſt forma mediate frigiditate quæ in aliquo gradu in ea remanſit: q̃m nõ põt totaliter ab ipſa expoliari. Nec obſtat q̃ frigiditas illa ſit minor caliditate introducta: quãuis enim ſit minor formaliter, eſt tamẽ maior radicaliter, ſeu uirtualiter, propter formã ſubſtãtialem propriam eius radicem, cuius eſt uirtus & proprietas. Contingere autem poteſt totum quodã modo pati à toto propter cõtrarietatem qualitatum actiuarũ in toto exiſtentiũ in continuæ pugna. Secũdo dicitur, & melius, q̃ frigefit perſe à generante, & à forma propria per modũ tamẽ ſequelæ: eo mõ quo graue grauitando mouetur deorſum mouetur. cũrũ eſt enim q̃ ut ad formã grauis geniti extra locũ ſuum naturaliter ſequeret motus deorſum, niſi aliquid prohiberet: ita ad formã aquæ ſequitur eſſe frigidũ in tanta perfectiõe. Et ſi impediatur à tanta perfectiõe, ſequitur, remoto, phibente, frigefactionis motꝰ. Et quẽadmodum graue grauitando uincit prohibens quãdoq; ita frigidũ frigendo uincit calidã prohibens. Quãdo calidum illud ab agente, illud toutẽ deſtituitur. Et ruſus ut graue ſequitur motus deorſum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non eſt denudabilis. Quod autem altero iſtorũ modorũ, qui ualde propinqui ſunt, fiat, ex hoc patet, quia niſi ſic dicatur, oportebit recurrere ad cauſas extrinſecas, puta ad continens: ſed hoc non poteſt rationabiliter dici. Tũ q̃ aqua efficitur frigidior cõtinente. Tũ quia ſi circũſcriberetur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua calida frige fieret: cuius ſignũ eſt, q̃ aqua calida poſita in cõtinente non calido tepeſcit. Vnde continens, & q̃ecunq; alia cauſa extrinſeca, non poteſt poni niſi cauſa per accidens, ut remouens prohibens.

a ¶ *Super Quæſtionẽ quinquageſimæquartæ Articulum quartum.*

Annota. Titulus eget recordatione corum quæ traduntur in tertio de animaubi ponuntur in anima noſtra duæ uirtutes ad intelligendum concurrentes: una actiua, uocata intellectus agens: & altera paſſiua, uocata intellectus poſſibilis. Hoc enim eſt quod uertitur nunc in dubium, de angelis. An ſcilicet uis intellectiua angelorum diſtinguatur in duas potentias, actiuum ſcilicet & paſſiuam, an non: hoc enim eſt quærere utrum in eis ſit intellectus agens & intellectus poſſibilis.

Cõment. ¶ In corpore articuli, unica concluſione quæſito reſpondet negatiue, ſ. in angelis non eſt intellectus agens, neque poſſibilis, niſi æquiuoce, pbaturratio neceſſitatis utriuſq; intellectus non habet locum in angelis. ergo antecedens declaratur. primo quo ad intellectum poſſibilem, ſecundo quo ad intellectum agentem. Poſſibilis enim ponitur propter potentiam ad actum duplicem, ſ. ad actũ primũ, & ad actũ ſecũdũ, qui non habet locum in angelo quo ad naturalia de quibus eſt ſermo. Agens uero ponitur propter defectum intelligibilis: quia, ſ. oporter intelligibile in potentia tranſferri ad ordinem intelligibilium in actu: quod etiam non habet locum in angelis: quia proprium intelligibile eorum eſt quidditas immaterialis de ſe intelligibilis, ut lumen eſt de ſe uiſibile.

¶ *Num in angelis ſit intellectus poſſibilis.* Quæſtio.

¶ Circa rationem probantem non dari intellectum poſſibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrit in 2. di. 3. q. ul. dicẽs in rẽdẽtes cõtutare eã ſic. In angelis eſt potentia receptiua ſpecierum in telligibilium: ergo in eis eſt intellectus poſſibilis. Probatur cõſequentia: quia nihil refert ad potentia receptiua pro cedat duratione actũm 287 receptũ, an natura tanꝰ eſt in quo tu ponis illa: ferre intellectũ angeli à noſtro poſſibili. Et cõfirmatur: quia ſi deus dedit ſerhomini ſpecies intelligibiles, nihil minus haberet intellectũ 478 nus haberet intellectũ poſſibilem, ut patet in 2. Chriſto.

¶ *Num in angelis ſit intellectus agens propterea quod eius obiectum eſt intelligibile in actu.* Quæſtio.

¶ Contra rõnẽ addictã de intellectu agente, ut ſit ſatiam eſſe minorem, ſe 298 oppoſitũ conſtituere. Quoniã primũ, ſcilicet quoad obiectũ intellectus angelici, q̃d dicitur eſſe intelligibile i actu, aut eſt aliqua res ſingularis: at uniuerſalis, non ſingularis, qa nullum ſingulare cõtinet ultra alter oia cognoſcibilia ab angelo. ergo eſt aliqua rõ uniuerſalis p̃ dicationẽ ad oia cognoſcibilia ab angelo. & cũ talia ſint nõ ſolũ immaterialia, ſed etiam ſenſibilia. quæ ſunt intelligibilia in potẽtia: ergo primũ obiectũ intellectus angelici erit abſtractum ab intelligibili in potentia. ergo non eſt ex ſe omnino intelligibile in actu. ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶ Contra cõcluſionẽ inſtat etiã ibidẽ ſic. Potentia actiua, quæ eſt perfectio in creatura inferiori, non eſt negãda à creatura ſuperiori. Intellectus agens eſt huiuſmodi. ergo. Præterea, Natura nobiliſſima debet habere eas uirtutes, quæ poſſit acquirere ſibi perfectionẽ ſuam ſi nõ habet eã: ergo natura angelica debet habere intellectum agentẽ & poſſibilẽ ut poſſit ſibi acquirere cognitionẽ, uniuerſaliũ quidẽ ſi nõ haberet indiſtã, & ſingulariũ quã nõ habet cognitionẽ.

¶ Ad has obiectiones facile eſt reſpõdere, ſi natura angelorũ conſideretur. Vt eſt patet ex ſuperioribus quæſtionibus, natura angeli media eſt inter actũ purum, & potentiam purã in genere intelligibilũ. Tãtumq; obtinet perfectionis ut ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, ſtuat intellectus non infor mis, ſed formatus naturalis omniũ naturaliter cognoſcibilium ab angelo: patet ex ſupradictis, & à philoſophis tã Peripateticis, quãm Platonicis concorditer aſſerttur. Quãuis ex eo quod habet potentialitatis, cõperatur ad intellectũ formatũ, ut recipiens ad receptum. Quẽadmodum in ſenſibilibus, ex actualitate natũræ prouenit, q̃ ex ea fluant proprietates. Et ex poſſibilitate ſit ut recipiantur in ea. Et quia natura ſicut nõ deficit in neceſſariis: ita nõ abundat dando ſuperflua: propterea nulli tali rei ad quam per modũ ſequelæ naturalis nõ impediblis nata eſt ſequi perfectio propria: oportuit naturã ſollcitari ad dandũ ibi ut tutex quibus acquireret ſuã perfectionẽ. Quãm enim talis ſic ſit inſtituta, q̃ eſt neceſſario comitetur ſua perfectio, ſuperflue adiunctæ eſſent uirtutes quibus naturaliter acquirere poſſet perfectionẽ, qua naturaliter carere nõ poteſt. Et hoc etiam radice manifeſte prouenit. Et q̃ intellectus angelicus nullũ habet obiectum motiuũ eius que ad actũ primũ. Et q̃ intellectus eius nunq̃ naturaliter eſt in ſtatu potentiæ: & conſequenter nullo eget actiuo.

¶ Ad obiectionẽ autem in oppoſitum de intellectu poſſibili dicitur, q̃ nihil urgent: quia non diſtinguunt inter per ſe, & per accidens. Potentia enim receptiua duplex eſt. Quædam per accidens cõtua ſuo actu: & de tali, procẽſit obiectiones, quæ imaginantur intellectum angelicũ eſſe ſicut intellectũ noſtrũ, cui accidereporteſt q̃ habeat ſpecies cõtuas. Quædãuero eſt per ſe cõtua ſuæ perfectio niquia ſcilicet eſt naturaliter inſeparabilis ab ea, quẽadmodum figura reſpectu cæli. & talis non poteſt uocari poſſibilis, quoniã nunquã eſt in ſtatu potentiæ. Vnde ridiculum eſſet dicere, q̃ cælum eſt poſſibile reſpectu ſuæ figuræ: apud philoſophos, ut patet 9. met. tex. 17. & talis potentia eſt in intellectu angeli.

¶ Ad obiectiones uero de intellectu agente, dicitur q̃ peccant. Primo: quia obiectum illud quod ponitur adæquatum per prædicationem, non eſt uniuerſale abſtractum à ſenſibilibus, neque totaliter, neq; partialiter. Sed ex hoc ipſo ẽ tum, q̃ illæ ſpecies naturaliter ſunt indiuæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abſtractiones. Peccãt ſecũdo, qa neceſſitas ponendi intellectum agentem non eſt ex parte obiecti inquantum eſt uniuerſale per prædicationem, ſed inquantum eſt in rerũ natura actualiter perfectiuum & mouens intellectus. ponitur enim ut cooperet obiecto ad actuandum intellectũ poſſibilem. Patet autem ex dictis tale obiectum, ſ. in ratione mouẽtis nullum eſſe reſpectu angelimiſi forte ſubſtantia propriam aut alio ius alterius ſuperioris intelligibilis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tantum quantum potest illa cognoscere.

Comment. ¶In corpore est una conclusio responsiua quæsito negatiue, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic, nulla forma complete perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa tales essentia angeli se habet ut forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & nō continet omnia quæ pōt angelus intelligere: ergo non est ei forma adæquata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium. minor uero quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum ut forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Sed nulla uera pars probatur, qa intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, qa ens & uerū est obiectū intellectus omnis. Essentia aūt angeli nō continet in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum quia continere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo q̄ secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequele à San. Th. apposita est, & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud sup ponentes, angelos habere cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæstiones. Altera an angeli cognoscant omnia secundū proprias rationes. Altera an dentur species intelligibiles. Et secunda quidē eorsum tractabitur. Ad primā autem, quia directe spectat ad propositum, & expresse hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum nisi inferius multis quæstionibus si gillatim discutienda esset, unde pro nūc supponatur. Nota secūdo, q̄ in præsenti rōne supponitur, essentiā angeli posse esse ei rationem intelligendi. Et discutitur an respectu omnium intelligibiliū ab eo sit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quod præsupponitur, in sequēti quæstione articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam communiter cōcessum supponitur. Nota tertio, quòd continentia de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue uirtualis sit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secundum omnes ipsius conditioner formaliter, ut genus in specie, uel uirtualiter, ut creaturę suntin creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continentia sit sermo, forma non adæquaret potentiam quantumcunque esset continens alias. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium: in se tamē secūdum se solam, non equi valet speciebus ex ea fluentibus: quemā multa addūt in repræsentando, quæ so la per seipsam repræsentare nequit. Quia ea quæ repræsentantur, in solo deo continentur secundum omnes eorum cōditiones, quia addunt aliquid po sitiui, quod in angelorum essentiis nō cōtinetur, quia sunt finitæ. Nota quarto, q̄ quum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit, est forma eius, in eodem capite, quòd angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoscunt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

CONCLVSIO.

¶Angelus non cognoscit omnia per essentiam suā sicut deus, sed per similitudines superadditas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma eius[c], quia forma est quo agens agit. Oportet autem ad hoc quòd potentia perfecte compleatur per formam, quòd omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quòd in rebus corruptibilibus forma non perfecte complet potentiam materiæ[c]: quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, uel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendum omnia: quia obiectum intellectus est ens, uel uerum communē[c]. Ipsa autem essentia angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, ut in se simpliciter omnia comprehendat perfectē[c]. Et ideo solus deus cognoscit omnia per suam essentiam: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secundum suam naturam res cognoscere, ly secūdum, non determinat medium cognitiōis, quod est similitudo cogniti: sed uirtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suam naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut sensus in actu est sensibile in actu[c], ut dicitur 3. de anima, non ita quòd ipsa uis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis quæ est in sensu, sed quia ex utroque fit unum sicut ex actu & potentia: ita & intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur in his quę sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur, quòd intellectus in actu est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu quod est immateriale[c].

¶Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens secundum propriam rationem ab aliis distinguatur, sed secundum quam

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum sexcundum.*

Tenor litteræ. ¶In corpore articuli una est conclusio responsiua. Species per quas angelus intelligunt, non sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur triplicibus rationibus, & tribus cauthoritate Augustini. prima ratio est, quia distinctio ordinque corporalium habet ut cor pora inferiora sint in potentia ad perfectiones superiorum, & perfectiones superiorum acquirant corporibus inferioribus. Superiora uero superiora corporibus habeant sua propria perfectiones, sinque sua propria naturaliter completa, &c. Secunda ratio est, quia distinctio ordinis substantiarum intellectualium est secundum hoc idem sibi & quibusdam corporibus, ut scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores uero habeant eas naturaliter congenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo.

¶Circa hanc rationē aduerte, quòd Scotus in secundo, distinctione tertia, quæstione ultima, dicit hanc rationem non concludere propositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cælestes sunt causabiles à deo solo: perfectiones uero angelicæ sunt causabiles à creaturis. Et hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit, quia nō est idem iudicium de utrisque: & quòd inferat oppositum, quia perfectiones causabiles à creaturis facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus possunt causare speciem: ergo. Durandus quoq; hanc reiicit dicit hanc rationē peccare. Primo, nō proportionalitate conuenit superiorum ad inferiora, & angelorum ad animas nostras, quia aut intelligitur uniuersaliter, & sic est falsa: quoniam superiora corpora generant inferiora, angeli autem non generant animas tant particulariter, & sic nihil concludit. Secundo, in complemento naturali corporum cælestium: quia aut intelligit de perfectione subiuntali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam, & sic falsum admittit, quia luna & stellæ recipiunt lumen à sole. Tertio, ducendo ad impossibile quia stantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quòd angelus esset sic naturaliter perfectus: quòd non esset in potentia ad aliquam accidentalem perfectionem, & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu negares.

¶Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionibus angelicis siue cælestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic utræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi entia sunt acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantum sunt in tali & tali natura, scilicet & angelica. Et hoc pacto supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra,

ab extra, aut non causabiles, est petitio principii, quia hoc est quod quærendo uertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationaliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cælestibus perfectiones suas, quæ tamen in cōmuni sunt de nouo acquisibiles, intulit à fortiori, intelligentias esse tales naturas quibus conueniret hmi proprię perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc à priori sequitur, quòd neutræ ut in tali natura sunt, sunt causabiles ab extrā, sed ab actore natura tūm. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potētia, quia ut dicitur 8. phys. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, id est ad actum primum, aut accidentali, id est ad actū secundum. Et ut patet in secundo & tertio de anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sciens, non actu intelligens. In proposito ergo termo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secundum actum primum non actum, sed omnem tam substantialem quàm accidentalem, naturalem uolen. Vnde ad primā rationem dicitur, quòd obiectio est satis pueri quoniam aliud est arguere ex propositis particularibus, & aliud est arguere ex una cōditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista conditione, da scilicet sunt naturaliter cōpleta, & tamē faciamus corpori cælestiū conditione, da scilicet sunt naturaliter cōpleta, & tamē faciamus propositionē uniuersalē de oībus corporibus primis. uñ, proportionalitas illa est particularis quo ad cōditionē in qua attēdit, & est uniuersalis quoad prædicationē. ¶Ad secundum uero instantiam dicitur, quòd corpora cælestia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, ut potentia ad actum, quia se habent ut accidentali, receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali ut accidentali, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas.

¶Ad tertiam uero instantiam dici potest dupliciter. Primo quod proportionalitas inter angelos & corpora cælestia magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, quia actus secūdus corporum est operatio rāt ione, angelorum uero immanens, actus uero primus utrobique est in eo cuius est, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus utrobique est naturalis: actus uero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporum uero naturalis. Et propterea hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi uero ex libertate, in natura tamen finita, habent potentiam accidentalē. Secundo dici potest q̄ quēadmodū in corporibus cælestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, ut patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ quo ad illuminationē: ita in angelis est potētia accidentalis ad aliquā nouā cognitionē, proportionaliter enim se habent. Corpora namque cælestia semper mouentur, & tamen mutāt de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamē semper mutatur. Angeli aut̄ & semper actu intelligunt, & tamen semper mutantur. De una intellectione in aliam respectu aliorum quam sibi ipsos, & mutantur de una intellectione in aliam respectu aliorum cognitorum.

Tenor. ¶Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quòd in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiā modus quo pficitur, est ut accipiat à corpore: alioqn frustra uniret corpori, cū materia sit, propter formā, & nō econtra. Sed angeli subsistūt absque omni cōiunctione ad corpus, ergo perficiū tur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilē ab actore naturæ.

Quæs. ¶*Num ex eo quòd angelus nō est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.*

¶Circa hanc rationem Scot. ubi suprà dicit, q̄ quamuis ex modo essendi anime concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non potest concludi, q̄ non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independens à corpore ut materia, non infert independentiam à corpore ut obiecto.

¶Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam primo Posteriorum procedit, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: conuerso erit causa negationis, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: econtra erit causa negationis, scilicet si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa quare anima accipit perfectionem suam à corpore, est modus essendi eius: econtra sequens est quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, imo oppositus modus essendi erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur à Sancto Thoma, quia aliter unio animæ intellectiuæ ad corpus, quę importat talē modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis unio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam: relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in perfectione intellectuali consistere. Et ex hoc patet quòd independentia animæ à corpore ut à materia infert independentiam ab eodem ut obiecto.

¶Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in quarta distinctione, quadragesimaquinta, dicens dupliciter posse solui hanc rationem. primo dicendo, quòd non sequitur, animam frustra uniri si per hanc uiam, & per aliam possit perfectio acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundo, dicendo quòd anima nō unitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic utro quemodo negatur quòd modus essendi talis sit propria causa talis modi perficiendi.

¶Ad primum horum dicitur, quòd in generatione entiū & perfectorū nō contingit ponere plures modos, ut patet in naturalibus: non ergo est rationabile, perfectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniā unius naturæ unus est modus naturalis fiæ perfectionis. Secundo, q̄ frustra fit per plura qđ fit per pauciora æque bene. Sed tūc esset impossibile, imo melius alia perficeretur immediate ab obiecto, quàm à nō obiecto, id est phātasmate: igitur aut ille nō erit naturalis, aut ille.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd quia intellectuale ut sic, non est actus corporis, consequenter ut sic non est pars compositi corporis: ergo loquēdo de substantia intellectuali formaliter, non potest dici quòd primo est propter compositum, nisi aliquis dicat ratio quare unibilis est corpori. Nec potest dici, quia est ratio formæ, puta intellectiua simul & sensitiua, quia de hac cōiunctiōe quæritur eodē modo, aut propter sensitiuū, aut propter sensitiuū, aut

Quæstio ¶*Num esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & esse sensibile.*

¶In responsione ad secundum, ubi ponuntur duæ uiæ respondendi, aduerte q̄ Scotus in locis allegatis impugnat primam responsionem tripliciter. Primo contra eius efficaciam arguit sic, esse imaginabile aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur q̄ etiam deus non posset intelligere lapidem, nisi media imaginatione aut esse imaginabili. Si ex parte intellectus, arg. nō concludit, quia licet q̄ aliquid sit medium uirtuti inferioris, & tamen nō sit medium uirtuti superiori, sicut (uerbi gratia) gradus caloris ut quatuor, habet rationē medii respectu uirtutis calefactiuæ debilis, puta tium ut caleficientis: & non uirtutis uehementis subito magnum calorem inducentis. ¶Secūdo ad idē arguit sic. Nihil est in phantasmate, per quod sufficiat ad cognitionem speciem intelligilem in suo ordine, quod non eminētius sit in re cuius est phantasma, ergo res sensibilis in seipsa potest cōmunicare speciē. ergo tale phantasma per hoc tantum agit, quia est repræsentativum obiecti.

¶Tertio cōtra eius ueritatē instat, uolēs falsum esse, q̄ esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile: qm̄ esse imaginabile comprehēdit sub hoc extremo quod est esse sensibile: quēadmodū imaginatio sub cognitiōe sensitiua. ¶Ad has obiectiones dupliciter dici potest. Primo q̄ S. T. ideo addidit secūdā responsionē: ita uidebat rationē hāc pati cautelā, nec credidit ipsam esse necessariā, sed probabilē. Ego aut̄ puto opinatū esse ipsum cū Auerroi in Defensu & sensato hāc rationē necessario cōcludere, si philosophiæ, ppositiones ut philosophos decet admittātur. Addit tamen secundā responsionē: ut theologus. & secūdā imaginationē loquentibus fatisfaceret. Dicēdā est ergo q̄ tanto efficax secūdā imaginationē loquentibus fatisfaceret. Dicēdā est ergo q̄ tanto efficax est q̄ media hoc est essentialē: nō tm̄ in essendo, sed etiam in causando: & nō sim plicitер, sed respectu talis causę, f. rei sensibilis. Quòd ens esse imaginabile sit medium inter esse intelligibile & sensibile, patet ex hoc, quia qđ est materiale, & partim spirituale. Quòd uero sit mediū in causando esse intelligibile nō simpliciter, ex eo patet quia qđ quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd uero sit mediū in causando esse intelligibile nō simpliciter, ex eo patet Quòd uero sit mediū in causando esse intelligibile nō simpliciter, ex eo patet q̄ effectus iste, (esse intelligibile, poterit causari absq; esse imaginabili concurr. q̄ effectus iste, (esse intelligibile, poterit causari absq; esse imaginabili concurrente: ut patet de ipsēbus congenitis ipsis angelis. Quòd aūt sit mediū essentiale retē: ut patet de ipsēbus congenitis ipsis angelis. Quòd aūt sit mediū essentiale rēt

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro sensibilis rei cognitæ. Non inquisiti habet rationẽ obiecti seu termini, sed in quantum habet rationem causæ & motus. Et sic patet instantias non obstare.

¶ Ad secundum uero negatur assumptum quorundam spiritualitas phantasmatis nõ per accidens, sed per se cõcurrere ad talẽ causalitatẽ, ut ex dictis iã patet. Ad phantasmata uero dicit, q̃ phãtasma agere ratione naturæ repræsentatæ tm, potest duplicit intelligi. Vno modo tanquam ratione agendi. & sic cõcedit. Alio modo tanquã conditione agẽtis, & sic est falsum. Quiddi tas tamẽ bouis nõ secũdũ quicunque esse est principium principium sui ipsius in esse intelligibili, sed secundũ esse spirituale nimirũ proprũ ordinis, s. sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agẽdi in generatione naturali, quã bos generet bouẽ: esse autẽ materialiter & sensibiliter uti possit, & in rerũ natura est cõditio & rationis agẽdi, & agẽtis. Ita quã phãtasma speciẽ intelligibilẽ concaulat (quã phãtasma nihil aliud sit q̃ natura bouina in tali esse spirituali) ita agẽdi & eliciẽdi natura, sed cõditio rõnisagendi & agẽtis est talis spiritualitas. q̃ nõ eminentius cõtinet in obiecto extrinseco, quã ipsa est ab anima, non quæcũq; sed suprema, seu seccũdũm supremũ, quoniam sensitiua ex cõiunctione ad intelligibile obtinet uim cognoscitiuæ, q̃ qua est tanta spiritualitas. Nec obstat q̃ phantasma sit cũtũ quoddã materiale, ac per hoc cõuenies in modo essẽdi cũ obiecto extrinseco: q̃m ut exdictis patet, modus esse eliquando sit eiusdem generis, est tamẽ alterius & nobilioris rationis, adeo ut differat ab illo pluribus genere phyllco: & sit supremus in tota latitudine modorũ essendi sensibilis: ut summa propinquitas eius ad ordinẽ intelligibilium testatur. Et propterea, ut dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis. Non autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertiũ uero dicitur, q̃ esse sensibile duob⁹ modis sumi põt. Vno modo cõmuniter: & sic constat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte & usitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse me dium: & quia de tali sensibili est sermo, ut per se notũ est, ideo obiectio est satis frivola.

Annota. ¶ In responsione ad tertium, aduerte q̃ Scot. in 4. di. 45. q. secunda, tenens distantiam localem impedire cognitionem ẽt angeli quàm animæ separatæ, authoritatibus munit se, s. Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorii in homeliis: dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere uel ab angelis, uel ab animabus hinc eũtibus, ut sancti Patres didicerunt à Io. bap. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas authoritates Ari. Alteram ex 8. phy. ubi uult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentẽ illi parti unde incipit, seu ubi est velocissimus motus: alteram ex 7. phy. ubi uult agens & patiens esse simul simultate contactus in corporibus: uel simultate maiore, scilicet mutuæ presentiæ in spiritualibus. apud ipsum ergo requritur p̃sentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Annota. ¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem à rebus sensibilibus: peccãt secundo secundum nõ causam ut causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & nõ ex distantia, ut infrà patebit. Vnde authoritates Augu. & Gre. non sunt ad propositum, similiter & authoritates Ari. quia loquitur de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorũ sũ patet quomodo authoritas intelligenda sit præsentia ordinis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo aduertendum est, q̃ cum universalitas speciei intelligibilis non sit in prædicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentãdo: intelligere per species uniuersaliores, nihil aliud est quàm intelligere perfectius ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis uniuersalis. Alio modo per repræsentationem pluriũ in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius actualiter uniuersalior species diceretur & esset, quàm repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantum. & hoc modo sumitur uniuersalior in proposito, & non primo modo.

Cõment. ¶ In corpore articuli unica est conclusio respõsiua affirmatiue, dupliciter probata, s. angeli quanto sunt superiores, tanto per species uniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tanto sunt similiores deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per uniuersaliores: consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet ex eo quòd naturæ graduantur secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primum. Secunda uero probatur ex eo quòd deus omnia per unum ut quo intelligit. & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidenter sequitur, q̃ similius deo & perfectius intelligendi uim obtinet qui per pauciora omnia intelligit distincte, q̃ qui per plura: quoniam minor paucitas propinquior est unitati quàm multitudo. Et lumen intellectus minus diuisum, aut diuisibile perfectius est quàm multitudo. Et hoc patet instantias intelligendi ad hoc ut intelligat. Cuius signum est secunda probatio in litera addũcta, quam experientia dubitare nõ permittit. Experimur enim in nobis pũs quosdam discipulos eruditos quibus oportet nomina singillatim differre quali per singulas species deretículado. Quodã uero, q̃ statim ex uno multa apprehendunt: nec hoc aliunde quàm ex nobilitate ingenii prouenit.

Quæs. *Num quæ angeli deo similiores sunt, ea per pauciores species intelligant.*

¶ Circa rationes ablatas & conclusionẽ occurrunt obiectiones. Seo. in 2. di. 3. q. 1. ubi contra primam rationem instar, dicens pro positionem illam, quam to. angeli sunt similiores deo, tanto per pauciores species intelligunt. esse falsam. Quia non oportet, quòd intellectus similior deo assimiletur magis ibi in hoc q̃ est per pauciores species intelligere ipsa in hoc quod illa pulchra intelligit.

Quæs. *Num hominis subtilioris ingenij per pauciores species intelligant.*

¶ Contra secundum uero rationem à signo sumptum instat, dicens supponi tbi falsum, quòd homines magis subtilis ingenij, per pauciores species intelligant: quoniam tot sunt in his qui sunt hebetiores ingenii. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directe arguit tripliciter. Primo unitas rationis intelligendi præsupponit unitatem obiecti adæquati, id est continentis ultra liter obiectiue omnia quæ species illa continet repræsentatiue: ut patet de illa tota diuinarum rationẽ intelligendi, & ut obiecta. Sed impossibile est dari tam unum obiectum continens multitudinem quidditatum. ergo non potest dari aliqua species creata repræsentans distincte multas quidditates. Secundo, quæ libet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum: ergo non datur. Probã minor, quia apud re angelus non potest simul plures species actu intelligere distincte. Tertio arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quòd angelus plures naturas simul cognosceret distincte. Affert præterea aliam rationem contra tenentes speciem aliquam in angelo non repræsentare tot quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit à nobis non oportere teneri, & bene dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea quum tractabitur infertur de repræsentatione infinitorum singularium per unam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem dicitur notando, quòd duplex genus perfectionum inuenitur in deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis, ut sapientia & bonitas. Quædam uero incommunicabiles, ut infinitas & deitas, & intelligere omnia distincte per substantiam suam: & alia huiusmodi. Nec solum inter se differunt perfectiones hæc sed differenti modo creaturæ à milliores ilea appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attingitur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secundum uero perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundum maiorem recessum ab oppositio. Illud enim est similius deo ti, cuius natura magis recedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo quòd non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiã intelligere omnia per unum: ut patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec refert in proposito an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se: an sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: ut hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertio, quòd suprema pars uniuersi, id est angeli ex natura sua uenientes tibi similitudinem ad deum, non secundum quælibet perfectiones simpliciter, sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus: sicut ut patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quanto superiores, tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores deo secundum omnes perfectiones simpliciter & consequenter secundum hanc, unde irrationabilis & à philosophia altena est exceptio illius: quare enim magis illa quàm alia excipienda est. Secundo dicitur quòd ratio fundatur super essentiũ gradualitatione intellectuum, ut sic, quoniam quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quanto autem perfectior, tanto unitior (ut sic liceat loqui) eo quòd uirtus unita maior est seipsa dispersa. Constat autem magis unum & individuatem esse intellectum minus partitum per species intelligibiles, quàm eum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda & consequenter quanto intellectus est perfectior, tanto est similior deo non solum in hoc quòd limpidius cognoscit, sed etiam in hoc quòd per pauciores species cognoscit.

¶ Ad

¶ Ad obiectionem uero contra secundã rationẽ dicitur, q̃ S. Tho. non accipit pro signo, ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens eis thos, s. qui ingenio præstant ex paucioribus principijs, & absque distincta singulorum ꝓpositione apprehẽdere. hoc enim est signum euidens, q̃ in uno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, attestantibus magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autẽ contra conclusionem, dicitur q̃ unitatem speciei præsupponere uni tatem obiecti primi & adæquati, dupliciter in rebus potest. Vno modo, q̃ præsupponat uni tatem formalem & realẽ illius sic in rerũ natura existẽtis. Et hoc modo non oportet esse ne cessum patres de specie intelligibili in nobis tura bouinæ. Talis enim res non est ille in rerum natura, ut adæquate præsentet per speciẽ. Et propterea nulla una res singularis inuenitur in rerum natura adæquate illi respondens. Alio modo, ut præsupponat unitatem tantũ formalem obiecti quãdoquidem ꝑ speciem natu ræ leonis næ leo alicui intellectui esset impressibilis. Et hoc modo uerum est unitatem istam: quòd omnis species supponit unitatẽ obiecti: quã & omnis potẽtia recipit eã primo unam ratione formalem. Et sic dico q̃ argumẽtum de capitibus, putans primo modo uerificari maiorem, cum tamen in solo deo uerificetur. In ceteris uero tã est quòd quælibet species recipiat primo unam rationem formalẽ: & hoc modo se habeni species angelicæ.

¶ Ad secundum uero obiectionem, ex parte actus conceditur quòd angelus equaliter potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura ut plura intelligere simile. Non est autem plura ut plura intelligere, quando multa in intelligitur per unam speciem, uel etiam per plures species ordine quodam se habentes, uel in ordine ad unum.

¶ Contra eandẽ cõclusionẽ instatur, quia uidetur cõtradicere supradictis, quoniã sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam. & tenet sequela, adtuncta alia propositiõe tua, s. quòd quo libet angelo facto potest deus facere perfectiorem substantialiter. ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, s. essentiam propriam, & unam superadditã, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per unam tantum, quæ procul dubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando cõsequentiã, cũ stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis supperadderetur noua species, qua distincte possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in illo uero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationẽ dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

Quæs. *Num species intellectus angelici plura distincte repræsentet.*

¶ In responsione ad ultimum argumentum, dubium occurrit circa illam proportionem, species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distincte: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim uidetur esse falsum & impossibile. quoniam talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam multa esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia ipsa præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in re ipsa existens, est multorum distincte repræsentatiua: quia est excellens. i. quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum uerba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singulis excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, q̃ sit propter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd una species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantijs sensibilibus specifice distinctis, imo multis substantijs angelicis: imo forte omnibus substantijs actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiã nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, ut habeat in se unde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias rationes, quidditates nobilius est in essendo quàm id quod nõ habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. & communi: q̃m quãdamodo cõmunicari naturam ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primo, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primo instituta ut sui ipsius forte secundario alia repræsentent. & hæc uocamus res. Quædã uero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, ut alia repræsentent: & hæc uocamus intentiones rerũ, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est: quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectibilium uero esse omnia, ut patet ex q. 14. &. cõmuni animi philosophorum conceptione, conuentionium in hoc, quòd similes simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secundum seipsas, pñt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuum secundum suam substantiam solam & ultimam potest esse tantæ excellentiæ, ut habeat in se unde distincte sibi assimilter naturæ rerum cognoscibilium, secundum proprias earum rationes. Vnde restat, ut quã nec esse naturæ cognoscitiui sit ratio cognoscibilis, nec esse naturale cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: ut oportuerit institui à natura ens intentionale, quo cognoscituum esset cognoscibilis.

¶ Notandum est secũdo, quòd cognoscitiuũ & intentionale, nondũ stinguũtur sicut duo rerum ordines, sed potius ut cõcausata ad perfectionem uni⁹ ordinis, scilicet naturarum cognoscitiuarum, quãdo intentionale complemẽtũ intrinsecũ cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendũ qd substantiæ cognoscitiuæ debetur, s. esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum uero: quia ad perficiendum & elicendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu inditum est actu esse intentionale. quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo uero in potentia inest in potentia tale esse intentionale, ut patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem uero gradus, quoniã cuiuscũque cognoscitiua est altior, tanto magis unita sc habet ad cognoscibilia, ut patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis uirtus cognoscitiua unitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quanto uirtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & cõsequenter minus distinctum, & magis uniuersale in repræsentando sibi uendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est. quod nihil aliud est quàm id quod nocamus species intelligibiles. & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellecto ordinatæ prouentens perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc aliis communicari non potuerit, quia ens limitata sunt, collarum est eis ut tales essent substantiæ, ac tamẽ per sectionis, ut quod secundum esse subsistale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus uniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ. adeo quòd anima nostra ultima in ordine intellectualium, diuisibilis ut secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His itaq; ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, uel respectu eorũ quæ repræsentatur: uel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilia intelligatur excellentia, non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si uero intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate reducet intentum: & in ipsa perfectione essentiæ excellentia non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, &c. ascendendo erit dare unam speciem altioris ordinis, æquiualentẽ excellenter seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distincte altiori modo illam & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem uniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet, adductas instantias nihil obstare. Nã nõ oportet dicere speciẽ uniuersaliorẽ esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorẽ repræsentatiuis adæquatis aut similibus: quod est necessarium. Nec est ibi inducibile esse substantia li angeli, & essentia rationali apud ipsum proportionale. Nõ esse idẽ quidẽ, ex eo patet. quia impossibile communiter fatemur esse, quòd angelus secundum esse intuum substantiale repræsentet propriam differentiam lapidis: & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale sibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quòd sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est, inter accidentia: & tamen bouinæ differentiæ propriæ repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo à natura institutũ ad repræsentandum, quia scilicet ens intentionale est primo à natura institutũ ad re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsentandum pro cõplemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ uero res quarum sunt intentiones, sunt primo instituræ ad essendum. Proportionale autẽ in dicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altiusamo ex altitudine substantiæ quenit altitudo intentionis, maiorq; que perfectionem, æquinocã tamen ponit in angelo altitudo gradus substantialis: quam altitudo in sentiẽtis, quoniam hæc nihil aliud ponit nisi eminentiã æquialere rei cognitæ ad rationem rerum.

Et ar. 87. art. 1. Et 2. con. ca. 96. Et li. 4. ca. 11. co. 1. & 2. Et ueri. 9. 8. ar. 4 Et causis lect. 13. fin. Amor.

Super Quæstio quinquagesimæ sextæ Articulum primum.

IN titulo hoc solum notandum est, quòd præsentis intentionis est discutere principali ter modũ quo angel⁹ cognoscit seipsum: quoniam quòd cognoscat se ipsum, apud sapientes dubium non est, sed de modo, an s. per substantiam suam, an per aliquam speciem super addita seipsum cognoscat: dubitatur.

Cõment.

¶ In corpore articuli unam conclusionem in rendit affirmative responsionem quæsito, s. angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat ex fyllogismo hypothetico sic, Si aliquid in genere in telligibilium se habet ut forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi. ergo, &c. Primam propositionem conditionalem probat S. T. quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiones intelligibilis p seipsũ. Vbi aduertendum, quòd in prædicato consequentis assumptæ cõditionalis quatuor dicuntur, s. quòd illud, tale intelligit, & quòd intelligitur, & quòd à seipso, & quòd per seipsum. Et primum iam supertius discussum est conuenire angelo. Reliqua uero hic intenduntur: quartum tamen principaliter. ideo tota intentio huius corporis uertitur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor premittit conditiones quas examinat de obiecto intelligibili, s. cõiunctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo quòd intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundo, quòd intelligibile in actu coniunctum se habet ad intellectionem ut principium formale, sicut calor ad calefacere, & species uisibilis ad uidere. Tertio, quòd mouere intelligentem accidit ex eo quòd intelligens est in potentia. & consequenter quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu quòd moueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requiratur ad intelligibile in actu quòd in formet intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex eis habet, quòd ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quòd sit coniunctum, & sic coniunctum intelligenti ut sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæret sibi, siue non, sed subsilat. Ex hoc enim manifeste sequitur, q̃ si in genere intelligibilis se habet ut forma intelligibilis subsistens: quòd illud tale habet rationem completã intelligibilis in actu respectu sui ipsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi à seipso per seipsum. & si diligenter inspexeris, aduertes quòd quatuor hæc conditiões tribus illis conditionibus in consequente positis respondent, quoniam primæ duæ intelligunt quòd illud tale intelligitur: tertia uero quòd à seipso: quarta autem quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare, que inhæret intelligenti. Ex tertia uero, quòd non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda uero & prima, quòd oportet esse ut actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à S. Th. quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

Quomodo quo formaliter quippiã operatur, sit coniunctũ ei quod operatur.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequam illa afferã, mouebo unum dubium circa, peculiarem San. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma: & considit in hoc, quia uidetur processus iste aduersari sibipsi, & aliis dictis S. Tho. & ueritati. Sibipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse unitum intentũ ut principiũ formale quo operans operatur. Deinde uero dicitur, quòd non oportet coniunctionem istam fieri secũdum inhæsionem. qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili. Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd

coniunctio ista præuenit operationem, imo est eius causa. ergo est secundum esse, non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellect⁹ realiter distincti ab ipsa apud te. ergo secundũ inhæsionẽ. Et cõfirmatur inquit. Sco. exemplo tuo: quia calor si esset subsistẽs, quanuis esset principiũ calefaciendi: non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quanuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamẽ posset esse principium formale quo formaliter intelligit, si non insit illi intentum, sed per se subsistat. Alia uero dicitis S. Tho. esse instant ipse in 1. contra Ge. ca. 11. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est ueritas ipsa, & pura actus etiam in genere intelligibilium, quòd possit esse principium formale quo intellect⁹ intelligit: & non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur stat simul quod hic dicitur. Contra ueritatem autem inquit Sco. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur, operatione immanente, & illud non esse in eam ipsa tet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, quo formaliter operantur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

Num accidat intellectus ab intelligibili obiecto moueri, quia quandoque est intelligent in potentia.

¶ Circa tertiam conditionem obiecto Sco. occurrit argumẽtia sic. Obiectum in actu est causa in fieri & inesse respectu intellectionis. ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili. & sic semper intelligit, semper mouetur. male ergo dicitur à S. Tho. quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶ Circa quartam conditionem occurrerent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quanium est ex se concurrere mere passiue ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quòd omnes suppponunt unum falsum, scilicet quòd essentia angeli comparetur ad angelũ inquantum intelligens est, ut forma separata, quia ponitur non inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecum, sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actu intelligibile magis intime unitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est quòd causa huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quòd quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositũ. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad essendum ipsum, & ad essendum aliarita diuersimode se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsimmet in tali esse naturæ, quod est etiam illud in esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actu intelligibile, ideo seipsum per seipsum intelligere potens est. Quia uero alia nõ est neque secundum esse naturale, neque secundũ esse intelligibile: nisi aliquid superaddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctum non per inhæsionẽ, sed per identitatẽ & per subsistentiam, non seorsum & separatim ab intelligente, ut Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit: qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice, non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species uisibilis esset per se subsistens per identitatem in uidente, esset nihilominus principium formale uisionis in eo.

¶ Ad id autem quod oppositum est obijciendo, quòd intellectus apud S. Th. distinguitur realiter ab ipso angelo: dicendum est quòd nihil refert ad propositum distinctio uel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex lib. de anima patet, siue ponatur quòd substãtia animæ habeat in se naturas obiectorum sua sibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudicium quo ad posse & non posse operari. Imaginandum est enim quòd quia intelligere primo est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere fit si substantia ipsa utranque unã habet, scilicet & obiecti, & operãtis, quanuis mediante aliqua proprietate illam operationem elicit: quàm si solam uim operantis habeat, & mediante similiter proprietate, obiecti uim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc alijs dictis S. T. quòd esse formam intelligibilem alterius dixit proprium deitatis, non aũt esse

uam intelligibilem subsistens: quod in proposito affirmamus, dũ dicimus quòd substantia angeli, quia est subsistens & perfecta in esse immateriali, habet & q̃ sit intellectiua, & q̃ sit actu intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea uis qua intelligit respectu simplius, non egens alia formatione, suppletne substantia præuenire: & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quàm quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, quòd hoc non repugnat de monstrationi factæ in 2. de anima, quia non ponimus intelligibile separatum, sed magis coniunctũ operanti, quàm per informationẽ. Sed quod multos fallit, eũ, quia cõsiderãturin tellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quomodo uniatur, quem tamen secũdum ueritatem intellectus fluat ab essentia actu intelligibili: magis quia intrinsecus formatur illa, quàm quacunque intentionali specie: & hoc in genere intelligibilí. Vnde qui hic non uult discipi, non diffinguat in intellectũ & intelligentem ut sic: sed uterq; eis ut uno, & quietet.

¶ Ad obiectionẽ Sco. genera tertiam conditi onem dicitur, quòd quem cognoscens seu intelligẽs ut in 2. &3. de anima duplicitet dicitur, in potentia, scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primum & secundum modum ab obiecto attendi tur secundum actũ primum in intellectu, & non secundam actum secundum: quoniam ut patet in 3. de anima, intellectus in actu, sicut iens, non eget motore. Dupliciter ergo peccat argutus. primo attendendo motionem cognoscentis à cognito, quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum coniuncta sunt ut completa causa actus secundi in fieri & esse. Et ideo hoc modo & non aliter, uerificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia male interpretatur S. Th. intelligens quòd assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiã temporalem, scilicet quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: quum tamen hoc non inuenitur in S. Thoma, sed assignauerit pro causalitate in potentia, inquendo de potentia ad actum primum, quod est manifeste uerum & euidenter. Ex hoc enim q̃ cognoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in potentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu tale cognitum est. Vnde ut subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se æquale cognitum est, uel æquale actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, ut se patet, quia nihil est mobilie ad id quod habet.

¶ *Super Quæstionũ quinquagesimæsextæ Articulum secundum.*

IN titulo articuli illud tantum aduertendum est, quòd hic simul intenditur, & an unus angelus cognoscat alium, & quomodo.

Cõment.

¶ In corpore una conclusione affirmatiua respondet quæsito: quilibet angelus cognoscit alios per indiras omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex auctoritate Augusti. dicentis, res esse productas à deo non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd in unoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly quoniam, attribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S. T. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, ut declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso s

¶ Præterea, Et ipsos, scilicet angelos cognouisse proprias uirtutes. Loco cuius habebatur in alia translatione, & ad huc eos ignorare proprias uirtutes. Quanuis etiam litera antiquæ translationis saluari possit quantum ad hoc, quòd angeli non perfectè cognoscunt suam uirtutem secundum quod procedit ab ordine diuinæ sapientiæ: qui est angelis incomprehensibilis.

¶ Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ singularium quæ sunt in rebus corporalibus, non est intellectus a pud nos: non ratione singularitatis, sed ratione materiæ⁶ quæ est in eis individuationis principium. Vnde si aliqua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt angeli, illa nihil prohibet intelligibilia esse actu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd moueri & pati cõuenit intellectui secũdũ q̃d est in potentia ⁶. Vnde non habet locum in intellectu angelico, maxime quantum ad hoc quòd intelligit seipsum. Actio etiam intellectus non est eiusdem rationis cũ actione quæ in corporalibus inuenitur in aliam materiam, transeunte.

ARTICVLVS. II.

Vtrum unus angelus alium cognoscat.

AD SECVNDVM sic procedebatur. Videtur quòd unus angelus alium non cognoscat. Dicit enim philosophus in 1. de anima, quòd si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarũ rerum sensibilium, illa natura interius existens prohiberet apparere extranea. sicut etiam si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset uidere omnem colorem: sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cum igitur intellectus angelicus habeat in se aliquam naturam determinatam de numero illarum naturarum, uidetur quòd alias cognoscere non possit.

¶ Præterea, in libro de causis dicitur quòd omnis intelligentia scit quod est supra se, inquantũ est causata ab eo: & quod est sub se inquantum est causa eius. Sed unus angelus non est causa alterius. Ergo unus angelus non cognoscit alium

¶ Præterea, Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio sit secũdum rationem similitudinis⁶. Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, ut ex supradictis patet. Vnde sequeretur quòd unus angelus non haberet de alio cogniti-

peraddere, supra esse naturale ipsius

¶ *Quomodo unus existens prohibeat extraneum.*

¶ In responsione ad primum dubium, occurrit quomodo responsione illa fatis faciat argumento: audetur enim confiligere in quadam exceptione, quali dicat quòd cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilib⁹ ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros: ideo q̃ stat q̃ habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impediatur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem. Tũ quia ut dicit. Auerrois in 3. de anima cõ. 1. propositio dicens, q̃ recipiens debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et consequenter ex hoc, quòd natura intranea habet affinitatem cum extranea: magis obstat propositio. Et confirmatur, quia apud S. T. omnes angeli sunt eiusdem generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glosam ruerent processus Aristo. in 3. de anima: quomodo posset quispiam dicere animam habere actu aliquam de naturis cognoscibilib⁹, puta seipsam: uel ut antiqui dicebant, aliquod elementum, & quòd hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfectius, ut de se patet, & habet affinitatẽ cum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatẽ distinguit ordine quodam, non remouet causam quare intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia determinatum ex se ad certam naturam in actu, non potest ad alias determinari, sicut nec ita natura ad q̃ determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo physicorum cõ. 63. dicit quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam primarum differentiarum, non reciperet omnes differentias. Constat autem quòd causa hæc habet locum in naturis quantuncunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actualibus: quòd ultima differentia unius non potest determinari per ultimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi experimur, quòd sensus afficitus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum, secundum id in quo differunt.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primo fundamentum illius maximæ, quare intus existens prohibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est quòd propria ratio huius est: quia una natura non est determinabilis per aliam, si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam non impediretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Et hoc autem relinquitur, quòd propositio illa non tenet in naturis, quarum una est determinabilis per alteram: sed in instantũ, quarum neutra potest alterius esse determinatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prouidera manifeste non tenet in naturis quæ se habent ut potentia & actus. Non omn̄ receptiuum omnium formatum sensitiuarum, ut sic, impediretur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuum, ut potentia per actum.

¶ Quoad secundū, uerba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicē modum cōsiderādi naturas cognoscibiles, q̄ per duplicē ordinē cognoscibilis. Constat enim quòd naturæ cognoscibiles sūt duplicis ordinis. Quædam enim cognoscibiles tantum, ut patet de sensibilibus. Quædam uero sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ nō per accidens, puta ipsa ratione cuius cognoscit, & sic alteri⁹ cognoscitur, ut cōtingit inanimatibus, sed p̄ferta q̄ idē est lucidū se cognoscens cognitum actu, ut contingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, q̄ naturæ cognoscibiles pūt dupliciter cōsiderari, scilicet ut cognoscibiles præcise, & ut cognoscentes cognitæ, ubi utrunque inuenitur. Ex his ēt āb ab⁹ distinctibus orit & ueritas sensuū, & ueritatis claritas. Prima namque facie sensus literæ uidetur, quòd sit ab⁹ est, q̄ scilicet natura eiusdē generis solo ordine gradūq̄ specifico ab aliis naturis cognoscibilib⁹ differēs, sint⁹ existit, nō, prohibet alias, q̄ā sunt affines. Et uidetur sin data ista ratio super hoc q̄ cognitio sit p̄ af similationē, ac q̄ hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ: una non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorū sunt huiusmodi: ideo natura unius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus consideratæ naturas ut cognoscibiles tantum: & par facit iudicium de naturis spiritualeb⁹ & corporalibus. Sed obstat huic sensui experientia, præter auctoritates, & rationes allatas: quoniam experimur nūc colorē impedire cognitionē aliorū, & sunt literin saporibus. Et tamen constat quòd colores inter se, & similiter sapores inter se, sola specie differunt, & in genere conueniunt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ uidetur, quòd nō est idem iudicū de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamen stabat uis argumenti. Quòd autem non sit idem iudicium, ex affinitate spiritualium inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, ap paret. Vbi scire, quòd proximitas naturarū potest applicari ad cognoscibilia tantum: & sic ut dictum est, intus existens prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sicnō impedit, imo iuuat cognitionem. Quòd non impediat, probatur: quia remouereтur causa impedimenti quæ est in determinabilitas unius naturæ per aliam, ut patet ex dictis. Ex hoc ēt quòd ponitur aliqua una natura intellectiua, necessario ponitur determinabilis per alias: unde si albedo esset non solum uisibilis, sed uisiua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores, sicut potentia uisiua. Modo autem quia est uisibilis tantum, non est determinabilis per eos, & propterea modo intus existēs prohibet alios. Tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: q̄ cognitio sit per assimilationem: & minor opus est superueniat assimilatio ubi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo author respōdendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imo opposita ratio, ut patet ex dictis.

a Super Quæstionis quinquagesimæsexta Articulum tertium.

Annot. Coment. TItulus clarus est: hoc adiecto, quòd, ut in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem resultantem tantum secundum diuersos gradus perfectionis.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ ratio causæ & causati non faciat ad hoc quòd unus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia. & ideo si inter angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in uno cognitio alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd unus angelus cognoscit alium per speciem eius in intellectu suo existentem, quę differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundū esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quę est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tantum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd deus unamquamque creaturam fecit proportionatam uniuerso quod facere disposuit. Et ideo si de us instituisset facere plures angelos, uel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator uoluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est quòd deus adderet aliquam creaturā uniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli per sua naturalia deum cognoscere possint.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd angeli per sua naturalia deum cognoscere non possint. Dicit enim Diony. 9. c. de di. nom. quòd deus est super omnes celestes mentes incōprehensibiliter in rerum ordine collocatus. Et postea subdit quòd quia est supra omnem substantiam, ab, omni cognitione est segregatus.

¶ Præterea, Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo uidetur quòd angelus per sua naturalia non possit deum cognoscere.

¶ Præterea, Pri. Cor. 13. dicitur. Videmus nūc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ex quo uidetur quòd sit duplex dei cognitio. Vna qua uidetur per sui essentiam, secundum quam dicitur uideri facie ad faciem. Alia secundum quod uidetur in speculo creaturarum. Sed primam dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia, ut suprà ostensum est. Visio autem specularis angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinam cognitionem à rebus sensibilibus: ut dicit Diony. 7. cap. de di. no. Ergo angeli per sua naturalia deum cognoscere non possunt.

¶ SED CONTRA, angeli sunt potētiores in cognoscendo quàm homines: Sed homines per sua naturalia deum cognoscere possunt: secundum illud Rom. 1. Quod notum est dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis angeli.

CONCLVSIO.

¶ Possunt angeli per suas naturales uires Deum aliqualiter cognoscere.

¶ RESPONDEO dicendm, quòd angeli aliquam cognitionem de deo habere possunt per sua naturalia.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quòd aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscēte: sicut si lux uideatur in oculo. Et sic dictum est[c] quòd angelus intelligit seipsū. Alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis uidetur ab oculo per hoc quòd similitudo eius resultat in oculo[c]. Tertio modo per hoc quòd similitudo rei cognitæ non accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed à re aliqua in qua resultat: sicut uidemus hominem in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua per essentiam suam uidetur. Et hæc cognitio dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, ut suprà dictum est[c]. Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio qua nos cognoscimus deum in uia per similitudinem eius in creaturis resultantem, secundum illud Rom. 1. Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Vnde & dicimur deum uidere in speculo. Cognitio autem qua angelus per sua naturalia cognoscit deum, media est inter has duas: sponsuam affirmative, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquā cognitionem habere de deo. Secundo declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est uisibilis, & applicando eos ad deum respectu intellectuum creatorum, medio loco ponendo modum quo deus realiter cognoscitur ab angelo: & clare patent omnia in littera. Tertio probat conclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit deum per similitudinem immediate ab eo habitam sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ergo g fiet subsistentia intelligit deū tāquā per speciē imme ditate sumptam ab eo & tenet consequentia, quia substantia angeli à solo deo est. Quarto respondet tacitæ obiectioni: quā posset quis quam credere, quòd ratio cognitionis dei esset eius ullio, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciem immediatè ab obiecto impressam ullionis rationem habere. Facitam tem hoc assignando primo causam quare talis cognitio dei in angelo non est ullio: deinde assignando secundo causam quare talis cognitio creata sufficit ad repræsentandum deum perfecte. Secundo declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum, scilicet ullionem speculatem ex illamet causa, id est elongatione à primo extremo, scilicet ullione faciali: & ex hoc p angelus dicitur speculum dei.

Num angelus naturali cognitione Deum distincte cognoscat, & quomodo.

¶ Circa hanc conclusionē sic modificatā, dubiū occurrit ex tribus capi. Primo ex impossibilitate cognitionis talis, quoniam secundum hoc sequeretur, quòd angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso deo. Et tenet sequela, quia substantia angeli non repræsentat id quo deus constituitur in esse proprio: & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solam substantiam suam cognosceret alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam: ergo cognoscendo deū per solam substantiam suā non cognoscit eum distincte, quod est inconueniens. Secundo obijcit. Scotus in 2. di. 3. q. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem ut cognitam, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de deo per subsistantiam est per similitudinem repræsentantem ut cognitam: ergo est discursiua. hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniens simpliciter ponere, quòd prima & perfectissima cognitio naturalis quam habet angelus de deo, sit discursiua, dato quòd angelus posset discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem ut rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem ut cognitam, qualis est species in speculo. Minor uero relinquitur per se nota: quoniā angelus nonnisi cognoscendo se, cognoscit deum, quū cognoscit ipsum per suā substantiā. Tertio arguit idem ibidē ex possibilitate & rationabilitate ponēdi in mēte angelica speciē intelligibilem repræsentantē distincte, non tamen adæquate & comprehensiue deū: quēadmodū ponitur species intelligibilis alteri⁹ angeli. Et multiplicitur hoc probare. Primo, quia homo i statu innocētiæ habebat cognitionē de ultimo fine in speciali, & non solum in commni ut modo habet: ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali materiem, quod est cognoscere distincte: tenet cōsequētia, quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundo sic. Paulus raptus ad uidendum deum potuit meminisse eius quod uiderat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod uiderat. tenet consequentia, quia aliter non meminisset. Alis uero ex ipso Apostolo patet, qui recordabatur se audisse arcana uerba quæ non licet homini loqui, &c. Tertio, quia cognitio mentis apud Augustinum, est cognitio rerum in uerbo, & prior cognitione superuenta, & competens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta dei per aliquam speciem intentionalem ut rationem cognoscendi: tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in uerbo. impossibile est autem quòd in causa confuse cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consultentis in hoc, an supponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius dei, an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis re præsentantis deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primo uidendum est quid requiritur ad distincte repræsentandum aliquid. Secundo, an sit possibile dari repræsentationem sic aliquid. Tertio, an sit possibile dari repræsentationem dei distincte in esse naturali uel intentionali.

¶ Quod ad primū breuiter sciendum est, quòd repræsentari distincte nō dicit res nisi repræsentatur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, ut patet inductiue. Non enim homo distincte repræsentatur, nisi rationali repræsentato: supposito q̄ ratio animalis sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur nisi ultima sua differentia repræsentetur, unde deus non distincte repræsentabitur, ni si repræsentetur id qđ se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia constitutiua eiusdem hoc quòd est esse dei. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum ex parte repræsentationis sciendum est, quòd quū contingit esse repræsentationem, tantam contingit esse cognitionem. Et propterea à destructione consequentis arguendo si non cōtingit esse tantam cognitionem, nec possibi le est esse tantam repræsentationem: sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionē dei in creatura, scilicet quòd sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentationem dei distincte. Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, quòd cognoscere distincte est cognoscere ultimam differentiam, uel id quod se habet ut ultima differentia. Cognoscere autem rem aliquo ad ultimam differentiam inclusiue, non solum secundum qđ terminat quæstionem an est, seu quia est, sed secundum quod terminat quæstionem quid est: cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quotiens autem sermo distinctiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demonstrationis est qđ quid est, qđ nulli creaturæ naturaliter conuenire potest respectu dei, de tali obiecto qđ est deus. Ex parte uero obiecti aduertendum est, q̄ si de diuinis balbutiendo loquiticet, irrepræsentabilitas eius relucet ex eo, quòd infinitum entitative ut sic, non est distincte repræsentabile. Vnde quamuis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatum distincte: non tamen distincte repræsentatur inquantum infinita, nisi quo ad quæstionem an est: sed cō stitutiuum proprii dei, puta deitas ut sic, est ens infinitum. ergo est irrepræsentabile distincte. patet minor, quia non est imaginandum, q̄ infinitas se habet ad deitatem quēadmodum se habet ad rationes attributales. Non enim quemad modum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se, & infinitatem uel finitatem fortiuntur, ut modum quantitatis participata deitas fortitur infinitatem, sed infinitas est ipsum qđ quid erat esse deitatis. Alioquin deus non esset primo essentialiter & immediate ens infinitum.

¶ Ex his autem patet quid dicendum sit ad primum obiectionem. Nam uocan do omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam: conceditur q̄ omnis cognitio possibilis haberi de deo à creatura naturaliter est cōfusa, quia non quidditatiua.

¶ Ad secundam uero obiectionem, quæ est Scoti, dicitur q̄ maior est simpliciter falsa, ut patet de cognitione Sortis per speciem eius in speculo. Talis enim fit per similitudinem repræsentatem ut cognitam, & tamen non est discursiua. Nec obstat si dicatur, quòd Sortes tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet ullua, sed per accidens ab altiori potentia, quemadmodum uidetes Sortem dicuntur uidere ullum: hoc enim magis facit ad propositum, quoniam ex hoc non impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandem potentiam, siue per diuersam, satis est q̄ cognoscens per similitudinē ut cognitā nō oportet q̄ discurrat. Hoc ēn firmato facillime patet, quomodo angelus absque discursu per essentiam suam cognoscere potest deum, ex illo principio, Quæ sunt simplicia & disperta in inferioribus, unite præhabentur in uno superioris ordinis. Et propterea quēadmodū angelus per suā uirtutē cognoscitiuam percipit nobiliori modo quicquid nos per tot uirtutes cognoscitiuas apprehendimus & inueſtigamus: ita per unam uirtutem & unam speciem eminētius potest habere quod nobis cōuenit per diuersas potentias ac species se cō sequentes. Ac per hoc potest per speciem re præsentantem ut cognitam eminentius repræsentari cognitionem eli cere absque discursu p candem uirtutem: & ubi cor. 57. q̄ que alia specie, sicut nos absque discursu, p consequentem tamen speciem & potentiam facimus. Dicitur secundo, q̄ similitudo repræ sentans ut cognita, est duplex, quædam ut cognita tantum, quædā ut cognita & ratio cognoscendi simul, ut patet de essentia diuina respectu omnium simpliciter. Et tunc dico, q̄ quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo modo: & q̄ essentia angeli tali modo repræsentat ex sua excellentiāunde & S. Tho. in corpore articuli dicit, q̄ cognitio ista assimilatur cognitioni per speciem abobiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfecte. Et sic argumētum peccat & propter excellentiam intellectū angelici, & propter ex cellentiam substantiæ eius ut repræsentatiuæ. Nec obstat q̄ essentia angeli non continet de um ut uirtualiter: sufficit enim q̄ continetat ipsum participatiue.

¶ Ad obiectiones autem tertio loco adductas ex Sco. dicitur q̄ nec homo, nec angelus in quocunque statu natu ræ potuit habere cognitionem distinctam, scilicet quidditatiuam ipsius dei, quāmis in statu innocentiæ quàm nunc: & perfectius angeli quàm homo: & inter eos unus perfectius altero. Sed arguens decipitur in hoc, quia supponit q̄ cognitio dei nō in communi, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelis: quum tamē constet, q̄ stat cognoscere aliquid in speciali, & non quidditatiue. Ad id uero quod obijcitur de memoria rapti, dicitur à S. T. expresse, q̄ nō potuit remanere species obiectiquamuis potuerit accipere species rerum ullarum in obiecto: unde & Paulus non meminit obiecti nisi in confuso: & quia fuit scilicet rerum ullarum, propter quod dixit in numero plurali. Arcana uerba quæ non licet homini loqui. Ad ultimum de cognitione matutina, dicitur negando, q̄ cognitio matutina inerit in angelis ante beatitudinem. Quamuis etiā consequentia non uideatur necessaria, quia non est remotum, q̄ in causa quidditatiue cognita, aliqui effectus ordinati cognoscantur distincte: quamuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

& similatur illi cognitioni, qua uideatur res per speciē ab ea acceptā. Quia esti imago dei est in ipsa natura angeli impressa per suam essentiam, angelus deum cognoscit, inquantum est similitudo dei. Non tamen ipsam essentiā dei uidet, qa nulla similitudo creata est sufficiens ad repræsentandam diuinam essentiam[c]. Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinæ similitudinem repræsentans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ Dioloquitur de cognitione comprehensionis, ut expresse eius uerba ostendunt. Et sic à nullo intellectu creato cognoscitur[c].

¶ Ad secundum dicendum, q̄ propter hoc q̄ intellectus & essentia angeli in infinitū distant à deo, sequitur q̄ nō possit ipsum cōprehendere, nec per suam naturam eius essentiā uidere. Non tamen sequitur q̄ propter hoc nullam habeant eius cognitionē: quia sicut deus in infinitū distat ab angelo: ita cognitio quam deus habet de seipso in infinitū, distat à cognitione quam angelus habet de eo.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ cognitio quam naturaliter angelus habet de deo, est media inter utrancq; cognitionem: & tamen magis se tenet cum una, ut suprà dictū est.[c]

QVAESTIO QVINQVAGESIMA SEPTIMA DE ANGELORVM COGNITIONE RESPECTV RERVM MATERIALIVM, IN QVINQVE ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE quæritur de his materialib⁹ quæ ab angelis cognoscitur. Et circa hoc quæruntur quinque. Primo, utrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. Secundo, utrum cognoscant singularia. ¶ Tertio, utrum cognoscant futura. ¶ Quarto, utrum cognoscant cogitationes cordium.

¶ Quinto, utrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angeli cognoscant res materiales,

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd angeli non cognoscāt res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint mira ipsos. Ergo angeli nō cognoscunt res materiales.

¶ Præterea, Visio intellectualis est eorū quæ sunt in anima per sui essentiam, ut dicitur in gl. 2. ad Co. 12. Sed res materiales, non possunt esse in anima hominis, uel in mente angeli per suas essentias. Ergo nō possunt intellectuali uisione cognosci, sed solum imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum: & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est uisio imaginaria & sensibilis, sed solum intellectu alis. Ergo angeli materialia cognoscere non possunt.

¶ Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶ SED CONTRA, q̄cquid pōt inferior uirtus, potest uirtus superior. Sed intellect⁹ hominis, q̄ est ordine naturæ infra intellectū angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum superiores rebus materialibus & corporalibus sint, materialia omnia cognoscunt per species intelligibiles existentes in eis, inquantum ut illa sunt intelligibiliter.

RESPONDEO dicendum, q̄ talis est ordo in rebus, q̄ superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus[c], & qđ in inferioribus continetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem & simplicitatē. Et ideo in deo sicut in summo rerū uertice omnia superiubsistantialiter præexistunt secundum ipsium suum simplex esse, ut Dio. dicit in li. de di. no. Angeli autem inter cæteras creaturas sunt deo propinquiores & similiores[c]. Vnde & plura participāt ex bonitate diuina, & perfectius, ut Dio. dicit in li. de cæle. hie. Et ideo inter omnes creaturas materiales, angeli sunt deo similes, & ipsum perfectius participant. Et ideo ipsum perfectius cognoscunt. Et hoc est quod dicit Aug. 2. super Gen. ad lit. quòd angeli habent cognitionem matutinam rerum materialium, quia cognoscunt eas in uerbo, quod est ratio earum. Et hoc est quod dicit Dionysius, quòd angeli sunt causæ nostræ cognitionis, inquantum illuminationes quas habemus de rebus materialibus, nobis manifestant angeli. Et hoc est quod dicit Gregorius, quòd angeli sunt præsentes nobis in operibus naturæ, quia scilicet per eos nobis manifestantur naturæ rerum materialium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ res materiales non sunt in angelis per modum naturæ materialis, sed per modum naturæ intelligibilis, inquantum scilicet sunt in eis species intelligibiles rerum materialium. Et hoc modo sunt in eis materialia per immaterialia, sicut in arte sunt artificiata per artem.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut dictum est, res materiales sunt in angelis per modum naturæ intelligibilis. Et ideo non sunt in eis per modum naturæ sensibilis, nec per modum naturæ intellectualis, quæ est naturæ materialis. Et ideo non sunt in eis per modum naturæ materialis, nec per modum naturæ sensibilis, nec per modum naturæ intellectualis, quæ est naturæ materialis.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ res materiales non sunt in angelis per modum naturæ materialis, sed per modum naturæ intelligibilis, inquantum scilicet sunt in eis species intelligibiles rerum materialium. Et ideo non sunt in eis per modum naturæ materialis, nec per modum naturæ sensibilis, nec per modum naturæ intellectualis, quæ est naturæ materialis.

a Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli una conclusio respōsiua. Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existētes in eis. Et probatur hic. In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile: ergo. Antecedens habet duas partes: & quo ad primam, scilicet q̄ continentur, probatur à simili. Tho. Quia ordo unius rei hoc habet, ut inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo, scilicet magis unite & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in deo. Sed angeli sunt suprema in entibus: quia propinquissimi deo: igitur. Quo ad secundam uero partem, quia quæ continentur in aliquo, sunt in eo secundum modum continentis: ac per hoc quum angeli sint intellectualis naturæ, omnia quæ sunt in eis, sunt in eis intelligibiliter: & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam dei.

¶ Aduerte hic unum, q̄ ex ui istius processus nihil aliud infertur, nisi quòd angeli continent res materiales intelligibiliter. Vtrum autem illud esse intelligibi Annot. le quo simplicioris & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales, quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt in nostra natura ipsemet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum. Ut quidam Peripatetici ereduntuel esse intentionale per species scitices intelligibiles: ex hoc processu non habetur. Sed Sanctus Tho. concludit tale esse fore intentionale, quia tum in præcedenti quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, ut habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

a ¶ *Num cognoscens singulare in causis universalibus non cognoscat singulare inquantum hoc.*

Quæstio. 287 293 3.d.3.q. 3.ar.1. Et.2.con ca.98. Et vere, q.8. art. 21. & q. 20.ar.1. & opusc. 13.c.13. & 15.

Tertius est clare aduertendi, quòd de singularibus materialib⁹ est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

Cõment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionẽ totaliter negatiuã, quæ uidetur Auerrois, scilicet q̃ angeli nõ cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex authoritate Apostoli. Secundo ex motione orbium cælestiũ per intellectã & uoluntatem, iuxta Aristot. 12. metap. com. 36. & 37. Secundo tractat opinionem aliã forte Auicennæ, dicẽtis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo uniuersales causas. Et impugnat eam simili modo dupliciter eisdem mediis adiungens hoc, q̃ cognoscere singulare in causis uniuersalibus, nõ est cognoscere singulare ut singulare est. Et declarat hoc exẽplo cognitionis, quã habet nitrologus de hac eclipsi, quam semper ignorat ut hanc, niũ sensu percipiat eam.

¶ *Num cognoscens singulare in causis universalibus non cognoscat singulare inquantum hoc.*

Quæstio. 287 293 3.d.3.q. 3.ar.1. Et.2.con ca.98. Et vere, q.8. art. 21. & q. 20.ar.1. & opusc. 13.c.13. & 15.

Circa rationem hanc dubium occurit. Quia non uidetur uerum illud assumptũ, s. cognoscens singulare in causis uniuersalibus non cognoscit singulare in quantum hoc. Quoniã

281 b fas. 284

sequẽdo exemplum de astrologo, manifestum est q̃ sciens rectè computare motus altrorum, sciet nõ solũ eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter sciet nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantum singularia sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, q̃ nunq̃ astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, niũ per sensum: quia conclusio singularis nõ põt scire ex maiore & minori in uniuersalib⁹, sed oportet alterã præmissarũ esse singularem. Sigularẽ autẽ propositionẽ cogitatiua format. Et decipitur in hoc obiciens: quia non aduertit q̃ scire nunc solũ esse in tali signo, & hunam in tali, nõ ad scientiã, sed ad sensũ pertinet: & tamẽ sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam eñ hoc uniuersale tantum spectat, s. q̃ quotiensĉunque sol & luna sunt in talibus signis, &c. & q̃ à tali signo ad aliud signum tantum temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, niũ subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

Cõment. ¶ Tertio respondet quæsito una conclusione affirmatiua, s. angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, continentur unite in superiori, ut patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus unica apprehendit. Et confirmatur authoritate Aristo. reputantis inconueniens hitem cognosci à nobis & non à superioribus.

¶ *Quomodo quæ reperta sunt in inferioribus unite & perfectiori modo continentur in superioribus.*

Quæstio.

¶ Circa rationem addu&am ad probandum hanc primam conclusionem, dubiũ occurrit. Propterea, quia illud principium. Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunantur in superiori: potest intelligi dupliciter, s. q̃ adunentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorum, & in deo perfectiones attributales. Alio modo eminẽter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur quum: non sit uerum, aliter ratio ruet. Si uero secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistincte assumptum sit, indistincte etiam infert, ergo omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non poterit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quia dicit q̃ cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter cõtinens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hac: quia constat q̃ intellectus noster est altus altior omnibus sensibus & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium: ergo q̃ ipse cognoscat singularia, non erit per hoc quòd adunentur in eo species cognitas à rebus, sed per species actu intelligibiles rerum sibi connaturales, rerũ materialiũ notitiã habet, sicut intellectus secũdum species quas intelligibiles facit abstrahendo.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Utrum angelus cognoscat singularia.*

AD SECVNDVM sic, procedit. Videt q̃ angel⁹ singularia nõ cognoscat. Dicit enim philosoph⁹ in 1. post. q̃ sensus è singulariũ, ratio uero uel intellectus uniuersaliũ. In angelis autẽ non est uis cognoscitiua nisi intellectiua, ut ex superioribus patet. Ergo singularia nõ cognoscunt.

¶ Præterea, Omnis cognitio est per assimilationẽ aliquã cognoscentis ad cognitũ. Sed nõ uidetur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare inquãtum est singulare, cum ãgelus sit immaterialis, ut supra dictũ est: singularitatis uero principiũ sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.

¶ Præterea, Si angelus scit singularia, aut per species singulares aut per species uniuersales. Nõ per singulares, quia sic oportet q̃ haberet species infinitas. Neq; per uniuersales, qa uniuersale non est sufficiens principiũ cognoscẽdi singulare inquatũ est singulare, cũ in uniuersali singularia nõ cognoscãtur nisi i potẽtia. Ergo angelus nõ cognoscit singularia.

¶ SED CONTRA, nullus potest custodire q̃d non cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secũdum illud Psal. Angelis suis mãdauit de te, &c. Ergo angelicognoscunt singularia.

CONCLVSIO.

¶ Angeli cognoscunt singularia non in causis universalibus sed ut sunt in seipsis per species influxas à deo.

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ quidã totaliter subtraxerũt angelis singularium cognitionem. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora administrari per angelos: secundũ illud Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus. Si autẽ singulariũ notitiã nõ haberent, nullam quidem habere possent de his quæ hic mũdo aguntur, cum actus singulariũ sint. Et hoc est cõtra illud q̃d dicitur Eccle. 5. Ne dicas, coràm angelo nõ est prouidẽtia. Secundo etiã derogat philosophiæ documẽtis, secundũ quæ ponuntur angeli motores cælestium orbiũ: & q̃ eos moueãt secundum intellectũ & uolũtatẽ. Et ideo alĩ dixerunt q̃ angelus habet quidẽ cognitionẽ singulariũ: sed in causis uniuersalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura per dispositiones cælestiũ motuum. Sed hæc positio prædicta inconuenientia non euadit: quia sic cognoscere singulare in causis uniuersalib⁹ non est cognoscere ipsum ut est singulare: hoc est ut est hic & nũc. Astrologus enĩ cognoscẽs eclipsim futurã per cõputationẽ cælestium motuum, scit eam in uniuersali, & nõ prout est, hic & nunc, niũ per sensũ accipiat. Administratio autẽ habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superiorum completæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhibere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandam unam perfectionem: ut contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodammodo quicquid potest uirtus nostra inferior, potest & nostra superior, & rem eandem perfectius uel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicens, q̃ angeli cognoscunt singularia per species influxas à deo: & probat seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earum in propria natura: ergo quo ad eã sem causantur à deo in mentibus angelorũ: ergo per tales species cognoscit angeli singularia. Antecedens suppo nitur. Prima uero consequentia ex Augustino etiam supponitur, quia ante res fa ctas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda uero consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum q̃d est causa talium rerum, ad intellectus, in quibus sunt ipse similitudines. Sed deus scit omnia per illam, & quo ad uniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omniũ quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones uniuersales & singulares.

¶ Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à rebus acceptas.

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. q̃. ultima. Vbi triplicitèr illam rationem impugnat. Primo, quia non ualet consequentia, res sunt à deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipue apudẽ, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit q̃d fluant in mente angeli ut partes quidditatis in esse cognito. Secundo, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, ut alias probatũ est. Tertio, quia quum dicis: Et sensus diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quòd ibi est sophistina: procedendo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multi plex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Scotus in quæstione eadem, intendens, quòd angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas, primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur ut hoc, & nõ per speciem quidditatis, ergo per propriam speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium, quæ sic species: quod non est tra tionabile: aut acquirit species singularium, quum cognoscit illa: q̃d est inconuenientum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam uero patet, ex eo q̃ hoc singulare nõ continetur determinate sub quidditate ut hoc singulare est. Et proba tur ab eodem multipliciter in 2. distin. 9. quæstio. 2. contra primum argumentũ unde sumpsit Capreolus argumenta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. con tra S. Th. nec militant contra eum omnia, sed quædam quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, singulare cognoscitur ab angelo quo ad fiam existentiam actus sem ergo p speciem acquisitam, tenet cõsequentia: quia nec ex notitia uniuersaliũ, nec ex rationibus terminorum, certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes aut repræsentant determinate me federe, seu me esse cras, aut indeterminate. Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, q̃ hoc sit cõtingens. Si indeterminate, ergo nun quam p hos terminos habebit q̃ determinate fedet: igitur oportet q̃ accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue: ergo accipit cognitionem ab ipso, tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuam necessario concurrit ipsa res ut præsens. Et confirmatur: quia impossibile est cognitionẽ intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanente & non inanente ut de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex distinc. 9. loco allegato ad probandũ q̃ unamet species intelligibilis non potest esse rationis angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis: species una repræsentat infinita singularia distincte: ergo est infinitæ perfectionis. consequens est impossibile: consequentia uero probatur, quia ubi plura infinita infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quã includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquate: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda uero est, Illa species quam ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinẽtia ad existentias singula rificant alteram partem contradictionis determinate: aut successiue modo unã, modo aliam. Non primum: quia sic nihil repræsentaret. Non secundum: quia sic semper angelus cognoscet unum oppositum tantum, & nunquam reliquum. Non tertium: quia naturale repræsentatiuum & uni formæ in se, & in intellectu nõ repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex illa positione sequitur, q̃ quodlibet singulare existens statim esset notum naturaliter cuilibet angelo: & ita distantia localis non impediret, &c.

¶ Ad obiectiones cõtra rationẽ ad secundã cõclusionẽ dicit, q̃ p se primo & directè intendit San. Tho. è, q̃ qa à deo effluit in angeli similitudo Sortis, nõ solũ quo ad cõditiones cõmunes, sed quoad cõditiones singulares: ideo angel⁹ intelligit ipsum. Sed opinat materiã esse principium singularitatis in rebus materialibus, & formam communitatis. Ideo in qõnibus de ue. q. 8. ar. 8. inuenitur, rationem quam ut: expressit per uniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter respondeti potest. Primo, q̃ quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma. quoniam uis ratiõis consistit in hoc: q̃ in angelo indita est similitudo omnium tam uniuersaliũ q̃m individualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunque naturalia prin cipia habeantur. Secundo, q̃ de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secũdũ seipsam, ideſt prout est à rerũ natura. Alio modo secũdũ q̃d ex ordine ad formã per intellectum abstrahitur: & q̃ materia secundo modo cadit in quidditatem naturalis: primo uero modo individuat: & q̃ in proposito est sermo de materia non uno tantum modo, sed omnibus modis. Ita q̃ intendit, q̃ in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam, secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus: & non solum similitudo eius secundum q̃d est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, q̃ in eo est similitudo non materiæ, fed materiæ signatæ, quã constat in diffinitione nõ poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, q̃ species influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem: nec aliquam adduxit unquam arguens ratione efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertiam dicitur, q̃ nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad consimilitudinem exẽplatorum: imo est locus necessarius, & non tantum ratiobilis: quoniam quicquid conuenit uni similium ut sic, cõuenit & alteri. Talis autem est processus ille, fundatus super hoc, q̃ à deo fluxerunt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste sequitur non ex ratione perfecti aut imperfecti, sed ex ratiõe similium: q̃ similitudo rei in esse naturali apud deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi

In mente angelicaæ per hoc illa species intentionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones uero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, q̃ cognosci per propriam speciem, duplicitèr contingit, s. adæquate uel excellenter. Et q̃ singulare ab angelo non cognoscitur per propriã speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas speciemum: sed per speciem excedentem, id est

284 lum hoc, sed multa alia. 90 Rursus cognosci p spe 236 cie quidditatis cõtingit 235 dupliciter. scilicet adæquate & excellẽter. Et q̃ singulare nõ cognoscit p spe cie quidditatis adæquate: 87 quia sic non cognosce retur ut hoc, niũ forte arguitur, & ualde imperfecte. sed per speciẽ quidditatis excellẽte, id est repræsentantem non solum ipsam, sed etiam singulares eius cõditiones quas habet in rerum natura. Et hæc est uia S. Tho. Non eñ putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquilatẽ, ex ui talis obiecti cognoscat singularia illius, imo hanc uiam in q. de ue. loco allegato, reprobat: sed opinatur quòd cognoscendo quidditatem cognoscat in individua illius, id est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit individua illius: quoniam species illa est distincte repræsentans utrumque excellenter.

¶ Ad secundam uero & tertiam obiectionem simul dicitur quòd species angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & omnes uarietates eius, secundum omnes conditiones eius naturales, ut S. T. loco allegato dicitur: unde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantum: & sic de aliis conditionibus.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, uidenda sunt duo, s. quid repræsentatur, & quo modo repræsentatur.

¶ Quo ad primum, sciendum est quatuor esse in rebus, s. quidditatem, singularitatem, existentiam, seu coniunctionem unius cum alio in rerum natura: & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet scirt ab intellectu habente perfectam notitiam de singularibus. Sumpsi separabilia abintellectum in esse cognito, quoniam unum potest cognosci alio ignoto, ut patet discurrẽdo q̃ singula. Et q̃ cognitio sit p assimilationẽ, necesse est intellectum cognoscẽti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidẽ duobus nõ est difficile cõcipere, q̃ indita sit angelo eorũ similitudo. Quoniã utrũque spectat ad quæstionẽ quid est: qm repræsentari primũ scitur quid est Sortes uniuersaliter conceptus, id est, inquantũ homo: q̃ secũdũ uero q̃d est Sortes inquãtũ Sortes singulariter apprehẽsus: q̃d à nobis nõ est facile. Sed de reliquis duobus difficile est uidere, & præcipue de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quando est, spectat.

¶ Et ut plene lustremus rem hanc, sciendum est, quòd cõtingit aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui, scilicet in suis causis, uel in seipsis. In suis causis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cũ risibilitate præsentatur intellectui, re præsentatis sibi q̃d quid erat esse utrũque. Ex his enim intellectus conspicit coniunctionem & cõuenientiam eorum: sed hoc non habet locum in contingentibus, ut de se patet. In seipsis autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita q̃ duratio illi⁹ coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur ubi. Alio modo, ut ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat ut conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quãadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorem ullum repræsentatum oculo. Non enim species utilibus repræsentat durationem præsentiæ, sed uidet ac repræsentari color non potest, niũ præsenti tempore mensi raretur. Et cum ita sit, species angelicæ apud S. Tho. non solum repræsentant humanitatem & forteratem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentant durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatam, sed tanquã conditionem sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd enim nõ repræsentetur duratio contingentis cõiunctionis, ex eo patet, quòd enim nõ repræsentetur duratio contingentis coniunctionis, ex eo patet, quòd firmiter credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanqu

Universidad de Deusto
Biblioteca

ssium fieret videret oculus hoc albū, quando illud esset, & non videret illud, qñ illud nō esset: & sic duratio huī albi in rerū natura se haberet ut conditio, sine qua hoc albū nec repræsentaretur, nec uideretur, nō ex defectu speciei ullibilis, sed ex defectu ipsius obiecti. Nec per mutationem speciei, sed per mutationē ipsius obiecti cognosceret hoc albū nūc esse, & postmodū perciperet illud nō esse ex defectu
alterationis ipsius. Et
ex hoc patet quomodo
stat q̄ species sit imlita, & nō causa ab ob
38 iecto singulari. Et q̄,
433 naturaliter operaniter,
& sit ratio cognoscen
di, q̄ per se primo & di
281 recte quādo est, ex con
sequēti autem quando non est. Et q̄ū unum in diuiduū superioris ordinis æquiualere potest multis nō solum indiuiduis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuatio
24 nē naturæ angelicæ supra corporea intuitus. Sane. T. posuit q̄ una spēs in angelo sit tantæ excellētiæ, q̄ distincte q̄ deni, excelleter tamen, sit ratio repræsentatiua multarū quidditatū & singulariū, & multarum coniunctionū contingētium in rerum natura. Ita q̄ quandocunque coniunctio illa ponitur in rerum natura, statim assimilatur illi speciei, & sic repræsentatur & cognoscitur, desinente autem desinit repræsentari: quia desinit assimi
288 lari. Et ex his facilime patet responsio ad ob
Ī. q. 86. ar. 4. Et
ctio supponit quōd con
22. q. 95. iunctio contingens re
ar. 1, Et. 1 præsentetur, non in se
d. 38. ar ipsa, sed in rationibus
3, Et. 2. d terminorū tantum. Ter
7. q. 2. ar. tiauero supponit, quōd
præsentia tēporalis nō
2. Et. 60, cōcurrat necessario ad
6. 67. Et rem cognitā, nisi quia
lib. 3. ca est causa cognitionis:
254. co. cū tamen liquido con
3. C 4. stare possit, q̄ hoc ali
Et aeri. bum dupliciter cōcur
q. 8 art. rit ad uisionē, scilicet ut
12. C ma causa immutās uisum,
quæst. 16 & ut obiectum termi
art. 1. et nans: & q̄ præsen
opu. 3. c. tia temporalis exigitur
235. C ad ipsum non solum in
236 quātum immutans, sed
281 inquantū terminās. Ita
287 q̄ h terminaret, & non
c immutaret, nihilominꝰ
284 præsentiam exigeret tēporalem: & sic se habet
527 in proposito, ut patet
ex dictis
¶ Ad cōfirmationē ātē
dicit, q̄ illa ppositio su
pra cā sæpissime te tan
dar Sco, s. q̄ spēs repsentans re absente & præsente non sufficit ad cognitionē intuitiuā, nō est uniuersaliter uera. Quōntam hoc dupliciter cōtingit, s. q̄ hoc q̄ abstra
hit & præsentia & absentia rei: quæadmodū se habēt species intelligibiles apud nos, & de talibus est uera propositio. Alio mō nō p abstractionē, sed p excellē
tiā. s. q̄a tāta excellētiæ est, ut repræsentet rē, & secundū cōditiōes eī absolute, & secundū cōditiones præsentiæ uel tāpis rē repræsentarā, ut species diuinæ ut cō
ditionē sine qua nō, ut species angelicæ: & de talibꝰ nō ē uera, ppositio. Spēs ergo nō, ppter abstractionē, sed excellētiā sui eodē mō repræsentās ex parte suī
ipsius res tit, ipsius nō, sufficit ad cognitionē intuitiuā: q̄a posita re, aliq̄d noui repræ
sentat nō p sui, sed rei repræsentatæ mutationē seu nouitatē. Et hoc bene nota.
¶ Ad primā uero rationē ex dicto. 4. adducta. 4. loco, dicitur negādo cōsequentiā. Et ad 3. huiꝰ cō, dicitur, q̄ pluralitas inferi maiorē ꝑfectionē, infinitas in
ferri infinitā: dicit primo, q̄ falsū assimitur, debet esse sub disiunctiōe cōcludi: pluralitas infert maiorē ꝑfectionē, infinitas infert uel infinitā perfectionē, uel altioris ordinis ꝑfectionē. Sed esto q̄ una ꝑfectio altioris ordinis tāæ sit ꝑfectio
nis, q̄ excedat infinitas perfectiones inferioris ordinis: & eminēter æqualeat eis. Rursus secūdo dicitur, q̄ quātūcūq; aliq̄d esse infinitæ ꝑfectiōis cōtingat dupliꝝ, s. simplr, uel in tali gñe, aut spē, nec oportet q̄ ei infinitū in tali genere, aut spē, esse infinitū ens simplr, ut patet de albedine infinita, si esset intensiue ifinita: nō esset ppter ea esse plusquā subsistētia, sed esset infinitæ ꝑfectiōis, infra spēm tñ albedinis. Vñ in ppolito, dato q̄ infinitas contentorū inferret infinitatē cōtingētis, nō sequitur, ergo illud cōtingēs ē infinitæ ꝑfectiōis simplr, sed in tali gñe, aut specie. Et sic rō hæc ex duplici deficit capite. prīo q̄a nō sequit infinitas nisi sub disiunctiōe. Secūdo, q̄a etiā q̄ sequit infinitas, nō sequit infinitas ꝑfectiōis simpli

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angeli cognoscant futura.*

AD TERTIVM sic procedi
tur. Videtur q̄ angeli cogno
scant futura. Angeli enim potē
tiores sunt in cognoscendo q̄
hōes. Sed hōines aliqui cogno
scit futura multa. Ergo multo fortiꝰ angeli. 40
¶ Preterea, Præsens & futurū sunt differen
tiæ tēporis. Sed intellectus angeli est supra tēpus. Paricitatur enī intelligentia æternita
ti. i. æuo: ut dicitur in lib. de causis. Ergo quā
tū ad intellectū angeli nō differunt ꝑteritū & futurū, sed indifferēter cognoscit utrūq;.
¶ Preterea, Angelus non cognoscit p̄ species acceptas à rebus, sed p̄ species innatas uniuersales. Sed species uniuersales se ha
bent ad præteritū & futurū. Ergo uidetur q̄ angeli indifferenter cognoscant præterita, & præsentia, & futura.
¶ Preterea, Sicut aliquid dicitur distans secundum tps, ita secundū locū. Sed angeli cognoscunt distātia secūdū locū. Ergo etiā cognoscunt distantia secūdū tps futurum.
¶ SED CONTRA, id q̄d est propri
um signū diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signū diuinitatis, secūdū illud Esa. 41. Annūtiate q̄ uentura sunt in futurū, & sciemus q̄ dīi est

is uos. Ergo angeli non cognoscunt futura.

CONCLVSIO.

¶ Futura necessaria ī sue causis per certitudinē ab ängelis cognoscūtur: futura uero ut ī pluribus, per cōiecturā: futura uero ut ī paucioribus, penitus incognita sunt: oīa uero futura in seipsis à solo deo cognoscūtur.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ futurū dupliciter pōt cognosci. Vno modo in causa sua. Et sic futura quæ ex necessitate ex causis suis prouenīūt p̄ certā sciam cognoscuntur, ut solem oriri cras. Quæ uero ex suis causis prouenīunt ut in pluribus, cognoscuntur non per certitudinē, sed p̄ coniecturā, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest angelis, & tanto magis q̄ nobis, quāto magis rerum causas & uniuersalius & perfectius cognoscūt, sicut medici, qui acutiꝰ uidēt causas, meliꝰ de futuro statu ægritudinis ꝑgnosticātur. Quæ uero prouenīūt ex causis suis ut in pauciboribus, penitus ī sūt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscūtur futura in seipsis. Et sic soliꝰ dei est futura cognoscere: nō solū q̄ ex necessitate prouenīūt, uel ut in pluribus, sed etiam casualia & fortuita. Quia deꝰ uidet oīa in sua æternitate: q̄ cū sit simplex, totū tpi adest, & ipm cō cludit. Et ideo unius dei intuitꝰ fertur in oīa quæ aguntur per totū tēpus sicut in præsentia, & uidet oīa ut in seipsis sunt, sicut supra dictū est. cum de deiscientia ageretur. Angelicus autē intellectus & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate diuina. Vñ non potest aliquo intellectu creato cognosci futurum, ut est in suo esse.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ homines nō cognoscunt futura, nisi in causis suis, uel deo reuelante. Et sic angeli multo subtilius futura cognoscunt.
¶ Ad secundū dicendū, q̄ licet intellectus angeli sit supra tps quo mēsurant corporales motꝰ: est tamē in intellectu angeli tps secundū successionē intelligibiliū cōceptionū: sicut dicit Aug. 8. sup Gen. ad lit. q̄ deusꝰ mouet spiritualem creaturam per tps. Et ita cū sit successio in intellectu angeli, non oīa quæ aguntur per totū tēpus, sunt ei pnta.
¶ Ad tertiū dicendū, q̄ licet species quæ sunt in intellectu angeli, quātūcūq; de se, æqualiter se habeāt ad præsentia, præterita, & futura: tamē presentia, præterita, & futura nō æqualiter se habent ad rationes. Quia ea quæ, præsentia sunt, habēt naturā per quā assimilant speciebus quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam per quā illis

genita esse angelo habituliter, & distātiā locale nō impedire āgeli cognitionē.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæsexte septimæ Articulum tertium.

TItulus clarus est, accipitur enim in communi futurum ut sic.
¶ In corpe duas distinctiones ponit. Alterū de cognoici ut i sua causa, uel in seipso. Alterā de futuro necessario, ut ī pluribꝰ, ut ī pauciorib⁹. Et duo facit. Quia prio examinat oīa membra sedūm distinctiōis quo se habebit ad primū membrū primæ & secūdo, quo se habēt ad alterū ciusdē primæ difficultatis membri.
¶ Quo ad primū tres cōclones dicit. Prima ē, futura necessaria cognoscūtur in seipsis ab ängelo p certitudinē. Secūda ē, futura ut ī pluribꝰ cognoscūtur ī suis cāis ab ängelo p cōiecturā. & declarat, q̄a etiā hoīes hāc hāt cognitionē, sed angeli tāto magis q̄to uberꝰ & ꝑfectiꝰ intimas causarū cōdones penetrāt. Tertia est, futura ut in pauciboribus in sua causa sunt penitus ignota.
¶ Quo ad secūm unica est cōclo, futura sū necessario ēē ut in plibꝰ, q̄ in pauciboribꝰ ī seipsis à solo deo cognoscūt. Et ꝓbat, q̄a solꝰ intuit⁹ dei æternitate mēsurat ævū: se habente ad omnes temporis differentias, ac per hoc æqualiter respiciens simul omnia quæ sunt secundum quancunque temporis differentiam.
¶ Aduerte hic duo. Primū ē q̄ S. T. mōra hic dicit q̄ nō, ꝓbat, ut q̄a sūt p se nota exercitatis, puta q̄ effectꝰ necessarij cognoscūt p certitudinē in suis cāis, ut q̄a sūt superꝰ discussa, puta q̄ futurū cōtīgēs in sua cā ut sic, sit penitꝰ ignotū hoc ēm i q. 14. ūtitatū fuit. Nota 2cdo, q̄ cā duæ rōnes assignari possūt respectu ignotiōis futurorū cōtīgētiū ī seipsis, f. æternitas intuitꝰ, & plenitudo rōnis repræsentatiuæ, q̄a f. repræsentare rē & eius durationē, &c. S. T. nō curās deinde secunda exclusione primæ ab angelis, sufficienter intēsit cōclusi uoluit. Propterea ut arbitror, q̄a mutuo se cōsequūtur, & exclusio unīꝰ est exclusio alterīus spē

cies acceptas à rebus, sed p̄ species innatas uniuersales. Sed species uniuersales se habent ad præteritū & futurū. Ergo uidetur q̄ angeli indifferenter cognoscant præterita, & præsentia, & futura.
¶ Preterea, Sicut aliquid dicitur distans secundum tps, ita secundū locū. Sed angeli cognoscunt distātia secūdū locū. Ergo etiā cognoscunt distantia secūdū tps futurum.
¶ SED CONTRA, id q̄d est proprium signū diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signū diuinitatis, secūdū illud Esa. 41. Annūtiate q̄ uentura sunt in futurū, & sciemus q̄ dīi est

44 ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulū quartum.

Aucta. 289 2. 6. c. 6. & 7. c. 60. 2. 14. c. 8 & 9. 2. 20. c. 3. 2. 30. c. 2. 2. 42. c. 2. 2. 44. c. 2. 2. 46. c. 2. 2. 47. c. 2. 2. 48. c. 2. 2. 49. c. 2. 2. 50. c. 2. 2. 51. c. 2. 2. 52. c. 2. 2. 53. c. 2. 2. 54. c. 2. 2. 55. c. 2. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cium actus: & quo ad specificationē actus in particulari: qa ipse solus pōt efficaciter mouere uolūtatē tam effectiue quā obiectiue: cum sit summū bonū, & finis ultimus, &c. Ex hoc autē facile soluuntur obiectiones. Nā ad Dūrādū patet quid dicendū est, q uolūtas & uolūtariū ex hoc ipso quòd uoluntariū, est in seipso occultū cuicunq extrinseco creato, quia soli deo subiacet effectiue & obiectiue. Et ideo nulla ibi curiosa enumeratiō ab eo admittitur precise, nisi tertia. Et est illa quā dixit S.T. quāq; argues aut nō intellexit, aut intelligere noluit libertas eīs uoluntatis nō solū à coactione, sed à dependentia & cōnexione cum naturalibus effectis per hoc à cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim quòd aliquid soli deo subiacet, quod nullam natum est habere cōnexionē cū naturalib⁹ occulti naturaliter eīt his qui naturalis tātū rationes hāt.

¶ Ad obiectiones uero Sco. cōtra eandē rōnē ex eodem principio iā patet rūsio. Quia alia nō est de essentia, uolūtate, & intellectu angeli, & de his ut sunt in actu secūdo mere uolūtario. Quoniā illa pti nēt ad naturalē ordinē rerū: hæc autē nō. Et si militer nō dicimus ista statuitatē, q cogitatio occultetur uolitiōe uel ut quodā uelamine, ut argues imaginat: frēs aliud illius uelamē: sed dicim⁹ q cogitatio eo quia uolita seu libera, est naturaliter occulta. Et habet rōnē suæ occultationis, libertatem impetrantis: ut dictum ac expositum est.

¶ Ad obiectionē demū Sco. contra cōclusionē dicitur, q tā hæc quā oēs aliæ supponūt unū fallum. Intellectū sepatū accipere cognitionem à rebus cognitis, hoc essi est falsū: tūn ois intellectus sepatus intelligit per species influxas, & nō aliter nisi seipsum & deū, ut ex prædictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

a ¶Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulū quintum.

Titulus clarus est.

Cōment. ¶ In corpore articuli unam ponit distinctionē de cognitione, bimembrem. Et iuxta utrūq; membrum duabus conclusionibus rñdet. Distinctio est. In angelis est duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorū, & per spēs innatas. Et supernaturalis, & beatifica: & hæc cognitio est quā habēt in uerbo dei. Prima autē cōclusio est negatiua, Angeli cognitione naturali nō cognoscūt mysteria gratiæ. Et probatur, qa illa ex sola de uolūtate dependēt. Et cōfirmatur ex hoc, q nō cognoscūt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tam uis quām modus arguendi authoritate Apostoli primæ à Cor. 2.

Annota. ¶ Circa hanc cōclusionem, aduerte q eadem est rō quare cogitatiōes cordiū, & quare mysteria gratiæ sunt occulta: qa sunt extra ordinē rerū naturaliū: qa illa soli uolūtati sunt cōnexa diuinæ. Illa uero uolūtati diuinæ & cogitatis etiam. Et propterea apud pontes intellectū angelicū mouerī ab obiecto: qua rōne possunt mouerī ipm à cogitationib⁹ cordiū iā positis in actu, cadē rōne possunt mouerī ipm à mysteriis gratiæ in actu positis: nisi aliunde impediātur ne tute diuina. Et hoc expresse tenuit Sco. in 4. dist. 10. q. 1. Nec est opus aliter hic immorari: quoniā negando illud suppositū fundamentū eorū, q tintellectus separatus sit mobilis ab obiecto, totum eorum ædificium ruit.

¶ Secūda cōclusio est affirmatiua, hās tū multas cōclusiones, s. Angeli in uerbo cognoscūt mysteria gratiæ, nō ola tñ, nec ag liter, nec q similia. Cōclusio ipsa, qbaf authoritate Apostoli primæ ad Corin. 2. Nobis aūt reuelauit, &c. Prima uero cōclusio declaratiua est priores Angeli plura & altiora mysteria cognoscūt, ea rōne, qa perspicaciā diuina cōspiciūt sapiētiā. Secūda uero cōclusio q ipsis inferiores. Tertia aut, qa q dā horū nouerūt à principio. Quæda uero in dies addūt, prout eorū cōgruit officijs.

Quæstio. Quomodo cognoscant mysteria gratiæ.

¶ Circa hāc cōclusionē dubiū occurrit, qui nō uidet uerū q angeli cognoscāt mysteria gratiæ. Arguit enī Sco. in 4. dist. 10. q. 9. in cōclusione 3. cōtra hoc fr. Beat⁹ non distinguit à uisiōe beatifica: & ea q in ipso includūtur sic. ergo. Minor patet, qa non specīat ad beatitudinē cognoscere gratiam conferri huic, uel illi, &c.

¶ Præterea, arguo ego ad hominē sic. apud S. T. Videre plura in diuina essentia infert à posteriori uidere magis ipsam diuinā essentiā: ut patet ex q. 12. Et ut sus apud ipm & nostros dicit⁹ beatitudo ad minus angeloru q cp de aīa separa, nisi videāt essentialiter. ergo impossibile est angelos in uerbo de nouo aliquid uidere q prius nō uiderāt. Hoc enī altera pars cōtrarij, ppōnā destruit: qm si de nouo aliqd uidet, ergo aut nō magis uidet uerbū cētera prius mappōnēz aut magis uidet contra secundum.

¶ Ad hāc dubitationē breuiter dico, q cognoscere aliqd in uerbo cōtingit dupliciter uno modo formaliter, alio mō causaliter. Et dico q S. Thomas nō intēdit signēs quod cūq; de nouo uidere aliqd in uerbo formaliter: sed tm cauſaliter. i. ex diuinis illuminationibus, q̄ se hñt ad uisionē uelut beatificā. Et sic accidētia q̄dā cōcomitātia, nō simul, sed successiue iuxta suas cessiuā dispōnē ipsorū secūdū cōgruētiā ad officia sua exequēda. Cū hoc tñ stat q q̄dā mysteria gratiæ angeli cōsuel aliq in uerbo formaliter uideāt ab initio beatitudinis suæ. Nec tamē oportet hæc ptinere ad obiectū beatificū, ut sic. Iā enī in q. 12. declaratū est, q uidere aliqd in uerbo formaliter, contingit dupliciter. Cp se primo & cōdūtio. Et q ipse de⁹ tm uidet p se primo, creaturę aūt secūdario. Et propterea ipse sol⁹ btūs, iuxta illud Aug. q aūt te & illa nouimō, propter illa beatio, sed ppter te solū btūs. ult. rō Sco. cōcludit q̄d gratis cōcedim⁹, imo q̄d edocem⁹, cōstitui à deo nō necessario ptinere ad obiectū beatitudinis, sed nō ideo scīatio, & ītū cōcomitāter uideri eadē uisione

¶ Super

QVAESTIO QVINquagesimaoclaua de modo cognitionis Angelicæ, in septem articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de mō angelicæ cognitionis. ¶ Et circa hoc quæruntur septem. ¶ Primo, utrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. ¶ Secundo, utrum angelus possit simul intelligere multa. ¶ Tertio, utrum intelligat discurrendo. ¶ Quarto, utrum intelligat componendo & diuidendo. ¶ Quinto, utrum in intellectu angeli possit esse falsitas. ¶ Sexto, utrum cognitio angeli possit dici matutina & uespertina. ¶ Septimo, utrum sit eadem cognitio matutina & uespertina uel diuersa.

¶ Super Quæstionie quinquagesimæoctauæ Articulum primum.

Attenta. Nitulo hoc loco aduertēdū est, quòd hic est terminꝰ actu & potētia, ut sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

Cōment. ¶ In corpore duas distinctiones ponit. Alterā de intelligere in potētia, s. essentiali, uel accidētali. Alterā de cognitione, naturali & supernaturali: & hac duplici, s. p reuelationē & per uisionem uerbi. Illic examinat ola membra huius secūdæ distinctionis, applicādo ea ad utrūq; membrum primæ distinctionis. Et ita facit. Primo ponit & declarat membra primæ distinctionis. Et ista ex 3. de aīa. Scdo ponit 3. modos quibus aliqd intelligit ipse se habēt ad potētiā. Tertio, quo se habeat ad potētiā accidētalē. Quo ad secūdū duo dicit. Primo, q angeli non sunt in potētia essentia liter. Et secūdū cognitionem naturalē. Secūdō est, q angeli sunt in tali potētia secūdū cognitionē supernaturalē. Et ista tertio ex proportionalitate inter angelos & corpora cælestia secūdum positum ad esse permanens substantiale uel accidētale: & secūdū potentiā ad illuminari. ¶ Nota hic q Sco. in 2. d. 9. q. 1. & alibi contra hæc tenet ex corporibus cælestib⁹ sumptā similitudinē. Et qū obiectiones suæ coincidūt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertiū dicendū est, q̄p angeli q cognoscūt naturaliter, nō aliter ola cōsiderāt: & q̄p secūdā cognitionē in uerbo semp actu cōsiderāt, qa beatitudo cōsistit in actu, alia autem est eorum beatitudo.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulū secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli sito tribus conclusionibus. Prima est, angeli in uerbo cognoscūt ola simul. Secūda est, angeli pōt naturali cognitiōe ola ea simul cognoscere q̄p per unā spēm respectā ad. Tertia est, angeli nō pōt simul cognoscere naturaliter eaq̄p diuersas spēs innatas eis repugnāt. Probatur aūt hæc ola cōclusiones eodē medio sic. Multa nō uidet, sed ut unū in uerbo. Ergo multa nō intelligibilia pōt una operatione & simili intelligi. Et probatur ap unā spēm innatā eīus. Intelligibilia. Respectata uero p plures habēt rōnē pluriū intelligibiliū. ergo. Tūc ultra, Cognitio in uerbo est p unā spēm tm, essentiā s. diuinā: igit. Et cōfirmat hæc cōclusio prīa authoritate Aug. Maior primo, phaf, quo ad primā partē ex hoc q unius operationis debet esse unū obiectū, quēadmodū unī⁹ motus unus terminus. Secūdo declarat quo ad diffinitē quā p̄supponit, s. q multa pōt dupliciter cōparari ad uirtutē perceptiuā, s. ut multa & ut unū, & hoc in sensu respectu partiū cōtinui: & intellectu nostro respectu partiū ppōnis. Et uniuersaliter respectu extremorū cuiuscūq; cōparationis. Et declaratur simul ueritas rōnis ma ioris affirmptæ ex sensu & intellectu nostro. Minor nero probatur ibi. esse incōplexibile cuius repræsentatis per speciem intelligibilem, quia unāquæq; est intelligibile in actu, secūdū qd eius similitudo est in intellectu. ergo esse unū intelligibile cuius cōplexi essidem per unitatem speciei intelligibilis. & tenet sequela. Tertia in omni genere ex eodem res habet esse & unitatem.

¶ Circa hunc processum occurrunt duo dubia. Primum est, quia hic nō distinguitur inter simul cognoscere, & una operatione cognoscere, cū tamē hæc multum inter se differant, ut experiamur simul nos percipere sonū & colorē, & ea nō una operatione: & breuiter per se nota est eorū diuersitas. Quòd aūt hic abundanter, patet ex eo, q cōclusio & q̄s de simultate intelligēdi loquit. Probatio aūt maioris de unitate operationis sermonē facit, & hic p̄cessus uidet tenuis⁹.

¶ Secundum dubiū est circa, phantōmē minoris. Quoniā illa propositio, Vnūquodque. est intelligibile in actu secūdū qd est eius similitudo est in intellectu. habet locū tm in his sensibilib⁹ q̄ secūdū se sunt intelligibilia in potētia & nō se paratis à materia, q̄ secūm se sunt actu intelligibilia, ut manifestū 2. Et cōsequēter ista rō nō erit nisi, qbaf particularis, s. q̄p sensibilia repīnata p unā spēm, sunt unū intelligibile, & per diuersas diuersi: & nō est rō uniuersalis de oībus repræsentatis: qd tamē erat probandum.

¶ Circa ultimā cōclusionē dubiū ex dictis capitur occurrit. Primo ex eo q angelus apud S. T. pōt simul per tres spēs intelligere, & per essentiam diuinā, p essentiā, p̄priā, & p aliquam specīē innatā: inquantū cū semper intelligant deū & se, nūq̄ possint intelligere simul. videtur igit stare qd hic dicitur. Secūdo ex eo q angelus cognoscit, & potnit differēnā inter cognita per diuersas spēs, puta iter aīal & plāntā: ergo simul cognoscet p diuersas spēs. & tenet sequela ex doctrina scīa de aīa, I. ca. de sensu cōi. Et augetur dubiū cuiras ex hoc capite: qa nō uidetur ualere, p cessus factus ad conclusionē dandam hāc conclusionē, ea q̄ aliqua cognoscī ut unū intelligi 2. dist. 3. q. 4. bile, p quanto cognoscunt ut cōparata ad inuicē secūdū diuersitatē: & tā p diuersas spēs.

¶ Circa primū & ultimū dubiū, ad mā cōclusionē dubiū 1. ca. 55. pulchrum occurrit sic. Et uerū. Angelus potest omnia q. 8. arti. 1. simul intelligere per 14. & unā specīē: ergo potest quoti. 7. plura simul intelligere. q. 8. ar. 2.

Antecedēs est primacō clusio: cōsequēs uero est oppositū ultimæ. cō sequētia aūt phatur sic. Angelus simul nouit se & oēs suas perfectiones. Sed inter suas perfectiones est esse intelligibile: ergo est ma gna essentiæ angelicæ perfectio, q̄p sit ipsa & alia ralī modo: ergo simul intuetur se esse ta le ens qddatiue, & ta lia entia intētionaliter. Sed hoc est nosse oia repsentata p species q̄ sunt illis esse intētionaliter: ergo angelus simul & uno actu oia nouit quorum species habet.

¶ Ad euidentiā harum difficultatū sciendū est, spēs per quas intelligit angelus, nō esse eiusdē rōnis. Nā quædā inter se eiusdē, ordinis: qdā uero se habēt ad inuicē ordine quodā: quemadmodū etiā in naturalibus. Quædā forme existētes in materia sunt eiusdē ordinis inter se: ut forma leonis, & bouis, & similes. Quædam uero ordine quodā se habēt, ut uegetatiui & sensitiui. Nec intendo per hoc exemplum aliud insinuare nisi ordinem inter qualīs species intelligibiles angelo. Habent aut inter se ordinem species illæ quæ se excedūt in repræsentando ídem, qualis diuersimode & tales sunt essentia diuina, quæ cum nulla specie ponit in numerum: quia est omnium perfectissimū repræsentatiuum: & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla alia species ponit in numerum: quia ipsa essentia est omnium à se intelligibilium species, imperfecta tamen. Et per superadditam intelligibilem speciem perficitur, & determinatur quodammodo ut sic distincte repræsentans talia, puta animalia. Species uero illæ eiusdē ordinis sunt quæ disparatæ inter se sunt, in repræsentando: quales sunt omnes species indītæ singulis angelis. Rursus species illæ disparatæ dupliciter accipi possunt, scilicet ut extrema sunt in repræsentando relationes alicuius & absolute. His autem stantibus dicitur quòd qualis aliud sic simul intelligere. & aliud sit una operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & unitate, & notius est proposītum de unitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia ut

Universidad de Deusto
Biblioteca

gi quæstionodum repugnat dicit,ut & in quarto metaphysi.tex.10.dicitur,ꝙ qui unū non intelligit,nihil intelligit:& in tertio de anima,contingit multa scire,unum autem intelligere.Notius autem est,ꝙ uni operationi unum debetur obiectum,quampluribus existiem potentiæ simul:quāuis & hoc sit uerum.Et ideo S.T.uirtutē explicuit,& probando à notiori traditit disciplinam.Et per hæc patet responsio ad primum dubium.Et ad ultimum,quod est contra ultimum conclusionem.Intimur enim ꝙ angelus potest simul p plures species intelligibiles ordinem inter se habentes intelligere:quoniam intelligibile earū non est totaliter diuersum.Sed quēadmodū species excedit & cōtinet speciē quodāmodo ut totū partē:ita intelligibile unius sēhabet ad intelligibile alterius.Et similiter dicit cernere inter intelligibilia disparatarū specierū, est unum intelligere:& non per diuersas species absolutas:sed p diuersas species,ut ad unum relationum intelligibile cōtunc.Nec propterea influxibus aut falsis fult,pcessuscq; unitas intelligibilis ex unitate specici adæquate declarata est. Quoniam quid regulariter exigit unitas intelligibilis,tractabatur & tractari debet. Excepto enim hæc nota est,& ideo nihil officit uniuersali regulæ,quæ traditur & tradēda est de cognoscibili absolute.Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis.Respectiua nēcp constat utrūcp exigere extremū. Vnde & in q.de uerita.q. 8.ar.14.ad primum in contrarium dicit San. Tho.quod nihil prohibet multa ut unū simul intelligi, uel per unam formam.

¶ Ad secundū autē dubitationem dicitur, ꝙ aliud est esse intelligibile actu,& aliud esse intelligibile actu huic intellectui.Et quōd licet res immateriales & materiales in hoc inter se differāt,quōd illæ sunt intelligibiles actu in se ipsis:istæ uero intelligibiles in potentia secundū seipsas.In hoc tamē cōueniunt,ꝙ huic aut illi intellectui intelligibiles actu nō sunt,nisi secundūq̄d sunt in hoc aut illo intellectu.Supponimus autē supradictis,quōd sunt in hoc aut illo,nō nisi per similitudinem. Et ideo sequitur, ꝙ esse intelligibile huic intellectui, sortitur unaquæq; res per hoc ꝙ est in illo intellectu secūdū speciem:&hoc modo intelligendus est hic S.T.

¶ Ad dubiū ultimo cōtra primā & tertiā cōclusionē motū respondet,ꝙ intellectus repræsentata per species,dupliciter possunt intelligi.Vno mō absolute. Alio modo ut sunt aliqd intelligentis seu intellectui,puta perfectio.Primo modo nō simul intelliguntur,sed secūdo.Nec hoc est contra determinata.Sed hæc responsio parit difficultatem.Quia quū cōmune sit omni substātiæ separatæ intelligere alia à se per modū substantiæ suæ,nulla intelligentia cognoscit aliquidalsud à se,nisi secūdū qd ipsa est illud.Et sic Gabrielem cognoscere lapidem absolute:est cognoscere lapidem,ut est in Gabriele,aut seipsum Gabriel secundum qd est lapis quod idem est.Non enim plus cognoscit de lapide, quām ipse Gabriel sit intentionaliter.Ad hoc dicitur,ꝙ responsio est bona,& quōd illæ duæ cognitiones differunt sicut uisio partium in toto,& uisio partiū seorsum.Quāuis enim ille uideatur utraq; uisione,aliquid tamē impedit uisionem partis seorsum,quod nō impedit uisionem eius in toto.Et rursus acutius uidetur pars seorsum,quā in totoutut patet quum uideo totam domum,& quum distincte applicare uolo uisionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto uideo.Sed quum distincte singula perspicio,ab aliis partibus uisionem intentio animæ ad unam dedita subtrahit.Sed

proportionaliter contingit in angelo,ꝙ quāuis primo omnia simul in se ut to quodam uideat,si tamen singula distincte secūdū seipsa absolute perspicaciter intueri uult,dum uni attendit alterum negligit:quia non potest finita uis simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis,&c.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est. Cōmēt.

¶ In corpore articuli unica est conclusio respondens, Angeli ueritatis cognitionem non acquirunt aliquo discursu & discretiue procedendo,sed per hoc differunt à substantiis spiritualibus inferioribus proportionaliter: quēadmodum corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tantum differt,et in inferiora per motū suæ perfectiones ultimas acquirant. Superiora uero statim habent suas ultimas perfectiones.Et substantiæ spirituales inferiores,quales sunt animæ humanæ,per motum discursum perfectionem illam,quæ in ueritatis contemplatione consistit,acquirunt:ergo relinquitur quōd angeli ueritatis contemplatione nē cōplete statim absq; discursu naturaliter habeant. Primæ propositionis authoritate Dionysii. Aliæ uero quæ ad corpora per se nō sunt. Quo ad substantias uero spirituales, experimento in nobis patent.Deinde confirmatur conclusio ex differentia nominum conuenientium substantiis spiritualibus superioribus & inferioribus:qa illæ dicitur intellectuales, istæ uero rōnales, Et omnia clara sunt.

¶ Sed aduerte,ꝙ in his declarationibus S.T. immiscet rōnē fundamentū,& ꝓportionalitatē primæ rōnis,& differentiā signi secūdo loco adducti.Et est nō ꝓfecti &imperfecti humanis intellectualis. Ita ꝙ superiores spiritus à nostris differunt ꝓportione perfectū & imperfectū lumen: & differentiationis est ad uidendā ueritatem, discursu egere. Cuius signū est, ꝙ si tantū haberet anima nostra luminis,ꝙ uisis principiis uideret in eis quę in eorum uirtute continentur,nō discurreret:relinquitur ꝙ substantiæ illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendunt quicquid uirtualiter continetur: ueritatem & principii,& conclusionis,absque discursiuo motu habeant. Cōclu.

¶ *Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.*

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco.in 1.dist.7.q.1.dicens,non esse probabile ab angelis negare omnē discursum:& remittit se ad proemium primi,in illa q̄stione,utrum theologia sit scientia, ubi hanc rationem inuento, directe,quæ contra cognitionem in uerbo:& consequenter omnes alias.Arguit ergo sic. Quidditas subiecti pura lineæ in quocunq; lumine uisa cōtinet uirtualiter ueritates suarum passionum,est prius natura nota illis:ergo est earum cognitiua in quocunq; intellectu ab illa passiuo.ergo sucrit discursus.Antecedens cum prima consequentia est euidens. Vltima uero probatur:quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis,sed ordo naturæ,& causalitatis,scilicet quod hoc sit prius naturaliter notum illo,& quōd per hoc agnoscamus illud, quāuis simul tempore.

¶ Occurrit deinde Greg.de arist.in 2.di.7.q.1.dicens processum San. Thę per nulla rōne fundari,sed tota fuisse de corporibus cælestibus:& ꝙ cōclusio deducit ad impossibile. Quoniā si angeli absq; discursu cognoscit uno aliquo obiecto omnes eius passiones,sequitur ꝙ aut habet simul infinitas intellectiones speciei distinctas,aut unā æquiualentem infinitis distinctis,quorū utrūcp est impossibile,quia esset infinitū ens:& tenet sequela,de passionibus numeri & figuræ,quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶ Ad hæc breuiter dicitur,& primo ꝙ ratio Sco.quadrupliciter peccat.Quia nō supponit esse intellectū de recognita à te,& cognita à alio,quū tū mittit intellectū agentē & abstrahit ex passiuo à re uisa in alio:quum tamen hoc sit falsum:& uniuersaliter intellectus angelicus nō sit mobilis ab obiecto extrinseco.Tertio,qadiscursus est effectus le tenens ex parte intellectus magis quā obiectiqm de obiecto simplicissimo intellectu nostro discurrit, puta deo.Et ideo quātuncunq; obiectum in se haberet, unde causet discursum,& intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso:non sequitur hic effectus qui est discurrere,nisi in intellectu apto discurrere & sic perfecto,ut statim in quod uult uisio non pereat uirtutem eius.Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto,quia ad rōnē discursus non sufficit, quōd ueritas unius sit a ueritate alterius: imo nec hoc requiritur, ut patet in discursu à posteriori,sed exigitur ꝙ cognitio unius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum haberenō potest,quando una & eadē cognitiōe cognoscit utrūque,qm idem nō est secundū rē cū seipso,&sic ē i ꝓposito.

¶ Ad Greg.uero dicitur,ꝙ S.T. ꝓportionalitatem angelorum ad corpora cælestia,fundatur per rationē fundatā in perfecti & imperfecti luminis:& nihilominus authoritate Dio.ea fuisse,ut Aristo.docuit de cœli,in hmōi rebus tā occultis scandalis,satis dicitur qm rōnabile aliquid dicitur. Præsertim ꝙ hæc conclusio cōmunis animi cōceptio philosophorū uidetur esse.Et uero quæ arguēs obiicit in oppositum,facile soluuntur à recolentibus,quōd nō incōuenit unū indistans superioris ordinis æqualere infinitis inferioribus,etiāsi species distinctionis sit ut ibi.Posteriorum, & in principio meta.Ergo cognitio angelorum est discursiua.

¶ SED CONTRA est quod Dion.dicit 7.ca.de di.no.quōd uirtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate,sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, ut dicitur in tertio de anima.Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cōponēdo & diuidendo.*

AD QVARTVM sic proceditur.Videtur ꝙ angeli intelligāt cōponēdo & diuidēdo.Vbi enī est multitudo intellectuū, ibi est cōpositio intellectuū,ut dicit in tertio de anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum:cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul.Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea,Plus distat negatio ab affirmatione,quā quęcunq; duæ naturæ oppositę, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus nō cognoscit per unū, sed per diuersas species,ut ex dictis patet. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationē cognoscat per diuersa. Et sta uidetur ꝙ angelus intelligat cōponēdo,& diuidendo.

¶ Præterea,Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferūt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu)ut ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo uidetur quōd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio.dicit 7.ca.de di.no.quōd uirtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate,sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, ut dicitur in tertio de anima.Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cōponēdo & diuidendo.*

ANDREAS Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit.Primo rīdet quæsito una cōclusione negatiua.Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni.Conclusio est talis,angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo.Probatur sic.Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunq; possent sibi attribui: intelligit non cōponendo nec diuidendo.Intellectus angelicus est huiusmodi.ergo,&c.Maior probatur & declaratur.Declaratur quia ex proportionalitate,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex una parte:& subiectū & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionē & diuisionem,utrobique enim eadē est necessitatis ratio,quia ſ.primo apprehenso non inspicitur qđ in eius potētia latet.Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio,ſ.ꝙ subiecta causa auferur effectus,iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis.sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam cōponendo qua discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti non intueri aliaigitur intellectus statim in primo apprehenso cætera uidens,nec discursu,nec compositione eget.Minor uero probatur sic,quod cōuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis,non est attribuendum intellectui angelico,in quo est lumen intellectuale perfectum,quod probatur per Dionysium.Sed in primo apprehenso non inspicere annexa,prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis,ut de se patet.ergo.Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes:& breuiter dicit,ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter,&c.ideo intelligit & compositionem non componendo,& discursum non discurrendo.Quod est dicere,quōd compositio,& diuisio,est similiter discursus in actu exercito,puta,animal rationale est ruibile,Sortes est animal rationale,&c.comparantur ad intellectum angelicum,ut res uisa tantum,& non ut modus uidendi:ad nostrum uero utroque modo.

¶ *Quanam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Circa maiorem adductæ rationis,dubiū occurrit:qm

RESPONDEO dicendum, quōd sicut in intellectu rationcinante cōparatur cōclusio ad principium,ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio uideret conclusionis uirtutem, nunquam intelligeret discurrendo, uel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quiddi tatis subiecti haberet notitiam de omnib⁹ quæ possunt attribui subiecto uel remoueri ab eo,nūquā intelligeret componendo & diuidendo,sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quōd ex eodem puenit ꝙ intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet ꝙ non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo uirtute cōtinetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Vnde cum in angelo sit lumen intellectuale perfectum,cum sit speculum purum & clarissimum,ut dicit Diony.4.cap.de di.nomi,relinquitur quōd angelus sicut non intelligit ratiocinando,ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationē syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter,& mobilia immobiliter,& materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd non qualitcunq; multitudo intellectuum compositionem causat,sed multitudo illorum intellectuum,quorum unum attribuitur alteri,uel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei,simul intelligit quicquid ei attribui potest,uel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo,per unum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundū dicendum,ꝙ diuersæ quidditatis ignotæ acquirāt syllogizando ex causis in causata,& ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quōd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundū quandam similitudinem, prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia,tamen absq; omni discursu.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli intelligāt cōponēdo & diuidēdo. Vbi enī est multitudo intellectuū, ibi est cōpositio intellectuū,ut dicit in tertio de anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum:cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul.Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea,Plus distat negatio ab affirmatione,quā quęcunq; duæ naturæ oppositę, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus nō cognoscit per unū, sed per diuersas species,ut ex dictis patet. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationē cognoscat per diuersa. Et sta uidetur ꝙ angelus intelligat cōponēdo,& diuidendo.

¶ Præterea,Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferūt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu)ut ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo uidetur quōd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio.dicit 7.ca.de di.no.quōd uirtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate,sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, ut dicitur in tertio de anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cōponēdo & diuidendo.*

ANDREAS Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo rīdet quæsito una cōclusione negatiua. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis,angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunq; possent sibi attribui: intelligit non cōponendo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi.ergo,&c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quia ex proportionalitate,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex una parte:& subiectū & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionē & diuisionem,utrobique enim eadē est necessitatis ratio,quia ſ.primo apprehenso non inspicitur qđ in eius potētia latet. Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio,ſ.ꝙ subiecta causa auferur effectus,iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis. sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam cōponendo qua discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti non intueri aliaigitur intellectus statim in primo apprehenso cætera uidens,nec discursu,nec compositione eget. Minor uero probatur sic,quod cōuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis,non est attribuendum intellectui angelico,in quo est lumen intellectuale perfectum,quod probatur per Dionysium. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa,prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis,ut de se patet. ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit,ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter,&c. ideo intelligit & compositionem non componendo,& discursum non discurrendo. Quod est dicere,quōd compositio,& diuisio,est similiter discursus in actu exercito,puta,animal rationale est ruibile,Sortes est animal rationale,&c. comparantur ad intellectum angelicum,ut res uisa tantum,& non ut modus uidendi:ad nostrum uero utroque modo.

¶ *Quanam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Circa maiorem adductæ rationis,dubiū occurrit:qm

¶ RESPONDEO dicendum, quōd sicut in intellectu rationcinante cōparatur cōclusio ad principium,ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio uideret conclusionis uirtutem, nunquam intelligeret discurrendo, uel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quiddi tatis subiecti haberet notitiam de omnib⁹ quæ possunt attribui subiecto uel remoueri ab eo,nūquā intelligeret componendo & diuidendo,sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quōd ex eodem puenit ꝙ intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet ꝙ non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo uirtute cōtinetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Vnde cum in angelo sit lumen intellectuale perfectum,cum sit speculum purum & clarissimum,ut dicit Diony.4.cap.de di.nomi,relinquitur quōd angelus sicut non intelligit ratiocinando,ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationē syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter,& mobilia immobiliter,& materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd non qualitcunq; multitudo intellectuum compositionem causat,sed multitudo illorum intellectuum,quorum unum attribuitur alteri,uel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei,simul intelligit quicquid ei attribui potest,uel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo,per unum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundū dicendum,ꝙ diuersæ quidditatis ignotæ acquirāt syllogizando ex causis in causata,& ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quōd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundū quandam similitudinem, prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia,tamen absq; omni discursu.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.*

ANDREAS AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli intelligāt cōponēdo & diuidēdo. Vbi enī est multitudo intellectuū, ibi est cōpositio intellectuū,ut dicit in tertio de anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum:cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul.Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea,Plus distat negatio ab affirmatione,quā quęcunq; duæ naturæ oppositę, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus nō cognoscit per unū, sed per diuersas species,ut ex dictis patet. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationē cognoscat per diuersa. Et sta uidetur ꝙ angelus intelligat cōponēdo,& diuidendo.

¶ Præterea,Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferūt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu)ut ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo uidetur quōd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio.dicit 7.ca.de di.no.quōd uirtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate,sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, ut dicitur in tertio de anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cōponēdo & diuidendo.*

ANDREAS Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo rīdet quæsito una cōclusione negatiua. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis,angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunq; possent sibi attribui: intelligit non cōponendo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi.ergo,&c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quia ex proportionalitate,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex una parte:& subiectū & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionē & diuisionem,utrobique enim eadē est necessitatis ratio,quia ſ.primo apprehenso non inspicitur qđ in eius potētia latet. Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio,ſ.ꝙ subiecta causa auferur effectus,iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis. sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam cōponendo qua discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti non intueri aliaigitur intellectus statim in primo apprehenso cætera uidens,nec discursu,nec compositione eget. Minor uero probatur sic,quod cōuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis,non est attribuendum intellectui angelico,in quo est lumen intellectuale perfectum,quod probatur per Dionysium. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa,prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis,ut de se patet. ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit,ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter,&c. ideo intelligit & compositionem non componendo,& discursum non discurrendo. Quod est dicere,quōd compositio,& diuisio,est similiter discursus in actu exercito,puta,animal rationale est ruibile,Sortes est animal rationale,&c. comparantur ad intellectum angelicum,ut res uisa tantum,& non ut modus uidendi:ad nostrum uero utroque modo.

¶ *Quanam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Circa maiorem adductæ rationis,dubiū occurrit:qm

¶ RESPONDEO dicendum, quōd sicut in intellectu rationcinante cōparatur cōclusio ad principium,ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio uideret conclusionis uirtutem, nunquam intelligeret discurrendo, uel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quiddi tatis subiecti haberet notitiam de omnib⁹ quæ possunt attribui subiecto uel remoueri ab eo,nūquā intelligeret componendo & diuidendo,sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quōd ex eodem puenit ꝙ intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet ꝙ non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo uirtute cōtinetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Vnde cum in angelo sit lumen intellectuale perfectum,cum sit speculum purum & clarissimum,ut dicit Diony.4.cap.de di.nomi,relinquitur quōd angelus sicut non intelligit ratiocinando,ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationē syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter,& mobilia immobiliter,& materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd non qualitcunq; multitudo intellectuum compositionem causat,sed multitudo illorum intellectuum,quorum unum attribuitur alteri,uel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei,simul intelligit quicquid ei attribui potest,uel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo,per unum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundū dicendum,ꝙ diuersæ quidditatis ignotæ acquirāt syllogizando ex causis in causata,& ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quōd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundū quandam similitudinem, prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia,tamen absq; omni discursu.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angeli intelligāt cōponēdo & diuidēdo. Vbi enī est multitudo intellectuū, ibi est cōpositio intellectuū,ut dicit in tertio de anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum:cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul.Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea,Plus distat negatio ab affirmatione,quā quęcunq; duæ naturæ oppositę, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus nō cognoscit per unū, sed per diuersas species,ut ex dictis patet. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationē cognoscat per diuersa. Et sta uidetur ꝙ angelus intelligat cōponēdo,& diuidendo.

¶ Præterea,Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferūt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu)ut ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo uidetur quōd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dio.dicit 7.ca.de di.no.quōd uirtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate,sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, ut dicitur in tertio de anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cōponēdo & diuidendo.*

ANDREAS Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo rīdet quæsito una cōclusione negatiua. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis,angeli nō cognoscunt cōponendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscēs statim quæcunq; possent sibi attribui: intelligit non cōponendo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi.ergo,&c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quia ex proportionalitate,inter principiū & cōclusionē in ordine ad discursum ex una parte:& subiectū & prædicatū ex altera parte in ordine ad cōpositionē & diuisionem,utrobique enim eadē est necessitatis ratio,quia ſ.primo apprehenso non inspicitur qđ in eius potētia latet. Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio,ſ.ꝙ subiecta causa auferur effectus,iuxta illud primi Posteriorum,si affirmatio est causa affirmationis. sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam cōponendo qua discurrendo,est in simplici apprehensione obiecti non intueri aliaigitur intellectus statim in primo apprehenso cætera uidens,nec discursu,nec compositione eget. Minor uero probatur sic,quod cōuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis,non est attribuendum intellectui angelico,in quo est lumen intellectuale perfectum,quod probatur per Dionysium. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa,prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis,ut de se patet. ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit,ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter,&c. ideo intelligit & compositionem non componendo,& discursum non discurrendo. Quod est dicere,quōd compositio,& diuisio,est similiter discursus in actu exercito,puta,animal rationale est ruibile,Sortes est animal rationale,&c. comparantur ad intellectum angelicum,ut res uisa tantum,& non ut modus uidendi:ad nostrum uero utroque modo.

¶ *Quanam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Circa maiorem adductæ rationis,dubiū occurrit:qm

¶ RESPONDEO dicendum, quōd sicut in intellectu rationcinante cōparatur cōclusio ad principium,ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio uideret conclusionis uirtutem, nunquam intelligeret discurrendo, uel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quiddi tatis subiecti haberet notitiam de omnib⁹ quæ possunt attribui subiecto uel remoueri ab eo,nūquā intelligeret componendo & diuidendo,sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quōd ex eodem puenit ꝙ intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet ꝙ non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo uirtute cōtinetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est. Vnde cum in angelo sit lumen intellectuale perfectum,cum sit speculum purum & clarissimum,ut dicit Diony.4.cap.de di.nomi,relinquitur quōd angelus sicut non intelligit ratiocinando,ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationē syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter,& mobilia immobiliter,& materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd non qualitcunq; multitudo intellectuum compositionem causat,sed multitudo illorum intellectuum,quorum unum attribuitur alteri,uel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei,simul intelligit quicquid ei attribui potest,uel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo,per unum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundū dicendum,ꝙ diuersæ quidditatis ignotæ acquirāt syllogizando ex causis in causata,& ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quōd experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundū quandam similitudinem, prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia,tamen absq; omni discursu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cōmune nomē est etiā ad potētiā passiuam ad esse. Ita q̄similitudo ꝓportionalis consistit in potentialiter contingere per se, uel per accidens, & quomodolibet intra latitudinem tamē (ut dictū est) naturalitū. Vel cōsistit, q̄ sicut se habet discursus ad cōtinentiā uirtualē cōclusionū in principijs: ita se habet cōpositio & diuisio ad cōtinentiā potentialē prædicatorū in subiecto. Et hoc magis consonat literæ uirtutis nomen exprimēti in principio, porrō ens autē in subiecto: ab esse dicit, quēcunq; possunt attribui subiecto. Quod autem prædicata omnia posse reduci saltem cōmodē tur in subiecto, inducti ue patet. Quoniā speculantia ad materialiter naturalem actū uel uirtute clauduntur in eo, ut ei sentialia & passiones. Spectāta uero ad materiā cōtingentē, q̄ualis infinita sint in potentia, quæ tamen actu q̄ndp inerunt alicui, finita & certa sunt quū sunt. Ac per hoc potētia tam reducta ad actū cōtineri in illius potētia manifestat. Speciāta uero ad materiā remotam, dubium nō est uirtualiter claudi i subiecto. Quomā negatiua nēca repugnantiū ex affirmatione subiecti necessario cōsequuntur. Et per hoc patet q̄ nō oportet casualibus dare causam, p se, ex hoc q̄ ponuntur cognosci cum subiecto, & pertinere ad perfectiorē eius cognitionem: sequereē enim hoc, si ponerem casuale antequā esset, pertinere ad perfectiorem cognitionem suæ causæ, nō aūt postquā est. Quomā quēadmodum esse eius sim determinatū cōpositionē facit cū eo in quo est in rerū natura: & illius quoddam esse est, quālis accidētale, absque hoc q̄ habeat p se causam: hic & intellectus si perfectē cognoscit subiectum illud, omne ens esse intuetur, quod actu aliter habet, absq; perfectate coniunctionis illorum.

291 2.dist.11. q.2.arti.3.m. & ueri.q.8. arti.14. 6m. & mal.q. 16.art.5. cor.

¶ Ad dubitationem uero cōtra minorem dicitur, q̄ defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidā specialis & ꝓprius intellectui nostro. Cōis quidem est, q̄ uirtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admixtum. Et quōd modus cognoscendi sit per speciē superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius uero est intelligere per conuersionem ad phantasmata, esse in potentij, & alia huiūsmodi. Nec est dubium q̄ id qđ conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelis sed consequentia illa tenet in his quæ cōueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniam perfectiones oppositæ ponūtur in angelis. Quōd autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectione ꝓpria nostri intellectus, patet, S. Th. hic supponit: & facile ex eī de diuīs declarat. Existentibus enim duobus modis cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per appositionem quandam: & utroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quām cōpositione & diuisione importāte modū cognoscendi per appositionē quēdam, quū cōstet perfectiorē modum cognoscendi esse per simplicē intuitū, & q̄ in nobis hic modus cognoscendi parum participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus: & utrūq; ac similitudinarie in principio secūdæ, i. in cognitione principiorum: & tam stabilium sit à Dio. in 7. de di. no. q̄ supremū infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur q̄ modus cognoscendi cōponendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione in tellectus proueniat: cui ex aliquali superiorū participatione, cōueniat qđdeguster experiendo modum intelligendi per simplicem intuitum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quintum.*

Cōment. Tītulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito unica conclusione, habenti quatuor partes, f. in intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens; non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primum partem: quia intellectus in prima operatione semper est uerus, per se loquendo, ut patet in sensu, & ex tertio de anima. Intellectus autē angelicus semper intelligit per modum primæ operationis. ergo. Maior declaratur, assignādo causas utriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligēdo quod quid est, qđ est obiectū primæ operationis: q̄a ut est cōtingit ex cōpositione admixta. Et rursus secūdus modus conuingit, respectu quorūdā obiectorum tārū, scilicet cōpositorum non simplicium, ut patet ex 3. meta. tex. 22. Quo ad secundam uero partem, declaratur assignando differentiā inter modū, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum: & modum quo per accidēs admiscetur angelicæ: quia f. falsitas apud nos præcedit quod quid est: quoniā in uta admiscetur cōponendo uel applicando. In angelis uero falsitas sequitur quod quid est: quoniā in iudicādo ex illo cōtingit. Quo ad tertiam uero & quartam partem simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicando ex quod quid est cōditiones rei potens iudicare, saluo diuinæ sapientiæ ordine, & nō saluo illo potest falli circa ea naturalia, quātūcunq; circa naturalia: sed intellectus angelicus est huiūsmodi. Maior propositio patet, quo ad naturalia: quia ex cognitione qđ quid est, sufficienter habetur cognitio naturalium, & ordinis diuinæ sapientiæ, ut dispōmentis ex eis naturaliter. Quoad supernaturalia uero ꝓpria hæc ex reuelatione tanti sciri possunt. Et declaratur exemplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & deo. Minor aūt declaratur. Quia angelorū quidam sunt homines, quidam uero malis & illi quidē sua sorte cōtenti, iudicant saltem semper superiorem ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos qb⁹ ab ordine diuinæ sapientiæ, & falli.

294

Quæstio.

¶ *Num aliquod particulare in intellectu angelico sit falsitas esse possit.*

¶ Circa prædicta dubiū occurrit nō difficultandum, quō possibilis falsum inuenīri in intellectu ꝑfecti angelici: omnis enim intellectiua est simplex apprehensiua, cui non admiscetur cōpositio aut diuisio. Nulla enim prima intellectus operatio potest, nisi ratione cōpositionis adiunctæ, ut in litera dicitur: & in nobis experimur, & ex diffinitione ueri & falsi 4. meta. tex. 17. patet. Sed nullus intellectio angeli respectu tam naturalium quām supernaturalium habet compositionem adiunctam: siue præcedentem, siue subsequentem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primo potest negando minorem: q̄ quanuis angelus naturalis omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, ut prius dictum fuit: supernaturales tamen conditiones cōponendo & diuidendo intelligit. Et quōd hæc sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quōd ratio excludens compositionem & diuisionem ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniam nullo subiecto ex defectu luminis prouenit quōd non uidentur prælicta naturaliter ei competentia: non autem quæ supernaturaliter conuenire possunt, quoniā quū hæc attendantur secūdū potentiam dei, scirī nō possunt nisi comprehensa dei potentia: quod nulli creaturæ est cōcabile. Secūdo, quia alter ire in hoc eodē articulo contradiceret sibiipsi, ut obiiciendo deducēdo ostēdit. Processus eius ad ostendēdum qūo in iudicio angeli est falsitas per accidens, quēadmodum in nobis, quāuis differenter: quia in nobis ratio falsitatis præcedit quod quid est, in eis uero sequitur. & q̄ in nobis accidit inuestigādo, in eis uero comparando naturale ad supernaturale) nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respōdēdo ad oppositā dictū: intellectū qđ quæsīt habere falsitatē per accidēs ut ordinatur ad cōpositionē: & loquitur de intellectu angeli. Sed quoniam expresse S. T. tenet, q̄ etiā dæmones ad ea quæ sunt eis naturaliter occulta, ut cognitionis cordiū, nō discurrūt cōsequens est, ut apud ipsum nunquā angelus cognoscat cōponēdo & diuidendo. Idē est apud ipsum iudicium ꝑcedēti arti. De discursu, & cōpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de uno naturaliter occulto, & de alio. Quōd aūt rōnabile sit, eōm angeli cognitionem absq; cōpositione esse, ex eo colligi pōt, q̄ regulariter apparet, q̄ supra naturales reuelatiōes modificantur, & suscipiuntur in unoquoq; secūdū naturalē modū ut recipientis: ut in nobis experimur à quibus reuelata nostro mō cognoscitur: unde hic naturalis modus cognoscendi angelis indītus est per simplicē apprehensionē, cōsequēs ē ut reuelata simpliciter etiā apprendāt, & pari ratione q̄libet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicēdū est, q̄ quū uerū & falsum in cōpositione cōsistat quēadmodū cōpositio dupliciter admittitur cognitionis, ita & uerū & falsum. Pōt eīm intellectui cōpetere cōpō ex ꝑte medi cognoscibilis, ut quū cognoscim⁹, q̄ hō est hō: & ꝑte rei cognitæ, ut quū cognoscim⁹ rē cōpositā. Et p oppositū simplex apphēlio, dupliciter inuenitur, f. quo ad modū cognoscēdi, aut quo ad rē cognitā. Nec regritur ad rōnē ueri & falsi utrāq; cōpō, sed altera quæuis earū sufficit. Patet eīm q̄ de re quātūcunq; simplicissima, potest

quis habere cognitionem compositam, ueram aut falsam: putā formare propositionem, q̄ ipsa est ipsa, aut q̄ ipsa non est ipsa. Et similiter quātūcunq; modus concipiendi sit simplex, potest apprehendi compositum ex partibus discohærentibus uel cohærentibus: ac per hoc uerum uel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundam operationem intellectus, non sufficit nec requiritur necessario cōpositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur & sufficit compellitio ex parte modi cognoscendi. Et ulterius sequitur, q̄ ad primā operationem intellectus nō exigitur simplicitas rei cognitæ, sed modi cognoscendi. Sequitur etiam ulterius, quōd in primā operatione intellectus esse non possit falsitas aut ueritas rationem modi cognoscēdi, etsi tamen in ea esse ueritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quādo, s. res cognita est composita. Et propter ea ꝓ. mera. dicitur, q̄ in simplicibus nullo modo est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscēdi, si prima operatione cognoscuntur quæ cognoscendi modi exigit. Et si quæratur quō in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio ueri aut falsi, quum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile respondetur, q̄ quū cōcipit quidditatem seu rem cōpositam, quālis non formaliter affirmet aut negat, uirtualiter tamē est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si hæc cohærent, concipit uerū uirtualiter, quia concipit sic esse sicut est. Si uero nō cohærent, concipit falsum uirtualiter, quoniā concipit sic esse sicut non est. Dicitur autem uerum & falsum inueniri per accidens, in prima operatione intellectus. Tum quia cōpositio super qua fundatur rō ueri & falsi, accidit primæ operationi non solum ex ratione, quia accidit eius obiecto, dū non omni, sed exhibē cōuenit: sed q̄ obiectum primæ operationis, est in cōplexū ut cōplexū est, qđ ut sic nullā cōpōnē dicere pōtest: & cōsequenter nullā ueritatem aut falsitatem. Et propterea sicut accidit incomplexo, cōpati in se cōpositionem, ita ueritatē & falsitatem. Et propter hoc dicitur & bene, q̄ ueritas & falsitas, sicut & compositio, p se non sunt nisi in secunda operatione: cuius obiectum est complexum ut complexū est. Ex his autem patet responsio ad obiecta. nam quum angelus omnia cognoscat per modum primæ operationis, eōm cognoscit composita, falsum uirtualiter incurrere potest ratione cōpositionis adiunctæ in obiecto. Et hoc est quod intendebat San. Tho. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut ueritas, ex parte rei cognitæ, sim plicis aut cōpositæ: cū naturali cōditiōe, aut sup naturali habitudine quacūq;. Et sic ueritas uel falsitas formaliter semp est in cōpositione ex parte intellectus. Veritas uero, uel falsitas uirtualiter est in compositione, aut diuisione obiecta, quanuis non modali.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum sextum.*

Tītulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit. Cōment.

¶ In corpore respondendo quæsito affirmatiue duo facit. Primo author & radicem huius distinctionis ostendit. Authorem quidē Aug. Radicem uero, quia cognitio angelica dies uocatur. Gen. 1. Ac per hoc rōnabiliter partes diei differētiæ cognitionis angelicæ ponūtur, & ex mane & uespere, cognitio matutina & uespertina dicta est. Secūdo, quia differentiæ istę metaphoricē dicuntur de cognitione angelica: ostēdit penes quid attenditur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principiū, & esse terminū. Ita q̄ cognitio ista dicitur matutina, ꝙ respicit primordiale esse rei. i. esse rei in eius prima causa. Illa uero uespertina quæ respicit ultimatū esse rei. i. esse rei in ipsa. Et omnia clara sunt in litera.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum septimum.*

Tītulus clarus est. Cōment.

¶ In corpore sub distinctione respondetur quæsito examinando diffinitionē uespertinæ. & duo facit. Primo examinat rationem cognitionis uespertinæ. Secūdo respōdet quæsito duplici cōclusione.

¶ Quo ad primum: q̄a cognitio uespertina ē cognitio creaturæ in propria natura, secūdū qđly in, triplicē habitū dinē denotare potest, tripliciter exponitur cognitio uespertina. Potest eīm denotare habitudinem causæ, habitudinē medij, & habitū dinē terminni. Et ꝙ denoter habitudinē causæ, habitudinē medij, discutitur. Et sic tria hic dicuntur. Primū q̄ nō denotet habitudinē causę: quia angelus non accipit cognitionē à re cognita, ut supra. Illa dictū est. Secūdō, q̄ pōt denotare habitudinem medij: ita f. q̄ creatura sit terminus cognitionis: & sit etiā medīū seu rō nō cognoscēdi, q̄a scilicet cognoscitur per speciē inatā in ipso angelo, siue sit adæquate, siue non: nō est curę. Tertiū, q̄ pōt denotare habitudinē termini pure & positiuā scilicet q̄ creatura sit terminus cognitionis, & nō cā neque rō. Sed rō cognoscēdi sit ipsa essentia diuina.

¶ Quo ad secūm, prima cōclusio est: quōd cognitio uespertina habēs creaturā ꝙ terminō & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secūda est, cognitio uespertina habens creaturam pro termino tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita: quod idem est.

Locis suo praar. & inducta.

Annota.

¶ Aduerte hic, quōd quia oppositorum eadem est disciplina: quum ex præcedenti articulo decīsum sit matutinum & uespertinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & ultimatum, id est esse rei in

Universidad de Deusto
Biblioteca

rei in uerbo, & esse in seipso: & esse rei in uerbo uno tantūmō inspiciatur, intendendo uerbū, ut per Augusti. patet: consequens fuit, ut tota latinoꝝ differentiæ inter cognitionem mātutinam & uespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundū propriā naturam ostenderetur.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum primum.*

281 Cōment. TItulus clarus est. ¶In corpore uni ca est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet in angelis est uoluntas. Et probatur sic. In habentibus intellectum est appetitus boni uniuersaliter apprehensi: angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo uoluntas. Tenet hæc ultima consequentia ex quid nominis uoluntatis. minor est notanda: uoꝝ cōtinet in se duo, s. quòd intellectualibus inest appetitus boni, & quòd insit talis appetitus, s. bonī uniuersalis. Et quo ad primū probatur, ex eo q̄ omnia habent appetitum boniquia procedunt ex uoluntate diuina, quæ non nisi in bonū tendere & ordinare pōt. Quo ad secundū uero declaratur ostendendo triplicē gradū appetitus, iuxta triplicem ordinem naturarum appetentium. s. sine cognitione, cum cognitione particulari, & cum cognitione uniuersali; ut clare patet in litera.

c

317

a ¶*Super Quæstionu quinquagesimæ nonæ Articulum secundum.*

Annota. TItulꝰ apud Thomistas cōmuniter & indubie interpretatur de differentia reali.

Cōment. ¶In corpore una est conclusio duas partes hñs negatiuas, uoluntas angelorū nec̄ est intellectus, neque est natura eorum. Et probatur quo ad singulas sigillatim. Et primo, q̄ nō sit natura sic quicquid se extendit ad id quod est extra rem, nō est rei essentia: uoluntas angelica se extendit ad id qđ est extra rē. ergo. Maior probatur dupliciter. primo, ratione à priori: qa essentia rei intra rem ipsum apprehenditur. Secūdo à posteriori: quia tūdemus, in sentibilibus q̄ inclinatio ad intrinsecum est intrinseca, inclinatio uero ad exterius est extrinseca. Minor uero probatur sic, uoluntas habens bonum infinitū extra uolentem, extenditur naturaliter extra se: at uoluntas creata habet bonum infinitum ex-

Augusti. 4. super Gen. ad lit. q̄ multum interest inter cognitionē rei cuiuscūq; in uerbo dei & cognitionē eius in natura ei⁹, ut illud merito pertineat ad diē, hocad uesperā.

CONCLVSIO.

¶Cognitio uespertina ut terminatur ad creaturas, ut medium talis cognitionis essentialiter à matutina diuersa est: ut autē sōlū ad creaturas terminatur, idē est cū illa distincta tātū ex cognitorū distinctione.

RESPONDEO dicēdū, q̄ sicut dictū est⁵, cognitio uespertina dicitur qua angeli cognoscunt res in propria natura. Quod nō pōt ita intelligi quasi ex ꝓpria rerū natura cognitionē accipiāt, ut hæc præpositio in, indicet habitudinē principij: qa nō accipiunt angeli cognitionem à rebus, ut suprà habitum est⁶. Relinquit igit, q̄ hoc qđ dicit in propria natura, accipiatur secūdū rōnem cogniti, secundū qđlibet cognitioni, ut s. cognitio uespertina in angelis dicatur secūdū qđ cognoscūt esse rerū, qđ hūt res in ꝓpria natura. Quod quidē per duplex mediū cognoscunt s. per ſpēs innatas & per rōnes rerum in uerbo existētes. Non em̄ intendendo uerbū, cognoscunt solū illud esse rerū, quod hūt in uerbo, sed illud esse qđ hūt in ꝓpria natura, sicut deus per hoc qđ uidet, se cognoscit esse rerū, qđ habet in ꝓpria natura. Si ergo dicatur cognitio uespertina secūdū qđ cognoscūt esse rerū qđ habent in ꝓpria natura uidēdo uerbum: sic una & eadē secūdum essentiā est cognitio uespertina & matutina, differēs solum secūdū cognita. Si uero cognitio uespertina dicatur secundum qđ angeli cognoscunt esse rerū qđ habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio uespertina & matutina. Et ita uidetur intelligere Aug. cum unam ponat imperfectam respectu alterius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut numerus sex dierū secundū intellectū Aug. accipitur secundū sex ꝓria rerum, q̄ cognoscuntur ab angelis⁶: ita unitas dici accipitur secūdum unitatē rei cognitæ, quæ tū diuersis cognitionibus cognosci potest.

¶Ad secundum dicēdū, q̄ duæ operationes pōt simul esse unius potētiæ, quarū una ad aliā refertur⁶: ut patet cū uoluntas simul uult & finē & ea q̄ sunt ad finē. Et intellectus simul intelligit principia & cōclusiones per principia, q̄n ex sciēnā acquisiuit. Cognitio autē uespertina in angelis refertur ad matutinam, ut August. dicit. Vnde nihil prohibet utrāq; simul esse in angelis.

¶Ad tertiū dicēdū, q̄ ueniēte perfecto euacuatur imperfectū qđ s. ei opponitur. Sicut fides, q̄ est eorū quæ nō uidētur, euacuatur uisione ueniēte. Sed imperfectio uespertinę cognitionis non opponitur perfectioni matutinę⁶. Quòd enim cognoscatur aliquid in seipso, nō est oppositiū ei q̄ cognoscatur in sua causa. Nec iterū q̄ aliquid cognoscatur per duo media: quorū unū est perfectius, & aliud imperfectius, aliqđ repugnans habet. Sicut ad eandē cōclusionē habere possum⁹ & mediū demonstratiuū & dialecticū. Et similiter eadē res potest scīri ab angelo per uerbum increatum, & per speciem innatā.

QVAESTIO QVINquagesimanona de uoluntate Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderādum est de his quæ pertinēt ad uolūtatē angelorum. Et primo cōsiderabimus de ipsa uoluntate. Secundo de motu eius qui est amor siue dilectio.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum in angelis sit uoluntas. ¶Secundo, utrum uolūtas angeli sit ipsa natura eorum, uel etiam ipse intellectus eorum. ¶Tertio, utrum in angelis sit liberum arbitriū. ¶Quarto, utrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS. I.

a ¶*Vtrum in angelis sit uoluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ in angelis nō sit uoluntas. Quia, ut dicit philosophus in 3. de anima, uolūtas in rōne est. Sed in angelis non est rō, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est uoluntas, sed aliquid superius uoluntate.

¶Præterea, Voluntas sub appetitu continet, ut patet per philosophū in 3. de anima. Sed appetit⁹ est imperfecti. Est enim eius quod nōdum habetur. Cū igitur in angelis, maxime in beatis, nō sit aliqua imperfectio, uidetur q̄ non sit in eis uoluntas.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima, q̄ uoluntas est mouens motum: mouetur em̄ ab appetibili intellecto. Sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est uoluntas.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit. 10. lib. de tri. q̄ imago trinitatis inuenitur in mente secūdum memoriā, intelligentiā & uoluntatem. Imago autē dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica: cum etiam mens angelica sit capax dei. ergo in angelis est uoluntas.

CONCLVSIO.

¶Cum angelus per intellectum uniuersalem boni rationem attingat, est in eis uoluntas.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ necesse est ponere in angelis uoluntatem.

¶Ad cuius euidētiā cōsiderādū est, q̄ cū omnia ꝓcedāt ex uolūtate diuina⁶, oīa suo modo per appetitū inclinantur in bonum, sed diuersimode. Quædā em̄ inclinātur in bonū per sōlā naturalē habitudinē abiecti cognitiōe, sicut plāte & corpora inanimata⁶. Et talis inclinatio ad bonū uocat appetit⁹ naturalis. Quædā uero ad bonū inclinant cū aliqua cognitiōe: nō quidē sic q̄ cognoscāt ipsam rōnē boni, sed cognoscūt aliqđ bonū particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & albū, & aliqd huiūmodi. Inclinatio aūt hāc cognitionē sequēs dicitur appetit⁹ sensitiuus. Quædā uero inclinatur ad bonū cū cognitiōe, qua cognoscunt ipsam boni rōnē: qđ est ꝓprū intellect⁹⁶. Et hæc ꝓfectissime inclinātur in bonū: nō qdē quasi ab alio solūmō directa in bonū sicut ea q̄ cognitione carēt, neq; in bonū particulariter tm̄, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio: sed tm̄ inclinata in ipsum uniuersale bonum. Et hæc inclinatio dicitur uoluntas. Vnde cū angeli per intellectum cognoscant ipsam uniuersalem rationē boni, manifestum est quòd in eis sit uoluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ alt⁹ rō trāscēdit sensum, & alt⁹ intellectus rōnē. Rō em̄ trāscēdit sensum secūdū diuersitatē cognitorū. Nā sensus est particularium, rō uero uniuersaliū. Et ideo oportet q̄ sit alius appetit⁹ rōnis ut⁹, qui debetur rōni: & alius tendēs in bonū particulare, q̄ debetur sensui. Sed intellectus & rō differūt quātū ad modū cognoscēdi: qa intellectus cognoscit simplici intuitu, rō uero discurrēdo de uno in aliud. Sed tm̄ rō per discursum puenit ad cognoscēdū aliud quod intellectus sine discursu cognoscit, s. ulse. Idē est ergo obiectum qđ appetitiue proponit, & ex parte rōnis & ex parte intellectus. Vñ in angelis qui sunt intellectuales tantum, nō est appetitus superior uoluntate.

¶Ad secūdū dicēdū, q̄ licet nomē appetitiue partis sit sumptū ab apperēdo ea q̄ nō habētur, tm̄ appetitiua pars nō solum ad hæc se extēdit, sed etiā ad multa alia. Sicut & nomē lapidis sumptū est à læsione pedis, cū tm̄ lapidi nō hoc solū cōueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cū tamē in ea sint plures aliæ passiones, ut spes & audacia & huiusmodi.

¶Ad tertium dicēdū, q̄ uoluntas dicitur mouēs motū sec⁹m qđ ꝓ uelle est mot⁹ qdā & intelligere, cuiusmodi motū nihil ꝓhibet in angelis eē: qa talis mot⁹ est act⁹ ꝓfecti, ut dicit in 3. de anima.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in angelis uoluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non differat uoluntas ab intellectu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale. Sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suū finem, qui est eius bonū. Ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est uel natura ipsa in qua subsistit, uel species quæ est in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad uoluntatem. Voluntas igitur angeli nō est aliud quàm eius natura, uel intellectus.

¶Præterea, Obiectū intellectus est uerum, uoluntatis autem bonum. Bonum autem & uerum non differunt realiter, sed secundum rationem rātum. Ergo uoluntas & intellectus non differunt realiter.

¶Præterea. Distinctio cōmunis & ꝓprij non diuersificat potentias. Eadem enim potentia uisiua est coloris & albedinis. Sed bonum & uerum uidētur se habere sicut commune & ꝓprium: nam uerum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo uolūtas cuius obiectum est bonum, non differt ab intellectu cuius obiectum est uerum.

SED CONTRA, uoluntas in angelis est bonorum tantum, intellectus autem est bonorum & malorum. Cognoscunt enim utrunque. Ergo uolūtas in angelis est aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶Voluntas angelorum neque est intellectus, neque eorum natura.

¶RESPONDEO dicendum, quòd uoluntas in angelis est quędam uirtus, uel potētia: quæ nec est ipsa eorum natura⁶, nec eorum intellectus. Et quòd nō sit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura uel essentia alicuius rei intra ipsam rem comprehenditur: quicquid ergo se extendit ad id qđ est extra rē, nō est rei essentia. Vnde uidemus in corporibus naturalib⁹, q̄ inclinatio quę est ad esse rei, nō est per aliquid superadditum essentiæ, sed p materiā quæ appetit esse ante omnem habitum & formā quæ tenet rē inesse post q̄ fuerit. Sed inclinatio ad aliqđ extrinsecū est p aliqđ essentię superadditū, sicut inclinatio ad locū est per grauitatē, uel leuitatē. Inclinatio aūt ad faciēdū sibi similē est p qualitates actiuas⁶. Voluntas autem habet inclinationē in bonū naturaliter⁹. Vnde ibi solū est idē essentia & uoluntas, ubi totaliter bonū cōtinetur in essentia uolētis, s. in deo q̄ nihil uult extra se nisi rōne suæ bonitatis⁶. Quod de nulla creatura potest dici, cū bonū infinitū sit extra essentiā cuiuslibet causati. Vnde nec uolūtas angeli, nec alterius creaturę potest esse idē qđ eius essentia. Similiter nec pōt esse idē qđ intellectus angeli uel hominis. Nā cognitio fit per hoc qđ cognitū est in hoc cognoscēte⁶. Vnde ea ratiōe se extēdit eius intellectus in id quod est extra se: secūdū qđ illudqđ extra ipsum est per essentiā natū est aliquo modo in eo esse. Voluntas uero se extendit in id quod extra est, secūdum quod quadam inclinatiōe quoda modo tendit in rē exteriorē. Alterius autē utrutis est q̄ aliquid habeat in se qđ est extra se, & q̄ ipsum tēdat in rē exteri orē. Et hō

¶Num ex qua natura est intra rem, sequatur distinctio naturæ & appetitus.

¶Circa probationem maioris principalis dubium occurrit, eo quòd digredi uidetur. Quoniam ex hoc quòd natura est intra rem quāuis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rem, non est appetitus ad naturam: nō tamen apparet unde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Etsi nāque hæc duo simul, q̄ quidditas alicuius sit sibi intrinseca & ipsi appetitus ei⁹ qui est ipsa uiuet, sit ad aliqđ extrinsecum. Et contingit, quia ista consequētia, natura est intra rem, ergo quicquid se extendit ad extra, non est natura. Si est necessaria, tenet in omni natura: quod tñ esse falsum uidemus, quia natura grauitatis est intrinseca indistodno grauis, & tamen extenditur ad extra.

¶Ad hoc breuiter dicendū est, q̄ quū uere & ꝓprie ens sola cōpleta substātia sit, q̄n & partes & accidētia, ut substātiæ aliqđ sint, inditinctæ sunt à natura. In ꝓposito naturæ, uel essentiæ nomine, intelligitur quidditatē solā substātiæ, quæ sola est ens per se & ꝓpter se, & intelligitur. Sic aūt aliquid apprehēditur intra, nihil aliud significat, nisi essentiale independenter tam in esse, quàm in diffinitī ab extrinsecis, sicut per oppositū exteriore se ad extra, nihil aliud est quā essentialiter ordinari & infinitū esse aliquid extrinsecū à subsistātis rei: quoniā non de quacūque extensione ad extra est sermo, quū consistet principium generationis, & motus, & quietis. Sed de extensione proxime & immediate, ac essentialiter: ita quòd uis rationis constituit in hoc. Quòd dicta subsistātiæ cōpletę diffinitur apprehēdendo tantū intrinseca rei, ex tendens se essentialiter ad extra nō potest diffiniri nisi per aliud extra se, & extra non est quidditas rei, nec intra eā, sed uolūtas & uniuersaliter potētia ad operari: & quodcūque esse accidentale, extēdit se ad extra hoc modo, ut ex superioribus quæstionibus patet: ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Circa phationē maioris secundi syllogismi dubiū occurrit: qa non uidetur uelle cōsequentia. Volūtas naturaliter inclinatur in bonum, ergo uoluntas habēs bonū infinitum extra se tēdit in aliquid extrinsecum: qñ non tenet in omni materia. Materia enim subsistantiæ naturaliter inclinatur in bonum, & tamen non extendit se ad extra: igitur ratio nulla.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̄ cōsequentia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius quod est inclinari in bonum. dupliciter em̄ potest intelligi uno modo, ut bonū distinguitur contra malum, & sic appetitus materiæ & uniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonū. Alio modo ut bonum distinguitur cōtra tale uel tale bonum, & sic solus appetitus intellectiuus tēdit in bonum. Quoniā solus intellectus ipsam boni rationem ut bonū est apprehendit, & quia bonū ut bonum est, omne bonum cōprehendit: consequēs est ut id quod naturaliter inclinatur in bonū ut bonum, non quiescat nisi in omni bono, ac per hoc si infinitū bonum habet extra se tendat in ali-

quid extra. Non sic autem est de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantum. Quoniā si tale bonū intra subsistātiam rei concluditur, ad extra non tendit, quāuis infinitum bonū extra remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectum, quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter, quòd non dicitur de materia, nec de quocūque alio appetitu, nisi de intellectiuo qui appellat uoluntas.

¶Quo ad aliam uero partē conclusionis, scilicet q̄ nō est intellect⁹, adducitur ratio talis. Alterius utrutis est habere in se aliquid extrinsecū, & tendere in ipsum: sed intellectus & uolunta penes hoc modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ utrutes, & hoc in creaturis, in quibusnecque obiectū uoluntatis, neque obiectū intellectus cōplete continetur in substātia earum, cuius oppositū imeniētur in deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonum.

Annota.

¶Circa utrāque partē conclusionis annotandū si mul, q̄ ex rationibus aliquid concluditur directe & immediate, scilicet distinctio quidditatiua uoluntatis à natura & intellectu. Aliquid uero cōcluditur mediate, scilicet distinctio realis. Quoniam quū quodlibet horum sit ens limitatū, si quidditatiue distinguuntur, & ex neutrius quidditate potest ꝓcedere identitas uel unitas, quāuis cū aliis cōsequēs esse ut distinguātur realiter, distinctio ex realis non potest conuenire entibus accidentaliter.

Et qđ hic supponit, s. & *mal*, q̄ ex nutritiue quidditate, puenit, q̄ sint sūb ces unum s. entis: cuius opus 3. c. 76.

¶Quod autē horum conuenit in ꝓposito. Et ideo sat bene sic respondere quæsito. Et constat mari potest sufficientia huiusmodi procedendi authoritate Aristo. qui in 4. phyli. cōcludit diffinitionē realem existē tis in aliquo in quo existit, ex distinctiōe quidditatiua harum rationū, scilicet esse hoc aliquo & in quo est aliquid. 412

a ¶*Super Quæst. quinquagesimæ nonæ Articulum tertium.*

IN titulo hoc solum notādum est, q̄ licet uoluntas & liberum arbitrium sint unamet potētia secūdum ueritatem, ac per hoc uideri posset, q̄ ꝓposita quæstione nō deberet reuocari in dubiū liberum arbitrium, & sic articulus iste sit superfluus: si quis tamen diligenter consideret, necessitatem huius articuli ex duobus perpēdet. Primo, quia liberū arbitriū facultatē & communē sonat intellectus & uolūtatis, quum dicat quid cōpositum ex libertate & arbitrio, ac per hoc incertū adhuc est in hoc loco, an sit idē quod uoluntas, quinetiam æquiualet hoc non acceptatur. Secūdo ex qđd uoluntas appetitum intellectiuū ipsius boni nominat, & non modum appetendi, s. libere uel nō libere, & propterea post stabilitā notitiam. i. appetitū boni intellecti in angelis, merito cessabat quærere de modo appetendi. Vtrum libere uel non libere, quod in prælenti articulo inteditur, sub uocabulo liberi arbitrii, quod nihil aliud significat nisi actum liberum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ In corpore unica est cõclusio responsiua affirmatiue. In angelis est liberũ arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicii liberi. Angelus est intellectualis: ergo, Maior probatur dupliciter. Primo à posteriori, quia agit iudicio liberoquod manifestatur ex triplici ordine agẽtium, scilicet sine arbitrio ut natura ita, & cum arbitrio seu iudicio, sine tñ libertate, ut sensitiua iudicãtia ex instin

ctu naturæ. Et cum arbitrio & libertate, ut habẽtia intellectũ. Secundo à priori, quia apprehendit universalem rationẽ boni: & consequẽter pot hoc prepo
393 nere illi, & econuerso, 394 quod est libere iudicare. Ex eo enim q̃ apprehẽdens nõ arctatur ad hanc, uel illã boni rõnem apprehẽdam, & eas adinuicẽ conferre põt, liberũ sibi de eis relinquitur iudicium.

¶ In responsione ad secundũ duplex dubium occurrit. Primo, quia si 395 intellectus est determi-58 natus ad omnẽ naturalem ueritatem, ergo uoluntas non põt nisi ad 288 nam partem contradictionis quo ad naturalia uelle, sicut & intelle ctus intelligere, quia uolitum oportet esse cognitum. Secũdo, quia 303 si uoluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius uoluntate sit solus deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad uerũliber: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, q̃ angelus habet intellectum determinatũ ad uerum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: 54 a ita q̃ nõ potest natura liter errare si in puris naturalibus cõsideret. Non ad hoc uerũ uel illud individualiter, & considerati quo ad agibilia, neq; ad hoc uerũ uel illud specifice consideratum quo ad factibilia. Et hoc loquẽdo de cognitione imperaueri. q. 301 tiua seu affectiua: q̃m se 24. arti. cundum cognitionem 80. cor. speculatiuã indeterminatio nulla est naturaliter: & cõsequẽter uolũtas potest uelle hoc & oppositũ, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositũ. Et ri uersitatis est, quia cognitio ut imperatiua est, à uolũtate pendet: ut speculatiua uerò, à natura tantũ. Nec hoc est cõtra sanctum Th. quoniã per ueritatẽ q̃ naturaliter angelus cognoscit põt, intendit ueritatẽ naturaliter notam, ut dũtaxat cõtingit. Secũdo, quia uolũtas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius uoluntate sit solus deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad uerũliber: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, q̃ angelus habet intellectum determinatũ ad uerum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: ita q̃ nõ potest natura liter errare si in puris naturalibus cõsideret. Non ad hoc uerũ uel illud individualiter, & considerati quo ad agibilia, neq; ad hoc uerũ uel illud specifice consideratum quo ad factibilia. Et hoc loquẽdo de cognitione imperaueri. q. nua seu affectiua: q̃m se 24. arti. cundum cognitionem 80. cor. speculatiuã indeterminatio nulla est naturaliter: & cõsequẽter uolũtas potest uelle hoc & oppositũ, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositũ. Et ri uersitatis est, quia cognitio ut imperatiua est, à uolũtate pendet: ut speculatiua uerò, à natura tantũ. Nec hoc est cõtra sanctum Th. quoniã per ueritatẽ q̃ naturaliter angelus cognoscit põt, intendit ueritatẽ naturaliter notã: q̃ũ harum negatio nõ ponit imperfectionem in intellectu, ut patet. Et ut clare liquet, tota intentio ista in hoc argumento uertitur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundum uero dicitur, q̃ quia omne peccatũ in moralibus est per declinationem à summe bono, & quicunque peccat, contra deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequens est, ut omnia inquitum referibilia in deum, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata uolũtas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinẽ simpliciter, infra tamẽ naturalia. Cum hoc tamẽ stat indeterminatio quo ad hoc illud nunc uel tunc agere, &, quo ad tale uel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata, quia hæc respicit superius.

a ¶ *Super Quæst. quinquagesimanonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, q̃ irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo mõ ut sunt passiones seu potẽtiæ sentitiuæ. Et hoc modo ridiculum *Aureo.* esset quærere utrũ sint in angelis, quos superius declarauimus non habere in se naturã sensitiuam. Alio modo, ut ly irascibile absolute utim seu appetitum iræ aut concupiscentiæ, siue per operationem sensitiuam, siue non. Et hoc modo uertitur hic in dubium, an appetitꝰ angelicus quẽadmodũ hoc q̃ immaterialis, distinguatur in concupiscibilem & irascibilẽ. Et fuit ratio quæstionis sermo scripturæ & sanctorũ, attribuẽs operã horum angelis. 389

CONCLVSIO.

¶ Cum in angelis sit solus appetitus intellectiuus, non distinguitur in eis aliqua uirtus irascibilis, uel concupiscibilis, sed indiuisus in eis appetitus, qui dicitur uoluntas, manet.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ intellectiuus appetitus nõ diuiditur per irascibilẽ & concupiscibilem, sed solum appetitus sẽsitiuus. Cuius ratio est: quia cum potentiæ non distinguantur secundum distinctionẽ materialem obiectorum, sed solum secundum rationem formalem obiectꝰ, si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundum rationem communem, nõ erit distinctio potentiarum secundum diuersitatẽ propriorum quæ sub illo communi continentur. Sicut si proprium obiectum potẽtiæ uisiuæ est color secundum rationem coloris, non distinguũtur plures potẽtiæ uisiuæ secũdum differẽtiã albi & nigri. Sed si proprium obiectũ alicuius potẽtiæ esset albũ inquãtum album, distingueretur potẽtia ui siua albi, à potẽtia uisiua nigri. Manifestum est autẽ ex dictis, q̃ obiectũ appetitus intellectiui, qui uolũtas dicitur, est bonum secũdũ communẽ boni rationẽ. Nec potest esse aliquis appetitus nisi boni. Vñ in parte intellectiua appetitus nõ diuiditur secundum distinctionem aliquorũ particularũ bonorum, sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum communem rationẽ, sed quoddam particulare bonum. Vnde cum in angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilẽ & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & uocatur uoluntas.

¶ AD PRIMVM ergo dicũ, q̃ furor & cõcupiscentia metaphorice dicũtur esse in dæmonibus: sicut & ira quandoq; deo attribuitur propter similitudinẽ effectus.

¶ AD secundũ dicendum, q̃ amor & gaudium secũdum qd sunt passiones, sunt in concupiscibili. Sed secundũ qd nominãt simpliciter uolũtatis actũ, sic sunt in intellectiua parte: prout amare est uelle bonum alicui, & gaudere est quiescere uoluntate in aliquo bono habito. Et uniuersaliter nihil horum dicitur de angelis secundũ passionem, ut Augustꝰ dicit 9. de ciuita. dei.

¶ AD tertium dicẽdum, q̃ charitas, secũdũ qd est uirtus, nõ est in concupiscibili, sed in uoluntate. Nam obiectum concupiscibilis, est bonum delectabile secũdũ sensũ. Huiusmodi autẽ non est bonũ diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicẽdum est q̃ spes non est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddã arduũ, quod est sensibile, circa quod nõ est spes quæ est uirtus, sed circa arduũ diuinũ. Temperãtia autẽ secũdũ qd est uirtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quę pertinent ad uim concupiscibilem. Et si militer fortitudo est circa audacias & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia, secundum quod est uirtus humana, est in cõcupiscibili & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo nõ sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum uel timoris & audaciæ: quas oportuit per temperantiam & fortitudinẽ regulari. Sed temperantia in eis dicitur secundum qd moderate suam uoluntatem exhibent secundum regulam diuinę uoluntatis. Et fortitudo in eis dicitur secundum quod uoluntatem diutinam firmiter exequuntur. Quod totũ fit per uoluntatem, & non per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS, IIII.

a ¶ Vtrum in angelis sit irascibilis & concupiscibilis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videt q̃ in angelis sit irascibilis & cõcupiscibilis. Dicit enim Dio. 4. ca. de di. no. q̃ in dæmonibus est furor irrationabilis, & cõcupiscẽtia amens. Sed dæmones eiusdem naturæ sunt cum angelis, quia peccatum nõ mutauit in eis naturam. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

¶ Præterea, Amor & gaudium in concupiscibili sunt, ira uero, spes & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in scripturis. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

¶ Præterea, Virtutes quædam dicũtur esse in irascibili & cõcupiscibili, sicut charitas & temperantia uidẽtur esse in concupiscibili, spes autem & fortitudo in irascibili. Sed uirtutes hæ sunt in angelis. Ergo in angelis est cõcupiscibilis & irascibilis.

¶ SED CONTRA est q̃d philosophus dicit in 3. de anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua quæ non est in angelis. Ergo in eis non est irascibilis & concupiscibilis.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd hic posset esse dubiũ: quo pacto cum esse dicta ibi sit, q̃ appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilẽ. Quoniam si ex hoc q̃ appetitus intellectiuus respicit altias obiectum, & commune arduo & simplici bono, caret tali distinctione quã appetitus quoque sensitiuus respicit ut proprium obiectũ bonum secundum sensum, qd est etiam cõmune ad arduum & simplex bonũ: consequens erit q̃ nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilẽ. Sed quoniam de hac distinctione erit sermo specialis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficit credere, q̃ ratio boni secũdum sensum hõ est una aliqua ratio mouendi aut terminandi actũ appetendi appetitus sensitiui, quemadmodum ratio boni est ratio mouendi & terminandi actum appetitus intellectiui: sed ille habet ad appetitũ sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem. *Aureo.*

a ¶ *Super Quæst. sexagesimæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, q̃ amor naturalis dupliciter sumit. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ira quòd inclinatio illa nõ sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc mõ non est dubiũ in omni re esse appetitum siue amorem naturalem ad aliquid. Alio modo sumitur amor naturalis pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. Et sic ad rationem amoris naturalis sic, potẽtia non distinguitur penes distinctionem materialem obiecti, ergo non distinguũtur penes differentias diuinas sui primi obiecti, ergo appetitus intellectiuus nõ distinguitur penes differentias diuinas boni, ergo non distinguitur in irascibilẽ & concupiscibilem: ergo appetitus angelicus non distinguitur in irascibilem & concupiscibilẽ. Antecedens est per se notum, quia potentiæ distinguũtur penes distinctionẽ formalem obiectorum, ut obiecta sunt. Prima aũt consequentia euidẽs est, quia differentiæ diuinæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primo illud superius, ut patet de uiis respectus coloris & differentiarum eius. Secunda uero cõsequẽtia tenet ex eo, q̃ proprii obiecti appetitus intellectiui bonũ in eo q̃ bonum, quòd nullus appetitus potest esse nisi boni. Sit 338 eni omnis appetitus ad bonũ formaliter necesse est ut tendat appetitus uniuersalis obiecti ne ad uniuersale nõ bonum, quæ ipsa boni ratio est tamẽ ad proprium obiectum, necessario in clinabitur. Tertia uero consequẽtia propterea tenet, quia irascibilis & concupiscibilis, distinguũtur secũdum distinctionẽ bonorũ particularium inter se, puta arduũ & absolutum, seu simplicis boni. Et pro pterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo, cuius non est respicere bonum, nisi secundum aliquas species speciales rationes. Vltima uero consequentia ex eo tenet, quòd in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa præsentem quæstionem ad quæstium affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primo probatur q̃ in rebus in tellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secũdo, quòd talis inclinatio inuenitur in eis secundum uolũtatem. Ex his enim duobus manifeste sequitur intẽ ta conclusio. Primũ probatur sic. omni naturæ commune est, ut ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid: ergo intellectualibus etiam cõuenit habere aliquam inclinationẽ ex natura, tenet cõsequẽtia, tum ab uniuersali ad partem subiectiuam, tum à priori naturaliter ad suum posterius. Natura eñ prior est intellectu, sicut essentia uirtute, ergo naturale prius est intellectuali, licut uniuersaliter cõmuniori supponẽte, & nonnisi sit eo fundabili. Secundum uero probatur sic. In unaquaque re inuenitur inclinatio naturalis secundum modum eius: ergo in angelo inuenitur secundum uoluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorum & intellectualium. Consequentia uero tenet, ex eo q̃ angelus est naturæ intellectualis. *Aureo.* *Contra.* *Quæstio.*

¶ Num & quomodo cuiuis naturæ insit aliqua naturalis inclinatio.

¶ Circa prædicta occurrit dubium, quomodo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secũdo. Si pro actu primo, nihil concluditur, nisi forte quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam uocamus uoluntatem: quod in præcedente quæstione conclusum fuit, & nunc nõ est ad propositũ. Si uero sumitur pro actu secundo, quum non sit sermo uniuersalis quo ad actum, i. de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi cõuenire aliquis actus secundus. Et tũc patet quòd in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc cõuenit intellectualibus secundum uoluntatẽ, nihil ualet quod dicitur, quia fit q̃ conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est quomodo sumit ly natura, an scilicet p subsistentia rei, ut distinguitur contra potentias eiusdẽ, an pro essentia seu quidditate cuiuscunque, siue sit subsistan tia, siue potẽtia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeret q̃ potentia libera naturaliter operaretur, q̃ implicat contradictionẽ. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundũ omnes eius potẽtias cõuenire sibi talem inclinationẽ, aut secũdum aliquam. Non secũdum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis nõ magis in uoluntate, quàm in intellectu. Nec secũ dum aliquã, quia ũ ratio S. Th. ualet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posterioris, cõcludit de una potentia, sicut de alia.

¶ *Num & quomodo* *Quæstio.* *do prius saluatur in* 115 *suo posteriori.*

¶ Circa istam propositionem assumptã, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiũ occurrit quomodo accipiatur in proposito. An scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari uirtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agẽte. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert nisi q̃ in intellectualibus saluatur ratio naturæ, q̃ natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur ni 268 402

si quòd cõditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini cõditiones animalis. Si autem sumitur secũdo modo, nihil aliud infertur nisi q̃ potentiæ omnes operãtur in ut essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis q̃ uis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modũ operandi. Ũ quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posterioris est quodãmodo etiam operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modũ operãdi, ita q̃ modus operandi prioris sit etiam modus operandi posterioris, falsissima est propositio, ut patet de libero arbitrio, quòd operatur libere, & tamẽ subsistẽs à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in uniuerso alia libere, alia naturaliter agunt, & tñ primum agens non agit nisi uno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicendũ breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed nõ est de qualicunque actu secũdo, sed de illo tñ qui habet rationẽ tendentiæ in aliud, & de natura, ut dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ i. subsistantiæ habẽti aliquã inclinationẽ actualem naturalem. Et quoniã inclinatio actualis non cõuenit niti mediãte inclinatione habituali, cõsequens est ut omni naturæ insit talis actus secũdus, qui est inclinatio actualis secũdum inclinationẽ habitualem: quæ quã nihil aliud sit quã proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet q̃ talis inclinatio actualis insit secundum appetitũ. Et cõsequẽter inclinatio actus liter naturæ intellectualis inest ei secũdum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui uocatur uolũtas. Et ũ patet q̃ non est par ratio de omni actu secũdo, aut de omni potẽtia rei. Sed quẽadmodũ ex quæstione præcedente ostensum est, q̃ ad omnem naturã sequitur potentia aliqua appetitiua, & cõsequẽter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostẽditur, q̃ omni naturæ cõuenit, q̃ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad unum, hoc enim idem est dicere, q̃ naturalis, & cõsequenter quòd hoc cõueniat naturæ intellectuali secũdum eius proprium appetitũ, quo habitualiter inclinatur ad aliud, ut inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secũdam uero quæstionẽ qua inquiritur sensus probationis adductæ ad prætaxatã maiorẽ, breuiter dicitur, q̃ hic est sermo de illo modo saluandi quo superius imbibitũ saluatur in suo inferiori: ita quòd q̃ natura intellectualis nec habet in se duo, & q̃ sit natura, & q̃ sit talis natura, pura intellectualis, nec habet rationẽ naturæ secũdum aliquã aliam gradũ quàm intellectualẽ: cõsequẽs est q̃ appetitus proprius totius seu suppositi habẽtis naturam intellectualẽ, habeat intellectualitatem. Et quòd ex hoc q̃ intellectualis est, formatur libertatẽ, ex quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quòd habet rationẽ naturæ, naturalitatem libertati nõ repugnantem fortiri debet. Libertas autem est naturalitas obiectiua primi actus tui. Et ex hoc patet q̃ quũ dicit. S. Th. sic de natura ut natura est, ut distinguit cõtra liberũ ut liberũ est, ex parte materiationẽ naturæ ad rationẽ intellectualis gradus, intendit quòd prius eo modo quo supetius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, prius nõ naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamẽ credas quòd sic tit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & unũ respectũ omnium rerũ, quia scilicet natura nõ dicit aliquem gradum à quidditate in qua salua tur, sed eundem penitus. Ita quòd quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tñ rationibus: sic dicẽdo, humanitas natura, aut natura humana, non dico duos gradus rerũ, sed humanitatem tñm.

Infra q. 62. ar. 2. Non sic autem est dicẽdo, animal homo, quia *cor. et 17.* dicuntur duo gradus, *q. 10. ar. 2.* scilicet sensitiuus & in- *cor. & 22. q. 154* tellectiuus. Et ideo no- *& vers.* tãter dixi q̃ hic est ser- *40. 12. 20.* mo de illo modo quo *cor.* natur in suo inferiori: *q. 22. ar. 4. cor.* oportet enim cõditiones talis prioris imbibitas esse in propriet ribus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum cõuenire, quemadmodum proprietates animalis cõueniunt hõi. Et sic ex hoc sequitur q̃ appetitus intellectualis in 302 propria operatione na- 435 turalitatem simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tñ a ticinius obiecti, hanc effectiue. Et sic non solũ sequitur quòd conditiones naturæ inſint naturę intellectuali, sed etiam quòd sint illi imbibitæ. Si uero comparetur ratio naturæ ad ipsam potentiam appetitiuã, tunc posset uterque modus saluationis sustineri: superioris quidem in inferiori, quia uoluntas natura quędã est: prioris uero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia uoluntas à natura. i. substãtia intellectuali emanat, ut coniuncta proprietas eius.

¶ Ad confirmationem uero qua quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respõdetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, quòd uis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad utrunque. Et quoniam in proposito ratio naturę consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad unum: cõsequẽs est ut in omni habente rationem naturæ, secundum omnes eius utres inueniatur determinatio ad unum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes utres suas erit determinata ad unum secundum capacitatem eius. Non comparatur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad unũ dicimus, nec de terminationem ad unum obiectiue uniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo non conclusimus uniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amet contenti naturaliter ipsũ intellectuale. Nec sequitur negatio liber tatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posteriotis, & non econtra.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

Annota. TItulus clarus est: electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectũ, & quo ad exercitium actus.

Cõment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundo probat secundam. Tertio probat primam. Quarto aperit præcisa omnia habere locum in naturalibus.

¶ Quo ad primum prima cõclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis

niens, si angelus agatur inquantum inclinatio naturalis est sibi indita ab authore suæ naturæ. Non tamen sic agitur quòd non agat cum habeat liberam uoluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est uera, ita dilectio naturalis semper est recta, cum amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab authore naturæ. Dicere ergo, q̃ inclinatio naturæ non sit recta, est derogare authori naturæ. Alia tñ est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & uirtutis, quia una rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est ueritas naturalis cognitionis infusæ, uel acquisitæ.

ARTICVLVS. II.

a ¶ *Vtrum in angelis sit dilectio electiua.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur q̃ in angelis non sit dilectio electiua. dilectio em electiua uidetur esse amor rationalis, cum electio sequatur consilium quod in inquisitione consistit, ut dicitur in 1. Ethi. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorum, ut dicitur 4. ca. de di. no. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

¶ Præterea, in angelis nõ est nisi cognitio naturalis præter cognitionem infusam, quia non discurrũt de principijs ad acquirẽdum conclusiones. Et sic ad omnia quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habet sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, ut dictum est[e]. Ergo in angelis præter dilectionem gratuitam, nõ est nisi dilectio naturalis. Non ergo electiua.

¶ SED CONTRA, naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur uel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguitur in angelis duplex dilectio, naturalis & electiua, cuius naturalis dilectio electiuæ principium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quędam electiua. Et naturalis dilectio in eis est principium electiuæ, quia semper id qđ pertinet ad prius[c], habet rationem principij. Vnde cum natura sit principium quod est in unoquoque, oportet quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quo libet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad uoluntatẽ. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem uel doctrinam[e]. Similiter in uoluntate, finis hoc modo se habet sicut principium in intellectu, ut dicitur in secundo physicorum. Vnde uoluntas naturaliter tendit in suum finem ultimum: omnis enim homo naturaliter uult beatitudinẽ. Et ex hac naturali uoluntate causantur omnes aliæ uoluntates, cum quicquid homo uult, uelit propter finem. Dilectio igitur boni quod homo naturaliter uult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & uoluntatis. Quia sicut suprà dictum est[e], cognitio intellectus sit secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, q̃ non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædã[e], à quibus in alia quodammõ mouetur. Sed actus appetitiuæ uirtutis est ecõuerso secundum ordinẽ appetẽtis ad res. Quarum quędam sunt ſcdm se bona, & ideo secundum se appetibilia. Quædam uero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud[e]. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter ut finem, & aliquid per se electionem, ut ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt prætermissis his quæ suprà naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infrà dicetur[e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nõ omnis dilectio electiua est amor rationalis, secũdum qđ rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur em sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, ut suprà dictũ est[e], cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis[e].

¶ Quo ad secundum probatur secunda cõclusio sic. Quod spectat ad naturam, est principiũ in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principiũ dilectionis electiuæ. Antecedẽs dupliciter, p̃batur. primo ratione, quia natura est principiũ in unoquoque: ac per hoc sicut ipsa est fundamẽtũ omniũ, ita id quod spectat ad ipsam, est principiũ reliquorum. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet uniuersaliter uidemus id quĩ habet rõnẽ principii in uno quoq; pertinere ad prius in illo. Secundo manifestatur ista antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine scilicet, tam quo ad intellectũ, quàm quo ad uoluntatem: & clarè patet in litera.

Cajet. ¶ *In quo genere causæ naturalis dilectio sit causa electiua.*

¶ Circa hanc cõclusionem dubium occurrit, in quo genere causæ, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti cã est finalis electiuæ, quia propter naturalem dilectum diligimus alia. Ex parte uero actꝰ est causa per modum efficientis. Nam actus cognitiui principii est causa efficiens cognitionis cõclusionis. Voluntas enim ex uoluntate finis facit se uolentẽ alia, facit autem libere utendo uolũtate ad causandum dilectionẽ electiuã. Vũ nõ admittitur libertas ex concursu hoc, sicut nec ex concursu alicuius habitus ad electionem.

¶ Quo ad tertium probatur prima conclusio sic. Habere utranque dilectionem, naturalem scilicet & electiuã, nolam ponit imperfectio 325 nem in intellectuali natura: ergo non est negãdum ab angelis. Antecedẽs probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem, prima est in hoc quòd cognitio fit per hoc q̃ cognitum habetur à cognoscente. Dilectio uero per hoc quòd diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quòd cognitio inquisitiua prouenit ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autẽ electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in ſeipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitũ habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum unius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc quòd appetibile sit in appetente, sed per hoc quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia cõcur *Annota.* rentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appente secundum uim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ. *Cõment.*

¶ Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

¶ In responsione ad secundum, dubium restat, quia ex prædictis non uidetur *Annota.* euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad unum, ergo non potest utranque contradictionis partem proponere uolũtati: ergo nec uoluntas potest utranque contradictionis partem eligere, libertas enim uoluntatis indifferentiam supponit in intellectu.

¶ Ad hoc dicitur quòd intellectum esse determinatum ad unum, contingit tripliciter: uno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari obiecto. Determinationẽ in actu primo uoco determinationẽ ad speciẽ intelligibilẽ. Determinationem actu secundo uoco determinationẽ ad operationẽ intellectus. Determinationem ad particulare obiectũ uoco determinationẽ ad hoc obiectũ. i. ad hoc ita quòd non ad illius oppositũ. i. ad hanc cõtradictionis partem, ita q̃ non ad alteram. Et dico q̃ licet intellectus angeli speculatiuus sit à natura determinatus omni mõ, intellectus tamẽ practicus non est uniuersaliter determinatus tertio modo. Et si quidem intellectꝰ utrũq; habens actu oẽs species intelligibiles, sed speculatiuus si exit in actum, est determinatus ita ad hanc partẽ cõtradictionis, scilicet eam quę uera est, qđadõ põt cadere in alteram, ut in nobis experimur in principijs. Practicus uero uniuersaliter põt cõtradictionis partẽ sub rõne boni apprehẽdere & proponere quũ de bonis particularib⁹ agitur: qm utraq; pars potest fini sonare. Non autem põt utraque pars in speculatiuis poni uera, sed altera tñ, quęnõ cognoscitur in particulari ita uel sic pater. Negandũ est ergo q̃ intellectus non possit uti aliquę cõtradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia nõ priuatur intellectus aliquo esse obiecti in se in actu primo, hoc em priuatio est de qua in articulo dicitur, q̃ poneret imperfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Th. si hoc concesserit quantũ cunq; diuisibilem rationis est libertas uoluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dictorũ, & alterum indifferentiæ quæ ei uniuersaliter conuenit.

a ¶ *Super Quæst. sexagesimæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore unius conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic. Angelus desiderat sibi aliquod bonum naturali appetitu, & aliquod per electionem ergo. Antecedens quo ad secundam partẽ est per se notum. Quo ad primã uero probatur, ex eo quòd uniuersaliter in rebus cognitione carentibus in uenitur unũquodq; naturaliter appetere sũa perfectionem. Consequentia uero probatur, quia hoc est amare seipsum quod declaratur distinguẽdo duos modos quib? res amatur, scilicet aut ut subſtan-

a ¶ *Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.*

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur q̃ angelus nõ diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio em naturalis est ipsius finis, sicut dictũ est[c], dilectio aũt electiua eorum quæ sunt ad finẽ. Sed idem nõ potest esse finis, & ad finẽ respectu eiusdẽ. Ergo nõ potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶ Præterea, Amor est uirtus unitiua & concretiua, ut Dio. dicit 4. c. de di. no. Sed unitio & cõcretio est diuersorũ in unũ reductorũ. Ergo nõ potest angelus diligere seipsum.

¶ Præterea, Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterũ tendit. Ergo uidetur quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

SED CONTRA est quod philosophus dicit 9. Ethic. q̃ amicabilia quæ sunt ad alterum, ueniunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Diligit angelus seipsum naturali & electiua dilectione.*

RESPONDEO dicendum, q̃ cũ amor sit boni, bonũ autem sit in substãtia & accidẽte, ut patet 1. Ethi. dupliciter aliquid amatur. Vno modo ut bonũ subsistẽs. Alio mõ ut bonum accidentale, siue inhærens: illud quidẽ amatur ut bonũ subsistẽs qđ sic amatur ut ei aliqs uelit bonum. Vt bonum uero accidẽtale seu inhærẽs amatur id quod desideratur alteri. Sicut amaũ scientia, non ut ipsa sit bona, sed ut habeatur. Et hunc modũ amoris quida nominauerũt cõcupiscẽtiam, primũ uero amicitiã[c]. Manifestum est autẽ q̃ in rebus cognitiõe carẽtibus unũquodque naturaliter appetit cõsequi id quod est sibi bonũ[c], sicut ignis locũ sursum. Vñ & angelus & homo naturaliter appetit suũ bonum & suã perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tã angelus quàm homo diligit seipsum inquãtũ aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquã tum uero sibi desiderat aliqđ bonũ per electionẽ, intrũ amat seipsũ dilectiõe electiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa, ut dictum est[c].

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ sicut plus est esse unum quàm unitrinum amor magis est unus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei uniuntur[c]. Sed ideo Dio. usus fuit nomine unitionis & cõcretionis, ut ostendert deriuationem amoris à se in alia[c], sicut ab uno deriuatur unitio.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ sicut amor est actio manens in agẽte, ita est motus manẽs in amante: non autem rendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, ut amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, ut cognoscat seipsum.

ARTICVLVS. IIII.

a ¶ *Vtrum unus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.*

AD QVARTVM sic procedẽ tur. Videtur q̃ unus angel⁹ nõ diligat naturali dilectione aliũ sicut seipsum. Dilectio em sequitur cognitionẽ. Sed unus angelus nõ cognoscit alium sicut seipsum. Quia seipsum cognoscit per suam essentiam, alium uero per eius similitudinem, ut suprà dictum est[c]. Ergo uidetur quòd unus angelus non diligat alium sicut seipsum.

¶ Præterea, Causa est potior causato, & principium eo qđ ex principio deriuatur. Sed dilectio quæ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum, sicut dicit philosophus 2. Ethic. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tã quã finis, & nõ potest remoueri. Sed unus angelus non est finis alterius, & iterum hęc dilectio potest remoueri, ut patet in dæmonibus qui non diligunt bonos angelos. Ergo unus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, uidetur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccl. 13. Oẽ animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter aliũ sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnes angeli conueniant in natura, unus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid uero non diligit dilectione naturali.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ sicut dictum est[c], angelus & hõ naturaliter seipsum diligit. illud aut qđ est unum cũ aliquo, est ipsummet. Vñ unũquodq; diligit id qđ est unum sibi. Et si quidẽ sit unum sibi unione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si uero sit unum secũ unione nõ naturali, diligit ipsum dilectione nõ naturali. Sicut homo diligit ciuẽ suũ dilectione politicæ uirtutis, cõtingit aũt suum dilectione naturali, inquãtum est unũ cum eo in principio generationis naturalis. Manifestũ est autem q̃ id quod est unũ cum aliquo genere uel specie, est unum per naturã. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id quod est secũ unum ſcdm speciẽ, inquãtum diligit speciẽ suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carẽt. Nam ignis naturalẽ inclinationẽ habet, ut cõmunicet alteri suã formã, quod est bonũ eius[c]. Sicut naturaliter inclinatur ad hoc q̃ quęrat bonũ suum, ut esse sursum. Sic ergo dicẽdũ est, q̃ unus angelus diligit aliũ naturali dilectione, inquantũ cõuenit cũ eo in natura. Sed inquãtũ conuenit cũ eo in aliquibus alijs, uel etiã inquãtum differt ab eo secundum quędam alia, non diligit eum naturali dilectione.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ hoc quod dico sicut seipsum, potest uno modo determinare cognitionẽ seu dilectionẽ ex parte cogniti & dilecti & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligẽtis & cognoscẽtis: & sic nõ cognoscit aliũ sicut seipsum. Quia se cognoscit per suã essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam uoluntatem, alium autem non diligit per eius uoluntatem.

¶ Ad ſcdm dcm, q̃ ly sicut, nõ designat æqualitatẽ, sed similitudinẽ. Cũ em dilectio naturalis super unitatẽ naturalẽ fundetur, illud quod est minus unũ cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est unũ numero quàm qđ est unũ specie uel genere. Sed naturale est q̃ similem dilectionem habeat ad aliũ sicut ad seipsum: quantum ad hoc. q̃ sicut seipsum diligit inquantum uult sibi bonum, ita alium diligat inquantum uult eius bonum.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, q̃ dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, nõ tãquam cui aliquis uelit bonũ, sed tanq̃ bonũ qđ quis uult sibi, & per cõsequẽs alij inquãtum est unum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionẽ naturalem habeãt ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

tia, aut ut accidens: & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni quod in hac duo distinguuntur: & omnia clara sunt.

Annota. ¶ Aduerte hic, q̃ bonũ distingui in substãtia & accidens, dupliciter intelligi põt. Vno mõ, ut sit distinctio in res. alio modo, ut sit distinctio in modos. Et si qui dem est distinctio realis, sensus est, q̃ bonorum aliud secũdum rẽ est accidẽs, aliud substantia: etti hæc distinctio infert secũdum, si licet quòd aliud habet ratione boni per modum accidẽtis, & aliud per modũ subſtantiæ. Nec tamẽ membra harum distinctionũ mutuo se infirmant: q̃m stat aliquid esse subſtãtiam secundum rem, & tamẽ habere rationem boni & accidentalis, & substantialis respectu diuersorũ, ut patet in his subſtãtijs quæ assumũntur in usum nostrum: à 304 ſpecijs enim diligitur per modum subſtãtiæ, à nobis uero per modum accidẽtis. In proposito autem utraque distinctio est necessaria. Tum quia sermo est de dilectiõe ſutipẽ in rebus habẽtibus pfectiones supradictas de natura accidẽtium. Tũ quia secunda distinctio quæ principaliter est 226 intẽta (ut in litera patet ex ly ut subſtãtes) & ut accidentale, fluit ex primaria & propterea in litera ex prima posita in primo Ethicorum, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris, & amorem amicitiæ & concupiscentię.

a ¶ *Super Quæst. sexagesimæ Articulum quartum.*

Cõment. TItulus clarus est.

¶ In corpore una conclusio habẽs duas partes. Angelus unus diligit alium dilectione naturali quo ad aliquid non. Et probatur sic, unũquodque diligit quod est sibi unũ & eo modo quo est sibi unum: ergo quod est sibi unũ scilicet naturã diligit dilectiõe naturali, & q̃ nonnergo naturaliter diligit quod est sibi unũ in specie, uel in genere: ergo tam homo quàm angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet secundum conuenientiam in natura, & quo ad aliquid non, scilicet secũdum id, aut in quo alter cõuenit, puta per electionem, aut differentiam: aut differt, qa secundum hoc forte odio habetur. Antecedens probatur quo ad primam partem, quia unum alicui ut sic, est ipsummet, unumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam uero declaratur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratum in matre consanguinei & concubis. Secunda uero consequentia probatur, ex eo q̃ unum genere uel specie est unum secũdum naturam. Et quoniã super naturalē huius cõsequẽtis fundatur prima pars cõclusionis directe respondens quæsito. Probatur idem cõsequens à sancto Tho. à posteriori, ex natura li appetitu generalis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse suum: reliqua plana sunt.

306 12.q.109 ar.3.cor. Et quol. 1.arti.8. cor.350. Cõment.

a ¶Super Quæst. sexagesimæ Articulus quintus.

TItulus clarus est. ¶In corpore duo facit. primo refert quandã opinionem circa quæstiõem. Secundo determinat unica conclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit. primo illa. primo quod angelus naturaliter diligit deũ plusquã se amore cõcupiscitiæ. Secundo, q̃ etiam quodãmodo amore amicitiæ. Tertio, quod simpliciter diligit plus se quam deũ, quia intensius & principalius. Quo ad secundum concludo respondeo ad hæc. Angelus naturali dilectione diligit plus deum, quam se. Et probatur dupliciter. primo sic. Vnumquodque, quod id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quam seipsum: ergo naturalis inclinatio naturalis rationalis uel intellectualis secũdum appetitum sibi propriũ magis diligit id cuius est, quam seipsum: ergo angelus magis diligit deum, quam seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, q̃ pars abs q̃ deliberatiõe exponitur pro toto, & cõsequitur naturaliter, q̃a unũquodq; sic agit naturaliter sicut aptũ est agere. Secũdo ex signo in rationalibus, quia bonus seu fortis exponit se p̃ salute reipublicæ & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia assimilatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequẽtia 329 uero prima patet ex eo, q̃ inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationẽ in appetitu intellectiuo proportionaliter. Cõsequẽtia autem secunda tenet ex eo, quòd deus unifariam bonũ. Et angelus sicut & oĩs creatura cõtinetur sub eo, quia omnis creatura secundum id quod est, dei est. Deinde probatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secũdũ uero, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed deliqueret: huc enim et

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum angelus naturali dilectione diligat deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic procedit. Videtur q̃ angelus naturali dilectione nõ diligat deum plus quàm seipsum, quia ut dicit cõmunis est: dilectio naturalis fundatur super unione naturali. Sed natura diuina maxime distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angelus minus diligit deum quàm se, uel etiam alium angelum.

¶Præterea, Propter q̃d unũquodq; & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit aliũ propter se. Vnũquodque enim diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit deum plus quàm seipsum.

¶Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim q̃ omne agens naturaliter agit ad cõseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura si tenderet in aliud quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus deum plus quàm se.

¶Præterea, Hoc uidetur esse proprium charitatis, ut aliquis deũ plus q̃ seipsum diligat. Sed dilectio charitatis nõ est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorũ per spiritum sanctum qui datus est eis, ut dicit Aug. 12. de ciui. dei. Ergo non diligũt deũ angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶Præterea, Dilectio naturalis semper manet manẽte natura. Sed diligere deum plus quàm seipsum, nõ manet in peccante angelo uel homine. Quia (ut Augu. dicit 14. de ciui. dei) fecerũt ciuitates duas amores duo, terrenam, scilicet amor sui usq; ad dei contemptum, cælestẽ uero amor dei usq; ad contẽptum sui. Ergo diligere deum supra seipsum non est naturale.

¶SED CONTRA omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit deum supra seipsum.

CONCLVSIO.

¶Deus cum sit uniuersale bonum omnis creaturæ, Angelus ipsum plusquam se diligit naturali dilectione, non autem amore concupiscentiæ.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ quidã dixerunt q̃ angelus naturali dilectione diligit deum plus quàm se amore cõcupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonũ diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantum scilicet deo uult naturaliter angelus maius bonum quàm sibi. Vult enim naturaliter deum esse deum, se autẽ uult habere naturã propriã[e]. Sed simpliciter loquẽdo, naturali dilectione plus diligit se quàm deum, quia intẽsius & principalius naturaliter diligit se quàm deum. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, si quis in rebus naturalibus consideret ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio em naturalis in his quæ sunt sine ratione, demõstrat inclinationem naturalẽ in uoluntate intellectualis naturæ. Vnumquodq; autem in rebus naturalibus, q̃ secundum naturam hoc ipsum quod est alterius, est principalius & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demõstratur ex his quæ naturaliter agũtur. Quia unũquodq; sicut agitur naturaliter, sic aptũ natum est agi, ut dicitur in 2. phy. Videmus em q̃ naturaliter pars se exponit ad cõseruationẽ totius

ARTIC. V.

se impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, ut de se patet.

¶Num omne quod est alterius, alterum magis quam seipsum naturali dilectione diligat.

¶Circa rationem primam adductam ad conclusionem aduertendum est, quòd quum esse alterius contingat multis modis, scilicet ut pars totius, ut possessio possidentis, & ut effectus est causæ: & hic multiplicitur, & impossibile est uniuersaliter intelligi secundum omnẽ modum alterius illam propositionem assumptam: unũquodq; est alterius, magis diligit ipsũ q̃ se ipsum, quoniã ma nifeste esset falsus consequens est q̃ intelligatur de aliquo speciali modo esse alterius. Et ut ex assumptis habetur posse, de illo modo esse alterius quo pars est sui totius, intelligẽda est. ita q̃ uis rõnis fiat in hoc quòd pars naturaliter diligit totum quã seipsum. Sed tunc occurrũt obiectiones Scoti in 3. d. 27. q. licet teneat conclusionẽ, & assentiat rationi de corruptibilitate, ad hoc q̃ naturalis ratio inclinat ad magis dilectum diligẽdũ quàm seipsum: hanc tamẽ primã rationem destruere nititur, ẽ cin duob⁹ deficere ea dicit. Primo fallum esse dicit hoc fundamentũ, scilicet q̃ pars naturaliter diligit plus totum quã seipsum. Et ad hoc ostendendũ, q̃ manus exponatur p̃ salute, dicit falsum esse q̃ manus exponatur p̃ toto: sed q̃ totũ ipsum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales: exponit partem p̃ toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, q̃ dato quòd pars naturaliter exponeretur pro toto: hoc esset propter dilectionẽ: quia scilicet intendit saluare seipsum ita quantum habet esse in toto. Et sic fallum sub similitur quum dicitur, quòd angelus seu quæcunque creatura se habet ad deum ut pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad proprium: scilicet quòd sit aliquid eius quod ex primatur ut totum multa enim creatura est ab quid dei.

¶Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solum uerum, sed sufficienter probatum à Sancto Thoma ex adductis signis.

¶Ad impugnationem autem primi, facillime patet quid dicendum sit: quia siue pars exponatur à toto, siue à seipso pro salute totius, dumtaxat naturaliter exponatur, semper est quæstio quod pars habet magis inclinationem naturalem in bonum totius, q̃ seipsum: ex eo q̃ unumquodque sicut naturaliter agitur & mouetur siue à seipso

ipso siue ab alio, sic aptũ natũ est agi, & eodẽ modo patet in secũdo phyũ. text. 79.

¶Ad secundũ autẽ obiectionem dicitur, q̃ ratio quare pars exponitur pro toto, non est falsitas, quæ est inuenta inter partem & totum. Et huius manifestũ signum habetur ex hoc q̃ pars exponitur ad perdendũ identitatẽ cũ toto ut ulluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut ut saluet seipsum in toto, sed ut saluet esse totius secundum se, etiã cum nõ esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Thomas scilicet & natura & substantia partis tota est quodammodo ipsius totius, & similiter, & primo, propter totũ & totius esse est. Quod conuenire cuilibet creaturæ respectu dei patet: quia quælibet creatura secundũ totam naturã, est natura ita partis uniuersi. Ac p hoc naturaliter diligit plus uniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum ergo à fortiori magis diligit ipsum bonum uniuersale. Tum quia est eminentius totum uniuersum. Tum q̃a est omne bonum. Tum quia bonũ ipsum uniuersale, quod est deus, gloriosius est finis & bonum ipsius uniuersi: & consequenter à quocunque magis amatur uniuersum, ab eodem magis amabile ipsemet pater de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. metaphysi. textu 52.

a ¶Super quæstionis sexagesimæprimæ Articu. primum.

IN titulo hoc solum aduertendum est, q̃ de causa effectiua est sermo.

Cõment. ¶In corpore breuiter cum conclusione affirmatiua respõdet quæsito, Angelus est creatus à deo. Et probatur, quia omne ens per participationẽ est ab ente per essentiã, sicut ignitum ab igne. Solus autem deus est ens per essentiam, quia solus est suũ esse. ergo. Reliqua hic quæ superius quãdẽ de uniuersali creatione tractantur diximus.

a ¶Super quæstionem sexagesimæprimæ Articulum secundum.

TItulus clarus est. ¶In corpore breuissime cõclusionẽ responsiuam ponit. Solus deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica sic, q̃ contrariũ est sicut hæreticũ, refutandum: quod probatur, quia secundum fidem quum dicitur, quòd deus fecit

Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum angelus sit productus à deo ab æterno.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ angelus sit productus à deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suum esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶Præterea, Omne q̃ q̃nque est, & quãdoque non est, subtacet tẽpori. Sed angelus est supra tẽpus, ut dicitur in lib. de causis. Ergo angelus non quandoq; est, & q̃nq; non est, sed semper.

¶Præterea, Augu. probat incorruptibilitatẽ animæ per hoc q̃ per intellectũ est capax ueritatis. Sed sicut ueritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 8. ex persona Sapientiæ genitæ, Dominus possedit me ab initio uiarum suarum, antequam quicquã faceret à principio. Sed angeli sunt facti a deo, ut ostensum est[c]. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶Solus deus pater, filius, & spiritus sanctus ab æterno fuerũt, cætera uero ex nihilo facta sunt, sed est postquam nihil fuit.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ solus deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim deus creaturas produxit q̃ eas ex nihilo fecit, id est postquam nihil fuit.[c]

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ esse dei est ipsum eius uelle. Per hoc ergo quòd deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam uoluntatem. Voluntas autem dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, ut suprà dictum est[c]. Et ideo produxit & quæ uoluit, & quãdo uoluit.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ angelus est supra tẽpus, qã est numerus motus cęli: quia est supra omnẽ motũ corporalis naturæ. Non tñ est supra ips, qã est numer⁹ successionis esse eius post nõ esse: & etiã qã est numerus successionis q̃ est in operatione b⁹ eius[e]. Vñ Augu. dicit 8. super Genesim ad lit. q̃ deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ angeli & animæ intellectuæ ex hoc ipso q̃ habent naturam, per quã sunt capaces ueritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis à deo quãdo ipse uoluit. Vnde non sequitur quòd angeli fuerint ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ angeli fuerint creati ante mundum corporeũ. Dicit enim Hiero. super epistam ad Titum Sex millia nõdũ nostri tẽporis compleantur annorũ. Et quanta tẽpora, quantæq; seculorũ origines fuisse arbitrandũ est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq; ordines deo seruierũt: Damascenus dicit in 2. lib. Quidã dicunt, q̃ ante omnẽ creationẽ geniti sunt angeli, ut theologus dicit Greg. Primũ quidẽ excogitauit angelicas uirtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura autẽ corporea

res ex nihilo, intelligitur q̃ ly ex, notat ordinem durationis. i. postquam nihil fuit.

a ¶Super quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.

TItulus clarus est. ¶In corpore tria facit. Primo refert duas esse & contrarias sanctorum doctorum opiniones, Græcorũ & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuã, isti negatiuam. Secundo ostẽdit q̃ rationabilior est positio Latinorũ tali ratiõe. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter una pars uniuersi: igitur essent imperfecti extra uniuersum: igitur non sunt producti à deo ante uniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli non essent unum uniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrãt uniuersum: quod probatur, quia una ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & unicum partium uniuersi. Vltima uero consequẽtia probatur ex eo, q̃ dei opa perfecta sunt. Tertio ostendit q̃ opinio Græcorum non est reputanda erronea, q̃ authoritas Gregorii Nazanzeni eam suũ net.

Comment. 108 Pa. q. 3. artic. 2. 20 m

¶Circa hoc ultimo dictum, dubium occurrit: quoniã ut patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus: Ecclesia in concilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habentur enim ibi hæc uerba, Deus omnipotens uirtute sua simul ab initio temporis utrumque de nihilo condidit creaturã spiritualem & corporalem: angelicam uidelicet, & mundanam. Nec potest excusari Sanct. Thom. ex nouitate determinationis: quoniã tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales.

Annot. 117 238 240 307 109 2. d. 2. q. 1. arti. 3. Et 1. p. q. 50. ar. 18. & 19.

¶Ad hoc dicit à quibusdam, quòd si Sanct. Thom. recollisset, huius Decretalis, quum scripsit hunc articulũ, Et non dixisset hæc uerba. Sed mihi uidetur quòd sciens & prudẽs hæc scripserit. Nam illi uerba Decretalis, interpretanda sunt in sensu in quo sunt, magis quàm in sensu quem faciunt: & ut dicit Iacobus Thom. in expositione illi⁹ Decretalis, uerba illa appolita sunt contra errorem Origenis & eorũ qui ponãt creaturas spirituales tantum esse per se

Universidad de Deusto
Biblioteca

se produxisse a deo, ac postmodū propter demerita eorum corpora creaturas productas fuisse. Vnde quum dupliciter generatio, angelos produxisse ante corpora: tripliciter quam res sic producta, propter eorum dementa quo ammodo perfecta esse mundus corporeus sit productus. Vel simpliciter & absolute: ex uoluntate dei angeli præcesserint mundum uisibi-
le. Decretalis illa quātis secundum uerba uerisimē positionē defendat: contra primum tamē tanqū cōtra hæresim interpretāda est. Ad secundum uero rāquā ad minus probabilem applicari potest. Et ratio huius glosæ est: quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores cōstituerunt fieri.

334 a ¶ *Super Quæstionis sexagesimaprimæ Articulo quarto.*

Cōment. TItulus clarus est. ¶ In corpore una conclusio ¶ affirmativa. Angeli sunt creati in cælo empyreo, seu supremo. Et probatur: quia sunt creati ut partes unius uniuersi cum corporibus: ergo ut habentes aliquem ordinem ad creaturam corporalē: ergo ut præsidentes toti naturæ corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpe. Et omnia clara sunt.

301 a ¶ *Super Quæstionis sexagesimaseptimæ*
231 *Articulum primū.*
262

Annota. TItulus clarus est hoc attento: ꝙ quamuis de beatitudine in communi quæratur, principalis tamen intentio uertatur circa beatitudinē quam credimus, quam simpliciter dicim⁹ beatitudinem.

Cōment. ¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid nōminis beatitudinis, scilicet quod est ultima
248 perfectio intellectualis
320 naturæ. Secūdo distinguit beatitudinem in
J.q.102. duas species, scilicet
a.2.1m naturalem & supernaturalem. Tertio respon-
& 4.1m det quæstio duab⁹ cōclusionibus iuxta duas
Et 2.d. beatitudines: Altera
8.art.3. affirmativa, Angelus
cor. fuit creatus beat⁹ beatitudine naturali: quia
Et opus perfectiones naturales
15.c.17. angelus nō acquirit p
fi. motum discursuum, sed statim, sicut nos prima principia. Alteratio

QVAEST. LXII. ARTIC. I.

CONCLVSIO.

¶ *Angelos nobiliores uniuersi partes decuit in supremo loco, & celo empyreo creari.*

RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut dictū est⁰, ex creaturis corporalibus & spiritualibus unū uniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, ꝙ ad creaturam corporalem aliquē ordinem habent, & tori creaturæ corporali præsident ᶜ. Vnde conueniens fuit ꝙ angeli in supremo corpore crearentur tanquam toti naturę corporeæ præsidentes, siue id dicatur cælum empyreū, siue qualitercunq; nominetur. Vnde Isidorus, quā in futuro expectamus: quia uidebimus deū sicuti est. 1 Qū quidē est supra cuiuslibet intellectus creati naturā, ut suprā ostensum est⁰. Sic igitur dicendū est, ꝙ quantū ad primā beatitudinē quā angelus assequi uirtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiusmodi angelus non acquirit per aliquem motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, ut suprā dictum est⁰. Sed ultimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, angeli non statim in principio suæ creationis habuerūt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ beatitudo ibi accipitur p ilia perfectione naturali quā angelus habuit in statu innocentię.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere nō potuit perfectionē ad quā per suā operationē perducitur. Vñ secundū Aug. germinatio plātarum extra non statim fuit in primis operibus in quibus uirtus sola germinatiua plantarū data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, nō aūt perfectionē ad quā p suā operationē puenire debebat.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ angelus duplicē habet uerbi cognitionē. Vnā naturalē, & aliā gloriæ. Naturalē quidē, quę cognoscit ꝟbū per eius similitudinē in sua natura relucentē⁰. Cognitionē uero gloriæ, quæ cognoscit uerbū per suā essentiā. Et utraq; cognoscit angelus res in uerbo. Sed naturali quidē cognitione imperfecte, cognitione uero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio re-
ꝟ ū in uerbo alluit angelo à principio suæ creationis: secūda uero non⁰, sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quòd cōuerteretur in deum

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus nō indiguerit gratia ad hoc ꝙ cōuerteretur in deū. Ad ea enī quæ naturaliter possumus, gratia nō indigemus. Sed naturaliter angelus conuertitur in deū: quia naturaliter deū diligit, ut ex supradictis patet⁰. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc ut conuerteretur in eum.

¶ Præterea, Ad ea tantū uidemur indigere auxilio quæ sunt difficilia: sed cōuerti ad deū nō erat difficile angelo, cum nihil esset in eo quod hunc conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quòd conuerteretur in deum.

¶ Præterea, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Sed nos dicitur, Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc quòd conuerteretur in deum.

¶ SED CONTRA, per cōuersionē ad deū angelus peruenit ad beatitudinē. Si igitur nō indiguisset gratia ad hoc ꝙ cōuerteretur in deū, sequeretur ꝙ non indigeret gratia ad habendā ut eā æternā. Quod est cōtra illud Apo. Ro. 6. Gratia dei, uita æterna.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut potuit angelus in deum conuerti nisi diuinæ gratiæ auxilio.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ angeli indiguerunt gratia ad hoc ꝙ cōuerterentur in deū, prout est obiectū beatitudinis. Sicut em superius dictū est⁰, naturalis motus uoluntatis est principiū omnium eorū quæ uolumus. Naturalis aūt inclinatio uoluntatis est ad id quē est cōueniens secundū naturā. Et ideo, si aliqd extrā naturā fuit in primis operibus in quibus uirtus sola germinatiua plantarū data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, nō aūt perfectionē ad quā p suā operationē puenire debebat. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ angelus duplicē habet uerbi cognitionē. Vnā naturalē, & aliā gloriæ. Naturalē quidē, quę cognoscit ꝟbū per eius similitudinē in sua natura relucentē⁰. Cognitionē uero gloriæ, quæ cognoscit uerbū per suā essentiā. Et utraq; cognoscit angelus res in uerbo. Sed naturali quidē cognitione imperfecte, cognitione uero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio re-
ꝟ ū in uerbo alluit angelo à principio suæ creationis: secūda uero non⁰, sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

*a Vtrum angelus indigu

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Cõment. Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmative, ostendendo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate impedimẽti habendi beatitudinem in angelis.

¶Quo ad primum sciendi tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum conueniat alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex ui naturæ ad faciendũ esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmiũ. Et fundatur sufficientia distinctionis horum modorum super hoc, q beatitudo perfecta est ultimus finis, talem enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationem acquiri. Sed quum soli deo sit naturalis, in quo solo idem sit esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo. Reliqua per operationem beatitudinem esse quuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex ui naturæ operantis, quia finis hic excedit uirtutem operantis, relinquitur q per operationem meritoriam: qd erat probandum.

Anaota. ¶Circa prædicta aduerte primo, q hæc dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic em omnia cõsonant: alioquin inficiationi esset locus: quoniam si ad Christũ spectemus, nec prima distinctio est sufficiẽs: qm beat⁹ est, nec p naturã nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo eius habet præmissationem, sed cõiuncta fuit ipsi sine merito: quia quod in Maria natum est, non qualecunq natum est, sed sanctum natum est.

Anaota. ¶Circa hunc articulum aduerte secundo, q inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. dist. 1. hæc est differentia, quòd sanctus Thom. ibi quidem subdubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartã opinionem: hic autem amplectitur opinionẽ, quòd angeli præhabuerunt gratiã, & reliquas omnes improbat. Et ut insertus, q. 63. artic. 5. ostendetur opinio sancti Tho. ex utriusq; dictis hic, scilicet & ibi *Cõment.* conflatur.

58 ¶Quo ad secundũ, circa quatuor modos,
59 quibus imaginari potest, angelum meruisse
312 beatitudinem. Primo habendo gratiam prius non solum natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia: & sic oportet aliquod horum tribus dicere, uel absque merito, uel per actus consequentes beatitudinem, uel quòd unus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo relinquitur primum. Sufficientia distinctionis satis facile patere potest. quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secundum membrũ. Aut cum merito, & tunc uel præcedẽte, & sic est primum membrum: uel simultaneo, & sic est quartum: uel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorũ, satis plane habetur in litera: quia carere merito est contra rationem præmii. Consequi autem præmium, est contra rationẽ meriti. Eundem uero actũ mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merentis, quia ista perfecta, ista imperfecta est. 147 *Anaota.*

¶Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus in 2. distinctio. 5. consentiens conclusioni dicit hanc ultimam rationem ad quartum membrum excludendũ non cogere. Quia falsum est, quòd gratia mereretis sit necessario imperfectior gratia fruentis, quamuis ulterius sit in uia. Stat enim æqualem gratiam habere antequam in uia & in patria.

¶Sed ad hoc dicendũ est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam uiatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem: ratio sancti Thom. non se restringit ad perfectam & imperfectam secundum essentiam, sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, meretris uero imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam ita est. ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in proposito, ut ipsemet Sco. fatetur ibidem.

¶Circa eandem rationem aduerte, quòd uidetur quòd hæc ratio sancti Thomæ efficax non sit, sed solum sit ab ipsomet in quodlib. 9. art. 8. ubi expresse dicit, quòd ex mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri, ut termino uitæ, hic uero de meretri ut in uia, ut plenius patebit in quæstione sequente articulo secundo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ secunde Articulũ quintum.*

Cõment. Titulus clarus est.

¶In corpore huius articuli est conclusio responsiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalẽ perfectionẽ non per discursum acquisiit, sed ictu oculi ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinẽ statim ex merito. cõsequitur sed meritum per unicum actũ habetur, ergo statim post primum actum meritoriũ fuit beatus. Antecedẽs patet ex suprædictis. cõsequentia uero probatur ex merito ita se habet ad gloriã angelus, sicut ex natura ad beatitudinẽ naturalẽ

Quæsto. ¶*Num angelus uniens actũ meruerit beatitudinem.*

¶Circa hunc obiectionẽ & rationem aduertẽ q Scotus in 2. dist. 5. q. prima ad ultimũ argumentũ impliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominẽ: quia si esset uera, sequeretur q nullus angelus esset beatus: qa apud S. Tho. quilibet meruit unico actu beatitudinis. Secũdo, rationem, quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multo fortius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ nõ competit ex ui naturę, sed ex arbitrio donantis. Tertio, contra conclusionem simpliciter. Præmiũ debetur secundũ legẽ præmiãtis: sed lex dei est, non q qui unum actũ aut duos fecerit, sed perseuerauerit usq; in finem hic fuerit, ipsum nisi q usq; in finẽ usq; sic meritorius quilibet prius per unum uel plures actus meruisset, beatitudinẽ non consequitur.

¶Ad euidentiam horũ duo notanda sunt. Primo quis processus sancti T. Secũdo, ueritas ratio eius. Quo ad primũ, cum ex quę ex sola diuina uoluntate dependent, nobis nota nõ fiant nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorũ, ut supponimus, consequens est ut secũdum generales regulas beatificatiõnẽ eis datam esse credamus. Et quoniã cõmunis lex est, ut in termino uitæ cuiusq; beatitudo detur, non a simile, cõsidi põt quando beatificati sint angeli, quam ex duratione uitæ eorum. Nec aliud inuidit hic sanctus T. nisi quòd angelus statim post primũ actum meritorii esset in termino uitæ suæ. Et propterea idem est quærere utrum angelus post primum actum meritorii fuit statim beatus, & quærere utrum post primum actum meritorii fuit in termino uitæ. Et similiter idem est respondere cuiusq; eorum. Quo ad secundũ, ex eodem fundamẽto, quia scilicet diuinus ordo non est aliter nobis notus, quam uniuscuiusque intellectualis naturæ uia, aut ex diuina reuelatione tantum taxet uia, aut secundum modum naturæ uiatoris statuta creditur. Et de diuina possitate nihil specialiter habemus quo ad hoc. sed generaliter, q secũdũ gratuita perfecit natura per modũ actus. Reliquum est, ut uniuscuiusque uia ita fit, & extendatur secundum modum suæ naturæ. Et hoc attendent sanctus Thom. diffiniuit istam angelorum, ita uim poni meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ: cui proprium est statim post principia habere finem. Sic ad obiectionem in oppositum contra rationem dicitur, quòd ipse non probauit falsum esse attumptũ de p fectionibus naturalib⁹ angelorũ. Et si uerum est de naturalib⁹, oportet quoque uerũ esse de supernaturalibus, alioquin gratia non efficeret naturam per modum naturæ. Ad obiectionem uero contra conclusionem simpliciter ut parte quod nos dicimus, ideo præmiari, quia uiq; ad terminum uitæ p seueraunt. Ad obiectionẽ uero ad hominẽ nõ potest hic complete dici, sed infertius in quæstione sequẽti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negetur consequentia, quoniam post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem cõtingit dupliciter, scilicet imperfectiuiter, & nõ imperfectiuiter. & S. Thomas intendit primo mõ, Scotus uero accipit ac si intenderet secundo modo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ secunde Articulum sextum.*

Titulus clarus est. *Cõment.*

¶In corpore una est cõclusio affirmatiua: Quòd angeli cõfecti sunt gratiam & gloriam secundum quantitatem naturalium. Et probatur duplicẽter. Primo, quia deus condidit naturam intellectualem ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturę ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiæ, ex simili in artifice diuersimode præparante lapides ad domum. Secũdo, quia angelus toto conatu ferri in beatitudinem: ergo consequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalẽ. Antecedens probatur, quia rationabile est, q uoluntas non impedita quãtum potest afficiatur fu premo appetibili. Cõflat autem uoluntas angeli nullum habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturæ simplicis & non compositę ex intellectuali & sensitiua, &c. cõsequentia uero probatur: quia grata datur etiam homini bus secundum intentiorem conatum.

Similiter 512 537

d 264 o

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est. *Cõment.*

¶In corpore respõdet quæsito una conclusione affirmatiue: Dilectio naturalis remanet in beatis. Et probatur sic, natura remanet beatitudine: ergo

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo quo natura assequitur suam perfectionem naturalem, quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur imperfectibili secundum modum eius. Propositio uero subintropta probatur ex eo, quòd homo potest unico actu mereri ergo & angelus.

se multa media. Sed status beatitudinis angelorum multũ distat a statu naturæ eorũ. Medium autem inter utrunq; est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem perueniret.

¶SED CONTRA, anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Vnde sanctis promittitur æqualitas angelorum. Sed anima a corpore separata si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur: nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum unum actũ meritorium.

CONCLVSIO.

¶*Angelus post primum charitatis actum beatitudinem consequitur est.*

¶RESPONDEO dicendum, q angelus post primum actum charitatis quo beatitudinẽ meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secũdum modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secũdũ modũ eius. Est autem hoc proprium naturæ angelicæ, q naturalem perfectionẽ non per discursum acquirat, sed statim per naturã habeat, sicut suprà ostensum est. Sicut aũt ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. Et ita statim post meritũ in angelo fuit beatitudo cõsequuta. Meritũ aũt beatitudinis non solum in angelo, sed etiam in homine esse potest per unicũ actum. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinẽ meretur. Vnde relinquitur q statim post unum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q homo secundũ suam naturã non statim natus est ultimam perfectionem adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior uia data est ad merẽdum beatitudinem quàm angelo.

¶Ad secundum dicendum, q angelus est supra tẽpus rerum corporaliũ. Vnde instantia diuersa in his quæ ad angelos pertinẽt, non accipiuntur nisi secundum successionẽ in ipsorum actibus. Non aũt potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum unus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ cõsummatæ. Vnde relinquitur q oportet diuersa instantia accipi: in quorũ uno meruerit beatitudinẽ, & in alio fuerit beatus.

¶Ad tertium dicendum, q de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi unus actus meritorius, qui ea ratione medũ dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum angeli sint consecuti gratiã & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q angeli nõ sint consecuti gratiam, & gloriam secũdum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera dei uoluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex uoluntate dei, & non ex quantitate naturalium.

¶Præterea, Magis propinquum uidetur ad gratiã actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia nõ est ex operibus, ut dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quantitas gratiæ in angelis est secundũ quantitatẽ naturalẽ.

¶Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem uel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secũdum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶SED CONTRA est quod Magister dicit 2. dist. secundi sent. q angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces erant iuniti sunt etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt.

CONCLVSIO.

¶*Cõfecti sunt angeli gratiã & gloriã secũdũ naturalium uirtutum quantitatem, quod meliores & excellentiores maiorẽ gratiã & gloriã cõsequentur.*

¶RESPONDEO dicendum, q rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sunt dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius dei, qui per ordinẽ suæ sapientiæ diuersos gradus in angelica natura cõstituit. Sicut autem natura angelica facta est a deo, ad gratiam & beatitudinem cõsequẽdam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari uidentur. Veluti ædificator lapides politos ad construẽdam domum ex hoc ipso quòd aliquos pulchrius & decentius aptat, uidetur eos ad honoratiorẽ partem domus ordinare. Sic igitur uidetur quòd deus ãgelos quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarũ dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secũdo apparet idem ex parte ipsius angeli. Nõ enim angelus est cõpositus ex diuersis naturis, ut inclinatio unius naturæ impetũ alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quãdo aũt nõ est aliquid quod retardat, aut impediat, natura in id secundum totam suam uirtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam sortius & efficacius ad deum sint cõuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit. Quia secundum intensionẽ conuersionis in deum datur maior gratia & gloria. Vnde uidet q angeli qui habuerũt meliora naturalia, habuerit plus de gratia & gloria.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q sicut gratia est ex mera dei uoluntate, ita & naturã ãgeli. Et sicut naturã dei uoluntas ordinauit ad gratiã, ita & gradus naturę ad gradũ gratiæ.

¶Ad secundum dicendũ, q actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate a deo. Vnde magis uidetur q gratia detur secundum gradum naturæ qm ex operibus.

¶Ad tertiũ dicendũ, q diuersitas naturaliũ aliter est in angelis, q differũt specie, & aliter in hominib⁹, qui differũt solo numero. Differẽtia em secũdũ speciẽ est propter finẽ: sed differẽtia secũdum numerũ est propter materiam. In homine etiam est aliquid qd põt impedire uel retardare motũ intellectiuæ naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de utroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q in angelis beatis nõ remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia ut dicitur primo Cor. 13. cũ uenerit qd plectũ est, euacuabitur ex parte. Sed cognitio naturalis angeli non est ex parte. Ergo euacuabitur cum uenerit qd plectũ est, scilicet gloria. Ergo non remanebit in beatis.

¶Præterea, Cognitio naturalis angeli est per species innatas. Sed species innatæ non sunt in intellectu possibili, sed in agente. Ergo cognitio naturalis non remanet in beatis.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus 8. de Trinitate, quòd angeli cognoscunt res in uerbo. Sed uerbum est in beatis. Ergo & cognitio naturalis remanet in beatis.

CONCLVSIO.

¶*Cognitio naturalis & dilectio naturalis remanet in beatis.*

¶RESPONDEO dicendum, q cognitio naturalis & dilectio naturalis remanet in beatis. Et ad euidentiam horũ duo notanda sunt. Primo, quid sit cognitio naturalis. Secũdo, quid sit dilectio naturalis. Quo ad primum, cognitio naturalis dicitur illa quæ est per species naturaliter inditas. Quo ad secundum, dilectio naturalis dicitur illa quæ est ex naturalibus principiis, non ex libero arbitrio. Et ideo dilectio naturalis dicitur illa quæ est ex naturalibus principiis, non ex libero arbitrio. Et ideo dilectio naturalis dicitur illa quæ est ex naturalibus principiis, non ex libero arbitrio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo adiutantur. Ergo dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, ut primum ad secundum. Consequentia vero probatur: quia sicut se habent principia operationum ad invicem, sic se habent operationes ipsæ.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiue una cõclusione. Angelus beatus nõ potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt deum per essentiã: ergo videt ipsum essentiã bonitatis. ergo non potest nelle aut agere nisi attendens ad deũ. ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda vero declaratur sic. attendens ipsum bonitatis essentiam se habet ad illius appetitum quãdocunque voluerit ad beatitudinẽ seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens ad malum. ergo impossibile est q̃ videns ipsum bonitatis essentiam, velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annota. ¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis *inter* videtem ipsam bonitatem, & volentem bonum ut sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire á bono in communi, ut appetat aliquid non sub ratione boni: consequens est ut appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

b

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articu. nonum.*

Cõment. TItulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiue una conclusione. Angelus beatus nõ põt proficere in beatitudine. Et probatur sic. omne mobile mouetur in aliquid determinatũ & ultimum ex inuentione motoris. Sed angelus ad beatitudinẽ tẽdit ut mobile ab ipso deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & ultimum. ergo ad certũ gradum beatitudinis, ergo non põt amplius proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd ipse ille ad quem debeat moueri creatura rationalis à deo, & declaratur differentia infinita ex hoc quòd inter quodlibet finitũ & infinitum sunt infinita media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia diffinitionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia aliquoto termino ulterius transire non potest.

Quæst. ¶ *Num quodlibet mouetur a moto ad aliquid determinatum.*

¶ Circa hãc rationem dubiũ occurrit, quoniã materr uidetur falsa. in manifeste patet in motu cæli, qui proculdubio posset à deo perpetui, quamuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuũ. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & ultimum. Nec probatio adducta fuisset efficiter ipsum probatum cum intentione finis, cum certũ sit, & manifestũ quòd omne mobile mouetur in aliquid determinatum & ultimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinẽ tẽdit ut mobile ab ipso deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & ultimum. ergo ad certũ gradum beatitudinis, ergo non põt amplius proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd q̃ intentio est de fine, cui repugnat infinitũ, ut patet in secundo 1. sup. Phys. Minor vero probatur ex eo, quòd creatura rationalis nõ est sufficiens ut perducat seipsam ad beatitudinem. Consequentia vero probatur: quia substracta prædestinatione diuina, quæ est sua regula operãdi, non põt declinare à rectitudine actus. ergo sola voluntas diuina nõ põt deciinare à rectitudine actus uoluntarii. Assumptum probatur ex rõne peccati in cõi, qui est nihil aliud est q̃ declinatio à rectitudine quã debet habere actus. Et declaratur sic. manifestatur hæc rõ in pãõ naturæ, artis & moris. Et declaratur ex emplariter in manu & regula incidendi respectu actus incidiendi. Cõsequentia vero quo ad expõnem primã propõnatur: quia uoluntas diuina nõ habet superiorẽ, ac p hoc est & libi ipsi lex. Quo ad secundã vero: q̃a quælibet alia uoluntas regulanda est secundũ uoluntatẽ diuinã: qd̃ probatur. Tũ quia eius est prompti obiectũ ultimus finis simpliciter. Tũ quia uniuersaliter uoluntas inferioris regulãda est uoluntate superioris, ut patet in milite & duce: & omnes uniuersaliter in omnib⁹ subordinatis uoluntatis agentibus.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio.

¶ Circa alias dubitationes quæ occurrũnt in secũda expositio illius falsa uidetur, s. q̃ actus uirtutis nõ est sua regula, põt declinare à rectitudine actus: stat enim q̃ non sit sua regula: & tamẽ habeat ipsam immobiliter cõgenitam, sicut homo rationalitatem: & sic nõ potest declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ eiusdẽ rõnis est, & pro eodẽ in proposito reputat, uirtutẽ aliquã esse suã regulã, uel habere eã immobiliter cõgenitã, quãdo hoc reddit in idẽ. Et tũ differt in hoc, q̃ primo modo natura uirtutis operatiua est sua regula formaliter, uel ipsificative: secũdo uero modo esset sua regula uirtualiter, unde nihil obstat, oppositio, quoniã id nõ accipiatur. Cõstat enim nulla uoluntas, excepta diuina, esse rẽ, excepta diuina, esse rẽ. cæ perfectionis, q̃ aut sit sua regula, aut q̃ habeat eã cõgenitã ex natura tamẽ hoc includit q̃ ex natura fluerentimmobilis amor omnis boni, tã naturalis q̃ super naturalis, q̃ habitualis. Et ita uoluntas diuina nõ potest deciinare ab actu rectitudine.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio.

¶ Circa alias dubitationes quæ occurrũnt in secũda expositio illius falsa uidetur, s. q̃ actus uirtutis nõ est sua regula, põt declinare à rectitudine actus: stat enim q̃ non sit sua regula: & tamẽ habeat ipsam immobiliter cõgenitam, sicut homo rationalitatem: & sic nõ potest declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ eiusdẽ rõnis est, & pro eodẽ in proposito reputat, uirtutẽ aliquã esse suã regulã, uel habere eã immobiliter cõgenitã, quãdo hoc reddit in idẽ. Et tũ differt in hoc, q̃ primo modo natura uirtutis operatiua est sua regula formaliter, uel ipsificative: secũdo uero modo esset sua regula uirtualiter, unde nihil obstat, oppositio, quoniã id nõ accipiatur. Cõstat enim nulla uoluntas, excepta diuina, esse rẽ. cæ perfectionis, q̃ aut sit sua regula, aut q̃ habeat eã cõgenitã ex natura tamẽ hoc includit q̃ ex natura fluerentimmobilis amor omnis boni, tã naturalis q̃ super naturalis, q̃ habitualis. Et ita uoluntas diuina nõ potest deciinare ab actu rectitudine.

Cõment. ¶ In corpore uita est cõclusio respõsiua, omnis creatura rationalis in solis naturalibus cõsiderata põt peccare. & probatur sic, sola uirtus operatiua, quæ est sua regula operãdi, non põt declinare à rectitudine actus uoluntarii. Assumptum probatur ex rõne peccati in cõi, q̃a s. nihil aliud est q̃ declinatio à rectitudine quã debet habere actus. Et declaratur sic. manifestatur hæc rõ in pãõ naturæ, artis & moris. Et declaratur ex emplariter in manu & regula incidendi respectu actus incidiendi. Cõsequentia vero quo ad expõnem primã propõnatur: quia uoluntas diuina nõ habet superiorẽ, ac p hoc est & libi ipsi lex. Quo ad secundã vero: q̃a quælibet alia uoluntas regulanda est secundũ uoluntatẽ diuinã: qd̃ probatur. Tũ quia eius est prompti obiectũ ultimus finis simpliciter. Tũ quia uniuersaliter uoluntas inferioris regulãda est uoluntate superioris, ut patet in milite & duce: & omnes uniuersaliter in omnib⁹ subordinatis uoluntatis agentibus.

euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo aduentiente beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶ Præterea, Vbi unum sufficit, aliud superfluc existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio glorię. Superfluũ ergo esset quòd remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ Præterea, Eadem potẽtia non habet simul duos actus, sicut nec una linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim nõ est secundũ habitum, sed secundum actum, ut dicitur in 1. Ethi. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶ SED CONTRA, quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo nõ tollit naturam, cum sit pfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶ Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habẽt principia operationum ad inuicẽ, ita se habẽt & operationes ipsæ. Manifestum est autẽ, q̃ natura ad beatitudinem cõparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semp autem oportet saluari primũ in secundo[c]. Vnde oportet q̃ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet q̃ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ perfectio aduentis tollit imperfectionẽ sibi oppositam[a]. imperfectio autem naturæ nõ opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formã, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil eñ prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media, sicut simul põt aliquid cognosci p medium probabile & demonstrationem. Et similiter potest angelus simul deum cognoscere per essentiã dei, qđ pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc q̃ sint, præexigunt ea quæ sunt naturę: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ duæ operationes non possunt esse simul unius potentiæ, nisi una ad aliã ordinetur[c]. Cognitio autẽ & dilectio naturalis ordinãtur ad cognitionẽ & dilectionẽ gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionẽ & dilectionẽ naturalem, & cognitionem & dilectionẽ glorię.

ARTICVLVS VIII.

a *¶ Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ ãgelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturã, ut dictũ est[a]. Sed de ratione naturæ creatæ est, q̃ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare[a].

¶ Præterea, Potestates rationales sunt ad opposita, ut philosophus dicit. Sed voluntas angeli beati nõ desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ Præterea, Ad libertatẽ arbitrij pertinet, q̃ homo possit eligere bonũ & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

SED CONTRA est qđ Aug. dicit 2. super Gen. ad lite. q̃ illa natura quæ peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum non possit angelus beatus quicquam uelle, uel agere nisi deum attendens, qui est ipsa bonitas, nõ potest aliquo pacto peccare.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc cõsistit q̃ per essentiam deũ uident[c]. Essentia autẽ dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus uidens deum ad ipsum, sicut se habet quicũq; non uidens deũ ad cõmunem rationem boni. Impossibile est autem q̃ aliquis quicũq; uelit uel operetur, nisi attẽdens ad bonũ, uel q̃ uelit diuertere à bono inquantum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest uelle uel agere, nisi attendẽs ad deum: sic autem uolens uel agens, non potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione tam dictæ[c].

¶ Ad secundum dicendum, q̃ uirtutes rationales se habent ad oppositа in illis ad quæ non ordinantur naturaliter. Sed quantũ ad illa ad q̃ naturaliter ordinãtur, nõ se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principijs naturaliter notis. Et similiter uoluntas non potest non adhęrere bono inquantum est bonũ: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suũ obiectũ. Voluntas igitur angeli se habet ad oppositа quãtum ad multa facienda uel nõ facienda. Sed quantũ ad ipsum deũ quem uident esse ipsam essentiã bonitatis, non se habent ad oppositа: sed secundũ ipsum ad omnia diriguntur, quodcunq; oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ liberũ arbitriũ sic se habet ad eligendũ ea q̃ sunt ad finẽ: sicut se habet intellectus ad cõclusiões. Manifestũ autẽ q̃ ad uirtutẽ intellectus pertinet, ut in diuersas cõclusiones procedere possit secũdũ principia data. Sed q̃ in aliquã cõclusionẽ, pcedat prermittendo ordinẽ principiorũ: hoc est ex defectu ipsius. Vñ q̃ liberũ arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionẽ libertatis eius. Sed q̃ eligat aliquid diuertẽdo ab ordine finis, qđ est peccare: hoc pertinet ad defectũ libertatis. Vñ maior libertas arbitrij est in angelis qui peccare non possunt, quã in nobis qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

a *¶ Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere*

AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ angeli beati in beatitudine proficere possint. Charitas enim est principiũ meriendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

¶ Præterea, Augu. dicit in lib. de doct. Christia. quòd deus uitur nobis ad nostrã utilitatẽ & ad suam bonitatẽ. Et similiter angelis, quibus utitur in ministerijs spiritualibus, cũ sint administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatẽ capiũt salutis, ut dicit Heb. 1. Nõ aũt hoc esset q̃ intentio est de fine, cui repugnat infinitũ, ut patet in secundo 1. sup. Phys. Minor uero probatur ex eo quòd creatura rationalis nõ est sufficiens ut perducat seipsam ad beatitudinem. Consequentia uero subiũcta probatur per substracta prædestinatione diuina. Prima pars huius assumpti probatur. Tum quia obiectum commune est omnibus beatis, illud autem determinatum proprium est cuilibet. Tum quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum communicatur diuersis: obiectum autem ipsum in ipsis non habet istam diuersitatem gradium. Secunda uero pars probatur: quia summa ubique cum sit comprehensio rationis certi, pura cõmunicare bonitatẽ suam, uel assimilari bonitatẽ diuinæ) stat infinitas positionis, ut Aueroes 12. met. trigesimosexto commento dicit.

¶ Ad hoc dupliciter re spõdetur. Primo, q̃ duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquã perfectionẽ ipsius mobilis, uel alicuius mobilis se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã moueretur ad impossibile, scilicet ad consequẽdũ id ad quod pertineri non potest: quia infinitus motus nunq̃ terminabitur. Quidam uero est motus nõ per se primo ordinatus ad consequendã aliquam perfectionẽ, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut cõmunicata perfectione e ternã. Et talis motus põt esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit ad infinitum, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, non consequendũ per motũ, sed magis aut conseruandũ, aut cõiandum: ita q̃ omni motui cõ est, q̃ intentio motoris tendit ad aliquid certũ & determinatũ. quia si cui⁹ cũ intentio, repugnat rõ infiniti, id est nunq̃ haberi posse qđ est de rõne infiniti. Sed distinctia inter motus est in hoc, q̃ qđã ordinat ad illud certũ finẽ, ut cõsequẽdũ, quidã uero nõ, sed ut cõsequãdũ aut cõiandũ. Et qđã in ipso motu semo erat de motu consequutivo ipsius finis, inferis qđ est de motu ad tituidinẽ, id circo maior S. Tho. cũ sua probatione & solutione dat uniuersaliter, & propterea infert. Nõ eñ assumpsit omne motum bile moueri motu finito, sed de certo fine: qđ uniuersaliter uerũ est. Et si restrin gatur ad motũ per se primo assequutũ seu ordinatũ ad consequendũ, nulla erit infinitas etiã apparenter: & habetur intentũ. Si uero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentũ applicando in subsumptis propositionibus proportionalis illam certitudinẽ finis, puta si motus requirit certũ finem, subintelligitur q̃ motus consequutiuus requirit certũ finem consequendũ: & sic patet resolutio ad obiecta. Secundo posset dici, q̃ S. T. nõ simpliciter, sed ut theologus assumpsit illam maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem

consequendum. Nam & cælum mouetur ut impleatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

a *¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est, malum superius declaratum fuit quod tripliciter differt, &c.

Cõment. ¶ In corpore una est cõclusio respõsiua, omnis creatura rationalis in solis naturalibus cõsiderata põt peccare. & probatur sic, sola uirtus operatiua, quæ est sua regula operãdi, non põt declinare à rectitudine actus uoluntarii. Assumptum probatur ex rõne peccati in cõi, q̃a s. nihil aliud est q̃ declinatio à rectitudine quã debet habere actus. Et declaratur sic. manifestatur hæc rõ in pãõ naturæ, artis & moris. Et declaratur ex emplariter in manu & regula incidendi respectu actus incidiendi. Cõsequentia vero quo ad expõnem primã propõnatur: quia uoluntas diuina nõ habet superiorẽ, ac p hoc est & libi ipsi lex. Quo ad secundã vero: q̃a quælibet alia uoluntas regulanda est secundũ uoluntatẽ diuinã: qd̃ probatur. Tũ quia eius est prompti obiectũ ultimus finis simpliciter. Tũ quia uniuersaliter uoluntas inferioris regulãda est uoluntate superioris, ut patet in milite & duce: & omnes uniuersaliter in omnib⁹ subordinatis uoluntatis agentibus.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio.

¶ Circa alias dubitationes quæ occurrũnt in secũda expositio illius falsa uidetur, s. q̃ actus uirtutis nõ est sua regula, põt declinare à rectitudine actus: stat enim q̃ non sit sua regula: & tamẽ habeat ipsam immobiliter cõgenitam, sicut homo rationalitatem: & sic nõ potest declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ eiusdẽ rõnis est, & pro eodẽ in proposito reputat, uirtutẽ aliquã esse suã regulã, uel habere eã immobiliter cõgenitã, quãdo hoc reddit in idẽ. Et tũ differt in hoc, q̃ primo modo natura uirtutis operatiua est sua regula formaliter, uel ipsificative: secũdo uero modo esset sua regula uirtualiter, unde nihil obstat, oppositio, quoniã id nõ accipiatur. Cõstat enim nulla uoluntas, excepta diuina, esse rẽ. cæ perfectionis, q̃ aut sit sua regula, aut q̃ habeat eã cõgenitã ex natura tamẽ hoc includit q̃ ex natura fluerentimmobilis amor omnis boni, tã naturalis q̃ super naturalis, q̃ habitualis. Et ita uoluntas diuina nõ potest deciinare ab actu rectitudine.

¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non possit.*

Quæstio.

¶ Circa alias dubitationes quæ occurrũnt in secũda expositio illius falsa uidetur, s. q̃ actus uirtutis nõ est sua regula, põt declinare à rectitudine actus: stat enim q̃ non sit sua regula: & tamẽ habeat ipsam immobiliter cõgenitam, sicut homo rationalitatem: & sic nõ potest declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ eiusdẽ rõnis est, & pro eodẽ in proposito reputat, uirtutẽ aliquã esse suã regulã, uel habere eã immobiliter cõgenitã, quãdo hoc reddit in idẽ. Et tũ differt in hoc, q̃ primo modo natura uirtutis operatiua est sua regula formaliter, uel ipsificative: secũdo uero modo esset sua regula uirtualiter, unde nihil obstat, oppositio, quoniã id nõ accipiatur. Cõstat enim nulla uoluntas, excepta diuina, esse rẽ. cæ perfectionis, q̃ aut sit sua regula, aut q̃ habeat eã cõgenitã ex natura tamẽ hoc includit q̃ ex natura fluerentimmobilis amor omnis boni, tã naturalis q̃ super naturalis, q̃ habitualis. Et ita uoluntas diuina nõ potest deciinare ab actu rectitudine.

320 12. q̃. 80. ar. 4. Et 2. di. 5. q̃. 1. ar. 1. Et 3. contra cap. 108. 109. & opuscul. 15. ca. 19. et 20.

¶ Sed ad euidentiam antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, q̃ actus rectus dicit duo, actum & rectitudinẽ: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua & regula. Et propterea secundum coniũctionẽ potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine: tra q̃ si coniunctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus: & si coniunctio illorum principiorum est supra

Universidad de Deusto
Biblioteca

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus; & si ex dono gratiæ, actus fiet dono erit rectus, & non ex ui naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio, uirtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine a ctionis, exponendo ly ei sua regula, ut diximus.

Annota. ¶ Circa cõsequentiam aduerte duo. Primum est, quòd non intendimus solum uoluntatem diuinã absolute excludendo omnia alia agẽtia esse regulam sui actus, sed inter uoluntates solã ipsã est regula sui actus, ita q̃ dictio exclusiua non excludit omnem aliam uirtutem operatiuam, sed talem omnem aliam uoluntatem. Quoniam naturaliter uirtutes naturales declinare non possunt à rectitudine sui actus, fiuntq; sibipsis agendi regulæ. Secundò est, q̃ non intendimus q̃ quilibet alia uoluntas possit deficere in quolibet suo actu uoluntario: quoniã angelus in puris naturalibus respectu obiectorũ naturaliũ non potest deficere, sed q̃ omnia alia uoluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc cñ sufficit ad hoc q̃ possit peccare.

¶ Circa probationem illius expositionis, quę libet alia uoluntas non est sua regula: quia ordinatur ad ultimũ finem qui pertinet ad uoluntatem diuinam, & quia habet superiorem: dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, cõcludit q̃ omne agens secundũ põt naturaliter deficere in sua actione: quoniã habet superius, & ordinatur ad finem ultimũ simpliciter, &c. q̃d tamen sanctus Thomas negat.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ista ratio est efficax in omni agente, sed uoluntarie. Nec in omni operatione uoluntaria (ut dictum est) sed aliquania q̃ optime infert, ergo uoluntas omnis secũda potest in aliquo ope ratione deficere. Et ratio diuersitatis est diformitas ordinis ad ultimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis, Operatio nanq; naturalis ordinatur ad unum, mediante quo respicit deum ut ultimũ finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eã sufficit ratio illius unius boni: quã quum participare bonum ponat, nõ incõuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio uero liberæ potest in omne bonũ, ac per hoc ordinatur ad ultimum finem in seipso; & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eã exigitur ratio omnis boni: quã constat non posse conuenire alicui creaturæ: quia sic ex ui naturæ haberet omne bonum simpliciter, quãuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo uoluntas ordinatur in finem ultimum in seipso, ut supernaturalis est: cuius ratio soli uoluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim importam illa uerba textus, ad quam pertinet ultimus finis; & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optime infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina uoluntate. Hæc autem non conueniunt aęteribus naturalibus, nec uoluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.*

Comenti. TItulus clarus est.

¶ In corpore est unica distinctio bimembris, & tres conclusiones respon-

¶ Præterea, Angeli sunt digniores quàm corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, ut philosophi dicunt. Ergo nec̃ in angelis.

¶ Præterea, Id quod est naturale, semp inest. Sed naturale est angelis q̃ moueatur motu dilectionis in deũ. Ergo ab eis remoueri nõ potest. Sed diligẽdo deũ nõ peccãt. Ergo angeli peccare non possunt.

¶ Præterea, Appetitus nõ est nisi boni, uel apparẽtis boni. Sed in angelis non potest esse apparẽs bonũ quod non sit uerũ bonum. Quia in eis uel õnino error esse non potest, uel saltem non potest precedere culpã. Ergo angeli nõ possunt appetere nisi id quod est uere bonũ. Sed nullus appetẽdo id quod est uere homum, peccat. Ergo angelus appetendo non peccat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 4. in angelis suis reperit prauitatem.

CONCLVSIO.

¶ *Quæuis creatura rationalis in puro naturalibus cõstituta errare ac peccare põt: Deus uero nec errare nec peccare potest, cũ solus sui actus regula sit.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ tam angelus q̃m quæcunque creatura rationalis si in sua natura conideretur, potest peccare. Et cuicunq; creaturæ hoc conuenit ut peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, nõ ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud q̃m declinare à rectitudine actus, quam debet habere, siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum aut ẽ illum actũ à rectitudine declarare non contingit, cuius regula est ipsa uirtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi recte lignũ incidere, sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectã & non rectam. Diuina autem uoluntas sola est regula sui actus, quia non ad superiorem finẽ ordinatur. Omnis autem uoluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum q̃d regulatur à uoluntate diuina, ad quam pertinet ultimus finis: sicut quælibet uoluntas inferioris debet regulari secundum uoluntatem superioris: ut uoluntas militis secundum uoluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola uoluntate diuina peccatum esse non potest, in qualibet autem uoluntate creaturæ potest esse peccatum secundum cõditionem suæ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis non est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia secundũ intellectuam partem ad hoc quòd conuertatur in hoc uel in illud. Et quantum ad hoc potest in eis esse malum.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ corpora cælestia non habẽt operationẽ nisi naturalẽ. Et ideo sicut in natura eorũ non potest esse corruptionis malũ: ita nec in actione naturali eorũ põt esse malũ inordinationis. Sed supra actionẽ naturalẽ in angelis est actio liberi arbitrij, scdm quã cõtingit in eis esse malũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ naturale est angelo, q̃ conuertatur motu dilectionis in deum, secũdũ qd̃ est principũ naturalis esse. Sed q̃ conuertatur in ipsum secũdũ qd̃ est obiectũ beatitudinis supernaturalis: hoc est ex a more gratuito à q̃ auerti potuit peccando.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ peccatũ mortale in actu liberi arbitrij cõtingit esse dupliciter. Vno mõ ex hoc q̃ aliquod malũ eligitur: sicut homo peccat eligẽdo adulteriũ, qd̃ secundũ se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia uel errore. Alioquin id quod est malũ, non eligeretur ut bonũ. Et rat quidẽ adulter in particulari, eligens hanc delectationẽ inordinatã actus quasi aliquod bonũ ad nunc agẽdũ, propter inclinationẽ passiõis aut habitus: etsi in uniuersali nõ erret, sed uerã de hoc sententiã teneat. Hoc aũt mõ in angelo peccatum esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus rõ aut intellectus ligetur, ut ex supradictis patet: nec iterũ primum peccatũ habitus procedere potuit ad peccatũ inclinans. Alio modo cõtingit peccare per liberũ arbitriũ, eligẽdo aliquid qd̃ secũdũ se est bonũ, sed nõ cũ ordine debitæ mẽsuræ aut regulæ ita q̃ defectus inducens peccatum sit solũ ex parte electionis, quæ nõ habet debitũ ordinẽ nisi ex parte rei electę: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinẽ ab ecclesia instituta. Et huiusmodi peccatũ nõ præexigit ignorantiã, sed absentiã solũ cosiderationis eorum quę considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonũ absq; ordine ad regulam diuinæ uoluntatis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in angelo possit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt̃ q̃ in angelis nõ possit esse solũ pctũ superbiæ & inuidiæ. In quẽcunq; ẽm cadit delectatio alicuius peccati, põt cadere pctũ illud. Sed dæmones delectãtur etiã in obscœnitatibus carnalũ peccatorũ, ut Aug. dicit 4. de ciui. dei. Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

¶ Præterea, Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita acidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui cõuenit peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam acidia & auaritia.

¶ Præterea, Secũdũ Greg. in moralibus, ex superbia nascuntur plura uitia, & similiter ex inuidia. Posita aũt causa ponitur effectus. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari rõe & alia uitia in eis esse possũt.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit 14. lib. de ciui. dei, q̃ angelus non est fornicator, aut ebriosus, nec̃ aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

¶ Circa rõnem adductã pro secũda conclusione, dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo ex eo q̃ hic assumitur, q̃ immoderatus affectus ad spũalia nõ pot esse aliud pctũ nisi superbia. Secundo ex rõne adducta ad probandũ hoc, Laudetus ad spiritualia nõ est malus, nisi quia declinat à regula superioris: ergo ult superbia. Cõtra primũ ẽm obstat. Tũ q̃ multa uidẽtur essentiã habẽtia pro obiecto bonũ spirituale. Tũ, quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, ut sic ad luxuriam magis reduci uidetur, quàm ad superbiã. Vnde Sco. in secundo distinct. 6. q. ulti. ponit q̃ appetitus quo angelus inordinate concupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus nõ excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit, quòd peccatum quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundam uero obstat: quia sic sequeretur quòd omnis inordinata affectio ad quodcũque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonũ quodcunq;

quodcunq; habet rationẽ malum: nisi quia dei regula non seruatur in tali affectu & sic & luxuria & auaritia essent superbię species.

Quæstio. ¶ *Quomodo si angeli peccatum fuit ex parte electionis, & non rei electæ, fuit eius peccatum superbia.*

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium nõ dissimulandũ, quia uidetur contraria ri dictis in præcedenti articulo in rẽspõsione ad quartũ: ubi dixit S. Tho. q̃ peccatũ angeli fuit ex parte electiõis, & nõ ex parte rei electæ. Nũc uero dicitur, q̃ est pctũ superbiæ. Si enim fuit pctũ superbię, ergo elegit non subiici deo: ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet cõsequẽtia pria ex definitia inter superbiã & alia peccata in hoc q̃ a uerso à diuina regula ita peccatum superbiæ quælibet alia peccata in aliqua sua actione deficere reperiuntur ex cõsequẽtia in superbia aũt per se ex hoc ipso, scilicet q̃ superbus non uult deo & eius regulis subiici, ut expresse dicit S. Tho. in secunda secundæ. q. 162. artic. 6. & 7. Præterea hic dicitur, q̃ an gelus appetiit excellentiã singularẽ, ergo peccauit ex parte rei electæ.

Quæstio. ¶ *Quodnam bonũ in primo peccato angelus appetiit.*

¶ Circa secundã conclusionẽ occurrit dubium secũdo: quid fuit illud bonum spirituale appetitũ in primo peccato angeli. An scilicet fuerit ipsemet ut amans à seipso, puro amore amicitiæ tan beatitudo ut desiderata sibi: nec̃ quod idem est, ipsemet ut concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniam apud S. Tho. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatum affectum sui ut beatificabilis. Apud Scotum uero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbiæ deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudinẽ concupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata cõcupiscẽtia necessario supponit inordinatam amicitiã: cũ quem tantum inordinate amo, tibi inordinata concupisco.

Quæstio. ¶ *Num inuidiæ peccatum in angelis aliud esse potuit quam effectiua excellentia.*

¶ Circa modum assignatũ ultimæ conclusionis dubium occurrit: cũ falsum ut detur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi effectiua excellentia singulari. Posset enim inuidus dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunq; aliam conditionem affectatam boni, puta delectationem, liberum usum, & alia huiusmodi: & si sic est, ui detur magnum pati calumniam processus sancti Tho.

¶ Ad primum dubitationẽ dicitur, q̃ nõ est mens, sancti Tho. dicere simpliciter q̃ circa spiritualia nõ cõtingit inordinate affici, mi supbe. Quã cõstet circa quã posse esse uitiũ superbiæ oppositũ, tãq̃ extremũ alterũ: & humilitati tã quã uirtuti mediæ: cũ opposita habent fieri circa idẽ. Sed mens sua est, q̃ primo circa effectũ spiritualiũ nõ peccatur nisi superbe. Quoniã quũ proprium obiectũ superbiæ sit excellens, non quomodocunq; aut qualitercũq;, sed excellens mensuratum à deo præsertim ut sic: ita q̃ inquacũq; re excellentia mensuræ ut à deo exarata, est propriũ obiectũ superbię. Bona uero spiritualia quã secũdũ se excellunt, esse nõ possunt: nisi quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & consequenter secundũ se amari nimia nõ possunt: consequẽs est ut ex hoc primo habeãt rõnem uitiosi appetibilis, ex quo primo habent rõnem excedentis, & inconuenientis ut sic: hoc aũt constat esse diuinã dispensationẽ & regulã. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia supbia rõnabiliter est, tendẽs in id uitiũ primo habẽt spiritualia rõnem uitiosi appetibilis. Notanter aũt utitur S. T. uocabulo Affectiõis: insinuãs per hoc q̃ primũ peccatũ oportuit esse actũ uoluntatis, qui fertur in bonũ ut sic: & non actũ uolitionis, qui respuit malum ut sic. Vñ ad primã obiectionẽ in oppositũ dicitur, q̃ quis in affectu spirituali possint esse plura uitia: primũ tñ oportet esse superbiã. Vitiũ ẽm sibi oppositum quũ sit dat in uitium ipso appetẽte, aut in angelis respectu spiritualiũ uino locã nõ habet, aut primũ locũ habere nõ potuit: cũ longe similius est naturæ tã excellenti appetere aliquid supra se q̃m infrà: quã etiã omnibus indirã naturalibus aũt ordinatum, ad magna tendere. Vitia aũt cętera circa spiritualia, aut consistũt circa nolle: & sic nõ potuerũt esse prima, ut odiũ & inuidia, & huiusmodi: aut oriũtur ex affectu superbiæ: ut inanis gloria: & cõsequẽter nõ possunt esse primæ. Nec obstat appetitus ad delectabile ut sic, qđ obiicit Sco. Tum quia sicut delectabile nõ põt esse primũ appetitũ, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitũ cõuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti cõsuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, ex eo deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad qđ cõsequitur rõ delectabilis: tum quia inordinata affectio ad delectabile, nullũ speciale uitium cõstituit: sed spectat ad eadẽ uitia quæ respiciũt illa bona delectabilia. Ita q̃ inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in uenereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis non spectant ad unũ uitium, nec quælibet earum constituit seorsum aliquam speciem uitiosi: singulæ ad illas uitii species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, scientiam, potum, cibum, &c. inordinate respiciunt. Quemadmodũ per oppositũ ordinate delectari in aliquo bono non constituit unã aut plures uirtutes, sed est cõditio sequens singulas. Iustus ẽm inordinate delectatur in bono ad alterũ. Tẽperans uero in bono sensibili moderato: & sic de aliis. Vnde ponere luxuriã uelut uitiũ ghale ad delectabile ut sic, uolũtariũ uidetur. Et q̃ dicitur de inordinata cõclusionis geometricæ delectatione: rñdetur q̃ spectat ad illud uitium, ad qđ spectat rõ boni apprehẽsi fundãtis delectabile quæ quod sit ut ludinũ ẽm cõtingit aliter delectari. Tũ quia ipsemet Scotus fatetur, q̃ si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad luxuriã spectat. Et hoc ẽiã habeo duo. Primo id qđ nunc dictũ est, q̃ in ordinata affectio alicuius spectat ad idẽ uitiũ ad qđ pertinet inordinata affectio sui fundamẽti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellẽtia, spectat ad inordinata tã appetitũ excellẽtię: quia ad superbiã. Secũdo, q̃ appetitus beatitudinis nõ fuit luxuria, sed superbia: quia fuit appetitus inordinatus excellẽtiæ, prout. Quoniã beatitudo est status omniũ bonorũ aggregatiõe perfectus: & sic

appetendo beatitudinem appetiit primo excellentiã, in qua plurimum consiste re creditmus beatitudinem. Et propterea nulla maior excellẽtia ipsa foelicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiã summũnq; gradum in ratione sua claudit, altãs beatitudo ultimi finis rationem non haberet.

¶ Ad id uero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, quòd bonum aliquod appeti non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est q̃ per se despiciatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia cuius proprius actus est cõtemptus superioris: secundo modo commune est cæteris uitiis digredi à diuina regula.

¶ Ad primum contra secundam conclusionem dicitur, q̃ proculdubio asperna ri superiorem, per se conuenit supẽrbiæ, & cæteris ex consequẽti. Sed quia talis per se contingit dupliciter, ideo uniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ cõtemptus. Primo obiectiue, & modaliter simul. Et in hoc cõsistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subiici deo, & ut res electa, & utmodus ipsius electionis: nãq; ipsamet electio non regulatur diuina tue regula. Secũdo fit modaliter & ex consequẽti. Et in hoc consistit auersio cæterorũ peccatorũ mortalium: quoniã dum tendit ad sua obiecta, cõcomitatur auersio à diuina regula. Tertio fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbiæ, dã ad secundũ se bona tendit superbe. Et ex nanq; quòd talis appetitus est ad bonum, sequitur q̃ ex obiecto non redundet deformitas in actu: nec per hoc non comitatur auersio. Et ex eodem patet, q̃ auersio tunc nõ concurrit obiectiue tanquã res electa. Et ex eo quòd q̃ in bona superbe tendit, requiritur q̃ ibi interueniat nõ subiectio diuinæ regulæ ut modus ipsius appetitionis. Et q̃ uoluntarie ibi interueniat talis modus: alioquin peccatum nõ esset. Et si his adiungas, q̃ non ex passione, aut ignorãtia, aut infirmitate hic aduenit modus: restat ut per se inueniatur non subiectio diuinæ regulæ ut modus ipsius appetitionis. Et ut obiectum uolitionis, sed ut modus eiusdẽ. Et hoc modo fuit peccatum angeli, superbia. Nec requiritur ad per se uolitum, ut priuatiuũ modum electionis, q̃ sit cognitum actu: cũ hæc est conditio uoluntarii obiectiue, sed sufficit q̃ potuerit cognoscere & uitare illud si uoluisset: & uoluntarie non utatur eius opposito, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. q̃ superbia est auersio per se, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. q̃ superbia est auersio per se, ex hoc quòd non uult deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue uel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd nõ per aliud, sed me re uolũtarie aspernetur quis diuinã regulã ut modũ sue electiõis, i. pure & uoluntarie eligat nõ uetã diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsiderate eligat nõ uetã diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsiderata electio regulæ. Et qñ hęc ola cõcurrit in peccato angeli, ut ex dictis patet, ibi dictũ est q̃ pctũ fuit superbia. Ad secdm dicetur inferius in articulo sequẽti.

¶ Ad secundũ dubium dicitur, quòd quum amare sit uelle bonum alicui: non ni deo quomodo possit esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterum purus, id est absque aliqua cõcupiscentia. Amicum enim amare, est uelle eum habere ad minus ea quæ habet: & similiter amare seipsum est sibi uelle seipsum ad minus. Vnde superius quum author quæsiuit quomodo angelus amet se: pro tanto dixit amare se naturaliter uel electiue, pro quanto aliqđ bonũ sibi naturaliter uel electiue uult. Et propterea ad qđitũ dicendũ est, q̃ sũ supponit falsum: q̃ angelus amet se pura amicitia. Tũ ẽm amor nõ uidet possibilis. Et rursus, si adesset, oporteret mõstrare quo absq; digressiõe ad cõcupiscentiã aliquam pctũ esset. Et parte nãq; obiecti pctũ nõ est, ex parte uero modi amãdi, pctũ non uideo, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nult quod est non conueniat, quod est concupiscere: puta q̃ tantū se amet, ut non curet de diuina habitudine hoc em̃ est uelle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest non curando de ueritate membrorum in rerum natura: q̃ amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & sic nō fuit primū peccatū angeli. Alio modo, ut ratio est concupiscendi sibi aliquid. Et hoc mō primū peccatū angeli fuit ex nimio amore sui. Sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rōnē excessus, q̃ fuit ratio concupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentū Scoti diſtinguendo q̃ inordinatā concupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia, cōtingit dupliciter. Primo q̃ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius materia fiat mala concupiscentia: & hoc modo nō contingit in proposito. Alio modo q̃ simul & una numero in ordinatione utrūq; deformetur: sed unum sit ratio alterius. Nec prius natura unum sit deformo q̃ alterū: sed sit quasi prius origine formali rātūmodo q̃ amicitia nō ut prior in se, sed ut ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata: quia scilicet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angelico: per hoc primū eius peccatum fuit amor unus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶ Ad tertiā dubitationē breuiter dicitur, q̃ ratio S. Th. non affert solū singularitatē propter rationē inuidiæ: sed totum coniunctū, scilicet excellentiā singularem & propterea ex utroq; corū pōt sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellētia humana intulit ex singularitate: dolorem uero de excellentia diuina, intulit potius ex excellentia appetita: eius enim proprium est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum tertium.

Cōment. Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito in cōsueta affirmatiue. Secundo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio ostendit hoc idem in secundario eius peccato.

¶ Quo ad primum conclusio est. Angelus peccauit appetendo esse ut deus.

¶ Quo ad secundum quatuor principaliter dicit, tractans tria membra resultātia ex diſtinctione & subdiſtinctione huius appetibilis, scilicet esse ut deus. Distinguitur enim in modū æquantiæ, & assimilationis. Et hic subdiſtinguitur penes assimilationem in eo quo natum est aliquid assimilari: & penes assimilationem eius in quo non pōt aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incōmunicabile illi creaturę. Et hic tangit tria membra discutienda. Et primo, iuxta primum quidem ponit conclusionē negatiuam. Angelus nō appetit esse ut deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetente, cuius uirtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse ut deus per æqualitatē respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primum peccatum non præcessit aliqua talis passio. Secūdo sic, unicuiq; inest natura desiderium ad conseruandum suum esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradum altioris naturæ: ergo impossibile est q̃ angelus inferior appetat esse æqualis deo, aut etiam angelo superiori. Prima consequentia probatur primo ex eo q̃ esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexum nō esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarū naturarum: & conſistit excluſio in hoc, q̃ appetitus iste est ad cōditiones accidentales, quas nobis uolumus, saluis substātiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundo tractat membra subdiſtinctionis in cōmuni, ostēdens quomodo in eis accidit peccatum, in altero quidē, quod est secūdū distinctionis membrū, ex parte modi in altero uero ex parte obiecti appetiti. Tertio in speciali iuxta hæc membra respondet quęsito una conclusione diſiunctiua. Angelus peccauit appetendo esse ut deus, quo ad hoc quod est quiescere rōnem in naturali sibi fine, uel quo ad hoc quod est habere beatitudinē illam supernaturalem uirtute propria. Et declaratur primam pertem pertinere ad tertiū membrum, distinguendo propria dei duo, scilicet

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum diabolus appetierit esse ut deus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ diabolus nō appetierit esse ut deus. illud enim q̃d nō cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitum uel sensibilem, uel rationalē, uel intellectualē, in solo enim huiusmodi appetitu cōtingit esse peccatū. Sed creatura aliqua esse æqualem deo nō cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est finitum esse infinitū si æquatur infinito. Ergo angelus nō potuit appetere esse ut deus.

¶ Præterea, illud quod est finis naturę, abiicit peccato appeti potest. Sed assimilari deo est finis in quem tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus aperte esse ut deus, non per æqualitatē, sed per similitudinem, utdetur quòd in hoc non peccauerit.

¶ Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo nedum deo: quia electio nō est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minus peccauit angelus appetendo esse ut Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. e. ex persona diaboli. Ascendam in cœlū, & ero similis Altissimo. Et Aug. dicit in libr. de quæstionibus ue. te. quòd elatione inflatus uoluit dici deus.

CONCLVSIO.

Peccauit angelus appetendo esse ut deus, non quidem per æqualitatem, sed appetendo ut ultimum finemquod uirtute suæ naturæ consequi poterat: uel appetendo absequis beatitudinem propriis uiribus absque diuina gratia auxilio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus absque omni dubio peccauit appetē do esse ut deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparātiam. Alio modo per similitudinem. Primo quidē modo nō potuit appetere esse ut deus: quia sci

ARTIC. II. ET III.

et nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat non esse appetentis, & nulli supernaturali subesse fini. & hoc appetiit. Secunda uero pars Anſel. authoritate cōfirmatur. Quarto reducit partes ambas ad tertium membrum, quia secunda pars uidebatur magis pertinere ad secundū. Tertio principaliter quo ad secundarium peccatum angeli. Angelus secundario peccauit appetendo alium deo in principatu super alia, quia id quod est per se prius, & causa eius quod est per alium.

¶ Num uoluerit poſſe. Quæſtio. sit esse impossibilium.

¶ Circa primā conclusionē dubitat occurrit dupliciter. primo circa primam rationem, deinde circa secundā. Scot enim in 2. distin. 2. q. 1. multipliciter grauatur aduersus positionem. Secundo quia uoluntas potest uelle impossibilium. Tum quia odio habens deū, uult ipsum nō esse, ex terno rhetorico. Tū quia uoluntas potest uti suis actibus & frui uirtūs, apud Aug. lib. 83. q. ac per hoc potest frui se ac q̃ hoc uelle sibi summum bonum. & tenet ista ultima sequela: aqua ista eadem rationis est, uelle sibi frui passim, & sibi summam bonitatem: quoniam tota summa bonitas est fruendum est. Tum quia uoluntas secundū utrumq; actum assimilatur amore amicitiæ & cō cupiscentiæ, habet simul ens pro obiecto. Preterea soluens rationē S. T. dicit quòd, q̃ obiectis nomine deo potest esse intelligere, scilicet uel actū uoluntatis efficaceum, id est conclusionem conditionē: & talis nō potest esse impossibilium uel actū uoluntatis cōsequentem plenum apprehensionem obiectis & talis potest esse impossibilium.

¶ Secūdū dubiū est cōtra secundā rōnem ab eodem ibidem motam, eo quòd ratio illa duciter deficit. Primo, quia uoluntas pōt uelle antecedens absq; uolitione consequētis: quemadmodū etiā intellectus pōt intelligere unum sine alio. Secundo deficit, quia secus est de uolūtate ordinata, & sec⁹ est de inordinata. hęc ein pōt acceptare antecedens absq; consequenti intrinseco uel extrinseco: quia illa nō posset. Videtur quoq; mihi aliā pati defectū. Nā ratio supponit id quod est cōtra desiderium naturale non posse appetiquum tamen constet hoc non esse uerum, nihil loquendo de per se appetibili. Cōtingit enim per accidens, uelle contra naturale desiderium, ut patet in interficientibus se.

¶ Ad euidentiam horum sciendū est primo, q̃ quum obiectū uoluntatis ibi bonum cognitū: & boni ratio absq; existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi posit: oportet ut uolibile duas habeat conditiones. Prima est ordo ad existere aut inexistere, scilicet q̃ sit aut insit actu uel potentia. Secunda est appetentibilis eius uera uel falsa: qui nihil differt, nihil esse aut apparere bonū, ut dicitur in 2. phy. Et ex hoc manifeste sequitur, q̃ secūdū primā operationē intellectus pure nihil q̃ apprehenditur appetibile: qm̃ illa nō intelligit rē in ordine ad esse. Sequitur etiam q̃ uolibile ut sic, complexum quoddam sonat non abstrahens à posse & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet ex eo q̃ nullus appetit sapientiam aut iustitiā absolutè: sed eam esse aut uelle sibi uel alteri. Tum ex eo q̃ omnis amor, si est amicitiæ, tendit ad rem amatā, quia est, si concupiscentiæ ut sit simpliciter uel secundum quid. Tum ex eo q̃ in mathematicis nō inuenitur bonū: quia abstrahit à cauſis conferētibus esse. Sciēdū est secundo, q̃ tam impossibile q̃ appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se uocatur non q̃ hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidens uero, quòd redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶ His stantibus dico tria. Primo, q̃ impossibile per se nō est per se appetibile. Secundo, q̃ impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertio, q̃ impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando declaratur ex continua in nobis experientia. Quilibet enim sciens fide de omnipotentia dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio deiste rat eius uitam, & totaliter perdito ac absciso membro desideret corporis integritatem, & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia: per accidens tamen, quoniam hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia, quemadmodū desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundū uero ex dei odio manifestatur odientes eīm eū non solū uolunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum ut punitorem nō esseised uolunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum qui pu-

nit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esset, appetitus ipsorum cōiunctā affert appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primū aūt est per se nō tripotentia impossibile per se secūdū seipsum nec habet rationem entis, nec non entis: quia implicat contradictoria, & cōsequenter nō potest sub propria rōne appeti. Et sic cum hoc q̃d est me esse æqualem deo, sit impossibile per se, non pōt esse q̃ se appetibi le. Et si hic obiectas, q̃ hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere non potuit: sequitur q̃ nō potuit hoc appetere. Et ex dictis patet rīsio ad obiecta. Primi dubii. Nam prima obiectio de odio dei, nihil aliud concludit, nisi quòd p accidēs appetāt odīre deū, illū nō esse aut nō esse inoſuentes. Secūdū quoq; aut nihil infert, aut idē, f. q̃ per accidēs appetitur impossibile. Nihil quidē, qa ex frui le nō sequitur nisi uelle se esse summū bonū sibi, & nō summū bonū simplr. Idem aūt, qm̃ patet te esse illū summū bonum non nisi cōsequēter & per accidens appeterentur. Tertia obiectio, & assumit falsum: quia antecedens non est ad inuidiam, ut patet ex dictis. 2. Ethi. 3. cor8. Fit supponit falsum. Eq̃ ens tm̃ople tum, & sic fit cōsequens non ut sic fit cōsequitur. Et subsumit falsum, f. creatura eē equa le deo, dū ens quoddā, quū simpliciter cōtradictoria. & consequēter nec ens, nec non ens. Solutionē aut Sco, nō oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, quòd nihil ibi illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantū, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones aūt Scoti contra secūdum dubiū breuiter dicitur, q̃ nec uoluntas ordinata, nec deordinata potest uelle antecedēs & nō cōsequens, si necessaria sequela est cognitā: & loquor de uel le sine principaliter, siue ex consequenti, per se, uel per accidēs. Alio quin quilibet executetur à pēō, dū ne ller aūs, f. bonū delectabile: & nō consequēs, f. deformitatē annexā. Vñ implicat, q̃ aliquis uelit episcopari, & fcāt ipsū necessario annexum sacerdotium: & saltem ex consequenti non uelle illud.

¶ Ad ultimā aūt obiectionē dicitur, q̃ rō San. Th. nō supponit illud, sed suppo nit q̃ secūdo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione pōt excusari: & ad obiectū ad q̃d natura appetentis incerninū præbehat oportuit terminari. Cōstat enim quòd natura secluſis ignorantia & passionibus nō impellit etiam per accidens ad eius per se primo oppositū, scilicet non esse. ¶ Circa conclusionem responsiuā affirmatiue, dubium duplex occurrit. Primo, quia expresse hic dicitur, q̃ angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria uirtute. sed hoc eīt quoddā malū secūdū se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetit non solum male, sed maximecuius opposītum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat q̃ illa ex uirtute creata habenda est appetibi le malum. Et si loquimur de beatitudine naturali. Constat q̃ quamuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: primo est ei⁹ optimū, nec posset ulteriorem appetere: ergo nullus alterius notitiam habereret: esset tamen in se malum respectu naturæ, cui renuntiatione & gratia ostendit ulterior finis: cui declaratum est à conditore q̃ ordinata est ad hunc ultimum finem, &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione San. Tho. habetur oppositum præmiſſarum. Quoniam ex hoc habetur, q̃ angelus appetit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria uirtute est quoddam impossibile, & non solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q. 12. De beatitudine uero naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinę sapientiæ: qa statuitur se manifestauerat angelos & omnem intellectua lem naturam in finem supernaturalē tanquā ultimū ordinasse, & nonin naturalē. ¶ Ad primum horum dicitur, q̃ obiectum appetitus angelici est peccauit, fuit secundum se bonum: & non malum, sed modus tendendi in illud fuit malus: qa electio illa diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cum autem dicitur q̃ appetit finalem beatitudinem uirtute propria, interpretandum est q̃ beatitudo sit res appetita: & uis naturæ sit modus appetendi, non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imo priuatiuo, f. destitutione regulæ diuinæ quo deformata est electio angelidequitur ille modus, f. q̃ naturaliter uoluit habere. Ex hoc enim q̃ uoluit & nō supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetit beatitudinē supernaturalem: quia appetit illam, & nō secūdū ordinem diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur q̃ appetiit illā ex uirtute naturæ. Et si appetit beatitudinē naturalem ut ultimā simpliciter, fuit hoc modo: qa appetit beatitudinem ut rē appetibilē. & quia nō ordinauit illam in beatitudinem supernaturalē, conuincitur appetiūle ut ultimā, & cōsequēter finalē beatitudinē ex uirtute naturę quia habet eā ex ui naturæ. Omnis ergo conclusio malitiosa talē appetitionē ex parte modi appetendi non obiecti appetibilis, tenet formaliter. Quamuis ex cōsequenti & implicite ex modo redundet in obiectū: propter quam redundantā nturntur doctores tali mō loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito: quia & cōsequēs est, nō præuenit: & quia implicite inuētæ sunt ibi tiæ conditiones positi ue & non explicite. Et quia ex parte illius pri mi modi, qui primo cōstituit rōnem peccati, oriuntur, & nō ex parte obiecti illius. Et per hoc illius pars ad obiectionē factā in præcedente arti. quia eodem mō expondū est, angelū appetisse excelētia tangetate interpretatione implicite: & cōsequēter ad modū appetendi. Ex eo enim quòd sic adueſe appetitur singulariter, conuincitur appetisse per excluſionē cōtentorū in alia in habēdo sum mā excellentiā ex miſericordia, nolunt esse hoc cā alia cōuenire.

¶ ¶ Ad secūdū dubiū dicitur dupliciter. Primo q̃ S. T. dicit, q̃ im possibile nō potest appeti ut res appetita. Ex dictis aūt nunc patet quòd res electa nō solū possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, ut patet ex dictis. Secundo dicitur, quòd quo ad beatitudinē supernaturalem fuit per accidēs uolitū impossibile per se, & nō fuit per se uolitū: quo ad beatitudinem naturalem ut finalem dicetur & quòd hoc est impossibile per accidēs ex suppositione, f. superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam uolitum per accidens ex consequenti, &c.

¶ Circa dicta S. Tho. aduerte duo. Primo quòd cum dicit angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetisse assimilari deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus deus habet naturale pro beatitudine: intelligendum est secundum ordinem tam statutum à diuina sapientia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solę intellectuales ordinātæ, sunt ut obiectum beatitudinis diuinæ) habeatur pro ultima beatitudine. Et non est intelligendū absolute secundum solas res rerum naturæ: quoniam si nō superadditus esset à deo ordo ille supernaturaliter, quæ libet intelligentia ultimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine ultima: hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

¶ Secūdo aduerte, quòd peccatū angeli rōnabiliter ponitur in appetitu quieſcēdi in naturali beatitudine, quā in appetitu uolendi supernaturalem absq; misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis: & natura magis impellit, superbū ad illud quā ad hoc, ut etiā in nobis experimur, dū superbe uel leniter in nostris quieſcere diuina deo relinquendo. Et hæc optimo, iudicio meo, placet S. Th. In cuius signum hāc simpliciter posuit. Aliam uero sub cōditionali. Et tunc Anſel. interpretandus est, quòd illud ad quod peruenisset, nō facit demonſtrationē personalē, sed simplicē. t. demonſtrat beatitudinē ultimā, & non hanc uel illam. Cōstat enim quòd si steriſſet, ad ultimā beatitudinē peruenisset.

a ¶ Super Quæſtionis sexagesimæ tertiæ Articulum quartum.

Cōment. Titulus clarus est.

¶ In corpore una conclusio responsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinari ex natura ad bonum uniuersale, non inclinantur ad malū. ergo nec subſtātiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul oītendēdo

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum aliqui dæmones sint naturaliter mali.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ aliq; dæmones sint naturaliter mali. Dicit em̃ Porphy. ut Augu. introducit 10. de ci. dei. q̃ est quoddā genus dæmonū natura fallax, simulans deos, & animas defunctorum. Sed esse fallax est essema lum. Ergo aliqui dæmones sunt naturaliter mali.

¶ Præterea, Sicut angeli sunt creati à deo, ita & homines. Sed aliqui homines sunt naturaliter mali. De quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶ Præterea, Aliqua animalia irrationalia habēt quasdā naturales malitias, sicut uulpes naturaliter est subdola & lupus naturaliter est rapax, & tamen sunt creaturæ dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ dei, possunt esse naturaliter mali.

¶ SED CONTRA est qđ Dio. dicit 4. c. de di. no. q̃ dæmones non sunt naturaliter mali.

CONCLVSIO.

¶ Dæmones aliqui, cum ad uniuersa bonum inclinentur, non sunt naturaliter mali.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ omne qđ

Universidad de Deusto
Biblioteca

modum, fin. & cõditionem inchoationis naturalis in malum. Modus est per accidẽs: quia nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum quia ex bono principio est, & universaliter effectus in suam conuertitur cãm. Causa est commutio mali alterius cũ proprio bono, ad quod per se tẽdit, patet exẽplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono pot a liud bonum cõtrariari: ac per hoc malum illi huic coniungi. Et cõ clusio, universalis autẽ ratione cum omnis boni rationem claudat, impossibile est alicuius malũ coniungi. Ex his manifeste patet antecedens. Et nota diligenter quod diximus particulari tate boni esse causam mali, sed cõditionẽ boni fundatis malum: ea nõ est opus omne alicuius malũ esse particulare bonũ. Prima cõsequẽtia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonũ ut sic, qa non cognitum intellectu præsentatur, sed adæquat ipsum. Secũda patet, quia dæmones sunt intellectiuæ naturæ. Tertia patet ex terminis.

224. 3. Ethic. 9. q. 1. Et. 2. Met. q. 1. Et. 3. Met. q. 16. Et nota. 7. Et. 8. 1. 6. celũ. 3.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulumquintũ.*

Cõment. THIRTVS clarus est. ¶ In corpore tria principaliter in acta tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instanti: secũdũ q̃ non spectat ad Manichæos ex Augu. tertiũ obrepugnat scripturæ. In secũda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, q̃ potuit peccare in primo instãti, sed non peccauit. Secundũ est improbatio quorundã ex ratione ordinis actionis creaturæ ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locum in successiuis, fluis non instantaneis, qualis fuit creare & volitio. Intertia opinionem propriam ponit & probat. Conclusio est, quòd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus sen agẽs q̃ angelos in esse produxit, nõ potest esse causa peccati. ergo angelus nõ potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se quàm per accidẽs. Cõsequentia probatur: quia operatio inciens cũ esset

327 ineſt ab agente illi*. Quod declaratur & in operatiõe naturali, s. motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiua, id est claudicatione tibiæ, à natiuitate. & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

Quæstio. ¶ *Num quæuis operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.*

¶ Circa rationem adductam pro ultima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiẽs cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse, erat intelligitur q̃ sit ab agente, seu à generante immediate. s. sine agente medio: sicut creditur de motu grauiũ & leuiũ. Et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur enim quòd ignis non calefaceret, & universaliter quòd res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in communi siue mediate siue immediate. Et tunc obstat primo verbum S. Th. subiungentis: sicut moueri sursum inest igni à generante. Obstat secũdo, quia cum de operatione duplicitur possit esse sermo, scilicet quo ad subsantiam eius, & quo ad conditiones eiusdẽ: & hic sit sermo secũdo mõ, aliquin nõ esset ad propositũ: propositio ista nec̃ est per se nota, nec cum aliqua probatione assumpta. & ideo videtur voluntaria. Obstat tertio Scotus in quinta distin. secundũ. q. 2. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in authorem naturæ, quo ad substantiam, & in defectum secundę causæ, quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. nõ ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur in propolito: quia cũ deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa, non solum in fieri, sed etiam in cõseruari: par ratio est, quòd operatio cõcurrens ipse fieri, attribuatur authori naturæ quæ fit: & operatio cõcurrẽs ipsi cõseruanti, attribuatur ipsicõseruatori. Et sic aut ois agẽtis naturæ à deo, q̃ doctor et attribuet, aut nulla. Nec̃ est maior nõ de priz, quãde aliis.

Quæstio.

¶ *Num asserere angelũ in primo instãti suæ creationis errasse, sit hæresis manichæa.*

¶ Dubiũ quoq; est in applicatione medii ad conclusionem, quomã uidetur repugnare dictis Augu. 11. de ciui. dei. relatis hic à S. Th. Quoniam ille dicit nõ fuisse Manichæam hæresim, angelum uoluntarie peccassem primo instanti fui esse. S. Th. uero dicit quòd ex hoc sequitur, deum esse causam malũ culpæ immediate, sicut generans ignem est causa motus sursum. Et ex hoc ultra sequitur, ergo deus est malus: & tenet hæresis Manichæa cum pluralitate deorum, homi & mali. igitur. & Augustinus videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam à Scoto ubi supra.

Quæstio.

¶ *Num angelus potuit peccare in primo instanti sui esse.*

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, ubi supra, dupliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instanti peccare.) arguentis: primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus, mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiã operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessitate ad rectitudinem operationis: ergo & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessitatem ad determinans.

hæreticis sapit. id est Manichæis, qui dicunt quòd diabolus habet naturã mali. Sed quia hęc opinio authoritati scripturę cõtradicit: (dicitur em̃ sub figura principis babylonis de diabolo, Isaię 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris. Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti. dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri,) ideo à magistris hęc opinio tãquã erronea rationabiliter reprobata est. vñ aliqui dixerũt q̃ angeli in primo instãti suę creationis peccare potuerũt, sed nõ peccauerũt. Sed hæc opinio etiã à quibusdã reprobatur ea rõne: qa cũ duæ operationes sẽ cõsequuntur, impossibile uidetur, q̃ in eodẽ nũc utraq; operatio terminetur. Manifestũ est aũt, q̃ peccatum angeli fuit operatio creatione posterior. Terminꝰ aũt creationis est ipsum esse angeli. Terminus uero operationis peccati est quòd sint mali. Impossibile ergo uidetur, quòd in primo instanti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc rõ nõ uidetur sufficiens. Habet em̃ solũ locum in motibus tẽporalibꝰ, qui successiue agũntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationẽ, non potest in eodẽ instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneæ, simul & in eodẽ instãti põt esse terminus primæ & secũdæ mutationis: sicut in eodẽ instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aẽr à luna. Manifestũ est aũt q̃ creatio est instãtanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Nõ em̃ indiget collatiõe & discursu rationis, ut ex supradictis patet. Vnde nihil prohibet, simul & in eodẽ instãti esse terminum creationis & terminũ liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendum est, q̃ impossibile fuit angelũ in primo instãti peccasse per inordinatũ actũ liberi arbitrij. Quãuis em̃ res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamẽ illa operatio quæ simul incipit cũ esse rei, est ei ab agẽte à quo habet esse: sicut moueri sursum est ignis à generãte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agẽte deficiẽte: quod possit esse cã defectiua actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuã operationẽ: sicut tibia si, quę nascitur claudaex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agẽs aũt quod angelos in esse produxit, s. deus, nõ põt esse causa peccati. Vnde non potest dici, quòd diabolus in primo instanti suę creationis fuerit malus.

¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, q̃ ratio S. Th. in superius iam dictum est, primũ in unaquaq; re est naturæ ratio: & consequẽter prima operatio cuiusque rei est naturalis, ut pote à re illa, inquantum naturæ rationem habet prouenies. Et quoniam operatio naturæ ut sic, opus est actoris naturæ illius: ideo uniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, ee q̃ libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate naturæ ratio primum locum obtinet, ut ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit q̃ prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente: id est, ineſt illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert utrum illud quod habet ab agente, concurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis calefacit, aut per modum principii formalis, ut quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Cõparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod uero obiicitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam æquiuocatio ibi committitur. Nã defectus ram naturæ quã operationis est duplex, s. negatiuus, quæ non est inflatiæ seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui cõtrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et propter hoc operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quãuis nõ negatiuas in id quod est ab auctore naturæ il

d 144 peccata dæmonum intelliguntur: accipienda est secundum dei præscientiã⁶. Vñ Augu. dicit 11. de ci. dei, q̃ solus lucem ac tenebras discernere potuit qui potuit etiam priusq̃ caderent, præscire casuros.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quicquid est in merito, est à deo. Et ideo in primo instanti suæ creationis angelus mereri potuit. Sed nõ est similis ratio de peccato, ut dictũ est⁶.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ deus non discernit inter angelos ante auersionem quorũdam & conuersionẽ aliorum, ut Aug. dicit. 11. de ci. dei. Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterũt, fluæ beatitudinis præcedens meritum mor tificantes. Et ideo beatitudine quam merue runt, sunt priuati.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̃ aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapsum angeli. Dicitur enim Eccl. 28. Ambulasti perfectus in uiis tuis à die cõceptionis tuæ donec inuenta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit motus continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationem diaboli & eius lapsum.

¶ Præterea, Orige. dixit, q̃ serpens antiquus non statim supra pectus & uentrem suum ambulauit.

¶ Per quod intelligitur eius peccatum. Ergo diabolus non statim post primum instans suæ creationis peccauit.

¶ Præterea, Posse peccare, cõmune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis & eius peccatum. Ergo pari rõne fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatum.

¶ Præterea, Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit ab instanti in quo creatus fuit. Sed inter quælibet duo instantia cadit tem pus medium. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iohan. 8. de diabolo, q̃ in ueritate non stetit. Et sicut Augu. dicit 11. de ciui. dei. oportet ut hoc sic accipiamus q̃ in ueritate fuerit, sed non permanserit.

CONCLVSIO.

¶ *Probabilium est & sanctorũ dictis magis cõsonũ, angelos statim post primum instans suæ creationis peccasse, præcipue si fuit in gratia creatus: non inconueniẽt autem si non fuit in gratia creatus, moram aliquam fuisse inter creationem & lapsum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorũ dictis magis cõsonans est, q̃ statim post primũ instans suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere si ponatur q̃ in primo instãti suæ creationis in actum liberi arbitrij prouperit, & cũ gratia fuerit creatus, ut suprà diximus⁶. Cũ em̃ angeli per unũ actum meritorũ ad beatitudinẽ peruenirẽt, ut suprà dictum est⁶, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Si uero ponatur q̃ angelus in gratia creatus non fuerit, uel q̃ in primo instanti actũ liberi arbitrij non potuerit habere: nihil prohibet aliquã moram fuisse inter creationem & lapsum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd per motus corporales qui per tempus mensurantur, quãdoq; in sacra scriptura intelligũtur metaphorice motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

¶ Ad secũdum dicendũ, q̃ Orige. dicit, q̃ ser

eus angeli determinata naturaliter est ad rectitudinem primi actus: & propter ea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractãdum.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum*

Cõment. THIRTVS clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo utrã que opinionẽ refert & cõparat. Secũdo radices primæ, tertio radices secundæ ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit, s. opiniones, & ne garitam, scilicet non fuit mora: probatur ex authoritate, & ex pro habilitate rei in se.

¶ Quo ad secundum duas radices ponit, s. angelum prorupisse in actum liberi arbitrij in primo instãti: & q̃ fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, s. q̃ per unũ actũ pergũt ad beatitudinem, sequitur q̃ statim beatitudinẽ accepissent nisi statim impedissent.

¶ Quo ad tertiũ dicit, 323 q̃ quoũcũq; horũ duorum negato, sequitur oppositum. Vbi aduer te, q̃ licet etiã negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum: ut Sco. negat: tamẽ quia hoc fundamẽtũ tertiũ ex philosophiæ principiis euidẽter sequitur, non connumeranit illud S. Th. cũ illis duobus de quibus diuersę sustinentur opiniones.

Quæstio. ¶ *Nũ angelus in gratia creati in primo instanti beatitudinẽ accepissent & per unicũ actũ, nisi impedimẽtũ præstitissent peccãdo.*

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnũ uel de: quia secũdũ instans fuit libertatis & meriti, ita q̃ liberi fuit omnibus immediate post 330

creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes uiatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, q̃ angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent, nisi, &c. Falsum est secũdo, q̃ per tantũ unum actũ meritorium ad beatitudinẽ uenirent quia unum omnes habuerunt. Repugnat & tertio. q̃ uia angelorum una meritoria aut demeritoria operatione explentur, & tamen post illam impedimentum præstarit: hæc sunt quæ hanc Sanct. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd ut apparet ex quolibetis San. Th. quo libeto 9. arti. 8. uia angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est uia, q̃ non terminus. Alterum uero est simul uia & terminus. Via, inquantum est ex libertate arbitrio Terminus, inquantum consummate à deo per fundirur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad deum, idem instãs est conuersionis & infusionis gratiæ. Et universaliter quemadmodũ in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundũ instans libertatis & meriti dupliciter intelligi potest. Primo modo ut uiæ distinctæ cõtra terminum: & sic negatur. Alio modo, ut in termino uiæ: & sic concedit ur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus ille ut inchoat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquãtũ uero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic uerificantur omnia dicta. Et q̃ statim post primum actum beatitudinem acceperint. Et q̃ per unũ tantum actum meritoriũ peruenirent ad beatitudinem nomen scilicet ut uiam, cum quo stat q̃ exigatur, alter ut terminus. Et sic stat, q̃ post unũ ut uiam possit impedimentum præstari per alterum ut terminum. Via enim pura in uno consistit: sed aggregatum ex uia & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus constat. Et hæc est resolutio ultima. Sed contra hoc sunt obiectiones multę Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad q. motam in dist. 2. & duo dicta San. Tho. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit duratione præmium: ut ex quæstione præcedente probatum fuit ex ratione gratiæ perfectæ & imperfectæ secũdũ statum. Secũdũ est, quòd in secũdo instanti quidã posuerunt obicem. Quia merentes usque ad nunc præmiationis, in illo nunc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt usq; ad nũc præmiationis: quia usq; ad secũdũ nunc quod apud te est nunc præmiationis: ergo omnes præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tum quia in nunc præmij non sunt amplius in uia, ponentes autem obicem sunt in uia. Tum quia homo in tota uita sua existens in merito in instanti mortis nõ potest demereri, aut obicẽ ponere quin præmietur: meruit enim ut daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

est tum: supposito quòd via omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu mortalis apud te.

¶ Ad primū respondetur, q̄ meritū dupliciter cōtingit, uiæ puræ, & ut termini. Et q̄ meritum puræ uiæ præcedit durationē præmiū. Sed meritū ut in termino pōt esse simul cum præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfectaised q̄ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritū ēn quāmodū dupliciter cōtingit, scilicet ut in uia, & ut in termino: ita in fert imperfectionē gratiæ uel ut in uia, uel ut in termino. Et ppterea ex rōne meriti rōna biliter infertur, q̄ merens prius durationē meruit, q̄ præmiatus esset hic intulit S. Th. Non tamē infertur, q̄ nullū instāns meriti sit instās præmij. Ex eo ēn q̄ meritū oportet esse in termino uiæ, & in uia, necesse est durationē præcedere præmiū, & gratiā esse imperfectā secūdum statū. Ex eo uero, quòd post meritū uiæ sequitur meritū termini, necesse est simul esse meritum illius instātis cū præmio: & esse terminū gratiæ imperfectæ. Et sic falsa pace minus bene intellectus est S. Th. ab his qui dixerūt doctrinam S. Th. in summa hac nō esse eam quam in quolib. tradiderat. Id enim appa ret hāc doctrinā sine illa non posse saluari. Verūtamē diligenter aduerte, q̄ licet in sua opinione hic & ibi nō discrepet: quia utrobiq̄ tenet duplicē actū meritorij concurrisse. Alterū ut ulā durationē præcedēte præmiū: alterū ut terminum natura tantū præcedēte. In hoc tamē dissonitas quædā est, q̄ ubi non reputauit falsam opinionem, dicentē unā tātā fuisse actuum meritorum, illā fuit in termino fuit, & nullā præcessisse meritoriū ut in uia: quā tamē opinionē hic reputauit falsam, dū in q. præcedēte expresse uoluit meritū præcedere durationē præmiū. Nec hoc est mirū cōsiderāti, q̄ cōtinue intellectus studiosus perficitur. Tota tamē illa doctrina, quā pro rōnabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritū in termino. Ideo enim sic diligenter illā est prosecutus: quia suā opinionē illa egere doctrina uidebat: cuius signum est, q̄ argumēta in oppositū soluit ex illa doctrina. Et tamē cōstat q̄ ipse per se illā opinionē elegerat ibidē. Et constat etiā q̄ mos eius & eōm, nisi aliud specificetur, est respōdere ad argumenta secūdū propriā scribētis opinionem. Quia ergo uidebat argumenta illa cōta esse & fuæ, & illi opinioni, ideo ex doctrina utriq̄ communi responsiones conflauit communes: & hæc bene nota.

¶ Ad secundū uero dicitur, quòd mereri usq̄ ad nūc præmiationis, cōtingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidē modo uerū est quòd præmiantur, sed nō primo modo. Et ad primā probationē in oppositū dicitur, quòd in ſnāc præmiationis sunt in termino uiæ, & possunt ponere obicem tanquā in termino uiæ existentes. Ad secundā uero dicitur, quòd in termino uiæ hominis con summatur meritū cuiusq̄. Nec uidetur uerū, quòd tūc sit impeccabilis: sed quilibet est liber ut in termino uiæ existens: quemadmodū de angelo dictum est.

Quæstio. ¶ *Num unus & idem actus angeli sit primum naturale, & meritorius.*

¶ In responsione ad tertium, dubium est non parū. Quia hæc uidentur sibiinuicem repugnantia, scilicet, quòd actus unus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius, ergo est informatus gratia: & nō sufficit esse habentis gratiā, ut patet. Et rursus, ergo actualiter uel uirtualiter tendit in deum ut principium gratiæ, & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in deū ordinat. Et quia est primus, ergo actualiter tendit in deum ut obiectū beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quā uirtualiter: sicut uniuersaliter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat nanq̄ quòd actus uirtualiter tendens in aliquod, ideo uirtualiter tēdit, qa manet in eo uis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est natura lis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationē: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & cōsequēter nullo modo meritorius. De specificatione uero deducitur facile: quia sic actus ille susteret ad obiectū naturale, ergo nō tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia, ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio: quia S. Th. in q. de malo, q. 16. ar. 4. uult naturalitatem primi actus angelici esse talem: ut angelus nō potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quòd ſi uerba S. Tho. ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis nō dixit illum actum angeli esse naturalē absolute, sed esse naturalem motū in bonū. Ita quòd naturalitas, ut primo declaratū est, determinat actum nō simpliciter, sed in ordine ad obiectū. Et nāc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectū, f. bonū. Vnde intentio S. Th. est, accipiendo naturale ut distinguitur cōtra liberū, dicere, quòd primus actus angeli nō fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cōuenire libero arbitrio creato, f. ad bonū & malū: sed fuit mot⁹ naturalis quo ad hoc q̄ tē dittin bonū: quia nō poterat esse malus. Et nō quo ad hoc, quòd terminaret ad obiectum pure naturale: cui sic naturalitas determinet actum quo ad specificationē à bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectū naturale sic quòd nō ad oppositū eius id est malum. nō aīt sic, quòd nō ad aliud quodcūq̄ quia potest esse simul ad aliud nō oppositū, sed perficienti: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tēdit natura liter, id est nō libere, in bonū. Secūdo, quia tēdit necessario in obiectū uel pure naturale, puta si nō habuit gratiā: uel nō distonū à naturali, sed perfectiuū eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanc met distōnem ultimā patet quomodo intelligēda est doctrina S. Th. in q. de malo. Quoniā tendere in supernaturalia contingit dupliciter, scilicet absolute, & ut cōformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute est tendere in ea indifferenter ac per hoc bene uel malę, &c. Tendere uero in ea ut cōformia naturalibus, arctatur ad tendere bene: eo quòd malū est præter naturā. Et quia ita dictū est, quòd angelus in secūdo instā ti liber fuit ad bonum & malum. In primo aūt est, natura ad bonū determinat: cōsequens est quòd non potuit tendere in primo instāti in naturalia & supernaturalia, nisi ut supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mēs S. Th. patet: quia cōstat, quòd apprehēdere naturale & supernaturale ut perfectio est naturalis simul: nō inuenit, qualis absolute sit impossibile. Vnde ex hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehēdere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd nō potuit peccare tunc, cū oportebat ipsum in naturalia ferri. Cū hoc tamē stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale ut perfectionem naturalis, eo mō quo finis ulterior est perfectio finis anteriōris ordinati in illū. Quādmodū uniuersaliter simul apprehēdere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem

¶ *Nū angeli in primo instanti suæ creationis meruerint uitam æternam.* Quæstio.

¶ Circa eandē responsionē dubiū aliud occurrit. An angeli in primo instanti uere & proprie meruerint uitam æternā. Et sēi dicitur q̄ sic, ergo habuerūt actū dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cū electio eorum sit inculpabilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quod est hæreticum. Si uero dicitur quòd nō, ergo nō amauerūt deū ut obiectū supernaturalis beatitudinis: ergo nullo modo meruerūt, quod est oppositū doctrinæ tuæ. Secūda cōsequētia est per se nota: quia meritū non est nisi per actum charitatis: cuius obiectum constat esse deū, ut obiectū supernaturalis beatitudinis. Prima uero probatur, quia aut amauerunt deum ut obiectum beatitudinis dilectione electiua, aut naturali. non est dare tertia. Sed nō naturali: quia illa nō se extendit supra obiectum naturale: ut patet. ergo. Si non electiuum, nullo modo amauerunt deum ut obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quòd nō proprie meruerunt. Tū qa S. Th. in responsione ad tertiū dicit illū motum fuisse naturalem. Tum quia in responsione ad quartū expresse dicit, quòd primū instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tā propter rōnem in oppositū adductā: quia f. uere meritū est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se cōuerterit, cū gratia tamen: & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile: quia ad rationem actus meritorij nō sufficit, quòd sit actus non malus habitus gratiam. sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter uel uirtualiter: licut uniuersaliter ad rationem cuiuslq̄ actus spectantis ad quemcunq̄ habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tendit in obiectum charitatis, quod est deus supernaturaliter uidendus. Et si adiunxeris, quòd primus actus fuit non uirtualiter, sed actualiter in obiectū charitatis tendit, ut probatum est: facto ut impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo ex ratione uere & proprie meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi ut de condigno & sufficienter quis uitam æternā mereatur: hoc autē omnibus fuit commune: quoniā beatitudine quā meruerunt, inquit S. Th. fuerūt quidā priuati: sufficienter autem meruisse intellige ut in uia, non ut in terminoniti perseuerantes usq̄ in finē. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonum.

¶ Quod uero in responsione ad quartū dicit S. T. nihil obstat, quia ut ibi patet, non loquitur de cōuersione angeli in se absolute, sed per cognitionē uespertinā: ut distinguitur cōtra matutinā proprie dictā, quæ est uisio beata. Et intendit, quòd duo instātia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum una succedit alteri: prima est uespertina, secūda matutina. Sed sub prima uespertina, si erāt in gratia, cōprehēditur omnis cognitio citra beatā: quæ sola est matutina: ita quòd cognitio uespertina dilinguitur in naturalē & reuelatā. Et sīmiliter omnis cōuersio in se & in deū, citra cōuersionē finitionis. Patet aūt hæc esse uere mentē literæ. Tum qa expresse loquitur de uespertina cōuersione: ut distinguitur contra matutinā. Tū quia de successione solicitus erat. Constat autem, quòd quotquot oppositiones simultatenees ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensurā durationis, sed ad unum tātū instās spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Desīgnauit aūt illud magis ab actu naturæ, f. cōuersionis in se: qa ille fundamentū est omnīū & certior. Quū aūt quæritur aut dilectione electiua, &c. respōdetur, quòd quū dilectio electiua significet idē quod libera, dilectio non solū quo ad exercitium, sed etiā quo ad specificationē actus: & hæc sit duplex, distinguēdū est iuxta supradicta. Et dicēdū, quòd qdā est dilectio libera totaliter, & qdā nō totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter cōueniente uolūtati creatæ. Illa est liberatotaliter q̄ est etiālibera ad bonū & malū. Nā hæc libertas nata est naturaliter cōuenire libero arbitrio creato. Illa uero est libera, sed nō totaliter: quāuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamē ad bonū & malū. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instantis: quia non poterat pro tunc eligere malum. Quādo uero dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundū instans. Posset quoq̄ dici, quòd illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute, sed habenti gratiam in primo instanti fui esse, & tunc operanti: quoniam ex quo in illo instanti non potuit fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd liberū arbitrium si supernaturalibus se immiscet, determinatur ad cōformiter gratiæ se habendū. Et sic quāuis dilectio naturalis absolute nō tendat ad supernaturalia: dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad unum, ad conforme scilicet gratiæ, ita quòd non ad oppositum. Et hæc duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta adhuc non quieuit intellectus: sed dubiū consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti uere meruerunt per actum dilectionis electiuæ obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secūdo instanti non tenebātur ad actualiter dirigendū actum suū in obiectū charitatis: ergo non peccarunt eligendo bonum non cū debita subiectione ad deum. sed aut nō peccarunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia preceptum charitatis est affirmatiuum, & obligat pro principio ad actualiter amandum, quod cōstat impleri à quilibet habēte charitatē: qa in primo actu in deū tendit ut sui suorūq̄ omnīū finem: & sic omnia sua cōtequētia modo nō repugnent uirtualiter, tendūt in obiectū charitatis, uirtute primi actus. Secunda uero cōsequētia probatur sic. Eligere bonum absq̄ actuali ordinatione ad deum immediate post primū actum charitatis non est malū, imo est actus charitatis uirtualiter: sed talis fuit actus angeli in secūdo instanti apud S. Th. ut patet ex supradictis. ergo male dicēti superius, q̄ fuit, q̄ sola inconsideratio actualis regulę diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dicitur q̄ ar guentes procedit ex malo intellectu dictorū S. Tho. imaginatur nā quę q̄ primū peccatū angeli constitit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actū contrariū regulæ. Licet ēn ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio, liberum tamē arbitrium cū illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illā modaliter non obiectiue: licut si inciderit aliquid absque regula incidat obiectiue. Actus enim esse nō potest sine aliq̄ regula, sed contra regulam. Patet autem hic angeli peccasse, iura fugibiæ peccatū cōmisse. Superbia ēn contrarie oppenit humilitati, & diuinæ regulæ, quoniā ut Boe. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à uirtualitate charitatis quā in primo actu habuit, uoluntarie superbiēdo. Posset quoq̄ dici, quòd angelus in secundo instanti, quia erat primū & ultimum totalis suæ libertatis ad bonū & malum) tenebatur deliberare de fine uitę suæ, sicut homo in principio suæ libertatis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum octauū.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primo ridet duas diuersimode opinandi, secūdo opinionem Damasceni pones primam radicem tractat: tertio opinionem Gregorij penes secundam. Quarto cōparat eas adinuicem tam opiniones quam radices.

¶ Quo ad primum radices sunt, premissas ex parte peccantis, & motiuum ex parte obiecti.

¶ Quo ad secūdū quatuor dicit. Primo opinionem quòd de inferiori ordine fuerāt ma li, & quòd maior inter prælatos terrestribus fuit primus ex prima radice. Secundo, quid superbire tenuis suppone uidetur hęc opinio secūdū Platonicos. Tertio reprehendit illud suppositum. Quarto ostendit quomodo potest bene intelligi opinio Dama. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad tertium ex secunda radice, & quòd superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatem: & dicitur secunda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem: & dicit quòd non propterea prima indicanda est falsa, quia etiam in ea habet locum secunda radix: omnia clara.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum octauū.*

Titulus clarus est, ¶ In corpe una conclusio respōsiua, Peccatum primi angeli fuit aliqs causa peccandi, nō cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo. ergo eius suggestione peccarunt. Antecedens probatur authoritate Christi, Mat. 25. diabolo & angelis eius, id est nuntijs & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ nobiscum, ut cuius suggestioni aliquis consentit in culpa. eius po testati subdatur in pœnaquod declarat Petri 2. A quo quis, &c.

¶ In respōsione ad primum, dubium occurrit ex Sco. ubi supra contra hoc scilicet, q̄ secundū instans est mora indiuisibilis in se, seu instantanea. Tum quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum: & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatum malorum angelorum tenuit bonos ascribitur. ergo & tenet sequela. Tum quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facilimum fuisset præsum inter eos. Tū quia malī prius peccauerūt deinde tentauerunt: & ultimo uictoria bonorum resistentium subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶ Ad hæc dicitur breuissime, quòd totus ille ordo tam peccatorū quām pugnæ & uictoriæ, & quicunq̄ fit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum, non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quę admodum quotcunq̄ illuminationes ordinatæ in eodē sunt instanti, Victoriæ autem in tantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discretiuæ, sed omnia complete habent in instanti, summæ sunt laudis: quamuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus, pro nihilo habeant ur.

Annota. 327

2. dist. 6. ar. 2 & di. 34. in expone. b. ad 2um

¶ *Utrum angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezech 28. Tu Cherub extentus & protegens, posui te in mōte sancto dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, ut Diony. dicit 7. cap. angelicæ hierar. Ergo angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

¶ Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendā. Si igitur angelus qui fuit suprem' inter omnes, peccauit, sequitur q̄ ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Qđ est inconueniens.

¶ Præterea, Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus poterit ab illo deficere. Sed angelus quanto est superior, tanto magis inclinatur in deū. Ergo minus potest à deo peccando deficere. Et sic uidetur quòd angelus qui peccauit, non fuerit suprēmus inter omnes, sed de inferioribus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Greg. in homel. De centum ouib us, q̄ primus angelus qui peccauit dum cunctis agminib' angelorum prælatus eorū claritate träscendet, ex eorum comparatione clarior fuit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum peccatum angeli ex arbitrij libertate præcesserit, consonum magis est suprēmum angelum inter peccantes fuisse suprēmum inter omnes.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ in peccato est duo considerare, f. promptitudem ad peccandum, & motiuū ad peccādū. Si ergo consideremus in angelis promptitudē ad peccādum, minus uidetur q̄ peccauerint superiores angeli, quā inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, q̄ maior eorū qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et uidetur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quā Aug. recitat in libro de ci. dei octauo & decimo. Dicunt ēn q̄ omnes dīi erāt boni. Sed dæmonū quidā boni, quidā mali. Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones uero substātias intellectuales, q̄ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est absciēda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia rota creatura corporalis administratur à deo per angelos, ut Aug. dicit tertio de tritare⁹. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores uero ad administrandum corpora superiora, suprēmos uero ad assistendum deo. Et secūdum hoc Dama. dicit, q̄ illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorū etiā ordine aliquis boni augeli permanserunt. Si uero consideretur motiuum ad peccādū, maius inuenīt in superioribus, quā in inferioribꝰ. Fuit enim dæmonum peccatū superbia, ut supra dictū est⁶. Cuius motiuum est excellētia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Greg. dicit, q̄ ille qui peccauit, fuit superior inter oēs. Et hoc uidetur ꝓbabilius. Quia peccatū angeli non processit ex aliqua prōmirate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis uidetur cōsiderāda esse ratio quæ sumitur à motiuo ad peccandum. Non est tamē inde alij opinioni præiudicandū, qa etiā in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, seraphim interpretatur ardentes, siue incendentes. Et sic patet q̄ cherubim denominatur à scientia quæ poterat esse cum mortali peccato⁶: Seraphim uero denominatur ab ardore charitatis, quę cum peccato mortali esse non pō: Et ideo primus angelus peccās nō est denotat' seraphim, sed cherubim.

¶ Ad secūdū dicendū, q̄ diuina intentio nō frustratur nec in his qui peccant, nec in his qui saluantur. Vtrorūq̄ ēn euētū deus præcognoscit, & ex uerorq̄ habet gloriam, dū ilos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa uero creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est inconueniens in quacūq̄ creatura subliti. Sic enim creatura intellectualis instituta est à deo, ut in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶ Ad tertium dicendū, quòd quantacunq̄ inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem nō inducebat. Vnde potuit per liberū arbitriūea nō sequi.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Utrum peccatum primi angeli fuerit aliqs causa peccandi.*

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quòd peccatum primi angeli peccantis non fuit aliqs causa peccandi. Causa ēn prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, ut Dama. dicit. Ergo peccatū unius non fuit aliqs causa peccandi.

¶ Præterea, Primum peccatum angeli non potest esse nisi superbia, ut supra dictū est⁶. Sed superbia excellentiam quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur, quàm superiori. Et sic non uidetur quòd dæmones peccauerint per hoc quòd uoluerunt subesse alicui superiorum angelorum potius quàm deo. Sic autem peccatum unius angeli fuisset aliqs causa peccandi, si eos ad hoc induxisset ut sibi subjcerentur. Non ergo uidetur quòd peccatū primi angeli fuerit causa peccādi aliqs.

¶ Præterea, Maius peccatum est uelle subesse alteri contra deū, quàm contra deum alteri uelle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatū primi angeli fuit aliqs causa peccandi in hoc quòd eos ut sibi subjcerentur, induxit, grauius peccassent inferiores angeli, quàm suprēmus. Quod est contra illud psal. Draco iste quem formasti. Dicit glo. Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit aliqs causa peccandi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoca. 12. quòd draco traxit secum tertiam partem stellarum.

CONCLVSIO.

¶ *Primi Angeli peccatum fuit aliqs causa peccandi non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens.*

¶ REPONDEO dicendum, quòd peccatum primi angeli fuit aliqs causa peccandi: non quidem cogens, sed quadāquasi ex hortatione inducens. Cuius signū ex hoc apparet, quòd omnes dæmones illi suprēmo subduntur, ut manifeste apparet per illud quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis ei⁹. Habet ēm hoc ordo

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæterti æ Articulum nonum.*

Tertius clarus est.

Comment. ¶In corpore una conclusio respõsiua Platris remanserit quã ceciderunt. Probatur: quia præter naturã indentitur in paucioribus peccatum autem est contra naturã angelorum. ergo.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primũ.*

Tertius clarus est.

Comment. ¶In corpe duo. Primo distinctionem trimẽbrem ponit. Secundo iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio. Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. Probatur dupliciter. Primo quia cõsequitur naturã simpliciter. Secundo, authoritate Dionysij. Secundo, cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Aliis autẽ plura & clarius. Tertia, cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata.

226

siue malũ. Quia igitur supremus angelus maiorẽ habuit naturalem uirtutem, quàm inferiores. intensiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶*Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.*

328 AD NONVM sic proceditur. Videtur q̃ plures peccauerunt de angelis, quã permãserunt. Quia ut dicit philosophus, malum est ut in pluribus, bonũ ut in paucioribus.

¶Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniũtur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quã boni; secũdũ illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶Præterea, Angeli distinguuntur secũdũ personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, uidetur etiam q̃ non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscũ sunt q̃ cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶Plures Angeli permanserunt in gratia, quam peccauerunt,

¶RESPONDEO dicendum, q̃ plures angeli permanserũt quam peccauerunt. Quia peccatũ est contra naturalem inclinationem. Ea uero quæ contra naturam fiunt, ut in paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, uel semper, uel ut in pluribus.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ philosophus loquitur quãtum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc q̃ sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. in angelis autem non est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc pater responsio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ secundum illos qui dicunt q̃ diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terre stribus: manifestum est q̃ non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum uero illos qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine: probabile est q̃ de
a 316 quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quẽlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen nomina quorũdam ordinum ut Seraphim & Thronorum, dæmonibus nõ attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia.

328

QVAESTIO SEXAGESIMA
quarta de pœna Dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonũ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, de obtenebratione intellectus. ¶Secundo, de obstinatione uoluntatis. ¶Tertio, de dolore ipsorum. ¶Quarto, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis.* 329

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis. Si enim aliquam ueritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere uideatur; interantum quòd quidam ultimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione ueritatis.

¶Præterea, Id quod est maxime manifestum in natura, uidetur esse maxime manifestum in angelis siue bonis, siue malis. Quòd eiũ nõ sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, q̃ nõ possit uidere lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere deũ qui est secundũ se manifestissimus, cum sit in summo ueritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo uidetur deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶Præterea, Cognitio retũ angelis cõueniens est duplex secũdũ Aug. 5. matutina & uespertina. Sed cognitio matutina non cõpetit dæmonibus: quia non uident res in uerbo. Nec cognitio uespertina, quia cognitio uespertina refert res cognitas ad laudẽ Creatoris. Vnde post uespere sit mane, ut dicitur Gen. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

¶Præterea, Angeli in sua conditione cognouerũt mysterium regni dei, ut Aug. dicit quarto super Gene. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquã dominum gloriæ crucifixissent, ut dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione ueritatis sunt priuati.

¶Præterea, Quancũq; ueritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere ueritatem per suam naturã, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, ut Augu. dicit. Omnis autẽ manifestatio fit p̃ lumen, ut dicitur Ephes. 5. Similiter etiã nec per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. Corin. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio ueritatis.

¶SED CONTRA est qđ Dio. dicit 4. ca. de di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona quæ nequaquã mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autẽ naturalia dona est cognitio ueritatis. Ergo in eis est aliqua ueritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est ab illis ablata, uel diminuta: gratuita uero speculatiua quorundam secretorum dei, est diminuta: gratuita uero, qua ferebantur in dei amorem, est totaliter ablata.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ duplex est cognitio ueritatis. Vna quæ habetur per gratiã: alia quę habetur per naturã. Et ista quæ habetur per gratiã est duplex. Vnã quæ est speculatiua tantum, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia uero, quæ est affectiua producens amorem dei. Et hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. Harum autem trium cognitionũ prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Cõsequitur enim ipsam naturã angeli, qui secũdũ suã naturã est quidã intellectus, uel mens. Propter simplicitatem autẽ suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest nisi per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dio. q̃ dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.*

Tertius clarus est.

Comment. ¶In corpe duo. Primo tractat opinionẽ Origenis. Secundo determinat ueritatem.

¶Quo ad primũ duo. Primo opinionem in duobus punctis & cauſa eorum, scilicet quòd omnes mobiles, præter Christũ: causa primi, libertatis. & secundi, unio Verbi. Sed do dicit hãc rationẽ erroneam uitandam, ratione & authoritate. Ratio est, qa ruit ratio beatitudinis sanctorũ. Authori. Christi.

¶Quo ad secundũ tria dicit. Primo conclusionẽ responsiuã, q̃ dæmones sunt obstinati Ima in, & sancti confirmati in bono. Secundo unde huius causa sumẽda sit ostendit, scilicet non ex gratuitæ tantũ culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt. sed ex conditione status, scilicet q̃ extra uiam sunt, quia hoc est angelis ea sibi quod hominib⁹ mors. Tertio causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quòd gratuitæ culpæ non dixit S. Thom. nõ esse causam, sed nõ tantũ esse causam: quia in rei ueritate grauiores culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quæ dã causa demeritoria & ex genere, quia mortalis & ex specie, quia superbiæ: & ex cã, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo q̃ instãs est ut qui non uenialiter, sed usq; adeo delinquit ut impotenter se faciat ad bene faciendũ, hac pœna mulctetur, ut bene uelle non possit. Nõ tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quantũcunq; grauior sit culpa ex remissibilitatem ex gratuitate nõ excludit. Aduerte secũdo, q̃ causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamen: quoniã cã proxima quare mali sint obstinati, & ut sint confirmati, est status eorum. ea. f. sunt sam extra uiam. Conditio enim uiatorum est mutabilitas de bonoin malum. Sed causa quare angelus cadẽdo fiat extra uiam, sicut homo moriendo, est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quo nam est ea status extra uiã, qui est causa obstinationis. Et cõsequenter est causa principalis. Et praterea post assignatam status conditionẽ ex authoritate Dama in littera, proponitur uerunda obstinationis causa. f. principalis: ubi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. Et sic posito semel electo bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia uero probatur. Tum quia uniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ uirtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis. quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularem, & uniuersalis uniuersalem. Tum ex oppositio. quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, ut patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad utrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo cõfirmatur consulta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertio remittit se ad locum aliũm in tertia parte de obstinatione hominum cuiusmeminerat.

Quæst. ¶*Num ex eo quòd angeli apprehendunt immobiliter, appetant & eligant immobiliter: & qua nam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis eius, seu creaturæ in aliquo obiecto.*

¶Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primo ex ratione discursus in gni ab angelo, de quo supra dictum est. Secũdo quia requiuntur de apprehensione quamu immobilitas conuenit apprehensioni naturalis modo autẽ loquimur de apprehensione practica supernaturali, respectu quorũ peccatũ est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum diffuadente per uxorẽ Pilati. Tertio: quia creatur in ratione immobilitatis: quo nisi nõ discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis, quoniã & immutabilis cognitio stat cũ discursu, ut patet in cõclusionibus geometricis. Et cũ negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionũ simpliciũ quia cognoscens actu obiecta discursu aliquid est in potentia ad cognitionem oppositorum simplicem apprehensionem inde si per simplicem apprehensionẽ cognoscatur rõ nio aliqua alicuius conclusionis, & postmodũ per simplicẽ apprehensionem apprehendat rõ alia, probabiliter, ad oppositũ intellect⁹ flecti põt ad hanc secũdã. Quatuor quia omittuntur uera radix immobilitatis, f. connaturalitas. Ex eo enim q̃ aliquorũ cognitio è naturaliter indita siue speculatiue, siue practice, oritur immutabilis apprehensio, ut patet in primis principiis. Ex q. 24. ar. hoc etiã excluditur posse mutabilis apprehensionis oppositorũ & non ex eo q̃ per simplicẽ apprehensionem cognoscitur, ut experimur in prima operatione intellectus. Quinto: quia si angelus apprehendit immobiliter quã in primo instanti omnes apprehẽderint deũ, ut obiectũ beatificum, amabilem super omnia, &c. ergo semp hãc cognitionem practicam seruãt, & sic in secundo instanti non peccarent.

¶Circa. consequẽtiam occurrit dubiũ, quo ad utranq; eius probationem ut simpliciter. Et quid contra primam probationẽ arguit Scotus in 2. distin. 7. prima, aut intendis de motore, sufficiente aut insufficiente. Si de sufficiente, manifestę falsum est, quòd oportet mobile proportionari tali motori: quamuis uerum sit uoluntatem moueri sic ab intellectu. Si de insufficiente quamuis uerum sit mobile oportere proportionari motori: falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu uoluntatis. Falsum quidem, ut in 25. distin. huius declarabitur. Repugnans uero, quia duo ex hoc sequuntur primo q̃ angelus non potuerit peccare. Secundo, q̃ non solũ post primã electionem, sed in prima uel ante primam electionẽ sit uoluntas immobilis. Primum deducitur sic. Intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit, & mouit uoluntatem, quia pœna nõ præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter monet: ergo uoluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tendit: ergo nunquam potuit peccare. Secundum uero sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

¶Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate uoluntatis: ut patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quòd cõsequentia non ualeat: quia sic etiam uoluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter uoluntatem angeli & hominis non ualeat, quia immutabilitas intellectus, quãuis in angelo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint discursu, in homine etiam cum discursu inueniatur: tamē in homine voluntas est mobilis: ergo & in angelis. Contra ipsum uero cōsequēntia obiicit idem doctor ibidem: quia effectus cōmunis in homine & angelo, oportet assignare causam utriq; cōmunem, sed obstinatio est communis effectus, & unius rationis in utroq;, ut Aug. innuit de fide ad Petrū, cap. 5. Immobilitas autem apprehensionis, non est cōis angelo & homini. ergo.

Probatur minor: quia quō in hac vita nunq; immobiliter tenetur homo in malo, ut anima separata obstinata, reddit ur absq; præuia apprehensione immobiliter præuia in statu separato. Non secundū: quia anima separata nō demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et cōfirmatur, quia Lazari anima fuit separata. Et tñ nec immobiliter est in bono nec i malo.

Quæstio. ¶ *Num uoluntas angeli sit inflexibilis post electionem.*

¶ Contra conclusionē obiicit Scotus uti suprā, intendens probare, quōd uoluntas angelica non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo authoritate Aug. de fide ad Petr. cap. 5. uolentis, q̄ si homo ex se posset reddire ad initiū, multo magis angelus: ergo, in quit Scotus, natura angeli nō magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quām natura hominis: sed si esset immobilitas post electionem, magis repugnaret ut patet. igitur. Secundo ratione tali, quia talis nō aliter causatur nisi secundū q̄d ipsa causa aliter se habet: & hoc deducitur impedimentis: ergo voluntas nō aliter causat actus post primā electionē nisi ipsa: secundū q̄d causa aliter se habeat. Sed ex hoc q̄ elicuit primā electionē, nō aliter se habet secundū q̄d causa: ergo eadem libertatis authoritate causare pōt actus cōsequentes sicut primū: processus clarus est totus. Et illa propositio, f. q̄ post primum electionem non aliter se habet secundū q̄d causa, pbatur, quia ipsa est causa ut prior suo actu, & non ut stat sub actu. Prius autem ut prius, *nō variatur ex posteriori*. Et cōfirmatur: quia nulla causa secunda potest esse causa principali causæ agendi opposito modo illi qui cōuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa, sed uoluntas ex se agit libere: ergo per nullā habitum aut actū superadditū agit necessario. Tertio, quia dæmon pluribus peccauit nō semel peccauit: ergo nō q̄cūq; adhæsio tenet ipsum obstinatū, & ponit in termino. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt, & adhærunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandē arguit Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur q̄ angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec male uelle possint: quod est cōtra Damas. lib. 2. cap. 3. Nūc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶ Ad dubiū cōtra antecedēs respōdetur: positio S. Th. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quod naturalis cognitio angeli est immobilis. Secūda est, q̄ supernaturalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima propositio non fundatur super alio fundamento, q̄ eo quod potuit 6. Th. in littera, f. negatione discursus. Sed intelligendū est, non solum de discursu in actu, sed in potentia. Ita q̄ nō ex hoc, q̄ aliqua cognitio habetur absq; discursu, cōcluditur immobilis. sed ex hoc, q̄ naturalis, quō sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifeste excluditur etiā mobilitas per uicissitudinem. Nā quū unicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indita esse oportet aliqua cognitione immobilem, ut patet ex hoc, quia hoc prætitū est animæ nostræ, quę infima omniū, si aliquorū cognitio congenita est: & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principijs adūgno ea se perducendo perficiat, ut patet in nobis. Non est potest dici, q̄ superiores habeant talem notitiam congenitam aliquorum, & quōd priuata sint huiusmodi principijs respectu ignotorum, quum habeāt hanc rationem principij sit nobilitatis præsuppositā ignorantia aliorum. Si uero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque uicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorū ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immobilis cognitionis est absolute non discurrere, tam actu quām potentia: quod enim est sic intellectuū omnium, notitiam habitualē habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositū nullam habet potentiam: & cōsequenter immutabilis est cognitionis. Secundo uero propositio fundatur super hoc, q̄ unūquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo cōformi illi naturæ. Et experimur, q̄ eo modo, quōuis nō ex euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his aut patet respōsio ad omnes obiectiones in oppositū, præterquā ad ultimam. Nulla em æquitocatio cōmissa est, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali pertificatur immobilitas: quāuis de naturali primo & de supernaturali consequenter, propter illam & nō ex le. Negatio quoq; discursus, nō actualis tantū, & respectu unius singularis cognitionis, sed tam actu q̄ potestia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: quia ex tali negatiōe oritur negatio actus. Ad confirmationem uero dicitur: q̄ uoluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quanuis non sit libera hac libertate, f. ad bonū & malū. unde simpliciter loquendo argumentū non uolet: est determinatum ad malū immobili

Quæstio. ¶ *Num uoluntas angeli sit inflexibilis post electionem.*

¶ Contra conclusionē obiicit Scotus uti suprā, intendens probare, quōd uoluntas angelica non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo authoritate Aug. de fide ad Petr. cap. 5. uolentis, q̄ si homo ex se posset reddire ad initiū, multo magis angelus: ergo, in quit Scotus, natura angeli nō magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quām natura hominis: sed si esset immobilitas post electionem, magis repugnaret ut patet. igitur. Secundo ratione tali, quia talis nō aliter causatur nisi secundū q̄d ipsa causa aliter se habet: & hoc deducitur impedimentis: ergo voluntas nō aliter causat actus post primā electionē nisi ipsa: secundū q̄d causa aliter se habeat. Sed ex hoc q̄ elicuit primā electionē, nō aliter se habet secundū q̄d causa: ergo eadem libertatis authoritate causare pōt actus cōsequentes sicut primū: processus clarus est totus. Et illa propositio, f. q̄ post primum electionem non aliter se habet secundū q̄d causa, pbatur, quia ipsa est causa ut prior suo actu, & non ut stat sub actu. Prius autem ut prius, *nō variatur ex posteriori*. Et cōfirmatur: quia nulla causa secunda potest esse causa principali causæ agendi oppositō modo illi qui cōuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa, sed uoluntas ex se agit libere: ergo per nullā habitum aut actū superadditū agit necessario. Tertio, quia dæmon pluribus peccauit nō semel peccauit: ergo nō q̄cūq; adhæsio tenet ipsum obstinatū, & ponit in termino. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt, & adhærunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandē arguit Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur q̄ angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec male uelle possint: quod est cōtra Damas. lib. 2. cap. 3. Nūc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶ Ad dubiū cōtra antecedēs respōdetur: positio S. Th. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quod naturalis cognitio angeli est immobilis. Secūda est, q̄ supernaturalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima propositio non fundatur super alio fundamento, q̄ eo quod potuit 6. Th. in littera, f. negatione discursus. Sed intelligendū est, non solum de discursu in actu, sed in potentia. Ita q̄ nō ex hoc, q̄ aliqua cognitio habetur absq; discursu, cōcluditur immobilis. sed ex hoc, q̄ naturalis, quō sit, nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifeste excluditur etiā mobilitas per uicissitudinem. Nā quū unicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indita esse oportet aliqua cognitione immobilem, ut patet ex hoc, quia hoc prætitū est animæ nostræ, quę infima omniū, si aliquorū cognitio congenita est: & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principijs adūgno ea se perducendo perficiat, ut patet in nobis. Non est potest dici, q̄ superiores habeant talem notitiam congenitam aliquorum, & quōd priuata sint huiusmodi principijs respectu ignotorum, quum habeāt hanc rationem principij sit nobilitatis præsuppositā ignorantia aliorum. Si uero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque uicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorū ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immobilis cognitionis est absolute non discurrere, tam actu quām potentia: quod enim est sic intellectuū omnium, notitiam habitualē habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositū nullam habet potentiam: & cōsequenter immutabilis est cognitionis. Secundo uero propositio fundatur super hoc, q̄ unūquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo cōformi illi naturæ. Et experimur, q̄ eo modo, quōuis nō ex euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his aut patet respōsio ad omnes obiectiones in oppositū, præterquā ad ultimam. Nulla em æquitocatio cōmissa est, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali pertificatur immobilitas: quāuis de naturali primo & de supernaturali consequenter, propter illam & nō ex le. Negatio quoq; discursus, nō actualis tantū, & respectu unius singularis cognitionis, sed tam actu q̄ potestia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: quia ex tali negatiōe oritur negatio actus. Ad confirmationem uero dicitur: q̄ uoluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quanuis non sit libera hac libertate, f. ad bonū & malū. unde simpliciter loquendo argumentū non uolet: est determinatum ad malū immobili

non post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ sunt in illa cōfirmati, mali uero peccantes sunt in peccato obstinati. De obstinatione uero hominum damnatorum infrà dicetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ boni & mali angeli habent liberū arbitrium, sed secundum modū & conditionem suæ naturæ, ut dictum est.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ misericordia dei liberat à peccato pœnitentes. Illi uero qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adherent: & per diuinam misericordiā non liberantur.

¶ Ad tertium dicendū, quōd adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccauit, quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc quōd credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & uelit facere, & postea admittat ei potestas, nihilominus uoluntas homicidij in eo manere potest, ut uelit fecisse, uel uelit facere si posset.

¶ Ad quartum dicendum quōd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad quintū dicendū, quōd actus dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex uolūtate deliberata procedens, & is proprie potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquādo aliquā bonū faciat, non tamen beneficit. Sicut dum uerita tem dicit ut decipiat, & dum non uoluntarie credit & confitetur, sed rerū euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis: qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu attribuuntur ad malum.

q̄ nihil est ei in potestate nostra quā ipsa uolūtas. Secūdo, q̄ sequeretur, q̄ aliquis actus uoluntarius angeli esset eiusdē speciei: q̄d est inconueniēs: & tener sequela: quia causa uniuersalis malitiæ nō posset esse alii prima affectio malæ, quā cōstat non inclinare nisi ad actus eiusdē speciei. Tertio instat Durandus: quia sine existente bono ex genere, non est necesse exteros actus esse malos: sic autem est in angelis, ut patet ex dictis.

Quæstio. ¶ *Num quod nō bene fit, malum sit.*

¶ Contra secundū uero est, Quia non uidet, sit non bene, ergo malē: sed est sophisma consequentis: quoniā nō bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, q̄d negatiue apponitur bono: quod f. non habet circunstantias honestates moralitet ipsum. Et cōfirmatur, quia in extente gyatti, inter actum bonum & malum datur mediū, puta honestare parentes. Et sic in proposito credere ex euidentia rerū est actus, quāuis non bonus: quia non debito fine. nō tamen malus: ut erit Scotus ubi supra tangit.

Quæstio. ¶ *Nū dæmones sem per actu naturæ bono abutantur.*

¶ Contra tertium arguit ibidē Scotus, q̄ inclinatio naturæ, puta syndereſis, pōt habere actū cōformē illi sine dono in eo, puta displicentiā de malo culpæ. Et similiter dolere de malo pœnæ iniustum sensus naturæ: & similia. Quare enim nō pōt esse sine gratia? Quia enim nō, quia actus medi⁹ uoluntarius in statu extra uiā: quia datur in uia. Et propter hoc met patet ratio ad obiecta contra tertiā: quā oēs actus secūdi sine naturæ cōformes, siue in angelo uoluntati suæ sint subiecti quo ad exercitiū actū⁹, & uoluntas dæmonis sit determinata ad talē finē necesse est ut in oib⁹ illud uelit q̄d est finis ei⁹. Et sic oēs ei⁹ operationes etiā naturales, inquātū uoluntarię, iuniuni initiali affectiōe finis. Nec pōt sistere in aliquo ope ut naturæ cōforme est tantum, nisi possit uelle & nō propter ultimum finem: quod est impossibile. Volunt enim quæcunque uoluunt in tali pessimo statu habere & facere, ut dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

a ¶ *Super quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter: assignando iuxta singula possibilitatem, uel impossibilitatem respectu angeli. Secundo respondetur quæstito una conclusione affirmatiua de necessario.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum dolor sit in dæmonibus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ dolor non sit in dæmonib⁹. Cū enim dolor & gaudiū opponātur, nō possunt esse simul in eode. Sed in dæmonibus est gaudiū. Dicit em Aug. contra Manichæos: Diabolus potestatē habet in eos qui dei præcepta cōtēnunt, & de hac tā infelici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ Præterea, Dolor est causa timoris. De his enim timemus dū futura sunt, de quibus dolemus dum præsentia sunt. Sed in dæmonibus non est timor: secundū illud Iob. 16. Factus est ut nullum timeret. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ Præterea, Dolere de malo, est bonum. Sed dæmones non possunt benefacere. Ergo nō possunt dolere ad minus de malo culpę, qūl pertinet ad uerum cōscientiæ.

¶ SED CONTRA est, q̄ peccatū dæmonis est graui⁹ quā peccatū hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatiōe peccati: secūdū illud Apoc. 18. Quātum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantū date ei tormētū & luctū. Ergo multo magis diabolus qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

CONCLVSIO.

¶ Dolor non ut passio quædā, sed ut simplex uolūtatis actus in dæmonibus est, prout multa quæ sunt, esse non uellent, & quæ non sunt, esse uellent.

¶ RESPONDEO dicendū q̄ timor, dolor, gaudiū & hmōi sedm q̄d sunt passiones, in dæmonibus esse nō pōt. Sic em sunt pro

sciendū est, q̄ propottio uoluntatis plectæ extra uiā ad finē suū, sic q̄d modū proportio uoluntatis nostræ ad beatitudinē in cōi, ita quōdata se habet ille finis ad uoluntatē sic cōpete affectiue quēadmodum beatitudo nunc se habet ad nos, quoniā uoluntas in natura affectionis ipsius tranſit. Et perinde uoluntas illa affectione determinatur ad unū tale finē quemadmodū uoluntas naturaliter determinata est ad boni rationem. Et quoniā affectio illa nō ad aliquē particulare, sed uniuersalissimū finē utpote ultimū est, & ad ultimū finē aliquis simpliciter omnia dirigunt, & in ordine ad illū omnia mensurantia existentes est, ut obstinatus simpliciter non solū habitualiter semp in illa affectione permaneat, sed etiā uirtualiter. Et si nō actualiter, ut in instāti quo peccauit obstinatus uirtualiter autē dico. i. principaliter: quēadmodū in omni actu uoluntatis nostræ saluā uirtualiter appetitus beatitudinis: cum quicquid uolumus ut participemus, beatitudinē uolumus. Ac per hoc omnia quæ unde obstinatus, propter illū finē, uirtualiter uult. Et sic ex eo quōd illa affectio inest uolūtati, immobiliter determinat uelut natura ad unū. Ex eo em q̄ illa est respectu finis ultimi, simpliciter, & non in hoc uel in illo ordine, habet rationē principij respectū omniū actuū uoluntario rum sequentium, eo q̄ finis in operabilibus se habet ut principium in speculabilibus. Ex his autem patet facile respōsio ad omnia obiecta.

¶ Ad obiecta nāq; Scoti, cōtra primū dictū q̄ uoluntas nec le, nec aliā uim pōt sine omni suo actu suspendere: q̄a uelle suspendere se uel aliā, actus uoluntatis est: & ille actus esset malus, propter uim primę electiōis, cuius in proposito negatio fit, uoluntatē obstinatā esse huius libertatis: quoniā nō potest facere quin doleat, & odio habeat dānationē, &c. Et manifeste sophisma figuræ dictionis cōmittit, à uoluntate ad uoluntatē obstinatā arguēdo. Nec inconueniēt, imo oportet omnem actū uoluntatis obstinatæ esse eiusdē rōnis uirtualiter. Quēadmodū actus omnium uirtutū sunt actus charitatis uirtualiter. Cū tali em identitate specifica, stat diuersitas specifica formaliter corūdē actuū: ut patet in exēplo adducto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert ad finis ut malus ex genere, an nominodo affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad ultimum simpliciter.

¶ Ad obiecta uero cōtra secundū iam patet: q̄ si nō uelcat simpliciter, fit, nō bene, ergo malecualet: tamē in obstinato, propter immobilitatē finis ultimi simpliciter. Et propter eandē cām nō dat actus medi⁹ uoluntarius in statu extra uiā: quia datur in uia. Et propter hoc met patet ratio ad obiecta contra tertiā: quā oēs actus secūdi sine naturæ cōformes, siue in angelo uoluntati suæ sint subiecti quo ad exercitiū actū⁹, & uoluntas dæmonis sit determinata ad talē finē necesse est ut in oib⁹ illud uelit q̄d est finis ei⁹. Et sic oēs ei⁹ operationes etiā naturales, inquātū uoluntarię, iuniuni initiali affectiōe finis. Nec pōt sistere in aliquo ope ut naturæ cōforme est tantum, nisi possit uelle & nō propter ultimum finem: quod est impossibile. Volunt enim quæcunque uoluunt in tali pessimo statu habere & facere, ut dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

a ¶ *Super quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter: assignando iuxta singula possibilitatem, uel impossibilitatem respectu angeli. Secundo respondetur quæstito una conclusione affirmatiua de necessario. *Cōment.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quo ad primum dolor dupliciter utpotest, & ut simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo ut nunc possibilis.

¶ Circa hanc partem ad uerte, q̃ dicit in primo, d. 1. q. 1. & lib. 1. dist. 49. q. 1. imaginatur quodā modo mixtiua & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit uoluntatē ut operatiuā, ut recte ptinuam, ut productiuā, & imaginatur q̃ uoluntas imaginatum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Imaginatum receptiua, delectatur tristatur: quæ q̃ delectati aut tristari nam est operari, sed pati. Ut enim passio consequens operationem perfectam: imaginatum uero productiua, spirat amorem. Et sic a pud ipsum tam delectatio quam tristitia semper cū passio, sed quandoq; est passio, cū alteratione organi. Et nunc est passio appetitus sensitiui. Quādoque uero est passio uoluntatis, & tūc est ab obiecto præsenti in ipsa uoluntate. S. Tho. autē in hic & clarī in prima 1. q. 2. & specialiter in 2. 1. & singulariter ad tertiū: negat huiusmodi passiones in uoluntate, sed actus simplices uoluntatis ponit cā similitudine effectus. Nec obstat si dicatur q̃ delectatio nō est in potestate uoluntatis, & q̃ consequitur operationem perfectā.

332 4. d. 45. q. 1. ar. 3. & 4m & d. 47. q. 1. ar. 3. & ad 2m. Cum his enim omnib' stat simul q̃ sit simplex actus uoluntatis: quoniam non quomodolibet disposita uoluntas potest uberē nō operari, sed tante unā necessē est tūc sequi aliā, &c. Fundamentū autem authoris hic tactum, sed ibi declaratū est, quia passio à parte sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & utibi offenditur, secundū solā receptionem nō dicitur passio doloris, uel gaudij, sed secundū q̃d patiens trahitur ad agēs. q̃ in omni actu uoluntatis fit: facti sunt cīn sicut ea quæ dilexerunt: unde omnes actus uoluntatis hoc modo possiones uocantur, sed propria locutio nō est, ut per Augu. 9. de ciui. dei, ibidē allegatum patet.

¶ Quo ad secundū conclusio est: Dolor necessitatis est in dæmonibus. probatur sic: dæmones multa esse uolunt quæ nō sunt, & nō esse quæ sunt. ergo dolēt. Consequētia, probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedēs uero p̃ patet quadrupliciter. primo, q̃a mundi sunt. secundo, quia pœnis addicti, de rōne cūi pœnæ est inuoluntarietas tertio, q̃a beatitudine priuati sunt. quarto, quia iniqua

autem salutis humanæ protenditur usque ad diem iudicij. Vnde & usque tunc durat ministerium angelorū & exercitatio dæmonū. Vnde & usq; tūc & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiam nunc in inferno sint ad torquendū eos quos ad malū induxerūt, sicut & aliqui boni angeli sunt cū animabus sanctis in cælo. Sed post die iudicij omnes mali tam homines quām angeli in inferno erunt, boni uero in cælo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ locus nō est pœnalis angelo, aut aīæ, quali afficiēs alterando naturam, sed quasi afficiens, uolūtatē cōtristādo, dū angelus uel aīa apprehēdit se esse in loco nō cōuenienti suæ uolūtati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima secundum ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferūtur hominib'. Vñ nō est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendū, quòd aliqui dixerūt, usque ad diem iudicij differri pœnā sensibilē, tā dæmonum q̃ animarum, & similiter beatitudinē sanctorū differri usq; ad diē iudicij. Quod est erroneū & repugnās Apostoli sententiæ q̃ dicit 2. Co. 5. Si terrestris dom' nostra hui' habitationis dissoluatur, domū habem' in cælo. Alij uero licet hoc nō concēdāt de animabus, cōcedunt tamē de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicij sit de malis animab' & malis angelis: sicut idē iudicij est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicēdū est quòd sicut locus cælestis pertinet ad gloriā angelorū, ita gloria eorū nō minuitur cū ad nos uenīunt: quia considerant illū locū esse suum, eo modo quo dicim' honorē Episcopi nō minui dū actu nō sedet in cathedra. Similiter dicēdū est, quòd dæmones, licet nō actu aligērur gehēnali ignī, dū sunt in aere isto caliginoso: tamē ex hoc ipso q̃ scīūt illā alligationē sibi deberi, eorū pœna nō diminuitur. Vñ dicitur in quadā glo. Iacobi 1. q̃ portāt se cū ignē gehēnæ quocūq; uadant. Nec est cōtra hoc, q̃ rogauerunt dūm ut nō mitteret eos in abyssum: ut dicitur Luc 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderētur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Ma. 8. dicitur, q̃ deprecabantur eum ne expelleret eos extra regionem.

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINTA *de opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.*

POST considerationē spiritualis creaturæ cōsiderandū est de creatura corporali, in cuius productione tria opera scriptura cōmemorat, s. opus creationis, cū dicitur, In principio creauit deus cælū & terrā, &c. Opus distinctionis, cū dicit, Diuisit lucē à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamētū, ab aquis q̃ sunt sub firmamēto. Et op' ornatus, cū dicitur. Fiat luminaria in firmamēto, &c. Primo ergo cōsiderandū est de opere creationis. Secūdo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus.

¶ Circa primum quærūtur quatuor. ¶ Primo, utrū creatura corporalis sit à deo. ¶ Secūdo, utrū sit facta propter bonitatem dei. ¶ Tertio, utrum sit facta à deo mediantibus angelis. ¶ Quarto, utrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate à deo.

ARTICVLVS I.

a Vtrum creatura corporalis sit à deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis non sit à deo. Dicitur enim Ecclesiastī. 3. Didici q̃ oīa q̃ fecit deus, perseuerant in æternum. Sed corpora uisibilia non perseuerant in æternum. Dicitur enim 2. Corinthio. 4. Quæ eorum uoluntas cohibetur à multis.

a Super Quæstionu sexagesimaquarta Articulū quartum.

TItulus clarus est. Incipit que. Primo respondet quæstio unā conclusione. Secundo respondet tactæ obiectioni.

¶ Quo ad primā cōclusio est illa. Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus simpliciter, & aër caliginosus usque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda, p̃batur sic. Ratio diuinæ prouidētiæ habet q̃ inferiorū bona per superiora procurēt. ergo conueniens est q̃ homines bonū indirecte per dæmones procurentur. Sed nos ita se habemus ad aëra istum sicut nos ad diē iudicij. Prima cōsequētia & declaratur & probatur. Declaratur quidē distinguendo, duplicitēr procurari bonū hominis, s. directe, & indirecte per exercitū oppugnationis. Probatur uero, quia dæmones sunt inordinati per deū & scholas, & odiose tales exclusi ab utilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt ut directe promoueāt: nec ad hoc nūt. restat ergo ut indirecte impugnando, & exercendo nos. Secunda pars cōsequentis quo ad primā partē antecedēs cius debet esse cōstans exercitio. Quoadita quæ pugna & exercitium nostra usq; ad diē iudicij: de declaratē ex oppositio, q̃a angeli boni etiam usque ad illud tempus huc mittuntur.

¶ Quo ad secundū dicit cū his stare: q̃ aliquotan geli mali mittantur nunc in infernū, sicut & tirani boni immittuntur non sunt hic, sed cū animabus finālis. Post iudicij uero omnes in infernō, & omnes illi scelerati.

a Super Quæstionū sexagesimaquinta Articulum primum.

TItulus clarus. Ps à deo teneat effectiue.

¶ In corpore tria tenet. Primo refert opinionē quandā. Secundo determinat ueritatem cōtra eam, respondendo quæstio. Tertio facit mentionem obiectarium.

¶ Quo ad primā duo. Primū est opinio quæ tacta, utilibus fuit à deo malo: secundū, authoritas secundæ ad Cor. 4. tertia uisus ad quārtum c. 6. Et ista ¶ Quo ad 2dum dico q̃ sic. Corporalia imo oīa q̃ sunt à deo. Probat sic. quicunq; in diuersis uenitur aliqd unū, quòd tet q̃ illa diuersa illud unū ab aliqua causa recipiant. Sed in nibus tam corporalibus, quā spiritualibus inue-

uidentur, temporalia sunt, quæ autem non uidetur, æterna. Ergo deus non fecit corpora uisibilia.

¶ Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erāt ualde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias: nā patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à deo.

¶ Præterea, Id quod est à deo, non retrahit a deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ coporales retrahunt à deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corin. 3. Non contemplantibus nobis quæ uidentur, Ergo creaturæ corporales non sunt à deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in psal. Qui fecit cælū & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

Cum corporalia & omnia conueniāt in esse, necesse est ut omnia effectiue in esse à Deo dependeant.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ quorundam hæreticorum positio est, q̃ uisibilia ista nō sunt creata à bono deo, sed à malo principio. Et ad argumētū sui erroris assumūt q̃d apostolus dicit 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo uniantur, necesse est huius unionis causam esse aliquam: non enim diuersa secūdum se uniuntur'. Et inde est, quòd quan docunq; in diuersis inuenitur aliquid unum, oportet quòd illud unum ab aliqua una causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantuncunque diuersis. Necesse est ergo esse unum essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint uisibilia & corporalia'. Dicitur autem diabolus esse deus huius seculi, nō creatione, sed quia seculariter uiuentes et seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses. 3, Quorum deus uenter est.

¶ Ad PRIMVM ergo dicendum, q̃ omnes creaturæ dei, secundum aliquid in æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquant ad deum qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles'. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manent secundum materiam', sed mutantur secundum formā substantialem. Creaturæ uero incorruptibiles permanent quidē secundū substantiā, sed sunt mutabiles secundū alia, puta secundū locū', ut corpora cælestia: uel secūdū affectiones, ut creaturæ spirituales. Quòd autē Apostolus dicit, quæ uidentur, tēpora sunt: & si uerum sit etiam quantū ad ipsas res in se cōsiderata, secundum q̃d omnis creatura uisibilis subiacet tempori, uel secundum suū esse. uel secundū suum mortū: tamen Apostolus intendit loqui de uisibilibus secundū quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in instis rebus uisibilibus, tēporaliter transeunt. Quæ autē sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & suprà præmiserat', AEternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶ Ad secundum dicendū, q̃ creatura corporalis secūdū suam naturam est bona: sed nō est bonū uniuersale: sed est quoddā bonum particulare & contractū: secundū quam particularitatem & cōtractionē sequitur in ea cōtrarietas', per quam unum contrariatur alteri, licet utrunque in se sit bonū. Quædā autem æstimantes res nō ex earū natura, se sed ex suo proprio cōmodo: quæ cunq; sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non cōsiderantes q̃ id quod est uni nociuū quantum ad aliquid, uel alteri, uel eidem quātum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset si secundum se corpora essent mala & noxia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ creaturæ, quantum est de se, nō retrahunt à deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, ut dicitur Ro. 1. Sed quòd aliquando uerrant à deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis utuntur. Vnde dicitur sapientiæ. 14. q̃ creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum q̃ sic à deo abducūt, attestatur q̃ sunt à deo. Nō enim abducūt insipientes à deo, nisi alliciendo secundū aliquid boni in eis existens' q̃d habent à deo.

ARTICVLVS II.

a Vtrum creatura corporalis sit facta propter dei bonitatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis non sit facta propter dei bonitatē. Dicitur enim Sap. 1. Creauit deus ut esset omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter dei bonitatem.

¶ Præterea, Bonū habet rōnem finis. Ergo id q̃d est magis bonū in rebus, est finis minus boni. Creatura aūt spiritualis cōparatur ad corporalē, sicut maius bonū ad minus bonū. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & nō propter dei bonitatem.

¶ Præterea, Iustitia nō dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed deus

est iustus. Ergo ante omnē inæqualitatē à deo creatam est inæqualitas à deo non creata. Sed inæqualitas à deo nō creata, nō potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter dei bonitatem.

¶ SED COMTRA est quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶ Visibilia omnia & corporalia sunt effectiue à Deo producta: non in pœnam spiritualiū substantiarum, sed ex ipsa dei intentione propter diuinam bonitatem representandam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Origene. posuit, q̃ creatura corporalis non est facta ex prima dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enī, q̃ deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales'. Quarū, cum essent liberi arbitrij, quædam cōuersæ sunt in deū, & secundū quantitatē conuersionis fortitæ sunt maiorē uel minorem gradū, in sua simplicitate remanentes. Quædā uero auersæ à deo, alligatæ sunt corporib' diuersis secūdū modū auersionis à deo. Quæ quidē positio erronea est. Primo quidem, quia contrariatur scripturæ, quæ narrata productiōe cuiuslibet specīæ creaturæ corporalis, subūmgit: Vidit deus quia hoc esset bonū: quasi diceret, q̃ unūquodq; ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Origē. creatura corporalis facta est: non quia bonum est eam esse, sed ut malum alterius puniretur.

Secundo, quia sequeretur q̃ mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factū est ut cōgrueret alicui peccato spiritualis creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum: sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autē sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tāquam erronea, considerandū est q̃ ex omnibus creaturis constituitur totū uniuersum', sicut totum ex partibus. Si autē alicuius totius & partium eius uelimus finem assignare, inueniemus primo quidem, quòd singulæ partes sunt, ppter suos actus, sicut oculus ad uidendum. Secundo uero q̃ pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum, & pulmo, propter cor. Tertio uero omnes partes sunt ppter perfectionem totius, sicut & materia propter formam. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem totus homo est propter aliquem finem extrinsecum, puta ut fruatur deo'. Sic igitur & in partibus uniuersi unaquæque creatura est propter suū proprium actum & perfectionem. Secūdo autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturæ quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autē singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius uniuersi. Vlterius autem totum uniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in deum sicut in finem: inquantū in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam dei. Quanuis creaturæ rationales speciāliquodam modo supra hoc habeant finem deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando'. Et sic patet q̃ diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet esse, inuenitur esse. ergo ab aliqua una essendi causa inueniturille est de'. ergo maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorem, &c. Et p̃batur, tū none: quia diuersi uniti, seu communicantia in aliquo (q̃d idem est) aut ex se, aut ab alio uniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa utīc non uniuntur: ergo ab aliqua causa unionis. *Annot.*

¶ Aduerte hic, q̃ S. T. breuitati studens, maioremabsolute assumpsit, sciens tamē sub distinctione debere intelligi, q̃ quandocunque in diuersis inuenitur aliquid unum specie, genere, siue analogia, oportet uel q̃ in omnibus illis illud unū si causatū ab aliquacausa extrinseca, uel q̃ unū sit causa, & reliqua sint causata ab eo cui primo illud conuenit: & sic intellecta, q̃ positio ista euidens est in philosophia. Tertio exponit quomodo intelligēda sit authoritas Apostoli adductab hæreticis: & patet i litera.

a ¶Super Quæstionis sexagesimaoctaua Articulū secundum.

TItulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origenis. Secundo excludit illam. Tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo referri, opinionem, & radicem eius. Opinio est, q̃ creatura corporalis non est facta ex prima dei intentione quia ad hominē suā aspicit, sed ad pœnā creaturæ spiritualis peccantis. Radix uero est prioritas creationis spiritualiū, æqualitas naturaliū, libertas arbitrij, & dissimilitas quo ad meritū & demeritum, ut patet in litera.

¶ Quo ad secūdum, duplicitēr probat hanc falsitatem esse erroneā. Primo, quia contrariatur scripturæ, dicenti creaturam corporalem esse perfectam bonā. Secūdo, ducendō ad impossibile, s. q̃ dispositio corporalis mundi quæ nunc est, esset casualis, ut patet in litera.

¶ Quo ad tertiū cōclusio responsiua est hic. Diuina bonitas est finis omnīū corporaliū: & probatur sic. Totū uniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in deū sicut in finē. ergo diuina bonitas est finis omnium corporalium. Āās declaratur, ostēdendo & graduando singulas partes totius & partium eius, iuxta quadruplicem habitudinē & gradum: primo partium ad sua opera, secūdo partiū inter se, tertio partiū ad totum, & quarto totius ad finem extrinsecum. Et probatur, quia uniuersum est ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad imitã & repræsentandum diuinam bonitatẽ,quẽ est ad eius gloriam ordinata,cõsequitur.Hoc autẽ patitur ex eo q̃ ex oibus creaturis cõstituitur uniuersum, sicut totũ ex partibus: Ac per hoc idẽ est finis totius & illarũ, cõiter loquendo. Nihil em̃ prohibet,quasdã partes peculiarius secundũ proprias rationes ordinari in diuinã bonitatẽ per aliquas operationes, tum ex primum gradum, tum de creaturis rationalibus patet.

a ¶*Super Quæstiõis sextæ agesimæquinte Articulum tertium.*

Cõment. Titulus clarus est. ¶In corpore duo facit.Primo refert opinionẽ Auicennæ. Secũdo excludit eam,determinando conclusionẽ resposiuam quæsito, ratione & authoritate. ¶Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet. ¶Quo ad secundũ conclusio est,Creatura corporalis est immediate à deo primæ productionẽ.Probatur primò ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ. prima productio creaturæ corporeæ est creatio.ergo . Minor patet ex identitate effectus. Ad primum enim productionem spectat producere primum ordinẽ generationis, & consequenter id quod est imperfectissimũ & in re: quia imperfectius est si cut prius. Ad creationẽ quoq; spectat itd, quoniam extendit se usque ad productionem materiæ primæ . ergo. Maior uero probatur sic. Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando.ergo ad communius.ergo ad magis subsistratum.ergo quod primo in omnibus substernitur,proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secũda pot aliquid producere non præsupposito inre producta, aliquo causato à prima causa . ergo nulla causa potest creare.Antecedens & prima cõsequentia patent. Secunda uero probatur:quia substratum cõmũius inuenitur semper,quã informans illud:quia infotmare est restringere & terminare,ut patet de esse,uirtute,& intelligere:in quibus est graduum informatio & materia & forma, in quibus rerũ diuersum est per formationẽ unio. Vltima aũt consequentia probatur ex ratione creationis:quia s. creato est productio rei secundũ totam substantiam nullo præsupposito creato uel increato. Deinde asserit authoritas scripturæ ad conclusionem.

Annot. ¶Aduerte hic primo

repræsentat diuinum esse, & bonitatem eius. Et ideo per hoc q̃ deus creauit omnia ut essent,non excludit quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

¶Ad secundum dicendum , quòd finis proximus non excludit finem ultimũ. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quo dammodo propter spiritualem, non remouetur quin sit facta propter dei bonitatem

¶Ad tertium dicendum, q̃ æqualitas iustitiæ locũ habet in retribuẽdo.Iustum em̃ est quòd æqualibus æqualia retribuãtur . Non autẽ habet locũin prima rerũ institutione. Sicut enim artifex eiusdẽ generis lapides in diuersis partibus ædificij ponit absq; iniustitia:non propter aliquã diuersitatẽ in lapidibus præcedentẽ,sed attẽdens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset nisi lapides diuersimode in ædificio collocarẽtur:sic & deus à principio ut esset perfectio in uniuerso,diuersas & inæquales creaturas instituit secudũ suã sapiẽtiã absq; iniustitia,nulla tamẽ præsupposita meritorũ diuersitate.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit producta à deo mediantibus angelis.*

AD TERTIVM sic proceditur.Videtur quòd creatura corporalis sit producta à deo mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam,ita omnia sunt per dei sapientiam facta,secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti.sed ordinare est sapientis , ut dicitur in prin. metaphy. Vnde in gubernatione rerum inferiora per superiora reguntur quodam ordine:ut Augustinus dicit .de trinitate. Ergo & in rerum productione talis ordo fuit:quòd creatura corporalis tanquã inferior per spiritualem tanquam superiorem est producta.

¶Præterea, Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum :quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales sunt immediate à deo productæ,nulla esset inter creaturas diuersitas,nec una magis distaret à deo quàm alia. Quod patet esse falsum:cum propter longe distare à deo dicat philosophus quædam corruptibilia esse.

¶Præterea, Ad producendum effectum finitum non requiritur uirtus infinita. Sed omne corpus finitum est.Ergo per finitam uirtutem spiritules creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse:præsertim quia nulla dignitas competens alicui secundum suam naturam,ei denegatur, nisi forte ob culpam suã.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1.In prin.crea.deus cæ. & ter. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediate à deo producta.

CONCLVSIO.

¶Creaturæ corporales sunt effectiue & immediate à deo productæ, & non media aliqua angelorum operatione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt gradatim res à deo processisse.Ita scilicet quòd ab eo immediate p̃cessit primacreaturæ:& illa produxit aliam: & sicinde usque ad creaturã corpoream. Sed hæc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturæ productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur. Imperfectum enim est prius quàm perfectum in fieri.Impossibile est autem aliquid creari nisi à solo deo.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior,tanto ad plura se extendit in causando. Semper autem id quod substernitur in rebus,in

ARTIC. III. ET. IIII.

uenitur communius quàm id quod informat & restringit ipsum:sicut esse quàm uiuere,& uiuere quàm intelligere, , & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid est magis subsstratum, tanto à superiori causa directe,pcedit.id ergo quod est primo substratum in omnibus, proprie pertinet ad causalitatẽ supremæ causæ.Nulla igitur secũda causa potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa.Creatio autemest productio alicuius rei secundum suam totam substantiam,nullo præsupposito quod sit uel increatum,uel ab aliquo creatum.Vnde relinquitur,quòd nihil potest aliquid creare nisi solus de, qui est prima causa. Et ideo ut Moyses ostenderet corpora omnia immediate à deo creara,dixit, in principio creauit deus cælum & terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd in productione rerum est aliquis ordo: nõ quidẽ ut una creatura creetur ab alia (hoc enim impossibile est)sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipse deus unus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscibilium est , ut suprà ostensum est.Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suam sapientiam : sicut & artifex apprehendendo diuersas formas producit diuersa artificiata.

¶Ad tertiũ dicendum, q̃ quantitas uirtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam , sed etiam secundum modum faciendi. quia unum & idem aliter fit & à maiori,& à minori uirtute . Producere autem aliquid finitum hoc modo ut nihil præsupponatur,est uirtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum formæ corporum sint ab angelis.*

AD QVRTVM sic procedit.Videtur quòd formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boë. in libro de trinit. quòd à formis quæ sunt fine materia,ueniunt formæ quæ sunt in materia. Formæ autem quæ sunt fine materia, sunt substantiæ spirituales : formæ autem quæ sunt in materia , sunt formæ corporũ. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantijs.

¶Præterea,Omne quod est per participationem,reducitur ad id quod est per essentiã. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ,creaturæ autem corporales participant formas.Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualibus substantijs deriuatæ.

¶Præterea,Spirituales substantiæ magis habent uirtutem causandi quàm corpora cælestia.Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus.Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantijs formæ quæ sunt in materia,deriuantur.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit .de trinitate,quòd non est putandum,angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius deo. Si autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem recipit : non ergo formæ corporales sũt ab angelis,sed à deo.

CONCLVSIO.

¶Cum forma sensibilis & corporalis sint quibus composita sunt & fiunt , non producuntur à formis separatis nisi ut motoribus ad formas : & à deo ut prima causa, & à compositis agentibus corporalibus ut propinquis agentibus educentibus illa,est materia potentia.

terialium : & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia:& quòd hoc sit p modũ participationis & assimilationis cuiusdã. Ex Auicẽ. uero refert tria,scilicet q̃ sunt quæ dam substantiæ separatæ non de naturis inferiorum,quas angelos dicimus:& q̃ in mentẽ eum sunt formæ naturalium sicut in artifice,& quòd ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæ reticis autem duo, scilicet dem esse creatorẽ omnium, & diabolum formare materiam corporalem per uarias species.

¶Quo ad secundũ tria. Primo,q̃ formæ corporeum non perse fiunt.Secundo,q̃ eo modo quo fiunt,fiunt ab agẽtibus corporalibus,ut à causis propinquis, à substãtijs separatis ut motoribus ad formas,& à deo ut à prima causa. Tertio,quòd in prima rerũ conditione, formæ corporales productæ sunt à solo deo. Prima conclusio probatur sic.Et fieri cuius est esse & eodem modo:cum fieri terminatur ad esse : sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis compositis fiunt. igitur nec fiunt per se . Et confirmatur authoritate Aristotelis 7.meta. Et sic patet radix erroris omnium recentiorum.Secunda uero conclusio probatur sic. Compositum per se fit, & forma non fit nisi ad factionem compositi:ergo formæ corporales causantur non quasi influxæ ab aliqua forma immateriali , sed quasi materia reducta de potentia in actũ ab aliquo agente composito. Et probatur conclusio:quia omne quod fit,fit à simili . Ex hoc enim probatur prima pars sic.Forma non fit, ergo nõ oportet ab aliqua forma immateriali deriuari.Et antecedens patet. Tum ex 7.meta. Tum ex ratione,quia cuiuslibet & eodẽ modo est esse & fieri: formæ autem non sunt quasi ipsæ sint , ergo nec fiunt.Deducatur ratio secunda pars sic. Compositũ fit,ergo à cõposito.adhuc nõ fieret à simili:ergo à transmutante materiã de potentia in actum . Nullo alio modo cõpositum agere potest. Et his duabus rationibus, q̃ forma nõ fit, & quia compositum est : relinquitur alia ratio quæ cõpositum est : sequitur euidenter q̃ ab eodẽ cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ uero partes huius sectionis scilicet & q̃ non habent formas materiales, scilicet quòd formæ fiunt à substantijs spiritualibus eũ quam à mouentibus ad formas,& à deo tan

¶RESPONDEO dicendum,q̃ opinio fuit quorũdã,q̃ omnes formæ corporales deriuantur à substãtijs spiritualibus, quas angelos dicimus.Et hoc quidẽ dupliciter aliqui posuerunt.Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modũ participationis cuiusdã. ponebat eñ hominẽ quendã immaterialiter subsistentẽ, & similiter equũ, & sic de aliis,ex quibus constituuntur hæc singularia sensibilia,secũdũ qđ in materia corporali remanet quædã impressio ab illis formis separatis, per modũ assimilationis cuiusdã,quã participationẽ uocabat.Et secũdũ ordinẽ forma rum ponebãt Platonici ordinẽ substantiarũ separatarum.Pura q̃ una substãtia separata est,quæ est equus,qui est causa omniũ equorum:supra quam est quædam uita separata, quã dicebant per se uitã & causam omnis uitæ. Et ulterius quandã , quã nominabant ipsum esse & causam omnis esse. Auicẽ. uero & quidã alĳ non posuerunt formas rerũ corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarũ spiritualiũ existentibus, quas quidẽ ipsi intelligentias,nos aũt angelos dicimus, dicebãt procedere omnes formas,quæ sunt in materia corporali. Sicut à formis,q̃ sunt in mente artificis,procedunt formæ artificiatorũ.Et in idem uidetur redire quod quidã moderni hæretici ponũt,dicentes quidẽ deũ creatorẽ omnium. sed materiã quoralẽ à diabolo formatã,& peruarias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex una radice processisse uidẽtur. Quærebãt enim causam formarũ ac si ipsæ formæ fierent secundũ seipsas. Sed sicut probat Ari.in 8.meta.id qđ proprie fit,est compositum.Formæ autẽ corruptibilũ rerũ habẽt ut aliquãdo sint,aliquãdo nõ sint absq; hoc,q̃ ipsæ generẽtur,aut corrũpantur: sed cõpositis generatis,aut corruptis, quia etiã formæ nõ habent esse,sed composita habẽt esse per eas:sic enim alicui competit fieri sicut & esse.Et ideo cũ simile fiat à suo simili, nõ est quærenda causa formarũ corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod cõpositũ,secũdũ qđ huic ignis generatur ab hoc igne.Sic igitur formæ corporales causantur nõ quasi influxæ ab aliqua immateriali forma,sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Sed quia agens compositũ,qđ est corpus, mouetur à substantia spirituali creatã, ut Augu. dicit .de trinit:sequitur ulterius , q̃ etiã formæ corporales à substãtijs spiritualibus deriuentur,non tanq̃ influentibus formas, sed tanq̃ mouentibus ad formas. Vlterius ait reducitur in deũ sicut in primã causam etiã species angelici intellectus:q̃ sunt quædã seminales rationes corporaliũ formarũ. In prima autẽ corporalis creaturæ productione nõ consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum.Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt,sunt immediate à deo productæ,cui soli ad nutum obedit materia tanq̃ propriæ causæ.Vnde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit: Dixit deus,fiat hoc, uel illud. In quo significatur formatio rerum per uerbum dei facta,à quo secundũ Augustin.est omnisforma,& compago,& concordia partium:

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Boë.intelligit per formas quæ sunt fine materiara,tiones rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apostolus dicit Habræo. 3.Fide credim̃ aptara esse secula uerbo dei, ut ex inuisibilibus uisibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt fine materia, intelligit angelos,dicendum est quòd ab eis uenitur

formæ quæ sunt in materia , non per influxum ,sed per motum.

¶Ad secundum dicendũ,q̃ formæ participatæ in materia,reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem,ut Platonici posuerunt:sed ad formas intelligibiles,uel intellectus angelicæ (à quibus per motum procedit) uel ulterius ad rationes intellectus diuinæ:à quibus etiam formarũ semina sunt rebus creatis indita,ut per motum in actum educi possint.

¶Ad tertium dicendum,quòd corpora cælestia causant formas in istis inferioribꝰ , nõ influendo,sed mouendo.

QVAESTIO SEXAGESIMA SEXTA *de ordine creationis ad distinctionem,in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de opere distinctionis. Et primo considerandum est de ordine creationis ad distinctionem: Secundo de ipsa distinctione secundum se.

¶Circa primũ q̃rũtur quatuor. ¶Primo,utrũ informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶Secundo, utrũ sit una materia omni corporalium. ¶Tertio,utrum cælum empyreum sit concreatũ materiæ informi. ¶Quarto,utrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.*

ADPRIMVM sic procedit. Videtur q̃ informitas materiæ tempore præcesserit formationẽ ipsius. Dicitur em̃ Gene. 1. Terra erat inanis & uacua:siue inuisibilis & incomposita,secundũ aliam literam.Per quod designatur informitas materiæ,ut Augu. dicit.Ergo materia fuit aliquando informis antequã formaretur.

¶Præterea,Natura in sua operatione dei operationem imitatur: sicut causa secunda imitatur causam primã. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem:ergo & in operatione dei.

¶Præterea , Materia potior est accidente: quia materia est pars substantiæ Sed deus potest facere quòd accidens sit fine subiecto : ut paret in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset fine forma.

¶SED CONTRA, Imperfectio effectꝰ arteffatur imperfectioni agentis. Sed deus est agens perfectissimũ. Vnde de eo dicitur Deutero. 12.Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum,nunquam fuit informe.

¶Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis.Distinctionem autem opponitur confusio, sicut & formationi informitas.Si ergo informitas præcessit tempore formationẽ materiæ, sequitur, à principio fuisse confusionem corporalis creaturæ, quam antiqui uocauerunt chaos.

CONCLVSIO.

¶Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem , sed natura : præcessit autem informitas materiæ eius formationẽ, id est pulchritudinem & ornatum.

RESPONDEO dicendum,quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorũ. Aug. enim uult,q̃ informitas materiæ corporalis nõ præcesserit tempore formationẽ ipsius sed solũ origine,uel ordine naturæ. Alĳ uero,ut Basilius,Ambrosius, & Chrysostom, uolũt,q̃ informitas mãæ ipe præcesserit formationem.Et cũ his hæ opiniones uidẽtur

quã à prima causa. Et probatur : quia cõposita ex agentia mouentur à subillantijs spiritualibus,ut Augustinus dicit.Et ipsæ species intellectus angelici reducuntur in primam causam : quasi rationes seminales in agenda perfectũ & primatium. Tertia conclusio, Formæ corporales in prima rerũ cõditiõe fuerũt immediatæ à deo. Et probatur:quia nulla ibi interuenit transmutatio de potentia ad actum : & soli deo obedit materia ad nutum. Secundo confirmatur authoritate scripturæ, Genelis primo : & patet in litera.

Annot. ¶Aduerte hic diligenter,quòd formam fieri per tranmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum,nondiferunt.Et propterea nõ est idem formam recipi in materia,& educi de ipsa:sed oportet quòd forma ex ui transmutationis resultet.Imaginãdum est enim formas omnes educibiles præesse in materia in potẽtia,quasi latitantes sub potestate ipsius:& esse in ea uim causatiuam earum,materialiter tamen : ita quòd accedente determinato agente ad certam speciem , & transmutante materiam , illa ex ui talis mutationis mutatur:non ex eo quòd habeat in se aliquid ex 9ũ . 74. trinsecus aduenies, art.2.co. sed ex eo quòd habet in se determinate , pauEt po.q. latim determinatur ad 4. ar 1. habendum distinctẽ & ar. quod in se prius ha- 2.co. bebat confuse . Hæc enim est uis determinatæ transmutationis.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum primum.*

Cõment. Titulus clarus est. ¶In corpore tria principaliter facit.Primo refert diuersitatem opinionum . Secundo ostendit,sententiam Augustini oportere ueram fateri. Tertio sententiam aliorum tractat.

¶Quo ad primum duo dicit,scilicet ipsãr opiniones contrarias de quæstio,& tactem. q̃ in rei ueritate non sunt cõtrariæ,propter æquiuocationem informitatis.

¶Quo ad secundum duo dicit . Primo quid nominis ipsius informitatis apud Augustin.significat enim negationem omnis formæ . Secundo conclusionem resposiuam apud eundem,informitas materiæ non præ- 149 cessit durationẽ eius formationem , aut distinctionem, sed naturã tantum . Et de formatione quidem prodatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

horum cum sequeretur quòd esset ens in actu sine actu. Dic distinctione vero: quia sequetur contra optimo antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari non esse nisi alterari: quia omnis forma generata nō faceret ens simpliciter, sed aduenientibus illi. Quòd autem præcedat natura, sicut potentia actum, & partes totū: probatur ex eo quòd talis informitas est conditio materiæ primæ secundum se.

Auer. ¶ Circa hanc partem aduerte quòd ad hoc cum uidentur spectare quæstiones duæ: altera est, an materia possit esse forma: altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma corpus materiæ. Sed prima quidem nō directe ad hoc spectat locum, quoniā non de diuina potentia, sed de rerum ordine fertur est. constat autē etiam secundum aduersarios, q̄ secundum rerum ordinem materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiratur quæstio in comentarijs de ente & essentia. Secunda autem quum de pluralitate formarum inferius tractabitur, aliquāliter tractabitur.

Coment. ¶ Quo ad tertium quinque dicit. Primo quidem nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomū, scilicet negationem formositatis. Secundo ēclusionem respōsiuam, 331 informitas præcessit durationē. Tertio discordiam Augusti. & concordiam in 349 360 hoc. Quarto triplicem distinguit formositatem ex scriptura luminis in cælo & corporeitate aqua, uisibilitatis in terra, & decoris uegetantium in eadem. Quinto informitates oppositas ex uerbis scripturæ accipit: & patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum secundum.*

Auer. Tvlius clarus. Vna proprie sumitur pro unitate generis physici, quæ propriè est unitas materiæ, ut patet 5. metaphy.

Coment. ¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat opiniones partis affirmatiuæ, Secundo partis negatiuæ.

¶ Quo ad primū duas opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt unam omnium materiā. In opinione antiquorū tria dicit. 1. opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Arist. contra eos impugnationē. In opinione Auicebrō tris quoque dicit. 1. opinionem eius, & fundamentum eius, & impugnationem contrariam: esse contrariæ, tamen parū abinuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ. Augu. quàm alij. Augu. enim accipit in formitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere q̄ informitas materiæ tempore præcesserit: uel formationem ipsius, uel distinctionem. Et de formatione quidē manifestum est. Si enim materia informis præcessit durationē, hæc erat tam in actu, hoc enim durationi importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. Quod implicat contradictionem. Nec etiā potest dici, q̄ habuit aliquam formā communē, & postmodū superuenerunt ei formæ diuersæ quibus sit distincta. Quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerūt materiā primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aērem, aut aquam, aut aliquod mediū. Ex quo sequebatur q̄ fieri nō esset nisi alterari. Quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur q̄ superueniens forma nō faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est propriū formæ accidentalis. Et sic sequētes formæ essent accidētia, secundū quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vndeoportet dicere, q̄ materia prima neque fuit creata omnino forma, neq; sub forma una communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur adconditionem primæ materiæ, quæ secundū se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationem seu distinctionē ipsius tēpore, ut Augusti. dicit, sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij uero sancti accipiūt informitatem, nō secundū q̄d excludit omnem formam, sed secundum q̄d excludit istam formositatē & decorē, qui nūc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt q̄ informitas materiæ corporalis dūratione præcessit formationē eiusdē. Et sic secundū hoc quantum ad aliquid cum eis Aug. cōcordat, & quantū ad aliquid discordat, ut infrà patebit. Et quantum ex litera Gen. accipi potest, triplex formositas deerat propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat em̄ à toto corpore diaphano, q̄ dicitur cælū pulchritudo lucis. Vnde dicitur q̄ tenebræ erāt super faciem abyssi. Deerat autē terræ duplex pulchritudo. Vna quā habet ex hoc q̄ est aquis discooperta. & quantū ad hoc dicitur, q̄ terra erat inanis & uacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere nō poterat, ppter aquas un- 60 dique eam cooperiētes. Alia uero, quam habet ex hoc q̄ est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, q̄ erat uacua & incomposita, id est nō ornata, secundū aliā literā. Et sic cū præmisisset duas naturas creatas, scilicet cælū & terrā, informitatē cæli expressit, per hoc q̄d dixit, tenebræ erāt super faciē abyssi. secundū q̄d sub cælo etiam aēr includitur. informitatem uero terræ per hoc quod dixit, terra erat inanis & uacua.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ terra aliter accipi ur in loco isto ab Aug. & aliās sacris. Aug. em̄ uult q̄ nomine terræ & aquæ significet in hoc loco ipsa materia prima. Non em̄ poterat Moyses rudi populo primā materiā exprimere nisi sub similitudine rerū eis notarū. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non uocās eā tantū aquā, uel tantū terrā, ne uideatur secundū rei ueritatē materia prima esse uel terra, uel aq̄. Habet tamē similitudinē cū terra, in quātū subsidet formis. & cū aqua, in quā tū ē apta formari diuersis formis. Secūdū hoc ergo dicit terra inanis & uacua, uel inuisibilis & incōposita: quia materia per formā cognoscitur. Vnde in se cōsiderata dicitur inuisibilis uel inanis: & eius potētia per formā repletur. Vnde & Plato materiā dicit esse locū. Aliī uero sancti per terrā intelligūt ipsum elementū. Quæ qualiter secundum eos erat informis, dictum est.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ natura producit effectū ē actu de ente in potētia. Et ideo oportet ut in eius operatiōe potētia tēpore præcedat actum, & informitas formationem. Sed deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rem perfectā, secundum magnitudinem suæ uirtutis.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ accidens cum sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

¶ Ad primum uero quod obijcitur in contrarium, dicendum est, q̄ si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ: nō fuit hoc ex imporentia dei, sed ex eius sapientia, ut ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶ Ad secundum dicendū, quòd quidā antiquorū naturalium posuerunt cōfusionem excludentem omnē distinctionem, præter hoc q̄ Anax. posuit solū intellectū distinctū & immixtū. Sed 349
ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicē distinctionē. Primo quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio 350
etiam secundū materiā, ut infrà patebit. Et hoc cū dicit, in principio deus creauit cælum & terrā, &c. Secūdo per distinctionē elementorum, quantū ad formas suas: per hoc quòd nominat terrā & aquam. Aērem autem & ignem nō nominat, quia non est ita manifestū rudibus, quib⁹ Moyses locḡbatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestū est de terra & aqua: quanuis Plato aērem intellexerit significari per hoc quòd dicitur spiritus Domini: quia etiā aēr spiritus dicitur. ignem uero intellexerit significari per cælū, quod igneæ naturæ esse dixit, ut Augu. refert in 12. lib. de ciui. dei. c. 16. Sed Rabbi Moyses in alijs cum Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia ut dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis uidetur esse conueniens quod prius dictum est: quòd spiritus domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto consueuit poni. Quia aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut uoluntas artificis superfertur materiæ quam uult formare. Tertia distinctio significatur secundū situm: quia terra erat sub aquis quibus inuisibilis reddebatur. Aēr uero qui est subiectum tenebarum, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quod autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit.

ARTICVLVS. II.

a *Vtrum una sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd una sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Aug. 12. confes. Duo reperto quæ fecisti. Vnum quod erat formatum. Alterū quod erat informe. Et hoc dicit esse terrā inuisibilem & incōpositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo una est materia omnium corporalium.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 5. met. quòd illa q̄ sunt unū in genere, sunt unū in materia: Sed ola corporalia cōueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est una materia.

¶ Præterea, Diuersus actus fit in diuersa potentia, & unus in una. Sed omnium corporum est una forma, scilicet corporeitas. Ergo omnium corporalium est materia una.

¶ Præterea, Materia in se considerata, est solū in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est una tantum omnium corporalium:

¶ SED CONTRA. Quæcūque cōueniunt in materia, sunt trāsmutabilia adinuicē, & agūt & patiūtur abinuicem: ut dicitur in primo, De generatione. Sed corpora cælestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est una.

CONCLVSIO.

¶ Non est una omniū corporū corruptibiliū & incorruptibiliū materia.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hoc fuerūt opiniones philosophorū. Plato em̄ & omnes philosophi ante Arist. posuerūt omnia corpora esse de natura 4. elementorū. Vnde cū 4. elementa communicent in una materia, ut mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequens sequebatur q̄ olum corporum sit materia una. Quòd autē quædā corpora sint incorruptibilia, Plato ascribebat non conditioni materiæ quia sequitur q̄ generati non est nisi alterari.

¶ Quo ad secundū dicas quoq; optimè tractat. f. Auer. & inducit ordine. Primo. probat hāc ne gatiuā. Materia corruptibilis & incorruptibilis nō est una. In hac em̄ cōuenit cū Auer. & discrepat ab omnibus supra dictis: ex eisdem fundamētis eliditur oppolita opinio. Probat autem cā tali ratione. Materia secundū id quod est, est in potentia ad formā: ergo secūdū se est potentia ad omnes formas quibus est

est unus: ergo habēdo unā illarū remanet in potentia ad omnes alias formas: ergo est simul sub forma una & priuatione alterius: ergo si una est corruptibilis & incorruptibilis cōpositum est. Secundo sequitur q̄ generatio & corruptio sint eiusdē. Et sic simul corruptibile & incorruptibile secundum unitatem: ergo impossibile est esse unam materiā corruptibilium & incorruptibiliū. m. Secūda cōsequentia probatur: quia si habendo unam, nō remanet in potētia ad reliquas, hoc esset quia illa forma quā habet, perficeret eā sic, q̄ nō relinqueret potentiā ad aliquid de hoc nō potest esse. Probat duplr. primo, quia materia p unā nō fit actu nisi secūm potētiam ad illā. scilo, & est exclusio rāsi enis, qa materia secūm se, indifferēter se habet ad formā perfectā & imperfectā,

Scotus. *¶ Nam omnium possibile sit esse unam materiam, & non materia cæli & horum inferiorum una sit.*

¶ Circa hāc partē aduerte quòd Sco. contra coclusionē, Aegidius uero contra rationē & conclusionē instat. Vnde hic in 2. dist. 12. rationē hanc nititur soluere, negando secundā consequentiam: imaginatur enim quòd materia lunæ non sit in potēta ad formā ignis, qa forma lunæ nō habet contrariū, & sic nō est pri mata, nec appetit illam. Sed reuera miror est de tā præclaro discipulo, quomodo à tanto declinauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (ut habetur 4. meta) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundum se apta nata recipere formam ignis, & habet negationem eius, ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negando rationem priuationis. Vnde S. T. & Sco. conati sunt excludere responsionē in litera tacitam, quia apparentiam habet, nō istam quæ nihil valet: istat ergo ratio. Cōtra conclusionem arūt dupliciter arguitur: primo impugnando in cælo materiā quæ est pura potentia, secūdo impugnando q̄ alterius rationis. Contra primū arguit Sco. in 2. dist. 12. q. 1. in cælo nō non est potētia cōtradictionis: ergo in eo nō est materia, q̄ est pure potētia. Antecedēs ex 9. met. text. 17. consequentia p hatur, potētia pura est secūdū se ad esse & nō esse. Et cōfirmatur hoc motiuē: quia pura potētia prius natura habet priuationē q̄ formā, probatur, quia priuationē habet ex se, formā ab alio: sicut aēr se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quā res potest esse & non esse: & materia primo inferiorū est potentia substantialis respectu omnīū formārū rerū generabiliū & corruptibiliū, ac p hoc respicit p se primo ut actū adæquatū somā substātiæ generabilis: sub qua qñ multæ sunt spēs, oportet ipsam sub una esse in potentia ad alia, & cōsequenter illa priuatam: & sic ēnia sunt adinuicē generabilia, &c. Et q̄ materia cælestis corporis nō est ad actū unū tm̄ secundū genus, sed unum spē atomalita q̄ nō est putandū, q̄ materia cæli respiciat formam cælestis ut actū adæquatum, quia sic sequeretur potentia ad plura, & privatio & corruptibilitas ab intrinseco: sed q̄ materia lunæ est in potentia secūdum se ad formā lunæ tm̄, & materia solis ad formā solis tm̄, & sic de aliis: ita quòd quot sunt spēs corporū cælestiū, tot sunt genera physica eorū. Et hoc qd dico, cæli materia, nō significat aliquā unā materiā, sed qd̄ā analogū oibus materijs cælestium corporū. Ad rōnem ergo Scoti & Auer. dicito dupliciter, primo secūm rē, secūdo ad hoc em̄. secūm modū loquēdi Ari. 9. meta. Secūm rē distīngue q̄ potentia passiua est duplex. Quædā pure receptiua, quæ s. nulla passiōe media recipit formā. Quædam uero receptiua & passiua simul: ita q̄ & agitur ab agente, & recipit formā. Modo dico: & ita est quòd potētia pure receptiua nō est potētia contradictionis, potētia autē receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Et ene aut patet, q̄ materia lunæ est potentia receptiua tantū, qm̄ nulla passiōne media materia habet illā formam: & patet hanc distinctionē esse uerā in potentia cæli respectu suæ figuræ. Illa ēnia non est contradictionis, & receptiua, non tm̄ passiua. Et si contrā inferatur, qa potētia secūm se ē indifferēs ad actū & negationē: aut q̄ pl⁹ est, pri⁹ natura habet negationē: q̄a secūdū se ens Aui. 5. meta c. 2. Respōdeatur negādo cōsequentiā si antecedēs stat negatiue: uel antecedēs si stat positiue. Illa em̄ propositio negatiua est uera, potentia non ex se habet actū: sed ex hac nō sequitur affirmatiua, ergo ex se habet nō actū, q̄d est ex se in potentia contradictionis secundū si secūdū actū. f. & nō actū. sīc uero affirmatiua, potentia ex se habet nō actum, est falsa: & similiter illa est falsa, potentia ex se nō habet actū magis quàm non actum: quoniam ex se in proprio genere cansæ. f. materialis, ita uendicat sibi actū talem, q̄ nullo modo oppolitum: quoniā ex lē q̄ nullum alium. Ad hominē uero scito, q̄ Arist. 9. met. tex. 17. qui allegatur, nō uocat potentiam nisi potentiam ut potentiam: potentia aūt ut potentia nō est quādo tam est sub actu: & sic potentiam pure receptiuam non uocat potentiam. & propterea dicit q̄ omnis potentia est potētia contradictionis. Et si uis etiā proterue cōfuncere, adser codicē, & uidebis ibi. lē q̄ negat in cælo esse potentiā ad motū localem: quum tamen cōiter q̄ motus est actus entis in potētia inquantum in potentia. Quia enim possuit motum cælo coæternū, sicut & figuram: ac per hoc cælū nunq̄ est in statu potentiæ respectu motus, sed semper in actu: ideo dixit non esse in potentia ad motum, sed in potentia ad terminos mot⁹. unde & quo ad quos cōmune agit à motore dependēdos. & acquirēdos. Ad confirmationes aūt dicitur dupliciter. Primo distinguendo de nō esse & priuatione simpliciter, uel secundum quid. Et q̄ materia est q̄ quā potest res non esse falsē secundū quid, & similiter est idem subiecto cum priuatione secundū quid falsē. Secūdo potest dici & melius, q̄ illæ propositiones possunt dupliciter exponi. Primo ut subiectum ūdicet sibi prædicatum, & sic nō sunt uerę nisi cū distinctione simpliciter, uel secūdū quid alio modo ut prædicatum determinetur sibi subiectum: & sic sunt uere absolutæ. Vbicunque namq̄ est potentia ad esse & non esse, ibi est materia: similiter ubi est priuatio, ibi est ibi subiecto cūmateria, & nō ecōtra. Ad argumentum aliorū negatur sequela: & ratio est, quia motus circularis est motus animalis & non mere naturalis: & propterea nō suppetuit forma cæli. Nec est dicendum q̄ est principiū pure passiuum respectu motus circularis: sed q̄ quemadmodū forma cordis concurrit ad motum cordis medio modo inter pure passiuum & actiuū, & tamen nōnull ab alia motus illę esse potest: ita forma cæli natura talis est ad quā sequitur cōiunctiōe ad animā, seu intelligentiam natus est sequi motus circularis. unde substantia corporalis cæli est principiū naturale mot⁹ circularis: ubi quia uerē tetus processus in primo de cælo & mundo, ad inferendum quintam essentiā: & nihilominus animam oportet adiungere: sicut patet in motu cordis. Est enim primus motus in uniuerso, sicut motus cordis in animali, ut patet in 8. physi.

¶ Ad rationem autem primam Scoti contra secundum dictum negandā est sequela: quoniā non est par ratio de causis extrinsecis & intrinsecis: quoniā illæ sunt partes rei, & intrant compositionem rei. ac per hoc oportet esse unitas suæ rerum naturales: extrinsece autem non. Ad secundū uero sam patet ex dictis. negatur siquidem, q̄ materia solis sit in potentia secundum se ad priationem suæ formæ: & ratio est, quia potentia ad priuationem huius fomæ fundatur super potentia ad actum formæ, ut patet ex dictis.

¶ Ad primū uero Ægidij modificatur illa propositio, negatio omniū formārū cōmuni unitatem materiæ. potest em̄ dupliciter intelligi. Primo absolute, ut sonat, & sic est falsa. q̄a negatio absolute dicitur de nihilo. Alio modo in subiecto apto nato, & sic est uera sed subiectum aptū in proposito est materia communis multis. hanc enim est una negatiue nō positiue: sed materia cōis multis, cum materia propria uni non fortiur unitatem ex negatione: quia ex hoc ipso q̄ hæc est cōis his, illæ non tam sunt diuersæ. Ad secundū aūt conceditur, q̄ solus actus distinguit, & dico quòd duæ pure potentiæ distinguuntur actibus, quos per se primo respicit, & per quos distinuntur, & à quibus nō possunt abstrahi, etiam per primā operationem intellectus. Et si quæras distinctionem istrin secū in eis, dico quòd est ipsa cuiusq̄ substātialis cōmēsuratio ad actū sibi adæquatū. Et si de ipsa substantiali commensuratione ad actū quæras, dico quòd est non solū identice, sed formaliter ipsa essentia cuiusque puræ potentiæ. Et propterea sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis, ita potentiæ propriæ ad eos sunt per se diuersæ propter actus. Sicut enim materia est propter formā, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formārū. Ad tertium quo ad rē dicitur, q̄ nullū inconueniens est, unum puræ potentiā magis distare ab actu puro q̄ alia: quis nō essent ambæ puræ potentiæ sed per unius cōmensurationem ad perfectioē actū adæquatum respectu alterius, ita quòd ex hoc una pura potentia est altera pura potentia minus ab actu distās, q̄a est capacitas perfectioris actus. Sed caue hic ne fallaris sophismate consequentis, à pura potētia ad puram potentiā ad talem actū. Ista em̄ est prope nihil, & maxime distās à deo, &c. Sed habet latitudinem propter actus respectos mō declarato. Singularū aūt pure potētiarū nulla nisi cōmēsurata insimo actui est maxime distās, & prope nihil. Ex his aūt puto facile reliqua solui posse, pure transeamus ad alia. Comment.

¶ In litera deinde author destruit hāc affirmatiuā, quæ est positio Auer. Materia cæli est simplex substantia corporea, tali ratione. Omne ens actu uel est actus: seu forma, uel habens actū seu formam: sed corporeitas cæli secluso motore est ens actu, & non est habens actum seu formam. ergo est actus seu forma. Discursus bonus cum præmissis euidentibus, saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auerroim: falsitas autem conclusionis probatur sic, si corporeitas ilta esset actus, esset intellecta in actu: quod repugnat cælesti corpori, quia est sensibile, ut patet. Quæstio.

¶ Num quod secundum se totum actus est, est intellectum in actu.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd calumnium patitur, propteres quia fundatur super hac propositionē, omne quod est secundum se totum actus, est intellectum in actu, ut patet. hoc aūt esse falsum patet ex eo, quòd hæc albedo est secundum se tota actus, & similiter hæc foma huius bomis est tota actus: nihil enim horum habet plures partes, quarum una sit actus ut forma, & altera non. Et tamen cōstat, quòd nihil horum est intellectum in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potentia. Et similiter diceret Auerro, de illa corporeitate, quòd est de genere substantiæ sensibilis: & tamen tota est actus potentiæ admixtus, quia mobilis, & subiectus quantitati, figuræ & cæteris accidentibus.

¶ Ad euidentiam huius, scito q̄ esse ens in actu, contingit dupliciter. Vno modo proprie, alio modo cōiter. Et cōiter quidē uocatur ens in actu omne quod quomodolibet extra causas suas est. Proprie autem illud tantum cuius proprie est esse, q̄d s. est per seipsum, non qa aliquid est alterius. hoc autem in his quæ fiunt, est illud q̄d fit. f. cōpositū. ut patet 7. met. In his autem quæ non generant nec corrūpunt, est illud quod fieret si fieret. In quo positio nō est sermo de ente in actu communiter, sed proprie. Et propterea instantiæ nihil valent. nulla enim forma

Universidad de Deusto
Biblioteca

terijs apud nos est, aut sit, nisi quia est, aut sit corruptorium. Vnde ratio literæ ex retolutione substantiæ robur trahit. Quum enim sub substantia dividatur sufficienter in materiam & formam, & compositum existit, & materia dupliciter sit, & non est secundum eam hoc aliquid: forma uero sit secundum quam sit hoc aliquid: oportet q̄ corporeitas cælestis quum manifeste sit hoc aliquid, secluso motore patet q̄ nō cadat sub membro primo, f. materia, sed secundo uel tertio, f. forma uel compositō. Et quum Auerroa neget compositum, ergo reliquū est forma & est ratio, q̄a aliquid alterius est, sed est per seipsum, ita q̄ si fieret, esset esset per se primo fieri: ac per hoc eius est per se primo esse. Omnis autem forma quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniā ut in 3. de anima dicitur, omnino ira se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa sensibilia separationem à materia. Duo igitur sequuntur ad positionem Auerrois. Ex eo q̄ per se primo est ens in actu: sequitur q̄ sit de genere intellectorum in actu. Ex eo uero quod subijcitur quantitati potentiæ ad ubi, &c. sequitur quōd sit de genere sensibilium. Sunt ergo hic incompossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, nisi ponēdo quartū genus substantiæ q̄d ab Aristo. philosophia alienū esse patet. Quod enī aliqui ponūt, f. corporeitatē illā cōprehendi sub primo mēbro, f. sub materia, distinguentes materiā in materiā ad esse, & in materiā ad ubi: cōtradicitdiffinitioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primū membrū, ut patet in secundo de anima. Contrariatur quoq̄ doctrinæ Arist. alibi, ut ostendi facile posset, si contra Auerroim mō scribendū esset. F Tertio inferentes propositiones. prima est, materia cæli secundū se nō est in potentia, nisi ad formā q̄ habet. Secūda est, q̄ non remanet in potētia ad esse, sed ad ubi. Tertia, q̄ materia corporū corruptibiliū & incorruptibiliū nō est eadē, nisi analogice: & est responsio ad quæstiū directe.

a ¶Super Quæstionem sexagesimam sextæ Articulumtertium.

Titulus clarus ex usu. Cælum immobile.

Cōment. 390 ¶In corpore quinque facit. Primo uā habem⁹ cælum empyreū esse, f. à trib⁹ tāū. Secūdo, in quo cōsentiēs hi tres: q̄ in fine, & in quo differunt, quia in tatione, quia introducit corporibus cælestibus dicentē, Natura uestra estis dissolubilia, uolūtate autē mea indissolubilia⁵: quia uoluntas mea maior est nexu uestro. Hāc aūt positionem Aristo. reprobat per mot⁹ naturales corporū. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elementorum, sequitur q̄ eius natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cælestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicē contrarij: (ut qui est sursum ei qui ē deorsum) ita corpus cæleste est absq̄ cōtrarietate: corpora uero elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & generatio sunt ex cōtrarijs, sequitur q̄ secūdū suā naturā corp⁹ cæleste sit incorruptibile⁶, elemēta uero sūt corruptibilia. Sed nō obstāte hac differētia corruptibilitatis & incorruptibilitatis nālis, Auicebrō posuit unā materiā omniū corporum attēdens ad unitatē formæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset una forma per se, cui superuenirent aliæ formæ, quib⁹ corpora distinguuntur, haberet necessitatem q̄ dicitur, quia illa forma immutabilr materiæ inhæreret, & ḡtum ad illā esset omne corp⁹ incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentiū formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundū quid, quia priuationi substerneret aliquod ens actu, sicut etiā accidebat antiquis naturalibus, qui ponebant substantiam corporū aliquod ens actu, puta ignē, aut aērem, aut aliquid huiusmodi⁷. Supposito aūt q̄ nulla forma q̄ sit in corpore corruptibili, remaneat ut subtrahata generationi & corruptioni, sequitur de necessitate q̄ nō sit eadē materia corporū corruptibiliū & incorruptibiliū. Materia enim secundū id q̄d est, est in potētia ad formam. Oportet ergo q̄ materia secundū se cōsiderata sit in potentia ad formam olim illorū, quorū est materia communis. Per unam autem formā nō fit in actu, nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si una illorum formarum sit perfectior & continens in se uirtute alias, quia potentia quātum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum. Vnde, sicut qñ est sub forma imperfecta, est in potentia ad formam perfectam, ita econuerso. Sic ergo materia secundū q̄d est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potētia ad formā corruptibilis corporis. Et cum non habeat eam in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carentia formæ⁸ eo quod est in potētia ad formā, est priuatio. Hæc autē dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est, q̄ corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturā sit una materia. Nec rō dicēdū est, ut Auerr. fingit, q̄ ipsum corpus cæleste sit materia cæli, ens in potentia ad ubi & nō ad esse, & forma eius est suabstātia separata, quæ unit ei ut motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin uel ipsum totū sit act⁹ & forma, uel habeat actū seu formā. Remota ergo per intellectū substantia separata quā ponitur motor, si corpus cæleste nō est habēs formā (qd est cōponi ex forma & subiecto formæ) sequitur q̄ sit totū forma & actus. Omne autē tale est intellectū in actu. Quod de corpore cælesti dici nō pōt, cū sit sensibile. Relinquitur ergo, q̄ materia corporis cælestis secundū se cōsiderata nō est in potētia, nisi ad formā quā habet⁹. Nec refert ad propositū quæcūq; sitilla, siue anima, siue aliq̄d aliud. Vtī illa forma sic perficit illā materiā, q̄ nullo modo in ea remanet potētia ad esse, sed ad ubi tm, ut Aristo. dicit. Et sicnō est eadē materia corporis cælestis & elementorū, nisi secundū analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Aug. sequitur in hoc opinionē Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicēdum, q̄ materia informis est una unitate ordinis, sicut omnia corpora iunt unum in ordine creaturæ corporeæ.

¶Ad secundum dicendum, q̄ si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia non sunt in eodem genere, propter diuersum modum potentiæ in eis, ut dicitur 10. meta. Secūdum autem logicam considerationem est unum genus omniū, corporum propter unam rationem corporeitatis.

¶Ad tertium dicendum, quōd forma corporeitatis non est una in omnibus corporibus, cum non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, ut dictum est⁶.

¶Ad quartum dicendum, quōd cū potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso q̄ ordinatur ad diuersum actum, sicut usus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ cælū empyreū nō sit cōcreatū materiæ informi. Cælū enī empyreū, si est aliquid, oportet q̄ sit corpus sensibile. Omne aūt corpus sensibile est mobile. Cælū aūt empyreū nō est mobile, quia motus eius deprehenderet p motū alicuⁿ corporis apparētis. Quod minime apparet. Nō ergo cælū empyreum ē aliq̄ materiæ informi cōcreatū. 30

¶Præterea, Aug. dicit in. 1. de tri. q̄ inferiora corpora per superiora quodā ordine reguntur. Si ergo cælū empyreū est quoddam supremū corpus, oportet quōd habeat aliquam influentiam hæc inferiora corpora. Sed hoc nō uidetur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum. Sed dicatur q̄ cælū empyreū est locus contēplationis nō ordinatū ad naturales effectū⁹. Contrà Aug, dicit in 4. de tri. quōd nos secūdū id mēte aliquod æternū capim⁹, nōn hoc mūdo sum⁹. Ex quo patet quōd contēplatio mentē supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶Præterea inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, s. cælum sydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominā cælum aqueū uel crystallinum. Si ergo est aliud supremum cælū, oportet q̄ sit totū lucidū. Sed hoc esse non potest, quia sic continue aer illuminaretur, nec unquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶SED CONTRA est quod Strabus dicit, quōd cum dicitur, In prin. crea. deus cæl, & ter. cælum dicit non uisibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit in principio mūdi corpus totaliter lucidū fuisse creatū, ubi inchoaretur beatorum gloria secundū corpus: quod cælum empyreum est appellatum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ cælū empyreū nō inuenit positum, nisi per authoritates Strabi & Bedæ: & iterum per authoritatem Basilij. In cuⁿ positione quātū ad aliquid cōuenit, scilicet quantum ad hoc quōd sit locus beatorum. Dicit enim Strabus, & etiam Beda, quōd statim factum angelis est repletum. Basi. etiam dicit in 2. examen. Sicut damnati in tenebras ultimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operib⁹ reſtaurat⁹ in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur: differunt tamē qm̄ ad rationem ponendi. Nam Strabus & Beda ponunt cælum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quod cælum empyreum intelligunt, nōm principio, sed secunda die dicitur factum. Basi. uero ea ratione ponit ne uideatur simpliciter de⁹ opus suum à tenebris inchoasse: quā Manichæi calumniantur, deum ueteris testamenti, deum tenebrarum nominantes. Hæc autem rōnes non sunt multū cogentes. Nam quæstio de firmamento qd legitur factum in secunda die, aliter soluit ab Aug. & aliter ab alijs sanctis⁵. Quæstio autē de tenebris soluit secūdū Aug. per hoc, q̄ informitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit durationē formationē, sed originē. Secūdū alios uero, cū tenebræ nō sint creaturæ aliq̄, sed priuatio lucis diuinæ sapiæ attestatur, ut ea q̄ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis instituerit, & post modū ea perduceret ad perfectū. Pōt aūt cōuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur em̄ in futura remuneratione duplex gloria, scilicet spiritualis & corporalis, non solū in corporibus humanis glorificandis, sed etiā in toto mundo innouando. Inchoata est autem spiritualis gloria ab ipso mūdi principio in beatitudine angelorū⁶, quorū æqualitas sanctis promittitur. Vñ cōueniēs fuit, ut ēt à principio corporalis gloria inchoetur, in aliquo corpore, quod est cælum empyreum. Tertio libratrationes. Quarto rationem magis congruā assignat. Quinto ostendit secundum partem exclusiue proposite, excludēdo Augustinum à parentibus tale cælum: omnia clara sunt.

¶In responsione ad se cundum aduerte quōd sanctus Thom. sanctus olim in secundo sententiarum, distinctione 1. quæstione secūda, articulo tertio, relinquit opinionem de negatione influentiæ cæli empyrei: quam etiam in quolibe. sexto: quæstione undecima reprehendit: quare hic dicta amplectere. *Annot a.*

a ¶Super Quæstionem sexagesimam sextam Artic. quartum.

Titulus clarus est. *Cōment.*

¶In corpore tria. Primo conclusionem resp̄onsiuam affirmatiue: communiter dicūtur quatuor esse cōcreata. Secundo ostendit hoc non uerificari apud Augustinū: & consequenter apud Augustinum negatiue resp̄ondentur quæsito. Tertio ostendit hoc uerificari apud alios: omnia clara.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Artic. primum.

Titulus clarus est. *Cōment.*

¶In corpore tria. Primo distinctio de significatiōe duplici nominis: scilicet quo ad primam impositionē, & quo ad ultimum. tuxta utrumque membrum respondet quæstio tuxta primum negatiue, iuxta secundum affirmatiue.

corpore, qđ ētā à principio fuerit absq̄ seruitute corruptionis & mutabilitatis, & totaliter lucidū: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionē futura. Et ideo illud cælū dicitur empyreū, id est igneū nō ab ardore, sed à splendore.

¶Secundum est autem q̄ Aug. 10. de ciuit. dei. dicit, q̄ Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, ut aērea loca esse dæmonū, æthērea uero uel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius, antiquam Platonicus cælum illud sydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat uel æthereum, secundum quod nomen æthēris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à uelocitate motus, ut Arist. dicit. Qđ pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur, Aug. cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in ultima cōsummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶Ad secundum dicendū, q̄ satis probabile est q̄ cælum empyreum, secundū quoddā cū sit ordinatū ad statū gloriæ, nō habet influentiā in inferiora corpora quæ sunt sub alio ordine: utpote ordinata ad naturalē rerū decursum. Probabilius tū uidetur dicendū, q̄ sicut supremi angeli, qui assistūt, habent influentiā super medios & ultimos, qui mittuntur, quāuis ipsi non mittā tur⁹ secundū Dio. ita cælū empyreū habet influentiā super corpora q̄ mouētur, licet ipm nō moueatur. Et ꝓpter hoc pōt dici q̄ influit in primū cælū, qđ mouetur: nō aliquid trāsiens & aduenies per motū, sed aliquid fixum & stabile: puta uirtutē contiuendi & causandi, uel aliquid humōi ad dignitatem pertinens.

¶Ad tertiū dicendū, q̄ locus corporeus deputatur contemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, ut exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quōd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

¶Ad quartum dicendum, q̄ sicut Basilius dicit in 2. exam. cōstat factum esse cælum rotunditate conclusum, habens corpus spissum & adeo uahdum, ut possit ea quæ extrinsecus habētur, ab interioribus separare. Ob hoc necessario posse, regionem relictam carentem luce constituitur pote fulgore qui superradiat, excluso. Sed quia corpus firmamenti est sic solidum, est rationem diaphanum, quōd lumen non impedit: (ut patet per hoc q̄ lumen stellarum uidemus non obstantibus medijs cælis.) potest aliter dici, q̄ habet lucem cælū empyreū non cōdensatā ut radios emittat, sicut corpus solis: sed magis subtilem, uel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cū claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ tēpus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim Aug. 12. confes. ad deū loquens. Duo reperio quæ sine ullis carentia temporibus, scilicet materiam primā corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tēpus est concreatum materiæ informi.

¶Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat. Sed postmodum cum diuisit deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶Præterea, Motus est prior tēpore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quam tempus.

¶Præterea, Sicut tēpus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet cōputari inter primo creata tēpus q̄m locus.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit super Gen. ad lit. q̄ spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶In prima mundi origine fuit tempus informi materiæ concreatum

¶RESPONDEO dicendū, q̄ cōmuniter dicitur, quatuor esse primo creata, scilicet naturā angelicā, cælū empyreū, materiā corporalē informē, & tempus. Sed attendendū est q̄ hoc dictū nō procedit secūdū Aug. opinionē. Aug. em̄ ponit duo primo creata, scilicet naturā angelicā, & materiā corporalē, nulla mētione facta de cælo empyreo. Hæc aūt duo, scilicet natura angelica, & materia informis præcedunt formationē nō durationē, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationē, ita etiā & motū, & tempus. Vnde tempus non pōt eis connumerari. Procedit aūt prædicta enumeratio secundū opinionē aliorū sanctorū ponentium q̄ informitas materiæ durationē præcesserit formationē: & tūc pro illa duratione necesse est ponere tēpus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Aug. hoc dicit ea ratione qua natura, & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶Ad secundū dicendum, quōd sicut secundū alios sanctos materia erat quodāmodo informis. & postea fuit formata: ita tēpus quodammodo fuit informe, & postmodū formatū & distinctum per diem & noctem.

¶Ad tertiū dicendum, q̄ si motus firmamenti non stetim à principio incepit: tunc ipse quod præcessit, nō erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq̄ primi motus. Accidit enim tempori q̄ sit numerus motus firmamenti inq̄sitū hic motus est primus motuū. Staūt esset alius motus primus, illius motus esset tēporis mensura: quia omnia mēsurantur primo suī generis. Oportet aūt dicere, stetim à principio fuisse aliquē motū, ad minus secūdū successionē conceptionum & affectionū in mente aliqua. Motū autem non est intelligere sine tempore, cū nihil aliud sit tempus quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶Ad quartum dicendū, q̄ inter primo creata cōputantur ea quę habent generalē habitudinē ad res. Et ideo cōputari debuit tēpus, q̄ habet rationem cōis mēsuræ, nō aūt motus, quæ comparatur solum ad subiectum mobile.

¶Ad quintum dicendū, q̄ locus intelligitur in cælo empyreo omnia continēte. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tempus aūt quod est non permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVAESTIO SEXAGESIMASEPTIMA DE OPERE DISTINCTIONIS SECUNDUM SE, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

CONSEQVENTER considerādum est de opere distinctionis secundum se. Et primo, de opere primæ diei. Secundo, de opere secundæ diei. Tertio, de operetiæ. ¶Circa primū quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum lux proprie in spiritualibus dici possit. ¶Secūdo, utrum lux corporalis sit corpus. ¶Tertio, utrum sit qualitas. ¶Quarto, utrum conueniens fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit em̄ Aug. 4 super Gen. ad lit. q̄ in spiritualibus melior & certior lux est. Et quōd Christus nō sic dicitur lux quomodo lapis, sed illud proprie, hoc figuratiue. 341 4. dist. 12. art. 2. & quæst. 6. fi. Et 1o. 1. l. 8. principio

¶Præterea, Dio. 4. ca. de di. no. ponit lumē inter nomina intelligibilia dei. Nomina autem intelligibilia proprie dicuntur spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

¶Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quàm in corporalibus. Ergo & lux.

¶SED CONTRA est quod Ambro. in libr. de trini. ponit splendorem inter ea quæ de deo metaphorice dicuntur.

CONCLVSIO.

¶Lumen quo ad usum assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionē facit: quo ad impositionem uero, ut scilicet importet manifestationem in sensu usus, nisi metaphorice in spiritualibus assumatur.

¶RESPONDEO dicendum, quōd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundū primā eius positionem. Alio modo secundū usum nominis: sicut patet in nomine Visionis quod primo impositum est ad significandum actum sensus uisus. Sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus extensum est hoc nomen secundum usum loquentium ad omnem cognitionem aliorum sensuū. Dicimus enim, Vide quo modo sapit, uel quomodo redolet, uel quomodo est calidum. Et ulterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. cap. Beati mundo corde, quoniam ipsi deū uidebunt. ¶Et similiter dicendum est de nomine lucis. Nam primo quidē est institutum ad significandum id quod facit manifestationē in sensu usus: Postmodum autem extensum est ad significandū omne illud quod facit manifestationem secundum quancunq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ primæ Articulum secundum.

Comment.

THIRDLY clarus est. ¶ In corpore una conclusio respō sua negatiue. Lux non ex corpus. Probatur clare ex tribus motiuis, scilicet loco, motu, & generatione & corruptione: & clare patent sine quæstione.

Super Quæstionem sexagesimam tertiam primæ Articul. tertium.

THIRDLY clarus est. ¶ In corpore tria fuxta mea opinione duas extremas, prima est tenentium lumē intentionem. secundas tenentium lucem subsantiam. Et medium, scilicet esse qualitatem actiuam consequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo. Primum opinio, lumē non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra duplicem primo, quia denominat, secundo, qa causat effectus naturales.

Quæstio. ¶ *Num lumen habeat esse intentionale.*

¶ Hic aduerte q Scotus in 2. dist. 13. & Ægidius in secundo de anima, & in 2 sen. dist. 13. tenent lumen intentionale esse habere. Et ad primum rationē S.T. dicit Sco. q maior nō est necessaria, sed uera in multis per accidēs: quia non habemus de nominatiua propria. Ad secundam uero negāt maiorem: affirmant autem Sco. rationē pro se contra S.Th. difficilem. lumen recipitur in organo uisus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat auctoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibi dem ponentis lumen intrinsecum oculo. consequens ita probatur: quia sensibile positum supra sensum non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter uidetur mihi dicendum q esse luminis nequit esse pure intentionale, neq; naturale, ut distinguitur contra intentionale: sed est esse altius præhabens in se uirtualiter id quod speciat ad esse naturale & intentionale. Ita q dō est utrūque & neutrū. Et alterū, scilicet naturale, ut S. Tho. dicit. Neutrum quidē, quia non habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale: quamadodū sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatē sentiri non possunt, posita supra sensum secundū se: quia tota sensus non est receptiuus nisi specierum sine materia. Nec habet esse intentionale, ut distinguitur contra naturale: quia sic esset non est tantū intentio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. Nec deficit à complemēto essendi quod natum est habere in natura cōuenire qdammodum intento: quemadmodum intento albedinis non habet esse nisi quod natum est in natura cōuenire quod quid erat esse albedinis. Vtrunque uero, qa hoc ostendit efficacia eius: recipitur enim in organo, & nō impedit, imo facit sensationem: ergo habet quod est intentionis. Causat uero sensus trāsmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo, &c. ergo habet quōd est esse naturalis. Alterum autem, scilicet naturale: quia hoc esse altius in quo lumen præhabet quod est utriusque naturale esse, illius est, ut subiectum ostendit. Esse siquidem naturale alicuius quidditatis ab intentionale elucidat in subiecto differens, ut patet in omnibus in dictis. Subiectum uero lucis & luminis est. scilicet diaphanum inquantum huiusmodi: igitur. Sed quoniā hoc esse est spirituale uale de, ideo habet esse ita quod est intentionale. Et hoc ex eadem radice uenit: quia organum uisus est elucidum natura cum eius subiecto: quia diaphanum est, ut patet in De sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerunt uerum.

¶ Quo ad secūdū duo, primum opinio, quōd est forma subsantialis secundum, contra duplicem, quia sensibile per se, & quia in uno accidens.

¶ Quo ad tertium conclusio respondeo. Lux est qualitas actiua consequens subsantiā corporis ex se lucētis. Probatur dupliciter. Primo quia per lucem à dictorum est: ergo. Secundo à figne quia radii stellarum habent diuersos effectus iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signū, est dubium, ad quid, additum sit hoc signum. Non enim ad hoc quōd lux sit qualitas. Nec ad hoc quōd sit actiua: quia utrunq; horum probatum est. ergo ad hoc q est cōsequens formā corporis ex se. Sed non infertur ex hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenēdo oēs stellas lucere ex se: quod est aut falsum, aut dubium. Et patet hoc, quia diuersitas effectuum nō arguit lucem cum consequi corpus lucidā: quæ postmodū facto sole in materiā præiacentē redijt. Sed istud nō est cōueniēs. Quia scriptura in principio Gen. commemorat institutionē naturæ quę postmodū perseuerat. Vnde

cognitionem. Si ergo accipiatur nomē luminis secundum suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, ut Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in usu loquentium ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lux sit corpus.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q lux sit corpus. Dicit enī Augu. in lib. de hbe. arbit. q lux in corporibus primū tenet locū. Ergo lux est corpus.

¶ Præterea, Philosophus dicit q lumē est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

¶ Præterea, Ferri, intersecari & reflecti est proprie corporū. hæc autē omnia attribuūtur lumini uel radio. Coniunguntur etiā diuersi radij, & separātur, ut Dio. dicit 2. cap. de diuino no. Quod etiā uidetur nonnisi corporibus cōuenire posse. Ergo lumē est corpus.

¶ SED CONTRA, quæ corpora no possunt simul esse in eodē loco. Sed lumen est simul cum aēre. Ergo lumen non est corpus.

CONCLVSIO.

¶ Cum illuminatio fiat in instanti & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.

¶ RESPONDEO dicendū, q impossibile est lumen esse corpus. Quod quidē apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci. Nam locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis, nec est possibile secundum naturā duo corpora esse simul in eodē loco qualiacūque corpora sint: quia contiguum requirit distinctionē in situ. Secundo apparet idem ex ratione motus. Si enim lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullius autem motus localis corporis potest esse in instanti: quia oē quod mouetur localiter, necesse est q prius perueniat ad medium magnitudinis, q̄ ad extremū. Illuminatio aūt fit in instanti, nec potest dici quōd fiat in tempore imperceptibili. Quia in paruo spatio posset rēpus latere, in magno autē spatio, pura ab Oriēte in Occidentē tempus latere non posset. Statim em cū sol est in puncto horizontis, illuminatur totū hemisphęriū usq; ad punctū oppositū. Est etiā aliud considerandum ex parte motus. Quia omne corpus habet motum naturalē determinatū. Motus aūt illuminatiōis est ad oēm partē, nec magis secūdū circulū, q̄ secūdū rectitudinē. Vñ manifestum est, q illuminatio nō est motus localis alicuius corporis, tertio apparet idē ex parte generationis & corruptionis. Si em lumen esset corpus, q̄n aēr obtenebrescit per absentiā luminaris, sequeretur q corpus luminis corrumperetur, & quōd materia eius acciperet aliam formā. Quod nō apparet, nisi aliquis dicat etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantum corpus quod replet mediū hemisphæriū, quotidie generetur. Ridiculum est etiā dicere, q̄ ad solā absentiā luminaris tūm corpus corrūpatur. Si quis etiā dicat q nō corrūpitur, sed simul cū sole accedit & circūfertur, quid dici poterit de hoc q ad interpositionē alicuius corporis circa candelā tota domus obscuratur? Nec uidetur, q lumen congregetur circa candelā: quia nō apparet ibi maior claritas post, quam ante. Quia ergo omnia hæc non solū rationi, sed sensui etiam repugnant, dicēdum est quōd impossibile est lumen esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q Aug. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elemēta nobilissimum est.

¶ Ad secundū dicendū, q Ari. lumen nominat ignē m propria materia: sicut ignis in materia aērea dicitur flāma, & in materia terrea dicitur carbo. Nō tñ est multū curādū de eis exēplis quæ Ari. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea ut probabilia secundum opinionem aliorum.

¶ Ad tertiū dicendū, q omnia illa attribuūtur lumini metaphorice: sicut etiā possent attribui calori. Quia em motus localis est naturaliter primus motuū (ut probatur in 8. phy.) ultimus nominibus pertinētibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ derivatum est à loco ad omnia contraria, ut dicitur in 10 metaphy.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q lux nō sit qualitas. Omnis em qualitas permanet in subiecto et postq̄ agēs discesserit: sicut calor in aqua postq̄ remouetur ab ignie. Sed lumen non remanet in aēre recedēte luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶ Præterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrariū, sicut calido cōtrariatur frigidū, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. Tenebra em est priuatio luminis: Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶ Præterea, Causa est potior effectu. Sed lux cælestium corporum causat formas substātiales in istis inferioribus: dat etiā esse spirituale colōribus, quia facit eos uisibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶ SED CONTRA est qđ Dam. dicit in lib. 2. q̄ lux est quædam qualitas.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem per se corpus lucens.

¶ RESPONDEO dicendū, q quidā dixerūt q lumē in aēre nō habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aēre. Sed hoc nō pōt esse propter duo. Primo quidē, quia lumen denominat aērem. Fit em aēr luminosus in actu. Color uero nō denominat ipsum. Nō em dicitur aēr coloratus. Secūdo, quia lumē habet effectū in natura. Quia p radios solis calefiunt corpora. intentiones aūt non causant trāsmutationes naturales. Alij uero dixerunt, q lux est forma substantialis sol is. Sed hoc etiā apparet impossibile propter duo. Primo quidē, quia nulla forma substātialis est per se sensibilis, quia qđ quid est, est obiectum intellectus, ut dicitur in 3. de anima. Lux aūt est secundū se uisibilis. Secundo, quia impossibile est ut id qđ est forma substātialis in uno, sit forma accidētalis in alio: quia formæ substātiales per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux aūt nō est forma substātialis aēris: alioquin ea recedēte corrūperetur. Vñ nō potest esse forma substātialis solis. Dicēdū est ergo, q sicut calor est qualitas actiua consequēs formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua consequens formā substantialē solis: uel cuiuscūq; alterius corporis à se lucētis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, q radij diuersarū stellarū habent diuersos effectus secundum diuersas naturas corporū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q cum qualitas cōsequatur formā substantialem, diuersimode se habet subiectū ad receptionē qualitatis, sicut se habet ad receptionē formæ. Cū em materia perfecte recipit formā, firmiter stabilitur etiā qualitas consequens formam, sicut si aqua conuertatur in ignē. Cum uero forma substātialis recipitur imperfecte secundū inchoationē quādā, qualitas cōsequens manet quidē aliquādiu, sed nō semper: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suā naturam. Sed illud quod nō fit per aliquā tranimutationē materiæ ad susceptionē formæ substātialis, ut fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

¶ Ad secūdum dicēdum, q accidit luci q nō habeat contrariū, in quantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: qđ est à contrarietate elongatum.

¶ Ad tertiū dicēdum, q sicut calor agit ad formā ignis quasi instrumentaliter in in uirtute formæ substātialis: ita lumē agit qua si instrumēntaliter in uirtute corporū cælestiū ad p ducēdas formas substātiales: & ad hoc quōd faciat colores uisibiles actu inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic p cedit. Videtur q incōuenienter lucis p ductio in prima die ponatur. Est em lux qualitas quædā: ut dictū est. Qualitas autē cū sit accidēs, nō habet rationē primi, sed magis rationem posterioris. non ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ Præterea, Per lucē distinguitur nox à die. Hoc autē fit per solē qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis prima die.

¶ Præterea, Nox & dies fit per circularē motū corporis lucidi. Sed circularis motus ē p prius firmamēti: qđ legit factum die secunda. Ergo nō debuit poni in prima die p ductio lucis distinctis nocte & die. Si dicatur q intelligit de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed nō erat in principio spirituales tenebræ: qa etiā dæmones fuerūt à principio boni, ut suprà dictum est. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo nō pōt esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶ Decuit diuinæ sapientiæ ordinem ut primo die lux fieret.

¶ RESPONDEO dicēdū, q p de p ductione lucis est duplex opio. Aug. em̄ uidetur dicere q nō fuerit cōueniēs Moysen præterm̄isse spiritualis creaturæ productionē. Et ideo dicit, q cū dicitur, in principio creauit deus cæl. & ter. p cælū intelligit spiritualis natura adhuc informis: p terrā aūt intelligit materia informis corporalis naturæ. Et qa natura spiritualis dignior ē q̄n corpora lex, finit prius formāda. Formatio igitur spūalis significatur in p ductione lucis, ut intelligatur de luce spirituali. Formatio em naturæ spiritualis ē p hoc, q illuminatur ut a dnæreat uerbo dei. Alijs aūt uidetur q sit p terminilla à Moyse, p ductio spiritualis creaturę. Sed huius rationem diuersimode assignāt. Basil. em dicit, q Moy. principiū narratiōis suæ fecit à principio, qđ ad tps ptinet sensibilium terū. Sed spiritualis natura. i. ągelica præterm̄ittitur, qa fuit aū creata. Chrysost. aūt assignat aliā rōnē, qa Moy. loquebatur rudi populo, q nihil nisi corporalia poterat cape, quē et ab idolatria reuocare uolebat. Assumpsissent: aūt idolatrię occasionē, si p posite fuissent eis aliquæ substātiæ supra oēs corpore as creaturas. Eas em reputassent deos, cū etiā pmi essent ad hoc q solē, & lunā, & stellas colerēt tāq̄ deos: qđ eis inhibetur Deutero. 4. Præmissa aūt fuerat circa creaturā corporalē multiplex informitas. Vna quidē in hoc, q dicebatur, Terra erat inanis & uacua. alia uero in hoc, q dicebat, Tenebrę erāt sup̄ faciē abyssi. Necessariū aūt fuit, ut informitas tenebrarū primo remouerē p lucis p ductionē, propter duo. Primo qdē, qa lux, ut dictū est, est qualitas primi corporis. Vnde secūdū eā primo fuit mūdus formādus. Secūdo, propter cōitatē lucis. Cōmunicāt em in ea inferiora corpora cū superioribus. Sicut aūt in cognitiōe p cedit à cō munioribus, ita etiā in operatiōe. Nā prius generat uiuū q̄n aīal. & asal q̄n hō, ut dicit in lib. de gnātiōe aīaliū. Sic ergo oportuit ordinē diuinæ sapiētię manifestari, ut p ma inter opa distinctiōis p ducerē lux tāq̄ p mi corporis forma, & tāq̄ cōmunior. Basil. posuit tertiā rōem, qa p lucem ola alia manifestantur. Pōt & quarta rō addi, quę in obiciendo est tacta: quia dies non pōt esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q secūdū opinionē, q̄ potuit informitatē materiæ durationē præcedere formationē, oportet dicere q materia à principio fuerit creata sub formis substātialibus, postmodū uero fuerit formata secūm aliquas cōditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

¶ Ad secūdū dicēdū, q quidā dicūt lucē illā fuisse quādā nubem lucidā: quæ postmodū facto sole in materiā præiacentē redijt. Sed istud nō est cōueniēs. Quia scriptura in principio Gen. commemorat institutionē naturæ quę postmodū perseuerat. Vnde

quēns formam, sicut si aqua conuertatur in ignē. Cum uero forma substātialis recipitur imperfecte secundū inchoationē quādā, qualitas cōsequens manet quidē aliquādiu, sed nō semper: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suā naturam. Sed illud quod nō fit per aliquā tranimutationē materiæ ad susceptionē formæ substātialis, ut fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

¶ Ad secūdum dicēdum, q accidit luci q nō habeat contrariū, in quantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: qđ est à contrarietate elongatum.

¶ Ad tertiū dicēdum, q sicut calor agit ad formā ignis quasi instrumēntaliter in in uirtute formæ substātialis: ita lumē agit qua si instrumēntaliter in uirtute corporū cælestiū ad p ducēdas formas substātiales: & ad hoc quōd faciat colores uisibiles actu inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic p cedit. Videtur q incōuenienter lucis p ductio in prima die ponatur. Est em lux qualitas quædā: ut dictū est. Qualitas autē cū sit accidēs, nō habet rationē primi, sed magis rationem posterioris. non ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ Præterea, Per lucē distinguitur nox à die. Hoc autē fit per solē qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis prima die.

¶ Præterea, Nox & dies fit per circularē motū corporis lucidi. Sed circularis motus ē p prius firmamēti: qđ legit factum die secunda. Ergo nō debuit poni in prima die p ductio lucis distinctis nocte & die. Si dicatur q intelligit de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed nō erat in principio spirituales tenebræ: qa etiā dæmones fuerūt à principio boni, ut suprà dictum est. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo nō pōt esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶ Decuit diuinæ sapientiæ ordinem ut primo die lux fieret.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ de p ductione lucis est duplex opio. Aug. em̄ uidetur dicere q nō fuerit cōueniēs Moysen præterm̄isse spiritualis creaturæ productionē. Et ideo dicit, q cū dicitur, in principio crea. deus cæl. & ter. p cælū intelligit spiritualis natura adhuc informis: p terrā aūt intelligit materia informis corporalis naturæ. Et qa natura spiritualis dignior ē q̄n corpora lex, finit prius formāda. Formatio igitur spūalis significatur in p ductione lucis, ut intelligatur de luce spirituali. Formatio em naturæ spiritualis ē p hoc, q illuminatur ut a dnæreat uerbo dei. Alijs aūt uidetur q sit p terminilla à Moyse, p ductio spiritualis creaturę. Sed huius rationem diuersimode assignāt. Basil. em dicit, q Moy. principiū narratiōis suæ fecit à principio, qđ ad tps ptinet sensibilium terū. Sed spiritualis natura. i. ągelica præterm̄ittitur, qa fuit aū creata. Chrysost. aūt assignat aliā rōnē, qa Moy. loquebatur rudi populo, q nihil nisi corporalia poterat cape, quē et ab idolatria reuocare uolebat. Assumpsissent: aūt idolatrię occasionē, si p posite fuissent eis aliquæ substātiæ supra oēs corpore as creaturas. Eas em reputassent deos, cū etiā pmi essent ad hoc q solē, & lunā, & stellas colerēt tāq̄ deos: qđ eis inhibetur Deutero. 4. Præmissa aūt fuerat circa creaturā corporalē multiplex informitas. Vna quidē in hoc, q dicebatur, Terra erat inanis & uacua. alia uero in hoc, q dicebat, Tenebrę erāt sup̄ faciē abyssi. Necessariū aūt fuit, ut informitas tenebrarū primo remouerē p lucis p ductionē, propter duo. Primo qdē, qa lux, ut dictū est, est qualitas primi corporis. Vnde secūdū eā primo fuit mūdus formādus. Secūdo, propter cōitatē lucis. Cōmunicāt em in ea inferiora corpora cū superioribus. Sicut aūt in cognitiōe p cedit à cō munioribus, ita etiā in operatiōe. Nā prius generat uiuū q̄n aīal. & asal q̄n hō, ut dicit in lib. de gnātiōe aīaliū. Sic ergo oportuit ordinē diuinæ sapiētię manifestari, ut p ma inter opa distinctiōis p ducerē lux tāq̄ p mi corporis forma, & tāq̄ cōmunior. Basil. posuit tertiā rōem, qa p lucem ola alia manifestantur. Pōt & quarta rō addi, quę in obiciendo est tacta: quia dies non pōt esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q secūdū opinionē, q̄ potuit informitatē materiæ durationē præcedere formationē, oportet dicere q materia à principio fuerit creata sub formis substātialibus, postmodū uero fuerit formata secūm aliquas cōditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

¶ Ad secūdū dicēdū, q quidā dicūt lucē illā fuisse quādā nubem lucidā: quæ postmodū facto sole in materiā præiacentē redijt. Sed istud nō est cōueniēs. Quia scriptura in principio Gen. commemorat institutionē naturæ quę postmodū perseuerat. Vnde

ex quo fuit, sic enim luxta diuersitatem corporum erit diuersitas actionum.

¶ Ad hoc est dicendū, quōd quæcunq; fuit de conditione lucis ex illis, ad propositum distinguere sufficit, q lucē tag corpus lucens cōtingat dupliciter, scilicet quo ad agere, & quo ad esse. Et quōd dato quōd lux sequatur quo ad utrunque tamen manēte corpus lucēs ex se, & illud sit sol scipsum tamen ad agere quodlibet corpus lucens aliquā lux inhibitum in eo & agit se ad esse propter se ens: & inde est q lux iung habet propriū subsatia, quia in a sole. Ita hoc igitur q lux sequitur cuiuslibet corporis lucētis proprietatē quo ad agere, ut patet in radiis stellarū, habentibus diuersū effectū iuxta earum diuersitatem. Et ita lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere tamq̄ proprietatem subsectum.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Artic. primum.

Comment.

THIRDLY clarus est. ¶ In corpe duo. Primo præmittit duo principaliter. Primo respōdeo, lux cōuenienter primo fit, quia natura spiritualis informis: prius debuit formari. Et ea non debuit tacere. Quo ad secūdū duo. Primo q̄ aūt oppositum secundæ partis primæ, tripliciter. Tum quia filij fuit ante creata apud Basil. Tū quia apud Chrysо. qa occasio idolatriæ, ut quia rudis populus docebatur. Secundo ponitur ī secunda cōclusio quadrupliciter probata. Tum quia lux est prima corporis forma. Tum quia cōmunior. Tum quia est manifestativa cæterarum. Tū quia ens ea non potest esse sine luce.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Artic. primum.

Comment.

THIRDLY clarus est. ¶ In corpe duo. Primo respondetur secundū Aug. Secūdo apud alios, & luxta utrumq; opinionem affirmatiue. Sed differentia est, q primo modo lux suppenit pro luce spirituali: secundo uero pro corporali. Prima respōsio, lux cōuenienter primo fit, quia natura spiritualis informis: prius debuit formari. Et ea non debuit tacere. Quo ad secūdū duo. Primo q̄ aūt oppositum secundæ partis primæ, tripliciter. Tum quia filij fuit ante creata apud Basil. Tū quia apud Chrysо. qa occasio idolatriæ, ut quia rudis populus docebatur. Secundo ponitur ī secunda cōclusio quadrupliciter probata. Tum quia lux est prima corporis forma. Tum quia cōmunior. Tum quia est manifestativa cæterarum. Tū quia ens ea non potest esse sine luce.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Artic. primum.

Comment.

THIRDLY clarus est. ¶ In corpe duo. Primo præmittit duo principaliter. Primo

QVAESTIO SEXAGESIMA OCTAVA
de opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de opere secundæ diei.

¶ Et circa hoc quæritur quatuor. ¶ Primo, utrū firmamentū sit factū secunda die. ¶ Secūdo, utrū aliquæ aquæ sint supra firmamentū. ¶ Tertio, utrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. ¶ Quarto, utrum sit unū cælum tantum, uel plures.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q firmamētū nō sit factū secūda die. Dicitur em Genē. 1. Vocauit deus firmamentū cælum. Sed cælū factum ante est oēs diē, ut patet cū dicitur, in prin. crea. deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerare dotumsta Aug. Primū, q̄ ueritas tuluer scripturę. Sīdū, q̄ nulla optio īmobīle attribuat illi. Secūdo rīdet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (secūdū q̄d aut cælum sydereum compositum ex elementis, aut cælum sydereū corpus simplex, & hoc uel unū elementorū, uel quīta essentia, aut superior pars aeris in qua nubes) sub disiunctione & conclusione bimēbri. Si ordo dietum dicat ordinē temporis, firmamētū primo modo potest dici, secūda die factū secūdū sub stātiam. Non autem secūdo, idē ante est iudicium de textu, sed secundū formationē aliquā factū dicitur. Si uero dicat ordinē naturę pōt dici secundū substātiā secūdā die factā, quocunq; modo sumatur. Primi pars patet, quia firmamētū primo modo est cōpositū secunda, ex tonę simplicium corporum pertinent ad productionem prio die factā. Secūdā membrum patet ex le.

a ¶ *Super Quæstionem sexagesimaoctauā Articul. secundum.*

TIulus clarus est. ¶ In corpe dno principaliter. Primo respondet quæstioni, an est assignandus actor thorritate scripturæ. Secūdo quæstioni quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Origenem & Basilium: cōcludēs corporales. respondet secūdo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamēto iuxta Platonem, quòd sint de natura elemēta reducta Aristotelē, quòd sint de quinta essentia diaphanę, iuxta æquiuocationē firmamenti, ꝙ sint aquæ pluuiales, &c. Tertio excludit errorem dicentium uapores aqueos supra sydera eleuari quidoq; rationibus, ut patet litera.

QVAEST. LXVIII. ARTIC. I. ET II.

cælum & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ Præterea, Opera sex dierū ordinantur secūdum ordinē diuinæ sapientiæ. Non cōueniret autē diuinæ sapientiæ, ut posterius faceret q̄d est naturaliter prius. Firmamentum autē est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mētio ante formationem iucis, quæ fit prima die.

¶ Præterea, Omne q̄d est factum per sex dies, formatū est ex materia prius creata ante omnē diē. Sed firmamētū nō potuit formari ex materia præexistēte, q̄a sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum nō est factum secunda die.

¶ SED CONTRA est q̄d dicitur Gen. 1. Dixit deus, Fiat firmamētū. Et postea sequitur. Et factū est uespere & mane dies secūdus.

CONCLVSIO.

¶ Secundum tempora ordinē, firmamentum, id est cælum sydereum, secundo die factum fuisse tenendum est secundum substantiam: est autem factum secunda die cælum sydereum, id est corpus ex elementis cōpositū, uel corpus simplex, uel prima pars aeris si tantum ordo attendatur in diuersi successione, quocunq; modo accipiatur.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut Aug. docet, in huiōi q̄nibus duo sunt obseruāda. primo quidē, ut ueritas Scripturæ incorrupte teneatur. Secundo, cū scriptura diuina multipliciter exponi possit, ꝙ nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, ꝙ si certa ratiōe cōstiterit hoc esse falsum q̄d aliquis sensum scripturæ esse asserere præsumat: ne scriptura ex hoc uerbo ab infidelibus derideatur, & ne eis uia credendi præcludatur. Sciendum est ergo, ꝙ hoc q̄d legitur, firmamentū secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Uno mō de firmamento in quo sunt sydera. Et secundū hoc oportet nos diuersimode exponere secundū diuersas opiniones hominū de firmamento. Quidā em dixerūt firmamentū aliud esse ex elementis compositū. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius cōpositione is nō erat, sed a mixtra tm. Alij uero dixerūt firmamentum esse de natura quatuor elementorū: q̄a si ex elemēta compositum, sed quasi elemētum simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, ꝙ posuit corpus cæleste esse elemētū ignis. Alij uero dixerūt, cælum non esse de natura quatuor elementorū, sed esse quintum corpus, præter quatuor elementa. Et hæc est opinio Arist.[e]. Secundū igitur primam opinionē absolute posset cōcedi, ꝙ firmamētum factū fuerit secunda die, etsi secundū suam substantiā. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elementorū substātiā: ad opus aūt distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua ex præexistentibus elementis. Secundū uero opinionē Plat. non est conueniens ꝙ firmamentū credatur secundū suā substantiā esse factū secūda die. Nam facere firmamentū secundū hoc, est producere elementū ignis. Productio aūt elementorū pertinet ad opus creationis, secundū eos qui ponūt informitatem materiæ tēporē præcedere formationē[e]: quia formæ elementorum sunt quæ primo aduenīūt materiæ[e]. Multo aūt minus secundū opinionē Arist. poni pōt, ꝙ firmamentū secundū suā substantiā sit secūda die productū, secundū q̄d per istos dies succesiio tēporis designatur. Quia cælū, cū sit secundū suā naturā incorruptibile, habet materiā quæ nō pōt subesse alteri formæ. Vñ impossibile est, ꝙ firmamentū sit factū ex materia prius tempore existēte. Vnde productio substātiæ firmamēti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundū has duas opiniones pertinet ad opus secūdæ diei: sicut etiā Dio. dicit 4. ca. de div. no. ꝙ lumē solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die formatū. Si aūt per istos dies nō defigurētur tēporis successio, sed solū ordo naturę, ut Aug. uult[e]: nihil prohibebit dicere secundū quancunq; harum opinionū formationē secundū substantiā firmamēti ad secundā diem pertinere. Pōt aūt & alio mō intelligi, ut per firmamentū q̄d legitur secūda die factū, nō intelligatur firmamētū illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aēris, in qua cōdensantur nubes. Et dicitur firmamentū, ppter spissitudinē aēris in parte illa. Nā q̄d est ipsum & solidū, dicitur esse corpus firmū, & ad differentia corporis mathematici, ut dicit Basilius. Et secundū hanc expositionē nihil repugnās sequitur cuicunq; opinioni. Vnde Aug. 2. super Gen. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit, Hanc considerationem laude dignissimam iudico. Quod enim dixit, neq; est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ secundum Chryso. primo Moyses summarie dixit quid deus fecit, premittēs, in principio deus cælū & terram. Postea per partes explicauit: sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domū istam, & postea subdat, Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectum. Et sic nō oportet nos aliud cælū intelligere, cū dicitur, in principio creauit deus cælū & terrā. Et cū dicitur, ꝙ secūda die factū est firmamentum. Pōt etiā dici aliud esse cælū q̄d legitur in principio creatū, & q̄d legitur secūda die factū. Et hoc diuersimode. Nam secundū Aug. cælū q̄d legitur primo die factū, est de natura spiritualis informis. Cælum autē q̄d legitur secunda die factum, est cælū corporeū. Secundū uero Bedā & Strabū cælū quod legitur primo die factū, est cælum empyreū. Firmamentum uero q̄d legitur secunda die factum, est cælum sydereum. Secundum uero Damasce. cælū q̄d legitur prima die factum, est quoddā cælum sphæricum sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipm esse nonā sphęrā, & mobile primū q̄d mouetur motu diurno. Per firmamētū uero factū secūda die intelligitur cælū sydereum. Secundū autē aliā expositionē quā Aug. tangit, cælum prima die factum, est etiā ipsum cælum sydereū. Per firmamētū uero secunda die factum intelligitur spatiū aēris, in quo nubes cōdensantur: quod etiā cælum æquinoctiale dicitur. Et ideo ad æquinoctiale designandum signanter dicitur, Vocauit deus firmamentum cælum: sicut & supra dixerat, Vocauit lucem diem: quia dies etiam pro spatio unius quatuor horarū ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: ut rabbi Moyses dicit[e].

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis[e].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ aquæ nō sunt supra firmamētum. Aqua cū sit naturaliter grauis, locus aūt proprius grauis non est esse ut sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ Præterea, Naturaliter aqua est fluida. Sed q̄d est fluidum, nō pōt cōsistere sup corpus rotundū: ut experimento p3. ergo cū firmamētum sit corpus rotundū, aqua nō pōt esse supra firmamētū.

¶¶ Præterea, Aqua cum sit elemētum, ordinatur ad gñationem corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectū. Sed supra firmamētum nō est locus mixtionis, sed supra terrā. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autē in operibus dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ SED CONTRA est q̄d dicitur Ge. 1. ꝙ diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶ Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælū sydereum, de natura quatuor elementorū: uel fuerunt aquæ super firmamentū, id est cælū igneum, cælum aliquod aqueū & diaphanū: & fuerunt aquæ super firmamētum supra aēris regionem, id est aquæ pluuiales.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut dicit Aug. 2. super Gen. ad lit. maior est scripturæ huius authoritas, q̄ omnis humani ingenij capacitas. Vñ quo & quales aquæ ibi sint, eas tū ibi esse minime dubitamus. Quales autē sint illæ aquæ nō eodē modo ab omnibus assignatur. Orig. em dicit, ꝙ aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spūales substātiæ. Vñ in psal. dicitur. Aquæ quæ super cælos sunt, laudēt nomē dñi. & Dan. 3. Benedicite aquę oēs, quę super cælos sunt, dño. Sed ad hoc rīdet Basilius in 2. exām. ꝙ hoc nō dicitur eo ꝙ aquæ sint rōnales creaturæ, sed q̄a cōsideratio earū prudēter à sensu abūdātius cōtēplata glorificationē pflcit Creatoris. Vnde ibidē idē dicitur de igne & grādine, & huiusmodi, de qbus cōstat ꝙ nō sunt rōnales creaturæ. Dicēdū est ergo, ꝙ sunt aquæ corporales. sed quales aquæ sint opz diuersimode diffinire secundū diuersam de firmamēto sententiā. Si em per firmamētum intelligatur cælū sydereū, q̄d ponitur esse de natura quatuor elemētorum, pari rōne & aquæ quę super cælos sunt, eiusdē naturę poterunt credi cum elementaribus aqs. Si autē per firmamētum intelligatur cælū sydereum, ꝙ nō sit de natura quatuor elemētorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamētum, nō erunt de natura elementārium aquārū. Sed fiet secundū Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneum propter solis spendorē, ita dicetur aliud cælum aqueum propter solam diaphanitatem, q̄d est supra cælum sydereum. Posito etiā, quòd firmamentum sit alterius naturę præter quatuor elemēta, adhuc pōt dici quòd aquas diuidit, si per aquā nō elementum aquæ, sed materiā informē corporum intelligamus, ut Aug. dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos: quia secundū hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autē per firmamentum intelligatur pars aēris in qua nubes condensantur, sic æquę quæ supra firmamētum sunt, sunt aquæ, quę ua porabiliter resolutæ, supra aliquā partem aēris eleuātur: ex quibus pluuiæ generātur: dicere eīm, ꝙ aquæ uaporabiliter resolutæ eleuētur supra cælum sydereum. (ut quidā dixerunt, quorū opinionem Aug. tangit in secūdo super Gen. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cæli. Tum propter regionem ignis medią, quæ huiusmodi uapores cōsumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra cōcauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet uapores nō eleuari usq; ad earumna quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quòd corpus est in infinitum diuisibile: uanum est. Nō em corpus naturale in infinitū diuisibile: uanum est. Nō em corpus naturale in infinitū diuiditur, aut rarefit, sed usq; ad certū terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quibusdā uidetur ratio ista soluenda per hoc, ꝙ aquæ q̄uis sint naturaliter graues, uirtute tñ diuina super cælos cōtinentur. Sed hanc solutionē Augustē. excludit 2. lib. super Ge. dicens, quòd nunc quemadmodū deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, nō quid in eis ad miraculū suæ potentiæ uelit operari. Vnde aliter dicēdum est, ꝙ secundū duas ultimas opiniones de aquis & firmamēto patet solutio ex præmissis[e]. Secundum autē primam opinionem oportet ponere alium ordinem in elemētis, quàm Ari. ponat, ut quædam aquæ spissę sint circa terram: quędam uero tenues circa eę lem, ut sic se habeant sicut ad cælum, sicut istę ad terrā. Vel quòd per aquam intelligatur materia corporum, ut dictum est.

¶ Ad secundum etiā patet solutio ex præmissis secundū duas ultimas opiniones[e]. Secundū uero primā respondet Basilius dupliciter. Uno mō, quia nō est necessarium, ut omne q̄d in concauo apparet rotundū, sit etiā supra rotundum, sed cōuexum. Secundo, quia aquæ quæ sunt supra cælos, non sunt fluidę, sed quasi glaciali soliditate extra cælū firmatæ. Vnde & à quibusdam dicuntur cælum crystallinum.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ secundū tertiā opinionē, aquæ sunt supra firmamentum uaporabiliter eleuatæ propter utilitatē plutarum. Secundum uero secundā opinionē aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanū absq; stellis. Quod quidā ponunt primū mobile, q̄d' reuoluit totum cælū motu diurno, ut operetur per motum diurnū cōtinuitatē generatiōis[e]: sicut cælum in quo sunt sydera per motum, qui est secundū Zodiacū, operatur diuersitatē generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas uirtutes stellarū. Secundum uero primā opinionē aquæ sunt ibi, ut Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum accepernt aliqui, ut Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter uicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum nō diuidat aquas ab aquis. Vnius em corporis secundum speciem est unus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, ut dicit Philosophus. Nō ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

¶ Si dicatur ꝙ aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contra. Ea quæ sunt secundū speciem diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas abinuicem non distinguit.

¶ Præterea, Illud uidetur aquas ab aquis distinguere q̄d ex utraque parte ab aquis continetur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quòd aquæ inferiores non pertingunt usq; ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentū in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶ Enclum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ aliquis considerādo superficiem tenuis literā Gen. posset talem imaginationē concipere secundū quorundā antiquorū philosophorum positionē. Posuerunt em quidā aquā quoddā infinitum corpus, & omniū aliorum corporū principiū. Quā quidē immensitatē aquarum accipere posset in nole Abyssi, cum dicitur, ꝙ tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiā, ꝙ istud cælum sensibile quod uidemus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infimitū aquarum corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, ꝙ firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interiori bus, id est ab omnibus corporibus quę infra cælum cōinētur, quorū principiū aquā ponebāt. Sed quia ista positio per ueras rationes falsa deprehenditur, nō est dicēdum hunc esse intellectum Scripturę. Sed cōsiderandum est ꝙ Moyses rudi populo loquebatur. Quorū imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit quæ manifeste sensui apparent. Omnes autē quantūcunq; rudes tertā & aquā esse corpora sensu deprehendunt. Aēr autē non percipitur ab omnibus esse corpus, intātum ꝙ etiā quidā philosophi aērem dixerunt nihil esse, plenum aēre uacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mētionē facit expressam: aērem autem nō expresse nominat, ne rudibus quoddā ignotum proponeret. Vt tamen capacibus ueritatem exprimeret, dat locum intelligēdi aērem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dixit, ꝙ tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super iacię aquæ esse aliqđ corpus diaphanum, q̄d' est subiectū lucis & tenebrarū. Sic igitur siue super firmamētū intelligamus cælum in quo sunt sydera, siue spatium aēris nubilosum, conuenīēter dicitur, ꝙ firmamentum diuidit aquas ab aquis, secūdū q̄d' per aquā materia informis significatur: uel secūdum q̄d' omnia corpora diaphana sub omni cōuenientia aquarū intelliguntur. Nā cælum sydereum distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aēr uero nubilosus distinguit superioris aēris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi unpressiones ab inferiori parte aēris quæ aquæ cōnectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ si per firmamentum intelligatur cælum sydereū, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si aūt per firmamentum intelligatur nubilosus aēr, tūc utraq; aquę sunt eiusdē speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autē inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ si accipiātur aquæ diuersæ secundum speciē, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus utrarumq; aquarum.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ Moyses propter insensibilitatē aēris & similium corporū, ea humōi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestū est ꝙ ex utraq; parte firmamēti qualitercūq; accepti sūt aquę.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sit unum cælum tantum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ sit unum cælum. Cælū em cōtra terrā dīcitur, cū dicitur, in principio deus creauit cælum & terram. Sed terra est una tantum. Ergo & cælum est unū tantum.

¶ Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est unū tantum. Sed cælum est huiusmodi: ut probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est unum tantum.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de pluribus uniuoce, dicitur de eis secundū unā rōnem cōmunē. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur uniuoce de pluribus: quia si æquiuoce, nō proprie dicerentur plures cęli. Oporteret ergo si dicuntur plures cæli, ꝙ sit aliqua ratio cōmunis secundū quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ SED CONTRA est q̄d' dicitur in Ps. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶ Quod supra terram est, cælum unum tantum est, multis autem sunt cæli secundum similitudinem eo-

a ¶ *Super Quæstionem sexagesimaoctauā Articul. tertium.*

TIulus clarus est. Cōment. ¶ In corpe duo. Prio tractat quādā falsam opinionem. Secūdo respōdet quæsito tripliciter.

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, ꝙ sit corpus infinitum. Secundū, ꝙ cælum nō contineat omnia, sed quasdam partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundū ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Taletis. Deinde improbat dupliciter: & quidem, quia hoc est falsum: ergo. In radice uero, quia super ficies literæ non est ut facet, accipiendas: quia rudi populo, &c. cælus signum est de aēre tacito, & tamē infinito.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter materia informis, uel corpa diaphana. Primo modo falsatur quomodo libet sumendo firmamentum, ut in præcedente articulo Aug. dixit. Secundo uero modo dupliciter iuxta firmamētū, uel pro cælo interdiaphano utrinq, uel pro aēre nubiloso inter superiorē & inferiorem partē eiusdem & utrāq; diaphanam, & hanc aquis contiguas & aquarum nomine comprehensum.

a ¶ *Super Quæstionem sexagesimaoctauā Articul. quartum.*

TIulus clar⁹ est. Cōment. ¶ In corpe duo. Primo differentia inter Chrysostomum & Basilium quo ad unum, uel plures cælos. Secundo ista diuersa acceptiones numerat eos.

¶ Quo ad discordiam: quia ille unū, hic multos, in uoce fit tm dissentire, quia æquiuocum dum sit rotum, illepartes respicit.

¶ Quo ad secundum, cælum nomē distinguitur in tres significationes, scilicet proprie, participative, & metaphorice. Proprie & primo mō tres cæli, totaliter diaphanū, & partim utrunq; proprie & participative secundo modo, erūt tres, apud Damascenū, aēreum, sydereum, & empyreum. Sed hic uitur Cæli nomine participative in primo, & proprie in tribus. Apud Rabanum participatiue, & proprie septem: igneum, olympium, æthereum, aēreum, sydereum, aqueum, & empyreum. Metaphorice uel sancta trinitas unum, uel bona diuina in cælis, uel tria genera supernaturalis, uisibilis corporalis, imaginaria & intellectiua.

48 2. di. 14. 47. 4. & 1. met. l. 7. fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis sexagesimanonæ Articu. primum.

TItulus clarus est.
¶ In corpe duo. Primo respõdet secundum Augustinũ: secundo, secundum alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturæ, uel temporis tum comparando informitatem ad formationẽ, quã una formationem ad aliam. Et rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tm se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria utrique dicũntur primo Augustinus duo. Cœlũ, id est natura angelica & materiã informem corpoream formæ tam luce, Fiat lux: & formã cœlestẽ, Fiat firmamẽtũ: & forma elementari, Cõgregẽtur aquæ tm ordine naturæ. Alii uero tria, cœlũ, aquam, & terram prius tempore: & primo die cœlũ formatum luce & tempore. Secundo aquam distinctiõe & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terram distinctione à mari & nuditate, Cõgregentur aquæ.

lunæ, Damascenus ponit unum cœlum, nominans illud aëreum. Et sic secundũ eum sunt tres cœli, aëreum, sydereũ, & aliud supra illud cœlum. Sed quia istud ipatiũ continet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in utroq; eorũ uocatur superior & inferior regio: ideo istud cœlũ Rabanus distinguit in quatuor, supremam regionẽ ignis nominãs cœlũ igneũ: inferiorẽ uero regionẽ cœlũ olympiũ ab altitudine cuiusdã montis, qui uocatur olympus. Supremam uero regionem aëris uocant cœlum æthereũ propter inflammationẽ, inferiorẽ uero regionẽ cœlum aëreum. Et sic cum isti quatuor cœli tribus superioribus connumerentur, sunt in unũerso secundũ Rabanum septem cœli corporei. Tertio dicitur cœlum metaphorice. Et sic quandoq; ipsa sancta trinitas dicitur cœlum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cœlo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cœlum, id est ad æqualitatẽ dei. Quãdoq; etiã spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorum eminentiã cœli nominãtur: ubi dicitur, Merces uestra multa est in cœlis: ut Augustinus exponit. Quandoq; uero tria genera supernaturalium ut ionum, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cœli nominantur. De quibus Aug. exponit, quòd Paulus est raptus usque ad tertium cœlum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cœlum, ut centrum ad circunferentiam. Circa unum autem centrũ possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde una terra existẽte, multi cœli ponuntur.

¶Ad secũdum dicendum, quòd ratio illa procedit de cœlo, secũdum quod importat uniuersitatem creaturarũ corporalium. Sic enim est unum cœlum tantum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cœlis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, ut ex dictis patet[c].

QVAESTIO SEXAGESIMA
manona de opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertiæ diei. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, de congregatione aquarum. Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Virum aquarũ congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.*

349 2.di.14. articu.5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prĩa & secũda die, uerbo factionis exprimũtur. Dicitur enim, Dixit deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies condiuisti eloquĩ susceptum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ circa hoc uidetur esse quæda diuersitas inter Basil. & Chry. Dicit enim Chryso. nõ esse nisi unum cœlum, & q̃ pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebrææ, in qua continetũ est, ut cælũ solũm pluraliter signũficetur, sicut iunt etiã multa nomina in Latino, quę singulari carẽt. Basilius autem & Damascenus sequens eũ, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in uoce q̃ in re. Nam Chryso. unũ cœlum nominat totum corpus q̃d est supra terrã & aquam. Nã etiã aues quæ uolãt in aëre, dicuntur propter hoc uolucres cæli. Sed q̃a in isto corpore sunt multę distinctiões, propter hoc Basil. posuit plures cælos.

¶Ad distinctionẽ ergo cœlorum sciendam considerandũ est, q̃ cœlum tripliciter dicitur in scripturis. Quãq; em̃ dicitur proprie & naturaliter. Et sic dicitur cœlum corpus aliq̃d sublime & luminosum actu uel potentia, & incorruptibile per naturã. Et secũdũ hoc ponũntur tres cæli. Primũ totaliter lucidum, q̃d uocant empyreũ. Secundũ totaliter diaphanũ, quod uocant cælũ aqueum & crystallinum. Tertiũ partim diaphanũ, & partim lucidum actu, q̃d uocãt cælum sydereũ. Et dividitur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarũ fixarum: & septem sphæras planetarũ, quæ possũnt dici septẽ cæli, uel septem sphæræ. Secũdo dicitur cælũ per participationẽ alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu uel potentia. Et sic totum illud spatium, q̃d̃ est ab aquis usq; ad orbẽ

Et sic secundũ eum sunt tres cæli, aëreum, sydereũ, & aliud supra illud cælũ. Rabanus septem cæli corporei. Tertio dicitur cælum metaphorice. Et sic quandoq; ipsa sancta trinitas dicitur cælum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cælo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cælum, id est ad æqualitatẽ dei. Quãdoq; etiã spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorum eminentiã cæli nominãtur: ubi dicitur, Merces uestra multa est in cælis: ut Augustinus exponit. Quandoq; uero tria genera supernaturalium ut ionum, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominantur. De quibus Aug. exponit, quòd Paulus est raptus usque ad tertium cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd terra se habet ad cælum, ut centrum ad circunferentiam. Circa unum autem centrũ possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde una terra existẽte, multi cæli ponuntur.

¶Ad secũdum dicendum, quòd ratio illa procedit de cælo, secũdum quod importat uniuersitatem creaturarũ corporalium. Sic enim est unum cælum tantum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in omnibus cælis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, ut ex dictis patet[c].

QVAESTIO SEXAGESIMA
manona de opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertiæ diei. ¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, de congregatione aquarum. Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Virum aquarũ congregatio conuenienter dicatur facta tertia die.*

349 2.di.14. articu.5.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prĩa & secũda die, uerbo factionis exprimũtur. Dicitur enim, Dixit deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies condiuisti eloquĩ susceptum.

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ circa hoc uidetur esse quæda diuersitas inter Basil. & Chry. Dicit enim Chryso. nõ esse nisi unum cœlum, & q̃ pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebrææ, in qua continetũ est, ut cælũ solũm pluraliter signũficetur, sicut iunt etiã multa nomina in Latino, quę singulari carẽt. Basilius autem & Damascenus sequens eũ, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in uoce q̃ in re. Nam Chryso. unũ cœlum nominat totum corpus q̃d̃ est supra terrã & aquam. Nã etiã aues quæ uolãt in aëre, dicuntur propter hoc uolucres cæli. Sed q̃a in isto corpore sunt multę distinctiões, propter hoc Basil. posuit plures cælos.

¶Ad distinctionẽ ergo cœlorum sciendam considerandũ est, q̃ cœlum tripliciter dicitur in scripturis. Quãq; em̃ dicitur proprie & naturaliter. Et sic dicitur cœlum corpus aliq̃d sublime & luminosum actu uel potentia, & incorruptibile per naturã. Et secũdũ hoc ponũntur tres cæli. Primũ totaliter lucidum, q̃d̃ uocant empyreũ. Secundũ totaliter diaphanũ, quod uocant cælũ aqueum & crystallinum. Tertiũ partim diaphanũ, & partim lucidum actu, q̃d̃ uocãt cælum sydereũ. Et dividitur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarũ fixarum: & septem sphæras planetarũ, quæ possũnt dici septẽ cæli, uel septem sphæræ. Secũdo dicitur cælũ per participationẽ alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu uel potentia. Et sic totum illud spatium, q̃d̃ est ab aquis usq; ad orbẽ

lunæ, Damascenus ponit unum cœlum, nominans illud aëreum. Et sic secundũ eum sunt tres cæli, aëreum, sydereũ, & aliud supra illud cælũm. Sed quia istud ipatiũ continet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in utroq; eorũ uocatur superior & inferior regio: ideo istud cœlũ Rabanus distinguit in quatuor, supremam regionẽ ignis nominãs cœlũ igneũ: inferiorẽ uero regionẽ cœlũ olympiũ ab altitudine cuiusdã montis, qui uocatur olympus. Supremam uero regionem aëris uocant cœlum æthereũ propter inflammationẽ, inferiorẽ uero regionẽ cœlum aëreum. Et sic cum isti quatuor cœli tribus superioribus connumerentur, sunt in unũerso secundũ Rabanum septem cœli corporei. Tertio dicitur cœlum metaphorice. Et sic quandoq; ipsa sancta trinitas dicitur cœlum propter eius spiritualem sublimitatem & lucem. De quo cœlo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cœlum, id est ad æqualitatẽ dei. Quãdoq; etiã spiritualia bona, in quibus est bonorũ remuneratio, propter eorum eminentiã cœli nominãtur: ubi dicitur, Merces uestra multa est in cœl

Universidad de Deusto
Biblioteca

Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum

Cæter.

Titulus causa, ut luceant super terram in signa & tempora.

¶ In corpore duo. Primo quadruplicem causam finalem, ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium secūdo Cœli, text. 17. Aliam creaturam, secundo phy. tex. 1mum. 15. metaph. Et deus ibidem. Secūdo respondet quæsito, quòd Moyses unam tantum tetigit, propter idolatriæ occasionem tollendā: & illa est utilitas humana triplicit er, ut patet.

Sed productio plārarum simul describitur cum formatione terræ, cui inhærēt. Ergo & productio luminariū simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ Præterea, Sol & luna, & alia luminaria fuit causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerūt fieri quarta die, sed tertia, uel ante.

¶ Præterea, Multæ stellæ secundū astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna debuerūt poni duo magna luminaria.

¶ SED in contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit institui ornatu seculi ut luminaria describerentur facta quarta die.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ in recapitulatione diuinorū operū Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorū. In quibus uerbis triplex opus intelligi pōt, scilicet opus creationis: per quod cælum & terra producta legūtur, sed informia. Et opus distinctionis, per quod cælū & terra sunt perfecta: siue per formas substātiales attributas materiæ omni no informi, ut Aug. uult: siue quantum ad contenientē decorē & ordinē, ut alij sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cœli & terræ ad ea pertinere uidetur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca: ornatus uero ad ea quæ sunt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autē per uestimenta, uel aliquid hmōi. Distinctio aūt aliquorū maxi
xii me manifestatur per motū localē, quo abinuicē separātur[e]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarū rerum quæ ha
338 bēt motū in cælo & in terra. Sicut aūt suprà dictum est[e], de tribus fit mētio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiā formantur per opus distinctionis triū dierum. Primo die cælum: secundo die distinguūtur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producūtur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatum ipsius. Secūdo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatū mediī elementi, quia habent motū in aēre & aqua, quæ pro uno accipiūtur. Tertio die, qui est sextus, producūtur animalia quæ habent motū in terra, ad ornatū ipsius.

¶ Sed sciendum est, q̄ in productione luminarium non discordat Aug. ab aliis sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, non in uirtute tantū. Non enī habet firmamentū uirtutē productiuā luminarium, sicut habet terra uirtutē productiuā plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam uirentem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ secundū Augu. nulla difficultas ex hoc oritur. Nō enim ponit successionē tēporis in istis operibus. Et ideo nō oportet dicere, q̄ materia luminariū fuerit sub alia forma. Secundū eos aūt, qui ponūt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia pōt dici, q̄ sunt formata ex præiacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundū eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturā, oportet dicere q̄ substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: nō quidē forma substantialis, sed per collationē determinatæ uirtutis. Ideo tamen nō fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, ut Chryso. dicit: ut per hoc remoueat populum ab idolatria, ostendens luminaria non esse deos: ex quo nec à principio fuerunt.

¶ Ad secundū dicendū, quòd secundum Aug nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis: nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta, intelligitur lux corporalis, oportet dicere q̄ lux prio die fuit producta secundum communem lucis naturam: quarto autem die attributa est luminaribus determinata uirtus ad deter
349 minatos effectus[c]: secundum quod uidemus alios effectus habere radium solis, & alios radiū lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem uirtutis dicit Dio. 4. ca. de di. no. quòd
b lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum
344 est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum Ptolæmeum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chry. dicit, quòd non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa: sed quia iusserit ut ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, ut ibi esset. Sed secundum opin. Arist. stellæ fixæ sunt in orbibus, & non mouent nisi
20 motu orbium secundum rei ueritatem: tamen motus luminarium sensu percipitur, non autem motus sphærarū. Moyses autem rudi populo condescendens, sequutus est quę sensibiliter
349 apparent: ut dictū est[c]. Si aūt sit aliud firmamentum qd factum
350 c est secunda die, ab eo in quo posita sunt sydera secundū distinctionē naturæ, licet sensus nō discernat, quem Moyses seguutus,
347 ut dictum est: cessat obiectio. Nam firmamentum factū est secunda die quantum ad inferiorem partē. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partē, ut totum pro uno accipiatur, secundum quod sensu apparet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut dicit Basilius, præmittitur productio plantarū luminaribus ad excludendam idololatriā. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordia lem originem habent plantę à luminaribus: quamuis (ut Chry dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

¶ Ad quintū dicendū, q̄ sicut Chry. dicit, dicūtur duo luminaria magna, non tam quantitate q̄ efficacia, & uirtute. Quia etiā alię stellæ sint maiores quantitate, q̄ luna: tū effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & ēt secūdū sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter causa productionis luminarū describatur. Dicitur enim Iere. 10. A signis cœli nolite metuere quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ Præterea, Signum cōtra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶ Præterea, Distinctio temporū & dierū incipit à primo die. Nō ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horum distinctionem.

¶ Præterea, Nihil fit propter ullius se: quia finis est melior fit quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nō ergo facta sunt ut illuminent terram.

¶ Præterea, Luna non præcst nocti, quando est plena. Probabile autem est quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta ut præsit nocti.

¶ IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO

¶ Decuit ut luminaria describerētur facta in signa, tēpora, dies, et annos.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut dictū est suprà[c], creatura
334 aliqua corporaliter potest dici esse facta uel propter actū proprium, uel propter aliam creaturā, uel propter totū uniuersum, uel propter gloriam dei. Sed Moyses, ut populū ab idolatria reuocaret, tilam solā causam tetigit secundū qđ sunt facta ad utilitatem hominū. Vnde dicitur Deuter. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cælū uideas solem & lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus deus in ministeriū cunctis gētibus. Hoc aūt ministeriū explicat in principio Geñ. per tria. Primo eñ prouenit utilitas hominibus ex luminaribus quantū ad usum, qui est directiuus in operibus, & maxime utilis ad cognoscendas res. & quantū ad hoc dicit, Vt luceant in firmamēto, & illuminent terram. Secūdo, quantum ad uicissitudines tēporum: quibus & fastidium tollitur, & ualitudo conseruatur, & necessaria uictui oriuntur. Quæ nō essent si semper esset aut æstas, aut hyems. & quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quantum ad oportunitatem negotiorum & operum: inquātum ex luminaribus cœli accipitur significatio pluuiosi tēporis, uel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporaliū transmutationum, non autem eorum quæ dependent ex libero arbitrio.

¶ Ad secundū dicendum, quòd per causam sensibilem quādoq̄ ducimur in cognitionē effectus occulti, sicut & ecōuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, ut occasionem idolatriæ tolleret.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ in prima die facta est cōis distinctio temporis per diē & noctē secūdū motū diurnū, qui est communis
c totius cæli: qui potest intelligi incepisse primo die[c]. Sed specia-
344 les distinctiones dierum & temporum, secundū quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundū spāles motus stellarū, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ in illuminatiōe terræ intelligitur utilitas hoīs, qui secūdū animā pfertur corporibus luminariū. Nihil tñ prohibet dici q̄ dignior creatura facta est propter inferiorē, nō secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem uniuersi.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ luna qñ est perfecta, oritur uespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, q̄ luna fuerit facta plena: sicut & herbę factæ sunt in sua perfectione faciētes semē: & similiter alia, & hō. Ex eñ naturali processu ab imperfecto ad pfectū deueniat: simpliciter tñ pfectū prius

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.

Cæter.

Titulus clarus est

¶ In corpore quatuor. Primo opiniones refert. Secundo manifestat qualitatem illius unionis: supponit, 10, quòd principium motionum sit cognoscitivum. Tertio probat suppositū hoc. Quarto concludit intentionē.

¶ Quo ad primū opiniones philosophorū Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorū Origc. Hieronymi & Damasceni cū Basilio. Augu. demum neutraliter.

¶ Quo ad secūdū, Cælesti corpori non est cōiuncta aliqua anima ut forma, sed ut motor. Probatur summarie sic. Vnio illa non est nisi propter motionē, ergo sufficit cōiunctio ut motor. Antecedēs proba tur: quia materia est propter formā: & forma propter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter uegetationē nec sensationē, nec intellectionē, ergo propter motionē tantū. Assumpta omnia clare patent in litera, quia ibi nō est phantasma, &c. cōsequētia uero de claratur, ex Arisio. 8. phy. & Platone.

¶ Quo ad tertium, probatur corpora cælestia nō moueri à natura ut grauia & leuia, sed ab apprehēsiua uirtute, dupliciter. Primo rōne: quia natura determinata ad unū est determinata. Secūdo authoritate Aug.

¶ Quo ad quartū, primo respondeo est, corpora cælestia sunt ałata æquiuoce ab istis in generibus. Secūdo est correlativum: q̄ inter utrasq; opinionē nulla quasi est differentia in re.

¶ In secundo dubium occurrit: quia Sanctus Tho. in secūdo contra Gen. ca. 72. uult q̄ secūdū Arist. oportet cælum ponere animatū, itaq; ała uiuificat cælo ut formachic dicit ex Aristo. q̄ sufficit uniri ut motorem mobili.

¶ Ad hoc non uideo responsionem, nisi alte rā dictorū. Vel quòd hic melius dixit, ga & posterius scripsit. Vel q̄ ibi intendebat, quòd oportet secūdū Arist. cælum esse, q̄rie animatum, faltem nō repugnanter, eo q̄ doctrina sua ad hoc tendit. Quisuis enim posset interpretari ut hic fecit. Ex his tamē quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd anima
373 tum indistincte ponit: oportet ergo nō repugnare quòd sit animatum secundum subsū tiam. Et hoc sat erat contra Aueroim, con

est imperfecto. Aug. tamē hoc nō asserit: q̄a dicit non esse inconueniens quòd deus im perfecta fecerit, quę postmodū ipse pfecit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum luminaria cæli sint animata.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ luminaria cæli sint animata. Superius eñ corpus nobilioribus ornamētis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorū corporū, sunt animata, s. pisces, aues, & terrestria ałalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cæli.

¶ Præterea, Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia lumīaria sunt nobiliora q̄ corpora plantarum & animalium. Ergo hñt nobiliorē formā. Nobilissima aūt forma est anima, quę est principiū uitæ. Quia ut Aug. dicit in lib. de uera relig. quælibet substantia uiuens naturæ ordine præfertur substantiæ non uiuenti. Ergo luminaria cęli sunt animata.

¶ Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa uitę, ut patet maxime in animalibus ex putrefactione generatis, q̄ uirtute solis & stellarum uitam cōsequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia uiuunt & sunt ałata.

¶ Præterea, Motus cæli & cælestiū corporū sunt naturales, ut patet in 1. de cælo. Motus aūt naturalis est à principio intrinseco. Cū igitur principium motus cælestiū corporū sit aliqua substātia apprehēsiua, quæ mouetur sicut desiderās à desiderato, ut dicitur in 2. meta. uidetur q̄ principium apprehēdēs sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.

¶ Præterea, Primum mobile est cælum. In genere aūt mobilium primum est motūs seipsum: ut probatur in 8. phy. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autem animata mouent seipsa, ut in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.

¶ SED CONTRA est quod Dama. dicit in lib. 2. Nullus animatos cęlos, uel luminaria ęstimet, inanimati eñ sunt & insensibiles.

CONCLVSIO

¶ Corpora cælestia non nisi æquiuoce animata dicuntur ab ijs inferioribus, quibus coniungitur ut anima ut forma, illis uero ut motor tantum.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ circa istam qōnē apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras eñ, ut Aug. refert 8. de ciui. dei, factus est reus apud Athenienses: quia dixit solē esse lapidē ardentē, negās utique ipsum esse deū, uel aliquid animatū. Platonici uero posuerūt corpora cælestia anima ta. Similiter etiā apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Orige. enim posuit corpora cęlestia animata. Hieronymus etiā idem sentire uidetur, exponens illud Eccl. 1. Lustrans uniuersa q̄ circuitū pergit spiritus. Basilius uero & Dama. asserūt corpora cælestia non esse animata. Augustinus uero sub dubio dereliquit, in neutrā partem declinans, ut patet in 2. super Geñ. ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiā dicit, q̄ si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac autem opinionum diuersitate, ut ueritas aliquatenus innotescat, considerandum est, q̄ unio animæ & corporis non est propter corpus, sed propter animā. Non enim forma est p pter materiā, sed in ecōuerso c. Natura autē & uirtus animę deprehenditur ex eius operatione, quæ etiā quodammodo est fin s eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationē animæ, quæ mediante corpore exercetur: sicut pater in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est tales animas unitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animę, quæ non exercetur corpore mediante[c], sed tamen ex corpore aliquod adminiculū talī operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanę phantasmata, quibus indigent ad intelligendum[c]. Vnde etiam talem animam necesse est corpori uniri, p̄per suam operationem[c], licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, q̄ anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ, qui sunt nutritę, augere & generare: huiusmodi eñ operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuæ corpori cælesti conueniunt, quia omnes sensus sunt dantur super tactum, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, quòd de operationibus animæ nulla potest competere animæ cęlesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectū, & cum utroque ordinantur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animę corporibus cęlestibus non conueniunt, ut dictum est[c]. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cęlesti corpori non uniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem quòd moueat, non oportet quòd uniatur ei ut forma, sed per contactum uirtutis, sicut motor unitur mobili. Vnde Aristo. in 8. phy. postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus: quarum una est mouens, & alia mota. assignans quomodo hæ duæ partes uniantur: dicit, quòd per contactum uel duorum adinuicem, si utrunq; sit corpus: uel unius ad alterum, & non ecōuerso, si unum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam anima corporibus uniri non ponebant, nisi per contactum uirtutis, sicut motor mobili[c]. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata nihil aliud dat intelligi, quàm quòd substantiæ spirituales uniuntur corporibus cælestibus, ut motores mobilibus. Quòd autē corpora cælestia, moueātur ab aliqua substātia apprehēdēte, & nō solū à natura, sicut grauia & leuia: patet ex hoc q̄ natura nō mouet nisi ad unū, quo habito quiescit. Quod i motu corporū cęlestiū nō apparet. Vnde relinquit, q̄ mouentur ab aliqua substātia apprehēdēte. Aug. etiā dicit 2. de trinit. corpora oia administrari à deo p̄ spiritū uitæ. Sic igit̄ patet, q̄ corpora cælestia non sunt animata eo mō, quo plātę & ałalia, sed æquiuoce. Vñ inter ponētes ea esse ałata, & ponētes ea inanimata, parua uel nulla differentia inuenitur in re, sed in uoce tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ad ornatū pertinēt aliqua secūdū proprium motū. Et quātum ad hoc luminaria cæli conueniunt cum alijs quæ ad ornatū pertinent: quia mouentur à substantia uiuente.

¶ Ad secundū dicendū, q̄ nihil, phibet aliqd esse nobilius simpliciter: qđ tñ nō est nobilius quātū ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi nō sit simpliciter nobilior anima ałali est tñ nobilior quātū ad rationē formæ. Perficit enim totaliter suā materiā, ut nō sit in potētia ad aliā formā. Quod ała nō facit. Quantū etiā ad motū mouent corpa cęlestia à nobiliorib' motoribꝰ.

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ corpus cælestę, cum sit mouens motū, haber rationē instrumenti, qđ agit in uirtutē principalis agentis[c]. Et ideo ex uirtute sui motoris, qui est substantia uiuens, potest causare uitam.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ motus corpis cælestis est naturalis, nō ppter principiū actiuū. sed ,ppter principiū passiū: quia s. habet i sua natura aptitudinē, ut tali motu ab intellectu moueat.

¶ Ad quintum dicendū, q̄ cælū dicitur mouere seipsum, inquantū cōponit ex motore & mobili, nō sicut ex forma & materia, sed secundū cōtactum uirtutis, ut dictū est[c]. Et hoc etiā modo potest dici, q̄ eius motor est principiū intrinsecū: ut sic etiā motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus uoluntarius dicitur esse naturalis animali inquantū est animal, ut dicitur in 2. Physicorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionem septuagesimã primam

QVAESTIO SEPTVAgesimaprima de opere quintæ diei.

Cõment. TItulus clarus est ¶In corpe duo. Primo respõdet affirmative, quia quintus dies respondet. Secũdo differentiam inter Aug. & alios qualis sit productio piscium & auium, actuel uirtute.

DEINDE considerãdum est de opere quintæ diei. Et uidetur ꝙ inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producũt, ad cuius productionẽ sufficit uirtus aquæ. Sed uirtus aquæ nõ sufficit ad productionẽ omnũ piscium & auium: cum uideamus plura eorum generari ex semine. Non ergo cõuenienter dicitur, Producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile super terram.

¶Præterea, Pisces & aues non tantum producũtur ex aqua, sed in eorũ cõpositiõ e uidetur magis terra dominari quã aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terrã. Vnde & in terra quiescũt. Nõ ergo cõuenienter dicitur, pisces & aues ex aq̃ produci.

¶Præterea, Sicut pisces habẽt motũ in aqs, ita & aues in aere. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis, sed ex aere.

¶Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cũ quidam habeant pedes quibus graduntur in terra: sicut uituli marini. Non ergo sufficiẽter productio piscium designatur in hoc ꝙ dicitur, Producant aquæ reptibile animæ uiuentis.

¶Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. Quod patet ex hoc ꝙ habẽt mẽbra magis distincta, & perfectiorẽ generationẽ. Generãt enim animalia. Sed pisces & aues generãt ouа. Perfectiora aũt ꝓcedũt in ordine naturæ. Nõ ergo quinta die debuerũt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Conueniem fuit ut quinta die describeretur aquas produxisse reptile animæ uiuentis, & uolatilia.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ sicut suprà dictũ est, opus ornatꝰ ꝓ ordinẽ rẽdet ordini distõnis. Vũ sicut inter tres dies distõni deputatos media (quæ est secũda) de putatur distinctioni mediꝝ corporis, sic aquæ ita inter dies deputatos ad opus ornatus media, id est quinta deputatur ad ornatũ mediꝝ corporis ꝓ productionẽ auium & piscũ. Vnde sicut Moyses in quarta die nos at luminaria & lucẽ, ut designet ꝙ ꝗrta dies rẽdet primæ, in qua dixerat lucẽ fact am: ita in hac quinta die facit mentionem de aqs & de firmamẽto cęli, ut designet, ꝙ qnta dies rẽdet secũdę.

¶Sed sciendum est, ꝙ sicut in productione plãtarũ differt Aug. ab aliis: ita & in productiõe piscũ & auũ. Alij em dicũt pisces & aues quinta die esse ꝓductos in actu. Augu. aũt dicit 5. super Gen. ad lit. ꝙ quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Auic. posuit oĩa aĩalia posse generari ex aliquali elemẽtorũ cõmixtiõe absq; semine etiãper uiã naturæ. Sed hoc uidetur inconuenies. Quia natura determinatis mediis ꝓcedit ad suos effectus. Vñ illa q̃ naturaliter generantur ex semine, nõ possũt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicẽdũ est aliter, ꝙ in naturali gñatione aĩaliũ principium actiuũ est uirtus formatiua, q̃ est in semine in ijs quæ ex semine generãtur. Loco cuius uirtutis in ijs quæ ex putrefactione generãtur, est uirtus cęlestis corporis. Materiale aũt principium in utroq; aĩaliũ gñatione est aliquꝺ elemẽtũ, uel elemẽtatũ. In prima aute rerum institutione fuit principiũ actiuũ uerbũ dei, quod ex materia elemẽtari ꝓduxit aĩalia, uel in actu secũdm alios sanctos, uel uirtute secũdũ Aug. nõ ꝙ aqua aut terra habeat in se uirtutẽ producẽdi oĩa aĩalia, ut Auicẽ. posuit: sed qa hoc ipm ꝙ ex materia elementari uirtute seminis, uel stellarum possunt animalia produci, est ex uirtute primitus elementis data.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ corpora auiũ & piscũ pñt dupliciter cõsiderari. Vno mõ secũdũ se. Et sic necesse est ꝙ in eis magis terrestre elemẽtũ dominetur. Quia ad hoc ꝙ fiat contẽperatio mixtionis in corpore aĩalis, necesse est ꝙ quãritative abũdet in eo elemẽtũ qd̃ est minus actiuũ, s. terra. Sedsi cõsiderẽtur secũdm qđlibet nata moueri talibus motib', sic hũt affinitatẽ quãdã cũ corporib' in qb' mouẽtur. Et sic eorum gñatio hic describitur.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ aẽr, qa insensibilis est, nõ per sepm cõnumeratur: sed cum aliis, partim qdẽ cũ aqua quãtũ ad inferiorẽ partẽ, q̃ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiã cũ cælo quãtum ad superiorẽ partẽ. Aues aũt motũ hũt in inferiori parte aẽris. Et ideo sub firmamento cæli uolare dicuntur, etiã si firmamentum pro nebuloso aẽre accipiatur. Et ideo productio

auium aquę ascribitur.

¶Ad quartũ dicẽdum, ꝙ natura de uno extremo ad aliud trãsit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica aĩalia sunt q̃dã media quę cõtinent cũ utrisq;, & cõparantur cum illis cũ quibus magis cõicãt, secũdũ id qd̃ cum eis cõicãt, nõ secundum id quod communicant cum alio extremo. Tamẽ ut includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ uiuẽtis: Creauit deus cete grandia, &c.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ productio horum animaliũ ordinatur secundũ ordinem corporum, quæ eis ornãtur magis q̃m secundum propriam dignitatem. Et tamen in uia generationis ab imperfectioribus ad perfectiora peruenitur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAsecunda de opere sextæ diei.

DEINDE quæritur de opere sexti diei. Et uidetur ꝙ inconuenienter describatur. Sicut em aues & pisces habent, uiuẽtẽ aĩam, ita etiã & aĩalia terrestria. Nõ autẽ terrestria aĩalia sunt ipsa anima uiuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animã uiuẽtem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia aĩæ uiuentis.

¶Præterea, Genus nõ debet diuidi cõtra spẽm. Sed iumẽta & bestiæ sub quadrupedibus cõparantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestijs.

¶Præterea, Sicut alia aĩalia sunt in determinato genere & specie: ita & homo. Sed in factione hoĩs non fit mentio de suo genere uel specie. Ergo nec in productiõe aliorũ animaliũ debuit fieri mẽtio de gñe uel spẽ, cum dicitur in genere suo, uel spẽ sua.

¶Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui à deo dicitur bñdici, q̃m aues & pisces. Cũ igitur aues & pisces dicãtur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis aĩalibus.

¶Præterea, Quędã aĩalia gñantur ex putrefactione, quæ est corruptio quędã. Corruptio aũt nõ cõuenit primæ institutioni rerũ. Nõ ergo aĩalia debuerũt in prima rerũ institutione produci.

¶Præterea, Quędam animalia sunt uenenosa & homini noxia. Nihil autẽ debuit esse homini nociuũ ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia uel omnino fieri à deo nõ debuerunt, qui est bonorum author, uel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

Decuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut in die quinto ornatur medius m corpus, & rũdet secũdæ diei: ita in sexto die ornatur ultimus m corpus, s. terra, per productionẽ aĩalũ terrestrium, & respondet tertiæ diei. Vnde utrobiq; fit mentio de terra. Et hic etiã secundum Augu, animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum uero alios sanctos, in actu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus uitæ, qui in diuersis uiuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimã uitam & occultam. Vnde in earum productione nulla mentio fit de uita, sed solum de generatione, quia secũdum hãc solum inuenitur actus uitæ in eis. Nutritiua eĩ & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, ut infrà dicetur. Inter alia uero animalia perfectiora sunt (cõmuniter loquẽdo) terrestria in auibus & piscibus: nõ ꝙ pisces memoria careãt, ut Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionẽ membrorum, & perfectionem generationis. Quãtum autem ad aliquas saga citates etiã aliqua animalia imperfecta magis uigent, ut apes & formicę. Et ideo pisces uocat nõ animam uiuentem, sed reptile animæ uiuentis. Sed terrena animalia uocat animam uiuentem propter perfectionẽ uitæ in eis, ac si pisces sine corpora habentia aliquid animæ, terrestria uero animalia propter perfectionem uitę sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus uitæ est in homine. Et ideo uitam hominis non dicit produci à terra uel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à deo.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ per iumenta uel pecora intelliguntur animalia domestica quæ homini seruiunt qualitercũq;. Per bestias autẽ intelliguntur aĩalia fęua, ut ursi & leones. Per reptilia uero, animalia quę uel nõ hũt pedes quibus eleuẽtur à terra, ut serpẽtes: uel habẽt breues, quibus parũ eleuantur, ut lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædam animalia quæ sub nullo horum cõprehẽdũtur, ut cerui & capreę: ut etiã ista cõprehẽderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia ꝑmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quędã reptilia quadrupedia, ut lacertæ & formicæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, ut designaret generationes similium ex similibus. In homine autem nõ fuit necessariũ ut hoc diceretur, quia quod ꝑmissum fuit de aliis, etiã de

hoĩe intelligi põt. Vel ꝙ animalia & plãtę producuntur secũdum genus & spẽm: suã, quasi longe à similitudine diuina remotã. Vñ dicitur formatus ad imaginem & similitudinem dei.

¶Ad quartũ dicẽdum, ꝙ bñdictio dei dat uirtutẽ multiplicãdi per gñonẽ. Et ideo ꝙ positũ est in auibus & piscibus, quæ prio occurrunt, nõ fuit necessariũ repeti in terrenis aĩalibus, sed intelligitur. In hoĩbus autẽ tenetur bñdictio: qa in eis est q̃dã spãlis multiplicationis rõ, ꝑpter cõplendum numerum electorũ. Et ne quis quã diceret in officio gignẽdi filios nullũ esse pcm. Plãtæ uero nullã hñt propagãdę prolis affectum, ac sine ullo sensu generant. Vnde indigne iudicatæ sunt benedictionis uerbis.

¶Ad quintum dicẽdũ, ꝙ cũ gño unius sit corruptio alterius, ꝙ ex corruptione gnobiliorũ generentur nobiliora: nõ repugnat primę rerum institutioni. Vñ animalia quę generantur ex corruptione rerum inanimatarum, uel plantarum, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci nisi potentialiter tantum.

¶Ad sextum dicendum, ꝙ Aug. dicit in 1. super Gen. cõtra Manichęos, ꝙ si in alicuius opificis officinã imperitus intrauerit, uidet ibi multa instrã quorũ causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iã uero si in fornacem intus ceciderit, aut ferramentro aliquo acuto se uulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum usum, quia nouit artifex, insipiẽtiã eius irridet. Sic in hoc mundo quidã audent multa reprehendere, quorũ causas non uident. Multa enim essẽt domui nostræ non sunt necessaria, si ea tamẽ cõpletur uniuersitatis integritas. Hoc autẽ ante peccatũ ordinate fuisset usus rebus mundi. Vnde animalia uenenosa ei noxia non fuissent.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA TERtia de ijs quæ attinent ad septimam diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ijs quę pertinent ad septimum diem.

¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo, de cõpletione operum. ¶Secũdo, de requie dei. ¶Tertio, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei ascribi.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ completio diuinorum operũ nõ debeat septimo diei ascribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinẽt. Sed cõsummatio seculi erit in fine mundi, ut habetur Mat. 13. Tẽpus etiã incarnationis Christi est cuiusdã cõpletionis tẽpus. Vñ dicitur ipse plenitudo. Gal. 4. Et ipse xp̃s mortẽs dixit, Cõsummatũ est, ut dicit Iohã. 19. Nõ ergo cõpletio diuinorum operum competit diei septimo.

¶Præterea, Quicũq; complet opus suum, aliquid facit. Sed deus nõ legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶Præterea, nõ dicitur aliquid esse cõpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectũ dicitur cui nihil deest eorũ quæ debet habere. Sed post septimũ diẽ multa sunt facta, & productio multorũ indiuiduorum, & etiã quatũdã nouarum specierũ quæ frequenter apparẽt, ꝑcipue in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiã deus nouas animas creat. Nouum etiã fuit incarnationis opus. De quo dicitur Ier. 31. Nouũ facier dñs super terrã. Noua etiã sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccle. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabitur etiã oĩa in glorificatiõe sanctorũ: secũdũ illud Apoc. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio oĩa. Cõpletio ergo diuinorum operum non debet attribui septimæ diei.

¶SED CONTRA est qd̃ dicitur Gen. 2. Cõpleuit deus die septimo opus suum quod patrarat.

CONCLVSIO

¶Completã fuisse omnẽ creaturã quantum decuit uniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conueniens fuit.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidẽ perfectio est secũdum qđ res in sua substãtia est perfecta. Quę quidẽ perfectio est formalis totius, quę ex integritate partium cõsurgit. Perfectio autẽ secunda est finis qui uel est operatio, sicut finis cytharistæ est cytharizare: uel est aliquid ad qđ per operationẽ peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quã ædificando facit. Prima aũt perfectio est cã secũdæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius uniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum, quę erit in ultima consummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate uniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc depuratur septimo diei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut dictum est, perfectio prima est cã secũdæ. Ad beatitudinẽ autẽ cõsequẽdã duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mundi: ut dicit Aug. 1. de Trin. Cõment. Primo quidem ꝓcessit causaliter, quãtũ ad naturam quidẽ, in prima rerum institutione: ꝗ tum ad gratiã uero, in incarnatione xp̃i: qa gra & ueritas per Iesum xp̃m facta est, ut dicitur Iohã. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio naturę, in incarnatione xp̃i consummatio gratiæ, in fine mundi consummatio glorię.

¶Ad secũdum dicendũ, ꝙ septima die deus aliquid operatus est, nõ noua creaturã condendo, sed creaturã administrãdo, & ad ꝓprĩa operationẽ eã mouẽdo: qd̃ ĩa aliqualiter pertinet ad inchoationẽ quãdã fcd̃æ ꝓfectionis. Et iõ cõsummatio operũ secũdũ nostrã trãslationẽ attribuitur diei septimæ: Sed fcd̃m aliã translationẽ attribuit diei sextæ. Et utrũq; põt stare, qa cõsummatio quę est fcd̃m integritatẽ partiũ uniuersi, cõpetit sextę diei: cõsummatio quęcũq; fcd̃m operationẽ partiũ, cõpetit septimę. Vel põt dici ꝙ in motu cõtinuo, q̃diu aliqd põt moueri ulterius, non dicitur motus perfectus ante quietẽ. Quies em demõstrat motũ cõsummatũ. Deus autẽ poterat plures creaturas facere, ꝑter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso ꝙ cessauit nouas creaturas cõdere in septia die, dicit opus suũ cõsummasse.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ nihil postmodũ à deo factũ est totaliter nouũ, quin aliqualiter in opib' sex dierũ ꝓexisterit. Quædã em ꝓextiterũt materialiter: sicut ꝙ de' de costa Adæ formauit mulierẽ. Quædã uero ꝓextiterunt in opib' sex dierũ, nõ solũ materialiter, sed etiã causaliter. Sicut indiuidua, quæ nõ generanẽ, ꝓcesserũt in primis indiuiduis suarũ specierũ. Species etiã nouæ si quæ apparẽt, ꝓextiterũt in quibusdã acquisitis uirtutib'. Sicut & aĩalia ex putrefactiõe gñata producunt ex uirtutibus stellarũ & elemẽtorũ: ꝗ à principio acceperũt, etiãsi nouę spẽs talium aĩalũ, ꝓducant. Aĩalia etiã quędã fcd̃m nouãspẽm aliqñ oriunt ex cõmixtiõe aĩalium diuersorũ fcd̃m speciẽ: sicut cũ ex asino & equa gñatur mulus. Et hæc etiã præcesserũt causaliter in opibus sex dierũ. Quædã uero ꝓcesserũt fcd̃m fĩs: udinẽ, sicut aĩæ quæ nõ creãtur. Et sic incarnationis opus. Quia ut dicit Phil. 2. filꝰ dei est in similitudinẽ hominũ factꝰ. Gloria etiã spãlis fcd̃m similitudinẽ ꝓcessit in angelis: corporalis uero in cælo præcipue empyreo. Vnde dicitur Eccl. 1. Nihil sub sole nouũ lam em ꝓcessit in seculis quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum deus septima die requieuit ab omni operę suo.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, ꝙ deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur em Iohã. 1. Pater meꝰ usq; mõ operatur, & ego operor. Nõ ergo septima die requeuit ab omni opere.

¶Præterea, Requies motui opponitur, uel labori qui interdum causatur ex motu. Sed deus immobiliter & absq; labore sua opera ꝓduxit. Nõ ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶Si dicatur ꝙ deus requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere: contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, deus creauit uel fecit hoc uel illud, modo exponitur, quòd deus hoĩem fecit creare aut facere. Ergo nec conuenienter exponi potest, ut dicatur deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Requieuit deus die septimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶Requieuit deus die septima ab omni opere, in quãtũ cessauit à nouis cõdendis, & quia in ipso quieuit, dum sibi sufficiẽs & ipso beatus est, in suo desiderio quiescens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quies proprie opponitur motui, & per cõsequens labori, qui ex motu cõsurgit. Quãuis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomẽ Motus etiam ad spiritualia derivatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodãmõ mouetur & procedit in res secũdũ qd̃ eis cõicat, ut Dio. dicit 2. c. de di. nom. Aliomodo, desiderium in aliud

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum primũ.

TItulus clarus. ¶In corpe una conclusio respõdens. Primo ꝓcessio uniuersi congruæ septimæ diei ascribitur, ultima autem cõsummationi seculi. Declarant primo termini in cõi, distinguẽdo duplicẽ ꝓfectionẽ, primã & secundã: & hanc dupliciter, ordinando eas. Probatur deinde: & quo ad secundã partẽ, quia ista est beatitudo sanctorũ perfecta: & quo ad primã, quia cõsistit in integritate uniuersi. Cõmen.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulũ secũdũ.

TItulus clarus. ¶In corpe tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus: sicut & motꝰ, cui primo opponitur, s. ꝓcessatione, & ꝓ impleãone desiderij. Secũdo ridet una cõclusiõe hi mẽbri, de utroq; mõ regenit septimo die. Et probatur quo ad primum, quia cessauit à nouis: quo ad secũdũ, quia in seipso quieuit. Tertio excluditur ob iterio contra hoc fecisse dñi: quia. s. non debet hoc mõdo magis septima die, ꝙ alia dici gescere: qa semp hoc modo quieuit, & nũq̃ habuit motũ oppositũ. Et hoc excludit, q̃ fatiari seipso nõ absolute, sed postẽ cõdita ope attribuitur septimo diei. Et hoc nõ semp conuenit, q̃uis nec oppositus motus. Et explicauit hoc Scriptura, ut ofenderet deum non egere facĩe. Cõmen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum tertiũ.

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpe duo. Primo enumerat duo ꝓ die septimo. Secũdo respõdet quæsito affirmando. Benedictio dicebatur dies septimo. Probatur: quia in eo inchoat administratio, & requies in deo post opera: utrique autẽ debetur benedictio & sanctificatio, primum primo, & secundũ secundo, ut patet.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum primum.

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpe tria. Primo respondet quæsito in cõmun. Secundo in speciali secundum aliquos. Tertio secũdũ Augu. Cõclusio affirmativa, ex dictis sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: qa in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partiũ mũdi fieri: secundũ alios, tres corporeæ partes sunt mũdi: singulæ duobus diebus, altero ornate operante. ergo. Sed secundum Augustinũ, creatura spiritalis administratur & cõsummatur prio die, secũdo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis cõtinentur in aliud tendens, quidã motus dicitur. Vñ & requies dupliciter accipitur. Vno mõ ꝓ cessatione ab operibus. Alio mõ ꝓ impletione desiderij. Et utroq; mõ dicitur deus requieuisse die septima. Primo quidẽ, qa die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil enim postea fecit, qñ nõ aliquo mõ præcesserit in primis operibus, ut dictum est[c]. Alio mõ secũdum qđ rebus cõditis ipse nõ indigebat, sed seipso fruẽdo beatus est. Vnde post cõditionẽ oim operum nõ dicitur, ꝙ in suis operibus requieuit, quasi eis ad suã beatitudinẽ indigens: sed ab eis requieuit, utiq; in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quãuis ab æterno in seipso requieuerit, tamẽ ꝙ post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem. Et hoc est ab operibus requiescere, ut Aug. dicit super Genũ. ad lit.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ deus usq; mõ operatur cõseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ requies non opponitur labori siue motui, sed productioni nouarum rerũ & desiderio in aliud tendenti, ut dictum est[e].

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ sicut deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiã facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, ut dicatur deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed nõ est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod bene dictio & sanctificatio nõ debeatur diei septimæ. Tempus enim aliquod consueuit dici benedictũ aut sanctum propter aliquod bonum quod in illo tempore euenit, aut propter hoc ꝙ aliquod malum vitatur. Sed deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶Præterea, benedictio à bonitate dicitur. Sed bonũ est diffusiuũ & cõmunicatiuum sui secũdum Dio. Ergo magis debuerũt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producendis creaturis cessauit.

¶Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio cõmemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit deus ꝙ esset bonum. Non oportuit igitur ꝙ post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Bñdixit deus diei septimo, & sanctificauit illũ, qa in illo cessauerat ab oi ope suo.

CONCLVSIO.

¶Congruit ut die septimo benediceret Deus omnibus à se conditis creaturis, & diem illum sanctificaret.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ sicut supra dictũ est[e], requies dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidẽ quãtũ ad hoc ꝙ cessauit à nouis operibus cõdẽdis, ita tñ ꝙ creaturã conditã conseruat & administrat. Aliomõ secũdũ qđ post opera requieuit in seipso. Quãtũ ergo ad primũ cõpetit septimæ diei benedictio: qa sicut suprà dictũ est[e], benedictio ad multiplicationẽ pertinet. Vñ dicitur est creaturis quas bñdixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autẽ rerũ fit per administrationẽ creaturæ, secũm quã ex similibus similia gnantur. Quantũ uero ad secũm cõpetit septimæ diei sanctificatio. Maxime enim sanctificatio cuiuslibet attẽditur in hoc, quòd in deo requiescit. Vnde & res deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ nõ, ꝓpter hoc dies septim⁹ sanctificatur, qna deo possit aliquid accrescere, uel decrescere, sed qa creaturis aliqđ accrescit ꝓ multiplicationẽ & gerẽ i deo.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in primis sex diebus producẽ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & cõseruãtur: quod etiã ad bonitatẽ diuinã pertinet. Cuius etiã effectio in hoc maxime ostẽditur, ꝙ in ipta sola & ipse requieuit, & nos requiescere ostendit, ea fruẽtes.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ bonũ quod in singulis diebus cõmemoratur, pertinet ad primã naturæ institutionẽ. benedictio autem diei septime pertinet ad naturæ propagationem.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA quarta de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in communi.

¶Et quæruntur tria. ¶Primo, de sufficientia horum dierũ. ¶Secundo, utrum sint unus dies, uel plures. Tertio, de quibusdam modis loquẽdi, quibus Scriptura utitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.

AD PRIMVM sic proceditur. Vf ꝙ sufficienter isti dies enumerentur. Nõ minus emdistinguitur opus creationis ab operibus distõnis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicẽ. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiã alij dies debent assignari creationi.

¶Præterea, Aer & ignis sunt nobiliora elemẽta, ꝙ terra & aqua. Sed unus dies deputatur distinctioni aquæ, & alt⁹ distõni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

¶Præterea, Nõ minus distãt uolucres & pisces ꝙ uolucres & terrestria a salta. Hõ etiã pl⁹ distãt ab alijs a salibus ꝙ alia sc̃ ꝙ a salia abinuicẽ. Sed alius dies deputatur, pductioni pscis⁹ maris, & alius productioni a salium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni autem cæli, & alius productioni hominis.

¶SED CONTRA auditur, ꝙ aliqui dies superflue assignentur. Lumẽ enim ad luminaria se habet ut accidẽs ad subiectũ. Sed mul autẽ, pducitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶Præterea, Dies isti deputantur primæ mistitutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. Ergo septima dies non debet alijs connumerari.

CONCLVSIO.

¶Septem diebus conditum fuisse omnem creaturam, & ornatam tam corporalem, quam spiritualem consentiens fuit.

¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ rõ distõnis horũ dierũ ex præmissis põt esse manifesta[c]. Oportuit enim primo distingui partes mũdi: & postmodũ singulas partes ordinari per hoc quod quæ si suis habitatoribus replẽtur. Secũdũ ergo alios sanctos in creatura corporali tres partes designãtur. Prima, ꝙ significatur nole cæli. Media, quæ significatur nole aquæ. Infima, ꝙ significatur nole terræ[c]. Vnde & secũdũ Pytagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: ut dicitur in 1. de cælo. Prima ergo pars distinguitur prima die. & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. uero conuenit quidẽ cũ eis in ultimo tribus diebus, differt autẽ in tribus primis. Quia secũdũ eũ ordinem ptio die formãt creaturas spiãles, in duobus alijs creatura corporalis: ita ꝙ in sec⁹o corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorũ operũ tñdet pfectiõi septenarij nũeri, qui cõsurgit ex suis partibus aliquotis cõiunctis, ꝙ quidẽ partes sunt unũ, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiãlis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornaturi.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ secũm Aug. opus creationis pertinet ad pductionẽ materiæ informis, & naturę spiãlis informis. Quæ qdẽ duo sunt extra tps, ut ipse dicit in 12. cõfe. Et ideo creatio utriusq; ponitur ante oẽm diẽ. Sed sec⁹m alios sanctos põt dici, ꝙ opus distõnis & ornatus attẽditur sec⁹m aliqua mutationẽ creaturæ q̃ tẽpore mẽsuratur[c]. Opus aũt creationis cõsistit in sola diuina actione in institi rerũ substãtiã producentis. Et iõ qđliber op⁹ distõnis & ornat⁹ dicitur factũ in die, creatio aũt dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

¶Ad secũdũ dicendũ, ꝙ ignis & aër, qa nõ distinguuntur à uulgo, inter partes mũdi nõ sunt expresse notata à Moyse: sed cõputantur cũ medio, s. aqua, maxime quãtũ ad inferiorẽ aẽris ptẽ. Quãtũ uero ad superiorem cõputantur cum cælo: ut Aug. dicit[c].

¶Ad tertiũ dicẽdum, quòd pductio a salũ rectatur sec⁹m qđ sunt in ornatũ partiũ mũdi. Et iõ dies pductionis a salũ distinguuntur, uel unĩtur, secũdũ hãc cõuentẽtã, uel differẽtã, qua conueniunt uel differunt in ornando aliquam partem mundi.

¶Ad quartum dicẽdum, ꝙ prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: nõ qa cœpit substãtia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, ut suprà dictum est[c].

¶Ad qũ dicẽdũ, ꝙ septimę diei sec⁹m Aug. deputatur aliqđ post ea ꝙ iex diebus attribuũtur, s. ꝙ deus à suis operibus seipso requieuit. Et iõ oportuit post sex dies fieri mẽtionẽ de septimo. Sed̃m uero alios põt dici, ꝙ in septimo die mũdus habuit quẽdã nouum statum, ut s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum omnes isti dies sint unus dies.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ omnes isti dies sint unus dies. Dicitur enim Gene. 2. Hæc sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit dñs cælũ & terrã, & omne uirgultum agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum & terram, & omne uirgultum agri. Sed cælum & terram fecit in prima die, uel potius ante omnem dierũ uirgultum autem agri terra die. Ergo unus est primus dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

¶Præterea, Eccle. 18. dicitur. Qui uiuit in ęternũ, creauit oĩa simul. Sed hoc nõ esset, si dies horũ operũ essent plures, qa plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed unus tantum.

¶Præterea, Die septimo cessauit deus à nouis operibus cõditis. Si ergo septima dies est alia ab alijs diebus, sequitur ꝙ illa diem non fecerit. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Totũ opus quod uni diei attribuitur, in institi pfecit, cũ in singulis operibus dicatur, Dixit, & factũ est. Si igitur sequẽs opus in die alitũ reseruasset, sequeretur ꝙ in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Non igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶SED CONTRA est quod Gen. 1. dicitur. Factum est uespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de alijs. Secundum autem & tertium dici non potest ubi est unum tantum. Ergo non fuit unus dies tantum.

CONCLVSIO

¶Non uno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ in hac qõne Aug. ab alijs expositoribus dissentit. Augu. enim uult 2. super Gen. ad lit. & 2. de ciui. ad Orosium, ꝙ oẽs qui dicuntur tẽpe dies, sunt un⁹ dies, septẽpliciter rebus præfenatus[c]: Alij uero expositores sentiunt quòd fuerũt septẽ dies diuersi, & nõ unus tm. Hæ aũt duæ opiniones s̃t reiterantur ad expositionẽ literæ Gen. magna diuersitatẽ hñt. Nã icc⁹m Aug. per diẽ intelligitur cognitio mẽtis angelicæ, ut sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secũdi operis: & sic de alijs. Et dicitur unũquodq; opus esse factũ in aliqua die: qa nihil deus ꝓduxit in rerũ natura qđ nõ impresserit mẽti angelicę[c]. Quę quidẽ multa simul posteã cognoscere. ꝓcipue in uerbo, in quo oĩs angelorũ cognitio certificatur & terminatur. Et sic distinguitur dies secũdũ naturalẽ ordinẽ rerũ cognitarũ ab sec⁹m successionẽ cognitionis, aut sec⁹m successionẽ ꝓductionis rerum. Cognitio autẽ angelica ꝓpriæ & uere dies nominari põt, cũ lux quæ est cã diei, ꝓprie in spiãlib⁹ us sec⁹m Aug. inueniatur[c]. Sec⁹m uero alios ꝓ ũtros dies & successio dierũ tẽporaliũ ostẽditur, & successio ꝓductionis. Sed si sic̃ duæ opiniones referãtur ad motũ ꝓductionis rerum, nõ inuenitur magna differẽtia. Et hoc ꝓter duo in quibus exponendo diuersificatur Aug. ab alijs, ut ex supradictis patet[c]. Primo quidẽ, qa Aug. ꝓ terrã & aquã prius creatã intelligit materiã totaliter informẽ. Per factionẽ autẽ firmamẽti, & cõgregationẽ aquarũ, & apparitionẽ aridæ intelligit impressionẽ formarum in materiã corporalẽ. Alij uero sancti per terrã & aquã primo creatas intelligunt ipsa elemẽta mũdi sub ꝓpriis formis existẽtia. Per sequẽtia autẽ opera, aliquã distinctionẽ in corporib⁹ prius existẽtibus, ut supra dictũ est[c]. Sec⁹o autẽ differunt quantũ ad productionẽ plantarum & animaliũ, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Augu. uero posteãliter dicit[c]. In hoc ergo, ꝙ Aug. ponit opera sex dierũ esse simul facta, sequitur idẽ modus ꝓductionis rerũ. Nã sec⁹m utrosq; in prima rerum ꝓductiõe materia erat sub formis substãtialib⁹ elementorũ[c], & secũdũ utrosq; in prima rerũ institutione nõ fuerunt aliqua & plãtæ in actu[c]. Sed remanet differẽtia quã um ad quatuor. Quia secũdũ alios sanctos, post ꝓductionẽ creaturæ fuit aliquod tẽpus in quo nõ erat lux. Itẽ in quo nõ erat firmamentũ formatũ, itẽ in quo nõ erat terra discooperta aquis. Etin quo nõ erãt formata cęlestia luminaria: quod est quartum[c]. Quæ non oportet ponere sc̃dm expositionẽ Aug. Vt igitur neutri sententiæ ꝓiudicetur, utriusq; rationibus respondendum est.

¶AD PRIMVM ergo, ꝙ in die in quo creauit deus cælum & terrã, creauit etiã omne uirgultum agri non in actu, sed ante quãm oriretur super terram. i. potentialiter, quod Aug. ascribit terræ diei: alij uero primę rerum institutioni.

¶Ad secundum dicẽdũ, ꝙ deus creauit omnia simul quãtum ad rerum substãtiam quodamodo informẽ: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter utitur uerbo creationis.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ in die septimo cessauit deus à nouis operibus condẽdis, nõ autẽ ꝓpagandis quibusdã alijs. Ad quã propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

¶Ad quartũ dicẽdum, ꝙ nõ est ex impotẽtia dei quasi indigentis tẽpore ad operãdum, ꝙ oĩa nõ sunt simul distincta & ornata: sed ut ordo seruaretur in rerum institutione. Et ideo oportuit ut diuersis ſtantibus mundi diuersi dies deseruirẽt. Semper autẽ per sequẽs opus nouus perfectionis ſtatus mundo est addit⁹.

¶Ad quintum dicẽdum, ꝙ secũdũ Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalẽ ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Scriptura nõ utatur cõuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierũ. Sicut enim lux, & firmamentũ, & huiusmodi opera per dei uerbum sunt facta, sic cælum & terra: qa omnia per ipsum facta sunt, ut dicitur Ioha. 1. ca. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de uerbo dei, sicut in alijs operibus.

¶Præterea, Aqua est creata à deo: quæ tamẽ creata non commemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶Præterea, Sicut dicit Gen. 1. uidit deus cuncta ꝙ fecerat: & erãt ualde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit deus ꝙ esset bonum. Inconuenienter ergo pretermittitur in opere creatiõis, & in opere ictẽ dici.

¶Præterea, Spũs dei est deus. Deo autem nõ competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur ꝙ spũs dei ferebat sup aq̃s.

¶Præterea, Nulli⁹ facti qđ tã factũ est. Inconuenienter ergo positũ dictũ est. Dixit de fiat firmamentũ, & factũ est ita: subditur, Et fecit deus firmamentũ. Et similiter in alijs opib⁹.

¶Præterea, Vespere & mane nõ sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, ꝙ factum est uespere & mane dies secundus uel tertius.

¶Præterea, Secũdo & tertio nõ cõuenienter correspõdet unum, sed primum. Debuit ergo dici, Factũ est uespere & mane dies primus, ubi dicitur dies unus.

RESPONDEO dicendum ad primũ, ꝙ secundũ Aug persona filij cõmemoratur ta in prima rerum creatione, quã in rerum distinctiõe & ornatu, aliter tñ & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerũ formationẽ. Sicut autẽ formatio artificiatorum est per formã artis quæ est in mẽte artificis: ita formatio totius creaturæ est per uerbũ dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de uerbo. In creatione autem cõmemoratur filius ut principium, cũ dicitur, In principio crea. deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundũ uero alios qui ponunt primo creata elementa sub propriis formis, oportet aliter dici Basilius enim dicit, ꝙ per hoc quòd dicitur, Dixit deus: importatur diuinum imperium. Prius autem oportuit producta creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ sec⁹m Augu. per cælum intelligitur spũalis natura informis, per terrã autem materia informis omnium corporũ. Et sic nulla creatura est prætermissa. Sc̃dm Basilium uero ponuntur cęlum & terra tanq̃m duo extrema, ut ex his intelligãtur media: præcipue qa sm̃ medio rum motus uel est ad cęlum, ut leuium: uel ad terrã, ut grauium. Alij uero dicunt, quòd sub nomine terræ cõprehẽdere uolet Scriptura oĩa quatuor elementa. Vnde in psalmo postquã dictum est, Laudate dñm de terra, subditur, Ignis, grando, nix glacies.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ in opere creationis ponitur aliquid correspõdẽs ei qđ dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit deus hoc uel illud esse bonum.

¶Ad cuius euidẽtiã considerandum est, ꝙ spũs sc̃tus amor ẽ. Duo aũt sunt, ut Aug. dicit

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum secundum.

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpe requiritur. Primo inquirit ueritatẽ opinionũ Aug. & aliorũ, s. qa ille unum multiplr̃ præsentatum, uel multos. Secũdo diuersitatẽ opinionũ ad litterã Geneseos: ubi ex Aug. quinq. Prio, dies est cognitio in mente angelica: qa lux ꝓprie in angelo. Secũdo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secũdus respectu sc̃di, tertius tertij, &c. Tertio, fieri in die, qa ista perfectiõ in mẽte angelica. Quarto, unitas diuersa omnia simul in uerbo. Quinto distinctio eorũ nõ successiua cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & dei opera. Et alijs uero successiõ & temporalis dierũ & productionis rerũ. ¶Tertio diuersitatẽ opinionũ ad modũ productionis rerũ iuxta duo dicta, s. an fuerẽt, & ꝙ non magna. Et q̃d ꝙ nõ magna, tũ ex opere formationis, seu distinctionis: qa cõueniunt, dũ ponũt elemẽta prio producta. Tũ ex opere ornatus, qa conueniũt, ꝙ primo uirtualiter, deinde actualiter, producta sunt animantia & plantæ. Quòd uero differẽtia restat in qua tuor manifestatur. Prio, qa post primã productionẽ fuit tps sine lucẽ. Secũdo, sine firmamento formato: tertio, sine apparitiõe terræ: quarto, sine formatiõe luminariũ, & quinto a primos quatuor dies. ¶Quarto tñ dat. q̃sto dicẽs, neutri præiudicandum esse.

¶Nota ꝙ S. Th. differt inter Aug. & alios nõ posuit nisi in quatuor primis diebus, & nõ in quinto & sexto. Quia ut ex cõuenientia apparet, utrisq; conuenit in hoc, ꝙ negetabilia & animalia fuerũt ordine ipsis facta in actu post primã institutionẽ rerũ. Quibus applicãdo ad literã Gene. si dicant quòd tertio, quinto & sexto die, Augu. nomine quo una in principio ipsis hæc uirtualiter fecerit, pũs actu facta sunt.

Annota.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ quartæ Articulum tertiũ.

Cõment. TItulus clarus est. ¶In corpore respondet dupliciter. Primo secũdũ Augu. persona filij exprimitur in oĩ ope, diuersimode tñ, s. ut principiũ, & ut uerbũ in creatione & alijs duobus: quia illa ad informitatẽ, hæc ad formationẽ pertinẽt. Secũdo alios uero prio creatur, deinde imperatur tã facto ꝙ ly dixit. Nota ꝙ quum

Universidad de Deusto
Biblioteca

qđ fit dr̃ oĩs°, in corpore, qđ est ens respđ tio ad primã) S. Tho. dicit de oĩbus ad creationem & alia, in quãtum sũt respiciũt.
¶ In respõsionibus uero argumẽtoꝝ ad alia uerbꝫ descendit.

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimam quartã Articulum primũ.*

Annota. IN titulo ly corpus sumitur ut distinguitur contra actã. ita q̃ siue corpus significet substãtiã simplicẽ, siue compositũ, multũ refert quo ad propositũ: utroqꝫ em̃ modo distinguitur cõtra actũ. Et similiter siue sumatur pro toto, siue p parte (nõ sumatur substãtia subiecta per se) utrinq; dimẽsioni subiacẽti: nec enim corporis nomine intelligitur.

¶ In corpe tria. Primo quid nominis animæ. Secũdo, opinio antiquorum. Tertio, responsio ad qstiõ. Quo ad primũ ait significat primũ principiũ uitæ, in his q̃ apud nos uiuũt. Declaratur ex differẽtia ultimate locutionis inter animata & inanimata.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ cute in litera dicit, q̃ in his quæ apud nos uiuũt. Quia nole aĩa nõ dicimus primũ principiũ uitæ absolute, sed illud potius dicimus deũ, aut quãcunq; aliã naturã: sed in his quæ apud nos uiuũt, primũ uitæ principium aĩam nolamus. Nec p transeas illã præpositionẽ in, qũ denotat intrinsecitatẽ: nocam° enim aĩam primũ uitæ principiũ nõ extra rẽ, sed forte cælũ uel solẽ tale principiũ dicimus, sed intus in rebus uiuentibus existens.

b 337

Cõment. ¶ Quo ad secũdũ, opinio antiquorũ, aĩa est aliqđ corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliqđ est principiũ cognitionis & motus ergo aĩæ. Probatur hæc ultima sequela, q̃a uita hi sopiuus manifestatur, antecedens uero ex defectu intellectus.

¶ Quo ad tertiũ conclusio respõsiua: & destructiua opinionis antiquorũ est, habẽs duas partes. Aĩa nõ est corpus, sed corporis aĩã°. Probatur. Nõ corpus, sed aliquius corporis actus est primũ uiuendi principium. Anima est primũ uiuendi principiũ: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd tota uim̃ ponit in ly primũ: qa esse principiũ uitæ cõuenit corpori, utpote de corde, nõ tamen esse primũ uitæ principiũ. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principium uitæ, uel uiuẽs nõ in eo primo super Geñ. ad lit. propter quæ deus amat creaturã suã, fiat fit, & ut permaneat. Vt ergo esset qđ permaneret, dicitur q̃ spũs dei ferebatur super aquas, secũdũ qđ per aquã materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiã aliquã, ut ex ea formet opus. Vt autẽ maneret qđ fecerat, dicitur, Vidit deus q̃ esset bonũ. In hoc enim significatur quædã complacentia dei opificis in re facta, nõ q̃ alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iã facta, quã antequã faceret. Et sic in utroqꝫ opere creationis & formationis trinitas personarum insinuatur. In creatione quidẽ persona patris per deũ creantem: persona filij per principiũ, in quo creauit: spiritussancti, qui supfertur aquis. In formatione uero persona patris in deo dicente: persona uero filij in uerbo, quo dicitur: persona spiritussancti, in complacentia, qua uidit deus esse bonũ qđ factũ erat in opere uero secundæ diei nõ potuit, Vidit deus q̃ esset bonũ: qa opus distinctionis aquarũ tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiã ad secãm. Vel quia distinctio quæ ponitur secũda die, est de his quæ nõ sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbationẽ scriptura nõ utitur. Vel iterũ propter hoc q̃ firmamẽtum simpliciter intelligitur aër nubulosus, qui nõ est de partibus permanẽtibus in uniuerso, seu de partibus principalibus mũdi. Et has tres rationes rabby Moyses ponit. Quidam aũt assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab unitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ rabby Moyses per spiritũ dei intelligit aërẽ uel uentũ: sicut & Plato intellexit: & dicit q̃ dicit, q̃ spũs dñi secũdũ quod scriptura cõsueuit ubiq; latũ uẽtorum deo attribuere. Sed secundũ sanctos per spiritum domini intelligitur spũs sanctus, qui dicitur superferri aquæ°. i. materiæ informi secũdũ Aug. ne faciendo opera sua propter indigentiæ necessitatẽ putaretur deus amare. Indigẽtiæ enim amor rebus quas diligit, subiicitur. Cõmode aũt factũ est ut prius insinuaretur aliquid inchoatũ, cui superferri diceretur. Nõ enim superfertur loco, sed præexcellẽte potẽtia, ut Augu. dicit. 1. super Geñ. ad lit. Secundũ Basilũ uero, super ferebatur elemẽto aqua. i. fouebat & utusficabat naturã aquæ ad similitudinẽ gallinæ cubãtis, uitalẽ uirtutẽ his quæ fouentur, infũciens. Habet enim aqua præcipue uitalẽ uirtutem, quia plurima animalia generatur in aqua. Et omnũ animaliũ semina sunt humida. Vita etiã spiritualis datur per aquã baptismi. Vnde dicitur Iohã 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶ Ad quintum dicendũ, q̃ secũdũ Augu. per illa tria designatur triplex esse rerũ. Primo quidem esse rerum in uerbo, per hoc quod dixit, fiat. Secũdo esse rerũ in mẽte angelica, p hoc qđ dixit, factũ est. Tertio esse rerũ in propria natura, per hoc qđ dixit, fecit. Et qa in primo die describitur formatio angelorũ, nõ fuit necesse ut ibi adderetur, fecit. Secũdũ alios uero potest dici, q̃ in hoc qđ dicit, dixit deus, fiat, importatur imperiũ dei de faciendo: per hoc autẽ qđ dicit, factum est, importatur cõplemẽtũ operis. Oportuit autem ut subderetur q̃ũo factũ fuit: præcipue propter illos qui dixerunt omnia uisibilia per angelos facta. Et ideo ad hoc remouedũ subditur quod ipse deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquã dicitur, & factum est, aliquis actus dei subditur, uel fecit, uel distinxit, uel uocauit, uel aliquid huiusmodi.

¶ Ad sextum dicendum, q̃ secundum Aug. per uespere & mane intelligitur uespertina

& matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra[c]. Vel secundum Basilium totũ tẽpus cõsueuit denominari à principatiori parte, s. à die: secundũ quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur ut termini diei, cuius mane est principium, sed uespere finis. Vel quia per uespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autẽ fuit ut ubi cõmemoratur prima distinctio rerum, sola principia tẽporum designarentur. Præmittitur autẽ uespere: quia cum à luce dies tẽpus ceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est uespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chry. ut designetur quòd dies naturalis non terminatur in uespere, sed in mane.

¶ Ad septimum dicendum, q̃ dicitur unus dies in prima diei institutione. Ad designandum q̃ uiginti quatuor horarum spatia pertinent ad unum diem. Vnde per hoc q̃ dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, ut significaretur diem consummari per redditum solis ad unum & idem punctum. Vel quia completo septenario dicrum, redditur ad primum diem, qui est unus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA
quinta de homine, & primo de his quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST considerationem creaturæ spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substãtia cõponitur. Et primo de natura ipsius hominis. Secũdo de eius prodmotiõe. Naturã aũt hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, nõ aũt ex parte corporis, nisi secũdũ habitudinẽ quã habet corpus ad animã. Et ideo prima cõsideratio circa animam uersabitur. Et quia secũdũ Dio. ħ. ca. angelicæ hierar. tria inueniũtur in substãtijs spiritualibus. s. essentia uirtus, & operatio. Primo cõsiderabimus ea quæ pertinent ad essentiã animæ. Secundo, ea quæ pertinent ad uirtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶ Circa primum duplex occurrit consideratio, Quarum prima est de ipsa anima secũdũ se. Secunda, de unione eius ad corpus.

¶ Circa primũ quæruntur septem. ¶ Primo, utrũ anima sit corp°.

¶ Secundo, utrum anima humana sit aliquid subsistẽs. ¶ Tertio, utrum animæ brutorũ sint subsistẽtes. ¶ Quarto, utrum anima sit homo: uel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶ Quinto, utrum sit composita ex materia & forma. ¶ Sexto, utrum anima humana sit incorruptibilis. ¶ Septimo, utrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, nõ aũt est quod mouens non mouetur. Tum quia uiderur, quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat id quod non habet, sicut quod non est calidum, non calefacit. Tũ qa si aliquid est mouẽs nõ motũ, causat' motũ sempiternũ, & eodẽ modo se habentẽ, ut pbatur in 8. phy. Quod nõ apparet in motu animalis, qui est ab aĩa. Ergo aĩa est mouens motum. Sed omne mouens motũ est corpus, ergo aĩa est corpus.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquã similitudinẽ. Nõ aũt aĩæ esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶ Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. Contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, uidetur q̃ anima sit corpus.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit 7. de tri. q̃ aĩa simul, dicitur respectu corporis, qa mole nõ diffunditur per spatiũ loci.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, cum sit primum principium uitæ, in his quæ apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ ad inquirendũ de natura animæ, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principium uitæ[c], in his quæ apud nos uiuunt. Animata enim uiuentia dicimus, res uero inanimatas uita carẽtes[c]. Vita autẽ maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui philosophi imaginationem transcendere nõ ualentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes[c], & quòd non est corpus nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen uno utemur: quo etiam cõmunius & certius patet animã corpus nõ esse. Manifestum est enim q̃ non quodcunq; uitæ tales operationis principium est anima. sic enim oculus esse

q̃ corpus: ergo aliquod corpus est uiuens, seu uitæ principiũ inquisiũ tale. ergo habet quòd sit uiuens, aut uitæ principiũ ab actu eius quod est intentum. Antecẽdens probatur: quia aliquin omne corpus uiueret.

¶ Secun. la quoque cõsequẽtia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio quod est eius actus. Minor autẽ probatur, quia aĩæ nomine quodcunque uitæ principiũ, sed primum nobis manifestius est: quia altiora sensus, animæ nomine intelligeretur.

Vigilius. ¶ *Nihil & quo corpori conuenit esse principiũ uitæ, inquantum tale.*

¶ Circa istã cõsequentiã, esse principiũ uitæ conuenit corpori inquantum tale: ergo per idẽ eius, ergo non inquantũ corpus, nisi differẽtia occurrit. Quæ posset quis instãtiari, q̃ est fallacia consequentis: quoniã ly talem, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differẽtiã, puta igneitatem: & cõsequiter dicetur, q̃ per hãc rationẽ nõ cõcluditur ni si q̃ anima nõ est corporeitas simpliciter, ed quo stat q̃ sit corp° tale, ut ante dicebãtur ergo q̃ omne tale corpus est principiũ uitæ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ cã hic nõ intenditur aliud nisi cõcludere q̃ anima sit actus ter perfectio corporis, non corpus ipsum: idẽ est iudicia de corpore animato in cõmuni, & de tali, puta igneo: quia si ignis est principium uitæ, aut ergo primo uitæ, aut ergo primo rationæ corporeitatis, & partis materialis: aut rationis principij, quo cõstituitur in esse tali. Nõ primũ, qa sic oẽs quo illud materiale abiẽs tali cõstitutione esset, uiueret. ergo secundum: & hoc uocamus animam. Sed dubitatur primo, quia si nomine corporis para materialis rei intelligitur, non caret uitio articulus iste nunquid materiæ uocabulum deficiebat. Secundo, quia adhuc nõ habetur intentũ: quia dicere quispiam, q̃ illud corpus principiũ uitæ primum est ratione sui totius, & non huius uel illius partis: sicut oculus est principium uisionis non ratione huius uel illius componentis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium uitæ.

¶ Ad primũ horũ dicitur, q̃ aliud est circãloqui aliquid, & aliud est uim rationis alicuius extendi ad aliquid: quia istẽ est iudicium de illo. In proposito San. Tho. nomine Corporis intelligit non materiam, sed uere corpus subiectũ trinę dimensioni, quicquid sit illud. Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis Corporis nomine, quia nũtatissimum apud omnes est, animatũ duo dicere, scilicet corpus uiuens: per hoc etiã Arist. hinc incepit tractatum de anima.

¶ Ad secundum uero dicitur, q̃ quamuis aliqua passio uel operatio possit sic primo conuenire composito q̃ nulli alteri prius tanquã subiecto. Nulla tamen passio aut operatio potest conuenire et sic primo quia conueniat prius alicui suę parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales compositi radices primæ sunt omnium illi conuenientium. Et propterea ly primũ, in ratione assumptum, non denotat primo. i. adequate, sed primũ. i. principaliter. Et q̃ nis rationis sit in hoc, prima radix uitæ in corpore uiuente aut est corporeitas, aut actus is quo unit. Compositum enim esse non potest, sed corpo reitas nõ: ergo. & est processus resolutionalis etiã Aristi. secũ, alio tamẽ medio.

¶ Quo ad argumenta nota, q̃ primum argumentum procedit de anima secundum quod est principium motus: & quo ad primam partem est antiquorũ in primo de anima, tex. 20. quo ad secundam uero 8. physi. tex. 52. & 53. & respõs ẽ eius ex 51. & 52.

¶ Argumentum uero secundum procedit de anima secundum qđ est principiũ cognitionis: & est antiquorum ibidem in tex. 25. & 28.

¶ In respõnsione autem ad tertium uide in secundo contra Gen. ca. 56. triplicẽ differentiam inter tactum uitualem, & quantitatiuum.

a ¶ *Super quæstionis septuagesimæ quintæ. Articulum secundum.*

Annot. TIrulus. Subsistẽs multipliciter accipi potest, in proposito tamen sumitur ut distinguitur contra in existere suæ materialis: hæc enim existit in materialitã quòd non sustinet suum esse, sed constituitur in esse p materiam in qua sustinetur. Subsistere autẽ diceretur, si ita esset in materia, q̃ non dependeret eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum à San. Tho. ut habetur in illius 4. dist. 43. q. 2. ar. 2.

Annot. ¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam affirmatiuam, habentem duas partes. Secundo probat primam partem. Tertio ibi ipsum igitur intellectuale probat secundã partẽ. Conclusio. Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

¶ Vbi nota primo, quòd unum quærit, scilicet an subsistens: & duo respondet, incorporea & subsistens: quæ mutuo se inferunt hęc, & adducendum per

simum manuductorium à posteriori. Nota secundo, quòd incorporeum sumitur hic non solum ut distinguitur cõtra corporeum. i. extensum ad extensionem corporis de prædicamẽto quãtitatis (quomã ut infra patebit, apud S. T. materiæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed etiã ut distinguit cõtra corporeum. i. cõclusum, infra corporis perfectiones: ita q̃ incorporeũ dicitur p negationẽ naturæ, seu formæ nõ excedentis corporis secundũ esse. i. eductę de potentia materiæ, quales sũt oẽs quę corpaliter seu cũ cõditionibus materialibus generant. Nota tertio, q̃ aĩa põt dici incorporea, id est exẽpta, & supra facultatem corporũ, duplicitẽr. s. in essendo, & in operando: & ideo in litera, pbatur prima pars conclusionis quo ad utrũq;, eodẽ medio tamen. Quo ad secũdũ prima pars. s. q̃ aĩa humana sit incorpea i essendo, probatur sic à priori. Cognoscitiuũ omnĩ corporũ nullam habet naturã corporis. Anima humana est huiusmodi: ergo. Minor patet quia homo per intellectũ potest cognoscere omnia corpora. Et ar. 9. maior, qbaĩ ex illis maximis Cognoscitiuum cor. co. 1. aliquorũ nihil eorũ habet in sua natura ideo pbaĩ, qa unũ impeditur cognitionẽ aliorũ: quod declaratur experiẽtia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operãdo, eadẽ pbatur ratione, qa si q̃ corporeũ organũ operaĩ, natura illius organi impediret omniã cognitionẽ: & pbaĩ ex peritia in sensu uisus.

Annota. ¶ Circa hanc partem nota primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorũ dupliciter inuenitur in potẽtia essentiali, & in potentia accidẽtali. i. in habitu. Habere in natura sua obiectũ dupliciter, scilicet secũdũ esse naturale, uel secũdũ esse intẽtionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter uel in natura sua substãtiæ, ut formę sunt in materia, uel in natura sua cõpositæ, seu intrinsecę, ut cõpositia sunt in cõposito, & uniuersaliter ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei dicitur esse in natura illa, ut animal in homine, ut ingerentiũ in intellectu, &c. In proposito dicebat intẽditur de cognoscitiuo in potẽtia essentiali: quia tale est aĩa, & de esse naturali obiectiua tale cõsistentes corporeũ: & de habere intrinsece in natura cognoscẽtis, quia essentiã & qđ qđ eũ aĩæ uenamur. Ita q̃ sensus est, cognoscitiuo in potẽtia essentiali aliquorũ nõ habet in se intrinsece obiectũ sẽdm naturale esse illius. & est ista, propositio p se notaręa alioquin esset simul in potẽtia essentiali, & nõ esse in potẽtia essentiali: cũ haberet in se actu obiectũ, iam cũ eo posset illud cognoscere, & sic nõ in potẽtia essentiali: ut in secũdo de aĩa, tex. 52. patet, & declarat ex effectu in litera: qa impediret aliã.

Quæstio. *Quomodo cognoscitiuum aliquorum nõ habeat in se naturaliter obiectũ secundum esse naturale illius obiecti.*

¶ Sed rõ occurrit dubiũ triplex. Primo qũo cã ueritate illius propositionis stat q̃ aĩa nostra cognoscat seipsam in potẽtia essentiali: & cã ipsa sit i potẽtia intrinsece secũdũ esse naturale. Secũdo qũo cã hæc propositione stat, q̃ aĩa nostra habeat in se intrinsece naturã entis, seu substãtiæ secũdũ esse naturale, & tamẽ sit in potẽtia essentiali ad cognitionẽ entis ut substãtiæ. Tertio qũo cã hæc propositione stat, q̃ cogitatiua cognoscat ola sensibilia in particulari: ut dicit Auerro. in secundo de anima. com. 41. & tamen ipsa est quoddam insensibile.

¶ Ad primũ breuiter dicit, q̃ propositio illa intelligit de cognitione directa, nõ aũt reflexa. & ratio est, qa directe cognitũ recipit tẽdm se aut sua specie in cognoscere reflexe uero nõ. Quãuis etiã dici possit, q̃ aĩa nõ est in potẽtia essentiali ad cognitionẽ sui ipsius magis remota à sui cognitione, qua aliorũ ad quæ est in potẽtia essentiali, qa oportet pri° illa, quã se, & mediatibus illis se cognoscere, Met° aũt & alius dicit, q̃ propositio illa, intelligit tm̃ de natura cognoscibili cõtracta & indeterminabili p aĩs. ut pote cõtra eas distincta: quãlis nõ est natura aię.

¶ Ad secũdũ dicit, q̃ propositio illa intelligit de natura determinata obiecti & nõ de natura cõiuncta cum dictis in quæst. 75. de angelis patet. & Auer. in com. 4. tertij de aĩa innuit. Determinatũ aũt & cõe nõ dicim° hic secũdũ gen° aut specie: sed determinata natura uocat q̃ indeterminabilis est p naturas exteroꝝ obiectorũ illi° cognoscitiuæ naturæ, qualis est species, q̃ licet respectu alteri° spẽi etiã sit ordinata ut albedo respectu aliorũ colorũ. Cõmuni uero uocatur, quę licet in se natura quædam determinati nata est per reliquorũ naturas cognoscibilis ab illis potentiatur diaphaneitas respectu colorũ, & sensus uisus. Et ratio huius glosę, patet ex ratione. Ari. & S. T. pro tãto enim cognoscitiuũ debet esse expers cognoscibilis, pro quanto impediretur à discernẽdis aliis. Constat autem q̃ natura cõmunis nõ impedit, sed promouet magis. sed bene natura contracta. Nõ enim usus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigredine: cũ tamen diaphanũ unũ sit utilibile. Et propterea superius dicendũ fuit, q̃ fiat, angelum habere actu naturam suã cognitã, & tamen non prohibeat à cognitione aliorũ, quia natura sua uelut cõis natura est determinabilis p reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiã S. Tho. hic nõ supplet appositũ illam propositionẽ: nemne autẽ corp° habet aliquã naturã determinatã: hæc enim appositio cũ rõne nõ põt

apta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparentiũ subintelligendo quod ipseuidebat, q̃ scilicet maiores assumptæ nõ habent naturam uitis in naturis contrarijs & determinatis quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per oẽs non sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil uidetur esse quæ detet determinatæ naturæ subiectũ autẽ & ens, & uniuersaliter naturam incorpoream determinabilem dicere

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 10. de tri. Quisquis uidet mentis naturam, & esse substantiã, & non esse corpoream, uidet eos qui opinantur eã esse corpoream, ob hoc errare q̃ adiungunt ei ea, sine quibus nullã possunt cogitare naturam, scilicet corporũ phantasias. Natura ergo mẽtis humanę nõ solum est incorporea, sed etiã est substantia, scilicet aliquid subsistens.

CONCLVSIO.

¶Anima humana, cum sit omnium corporum cognoscitiua, est incorporea & subsistens.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ necesse est diceret id quod est principium intellectualis operationis, q̃ dicimus animã hominis esse quoddã principiũ incorporeũ & subsistẽs. Manifestum est enim, q̃ homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporum. Quod autẽ potest cognoscere aliqua, oportet ut nihil eorum habeat in sua natura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionẽ aliorũ. Sicut uidemus q̃ lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, nõ potest percipere aliquid dulce, sed omnia uidentur ei amara. Si igitur principiũ intellectuale haberet in se naturam alicuius corporis, non posset omnia corpora cognoscere. Omne autẽ corpus habet aliquã naturã determinatã. Impossibile est igitur, q̃ principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est q̃ intelligat per organũ corporeũ: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omniũ corporum. Sicut si aliquis determinatus color sit non solum in pupilla, sed etiam in uase uitreo, liquor infusus etiã dẽ col oris uidetur. Ipsum igitur intellectuale principium quod dicitur mens, uel intellectus: habet operationẽ per se, cui non cõmunicat corpus ℞. Nihil autẽ potest per se operari nisi quod per se subsistit. Non enim est operari nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operatur quo est. Propter quod nõ dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Relinquitur igitur, animam humanam quę dicitur intellectus uel mens esse aliquid incorporeum ℞ & subsistens.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo pro quocũque subsistente. Alio modo pro subsistente cõpleto in natura alicuius speciei. Primo modo excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secũdo modo excludit imperfectionẽ partis. Vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cum anima humana sit pars speciei humanæ ℞ potest dici hoc aliquid primo modo quasi subsistens, sed non secundo modo. Sic enim cõpositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ uerba illa Arist. dicit non se ℞ ndũ propriam sentẽtiam, sed secundũ opinionẽ illorũ qui dicebãt, q̃ intelligere est moueri, ut patet ex ijs quæ ibi præmittit. Vel dicendum, q̃ per agere conuenit p se existenti. Sed perse existens quandoq̃ potest dici aliquid li non sit inhęrens, ut accidens, uel ut forma materialis. etiam si sit pars. Sed proprie & per se subsistens dicit quod neq; est prædicto modo inhęrẽs, neq; est pars. Secundũ quem modũ oculꝰ aut manus non posset dici per se subsistẽs: & p consequens nec p se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim q̃ homo uidet per oculum, & palpat per manũ, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquẽdo. Potest igitur dici quòd anima intelligit, sicut oculus uidet: sed magis proprie dicitur q̃ homo intelligat per animam.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ corpus requiritur ad actionẽ intellectus, nõ sicut organũ quo talis actio exerceatur, sed rõe obiectiꝰ. phãtasma em̃ comparatur ad intellectum sicut color ad uisum. Sic autẽ indigere corpore nõ remouet intellectũ esse subsistẽtẽ. Alioquin animal nõ esset aliquid subsistens: cũ indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum anima brutorum animalium sint subsistentes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ animæ brutorũ animalium sint subsistẽtes. Homo enim cõuenit in genere cum alijs animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, ut ostẽsum estꝰ. Ergo & animæ aliorum animalium sunt subsistentes.

¶Præterea. Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuũ ád intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorũ animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quę est intellectiua.

¶Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in li. de Eccl. dogmatibus. Solũ hominẽ credim̃ habere animam substantiuam: animalium uero animæ non sunt substantiuę.

CONCLVSIO.

¶Cum anima brutorum per seipsas minime operentur, subsistentes non sunt.

¶RESPONDEO dicẽdum, q̃ antiqui philosophi nullã distinctionẽ ponebant inter sensum & intellectũ: & utrũq; corporeo principio attribuebãt, ut dictum estꝰ. Plato autẽ distinxit inter intellectum & sensum, utrumq; tamen attribuit principio incorporeo, ponens q̃ sicut intelligere, ita & sentire conueniat animæ secundũ seipsamꝰ. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Arist. posuit, q̃ solũ intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sentire uero & consequentes operationes animæ sensitiuę manifeste accidunt cũ aliqua corporis immutatione. Sicut in uidendo immutatur pupilla per spẽm coloris. Et idẽ apparet in alijs. Et sic manifestum est, q̃ aĩa sensitiua nõ habet aliquã operationẽ propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cõiũcti. Ex quo relinquitur q̃ cũ anima brutorũ animalium per se non operentur, non sint subsistẽtes. Similiter enim unũ quodq; habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ homo etsi cõueniat in genere cũ alijs animalibus, specie tamẽ differt. Differentia autẽ speciei attenditur secundum differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ sensitiuum quodam modo se habet ad sensibilia sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquãtũscilicet utrumq; est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habent inquantum sensituum patitur à sensibili cũ corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. Quod in intellectu nõ contingit. Nã intellectus intelligẽs maxima intelligibilia, magis potest postmodum intelligere minora. Si uero in intelligendo tangeretur corpus, hoc est per accidens, inquãtum intellectus indiget operatione utrũ sensitiuarũ, per quas ei phantasmata præparãtur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ uis motiua est duplex. Vna q̃ imperat motũ, scilicet appetitiua. Et huius operatio in anima sensitiua nõ est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones sunt cũ aliqua corporis immutatione. Alia uis motiua est exequẽs motum, per quã membra reddũtur habilia ad obediendum appetitui: cuius actus nõ est mouere, sed moueri. Vnde patet, q̃ mouere nõ est actus animæ sensitiuæ sine corpe.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum anima sit homo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ aĩa sit homo. Dicitur enim 2 ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo, corrumpatur, tñ is qui intus est, renouatur de die in diẽ. Sed id quod est intus in hoste, est anima. Ergo aĩa est homo interior.

¶Præterea, Aĩa hũana est substãtia q̃dã. Nõ autẽ est substãtia uniuersalis. Ergo est substãtia particularis. Ergo est hypostasis, uel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶SED CONTRA est, q̃ Aug. 10. de ciui. dei cõmendat Varronem, q̃ hominem nec animam solã, nec solum corpus, sed animam & corpus esse arbitrabatur.

CONCLVSIO.

¶Homo anima tantum non est, sed compositũ ex anima & corpore.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q̃ aĩam esse hominẽ, dupliciter põt intelligi. Vno mõ, q̃ homo sit anima. sed hic hõ nõ est aĩa, sed cõpositum ex aĩa & corpore, puta Socrates. Qđ ideo dico: quia quidã posuerũt solã formã esse de rõne speciei, materiã uero esse partẽ individui, & nõ speciei℞. Qđ quidẽ nõ põt esse uerũ. Nã ad naturã speciei ptinet id qđ significat diffõ. Diffinitio autẽ in reb' naturalibus nõ significat formã tm, sed formã & materiã℞. Vñ materia est ps speciei in rebus naturalibus: nõ quidẽ materia signata, quæ est principium individuationis, sed materia communis. Sicut em̃ de rõne huius hois est, q̃ sit ex hac aĩa, & his carnibus, & his ossibus: ita de rõne hois est, q̃ sit ex aĩa, & carnibus, & ossibus. Oportet em̃ de substãtia speciei esse quicquid est cõiter de substãtia oĩum individuorũ sub specie cõtentorũ. Alio uero modo põt intelligi sic, q̃ etiã hæc anima sit hic hõ. Et hoc quidẽ sustineri posset si poneretur q̃ animæ sensitiuæ operatio esset ei' propria sine corpore, q̃a oẽs operationes, quæ attribuuntur homini, conuenirent soli animæ. Illud autẽ est unaquęq; res, qđ operatur operationes illius rei. Vnde illud est

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex præcedente.

¶In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in uno extremo, quòd principium tam intelligendi, q̃ sentiendi est corporeũ. & hanc sequitur Alex. in parte. Secũdo, Platonis in altero extremo, q̃ utrumque incorporeum. Tertio, medĩa Aristo, quòd intellectus incorporeus, sensitus uero corporeus. Et ex hoc infert quæsito una conclusione negatiua, Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic. Animæbrutorum non, per se operantur, ergo nonsub sistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti. probatur, quia sit cum aliqua corporis immutatione. Cõsequentia probatur: quia unumquod que similiter se habet ad esse & operari.

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articuli quartum.

Titulus in corpore declaratur dist fuse.

¶In corpore tria tacit. Primo distinguit sensum tituli. Secundo ostendit primũ sensum. Et tertio tractat secundũ. ¶Quo ad primũ duo dicit. Primo dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & hõ iuuantur ratiõe cõi. non indistinctiõe. Secundus, q̃ humanitas & q.5. arti. in specie & in individuo, scilicet q̃ hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cãm præfatæ distinctionis: & est positio Aucr. in 7. met. scilicet quòd materia nõ est pars quidditatis, sed individui. ¶Quo ad secundũ impugnat Aucreoim tali ordine. Primo arguit una ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturam eius. Secundo diffinguit & declarat ly materia dupfr, cõiter & signate, & applicat ad propositũ. Tertio alia rõne arguit: q̃a quicquid pertinet ad essentias omnium individuorum, est de intelligibile speciei & in litera clara sunt.

¶Circa hanc partem multa essent dicenda: sed ne eadem reperamus, uide in q5. uel in commẽtariis De ente & essentia.

¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiam partem Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundo ostendit unde hæc qđ pender, à posteriori tamẽ, scilicet ex hoc q̃ animæ operatiões sint eius propriæ: q̃a illud est hõ qđ operatur quicquid operatur homo. Alioquin aut res sine ppria operatione aut econtra, propria operatio sine eo cuius est, inuenietur. Tertio probat partẽ negatiuã, destruẽdo antecedens illius cõditionalis assumptę de anima sensitiua, ut patet. Quarto affert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis. ¶Circa radicem huius decisionis dubium accurrit. Quia falsum assumitur in probatione conditionalis illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

operationes hominis. hoc enim est falsum, quia nō operaretur opera patris ue getale: quoniam manifestū est illa fuisse opera coniunctū dato igitur quōd sentire esset sine corporeo organo, adhuc non esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est sermo de homine inquātum homo aut absolute: aut inquātum animal. Si inquātum homo, sequeretur secūdū istā rōnē, q hæc anima intellectiua esset de ratō hic homo. probatur sequela quia operatur oēs operationes hois, scilicet intelligere & uelle. hō enim inquātū hō cōsituitur per gradū rationalē. Si absolute: quomodocunq; igitur, qa restant nō operationes sensitiuæ cōes toti conjuncto, nō dicitur ālia operari oēs operationes hois. ita tunc quia restarēt ut generatiuæ cōes toti, nō diceretur anima habere oēs operationes hois. Si inquātū ālia, sequitur q hæc ālia nō esset hic hō simplr: sed cū nota specificationis, cinquantū ālia: qđ cōtradicit literæ & rationi. qa sic etiā nūc posset dici, q hæc ālia est hic hō, inquātū intellectiuus est. Et confirmatur, qa ad hoc q anima sit, aut requirit habere oēs operatiōes hois, aut principales. Si oēs, tunc nunq; anima esset hō etiā apud Plā. Si principales, ergo anima intellectiua est homo.

Et 1. de. 27. q. 1. mō 8. Et hoc dicitur q ser 8. artt. 1. & 2. cō. cap. 49. Et quod. 1. quæst. 8. & quod. 8. quæst. 8. artt. 1. Et spiri. art. 1. & de anim. art. 8. & opus. 30. b. 6.

¶ Ad hoc dicitur q ser formalis, & intellectiuū de homine inquātū hō est simplr: & de omnibus nō de principalibus tm operationibus hominis inquātū hō. Sed diligenter aduertendū est, q homo est de genere substātiarū sensibiliū: & inquātū hō, nō redu pliceas partē intellectiuā pars, qa nec homo est intellectualis: sed partē intellectiuā & sensitiuā simul, qa hō est naturæ rationalis: cui' actus à phantasia & sensu dependet, non autem à uegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis ut sic, non est nisi ratiocinatiū (quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habent animā: si intelligere & sentire est sibi propriū.

¶ Et per hoc patet responsio ad confirmationes oēs, quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis utsic. Nec operationes uegetatiuæ aut elementariapartis in homine sunt operationes hominis ut sic.

4 ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulū quintum.*

Annota. TItulus clarus est. Nomine materiæ ens in potentia tantū in genere substantię subiectum formarum & priuationum & occasionem sumpsit à positione Auicebronis ut patet in quæstione de anima articulo sexto.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones responsiuæ, altera uniuersalis, altera specialis. Prima conclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic. Anima est forma corporis, ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid

homo quod operatur operationes hominis. Ostensum est aūt[c], q sentire nō est operatio animæ tātū. Cū igitur sentire sit quædam operatio hominis, licet nō, ppria: manifestū est quōd homo nō est anima tātū, sed aliquid cōpositū ex anima & corpore. Plato uero ponēs sentire esse ppriū aīæ[e], potuit q hō esset ala utens corpore.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q Philosophū in 9. Eth. illud potissime uidetur esse unum quodq; qđ est principale in ipso. Sicut qđ facit rectorē ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo aliquādo quod est principale in homine, dicitur hō. Aliquādo quidē pars intellectiua secūdū rei ueritatē, quæ dicitur homo interior. Aliquādo uero pars sensitiua cū corpore secundū æstimationē quorundā, qui solum circa sensibilia detinentur. Et hic dicitur hō exterior.

¶ Ad secundū dicēdum, quōd nō quælibet substātia particularis est hypostasis, uel persona: sed quæ habet cōpletā naturā speciei. Vnde manus uel pes nō pōt dici hypostasis uel persona. Et similiter nec anima, cū sit pars speciei humanæ[e].

ARTICVLVS V.

4 ¶ *Vtrum anima sit composita ex materia & forma.*

AD QVINTVM sic procedi-tur. Videtur, q aīa sit cōposita ex materia & forma: potēcia eñ cōtra actum dividitur. Sed omnia quæcunq; sunt in actu, participant primū actum, qui deus est: per cuius participationē omnia sunt & bona, & entia, & uiuentia: ut patet per doctrinā Dion. in lib. de dī. no. Ergo quæcūq; sunt in potētia, participāt primā potentiā. Sed prima potēcia est materia prima. Cū ergo aīa humana sit quodāmō in potētia, qđ apparet ex hoc, q hō qñcūq; est intelligens in potētia, uidetur q anima humana participet materiam primam tanquam partem sui.

¶ Præterea, In quocūq; inueniuntur ,ppietates materiæ, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniunt ,ppietates materiæ, quæ sunt subiici & trāsmutari. Subiicit eñ scientię & uirtutes & mutāi de ignorātia ad sciam, & de uitio ad uirtutē. Ergo i aīa est materia.

¶ Præterea, illa quæ nō habēt materiā, non habēt causam sui esse, ut dicitur in 8. meta. Sed anima habet causam sui esse: quia creatur à deo. Ergo anima habet materiam.

¶ Præterea, Qđ nō habet materiā, sed est forma tm, est actus purus & infinitus. Hoc autē solius dei est. Ergo anima habet materiā.

¶ SED CONTRA est qđ Augu. probat in 7. super Gen. ad lit. q anima nō est facta, nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, & præcipue intellectiua cum sit forma corporis, & formarum cognoscitiua, non est composita ex materia & forma.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q aīa nō habet materiā. Et hoc pōt cōsiderari dupliciter. Primo quidē ex rōne aīæ in cōi. Est eñ de rōne aīæ, q sit forma alicui' corporis. Aut igitur est forma secūdū se totā, aut secūdū aliquā partem sui. Si secūdū se totam, impossibile est q pars eius sit materia, si dicatur materia aliquod ens in potētia tātū: quia forma est inquātū forma ē actus. Id autēqđ est in potentia tm, nō pōt esse pars actus: cū potētia repugnet actui: ut pote cōtra actū dicta. Si aūt sit forma secūdū aliquā partē sui, ilam partē dicemus esse aīam, & illā materiā, cuius primo est actus, dicemus esse primū animatum[e]. Secūdo specialiter exrōne humanæ aīæ. inquātū est intellectiua. Manifestum est eñ, q omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modū recipientis. Sic aūt cognoscitur unūquodq;, sicut forma eius est in cognoscēte. Aia aūt intellectiua cognoscit rē aliquā in sua natura absolute[e], puta lapidē inquātū est lapis absolute. Est igit forma lapidis absolute secūdū ppriam rōnē formalē in ala intellectiua. Ala igit intellectiua est forma absoluta, nō aūt aliqd cōpositū ex materia & forma. Si eñ aīa intellectiua esset cōposita ex materia & forma, formæ rerū reciperentur in ea ut indiuiduales. Et sic nō cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potentijs sensitiuis, quę recipiunt formas rerū in organo corporali. Materia enim est principium individuationis formarū. Relinquit ergo, q aīa intellectiua, & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ & materiæ[e].

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quōd primus actus est uniuersale principiū omnū actuum, quia est infimum uirtualiter in se omnia[e] præhabens, ut dicit Dionysius. Vnde participāti à rebus non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quōd actui proportionetur. Actus uero recepti, qui procedūt à primo actu infinito, & sunt quædā participationes eius, sunt diuersi. Vnde non pōt esse potētia una, quæ recipiat omnes actus, sicut est unus actus influēs oēs actus participatos. Alioquin potētia receptiua adæquaret potētiā actiuā primi actus. Est aūt alia potētia receptiua in anima intellectiua à potētia receptiua materiæ primæ[e], ut patet ex diuersitate receptorū. Nā materia primā recipit formas indiuiduales, intellectus aūt recipit formas absolutas. Vnde talis potētia in anima intellectiua existēs, nō ostendit q aīa sit cōposita ex materia & forma.

¶ Ad secūdū dicēdū, quōd subiici & trāsmutari cōuenit materiæ, secundū qđest in potētia[e]. Sicut ergo est alia potētia intellecti', & alia potētia materiæ primæ: ita est alia nō subiiciēdi & trāsmutādi. Secūdū hoc eñ intellectus subiicitur scientiæ, & transmutat de ignorātia ad sciētiā secūdū qđē in potētia ad species intelligibiles.

¶ Ad tertium dicendū, quōd forma est causa essendi materię & agēs. Vñ agēs' inquā-tū reducit materiā in actū formę trāsmutādo est ei cā essendi. Siquid autē est forma subsistēs, nō habet esse per aliqđ formale principii, nec habet causam trāsmutatē de potētia in actū[e]. Vñ post uerba p̄missa Philosophus cōcludit, q in his q sunt cōposita ex

quia nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, nec solui potest: quamuis una inter eas est infima ordine imperfectionis, pura materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est: quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersum diuersum. Efficiens uero primum nihil est rerum: & ideo fit unum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, efficiens uero extrinseca.

¶ *Super*

4 ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ quintæ articulum sextum.*

Commē. TItulus clarus est.

¶ In corpore unam ponit conclusionem responsiuam, quam probat primo à priori simpliciter. secundo dato quōd esset compositа ex materia & forma. tertio à signo.

¶ Quo ad primū conclusio est. Aīa humana est incorruptibilis. Probatur sic: Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se. Anima intellectiua est forma subsistens: ergo nec per accidens nec per se potest corrū pi. ergo est incorruptibilis. Ista ultima cōsequentia patet: qa omne quod corrūpitur, aut p se aut per accīs corrūpitur. Minor est ,q bata in arti. 2. Maior habet duas ptes. Et primo probatur prima sic. Forma subsistēs habet esse per se. ergo nec ģnatur, nec corrūpitur p accidens, probatur sequela: quia unūquodq; eo mō quo habet esse, habet ģnari & corrūpi: quia generatio est esse, & corruptio aufert. Secūdo, probatur secunda: quia omne quod corrūpitur, corrūpitur per se corruptibile habens esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistens tm nō est huiusmodi. ergo. minor, probatur: quia nec esse est separabile à forma: quia per esse conuenit, quod probatur: quia materia intantum habet esse inquantū habet formā, & perdit esse inquantū formā, & similiter cōpositū. Nec forma, potest à seipsa separari. Altero enim horum modorū separationē fieri oportet. f. aut separando, esse aut formam, aut utrunq; ab aliquo in corruptione. Maior uero manifestat in corruptione cōpositi: & facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

Quæst. ¶ *Num & quomodo aīæ conueniat, esse per se.*

¶ Cōtra probationem primę partis maioris Sco. in 4. di. 43. q. 2. argult sic. Quū dicis, Anima humana habet esse per sezare sumis ly per se, ut distinguitur contra inesse accidentis. Et hunc nihil valet argumentum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut ut ly per se, dicit modum essendi compositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur: quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis q ly per se, non solum ut distinguitur contra inesse accidentis, sed ut dicit naturalem independentiam illius esse a corpore. Et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter.

Quæst. ¶ *Num corruptio fiat per separationem alterius ab altero.*

¶ Contra secūdam probationem ibidem arguit Sco. negando q omnia corrūpiū fiat per separationem alterius ab altero. Quia esse angeli, si ponatur aliquid aliud ab essentia, est destructibile per successionem oppositi: & tamē non est separabile. ergo. ¶ Ad argumentū contra primam dicitur breuiter, q tertio modo sumitur per se. Et propositio illa est probata sufficienter in 2. arti. ex opēmodo. ¶ Ad instantiā cōtra secundū patet, q instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instamus autē de corruptione loquimur. Imō instantia est pro nobis. f. quōd forma subsistens aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundum probatur sic. Omnis corruptio est cum contrarietate. Sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones fiunt ex contrariis & in contraria. t. phyli. Secūdo, quia in corporibus cælestibꝰ hoc uidemus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; cōtrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedēs, patet, quia cuiꝰ ratiōes contrariorū in aīa nō sunt cōtrariæ. probat, quia una utriusq; scientia est. cōsequētia probatur, quia unūquodq; recipit secundū modū sui esse.

Quæst. ¶ *Num in anima aliqua sit contrarietas.*

¶ Circa hanc partem occurrit dubiū: quia non uidetur uerū quōd in anima nulla sit contrarietas. Primo, quia in anima recipiūtur opiniones contrariæ: ut patet in 3. Perihermē. Et rursus, animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiā est mutatio de cōtrario in contrariū. Secūdo, quia aut intēdis quōd anima intellectiua secundū suā substantiā caret contrarietate aut etiam secundū accidentia sibi propria? Si primo modo, hoc est cōmune omni substantię. Si secundo, hoc est manifeste falsum: quia dispositiones conseruantes animam intellectiuam, contrarias habent, ut patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quōd opiniones & uniuersaliter entia in anima

materia & forma: nulla est alia causa nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunq; uero non habent materiam, omnia simpliciter sunt quasi uere entia aliquid.

¶ Ad quartū dicēdum, quōd omne particīpatū comparatur ad participans, ut actus eius. Quæcunq; aūt forma creata per se subsistens ponatur, oportet q participet esse: quia etiā ipsa uita, uel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: ut dicit Dion. 5. cap. de diui. nomi. Esse autē participatum finitur ad capacitatē participantis[e]. Vnde solus deus, qui est ipsum suū esse, est actus purus et infinitus. In substātijs uero intellectualibus est cōpositio ex actu & potētia, non quidē ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde à quibusdā dicunē cōponi ex quo est, et qđ est. Ipm enim esse ē quo aliqđ est.

ARTICVLVS VI.

4 *Vtrum anima humana sit corruptibilis.*

AD SEXTVM sic procedi-tur. Videtur, q anima humana sit corruptibilis. Quorū enim est simile principiū, & similis processus, uidetur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum & iumentorum, quia de terra facta sunt: similis est etiā uitæ processus in utrisq: quia similiter spirant omnia, & nihil habet hō iumento amplius, ut dicitur Ecclesiastes 3. Ergo ut ibidē concluditur, unus est interitus hois & iumentorū, & æqua utriusq; cōditio. Sed aīa brutorū animaliū est corrupti bilis. Ergo & aīa humana est corruptibilis.

¶ Præterea, Omne qđ est ex nihilo, uertibile est in nihilum: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicit Sap. 2. Ex nihilo nati sumus. Quod uerū est non solū quātum ad corpus, sed etiā quantum ad animam. Ergo, ut ibidem concluditur, post hoc erimus tan quam non fuerimus: etiam secundū animā.

¶ Præterea, Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cū phātasmate: nō potest esse sine corpore. Nihil enim sine phātasmate intelligit anima. phantasma autē non est sine corpore, ut dicitur in lib. de anima. Ergo anima non potest remanere destructo corpore.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 4. c. de di. no. q animę humanæ habēt ex bonitate diuina, q sint intellectuales: & q habeant substantialē uitam incōsumptibilem.

CONCLVSIO

¶ *Cum anima humana sit forma per se subsistens, expers omnis contrarietatis, non est corruptibilis per se, nec per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendū, q necesse est dicere animam humanā, quā dicimus intellectiuū principiū, esse incorruptibilem. Dupliciter enim aliqđ corrūpitur. Vno modo per se, alio modo per accīs. Impossibile est autē aliquid subsistens ģnari, aut corrūpi per accīs. i. aliquo generato uel corrupto. Sic enim cōperit aliciui generari & corrūpi, sicut & esse. qđ per ģnationē acquiritur, & per corruptionē amittitur. Vnde quod per se habet esse, nō potest generari uel corrūpi nisi per se. Quæ uero non subsistūt ut accīa & formæ materiales, dūr fieri & corrūpi p generationē cōpositorū[e]. Ostēsum est aūt supra[e], q animæ brutorū nō sunt per se subsistētes, sed sola anima humana. Vnde aię brutorū corrūpuntur corruptis corporib': anima autē humana nō posset corrūpi, nisi p se corrūperetur. Quod quidē oīno est impossibile nō solū de ipsa, sed de quolibet subsistente: qđ est forma tm. Manifestū est enim, q id, quod secundū se cōuenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autem per se conuenit formæ, quæ est actus[e]. Vnde materia secundū hoc acquirit esse in actu, q acquirit formā: secundum hoc autē accidit in ea corruptio, q separatur forma ab ea. Impossibile est autem quōd forma separetur à seipsa. Vnde impossibile est, quōd forma subsistēs desinat esse. Dato etiam, quōd anima esset ex materia & forma cōposita, ut quidā dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilē. Non enim inuenitur corruptio nisi ubi inuenitur cōtrarietas. Generatiōes enim & corruptiones ex contrariis & in cōtraria sunt. Vnde corpora cælestia, quia nō habent materiam susceptiuam contrarietatis, sunt ingenerabilia & incorruptibilia. Et propter hoc dicit Philosophus 1. de cælo, quod ea quæ sunt circa primum motum, sunt ingenerabilia & incorruptibilia. Et Plato dicebat, quod cælum est perpetuum propter materiæ carentiam. Et Aristo. 12. Meta. dicit, quod cælum participat uitam & actionem primi mouentis. Et Auer. dicit 1. de anima. cō. 5. f. ut entia quædam sunt scilicet ex parte subiecti: & ut uera uel falsa sunt, id est obiectiue. Primo modo in eis non est contrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quōd cōtrarietas & error non accidunt nisi ratione ueri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, ut in prædicamentis dicitur, ab eo quod res est uel non est, oratio dicitur uera uel falsa. Sunt igitur ea quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic quum anima mutatur de errore in scientiā, mutatur de cōtrario in contrarium obiectiue non subiectiue. Cuius signum euidens est, q eadem propositio subiective est successiue uera & falsa absq; tui' mutationē ut in prædicamentis dicitur. Et hoc sufficit proposito: ubi recepta in anima ex parte animæ cōsiderabimus, & eius naturam inuestigabimus.

¶ Ad secundum uero dicitur, quōd aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolute, & aliud de illis compositionibus unionis eius ad corpus nostrū. Istæ habent cōtrarium: in illis impossibilis est contrarietas: quia aut nullæ sunt, si sit per se subsistēs absq; corpore: aut immobiles sunt, ut corporis cælestium, si sint cōposita ex materia & forma. Et de illis loquitur sanctus Thom. quoniam difficile est quid animæ intellectiuæ ex eo quōd intellectiua est, conueniret si esset cōpositа ex materia & forma.

Cōment. ¶ Quo ad tertium probatur sic: habens intellectum, naturaliter desiderat esse semper. ergo intellectus est incorruptibilis. cōsequentia nota, quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probatur sic. apprehendens esse absolute, & secundū omne tēpus appetit naturaliter esse semper. intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum: quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

Quæst. ¶ *Num ex naturali anima desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.*

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto ubi supra, uolente quōd ex deliderio naturali non possit certificari immortalitas animæ tali ratione. Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehentionem mouentem esse rectam: sed utrumque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter. uel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali. aut de actu elicito conformi naturæ: & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum: aut per rectitudinem cognitionis representantis esse appetibile, quod erat secundum.

Quæst. ¶ *Num ex eo quōd intellectus apprehendit esse semper, sequatur in tali natura desiderium talis esse.*

¶ Secundo dubitatur & difficilius circa medium functi Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit, scilicet positiue, ut in deo: & negatiue, ut in uniuersali. Aut ergo intendit positiue: & tunc aut esse proprium, aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorū infert naturale desiderium talis apprehensi. Ex hoc nanq; quōd apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse. sed probandum hoc esset. Ex eo uero quōd apprehendimus esse alterius, pura dei sempiternum, non sequitur, ergo uolumus esse semper. Ex eo quoq; quōd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternū: nec etiam sequitur, ergo uolumus esse semper, nisi uelleitate quadamtqua omnes uelleimus perfectiones etiam impossibiles, ut uolare, &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in uniuersali. Et antecedens quidem est uerissimile: quia naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quōd naturaliter appetimus esse in uniuersali & in cōmuni, & nō solum hic & nunc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sequitur, ergo appetimus esse semper: imo est fallacia amphibologiæ: quia quæstio est de naturaliter appetere esse semper: ita quod ly semper, est pars obiecti appetitti, id est, quòd appetatur hoc totū esse semper. Ista uero ratio loquitur de esse semper: ut ly semper, est conditio sine qua res appetita, scilicet esse nō repræsentatur & appetitur. Vnde esse semper in quæstione idē est quod esse sempiternum. In ratione uero æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia uniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

¶Ad has obiectiones præpositero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo q̄ in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequēte cognitionem, ut patet in littera, & difficilius in 2. cōtra gentiles. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animę, non curando utrū anima & nostri sit unum aut diuersum esse. Ita q̄ intentio S.T. est ex eo, q̄ in natura intellectiua est naturaliter indītū, ut optet esse semper, inferri à posteriori eius incorruptibilitatem. Quòd autem talis appetitus illi insit, non ex eo q̄ statim oblata optatur sempiternitas, probauit: quoniā uelleitas tantum hoc infert, ut patet in nobis: quos quū constet mortales esse, proponitur tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit q̄ intellectus apprehendit esse semper. & intendit nō de esse, proprio aut alieno, sed simpliciter & absolute de esse. Sēpiternitate autem iudicio meo utitur etiā in cōi: siue ponitur siue negatiua nō curādo. & hoc extendendo sicut in rei ueritate extenditur hoc signū ad totā naturā intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est in ter-tium. hoc enim manifestato de reliqua erit planū. Sciendū est igitur, q̄ quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc q̄ cognitio nō se extendit ad bonū nisi in hoc & ut nunc: necesse est q̄ appetitus sequens talē cognitionē nō feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonū. Et consequenter ex eo q̄ cognitio se extēdit ad bonū non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus tēporis loci individualibus conditionibus: appetitus quoq; talē cognitionē sequens fertur in bonū absolute abstrahendo ab his. Et propter hoc uoluntas est uniuersaliū, sicut & intellectus. Vnde & in secūdo Rhetoricorū dicitur q̄ odio habemus genus latronū. Ex hoc autem q̄ uoluntas seu appetitus intellectualis habet hoc indītum, ut feratur in bonū absolute, sequitur intentum: quia quū naturaliter appetat esse, & non secundū aliquam certā differentiā tēporis. ergo sempiternū. Quòd autē naturaliter appetat esse actu elicito, probat S.T. hic: quia unūquodq; secundū unūquēq; gradū naturaliter appetit esse. ergo intellectuale, ut hic: & consequenter actu elicito, aliquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra gent. affert signum manifestū & irrefragabile: quia uidemus q̄ animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, per illā conseruant sibi esse, & pugnāt pro illo. hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd uero non secundū aliquā certā differentiā tēporis, patet: quia appetitus absolute abstrahendo à tēporis differētis. Abstrahi autē à differentia temporū dico: non solū ut conditione obiecti, sine qua non: sed etiā ut parte rei appetitæ: qa esse absolute, non ut nunc, nec tanto

bent materiam contrarietati subiectam, incorruptibilia sunt[c]. In anima autem intellectiua non potest esse aliqua contrarietas. Recipit enim secundū modū sui esse. Ea uero, quę in ipsa recipiuntur, sunt absq; cōtrarietate, quia etiā rationes cōtrariorū in intellectu nō sunt cōtrariæ, sed est una scia cōtrariorū. Impossibile est ergo q̄ aīa intellectiua sit corruptibilis. Pōt etiā huius rei accipi signū ex hoc, q̄ unūquodq; naturaliter suo modo esse desiderat. Desideriū aūt in rebus cognoscētibus sequitur cognitionē. Sensus autē non cognoscit esse nisi sub hic & nūc: sed intellectus apprehēdit esse absolute, & secundum omne tempus[c]. Vnde omne habens intellectum naturaliter desiderat esse sempere. Naturale autem desiderium nō potest esse mane[c]. Omnis igitur intellectualis substantia est incorruptibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Salomon inducit rationē illā ex persona insipientiū, ut exprimitur. Sap. 2. Quòd ergo dicitur q̄ homo & alia animalia habēt simile generationis principium[c]: uerū est quātum ad corpus, similiter enim de terra facta sunt omnia animalia: non autem quantū ad animam. Nam anima brutorum producitur ex uirtute aliqua corporea, anima uero humana à Deo. Et ad hoc significandum dicitur Gen. 1. quantum ad alia animalia, Producat terra animā uiuentem. Quantū uero ad hominem dicitur, quòd inspirauit in faciē eius spiraculum uitæ. Et ideo concluditur Eccles. ult. Reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illi. Similiter processus uitæ est similis quantum ad corpus. Ad quod pertinēt, quod dicitur in Ecc. Similiter spirāt omnia. & Sap. 2. Fumus & flatus est in naribus nostris, &c. Sed non est similis processus quantū ad animam: quia homo intelligit, non autem animalia bruta. Vnde falsum est quod dicitur, Nihil habet homo iumēto amplius. Et ideo similis est interitus quātum ad corpus: sed non quantum ad animam.

¶Ad secūdū dicendū, q̄ sicut posse creari dicitur aliqd non per potentiā passiuā, sed solum per potentiā actiuā creātis, q̄ ex nihilo potest aliqd producere: ita cū dicitur aliquid uertibile in nihil, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potentia ad hoc quòd esse nō influat[c]. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc quòd inest ei potentia ad non esse.

¶Ad tertiū dicendū q̄ intelligere cum phantasmate est propria operatio animæ. secundū quod corpori est unita. Separata autē à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis à corpore separatis: ut infra melius patebit[c].

ARTICVLVS VII.

4 ¶Vtrū anima & Angelus sint unius speciei.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur q̄ anima & angelus sint unus speciei. Vnūquodq; enim ordinatur ad propriū finem per naturam suæ speciei, per quam habet inclinationem ad finē. Sed idem est finis animæ & angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt unius speciei.

¶Præterea, Vltima differētia specifica est nobilissima: quia cōplet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quàm intellectuale esse. Ergo conueniunt anima & angelus in ultima differentia specifica. Ergo sunt unius speciei.

¶Præterea, Anima ab angelo differre non uidetur nisi per hoc q̄ est corpori unita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, non uidetur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt unius speciei.

¶SED CONTRA, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, quia ut dicit Dio. 7. ca. de di. no. mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, nō de uisibilibus cōgregantes diuinam cognitionē. Cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igitur & angelus non sunt unius speciei.

CONCLVSIO.

¶Anima & angelus non sunt eiusdem speciei, sed diuersarum.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ Origenes posuit omnes animas humanas & angelos esse unius speciei. Et hoc ideo, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantiis inuentam accidentalem, utpote ex libero arb. prouenientem, ut supra dictum est[c]. Quod non potest esse. Quia in substantiis incorporeis non potest esse diuersitas secūdum numerum absq; diuersitate secūdum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestum est quòd necesse erit in eis esse diuersitatem in specie[c]. Non enim potest intelligi quòd aliqua forma separata sit nisi una unius speciei. Sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi una tantum. Hæc enim albedo nō differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius uel illius[c]. Diuersitas autem secundum speciē, semper habet diuersitatem naturalem concomitantem. Sicut in speciebus colorum unus est per sectior altero. Et similiter in aliis. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secundum perfectum & imperfectum: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, ut dicitur in

Tertius clarus speciei specialissimæ.

¶In corpore articuli tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat respondendo quæstio. Tertio respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origen. scilicet partem affirmatiuam quæstionis, & eius rationem: quia scilicet inæqualitatem petuit ex libertate arbitrij propriꝰ, ut patet superius quæst. 47.

¶Quo ad secundum concluſio responſiua eſt hæc, Angelus & anima ſunt diuerſarum ſpecierum & naturaliter inæquales. probatur ſic, Subſtantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ ſubſiſtentes, aut compoſitæ ex materia & forma. Sed utroque modo non poſſunt eſſe duæ eiuſdem ſpeciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quòd ſint formæ ſubſiſtentes, quo ad primam partem prædicati: ſcilicet diuerſitatem ſpeciei, quia forma ſeparata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine ſeparata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuerſitas ſpeciei parit inæqualitatem ſecundum perfectum & imperfectum: quia differentiæ diuidentes idem genus, ſunt contrariæ, cuius principium eſt priuatio & habitus. Secūdo, dato quòd ſint compoſitæ ex materia & forma: quia aut diuerſitas naſcitur ex forma aut materia. Si ex forma, ergo ſpecifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate,

ex quantitate, quæ in corporeis non est intelligibilis. ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his uidetur uniuersaliter cōcluſum quòd nullæ duæ ſubſtantiæ incorporeæ differūt ſolo numero: ideo ſtatim de numeratione animæ ſui promittit ſe diſcturū.

¶Hoc in loco diſcutiendæ eſſent propoſitiones iſtæ communes in uia ſancti Tho. & peripatetica, niſi eſſent ſuperuacuæ diſcuſſæ.

¶In reſponſione ad ſecundum, nota q̄ in q6. 50. ar. 4. ad primū, habetur eadem reſpōſio per hanc declarata.

¶In reſpōſione ad tertium, aduerte q̄ Sco. in 2. diſt. 3. q. 4. non inquinat, q̄ differentia ſecūdum eſſe untibile uel nō untibile materiæ infert diuerſitatē ſpecificam: ſed quòd iſta ſit prima radix diſtinctionis ſpecifice: quod S. Tho. nō dixit. ideo non oportet reſpōdere. Sed eſſet hic alia difficultas: quomodo untibilitas eſt de eſſentia alę, ut S. Thom. hic dicit. de hoc uide quæ ſcripta ſunt in cōmentariis de ente & eſſentia, in materia de indiuiduatione animę ſeparatæ. & in q. de inhęrentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, uide q. ſpecialē, quomodo angeli ſint de alia differunt ſpecie.

4 ¶Super Quæſtionis ſeptuageſimæ ſextæ articulum primum.

IN titulo ly forma. Ad rationem formę ſubſtantialis, ut dicitur in ſecundo contra Gen. ca. 67. duo requiritur. Primo, q̄ forma ſit principium formale ſuę, cuius eſt forma: formale dico eſſendi ſubſtantiā. Secundo, q̄ forma & materia cōſtituant in uno numero eſſe quę cōpoſitum ex eis eſt. Sed nota, quòd apud non admittentes materiæ & formæ eſſe unā ſolā eſſe, admittitur tacitē, q̄ utrumq; in uno cōpoſiti eſſe contenū. Auer. tamē cōtra quem diſputamus, ſtat duas conditiones admittit: quia tenet ita eſt ſimpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo reſpondet quæſito affirmatiue, probando eam dupliciter. Secundo reſpondet cuidam tacitæ obiectioni ibi, conſiderandum eſt. Tertio reſpondet cuidam alteri quæſtioni ibi, eſt autem attendendum.

¶Quo ad primum concluſio eſt, neceſſe eſt intellectiuū principiū eſſe humanis formā ſubſiſtentē. Sed quo ad primā probationē tali ordine procedit. Primo ponit rationem. Secūdo ſubdit modos, q̄b⁹ aliqua operatio poteſt alicui attribuiri, ut oſtēdat & cōcludat ex hoc intellectū eſſe immaterialē, quod aſſentiēndum præmiſſæ rationi Ari. Tertio affert opinionē Auerrois, & improbat. Quarto affert quorundam aliorū opinionē, & improbat quadruplici citer. & ſic concluditur intentum propoſitū ex ratione primo inducta. & poſtmodū aggreditur ſecūdam rationem principalem. Ratio ergo primo eſt illa, Quo primo operamur quocūq; uitali opere, eſt forma illius, cui operatio attribuit. ſed intellectiua alia eſt quo primo Sortes intelligit: ergo eſt forma Sortis. Maior probatur inductiue in ſanitate & ſcientia. minorē experimur. igitur. Et quoniam hæc ratio ſumpta eſt ex Ariſto. in ſecūdo de anima, text. 24. formaliter: & ibi diffuſe de hoc ſcripſimus, examen huius rationis quæratur ibi.

¶Quo ad ſecundā partem ponit ex quinto phyſic. i principio tres modos clare. ſecūdū totum, uel partem, uel accident. Non ſecundum accidēs: quia intelligit inquantū homo quod eſt prædicatū eſſentiale. Nō ſecundum ſe totū, qa corpus eſt pars Sortis, probatur, quia Sortes experitur ſe ſentire corpore: ergo corpus eſt eius pars. ergo ſecūdū partē: eſt igit intellectiua pars, ſeu aliquid ſortis. Et ſic oporter uti dere quomodo poſſit ſaluari q̄ intellectus ſit aliqd Sortis. Et neuiſtur ad tertiū, ſcilicet poſitionem Auerrois in tertio de aīa, commento quinto. Vbi nota, q̄ equiuoce utitur ly ſubiecti nomine: quoniam phantaſma dicit ſubiectum ſpeciei intelligibilis: ad eſt obiectum quod uocatur ſubiectum: quia eſt ſubiectū ueritatis eorum: quū in ordine ad phantaſmata ut ad obiecta ſumitur adæquatio ſpeciei. Intellectꝰ uerō nō uocatur ſubiectū inhęſionis: quod uſu frequenti dicimus ſubiectum.

¶Reprobatio huius conſiſtit in hoc, q̄ iſta cōiunctio largitur Sorti ut intelligatur, non ut intelligat: & formatur ratio ſic. Vnio ſpeciei uiſibilis ad obiectum non ſufficit ad quòd obiectum uideat, ſed ut uideatur: ergo nec unio ſpeciei intelligibilis ad phantaſmata dat phantaſmati ut intelligat, ſed ut intelligatur: tenet ſequela ex doctrina Ariſtotel. 1. de anima tex. 3. intellectiuæ animæ phantaſmata, &c.

¶Sed occurrit hic dubium: qui ut ſui ſequaces dicūt: Auerro. non ponit q̄ ex tali unione præcise Sortes habet qđ intelligat. Sed unio iſta cōſiſtit primo quo ad eſſe. Primo, quia in-

Annota.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEXTA *de unione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de unione animæ ad corpus.

¶Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, utrū intellectiuū principiū uniat corpori ut forma.

¶Secundo, utrū intellectiuum principiū numero multiplicetur secundū multiplicationē corporū, uel sic unus intellectus omniū hominū. ¶Tertio, utrū in corpore, cuius forma est principiū intellectiuū, sit aliqua alia anima. ¶Quarto, utrum sit in eo aliqua alia forma substantialis. ¶Quinto, quale debeat esse corpus, cuius intellectiuū principiū est forma. ¶Sexto, utrū tali corpi uniatur mediante aliquo alio corpore. ¶Septimo, utrū mediante aliquo accidente. ¶Octauo, utrū anima sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

4 ¶Vtrum intellectiuum principium uniatur corpori ut forma.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuum principium nō uniatur corpori ut forma. Dicit enim philosophus in 3. de anima, quòd intellectus est separatꝰ, & q̄ nullius corporis est actus. Nō ergo unitur corpori ut forma.

¶Præterea, Omnis forma determinatur secundū naturā materię cuius est forma. Aliquin nō requireretur ꝓportio inter materiam & formā. Si ergo intellectus uniretur corpori ut forma: cū omne corpus habeat determinatā naturā, sequeretur quòd intellectus haberet determinatā naturam: & sic nō esset oīm cognoscitiuus: ut ex superioribus patet[c]. Quod est cōtra rōnē intellectus. Nō ergo intellectus unitur corpi ut forma.

¶Præterea, Quæcunq; potētia receptiua est actus alicuius corporis, recipit formā materialiter & indiuidualiter[c]: quia receptum est in recipiente secundum modū recipientis. Sed forma rei intellectæ non recipitur in intellectu materialiter & indiuidualiter: sed magis immaterialiter & uniuersaliter. Aliquin intellectꝰ nō esset cognoscitiuꝰ immaterialiū & uniuersaliū: sed singularium tm: sicut et sensus. Intellectus ergo nō unit corpi ut forma.

¶Præterea, Eiusdem est potētia & actio. Idē enim est quod potest agere, & quod agit. Sed actio intellectualis non est alicuius corporis: ut ex superioribus patet[c]. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potēta. Sed uirtus siue potentia non potest esse abstractior uel simplicior quàm essentia à qua uirtus uel potentia derīuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶Præterea, Id qđ per se habet esse, nō unitur corpori ut forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formę nō est ipsius formę secundū se. Sed intellectiuū principiū habet secūdū se esse, & est subsistēs, ut suprà dictū est[c]. Nō ergo unitur corpori ut forma.

¶Præterea, Id qđ inest alicui rei secūdum se, semper inest ei. Sed formę secundum se ineſt uniri materię. Nō enim per accidēs aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. Alioquin ex materia & forma nō fieret unū substantialiter sed accidēaliter. Forma ergo non potest esse sine propria materia. Sed intellectiuum principiū, cū sit incorruptibile, ut suprà ostensum est[c], remanet corpori nō unitū corpore corrupto. Ergo intellectiuū principium non unitur corpori ut forma.

¶SED CONTRA, Secundum philosophum in 8. meta. differentia sumitur à forma rei. Sed differentia constitutiua hominis est rationale: quod dicitur de homine ratione intellectiui principii. Intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶Cum anima intellectiua sit qua primo homo & hic homo intelligit, necesse est ipsam esse corporis formam.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ necesse est dicere q̄ intellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis forma[c]. illud enim, quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas: & quo primo scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis, & scientia, animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secūdum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, q̄ primum, quo corpus uiuit, est anima[c]. Et cum uita manifestetur secūdum diuersas operationes in diuersis gradibus uiuentium[c], id, quo primo operamur unumquodq; horum operū uitæ, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter quo primo intelligimus. Hoc ergo principium, quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. Et hæc est demonstratio Arist. in 2. de anima. Si quis autem uelit dicere animam intellectiuam non esse corporis formā, oportet q̄ inueniat modum quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim unusquisq; seipsum esse, qui intelligit. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: ut patet per philosophum 5. physi. Dicitur enim mouere aliquid aut agere, uel secundum se totum, sicut medicus sanat: aut secundum partem, sicut homo uidet per oculum: aut per accidens, sicut dicitur, quòd album ędificat: quia accidit ædificatori esse album. Cum igitur dicimus Sortem aut Platonem intelligere, manifestum est q̄ non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquātum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, ꝙ coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano. Deinde quod operari quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere, dependet à corpora phantasia eius tripliciter. Primo tangũ à motiuo proprio. Secundo tangũ à termino proprio. Tertio tangũ necessario cooperante: quia oportet phantasiã esse semp in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operari operatione secundaria, i. mouere: quia si se habet ad corpus humanũ ut ad proprium mobile essentia liter sibi respondẽs, ut intelligẽtia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedit, ꝙ anima intellectiua est forma Sortis per informationem assistentiæ, non inexistentiæ. Et sic dicit, ꝙ Sortes intelligit quẽadmodũ cęlum mouet se.

¶ Sed de unione quo ad mouere, erit nũc sermo à S. Th. & similiter de tali cõposito. Nunc autẽ scito, ꝙ unio, quo ad operari primo & essentiali operari nihil facit: quoniã illa triplex habitudo non dat Sorti, nisi ꝙ uideatur: & addit hoc, ꝙ actu phantasiatur: quod constat nõ esse intelligere. Quia si paries esset animatus, & aliqua vitali operatione circa uisionem uteretur colore, quã uideretur: nihil minus non propter hoc uideret. Vnio uero secundũ illã coexigẽtiã & coaptationẽ in esse nihil dat nisi ordinem essentialem & dependẽtiam, qualis est inter magis & minus perfectum. Non ꝙ esse unũ sit aliquo genere causæ formalis esse alterius. Indiuisio quoque secundum locũ & subiectum, quum non sit nisi negativa, nec fundetur super aliquo cõi esse unitiue quẽ cõstingit in indiuisibile aliq sensitiue cum alio, nihil dat nisi ꝙ nulla distantia situalis impedire possit unionẽ intellectus cũ phãtasia. Vñ ex his oĩbus põt argui sic. Ex oĩbus istis simul nõ habẽt, nisi ꝙ Sortes est, ꝓprius minister intellectus, & in quo est obiectũ intellectꝰ. ergo ex his Sortes nõ intelligit: oĩa ẽñ hæc simul faciũt ad hoc ꝙ illa opatio sit in Sorte ut i habẽte ipsam, qđ tñ oportet ponere: qa est intelliges, sicut albũ oportet habere in se albedinẽ. Quarto igitur ponit positionẽ Platonis & quorundã etiã Auerroistarũ: q nolũt saluare, dicẽdo ꝙ ex intellectu & homine fit unũ, sicut ex motore & moto: quẽadmodũ ex intelligẽtia & orbe, ita ꝙ Sortes intelligit sicut & cælũ mouet se. Sed hanc ritionẽ S. T. quadruplir euacuat, & primo tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita ꝙ inter dũ ꝙ penes unionẽ secũdũ actualẽ motionẽ nõ põt saluari, ꝙ Sortes intelligat. Primo ex ordine inter mouere & intelligere, sic intelligere est priusq̃ mouere: ergo ꝓ unionẽ in motu Sortes nõ intelligit. Cõsequẽtia nota. Antecedẽs patet: qa motus animæ fit appetitu, q̃ est posterior cognitione. Secũdo ex differẽtia operũ penes immanere & transire: qa intelligere est operatio immanẽs, motus translẽs. ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio ex differẽtia penes cõiacti instrumento, quia operatio motoris non cõiacitur moto nisi ut instrumento: sed intelligere non est sic cõiacibile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorũ unitorũ, i. motoris & mobilis quia dicerer aduersarius, ꝙ nõ ex unione penes motũ habet Sortes, ꝙ intelligat, sed ex unione, quæ fundat ꝙ hoc est intrinsecus morꝑ, & illud motũ ex illa inquã habet Sortes quod intelligat. Sed illã unionẽ describimus & declaramus tangẽ ab effectu per mouere & moueri. Et propterea additur illa quarta ratio euacuans hanc ritionẽ sic, Aut hoc quod dico Sortes, ſignificat tantum partẽ corporei compositi ex motore & mobili: aut totum cõpositum. Si partem tantũ, ergo sibi nõ potest attribui intelligere. Probatur sequela: quia operatio partis nõ attribuitur alteri parti nisi forte per accidens. & dixit forte: qa erit per accidens, non est in usu. Si totũ, ergo Sortes nõ est unũ simplr. ergo nec ens simpli. patet prima sequela: quia ex motore & mobili nõ fit unũ simplr. sed a patet: qa unũquodq; eo modo est ens quo unũ.

¶ Nota hic, ꝙ sectatores Auer. nescirẽt, nesꝙ propriã uocẽ intelligẽtes, dicũt, ꝙ Sortes ſignificat totũ cõpositũ: & dicũt, ꝙ est unũ simplr. qa est unũ subsistẽs aliter: non per informationẽ, sed per assistentiã formæ. Sed ꝙ hi propriam nesciũt uocẽ ex rõne & Arist. cõuincitur. Ex rõne: quia unũ idẽ est qđ indiuisum 4. meta. tex. 3 6i sunt unũ subſtantialr, ergo sunt indiuisa subſtantialr. ergo ꝙ uis

est homo, quòd essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere, ꝙ Sortes intelligit secundum se totum, sicut Plato posuit, dicens hominem esse animam intellectiuã: aut oportet dicere, quòd intellectus sit aliqua pars Sortis. Et primum quidẽ stare non potest, ut suprà ostensum est [c], propter hoc quòd ipse idem homo est qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem non est sine corpore. Vnde oportet corpus aliquam esse hominis partem. Relinquitur ergo, ꝙ intellectus quo Sortes intelligit, est aliqua pars Sortis: ita ꝙ intellectus aliquo modo corpori Sortis uniatur. Hanc autem unionẽ Cõmẽtator in 3. de anima dicit esse per speciẽ intelligibilẽ [c]. Quæ quidẽ habet duplex subiectũ: unum scilicet intellectum possibilem, & aliud ipsa phantasmata, quæ sunt in organis corporeis. Et sic per speciẽ intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius uel illius hominis. Sed ista continuatio uel unio nõ sufficit ad hoc ꝙ actio intellect⁹ sit actio Sortis. Et hoc patet per similitudinem in sensu. ex quo Arist. procedit ad considerandũ ea, quæ sunt intellectus. Sic enim se habent phantasmata ad intellectũ, ut dicitur in 3. de anima, sicut colores ad uisum. Sicut ergo species colorũ sunt in uisu, ita species phantasmatum sunt in intellectu possibili. Patet autẽ, ꝙ ex hoc ꝙ colores sunt in pariete, quorum similitudines sunt in uisu, actio uisus non attribuitur parieti. Non enim dicimus ꝙ paries uideat, sed magis ꝙ uideatur. Ex hoc ergo, ꝙ species phãtasmatũ sunt in intellectu passibili, non sequitur ꝙ Sortes, in quo sunt phãtasmata, intelligat: sed ꝙ ipse, uel eius phantasmata intelligantur. Quidam autem dicerunt, ꝙ intellectus unitur corpori ut motor [c], & sic ex intellectu & corpore fit unum, ut actio intellectus toti attribui possit. Sed hoc est multipliciter uanum. Primo quidem, quia intellectus nõ mouet corpus nisi per appetitum, cuius motus præsuppõit operationẽ intellectus [c]. Non ergo, quia mouetur Sortes ab intellectu, ideo intelligit: sed potius ecõuerso, quia intelligit, ideo

ab intellectu mouetur Sortes. Secũdo, quia cum Sortes sit quoddam individuum in natura, cuius essentia est una cõposita ex materia & forma: si intellectus non sit forma eius, sequitur ꝙ sit præter essentiam eius, & sic intellectus comparabitur ad totum Sortem, sicut motor ad motum. intelligere aũt est actio quiescens in agente, nõ autẽ trãlies in alterum, sicut calefactio. Non ergo intelligere potest attribui Sorti ꝓpter hoc ꝙ est motus ab intellectu. Tertio, quia actio motoris nunq̃ attribuitur moto, nisi sicut instrumento, sicut actio carpẽtarij serræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, qa est actio motoris eius: sequitur quòd attribuatur ei sicut instrumento. Quòd est contra philosophum, qui uult quòd intelligere non sit per instrumentum corporeũ. Quarto, quia licet actio partis attribuatur toti, ut actio oculi homini: nunquam tamen attribuitur alĩ parti, nisi forte per accidens. Non enim dicimus, quòd manus uideat, propter hoc quòd oculus uidet. Si ergo ex intellectu & Sorte fit unum, actio intellectus nõ potest attribui Sorti. Si uero Sortes est totũ quod componitur ex unione intellectus ad reliqua, quæ sunt Sortis: & tamen intellectus non unitur aliis, quæ sunt Sortis, nisi sicut motor: sequitur quòd Sortes non sit unum simpliciter, & per consequens nec ens simpliciter. Sic enim aliquid est ens quomodo & unum. Relinquitur ergo solus modus quem Aristo. ponit, quòd hic homo intelligit, quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuum principiũ unitur corpori, ut forma. Potest etiam idem manifestari ex ratione speciei humanæ. Natura enim uniuscuiusque rei ex eius operatione ostẽditur [c]. Propria autem operatio hominis inquantum est homo, est intelligere. Per hanc enim omnia alia transeendit. Vnde & Aristo. in lib. ethi. in hac operatione, sicut in propria hominis, ultimam felicitatem cõstituit. Oportet ergo, quòd homo secũdum illud speciem sortiatur, quod est huius operationis principium. Sortitur

unũquodq; cõstituitur in specie per ꝓpriã formã, differẽtia enim est intrinseca. Prima uero consequentia probatur: quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens nero probatur, quia per intelligere homo trãscendit cætera animalia: & authoritate Arist. qui in primo Ethicorũ in hac operatione proprium hominis felicitatem ponit.

¶ Ad hanc rationem dicunt quòd homo dupliciter fumitur. uno modo in esse completo, alio modo incomplete. Primo modo non est per se in genere, aut species, & dicit compositum ex anima intellectiua & corpore. Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam: ut dicit Auerrois. Sed secundum hoc sequitur primò, quòd nulla species est in mundo quæ sit animal rationale: quod est contra communem animi conceptionem, non solum philosophorum, sed omnium qui scripserunt. Patet sequela quia rationale non constituit hominem intrinsece. Rursus sequitur ꝙ omnes species animalis sint anima lia bruta essentialiter, & cõsequẽter ꝙ ipse Auerrois, & sui sequaces sint essentialiter asinalia bruta: & propterea nõ est mirum si nihil intellexerunt de scipsis.

¶ Contra eandem rationem Sco. in 4. dist. 43. q. 2. instat dicens, quod ista ratio deficit apud nos: quia intelligere non est ab anima apud nos. Sed intellectus cõ currit mere passiue, & obiectũ actiue. Et sic ex ista rõne non habetur intentum: qa illa maxima propria opatio quę est a propria forma, non iuuat ad ꝓpositũ.

¶ Ad hoc breuiter dicitur. primo quòd falsum est quòd intellectus concurrat pure passiue ad intelligere. Secundo dicitur, quòd intelligere quãm sit operatio uitalis, manifestũ est animæ, eo modo quo operatio est formæ efficientis ipsam. Vtrum autem actiue uel aliter, impertinẽs est: ideo stet est. Tertio dicitur quòd aliud est loqui de anima, quæ est primum principium intelligẽdi: & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat enim quòd ab anima est intelligere. Sed utrum mediante intellectu possibili actiue, hoc est impertinens. Sed tamen quòd mediãte forte alia uirtute agat illam unde ratio stat solida, fundata super hoc ꝙ intelligere est propria operatio aiæ eo modo, quo operatio dicitur esse formæ: qm̃ semp ẽlimabitur, ut dicitur 1. physi. tex. 17. species aliqua operati. ¶ Quo ad secundam partem corporis articuli: quia posset quispiam obiicere, Quomodo est possibile ꝙ intelligere & intellectus nullis [c] corporis dicat actus à philosophis: & tamen sit forma corporis dans illi esse, ut concluditur? Ideirco huic obiectioni satisfacit graduando formas penes eleuationẽ supra materiam, intantum

intantum ꝙ ascendatur usq; ad formam ita excedentem materiam, ꝙ habeat aliquam uirtutem & operationem, in qua non communicat sibi omnino materia, & talis est anima intellectiua: quia est suprema omnium. Et declarat gradationẽ formarũ in forma elementi mixti uegetabili, sentibili, & intellectiua.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quia Sco. in quolibetis, quęstione 9. adducit hæc S. Tho. uerba, & contra ea dupliciter arguit. Primo sic, Homo est homo per animam non nisi ut informat materiam: ergo non intelligit per eam nisi ut informat materiam. ergo non intelligit per eam ut sic pergreditur, id est non informat materiam, ut dicit. Antecedens patet ex 7. meta. quia cõpositum nõ est tale nisi per formam unitam. Secundo sic, Anima humana secundum suprẽmum gradũ suæ essentialis perfectionis infor mat materiam, & secũdum eundem est principium intelligendi. ergo est principium intelligendi ut informat materiã, & non ut excedit materiam. Antecedens patet. Aliquin homo nõ esset suprẽmum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶ Ad suddentiam huius difficultatis primo declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materię. deinde respondendum obiectis, formã excedere facultatem materiæ quo ad ipsam facultatẽ seu potentiam materiæ, est non esse in potentia materiæ: ita ꝙ non est de numero seu genere earum, ad quas illius potentia se extendit, sed suprà eas. Quo ad fieri, est non per transmutationem materiæ educi: sed de foris aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentem seu independentem secundum esse à materia: ita ꝙ sic informet ꝙ non pendeat. Quo ad posse, est habere uirtutem nõ receptam in corporeis sed in ipsa anima stantem. Quo ad operari, est operari absq; communicante corpore cum subiecto. Vnde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est, quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter ꝙ quamuis informet, subsistens tamen seu independens à materia est. Vel animam intellectiuã supergredi facultatem materiæ est eam esse talis generis ꝙ ex ratione sui generis: seu ex hoc ꝙ intellectiua est, nõ habet ꝙ informet materiã: illã tñ informat subsistẽdo.

¶ Ad rationem autẽ in oppositũ dicitur, secũdum ea quæ de facto tenet S. Tho. ꝙ anima intellectiua secundum omnem sui gradum informat materiam: sed potentia intellectiua, nullius corporis est actus: nec per superexcedere materiam tendit S. Tho. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem uirtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animę supra corpus, ut patet in textu. Vnde formaliter respondendo dicitur, ꝙ Sortes intelligit per animã intellectiuam: & inquantum supergreditur materiam, & inquantum est unita materiæ. Sed ly inquantum in prima, notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum suprẽmum gradum, ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negative, est ratio intelligendi & uiui. Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionem, ꝙ sit illi unita.

¶ Vltimo in corpore articuli, quia superius ostendit cõclusiones suas seq. siue anima ponatur forma subsistens, siue composita ex materia & forma: & nunc potuisset hoc idem hic quæri. Ideo ostendit, ꝙ si anima etiam est composita ex materia & forma, ꝙ impossibile est ipsam esse formã humani corporis: quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui: non primo modo, quia implicat: nec secundo, quia sua materia esset primum animatum. ergo.

¶ In responsione ad primũ nota, ꝙ quia præsens negotiũ arduũ valde est: & debet si potest intenta conclusio saluari secundũ omnẽ opinionẽ, quæ nõ euidẽter est impossibilis ut solicitudo S. Tho. in superioribus ostẽdit, cum de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quęritio sit, Thomistis tenẽtibus distinguit ipsum realiter ab ea: Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ, sed distingui formaliter ab ea, quãuis de facto responsio ista, quã asserit S. Tho. sustinẽda sit. mihi uidetur tamẽ mihi arctanda tanta res sub fugo istius alterius quæstionis. Sed dicendũ ꝙ quicquid sit de distinctione intellectus ab aia, aia intellectiua secundũ essentiam est actus corporis: & secundũ potentiam nõ est actus corporis, quia aia intellectiua inquantũ potest intelligere, corpus nõ perficit. Cuius ꝛgnũ est, ꝙ intelligere nõ suscipitur in corpore, eiusdẽ enim est actus cuius est potẽs, ut dicitur de somno & uigilia. Et si insuetur, quomodo est possibile, si ala est idẽ intellectui, ꝙ ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis? Facile respondetur, ꝙ ipsa quidẽ est actus corporis: sed ipsa inquantũ intellectiua nõ est actus corporis, id est anima intellectiua identice nõ formaliter est actus corporis. Vel & melius: intellectius identice non formaliter est actus corporis: & hoc est dictum ꝙ secundum rem est res recepta in corpore: sed non habet ex hoc ꝙ sit in corpore, sed ex hoc habet ꝙ sit independens à corpore. Et sĩ cõtra hoc instetur. Primo, quia sic anima intellectiua nõ dependẽs à corpore. Et sĩ cõtra hoc instetur. Primo, quia sic anima intellectiua nõ differret ab aliis gradibus metaphysicalibus, de quibus uere dicitur, ꝙ formaliter nõ dependent à materia: & tamen quãdo sunt recepti in materia, sunt uere materiales: anima enim bouis inquantũ subsistãtia nõ habet ꝙ sit corporis actus,

autem unumquodq; speciem per propriã formam. Relinquitur ergo, ꝙ intellectiuum principium sit propria hominis forma.

¶ Sed considerandum est, ꝙ quantò forma est nobilior, tanto magis dominatur materiæ corporali: & minus ei immergitur, & magis sua operatione uel uirtute excedit eam. Vnde uidemus, ꝙ forma mixti corporis habet aliam operationem, quę non causatur ex qualitatibus elemẽtaribus. Et quãto magis proceditur in nobilitate formarum, tanto magis inuenitur uirtus formæ materiam elementarem excedere [c]. Sicut anima uegetabilis plus quàm forma elemẽtaris: & anima sensibilis plus quã anima uegetabilis. Anima autem humana est ultima in nobilitate formarũ. Vnde intantum sua uirtute excedit materiam corporalem, ꝙ habet aliquam operationem & uirtutẽ, in qua nullo modo cõmunicat materia corporalis [c]. Et hæc uirt⁹ dicitur intellectus.

¶ Est autem attendendum, ꝙ si quis ponęret animam componi ex materia & forma, nullo modo posset dicere animam esse formam corporis. Cum enim forma sit actus, materia uero sit ens in potentia tantũ, nullo modo id, quod est ex materia & forma cõpositum, potest esse alterius forma secũdum se totum. Si autem secundum aliquid sui sit forma, id, quod est forma, dicimus animã: & id, cuius est forma, dicimus primum animatum, ut suprà dictum est [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ sicut ut patet: & tamen non propterea potest uere dici, ꝙ substantia animę bouis non est actus corporis: ergo nec de anima intellectiua. Secundo, quia uidemur incidere in id quod dixit Aristotel. in 1. de anima. te. 11. uel 14. ꝙ anima est sicut curuum aut sphæra: cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quum tamen nihil illius realiter inueniatur nisi in materia:

Philosophus dicit in secundo physico. ultima formarum naturalium, ad quam terminatur consideratio physicę philosophi naturalis, scilicet anima humana, est quidem separata: sed tamen in materia. Quod ex hoc probat: quia homo ex materia generat hominem, & sol. Separata quidem est secundum uirtutem intellectiuam: quia uirtus intellectiua non est uirtus alicuius organi corporalis: sicut uirtus uisiua est actus oculi. Intelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale [c], sicut exercetur uisio. Sed in materia est inquantum ipsa anima, cuius est hæc uirtus, est corporis forma: & terminus generationis humanæ. Sic ergo philosophus dicit in 3. de anima, quòd intellectus est separatus: quia non est uirtus alicuius organi corporalis.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium. Sufficit enim ad hoc quòd homo possit intelligere omnia per intellectũ: & ad hoc ꝙ intellectus intelligat omnia immaterialia & uniuersalia, quòd uirtus intellectiua non est corporis actus.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ humana anima non est forma in materia corporali immersa, uel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius uirtutem non esse corporis actum [c]: quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ anima illud esse in quo subsistit communicat materiæ

cundum esse à corpore, quoniam secundum ueritatem ista est radix: siue sit proximum fundamentũ secundum rem, siue non, sed mediante positiu realiter à se distincta. Ex hoc enim ꝙ aia habet esse independẽs à corpore, sequitur, & ꝙ est forma nõ materialis, & cõsequẽter nõ determinata ad aliquã naturã corporeã: & ꝙ potest recipere sola, & cõsequenter uniuersaliter. Nec hæc latuerũt diuũ Tho. imò ab ipso hęc dicticiqm in qũe præcedẽte ꝓbauit essentiã animę: quã mõ fatel actũ corpis esse formã incorporeã, subsistentẽ & uniuersalẽ in recipiẽdo à posteriori: qa. f. cognoscit naturas oĩm corporũ: nec enim de uno accidente, qđ ponit intellectus sed de ipsa aię subsistãtia conditiões essentiales tradidit. Quãuis igit uratur qñq; S. Tho. ꝓpria opinione de distinctione intellectus ab anima: non tñ sic uti intelligendus est ut alligauerit hoc ad illã, imò ex sua insuauuit doctrina etiam sine illa reliqua posse intelligi: & hæc bene nota.

¶ In eadẽ rõne ad primũ discutiendã esset ista ꝓpositio: aia intellectiua est simis ghationis hũanę: qa uidet falsa, & à multis negat: sed qm̃ ex ꝓpolito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius: ideo illuc usq; res hæc differatur.

¶ In responsione ad quartum, aduerte ꝙ S. Tho. respondet ad materiã: sed quia multi faciunt uim in forma: scito ꝙ responsio consistit in negatione minoris, scilicet intellectus est abstractior essentia animę. Et ad probationem, scilicet intellectus non est actus corporis. essentia animæ est actus corporis. ergo intellectus est abstractior essentia. Dicitur ꝙ committitur sophisma figuræ dictionis, mutando, quomodo in magis, id est modũ abstractionis in materem abstractionem. Quamuis enim intellectus habeat hunc modũ abstractionis, scilicet nõ actuare corpus: & essentia animæ nõ habeat illum, essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit à corpore, scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse subsistantiale non pendens à materia. Et hic modus est causa xquiuoca illius modi abstrahendi qui conuenit intellectui: & portior illo, sicut uniuersaliter causa effectu, & hoc est quod S. Tho. intẽdit, ut patet intuẽti.

Quæstio. ¶ *Num esse animæ intellectiuæ sit esse compositi.*

¶ In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est difficultas, & quæstio. primum, Il esse animæ intellectiuæ est ipsum esse cõpositi. Secundum, ꝙ hoc non conuenit aliis formis. Tertium, ꝙ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartum, ꝙ propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim Sco. in 4. dist. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod proprium esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam: & non habere proprium esse, sed compositi: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S. Tho. libi ipsi: quia secundũ hoc anima nõ esset pẽrfectior comunicẽs quàm separata: quod S. Tho. tenet: probatur sequela. Primo, quia nullum habẽs totaliter ideam esse est imperfectius ex hoc, ꝙ non communicat illud esse alteri: probatur, quia communicare, perfectionem supponit, non dat. Secundo, quia si ipsa retinẽs esse proprium est imperfecta in essendo, qđo cõpositũ habẽs illudmet erit perfectũ in essendo? Tũ quia si remanet esse totius cõpositi, consequens est ꝙ cõpositũ remanet.

Quæstio. ¶ *Num solius animæ intellectiuæ esse sit esse compositi.*

¶ Contra secundũ arguo: quia hoc repugnat doctrinæ S. Tho. quoniam in hoc & cæteris non sunt duo esse subsistantialia: sed unum tantum, quod compositum primo est ex forma & materia participatiue apud S. Tho.

¶ *Num anima intellectiua sit incorruptibilis, quia eius esse est esse compositi.*

¶ Contra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo ꝙ ex hoc sequitur magis oppositum: quia generatio est ita ad esse compositi: & corruptio ad esse eiusdem: ergo si esse compositi est illudmet, quod est proprium animæ, esse ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia si ita est, ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilitatem animæ, quia est inseparabilis ab esse, nihil valet: quia cum illud esse sit esse compositi, dicetur q̃ quemadmodum anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic male illatum fuit, ergo separaretur à seipsa.

Quæstio. ¶Num anima alio-
382 rum ab homine sint corruptibiles, quod est se anima aliorum est esse compositi.

corporali: ex qua & anima intellectiua fit unum: ita q̃ illud esse quod est totius compositi, est etiam ipsius animæ. Quod non accidit in aliis formis quæ non sunt subsistentes. Et propter hoc anima humana remanet in suo esse destructo corpore: non autem aliæ formæ.

¶ Ad sextum dicẽdum, q̃ secundum se con-

b ¶Contra quartũ arguit Sco. ibidẽ, quia ratio,
378 quare aliæ formæ corrũpuntur est, nõ habere aliud esse à cõposito,
369 sed uel contrarietas ad corrũpens, uel separabilitas à cõposito. Potest quoq; argui, q̃ hoc est magis ratio opposita: quia si id, quod proprie corrumpitur est compositum: & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto composito corrumpi formam: sicut nec universaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

¶ Ad euidentiã horũ notanda sunt duo. Primo conuenientia & differentia inter animã intellectiuã, & alias formas respectu esse. Secundo conueniẽtia & differentia inter cõpositionẽ substãtialem & accidentalem radicaliter tangenda est, & breuiter. Quo ad primũ cõmune est omni formæ, quòd esse existẽtiæ de quo est præsens sermo, sit sibi proprietãs q̃ per se primo sibi conuenit, quod manifestũ ex eo q̃ formæ cõueniũt esse, & non p̃ aliud: q̃a nec p̃ materiã, nec p̃ cõpositũ: quã tã materia sit actu p̃ formã q̃ cõpositũ patet 7. meta. tex. 7. & cõsequenter cuicũq; cõuenit, rõne formæ cõuenit. Sed cũ duplicitet intelligi possit q̃ esse est, p̃prii formę, uel ut rõnis essendi seu quę est, uel subiecti seu q̃ est, in hoc cõicare dicendũ est omnes formas, q̃ esse est eis p̃priũ, saltẽ ut rõnibus essendi. In reliquo aũt, cuendicare sibi esse ut q̃ est: differẽtia est inter formas. Quoniã quædã sunt indepẽdentes à materia seu subiecto: & ishis esse est p̃priũ utrumq; mõtur quo, & ut q̃d: & ideo uocant formę subsistẽtes. & inquãtũ formæ sunt, esse eas comitat: inquantũ uero tales, puta independentes, esse suũ ipse sustentãt. Quædã uero sunt depẽdẽtes à subiecto, & talibus esse nõ est propriũ ut q̃ est: quia nũq̃ aliqua earũ est naturale q̃ est. Et fundamentũ huius differentiæ est: q̃a forma dicit essendi cã, inquãtũ facit formale cõpletũ susceptiuũ ipsius esse: aut diaphaneitas quedammodo complet proprium subiectum luminis.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ rãi imperfectionis habent, ut à receptiuo egeant sustẽtari: quia formæ sunt, esse secũ ferãt: quia uero sustinere per seipsas solas illud nequeũt, p̃ficiũt cõpositũ ex fe & receptiuo ut p̃priũ receptiuũ ipsius esse. Aliæ uero quæ sustentante non egẽt, sufficientes sunt ut per seipsas suum sustineant esse ac subsistãt, & ꝓpterea esse dicit, & est omnino p̃prium formarũ subsistẽtiũ: quia ut quo & q̃d sibi illud uendicãt: reliquæ uero ut quo tm. Et quoniã formæ istæ subsistẽtes sunt duplicis ordinis: quædã sic subsistũt ut non possint esse aliis rõnes essendi: & has uocamus intelligentias. Quædã uero sic subsistũt, ut tamẽ possint esse aliis rõnes essendi, ut ista intellectiua hois & cæli si est animatũ. Considerandũ est q̃ istæ habẽt in se tria ordinate: & quòd sint formæ, & q̃ subsistẽtes seu indepẽdẽtes: & quòd rõnes essendi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet: nã ex primo habẽt quòd esse comitẽt inseparabiliter: ex sec̃o habẽt q̃ sustineant sufficiẽter illud: & tertio habent quòd cõicẽt illud cõposito. Rursus ex primo habent quòd sint quoi: & secundo q̃ sint q̃: ex tertio q̃ sint pars alicuius cõpositi cã quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo cõueniunt cũ oibus formis, in sec̃do cũ intelligẽtiis: in tertio cũ formis materialibus. Est ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sensibilũ in hoc quòd esse est sibi uere p̃priũ ut quo & quod, reliquis uero ut quo tm: ita quòd esse quo homo est, prius conuenit aiæ intellectiuæ: & nõ solũ ut quo, sed ut q̃d est, q̃ cõposito. In reliquis uero esse prius cõuenit formæ ut quo: non tamen ut quod: sed cõposito cõuenit prius ut quod est: & per cõpositũ formæ. Et nõ diuersitatis tã dicta est: q̃a in reliquis cõpositũ tm habet rõnem sufficientis suscepti ipsius esse: reliqua uero sunt inquantũ sunt aliq̃d illius. In homine uero nõ solũ cõpositum, sed anima est sufficiens receptiuum ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter composito: & ex sua subsistãtiali & intrinseca perfectione hanc habet independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuit animæ intellectiuæ, q̃ esse sibi sit proprium, & quòd illud cõicat cõposito: & dicitur, q̃ hoc non cõuenit aliis formis, & quòd, ꝓpter hoc anima intellectiua non corrũpitur cũ composito, sed retrahit illud esse secũ. Cæteræ aũt formæ, quia hoc non habent, corruptibiles sunt cũ cõpositis, quorũ sunt. hæc enim oia manifeste sequuntur ex prædicto fundamẽto. Si enim alia esse habet indepẽdens à corpore, illud retrahit secũ composito corrupto, & sic non corrumpitur necessario, composito corrupto, hæc de primo.

¶ Quo ad secũdũ dic quòd cõpositio substãtialis & accidẽtalis in hoc conueniũt: quòd utraq; cõstat ex actu & potẽtia. Sed differũt in hoc: q̃ in substãtiali sit ens & unũ per se: in accidentali uero nõ. Et radix huius diuersitatis est: quia ens & unũ per se oportet in aliquo uno tãm genere & specie essentialiter esse: ac per hoc ex essentialibus actu & essentialiter potẽtia cõponi si cõpositũ est, alioquin nõ esset essentialiter in una specie. Essentialiter aũt potẽtia alicuius actꝰ, illum & solũ esse constat, quæ nihil aliud est q̃ potẽtia illius, ut figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quandocũq; ergo unus solus actus cũ sola potentia adunantur, unũ tantũ esse intervenit secũdũ illũ actũ: ac per hoc per se ens & unũ fit. Quãdo uero duo actus uniunt, duo quoq; esse necesse est fieri: ac per hoc nõ p se ens, nec per se unũ, sed ens & unũ per accidẽs: propterea 7. meta. dicit, q̃ ex duobus actibꝰ nõ fit unũ per se. Verbi gratia: calidũ cõstat ex calore & calefactibili: calefactibile aũt non est tm hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ puta lignea uel aquea. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & unum quia ex illa substãtia natura, puta aqua uel ligno, & calore nõ potest fieri per se ens & unũ, penit enim utrũq; eorũ suũ esse proprii: & consequiter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile non esset alicuius certæ naturæ: sed huius tantum, quòd naturaliter esset potentia ad calorẽ & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se unum ens: quia ibi nullũ interueniret esse, nisi caloris: nã calefactibile enim nullũ aliud ex se adducere esse, sed ad caloris esse specificãdum aptitudinaliter per hoc in unũ rñi quod quid erat esse utrunq; adunaretur, quod est esse per se ens & unũ. Et q̃b in cõpositione substãtiali subiectum est ens in pura potẽtia accidentali uero ens in actu, ut dicitur in 2. de anima cõmẽto. 4. Ideo ibi fit unũ per se: hic uero unũ per accidens. Patet ergo q̃ radix quòd cõpositũ sit per se ens & unũ, est unitas esse: & q̃ non sit per se ens & unũ, est

pluralitas esse: & quòd unitas & pluralitas esse attenditur secundũ unitatem & pluralitatẽ formæ: quia per se primo formæ cõuenit. Et propterea intolerabilis est physice, error dicentiũ, in cõposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturæ cõpositionis essentialis: & illud maximũ metaphysicæ principiũ ꝙ probatum, quòd esse per se primo cõuenit formæ: & multa alia, unde præterit

uenit animæ corpori uniri, sicut secundum se conuenit corpori leui esse sursum. Et sicut corpus leue manet quidem leue cum à loco proprio fuerit separatum, cũ aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locũ: ita anima humana manet in suo esse, cũ fuerit à corpore separata habens aptitudinẽ & inclinationẽ naturalem ad corporis unionẽ.

Aristo. in sec̃o de aia in tex. 7. excluit quæstionẽ, quemadmodo ex aia & corpore fiat unũ: per hoc quòd ente & uno multipliciter dicto, cuius proprium est esse, actus est.

¶His prælibatis dicendũ est ad rationes in oppositũ. Et ad primã dicitur: q̃ omne ens habet aliquod esse proprium, ut propriũ distinguitur contra extraneũ, quia nulla res est per esse extraneum à seipso aut ꝓ proprio distinguitur contra communeme, imo nulla pars habet esse propriũ hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti dum in toto est. Ad secundũ dicitur, q̃ stante hoc duo simul, & quòd aia intellectiua simum esse cõposito cõmunicet: & q̃ sit imperfectior separata, sicut stat cã sua independentia, q̃ sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quòd cõmunicare nõ dat perfectionẽ, refellendum quòd cõmunicare formaliter addit perfectionẽ cõmunicanti: cõmunicare efficiatiue nõ. Modo aia cõmunicat formaliter se & suũ esse cõposito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et ffluis idẽ esse habeat separata & cõiuncta. nõ tamẽ eodẽ modo: quia cõiuncta habet illud integrãdo humanã speciẽ cuius est pars: separata uero nõ integrãdo. Et q̃a alio & alio mõ habet: ideo mitti nõ est. tis perfectionẽ statum habet in cõposito q̃ extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi. & hinc patet ad illud quæstium. Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo, & cõpositũ perfectũ in essendo: hoc enim est ratiõe modi habẽdi idem esse. f. in integritate speciei, & absq; integritate illius.

¶ Ad tertiũ aũt iam patet ex dictis: & quare potest remanere esse cõpositi corrupto cõposito: quia illud esse nõ conueniebat primo cõposito etiam ꝙ quod: sed formæ ut quo & ut quod. Vnde esse hominis est formæ ut proprii: hominis

¶ Ad rationes contra secundũ & quartũ simul dicitur, quòd procedit ex malo intellectu verborũ S. Tho. cũ enim dicit S. Tho. in litera, quod nõ accidit in aliis formis ly quod, nõ refert identitatem esse formæ cum cõposito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cũ cõposito, non cõuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substãtialibus. Sed est sensus, habere esse compositi ut proprii: ut quod non conuenit aliis formis, q̃ hoc conuenit tantũ independentibus à subiecto formis, ut patet ex dictis.

¶ Ad rationes aũt cõtra tertiũ dictũ respondetur. Et ad primã negatur sequela, quia esse animę non ponitur esse compositi ut proprii, sed ut cõmunicatum. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, nõ hoc facit ut esse compositi nõ sit, sed ut nõ sit compositi, ex quo enim non est proprium cõpositi, sequitur quòd non aufertur ipso ablato, sed quòd definat ipsius esse: & cũ eo cuius est. ꝓprii remanent. In his uero quorũ esse est proprii compositi, corrupto cõposito necesse est esse corrupti: utpote eius proprii, & cõsequenter forma remanere non potest. unde optime ratio illa infert incorruptibilitatẽ aiæ intellectiuæ & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia ciuis forma sit separabilis à cõposito, nõ tamen ab esse compositi quia aut illud esse est primo cõpositi ut quod: & tũc cũ ipso corrũpitur, & cõsequiter forma: aut illud esse est primo formæ etiã ut quod: & tũc nõ est cõpositi nisi ut cõicatum, formę uero ut ofno proprii: & cõsequenter forma est ofno inseparabilis ab esse cõpositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primo cõuenit illud esse. à cõposito aũt nihil prohibet separari, ꝓter solubile eorũ connexionẽ: unde nõ est idẽ iudicium de separatione à cõposito & ab esse eius, nã esse nõ est eius ut ꝓprii, sed ut cõicatum, ut in hoc accidit. Quare ola stant solida.

¶ In responsione ad sextũ circa unionẽ animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est quid sit unio illa. Secũdum quomodo naturalis. De quidditate enim illius unionis multi dubitant, an sit substantia uel accidens: absolutum uel respectiuum: proprium uel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid subsistens q̃ animæ desinit esse in morte hominis, quando unio illa desinit. Si accidẽs propriũ, ergo remanet in aia post mortẽ, & sic aia est separata & unita simul. Si accidẽs separabile, puta relatio, ergo aia cõstituit hominẽ q̃ accidẽs. Et si dicat cõcedendo & distinguendo hoc ultimũ mẽtrs, q̃ illa unio est relatio: sed aiam cõstituere substãtiã cõpositã per relationẽ cõstingit dupliciter. f. dispositiue uel formaliter, & q̃ primo mõ nõ incõuenit, & sic aia mediante unione accidẽtis cõstituit substãtiã. Contra hoc est primo, q̃a unio nõ est dispositio: sed ipsa cõstitutio & integratio cõpositi. Secũdo, q̃a apud S. Tho. nullũ accidẽs tã absolutũ quã respectiuũ præcenit substãtiã, sũ remanet dubiũ q̃d sit illa unio.

¶ De naturalitate autem eius pro tanto est dubium, quia si unio naturalis est, separationis status dicitur violentus: & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶ Ad euidentiam primi sciẽdum est, quòd unio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione unionis inter materiam & formã, & de tali non est sermo. Alio modo pro fundamento illius relationis. Et hæc fundamentalis unio quæritur quid sit. Et breuiter dicitur, quòd quemadmodum causa effectiua distinguitur, in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi: & actum secundum, qui est eius causalitas: sita causa formalis distinguitur in ipsam causam formalem, & eius causalitatem formalem, quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto: quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam unio fundamentalis animæ ad corpus nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut unus est quæstio de causalitate formali, an sit substantia uel accidens, &c. ita de unione. Constat enim quòd causalitas formalis est uelut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis: & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti: quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium: quia esset processus in infinitum: est ergo substantia & forma in esse tali indiuisa esse seu subiecti esse, simpliciter uel secundum quid tale forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorũ sunt causæ, quædam non, cõsequens est q̃ quibuslibet formis causalitas formalis, ac per hoc unio, adsit separabiliter, & quibuslibet nõ. Nec propterea est accidẽs, nisi metaphorice sumẽdo accidẽs. i. extra essentiã: & hoc in actu ꝙ in aptitudine

in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit S. Th. in tex. de esse sursum respectu ignis. hoc enim non est accidens per accidens ignis: sed proprium est sibi: quamuis impediibiliter. Et quoniam hæc communia sunt omnibus formis, conuenite quoq; est nec esse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæstium dicitur, q̃ unio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quę est dare esse formale. Et cũ dicitur, aut est substantia, uel accidens: dico q̃ proprie loquendo dicendũ est, quòd est causalitas substantiæ. Tamen, ut quærenti satisfiat, dicatur quòd non significat unam substantiam simpliciter: sed unam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cũ aufertur, non est opus quòd definat substãtia simpliciter: sed una substãtia in alia, quod potest fieri utraq; remanente seorsum.

¶ Ad ea autem, quæ naturalitatem unionis attingunt, breuiter dicitur, quòd unio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futuram: quãdo probabiliter eam fundat apud S. Tho. in 4. contra Gen. c. 79. Posset enim dici, uel ut Aug. putauit, q̃ unio est naturalis animæ in sui principio: esse uero separatum, est sibi naturale post. Ita q̃ uterque status est sibi succẽssiue naturalis: quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in principio uiuere in utero materno, & post extra uterum. Vel cum S. T. in 4. contra Gen. c. 81. q̃ hoc nihil aliud sit quàm, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem: quia scilicet tendit ad finem, scilicet unionẽ animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri: sed supernaturalis. Et ideo de violento, & imperfecto est distinguẽdum: non cum Sco. in 4. dist. 43. q. 2. somniãte quòd anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantum communicat: & ideo non inconuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionem in ea ponente. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in q. præcedente dixit se non capere q̃ aliquod sit ens absq; proprio esse: quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit composito. Et contra ueritatem: quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto: alioquin natura non propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd uiolentum est duplex. Alterum oppositum tam termino quàm uię naturali. Alterum oppositum termino: sed non uiæ naturali. Id est alteri cui quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium uiæ ducentis ad illud esse naturale. Alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tale esse: ut patet, grani retento sursum. Prima uiolentia non potest perpetuari quia ponit principium uiæ perpetuo impediri. Secundo autem non inconuenit si perpetuetur: quia propter uiolentia nõ est, ubi nullum principium perueniendi ad terminum impeditur, quamuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem uiolentia est animæ separatæ: quoniam habet aptitudinem & inclinationem naturalem ad unionem quo ad esse: non quo ad fieri. Et hoc est quod occulte sensit S. Th. dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actuum, & consequenter nec passiuum: quia omni potẽtiæ passiuę naturali respõdet actiua naturalis. In hoc enim manifeste patet, q̃ separatæ aię unio secũdũ esse est naturalis, sed secũdũ suũ fieri est supernaturalis. Quia tamẽ rationabile est, q̃ nec etiã talis imperfectio à prima causa in rã nabili natura perpetuo permittat: probabilis ratio resurrectionis fidei suffragat.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum.*

Quæstio. AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ intellectiuum principiũ non multiplicetur secundum multiplicationem corporum, sed sit unus intellectus in omnibus hominibus: Nulla enim substãtia immaterialis multiplicatur secundũ numerum in una specie c. Anima autem humana est substãtia immaterialis. Non enim est cõposita ex materia & forma, ut suprà ostensum est c. Nõ ergo sunt multæ in una specie, sed omnes homines sunt unius speciei. Est ergo unus intellectus omnium hominum.

¶ Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si ergo secundum multiplicationẽ corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequens uideretur q̃ remotis corporibus multitudo animarũ non remaneret, sed ex omnibus animabus remaneret aliquod unum solum. Quod est hæreticum. Periret enim differentia præmiorum & pœnarum.

¶ Præterea, Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quoddã indiuiduũ, & similiter intellectus tuus. Particularia enim sunt quæ differunt numero: & cõueniunt in una specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modũ recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo reciperentur indiuidualiter. Quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus uniuersalium.

¶ Præterea, Intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectum à me, & aliud sit intellectum à te: & ita erit indiuidualiter numeratum & intellectum in potentia tantũ, & oportebit abstrahere intentionem communem ab utroq;: quia à quibuslibet diuersis contingit abstrahere aliquod commune intelligibile. Quod est contra rationem intellectus: quia sic non uideretur distingui intellectus à uirtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, q̃ sit unus intellectus omnium hominum.

¶ Quo ad secundum ostenditur: Impossibile est plura numero habere unum esse numero: ergo impossibile est pluria numero esse unã formã numero. Probatur: q̃a forma est essendi principiũ: ergo nõ põt esse unus intellectus. & tenet sequela. Ia hæc ua intellectus est potẽtia aiæ, quæ est forma substãtialis hois apud Arist.

¶ Quo ad tertiũ ducit ad impossibile sic, Si intellectus esset unus in omnibus, omnes homines essent unus intelligẽs, & unũ numero haberẽt intelligere, respectu ciusdem intelligibilis: hoc est impossibile: ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur: quia unitas operantis attenditur penes unitatem principalis agentis: constat aut, quòd intellectus est principe le inter omnia quę sunt in homine, & quæ facit aũ intelligere: quia omnia sibi obediunt. Assumptum uero manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumentale, in hoc, quòd est dare unitatem & pluralitatẽ operantis: quorũ unitas, uel pluralitas operantis attenditur penes unitatem & pluralitatem agentis principalis. Quo ad secũdam uerò partem probatur consequentia sic: pluralitas operationis in eodem operante respectu ciusdem obiecti, aut est ratione pluralitatis organorum, aut ratione plurium formarum: sed neutrum hic potest dici, ergo. Maior hæc quo ad primam par- 368
tem manifestatur ex sua practica differẽtia: quo ad secũdam uerò, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere: sufficientia autem distinctionis relinquitur per se nota. Minor uero quo ad primam partẽ probatur: quia intelligere nullo exercetur organo. quo ad secundam uero, quia unica tantũ in uno intellectu est forma unius intelligibilis. f. species abstracta à phãtasmatibus, non phantasmata ipsa. Quod probat: q̃a ex phãtasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi una species: quod manifestatur in singulis hominibus: in uno enim & eodem homine nullus ponit abstrahi plures species à pluribus phantasmatibus eiusdem. Et hinc concluditur corollarie, quòd interabitus sit error Auerro. qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, ponit plurificari intellectiones. & tenet sequela: quia ilia non sunt formæ intellectus: sed obiecta quodammodo, ut colores respectu uisus.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidã enim adeo Auerroa. insaniunt, ut cõcedant hominem secundũ rem: dicentes Sortis & Platonis esse non solũ unum intellectum, & unam speciẽ intelligibilẽ, si species acceptantur: sed unũ numero intelligere subiectiue, plura uero obiective quodammodo: ex parte. f. phantasmatum. Quidã uero ipsi Auerroi consentientes, ponunt aliã esse intellectionem Sortis, aliam Platonis: quamuis unã ponant intellectum, & speciem intelligibilẽ in utroq;. Verũq; tamen eodẽ modo respondentes: hoc ẽ tum differentes, q̃ dicta illorum applicantur ad actum primũ, & secundũ. Istorum uero ad actum primũ tantum. Dicunt ergo, q̃ ex pluralitate phantasmatũ prouenit pluralitas operationis: uel simpliciter apud secundos: uel secundum, quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nesciũt dicere: nisi quòd quia id quod est in intellectu, est unum & multiplex. unum ex parte intellectus: multiplex ex parte qua respicit phantasmata ipsius & illius. Vnum inquantum est in se ens: multiplex inquantum est uerum, secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phantasmata. Et hanc multiplicationem dicunt sufficere ad hoc quòd Sortis & Platonis sit diuersum intelligere simpliciter, uel secũdum quid. Quoniam id quod est intellectus, continuatur Sorti & Platoni, ex hac parte, qua est multiplex: & non ex illa parte qua est unum. Sed contra hos tatior habendus esset termo quàm locus iste exigat: & aut in tertio de anima: aut in speciali tractatu hoc faciemus. Deo concedente. Nunc autem aduertendum est, quòd Sanctus Thom. non dispurat hic contra primos: quia contra Auerroim agebat: cui illorum opinio repugnat, ut patet in commento 1. tertij de anima: ubi uult potentiam phantasmatum esse actiuam respectu intentionis intellectæ: quòd saluari non potest in esse uero, nisi adiatur alia facultas, quòd esse relativum habeat per se motorem. Secunda horum responsio, quæ ex Auerroi sumpta est, præuisa, & conclusa est à Sanct. Thom. in hoc, quòd dixit, quòd actio unius agentis non multiplicatur nisi duobus modis. Nonnter

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim actio actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundū quod exit ab operante: quoniam quāuis ab eadem forma numero, quæ est una in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundū diuersitatem simul patientis, ut patet cū multa simul calefiunt ab uno calido: nō tamen ista multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quòd sint multæ calefactiones actiue: Nisi forte recurratur ad diuersitatē partium caloris calefacientis. Sed hoc facile superabitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessario est una, quamuis passiones sint plures: ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc q̄ species intelligibilis est multiplex secundum respectum ad diuersa phantasmata: non potest saluari pluralitas intellectionis. Tum quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis: cū sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniā Sortes intelligit ut operās, & habet se ad intellectionem, ut ex quo oritur intellectio: & nō ut passim seu materia ad quā terminatur: ut experimur in nobis. Et propterea dixit S. Th. q̄ nisi ponatur q̄ phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorū diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt fine ratione loquentes: quare omittamus eorum enim sunt digni de quibus hic nerba fiant.

Annota. ¶ Circa dicta S. T. hic est unum aliud dubiū. Quomodo, scilicet est possibile q̄ in uno homine sint diuersa phantasmata eiusdē speciei: cū duo accidentia eiusdem speciei nō possint simul in eodem esse? Ad hoc quamuis possit dici, quòd in litera nō dicitur q̄ sint simul, & consequēter potest intelligi, q̄ sunt successiue: intentio tamen litera obstat: quia intendit contra Auerroim, q̄ à diuersis phātasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi una species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quòd ex multis phantasmatibus successiue non generatur nisi una species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi una cauatio lapidis, ultima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quòd duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: uel in repræsentando tantum, uel in essendo & repræsentando: & quòd prima possint esse simul in eodem, alia uero non. Exemplum primorum: phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata unius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio speciei: ideo Sanctus Thom. utens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter uocauit phantasmata eiusdem speciei, quæ sunt eiusdem speciei repræsentatiua: & posuit ea simul in eodem, ut phantasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repræsentando, non in essendo. Non enim uidetur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem individualem & illam: nisi quis dicat quòd individuatio phantasmatis est repræsentatiua individuationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertii professionem dicendo, quòd quamuis phantasmata sint simul & eiusdem speciei: non tamen in eadem parte subiecti. Veruntamen secunda responsio uidetur probabilis: quoniam individuatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repræsentatæ se tenere uidetur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem individualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorū individuorū diuersis secundum naturā phantasmata sunt: & consequēter distinguitur specie. Et cōfirmatur hoc: quia alioquin cogitatiua nō posset forte directe cognoscere intentiones individuales omnis.

Annota. ¶ In responsione ad secundum aduerte primo, quòd quemadmodum corpus nō est causa animę, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua stirpa non est causa unitatis & multitudinis earum, sed occatio & materia in qua. Et in hoc stat responsio S. T. unde minor proprie loquendo negatur. Vel distinguatur de uere causa & occasione: à uera enim causa rem de pendere oportet. Ad-

Annota. uerte secūdo tu Thomista, quòd S. T. loquitur hic de unitate & multiplicatione numerali: & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius unitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto metaph. quòd ens & unum dicunt eandem naturam. Nec refert utrum illud ens sit specifica, aut numeralis res: quemadmodum enim idem est homo, & ens homo: & unus homo, &c. Ita idem est Sortes, & ens Sortes, & unus Sortes, & diuersus Sortes, & in proposito ista est hæc anima, hæc una anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hęc anima: & ab alia unitas eius: & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime inferitur in litera, quòd quia ens quod est anima, nō pendet à corpore, quòd nec unitas eius, nec multiplicatio pendet à corpore. Et hūc inferē, quòd quia Sortes non est Sortes quantitate, sed substantia formaliter: ergo nec unus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter, alioquin ruit doctrina hæc, aut uoluntario priuilegio singularis dicetur.

¶ In responsione ad tertium diligenter aduerte primo, quòd S. Th. inchoat ab immaterialitate absolute: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talē, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi absolute: ex secundo uero quòd sit ratio intelligendi uniuersale rantū, id est, quod quid erat esse rei: ita q̄ non singularitatem eius: & hoc directe ad minus. Vnde nō docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tantum: sed quòd species immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, ut patet literam diligenter inspicienti. Hoc autē dico, ne quis putet obiitum S. Th. eorum quæ supra docuit de angelis.

¶ *Num singularitas obstet intelligibilitati.*

¶ Aduerte secundo, q̄ Auerroistæ responsionem hanc inficiantur dicentes, quòd ratio Auerrois nō intendit, quòd singularitas impediat intellectionem: accipiendo singulare, ut distinguitur contra uniuersale in prædicando, quoniam optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit q̄ singularitas ut distinguitur cōtra uniuersalitatem speciei in essendo: si inueniretur uniuersalis in essendo: ut Plato finxit. Et ratio huius est quia quod est hoc modo particulare, non totam in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc uniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat respondere.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd secundum ueritatem intentio Auerrois est, non quod singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionē: & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, q̄ quęcunq̄ sunt singularia per diuisionē naturę specificæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialiā proprietas est esse multa unius specieiæ per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares eo. s. modo quo ista entia materialia sunt particularia, & cōsequenter impedirēt intellectio.

¶ Sanct. Th. autem quia in responsione ad primum tam euacuauerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium: ita quòd singularium quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt uelut uniuersalia in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participantia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam uero sunt immaterialia, & illa non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia utrunq̄ scilicet participatum & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absq̄ materia: multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc S. Th. quoniam impossibilem ponit multiplicationem absq̄ materia, id est absq̄ receptiuo, ut patet exercitatis in doctrina sua.

¶ *Num intellectum oporteat esse unum.*

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aëre, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare uim argumenti Auerrois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de unitate intellecti ut sic, hic uero respondet de unitate rei intellectæ: dum dicit quòd siue intellectus sit unus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est unum: puta quidditas lapidis. Vnde uis rationis in hoc stat, intellectum lapidis esse unum: ergo intellectus est unus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur, esset intellectum in potentia. Consequentia probatur: quia intellectum, aut sumitur pro esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis uel actus intelligendi: aut pro esse diminuto alicuius obiectiuo: quia scilicet formale obiectum dicitur intellectus, quid sit illud esse. Et utroque modo oppositum consequentis infert oppositum antecedentis, scilicet multa essentialem rationis, ergo intellectum in eis non est unum secundum esse subiectiuum, sed multiplex numero: ut patet. Et similiter secundum esse obiectiuum: quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralem rationum intelligibilium, in quibus relucet, cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita illius relucentia, quòd non alterius.

¶ Ad hoc est dicēdum, quòd responsio intenditur de intellectu ut sic: nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiā sciēdum est, quòd cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc uel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam termināri ad lapideitatē existentem in hoc. Et quia scientia non est de singularibus ut sic, nō terminatur ad lapideitatē huius lapidis, ut est in hoc: sed absolute, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia ratio essentialis est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas secundum singularitatib⁹ non habet penes quid multiplicetur: cōsequēs est quòd lapideitas, ut terminat actum intellectus, sit una non solum formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali enim unitate intelligitur ista propositio, Intellectum oportet esse unū. Verum quoniam lapideitas ut intellecta, duo dicit, scilicet lapideitatem, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus sustinetur, & intelligibilium specierū quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo procul dubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligente. sed de hoc in præcedente articulo tractauerat S. Tho. Si uero de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum ueritatem quum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis: sit patet in hoc cognoscitiuo, cui esse obiectum uisum: nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur, terminus uisionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in uno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est una repræsentatio, quæ est unum re præsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est unum simile unica similitudine mille albis. Et hæc est opinio S. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est unum intellectum omnino: & per privationem omnis differentia numeralis, & per positionem unius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt unum uel plures ponere intellectus: quia nec illa unitas negativa, nec positiva naturaliter propter pluralitatem intellectuum, ut patet ex dictis. Secundum uero ponentes relationem pluralitatem: dicitur quòd lapideitas est unū obiectum numero in esse obiectiuo: quemadmodum Sor. dicitur unum simile multis consimilibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secūdo potest dici, quòd quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse uero obiectiuū est cōditio sine qua nō: non inconuenit concedere quòd intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit unum & multiplex. Vnum secūdum rem quę terminat cognitionē, multiplex secundum cōditionem sine qua non. Ex hoc enim nō sequitur q̄ intellectum lapidis pluralificetur numero in me & in te: sed quòd conditio eius sine qua nō, multiplicetur: quia intellectū quidem est unū per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamen habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectos. Et sic patet quòd ex unitate intellecti ut intellectum, & obiectiue non sequitur unitas intellectus: sed bene sequeretur ex unitate intellecti secundū esse subiectiuū: intellectus: & si sic, esset necessario unū, cui⁹ oppositū patuit in præcedenti responsione.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile non sunt unius substantiæ. Sed anima intellectiua est incorruptibilis, aliæ uero animæ, scilicet sensitiua & nutritiua, sunt corruptibiles, ut ex superioribus patet [c]. Ergo in homine non potest esse una essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶ Si dicatur quòd anima sensitiua in homine est incorruptibilis, contrà, Corruptibile & incorruptibile differunt secūdum genus: ut dicitur in 10. meta. Sed anima sensitiua in equo & leone, & aliis brutis animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit unum genus commune hominis & aliorum animalium. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Philosophus dicit in lib. de gen. animalium, quòd embrio prius est animal quàm homo. Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ. Est enim anima[l] per animam sensitiuam, homo uero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est una essentia animæ sensitiuæ & intellectiuæ.

¶ Præterea, Philosophus[b] dicit in 8. meraph. quòd genus sumitur à materia, differētia uero à forma. Sed rationale, quod est differētia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal uero dicitur ex hoc quòd habet corpus animatū anima sensitiua. Anima ergo intellectiua cōparatur ad corpus animatū, anima sensitiua, sicut forma ad materiā. Nō ergo alia intellectiua est eadem per essentiā cū anima sensitiua in homine: sed præsupponit eam sicut materiale suppositum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de ecc. dog. Neque duas animas esse dicimus in homine uno. (sicut Iacobus, & alij Syrorum scribunt unam) animalē qua animatur corpus, & immixta sit sanguini: & alteram spirituale, quæ rationi ministrat. Sed dicimus unam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate uiuificat, & semetipsam sua ratione disponit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima non ut motor, sed ut forma uniatur corpori, impossibile est in homine esse plures animas, sed una tantum est anima intellectiua, quæ sensitiua & uegetatiua, & intellectiuæ officio fungitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Plato posuit diuersas animas esse in corpore uno: ettā secūdū organa distinctas, q̄bus diuersa

[c] 2. contra ca. 58. & de anima actu. 60. 11. Et quod. 1. q. 4. ar. 1. et quo. 5. et opu. 3. ca. 90. 367.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

Cōment. ¶ De animarū etiam pluralitate, non omnium formarū substantialiū inquirēs, in forma tria facit. Primo tractat opinionem Platonis. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio obiecta mouet quæ sua positionis.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tenere partem affirmatiuā, scilicet tres animæ distinguitur essentia & loco. Secundo in quo Arist. cum arguit, scilicet quòd ad sensitiuam & uegetatiuam propter animalia partes decisas, utrā utranq̄ habentes, quo ad intellectiuam uero sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quo nō: q̄ ponendo unionē animæ ut motoris tātū, potest, ut formæ substantialis, nequaquā, ut p̄babitur. Et quòd in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: patur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodē, illud nō esset unū simpliciter. probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia unitas simpliciter est ab unitate formæ. Tā quia ab eodē res habet esse & unitatē. Tā à posteriori: quia ea, q̄ denominātur à diuersis formis, non sunt unū simpliciter ut hō alb⁹. Secūdo ex argumētatione Aristotelis Platonē 3. met. tex. 20. Tertio ex argumētatione eiusdē in 1. de aia. tex. 90. oia clara sunt in textu.

¶ Circa hāc rationē & sequētes aduerte, q̄ rationes istæ, cōmuniter argunt: & nō solū cōtra pluralitatē animarū: sed uniuersaliter formarū substantialiū in cōdē. Vnde nō quantū ad cōclusionē huius articuli, sed simpliciter in sua cōitate, sed specialiter ad inferēdā unitatē formæ, in cōpolito impugnātur à Seo. in 4. distin. 11. q. 3. Et cōtra hāc primā rationē dicit duo. Primo, q̄ falsum est q̄ unū esse sit ab una sola forma. Nescio, inquit, istā fictionē, q̄ esse sit superuenies etiam tertio esse diuidatur in simplex & cōpositū: quæ dmodū ens. Secūdo, q̄ cōpositū ex pluribus formis cōstat ex ultima forma, & cōpositō ex materia & forma, uel formis præcedentibus, ut ex p̄prio actu & p̄pria potētia. & sic totale esse cōpositi est ab una forma cōpletiue, cū quo stat q̄ sit ex formis p̄uis incōplete. Sed hęc responsio triplicit deficit. Primo qa nō intelligit rationē S. Th. q̄ affert, respōdēs nāq̄ r. dicto logī de esse actualis existē, & S. Th. ut patet in tex. loq-

Annot.

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur de unitate entis simpliciter: quod primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse unitatem, quamuis unitas esse actualis existentiæ, & essentiæ sequantur. Secundo, quia, ut alibi probatum est, in omni re citra Deū existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessario est simplex, quāuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio deficit ex illa communi caligine, qua natura entis & unius per compositionē non videtur, & tamen in eius principijs latentur. dū quotidie rationamus ex duobus existentibus in actu non posse fieri unū per se ens, sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quæ reddi possit, ad glosas beati Aprientes positam patulam ueritatem. Ideo nanq; ex actu non potest ens nisi per accidēs constituti quia quilibet actus, quantūcunq; imperfectus, naturā quandam & quod quid erat esse constituit: ponit enim uel quid, uel quale, uel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunq; imperfectis, constat non fieri unum per se. Nihil enim refert an sit perfecta uel imperfecta essentia uel quidditas, ad hoc quod nō possit cum alia unū per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectiōe quidditatis, sed ex hoc quōd in se quædam quidditas est. Ex quibuscp nāq; duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, quōd fiat unum: quāuis una magis repugnet q̄ altera ex proprijs. Ex potentia uero & actu ideo manifeste fit unū, quia potētia ut sic nullam naturam aut quidditatem ponit, nō enim ponit quid, aut quale, aut quantum, sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu uero naturā secū aut formaliter, aut causaliter, causalitate tamen formali, asserente, nō nisi unū quod quid erat esse constituit potest ex eo & tali receptiuo. Et propterea nō oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat unum. Sed si res illa quæ est potētia aliā ponit naturam, & non est potentia tantū, iam componitur res nō ex actu & potentia tantū, sed ex actu & actu, & consequenter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliā quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt cōpositū per se ens constare ex actu & potentia constante ex actu & potētia. est enim implicatio id adiucto: quoniā est ponere quōd fiat ex duobus actibus, & q̄ fiat non ex per se potentia: quōniam accidit præcedenti composito talis potentia: est enim præter eius rationem, ut patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se unum ex anima ex corpore, quām ex proximo illuminabili, pura diaphano & lumine. sunt enim proprius actus, & propria potētia. Et super hoc fundatur ratio S.T. quæ unitatē entis ex unitate formæ probat: quia alio quin unum ens non esset.

Cōment. ¶ Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas, aut per accidens esse prædicatio, aut in secundo modo dicēdi per se, sed neutrum horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eandem animam. Conditio-

opera uitæ attribuebat, dicēs uim nutritiuā esse in hepate, concupiscibilē in corde, cognoscitiuam in cerebro. Quam quidē opinionē Arist. reprobat in lib. de anima, quantū ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus utuntur, ex hoc q̄ in animalibus, quæ decisa uiuunt, in qualibet parte inueniuntur diuersæ operationes animæ, sicūt sensus & appetitus. Hoc autē non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersę diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio uidetur relinquere, utrum sit separata ab alijs partibus animæ solū ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri utiq; posset, si poneretur, q̄ anima unitur corpori, nō ut forma, sed ut motor, ut posuit Plato[c]. Nihil enim incōuenientis sequitur si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipue secundū diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori uniri sicut formā: omnino impossibile uidetur, plures animas per essentiam differentes in uno corpore esse. Quod quidē triplici ratione manifestari potest. Primo quidē, quia animal nō esset simpliciter unū, cuius essent animæ plures[e]. Nihil enim est simpliciter unum nisi per formam unā, per quam habet res esse. Ab eodē enim habet res q̄ sit ens & q̄ sit una. Et ideo ea quæ denominātur à diuersis formis, nō sunt unū simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet q̄ sit uiuū, scilicet ab anima uegetabili; & ab alia forma q̄ sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia q̄ sit homo, scilicet ab anima rationali: sequeret quōd homo non esset unū simpliciter, sicut & Arist. argumentatur cōtra Platonē in 3. met. quōd si alta esset idea animalis, & alia bipedis, nō esset unum simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de anima contra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid cōtineat illas, id est quid faciat ex eis unum. Et non potest dici, quōd uniātur per corporis unitatē: quia magis anima cōtinet corpus, & facit ipsum esse unū, quām econuerso. Secundo hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumūtur à diuersis formis, prædicantur adinuicē: uel per accidens si formæ nō sint adinuicē ordinatæ, puta cū dicimus quōd album est dulce: uel si formæ sint ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectū ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorē. Si ergo dicamus quōd corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo. sequeretur quōd uel unū horum non posset prædicari de altero per accidens: si istæ duæ formæ adinuicē ordinem non habēt, uel quōd sit ibi prædicatio in secundo modo dicendi per se, si una animarū sit ad altam præambula. Vtrunq; autem horum est manifeste falsum: quia animal per se de homine predicatur, non per accidens: homo autē non ponitur in diffinitione animalis, sed econuerso. Ergo oportet eandem formā esse per quam aliquid est animal, & per quā aliquid est homo. Alioquin homo non uere esset id quod est animal: ut sic animal per se de homine prędiceī. Tertio apparet hoc esse impossibile, per hoccp una operatio animæ cū fuerit intensa, impedit aliā. Quod nullo modo contingeret nisi principium actionum esset per essentiam unum.

¶ Sic ergo dicendum, q̄ eadem numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autem hoc contingat, de facili considerari potest, siquis differentias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre admodum secundum perfectius & minus perfectū. Sicut in rerum ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & anima lia plantis, & homines animalibus brutis[e]. Et in singulis horū generum sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. assimilat species rerū numeris, qui differunt specie secūdum additionē, uel subtractionem unitatis. Et in 2. de anima, comparat diuersas animas speciebus figurarū, quarum una cōtinet aliam: sicut pentagonum continet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua cōtinet in sua uirtute quicquid habet anima sensitiua brutorū, & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quę habet figurā pentagonam, non per aliam figurā est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona continetur) ita nec per alia animam Sortes est homo, & per alia animal, sed per unā et eandē.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ anima sensitiua nō habet incorruptibilitatem ex hoc q̄ est sensitiua, sed ex hoc q̄ est intellectiua, et incorruptibilitas debetur. Quādo ergo anima est sensitiua tantū, corruptibilis est: quando uero cū sensitiuo intellectiuum habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionem non det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ formę non collocantur in genere uel in specie, sed composita. Homo autē corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secūdum genus ab alijs animalibus differre[e].

¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ prius embrio habet animā, quę est sensitiua tantum. Qua ablata aduenit perfectior alia, quæ est simul sensitiua et intellectiua: ut infra plenius ostendet[e].

¶ Ad quartū dicendū, q̄ nō oportet secundū diuersas ratiōes uel intētiones logicas, quæ cōsequuntur modū intelligendi, diuersitatē in rebus naturalibus accipere: quia ratio unum & idē secundum diuersos modos apprehēdere potest. Quia igitur, ut dictū est[c], anima intellectiua uirtute cōtinet id, quod sensitiua habet & adhuc ampliùs, potest seorsum ratio cōsiderare q̄d̄ pertinet ad uirtutē sensitiuæ, quasi quoddā imperfectum & materiale[e]. Et quia hoc inuenit cōe homini & alijs animalibus: ex hoc ratione generis format. Id uero in quo alia intellectiua sensitiuā excedit, accipit quasi formale & cōpletiuū, & ex eo format differentiā hominis[e].

tali: ita quōd neutrius ratio in alterius conceptu intrinsece claudatur, ut patet. Ergo stat regula Sanc. Thom. quōd uel omnino per accidens, uel secundo modo per se fit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id uero, quod tertio subditur quasi diceret, q̄ illa regula quocunq; modo fit, uerificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie, &c. respondetur, q̄ illa regula uerificatur in terminis, siue præcise, siue nō præcise sumptis ab illis: dummodo sumātur formaliter. Nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte ad modū significandi, quod non est ad propositionē. Quoniam supposito cōgrue modo significandi

significandi ipsis speciei, & generi loquimur: ita quōd sensus regulæ est, quōd ubi terminī formaliter sumpti sic se habent. Et cū contra hoc dicitur, quōd species importat genus tanquā de per se conceptu eius: respondetur, quōd licet obiecto ita sit: stante tamen hypothesi, quōd essent diuersæ formæ, generica & specifica, tunc homo aut solā formam specificā significaret per modū totius & determinati: & in hoc differret à differentia, q̄ significaret per modū determinantis formaliter: aut significaret habēs utranq; formā, generica & specificam, sicut si aliquod unū nō esset, nisi significaret habēs humanitatē, ignitatē & leuitatē. Et sic optime sequitur, q̄ homo nō uere esset id quod est animal: nisi uel ratione partis: quod repugnat uere & directę prædicationi primi modi tuxta hanc significationē: uel per accēs, quia habēs hanc formam est etiā habēs illā iuxta priā significationē: quod etiam repugnat prædicationi directæ primi modi, quia prędicatum nullo modo debet esse per accidens, id est extra essentiam subiecti.

¶ Tertia ratio est à figura. Inter̄a una operatione animę impeditur alia, ergo principiū eārum est unum per essentiam: alioquin una non impediret aliam.

¶ Quo ad tertiū ostendit modum quo omnes animæ una sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine cōtinentię. Perfectionis quidem: quia se habent sicut numeri ex additione, ex 8. meta. text. 10. Continentię uero, quia se habent sicut figuræ ex 2. de anima, ex his conflatur, quōd superflueret alia anima: & est contra ratio.

¶ Contra hanc quartam rationē, quā Sco. dicit plus ceteris valere: dicit ibidē, q̄ facile soluitur, dicendo, q̄ non est superfluū, sed necessarium ponere præter animā intellectiuā aliam formam: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc nō est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, q̄ superfluitas non potest subterfugi: quoniā natura secundū eos possit facere duas corporeitates substantiales in homine: alterā in anima intellectiua quæ continet omnes imperfectiores, ut tetragonum, trigonum: & alteram ut in plumbus. hoc autē esset in oībus hoibus, & alabus, igitur. Secūdo dicitur, q̄ antecedēs est falsum: & ad rationes pro illo in sequēti articulo respōdebitur.

Super Quæstionis septuagesimæsextæ articulum quartum.

Tiulus clarus. de forma substantiali.

¶ In corpore quatuor. Primo quid secundum Plat. dicendum. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostendit modum positionis. Quarto excendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶ Quo ad primū, unum dicitur, scilicet quōd respondendū esset affirmatiue. Et probatur: quia oporteret ponere formam, qua constitueretur corpus motum.

¶ Quo ad secundū una est conclusio responsiua, in homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducendo ad impossibile. Si præter animā intellectiuā præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentū animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa, impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formā substantialē & accidentalē quo ad esse, fieri & corrūpi simpliciter uel secundū quid: quia penes substantialē omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalem secundū quid. Et cōfirmatur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. phy. uel 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentum. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primo, ut opponitur ei, quod est nullo modo: & sic ex nō esse simpliciter nihil fit apud philosophos. Alio modo ut opponitur ei, quod est secundum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, quām esse

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ in hoīe sit alia forma præter aiam intellectiuā. Dicit enim philosophus in secū do de anima, q̄ anima est actus corporis physici potentia uitam habentis. Cōparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquā formā substantialē per quā est corpus. Ergo ante animā præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶ Præterea, Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarū una est mouens, & alia est mota, ut probatur in 8. phy. Pars autem mouens est anima. Ergo oportet quōd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, ut dicitur in 5. phy. cū sit ens solū in potētia: quinimo omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, q̄ in hoīe, & in quolibet animali sit alia forma substātialis, per quam constituatur corpus.

¶ Præterea Ordo in formis attenditur secundum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius diciturper comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animā rationalē, sed immediate materiæ primæ inhæreret: sequeretur q̄ esset in ordine imperfectissimarū formarū, quæ immediate inhærent materiæ.

¶ Præterea, Corpus humanū est corpus mixtū. Mixtio autē nō fit secūdū materiā tātū, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo q̄ remaneant formæ elementorū in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

¶ SED CONTRA, Vnius rei est unum esse substātiale. Sed forma substantialis dat esse substātiale. Ergo unius rei est una tantū forma substātialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est quōd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quām anima intellectiua.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima humana uniatur corpori ut forma, dans illi esse simpliciter, impossibile est esse in homine aliam formam præter animam intellectiuam.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ si pone retur anima intellectiua nō unīri corpori ut forma, sed solū ut motor, ut Platonici posiuerunt[c]: necesse esset dicere, quōd in homine esset alia forma substātialis, per quā corpus ab alia mobile in suo esse constitueretur. Sed si anima intellectiua unitur corpori ut forma substantialis, sicut supra iam diximus[c]: impossibile est, quōd aliqua alia forma substātialis præter eam inueniatur in homine.

¶ Ad cuius euidentiam considerādum est, q̄ forma substantialis in hoc à forma accidentali differt: quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale[e]. Sicut calor facit suū subiectū non simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidētalis, non dicitur aliquid fieri uel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habēs. Et similiter cū recedit forma accidentalis, nō dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundū quid. Forma autem substātialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari: & per eius recessum simpliciter corrūpi. Et propter hoc antiqui naturales, qui posuerunt materiam primā esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aērē, aut aliquid hūiusmodi[e]: dixerunt q̄ nihil generatur aut corrūpitur simpliciter, sed omne fieri statuerūt alterari, ut dicitur in 1. phy. Si igitur ita esset, q̄ præter animā intellectiuam præexisteret quæcunq; alia forma substātialis in materia, per quā subiectū animæ esset ens actu, sequeretur q̄ anima nō daret esse simpliciter: & per cōsequens q̄ non esset forma substantialis: & q̄ per aduentū animæ nō esset generatio simpliciter, sed solū secundū quid. Quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, q̄ nulla alia forma substātialis est in homine nisi sola anima intellectiua: & q̄ ipsa sicut uirtute cōtinet animam sensitiuam & nutritiuam, ita uirtute continet omnes inferiores formas: & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in alijs faciūt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & uniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarū.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd Aristo. non dicit animam esse actum corporis tātum, sed actū corporis physici organici potentia uitā habētis, & q̄ talis potentia nō abȝcit animā. Vnde manifestum est, q̄ in eo, cuius alia dicitur actꝰ, etiā alia includitur: eo mō loquēdi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: nō quōd seorsum sit lucidū siue luce, sed quia est lucidū p lucē. Et similiter dicitur, q̄ alia est actꝰ corporis, &c. ciatus, homo fit, sed homo fit albus. Aristot. enim & S. Tho. & cæteri ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secundum quid, in actu exercito. Nec egat probatione quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationem substantialis: dicimus etiam fieri simpliciter: ut patet in fictione domus: dicimus enim, quōd domus fit, & quōd facta est: cum autem decoratur, non dicimus quōd fit, sed cum adiectiuo, quōd fit alba aut pulchra. Et ergo ostitatissimum, & proprissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem S. Tho, quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo uerificatur quōd est. ergo non potest de illo uerificari quōd fit, sed quōd fit tale: quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugientii concedendo, quōd de uno, & eadem potest absolute, & absque adiectione aliqua concedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit, etis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota: quoniam in hoc lumine uidebis clare multa secreta apud Aristot. & complures tenebras apud alios.

¶ Quo ad tertium, modus positionis est illemet qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectioris & continentii.

Cōment.

¶ Quo ad quartum dicitur, quōd prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo quæstio. secunda & tertia, & quolibeto quarto quæstio. 13. & 14. tenet quōd non est eadem ratio de homine & alijs, & quōd quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & uegetatiua, non tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen pro forma mixtionis & corporeitatis, quia illa est inextensa, istæ uerò sunt extensæ. Vnde arguit sic: omne per se agens habet aliquid per se proprium terminatiuum: ergo ubi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones, ibi nō est eadē forma utriusq; terminus: sed sic est in solo hoste, quia alia à deo per creationem: reliqua à semine per generationē. ergo duæ formæ. Antecedēs patet ex 7. & 3. phy. ubi negatur

quia per animā, & est corpus, & est organicum, & est potentia uitā habens. Sed actus primus dicitur respectu actus secundi, qui est operatio. Talis enim potētia est nō abiciens, id est non excludens animam.

¶ Ad secūdum dicendū, q̄ anima nō mouet corpus p̄ esse suū secundū q̄ unit̄ corpori ut forma: sed per potentiā motiuā, cuius actus præsupponit iam corpus effectū in actu per animā: ut sic anima secundū uim motiuā sit pars mouēs, & corpus actū sit pars mota.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ in materia cōsideranē diuersi gradus p̄fectionis: sicut esse, uiuere, sentire, & intelligere. Sēper autē secūdū superueniēs priori p̄fectius est[c]. Forma ergo, quę dat solū primū gradum p̄fectionis materię, est imperfectissima. sed forma, quæ dat primū, & secundū, & tertiū, & sic deinceps est perfectissima: & tamē materiæ immediata.

¶ Ad quartū dicendū, quòd Aui. posuit formas substātiales elementorum integras remanere in mixto: mixtionē autē fieri secundum q̄ contrarię qualitates elementorū reducūtur ad mediū. Sed hoc est impossibile. Quia diuersę formę elementorū nō possunt esse nisi in diuersis partibus materię. Ad quarum diuersitatē oportet intelligi dimensiones, sine quibus materia diuisibilis esse non

omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum, trigonum ipsa potest supplere, imo necessario facit omnem effectū & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et ut fatisfiat uerbis arguentiū, potest distingui q̄ in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale quantum, & figurati, &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo uirtualiter. Et quòd

potest. Materia autem dimensioni subiecta nō inuenitur nisi in corpore, Diuersa autem corpora nō possunt esse in eodē loco. Vnde sequit, quòd elemēta sint in mixto distincta secundū situ. Et ita non erit uera mixtio, quę est secūdū totū: sed mixtio ad sensum, q̄ est secūdū minima iuxta se posita. Auerrois autē posuit in 3. de cælo, q̄ formæ elementorū propter sui imperfectionē sunt mediæ inter formas accūtales, & substātiales. Et ideo recipiūt magis & minus. Et ideo remittunt in mixtione: & ad mediū reducuntur, & cōfrangitur ex eis una forma. Sed hoc est etiā magis impossibile. Nā esse substātiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis additio & subtractio uariat speciē, sicut in numeris: ut dicitur in 8. met. Vnde impossibile est, q̄ forma substātialis quęcunq; recipiat magis & minus [c]. Nec minus est impossibile aliquid esse mediū inter substantiā & accidens [c]. Et ideo dicēdū est secūdū philosophū in primo de generatione, q̄ formæ elemētorū manēt in mixto nō actu, sed uirtute. Manent enim qualitates p̄ріę elemētorū, licet remisse, in quibus est uirtus formarū elementarium. Et huiusmodi qualitas mixtionis est ꝓpria dispositio ad formā substantialē corporis mixti, puta formā lapidis uel animę cuiuscūq;

esse non quantū: & ex uirtuali diuisibilitate conuenit facere formaliter ens extensum subiectiue. Et nota, quòd cū dicimus animā intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanq; indiuisibile & immateriale: sicut anima ipsa, hoc uerò diuisibile & materiale: illud est unum simplicitate communicatum tantum composito & materiæ, hoc uerò est unum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni S. T. de unitate esse in cōposito: quoniam in æquiuoco laboratur: dum quæritio est de esse essentiæ, quod est ipsum compositum subiectum quantitati: & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd diuisio animalis in partem mouentē & partem motam in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum una actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens: & reliqua mouetur. In homine autem, quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, sensitiuum scilicet, & intellectiuum: est diuisio in partes integrales, quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdam partis corporis. Et quodammodo in partes essentiales, quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autē quodammodo, quoniam pars mota non est propriè pars essentialis: quoniā est corpus in actu, q̄ nō est pars nisi per synecdochen realiter loquēdo: sed est & dicit̄ pars hominis inquantū homo est animal, quia formaliter sumēdo animā corpus & animal, cōponitur animal ex anima & corpore tanq̄ ex partibus essentialibus: corpus tamen non est uere pars, ut dictū est.

¶ In responsione ad tertium nota, quòd responsio redarguit argumentum quod peccat secundum non causam: non enim immediate uniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, sed dare illi primum tantum perfectionis gradum. Vnde hinc habes quòd esse formam propinquam materiæ primæ, conuenit dupliciter. Vno modo quo ad unionem, & sic omnis forma substantialis est æque propinqua materiæ primæ. Quia in ipla immediate recipitur: & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio uel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem: & sic non omnis forma est æque propinqua materiæ primæ. Sed quanto aliqua forma est propinquior materiæ, tanto imperfectior: & quanto magis elongata, tanto perfectior. Et sic formę elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius: & deinde mixtorum, & sic deinceps. uocatur autem forma propinquior materiæ secundum perfectionem, quæ primum ordine generationis gradum perfectionalem dat tantum: remotior uero quæ primum & secundum: & sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

¶ In responsione ad quartum ubi mixtio elementorum tractatur longius, est habendus sermo, si cuncta adducēda essent obiectata. unde in loco proprio in primo de generatione requirantur, hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac responsione. Primo opinio Auic. quæ satis efficaciter impugnatur. Secundo opinio Auerrois in 1. cæli. comm. 67. Cuius rationes sunt: quòd si corumperentur totaliter, non saluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas mixtorum mediis elementis: sed primo & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quòd optime saluatur ratio elementi: quia elementum est ex quo fit aliquid, cùm insit actu uel uirtute. Et q̄ materiam reciperet formas mixtorū fit mediantibus elementis, potest dupliciter intelligi. Primo quo ad unionē formę cū materia, & sic est necessarium. Alio modo quo ad transmutationē: & sic mediant elementa. Ita quòd elemēta media sunt in transmutatione, nō in informatione. Vel dicas, q̄ non solū in facti, sed in esse elementa sunt media: nō formaliter, sed uirtualiter, sicut & manent non formaliter, sed uirtualiter. Sed aduerte hic, q̄ Auerroistæ decidunt secundum rationem S. T. contra Auerroim, quia manifestè patet in commento illo, quòd Auerrois posuit, formas elementorum esse substantiales: medias autem inter substantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidētibus: possunt suscipere magis & minus: & sic non

nem posuit aliquod mediū inter substantiam & accidens. Sed illi dō decident, q̄ ie dictibiles exhibeant si uiderent, tacerent. Nō penetrant substantiam formalitatemq; S. Th. qui ad philosophos loquebatur nō ictiolos. Ad cuius euidentiam licendum est, q̄ ratio S. Th. nō tēdit cōtra conclusionē, sed contra rationē. Auerro. Sustentatur enī Auerro. sug rationē medii, ut expressè patet in cōment

solutionis q̄ ideo dicit esse possibile formas elementorum misceri magis & minus: quia

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori uniatur.*

QVINTVM sic procedit. Videtur quòd anima intellectiua inconuenienter tali corpori uniatur. Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter unitur corpori corruptibili.

¶ Præterea, Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cuius signum est, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus est subtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima debet esse subtilissimo corpori uniri, puta igni, & non corpori mixto & terrestri magis.

¶ Præterea, Cum forma sit principium specifica, ab una forma non prouenient diuersæ species. Sed anima intellectiua est una forma. Ergo non debet uniri corpori, quod cōponitur ex partibus dissimilis speciei.

¶ Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellecti ua est perfectissima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorum lo co uestium, & unguium loco calciamento rum: habeant etiam arma naturaliter sibi data, sicut ungues, dentes, & cornua: ergo uidetur, quòd anima intellectiua non deburit uniri corpori imperfecto tanquam talibus auxilijs priuato.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de anima, quòd anima est actus corporis physici, organici, potentia uitam habentis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima intellectiua sit etiam uirtute sensitiua secundum gradum perfectissimum, decuit eam, cui unitur, mixtum esse, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionem æqualitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū forma non sit propter materiam, sed potius materia propter formam[c]: ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua sicut suprà habitum est[c]: secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantijs intellectualibus tenet: intantum, q̄ non habet naturaliter sibi inditam notitiā ueritatis, sicut angeli[c]: sed oportet, q̄ eam colligat ex rebus diuisibilibus per uiam sensus: ut Dionysi. dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs. Vnde oportuit, quòd anima intelligendi: sed etiā uirtutem sentiendi[c]. Actio autem sensus nō fit sine corporeo instrumēto[c]. Oportuit igi tur animam intellectiuam corpori uniri, q̄ posset esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum[c]. Ad organum autem tactus requiritur, quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad cōtraria, & potest ea sentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductū ad æquabilitatem complexionis: tāto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissime uirtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: ut dicit Diony. in libr. de diui. no-

¶ Tertio in hac responsione S. Th. ponit opinionē propriā: q̄ elemēta remanēt nō actu, sed uirtute. Sed aduerte q̄ elemēta remanere uirtute, pōt dupliciter intelligi. Vno mō in forma substātiali inixti eo mō quo negatiuum eius in forma senitiua: & hæc est opinio Sco. in 2. sen. dist. 15. Alio mō in qualitate, q̄ est prospria dispositio ad formā mixti: & hæc est opinio S. Th. hæc quinq; opinio Sco, cōtra uitā S. Th. hic, & rōnī adnexas, quia nō est eadē proportio formę plectionis, puta sensitiua ad formas specificas elementorū, & ad gradus gñicos: ut quē admodū hos cōmet, ita istas continet: uni illarū p̄dicatio sibi repugnat: non aūt horū. Iis sensui contradicit: q̄ operatio elementi nō est specifice, aut perfectius est in forma mixte: sed ibi est perfectior. cuius oppositionē ui demus in oibus uirtualiter cluditia in formis posterioribus, sensitiuū em̄ perfectiori nō operatur opa uegetatiui q̄ pure uegetatiua, q̄ in nō est contrapfectę intentionis q̄ pura uegetatiua. Et ideo aliter dicendū est, q̄ in materia duplex cō ditio inuenitur. Vna, quæ eligitur ad hoc q̄ sit conueniens formæ: alia, quę ex necessitate cōsequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formā serræ eligit materiā ferream aptam ad iecandum dura. Sed q̄ dentes serræ habeant posse, & rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igit & animæ intellectiuæ debetur corpus, q̄ sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiæ sequitur q̄ sit corruptibile. Si quis uero dicat, q̄ deus potuit hanc necessitatē uitare, dicendū est, q̄ in constitutione rerum naturalium nō considerat̄ quid deus facere possit: sed quid naturæ rerum cōueniat, ut Augu. dicit 2. super Gene. ad lite. Prouidit tamen deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipsam intellectualem operationē secundum se, sed propter sensitiuam uirtutē, quæ requirit organum æqualiter complexionatum[c]. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori uniri, & non simplici elemēto uel corpori mixto in quo excederet ignis secundum quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedentē ignis actiuam uirtutem. Habet aut̄ hoc corpus æqualiter complexionatum quandā dignitatem, per hoc q̄ est remotum à contrarijs. In quo quodammodo assimilatur corporī cęlesti.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ partes animalis, ut oculus, manus, caro, & os, & hmōi, non sunt in specie, sed totum. Et ideo nō potest dici proprie loquēdo, q̄ sint diuersarum specierum, sed q̄ sint diuersarum dispositionum. Et hoc cōpetit animæ intellectiuæ, q̄ quia sit una secundū essentiā, tamen propter sui perfectionē est multiplex in uirtute[c]. Et iō ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui unitur. Et propter hoc uidemus, q̄ maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his q̄ in plantis.

¶ Ad quartū dicendū, q̄ a'a intellectiua, q̄a est uniuersaliū cōprehensiua, habet uirtutē ad infinita[c]. Et iō non potuerunt sibi determinari à natura uel determinatæ existimationes naturales, uel etiā determinata auxilia, uel defensionū uel tegumentorum: sicut aliis a'alibus, quorū a'a habēt apprehensionē & uirtutē ad aliqua p̄icularia determinata. Sed loco horū oīm hō hz naturaliter rōnē & manus: q̄ sunt organa organorū[c]: qa p ea hō pōt sibi præparare instrumenta infinitorū modorū, & ad infinitos effectū.

a *Super Quę themen sententiarum ex te Articu. quintum,*

Tertius clarus est. Cōment.

¶ In corpe duo. Primo respōdet quæstio una conclusio negatiuæ. Secūdo, ex cōclusione deducit duo corollaria. Cōclusio respōsiōis est, corp⁹ cui unitur alia intellectiua, oportet q̄ sit mixtū, & maxime ad æqualitatē reductū, quale est nostrū. Probat hic. Anima intellectiua exigit corp⁹ habēs has duas conditiones. ergo. Probat cōsequentia ex forma accipit rationē terię: quia materia est p̄ter formā, & nō econuerso. Antecedēs uero quo ad primā ptē, scilz mixtū: probat sic. anima intellectiua nō habet in dirā cognitionē intellectū. ergo est etiā sensitiua. ergo exigit corp⁹ organa tact⁹. ergo medio inter cōtraria. ergo mixtū. Antecedēs huⁿ ꝓbationis, ꝓbat ex eo q̄ tenet infimū gradū in ordine intellectiuę. ac per hoc est ut pura potētia: ut patet ex suppraditis. Prima cōsequētia ꝓbatur: quia nō deficit in necessarijs: acquisito autē notitiæ in anima, oportet quòd fiat ex sensib⁹, ut patet: & Dionysius cō firmat. Secūda uero cōsequētia probatur, qa omnes sensus fundantur super tactū, ut patet in 2. de anima. Tertia uero probatur: quia organum tactus debet esse in potentia ad cōtraria calidum & frigidum, & reliqua tāgibilia. Quarta aūt relinquitur per se nota. q̄ cōstat corpus animalis non posse esse medium gñe negatiōnē. imo nullū corpus pōt esse in potentia

a 336 b 306 458 b

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia ad tangibilia, ut medium per abnegationē. Secunda autē pars antecedentis, scilicet maxime reductū ad actualitatem, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissime uirtutē sensitiuam: ergo exigit corpus maxime ad equalitatē reductū. Alia probatur: quia inferius perfectius cōtinetur in superiori: ut patet per Dio. cōsequētia probatur ex eadē radice, quia scilicet uis sēsitiua fundatur super tactū. Constat etiā q̄ quāto organū tactus fuerit æqualius, tāto melius percipiet: ergo ab excellentia remotius melius discernit.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua uniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua uniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma est in materia sibi propria & disposita. sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ Præterea, Diuersæ formæ unius speciei requirūt diuersas materiæ partes. Diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarū quantitatū. Ergo oportet intelligere dimēsiones in materia, ante formas substantiales, quæ sunt multæ unius speciei.

¶ Præterea, Spirituale applicatur corporali per contactum uirtutis. Virtus autem animæ est eius potentia Ergo uidetur, quòd anima unitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

¶ SED CONTRA est, q̄ accidens est posterius substantia & tempore, & rōne, ut dicitur in 7. met. Non ergo forma accidētalis aliqua potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

CONCLVSIO.

¶ *Cū anima intellectiua det homini esse substantiale & simpliciter, impossibile est uniri ipsam corpori medijs accidentibus.*

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ si anima uniteretur corpori solum ut motor, nihil prohiberet, imo magis necessarium esset esse aliquas dispositiones medias inter animam & corpus: potentiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquā habilitatem ex parte corporis, per quam corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua unitur corpori ut forma substātialis, sicut tam suprà dictū est: impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animā: uel inter quancūq; formā substantialem & materiā suam. Et huius ratio est: quia cū materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodā, oportet q̄ id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primum autē inter omnes actus est esse. Impossibile est ergo intelligere materiā prius esse calidā uel quantā, quàm esse in actu. Esse autē in actu habet per formā substantialem, quæ facit esse simpliciter: ut tam dictum est. Vnde impossibile est, quòd quæcunq; dispositiones accidentales præexistant in materia ante formam substantialem, & per consequens neq; ante animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut ex prædictis patet, forma perfectior uirtute continet quicquid est inferiorum formarum. Et ideo una & eadē existens perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiā, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est uiuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, q̄ unumquodq; genus consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse ante intellectū corporeitatis, & sic de aliis: ita præintelligūtur prædicta accidentia, quæ sunt propria entis ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectū, sed quantum ad posteriorem.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ dimensiones quantitatiuæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ toti materiæ cōuenit. Vnde materia iam intellecta sub corporeitate & dimensionibus, potest intelligi ut distincta in diuersas partes: ut sic accipiat diuersas formas secundum ulteriores perfectionis gradus. Quamuis enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diuersos perfectionis gradus materiæ attribuit, ut dictum est: tamen secundum considerationem rationis differt.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ substantia spiritualis, quæ unitur corpori solum, ut motor unitur ei per potentiam uel uirtutem. Sed anima intellectiua corpori unitur, ut forma per suam essentiam. Administrat tñ ipsum & mouet per suam potentiam & uirtutē.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum anima uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. Dicit enim Augustinus tertio super Genesim ad literam, quòd anima per lucem, id est ignē & aērē, quæ sunt similiora spiritui, corpus administrat. Ignis autem & aēr sunt corpora. Ergo anima unitur corpori humano mediante aliquo corpore.

¶ Præterea, Id, quo subtracto, soluitur unio aliquorum unitorum, uidetur esse medium inter ea. Sed deficiente spiritu, anima à corpore separatur. Ergo spiritus, qui est quoddam corpus subtile, medium est in unione corporis & animæ.

¶ Præterea, Ea, quæ sunt multum distantia, non uniuntur nisi per medium. Sed anima intellectiua distat à corpore: & quia est incorporea, & quia est incorruptibilis. Ergo uidetur quòd uniatur ei mediante aliquo, quod sit corpus incorruptibile. Et hoc uidetur esse aliqua lux cælestis, quæ conciliat elementa, & redigit in unum.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in secundo de anima, quòd non oportet quærere si unum est ata & corpus: sicut neque ceram & figuram. Sed figura unitur ceræ nullo corpore mediante. Ergo & anima corpori.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima uniatur corpori non ut motor, sed ut forma, impossibile est uniri corpori mediante aliquo corpore.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd si anima secundum Platonicos corpori uniretur solum ut motor, conueniens esset dicere, q̄ inter animam hominis uel cuiuscunque animalis & corpus aliqua alia corpora media interuenirent. Conuenit enim motori aliquid distās per media magis propinqua mouere. Si uero anima unitur corpori ut forma, sicut tam dictum est: impossibile est quòd uniatur ei aliquo corpore mediante. Cuius ratio est, quia sic dicitur aliquid unū quomodo & ens. Forma autē per seipsam facit rem esse in actu, cum per essentiam suā sit actus: nec dat esse per aliquod medium. Vnde unitas rei cōpositæ ex materia, & forma est per ipsam formam, quæ secūdum seipsam unitur materiæ, ut actus eius. Nec est aliquid aliud unīes nisi agēs, quod facit materiam esse in actu: ut dicitur in octauo metaphys. Vnde patet esse falsas opiniones eorum, qui posuerunt aliqua corpora esse media inter animam & corpus hominis. Quorum quidam Platonici dixerunt, quòd anima intellectiua habet corpus incorruptibile sibi naturaliter unitum, à quo nunquam separatur, & eo mediāte unitur corpori hominis corruptibili. Quidam uero dixerunt, quòd unitur corpori mediante spiritu corporeo. Alij uero dixerunt, quòd unitur corpori mediāte luce, quam dicūt esse corpus, & de natura quintæ essentiæ: ita quòd anima uegetabilis unitur corpori mediante luce cæli syderei, anima uero sensibilis mediante luce cæli crystallini, anima uero intellectualis mediante luce cæli empyrei. Quod fictitiū & derisibile apparet. Tum quia lux non est corpus. Tum quia quinta essentia non uenit materialiter in compositionem corporis mixti: cum sit inalterabilis, sed uirtualiter tantum. Tum etiā, quia anima immediate corpori unitur ut forma materię.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de anima inquantum mouet corpus. Vnde unitur uerbo administrationis. Et uerum est, quòd partes grossiores corporis per subtiliores mouet. Et primum instrumentum uirtutis motiuæ est spiritus, ut dicit philosophus in libro de causa motus animalium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd subtracto spiritu deficit unio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talem unionem. Est tamen spiritus medium in mouendo, sicut primum instrumentum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima distat à corpore plurimum, si utriusque conditiones seorsum cōsiderantur. Vnde si utrisque ipsorum separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum anima est forma corporis, non habet esse seorsum ab esse corporis: sed per suum esse corpori unitur immediate. Sic enim & quælibet forma, si consideretur ut actus, habet magnam distantiam à materia, quæ est ens in potentia tantum.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim philosophus in lib. de causa motus animalium, Non opus est in unaquaque corporis parte esse animam: sed in quodam in principio corporis existente alia uiuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶ Præterea, Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico. Sed non quælibet pars corporis hominis est corpus organicum. Ergo anima non est in qualibet parte corporis tota.

¶ Præterea, in 2. de anima dicitur, quòd sicut se habet pars animæ ad partem corporis, ut usus ad pupillam: ita anima tota ad totum corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequitur q̄ quælibet pars corporis sit anima.

¶ Præterea, Omnes potentiæ animæ in ipsa essentia animæ fundantur. Si igitur anima tota est in qualibet parte corporis, sequitur quòd omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita uisus erit in aure, & auditus in oculo. Quod est inconueniēs.

¶ Præterea, Si in qualibet parte corporis esset tota anima, quælibet pars corporis immediate dependeret ab anima. Non ergo una pars dependeret ab alia, nec una pars esset principalior quàm alia. Quod est manifeste falsum. Non ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in sexto de trinitate, quòd anima in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, cum uniatur corpori ex diuersis partibus constituto ut forma substantialis, est essentialiter & non uirtualiter tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in alijs tam dictum est: si anima uniretur corpori solum ut motor, posset dici quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in una tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima unitur corpori ut forma, necesse est quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. Non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est perfectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma quæ est compositio & ordo, sicut forma domus, & talis forma est accidentalis. Anima uero est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & actus non solum totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & nisi æquiuoce: ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur authoritate philosophi 7. metap. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsū à signo sic, Recedēte anima nulla pars corporis retinet propriam opus: ergo non remanet eiusdem speciei: ergo anima erat in eis. Antecedēs patet ad sensum: prima consequētia patet: quia retinens speciem retinet operationem. Secunda uero: quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc cum anima recedens sit ille actus partium, quo habebant illa operari ergo in eis erat. Secundum uero probat tali ordine. Primo distinguit triplicem totalitatem. Secūdo comparat eas ad formas in communi. Tertio applicat quæstionem propositam ad formas habētes omnes totalitates, & soluit eā.

Quarto descendit ad interrogata respondendo quæsito distinctē.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis & potestatiua iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In secūdo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuam & alias, respectu formarū quo ad hoc quòd illa nō inueniuntur in formis, nisi per accidens, isto per se: illa in solis formis, quæ indifferenter respiciunt totū & partes. Iste non sic: quia perfectio essentiæ & rationis, & esse principiū operationis per se conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differentia: quòd illa non inuenitur in anima, præcipue animalium perfectorum. Iste sic: & tenet sequela, quia anima nō eadem habitudine respicit totum & partes: quia requirit manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum est: quòd si fiat hic quæsito de albedine, id est, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua, &c. Secundum quod de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & uirtuali, respondendum est negatiue, quia una pars est extra aliam: & in maiori quanto est maior uirtus. Tertium: quòd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiue.

¶ In quarto dicit tria. Primo, q̄ non oportet distinguere in animæ de omnibus totalitatibus. sed essentiali & uirtuali tantum, probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secundo respondet quæsito affirmatiue, quo ad totalitatē essentiæ. Anima secundū essentiā est

Universidad de Deusto
Biblioteca

tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio secundum totalitatem virtualem, negatiue scilicet quòd non est tota in qualibet parte, sed secundum unam potentiam in una parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertiũ principale, ponit differentiã inter modũ essendi totã animã in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differebat, ꝙ quia totũ & quælibet pars conueniunt in hoc, ꝙ alia est in eis ut actus: differũt tamen in modo, quia alia est ut actus totius, ut per se primo perfectibilis: singularia uero partium ut partiũ primo perfectibilia.

Quæstio. ¶ *Nũ & quomodo formæ inextensæ sint quæ differenter se habeãt ad totũ & partẽ.*

¶ Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primũ est, circa tertiũ de totalitate quantitatiua quid sit differẽs habitudo formæ ad totũ & partes, quæ conuenit inextẽsioni formę. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionẽ primi perfectibilis à nõ primo perfectibili in actu. Et hoc nõ: quia sic omnis forma esset inextensa: quia omnis forma respicit totũ ut primũ perfectibile in actu: partes uero nõ ut primũ perfectibile, sed ut partes primi. Aut penes distinctionẽ primi perfectibilis à nõ primo eius actu ꝙ pars tota: sed ꝙ pars nec tota, nec esse possit primum perfectibile à tali forma. Et hoc non: quia sic alia uegetatiua esset inextensa: qñ sic differenter respicit totũ & partes: qd totũ est eius primo perfectibile, & nulla pars eius põt ei respõdere ut primo perfectibile: qñ nulla pars plãe habet oĩa organa plantæ, sine quibus nõ habetur actio primi perfectibilis, ut patet ex diffinitione ãiæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita ꝙ pars sic perficitur in toto à forma, ꝙ extra totũ nõ possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: qm nulla eius pars põt tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo uidetur posse intelligi differentiam habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

Quæstio. ¶ *Num propter animam intellectiuam oporteat ponere in animali aliquam aliam formam inextensam.*

¶ Dubium secundo est circa eandẽ totalitatem: qm S. Tho. à communi opinione discordare uidetur hoc in loco, eo quòd ponat præter animã intellectiuam, aliquam aliam formãm in materia inextẽsam, scilicet animã sensitiuã animabũ perfectorũ, cum tamen uix possit sustineri, ꝙ anima intellectiua de seris uenũs informet secundũ esse, & sit inextensa. Tũ quia sequitur idẽ indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur ut, qr manus intelligeret, existẽte ibi essentia animæ, & consequenter intellecta. Voluntarie quoq; & absq; phãtasmate dicitur hoc, ut patet littera, & secundo cõtra Gen. c. 72. qd nõ decet philosophũ.

Quæstio. ¶ *Num totalitas essentialis per se conueniat formis & animæ.*

¶ Dubium tertio est circa totalitatem essentialem: quia male dicitur illi conuenire formis & animæ per se. Quia aut intrinsecis positiue, & sic constat esse falsũ: quia non habet partes essentiales, cum sit simplex. Aut negatiue: & sic etiam cõtingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, qualẽcumq; & essentialibus: igitur pari ratione dicendum erat, quòd non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd intelligitur secundo modo illa differẽs habitudo. Sed oportet quòd subiecti gerat de totaliter differente, & non secũdum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse genus formarũ. Quędã omnino æqualiter respicientium totum & partes, ut primum perfectibile: & tales sunt formæ mere naturales, ut aquæ, ignis & aliorũ huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & non de tanto toto aut tanta parte: licet ẽt quòd forma aquæ quantum est ex se, indifferenter respicit ut primum perfectibile materiam bicubitã & cubitalẽ, quæ sunt totum & pars: & sic de aliis. Nec instantia de partibus minimi mouere debet: qm mutatur totum in tũ, & pars in partẽ tanta, quod est sophisma figuræ dictionis: minimũ enim significat totũ tũ: & similiter pars eius. Iam autẽ diximus ꝙ sermo noster est absolute cõparando formã specificam ad totũ & partes ut primo perfectibile. Quædã uero sunt omnino inæqualiter respicientes totũ & partes. Et hæc ita totũ sibi uendicãt ut primũ perfectibile, ꝙ nulla pars seorsum potest habere rationẽ nõ totã primi perfectibilis, sed nec perfectibilitatẽ huiusmodi aut est procul dubio anima intellectiua, & ut uidebitur aliæ animalium perfectorum.

Nec tẽ moueat ꝙ abscisa tibia aut brachio, anima ẽ scit reliquã partem. Quoniam secundũ ueritatẽ, reliquum corpus, in quo membra principalia restant, non proprie uocatur pars: sed totũ imperfectũ quòd in tantũ differt à partis ratione quòd in 7. meta. Aristi. fecerit, primum capitulũ de colobo, id est truncato. Quæ uero aut sunt medię formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciunt totum & partes: & hæ sunt quæ sic totũ respiciunt ut primum perfectibile, quia partẽ possunt habere nõ ut primũ perfectibile simpliciter, sed secundũ quid. Et tales sunt ista uegetatiua & sensitiua animaliũ imperfectorũ: hæc enim ita totũ animatum corpus ex omnib⁹ organis ex ꝙpria ratione ibi ad hoc apta ut primo perfectibile, ꝙ tã in partibus eiꝰ seorsum sumptis possunt; nõ ut in primo perfectibili simpliciter, ut accidit in formis naturalibus, sed secundum quid. Et inter has ẽt ista uegetatiua & sensitiua animalis imperfectorũ est in hoc differentia, quòd uegetatiua habet rationẽ formæ. Et ideo ut ꝙ respõsio tãgitur in littera primo modo dicitur quòd dicitur ipsa uegetatiua & sensitiua indiuisibilitatẽ & continuitatẽ, secundo uero modo dicitur ipsa uegetatiua & sensitiua indiuisibilis & continua, quia sic proceditur. Secunda uero ratio est manifesta ex dictis. Et ideo dicitur ꝙ uegetatiua & sensitiua habent rationẽ formæ. Et sic patet littera.

¶ *Vtrum ipsa essentia animæ sit esse potentiale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd ipsa essentia animæ sit esse eius potẽtia. Dicit enim Augustinus 9. de tri. quòd mẽs, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, uel (ut idem dicam) essentialiter. Sit ergo mẽs ut ro. dicit, quòd memoria, intelligentia, & uoluntas sunt una uita, una mens, & una essentia.

¶ Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

¶ Præterea, Forma substantialis est simplicior quàm accidentalis: Cuius signum est, quòd forma substãtialis nõ intenditur uel remittitur, sed in indiuisibili cõsistit. Forma autẽ accidentalis est ipsa sua uirtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

¶ Præterea, Potentia sensitiua est qua sentimus, & postea intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secũdum philosophũ in 2. de anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

¶ Præterea, Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Aug. in 9. de tri. ubi dicit, ꝙ prædicta nõ sunt in anima sicut in subiecto, ut color aut figura in corpore, aut ulla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mens autẽ potest etiã alia amare & cognoscere.

¶ Præterea, Forma simplex subiectum esse nõ potest. Anima autem est forma simplex, cum nõ sit cõposita ex materia & forma, ut suprà dictum est. Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

tempore primo perfectibili ab ipsa anima, qm oportet esse animal & suppositũ quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tantum.

¶ Ad tertium dubiũ, dupliciter respondetur. Primo quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum se: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundũ rationẽ suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis ita quòd sic totalitas essentialis dicitur positiue, sed absolute, sed ut sub ꝙpartibus diffinitionis, non tota: & est differẽs habitudo formæ ad totũ & partes. In cæteris uero est aliqua differentia quoad esse totum & partes, quòd sic totũ est ut primũ perfectibile, sed non sic partes. Et hoc patet per illa ad primũ dubium.

¶ Ad secundum dubium dicitur ꝙ doctrina hic tradita est quidẽ cõtra modernorum cõmentum phantasticum, sed nõ contra philosophicas rationes: parum est autẽ de horum authoritate curandum. Cum autẽ dicitur ꝙ sine ratione hoc est dictum, respondetur ꝙ ratio insinuata est aposteriori quia scilicet diuersum totaliter habet habitudinẽ ad totum & partẽ ipsa forma ex propria ratione. Sic enim habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totum & ad partes, hoc proueniens ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, si tota formæ proportionaretur parti corporis: & cum pars quãtitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundum rationẽ suæ essentiæ nõ habet totaliter diuersam habitudinẽ ad totum & ad partes: sed ut tunc, scilicet ut totum ꝙ partẽ respicit ut proportionatum perfectibile. Et cõsimiliter potest ipsa ratio quia forma extẽsa ex ui solius diuisionis nõ desinit esse secundũ illã partẽ quã habet in parte decisa. Imo quæ quodãmodo erat per modũ potentiæ perficiatur: & sic actu seorsum, ut patet in formis naturalibus. ergo à destructione consequentis, ut ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eãdem speciẽ: ergo non erat extẽsa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoq; principalis hæc cõclusio de ãabus animalium perfectorum probari per hoc, ꝙ forma extẽsa in maiori est maior, & in minori minor secundũ uirtutem. Quia in maiori quanto est maior uirtus loquãdo de uirtutibus extensis. In animalibus uero uidemus sæpe totum oppositum: eo ꝙ animalia magni corporis secundum rationẽ speciei suæ uidemus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudini: tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem opponendam. Non est ergo sine ratione dictum, quòd animæ aliquæ præter intellectiuã sunt tantæ perfectionis, quòd sunt inextẽsæ, tam per se, ꝙ per accidens: quam potentiæ omnes earum sint extẽsæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias: primum quidem: quia anima non mouetur neqꝫ per se, neque per accidens ad motum unius rationis partis, sed totius. & ratio est quia in nulla parte est diuisibilis, id est ita in ea quòd non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffinitive. Et propter hanc eãdem rationem angelus non mouetur ad motum cæli, quamuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto. Secundum uero: quia plus requiritur ad hoc, quòd corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quòd sit compositũ ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly corpore, supponat pro

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEPTIMA de his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primo in generali. Secundo in speciali.

¶ Circa primũ quæritur octo, ¶ Primo, utrum essentia animæ sit eius potentia. ¶ Secundo, utrum sit una tantùm potentia animæ uel plures. ¶ Tertio, quomodo potentiæ animæ distinguantur. ¶ Quarto, de ordine ipsarum adinuicem. ¶ Quinto, utrum anima sit subiectum omnium potentiarũ. ¶ Sexto, utrum potentiæ fluant ab essentia animæ. ¶ Septimo, utrum potentia una oriatur ex alia. ¶ Octauo, utrum omnes potentiæ animæ remaneãt in ea post mortẽ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd ipsa essentia animæ sit eius potẽtia. Dicit enim Augustinus 9. de tri. quòd mẽs, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, uel (ut idem dicam) essentialiter. Sit ergo mẽs ut ro. dicit, quòd memoria, intelligentia, & uoluntas sunt una uita, una mens, & una essentia.

¶ Præterea, Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

¶ Præterea, Forma substãtialis est simplicior quàm accidentalis. Cuius signum est, quòd forma substãtialis nõ intenditur uel remittitur, sed in indiuisibili cõsistit. Forma autẽ accidentalis est ipsa sua uirtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

¶ Præterea, Potentia sensitiua est qua sentimus, & postea intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secũdum philosophũ in 2. de anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

¶ Præterea, Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quòd sit accidens. Quod est contra Aug. in 9. de tri. ubi dicit, ꝙ prædicta nõ sunt in anima sicut in subiecto, ut color aut figura in corpore, aut ulla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mens autẽ potest etiã alia amare & cognoscere.

¶ Præterea, Forma simplex subiectum esse nõ potest. Anima autem est forma simplex, cum nõ sit cõposita ex materia & forma, ut suprà dictum est. Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 2. cap. cęlest. hierar. quòd cęlestes spiritus diuiduntur in essentiam, uirtutem, & operationẽ. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud uirtus, siue potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum nulla anima operatio sit substantia, & quodlibet animam habiens non semper operetur, potentiam animæ ab ipsa anima essentia & substantia diuersam esse necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ sit eius potentia: licet hoc quidã posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quòd ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia, quæ dicitur ad illum actum, non poterit esse in genere substantiæ. Operatio autẽ animæ nõ est in genere substantiæ, sed in solo deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde dei potentia, quæ est operationis principium, est ipsa dei essentia. Quod nõ poterit esse uerum nec ẽ in anima, nec ẽ in aliqua creatura, ut suprà etiam de angelo dictum est. Secũdo hoc etiam impossibile apparet in anima, nã anima secũdum suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia ãiæ esset immediatũ operationis principium, semper habens animã actu, haberet opera uitæ, sicut semper habens animam actu est uiuus. Non enim inquantũ est forma, est actus ordinatus ad ulteriorẽ actum, sed est ultimus terminus generationis. Vnde quòd sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secũdum suam essentiam, inquantum est forma, sed secundum suã potentiam. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secũdum. Inuenitur autẽ habens animam nõ semper esse in actu operum uitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, ꝙ est actus corporis potẽtia uitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animã. Relinquitur ergo, ꝙ essentia animæ nõ est eius potẽtia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de mẽte secundũ qd̃ noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquantũ referuntur ad ipsam, ut cognita & amata, substantialiter uel essentialiter sunt

¶ Præterea, Accidẽs non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales differentiæ, & sumuntur à sensu & ratione: quæ sunt potẽtiæ animæ. Ergo potentiæ ãiæ nõ sunt accidẽtia. Et ita uidetur, ꝙ potentia ãiæ sit eius essentia.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 2. cap. cęlest. hierar. quòd cęlestes spiritus diuiduntur in essentiam, uirtutem, & operationẽ. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud uirtus, siue potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum nulla anima operatio sit substantia, & quodlibet animam habiens non semper operetur, potentiam animæ ab ipsa anima essentia & substantia diuersam esse necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ sit eius potentia: licet hoc quidã posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quòd ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia, quæ dicitur ad illum actum, non poterit esse in genere substantiæ. Operatio autẽ animæ nõ est in genere substantiæ, sed in solo deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde dei potentia, quæ est operationis principium, est ipsa dei essentia. Quod nõ poterit esse uerum nec ẽ in anima, nec ẽ in aliqua creatura, ut suprà etiam de angelo dictum est. Secũdo hoc etiam impossibile apparet in anima, nã anima secũdum suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia ãiæ esset immediatũ operationis principium, semper habens animã actu, haberet opera uitæ, sicut semper habens animam actu est uiuus. Non enim inquantũ est forma, est actus ordinatus ad ulteriorẽ actum, sed est ultimus terminus generationis. Vnde quòd sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secũdum suam essentiam, inquantum est forma, sed secundum suã potentiam. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secũdum. Inuenitur autẽ habens animam nõ semper esse in actu operum uitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, ꝙ est actus corporis potẽtia uitam habentis, quæ tamen potentia non abiicit animã. Relinquitur ergo, ꝙ essentia animæ nõ est eius potẽtia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur de mẽte secundũ qd̃ noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquantũ referuntur ad ipsam, ut cognita & amata, substantialiter uel essentialiter sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

parant potentiam mediante entis habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quòd quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædã uero essentialiter in genere potentiarũ: de quibus tantum in hac materia est sermo. Et quia obliquientes diuertunt ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo hallucinantur. Vnde ad singula ueniendo: cum in prima ratione dicitur, q potentia & actus sunt in eadem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum: siue sit recepti-
ua, siue actiua, ut patet in 11. meta. tex. 21. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Nõ enim obstat, quòd res unius prædicamenti sit immediatum receptiuũ rei alterius, quoniã nullum prædicamentum est essentialiter potẽtia respectu alterius: sed ut patet in loco allegato, in quolibet prædicamento est ipsa potentia realis, sicut & genus. Nec sequitur processus in infinitũ: quoniã actus cuiuscũq generis respondet propriæ potentiæ, ut dictum est: aliter ad se ordinatæ: illi uero potentiæ non respondet alia præcedens potentia essentialiter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potentiæ: & si aliquid actualitatis habet non hinc quemlibet actus modo habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuũ in quo sustẽtetur, absq; hoc quòd essentialiter ordinetur ad hoc, & sic est status in re diuersus generis, puta substãtia. Et nihil refert dicere, non posse euadi, quin substãtia sit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam responsio ad illud 7. metaph. quia fatemur substãtiã esse immediatum principium quantitatis: loquẽdo de principio receptiuo, nõ autẽ essentialiter ordinato ad ultimũ. Quibus sic auctoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, cõstat quòd par est ratio de substãtia, & quanto, & quali: quia quodlibet horum fit ex non ente in actu, sed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentiã inter artificiatum, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentia: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cã dicuntur substantia, quantitas, qualitas, &c. ipsa tamen nõ fiunt quales, nec quales nisi uirtualiter: substãtiæ fiunt autẽ actu. Cætera itaque agentia, sicut substãtiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quòd anima sit principium suarum passionum, quas ponimus accidentia: quia nec actuum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustẽtet eas hoc modo. ¶ Ad ea uero, quæ primo contra secundã rationem adducta sunt, dicitur duplici-
ter. Primo, quòd in littera illa Dionysius adducitur, nõ ad propositum, sed declarandũ. Secundo, quòd licet non sit simile quo ad genus causæ, est tamen simile quo ad actum uel potentiam, quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dicitur, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem forma sit: respondetur quòd licet hoc sit uerum simpliciter & in cõmun, nõ tamẽ est uerum in causis actiuis, cuius actio sequitur immediate actum secundum, quod est actus quinctus ab actu inquantum actus, non prouenit potentia: cõstat autem quòd esse in actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quod secundo obiicitur, in quo stat tota uis, dicitur, quòd quamuis absolute negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarũ propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid cõpliunt rationes eorum: huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & conuenit rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse rerum ultimum generationis & ordinari ad ultimorum actuum opponuntur: & utrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundã substãtiam, & reliquum secundum accidens conuenitur. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc, ut patet ex dictis.

¶ Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo ut quo: & sic argumẽtum concludatur, sed nõ proprie sumitur potẽtia actiua hoc modo, quia nõ per se cõe. Et ideo proprie loquendo talis potentia actiua nõ potentia, sed principiũ actiuum uocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio ut quo, habente statum potentiæ, & nunc habet complexe rationẽ potentiæ actiuæ, & sic limitatur in proposito, ubi proprie loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua. Secundo modo non. Et uniuersaliter nulla res est proprie potentia actiua, nisi ut talis quòd sibi conueniat quando q; esse in actu primo tantũ hoc enim est habere statum potentiæ: ut patet in 9. metaph. tex. nono, uel septimo. Vnde proprie loquendo ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potẽtia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & non opponitur illi. De hac uero distinguẽdum est: quia duo includit, scilicet rationẽ causandi & cõditionem: & quo ad rationẽ causandi dicit actum in actum actus est: quo ad cõditionem dicit potentiã inquantũ potentia est. Et ideo proprie loquendo potentiæ inuenitur proprie potentia actiua, sicut in deo summe reperitur potentia, ad est principium actiuum. Ad illa uero cõsonum est dicere, quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc per se primo est institutum ut sit potẽtia actiua & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶ Ad secundum autem obiectionem omnium difficillimã, quia affert permixtionem actus & potentiæ essentialiter cõtingit duplicitẽ: scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quod sermo noster est de habente hæc per seipsum: & nõ de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum & potentiam essentialiter & potentiam essentialiter animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quòd est actus primus, est eius diffinitio. Et consequenter in ipsa potentia est propria causa huius permixtionis, quæ ut ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitus uero causandi non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliquum, quæ in animis sunt quòd non semper ingeniti, sed quãdoq; fiunt ut fomites, quia ipsius animæ sunt. Cuius signũ est, quòd in solis quæ actibus animæ hæc paratela reperiuntur. Et cõfirmatur ex diffinitione habitus: ut cum dicit 7. de cœlo tex. 62. & cõ. 17. habitus est quo quis utitur cùm uult, ubi libertas animę ponitur causa negãs & ponẽs ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est: quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cùm in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est q; hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causam permixtionis talis in re, in quo ex se inueniatur, assignat diffinitionem realem permixtorum includentem. Et in hoc gratias ago deo meo.

¶ Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, tam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, uel passiuæ, ut de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad ulteriorem actum: utpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentiæ non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, ut de habitibus patet ex dictis.

¶ In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc quòd apud sanct. Tho. cum accidens dicitur agere in uirtute substantiæ, est constructio intransitiua, id est, est ipsa uirtus substantiæ: huc enim tendit tota responsio, quòd accidentalis uis non sua, sed substantiæ est uirtus. Quoniam eius est uirtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi: quod substantiali forma est, & accidentali ut uirtute operatur. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, quæ accidens saluet agere in uirtute substantiæ, ut quibusdam uisum fuit.

¶ Super

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.

Circumst. TItulus clarus est.

¶ In corpore tria. Primo proponitur cõclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in cõmun. Tertio in speciali de hominis anima. conclusio est, Necesse est ponere in anima plures potentias uiuentes. Probatur in cõmuni hac. Quatuor sunt genera gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Iste quia ad paucum bonum, pauciis
Extenditur 3. de cœlo tex. 60. fin. & 61. & 62. & 11. de meteor. tex. 2. & 3. Lib. de causis prop. 9. & 10. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

per aliquid superadditū, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad
2 aliud: ita quod absque eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non
possint. Non quia differentia earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur
ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed tran-
scendentē. Hi hanc est radix prima, & ultima in resolutione tam in hac materia
ē in similibus, scilicet
de motu, de materia pri-
ma, de actione & pas-
sione, habitu, &c. Ite hoc
stante patent omnia in
litera. Vnde non apor-
tet assere, aliter obie-
ctiones aliorum, nec ali
ter examinare hæc. O-
mnia enim ex hoc uno
pendent, quod potētia,
actio, & passio, & huius
modi entia, essentialiter
spectātur esse de uni-
tatem & diuersitatē ha-
bent ex intrinseca qui-
dem differentia, sed nō
abstrahente ab extrin-
seco obiecto agentis, fi-
nis, uel actus. Et hæc si
uis in propolito intelli
gere, imaginare naturā
agere propter finem, &
producere potētias pro-
portionatas actibus in-
tentis. Ideoq; tales face
re potentias: quia tales
actuum quidditates ext
gant, & non econuer-
so, & quia potētiæ nō
accidentaliter ordinat
367 ad actus, cōsequens est,
quōd ideo potētiæ sint
tales essentialiter: quia
actus exigit eas tales se
cūdum essentiam: & sic
nō abstrahunt essentia-
liter à transcendenti or
dine ad actus. Aduerte
hic quōd de potentiis
animæ possimus dupli
citer loqui. Vno modo
inquantū potētiæ sunt:
& sic est eorum sermo
præsens. Alio modo in
quantum proprietates
sunt talis naturæ: & sic
nō loquimur. Sic enim
distinguuntur iuxta di-
uersitatem naturarum
quibus insunt, iuxta il-
lud Aristotelis primo de
anima, cō. 63. membra
hominis diuersa sūt spe
cie à membris leonis.

Quæstio. ¶ *Num potentia per se possit respicere unū contrariorum.*

¶ In responsione ad se-
cundum, dubium occur
rit circa illā conditio-
nalem, Si potētia per se
respiceret unum cōtra-
riorum ut obiectum, o-
porteret alterū ad aliā
potētiā pertinere. Quo
niam obuiare tibi uide-
tur Aristo. 10. meta. seu
ipsemet dicens q̄ habi
tus, puta scilicet scientia
est per se unius cōtra-
rij: & tamen est etiā al-
terius contrarij: ergo à
sentiori una potētia po
test esse per se unius cō
trarij, & ifi etiā alteri⁹.
¶ Ad hoc breuiter dici
tur, quōd solutio huius
habetur in litera, ex hy
ut obiectū per hoc ens
finissimum: obiectū adæ-
quatum: & clare liquet, quōd si aliquis habitus uel potentia habet pro obiecto
adæquato quatuor contrariorum, quōd nunquam attinget alterum contrarium se
cundum naturam positivam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret
secundum privationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirma-
tionis, & privatio non nisi ad habitum potentiam uel habitum spectare potest.
In 10. uero metaphy. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet ut obie-
ctum adæquatum, sed per se & principaliter seu nō per aliud. Ita quōd ibi intēdit quōd eadem potentia rationalis est unius contrarij ratione sui, & alterius
ratione illius primi: & sic unius principaliter, alterius secundario: unius per se,
alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum obiecti adæquati.

Quæstio. ¶ *Num ex distinctione formali, seu secundum rationem obiectorum, diuersificentur potentiæ reales distinctione.*

¶ In responsione ad tertium, dubiū occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto
non uidetur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarū. Tum quia ens realis
non causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa formali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tū quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerū essent: quarum non dependēt ab operante animæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quōd obiectiones hæc procedūt ex malo intellectu istius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet nāq; distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest nanq; esse tripliciter distinctio: aut realiter, & similiter de causa ut ratione causandi, & ut cōditione causandi. Et per hoc patet responsio ad obiectū primum. Et per hoc patet responsio ad obiectū primum. Et ultimū. Tū etiā patet, q̄ nō ponitur ens reale pendere ab ente rationis.

¶ Ad secundū autē dicit, q̄ quāuis distinctio obiectorum sit causa distinctionis potentiarum, non tamen distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, ut per se. Et tūc distinctio obiectorum, est causa ut cōditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad secundum. Et tūc distinctio obiectorum, est causa ut cōditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ ratio illa procedit de illis potentijs, in quibus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secundum altos duos modos, nō se habent quōd actus unius dependet ab altera.

ARTICVLVS V.

a *Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.*

¶ Ad hoc dicitur, quōd
non propterea ad tres
sensus ordinis obiecta-
rum de
eis solum fiuitur aut
patet, sed quia solus
ille ordo in illis fatua-
tur. Et si cōtra hoc in-
sistatur, quia etiā istī tres
sensus ordinem habent
potestionis, quia unus
est perfectior altero, ut
patet: & generationis,
quia unus generat prius
altero, ut patet ex eo q̄
quibusdam animalibus
inest naturaliter unus
sine alio. In perfectio-
nibus enim animalibus
quę sunt priora ordine
generationis, sunt, & ad
posteriora nō attingūt.
Dicendum est, q̄ ordi-
nari secundum perfe-
ctionem aut generatio-
nem potest dupliciter
intelligi. Vno modo se
cundum ipsas res ordi-
natas in seipsis. Alio
modo secundū habitu-
dinem seu dependentiā
earū ad inuicem. Ad or-
dinem perfectionis pri-
mo modo sat est q̄ hoc
perfectius sit, & illud
minus perfectum. Sed
ad ordinē perfectionis
secundo modo exigi-
tur, q̄ hoc sit perfectio
illius. Et similiter ad ordininem generationis. primo modo sufficit quod hoc
prius generetur, quām illud. Sed ad ordinē generationis secundo modo requi-
ritur, quōd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In
proposito autem sermo est de utroq; ordine secundo modo, ut patet ex signis
adductis in litera, & apertissime in responsione ad tertium: ubi conceditur
quædam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo: non enim
ultius perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter usui, sed in-
tellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, ut patet in cogi-
tatiua. Et sensitiua perficit uegetatiuam partem, ut patet ex eo quōd ue-
getatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

Secundum uero ordinem secundum econuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in uia generationis potentijs sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam uires sensitiuæ adinuicem, scilicet uisus, auditus, & olfactus. Nam uidisse est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus[e]. Sonus autem audibilis fit in aere, qui est naturaliter prior commixtione elementorum, quem consequitur odor

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd alicuius generis species se habent secūdum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quantum ad esse: licet simul esse dicantur inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

¶ Ad secundum dicendum, quōd ordo iste potentiarum animæ est ex parte animæ, quæ secundum ordinem quendā habet habitudinē ad diuersos actus: licet sit una secūdum essentiam. Et ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, ut dictum est[e].

¶ Ad tertium dicēdum, quōd ratio illa procedit de illis potentijs, in quibus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secundum altos duos modos, nō se habent quōd actus unius dependet ab altera.

ARTICVLVS V.

a *Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quōd omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentiæ corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ Præterea, Operationes potentiarum animæ attribuūtur corpori propter animam: quia ut dicitur in secundo de anima, anima est quo sentimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ. Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ Præterea, Auguſt. dicit 12. super Gen. ad literam, quōd anima quædam sentit non per corpus: imo sine corpore, ut uitā mor, & huiusmodi. Quædam uero sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in libro de somno & uigilia, q̄ sentire nō est proprium animæ, neq; corporis, sed cōiuncti. Potētia ergo sensitiua est in cōiuncto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectū omnū potentiarū suarum.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. potentia uocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis. *Annota.*

¶ In corpore conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in subiecto. Secunda, Potentiæ organicæ sunt in cōiuncto ut subiecto. Probatur utraq; conclusio simul eodem modo sic. subiectū operatiuę potentiæ est potens operari, ergo ipsum operans, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & compositum organicarum. Antecedens probatur, quia omne accidens denominat suum subiectum. prima cōsequētia probatur duplicīter. Primo quia idem est quod potest & facit. Secunda uero consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarū sola anima dicit: organicarum uero cōpositū. *Comment.*

CONCLVSIO.

¶ *Potentiæ non organicæ sunt in ipsa essentia animæ tantum, organicæ uero sunt in composito ex anima & corpore.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ illud est subiectū operatiuæ potentię, qđ est potēs operari. Omne enim accidens denominat proprīū subiectū. Idem autē est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet q̄ eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: ut etiam philosophus dicit in princ. de som. & uigilia. Manifestū est autē ex supra dictis[e], q̄ quædā operationes sunt animæ, quæ exercentur sine organo corporali, ut intelligere & uelle. Vnde potētię, quę sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam uero operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut uisio per oculum, auditus per aurē. Et simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in cōiuncto sicut in subiecto. & non in anima sola[e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd omnes potentiæ dicuntur esse animæ non sicut subiecti, sed sicut principij[e]: quia per animam cōiunctum habet, quōd per tales operationes operari possit.

¶ Ad secundum dicendum, quōd omnes huiusmodi potentiæ per prius sunt in anima quām in cōiuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ opinio Platonis fuit q̄ sentire est operatio animæ propria, sicut & intelligere[e]. In multis autem, quæ ad philosophiam pertinent, Aug. utitur opinionibus Platonis non asserendo, sed rectando. Tamen quantum ad præsens pertinet, hoc quōd dicitur anima quædam sentire cum corpore, & quędam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, q̄ hoc quod dico cum corpore, uel sine corpore, determinet actum sentiēdi secundum qđ' exit à sentiente. Et sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale[e]. Alio modo potest intelligi, ita quōd prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti quod sentitur. Et sic quædam sentit cum corpore, id est in corpore existēte: sicut cū sentit uulnus, uel aliquid huiusmodi: quædam uero sentit sine corpore, id est non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ: sicut cum sentit se tristari, uel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

a *Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quōd potentię animæ non fluant ab eius essentia. Ab uno enim simplici non procedunt diuersa. Essentia autem animæ est una & simplex. Cum ergo potentiæ animæ sint multæ & diuersæ, non possunt procedere ab eius essentia.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. *Cōment.*

¶ In corpe duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formā substantialem & accidentalem. Secundo respōdet quæsito una cōclusione affirmatiue.

¶ Conuenientia est in duobus. primo in esse nihil prædicato, scilicet esse actū. secundo in effectu formali, scilicet secundum utrāq; aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertium, q̄ subiectum utriusq; est aliquo modo ens in potentia. Differentia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substantialis facit esse simpliciter: accidentalis uero tale aut tale. Et hāc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tm, huius uero ens in actu. Et hinc nascitur differentia secūdū ordinē actualitatis: quia actualitas illius est prior actualitate subiecti. Actualitas uero illius est posterior. Et hinc oritur differētia secundū causalitatē, quia actualitas illius causat actualitatē subiectilliius uero causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequēdi huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primō est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidēte proprio nō aduentitio: hoc enim ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam, ista uero econtra est propter subiectum: & ratio est utriusq; quia minus principale est propter principalius:

Universidad de Deusto
Biblioteca

consistat enim subiectū principalius esse accidēte, & formā substantialē materia.
Arriaga. ¶ Circa hæc aduerte tria. Primo, q̄ in S.T. ante probauit potētias esse propria accidentia & hic quærītur, utrum fluant ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundo, q̄ quia ut patebit in responsione ad secundū, subiectū est causa propriū accidēs in triplici genere causæ: ideo secūdam differentiā adiicit S.T.
Tertio, q̄ subtiliter procedūt in littera ex hoc ipso q̄ forma substantialis est talis natura q̄ facit ens in actu absolute, accidens proprium causatur à subiecto secundum quod est actu: & recipitur in eo secundum esse in potentia:
381 ergo omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia. Antecedens patet ex prima differentia: consequentia probatur diuidendo quia potentiæ animæ aut sunt
a d 368 f 377 384 o in solū anima subiectiue: & sic ergo ab ipsa secundū rationē actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admixtæ sunt: aut in cōposito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ Præterea, illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, ut patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eius essentia. 19

¶ Præterea, Emanatio quendā motū nominat. Sed nihil mouet à seipso: ut probat in 7. lib. physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia una pars eius est mouens, & alia mota. Nec ita anima mouetur, ut probatur in 1. de anima. Non ergo anima causat in se suas potentias.

¶ SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædā proprietates naturales ipsius[c]. Sed subiectum est causa propriorum accide- 20 tium. Vnde & ponitur in diffinitione accidētis, ut patet in 7. meta. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia sicut à causa.

CONCLVSIO

¶ Cum potentiæ animæ sint accidentia, de necessitate fluunt ab ipsa anima essentia.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ forma substātialis & accidētalis partim cōueniunt, & partim differūt. Cōueniunt quidē in hoc q̄ utraq; est actus, & secundū utrancq; est aliquid quodāmodo in actu. Differūt aūt in duobus. Primo quidē, q̄a forma substantialis facit esse simpliciter, & eius subiectū est ens in potētia tm, forma aūt accidētalis nō facit esse simpliciter: sed esse tale, aut tm, aut aliquo modo se habens[c]. Subiectum cm̄ eius est ens in actu. Vñ patet, q̄ actualitas p̄ priuienit in forma substātiali, q̄ in eius subiecto. Et q̄a primū est causa in quolibet genere, forma substantialis causat esse in actu in 40 suo subiecto. Sed ecōuerso actualitas, prius inuenit in subiecto forma accidentalis q̄ in forma accidentali. Vñ actualitas formæ accidētalis causat ab actualitate subiecti, inquantum est in potētia, est susceptiuū formæ accidētalis: inquantū aūt est in actu, est eius productiuū. Et hoc dico de p̄prio, & p̄ se accidēte. Nā respectu accidētis extranei subiectū est susceptiuū tm. Producū uero talis accidētis est agēs extrinsecū. 50 Secundo autē differūt subsātialis forma & accidētalis: quia cū minus principale sit p̄pter principalius, materia est p̄pter formā subsantiale: sed ecōuerso forma accidētalis est p̄pter cōplexionē subiecti. Manifestū est aūt ex dictis[c] q̄ potentiarū aīæ subiectū est uel ipsa aīa sola, q̄ pōt esse subiectū accidētis secūdū qd̄ habet aliquid potētialitatis, ut supradictū est[c]: uel cōpositū. Cōpositū aūt est in actu p̄ animā. Vñ manifestū est, q̄ oēs po- 60 tētiæ aīæ, siue subiectū earū sit aīa sola, siue cōpositum, fluunt ab essentia animæ, sicut à principio. Quia tam dictum est[c], q̄ accidēs causatur à subiecto secūdum qd̄ est actu, & recipitur in eo inquantum est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ab uno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶ Et iterū p̄pter diuersitatē recipiētiū. Sic igit ab una essentia aīę procedūt multę & diuer 70 sæ potentiæ: tū, p̄pter ordinē potentiarū, tū

Num quodnis accidens fluat à subiecto.

Quæstio. ¶ Circa rationē adductā ad, phandā causalitatē subiecti respectu p̄prij accidētis dubium occurrit. Quia si illa ratio est efficax, concluderet etiā quòd accidens p accidēs haberet à subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & cōtra literā. Probatur sequela: q̄a eadē ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: sunt enim accidēti cōuenit, præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.
¶ Ad hoc breuiter dicit: quòd ut ex littera patet, ratio sancti Thomæ est, quòd primū in quolibet genere, &c. ibi aūt maxima intelligitur in his, quæ habent p se ordinē, non aūt p accidens ordinatis. Vnde obiectio supponit falsum: scilicet 80 quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliquas: hoc aūt non oportebat exprimere: cum in illa maxima sub-

intelligebatur. Et propterea eadē ul intulit causalitatem subiecti respectu p̄prij & formæ respectu materiæ: utrobiq; cm̄ est primitas & per se ordo: qualis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hic uero ipsius actus ad recipiens & participans ipsum. Posset quoq; iuxta doctrinam sequentis articuli dici, q̄ illa maxima metaphysicalis applicata ad materiā emanationis intelligitur ita- te eodē ordine emanationis: modo constat q̄ subiectum & proprium eodē emanant ordine, quia eadem generatione generantur, & corruptione corrumpuntur: quamuis non in eodem gradu quia illud primo, hoc consequenter: substantia uero & accidēs per accidens non ad eundem spectant productionis gradum: & ideo non obstat.

¶ In responsione ad secundū, aduerte q̄ nonnulli putant, & male, doctrinam hanc ab Auerroi diffinitercto quòd in quarto meta. comentō secundo dixerit, q̄ substantia nō est agens aut finis accidētis, sed subiectū. Sed reuera hi quamuis multi, tamen execi sunt. Auerrois enim imprimis hoc nō dixit sed declarās quālis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quòd prædicta non attribuuntur subdātię, quia sit agens aut finis, sed subiectum. Ex quibus uerbis opinio habetur, quòd in nomine entis non importatur analogia secūdum causam simul & secundum causam efficientem, secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet ſtare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis, non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiā & accidens importetur eius nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad subſtantiam cui insunt: & nō de accidēte proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia cōstat subiectum esse finem sui proprij accidentis, grauitas est propter cōtinuatio nem substantiæ grauis, &c. Vnde in hac re nullā inter hos philosophos dissensio.

¶ Responsionē ad tertium diligentissime notauerunt multi difficultates. Scilicet & quomodo substātia est immediate causa effectiua: & quomodo causa effectiua nō potest impedire: & quomodo ali quid agit in seipsum: & quia ages & finis, ut sic est perfectius, susceptiuum aut ut sic est imperfectū. Deinde declaratur prima in speciali: quia intellectus est principium sui ipsius, & intellectus quodammodo sensus. Finaliter quidem: quia sensus est propter intellectum & non econuerso. Aliud uero, quia sensus participant intellectus. Diuinū uero, nusq; lumen, cuius participatione & intellectus, & sensus omnis percipit & discernit in intellectu subsistēs, exē plare quoddam est defluentis offuscatio luminis in corpore cōmixti parsenus. ex plare autem habet annexum genus actiuæ causæ, cum nihil aliud sit quàm extrinseca formare intrinsece agentis, aut per agens est. Demum declaratur secunda quoq; in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secūdum quod habet sensitiuam uirtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectus: ut patet.

¶ Super quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum octauū.

Tulus clarus.
¶ In corpore duo facit: primo respō det quæstio duabus cōclusionibus. Secūdo corollarie excludit duas opiniones.
¶ Quo ad primum, primus conclusio est: Potentiæ existentes in sola anima, ut subiecto, remanent destructo corpore. Secunda: Potentiæ existentes in composito, ut subiecto, non remanent actu, sed uirtute tantū. Declarātur & probantur simul ex

remotiorum potentiæ animæ procedunt multiplici ordine naturæ ab uno: ergo prior est causa subsequentis. Minor patet ex dictis: maior probatur sicut illis primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: constat autem essentiam animæ, & potentias

iuncti, illæ, quæ sunt in anima et in subiecto, corrupto corpore, in anima remanent: quæ uero coniuncti sunt, remanent corrupto corpore, nisi uirtute.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut iam dictum est[c], omnes potentiæ animæ cōparātur ad animā solā, sicut ad principium. Sed quædā potentiæ cōparantur ad animā solā sicut ad subiectum, ut intellectus & uoluntas[c]: & huiusmodi potētię necesse est, q̄ maneāt in anima corpore destructo. Quędā uero potētiæ sunt in cōiuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potentiæ sensitiuæ partis, & nutritiuæ. Destructo aūt subiecto, non potest accidēs remanere. Vnde corrupto cōiuncto nō manēt huiusmodi potentię actu, sed uirtute tantū manēt in anima, sicut in principio, uel radice. Et sic falsum est, q̄ quidam dicūt huiusmodi potētias in anima remanere etiā corpore corrupto. Et multo falsius, q̄ dicunt etiam actus harū potentiarū remanere in anima separata: quia talium potētiarum nulla est actio nisi per organū corporeum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd liber ille authoritatē nō habet[c]. Vnde q̄ē ibi scriptū est, eadē facilitate contemnitur, qua dicitur. Tamē potest dici, q̄ trahit secū anima huiusmodi potentias non actu, sed uirtute.
¶ Ad secundum dicendum, quòd hæ potentiæ, quas dicimus actu in anima separata non manere: non sunt proprietates solius animæ, sed coniuncti.
¶ Ad tertium dicendum, q̄ dicuntur nō debilitari huiusmodi potētiæ debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quæ est uirtuale principium huiusmodi potentiarū.
¶ Ad quartum dicendum, quòd illa recordatio accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriam in mente, non eo modo quo ponitur pars animæ sensitiuæ.
¶ Ad quintum dicendum, q̄ tristitia & gaudium sunt in anima separata, non secūdum appetitum sensitiuum[c], sed secundū appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis[c].
¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. loquitur ibi inquirendo non asserendo. Vnde quædam ibi dicta retractat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA OCTAVA *de potentijs animæ in speciali, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de potentijs animæ in speciali. Ad considerationem autem theologi pertinet inquirere speciali ter solū de potentijs intellectiuis & appetitiuis, in quibus uirtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harū potentiarū quodāmodo dependet ex alijs: ideo nostra consideratio de potentijs animæ in speciali erit tripartita. Primo nanq; considerandum est de his, quę sunt præambula ad intellectū. Secundo de potentijs intellectiuis. Tertio de potentijs appetitiuis.
¶ Circa primum quæruntur quatuor.
¶ Primò, de generibus potentiarum animæ.
¶ Secundo, de speciebus uegetatiuæ partis.
¶ Tertio, de sensibus exterioribus.
¶ Quarto, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ non sint quinq; genera potentiarū animæ distinguenda, scilicet uegetatiuū, sensitiuū, appetitiuum, secundum

conuenienti & disconuenienti habitudine potētiarum ad animam. Conuenienti quidē in hoc, quòd omnes sunt à sola anima ut principio: disconuenienti uero in hoc, quia quædam in sola anima, quędam in composito sunt. Et hoc probatur specialiter secunda cōclusio, quo ad primā partē: quia corrupto subiecto impossibile est accidēs remanere: quo ad secūdā uero, quia aīa est radix omnīū.
¶ Quoad secūdū excludit politio dicentiū, potentias oēs remanere actu: & dicentiū actus remanere. Quod ideo est falsum, quia dato q̄ maneāt potētię, ut Plato dicit, nō maneret tamen actus propter defectū organi ministrātis: sicut nō remaneret loquutio sine lingua, q̄uis in hoc esset uis loquutiua.
¶ *Num sola anima sit principiū potentiarū.*
¶ Circa illā propositio Quæstio. nē, q̄ oēs potētiæ animę cōparant ad aīam solā, sicut ad principium: dubiū occurrit. Quia si sola aīa est principiū oīm potētiarū, ergo nihil aliud ab aīa est principiū alicuius potētiæ alterius ergo cōpositū nullius potētię est principiū: ergo falsum est q̄ subiectū sit causa propriū accidētis
b triplici genere causæ.
¶ Ad hoc dupliciter respōderi pōt. Primo dninguēdo ly esse principiū 422
1. primo, uel rōne prius, et dicēdo, q̄ sola aīa est primo principiū potentiārū oīmdē q̄ cōpositū nō est earū principiū nisi rōne partis, i. aīæ. Vnde superius in littera nō est dictū absolute, q̄ subiectū sit principium proprii, sed q̄ subiectū secūdum q̄ est actu, est principiū, propriū: cōstat aūt subiectū cōpositū esse actu secūdū formā. igit secundū eā habet hoc q̄ sit principiū actiū oīum potentiarū: & propter hoc in littera proponitur hæc q̄positio, 501
b ut ex dictis deducta.
¶ Secundo subtiliter dicendo 6
compositū rōne formæ 502
entitatis est principiū actiuū cōpleti respectu potentiarū suarū: q̄ly sola tenet categorematicēta q̄ sensus est, q̄ aīa solitarie sumpta habet hoc q̄ sit principiū actiuū oīm potentiarū. Cū hoc tū stat, q̄ cōpositū ceū sit actiuū principiū quarūdā, ęquę dicuntur modales q̄a illa modalia, hoc cōpletum. Et hic sensus etiā habet ex supradictis. Dū dicimus, q̄ essentia aīæ est actiuū principiū omnīū potentiarū. nō explicando cōpletū, uel incōplete tū. Et ad intentū nunc deseruit, q̄a inde ta differentia saluat. 1. q. anima Veri, qō- 284
fola, id est ipsa ut distincta 10. art. 2.
quę cōtra cōpositū habet hoc q̄ est principiū ad secun
olim potentiarū: sed nō dum. &
habet hoc q̄ sit subie- q. de ani
ctū oīm potentiarū, sed ma arti.
quarūdam oportet esse 11. & 12.
cōpositū. ex hac nanq; ls. de ani
differentia cōcluditur ma. l. 14.
deductæ sunt, ut patet, principio
a ¶ *Super quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.* & lib. 2. co. 5. fi. et l. 5. & l. 6. co. 1.

Tulus clarus.
¶ In corpore qua tuor. Primo pro- Comment.
ponit

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponit tres cõclusiones.
376 Secundo probat primam. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima conclusio. Animæ sunt tres. Secunda, Potentiæ animæ secundum genus sunt quinque. Tertia / Modi uiuentium sunt quatuor.

¶ Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturam corpoream, s. supra organũ, qualitatem corpoream, & extraneitatem. Vegetatiuum namq; in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamẽ & qualitate elementari: sentiuum nõ qualitate, sed organo mixtum: intellectiuũ ab omnibus abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto præpriũ est animæ operari ab intrinseco, cõ in diffinitione naturæ ponat etiam, q̃ sit principium intrinsecum: dicito ex 2. phy. q̃ hoc intelligitur ut quod agit, & quòd patit simul. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, uel mouet lo caliter seipsam. Natura libus autem conuenit habere principium intrinsecum, ut quo tantum, & ideo necessario præsupponit aliquod extrinsecũ à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporũ esse ab extrinseco, ut latius in materia de motu gratiũ, & leuiũ differetur.

¶ Secunda probatur quintuplici ratione generica obiecti, scilicet corpore cõiuncto: corpore sensibili ad animã: ente uniuersaliter ad animã: & rursus hia secundũ motum intentionis animæ ad ea: & rursus secundũ motum localem ad ea. Primo enim uegetatiuũ iecundo sensitiuũ: tertio intellectiuũ: quarto appetitiuum: quinto secũdum locum motiuum, ut patet in litera clare.

¶ Tertia probatur qua triplici gradatione mixtionis, scilicet uegetationẽ tantum: hac & sensibilis & motu locali: & demũ cum prædictis omnibus intellectu. Appetitus enim nõ separatur à sensu & intellectu.

¶ In cæpsione ad tertium occurrit quæstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, q̃
360 appetitus naturalis dupliciter iuuari contingit. Primo pro incipiente à natura inducta. Et sic nun est actus aliquis elicitus: sed est uelut actus primus habẽs naturalem habitudinem ad talẽ quid. Et talis appetitus inuenitur in
333 omnibus potentiis tam actiuis quàm passiuis: ut in litera dicitur. Secũdo sumitur pro actu secundo: quo tenditur in præcognitum sic, q̃ ocum motiuum, & intellectiuum. Potentię enim animæ dicuntur partes ipsius[a]. Sed rursus tres partes animæ cõmuniter ab omnibus assignantur, s. anima uegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tãtum tria sunt genera potentiarum animę, & non quinq;.

¶ Præterea, Potentiæ animæ sunt principia operũ uitæ. Sed quatuor modis dicit aliquid uiuere. Dicit enim philosophus in 2. de anima. Multipliciter ipso uiuere dicto, & si unũ aliquod horũ insit solum aliquid, dicimus uiuere: ut intellectu & sensus, motus & status secundum locum. Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantum quatuor sunt genera potentiarum animę apperitiuo excluso.

¶ Præterea, Ad illud quod est cõmune omnibus potẽtijs, nõ debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere cõuenit cuilibet potẽtiæ animæ, Vitus enim appetit uisibile cõueniẽs. Vnde dicitur Eccle. 40. Gratia & speciẽ desiderabit oculus: & super hoc uirides sationes. Et eadẽ ratione quælibet alia potentia desiderat obiectũ sibi cõueniens. Ergo non debet poni appetitiuũ unum speciale genus potentiarum animæ.

¶ Præterea, Principiũ mouens in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus, ut dicitur in 1. de anima. Non ergo motiuũ debet poni speciale genus animę præter prędicta.

¶ SED cõtra est quod philosophus dicit in secundo de anima. Potentias autẽ dicimus: uegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt animæ potentiarum genera, uegetatiuum, sensitiuũ, & appetitiuũ, motiuum secundũ locũ, & intellectiuum: tres animæ, uegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi uiuendi, uegetatiuum, sensitiuum, motiuum secũdum locũ, & intellectiuum.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q̃ quinq; sunt genera potentiarum animæ, quæ numerare[a] sunt. Tres uero dicũtur animæ. Quatuor uero dicuntur modi uiuẽdi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersę animæ diffinguntur secundũ qd̃ diuersimode operatio animę sit pergrediturq; operationẽ naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & cõparatur ad ipsam sicut materia & instrumentũ. Est ergo quædã operatio animæ, quæ tantũ excedit naturã corporeã, q̃ neq; etiã exercetur per organũ corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autẽ alia operatio animæ infra istã, quæ quidem fit per organũ corporale, nõ tamẽ per aliquã corporeã qualitatẽ. Et talis est operatio ãæ sensibilis. Quia etsi calidũ & frigidũ, & humidũ & siccũ, & aliq; huiusmodi qualitates corporeæ requirãtur ad operationem sensus: non tamẽ ita q̃ mediante uirtute talium qualitatũ operatio animę sensibilis procedat. Sed requiruntur solũ ad debitã dispositionẽ organi. infima autẽ operationũ animæ est, quæ fit per organũ corporeũ, & uirtute corporeæ qualitatis. Supergredit tamẽ operationẽ naturæ corporeæ, quia motiones corporũ sunt ab exteriori principio. huiusmodi autẽ operationes sunt à principio intrinseco[c]. Hoc enim cõmune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatũ aliquo modo mouet seipsũ. Et talis est operatio animæ uegetabilis. Digestio enim & ea quæ cõsequunt, fit instrumẽtaliter per actionẽ caloris, ut dicitur in 2. de anima. Generatio uero potentiarũ animæ distinguũtur secundũ obiecta. Quanto enim potentia est altior, tãto respicit uniuersalius obiectũ, ut suprà dictũ est[c]. Obiectũ autẽ operationis animæ in triplici ordine potest cõsiderari. Aliquius enim potẽtiæ animæ obiectũ est solum corpus animæ unitũ. Et hoc genus potẽtiarũ animæ dicitur uegetatiuũ. Nõ enim uegetatiua potentia agit nisi corpus, cui ãa unitur. Est autẽ aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc uniuersalius obiectũ, s. omne corpus sensibile, & non solũ corpus animæ unitũ. Est autẽ aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc uniuersalius obiectũ, s. non solũ corpus sensibile, sed uniuersaliter oẽ ens. Ex quo patet q̃ ista duo secunda genera potentiarũ animæ, habẽt operationẽ non solũ respectu rei coniunctę, sed etiã respectu rei extrinsecæ. Cum autẽ operãs oporteat aliquo modo cõniungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecã rẽ, quæ est obiectũ operationis animæ, secundũ duplicẽ rationẽ ad animam cõparari. Vno modo secundũ qd̃ nata est animæ cõiungi, & in anima esse per suã similitudinẽ. Et quantũ ad hoc sunt duo genera potẽtiarũ, s. sensitiuũ respectu obiecti minus cõmunis, qd̃ est corpus sensibile: & intellectiuũ respectu obiecti cõmunissimi, quod est ens uniuersale. Alio uero mõ secũdũ q̃ ipsa ãa inclinatur, & rendit in rẽ exteriorẽ: & secundum hãc etiã comparationẽ sunt duo genera potentiarũ animæ. Vnũ quidẽ, s. appetitiuũ, secũdũ qd̃ anima cõparatur ad rẽ extrinsecã, ut ad finẽ, qui est primũ in intentione. Aliud autẽ motiuum secũdum locũ prout anima cõparatur ad rẽ exteriorẽ, sicut ad terminũ cõparationis & motus. Ad consequendum enim aliquod desideratũ, & intentũ, omne animal mouetur. Modi uero uiuendi distinguntur secundũ gradus uiuentium. Quędã enim uiuẽtia sunt, in quibus est tantũ uegetatiuũ, sicut in plãtis. Quædã uero in quibus cũ uegetatiuo est etiam sensitiuũ, non tamẽ motiuũ secundũ locum: sicut sunt immobilia animalia, ut conchilia. Quædã uero sunt, quæ supra hoc habent motiuum secundum locũ, ut perfecta animalia, quæ multis indigent ad suã uitam. Et ideo indigent motu, ut uitæ necessaria, pcul posita querere possint. Quædã uero uiuẽtia sunt, in quibus cũ his est intellectiuum, s. in hominibus. Appetitiuũ autẽ non constituit aliquem gradum uiuentium: quia in quibuscunq; est sensus, est etiã appetitus, ut dicitur in 2. lib. de anima.

¶ Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶ AD tertium dicendũ, q̃ appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potẽtia desiderat sibi cõueniens. Sed appetitus animalis cõsequitur formã apprehensam[c]. Et ad huiusmodi appetitũ requiritur spiritualis animæ potẽtia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autẽ secundum suam naturã in uirtute appetitiua, sed secundũ suam similitudinẽ. Vnde patet quòd uisus appetit naturaliter uisibile solum ad suum actum, scilicet ad uidendũ. Animal autem appetit rẽ uisam per uim appetitiuam, non solũ ad uidẽdum, sed etiam alioquos. Si autem non indigeret anima rebus perceptis à sensu, nisi propter actiones sensuum, scilicet ut ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potẽtias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quãuis sensus & appetitus sint principia mouẽtia in animalibus perfectis, non tamẽ sensus & appetitus, inquantũ huiusmodi, sufficiũt ad mouẽdũ, nisi superadderet eis aliqua uirtus. Nã in immobilibus ãalibus est sensus, et appetitus: nõ tamẽ habẽt unde motiuũ. Hęc autem uis motiua solũ est in appetitu, & sensu ut imperante motũ, sed etiam est in ipsis partibus corporis ut sint habilia ad obediẽdum appetitui animę mouẽtis[c]. Cuius signũ est, q̃ quando membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum conuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ inconuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuũ. Huiusmodi enim uires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra uires naturales. ergo huiusmodi uires non debent poni potentiæ animæ.

¶ Præterea, Ad id, quod est commune uiuentibus & non uiuentibus, non debet aliqua potẽtia ãæ deputari. Sed generatio est cõis omnibus generabilibus & corruptibilibus, tã uiuẽtibus q̃m non uiuentibus. Ergo uis generatiua non debet poni potentia animæ.

¶ Præterea, Ãa est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadem uirtute actiua dat speciẽ & debitã quantitatẽ. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potẽtia animæ augmentatiua à generatiua.

¶ Præterea, Vnaquæque res cõseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potentia generatiua est per quam acquiritur esse uiuẽtis: ergo per eandem res una conseruatur. Sed ad conseruationem rei uiuentis ordinatur uis nutritiua, ut dicitur in 2. de ãa. Est enim potentia potens saluare suscipiens ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potentia à generatiua.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in 2. de anima, quod opera huius animę sunt generare, & alimẽto uti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ *Tres sunt animæ uegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ tres sunt potentiæ uegetatiuæ partis. Vegetatiuũ enim, ut dictũ est[c], habet pro obiecto ipsum corpus uiuens per animã, ad quod quidẽ corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidẽ, per quã esse acquirat: & ad hoc ordinatur potẽtia generatiua. Alia uero, per quã corpus uiuũ acquirit debitã quãtitatẽ & ad hoc ordinatur uis augmentatiua. Alia uero, per quam corpus uiuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinatur uis nutritiua.

¶ Est tñ quędã differentia attẽdẽda inter has potẽtias. Nam nutritiua & augmẽtatiua habent suũ effectũ in eo in quo sunt, q̃a ipsum corpus unitũ ãæ augetur & conseruatur q̃ uim augmẽtatiuã & nutritiuã in eadem anima existentẽ. Sed uis generatiua habet effectũ suũ nõ in eodẽ corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuũ sui ipsius. Et ideo uis generatiua quodãmodo appropinquat ad dignitatẽ animæ sensitiuæ, quæ habet operationẽ in res exteriores, licet excellẽtiori modo & ualidiori. Supremũ enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimũ superioris, ut patet per Diony. in 7. c. de di. nom. Et ideo inter istas tres potẽtias finaliter, & principalior, & perfectior est generatiua, ut dicitur in 2. de anima. Est enim rei tã perfectæ facere alteram qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua augmentatiuæ uero nutritiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ huiusmodi uires dicuntur naturales. Tũ q̃a habẽt effectũ simile naturę, quæ etiã dat esse, & quãtitatem, & conseruationẽ, licet hæc uires habeant hoc altiori modo. Tum quia hę uires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quę sunt naturalium actionum principia.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q̃ generatio in rebus manimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio uiuentiũ est quodã alitori modo per aliquid ipsius uiuentis[c]: quod est semen in quo est aliquod principiũ corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei uiuentis, per quam semẽ huiusmodi præparetur. Et hęc est uis generatiua.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ quia generatio uiuẽtiũ est ex aliquo semine, oportet q̃ in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et propter hoc necesse est q̃ habeat potẽtiã aĩę q̃ quã ad debitã quãtitatẽ producatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciẽ & quãtitatem secundũ materiæ cõditionẽ.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ sicut iã dictũ est[c], operatio uegetatiui principij cõplet mediãte calore, cuius est humidũ cõsumere. Et ideo ad restaurationẽ humidi depditi, necesse est hãc nutritiuã, per quã alimẽtũ cõuertatur in substãtiã corporis. Qũ etiã est necessariũ ad actũ uirtutis augmẽtatiuæ & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ inconuenienter distinguatur quinq; sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentiũ. Sunt autem multa genera accidentium. Cum ergo potentiæ diffinguantur per obiecta, uidetur q̃ sensus multipli- 187
centur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.
¶ Præterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicuntur sensibilia cõia, non sunt sensibilia per accidẽs: sed cõtra ea diuiditur in 2. de anima. Diuersitas autẽ per se obiectorũ diuersificat potẽtias. Cũ ergo plus differãt magnitudo & figura à calore, q̃ sonus: uidetur q̃ multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figurę, quàm coloris & soni.
¶ Præterea, Vnus sensus est unius contrarietatis: sicut uisus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus unus, sed plures. Ergo plures sensus sunt q̃ quinq;.
¶ Præterea, Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidã. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.
¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in 2. de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sunt exteriores sensus, uisus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ ratione diffinctionis & numeri sensuum exteriorum quidam accipere uoluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elemẽtorũ dominatur, uel aqua, uel aẽr, uel aliquid huiusmodi. Quidã autem ex parte medij, quod est uel cõiunctum, uel extrinsecum: & hoc uel aẽr, uel aqua, uel aliquid huiusmodi. Quidam autẽ ex diuersa natura sensibilium qualitatum, secũdum quod est qualitas simplicis corporis, uel sequens cõplexionem. Sed nihil istorũ conuenit: Nõ enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potẽtias. Vnde non propter hoc sunt diuersæ potentiæ, q̃a sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatẽ in organis, ut cõgruerent diuersitati potentiarũ. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secũdũ qd̃ erat conueniens ad actus potẽtiarũ. Naturas autem sensibiliũ qualitatũ cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorũ sensuũ secũdum illud quod proprie & per se ad sensum pertinet. Est autẽ sensus quædã potẽtia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exteri[a] ergo immutatiuũ est quod per se à sensu percipitur, & secundũ cuius diuersitatem sensitiuę potentiæ distinguuntur. Est autẽ duplex immutatio, una naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidẽ secũdũ qd̃ forma immutantis recipitur in immutato secũdũ esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundũ quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse spirituale, ut forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autẽ sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam incẽtio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendũ, animata corpora naturaliter sentirẽt dũ alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in uisu. In quibusdã autem, cum immutatione spirituali etiam naturalis, uel ex parte obiecti tantum, uel etiã ex parte organi. Ex parte autẽ obiecti inuenitur tranimutatio naturalis secundũ locum quidẽ in sono, qui est obiectũ auditus. Nã sonus ex percussione causatur, & aẽris cõmotione. Secundum alterationem uero in odore, qui est obiectũ olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc q̃ spiret odorẽ. Ex parte autẽ organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nã & manus tãgẽs calida calefit, & lingua humidatur q̃ humiditatẽ saporũ. Organum uero olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidẽs. Visus autẽ, quia est absq; immutatione naturali organi, & obiecti, est maxime spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & cõior. Et post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habẽt immutationẽ naturalẽ ex parte obiecti. Motus tũ localis est perfectior & naturaliter prior q̃ motus alterationis, ut ꝓbatur in 7. phy. Tactus autẽ & gustus sunt maxime naturales. De quorũ distinctione pòst dicet[c]. Et inde est q̃ alij tres sensus nõ fiunt p̃ mediũ coniunctũ, ne aliqua naturalis tranimutatio perting at ad organum, ut accidit in his duobus sensibus.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ nõ oĩa accidẽtia habent uim immutatiuã sẽm se, sed solæ qualitates tertiæ speciei, sẽm quas cõtingit alteratio. Et ideo solæ hmõi qualitates sunt obiecta sensuum:

¶ Quo ad secundã primo differentia ponitur hic: quia generatiua ad alterũ, alię uero ad proprietatẽ corporis. Deinde ordinẽ dignitatis: quia generatiua dignior ex supradicta cõditione, utpote attingens ad unã sensitiuã. Et confirmatur authoritate Dionysij. Demũ ordinẽ ministerij: quia illæ seruiũt, & augmentatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dicuntur potentiæ uegetatiuæ in genere. Vtrũ ãæ plures sint (s. in specie specialissimã potentiæ animæ præcipue, pura digestiua, attractiua, expulsiua, &c. nõ est præsentis speculationis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum secundum.*

Circa hoc. Titulus clarus.
¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat penes quid actus debet diffiniri, & numerus sensuũ. Secundo assignat ipsum rationem utriusq;.
¶ Quo ad primũ tria. Primo refert tres opiniones, s. ex organis, ex mediis, ex reb⁹ sentiẽtis. Secundo reprehẽdit eas. Et primæ quidẽ: q̃a potentiæ nõ sunt propter organa, sed mẽdia, sed econuerso. Tertiã uero, q̃a diuersitas sensibilis secundũ simplex aut mixtũ subiectũ pertinet ad intellectũ. Aduerte hic, q̃ prima opiniones non argumentatur falsitatis, sed q̃a nõ assignat cãm quæsiti, sed effectũ. tertia uero assignat cãm per accidẽs, & ideo peior omnibus. Tertio igitur dicit distingui sensus penes diuersitatem istorum exteriorũ. Et sic est prima cõclusio affirmatiue. Sensus distinguũtur sẽm quòd fiunt immutatiui exterioribus. Et sensus est potẽtia passiua per se primo immutabilis ex extrinseco sensibili. et ꝓ. Antecedens patet. & consequentia est ex dãs: q̃a cõstat diuersitas ad aliquos ex eo q̃ p̃ se primo respicit pdicere. ¶ Ego ad sẽm cõclusionẽ. Sensus sunt q̃q; forũ q̃q; species immutatiui, ꝓbatur prãmissa. distinctio immutationis in naturalẽ & spiritualẽ, & descriptionẽ utriusq; & in quo earũ cõstat & cuius: & clara sunt omnia. probat ergo sic, tunc. ratio spiritualis immutatio est sola, & est uisus: mixta ex parte obiecti, & tunc aut motiua locali, & sic audit⁹: aut alterationis, & sic tactus: aut ex parte organi, & tũc aut secũdum esse naturale, & sic gustus: aut secundũ esse spirituale, & sic olfactus: ex reprehensione ad ultimum patet.

Circa hoc. Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Prima reprehẽdit secundo cõparat. Conclusio respondetur. Tres sunt partes uegetatiuæ. Probatur. Corpus uiuens ut sic est obiectum uegetatiuæ: ergo obiectum uegetatiuæ existens res operatur ergo tres potentias in uegetatiuo: ratio sunt generatiua, nutritiua, & augmentatiua. Et sic est ergo. Maior patet, quia ejusdem est esse, & perfecti quantitate, & conseruatione utriusq; minor ex dictis: reliqua plana.

¶ *Virum conuenienter partes uegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.*

¶ *Virum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.*

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum tertium.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

348 ¶ De his autem & his, quæ in responsionibus argumentorum hic dicitur, dicendum est in additionib⁹ super libros de anima.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulo quarto.

Comment. THulius clarus.

¶ In corpore est una cōclusio responsiua quæstio in calce posita. Non est necesse ponere interiores uires sensitiuæ partis nisi quatuor: istum communem, phātasiā, æstimatiuā & memoratiuā. Et quamuis ista cōclusio cū sit exclusiua, habeat duas exponentes: æstimatiuam, & sensus interiores sint quatuor: & negatiuā, quod non sunt plures ijs quatuor. Ideirco tria facilius cognoscere possumus. Primo facit ad hoc optima fundamenta. Secundo ex eis deducit expositionē affirmatiuā. Tertio negatiuā, & sic demum infert cōclusionem integram.

¶ Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicandi potētias animæ. Prima est de multiplicatione actionū, s. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam uitam animalis perfecti sufficiunt. probatur quia natura nō deficit in necessariis, nec etiā abundat superfluitas quæ nihil otiose agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatē potentiæ, s. actiones, quæ non possunt reduci principiū, eorum diuersas potentias. & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est ij proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæc uerę radices, quibus tactus leuit diuersificandi potentias: cum sint propter actus.

¶ Quo ad secundū: ibi alibi quatuor uirtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc q̄ aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quoad hoc q̄ aliquæ sunt inferiores ordinis, utpote circa extrinseca tantū versātes: aliquæ superiores ordinis, ad interiora se extendentes. Ideo expositis regulis primo distinguit appræhensiuas à conservatiuis: secundo utrasque unius ordinis ab utriq; alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, q̄ in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, unam totū recipere, scz retinere. probatur quia oportet appræhendere nō solum præsentes, sed absentes. probatur decendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens. & tenet sequela: quia appetitus & motus fit ab apprehēso. Et ideo ad hoc ut animal moueatur ad absens, oportet q̄ apprehendat absens. Et ideo

De anima arti. 11. con. 60. 3.

388 a ¶ Vtrum interiores sensus conueniēter distinguantur.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Cōmune enim nō diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter uires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶ Præterea, Ad id, ad qđ sufficit sensus proprius & exterior, non oportet ponere aliquam uim apprehēsiuā interiorem, sed ad

suum: quia ut dicitur in 2. phy. secundum eadem alteratur sensus, secundum quę alterātur corpora animata.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicuntur cōia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primo & per se immutant sensum, cū sint qualitates alterantes: sensibilia uero cōia omnia reducuntur ad quantitatē. Et de magnitudine quidē & numero patet q̄ sunt species quātitatis. Figura autē est qualitas circa quantitatem: cui consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autem & quies sentiuntur secundū qđ subiectū uno modo, uel pluribus modis se habet secundum magnitudinem subiecti uel localis distantiæ quantū ad motū augmenti & motū localē. uel etiā secūdum sensibiles qualitates, ut in motu alterationis. Et sic sentire motū & quietem, est quodāmodo sentire unū & multa. Quātitas autem est proximum subiectum qualitatis alternatiuæ, ut superficies coloris. Et ideo sensibilia cōia non mouent sensum primo & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, ut superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens: quia huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatē faciunt in immutatiōe sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie & à parua. qa etiā ipsa albedo dicit magna uel parua. Et ideo diuiditur secūdū propriū subiectū.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ sicut philosophus uidetur dicere in 2. de anima, sensus tactus est unus in genere, sed diuiditur in multos sensus secundum speciem. Et propter hoc est diuersarum contrarietatū. Qui tamen non separantur ab inuicē secūdum organum, sed per totum corpus se cōcomitantur. Et ideo eorum distinctio non apparet. Gustus aūt, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, non autē per totū corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tñ dici q̄ omnes illæ contrarietates & singulæ cōueniunt in uno genere ꝓximo, & omnes in uno genere communi: quod est obiectum tactus secundum rationem communem. Sed illud genus commune est innominatum, sicut etiam genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ sensus gustus secūdū dictū philosophi est quædā species tactus, quæ est in lingua tantū. Non autē distinguit à tactu in genere, sed à tactu quantū ad illas species, quæ ꝓ totū corpus diffunduntur. Si uero tactus sit unus sensus tantū, ꝓpter unā rationē cōem obiecti, dicēdū erit, q̄ secūdū rationē diuersam immutatiōis distinguitur gustus à tactu. Nā tactus immutatur natura li immutatione, & nō solū spirituali quātū ad organū sicū secūdū qualitatē, quæ ei ꝓprie obiicitur. Gustus autē organum nō immutatur de necessitate naturali immutatione secūdū qualitatē, quæ ei ꝓprie obiicit, ut lingua fiat dulcis uel amara, sed secūdū præambulā qualitatē in qua fundatur sapor, s. secūdū humorem qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum interiores sensus conueniēter distinguantur.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Cōmune enim nō diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter uires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶ Præterea, Ad id, ad qđ sufficit sensus proprius & exterior, non oportet ponere aliquam uim apprehēsiuā interiorem, sed ad iudicandum de sensibilibus sufficiunt sensus propriī & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto. Sunt b liter etiā uidentur sufficere ad hoc ꝙ percipiāt suos actus. Quia 181 cū actio sensus sit quodāmodo medium inter potētiā & obiectū, uiderur ꝙ multo magis unius possit suā uisione ranciē sibi ꝓpin quiorē percipere cū calorē. Et sic de aliis. Nō ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorē potentiā, quæ dicatur sensus cōmunis.

¶ Præterea, Secundum philosophum, phantasticum & memoratiuum sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶ Præterea, Intellectus minus dependet à sensu cūi quæcunq; potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiendo à sensu. Vnde dicitur in 1. Poste. quòd cuibus deest unus sensus, deficit una sciēria. Ergo multo minus debet poni una potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam uocant æstimatiuam.

¶ Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo uti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo uel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ uires præter æstimatiuam & memoratiuam: uel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ uires præter phantasiam.

¶ Præterea, Augustin. 12. super Genesim ponit tria genera uisionum, scilicet corporalem, quæ fit per sensum: & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantāsiam: & intellectualem quæ fit per intellectum. Non est ergo aliqua uis interior, quę sit media inter sensum & intellectum: nisi imaginatiua tantum.

¶ SED CONTRA est, quòd Auicen, in suo lib. de anima ponit quinque potētias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem: phātasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuā.

CONCLVSIO.

¶ *Quatuor tantum sunt animæ sensitiuæ interiores uires: sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ cū natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiōes animæ sensitiuæ, quot sufficiāt ad uitā animalis perfecti. Et quæcunq; harū actionū nō possunt reduci in unū principiū, requirunt diuersas potentias, cū potentia animæ nihil aliud sit q̄ proximū principiū operationis animæ. Est autē considerandū, q̄ ad uitā animalis perfecti requiritur, q̄ non solū apprehēdat rē apud præsentiā sensibilis, sed etiā apud eius absentiā: alioquin cū animalis motus & actio sequatur apprehensionē, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, q̄ animal per animam sensitiuā non solū recipiat ꝑspecies sensibiliū, cū præsentialiter immutatur ab eis, sed etiā eas retineat & cōseruet. Recipere aūt & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersā principia. Nam humida bene recipiunt & male retinent: e contrario autem est de siccis. Vnde, cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶ Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum: non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum quas percipit sensus: in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, ut quærat aliqua uel fugiat, non solum quia sunt conuenientia uel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias cōmoditates & utilitates, siue nocumenta. Sicut ouis uidens lupum uenientem fugit non propter indecētiam coloris uel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similer auis colligit paleā, non quia delectet sensum, sed quia est utilis ad nidificandū. Necessarium est ergo animali q̄ percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptiōis oportet esse aliquod principiū, cum perceptio formarū sensibilium sit ex immutatione sensibili, nō autem perceptio intētionū prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorū distinctione post dicetur. Ad harū autem formarum retentionem aut conseruationē, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur uis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas uis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Cuius signū est q̄ principiū memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intētione: puta quòd est nocuū uel conuenies. Et ipsa ratio præteriti, quā attendit memoria, inter huiusmodi intentiones cōputatur. Cōsiderandū est autem q̄ quantū ad formas sensibiles, nō est differētia inter hominē & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus.

sensibili, cognitionem sequitur. Ex secunda uero ratione quod hæc duo opera nō sunt eiusdem: oportet principium distinguere. quia, secundum philosophum: quia, ubi est humidum, ibi est sensus: ex siccis autem, siccitate uirtutis animæ, conclusio. subsequens, Sicetiam uirtutes interiores sunt aliæ à receptiuis. Deinde ponit duas exponentes assimilationem, s. sensus interiores sunt quatuor: & negatiuā, q̄ non sunt plures ijs quatuor. Ideirco tria facilius cognoscere possumus. Primo facit ad hoc optima fundamenta. Secundo ex eis deducit expositionē affirmatiuā. Tertio negatiuā, & sic demum infert cōclusionem integram.

¶ Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicandi potētias animæ. Prima est de multiplicatione actionū, s. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam uitam animalis perfecti sufficiunt. probatur quia natura nō deficit in necessariis, nec etiā abundat superfluitas quæ nihil otiose agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatē potentiæ, s. actiones, quæ non possunt reduci principiū, eorum diuersas potentias. & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est ij proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæc uerę radices, quibus tactus leuit diuersificandi potentias: cum sint propter actus.

¶ Quo ad secundū: ibi alibi quatuor uirtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc q̄ aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quoad hoc q̄ aliquæ sunt inferiores ordinis, utpote circa extrinseca tantū versātes: aliquæ superiores ordinis, ad interiora se extendentes. Ideo expositis regulis primo distinguit appræhensiuas à conservatiuis: secundo utrasque unius ordinis ab utriq; alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, q̄ in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, unam totū recipere, scz retinere. probatur quia oportet appræhendere nō solum præsentes, sed absentes. probatur decendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens. & tenet sequela: quia appetitus & motus fit ab apprehēso. Et ideo ad hoc ut animal moueatur ad absens, oportet q̄ apprehendat absens. Et ideo

exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo quæ in alijs animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua, quæ per collationem quādam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignāt determinatum organum, scilicet mediam partem capitis. Est enim collatiua intentionum individualium, sicut ratio intellectiua intentionum uniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solum habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriam, secundū individuales intentiones.

Aut. uero ponit quintā potentiā medię inter æstimatiuā & imaginatiua, quę cōponit & diuidit formas imaginatas, ut patet cum ex forma imaginata auri, & forma imaginata montis componimus unā formā montis auri, quę nunqā uidimus. Sed uta operatio nō apparet in alijs à talibus ab homine: in quo ad hoc sufficit uirtus imaginatiua. Cui etiā hāc actionē attribuit Auer. in li. quòd quę fiunt de sensu & sensibilibus. Et sic nō est necesse ponere nisi quatuor uires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationē, æstimatiuā, & memoratiuā.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ sensus interior non dicitur communis per prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principium exteriorum sensuum.

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ sensus ꝓpr' iudicat de sensibili ꝓprio discernēdo ipsum ab alijs quæ cadūt sub eodē sensificut discernēdo albū à nigro uel à uiridi. Sed discernere albū à dulci nō pōt nec ꝓ usus nec ꝓ gustus: quia oportet q̄ q̄ inter aliqua discernit, utrunq; cognoscat. Vnde oportet ad sensum cōpetere discretionis iudicū, ad quē referant sicut ad cōem terminū oēs apprehensiones sensuū, à quo etiā percipiātur intentiones sensuū, sicut cū aliqs uidet se uidere. Hoc enim nō potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit, nisi formā sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur usus: & ex qua immutatiōe sequitur alia immutatio in sensu cōi qui usionem percipit.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ sicut una potētia oritur ab alia, alia mediante, ut suprà dictū est: ita etiā alia subiicitur alij potentiæ mediāte alia. Et secūdū hūc modū phātasticū & memoratiuū dicūtur passiones primi sensitiui.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶ Ad qntū dicēdū, q̄ illa eminētia habet cogitatiua & memoratiua in homine: nō per id quod est propriū sensitiuæ partis: sed per aliquā affinitatem & propinquitatē ad rationē uniuersalē secundū quandā reflexiuā. Et ideo non sunt aliæ uires, sed ex dem perfectiores q̄ sint in aliis animalibus.

¶ Ad sextū dicendū, quòd Aug. spiritualē uisionē dicit esse, quæ fit per similitudines corporū in absentia corporū. Vñ patet q̄ cōis est omnibus interioribus apprehēsionib⁹.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA *de potentijs intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.*

DEINDE quæritur de potentijs intellectiuis.

¶ Circa qđ quæruntur 12. ¶ Primo utrū intellectus sit potētia aīæ, uel eius essentia. ¶ Secūdo, si

ad apprehensiuā: quia cæteris instinctu, homo collatione apprehēdit: & quo ad retentiuam: quia cætera subita recordatione homo ingressiuo discursu. Vnde & nominibus etiā differunt, dum illorū æstimatiua in nobis est cogitativa, & memoratiua est reminiscētia. Ratio contra Auic. est, qa ad operationem illam sufficit imaginatiua in homine, in quo solo istæ operatio apparet. Testimonium est Auer.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ nona Articu. primum. Auer. 389

IN titulo aduerte, q̄ non quęritur hic de simplici potentię ab essentia, sed supponitur ex superioribus, & quęritur sub quo cōtinetur intellectus. 97. art. 2. cor.

¶ In corpore unica cōclusio responsiua, Intellectus in solo Deo est substātia, in reliqs est potentia. Probatur in solo allo proximū ope rationis principiū est substātia, in quo opera tio est eius: sed hoc ꝙ in solo Deo. ergo. maior probatur: qa operatio est propinqua actꝰ potentiæ operatiuæ, ut esse essentiæ: ac p hoc, ut actus ad actum, ita potentia ad potentiam: & identitas actus inter rect identitatē proportionum actuabilium, & actuatarum ad inuicē. Omnia hæc discussa sunt superius in q. 54. ar. 1. &c. & sic patet cōclusio sustinēdo, quòd intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium. Comment. 366

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus ponit intellectiuum potentiam animæ: ut patet in secundo de anima.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus in solo Deo intellectus est idem essentiæ eius, in alijs uero distinguitur ab essentia, cuius est potentia.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ necesse est dicere secundum præmissa, quòd intellectus sit aliqua potentia animæ & non ipsa animæ essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, ut ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idem est intelligere quod suum esse. Vnde in solo Deo intellectus est eius essentia, in alijs autem creaturis intellectualibus intellectus est quædam potentia intelligentis. 77 199 377 83 298

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sensus accipitur aliquando pro potentia, aliquando uero pro ipsa anima sensitiua. Denominatur enim anima sensitiua nomine principalioris suæ potentiæ, quæ est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoq; nominatur nomine intellectus, quasi à principaliori sua uirtute, sicut dicitur in 1. de anima, quòd intellectus est substātia quædam. Et etiam hoc modo Augustin. dicit quòd mens est species uel essentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo quantum ad modum operādi per organum corporale, uel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Aug. ponit uoluntatem in mente, & philosophus in ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in Angelis non est alia uis quam natura intellectiua & uoluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens uel intellectus: quia tota uirtus sua in hoc cōsistit. Anima autem habet multas alias uires, sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile. 279

¶ Ad quartum

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶*Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum secundum.*

Annota. IN titulo aduerte, quòd quæstio illa tripliciter tractari potest. Primo communiter, utrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua quocunque modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, utrum intellectus sit potentia passiua materialitatis, subsistentiæ intelligentis creatæ non habet utrumlibet ad intelligendum. Vnde nō oportet quòd intellectus sit substantia immæ, sed eius utrus & potentia.

ARTICVLVS II.

4 ¶*Vtrum intellectus sit potentia passiua.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd intellectus non sit potētia passiua. Patitur enim unumquodque secundū materiam, sed agit ratione formæ. Sed utrus intellectiua cōsequitur immaterialitatem subsistentiæ intelligentis[c]. Ergo uidetur quòd intellectus non sit potentia passiua.

¶Præterea, Potentia intellectiua est incorruptibilis, ut suprà dictū[c]. Sed intellectus si est passiuus, est corruptibilis, ut dicitur in 1. de anima. Ergo potentia intellectiua non est passiua.

¶Præterea, Agens est nobilius patiente, ut dicit Aug. 12. super Gen. ad litera. & Ari. in 3. de anima. Potentiæ autem uegetatiuæ partes omnes sunt actiuæ: quæ tamen sunt infimæ inter potentias animæ. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ sunt supremæ, non erit passiua.

¶*Ad quartum dicendum, quòd ipsa immaterialitas subsistentiæ intelligentis creatę non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet utrumlibet ad intelligendum. Vnde nō oportet quòd intellectus sit substantia immæ, sed eius utrus & potentia.*

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum intellectus sit potentia passiua.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd intellectus non sit potētia passiua. Patitur enim unumquodque secundū materialitatem subsistentiæ intelligentis[c]. Ergo uidetur quòd intellectus non sit potentia passiua.

¶Præterea, Potentia intellectiua est incorruptibilis, ut suprà dictū[c]. Sed intellectus si est passiuus, est corruptibilis, ut dicitur in 1. de anima. Ergo potentia intellectiua non est passiua.

¶Præterea, Agens est nobilius patiente, ut dicit Aug. 12. super Gen. ad litera. & Ari. in 3. de anima. Potentiæ autem uegetatiuæ partes omnes sunt actiuæ: quæ tamen sunt infimę inter potentias animæ. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ sunt supremæ, actu prima uero consequētia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet. si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster ut assumptā probatūmque est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda uero est per se nota.

¶Circa primum consequentiam aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, cautaliter, & conditionaliter. Et formaliter quidem intellectum pluribus habet ambiguitatis diuersasque opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati sicut illuminari passionē significant alij actionem imutantem tantum, ac per hoc passio nis habitum naturam admittere non posse. Quarum ratio à lucido in ipsum quiescens. Cautaliter uero seu instrumentaliter, siue causaliter intellectum, apud uere Peripateticos non uertitur in dubium, dum intelligere contingere creditur ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniā in proposito pati nō cōmittit nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quā erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quam recipere intelligibile. ad quod erat in potentia. Vnde Aristo. Auerroimque hic, sensibile non est dubium. Nec te mouerint uerba S. T. in quol. 8. q. 1. ar. 2. expresse sonātia, q̄ intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationē. Per hoc enim ut ibi patet, non intendit, quòd intellectus indux cooperetur murellectū agēti, & phātasmati ad tui formationē: sed quòd intellectus tam formatus potest ex præcepto phātasmatis aliis species in se producere multo magis q̄ intellectus quæ etiā nō nuda, sed formata iā auri & mōtis speciebus formati in se speciē montis auri.

¶ Circa secundam dubitationē, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est q̄ intellectum possibilem concurrere pure passiue ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet: siue intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundū, quia hic non quærimus modum, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantūmodo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionē: ideo omittendæ sunt hic opiniones multæ: & quatuor breuiter tangendæ: duæ s. mentes intellectū pure passiuæ, & duæ actiuæ: quoniam ex his melius patebit intentum. Aut enim creatur, quòd nudus intellectus est totale actiuū intellectionis. Aut partiale cū Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione uero speciei intelligibilis est actiuus. Ad harū enim quatuor aliquā omnis uidetur opinio de hoc reduci. Sed diligēter aduertēdū est, quòd ultima opinio S. Th. attribuitur, sed male intellecta. Potest liquidē dupliciter intelligi. primo quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionē: quemadmodū aqua calida ad calefactionē: ita q̄ sicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hūc sensum intelligitur à Sco. & cōiter exponi uidetur. Sed hi lōge sunt ab intento sēsu. iuxta hunc liquidē sensum sola species intelligibilis actiue causat: quēadmodū solus calor calefactionē causat. intellectus autē non concurreret ad causandūmisi ut sustentans rationē agendi, quēadmodū aqua ut sustinens calorē. Vnde quēadmodū cū aqua calida calefacit, secundū denominationē quidē ipsa aqua dicitur calefactiōs seu efficiēs calefactionē: ita actiones tunt subiective nisi fallē denominatiue: licētū rē ēt. aqua nihil ad calefactionis actionē cōfert, nisi remote: q̄ s. sustinet principiū agēdi. q̄ ex eo liquet: quòd si illa agēdi ratio, puta calor per se subsisteret, absque cōcurrente subiecto eādē haceret actionē. ita cū intellectus informatus specie intelligibili intelligit: dicitur intelligēre denominative. & nihil fuit ipse ad intellectionis productionē: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum suscipit eā. Apud S. Th. aūt & ueritātē, intellectus in actu se toto primo actiue concurrit ad intellectionē, & sensus ad sensationem: patet in quol. 8. q. 1. ar. 2. Ad cuius euidentiā scitō, quòd quia intellectus secundū se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquā agendi rationem. Et hoc est in quo primo differunt Sco. & hoc uero quòd intellectus sit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandā agendi rationē, cōmune namque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi secundū. Et hoc huic autē quòd intellectus non acquirit intelligibile, quēadmodū materia acquirit formā, sed tantūm in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile inhibitur quodāmodo in ipso intellectu. sequitur quòd hoc totā, s. intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quia ratione partis, s. intellectus recipit intellectionem. Et similiter dicendum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquiuoce cōmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam ut ex eis resultet cōpositū, & illius cōpositi est actiua sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formā, & pars est compositi. Anima autem ut Aner, optime dixit in 3. de anima. cap. 4. nō sic recipit ea cognoscibile ut ex eis fiat cōpositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuus ad intellectionem, q̄ receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionē non ex partibili ratione agendi sed Scot. contra Aristotelem sensit, nec præcise ex specie intelligibili, ut mo-

derna

Annota. 390 3. dis. 14. ar. 1. q. 2. & cor. ad secundum. Et ex. Scōte. exp. 49. Et uer. q. 16. ar. 1. ad decimum tertium.

In propōsito hic tertiꝰ sensus nō tractatur hic, sed nos dicem⁹ de hoc infra in artic. Primꝰ quoque sensus hic nō intenditur, quoniam ut in corpore patet, intellectus angelicus nō ēt patiens, neq; potentia passiua, ut modo loquimur: & tamen constat quòd intelligere eius in eo recipitur. Vnde relinquitur, q̄ secundus sensus sit intentus.

10 Et meritō: quoniā de ipsa potentia intellectiua nudā debet esse prima quæstio, utrum sit passiua. Possibilitas autem potentiæ secundum scripturam solum ostenditur secundum ordinem, quem habet ad proprium actum, & nō ad hunc uel illum: nec per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum continentiam intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio. si enim intellectus est in potentia est: & si non, non: quasi eligibilis potentia essentialiter respectu huius uel forte passiuum respectu alicuius.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. Primo declarat illum terminum passiue. Secundo respondet quæstio unica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter propriissime, & proprie, & communiter: & huius circa sunt in litera.

Annota. ¶ Et aduerte primo duo: conuenientiam scilicet & differentiam. Conuenit enim quia in omnibus modis inuentur duo, s. ordo: quòd prius erat in potentia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepant autē, quia in primo comitatur perditio conuenientium: in secundo perditio sola, non curando an conuenientia, an disconuenientia. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptum inxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens. & in hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primo: neque absolute dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, ut patet de subiecto & passione: materia & forma exti: stella & lumine, quod habet à sole. & naturæ & reperta simul: ut patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte uideatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, ut inferius clare patet. & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est præcedere actū suum, aut & in idem redit exponatur negatiue, id est, quòd ex ui naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit cœqua suo actui. & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere actui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Cōment. ¶ Quo ad secundū cōclusio ruina est. Intellectus noster est potentia passiua, probat. Intellectus noster est in potentia separata ab actu: ergo eius intelligere est patiens. nō: ergo intellectus est potentia passiua. Antecedēs habet duas partes, s. q̄ sit in potentia, & q̄ separata ab actu. quo ad primā probat sic, Intelligere est operatio circa ens in uniuersali. ergo intellect⁹ ut actus se habet ad uniuersale ens ut actꝰ tollit cuius: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc ultimum antecedens est per se notum: non arguitur enim intelligere ad hoc, ut illuminans. Prima uero sequela probatur, quia ex diuersis habitudinibus ad uniuersale ens tanquam ad proprium perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu uel potentia ipsum intellectum: sicut uniuersale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mensuratum perfectiuum. Secundꝰ uero sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela patet, quia si ens sit ex sese enim diuinum solum est quòd omnium & quilibet intellectus aut actu aut potentia respicit omnia: consequens est, ut reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis respectu liquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam uero partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam: & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectū, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium. hic uero propter hoc quòd est ultimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signanter assertur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu prima uero consequētia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet. si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster ut assumptā probatūmque est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda uero est per se nota.

¶ Circa primum consequentiam aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, cautaliter, & conditionaliter. Et formaliter quidem intellectum pluribus habet ambiguitatis diuersasque opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati sicut illuminari passionē significant alij actionem imutantem tantum, ac per hoc passionis habitum naturam admittere non posse. Quarum ratio à lucido in ipsum quiescens. Cautaliter uero seu instrumentaliter, siue causaliter intellectum, apud uere Peripateticos non uertitur in dubium, dum intelligere contingere creditur ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniā in proposito pati nō cōmittit nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quā erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quam recipere intelligibile. ad quod erat in potentia. Vnde Aristo. Auerroimque hic, sensibile non est dubium. Nec te mouerint uerba S. T. in quol. 8. q. 1. ar. 2. expresse sonātia, q̄ intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationē. Per hoc enim ut ibi patet, non intendit, quòd intellectus indux cooperetur murellectū agēti, & phātasmati ad tui formationē: sed quòd intellectus tam formatus potest ex præcepto phātasmatis aliis species in se producere multo magis q̄ intellectus quæ etiā nō nuda, sed formata iā auri & mōtis speciebus formati in se speciē montis auri.

¶ Circa secundam dubitationē, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est q̄ intellectum possibilem concurrere pure passiue ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet: siue intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundū, quia hic non quærimus modum, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantūmodo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionē: ideo omittendæ sunt hic opiniones multæ: & quatuor breuiter tangendæ: duæ s. mentes intellectū pure passiuæ, & duæ actiuæ: quoniam ex his melius patebit intentum. Aut enim creatur, quòd nudus intellectus est totale actiuū intellectionis. Aut partiale cū Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione uero speciei intelligibilis est actiuus. Ad harū enim quatuor aliquā omnis uidetur opinio de hoc reduci. Sed diligēter aduertēdū est, quòd ultima opinio S. Th. attribuitur, sed male intellecta. Potest liquidē dupliciter intelligi. primo quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionē: quemadmodū aqua calida ad calefactionē: ita q̄ sicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hūc sensum intelligitur à Sco. & cōiter exponi uidetur. Sed hi lōge sunt ab intento sēsu. iuxta hunc liquidē sensum sola species intelligibilis actiue causat: quēadmodū solus calor calefactionē causat. intellectus autē non concurreret ad causandūmisi ut sustentans rationē agendi, quēadmodū aqua ut sustinens calorē. Vnde quēadmodū cū aqua calida calefacit, secundū denominationē quidē ipsa aqua dicitur calefactiōs seu efficiēs calefactionē: ita actiones tunt subiective nisi fallē denominatiue: licētū rē ēt. aqua nihil ad calefactionis actionē cōfert, nisi remote: q̄ s. sustinet principiū agēdi. q̄ ex eo liquet: quòd si illa agēdi ratio, puta calor per se subsisteret, absque cōcurrente subiecto eādē haceret actionē. ita cū intellectus informatus specie intelligibili intelligit: dicitur intelligēre denominative. & nihil fuit ipse ad intellectionis productionē: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum suscipit eā. Apud S. Th. aūt & ueritātē, intellectus in actu se toto primo actiue concurrit ad intellectionē, & sensus ad sensationem: patet in quol. 8. q. 1. ar. 2. Ad cuius euidentiā scitō, quòd quia intellectus secundū se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquā agendi rationem. Et hoc est in quo primo differunt Sco. & hoc uero quòd intellectus sit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandā agendi rationē, cōmune namque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi secundū. Et hoc huic autē quòd intellectus non acquirit intelligibile, quēadmodū materia acquirit formā, sed tantūm in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile inhibitur quodāmodo in ipso intellectu. sequitur quòd hoc totā, s. intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quia ratione partis, s. intellectus recipit intellectionem. Et similiter dicendum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquiuoce cōmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam ut ex eis resultet cōpositū, & illius cōpositi est actiua sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formā, & pars est compositi. Anima autem ut Aner, optime dixit in 3. de anima. cap. 4. nō sic recipit ea cognoscibile ut ex eis fiat cōpositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuus ad intellectionem, q̄ receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionē non ex partibili ratione agendi sed Scot. contra Aristotelem sensit, nec præcise ex specie intelligibili, ut moderna

¶ *Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd quæstio illa tripliciter tractari potest. Primo communiter, utrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua quocunque modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, utrum intellectus sit potentia passiua materialitatis, subsistentiæ intelligentis creatę non habet utrumlibet ad intelligendum. Vnde nō oportet quòd intellectus sit substantia immæ, sed eius utrus & potentia.

¶ *Ad quartum dicendum, quòd ipsa immaterialitas subsistentiæ intelligentis creatę non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet utrumlibet ad intelligendum. Vnde nō oportet quòd intellectus sit substantia immæ, sed eius utrus & potentia.*

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum intellectus sit potentia passiua.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd intellectus non sit potētia passiua. Patitur enim unumquodque secundū materialitatem subsistentiæ intelligentis[c]. Ergo uidetur quòd intellectus non sit potentia passiua.

¶ *Præterea*, Potentia intellectiua est incorruptibilis, ut suprà dictū[c]. Sed intellectus si est passiuus, est corruptibilis, ut dicitur in 1. de anima. Ergo potentia intellectiua non est passiua.

¶ *Præterea*, Agens est nobilius patiente, ut dicit Aug. 12. super Gen. ad litera. & Ari. in 3. de anima. Potentiæ autem uegetatiuæ partes omnes sunt actiuæ: quæ tamen sunt infimę inter potentias animæ. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

¶ *SED CONTRA est qđ philosophus dicit in 3. de aīa, q̄ intelligere est pati quoddā.*

CONCLVSIO.

¶ *Cum intelligere sit quoddam pati, intellectus est potentia passiua.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ pati tripliciter dicitur. Vno modo proprissime, scilicet quādo aliquid remouetur ab eo quod conuenit sibi secundum naturam, aut secundum propriam inclinationem. sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionē, & cum homo ægrotat, aut tristatur. Secundo modo minus proprie dicitur aliquis pati ex eo quòd aliquid abipso abiicitur, siue sit ei conueniens, siue non conueniens. Et secundum hoc dicitur pati non solum qui ægrotat, sed etiā qui sanatur: non solum qui tristatur, sed etiam qui lętatur: uel quocunque modo aliquis alteretur, uel moueatur. Tertio dicitur aliquis pati communiter ex hoc solo, quòd id, quod est in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc quòd aliquid abiiciatur. Secundū quem modū omne quod exit de potētia in actū potest dici pati: licētia ei persicitur[c]. Et sic intelligere nostrū est pati. Quod quidē hac ratiōe apparet: intellectus n. sicut suprà dictū est[c], habet operationem circa ens in uniuersali. Considerari ergo potest utrū intellectus sit in actu uel potentia, ex hoc q̄ consideratur quomodo intellectus se habeat ad ens uniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens uniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus, quia est dei essentia in qua originaliter & utrualiter totū ens præexistit sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus non est in potentia, sed est actus purus. Nullus autē intellectus creatus potest se habere ut actus respectu totius entis uniuersalis: q̄a sic oporteret quòd esset ens infinitum. Vnde omnis intellectus creatus per hoc ipsum q̄ est, non est actus omniū intelligibilium, sed comparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potentia ad actum. Potentia autem dupliciter se habet ad actum. Est enim quædam potentia quæ semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporum cælestium[c]. Quædam autem potentia est quæ non semper est in actu, sed de potētia procedit in actū, sicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorum intelligibilium propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est actus purus, ut suprà dictum est[c]. Intellectus autem humanus, qui est infimus in ordine intellectuum, & maxime remotus à perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, ut philosophus dicit in 3. de anima. Quod manifeste apparet ex hoc, q̄ in principio sumus intelligēres solū in potētia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, q̄ intelligere nostrum est quòdā pati secundum tertiū modum passionis, & per consequēs intellectus est potentia passiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ obiectio illa procedit de primo & secundo modo passionis, qui sunt proprū materiæ primæ. Tertius aūt modus passionis est cuiuscūq; in potētia existētis, qđ in actū reducit.

¶ Ad secundū dicēdū, q̄ intellectus passiuus secūdū quoscūq; dicitur apperitus sensitiuus, in quo sunt aīæ passiones, q̄ etiā in 1. eth. dicitur rōnalis per participationē, q̄a obedit

¶ Circa primum dubitationē tria sunt agenda. Primo declarandas est titulus: & quo ad hoc aduertendū est, q̄ quum esse causaliter pati nihil aliud sit q̄ causari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuruit intellectionē, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere utrū intelligere sit causaliter pati, est quærere utrū intelligere causetur ex passione intelligere[c] ab intelligibili.

¶ Quo ad secundū tres sūt de re hac opiniones. Quidam tenent, q̄ intellectus non patitur ab intelligibili: ita q̄ intelligibile concurrit ad intellectionem: terminatiue tantū, & non causaliter. Alij uero tenent q̄ intellectus patitur quidem ab intelligibili, sed per accidēs ita q̄ per se loquendo non patitur ab intelligibili: concurrit tamē intelligibile ad intellectionem non solum terminatiue, sed causaliter. Et meritō: quoniā de ipsa potentia intellectiua nudā debet esse prima quæstio, utrum sit passiua. Possibilitas autem potentiæ secundum scripturam solum ostenditur secundum ordinem, quem habet ad proprium actum, & nō ad hunc uel illum: nec per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum continentiam intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio. si enim intellectus est, in potentia est: & si non, non: quasi eligibilis potentia essentialiter respectu huius uel forte passiuum respectu alicuius.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. Primo declarat illum terminum passiue. Secundo respondet quæstio unica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter propriissime, & proprie, & communiter: & huius circa sunt in litera.

Annota. ¶ Et aduerte primo duo: conuenientiam scilicet & differentiam. Conuenit enim quia in omnibus modis inuentur duo, s. ordo: quòd prius erat in potentia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepant autē, quia in primo comitatur perditio conuenientium: in secundo perditio sola, non curando an conuenientia, an disconuenientia. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptum inxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens. & in hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primo: neque absolute dicitur potentia passiua, sed secundum quid quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, ut patet de subiecto & passione: materia & forma exti: stella & lumine, quod habet à sole. & naturæ & reperta simul: ut patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte uideatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, ut inferius clare patet. & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quòd secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est præcedere actū suum, aut & in idem redit exponatur negatiue, id est, quòd ex ui naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit cœqua suo actui. & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere actui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Cōment. ¶ Quo ad secundū cōclusio ruina est. Intellectus noster est potentia passiua, probat. Intellectus noster est in potentia separata ab actu: ergo eius intelligere est patiens. nō: ergo intellectus est potentia passiua. Antecedēs habet duas partes, s. q̄ sit in potentia, & q̄ separata ab actu. quo ad primā probat sic, Intelligere est operatio circa ens in uniuersali. ergo intellect⁹ ut actus se habet ad uniuersale ens ut actꝰ tollit cuius: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia. hoc ultimum antecedens est per se notum: non arguitur enim intelligere ad hoc, ut illuminans. Prima uero sequela probatur, quia ex diuersis habitudinibus ad uniuersale ens tanquam ad proprium perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu uel potentia ipsum intellectum: sicut uniuersale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mensuratum perfectiuum. Secundꝰ uero sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitum. Tertia autem sequela patet, quia si ens sit ex sese enim diuinum solum est quòd omnium & quilibet intellectus aut actu aut potentia respicit omnia: consequens est, ut reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis respectu liquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam uero partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam: & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum, quia ille propter propinquitatem ad primum intellectū, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibilium. hic uero propter hoc quòd est ultimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signanter assertur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu prima uero consequētia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet. si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster ut assumptā probatūmque est, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda uero est per se nota.

¶ Circa primum consequentiam aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, cautaliter, & conditionaliter. Et formaliter quidem intellectum pluribus habet ambiguitatis diuersasque opiniones, dum alij intelligere, putant esse pati sicut illuminari passionē significant alij actionem imutantem tantum, ac per hoc passionis habitum naturam admittere non posse. Quarum ratio à lucido in ipsum quiescens. Cautaliter uero seu instrumentaliter, siue causaliter intellectum, apud uere Peripateticos non uertitur in dubium, dum intelligere contingere creditur ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniā in proposito pati nō cōmittit nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quā erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quam recipere intelligibile. ad quod erat in potentia. Vnde Aristo. Auerroimque hic, sensibile non est dubium. Nec te mouerint uerba S. T. in quol. 8. q. 1. ar. 2. expresse sonātia, q̄ intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationē. Per hoc enim ut ibi patet, non intendit, quòd intellectus indux cooperetur murellectū agēti, & phātasmati ad tui formationē: sed quòd intellectus tam formatus potest ex præcepto phātasmatis aliis species in se producere multo magis q̄ intellectus quæ etiā nō nuda, sed formata iā auri & mōtis speciebus formati in se speciē montis auri.

¶ Circa secundam dubitationē, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est q̄ intellectum possibilem concurrere pure passiue ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet: siue intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶ Quo ad secundū, quia hic non quærimus modum, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantūmodo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionē: ideo omittendæ sunt hic opiniones multæ: & quatuor breuiter tangendæ: duæ s. mentes intellectū pure passiuæ, & duæ actiuæ: quoniam ex his melius patebit intentum. Aut enim creatur, quòd nudus intellectus est totale actiuū intellectionis. Aut partiale cū Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione uero speciei intelligibilis est actiuus. Ad harū enim quatuor aliquā omnis uidetur opinio de hoc reduci. Sed diligēter aduertēdū est, quòd ultima opinio S. Th. attribuitur, sed male intellecta. Potest liquidē dupliciter intelligi. primo quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionē: quemadmodū aqua calida ad calefactionē: ita q̄ sicut aqua informata calore dicitur calefacere: ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hūc sensum intelligitur à Sco. & cōiter exponi uidetur. Sed hi lōge sunt ab intento sēsu. iuxta hunc liquidē sensum sola species intelligibilis actiue causat: quēadmodū solus calor calefactionē causat. intellectus autē non concurreret ad causandūmisi ut sustentans rationē agendi, quēadmodū aqua ut sustinens calorē. Vnde quēadmodū cū aqua calida calefacit, secundū denominationē quidē ipsa aqua dicitur calefactiōs seu efficiēs calefactionē: ita actiones tunt subiective nisi fallē denominatiue: licētū rē ēt. aqua nihil ad calefactionis actionē cōfert, nisi remote: q̄ s. sustinet principiū agēdi. q̄ ex eo liquet: quòd si illa agēdi ratio, puta calor per se subsisteret, absque cōcurrente subiecto eādē haceret actionē. ita cū intellectus informatus specie intelligibili intelligit: dicitur intelligēre denominative. & nihil fuit ipse ad intellectionis productionē: sed quia intelligere est actio immanens, ipse per seipsum suscipit eā. Apud S. Th. aūt & ueritātē, intellectus in actu se toto primo actiue concurrit ad intellectionē, & sensus ad sensationem: patet in quol. 8. q. 1. ar. 2. Ad cuius euidentiā scitō, quòd quia intellectus secundū se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquā agendi rationem. Et hoc est in quo primo differunt Sco. & hoc uero quòd intellectus sit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandā agendi rationē, cōmune namque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi secundū. Et hoc huic autē quòd intellectus non acquirit intelligibile, quēadmodū materia acquirit formā, sed tantūm in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile inhibitur quodāmodo in ipso intellectu. sequitur quòd hoc totā, s. intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quia ratione partis, s. intellectus recipit intellectionem. Et similiter dicendum est enim, quòd anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quòd æquiuoce cōmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam ut ex eis resultet cōpositū, & illius cōpositi est actiua sequens illam formam & non materiæ, nisi quia sustinet formā, & pars est compositi. Anima autem ut Aner, optime dixit in 3. de anima. cap. 4. nō sic recipit ea cognoscibile ut ex eis fiat cōpositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuus ad intellectionem, q̄ receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaque intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionē non ex partibili ratione agendi sed Scot. contra Aristotelem sensit, nec præcise ex specie intelligibili, ut moderna

Universidad de Deusto
Biblioteca

dersi generantia intelligit: sed ex hoc ipso quòd animalis uis in actu est, ita q̃ ex hoc q̃ est animalis uis habet inchoatiue, q̃ tacta in actu sit actiua. Falluntur autem plurimi in hoc quia de anima iudicant ad modum rerū naturalium: cum tamen Auerrois dixerit q̃ magis sit unum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter fit magis unum operans. Intelligere ergo non est formaliter pti: quamuis propriè loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiue passiue: quo uitaliter operari: & idem iudicium est de sentatione. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolendo, q̃ actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuerique quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectum: & quòd anima superiorúmque natura est talis q̃ seipsa est quandoque ut homo, & quandoq; ut agitha, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quàm actiuum & passiuum.

391 De ala art. 4. Et sic inter sapientes loquendum esse. Rationes autem, quæ contra hoc sunt: quia scilicet efficiens & materia non conueniunt in idem numero, ex tertio physicorū: & agens & patiens respectu eiusdem non est idem: quia esset in actu & in potentia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluitur ab inspicientibus huc non esse proprie agens & patiens, neq; materiā, & consequenter non oportere esse relationem realem. Hęc enim cōmunia principia intelligēda sunt: ubi propriæ ratium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfectū animam intelligere, proprie loquendo nihil aliud est q̃ propriam operationem exercere: quam quia immanens est, concomitatur q̃ sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter uidere potest, consideret, q̃ granitas lapidea est à lapide & in lapide. Et uel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quānis figillatim dici possit, q̃ materia ex qua non coincidit cū agente, materia uero in qua coincidere potest: licet q̃ omnino idem non est patiens & agens, neque refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit uero se toto primo. Et sic dimodo est simul in actu & potentia.

¶ Circa tertiam dubitationem quantum ſ. ualeat ratio S. Th. aduertendum est, quòd tripliciter cōmunium potest pati. Primo dicerent Sco. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptę, inferens potentiam propriè sumptam. Ex eo enim q̃ intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, nimendo potentiam cōmuniter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse per mixtum potentię sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua quæ est propriè potentia, ut de se patet: & tamen S. Th. hāc potentiā infert. Et cōfirmatur ista obiectio, q̃ intellectus agens cū nō sit actus purus, est in potentia & tamen non in potentia receptiua. Secūdo diceret quispiam, q̃ deficit in presupposito. supponitur enim q̃ quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, alioquin nō possent grauari intellectus in respectu ad totū ens penes elle actu aut potentia totū ens: & tamen constat hoc supposituꝫ esse falsum, in ura S. Th. præcipue. Tū quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tū qa intellectus nostet non est capax substantiarū immaterialiū. Et cōfirmat: qa intellectus noster nō est possibilis ota fieri, nili quę intellect⁹ agēs est potēs facere: sed hic non est potens facere ota simpliciter cognoscibilia, sed ēm materialia, ergo.

¶ Tertio deficere uidetur quòd si ratio ualeret, concluderet quòd etiam uoluntas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis: quoniam bonum ut sic respicit, & non est ut actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens: quoniam uoluntas mouet actiue intellectum, & cæteras ufres, & sic nelle est actionis species.

¶ Ad solutionem horū manifestandū, non oportet alia facere fundamenta: quoniam ex natura uis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus ille super naturā cognoscitiuā in communi, ſ. q̃ oportet cognoscitiua esse rem cognitā, quod fuit cōmunis animi conceptio antiquorum in primo de anima, & approbatum ab Arist. & super tali natura cognoscitiua, ſ. intellectiua, ſ. q̃ intellectus cognoscit ens in cōi, quod est per se notū. Ex his enim habetur, q̃ cum intellectus non sit arctatus ad hoc uel illud entis genus, sed uniuersale ens respiciat ut obiectum, ut uisus colorē, & cōsequenter q̃ possit cognoscere omne ens: oportet q̃ aut sit actu, aut potentia: actu quodāmodo actu, & quodāmodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est uere in potentia receptiua. qua potest fieri aut esse ralcideo ex hoc q̃ intellectus non sit habet ut actus totius entis, optime sequitur non solū quòd sit in potentia, sed q̃ sit in potentia ut sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo

uere potentia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatū est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectū: quod ut ex dictis patet, optime infert propositum. Nec hoc conuenit intellectui agenti, si uis est nostræ animæ non intelligēs, sed facticius tantum intellecta in actu. Ad ea uero, quæ secundo obiiciuntur, dicitur

a ¶ An sit ponere intellectum agentem.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia ad sensibilia, non ponitur sensus agens, sed sensus patiens tantum. Ergo, cum intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, uidetur, quòd non debeat poni intellectus agens, sed passibilis tantum.

¶ Si dicatur, quòd in sensu etiam est aliquod

agens, cut lumen: contrà, Lumen requiritur ad usum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶ Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est uirtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc q̃ recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, q̃ est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, q̃ faciat species intelligibiles in actu.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in 3. de anima, q̃ sicut in omni natura, ita & in anima est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO

¶ Præter intellectum possibilē, qui est omnia fieri, necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ secundum opinionem Plat. nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed forte ad præbendū lumen intelligibile intelligenti, ut infrà dicetur[c]. Posuit enim Plato formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliquid intelligibile actu, quod est immate-

quòd ut in text. patet: ex hoc q̃ intelligere est circa ens in cōi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens, alioquin obiectum excederet operationem & uirtutem operatiuā. Vnde cōcedendū est q̃ omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitiōe ad modum cognitionis declinās, ad cognoscere q̃ pe omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita quòd ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modū uero cognoscēdi spectat q̃ cognoscat perfecte uel imperfecte per proprium speciem uel alienam, per eam uel effectum, &c. Constat autē q̃ omnia intellecta in omne ens potest, quāuis nō perfecte, aut per species propriās, ut infrà ire addu cīæ ostendit. Vnde ratio S. Th. fat soluta qa per hoc: quòd qa intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, ut Deus glorioſus. Aut quodammodo actu & quodammodo potentia, & hoc habet magnā latitudinem ut

intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est oia: non per omniā similitudines, sed per similitudines naturaliū rerū, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quamuis imperfecte.

¶ Ad tertiā autē obiectionē de uoluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifestē loquitur de respicientibus totum ens, utrū se habere debentibus totū ens. consequens est, quòd locū non habet in uoluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. illa enim tendit in ens, ille uero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potentia & imperfectus, uoluntas autē non uolens omne uolibile, nō est in potētia, nec imperfecta. Stat ergo rō soluta in his, quorū plectio & opatio est i habēdo ens uniuersale: & p hoc quoq; soluī possunt primo obiecta.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæ nonæ Articulum tertium.

TItulus clarus. ¶ In corpore respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secūdo secūdum Arist. Ex Platone duo dicit, alterā certū, & alterū dubiū. Vbi scito quòd duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnū est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum illa mirare intellectū possibilē, iuxta duo quæ cōueniunt intellectui possibili. Exceret pere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis: & indicare, & huic rideret illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura: sequitur q̃ non oportuit ponere intellectum agentem ut faceret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas ex quibus tam materia q̃ anima formatur: illę ut essent res, hoc ut eo gnoscerentur. Et si communerimus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, nidebimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus omnibus. Ambigimus uero est an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Arist. unā habemus responsionem conclusionem, q̃ necesse est ponere intellectū agentē, probatur sic, Omne quod est in potētia, nō reducitur in actum, nisi per aliqd ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile. ergo nō reducitur in actum nisi per intelligibile in actu. sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nō inuenit in rebus. ergo oportet heri. ergo ex parte intellectus oportet ponere uirtutē facitiuā, & hāc uocamus intellectū agentem.

¶ Nota hīc quòd duarū operationum, quas diximus attribui intellectui agenti, illuminatio non usquequaq; clara est. Quoniam dicet quispiā, quòd ipsa uis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens sibi ad cognoscēdū intelligibile in actu obtatum per speciē, & sustentatum per phantasma: quemadmodum in sensu ipsa uis sentiendi sat est ad iudicia de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratiuum & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendū intellectum agentem. Quemadmodum ii natura non posset facere uisibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum uel usum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ *Num sit necessarium ponere intellectum agentem.*

¶ Circa hunc articulum aduerte quòd etiam posteriores dilcordes sunt. Nam Durand. Platonē sequitur in negatione intellectus agentis. Godafredus etiā concedat intellectum agentem: negat tamen ipsum effectiue illuminare, cre dit enim quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus sermo: nec do cum quæstio ane sit uerisimilior, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, uel ratione operationis in phantasmate

phantasma, aut intellectum possibilem, aut utrunq; ponitur: sed nihil horum est: ergo. probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, ut patet nec abstrahendo ab eo aliquid, ut magis est notum nec educendo de potentia eius, ut ex eo liquet: quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur: similiter probatur quòd non in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere utpote immateriale, ergo etiā erit impotens ad coagēs, remittendo enim est materiale, aut si secundū se erat potens. & sic non oportet ponere intellectū agētē, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ ut in litera dicit, necessitas intellectus agens est, ut eius sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autē requiritur operatio & in phātasma, & in intellectum possibilem, & de actione quidē in phantasma erit sermo prolixus in q. 85. art. primo. ad 4. Quāuis breuiter dici possit, q̃ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed immateriali: & ideo eductum nō est in eo, sed i potētia subiectiua q̃ est intellectus possibilis. De actione uerò in intellectū possibilē dicitur, q̃ necesse est ponere præter phantasma aliud agens: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & nō sicut unus gradus alicuius generis ab alio eiusdē: ut in sensu & sensibili cōtingit, dum utrunq; materiale, intelligibile uero actu immateriale esse oportet. Et cū dicitur, Phantasma solū est impotens, ergo immateriā semper erit impotēs: respondetur concedēdo antecedens, & distinguendo consequēs: immuratū in se uel in ordine ad aliud primo modo est immutatū, sed nihil obstat, quoniā sufficit q̃ sit mutatū in ordine ad aliud. Et cōstat ista mutatio in hoc: quia de seorsum agente transit in ministrū alterius: consilat autem quòd eadē uis aliquid potest sub alterius authoritate quod sola nō posset. Et sic dicit arguens, quòd mirum est, quòd ex absistentia alterius aliquid possit quod prius non posset: respondendum est quòd propter admirari cœpit philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

Quæstio. ¶ *Num intelligibile in actu sit prius quam species intelligibilis, uel sit idem quod species intelligibilis.*

¶ Circa hoc tertiū argumentū est non parua dubitatio. An intelligibile in actu quod est effectus intellectus agentis, sit prius quā species intelligibilis. An ipla species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agēris. Quòd enim sit prius satis patet natura, ex hoc articulo habetur duplicitēr. Primo ex calce corporis articuli, ubi dicitur quòd quia id quod est in potentis, nō reducitur in actū nisi per aliquod ens actu, quemadmodū sensus per sensibile: & intelligibile in actu qd' debet reducere intellectū existentē in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectū agentem facientem intelligibile in actum eductium intellectus possibilis de potentia ad actū. Hic enim uidetur planus sensus literæ: ex hoc autem liquido habetur, quòd intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilē, imo est ipsius causa. Secundū ex responsione ad secundū ubi expresse dicitur: q̃ si lumen requiritur ad uisionem ex parte coloris, quòd similitudo inter lumen & intellectū agentem tenet non solum quo ad necessitatē, sed quo ad eius causam, quia propter idē requiritur sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorē in actu uisibile à quo producitur species uisibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phātasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellecto possibili. Ad oppositū autē est quia phantasma semper est quod de genere sensibilis & materialis. ergo intelligibilium in potentia, intelligibile cum in actu oportet abstrahere ab hic & nunc, quod est impossibile cōuenire phantasmati. Et confirmatur: quia cū cognitiua possit cōprehendere quicquid repræsentat actu suū phantasma: si phantasma esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu. hoc autem est intelligere: & sic cogitativa esset intellectiua, & intellectus non differret à sensu, &c.

¶ In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communer qui & tenetur, q̃ species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamē q̃ actio intellectus agentis, quæ terminatur primo ad speciē intelligibilē, terminatur secundario ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam humanam aut leonitam, quæ ut sic repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili non in se.

¶ Et iuxta hanc uiam glossanda erunt uerba S. Thom. in corpore articuli dicendo, quòd caute & artificiose precesserit: quoniā non subsumpsit, quòd oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum, quod apparet quòd subsumi debuisset: sed subsumpsit quòd oportet ponere aliquam uirtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem speciei, quæ est intelligibile in actu per modum abstractionis, quasi subintellexerit quòd oportet alterum duorum subsumere, aut quòd ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actum. aut oporet ponere aliquid æquiualens, scilicet uirtutē reductiuam intellectus de potentia ad actum: & exprimens modum dicit, per abstractionem specierum, &c. Verba quoq; responsionis ad secundū glossanda

sunt: quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quòd obiectum de se non sufficit mouere potentiam: & nō oportet quòd intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine sit actu uisibilis ita phantasma illustrari. Fuerunt autem huic opinioni uerba. S. Thom. in multis locis, dum appellat ipsum speciem intelligibilem intelligibile in actu. Et dum dicit ſ. intelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à conditionibus materialibus. Et secundum hanc mā ubicūq; inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrum, glosſanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet nō effectiue, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

¶ Singularis autem dicendi modus occurrit mihi non desperidus. Et constitit in hoc, q̃ lumē intellectus agēns facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellecto. Ad cuius euidentem perceptionē ab effectu luminis & abstractionis procedendū est: intellectus luminis dupliciter est, scilicet formalis & obiectiuus. Formalis est lumen: ut patet in diaphano. Obiectiuus uero est apparere: ut patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autē in qua nō est mendacū, cū consistat in acceptione unius & nō alterius, sibi cōiuncti eius proprius quasi effectus, est apparere unum nō apparendo aliud, ut de se patet. Vnde in proposito imaginor, quòd cum in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter ut diaphanum, sed obiectiue ut color: quia illustratione splendet atq; reluces in phantasmate non totū quod est in eo, sed quidditas seu natura tantum, & non singularitas illius ei connexa: ita q̃ ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere unū. scilicet quod quid est, non apparendo aliud, scilicet principiū individuans: ac per hoc splēdet in phātasmate intelligibile in actu natura scilicet abstrahens ab hic & nūc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilē. Et si quæritur cur nō reluceret etiā singularitas, in prōptu causa est. Quia singularitati materiali de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu. quādiuersi autē non nisi ratione talis singularitatis. Vnde licet lumen corporeū facit colorem posse apparere, & non saporē, aut odorē, quia repugnat hīs reddi apparibiles lumine, nō autē colori ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparabilis lumine, non autē illius singularitas. Quod ex eo patet, quòd species intelligibiles non possumus generari tales q̃ sint similitudines singularia. Nec ex hoc sequitur, quòd singularitas materialis à nullo intellectu sit q̃ se intelligibilis: quoniam intelligi eam posse per speciē non ab ipsa, sed aliunde habitā nihil obstat prædictis, nō enim tāc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, quòd phantasma sit ens intelligibile: sed quòd in phantasmate illustrato reluceat actu intelligibile. ipsum autē phantasma est de genere sensibilū. Nec hoc est mirabile contemplantibus uim abstractionis, & perspicue uidentibus q̃ hoc nihil aliud est, quā phātasma illustratū quo ad nihil & non quo ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis, sicut non superfluit species uisibilis: & tamē color est actu uisibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut mediate: & currit ad speciei productionē: imo cū unumquodq; agat secundū quod est actu, & phantasma non habeat intelligibile in actu nisi lumine intellectus agentis: consequens est quòd ipsum lumen sit primum agens, & immediatū: nullā enim inter ipsum & speciem mediat agens. Non enim est imaginandū quòd ab intellectu agente fluat lumen in phātasma: & quòd phantasma illo fulgidū lumine producat speciem: quemadmodum corpus illuminatum mouet uisum. Sed quòd ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiue phantasma secundum quidditatē in eo existentē. & hic producitur species ab utroq;, ita quòd ab intellectu agente immediate procedit utrunq;: ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma quàm à se, & à phātasmate actuatur intellectus possibilis: & est simile si fingamus lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatum colori illum illustrando uisibilem redderetur sic uideri. Vide de S. Thom. in 2. contra Gentiles. cap. 77. expresse dicit: quòd actio intellectus agentis in phantasmate precedit receptionem intellectus possibilis. Et in eodē cap. expriment quòd lit actio illa, dicit: in anima intellectiua est uirtus actiua in phantasmata, faciens intelligibilia in actu, &c. Contonāt quoq; huic quæstioni dicta eiusdē in eodem lib. c. 6. 2. ubi dicit Arist. attribui possibili intellectui pati ab intelligibile: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas, &c. Vbi patet quòd contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non enim pati potest intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoq; de anima, quæstio 15. dicit, quòd intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia, in actu causat scientiam in intellectu possibili.

¶ Ad obiecta uero in oppositum facile respondetur notando, quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter: formaliter & obiectiue. Formaliter est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiue uero est quidditas relucens in phantasmate, lumine intellectus agentis. Differentia autem multiplicitēr est inter utrunq;: quia formale est immateriale secundum esse: obiectiuum uero secundum relucentiam tantum. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundum esse: obiectiuum uero secundum relucentiam tantum. Formale quod est species intelligibilis secundum se totū, non est nisi similitudo quidditatis: obie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.*

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd intellectus agens nõ sit aliquid animæ nostræ. Intellectus enim agẽtis effectus est illuminare ad intelligendũ. Sed hoc fit per aliquid quod est altius anima: secundũ illud Iohan. 1. Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hũc mundum. Ergo uidetur quòd intellectus agens non sit aliquid animæ.

¶ Præterea, philosophus in 3. de anima, attribuit intellectui agenti, q̃ aliquando intelligit, & aliquãdo nõ intelligit. Sed anima nostra non semper intelligit, sed aliquando intelligitur, & aliquando nõ intelligitur. Ergo intellectus agens non est aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, agens & patiens sufficiunt ad agendum. Si igitur intellectus passiuus est aliquid animę nostræ, qui est uirtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est uirtus actiua, sequitur quòd homo semper potenter intelligere cum uoluerit: quod patet esse falsum. Non est ergo intellectus agens aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima q̃ intellectus agens est substantia actu ens. Nihil autem est respectu eiusdẽ in actu, & in potẽtia. Si ergo intellectus possibilis qui est in potentia ad omnia intelligibilia, est aliquid animæ nostræ, uidetur impossibile q̃ intellectus agens sit aliquid animæ nostræ.

¶ Præterea, Si intellectus agẽs est aliquid animæ nostræ, oportet q̃ sit aliqua potẽtia: nõ est enim nec passio, nec habitus. Nã habitus & passiones nõ habent rationẽ agentis respectu passionũ animę, sed magis passio est ipsa actio potẽtiæ passiuæ, habitus autẽ est aliquid quod ex actibus cõsequitur. Omnis autẽ potẽtia fluit ab essentia animæ: sequetur ergo q̃ intellectus agens ab essentia animæ procederet. Et sic non inesset animæ per participationem ab aliquo superiori intellectu. Quod est inconueniens. Non ergo intellectus agẽs est aliquid animæ nostræ.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit 3. de anima, quòd necesse est in anima has esse differentias, scilicet intellectum possibilem, & agentem.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima sit natura perfecta in ordine intellectualium naturarũ, necesse est in anima esse intrinsece intellectũ agẽtẽ, quo sicut quodã lumine intrinseco lumine intelligibilia in potentia fiũt intelligibilia in actu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus agens: de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ.

¶ Ad cuius cuitentiã cõsiderãdũ est q̃ supra animã intellectiuã humanã necesse est ponere aliquẽ superiorẽ intellectũ, à quo ãia uirtutẽ intelligẽdi obtineat. Sẽp enim qd̃ participat aliqd̃, & quod est mobile, & quod est impletũ, præterigit ante se aliquid qd̃ est p essentiã suã tale, & qd̃ est immobile & ipsectũ. Ãia aũt humana intellectiua dicit̃ participationẽ intellectualis uirtutis. Cuius signũ est, q̃ nõ tota est intellectiua, sed secũdũ aliquã sui partẽ. Pertingit etiã ad intelligẽtiã ueritatis cũ quodã discursu & motu arguẽdo. Habet etiã imperfectã intelligentiã. Tũ quia nõ oĩa intelligit. Tũ quia in his quę intelligit de potentia procedit ad actũ. Oportet ergo esse aliquẽ altiorẽ intellectũ, quo ãia iuuetur ad intelligendũ. Posuerũt ergo quidã hũc intellectũ secũdũ subsistantiã separatũ esse intellectũ agẽtẽ: qui quasi illustrãdo phãtasmata facit ea intelligibilia actu*. Sed dato q̃ sit aliquis talis intellectus agẽs separatus, nihilominus tamẽ oportet ponere in ipsa ãia humana aliquã uirtutẽ ab illo intellectu superiori participatã: p quã anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in aliis rebus naturalibus ꝑfectis præter uniuersales causas agentes sunt proprię uirtutes inditę singulis rebus perfectis ab uniuersalibus agentibus deriuatæ. Non enim solus sol generat hominẽ, sed est in homine uirtus generatiua hominis: & similiter in aliis animalibus ꝑfectis. Nihil autẽ est perfectius in inferioribus rebus anima humana. Vnde oportet dicere, quòd in ipsa sit aliqua uirtus deriuata à superiori intellectu, per quã possit phantasmata illustrare. Et hoc experimẽto cognoscimus, dũ percipimus nos abstrahere formas uniuersales à cõditionibus particularibus, qd̃ est facere actu intelligibilia. Nulla autẽ actio cõuenit alicui rei nisi per aliquod principiũ formaliter ei inhærens, ut supra dictũ est, cũ de intellectu potẽtiali ageretur*. Ergo oportet uirtutẽ, quę est principiũ huius actionis, esse aliquid in anima. Et ideo Arist. comparauit intellectũ agentem lumini, quod est aliquid receptum in aere. Plato autem intellectum separatum imprimentẽ in animas nostras comparauit soli, ut Themistius dicit in comment. tertii de anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documenta est ipse deus, q̃ est creator animarũ: & in quo solo beatificantur, ut infra patebit*. Vnde ab ipso anima humana fit intellectuale participat, secundum illud Psal. Signatum est super nos lumen uultus tui Domine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa lux uera illuminat, sicut causa uniuersalis, à qua anima humana participat quandam particularem uirtutem, ut dictum est*.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd philosophus illa uerba non dicit de intellectu agente, sed de intellectu in actu*. Vnde supra de ipso præmiserat, idem autẽ est secundum actũ scientia reſuel si intelligatur de intellectu agente: hoc dicitur quia nõ ex parte intellectus agentis hoc quòd quandoq̃ intelligimus, & quandoq̃ non intelligimus, sed ex parte intellectus qui est in potentia.

¶ AD TERTIVM dicendũ, q̃ si intellect⁹ agens cõpararetur ad intellectũ possibilẽ ut obiectum agẽs ad potentiã, sicut uisibile in actu ad uisum: sequeretur q̃ statim omnia intelligeremus, cũ intellectus agens sit, quo est oĩa facere: nunc autẽ nõ se habet ut obiectũ, sed ut faciẽs obiecta in actu, ad quod requiritur præter præsentiã intellectus agẽtis præsentia phantasmatũ & bona dispositio utriũ sensitiuarũ, & exercitiũ in huiusmodi opere: quia per unũ intellectũ fiunt etiã alia intellecta, sicut p terminos propositiones, & p prima principia conclusiones. Et quãtũ ad hoc non differt utrum intellectus agens sit aliquid animæ, uel aliquid separatum.

¶ AD QVARTVM dicendum, q̃ anima intellectiua est quidẽ actu immaterialis, sed est in potentia ad determinatas species rerum. Phantasmata autẽ ecouerso sunt quędam actu similitudines specierũ quarundã, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil prohibet unam & eandem animã inquantum est immaterialis in actu habere aliquã uirtutem, per quam faciat immaterialia in actu abstrahendo à conditionibus individualis materiæ, quæ quidem uirtus dicitur intellectus agens: & aliam uirtutem recepti uam huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantum est in potentia ad huiusmodi species*.

¶ AD QVINTVM dicendum, q̃ cũ essentia animæ sit immaterialis à supremo intellectu creata, nihil prohibet uirtutem, quæ à supremo intellectu participatur, p quã abstrahitur à materia, ab essentia ipsius procedere: sicut & alias eius potentias.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus agens sit unus in omnibus.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur q̃ intellectus agens sit unus in omnibus. Nihil enim quod est separatum à corpore, multiplicatur secundũ multiplicationem corporũ. Sed intellectus agens est separatus, ut dicitur in 3. de anima. Ergo nõ multiplicatur in multis corporibus hominum, sed est unus in omnibus.

¶ Præterea, Intellectus agẽs facit uniuersale, quod est unum in multis. Sed illud quod est causa unitatis, magis est unũ. Ergo intellectus agens est unus in omnibus.

¶ Præterea, Omnes homines cõuenĩt in primis conceptionibus intellectus. His autem assentiunt per intellectũ agentem. Ergo cõ uenĩunt omnes in uno intellectu agente.

¶ SED CONTRA est qd̃ philosoph⁹ dicit in tertio de anima, q̃ intellectus agẽs est sicut lumen. Non autẽ est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens in diuersis hominibus.

CONCLVSIO.

¶ Cum intellectus agens sit uirtus animæ, necesse est non unum in omnibus esse, sed multiplicari ad multiplicationem animarum.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ ueritas huius quæstionis dependet ex præmissis*. Si enim intellectus agẽs non esset aliquid animæ, sed esset quæda subsistãs separata, unus esset intellectus agẽs omnũ hominũ. Et hoc intelligunt qui ponũt unitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agẽs sit aliquid animæ, ut quædam uirtus ipsius, necesse est dicere quòd sint plures intellectus agentes secundũ pluralitatẽ animarũ, quæ multiplicantur secundũ multiplicationem hominũ, ut supra dictũ est*. Non enim potest esse, q̃ una & eadẽ uirtus sit diuersorũ subiectorũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ philosophus probat intellectũ agentẽ esse separatũ per hoc, q̃ possibilis est separatus. Quia (ut ipse dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus autem possibilis dicitur separatus, quia nõ est actus alicuius organi corporalis. Et secundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ intellectus agẽs cauſat uniuersale abstrahendo à materia. Ad hoc autẽ nõ requiritur, q̃ sit unus in omnibus habentibus intellectũ, sed q̃ sit unus in omnibus secundũ habitudinẽ ad oĩa, à quibus abstrahit uniuersale, respectu quorum uniuersale est unum. Et hoc cõpetit intellectui agenti inquantum est immaterialis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd omnia, quæ sunt unius speciei, communicant in actione consequente naturã speciei: & per consequens in uirtute, quæ est actionis principium, non q̃ sit eadẽ numero in omnibus. Cognoscere autẽ prima intelligibilia est actio cõsequẽs speciẽ humanã. Vnde oportet quòd omnes homines communicent in uirtute, quæ est principium huius actionis. Et hæc est uirtus intellectus agẽtis. Non tamẽ oportet quòd sit eadem numero in omnibus, oportet tamen quòd ab uno principio in omnibus deriuetur. Et sic ilia communicano hominum in primis intelligibilibus demonstrat unitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem unitatem intellectus agentis, quẽ Arist. comparat lumini*.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrũ memoria sit in parte intellectiua animæ,*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd memoria nõ sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Aug. 12. de trĩ, quòd ad partem superiorẽ animę pertinent quę non sunt hominibus pecoribus q̃ cõia. Sed memoria est hominibus pecoribus q̃ cõmunis. Dicit enim ibidem q̃ possunt pecora sentire p corporis sensus corporalia & ea mandare memoriæ. Ergo memoria nõ pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ Præterea, Memoria præteritorũ est, sed præteritũ dicitur secundũ aliquod determinatũ tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tẽpore quod est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. Hoc autem non est intellectus, sed sensus. Memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solũm in parte sensitiua.

¶ Præterea, In memoria conseruantur species rerum, quæ actu non cogitãtur. Sed hoc nõ est possibile accidere in intellectu, q̃ intellectus sit in actu p hoc q̃ informat̃ specie intelligibili. Intellectũ aũt esse actu, est ipm intelligere in actu. Et sic intellectus oĩa intelligit in actu, quorum species apud se habet. Non ergo memoria est in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 10. de trin, quòd memoria, intelligentia, & uoluntas sunt una mens.

CONCLVSIO.

¶ Memoria ut uirtus conseruatiua specierum intelligibilium est, ad partem ſpẽtat intellectiuam, ut uero ad præterita, ut præterita sunt reſpectũ habet, magis ad animæ sensitiuam partem attinet.

¶ RESPONDEO dicendũ q̃ cũ de ratione memoriæ sit conseruare species rerũ, quæ actu nõ apprehenduntur: hoc primũ considerari oportet, utrũ species intelligibiles sic in intellectu cõseruari possint. Posuit enim Aug. hoc esse impossibile. In parte enim sensitiua dicebat hoc accidere quãtũ ad aliquas potentias, inquãtũ sunt actus organorũ corporaliũ, in quibus cõseruari possunt aliquę species absq̃ actuali apprehẽsione. In intellectu autẽ, q̃ caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi i actu illud, cuius similitudo i intellectu existit. Sic ergo secundũ ipsum q̃ citò aliquis actu desinit intelligere aliquã rẽ, desinit esse illius rei species i intellectu: sed oportet si denuo uult illã rẽ intelligere, q̃ cõuertat se ad intellectũ agẽtẽ, quę ponit substantiã separatã*, ut ab illo etiũat species intelligibiles in intellectũ posibilẽ. Et ex exercitio & usu cõueniẽdi se ad intellectũ agẽtẽ relinquit secundũ ipsum quædã habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectũ agentẽ, quẽ dicebat esse habitũ scientiæ. Secundũ igitur hãc positionẽ nihil cõseruatur in parte intellectiua, quod nõ actu intelligatur. Vnde nõ potest poni memoria in parte intellectiua secundũ hũc modũ. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Arist. Dicit enim in 3. de ãia, q̃ cũ intellectus possibilis sic fiat singula, ut sciẽs dicit̃ quis secundũ actũ: & q̃ hoc accidit cũ possit operari per seipsum: est quidẽ igit & nunc potẽtia quodãmodo, nõ tũ simpliciter ut ante addiscere, aut inuenire. Dicitur autẽ intellectus possibilis fieri singula secũdũ qd̃ recipit species singulariũ. Ex hoc ergo q̃ recipit species intelligibiles habet q̃ possit operari cũ uoluerit, nõ aũt q̃ semp operet: quia & tũc est quodãmodo in potẽtia, sed aliter q̃ ante intelligere: eo scilicet modo q̃ sciẽs in habitu est in potẽtia ad cõsiderandũ actu. Repugnat etiã ꝓdicta positio rationi. Quod enim recipit in aliquo, recipit̃ in eo secundũ modum recipientis. Intellectus aũt est magis stabilis naturæ, & immobilis, q̃ materia corporalis. Si ergo materia corpalis formas, quas recipit, nõ soliũ tenet dũ per eas agit in quarto applicando ad 19.4 propositũ respondetur quæstio negatiue secundum Auicen.

¶ Circa radicẽ opinionis Auic. et uer. q. 10. art. 3. profunda est. Ad cuius euidentiã sciendũ est, q̃ aliqd̃ esse in aliquo contingit dupliciter, scilicet cognoscibiliter & realiter. Cognoscibiliter uocaũ esse in aliquo quod est in eo ut cognitũ in cognoscente, realiter uero qd̃ est in eo ut res in re: quo modo quęlibet forma est i eo quod informat. Hac autem distinctione uerificã ma supposita, ulterius Auic. utens alia propositione, scilicet. Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, subdit subiungens: sed intellectus est uis cognoscitiua: ergo nõ recipit nisi cognoscibiliter. Tunc ultra: sed retinere species absq̃ cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter: quia non per modũ cognitũ, sed rei retinentur, ut quælibet forma in subiecto: ergo nulla uis cognoscitiua retinet species, quumprimum desinit habere cognitũ ut cognitũ. Vnde & in parte sensitiua cõseruantur species, diũinxit uires sensitiuas in cognoscitiuas: & hæ non non seruant, & in theſauros ꝓiectæ, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniã talis diuinctio uirium sensitiuarũ permittit, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet q̃ retineat aliquid per modum rei cõmunicis in hoc cũ materia corporali: & intellectiua pars quia ab omni corpore est eleuata, consequens est q̃ pars intellectiua recipiat tãũ cognoscibiliter, & consequenter q̃ non conseruet. Et sic patet radix opinionis Auic. Ipsa aũt opinio cõstituit in hac negatiua scilicet q̃ non conseruat: & in affirmatiua, scilicet quod quæcunq̃ intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente sp̃ecies intelligibiles. Cognoscitur autem ipsam, q̃ apud ipsum doctus differt ab indocto habilitate se conuertendi ad intellectũ agentem. Et sic patet responsio ad quæstum apud ipsum.

¶ Ex propria opinione S. Thom. arguit contra Auic. primo autoritate Arist. secundo ratione, tertio cõcludit responsionem ad quæstũ aſſignatam: quæ non per modũ cognitionis sed rei retinentur, ut quælibet forma in subiecto: ergo nulla uis cognoscitiua retinet species, quumprimum desinit habere cognitũ ut cognitũ. Vnde & in parte sensitiua cõseruantur species, diũinxit uires sensitiuas in cognoscitiuas: & hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

recipi, nisi intelligibiliter : ulterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quãdiu actu cognoscit, supponit unum falsum, scilicet quòd recipere cognoscibiliter conueniat uno tantum modo, scilicet in actu : cum tamen conueniat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo, & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur quod est actus primus sicut hominis : qđ non intelligitur, si tantummodo operaretur quum sit in potentia: cum hoc sit commune omnibus passuis principiatis optime tamen cum anima ponitur talis natura, quòd est actu quandocunq; ut somnus, quãdocunq; uigilia. Constat autẽ quòd esse actu ut somnus est esse in actu primo: & rursus constat, quòd esse actũ primum præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua: sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua: habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu nec potẽtia, sed medio modo inter actũ & potẽtiã, i. partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuũ enim tripliciter põt se habere ad cognitũ, scilicet in pura potẽtia. Et tunc nec est cognoscibile ! actu, nec cognitũ in actu, sed utrunq; in potentia. Vel partim ! actu, & partim in potẽtia: & tũc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitũ in actu, sed est in potentia ut sit cognitũ in actu. F Vel totaliter in actu : & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species cõseruantur, obiectũ est in cognoscimo cognoscibiliter, q̃a ut cognoscibile quamuis non ut cognitũ. Et quia obiectũ esse cognoscibiliter utroq; modo, scilicet ut cognoscibile, & ut cognitũ adnexit Aut. ideo putauit speciẽ remanere p modum rei. Et ipsum sequitur multa illustriũ uirorũ turba: in hoc tamen minus perspicaciũ. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multę solũtur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinetur.

¶ Quo ad secundũ respondet inexta secũdam conditionem memoriæ negatiue. Et ratio huius clara est, quia potentiæ uniuersalis obiectũ non est particulare: præteritum autẽ ut sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiã est determinatum. est enim sermo de præterito in actu exercito. Præteritio enim in actu significatimportatur hoc nomine præteritum in actu uero exercito uerbis præteriti temporis, ut fui, percussi, loquutus sum, &c. Constat autem quòd quãdiu modum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore, ut sensatus sint heterogenia obstabilis a particulari, & tamen constat, quòd cum memoramur, immutamur ab obiectis, ut tunc occurrerunt. ergo.

¶ Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc quòd intellectus reflexe respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria, quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ : oportet enim memoriam præteriti ut sic habere obiecti præteriti ut sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus ut sic, infertur negatio memoriæ ut

præteriti per se non tamen inde uenit intellectum reflexo reminisci singularum, sicut & cognoscit ea, & hoc bene nota. Secundum est, quòd Scotus in 4. . . distinct. 45. q. 3. tenet memoriam singularium sensibilium ut præteritorum, &c. esse in intellectu. Sed quia ut ipsemet dicit : supponit intellectum cognoscere intuitiue hæc singularia sensibilia, & actiones sensuum nostrorum : & infertus intellectus in habitu[c]. Et secundum hunc modum intellectus cõseruat species etiam quando actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur qꝫ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. Aug. enim in 10. de tri. posuit in mente memoriam, intelligentiam & uoluntatem. Manifestũ est autẽ, quòd memoria est alia potẽtia à uoluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶ Præterea, Eadẽ ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potẽtia à sensu, ut supra dictũ est[c]. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potẽtia ab intellectu.

¶ Præterea, Secundum Aug. memoria, intelligentia, & uoluntas sunt sibi inuicẽ æqualia, & unũ eorũ ab alio oritur. Hoc autẽ esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cũ intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶ SED CONTRA, de ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus uel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem philosophus in 3. de anima attribuit intellectui, ut dictũ est[c]. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶ *Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed una potentia sunt, cum idem obiectum habeant.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut suprà dictum est[c]) potentiæ animæ distinguuntur secundũ diuersas rationes obiectorum, eo quòd ratio cuiuslibet potentię constituit in ordine ad id ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiam suprà[c], quòd si aliqua potentia secundum propriã rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia uisiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati, non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communẽ rationem entis, eo quòd intellectus possibilis est, quo est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuã, quæ mouetur ab obiecto in actu existente, & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectũ ut ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua cõparatur ad suum obiectum e conuerso, ut ens in potẽtia ad ens in actu[c],

a ¶Super Quæstionis septuagesimamnona Articulum septimum.

TItulus clarus est.

Cõment. ¶ In corpore unica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic: an intellectus possibilis esse diuersitas potentiarum nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quæ ad utramq; partem probatur uigore talis diffinitionis simplicite, diuersitas potentiarum aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex Diuerso genere actiuitatis agendi idem obiectum formaliter: sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo: & secundo modo solum causatur diffinitio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi

agentis & possibilis. Diffunctiua quo ad diffunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset tertium modũ fingere. primus enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundo uero genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra uero diffunctionis significatum in litera declaratur tali ordine. Primo probatur quo ad primam partem sic, Potẽtia secundũ id quod est, est ad obiectum: ergo secundũ diuersitatẽ formalem obiecti diuersificatur. F Secundò probatur minor, etiã quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationem communem nõ diuersificatur per inferiores differentias: ergo potẽtia respiciẽs rationem entis nõ diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersificatur. F Tertiò, quo ad secundã partẽ tam materiæ quam minoris: quia ad idem obiectũ alia est ratio agẽtis, alia patientis: quia illud ut actus ad potentiã, hoc ut potẽtia ad actum se habet: cõsequẽtia uero dicit duo: & quòd memoria non est alia ab hac, & quòd coincidat cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidẽ probatione non egeret: quia si illæ sunt falsę, nõ datur ergo tertia. Quo ad secundum uero probatur in litera: quia conseruare, quod est actus ꝓprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potẽtiæ actiuæ: igitur non coincidit cũ intellectu agente, sed possibili.

¶ *Num differentijs entis diuersificetur intellectus.*

¶ Circa hunc processum dupliciter dubitatur. primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione uidetur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscunq; intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentẽ & possibilem: & cõsequenter ꝙ intellectus angeli & hominis sint eiusdẽ speciei, imo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autẽ hoc sequatur, patet utendo hac ratione sic, Nulla differẽtia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti. omnes ergo intellectus sunt eiusdẽ speciei obiectiuæ, ut uisus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter ut intellectus sunt, sed ut propriętates sunt naturarũ diuersarũ, ut uisus hominis & uisus leonis. Antecedens cõ. S. Tiquit & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequẽtia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sunt possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis ut obiecti propri.

¶ Ad hominẽ uero, quia ipsemet S. Th. superius in quæst. . . assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cũ possit triplicẽ gradũ intellectus iuxta triplicẽ modũ essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; omni potentia. Quomodo ergo hic dicat nullã esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectus ut ! & sibi ponit tres entis differentias, esse obiecti intellectibile differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶ Ad euidentiã horũ sciendũ est triplicẽ esse de hac quæstione opinionẽ. Quidam enim tenent intellectuas potentias omniũ angelorũ, & animæ esse omnino eiusdẽ speciei. & in hãc opinionẽ declinat quodãmodo Scotus in 2. distinct. . . quinquies quoadmodũ dicimus de potẽtijs seminum exterioribus. Alij uero credunt practicas potentias esse omnino diuersarum specierum: & hæc est uia Peripatetica, & S. Tho. Fundatur autẽ opinio hæc ultima & ratio cõtra aliam: quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt species & operationes earũ diuersarum sunt rationũ ut patebit. Sed unde in quæstione speciali. Nunc solũ dicendum est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Tho. & ueritatem diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secũda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti

agentis & possibilis. Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest nisi possibilis & agentis. Vnde pater quòd memoria non est alia potentia ab intellectu. Ad rationẽ enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quamuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur, quòd memoria, intelligẽtia, & uoluntas sint tres uires: tamen hoc non est secundum intentionẽ Aug.[c] qui expresse dicit in 14. de tri. ꝙ si accipiatur memoria, intelligentia, & uoluntas secundum quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere uidentur. Intelligentiam autẽ nũc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam uoluntatem siue amorem uel dilectionem, quæ istam prolem parentẽmq; coniungit. Ex quo patet quòd ista tria nõ accipit Aug. pro illius tribus potentiis. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autẽ pro actu intellectus, uoluntatem autem pro actu uoluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritũ & præsens possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum secũdum diuersitatem obiectorum, nõ autem potentiarũ intellectiuarum, ratione supra dicta[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur qꝫ ratio sit alia potentia ab intellectu. in libro enim de spiritu & anima dicitur: cum ab inferioribus ad superiora ascendere uolumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potẽtia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à rõne.

¶ Præterea, Boẽ. dicit in lib. de consol. ꝙ intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed non est eiusdem uirtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo nõ est eadẽ potẽtia ratio, & intellectus.

¶ Præterea, Homo cõmunicat cum angelis in intellectu, cum brutis uero in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui proprie conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur[c].

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. super Gen. ad literam, ꝙ illud, quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, uel mẽs, uel intelligẽtia, uel si quo alio uocabulo cõmodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt una potẽtia.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed una potentia, cui est intelligere simpliciter ut intellectus est, & ei succurrendo ueritatem attingere, ut ratio est.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ ratio & intellectus in homine nõ possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifeste cognoscitur si utriusq; actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter ueritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autẽ est procedere de uno intellecto ad aliud, ad ueritatẽ intelligibilem cognoscendã[c]. Et ideo angeli, qui perfecte possidẽt secundũ modũ suæ naturę cognitionẽ intelligibilis ueritatis, non habent necesse procedere de uno ad aliud, sed simpliciter & absq; discursu ueritatem rerũ apprehendunt: ut Dio. dicit 7. ca. de diui. no. Homines autẽ ad intelligibilem ueritatẽ cognoscẽdam perueniunt procedẽdo de uno ad aliud, ut ibidẽ dicitur: & ideo rationales dicũtur[c]. Patet ergo ꝙ ratiocinari cõparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, uel acquirere ad habere: quorũ unũ est perfecti, aliud autẽ imperfecti. Et quia motus semper ab immobili pcedit, & ad aliquid quietũ terminatur, inde est ꝙ ratiocinatio humana, secundũ uiã acquisitionis uel inuẽtionis procedit à quibusdã simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in uia iudicij resoluẽdo redit ad prima principia, ad quæ inuẽta examinat. Manifestũ est autem ꝙ quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad unã & eandem etiã in naturalibus rebus: quia per eandem naturam aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quòd in homine eadẽ potentia est ratio & intellectus.

a ¶Super Quæstionis septuagesimamnona Articulum octauum.

TItuli ratio est, quia dicimus hominẽ habere intellectũ, dicimus & ipsum ratione uigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus uirtutem animæ, an diuersam.

Cõment. ¶ In corpore una cõclusio responsiua quæsito negatiue. Intellectus & ratio in homine nõ sunt diuersæ potẽtiæ. Probatur ex actibus sic, quiescere & moueri nõ reducũtur in diuersas potẽtias, sed eandẽ. sed intelligere & ratiocinari se habent ut quiescere & moueri: igitur nõ pertinẽt ad diuersas potẽtias. Huius rationis in litera primo proponitur cõclusio, deinde probationes minoris cum ipso: ultimo maior cũ sua probatione. In cõclusione autẽ nostrer dicitur in homine quia simpliciter loquẽdo uirtus, quæ est intellectus tantũ, alia potẽtia & natura est à uirtute quæ est ratiocinatiua. illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine nõ mouetur, sed in angelo. Intellectus enim in homine modica est participatio in primis principijs. Minoris autem probatio est duplex: primo à quid nominis intelligere & ratiocinari: a quibus scilicet illud significat apprehẽdere simpliciter, hoc autẽ procedẽdo de uno in aliud: quod declaratur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur ab effectu. Differētia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos: qua illi intellectuales, nos rationales uocamur. Secūdo à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietū aliquid tendit. ratiocinari uoqꝫ ab intellectu uidēdo, & ad intellectū resoluēdo, puenit habet igitur intellectus mouentis rationē & quiescētis: ratio autē motus. Et cōmunicant: quia illud est perfecti, hoc imperfecti. maior uero probatur per locū à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducūtur in eandē potentiam, ergo & in intellectualibus antecedēs patet de graui & leui. cōsequētia fundatur super illā maximā, qꝫ natura spiritualis est unitior materiali, imo quæ in hac diuersa sunt, in superiori unfuntur.

a ¶Super Quæstionem septuagesimamnonā Articulum nonum.

TVlius ex Aug. 12. de trini. uerbis occasionem sumit.

Cōment. ¶In corpore unꝰ conclusio bimembris. Ratio inferior & superior apud Aug. nō sunt diuerſæ potentiæ, sed distinguuntur officiis & habitibus. Probatur primum: quoniam ad eandē potentiā pertinēt, sed obiecta rationis inferioris & superioris: ut patet ex Aug. q. 12. q. 7. 4. ar. 7. cō. & 2. di. 24. ar. 2. et ueri. q. mo prima pars: secūdo secūda. Prima sic, Medium & conclusio ad eandē potentiā pertinēt, sed obiecta rationis inferioris et superioris se habēt ut medium & cōclusio. ergo eiusdē sunt potentiæ. Minor prius probatur sic: æterna & temporale se habēt ut medium & conclusio, ut patet in uia inuentionis & in uia iudicij, quāuis eōdem se habeāt sed hæc sunt obiecta rōnis inferioris & superioris: ut patet ex Aug. q. rationis superioris officium dicit, æterna conspicere & cōsulere: inferioris uero tēporalia. Maior uero probatur dupliciter. primo ex differentia inter habitum & potentiā quo ad hoc quia scilicet medium & conclusio ad diuersos habitus pertinēt qñqꝫ: ut patet de primis principiis & eorū conclusionibus, & in scientiis subalternātibus et subalternatis. Secūdo, qꝫ eiusdē mobilis est moueri, et ad terminū pertingere, sed medium & conclusio se habent ut motus & terminus, potentia uero ut mobile. ergo eadē est potentia respiciēs medium & cōclusionē. Secunda uero pars conclusionis tam patet: quo ad diuersitatem officiorū. Quo ad diuersitatē uero habitum declaratē: quia in superiori sapientiam, in inferiori autem scientiam locauit.

¶*Num & quomodo medium & conclusio ad eandem potentiam spectent.*

Quæstio. ¶Circa hunc processum dubiū occurrit, in doctrina S. Th. præcipue: quoniā illa propositio. Medium & conclusio ad eandē potentiā pertinēt, aut intelligitur permittitur, aut necessario. nō

permittitur, quia sic etiā pertinēt ad eandē habitū. tum, quia nō cōcluderet intentum. ergo necessario: sed sic est falsa, ut patet in particulari syllogismo, in quo medium est uniuersale, & cōclusio particularis: cōstat spectat ad intellectum, & conclusio ad cogitatiuam apud S. Tho. & Auerroim.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, qꝫ sermo S. Tho. est formalis, ut iam pluries dictum est: & de medio cōclusionis: & non de his, quæ extra eorū rōnes sunt. ita qꝫ intelligit, qꝫ medium & conclusio, rēs inquantū huiusmodi sunt ad diuersas potentias pertinēt. Et hoc modo uero syllogismi sit potentia actiua respectu cōclusionis, unde equiuocatio intercedit, imo ex ratione talis medij oppositum uidetur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habēt. ergo similiter non est ut motus progressus de posteriā actiua in effectū, sed ad potentiam cōuersio patientis ad agens, aut econuerso. ergo.

¶ Ad hoc breuiter, qꝫ cognitio medij ad notitiam cōclusionis duplicē habet habitudinem, scilicet illationis & consubsensis. Et quo ad primū filiatio nō habet rationē medij motus, ut argutū est. Sed quo ad cōditionē consubsensionis quā habet, ut medium motus se habet. Nam notitia medij notitia cōsubsensionis est: ac per hoc intellectio tendens per medium ad conclusionē, incipit à pura potentia, mediat in cognitione consubsensionis in medio: & cōsequenter naturaliter media inter potentiam & actū, ut in motu cōtingit. Et hoc modo usus est hic S. Tho. notitia medij & nō primo. Et ideo ratio est efficax. unde subsequenter non dixit, quòd medium syllogismi sit medium motus, quamuis fuisset uerū quo ad cōditionē consubsensionis: sed ad euidendas calūnias dixit qꝫ ipse actus rationis, scilicet discursus de uno in aliud gueniens, est quasi motus, ut insinuaret ex hoc quòd de cōditione ipsius cognitionis, ut progreditur de imperfecto ad perfectum, de cōsulo ad diffinitum, loquebatur.

a ¶Super Quæstionis septuagesimænonæ Artic. decimum.

TVlius occasionatus ex dictis theologorū: ꝫ capue qui hoc uocabulo uti pluries uidentur.

Cōment. ¶ In corpore respōdet quæsito unica conclusione habēte duas partes sic. Intelligentia dicitur ab intelligitur: nō ficut potentia à potētia, sed ficut actus à potētia. Et declaratur dupliciter, primo ex quali nominis intelligentiæ. secundo ex eo qꝫ hæc distinctio confundat dictis Philosophorū. Et in primo notatur duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & pro actu secūdo: & transimpitiua, particularis scilicet apud Arabes non Græcos. In secūdo ponitur distinctio intellectus in quatuor claret & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis antiquis. & tu nota eā, ut intelligas terminos in tertio de aia.

¶ In responsione ad 5. Annota. cundum aduerte, quòd inuestigationis uocabu 399 lo large hic utitur pro 3. di. 23. acquisitione qualitcūq. 9. 2. ar. 3. Et similiter in responsione ad tertium, imō. 9. 1. ionis nomē non propris, sed extensiue ac- 9. 1. ar. 3. cipit potius causaliter Et 3. de quām formaliter, ut patet ex prima secundæ. aia. lec. 15. col. 2.

a ¶Super Quæstionis septuagesimænonæ Artic. undecimū. Quæstio.

TVlius clarus est. *Cōment.* ¶In corpore una conclusio respōsiua negatiue. Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersi positiue. Probatur sic. Differētiæ accidēs obiecti, non diuersificāt potentiam. ergo ordinari & nō ordinari ad opus nō diuersificāt intellectū: ergo intellectꝰ 388 speculatiuus & practicus nō sunt diuersæ potentiæ. Antecedens & est per se notū, & declaratur in differentiis obiecti uisus. Prima uero cōsequentia probatur: quia apprehēso per intellectū accidit ordinari aut non ordinari ad opus. Secunda autē probatur: quia istæ differētiæ sunt penes quas differūt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primo, ex officiis eorum, secundo, 379 ex authoritate Arist. in tertio de anima.

¶ Circa hanc rationē Annota. aduerte duo. Primo, qꝫ per ordinari, & nō ordinari ad opus, non sumuntur actualiter tantum, sed aptitudinaliter, & non per accidēs, sed per se, ita qꝫ intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, qꝫ hic uertatur circa id quod ex se est aptum natū ordinari ad opus alterius potētiæ, quām intellectus: ille uero circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius ueritatis cognoscēdæ gratia à natura institutum est, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: sicus si quis triangulū speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundo, quòd non est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentiis inter intellectum speculatiuum & practicum: diuidit enim primo prædictis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea pcessus iste nullam patitur calumniam.

ARTICVLVS X.

a ¶Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur qꝫ intelligentia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, qꝫ cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurrit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶ Præterea, Boë. dicit in 5. de consol. qꝫ ipsum hominē, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter rō, aliter intelligentia intuet. Sed intellectus est eadē potētia cū rōne. Ergo uidet qꝫ intelligētia sit alia potētia ꝙ intellectus: licut rō est alia potentia ꝙ imaginatio & sensus.

¶ Præterea, Actus sunt præuij potētijs, ut dicitur in 2. de anima, sed intelligētia est quidā actus ab aliis actibus, ꝫ attribuunt intellectui, diuisus. Dicit enī Damas. qꝫ primus motus intelligentia dicit. Quæ uero circa aliqd est intelligentia, intētio uocat. Quæ permanens & figurās animā ad id quod intelligit, excogitatio dicitur. Excogitatio uero in eodem manēs, & seipsam examinās & diiudicās, Phronesis dicitur, id est, sapiētia. Phronesis autē dilatata facit cognitionē, interius dispositū sermonē. Ex quo ait, puenire sermonē per linguā enarratū. Ergo uidetur qꝫ intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶SED CONTRA est quod philosophus dicit in 3. de aia, quòd intelligentia indiuisibilū est, in quibus nō est falsum. Sed huiusmodi cognoscere ptinet ad intellectū. Ergo intelligentia nō est alia potentia præter intellectū.

CONCLVSIO.

¶Intelligentia & intellectus non distinguuntur ut duæ potentiæ, sed ut actus à potentia.

¶RESPONDEO dicēdum, qꝫ hoc nomen intelligentia, proprie significat ipsum actū intellectus, q est intelligere. In quibusdam tamē libris de Arabico trāslatis, subsistātiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligētiæ uocātur: forte propter hoc qꝫ huiusmodi subsistātiæ semper actu intelligunt. In libris tamē de Græco trāslatis dicūtur intellectus seu mētes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, nō diffinguit sicut potētia à potētia, sed sicut actus à potētia. Inuenitur enim talis diuisio etiā à Philosophis. Quādoqꝫ em ponunt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentē, possibilē, & in habitu, & adeptum. Quorū quatuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in oīb⁹ est alia potētia actiua, & alia passiua. Alia uero tria diffinguntur secundū tres status intellectus possibilis. Qui qñqꝫ est in potentia rātum. Et sic dicit possibilis. Quādoqꝫ autē in actu primo qui est scientia. Et sic dicit intellectus in habitu. Quādoqꝫ autē in actu secundo: qui est cōsiderare. Et sic dicitur intellectus in actu[c], siue intellectus adeptus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, qꝫ si recipi debet illa authoritas[c], intelligentia ponitur ꝙ actu intellectus. Et sic diuiditur cōtra intellectum, sicut actus cōtra potētiam.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Boë. accipit intelligentiā ꝙ actu intellectus, qui trāscendit actū rōnis. Vnde ibidē dicit, quòd ratio tantū humani generis est sicut intelligentia sola dei. proprium enim dei est quòd absq; omni inuestigatione omnia intelligat.

¶ Ad tertiū dicēdum, quòd omnes illi actus, quos Damas. enumerat, sunt unius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primo quidē simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligētia. Secundo uero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum uel operandum: & hic uocatur intentio. Dum uero persistit in inquisitione illius quod intendit, uocatur cogitatio. Dum uero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dicit scire uel sapere: quod est phronesis uel sapiētia. Nam sapiētię est iudicare, ut dicitur in primo meta. Ex quo autē habet aliquid pro certo, quasi examinatū, cogitat quomodo possit illud aliis manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differētia actuum potētias diuersificat, sed sola illa, quæ nō potest reduci in idem principium, ut suprà dictum est[c].

ARTICVLVS XI.

a ¶Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potētiæ. Apprehēsiuum enim & motiuū sunt diuersa genera potentiarum, ut patet in 2. de anima. Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tātum, intellectus autē practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potētiæ.

¶ Præterea, Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum speculatiui intellectus est uerum, practici autē bonum. Quæ differūt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

¶ Præterea, In parte intellectiua intellectus practicus cōparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiua in parte sensitiua. Sed æstimatiua differt ab imaginatiua sicut potētia à potētia, ut suprà dictum est[c]. Ergo & intellectus practicus à speculatiuo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, qꝫ intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. Vna autē potētia nō mutatur in aliā. Ergo intellectus speculatiuus & practicus nō sunt diuersę potētię.

CONCLVSIO.

¶Cum ea, quæ intelliguntur per accidens, ordinantur ad opus, non duæ, sed una potentia sunt in homine, intellectus practicus, & speculatiuus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectus practicus & speculatiuus nō sunt diuersæ potētiæ. Cuius ratio est, quia ut suprà dictum est[c], quod accidentaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiā. Accidit enim colorato quòd sit homo, aut magnum, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi eadem uisiua potentia apprehenditur. Accidit autem alicui apprehēso per intellectū quòd ordinetur ad opus, uel nō ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam ueritatis cōsiderationē. Practicus uero intellectus dicitur qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quòd speculatiuus differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur uterque. Hic quidem speculatiuus, ille uero practicus, id est operatiuus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus est motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd uerum & bonum seinuicem includunt[c]. Nam uerum est quoddam bonum: alioquin nō esset appetibile. Et bonum est quoddam uerum: alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse uerum inquantum habet rationem boni, sicut tum aliquis appetit ueritatem cognoscere: ita obiectum intellectus practici est bonū ordinabile ad opus, sub ratione ueri. Intelle-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum primum.

Annota. IN titulo. Synderesis, id est instigatrix boni & dehortatrix, quæ sentimus in nobis de malo merito. Specialis cõtra cõmunem. Potentia contractum ad habitum. Ita quòd dum quæritur, an sit murmurare &c. effet ad quandam speciale potentiã animæ, an ad communem tam dictam, scilicet intellectum, siue ad aliã potentiam: an sit ipsa potentia, an non.

Cõment. ¶In corpore tria. Primo proponit responsionem appositis duabus opinionibus contrarijs. Secũdo præmittit quoddã præsupposituum necessarium ad ueritatem habendam. Tertio probat propositam conclusionem.

¶Quo ad primum, determinatio est, q synderesis nõ est potẽtia, sed habitus. Prima opinio tenet, quòd est potentia & specialis: altior, scilicet rationẽ. Secunda, q est quidem potentia, sed non specialis, sed sub speciali ratione: tenet enim q est ratio non ut ratio, sed ut natura.

¶Quo ad secundum præsupponitur q nobis sunt indita principia operabilium sicut & speculabilium. quod probatur hic, Omnis ratio cõmotus ist, à naturaliter notis est, & terminatur resolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus est ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

¶Quo ad tertium conclusio refrenatiua est, synderesis non est potentia, sed habitus intellectus respectu principiorũ in operabilibus. Probatur sic, Inuita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia, sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo inuita cognitio principiorũ operabilium non est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis præcepta cognitio operabilũ principiorum: ergo. Procesſus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet instigare et murmurare: iunt enim in actus à principijs naturaliter notis: ac per hoc ad unum determinatis & immobilibus pertinentes. Et sic patet quomodo etiam ille fuit opiniones aliqualiter uerum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum, determinata est ettam ratio ut natura, id est ut determinata natura-

a ¶Super Quæstionis septuagesimæ octauæ Articulum secundum.

Tullius clarus in se. Eius autem ratio est: quia cũ duo iuxta duo membra implicãt differentiam, scilicet conscientiæ nomen sortitur duplicitèr, scilicet proprie & communiter. Primo quid sit proprie. Secundo quid communiter.

¶Quo ad primum, conscientia proprie est actus, non potentia aut habitus. Probatur duplicitèr. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuũ ei attributorum, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene uel male. & omnia clara sunt.

¶Quo ad secundum conscientia communiter sumitur pro habitu, primo scilicet synderesi, quæ est collatiuæ principialis habitus & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Isaiæ. & redditur causa, quia consuetum est ea quæ effectuum nominibus appellamus, & habitus ab actibus nuncupemus.

Tullius clarus. ¶In corpore duo iuxta Cõment. duo membra implicãt differentiam, scilicet conscientiæ nomen sortitur duplicitèr, scilicet proprie & communiter. Primo quid sit proprie. Secundo quid communiter. 1.2.q.19. & uerit. q.16. ar. 1. et ar. 2. ad 4.

¶Quo ad primum, conscientia proprie est actus, non potentia aut habitus. Probatur duplicitèr. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuũ ei attributorum, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene uel male. & omnia clara sunt. 1.2.q.19. ar. 5. & uerit. q.17. ar. 1. Et 1.2. q.113.

¶Quo ad secundum conscientia communiter sumitur pro habitu, primo scilicet synderesi, quæ est collatiuæ principialis habitus & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Isaiæ. & redditur causa, quia consuetum est ea quæ effectuum nominibus appellamus, & habitus ab actibus nuncupemus.

a ¶Super Quæstionis octuagesimæ primæ Articulum primum.

Tullius clarus in se. Eius autem ratio est: quia cũ duo iuxta duo membra implicãt differentiam, scilicet conscientiæ nomen sortitur duplicitèr, scilicet proprie & communiter. Primo quid sit proprie. Secundo quid communiter. 1.2.q.19. & uerit. q.17. ar. 1. Et 1.2. q.113.

¶Quo ad primum, conscientia proprie est actus, non potentia aut habitus. Probatur duplicitèr. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuũ ei attributorum, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene uel male. & omnia clara sunt.

¶Quo ad secundum conscientia communiter sumitur pro habitu, primo scilicet synderesi, quæ est collatiuæ principialis habitus & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Isaiæ. & redditur causa, quia consuetum est ea quæ effectuum nominibus appellamus, & habitus ab actibus nuncupemus.

Cõment. ¶In corpore duo iuxta duo membra implicãt differentiam, scilicet conscientiæ nomen sortitur duplicitèr, scilicet proprie & communiter. Primo quid sit proprie. Secundo quid communiter. 1.2.q.19. & uerit. q.17. ar. 1. Et 1.2. q.113.

¶Quo ad primum, conscientia proprie est actus, non potentia aut habitus. Probatur duplicitèr. Primo ex quid nominis. Secundo ex tribus generibus actuũ ei attributorum, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis quo ad futura, & excusationis quo ad bene uel male. & omnia clara sunt.

¶Quo ad secundum conscientia communiter sumitur pro habitu, primo scilicet synderesi, quæ est collatiuæ principialis habitus & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Isaiæ. & redditur causa, quia consuetum est ea quæ effectuum nominibus appellamus, & habitus ab actibus nuncupemus.

Annot.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est à priori, eōuenio uero assignaretur à posteriori. Vñ ratio ista est à priori. Et ex hoc habes secundū. I. differentiā inter primā, probationē & secundā. prima em̄ sumpta est ex proportione mutua inter actiuū & passiuū. secūda uero ex propriis potentiæ passiuæ, scilicet quòd distinxionem suam sortiuntur ex ordine ad suum actiuū, sicut materia ex ordine ad formā. De hoc aūt multa superius scripta sunt, quo s. huiōi omnia distinguntur in ordine ad extrinseca.

Quæstio. ¶ *Num appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis, uel finalis.*

¶ Circa minorem, dubium nō paruū occurrit: an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in ista Sanct. Tho. Simpliciter quidē, quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuiū actiuum actum ipsum. Nō aliquid præuiū. Tū quia ficticium est ponere tale ens præuiū, ut patet ex diuisione facta 6. Et uo. de his, quæ sunt in alia. Tum quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetendi ipsi appetitui. Nec actū ipsum quia aut ut agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret liberras, uobirate puræ passiuæ concurrente ad actum suum, aut ut agens partiale. & hoc uidetur inconueniēs. Tum quia effectus totaliter liber qualis est electio nō esset totaliter liber, qa ab una cā partiali naturali, s. obiecto, & alia libera, uoluntate. Tū quia secundū relatū, an ista duæ causæ, obiectū s. & appetitus se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipit in esse, sed conueniunt tm in uno effectum sicut ista quia s altera à reliqua iuscipit. & si sic, dicendū est, quid & quo. Si aūt non mouet actiue, ergo aut formis qz appetitus sit potētia passiua. Nulla quoqz erit efficax ista ad probandū aliqd pati ab alio, si appetitus quē experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipsoiudicetes quòd ipse seipsū agit ad præsentiā appetibilis, & non appetibile mouet ipsum. hoc enim modo dicemus quoqz de intellectu respectu obiecti: hoc de sensu respectu sensibilis: quin etiam de ligno respectu cōburētis. In doctrina uero S. T. spāliter est hoc difficile, quia hic expresse ponit uoluntatē in gñe potentiæ passiuæ ut distinguitur cōtra actiuū, & apprehēsiuum in gñe actiui ut distinguitur contra passiuū. Et in inferiori q. 82. ar. 4. cū arguisset, qz si uoluntas mouet intellectū, mouens mouetur à moto: quod est impoſle p le loquēdo. Rñdendo dicit has motiones esse diuersorū generū. quia apprehēsum mouet in gñe cāæ finalis, uoluntas effectiue. Vbi expresse negare uidetur q hic dicit, qa si appetitus ab apprehēso mouetur ut agens à fine, ergo appetitus nō est in genere potentiæ passiuæ ut distinguitur contra actiuum, ut hic dicit. Et rursus, ergo appetibile non mouet appetitum, ut actiuum passiuum. Et rursus, ergo nō hic facta cum hoc articulo perit. ¶ In hac dubitatione multa possent dici breuiter tñ ac radicaliter tractādo rē, tria facia. Primo opiniones pluriū q. Secūdo ueritatē. Tertio obiectis rūdebo.

¶ Quo ad primū opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenēt solum appetitū esse cām actiuā uolitionis, & in his sunt Sco. in 2. dist. 25. Henri. & Capreolus quātus sunte de cāritate obiecti differāt, qa aut pomrur cā sine qua non, uel removens, prohibēs, s. pura ignorantia: aut etiā cā formalis & finalis. Alij uero tenēt solū obiectū esse cām actiuā, etiā his dicitur Godofredus. Alij aūt tenēt utrūqz, obiectū, & appetitū actiue cōcurrere. Et in his Heruæus, Gregor. & Adam videntur. Opiniones uero in uia S. Thom. sunt duæ. Capreolus etā Bernardum de Gnaco sequēs, tenet apud S. Tho. obiectū non actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Alius autem uidetur, qz etiam apud Sanct. Thom. actiue concurrat: particulariter tamen.

¶ Quo ad secundū sciendū est, qz cū in appetitiue omni sint duo, s. exercitium ipsius & specificatio, & utrūqz inueniatur per se & de nouo, oportet utriusque ponere aliquā cām in gñe cāæ efficientis: alioquin daretur aliqd aliud à deo inuentū per se & de nouo, absqz p se & efficiēs, quod est impossibile oino. Exercitij aūt appetitionis ſt libera est, peculiubito appetitus ipse causa est actiua: liberā en est quod fui cā est, seruit aūt oē qz agitur. Et uniuersaliter cum appetitus moues sit alalia motu locali effectiue, si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere aliā, sed potius quo moueretur aliā. Et in hoc fere oēs cōueniimus. Sed de specificatiōis cā qō est, oportet em uel appetitū uel obiectū talē esse cām ipsius: eō hæc duo, nihil p se requirut ad apprehēsū: supposito uli agente deo glioio, de q nō eil sermo, cā, aprias cās actionū nostrarū qrim⁹. Quòd aūt appetitus nō sit p se cā sufficiēter effectiua ad specificationē sui actus, patet ex eo qz oēs actus eius essent uni⁹ spēi: sicut ipse uni⁹ est natura, & sicut oēs actiones à calore & quatis alia forma intrinsece, puenientes relinquitur igit qz ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec uideo qūo possit satisfaciendo uideri huic rationi. Decepti liquidē mihi apparent q assignātes actū specificū ex obiecto ut termino forma & fine: credideruit satis dixiile. Mirabile enim posuerūt specificationē actⁱ absqz cā effectiua, uolitatē em negāt illⁱ specificatiuā cām. Quēadmodū em motus, ut corū utri exēplo, à termino specificatur: & ita ipsa motus specificatio cām aliquā per se actiuā exigit, ita & uolitatis specificatio, ergo obiectū est effectiue specificās ipsum appetitionē. Et sic appetibile apprehensum est actiuū nō totale, sed partiale appetitionis. Nec cā aliqd præuium actui, sed actū ipm nō totaliter, sed quo ad aliquid eius. s. quo ad specificationē eⁱ. Nec cōcurrit cā appetitu ex æquo ad cām actā, sed appetitⁱ est cā actiua principalis, obiectū uero sed actiua. imo si recte loqndū est: appetitⁱ est uere causa actiua, & obiectū nō est, prite alia cā actiua, sed ipsi appetitui nō causa effectiue ipēm ipsius actⁱ. Quoniā ab appetitu quali informato obiectu, puenit actiue & sufficiēter appetitio talis: puta ambitio, q. in. quanū ab appetitu est, appetitio est. inquātū uero est ab obiecto, talis est: cōstat em qz pti⁹ natura est subiecta actⁱ qz eⁱ qualitas etiā specificās. Nec obstat qz appetibile dicat in 3. de aia. & 1 12. meta. primū motūs & immobile: appetitⁱ uero secūdariū & motūs motū. Quoniā de appetibili ut efficax est loqndo: secūdū causalitate finali formaliter, non radicaliter: quia efficacia obiecti finalis: ādi rōnem cōsequitur: dicendū est qz appetibile & appetitus possunt dupliciter cōparari, s. in ordine ad actū appetitionis cōmunē utriusqz effectū: & inter se. Si cōparātur ad cōmunē effectū, sic appetitus inuenitur ex prior propter dictā rationē: semper enim quod est prius in effectu respondet priori causæ, & quod est posterius posteriori: cōstat autem qz specificatio actus, posterius quid est qz ut subtilitia actus specificati, & quòd specificatio respōdet obiecto, & subtilitia actus appetitiui: igitur appetitus prior inuenit causa efficies in ordine ad actū. Si aūt cōparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior: quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actū specificationis, & nō ecōuerso. & ideo ēt in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatū, & est mouens immobile: appetitus aūt mouens motū ab ipso appetibile: oportet enim appetitū specificari tum ab obiecto mouente quodcūqz apprehenso mouet. Similiter nō obstat qz non inest appetitui: oportet enim ea quæ sunt in aliquo recipi per modū recipientis. Vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehēsorū, sicut secundū ppria obiecta.

¶ Ad scdm dicēdū, qz appetitus intellectiuus, etsi ferat in res, q sunt extra animā singulares, fertur tñ in ea secūdū aliquā rōnē usem, sicut cū appetit aliqd qa est bonū. Vñ philosophus dicit in sua Rhetorica, qz odiū pōt esse de aliquo uli, puta cum odio habemus omne latronū genus. Similiter etiā per appetitū intellectiuū appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus nō apprehendit, sicut scientiā, uirtutes, & alia huiusmodi.

¶ Ad tertiū dicēdum, qz sicut dicitur in 3. De aia, opinio uniuersalis nō mouet nisi mediā te particulari, et sister appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia uis motiua cōsequens intellectū & sensum.

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA DE SENSUALITATE, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de sensualitate.

¶ Circa quam quæruntur tria.

¶ Primo, utrum sensualitas sit uis appetitiua tantū. ¶ Secūdo, utrum diuidatur sensualitas in irascibilem & cōcupiscibilem, sicut in diuersas potentias. ¶ Tertio, utrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

a Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt qz sensualitas nō solū sit appetitiua, sed etiā cognitiua. Dicit em̄ Augusti. 12. de trinit. qz sensualis aſę motus q in corpus sensu intenditur, nobis pecoribusqz cōis est. Sed corporis sensus sub ui cognitiua continetur: ergo sensualitas est uis cognitiua.

¶ Præterea, Quæ eadem sub una diuisione, uidentur esse unius gñis. Sed Auguſt. in 12. de trin. diuidit sensualitatē cōtra rōnē superiorē & inferiorē quæ ad cognitionē pertinēt. Vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehēsorū, sicut secundū ppria obiecta.

¶ Ad scdm dicēdū, qz appetitus intellectiuus, etsi ferat in res, q sunt extra animā singulares, fertur tñ in ea secūdū aliquā rōnē usem, sicut cū appetit aliqd qa est bonū. Vñ philosophus dicit in sua Rhetorica, qz odiū pōt esse de aliquo uli, puta cum odio habemus omne latronū genus. Similiter etiā per appetitū intellectiuū appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus nō apprehendit, sicut scientiā, uirtutes, & alia huiusmodi.

¶ Ad tertiū dicēdum, qz sicut dicitur in 3. De aia, opinio uniuersalis nō mouet nisi mediā te particulari, et sister appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia uis motiua cōsequens intellectū & sensum.

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA DE SENSUALITATE, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de sensualitate.

¶ Circa quam quæruntur tria.

¶ Primo, utrum sensualitas sit uis appetitiua tantū. ¶ Secūdo, utrum diuidatur sensualitas in irascibilem & cōcupiscibilem, sicut in diuersas potentias. ¶ Tertio, utrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

a Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt qz sensualitas nō solū sit appetitiua, sed etiā cognitiua. Dicit em̄ Auguſt. 12. de trinit. qz sensualis aſę motus q in corpus sensu intenditur, nobis pecoribusqz cōis est. Sed corporis sensus sub ui cognitiua continetur: ergo sensualitas est uis cognitiua.

¶ Præterea, Quæ eadem sub una diuisione, uidentur esse unius gñis. Sed Auguſt. in 12. de trin. diuidit sensualitatē cōtra rōnē superiorē & inferiorē quæ ad cognitionē pertinēt.

gitur apprehensio per intellectū. Ita qz ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus: quia illius secundā se & propria uirtute motiuā est apprehensum p intellectū: huius aūt p se & ppria uirtute motiuā est apprehensum p sensum. Cū hac tñ differētia penes diuersitatē motiuorū secundū se, stat qz p accidentē & colligationē ea unū ſſ obiectorū, sensati ut cōiunctū intellecto, compleat qñqz motiuū intellectiui appetitus. Seorsum aūt & secundū se ipsum sensatum sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

Num appetitus superior moueat mediante inferiori.

¶ In ratione ad tertiū, dubium occurrit: quia quāuis appetitus superior qñqz moueat mediāte inferiori: nō tamē semp. Nō em̄ est sile de parte apprehensiua & appetitiua: oportet em̄ partem sensitiuā esse in actu, qñ intellectus est in actu: qa oportet intelligentem phantasma aliquod speculari: sed nō oportet qz quicquid appetimus nolitare, id appetam⁹ sensitiuo appetitu, ut patet. Nec tur sua oportet ut ſi appetitus intellectiuus ad appetitum à se mouere debeat: qz illud appetibile appeti facias ab appetitu sensitiuo cū cōtingat illud esse supra ordinem appetibilium per sensum uel contrarium appetibili secundum sensum. Dupliciter ergo peccare uidetur responsio ista primo quia hoc falsum dicit. Secūdo: qa restat nis 2ª gumenti, qz oportet diuersificare mm motiuū iuxta appetitiue diuersitatē. ex quo immediate uterqz appetit⁹ mouet. ¶ Ad hoc dicitur, qz qa absolute loquendo potentia secūdū locū motiua, cōmunis est intellectiuo puro: ut creatiuus de corporibus cælestibus, ſi sunt animatæ & sensitiuo puro, ut patet in brutis & compolito ex intellectiuo & sensitiuo, ut patet in homine. Idcirco dato etiam, qūod appetitus superior immediate moueret corpus, nō uideiur necessario sequi, quòd multiplicetur potentia motiua: eadem enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & inferiori simul: & utrique ſigillatim. Hæc ideo dixerim: quia nullam rationem ex propriis cogenſ ad hoc uideo quòd superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitum superiorem ferri cōplete in aliquod appetibile singulare secundū certū locū & tēpus, & absqz appetitu inferiori, cōstat enim qz ad appetitū completū ſingularium requiritur motus, ſi impedimentum nō adſit ex parte corporis. Ex cōibus tamen rationabile uidetur qz appetitus superior semp moueat mediante inferiori, quia ordo naturæ habet, ut infima à ſummis per media moueantur. Et quia ut in pluribus hoc accidere uidemur, ideo in litera innouiur hoc, non expresſe dicitur. Nam de parte apprehensiua in litera ſit exclusiua, dum dicitur quòd ratio universalis mouet tantū mediāte particulari: de parte uero appetitiua absqz exclusione dicitur, qz appetitus superior mouet mediante inferiori: & forte disparitas ita fuit ad inſinuandum hoc esse uerum, ut in pluribus & non semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo, quod est uerum ut in pluribus, in materia naturalium rerum uniuersale est, ideo etiam absolute ueriſicatur appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, qòd licet principale appetitum ab appetitu superiori quandoque excedat, uel ſit contra appetitum inferiorem: quibuſlibet tamen locis ad quem mouere potest, appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori ut obediat parti superiori, cum locus de genere sensibilium ſit: & infinitas rationes conueniendi possit ad rationem particularem habere. Non oportet autem qòd appetitus inferior idem appetat quod superior, ſi mediare debet in mouendo. sed faris est quòd ferat in aliquid ordinatum ad appetibile intentum à superiori: quod semper fieri posse patet.

a ¶ Super Quæſtionis octuagesimæprimæ Articulum primum.

TItulus clarus. appetitiua ut diſtinguitur contra apprehensiuam.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. sensualitas est nomen appetitus sensitiui. Probatur ſicper motum sensualem intelligitur motus appetitus sensitiui: ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui. consequentia probatur: quia sensualitas nomen à motu sensuali sumpium

Quæſtio.

Cōment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

simplicem uidetur, sicut ab actu potentia. Antecedens probatur: quia actus appetitiuæ partis magis habet rationem motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie insinuat actum appetitus. Probatur assumptū: quia appetere perficitur secundum inclinari ad res: apprehendere uero secundū esse rerum in anima: & inclinari pertinet ad motū, esse uero magis pertinet ad quietē.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Artic. secundum.*

Comment. TIulus clarus.

¶ In corpore qua tuor. Primo proponit conclusionem. Secundo declarat unā eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex cōclusione reddit duorū accidentium rationem.

405 Veri. q. 25. art. 3. cor. et. q. 25. art. 2. Et. 2. ethi. l. 5. co. 2. Et. 1. de anima. lec. 14. co. 1.

¶ Quo ad primū conclusio est affirmatiue responsiua quæsito. Sensualitas est genus potentiæ appetitiuę diuisum in irascibilem & concupiscibilem, ut diuersas species. Hęc cōclusio licet multas partes uideatur habere: omnia tamē ex dictis eius ra sunt præter duo: licet quòd in parte sensitiua sit utrunq; principium, scilicet irascibilis & cōcupiscibilis. Secundo quòd sint diuersa principia, quod est quæsitum. Et ideo quo ad hæc duo, conclusionem probare intendit ordinate.

¶ Quo ad secūdū probatur q in parte sensitiua sint irascibilis & cōcupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad triā. id est, tenendum cōuenientia: fugiendum disconuenientia: & resistendum tam impedientibus quàm corrumpentibus: ergo animalibus secundū appetitum ālem prouidit et de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. antecedens patet in igne. Prima cōsequentia probatur: quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturālem: & animalis sequitur formam apprehensiam per sensum. Secunda consequētia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, q hæ uires sint diuersæ tripliciter. Primo ex diuersitate obiēi ex qua prouenit: q cōtra inclinationē cōcupiscibilis ꝓpter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset utriusque obiectum, utrique consonaret quod alteri conuenit: cum proprium obiectum potentiæ conueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili discōuenit, diuersum est utriusque obiectum: & cōsequenter diuersæ sunt potentiæ. Secundo ex repugnantia passionum utriusq;, quia inter se in una alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis: quemadmodum calor respectu lenitatis ipsius ignis. Quamus hoc tertium signum possit aliter introduci non ui medij ad conclusionem, sed potius ut initium quartæ partis corporis articulistra quòd probata conclusione dupliciter tantū, cum declarasset q irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua: & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declaratur quo modo se habeant adinuicem dicens: q se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis: quod tripliciter declarat. Primo namq; infert illud ex dictis: & optime sequitur ex dictis in prima parte cōclusionis. Secundo ex effectu interiori passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili & terminātur in eam. Tertio ab exteriori effectu: quia propter hæc concupiscibilia pugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, q sensus nomine exteriorem tantum sensum significamus: cum ab eo delectabilia aut tristia secundū sensum dicimus, non enim hūmodo colligit palea, quia delectet ustum aut gustum eius paleæ: sed qa utilis ad nūdū. Et iuxta hāc significationē distinguitur in parte sensitiua duo genera appetibilis secundū cōuenientiā & disconuenientiā ad sensus. Et secūm cōuenientia & disconuenientiam ad ipsum afal ad primorū appetibilium mouēt sensata, ad secūdorū intentiones elicitæ ex speciebus sensatis.

Anime.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Artic. tertium.*

Comment. TIulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo ponit hi membrem conclusionē respōsiuā quæsito affirmatiue. Secundo probat primam partem. Tertio secundam.

¶ Quo ad primū cōclusio est ipsa. Irascibilis & cōcupiscibilis obediūt superiori parti dupliciter. uno modo secundū pluralitas ipsius obediētiæ attenditur utrinq; scilicet ex parte præceptiētis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & uoluntas: & ex parte obsequentis, quia quo ad duo præparatur obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorem motum localem.

¶ Prima ergo pars cōclusionis est, q obediūt quo ad actus suos interiores. Secūda ibi, q obediūt uoluntati q ad motionē localē, ut patet clare in litera.

¶ Quo ad secūdā pr̄ obatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo pōnitur rō talis, Appetit⁹ sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quæ est ratio particularis, illa mouetur & dirigitur à rōne uniuersali: ergo de primo ad ultimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur a rōne ergo concupiscibilis & irascibilis obediūt rōni. Prima propositio probatur. Ex apportionali cōuenientia inter naturale motum appetitus sensitiui in holz & alias animalibus: quia cogitatiua est huiusmodi lex ad hoc aptū actiuū appetitui, in aliquo participat eam in ouē. Secūda uero ꝓbatur quia consuetudo particularis nō syllogizabilis nisi ex aliqua uniuersali. Vltima uero cōsequētia patet, q⁹ appetitus sensitiu⁹ in has duas distribuit & naturale est obedire naturæ ordine præexistenti. Secūdo ex hoc interponitur rō nois, quia magis dicim⁹ hæc obedire rōni q intellectui, cum idē sit intellectus & ratio: quia scilicet obedit deductioni & applicationi uniuersalis ad singularia, hic autē actus est intellectus. inquantū nō inquārū intellectus, cuius ꝓprius actus simplex apprehensio est, ut superius patet. Tertio ponit secundam probationem intenti ex experientia: quia experimur ex considerātione uniuersalium regularium mittgari aut mitigari nos secundum passiones sensitiuas, ut patet in ira, timore, spe, &c.

Anime.

¶ Quo

¶ Ad tertium dicendū, q serpens non solum ostēdit & proposuit peccatū, sed etiā inclinauit in effectū peccati. Et quantum ad hæc sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in potentias diuersas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q appetitus sensitiuus nō distinguatur in irascibilē & cōcupiscibilē sicut in potentias diuersas. Eadē enim potētia alæ est unius cōtrarietatis, ut uisus albi & nigri, ut dicitur in 2. de aīa. Sed cōueniēs & nociuū sunt cōtraria. Cū ergo cōcupiscibilis respiciat cōueniens, irascibilis uero nociuum: uidetur quòd eadem potentia animæ sit irascibilis & concupiscibilis.

¶ Præterea, Appetitus sensitiuus non est nisi conuenientium secundum sensum. sed conueniens secundum sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensitiuus est à concupiscibili differens.

¶ Præterea, Odiū est in irascibili. Dicit enim Hieronym. super Mat. Possideamus in irascibili odium uirtutū. Sed odium cum contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem uis est concupiscibilis & irascibilis.

¶ SED CONTRA est, quòd Greg. Nicenus & Dama. ponūt duas uires, irascibilem & concupiscibilē partes appetitus sensitiui.

CONCLVSIO.

¶ *Irascibilis & concupiscibilis non diuersæ potentiæ sunt, sed ad unam potentiam sensitiuā & appetitiuam ꝓtellant, qua animalia quæ uires conducunt, & nocina propellunt, insequuntur.*

¶ RESPONDEO dicendū, q appetitus sensitiuus est una uis in genere, q sensualitas dicitur: sed diuiditur in duas potentias, quæ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

¶ Ad cuius euidētiā cōsiderari oportet, q in rebus naturalibus corruptibilibus, nō solū oportet esse inclinationē ad cōsequēda cōuenientia, & refugienda nociua, sed etiā ad resistēdū corrūpentibus & contrariis: q cōueniētibus impedimentū prębet, & ingerit nocumēta. Sicut ignis habet naturalē inclinationē nō solū ut recedat ab inferiori loco, qui sibi non cōuenit, & tendat in locū superiorē sibi cōuenientē: sed etiā q resistat corrumpēbus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio cōsequēs apprehensionē sensitiuā, sicut appetitus naturalis est inclinatio cōsequēs formā naturalē, necesse est q in parte sensitiua sint due, appetitiuæ potētiæ. Vna per quā aīa simplr inclinatur ad ꝓsequendū ea, q sunt cōuenientia secūdū sensum, & ad refugiendū nociua. Et hæc dicitur cōcupiscibilis. Alia uero ꝓ quā aīal resistit impugnātibus q cōueniēcia impugnāt & nocumēta inferunt. Et hec uis uocat irascibilis. Vñ dicitur q eius obiectū est arduū: quia, ꝛtendit ad hoc quòd superet cōtraria & superemineat eis. Hæ autē duæ inclinatiōes nō reducūtur in unū principiū: quia interdū aīa tristibus se ingerit cōtra inclinationē cōcupiscibilis: ut secūdū inclinationē irascibilis impugnet cōtraria. Vnde ēt passiones irascibilis repugnare uidētur passionibus cōcupiscibilis. Nā cōcupiscēcia accensa minuit irā, & ira accēsa minuit cōcupiscentiā, ut in pluribus. Patet etiam ex hoc quòd irascibilis est quasi ꝓpugnatrix & defensatrix cōcupiscibilis dū insurgit cōtra ea, quę impediūt cōueniēcia quę cōcupiscibilis appetit: & ingerūt nociua q̄ concupiscibilis refugit. Et ꝓpter hoc oēs passiōes irascibilis incipiūt à passionibus cōcupiscibilis, & in eas terminātur. Sicut ira nascit ex tllata tristitia, & uindicta inferēs in lætitiā terminatur. Propter hoc etiam pugnę animaliū sunt de concupiscibilibus, scilicet de cibis & uenereis, ut dicitur in. 8. de animalibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q uis cōcupiscibilis est & conuenientis & inēueniētis. Sed irascibilis est ad resistendum inconuenienti quod impugnat.

¶ Ad secundū dicendū, q sicut in apprehensiuis uirtutibus in pte sensitiua est aliqua uis æstimatiua, s. quę est ꝓceptiua eorū, quæ sensum non immutant, ut suprà dictū est: ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua uis apperens aliquid quod non est conueniens secundum delectationem sensus, sed secundum quod est utile animali ad suam defensionem. Et hæc est uis irascibilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem: sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Virum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd irascibilis & cōcupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & cōcupiscibilis sunt partes sensualitatis. sed sensualitas nō obedit rationi. Vnde per serpentem significatur, ut dicit Augustt. 12. de trinit. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ Præterea, Quod obedit alicui, non repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnat rationi secundum illud Apostoli, ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ Præterea, Sicut rationali parte animæ inferior est uis appetitiua, ita etiam & uis sensitiua. Sed sensitiua pars animæ non obedit rationi. Non enim audimus nec uidemus, quando uolumus: ergo similiter neque uires sensitiui appetitus, scilicet irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit, quòd obediens & persuadibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram.

CONCLVSIO.

¶ *Irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi & uoluntati sed non eadem ratione.*

¶ RESPONDEO dicendum, q irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti, in qua est intellectus siue ratio & uoluntas, dupliciter. Vno modo quidē, quantum ad rationem. Alio uero modo quātum ad uoluntatem. Rationi quidem obediunt quantū ad ipsos suos actus. Cuius ratio est, quia appetitus sensitiuus in aliis quidē animalib⁹ natus est moueri ab ęstimatiua uirtute. Sicut ouis æstimans lupū inimicum, timet. Loco autem æstimatiuę uirtutis est in homine, sicut suprà dictum est⁵, uis cogitatiua, quæ dicitur à quibusdā ratio particularis: eo quòd est collativa intentionum indiuidualium. unde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autē ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secundum rationem uniuersale. Vnde in syllogisticis, ex uniuersalibus ꝓpositionibus cōcluduntur cōclusiones singulares. Et ideo patet, q ratio uniuersalis imperat appetitui sensitiuo, q distinguitur per concupiscibilē & irascibilē. Et hic appetitus est ei obediēs. Et qa deducere uniuersalia principia in cōclusiones singulares nō est opus simplicis intellectus, sed rationis⁶: ideo irascibilis & cōcupiscibilis magis dicunt obedire rationi, q̄ intellectui. Hoc etiā quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas uniuersales cōsiderationes mitigat ira aut timor aut aliqd huiusmodi, uel etiā instigatur. Voluntati etiā subiacet appetitus sensitiuus quantū ad executionem, quæ fit per usum motiuā. in aliis em animalibus statim ad appetitū cōcupiscibilis & irascibilis sequitur motus, sicut ouis timens lupū, statim fugit: quia non est in eis superior appetitus qui repugnet. Sed homo non statim mouetur secundum appetitum irascibilem & concupiscibilem, sed expectatur imperium uoluntatis quod est appetitus superior. in omnibus enim potentiis motiuis ordinatis secundū mouens non mouet, nisi uirtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere nisi appetitus superior consentiat. Et hoc est quòd philosophus dicit in 3. de anima: quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem, sicut sphæra superior inferiorem. Hoc ergo modo irascibilis & concupiscibilis rationi subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensualitas significatur per serpentem quantum ad id, quòd est proprium sibi ex parte sensitiuæ partis⁶, irascibilis autem & concupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus: ad quē inducuntur ex ratione: ut dictum est⁶.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut philosophus dicit in 1. Politicorū, est quidem in animali cōtempiari & despoticum principatū & politicum⁶. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu: intellectus autem appetitui politico & regali. Dicitur esse despoticus principatus quo aliqs principatur seruis, qui nō habent facultatem in aliquo resistendi imperio præcipientis: quia nihil sui habēt. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis: q etsi subdātur regimini præsidentis, tamē habent aliqd proprii ex quo possunt renitī præcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, qa corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitū animæ mouetur man⁹ & pes & quodlibet membrum, quod natum est moueri uoluntario motu. Intellect⁹ autē seu ratio dicitur principari irascibili & cōcupiscibili politico principatu, qa appetitus sensibilis habet aliqd proprium, unde potest renitī imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in aliis animalibus: & cogitatiua in homine, quā dirigit uniuersalis ratio: sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem uel cōcupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus uel imaginamur ali quod delectabile, qđ ratio uetat: uel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur quin ei obediāt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur: quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed uires interiores tam appetitiuæ quàm apprehensiuæ non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quæ potest non solum instigare uel mitigare affectus appetitiuæ uirtutis, sed etiam formare imaginatiuæ uirtutis phantasma.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars tripliciter. Primo experimentali differentia inter hominem & animalia quo ad moueri localiter ipa Calia statim ad appetitū sensitiuum mouentur, homo nō, sed expectatur consensus uoluntatis. Secundo rationem ipa in omnibus potentiis motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in uirtute primæ: sed appetitus inferior & superior sic se habent: ergo. Tertio auctoritate Ari stot. 3. de anima sicut sphæra sphæram.

¶ *Nā appetitus sensitiuus posset mouere nō a uoluntate motus.*

Quæstio.

¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubiū occurrit. Quia nō ut ꝛtur tā acta obedientiæ appetitus sensitiui ad uoluntatem ut nō ꝓsit moueri nisi in uirtute eius ut in litera expresse cōcluditur ex illa rōne. Tum qa appetitus sensitiuus potest sine uoluntatis concursu moueri, ut patet in animalibus: nec est deterioris conditionis in homine quàm in aliis. Tum qa appetitus sensitiuus in homine mouere quinquāpse contra uoluntatem, ut patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicit in litera, uersatur in his quæ intelligendū est cū grano salis, s. deductis impedimentis: & de consensu uoluntatis qualitercunq;, explicite uel implicite, expresse uel interpretative, &c. Quòd est in homine solus sensualitas appetitus mouetur, ex eo quòd ad uoluntatem pertinet, ut in pueris & amentibus patet. Quòd uero sublato impedimento, appetitus inferior non moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, q omnē nostram tractationem uoluntarii fatemur. Quòd autē subiectio hæc nō deroget dignitati naturæ sensitiuę in homine, ex eo patet, quòd nobilitas est rā alta operationis. Quemadmodum enim non dubitamus in cane, s., scilicet q ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, q continuā ei rationalit. per quod e perdit esse caput, quod tamen in brutis habet: ita non est dubitandum de effectu, scilicet quòd ad quidem spectat nobilitatē, quòd moueat subalta intellectiua operetur, nobilitatur ei & ꝛcatur uniuersaliter loquendo ex conuinctione ad superius, quāuis ꝓsitus patet etiam ꝛ in moralibus quam ciuilibus. Nobilius enim operantur uirtutes ut obtemperantes charitati q̄ sole: & nobilius est assistere regi quàm regere uillam. Ad id autem quod obiicitur de incontinente, patet responsio: non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed remanente aliquali inclinatione ad hoc inuitum, uoluntatem primo inclinandę uincit: & sic consentiente illa mouetur simul. Nunquam ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine uoluntate ꝓcedit: quamuis sæpe contra uoluntatis bonum ab ipsamet procedat.

a ¶ *Super Quæstiona octuagesimasecunde Articulum primum.*

Comment. TIulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguit de necessario. Secundo respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, scilicet ordine. Primo proponit, quòd dicitur multipliciter. Secūdo assumit illius quòd nominis, scilicet quòd nō ꝓsit nō esse. Tertio hoc quòd nomen distribuit distinguendo uel extrinseco, & sic materiali, uel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta: uel ex extrinseco, & sic sine simpliciter, aut propter melius: & hęc est necessitas ex suppositione, aut utilitate, uel agente. & hæc est coactionis: est ergo triplex necessitas naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secūdū iuxta triplicem necessitatem prædictā tres cōclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest uelle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter: duabus l. rationibus subordinatis. Primo sic. motūm est cōtra inclinationē eius qđ cogitur: sed uelle nō potest esse cōtra inclinationē uoluntatis. ergo uelle nō potest esse uoluntarium. ergo ipse motus uoluntatis est inclinatio illius in aliqđ. Secūdo sic, sicut naturale ad naturæ inclinationē, sic uoluntarii ad uoluntatis inclinationē se habet. ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & uoluntū, ita simul uoluntarii & coacti simpliciter. consequentia nota: & antecedens ex ratione præcedēte oritur, ut patet.

¶ *Nō uoluntas ꝓsit inferre uiolentia.*

¶ Circa hanc partē est dubiū duplex. Primo, qa uoluntas potest uiolentari quo ad quietare, etsi nō quo ad operari: possit namq; per diuinā potentiam cohiberi ne omnino exeat in actū, cū nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secūdo, qa si nō afirmata tali, sequitur q⁹ nullus appetitus naturalis est uiolentabilis simpliciter. & tenet sequela: qa oīs appetitus operatio, est ꝛlinatio quædam in cōnaturale: qđ probatur, qa operatio appetitū nihil est aliud quàm appetere: appetere autē est naturaliter uel libere inclinari in aliquod conueniens.

Quæstio.

¶ Ad primum horū dicitur, q cū deus solus hoc posse dicatur: & nihil qđ fecit in creatura ex omni potentia sua fecit supra creata facultate ꝓsit uiolentari. Et ideo ad aliud uolumini, ꝓbatur qa ipse motus uoluntatis est inclinatio illius in aliqđ. Secūdo sic, licet naturale ad naturæ inclinationē, sit uoluntarii ad uoluntatis inclinationē se habet. ergo licet impossibile est aliquid simul esse naturale & uoluntū, ita simul uoluntarii & coacti simpliciter. consequentia nota: & antecedens ex ratione præcedēte oritur, ut patet.

¶ *Nō uoluntati ꝓsit inferri uiolentia.*

¶ Circa hanc partē est dubiū duplex. Primo, qa uoluntas potest uiolentari quo ad quietare, etsi nō quo ad operari: possit namq; per diuinā potentiam cohiberi ne omnino exeat in actū, cū nulla apparet contradictionis implicatio in hoc. Secūdo, qa si nō afirmata tali, sequitur q⁹ nullus appetitus naturalis est uiolentabilis simpliciter. & tenet sequela: qa oīs appetitus operatio, est ꝛlinatio quædam in cōnaturale: qđ probatur, qa operatio appetitū nihil est aliud quàm appetere: appetere autē est naturaliter uel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horū dicitur, q cū deus solus hoc posse dicatur: & nihil qđ fecit in creatura ex omni potentia sua fecit supra creata facultate ꝓsit uiolentari. Et ideo ad aliud uolumini, ꝓbatur qa ipse motus uoluntatis est inclinatio illius in aliqđ. Secūdo sic, licet naturale ad naturæ inclinationē, sit uoluntarii ad uoluntatis inclinationē se habet. ergo licet impossibile est aliquid simul esse naturale & uoluntū, ita simul uoluntarii & coacti simpliciter. consequentia nota: & antecedens ex ratione præcedēte oritur, ut patet.

¶ Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scilicet ori-

427 12. q. 10. art. 1. & 2. ad 3. Et uerit. q. 22. art. 6. Et mate. 1. co. 1. Et uerit. q. 22. art. 6. Et mate. 1. co. 1.

QVAESTIO OCTVAGESIMASECVNDA de uoluntate, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de uoluntate.

¶ Circa quā quæruntur quinq;.

¶ Primo, utrum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.

¶ Secundo, utrum omnia ex necessitate appetat.

¶ Tertio, utrum sit eminentior potentia quàm intellectus.

¶ Quarto, utrum uoluntas moueat intellectum.

¶ Quinto, utrum uoluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Virum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd uoluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augu. in quinto de ciuitate dei, quòd si aliquid est necessarium, non est uoluntarium. Sed omne quod uoluntas appetit est uoluntarium. Ergo nihil quod uoluntas appetit est necessario desideratum.

¶ Præterea, Potestates rationales secundum philosophum se habent ad oppositа: sed uoluntas est potestas rationalis, qua ut dicitur in 3. de anima, uoluntas in ratione est.

¶ Tertia

Universidad de Deusto
Biblioteca

368

¶ Tertia conclusio est, Voluntas aliquid uult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali uult ultimū finē, puta beatitudinē. ergo. Antecedens probat dupliciter. Primo ex proportione ad intellectū: sicut intellectus hæret principijs, ita uoluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principiata hæc naturaliter uult. Antecedens hoc patet ex secundo phy. Finis in operabilibus est ut principiū in speculabilibus. Secundo, ex fundamento & principio aliorum oportet inesse naturaliter. pbat hoc: quia natura rei est primū in unoquoq;. Tertio, quia fundamentum & principium alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus ab aliquo est immobili: & quia aliter possint introduci hæc duo membra, citius tamen principale intentum sic conuincla essendūt.

Annota. ¶ Circa hāc conclusionē notandus est primo sensus cōclusionis. Scito q; ultimus finis dicit beatitudo, dupliciter potest 315 considerari: in cōi f. & in speciali, & sic, aut ex tuitis aut supernaturali. Et si ultimus forte modus, ultimus finis in proposito sumi potest: directe tamen: & primo intenditur de ultimo fine in cōmuni, f. beatitudine in cōmuni, qua experimur naturaliter desiderare. Et secundario de ultimo fine in particulari supernaturali: essentia f. diuina clare uisa, in qua plenissime ratio beatitudinis salvatur. Et consequenter si euidēs esset de ultimo fine in speciali enim, sed naturali deo, scitret scito quantum potuisset naturaliter est: quamuis in eo etiam ratio naturalis beatitudinis salvatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto deus creauit nam rationalem ad ulteriorem finem ordinatam, unde duobus primis modis sumemus.

¶ Rursus scito, q; appetere naturaliter cōtingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationē actus. Alio modo quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad unū determinata sit, appetere tm habet naturaliter, quātū determinationis ad unumquodq; ti actus alicuius potētiæ est determinatus ad unū obiectū, tm quātū potest ad oppositū, est naturalis quo ad specificationē actus: q; necessario specificat à tali obiecto: ex quo ad oppositū tendere nō potest, ut patet de appetere respectu boni. Si autē potentia ipsa sit determinata ad eliciendū tale actum, ita q; nō sit in potestate tua sustinere illū, actus ille est naturalis quo ad exercitiū actus: q; necessario exercetur. In proposito directe & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationē: de naturali uero quo ad exercitium nō nisi in cōfuto forte. Dico autē hoc: quomodi uoluntas dupliciter potest dici, scilicet absolute & secundum tale statū, scilicet uidentis diuinā essentiam, sic uoluntas absolute de se lo quitur, nullus actus est ei naturalis utroq; modo: quoniā respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiū actus. Si uero de uoluntate uidentis diuinam essentiā sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis utroq; modo. Et quoniā hic de ultimo fine & de nomine nostra absolute potius est sermo, q; de ex secūdā tale statū, quātus in illis secūdā illū statū hæc ueritabitur. Iddirco cōclusionis sensus principaliter intēsus est, q; uoluntas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationē actus. Et tertius q; uoluntas nō repugnat aliquid uelle naturaliter quo ad specificationē, q; ex tertia āt'. Vñ in sequenti articulo explicādo ea, q; naturalē appetentiā dei clare uisa adducī.

¶ *Num uoluntas inclinetur in beatitudinē in communi, uel in particulari.*

Quæstio. ¶ Circa cōclusionem hanc tam expositā aduerte primo, q; Scotus in 4. dist. 49. q. 1. distinguit primo de appetitu uoluntatis, scilicet naturali & libero. & primū dicens esse inclinatiuum sē & nō actū elicitū, arguit primo contra id qd' in littera dicit, q; appetitus naturaliter beatitudinē in cōi, dupliciter. Primo, q; appetitus ille est ad plectendē immutatā realē, qua uoluntas pōcitur, ergo est ad aliquid particulare. & tenet sequela: q; pleno realis nō est aliquid uniuersale, quo uoluntas perficitur. Secūdo, q; uniuersale nō est obiectū nisi intellectus aut cōlequentis actū intellectū: appetere autē illud nō sequitur cognitionem: q; tūc esset liberū: ergo appetitus ille nō est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondet ex illa distinctione, quæ ibi inter respicere aliquid uniuersale & uniuersaliter, nulla enim uis respicit uniuersale, nisi q; attingit illud in sua uniuersalitate, ut patet de actu intellectus & uoluntatis. Omnis autē potētia & appetitus nō determinatus ad unū numero obiectum, respicit aliquid uniuersaliter. Materia enim prima appetit formā & informata uniuersaliter, & nō solum hāc uel illā. & nihil naturaliter appetit uidere, & nō tolū hoc uel illud uidere: & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis uoluntatis primo est ad perfectionem nō solum intrinsecam, sed obiectiuā, id est, ad beatitudinem: & uelle illam, & non ad hoc uelle illius. q; hoc modo quæ sibi, illud uero æquatur. Negātā est ergo sequela primi argumēti: & pharto eius æquiuocat de uniuersali & uniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu appetibilem, & modū quo obiectiuandum est, nō appetit uniuersaliter amen inferrur, ergo in particulari. cum tamen ibet media, scilicet quòd uniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit contra idem dictū expositum de appetitu ut est actus elicitus, quadrupliciter, dicēs: q; uidetur sibi implicare cōtradictionem: naturaliter uelle beatitudinē in cōmuni & non in particulari. Primo igitur arguit: q; beatitudo uera in particulari includit omne bonū, & excludit omne malū: ergo ti in communi, etiā in particulari appetit naturaliter. Secundo, Particulare maiore electione inclinat dū & uniuersale. ergo ti uniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, id est inclinatio naturalis uoluntatis est ad beatitudinē in particulari. ergo & actus elicitus. pbatur sequela: quia ponitur ut sit cōformis illi. Quarto, Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut cōmunem: ergo est par ratio ergo idem appetit necessario, & non necessario.

¶ Ad primū horū breuiter dicitur, q; uera beatitudo ol bona, &c. si uideretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter q; in odio patet de deo clare uiso. negatio enim nostra est de particulari non cluso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur q; quod falsum assumit in prius patuit. & q; cum formitas ista est quo ad obiectum exercitium, scilicet actus scribus tendat in id obiectū quo inclinatio tanquam in obiectum, & non tanquam operationem in tantū, licet sit ad operationē immediatē, est tamen ad obiectū ut uertale. Inclinatur ita in uelle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, ut expectimur in nobis: & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter uolendum finem ultimum in particulari non sufficit inclubitas. quoniam hæc est in quolibet scilicet, sed exigitur euidentia, quæ solis uidentibus deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione: & aliter euidentia, ut patet. quare.

¶ Aduerte secūdo, q; nō dissentit Sco. quo ad primum sensum cōclusionis: quia enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationē & exercitium. Et sic uult primo, q; non datur in uoluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitus. Secundo, quòd respectu beatitudinis in cōmuni uoluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, ut patet intuenti quibus non utatur sibi terminis. Vtrumq; autem horū docuit S. Thom. Vnde uos appellamus naturalem appetitū, nō solum inclinationē uoluntatis in obiectū, & sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem: ipse uero uos uult uocare illum appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturale. Est ergo quærilio in uerbis, & ideo omittenda. si tamen aduertas, q; sermo nostes usus loquendi cōformis est, unde in 1. meta. desiderū scientū naturale uocauit Arist. Et ex ipso Scoto cōtinci potest: quia quod est ut in pluribus, est naturale, 2. phy. Talis autem est hic actus apud ipsum, imo si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo cōclusionis sensu, scilicet quòd uoluntas nō repugnat habere aliquē actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationē & exercitium, differimus non solum uerbis, sed re ipsa: dicimus enim nos tenemus quòd ultimo fine deo glorioso per essentiam uiso uoluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius: quia autem tenet cessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius: quia autem tenet quòd libertas primo stetit. dist. 1. q. 4. patet: sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc nide infra. Vnde rationes Scoti quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est dei clare uisi, soluere debemus. tunc enim uero quæ sunt contra naturam uoluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd uoluntas repugnat habere actum elicitum respectu illius quale in actibus suis, quale nata sunt habere uoluntas ex natura sua. Tertio, q; adhæsio intellectū causat ex euidentia obiecti necessario, ut dictū ante

voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est. sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundō impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim quòd illud immobile, non oportet q; sit actus secundus, aliquin calefactiones procederent ab una immobili calefactione. Et uoluntas uolens aliquid ad finem, esset quàm rationalis potestas.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sumus domini nostrorum actuū secundū quod possumus hoc uel illud eligere. Electio autem non est de fine: sed de his quæ sunt ad finem, ut dicitur in 3. ethic. Vnde appetitus ultimi finis non est de his quorum domini sumus.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum uoluntas ex necessitate omnia uelit quæcunque uult.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q; uoluntas ex necessitate omnia uelit quæcunq; uult. Dicit enim Dion. 4. cap. de diuin. no. quòd malū est præter uoluntatem. Ex necessitate ergo uoluntas tēdit in bonum sibi propositum.

¶ Præterea, Obiectum uoluntatis comparatur ad ipsam sicut mouens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex mouente. Ergo uidetur quòd obiectum uoluntatis ex necessitate mouet ipsam.

¶ Præterea, Sicut apprehensum secundū sensum est obiectum appetitus sensitiui, ita apprehensum secundum intellectum est obiectum intellectiui appetitus, qui dicitur uoluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate mouet appetitum sensitiuū. Dicit enim August. super Genes. ad literam, quòd animalia mouentur uisis. Ergo uidetur quòd apprehensum secundum intellectum ex necessitate moueat uoluntatem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit, quòd uoluntas est qua peccatur & recte uiuitur. Et sic se habet ad opposita. Non ergo ex necessitate uult quæcunq; uult.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas non quæcunque uult, de necessitate uult, cum beatitudinem necessario uelit, & ea quæ necessitatem cum beatitudine connexionem habent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd uoluntas nō, ex necessitate uult quæcunq; uult.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd sicut intellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principijs, ita uoluntas ultimo fini, ut iam dictum est c. Sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam cōnexionem ad prima principia. Sicut cōtingentes propositiones, ad quarū remotionē non sequitur remotio primorū principiorum. Et talibus non ex necessitate assentit intellectus. Quædā autem propositiones sunt necessariæ: quæ habent cōnexionem necessariam cum primis principijs. Sicut conclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionem sequitur remotio primorum principiorum. Et his intellectus ex necessitate assentit cognita connexione necessaria conclusionū ad principia per demonstrationis deductionem. Non autem ex necessitate assentit antequam huiusmodi necessitatē connexionis per demōstrationem cognoscat. Similiter etiā ex parte uoluntatis. Sūt enim quædā particularia bona, quæ nō habent necessariam connexionem ad beatitudinem, quia sine his potest aliquis esse beatus. & huiusmodi uoluntas non de necessitate inhæret c. Sunt autem quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo uera beatitudo consistit. Sed tamen antequam per certitudinem diuinæ uisionis necessitas huiusmodi connexionis demonstretur, uoluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed uoluntas uidentis Deum per essentiā de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate

& uoluntatis sic uoluntas inhæret fini & his, quæ sunt ad finem, proportionaliter ut intellectus principis & conclusionibus: sed intellectus necessario quidem assentit principijs & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, aut inde monstratis: ergo uoluntas necessario quidē inhæret fini, & necessario ac euidenter connexis fini, nō autem cōtingenter aut incerte connexis: non ergo omnia ex necessitate uult. Maior exea. physi. stabilita est: minor patet distinguēdo duo genera conclusionū, scilicet contingentiū & necessitatis: & rursus necessitatis demonstratæ, & demonstrabilis quidē, sed non demonstratæ. Et similiter ex parte uoluntatis fiat distinctio, & omnia clara sunt in littera.

¶ Verumtamen aduerte primo, q; quatuor appetibilia S. Thom. numerat hoc ordine, Deū, ea quibus Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quæ autem ordinata sunt secundū se, & alterū quo ad nos. Nam secundum se Deus ipse habet primo rationē finis & beatitudinis: deinde ea quæ Deo inhærentia, deinde beatitudo in cōmuni: ea autem quæ Dei sunt, ad finē, non finis sunt. Quo ad nos uero beatitudo in communi primo habet finis rationē, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus, quia nos beatitudinē appetimus naturaliter. Deum autē per inuestigationē. Et huius ratio est, quia obiectum nostræ beatitudinis integratur ex duabus, scilicet bonitate & apparētia bonū enim cognitū tantummodo est appetibile. & propterea quāuis Deus in se maius & eminentius uniuersale bonū

Annota.

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum deum cognitum, quàm se cognitum. Sed quantum ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat, deus uero non naturaliter est creaturæ euidens: & ideo in litera dicitur, quòd nō naturaliter amatur. Vnde consequentia oppositā est negāda. Et ad probationem distinguendum est: de deo cognito, uel nō cognito. Et hæc intelligē extendendo literam ad deū, ut est omnis esse principium naturale: quoniā si uideret esse, naturaliter amaretur plus q̄ amare & esse, patet.

¶ *Num quodcunque uolitum ametur tantū ut finis, uel ut ad finē.*

Quæstio. ¶ Circa id quod suppo nit conclusio ista, scilicet quòd omne uolitū, aut amatur ut finis aut ad finem: dubiū occurrit ex Scoto in primo distinct. prima, q. 3. & in 4. distin. 49. q. 10. q̄ enim hoc hic supponatur, patet ex eo quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæstium: quæritur enim hic an omnia de necessitate uoluntas uelit. Et respōdetur tantū de fine, & eo quòd propter finem amatur, quasi ola amētur aut ut finis, aut ad finem. Si nanq; tertium esset appetitorum genus: satisfactum non esset quæstito: quòd autem dubium hoc sit, ex cōtraria Scoti opinione habetur. Distingmt ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorū, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia uoluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis. secundum ad finem. tertium neutrius. Secundo in speciali arguit: quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia uoluntas potest uelle aliquid, nō propter beatitudinem ut ly non tenetur pure negatiue. Tum quia nō quandocunq; uoluntas uult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine. ergo nec ipsa uult propter beatitudinē. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid ut in se bonum non ut ad beatitudinem: ergo & uoluntas potest uelle absolute illud. Secundo, quia uoluntas potest uelle aliquid non propter beatitudinem: ut ly non tenetur contrarie, ut patet in certe tenente beatitudinem in deo, &c. & fcientē fornicationem contrariari, & tamen uolente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est quia quædam sunt quæ absolute uelle aut nolle dicimus: quæ tamē in ordine ad finem aliter uoluntas appetit: ut patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur: & tamē attento fine, salute scilicet quæ ex allematione nauis speratur uult. Vnde uidetur, q̄ proiectio mercis sit obiectum uolitionis: nec ut finis, nec ut ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Verumtamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus: participās modum quo appetitus finit: & modum quo amatur quod est ad finē. & ideo medius non per abnegationem, ut Scotus dixit: sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc ut ad finem: non formaliter sed virtualiter. Ideo nanq; Christus & Martyres uolebāt uitam, & nō mori absolute, quia hæc absolute consonāt beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et rursus appetuntur hæc ut finis pro quanto habent hanc cōditionem finis, q̄ propter bonum aut malum proprium in eis amantur uel refutātur: & non ut actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modo huius, modo illius extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hec amari aut odio haberi dicātur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quāmis sit aliquod bonum secundā propriam bonitatē, non tamen sine dependentia à primo bono: & non solū ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quo ad nostra q̄licet multa sint à nobis appetibilia propter propria bonitates, non tamē sine dependētia ad primū appetibile à nobis: quod est beatitudo in cōmuni, sicut nullum complexū est cognoscibile sine dependentia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialē omnium ad primum. Falsum est ergo inuenīri tertiū appetibile per abnegationē utriuslibet nec intellectus potest proponere absq; actuali uel uirtuali seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec uoluntas potest aliter uelle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum uel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod uult. At si iuiterur inferendo: agitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum ueritatem simpliciter loquendo: quodlibet quod actualiter appetitur aut ut finis, aut ut ad finem appetitur: quoniā de mortē recusant martyres propter esse, & ipsam acceptāt propter Christum: & similiter nauta mercis iactura recusat propter bonū tuendum: & illam uult propter euasionem: & sic de aliis.

¶ *Num uoluntas uideatis deum de necessitate deo inhæreat.*

Quæstio. ¶ Circa illa uerba literæ, scilicet q̄ uoluntas uidentis deum necessario inhæret deo: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinct. 1. q. 4. & cōstat uis rationis fuæ in hoc, Vel stras Pauli uidentis & non uidentis deum eodem modo se habet: & non uidendo contingenter inhæret deo: ergo etiam uidendo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatē in uidente, & non uidente. Et si diceretur, quòd uoluntas non eodem modo se habet in uidente & non uidente: propter ipsum differentiam quæ est inter uisum & non uisum: contrà. Deus uisus à seipso cognito &, uiso non differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiectum: ergo non differunt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari. Antecedens hic patet: & consequentia probatur, quia maior & minor approximatio agentis non facit necessarium uel contingens: sed magis uel minus: ut patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd uoluntas non eodem modo se habet: quoniā aliter se habet respectu nisi & nō uisi: quia hæc spectant per se ad obiecti differentiam: eo quod bonum cognitum & non bonū absque cognitione est obiectum uolitatis. Et falsum est quòd uisum & non uisum differunt non sicut magis & minus in eadem specie: imo differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarum: in quod deus uisus est obiectū diuersæ rationis obiectiuæ à seipso cognito citra uisionem. Quòd si quis non possit ex hoc, percipiat effectu quòd uisus beat, non uisus, non. Cōstat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta uide si uis in Capreolo in primo, distinct. prima, quæstione 3.

altissima causarum. Ergo uoluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentijs animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum uoluntatis. Ergo uoluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potētijs, sicut perfectiones pefectibilibus. Sed habitus, quo perficitur uolitas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim, 1. ad Corint. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ergo uoluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus in 10. ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto uoluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm uoluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura consentum fuerit.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrū uolitas sit altior potētia quàm intellectus.*

AD TERTIVM sic, proceditur. Videtur q̄ uoluntas sit altior potētia quàm intellect⁹. Bonū enim & finis est obiectum uoluntatis. Sed finis est prima & uolumus esse beati. Patet ergo, quòd uoluntas non ex necessitate uult quæcunq; uult.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uolūtas in nihil potest tēdere nisi sub ratione boni. Sed qa bonū est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatē ad unū.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ mouens tunc ex necessitate causat motū in mobili quando potestas mouētis excedit mobile, ita q̄ tota eius possibilitas moueri subdatur. Cū autē possibilitas uoluntatis sit respectu boni uniuersalis & perfecti, nō subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ uis sensitiua nō est uis collatiua diuersorū sicut ratio, sed simpliciter aliquid unū apprehēdit. Et ideo secūdū illud unū determinate mouet appetitū sensitiuū. Sed rō est collatiua plurium. Et ideo ex pluribꝰ moueri pōt appetitꝰ intellectiuus, scilicet uolūtas, & nō ex uno ex necessitate.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrū uolitas sit altior potētia quàm intellectus.*

AD TERTIVM sic, proceditur. Videtur q̄ uoluntas sit altior potētia quàm intellect⁹. Bonū enim & finis est obiectum uoluntatis. Sed finis est prima & uolumus esse beati. Patet ergo, quòd uoluntas non ex necessitate uult quæcunq; uult.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uolūtas in nihil potest tēdere nisi sub ratione boni. Sed qa bonū est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatē ad unū.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ mouens tunc ex necessitate causat motū in mobili quando potestas mouētis excedit mobile, ita q̄ tota eius possibilitas moueri subdatur. Cū autē possibilitas uoluntatis sit respectu boni uniuersalis & perfecti, nō subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ uis sensitiua nō est uis collatiua diuersorū sicut ratio, sed simpliciter aliquid unū apprehēdit. Et ideo secūdū illud unū determinate mouet appetitū sensitiuū. Sed rō est collatiua plurium. Et ideo ex pluribꝰ moueri pōt appetitꝰ intellectiuus, scilicet uolūtas, & nō ex uno ex necessitate.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentijs animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum uoluntatis. Ergo uoluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potētijs, sicut perfectiones pefectibilibus. Sed habitus, quo perficitur uolūtas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim, 1. ad Corint. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ergo uoluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus in 10. ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto uoluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm uoluntas, quæ aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura consentum fuerit.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo distinguitur titulus. Secundo respondetur iuxta primum sensum. Tertio, iuxta secundum. Quarto colligitur totalis responsio in speciali. *Cōmentator.*

¶ Quo ad primū dupliciter nobilius, simpliciter, & secundū quid. Declarātur termini: nobilius simpliciter, id est secundū se: secundū qd. i. in ordine ad alterū.

¶ Quo ad secundum intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm uoluntas. Probatur sic, Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto uoluntatis. ergo. Antecedēs probatur: quia est simplicius & magis absolutum: quod probatur, quia est ipsa ratio boni: quod est obiectum uolūtatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium uoluntas est interdum nobilior secūdum quid in intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic, Obiectum uoluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus. ergo uoluntas: secūdū qd est interdū nobilior intellectu. Antecedens probatur sic, Obiectum uoluntatis est in rebus, intellectus in anima: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio uoluntatis terminatur ad res in se: intellectus uero ad rationem conceptam. Et authoritate Arist. 9. meta. consequentia uero hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum amatur, est altior anima, ut deus: interdum inferior ut creatura corporalis. Prima uero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo exponendo quòd hoc est esse nobilius secundū qd ex ratione cōparationis ad alterū: habere scilicet obiectū interdū in altiori re. Secūdo exēplo de usu & aditu respectu rei coloratę & rei sonorę.

¶ Quo ad quartum tria concluduntur, scilicet amor dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior uoluntate.

1. *¶ Num ratio ueri sit nobilior ratione boni.*
2. *¶ Num uerum sit obiectum intellectus, bonum autem uoluntatis.*
3. *¶ Num quanto quippiam abstractius est, tanto sit nobilius.*
4. *¶ Num ratio boni ad intellectum, bonum uero ad uoluntatē spectet.*
5. *¶ Num intellectus sit uoluntate excellentior.*

Quæstio.

¶ Circa rationem pro prima conclusione dubium occurrit quadrupliciter: primo Sco. in 4. distinct. 49. q. 4. arguit contra illam propositionem. Ratio ueri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia tunc una res: & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. Cōstat enim quòd relatio rationis nō est formalis ratio primi obiecti intellectus aut uoluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd illæ rationes, scilicet boni & ueri addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuę.

¶ Secundo arguit contra illam aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum uoluntatis: & uerum intellectus. Primum inquit est dubium, secundum uero est falsum: ut in primo, distin. 3. q. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in q. 16. art. 1.

¶ Tertio arguo contra illam propositionem: Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione secundum esse, aut secundum rationem. Si secundum rem, quamuis maior sit uera, minor tamen est falsa: quia ratio ueri non est absolutior ratione boni secundum rem, cum sint una res uerum & bonum. Si secundum rationem, quamuis minor sit uera, ipsa tamen propositio maior euidens non est: quia abstractio negatio est nullam dicens perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ uel potentiæ. In proposito autem constat q̄ uerū non dicitur abstractius: quia magis recedat à materia aut potentia: cū bonū à quo abstrahi dicitur uerū, nec; materiā nec; potētia aliquā includatur patet ex eo q̄ actus purissimo cōuenit. ergo ex hoc, q̄ abstractius est uerum, non habetur q̄ sit nobilius, quāuis optime habeatur, q̄ sit prius natura.

¶ Quarto arguo cōtra probationem antecedentis, scilicet quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonū autem ipsum est obiectū uolūtatis. Primo, quia falsa ac chimerica uidetur differentia ista inter bonum, & boni rationem: q̄ ista intellectus, illud uoluntatis sit: q̄n boni ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiectī uoluntatis: q̄ bonū inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas, & bonū ad uoluntatem spectant: imo plus. ergo est simplicatio in actione: quòd bonum sit proprium obiectum uoluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectum, id est terminare actum illius potentiæ: obsici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, q̄ boni ratio sit obiectum intellectus. nam obiectum formale intellectus est entis aut ueri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectū formale uolūtatis. Si autem per esse obiectū intellectus & uoluntatis, nihil aliud intendis q̄ terminare actus intellectus & uoluntatis, intelligi, scilicet & amari. Primo sequitur q̄ differentia assignata nulla est: quia hoc modo nō solū boni ratio: sed bonū est obiectū intellectus: utrunq; enī intelligit, & utrūq; similiter est obiectū uolūtatis: quia utrūq; amat. Secūdo sequit q̄ non habeat intentū: q̄a ex nobilitate diuersa formalis obiectorū, iudicanda est nobilitas simpliciter & secūdū se potentiarū quæ in litera inquirit: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni rō respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Sco. ex dictis in secunda cōclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus uoluntatis secundum genus suum est nobilior actus: ergo uoluntas intellectu. tenet sequela: quia si optimum est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic: actus coniungens obiecto secundum nobilius esse est nobilior simpliciter. sed actus uoluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto secundum nobilius esse, quia ut in se est actus uero intellectus ut est in obiecto secundum nobilius esse, quia ut in se est actus uero intellectus ut est in cognoscente. ergo probatur maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem inquantū cōiungit obiecto perfecto. qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positā inter intellectū & uolūtatē in secunda conclusione ex authoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto ubi supra. Inquit enim quòd in hoc nō est differētia inter intellectū & uoluntatem: quoniā proportionaliter utrq; ad extra & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illā sequēs. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in ista: & similiter dilectio illā sequēs: ergo nulla est differentia. Authoritas uero Philosophi nō sonat: q̄a loquitur de cognitione abstractiua, & de uolūtate deliberatiua: nō respectu obiecti, sed respectu termini seu effectus, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illam propositionem, ratio ueri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd ut pluries dictum est, sermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actualiter sola ratione. Ita quòd ipsæ rationes non sunt ab intellectu: sed distinctio earum actualiter. Cum ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur q̄ est nobilior formaliter: seu secundum rationem formalem præuenientem intellectus opus: tam in se quàm in sua distinctione uirtuali ab alia: ut comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorum præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionē aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, q̄ distinguuntur uirtualiter. Dicitur igitur uirtualiter est habere & uendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta: ut in materia de distinctione dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes illæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc ut una altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue concepta uel cōceptibilis nobilior sit: sic relatiue sumpta, quàm sic etiam relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quòd propositio uerificatur de abstractione formali in eximmuni, siue secundum rem, siue secundum rationem: cæteris tamen paribus. Non enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili: quāuis sit abstractior, quia huius natura est substantia: illius accidens. Et cum dicitur quòd negatio coniunctionis cū alio non dicit perfectionem nisi ratione imperfectionis negatæ, conceditur. Et dicitur q̄ quia abstractio formalis incipit ab exclusione materię, & cōtinue ascendit excludendo potentialitatis gradus, signū est q̄ cū uentū fuerit ad eas rōnes formales, quæ nullā materiæ aut potentiæ rōnem claudunt: q̄ quāto aliqua est abstractior, tanto perfectior, utpote recessior & magis distans ab his quæ potentiā claudunt. Cū enim omnes rōnes formales ordinem inter se habeant, & ad unam primā, scilicet entis rōnem abstractissimam: cōsequens est q̄ quāto aliqua ratio minus abstracta est, tanto uicinior est his quæ sunt potentialitati admixtæ: & quanto abstractior, tanto ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationem respondetur, quòd male intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem nonne non tam ratione quàm experientia uidemus differentiam: quòd quidditas est ratio rei q̄ intelligatur: existere autem q̄ appetatur. Experimur siquidem quòd sanctas non minus intelligitur si non est quàm si est: nullus tamen appetit sanctitatem nisi ut sit, aut quia est. Intantum autem proprium est existentiæ appeti, & quidditati intelligi, ut ipsa existentia non qualitercunq; sed in actu exercito in re uel in spe sit ratio appetibilis ut sic. Ita quòd nullius quòd quid erat esse etiam ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi ut sit: aut quia est in actu exercito. Et similiter ipsum quod quid erat esse, non qualitercunq; sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamen sic loqui licet in hac re ubi nullum est exercitium) id est ut habet rationem quidditatis, id est ut non curat de actu exercito existentiæ, est ratio intelligibilis, ut sic. Ita quòd etiam si ipsum existere intelligitur, inquantum intelligitur, indutt ratio nem quidditatis: quoniam accidit sibi ut sic exercitium existentiæ: intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur: quia actum habet existentiæ, quāuis ipsa existentia sit cognita.

¶ Ex his autē facile respōdetur ab obicta. Iā enim patet quid nomine obiecti intelligit, scilicet obiectū ut obiectū, id est ratio obiecti cū cōditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est nō solū boni ut sic: puta bonitas, sed boni qualitercunq; sumpti: & quid noie boni, seipsum bonum ut sic: quod nihil aliud est dictu quā res in ordine esse conueniens. Vnde cū dicitur in prima obiectione, q̄ tam bonum q̄ boni ratio spectat ad uoluntatem, quia bonitas, &c. respondetur q̄ boni ratio potest accipi dupliciter: uno modo ut rationalis modo ut existens: & q̄ secūdo modo spectat ad uoluntatē, primo modo ad intellectū. Et quia de ipsa ut habet rationē quod quid est loquebatur S. Tho. Ideo uocauit eam appropriato uocabulo rationem boni.

¶ Cum uero in secunda obiectione dicitur, aut nomine obiecti intendis obiectum formale, &c. respōdetur, quòd nomine obiecti proprie & explicite neutrum illorum intelligimus, sed obiectum ut obiectum est: quod constituitur per conditionem obiectiuam rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum esse quòd ratio boni sit obiectum intellectus, dicitur quòd ratio boni ut ratio est, est conditio obiectiua: ac per hoc cōstituit obiectum intellectus in esse obiecti, ut patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quàm ueri & cuiuscunq; alterius: quī hoc conuenit rationi ut ratio est, sed adducta est boni ratio magis q̄ aliorū, quia ad ipsum fiebat cōparatio. Et hæc est directe & explicite intētio literæ: ac si diuisset q̄ bonū abstractiori modo offertur intellectui: quia per modū rōnis & qđ qd est, q̄ uolūtati: quia per modū ipsius entis boni, & ideo obiectū intellectus ut sic abstractius est, q̄ obiectū uolūtatis ut sic. Quia tamen implicite subintelligit in obiecti nomine esse ratio formalis obiectiua: sic condonata: potest de ratione illa quoq; implicite tacta saltari littera, quāuis non sit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonū conuertuntur, & sunt idē. Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cū ratio entis sit ratio obiectiua: ueridice quoq; dici potuit, q̄ boni ratio est obiectū formale intellectus. boni enim ratio non solū bonitas, sed entitas est & quæcunq; alia ratio. Dicitur secūdo, & in idē redit cōclusio q̄ boni ratio intinuat omne qđ quid est ut ficit. scilicet enim S. Tho. ut solus fuit doctores, ab uno intimuare cætera. Merito autem magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti uolūtatis qđ bonū est, maiorē abstractionē ostendere uidebatur in obiecto intellect⁹: ita q̄ perinde est ac si diuisset obiectū intellect⁹ esse abstracti⁹ obiecto uoluntatis, manifestat, quia etiā in ipso uolūtatis obiecto sd qđ intellect⁹ obiectū est, ut sic abstractius est, eo q̄ uolūtati obiicit: quī uolūtati obiicit ipsum bonū, intellectui aūt illius ratio. Nec falsitatis ex his concipiendo aliud esse quod apprehēditur, & aliud qđ appetitur: cū impossibile sit appeti incognitū: ac per hoc ista, & secundū idē oportet esse appetitū & cognitum, sed accipe ex his q̄ idē & secūdum idē est appetitū & cognitū. Sed ītā & rō & cōditio obiectiua cogniti ut sic, est alia à rōne & cōditione appetiti

Universidad de Deusto
Biblioteca

ut sic:& quo ad hæc obiectum intellectus est abstractius obiecto uoluntatis.

¶Ad obiectiones Sco.cõtra coclusionẽ ipsam respõdetur. Et primæ negat sequela. Et ad ꝓbationẽ dicitur:ꝙ illa maxima, Cuius optimũ est nobilius optimo,&c.intelligit de nobiliori & ꝑfectiori simpliciter:nõ aũt secundũ quid,modo amor ꝓportionatus sit nobilior secundũ quid cognitione eorũ in litera dicitur,non simpliciter.Secũdæ uero distinguitur dupliciter amor, scilicet actus contingens obiecto secundũ perfectius esse est nobilior. Primo q̃n potest dupliciter intelligi:primo de perfectiori esse obiecti ut obiectũ est,& sic uera est : sed minor falsa, scilicet ꝙ actus uoluntatis iungat obiecto secundũ perfectius esse ꝙ ut in litera ostendit, obiectũ intellectus ut obiectũ,est nobilius:ꝙ abstractius,& cõsequẽter ꝑfectius ut obiectũ, quia in his ide nobilius est & melius. Alio mõ de perfectiori esse obiecti ut res est:& sic dato q̃ minor esset uera,maior est falsa. Secundo, q̃n potest intelligi de obiecto absolute: & sic tantũmodo est ad propositũ, ut in tali materia pura superiorũ, & sic non infert nisi maiorem nobilitatẽ secundũ quid. Resoluendo igit obiectionẽ, si sermo est de obiecto absolute ut obiectum est, negatur minor.Et ad probationẽ:quia esse in re est perfectius q̃ esse in anima:respõdetur primo,ꝙ hoc nõ est uerũ uniuersaliter:& cõsequẽter nec absolute, ut patet de inferioribus. Secũdo,ꝙ falsum supponitur,scilicet quòd obiectũ intellectus ut sic cõsituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit una cõditio illius actus cũ intellectus contingit obiecto absolute ut quicquid est in se est,& per hoc differt primo ab actu uoluntatis coniungenti obiecto ut exercet esse. Modò dicitur ꝙ licet actus coniungens obiecto secundũ esse extra coniungat obiecto secundũ perfectius esse ut res est,q̃ illet quia secundũ abstractiorem modũ. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatẽ obiectorũ: non ut res,fed ut obiecta sunt:ideo simpliciter intellectus nobilior est uoluntate. Si uero sermo est de obiecto tali pura beatitcõ: ut Sco. insinuat,tunc distingue uel in uita,uel in patria.Et dic quòd ratio cõcludit amorem talis obiecti in uita esse nobiliorem cognitione : non autem in patria, quia æque nobile imo idẽ est esse dei in se & in anima beatorũ : quia secundũ essentia immediate intelligitur:& cõsequẽter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & nõ excessus nobilitatẽ secũdũ quidcut in uita excedebat.

¶Ad ea quæ cõtra differentiã inter intellectũ & uoluntatẽ in secũda cõclusione, ex Arist.positã obiicit Sco.dicitur ꝙ quia philosophus obedit rationi cui sensus restimoniũ perhibet,& in nobis nullã experimur cognitionẽ intuitiuam secundum intellectum: ideo in secundo de anima Aristo. inter obiectũ intellectus & sensus,differentiã esse dixit,ꝙ illud in anima,illud extra animã est. Vnde licet hoc non impugnatur: ita nec impugnari debet idem repetitum in 4. meta. in ordine ad uoluntatem:murrobicq; enim dicit obiectũ intellectus esse in anima. Et uerũ est. Tum quia intuitiuam cognitionem non experimur. Tum quia absolute loquendo de intellectione & non tali uel tali: puta intuitiua: intellectum ut sic in intelligente habetur, id est res intelligitur ut unitur intelligenti, amatur uero econtra,ut amãs unitur amato:& hoc faluaꝫ in omni cognitionis mõ, cuiꝫ intuitiuo. Vñ si nõ quo ad rem, saltẽ quo ad modũ,semp intellectus obiectũ est intra,uoluntatis extra.Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco.Secũda est ex parte uolũtatis,cũ dicit, ꝙ dilectio sequẽs cognitionẽ abstractiuã terminatur ad intra: manifeste experimur, quòd abstractiue cognoscimus balneũ, & amamus illud secundum esse extra , uolumus enim extrinsecus balneari : & non balneari intentionaliter.Et cum dicit,quòd hoc eſt reſpectu uoluntatis desiderantis:non respectu obiecti,sed termini aut effectus,rudis glo. est,quoniam hoc experimur,non solum respectu desiderti, quo optamus futura:sed respectu amoris quo amamus rem absolute.Intelligentes enim abstractiue amicum,amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intentionale.Rursus quòd dicitur respectu termini seu effectus non obiecti, falsum est:quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur,ꝙ constat esse balneum extra , quamuis hoc idem sit terminus actionis executiuæ ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida differentia assignata:& quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis:secundum eos quos experimur actus.

Aureol. ¶In responsione ad primum nota triplicem comparationẽ inter bonum & uerum. Prima est secundum scipsa:& sic boni ratio magis dicitur ad alterũ, ratio uero ueri dicitur magis absolute.Et ex hoc soluitur argumentũ tam cum obiicitur,illud est nobilius quod fundat nobilissimam caufalitatem, respondetur modo,quòd hoc est uerum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se,quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuam inclusionem: & sic cuilibet eorum materialiter sumptum est pars subiectiua alterius.bonum enim est quoddam uerum:& uerum est quoddam bonũ quod declaratur in litera : quia uerum est bonum intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suã perfectionem. Tertia est secundum nobilitatem utrius;q; in ratione boni:& sic dicitur, ꝙ uerum est nobilius bonum quocunq; alio bono : quia est finis nobilioris potẽtiæ quacunq; alia potentia:ita quòd intentio literæ est,non solum saluare quòd obiectum intellectus sit nobilius obiecto uoluntatis,id est uerũ ut uerum,bonum ut bonum,quod in prima cõparatione factũ est, sed ostendere ꝙ etiã uerũ ut bonũ intellectus est nobilius obiecto uolũtatis, ut sic intellectus omnino inueniat nobilior.Sed est hic locus qñiq; falsum uideri hoc:nam finis uoluntatis est bonũ ut bonũ,finis uero intellectus est quoddã bonũ.Constat aũt ꝙ nulla particulare bonũ est melius ipso bono:ergo uerũ & bonũ nõ est magis bonum ꝙ finis uoluntatis.Et cõfirmatur:quia bonũ per participationẽ non est melius bono per essentiã: uerũ aũt est quoddam bonũ,& cõsequẽter ꝑ participationẽ bonũ : bonũ autem est ipsum bonũ essentialiter,& uniuersaliter,ergo. Sed ad hoc est dicẽdũ: ꝙ in obiecto uoluntatis est cõsiderare duo, scilicet rationẽ uniuersalem, qua est totũ uniuersale respectu omnis boni: & specialẽ rationẽ perfectibi: qua ista ratione ꝑficit, & perficit talem potentiã, puta uoluntatẽ ꝙ non oẽs. Quamuis enim omne bonum sit quod est finis & obiectũ uoluntatis:nõ tamẽ quilibet quo unãquodq; bonũ perficit id cuius est bonũ,est pars subiectiua perfectionis uniꝰ tatis a bonor nõ est ꝑ se ꝙ ꝓ. ratione obiecti potest accipi dupliciter, scilicet pars subiectiua perfectionis uolũtatis,ut patet. Rursus uniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, scilicet pars subiectiua perfectionis uolũtatis,ut patet. Rursus uniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, scilicet

simpliciter uel distributiue : sicut quodlibet aliud uniuersale, ut patet. Ex hoc autem dico tria. Primo ꝙ comparando obiectũ uoluntatis ad alia, ut sunt uniuersale simpliciter: tamen sic uerũ est nobilius bono,ut prima species est nobilior generica ratione ꝙcunq; sit de aliis speciebus boni,obiectis scilicet aliarũ potentiarũ.quod pro tanto dico,quia non attingunt ad immaterialem ordinem in quo generica ratio boni eleuata resider. Secũdo,ꝙ cõparãdo obiectũ uoluntatis ad alia secundũ specialẽ finalizationẽ & perfectionẽ:sic in obiecto uolũtatis inuenitur quædã species boni,& nõ omne bonũ:qa nõ bonũ oculi:nec est prima species boni,sed secũda:qđ à posteriori declaravit S. T. in litera. quia finis nobilioris potẽtię est excellentior.ergo bonũ quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedẽs aũt tam in corpore ꝙ in litera supponit. Tertio,ꝙ cõparãdo obiectũ uolũtatis distributiue ad singula sub eo cõtenta:sic bonũ qđ est obiectum uolũtatis includit oẽm boni rationẽ:nec ulla ite cõparatio mũ inter totũ & partẽ:uolũtas enim nõ solũ unũ sibi sed uult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui,cæteris;q; proprias ꝑfectiones, & ꝓprios modos suarũ perfectionum. Nec est dubiũ ꝙ hoc modo bonũ intellectus cadit sub fine uoluntatis.nec põt cõparari illicum cõparatio supponat distinctionẽ,mili (ut dictũ est) sicut pars ad totũ:& secundũ hoc dicẽs in litera sequẽtis articuli ad primũ,ꝙ uoluntas est altior intellectu.Et ex his patet soluto ad obiecta. Ad primũ eñ dicitur ꝙ ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione:sicut prima species est ratione sui generis.Talis aũt est rõ boni in uero. Ad secundũ negatur , ꝙ bonũ per essentiã sit ꝓprium obiectũ & finis uoluntatis. Aliud enim est dicere bonũ in uniuersali,& aliud bonũ per essentiã:hoc enim est omne bonũ inclusiue,illud ꝓmissiue:hoc actu,illud potentia:hoc distincte,illud confuse. Si aũt fiat ista quæstio bonũ uniuersaliter est nobili bono ꝑticulari,id dictũ est ꝙ accipiendo bonũ uniuersaliter distributiue sic inuenit obiectũ alti',& uoluntas potẽtia altior,sed hoc est altitudo secundũ quid,quia in ordine ad aliud & nõ ex natura obiecti absolute & ꝓmo.Accipiendo aũt simpliciter,sic prima eius species est eo excellentior.

¶In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossim illius propositilis, Prius generatione est imperfectius:intelligitur prius generatione tantum. Si enim est prius generatione & alio modo , non est imperfectius:tale autem est intellectus respectu uoluntatis:quia est prior non solum generatione sed simpliciter , ut actus potentiæ , ut finis eo quod est ad finem : & hanc glossim intendit sanctus Thomas hic.

¶In responsione ad tertium esto causus : quia responsio ista non cancellit mi- Aureol.
si in uita habitum uoluntatis esse nobiliorem habitibus intellectus : secus enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est ꝙ non solum nõ potest esse informe: sed non cõpatitur imperfectionem uitæ , quã tamen charitatis habitus compatitur : & quod plus est, essentia diuina , ut in q. 12. habitum est,est loco habitus intellectualis: qa uicẽ supplet species intelligibilis: nõ aũt supplet uicẽ alicuius habitus aut cuiuscũq; inhærẽtis uoluntati.

4 ¶*Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quartum.* Cajetan.

TItulus. Moueat,id est rẽducat intellectum de potentia ad actum.

¶In corpore tria. Primo proponitur distinctio bimembris, & iuxta primũ membrum prima conclusio. Secundo iuxta secundũ secunda conclusio quæ est directe respõsiua quæsito. Tertio ponitur exceptio à secũda cõclusione.

¶Quo ad primũ distinctio est ista:mouere dupliciter,finaliter & effectiue:Secundo iuxta primũ membrũ est,ꝙ intellectus mouet uoluntatẽ finaliter. Probatur: quia bonum intellectum est obiectum uoluntatis,mouens ipsam ut finis.

¶Circa hanc conclusionẽ ex quæ dicenda essent,non oportet repetere, quoniã in q. 8. art. 2. iam dicta sunt , ubi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet ut finis & actiue quo ad ꝓficitationem actus uoluntatis.

¶Quo ad secundum , secunda conclusio iuxta secundũ membrũ & responsiua quæsito est,ꝙ uoluntas mouet intellectũ, & omnes uires animæ effectiue. Probatur dupliciter:primo authoritate Anselmi,secũdo ratione. In oibus potentiis actiuis ordinatis respiciens uniuersale fiñ mouet actiue respiciẽs fines particulares,

tores, uoluntas & reliquæ animæ uires sunt huiusmodi.ergo. Maior probatur inductionẽ:tam in naturalibus de cælo q̃ politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet ꝙ uoluntas & aliæ uires sint actiuæ,quòd uoluntas respiciat finem uniuersalem,aliæ particulares.prima pars non probatur,sed secunda,quia bonum in communi est obiectum & finis uoluntatis.tale autem bonũ est huiusmodi illius potentiæ finis & perfectio', ut patet de usu & intellectu : hæc enim sunt uniuersale & particulare.

¶Circa hanc rẽm, adverte ꝙ in litera prima pars minoris nec exprimitur nec ꝓbatur. Tum quia supponitur nulla enim uis animæ est adeo passiua,quæ fit acta in actu, non sit quodammodo actiua: unde & sensus exterior actiue cõcurrit ad elicendum sensationẽ, & expresse in secũdo de anima.17.dicitur ꝙ anima est causa actiua huius alterationis quæ est sensatio. Tũ quia nihil utimur habet intentũ, etiã si nõ oẽs uires animæ sint aliquo modo actiuæ: quoniam si uoluntas mouet omnes actiones , à fortiori mouet passiuas, uel mechãrbactiuas à quibus mouet passiuas: uel applicãdo istæ passiuæ actiuis, ponendo uel amouẽdo obstacula : ut patet de nutu. Prima tamẽ respõsio est secundũ ueritatem & mentẽ S. Tho. Aduerte secundo quòd uoluntatem mouere uires animæ non quantũ ad specificationem, sed quantum exercitii ad' intelligitur,& cum magis tantudinem:enim consistit in indiuisibili obedientia suꝫ, sed aliquæ uires magis & aliquæ minus obediunt. Sunt enim rationales ꝑ participationẽ magis & minus. Vnde exteriores uires min' obediunt ꝙ interiores , & inter interiores quanto superiores,tanto magis obedire uidentur.

Aureol. ¶In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primam præcedentis articuli.

Cajetan. ¶In responsione ad secũdã recolito dicta in arti. 1. q. 82. ubi hæc tũsio declarat.

¶*Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

¶In responsione ad tertium , dubium occurrit quo ad duo. Primo cur reducitur in litera motus animi nostri in deum. Cum in promptu esset causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundo quid intendit per hanc primam motionem à deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in fui principio , an specialem aliquam operationem : aliter in hoc quam in illo.

¶Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est ꝙ propter alteram duarum causarum aut utranq; posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primo propter imperantiam quidem : ut quia intellectus est secundum se in potentia communi, & cũ in principio præsentatur sibi obiectũ,nec adest motus, habet sufficiens motiuum quo ad specificationẽ actus,scilicet obiectũ,sed nullã habet entitatiuã quo ad exercitium actus : quia deest uolontas quæ nata est ipsum movere quo ad hoc. Vnde restat intellectus imperatus ad exercitium actus nisi aliquod aliud adsit motiuũ : & propterea poni oportet aliquis motus ad exercitium,quod dicimus Deũ.Propter cuitationẽ uero casus,quia si nec uoluntas nec aliquis superior causa ponitur mouere intellectum magis ad intelligendũ ꝙ intelligendum,sit magis ad hoc ꝙ illud intelligendũ, à casu esset omnis prima intellectio:ꝓut scilicet cõtingit hic aut alibi ꝑuersi obiecti,&c. Sed si diligenter cõsideremus,nostra hæc causalis ad ꝓpositã reductionem elucidat. Imperitia in primis falso imponitur intellectui qñ & sensus exterior aut hæc æstimatiua (quæ tamen pars actiue agat)sufficit ex se exire in actũ secundũ:ita reducit in actũ primũ ab obiecto,nullo præcedente appetitu : ut patet de primis sensationibus brutorũ.Nec est minoris efficacię intellectus potentialis informatus specie obiecti, quam sensus informatus specie sensibili. Vnde quẽadmodũ nõ oportet ponere altius motiuũ sensuũ ad primas sensationes quo ad exercitia actus, sed ipsa sensuũ natura sufficit,ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc natura sua intelligẽdi in data animæ mediante intellectus agente & possibili. Casualia aũt deinde male attribuitur, qñ quæ ex frequenti usu ꝓueniunt casu requiquã fiunt:fiũt aũt ꝙ minus tale quod est ꝓpriũ motiuũ intellectus, ex multis sensibilibus,memoriis, & experientijs colligitur.ut dicitur in secũdo posteriorũ ꝓ ꝓximo.meta. non igitur casu sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quã circa illud ꝓuenit ,ꝙ ꝓius intelligatur hoc quam illud.

Rursus, quia frequẽtius sensus mouentur ab uniuersalibus:imo:ut pote est oibus sensatis cõcurrentibus nõ casu,sed ex ordine naturæ est:ꝙ primo moueatur intellectus à cõmunibus:sic uxta ea quæ diximus in q. de primo cognito,in commentariis de ente & essentia. Si igitur nec impossibile , nec casus ad talẽ reductionẽ ducunt, inquirẽda est alia ratio eius. Cũ temerarii uideatur cõcordẽ tabi tã torẽsq; philosophorũ. Ari. & diui Tho.sententiam inficiari. Dicendũ ergo uidetur mihi , ꝙ intellectio prima dupliciter dicitur,uno modo simpliciter prima : quã scilicet puer primo habet:alio modo prima in suo ordine, quã scilicet in aliquo negotio tractãdo aliquis primo habet. Et quãuis de utraq; sit hic sermo, & secundũ superficiẽ litęræ magis de prima simpliciter: secundũ tamẽ profunditatem, de secunda non minus intenditur imo de ea directe loquitur Arist.in loco allegato, diffuse.Reducere ergo omnes motus in primũ motũ. ita ꝙ sicut dicimus,ꝙ ignis non cõburet cessante primo motiuo: dicem' ꝙ motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (ut patet in 3. de anima) oportet ꝙ reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primũ intellectum in actu. Et cũ motus intellectuales nostri sint ordinati,motus uoluntatis reducuntur mediante motu intellectus:et motus aut intellectus ꝑ seipsum, & quia motus intellectus nõ est qui imperatur à uolũtate sed ipsemet uolũtate, quatis est prima intellectio sim pliciter:ideo prima intellectio reducit in Deũ ut uniuersale & primũ principiũ intellectualiũ: 50 nõ ut primũ cæli motorẽ.Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influxus, sed generalis:cui influxui in oẽs non solũ animas nostras,sed angelicos spiritus,cadit ratione. Reducit aũt primos intellectus motus in tali ordine in Deũ, eadem ratio ostendit.Si enim motus intellectus puri,id est absq; mistione imperij uoluntatis reducuntur immediate in primum intellectum : cum primas motiones in multis negotiis habeamus , non ex electione & discursu , sed nescientes undeas habuerimus : consequens est ut principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus. Nec ulla est hic differentia: nisi quia conceptiones primæ simpliciter fortitæ sunt Deum principiũ ratione sui uniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones autem primę in tali re aduertentes(non ex electione & discursu) fortiũtur primũ intellectum ut causam ratione suæ prouidentiæ quã habẽt de intellectualibus,utpote de prima parte uniuersi. Et confirmatur quia motus intellectuales nõ sunt determinati cõditionis quã motus corporales:sed lui oẽs reducunt in causam aliquã per se sui ordinis : talẽ in primũ motũ.ergo motus intellectuales sibi reducunt in aliquã ꝑ se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuũ secũdariorũ:sunt eñ cõsilii & intellectꝰ in actu. ergo debẽt reduci in aliquod eminẽtius cõsilio & intellecta in actualitate suã: non est intellectus in anima nostra:ergo extra est altius motus ad huiusmodi cõsilia & intellectiones. Et hæc ratio uidetur inducẽdo Arist. ad hanc conclusionẽ in lib. de bona fortuna hic allegato. Quamuis enim causam istius intellectionis magis ꝙ illius poneremus,ꝓcsertim & dispositiuè huius phãtasmatis magis q̃ illius, nõ propter hoc faluaretur ꝙ hic effectus tam nobilis habeat causam per se sui ordinis. Et cõfirmatur:quia experimur non solum nos habere tales intellectiones qualitercunq;,sed efficaces & superiorũ:quod à superiore eminare oportet naturæ,cessantibus passionibus & habitibus & uoluntate. Vetũ quia anima nostra cõtinuitur motui phantasmatum & temperi , &c. Idcirco tas motiones diuina exercet prouidentia , secundum naturam recipientis diuersimode : modo exercitatione aut compositione phantasmatum,modo conformatione luminis intellectualis , modo interiori impulsu , &c. Confonum quippe his etiam quæ dicuntur, 12. meta. tex. 52. est ut singulari modo habeat deus prouidentiam de intellectualibus ut sic (quia sunt in universo ut sint) quam de aliis. Quamuis nostri animi in hoc parum à filiis minorentur : quòd temporum uicissitudines sungentur : & propterea casus aliquo modo in eis habeat locum, non tamen propterea totaliter excludantur à filiis : sed ratione immaterialis naturæ,superiores influxus intellectualiũ aliquo modo recipiunt. Et tanto magis,quanto magis ab his corporalibus recedunt:ut in eodem lib. Arist. dicit. Et sic patet ad quæstiũ,ꝙ natura non sufficit ad primos actus: nos ponimus miracula,sed generalem influxum: & non solum in corporibus , sed in ordine intellectuum,& ꝑcipitem de eis prouidentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quintum.*

Cõment. TItulus clarus.

¶ In corpore uni-
ca obiectio nititur quæstio negatiue. Appetit⁹ intellectiuus seu uoluntas nõ distinguitur per irascibile & concupiscibilem. Probatur, Potentia ordinata ad bonũ secundum communẽ rationẽ non diuersificatur penes differẽtias speciales ultimas rationis: sed appetitus intellectiu⁹ respicit cõmunẽ boni rationem. ergo non distinguitur penes speciales differẽtias boni. Tunc ultra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguũtur penes tales differẽtias: ergo uoluntas non distinguitur per cõcupiscibile & irascibilem. Maior probatur dupliciter. Primo ex uerificatione ipsius inducẽdæ in potentia uisiua & cõsequenter in aliis secundo, ex oppositio: quia scilicet ũ uisus esset albi, ut sic: esset alius à uisu nigri. Et tangitur hic probatio illa, Si affirmatio est causa affirmationis, &c. Si enim respicere rõnem specialẽ est ratio diuersitatis, nõ respicere specialem erit causa nõ diuersitatis. Minor uero est per se nota: quia bonũ intellectũ est uniuersale. Propositio autem subsumpta alterius probatur, & cõcupiscibile nõ respicit rationẽ communẽ boni rationem: ergo non distinguũt

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur dupliciter. primo sic, si esset habitus: ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum est contra rationem naturalitatis libe. arbitr. consequentia patet. quia liberum arbitrium non acquiritur aut infunditur: sed connascitur nobiscum. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio,

& si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, ut patet de assensu principiorum, & appetitu beatitudinis.

¶ *Num libero arbitrio repugnet naturalitas, cum sit potentia naturalis.*

Quæstio. ¶ Circa hanc partem duo dubia patua sunt. Primum est: quia videtur contradictio in eodem contextu literæ dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas & simul dicitur quòd est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, ut patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis: ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad

c hæc duo simul dicitur: 421 quòd naturale hic sumitur ut distinguitur contra liberum: ita q̃ naturale uocamus determinatum ad unum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: uel supra rationem rei de qua est sermo, uel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidē determinet inhæsionē: omnia quæ congenerantur alicui, naturalia sunt: quia non libere insunt, sed à natura determinantur ad habendā illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia ineſt nobis à natura ut in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera: quòd si esset habitus, esset naturalis: ut patet. Si uero determinet ipsam rationem rei: sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad unum: aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur. Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinās rationem non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium. Quia scilicet nocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animꝰ cur simpliciter dicitur: quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem: & non naturalem potentiam, cum utrumque naturalitas

414 *2. disti. 24. q. 1. ar. 3. Et. 1. di. 17. art. 1. q̃. 3. ad quintū. Et uer. q. 24. ar. 4. & 6.*

quo ad rationem repugnet & quo ad inhæsionem conueniat. Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quòd si est naturalis quo ad inhæsionem: est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, ut patet in potentia uero non: sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tanquam omnino repugnantem liberum

comitatur liberum arbitrium. Sed ratio est potētia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium dicitur quasi liberū iudicium sed iudicare est actus cognitiuæ uirtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium præcipue pertinet electio. Sed electio uidetur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem unius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ uirtutis. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in 3. ethic. quòd electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ uirtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secundum q̃ eligimus. Ergo liberum arbitrium est uirtus appetitiua.

CONCLVSIO.

¶ Cum proprius actus liberi arbitrij sit ipsa, electio, in parte animæ appetitiua necesse est arbitrium liberum esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus unum recipere alio recusato: quod est eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ uirtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur cōsilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quòd appetēdo acceptetur, quod per consilium diiudicatur. Et ideo Arist. in 6. ethi. sub dubio relinquit, utrum principalius pertineat electio ad uim appetitiuā uel ad uim cognitiuā: dicit enim quòd electio uel est intellectus appetitiuus, uel appetitus intellectiuus. Sed in 3. ethi. in hoc magis declinat q̃ sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cōsiliabile. & huius ratio est: quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem. hoc autem inquātum huiusmodi habet rationem boni, quod dicitur utile. Vnde cum bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quòd electio sit principaliter actus appetitiuæ uirtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ cōcomitantur apprehensiuas[e]. Et secundum hoc dicit Dama. quòd cum rationali consestim concomitatur liberum arbitrium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde philosophus dicit in 3. ethic. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominatur liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum à ut cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum unum alteri præoptat.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur quòd liberū arb. non sit potentia appetitiua, sed cognitiua. Dicit enim Damasc. quòd cum rationale consestim

comitatur liberum arbitrium excludit: potentiæ uero tanquam permixtæ contrariam sibi. Ergo ele-
lio est proprie actus
appetitiuę uirtutis. An-
tecedens hoc cum pri-
ma consequētia patet:
secūda uero probatur,
quia bonū ut bonū: &
consequenter ois boni
species, ut sic ad appe-
titiuæ potētiæ obiectū
proprium spectat.

¶ Circa hanc partē ef-
fet quæstio de electiōe
quæ in prima secūde.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulū quartū.

Cōmen. TItulus clarus.

¶ In corpore una
conclusio respon
siua quæstio affirma-
tiue. Voluntas & liberū
arbitriū non sunt duæ,
sed una potentia, phas.
Sicut se habet intelle-
ctus ad rationē, ita uo-
luntas ad libe. arbit. seu
(quod idē est) uim elec-
tiuā: sed intellectus &
nō sunt una potētia. er-
go uoluntas & libe. arb.
maiore probatur dupli-
citer. primo ex cōmuni
rōne. Quia oportet ap-
petitiuas esse propor-
tionatas apprehēnsiuis
ac per hoc sicut in ap-
prehensiuis sunt duo, ita
in appetitiuis. Secundo
ex specialibus rōnibus
horū ex parte obiecto-
rū & actuū. A actu quidem: quia intelligere est simplex: & ratiocinari est discurrere: & similiter uelle & eligere: obiectorū uero, quia ex-
finde illorum primū est principij: secundū con
clusionis horum quod primum est finis, secun-
dum ad finem.

¶ Cōstat aūt quòd hæc proportionaliter se ha-
bent, minor uero nō so
lum probatur: quia etiā
de est utrutis, quies &
motus: sed idē medium
intentum hīc cōclusio-
nem inferre dicitur. Et
sic duobus quodāmo-
do mediis probatur in-
tentum cōclusionē, scili-
cet ex proportionali-
tate inter apprehensiuā
& appetitiuā uirtutem:
& ex habitudine inter
actū lib. arb. & actū uo-
luntatis: quia scilicet se
habet ut quies & mo-
tus: ut supra dictū fuit
de intellectu & ratiōe.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ quartæ Articulū primum.

Cōmen. TItulus clarus.

¶ In corpe quin-
que. Primo refert
antiquorū opiniones.
secundo Plato, tertio
arguit cōtra opinionē
Platō, quarto fundamē-
tū eius examinat & de-
struit. quinto infert cō-
clusionem responsiuam
quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum an-
tiquorū, positio est, q̃
corporeorum nulla est
certa cognitio: qa sunt
in cōtinuo motu: & ex
hoc q̃ corporale uarīō,
mutaꝫ rei est aliqua cer-

41 *tio fa. pro ar. 3. ubiq;*

193 *Cōmen.*

194

Cōmen.

a

196

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à uoluntate.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur q̃ liberum arbi. sit alia potentia à uoluntate. Dicit enim Dama. in lib. 2. q̃ aliud est thelisis, aliud uero bulisis. Thelisis autem est uoluntas, bulisis autē uidetur arbitrium liberum: quia bulisis secundū ipsum est uolūtas quæ est circa aliqd quasi unius per cōparationē ad alterū. Ergo uidetur q̃ lib. arbit. sit alia potentia à uoluntate.

¶ Præterea, Potentię cognoscitur per actus. Sed electio, quę est actus liberi arb. est aliud à uoluntate: ut dicitur in 3. Ethi. quia uoluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à uoluntate.

¶ Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duę potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiā ex parte appetitus intellectiui debet esse ali qua potētia præter uoluntatem: & hæc nō uidetur esse nisi liberū arb. Ergo liberū arbi. est alia potentia præter uoluntatem.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit in 2. quòd liberum arbitrium nihil aliud est quàm uoluntas.

CONCLVSIO.

¶ Sicut ratio & intellectus non duæ, sed una potentia sunt, ita uoluntas & liberum arbitrium non duæ, sed una tantum potentia sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ potentiæ appetitiuas oportet esse proportionatas potentiis apprehensiuis, ut supra dictū est. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent uoluntas & lib. arbi. quod nihil aliud est q̃ uis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicitur proprie principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur[e]. Ratiocinari autem proprie est deuenire ex uno in cognitionem alterius. Vnde proprie de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principiis innotescunt. Similiter ex parte appetitus uelle importat simplicem appetitum alicuius rei. Vnde uoluntas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterum consequendum. Vnde proprie est eorum, quæ sunt ad finem. Sicut autem se habet in cognitiuis principium ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestum est quòd sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet uoluntas ad uim electiuam, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est autem supra[e], quòd eiusdem potentiæ est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdem uirtutis est quiescere & moueri. Vnde etiam eiusdem potentiæ est uelle & eligere. Et propter hoc uoluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed una.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd electio & uoluntas, id est ipsum uelle, sunt diuersi actus: sed tamen pertinent ad unam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, ut dictum est[e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus comparatur à uoluntate ut mouens. Et ideo non oportet in uoluntate distinguere agens & possibile.

QVAESTIO OCTVAGESIMA QVARTA DE ANIMÆ COGNITIONE RESPECTU CORPORALIVM, IN OCTO ARTICVLOS DIVISA.

CONSEQVENTER considerandum est de actibus & habitibus animæ quantum ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directe ad considerationem theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad considerationem moralis scientiæ pertinent. Et ideo in secunda parte huius operis de eis tractabitur, in qua considerandum est de morali materia. Nunc autem de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidem de actibus. Secundo de habitibus. In consideratione uero actuum hoc modo procedemus. Primo nanq; considerandum est quomodo intelligit anima corpori conuncta. Secundo quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem consideratio erit tripartita. Primo nanque considerabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infra ipsam. Secūdo quomodo intelligit seipsam & ea, quæ in ipsa sunt. Tertio quomodo intelligit substātias immateriales, quæ sunt supra ipsam.

¶ Circa cognitionē uero corporalium tria consideranda occurrūt. Primo quidem per quid ea cognoscit. Secundo quomodo & quo ordine. Tertio quid in eis cognoscit.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primo, utrum anima cognoscat corpora per intellectum. ¶ Secundo, utrum intelligat ea per essentiā suā, uel per aliquas species. ¶ Tertio, si per aliquas species, utrum species omnīū intelligibilium sint ei naturaliter innatæ. ¶ Quarto, utrum effluant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶ Quinto, utrum anima nostra omnia quæ intelligit uideat in rationibus æternis. ¶ Sexto, utrum cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶ Septimo, utrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata. ¶ Octauo, utrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum uirtutum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima nō cognoscat corpora per intellectum. Dicit enim Aug. in 2. sol. q̃ corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus uideri potest. Dicit etiam 12. super Gen. ad literam, quòd uisio intellectualis est eorum quæ sunt per essentiam suā in anima. huiusmodi autem non sunt corpora. Ergo anima per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum potest cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

¶ Præterea, Intellectus est necessariorū, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶ SED CONTRA est, q̃ scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur q̃ nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis quæ est de corpore mobili.

CONCLVSIO.

¶ Anima per intellectum cognoscit corpora immaterialiter, uniuersaliter, & necessaria cognitione.

¶ RESPONDEO dicendum ad euidentiam huius quæstionis, q̃ primi philosophi, qui de naturis rerum inquisiuerūt, putauerunt nihil esse in mūdo præter corpus[e]. Et quia uidebāt ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

intrinsece: ut patet de imitio & risibili: nec extrinsece, ut patet de duob⁹ albis, altero dul ci & altero non, in cognoscente autem, quia sensus est similis sensato in forma nō in materia: ergo forma hūana cum esse modū dicti potest ꝙ intellectus respicit species rerū absq; materia, motu & partic. unib⁹: quia unusquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

Annota. ¶ Aduerte hic ꝙ (ut patet ex suprad his) ista ratio, Vnūquodq; recipit per modū sui, nō sufficeret ad propositum nisi præsupposito actuo sufficiēte: ita enim superius ex proposito hoc declaratū est, ubi de intellectu agēte tractabatur, ideo suppositis illis hīc non curat sic breuiter & quasi diminute loqui.

Cōment. ¶ Quo ad quintum infertur conclusio respōsiua, Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, uniuersali & necessaria. Vni aduertendū, ꝙ tres cōditiones determinant cognitionē secundum genus proprium & in ordine ad obiectum. Secundum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionum immaterialium, uniuersalium, & immobilium, seu necessitatū, quōd idem est: necessitatum enim est quod mutari non potest. omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine uero ad obiectū: quia cognitio ista immaterialiter, uniuersaliter & immutabiliter attingit obiectum. nulla enim materia mediante nulla conditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obstante intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales particulares & mobiles.

a ¶ *Super Quæstionē octauæ sexti quæ de Articulo secundo.*

b 425 *Annota.* Titulus per essentiam ut rationem cognoscendi eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi ita quōd sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscēdi ola corpora.

Cōment. a in corpore quatuor. primo ponit opiniones antiquorū. secundo arguit cōtra. tertio ostendit modū quo cognitum oportet esse in cognoscente. quarto respondet quæstio.

d ¶ Quo ad primū quatuor narrat. Primo cōclusionē respōsiuā fecū dū antiquos, scilicet ꝙ animi cognoscit ola corpora per essentiam suam. Secūdo cōmune fundamētum omnibus antiquis, scilicet ꝙ cognitio fit assimilatio-

corpora mobilia esse, & putabāt ea in continuo fluxu esse, existimauerunt ꝙ nulla certa uritudo de rerum ueritate haberi posset à nobis. Quod enim est in cōtinuo fluxu, per certitudinē apprehendi non potest: quia prius labetur cū mente diiudicetur: sicut Heraclitus dixit, ꝙ non est possibile aquā fluuij currentis bis tangere, ut recitat philosophus in 4. Metaph. Iis autē superueniens Plato, ut posset saluare certā cognitionem ueritatis à nobis per intellectū haberi, posuit præter ista corporalia aliud genus entium à materia & motu separatum, quod nominabat species siue ideas, per quarū participationē unumquodq; istorū singularium & sensibiliū dicitur uel homo uel equus, uel aliquid huiusmodi. Sic ergo dicebat, sciemias & diffinitiones & quicquid ad actū intellectus pertinet, non referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata[e], ut sic anima non intelligat ista corporalia, sed intelligat horū corporalium species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primo quidem, quia cū ille species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scientia cognitio motus & materiæ: quod est propriū scientiæ naturalis, & demōstratio per causas mouentes & materiales. Secundo, quia destructibile uideretur, ut dum rerum, quæ nobis manifestæ sunt, notitiam quærimus, alia entia in medium afferamus, quæ non possunt esse eorum substantiæ, cum ab eis differant secundum esse. Et sic illis substantiis separatis cognitis, non propter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videtur autem in hoc Plato deuiare à ueritate: quia cū affirmaret omnem cognitionem per modū alicuius similitudinis esse, credidit ꝙ forma cogniti ex necessitate sit in cognoscente, eo modo quo est in cognito. Considerauit autem, ꝙ forma rei intellectæ est in intellectu uniuersaliter & immaterialiter & immobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit uniuersaliter & per modum necessitatis cuiusdā. Modus enim actionis est secundum modum formę agentis. Et ideo existimauit ꝙ oporteret res intellectas hoc modo in seipsis subsistere, scilicet immaterialiter & immobiliter. Hoc autem necessarium non est: quia etiam in ipsis sensibilibus uidemus ꝙ forma alio modo est in uno sensibilium quām in altero: puta cū in uno est albedo intēsior, in alio remissior: & cum in uno albedo cum dulcedine, in alio sine dulcedine. Et per hunc etiam modū forma sensibilis alio modo est in re quæ est extra animā, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibiliū absq; materia[a], sicut color aurī sine auro. Et similiter intellect⁹ species corporū, quę sunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter & immobiliter secundum modum suum. Nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Dicendum est ergo, ꝙ anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, uniuersali & necessaria.

Cōment. ¶AD PRIMVM ergo dicēdum, ꝙ uerbum Augu. est intelligendum quantum ad ea quibus intellectus cognoscit, non autem quantum ad ea quæ intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo, sed non per corpora: neq; per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt[e].

c ¶ Ad secundum dicendum, quōd sicut Augst dicit 22. de ciuit. dei, Non est dicendum, quōd sicut sensus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur quōd deus & angeli corporalia non cognoscerent. Huius autem diuersitatis ratio est, quia inferior uirtus non

se extendit ad ea quæ sunt superioris uirtutis: sed uirtus superior ea quę sunt inferioris uirtutis, excellentiori modo operatur[e].

¶ Ad tertium dicendum, quōd omnis motus supponit aliquid immobile. Cum enim transmutatio fit secundum qualitatem, remanet substantia immobilis: & cum transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium sunt immobiles habitudines, sicut Sortes esse non semper sedeat, tamen immobiliter est uerum, quōd quando sedet, in uno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus immobilem scientiam habere.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum anima per essentiam suam corporalia intelligat.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quōd anima per essentiam suam corporalia intelligat. Dicit enim Augu. 10. de trin. quōd anima imagines corporū conuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam subsistantiæ suæ. Sed per similitudines corporum corpora intelligit. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibus: & de qua eas format, cognoscit corporalia.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 3. de anima, quōd anima quodammodo est omnia. Cum ergo simile simili cognoscatur, uidetur quōd anima per seipsam corporalia cognoscat.

¶ Præterea, Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminentiori modo quām in seipsis: ut Dionysius dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existunt in ipsa essentia animæ, quām in seipsis. Per suam ergo substantiam potest creaturas corporeas cognoscere.

¶ SED CONTRA est quod Augst. dicit 9. de trin. quōd mens corporearum rerum, notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autem anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus cum sit uirtualiter & eminenter omnia, cognoscit per essentiam suam omnia: anima autem non.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ antiqui philosophi posuerunt, ꝙ anima per suam essentiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditum fuit, quōd simile simili cognoscitur. Existimabant autem quōd forma cogniti sit in cognoscente, eo modo quo est in re cognita. E contrario tamen Platonici posuerunt. Plato enim quia perspexit intellectualem animam immaterialem esse & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere[e]. Priores uero naturales, qua considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, ut animæ attribuerent omnium cognitionem, posuerunt eam habere naturam communem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constitutur, attribuerunt animæ naturam principiata ꝙ qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animā esse de natura ignis: & similiter de aëre & aqua. Empedocles autē, qui posuit quatuor elementa materialia & duo mouentia, ex his etiam dixit animam esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerent, posuerunt omnem

ne: ut patet in primo de anima. Tertio ipse diuersimode super eo[e] dem fundamento Plato & alij fabricauerūt: quia ille ab anima nichoans posuit cognita immaterialiter existere per se, ut in anima: isti uerunt cognita materialiter existere in anima ut in se. Quare quomodo ad ola existebant animæ similitudines & cognitionem, scilicet per naturā, aut naturas principij seu principiorū: quia principiata ex principiis constituuntur. & cognoscūtur, & declarantur discurrendo per opiniones eorum & empedoclis, ola clara sunt in littera.

Annot. ¶ Aduerte hic ꝙ fundamentū illud cōmune naturalium erat in se falsū: & ideo cōsequenter omnes fuit & est Aristoteles[a] & sequaces eius in se falsi: & ideo cōsequenter omnes illi qui male intellexerūt fundamentum illud Aristotelis, ideo fuit occasio erroris, sicut Plato & alij. Aristoteles autem intellexit ꝙ anima est quodammodo omnia, non quia sit aliqua natura materialis, quæ sit omnia, sed quia est in potentia ad omnia, & nihil est actu nisi per formam intelligibilem. Et ideo ipse non posuit animam esse ignem, aut aliquod elementum, aut compositum ex elementis, sicut nec aliquod principiatum ex principiis materialibus. Et ideo ipse non posuit animam esse ignem, aut aliquod elementum, aut compositum ex elementis, sicut nec aliquod principiatum ex principiis materialibus. Et ideo ipse non posuit animam esse ignem, aut aliquod elementum, aut compositum ex elementis, sicut nec aliquod principiatum ex principiis materialibus.

Cōment. ¶ Sed est hic locus quæstionis unde ualet ista consequentia facta: uidetur enim nulla: quoniam ratio esse in prompta quare ignis extra non cognoscit, & intus cognoscit: est ratio, quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicēdum, quōd consequentia facta est optima. & funda tur super hoc, esse cognoscitiuū sequitur ei[f] immateriale, ut in q. 14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut uterq; aut neuter est cognoscendi ratio: quia eiusdem sunt ubi ratus, naturæ & modi: nec alter magis extra ligitur materialis, quam reliquus: & ideo par est ratio. Nec sufficit dicere quōd interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adiecto: quia esse in natura cognoscitiua est esse in natura immateriali: quod repugnat materiali. & quamquæritur quare cognoscitiuum est cognoscitiuum, sic quæstio nullaquærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua & talis nō, est quæstio subtilissima.

Annot. Vnde & in 3. de anima redditur ratio, quare plantę non cognoscūt: quia scilicet, sunt materiales.

Cōment. ¶ Quo ad tertium conclusio est: Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter, & probatur quadruplici ter. Primo inferitur per locum à diuisione ex dictis: aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed nō materialiter, ut probatum est: ergo immaterialiter. Secundo sic, natura ratione sic, actus cognitionis se extēdit ad ea quę sunt extra cognoscentem: ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedēs patet: quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt: consequentia probatur: quia materia determinat ad unum.

Annot. ¶ Aduerte ꝙ ratio ista est subtilissima, & est ea de cum antecedēs in q. 14. art. 1. & fundatur ibi per duas propositiones. Prima est ꝙ cognoscēs non est tantum ipsum, sed alia: hoc enim est dicere quōd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet igitur cognoscentem esse non solū seipsum, sed illa quę extra ipsum sunt quę cognoscit. Secunda est, quōd per materiā res arctatur & determinatur ad unum: cuius signum manifestum est: quōd natura quæ infima agēdi est ratio, utpote materialis, ad unum determinatur: & quanto magis à materia recedit, tanto minus ad unum res determinatur. Vnde & plantarū principium ad multa quodammodo se habet supra naturam, se elevans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur ꝙ cognoscitiuum oportet à materia elevari: utpote non determinatum ad unum, scilicet esse proprium, sed extendens se ad etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialis. immaterialis igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationē. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quę recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, ut plantæ. Quanto ex gradibus cognoscentium, quanto aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: ut patet de sensu, & intellectu: & de uisu & aliis sensibus: & de uno intellectu respectu alterius intellectus.

Annot. ¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est una exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sicut aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quōd eius essentia sit immaterialiter o-

mnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi. ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primo inferitur ex dictis, ut patet: secundo ex authoritate antiquorum minor uero probatur, quia Dei proprium est esse omnia untualiter, ut 8. metā. c. de perfecto, dicitur.

¶ Sed occurrit dubium hic: quis quæstio præsens est de cognitione omnium corporum, & nō de cognitione omnium simpliciter. Responsio autem literæ est de cognitione omnium simpliciter: non igitur conuenienter uidetur. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ut apparet, ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium: par est ratio de conuenientia uirtuali omnium corporum, & omnium rerū: quia eadem est ratio repugnātiæ respectu untusque. quia scilicet actus limitatus non connuet per se ad ultimas differētias extranearum specierū: & dico extraneārū propter differentias proprietatum & passionū. Si enim quælibet actus limitatus contineret differētias ultimas corporum, nulla esset ratio quare aliquæ limitata prohiberentur continere differentias omniū rerum, licet interiorum secundum tam certam rationem limitationis. Vnde propter identitatem rationis in littera concludit responsio ad respectu olus, & sufficit omnium corporū utrobiq.

a ¶ *Super Quæstionē octauæ sexti quæ de Articulo secundo.*

b 425 *Annota.* Titulus eius omnia corporalia.

¶ Sed circa ordinem huius tituli statim oritur dubium: quia ut dicitur diuinus progressus ille & omissa una quæstio ualde difficilis. An scilicet anima intelligat per species. In hac enim quæstione sunt diuersæ opiniones: & hoc loco erat tractanda. Ante nāq; quārur inquirat an per species cōgenitas, infusas, aut acquisitas si habiendū erat ꝙ intelligit per species. Dicerent enim alij ꝙ necp per speciē aliquā intelligit animated ipse actus intelligēdi est similitudo quodāmodo obiecti.

¶ Ad hoc nūcr mihi dicendū ꝙ diuus T. subtilius intuitus uidit in hac quæstione quæ omissa dicit, latere duo quæsita. Primū est, an dētur in intellectu nostro species intelligibiles. Secūdū, an dentspecies intelligibiles præuię actibus. Et primā quidē quæstionē omisit oportuit: quia cōis animi conceptio olim & antiquorū & posteriorū est: ꝙ cognitio sit per assimilationē: idē aūt intēdimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendū, debuisset ante primū articulū hoc in dubium uerti. Secundā uero quæstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget aūt eam in quæstione sequēti ar. 2. Vnde patet ꝙ nihil omissum est. Nullus enim negat in anima cognoscēte esse similitudine cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actū: aut sit actus, aut terminet actū, alterius est quæstionis. Vnde in littera supponit in quæstiōe cōtēcessim cognitionē fieri per assimilationē: & quærit unde illa assimilatio prouenerit. Nec obstat prædictis si ante articulū secundū sequentis quæstionis uterur littera specie intelligibili pro principio. Tū quia ex tractatu de angelis hoc sempater. Tum quia nihil prohibet supponere probandum, præterim in breui.

¶ In corpore tri primo responder quæstio negative. Secundo refert opinionem oppositam Platonis. Tertio arguit contra illam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comment. ¶ Quo ad primum concluſio eſt. Anima non intelligit per ſpecies inditas. Probatur ratione & authoritate: ratio eſt iſta. Homo quandoq; eſt cognoſcens in potentia tantum tam ſecundum ſenſum quàm ſecundū intellectum: & reducitur in actum quo ad ſenſum per actiones ſenſibilium: & quo ad intellectum per diſciplinam, aut inuentionem: ergo ſecundum te eſt in potentia ad ſimilitudines, quę ſunt principia ſenſationum & intellectionū. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: conſequentia uero probatur: quia eo modo aliquid ſe habet ad formā, quę eſt principium actionis quo ad actionē ipſam: quod declaratur in libertate, & ſerri ſurſum: quia quod eſt in potentia ad unum, eſt in potentia ad reliquum: & quod in actu unius, eſtū in alterius eſt actu.

Quæſtio. ¶ *Nam quomodo aliquid ſe habet ad actionem, eodem modo ad formam ſe habeat, quæ eſt actionis principiū.*

¶ Circa hanc rationem aduerte quòd in ea ſunt duo manifeſta: & tertiū ambiguitatē habet aliquam. Patet in primis: q in probationis conſequentiæ non eſt ſermo de quocunq; modo, ſed de his duobus, ſcilicet actu & potentia: ita q propoſitio aſſumpta: q unumquodq; eodē modo ſe habet ad formam principiantem actionē & actionem ipſam: intelligitur quo ad hoc q̄ eſt habere actu, uel potentia. Patet ſecūdo q̄ hæc propoſitio eſt uera in formis, quæ ſunt principia naturalia: & deductis impedimentis. in naturalibus quidem, quia ipſæ ſtatim cum ſunt operātur: nec prius duratione ſunt, & poſtea principiant actionem: ut patet in elementis: deductis autem impedimentis, quia ſi per accidēs contingit formam impediri, ipſū actu habebitur, & actio in potētia, ut patet in leui ductō deorſum: ſed hoc eſt per accidens, ut in litera dicitur: per ſe autem propoſitio ita eſt uerißima. Sed ambiguum eſt, an iſta propoſitio ſit uera in formis principiantibus uoluntarie: ſi enim in his dicatur uera, obſtat: quia experimur falſum eſſe quòd forma uoluntarie exeat in actum ſtatim cū eſt: imo habemus multas tales ſecundum quas non operamur actū. Si autē dicatur q̄ non tenet niſi in formis quæ ſunt principia naturalia: ſtruitur ad propoſitum adducta uidetur: quoniam ſimilitudines intelligibiles operantur, & ceſſant ab opere ſecundum imperium noſtræ uoluntatis. Et hoc præcipue ſecundum doctrinam Sancti Tho. qui poſuit ſpecies intelligibiles conſeruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd propoſitio aſſumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm uoluntariis: ſed propoſitio reſtringenda eſt ad potentiam eſſentialem & actum ſibi correſpondentem. Ita quòd ſenſus eſt, quòd unumquodq; ita ſe habet ad formam, quæ eſt actionis principium, ſicut ad actionem, quo ad hoc quòd ſi eſt in potentia eſſentiali ad operationem, eſt etiam in potentia eſſentiali ad formam: & ſi non, non: & ſic ceſſat inſtantia: quia nunquam aliquis eſt in potentia eſſentiali ad intellectionem, & in actu habet ſpeciem intelligibilem: imo hoc implicat: quia ſi actu habet, ergo poteſt cum uult intelligere. Et ſi poteſt cum uult, ergo non eſt in potentia eſſentiali, ſed accidentali tantum: ut patet ex 8. phyſicorum. & 1. & 3. de anima. Patet autem hanc eſſe mentem literæ: quia ex potentialitate qua experimur nos non poſſe intelligere ad libitum quæ uolumus, infert non eſſe nobis inditas habituales ſpecies rerum. Si enim eſſent inditæ, intelligeremus omnia cum uellemus: ut experimur in his quorum ſenſum habuimus.

¶ Quo ad ſecundum refert duo. Primo obiectionem: quæ non obſtante præmiſſa ratione Plato tenuit oppoſitum. Secundo opinionem ipſam. Opinio eſt pars affirmatiua quæſiti. Obiectio ad rationem eſt poſito impedimenti, licet unionem ad corpus. *Comment.*

¶ Circa obiectionem ad rationem præmiſſam dubium occurrit: quia uidetur *Anto.* omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum eſt, quòd anima non cognoſcit corporalia per ſpecies naturaliter inditas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum, ſicut & corpora inferiora, quæ tantum exiſtunt, ſecundum Gregorium deficiunt ab exiſtentia ſuperiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum non eſt completa totaliter per formam, ſed eſt in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cęleſtium corporum eſt totaliter completa per formam: ita quòd non eſt in potentia ad aliam formam, ut ſupra habitum eſt[f]. Et ſimiliter intellectus angeli eſt perfectus per ſpecies intelligibiles ſecundum ſuam naturam: intellectus autem humanus eſt in potentia ad huiuſmodi ſpecies.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd materia prima habet eſſe ſubſtantiale per formam: & ideo oportuit quòd crearetur ſub aliqua forma[c]: aliàs quin non eſſet in actu. Sub una tamen forma exiſtens eſt in potentia ad alios. Intellectus autem non habet eſſe ſubſtantiale per ſpeciem intelligibilem. Et ideo non eſt ſimile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per ſe notis ad propria. Per talem autem proceſſum ſcientia cauſatur in anima addiſcentis. Vnde cum uerum reſpondet de his de quibus ſecundo interrogatur, non hoc eſt, quia prius ea nouerit, ſed quia tunc ea de nouo addiſcit. Nihil enim refert utrum ille qui docet proponendo, uel interrogādo, procedat de principiis communibus ad concluſiones. Vtrobiq; enim animus audientis certificatur de poſterioribus per priora.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum ſpecies intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis ſeparatis.

AD QVARTVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd ſpecies intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis ſeparatis. Omne enim, quod per participationem eſt tale, cauſatur ab eo, quòd eſt per eſſentiam tale: ſicut quod eſt ignitum, reducitur ſicut in cauſam in ignem. Sed anima intellectiua ſecundum quòd eſt actu intelligens, participat ipſa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo eſt intellectum in actu. Ergo ea, quæ ſecundum ſe, & per eſſentiam ſuam ſunt intellecta in actu, ſunt cauſæ animæ intellectiuæ, quòd actu intelligat. intellecta autem in actu per eſſentiam ſuam ſunt formæ ſine materia exiſtentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, cauſantur à formis aliquibus ſeparatis.

¶ Præterea, Intelligibilia ſe habent ad intellectum ſicut ſenſibilia ad ſenſum. Sed ſenſibilia, quæ ſunt in actu extra animam, ſunt cauſæ ipſorum ſenſibilium, quę ſunt in ſenſu quibus ſentimus. Ergo ſpecies intelligibiles, quibus intellectus noſter intelligit, cauſant ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam exiſtentibus. Huiuſmodi autem non ſunt niſi formæ à materia ſeparatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus noſtri effluūt ab aliquibus ſubſtantiis ſeparatis.

¶ Præterea, Omne quod eſt in potentia reducitur in actū per id quod eſt actu. Si ergo intellectus noſter prius in potētia exiſtes poſt modū actu intelligat, oportet q̄ hoc cauſet ab aliquo intellectu qui ſemper eſt in actu. Hic autē eſt intellectus ſeparatus. Ergo ab aliquibus ſubſtantiis ſeparatis cauſant ſpecies intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶ SED CONTRA eſt: quia ſecundum hoc ſenſibus non indigeremus ad intelligēdū. Quod patet eſſe falſum ex hoc præcipue, q̄ qui caret uno ſenſu, nullo modo poteſt habere ſcientiam de ſenſibilibus illius ſenſus.

CONCLVSIO.

¶ Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt à formis ſeparatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam poſuerunt ſpecies intelligibiles noſtri intellectus procedere ab aliquibus formis, uel ſubſtantiis ſeparatis. Et hoc dupliciter. Plato enim ſicut dictum eſt[e], poſuit formas rerum ſenſibilium per ſe ſine materia ſubſiſtentes, ſicut formam hominis, quam nominabat per ſe hominem: & formam, uel ideā equi quam nominabat per ſe equum, & ſic de aliis. Has ergo formas ſeparatas ponebat participari, & ab anima noſtra, & à materia corporali. Ab anima quidem noſtra ad cognoſcendum, à materia uero corporali ad eſſendum: ut ſicut materia corporalis per hoc quòd participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noſter per hoc quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autē ideæ fit per aliquam ſimilitudinem ipſius ideæ in participante ipſam per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas ſenſibiles, quæ ſunt in materia corporali effluere ab ideis, ſicut quaſdam earum ſimilitudines: ita ponebat ſpecies intelligibiles noſtri intellectus eſſe ſimilitudines quaſdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, ut ſupra dictum eſt[c], ſcientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cōtra rationem rerum ſenſibilium eſt, quòd earum formæ ſubſiſtant abſq; materia, ut Ariſtot. multipliciter probat, ideo Auic. hac poſitione remota poſuit omnium rerū ſenſibilium intelligibiles ſpecies, non quidem per ſe ſubſiſtere abſq; materia, ſed præexiſtere immaterialiter in intellectibus ſeparatis. A quorum primo deriuantur huiuſmodi ſpecies in ſequentem: & ſic de aliis uſque ad ultimum intellectum ſeparatum: quem nominat intellectum agentem. A quo, ut ipſe dicit, effluūt ſpecies intelligibiles in animas noſtras, & formæ ſenſibiles in materiā corporalem. Et ſic in hoc Auic. cum Platone cōcordat, quòd ſpecies intelligibiles noſtri intellectus effluunt à quibuſdam formis ſeparatis, quas tamen Plato dicit per ſe ſubſiſtere. Auicen. uero ponit eas m intelligentia agente. Differunt etiam quantū ad hoc quòd Auic. ponit ſpecies intelligibiles non remanere in intellectu noſtro poſtquam deſinit actu intelligere, ſed indiget, ut iterato ſe conuertat ad recipiendum de nouo[c]. Vnde non ponit ſcientiam animę naturaliter inditam, ſicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere[e]. Sed ſecundum hanc poſitionem ſufficiens ratio aſſignari non poſſet, quare anima noſtra corpori uniretur. Non enim poteſt dici, q̄ anima intellectiua corpori uniatur propter corpus: quia nec forma eſt propter materiam[e], nec motor propter mobile, ſed potius econuerſo. Maxime autem uidetur corpus eſſe neceſſarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ eſt intelligere: quia ſecundum eſſe ſuum à corpore non dependet. Si autem anima ſpecies intelligibiles ſecundum ſuam naturam aptanata eſſet recipere per influentiam aliquorum ſeparatorum principiorum tantum, & non acciperet eas ex ſenſibus, non indigeret corpore ad intelligendum: unde fruſtra corpori uniretur.

¶ Si autem dicatur quòd indiget anima noſtra ſenſibus ad intelligēdum, quibus quodammodo excitetur ad conſideranda ea, quorum ſpecies intelligibiles à principiis ſeparatis recipit, hoc non uidetur ſufficere: quia huiuſmodi excitatio non uidetur neceſſaria animæ niſi inquantum eſt conſopita ſecundum Platonicos quodammodo, & obliuioſa propter unionem ad corpus[c]: & ſic ſenſus non proficerent animæ intellectiuę niſi ad tollendum impedimentum, quòd animæ prouenit ex corporis unione. Remanet igitur quærendum, quæ ſit cauſa unionis animæ ad corpus. Si autem dicatur ſecundum Auicē. quòd ſenſus ſunt animæ neceſſarij, quia per eos excitatur, ut conuertat ſe ad intelligentiam agentem, à qua recipit ſpecies: hoc quidem non ſufficit. Quia ſi in natura animæ eſt, ut intelligat per ſpecies ab intelligentia agente effluxas: ſequeretur quòd quandoq; anima poſſit ſe conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione ſuæ naturæ, uel etiam excitata per alium ſenſum, ut conuertat ſe ad intelligentiam agentem, ad recipiendum ſpecies ſenſibilium, quorum ſenſum aliquis non habet. Et ſic cæcus natus poſſet habere ſcientiam de coloribus: quod eſt manifeſte falſum. Vnde dicendum eſt, quòd ſpecies intelligibiles, quibus anima noſtra intelligit, non effluunt à formis ſeparatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſpecies intelligibiles, quas participat noſter intellectus, reducuntur ſicut in primam cauſam in aliquod principium per ſuam eſſentiam intelligibile, ſcilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum ſenſibilium, & materialium à quibus ſcientiam colligimus, ut Dionyſius dicit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd res materiales ſecundum eſſe quod habent extra animam, poſſunt eſſe ſenſibiles actu: non autem actu intelligibiles. unde non eſt ſimile de ſenſu & intellectu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus noſter poſſibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id eſt per intellectum agentem, qui eſt uirtus quædam animæ noſtræ, ut dictum eſt[c]: non autem per aliquem intellectum ſeparatum, ſicut per cauſam propriam proximam, ſed forte ſicut per cauſam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum anima intellectiua cognoſcat res immateriales in rationibus æternis.

AD QVINTVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd anima intellectiua non cognoſcat res immateriales in rationibus æternis. Id enim in quo aliquid cognoſcitur, ipſum magis & per prius cognoſcitur. Sed anima intellectiua hominis in

Comment. utrunq; eſt falſum: quia cæcus natus neſcit coplores. inde in ſecundo contra Gentiles circa probationē conſequentię contra Auicennam. 418

¶ Quo ad quintū concludendo reſpondet quæſito negatiuum patet in calce corporis. 442

¶ In reſponſione ad tertium eſto caurus: nec intelligas intellectiuum recipere ſpecies ab intellectu agente qui eſt potentia animæ noſtræ, ſed recolito illius diſtinctionis quæ in ſpecie in telligibili conſideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. ſat fuit hic excludere, q̄ nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus poſſibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo ſeparato tanquam à proximo agente.

a ¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum quintum. 379

Comment. TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpe duo. Primo declarat origo tituli, & titulus ipſe. Secundo reſpondetur quæſito.

¶ Quo ad primum duo indicuntur. Primo regula in communi circa philoſophorum doctrinam ſeruanda: & tam quo ad bene, q̄ quo ad male dicta ex Aug. Secundo ponitur quomodo ipſe Aug. hāc regulā ſeruauit in hac materia circa doctrinā Platonicam, accepit enim tranſitiones æternas, & mutauit modū eſſendi earum, & ſic patet ſenſus tituli, & eius origo ratio clara ſunt in litera. Aduerte tamen, q̄ pō Pla. propter duo extrema iudicatur à fide. Primo: quia ponebat ſapientiā & uitam, & alia huiuſmodi, quæ ſunt perfectiones, ſimpliciter perſe ſubſiſtere: & nō ſolū naturas ſenſibilium, ſ. bouis, equi, leonis, &c. ſequitur enim q̄ daret uita infinitæ perfectionis, & ſimpliciter ſapiētia infinita, &c. extra Deum. Et infinuatur in litera, ubi ad innuendū hoc adducuntur exēplariter hæ perfectiones ſimpliciter. Secundo, quia ponuntur iſtæ formæ creatrices, cū ſolius Dei ſit creare. hoc in litera etiam exprimitur.

¶ Quo ad ſecūdum reſpondet ſub diſtinctio. 361
ne duorū ſenſuū, quos poteſt habere quæſtio 426
talī ordine. Primo po- *infrà qō.*
nitur concluſio reſpon *83. art. 3.*
ſiua ſub uno ſenſu. Se- *ad 1.* Et
cundo ponitur alia cō- *ſimil. q. 2.*
cluſio reſpōſiua ſub a- *ſimil. q. 2.*
lio ſenſu & probat. Tex *articu. 7.*
tio oſtēdit, q̄ prima cō *ad 6.*
cluſio eſt de intentione *Et q. 10.*
Aug. diſtinctio eſt, co- *articu. 1.*
gnoſci omnia in ratio- *cor. et ad*
nibus æternis duplici- *6. & ar.*
ter: ſcilicet obiectiue, *8. & ar.*
uel cauſaliter. Prima cō *8. con.*
cluſio

Universidad de Deusto
Biblioteca

clusio est,in rationibus æternis obiectiue secũdum statum præsentem anima non cognoscit omnia,sed bene anima beatasia ex se est euidens.Secunda cõclusio est,in rationibus æternis causaliter,sed nõ sic,animæ nunc cognoscit omnia.Probat quia ad primam partẽ: quia omnia cognoscit lumine naturali, ergo rationibus æternis.probatur consequentia,quia hoc nihil aliud est q̃ participatio diuini luminis in quo sunt illę.Probat hoc authoritate ptal.Si
419 gnatum est,&c. deinde probatur quo ad secundã partem.f.non tamen solis,dupliciter:ratiõe, quia præter lumẽ requiritur species intelligibiles à rebus sumptę:& authoritate August. in quarto de tri.Quòd autẽ prima cõclusio sit de mente Aug.eius authoritate in lib.83.q.pbat.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ sexti quarti Articulum septimum,*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor.Primo Democritii,secundo Platonis,tertio Arist.opinionem tractat:quarto respondet quæsito iuxta opinionem Artis.

¶ Quo ad primum quatuor refert.Primo q̃ cognitio ineit omnibus à sensibilibus.Secũdo q̃ à sensu. Tertio q̃ per defluxionẽ.Quarto tradicit,quia intellectũ ponebat eiusdem ordinis cum sensitiua parte: o-
34 mnia patent in litera.

419 ¶ Quo ad secundũ quatuor.Primo oppositionem radicis prædictæ. Secundo quòd intellectualis non à sensibilibus nisi excitative.Tertio quòd sensitiua non à sensibilibus nisi quo ad organa,sed à seipsa. Quarto radicem huius: quia sentire posuit opus proprium animæ.

¶ Quo ad tertium tria.
336 Primo conuenientiam & differentiam eius cũ ea radicem eam cum Plat. quàm Demo. ubi duo. Primo intellectus differebat à sensu: cum Plato.contra Demo.Secundo operatio sensitiua non animæ tantum, sed coniuncti,cum Demo.contra Pla.Secundo quo ad cognitionẽ sensitiuam ubi duo.Primo quòd fit sufficienter à sensibilibus,contra Plat.cũ Demo.quia coniuncti, &c. Secundo quòd non per defluxionem,sed immutationem contra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam ubi duo.Primo q̃ ad eam requiritur agẽs superius sensibilibus cum Plato. contra Demo. Secũdo quòd ipsa non fit à solo illo agente: sed etiam phantas-
a matibus per modum
44 abstractionis,cõtra Pla.

statu præsentis uitæ non cognoscit rationes æternas:quia non cognoscit ipsum Deũ in quo rationes æternæ existunt,sed ei sicut ignoto coniungiuntur.Diony.dicit in 1.cap. mysticę theologię. Ergo anima non cognoscit omnia in rationibus æternis.

¶ Præterea,Ro. 1. dicit,quòd inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt conspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerantur rationes æternæ.Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

¶ Præterea,Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ.Dicit enim Aug. in li. 83.q. quòd ideæ sunt rationes stabiles rerum in mente diuina existentes. Si ergo dicatur quòd anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis,redibit opinio Platonis,qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari[c].

¶ SED CONTRA est,quòd dicit Augu. 12. confes. Si ambo uidemus uerum esse quod dicis,& ambo uidemus uerum esse quod dico,ubi quæso id uidemus? Nec ego utique in te,nec tu in me,sed ambo in ipsa,quæ supra mentes nostras est,incommutabili ueritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia uera cognoscit in rationibus æternis.

CONCLVSIO.

¶ In rationibus æternis anima non cognoscit omnia obiectiue in præsenti statu, sed causaliter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 2. de doc.Christiana: qui philosophi uocantur siqua forte uera,& fidei nostræ accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendicãda sunt. Habent enim doctrinæ Gẽtilium quædam simulata,& superstitiosa figmenta, quæ unusquisq; nostrum de societate Gentilium exiens debet euitare. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorum imbutus fuerat,si qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis,assumpsit. Quæ uero inuenit fidei nostræ aduersa, in melius commutauit. Posuit aut Plato,sicut suprà dictum est[c], formas rerum per se subsistere à materia separatas, quas ideas uocabat, per quarum participationem dicebat intellectum nostrum omnia cognoscere: ut sicut materia corporalis per participationẽ ideæ lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationem eiusdem ideæ cognosceret lapidem. Sed quia uidetur esse alienum à fide quòd formæ rerũ extra res per se subsistant absq; materia,sicut Platonici posuerunt; dicentes per se uiuam, aut per se sapientiã esse quasdam substantias creatrices[c]:ut Dio. dicit 11.c.de di.no.ideo Aug. in lib.83.q. posuit loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente di- 60 uina existere,secundũ quas omnia formantur: & secundum quas etiam anima humana omnia cognoscit. Cum ergo quæritur utrum anima humana in rationibus æternis omnia cognoscat, dicendum est q̃ aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito,sicut aliquis uidet in speculo ea, quorũ imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis uitæ non potest uidere omnia in 70 rationibus æternis. Sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati qui Deum uident & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus quòd in sole uidentur ea, quæ uidentur per solem, & sic necesse est dicere, q̃ anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis: per quarũ participationẽ omnia cognoscimus. Ipsum enim lumẽ intellectuale, quod est in nobis, 80 nihil est aliud quàm quędam participata similitudo luminis increati[c],in quo cõtinen-

tur rationes æternæ. Vnde in Psal. dicitur. Multi dicũt, Quis ostẽdit nobis bona? Cui quæstioni psal. respondet dicens, Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsũ sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles à rebus acceptæ ad scientiam de rebus materialibus habendam,ideo non per solam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt quòd sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Augu. dicit in 4.de tri. Numquid quia philosophi documẽtis certissimis persuadent æternis rationibus animalia temporalia fieri: & propterea potuerũt in ipsis rationibus perspicere: uel ex ipsis colligere quot sunt animalium genera, quæ semina singulorum? Nonne ista omnia per locorũ ac temporum historiam quæruntur? Quòd autem Aug. non sic intellexerit,omnia cognosci in rationibus æternis,uel in incommutabili ueritate quasi ipsæ rationes æternæ uideantur: patet per hoc qđ ipse dicit in li.83.q.quòd rationalis anima nõ omnis & quæcunq;,sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi uisioni, scilicet rationũ æternarũ esse idoneа:sicut sunt animę bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.* 421

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug.in lib.83.q.quòd non est expectanda sinceritas ueritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quòd omne quod corporeus sensus attingit, sine ulla intermissione temporis commutatur. Quod autẽ non manet,percipi non potest. Alio modo per hoc,quòd omnia,quę per corpus sentimus, etiã cum non adsunt sensibus,imagines tamen eorum patimur: ut in somno, uel furore. Non autẽ sensibus discernere ualemus, utrum ipsa sensibilia, uel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quòd non est expectanda ueritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua ueritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Non est putandum facere aliquid corpus in spiritum,tanquam spiritus corpori faciens materiæ uice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit,ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit quòd imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

¶ Præterea, Effectus nõ se extendit ultra uirtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit ultra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶ SED CONTRA est, quòd philosophus probat 1. met. & in fine posteri, quòd principium nostræ cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

¶ Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potiùs sicut à materia causæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quòd nulla est alia causa cuiuslibet nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus,quæ cogitamus,ueniunt atq; intrant imagines in animas nostras,ut Aug. dicit in epistola sua ad Dioscori. Et Arist. etiam dicit in li. de som. & ui. quòd Democritus posuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tam ipse Democritus quàm alij antiquiores non ponebant intellectum differre à sensu[c],ut Arist. dicit in li. 417 de anima. Et ideo,quia sensus immutatur à sensibili,arbitrabantur omnem nostrã cognitionem fieri per solam immutationẽ à sensibilibus. Quam quidẽ immutationẽ Democritus asserebat fieri per imaginũ defluxiones. Plato uero ecõtrario posuit intellectũ differre à sensu[c]:& intellectum quidẽ esse uirtutem immaterialem organo corporeo non utentẽ in suo actu. Et quia incorporeum nõ potest immutari à corporeo, posuit q̃ cognitio intellectualis non fit per immutationẽ intellectus à sensibilibus, sed per participationẽ formarũ intelligibilium separatarũ, ut dictũ est[c]. Sensum etiã posuit uirtutem quandam per se operantem[c]. Vnde nec ipse sensus,cum sit quędam uis spiritualis,immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur: ut in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere uidetur Augu. 12. super Gen. ad li. ubi dicit, quòd corpus non sentit,sed anima per corpus,quo uelut nuntio utitur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionẽ neq; intellectualis cognitio à sensibili procedit, neq; etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristo. autem media uia processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis,ita quòd sentire non sit actus animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igitur non est inconueniens, q̃ sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum:in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: nõ per modum defluxionis, ut Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, ut patet in primo de generatione. Intellectum uero posuit Arist. habere operationem absq; communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream[c]. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristo. non sufficit sola impressio sensibilium corporũ, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, ut ipse dicit. Non tamen tra quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, ut Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod uocat intellectum agentem, de quo iam suprà diximus[c], quòd facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modum abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo ex parte phantasmatis intellectualis operatio à sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem,non potest dici,quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,quòd per uerba illa Aug. dat intelligendũ,quòd ueritas non sit totaliter à sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter ueritatem in rebus mutabilibus cognoscamus,et discernamus ipsas res à similitudinibus rerum[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd Aug. non loquitur de intellectuali cognitione; sed de imaginaria. Et quia secundũ Plat. opinionẽ, uis imaginaria habet operationem, qui est animæ solius, eadem ratione usus est Augu. ad ostendẽdum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in uim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua utitur Arist. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in ui imaginatiua ponere,non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist. quòd actio uirtutis imaginatiuæ sit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd comparatur ad ipsum, ut ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potentia. Posset tamen dici,quòd quamuis prima immutatio uirtutis imaginariæ fit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: ut dicitur in lib. de anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo formas rerum imagines, etiam quæ non sunt à sensibus acceptæ[c]. Et quantum ad hoc possunt accipi uerba Aug.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum,si intellectualis cognitio ultra sensiuam se extendit.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet non conuertendo se ad phantasmata.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles quas penes se habet:nõ conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum esse in actu est per ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quòd intellectus actu intelligat,absque hoc quòd ad phantasmata se conuertat.

¶ Præterea, Magis dependet imaginatio à sensu quàm intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ Præterea, Incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio,tempus, & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur quòd nõ posset intelligere incorporalia. Quo ad quartum,conclusio responsiua est: Intellectualis cognitio sit à sensibili, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. Probatum prima pars: quia sit à phantasmate. Secunda uero: quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantasma sit acta intelligibile ab intellectu agente. conditio enim materiæ est esse in potentia tale.

Aduert. 4. ¶ Aduerte hic, q̃ quæ hic dicuntur de essent de modo cõcursus phãtasmatis ẽ intellectu ad intelligendũ,supe- rius discussa sunt. Diuina tamen hic uox notanda est,quòd phantasma magis materia causæ, quàm causa sit.

a ¶ *Super Quæstionis octauæ sexti quarti Articulum septimum.*

Ratio. TItulus clarus.

¶ Conuerti enim ad phantasma, nihil aliud significat nisi uti phantasmate actualiter ad tale opus.

Circum. ¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam negatiue quidem, sed cum quibusdam limi- 14 tationibus. Secundo manifestat eam quo ad 779 quia est ex duobus indicis. Tertio assignat illius propter quid.

¶ Quo ad primum conclusio est ista, Intellect⁹ cõiunctus corpori passibili non potest intelligere nihil conuertendo se ad phantasmata: ubi nota duas limitationes.
191 Prima quòd nõ est hic termo de intellectu nostro absolute,aut secundum statum separationis à corpore: sed de eo ut cõiunctus est corpori.Secunda est,quòd cum loquimur de eo,ut coniunctus est corpori gloriosо, ut in resurrectione erit, sed corpori passibili.

¶ Quo ad secundum, manifestatur tic cõclusio. Primo ex impedimento intellectus proueniente à parte sensitiua.Secundo experientia,tam in docendo scipsum quàm in docendo alium:utrunq; siquidem pertinet ad usum speciemum:& ola clara.
417 ¶ Quo ad tertiũ ostenditur à priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid rãtum,& non dicens simut quia est,& propter quid est: ergo ratio talis proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc,ut cognoscat suum obiectum,oportet ut conuertatur ad phantasma. Antecedens probatur sic.quidditas rei materialis est proprium obiectum: ergo. Assumptum hoc tam patet: & consequentia hæc probatur: quia de ratione talis quidditatis est esse in particulari materiali. Consequentia autem principalis sumitur super tres propositiones. prima est q̃ potentia cognoscitiua est proportionata cognoscibili proprio,scilicet & connaturaliq; declaratur ad propositum in angelis & nobis ex differentia inter obiectum angelicum & nostrum. Secunda est, q̃ natura rei materialis non potest uere & perfecte cognosci, nisi cognoscatur,ut in particulari existens: & probatur,quia de ratione talis naturæ est esse in particulari. Tertia est, q̃ intellectus noster non cognoscit particulare,nisi ut continuatur cum uiribus sensitiuis: & accipitur,ut per se notum. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci,claudit in se duo, scilicet naturam & individuum, oportet q̃ potentia habeat unde utrunq; attingat: & cum non habeat unde particulare cognoscat nisi ut coniunctum phantasmati,reliquum est,ut quidquid est rei materialis,exigat intellectum, ut cõiunctum phantasiæ,ut potentiam sibi proportionatam: quod erat in ista consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadẽ consequentia ab opposito: quia scilicet, si obiectum nostri intellectus esset separata subsistentia, puta angelus;aut quod quid est sensibilium subsisteret absq; particularibus materialibus, ut Plat. putauit, non opus esset conuersione ad phantasmata: per hoc si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

¶ Num quidditas rei materialis sit obiectum intellectus.

¶ Dubium est primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus,sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Sco.in prima di.3.q.1. Quæstio.

¶ Num de ratione naturæ sensibilis sit esse in particulari.

¶ Dubium secundo est circa illam propositionem: De ratione naturę sensibilis est esse in particulari. Hoc enim uidetur falsum; quoniam esse in particulari est modus naturæ,ut superius in tractatu de persona habitum est. Constat autem q̃ modus essendi posterior est quidditatiue: non ergo est de ratione seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari sine significato sine uago. Quæstio.

¶ Num possibile sit naturam sensibilem cognosci nisi in particulari existens.

¶ Dubium tertio est circa secundam propositionẽ quo ad duo. Primo quo ad cognitionẽ: quia aut est sermo de cognitione intuitiua: quæ apud S. Th. uocatur scientia uisionis. Aut de cognitione abstractiua: quæ apud nostros uocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima,ut patet,quia exigeretur q̃ intellectus uideret naturã nõ solum in aliquo particulari, sed in hoc existenti sensibili sicuti est ergo de secundo,ad quod secundum perfecte habendam sufficit cognoscere quod quid erat esse rei secundũ omnia q̃ prædicanta quidditatiua usq; ad ultimam differentiam inclusiue:ut patet esse autem in particulari non est prædicatum quidditatiuum aliquius naturę sensibilis: ergo natura sensibilis potest perfecte cognosci absq; hoc quòd cognoscatur, ut existens in particulari. Quæstio. Et 2. cõtra. 1. 19. et 72. cor. 7. Et lib. 4. c. 11. 16. 1. fin. Et 1. cor. 13. lec. 3. co. 3.

¶ Deinde dubium est circa 3y, ut existens in particulari: aut enim de notat rem obiectã, aut modũ obiecti ut obiciturs. Si enim denotat rem obiectã, sensus est, q̃ natura sensibilis non perfecte cognoscitur, nisi cognitio terminet etiam ad modum existendi illius: ita q̃ etiam modus naturæ cognoscatur. Si uero notat modum obiecti, ut obiectum est: tunc est sensus q̃ natura sensibilis non cognoscitur perfecte nisi modus essendi eius, scilicet in particulari sit etiam modus repræsentandi seu obiciendi illam. Neutro autem sensu uera,aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens argumentatio militat: & tamen dato q̃ esset uera propositio iuxta illam sensum,non infert intentum: quoniam cum tam natura quàm modus eius sint res uniuersales,ut patet in q. de portia. q. 9. potest natura sub tali modo cognosci ab intellectu absq; cognitione singularis: propter quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur,quia inducimus argum ab intellectu cognoscitur.constat autem q̃ de ratione hominis nõ est esse in hoc signato homine,sed in aliquo Sorte. ergo. Contra secundum uero sensum est,quia sequeretur q̃ natura cælestis ab intellectu separato à corpore nõ posset perfecte cognosci: quia illi non potest offerri,ut existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiicitur,quia nec in particulari exterioresco; quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiam à rebus, nec in particulari imaginato,quia separatus non esset a corpore, si imaginatio ministraret illi.

¶ Dubium quarto est circa quartam propositionem. An intellectus noster cognoscat per seipsum singulare. Sed quia de hoc erit infrà ex proposito quæstio, ideo illuc usq; differatur.

¶ Dub. 1. est circa aim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex ui eius nõ sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phãtasmate, sed perfectam tantũ: quia enim obiectum nõ potest perfecte cognosci, nisi ut existens in particulari: ideo phantasmate opus esse dicitur: quando ergo imperfecte obiectum cognoscendũ est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic hæc ratio peccat ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusionem uniuersalem afferens causam particularem. Secundo, quia ex uirtutis ratione, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori impassibili: quemadmodum ex natura obiecti & natura potentiæ procedit, quòd eadem eadem obiecti sensibilis nunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur: ergo ex hac parte peccat ratio ad iuuenis causam universalem & conclusionem particularem. Et confirmatur: quia istam rationem locum habere uult S. Th. etiam de intellectu cõiuncto corpori sano, f. in statu innocentiæ: ut patet infra in 1. q. 84. artic. 8.

¶ Ad primum dub. dicitur utendo duplici distinctione, id est, de Iy esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet radicaliter, uel formaliter. secunda est de Iy esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo, ut modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quòd esse in particulari radicaliter est simpliciter, de ratione sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de ratione naturæ, ut modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari utroque modo & similiter esse de ratione singulis applicando. Primum ex differentia inter Plat. & Arist. apud Peripateticos est, ut per se notum. Plato enim posuit solum hominum formam esse quæ quæ erat bona: & illam per se absq; carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam hominum uniuersaliter subsistere, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd humana natura non potest absq; carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinate, ac per hoc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quam materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere tam facile potest secundum. Constat enim quòd particulariter, aut uniuersaliter existere, modi naturæ sunt inde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius namque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentum, aut accidentales modi sunt, sed ex subsistentia rationis naturæ derivantes non accidens superadditum, sed subsistentiam eandem prædicant cum natura cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam subsistentialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertium uero ex sequentibus manifestum erit.

¶ Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur: quòd sermo præsens procedit de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & quòd naturæ sensibilis quidditas non perfecte cognoscitur ignorato suo subsistentiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfecte absq; eius cognitione penetrari.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi

contingit multipliciter in proposito tamen logice, & metaphysice loquendo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modum perfectionis, & sine tali potest perfecte prioris naturæ cognosci quidditatiue. Secundo, quia illud conuenit ei infra primum modum perfectionis, & à tali posterioris perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: ut patet de gibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humanus, qui est cõiunctus corpori, proprium obiectũ est quidditas, siue natura in materia corporali existẽs, & per huiusmodi naturas uisibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliqualem cognitionem ascendit [c]. De ratione autem huius naturæ est ꝙ in aliquo individuo existat: qđ nõ est absq; materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est ꝙ sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est ꝙ sit in hoc equo, & sic de aliis. Vnde natura lapidis, uel cuiuscunq; materialis rei cognosci nõ potest complete & uere nisi secũdum qđ cognoscitur, ut in particulari existens. Particulare autẽ apprehendimus per sensum & imaginationẽ. Et ideo necesse est ad hoc ꝙ intellectus intelligat suum obiectum proprũ, ꝙ conuertat se ad phãtasmata, ut speculetur naturã uniuersalẽ in particulari existentẽ. Si autem proprium obiectũ intellectus nostri esset forma separata, uel si formæ rerũ sensibilium subsisterent non in particularibus secundũ Platonicos [c], non oporteret, ꝙ intellectus noster semper intelligendo cõuerteret se ad phãtasmata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter quando actu non intelligit: sicut suprà dictũ est [c]. Vnde ad hoc ut intelligamus in actu, nõ sufficit ipsa conseruatio specierũ: sed oportet ꝙ eis utamur secundum qđ conuenit rebus quarũ sunt species: quę sunt naturæ in particularibus existẽtes.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ etiam ipsum phãtasma est similitudo rei particularis. unde nõ indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd incorporea quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per cõparationem ad corpora sensibilia quorum sunt phantasmata: sicut ueritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam ueritatẽ speculamur. Deum autem, ut Dio. dicit, cognoscimus ut causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substãtias in statu præsentis uitæ cognoscere non possumus quàm homo aliquis: ut patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prius: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis.

¶ Quo ad secundam uero dubitandi occasionem dicitur quòd Iy, ut existens in particulari denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc inducta patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam uero dicitur, quòd licet modus, ille sit uniuersale, quoddam principium tamen illius est singulare, ut S. Thom. dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfecte nequit. Quamuis possit argutiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter: ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plene nosse principiatum. Habet quoq; se singulare ad talem modum, ut terminus: ignoto autem termino sciri plene nequit terminatum.

¶ Ad quintum autem dub. dicitur, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporeis conditionibus esse elevatus: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo dependeat aut obligata corpori est, ut phantasmate egeat corporeo, à fortiori intellectio imperfecta cui minus debetur elevatio à materialibus conditionibus: magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto purior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absq; phantasmate fieri nequit, iuxta illud: De quo minus uidetur inesse, &c.

¶ De materia autem quæ assignatur in argumento ex secundo cap. sexto diuersas esse opiniones. Sco. enim in primo dist. 1. q. 1. & in 4. dist. 45. q. 3. consentiens conclusioni principali, scilicet quòd nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quòd hoc non inde intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quòd coniunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso ageret phantasmate: sed ꝙ hoc inde, aut in poenam peccati originalis, iuxta illud Aug. 12. de tri. c. 17. Quæ causa, ut ipse lucè sua acie uidere nõ possis nisi infirmitas, & quis eã nisi uelit nisi iniquitas? Aut propter ordinẽ potentiarum naturalẽ: hoc habentem ꝙ una posterius natu-

rante obiectum: aliæ uero naturæ sunt illud attingere, contingit idẽ. Dicunt autẽ Tiut hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ cum corpore passibili fieri corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiã sub tali modo essendi, sen ꝙ qa obiectũ habet I se illa duo supradicta, f. naturã & particularitatẽ: & intellectus cõiunctus nõ potest utrũque percipere nisi ministerio sensus alterius cognoscat: inde est multiplicia phãtasmatis. Ad obiecta uero in oppositum dicitur: quòd hoc est naturale animæ nostræ ex modo essendi, f. in coniunctione ad corpus. Vnde cõsequens est in statu innocẽtiæ. Et cõsequenter, ergo cõsequenta: quamuis de facto pure naturaliter loquimur, & nõ de miraculosis. Et si insistetur ꝙ glorificatio nõ aufert naturã, sed perficit: respondetur, ꝙ conditiones naturales dicuntur imperfectionẽ: hoc modo, quarum oppositæ sunt perfectiones, simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferẽdo perficit, ut patet de passibilitate corporis. Talis est aũt obligatio ad phãtasmata. Nec habet locũ ratio primæ in statu corporis glorificati: quoniã deest secũdus conditio ex parte intellectus, f. ꝙ ipse nõ potest per seipsum cognoscere singulare. Hęc enim conditio etsi uera sit de intellectu cõiuncto secundã naturalẽ statum, tamẽ est de eo secundũ statũ glorificati corporis: quoniã potest quicquid & eodẽ modo intelligere: quod & quomodo põt anima separata. Verũ ratio assignata à Sco. nihil ualet: imo portius oppositum infert: quia una potẽtia uniuersalis intẽsa in opere suo: aliter ab operando impeditur, ut experientia testat: intensio ergo operationis intellectus non erigit phantasiam: imo deficit quantũ est ex hoc. Et præterea ex hoc nõ haberet uniuersaliter: ꝙ sine phantasmate nihil intelligimus: ut patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: ut nos dicebamus. Ratio uero ex peccato originali non est naturalis: hoc autẽ est naturale: ut mox, &c.

a ¶ *Super Quæstionem octauæ quæstionis Articulum octauum.*

Tiuliæ clarus.

¶ In corpore una conclusio respondens quæsito affirmative. Iudicium intellectus impeditur ligato sensu. Probatur sic. Ignotis pertinẽtibus ad rem, & scipsum sine seu re-

niss per remotionem, uel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

ARTICVLVS. VIII.

a ¶ *Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ab inferiori, sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶ Præterea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligatur sensus, ut dicitur in lib. de somno & uigi. Contingit tamen quandoq; ꝙ aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudicium intellectus per ligamentum sensus.

¶ SED CONTRA est, quòd in dormiendo ea quę contra licitos mores contingunt, nõ imputantur ad peccatum, ut Aug. in 12. super Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum usum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis usus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamentum sensus, impediri rationis iudicium.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est, proprium obiectũ intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis [e]. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscantur, & præcipue si signo raretur id quod est terminus et finis iudicij. Dicit autem philosophus in 1. de cælo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis est, quòd uidetur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionẽ cultelli nisi propter opus ut operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis nõ quærit cognoscere naturã lapidis & equi, nisi ut sciat rationes eorum, quæ uidentur secũdum sensum. Manifestum est autem, ꝙ non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello si opus ignoraret. Et similiter non potest esse perfectum iudicium scientię naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorẽtur. Omnia autem, quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales [e]. Vnde impossibile est quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus [e], per quem res sensibiles cognoscimus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas [e]. ut dicit in li. de som. & uigi. Et ideo secundum dispositionẽ huiusmodi euaporationũ contingit esse ligamentum sensus maius, uel minus. Quãdo enim multus fuerit motus uaporũ, ligatur non solum sensus, sed etiam imaginatio; ita ut nulla appareant phantasmata, sicut accidit, cũ aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si uero motus uaporum aliquantulũ fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si uero adhuc magis motus sedetur, appa-

rent phãtasmata ordinata, sicut maxime solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus uaporũ fuerit modicus, nõ solum imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus cõmunis ex parte soluitur, ita quòd homo iudicat interdũ in dormiẽdo ea quę uidet somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

QVAESTIO OCTVAGESIMA QUINTA *de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi.

¶ Et circa hoc quęruntur octo.

¶ Primò, utrum intellectus noster intelligat abstrahendo species [a] à phantasmatibus. ¶ Secundo, utrum species intelligibiles abstractæ à phãtasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, ut quod intelligitur, uel sicut id quo intelligit. ¶ Tertio, utrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis uniuersale. ¶ Quarto, utrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶ Quinto, utrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶ Sexto, utrum intellectus possit errare. ¶ Septimo, utrum unus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. ¶ Octauo, utrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunq; enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus: erit falsitas in intellectu nostro.

¶ Præterea, Res materiales sunt res naturales, in quarũ diffinitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem uniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶ Præterea, In 3. de anima dicitur, quòd phãtasmata se habent ad animam intellectiuam sicut colores ad uisum. Sed uisus non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc quod colores imprimunt in uisum. Ergo nec intelligere contingit per hoc quòd aliquid abstrahatur à phãtasmatibus, sed per hoc quòd phantasmata imprimunt in intellectum.

¶ Præterea, Vt dicitur in 3. de anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus possibilis, & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles nõ pertinet ad intellectũ possibilẽ, sed recipere species iã abstractas: sed nec etiã uidetur pertinere ad intellectum agẽtem, qui se habet ad phãtasmino iudicij, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo, maior patet: & minor probatur: qꝛ ligato sensu ignoramus particulare: qđ est terminus iudicij. Quod probat tripliciter. Primo ratione, quia proprii obiectũ nostri intellectus est natura sensibilis. Secũde authoritate. Arist. in tertio cæli. Et tertio, qꝛ omnia quæ cognoscimus discernimus in ordine ad sensibilia.

¶ In responsione ad secundum notæ quatuor gradus ligamenti sententiæ patris. Aureola.

¶ Nota hæc diligentissime & cautissime, quòd quia iudicij intellectualis, ideo facilitur ligato sensu, quia non potest resolvere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, ꝙ multo magis intellectuale facilitur, quando despiciuntur particularia: nec est curæ, ut habeat iudicia rationis remissionis à sensibilibus. Et propterea in pluribus contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicij, & ordinant dogmata sua inconsulta sensibus. Vnde pater philosophorum Aristo. nunquam à sensibus recedens semper inuenit ueritatem iudicando.

a ¶ *Super Quæstionem octauæ quæstionis Articulum primum.*

Aureola.

Tiuliæ.

¶ Circa titulũ occurrit statim dubium, quis uideatur superfluus Articulus iste, aut impertinẽs. In quæstione siquidem præcedente determinatũ est dupliciter. & an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superflue repetitur, aut præsciuda erant hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, ꝙ recipere à sensibus, & egere illis in usu.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ præsens articulus bene distinctus, & ordinatꝰ est. Dubitatur quidẽ, quia aliud est formaliter quærere & scire an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phãtasmatibꝰ? & aliud an intelligamus abstrahẽdo. Hoc enim includit, & modũ quo habent species à phantasmatibus. f. per abstractionẽ, & modũ quo intellectus intigit res sensibiles, scilicet denudãdo eas à conditionibus phantasiatis. Illud uero hoc in se nõ claudit, ni si forte uirtualiter. Sed quæstiones cum sint æquales numero his, quæ uere scimus, distinguendæ sunt penes quęrita formaliter, non uirtualiter. Ordinatus uero, quia ut patet in diuisione qõus præcedentis

infrà qq. 87. art. 1. ad secundum
q. 101. ar. 1. & 2. q. 51. ar. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedentia, tota præce-
dés quæstio quærit for-
maliter de his, per quæ
6 intelligimus, ut sic, ista
321 uero dicimodo & ordi-
ne, quo intelligimus, &
ideo ab uniuersalissimo
modo incœpit, scilicet
abstractione à phantas-
matibus. hic enim mo-
dus cõmunis est omni
nostræ intellectioni, ut
patebit.
Cõment. ¶ In corpore duo. primo respondet quæsito. Secundo refert opinio nem Pla. oppositam in calce.
¶ Quo ad primum cõclusio responsiua affirmatiue est hæc, Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primo nota, q abstrahere à phantasmate quandoq; significat operationẽ intellectus agentis, quandoq; operationem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem, quãdo dicitur, q abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus uero possibilis: quando dicitur q cognoscimus q quidquid est hominis abstrahendo ab hoc & illo homine. Tãtum autem interest inter abstractionem utrãque, q abstractio illa est realis productio rei abstractæ, scilicet speciei intelligibilis. ista autem solum est exposi-
& ad d tio rei abstractæ non
369 per realem denudatio-
373 nem, sed per negationem actionis seu considerationis, ut in respon sione ad primum clare patet in litera. Et quoniã secunda est effectus primæ, & eiusdem rationis cum ea, ut patebit: ideo præsens conclusio de utraq; intelligitur indistincte.
¶ Deinde probatur cõclusio, Intellectus noster sic, nõ est actus corporis, q tamen est virtus
422 animę existentis in corpore: ergo proprium eius est cognoscere formam in materia hac, nõ prout est in hac materia. hoc est abstrahere à phantasmatibus. ergo.
416 Antecedẽs supponi ex dictis. & declaratur distinguendo triplicem gradum virtutis cognoscitiuæ. f. actum corporis, non actum corporis: & quodam modo sic, & quodam modo non. Consequentia uero probatur ratione, qua obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distribuendo proportionata obiecta singulis
b 421 gradibus cognoscitiuis.
Annota. ¶ Nota, quòd maxima illa, Obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuę, absq; dubio tenet quo ad cognitionẽ & elevationem à materia: q equid obiici possit de aliis conditionibus. Impossibile nanq; est, q uis corporea possit in aliquid supra cor-

tasmata sicut lumen ad colores: quod non abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis influit e. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo à phantasmatibus.
¶ Præterea, Philosophus in 3. de anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.
¶ SED CONTRA est quod dicitur in 3. de anima, quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus cum sit non sit actus alicuius organi corporalis, quod tamen est anima, quæ est forma corporis, potestas, necesse est, ut intelligat materialia & sensibilia abstrahendo à phantasmatibus, & per ea in immaterialium cognitionem eleuetur.

¶ RESPONDEO dicendũ, q sic ut suprà dictum est, obiectum cognoscibile proportionatur uirtuti cognoscitiuæ c. Est autem triplex gradus cognoscitiuæ uirtutis c. Quædã enim cognoscitiua uirtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiuslibet sensitiuæ potẽtię est forma prout in materia corporali existit. Et qa huiusmodi materia est individuationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis est cognoscitiua particularium tantũ. Quædam autẽ uirtus cognoscitiua est, quę nec est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materię cõiuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius uirtutis cognoscitiuę obiectum est forma sine materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscant, non tamẽ nisi in immaterialibus ea meuẽtur, uel in seipsis, uel in Deo. Intellectus autẽ humanus medio modo se habet. Nõ enim est actus alicuius organi, sed tamẽ est quędam uirtus animæ, quæ est forma corporis, ut ex suprà dictis patet c. Et ideo propriũ eius est cognoscere formã in materia quidẽ corporali individualiter existentẽ, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere uero id quod est in materia individuali, nõ prout est in tali materia est abstrahere formã à materia individuali, q̃ representant phantasmata. Et ideo necesse est dicere q intellectus noster intelligit materialia abstrahẽdo à phãtasmatibus, & per materialia sic cõsiderata in immaterialiũ aliqualẽ cognitionẽ deuenimus: sicut econtra Angeli, per immaterialia materialia cognoscunt c. Plato uero attendens solũ immaterialitatem intellectus humani, non attendit ad hoc quòd est corpori quodammodo unitus, posuit obiectũ intellectus ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, ut suprà dictum est c.
¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd abstrahere cõtingit dupliciter. Vno modo per modum cõpositionis & diuisionis, sicut cũ intelligimus aliquid non esse in alio uel esse separatum ab eo. Alio modo per modũ simplicitatis: sicut cum intelligimus unũ nihil considerando de alio, abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundũ rem non sunt abstracta secundũ primum modum abstrahendi, non est absq; falsitate. Sed secũdo modo abstrahere per intellectũ, quæ non sunt abstracta secundũ rẽ non habet falsitatem c, ut in sensu apparet. Si enim dicamus colorẽ non inesse corpori colorato, uel esse separatũ ab eo, erit falsitas in opinione, uel in oratione. Si uero consideremus colorẽ & proprietatem eius, nihil cõsiderantes de pomo colorato: uel sic, quod intelligimus uoce exprimamus: erit absq; falsitate opinionis, & orationis. Pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter

dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi: possunt considerari sine principiis indiuidualibus quæ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere uniuersale à particulari, uel speciem intelligibilem à phantasmatibus. considerare scilicet naturam speciei absq; consideratione indiuidualium principiorum quæ per phantasmata reprælentantur. Cum ergo dicitur quòd intellectus est falsus qui intelligit rem aliter quàm sit, uerum est si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus quando intelligit rem esse aliter quàm sit c. Vnde falsus esset intellectus si sic abstraheret speciem lapidis à materia, ut intelligeret eam non esse in materia, ut Plato posuit. Non est autem uerum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Est enim absq; falsitate, ut alius sit modus intelligentis in intelligẽdo, quàm modus rei in essendo: quia intellectũ est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem materialiter per modum rei materialis.
¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quòd materia non sit pars speciei e. Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata, uel indiuidualis. Communis quidem, ut caro & os, indiuidualis autem ut hæ carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, ut dicitur in 8. metap. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiam communi: non tamen à materia intelligibili communi, sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido duro, & mollis, & huiusmodi. Materia uero intelligibilis dicitur substantia secundum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem quòd quantitas prius inest substantię quàm qualitates sensibiles. Vnde quãtitates (ut numeri & dimensiones & figuræ, quę sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac uel illa substantia: quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quædam uero sunt, quæ possunt abstrahi etiam à materia intelligibili communi, sicut ens, unum potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiam esse possunt absq; omni materia, ut patet in substantijs immaterialibus. Et quia Plato non considerauit quod dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.
¶ Ad tertium dicendũ, quòd colores habent eundem modũ existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia uisiua. Et ideo possunt imprimere suã similitudinẽ in uisum. Sed phantasmata cũ sint similitudines indiuiduorũ: & existant in organis corporis, non habent eundẽ modum

mentum impotens ad principalem effectũ, fumit à principali agente instrumentaliter posita in illum. Constat autem phantasma se habere ad intellectum agentem ut instrumentũ, &c. Aliis uero uidetur hoc impossibile: quia uis ista aut est de ordine materialium, aut immaterialium. si materialium, ergo erit hæc & particularizata ut phantasmata: non ergo erit propterea phãtasma habilius, si immaterialis: ergo nõ erit subiectiue in phantasia: quin
a 422 quicquid est ibi subiectiue, est particularizatum, ut ipsa est unumquodq; recipiens per modum recipientis.
¶ Mihi autem nõ propter has rationes, sed
c d propter rerum ordinẽ & literæ uerba diligentius perspectis uidetur q illuminatio ista nullã sit additio habilitet.
¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, q ut in litera dicitur, pars sensitiua tria sortitur gradus ex cõiunctione ad intellectũ. Primo reddi tur uirtuosior: secũdo habilis ad abstractionẽ: tertio ab ea abstrahuntur species intelligibiles. Et primum quidem conuenit ipsis uiribus seu potentijs sensitiuis ex hoc q naturaliter cõiunctæ sunt cũ intellectiuo: quãdo enim uegetatiuus redditur uirtuosior ex coniunctione ad sensitiuũ. Vnde uegetatiuum in animali generat carnẽ, & sensitiuũ in homine potiũ particularia cõsentire. Secundum uero, quia naturæ ordo ex posuit ut ſ natura naturæ, & potẽtia potentiæ coniuncta uigoratur: q multo magis actui coniunctus uigoretur. Idcirco hoc
422 ex actuali assistentia phantasiæ in minister do intellectui agenti sortiuntur phãtasmata ut habilia fieri & esse ad hoc ut abstrahatur species ab eis, nihil aliud est q ipsa fieri & esse in immo spiritualitatis gradu extra intelligibilẽ ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & simmune dispositæ ut cooperentur intellectui agenti: hoc autem est cum intellectus agens conuertitur super ea illuminando ea: non formaliter sed obiectiue, sicut colores illuminãtur. Phantasia ergo existente in actu secundo, & ordinando rite sua phãtasmata, intellectus agens assistit illis. & fit illis propinquus: imo conuenit cõiunctio ne qua lumen coniungitur colori. & sic illuminatur phantasmata obiectiue: & hanc obiectiuam illuminationẽ attingunt summum spiritualitatis gradum, & sic reddũtur & sunt habilia: ut ex eis species intelligibilis abstrahatur: quod est certum inter ea quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in productione speciei est, q̃ ut ipsa phantasmata, quo ad naturam representatam, & non quo ad individualia. Sic autem intellectus agens illuminat phantasmata, & apud S. T. non est difficile uidere. Secundum uero quidem: quia ordo rerum exigit ut supremũ infimi attingat infimum superioris per hoc natura sensitiua in sui supremo. f. in cogitativa in actu, perueniat ad summũ spiritualitatis & actualitatis gradũ cum latitudine tamen quadam intra ordinẽ intellectualẽ. Et cõfirmatur quia natura horret superfluum, nec superaddit intentiones his, quę possunt per ipsas res perficiens hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum

existendi, quem habet intellectus humanus, ut ex dictis patet c, & ideo nõ possunt sua uirtute imprimere in intellectum possibilem. Sed uirtute intellectus agentis resultat quædam similitudo in intellectu possibili ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est representatiua eorum quorũ sunt phantasmata solum quantum ad naturam speciei c. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quòd aliqua eadem numero forma, quæ prius fuit in phantasmatibus postmodum fiat in intellectu possibili ad modum quo corpus accipitur ab uno loco & transfertur ad alterum.
¶ Ad quartum dicendum, quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per uirtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahũtur. Illuminãtur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectũ efficitur uirtuosior: ita phantasmata ex uirtute intellectus agentis redduntur habilia, ut ab eis intentiones intelligibiles abstrahãtur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus: inquantum per uirtutem intellectus agentis accipere possumus in nostra cõsideratione naturas specierum sine individualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.
¶ Ad quintũ dicendũ, q intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus: inquantũ considerat naturas rerũ in uniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertẽdo se ad phantasmata, ut suprà dictum est c.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q species intelligibiles à phãtasmatibus abstractæ se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectum in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.
¶ Præterea, intellectum in actu oportet in aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animã: quia cum res quę est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectum in actu. Relinquitur ergo quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prędicta.
¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. Periher. q uoces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionum. Sed uoces significant res intellectas. Id enim uoce significamus qđ intelligimus. Ergo ipsę passiones aīæ, f. species intelligibiles, sunt ea quę intelligũtur in actu.

¶ SED CONTRA, species intelligibilis se habet ad intellectum, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis nõ est illud qđ sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis nõ est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

CONCLVSIO.

¶ Species intelligibilis, est qua intellectus intelligit, & non nisi secundario est quod intelligitur, res uerò, cuius species intelligibilis est similitudo, illud est quod primo intellectus intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, q quidam posuerũt quòd uires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta q sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suã passionẽ, f. speciẽ intelligibilem in se receptã. Sed hæc opinio manifeste apparet falsa ex duobus. Primo quidẽ, quia eadẽ sunt quæ intelligimus, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea quæ intelligimus, essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur q scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animã, sed solum de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secũdum platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebãt esse intellecta in actu c. Secundo, quia, sequeretur error antiquorũ dicentiũ, omne quod uidetur, esse uerũ. Et similiter q contradictoriæ essent simul ueræ. Si enim potentia non cognoscit nisi propriã passionẽ, de ea solũ iudicat. Sic autẽ uidetur aliquid secundũ q potẽtia cognoscitiua afficitur. Semper ergo id dicit potentiæ cognoscitiuæ erit de eo qđ iudicat, f. de propria passione secũdũ q est: & ita omne iudicium erit uerũ. Pura si gustus nõ sentit nisi propriã passionẽ, cum aliquis habens sanũ gustũ iudicat mel esse dulce, uere iudicabit. Et similiter si ille qui habet gustũ infectũ, iudicet mel esse amarũ, uere iudicabit. Vterq; enim iudicabit secundum q gustus eius afficitur. Et sic sequitur, q omnis opinio æqualiter erit uera. & uniuersaliter ois acceptio. Et ideo dicẽdũ est, q species intelligibilis se habet ad intellectũ, ut quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cũ enim sit duplex actio: sicut dicitur 9. met. una quę manet in agente, ut uidere & intelligere: & altera quæ transit in rem exteriorẽ, ut caleſa cere & secare c: utraq; fit secundũ aliquã formam. Et sicut forma secundũ quã prouenit actio tendens in rẽ exteriorẽ, est similitudo obiecti actionis: ut calor calefaciẽs est similitudo calefacti: similiter forma secũdũ quã prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei uisibilis est secũdũ quã uisus uidet: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma secũm quã intellect⁹ intelligit. Sed qa intellectus supra seipsum reflectitur: secũdũ eãdẽ reflexionẽ intelligit & suũ intelligere: & speciẽ qua intelligit c. Et sic species intellecta secũdario, est id quod intelligitur. Sed id quod intelligitur primo, est res cuius species intelligibilis est similitudo c. Et hoc etiã patet ex antiquorũ opinione: qui ponebãt

Annota. Tullius clarissim⁹ est, is notetur attente ly quod intelligitur ut distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.
¶ In corpore duo facit. Cõment. Primo tractat opinionem affirmatiuã impugnando illã. Secundo reſpondet quæsito.
¶ Quo ad primũ duo. Primo refertur opinio in communi & in speciali. In communi quidem: quia nulla uis nostra perceptiua cognoscit nisi suam passionẽ. In speciali uero: quia intellectus non intelligibilem: & tic ipsa est id quod directe & primo intelligitur. Secundo impugnatur dupliciter. Primo, quia se-
410 quitur quòd scientia nõ esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secũdo, qa omnia quæ uidẽtur, essent uera, etiam contradictoria. & probatur sequela: quia res ipsa non esset nisi passio uidẽtis: omnia patẽt in litera.
¶ Quo ad secundũ ponuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellectus intelligit. Secunda est: species intelligibilis est quod secundario intellectus intelligit. Tertia est ures cuius species intelligibilis est, similitudo est q primo intellectus intelligit. Prima probatur sic, intelligere est actio immanens: ergo tri
121 fit secundum aliquam formam: ergo secundũ similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. met. distinguendo duplicẽ actionem, prima consequẽtia relinquitur per se nota de utraque actione: qa cõmune est omni agenti agere secundũ quod est actu: & ut dicitur tertio phy. tex. 17. semper æquabitur speci
82 es mouere. secunda uero probatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem & transeuntẽ.
432 Secunda uero conclu-
433 sio probatur ex eo, q

intellectus est potẽtia reflexiua super seipsum: ac per hoc super ea quæ in ipso sunt: imo prius potentia reflectitur ordine generationis super speciem, & ultra quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se eo modo quo eit eadem generatio animalis & hominis: ita q̃ ficut prius generatur animal q̃ homo: & tandẽ unico actu numero simul generatur Sortes animal & homo existens: ita prius reflectitur super speciem intelligibilem: & tandem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum speciemur materiam formam: aut potius potentiam proprio actu: & idem est iudicium de specie & actu intelligendi: illa enim est ut potentia respectu actus secundi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertia autem conclusio simul cum prima probatur ex auctoritate Aristo. ex dictis aũ quorum manifestatur, duo pendebant antiquos obiectum, f. terrã extra, & principium, f. terrã intus: in uno reprehendunt ab Arist. in terra interiori, non omnino: sed quo ad medium esse inquãt, non terra sed terræ species est in anima. Dat ergo obiectum, id est id quod cognoscitur esse rem extra. & speciẽ ipsius esse principium
intelligendi: illã: quo f. est prima & tertiæ cõclusionis sententiæ.
417 Amnota. ¶ In responsione ad primum & secundũ ostenditur materia de intellectu in actu & intelligibili in actu. Sed ne idẽ pluries repetatur, in cõmentariis librorum de anima uide dictũ: ubi sit quæstio speculatiua.
Amnota. ¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, q̃ hic similat. S. T. distinctionem uerbi à specie intelligibili super. tetigimonio partis sentiti-
280 410 us: quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribꝰ dispersum, totum unitum eminentius præeminenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficiat dupliciter, f. secundũ immutationem ab obiecto: & secundũ formationẽ à seipsa, pars intellectiua, cui primũ quod alicuius imperfectionis est, non repugnat: secũdũ consequenter sibi uendicat: id autẽ quod intellectus in se formet uerbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.
Amnota. ¶ Secũdo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, q̃ sensus exterior secũdũ solam immutationem ab obiecto operat, & consequenter pure passiue sentire: cuius oppositum determinatum est.
Amnota. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentumquia ex hac responsione nõ satisfit difficultati tactæ in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quòd uoces nõ significent species intelligibiles, nõ tamẽ euaditur quin significent ipsas conceptiones seu formationes, imo hoc affertur. Et si ita est enim ipsæ sint aliæ passiones, & entia in anima, sequitur q̃ id quod primo intelligitur & significat uocibus, &c. est res in anima: & cõsequenter scientia non primo est de rebus extrãeis: sic reddit oppositũ determinationis sancti in corpore articuli.
¶ Ad primũ dubitationẽ facilime patet ex litera responsiõ. Nõ enim
120 ibi dicitur q̃ aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione, sed dicitur, q̃ operatur secundum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiue, uel passiue, sed in operando secundum solam formam quæ producitur ab extra: & secundum formam quam ipsamet unius sensitiua subiecti parit.
¶ Ad tertium autem dub. dicitur q̃ ex ultimis uerbis litteræ apparet responsio. Tã enim species intelligibiles cũ conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi: uno modo secundũ q̃d res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scien
130 tia nisi reflexa. Alio modo secundũ quod sunt rerũ imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, q̃ species. ut imagines sunt quibus intellectus intelligit, ut in corpore dictũ est: conceptiones autẽ ut intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species præsentat intellectui rem ut cõprincipiũ intelligendi. conceptus autẽ præsentat illã obiectiue. Significat aũt autem & scire res extra primo: & conceptiones non ut res, sed ut intentiones sunt rerum extra.

simile simili cognosci. Ponebãt enim q̃ anima per terram quę in ipsa erat, cognoscere terram quæ extra ipsam erat: & sic de aliis. Si ergo accipiamus speciem terræ loco terræ secundũ doctrinã Arist. qui dicit, q̃ lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur quòd anima per species intelligibiles cognoscat res quæ sunt extra animam.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ intellectus est in intelligente per suã similitudinẽ. Et per hunc modũ dicitur q̃ intellectum in actu est intellectus in actu: inquantũ similitudo rei intellectæ est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu. Vnde non sequitur, q̃ species intelligibilis abstracta, sit id quod actu intelligitur, sed quòd sit similitudo eius.
¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur intellectum in actu, duo importantur, f. res quæ intelligitur, & hoc quod est ipsum intelligi. Et similiter cum dicitur uniuersale abstractum, duo intelliguntur, f. ipsa natura rei & abstractio seu uniuersalitas. Ipsã igitur naturã cui accidit uel intelligi, uel abstrahi, uel intentio uniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsum quod est intelligi, uel abstrahi, uel intentio uniuersalitatis est in intellectu. Et hoc possumus uidere per similẽ in sensu. Visus enim uidet colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur ubi sit color, qui uidetur sine odore, manifestum est q̃ color, qui uidetur, nõ est nisi in pomo. Sed q̃ sit sine odore percept⁹, hoc accidit ei ex parte uisus: inquantum in uisu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quæ intelligitur, nõ est nisi in hoc uel in illo homine, fed quòd humanitas apprehendatur sine individualibus conditionibus, qđ est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio uniuersalitatis: accidit hu
manitati⁹, secũdum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non individualium principiorum.
¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna scilicẽt sola immutationẽ. Et sic perficitur operatio sensus, per hoc q̃ immutatur à sensibili. Alia operatio est formatio, secũdũ qđ uis imaginatiua formatsibi aliquod idolũ rei absentis, uel etiã nunq̃ uisæ. Et utraq; hæc operatio coniungitur in intellectu. Nã primo quidẽ cõsideratur passio intellectus possibilis secũdum qđ informatur specie intelligibili. Qua quidẽ formatus format secundo uel diffinitionem, uel diuisionẽ, uel compositionem, quę per uocem significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enuntiatio significat cõpositionem & diuisionẽ intellectus. Nõ ergo uoces significant ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi formar ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum magis uniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur quòd magis uniuersalia non sint priora in nostra cognitiõe intellectuali e. Quia ea quæ sunt priora & notiora secũdum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed uniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequẽtia. Ergo uniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.
¶ Præterea, Cõposita sunt priora quo ad nos q̃ simplicia: sed uniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posteriusnostra quo ad nos.
¶ Præterea, Philosophus dicit in 1. phy. quòd diffinitũ prius cadit in cognitione nostra q̃ partes diffinitionis. Sed uniuersalia ora sunt partes diffinitionis minus uniuersalũ: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo uniuersalia sunt posteriꝰ nota quo ad nos.
¶ Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed uniuersalia sunt quædam principia. Ergo uniuersalia sunt posteriꝰ nota quo ad nos.
¶ SED CONTRA est quod dicitur in primo physic quòd ex uniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ *Magis uniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordiũ sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem uniuersalium: necesse est q̃ cognitio singularium quo ad nos prior sit q̃ uniuersaliũ cognitio. Secundo oportet cõsiderare quod intellectus noster de potẽtia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potẽtiam & actum, quàm ad actũ perfectum. Actus autem perfectus ad quẽ peruenit intellectus, est scientia completa: per quã distincte & determinate res cognoscũtur. Actus autem incompletus est scientia imperfecta, per quam scimus res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde philosophus dicit in 1. physi. quòd sunt primo nobis manifesta, & certa cõfusa magis. Posterius autem cognoscimus distinguẽdo distincte principia & elemẽta. Manifestum est autem quòd cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia uniuscuiusq; eorũ quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadã. Sic autem potest cognosci tam totum uniuersale in quo partes continentur in potentia, q̃ etiam totũ integrale. Vtrunq; enim totum potest cognosci in quadam cõfusione sine hoc q̃ partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod cõtinetur in toto uniuersali, est habere cognitionem de re minus cõi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte est cognoscere animal inquantum est animal rationale uel irrationale, quod est cognoscere hominem uel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cõ-

tellectus actus perfectus est notitia distincta. actus uero incompletus & medius est notitia confusa. ergo prius indistincte q̃ distincte cognoscit. Tunc ultra cognoscere uniuersale⁹ distincte est cognoscere minus cõmune, cognoscere uero uniuersalius indistincte est cognoscere magis cõmune: ergo prius cognoscitur magis cõmune q̃ minus cõe. Maior est per se nota: minor probatur duplicem rationẽ, quia cognoscere aliquid confuse, est cognito secundum quid, & quodãmodo in potentia: & authoritate philosophi in primo physi. Antecedẽs uero ulterioris processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia f. sic imaginatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad totum uniuersale, & ad totum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto uniuersali. puta animali & homine.
¶ Quo ad tertium cõclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus cõmune. Probatur ratione eademrquia sensus exit de potentia ad actum. Explanatur dein de secũdum duplicem prioritatem, localẽ & temporalem. Cõfirmatúrque authoritate primi physic. ultima prioritas. Aduerte hic, q̃ cum dicitur, sensum prius cognoscere magis cõmune q̃ minus cõmune, exponendum est non de ipsis cõmunibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indistinctum rei magis cõmunis q̃ indiuiduum minus cõis. ut hoc corp⁹ q̃ hoc animal q̃ hunc hominẽ.
¶ Quo ad quartũ redditur ratio secundi & tertij simul: quia f. cognitio indistincta media est inter potẽtiam & actũ: quod ꝓbatur quia sciens aliquid indistincte, adhuc est in potentia ut sciat distinctionis principium. qđ manifestatur exemplo generis & differentiæ animalis & rationalis.
¶ Quo ad quintum pater ex epilogus primi, secundi & tertij.
Amnot. ¶ Circa hunc processum occurrit dubium, quo ad principale intentum: uidetur enim processus iste sophisticus, & peccare secũdũ accidens. Ad cuius euidentiam recolendum est, q̃ ut in litera dicitur magis & minus cõmune, possunt cõparari diuersimode admodum sub ratione totius & partis: nã uniuersale ut hic est totum, & minus uniuersale est eius pars subiectiua. Et tamen minus uniuersale est totũ diffinibile, & uniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus uniuersalius & minus uniuersale possunt comparari admodum absolute: puta animal ad hominem: & econuerso, non considerando in eis rationem aliquam, cuiuscunque totius aut partis. Ex hoc autem dubitandi ratio merito confurgit, quonam ex processu litteræ nihil aliud habetur, nisi quod res prius naturali ordine cognoscũtur cõfuse & distincte & hoc est uerissimum.
Et sub hac propositione cõsequenter infertur optime, q̃ totũ uniuersale prius cognoscitur q̃ pars eius subiectiua ut hic: & similiter q̃ totum diffinibile prius cognoscit q̃ pars eius diffinitiua ut hic & utrobiq; eadẽ est ratio: ga f. cognito totius præuenit⁹ notitiam partiũ est cõfusa, quæ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nõ habetur qđ absolutè sit prius cognitũ magis an minus uniuersale, & in tali ordine, puta cognitionis confuse aut distincte: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluitur. Nec putes me immemorẽ, aut res tractare quod scripsi in cõmentariis: quoniam & illud uerum est. Tñ hic nõ quæritur nec tractatur de primo cognito in tali ordine, secundum sensitiuam cognitionem, sed de primo cognito secundum intellectiuam. Et hoc uerum est, q̃ hic quæritur de primo cognito absolute.
Comm. ¶ In corpore quinque sunt. Primo ad hoc introducitur doctrina comparatur cognitio uniuersalis cognitioni singularis. Secundo uniuersalioris ad minus uniuersale secundũ intellectũ. Tertio eorundem secundũ sensum. Quarto redditur ratio ordinis utriusq;. Quinto epilogus doctrinæ.
¶ Quo ad primũ conclusio est, Cognitio singularium est quo ad nos prior cognitione uniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.
¶ Quo ad secundũ conclusio est. Notitia uniuersalioris est prior notitia minus uniuersalis. Probatur, omne existens de potentia ad actum prius peruenit ad nõ incompletum medium inter potẽtiã & actũ perfectum, quàm ad actũ perfectum: sed intellectus est existens de potentia ad actũ, & incompletus & medius
perfectus. ergo prius cognoscit uniuersale quàm minus uniuersale. Et hoc ideo, quia sicut ens commune est primum obiectum intellectus possibilis, ita ens diuisum per differentias essentiales, est primum obiectum intellectus agentis. Et hoc ideo, quia sicut lumen commune est primum obiectum uisus, ita lumen diuisum per differentias coloratorum, est primum obiectum coloris. Et hoc ideo, quia sicut sonus commune est primum obiectum auditus, ita sonus diuisus per differentias harmonicas, est primum obiectum musicæ. Et hoc ideo, quia sicut motus commune est primum obiectum naturalis, ita motus diuisus per differentias specificas, est primum obiectum naturalis. Et hoc ideo, quia sicut ens commune est primum obiectum intellectus, ita ens diuisum per differentias specificas, est primum obiectum scientiæ. Et hoc ideo, quia sicut ens commune est primum obiectum intellectus, ita ens diuisum per differentias specificas, est primum obiectum scientiæ. Et hoc ideo, quia sicut ens commune est primum obiectum intellectus, ita ens diuisum per differentias specificas, est primum obiectum scientiæ.

gnoscere hominẽ. Et eadẽ ratio est si cõpare mus quodcũq; magis uniuersale ad minus uniuersale. Et quia sensus exit de potẽtia in actũ, sicut & intellectus: idẽ etiã ordo cognitionis apparet in sensu. Nã prius secũdũ sensum diiudicamus magis cõe, q̃ minus cõe: & secũdũ locũ, & secũdũ tẽpus. Scẽm locũ quidẽ, sicut cũ aliquid uidet à remotis, pr⁹ deprehẽditur esse corpus, q̃ deprehẽditur esse aãal, & prius deprehenditur esse aãal, q̃ deprehendatur esse animal: & prius homo, q̃ Sortes uel Plato. Secũdũ tẽpus autẽ quia puer à principio prius distinguit hominẽ à nõ homine: q̃ distinguat hũc hominem ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellãt oẽs uiros patres, posterius aũt determinant unũquẽq; ut dicitur in 1. phy. Et huius ratio manifesta est: quia q̃ scit aliqđ indistincte, adhuc est in potẽtia, ut sciat distinctionis principiũ, sicut qui scit genus est in potẽtia, ut sciat differẽtiã. Et sic patet q̃ cognitio indistincta media est inter potẽtiam & actũ. Est ergo dicendũ, q̃ cognitio singulariũ est prior quo ad nos, q̃ cognitio uniuersaliũ: sicut cognitio sensitiua q̃ cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum q̃ secundum intellectum cognitio magis cõmunis est prior q̃ cognitio minus cõis.
¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ uniuersale dupliciter põt cõsiderari. Vno modo secundũ q̃ natura uniuersalis cõsiderat simul cũ intentione uniuersalitatis. Et cum intẽtio uniuersalitatis (ut f. unũ & idẽ habeat habitudinẽ ad multa) prouenit ex abstractione intellectus, oportet q̃ secũdũ hũc modum uniuersale sit posteri⁹. Vnde in 1. de aãa dicitur q̃ aãal uniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed secũdũ Platonẽ q̃ ponit uniuersalia subsistẽtia e, secũdũ hãc considerationẽ uniuersale esset prius q̃ particularia: quę secundũ eũ nõ sunt nisi ꝓ participationẽ uniuersaliũ subsistẽtiũ, quæ dicũtur ideæ. Alio mõ põt cõsiderari quãtũ ad ipsam naturã, f. aãalitatis uel humanitatis: ꝓut inuenitur in particularib⁹. Et sic dicẽdũ est q̃ duplex est ordo naturæ e. Vnus secũdũ uiã gnatiõis & tẽporis: scẽm quã uiã ea quæ sunt imperfecta & in potẽtia, sunt priora. Et hoc mõ magis cõe est prius secũdũ naturã. Qđ apparet manifeste in gnatione hoĩs & aãalis. Nã pri⁹ gnatur aãal q̃ homo: ut dicitur in li. de generatiõe animaliũ e. Alius est ordo perfectionis siue intẽtionis naturæ, sicut act⁹ simpliciter est prius scẽm naturã q̃ potentia, & perfectũ prius q̃ imperfectũ. Et ꝓ hũc modũ minus cõe est prius secũdũ naturam q̃ magis cõmune, ut homo q̃ animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.
¶ Ad secundũ dicendũ q̃ uniuersale magis cõe cõparatur ad minus cõe ut totum & ut pars. Vt totũ quidẽ secũdũ q̃ in magis uniuersale nõ solũ continetur in potẽtia minus uniuersale, sed etiã alia: ut sub aãali non solũ homo, sed etiã equus. Vt pars autẽ, secundũ q̃ minus cõe: cõtinet in sui ratione nõ solũ magis cõe, sed etiã alia: ut homo non solum aãal, sed etiã rationale. Sic igitur aãal considerat in se, prius est in nostra cognitione q̃ homo, sed homo est prius in nostra cognitione q̃ animal sit pars rationis eius.
¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ pars aliqua dupl⁹ põt cognosci. Vno mõ absolute, secũdũ qđ in se est. Et sic nihil ꝓhibet prius cognoscere partes, q̃ totũ: ut lapides, q̃ domũ. Alio modo secũdũ q̃ sunt partes huius totius. Et sic necesse est q̃ prius cognoscamus totũ q̃ partes c. Prius enim cognoscimus domũ quadã confusa cognitione, q̃ distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendũ est, quòd diffinientia absolute considerata, sunt prius nota q̃ diffinitũ: alioquin nõ notificaretur diffinitũ per ea. Sed secundũ quòd sunt partes diffinitiõis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadã confusa cognitione, q̃ sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.
¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ uniuersale secũdum qđ accipitur cũ intẽtione uniuersalitatis est quidẽ quodãmodo principiũ cognoscẽdi, ꝓut intẽtio uniuersalitatis cõsequitur modũ intelligẽdi, qui est per abstractionẽ. Non autẽ est necesse q̃ omne quod est principiũ cognoscendi, sit principiũ essendi: ut Plato existimauit: cum quandoq; cognoscamus causam per effectũ, & substãtiã per accidẽs. Vnde uniuersale sic acceptũ secũdũ sentẽtiã Aristo. nõ est principiũ essendi nec⁹ substãtia, ut patet in 7. Meta. Si autem cõsideremus ipsam naturã generis & speciei prout est in singularibus, sic quodãmodo habet rationẽ principiũ formalis respectu singulariũ. Nã singulare est propter materiã. rõ aũt speciei sumitur ex forma. Sed natura generis cõparatur ad naturã speciei magis ꝓ modũ materialis principiũ (quia natura generis sumitur ab eo qđ est materiale in re) rõ uero speciei ab eo qđ est formale e. sicut ratio aãalis à sensitiuo, rõ uero hoĩs ab intellectiuo. Et inde est q̃ ultimæ naturæ intentio est ad speciẽ: nõ aũt ad indiuiduũ nec⁹ ad genus: ga formã est finis generatiõis, materia uero est propter formã. Non autẽ oportet quòd cuiuslibet causæ uel principiũ cognitio sit posterior quo ad nos, cum quãdoq; cognoscamus per causas sensibiles effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tẽpus quòd simpliciter primum notum nobis sit res denominata uniuersalissima, puta ens. Et aduerte quòd hæc ratio si acuto subiiciatur ingenio, ualde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim uniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam quòd hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imo quòd ad eum conferunt. nam in sensu eisdem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc uel illo ordine: ergo, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius. tertio probatio illius.
¶ Quo ad primum conclusio est. Intellectus non potest multa per modum mul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

torum intelligere, sed unius.

¶ Quo ad secundum declaratur quid sit dicere per modum unius aut plurium, i. per unam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertium pro huius conclusio expla natur: impossibile est idē subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum, &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ.

¶ Num intelligere multa ut multa, & multa per modum unius, sit intelligere per multas, uel una specie.

Quæstio. ¶ Circa hoc occurrit dubia: primo circa explanationem: quia non est uerum q̄ idē sit dicta intelligere multa ut multa, & per multas species, per modū unius, & per unam speciem. Cum etiam ponitur differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & timen non cognoscimus tunc multa ut multa, sed ut unū. consequentia nota. antecedens probatur: ex sensu cōis, qui est uirtus longe inferior intellectu ponens differentiā inter album & dulce, discernit simul per plures species multa ut unum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationem q̄ contra responsionem ad tertium.

¶ Nū quilibet modus actionis sit secūdū modum formæ.

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam præterea expla nationis dubiū quoq; elicitur: licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium: nō tamen omnis & specialiter ille, i. per modum unius aut multorum: ḡuis enim intensio uel remissio actionis consequatur quantitatē intensionis formæ, ut calefactio caloris principiatis illi, non tamen est necesse formis existentibus multis actiones pluraliter per modum pluriū, cum contingat ex duabus formis & unam actionē prouenire, ut patet in actu discernendi apud sensum cōmunem: & plures actiones ad unum tendere, ut patet cum simul inducens cognoscit premissum & conclusionem, ut dicitur in primo posteriorum.

¶ Circa rationē pro conclusione dubium occurrit: tū quia maior uidetur falsa: ut patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aeris ex opposito constitutis albo & nigro secundum illi: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 2. dist. 3. q. 8. ad 2. rnum) nihil valet, quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim opp̄ositorum nō sunt oppositæ in intellectu: ut Arist. & Auer. notauerunt quia minor eli falsa: ut patet in intellectu angelico: est enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur q̄ probatio minoris aliter nihil valet nā tam essentia angeli q̄ species intelligibiles sunt perfectiones unius intellectiuæ potentiæ: & tamen non sunt eiusdē generis. Tum quia ex hac ratione si valet, concludit q̄ in intellectu non cōtinentur

ut multa quam. unde quæcūq; actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. Et si dicatur q̄ quando sunt in habitu, non sunt in actu cōpleto. Contra (inquit Durandus) forma informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas ergo q̄ si aliud requiritur ad hoc ut sit in actu simpliciter, ex primatur illud, & dicatur q̄ est actualiter operans: alias ratione, sino ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse complero formae in se & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & tertium. si non enim minus est perfecte figura. 2 aut cælum in corpore si caret actione sua sit actualiter, quam si non.

¶ Ad cuiuslibet istorum secūdū ea sunt quæ superius in q. 8. dicta sunt; quæ applicando hīc, facile liquet quid ad multa horum dicēdum sit. Est enim semp̄ præsens de speciebus intelligibilibus ut sic, etiāsi ordinis & absolute: de his enim hoc modo loquitur sanctus. Idem est dictu, per modum unius intelligibilis ut sic, & per unā speciem, & per modum pluriū, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles ut sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia ut sic, & unitas unitatem, nec oppositum potest intelligi à perspicientibus terminos. Vnde nō obstat dictum quando q; inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolutæ sed ut sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ representat differētia inter illa: propter quod in litera dicitur esse idem iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitatem negatur ergo quando q; concurrere simul plures species ad intelligendū ḡdlm. sed absolute & simpliciter.

di est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalem. Ex hoc namque oritur, q̄ intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: ut sicut hæc non statim, sed successiue suā assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmatur: quia hoc ex differentia inter intellectum angelicū diuinumq; & nostrum. Vter que liquidē ille proportionalis est rebꝰ incorruptibilibꝰ, ut sic, quæ statim sunt id q̄d sunt: & sic intelligūt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

Aucte. ¶ Sed est circa prædictū processum, dubiū. Quia ex ratione positæ prædictæ non uidetur sequi inuentū. Nam aut intendit q̄ intellectus sit similis generabilibus quo ad modū acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earū, aut quoad cōpositionē earū. Si primo modo, sequeretur q̄ intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: q̄d est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi q̄ intellectus acquirit suas perfectiones unā post aliā: q̄d non est dicturum nec com ponere aut diuidere aut patet. Tertio uero modo est manifeste falsum. Cōmunis quoq; ratio dubitandi, secundum quēcunq; modū est: quia ex hoc q̄ intellectus noster exit de potentia ad actū, nihil aliud sequitur, nisi q̄ non habet indicā suam perfectionem: & non quod tali aut tali modo acquiratur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quod ex hoc q̄ aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet q̄ naturaliter nō acquirat illam perfecte statim, sed successiue. Diuersimode tamen in ars naturas perfectionum & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis subtilis & q̄litatiuæ & quantitatiuæ. Vnde etiā limen non acquirit nisi medio motu localiter existente subtilcto in potentia essentiali. Vn de hic modus perfectibilis passiue est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita q̄ intendit q̄ ex hoc quod intellectꝰ noster est in potentia essentiali, similis est generabilibꝰ quo ad modum acquirendi singulas perfectiones completas. Et cum dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, q̄ intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo perfici naturaliter debet: q̄ suā completā perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primo q̄ quamuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum ut rem, & intellectum ut intellectum esse in actu primo, in proposito tamē sermo est de intellectu ut intellectus est respectu suæ perfectionis, quæ est intellectum ut intellectum est. Secundo, q̄ intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul uel successiue: sed ad unumquodque intellectū perfecte, id est secundum se & omnia quæ uirtualiter in eo claudūtur: ita q̄ quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi unius intellecti loco computantur. Et sic ex hoc quod intellectus noster ut intellectus est, est in potentia pura, habet q̄ intellectum perfectū boni uel ueri non simul acquirat, i. apprehendat actuāliter successiue totū illud apprehēdat. Hæc autē successio nihil aliud est quā cōponere primo apprehēsum: puta quidditatem cū reliquo: puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundum diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

a ¶ *Super Quæstionū octuagesimæ quintæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster non intelligat cōponendo & diuidendo. Cōpositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere componendo & diuidendo.

¶ Præterea, Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, uel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore sicut etiam ab aliis particularibus conditionibus. Ergo intellectus non intelligit componendo & diuidendo.

¶ Præterea, Intellectus intelligit per assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. Nihil enim inuenitur in rebus, nisi res quæ significatur per prædicatum & subiectum: quæ est una & eadem, si compositio est uera. Homo enim est uere id quod est animal. Ergo intellectus non componit & diuidit.

¶ SED CONTRA, uoces significāt conceptiones intellectus, ut dicit philosophus in 1. Periher. Sed in uocibus est compositio & diuisio: ut patet in propositionibus affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus intelligit componendo & diuidendo quæ simplici apprehenduntur actu ab angelico & diuino intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cum enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus: quæ non statim perfectionem suam habēt, sed eam successiue acquirunt c. Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem: sed primo apprehēdit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quæ est primum & propriū obiectū intellectus, & deinde intelligit proprietates & accidentia & habitudines circumstantes rei essentiam. Et secundū hoc necesse habet unum apprehensum alij componere & diuidere, & ex una compositione & diuisione ad alia procedere. Quod est ratiocinari. Intellectus autem angelicus & diuinus se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim à principio habent suam totam perfectionem c. Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfecte totā rei cognitionem habet. Vnde in cognoscendo quidditatē rei cognoscit de re simul quicquid nos cognoscere possumus cōponendo, & diuidendo, & ratiocinādo. Et ideo intellectꝰ humanus cognoscit componendo, & diuidēdo, sicut & ratiocinando. Intellectus autem diuinus & angelicus cognoscunt quidem compositionem & diuisionem & rattocinationem non cōponendo & diuidēdo & rattocinando, sed q̄ intellectū simplicis quidditatis c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ cōpositio & diuisio intellectus per quandam differentiā uel cōparationem fit c. Vnde sic intellectus cognoscit multa componendo & diuidendo sicut cognoscendo differentiam uel comparationem rerum.

¶ Ad secundū dicēdum, q̄ intellectus abstrahit à phantasmatibus, & tamen non intelligit actu non conuertendo se ad phantasmata, sicut suprà dictū est c. Et ex ea parte, qua se ad phantasmata conuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ similitudo rei recipitur in intellectu secundū modum intellectus, & non secundū modū rei. Vnde cōpositionis & diuisionis intellectus respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen nō eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani proprium obiectū est quidditas rei materialis c, quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autē duplex compositio in re materiali: prima quidē formæ ad materiam, & huic respōdet compositio intellectus: qua totum uniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia uero completiua speciei à forma: particulare uero à materia individuali. Secunda uero compositio est accidentis ad subiectum. Et huic compositioni respondet cōpositio intellectus secūdum quam prædicatur accidēs de subiecto, ut cum dicitur, homo est albus. Tum differt compositio intellectus à compositione rei. Nam ea, quæ componuntur in re, sunt diuersa. Compositio autē intellectus est signum idēntitatis eorū, quæ cōponuntur. Non enim intellectus sic componit, ut dicat quòd homo est albedo: sed dicit q̄ homo est albus, i. habens albedinē. Et simile est de compositione formæ & materiæ. Nam animal significat id quod habet materiā sensitiuam, rationale uero quod habet naturā intellectiuam: homo uero q̄ habet utrumq; Sortes uero quod habet oia hæc cū materia indiuiduali. Et secundū hāc idēntitatis rationē intellectꝰ noster unū cōponit alteri prædicādo.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum intellectus possit esse falsus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectꝰ possit esse falsus. Dicit enim philosophus in 6. Meta. quòd uerum & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, ut suprà dictum est c. Ergo falsitas est in intellectu.

¶ Præterea, Opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in utraque istarum inuenitur falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ Præterea, Peccatū in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. Errant enim qui operantur malum, ut dicitur Prouer. 14. ergo falsitas potest esse in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. 83. quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur nō intelligit. Et philosophus dicit in lib. de anima, quòd intellectus semper est rectus.

CONCLVSIO.

¶ Cum quidquid est sit proprium obiectum intellectus, nunquam contingit circa ipsum falli nisi per accidens, prout ipsi compositio uel diuisio, seu discursus admiscetur, quibus fallitur quandoque.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd philosophus in 3. de anima comparat quantum ad hoc dicto de sensu. Tertio infert secundam conclusionem similem ultimo dicto de sensu, ut patet. Quarto ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, q̄ propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas: & quòd inde nascatur hoc, probatur: quia hoc conuenit eis, quia cuiditēs sunt ex sola quidditate terminorum: principia enim cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, ut dicitur in primo Poste. habent ergo principia infallibilitatem ex uicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectum: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest: merito circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc uere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordeni illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa optima assignata est ordo ad quod quid est cum ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas patet hic fit. Quinto declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallatur. sed hoc accidens non sicut in sensu ex impedimento organi: sed compositio quidditatis. & propterea dupliciter contingit, ut patet 3 litera. Sexto ad plenitudinē doctrinæ dicit, q circa quidditates simplices nec p se, nec per accidens fallimur: sed aut uere cognoscuntur aut non attinguntur. & confirmatur auctoritate Aristotelis Metaphysicæ. Hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt cum de cōpositione, ueritate & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, q cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplexidi ex parte quoq; obiecti est incōplexio omnimoda, nulla cum positio, & consequenter nulla ueritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione fallitas, hoc est ratione cōpositionis in obiecto ratione cuius est ibi fallitas aut ueritas virtualiter, &c. omnino enim simplex à simplici operatiōe nō potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

4 ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus: occasionat⁹ ex Augustini uerbis, ut uror.

Cōment. ¶ In corpore respōdet quæsito cum distinctione humēbri duabus cōclusionibus iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, quod quæstio potest habere duos sensus, s. ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima cōclusio est negativa, Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius⁹ determinet actū ex parte obiecti. Probatur quia falso intelligerentur, quia aliter ēt esset, & confirmatur p cessa Augustini. Secunda conclusio est affirmativa, Eadem rē contingit melius intelligere, si ly melius determinet actum ex parte potentiæ. Probatur, quia nullus est melioris uirtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in uisione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia nō omnes animæ humanæ sunt æquales: sed excellentiorum corporum meliores sunt animæ: quod probatur dupliciter: & ratione actus fluunt proportionati his quorum sunt actus: ut manifeste patet in formis diuersarum specierum, & authoritate Arist. 2. de anima. Secundo, quia uirtutes ministrantes intellectui non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est uis ad intellectus opus.

Quæstio. ¶ *Num anima humana fiat inæqualis iuxta corporū uariās dispositiones.*

¶ Circa casum primam secundæ conclusionis, s. inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est quod non solum hi qui à San. Tho. se dissentire tenentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo ut dicant non esse mentem San. Tho. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamē aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad ultimum aperte hoc dicatur: & in secundo sententiarum dist. 32. expresse idem scriptū sit. Vnde hos tanq̄ cæcos omittētes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsum & eius rationem arguunt. Contra ipsum quidem dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. physi. ubi dicitur, quòd participatio unius formæ secundum speciem secundum diuersos gradus est proprie comparatio secundū magis & minus. & in præcedentibus idem confirmatur. Secundo, quia forma individualis nullam substantiā includit præter specificam formam: ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositū. Contra fundamentum uero eius, s. quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. Primo, qa dispositiones corporis nō redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra: ergo. Secundo, qa si melius disposito corpori melior est anima unius & eiusdem uarietatur substantialiter iuxta uariationem dispositionis corporis eiusdem. hoc est falsum: ergo probatur sequelat: quia non magis foris sunt efficaciæ dispositiones præuiæ ad introductionem formę q̄ dispositiones cōseruantes ipsam formam in materia: sed illæ possunt uariari: ergo corpus erit potius dispositum. ergo alia quæ erat melior, efficiet pejus.

¶ Ad hæc argumenta facile fatisfit ab aduersantibus quatis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat susceptio magis & minus proprie dicta. Quæadmodum enim anima in cōmuni est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tēperamenti, ita oportet hāc animā esse substantialiter coaptatam & cōmensuratā corpori ad talem gradum æqualitatis reductō. Non enim constituit in individuali quantitatem corporis, sed quidditas materialis est principium obiectū intellectus nostri: hoc ergo primo cognitum ergo ex appropinquatione ad ipsam individuabile uel diuisibile erit primo notum. Oia clara sunt.

¶ Quo ad secundū potuit dicitur distinctio individualis trimēbris: & circa pedes duo membra ponitur prima conclusio affirmativa, iuxta tertium secunda negatiua. Prima ergo cōclusio est, Individuabile actu tam secundum continuitatem q̄ secundum diffinitionem est prius notum opposita utrique. Probatur utraq; pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio cōiuncta est prior distincta. Secundo, qa utrumque individuabile est species proprii obiecti intellectus: ac per hoc secundum scipsum & non per aliud prius cognitū cognoscitur. Est enim quodlibet horū quidditas quædam rei corporeæ.

¶ Aduerte hic q̄ litera in secunda parte cōclusionis inserit q̄ individuabile secundū rationē, s. incōplexū, est prius notū, etiā antecedit intellectus cōponat: quod quidē probatione non egetiqua prima opera no intellectus est prior secūda: & cognitio cōplexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secūda conclusio est, Individuabile oino, s. actu & potentia, est posterius notū diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hęc priuatione cognoscū prius cognoscitur. Ergo & individuabile.

GONCLVSIO.

¶ Individuabile tā secundū cōtinuitatē quàm secundū rationē est prius notū oppositæ diuisione, sed individuabile omnino actu & potentia est posterius notum.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ obiectū intellectus nostri secūdū presentē statū est quidditas rei materialis quā à phātasmatib⁹ abstrahit, ut ex præmissis patet[c]. Et quia id qd est primo & per se cognitū à uirtute cognoscitiua, est proprii eius obiectū: cōsiderari potest quo ordine individuabile intelligatur à nobis ex eo⁹ habitudine ad huiusmodi quidditatē. Dicitur autē individuabile tripliciter, ut dicitur in 3. de aīa. Vno modo dicit cōtinuū est individuabile: quia est individuum in actu, licet sit diuisibile in potēta. Et huiusmodi individuabile prius est intellectū à nobis q̄ eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior q̄ distincta, ut dictū est[c]. Alio modo dicitur individuabile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā individuabile. Et hoc etiā modo individuabile est prius intellectū q̄ diuisio eius in partes rationis, ut supra dictū est[c]. Et iterū prius q̄ intellect⁹ cō-

¶ Ad primū horū dicitur, falsum esse assumptū: & q̄ intellectus, s. tota pars intellectiua nō supponit: sed facit obiectū intellectus: potēta enim actiua non probat cōstituere sub obiectiuitate argūta, qa negat intellectū agētē & species, falliť. ¶ Ad secūm uero dicit q̄ repræsentari uniuersale, pōt dupliť intelligi. unomō ut uniuersalitas sit cōditio repræsentata: & sic nō dicim⁹ speciē repræsentare uniuersale. Alio mō ut uniuersalitas sit cōditio cōsequēs modū quo repræsentat: & hoc mō dicimus q̄ species intelligibilis bouis repræsentat naturā bouinā uniuersalē: qa s. repræsentat eā, & nō repræsentat individuales cōditiones. Et hoc

tat secundum non causam ut causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præsuis occasionare talem gradum animę: sed status corporis dispositi per ea. Ex hoc enim q̄ afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animę habent q̄ occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quęcunque aliæ infra latitudinem humanā inuenirentur in statu illo ipse redundaret hoc modo in substantiā animæ: q̄ autem redūdantia hęc rationabilis sit, tam patet ex dictis: qa anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

4 ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ quintæ Articulum octauum.*

Titulus per priua ordine generationis: cætera sumuntur in communi.

Cōment. ¶ In corpore tria. Primo efficitur radix & uia uniuersi quæstæ. Secundo respondetur quæsito duplici cōclusione. Tertio ex tertia cōclusione cōfirmatur posita radix & destructa eius simul opi. Platon.

¶ Quo ad primam est hæc conclusio: Ordo quo individuabile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur: qa quidditas materialis est principium obiectū intellectus nostri: hoc ergo primo cognitum ergo ex appropinquatione ad ipsam individuabile uel diuisibile erit primo notum. Oia clara sunt.

¶ Quo ad secundū potuit distinctio individualis trimēbris: & circa pedes duo membra ponitur prima conclusio affirmativa, iuxta tertium secunda negatiua. Prima ergo cōclusio est, Individuabile actu tam secundum continuitatem q̄ secundum diffinitionem est prius notum oppositæ utrique. Probatur utraq; pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio cōiuncta est prior distincta. Secundo, qa utrumque individuabile est species proprii obiecti intellectus: ac per hoc secundum scipsum & non per aliud prius cognitū cognoscitur. Est enim quodlibet horū quidditas quædam rei corporeæ.

¶ Aduerte hic q̄ litera in secunda parte cōclusionis inserit q̄ individuabile secundū rationē, s. incōplexū, est prius notū, etiā antecedit intellectus cōponat: quod quidē probatione non egetiqua prima opera no intellectus est prior secūda: & cognitio cōplexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secūda conclusio est, Individuabile oino, s. actu & potentia, est posterius notū diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hęc priuatione cognoscū prius cognoscitur. Ergo & individuabile.

GONCLVSIO.

¶ Individuabile tā secundū cōtinuitatē quàm secundū rationē est prius notū oppositæ diuisione, sed individuabile omnino actu & potentia est posterius notum.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ obiectū intellectus nostri secūdū presentē statū est quidditas rei materialis quā à phātasmatib⁹ abstrahit, ut ex præmissis patet[c]. Et quia id qd est primo & per se cognitū à uirtute cognoscitiua, est proprii eius obiectū: cōsiderari potest quo ordine individuabile intelligatur à nobis ex eo⁹ habitudine ad huiusmodi quidditatē. Dicitur autē individuabile tripliciter, ut dicitur in 3. de aīa. Vno modo dicit cōtinuū est individuabile: quia est individuum in actu, licet sit diuisibile in potēta. Et huiusmodi individuabile prius est intellectū à nobis q̄ eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior q̄ distincta, ut dictū est[c]. Alio modo dicitur individuabile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā individuabile. Et hoc etiā modo individuabile est prius intellectū q̄ diuisio eius in partes rationis, ut supra dictū est[c]. Et iterū prius q̄ intellect⁹ cō-

imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius dispositus, sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶ AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secūdum. Veritas enim intellectus in hoc consistit quòd intelligatur res esse sicuti est.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ differētia formę quæ nō, puenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, nō facit diuersitatē sēm speciē, sed solū sēm numerū. Sūt enī diuersorū individuorū diuersæ formæ sēm materiā diuersificatæ.

ARTICVLVS VIII.

4 ¶ *Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quam diuisibile.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̄ intellectus p prius intelligat indiuisibile q̄ diuisibile. Dicit enim philosophus in 1. Phy. q̄ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & elementa diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ Præterea, id qđ ponitur in diffinitione alicuius p prius cognoscitur à nobis: qa diffinitio est ex priorib⁹ & notioribus, ut dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctū in diffinitione lineæ[c], Linea enim ut Euclides dicit, est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et unitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per unum, ut dicitur in 10. Meta. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶ Præterea, Simile simili cognoscitur, sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, ut dicitur in 3. de anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in 1. de anima, quòd indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

GONCLVSIO.

¶ Indiuisibile tā secundū cōtinuitatē quàm secundū rationē est prius notū oppositæ diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potentia est posterius notum.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ obiectū intellectus nostri secūdū presentē statū est quidditas rei materialis quā à phātasmatib⁹ abstrahit, ut ex præmissis patet[c]. Et quia id qd est primo & per se cognitū à uirtute cognoscitiua, est proprii eius obiectū: cōsiderari potest quo ordine individuabile intelligatur à nobis ex eo⁹ habitudine ad huiusmodi quidditatē. Dicitur autē individuabile tripliciter, ut dicitur in 3. de aīa. Vno modo dicit cōtinuū est individuabile: quia est individuum in actu, licet sit diuisibile in potēta. Et huiusmodi individuabile prius est intellectū à nobis q̄ eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior q̄ distincta, ut dictū est[c]. Alio modo dicitur individuabile secundū speciem, sicut ratio hominis est quoddā individuabile. Et hoc etiā modo individuabile est prius intellectū q̄ diuisio eius in partes rationis, ut supra dictū est[c]. Et iterū prius q̄ intellect⁹ cō-

cognoscere, sequitur quòd intellectus noster non moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa actuaretur, ille prius intelligeret. & probatur sequela: quia prius patet participantur à rebus, & consequenter intellectu. Potest quoq; hæc pars introduci ad ostēdā necessitatē huius articuli: quia s. opiniones habet diuersas secūdū diuersā principia.

4 ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ sextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Cōment ¶ In corpore duę cōclusiones rūi ug. Prima est, Singulare materiale intellectus noster nō pōt directe & primo cognoscere. Probatur, Intellect⁹ intelligit abstrahendo à materia individuali: ergo directe intellectum est non singulare, sed uniuersale. Antecedēs patet, cōsequētia ꝓbatur, quo ad primā partē: quia materia individualis est principiū singularitatis: quo ad secūdā uero, quia abstractum ab individuabile⁹ est uniuersale. Secunda cōclusio est, q̄ intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur, Intelligēs nō uidet per cōuersionē ad phantasmata singularium, indirecte pōt intelligere singulare. Intellect⁹ noster est huiusmodi, ergo, &c.

¶ *Nū uniuersale sit primo & directe cognitum, singulare autem indirecte.*

¶ Circa primā conclusionē occurrunt obiectiones cōtra duo. Primo cōtra illud, s. q̄ uniuersale sit primo cognitū ab intellectu nostro ut arguit Durādus dupliciter. Tū qa obiectum & omnis eius per se conditio præcedit actū potentiæ: qm potentia non facit, sed supponit obiectū: sed uniuersale non præcedit omnem actum intellect⁹. ergo.

Quæstio.

Tū qa repræsentatiua reale & naturaliter repræsentat rē secundum eius conditionē realē: sed uniuersalitas non est cōditio realis: ergo nō repræsentatur per realē speciē, &c. ut ponia. Secūdo cōtra aliud, s. q̄ singulare non dirē actē: & primo intelligitur tripliciter. Primo qa intellectus incipit ubi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo à fortiori. Secūdo qa uniuersale abstrahit à singulari, ut à termino à quo. ergo singulare prius cognoscitur, abstractio enim nō nisi à noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectū: ergo primo intelligitur: cōsequentia nota. Antecedēs ꝓbatur qa actiones sunt singularium: talis enim motio, actio quędā est.

¶ Circa primā horū dicitur, falsum esse assumptū: & q̄ intellectus, s. tota pars intellectiua nō supponit: sed facit obiectū intellectus: potēta enim actiua non probat cōstituere sub obiectiuitate argūta, qa negat intellectū agētē & species, falliť. ¶ Ad secūm uero dicit q̄ repræsentari uniuersale, pōt dupliť intelligi. unomō ut uniuersalitas sit cōditio repræsentata: & sic nō dicim⁹ speciē repræsentare uniuersale. Alio mō ut uniuersalitas sit cōditio cōsequēs modū quo repræsentat: & hoc mō dicimus q̄ species intelligibilis bouis repræsentat naturā bouinā uniuersalē: qa s. repræsentat eā, & nō repræsentat individuales cōditiones. Et hoc

Titulus clarus.

¶ In corpore duę cōclusiones rūi ug. Prima est, Singulare materiale intellectus noster nō pōt directe & primo cognoscere. Probatur, Intellect⁹ in telligit abstrahendo à materia individuali: ergo directe intellectum est non singulare, sed uniuersale. Antecedēs patet, cōsequētia ꝓbatur, quo ad primā partē: quia materia individualis est principiū singularitatis: quo ad secūdā uero, quia abstractum ab individuabile⁹ est uniuersale. Secunda cōclusio est, q̄ intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur, Intelligēs nō uidet per cōuersionē ad phantasmata singularium, indirecte pōt intelligere singulare. Intellect⁹ noster est huiusmodi, ergo, &c.

¶ *Nū uniuersale sit primo & directe cognitum, singulare autem indirecte.*

¶ Circa primā conclusionē occurrunt obiectiones cōtra duo. Primo cōtra illud, s. q̄ uniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro ut arguit Durādus dupliciter. Tū qa obiectum & omnis eius per se conditio præcedit actū potentiæ: qm potentia non facit, sed supponit obiectū: sed uniuersale non præcedit omnem actum intellect⁹. ergo.

Quæstio.

Tū qa repræsentatiua reale & naturaliter repræsentat rē secundum eius conditionē realē: sed uniuersalitas non est cōditio realis: ergo nō repræsentatur per realē speciē, &c. ut ponia. Secūdo cōtra aliud, s. q̄ singulare non dirē actē: & primo intelligitur tripliciter. Primo qa intellectus incipit ubi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo à fortiori. Secūdo qa uniuersale abstrahit à singulari, ut à termino à quo. ergo singulare prius cognoscitur, abstractio enim nō nisi à noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectū: ergo primo intelligitur: cōsequentia nota. Antecedēs ꝓbatur qa actiones sunt singularium: talis enim motio, actio quędā est.

¶ Circa primā horū dicitur, falsum esse assumptū: & q̄ intellectus, s. tota pars intellectiua nō supponit: sed facit obiectū intellectus: potēta enim actiua non probat cōstituere sub obiectiuitate argūta, qa negat intellectū agētē & species, falliť. ¶ Ad secūm uero dicit q̄ repræsentari uniuersale, pōt dupliť intelligi. unomō ut uniuersalitas sit cōditio repræsentata: & sic nō dicim⁹ speciē repræsentare uniuersale. Alio mō ut uniuersalitas sit cōditio cōsequēs modū quo repræsentat: & hoc mō dicimus q̄ species intelligibilis bouis repræsentat naturā bouinā uniuersalē: qa s. repræsentat eā, & nō repræsentat individuales cōditiones. Et hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiusq; q̃ sic repꝛesentatur, sequitur q̃ uniuersalis repꝛesentatiuq; nec ut una numero, nec ut multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas consequentiæ.

¶ Ad argumenta contra ipsum cõclusionẽ dicitur præmittendo q̃ in actione & passiõe intellectus duo ordines operationũ attẽdũtur. Primus realis qui conuenit intellectui ut res est. Secũdus intelligibilis qui cõuenit intellectui ut intellectus est. Per primũ motiuum intellectus possibilis ab intellecto agente existit in actu & principaliter: ab obiecto uero in phãtasmate secũdario: ut specie autẽ intelligibili ab illis, quãdo formaliter. His itaq; datis dicendum facile patet rãsio ad oia di simpliciter. Per secũdũ uero perficitur ab intelligibili ut intelligibile est obiectiue: ab actu uero intelligẽdi formaliter. His itaq; datis dicendum facile patet rãsio ad oia di simpliciter. Per secũdũ uero perficitur ab intelligibili ut intelligibile est obiectiue: ab actu uero intelligẽdi formaliter.

ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶ Præterea, Intellect⁹ noster intelligit seipsum. Ipse aũt est qdã singulare. Alioqn nõ haberet aliquẽ actũ. Actus enim singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶ Præterea, Quicquid potest uirt⁹ inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

¶ SED CONTRA est quod dicit philosophus in 1. Phy. q̃ uniuersale secundũ ratione est notũ, singulare autẽ secundũ sensum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non contingat intelligere nisi secundum abstractionem à materia, impossibile est singularia ab intellectu apprehendi directe, sed rãsum in directe secundum quandam reflexionem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd singulare in rebus materialibus intellectus noster directe & primo cognoscere nõ potest. Cuius ratio est: qa principiũ singularitatis in rebus materialib⁹ est materia indiuidualis: intellectus aũt noster, sicut suprà dictũ est, intelligit abstrahendo speciẽ intelligibilem ab huiusmodi materia. Quod autem à materia indiuidual abstrahitur, est uniuersale. Vnde intellectus noster directe non est cognoscitiuus nisi uniuersaliũ. Indirecte autẽ & quasi per quandã reflexionẽ potest cognoscere singulare. Quia sicut suprà dictum est, etiã postq̃a species intelligibiles abstraxerit, non potest secũdũ eas actu intelligere, nisi cõuertendo se ad phãtasmata: in quib⁹ species intelligibiles intelligit, ut dicitur in 3. de anima. Sic igitur ipsum uniuersale per speciem intelligibilẽ directe intelligit, indirecte autẽ singularia, quorũ sunt phãtasmata. Et hoc modo format hanc, ꝓpositionẽ, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primum.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q̃ electio particularis operabilis est quasi cõclusio syllogismi intellectus practici, ut dicitur in 7. Ethi. Ex uniuersali autẽ propositione directe nõ potest concludi singularis, nisi mediante aliqua singulari propositione assumpta. Vnde uniuersalis ratio intellectus practici nõ mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, ut dicitur in 3. de anima.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ singulare nõ repugnat intelligenti inquantum est singulare, sed inquantum est materiale: quia nihil intelligitur nisi immateriliter. Et ideo, si sit aliq̃od singulare & immateriale sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ uirtus superior põt illud qd̃ uirtus inferior, sed eminẽtiori mõ. Vnde id qd̃ cognoscit sensus materialiter & cõcrete (q̃ est cognoscere singulare directe) hoc cognoscit intellectus immateriliter & abstracte, quod est cognoscere uniuersale.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinitum.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ intellect⁹ noster possit cognoscere infinita. Dẽ enim excedit oẽa infinita. Sed intellectus noster põt cognoscere singulare, format hanc propositionem, Sor. est homo. Ergo potest cognoscere infinita. Hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice supradicta, & ut de quòd intellectus format hanc propositionem de ignota deitate si uocaretur A. A est substantia prima, &c. & tamen careret proprio conceptu ipsius A. ita intellectus formaꝛ propositionem hanc, Sor. est homo solo illo conceptu confuso & quasi nominis contentus in seipso, ut patet ex dictis.

¶ In responsione ad quartũ nota duo. Primũ est, q̃ respõsio consistit in hoc q̃ arguendo cõmittitur sophisma figuræ dictionis à quid ad quomodo: quia id quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis. Vnde cum intellectus sit immaterialis, recipit species materialium rerum immaterialiter, idest sine materialibus conditionibus. Et sic non sequitur, si intellectus cognoscit hoc singulare, quod cognoscat ipsum materialiter, idest secundum quod est in materia. Secundum est q̃ hinc habes q̃ aliquid deferat secũ speciem alterius rei, non tamen sequitur q̃ illa species alterius rei sit species illius quod defert secũ speciem alterius rei. Sicut enim species lapidis non est species parietis, licet species lapidis deferat secũ speciem parietis, inquantum species lapidis est species coloris parietis. Sic species intellectus non est species lapidis, licet species intellectus deferat secũ speciem lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis. Species aũt intellectus est species coloris lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis. Species aũt intellectus est species coloris lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis.

¶ In responsione ad quartũ nota duo. Primũ est, q̃ respõsio consistit in hoc q̃ arguendo cõmittitur sophisma figuræ dictionis à quid ad quomodo: quia id quod recipitur in aliquo recipitur per modum recipientis. Vnde cum intellectus sit immaterialis, recipit species materialium rerum immaterialiter, idest sine materialibus conditionibus. Et sic non sequitur, si intellectus cognoscit hoc singulare, quod cognoscat ipsum materialiter, idest secundum quod est in materia. Secundum est q̃ hinc habes q̃ aliquid deferat secũ speciem alterius rei, non tamen sequitur q̃ illa species alterius rei sit species illius quod defert secũ speciem alterius rei. Sicut enim species lapidis non est species parietis, licet species lapidis deferat secũ speciem parietis, inquantum species lapidis est species coloris parietis. Sic species intellectus non est species lapidis, licet species intellectus deferat secũ speciem lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis. Species aũt intellectus est species coloris lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis. Species aũt intellectus est species coloris lapidis, inquantum species intellectus est species coloris lapidis.

Quæstio. ¶ *Num intellectus cognoscit singulare reflexe.*

¶ Circa secundã conclusionẽ dubiũ occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationẽ & intellectus nunq̃ neq; in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur q̃ nunq̃ cognoscat ipsum. Et cõfirmatur: quia si intellectus intelligit singulare siue recte siue reflexe, sequitur, ergo formaꝛ in se cognitum ipsius singularis: cũ omnis intellectio in conceptu aliquo cõsistat: & propositio singularis formari non potest nisi conceptus incõplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu nõ potest esse conceptus materialis indiuidui ut sic: ergo probatur minor: quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ: repugnat autem intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis indiuidui, ut patet, quia aliter non abstraheret ad hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singularium in intellectu nostro: pat enim esse ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppositum autem ducit demonstratio Arist. in 2. de anima de sensu communi, quòd oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere utrunq; ue: sed intellectus ponit differentiam inter uniuersale & singulare. ergo.

¶ In hac difficultate dicendũ mihi uidetur: & q̃ intellectus cognoscit utrunq;. & q̃ nõ formaꝛ ppriã cõceptũ singularis: sed intelligit ipsum in conceptu alterius rei ut est eius quodammodo. Ad quorũ euidentiã sciendũ est, q̃ dupliciter exprimuntur nos intelligere aliqd, k̃in seipso & in alio. In seipso quidẽ cũ cognoscendo formamus in nobis cõceptum ipsius rei quã intelligimus: sicut cũ intelligimus grave, formamus in nobis cõceptũ gpriæ rationis formalis ipsius grauitatis: & cũ percipimus hoc, formamus in nobis cõceptũ gpriæ differentiæ, &c. In alio uero cũ unã cõcipimus & aliud in illo concepto arguimus inueniri: qd̃ rñ qd̃ sit nõ cõcipimus. Sicut cũ cõcipimus spũm infinitũ esse, rẽ quidã excellentissimã subesse arguimus: qd̃ rñ sit res illa ignota est. Sic enim res illa & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio, k̃in cõcepto sapientiæ infinitæ: ignota secũdũ suã rationẽ formalẽ & cõsequẽter in gprio cõceptu nota arguitiue, ignota directe: nota quãtũ ad quæstionẽ qa est: ignota quãtũ ad quæstionẽ qd̃ est. Et hoc mõ singulare materiale nobis est intellectui nostro. Quinq; enim cõcipere nos experimur siue directe siue indirecte Sorteitate, q̃uis cõcipimus singularitatẽ in eis. Si enim cõciperemus hoc albũ aut hãc hominẽ, gprio cõceptu illo intellect⁹ ut intellect⁹ est, esset hoc materiale signatũ. & qdditatiuã cognitionem haberet singularis ut sic: cũ nõ aliud sit nosse qd̃ qd erat esse alicuius q̃ cõcipere illud tãdem gpriũ illi⁹ cõceptũ ut sic. Sed bene experimur q̃ nonimus differẽtiã inter Sortẽ & qd̃ qd erat esse hominis inter hoc & uniuersale. Et ideo oportet q̃ utrũq; cognoscat: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua. cõcipientes ea in nobis hominẽ & singularitatẽ: & q̃ homo nõ subsistit p se, &c. arguitur & cõcludunt ab intellectu in rerũ natura res quædã singularis, &c. differẽs ab uniuersali sibi oblato per differentiã sibi in cognoscibilẽ additiue, f. Sorteitatẽ, ut de deitate exẽplariter manifestũ est. Cõcipit ergo singulare ab intellectu nostro nõ gprio, sed alieno cõceptu, qui est ei aliquo mõ, f. cõfuse & arguitiue eius, nõ repꝛesentatiue, quẽadmodũ deitas concipit in alieno conceptu, q̃ est ei deitatis cõceptꝰ nõ repꝛesentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad posse dicere & concipere. Et, ꝓuerea dicus Th. in corpore articuli intellectũ cognoscere singulare dicit: & in rñsionibus ad colligationẽ partis sensitiuæ est intellectus cõligit: infimas q̃ hoc q̃ nõ est intellectus hoc singulare indiuidui cõcepta pro prio, nisi incõplitius attingit: & q̃ p tñ ipse intellectus arguitiue se intellectus arguitiue attigit ad illud. Et hoc expressi⁹ indicat in q. de alã. ar. 20. in rñsione ad primũ sedo loco obiectorũ ibi dicit, q̃ ista reflexio nõ perficitur nisi adiũctione uirtutis imaginatiuæ. Et hæc si bene ꝓpexeris, multa obscura patebit tibi. Nec te mouet q̃ in calce corporis articuli dicat q̃ intellectus cognoscẽdo indirecte singulare, quia formaliter q̃ sit singulare, propterea quia formaꝛ q̃ sit singulare, est indirecte cognitus.

¶ Aduerte scdo, q̃ hæc ratio nõ tm, pbat partẽ affirmatiuã, f. q̃ intellectus intelligit in potentia infinita: sed negatiuã, f. quòd nõ actu. Verũtamen in litera ex propriis infiniti & actus, addit⁹ ratio specialis ad partẽ hanc negatiuam.

¶ Quo ad secundum ergo probatur dupliciter: ex eadem tamen radice. Primo sic, Infinitum non habet unam speciem. ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro. consequentia nota: quia intellectus noster non potest simul actu intelligere nisi unica specie repꝛesentata. Antecedẽs probatur: quia aliquota infinitum haberet rationẽ totius & perfecti. Secundo sic, Infinitũ nõ põt cognosci nisi accipiendo partẽ post partẽ. ergo non potest actu cognosci nisi numeralo partes: sed

partes: sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius 3. phys. consequentiæ sunt per se notæ. *Annota.*

¶ Circa primum rationẽ dubium occurrit. Quoniam aut falsum assumit, aut cõcludit. q̃ infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosci: cuius tamẽ oppositũ superius in 12. q. diffinitũ est respectu intellectus diuini. Cum eis infinita possint dupliciter repꝛesentari & cognosci. f. q̃ modũ infiniti, id est per partẽ post partẽ: & per modũ finiti: i. similiter, ut ibidẽ dictũ fuit. Si in actu est summa de infinito per modũ infiniti, actu est, & inferri, ergo infinita à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si aũt est summa de infinito q̃ modũ finiti sic falsum est actu: quia nõ repugnat infinitis repꝛesentari simul unica specie ut patet de specie intellectus diuini.

¶ Ad hoc dicitur q̃ prima facie aspicienti, ambigua occurrit intentio litere: ꝙm si attẽdimus ad cõclusionẽ inferẽtem, constat q̃ sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocũq; mõ. f. sive per modũ infiniti: sive per modũ finiti: dũmodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nãq; cõcludere q̃ intellectus noster nõ potest actu cognoscere infinita distincte: ut patet in calce corporis articuli: & de se notũ est. Si uero attẽdimus ad mediũ terminũ: sic uidetur q̃ sit sermo restrictus ad infinitũ per modũ infiniti: quo mediũ assũptũ tenet ex parte conditionũ ipsius infiniti secundũ se: quia scilicet habet rationẽ partis & impꝛfecti. Si enim ex hoc repugnat sibi habere unã speciẽ: ergo repꝛesentari per unã speciẽ repugnat sibi ex intrinseco: & consequẽter im possibile est quòd una specie repꝛesentet cuicũq; intellectui. Sed cũ hoc tũ falsum, quia infinita una specie repꝛesentãtur actu simul deo & ab Christo, &c. cõsequens est ut mediũ hoc intelligatur de infinito per modũ finiti: sic enim repugnat ex intrinseco repꝛesentari una spẽ actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secunda rationẽ: quæ manifeste loquitur de infinito per modũ infiniti. Sublatis tñ proficientibus & singularitatis solo appꝛet, tecolẽdo q̃ non de quacunq; specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali pro statu isto est sermo. Ad cuius euidentiã scito primò, q̃ infinita (sicut & quodcunq; aliud obiectũ intellectus nostri) dupliciter habitudinẽ habẽt respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repꝛesentati. Causæ quidẽ, quia scientia nostra causat & mensuratur à rebus. Repꝛesentati aũt: quia res cognita per speciẽ propriã, qualis est infinitũ sensibile: ii cognoscitur distincte, repꝛesentatur per propriam speciẽ. Scito secundo, q̃ infinito repugnat ex intrinseco causare speciẽ sui adæquatã: & hoc quia habẽt rationẽ partis & imperfecti. i. quia id quod actu est, aut habetur de infinitis partis, & imperfecti rationẽ habet, q̃n semper est extra aliquid sumere, ut dicitur in 3. Phy. Ex hoc enim q̃ extra id quod actu sumitur, aut cõsideratur, semper restat extra aliquid infiniti: sequitur q̃ nunq̃ totũ cõcurrit ad causandũ sui speciẽ, sed semper ut pars: nunq̃ ut cõpletum, sed semper ut incõpletũ: & cõsequẽter nunq̃ poterit adæquatã sui speciẽ causare: comme esi totũ causãs adæquatã sui speciẽ, oporteret secundũ se totũ causare illã. Scito tertio q̃ ejus infinito nõ repugnet distincte repꝛesentari unica specie, per modũ finiẽ absolute loquẽdo: repugnat tñ sibi repꝛesentari sic unica specie naturali nostri intellꝰ. prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à deo. Secũda pars patet ex eo, q̃ species intellectus nostri est causata à rebus: infinito aũt repugnat habere talẽ speciẽ: & utriusq; ratio est, quia infinito repugnat habere unã speciẽ ꝓportionalẽ sibi. Si enim ꝓportionata est infinito, cũ ipsa habeat rationẽ incõpleti, ergo ipsa incõplete repꝛesentabit. Si aũt est species excessiue repꝛesentatiua & proportionati infiniti naturæ. Intendit ergo tã cõclusio q̃ medium de repꝛesentatione & cognitione infiniti distincte: siue per modũ finiti siue per modũ infiniti: respectu intellectus tñ nostri quo ad naturalia tñ, respectu cuius obiectum habet rationẽ nõ solum repꝛesentati, sed etiam causæ & mẽsuræ, quã nõ habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hæc doctrina nõ repugnat superioribus documẽtis. Secũda quoq; ratio seruit eidẽ sensui q̃m ostẽdit q̃ infiniti cognitione ei ꝓportionata: qualem supponis esse nostram quę ab obiecto causatur & mensuratur nõ põt cognosci actu nisi numerando partẽ post partẽ. 2

¶ Circa eandẽ rationẽ aliud dubium occurrit: quia nõ uidetur. bñ fundata super hoc q̃ infiniti habeant rationem totius & perfecti. Hęc eñ cõsequentia quæ sit in litera. f. Si infinitũ haberet unã speciẽ haberet rationẽ totius & perfecti: sunt litera super illa categorica. Habens unã speciẽ, habet rationẽ totius & perfecti: hæc est falsa. cõstat ex prædicato antecedentis & cõsequentis, sed hæc est falsa. quæritur. quòd nulla pars haberet unam speciem, similiter nullum imperfectum, &c. *Annota.* 51 b

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̃ illa categorica si sane intelligatur, uerissima est & necessaria: cũ eñ omne habẽs unã speciẽ, adæquetur & cõprehendatur ab illa, & nihil cui⁹ aliquid extra manet, cõprehẽsum aut adæquati sit cõsequẽs est q̃ quicquid una repꝛesentante specie contentũ est, ut cõperti & totũ se habeat: aliquo aliquo in repꝛesentato remanẽte nõ adæquate tur secundũ quodlibet sui. Ad obiecta uero dicitur, q̃ pars & imperfectum possint sumi dupliciter. f. materialiter & formaliter. Et materialiter quidẽ una pñt spẽ pñtari, sed tunc hñt rationẽ totius: qa cõprehensi totaliter. Formaliter uero impossibile est una specie pꝛsentari: qm̃ distincte pñtari nõ põt nisi quicquid est eius re pñtetur: sed imperfecto ut sic & parti hoc repugnat: nam ut sic sine perfectione qua priuatur, repꝛtatur imꝑfectũ, & pars sine eo cuius est pars. Vñ oportet horũ plures esse spẽs ꝓprias. 36 b 434 5. Ethi. le. 1. fi. Et ueri. J. 1. ar. 2. ad 3.

a ¶ *Super Quæst. 16. Articulum tertium.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæsito. Tertio infert corollarium.

¶ Quo ad primum. Primo ipsa distinctio. Contingentia dupliciter, ut cõtingentia & ut necessarium, habent inferri. Secundo distinctio, pbationis: qm̃ nihil est adeo cõtingẽs, in quo nõ sit aliqd necessitatis, pbat inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua trimembris: contingentia ut sic directe sentiũ, indirecte intellectui: aut autem necessitatis aũt uniuersalitatis aliquid habent directe intellectui cognoscũtur. Primo probatur: quo ad primas partes simul sic: Indimdux materialia his modis noscuntur: cõtingentia sunt indiuidua materialia: ergo, &c. probatur minor: quia idem, scilicet materia & principium indiuiduationis & contingentiæ. Probatur hoc ultimum: contingentia oritur ex potentia cõtradictionis, scilicet esse & non esse: potentia talis est ex materia. ergo. Secundo probatur quo ad ultimam partem per oppositũ sic: uniuersalia directe ab intellectu nosctur, sed cõtingentia ut necessaria sunt uniuersalia. Probatur: quia talẽ est principiũ necessitatis & utilitatis, forma scilicet. & q̃ utilitatis, pbatur ex hoc q̃ abstractionẽ à materia: oportet eñ uel formã uel materiã esse illius rationis. Et dicẽdo q̃ uero necessitatis, pbat: quia quæ sequitur formã, ex necessitate infunt.

¶ Corollarium per quod habetur responsio ad obiecta est, quòd ly necessarium uel contingens cum possit sumi pro re ipsa uel uniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet causatur scientia in eam quę est de necessariis & eam quæ de cõtingentibus. Si secundo modo sic, Omnis scientia est de necessariis, nec habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

in hoc sensu locũ diuisio ista, sed tunc sit diuisio scientię à sensu & opinione, &c.

Annota. ¶ Circa probãnem primæ partis conclusionis dubitatur: quia falsum assumitur seu supponitur, uel processus est ex particularib⁹. Tota enim uis probãdæ stat in hoc, quia contingens est cõtingens propter materiã quæ est individuationis principium, ut patet ex hoc enim infertur, ergo à sensu directe cognoscitur, &c. Sed hęc propositio aut est particularis: & sic nõ cõcludit nisi particulariter, ergo quædã cõtingentia directe à sensu cognoscuntur, &c. cũ tñ litera uniuersaliter quærat de cõtingentib⁹, aut est uniuersalis: & sic est falsa. Tũ quia dãtur cõtingentia immaterialia, ut patet in actibus liberi arbitrii: & quia dãtur cõtingentia uniuersalia, ut hominẽ cõburi, &c. Insuper enim ex materia immediate oriũtur, cũ ab ipsa hęc abstrahãr, & ita uere nõ mouea sint.

¶ *Num contingentia ad materiã, necessitas ad formam referatur.*

Quæstio. ¶ Circa probõne ultimę partis dubitatur: quia multa uidetur esse ista differentia inter consequentia formã & consequẽtia materiã quo ad necessitatẽ & cõtingentiam. Quoniã cõsequentia materiã distinguunt in necessaria & contingẽtia: mors enim & corruptio necessario infert: & tñ ex materia. Et similiter cõsequentia formã distinguuntur in necessaria & contingẽtia: mors ẽm

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilis, sm̃ ly intelligibile sumatur cõmuniter pro omni re immateriali. Et primum est quærere an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est sub hoc genere quod nocatur intelligibile. Secundum uero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est entiũ immaterialium. Refert autẽ plurimũ quouis modo intelligatur: quoniam iuxta primũ sensum limitata est propositio: iuxta secundũ uero extensa est tam ad ordinẽ intelligibilũ ut sic, q̃ ad ordinẽ intellectuũ ut sic. Itaq; tenius esset, q̃ intellectus noster esset pura potentiã & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autẽ p̃ter diuersitatẽ sensũ ratio dubitãdi: qa si intellẽ noster est pura potẽtia in gñe utroq; : cõsequẽs est q̃ sicut ex se nõ habet rationẽ intelligibilis : ita nõ habet uirtutẽ intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autẽ in altero genere. f. intelligibilũ est pura potẽtia , sequitur q̃ intellẽs noster nõ sit immus in ordine intellectũ: quia põt dari inferior qui. f. sit pura potentia in ordine intellectuum maxime distans à primo qui est purus actus.

¶ Num & quomodo intelligibilium ordo sit supra ordinẽ intellectuũ.

Quæstio. ¶ Circa illã propositionem, scilicet quòd ordo intelligibiliũ est supra ordinem intellectuum, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundũ quid. Nõ secundũ quid: quia penes ordinem secundũ quid nõ graduantur entia in uniuerso. Nec simpliciter: quia constat q̃ intellectus ut sic, nobilior est q̃ intelligibile, q̃n intellectus significat aliquid unum: cũ intelligere uniere fit, intelligibile uero abstrahit à uno & nõ uno. Et rursus intelligibile est propter intellectum: licet accidẽs propter subsl̃iatam, & nõ econuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidẽs: ut patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autẽ est subsl̃ia. Et cõfirmatur: quia ex hoc sequitur q̃ quilibet intellectus ut sic, esset pura potentia: aut ſ̃ datur latitudo inter eos, quòd ẽpto intellectus est superior, tanto eſt magis in potẽtia: quod est manifeste falsum. Probatur sequela: quia ſ̃ intelligibile est supra intellectũ, hoc nõ est nisi sicut actus est supra potentiã: & cũ quilibet intellectus extendat se ad ens secundũ communẽ etus rationẽ, consequẽs est q̃ quilibet se habeat ad totũ ens ut potẽtia ad actũ, ac per hoc quilibet sit pura potẽtia: uel ſ̃ aliqua datur latitudo, cũ cõster q̃ ẽpto intellectus est superior, tãto plures & magis entis ditheretias nouit, sequet̃ q̃ altior intellẽs habet ampliorẽ potẽtiam, utpote respectu amplioris intelligibilis: & sic intellẽs diuinus ut intellẽs est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidentiã horũ sciendũ est, quòd cum duplex rerũ ordo in uniuerso inueniatur. f. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia cõstituatur q̃ (ut cõcludit Auer. in 3. de aia cõ. 1.) diuiditur in materiã & formãm q̃ quadmodũ in genere sensibilii aliquid est ut in pura potẽtia, & aliquid ut actus, &c. ita in genere rerũ immaterialium. Cũ autẽ intelligere exigat intellectũ & intelligibile: & proportio intellectus ut sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionẽ, cũ in hoc consistat intellectus in actu quòd sit intelligibile, ut ex supra dictis patet: consequẽs est ut entia immaterialia in duos distribuãtur ordines. f. intelligibilium & intellectuum. Et q̃m intelligibile cõstat ex immaterialitate perfectiua, cõsequẽs est ut licet res sit habet ad hoc quòd sit im materialiter perfectiua: ita se habet ad hoc q̃ sit intelligibilis. Quòd em̃ intelligibile exigat immaterialitatẽ, patet ex eo quòd nullũ materiale eſt intelligibile, nisi per abstractionẽ à materia. Quòd uero exigat perfectibilitatẽ, patet ex eo q̃ intellẽs ex hoc cõstituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc gñe q̃d est intelligibile, essentia diuina est ouno ut actus pur⁹ : quia immaterialis cũ sit, ita est perfectiua intellẽs respectu oĩs intelligibilis, quòd respectu nullius habere põt rationẽ perfectibilis. Essentia uero angelica se habet ut actus quidẽ, sed permixtus potẽtiæ: quia sic ẽficit intellẽm, ut sit perfectibilis per alia intelligibilia: sunt quæcũq; intelligẽtia præter primã intelligit aliquid extra se. Essentia uero aĩæ nostræ se habet ut pura potẽtia. Ex eo em̃ quòd est immaterialis, cõtinetur infra illud genus: sed ex eo quòd ẽficitur ratẽ nulla habet in actu ex se, quod manifestat receptio oĩm intelligibiliũ in ea, & ipsius, in nullo pure potẽtiæ locũ tenentis: per hoc infimo loco ponẽs terminat genus intelligibiliũ. Sẽbibita siquidẽ dãt intelligibilia in potẽtia æquiuoce ab aĩa: aĩa em̃ est intelligibilis in potẽtia ut infra genus intelligibiliũ cõtentus: res uero sensibilis dicitur intelligibilis in potẽtia, ut res extra genus. Et rursus aĩa dicitur intelligibilis in potẽtia propria, res uero sensibilis dicitur intellectualis potẽtia extrinseca, imo alterius generis. f. ipsius aĩæ: ſ̃ potẽs facere eã intelligibilẽ. Vñ Auer. in lib. de sensu & sensa. pulchre dixit, q̃ res sensibilis transfertur de ordine in ordinẽ, cũ fit per intellm agentẽ intelligibilis actu. Quia uero intellẽs cõstat immaterialitate ſ̃pecta seu perfectibili per ipsum intelligibile, cõsequens est ut unũquodq; quadmodũ se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, ut sit ſ̃pectũ ita se habet quòd intelligat. Quòd em̃ ad intellm exigat quòd sit immaterialis, planũ est: quòd uero sit ſ̃pectus uel perfectibilis p̃ intelligibile ex radice cognoscitiui gradꝰ, patet: ostẽsum est enim supra quòd ex hoc ipso quòd res eſt, nõ solũ ipsa, sed alia, est cognoscitiua: & consequenter ex hoc q̃ res est, non solũ ipsi, sed alia intelligibiliter, est intellm: esse autẽ aliæ intelligibili cũ cõtingat ẽ actu & potẽtia, nihil aliud est q̃ ẽfectũ uel ẽfectibile esse per intelligibile ut sic. Vñ in ordine intellũ diuinus intellẽs qui est ipsum totũ tũ intelligibile in actu secundo, est actus purus. Angelicus uero qui est totũ suũ naturale intelligibile in habitu seu in actu pri-

mo, cum nõ oĩa simul actu intelligat: habet rationẽ actus permisti potentiæ: & hic est magna latitudo secundũ q̃d quilibet intellectus est semper suum primum intelligibile, q̃d est ꝓpria essentia. Intellẽs em̃ qui est actualius, & ultius intelligibile, est nobilior: intellectꝰ uero humanꝰ, qui nullũ actu intelligibile est, eo quòd est sicut tabula rasa, est pura potẽtia in ordine eiã intellectuum: habet em̃ quòd intelligibile sit ex eo quòd est ẽficibilis per intelligibile ut sic: quòd uero in pura potẽtia ex eo quòd nullũ actu intelligibile actu aut habitu habet ex sui natura. Ex his autẽ facile respõderi põt ad dubia mota. Ad primũ em̃ ens iam patet quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur q̃ possit perficere intellectũ obiectiue: aliqn intelligibile in actu nõ est, & propterea eo modo quo aliq̃d se habet ad perfectiõnẽ intellectũ obiectiue: ita se habet ad hoc q̃ sit intelligibile in actu: duobus autẽ modis cõtingit hoc fieri, scilicet mediate & immediate: & quòd immediate quidẽ potest, constat quòd per ſ̃pectũ intelligibile est in actu: quòd uero mediate nõ nisi mediante illo quod est naturaliter medium: ut de se patet. Vñ quia intellectus agẽs respectu intelligibilium materialium est actus immediate: respectu uero intellectus possibilis est actus mediantibꝰ intelligibilibꝰ rerũ materialiũ: ideo res sensibiles possunt immediate, id est absq; alio obiecto mediante perficere intellectũ obiectiue, ipse autẽ seipsum non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectũ possibile immediate: sed mediantibus intelligibilibus materialium, quorũ primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absq; alio mediõ obiecto intelligitur: omnis ergo solutio ex ordine mediationis in litera assignato.

¶ Quo ad tertium, modos duos quibus intellectus per suũ actum se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo mõs ipsos. Altẽ terminat quæstionem an esse alter ẽsse alterius quid est. Secundo respondet tãcitæ obiectioni ex authoritate Augustini, dicẽtis, q̃ nouimus quid est aliꝗs per ueritatẽ: distinãs æquiuocatio em̃ ostenditur in hyperbolis hyperbolicis, quæ notant habitudinem medii termini: hy uero per, ueritatem primã, de nobis habitudinem causæ primæ à qua est omnis efficacia iudicij, &c.

Tertio pro declaratione quoq; doctrinæ Augustini addit differẽtias inter has cognitiones ad propositũ: quòd ad primã sufficit anima præsens suo actui ad secundam exigitur alia diligens inquisitio: quoniam ut in 1. de anima dicitur, omnino & penitus difficillimum est aliqꝗ de ea fidẽ accipere.

¶ In responsione ad secundũ occurrit quod restabat dubitãdum: quo. f. sit simili quòd aĩa secundũ subsl̃iam sit pura potẽtia, & q̃ secundũ unã eius & ab ea ultra. f. intellectũ agentẽ, sit actus in eodẽ genere: impossibile enim est ut nis aliquꝰ naturæ excedat naturã à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negãdo q̃ intellẽs sit ens ꝓ se in genere intelligibilium: nec oppositũ dicitur in litera: aut in 3. de aĩa. Ad cuius euidentiã scito primo, quòd aliud est esse actũ in genere intelligibilis: & aliud esse actũ respectu intelligibilium materialiũ. Primũ importat esse actũ absolute & simpliciter, secundũ uero per cõparationẽ: in litera autem & in lib. de

hoc intelligibile quod est intellectus possibilis, una cum agente ad hoc sit est, cum sit spiritualior? De agente uero: quia si intellectus agens est pura potẽtialitas animæ (ut superius determinatum est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium (ut patet hic, & in tertio de anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima: & sic anima per seipsam, id est absq; omni extraneo obiecto intelligit seipsam? Ambo siquidem hæc dubia, his pauculis uerbis inserit dit, dictinus ille intellectus exclusit: dũ patefacit ordinem quo intellectus agẽs, actus est & perfectio possibilis. Recolendũ est, q̃ ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur q̃ possit perficere intellectũ obiectiue: aliqn intelligibile in actu nõ est, & propterea eo modo quo aliq̃d se habet ad perfectiõnẽ intellectũ obiectiue: ita se habet ad hoc q̃ sit intelligibile in actu: duobus autẽ modis cõtingit hoc fieri, scilicet mediate & immediate: & quòd immediate quidẽ potest, constat quòd per ſ̃pectũ intelligibile est in actu: quòd uero mediate nõ nisi mediante illo quod est naturaliter medium: ut de se patet. Vñ quia intellectus agẽs respectu intelligibilium materialium est actus immediate: respectu uero intellectus possibilis est actus mediantibꝰ intelligibilibꝰ rerũ materialiũ: ideo res sensibiles possunt immediate, id est absq; alio obiecto mediante perficere intellectũ obiectiue, ipse autẽ seipsum non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectũ possibile immediate: sed mediantibus intelligibilibus materialium, quorũ primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absq; alio mediõ obiecto intelligitur: omnis ergo solutio ex ordine mediationis in litera assignato.

¶ Quo ad tertium, modos duos quibus intellectus per suũ actum se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo mõs ipsos. Altẽ terminat quæstionem an esse alter ẽsse alterius quid est. Secundo respondet tãcitæ obiectioni ex authoritate Augustini, dicẽtis, q̃ nouimus quid est aliꝗs per ueritatẽ: distinãs æquiuocatio em̃ ostenditur in hyperbolis hyperbolicis, quæ notant habitudinem medii termini: hy uero per, ueritatem primã, de nobis habitudinem causæ primæ à qua est omnis efficacia iudicij, &c.

Tertio pro declaratione quoq; doctrinæ Augustini addit differẽtias inter has cognitiones ad propositũ: quòd ad primã sufficit anima præsens suo actui ad secundam exigitur alia diligens inquisitio: quoniam ut in 1. de anima dicitur, omnino & penitus difficillimum est aliqꝗ de ea fidẽ accipere.

¶ In responsione ad secundũ occurrit quod restabat dubitãdum: quo. f. sit simili quòd aĩa secundũ subsl̃iam sit pura potẽtia, & q̃ secundũ unã eius & ab ea ultra. f. intellectũ agentẽ, sit actus in eodẽ genere: impossibile enim est ut nis aliquꝰ naturæ excedat naturã à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negãdo q̃ intellẽs sit ens ꝓ se in genere intelligibilium: nec oppositũ dicitur in litera: aut in 3. de aĩa. Ad cuius euidentiã scito primo, quòd aliud est esse actũ in genere intelligibilis: & aliud esse actũ respectu intelligibilium materialiũ. Primũ importat esse actũ absolute & simpliciter, secundũ uero per cõparationẽ: in litera autem & in lib. de

CONCLVSIO.

¶ Intellectus noster, cum sit pura potentia in genere intelligibilium, nõ potest seipsum per essentiam suã intelligere, sed per actum suum, per superiorum scilicet, participationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd unũquodq; cognoscibile est secundũ quod est in actu, & nõ secundũ quod est in potentia, ut dicitur in 9. meta. Sic enim aliquid est ens & uerũ, quod sub cognitione cadit, prout actu est, & hoc quidem manifeste apparet in rebus sensibilibus. Non enim usus percipit coloratum in potentia, sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est quòd inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi q̃d est actu. Et inde est, q̃ nõ cognoscit materiam primam nisi secundum proportionẽ ad formã, ut dicitur in primo physic. Vnde & in substantiis immaterialibus secundum quod unaquæque earum se habet ad hoc q̃ sit m actu p essentia suã, ita se habet ad hoc quod sit per suã essentiã intelligibilis. Essentia igitur dei, quæ est actus purus & perfectus, est simpliciter & perfecte secundũ seipsam intelligibilis. Vnde deus per suam essentiam nõ solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia est quidem in genere intelligibilium ut actus, non tamen ut actus purus neque completus. Vnde eius intelligere non completur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus [c], tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere, sed cognoscit alia à se per eorum similitudines [c]. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, ut ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium [c]. Vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus se habet ut potentia intelligens. Vnde ex seipso habet uirtutem ut intelligat, non autem ut intelligatur, nisi secundum id quod fit actu. Sic enim etiam Platonici posuerunt ordinem entium intelligibilium supra ordinem intellectuum: quia intellectus non intelligit nisi per participationem intelligibilem. Participans autem est infra participatum secundum eos. Si igitur intellectus humanus fieret actu per participationes formarum intelligibilium separatarum, ut Platonici posuerunt[e], per huiusmodi participationem rerum incorporearum intellectus humanꝰ seipsum intelligeret. Sed quia cõnaturale est intellectui nro secundũ statũ pñtis uitæ q̃d ad materialia & sensibilia respectus. Et hoc quia intelligibile habet rationẽ perfectiui, intellẽs uero huius diffinicti quod est perfecti aut perfectibilis. Cõstat enim quòd potentia minuit rationẽ perfectiui, nõ autem perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quia inuoluitur in litera: quia. f. plus requiritur ad hoc quòd aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus: quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

*¶ Ad tertium dicendũ, quòd ſ̃pius possit dici q̃ intellẽs & intelligibile se habent sicut excellẽtia & excellãta: quia ille subsl̃iãtia, uiuens, finis, gratia, cuius, &c. Illud uero actus & propria perfectio uiuentis, ut sic, &c. Videtur tñ mihi q̃ formaliter loquendo de intellectu & intelligibili ut sic, ſ̃perior simpliciter sit ordo intellectuũ : qñ ꝓportio intellẽs ad intelligibile est ꝓportio uel perfectibilis ad ꝑfectionẽ. Cõstat autẽ q̃ duarum rationum formalium se habẽtium ut ꝑpria potentia & ꝓprius actꝰ, illa quę habet rationẽ actus est simpl̃r nobilior: ut patet. Et cõfirmatur hoc authoritate Arist. 12. met. c. 51. ubi uult. q̃ si deꝰ intelligeret aliq̃d extra se: ꝙ haberet aliq̃d nobilius: qa intelligere est ꝓpria ꝑfectio intellẽs. Ad obiecta uero i oppositũ dicit: & prio ad primũ duplicit. Prio q̃ ille est ꝙ intelligere absolutè à uita: imo eiusdẽ uitæ cũ nobilior est intelligere q̃ intellẽs: qa hęc ut materia, illud ut forma. Secundo dicit, q̃ esse uiuũ, esse subsl̃iale, & alia hmõi, accidit intellui & intelligibili ut sic: sicut esse figurã accidit triangulo ut habet tres: & ult̃ omne q̃d est extra differẽtiale conceptũ ſ̃terioris alicuius⁹ siue ſ̃pius sit siue inferꝰ accidꝰ. i. extra rũnẽ formale eli. Vñ penes ista nõ ẽ cõsideranda nobilitas rerũ: & tñ i, ꝑmptu ẽ, qa rões rerũ pẽtinãtes sunt ex ꝑpriis rũ, q̃ cõuenit eis p se ꝑprio: & nõ rõe ſ̃pioriũ aut ſ̃terioriũ, intellui aut̃ & intelligibili ut sic cõuenit p̃dicta, ꝓportio, secũdũ quã intellẽs mãifeste ẽ ſ̃terior. Ad cõfirmationẽ uero ultimo adducta negat sexta. Et ad ꝓbõnẽ admissa illa negatiua. f. intelligere nõ est supra intellm: nisi sicut actꝰ potẽtia. Rñdet, q̃ cũ ordo ſ̃pioritatis supponat diffõnẽ iter ſ̃pius & ſ̃ius, cõsequẽs est q̃ ubi intellẽs & intelligibile sunt idẽ, ibi ordo ꝑuenit ab identitate nec põt eẽ ordo secũdũ rẽ, sed rõnẽ tãtũ & cũ identitas ꝑuenit habitudinẽ potẽtiæ ad actũ, q̃ diuõnẽ exigit: restat q̃ ordo intellectuũ & intelligibiliũ nõ nisi ubi intelligibile distinguitur aut distinguerat ab intellu, ꝑprie loqũ habet. Et ió falsa est illa cõsequẽtia, ergo q̃libet intellẽs se habet ad totũ ens ut potẽtia ad actũ: imo intellẽs diuin⁹ se habet ad totũ ens ut actus totꝰ entis, ut supra ꝺiscussum fuit. Et q̃nto intellẽs est ſ̃pior, tãto est magis i actu respectu totꝰ entis. Quòdhet em̃ intelligẽtia est totũ ens ꝑtim i actu secũdo, & partim in actu prio. Et inter eas q̃nto ſ̃pior, pl⁹ entis est i actu secũdo, & minꝰ i actu primo. qa tãto habet utiliorẽ essentiã, q̃ semp ituet: & uliores ſ̃pes cõcomitant. Noster aũt sol⁹ intellẽs est q̃ est totũ ens in potẽtia, ita q̃ nec in actu primo nec 2. est aliq̃d eorũ q̃ sunt, ut dicitur in 3. de aĩa: sed pollis tñ uocatus intellẽs.

¶ Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster noscit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligẽdi attributum intellectui à Plato. & attributum ab Arist. Ille em̃ ponit q̃ intelligimus per participationem idearum, iste q̃ per collectionem à tenibus, & cõsequenter apud illum actus intellectus est participatio idearum, apud istum accepto à sensibilibus: ac per hoc apud illum actus per quem intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum. Apud Arist. uero species à sensibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto. &c.

¶ Circa hãc partẽ aliquanto diligẽter inserta uerba in litera, scilicet q̃ intellectus agẽs est actꝰ ipsorũ intelligibiliũ, quæ abstrahuntur à materia: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Remãserant em̃ duo dubia ardua valde: alterũ de intellu possibili, alterũ de intellectu agẽte. De possibili quidem tale, res sensibiles intelligibilis in potẽtia sufficiẽter fit ex ꝑsentia intellectus agẽtis intelligibilis actu: ergo intellectꝰ possibilis sub lumine intellectus agẽtis fit intelligibilis in actu: ergo aĩa nostra per seipsam, seipsam nouit. Prima cõsequẽtia ꝓbatur: q̃ id qđ est in potẽtia remotiori, põt seclusis oĩ alio à tali agẽte fieri tale in actu, ergo id qđ est in potẽtia min⁹ remota, fiet cõstat rẽ mãsẽ esse intelligibile in potẽtia remotiori, quàm sit intellẽs potis: qa q̃uis utrũq; sit intelligibile in potẽtia, intellectꝰ tñ est intra genus intelligibilium: res aũt mãtis extra. Si igit̃ phantasma sensibile cũ intellu agẽte sit ad faciendũ sũ intelligere in actu, cur non

anima secundũ 8. T. affirmatur secundũ, & non primũ. Et q̃n hoc est difficile, scito secũdo quod cũ intellectus agẽs ponatur ut lumẽ quoddã, dupliciter imaginamur aliquid illuminare. Vno modo sic: quòd in se sit lux quædam, & ex ea emanet lumen diffusum in alia, ut patet de luce solari, &c. Alio modo, ut in se nõ sit lux, sed sic habeat tñ naturã actãs: luminis. f. cui⁹ quo alia uñr. Quod illuminat primo mõ, est utibile dupliciter. f. per se, & ut aliorum lumẽ. Quod uero secũdo tñ modo illuminat, nõ est utibile in ꝙlo per se, sed ut ratio aliorũ. Ad ꝓpositũ ergo sit intellꝰ agens ponitur separatꝰ à possibili, est lux primo mõ, & est actu intelligibil. Sed uero ponit ps platinicorũ aĩæ, hoc est lumẽ secũdo mõ tñ. Et illuminare secũdo mõ nõ põt fieri nisi ꝑ lucẽ aut utibilẽ actũ sine alio utibili, ut patet. Et q̃a hãc secundã uiã sequit ut ex supra dictis patet) rõni cõgruit & Arist. uerbis eũ posuit intellm agẽtẽ actũ ut lumẽ & hãc ꝓbatorũ, & nõ lucidũ ſ̃ sc: tõ dico q̃ intellꝰ agẽs nõ est actꝰ⁹ m̃ gñe intelligibilis: qa nõ est objective ꝑfectio intellꝰ secundũ q̃ se, sed ut aliorũ lumen, cũ sit ut actus horũ. f. in quorũ actus horũ. f. in actu ꝑfectibilis. Et ſ̃ ita ꝑfectus ꝑfectibilis. Et ſ̃ ita ꝑfectus ꝑfectibilis. Et ſ̃ ita ꝑfectus

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiæ, infertur, ergo non est actu intelligibilis. sequeretur quòd nihil esset actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat enam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia medium utroque extremorũ nomine uocatur, licet & utrisuis rationem participat secundum cõpositionem ad diuersa: ideirco species modo dicuntur intelligibilia in actu: & hoc tum cõparantur sensibilibus, & intellectui possibilitique sunt intelligibilia in pura potentia. Modo dicuntur intelligibilia in potentia: & hoc cũ his cõparant quæ simpliciter sunt in actu: contingit enim eis utrũq; habere: quia medium tenent inter actũ & potentiã. Ad secundũ uero dicitur: quòd male percipit ratio literæ:
422 nõ ens ex hoc quòd aliquid habet posteriæ admixtum res, ideo negatur Intelligibilis in actu: sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potentiã & actũ. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purum actũ: & aliud est esse medũ inter actũ & potentiam. Hoc em est cõmune & est à quo nõ cõuertitur cõsequetia: essentia enim angeli media est inter puram potẽtiam: est tamẽ simpliciter actus & nõ media inter potentiã & actũ. Qualis enim medium inter potẽtiam & actũ sit etiam medium inter puram potẽtiam & purum actum ut patet.

Cõment. Quo ad secundũ cõclusio dit duo. Primo modos duos cognoscẽdi habitum per actũ. ſ, quo ad q. an est, & quo ad quæstionẽ quid est. Deinde ponit differentiam: uidz ad primum sufficit præsentia: ad secundum requiritur diligẽs inquisitio:
338 *a. contra* ut p dictũ est de potẽtia. *qo. 73. co. 3.*

a ¶ Super Quæstionis octuagesimi secũdæ Articulum tertium.

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsto unica cõclusione. Secundo ostẽdit diuersos mõs in diuersis intellectibꝰ ad cognoscẽdũ proprium actũ.

¶ Quo ad primũ cõclusio est, primũ quẽ de intellẽ intellẽ, est ipsum eius intelligere. Probat sic. intell's est actus simpliciter per intelligere: ergo primũ quẽ intelligitur de eo est intelligere. Ans probatur: quia intelligere est ultima gradus intellectus. probatur: quia non est actio transiens, sed immanẽs: consequentia probatur: quia unumquodq; intelligitur secundum quod est actu.

¶ Quo ad secundum assignãtur tres modi diuersi quibus diuersimode se habẽt tres intellectus, scilicet diuinus, angelicus & humanus, circa cognoscibile ipsum intelligere. Et de diuino quidẽ dicit, q omnia ibi sunt idem. De angelico uero, q simul & eodẽ actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suum. De nostro uero, quòd prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est utriusque secundum affirmationem & negationem: quia scilicet primum obiectum intelligere angelici, est essentia angelinostri uero non: sed aliquid extraneum.

¶ Quo ad ꝫ intelligere illud sit essentiæ ut subiecti nõ obiecti: exterioris rei uero ut obiecti non subiecti. & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectũ, cognoscitur & sua ꝓfectione, puta colorationis eodẽ actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiã ut intelligẽs. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadẽ prima cognitione cognoscitur ipsa ut intelligens: quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositum de nostro intellectu: quia primũ obiectũ nostri intelligere nõ est nostra essentia, sed quẽ qd naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

Annotat. ¶ Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primo, q cum quæstio esset de intelligere nostro tm, cõclusio tñ respõdens dat esse ultis respectu oĩs intelligere & intellꝰ: & hoc tum ad honitatẽ doctrinæ tum ad ostendendum q una eademq; est ratio, unde prouenit intellectiona cognitio omnibus: quia scilicet ad perfectio

ppria intellectus ut sic. Secundo quòd cum per cõclusionẽ responsũ ostẽsus est ordo quo intelligere cognoscitur in cõparatione ad intellectũ, & ex quæ in eo sunt: & manifestum esset, quòd intelligere tenet primum locum in cognoscibili inter eia qui intus sunt, propterea quia est actus simpliciter: eleganter in secunda parte corporis ostenditur ordo simpliciter: an scilicet intelligere sit primum inter cognita simpliciter: sicut est primũ inter cognita pertinentia ad intus. Et manifestatur q in deo est primum simpliciter, in angelo, licet nõ sit primũ, eodem tñ actu & sit cognitum cum primo: in homine autẽ est defectuosius reflexecp cognitis. Tertio, q hic est finis mo de intelligere tam quo ad quæstionem an est, q̃s quo ad quæstionem quid est: in nobis eũ utrunq; reflexa cognitione habemus: superiora uero utrũq; recto & primo intuitu cõspiciunt. Sicut si nos simul intuerremur substantiã & passionẽ, & quo ad an est, & quo ad qd est. Intuẽdo eũ essentias uirtutes nãis, q̃a sicut appetit' cõsequens formã naturalẽ inest naturaliter & sensibilia cõsequitur sensibilitatem: ita intelligibilis cõsequens formã intellectualẽ intelligibilẽ. Deinde declarat sensus cõsequens quo ad modũ, & dicit, actus uoluntatis est in intelligẽte intelligibiliter duobꝰ modis, scilicet & eo mõ quo agatio est in principio actiuo, & eo modo quo agatio est in suo obiecto à quo speciẽ habet. Et confirmatur modus loquẽdi ex authoritate Arist. in 3. de anima.

¶ Adnotãdum hic q intellectus habet cãlitatẽ respectiuam uolitionis in duplici gẽre cãe. Efficientis: q̃a operationes uitales sunt effectiuæ à suppositis quæ sunt: & finalis, q̃a obiectũ uoluntatis & bonũ cognitum est autẽ obiectũ esse finis uoluntatis. Nec hæc insunt per accidens intellectui & bonũ cogniti est cognitũ est, est finis & obiectũ uoluntatis. Vñ incognita diligere non possumus: & ab intelligente ut sic ꝙuis mediate procedit amor: ut patet. Secundo cõsequenter infertur per ea quæ dicta sunt & est.

¶ Quo ad secundum dicitur duæ cognitiones ut supra, i. quo ad quidditatẽ an est, & quo ad quidditatẽ quidd, & sic sumuntur de habitẽ & potentia uolitatis, &c.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimi octauæ Articulum primum.

Titulus ꝓ se ipsa, nõ per naturas sensibilium aut ꝓpriarum, sed per proprias species earum: siue hoc contingat per proprias (ut Plato dixit) siue ꝓ cõmunicatẽ quãdã (ut Auer. fingit) siue quomodocunq; alio modo.

In corpore quatuor. Primo opinio Plat. Secundo Aristot. Tertio Auer. Quarto inueniẽtes contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo. Primo principalis cõclusio Platonica est,

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum intellectus intelligat actũ uoluntatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ intellectus non intelligat actum uoluntatis. nihil enim cognoscitur ab intellectu nisi sit aliquo modo pñs in intellectu. Sed actus uoluntatis non est pñs in intellectu, cũ sint diuersæ potẽtiæ. Ergo actus uolitatis nõ cognoscitur ab intellectu. 10

¶ Præterea, Actus habet speciẽ ab obiecto. Sed obiectũ uolitatis differt ab obiecto intell's. Ergo & actꝰ uolitatis spẽm hꝫ diuersam ab obiecto intell's. Nõ ergo cognoscẽ ab intellu.

¶ Præterea, Aug. in li. 10. confes. attribuit affectionibus aĩæ, quòd cognoscũtur necp per imagines sicut corpora, necp per pñtia sicut artes. ſ. p quasdã notiones. Nõ uidetur autẽ ꝙ possint esse aliæ notiones rerũ in aĩa, nisi uel essentiæ rerũ cognitarũ, uel earũ similitudines. Ergo impossibile est ꝙ intellectꝰ cognoscat affectiones aĩæ, q̃ sunt actus uolitatis.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. dicit 10. de tri. Intelligo me uelle

CONCLVSIO.

¶ Actus uoluntatis, cum sit in ratione intelligibilitatis, necessario cognoscitur ab intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictũ est c, actus uoluntatis nihil aliud est q̃ inclinatio quædã consequens formã intellectam. sicut appetitus naturalis est inclinatio cõsequens formã naturalẽ. inclinatio autem cuiuslibet rei est in ipsa re per modum eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali, inclinatio autẽ, quę est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente: & similiter inclinatio intelligibilis quę est actus uolitatis, est intelligibiliter in intelligẽte, sicut in principio & in ꝓprio subiecto. Vnde & philosophus hoc modo loquẽdi utitur in 3. de anima, quòd uoluntas in ratione est. Qũ autẽ intelligibiliter est in aliquo intelligẽte, consequens est ut ab eo intelligatur. Vnde actus uolitatis intelligitur ab intellectu, & inquantũ aliquis percipit se uelle, & inquantum aliquis cognoscit naturã huius actus, & per consequens naturam eius principii, quod est habitus, uel potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet si uoluntas & intellectus, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiã subiecto differrent. Sic enim quod est in uolũtate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum utrunque radicetur in una substantia animæ, & unũ sit quodammodo principium alterius, consequens est, ut quod est in uolũtate, sit etiam quodammodo in intellectu.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ bonũ & uerũ, quę sunt obiecta uolitatis & intellect', differũt rõne: uerũ tamẽ unũ eorũ cõmetur sub alio, ut suprà dictũ est c. Nã uerũ est quòd bonũ, & bonũ est quoddã uerũ. Et ideo quæ sunt uolitatis, cadunt sub intellectu, & quę sunt intellectus, possunt cadere sub uoluntate.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd affectus aĩæ nõ sunt in intellectu, necp per similitudinẽ tantum, sicut corpora, necp per præsentiam ut in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatũ in principio in quo habetur notio principiati. Et ideo August. dicit affectus animæ esse in memoria per qualdam notiones.

QVAESTIO OCTVAGESIMA OCTAVA, *Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea quę supra se sunt, scilicet immateriales substantias.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, utrum anima humana secundũ statum uitæ præsentis uitæ possit intelligere substantias immateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶ Secundo, utrum possit ad earũ notitiam peruenire per cognitionem rerũ materialium. ¶ Tertio, utrum deus sit id quod primo à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima humana secundum statum uitæ præsentis, possit intelligere substantias immateriales per seipsas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima humana secundũ statum uitæ præsentis possit intelligere substãtias immateriales per seipsas. Dicit enim Aug. in 9. de tri. Mẽs ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerum per seipsam. Huiusmodi autẽ sunt substantiæ immateriales. Ergo mẽs substãtias immateriales intelligit.

¶ Præterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis assimilatur mens humana rebus immaterialibus q̃ materialibus: cũ nostra mẽs sit immaterialis, ut ex superioribus patet c. Cum ergo mens nostra intelligat res materiales, multo magis intelligit res immateriales.

¶ Præterea, Quòd ea quæ sunt secundum se maxime sensibilia, nõ maxime sentiantur à nobis, prouenit ex hoc quòd excellẽtiæ sensibilium corrumpunt sensum. Sed excellẽtiæ intelligibilia nõ corrũpunt intellectũ, ut dicitur in c. de anima. Ergo ea quæ sunt secundũ se maxime intelligibilia, sunt etiã maxime intelligibilia nobis. Sed cum res materiales non sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu abstrahendo à materia, manifestũ est quòd magis sint secundum se intelligibiles substantiæ, quæ secundum suã naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelliguntur à nobis, q̃s res materiales.

¶ Præterea, Commentator dicit in secundo met. quòd si substantiæ abstractæ non possent intelligi à nobis, tunc natura ortose egisset quia fecit illud quod est naturaliter in se intellectum, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum siue frustra in natura. Ergo substãtię immateriales pñt intelligi à nobis.

¶ Præterea, Sicut se hꝫ sensus ad sensibilia: ita intellꝰ ad intelligibilia. Sed usus nr̃ põt uidere eos corpora siue sint superiora & incorruptibilia, siue sint inferiora & corruptibilia. Ergo intellꝰ nr̃ põt intelligere omnes substãtias intelligibiles & superiores & immateriales.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Sapientiæ 8. Quæ in cælis sunt quis inuestigabit? in cælis autem dicuntur huiusmodi substãtiæ esse, secundũ illud Matt. 18. Angeli eorũ in cælis, &c. Ergo nõ possũt substãtię immãteriales p inuestigationẽ humanã cognosci.

CONCLVSIO.

¶ Anima humana secundum statum præsentis uitæ, nõ potest intelligere substantias separatas per seipsam neq; per intellectũ possibilẽ, neq; per intellectũ agentẽ.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ secundũ opinionẽ Platonis substantiæ immateriales nõ solũ à nobis intelligũtur, sed etiã sunt primæ à nobis intellecta. Posuit enim Plato formas immateriales subsistẽtes, quas ideas uocabat c, esse ꝓpria obiecta nostri intellectus: & ita primo & per se intelliguntur à nobis. Applicatur tamẽ aĩæ cognitio rebus materialibus secundũ quod intellectui permiscetur pharãsia & sensus. Vnde quãto magis intellectus fuerit depuratus, tanto magis percipit immaterialium intelligibilẽ ueritatem. Sed secundum Arist. sentẽtiam quam magis experimur, intellectus noster secundum statum præsentis uitæ naturalẽ respectũ habet ad naturas rerũ materialium. Vnde nihil intelligit nisi cõuertendo se ad phantasmata, ut ex dictis patet c. Et sic manifestum est quòd substantias immãteriales, quę sub sensu & imaginatione non cadunt, primo & per se secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere nõ possumus. Sed tamen Auerrois in cõ. 1. de anima ponit, quòd in fine in hac uita homo peruenire potest ad hoc ꝙ intelligat substantiam separatam per cõtinuationẽ uel unionẽ cuiusdam

subsistãtię immateriales cognoscũtur à nobis. primo probatur quia ista sunt prima obiecta nostri intellectus. Secũdus redditur cõ quare sensibilibꝰ sit limitet intellꝰ. Et dicitur ꝙ cũ propter phãtasiã & sensum, quę immiscetur intellectioni: & probat à ligneo q intellꝰ quãto purior, tãto magis cognoscit. ¶ Quo ad secũdũ cõclusio Auerroꝭ: Substãtiæ immateriales nõ possumꝰ p se prio intelligere. Probat, q̃a intellꝰ noster primo reflexit nãs semibstructas ligni est. q̃ sine phãtasmate nihil intelligimꝰ. Et q̃a hoc magis experimur, refutat cõclusionem Platonis. seu affirmamus: quo ad 1ũ primo, & nõ simpliciter. Hoc em intimat litera: ubi, inferẽdo cõclusionem Arist. ex præmissis Arist. mouit hãc. q. in 1. de aĩa. text. 56. & nõ soluit. sed dicit posteriꝰ esse ꝑcedẽdũ. Vñ eius sẽtẽtia nõ exprẽsse habet de reliqua diuisione prior de qua dicet. in 3. de aĩa cõ. 39. diffẽ aliquantũ.

¶ Quo ad secundũ opinio Auer. ponit in quatuor propositionibꝰ. Prima est suppositio. ꝙ intellectꝰ agẽs sit substãtia separata immaterialis intelligẽs aĩas. Secũda. q̃ p unitatẽ illius intellectꝰ agẽtis cõiungit primus intellectus à prima principia. Ita ut sit diffusibile hęc uidere, inde in 3. contra Gen. loco ꝓprio de felicitate. Et si hęc ad formã redacta inquirta, olẽde in commentariis nostris de ente & essentia. Nolo enim eadem repetere. ibi omnia hæc clare posui.

¶ Quo ad quærtum ponũt sex rationes cõ-

1. contra co. 10. co. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eta Auer. Quartũ primæ duæ præcedunt ex ptia propositione. Tertia autẽ ex fine secũdæ ꝓpositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autẽ ex ipsa ratione intellectus agẽtis, &c. In responsione ad quartum essent multa dicenda nisi dicta essent in commentariis prædictis tractãdo hãc quæstionem.

4 ¶ *Super Quæstionis octauagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Annot. TItulus clarus.

¶ De cognitione perfecta, id est quidditatiue completa substantiarum immaterialium.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo opinio Auempace. Secũdo improbatio ẽius. & simul cõclusionis responsiæ ꝓbatio. Quo ad primã Auempace (ut refert Auerrois in cõ. 18. 1. de anima) tenuit partem affirmatiuam quæstionis: & probat ratione in litera posita clarissime, sic. Abstrahendo à materia, aut cli procedere in infinitũ, & hoc nõ: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substantiæ immatis, ergo, &c.

¶ Quo ad secundũ cõ clusio responsiua est negatiua. Per substantias materiales non possumus perfecte cognoscere substantias immateriales. Probatur simul & probãdo fundamentum Auẽpace sic. Quidditas alterius rationis ab omni abstrahibili & denudabili à materia non

361 potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarum immaterialium natura est alterius rationis, &c. Maior est per se nota apud Peripateticos. Minor uero probatur: quia si affirmatiuo est causa affirmationis, negatio est causa negationis: constat quòd si similitudo inter quidditatem abstrahibilem & quidditatem ipsarum secũdum rem est ratio & fundamentum quare illa cognita, alia cognoscit inferatur. ergo si non est similitudo, nõ erit cognitio: sed nõ est similitudo nisi apud Platonicos ponentes naturas subsistentes esse naturas sensibilũ differentes tantum in modo essendi. ergo, &c.

Annota. ¶ Aduerte nouitẽ, q̃ inter nos & Scotũ nõ est in re hac differẽtia nisi forte in uerbis. Cõsentimus cũ q̃, ꝑ statu illo nõ cognoscimꝰ cognitione perfecta usq; ad ultimas differẽtias substãtias immateriales: & q̃ cognoscimus de eis multa prædicata eõia substãtialia cã affirmatiua cũ ꝑ negatiua, &c. puta q̃ sunt substãtiæ immãles actus, &c. Sed nos ꝓpatetico sermone utimur dicimꝰ q̃ tota substãtiæ separatæ à nobis, quã uocat intellectum agentẽ, qui quidẽ, cũ sit substãtia separata, naturaliter substãtias separatas intelligit. Vnde, cũ fuerit nobis unitus, sic ut per eũ intelligere possimꝰ: intelligemꝰ & nos substantias separatas, sicut nũc per intellectum possibilẽ nobis unitũ intelligimus res materiales: ponit autẽ intellectũ agentẽ sic nobis uniri. Cum enim intelligamus per intellectũ agentẽ, & per intelligibilia speculata, ut patet cũ conclusiones intelligimus per principia intellecta: necesse est q̃ intellectus agẽs comparetur ad intellecta speculata, uel sicut agẽs principale ad instrumenta, uel sicut forma ad materiã. Vtrũ enim duobus modis attribuitur actio aliqua duobus principiis. Principali quidem agẽti & instrumẽto, sicut sectio artifici & serræ: formæ autẽ & subiecto, sicut calefactio calori & igni. Si utroq; modo intellectus agẽs cõparabitur ad intelligibilia speculata, sicut perfectio ad perfectibile & actus ad potẽtiam. Simul autẽ recipitur in aliquo perfectiũ & perfectio, sicut uisibile in actu & lumẽ in pupilla. Simul igitur in intellectu possibili recipiũtur intellecta speculata, & intellectus agẽs: & quanto plura intellecta speculata recipimus, tanto magis appropinquamus ad hoc quòd intellectus agẽs perfecte uniatur nobis: ita quòd cum omnia intellecta speculata cognouerimꝰ, intellectus agẽs perfecte unietur nobis: & poterimus per eũ oĩa cognoscere materialia & imaterialia: & in hoc ponit ultimã hominis felicitatẽ. Nec refert, quantũ ad propositũ pertinet, utrũ in illo statu felicitatis intellectus possibilis intelligat substãtias separatas per intellectũ agentẽ, ut ipse sentit: uel ut ipse ponit Ale. ītellectꝰ possibilis nũq̃ intelligat substãtias separatas ꝓpter hoc q̃ ponit intellectũ possibilẽ corruptibilẽ: sed homo intelligit substãtias separatas per intellectũ agentẽ. Sed prædicta stare non pñt.

¶ Primo quidẽ, qa si intellectus agẽs est substãtia separata, impossibile est q̃ per ipsam formaliter intelligamus. Quia id quo forma liter agẽs agit, est forma & actus agentis: cũ omne agens agat inquantũ est actu, sicut supra dictum est: circa intellectũ possibilem.

¶ Secundo, quia secundũ modũ prędictũ intellectus agens si est substãtia separata, non unietur nobis secundũ suã substãtiã, sed solũ lumẽ eius secundũ quod participatur in intellectis speculatiuis: & nõ quantũ ad alias actiones intellectus agẽtis, ut possimus per hoc intelligere substãtias immateriales, sicut dũ uidemus colores illuminatos à sole, non unitur nobis substãtia solis ut possimus actiones solis agere, sed solum nobis unitur lumen solis ad usionem colorum.

¶ Tertio, quia dato quòd secundũ modum prædictũ uniretur nobis substãtia intellectꝰ agẽtis, tamen ipsi nõ ponũt quòd intellectꝰ agẽtis, totaliter uniatur nobis, secundũ unũ intelligibile uel duo, sed secundũ omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt à uirtute intellectus agẽtis, quia multo plus est intelligere substãtias separatas q̃m intelligere oĩa materialia. Vñ manifestũ est, q̃ etiã intellectis oĩbus materialibus, nõ sic uniretur intellectꝰ agẽs nobis ut possemꝰ ītelligere ꝑ eũ substãtias separatas.

¶ Quarto, quia intelligere omnia intellectiua materialia, tũc cõpetit alicui in hoc mundo. Et sic nullus uel pauci ad felicitatẽ peruenirẽt. Quod est cõtra philosophũ in 1. ethi. q̃ dicit, q̃ felicitas est quoddã bonũ cõe: quod põt ꝑuenire oĩbus nõ orbatis ad uirtutẽ. Est etiã cõtra rationẽ quòd finẽ alicui ꝑ ipsi ut in paucioribꝰ cõsequatur ea q̃ cõtinẽt sub ipsẽ.

¶ Quinto, qa philosophus dicit expresse in 1. Eth. q̃ felicitas est operatio secundũ ꝓfectã uirtutẽ. Et enumeratis multis uirtutibus in 10. cõcludit quòd felicitas ultima cõsistens in cognitione maximorũ intelligibiliũ est secundũ uirtutẽ sapiẽtiæ, quã posuerat in 6. esse caput scientiarũ speculatiuarũ. Vnde patet quòd Arist. posuit ultimã felicitatẽ hominis in cognitione substãtiarũ separatarũ, qualis potest haberi per scientias speculatiuas: & nõ per cõtinuationem intellectus agentis à quibusdam confictam.

¶ Sexto, quia supra ostensum estᵉ, quòd intellectus agens nõ est substãtia separata: sed uirtus quædã aĩæ ad eadẽ actiue se extendẽs, ad quæ se extẽdit intellectus possibilis recepriue. Quia ut dicitur in 3. de aĩa, intellectus possibilis est quo est omnia fieri, intellectus agẽs quo est omnia facere. Vterq; ergo intellectꝰ se extendit secundũ statũ præsentis uitæ ad materialia sola, quæ intelligibile humanæ menti ad immaterialem tũã sursum excitari cælestium hierarchiarum contemplationem, nisi secundũ se materiali manuductione uteratur. Relinquitur ergo q̃ per mãlia manuduci possumus ad intelligendũ substãtias immãles.

¶ Præterea, Scientia est in intellectu. Sed scientiæ & diffones sunt de substãtiis immãlibus. Diffiniuit enim Dam. angelũ. Et de angelis aliqua documẽta tradũtur à theologicis q̃m in philosophicis disciplinis. Ergo substãtiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

¶ Præterea, Aĩa hũana est de gẽre substãtiarũ immãliũ. Sz ipsa intelligi põt à nobis p actũ sui, q̃ intelligit mãlia. Ergo & aliæ substãtiæ immãles intelligi pñt à nobis ꝑ suos effectꝰ. Ireb. mãlib.

¶ Præterea, illa sola causa per suos effectus comprehendi nõ potest: quæ in infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solum dei est proprium. Ergo aliæ substãtiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit. 1. c. de di. no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

CONCLVSIO. ¶ *Per rerum materialium notitiam non possumus ad perfectam cognitionem substantiarum separatarum peruenire.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quòd sicut Auer. narrat in 3. de aĩa: quidã Auẽpace nosse posuit, quòd per intellm substãtiarũ mãliũ ꝑuenire possumꝰ secũdũ ꝙa philosophiæ pricipia ad intelligẽdũ substãtias imãles. Cũ emi itellꝰ nr̃ nat' sit abstrahere q̃dditate rei mãlis à mãli, si iterũ in illa q̃ditate sit aliq̃d mãle, poterit iterato abstrahere: & cũ hoc in infinitũ nõ ꝓcedat, tãdẽ ꝑueniret ad aliquam quidditatem habemus, cognitio est, & q̃d nõ est, &c. & q̃ non cognoscimus de eis quid sunt, q̃m cognitio ꝓ eõia, cognitio quæ est, primo posterio ri appellatur. Illi uero, quia cognouerunt prędicata ꝓtia ꝺ ad quæstionem quid est, topica lingua uteres dicunt, q̃ cognoscimus qd sunt, imperfecte tamẽ. Vñ est quæstio omittẽda: quia de uerbis tantum, &c.

5 ¶ *Super Quæstionis octauagesimæoctauæ Articulum tertium.*

TItulus clarus. Primum ordine originis.

¶ In corpore duo. primo respondet directe quæstio. Secũdo ostẽdit quid sit primũ cognitũ.

Comment. ¶ Quo ad primum cõclusio est, deus non est primũ quod à nobis cognoscitur. Probatur duplicĩter. primo sic: substantiæ imateriales creatæ non possunt à nobis cognosci. ergo nec deꝰ. Secũdo sic, deꝰ cognoscit à nobis ꝓ creaturas. ergo nõ primo. Antece dẽs patet ad Rõ. primo.

Annot. ¶ Quo ad secundũ cõclusio est. primũ cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia ꝓprium obiectũ ītellectꝰ nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd primitas cognitionis cum sit primi tatis obiectiua, quia oportet primo cognitam primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua multi conuenire possit, nisi per ꝓpriã ſpectem aut essentiam immediate ipsi cognitũ: consequẽs est ut id qd' ꝓprium speciem non habet intellectũ, nec per essentiã suam immediate obiicitur, non potest esse primo cognitũ. Ac per hoc optime argumentatur littera: ex hoc quòd substantiæ immateriales non cognoscuntur à nobis ꝓ ꝓprias ſpecies: ergo nec deus: ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secundo, q̃ cum primũ dicatur in ordine ad consequẽtia, quæri potest de primo cognito ordinando ẽm unum sum in res ordinatas, scilicet quidditatis materialis, & immateria lis, & actus puri: dicitur quòd primũ cognitũ ab intellectu nostro ordine generationis est quidditas materialis. Si uero ꝙrimur inter quidditates rerum materialium quæ est primo cognita: hoc alterius inquisitionis est. Et ista de hoc scripsi in commentariis de ente & essentia, quæstio hem nona parum.

6 ¶ *Super Quæstionis octauagesimænonæ Articulum primum.*

Annot. Titulus clarus.

¶ Hoc tamẽ in eo aduerte, quòd sup terie ad intelligibilium aliquam quidditatẽ, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiã immaterialẽ. Quod quidẽ efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horũ materialiũ: ut Platonici posuerũt. Hoc autẽ non posito, sed supposito quòd substãtiæ immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiũ rerũ: quantumcunq; intellectus noster abstrahat quidditatẽ rei materialis à materia, nunquã peruenirẽt ad aliquid simile substãtiæ immaterialꝰ. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualẽ cognitionẽ immaterialiũ rerũ, modo tamen imperfectã. quia nõ est sufficiens cõparatio rerũ materialiũ ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, ut Dio. dicit. 2. cæ. hie.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ de superioribus rebus in scientiis maxime tractatur per uiam remotiõis. Sic em corpora cælestia notificat Ari. ꝑ negationẽ, ꝓprietatũ inferiorũ corporũ. Vñ multo magis imateriales substãtię à nobis cognosci nõ possunt, ut earũ q̃ditates apprehẽdimus. Sed de eis nobis in scientiis documenta traduntur ꝑ uiã remotionis & alicuius habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ anima humana intelligit seipsam ꝑ suum intelligere: quod est actus proprius eius: perfecte demonstrãs uirtutẽ eius & naturã. Sed nec ꝙ per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfecte cognosci potest immaterialium substantiarũ uirtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum uirtutes.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ substantiæ immateriales creatæ in genere quidẽ naturali nõ cõueniunt cũ substantiis materialibus, quia non est in eis eadẽ ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cũ eis in genere logico: quia etiã substãtiæ immateriales sunt in prædicamento substãtiæ: cũ earũ quidditas non sit earũ esse: sed deus nõ conuenit cum rebus materialibus, nec ꝙ secundũ genus naturale, nec ꝙ secundũ genus logicũ: quia deus nullo modo est i gẽe, ut supra ostẽsum est. Vnde ꝑ similitudines rerũ materialiũ aliq̃d affirmatiue potest cognosci de angelis secundũ rationẽ cõmunem, licet non secundũ rationem speciei: de deo autẽ nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum deus sit primum quod à mente humana cognoscitur.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ deus sit primũ quod à mente humana cognoscitur. Illud enim in quo omnia alia cognoscuntur, & ꝑ quod de aliis iudicamus, est primo cognitũ à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed oĩa in luce primæ ueritatis cognoscimꝰ, & per eam de omnibus iudicamus, ut dicit Auguſt. in lib. de tri. & in li. de uera reli. Ergo deus est id quod primo cognoscit à nobis.

¶ Præterea, Propter qd' unũquodq; & illud magis. Sed deꝰ est causa oĩs nostræ cognitionis. ipse em est lux uera q̃ illuminat oẽm hominẽ uenientẽ in hũc mũdum: ut dicit. Io. 1. Ergo deꝰ ẽ id qd' prio et maxie ẽ cognitũ à nobis.

¶ Præterea, Id qd' primo cognoscit ſ imagine est exẽplar quo imago format. Sed in mẽte nostra ẽ dei imago, ut Aug. dicit. Ergo id qd' primo cognoscitur in mẽte nostra, est deus.

SED CONTRA est quod dicitur Ioh. 1. Deum nemo uidit unquam.

CONCLVSIO.

¶ *Cũ Deus cognoscatur à nobis per creaturas, non est primum quod à nobis cognoscitur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cũ intellectus humanus secundũ statũ pñtis uitæ non possit intelligere substantias immateriales creatas, ut dictũ est: multo minꝰ põt intelligere essentiã substãtiæ increatæ. Vñ simpliciter dicendũ est, q̃ deus nõ est primũ, qd' à nobis cognoscit, sed magis ꝙ creaturas ſ dei cognitionẽ ꝓuenimus, secũdũ illud Apſi ad Ro. 1. Inuisibilia dei ꝑ ea q̃ facta sunt, intellecta cõspiciũtur. Primũ aũt qd' intelligitur à nobis secundũ statũ præsentis uitæ, est quidditas rei materialis, q̃ est nostri intellectus obiectum, ut multoties suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in luce primæ ueritatis oĩa intelligimus & iudicamus, inquantũ ipsum lumẽ intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitũ, nihil aliud est quàm quædã impressio ueritatis primæ, ut suprà dictũ est. Vnde, cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus deus est id quod primo à nostro intellectu intelligit.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q̃ propter quod unũquodq; illud magis, intelligẽdũ est in his q̃ sunt unius ordinis, ut suprà dictũ est. Propter deũ autẽ alia cognoscunt, nõ sicut propter primũ cognitum, sed sicut propter primam cognoscitiuæ uirtutis causam.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ si in aĩa nostra esset ꝑfecta imago dei: sicut filius est ꝑfecta imago patris, statim mẽs nostra ītelligeret deũ. Est aũt imago imperfecta. Vñ ratio nõ sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA DE COGNITIONE ANIMÆ SEPARATÆ, IN OCTO ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de cognitione animæ separatæ.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, utrũ aĩa separata à corpore possit intelligere. ¶ Secundo, utrũ ſ: cã ſ intelligat substãtias separatas. ¶ Tertio, utrũ intelligat oĩa naturalia. ¶ Quarto, utrũ cognoscat singularia. ¶ Quinto, utrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. ¶ Sexto, utrũ possit uti habitu scientiæ hic acquisitæ. ¶ Septimo, utrũ distantia localis impediat cognitionẽ aĩæ separatæ. ¶ Octauo, utrum animæ separatæ à corporibus cognoscant ea quæ hic agũtur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrũ anima separata aliquid intelligere possit.*

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim philosophus in 3. de anima, quòd intelligere corrumpitur interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrumpitur.

¶ Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut suprà dictũ est. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, ut ex suprà dictis patet. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶ Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas ſpecies intelligat. Sed nõ intelligit per ſpecies innatas: quia à primo est sicut tabula in qua nihil est ſcriptum. Nec ꝙ ſpecies, quas abstrahat à rebus: quia non habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahũtur à rebus. Nec ꝙ etiam per ſpecies prius abstractas & in aĩa conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Nec ꝙ etiã per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agit, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

Prima pars S. Thom.

ponitur hic, animã sfari separatã à corpore, & quæritur de hac operatione q̃ est intelligere.

¶ In corpore quatuor. Primo ostendit in quo est ratio difficultatis in hac q̃. Secundo ostendit modum soluendæ quæstionis. Tertio auget difficultatẽ. Quarto soluit: tibi, considerandum.

¶ Quo ad primũ duo dicit: efficẽtiã certũ, & causæ incertitudinẽ. Efficẽs certus est modus intelligẽdi, ſ. p cõuersionẽ ad phãtasmata: hoc cõ in nobis experimur, quòd sine phantasmate nihil intelligimus: sed quare sic intelligimus, an scilicet causã huius sit natura animæ, an potius aliquam aĩæ ad corpus, ambiguum est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius esset nõ natura animæ, sed hoc conueniens ei per accidens, ſ. propter alligationẽ ad corpus, ut Plat. posuit: aut propter dispositionem ex sensibilibus, ut Auic. dixit: facilis quidẽ esset solutio ꝙtionis nostræ, ut patet. Sed obstat, quia sic unio aĩæ ad corpꝰ nõ esset propter melius aĩæ: contra illud principii, Materia est propter formã. Si uero causa huius est natura animæ: licet saluet hoc principium non tamẽ solui ꝓtest quæstio modo quo nũq̃ aĩa perdat suã naturã, nunq̃ intelliget sine phantasmate. & sic separata erit otiosa. Vndiq; ergo restat difficultas.

Annot. ¶ Aduerte hoc quòd S. Tho. breuitati studens, omisit opinionẽ mediã quæ est Auic. qa cũ ſpersus reprobauerit cã de scientia nostra esset q̃6. Et qa quo ad propositum in idẽ redit, cũ Plat. quonĩã apud utrũ que unio aĩæ ad corpus non esset propter melius: quonĩã anima seipsã apud utrunq; habitus est ꝓportionatam sibi perfectionẽ à substãtiis immaterialibus suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante oĩa perfecte nouit: nõ ergo unitur corpori propter melius: si tamẽ distinxẽ cõtra eũ, ꝓcedere placet uide in q. de aĩa. q. 15.

¶ *Num animam a. porteat intelligere uel conuertõlo se ad phantasmata, uel ad superiora.*

¶ Circa hanc partẽ prima occurrit dubium: quia insufficiens uidetur distinctio supposita in littera, scilicet quòd oporteat animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quòd intelligat termo modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia quæcunq; sint illa siue

443 3. q. 11. ar 1. tic. 2. Et 3. d. 17. q. 1. art. 4. et. 4. dist. 50. q. 1. ar. 1, et 2. et uerti. q. 19. art. 1. et. 1. et de aĩa art. 15, 16. Q. 17 422 423 384 Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporea, siue incorporea. Et hic modus & est communior utrorq; & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per conuersionẽ ad phantasmata, nõ consurgit tanta difficultas huius. q. 10 q̃ phantasmata sunt quæsita obiecta intellectus: sic patet in 3. de anima. Quòd autẽ detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionẽ ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dist. 45. q. 1. tripliciter. primo, q̃a quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest eriã obiectum cuius est phãtasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset imperfecta. probatur sequela: q̃m ipsa ex intrinsecis etiã extrinsecis concurrentibus obiectis in nullam posset operationem cum tamen lapis possit ex intrinseco in ꝓprium opus: pura defenderet. Tertio, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationẽ specierum à deo uel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quoniã materia ista superius fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos est ut principium, & est à natura solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quiditates sensibilium spirituales magis per sensus cõtinue redderet, si obiecta extra sat essent cooperanti intellectui? gentis?

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶ Ad secundã uero dicitur, quòd ratio peccat. Primo, q. nulla est utilitas alicuius naturæ passiuæ si non concurrentibus propriis actiuis nõ reducatur in actũ. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potentia, actiua autem respectu possibilium sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: non lapis illustratus: quia lapide propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia unumquodq; tũc uidetur uile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, nõ posset in proprium opus: non autẽ si non posset cõcurrentibus rebus aliorũ generum: modo anima separata est de genere substantiarũ intellectualium, & non corporũ: & ideo uilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autẽ si cum corporibus. Peccat tertio, quia, ut dicitur in secundo exeli, non est utilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus egeq; eis pluribus est altioris ordinis: hoc uero inferioris, ut patet ibi: modo constat q̃ intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis q̃ sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quòd anima uilde multis extraneis egeret, & alia non: propterea non sequeretur uilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modũ intelligendi per conuersionẽ ad superiora, esse extra ordinem naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus q̃ anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non posset intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quòd quasi ex quadam largitate superiora impartiantur ei species. Sed hæc puerilia sunt: cum enim in responsione ad ultimum in litera dicitur, cooperatio superiorũ ad formationẽ animæ naturalis est, & cũ primũ anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquã ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiũ, nulla enim ponitur superfluitas, imo est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quòd aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Annot. ¶ Circa eandem partem occurrit dubiũ ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis nulla uidetur nasci difficultas: ut ꝓpter hoc anima uideretur uniri corpori non propter melius. Ad hoc enim facilime posset dici cum Sco. ubi supra: quòd animam uniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima non uniretur corpori propter suum melius, uniitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tantam solicitudinem, quãta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absq; eatum unione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspicientibus tamẽ philosophiæ principia fuga uidetur. Verũ quippe est partes esse propter totũ, & uniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario exigitur ut uerũ etiã sit, q̃ materia sit propter formã, & quòd unio partium sit etiam propter melius ꝑtmæ: super hoc autem conjurgit difficultas quæstionis.

¶SED CONTRA est qd̃ philosophus dicit 1. 3. de aĩa, q̃ si nõ est aliqua operationũ aĩæ propria, modo cõtingit ipsam separari. Cõtingit autẽ ipsam separari. Ergo habet aliquã operationẽ propriã & maximę eã, q̃ est intelligere. Intelligit ergo sine corpe existes.

CONCLVSIO.

¶ Anima separata à corpore conuenit intelligere, licet non secundum conuersionẽ ad phantasmata, sed per conuersionem ad superiora.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ista qõ difficultatẽ habet ex hoc q̃ anima quandiu est corpori cõiuncta, nõ potest aliquid intelligere nõ conuertẽdo se ad phantasmata, ut per experimẽtum patet[c]. Si autẽ hoc nõ est ex natura animæ, sed per accidens, hoc conuenit ei ex eo q̃ corpori alligatur: sicut Platonici posuerũt[c], de facili quæstio solui posset. Nã remoto impedimento corporis rediret anima ad suam naturã, ut intelligeret, & intelligibilia simpliciter nõ conuertendo se ad phantasmata, sicut est de aliis substantiis separatis. Sed secũdũ hoc nõ esset anima corpori unita, ꝓpter melius animæ, si ꝑtius intelligeret corpori unita q̃ separata: sed hoc esset solũ propter melius corporis. Quod est irrationabile: cũ materia sit propter formã, & nõ econuerso: si autẽ ponamus q̃ aĩa ex sua natura habeat ut intelligat cõuertẽdo se ad phantasmata, cũ natura animę post mortem corporis nõ moriatur, uidetur q̃ anima naturaliter nihil possit intelligere cũ nõ sint ei ꝓsto phantasmata ad quæ conuertatur. Et ideo ad hãc difficultatem tollendã considerandum est, q̃ cũ nihil operetẽ nisi in quantum est actu, modus operandi uniuscuiusq; rei sequitur modũ essendi ipsius: habet autẽ anima alium modũ essendi cũ unitur corpori sit ei accidentale, sed ꝑ rationem suæ naturæ corpori uniturꝫ sicut nec leuis natura mutatur cum est in loco proprio quod

Et consentatur, quia si uniuersaliter corpus est propter animã, ut materia propter formã, maxime debet esse propter formam, quæ habet propriũ operationẽ: cui non communicat materia nec compositũ: quorum hæc maxime habet rationẽ optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maxime uerificari debet, quòd uniatur propter melius, nõ solũ cõpotius, sed ꝓprię: & sic ista difficultas i sito ardua.

¶ Quo ad secundã dicit quattuor. Primo, q̃ ista aĩmã habere duos modos operãdi, scilicet cũ phãtasmate & sine phãtasmate, & hoc probat sic: anima habet duos modos essendi actuerdi. go duos modos operãdi. Antecedens ꝓbatur: quia habet quandoq; esse coniunctũ corpori, & quandoq; separatã ab eo. Consequentia probatur ex eo, q̃ unũquodq; operat secundã quod est actu, & operatio sequit esse in actu: ergo & modi operãdi modum essendi in actu. sectilo ibi, manente tamen, excludit obiectionẽ prętactam in definitione quæstionis: dicens stare hæc duo simul, scilicet & q̃ unitꝫ corpi sit ex natura aĩæ, & q̃ natura animæ nõ muratur habendo aliũ modũ essendi: hoc enim est quod difficultatẽ facit. Si ex natura sua anima uẽdicat sibi corpus, quo pacto manẽte eadem natura poterit absq; corpore operari? Manifestat autẽ hoc ibi re simul exemplo à naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas: & tamẽ aliud conuenit eis, cũ sunt in propriis locis, & aliud cũ sunt extra propria et naturalia loca. Tertio declarat quales sint isti modi ita essendi quãdo operandi quo ad naturalia ibi. Animæ igitur & conclusit, q̃ esse in corpore & intelligere cũ phantasmate est naturale animæ: esse uero est ꝑ naturale, & cũ est extra propriũ locũ qui est ei ꝓter naturã. Animę igitur secũdũ illũ modum essendi quo corpori est unita, competit modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata corporum, quę in corporeis organis sunt. Cum autem fuerit à corpore separata, cõpetit ei modus intelligendi per conuersionem ad ea quæ sunt intelligibilia simpliciter, sicut & aliis substantiis separatis. Vnde modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata est animæ naturalis[c], sicut & corpori uniri: sed esse separatam à corpore est ꝓter rationem suæ naturæ: et similiter intelligere sine conuersione ad phantasmata est ei ꝓter naturam. Et ideo ad hoc unitur corpori, ut sic operetur secundum naturam suam[c].

¶ Sed hoc rursus habet dubitationem. Cum enim res semꝑ ordinetur ad id quod melius est: est autem melior modus intelligẽdi per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, quàm per conuersionẽ ad phantasmata: debuit sic à deo institui animæ natura, ut modus intelligendi nobilior ei esset naturalis, & non indigeret corpori ꝓpter hoc uniri. Considerandum est igitur quòd etsi intelligere per conuersionẽ ad superiora sit simpliciter nobilius quàm intelligere per conuersionẽ ad phantasmata, tamen ille modus intelligẽdi prout erat possibilis animæ, erat imperfectior: quod sic patet. In oĩbus enim substantiis intellectualibus inuenitur uirtus intellectiua per influentiam diuini luminis. Quod quidem in primo principio est unũ & simplex, & quanto magis creaturæ intellectuales distant à primo principio, tanto magis diuiditur illud lumẽ & diuersificatur, sicut accidit in lineis à centro egredientibus. Et inde est q̃ deus per suam essentiã omnia intelligit, superiores autẽ intellectualiũ substantiarũ, etsi per plures formas intelligant, tamen intelligunt per pauciores & magis uniuersales[c], & uirtuosiores ad cõprehendendum per modum substantiæ separatæ, quod est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionẽ ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter unitur corpori propter melius ipsius animæ, ut prius dicebatur. Primam partẽ huius distinctionis, scilicet, Intelligere per conuersionem ad superiora, est nobilius simpliciter, q̃ per conuersionem ad ꝑhãtasmata: alterã relinquit ut per se notã. Secundam uero, scilicet q̃ nõ sit melius animæ, probat. Modus cognoscẽdi quo cognitio consuta habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodẽ: sed ala illo modo consuse, isto distincte cognoscit: ergo alte sibi melior. Probat minor: quia ille modus est ꝓportionatus uirtuti intellectiuę aĩæ per excessum, probatur hoc sic. modꝰ proprius subsistantiis superioribus est ꝓportionatus inferioribꝰ: iste est proprius subsistantiis superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt sepa rate: ergo est improportionatus animæ. Probatur maior sic, Vis intellectualis quanto magis recedit à primo, tanto magis diuersificatur: ergo intellectus quãto superior, tanto magis per unũ aut pauciores uniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modꝰ superioris est improportionatus inferiori: quia per plures minus uniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundum species superioris intelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia uero non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primo, quia inde prouenit, quòd deus per unum quod est ipse, omnia intelligit, utpote habens uim intellectualem maxime unitam: & successiue superiores præstant inferioribus ut pauciate & uniuersalitate speciẽtum propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim uis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter paucioribus speciebus eget. Secundo declaratur in hominibus. experimur enim in nobisipsis, quòd præstanti ingenio fulti paucissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso rudiorem animam sortiti multis adhibitis & syllegismis & exemplis & dearticulationibus rerum usq; ad minima, uix illa tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possiunt: quo fit ut nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis subsistantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo quòd animæ humanæ sunt ultimæ inter subsistantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo ultimus modus intelligendi est eis connaturalis, & non penultimus. sed infra ultum datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ uero ultimus: ut sic uniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliquã sunt per se nota.

¶ Num modus intelligendi per conuersionem ad superiora, sit nobilior, & quomodo.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cum enim dicitur quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur politiue, aut permissiue. Si permisstiue, non oportet esse uerum nisi particulariter: & nihilominus uana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si politiue, ergo uniuersaliter uerum est: & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur quòd iste est uniuersaliter nobilior: & subditur quòd iste in anima nostra est imperfectioris: enim in anima nostra est imperfectior, ergo non uniuersaliter ille modus est perfectior: & si uniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd politiue est perfectior. Et cũ dicitur, ergo uniuersaliter, concedatur: & cum dicitur, ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis: dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: quoniam prius dixit quòd est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilitor: & hoc est uerum universaliter: deinde subditur, quòd ille modus, ut est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem est imperfectior. Et propterea gloriando literam, diximus quòd ille modus est nobilior in se & absolute, non tamen animæ: non quòd ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente: scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quòd autem ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est lumen enim non admittum tenebris nobilius est tenebroso seu umbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris cõsistit: iste uero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in quarto distin. 45. q. secunda, ad secundum: ubi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem politue: & adducit rationem satis leuem: quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea perfectius politue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quòd cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui pauciores instrumentis rem perficiunt: & multo magis si cum uno & si cum nullo.

Quæstio. ¶ *Num intelligere per conuersionem ad superiora sit ei ꝓter naturale.*

¶ Circa hanc ꝑtẽ dubiũ est: quia in litera dicitur q̃ intelligere per conuersionẽ ad superiora est ꝓter naturalem animæ. Hoc enim uidetur falsum. Tum quia ꝓternaturale exorbitat à naturali: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autem hunc modum intelligendi esse & diuturniorẽ alio & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum quia ꝓternaturale non nascitur ex natura rei cui est ꝓternaturale, ut patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur uterq; modus essendi successiue in exeꝛgo uterq; modus intelligendi: ergo neuter est ꝓternaturalis.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis scito, q̃ est duplex modus dicendi. Alter scilicet Auic. & dicentiũ q̃ uterq; modus essendi & intelligendi est naturalis aĩæ successiue: nã esse in corpore est naturale ei in principio: esse uero extra est naturale et in fine: sequemadmodũ homini ineſt duplex modus uiuẽdi, Cũ utero ma utero in principio, & extra uterũ in fine seu post principiũ: & secundũ hãc uiã facile solui uidentur oia. Derelicta ita est à S. Tho. quia ut ex dictis apparebit, scrutatus est naturã animæ. Est ergo alter modus dicẽdi qui habetur in litera: q̃ scilicet unus est naturalis & alter ꝓternaturalis. Vbi scito q̃ ꝓternaturale nõ est idẽ quod cõtra naturã, sed est cõius qd & superius ad id qd̃ cõtinet aliquã cõtra naturã & supra naturã et extra naturã, et quomodolibet ali qd̃ est supranaturale, nõ miraculose, sed supra naturam propriam ipsius animæ. ¶ Ad cuius euidẽtiã scito quòd quẽadmodũ ignis habet duos motus, alterũ naturalẽ, q̃uo mouetur sursum. Alterũ ꝓternaturalẽ. i. supra ꝓpriã naturã, quo mouetꝫ circulariter sequẽs motũ diurnũ: & ille ꝓternaturalis est perpetuus, & cõuenit ei secundũ quod participat naturã superiorẽ cæleste, q̃ua participatio cõuenit ei ex eo q̃ obtinet primatũ in sphæra elemẽtari: semper enim supremũ infimi attingit infimũ suprem: ut dicitur in. 7. c. de diut. no. Ita in ꝓposito anima intellectiua, quia est suprema forma in materia exisẽtiã secundũ fui supremũ, ꝑ accipat aliq̃d de natura substantiarũ separatarũ: & secundũ seipsam absolute aliquid aliud uẽdicat sibi ꝓprietãte: secundũ enim propriã naturã ut sic uẽdicat sibi esse in corpore, & intelligere ꝑ conuertionẽ ad phantasmata: quã est essentialiter pars: secundũ uero quod participat substãtias separatas, habet q̃ sit etiã extra corpus, ut illæ sunt, & intelligat ꝑ cõuersionẽ ad intelligibilia simpliciter, ut illæ intelligunt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic uero ꝓternaturalis. Nec incõuenit q̃ huiusmodi ꝓternaturale sit diuturnius aut perpetuũ: quoniã nõ ex ratione dicitur ꝓternaturale q̃ exorbitet à naturaquia non est cõtra illã: sed quia est supra illã: ut patet manifeste in motu circulari ignis, qui tendẽs semper ei actu cõuenit. motus aũt sursum nõ cõuenit ei semꝑ actu. Nec inconuenit etiã tale ꝓternaturale innasci ex natura ipsius rei nõ absolute, sed secũdũ qd̃ participat in sui supremo naturã superiorẽ: ut patet 1 motu circulari ipsius ignis, q̃ innascitur ex hoc quòd ignis est in illo loco: esse aũt in illo loco est ꝓternaturale ei hoc, q̃ est suprema inter elemẽta: esse aũt suprema inter elemẽta habet ex hoc quòd participet naturam superiorẽ cæleste, scilicet, &c. ergo de primo ad ultimũ, &c. ita in ꝓposito ex hoc q̃ aĩa humana est immortalis, & inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corpus medũ inter cõtraria, & consequenter corruptibile: & q̃ possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex quibus habet q̃ ratiocinetur, & colligat scientiã ex sensibus. Secundũ uero ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nũc habet q̃ intelligat principia, & quod qd est. Et q̃m hæc profundioris erat perscrutationis & rationi magis est consoni, quãto difficilius: ideo diuus Tho. hãc semꝑ tradidit ubi q̃ doctrinam nec unquam uoluit Auicẽnæ facilitatem sectari.

Quæstio. ¶ Quo ad tertiũ obiicitur cõtra dicta ex cõparatione istorũ modorũ intelligẽdi ad ꝓpositum: sic, Intelligere per cõuersionẽ ad superiora est nobilius q̃ per conuersionem ad phantasmata: & uterq; modus cõuenit animæ per prædicta: ergo ille magis attingendus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia ergo ille modus est naturalis animæ: ergo anima non eget unione ad corpus, propter quod ex ratione dicitur ꝓternaturale q̃ exorbitet à naturaquia non est cõtra illã: sed quia est supra illã: ut patet manifeste in motu circulari ignis, qui tendẽs semper ei actu cõuenit. motus aũt sursum nõ cõuenit ei semꝑ actu. Nec inconuenit etiã tale ꝓternaturale innasci ex natura ipsius rei nõ absolute, sed secũdũ qd̃ participat in sui supremo naturã superiorẽ: ut patet 1 motu circulari ipsius ignis, q̃ innascitur ex hoc quòd ignis est in illo loco: esse aũt in illo loco est ꝓternaturale ei hoc, q̃ est suprema inter elemẽta: esse aũt suprema inter elemẽta habet ex hoc quòd participet naturam superiorẽ cæleste, scilicet, &c. ergo de primo ad ultimũ, &c. ita in ꝓposito ex hoc q̃ aĩa humana est immortalis, & inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corpus medũ inter cõtraria, & consequenter corruptibile: & q̃ possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex quibus habet q̃ ratiocinetur, & colligat scientiã ex sensibus. Secundũ uero ex participatione superiorũ in sui supremo: ex qua etiã nũc habet q̃ intelligat principia, & quod qd est. Et q̃m hæc profundioris erat perscrutationis & rationi magis est consoni, quãto difficilius: ideo diuus Tho. hãc semꝑ tradidit ubi q̃ doctrinam nec unquam uoluit Auicẽnæ facilitatem sectari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Præterea*, Operatio ex genere suo incorporea, quãuis permixtatur admisceri quo quomodo corpori, quanto eloganior à corporeo instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem, sed intelligere secundum omnes est huiusmodi ergo, &c. Deceptus autem uidetur Scotus quia nusi uidit sophistna prædictum latereicã dicitur, quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibile simpliciter est nobilius: ergo tale conueniens ãre est nobilius.

Annot. 444 *q. 55. ad 1. & de ala secundum. art. 27. cõtra fin. & ad de cimũ. & ar. 18. ad 27m.*

¶ In responsione ad ter tiũ aduerte, q̃ ibi simpliciter naturale ut distinguitur cõtra miraculosum. sic enim influxus alie est naturalis: quãuis nõ sit naturalis secundum propriã naturam ipsius animæ: ut in corpore accidit dictũ est. Nec putet influxum istum dici diuinum, quia sic à deo immediate: quoniam sit mediantibus angelis: ut patet in quæst. de anima q. 10. sed quia sunt resultationes quædã specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Artic. secundum.*

Annot. 440 IN titulo intelligat quidditatiue, de tali enim cognitione est dubium.

Cõment. ¶ In corpore unica est conclusio respõsiua habens duas partes: ata separata habet de aliis animabus perfectam cognitionẽ naturalẽ, de angelis uero imperfectã & deficientẽ. Probatur sic. anima separata seipsam per seipsam cognoscit. ergo reliqua scorporea per modũ quo sunt in ipsa. ergo modũ ipsius animæ. ergo alias ata perfecte, angelos uero imperfecte. Antecedens probat: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima uero consequentia probatur authoritate Augustini. uolentis q̃ mens nostra rerũ incorporearum notitiã per seipsam accipiat. Secunda uero consequẽtia probatur sic. unumquodq̃ intelligibile est in intelligente per modũ ipsius intelligentiæ: & cõstat q̃ intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, q̃ commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora q̃ inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia uero consequentia quo ad utrumq̃ partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ *Quomodo si anima sit pura potentia in genere intelligibilium conueniat ei per seipsam intelligi.*

¶ Circa antecedens dubiũ magnum occurrit. Quoniã anima nostra est pura potentia in genere intelligibilis: ut Auer. & S. Tho. ex Arist. dixerũt: quomodo q̃ seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potẽtia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniã conditio intelligibilis in actu est esse perfectius per seipsum, id est sine alio obiecto medio ipsius intellectus, ut de se patet. Et hic uidetur duplex peccatum in hoc processu accidere. Primo oblitionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundũ nõ causam ut causam: nõ enim causa quare ala nõc nouit se, est conuersio ad phantasmata, sed intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis cõuersio ad phantasmata, ut ad propriũ perfectibilem & actuatibilem: solum conuertione ad phãtasmata, ti intellectus non est actuatus; remanet intelligibilis in potentia ut erat. & consequenter non per seipsum, sed per aliquem actũ, puta à superioribus suscepto debet fieri & esse intelligibilis i actu. Et ti ex sola separatione à corpore est intelligibilis in actu, ergo prius erat etiã intelligibilis in actu, quantũ est in seipsa: quãuis nobis nõ esset intelligibilis nisi in potentia remota: propter naturaliter habere prius ordinẽ ad phãtasmata: sed hoc destruit doctrinam tertii de anima Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam, &c. & manifeste contradicit doctrinæ suprà datæ.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriam naturã est intelligibilis in pura potentia: & q̃ cã separatur, fit intelligibilis in actu absq̃ aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam & nunc non.

¶ Ad quorũ euidentiã recolenda sunt prædicta & applicanda ad propositũ. Anima nostra, ut dictũ fuit, habet in se propriã naturã ut sic: & habet participatiue aliquid de natura substantiarũ immaterialiũ. Et ex propria quidẽ natura cũ uenit dicet sibi unionẽ ad corpus, liquet, q̃ habet q̃ sit inima intellectualis substãtia, non solũ in gradu, sed in modo essendi: utpote exigens modũ essendi proprium formis materialibus, scilicet esse i corpore p informationẽ. Et quia unusquisq̃ dispositio in entitate est, entiã quantũ est in se, eius dispositio in intelligibilitate: oportet q̃ ex hac eadẽ radice proueniat, quòd anima sit infima in modo intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potẽtia. Et quia talẽ modũ essendi exigit propter bonum suum: ex eadẽ radice pullulat conuersio ad phantasmata tam secundũ intellectũ possibilẽ quàm agentẽ: & consequẽter quòd intellectus agens nõ sit actus ipsius intellectus possibilis nisi mediantibus intelligibilibus sensibilibũ, &c. & consequẽter q̃ anima nõ cognoscat se nisi per actũ suum, &c. Hæc enim ola ex eadẽ radice oriuntur, f. ex propria natura animę ut sic. Et quia ergo q̃ anima separata cognoscit seipsam, accipere possumus qualiter cognoscit alias res separatas. Dictũ est autem c, q̃ quandiu anima corpori est unita, intelligit cõuertendo se ad phantasmata. Et ideo nec seipsam potest intelligere nisi inquantum fit actu intelligens per speciem à phantasmatibus abstractam. Sicenim per actum suum intelligit seipsam, ut suprà dictũ est c. Sed cum fuerit à corpore separata, intelliget, non conuertendo se ad phantasmata, sed ad ea quę sunt secundum se intelligibilia. unde seipsam per seipsam intelliget. Est autem cõmune omni substãtiæ separatæ, q̃ intelligat id quod est supra se & id quod est infra se per modũ suę substantiæ. Sic enim intelligitur aliquid secundũ quod est in intelligẽte. Est autẽ aliqd in altero per modũ eius in quo est. Modus autem substantiæ animæ separatæ est infra modum substantiæ angelicæ: sed est conformis modo aliarum animarum separatarũ. Et ideo de aliis animabus separatis perfectam cognitionem habet, de angelis autem imperfectam & defficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ anima separata est quidem imperfectior si consideretur natura corporis, sed tamen quodammodo est liberior ad intelligendum inquantum per grauedinem & occupationem corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamen deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc q̃ animæ natura est inferior quàm angeli.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ in cognitione substantiarũ separatarũ quarumcunq̃ nõ consistit ultima hominis felicitas, sed solus dei qui non potest uideri nisi per gratiam. In cognitione uero aliarum substantiarum separatarum est magna felicitas e, etsi non ultima: si tamen perfecte intelligantur. Sed anima separata naturali cognitione non perfecte eas intelligit, ut dictum est e.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta q̃ à corpore separata: cum anima sit naturaliter pars humanæ naturæ, quælibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substantias separatas, ut suprà habitum est e. Ergo multo minus cum fuerit à corpore separata.

¶ Præterea, Omne quod cognoscitur, uel co gnoscitur p̃ sui præsentiã, uel per suã speciẽ. Sed substãtię separatæ nõ possunt cognosci ab anima per suã præsentiã: quia nihil illabitur animæ nisi solus deus. Neq̃ etiã per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: q̃a angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

¶ Præterea, quidam philosophi posuerũt in cognitione separatarũ substãtiarũ cõsistere ultimã hominis felicitatem e. Si ergo anima separata potest intelligere substantias separatas, ex sola sua separatione consequitur felicitatem. Quod est inconueniens.

SED CONTRA est, quòd animæ separatæ cognoscunt alias animas separatas: sicut diues in inferno positus uidit Lazarum & Abraham. Vident etiam & dæmones, & angelos animæ separatæ.

CONCLVSIO.

Anima separata de aliis animabus habet perfectam naturalem cognitionem, de angelis uero imperfectam & deficientem.

RESPONDEO dicendum, q̃ sicut Aug. dicit in 9. de tri. mens nostra cognitionẽ rerũ incorporearũ per seipsam accipit. i. cognoscẽdo seipsam. Sicut suprà dictũ est c. Per hoc ergo q̃ anima separata cognoscit seipsam, accipere possumus qualiter cognoscit alias res separatas. Dictũ est autem c, q̃ quandiu anima corpori est unita, intelligit cõuertendo se ad phantasmata. Et ideo nec seipsam potest intelligere nisi inquantum fit actu intelligens per speciem à phantasmatibus abstractam. Sicenim per actum suum intelligit seipsam, ut suprà dictũ est c. Sed cum fuerit à corpore separata, intelliget, non conuertendo se ad phantasmata, sed ad ea quę sunt secundum se intelligibilia. unde seipsam per seipsam intelliget. Est autem cõmune omni substãtiæ separatæ, q̃ intelligat id quod est supra se & id quod est infra se per modũ suę substantiæ. Sic enim intelligitur aliquid secundũ quod est in intelligẽte. Est autẽ aliqd in altero per modũ eius in quo est. Modus autem substantiæ animæ separatæ est infra modum substantiæ angelicæ: sed est conformis modo aliarum animarum separatarũ. Et ideo de aliis animabus separatis perfectam cognitionem habet, de angelis autem imperfectam & defficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ anima separata est quidem imperfectior si consideretur natura corporis, sed tamen quodammodo est liberior ad intelligendum inquantum per grauedinem & occupationem corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamen deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc q̃ animæ natura est inferior quàm angeli.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ in cognitione substantiarũ separatarũ quarumcunq̃ nõ consistit ultima hominis felicitas, sed solus dei qui non potest uideri nisi per gratiam. In cognitione uero aliarum substantiarum separatarum est magna felicitas e, etsi non ultima: si tamen perfecte intelligantur. Sed anima separata naturali cognitione non perfecte eas intelligit, ut dictum est e.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.*

AD TERTIVM sic p̃ceditur. Videtur quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantiis enim separatis sunt rationes omniũ rerũ naturaliũ. Sed animæ separatæ cognoscunt substãtias separatas. Ergo cognoscunt oia naturalia.

¶ Præterea, qui intelligit magis intelligibile, multo magis põt intelligere minus intelligibile. Sed ata separata intelligit substantias separatas, quæ sunt maxima intelligibilia. Ergo multo magis põt intelligere omnia naturalia, quæ sunt intelligibilia minus.

SED CONTRA, in dæmonibus magis uiget naturalis cognitio, q̃ in anima separata. Sed dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt p̃ longi temporis experiẽtã, ut Isidorus dicit. Ergo neq̃ animæ separatæ oia naturalia cognoscunt.

¶ Præterea, si anima statim cũ est separata, oia naturalia cognoseret, frustra homines studerent ad rerũ scientiam capessendam. Hoc autem est inconuenientes. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

CONCLVSIO.

Animæ separatæ de rebus naturalibus cognitionem habent non certam & propriam sed communem & confusam.

RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut supra dictũ est c, ata separata intelligit p̃ species separatas, quas recipit ex influẽcia diuini lumi nis, sicut & angeli: sed tamẽ quia natura ataæ est infra naturã angeli, cui ille mod⁹ cognoscẽdi est naturalis: ata separata p̃ huiusmodi species nõ accipit perfectã rerũ cognitionẽ, sed quasi in cõmuni & cõfusam. Sicut igitur se habẽt angeli ad perfectã cognitionẽ rerũ naturaliũ p̃ huiusmodi species, ita aiæ separatę ad imperfectã & cõfusam. Angeli aũt p̃ huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quæ deus fecit in propriis naturis, fecit in intelligẽtia angelica, ut dicit Aug. super Gen. ad lit. Vnde & animæ separatæ de omnibus naturalibus cognitionem habent, non certam & propriam, sed cõmunem & confusam c.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ nec ipse angelus per suam substãtiam cognoscit omnia naturalia, sed per species quaedam, ut supra dictum est c. Et ideo non propter hoc sequitur quòd anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ sicut anima separata nõ p̃fecte intelligit substantias separatas: ita nec omnia naturalia perfecte cognoscit, sed sub quadam confusione: ut dictum est c.

¶ Ad tertium dicendum: quòd ifid. loquitur de cognitione futurorũ: quia nec angeli nec dæmones nec animæ separatæ cognoscunt nisi uel in suis causis c, uel per reuelationem diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali.

¶ Ad quartum dicendũ, q̃ cognitio, quæ acquiritur hic per studiũ, est propria & perfecta, illa autem est confusa. Vnde non sequitur quòd studium addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ anima separata cognoscat singularia.*

AD QVARTVM sic p̃ceditur. Videtur q̃ anima separata non cognoscat singularia. Nulla enim potẽtia cognoscitiua remanet i aia separata nisi intellectus, ut ex suprà dictis patet c. Sed intellectus, nõ est. cognoscitiuus singulariũ, ut supra habitũ est c. ergo aia separata singularia non cognoscit.

¶ Præterea, Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, quàm illa, qua cognoscitur aliquid in uniuersali. Sed aia separata nõ habet aliquã determinatã cognitionẽ de speciebus rerum naturalium. Multo igitur minus cognoscit singularia.

¶ Præterea, Si cognoscit singularia, & nõ per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed non cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

¶ SED CONTRA est quod diues in inferno positus dixit, Habeo quinq̃ fratres. ut habetur Lucæ. 16.

¶ Circa hãc quoq̃ partẽ aduerte, quòd licet ad cognoscendũ quilditatiue alias separatas aia non egeat specie superaddita: q̃a sua substãtia ad hoc sufficit ad cognitionẽ tamẽ an est, & ad cognitionẽ pertinentẽ ad locutionẽ & auditionẽ exigitur species superaddita, quoniã hæc nõ representantur per substantiam intelligentia animæ. Et ideo simpliciter concedendũ est, q̃ una aia intelligit aliã p̃ speciẽ. Vnde S. Tho. indistincte hic de eis loquitur: & i q. de anima. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animã Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulo tertium.* 442

TItulus. Naturalia, i. odo quidditates rerũ sensibilium. *Annot.* 430

¶ In corpore una cõclusio respõsiua quæsito. Ata separata cognoscit ea oia naturalia in cõmuni tamẽ & cõfuse. Probatur sic, anima separata cognoscit p̃ species diuinitus influxas ut angeli, imperfecte ti & confuse. ergo proportionaliter se habet ata separata ad imperfectã rerum cognitionẽ, ut angelus ad perfectã. ergo cognoscit omnia naturalia imperfecte & cõfuse. Antecedens supponitur quo ad primã partẽ ex primo art. secũda pars probatur ex medio ibidẽ ta ctoq̃ scilicet modus cognoscendi proprius superiorũ naturæ imperfectæ cõuenit inferiori: hic aũt est ata. ergo. Prima cõsequẽtia patet ex se euidẽs, quoniã 2. Et de cũ ata & angelus cõueniãt in specie bus, & differãt in efficacia & perspicacitate, proportionaliter se habebunt respectu representatorũ per illas species, ficut species quæ illi ad efficacẽtia aiæ ad effectiua cognitionem. Secũda uero cõsequẽtia, probatur ex eo quòd influxæ angelis species repræsentant eis oia naturalia, & perfecte eorũ in eis notitiam pariũt, ut patet p̃ Aug. ex hoc enim optime infert, ergo ad eadẽ se extendunt *Cõment.* 446 4. d. 50. q. 3. ar. 2. Et utri. 9. 19. ar. 2. Et de ata art. 15. et 20. 384 434

¶ Hic aduerte tñ hoc quanta sollicitudine uacandũ sit scientiæ rebus: quoniam aia nostra nõ nisi hic gnicit perfecte. Et ratio est, quia ipsa est infima inter intellectuales substãtias, & exigit species dearticulatissimas: dearticulatissimę aũt sunt, q̃ singulorũ obiectorũ sunt singulæ, obiecta autẽ in gñe sensibilia cũ sint quidditates, oportet animã habere singulas spẽs iuxta numerũ quidditatũ: hoc autẽ ex phantasmatibus fit, non ex superiorũ influxu, ubi oia sunt unite & indistincte.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quartum.*

TItulus. Singularia seu sensibilia: de iis enim est quæstio.

¶ In corpore tria. Primo, p̃ponit cõclusionẽ respõsiuã. Secũdo distinguit. Tertio declarat conclusionem propositã ibi, In hoc tamen est differentia. *Annota. Cõment.*

¶ Quo ad primum conclusio est: Anima separata cognoscit quædam singularia. sed non omnia etiam præsentia: aduerte quòd ultima particula posita est ad differentiam angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secundũ distinguit modus intelligẽdi per abstractionẽ à phãtasmate, & per influxũ specierũ à deo. Inter quos ad propositũ hęc differẽtia est, q̃ iuxta primũ impoſe est nosse singularia nisi mutrecte, ut p̃bat ultimata secũdũ uero possunt cognosci, ni ostẽsum est de deo & angelis. Et tãgit ratio, q̃a essentia diuina est p̃habẽs in se principia individuatrix: & cõsequẽter species exẽplares ab illa representatæ possunt eadẽ, &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertiũ declaratur conclusio, & quo ad partẽ affirmatiuã & negatiuã & limitatiũ, ostendendo differentiã inter angelos & animã in cognoscẽdo per huiusmodi species. angeli, quia p̃ huiusmodi species perfecte cognoscũt, q̃a iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed individuorum participantium ipsius notitiam habent: animæ uero quia per eas imperfecte cognoscunt, nec species nec individua distincte norunt, nisi aliunde de determinentur: quia omne q̃d recipit in aliquo, recipitur p̃ modũ recipientis: & sic cognoscũt aliqua & nõ omnia, sed ea quæ determinantur aliunde. Subdit quatuor modos, quibus tit ista determinatio, scilicet uel præsentiam cognitionem, uel affectionem, uel naturalem ordinationem, uel dei ordinem. 2. Et de cũ ata & angelus cõueniãt in specie bus, & differãt in efficacia & perspicacitate, proportionaliter se habebunt respectu representatorũ per illas species, ficut species quæ illi ad efficacẽtia aiæ ad effectiua cognitionem. Secũda uero cõsequẽtia, probatur ex eo quòd influxæ angelis species repræsentant eis oia naturalia, & perfecte eorũ in eis notitiam pariũt, ut patet p̃ Aug. ex hoc enim optime infert, ergo ad eadẽ se extendunt *Cõment.* 446 4. d. 50. q. 3. ar. 2. Et utri. 9. 19. ar. 2. Et de ata art. 15. et 20. 384 434

¶ Circa hãc partem dn. est, unde & quomodo affectio, cognitio & ordo determinent

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittere ad cognitionē singulariū. Aut enim species illę repræsentant ipsū animæ suę esse aut nomen nō, nihil horū largitur eis ullū repræsentatiuum, ut pater. Si nec, sequitur percipit ab anima: ergo ista dant animæ ullū perceptiuum: sed hoc est manifeste falsum: nihil enim ista à natura ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quāmodo sæpe dictū est, cognino fit per hac q̄ cognoscēs est cognitum, & ista nostra secundū se nō est actu, sed potētia ipsa cognoscibilia, potentia autem habet rationē determinabilis, secundū quod autem magis determinatur ad actū sic ad aliud consequēs est, q̄ secundum hoc magis accedit ad esse actu unū, quām aliud. Determinatur autē ala ad aliquid unū, uel per naturæ, aut dei ordinē, in ratione actus uel passus, &c. uel per usitigū aliquod istius in parte perceptiua, uel per actionē in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animā ad illud: non ita q̄ faciat illā esse illud, sed ita q̄ ppinquā reddat illā ad esse illud. Et hac autē propinquitate fit ut species influxæ, q̄ ideo improportionatæ dicuntur animæ: qa plures in se cōnēt, quām anima possit p eas intelligere, cā recipiuntur in ala, sic ppinqua determinētur ad efficaciter actuandū ipsum animā secundū illa obiecta distincte remanēte fecūdum alia repræsentata confuse actuatione. Et merito, quia anima est disposita & magis determinabilis p species quo ad hæc, quām quo ad alia. Et hęc est ratio, quæ redditur in litera: dū dicitur, quia unumquodq̄ recipitur in alio per modū recipientis. 3. secundū modū quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæstum ergo dicitur, q̄ species repræsentat singulare, sed nō distincte hinc animæ: & cum dicitur, ergo ordo isse largitur ut perceptiuā, dicitur q̄ nō dat ut perceptiuā, sed reddit ipsam habilē & proportionatā speciei inquantū repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud per cipere.

Quæstio. ¶ *Num anima separata cognoscit singularia per species abstractas.*

447 12. q̄. 6. art. 2. Et 3. di. 13. q. 2. arti. 4. Et. 4. & est tale. Ala separata d. 50. q. 1. art. 2. con tra. c. 79. fi. et quo. 3. q. 6. ar. 1. et quol. 12. art. 3. & 13

¶ *In responsione ad primū occurrit dub. superius* Q. 79. art. 6. tactū: recordatur criminū cōmissorum: ergo cognoscit singularia: & singularia sunt sensibilia. & cum constet q̄ nouit ea per species quas secum detulit: ergo male hic dicitur, quōd per species abstractas non nouit singularia:

¶ Ad hoc posset breuiter dici glossando hanc authoritatē, & cæteras similes, q̄ loquūtur de cognitione noua, & non recordatione: & secundū hanc ultā responsum fuit superius in quæstione prædicta. Sed quoniā hæc ultā non est consona S. Thom. Tū quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in abstracto patet in his quæ de cognitione singularū sunt dicta: reflexa autē cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit singulare autē per sensus offertur. Et ideo in quæstionibus de anima. q. 20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S. Thom. q̄ quia prædicta reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia ut cognoscebat cōiuncta. Tū quia unū de determinātibus species influxas ad cognitionem singularū in anima separata est præcedēs cognitio: ut quia ipsa præcedens cognitio non sufficit propter naturā modū essendi dispersi speciei abstractarū, fuit sit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc q̄ anima per speciē influxā cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic eam anima separata cognoscit quæ commilit illa cognitio, est nouæ cognitionis.

CONCLVSIO.

¶ Anima separata cognoscit quædam singularia, sed nō omnia præsentia, secundum quod determinantur per species influxas, uel per præuiam actionem, uel aliquam affectionem, uel naturalem habitudinem, uel diuinam ordinationem.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ animæ separatæ aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiam quæ sunt præsentia.

¶ Ad cuius euidentiā cōsiderandū est quōd duplex est modus intelligēdi. Vnus p abstractionē à phantasmatibus: & secundū istum modū singularia p intellectū cognosci non possunt directe, sed indirecte, sicut suprà dictum est[c]. Alius modus intelligēdi est p influentiā specierū à deo. Et per istū modū intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse deus p suā essentiā inquantū est causa uniuersaliū & individualiū principiorū, cognoscit oia et uniuersalia & singularia, ut suprà dictū est[c]: ita substantiæ separatæ per species q̄ sunt quædā participatę similitudines illius diuinæ essentiæ, possunt singularia cognoscere. In hoc tū est differētia inter angelos & animas separatas: quia angeli p huiusmodi species habēt perfectā & ppriā cognitionē de rebus, aīæ uero separatæ, consulam. Vnde angeli propter efficacitā sui intellectus p huiusmodi species nō solū naturas rerū in speciali cognoscere possunt, sed etiā singularia sub specieb' cōtenta. Aīæ uero separatę nō possunt cognoscere p huiusmodi species nisi solū singularia illa, ad q̄ quodāmodo determinantur uel p præcedentē cognitionem, uel per aliquā affectionē, uel per naturalem habitudinem, uel per diuinā ordinationem[c]: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modū recipientis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ intellectus p ūtā abstractionis non est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est[c].

¶ Ad secūdū dicēdū, q̄ ad diuersū rerū species, uel indiuidua cognitio aīæ separatæ, determinatur, ad quæ aīa separata habet aliquā determinatā habitudinem, sicut dictū est[c].

¶ Ad tertiū dicendum, q̄ anima separata nō se habet æqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinem quā non habet ad alia. Et ideo nō est æqualis ratio, ut omnia singularia cognoscat.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̄ habitus scientiæ hic acquisitæ non remaneat in ala separata. Dicit enim Apost. 1. ad Corint. 13. Scientia destruetur.

¶ Præterea, Quidā minus boni in hoc mūdo scientia pollent alios magis bonis cārētibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortem in anima, sequeretur q̄ aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis: quod uideturinconueniens.

¶ Præterea, Animę separatæ habebunt scientiā p influentiā diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita ł anima separata remaneat, sequetur q̄ duæ erunt formæ unius speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Philosophus dicit in li. prædica. q̄ habit' est æqualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine uel ab aliq̄ huiusmodi quandoq̄ corrumpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac uita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo uidetur quōd habitus scientiæ per mortem corrumpatur.

¶ SED CONTRA est quod Hier. dicit in epist. ad Paul. Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cælo.

CONCLVSIO.

¶ Habitus scientiæ hic acquisitæ remanet in anima separata secundum quod est in intellectu.

RESPONDEO dicendum, q̄ quidā posuerunt habitum scientię non esse in ipso intellectu, sed in uiribus sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & q̄ species intelligibiles nō conseruātur in intellectu possibili. Et si hæc opinio uera esset, sequeretur q̄ destructo corpore, totaliter habitus scientiæ hic acquisitę destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierum (ut dicitur in 3. de anima) oportet q̄ habitus scientiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis uiribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, ut dicitur in 2. Ethi. Actus autem intellectus, ex quibus in præsenti uita scientia acquiritur, sunt per cōuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis uiribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædam ad considerandum per species susceptas, & in prædictis inferioribus uiribus acquiritur quædam habilitas, ut facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed ficut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autem & dispositiue in inferioribus uiribus: idem etiam dicendum est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus uiribus, non remanebit in anima separata: sed quantum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est ut remaneat: quia ut dicitur in lib. de longitudine & breuitate uitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se quando corrumpitur à suo contrario, ut calidum à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quōd per corruptionē subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, nō corrumpi non potest: cū intellectus sit incorruptibilis, ut suprà ostēsum est. Similiter etiā nec per contrariū corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrarium, & præcipue quantū ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quod quid est. Sed quantū ad operationē, quia intellectus cōponit & diuidit, uel etiā ratiocinat, sic inuenitur cōrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propositione uel in argumentatione est contrariū uero. Et hoc modo interdū scientia corrūpitur per contrariū, dum aliquis per falsam argumentationē abducitur à scientia ueritatis. Et ideo philosophus in li. prædicto ponit duos modos, quibus scientia per se corrumpitur, s. per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falsę. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicendum est, quōd habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum sextum.

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore uni ca collatio respō siua quæsito, In anima separata manet' actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanent in anima: status uero animæ mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad utrūq; patet: consequentia uero probatur quo ad primā partē: quia species 448 ad primā partē. q. 89. art. 6. Et 3. di. 14. q. 2. art. 2. Et 4. di. 50. q. 1. art. 2. q. 2. ad 2. sunt per accidens, non per se, ergo remanet. consequentia probatur auctoritate Arist. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur quia subiectū est incorruptibile: quo ad secundā uero, quia eius scitę caret contrario. quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarii. Et excluditur obiectio qua posset dici, q̄ uires in sociabo & termo epe. re intellectus habet contrariū à quo per se corrūpitur. quod probatur ratione: quia uires edita. Tituli: enim uidetur supponere quod negatum est superius.

¶ Ad hoc breuiter dicit, q̄ de anima separata dupliciter loqui possumus. Primo secundum se. Et sic nullus dubitat: & de ea nō quæritur. Alio modo ut supponit definita ab aliquo locum, et per accidens distat ab alia secundū distantiā sui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur, utrū ala separata distans suo corrumpi non potest: sicut oculus à natura factus, & à deo restitutus. Mirum est de ista quæstione: cum enim missiles dicitur in littera, q̄ species influxæ sunt uniuersaliores, quām acquisitæ hic: & propterea manifeste distinguitur specifice. Putat Scotus, quōd quemadmodum species acquisita lapidis habet pro obiecto adequato lapidēitā speciem influxā repræsentantā lapidem. Nos autem dicimus, quōd species influxæ obiectum adæquatū, est quid commune extendens se ad lapidem, & multa alia: & propterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autē ex huiusmodi speciebus, possit proportionatus ens intellectus singulorū repræsentatorū proprium & perfectum cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis dictum fuit.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum sextum.

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore uni ca collatio respō siua quæsito, In anima separata manet' actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanent in anima: status uero animæ mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad utrūq; patet: consequentia uero probatur quo ad primā partē: quia species 448 ad primā partē. q. 89. art. 6. Et 3. di. 14. q. 2. art. 2. Et 4. di. 50. q. 1. art. 2. q. 2. ad 2. sunt per accidens, non per se, ergo remanet. consequentia probatur auctoritate Arist. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur quia subiectū est incorruptibile: quo ad secundā uero, quia eius scitę caret contrario. quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarii. Et excluditur obiectio qua posset dici, q̄ uires in sociabo & termo epe. re intellectus habet contrariū à quo per se corrūpitur. quod probatur ratione: quia uires edita. Tituli: enim uidetur supponere quod negatum est superius.

¶ Ad hoc breuiter dicit, q̄ de anima separata dupliciter loqui possumus. Primo secundum se. Et sic nullus dubitat: & de ea nō quæritur. Alio modo ut supponit definita ab aliquo locum, et per accidens distat ab alia secundū distantiā sui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur, utrū ala separata distans suo

pensatur ex uirtute agentis. Sicut quōd aliquis uideat lapidem, contingit ex speciebus lapidis, quæ est in oculo: sed q̄ acute uideat, contingit ex uirtute uisiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est[c], status autem animæ separatę non sit idem, sicut modo est, sequitur quōd secundum species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere possit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo; scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatæ. Et ita manet quidem in anima separata actus scientiæ hic acquisitæ, sed non secundum eundem modum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ philosophus loquitur de reminiscentia secūdum quōd memoria pertinet ad partem sensitiuam, non autem secundum q̄ memoria est quodammodo in intellectu, ut dictum est[c].

¶ Ad secundū dicendum, q̄ diuersus modus intelligēdi nō prouenit ex diuersitate specierū, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶ Ad tertiū dicendum, quōd actus per quos acquiritur habitus, sunt similes actib' quos habitus causant quātum ad speciem actus: non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta sed non iuste, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim Aug. in lib. de cura pro mor. agenda, quōd animæ mortuorum ibi sunt, ubi ea quæ hic fiunt scire non possunt. Scire autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distātia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de diuinatione dæmonū, q̄ dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiāt. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionē dæmonis nō impediret. Multo igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatę, quæ est inferior secundum naturam, quām dæmon.

¶ Præterea, Sicut distat aliquis secundum locum, ita secundū tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatæ. non enim cognoscunt futura. Ergo uidetur quōd etiam distantia secundum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 16. quōd dives cum esset in tormentis eleuans oculos suos uidit Abraham à longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

CONCLVSIO.

¶ Distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd quidam posuerūt quōd anima separata cognosceret singularia abstrahendo à sensibilibus. Quod si esset uerū, posset dici quōd distantia localis impediret animę separatæ cognitionem. Requireretur enim quōd uel sensibilia agerent in animam separatam, uel anima separata in sensibilia. Et quantum ad utrumq; requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierum à sensibilibus fit mediantibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis[c]: quæ in anima separata actu non manent[c]. Intelligit autem anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ

mō. scilicet p accidens ratione dispositionis fug ad unū locū impediuntur propter diuitiam à cognitione aliorum.

¶ In corpore tria. Primo refert quandā opinionem affirmatiuā. Secundo reprobat. Tertio respondet quæsito una conclusione negatiua. *Cōment.* 447

¶ Quo ad primum opinio est quam sequitur Scot. in 4. dist. 45. q. 1. q. 2. ad 3. q̄ dilatio localis impedit cognitionem animę separatæ. Probatur, Alia recipit cognitionem à rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distātia. Nec refert utrum anima patiatur à rebus, an agat in eas uel utrumq; habeat in hac acceptione. Semper enim exigitur determinata distātia inter agens & patiens alterō saltem existente, corpore, & neutro infinito.

¶ Quo ad secundum improbatur dicta propositio quo ad finā rationē, sc., Abstractio specierū à sensibilibus fit mediantibus sensibus, &c. ergo non potest fieri apud animam separatā. Antecedens patet, & consequentia tenet: qa uires sensitiuæ non remanēt in anima separata.

¶ Contra hanc rationem dicit Scot. ubi supra. q̄ non concludit. Quia sensus seu phantasmata nō *Annot. 4. d. 5. q. 1. art. 4. et de aia art. 20.* requisita ad abstractionem simpliciter, sed pro statu isto. & dicit quod *ad. 3.* antecedēs est uerū pro statu isto, non simpliciter. Probat aūt dicta sua dupliciter. Primo, quia esse imaginabile nō est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed ea dit sub altero extremo, s. sub esse sensibili. Secūdo, quia stat aliquod esse medium uni utrumq; actiuq; quod nō est medium respectu alterius: ui patet de medio loci. Et respectu diuinæ uirtutis & sic licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extrā & intelligibile, non est respectu omnis uirtutis abstractiuæ, sed respectu uirtutis imperfectæ, qualis est intellectus noster confundus. *4.*

¶ Ad hæc respondetur per idem quod superius in q. 14. art. 2. quare unde ibi: quare nō declaramus, &, probamus, q̄ esse imaginabile sit necessario medium inter sensibile & intelligibile. sed dicimus, q̄ esse imaginabile est medium in abstrahendo uel in causando. esse intelligibile ab exteriori sensibili secundū naturæ ordinē, cui omnis creata uirtus subest: q̄si nulla uirtus creata potest essentialem naturæ ordinem utriusq; propria præterire, quicquid dicunt uirtutes propriæ.

¶ Quo ad tertium conclusio respondetur est. Anima separata æque intelligit propinquum & distans. Probatur, Intelligit singularia per influxum specierum à diuino lumine: ergo an- *421 450*

Universidad de Deusto
Biblioteca

texerã̃ supponitur. cõsequentia notat quia lumen illud & ia se & diffusum per speciem non magis respicit propinquum quam distans.

¶ Circa hanc partẽ, quę dicenda essent de istis speciebus, quomodo i. possunt causare notitiã intuitiuam, & tamen representant & absentia & præsentia in superioribus, cũ de angelorum cognitione tractaretur, discussi sunt. Rationes quoque Scoti in 4. dist. 45. q. 2. in fine q̃ distantia loci in impedirat cognitionem, non oportet aliter adferre: quia supponunt animã accipere cognitionem à rebus: & de impedimẽto actionis & passionis loquuntur. & nihilominus superius sunt solutæ i tractatu de angelis.

Annota.

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quęsito. Secũdo ad horũ rationẽ doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

Cõment. 450 22c. qu. 87. ar. 4. ad secundum. & 4. di. 4. q. 3. ar. 1. ad primũ & secundum. Et uer. 9. 8. ar. 11. ad 12. Et de ala art. 20. ad tertium.

¶ Quo ad primũ est una cõclusio respõsiua, Aię separatę nesciunt naturaliter quæ hic agũtur. Probatur dupliciter. primo ratione, Animæ separatæ sunt per diuinã ordinationẽ segregatæ à conuersatione nostra: & coniunctæ conuersationi spiritualium. ergo istã nostra nesciunt. Antecedẽs patet ex modo essendi earũ: cõsequentia probatur ex dictis, scilicet q̃ anima separata non nouit singularia nisi per uestigium, aut

442 affectũ aut ordinem ad ea: sed de uestigio aut affectu cõstat, quòd nõ est ad ea quæ alterius uitæ sunt: ergo, &c. Secundo cõfirmat & conclusionem & rationem authoritatibus Gregorii & Aug.

¶ Quo ad secundũ quatuor dicit. Primo differentiam inter Greg. &

416 Aug. Apud Gregorium animæ sanctorum sciũt nostra, apud Aug. non. Ratio illius est, quia deũ uident: istius uero ex facto matris, & ex promissione Iosiæ. Secũdo dicit, quòd non totaliter discrepant, quia Augustinus dubitando, Greg. asserendo.

¶ Tertio cõparat conclusiones eorũ & præfert Gregorii, sententiã ratione consonã Augustino: quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, qui apud Aug. scĩũt nostra. Et sic conclusio Grego. est etiam Augustini implicite.

¶ Quarto soluit motiua Aug. quia animæ separatæ non tristantur. Et per hoc respondetur ad illud Gre. & Aug. Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen, de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis dei claritatem uident, nullo modo credendũ est q̃ sit foris aliquid quod ignorẽt. Aug. uero in lib. de cura pro mortuis agenda expresse dicit, q̃ nesciunt mortui etiam sancti quid agant uiui, & eorum filii, ut habetur in glo. super illud, Abraham nesciuit uos. Isaiæ 63. Quod quidem confirmat per hoc quòd à matre sua nõ uisitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quãdo uiuebat. Nec est probabile ut sic facta uita feliciore crudelior. Et per hoc quòd Dominus promisit Iosiæ regi, q̃ prius moreretur ne uideret mala q̃ erant populo superuentura, ut habetur 4. Reg. 22, Sed Aug. hoc dubitando dicit. Vnde prẽmittit. Vt uolet accipiat quisq̃ quod dicã. Greg. autem assertiue. Quod patet per hoc quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen uidetur secundum sententiam Greg. q̃ animæ sanctorum deũ uidentes, omnia præsentia, quæ hic agũtur cognoscant. Sũt enim angelis æquales. De quibus etiam Aug. asserit, q̃ ea quæ apud uiuos aguntur, non ignorant. Sed quia sanctorum animæ sunt perfectissime iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristantur, nec rebus uiuentium se ingerũt, nisi secũdũ qđ iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus uiuentium, etiam si ignorent eorũ statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta uiuentium non per seipsos cognoscere, sed uel per animas eorum qui hinc ad eos accedũt, uel per angelos seu dæmones, uel etiam spiritu dei reuelante, sicut Aug. in eodem lib. dicit.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ hoc quòd mortui uiuentibus apparent qualitercunq; uel cõtingit per specialem dei dispensationem: ut animæ mortuorum rebus uiuentium inter sint, & est inter diuina miracula computandum, uel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorum uel malorum, etiam ignorãtibus mortuis, sicut etiam uiui ignorantes aliis uiuentibus apparent in somniis, ut Aug. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuele dici potest q̃ ipse apparuit per reuelationẽ diuinam: secundũ hoc quod dicitur Ecc. 46. quòd dormiuit & notum fecit Regi finem uitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamẽ Ecclesiastici authoritas non recipitur propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam[e].

QVAESTIO NONAGESIMA *de prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de prima hominis productione.

¶ Et circa hoc considerãda sunt quatuor. ¶ Primo de productione ipsius hominis. ¶ Secundo, de fine productionis. ¶ Tertio, de statu & cõditione hominis primo producti. ¶ Quarto, de loco eius.

¶ Circa productionem autem considerãda sunt tria. ¶ Primo de productione hominis quantum ad animam. ¶ Secundo quantum ad corpus uiri. ¶ Tertio quantum ad productionem mulieris.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum anima humana sit aliquid factum, uel sit de substantia ipsius dei. ¶ Secundo, utrum omnes post iudicium uidendum quæ uidet deus scientia uisionis. Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinem uniuersi

441 iuxta determinata su

I. d. 17. q. 1. art. 1. ad 5. Et opuſ. 51. q. 12. q. 111.

perius cum de cognitione cogitatiuã cordis agebatur.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo respondet quæsito. Secundo ostendit radices erroris apposiri.

Cõment.

¶ Quo ad primum conclusio est, Anima non est substãtia dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam à rebus, habetq̃ diuersitatẽ potentiarum: ergo non est de substantia dei. tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiens aliũde, & nullam in se diuersitatem habẽs. Aduerte hic quòd cũm conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat literaliter quoad affirmatiuã ex ista negatiua sequitur ultimata determinatio superius facta, scilicet quòd omne aliud à deo sit factum.

¶ Quo ad secundũ ponit duas radices, ex

366 quibus ortus uidetur hic

393 error: prima est opinio

243 ponentiũ tantũ corpora esse, & animã de natura primi corporis, q̃ deus erat. secunda est opinio ponẽtium nihil esse nisi in corpore: & hic animã mundi & animam patris. scilicet hominis, partem animæ

362 totius, &c. omnia clara sunt in litera.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.

Cõment.

Titulus clarus.

¶ In corpe una cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis fo

Et opuſ. 51. q. 12. q. 111.

it inter formas sensibiles necessario. Et per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistẽs: ergo sola propriæ habet esse: ergo fit & nõ ex materia præexistente: ergo per creationẽ. Antecedẽs patet ex supradictis, qu. 75. Prima consequẽtia pro

14 tentia inter substãtiam

27 & accidens, quia subsistit, propriæ dicitur esse, accidens uero, est quo aliquid est. Secundo ex rõne enius: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua scilicet habet ad subsistere ut patet de albedine. Tertio authoritate Aristotelis confirmat. Secunda uero consequentia probatur: quia fieri eorum de rantũ est, quorũ esse, quia est uia ad esse. Appositio aũt ulterior, p-

265

supposito quòd sit facta, utrum sit creata.

¶ Tertio, utrum sit facta mediantibus angelis. ¶ Quarto, utrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum anima sit facta uel sit de substantia dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ anima non sit facta: sed sit de substantia dei. Dicitur enim Gen. 2. Formauit deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ: & factus est homo in animam uiuentem. Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo uiuit, est aliq̃d de substãtia dei.

¶ Præterea, Sicut suprà habitũ est, anima est forma simplex[c]. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus. Quod est solius dei. Ergo anima est de substantia dei.

¶ Præterea, Quæcunq; sunt, & nullo modo differunt: sunt idem. Sed deus & mens sunt, & nullo modo differũt: qa oporteret q̃ aliquibus differẽtiis differrent, & sic essent compositæ. Ergo deus & mens humana idẽ sunt.

¶ SED CONTRA est quòd Aug. in lib. de ori. animæ enumerat quædam, quæ dicit esse multum aperteq̃ peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primum est, quòd quidam dixerunt, deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima humana sit in potentia intelligens, & à rebus scientiam accipiens, impossibile est esse de substantia dei.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ dicere animam esse de substantia dei, manifestam improbabilitatem continet. Vt enim ex dictis patet, anima humana est quãdoq; intelligẽs in potentia, & scientiã quodammodo à rebus acquirit, & habet diuersas potentias[e]. Quæ omnia aliena sunt à dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiẽs, et nullam in se diuersitatem habens, ut suprà probatum est[c]. Sed hic error principiũ habuisse uidetur ex duabus positionib⁹ antiquorũ. Primi enim, qui naturas rerũ considerare inceperunt, imaginationem transcendere nõ ualẽtes, nihil præter corpora esse posuerũt[e]. Et ideo deum dicebant esse quoddã corpus quod aliorũ corporũ iudicabant esse principium. Et qa animã ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebãt esse principiũ, ut dicitur in. 1. de anima: p cõsequens sequebatur q̃ anima esset de substantia dei. Iuxta quam positionem etiã Manichæi deum esse quandam lucẽ corporeã existimãtes, quandam partẽ illius lucis animã esse posuerunt corpori alligatam. Secũdo uero processum fuit ad hoc, q̃ aliqui aliq̃d incorporeum esse apprehẽderunt: nõ enim à corpore separatum, sed corporis formã. Vnde & Varro dixit, quòd deus est anima mundũ intuitu uel motu & ratione gubernãs: ut Aug. narrat. 7. de ci. dei. Sic igitur illius totalis animæ partẽ aliqui posuerũt animã hominis: sicut homo est pars totius mundi: non ualentes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiũ substantiarum gradus, nisi secũdum distinctiones corporum. Hæc autem omnia sunt impossibilia, ut suprà, pbatũ est[e]. Vnde manifeste falsum est animã esse de substãtia dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ inspirare nõ est accipiendũ corporaliter. Sed idẽ est deũ inspirare qđ spiritũ facere. Quamuis & homo corporaliter spiras nõ emittat aliq̃d de sua substantia, sed de natura extranea.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima est sit forma simplex secũdum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: ut ex suprà dictis patet[e]. Et ideo non est actus purus sicut deus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ differens proprie accepti aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, ubi est cõuenientia. Et propter hoc oportet differẽtia esse compositã quodammodo, cum in aliquo differant & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens[e]: ut dicitur in. 10. Meta. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autẽ differũt aliqb⁹ differẽtiis ex qb⁹ cõponant. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd ulterius aliis differentiis differãt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum anima sit prodacta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur q̃ anima non sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶ Præterea, Omnis actus materiæ alicuius uidetur educi de potentia materię. Cũ enim materia sic in potẽtia ad actum, actus quælibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, ut ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ Præterea, Anima est forma quædam. Si igit anima fit per creationẽ, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationem. Quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur Gen. 1. Creauit deus hominẽ ad imaginẽ suã. Est autem homo ad imaginẽ dei secundũ animã. Ergo anima exiuit in esse per creationem.

CONCLVSIO.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ anima rationalis nõ potest fieri nisi per creationẽ: qđ non est uerum de aliis formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit uia ad esse, hoc modo alicui competit fieri sicut ei cõpetit esse[c]. Illud autẽ proprie dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & uere dicũtur entia: accidens uero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, qa ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in. 2. Meta. q̃ accidens dicit magis entis quàm ens[c]. Et eadẽ ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ nõ subsistenti proprie conuenit fieri, sed dicũtur fieri per hoc q̃ cõposita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, ut suprà habitum est[c]. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, neq; corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neq; spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarẽtur: necesse est dicere q̃ non fiat nisi p̃ creationẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatum: quod quidẽ ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam[c]. Et eadem ratio esset si poneretur composita ex quadam materia spirituali, ut quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliam formam, sicut nec materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacẽte.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis nõ habet esse suũ dependens à materia corporali, sed habet esse subsistẽs, & excedit capacitatem materię corporalis, ut suprà dictũ est[c]:

batur ex diuisione quæ aut ex materia corporali aut spirituali. Non primaː quia tic nõ subsisteret, sed esset forma materialis et corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur adinui cem i & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cõmunẽ, ex cuius potentia educerẽtur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima cõsequentia est per se nota.

21. c

¶ Circa primas conse- *Annota.*
quentias aduerte, quòd hic est sermo de esse & *452*
fieri simpliciter, id est *infra. q.*
sine additione aliqua: et *218. ar. 2*
est sermo de corũ propriis substantiis in propositione. Ita quòd sen- *Et 2. di.*
tus est, q̃ de solis subsi- *28. qu. 2.*
stentibus uere & ppric *ar. 1. et. 2*
predicat, est & fit. quia *Et 3 p. q.*
sola hęc sunt ea quibus *3. art. 2.*
cõuenit esse ut quid: re- *Et quol.*
liquix autem conuenit *9. art. 11.*
ut quo. Nec obstat q̃ *Et opuſc.*
anima rationali conue- *3. ca. 97.*
niat esse ut quo: *131. 229.*
quia est qua homo est *& 210.*
& uiuit: quia non con- *Et opuſ.*
uenit ei ut quo tantum, *28. c. 1.*
sed ut quo & quod si- *24*
mul: cæteris autem formis ut quo tantũ. Vnde *24Z*
Arist. ut Auer. 8. com. 12. Meta. dicit sola hanc uiã esttaurit creationem formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt et fiunt: dixit quòd fiunt in quãtum cõpositæ fiunt, & sunt in quã fiunt sunt ea quib⁹ composita sunt. Et ideo subtiliter duus Thom. ex eodẽ fundamento processit subsumẽdo quòd anima rationalis uere & proprie est, & fit qa subsistit.

¶ Circa ultimam con- *Annot.a.*
sequentiam aduerte, q̃ posteriores: de quorum numero est Scot. in. 4. patantes se distinctius cautiusq; loqui distinxerunt q̃ creatio potest dupliciter sumi. Vno modo pro factione rei nulla omnino materia suppositi: & sic firmitur proprie creario. Alio *363*
modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potẽtia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animã creari. Et licet hoc dictum nõ sit fatiuel, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquidẽ ueritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis & fieri naturalis, *17*
penes quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, ut magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tantum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & proprie præsuppenere subiectum, modo id nihil sit *365*
eius quod proprie fit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime dix' Tho. cum probasset q̃ anima rationalis ꝓprie fit, subdidit q̃ non ex materia corporali nec spirituali: q̃ scilicet sit aliqd sed, sicut materia est aliquid: qꝛ est pars eius, & fit ex ea. Et ꝓpter hoc fundantur relig̃ose cõsequũtur, quòd esset corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est Peripatetica doctrina, præcipuumq; Aristt. fundamentum.

Annota.

¶ In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticũ: qd̃ est forma educi de potentia materiæ: formam esse in potẽtia materiæ est esse in ea ut causa nõ actiua, sed materialis: esse autem in aliquo ut

6.242 causa materialis est habere esse dependens ab ea: cũ omnis effectus à sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse consulum, id est indiuisibile in ea. Nõ enim in potẽtia materiæ distincta esse, habet forma aquæ aut ignis: sed unũ est eorũ omniũ esse ut in ex sunt. Et merito, qa actus est distinguere, esse autem in potẽtia materiæ distinguũ cõtra esse in actu: habente ergo materia in se formam fecũdum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm

452 materiam transmutari trãsmutatione sufficiẽ-
te ita q̃ ex ui trãsmutationis materiæ forma resultet: ex quo etiam erat in ea fecũdum esse.

238 consummatum ipsa transmu-
325 tatio commune appropriat & distinguit ipsam materiam ad esse illius distinctũ: quoniã continue aliter, & aliter se habet fecundũ illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic cõplexa trãsmutatione qua precedens cõpositũ transmutatur in aliud compositũ, resultat forma. Vnde per oppositũ cũ fit homo: quoniã ex ui transmutationis, qua precedens cõpositum mutatur in hominem: nunquã resultaret anima rationalis. Quoniã

414 infra. q. 118. ar. 3. causalitas materiæ non se extendit ad intellectus opera. Ideo non educit de potentia materiæ. Educi ergo formam de potẽtia materiæ, est ipsam ex ui Et 2. q. 6. art. 3. & 4. Et. 1. d. 17. q. 1 art. 2. Et 2. contra ea. Et 1. p. 90. qu. 3. art. 10. Et 1. op. 30 lect. 4. quol. 6. q. 7. qu. 70. Cõment. trãsmutationis resultare in ea, &c.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo respondet quæsito. Secundo soluit obiecta.

¶ Quo ad primũ simul refert opinionẽ cõtrariã: & impugnando illam, infert conclusionẽ intẽsã. Opinio opposita est para affirmatiua,

propterea non educit de potentia materiæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ non est simile de anima rationali & de aliis formis: ut dictũ estꝫ.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum anima rationalis sit producta a deo immediate.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̃ anima rationalis nõ sit producta à deo immediate, sed mediãtibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalibꝫ. Sed corpora inferiora producũtur per corpora superiora: ut Dio. dicit. 4. cap. de di. no. Ergo inferiores spiritus qui sunt animæ rationales, producuntur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶ Præterea, Finis rerum respõdet principio. Deus enim est principiũ & finis rerũ. Ergo & exitus rerũ à principio rẽdet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, ut Dio. dicit. Ergo & infima ꝓcedunt in esse ꝑ prima, scilicet animæ per angelos.

¶ Præterea, Perfectum est quod potest sibi simile facere: ut dicitur in. 4. Metap. Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectę, quàm corporales. Cum ergo corpora faciãt sibi similia secundum speciem, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra, scilicet secundũ speciem naturæ, animã rationalẽ.

¶ SED CONTRA est qd̃ dicitur Gen. 2. secundo, quòd deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum uitæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima rationalis per nullam alicuius materiæ transmutationem producatur, sed solum per creationem, a solo deo immediate creari necesse est.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ quidã posuerunt q̃ angeli secundũ quod operãtur in uirtute dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienum. Ostensum est enim [c], q̃ anima rationalis non potest produci nisi per creationẽ. Solus autẽ deus potest creare: qa solus primi agentis est agere nullo præsupposito: cũ semper agens secũdum præsupponat aliqd à primo agente, ut suprà habitũ est [c]. Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullũ aliud agẽs agit nisi transmutando: sed solus deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur ꝑ transmutationẽ alicuius materiæ, ideo nõ potest ꝓduci nisi à deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nam quòd corpora causant uel sibi similia uel inferiora, & q̃ superiora reducũt inferiora ad hoc ꝓuenit per quandã transmutationẽ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̃ anima humana fuerit ꝓducta ante corpus. Opus enim creationis præcelsit ope' distinctionis & ornatus: ut suprà habitũ est [c]. Sed anima producta est in esse per creationem [c]: corpus autem factum est in fine ornatus, ut suprà habitũ est [c]. Ergo anima hominis ꝓducta est ante corpus.

¶ Præterea, Anima rationalis magis cõuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, uel statim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die quãdo & bruta animalia sunt ꝓducta. Ergo anima hominis fuit creata ante corp'.

¶ Præterea, Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶ SED CONTRA est, quòd actus proprius sit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

CONCLVSIO.

¶ Cum anima humana sit propriũ corporis actus & forma, necessario simul cum corpore producta est.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ Origenes posuit non solũ animam primi hominis, sed animas omniũ hominũ ante corpora simul cũ angelis creatas [c], propter hoc q̃ credidit omnes spirituales substantias tã animas q̃m angelos æquales esse secundum suæ naturæ conditionẽ, sed solũ merito distare, sic quòd quædã earũ corporibus alligantur, quę sunt animæ hominũ, uel cælestiũ corporũ: quædam uero in sui puritate secũdum diuersos ordines remanent. De qua opinione suprà iam diximus [c]. Et ideo relinquatur ad præsens. Aug. uero in. 7. super Gen. ad lit. dicit, q̃ anima primi hominis ante corpus cũ angelis est creata ob aliã rationẽ: qa scilicet ponit q̃ corpus hominis in illis operibus sex dierum nõ fuit ꝓductũ in actu, sed solum secundũ causales rationes. Quod nõ potest de anima dici: qa nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua uirtute creata ꝓduci potuit. Et ideo uidet, q̃ ipsamet anima in operibus sex dierũ, in quibus omnia facta fuerunt, simul cũ angelis fuerit creata: & q̃ postmodũ propria uoluntate inclinata fuit ad corpus administrandũ. Sed hoc non dicit asserendo, ut eius uerba demonstrãt. Dicit enim Credatur, si nulla scripturarũ authoritas seu ueritatis ratio contradicit, hominẽ ita factũ sexto die, ut corporis quidẽ humani ratio causalis in elemẽtis mundi, anima uero iam ipsa crearetur. Posset autẽ utiq; hoc tolerari secundũ eos, qui ponũt q̃ anima habet per se speciẽ & naturã cõpletam: & quòd non unitur corpori ut forma, sed solũ ad ipsum administrãdũ. Si autẽ anima unitur corpori ut forma, & est naturalꝫ pars humanę naturæ: hoc omnino esse non potest. Manifestũ est enim q̃ deus primas res instituit in ꝑfecto statu suæ naturæ, secundũ qđ̃ unusquisq; ret species exigebat. Anima autẽ cũ sit pars humanæ naturę, nõ habet naturalẽ ꝑfectionem, nisi secundum quod est corpori unita. Vnde non fuisset conueniens, animam sine corpore creari. Sustinẽdo ergo opinionem Aug. de operibus sex dierum, dici poterit, q̃ anima humana ꝓcesit in operibus sex dierum, secundum quãdam similitudinem generis: prout cõuenit cum angelis in intellectuali natura [c]. Ipsa enim fuit creata simul cum corpore. Secundum alios uero sanctos tam anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ si natura animæ haberet integram speciem, ita quòd secundum se crearetur: ratio illa procederet ut per se in principio crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, nõ fuit seorsum creãda, sed debuit creari in corpe.

¶ Et similiter est dicendũ ad secundum. Nam anima si per se speciem haberet, magis conueniret cum angelis. Sed inquantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium ut formale principium.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidem defectus in principio creationis animæ esse nõ debuit.

QVAESTIO NONAGESIMAPRIMA

de productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de ꝓductione corpis primi hois.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, de materia ex qua productũ est. ¶ Secũdo, de authore, a quo ꝓductũ est. ¶ Tertio, de discessu Anima fit à deo mediantibus angelis. Cõclusio infra ei eius contradictoria, Anima fit à deo immediate. Ratio pro hac, & cõtra illa ei ista. Anima fit nõ per transmutationẽ, sed per creationem. ergo a deo immediate. Antecedẽs patet ex prędicti articulo, cõsequentia probat ex differẽtia inter primũ agens & alia agẽtia quæ tantũ est creare, & horum est transmutare tantũ. Quę differẽtia probatur hoc. Quæ agẽs secũdũ prę supponit aliquid à primo agẽte: ergo agit ex aliquo præsupposito: ergo agit transmutãdo: ergo solum primũ agens ut est agere nullo præsupposito, ergo creare. Omnia sunt superius in quæst. 44. discussa.

¶ Quo ad secundũ etiã omnia in litera.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.

TItulus clarus. Comen.

¶ In corpore quatuor. Primo refert opinionem Origenis. Secũdo Aug. Tertio respondet quæsito. Quarto examinat illã. Quæ to respondet quæsito.

¶ Quo ad primũ, apud Origenẽ animæ animæ ante corpa, & ei sequ- pius difficilium est hoc.

¶ Quo ad secũdũ apud Aug. tria. Primo conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secũdo ratio eius: qa corpus causaliter primis diebus, anima uero i scipa producta fuit, est nõ posse dici, quòd fuit in causis suis productis: qa solus Deus est eius causa. Tertio modus opinandi, scilicet quòd non affirmãt hæc dicta: ut patet ex uerbis eius.

¶ Quo ad tertiũ eximi natur hæc propositio secundũ duas uias, scilicet dicẽtium animam per se speciẽ, ut Platonici, & partem speciei, ut Peripatetici. Apud primos potest sustineri, apud secundos est impossibile: qa anima est condita in statu perfectionis. ergo cõuincia corpori. tenet sequela: qa para non est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartũ conclusio respõdua est, Anima est simul producta cũ corpore. Probatur secũdum utrumq; istum, scilicet Aug. & aliorũ sanctorum de operibus sex dierum. Augustini quidẽ, quia ratio ad opinionem adducta non cogitquia anima in primis operibus poni potest producta nõ in ꝑfecto statu suæ naturæ, nec in suis causis sed in suo genere. scilicet intellectuali natura in qua communicat cũ angelis. Alterum uero sanctorum quia simul in primis operib' sunt ambo in scipis producta apud eos.

¶ Super

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum.

Comment. 455 2. & 17. 3. q. 7. 1. ad 3. 4. q. 2. 2. Et 3. 3. d. 3. q. 2. ar. 2. qu. 4.

TItulus clarus.

¶ In corpore una cõclusio respondet quæsito affirmative cum uno corollario. Conclusio est, Homo cõuenienter dicitur formatus de limo terræ, si est terra aquæ cõmixta. Probat sic, Deus est ꝓfectus in se & suis operibus: ergo ab eo perfectio in omnia naturas deriuatur, secũdũ earũ modũ ergo in hominẽ per cõpositionẽ ex omnibus: ergo cum intellectu & elegatione à contrariis, per mistionẽ ꝗuasi ex omnibus elemẽtis: ergo cum abundantia inferiorum elementorũ secundum quantitatẽ: ergo conuenienter ex limo terræ. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur auctoritate Deuteronomii. Secũda uero probatur, ostendendo medium, quo perfectio est in deo, scilicet unire, ut in causa omniũ ex authoritate. Subinfertur illectio enim ista maxima, q̃ quæ in superiori sunt unire, ab inferioribus ꝑfectiõ partic ipantur gradũ melioris inferiorũ q̃ perfectio esse secundum omnia in deo simpliciter existens, ad intelligẽtias intellectiua ꝑfectiõ derivatur: ad hominem uero ultimum creaturarũ nobilitã cõpletur & materialiter deuenit: & cõsequitur homo ei omniũ perfectionem habeo, ꝑ compositionẽ ex omnibus. Secunda consequentia, satis clare patet: qa aliter non possent omnia componere unam partem totalem speciẽ. dico autẽ partitiã ad differentiam universitatis: qđ̃ unũ ens cũ sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & unũ non per unã substantialẽ formã, sed per ordinẽ. Tertia uero cõsequentia probatur: qa aliter nõ saluaretur æqualitas mistionis. pbatur: qa supponitur habẽtibus lõge plus uirtutis in pari quantitate, si essent pares in quantitate, multo nõ esset æqualis. oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, ita per hoc æqualitatẽ saluari. qa in materi quãto est minor uirtus: & sic multo plus erit æqualis, ut hũa repugnit cõplexio à contrariis remotissima.

¶ Corollarium est, q̃ homo est minor mũdꝰ. pater. qa cõstat ex oib'. ¶ Quæ hic ne sillabis ex hoc articulo putãs. 6. Thom. obiicium docẽtis propriæ de mãsione elementorum in mixto: propterea quia hic expresse dicit elementa in homine secundum substantiã. Aduertendum est enim ad ra-

positionẽ, q̃ ex ꝓductione est attributa.

¶ Quarto de mõ et ordine ꝓductionis ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim uirtutis est facere aliquid ex nihilo q̃ ex aliquo: qa plus distat ab actu nõ ens q̃ ens in potẽtia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit ut uirtus dei maxime ostenderetur in producẽtione eius. Ergo nõ debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶ Præterea, Corpora cælestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximam nobilitatem, cum perficiatur à nobilissima forma quæ est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

¶ Præterea, Ignis & aer sunt nobiliora corpora quàm terra & aqua. Quod ex eorum subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aëre, quàm ex limo terræ.

¶ Præterea, Corpus humanũ est cõpositum ex quatuor elementis. Non ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elementis.

¶ SED CONTRA est qđ̃ dicitur Gen. 2. Formauit deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit hominẽ in primo ꝓcessu secũdum substantiam fieri de limo terræ, id est terra aquæ permista.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ cum deus perfectus sit in operibus suis, perfectionem dedit omnibus secundũ eorũ modũ, secundum illud Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autẽ simpliciter perfectus est ex hoc, q̃ omnia in se prælabet: non ꝑ modũ cõpositionis, sed simpliciter & unite, ut Dio. dicit. eo modo quo diuersi effectus præexistũt in causa secundũ eius uirtutẽ unam. ista autẽ perfectio ad angelos qdẽ deriuatur secundũ qđ̃ omnia sunt in eorũ cognitione, q̃ sunt à deo in natura, ꝓducta per formas diuersas. Ad hominẽ uero deriuatur inferiori modo huiusmodi perfectio [c], non enim in sua cognitione naturali habet omniũ naturalium notitiã. Sed est ex rebus omnibus quodãmodo cõpositus: dum de genere spiritualiũ substantiarũ habet in se animã rationalẽ. De similitudine uero cælestium corporũ habet elõgationẽ à cõtrariis per maximam æqualitatẽ cõplexionis. Elemẽta uero secundum substantiã, ita tñ q̃ superiora elemẽta prædominãtur in eo secundum uirtutẽ, scilicet ignis & aër: qa uita ꝑcipue cõsistit in calido, qđ̃ est ignis, & humido, qđ̃ est aeris. Inferiora uero elementa abundant in eo secundum substãtiam. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris uirtutis, secundũ quantitatem in homine abundarent. Et ideo dicit corpus hominis de limo terræ formatũ, qa limus dicit terra aquæ permista. Et propter hoc dicitur minor mundus, qa omnes creaturæ mundi quodãmodo inueniũtur in eo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ uirtus dei creãtis manifesta est in corpore hois: dũ eius materia est per creationem producta. Oportuit autem ut ex materia quatuor elementorum fieret, corpus humanũ: ut homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi medium quoddã existẽs inter spirituales & coporales substantias.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ quãuis corpus cælestę sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamẽ quantũ ad actus animę rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiã ueritatis quodãmodo per sensus: quorũ organa formari non possunt ex corpore cælesti, cũ sit impassibile [c].

Nec est uerũ quod quidã dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad cõpositionẽ humani corporis aduenire, ponentes animam unitã corpori mediante quadam lucẽ. Primo enim falsum est quod dicunt, lucem esse corpus [c]. Secundo uero impossibile est aliquid de quinta essentia uel à corpore cælesti diuidi, uel elementis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatẽ. Vnde nõ uenit in compositionẽ mistorũ corporum, nisi secundũ suæ uirtutis effectũ.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ si ignis & aër, quę sunt maioris uirtutis in agendo, etiã secundum quantitatem in cõpositione humani corporis abundarẽt: omnino ad se traherẽt alia, & non posset fieri æqualitas cõmistionis, quæ est necessaria in cõpositione hominis ad bonitatem sensus tactus, q̃ est fundamẽtum sensuum aliorũ [c]. Oportet enim organum cuiuslibet sensus nõ habere in actu cõtraria quorum sensus est perceptiuus, sed in potentia tãtum: uel ita q̃ omnino careat toto genere cõtrariorum: sicut pupilla caret colore, ut sit ꝑ potẽtia ad oẽs colores. Quod in organo tactus non erat possibile, cum sit cõpositũ ex elemẽtis quorũ qualitates percipit tactꝰ. Vel ita q̃ organũ sit medũ inter contraria, ut necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶ Ad quartum dicẽdum, q̃ in limo terræ est terra & aqua congluinans partes terræ & aquæ. De aliis autẽ elemẽtis Scriptura mentionem non fecit: tũ quia minus abundant secundũ quãtitatem in corpore hominis, ut dictũ est [c]: tũ etiã qa in tota rerũ ꝓductione de igne & aëre, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum corpus humanum sit immediate a deo productum.

AD SECVNDVM sic ꝓcedit. Videtur q̃ corpus humanũ nõ sit immediate à deo ꝓductũ. Dicit. n. Augu. in. 3. de tri. q̃ corporalia dispõuntur à deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: ut dictũ est [c]. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate à deo.

¶ Præterea, Quod fieri potest uirtute creata, non est necessariũ q̃ immediate producat à deo. Sed corpus humanum produci potest per uirtutem creatã cælestis corporis. Nam & quædã animalia ex putrefactione generantur per uirtutem actiuam corporis cęlestis. Et Albumasar dicit quòd in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines non generantur, sed in locis temperatis tantum. Ergo nõ oportuit quòd immediate corpus humanum formaretur à deo.

¶ Præterea, Nihil fit ex materia corpali, nisi ꝑ aliquã materiæ trãsmutationẽ. Sed omnis transmutatio corpalis causat ex motu cælestis corporis, q̃ est primus motũ. Cũ igitur corpus humanũ sit productum ex materia corporali, uidetur quòd ad eius formationem aliquid operatũ fuerit corpus cælestę.

¶ Præterea, Aug. dicit super Gen. ad lit. q̃ homo factus est fecũdum corpus in operibus sex dierũ fecundum causales rationes, quas deus inseruit creaturæ corporali, postmodũ uero sunt formatũ in actu. Sed qđ̃ præexistit in corporali creatura, fecũdũ causales rõues ꝑ aliquã uirtutẽ corporeã produci potest. Ergo corpus humanum productum est aliqua uirtute creata, & nõ immediate à deo.

¶ SED CONTRA est qđ̃ dicitur eccl. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO.

¶ Cum in prima rerum formatione nullus præcesserit homo, a quo hominum immediate produceretur

tionẽ dicẽdũ: si aliq̃ ꝑ aliquã partem i litera, dixit hoc ad differentiã corporũ cęlestiũ, q̃ nõ nisi fecũdũ aliq̃ eis simile uenisse in cõpositionem hois: 375 ipsa uero elementa fecũdũ substantiã dicimur componere, nõ distinguendo an formaliter, an uirtualiter. Rursus dicunt elementa cõponere hominem fecũdũ substãtiã nõ formalem, sed materialẽ, nõ tamẽ cõem. f. materiã primã, sed propriã seu appropriatã. Elementa ein ex ui mistionis aliorum accreuit sic unitaq̃ in misto, q̃ materiæ eorũ transierunt in materiã mixti cũ dispositionibꝰ appropriatis illis elementis: puta sic- 373 citate, grauitate, humiditate, &c. ita q̃ illa elementa dicuntur predominari. Aliquo fecũdũ substãtiã, seu qualitatẽ. De quorũ materia dispolita plus saluatur in misto. Illa uero fecũdũ uirtutẽ, de quorũ ui plꝰ saluat in eo. & hæc est directe mea hui' litere.

a ¶ Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulo secundo.

TItulus clarus. Comen.

¶ In corpe una cõclusio respondet quæsito, q̃ hoc Corpus hois primo fuit à deo immediate formatũ. Hęc cõclusio postꝗa apponit & est in litera, ꝑ hãc rationẽ. Corpꝰ hois non potuit formari nisi aut à deo immediate, aut à femine hõis q̃ nõ ꝓbatio- 6 nis: sed in prima formatione infra q. 2. articu. 4. nulla uirtus ꝑcessit humanũ corpus, à quo p nõ ꝓbationis formari potuisset corpus primi hois: ergo est formatũ immediate à deo. huius rationis in litera 455 primo tractatur maiori: deinde subditur minor, & infertur conclusio.

¶ In tractando maiorem primo ponit opio alia cõtraria. Deinde improbat, deinde excludit tur obiectio qđ̃ & deceptiua. Et ad primũ, & ad ꝗ̃ educit unã corollariã.

¶ Opinio cõtraria est, q̃ quidam putauerunt hãc diuinctiã adamptam insufficientem, ita q̃ hoc totum, ponendo tertiũ agens immediatum, scilicet formã immaterialem, de iis fuit Auic. & Pla. an ipsum & multi sequaces, dicentes formas materiales derivari immediate à formis sine materia: corporalia autẽ agẽtia esse dispositiua agentia tantum. Improbatio est, Forma nõ fit nisi ratione cõpositi: ergo nõ fit à forma immateriali. Antecedẽs supponitur ex dictis: qa esse & fieri nõ est nisi subsistentis. cõsequentia probatur, Cõpositum fit à cõpositi: ergo nõ fit à forma immateriali, ergo nec forma quę fit fit ad fa ctionẽ ipsius cõpositi. Antecedens probat: qa factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

413 ctãt & facienc oportet esse similia: cõsequentia etiã patent ex eodẽ fundamẽto, q̃ prima q̃ secundaria forma immatis necnõ similis cõpositi nec formę in materia.

¶ Obiectio autem excluſa eſt, ita ſi illa ratio concluſit, ſequitur q̃ nec diuersi possit esse cã proxima cõpositi, aut formæ materialis: & pa-
336 tet sequela, quæ deus ipse est forma immaterialis: ac per hoc nõ est iter formã materialẽ aut cõpositum, & ipsum, ſi multitudo. Eodem modo ſecundũ eũ hæc obiectio ex hoc q̃ deus eſt nõ; quomodo libet forma immaterialis, ſed tã excellẽtes ut etiã materiæ cauſa exiſtat: ac per hoc cõpoſitũ eſſet ſimile cæli cõe materiæ: qđ̃ non poteſt dici de aliis. Et in hac habemus maiorem. Ex quo enim habemus hæc tria, ſcilicet, q̃ forma immaterialis non eſt immediata cauſa formę materialis: & q̃ cõpoſitũ eſt cauſa immediata: & q̃ deus ex ſua excellentia, quã continet etiam materiam, poteſt eſſe cauſa immediata, colligitur maior q̃ corpus humanũ, et uniuerſale omnis rei materialis aut à deo aut à compoſito immediate formatur. Deducuntur autem hunc duo corollaria. Primũ q̃ ſolius dei eſt abſq; adminiculo præcedentis formæ tranſmutare materiam ad formam. Secundum, q̃ angeli non poſſunt tranſmutare materiã niſi adhibitis actiuis paſſiuis: ut Aug. dicit.

¶ Minor autem manifeſta ſubdita patet cum concluſione: quare, &c.

a ¶ *Super Quæſtionis nonageſimæprimæ Articulũ tertium.*

Annota. Tholus clarus, nomine diſpoſitiõis ſtelligẽdo diſpõnes q̃ſitatiuas, quãritatiuas, & mẽbrales, &c.

Cõment. ¶ In corpore duo ſimul ſunt: reſpõdetur enim quæſito cõcluſione affirmatiua: & excluditur obiectio quę dã. Cõcluſio triplex eſt. Deus inſtituit corpus humanũ in optimi diſpõne ſecũdũ cõuenientiã ad aliam rõnalẽ & eiꝰ opa. Probat ſic: quilibet artifex intẽdit dare effectui ſuo diſpoſitionẽ optimã, non ſimpliciter, ſed ſecundũ conuenientiã ad finẽ ppriũ illius effectus: ergo deus dedit optimã diſpoſitionem rebus naturalibus ſecundũ conuenientiam ad propria fines: ergo corpori hũano ſecundũ cõuenientiã ad talẽ formã & illiꝰ opa. f. aiam rationalẽ & opa eius.

457 22.9.164 *artic. 1. Et ad 1. Et mal. 4.5. ar. 5. cor. col. 2. Et de anim. ar. 8.* Antecedens eſt per ſe notum, & declaratur in artifice ſerræ. Primo cõ ſequentia probatur ex eo q̃ deus eſt artifex rerum naturalium, lit cõfirmat authoritate Ariſtot. Secunda uerò ex

tur corpus, oportuit immediate à deo produci, qui ſolus creare materiam potuit.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ prima formatio humani corporis non potuit eſſe per aliquã uirtutẽ creatã, ſed immediate à deo. Poluerunt ſiquidem aliqui formas, quę ſunt in materia corporali à quibuſdã formis immaterialibus deriuari. Sed hanc opinionem repellit philoſophus in 7. Meta. per hoc, q̃ formis non cõpetit per ſe fieri, ſed cõpoſito, ut ſupra expoſitum eſt[c]. Et q̃a oportet agẽs eſſe ſimile factũ, nõ conuenit q̃ forma pura q̃ eſt ſine materia, pducat formam, q̃ eſt ũ materia. q̃ nõ ſit nulli per hoc q̃ cõpoſiti ſit. Et ideo oportet q̃ forma, q̃ eſt in materia, ſit cauſa formæ quæ in materia ſecundũ q̃ cõpoſiui à cõpoſito generatur. Deus autem q̃uis oõ ſit immaterialis, tã ſolꝰ eſt qui ſua uirtute materiã pducere poteſt creando[c]. Vnde ipſius ſolius eſt formam producere in materia abſq; adminiculo p̃cedentis formę materialis. Et, ppter hoc angeli non poſſunt tranſmutare corpora ad formã aliquam niſi adhibitis ſeminibus quibuſdã, ut Aug. dicit in. 3. de tri. Quia igitur corpus humanũ nunquã formatũ fuerat, cuius uirtute per uiam generationis aliud ſimile in ſpecie formaretur, neceſſe fuit q̃ primum corpus hominis immediate formaretur à deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ etſi angeli aliquod miniſterũ deo exhibeant in his q̃ circa corpora opantur: aliqua tã deus in creatura corporea facit q̃ nullo modo angeli facere poſſũt: ſicut q̃ ſuſcitat mortuos, & illuminat cæcos. Secũdũ quã uirtutẽ etiã corpus primi hominis de limo terræ formatũ fuit. Potuit tamẽ fieri ut aliquod miniſterũ in formatione corporis primi hominis angeli exhiberent: ſicut exhibebunt in ultima reſurrectione, pulueres colligendo.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ animalia pfecta quæ generantur ex ſemine, non poſſunt generari per ſolã uirtutẽ cæleſtis corpis: ut Ariſtot. fingit[c]: licet ad eorũ generationẽ naturalem cooperetur uirtꝰ cæleſtis corporis: ,,ut philoſophꝰ dicit in. 2. phy. q̃ homo generat hominẽ ex materia & ſole. Et exinde eſt q̃ exigitur locus tẽperatus ad generationẽ hominũ & aliorũ animaliũ perfectorũ. Sufficit autẽ uirtus cæleſtiũ corporũ ad generãdum quædam animalia imperfectiora ex materia diſpoſita. Manifeſtum eſt enim quòd plura requiruntur ad productionem rei perfectę, quàm ad productionẽ rei imperfectæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ motus cæli eſt cauſa tranſmutationũ naturaliũ: non tã tranſmutationũ quæ fiunt præter naturæ ordinem, et ſola uirtute diuina: ſicut quòd mortui reſuſcitantur, quòd cęci illuminantur. Quibus eſt ſimile, q̃ homo ex limo terræ formatur.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ ſecũdũ rationes cauſales in creaturis dicit aliqd prę existere duplicitер. Vno modo ſecundũ potentiã actiuã & paſſiuã: ut non ſolũ ex materia præexiſtenti fieri poſſit: ſed etiam ut aliqua præexiſtens creatura hoc facere poſſit. Alio modo ſecundũ potentiam paſſiuã tantũ: ut ſcilicet de materia præexiſtenti fieri poſſit à deo. Et hoc modo ſecũdũ Aug. corpꝰ hoĩs præexiſtit in opibꝰ, pductis ſecũdũ cauſales rõnes.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem diſpoſitionem.*

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur q̃ corpus hominis nõ habuerit conuenientẽ diſpoſitionẽ. Cum enim homo ſit nobiliſſimũ animaliũ, corpus hominis debuit eſſe diſpoſitũ optime ad ea q̃ ſunt propria animalis, ſcilicet ad ſenſum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris ſenſus, quàm homo, & uelocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues uelocius mouentur. Ergo corpus hominis nõ eſt cõuenienter diſpoſitũ.

¶ Præterea, Perfectũ eſt cui nihil deeſt. Sed plura deſunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, q̃ habent tegumenta & arma naturalia ad ſui protectionem: quæ homini deſunt. Ergo corpus humanum eſt imperfectiſsime diſpoſitum.

¶ Præterea, Homo plus diſtat à plãtis, quàm ab animalibus bru tis. Sed plantæ habent ſtaturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere ſtaturam rectam.

¶ SED CONTRA eſt qđ̃ dicit eccl.7. Deus fecit hoĩem rectũ.

CONCLVSIO.

¶ Corpus humanũ factũ & formatũ fuit à Deo in optima diſpoſitione nõ ſimpliciter, ſed ſecundum quod congruit animæ rationali & eius operibus.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ omnes res naturales producẽ ſunt ab arte diuina. Vnde ſunt quodãmodo artificiata ipſius dei. Quilibet autẽ artifex intẽdit ſuo operi diſpoſitionẽ optimã inducere, non ſimpliciter, ſed per cõparationẽ ad finẽ. Et ſi talis diſpoſitio habet ſecũ adiunctũ aliquẽ defectũ, artifex nõ curat. Sicut artifex, q̃ facit ſerram ad ſecandũ, facit eam ex ferro, ut ſit idonea ad ſecadũ: nec curat eã facere ex uitro, quæ eſt pulchrior materia: q̃a talis pulchritudo eſſet impedimentũ finis. Sic igitur deꝰ unicuiq; rei naturali dedit optimã diſpoſitionẽ, non quidẽ ſimpliciter, ſed ſecundũ ordinem ad propriũ finẽ. Et hoc eſt qđ̃ philoſophus dicit in. 2. phy. Et quia dignius eſt ſic, non tã ſimpliciter, ſed ad uniuſcuiuſq; ſubſtantiam. Finis autẽ proximus humani corporis eſt aĩa rationalis: & operationes ipſius. Materia eñ eſt, ppter formã, & inſtrumenta propter actiones agentis. Dico ergo q̃ deus inſtituit corpus humanum in optima diſpoſitione, ſecundum conuenientiam ad talẽ formam, & ad tales operationes. Et ſi aliquis defectus in diſpoſitione humani corporis eſſe uidetur, conſiderandũ eſt quòd talis defectus ſequitur ex neceſſitate materiæ ad ea, quæ requirunt in corpe, ut ſit debita proportio ipſius ad animam, & ad animę operationes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ tactus q̃ eſt fundamentũ aliorũ ſenſuum, eſt perfectior in homine, q̃ in aliquo alio aiali. Et propter hoc oportuit q̃ homo haberet temperatiſsimã complexionẽ inter omnia animalia[c]. Præcedit etiam homo omnia aĩa animalia quãtũ ad uires ſenſitiuas interiores: ſicut ex ſupra dictis apparet[c]. Ex quadam autem neceſſitate contingit quòd quantum ad aliquos exteriores ſenſus homo ab aliis animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet peſſimũ olfactum. Neceſſarium enim fuit quòd homo inter omnia animalia reſpectu ſui corporis haberet maximũ cerebrũ. Tum ut liberius in eo pficerẽtur opationes interiorũ uirtũ ſenſitiuarũ, q̃ ſunt neceſſariæ ad intellectus opationem: ut ſupra dictũ eſt[c]. Tũ etiã ut frigiditas cerebri tẽperaret caloꝛẽ cordis, quę neceſſe eſt in homine abũdare ad hoc q̃ homo ſit rectæ ſtaturæ. Magnitudo autẽ cerebri, ppter eiꝰ humiditatẽ eſt impedimẽtũ olfactꝰ, q̃ requirit ſiccitatẽ. Et ſimiliter poteſt aſsignari ratio quare quædam animalia ſunt acutioris uiſus & ſubtilioris auditus q̃ homo, ppter impedimentũ horũ ſenſuũ. Quod neceſſe eſt conſequi in homine ex perfecta cõplexionis æqualitate. Et eadẽ etiã rõ eſt aſsignãda de hoc, q̃ ſdã animalia ſunt homine uelociora: cui excellentiæ uelocitatis repugnat æqualitas hũæ cõplexionis.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, q̃ cornua & ungulæ, quę ſunt quorundã animaliũ arma, & ſpiſsitudo corii, & multitudo pilorũ, aut plumarũ, q̃ ſunt tegumẽta animalium: atteſtantur abundantiæ terreſtris elemẽti: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cõplexionis humanæ. Et ideo hæc homini non cõpetebant. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus poteſt parare ſibi arma & tegumenta & alia uitæ neceſſaria infinitis modis[c]. Vnde & manus in 3. de anima dicitur organũ organorũ. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ eſt infinitarũ conceptionũ, ut haberet facultatem infinita inſtrumenta ſibi parandi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd habere ſtaturam rectam conueniens fuit homini propter quatuor. Primo quidem, quia ſenſus ſunt dati homini non ſolũ ad uitæ neceſſaria procuranda, ſicut aliis animalibus: ſed etiam ad cognoſcendum. Vnde cum cętera animalia nõ delectentur in ſenſibilibus niſi per ordinẽ ad cibos & uenerea, ſolus homo delectatur in ipſa pulchritudine ſenſibilium ſecundũ ſeipſam. Et ideo q̃a ſenſus præcipue uigent in facie, alia animalia habẽt faciem pronã ad terram, quaſi ad cibũ quærendũ, & prouidendũ ſibi de uictu: homo uero habet faciẽ erectã, ut per ſenſus & præcipue p uiſum, q̃ eſt ſubtilior, & plures differentias rerũ oſtendit, libere poſſit ex omni parte ſenſibilia cognoſcere, & cęleſtia & terrena, ut ex omnibus intelligibilem colligat ueritatẽ. Secundo, ut interiores uires liberius ſuas operationes habeant, dum cerebrũ in quo quodãmodo perſeuerant, nõ eſt depreſſum: ſed ſuper omnes partes corporis eleuatum. Tertio q̃a oporteret q̃ ſi homo haberet pronã ſtaturã, uteretur manibus loco anteriorũ pedũ. Et ſic utilitas manuũ ad diuerſa opera pficienda ceſſaret. Quarto, q̃a ſi haberet pronam ſtaturã; & uteretur manibus loco anteriorum pedum, oporteret q̃ cibũ caperet ore. Et ita haberet os oblongũ, & labia dura & groſſa, & linguã etiã duram: ne ab exterioribus lædereti, ſicut patet in aliis animalib⁹. Et talis diſpoſitio omnino impediret locutionẽ quæ eſt propriũ opus rationis. Et ramẽ homo ſtaturã rectã habens, maxime diſtat à plãtis. Nam homo habet ſuperius ſui, id eſt caput uerſus ſuperius mundi, & inferius ſui uerſus inferius mũdi. Et ideo eſt optime diſpoſitus ſecũdum diſpoſitionẽ totius. Plantæ uero habent ſuperius ſui uerſus inferius mundi, nã radices ſunt ori, ꝓportionales, inferius autem ſui uerſus ſuperius mũdi. Animalia uero bruta medio modo, nã ſuperius animalis eſt pars qua accipit alimentũ, inferius autẽ eſt pars qua emittit ſuperfluũ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum conuenienter corporis humani pro-* *ductio in Scriptura deſcribatur.*

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur q̃ inconuenienter corporis humani ꝓductio in Scriptura deſcribatur. Sicut enim corpus humanũ eſt factum à deo, ita & alia opera ſex dierum. Sed in aliis opibꝰ dicit: Dixit deꝰ fiat, & factũ eſt. Ergo ſimiliꝛ debuit dici de hominis productione.

¶ Præterea, Corpus humanum à deo immediate eſt factum: ut ſuprà dictũ eſt. Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

¶ Præterea, Forma humani corporis eſt ipſa anima, quæ eſt ſpiraculũ uitæ. Inconuenienter ergo poſtquam dixerat, Formauit deus hominem de limo terræ, ſubiunxit, Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ.

¶ Præterea, Anima quæ eſt ſpiraculum uitæ, eſt in toto corpore, & principaliter in corde. Non ergo debuit dicere quòd inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ.

¶ Præterea, Sexus maſculinus & fœmininus pertinẽt ad corpus: imago uero dei ad animam. Sed anima ſecundum Aug. fuit facta ante corpus. Inconuenienter, ergo cum dixiſſet, Ad imaginem ſuam fecit illum.

¶ IN CONTRARIVM, addidit maſculum & fœminam creauit eos. Eſt authoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis omnia à deo ſint facta, decuit tamẽ ut hominem ad ipſius imaginẽ factum, ex in illum facta uitæ ſpiraculũ inſpiraſſe, diuina traderetur ſcriptura.

¶ RESPONDEO dicendũ ad primũ, q̃ ſicut Aug. dicit in 6. ſuper Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo aliis rebus q̃ deus fecit ipſum hominẽ quaſi alia ipſe non fecerit: cum ſcriptum ſit, Opera manuum tuarũ ſunt cęli: & alibi, Aridã fundauerunt manus eius: ſed in hoc q̃ ad imaginẽ Dei factus eſt homo. Vtitur tũ Scriptura in pductione hominis ſpeciali modo loquẽdi: ad oſtendendũ q̃ alia propter hominẽ facta ſunt. Ea. n. quæ principialiter intẽdimus, cũ maiori deliberatione & ſtudio conſueuimus facere.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt intelligendum deum angelis dixiſſe, Faciamus hominem, ut quidam peruerſe intellexerunt. Sed hoc dicitur ad ſignandam pluralitatem diuinarum perſonarum: quarum imago expreſsius mueniꝛitur in homine.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quidã intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & poſtmodũ deum formato tam corpori animam infudiſſe. Sed cõtra rationem perfectionis primæ inſtitutionis rerũ eſt, q̃ deus uel corpus ſine anima, uel animã ſine corpore fecerit: cũ utrunq; ſit pars humanæ naturæ. Et hoc etiã eſt magis inconueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerſo. Et ideo ad hoc excludendum quidam poſuerunt, q̃ cum dicitur,

ex eo q̃ corpus humanum eſt unum naturaliũ, & illius finis proprius eſt aĩa rationalis: cum ſint operũ[b]: qđ̃ probatur quia materia eſt ,,ppter formam: & hoc quo ad animam: & inſtrumẽta ſunt ppter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autẽ eſt iſta, optimum dicitur quia uel eſt omni alio melꝰ, uel ſaltem nihil eſt melius ipſo ſimpliciter uel in tali ordine, ut patet: ſed id in quo inuenitur defectus aliquis poteſt eſſe melius: quia poſſet eſſe ſine defectu: ergo quod eſt cũ defectu, non eſt optimũ: ſed diſpoſitio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo non eſt optima. Hanc obiectionẽ ex eadem radice ſimul excluſit, quia ſcilicet nullꝰ artifex curat de defectibus cõſequentibus neceſſitatem materiæ idoneæ ad finem ppoſitũ: ergo nec deus reſpectu materiæ: ergo nec reſpectu corpis hũi. Si qui igitur ſunt in corpe humano defectus, non ſunt ab acto re electi, ſed ex neceſſitate materię emerguntes, ꝓceſſus eſt clarꝰ.

a ¶ *Super Quæſtionis nonageſimæprimæ Articulũ quartũ.*

Cõment. Tholus clarus. ¶ In corpore una concluſio reſponſiua. Scriptura uſit ſpeciali modo loquẽdi in pductione hominis. Probat excludendo falſum cauſam, & aſsignando ueram: falſa quidem eſt cauſa huius, q̃ ſolus homo ſit à deo: & hoc ex Augu. Vera autem, quia ſolus homo eſt ad imaginem dei: ex qua deducitur concluſio ſic. ſolus homo eſt ad imaginẽ dei factus: ergo alia facta ſunt propter ipſum: ergo ipſe eſt principaliter intentus: ergo ſpeciali modo loquẽdi de hoc eius pductio inſinuari. Omnia ſunt clara: & ultima cõſequẽtia probatur: quia ea quæ principialiter intẽdimꝰ, cum maiori deliberatione & ſtudio facere cõſueimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit ſignari ſpeciali tractatu de pductione ipſius. Aduertendum, q̃ hic cõparatur homo ad ea, quæ explicite facta ſcribuntur in principio Geneſis, inter illa enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

a ¶ *Super Quæſtionis nonageſimæſecũdæ Articulũ primũ.*

Cõment. Tholus clarus. ¶ In corpe una concluſio reſpon ſiua ſimpliciter affirmatiue, neceſſe fuit fœminam fieri. Probatur neceſſe fuit dari uiro adiutorium ad generationis opus: ergo neceſſe fuit

Formauit deus hominẽ, intelligitur productio corporis ſimul cũ anima: quod autem additur, Et inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ uitæ, intelligitẽ de ſpiritu ſancto: ſicut & dominus inſufflauit in apoſtolos dicens, Accipite ſpiritum ſanctum. Sed hæc expoſitio, ut dicit Aug. in lib. de ci. dei, excluditur p uerba Scripturæ. Nã ſub dicitur ad prædicta, Et factꝰ eſt homo in animã uiuentẽ. Quod apoſtolus 1. ad Cor. 15. nõ ad uitam ſpiritualem, ſed ad uitam animalem refert. Per ſpiraculum ergo uitæ intelligitur anima, ut ſic quod dicitur, Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ, ſit quaſi expoſitio eius quod præmiſerat. Nam anima eſt corporis forma.

¶ Ad quartũ dicendum, q̃ quia operationes uitæ magis manifeſtantur in facie hominis ꝓpter ſenſus ibi exiſtẽtes, ideo dicit in faciẽ hominis inſpiratum eſſe ſpiraculum uitæ.

¶ Ad quintũ dicẽdum, quòd ſecũdum Aug. omnia opa ſex dierũ ſimul ſunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit ſimul factam cum angelis, non ponit factam ante ſextam diem, ſed in ipſo ſexto die ponit eſſe factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius ſecũdum rationes cauſales. Alii uero doctores ponunt & animam & corpus hominis factum ſexto die in actu.

QVAESTIO NONAGE-
ſimaſecunda de productione mulie-
ris, in quatuor articu-
los diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de productione mulieris. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum in illa rerũ productione debuerit mulier produci. ¶ Secũdo, utrum debuerit fieri de uiro. ¶ Tertio utrũ de coſta uiri. ¶ Quarto, utrum facta fuerit immediate à deo.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim philoſophus in lib. de generatione animaliũ, q̃ fœmina eſt mas occaſionatus. Sed nihil occaſionatum & deficiens debuit eſſe in prima rerũ inſtitutione. Ergo in illa prima rerũ inſtitutione mulier ,,producenda nõ fuit.

¶ Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato eſt ſubſecuta. Nam ad mulierem dictũ eſt poſt peccatum Gen. 3. Sub uiri poteſtate eris. Et Greg. dicit, quòd ubi non delinquimus, omnes pares ſumus. Sed mulier naturaliter eſt minoris uirtutis & dignitatis quàm uir. Semper enim honorabilius eſt agens patiente: ut dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ Præterea, occaſiones peccatorum ſunt amputandæ. Sed deus præſciuit quòd mulier eſſet futura uiro in occaſionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur Gen. 2. Non eſt bonũ hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.

CONCLVSIO.

¶ Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis expleꝛ- *dum, debuit tunc mulier produci.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ neceſſariũ fuit fœminã fieri, ſicut Scriptura dicit in adiutorium uiri: non quidẽ in adiutoriũ alicuius operis, ut quidam dixerũt: cũ ad quodlibet aliud opus cõuenientius iuuari poſſit uir per alium uirum, q̃ per mulierem, ſed in adiutoriũ generationis. Quod manifeſtius uideri poteſt, ſi in uiuẽtibus modus generationis conſideretur. Nam in quibuſdã animalibus imperfectis, quæ uidentur ſubito & quaſi ex putredine generari, non inuenitur maſculus & fœmina, ſed ſecundum quoſdam huiuſmodi animalia generantur ex uirtute actiua cęleſtium corporum, ex materia corporali paſſiua, ſine ſemine præexiſtente. Sed in animalibus perfectis inuenitur maſculus & fœmina, quorum maſculus habet uirtutem actiuam in generatione, fœmina uero materiam paſſiuam. Et ratio huius diuerſitatis in animalibus perfectis uidetur eſſe, quia in huiuſmodi animalibus, ſicut dictum eſt, requiritur ad generationem non ſolum uirtus actiua & paſſiua, ſed etiam diuerſitas ſexuum, ut ſcilicet unum ſexum ſit ad actiuum, & alterum ad paſſiuum. Et hæc diuerſitas ſexuum in animalibus perfectis, & in his ſunt duo, diuerſitas ſexuum, & commixtio quandoq; Primum eſt, quia habent excellentius opus. Secundũ eſt, ut aſſequantur generationem habentes pro tunc quaſi plantę ſemper. Quamus ergo uel ſupremus ordo terni gradus eſt, ut generatiua: & tamen forma excellentiſsimum omniũ opus, ſcilicet intelligere habeant maxime diuerſitatem ſexuum cũ temporali cõmixtione. Et hæc quidẽ maxima diuerſitas inſinuatur in hoc, q̃ ſeorſum deſcribitur factio mulieris à productione uiri, cum in cęteris animantibus ſimul factus uterq; ſexus cõmemoretur. Commiſtio in eo quod ſubditur, Et erunt duo in carne una. Ex his patet ratio antecedentis taliter. Natura uiuens generatiua fortita excellentiſsimam operationem, ſcilicet intelligere, exigit maximam ſexus diuerſitatem, cum eorum quandoq; commixtione: nã humana eſt huiuſmodi: ergo ſolus uir nõ ſufficit, ſed opor tuit dari ſibi adiutoriũ ad generationis opus.

459 *Opuſſ. 73. capit. 17. co. 2.*

¶ *Num ad quoduis opus uiro melius per alium uirum adiutorium præſtetur, quàm per fœminam.*

¶ Circa, pbationẽ conſequẽtiæ dubiũ occurrit. Non enim uidetur uerũ qđ̃ tibi dicitur, ſcilicet qđ̃ ad omne opus melius uiro p aliũ uirũ adiutoriũ præſtatur, q̃ per fœminam: excepta generatione, inquit eñ Ariſt. in 1. œconomicorum, q̃ alia ſunt, ppria opera uiri, & alia uxoris in

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris in domo. Et in sequenti articulo expresse dicit, q in humana specie mas & fœmina coniunguntur non solū ad generandū, sed ad domesticā uitā, in qua alia sunt mariti, alia fœminę opera. Constat autē q unūquodq; opus melius fit per eū, cui est proprię, q per aliū. Igit̄ præter generationē alia sunt q per fœminā melius parātur, q̄ per uirū: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicenda cū duplici distinctione: prima, q̄ aliud est loq de uxore in cōparatione ad maritū, & aliud absolute de fœmina & uiro. Secūda est, q̄ aliud est loqui de fœmina & uiro ceteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut ordinata, uel affecta, &c. Sermo siquidem est iterę de fœmina & uiro absolute. Arist. & articulus sequēs loquūtur de fœmina in cōparatione ad maritū. Et ueru est q̄ multa sunt in domestica uita, quæ nō solum melius fiunt per uxorem, sed simpliciter non decēt maritū: quin potius nec fcire debet talia, ut ibidem dicitur. Sed ex hoc non sequit quin ista melius fierent per unū aut plures alios uiros: ex hoc em̄ quōd melius per ipsam q̄ per maritū fit: nō sequitur, ergo melⁱ⁹ q̄ per uirū. Multa quoq; sunt opera q̄ melius separātur à muliere, q̄ à uiro ratione affectus maioris, cōsuetudinis, instructionis, &c. & propter hoc ubi nō est mulier, ingemiscit æger. Et secundū hoc mas & fœmina in hominib⁹ iunguntur ad opera uitæ domesticæ: quia maximū uinculum amicabilis & perpetuę cōiunctionis reddet magis idoneam fœminam uxorem ad huiusmodi opera q̄ utrumcūq; quo non esset rō tanti uinculi. Stat ergo solidū dictum Philosophi ex Aug. acceptū.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulū secundū.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una cōclusio responsiua ḡsito affirmatiue. Mulier cōuenienter ex uiro formata est magis q̄ fœmina cuiuslib⁹ animalis. Quod, pbat quadrupliciter: primo ex parte dignitatis uiri, ex parte amabilitatis mulieris, ex parte finis secūdarii, s. domesticę uitæ, ex parte sacramēti.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulū tertiū.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una cōclusio responsiua ḡsito affirmatiue. Cōuenies fuit mulierē formari de costa uiri. Probat dupliciter. primo, ex parte communionis considereturus. Sunt enim quædam uiuētia, quæ in seipsis nō habent uirtutē actiuam generationis, sed ab agēte alterius speciei generātur: sicut plantæ & animalia quæ generātur sine semine ex materia cōuenienti per uirtutem actiuam cælestiū corporum. Quædam uero habent uirtutē generationis actiuā & passiuā cōnunctam, sicut accidit in plantis, q̄ generātur ex semine. Non enim est in plantis aliquod nobilius opus uitę q̄ generatio. Vnde conuenienter omni tēpore in eis uirtuti passiuę cōiūgitur uirtus actiua generationis. Animalibus uero perfectis cōpetit uirtus actiua generationis secundū sexum masculinū, uirtus uero passiua secundum sexū fœmininū. Et quia est aliquⁱ opus uitę nobilius in animalibus q̄ generatio, ad quod eorū uita principaliter ordinat: ideo non omni tempore sexus masculinus fœmino coniungitur in animalibus perfectis: sed solum tēpore coitus, ut imaginemur per coitum sic fieri unū ex mare et fœmina, sicut in planta omni tēpore cōiunguntur uis masculina & fœmininа: ettī in quibusdam plus abundet una harū, in quibusdā plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus uitæ, qđ est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio utriusq; uirtutis, ut seorsum ꝓducerēt fœmina à mare, & tamen carnaliter cōiungerentur in unum ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gen. 2. Erunt duo in carne una.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ per respectum ad naturā particularē fœmina est aliquid deficiens et occasionatū: quia uirtus actiua q̄ est in semine maris, intendit producere sibi simile perfectū secundum masculinum sexum. Sed q̄ fœmina generetur, hoc est propter uirtutis actiuæ debilitatem: uel propter aliquam materię indispositionem: uel etiam propter aliquā transmutationem ab extrinseco: puta à uentis australibus qui sunt humidi: ut dicitur in li. de generatione animaliū [c]. Sed per cōparationē ad naturā uniuersalē fœmina non est aliquid occasionatū, sed est de intētione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autem naturæ uniuersalis dependet ex deo, q̄ est uniuersalis author naturę. Et ideo instituēdo naturā, non solum marē, sed etiā fœminā producit.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ duplex est subiectio [c]. Vna seruilis, secundum quā ꝑsidens utitur subiecto ad suiipsius utilitatē. Et talis subiectio introducta est post peccatum. Est autē alia subiectio œconomica uel ciuilis: secundū quā ꝑsidēs utitur subiectis ad eorū utilitatē & bonum. Et ista subiectio fuisset etiā ante peccatū. Defuisset enim bonū ordinis in humana multitudine, si qdā per alios sapientiores gubernati nō fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est uiro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec in æqualitas hominū excluditur per innocentię statum: ut infra dicetur [c].

¶ Ad tertium dicēdū, q̄ si omnia ex quibus homo sumpsit occasionem peccandi, deus subtraxisset à mūdo, remansisset uniuersum imperfectum. Nec debuit bonum cōmune tolli, ut uitaretur particulare malum [c], præsertim cum deus sit adeo potens, ut quodlibet malum possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit fieri ex uiro.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd mulier nō debuit fieri ex uiro. Sexus em̄ communis est homini & aliis animalibus. Sed in aliis animalibus fœminæ non sunt factæ est maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ Præterea, Eorū quæ sunt eiusdē speciei, eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cū igitur uir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex uiro.

¶ Præterea, Mulier facta est in adiutorū uiro ad generationem. Sed nimia propinquitas reddit personā ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: ut patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex uiro.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur Eccle. 17. Creauit ex ipso, scilicet uiro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit mulierem ex uiro formari in principio formationis rerum.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ cōueniens fuit mulierē in prima rerū institutione ex uiro formari magis q̄ in aliis animalib⁹.

¶ Primo quidē, ut in hoc quędam dignitas primo hominī seruaretur: ut secundum dei similitudinem esset & ipse principium totius suę speciei [c], sicut deus est principiū totius uniuersi. Vnde & Paul. dicit Act. 17, q̄ deus fecit ex uno omne genⁿ hominum.

¶ Secundo, ut uir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhęreret, dum cognosceret eam ex se esse productā. Vnde dicit Gen. 2. De uiro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrē & matrē, & adhærebit uxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam uitam. Quod non contingit in aliis animalibus.

¶ Tertio: q̄a, ut philosophus dicit in 8. ethi. mas & fœmina coniungūtur in hominib⁹: nō solū ꝓpter necessitatē generationis, ut in aliis animalibus: sed etiā ꝓpter domesticā uitā: in qua aliqua opa uiri & fœminæ, & i qua uir est caput mulieris. Vnde cōuenienter ex uiro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶ Quarta uero est ratio sacramētalis. Figuratur. n. per hoc quōd ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicēdum, q̄ materia est ex qua aliqd fit. Natura autē creata habet determinatū principiū. Et cū sit determinata ad unū: ettiā habet determinatū processum. Vnde ex determinata materia, ꝓducit aliquid in determinata specie. Sed uirtus diuina, cum sit infinita, potest idē secundū speciē ex quācūq; materia facere: sicut uirū ex limo terræ, & mulierē ex uiro.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ ex naturali generatione contrahitur q̄dā propinquitas, q̄ matrimonio impedit. Sed mulier nō est producta à uiro ꝓ naturalē generationē, sed sola uirtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit formari de costa uiri.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ mulier non debuerit formari de costa uiri. Costa enim uiri fuit multo minor q̄ corpus mulieris. Sed ex minori nō potest fieri maius nisi uel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formaretur q̄ de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (ut dicit Aug. super Gen. ad lit.) non est possibile ut aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius q̄ uiri ad minus in ea proportione quam habet costa ad corpus Euę. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ.

¶ Præterea, In operibus primo creatis nō fuit aliquid superfluū. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod uiderur inconueniens.

¶ Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à uiro, ut ex ea mulier formaretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Aedificauit dominus deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit ut mulier in prima mūdi creatione ex costa uiri formaretur.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ conueniens fuit mulierē formari de costa uiri. Primo quidē, ad significādū q̄ inter uirum & mulierē debet esse socialis coniunctio. Neq; n. mulier debet dominari in uirum. Et ideo non est formata de capite. Neq; debet à uiro despici tanquā seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundo propter sacramentū. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerant sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ qdā dicūt, ꝙ multiplicationem materiæ absq; alterius additione formatū fuisse corpus mulieris, ad modū quo Dominus quinq; panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta aut accidit secundū transmutationem substantiæ ipsius materiæ, aut secundum transmurationem dimensionū eius [c], nō autē si secundū transmutationē substantiæ ipsius materiæ. Tū q̄a materia in se cōsiderata est omnino tranimutabilis, utpote existēs in potētia, & habēs nō fosū rationē subiecti. Tum etiā q̄a multitudo

tionis socialis nō denominantur, ex quacunq; parte. Secūdo ex parte Sacramēti. omnia clara sunt.

Auerro. ¶ In responsione ad primū aduerte, q̄ qa materia præuenit actus omnes prędicamentorū, ut dicit 7. meta. nec est qd nec quāle, nec quantum: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo: quo ad prędicamēta quātitatis pertinēt, fuit essentiam autem eius sunt hæc in actu non in potentia. Verū nō est putandum materiam existentē sub quacunq; dimensione esse in potētia ad quamcunq; dimensionē, sed est certus limes, ultra quē nec in potentia extendit. Et propterea cōmuniter & bene dicitur, q̄ licet in essentia materiæ nō det maius aut minus, multitudo, uel paucitas, dat tamen in ea plus & minus, ita q̄ plus materiæ est sub pedali terræ, quam sub 3. phys. 9. 17. 2. pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniam hoc habet multum materiæ sub paruis, illud parum sub magnis dimensionibus. Et propterea materia existens sub costa non erat in potentia ad quantamcunq; quantitatē. Et rursus licet fuerit in potētia ad quantitatē maiorē mulieri, non tamē feruata densitate debita ad corpus mulebre, & ideo oportuit plus materiæ haberi à corpe longe maiori, & nō ꝛōge rariore.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Artic. quartū.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue: solus deus mulierem de costa uiri potuit formare. Probā. Solus naturę institutor potest præter naturæ ordinē res in esse ꝓducere, ergo solus deus potest corpus mulieris de costa uiri formare. Antecedens patet: cōsequentia, ꝓbatur q̄a corpus mulieris est præter naturę ordinē formatū, qđ probatur sic, generatio cuiusq; speciei est ex determinata materia, ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano, ergo productio ex quacunq; alia materia nō est naturalis: ergo formatio corporis ex costa nō est naturalis, consonātia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæterciæ Articulū primum.*

Auicen. Titulus, dei, quo ad naturā non artem.

Contrar. ¶ In corpe duo. Primo incipit ostendere quid requiratur ad rationem imaginis, tam ꝑfectæ q̄ imperfectæ. Secundo tiudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ ꝛtelligi eadē materia manente absq; additione: nisi ꝓ hoc q̄ maiores dimēsiones accipiat. Hoc autē est rarefieri, scilicet materiā eadē accipere maiores dimensiones: ut philosophus dicit in 4. physi. Dicere ergo materiam multiplicari absq; rarefactione est ponere cōtradictoria simul, scilicet diffinitionē absq; diffinito. Vñ, cū nō appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionē materiæ: uel ꝓ creationē, qđ̄ ꝓbabilius est: uel per cōuersionē. Vñ Aug. dicit super Iohā. q̄ hoc mō Christus ex quīq; panib⁹ satiauit quīq; millia hominū: quo modo ex paucis granis ꝓducit multitudinē segetis. Quod fit per cōuersionē alimēti. Dicit tñ uel ex quīq; panibus turbas pauisse, uel ex costa mulierē formasse, q̄a additio facta est ad materiam præexistentem costæ, uel panum.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ costa illa fuit de perfectione Adæ non prout erat individuū quoddā, sed prout erat principiū speciei: sicut semē est de pfectione gñantis, qđ' operatione naturali cū delectatione resoluitur. Vñ multo magis uirtute diuina corp⁹ mulieris potuit de costa uiri formari absq; dolore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrū mulier fuerit immediate formata à deo.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videt ꝙ mulier nō fuerit immediate formata à deo. Nullū em̄ individuū ex simili secundum speciem ꝓductum fit immediate à deo. Sed mulier facta est de uiro, qui est eiusdem speciei cum ipsa. Ergo non est facta immediate à deo.

¶ Præterea, Augu. dicit. 3. de tri. ꝙ corporalia dispensantur à deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerium angelorum, & non immediate à deo.

¶ Præterea, ea quæ præexiterūt in creaturis secundū rationes causales, producūtur uirtute aliquius creaturæ, & non immediate à deo. Sed secūdū causales rōnes corpus mulieris in primis operibus ꝓductū fuit: ut Augu. dicit. 9. super Gen. ad lit. ergo non fuit producta mulier immediate à deo.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in eodem lib. Formare uel ædificare costam ut mulier esset, non potuit nisi deus à quo uniuersa natura subsistit.

CONCLVSIO.

¶ *Solus deus mulierē de costa uiri formare potuit.*

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictū est [c], uniuscuiusq; speciei gñatio naturalis est ex determinata materia. Materia autē, ex qua naturaliter generatur homo, est semē humanū uiri uel fœminæ. Vnde ex alia quacunq; materia individuum hūæ speciei generari nō potest naturaliter. Solus autem deus, q̄ est naturæ institutor, potest præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo solus deus potuit uel uirum de limo terræ, uel mulierem de costa uiri formare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ratio procedit quando individuum generatur ex simili secūdum speciē generatione naturali.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad lit. an ministerū angeli exhibuerint deo in formatione mulieris, nescibuerint deo in formatione mulieris, nescibuerint deo in formatione mulieris, nesc

Universidad de Deusto
Biblioteca

de aliter & ppie. Rario autē quare diminute in hoc articulo imaginem adeperit, fuit ut reor triplex. Prima, qa nō incurritur inconuenitās in cōclusione imaginis in homine: eo qd secundā rē saluatur in eo etiā reliqua cōdicto perficiens imaginis ratiōnem. Secūda est, ut à cōmunitoribus etiā cōditionibus ad speciales procederet disciplina: non diuersatā qōnum: sed eiusdē qōnis secundū diuersos articulos: non enim tā exacta in primo articulo requirit doctrina: sed sat est si succedentes ꝑ alios articulos natura ꝗsti discutitur ꝓfecte. Tertia, qa ambiguitas imaginis propriè dictæ habebat specialē difficultatē, ut in argumentis articuli sequentis patet: & ideo reseruata est speciali articulo.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulū secūdum.*

Cōment. Titulus imago dei propriè dicta.

484 2.dist.16. art.2. Et 3.dist.1.q. 1.ar.3.q. 2.cor. Et 4.contra ca.10.ff. Et 1.cōst. xj.lect.2. 20.3.

¶ In corpe duo. primo complet rationē imaginis ꝓprie dictæ. Secūdo ꝑtiler quærito. ¶ Quo ad primū dicit duo, alterū negativum, alterū affirmativū. Negatiuū est, nō quelibet similitudo deducta ab alio sufficit ad rationē imaginis. Probatur, qa nec similitudo secundū genus, ut patet de ueritate rēspectu bōi: nec secundum accidēs cōe, ut patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, qđ ꝑ accidēs denominatur albū. Affirmatiuū est, q requiritur aut ipsa similitudo secundū speciē: ut patet in filio respectu patris: aut secūdā ꝓximā speciei & ꝑticipationē figurā: ut patet in denario. & probatur authoritate Hilarii.

¶ Quo ad secundū conclusio responsiua hæc est. Solæ intellectuales creaturæ ꝓprie loquendo sunt ad imaginem dei. Probatur, Solæ creaturæ intellectuales assimilantur deo, ut intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilātur deo secūdā quasi ultimā differētiā: ergo solæ assimilantur secundum speciē: ergo solæ sunt ad imaginē. Antecedēs patet: & prima cōsequentia declaratur gradatim. res secundū similitudinē ad deū in tres gradus. Et ꝓbatur authoritate Augustini dicentis nullā gradū esse ꝓximiorē deo, q̄ sit intellectiuus: tenet ergo locum ultimæ differentiæ: cæteræ cōsequētiæ sunt euidētes.

142

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulū tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpe una conclusio bipartita. Primo quærit quomodo se habeant ad imaginem imago naturæ, & personarum. Secundo ꝑtiler quærito. ¶ Quo ad primum dicit duo. Primo quid sit imago naturæ, & personarum. Secundo ꝓbat. ¶ Quo ad primum dicit duo. Primo quid sit imago naturæ, & personarum. Secundo ꝓbat. ¶ Quo ad primum dicit duo. Primo quid sit imago naturæ, & personarum. Secundo ꝓbat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Propheta loquitur de corporalibus imaginib⁹ ab homine fabricatis. Et ideo signāter dicit. Quam imaginem ponetis ei? Sed deus ipse sibi in homine posuit spirituālē imaginem.

¶ Ad secundum dicēdum, ꝙ primogenitus omnis creaturę est imago dei perfecta, perfecte implēs illud cuius imago est. Et ideo dicitur imago, & nunquā ad imaginē. Homo uero & ꝓpter similitudinē dicitur imago, & ꝓpter imperfectionē similitudinis dicitur ad imaginem. Et qa similitudo perfecta dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi connaturali: in homine autem sicut in aliena natura, sicut imago regis in numo argenteo: ut patet per Aug. in lib. de decem chordis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ cū unum sit ens indiuisum: eo modo dicitur species indifferens, quo una. Vnum autē dicitur aliqđ: non solū numero, aut specie, aut gñe: sed etiā secundū analogiā uel proportionē quādā. Et sic est unitas uel conuenientia creaturæ ad deū. Quòd autē dicit rei ad rē cœquādam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum imago dei inueniatur in irrationalibus creaturis.*

AD SECVNDVM sic ꝓcedit. Videtur ꝙ imago dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dio. in lib. de di. no. Habent causata causarum suarū cōtingentes imagines. Sed deus est causa non solum rationalium creaturarum, sed etiam irrationalium. Ergo imago dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶ Præterea, Quanto est expressior similitudo in aliquo, tāto magis accedit ad rationē imaginis. Sed Dion. dicit 4.c. de di. no. ꝙ radius solaris maxime habet similitudinē diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem dei.

¶ Præterea, Quanto aliquid est magis perfectū in bonitate, tanto magis est deo simile. Sed totū uniuersum est ꝓfectiꝰ in bonitate, q̄ꝫ hō. Quia etsi bona sint singula, tñ simul sūa dr̄ ualde bona Gen. 1. Ergo totū uniuersum est ad imaginem dei, & nō solū homo.

¶ Præterea, Boe. in lib. de conso. dicit de deo. Mundum mente gerens, similiq; imagine formans. Ergo totus mundus est ad imaginem dei, & non solum rationalis creatura.

¶ SED CONTRA est qđ dicit Augu. 6. super Gen. ad lit. Hoc excellit in homine, qa deus ad imaginē suā hominē fecit propter hoc ꝙ dedit ei mentem intellectualem, qua præstat pecoribus. Ea ergo, quæ non habēt intellectum, non sunt ad imaginem dei.

CONCLVSIO.

¶ Cum oēs intellectuales creaturæ assimilātur deo ut intelligit et sapit, solæ ad imaginē dei esse dicitur.

¶ RESPONDEO dicendū ꝙ non quelibet similitudo, etiā si sit expressa ex altero, sufficit ad rationē imaginis. Si enim similitudo sit secundū genus tm̄, uel secūdum aliquod accidens cōmune, nō propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginē alterius. Non enim posset dici ꝙ uermis, q oritur ex homine, sit imago hominis, ꝑpter similitudinē ad gñs. Nec; iterum potest dici ꝙ si aliqd fiat albū ad similitudinē alterius, ꝙ ꝑpter hoc sit ad eius imaginem, qa albū est accidens cōe pluribus speciebus. Requiritur autē ad rationē imaginis ꝙ sit similitudo secūdum speciem⁶, sicut imago regis est in filio suo: uel ad minus secundū aliquod accidēs ꝓprium speciei, & præcipue secundū figurā: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde ꝓpriē Hila. dicit, ꝙ imago est species indifferēs. Manifestum est autē, ꝙ similitudo speciei attenditur secundum ultimā differentiā. Angelus autē aliqua deo. Primo quidem & maxime communiter, inquantum sunt. Secūdo uero inquantum uiuunt. Tertio uero inquantum sapiunt uel intelligunt. Quæ; ut Aug. dicit in lib. 83. q. ita sunt deo similitudine ꝓxima, ut in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ ꝓprie loquendo, sunt ad imaginem dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omne imperfectū est quædā participatio perfecti. Et ideo, etiā ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquātum tamen aliqualem dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit quòd causata habent causarū contingentes imagines, id est, quantum contingit ea habere, & non simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Dio. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, non secundum dignitatem naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ uniuersum est perfectius in bonitate q̄ꝫ intellectualis creatura extēsiue & diffusiue. Sed mēsiue & collectiue similitudo diuinæ ꝓfectionis magis inuenitur in intellectuali creatura, q̄ est capax summi boni. Vel dicendum, quòd pars non diuiditur contra totum, sed contra aliam partem. Vnde cum dicitur quòd sola natura intellectualis est ad imaginem dei, non excludit quin uniuersum secundum aliquam sui partē sit ad imaginem dei: sed excluduntur aliæ partes uniuersi.

¶ Ad quartū dicendū, ꝙ imago accipitur à Boē. secundū rationē similitudinis qua artificiata imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quælibet creatura est imago rationis exēplaris quam habet in mente diuina. Sic autē non loquimur nūc de imagine, sed secundum quod attenditur secundū similitudinē in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantum sunt entia: & primæ uitæ inquantum sunt uiuentia & summæ sapientiæ inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus sit magis ad imaginem dei quàm homo.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ angelus non sit magis ad imaginem dei, quàm homo. Dicit enim Augustin. in sermone de imagine, ꝙ deus nulli alii creaturæ dedit quòd sit ad imaginem suā ad 4. dist. 49. ar. 2. q. 1. ad 4. nisi homini. Non ergo uerum est, quòd angelus magis dicatur ad imaginem dei, quàm homo.

¶ Præterea, Secundū Aug. in lib. 83. q. hō ita est ad imaginē dei, ut nulla interposita creatura formeť à deo. Et ideo nihil est illi cōiunctiꝰ. Sed imago dei dicit aliqua creatura inquātū deo cōiungit. Ergo angelus non est magis ad imaginem dei, quàm homo.

¶ Præterea, Creatura dicitur ad imaginē dei inquātum est intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura nō intenditur nec remittitur. Non enim est de genere accidentis, cū sit in genere substātiæ. Ergo angelus nō est magis ad imaginē dei quàm homo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Greg. in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imagīnis magis insinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶ Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existentes, magis ad imaginem dei sunt simpliciter, quam homo.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ de imagine dei log dupliciter possumus. Vno modo quantū ad id in quo primo cōsideratur ratio imaginis: qđ' est intellectualis natura. Et sic imago dei est magis in angelis, q̄ꝫ sit in hominibus: quia intellectualis natura ꝓfectior est in eis, ut ex supradictis patet⁶. Secūdo potest cōsiderari imago dei in homine quātū ad id, in quo secūdario cōsideratur: put scilicet in homine inuenitur quędā dei imitatio: ꝛc quantū scilicet hō est de homine, sicut deus de deo: & inquantū anima hois est tota in toto corpe eius, & iterū tota in qualibet parte ipsius, sicut deus se habet ad mundū. Et secundū hæc & similia magis inuenitur dei imago in homine, q̄ꝫ in angelo. Sed quātū ad hoc non attenditur ꝑ se ratio diuinæ imaginis in homine nisi præsuppōsita prima imitatione, quæ est secūdū intellectualem naturā: alioquin etiā animalia bruta essent ad imaginem dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualē naturam angelus sit magis ad imaginē dei, q̄ꝫ homo, simpliciter concedēdū est angelū magis esse ad imaginem dei, hominē autē secūdū qd.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Aug. excludit à dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autē angelos.

¶ Ad secūdū dicendū, ꝙ sicut ignis dicit esse subtilissimū corporū secūdū suā speciē, cū tñ unus ignis sit alio subtiliorꝰ: ita dicit ꝙ nihil est cōiunctius deo, q̄ꝫ mēs hūa secūdū genus intellectualis naturæ: qa sicut ipse supra præmiserat quæ sapiūt, ita sunt illi similitudine ꝓxima: ut in creaturis nihil sit propinquius. Vñ per hoc non excluditur quin angelus sit magis ad dei imaginem.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ cū dicitur ꝙ substātia nō recipit magis & minus, non intelligitur ꝙ una species substātiæ nō sit ꝓfectior q̄ꝫ alia: sed ꝙ unū & idem individuum non participet suam speciē q̄ꝫ magis q̄ꝫ minus. Nec etiā à diuersis idiuiduis participat species

membris. Angelus est simpliciter magis ad imaginē dei, homo autem est magis secundū quid. Probatur quo ad 1.d.3.loc. 4.in fi. & ueri. q.10. ar.4. ad 7. Et po. 3.artis. 2.ar. primū, attāgit partē simul. Angelus est similior deo secundū intellectualem naturā: ergo est magis secundum quod magis aut maxime intellectualiter deū imitatur: ergo secūdū quod magis intelligit & amat deum: ergo tripliciter, scilicet ex natura, gratia, et gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis cōuenit. Antecedēs patet cū prima cōsequētia. Secūda uero ꝓbatur: quia hoc est summū & primū intellectualitatis in deo, ꝙ scilicet intelligit & amat se: & hoc est supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura perringere, ꝙ intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet utrūq; 12. metaph. Tertia uero consequentia distinguendo lumen triplex, &c. patet: & omnia clara sunt.

Sed nota ꝙ in primo membro nomine Aprilis naturalis non intelligo aptitudinē ut dicit. distinguit cōtra habitū, aut actū: quoniā ad hoc primū melius spectat nō solū posse intelligere & amare deum: sed etiā intelligere & amare actualiter quàm habitualiter, loquendo de cognitione & amore in puris naturalib⁹: sed intelligo aptitudinem naturæ, ut distinguitur cōtra supernaturalē tantū. Fecit autē specialē mentionem in primo mēbro de aptitudine. & in secūdo de actu & habitu, ad insinuandum ꝙ notitia & affectio ex natura extendit se usq; ad aptitudinem, gratiæ uero usq; ad habitū tantum: & cōsequenter gloriæ ad actum tantum. Authoritas uero est glossę super Psalmum, & clara est.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum quintū.*

Titulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo ostē dit quomodo se habeant adinuicem imago naturæ, & personarum. Secundo rēspondet quæsito. ¶ Quo ad primum cōclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert illā. Probatur sic, Distinctio diuinarum personarū est secundum originē, seu originis relationes. ergo est secundum quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem personarū. ergo, &c. Antecedēs supponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur, quia modus originis uariatur secundū quod exigit diuersitas naturarum, quod manifestatur ex differentia originе inanimatorum & animatorum: & inter plantarum & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secundum quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum, cætera sunt ꝑ se nota. ¶ Aduerte hic ꝙ hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera scita: quæ enim pertinent ad unitatē naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea uero, quæ ad pluralitatē personarum & imaginem earum ut sic, sunt credita: & ideo cum dicitur ꝙ imago trinitatis sequatur ad imaginem naturæ, intelligendum est ut creditum nō ut scitum: sicut & trinitas ipsa respectu naturę diuinę. ¶ Quo ad secundū cōclusio responsiua est: In homine est imago dei & quantum ad naturam diuinā, & quantum ad rationem personarū. Probatur, quia in ipso deo una natura existit in tribus personis. Aduerte hic ꝙ cōclusio supponit esse in homine imaginem dei quo ad diuinam naturam: & intendit tandem actualiter quàm habitualiter, loquendo de cognitione & amore in puris naturalib⁹: sed intelligo aptitudinem naturæ, ut distinguitur cōtra supernaturalē tantū. Fecit autē specialē mentionem in primo mēbro de aptitudine. & in secūdo de actu & habitu, ad insinuandum ꝙ notitia & affectio ex natura extendit se usq; ad aptitudinem, gratiæ uero usq; ad habitū tantum: & cōsequenter gloriæ ad actum tantum. Authoritas uero est glossę super Psalmum, & clara est.

Cōment. 484 Annota.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum quintū.*

Titulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo ostē dit quomodo se habeant adinuicem imago naturæ, & personarum. Secundo rēspondet quæsito. ¶ Quo ad primum cōclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert illā. Probatur sic, Distinctio diuinarum personarū est secundum originē, seu originis relationes. ergo est secundum quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem personarū. ergo, &c. Antecedēs supponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur, quia modus originis uariatur secundū quod exigit diuersitas naturarum, quod manifestatur ex differentia originе inanimatorum & animatorum: & inter plantarum & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secundum quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum, cætera sunt ꝑ se nota. ¶ Aduerte hic ꝙ hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera scita: quæ enim pertinent ad unitatē naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea uero, quæ ad pluralitatē personarum & imaginem earum ut sic, sunt credita: & ideo cum dicitur ꝙ imago trinitatis sequatur ad imaginem naturæ, intelligendum est ut creditum nō ut scitum: sicut & trinitas ipsa respectu naturę diuinę. ¶ Quo ad secundū cōclusio responsiua est: In homine est imago dei & quantum ad naturam diuinā, & quantum ad rationem personarū. Probatur, quia in ipso deo una natura existit in tribus personis. Aduerte hic ꝙ cōclusio supponit esse in homine imaginem dei quo ad diuinam naturam: & intendit tandem

Cōment. Annota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum probare, quòd sit etiam quo ad trinitatē perfectissimum. Vnde ait probationis cōstitit in duobus propositionibus: scilicet quòd natura diuina est trina suppositalites, & q̄ in homine est imago naturæ diuinæ. Ex his enim optime infertur, ergo in eo est imago trinitatis: quia illa imago infert istam: ut in prima parte huius artic. ill. dictum est.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulum sextū.*

Annota. Titulus sectionem tantum dei: tām quo ad naturā, q̄ trinitatem.

Cōment. 468 7. dist. 3. q. 3. Et 2. di. 16. ar. 2. Et 4. cōtra. 26. ¶In corpore una conclusio bimembris. In homine inuenitur dei similitudo per modum imaginis secundū mentem, secundū uero alias eius partes per modū uestigii. Probat, imago repræsentat secundū similitudinē speciei, uestigium uero nō pertingendo ad similitudinē speciei sinæ causæ: ergo imago dei inuenitur in sola rationali creatura, uestigium uero in cæteris: ergo imago dei inuenitur in rationali creatura secundū id in quo excedit cæteram. uestigium uero dei in eadem secundū id alias partes: ergo imago dei inuenitur in homine secundum similitudo per modum imaginis secundū mentē, secundum uero alias eius partes per modū uestigii. Antecedēs quo ad primā partem patet ex dictis. Quo ad secundā declaratur, in uestigio animalis, ignis, & exercitus. Prima uero consequentia fundatur super quatuor. Primū est expressum & præmissum, scilicet q̄ in olbus creaturis est aliqualis dei similitudo. Secundum est implicite subintellectū, scilicet q̄ similitudo dei aut est per modū imaginis, aut uestigii. Tertiū est differentia inter imaginem & uestigiū: & hoc assumpta in antecedente. Quartū est q̄ sola intellectualis natura pertingit ad similitudinē quasi specificam ipsius dei. Et hoc licet supponat quodāmodo ex primo articulo, exprimit hic distinguēdo & applicēdo ad imaginē & uestigium ad diuinā naturā, & trinitatē duabus differentiis. Prima, Rationalis est similis specialiter naturæ diuinæ: ac p hoc per modū imaginis. cæteræ ex dispositione earū significāt q̄ deus est intellectualis: ergo uestigium naturæ dei. Secunda, Rationalis est similis specialiter trinitatiquia principiū uerbi, &c. ergo in ea imago trinitatis: reliquæ inuunt ex modo & specie & ordine q̄

sit sensus, Faciamus hominē taliter ut sit in eo imago nostra. Alio modo hæc præpositio ad, potest designare causam exēplarē: sicut cū dicit, Iste liber est factus ad illū. Et sic imago dei est ipsa essentia diuina quę absolute imago dicit, secundū quod imago ponit pro exemplari: uel secundū quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago: quia secundum eam una persona aliam imitatur.

ARTICVLVS VI.

a *Vtrum imago dei sit in homine solum secundum mentem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ imago dei nō sit in homine solū secundū mētem. Dicit enim Apostol[a] ad Cor. 11. q̄ uir est imago dei. Sed uir non est solum mens. Ergo imago dei non attenditur solum secundum mentem.

¶Præterea, Gen. 1. dicitur, Creauit deus hominē ad imaginē suam, ad imaginē dei creauit illum: masculum & fœminā creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est secundū corpus. Ergo secundū corpus attenditur dei imago in hoīe, & nō secundū mentē tantū.

¶Præterea, Imago præcipue uidetur attēdi secundum figurā. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago dei attēditur in hoīe etiā secundū corpus & nō secūdū mentē tantū.

¶Præterea, Secundū Aug. 12. super Gen. ad lit. tera: triplex uisio inuenitur in nobis, scilicet corporalis, spiritualis, siue imaginaria et intellectualis. Si ergo secundū uisionē intellectualē, quæ ad mentē ptinet, est aliqua trinitas in nobis, secundū quam sumus ad imaginē dei, pari ratione & in aliis uisionibus.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mētis uestræ. & induite nouū hominē. Ex quo datur intelligi q̄ renouatio nostra quæ fit secundū nouī hominis indumentū, ad mentem pertinet: sed ad Col. 3. dicit, Induētes nouum hominē qui renouat in agnitionē dei secūdū imaginē eius, qui creauit eū. Vnde renouationē, quæ est secundū nouī hominis indumentū, attribuit imaginē dei. Esse ergo ad imaginē dei pertinet solum ad mentem.

CONCLVSIO.

¶*Communicatur hominis Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem, secūdum uero alias eius partes per modum uestigii, sicut & cæteris irrationalibus creaturis.*

¶RESPONDEO dicendū, q̄ cū in oīb[9] creaturis sit aliqualis dei similitudo, in sola creatura rationali inuenitur similitudo dei per modum imaginis, ut supra dictū est[c], in aliis autē creaturis per modum uestigii. Id aūt in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mēs. Vnde relinquitur q̄ nec in ipsa rōnali creatura inuenitur dei imago nisi secundū mentē. In aliis uero partib[9] tiquas habet rōnalis creatura, inuenit similitudo uestigii: sicut & in cæteris rebus quibus secūdū partes huiusmodi assimilat. Cuius rō manifeste cognosci pōt, si attendat mod[9] quo repræsentat uestigiū, & quo repræsentat imago. Imago ēm repræsentat secundū similitudinē speciei, ut dictū est[b], uestigiū autē repræsentat p modū effectus: qui sic repræsentat suā causam, q̄ tamē ad speciei similitudinē nō pīngit[c]. Impressiones ēm, quæ ex motu animaliū relinquūtur, dicūtur uestigia. Et similiter cinis dicitur uestigiū ignis, & desolatio terrę, uestigiū hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attēdi inter creaturas rōnales & alias creaturas: & quātū ad hoc q̄ in creaturis rationalibus repræsentat similitudo diuinę naturę, & quātū ad hoc q̄ in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nā quantū ad similitudinē diuinæ naturæ pīnet, creaturæ rōnales uidenī quodāmodo ad repræsentationē speciei pīngere inquātū imitatur deū, nō solū in hoc q̄ est & uiuit: sed etiā in hoc q̄ intelligit, ut supra dictum est[c]. Aliæ uero creaturæ non intelligunt, sed apparet in eis quoddā uestigiū intellectus, pducētis, si earum dispositio cōsideret. Similiter etiā increata trinitas distinguat secundū, pcessionē uerbi à dicēte, & amoris ab utroq̄, ut supra habitū est[d] in creatura rōnali, in qua inuenitur, pcessio uerbi secundū intellectū, & pcessio amoris secundū uoluntatē, pōt dici imago trinitatis increatæ p quādā repræsentationē speciei. in aliis autē creaturis nō inuenit principiū uerbi, & uerbū, & amor: sed apparet in eis quoddā uestigiū, q̄ hæc inueniatur in causā, pducēte. Nā hoc ipsum q̄ creatura habet substātiā modificatā et finitā, demōstrat q̄ sit à quodā principio. Species uero eius demōstrat uerbū facīctis, sicut forma dom[9] demōstrat cōceptionē artificis. Ordo uero demōstrat amorē, pducētis quo effectus ordinat ad bonū[e]: sicut usus ędificij demōstrat artificis uoluntatē. Sic igitur in hoīe inuenit dei similitudo p modū imaginis secūdū mētē, sed secundū aliās ptes eius p modū uestigii.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ homo dicitur imago dei nō qa ipse essentialiter sit imago, sed qa in eo est dei imago impressa secundū mentē: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantum habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet q̄ secundū quālibet partē hominis accipiatur dei imago.

¶Ad secundū dicendū, quòd sicut Aug. dicit 12. de tri. quidā imaginē trinitatis in homine posuerūt nō secundū unū individuū, sed secundū plura: dicētes, q̄ uir patris personam in mitatis; uero personā, q̄ de utro ira processit ut de illo nasceretur: atq̄ ita tertia psonam uelut spiritūsanctū dicūt esse multerē: quæ ita de utro processit, ut nō ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdū uidetur. Primo quidē quia sequeretur q̄ spiritus sanctus esset principium filij: sicut mulier est principiū, plis quæ nascit de utro. Secundo, quia unus homo nō esset nisi ad imaginem unius psonæ. Tertio qa secūdū hoc Scriptura de imagine dei in homine mentionē faceret nō debuisset, nisi, pducta iam, ple. Et ideo dicendū est, q̄ Scriptura postquā dixerat, Ad imaginē dei creauit illū: addidit masculū & fœminā creauit eos: nō ut imago dei secundū distinctiones sexuū attēdat, sed qa imago dei utriq̄ sexui est cōmunis: cū sit secundum mentē in qua nō est distinctio sexuū. Vnde Apostolus ad Col. 3. post[q̄] dixerat, Secūdū imaginē eius qui creauit illum, subdit, Vbi non est masculus & fœmina.

¶Ad tertiū dicēdum, q̄ quāuis imago dei in hoīe nō accipiatur secundū figurā corporeā: tamē quia corpus hoīs solū inter terrenorū animaliū corpora nō pronū in aluum prostratū est: sed tale est ut ad cōtēplandū cælū sit aptius, magis in hoc ad imaginem & similitudinē dei q̄ cætera corpora animaliū factū iure uideri pōt: ut Aug. dicit in lib. 83. q. Quod tamē nō est sic intelligendū, quasi in corpe hoīs sit imago dei: sed qa ipsa figura humani corporis repræsentat imaginē dei in anima p modū uestigii.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ tā in uisione corporali q̄ imaginaria inuenitur quædā trinitas: ut Aug. dicit in lib. de tri. In uisione enim corporali est quidē primo species exterioris corporis. Secūdo uero ipsa uisio quæ fit p impressionē cuiusdā similitudinis prędictæ speciei in uisum. Tertio est ibi intētio uoluntatis applicēs uisum ad uidēdum, & eum in re uisa detinēs. Similiter etiā in uisione imaginaria inuenitur primo species in memoria reseruata. Secūdo ipsa imaginaria uisio quæ, puenit ex hoc q̄ acies animæ, id est ipsa uis imaginaria informatur secundū prędictā speciem. Tertio uero inuenitur intētio uoluntatis cōiungēs utriq̄. Sed utraq̄ trinitas deficit à rōne diuinæ imaginis. Nā ipsa species exterioris corporis est extra naturā animæ. Species autem quæ est in memoria, etsi nō sit extra animā, est tamē aduentitia animæ. Et ita utrobiq̄ deficit repræsentatio cōnaturalitatis & coæternitatis diuinarum personarū. Visio uero corporalis non pcedit tantū à specie exterioris corporis, sed simul cū hoc à sensu uidētis. Et similiter uisio imaginaria nō solū procedit à specie quæ in memoria conseruatur, sed etiā à uirtute imaginatiua. Et ita per hoc nō repræsentat cōuenīter pcessio filij à solo patre. Intentio

in deo sunt principium uerbi uerbum & amor utriusq̄. ergo uestigiū. 4 Ex his manifeste patet tota prima cōsequentia explicata quo ad hoc, scilicet naturam & personas.

¶Circa differētiā assignatā inter imaginē & uestigium, occurrit dubium ex 8. co. in primo di. 3. q. 1. Nulla creatura repræsentat deū secundum conceptā speciei specialissimæ: sed solū secūdū cōceptus communes: ergo differētia assignata nihil valet. Antecedēs patet, & cōsequētia est euidens: quia in hoīe ita distinctia, q̄ imago ad speciē, uestigium nō. Ad hoc breuiter dicit, q̄ quicquid sit de antecedente, intellectio de specie specialissima repræsentatis, quia in oppositū est semo de specie repræsentata: ad quā pertingit imago: non militat contra sensum assignatū: quia in hoīe species in his quæ nō sunt in specie qualis est deus, non intelligimus ipsam speciem nec differētiā: sed ultimū gradū in illis in ex dictis. Vltimus autē ut per Aug. probatur, est intellectualis: & propterea in hoc optime cōstituit differēta inter imaginem & uestigium super imitationem speciei, id est ultimi gradus, id est naturæ intellectualis, illud uero sufficit repræsentationē, q̄ talis gradus sit in deo & non super assimilari sibi in illo.

¶Reliqua pertinētia ad differentiam inter uestigium & imaginem tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

Intētio uero uoluntatis quæ cōiungit duo prædicta, non ex eis procedit, nec̄ in uisione corporea nec̄ in spirituali. Vnde non cōuenienter repræsentat, pcessio Spiritus sancti à patre & filio.

ARTICVLVS VII.

a *Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.*

460 1. dist. 3. 44. arti. 2. q. 1. Et arti. 3. 10. ar. 1. 2. AD SEPTIMVM sic, pceditur. Videtur q̄ imago dei nō inueniatur in anima secundū actus, dicit enim Aug. 11. de ci. dei, q̄ homo factus est ad imaginē dei secundū quod sumus, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed esse nō significat actum. Ergo imago dei nō attenditur in anima secūdum actus.

¶Præterea, Aug. in 9. de tri. assignat imaginē dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mēs, notitia, & amor. Mens autē non solū significat actū, sed magis potētiam, uel etiā essentiam intellectuę animæ. Ergo imago dei non attenditur secundum actus.

¶Præterea Aug. 10. de tri. assignat imaginē trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiā, & uoluntatem. Sed hæc tria sunt uires naturales animæ, ut Magister dicit. 1. di. 11. li. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secūdum actus.

¶Præterea, Imago trinitatis semper manet in aīa. Sed actus nō 444 semp manet. Ergo imago dei nō attēditur in aīa secundū actus.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. 9. de tri. assignat trinitatē in inferioribus animæ partibus, secundū actualē uisionē sensibilē 208 & imaginariā. Ergo & trinitas, quæ est in mēte, secundū quā homo est ad imaginē dei, debet attendi secundū actualē uisionem.

CONCLVSIO.

¶*Trinitatis imago attenditur primo in rationali creatura secundū actus uerbi & amoris, secundario autem secundum potentias, & præcipue habitus.*

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut supra dictū est[a], ad rationē imaginis ptinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in aīa, oportet q̄ secundū illud principaliter attēdatur quod maxime accedit, prout possibile est ad repræsentandū speciē diuinarū psonarū. Diuinæ autē personæ distinguūtur secundū processionē uerbi à dicēte & amoris cōnectentis utrūq̄[c]. Verbū autē in aīa nostra sine actuali cogitatione esse nō pōt, ut Aug. dicit 14. de tri. Et ideo primo & principaliter attēditur imago trinitatis in mēte secundū actus, prout scilicet 208 attēditur imago trinitatis in mēte secundū actus, prout scilicet ex notitia quā habem[9] cogitādo interius, uerbū formamus, & ex hoc in amorē prorū primus. Sed quia principia actuū sunt habitus & potentiæ, unūquodq̄ autem uirtualiter est in suo principio secundario & quasi ex consequenti imago trinitatis potest attendi in anima secundum potentias, & præcipue secundū habitus, prout in eis, scilicet actus uirtualiter exiitum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ esse nostrū ad imaginem dei pertinet, quod est nobis proprū supra alia animalia. Quod quidem esse competit nobis inquantum mentem habemus. Et ideo eadem est hæc trinitas cum illa quam Augu. ponit in 9. de trini. quæ consistit in mente, notitia, & amore.

¶Ad secundū dicendū, q̄ Aug. hanc trinitatē primo adinuenit in 464 mēte. Sed qa mēs, etsi se totā quodāmodo cognoscat, etiā quodāmodo se ignorat: prout scilicet est ab aliis distincta, & sic etiā se quæritur Aug. cōsequenter, pbat ut 10. de tri. ideo quia notitia nō totaliter mēti coæquatur, accipit in aīa tria quædā, ppria mentis, scilicet memoria, intelligentiā & uoluntatē, quæ nullus ignorat se habere: & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens.

¶Ad tertium dicendū q̄ sicut Augu. probat. 14. de tri. intelligere dicimur, & uelle, seu amare aliqua, & quādo de his cogitamus, & quādo de his nō cogitam[9]. Sed quādo sine cogitatione sunt, ad solā memoriā ptinent quæ nihil est ad secundū ipsum q̄ habitualis retētio notitiæ & amoris[c]. Sed quia ut ipse dicit, uerbū 215 ibi esse sine cogitatione nō potest: cogitam[9] enim omne quod dicimus etiā illo interiori uerbo quod ad nullius gētis pertinet linguā, in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria scilicet, intelligentia & uoluntate. Hanc autē nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitāres, & ea uoluntate siue amorem uel dilectionē quæ ipsam prolē parētemq̄ cōsequitur. Ex quo patet q̄ imaginē diuinæ trinitatis potius ponit in intelligētia et uoluntate actuali q̄ secundum quod sunt in habituali retētione memorię. Licet etiā quātū ad hoc aliquo modo sit imago trinitatis in anima: ut ibidē dicitur. Et sic patet q̄ memoria, intelligētia & uoluntas non sunt tres uires, ut in sententiis dicitur.

¶Ad quartum dicendū, q̄ aliquis respōdere posset p hoc quod Aug. dicit 14. de tri. q̄ mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidā sic intelligūt, quasi animę actus actualis intelligentia & amor sui ipsius. Sed hunc intellectū excludit per hoc qđ subdit, q̄ nō semper se cogitat discreta ab his quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet q̄ anima semper intelligit et amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quāuis dici posset q̄ percipiendo actum suum, seipsam intelligit, quandocunq̄ aliquid intelligit. Sed quia nō semper est actu intelligēs, ut patet in dormiētes: ideo oportet dicere quòd actus etsi non semper maneant in

ARTICVLVS VIII.

a *Vtrum imago diuinæ trinitatis sit in anima solū per comparationē ad obiectū, quod est deus, uirtutis secundum quod apta nata est ferri in Deum notitia & amore.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̄ imago diuinæ trinitatis sit in anima non solū per cōparationē ad obiectū, quod est deus. Imago enim diuinæ trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est[c]: secundū quod uerbum in nobis procedit à dicente & amor ab utroq̄. Sed hoc inuenitur in nobis secundū quodcunq̄ obiectū. Ergo secūdū quodcunq̄ obiectū inuenit i mēte nostra imago diuinæ trinitatis. 469.

¶Præterea, Augu. dicit in 12. de tri. q̄ cū quæcunq̄ sumus in anima trinitatē, in tota quærimus, & nō separantes actionē rationalē in tēporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima.

¶Præterea, Quòd deū intelligamus & amemus, conuenit nobis secundū gratiæ donū. Si igitur secundū memoriam, intelligentiā & uoluntatem seu dilectionem dei attēditur imago trinitatis in anima, non erit imago dei in homine secūdum naturam, sed secundū gratiā. Et sic nō erit oībus cōmunis.

¶Præterea, Sancti q̄ sunt in patria, maxime cōformant imagini dei secundū gloriæ uisionē. Vnde dicit 2. Cor. 3. In eande imaginē trāsformamur à claritate in claritatē. Sed secundū uisionē gloriæ tēporalia cognoscuntur. Ergo etiam per cōparationem ad temporalia dei imago attenditur in nobis.

SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. de tri. q̄ non propterea est dei imago in mēte: quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminille intelligere, & amare deum à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago dei in mente.

CONCLVSIO.

¶*Est anima rationalis ad imaginem Dei & diuina trinitatis secundum quod apta nata est ferri in Deum notitia & amore.*

¶RESPONDEO dicendum, q̄ (sicut supra dictum est) imago importat similitudinem utcunq̄ pīngentē ad speciei repræsentationē[c]. Vnde oportet q̄ imago diuinæ trinitatis attēdatur in anima secundū aliqđ quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguūtur autē diuinæ personæ, ut dictum est[b], secundū processionem uerbi à dicente, & amoris ab utroq̄. Verbū autē dei nascitur de deo secundū notitia suipsius, & amor procedit à deo secūdū quod seipsum amat. Manifestū est autē, q̄ diuersitas obiectorum diuersificat speciē uerbi & amoris. Non enim idem est specie in corde hominis uerbū cōceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum uerbū conceptum de dei notitia, & amorē exinde derivatum. Et sic imago dei attenditur in anima secundum quod ferri, aut nata est ferri in deū notitia et amore, &c. Probat, imago est similitudo, & repræsentat speciem ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarū personarū: ergo secundū repræsentationē uerbi de ipsius dei notitia & amoris suipsius ergo, secundū quod anima deū

a ¶*Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulo septimo.*

Titulus clarus.

Cōment. ¶In corpore una cōclusio. trib[9] rebus respōsiua quæstio. Imago trinitatis in mēte primo attendit secundū actus uerbi & amoris, secūdario autē ex cōsequenti secundā potentias, & præcipue habitus. Probat primo 4. arti. 4. Et arti. q. 10. ar. 2. pars, imago est repræsentativa speciei: ergo primo attendit in mēte secundū quod maxime appropinquat ad speciem trinitatis: ergo secundū quod accedit ad repræsentandā, pcessionem uerbi à dicente, & amoris cōnectentis: ergo secundū actus. Antecedens iam patet. prima cōsequentia est per se nota. secūda uero, probatur, quia secundū talem processionē cōstituitur trinitas: ultima autē probatur, quia uerbum sine actuali cogitatione nō est. ut Aug. dicit. Secunda uero pars probat, qa conditiones effectus sunt eiū fuorū principiorū, pro quāto uirtualiter sunt in eis. cōstat autē posse & habitus esse principia actuū. ergo quæ cōueniunt actibus, cōueniunt eis quodāmodo potentiis & præcipue habitibus: quia proximiora principi rationem habent. & sic patet tertia pars. Et nota ultima uerba literæ: quia limitant potentias & habitū[s], q̄ nō qualitercunq̄, sed ut uirtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, nō ut passiones aut q̄p ternes, &c. Et hæc in solutione argumentorum patent.

¶In responsione ad quārtū aduerte, q̄ cum ibi dicitur posse dici q̄ anima seipsam intelligit percipiendo actū suum quādocunq̄ aliquid intelligit: intelligendum est de cognitione habituali. Et hoc est, nō seipsam semper intelligit, modo se operari percipiat. Annot.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimatertiæ Articulo octauum.* 464 468 469 468

Titulus datur.

Cōment. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito una cōclusione affirmative. Secundo distinguit modos eius.

¶Quo ad primū conclusio est, imago trinitatis attēditur in anima secundū quod ferri, aut nata est ferri in deū notitia et amore, &c. Probat, imago est similitudo, & repræsentat speciem ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarū personarū: ergo secundū repræsentationē uerbi de ipsius dei notitia & amoris suipsius ergo, secundū quod anima deū

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligit & amat actu uel potentia. Antecedens patet cum prima cõsequentia, secũda uero probatur ex hoc q̃ uerbũ dei, & similiter amor in ipso deo, ab ipso deo ut obiecto specificantur: ut patet ex dictis supra. Vltima uero cõsequẽtia, ꝑhac ex hoc, q̃ diuersitas obiectorũ uarias specie uerbi & amoris. Et ꝑbatur in littera inductionẽ ꝑ hoc uerbũ in alia de deo obiectiue, & uerbũ de quocũq; alia re differt specie, & cõsequẽter à specie diuini uerbi, quod de deo est uerba de cęteris rebus recedit, & dissimilis sunt secundũ specie obiecti. uerbũ autem in alia de deo ut obiecto, cõuenit in specie obiecti cũ diuino uerbo: & propterea ipsum maxime repręsentat speciẽ uerbi diuini: & similiter est dicendum de amore.

¶ Quo ad secundũ potest dupler modus
466 a quo alia feruntur in deũ, scilicet immediate & mediate. Immediate dũ de ipso speculamur, & ipsum amamꝰ. Mediate, dũ ipsum in alia nostra contemplamur & amamus. Primus modus est ut usio rei i se. Secũdus ut usio i speculo. Facta est autẽ hęc distinctio propter beati Aug. authoritatem, ut patet in littera.

a ¶ *Super Quæstionu nonagesimam tertię Articulum nonum.*

TItulus istiꝰ art. occasionaꝰ est ex uerbis Genę. primo, ubi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Cõment. 471 1. di. 28 q. 2. art. 1. cor. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 1. co. 31. cor. 8. Et 2. co. 4. co. 4.
¶ In corpore una conclusio respõsiua quæsito bimẽbris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo ut præambulo ad ipsam. Alio modo ut subsequẽs & ꝓcios ipsum. Probatur & declaraꝫ primo ueritas distinctionis. Secũdo exꝑlanant singula membra. Distinctio probat sic. Vnũ est cõmune oibus & põt ad singula aptari, sicut bonũ & uerũ. ergo & similitudo. ergo ut bonum se habet ut præambulum & subsequẽs respectu particularis boni; ita etiã similitudo se habere põt ad imaginẽ ut præambula, & ut subsequens. Antecẽdẽs probat, q̃ est trãscendẽs sicut illa. Prima cõsequẽtia uero probat, q̃ similitudo sequit unũ: & probatur ex 1. metꝫ. Secũda uero cõsequẽtia ꝓbat, q̃ æqua est utrobiq; rõ. Cõmunitas enim & ꝓfectio respectu huius fiunt q̃ bonũ habeat se utroq; modo. Vtroq; autẽ cõmodo inuenit in duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cum si una res esset, unum nomen sufficere potuisset.

CONCLVSIO.

¶ Non idem est esse ad imaginem & similitudinẽ Dei, sed distincta sunt, ut præcedens & sequens imaginem sit ipsa similitudo.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ similitudo quædã unitas est. Vnum enim in quantitate similitudinem causat, ut dicit in quinto meta. Vnum autẽ, cũ sit de transcendentibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonũ & uerũ. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest cõparari ut præambulũ ad ipsam, & ut subsequẽs, prout designat aliquã perfectionẽ ipsius: ita etiã est de cõparatione similitudinis ad imaginẽ. est enim bonum præambulum ad hominẽ, secundum quod homo est quoddam particulare bonũ. Et rursus bonũ subsequitur ad hominẽ, inquantũ aliquẽ hominẽ spectaliter dicimus esse bonũ propter perfectionem uirtutis. Et similiter similitudo cõsideratur ut præambulũ ad imaginẽ, inquantum est cõmunius q̃ imago, ut suprà dictũ est[c]. Considerat etiã ut subsequẽs ad imaginẽ, inquantũ significat quandã imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse simile uel non simile ei, cuius est imago, inquantum perfecte uel imperfecte repręsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. 80 spiritus, id est mens, ad imaginem dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, uel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui uolunt. Secundum hoc etiam in lib. de quantitate animæ dicitur, quòd similitudo dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest considerari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. dicit, q̃ id, quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem uirtutis secũdum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem referitur quòd similitudo dicitur ad dilectionem uirtutis pertinere. Non enim est uirtus sine dilectione uirtutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secũdum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis: uel etiã est imaginis perfectiua.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ essentia animæ permittit ad imaginem: prout repręsentat diuinam essentiam secundum ea quæ sunt propria intellectualis naturæ, non autem secundum conditiones consequẽtes ens in commune, ut est esse simplicem & indissolubilem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam uirtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundum has posset attẽdi similitudo naturalis. Quamuis non sit inconueniens, ut id quod secundum assignationem unam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ dilectio uerbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio uirtutis pertinet ad similitudinem, sicut & uirtus.

QVAESTIO NONAGESIMA
quarta de statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu uel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animã. Secundo, quantum ad corpus.

¶ Circa primum consideranda sunt duo. ¶ Primo, de conditione hominis quantum ad intellectum. ¶ Secundo, de conditione hominis quantum ad uoluntatem.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum primus homo uiderit deum per essentiam. ¶ Secundo, utrum uidere possit substantias separatas, id est angelos. ¶ Tertio, utrum habuerit omnium scientiam. ¶ Quarto, utrum potuerit errare, uel decipi. ¶ Vtrum

a ¶ *Super Quæstionu nonagesimam quartę Articulum primum.*

TItulus duplex. Primo de corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ad obiectum. Dicit ergo, q̃ primus homo de statu suo fuit qualem cognitionẽ, qualem homo de statu suo habet.

Cõment. 472. 1. di. 28. q. 2. ar. 1. co. Et 2. di. 23. q. 2. ar. 1. co. Et 2. di. 16. ar. 4. Et 1. co. 31. co. 8. Et 2. co. 4. co. 4.
¶ Quo ad primũ conclusio respõsiua est, negatiua, Primus homo nõ uidit deũ per essentiam. Secundo ad primum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad secundum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad tertium principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad quartum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad quintum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad sextum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad septimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad octauum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad nonum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad undecimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad duodecimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad tertium decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad quartum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad quintum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad sextum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad septimum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad octauum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad nonum decimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam. Secundo ad uigesimum principale, quòd primus homo uidit deum per essentiam.

ARTICVLVS I.

¶ Verum primus homo per essentiam deum uiderit.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̃ primus homo per essentiam deum uiderit. Beatitudo enim hominis in uisione diuinæ essentiæ cõsistit. Sed primus homo in paradiso cõuersans, beatam & omnium dignitatẽ habuit ut iam dictum est. Dam. dicit in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciui. dei. Si homines habebat effectus suos quales nũc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, i. paradiso? Ergo primus homo in paradiso uidit deum per essentiam.

¶ Præterea, Aug. dicit in 14. de ciui. dei, q̃ primo homini non aberat quicquam, quod bona uoluntas adipisci posset. Sed minus melius bona uoluntas, adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ uisionem. Ergo homo per essentiam deum uidebat.

¶ Præterea, Visio dei per essentiã est qua uidetur deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocentiæ uidit deum sine medio, ut Magister dicit in 1. dist. 4. lib. sen. Videt etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat. Aug. dicit 11. de trini. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu uidit deum per essentiam.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 2. ad Cor. 11. quòd non prius q̃ ad spirituale est, sed quod animale. Sed maxime spirituale est uidere deum per essentiã. Ergo primus homo in primo statu animalis uitæ deum per essentiam non uidit.

CONCLVSIO.

¶ Primus homo cum peccauerit, non uidit Deum per essentiam secundum communem statum uitæ, sed ipsum cognouerit per intelligibiles effectus, alteri cognitione illum cognoscebat, quàm nos cognoscamus, aut per sensibiles effectus illum uidemus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ primus homo deum per essentiam non uidit secundum communem statum uitæ: uitæ, mihi ortę dicatur q̃ uiderit eum in raptu, quando deus immisit soporem in Adam: ut dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cum diuina essentia sit ipsa beatitudo, nullo modo se habet intellectus uidentis diuinam essentiam ad deum, sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autem q̃ nullus homo potest per uoluntatem à beatitudine auerti. Naturaliter enim & ex necessitate homo uult beatitudinem[e], & fugit miseriã. Vnde nullus uidens deum per essentiã potest uoluntate auerti à deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes uidentes deum per essentiam, sic in amore dei stabiliuntur q̃ in æternum peccare non possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est q̃ deum per essentiã non uidebat. Cognoscebat tamen deum quadã alteri cognitione quàm nos cognoscamus. Et sic quodãmodo eius cognitio media erat inter cognitionẽ præsentis status & cognitionem patriæ, qua deus per essentiam uidetur.

¶ Ad cuius euidentiã considerandũ est q̃ uisio dei per essentiã dupliciter cõtra uisionem dei per creaturã. Quãdo autẽ aliqua creatura est altior & deo similior, tãto per eã deus clarius uidetur: sicut homo perfectius uidetur per speculum in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet q̃ multo eminentius uidetur deus per intelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autẽ plena & lucida intelligibilium effectuũ impeditur homo in statu præsenti per hoc q̃ distrahitur à sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominẽ rectũ. Hęc autẽ sunt rectitudo hominis diuinitus inditi, ut inferiora superioribus subderẽtur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vnde homo primus nõ impediebatur per res exteriores à clara & firma cõtemplatione intelligibilium effectuũ, quos ex irradiatione primæ ueritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. in 2. super Gen. ad lit. q̃ fortassis deus primis hominibus antea loquebatur, sicut cũ angelis loquit, ipsa incommutabili ueritate illustrãs mentes eorũ: etsi nõ tanta participatione diuinæ essentiæ quantã capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus dei, deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ homo in paradiso beatus fuit: non illa ꝑfecta beatitudine in quã transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ uisione cõsistit. Habebat tamẽ beatitudinẽ secũdũ quẽda modũ: ut Aug. dicit 2 sup Gen. ad lit. inquantũ habebat integritatẽ & perfectionẽ quandã naturalẽ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ bona uoluntas est ordinata uoluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata uoluntas, si in statu meriti habere uoluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ duplex est mediũ. Quoddã, in quo simul uidet quod per medium uidet: dicitur: sicut cũ homo uidetur per speculũ, & simul uidetur eũ ipso ꝑ speculo. Aliud mediũ est per cuius notitiã in aliquid ignotum deuenimus: sicut est mediũ demonstrationis. Et sine tali medio deus uidebatur. Non tamẽ sine primo medio. Non enim oportebat primũ hominem peruenire in dei cognitionem per demonstrationẽ sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo deũ cognoscebat. Similiter etiã est cõsiderandũ, q̃ obscuritas quæ importat in nomine ænigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, secundũ quod quælibet creatura est quoddã obscurũ si cõparetur ad immensitatẽ diuinę claritatis. Et sic Adã uidebat deũ in ænigmate: quia uidebat deum per effectum creatũ. Alio modo potest accipi obscuritas quę cõsecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à cõsideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secũdum hoc non uidit deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uiderit.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uideret. Dicit enim Greg. in 4. dial. in paradiso quippe adhuc erat homo uerbum dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis munditia & cęlitudine uisionis interesse.

¶ Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarũ separatarũ ex hoc q̃ est unita corpori corruptibili: quod aggrauat animã, ut dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas uidere poterit ut suprà dictũ est[c]. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat uidere substantias separatas.

¶ Præterea, Vna substantia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam: ut dicitur in lib. de caulis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶ SED CONTRA, Animæ Adæ fuit eiusdem naturæ cum animabus nostris. Sed animæ non possunt nũc intelligere subitas tias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

Annot. quentię cõsistit in hoc, quòd tradix distinguitur ab usione dei per essentiã à usione eius per creaturã, est differẽtia secũdum perfectũ & imperfectum. quãdiu ita, scilicet tanquã perfecta distinguitur cõtra hanc tanquam defectiua. Et ꝓpterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua & minus recedit à usione q̃ essentiam. Prima autem consequẽtia principalis, scilicet, ergo, est altior nostra, probat, q̃ nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: ut nõ plene ac lucide intelligibiles effectus dei, deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ homo in paradiso beatus fuit: non illa ꝑfecta beatitudine in quã transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ uisione cõsistit. Habebat tamẽ beatitudinẽ secũdũ quẽda modũ: ut Aug. dicit 2 sup Gen. ad lit. inquantũ habebat integritatẽ & perfectionẽ quandã naturalẽ.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ bona uoluntas est ordinata uoluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata uoluntas, si in statu meriti habere uoluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ duplex est mediũ. Quoddã, in quo simul uidet quod per medium uidet: dicitur: sicut cũ homo uidetur per speculũ, & simul uidetur eũ ipso ꝑ speculo. Aliud mediũ est per cuius notitiã in aliquid ignotum deuenimus: sicut est mediũ demonstrationis. Et sine tali medio deus uidebatur. Non tamẽ sine primo medio. Non enim oportebat primũ hominem peruenire in dei cognitionem per demonstrationẽ sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessarium: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo deũ cognoscebat. Similiter etiã est cõsiderandũ, q̃ obscuritas quæ importat in nomine ænigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, secundũ quod quælibet creatura est quoddã obscurũ si cõparetur ad immensitatẽ diuinę claritatis. Et sic Adã uidebat deũ in ænigmate: quia uidebat deum per effectum creatũ. Alio modo potest accipi obscuritas quę cõsecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à cõsideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secũdum hoc non uidit deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uiderit.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uideret. Dicit enim Greg. in 4. dial. in paradiso quippe adhuc erat homo uerbum dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis munditia & cęlitudine uisionis interesse.

¶ Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarũ separatarũ ex hoc q̃ est unita corpori corruptibili: quod aggrauat animã, ut dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas uidere poterit ut suprà dictũ est[c]. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat uidere substantias separatas.

¶ Præterea, Vna substantia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam: ut dicitur in lib. de caulis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶ SED CONTRA, Animæ Adæ fuit eiusdem naturæ cum animabus nostris. Sed animæ non possunt nũc intelligere subitas tias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONCLVSIO.

¶ *Tametsi primus homo habebat de angelis & substantijs separatis certiorem cognitionis modum, quam nos habeamus: nõ potuit tamen illos per essentiam videre, seu quidditatiue intelligere in aliquo intellectibilitatis gradu.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundũ diuersum modũ naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ à statu animæ coniunctæ corpori. Alio modo distinguitur status animæ secundũ integritatẽ & corruptionẽ seruato eodẽ modo essendi secundũ naturã. & sic status innocentiæ distinguitur à statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocẽtię erat corpori perficiẽdo & gubernãdo accõmodata, sicut & nũc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animã uiuentẽ, id est corpori uitã dantẽ, scilicet animalẽ. Sed huius uitę integritatẽ habebat inquantũ corpus erat totaliter animæ subditum in nullo ipsam impediẽs, ut suprà dictũ est[c]. Manifestũ est autẽ ex præmissis[c], ꝙ ex hoc ꝙ anima est accõmodata ad corporis gubernationẽ & ꝓfectionẽ secũdũ animalẽ uitã, cõpetit animæ nostræ talis modus intelligẽdi, qui est ꝓ cõuersionẽ ad phãtasmata. Vnde & hic modus intelligẽdi etiã animę primi hois cõpetebat. Secũdũ autẽ hũc modum intelligẽdi motus quidã inuenit in asa, ut Dio. dicit 4. ca. de di. no. secundũ tres gradus. Quorũ primus est secundũ quod à rebus exterioribus aggregat asa ad seipsam. Secundus autẽ est prout anima ascendit ad hoc ꝙ uniatur uirtutibus superioribus unitis, scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundũ quod ulterius manuducitur ad bonum, quod est supra omnia, scilicet deũ. Secundũ igitur primũ processum animæ, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficit animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalẽ ordinẽ habet ad ea, quæ sunt extra, ut suprà dictũ est[c]. Et ita per eorũ cognitionẽ perfecte cognosci potest nostra intellectualis operatio, sicut actus per obiectũ. & per ipsam intellectualẽ operationẽ perfecte potest cognosci humanus intellectus, sicut potẽtia per proprium actũ[c]. Sed in secũdo processu nõ inuenitur perfecta cognitio. Quia cũ angelus nõ intelligat per cõuersionẽ ad phãtasmata, sed longe eminẽtiori modo (ut suprà dictum est[c]) prædictus modus cognoscẽdi, quo anima cognoscit seipsam, nõ sufficiẽter ducit in angeli cognitionẽ. Multo autem minus tertius processus ad perfectã notitiam terminatur. Quia etiã ipsi angeli per hoc ꝙ cognoscunt seipsos, nõ possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substãtiæ, ꝓpter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis nõ poterat quidẽ uidere angelos per essentiã, sed tamẽ excellentiorem modũ cognitionis habebat de eis, ꝙ nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quàm cognitio nostra. Et propter tantam eminentiam dicit Greg. quòd intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, ꝙ hoc quòd anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarũ separatarũ, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc ꝙ obiectum ei cõnaturale erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter utrumq;.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima primi hominis non poterat per cognitionem suipsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, ut suprà dictum est[c]: quia etiam unaquæq; substantia separata cognoscit aliam per modum suipsius.

ARTICVLVS. III.

a ¶ *Vtrũ primus homo habuerit scientiã omnium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ primus homo nõ habuerit scientiã omnium. Aut enim habuit talẽ scientiã ꝓ species acquisitas, aut per species cõnaturales, aut per species infusas: nõ aut̃ per species acquisitas. Huiusmodi eñ cognitio ab experientia causatur: ut dicit in 1. Meta. Ipse aut̃ nõ tũc fuerat ota expertus. Similiter etiã nec ꝓ species cõnaturales, ꝙa erat eiusdẽ naturæ nobiscũ: anima aut̃ nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptũ: ut dicitur in 1. de anima. Si aut̃ per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus, nõ erat eiusdem rationis cum scientia nostra, quam à rebus acquirimus.

¶Præterea, in omnibus indiuiduis eiusdem speciei est idẽ modus cõsequẽdi perfectionem. Sed alij homines nõ statim in sui principio habẽt omniũ sciẽtiã, sed eã per tẽporis successionẽ acq̃runt secundũ suũ modũ. Ergo nec Adã statim formas' habuit oĩa scientiã.

¶Præterea, Status præsentis uitæ huiusmodi cõceditur, ut in eo proficiat asa & quãtũ ad cognitionẽ & quãtũ ad meritũ. Propter hoc em asa corpori uidet̃ esse unita. Sed homo in statu illo, ꝑcessit quãtũ ad meritũ. Ergo etiã processisset quantũ ad cognitionẽ rerũ. Non ergo habuit omnium rerũ scientiam.

¶SED CONTRA est, ꝙ ipse imposuit nomina animalibus, ut dicitur Gen. 2. Nomina autem debẽt naturis rerũ cõgruere. Ergo Adam sciuit naturas omniũ animaliũ, & pari ratione habuit omniũ aliorũ scientiã.

CONCLVSIO.

¶ Sicut homo quo ad corporis bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendum, quòd ei necessaria dedit, & superflua dimisit: ita quo ad animã perfectus ita ad aliorũ instructionẽ fuisse fuit, ut ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia uero quantum fuerat opus, neutra uero ei penitus & diminute cognita remanerent.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ naturali ordine perfectũ præcedit imperfectũ, sicut & actus potẽtiã[c]: ꝙa ea, quę sunt in potẽtia, nõ reducuntur ad actũ nisi per aliquod ens actu. Et ꝙa res primitus à deo instituꝛ sunt non solũ ut in seipsis essent, sed etiã ut essent aliorũ principia, ideo ꝓductæ sunt in statu ꝑfecto, in quo possent esse principia aliorũ. Homo aut̃ poꝛest esse ꝓncipiũ alterius, nõ solũ ꝙ generationẽ corporalẽ, sed etiã ꝙ instructionẽ et gubernationẽ. Et ideo sicut primus homo institut⁹ est in statu ꝑfecto quãtum ad corp⁹, ut statim posset generare: ita etiã institutus est in statu ꝑfecto quantũ ad animã, ut statim posset alios instruere & gubernare. Non poterat aut̃ alios instruere nisi haberet sciẽtiã. Et ideo primus homo sic institutus est à deo, ut haberet omniũ scientiã: in quib⁹ homo natus est instrui. Et hæc sunt oĩa illa, quæ uirtual⁹ existũt in primis principiis ꝙ se notis, quæcũq; scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationẽ aut̃ uitæ ꝓpriæ & aliorũ, nõ solũ requiritur cognitio eorũ, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiã cognitio eorũ, quæ naturalẽ cognitionẽ excedũt: eo ꝙ uita hois ordinatur ad quendã finẽ supernaturalẽ: sicut nobis ad gubernationẽ uitæ nostrę necessariũ est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantã cognitionẽ primus homo accepit, quãta erat necessaria ad gubernationẽ uitæ humanæ secundũ statũ illũ. Alia uero, quæ nec naturaliter hois studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationẽ uitæ humanæ, prim⁹ homo nõ cognouit: sicut sunt cogitationes hoĩm, futura cõtingentia, & quædã singularia: puta quot lapilli iaceãt in flumine, & alia hmõi.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ primus homo habuit scientiã oĩm per species à Deo infusas: nec tamẽ sciẽtia illa fuit alterius rationis à sciẽtia nostra: sicut nec oculi quos cæcatꝰ nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura produxit.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ Adam debebat aliquid habere perfectionis in quantũ erat primus homo, quod exteris hominibus non competit: ut ex dictis patet[c].

¶Ad tertiũ dicendũ, ꝙ Adam in sciẽtia naturalium scibiliũ, nõ profecisset quantũ ad numerũ scitorum, sed quantũ ad modũ sciẽdi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodũ per experimentũ. Quantũ uero ad supernaturalia cognita profecisset etiam quantũ ad numerũ per nouas reuelationes: sicut & angelꝰ proficiunt per nouas illuminationes. Nec ramen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia unus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS. IIII.

a ¶ *Vtrũ homo in primo statu decipi potuisset.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 2. ꝙ mulier seducta in prævaricatione fuit.

¶Præterea, Magister dicit 21. dist. 2. sen. quòd ideo mulier non horruit serpentẽ loquentẽ: quia officiũ loquendi eum accepisse à deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶Præterea, Naturale est ꝙ quanto aliquid remotius uideꝛur, tanto minus uideꝛur. Sed natura oculi non est contracta per peccatũ. Ergo hoc idem in statu innocentiæ cõ. 14 isset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei usꝰ, sicut & modo.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad litẽra, quòd in somno adhærer anima similitudini tanquã ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per consequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquã rebus.

¶Præterea, Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia: ut dictum est[c]. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare uera pro falsis non̄ est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

CONCLVSIO.

¶ Cum homo in primo statu secundum intellectũ sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus subderentur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nesciuit.

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ quidam dixerũt ꝙ in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscũq; existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquã uero sine assensu credulitatis, & iterũ firma credulitas. Quantũ ergo ad ea quorũ scientiam Adam habebat, neutro istorũ modorũ homo decipi poterat ante peccatũ. Sed quantum ad ea quorũ scientiã nõ habebat, decipi potẽrat, large accepta deceptione ꝓ existimatione qualicũq; sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictũ: quia existimare falsum in talibus, nõ est noxũ boni: & ex quo temere assensus nõ adhibetur, nõ est culpabile. Sed hæc positio nõ cõuenit integritati primi status. Quia, ut Aug. dicit 14. de ci. dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manẽte nullũ malũ omnino esse poterat. Manifestũ est autẽ, ꝙ sicut uerũ est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, ut dicitur in 6. Ethi. Vnde non poterat esse ꝙ innocentia manẽte intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi uero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima manerer deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderẽtur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autem ex præmissis[c], quòd intellectus circa proprium obiectum semper uerus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, uel aliquo huiusmodi. Vnde uidemus ꝙ quando naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solum quando ligatur, ut patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim Augustꝰ. 2. super Gen. ad litteram, quòd mulier uerbum serpentis non crederet, nisi tam ineffabilis mentis eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd mulier putauit serpentem hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessarium authoritatem Magistri sent. sequi in hac parte.

¶Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui uel phantasię primi hominis aliter quàm sit in rerũ natura, non tamen decipereꝰ, quia per rationem ueritatem diiudicaret.

¶Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, nõ imputatur homini: quia non habet usum rationis qui est proprius hominis actus.

¶Ad quintum dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris uel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset ꝙ hoc esset possibile. Et hoc nõ esset existimare falsum. Vel poterit dici quòd diuinitus ei subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur: licet tunc maxime indigeret. Quia tam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum nõ habuit.

QVAESTIO NONAGESIMAQVINTA

de his quæ attinent ad uolumtatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad uolumtatem primi hominis.

¶Et circa hoc consideranda sunt duo. Primo quidem de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de usu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum homo creatus fuerit in gratia. ¶Secundo, utrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶Tertio, utrum habuit uirtutes omnes. ¶Quarto, utrum opera eius fuissent æque efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

uero ex se, cū ad ipsum speciē omne indicū, quā & principiū omnis compositionis, & finis ois resolutionis est qđ qđ est, oportet si falsum 478 22°. q. 5. ar. 1. con. Et 2. q. 20. q. 2. ar. 3. co. Et d. 42. q. 1. ar. 2. Et qual. 1. art. 8. con. interuenit, abūde accidere. Omne aliud autē siue cōgnōēdi & diuidēdi officiū, siue discursus, siue phātasia, &c. inserius est. ois igit deceptio ex aliquo inferiori est. Vnde nō citer in hierā dicit ex aliquo inferiori, puta phātasia uel aliquo huiusmodi: nō curādo quicquid illud esset. Quod aūt sic accipiat intellectus in proposito, ex eo patet, q dicit q circa ppria obiectā semp est uer⁹: hoc enim, ut clare lūat, de intellectu quantū ad intelligēdi officiū, ut distinguitur cōtra officiū cōponēdi & discurrēdi, interpretatur. Posset quoq; expedīt⁹ dici q nose phātasię intellexit ipsām cū cōcomitantibus. & quia intelligere cōponēdo & discurrēdo est unū de cōcomitātib⁹ eī, ut patet ex eo q ala separata intelligit q modō substātiārū separatarum nō est deceptio dicta est prouenire ex phātasia, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Artic. primū.*

Cōment. Titulus clarus, in gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo. Primo recitat quædā opinio. Secundo examinat et respōdet simul ḋctō.

313 arg. contra. ¶ Quo ad primum duo referūtur ex opinione. Primum est, q primus homo nō est creatus in gratia. Secundū est, q primus homo habuit gratiam antequā peccaret, hæc de primo.

¶ Quo ad secūdū examinātur singula. Et pmo secundū approbat: 313 multi sancti hoc fonāt: deide primū reprobatur ex rōne recitādi nis primi status: & sic directe rndetur quæsito affirmatiue. ℞ primus homo fuit creat⁹ in gratia. Probat sic, Primus homo fuit factus⁹ in statu recto, in quo scilicet rō deo, inferiores uires rationi, & animæ corpus subdebatur: & prima subiectio erat rō secundæ, & secūda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione inferiorū supernaturali: ergo in subiectione rōnis supernaturali: quod est esse factū in gratia. Antecedens quo ad primā partē, probat authoritate Eccle. 7. quo ad secūdā authoritate Aug. Prima cōsequētia probat: qa subiectio illa si fuisset naturalis, remansisset post peccatū qa nō abiicitur naturā. Et cōfirmat ex dæmonū naturalibus. Secūdā uero cōsequentia probat rōne: qa esse actus nō potest esse potior causa. Et cōfirmat

a ¶ *Virū primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd primus homo nō fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Corinc. 15. distinguēs Adam à Christo, dicit, Factus est primus Adam in animā uiuentē: nouissimus autem in spiritū uiuificantem. Sed uiuificatio spiritus est per gratiā. Ergo hoc est proprium Christi q fuerit factus in gratia.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de quæstionibus ueteris & noui testamenti, q Adam nō habuit spiritum sanctum. Sed quicunq; habet gratiam, habet spiritum sanctū. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, q deus sic ordinauit angelorū & hominum uitam, ut prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitr. deinde quid posset suę gratiæ beneficium. iustitiæq; iudicium. Primo ergo cōdidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶ Præterea, Magister dicit in 23. distin. lib. 2. sen. q homini in creatione datum est auxilium per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicūq; autem habet gratiā, potest proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

¶ Præterea, Ad hoc q aliquis accipiat gratiā, requiritur consensus ex parte recipientis: cū per hoc perficiatur matrimonium quoddā spirituale inter deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶ Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶ SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinātur ad gratiā. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de ciui. dei, q deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam[c]. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum primus homo sic factus fuerit ut ratio Deo subderetur, rationi uero inferiores uires, animæ uero corpus: conueniens est illū in gratia fuisse creatū.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quidā dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum authoritates attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed q fuerit conditus in gratia, ut alij dicunt, uidetur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua deus hominem fecit: secundum illud Eccle. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc quòd ratio subdebatur deo, rationi uero inferiores uires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat deo subiecta, inferiora ei subdebantur: ut Aug. dicit. Manifestum est autem q illa subiectio corporis ad animam, & inferiorū uirium ad rationem non erat naturalis: aliàs quin post peccatum mansisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatū permanserint, ut Dio. dicit 4. ca. de dt. no. Vnde manifestū est q & illa prima subiectio, qua ratio deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse q effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ci. dei, q posteaquam præceptū facta transgressio est, confestim gratia defe-
rente diuina, de corporum suorū nuditate
confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tāquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, q per gratiam in anima existentem inseriora ei subdebantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q Apostolus illa uerba inducit ad ostendendū esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia uita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut uita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in uerbis Apostoli habetur q Adam nō fuit spiritualis secundum animam, sed q nō fuit spiritualis secundum corpus.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut Aug. dicit in eodem li. nō negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanct⁹. sicut & in aliis iustis: sed q nō sic fuerit in eo sicut nūc est in fidelibus, qui admittunē ad perceptionem hæreditatis ęternæ statim post mortē.

¶ Ad tertium dicendū, q ex illa authoritate Aug. nō habetur q angelus uel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij q̄ habuisset gratiam: sed q ostendit quid in eis posset libe. arb. ante confirmationem, & quid postmodum cōsecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶ Ad quartū dicēdum, q Magister loquitur secundum opinionem illorum qui posuerunt hominē non esse creatum in gratia, sed in naturalibus tantū. Vel potest dici, q etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamē habuit q ex creatione naturę posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

¶ Ad quin tumdicendū, q cum motus uoluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis primum hominem gratiæ consensisse.

¶ Ad sextū dicendū, q gloriā metemur per actum gratiæ, non autem gratiam per actū naturæ. Vnde non est similis ratio.

a ¶ *Virū in primo homine fuerint animæ passiles.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q in primo homine non fuerint animæ passiones. Secūdum enim passiones animæ contingit, q caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶ Præterea, Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ Præterea, Per uirtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit uirtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. 14. de ci. dei, q erat in eis amor imperturbatus in deum, & quædam aliæ animæ passiones.

CONCLVSIO.

¶ *Passiones quæ malū respiciunt, ut timor, & dolor, nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitū, ut nunc tamen habemus, ut spes: sed passiones circa bonum habitum, uel tempore suo habendum, ut amor, gaudium, desiderium, & spes, in illo fuerunt.*

¶ RESPONDEO dicendū, q passiones animę sunt in appetitu sensuali, cuius obiectū est bonū & malū. Vñ oīs passionū animæ, quædā ordinant ad bonū, ut amor & gaudiū: quędā ad malū, ut timor & dolor. Et qa in primo statu nullū malū aderat, nec immi nebat, nec aliquod bonū aberat qđ cuperet bona uoluntas, p rēpore illo habēdū, ut patet p Aug. 14. de ci. denoēs illæ passiones quę respiciūt malū, in Adā nō erāt ut dolor, & huiusmodi. Sīt nec illę passiones, quę respiciūt bonū nō habitū, & nūc habēdū, ut cupiditas æstuans. Illæ uero passiones, quæ tota ratio authoritate Aug. dicētis inobedientiā inferiorū esse effectū desertionis diuinæ gratiæ. Si enim negatio eīt causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdēs deo rōnem, erat eō quare inferiora superioribus erāt subdita sup quod tota rō stat.

¶ *Num donū supernaturale quo in primo homine ratio Deo subdebatur, fuerit gratia gratum faciens.*

¶ Circa hūc locū aduertē q Scotus in 2. dist. 29. q. 1. quamuis teneat nobiscū q ad subiectionem talē exigebat aliquod donū supernaturale: discordat tū in hoc, q illud donū significaret gratū facientē, seu charitatē: ut patet in tūlione ad quartū. Nec obstat ad hoc rōnem addocta, quia nullum bonum aberat qđ cuperet bonum uoluntas. Sed q Adā potuisset peccare adhuc erat in illo statu ut patet ex eo q nō erubescebat: cum tū esset nuda. Ad hoc breuiter dicit q nō est doctrina S. T. q iustitia originalis fuit id. qđ gratia, sed q gratia gratum faciēs de qua est sermo, fuit uelut radix iustitiæ originalis: p quā subdit supmū hois deo: ut patet hic et infer⁹. q. 109. art. 1. ad secūdū. Et propterea facti i iustitia originali, cōcludūtur esse cū. fiu. ut facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratia quædā gratis data, fūdata sup gratia gratū facięte. Quomodo aūt stetit cū peccato mortali, cōmunis est difficultas quia talis gratia concessa fuerat usq; ad peccatū exclusiue: siue fuerit cū gratia gratū faciēte, siue nō. Et dicēdū mihi uidet q p primū peccatū mitte Eue i ope prima gratia, pdita quoq; iustitia est originalis nō simpl⁹, totaliter: sed q ad aliquid. Simplr uero adimenda reseruabat peccato Adę secūdū ordinē diuinū, p uidētię, ea rōne ut donū naturę à principio naturæ primo infertet, de q principiū naturæ inest ipsi. Nec obstat, qa potuisset Adā post Eue peccatū nō peccare, cūm præscētia casus in ratione ordinis fuit. Et hoc consonat propositioni directe. submota enim radice possunt aīa quandiu rami uiuere.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Artic. secundū.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una cōclusio respōdens quæstio habens duas partes, Homo in

passionibus. Secūdo de modo earum.

¶ Quo ad primū unica distinctio cum subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, Passionū animæ aliæ circa bonū, aliæ circa malum: earū quæ circa bonum, aliæ circa bonū habitū, uel suo tpore habendum. Aliæ circa bonum non habitum, & tūc tamen habendū. Probatur distinctio, quia passiones oēs sunt in appetitu hūte pro obiecto bonū & malum. Iuxta primam distinctionē est cōclusio negatiua, Passiones circa malum nō erant in statu innocentiæ. Probatur authoritate Augustin. quia tunc nulli aderat. Iuxta secūdam duæ conclusiones. Prima, Passiones circa bonum nō habitum, ut tamē nunc habendū nō erant in illo statu. Probatur eadem authoritate, quia nullum bonum aberat qđ cuperet bona uoluntas. Secūda, Passiones circa bonū habitum aut tempore suo habendū, erant ibi. Reliquit per se nota: quia aliæ sunt naturales, & nullum malum ponunt.

¶ Quo ad secundū ponuntur tales distinctio, Passionum duplex est modus, per modū prenotitiæ & impediēdi, & p modū cōsequitis, & obediētis. Probatur distō in nobis ex eo q appetitus sensitiuus nō est totaliter subdit⁹ rationi, & quodāmō rationi obedit in nobis. Et iuxta hanc distōnē ponit una cōclusio. Passiones in illo statu nō erāt ut præuenientes, sed ut obedientes. Probatur: quia appetitus sensitiuus ibi totaliter erat rationi subditus.

¶ Circa primā conclusionem aduertē, quòd Sco. in 2. dist. 29. qō. 1. dicit, q forte nō oportet illū cōclusionē tenere: eo quia usus potuisset esse ubibile, & auditus triste audibile offendere: & cōsequēter appetitus sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de consono delectabili gaudet. ad hoc breuiter dicitur, q occurrit nobis ipproportionatis aut tristibus sensibilibus, non fuisset fixa acies sensus in ea, ac p hoc nulla subsecuta fuit tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille præseruatus: ita q sicut occurrentibus terribilibus nō fuissent terroribus oblata tristibus non dolu isset per Prima q. 97. art. 2. ad 3. auertionem, &c.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quintæ Articulum tertium.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respōdet quæsito de ipsis passionibus

pñt esse boni pñcis, ut gaudiū & amor uel sunt futuri boni in suo tpe hūdi, ut desiderii & spes nō affligens, fuerūt in statu innocētiæ: aliter tñ quā in nobis. nā in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiōes, nō totaliter subest rōi. Vñ passiones qñq; sunt in nobis pueniētes iudiciū rōnis, & impediētes: qñque uero ex iudicio rōnis cōsequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. in statu uero innocentiæ, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum concupiscit aduersus spiritum per hoc quòd passiones rationi repugnant[c]. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶ Ad secūdū dicendū, q corpus humanū in statu innocētiæ erat impassibile quantū ad passiōes q̄ remouēt dispōnē naturalē: ut infra dicēt[c]. Et sīc aia fuit impassibilis quātū ad passiones quæ impediunt rationem.

¶ Ad tertiū dicendū, q perfecta uirtus moralis nō totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Tēperati enim est cōcupiscere sicut oportet, & quæ oportet: ut dicit in. 3. Ethi.

a ¶ *Virum Adam habuerit omnes uirtutes.*

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur q Adam nō habuerit oēs uirtutes. Quædā em uirtutes ordinātur ad refrenādam immoderātiā passionū: sicut p tēperantia refrenatur immoderata cōcupiscentia, & per fortitudinē immoderatus timor. Sed immoderātia passionū nō erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ uirtutes.

¶ Præterea, Quędam uirtutes sunt circa passiones respiciētes malū: ut māsuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erāt in statu innocētiæ: ut dictum est[c]. Ergo nec huiusmodi uirtutes.

¶ Præterea, Pnia est qđā uirtus respiciēs pcēm prius cōmissū. Mia ēt est qđā uirt⁹ respiciēs miseriā. Sed in statu innocētiæ nō erat peccatū, nec miseria. Ergo neq; hmōi uirtutes.

¶ Præterea, Perseuerātia est quedam uirtus. Sed hāc Adā non habuit, ut sequens peccatū ostendit. Ergo non habuit omnes uirtutes.

¶ Præterea, Fides, quædā uirtus est. Sed hæc in statu innocentiæ nō fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quę perfectioni primi status repugnare uidetur.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in quadam Homil. Princeps uitiorum uitiorū est Adam de luto terræ ad imaginem dei factum, pudicitia armatū, temperantia compositum, claritate splendidum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in statu innocētia ratio Deo, rationi inferiores uires subditæ fuerint, necesse fuit in ipso esse omnes uirtutes, & quo ad actū & habitum, ut illa, quæ nullam imperfectionem includunt, ut fides, spes, charitas, &c. quo ad habitū uero ut illæ, quæ aliquā imperfectionē claudūt, ut pœnitētia, et misericordia.*

¶ RESPONDEO dicēdū q hō i statu innocētiæ aliqualr habuit oēs uirtutes. Et hoc ex dictis patet esse uerū. Dictū est enim supra[c], quòd talis erat rectitudo primi status, q ratio erat deo subiecta, inferiores autem uires rationi. Virtutes aūt nihil aliud sunt q̄ perfectiōes quædā, quibus rō ordinat in deū, et inferiores uires dispōnūtur sec'm regulā rationis, ut magis patebit, cū de uirtutib⁹ agetur[c]. Vñ rectitudo primi status exigebat ut homo aliqualiter omnes uirtutes haberet.

¶ Sed cōsiderandū est, q uirtutū quędā sunt quæ de sui rōne nullā imperfectionem important, ut charitas & iustitia. Et hmōi uirtutes fuerunt in statu innocētiæ simpliciter, & quātū ad habitū, & q̄tū ad actū. Quædā uero sunt, quæ de sui rōne imperfectionē important, uel ex parte actus, uel ex parte materię. Et si hmōi imperfectio nō repugnat perfectioni primi status, nihilominus hmōi uirtutes poterāt esse in primo statu: sicut fides, quæ est eorū quæ non uidētur, & spes, quæ est eorū quæ nō habētur. Perfectio enim primi status nō se extēdebat ad hoc q uideret deū per essentiā, & ut habetur cū iruitione finalis beatitudinis. Vnde fides & spes esse poterāt in primo statu, & quantū ad habitum, & quantū ad actū. Si uero imperfectio quæ est de ratione uirtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat hmōi uirtus ibi esse secundū habitū, & non sec'm actū, ut patet de pœnitētia, quę est dolor de peccato cōmisso: & de misericordia, quę est dolor de miseria aliena. Perfectioni aūt primi status repugnat tam dolor, quā culpa & miseria. Vnde huiusmodi uirtutes erāt in primo homine sec'm habitū, & non secūdum actū. Erat em primus hō sic dispositus, ut si peccatū præcessisset, doleret: & similiter si miseriā in alio uideret, eā pro posse repelleret. Sicut philosophus dicit in 4. Ethi. quòd uerecūdia quæ est de turpi facto, contingit studioso solū sub cōditione. Est enim sic dispositus, quòd uerecundaretur si turpe aliquid committeret.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, q accidit temperantiæ & fortitudini, quòd superabundantia passionū repellat, inquantū inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi uirtutibus passiones moderari.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd illæ passiones ad malū ordinatæ repugnāt perfectioni primi status: quæ habēt respectum ad malū in ipso qui afficit passione, ut timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malū in alterō, nō repugnāt perfectioni primi status. Poterat em homo in primo statu habere odio malitiā dæmonū, sicut & diligere bonitatē dei. Vnde & uirtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitū, & quātum ad actū. Quæ uero sunt circa passiones respiciētes malum in eodē subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, nō poterāt esse in primo statu secundum actum, sed solum secundū habitū: sicut de pœnitētia & misericordia dictū est[c]. Sed sunt quædā uirtutes quæ nō sunt circa has passiones solum, sed etiam circa alias, sicut tēperantia: quæ nō solum est circa tristitias, sed etiam circa delectationes: & fortitudo, quæ nō solum est circa timorē, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ secundum quod est moderatiua delectationum: & similiter fortitudo secundū quod est moderatiua audaciæ siue spei, nō aūt sec'm quod moderatur tristitiā & timorē.

¶ Ad tertium patet solutio ex his quæ dicta sunt[c].

¶ Ad quartum dicēdum, q perseuerātia dupliciter sumitur. Vno modo prout est quædā uirtus. Et sic significat quendā habitum quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerātiam habuit. Alio modo prout est circunstātia uirtutis: & sic significat continuationem quandam uirtutis absq; interruptione. Et hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

¶ Ad quintum patet rēsponsio per ea quæ dicta sunt[c].

a ¶ *Virum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic procedit. Videt quòd opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merēdū, q̄ opa nostra. Gra eīm ex dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gra, q̄ primus hō in statu innocentię. Ergo copiosius infundit nobis gratia. Quæ cum sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendum redduntur.

¶ Præterea, Ad meritum requiritur pugna quædam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Timot. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et philosophus dicit in 2. Eth. quòd uirtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶ Præterea, Magister dicit 24. dist. 2. lib sen. q homo nō meruisset tentationi resistendo. Nunc aūt meretur qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opa nostra ad merendū, q̄ in primo statu.

¶ SED CONTRA EST, QVIA secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest functionis membra respondet.

¶ Quo ad primū, quantitas meriti ex duplici causa oritur, scilicet gratia, & qualitate operis. Et quia hęc est duplex, scilicet absoluta & proportionalis, ita triplex radix gratię, quantitas operis absoluta, & quantitas proportionalis: patent in littera omnia.

¶ Quo ad secundū sunt tres cōclusiones. Prima est, Opera primi hominis erāt efficaciora ex parte gratiæ. Probatur: quia maior gratia probatur, quia nullo obstaculo impediti. Secunda cōclusio est, Opera primi hominis erant efficaciora ad meritum ex quātitate operis absoluta. Probat, quia maiora opera fecisset probatur, quia maioris virtutis erat. Tertia est, Opera primi hominis erant minus efficacia ex quantitates proportionali operum. Probatur, quia opera hęc p̄ua magis excedunt potestatem nostram, quām illa magna potestatem illius. probatur, quia nos est difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & radix est: quia nos imbecilles, ille sanus & robustus.

2 ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

Cōment. ¶ Iulius clarus. ¶ In corpore una conclusio respōdūr quæsito affirmative, Adam in statu innocentiæ dominabatur ālalibus: Probatur, Omnia ālalia naturaliter subiecta sunt homini: ergo in statu innocentiæ illi obediebāt: quod est intentū, cōsequētia probatur: quia ante inobedientiam dei nulla erat subditorū inobedientia: quod probat: quia vltorū inobedientia est effectus illius primę inobedientiæ. Ālia autē, pbatur tripliciter: primo ex p̄cessu naturæ. Imperfectiora subsunt perfectis quātitative & vtilitative. Secūdo ex ordine diuinæ prudentiæ: quia inferiora p superiora gubernar. Tertio ex proprietatibus vtriusq; quod est per partē tale, subest naturali ei qđ est vniuersaliter tale: anima lia sunt prudentia secūdum partem. i. ad aliqđ, hō vniuersaliter: ergo.

¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula: qm̄ hīc dicit, q̄ dñium super ālalia est naturale homi. hīc etiā dicit, q̄ p dñiū est tale dñium per pcām: cōstat em naturalia nō esse ablata p peccatū: quin ex hac rōne paulo superius probauit est, quòd subiectio virtū inferiorum rationi non erat naturalis: quia non remansit post peccatū: par autem est hic ratio.

Cōment. ¶ Ad hoc breuiter dicendū, q̄ dñium ālalium est naturale homini, sed non quātū ad modū dñandi: quia ille modus dñandi est pena peccati, & ideo non remansit post peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Opera primi hominis efficaciora erant ex parte gratiæ, & opera quantitate absoluta, minus uero efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶ RESPONDEO dicendū q̄ quantitas meriti ex duob⁹ pōt pensari. Vno mō ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti rōdet præmio essentiali, quod consistit in dei fruitiōe. Qui enim ex maiori charitate aliqđ facit, perfectius deo fruitur. Alio modo pensari pōt qūtitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidē est duplex, t. absoluta, & ꝓportiōalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit qūtitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit secudum ſnām Dñi, q̄a magis eius facultatē superabat. Veraq; tamen qūtitas meriti respōdet præmio accidētali, quod est gaudiū de bono creato. Sic igitur dicēdum, q̄p efficaciora fuissent hominis opa ad meredū in statu innocentiæ, cū̄ post pcām, si attēdatur qūtitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuēto. Similiter etiā si cōsideretur absoluta qūtitas operis. Quia cū homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur qūtitas ꝓportionalis, maior inueniretur ratio meriti post peccatū propter hominis imbecillitatē. Magis enim excedit paruū opus potestatē eius q̄ cū difficultate operatur illud, quàm opus magnū potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄p hō post pcām ad plura indiget gratia, cū̄ an peccatū: sed nō magis, q̄a hō etiā ante pcām indigebat gratia ad vitā ætērnā consequendā, q̄ est principalis necessitas gratiæ. Sed hō post pcām sup hoc indiget gratia etiā ad peccati remissiōnē, & infirmitatis sustentationem.

¶ Ad sēd'm dicendū, q̄ difficultas & pugna pertinēt ad qūtitatē meriti sēd'm qūtitatē opis ꝓportionalē: ut dictū est⁶. Et est signū p̄ōptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id qđ' est sibi difficile. Prōptitudo autē voluntatis causat ex magnitudine charitatis. Potest autē contingere quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facilē, sicut alius difficile: quia paratus esset facere, etiā quod sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis inquantū est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄p resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponētium quòd gratiam non haberet: sicut nec modo est meritorium non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia: quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tūc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO NONAGESIMA SEXTA *de dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de dominio, quod cōpetebat homini in statu innocentiæ.

¶ Et circa hoc q̄runt quatuor.

¶ Primo, utrū homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

¶ Secūdo, utrū dominaretur omni creaturę.

¶ Tertio, utrū in statu innocentiæ oēs homines fuissent æquales. ¶ Quarto, utrū homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adā in statu innocentiæ ālalibus non dñabatur. Dicit enim Augustꝰ. 9. super Genesim ad literā: quòd ministerio angelorū animalia sunt adducta ad Adā, ut eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessārium angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocētię habuit dominium homo super alia animalia.

¶ Præterea, Ea quæ ab inuicem discordant, non recte sub uno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hoīs dñio nō continebantur.

¶ Præterea, Hiero. dicit, cp hominī ante peccatū nō indigēti deus animaliū dominationē dedit. Præscibat em hominē adminiculo animaliū adiuuandi sore post lapsum. Ergo ad minus usus dominij super animalia non competebat homini ante peccatum.

¶ Præterea, Proprium domini esse uidetur præcipere. Sed præceptum nō recte ferrur nisi ad habentem rationem. ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine, Præsit piscibus maris, & uolatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶ Adam in statu innocentiæ sic conclūdit dominabatur animalibus, qui a o omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut suprà dictum est⁶, ino bedientia ad hominē, eorū quę ei debēt esse subiecta, subsecuta est in pœnā eius, eo quòd ipse fuit inobediens deo. Et ideo in statu innocentię ante inobedientiā prędictā nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectū. Omnia autē ālalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primo ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatiōe rerū intelligitur quędā ordo, quo ꝓceditur de imp̄fecto ad perfectū, nā materia est propter formā, & forma imperfectior propter perfectiorē: ita etiā, est in usu rerū naturaliū. Nam imperfectiora cedunt in usum perfectorū. Plantæ enim utūtur terra ad sui nutrimentū, animalia uero plantis: & homines plantis & animalibus. u nde dicit in 1. Politicorū, q̄ uenatio sylueſtriū animaliū est iusta & naturalis, qa per ea hō uēdicat sibi qđ' est naturaliter suū. Sed o apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quę semp inferiora per superiora gubernatꝰ. Vnde cū hō sit supra cætera animalia, utpote ad imaginē dei factus, conuenienter eius gubernationi alia ālalia subdūtur. Tertio apparet idē ex proprietate hoīs & aliorū ālaliū. In aliis enim ālalibus inuenīt secundū æstimationē naturalē quædā participatio prudentię ad aliquos particulares actus: in hoīe autē uniuersalis prudentia, quæ est rō omniū agibilium. Omne autem quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam, & uniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄p in subiectos multa pōt facere superior potestas, quæ non pōt facere inferior. Angelus aūt est naturaliter supior hoīe. Vnde aliqs effectus poterat fieri circa animalia uirtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet quòd statim omnia animalia congregarentur. ¶ Ad sēd'm dicēdū, q̄ qdā dīr, q̄p ālalia q̄ nūc sunt ferocia, & eccidunt alia ālalia: in statu illo fuissent mālueta nō solū circa hoīnē, sed ēt circa alia ālalia. Sed hoc est oīno irrationabile. Nō enim p peccatū hoīs, natura ālaliū est mutata, ut q̄bus nūc naturale est comedere aliorū animaliū carnes: tunc uoluissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glo. Bedæ dicit Gen. 1. q̄p ligna & herbæ datæ sunt omnibus ālalibus & autibus in cibū, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædā animalia. Nec tamē propter hoc subtrahereūr dñio hominis: sicut nec nūc propter hoc subtrahūtur dñio dei, cuius prouidētia hic torū dispōsatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset: ut etiam nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falcombus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ hoīes in statu innocentiæ nō indigebant ālalibus ad necessitatē corporalē, neq; ad tegumentū: quia nuditas erāt, & nō erubescebāt nullo fūtāre fordinatę cōcupiscētię motū: neq; ad cibū, qa lignis paradīi uescebantur: neq; ad uehiculū, propter corpis robur. indigebāt tū eis ad experimētalē cognitionē sumēdā de naturis eorū. Qđ' significatū est per hoc q̄ deus ad eū animalia adduxit, ut eis nōia imponeret, q̄ eorū naturas designāt.

¶ Ad quartū dicendū, quòd omnia animalia habēt quandā participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem: ex qua contingit quòd grues sequuntur ducem. &

4 ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulū secundū.*

Cōment. ¶ Iulius clarus. ¶ In corpore una cōclusio trimembris, Homo non dominabatur angelis, sed animalibus imperādo: plātis, uero & inanimatis, utendo absque impedimento. Probatur. Omnia sunt quodammodo in hoīne: ergo dominium hominis respectu aliorum est iuxta dominium inuentum in ipso homine: ergo non dominabatur angelis: sed animalibus imperādo: & reliquis, absque impedimento utendo. Antecēdens probatur: quia in hoīe sunt quatuor quibus cū omnibus communicat, ratio, sensus, uegetatio. & corpus. Prima consequentia est satis rationabilis: quoniā unicuique conuenit præesse, uel subesse secundum conditionem & gradū suum. Et nota quòd non solū de dominio, sed de modo dominii agitur consequentia: ut manifestè explicatur in sequenti consequentia. Secunda uero consequentia quo ad primam partem primo probatur: quia ratio in homine est sub ratione dominantis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni: quia scilicet Gene. primo dicitur de homine, quòd præsit omni creaturæ. Ergo, nō ad imaginem dei. Quo ad secundam partem probatur, quia ratio præest uimb⁹ sensitiuis per imperium. Quo ad tertiam uero: quia ratio præest partibus uegetatiuæ & corpori, non imperādo, nec imperando ut patet, sed utendo absque resistentia: habet enim dominium despoticum.

4 ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articuli tertium.*

Cōment. ¶ Iulius clarus. ¶ In corpore duo: primo respondet quo ad necessarium: secundo, quo ad possibile.

¶ Quo ad primum cōclusio est triplex quæsito affirmativa de necessario. Necesse est aliquam disparitatem inter homines in statu innocentiæ fuisse. Et probatur quo ad duo, s. sexū & ætatē. Sexum quidem, quia aliter gratio non fuisset: ætatē uero, quia semper priores maiores fuerūt.

¶ Quo ad secūdum tria dicit. Primo cp inæqualitas fuisset quo ad animam. Secundo quo ad corpus. Tertio ostendit, q̄do ista inæqualitas se habebat ad malum. Secundum animam inæqualitas ponit posita & quo ad intellectum rationę scitiæ, & quo apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediūssent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt q̄ hō non habuisset dñiū sup oēs alās creaturas. Angel⁹ em naturaliter est maioris potestatis, q̄ homo. Sed sicut dicit Augustꝰ. 3. de trin. materia corpalis non obediūsset ad nutū etiam sanctus angelis. Ergo multo minus hoī in statu innocentiæ.

¶ Præterea, In plantis nō sunt de uirtibus animæ nisi nutritiua, & augmētatiua, & gnatiua. Hæ aūt non sunt natæ obedire rōni, ut in uno & eodē homine apparet. Ergo cum dñiū cōpetat hoī sēd'm rōnē, uidetur q̄p plātis homo in statu innocentiæ nō dñaretur.

¶ Præterea, Quicunq; dñatur alicui rei, potest illā rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestiū corporum. Hoc enim solius dei est: ut Dion. dicit in epistola ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. de homine. Præsit uniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶ Homo non dominabatur angelis, sed animalibus, imperando, plantis uero, & inanimatis utendo absque ullo impedimento.

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd in hoīe quodāmō sunt ola⁶. Et iō sēd'm modū quo dñatur his, q̄ in seipso sunt, sēd'm hūc modū cōpetit ei dñari aliis. Est aūt in hoīe quatuor cōsiderare, s. rōnē, sēd'm quā cōuenit cū angelis: uires sensitiuas, sēd'm quas cōuenit cū ālaſb⁹: uires naturales, sēd'm quas cōuenit cū plātis: & ipm corpus, sēd'm qđ' cōuenit cū rebus inalātis. Rō aūt in hoīe habet locū dñantis, & nō subiecti dñio. Vñ hō angelis non dñabatur in primo statu. Et q̄, dicit of creaturę, itelligitur q̄ nō est ad imaginē dei. Viribus aūt sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili q̄ aliquaſ obediūt rōni⁶, dñatur ala impando. Vñ in statu innocētiæ ālalibus aliis p imperiū dñabatur. Viribus aūt naturalibus & ipsi corpori homo dñabatur, nō quidē imperādo, sed utendo. Et sic etiā hō in statu innocētiæ dominabat plātis & rebus inanimatis nō per imperiū uel immutationem, sed absq; impedimēto, utēdo eorū auxilio. Et per hoc patet rēsponsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videt quòd hoīes in statu innocētiæ oēs fuissent æquales. Dicit enim Gregor. q̄p ubi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶ Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectiōis, sēd'm illud Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile: sic & oīs hō proximū sibi. In illo aūt statu inter hoīes abundabat dilectio, quę est uinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶ Præterea, Cessāte causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines uidetur nunc esse ex parte quidē dei, q̄p quoſdā pro meritis præmiat, quoſdā uero propter naturę defectū punit⁶. ex parte uero naturę, quia propter naturę defectū quidā nascūtur debiles & orbati, quidā aūt fortes & pfecti. Quæ in primo statu fuisset.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ro. 13. Quæ à deo sunt, ordinata sunt. Ordo autē maxime uidet in disparitate cōsistere. Dicit enim Augustꝰ. 19. de ciuit. dei, Ordo est parium, dispariumque rerum sua cuiq; loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui decētissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum: potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄p necesse est dicere aliquā disparitatē in primo statu fuisse ad minus quantū ad sexum: quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiā quantū ad ætatē. Sic enim quidā ex aliis nascēbātur. nec illi qui nascebātur, steriles erant. Sed & secundū animā diuersitas fuisset, & quantū ad iustitiam, & quantū ad scientiā. Non enim ex necessitate hō generabatur, sed per liberū arbi. ex quo rō habet q̄p hō possit magis & minus animū applicare ad aliquid faciēdū uel uolendū, uel cognoscendū. Vnde quidā magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alii. Ex parte etiā corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptū corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex extrinsecis agentibus aliquod commodū aut auxilii reciperet magis & minus: cum etiā & cibis eorum uaria suitentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionem aēris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarent, quàm alii, & maiores & pulchriores, & melius complexionatiora tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄p Gregor. per uerba illa intendit excludere disparitatem quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati. Ex qua contingit quòd aliqui pœnaliter sunt sub aliis coercendi.

¶ Ad secundū dicendū, q̄p æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales: licet nō æqualiter utrinque rūdeat. Pater enim plus diligit filiū naturaliter, q̄p frater fratrē: licet filius nō tantundem diligat patrē, sicut ab eo diligetur.

¶ Ad tertiū dicēdū, q̄p causa disparitatis poterat esse ex parte dei: non quidē ut puniret quoſdā, & quoſdā præmiaret: sed ut quoſdam plus, quoſdam minus sublimaret: ut pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictū modum absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄p homo in statu innocētię homini nō dominabatur. Dicit enim Augustꝰ. 19. de ciuit. dei, Hominē rationalē ad imaginem suam factum nō uoluit deus nisi irrationabilibus dominari: non hominem homini, sed hominem pecori.

¶ Præterea, Illud qđ' est introductū in pœnā peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominē subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim muliteri post peccatū, Sub potestate uiri eris, ut dicitur Genesis 3. ergo in statu innocētiæ non erat homo homini subiectus.

¶ Præterea, Subiectio libertati opponit. Sed libertas est unum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat qđ' bona uoluntas cupere posset: ut Augu. dicit 14. de ciuit. dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dñabatur.

¶ SED CONTRA, Conditio hoīs in statu innocētię nō erat dignior quàm cōditio angelorū. Sed inter angelos quidā alius dñatur. Vñ & unus ordo dominationū uocaſ. Ergo non est cōtra dignitatem status innocentiæ, quòd homo homini dominaretur.

ad uoluntatē ratione iustitiæ: qua liberum erat applicare se magis & minus ad sciendum uel operandum. Secundum corpus uero ponit inæqualitas possibilis rōne melioris cōplexiōis, pulchrioris, robustiōris, &c. q̄ corpus hūanū magis & minus participasset uel talem cæli influxū, uel tales naturæ causas, &c. oīa clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minus habebāt, esse potest quæ haberet rationem mali, defectus autē peccati, siue spectantium ad animā, siue ad corpus: & per hoc oīs obiectio excluditur.

4 ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulū quartū.*

Cōment. ¶ Iulius clarus. ¶ In corpore tria. Primo proponūtur cōclusiones respōsiuæ. Secundo probatur negatiua. Tertio affirmatiua.

¶ Quo ad primū duo: distinctio bimembris, & conclusiones iuxta singula membra. Distinctio est, Dominium duplex: ut distinguitur contra seruitutem, & ut contra subiectionem qualitercunq;. Prima cōclusio, Dominium primo modo non erat in statu innocentiæ. Secunda cōclusio, Dominū secundum erat in illo statu.

¶ Quo ad secūdū ꝓbatur conclusio negatiua, s. Dominii primum importat ordinationem subditi ad bonum dominiſ: ergo tristitiā subditi, ergo pœnam: ergo non fuisset tunc. Antecedens probatur ex differentia inter seruum & liberum, primo Met. quia scilicet liberum est propter se, seruum ꝓpter aliud, id est dominum. Prima consequētia probatur: quia tristabile est unicuique proprium bonum propter alterū tanquam oportere agere. probatur 2 quia naturaliter amatur ad oppositum, scilicet ꝓpter seipsum. Secunda consequentia est per se nota. & similiter tertia.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio affirmativa, & duo fiunt. Primo describitur natura talis ſūi, & dicitur quòd est ordinatiuum subditi ad ipsius subditi uel cōmune bonum: quia est ad liberos, qui sunt propter se. Secundo probatur dupliciter, primo, Homo erat animal sociale: ergo ꝓpter hoc erat uno dirigente, & intendente cōmune bonum. Antecedēs patet: cōsequentia probatur dupliciter. primo: quia multa multa per se intendūr, & unū unq; secūdo authoritate Ari stot. Secundo probatur conclusio ex disparitate hominum: Aliqui præstitissent

Cōment. 481 Locus suprà ar. 1. huius. 483 22. quæſt. 164. art. 2. 2. cor. & ad prim. 36. 2. di. 44. q. 1. artic. 1. Et opus. 20. lib. 2. ca. 9. col. 1. & li. 1. ca. 9. fi. & ca. 11. fi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præstantissimæ scientiæ & virtutis, & eius gubernationi fortalitios. Probatur ex sequentia authoritate Petri apostoli, & Augustini, &c.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulo primum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore huius quæstio. Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectu: non tamen immortalis. Hæc conclusio primo declaratur: secundo probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secundo gloriæ, tertio innocentiæ conuenit anima clara sunt in littera. probatur duplici ratione primo authoritate Augusti. secundo subsoria adaptationem unius excedit materiam corporalem, ut materia concors animæ fieri posset.

Annot. ¶ Circa conclusionem hanc aduerte, q Scotus in secunda dist. 19. quæsti. prima, relata hac opinione, impugnat eã nulla ratione ductus: sed quia se non uidere fatetur, quòd qualitas in anima posita possit seruare corpus passibile, quin potiùs à contrario constat aperte q passio magis facta corrumpit ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q si Scotus oculatia reuerentiæ ad beatum Augustinum habuisset, uidisset utique, q homo erat sibi author uitæ, quandiu anima erat subdita deo. Cum enim hæc credita ex facto pendeant & supernaturali uirtute egeantide his nulla maior ratio authoritate diuina est, per se uel per sanctos suos.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Artic secundi.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore clarissime distinguit de passione: & iuxta utrumq; membrum singulis conclusionibus respõdet quæstio. Diuisio est, Passio est dupliciter: proprie & communiter alia remotiua à naturali dispositione quia effectus actionis quæ à contrario est: hæc perfectiua naturæ. Prima conclusio, Passione communiter homo erat passibilis & anima & corpore: ga sentiebat, &c. Secunda cõclusio, Passione proprie homo erat impassibilis & anima & corpore: quia uirtute animæ prohibebat passionem sicut & mortem.

¶ Aduerte hic quòd Scotus ubi supra tenet oppositum, nulla tamẽ ratione, nisi quia non

CONCLVSIO.

¶Non dominabatur homo homini in statu innocentiæ dominio tyrannico, sed politico & ciuili.

¶RESPONDEO dicendũ, q dominiũ accipitur dupliciter. Vno mõ secundũ quod opponitur seruituti. Et sic dũs dicit cui aliquis subditur, ut seruus. Alio mõ accipit dominiũ sic' in qd' cõtet refertur ad subiectũ qualitercũq; Et sic ettiã ille, qui habet officiũ gubernãdi & dirigẽdi liberos, dñs dici põt. Primo ergo modo accepto dnio, in statu innocentiæ homo homini nõ dñaretur. Sed secundo mõ accepto dnio, in statu innocentiæ homo hoĩ dñari potuisset. Cuius rõ est: qa seruus in hoc differt à libero, quòd liber est cã sui, ut dicitur in prin. Meta. seruus aũt ordinatur ad alĩũ. Tunc ergo aliqs dñatur alicui ut seruo, qñ eius cui dñatur, ad propriã utilitatẽ fit, id dñantis refert. Et quia unicuiq; quæ est appetibilis propriũ bonũ, & per cõsequẽs cõrtabile est unicuiq; q illud bonũ qd' deberet esse sui, cedat alteri nũ, ideo tale dñium nõ põt esse sine pœna subiectorum. Propter quod in statu innocentiæ non fuisset tale dñium hois ad hoĩem. Tũc uero dominat aliquis alteri ut libero, qñ dirigit ipsum ad propriũ bonũ eius, qui dirigit uel ad bonũ cõe. Et tale dñium hois ad hominẽ in statu innocentiæ fuisset[c] propter duo. Primo, quia hõ naturaliter est animal sociale. Vñ hoies in statu innocentiæ socialiter uixissent. Socialis autẽ uita multorũ esse non posset, nisi aliqs præflideret qui ad bonũ cõe intẽderet. Multi.n. per se intẽdunt ad multa, unus uero ad unũ. Et ideo philolophus dixit in principio Politico. Qficunq; multa ordinãtur ad unũ, semp inuenit unũ ut principale & diriges. Secũdo, quia si unus hõ habuisset super alĩũ supereminentia scientiæ & iustitiæ, incõueniẽs fuisset nisi hoc exequeretur in utilitatẽ aliorũ: secũdũ quod dicit 1. Pe. 4. Vnusquisq; gratia quam accepit, in alterutrũ illã administrãtes. Vñ Augu. dicit 19. de ciuit. dei. q. iusti nõ dominãti cupiditate imperãt, sed officio cõsulendi: hoc naturalis ordo præscribit, ita deus hominem cõdidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dñij.

QVAESTIO NONAGESIMA SEPTIMA *de septima dei his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad individui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandũ est de his, quæ pertinẽt ad statũ primi hominis secundũ cõpus. Et primo quantum ad conseruationem individui. Secundo, quantum ad conseruationem speciei.

¶Circa primũ quærũtur quatuor. ¶Primo, utrũ homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶Secũdo, utrũ esset impassibilis. ¶Tertio, utrũ indigeret cibis. ¶Quarto, utrũ per lignũ uitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione auertur diffinitũ: ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

¶Præterea, Corruptibile & incorruptibile genere differũt, ut dicitur in 10. Meta. Sed eorũ q differũt genere, non est trãsmutatio inuicẽ. Si ergo primus hõ fuit incorruptibilis, nõ posset hõ in statu isto esse corruptibilis.

¶Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturã, aut per gratiam. Sed nõ per naturam. Quia cum natura eadem maneat secundũ speciẽ, nũc quoq; esset immortalis. Similiter nec p gratiã. Qua primus hõ gratia per pœnitẽtiã recuperauit: secundũ illud Sap. 10. Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatẽ recuperasset. Quod patet esse falsum. Non ergo hõ erat immortalis in statu innocentiæ.

¶Præterea, immortalitas promittitur homini in præmium: secundum illud Apoc. 21. Mors ultra non erit. Sed homo non iuit conditus in statu præmii, sed ut præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Rom. 5. quòd per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ non natura, uel gratia, sed sic immortalis fuisset, ut filii immortalitatem non peccando præstare potuerit.

¶RESPONDEO dicendũ quòd aliquid põt dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materiæ: eo scilicet quòd uel non habet materiã, sicut angelus, uel habet materiã, quæ nõ est in potẽtia nisi ad unam formã, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundũ naturã incorruptibile[e]. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ: quia scilicet rei corruptibili per naturã inhæret aliqua dispositio, per quã totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundũ gloriam. Quia, ut dicit August. in epistola ad Dioscorũ, Tam potenti naturã deus fecit animam, ut ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis uigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo hõ in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (ut Augustin. dicit in libro de quæstionibus. 61. & uera testa.) Deus enim hominẽ fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitatẽ uigeret, ut ipse sibi author esset aut ad uitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquam immortalitatis uigorem in eo existentem, sed inerat animæ mis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quã poterat corpus ab omni corruptione præseruare: quãdiu ipsa deo subiecta manisset. Quod rationabiliter factũ est. Quia enim ala rationalis excedit proportionẽ corporalis materiæ, ut suprà dictũ est: conueniens fuit, ut in principio ei uirtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quòd rationes illę procedũt de incorruptibili & immortali per naturã.

¶Ad tertium dicendum, quòd uis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis: sed per domũ gratiæ. Et quãuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpę & meritum gloriæ: non tamen ad amissæ immortalitatis effectũ. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat: ut infrà dicetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homo in statu innocentiæ fuisset passibilis. Sentire enim est pati quoddã. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Somnus passio quædã est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset: secũdum illud Genesis 2. Immisit deus soporem in Adam: ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, ibidem subditur, quòd tulit unam de costis eius. Ergo fuisset passibilis etiam per abscisionem partis.

¶Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuum est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuium fuisset aliquod corpus durum, ab eo passus fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abducit à substantia.

CONCLVSIO.

¶Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem sunt, passibilis autem secundum passiones perfectiuas.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd passio dupliciter dicitur[c]. Vno mõ, ppric. Et sic pati dicit qd' à sua naturali dispõne remouet. Passio enim est effectus actionis in rebus aliis naturalibus cõtraria agũt et patiũt admiuicẽ, quorũ unũ remouet alterũ à sua naturali dispõne. Alio mõ dicit passio cõiter sed'm quãcũq; mutationẽ, etiãsi ptineat ad pfectionẽ naturæ, sicut intelligere uel sentire dicit pati quoddã. Hoc igitur secundo mõ homo in statu innocẽtię passibilis erat, & patiebatur: & secundũ animã & secundũ corpus. Primo aũtẽ modo dicta passione erat impassibilis, & secundũ animã & secundũ corpus, sicut & immortalis. Poterat.n. passionẽ prohibere, sicut & mortẽ, si absque peccato

uidetur sibi quòd innocentia excluderet omne pati proprie dictum. Et posset pro eo argui quia omne agens in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in animã: ergo repatiebatur ab eo: ergo non excluditur omnis passio propric à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur infertus in sequenti articulo in responsione ad secundum.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulo tertium.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponitur differentia inter statum innocentiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio reponenda quæsito. Secũdo probatur utraque pars differentiæ.

¶Quo ad primum differentia est inter utrumque statum: quia in statu innocentiæ erat uita animalis egens alimento: in statu futuro erit uita spiritualis non egens alimentis. prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito assimatiue.

¶Quo ad secundum probatur utraque pars sic, Anima humana est 486 anima & spiritus, ergo 2.dist.19. ut anima congruebat q. 2. ar. 2. primo statui, ergo se- Et ma, cundum id quod con- q. 5. arti. uenit omni animato, er- 3. cor. go secũdum opera patius uegetatiua alere, augere, generare, &c. Et ibi. 1. cap. rursus. ergo & spiritus 8. mal. conuenit ultimo statui. 9. arti. ergo secũdum id quod Ad 6. Ad 7. est proprium ei: ergo se Ad 8. cundum immortalitatem, impassibilitatem, gloriam, &c. igitur in primo statu erat anima- 487 lis cum alimentis, in ul- timo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequẽtia probatur auctoritate Genesis primo, Faciãs est homo in animam uiuentem: & subditur sup ratione: quia primum primo respondere debet. Secunda uero probatur: quia ani ma ut anima communis est omni uiuenti. Tertia uero probatur: quia primũ in omni uiuente apud nos est pars uegetatiua. Alię consequẽtię ex alia parte patet p locũ ab opposito.

Annot. ¶ In responsione ad primum nota ultima uerba. Et ne totaliter cõfundamur ex hoc eãm innuitur, quòd aliqua deperditio humidi hebet in illo statu: de qua uide in articulo sequenti.

¶ In responsione ad secundum nota duas responsiones: primã, quòd corpus hominis nõ patiebatur in nutritione secundum, q patiebatur, sed perfectiue. Prima soluitur quo ad secundam quia omne agens repatitur: & hoc propter uirtutem animæ. Secũda, Id passiuum quod accidit corpori ex nutriri quiquid sit illud, manifestat quale sit. ex hoc ipso quo dicit, quale effet pan, si nutriri cõsisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt amphi: & sic soluitur obiectum præcedentis articuli.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quartum.

TItulus clarus. Comment.

¶In corpore una cõclusio respõsiua huic dubio. Cõment. Cõment. Cõment

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ne propterea corpus humanum dicebatur propriè perire, eo q̃ ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis, quibus ali quid eius, puta humidū, pateret propriè. In proposito autē inter deperditionē humidi & debilitationem uirtutis tantum interest, quòd deperditio humidi nō necessario remouet corpus à naturali dispositione, ut patet in puerissimo talis passio est ad perfectionem naturæ nō in uitiōe ad sēm in præcedēti articulo S. Tho. dixit. Debilitatio autē uirtutis manifestè naturā à sua naturali integritate remouet. Vnde eadem rōne opponit statui innocentiæ, qua fecit, quæ in tali debilitate constitit. Vnde cū in littera dicit, q̃ lignum uitæ occurrebat huic defectui: intelligendū est nō qui fuit, sed q̃ fuisset nisi lignū uitæ præueniret ista quòd succurrebat huic defectui præuenitō, nō restaurādo: ut Sco. intellexit. et sic nullū inconueniēs sequitur.

¶ Ad sēm dubiū dicit, quòd ut patet ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, eadem immortalitatis ponit littera duplicem, alterā ex parte animæ, & alterā ex parte corporis. Ex parte animę unā quandā qua corpus agēdo in nutrimentū non repaiebat ab eo. Alteram ex parte corporis: & ista est lignū uitæ, habens uirtutem cōseruandi ad certum longū tēpus. Vnde iūgendo has duas causas simul ex sumptione ligni uitæ nulla debilitatio sequebat: quāuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo: ut de nō uiuerem[a] immortales per illud, sed longo uadē tempore. Propter quā diuturnitatē dictum est, eiciēdo Adam, Ne forte sumat de ligno uitæ, & uiuat in æternum: iuxta morem Scripturæ, quo uocantur diuturna æterna, ut montes æterni.

a ¶ *Super Quæstiononagesimaoctaua Articulo primum.*

Cōment. ¶ In corpore una conclusio respondetur quæsito. In statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationē generis humani. Probatur dupliciter, primo ducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuisset necessariū uadē, ppter tantū bonū. Sed'o, Homo est secundū animam incorruptibilis, & secūdum corpus corruptibilis: ergo est medium secundū naturā inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles: ergo ex parte corporis cōuenit naturaliter gñatio: ex parte animæ, q̃ multitudo individuorū sit per se inita. Ergo ad multiplicationē humani generis, etiā in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secūdā uero quo ad utrāque partem & declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc, q̃ creaturæ incorruptibiles non sunt per se intentę secundum individua, sed secundum speciē: incorruptibiles uero & secundū individua & secundum speciem. Quæ differentia probatur ex hoc, q̃ intentio naturæ per se est ad perpetuū & non ad tēporale. Probatur, ducendo ad inconueniēs: quia aliquin cessaret intentio naturæ tempore quo deficeret. Ex hac autem differentia implicite habetur aliaq̃ in rebus corruptibilibus corruptibilibus generatio est naturaliter instituta propter speciē quia ipsa sola est perpetua: in incorruptibilibus nō oportuit generationem esse. Ex his autem manifestè patet consequentia quo ad utrāque partem: & clarum est.

Quæstio.

¶ *Num inconueniens fuerit præcessisse peccatum propter multiplicationē humanę generis.*

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 3. Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno uitę, et comedat, et uiuat in ęternū.

¶ Præterea, Augustin. in lib. de quæst. ue. & no. te. dicit, Gustus arboris uitæ corruptionem corporis inhibebat. Deinque & post peccatum potuit insolubilis manere si permissum esset illi edere de arbore uitæ.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocentiæ per lignum uitæ consentius fuisset homo immortalitatem non simpliciter, sed secundum quid.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd lignum uitæ quodammodo immortalitatē causabat, non autē simpliciter. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd duo remedia ad conseruationem uitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animę instrumentū. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum alterius lignorum paradisi: sicut & nunc subuenitur nobis per cibos quos sumimus. Secundus autē defectus est: quia, ut philosophus dicit 2. de generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiunctū et quod prius erat humido præexistenti, imminuit uirtutem actiuam speciei, sicut aqua admixta uino. primo quidem cōuertitur in saporem uini: sed secundū quòd magis & minus additur, diminuit uini fortitudinem, Et tandem uinū fit aquosum. Sic igitur uidemus quòd in principio uirtus actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimēto non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentum. Postmodum uero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentū, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandē uero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementū, & finaliter dissolutio corporis[c]. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum uitæ. Habebat enim uirtutem fortificandi uirtutem speciei contra debilitatem prouenientē ex admixtione extranei. Vnde Augustin. dicit in 14. de ciuita. dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignum uitæ ne senectus eum dissolueret. Et in lib. de quæstiue. & no. te. dicit, quòd uitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat: quia neque uirtus quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno uitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionē corpori præstare, ut nunquā dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia uirtus cuiuscunq̃ corporis est finita. Vnde nō poterat uirtus ligni uitæ ad hoc se extendere, ut daret corpori uirtutem durandi tempore infinito, sed usque ad determinatū tempus. Manifestū est enim, quòd quanto aliqua uirtus est maior, tanto imprimit durabiliorē effectum. Vnde, cū uirtus ligni uitæ esset finita, semel sumptū præseruabat à corruptione usque ad determinatū tempus, quo finito, uel homo translatus fuisset ad spiritualē uitam, uel indigusset iterum sumere de ligno uitæ. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primæ rationes concludunt quòd non causabat incorruptibilitatē simpliciter. Aliæ uero concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum prædictum[c].

QVAESTIO NONAGESIMAoctaua de pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de his quæ pertinent ad conseruationem speciei. Et primo de ipsa generatione. Secundo de conditione prolis genitæ.

Circa primum quæruntur duo.

¶ Primo, utrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

¶ Secundo, utrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio. Generatio enim corruptio est contraria, ut dicitur in 6. phy. Contraria autem sunt circa idem. In statu autē innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

¶ Præterea, Generatio ordinatur ad hoc q̃ conseruetur in specie, quod secundum individuum conseruari non potest. Vnde & in illis individuis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte uixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶ Præterea, Per generationē homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionē dominii. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationē, secuta fuisset diuisio dominii. Quod uidetur esse contrarium iuri naturali, secundum quod omnia sunt communia, ut Isi. dicit. Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genesis primo. Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri nō potuisset, cum duo tantum fuerint primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

CONCLVSIO.

¶ Ad Humani generis multiplicationem in statu innocentiæ actum generationis fuisse, conueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani generis: aliquam peccatum hominis fuisset ualde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis[c], corpus uero naturaliter corruptibile[c]. Est autem considerandum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se uidetur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secundum aliquod tempus, non uidetur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum: aliquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuū & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ[c]: ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ uero incorruptibiles manent semper non solum secundum speciem, sed etiam secundum individua: et ideo etiam ipsa individua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur hominis ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturā suam, competit generatio. Ex parte uero animæ, quæ incorruptibilis est, competit ei quòd multitudo individuorum sit per se intenta à natura, uel potius à naturæ authore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ corpus hominis in statu innocentiæ quantū erat de se, corruptibile erat: sed potuit preseruari à corruptione per animā. Et ideo nō fuit homini subtrahenda generatio: q̃ debeē corruptibilibus rebus.

¶ Ad secūdū dicendū, quòd generatio in statu innocentię, etsi nō fuisset propter conseruationem speciei: fuisset tamen propter multiplicationem individuorum.

¶ Ad tertiū dicendū, q̃ in statu isto multiplicatis dñis, necesse est fieri diuisionē possessionū: quia cōtigas possessionis est occasio discordiæ, ut philosophus dicit 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuisset uoluntates hoīn sic ordinatæ, q̃ absq; oī pericolo discordiæ cōtingeret usi fuissent, sec'm qd' unicuiq; eorū cōpeteret reb' q̃ eorū dñio subdebant, cū hoc etiā mō apud mīos bonos uiros obseruei.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ in statu innocentiæ nō fuisset gñatio per coitū. Quia, ut Dam. dicit, primus hō erat in paradiso terrestri, uicur angelus quidā. Sed in futuro resurrectionis statu, qñ erūt hoīes angelis similes: nec; nubent, nec; nubentur: ut dicitur Mat. 22. Ergo nec; in paradiso fuisset generatio per coitū.

¶ Præterea, Primi hoīes in pfecta ętate cōditi fuerūt. Si igitur in eis ante peccatū generatio fuisset per coitū, fuissent etiam in paradiso carnaliter cōuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

¶ Præterea, In cōiunctione carnali maxime efficitur hō sil'is bestiis, propter uehemētiā delectatiōis. Vñ etiā cōmēta laudatur, per quā hoīes ab hmōi delectatiōibus abstinēt. Sed bestiis homo cōparatur propter peccatum, secundum illud Psal'. Homo cū in honore esset, nō intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum nō fuisset maris & fœminæ carnalis coniunctio.

¶ Præterea, i statu innocētię nulla fuisset corruptio. Sed p coitū corrūpit integritas uirginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ nō fuisset.

¶ SED CONTRA est, quòd deus ante peccatū masculū & fœminā fecit: ut dicitur Genes. 1. & 2. Nihil autē est frustra in operibus dei. Ergo etiam si homo nō peccasset, fuisset coitus, ad quē distinctio sexuum ordinatur.

¶ Præterea, Genes. 2. dicitur. Mulier est facta in adiutoriū uiri. Sed nō ad aliud nisi ad generationē, quę fit per coitū: quia ad quodlibet aliud opus cōueniētius adiuuari posset uir per uirum quàm per fœminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocentiæ consummatū fuisset generationis opus non uirtute diuina, sed per coitū coniunctione maris & fœminæ, sed nulla in actu illo adfuisset immoderata concupiscentia.

¶ RESPONDEO dicendū, q̃ quidā antiquorū doctorū cōsiderātes cōcupiscentiæ fœditatē quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerūt q̃ in statu innocētiæ nō fuisset gñatio p coitū. Vñ Gregor. Nice. dicit in hb. quē fecit de homine, q̃ in paradiso aliter fuisset multiplicatū genus humanū, sicut multiplicati sunt angeli absq; concubitu p operationē diuinæ uirtutis. Et dicit q̃ de' añ peccatū fecit masculum & fœminā, respicies ad modū gñationis, qui futurus erat post peccatū, cuius deus præscius erat. Sed hoc non dicit rōnabil'r. Ea enī, quæ sunt naturalia hoī nec; subtrahūtur, nec; dant hoī per peccatū. Manifestū est autē q̃ hoī sec'm afalē uitā, quā et añ pctm habebatur suprā dictū est[c]: naturale est gñare per coitū, sicut & cæteris afalibus perfectis. Et hoc declarāt naturalia membra ad hūc usū deputata. Et iō nō est dicendū, q̃ usus horū membrorū naturaliū non fuisset añ peccatū, sicut & cæterorū membrorū. Sunt igit in coitu duo cōsideranda sec'm pūtē statū. Vnū, quod naturæ est, s. cōiunctio maris & fœminæ ad generādū. In omni em gñatiōe requirit uirt' actiua & passiua. Vñ cū in oibus in qbus est distinctio sexuū, uirtus actiua sit in mare, uirtus uero passiua in fœmina: naturæ ordo exigit, ut ad generandū cōueniant p coitū mas & fœmina. Aliud autē qd' cōsiderari pōt, est quędā deformitas immoderatæ cōcupiscētiæ, quæ in statu innocētiæ nō fuisset, quādo inferiores uires oīno rōni subdebātur. Vñ Augustt. dicit, in 14. de ciui. dei, Absit ut suspicemur nō potuisse prolē fieri sine libidinis morbo. Sed eo uoluntatis nutu mouerētur illa membra quo cœtera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̃ homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualē mentē: cū tñ haberet uitā afalē quātū ad corpus. Sed post resurrectionē erit hō similis angelo spiritualis effectus & sec'm añam & sec'm corpus. Vñ non est sil'is ratio.

¶ Ad sec'm dicēdum, q̃ sicut Augustt. dicit. 9. super Genes. ad litterā, ideo primi parētes in paradiso non coierūt: quia formata muliere post modicū propter peccatū de paradiso ejecti sunt. Vel quia expectabat diuina authoritas ad determinatū tēpus cōmixtionis, à qua acceperūt uniuersale mandatum.

¶ Ad tertiū dicendū, q̃ bestiæ carēt ratione. Vnde sec'm hoc homo in coitu bestialis efficitur: quia delectationē coitus & feruorē concupiscētiæ ratione moderari nō potest. Sed in statu innocētiæ nihil huiusmodi fuisset, quod rōne nō moderaretur: nō qa esset minor delectatio sec'm sensum, ut quidam dicūt (fuisset em tāto maior delectatio sensibilis, quanto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia uis cōcupiscibilis nō ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationē. Ad quā non pertinet ut sit minor delectatio in sensu, sed ut uis cōcupiscibilis nō immoderate delectatiōi inhæreat. Et dico immoderate, propter mensurā rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assumpto non minorē habet delectationē quàm gulosus: sed animus eius concupiscibilis sup̄ huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant uerba Augustt. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinē delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinē animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis: quæ in tpe isto laudatur, non propter defectū fœcunditatis, sed propter remotionē inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine.

¶ Ad quartū dicendum, q̃ sicut Augustt. dicit 14. de ciuit. dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris. Ita enim potuit utero coniugis salua integritate seminis genitalis utrile semen immitti: sicut nūc potest eadē integritate salua ex utero uirginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea uiscera relaxaret: sic ad cōcipiendum non libidinis appetitus, sed uoluntarius usus naturam utranque coniungeret.

QVAESTIO NONAGESIMAnona De *conditione prolis generandæ quo ad corpus, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de conditione prolis generandæ. Et primo quātum ad corpus. Secūdo, quātum ad iustitiam. Tertio, quātum ad scientiam.

Circa principiū q̃runt duo. ¶ Primo, utrū in statu innocētiæ pueri mox geniti habuissent perfectam uirtutē corporeā. ¶ Secundo, utrū omnes fuissent nati in sexu masculino.

¶ Sed sunt hic quædam dubia. Primo circa primū, dubitatiōnē: q̃m illud q̃ interē, p̃ incōuenīēs, nō est inconueniens: ſſertur sec'm doctrinā Sā. Tho. q̃m incarnatio filii dei, quæ est maximū bonū, ex pāti cōsecuta est, ita q̃ petiū fuit ad hoc necessarium iuxta illud Gregō. O certe necessariā Adæ peccatum, &c. Ergo multo minus est inconueniens q̃, ppter bonū multiplicationis humanæ fuerit peccatum necessarium.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter rādeē. Primo, q̃ bona sunt duplicis ordinis. Quædam supponentia malum: ut pœnitentia, patientia, martyrii, &c. Talia nero oblitam bona. Et ad prima quæ opus est esse mala: ad secūda uero oportere fieri mala inconuenientis est. Multiplicatio autē humani generis est de genere bonorū oīquaque. primi eiū ad ſpām pfectionē specifici: incarnatio autē uerbi dei, quānis sec'm se sit etiā bonū oīquaq̃: & ideo simpl'r non oportebat occasionari ex peccato: ut tamē reuelata est nobis per sanctos, est de genere bonorū supponentiū mala: quoniā reuelata est nō nisi utre diptrixiæ q̃ hoc capiuorū, ac p hoc peccatorū, &c. et hoc ex ordina tiōe diuina, ſſertē scim'.

¶ Secundo dicitur, q̃ aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de qualitate. Quānis enim ad tale bonū posset opportunē esse peccatū, nō tñ ad tñ, qm si bonū aliquod exrat absq̃ peccato, inconuenīēs est q̃ quātitas eius peccato egeat: sic autē est in propositō. Quoniā multiplicatio generis humani, supposito tam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infra limitem humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autē filii dei eleuat naturam in aliam boni rationem: & ideo hic dicit tale bonum, quālis maximum. multiplicatio uero dicit tantū bonum. Vnde in littera non tantum dicitur, inconueniens esse tantum bonū cōsequi ex peccato.

¶ Circa probationē, q̃ temporale nō sit per se de intentione naturæ, dubiū occurrit, quia nō uidetur ualere: q̃m non sequitur q̃ illo cessante cessaret naturæ intentio: sed q̃ completa fuerit. Ad hoc breuiter dicitur q̃ cum præsens seruo non sit de natura particulari huius agentis puta Sortis aut Platonis, quoniam constat, talia agentia ut sic particularia per se facere & intendere: ut pater. 12. meta. tex. 11. sed de natura uniuersali: constat q̃ ratio aliqua efficax sit. Quoniā si uniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex una parte illo deficibile, naturæ uniuersalis intentio non amplius falsaretur: & ex alia parte, quia est uniuersalis, ac per hoc intendens ad uniuersale bonū. Ergo intentio cassa, uana, frustraq̃ esset: nihil em conferre poterit uniuerso corrupto illo particulari per se intento.

Circa rationem allatam in littera pro conclusione aduerte mirum subtilitatem processus: qa enim generatio non est de numero entiū ppter se, sed propter aliud, ut patet: & finis proprius generationis sit cōseruatio esse specifici. & in proposito hic finis non poterat assignari, perspexit in esse specifico rationē finalitatis generationē. & est offendisset, q̃ est perpetuitas (ut Aristo. expresse secundo de ala dixerat, tex. 34.) offendit talem rationē inueniri in singulis individuis humanis ex parte animæ: ac per hoc ipsa individua ex parte aiæ pūt esse q̃ se fines generationis: quemadmodū in reliquis ipsi species ppter candē rōnē. & sic cū generatio naturalis sit, & apparet in hoc ex dicto illo fine. s. cōseruatione speciei ppter statū innocētiæ, restat alius finis mō alia, sed eadē finalitatis rōne, id est multiplicatio individuo rum perpetuorum.

Annot.

¶ *Num multiplicatio numerala generis humani sit intentus finis generationis.*

¶ Circa finē generationis in statu innocentiæ assignatum, dubiū occurrit. q̃m hic expresse dicitur, q̃ multiplicatio generis humani est finis per se intentus: superius autem in q. 47. art. 1. ad sec'm expresse tenetur, q̃ nullā agēs intendit per se multitudinē numeralē. & probatur, qa est infinitatio ergo sciant hæc sīt. Ad hoc breuissime dicit, q̃ hęc dicta sī formaē perspiciant, sīā aperiūt ueritatem. Multitudo siquidem numeralis repugnat per se intentioni: quia non habet in se uñ posse p̃ se intendi: cum enim finitate, sine qua impossibile est aliquid per se intendi, ut patet. 3 meta. Multitudo autem numeralis perpetuorū potest p̃ se intendi, qa ex ly perpetuorū, finita coniunctur multitudo: ac per hoc intendibilis per seipsum: constat em q̃ perpetua p̃ se spectant ad perfectionē uniuersi. Eorū autem quæ per se exiguntur ad integritatē alicuius finiti, numerū oportet ee rarari & certū. alioquin nec ętiās totī esset certa, siue deficitate mobis, siue

Quæstio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectionis accipiatur: nō ergo repugnat multiplicationē inuicē uiorum humanorū perpetuorum ponere per se intentum, uel finem generationis; quoniā usq; ad certum prædestinatorum numerum complendum erat futura, & non in perpetuum.

4 ¶ *Super Quæstionis nonagesimi octauæ Articul. secundum.*

Cōment. TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo opinio recitat Gregorii Nicen. Secundo improbatur. Tertio redditur ḡsito. ¶ Quę ad primum quatuor refert. Primo quorundam & specialiter Gregorii opinionem q̄ non per coitū. Secundo rationem eius propter fœditatē illius. Tertio, quòd fuisset tamē multiplicatio hominū uirtute diuina, sicut angelorū. Quarto, excludit nam obiectionis q̄m in statu innocentiæ erat distinctio sexuum: q̄ hoc fecit deus præscius futuri casus.

¶ Quo ad secundū reprehendit opinio hæc: quia naturalia per peccatū neq; ablata, neque diminuta sunt, sed hoc est unū de naturalibus: probatur dupl̄r. Primo: quia hoc est naturale oibus alalibus pfectis. Secūdo ab effectu: quia natura dedit hōi mēbra ad hunc usum. Incōueniens est autē horū mēbrorū naturalem usum nō fuisse sicut aliorum. ¶ Quo ad tertiū cōclusio ruīsa est: Gitatio fuisset per coitū quo ad coniunctionē maris & fœminæ, nō autem quo ad immoderatā concupiscentiā. Probatur conclusio dupliciter: primo rōne, secūdo authoritate. rātio assignat distinguēdo in coitu ista duo: & assignando radices proprias eorū. ratio eīi cōiunctionis est cōiunctio uirtutis actiuæ cum passiua: ex hac enim probat̄ prima pars cōclusionis sic: Generatio fuisset per applicationē uirtutis actiuæ ad passiuā: ergo p cōiunctionē maris & fœmmæ. pbatur sequela, quia ubicunque est distinctio sexuū, uirtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix uero immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia uirtutum inferiorum ad rationis moderamen: ex qua arguitur sic, In statu illo tures inferiores omnino subdebātur rationi: ergo non fuisset cotius quo ad concupiscentiā immoderatā, authoritas est Augustin. assignantis etiam modum: quo scilicet membra alia uoluntario usu applicātur ad sua officia.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimenonæ Articul. primum.*

¶ Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati uirtutem perfectam habuisset ad motum membrorū.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt̄ q̄ pueri in statu innocentiæ mox nati uirtutē perfectā habuissent ad motū mēbrorū. Dicit enim Aug. in lib. de baptismo, quod infirmitati mētis congruit hæc infirmitas corporis: quæ in pueris appareret. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶ Præterea, Quædā alalia statim cū nascunt, habēt uirtutē sufficientē ad usum mēbrorū. Sed hō est nobilior aliis alalib⁹. ergo multo magis est naturale homini q̄ statim natus uirtutem habeat ad usum membrorum. Et ita uidetur esse pœna ex peccato cōsequēs.

¶ Præterea, nō posse cōseq delectabile ppo situm, afflictionē inducit. Sed si pueri nō habuissent uirtutē ad mouendū membra, frequēter accidisset q̄ non possent cōsequi aliquod delectabile eis propositū. Ergo fuisset in eis afflictio, quę nō poterat esse ante peccatū. Non ergo in statu innocētiæ defuisset pueris uirtus ad mouendum membra.

¶ Præterea, Defectus senectutis uidetur correspondere defectui pueritiæ. Sed in statu innocentiæ non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

¶ SED CONTRA est quòd omne ḡnatū prius est imperfectū quā perficiat. sed pueri in statu innocētiæ fuissent per generationem producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quantitate & uirtute corporis.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocentiæ pueri mox nati non habuissent perfectam uirtutem ad motum membrorum communem. sed ad mouendum membra ad actus puericia conuenientes.

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ ea, quę sunt supra naturā, sola fide tenemus. Quod autē credimus, authoritati debem⁹. Vñ in oibus asserēdis sequi debemus naturā rerū, præterea, q̄ authoritate diuina traditur, quæ sunt supra naturā. Manifestū est aūt naturale hoc esse, utpote & principiis hūanæ naturæ cōpetēs, q̄ pueri mox nati nō habeāt sufficiētē uirtutē ad mouēdū mēbra. Quia hō naturaliter habet cerebrū maius in quātitate secūdū, pportionē sui corporis, q̄; cætera alalia c. Vñ naturale est q̄ ppter maximā humiditatē cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumēta motus, nō sunt idonei ad mouendum mēbra. Ex alia uero parte nulli catholico dubiū est quin diuina uirtute fieri possit, ut pueri mox nati perfectam uirtutē habeāt ad motū membrorū. Constat autē per authoritatē Scripturæ quòd deus fecit hominē rectū. Et hæc rectitudo cōsistit, ut Augustin. dicit, in pfecta subiectione corporis ad animā. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in mēbris hominis aliquid qd̄ repugnaret ordinatæ hominis uolūtati, ita mēbra hominis deficere non poterāt humanæ uoluntati. Voluntas autē hominis ordinata est, quæ rēdit in actus sibi cōuenientes. Non sunt autē ūdem actus cōuenientes homini secundū qualibet ætatē. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati non habuissent sufficientem uirtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus puericiæ conuenientes, puta ad sugendum ubera & ad alia huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustin. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in puerīs apparet, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ conuenientes: ut patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se tacentibus mammis magis possunt esurientes fieri, quàm sugere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc quòd quidam animalia statim nata habet usum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cum quædā animalia perfectiora hoc non habeant, sed hoc eis cōtingit ex siccitate cerebri: & quia actus proprii talium animalium sunt imperfecti: ad quos etiam parua uirtus sufficere potest.

¶ Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, q̄ nihil apparuisset nisi ordinata uoluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶ Ad quartum dicendū, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset: sed nō fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui cōsequuntur generationem, non autem defectus senules, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo statu fœmina nata fuissent.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt̄ q̄ in primo statu fœminæ natæ non fuissent. Dicit enim philosophus in lib. de generatione alaliū, q̄ fœmina est mas occasionatus, quasi præter intētionem naturę prouentēs. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuissent.

¶ Præterea, Omne generans ḡnat sibi simile, nisi impediat, uel propter defectū uirtutis, uel ppter indispositionē materiæ, sicut paruus ignis nō potest cōburere ligna uiridia. In generatiōe autē uis actiua est in mare. Cū igitur in statu innocētiæ nullus fuisset defectus uirtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte fœminę: uidetur quòd semper masculi nati fuissent.

¶ Præterea, In statu innocētiæ generatio ad multiplicationē hominū ordinabatur. Sed sufficiēter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam fœminam: ex quo in perpetuum uicturi erāt. Ergo non fuisset necessarium quòd in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶ SED CONTRA est, quòd sic natura pcessisset in ḡnando, sicut eā deus instituit. Sed deus instituit marē et fœminā in natura humana, ut dicitur Gen. 1. & 2. Ergo ēt in statu illo fuissent mares & fœminæ generati.

CONCLVSIO

¶ In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ nihil eorū quæ ad cōplemētū humanæ naturæ ptinēt, in statu innocētiæ defuisset. Sicut autē ad pfectionē uniuersi ptinēt diuersi gradus rerū: ita etiā diuersitas sexus est ad pfectionē humanæ naturæ. Et iō in statu innocētiæ uterq; sexus per generationem productus fuisset.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd fœmina dicitur mas occasionatus: q̄a est præter intentionē naturæ particularis: non autem præter intentionem naturæ uniuersalis: ut suprà dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio fœminæ non solum cōtingit ex defectu uirtutis actiuæ uel indispositione materiæ, ut obiectio tangit: sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco: sicut philosophus dicit in lib. de animalibus c, quòd uentus septēntrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis uero ad generationem fœminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quādo corpus magis erat animæ subiectum: ut scilicet secundum uoluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

TItulus clarus. Cōment. ¶ In corpore una conclusio responsiua bimembris, Pueri mox nati habuissent uirtutē mouiā membrorū sufficientē, non ad quoslibet actus sed cōuenientes puericiæ, probatur cōclusio sic, Ex natura pueri nō fuit sufficiens usum mēbrorū. Ex authoritate aūt Scripturę, habuissent illum quo ad cōuenientia puericiæ talem: ergo, &c. In littera primo, pbat cōsequētia ex regula, i naturalib⁹ debet m⁹ seq naturā rei, in supnaturalib⁹ aūt authoritate Scripturę: q̄a hæc sola fide tenem⁹. Et ad authoritate Scripturæ intimē. Deide probat prima pars ātis. Hō habet cerebrū mult̄ exter tis alalib⁹: ergo habet i puericia neruos nō ilo ad motū mēbra: ergo nō habet sufficiēte motui. Alia pbat̄ ex anatomia, &c. Et quoad ultimū apponit̄ ad corp⁹. Cōsequētia pbat, cōsequētia illa alia, ponē, q̄ hō habet cerebrū hūiditatis: & q̄ntas ifantilis est plenissima humiditatis. Ex his ēli sequit, q̄ cū in maiori q̄nto nāt & ætatis humiditas sit maior humiditas, q̄ sit excellens hūiditas ad nerues experimur aūt sensu nerues ifusos diu in aq̄ ipsos esse ad motū & apprationalē in corpe ut sint firmi, & ducāt spūs uitales. Sed a uero cōsequentia, pbat, q̄ nerui sunt instrumēta nāe ad motū: dā mēbra cui⁹ signū est, q̄ paretes in nerui effectiū imobiles sedm ista mēbra. Deide, pbat secūda ps. Hō factus est rectus corpore subdito alegro mēbra hōis nō poterant deficere à recta hois uolūtate: ergo non ab actib⁹ cōuenientibus ergo in puericia obedita bāt ad actus cōuenientes tū puericiæ. Ad̄s p prima pte, pbat authoritate scripturæ, q̄ fcta authoritate expōnis Aug. Pria uero cōsequētia & manifeste patet, utpote ex inferēs priculare ex ulti & nihilomin⁹ in littera cōfirmatur: q̄m sicut ex ista subiectiōe membra ad esse nihil habēte repugnās uolūtati quo ad opari: & est argū à fortiori: q̄ usus a mēbrorū est de gñe uoluntarii, nō aūt esse corporale. Ad̄s ppteres si cē eorū consonat uolūtati, ipso magis usus. Secūda uero cōsequētia, pbat̄ q̄a ordinata est respectus ordinata ad actus cōuenientes. Ad tertia uero cōsequentia pbat̄: q̄a nō oēs actus sūt cōuenientes cuilibet etati sed puerilex tū puericiæ.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimenonæ Articul. secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore una cōclusio respon-

sua affirmative. In statu innocentiæ fuissent nates femine. Probatur, in illo statu fuisset ḡcquid spectat ad cōplementū humanæ naturæ: ergo fuisset product⁹ diuersitas sexuū, ac per hoc femine. Antecedēs est per se notū: cōsequētia probatur: quia sicut ad perfectionem uniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionem humanæ naturæ, diuersitas sexuum.

4 ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore una conclusio respōsiua. Homines fuissent nati cū iustitia. Probat̄, Homo ḡnat sibi simile secūdū speciē: ergo secūdū accidētia: ergo secūdū iustitiā originalem. Antecedēs patet: primū cōsequentia probat ex differētia inter accidentia speciei & individui: quia secūdū illa attribuāt, nō aūt esse corporale. Ad̄s ppteres si cē eorū consonat uolūtati, ipso magis usus. Secūda uero cōsequētia, pbat̄: q̄a ordinata est respectus ordinata ad actus cōuenientes. Ad tertia uero cōsequentia pbat̄: q̄a nō oēs actus sūt cōuenientes cuilibet etati sed puerilex tū puericiæ.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimenonæ Articul. secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore una cōclusio respōsiua. Homines fuissent nati cū iustitia originali etiā pro gratia data sit principaliter in anima: non plus talis iustitia pro quanto est in anima tra ducerētur à generante, quàm anima ipsa, quā constat produci à deo immediate.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

TItulus Conclusionis, id est: impeccabiles omnino, & non solū mortaliter: ita q̄ non possunt cadere à iustitiæ rectitudine. ¶ In corpore una conclusio respōsiua, Pueri in statu innocentiæ nō fuissent nati cōfirmati in iustitia. Probatur: primo quoniā generatiōs nō fuissent confirmati in iustitia. ergo pueri non fuissent nati cōfirmati, consequentia probatur: quia paretes nō plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, quàm parentes.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd proles fuisset genita uiuēs uitā animati. Ad quam sicut pertinet alimento uti, sic etiam generare. Vnde conueniebat q̄ omnes generarent, & non solum primi parentes. Ad quod cōsequens uidetur quòd non fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVAESTIO CENTESIMA

de conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam.

¶ Circa hoc quærūntur duo. ¶ Primo, utrum homines fuissent nati cum iustitia. ¶ Secundo utrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ homines non fuissent cū iustitia nati. Dicit enim Hug. de an. Vic. q̄ primus homo ante peccatum generaret quidem filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶ Præterea, Iustitia est per gratiam, ut Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶ SED CONTRA est quod Anſel. dicit in libr. de conceptu uirg. quòd simul cum rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo si non peccaret.

CONCLVSIO.

¶ Quoscunq; generasset Adam in statu innocentiæ filios, originalis iustitia præditos genuisset.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ naturaliter homo generat sibi simile secūdum speciē. Vnde quæcūq; accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est q̄ filii parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentię non fuisset. In accidentibus aūt individualibus non est necesse q̄ filii parentibus similentur. Iustitia aūt originalis, in qua primus homo cōditus fuit, fuit accidēs naturæ speciei, non quasi ex principiis speciei causatū, sed tanquā sicut quoddam donū diuinitus datū conuenit natūræ. Et hoc appetit: quia opposita sunt unius generis. Peccatum aūt originale, quod opponitur illi iustitiæ, dicitur esse peccatū naturę. Vnde traducitur à parente in posteros. Et propter hoc etiam filii parentibus aſsimilati fuissent quantū ad originalē iustitiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum Hugo. est intelligendum nō quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ quidam dicunt q̄ pueri nō fuissent nati cū iustitia gratuita, quæ est meritorum principium: sed cum iustitia originali. Sed cum radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, cōsistat in subiectione supernaturali rationis ad deum, quę est per gratiam gratum faciētem, ut suprà dictum est c, necesse est dicere quòd si pueri nati fuissent in originali iustitia, quòd etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine suprà dixim⁹ e, quòd fuit cum gratia conditus. Non tamen fuisset propter hoc gratia naturalis: quia nō fuisset transfusa per uirtutem seminis: sed fuisset collata homini statim cum habuisset animā rationalem, sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditur à deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent confirmati in iustitia confirmata.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ nati fuissent confirmati. Dicit enim Greg. 4. moralium, super illud Iob, Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶ Præterea, Anſel. dicit in lib. Cur deus homo, quòd si primi parentes sic uixissent, ut tētati non peccallent: ita confirmatentur cum omni propagine sua, ut ultra peccare non possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶ Præterea, Bonum est potentius q̄ malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, determinatur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶ Præterea, Angelus adhærens deo alijs peccantibus, statim est in iustitia confirmatus, ut ulterius peccare nō possit. Ergo similiter & homo si tentationi restitisset, confirmatus fuisset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij, confirmati in iustitia nascerentur.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 14. de ci. dei, Tunc felix uniuersa esset humana societas, si nec ipsi, scilicet primi parentes, malum in posteros trasiceret: nec quisquā ex stirpe eorum iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quòd etiam si primi homines non peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶ Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ non uidetur possibile q̄ pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestū est enim quòd pueri in sua natiuitate nō habuissent plus perfectionis q̄ eorum parentes in statu generationis. Parentes aūt quādiu generassent, nō fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia cōfirmatur, q̄ efficitur beata per aperta deo uisionem. Cui uisio nō potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cū nihil desideret & ametur, nisi sub ratione boni, et hoc dico secundum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de uirgine matre dei. Quā cito autem Adam ad ūam beatitudinem peruenisset, quod deum per essentiam uideret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis unā cessaret, in qua sola generationis usus fuisset. Vnde manifestum est quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si Adam non peccasset, non generarer ex se filios gehennę: ita scilicet, quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conseruarentur immunes.

quando eos generaturi quoniam effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Confirmati non possunt non inhærere deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam dei uisionem: ergo habent uitam spiritualem mētis & corporis. ergo nō generant, & sic status generationis & confirmationis repugnāt, quia ille ad animalem, iste ad spiritualē uitā pertinet. Et mal. Antecedēs patet ex ter minis. consequentia probatur ex prima quæ ps parte: quia usus dei ipsam essentiā bonitatis offert ex secunda uero, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secūda uero cōsequentia cū tertia est per se nota.

¶ Circa probationem antecedentis dubiū occurrit: quia in littera nō probatur de confirmatis quòd sint beati: sed ex hoc uero, q̄ beati sunt confirmati: hoc enim probant media allata: ex hoc enim q̄ deus est essentia bonitatis, sequitur q̄ clare uidētes nō possint non inhærere ipsi: & similiter q̄ nō possint auerti. quia ad aliquod bonū duct terentur: in eo aut̄ est omne bonū. ergo beati sunt necessario confirmati: sed nō ualet ecōtra: & ratio sua conuertēs erat probanda.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ dā in littera pbatur, q̄ beati sunt cōfirmati, reducitur effectus cōfirmationis in propriā causam, scilicet beatitudinē: ita q̄ in dicto expressa littera non est probatre illam propositionē absolute: sed inquantū est reducibilis effectus prædicati in propriam causam in subiecto positam. Cōstat autem q̄ effectus ponatur, q̄ ponitur eius propria causa, & econuerso. & ideo probabiliter est ostensum, q̄ beati sunt cōfirmati, & q̄ confirmati sunt beati. Et ut nouiter intelligāt quanuis ex ista littera sint cōfirmati, absolute & formaliter nō sequatur sua uniuersalis conuertens: ex ipsa tamē causaliter intellecta causalitate propria oportet sequitur à priori sua conuertens. Et si quis obiicit, quòd in littera probatur quidē quòd beatitudo est causa confirmationis, sed non propria: facile respōdetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipitur, cū scientia, peedat ex propria. Tum quia apud Theologos hoc est per se notum de lege communi: quoniam in hoc differt comprehensor à uiatore: scilicet in posse & non posse peccare. Tum quia apud philosophos constat quòd solū bonitatis essentia sufficit ad replēdum ac retinendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

retinendum uoluntatem in uero bono quonium cuilibet alteri utpote particulari bono magis adhęsit quam ipsi. Et propterea unde ipsa est impeccabilitas beatitudinis proprius effectus est.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio, Pueri non nascerentur perfecti in scientia, sed absq; difficultate eam acquisissent. Probatur. Naturale est homini non habere scientiam congenitam, sed acquirere eam ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, &c. Antecedens probatur: quia anima unitur corpori propter indigentiam illius ad hoc opus. cõsequentia uero probatur: quia ubi authoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ primæ Articuli secundi.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio bimembris, Pueri non habuissent perfectum usum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, organa uirium sensitiuarũ ex nimia humiditate fuissent impedita. ergo ipsæ uires sensitiuæ. ergo usus rationis. Antecedẽs patet, prima consequentia probatur: quia actus earum pendent ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda consequentia probatur, quia usus rationis pẽdet ex uiribus sensitiuis: ut patet i phreneticis & dormientib⁹. Secũda pars: quia par ratio est de usu rationis & membrorum, de quibus superius dictum est, quòd fuissent idonea ad actus pueritiæ, & non simpliciter. Hæ eadem liquidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri attingũt materias.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secũdæ de Articulum primũ.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio habens duas partes. Paradisus est locꝰ in Oriẽtis parte constitutus. prima pars, scilicet q̃ sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modũ historiæ narrantur, & confirmatur authoritate Augu. ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualẽ. quo ad hoc & similia, secunda uero pars probatur authoritate Iudo. & cõfirmatur ratiõe quia nobilior locus in nobiliori cæli plaga est, ergo in dextra. ergo in Oriẽte. patent omnia.

¶Ad secundum dicendum, q̃ Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit, Videtur quòd si uixissent, &c.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ratio ista non est efficax: quamuis per eam Ansel. motus fuisse uideatur, ut ex eius uerbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, ut ad iustitiam redire non possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde necita necessitatem non peccandi transmisissent ad posteros, quòd omnino peccare non possent. Quod est tantum in beatis.

¶Ad quartum dicendum, q̃ non est simile de homine & angelo. Nam homo habet liberum arbitrium uertibile, & ante electionem & post: non autem angelus, sicut suprà dictum est cum de angelis ageretur[f].

QVAESTIO CENTESIMA PRIMA de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quantum ad scientiam.

¶Et circa hoc quæruntur duo. ¶Primo, utrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶Secundo, utrum statim post natiuitatem habuissent perfectum usum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generasset. Sed Adam fuit in scientia perfectus, ut suprà dictum est[e]. Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶Præterea, ignorantia ex peccato causatur, ut Beda dicit. Sed ignorantia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶Præterea, Pueri mox nati iustitiam habuissent. Sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

¶SED CONTRA est, q̃ anima nostra per naturã est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptũ: ut dicitur in tertio de anima. sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruissent.

CONCLVSIO.

¶*Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisiuissent.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ sicut suprà dictum est[e] de his, quæ sunt supra naturam, soli authoritati creditur. Vnde ubi authoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem. Est autẽ naturale homini ut scientiam per sensus acquirat, sicut suprà dictum est[e]. Et ideo anima unitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem[e]. Quod non esset si statim à principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas uirtutes. Et ideo dicendum est, quòd pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia. sed eam in processu temporis absq; difficultate acquisiuissent inueniendo uel addiscendo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis: inquantum scilicet ipse instituebatur, ut pater & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solum quantũ ad accidentia naturalia uel gratuita totius naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tẽpore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed necessaria respectu aliquorum. Quam etiam Dios. ponit in angelis sanctis in 7. cæ. hierar.

¶Ad tertium dicendum, q̃ pueri habuissent sufficientem scientiam ad dirigẽdum eos in operibus iustitiæ in quibus homines dirigũntur, & uniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum uniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum usum rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum usum rationis. Nunc enim pueri perfectum usum rationis non habent: propter hoc quòd anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia ut dicitur Sap. 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum usum rationis habuissent.

¶Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ usum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent usum perfectum rationis.

¶SED CONTRA est, quòd natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum usum rationis.

CONCLVSIO.

¶*Pueri in statu innocentiæ mox nati non habuissent perfectum rationis usum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia cerebri illorum humiditate.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet[e], usus rationis dependet quodammodo ex usu uirtutum sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus uiribus sensitiuis, homo perfectum usum rationis nõ habet: ut patet in dormientibus & phreneticis. Vires autem sensitiuæ sunt uirtutes, quædam corporalium organorũ. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est q̃ eorũ actus impediantur: & per cõsequens rationis usus. In pueris autem est impedimentum harũ uirtutum propter nimiam humiditatẽ cerebri. Et ideo in eis non est perfectus usus rationis, sicut nec aliorũ membrorũ: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum usum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quantum ad statum illum, sicut & de usu membrorum superius est dictum[e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc quòd usus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinent ad hominem secundum quamcunque ætatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam alia animalia non habent ita perfectum usum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent uolare pullos suos. & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, ut suprà dictum est[e].

QVAESTIO CENTESIMA SECVNda de loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum paradisus sit locus corporeus. ¶Secũdo, utrum sit conueniens locus habitationis humanæ. ¶Tertio, ad quid homo in paradiso positus fuit. ¶Quarto, utrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum paradisus sit locus corporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, q̃ paradisus pertingit usq; ad lunarem circulũ. Sed nullus locus terrenus talis esse potest. tum quia contra naturam terræ esset q̃ tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, ut patet Gen. 2. illa autẽ flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, ut patet etiam per philosophũ in li. Metho. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶Præterea, Aliqui diligentissime inquisierunt omnia loca terræ habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo non uidetur esse locus corporeus.

¶Præterea, In paradiso describitur lignum uitæ esse. Sed lignum uitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. q̃ est lignum uitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus sed spiritualis.

¶Præterea, Si paradisus est locus corpalis, oportet q̃ & ligna paradisi sint corpalia. Sed hoc non uidetur cũ corporalia ligna sint producta tertio die: de plãtatione autem lignorũ paradisi legitur Genẽ. 2. post opera sex dierũ. Ergo paradisus nõ est locꝰ corpeus.

¶SED CONTRA est quod August. dicit 8. super Genẽ. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi uolunt: alia eorum qui spiritualiter tantum: tertia eorum qui utroq; modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶*Paradisus est locus in parte orientis conuenienter à Deo institutus.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut Aug. dicit 13. de ci. dei, quę cõmode dici possunt de intelligẽdo spiritualiter paradiso, nomine prohibente dicantur: dum tamẽ & illius historiæ fidelissima ueritas rerum gestarũ narratione cõmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicũtur, per modũ narrationis historicę proponũtur. in omnibus aũt quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenẽda ueritas historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricandæ. est ergo paradisus, ut Isid. dicit in lib. Etymol. locus in Oriẽtis partibus cõstitutus: cuius uocabulum à Græco in Latinum uertitur hortus. Conuenienter autẽ in parte Orientali dicitur situs: quia credendum est q̃ in nobilissimo loco totius terræ sit cõstitutus. Cũ aũt Oriẽs sit dextra cæli, ut patet per philosophũ in 2. de cæ. dextra aũt est nobilior cãs sinistra: cõueniẽs fuit ut in Oriẽtali pte paradisus terren⁹ institueret à deo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Bedę uerbũ nõ est uerũ si secundũ situ manifestũ inteligatur. Potest tñ exponi q̃ usq; ad locũ lunaris globi ascẽdit, nõ secũdũ situs eminentiã: sed secũdum similitudinẽ: quia est ibi perpetua aẽris tẽperies: ut Isi. dicit. Et in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absq; cõtrarietate. Magis tñ sit mẽtio de lunari globo, cãs de alijs sphæris: quia lunaris globus est terminꝰ cælestiũ corporũ uersus nos: & luna etiã est magis terræ affinis inter oĩa corpora cęlestia. Vñ & quasdã tenebras nebulosas habet quasi accedẽs ad opacitatẽ. Quidã aũt dicũt q̃ paradisus pertingebat usq; ad lunarem globũ, id est usq; ad mediũ aẽris interstitiũ: in quo gñantur pluuię & uẽti & huiusmodi: quia dñium super huiusmodi euaporationes maxime attribuit lunæ. Sed secũdũ hoc locus ille nõ esset cõueniens habitationi hũanæ: tũ qa ibi est maxima intẽperies: tũ qa nõ est tempat⁹ cõplexiõi hũanæ: sicut aẽr inferior magis terræ uicinus.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sicut Aug. dicit 8. super Genẽ. ad lit. credendũ est quòd locus paradisi à cognitione hominũ est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras & post tractus prolixarum regionũ locis aliquibus erupisse. Nã hoc solere nõnullas aquas facere quis ignorat?

¶Ad tertium dicendum, q̃ locus ille secluſus est à nostra habitatione aliquibus impedimentis: uel montium, uel marium, uel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non possunt. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

¶Ad quartum dicendũ, quòd lignum uitæ est quædã materialis arbor: sic dicta, quia eius fructus habebat uirtutẽ conseruandi uitã. ut suprà dictũ est[e]. Et tamen aliquid significabat spirituale, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamen fuit significauit Christũ. Similiter etiã lignũ scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentũ futurum: quia post eius esum homo per experimentũ pœnę didicit quid interesset inter obedientiæ bonũ & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arb. ut quidam dicunt.

¶Ad quintum dicendum, quòd secundum Augu. tertio die productæ sunt plantę: nõ in actu, sed secundum quasdã rationes seminales. Sed post opera sex dierum productæ sunt plantę tam paradisi cãs aliæ in actu. Secundum alios uero sanctos oportet dicere, quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die[e], & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet, Plantauerat Dominus deus paradisum uoluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd paradisus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, scilicet cæli empyrei. Ergo etiã ibi debuit institui habitatio hominis.

¶Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratiõe animę, debetur ei pro loco cęlsi: qui uidetur esse locus naturalis animæ, cũ omnibus instinctus sit appetitus cæli. Ratione autem corporis non debetur ei alius locus, quàm aliis animabus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶Præterea, Frustra est locus in quo nullũ locatũ continetur. Sed post peccatũ paradisus non est locus habitationis humanæ: ergo si est locus habitationi humanæ congruus, in uanum uidetur à deo institutus fuisse.

¶Præterea, Homini, cũ sit tẽperatæ complexionis, cõgruus est locus tẽperatus. Sed locus paradisi nõ est locus tẽperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus uidetur esse calidissimus: cũ bis in anno sol trãseat super summitate capitũ eorum, qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶SED CONTRA est quod Damascenus dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem dei erat conferuatio.

CONCLVSIO.

¶*Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundũ primum primæ immortalitatis statum.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictũ est[e], homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionẽ incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ uis quædã ad præseruandum corpus à corruptione. Corrũpi autem potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidẽ corrũpitur per cõsumptionẽ humidi & p senectutẽ, ut suprà dictũ est[e]. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborũ. Inter ea uero, quæ exterius corrũpunt, præcipuum uidetur esse distemperatus aẽr. Vnde huic corruptioni maxime occurritur p tẽperiẽ aẽris. in paradiso autẽ utrunq; inuenitur. Quia (ut Dama. dicit) est locus temperato & tenuissimo & purissimo aẽre circumfulgens, plantis semper floridis comatus. Vnde manifestum est quòd paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ cælũ empyreũ est supremũ corpaliũ locorũ: & est extra omnẽ murabilitatẽ. Et quãtũ ad primũ horũ est locus cõgruus naturæ angelicę: quia sicut Aug. dicit in 2. de tri. deus regit creaturã corporalẽ per spũalẽ. Vñ cõueniẽs est quòd spũalis natura sit supra oẽm corporalẽ cõstituta, sicut et præsidẽs. Quãtũ aũt ad secundũ cõuenit statui beatitudinis, q̃ est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis cõgruit angelo secundũ naturã suã. Vñ ibi creatus est. Nõ aũt cõgruit homini secundũ suã naturã, cũ nõ præsideat toti corporali creaturæ p modũ gubernationis, sed cõpetit ei solũ rõne beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶Ad secũdũ dicendũ, quòd ridiculum est dicere q̃ aĩæ aut alicui spũali substãtiæ sit aliquis locꝰ naturalis. Sed p cõgruentiã quãdã aliqs specialis locꝰ creaturæ corpali attributũ. Paradisus enim terrestris erat locus cõgruẽs hoĩ, & quãtũ ad aĩam & quãtũ ad corpus, inquãtũ scilicet in aĩa erat uis præseruãti corpus humanum à corruptione. Quod nõ competit aliis aĩalibus. Et ideo ut Dama. dicit, in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

¶Ad tertium dicendum, quòd nõ propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominũ habitatio post peccatũ: sicut etiã non frustra fuit homini attributa immortalitas quædam quã conseruatus nõ erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit. quanuis, ut dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶Ad quartũ dicendũ, quòd illi qui dicũt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinãtur sub circulo illo esse locum temperatissimum propter æqualitatem dierum & noctiũ omni tẽpore. Et quia sol nunquã multum ab eis elongatur, ut sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (ut dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol pertranseat super eorum capita, non tñ diu moratur ibi in hac dispositione. Arist. tamẽ in lib. Meteor. expresse dicit, q̃ regio illa est inhabitabilis propter

¶In rñsione ad primũ, nota authoritatem literæ & rationem contra id quod cõmuniter dici uidetur, scilicet q̃ paradisus sit supra locum pluuiarũ. dispositio siquidẽ illius aẽris intẽperata est ualde humanæ cõplexioniq̃ abõ dat calido & subtiliate. Vñ ad montiũ cacumina elenata supra pluuias in quibus cineres inuẽti dicunt in primo Meteororũ, spongiũ olei aẽrẽ ingrossantib⁹, uti dicunt accedentes.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ secũdæ Articulum secundum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una cõclusio, Paradisus est locus cõueniens habitationi humanæ secundũ primũ primę immortalitatis statũ. probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruandũ à uirtute animæ à corruptione. ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimentorũ & aẽris tẽperati. ergo cõueniẽtissime habitabat in paradiso. Antecedẽs supponitur. Prima consequentia & ẽ per se nota, & phas: quia poterat corrũpi p cõsumptionẽ humidi & debilitationẽ uirtutis, & ab aẽre reliquiæ extrã. Secũda uero patet: quia ista sunt ꝓpria remedia cõtra illos defectus. ultima aũt, ꝓbatur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia in paradiſo concurrebat utrunq; temedium, ut patet ex auctoritate Damaſceni.

a ¶*Super Quæſtionis centeſimæ ſecundæ Articulum tertium,* titulus clarus.

Cõment. ¶In corpore duplex expoſitio illorum verborum. Omnia clara ſunt.

a ¶*Super Quæſtionis centeſimæ ſecundæ Articulum quartum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore una concluſio, Homo eſt factus extra paradiſum, & deinde poſitus eſt in eo transferendus poſt uitã animalẽ in cœlũ. Hæc cõcluſio, pbat quo ad primas ptes ſimul: ultima autẽ relinquit pro conſtãt. Probat autẽ ſic, Paradiſus eſt locus cõuenies homini tõne immortalitatis illius: ergo eſt conueniẽs gratuitus. ergo attributus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus eſt hõ, ſed deinde in eo poſitꝰ. Antecedẽs ſuppoſitꝰ ex ſecũdo articulo, prima cõſequentia, pbat quia immortalitas illa nõ ex natura, ſed dono gratiæ erat. Secunda uero eſt per ſe nota: quia unũquodq; appriæ cauſæ attribuendum eſt. Vltima autem probatur ex oppoſito, quia ſi factus in eo fuiſſet homo, uideretꝰ locꝰ eius ex natura: cũ unũquodq; naturaliter in naturali ſuo loco fiat deductis impedimẽtis: quæ in prima rerũ factione nõ habẽt locũ. non ergo in eo factus, ſed per gratiæ donum, deinde eſt in eo poſitꝰ, utpote in cõueniẽtiſſimo loco naturæ gratificatæ. Metitꝰ autẽ ultima pars relinquitur pro cõſtanti, quia habitatio habitanti reſpondere debet. Paradiſus autẽ & cœlũ in hoc manifeſte differunt, q̃ ille ad uitã animalem deſeruit; iſtud uitæ oino ſpirituali, utpote immutabili, cõgruit. Et propterea dum homo uitã degebat animali: habitator erat paradiſi. Cũ in uitã transferebatur ſpirituali, cœlum inhabitare cõueniẽtiſſimũ erat: ut ſtatus poſt reſurrectionem oſtendit.

499 a ¶*Super Quæſtionis centeſimæ tertiæ Articulum primum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpe huius Primo refert opinio falſa. Secundo improbatur, & ſimul reſpondetur quæſito.

¶Quo ad primum duo referuntur: opinio, & eius ratio. Opinio eſt te-
487 nens partẽ negatiuã, ſcilicet, q̃ mũdꝰ nõ gubernat ab aliquo. Rõ eſt: quia oĩa ſunt fortuita.

¶Quo ad ſecundũ duplicitꝰ oſtenditur opinio impoſſibilis. Primo ex mõ operãdi na-
484 turæ per quod ſolum ſecundum quod ſunt determinata ad unum, poſſunt producere effectum determinatum. Secundo ex mõ operãdi ſapientis, qui ordinat omnia ad finem. Et ideo ſecundum hoc ſolum aliquid ſub ordine ad finem cadit, ſecundum quod determinatum eſt ad unum. Et hoc eſt quod dicit, quod ſapiens ordinat omnia ad finem, ſecundum quod ſunt determinata ad unum. Et ſecundum hoc ſolum aliquid ſub ordine ad finem cadit, ſecundum quod determinatum eſt ad unum. Et hoc eſt quod dicit, quod ſapiens ordinat omnia ad finem, ſecundum quod ſunt determinata ad unum.

¶Quo ad ſecundum duplicitꝰ oſtenditur opinio impoſſibilis. Primo ex mõ operãdi na-

æſtum. Quod uidetur probabilius: quia terræ per quas nunquam ſol pertranſit in directum capitis, ſunt intemperatæ in calore propter ſolam uicinitatem ſolis. Quicquid autem de hoc ſit, credendum eſt paradiſum in loco temperatiſſimo conſtitutum eſſe uel ſub æquinoctiali uel alibi.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum homo ſit poſitus in paradiſo, ut operaretur, & cuſtodiret illum.*

AD TERTIVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd homo non ſit poſitus in paradiſo ut operaretur, & cuſtodiret illum, quod enim introductum eſt in pœnam peccati, non fuiſſet in paradiſo in ſtatu innocentiæ, ſed agricultura introducta eſt in pœnam peccati, ut dicitur Geñ. tertio. ergo homo non fuit poſitus in paradiſo, ut operaretur ibi.

¶Præterea, Cuſtodia nõ eſt neceſſaria ubi non timetur uiolentus inuaſor: ſed in paradiſo nullus timebatur uiolentus inuaſor: ergo non erat neceſſarium, ut paradiſum cuſtodiret.

¶Præterea, Si homo poſitus eſt in paradiſo, ut operaretur & cuſtodiret ipſum: uidetur ſequi quòd homo factus ſit propter paradiſum, & non econuerſo. Quod uidetur eſſe falſum. Ergo homo non eſt poſitus in paradiſo ut operaretur, & cuſtodiret illum.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Geñ. ij. Tulit dominus Deus hominem, & poſuit illum in paradiſo uoluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum.

CONCLVSIO.

¶*Congruit ut Deus cum feciſſet hominem, ponaret in paradiſo illum, ut ibi operaretur, & cuſtodiret illũ.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ſicut Augu. dicit. 8. ſuper Geñ. ad lit. uerbum iſtud dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic, q̃ Deus poſuit hominem in paradiſo, ut ipſe Deus operaretur, & cuſtodiret hominem. Operaretur inquam iuſtificãdo ipſum. Cuius operatio ſi ab homine ceſſet, continuo obtenebratur: ſicut aër obtenebratur ſi ceſſet influentia luminis. Vt cuſtodiret uero ab omni corruptione & malo. Alio modo poteſt intelligi: ut homo operaretur, & cuſtodiret paradiſum. Nec tamen illa operatio eſſet laboriоſa, ſicut poſt peccatũ ſed fuiſſet iucunda propter experientiam uirtutis naturæ. Cuſtodia etiam illa non eſſet contra inuaſorem: ſed eſſet ad hoc quòd homo ſibi paradiſum cuſtodiret ne ipſum peccando amitteret. Et hoc totum in bonũ hominis cedebat. Et ſic paradiſus ordinatur ad bonum hominis, & non econuerſo. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum homo factus fuerit in paradiſo.*

AD QVARTVM ſic proce-
ditur. Videtur q̃ homo factus fuerit in paradiſo. Angelus enim in loco ſuæ habitatiõis creatus fuit, ſcilicet in cœlo empyreo. Sed paradiſus fuit locus congruus habitationi humanæ ante peccatum. ergo uidetur q̃ in paradiſo homo debuit fieri.

¶Præterea, Alia animalia conſeruantur in loco ſuæ generationis, ſicut piſces in aquis, & animalia greſſibilia in terra, unde producta ſunt. Homo autem conſeruatus fuiſſet in paradiſo, ut dictum eſtꝰ. Ergo in paradiſo fieri debuit.

¶Præterea, Mulier in paradiſo facta fuit. Sed uir dignior eſt muliere. Ergo multo magis uir debuit fieri in paradiſo.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Geneſis ſecundo, Tulit deus hominem, & poſuit eum in paradiſo.

CONCLVSIO.

¶*Factus eſt homo extra paradiſum, deinde in ipſum gratia dei tranſlatus eſt, tranſferendus inde poſt uitam animalem in cœlum.*

¶RESPONDEO dicendum, q̃ paradiſus fuit locus cõgruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionẽ primi ſtatus. Incorruptio autẽ illa nõ erat homini ſecundum naturam, ſed ex ſupernaturali dei dono. Vt ergo hoc gratiæ dei imputaretur, nõ humanæ naturæ, deus hominẽ extra paradiſum fecit: & poſtea ipſum in paradiſo poſuit, ut habitaret ibi toto tempore animalis uitæ: poſtmodũ cum ſpiritualem uitam adeptus eſſet, tranſferendus in cœlum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ cœlum empyreum eſt locus congruus angelis quantum ad eorum naturam. Et ideo ibi ſunt creati. Et ſimiliter dicendum ad ſecundum. Loca enim illa congruunt animalibus ſecundum ſuam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiſo, non propter dignitatem ſuam, ſed propter dignitatem principij ex quo corpus eius formabatur: quia ſimiliter & filij in paradiſo fuiſſent nati, in quo parentes erant poſiti.

QVAESTIO CENTESIMA TERtia de gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuiſa.

POSTQVAM præmiſſum eſt de creatione rerum, & diſtinctione earũ, reſtat nunc tertio conſideratum de rerum gubernatione. Et primo in communi. Secundo in ſpeciali de effectibus gubernationis. ¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primo, utrum mundus ab aliquo gubernetur. ¶Secundo, quis ſit finis gubernationis ipſius. ¶Tertio, utrum gubernetur ab uno. ¶Quarto, de effectibus gubernationis. ¶Quinto, utrũ omnia diuinæ gubernationi ſubſint. ¶Sexto, utrum omnia immediate gubernentur à deo. ¶Septimo, utrũ diuina gubernatio caſſetur in aliquo. ¶Octauo, utrum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ mundus non gubernetur ab aliquo. Illorũ enim eſt gubernari, quæ mouentur uel operantur propter finem. Sed res naturales quæ ſunt magna pars mundi, nõ mouentur, aut operantur propter finem, quia non cognoſcunt finem. Ergo mundus non gubernatur.

¶Præterea, Eorum eſt proprie gubernari, quæ ad aliquid mouentur: ſed mundus non uidetur ad aliquid moueri, ſed in ſe ſtabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶Præterea, Id quod in ſe habet neceſſitatem qua determinatur ad unum, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam neceſſitate determinantur ad unum in ſuis actibus & motibus. Ergo mũdus gubernatione nõ indiget.

¶SED CONTRA eſt quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Et Boë. dicit in lib. de conſo. O qui perpetua mundum ratione gubernas.

CONCLVSIO.

¶*Cum omnia, quæ ſunt in mundo, certos & determinatos fines conſequantur, à diuina ſapientia regantur neceſſe eſt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui philoſophi gubernationem mundo ſubſtraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc poſitio oſtenditur eſſe impoſſibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd apparet in ipſis rebus. Videmus enim in ipſis rebus naturalibus prouenire quod melius eſt aut ſemper, aut in pluribus. Quod non contingeret, niſi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finẽ boni, quod eſt gubernare. Vnde ipſe ordo certus rerum manifeſte demonſtrat gubernationem mundi: ſicut ſi quis intraret domum bene ordinatam, ex ipſa domus ordinatione ordinatoris rationem perpenderet, ut ab Ariſt. dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. Secundo autem apparet idem ex conſideratione diuinæ bonitatis, per quam res in eſſe productæ ſunt, ut ex ſupradictis patetᶜ. Cum enim optimi ſit optima producere, non conuenit ſummæ dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio eſt unius cuiuſq; in conſecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, ut, ſicut produxit res in eſſe, ita etiam eas ad finem perducat, quod eſt gubernare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur uel operatur propter finem dupliciter. Vno modo ſicut agens ſeipſum in finem, ut homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium eſt cognoſcere rationem finis & eorum quæ ſunt ad finemᵉ. Aliquid autem dicitur operari uel moueri propter finem, quaſi ab aliquo actum uel directum in finem: ſicut ſagitta mouetur directa ad ſignum à ſagittante, qui cognoſcit finem: non autem ſagitta. Vnde ſicut motus ſagittæ ad determinatũ finem demonſtrat

demonſtrat aperte q̃ ſagitta dirigitur ab aliquo cognoſcente: ita certus curſus naturalium rerum cognitione carentium manifeſte declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ in omnibus rebus creatis eſt aliquid ſtabile ad minus prima materia, & aliquid ad motũ pertinens, ut ſub motu etiam operationem comprehendamus. Et quatum ad utrunq; res indiget gubernatione. Quia hoc ipſum quod in rebus eſt ſtabile, in nihilũ decideret: quia ex nihilo eſt, niſi manu gubernatoris ſeruaretur, ut infrà patebitᶠ.

¶Ad tertium dicendum, q̃ neceſſitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad unum: eſt impreſſio quædã dei dirigentis ad finẽ: ſicut neceſſitas qua ſagitta agitur ut ad certũ ſignum tendat, eſt impreſſio ſagittãtis, & nõ ſagittæᵍ. Sed in hoc differtʰ: quòd impreſſio ſagittãtis, & nõ ſagittæ. Sed in hoc differtʰ: quòd impreſſio ſagittãtis, & nõ ſagittæᵍ

Universidad de Deusto
Biblioteca

gubernatur ab uno. Probatur duplicit: primo ratione finis. Finis gubernationis mūdi est bonū per essentiam: hic per hoc optimum, ergo gubernatio mūdi est optima. ergo est ab uno. Antecedens patet ex prima consequentia. secunda uero manifestat sup duas propositiones. Alterius est, q omnis gubernatio intendit unitatem. Secunda est, quòd unitas melius custatur per unū, quàm per multos. Ex his manifeste consequentia tenet: cū gubernatio optima: quia gubernatio est ad unū ex prima propositione: quia optima est ab uno ex secunda propositione. Prima propositio probatur in litera hic, Gubernatio est directio ordinatorum in finem. ergo bonum. ergo unū. Probatur hic ultima sequela, primo authoritate Boetij: secundo ratione eius ex naturali appetitu, qui æque est ad bonum & unum: quod declaratur tū a priori, quia est ad esse: tum a posteriori, quia retrahit dissidentium etiam a posteriori, quia dissolutio quæ opponitur unitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda uero propositio probatur: quia unitatis p se causa est p se unū: quod manifestat ex eo, quia multi nō causant unū nisi inquantū aliquo modo uniuntur. Conuenientius aūt unumquodq; fit per suprium causam, q̄ p causam p accēns. ergo. Secundo cōfirmatur authoritate Arist. hāc rōnem paucis uerbis tangentis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Tulius clarus.

Cōment. ¶ In corpore una cōclusio trinembris. Effectus gubernatiōis principalis est unus, generales sunt deo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur: & declaratur. Probatur aūt & quantū ad ipsum tripartitionem & distinctionem sic, Effectus operationis est permissio ad finem. ergo effectus actionis ex fine pendeat potest: ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiā accipi potest: ergo triplicit. ter unus potest, scilicet ex parte ipsius finis: & ex parte fundamēti in generali: & particulari. tertio principalis est unus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cū prima cōsequentia & secunda: quia assimilatio ad summū bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt. Tertia uero consequentia cū sit de possibili, manifesta sit ex sufficientia

a ¶ *Vtrum effectus gubernationis sit unus tantum & non plures.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̄ effectus gubernationis mundi sit unus tantum & non plures. Effectus enim gubernationis esse uidetur id quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est unum, scilicet bonum ordinis ut in exercitu patet. Ergo gubernationis mūdi est unus effectus.

¶ Præterea, Ab uno natum est unum tantum procedere: sed mundus gubernatur ab uno, ut ostensum est[c]: ergo & gubernationis effectus est unus tantum.

¶ Præterea, Si effectus gubernationis non est unus tantum propter unitatem gubernantis, oportet quòd multiplicetur secundum multitudinem gubernatorum: hęc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit, quòd deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

CONCLVSIO.

¶ *Principalis finis gubernationis unus est, generales fines sunt duo, & particulariter innumerabiles.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eius pensari potest. Nam per operationem efficitur ut pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale[c]: ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est unus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secundum ea, quibus ad dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur deo quātum ad duo, scilicet quantum ad id quòd deus bonus est, inquātum creatura est bona. Et quantum ad hoc quòd deus est aliis causa bonitatis, inquantum una creatura mouet aliam ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonū. Tertio modo potest considerari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo uniuersi includit in se & conseruationem rerum diuersarum à deo institutarum, & motionem earum: quia secundum hæc duo inuenitur ordo in rebus, secundum scilicet quod una est melior alia, & secundum quod una ab alia mouetur.

¶ Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt[c].

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum omnia diuina gubernationi subdantur.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur, q̄ non omnia diuinæ gubernationi subdantur. dicitur enim Eccle. 9. Vidi sub sole nec uelocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumq; in omnibus. Quę autem gubernationi alicuius subsunt, non sunt casualia: ergo ea quæ sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ Præterea, Apost. 1. ad Corin. 9. dicit, q̄ non est deo cura de bobus. Sed unicuiq; est cura eorum quę gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶ Præterea, illud quod seipsum gubernare potest, non uidetur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest: cum habeat dominium sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio: quod uidetur esse eorum quæ gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit 5. de ci. dei, q̄ deus non solum exlum & terram, nec solum hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis uiscera, nec auis pennulam, nec herbę floscul um, nec arboris folium sine suarum partium conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit effectiua causa omnium, necesse est ut omni diuinæ prouidentiæ subdantur, non solum superiora, sed omnia humana & inferiora.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit deo esse gubernatorem rerum & causam rerū. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernātem pertinet. Deus autem est causa, non quidē particularis unius generis rerum, sed uniuersalis totius entis, ut suprà ostensum est[c]. Vnde sicut nihil potest esse quod nō sit à deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi nō subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. intantum enim aliquius gubernatio se extendit inquantū se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, ut suprà ostensum est[c]. Vnde cū nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatē sicut in finem, ut ex supradictis patet[c]: impossibile est q̄ aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicentium, q̄ hæc inferiora corruptibilia, uel etiā singularia, aut etiā res humanæ non gubernantur à deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sub sole dicuntur esse ea quæ secūdum motum solis generantur & corrūpuntur. in quibus omnibus casus inuenitur, non ita q̄ omnia quæ in eis fiūt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum q̄ aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demōstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quę non cognoscunt. Et sic nō euenirent in eis aliquid præter intentionē, quod facit rationē casus. Vnde ad ostendendum q̄ casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ prouenium, nō dicit simpliciter q̄ uidit casum esse in oībus, sed dicit tēpus & casum: quia scilicet secundū aliquē ordinē tēporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶ Ad secundū dicendum, q̄ gubernatio est quædam mutatio gubernatorū à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, ut dicitur in 3. Physi. Omnis autē actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet q̄ diuersa mobilia diuersimode moueātur, etiā secundum motionem unius motoris. Sic igitur secundum unam artē dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundū earum diuersitatē. Quædā enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquā habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur à deo non solum per hoc q̄ mouentur ab ipso deo in eis interius operante, sed etiā per hoc q̄ ab eo inducūtur ad bonū, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiōes, præmia, & pœnas. hoc aūt ordinis ad finem, aut enim ipsa est consecutio finis, & hic est effectus ex parte ipsius finis sentis se tenens: quoniam ipse effectus est ident finis cum sint extrinseco: sicut idem est finis apud amatum, puta pecunia, & possessio eius: aut ex parte fundamēti istam consecutionem, & sic nominatur intra numerū eorum: per quæ finem allequūtur & hoc quidem in generali finitum est. in particulari uero sine numero. Vltimo aūt conclusio planando, quòd primū est assimilatio ad summum bonū: in secundo loco sunt cōseruatio in bono, & motio ad bonum: in tertio consequutio huius in hoc bono. hæc motio huius ad hoc bonum.

¶ Aduerte hic q̄ quia gubernatio non facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturalites res prius in se cōseruatur, quàm promoueatur ab bonū: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post creationem. Et nota quòd semper utitur hoc nomine in hac materia, ut formaliter loquatur, ut cōsequitur, ergo diuina gubernatio se extendit ultra extensionem sue bonitatis. ergo ad omnia. Antecedens est per se notum: quoniam non esset, prius sua prima consequentia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, ut patet ex dictis. Vltima uero probatur: quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitate finaliare respectu bonorum omnium.

¶ Quo ad secundū infertur per modū corollarij, stultam esse opinionē triplicē, scilicet inferiora, uel singularia, uel humana subtrahērem gubernatiōi: & assertur Ezechiel.

¶ Circa hos errores essent multa dicenda de Auer. & Amic. Sed quia supius cū de diuina prouidentia, tractaret, dicta sunt multa, & infer[a] in hac eadē quæstione aliquid dicetur: hic non oportet immorari.

a ¶ *Super Quæstione ceteſima tertia Articulum sextum.*

Tulius clarus.

Cōment. ¶ In corpe duo. Primo proponitur conclusio responsiua. Secundo probatur sic, q̄ quo ad utranq; partē. Quo ad primum duo sunt, distinctio cōcurrēdi ad gubernationē, & ipsa cōclusio. Distinctio est, q̄ ad gubernationē exiguē duo, nō & executio: cōclusio est habens duas prtes, Deus gubernat ota quantū ad rōnē immediate, quātum ad executionē uero, quibusdam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundū cōclusio probatur. primo quo ad primam partē, Ratio gubernatiōis attribuenda est deo secundum sui optimum: ergo secūdum cognitionem usq; ad minima particularia. ergo deus immediate gubernat quo ad rationem. Antecedens probatur: quia unumquodq; quod attribuitur deo, ponendū est secundū optimū gradū, &c. consequentia uero p̄batur ex illa uniuersali, optimum in omni genere cognitionis practice consistit in cognitione usq; ad particularia: quæ probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus ut terminis, & ut subiectis est actus[a] seu operatio rationis practicæ. Inductione uero ex differentia inter medicū cognoscentē in uniuersali, & cognoscentem uniuersaliter & particulariter. Constat enim q̄ hoc est optimum: & similis differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secūda pars, Gubernatio tanto est melior, quanto maiorē perfectionē gubernatis cōmunicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, ut quasdā illarū in gubernādo eis instituat. Antecedēs p̄bat, q̄a gubernatio est pulchrius gubernatorū ad perfectionē: cōsequentia uero p̄bat: primo quia nobilior effectus est q̄ aliud & sic in se bonū & sit aliis cā bonitatis, q̄ in se tāi sit bonū. Sed cōmanifestat exēplo magistri & discipulorū, quos faceret aliorū doctores.

¶ *Num & quomodo secundum rationem omnia immediate gubernentur à deo, quo ad executionem uero, non immediate.*

Cōtra. Circa differentiam assignatam inter partes cōclusionis penes mediationē & & immediationē dubiū occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione uirtutis, an suppositi, uel utriusq; : si enim est de immediatione suppositi, falsum est, dēs quātū ad rationē omnia immediate gubernare: cū medier ratio humana respectu humanorū actuū, &c. si uero est sermo de immediatione uirtutis, falsum est q̄ deus quantū ad executionem mediate gubernet, qm quicquid exequitur quodcūq; ens: exequitur mediante uirtute diuina, & non ecōuerso: ut in 3. cōtra Gen. c. 45. diffuse ostenditur. si forte dicatur q̄ in uno mēbro est sermo de

una mediatione & in alio de alia, sequit q̄ differentia assignata nō est penes ipsā nisi secundum uocabulā, quod ab arte & tanta doctrina alienum esse oportet.

¶ Ad hoc dicitur q̄ formaliter loquēdo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria uniuscuiq; scilicet rationi & executioni: quāuis prima pars uerificetur de immediatione uirtutis. Secunda de mediatione suppositi. Ad quorū euidentiam sciēdū, q̄ inter rationem rectricem seu gubernatricē, & res rectas, esse rationē medium: cōtingit dupliciter, uno modo ut supplentē nomē & regulationē rationis prīncipaliter: ut puta quia principalis dedit regulas uniuersales, ordinatiui principalia, dedit modū, &c. & inferioribus curā aliorū reliquit secūdū particularia occurrentia ut in hominibus, frequēter cōtingit. Alio modo ut ministrā tātū rōnis principalis: utputa quia principalis hic agēda quo ad omnia discussa inferiori tradit exequēda, ut in ministris artium cōtingit, præsertim omnibus à magistris. inter hos aūt duos modos interest, q̄ primo, mediat ratio ut rō, quia ut coniungens nomīnā & regulationē uniuersāle particularibus: in secūdo uero media ratio, ut minister rōnalis tamē. in primo rō principalis nō se extendit ad ultimā immediatā: quia nō absq; media rōne ea nouit, aut regulam eorū habet. In secundo uero immedia te ad ultima quę particularia sunt, se extēdit. Et q̄ñ in omnib⁹ secūdū propria p̄cedēdum est, ideo de rōne loquēdo, de tali mediatione intellexit. Quia aūt talis mediatio coincidit cum mediatione uirtutis, idcirco gratia materię primū membrū intelligitur de immediatione uirtutis. Quēadmodū aūt de media ratione distīctū est, ita de medio executore distinguī poterū. Cōstat enim q̄ inter executorem ut ars. & ipsum, & effectū, tripliciter contingit mediū executorē poni. Vno modo ad supplendam potentiam executiuam prioris. Alio modo ad ministrandum tantū prioris: & primū quidē per accidēs se habet ad executoris rōnem, quoniā non cōuenit ei nisi rōne importātiæ, quæ accidit executorii nō eiū est necesse executorem esse impotentē. Secūdū uero cōuenit executori inquantū executor est: exequi enī de rōne sua importat ministerium quoddā: ut de se patet. quoddā ut de se patet.

Vnde cū de mediatiōe uel immediatiōe executionis est sermo: ppriæ loquēdo de medio nō supplēte, sed ministrāte est sermo. Et q̄a mediū ut ministrās est medium ut suppositū, non ut uirtus: ideo secūdū mēbrū de mediatiōe suppositi gratia materiæ uerificatur. Stat ergo rātio q̄ hic est sermo de mediatiōe & immediatiōe, ppria singulis: & q̄ differētia inter rōnē & executionem est, q̄ illa immediate p negationē proprij medij: ista mediate p positionē ppriį medij est. Nec est differētia secūdū nomē tantū aut in æquiuoco. & q̄ñ ppria medii illius esset uerificat de una, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat cām dubitandi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.*

Tulius clarus.

Cōment. ¶ In corpe una cōclusio trifida. Impossibile est q̄ aliquid cōtingat præter ordinē diuinæ gubernatiōis. Probat, Nullus effectus pōt euenire præter ordinē causę uniuersalis. Diuina gubernatio est uniuersalis causa nō in uno gñe,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinē euenire. Probatur maior: ex differētia inter causam particularē & uniuersalē in hoc q̄ præter particularē potest effectus cōtingere, præter uniuersalē non. Ite probat differētia: quia præter particularem est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: præter uniuersalem uero nulla est, quia oēs causę reducuntur in illam: & sic sub illius ordine cadit q̄cunq; casum fingendo declaratur hoc exemplo indigestionis

a ¶Super Quæstionis centesimatertiæ Articulum octauum.

Cōmen. sitate eueniant, & nihil sit in rebus contingens. Quod est inconueniens. Potest igitur in rebus aliquid contingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hester 13. Domine deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuæ uoluntati.

CONCLVSIO.

¶Cum diuina prouidentia sit uniuersalis causa non unius tantum generis, sed totius entis, nihil potest præter illius ordinem in uniuerso euenire.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ præter ordinem alicuius particularis causæ aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinem causæ uniuersalis. Cuius ratio est, quia præter ordinem particularis causæ nihil prouenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quam quidem causam necesse est reducere in primam causam uniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinē uirtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento: puta ex grossitie cibi, quā necesse est reducere in aliam causam: & sic usq; ad causam primam uniuersalē. Cum igitur deus sit prima causa uniuersalis non unius generis tātum, sed totius entis[x]: impossibile est q̄ aliquid contingat præter ordinem diuinę gubernationis. Sed ex hoc ipso q̄ aliquid ex una parte uidetur exire ab ordine diuinæ prouidētiæ, qui consideratur secundum aliquā particularem causam: necesse est q̄ in eundem ordinem relaxetur secūdum aliam causam.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q̄ nihil inuenitur in mundo, quod sit totaliter malum: quia malū semper fundatur in bono, ut suprà ostensum est[c]. Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc q̄ exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

¶Ad secundum dicendum, q̄ aliqua dicuntur esse causalia in rebus per ordinē ad causas particulares extra quarum ordinē fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo: ut Augustinus dicit in lib. 83. quæst.

¶Ad tertium dicendum, q̄ dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas quæ in suis effectibus deficere possunt, nō propter hoc q̄ aliquid fieri possit extra totum ordinem gubernationis diuinæ: quia hoc ipsum q̄ aliquid cōtingit præter ordinē causæ proximæ, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.*

AD OCTAVVM sic procedi-
tur. Videtur q̄ aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 5. Lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶Præterea, Nullus rex iuste punit eos qui eius ordinationi non repugnant. Si igitur nihil contrariteretur diuinæ prouidentiæ, nullus iuste puniretur à deo.

¶Præterea, Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis. sed una res ab alia impugnatur: ergo aliqua sunt quæ contrariuntur diuinæ gubernationi.

¶SED CONTRA est quod dicit Boē. in 3. de consō. Non est aliquid quod summo huic bono uel uelit, uel possit obsistere. Est igitur summum bonum quod regit cuncta fortiter, suauiterq; disponit: ut dicitur Sap. 8. de diuina sapientia.

CONCLVSIO.

¶Nihil contranititur diuinæ sapientiæ in generali, sed in speciali.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest considerari. Vno modo in generali, secundum scilicet quod progreditur à causa gubernativa totius. Alio modo in speciali, secundum quod progreditur à causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis. Quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, q̄ ordo diuinę gubernationis totaliter in bonum tendit, & una quæq; res in sua operatione & conatu non tendit nisi ad bonū, nullus enim respiciens ad malum operatur, ut Dion. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, q̄ sicut suprà dictū est[e], omnis inclinatio alicuius rei uel naturalis uel uoluntaria, nihil est aliud quàm quædam impressio à primo mouēte, sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatū, nihil aliud est q̄ quædam impressio à sagittante. Vnde omnia, quæ agūtur uel naturaliter, uel uoluntarie, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur. Et ideo dicitur deus omnia disponere suauiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ dicuntur aliqui uel cogitare, uel loqui, uel agere contra deum: non quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis (quia etiam peccantes intendunt aliquod bonum) sed quia contrariuntur cuidam determinato bono: quod est eis conueniens secundū suā naturā aut statum. Et ideo puniūtur iuste à deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, q̄ ex hoc q̄ una res alteri contrà pugnat, ostenditur q̄ aliquid reniti potest ordini qui est ex aliqua causa particulari: non autem ordini qui dependet à causa uniuersali totius.

QVAESTIO CENTESIMA QVARTA DE EFFECTIBVS DIVINÆ GVBERNATIONIS IN SPECIALI, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA.

DEINDE considerandum est de effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, utrum creaturæ indigeant ut conseruentur in esse à deo. ¶Secundo, utrum conseruentur à deo immediate. ¶Tertio, utrum deus possit aliquid redigere in nihilum. ¶Quarto, utrum aliquid in nihilum redigatur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrū creaturæ indigeāt ut à deo conseruētur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ creaturæ non indigeant, ut à deo conseruētur in esse. Quod enim non potest nō esse, non indiget ut conseruetur in esse: sicut quod nō potest abscedere, non

& cōtrariatur q̄ hic dicit de[x] disponere oīa suauiter. secūda pars ut nota relinquitur. Anotata.

¶Circa distinctionē & explanationem membrorum eius aduerte, q̄ nō materialiter, sed formaliter, intelligenda sunt, ita q̄ gubernatio in generali est, prout egreditur à gubernatore uniuersali ut sic, in speciali uero ut egredit à causa particulari executiua ut sic. Dico aūt utrobiq; ut sic, q̄m deus nō nisi ut gubernator totius claudit sub primo mēbro, & ipse met de[x] dās præcepta moralia, ut ordinās ecclesiā, & secūdū similes rōnes speciales, claudit sub secūdo mēbro: qm̄ est ut cā particularis existentium p̄ seipsum q̄dq; nō est ut facilis aliquod horū ordinat oīa entia: sed quedā tm̄ uel secūdū cāusā & præcepta ei[x] immediate siue in homine, siue in angelo, &c.

¶In oppositum ad primū aduerte quòd peccātes moraliter duo ifpiciūt, alterū intellectū & hoc est ipsa esse aliqd bonū: & sic implēt aliquā ordinē diuinæ gubernationis. Alterū præter intellectū: & hoc est deformitas nā[e] cōsistens in priuatione debiti ordinis, &c. Et in hoc declināt à quodam determinato ordine boni: & contrariātur, & sic nituntur ex parte cōtra diuinam gubernationem in generali agūs, sed in speciali.

a ¶*Super Quæstionis centesimaquartæ Articulū primum.*

Titulus clarus. Cōmen.

¶In corpe duo. principaliter. Primo oppōsita cōclusione rōnibus distinguit de cō secutiōe: & iuxta duo distinctiōis mēbra duas conclusiones ponit. Secūdo prosequitur secūdam conclusionem.

¶Quo ad primū: cōclusio simpliciter respōdet quæstio est affirmativa uniuersalis, scilicet omnia conseruari in esse à deo, & hoc tā fide q̄ rōne. distinctio est, Cōseruare dupliciter: directe & indirecte: indirecte quidē per remotionē corrūpentiū: directe uero per manutentionē dependentis à se. Conclusio prima est, Non omnia cōseruantur indirecte. Probatur: quia non omnia egēt remotione corrumpentium, quoniam quædam sunt quæ nulla habent posse sunt corrumpentia: ut angeli & corpora cælestia, &c. Cōclusio secūda est, Oīa cōseruata egēt à deo directe. probat̄ authoritate. Greg. ¶Quo ad secundū tractatur secunda conclusio: & intenditur ratio talis, Effectus alicuius cause non potest in fieri, sed in esse: ergo omnis creatura egeret conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens à deo in fieri & esse: ergo omnis creatura egeret conseruari à deo directe. Maior probatur ex illa maxima, Omnis effectus dependet à sua causa secundū quod est causa eius, scilicet si in fieri, in fieri: si in esse, in esse. Minor uero ex illa, quòd solus deus est ens per essentiam. Reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidentiam huius rationis in litera primo dicitur quia sit effectus quo ad esse respectu alicuius causæ: secundo

secundo quæ sit causa quo ad esse effectus sibi, manifestum. tertio applicatur hic ad creaturas, & ad Deum: & sic infertur intenta conclusio ibi, sic autē se habet.

¶Quo ad primum sunt tria: distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est, Effectuum aliquis ab agente causatur secundū fieri, & non secundum esse directe: aliquis uero & secundum fieri, & secundum esse directe. Et bene notatur hy directe: quoniam sicut tum est dicere fieri alicuius causati ab aliquo & esse illius nonc̄ fieri rei nihil aliud sit, q̄ acquirere esse: nō ergo distinguitur inter effectum in fieri tantum: & in esse & fieri simul absolute: sed sub intellecto illo modo dependēdi. Ldirecte. Ira q̄ licet omnis effectus à tua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse non directe causatur ab agēte sed fieri tantum: esse uero concomitanter. ut domus respectu ędificatoris: aliquis uero cuius & fieri, & esse directe ab agēte pendet: ut lumē à sole. Descriptio uero facta est, Effectus alicuius in esse, est cuius forma per se respicitur ab agēte. Effectus in fieri tantum, est cuius forma non per se respicitur à tali agente. Explanationes sunt in exemplo de domo in quo applicatur quo forma nō fit directe à domificatore, sed fieri tantū. & intendit inductionem in cæteris artificialibus.

¶Quo ad secundā sunt tria, distinctio cautā, diuisa distinctorū pro portio ad effectus, & manifestatio dictorum à posteriori. Distinctio est clara, Agentiū quædam sunt eiusdē rationis cum effectibus, quædam diuersarū. Diuersa proportio est secundum duo consequentia: primo secūdum respectum ad formam: secundo secundum influentiam ad esse, aut fieri. Differūt igitur primo hæ causæ, quia causæ univocę nō possunt esse causæ per se formæ effectus. Secūdo quòd univocę sunt causæ tantum fieri effectus: causæ uero æquivocæ possunt esse causæ esse effectus. Prima differentia probatur ex illa maxima: Causa per se alicuius est causa illius in quocunq; inuenitur secundū eandem rationē: ergo si causa univoca, puta Sortes, causat formam humanitatis per se, dūtaxat Platonēi sequitur q̄ causaret etiam humanitatem suā, cum sit in eo eiusdē rationis. Secunda uero differentia sequitur ex prima: quia ex quo causa univoca non causat per se formā, & aliquid causat: ergo causat applicationem seu conuenientiam formę in materia. hoc autē est esse causam fieri effectus. Et quoniā in causa æquivoca nō saluatur forma effectus secundū eandem rationē, non repugnat ei esse per se causam formę effectus, & cōsequēter esse causam fieri, & esse effectus. Manifestatio autē prædictæ diuersæ proportionis fit à testimonio Scripturæ in differentia inter calorē aquæ & lumen aëris: quoniā neutrū inest ab intrinseco, in hoc q̄ ille remanet absq; cōtinuante, illud nō. quia calor est eiusdē rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non in illuminato & lucēte.

¶Quo ad tertiū tria, uis applicationis prædictorū, explanatio eius ex proportione ad solē & lumen, & authoritates Augu. Via est, q̄a Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiā: cætera sunt entia per participationē: & sic creaturæ sunt effectus Dei in esse, & Deus est causa earum in esse. Explanatio est proportio Dei ad solem, & creaturæ ad aëreum illuminatum: quæ Aug. authoritate firmatur duplici, & clare patet litera.

¶*Num & quomodo effectus in fieri, & in esse distinguantur.*

Quæstio. ¶Circa distinctionē effectuum dubium occurrit de illa modificatione, s. directe: omne enim agens non dico disponens, sed perficiens, quod. s. inducit formam, agit directe sibi simile secundū formā qua agit: ergo directe agit ad formā effectus. Probatur cōsequētia: ergo sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma præsente cessāt motus: ut dicitur in primo de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, q̄ illius esse non directe est propria causalitātis uero directe: imo hoc fictitium uidetur.

¶*Num forma effectus per se causetur ab agente.*

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit prima omnium causa in fieri & esse, necesse est, ut omnia etiam ab ipso conseruentur.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ necesse est dicere & secūdū fidē & secūdū rationē, q̄ creaturæ cōseruantur in esse à Deo. Ad cuius euidentiā considerandū est, q̄ aliquid cōseruat alterum dupliciter. Vno modo indirecte et p accidēs: sicut ille dicitur rē cōseruare, qui removet corrūpēs: pura si aliquis puerū custodiat ne cadat in ignē, dicitur eū cōseruare. Et sic etiā Deus dicitur aliqua cōseruare, sed nō oīa: quia quædā sunt quæ nō habēt corrūpētia, quæ necesse sit remouere ad rei cōseruationē. Alio modo dicitur aliqd rē aliquā conseruare p se directe, quādo. s. illud, qd' cōseruatur, depēdet à cōseruāte, ut sine eo esse nō possit. Et hoc modo oēs creaturæ indigēt diuina cōseruatione. Depēdet enim esse cuiuslibet creaturæ à Deo, ita q̄ nec ad momentū subsistere possent, sed in nihilū redigerētur, nisi operatione diuinę uirtutis cōseruarētur in esse[e]: sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspicipotest. Omnis enim effectus depēdet à sua causa, secūdū quod est causa eius. Sed cōsideran dū est, q̄ aliquod agens est causa sui effectus secundū fieri: antū, & nō directe secundum esse eius. Quod quidē cōuenit & in artificialibus et in rebus naturalib[y]: ędificator enim est causa domus quantū ad eius fieri, nō autem directe quātum ad esse eius: manifestū est enim q̄ esse domus cōsequitur formam eius. Forma autē domus est cōpositio & ordo, quæ quidē forma consequitur naturalē uirtutē quarundā rerum. Sicut enim coquus coquit cibum adhibendo aliquā uirtutem naturalē actiuā, scilicet ignis: ita ędificator facit domū, adhibendo cæmentū, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua & cōseruatiua talis cōpositionis & ordinis. Vnde esse domus depēdet ex naturis harū rerū, sicut fieri domus depēdet ex actiōe ędificatoris. & simili ratione est cōsiderādū in rebus naturalibus. Quia si aliquod agēs nō est causa formæ inquātū huiusmodi, nō erit p se causa esse q̄d cōsequtur ad talē formā, sed erit causa effectus secūdū fieri tm̄. Manifestū est aūt q̄ si aliqua duo sunt eiusdē speciei, unū nō pōt esse p se cā formæ alterius inquātū est talis forma (qa sic esset cā formę ꝓprie, cū sit eadē ratio utriusq;) sed pōt esse causa hmōi formæ secūdū qd' est in mria. i. q̄ hæc mria acquratur hāc formā. Et hoc est esse cā secūdū fieri, sicut cū hō gnat hoiem, et ignis ignē. Et iō q̄cūq; naturalis effectus est natus ipressionē agētis recipere secūdū eādē rōnē, secūdū quā est in

¶Circa descriptiones, quoq; eorādem dubiū occurrit, quid intelligatur per formā p se causturi, aut respici à causa. Cū enim sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se, ut est modus causandi actiue, uel passiue: sic autē inuenitur manifestissimum quod dicit: quoniam forma tunc per se respicit ab agente: quādo nō per accidens respiciuntur pater & filius. Poste. c. de per se. & 5. Met. ut statua per se respicitur à statuifice: per accidens autē à Polydeto, & similiter domus ab ædificatore, & sanitas à medico, &c. Constat aut̄ q̄ multorū formæ, per se & non per accidens fiunt ab agentibus: à quibus nō dependent in esse: ut patet in exemplis datis: igitur ista ratio seu descriptio effectus in esse nulla est. Quæstio.

¶*Num per se causa alicuius formæ sit causa illius in quocunque inuenitur.*

¶Circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas univocas & equivocas dubium occurrit: unde aut quantum ualet hęc conclusio, Si Sortes est per se causa formæ in Platone, esset causa sui ipsius: quia est eiusdē rationis in utroq;. Hæc enim fundatur super illa propositione, Causa p se alicuius formæ causat illā in quocunq; inuenit. Sed hāc esse falsissimā, & rationę & inductione manifestatur. Inductione qui dē: quia sic corpora cælestia non causarēt per se corpora sfericora, nec substātię superiores substātias inferiores, nec Deus entia: illa enī sunt corpora, hæ sunt substātiæ, & hic est ens: & sic causarēt seipsa si in quocūq; illud inuenit, oporter causare. Rationę autem, quia ista propositio destruit illā maximā, Omne agēs agit sibi simile, ergo esse q̄ per se actiuā supponit in agente fundamentū assimilationis: & si ex alia parte, esse per se actiuā exigit actiuitatē in omne in quocunq; inuenitur tale fundamentum: igitur non supponit: & sic hic dun principia cōtradicunt. quare, &c.

¶Ad primum dubium dicitur quòd in æquivoco laborat ratio: quoniam cum dicitur, q̄ omne agens agit sibi simile: intelligitur indistincte siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cum uero dicitur q̄ alicuius effectus esse non directe fit, tam non indistincte est sermo: sed de esse, ut distinguitur contra fieri. Vnde non repugnant adinuicem: non enim hic negatur effectum directe fieri & intendit similem agenti: sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶Ad secūdū dubiū dicit, q̄ per se erit, ut modus causandi cū sumat dupliciter, s. ut distinguit contra per accidēs, & cōtra per aliud: in proposito sumit, ut distinguit contra p aliud. Ita q̄ sermo est de forma aliqua nō materialiter, sed formaliter: & de dependentia causę actiuę, quæ cōuenit ei per se primo. Quod enim naturæ alicuius formæ cōuenit per se primo dependentia ab agente: patet de proprio, respectu propriį subiecti: hominī liquidem cōuenit per se primo quòd ab eo fluat risibilitas: & econuerso risibilitas exigit ex intrinseco quòd sit ab homine. Intentio igitur literæ est quòd forma, quæ per se primo exigit dependentiam à tali agente, est ab eo secundū esse & fieri: quę autem non hoc exigit, est ab eo secundū fieri tantum. Et manifestatur hoc sic, Dependentia ad causam actiuā per se primo cōueniens formæ non conuenit ei ratione sui fieri præcise: quia fieri, ut distinguitur contra esse, nec est intrinsecum rationi formæ, nec necessario comitatur ipsam: alioquin cessante fieri, nō maneret forma. dependentia

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem illa conuenit formæ per se primo: igitur conuenit ei secundū esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & econuerso, ut in littera dicitur. Cum enim idem sit iudicium de forma & esse, intelligi nequit q̄ aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiue, & directe, & tamen non secundum formam per se primo. Si enim formæ eius non per se primo conuenit dependentia ad talem causam sed per aliud dependet à tali agente per separationem illius alius posterii non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse, & nō dependens secundum formam ab eodem agēte: quod implicat duo cōtradictoria. Ad obiectiones uero in oppositum patere potest responsio: quia huiusmodi propositiones loquunt indistincte de causis per se & effectu per se: unde diffingendo secundum esse directe uel secundū fieri tantū. Potestq; ex tuxta nunc dicta dari secunda responsio, quòd licet in instantibus additis & similibus sit causa & effectus per se, ut distinguitur contra per accidens: non tamen ut distinguitur contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd uerum est consequentiam illā fundari super illo principio, scilicet causa per se alicuius causat illud in quocunq; inuenitur. Sed, ut iā dictū est, intelligit de causa per se primo alicuius: ita q̄ perfectas seu primitas se ter minat ex parte utriusq;, scilicet ut causæ quam effectus. proportionaliter tamen sic, quòd B cōuenit per se primo dependere ab A, & A conuenit per se primo esse actiuum B. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniā si B cōuenit per se primo dependere ab A, in quocunq; inuenitur est enim ibi dependentia: impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo q̄ sit actiuum B, in quocunq; reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A & B, sunt eiusdem rationis, idē est per se primo actiuum subiectiui: quod est impossibile in littera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur in qua expresse dicitur, quòd hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principij, Causa per se alicuius causat illud in quocunq; reperitur, est, causa per se alicuius causat illud in quocunq; reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quòd causet illud in quocunq; æquiuoce seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sane glosiæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se non oportet propterea quòd conueniat suo æquiuoco aut analogato: sed satis est, & exigitur quòd conueniat sibi in quocunq; secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales subsistentiales, &c. patet responsio: quia nō est eiusdē rationis subsistētia, aut corporeitas in cantatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quòd est causa per se primo entis inquantum entis: & nō sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunq; inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo satium est quòd in Deo inueniatur secundum eandem rationem cum ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquātum entia: quia sunt entia per participationē. Et hic bene nota, quoniam Metaphysica hęc multos latuit illustres uiros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis non tamen semper secundum eandē rationem, quā effectus habebit: sed quandoque secundū altiorem, quām effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actualitatem in quodcunq; in quo fundamentum similitudinis inuenitur, non qualitercunq;, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Et ideirco per se primo actiuum non repugnat omni causæ, sed uniuocæ, ut hic: ut in littera dicitur. Vnde una duo principia sane intellecta, ut decet, non contradicunt, sed consonant.

agente, tunc fieri dependet ab agente, non autem esse ipsius. Sed aliquando effectus nō est natus recipere impressionem agentis, secundum eandem rationem, secundū quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quę non aguntsimile secundum speciē, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporum dissimilium secūdum speciem. Et tale agens potest esse causa formæ secundum rationem talis formæ & non solum secundū quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solum fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei nō potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus nō solum secundum fieri, sed etiam secundū esse. Et hæc est ratio quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis[c]: non autem remanet aër illuminatus necad momentum cessante actione solis: quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secūdū eandem rationē, qua est in igne. Vnde si perfecte perducatur ad formam, ignis retinebit calorem semper. Si autē imperfectè participet aliquid de forma ignis secundum quandam inchoationē, calor nō semper remanebit, sed ad tempus, propter debilem participationem principij caloris[c]. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundum eandem rationem secūdum quam est in sole: ut scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumē cessante actione solis. Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem[c]. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aër autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participando naturam solis: ita solus Deus est ens per essentiam suam: quia eius essentia est suum esse[c]. omnis autē creatura est ens participatiue: non quòd sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug. dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quæ creata sunt, regendis si cessaret aliquādo, simul & illorū cessaret species: omnino; natura cōsideret[c]. Et in 8. eiusdē lī. dicit, q̄ sicut aër præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autē continuo tenebratur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse per se consequitur formam creaturę, supposito tamen influxu Dei: sicut lumen sequitur diaphanū aëris suppositio influxu solis. Vnde poterit ad non esse in spiritualibus creaturis & corporibus cælestibus, magis est in Deo qui potest subtrahere suum influxum, quàm in forma, uel in materia talium creaturarum[c].

¶ Ad secundū dicēdum, quòd Deus non potest communicare alicui creaturæ, ut conseruetur in esse sua actione cessante, sicut non potest ei communicare quòd non sit causa illius. In tantum enim indiget creatura conseruari à Deo: inquantū esse effectus depender à causa essendi. Vnde nō est simile de agēte quod non est causa essendi, sed fieri tantū.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de conseruatione quæ est per remotionem corrumpentis, qua non indigent omnes creaturæ: ut dictum est[c].

¶ Ad quartum dicendum, quòd cōseruatio rerum à Deo non est per aliquam nouam actionem, sed per continuationem actionis qua dat esse[c]. Quæ quidē actio est sine motu, & tēpore: sicut etiā conseruatio luminis in aëre est per cōtinuatum influxum à sole.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus immediate omnem creaturam conseruet. Eadē enim actione Deus est conseruator rerum, qua & creator, ut dictum est[c]. Sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator.

¶ Præterea, Vnaqueque res magis est proxima sibi, quàm rei alteri. Sed non potest communicare alicui creaturæ quòd conseruet seipsam. Ergo multo minus potest ei cōmunicari, q̄ conseruet aliam. Ergo Deus omnia cōseruat absq; aliqua alia causa cōseruante.

¶ Præterea, Effectus cōseruatur in esse ab eo quod est esse eius, non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse. Sed omnes causæ creatæ, ut uidetur, non sunt causæ suorum effectuum, nisi secūdum fieri. Non sunt enim causę nisi mouendo: ut supra habitum est[c]. Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

¶ SED CONTRA est, quòd per idem conseruatur res per quod habet esse. Sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

CONCLVSIO.

¶ Deus non omnia immediate conseruat in esse, sed quædam immediate, & aliquas mediantibus aliis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est[c], dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirecte, & per accidens per hoc quòd remouet, uel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directe & per se: quia ab eo depēdet esse alterius, sicut à causa depēdet effectus. Vtrocq; autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius cōseruatiua. Manifestum est enim quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerū cōseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & Simile est in multis aliis. Inuenitur etiā quod ab aliqua creatura depēdet aliquis effectus secundum suum esse. Cum enim sint multæ causæ ordinatæ necesse est quòd effectus dependeat primo quidē & principaliter à causa prima, secundario uero ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario uero omnes mediæ causæ: & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiā in corporalibus rebus attribuitur conseruatio & permanētia rerum, sicut philosophus dicit in 12. Met. quòd primus motus, scilicet diuinus. est causa continuitatis generationis[c]. Secundus autem motus qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus immediate omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinē in rebus instituit, ut quædam ab aliis dependerent: per quas secūdario cōseruarentur in esse, præsupposita tamē principali conseruatione quæ est ab ipso.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest q̄ sit causa subtipsius, potest tamen ei præstari quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quòd sit subtipsius conseruatiuus[c], potest tamen ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quātum ad hoc quòd acquirat nouam formam, uel dispositionem, nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto[c]. Sed postquam formam, uel dispositionem induxit in effectu, absq; alia immutatione effectus huiusmodi formā uel dispositionem conseruat. Sicut in aëre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absq; aëris immutatione ex sola præsentia illuminātis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilū redigere. Dicit enim Aug. in li. 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non non potest aliquid in nihilum redigere.

¶ Præterea, Deus est causa rerum, ut sint per suam bonitatē: quia ut Aug. dicit in De doc. Christi, inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, ut res non sint. Quod faceret si eas in nihilum redigeret.

¶ Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquā actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio unius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, uerumtamen in iudicio, & nō in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus non de necessitate naturæ, sed libere, res in esse produxit antequam esset, ita pro sua uoluntate illas in nihilum redigere potest.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset uerū, Deus nō posset rēm aliquā in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum[c], hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera uoluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunq; uoluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei uoluntate dependet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantū eis continue influit esse, ut dictum est[c]. Sicut ergo anteqū res esset, potuit eis nō communicare esse, & sic eas non facere, ita positis tam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desineret. Quod est eas in nihilum redigere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nō esse non habet causam per se quia nihil potest esse causa nisi inquantū est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa: in quantum est de nihilo. Sed per accidēs Deus potest esse causa q̄ res in nihilū redigantur: subtrahendo scilicet suā actionem à rebus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ[c] (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam uoluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse: ita absq; detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc quòd ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur quòd aliquid in nihilum redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finē res perducentur: ut nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶ Præterea, Omnis creatura habet potētiam finitam. Sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phy. probatur, q̄ potentia finita nō potest mouere tēpore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitū. Et ita quādoq; in nihilum redigetur.

¶ Præterea, Formæ & accidentia non habēt materiam partem sui, sed quādoq; definunt esse. Ergo in nihilum redigūtur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 1. Didici quòd omnia opera quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

CONCLVSIO.

¶ Diuinam decet bonitatem, ut aliquid eorum, quæ produxit ut essent, quandoq; in nihilum redigatur.

¶ RESPONDEO dicēdum, q̄ eorum, quæ

finit supplere uicem aliarū causarum respectu boni illius: & faciet unamquamq; causam in suo ordine habere influxum super illū, ac si fuisset ab eis p̄ductus. Et sic Deus in suo ordine cū aliis causis mediis conseruat hunc bonum: quem tamē solus creauit. Et hoc est q̄d in hac responsione breuiter dicitur, q̄ Deus immediate omnia creauit: sed ordinē instituit ut quædam ab his dependerent, à quibus cō seruarentur. Hoc enim est uerum quo ad creata per accidēs quæ immediate post creationē subiecit ordini causarū secundarum. Et consequenter conseruandas influxu à causis secundis, & à se principaliter.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Cōment. Primo error oppositus. Secundo conclusio responsiua.

¶ Quo ad primū duo, primo error est, quòd Deus nō potest aliquid in nihilū redigere. Probatur, Deus produxit res de necessitate naturæ, ergo non potest nō dare esse. Antecedens supponitur & cōsequētia probatur: quia nihil aliud est cōseruare, quàm influxum essendi cōtinuare. Secunda uero probatur: quia sicut potest nō dare esse antequam det, ita non continuare postquam dedit.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore una Cōment. cōclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigit. Probatur, Naturæ creaturarū respectu cuiuslibet naturalis, & gratiæ cō. Et patet manifestatio respectu q. 5. ar. 9. mirabilium, ostendit q̄ ad 1. res non redigūtur in nihilū. ergo nihil omnino in nihilū redigitur. Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: qa aut materiales, & rēmanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam uero, qa nō pertinet ad gratiæ manifestationē, annihilatio, p̄batur: qa magis diuina bonitas & potētia ostendit conseruando. Cōsequentia uero

Universidad de Deusto
Biblioteca

uero probatur distinguendo res quæ fiunt in duos ordines, s. naturalium & miraculosorum.

135 & intendendo q̃ res naturales ex naturis miraculosis ex gratiæ manifestatione pensantur: quod probatur authoritate Apostoli, primæ ad Corinth. 12.

Annota. ¶ In resp̃ōne ad secũdũ ēlo cautus: nec intelligas, ppter habere, aut non habere cõtrariũ res esse naturæ æternę, aut tẽporalis: sed hic est manifestatio à posteriori: q̃ enim cœlũ, & 135 intelligentiæ sunt talis naturæ: ideo in æterno cõseruãt à Deo: & exẽptæ à cõtrariis: & non econuerso, ut patet in primo cœli: & similiter q̃dlibz inferiora sunt talia, ideo non sunt ex se cõseruabilia æterna, & sunt impedibilia à contrariis ne sint, & diuinũ influxũ percipiant, &c.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

Tulius clarus.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio respõsiua, Deus potest immediate mouere materiam ad formã. Probat, Ens in potẽtia passiua põt immediate reduci in actũ à potẽtia actiua, quę eã in potestate sua continet. ergo materia põt reduci in actũ per diuinã potentiã immediate: ergo potest moueri ad formã à Deo immediate. Antecedẽs patet. prima cõsequẽtia probat. Materia cõtinetur sub diuina potentia, quod probatur: q̃a est producta à Deo. Secunda consequẽtia phaturq̃ actus 245 materiæ est ipsa forma.

452 a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

Tulius clarus.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio respõsiua, Deus potest immediate mouere quod cunq̃ corpus. Probat dupliciter primo necessario: secũdo rationabiliter. primo ergo sic, Et tonetũ est Deũ non posse per seipsum facere oẽs determinatos effectus, qui fiũt per quancũq̃ causam creatã. ergo Deus potest immediate mouere, &c. Antecedẽs supponit discussum in q. 14. cõsequentia probatur: quia unus effectus creatarũ causarũ est mouere corpora: ut patet. Secũdo probatur sic, Omnis motus uel est ut ad formã, uel cõsequitur ipsam: ergo est ab eodẽ à quo est forma: ergo pt esse à Deo. Antecedẽs declarat in- 112 ductione. prima conse- *infrà qõ.* quentia probatur: quia *110. art.* eiusdẽ est dare formam *2. con.* & disponere ad eam, & dare consequẽtia: quod declaratur in igne. Secũda uero consequẽtia probatur: quia Deo sunt circa creaturã, quædam prouenient secundũ naturalẽ cursum rerum, quædã uero miraculose operatur præter ordinẽ naturalẽ creaturis inditũ: ut infrà dicetur c. Quæ autẽ facturus est Deus secundũ ordinẽ naturalẽ rebus inditũ, considerari possunt ex ipsis rerũ naturis. Quæ uero miraculose fiunt, ordinatur ad gratiæ manifestationẽ: secundũ illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq̃ datur manifestatio spiritus ad utilitatẽ. Et post modũ inter cætera subdit de miraculorũ operatione. Creaturarũ autẽ naturæ hoc demonstrant, ut nulla earũ in nihilum redigatur. Quia uel sunt immateriales, & sic in eis non est potẽtia ad nõ esse: uel sunt materiales, & sic saltẽ remanent semper secundũ materiã, quæ incorruptibilis est c, utpote subiecta existẽs generationis & corruptionis. Redigere etiã aliqua in nihilũ, non pertinet ad gratiæ manifestationẽ, cũ magis per hoc diuina potẽtia & bonitas ostẽdatur, q̃ res in esse cõseruat. Vnde simpliciter dicendum est quòd nihil omnino in nihilũ redigetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd hoc quòd res in esse productæ sunt, postq̃ non fuerunt, declaratæ potentiã producentis: sed quòd in nihilũ redigerentur, huiusmodi manifestationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime ostendatur, quòd res in esse conseruat: secundum illud Apostoli Hebr. 1. Portans omnia uerbo uirtutis suæ.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quòd potentia creaturæ ad essendũ est receptiua tantũ: sed potẽtia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde quòd res in infinitũ durent, sequitur infinitatẽ diuinæ uirtutis. Determinatur tamen quibusdã rebus uirtus ad manẽdum tempore determinato, inquantũ impediri possunt ne percipiant influxum essendi, qui est ab eo, ex aliquo cõtrario agente: cui finita uirtus non potest resistere tẽpore infinito, sed solũ tempore determinato. Et ideo ea quæ non habent contrarium, quãuis habeant finitã uirtutem, perseuerãt in æternũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd formæ & accidentia non sunt entia completa, cum non subsistant, sed quodlibet eorum est aliquid entis. Sic enim dicitur, quia eo aliquid est c. Et tamen eo modo quo sunt: non omnino in nihilum rediguntur, non quia aliqua pars eorum remanet, sed remanet in potentia materiæ, uel subiecti.

QVAESTIO CENTESIMA quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primo de mutatione creaturarum. Secundo, de mutatione unius creaturæ ab alia.

¶ Circa primũ quærũtur octo. ¶ Primo quæritur utrum Deus immediate possit mouere materiam ad formã. ¶ Secundo, utrum immediate possit mouere aliquod corpus. ¶ Tertio, utrum possit mouere intellectum. ¶ Quarto, utrum possit mouere uoluntatem. ¶ Quinto, utrum Deus operetur in omni operante. ¶ Sexto, utrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditũ. ¶ Septimo, utrum omnia quæ sic Deus facit, sint miracula. ¶ Octauo, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus possit immediate mouere materiam ad formam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat philosophus in 7. met. formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia: quia similẽ facit sibi similẽ in materia.

¶ Præterea, Si aliquod agens se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad unum per aliquid aliud: ut enim in 3. de anima dicitur, uniuersalis opinio non mouet nisi mediãte aliqua particulari apprehensione. Sed uirtus diuina est uniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam nisi mediante aliquo particulari agente.

¶ Præterea, Sicut esse commune dependet à prima causa uniuersali b: ita esse determinatũ dependet à determinatis causis particularibus, ut suprà habitũ est c. Sed determinatum esse alterius 109 rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ a nõ producuntur à Deo nisi mediantibus causis particularibus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus potestate sua quam produxit, materiam contineat, tam ad formam etiam mouere potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus immediate potest mouere materiam ad formam: quia ens in potentia passiua reduci potest in actum à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet. Cum igitur materia cõtineatur sub potestate diuina, utpote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud est quàm actus materiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter c. Vno modo secundum 210 eandem speciẽ, ut homo generatur ab homine, & ignis ab igne. a Alio modo secundum uirtualẽ continentiam: prout scilicet forma effectus uirtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantę & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorum uirtute generantur. Sic igitur effectus causæ agenti similatur secundum totum illud ad quod se extendit uirtus agentis. Virtus autem Dei se extendit ad formam, & materiam, ut suprà habitum est c. Vnde compositum quod generatur, similatur Deo secundum uirtualem continentiam, sicut similatur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam, generando compositum sibi simile: ita & Deus. Non autem aliqua alia forma non in materia existens, quia materia nõ continetur in uirtute alterius substãtiæ separatę. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc uisibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina c. b

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus a- 110
geret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per uoluntatem & in- 130
tellectum c, qui cognoscit rationes proprias omnium formarum, & non solum uniuersales: inde est quòd potest determinate hanc, uel illam formam materiæ imprimere.

¶ Ad tertium dicendum, hoc ipsum quòd causæ secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus possit immediate mouere aliquod corpus.* 111

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere aliquod corpus. Cũ enim mouens & motũ oporteat esse simul, ut probatur in 7. Phy. oportet esse contactũ quendã mouentis & moti. Sed non potest esse cõtactus Dei, & corpis alicuius. Dicit enim Dio. in 1. c. de di. no. q̃ Dei nõ est aliqs tactus. Ergo Deus nõ potest immediate mouere aliqd' corpus.

¶ Præterea, Deus est mouens non motũ. Tale autẽ est appetibile apprehẽsum. Mouet igit Deus sicut desideratũ & apprehensum. Sed nõ apprehẽdit nisi ab intellectu, q̃ non est corpus nec uirtus corporis. ergo Deus nõ potest mouere aliqd' corp' immediate.

¶ Præterea, Philosophus probat in 8. phy. quòd potẽtia infinita mouet in instanti. Sed impossibile est aliquod corpus in instanti moueri: quia cum omnis motus sit inter opposita, sequeretur quòd duo opposita simul inessent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus non potest immediate moueri à potentia infinita. Potẽtia autem Dei est infinita, ut suprà habitum est c. Ergo Deus 111
potest immediate mouere aliquod corpus.

¶ SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediate, in quibus continetur motus corporum, ut patet, per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum unum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

CONCLVSIO.

¶ Cum creaturarum aliquæ mouere possint corpora, Deus multo magis, qui materiæ formam imprimere valet, poterit corpora mouere immediate secundum quamuis speciem motus.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ erroneũ est dicere Deũ nõ posse facere p seipsum oẽs determinatos effectus, qui fiũt p quancũq̃ causam creatã. Vnde cũ corpora moueãtur immediate à causis creatis, nulli debet uenire in dubiũ q̃n Deus possit mouere immediate quodcunq̃ corpus. Et hoc quidem cõueniens est ad ea, quę suprà dicta sunt c. Nã omnis motus corporis cuiuscunq̃, uel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuium consequitur formam, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens c: uel est uia ad formam aliquam, sicut calefactio est uia ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formam & disponere ad formã, & dare motum consequentem formã. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiam calefacit, & sursum mouet. Cũ igitur Deus possit immediate formã materiæ imprimere c, consequens est, ut possit secundũ quẽcunq̃ motũ corpus quodcũq̃ mouere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt c: & uirtualis, sicut dicitur q̃ contristans tangit contristatũ. Secundũ igitur primum contactum Deus, cũ sit incorporeus, non rangit nec tangitur: secundũ autem uirtualem contactum tangit quidem mouẽdo creaturas, sed nõ tangitur: quia nullius creaturæ uirtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dio. quòd non est tactus Dei, ut scilicet tangatur.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet q̃ semper moueat, sicut desideratũ & intellectũ ab eo quod mouetur, sed sicut desideratũ & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ philosophus in 8. phy. intendit probare q̃ uirtus primi motoris non sit uirtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc q̃ potest moueri tẽpore infinito c, uirtus autẽ infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tẽpore: quod est impossibile. Ergo oportet q̃ infinita uirtus primi motoris sit nõ in magnitudine. Ex quo patet, q̃ corpus moueri in non tẽpore, nõ consequitur nisi uirtutẽ infinitam in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis uirtus quæ est in magnitudine, mouet secundũ se totam, cum moueat per necessitatẽ naturę. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitã. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior uelocitas motus. Cũ igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potentia infinita nõ moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunq̃ temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed uirtus quæ non est in magnitudine, est uirtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis conuenit. Et ideo cum corpori non possit esse conueniens moueri in non tempore, non sequitur quòd moueat in nõ tempore.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ moueat immediate intellectũ creatum. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Nõ enim trãsit in exteriorem materiam: ut dicitur in 9. met. Actio autẽ eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed à mouẽte. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita uidetur quòd Deus non possit mouere intellectum.

¶ Præterea, Id quod habet in se principium sufficiens sui motus, non mouetur ab illo. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur q̃ intelligere uel sentire est motus quidam, secundum philosophũ in 3. de anima. Sufficiens autem principiũ intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶ Præterea, Sicut sensus mouet à sensibili, sic intellectus ab intelligibili. Sed Deus non est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶ SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscẽtis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit primus intellectus, & in ipso omnia sint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & ministrando intelligibiles species quibus necessario intellectus omnia intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, qđ dat formam, quæ est in principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod causat formam, quæ est principium intellectualis operationis, quę dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principiũ in intelligẽte. Vnum scilicet, quod est ipsa uirtus intellectualis, quod quidem principium est etiã in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligendi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectũ, siue det intelligẽti uirtutem ad intelligendũ, siue imprimat ei similitudinẽ rei intellectæ. Vtroq̃ autem modo Deus mouet intellectum creatum. Ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cõsequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum quæ consequuntur, sequitur q̃ ab ipso sit omnis uirtus intelligẽdi. Similiter cũ ipse sit primũ ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oporter q̃ sint in eo intelligibiliter secundum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerũ intelligibiles primo existũt in Deo, et ab eo deriuant in alios intellectus, ut actu intelligant: sic etiã deriuãtur in creaturas, ut subsistant c. Sic igitur Deus mouet intellectũ inquantum dat ei uirtutẽ ad intelligendum uel naturalem, uel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & utrunq̃ tenet, & conseruat in esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti quòd intelligere possit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ lumen intellectuale simul cũ similitudine rei intellectę est sufficiẽs principiũ intelligendi: secundarium ramẽ & ab ipso primo principio dependens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquanti quo dammodo imprimit ei suam similitudinẽ, per quam intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligẽdum per essentiam, ut suprà habitum est c. Vnde mouet intellectum creatum c, cum tamen non sit ei intelligibilis: ut dictum est c.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus possit mouere uoluntatẽ creatam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit mouere uoluntatem creatã. Omne enim qđ mouetur ab extrinseco, cogit. Sed uoluntas non potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶ Præterea, Deus non potest facere qu òd cõtradictoria sint simul uera. Hoc autẽ sequeretur, si uoluntatem moueret. Nam uoluntatem mouere est ex se moueri, & nõ ab alio. Ergo Deus non potest uoluntatem mouere.

¶ Præterea, Motus magis attribuitur mouẽ-

dante formam, ut patet ex præcedentibus.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium. 112

Tulius clarus, & clãrior erit in corpore.

Cõment. ¶ In corpore tria. Primo declarat qđ & quo 111 duplex sit mouere intellectum. Secundo respondet quæsito. Tertio epilogat.

¶ Quo ad primũ duo. primo quid. Et dicit, q̃ mouere intellectum est dare formam, quæ est principium intellectiua 311 operationis: declarat à simili in corporibus ex quibus nomen 180 translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo quotuplex, & dicit quod est duplex iuxta duplicem formam, scilicet uirtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secundum Conclusio respõsiua bimembris est, Deus mouet intellectum creatũ utroq̃ modo, s. dando uirtutem, & dando speciem intelligibilẽ. Probatur prima pars primo, Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo est causa omnis uirtutis intelligẽdi. Antecedens patet. prima cõsequẽtia probatur: quia 371 intellectualitas sequitur immaterialitatẽ. Secunda uero, quia primũ in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens: ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omniũ ptinent in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequẽtia probatur: & quo ad præexistentiã, quia est prima causa. & quo ad modum: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectualem esse. Secunda ex se patet. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, ueruntamen in litera manifestatur ex hoc, q̃ ab ipso deriuãtur omnia in esse naturæ, ut sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota q̃ 314 lumen infusum non numeratur inter species, sed inter uirtutes intellectiuas: quia non se habet ut ratio intelligẽdi, sed ut efficaciã præstãs intellectui, cõfortando & eleuando ipsum: ut superius de lumine gloriæ dictum est.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.

Tulius clarus.

Cõment. ¶ In corpore duo. primo dicit quotuplex est mouere uoluntatem. Secundo respondet creatis, nulli debet uenire in dubiũ q̃n Deus possit mouere immediate quodcunq̃ corpus. Et hoc quidem cõueniens est ad ea, quę suprà dicta sunt c. Nã omnis motus corporis cuiuscunq̃, uel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuium consequitur formam, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens c: uel est uia ad formam aliquam, sicut calefactio est uia ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formam & disponere ad formã, & dare motum consequentem formã. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiam calefacit, & sursum mouet. Cũ igitur Deus possit immediate formã materiæ imprimere c, consequens est, ut possit secundũ quẽcunq̃ motũ corpus quodcũq̃ mouere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt c: & uirtualis, sicut dicitur q̃ contristans tangit contristatũ. Secundũ igitur primum contactum Deus, cũ sit incorporeus, non rangit nec tangitur: secundũ autem uirtualem contactum tangit quidem mouẽdo creaturas, sed nõ tangitur: quia nullius creaturæ uirtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dio. quòd non est tactus Dei, ut scilicet tangatur.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet q̃ semper moueat, sicut desideratũ & intellectũ ab eo quod mouetur, sed sicut desideratũ & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ philosophus in 8. phy. intendit probare q̃ uirtus primi motoris non sit uirtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc q̃ potest moueri tẽpore infinito c, uirtus autẽ infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tẽpore: quod est impossibile. Ergo oportet q̃ infinita uirtus primi motoris sit nõ in magnitudine. Ex quo patet, q̃ corpus moueri in non tẽpore, nõ consequitur nisi uirtutẽ infinitam in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis uirtus quæ est in magnitudine, mouet secundũ se totam, cum moueat per necessitatẽ naturę. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitã. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior uelocitas motus. Cũ igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potentia infinita nõ moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunq̃ temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed uirtus quæ non est in magnitudine, est uirtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis conuenit. Et ideo cum corpori non possit esse conueniens moueri in non tempore, non sequitur quòd moueat in nõ tempore.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ moueat immediate intellectũ creatum. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Nõ enim trãsit in exteriorem materiam: ut dicitur in 9. met. Actio autẽ eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed à mouẽte. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita uidetur quòd Deus non possit mouere intellectum.

¶ Præterea, Id quod habet in se principium sufficiens sui motus, non mouetur ab illo. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur q̃ intelligere uel sentire est motus quidam, secundum philosophũ in 3. de anima. Sufficiens autem principiũ intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶ Præterea, Sicut sensus mouet à sensibili, sic intellectus ab intelligibili. Sed Deus non est intelligibilis à nobis, sed nostrum intellectum excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

¶ SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscẽtis. Sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus sit primus intellectus, & in ipso omnia sint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & ministrando intelligibiles species quibus necessario intellectus omnia intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, qđ dat formam, quæ est in principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod causat formam, quæ est principium intellectualis operationis, quę dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principiũ in intelligẽte. Vnum scilicet, quod est ipsa uirtus intellectualis, quod quidem principium est etiã in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligendi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectũ, siue det intelligẽti uirtutem ad intelligendũ, siue imprimat ei similitudinẽ rei intellectæ. Vtroq̃ autem modo Deus mouet intellectum creatum. Ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cõsequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligens. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum quæ consequuntur, sequitur q̃ ab ipso sit omnis uirtus intelligẽdi. Similiter cũ ipse sit primũ ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oporter q̃ sint in eo intelligibiliter secundum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerũ intelligibiles primo existũt in Deo, et ab eo deriuant in alios intellectus, ut actu intelligant: sic etiã deriuãtur in creaturas, ut subsistant c. Sic igitur Deus mouet intellectũ inquantum dat ei uirtutẽ ad intelligendum uel naturalem, uel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & utrunq̃ tenet, & conseruat in esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti quòd intelligere possit.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ lumen intellectuale simul cũ similitudine rei intellectę est sufficiẽs principiũ intelligendi: secundarium ramẽ & ab ipso primo principio dependens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquanti quo dammodo imprimit ei suam similitudinẽ, per quam intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligẽdum per essentiam, ut suprà habitum est c. Vnde mouet intellectum creatum c, cum tamen non sit ei intelligibilis: ut dictum est c.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus possit mouere uoluntatẽ creatam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit mouere uoluntatem creatã. Omne enim qđ mouetur ab extrinseco, cogit. Sed uoluntas non potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶ Præterea, Deus non potest facere qu òd cõtradictoria sint simul uera. Hoc autẽ sequeretur, si uoluntatem moueret. Nam uoluntatem mouere est ex se moueri, & nõ ab alio. Ergo Deus non potest uoluntatem mouere.

¶ Præterea, Motus magis attribuitur mouẽ-

quæsito.

¶ Quo ad primum dicit, quòd uoluntatẽ mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectũ: alio modo sicut dãs ipsam uirtutem uolendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota q̃ non assimilat motionem uoluntatis motioni intellectus, quo ad hoc habere similitudinem ab obiecto: quæ sit principium actus: quia in uoluntate nõ est talis progressus qualis in intellectu, fed assimilat quo ad motionem absolute: quia scilicet utroq̃ moueatur ab obiecto, quãuis dissimiliter.

¶ Quo ad secundũ conclusio respõsiua est, proprium est Dei mouere uoluntatem utroq̃ modo, & maxime secũdo, scilicet interius inclinãdo. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primo quo ad primum modum, scilicet motionem obiectiuã, declaratur, q̃ intelligit de motione sufficiẽti & efficaci, id est, q̃ ex natura obiecti sufficiat nõ ad alliciendũ, sed ad efficaciter ducendũ uoluntatem in actum secundũ respectu sui: & hoc ad differentiam aliorũ. Non enim differt Deus ab aliis per hoc, q̃ ipse solus possit uoluntatem obiectiue mouere: quoniam hoc potest quodlibet bonũ fed per hoc, q̃ ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue uoluntatẽ mouere. Probatur autẽ sic, Solus 284
uirtus actiua excedẽs, aut adæquans uirtutem passiuã, potest sufficienti efficacia ipsum mouere: ergo solũ bonũ uniuersale potest sufficienter efficaciterq̃ uoluntatem mouere. ergo solus Deus implet uoluntatẽ, & sufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima cõsequentia probat: quia uirtus passiua uoluntatis se extendit ad bonũ uniuersale. quod probatur: quia est eius obiectum, quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens uniuersale. Secunda cõsequentia probatur: quia quælibet creatura est bonũ particulare, Deus autẽ uniuersale. Deinde probatur quo ad secun- 53 b
dũ modum mouendi, s. 111
dando uirtutẽ uolitiuã *infrà qõ.* sic, inclinare ì bonũ uni- 111. Et q.
uersale est primi mouẽ- 111. arti.
tis: ergo inclinare in ob- 1. & 11.
iectũ uoluntatis: ergo dare uir- 4. Et 11.
tutẽ uolitiuam. Antece- q. 9. ar. 6.
dens probatur: quia finis *art. 1.* Et
ultimus apportionatur *2. di. 15.*
primo mouenti. quod *q. 1. ar. 3.*
manifestatur exẽplo in *Et cõtra*
ciuilibus. prima conse- *ca. 88. 89.*
quentia probatur: quia *90. & 92.*
bonũ uniuersale est ob- *Et neri,*
iectũ uoluntatis: secun- *principio*
da, q̃ uelle nihil aliud *q. 22. ar 2*
est, quàm inclinatio in *tio. 9.*
tale obiectum: tertia
est per se nota, cuiusdem

enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imo per hoc dicitur dare actū ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota uim huius rationis, q̄ non loquitur de uelle tali, uel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de uelle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale, aut tale: & principiū est non uoluntas sic, aut sic affecta, sed uoluntas ut sic. Et propterea si Dei est dare hūc actū qui est uelle, oportet, ut eius sit dare uoluntatem. Vltima autē pars, scilicet q̄ maxime proprium Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est: qa mouere obiectiue uoluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficiēti efficacia. Mouere autē ab intus nulli communicatur: solus enim Deus ifiabi potest libero arbitrio, qui solus facit, & conseruat illud. Ea quæ de motione uoluntatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.

Cōment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorem. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū tria: unū suppositū, aliud est ipse error, tertio reprehensio, supponitur hic quasi pro cōstanti, Deū operari in omnibus, sed de modo uidetur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi. quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. cō. 7. dicunt Deum operari in omnibus sic q̄ nulla alia uirtus operatur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad im possibilia. Primo: quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentis est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundo: quia frustra essent uirtutes operatiuæ rerum, imo res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partē: quia non operarentur: quo ad secundam, quia imperfectum est propter perfectius in eodem. ergo actus primi propter secundos. ergo res oēs propter operationes finas. ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & cōsequētia nota est, & cōsimi sicut materia propter formā. cætera sunt clara.

¶ Quo ad secundū tria facit. Primo proponit conclusionem respondēs quæstioni uniuersali, Deus operatur in omni operante sic, q̄ ipsiq̄ res habent proprias operationes. Secundo distinguit genera causarum: ubi dicit tria, numerū, q̄ sunt quatuor: differentiam respectu agere: quia unū. s. materiā, nō principiū, sed subiectū. cætera sunt principia actionis. & ordine, quia primo finis, secundo agens, tertio forma.

¶ Nota hic duo. primo quòd quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, sed ad operari, ut patet ex titulo: ideo litera nō accepit formam in

ti, quàm mobili. Vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proficiēti. Si igitur Deus moueat uoluntatem, sequitur quòd opera uoluntaria non imputentur homini ad meritum, uel demeritum. Hoc autem est falsum. Non igitur Deus mouet uoluntatem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Deus est, qui operatur in nobis uelle & perficere.

CONCLVSIO.

¶ Proprium est Dei uoluntatem mouere, ipsam in uolente causando, & obiectiue, interius efficaciter illam inclinando.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut intellectus, ut dictum est [c], mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit uirtutem intelligendi, ita uoluntas mouetur ab obiecto quod est bonum: & ab eo qui creat uirtutem uolendi. Potest autem uoluntas moueri, sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi à Deo. Nō enim sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile, nisi uirtus actiua mouentis excedat uel saltem adæquet uirtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua uoluntatis se extendit ad bonum in uniuersali. Est enim eius obiectum bonum uniuersale, sicut & intellectus obiectum est ens uniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonū, solus autem Deus est bonum uniuersale. Vnde ipse solus implet uoluntatem, & sufficienter eam mouet, ut obiectum [e]. similiter autem & uirtus uolendi à solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est quàm inclinatio quædam in obiectum uoluntatis, quod est bonum uniuersale. Inclinare autem in bonum uniuersale est primi mouentis, cui proportionatur ultimus finis, sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune est eius qui præest multitudini. Vnde utroque modo proprium est Dei mouere uoluntatem, sed maxime secundo modo, interius eam inclinando.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod mouetur ab altero, dicitur cogi si moueatur cōtra inclinationem propriam: sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriam inclinationem, nō dicitur cogi. Sicut graue cum mouetur deorsum à generante, non cogitur. Sic igitur Deus mouendo uoluntatem, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationem [c].

¶ Ad secundum dicēdum, quòd moueri uoluntarie est moueri ex se, id est, à principio intrinseco. Sed illud principium intrinsecū potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se non repugnat ei quod moueatur ab alio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si uoluntas ita moueretur ab alio q̄ ex se nullatenus moueretur, opera uoluntatis non imputarētur ad meritum, uel demeritū. Sed quia per hoc q̄ mouetur ab alio, nō excluditur quin moueat ex seipsa dictū est [c]: ideo per consequens non tollitur ratio meriti, uel demeriti.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum Deus operetur in omni operante

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus non operetur in omni operante. Nulla enim insufficientia est Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, sufficienter in quo-

agente, aut in effectu, sed instrumento, quoniam forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundo, quòd litera distinguit genus causæ formalis ab efficiēte & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, nōn quòd supponatur decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causæ formalis: sed propter duo. Alterum manifestum: alterum occultum. Manifestum est, q̄ causare operationem, ut forma, & ut agens distinguuntur, sicut causare, ut quo & ut quod. Occultum uero est an omnis operatio sequēs formam, sequatur eam effectiue, finaliter uel materialiter, & nulla sequatur eam formaliter. Consueuit enim sermo obtinuit, ut dicamus etiam causas formales in operando in his in quibus operatio resultat, ex ea quasi esse quodammodo habente. Exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his quæ pertinēt ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppositum uidetur. Quoniis autē modo sit, semper præsens omnibus opinionibus [a] superfluit, distinctum est deum esse non causam formalem, sed causam rationem formę principiatis ut omnis operationis, ut etiam operationes attributas magis formalis quàm agētibus intime comprehendentes. Tertio proponit conclusionem respōsiuam in speciali iuxta hæc tria membra, Deus in quolibet operante operatur sicut agentem, & formam, & probat quo ad singulas partes ligillatim. Et primo in ratione finis. Finis omnis operationis est bonum uerum, aut apparens: ergo participans similitudinem summi boni: ergo ipsū summū bonum. Deinde similiter in ratione agentis, primum agens movet secūdum ad agendum: ergo agit in uirtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionū agentium. Demum secundum formam, ubi duo primo dicit, medio quomodo hoc contingit dea: secundo declarat duo corollaria ordinate, Deo [a] est causa operationum secundarum non solū ut applicans, nec solum ut dans potentiam actionum: sed ut dans, applicans & cōseruans formas: quæ sunt principia actionū: ergo est causa omnis operationis secūdū formam. Antecedēs declarat: & excludendo membra exēplo artificis generantis grauiter declarādo intentū exēplo solis & luminis respectu manifestationis. Primū corollarium est, Deus operatur in omnib' in time. probatur, Forma est intra rē: ergo quāto ut prior & utilior cōsideratā, est interior, ergo secūdō esse intima. ergo ut est à deo: ergo de' in time operat in omnib'.

¶ Similiter considerandum est, quòd si sint

tetus processus est clarus ex se: penultima uero cōsequentia probatur ex eo q̄ deus est ,prīe causa ipsi' ,esse ufis in reb', ut patet ex superioribꝫ. Secundō corollariū, operationes naturæ propterea attribuitur deo in Scriptura, ut in Iob. 10.

¶ Super

a ¶ Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.

Arrota. Cōment. TItulus potest facere, nō est quæstio de potēs, sed de actu exercito ipsius: an s. de facto possit exire in actū faciendi aliquid præter ordinē indirum.

¶ In corpore duo. Primo distinguit ly ordinem. Secundo respondet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorum, habitudo causarū ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est, Ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarū. Probatur, Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ Nam ex eo quòd causa habet rationem principij, sequitur esse ordinem in effectibus.

Quæsito. ¶ Circa primam consequentiam huius propositionis dubitatur, unde valet. ex hoc enim quòd habet rationem principij, bene sequi, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed nō sequitur, ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem: ut patet de causis uniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cū hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & nō de instrumentali, q̄ nō causa sed causa. Ex instrumentū dici debet: ut 12. Met. cō. 24. dicit Alex. & i cōsequēte duo includuntur, scilicet pluralitas effectuū, & ordo in eis à causa: si recte perspiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut uniuersaliter, aut accommodate. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus: & tunc cōsequentia est optima: quia cū pluralitas non sit sine ordine, alioquin esset cōfusio) & causa habet rationē principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accōmodando consequēs ad causas habētes plures effectus: & tūc etiā consequentia est optima, causa est principiū: ergo in causis habentibus plures effectus, à causa est ordo illorū, ratione iam dicta: & ista uia est planior, & sufficit ppōsito: causa enim eo q̄ habet plures effectus, in quibus ponat ordinem: ut patet de causis uniuocis.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cū hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & positiue, sequitur, ergo ab ea est rationem principij, & negatiue in illo ordine, & positiue, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectū siue ad ipsam causam siue in seipso multiplicato: & tūc ubi sunt plures effectus, aperte sequitur, ordinem in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, uel plures differentiæ, ut partes organicæ uiuentium respectu generantis, uel plures passiones, ut hiquefactio ceræ, & induratio lutī, uel plures cooperationes secūdum pluralitatem inferiorum: ut generatio bouis & leonis, ut sunt à sole: uel plures effectus ordinate se cōsequentes, ut lenitas sequitur formā ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum uniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus. quoniam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum uelut subiacēti & passionis.

¶ Ordinatio uero horum ordinum est, quòd unus continetur sub altero, proparatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autē causarum ad ordines hos est: quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econtrario. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in parte & ordine do-

multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in uirtutem primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in uirtute ipsius Dei. Et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertio considerandum est, quòd Deus mouet non solum res ad operandum quasi applicando formas & uirtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tamen interdum formam securi nō tribuit, sed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantum dat formam, quæ est principium actionis, sicut generans dicitur esse causa motus grauium & leuium, sed etiam sicut conseruans & formas, & uirtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantum dat & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis quanto cōsideratur, ut prior & uniuersalior, & ipse Deus est proprie causa ipsius esse uniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus [c]: sequitur quòd Deus in omnibus intime operetur. Et propter hoc in sacra scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quasi operanti in natura, secundum illud Iob 10. Pelle, & carnibus uestisti me, os. & ner. compe. me.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd una actio non procedit à duobus agentibus unius ordinis. Sed nihil prohibet quin una & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: ut dictum est [c].

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim Aug. 26. contra Faustum, Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturā facit. Sed hoc uidetur esse contra naturam, quod est præter ordinē naturaliter rebus inditum. Ergo Deus nō potest facere aliquid præter ordinem rebus inditū.

¶ Præterea, Sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus non potest facere aliquid præter ordinē iustitiæ. Faceret enim tunc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶ Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, uidetur quòd ipse sit mutabilis,

mus, rectore & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni: & clara est litera.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, q̄ in rebus est duplex ordo, unus ut sunt à prima causa tantū, & hic est multiplex, ut sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est, Deus non potest facere contra ordinē rerum dependēt à prima causa, probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret cōtra talem ordinē, faceret contra præscientiam suam: quod est impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. ca. 93. quo modo potest dupliciter intelligi ista cōclusio. s. aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationē ordinis. Et q̄ secundo modo intelligitur hic, non primo: unde ibi circa principium cap. Annota.

¶ Secunda cōclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarum causarum, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur quidem, Talis ordo ei subiicitur, ut procedens ab eo per arbitrium uoluntatis: ergo potest præter talem ordinē agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia scilicet causa superior non subiiciuntur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro cōstanti supponit ex quo omnia sunt à Deo. Tertia uero probatur: quia potuisset alium ordinē instituere: consequētia autē hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale & liberū: in hoc q̄ naturale oportet agere secundum ultimum uirtutis suæ: & consequenter effectum similimum: & consequenter non potest immediate agere effectum propriū causarum secundarum: causam uero liberē agētem non oportet sic agere, sed potest agere immediate imperfectissimum effectum ultimo uirtute suā, ut uult. ut patet in artifice perfectissimo, potente tamē si uult facere opus imperfectum quale nouistius in arte laceret. Declaratur uero ponendo duos modos, quibus Deus præter hunc ordinem facit. & patet in litera. Confirmatur autē authoritate Augu. non solum hæc, sed prima conclusio simul, ut patet in litera.

¶ Circa utranque conclusionem simul dubiū occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolute: & sic constat, q̄ potest Deus contra utrunq̄ ordinē: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitiū actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter utrunq̄ ordinēq̄m sicut Deus præscivit primum ordinē, ita & alios. & quēadmodū si pter primū ordinē faceret, faceret contra pscientiā: ita si pter alios ordines faceret, faceret cōtra pscientiā suā: & sic tota litera patet uidelicet.

¶ Ad hoc breuiter dicit quòd, ut in titulo patet, hic est sermo de potentia Dei secūdo modo: & q̄ quālis uterq̄ ordo sit præcitus & institutus à Deo ab eter no: agere tamē præter primū læderet pscientiā, præter alios autē nō. Ad cuius euidentiā scito, q̄ omnis executio causæ secūdæ infert executionē in causa pri maiquia ab actione illius pendet omnis actio, nō autē econuerso: quia potest causa prima per seipsam solā exequi & perficere aliquid. Et inde est, q̄ fieri aliquid præter executionē primę causæ est impossibile: fieri autē aliqd præter executionē cuiuscunq̄. & olim simul causarū secundarū, non incōuenit. Cū autē ordo rerū ad primā causam attendat penes executionē primæ causæ, ordo autē earum ad

alias

Universidad de Deusto
Biblioteca

443

...ma causas attendatur penes executiones illarum, ratio primi ordinis in diuina prescientia oportet quòd cõtineat quicquid per ipsam primam causam quatercunq; executionem est: nihil autem extraneum alterius ordinis in ipsa prescientia non continet nisi quicquid ea per talem causam executendo. & ideo non inconueniet aliquid fieri præter ipsos ordines & rationes ...rum (ut pro Et 2. di. 38. qo. 1. artica. 3. Et 3. sen. tra. cap. 101. & 102.

118 Po. qo. 6. artica. 2. di. ...scientias partiales (ut ...ti dixerim) eorũ. Sed inconueniens nimis esset q̃ præter ordinis primi rationem aliquid fieret: esset enim defectus, aut mutabilis diuina prescientia conuinceretur: quorum in dicto est, debetur tali rationi comprehensio omnium executioni mandatorũ qualitercunq; per primam causam, extra quę nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia reflexit quę nunquam erunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus ex articulo præcedenti.

Cõment. ¶ In corpore una conclusio respõsiua affirmatiue. Omnia quæ fiunt à Deo præter cursus nobis notos, miracula dicuntur. Probat. Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt à Deo præter cursus nobis notos, dicuntur miracula. Antecedens sup ponitur: & manifestatur quid importet ista dendo quid habeat ex admiratione; f. causam ignotam effectus patentis: & quid ex plenitudine, f. occulti, rationẽ causę: nõ respectu huius uel illius, sed simpliciter. Et hic innuat quędam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculũ: qa illud dicit ex parte, scilicet respectu huius: hoc non nisi ex toto, f. respectu omnis. Consequentia probatur: quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas hꝰ intelligit sui cõclusionẽ, q̃ per causas secundas seu naturales in titulo.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio respõsiua quæ sito affirmatiue, Vnum miraculũ est maius alio. Probatur. Miraculum dicitur nõ per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ excessæ. ergo unum est maius alio. Antecedens quo ad primam partẽ patet: qa respectu diuinæ potentiæ quodlibet

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordo iustitię est secundum relationem ad causam primam quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinẽ Deus nihil facere potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus tic rebus certum ordinem indidit: ut tamen sibi reseruare quod ipse aliquãdo aliter ex causa esset facturus. Vnde cum per hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinẽ naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiã animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶ Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduũ & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis proueniens. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem: quæ tamen nõ sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, uel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita cum frequẽter eueniant, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, ut ad umbrã Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturę: ut cum aliqui sanãtur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionem mortuorũ omnes speramus: quę tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem sunt miracula.

¶ Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui nõ manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, nec; inuementes nec; discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶ Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui nõ manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, nec; inuementes nec; discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 26. contra Faustum, quòd cũ Deus aliquid facit contra cognitũ nobis cursum solitumq; naturæ, magnalia, uel mirabilia nominantur.

CONCLVSIO.

¶ Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cũ uidet eclipsim solis, & ignorat causam: ut dicitur in principio Met. Potest autẽ causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quę tamen est alijs incognita. Vnde alicui quid est mirum uni quod non est mirũ alijs. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autẽ astrologus. Miraculum autẽ dicitur quasi admiratione plenũ: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc autẽ est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiant: nõ tamen proprie loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturæ non pertineant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd arduum dicitur miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturæ. Similiter etiam insolidum dicitur non quia frequenter nõ eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid non solum propter substantiam facti, sed etiã propter modũ & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur nõ supra spem gratiæ, quæ est ex fide per quam credimus resurrectionem futuram.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia Apostolorum quamuis secundum se non fuerit manifestæ manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum unum miraculum sit maius alio.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd unum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusiam, In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo unum non est maius alio.

¶ Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitũ improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est inirandũ quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo unum miraculum non est maius altero.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibus miraculosis loquens, Opera, quæ ego facio, & ipse facies, & maiora horum faciet.

CONCLVSIO.

¶ Miraculorum unum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quam secundum quosdam gradus excedit in operando uirtus diuina.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunq; factum diuinæ potentię comparatum, est minimum: secundum illud isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatẽ naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatem naturę, secundũ hoc maius miraculũ dicitur. Excedit autẽ aliquid facultatem naturę tripliciter. Vno modo quãtum ad substantiam facti. Sicut q̃ duo corpora sint simul, uel quòd sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur: quod nullo modo natura facere potest. Et ista tenẽt sum mum gradum in miraculis. Secũdo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantũ ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare uitam, sed nõ in mortuo. Et potest præstare usum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturę quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito per uirtutem diuinam à febre curatur absq; curatione, & consueto processu naturæ in talibus: ut cum statim aër diuina uirtute in pluuias densatur absq; naturalibus causis: sicut factum est ad preces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimũ locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundum quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CENTESIMA *sexta, quomodo uita creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est quomodo una creatura moueat aliam. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, ut primo consideremus quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secũdo, quo modo corpora moueãt. Tertio, quomodo homines, qui sunt ex spirituali & corporali natura compositi.

¶ Circa primũ tria consideranda occurrunt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo in homines.

¶ Circa primum considerare oportet de illuminatione & locutione angelorum, & ordinatione eorum adinuicem, tam bonorũ, quàm malorum.

¶ Circa illuminationem quærũtur quatuor.

¶ Primo, utrum unus angelus moueat intellectum alterius, illuminando. ¶ Secundo, utrum unus moueat uoluntatem alterius.

¶ Tertio, utrum inferior angelus possit illuminare superiorem. ¶ Quarto utrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum unus angelus illuminet alium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd unus angelus nõ illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possidẽt nunc, quamuis in futuro expectamus. Sed tunc unus homo non illuminabit alium secundum illud Ier. 31. Non docebit ultra uir proximum suum, & uir fratrem suum. Ergo etiam nunc unus angelus non illuminat alium.

¶ Præterea, Triplex est lumen in angelis, naturæ & gratiæ & gloriæ. Sed angelus illuminat lumine naturæ à creante: lumine gratiæ à iustificante: lumine gloriæ à beatificante. Quod totum dei est. Ergo unus angelus non illuminat alium.

¶ Præterea, Lumen est forma quædam mentis. Sed mens rationalis à solo deo formatur nulla interposita creatura: ut Aug. dicit in lib. 83. quæst. Ergo unus angelus non illuminat mentem alterius.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 8. cap. cæl. hierar. quòd angeli secundæ hierarchiæ purgantur & illuminantur & perficiuntur per angelos primæ hierar.

CONCLVSIO.

¶ Vnus angelus alium illuminat, uel confortando ipsius intellectũ, uel ex parte similitudinis rei cognitæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ unus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd lumen secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædã manifestatio ueritatis, secundum illud ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est quàm manifestationem agnitæ ueritatis tradere: secundum quem modum Apostolus dicit ad Ephe. 2. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo. Sic igitur unus angelus dicitur illuminare alium: inquantum ei manifestat ueritatem quam ipse cognoscit. Vnde dicit. 9. ca. cæl. hie. quòd theologi

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.*

Argu. 4. IN titulo aduerte, quòd quamuis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædam, scilicet illuminatiua) illuminatio tamẽ est prior locutione, ut est mutatio atq; gubernatio diuinæ effectus: quoniã illuminatio per se importat actionẽ perfectiuã alterius: locutio autem nõ. & ideo hoc in loco prius de illuminatione quàm de locutione determinatur. Potest quoq; & alia ratio huius ordinis reddi, scilicet q illuminatio est naturaliter prior locutione, ficut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quãmis secundum suppositionẽ in rã materia secundum ueritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstiones enim ordinãtur secundum rationes quæstionum in cõmuni, & nõ secundum ordinem occisionum dicẽdarum.

Cõment. ¶ In corpore tria, primo proponitur conclusio respõsiua affirmatiue, scilicet, Vn⁹ angel⁹ illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij ueritatẽ cognitam. Tertio, probatur duplici ter, primo ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex ratione luminis assignata ad Ephe. 1. Tertio ex authoritate ad Ephe. 4. & trahit ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex ratione luminis: quæ habetur ex authoritate ad Hebr. 1. Vltimo, soluit obiecta.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus unus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur conclusio respõsiua in speciali bimembris. Vnus angelus illuminat angelũ & ex parte ueritatis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis consortatur ex situ propinquitate perfectioris corporis, ergo uirtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo unus angelus illuminat alium, fortificando uirtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter. In minus & magis calido: consequentia uero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda uero pars probatur sic, Superior angelus ueritatem sic uniuersaliter nouit, ut inferior ea proportionata sit inferiori: ergo distinguit ut ab inferiori capiatur: ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedẽs patet ex supradictis: prima consequentia probatur: quia connaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli. Et confirmatur authoritate Dionysij. 13. cap. secunda consequentia est per se notã.

¶ Nam unus angelus alius illuminet, confortãdo illius intellectũ, & quomodo

¶ Circa primam partẽ conclusionis & eius p- *Quæstio.*
bationẽ occurrit dubiũ tactum à Durando & Aureolo, consistens in hoc, Cõfortatio ista aut fit per actionem unius 514
in alium: aut per cõcursum amborũ ad unũ cõmunem effectum. Si per actionem, duplicitur potest intelligi tur cautandodo intentius lumen intellectus: aut adiuuãdo aliquod nouum lumen. Sed nullo horũ modorum potest uerificariter go. quòd enim ibi non sit intensio luminis, patet ex eo quòd lumen uitatis intellectiuæ, de quo est sermo, non suscipit magis & minus, cum sit naturalis potentia in natura inuariabili. Quòd etiam nõ causetur ibi nouum lumen secundũ esse intentionale (ut quidam dicũt) ex eo patet, quòd unus angelus apud S. T. nõ potest causare in alio speciem obiectiuam consimilẽ: & esse quòdã intentionale fumẽ. Quòd autẽ illa confortatio nõ fiat per concursum utriusque intellectus ad intelligẽdum idem, patet duplicitur. Primo ex eo q̃ impossibile est duas intellectiuas uirtutes creatas eandem actum intelligendi causare: cũ intellectio sit actio immanens: nec unum accidens possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo q̃ etiam in corporalibus unum agens non confortatur ex concursu alterius ad idẽntali ipsum aliquid recipiat ab illo cõcurrẽte. Vnde & in litera dicitur, quòd minor calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore. ubi ergo solus fit concursus ad tertium, non est fortificatio. Similiter modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera: quid sit ista conuersio, aut scilicet est actus in inferiorem, aut solum cõcursus ad eũdem effectũ, & cætera, ut supra.

¶ Ad hoc dicitur, quòd conuersio & confortatio ista fit per actionem unius in alium & per concursum utriusq; ad idẽnũ per modũ naturæ, sed actus cooperantis naturalis nõ per influxum pertinentem ad actum pertinentem ad actum tactum.

plane monstrãt cælestium substantiarum ornatus à supremis mentibus doceri diuinas scientias. Cum autem ad intelligendum duo concurrãt, ut supra diximus, scilicet uirtus intellectiua & similitudo rei intellectæ: secũdum hæc duo unus angelus alteri ueritatẽ notam notificare potest. Primo quidem, fortificando uirtutem intellectiuam eius. Sicut enim uirtus imperfectioris corporis cõfortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, ut minus calidum crescit in calore ex præsentia magis calidi: ita uirtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuertione superioris angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo conuersionis, qd facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secundo autem unus angelus alteri manifestat ueritatem ex parte similitudinis intellectæ. Superior enim angelus notitiam ueritatis accipit in uniuersali quadam conceptione, ad quam capiendam inferioris angeli intellectus non esset sufficiens, sed est ei connaturale, ut magis particulariter ueritatem accipiat. Superior uero angelus ueritatem quam uelocius cõcipit, quodammodo diffinguit, ut ab inferiori capi possit. Et sic eam cognoscendam illi proponit: sicut etiam apud nos doctores, quod in summa capiunt, multipliciter diffinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est qd Dio. dicit 13. c. eę. hier. Vnaquæq; substantia intellectualis data sibi à diuinore uniformem intelligentiam prouida utrinque diuidit & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli tam superiores quàm inferiores immediate uident dei essentiã. Et quantum ad hoc unus non docet alium. De hac enim doctrina prophana loquitur. Vnde dicit, Non docebit ut frater fratrem suum dicens, Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum. Sed rationes diuinorum operum quę in deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quædem deus in seipso cognoscit: quia seipsum comprehendit: aliorum uero deum uidentium tanto unusquisq; in deo plures rationes cognoscit, quanto eum perfectius uidet. Vnde superior angelus plura in deo de rationibus diuinorum operum cognoscit quàm inferior: & de his eum illuminat. Et hoc est quod dicit Dio 4. c. de di. no. quòd angeli existentium illuminãtur rationibus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd unus angelus non illuminat alium, tradendo ei lumen naturæ uel gratiæ uel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei ueritatem de his quæ pertinent ad statũ naturæ, & gratiæ & gl'æ ut dictũ est c.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quòd rationalis mens formatur immediate à deo: uel sicut imago ab exẽplari: quia non est facta ad alterius imaginem, quàm dei, uel sicut subiectum ab ultima forma completiua, quia semper mens

Universidad de Deusto
Biblioteca

numq, cum aliquod occultū non per solam abſentiam, ſed propter difficultatem uel excellentiam, &c. ut cognitum proponitur, ut illuſtratum profertur. Et quamuis contingat illud non uideri ab eo cui offertur, propter debilitatem intellectualis influxiſue cum quantum in ſe eſt, ut illuſtratum proponitur. Et hæc eſt prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Proterea enim quilibet ſuperior inferiori obiectum, ut cognitum & illuſtratum. Et quoniam ex hoc ſolo non ſequitur, ergo proferatur obiectū ut illuſtratum huic inferiori: eo quod cognitum à ſuperiore claret ut obiectum ipſius, & non ut obiectum cuiuſcunq; ſicut cognitum à magiſtro claret ut obiectum illius & non addiſcentis plerunq. Ideo cum hac prima radice, concurrit ſecunda. S. particularizatio cōceptuū habilium, ut percipiatur à tali inferiori: ut etiam apud nos cōtingit. Et ſic dum angelus illuminat alium, regulariter uterq; modus illuminationis coniungitur: quoniā & obiectū proponitur illuminatū & proportionatum inferiori, ut participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura eſt lumen quām diuiſio. Et illud ſe tenet ex parte uis intellectiuæ. Eſt enim intellectus ex illo, nō ſolum potens ad hoc percipiendum, ſed alia, ad quæ prius non ſe extēdebat: hic autem ſe tenet ex parte ſpeciei, id eſt conceptus. Et ſic patet reſpōſio ad obiecta. Superior enim angelus cōuertit ſe ad inferiorē eo mō quo doctor ad diſcipulū, ſublata tū diſcurſus ſperfectiōe. Hæc autem conuerſio nō cōſiſtit in actione aut curſu, aut cōcurſu per modum naturæ, ut obiectiones procedunt: ſed in actione in alium per modum artis cooperatiuæ naturæ. Et eſt in ſuperiore, actiuè ordinario conceptus proprij illuſtratiuus rem conceptam inferiori. In inferiore uero eſt applicatio intellectus ſui ad formandum in ſe conceptum correſpondentem eſſentiæ conceptui de eadem re. Sic enim participat ſuperioris lumen per modum diſciplinæ. Sic quodam modo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prædictam qui redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum: non quòd ſit propriæ intenſio. Sic quodammodo eſt duorum concurſus. Ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat diſcenti, ſed ad formandum in ipſo diſcente conceptum uerum proprium & clarum, & de re illa ſuum conceptū conuertit & applicat. Hoc enim modo ſpiritualia continuantur, & cōformantur continuitione & creſcunt & non per præuium aliquid adipiſcitur in corporalibus contingit. Hæc ſi non credis, lege quæſt. 9. de ueritate art. 1.

a ¶ *Super Quæſtionis centeſimæſextæ Articulum ſecundum.*

Annota. Titulus clarus: poſſit, intelligitur de potentia ſufficiente: alioquin non diceretur poſſe, niſi ſecundum quid.

Cōmeat. ¶ In corpore uno concluſio reſpōnſiua quæſito negatiue, Vnus angelus nō poteſt mouere uoluntatem alterius. Probatur hæc concluſio tali ordine: primo diſtinguitur in mouere uoluntatem, in duo membra. Secundo probatur concluſio quo ad primum membrum. Et tertio quo ad ſecundū. Diſtinctio eſt. Voluntas poteſt moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rurſus ex parte obiecti eſt duplex mouens, ſ. ipſum obiectū, & oſtendens obiectū. Omnia ſunt clara ex ſupradictis. Probatio concluſionis, quo ad primum membrum cōſtaret duo: primo quia nō poſſit, ſ. q; unus angelus nō poteſt mouere uoluntatē alterius ex parte obiecti, & arguit ſic, Bonū uniuerſale tantū mouet ſufficienter uoluntatem obiectiue, & hoc à ſolo deo oſtenditur: ergo unus angelus non poteſt uoluntatem obiectiue mouere. Conſequentia nota eſt, & accidēs quo ad primam partem probatum fuit ſuperius, quo ad ſecundam uero inſinuatur probatio ratione & auctoritate. Ratio eſt, quia ſolus deus ſufficit præſens facere obiectum beatitudinis ſcilicet deū, ut per eſſentiā uidendā. Auctoritas, Ego oſtendā tibi omne bonū. Secūdo cōtinet quid poſſit angelus ex hac parte, ſcilicet q; poteſt inclinare uoluntatē utroq; modo. ſ. ut amabile, ut oſtēdens amabile: quia

creata reputatur informis niſi ipſi primæ ueritati inhæreat. Aliæ uero illuminationes quæ ſunt ab homine uel angelo, ſunt quaſi diſpoſitiones ad ultimam formam.

ARTICVLVS II.

a ¶ *An unus angelus mouere uoluntatem alterius.*

AD SECVNDVM uidetur q; unus angelus poſſit mouere uoluntatē alterius. Quia ſecūdum Dio. ſicut unus angelus illuminat aliū: ita purgat & perficit, ut patet ex authoritate ſupradicta[c]. Sed purgatio & perfectio uidētur pertinere ad uoluntatē. Nā purgatio uidetur eſſe à ſordibus culpæ, quæ pertinet ad uoluntatē: perfectio autem uidetur eſſe per cōſecutionem finis, qui eſt obiectum uoluntatis. Ergo unus angelus poteſt mouere uoluntatem alterius.

¶ Præterea, Sicut Dio. dic. 7. c. de di. no. nomina angelorū deſignāt eorū ꝓprietates. Seraphim enim incendētes dīr aut calefactōres. Quod eſt per amorē qui ad uoluntatē ptinet. Vnus ergo angel⁹ mouet uoluntatē alterius.

¶ Præterea, Philoſophus dicit in 3. de anima, quòd appetitus ſuperior mouet appetitum inferiorem. Sed ſicut intellectus angeli ſuperioris ſuperior eſt: ita etiam appetitus. Ergo uidetur quòd ſuperior angelus poſſit immutare uoluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius eſt immutare uoluntatem cuius eſt iuſtificare, cum iuſtitia ſit rectitudo uoluntatis. Sed ſolus deus eſt qui iuſtificat. Ergo unus angelus non poteſt mutare uoluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶ *Non poteſt unus angelus mouere alterius uoluntatē obiectiue, poteſt tamen inclinare uoluntatē inferioris angeli obiectiue: ſed ſolus deus, qui etiam uoluntatē quippiā uolēdi tribuit quibuſq; uoluntatē habētibus.*

¶ RESPONDEO dicendū, q; ſicut ſuprà dictum eſt[c], uoluntas immutatur dupliciter. uno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipſius potētiæ. Ex parte quidē obiecti mouet uoluntatē, & ipſum bonū quod eſt uoluntatis obiectū, ſicut appetibile mouet appetitū: & ille qui demonſtrat obiectū, puta qui demōſtrat aliquid eſſe bonū. Sꝫ ſicut ſuprà dictū eſt[c], alta quidē bona aliqualiter inclināt uoluntatē, ſed nihil ſufficienter mouet uoluntatē niſi bonū uſe quod eſt deus. Et hoc bonū ſolus ipſe oſtendit, ut per eſſentiam uideatur à beatis, qui dicēt Moyſi, Oſtende mihi gloria tuā, reſpondit, Ego oſtendam tibi omne bonū: ut habetur Exo. 33. Angelus ergo nō ſufficiēter mouet uoluntatem, neq; ut obiectū, neq; ut oſtendens obiectū: ſed inclinat eā, ut amabile quoddā: & ut manifeſtans aliqua bona creata ordinata in dei bonitatē. Et per hoc inclinare pōt ad amorē creaturæ uel dei per modū ſuadentis. Ex pte uero ipſius potētiæ uolūtas nullo modo poteſt moueri niſi à deo. Operatio enim uolūtatis eſt inclinatio quæda uolētis in uolitū. Hanc autē inclinationē ſolus ille immutare poteſt, qui uirtutē uolendi creaturæ contulit[c]: ſicut & naturalem inclinationē ſolum illud agens poteſt mutare, quod poteſt dare uirtutem, quam conſequitur inclinatio naturalis. Solus autem deus eſt qui potentiam uolēdi tribuit creaturæ, quia ipſe ſolus deus eſt author intellectualis naturæ. Vñ angelus uoluntatem alterius mouere non poteſt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; ſecundū modū illuminationis eſt accipienda & purgatio & pfectio. Et quia deus illuminat immutando intellectū, & uoluntatē, purgat à defectibus intellectus & uoluntatis, & perficit in finē intellectus & uoluntatis, & per autē illuminatio refertur ad intellectum, ut dictū eſt[c]: ideo etiā purgatio angeli intelli⁹ à defectu intellect⁹ qui eſt neſciētia: perfectio autē eſt cōſummatio in finē intell⁹ q eſt ueritas cognita. Et hoc eſt qđ dicit Dio. 4. ca. cæl. hie. q; in cælesti hierarchia purgatio eſt ſubſtantiæ & eſſentiis tanq; ignotorū illumination perfectiorē ſcientiam inducens. Sicut ſi dicamus uiſum corporalē purgari inquātum remouētur tenebræ: illuminari uero inquantū perfunditur lumine: perfici uero ſecundū qđ pducitur ad cognitionē colorati.

¶ Ad ſecundū dicēdum, q; unus angelus poteſt inducere alium ad amorem dei per modum perſuadentis: ut ſuprà dictum eſt[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd philoſophus loquitur de appetitu inferiori ſenſitiuo, qui poteſt moueri à ſuperiori intellectiuo: quia pertinet ad eādem naturam animæ: & quia inferior appetitus eſt uirtus in organo corporali. Quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ *An angelus inferior ſuperiorem illuminet.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd angelus inferior ſuperiorē illuminare poſſit. Eccleſiaſtica enim hierarchia deriuata eſt à cælesti, & eā repūrat.

Vnde & ſuperna Ieruſalem dicitur mater noſtra, Gal. 4. Sed in eccleſia etiā ſuperiores illuminātur ab inferioribus & docentur: ſecundū illud Apl⁹. 1. ad Cor. 14. Poteſtis omnes p ſingulos prophetare, ut oēs diſcant, & oēs exhortentur. Ergo & in cælesti hierarchia ſuperiores ab inferioribꝰ poſſunt illuminari.

¶ Præterea, Sicut ordo corporalium ſubſtantiarum dependet ex dei uoluntate: ita & ordo ſubſtantiarū ſpiritualiū. ſed ſicut dictum eſt[c], deus quādoq; pter ordinē ſubſtantiarū corporaliū operatur. ergo etiā operatur pter ordinē ſpiritualiū ſubſtātiarū illuminādo ſuperiores, nō p medios ſupiores. Sic ergo inferiores illuminari à deo poſſunt ſuperiores illūinare.

¶ Præterea, Vnus angelus aliū illuminat, ad quē ſe cōuertit, ut ſuprà dictū eſt[c]. Sed cum ilta cōuerſio ſit uolūtaria, poteſt ſupremus angelus ad infimum ſe conuertere mediis prætermiſſis. Ergo poteſt eū immediate illuminare. Et ita poteſt illuminare ſuperiores.

¶ SED CONTRA eſt quòd Dio. dicit hanc legem eſſe diuinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in deum per ſuperiora.

CONCLVSIO.

¶ *Nunquam inferiores angeli illuminant ſuperiores, ſed illuminantur ab illis.*

¶ RESPONDEO dicendū, q; inferiores angeli nunq; illumināt ſuperiores, ſed ſemper ab eis illuminātur. Cuius ratio eſt: quia ſicut ſuprà dictū eſt[c], ordo cōtinetur ſub ordine, ſicut cauſa cōtinetur ſub cauſa. Vñ ſicut ordinat cauſa ad cauſam, ita ordo ad ordinē. Et ideo nō eſt inconueniens ſi aliquādo aliqd fiat præter ordinem inferioris cauſæ ad ordinandū in ſuperiorē cauſam: ſicut in reb⁹ humanis prætermittitur mandatū præſidis, ut obediatur principi. Et ita cōtingit, ut præter ordinē naturæ corporalis aliquid deus miraculoſe operetur ad ordinādū homines in eius cognitionē. Sed prætermiſſo ordinis, q debetur ſpiritualibus ſubſtātiis, in nullo pter ordinationē hominū in deū, cū operationes angelorū nō ſint nobis manifeſtæ, ſicut operationes inviſibiliū corporū. Et ideo ordo, q cōuenit ſpiritualibꝰ ſubſtātiis, nūq; à deo præterminitur, quin ſemper inferiora moueantur per ſuperiora: & nō econuerſo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eccleſiaſtica hierarchia imitatur cæleſtē aliqualiter: ſed non perfecte cōſequitur eius ſimilitudinem. In cælesti enim hierarchia tota ratio ordinis eſt ex propinquitate ad deū. Et ideo illi qui ſunt deo propinquiores, ſunt & gradu ſublimiores, & ſcientia clariores. Et propter hoc ſuperiores nūquam ab inferioribus illuminātur. Sed in eccleſiaſtica hierarchia interdum qui ſunt deo per ſanctitatē propinquiores, ſunt gradu infimi, & ſcientia nō eminētes. Et quidā in uno etiā ſecūdū ſcientiā eminēt, & in alio deficiunt. Et, ꝓpter hoc ſuperiores ab inferioribus doceri pūt.

¶ Ad ſecundum dicendum quòd non eſt ſimilis ratio de hoc, quòd deus agat præter ordinem naturę corporalis & ſpiritualis: ut dictum eſt[c]. Vnde ratio non ſequitur.

¶ Ad tertium dicendū, q; angelus uoluntate cōuertitur ad alium angelū illuminandum. Sed uoluntas angeli ſemper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis inſtituit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus ſuperior illuminet inferiorem.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd angelus ſuperior non illuminet inferiorē de omnibus quæ ipſe nouit. Dicit enim Dio. 12. ca. cæl. hier. q; angeli ſuperiores habent ſcientiam magis uſitatam inferiores uero magis particularē & ſubtectam. Sed plura cōtinentur ſub ſcientia uſi, q; ſub particulari. Ergo nō oia quæ ſciunt ſuperiores angeli, cognoſcunt inferiores per ſuperiorum illuminattionem.

¶ Præterea, Magiſter dicit in 11. diſt. ſecundi ſen. quòd ſuperiores angeli cognouerunt à ſeculis myſterium incarnationis. Inferioribꝰ uero ignotum fuit uſquequo cōpleretur eſt. Quod uidetur per hoc, quòd quibuſdā angelis quærentibus, Quis eſt iſte rex gloriæ, quaſi ignorantibus aliꝰ reſpondēt quaſi ſcientes, Dominus uirtutū ipſe eſt rex gloriæ: ut Dio. exponit 7. c. cæl. hier. Hoc autē non eſſet ſi ſuperiores angeli illuminarent inferiores de omnibus quę ipſi cognoſcunt. Non ergo eos illuminant de omnibus ſibi notis.

¶ Præterea, Si omnia ſuperiores angeli inferioribus annuntiant quæ cognoſcunt, nihil inferioribus ignorum remanet quod ſuperiores cognoſcāt. Non ergo de cætero ſuperiores poterūt illuminare inferiores. Quod uidetur inconueniens. Non ergo ſuperiores de omnibus inferiores illuminant.

¶ SED CONTRA eſt quod Gre. dicit, q; in illa cælesti patria licet quædam data ſint excellenter, nihil tamen poſſideturꝰ ſingulariter. Et ꝓio. dicit 11. c. cæl. hie. q; unaquęque cælestis eſſentia intelligentiam ſibi à ſuperiori data inferiori communicat, ut patet ex authoritate ſuprà inducta[c].

CONCLVSIO.

¶ *Superiores angeli ſemper inferiores illuminant de omnibus, quæ nouerūt, ſic tamē quòd ſemper remaneant in ſuperiori ordine, perfectiorē ſcientiā habētes.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd omnes creaturę ex diuina bōitate participāt, ut bonum quod habent, in alia diffundant. Nā de ratione boni eſt quòd ſe aliis cōmunicet. Et inde eſt etiā q; agēta corporalia ſimilitudinē ſuam aliꝭ tradūt quantum poſſibile eſt. Quāto igitur aliqua agēntia magis in perfectione diuinæ bonitatis conſtituuntur, tāto magis perfectiones ſuas nitūntur in alios trāſfundere, quantū poſſibile eſt. Vnde beatus Pet. monet eos qui diuinā bonitatē per gratiā participāt, dicens 1. Pe. 4. Vnuſquiſq; ſicut accepit gratia m, in alterutrū illā adminiſtrātes, ſicut boni diſpēſatores multiformis gratiæ dei. Multo igitur magis ſancti angeli qui ſunt in pleniſſima participatiōe diuinæ bonitatis, quicquid à deo percipiunt, ſubiectis impartiūtur. Non tamē recipitur ab inferioribus ita excellenter, ſicut eſt in ſuperioribus. Et ideo ſuperiores ſemper remanēt in altiori ordine, & perfectiorem ſcientiam habentes. Sicut unam & eandem rem plenius intelligit magiſter quàm diſcipulus, qui ab eo addiſcit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſuperiorum angelorum ſcientia dicitur eſſe uniuerſalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶ Ad ſecundum dicēdum, quòd uerbum Magiſtri non ſic eſt intelligēdum quòd inferiores angeli penitus ignorauerint myſterium incarnationis: ſed quia non eſt ita plene, cognouerunt ſicut ſuperiores[c]: & in eius cognitione poſtmodum profecerūt, dum illud myſterium impleretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd uſque ad diem iudicij ſuper noua aliqua ſupremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad diſpoſitionem mundi, & præcipue ad ſalutē electorum. Vnde ſemper remanet, unde ſuperiores angeli ſ. inferiores illuminēt.

QVAESTIO CENTESIMASEPTIMA

De locutionibus Angelorum, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandū eſt de locutionibꝰ angelorū. ¶ Et circa hoc quæruntur quinq;. ¶ Primo, utrum unus angelus loquatur alij. ¶ Secūdò, utrū inferior ſuperiori. ¶ Tertio, utrū angel⁹ deo. ¶ Quarto, utrū in locutione angeli aliqd dittāria localis operetur. ¶ Quinto, utrū locutionē unius angeli ad alterū oēs cognoſcāt.

ARTICVLVS. I.

a ¶ *Vtrum unus angelus alteri loquatur.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd unus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Greg. 8. Mo. quòd in ſtatu reſurrectionis uniuſcuiuſq; mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abſcondit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur ipsidem extendendo quod importat ordinare conceptū ad alterū, ut refert ad tria singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia nouissimo inquit intellectum ad actū conceptū ad alterū inquis tripliciter potest intelligi immediate in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatū ad extra, ut per ciptaturq; duplicitet potest referri ad extra, & ad faciēdū, ut patet in practicis: ut ad manifestandū, ut patet in loquēte. Probatur uero tripliciter. primo, quia relatio conceptus de habitu in actū est loqui sibi ipsi: ut patet ex uerbi ratione tunc nī formatur: ergo se ipso, quia ex ipsi ordinatione ad manifestādū immediate ēt alteri: ergo. Cætera nō egēt declaratione: cū cōstet angelos esse intellectualis naturæ: & in eis esse potentiam, & actum, & ueritatem conceptionum & uoluntatis, &c.

Annota. ¶ Circa minorem, & eius probationē aduerte q; Sco. & sequaces naturā intellectualē ponētes indistātes negāt hoc: & uolunt loqui cōstituere causalitate intellectibilis in anditū, destruunt ordinē naturæ, ponētes inferiori agere in superiorē & singulæ additionem differre à uniōne. quia angelus audēs cōcurrit pure passiue ad intellectionem: quæ est auditio, &c. Tota autē nis rationi suarum suppōnit intellectā unius angeli esse passiuum, proportionali respectu alterius: quod est falsissimum: cum intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationē passiui naturalis: ut ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quisuis intellectus inferioris habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superioris: ut in præcedēte patet: unde quo ad nos unus sunt dicta. &c. in 2. dī. 9. q. 2. nec opus est alio solutione.

Annota. ¶ In resp̄sione ad tertium aduerte, q; dupliciter potest interpretari hæc resp̄sio. Primo ut intendat ponere aliquā spiritualē intentionē habentē uim excitatiuā ad audiendum. Et hoc licet demulceat aures, meo tñ intellectui nō cōsonat, eo q; omnes dispersa sunt in inferiori, unite pont debentia superiori: ut in littera dicitur. Secūdo ut intendat ponere intellectuali locutione uim excitatiuā: & hoc cōsonat ordini rerū: ita q; cōuenientia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in littera cōstitit in hoc, q; uterq; loquēs habet uim excitatiuā: ille p signū aliquod sensibile, iste p aliquā uim intelligibilem. Sed differentia est: quia ibi signum sensibile est obiectum sensibile, hic uero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa conceptus ad alterū ut inclinatur, habet in se uirtutem excitatiuā ex ratione, quia facit hūc conceptū esse de pertinētibus ad illū qui loquitur. Oportet ēñ putare q; quia oēs sensus nihil aliud sunt, q; diminutæ participationes intellectē, cū sint uires cognoscitiuæ quorūdā specialium gūmipse uero totius entis: intellectus ipse ubi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminētius quicquid oībus sensib⁹ cōuenit: ac p hoc intellectualis locutio præhabet quidqd locutio nostra habet eminētiori modo: & cōsequēter unite, & similiter auditio intellectualis. Vñ nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in unitatem eminentiæ æquivalentem omnibus: & sic omnia soluuntur.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una est cōclusio respōsiua quæsito affirmative, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc conclusio posiuā posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differentia inter illuminationē, & locutionē, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignantur propria cōditionata singularia, ibi, Et uero quæ mēte. Tertio infertur diuersitas inter illas, quo ad prīmā suppositorū, in qua claudītur propositio cōclusio, ibi, Manifestum est autem.

¶ Quo ad primū habitudo locutionis ad illuminationē est cōmunis ad minus cōmunitatis. Omnis enim illuminatio est locutio, sed non econuerso. probatur ex rationibus earum supra assignatis.

¶ Quo ad secundū propriū cōditionatum illuminationis est dependentia ad primā ueritatem: propriū uero cōditionatum locutionis est dependentia à uolūtate loquentis. Declaratur hoc & probatur. Declarantur resoluendo materiā cōcepta in duo principia, scilicet primā ueritatē & uoluntatē concipientis. Nec hęc resolutio, aut distinctio principiorū eget probatione: ipsū cognitū ut sic, & ēñ uerum quoddā sit, à prima ueritate dependet, ut à mēsura essentiali extrinseca: & cum liberū quod sit ut actum sēu exercitium actus, ut patet ex præcedenti argumento, oportet ut à uoluntate dependeat. Probatur uero: quo ad illam dependentiā sic, Veritas est lumen intellectuale: ergo manifestatio alicuī⁹ ut pōdet à prima ueritate, est illuminatio, pharter cōsequēs: cuius signū est q; eundē conceptū Michaelis, puta q; ipse uult suscipere animā Martini: ēñ deus, ponit seraphim, sic illuminatio: si autē ipse Michael manifestet ibi, est sola locutio. Deus enim, ponēndo ut uerum: quia uolūtas sua est regula ueritatis. Michael autē proponit quidē uerum, sed non ut uerum: sed ut uelitum à se. quem constat non esse ueritatis regulam. Vnde in littera ex hoc quod ueritas est lumen, infertur non quod manifestatio eius sit illuminatio, sed quod manifestatio eius, ut dependet à prima ueritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autē dicitur, q; uelle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo ut distinguitur contra rē uolitā, aut intellectā. Et sic cū res uolita aut intellecta sit in nullo genere causæ pēdeat à uolitione, aut intellectione ut sic (ut patet cū uolumus aut intelligimus deū esse, &c.) impertinēs est ad perfectionē intellectē debētis intelligere res ab aliis cognitas aut uolitas, scire quid alij circa illas uelint, aut nouerint. Alio modo, ut ipsum uelle aut intelligere est res quædā. Et sic pertinet ad perfectionē intellectus: eo modo quo cogitationes cordium pertinēt ad perfectionē illius: de quibus suprà tractatū est. Cogitatio enim cordis cognitiua, licet & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectū, ut perficere distinguitur cōtra facere, & denotat quandā excessum: quia nō confortat intellectū, nō enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorū notitiā. In prælenti littera nolle & intelligere sumuntur, primo modo, ut patet ex eo q; distinguuntur tuum uelle & tuum intelligere contra ueritatem rei. Et propterea optime dicitur quòd non pertinet ad perfectionem meri intellectus cognoscere quid tu uelis aut cognoscas, sed quid rei ueritas habet.

¶ Obiectio autē in oppositum facta procedit de tuo uelle & intelligere inquātum est quædam res in se, propterea non militat contra propositum. Quamuis etiam isto modo, ut ex supradictis patet, uerificetur. Nec obstat præsens littera, dicēs q; ad perfectionē intellectus mei spectat quod rei ueritas habet. Tum quia loquitur de re ut distinguitur contra cognitionē & uolitionē. Tū quia non dicit omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi secundū subiectam materiā: & sic ēñ subintelligenda hic distributio accōmoda. Ita q; sensus est, quòd ad perfectionem intellectus mei pertinet scire quid rei ueritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia à me, aut angelo, &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa tam sunt.

Comment. ¶ Quo ad tertium infertur cōclusio intenta in differētia inter has ad propositū

patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata uidetur.

¶ Circa confirmationē quoq; occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus spectat scire, quid rei ueritas habet: aut hoc intelligitur untuersaliter, & tūc sequitur oppositū tenenti. nā sequitur, ergo ad perfectā intellectē pertinet scire q̄ rei ueritas habet de meo uelle & cogitare: hoc autē est falsum: ergo quid ego uolo: ergo. Si autē particulariter, oportet assignare materiā in qua uerificatur & procedatur ut suprā.

¶ Ad primū horū dicitur q; oppositio illa est ultra: sed formaliter irelecta, id est de ueritate inquantum ueritas est. Et cū infert ex illa, ergo manifestare quodcū q; uerū, est illuminare: rīdetur distinguendo: q; manifestare uerū cōtingit dupliciter. Vno modo formaliter. i. inquantū uerū. & sic transeat. Alio modo inquantum uolitū uolūtate quæ nō est ueritatis regula, & sic negatur: huiusmodi ēñ manifestatio nō est illa inminatio, sed obliquio ueri. Et ppterea negatur ultima cōsequētia, scilicet ergo loqui uerū est illuminare. Quoniā loquēs ue rū non manifestat uerū ut uerū, sed ut liberum: locutio enim nō aliter manifestat nisi quia libere præsentat conceptū. Et si instetur q; in locutione uera sint duo: q; est ueritas, & posita & libertas appositionis: & q; licet ratione libertatis non sit ibi illuminatio, ratione tñ ueritatis est ibi illuminatio, si ue ritas est lumē intellectē, ut littera dicit. Iam patet quid dicendū. s. q; plus requiritur ad illuminationē q; ueritas, requiritur ēñ q; sit, & posita ut ueritas: cuius signū est q; eundē conceptū Michaelis, puta q; ipse uult suscipere animā Martini: ēñ deus, ponit seraphim, sic illuminatio: si autē ipse Michael manifestet ibi, est sola locutio. Deus enim, ponēndo ut uerum: quia uolūtas sua est regula ueritatis. Michael autē proponit quidē uerum, sed non ut uerum: sed ut uelitum à se. quem constat non esse ueritatis regulam. Vnde in littera ex hoc quòd ueritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, ut dependet à prima ueritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autē dicitur, q; uelle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo ut distinguitur contra rē uolitā, aut intellectā. Et sic cū res uolita aut intellecta sit in nullo genere causæ pēdeat à uolitione, aut intellectione ut sic (ut patet cū uolumus aut intelligimus deū esse, &c.) impertinēs est ad perfectionē intellectē debētis intelligere res ab aliis cognitas aut uolitas, scire quid alij circa illas uelint, aut nouerint. Alio modo, ut ipsum uelle aut intelligere est res quædā. Et sic pertinet ad perfectionē intellectus: eo modo quo cogitationes cordium pertinēt ad perfectionē illius: de quibus suprà tractatū est. Cogitatio enim cordis cognitiua, licet & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectū, ut perficere distinguitur cōtra facere, & denotat quandā excessum: quia nō confortat intellectū, nō enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorū notitiā. In prælenti littera nolle & intelligere sumuntur, primo modo, ut patet ex eo q; distinguuntur tuum uelle & tuum intelligere contra ueritatem rei. Et propterea optime dicitur quòd non pertinet ad perfectionem meri intellectus cognoscere quid tu uelis aut cognoscas, sed quid rei ueritas habet.

¶ Obiectio autē in oppositum facta procedit de tuo uelle & intelligere inquātum est quædam res in se, propterea non militat contra propositum. Quamuis etiam isto modo, ut ex supradictis patet, uerificetur. Nec obstat præsens littera, dicēs q; ad perfectionē intellectus mei spectat quod rei ueritas habet. Tum quia loquitur de re ut distinguitur contra cognitionē & uolitionē. Tū quia non dicit omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi secundū subiectam materiā: & sic ēñ subintelligenda hic distributio accōmoda. Ita q; sensus est, quòd ad perfectionem intellectus mei pertinet scire quid rei ueritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia à me, aut angelo, &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa tam sunt.

Comment. ¶ Quo ad tertium infertur cōclusio intenta in differētia inter has ad propositū

¶ SED CONTRA est quod dicitur Zacha. 1. Respōdit angelus deo, & dixit, Domine exercituum usquequo non miseréberis Ierusalem? Loquitur ergo angelus deo.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli non loquuntur Deo ut illi quippiam manifestent, sed ut illi loqui dicitur uel cōsultando illius uoluntatē de agēdis, uel illius excellentiam admirando.*

¶ RESPONDEO dicendū, q; sicut dictū est c, locutio angeli est per hoc q; conceptio mēris ordinatur ad alterū. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc q; cōmuniceat alteri. Sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiēs, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulū. Et quantū ad hoc nullo modo angelus loquitur deo: neq; de his quæ ad rerū ueritatē pertinēt, neq; de his, quæ dependent à uolūtate creata: quia deus est oīs ueritatis & oīs uolūtatis principiū & cōditor. Alio mō ordinatur aliquid ad alterū, ut ab eo aliquid accipiat, sicut in reb⁹ naturalibus passiuum ad agēs, & in locutione humana discipulus ad magistrū. Et hoc modo angelus loquitur deo, uel cōsultando diuinam uoluntatem de agendis, uel eius excellentiam quam nūquam comprehendit, admirando: sicut Grego. dicit 2. Mora. quòd angeli loquūtur deo, cum per hoc quòd super semetipsos respiciunt, in morum admirationis surgunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locutio non semper est ad manifestandum alteri: sed quandoq; ad hoc ordinatur finaliter, ut loquēti aliquid manifesterur, sicut cū discipulus quęrit aliquid à magistro.

¶ Ad secundum dicendum, quòd locutione qua angeli loquūtur deo, laudātes ipsum & admirantes, semper angeli deo loquuntur. Sed locutione qua eius sapientiam conīunt super agendis, tunc ei loquuntur quando aliquod nouum per eos agēdum occurrit, super quo desiderant illuminari.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Virum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd localis distā-
tia operetur aliquid in locutio-
ne angelica. Sicut enim dicit Da-
ma. Angelus ubi est, ibi operat. Et
caturassignat in litera: quia locutio angelica in ordinatione cōceptus ad alterū
consistit in membra distinctionis declaratur in naturalibus, & humana locutione.
¶ Cūclo prima iuxta primū membrū est negativa, Angeli⁹ nō loquit deo ordinā-
do cōceptū respectu dei actiue. Probat, Deus est principiū oīs ueritatis & uolū
tatis: ergo sibi cōuenit ordiari nō pōt cōcept⁹ aligs de utritate aut uolūtatio.
¶ Secunda conclusio iuxta secundum membrum est affirmativa, Angelus loqui
tur deo ordinando conceptum suum respectu dei passiue. Declaratur ex consul
tatione, & admiratione, & confirmatur authoritate Gregorij.

¶ *Num alteri loquēs se habeat ad illū cui loquitur, tantū actiue, uel passiue.*

¶ Circa hanc decisionē occurrit dubiū. Quia distinctio posita quātus sit bona: non tñ est sufficiēs ad propositū. Datur enim tertius modus ordinis, quo conceptus ordinatur ad alterū, quādo scilicet ordinatur ad alterū solū: ut innotescat, ut dictum est fieri in simplici locutione unius angeli ad alterum: loquens enim ut sic, nihil cauſat in audiente secundum San. Tho. doctrinam igitur, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q; licet ordinans conceptū suum ad alterū ad hoc solum ut innotescat illi, non se habeat ut agens respectu audientis, quia nec agit in illum, nec præsentat illi actiuum: habet tamen se ad illum cōmunicatiue, quia facit præsens utilibile: quod ū non faceret, esset illi absens. Et propterea dicitur communicare illi notitiam eius quod ipse concipit: ideo autem repugnat nō solum pati ab angelo, sed etiam communicari tibi aliud ab illo eadē ratione: quia scilicet tibi repugnat ratio potentię & imperfectionis cuiusq;. Vnde hic modus comprehenditur sub primo modo in littera posito. Et ad hoc inlinuandum non dicitur in littera in primo membro quòd ordinatur ut agat, sed quòd ordinatur quòd communicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui. Tum ut à notioribus traderet dificiplinam. Tum quia communicatio manifestiua quasi agere quoddam est reductiue. Tum quia in proposito, ut dictū est, æquiualet ipsi agere: & sic sufficienter respōsium est quæsito.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore una cōclusio respōsiua quæsito negatiue, in locutione angeli

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullū impedimentū præstat distantia loci. Probat, Locutio angeli cōstitit in intellectuali operatione: ergo abstrahit ab loco & tpe. ergo nihil operatur in ea diuersitas loci aut temporis. ergo &c. Assumpsit, & prima cōsequētia, probatur ex intelligere nostro, quia subtrahit nisi ex parte phātasmatū, quæ ibi nō sunt, secunda uero est per se nota.

a ¶ *Super Quæstionis cētesimæ septimæ Articulum quintum.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore una cōclusio respōsiua huic toto negatiue, Locutionē unius angeli ad alīū nō omnes percipiunt. Proba

514 tur, primū cū præcipuū effectum mē-
515 tis, Vnus angel⁹ potest ordinare ex aliqua causa ad alterū, & nō oēs. ergo percipi pōtab uno, & nō ab aliis. Assumptū probatur: qa ordinatio est uoluntaria. cōsequētia probatur, quia per ordinatio-
& b nē percipitur, id est sit
514 præsens ut percipiatur.

a ¶ *Super Quæstionis cētesimæoctauæ Articulum primum.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo rīdet quæstio, iuxta duo distinctionis membra. Tertio reprehēdit errorem quendam.

¶ Quo ad primū distinctio est. Hierarchia pōt dupliciter cōsiderari. Vno mō ex parte principis. Alio mō ex parte multitudinis ordinatæ, sub principe. Declarat distinctio ex quid nois hierarchiæ. dicit ēsse sacrū principatū: principatus autem hæc duo
512 præclara claudit in se.
Veri. q. 9. ar. 7. ¶ Quo ad secundū sunt cōclusiones duæ, prima cōclusio ītrīsua iuxta primū modū est affirmatiua, Oēs angeli, imo omnes creaturæ rōnales
527 sunt unius hierarchiæ ex parte principis. Probatur: quia princeps omnīū q pōt sacrorū esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est unus deus gloriosus. Et cōfirmatur authoritate Aug. poncentis unā ciuitatē angelorū & hoīm beatorū, alterā malorū.
Annota. ¶ Nec turberis nouitie ex ista cōfirmatione ponēte duas societates: & ibi adducta ad ꝓbandā unitatem societatis. In hac ēst authoritate duo dīr. Primū, qp angelorū & hoīnū participū sacrorū una est societas: & hoc est ad ꝓpositū. Secundū est, qp dæmonū & hoīnū deficien-
514 tiū a sacris, alia est societas: & hoc est ad cōplementū authoritatis allatæ. & ferunt aliquat tet propositō p quīto etiam hæc mala societas est etiam una.

¶ Secundo uero cōclusio iuxta secundū modū est negatiua. Angeli nec cū hominibus: nec

Locutio autem est quædam operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, uidetur quōd usque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

¶ Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed isa. 6. dicitur de Seraphim, quōd clamat alter ad alterum. Ergo uidetur quōd in locutione angelorum aliquid operetur localiter distantia.

¶ SED CONTRA est, quōd sicut dicitur Lucę 16. diues in inferno positus loquebatur Abrahæ, nō impediente locali distantia. Multo igitur minus localis distātia potest impedire locutionem unius angeli ad alterum.

CONCLVSIO.

¶ In locutione angelorū, cum in intellectuali operē consistat, nullū impedimentū præstat localis distantia.

¶ RESPONDEO dicendum, q locutio angeli in intellectuali operatione cōsistit, ut ex dictis patet c. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta est à loco & tēpore: natura etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionē ab hinc & nūc: nisi per accīs ex parte phātasmatū, q in angelis nulla sunt. In eo autē qđ est oīno abstractū à loco & tēpore, nihil operatur necq; tēporis diuersitas, necq; loci distātia. Vñ in locutione angeli nullū impedimentū facit distātia loci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd locutio angeli, sicut dictum est e, est locutio interior: q tamen ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens ubi est angelus loquēs. Sed licet distantia localis non impedit quin unus angelus alium uidere possit: ita etiam nō impedit quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶ Ad secundum dicendum, quōd clamor ille non est uocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci: sed significat magnitudinē rei quæ dicebatur, uel magnitudinem effectus, secūdū quod dicit Gre. 2. Mora. Tanto quisq; minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoscant.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quōd locutionem unius angeli ad alterū omnes cognoscant. Quod enim unius hominis locutionem non oēs audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia: ut dictum est c. Ergo uno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

¶ Præterea, Omnes angeli cōmunicant in uirtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis unius ordinatus ad alterum cognoscitur ab uno, pari ratione cognoscitur ab aliis.

¶ Præterea, illuminatio est quædam ſpecies locutionis. Sed illuminatio unius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia ut Dionys. dicit 15. cæl. hier. unaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam aliis cōmunicat. Ergo & locutio unius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶ SED CONTRA est, quōd unus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

CONCLVSIO.

¶ Locutionem unius angeli ad alium non omnes percipiunt, cum uoluntariæ fiat.

¶ RESPONDEO dicēdum, quōd sicut suprà dictum est e, conceptus mentis unius angeli percipi potest ab altero p hoc, quōd ille, cuius est conceptus, sua uoluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad unum, & nō ad alterum. Et ideo potest conceptus unius ab aliquo uno cognosci, & non ab aliis. Et sic locutionem unius angeli ad alterum potest percipere unus absque aliis: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente uoluntaria ordinatione, ut dictum est c.

¶ Vnde patet responsio ad primum & secundum.

¶ AD TERTIVM dicendum, quōd illuminatio est de his quæ emanant à prima regula ueritatis: quæ est principium cōmune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes f. Sed locutio potest esse de his quæ ordinantur ad principium uoluntatis creatę, quod est proprium unicuique angelo. Et ideo non oportet quōd huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVAESTIO CENTESIMAOCTAVA

De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secūdum hierarchias & ordines. Dictum est enim c, quōd superiores inferiores illuminant, & non econuerso.

¶ Circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo, utrū omnes sint unius hierarchiæ. ¶ Secundo, utrū in una hierarchia sit unus tantum ordo. ¶ Tertio, utrum in uno ordine sint plures angeli. ¶ Quarto, utrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶ Quinto, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. ¶ Sexto, de comparatione ordinum ad inuicem. ¶ Septimo, utrum ordines durent post diem iudicij. ¶ Octauo, utrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd omnes angeli sint unius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi inter creaturas: oportet dicere quōd sint oprime dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod cōtinetur sub uno principatu: ut patet per philosophum 2. Meta. & in 3. Politi. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, uidetur quōd omnes angeli sint unius hierarchiæ.

¶ Præterea, Dio. dicit in 3. cap. cæ. hie. quōd hierarchia est ordo, scientia, & actio. Sed omnes angeli conueniunt in uno ordine ad deum quem cognoscunt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt unius hierarchiæ.

¶ Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibus & angelis. Sed omnes homines sunt unius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt unius hierarchiæ.

¶ SED CONTRA est, quōd Dio. 6. ca. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorū.

CONCLVSIO.

¶ Oēs angeli & rationales creaturæ, quarū Deus princeps est, ut sic unius sunt hierarchiæ, sed nec angeli cū hominib⁹, nec inter se, quo ad multitudinis cōstitutionē, sunt unę hierarchiæ, sed ipsi inter se angeli tres cōstituūt hierarchias.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd hierarchia est sacer principatus, ut dictum est c. In nomine autem principatus duo intelligūtur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur unus est deus princeps, nō solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, una est hierarchia. Secundum quod Augu. dicit in 12. de ci. dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: unā in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic unus principatus dicitur secundum quod multitudo uno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ uero nō possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub uno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis regūtur legibus & ministris. Manifestum est autem quōd homines aho modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate, homines uero percipiūt eas sub sensibilium similitudinib⁹: ut Dio. dicit 1. cæle. hierar. Et ideo oportet distingui humanā hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim suprà c, dum de cognitione angelorum ageretur, quōd superiores angeli habent uniuersaliorem cognitionem ueritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem uniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt à primo principio uniuersali, quod est deus. Et iste modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad deum extenditur, & quasi in uestibulis dei collocatur, ut Dio. dicit 7. ca. cæle. hierar. Secundo uero, prout huiusmodi rationes dependēt ab uniuersalibus causis creatis, quę iam aliquo modo multiplicantur. Et hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum

inter se sunt unius hierarchiæ, sed tres inter se cōstituunt hierarchias ex parte multitu-
514 dinis ordinatæ. Ista cōclusio habet tres partes. Prima est de pluralitate hierarchiæ inter angelos, & homines. Secunda inter angeles. Tertia est de certo numero hierarchiæ angelicæ. Et probatur quo ad primam partē, Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex unitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate: ergo angeli & homines non sunt unius hierarchiæ. Antecedens probatur inductiue in politicis. consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernantur, probatur: quia illi illuminationib⁹ puris, homines uero sub sensibilium similitudinib⁹: ut patet ex Dio. Secunda uero pars ex eadem authoritate probatur, inferendo eodem modo. ergo angeli inter se non sunt unius hierarchiæ. probatur sequela: quia non eodem modo illuminantur: quia superiores uniuersalius lumē quàm inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes de quibus angeli illuminantur, possunt in triplici gradu considerari: ergo accepto cognitionis gradu: ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedens declaratur, quia possunt sumi ut sunt à deo: secundo ut ab uniuersalibus secundis: tertio ut à propriis, atque applicatæ ad singula. primus modus conuenit primæ hierarchiæ, ut constituit Dion. secūdus secundæ, & tertius
514 infimæ.

¶ Quo ad tertium erranti & contra intentionem Dio. loquuntur, ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur corollarie ex dictis. secunda uero quia hierarchia
534 apud Dio. 4. capitulo, exigit inter subpositi habitudinem purgatio nis, illuminationis & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo, &c. Cau
345 sa erroris uidetur: quia in diuinis personis est ordo quidā: sed ille, &c.

a ¶ *Super Quæstionis cētesimæoctauæ Articulum secundum.*

Cōment. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli tria. Primo ostendit diuersitas ordinum in qualibet hierarchia: & sic directè respondetur quæsito. Secundo penes quid attendatur ista diuersitas. Tertio ostenditur numerus.

¶ Quo ad primum ponitur conclusio respondens quæsito. Secundo ibi, Et hoc modo. Tertio ibi, Et sic dicuntur. Quantum ad primum duo facit. Primo ponit conclusionem. Secundo ibi, ¶ Ad primum ergo dicendum. Conclusionem sic probat. Vna hierarchia est unus principatus, ut dictum est. Sed principatus est unitas multitudinis ordinatæ ad unum principium. ergo una hierarchia est unitas multitudinis ordinatæ ad unum principium. Consequentia patet ex definitione principatus. Antecedens probatur: quia principatus est unitas multitudinis ordinatæ sub uno principe. ergo una hierarchia est unitas multitudinis ordinatæ ad unum principium. Consequentia patet, quia principium & princeps idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

alter cōmunis, alter specialissimo ad nos uero, quia ista non cognoscuntur, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus, illæ uero imperfecte notis.

¶ Quo ad secūdum ponuntur duæ conclusiones respōsiuę iuxta has duos modos accipiendi ordinem, applicatos ad angelos. Prima est, Multi angeli sunt in uno ordine nobis noto. Probatur, Nos non cognoscimus angelos nisi imperfecte, ut Dionysius dicit: ergo nobis non est notus nisi ordo communis, comprehendens multos. patet sequela ex dictis in distinctione. Secunda, Quilibet angelus habet proprium ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars à fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officium. secunda uero, quia propria officia ignoramus, ex quorum notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

264 a ¶ *Super Quæstionis 108. Artic. quartū.*

TItulus clarus.

Cōment. ¶ In corpore sunt duæ cōclusiones respōsiuę quæsito. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finē naturalem inest à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalē inest completiue à gratia, inchoatiue uero à natura. Hæc conclusiones primo probantur quo ad id, quod suppo nunt amberupponi in utraq; conclusione, q̄ ordines angelici attendātur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic. Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ: ergo est p respectū 51 ad finem. patet sequela: quia de ratione gubernationis est finē respicere. Secūdo repetitur diffinitio de fine eorū, naturali scilicet & supernaturali quæ supponi etiam. Tertio ponitur prima conclusio absq; probatione, utpote per se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primā partē, quia per solā gratiam attingi potest talis finis; quo ad secundam uero, quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatē naturalium. Et ex hoc deducit corollarie differētia inter angelorū & hominū ordines in ordine ad finē supernaturalē, q̄ in illis est à gratia cōpletiue, & à natura dispositiue, in hoibus à gratia tm, & hoc ga hominib⁹ non datur gratuita secundū naturalia, quemadmodum angelis.

a ¶ *Super Quæstionis 108. Articu. quintū.*

TItulus clarus.

¶ Angeli & archāgeli & cætera nomina dicuntur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinum in angelis est nō solùm secūdum dona gratuita, sed etiam secundū dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia, secundum supernaturalem uero finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiue à gratia, dispositiue autem à natura, in hominibus tantum a gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorū potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suæ naturæ, ut scilicet cognoscant & amēt deum naturali cognitione & amore. Et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum, secundum naturalia dona. Alio modo potest accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui cōsistit in uisione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: completiue quidem secundum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secūdum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, ut suprà dictum est c. Vnde in hominibus 56 distinguuntur ordines secundum dona gratuita tātum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicūtur & angeli, & uirtutes, & potestates cęlestes. Sed nomina cōmunia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur unus ordo angelorū, & alius uirtutū. 1 ¶ Præterea, Esse dominum est proprium dei, secundum illud Ps. Scitote quoniam dominus ipse est deus. Ergo inconuenienter unus ordo cælestium spirituum dominationes uocantur.

¶ Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere uidetur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatū. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria noīa imponūtur.

¶ Præterea, Archangeli dicūtur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomē debet imponi alij ordini quàm ordini principatuū.

¶ Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶ Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso deus in creatura rationali sedere dicitur quòd ipsum cognoscit & amat. Nō ergo debet esse alius ordo thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur uidetur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶ SED CONTRA est authoritas sacræ scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorū Co. 1. Dominationes autem & uirtutes, & potestates, & principatus ponuntur Eph. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur in angelicis hierarchys nouem ordines angelorum: Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes Archangeli, & Angeli.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant: ut Dio. dicit 7. cap. cæle. hierar. Ad uidendum autem quæ sit proprietas cuiusibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quòd adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est 57 de omnibus nominibus quæ attribuuntur deo. Per participationem autem quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiue dicūtur dñi. Si ergo aliquid nominari debeat nomine deficiente proprietatē ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, nec; ab eo quod excedēter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatū. Sicut si quis uelit ꝓprie nominare hominē, dicet eū substantiā rationalē, nō autē ꝓprie substātiam intellectualē: qđ est ꝓpriū nomen angeli: qa simplex intelligētia cōuenit angelo per ꝓprietatē, homini uero per participationē.

Neque

Neq; substantiā sensibilem, quod est nomē bruti propriū: quia sensus est minus q̄ id quod est propriū hominī, & conuenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur considerādum est in ordinibus angelorum, q̄ omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis cōmunes, & omnes abundātius existūt in superioribus q̄ in inferioribus. Sed cū in ipsis etiā perfectionibus sit quidā gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori uero per participationem. Ecōuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autē per excessum. Et ita superior ordo à superiori per se 10 ctione nominatur. Sic igitur Dio. exponit ordinum nomina secundum conuenientiam ad spirituales perfectiones eorū. Greg. uero in expositione horū nominū magis attendere uidetur exteriora ministeria. Dicit enim, q̄ angeli dicūtur qui minima nūtiant, archangeli qui summa: uirtutes per quas miracula fiūt, potestates quibus aduersæ potestates arcentur uel repellūtur, principatus, qui ipsis bonis spiritibus præsunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus inquantū sunt manifestatores diuinorum, angeli uocantur. Sed superiores angeli habent quādā excellētiam in hac manifestatione, à qua superiores ordines nominantur. Infimus autē angelorum ordo nullam excellentiā supra cōmunem manifestationem addit. Et ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen cōmune remanet infimo ordini quasi propriū, ut dicit Dio. 7. c. cęl' hier. Vel potest dici, q̄ infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum: quia immediate nobis annuntiāt. Virtus autē dupliciter accipi potest. Vno modo cōiter, secūdū quod est media inter essentiā & operationem. Et sic oēs cælestes spiritus nominantur cælestes uirtutes: sicut & cælestes essentię. Alio modo, secundum quod importat quendam excessum fortitudinis. Et sic est proprium nomen ordinis. Vnde Dio. dicit 8. c. cæl. hier. q̄ nomen uirtutum significat quendam uitrūē & inconcussam fortitudinē. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secundo ad susciꝑendum diuina. Et ita significat quòd sine aliquo timore aggrediuntur diuina quæ ad eos pertinent: quod uidetur ad fortitudinem animi pertinere.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ sicut dicit Dio. 12. c. de di. no. domi natio laudatur in deo singulariter per quēdā excessum. Sed per participationē diuina eloquia uocant dominos principatores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vnde & Dio. dicit in 8. c. cæ. hie. q̄ nomē dominationum primo quidem significat quandā libertatem quæ est & à seruili conditione & pedestri subiectione, sicut plebs subiicitur, & à tyrānica oppressione, quam interdū etiā maiores patiuntur. Secundo significat quandam rigidā, & inflexibilem gubernationē quæ ad nullum seruilem actum inclinatur nec; ad aliquē actum subiectorū uel oppressorum à tyrannis. Tertio significat appetitum & participationem ueri dominij quod est in deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationē eius quod est in deo. Sicut nomen uirtutum significat participationem diuinæ uirtutis. Et sic de aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & potestatis & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nā dñi est solùmodo præcipere de agendis. Et ideo Greg. dicit, q̄ quædā angelorū agmina pro eo q̄ eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dñationes uocantur. Nomē uero potestatis ordinationē quandā designat: secundū illud Apost. ad Roma. 13. Qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Et ideo Dion. dicit q̄ nomē potestatis significat quandā ordinationē & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, quæ à subditis sint agenda. Principari uero, ut Grego. dicit, est inter reliquos priorem existere, quasi primi sint in executione eorū quæ imperantur. Et ideo Dio. dicit 9. c. cæl. hier. q̄ nomen principatuum significat ductiuū cum ordine sacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie uocantur: secundū illud Psal. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd archangeli secundum Dion. medij sunt inter principatus & angelos. Mediū autē comparatum uni extremo, uidetur alterū, inquantū participat naturam utriusq;. Sicut repidū respectu calidi est frigidum, respectu uero frigidi est calidū. Sic & archangeli dicuntur quasi principes angeli: quia respectu angelorū sunt principes, respectu uero principatuum sunt angeli. Secundū Greg. autem dicuntur archangeli ex eo q̄ principantur soli ordini angelorū: quasi magna nūtiant cælestibus uirtutibus diuinas iussiones explentibus.

¶ Ad quintū dicendū, q̄ nomen Seraphim non imponitur tantū à charitate, sed à charitatis excessu, quem importat nomē ardoris uel incendij. Vnde Dio. 7. c. cæl. hier. exponit nomē Seraphim secundū proprietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne aut tria possumus cōsiderare. Primo quidē motū qui est sursum, & qui est continuus: per quod significatur q̄ inclinabiliter mouentur in deum. Secūdo uero uirtutē actiuā eius, quæ est calidū. Qđ quidē nō simpliciter inuenitur in igne, sed cū quadā acuitate, qa maxime est penetratiuū in agēdo & ptingit usq; ad minima, & itē rū cū quodā superexcedēti feruore. Et per hoc significat actio huiusmodi angelorū, quā in subditos potēter exercēt, eos in sublimē feruorē excitātes, & totaliter eos p incēdium purgātes. Tertio cōsideratur in igne claritas ei⁹. Et hoc significat q̄ huiusmodi angeli in seipsis habēt inextinguibilē lucē, & q̄ alios pfecte illumināt. Similiter etiā nomē Cherubim imponitur à quodā excessu scientiæ. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Qđ Dio. exponit quātū ad quatuor. Primo quidem quantū ad perfectā dei uisionē. Secūdo quātū ad plenā susceptionē diuini luminis. Tertio quantū ad hoc q̄ in ipso duo contēplantur pulchritudinē ordinis rerū à Deo deriuatā. Quarto quantum ad hoc quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiosè in alios effundunt.

¶ Ad sextum dicendū, q̄ ordo thronorum habet excellentiā præ inferioribus ordinibus in hoc q̄ immediate in deo rationes diuinorū operū cognoscere possunt. Sed Cherubim habēt excellentiā scientiæ. Seraphim uero excellentiā ardoris. Et licet in his duabus excellentiis includatur tertia: nō tamen in illa quæ est thronorum, includuntur aliæ duę. Et ideo ordo thronorū distinguitur ab ordine cherubim & seraphim. Hoc enim est cōmune in omnibus: q̄ excellētia inferioris continetur in excellentia superioris: & non econuerso. Exponit autem Dio. nomē thronorum per conuenientiam ad materiales sedes. In quibus est quatuor considerare. Primo quidē situ: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui throni dicūtur, eleuantur usq; ad hoc q̄ in deo immediate rationes rerum cognoscant. Secundo in materialibus sedibus consideratur firmitas: qa in ipsis aliquis firmiter sedet. Hic autem est econuerso. Nam ipsi angeli firmantur per deum. Tertio quia sedes suscipit sedentem, & in ea deseri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quarto ex figura: quia sedes ex una parte est aperta ad suscipiendum sedētem. Ira & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̄ inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorum uidetur esse supremus. Sed dominationes, principatus, & potestates ex ipsis nominibus prælationem quandam habent. Ergo isti ordines debent esse inter omnes supremi.

¶ Præterea, Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior. Sed ordo thronorum uidetur esse Deo propinquissimus. Nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo thronorum est altissimus.

¶ Præterea, Scientia est prior quàm amor: & intellectus uidetur esse altior quàm uoluntas. Ergo & ordo cherubim uidetur esse altior quàm ordo seraphim.

¶ Præterea, Gregor. ponit principatus super potestates. Non ergo collocantur immediate super archangelos, ut Dio. dicit.

nouem ordinum angelorum.

¶ In corpore tria. Primo ostendit uiam ueritatis quæstiæ inueniendæ. Secundo ut ipsam prosequitur. Tertio cōcludit responsionē ad quæstitum. secūdū duas expositiones. Cōment.

¶ Quo ad primum, uia est cognitio proprietatum ipsorum ordinū. Probatur, quia nomina ordinum significant proprietates ipsorum: quod authoritate Dionysij probatur.

¶ Quo ad secundum fiūt quatuor distinguitur, describuntur membra, comparātur ad nominationē, & applicantur omnia ad angelos. diffinitio est modi recipiendi. Aliquid cōuenit alicui quibus ordinatis nipliciter, per proprietatē, per excessum, per participationem. Descriptiones horum patent. Proportio eorū ad nominari patet: quia à cōuenīēte modo proprietatis nominandum est, ut patet in homine. Applicatio ad angelos tātis clare quęq; ponit: quia ponitur & conuenientia in pfectionibus & differentia in modo habēdi, & gradus in ipsis perfectionibus habitis. Vnde provenit, q̄ una conuenit magis ut ꝓprietas seraphim, quā thronis: & cōsimiliter ut participatum aut electus.

¶ Quo ad tertium ponuntur duæ uiæ: altera Dionysij, q̄ ordines nominantur secūdum conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorij, q̄ ordines nominantur secundum conuenientiā ad spiritualia ministeria patet litera.

¶ Sed aduerte hic pri- *Annota.* mo, quòd tam habetur secundum utrāq; uiam responsio ad quæstitū: quia utroq; modo conuenīēs nominatio ostē ditur: ex quo secūdum propria nomina imposita sunt, siue illa, ꝓpria sint perfectiones in se siue exteriora ministeria. Secūdo, q̄ uia prēmissa, etsi primo Dionysij expositioni deferunt 534 uitę uideatur, seruit tñ 2. dist. 9. secūdū ueritatē utriq; articu. 5. quā etiā ministerii seu officii angelicum, alicui conuenit, ut ꝓpriū alicui, ut participāti, & alicui p excessum. Tertio, q̄ istę opiniones non sunt contrariæ, sed potius disparatæ ad diuersa respicientes. Vnde etiā istæ simul. Quid tamen intersit de ordine utrūq; & principatuū, in sequēti articulo dicetur.

a ¶ *Super Quæstionis cētesimæ octauæ Articulum sextum.*

TItulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõment. ¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dio. & Greg. Secundo tractatur opinio Dion. Tertio Gregorij.
¶ Quo ad primũ tria, s. cõuenientia, differẽtia, & fundamẽtũ utriusq; partis ex Scriptura.
¶ Quo ad secũdũ tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarchizũ, sic. Hierarchiæ hic dicũtur, prima ratione in deo, secunda in causis uniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine uniuersali, secunda de uniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respiciũtes deum, in prima, uniuersale regimẽ in secũda, & executionẽ in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniũtur. Secũdo, Ipsi ordines in singulis hierarchiis politi inter se graduantur ex triplici respectu ad deũ: & totidẽ ad regimẽ uniuersale, & totidẽ ad executionẽ. Tertio cõfirmatur assignata graduatio: quia supremũ infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu, s. & septimo & sexto & quarto & tertio. omnia clara sunt in litera.
322
¶ Quo ad tertiũ ponitur clara ratio ordinũ infra dñationes ex ordine eorũ, circa quę agũt, f. angelisq; honis, malis natura corporali, magnis nantiis & paruis. Et confirmatur ordo authoritate Augu. omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis octesimæ octauæ Articulum septimum.*

Cõment. TItulus clarus.
¶ In corpe duo: Primo distinguit. Secundo respondet.
¶ Quo ad primũ distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionẽ graduum & executionem officiorum.
¶ Quo ad secũm rõsio cõstitit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua, Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduũ. Probatur. Distinctio graduum inest à differẽti gratia & natura, ergo semper erit. tenet sequela quia differẽtia naturę & gratię semper erit. Probatur, quia illa tolli non pũt nisi naturis corruptis: hæc est secundũ præcedẽs meritum. Secũda est, Ordines quo ad executionẽ officiorũ partim remanebũt & partim nõ. Probat & declarat utraq; pars. Probat. Remanebunt ut in fine, cessabũt ut ad finẽ. Ergo. Declarat exẽplo officiorũ militum. Remanent ut in triumpho, cessant ut in acie.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. ponit in prima quidẽ hierarchia seraphim ut primos, cherubim ut medios, thronos ut ultimos. in media uero dominationes ut primos, uirtutes ut medios, potestates ut ultimos, in ultima principatus ut primos, archangelos ut medios, angelos ut ultimos.

CONCLVSIO.

¶ *Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinatur ordines, Seraphimi, Cherubimi, & Throni: in secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ gradus angelicorum ordinum assignant & Grego. & Dio. quantũ ad alia quidẽ conuenienter, sed quantũ ad principatus & uirtutes differẽter. Nam Dio. collocat uirtutes sub dominationib⁹ & supra potestates, principatus autem sub potestatibus & supra archangelos. Grego. autẽ ponit principatus in medio dominationum & potestatũ: uirtutes uero in medio potestatũ & archangelorum. Et utraq; assignatio fulcimentũ habere potest ex authoritate Apostoli, qui medios ordines ascendendo enumerans, dicit Ephe. 1. q̃ Deus instituit illum, s. Christũ ad dexteram suam in cælestibus supra omnẽ principatũ, & potestatem, & uirtutẽ, & dominationẽ. Vbi uirtutẽ ponit inter potestatẽ & dominationem secundũ assignationem Dio. Sed ad Col. 1. enumerans eosdẽ ordines, descendẽdo dicit, Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Vbi principat⁹ ponit medios inter dominationes & potestates secundũ assignationẽ Greg. Primo igitur uideamus rationẽ assignationis Dio. in qua consideranda est, q̃ sicut suprà dictum estᵉ, prima hierarchia accipit rationes rerũ in ipso Deo, secũda uero in causis uniuersalibus, tertia uero secũdũ determinationem ad speciales effectus. Et quia Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed etiã totius creaturæ, ad primã hierarchiã pertinet consideratio finis, ad mediã uero dispositio uniuersalis de agendis, ad ultimã aũt applicatio dispositionis ad effectũ, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestũ est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nominibus ordinũ proprietates illorum considerans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponũtur per respectũ ad deũ, s. seraphim, & cherubim, & thronos. illos uero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designãt cõmunẽ quandam gubernationẽ, siue dispositionem in dominationes, uirtutes, & potestates. Illos uero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionẽ, s. principatus, angelos, & archangelos. In respectu autẽ ad finẽ tria considerari possunt. Nã primo aliquis cõsiderat finẽ. Secundo uero perfectã finis cognitionem accipit. Tertio uero intentionẽ suã in ipso designat. Quorũ secũdũ ex additione se habet ad primum, & tertiũ ad utrumq;. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, ut dicitur in 11. Met. potest aliquid simile huius ordinis cõsiderari in rebus humanis. Nã quidã sunt, qui hoc habẽt dignitatis, ut per seipsos familiariter accedere possint ad regẽ uel ducẽ. Quidã uero super hoc habent ut etiã secreta eius cognoscant. Alij uero insuper circa ipsum semper inhærent quasi ei coniuncti. Et secundum hanc similitudinem accipere possumus dispositionem in ordinibus primæ hierarchiæ. Nam throni eleuantur ad hoc quòd Deum familiariter in seipsis recipiant, secundum quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt. Quod est proprium totius primæ hierarchiæ. Cherubim uero supereminẽter diuina secreta cognoscunt: seraphim uero excellũt in hoc quod est omnium supremũ, s. deo ipsi uniri. Vt sic ab eo quod est cõmune omnibus cælestibus spiritibus, denominatur ordo angelorũ. Ad gubernationis autẽ rationẽ tria pertinent. Quorum primũ est distinctio eorũ, quæ agenda sunt. Quod est proprium dñationũ. Secundũ autẽ est præbere facultatẽ ad implendũ, qđ pertinet ad uirtutes. Tertiũ aũt est ordinare qualiter ea quæ præcepta uel diffinita sunt, impleri possunt, ut aliqui exequãtur, & hoc pertinet ad potestates. Exequutio aũt angelicorum ministeriorũ consistit in annuntiando diuina. in executione autẽ cuiuslibet actus sunt quidã quasi incipientes actionẽ, & alios ducentes. Sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducũt & dirigũt. Et hoc pertinet ad principatus. Alij uero sunt qui simpliciter exequũtur. Et hoc pertinet ad angelos. Alij uero medio modo se habent. Quod ad archãgelos pertinet, ut suprà dictũ estᵉ. Inuenitur aũt eogrua hæc ordinũ assignatio. Nã semper summũ inferioris ordinis affinitatẽ habet cũ ultimo superioris. Sicut infima alalia parũ distant à plantis. Primus autẽ ordo est diuinarũ personarũ, qui terminatur ad Spiritũ sanctũ qui est amor procedens, cũ quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incẽdo amoris denominatus. Infimus aũt ordo primæ hierarchiæ est thronorũ, qui ex suo ordine habent quandã affinitatẽ cũ dominationibus. Nã throni dicũtur secundũ Greg. q̃ quos deus sua iudicia exercet. Accipiũt enim diuinas illuminationes p conuenientiã ad immediate illuminandũ secundã hierarchiã, ad quã pertinet dispositio diuinorũ ministeriorum. Ordo uero tũ sit, ordinẽ subiectus imponere, hæc ordinatio statim in nomine principatũ designatur, qui sunt primi in executione diuinorũ ministeriorũ, utpote præsidentes gubernationi gentiũ & regnorũ, qđ est primũ & præcipuũ in diuinis ministeriis. Nã honũ gẽtis est diuinius, q̃ bonũ unius hominis. Vnde dicit Dan. 11. Princeps regni Persarũ restitit mihi. Dispositio etiã ordinũ quã Greg. ponit, cõgruitatẽ habet. Nã cũ dominationes sint diffinitores & præcipiẽtes ea quę ad diuina ministeria pertinẽt, ordines eis subiecti disponuntur secundũ dispositionẽ eorũ, in quos diuina ministeria exercẽtur. Vt aũt Aug. dicit in 3. de trin. corpora quodã ordine regũtur, inferiora per superiora, & ola p spiritus
f creaturã, & spiritus malus p spiritũ bonũ[f]. Primus ergo ordo post dñationes dicẽ principatuũ, qui etiã bonis spiritib⁹ præpanẽ. Deiũ potestates, p quas arcẽtur mali spũs, sicut p potestates terrenas arcẽtur malefactores, ut hĩ Ro. 13. Post quas sunt uirtutes, quę habẽt potestatẽ sup corporalẽ naturã in opatione miraculorũ. Post quas sunt angeli & archãgeli, q nũtiãt hoib⁹ uel magna, quæ sunt supra rõnẽ, uel parua ad q̃ rõ se extendere pũt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, q̃ subiiciuntur deo, q̃ in inferioribus præsident. & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum.

¶ Ad secũm dicẽdũ, q̃ illa ꝓpinquitas ad deũ q̃ designat nosse thronorũ, cõuenit etiã cherubi & seraphĩ, & excellẽtiᵉ: ut dictũ estᵉ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut suprà dictũ est, cognitio est secũdũ qđ cognita sunt in cognoscẽte: amor aũt secũdũ qđ amatũ unitur rei amatæ[e]. Superiora aũt nobiliori mõ sunt in seipsis q̃ in inferiorib⁹, inferiora uero nobiliori mõ in superioribus q̃ in seipsis[e]. Et ideo inferiorũ quidẽ cognitio præeminet dilectioni, superiorũ aũt dilectio & præcipue dei, præeminet cognitioni.

¶ Ad quartũ dicendũ, q̃ si quis diligẽter cõsideret dispositiones ordinũ secundũ Dio. & Greg. parũ uel nihil differunt si ad rẽ referantur. Exponit enim Greg. principatuũ nomen ex hoc q̃ bonis spiritibus præsunt: & hoc cõuenit uirtutibus secundũ quod in nomine uirtutũ intelligitur quædã fortitudo dans efficaciã interioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus uirtutes secundũ Greg. uidentur esse idẽ quod principatus secundũ Dio. Nã hoc est primũ in diuinis ministeriis miracula facere. Per hoc enim paratur uia annũtiationi archangelorũ & angelorũ.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines non remanebunt post diem iudicij. Dicit enim Apostol. 1. ad Cor. 15. q̃ Christus euacuabit omnem principatũ & potestatẽ, cũ tradiderit regnum deo & patri. Quod erit in ultima consummatione. Patet ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur.

¶ Præterea, Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed post diem iudicij unus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient amplius in scientia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶ Præterea, Apostolus dicit ad Heb. primo de angelis: q̃ omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiũt salutis. Ex quo patet q̃ officia angelorum ordinantur ad hoc q̃ homines ad salutem adducãtur. Sed oẽs electi usq; ad diẽ iudicij salutẽ consequũtur. Non ergo post diẽ iudicij remanebũt officia & ordines angelorũ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manẽtes in ordine & cursu suo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

CONCLVSIO.

¶ *Remanebunt angelici ordines post diem iudicij quo ad graduum distinctionem, quo ad executionem uero officiorũ non remanebunt nisi sicut in fine.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ordinibus angelicis duo possunt considerari, s. distinctio graduũ, et executio officiorũ. Distinctio aũt graduũ est in angelis secundũ differẽtiã gratiæ & naturæ, ut suprà dictum estᵉ. Et utraq; differẽtia semp in angelis remanebit. Nõ enim naturarum differẽtiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differẽtia etiã gloriæ, erit in eis semp secũdũ differẽtiã meriti præcedẽtis. Executio aũt officiorũ angelicorũ aliquo modo remanebit post diẽ iudicij, & aliquo mõ cessabit. Cessabit quidẽ secũdũ qđ eorũ officia ordinantur ad perducendũ aliquos ad finẽ, remanebit aũt secundũ quod conuenit q̃m ultima finis consecutione. Sicut etiã alia sunt officia militarium ordinum in pugna. & in triumpho.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ principatus & potestates euacuabuntur in illa finali cõsummatione quãtũ ad hoc, q̃ alios ad finẽ perducãt: quia cõsecuto iam fine nõ est necessariũ tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex uerbis Apostoli dicentis, Cũ tradiderit regnũ Deo & patri, id est, cũ perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd actiones angelorum super alios angelos considerandæ sunt secundũ similitudinẽ actionũ intelligibilũ quæ sunt in nobis. Inueniuntur autem in nobis multæ intelligibiles actiones quæ sunt ordinatæ secundũ ordinẽ causæ & causati. Sicut cũ per multa media gradatim in unã cõclusionẽ deuenimus. Manifestum est autẽ q̃ cognitio cõclusionis depẽdet ex omnibus mediis precedentibus: nõ solũ quãtũ ad nouã acquisitionẽ scientiæ, sed etiã quãtũ ad scientię conseruationẽ. Cuius signũ est q̃ si quis obliuisceretur aliqđ præcedentium mediorũ, opinionẽ quidẽ uel fidẽ de conclusione posset habere, sed nõ scientiam, ordine causarũ ignorato. Sic igitur cũ inferiores angeli rationẽ diuinorũ operũ cognoscãt per lumen superiorũ angelorũ, depẽdet eorum cognitio ex lumine superiorum, non solum quantũ ad nouã acquisitionem scientiæ, sed etiam quantũ ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudicium non proficiant inferiores angeli in cognitione aliquarũ rerum: non tamen propter hoc excluduntur quin à superioribus illuminentur.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ etsi post diem iudicij homines non sint ulterius ad salutem adducendi per ministerium angelorum: tamen illi qui iam salutem erunt consecuti, aliquam illustrationem habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ homines nõ assumantur ad ordines angelorum. Hierarchia enim humana continetur sub infima hierarchiarum cælestium: sicut infima sub media & media sub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunq̃ transferentur in mediam aut in primam. Ergo neq; homines transferentur ad ordines angelorum.

¶ Præterea, Ordinibus angelorum aliqua officia cõpetũt (utpote custodire, miracula facere, dæmones arcere: & huiusmodi) quæ nõ uidẽtur cõuenire aĩabus sanctorũ. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶ Præterea, Sicut boni angeli inducũt ad bonum, sic dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominũ malorum conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrysost. reprobat super Matth. Ergo non uidetur quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶ *Non assumũtur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut suprà dictũ estᵉ, ordines angelorum distinguũtur & secũdũ cõditionẽ naturæ, & secundũ dona gratiæ. Si ergo cõsideretur angelorũ ordines solũ quantũ ad gradũ naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorũ: quia semper remanebit naturarũ distinctio. Quã quidã cõsiderantes, posuerunt q̃ nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatẽ angelorũ. Quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicẽtis Luc. 20. q̃ filij resurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturæ, se habet ut materiale in ratione ordinis. Completiũ uero est quod est ex dono gratiæ, quę dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donũ gratiæ homines mereri possunt tantã gloriã, ut angelis æquentur[c] secundũ singulos angelorũ gradus: quod est homines ad ordines angelorũ assumi. Quidã tamen dicunt, q̃ ad ordines angelorũ non assumuntur omnes qui saluãtur, sed soli uirgines uel perfecti: alij uero suum ordinem cõstituẽt, quasi cõdiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra August. qui dicit 12. de ciuita. Dei, quòd non erunt duæ societates hominum & angelorũ, sed una, quia omnium beatitudo est adhærere uni Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ gratia angelis datur secundũ proportionẽ naturalium. Non autem sic est de hominibus, ut suprà dictum estᵉ. Et ideo sicut inferiores angeli non possunt trãsferri ad naturalem gradum superiorũ, ita nec ad gratuitum. Homines uero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ angeli secũdũ naturæ ordinẽ medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundũ legẽ cõem p eos administrãtur nõ solũ res humanæ: sed etiã oĩa corporalia. Homines aũt sancti etiã post hãc uitã sunt eiusdẽ naturæ nobiscũ. Vnde secũdũ legẽ cõmunẽ nõ administrant humana, nec rebus utuorũ interfunt: ut Aug. dicit in li de cu. pro mor. agẽda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus sanctis conceditur, uel uiuis uel mortuis, huiusmodi officia exercere, uel miracula faciendo, uel dæmones arcendo, uel aliquid huiusmodi: sicut Augustinus in eodem lib. dicit.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ homines ad pœnã dæmonũ trãsferri non est erroneũ. Sed quidã erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse q̃ animas defunctorum. Et hoc Chryso. reprobat.

QVAESTIONIS CENTESIMAENONAE *de ordinatione malorũ angelorũ, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum ordines sint in dæmonibus. ¶ Secundo, utrũ in eis sit prælatio. ¶ Tertio, utrum unus illuminet alium. ¶ Quarto, utrum subiiciãtur prælationibus bonorũ angelorũ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ordines sint in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationẽ boni sicut & modᵘ & species (ut Aug. dicit in lib.

Annota. ¶ Rũsionẽ ad secundũ notato diligenter, qm̃ mirabile quid dicit de depẽdẽtia luminis angelici quod non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo fola fides sufficit, cũ uenetratione suscipiẽdum est. Præstat nãq; in his ab excellẽtioribus persuaderi quam temere secũdum uires iudicare ingenij proprij.

a ¶ *Super Quæstionis octesimæ octauæ Articulum octauum.*

Cõment. TItulus clarus.
¶ In corpore tria. Primo distinguitur. Scilo rñdet iuxta unũ distinctionis mẽbrũ. Tertio rñdetur iuxta eadem membrum.
¶ Quo ad primũ dñm ctio est, in ordinib⁹ an gelorũ cõcurrũt duo, s. conditio naturæ, & dona gratiæ, ut patet ex dictis.
¶ Quo ad secũdũ, con clusio prima rñsiua q̃d to est negatiua, Homines nõ possunt assumi ad ordines angelorũ, quo ad gradũ naturæ. Probat, Semp remanebit naturarũ angeli & hominũ diuersitas, ergo nunq̃ hæc ascẽdet ad gradum illius.
¶ Quo ad tertium tria principaliter fiunt: destruũtur ratiæ optimiones, & ponit cõclusio rñsiua quæsito. prima opinio est, & q̃ homines nõ assumuntur ad ordines angelorũ etiã secũdũ gradũ gloriæ, & mortui eius est distantia naturarũ. Hæc refellit in se quẽ ex authoritate Euangelij: in sua aũt radice ex ratione, sta distãtia naturæ non cõcurrit nisi materialiter, donũ uero gratiæ completiue. Nec hoc oportet rñdere naturę, sed libertati diuinæ.
¶ Secũda uero opinio est, q̃ aliqui assumũtur ad ordines angelorũ, ut uirgines uel perfecti: alij nõ. Et hoc rẽsdit authoritate Aug. Conclusio aũt rñsiua, quæ secũm literæ ordinẽ in medio harũ opinionũ locat, est, Homines indifferẽter ad ordines angelorũ assumuntur. Probatur, Tãa gloriã merẽti ex dono gratię possunt ut angelis æquãtur secũm gradũ singulos angelorũ: ergo.
¶ Nota hic, q̃ homines ad ꝑmũ ad ordines angelorũ duo includit, unũ est, q̃ cõstituãt cũ angelis unã societatem. Et hoc, nõ oẽs homines fanctificati assumũtur ad ordines angelorũ, siue sint matoris gloriæ q̃ alius angel⁹, siue æqua lis, siue minoris q̃ oẽs angelicita q̃ ex angelis & hoib⁹ etiã inferiori bus oĩbus angelis, quorũ magnã rationabile est esse multitudinẽ, & una integrabitur societas. Et in hoc errauit scõla opinio, quæ solos ordinantur ad hoc q̃ homines ad salutem adducãtur. Sed oẽs electi usq; ad diẽ iudicij salutẽ consequũtur. Non ergo post diẽ iudicij remanebũt officia & ordines angelorũ.

¶ Præterea, Sicut boni angeli inducũt ad bonum, sic dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominũ malorum conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrysost. reprobat super Matth. Ergo non uidetur quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶ *Non assumũtur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ sicut suprà dictũ estᵉ, ordines angelorum distinguũtur & secũdũ cõditionẽ naturæ, & secundũ dona gratiæ. Si ergo cõsideretur angelorũ ordines solũ quantũ ad gradũ naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorũ: quia semper remanebit naturarũ distinctio. Quã quidã cõsiderantes, posuerunt q̃ nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatẽ angelorũ. Quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicẽtis Luc. 20. q̃ filij resurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturæ, se habet ut materiale in ratione ordinis. Completiũ uero est quod est ex dono gratiæ, quę dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donũ gratiæ homines mereri possunt tantã gloriã, ut angelis æquentur[c] secundũ singulos angelorũ gradus: quod est homines ad ordines angelorũ assumi. Quidã tamen dicunt, q̃ ad ordines angelorũ non assumuntur omnes qui saluãtur, sed soli uirgines uel perfecti: alij uero suum ordinem cõstituẽt, quasi cõdiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Augustinum qui dicit 12. de ciuita. Dei, quòd non erunt duæ societates hominum & angelorũ, sed una, quia omnium beatitudo est adhærere uni Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ gratia angelis datur secundũ proportionẽ naturalium. Non autem sic est de hominibus, ut suprà dictum estᵉ. Et ideo sicut inferiores angeli non possunt trãsferri ad naturalem gradum superiorũ, ita nec ad gratuitum. Homines uero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ angeli secũdũ naturæ ordinẽ medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundũ legẽ cõem p eos administrãtur nõ solũ res humanæ: sed etiã oĩa corporalia. Homines aũt sancti etiã post hãc uitã sunt eiusdẽ naturæ nobiscũ. Vnde secũdũ legẽ cõmunẽ nõ administrant humana, nec rebus utuorũ interfunt: ut Aug. dicit in li de cu. pro mor. agẽda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdum aliquibus sanctis conceditur, uel uiuis uel mortuis, huiusmodi officia exercere, uel miracula faciendo, uel dæmones arcendo, uel aliquid huiusmodi: sicut Augustinus in eodem lib. dicit.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ homines ad pœnã dæmonũ trãsferri non est erroneũ. Sed quidã erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse q̃ animas defunctorum. Et hoc Chryso. reprobat.

QVAESTIONIS CENTESIMAENONAE *de ordinatione malorũ angelorũ, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrum ordines sint in dæmonibus. ¶ Secundo, utrũ in eis sit prælatio. ¶ Tertio, utrum unus illuminet alium. ¶ Quarto, utrum subiiciãtur prælationibus bonorũ angelorũ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum ordines sint in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ ordines non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad ra

Universidad de Deusto
Biblioteca

in lib. de natura boni) & econtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

¶Præterea, Ordines angelici sub aliqua hierarchia continentur, sed dæmones non sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorum ceciderunt ut cõiter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt: videtur quẽ deberẽt eis attribui nomina singulorum ordinum. Nunquã autẽ inuenitur quẽ dicantur seraphim, uel throni, uel dominationes. Ergo pari ratione nõ sunt in aliquibus ordinibus.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. ult. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO.

¶Dæmones neque sunt, neque fuerũt in ordinibus angelorum secundum statum gloriæ, fuerunt autem secundum statum gratiæ meritoriæ, & perseuerant in ordinibus secundum statum & naturæ conditionẽ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut tam dictum est [c], ordo angelicus cõsideratur & secundũ gradũ naturæ, & secundũ gradum gratiæ. Gratia uero habet duplicẽ statũ, simperfectũ, qui est status meritẽdi: & perfectũ, qui est status gloriæ cõsummatæ. Si ergo cõsiderẽtur ordines angelici quãtum ad perfectionẽ gloriæ, sic dæmones neq; sunt in ordinibus angelicis, neq; unq; fuerunt. Si autẽ considerentur quantũ ad id, quod est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerunt quidẽ aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundũ illud quod supra posui mus [c], omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autẽ considerentur quantũ ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia non amiserunt, ut Dio. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum potest inueniri sine malo: sed malum non potest inueniri sine bono ut suprà habitum est [c]. Et ideo dæmones inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶Ad secundũ dicendum, quòd ordinatio dæmonũ, si consideretur ex parte dei ordinantis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus, propter seipsum. Sed ex parte uoluntatis dæmonũ nõ est sacra: qa abutitur sua natura ad malum.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd nomen seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomẽ autẽ thronorũ ab inhabitatione diuina. Nomen autẽ dominationũ importat libertatẽ quãdã. Quæ oĩa opponũtur peccato. Et ideo peccãtibus angelis huiusmodi nomina nõ attribuũtur.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonib⁹ non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secũdum aliquem ordinem iustitiæ. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderũt. Ergo in eis non est prælatio.

¶Præterea, Vbi non est obedientia & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine concordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouerb. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorũ naturã, aut ad eorum culpã uel pœnam. Sed non ad eorum naturã. Quia subiectio & seruitus non est ex natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam uel pœnam. Quia sic superiores dæmones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶SED CONTRA est quod dicit glos. r. ad Cor. 15. Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt.

CONCLVSIO.

¶Cum dæmonum actiones sint ordinatæ, necesse est ut in illorum ordinibus quidam alijs præferantur & dominentur.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quòd cũ actio sequatur naturam rei, quotcũcunq; naturæ sunt ordinatæ, oportet quòd etiã actiones subiacẽt ordinẽtur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorũ subduntur actionibus & motibus cælestiũ corporũ. Manifestũ est autẽ ex præmissis [c], quòd dæmonũ quidã naturali ordine sub aliis constituũtur. Vnde & actiones eorũ sub actionibus superiorũ sunt. Et hoc est qđ ratione prælationis facit, s. actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa natu ralis dispositio dæmonũ requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ sapientiæ, quæ nihil in uniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, ut dicitur Sap. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dæmonũ non fundat̃ super eorũ iustitia, sed super iustitia Dei cũcta ordinãtis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd concordia dæmonum qua quẽdam aliis obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, ut eis se adiungant & subiiciant ad propriam nequitiam exequẽdam, quos potentiores uiribus uident.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd dæmones non sunt æquales secundũ naturã. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominib⁹ non contingit, qui natura sunt pares. Quòd autẽ superioribus inferiores subdantur, non est ad bonũ superiorũ, sed magis ad malum eorum. Quia cum mala facere maxime ad miseria pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione ueritatis. Sed unus dæmon potest alteri ueritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientiæ uigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶Præterea, Corpus qđ superabundat lumine, potest illuminare corpus qđ in lumine deficit, sicut sol lunã. Sed superiores dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo uidetur quòd superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶SED CONTRA, Illuminatio cum purgatione est & perfectione, ut suprà dictum est [c]. Sed purgare non conuenit dæmonibus, secundum illud Ecclesiast. 34. Ab immundo quid mundabitur: Ergo etiam neque illuminare.

CONCLVSIO.

¶Quamuis per aliquam ueritatis manifestationem sibiinuicem lumen præbere uideantur dæmones, non tamen illuminant proprie, cum omnia à Deo auertere studeant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in dæmonibus non potest esse illuminatio, proprie. Dictũ est enim suprà [c], quòd illuminatio proprie est manifestatio ueritatis, secũdũ qđ habet ordinẽ ad Deũ, qui illuminat omnẽ intellectũ. Alia autẽ manifestatio ueritatis põt esse locutio. Sicut cũ unus angelus alteri suũ cõceptũ manifestat. Peruersitas autẽ dæmonũ hoc habet, quòd unus aliũ nõ intẽdit ordinare ad Deũ, sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo unus dæmon alium non illuminat. Sed unus alij suum conceptum per modum locutionis inrimare potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet ueritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solum quæ dicta est [c].

¶Ad secũdũ dicẽdũ, quòd secũdũ ea quę ad materialẽ cognitionem pertinẽt, nõ est necessaria manifestatio ueritatis: neq; in angelis neq; in dæmonibus, quia sicut suprà dictũ est [c], statim à principio suæ conditionis omnia cognouerũt quæ ad naturalẽ cognitionẽ pertinẽt: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonib⁹, nõ põt esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd boni angeli nõ habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur secundum illuminationes. Sed mali angeli cum sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶Præterea, Ad negligentiã præsidentis pertinere uidẽtur ea quę p subditos male fiunt. Sed dæmones multa mala faciũt. Si igitur subsunt

subsunt prælationibus bonorum angelorum, uidetur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶Præterea, Prælatio angelorũ sequitur naturæ ordinẽ, ut suprà dictum est [c]. Sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderunt (ut communiter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 3. de Tri. q. spiritus uitæ desertor atq; peccator regitur per spiritũ uitæ rationalem piũm & iustum. Et Gre. dicit, quòd potestates sunt angeli quorum dictioni uirtutes aduersæ subiectæ sunt.

CONCLVSIO.

¶Angeli boni malis præferuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd totus ordo prælationis primo & originaliter est in deo, & participatur à creaturis, secundũ qđ deo magis appropinquãt. Illæ enim creaturæ super alias influẽtiam habẽt quæ sunt perfectiores & deo propinquiores. Maxima autẽ perfectio, & per quã maxime deo appropinquatur, est creaturarũ iruentiũ Deo. Sicut sunt sancti angeli. Qua perfectione dæmones priuantur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelantur, cũ diuina iustitia exigit ut per dæmones aliqua fiãt, uel ad punitionem malorũ, uel ad exercitationẽ bonorum. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tutoribus eius sentẽtiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad deum. Ex parte uero dæmonum non sunt illuminationes, quia eas in deum non ordinant, sed ad explectionem propriæ iniquitatis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sancti angeli sunt ministri diuinę sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, uel homines propter bona quæ ex eis elicitiua & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd angelus qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quãuis superioribus ordine naturæ: quia uirtus diuinæ iustitiæ cui inhærẽt boni angeli, potior est cã uirtus naturalis angelorũ. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omnia: ut dicitur 1. ad Cor. 2. Et philosoph⁹ dicit in 8. Ethi. q uirtuosus est regula & mensura omnũ humanorũ actuum.

QVAESTIONIS CENTESIMAE DECIMAE, *de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo utrum creatura corporalis administretur per angelos.

¶Secundo, utrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶Tertio, utrum angeli sua uirtute possint immediate mouere corpora localiter. ¶Quarto, utrum angeli boni uel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis non administretur per angelos. Res cũ quæ habent determinatũ modũ operãdi, non indigẽt gubernari ab aliquo præsidẽte. Ideo enim indigenus gubernarine aliter operemur cã oporteat. Sed res sibi corporales habẽt determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Nõ ergo indigẽt gubernatione angelorum.

¶Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora. Sed in corporibus quædã dicuntur inferiora, quædã superiora. Inferiora agitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium quòd gubernentur per angelos.

¶Præterea, Diuersi ordines angelorũ distinguũtur secũdũ diuersa officia [c]. Sed si creaturæ corporales administrãtur p angelos, tot erũt officia angelorũ, quot sunt species rerũ. ergo ẽt tot erũt ordines angelorum, quot sunt species rerũ. qđ est cõtra suprà dicta [c]. non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

¶SED CONTRA est quod Au. dicit 3. de tri. q oĩa corpora regũtur p spiritũ uitæ rationalẽ. & Greg. dicit in 4. dia. q in hoc mundo utilibili nihil nisi per creaturã inuisibilẽ disponi potest.

CONCLVSIO.

¶Præsident angeli super natura corporea, cui est uis particularis, cum illorum potestas sit uniuersalis.

¶RESPONDEO dicendũ, qđ tã in rebus humanis cã in rebus naturalibus, hoc cõiter inuenitur, q potestas particularis gubernatur & regitur à potestate uniuersali. Sicut potestas balliui gubernatur à potestate regis. Et in angelis etiã est dictũ [c], q superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habẽt sciẽtiã magis uniuersalẽ. Manifestũ est autẽ, q uirtus cuiusliber corporis est magis particularis cã uirtus spiritualis substantiæ. Nã ois forma corporalis est forma indiuiduata per materiam & determinata ad hic & nũc, formæ autem immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habẽt formas minus uniuersales, regũtur p superiores, ita oĩa corporalia regũtur p angelos. Et hoc nõ solũ à sanctis doctoribus ponitur, sed etiã ab oĩb⁹ philosophis, q̃ scorporeas substãtias posuerũt.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q res corporales habẽt determinatas actiones. Sed has actiones non exercent nisi secundum quod mouentur: quia proprium corporis est q̃ no agat nisi per motum. Et ideo oportet q̃ creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶Ad secundũ dicendũ, q̃ ratio ista procedit secũdũ opinionẽ Ari. q̃ posuit q̃ corpora cælestia mouẽtur à substãtijs spiritualib⁹. Quarũ numerũ conatus fuit assignare secũdũ numerũ motuũ q̃ apparẽt in corporibus cælestibus. Sed non posuit q̃ essent aliquæ substãtiæ spirituales, quę habẽrẽt immediatam prẽsidẽtiã supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, qa nõ cõsiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporũ cælestiũ. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt uirtutes cælestiũ corporum [c]: ideo secundum nos necesse est ponere quòd angeli habeant immediatam prælidentiam: non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶Ad tertium dicendum, quòd de substantijs immaterialibus diuerſimode philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substãtias immateriales esse rationes & species sensibilium corporũ, & qualdam alias uniuersaliores. Et ideo posuit substantias immateriales habere præsidentiã immediatã circa omnia sensibilia corpora [c]: & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales non sunt species corporũ sensibiliũ, sed aliquid altius & uniuersalius. Et ideo nõ attribuit eis immediatã prælidẽtiã supra singula corpora, sed solum supra uniuersalia agẽtia, quæ sunt corpora cælestia [c]. Auicẽ. uero mediam uiam secutus est. Posuit enim cum Plat. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorum & passiuorum, eo quòd sicut Pla. ponebat quòd formæ horum sensibilium deriuantur à substãtijs immaterialibus: ita etiã Aui. hoc posuit [c]. Sed in hoc à Pla. differt, q̃ posuit unã tantũ substantiã immaterialẽ præsidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quã uocauit intelligentiã agentem. Dectores aũt sancti posuerũt sicut & Platonici diuersis reb⁹ corporeis diuersas substãtias spirituales esse præpositas. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. Vtiaquæq; res uisibilis in hoc mũdo habet angelicã potestatẽ sibi præpositã. Et Damã. dicit, Diabolus erat ex his angelicis uirtutibus quæ præerant terrestri ordini. & Ori. dicit super illud Nume. 22. Cum uidisset asina angelũ, q̃ opus est mũdo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalũ natiuitati, & uirgultorum, & plantationũ, & cæterarum rerũ incrementis. Sed hoc nõ est ponendũ propter hoc quòd secũdũ suã naturã unus angel⁹ magis se habeat ad pẽsidendũ animalibus q̃ plantis, quia quilibet angelus etiã minimus habet altiorẽ uirtutẽ & uniuersaliorẽ q̃ aliqđ genus corporaliũ: sed ex ordine diuinæ sapiẽtiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec ẽ propter hoc sequitur q̃ sint plures ordines angelorum q̃ nouẽ: quia sicut suprà dictũ est [c] ordines distinguuntur secundũ generalia officia. Vnde sicut secũdũ Greg. ad ordinẽ potestatũ

a ¶Super Quæstionu centesimæ decimæ Articulum primum.

Cõment. TItulus clarus.

¶In corpore una conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia corpora sunt regũtur per angelos. Probatur dupliciter. Primo ratione, Ois potestas particularis regitur p uniuersalẽ. potestas corporea est particularis, angelica uniuersalis, ergo corporea regitur per angelicã. Maior probat inductiue in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea uis est hic ad materiã, & c. angelica autem absoluta & intellectualis. Secundo authoritate sanctorum & philosophotum.

¶In responsione ad secundum & tertiũ aduerte, q̃ angelos habere immediatã præsidentiam super corpora inferiora, cõtingere potest uno modo. ut angeli sint distributi secũdũ numerum specierũ ad explẽdã naturalia opera. Et hoc fuit Platonicũ & reprobatur. Secundo modo, ut angeli sint distributi inxta species cierum quidem numerum. sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria supernaturalia explenda. Et hoc cum magna reuerẽtia & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thom. in litera, si sanctos doctores nominatos ibi sequi uolumus. Tertio modo, ut non iuxta numerum specierum præsint, sed unus præsit omnibus inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic & in articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, ut aliqui angeli sint deputati prælidentiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius secundum numerũ motorum quibus res corporeæ diuinæ subiiunt regulæ in ordine ad prædestinationis finẽ. Et hæc uia, iudicio meo est secũdum propriam mentem. S. Tho. ut colligere possimus, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secũdũ assertione ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum specierum recitatiue tãtum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendẽdo affert; & nunquam asserit, ut patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi le directorem magis quàm assertorem illius opinionis ẽuidẽter ostendit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potestatū pertinēt oēs angeli qui habēt pro
prie præsidētia sup dæmones: ita ad ordinē
uirtutū ptinere uidētur oēs angeli q habent
præsidētia sup res pure corporeas. Horum
enim ministerio interdū etiā miracula fiūt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.*

AD SECVNDVM sic proce-
ditur. Videtur q materia cor-
poralis, obediat angelis ad nu-
tū. Maior est enim uirtus ange
li q uirtus aīæ. Sed cōceptioni
animæ maxime obedit materia corporalis.
Immutatur enim corpus hominis ex conce
ptione animæ ad calorē & frigus, & quan-
doq; usq; ad sanitatem & ægritudinem. Er
go multo magis secundum conceptionem
angeli materia corporalis transmutatur.

¶ Præterea, Quicquid potest uirtus inferior,
potest uirtus superior. Sed uirtus angeli est
superior q materia corporalis: corpus autē
sua uirtute potest trāsmutare materiam cor
poralē ad formā aliquā, sicut patet cū ignis
generat ignē: ergo multo fortius uirtute sua
angeli possunt materiam corporalem trans
mutare ad aliquam formam.

¶ Præterea, Tota natura corporalis admini
stratur p angelos, ut dictū est. Et sic uideretur
q corpora se habēt ad angelos sicut instru-
mēta. Nā ratio instrumēti est q sit mouens
motū. Sed in effectibus aliqd inuenitur ex
uirtute principalis agētis, qđ nō pōt esse p
uirtute instrumēti. Et hoc est id qđ est princi
palis in effectu. Sicut digestio nutrimēti est
per uirtutem caloris naturalis qui est instru
mentum animæ nutritiuæ: sed q generetur
caro uiua, est ex uirtute animæ: similiter q
secetur lignum, pertinet ad serrā, sed quod
perueniatur ad formam lecti, est ex uirtute
artificis: ergo forma substantialis quæ est
principalius in effectibus corporalibus, est
ex uirtute angelorum, materia ergo obedit
ad sui informationem angelis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit
3. de Tri. Non est putandum istis trāsgressō
ribus angelis ad nutum seruire hanc uisibi
lium rerum materiam, sed soli Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Materia corporalis nō obedit angelis immedia-
te ad transmutationem formalem.*

¶ RESPONDEO dicendum, q Platonici
posuerunt formas, quæ sunt in materia, cau
sari ex immaterialibus formis[c]: qa formas
materiales ponebant esse participationes
quasdā immaterialiū formarū. Et hos quan
tū ad aliqd secutus est Aug. q posuit oēs for
mas, quæ sunt in materia, procedere à cōce
ptione intelligentiæ: & q agētia corporalia
sunt solū dispōētia ad formas. Qui in hoc
uidētur fuisse decepti, quia existimauerunt
formam quasi aliquid per se factum, ut sic
ab aliquo formali principio procederet.

¶ Sed si philosophus, q bat in 7. Met. hoc qđ
ppriē fit est cōpositū. Hoc enim proprie est
quasi subsistens[c]. Forma aūt nō dicitur ens
quasi ipsa sit, sed sicut quo aliqd est: & sic q
cōsequēs nec forma, ppriē fit. Eius enim est
fieri cui' est esse, cū fieri nihil aliud sit q ui
in esse. Manifestū est aūt q factū est simile fa
cienti, quia omne agēs agit sibi simile. Et ideo
id q facit res naturales, habet similitudinē
cū cōposito, uel quia est compositum, sicut
ignis generat ignē uel quia totū cōpositum
& quātū ad materiā & quātū ad formā, est
in uirtute ipsius. Quod est proprium Dei. Sic
igitur omnis informatio materiæ uel est à
Deo immediate, uel ab aliquo agēte corpo-
rali, non autem immediate ab angelo[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q anima
nostra unitur corpori ut forma. Et sic nō est
mirum, si formaliter transmutatur ex cōce
ptione ipsius: præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui sic
cum quadam transmutatione corporali: subdatur imperio ra
tionis: angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. Vn
de ratio non sequitur.

¶ Ad secūdū dicēdū, q id, quod pōt uirtus inferior, pōt superior:
nō eodē sed excellētiori modo[c]. Sicut intellectus cognoscit sen
sibilia excellentiori modo q sensus. Et sic angelus excellentiori
modo transmutat materiam corporalē q agentia corporalia,
scilicet mouendo ipsa agentia corporalia tanq causa superior.

¶ Ad tertium dicēdum, q nihil prohibet ex uirtute angelorū ali
quos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corpo
ralia non sufficerent. Sed hoc non est angelo obedire materiam
ad nutū: sicut nec cocis obedit materia ad nutū: quia aliquē mo
dum decoctionis operantur per ignē secundū aliquā artis mo
derationē: quā ignis per se non faceret: nō reducere materiam in
actum formæ substantialis, non excedat uirtutem corporalis
agentis, quia simile natum est sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q corpora
nō obediant angelis ad motū localē. Motus enim lo
calis corporū naturaliū sequitur formas eorū. Sed
angeli nō causant formas corporū naturaliū, ut di
ctū est. Ergo neq; possunt cāre in eis motū locale.

¶ Præterea, In 8. Phy. probatur, q motus localis est primus mo
tuū. Sed angeli nō possunt causare alios motus, trāsmutādo ma
teriā formaliter. Ergo neq; etiā possunt causare motū localem.

¶ Præterea, Mēbra corporalia obediunt conceptioni animæ ad
motum localē inquantū habent in seipsis aliquod principium
uitæ. In corporibus autem naturalibus non est aliquod princi
pium uitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

SED CONTRA est quod Augst. dicit 3. de Trinit. q angeli
adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos[c]. Sed hoc non possent facere nisi localiter mouendo. Ergo
corpora obediunt eis ad motum localem.

CONCLVSIO.

¶ *Natura corporalis apta nata est moueri à natura spirituali, & angelis
quo ad motum localem.*

¶ RESPONDEO dicendū, q sicut Dio. dicit 7. c. de di. no. di
uina sapiētia cōūngit fines primorum principiis secōrū. Ex quo
patet q natura inferior in sui supremo attingitur à natura supe
riori. Nā aūt corporalis est infra naturā spiritualē. Inter oēs aūt
mot[s] corporeos pfectior est motus localis, ut pbatur in 8. Phy.
Cuius ratio est, qa mobile secūdū locū nō est in potēētia ad aliqd
intrinsecū inquātū huiusmodi, sed solū ad aliqd extrinsecū, s. ad
locum. & ideo natura corporalis nata est moueri immediate à
natura spirituali secām locū, uñ & philosophi posuerūt sup̄ima
corpora moueri localiter à spiritualib[s] substātiis: unde uidem[r]
q anima mouet corpus primo & principaliter locali motu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q in corporib[s] sunt alij mo
tus locales præter eos qui consequūtur formas[c]. Sicut fluxus &
refluxus maris non consequitur formam substantialem aquæ,
sed uirtutem lunæ. Et multo magis aliqui motus locales conse
qui possunt uirtutem spiritualium substantiarum.

¶ Ad secundū dicēdum, q angeli causando motū localem cantis
priorem, per eū causare possunt alios motus, adhibēdo l'agen
tia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut habet
adhibet ignem ad demolitionem ferri.

¶ Ad tertium dicendum, q angeli habent uirtutē minus cōtrac
tam q animæ. Vnde uirtus motiua aīæ contrahitur ad corpus
unitū qđ per eā uiuificatur, quo mediante alia potest moueri.
Sed uirtus angeli non est cōtracta ad aliquod corpus. Vnde po
test corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelo possint facere miracula.*

AD QVARTVM sic pceditur. Videt q angeli possunt
facere miracula. Dicit enī Greg. Virtutes uocant illi
spiritus per quos signa & mirabilia frequēt[r] fiūt.

¶ Præterea, Aug. dicit in li. 83. q. q magi faciūt mira
cula p priuatos cōtract[s], boni christiani p publicā
iustitiam, mali christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed magi fa
ciunt miracula per hoc quòd exaudiūtur à dæmonibus, ut ipse
alibi in eodem lib, dicit. Ergo dæmones miracula possunt face
re. Ergo multo magis angeli boni.

¶ Præterea Aug. in eodē lib. dicit q omnia quæ uisibiliter fiunt,
etiā per inferiores potestates aēris huius non absurde fieri pos
se creduntur. Sed quando effectus aliquis naturalis causarum
producitur absq; ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse mira
culum. Puta cum aliquis sanatur à febre non per operationē na
turæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula.

¶ Præterea, Virt[s] supior nō subdit ordini inferioris cauſæ. Sed na
tura corporalis est inferior angelo. ergo angel[s] pr opari præter
ordinem

ordinem corporalium agentium. Quod est miracula facere.

¶ SED CONTRA est quod de Deo dicitur in Psal. Qui facit
mirabilia magna solus.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus, & non agens propria uirtute miracula facere potest, cum
solus præter ordinem uniuersæ creaturæ facere possit.*

¶ RESPONDEO dicendum, q miraculum proprie dicitur cū
aliquid fit præter ordinē naturæ. Sed nō sufficit ad rationē mira
culi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicuius particularis.
Quia sic cū aliquis proiicit lapidē sursum, miraculū faceret, cum
hoc sit præter ordinē naturę lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur
esse miraculū, q fit præter ordinē totius naturæ creatæ. Hoc aūt
nō potest facere nisi Deus. Quia quicquid facit angelus, uel quc
unq; alia creatura propria uirtute, hoc fit secundum ordinem
naturæ creatę. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur quòd
solus deus miracula facere possit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli aliqui dicun
tur miracula facere: uel quia ad eorum desiderium deus miracu
la facit, sicut & sancti homines dicuntur miracula facere, uel qa
aliquod ministerū exhibent in miraculis quæ fiunt, sicut colli-
gēdo pulueres in resurrectione cōi, uel huiusmodi aliqd agēdo.

¶ Ad secundum dicendū, quòd miracula, simpliciter loquendo,
dicuntur, ut dictū est[c], cū aliqua fiunt præter ordinē totius natu
ræ creatæ. Sed quia nō omnis uirtus naturæ creatæ est nota no
bis: ideo cū aliquid fit præter ordinē naturæ creatæ nobis notæ
per uirtutē creatā nobis ignotā, est miraculū quo ad nos. Sic igi
tur cū dæmones aliquid faciūt sua uirtute naturali, miracula di
cuntur nō simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo magi p dæ
mones miracula faciunt[c]. Et dicuntur fieri p priuatos cōtract[s]:
quia quælibet uirtus creaturæ in uniuerso se habet ut uirtus ali
cuius priuatæ personæ in ciuitate. Vnde cū magus aliquid facit
per actū imitū cū dæmone, hoc fit quasi per quēdā priuatū con
tractū. Sed iustitia diuina est in toto uniuerso, sicut lex publica
in ciuitate. Et ideo boni Christiani inquantum per iustitiā diui
nam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicā iu
stitiā: mali autem Christiani per signa publicæ iustitiæ: sicut in
uocando nomen Christi, uel exhibendo aliqua sacramenta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spirituales potestates possunt fa
cere ea quæ uisibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corpo
ralia semina per motum localem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid face
re præter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt ali
quid facere præter ordinem totius creaturæ: quod exigitur ad
rationem miraculi, ut dictum est[c].

QVAESTIONIS CENTESIMAE VNDECIMÆ, *de actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandū est de actione angelorū in
homines. Et primo quæritur utrū possint eos im
mutare sua uirtute naturali. Secundo, quomodo
mittantur à deo ad ministerium hominum. Ter
tio, quomodo custodiunt homines.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrū angelus pos
sit illuminare intellectum hominis. ¶ Secundo, utrum possit im
mutare affectum eius. ¶ Tertio, utrum possit immutare ima
ginationem eius. ¶ Quarto, utrū possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angelus possit illuminare hominem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q angelus
non possit illuminare hominem. Homo enim illu
minatur per fidē. Vnde Dio. in ecclesiastica hierarc.
illuminationē attribuit baptismo, q est fidei sacra
mētū. Sed fides immediate est à Deo, sēm illud ad
Eph. 2. Gratia estis saluati p fidē, & nō ex uobis. Dei enim donū
est. Ergo homo nō illuminatur ab angelo, sed immediate à Deo.

¶ Præterea, Super illud Roma. 1. Deus illis manifestauit: dicit glo.
q non solum ratio naturalis ad hoc prosuit, ut diuina hominī-
bus manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suū, s. per
creaturam. Sed utrūq; est à Deo immediate, s. ratio naturalis &
creatura. Ergo Deus immediate illuminat hominem.

¶ Præterea, Quicunque illuminatur cognoscit suam illumina-
tionem. Sed homines non percipiunt se ab angelis illuminari.
Ergo non illuminantur ab eis.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. probat in 4. ca. cæ. hierar.
quòd reuelationes diuinorum perueniunt ad homines mediā-
tibus angelis, ut suprà dictum est[c]. Huiusmodi autem reuelatio
nes sunt illuminationes, ut suprà dictum est[c]. Ergo homines il-
luminantur per angelos.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homines inferiores sint naturæ angelis, per ipsos illuminantur.*

¶ RESPONDEO dicendū, q cū diuinæ prouidentiæ ordo
habeat, ut actionibus superiorum inferiora
subdātur, ut suprà dictū est, sicut inferiores
angeli illuminantur p superiores: ita homes,
quæ sunt angelis inferiores, p eos illumināt
tur. Sed mod[s] utriusq; illuminationis quo-
dāmō est similis & quodāmō diuersus. Di
ctū est enim suprà[c], q illuminatio, quæ est
manifestatio diuinæ ueritatis, sēm duo at-
tēditur, s. sēm q intellectus inferior consor
tatur p actionē intellectus superioris, & se-
cūdū q pponūtur intellectui inferioris spe
cies intelligibiles, quæ sunt in superiori, ut
capi possint ab inferiori. Et hoc qdē in ange
lis fit sēm q superior angelus ueritatē uni-
uersalē cōceptā diuidit sēm capacitatē in-
ferioris angeli, ut suprà dictū est[c]. Sed intel-
lectus humanus nō pōt ipsam intelligibilē
ueritatē mudā capere: eā cōnaturale est ei ut
intelligat p cōuersionē ad phātasmata, ut su
prà dictū est[c]. Et ideo intelligibilē ueritatē
pponūt angeli hominibus sub similitudini
bus sensibiliū, secundū illud qđ dicit Dio. 1.
c. cæ. hier. q impossibile est aliter nobis lu-
cere diuinū radiū, nisi uarietate sacrorū uela
minū circūuelatū. Ex alia uero parte intelle-
ctus humanus tanquā inferior fortificatur
per actionem intellectus ängelici, & secun-
dum hæc duo attenditur illuminatio, quia
homo illuminatur ab angelo.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q ad fidem
duo cōcurrūt. Primo quidē habitus intelle-
ctus quo disponitur ad obediēdū uoluntati
rēdēti in diuinā ueritatē. Intellect[s] eīm assen
tit ueritati fidei nō quasi cōūctus rationē,
sed quasi imperatus à uoluntate. Nullus
enim credit nisi uolēs: ut Aug. dicit. & quan
tum ad hoc fides est à solo Deo. Secundo re-
quūritur ad fidem, q credibilia proponātur
credenti: & hoc quidē fit per hominē secun
dū q fides est ex auditu: ut dicitur Rom. 10.
sed per angelos principaliter, per quos ho-
minibus reuelātur diuina: unde angeli ope-
rantur aliquid ad illuminationem fidei. Et
tamen homines illuminātur ab angelis, nō
solum de credendis, sed etiam de agendis.

¶ Ad secundū dicēdū, q ratio naturalis quæ
est immediate à Deo, pōt p angelū cōforta-
ri ut dictū est[c]: & sīlr ex specieb[s] à creaturis
acceptis tāto altior elicit intelligibilis ueri-
tas, quanto intellectus humanus fuerit for-
tior. Et sic p angelū adiuuat hō, ut ex creatu
ris pfectius in diuinā cognitionē deueniat.

¶ Ad tertiū dicēdū, q opatio itellectualis &
illuminatio, dupl[r] possunt considerari. Vno
mō ex parte rei intellectæ, & sic q̄cūq; itelli
git uel illuminat, cognoscit se intelligere uel
illuminari: qa cognoscit rē sibi esse manife-
stā. Alio mō ex parte principij. Et sic nō qui-
cūq; intelligit aliquā ueritatē, cognoscit qđ
sit intellectus q est principiū intellectualis
opationis. Et similiter nō q̄cūq; illuminatur
ab angelo, cognoscit se ab angelo illumiari.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrū angelus possit immutare uolūtatē hominis.*

AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur q angeli possint im
mutare uolūtatē hominis: qa
super illud Heb. 1. Qui facit an
gelos suos spiritus & ministros
suos flāmā ignis, dicit glo. q ignis tunc dat
spiritui seruēt, & unita nostra urunt. Sed hoc
non esset nisi uolūtatē immutarēt. ergo an-
geli possunt immutare uoluntatem.

¶ Præterea, Beda dicit, q diabolus nō est im
missor solū malarū cogitationū, sed etiā ui-
censor. Dañ. aūt ultertius dicit, q etiā est im-
missor. Dicit eīm in 2. li. q̄ oīs malitia & im-
mūdæ passiones ex dæmonib[s] excogitatæ
sunt, & imittere hoī sunt cōcessę. Et pari rō
ne angeli boni imittūt & incēdūt bonas co
gitatiōes. Sed hoc nō possent facere nisi im-
mutarēt uolūtatē: ergo immutāt uolūtatē.

¶ Præterea,

tur. Miracula est præ-
ter ordinē naturæ crea
tæ non alicuius, sed o-
mnis. Quicquid fit à
quacunq; creatura uir
tute propria, non fit
præter ordinem totius
naturæ creatæ. ergo 548
nullum factum à creatu
ra est miraculū. Ma-
ior probatur quo ad se
cundam partem: quia
alias protectio lapidis
sursum esset miraculū.
Minor uero: quia qđ
fit uirtute creata pro-
pria, fit secundum ordi
nem illius uirtutis. 520

a ¶ *Super Quæ-
stionis centesimæ u-
decimæ Artic. primū.*

Titulus clarus. 422

¶ In corpore Cōment.
duo. Primo re-
spōdet directe quęsito
affirmatiue. Secundo
tractat modum illumi-
nationis.

¶ Quo ad primum eō
clusio est. Homines il-
luminantur per ange-
los. Probat & manife-
statur. Probat, Diuinæ
prouidentiæ ordo ha-
bet, ut actionibus supe
riorum subdantur infe
riora. ergo homines
angelis. tenet sequela
quia inferiores sunt,
manifestatur uero à si-
mili. Sicut angeli infe-
riores illuminātur per
superiores, ita homi-
nes per angelos.

¶ Quo ad secundum
conclusio est, Modus
utriusque illuminatio-
nis est quodāmodo si-
milis & quodāmodo
diuersus. Probatur &
declaratur simul utra-
que pars. Similis qui-
dem est quo ad nume-
rum capitū, & quo ad
alterum caput. quo ad
numerū quidē capitū, c
quia sicut angeli illu- 5
minantur ex duobus
capitibus, s. ex parte
intellectus & ex parte
specieī: ita etiā homi
nes ex duobus capitī-
bus illustrantur ab an-
gelis. quo ad alterum
uero caput: quia eodē
modo illuminatur an-
gelus & homo ex pār
te intellectus, Lpez uīā
cōformationis defectūs
ab obiecto: ut illustrato à superiori, ut su
perius declarum est.
Dissimilis autē est quo
ad reliquū caput, s. ex 546
parte specieī: quoniā
angelus illuminat pro-
positione particulato-
rū cōceptā intelligi-
bilis: homo uero appli
catione similitudinum
sensibiliū. Probatur ra
tione & authoritate.
ratio est, quia naturale
est hominī cognoscere
per phantasmata. autho
ritas Dio. Omnia in li
tera clara sunt quāuis
non hoc ordine.

a ¶ *Super Quæstio-
nis centesimæ undecimæ
Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpe una di Cōment.
stinctio trimembris
cū singulis cōclusionib[s]. Distinctio est. Volū
tas pōt imutari dupl[r].

icitet ab intrinseco & ab extrinseco: et hoc duplr̃ter in homine, quia uel ab ipso bono intellecto sua p̃sentia re ipsum, uel a passione partis sensitiue. Et sic sunt tria membra respectu uoluntatis humanæ.

¶Prima conclusio est, Voluntas à solo Deo 31
potest immutari ab in- 343
trinseco. Probatur, ut suprà quia eius tantũ est immutare inclinationem, cuius est dare, &c.
ut superiꝰ deductum est q. 106. art. 1.

¶Secunda est, Solus Deus mouet uoluntatẽ obiectiue efficaci sufficientia: Angelus uero persuasione. Probatur, ut in loco prędicto.

¶Tertia est, Angeli possunt immutare uoluntatẽ ex parte passionum, non tamen necessitare. Probatur prima pars, quia possunt concitare huiusmodi passiones: secunda uero, quia uoluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quæstum: q̃ Angelus non mouit aut suadendo aut concitando immutare uoluntatẽ põt: & hoc 32
absq; necessitatione. 344
Annota. ¶Aduerte hic, q̃ subdi uno facta non est proprie subdistinctio: quoniam nõ multiplicatur motiuum uoluntatis in subdistinctionis mẽbris. Virobique enim motiuum est bonum, uel apparẽs bonũ intellectũ. Sed est distinctio modorum offerendi ipsum obiectum. Potest enim offerri obiectum intelligibili modo: & sic offertur uel à solo proprio intellectu, uel etiã ab intellectu suadentis. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione nolãtati non cuicunq; sed humanæ propter modũ eliãdi animæ cum iunctæ, & ideo in hoc differt uoluntas humana ab angelica, ut in littera dicitur.

422 a ¶Super Quæstionis centesimanonadecimæ Articulum tertium.

Annota. Titulus clarus nõ mine imaginatio nis intellige omnes sensus interiores.

Comment. ¶In corpore una conclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Angelus tã bonus q̃ malus 327
b. dist. 7. ar. 1. co. potest naturali sua uirtute immutare imaginationem. Probatur, Et ueri. q. 11. ar. Natura corporalis obedit Angelo ad motum 3. & 98. localẽ: ergo ad quæcũq; 12. ar. 6. que possunt ex motu & ma. q. 3. ar. 1. localẽ causari: ergo ad Et q. 8. 1. apparitiones imaginarias. Antecedens cum artic. 11. prima consequẽtia patet. Secunda probatur: 542
quia huiusmodi apparitiones interdum causantur ex motu locali spirituũ & humorum.

¶Præterea, Angel⁹, sicut est dictũ[c], illuminat intellectum hominis mediãtibus phantasmatibus. Sed sicut phantasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus qui deseruit uoluntati, quia & ipse etiam est uis utens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectũ, ita potest immutare uoluntatem.

¶SED CONTRA est, quòd immutare uoluntatem est proprium dei: secundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini: quocunq; uoluerit, uertet illud.

CONCLVSIO.

¶Angeli non nisi suadendo, seu concitando, hominis uoluntatem immutare possunt, non tamen cogendo: quam tamen ab intrinseco, & extrinseco Deus mouere efficacissime potest.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ uoluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cum motus uoluntatis non sit aliud q̃ inclinatio uoluntatis in rẽ uolitã, solꝰ deus est sic immutare uoluntatẽ, qui dat naturę intellectuali uirtutẽ talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis non est nisi à deo, q̃ dat naturã, ita inclinatio uoluntaria nõ est nisi à deo, q̃ causat uoluntatẽ. Alio mõ mouet uoluntas ab exteriori. Et hoc in angelo est uno mõ tm, s. à bono apprehẽso p intellectũ. Vnde secũdũ q̃d aliqs est causa q̃ aliq̃d apprehendatur ut bonum ad appetendum, secundũ hoc mouet uoluntatẽ. Et sic sol⁹ deus efficaciter potest mouere uoluntatẽ, angelus autẽ & homo per modũ suadẽtis, ut suprà dictũ est[c]. Sed præter hũc modũ etiam aliter mouetur in hominibus uoluntas ab exteriori, s. ex passione existente circa appetitũ sensitiuum. Sicut ex cõcupiscẽtia uel ira inclinatur uoluntas ad aliquid uolendũ: & sic etiam Angeli inquantũ possunt cõcitare huiusmodi passiões, possunt uoluntatẽ mouere, nõ tñ ex necessitate, q̃a uoluntas semper remanet libera ad cõsentiẽdũ, uel resistẽdum passioni.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ ministri Dei uel homines uel Angeli dicũtur urere uitia, & inflãmare ad uirtutes p modũ psuasiõis.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ dęmones nõ possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cũ usus cogitatiuæ uirtutis subiaceat uoluntati. Dicitur tamen diabolus incẽsor cogitationũ, inquãtũ incitat ad cogitandũ uel ad appetẽdum cogitata per modum persuadentis, uel passionẽ cõcitãtis. Et hoc ipsum incendere Dam̃ uocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonæ cogitationes attribuũtur altiori principio, s. deo, licet angelorũ ministerio procurentur.

¶Ad tertium dicẽdum, q̃ intellectus humanus secundũ præsentem statum non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata: sed uoluntas humana potest aliquid uelle ex iudicio rationis nõ sequẽdo passionẽ appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

a ¶Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.

ARTICVLVS III.

AD TERTIVM sic procedi- tur. Videtur q̃ angelus nõ possit immutare imaginationem hominis. Phãtasia. n. ut dicitur in li. de anima, est motus factꝰ a sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actũ: ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuę uirtutis, ut sit per immutationem angeli.

¶Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione, cum sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili: ut dictum est[c]. Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Commixtione alterius spiritus fieri potest, ut ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligenti, siue ab alto intellecta pandantur. Sed nõ uidetur q̃ angelus possit misceri imaginationi humanæ, neq; q̃ imaginatio possit capere intelligibilia quæ angelus cognoscit: ergo uidetur q̃ angelus nõ possit mutare imaginationẽ.

¶Præterea, In uisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quædã deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, uidetur q̃ nõ possit causare imaginariã uisionẽ, imaginationẽ immutando.

¶SED CONTRA est, quòd ea quæ apparẽt in somnis, uidentur imaginaria uisione. Sed angeli reuelant aliqua in somnis, ut patet Mat. 1. & 2. de angelo q̃ Ioseph in somnis apparuit. Ergo Angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶Potest tã angelus malus quàm bonus naturalibus seu nitribus ipsam hominis imaginationẽ immutare.

¶RESPONDEO dicendum, q̃ angelus tã bonus quàm malus uirtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic cõsiderari potest. Dictum est enim suprà[c], q̃ natura corporalis obedit angelo ad motum localem. illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt uirtuti naturali angelorũ. Manifestum est autem, q̃ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalis spiritus & humanorum. Vnde Ari. in li. de som. & uigi. assignans causam apparitionis somniorum[c] dicit q̃ cum animal dormit descendẽte plurimo sanguine ad principiũ sensitiuũ, simul descendunt motus, i. impressiones rectæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouẽt principiũ sensitiuũ: ita q̃ sit quædam apparitio, acsi tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tãta potest esse commotio spirituum & humorum, q̃ huiusmodi apparitiones etiã uigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalẽ cõmotionẽ humanorum, & quandoq; etiã per uoluntatẽ hominis, qui uoluntarie imaginatur quod prius senserat, ita etiã hoc potest fieri uirtute angeli boni uel mali. Quandoq; quidem cum alienatione à corporeis sensibus, quandoq; autem absq; tali alienatione.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ principiũ phãtasiæ est à sensu secũm actũ. Nõ. n. possum⁹ imaginari q̃ nullo mõ tentim⁹ uel secũdũ totũ, uel secũm partẽ. Sicut cęc⁹ natus nõ põt imaginari colorẽ. Sed aliqñ imaginatio sic formatur, ut actus phãtastici motus cõsurgat ab impressionibus interius cõseruatis, ut dictum est[c]. ¶Ad secũdũ dicẽdũ, q̃ angel⁹ trãsmutat imaginationẽ: nõ quidẽ ipsũmẽdo aliquã formã imaginariã nullo mõ p sensum prius acceptã. Nõ. n. posset facere q̃ cęc⁹ imaginaretur colores. Sed hoc facit per motũ localem spirituũ & humorum: ut dictũ est[c].

¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ cõmixtio illa spiritus angelici ad imaginationẽ humanã nõ est p essentiã: sed per effectũ quẽ p dicto modo in imaginatione facit, cui demõstrat quæ ipse nouit non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶Ad quartũ dicẽdũ, q̃ angelus causans aliquã imaginariã uisionẽ q̃q; quidẽ simul intellectũ illuminat, ut cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tũc nulla est deceptio. Quandoq; uero p operationẽ angeli solũmodo similitudines rerũ apparẽt in imaginatione. Nec tũ tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ angelus non possit immutare sensum humanum. Ratio enim sensitiua est operatio uitæ: huiusmodi autẽ operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus

a ¶Super Quæstionis centesimæduodecimæ Arti. primum.

Titulus clarus quo ad quid nominis.

Comment. ¶In corpore una 544
cõclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Aliqui angeli mittuntur à deo in ministerium. Conclusio habet tres partes, quòd mittuntur à deo, quòd in ministerium. & tertia pars probatur. Primo, q̃ mittuntur ex propria rationẽ missionis sic. Procedens ab aliquo, ut incipit esse ubi uel nõ erat, uel non illo modo erat, mittitur. angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur reperendo suprà dicta de missione filii & spiritus sancti, quibus conuenit mitti, non ubi non erant; sed nouo modo essendi ubi erãt. Minor probatur ex differentia inter agẽs uniuersale & particulare sic. Proprium est agentis uniuersalis attingere totum uniuersum, & cõsequenter esse ubiq; ergo agens particulare attingit sic unũ, quòd 263
non aliud: & conse- 547
quenter est ita hic, q̃ non alibi. Ergo angelus asturas aliquid circa creaturã corpoream, de nouo applicat sum uirtutem ad illam: ergo incipit esse ubi nõ erat. omnia clara sunt.

Annota. ¶Et aduerte, quòd cũ minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus author de primo, sed de secũdo. Tũ quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includit. Secundo igitur probatur, quòd à deo, sic Hoc totũ procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à deo. Antecedens patet, & demonstrat ly hoc applicationem uirtutis de nouo in corpus subditum & esse ibi. Consequentia uero patet ex dictis in tractatu de missione superius, quia sicut licet mitteris est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, uel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio quã angelus missus exercet, est à deo, ut à primo imperante, & propter 549
deũ ut ultimũ finẽ: ergo Ad Heb. angelus habet se ut mi- co. 2
nister. ergo actiones angelorum ministeria sunt. ergo ipsi in ministerio mittuntur. Antecedens patet. Prima cõsequentia probat ex ratione instrumenti, scilicet ab alio & propter aliud. secũda probatur, q̃a minister nihil aliud est, quàm instrumentum intelligens, cætera requiruntur per te notę.

quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

¶Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationem. Vnde dicitur Eccl. 20. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, uidetur quòd retardentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione dei consistit. Si ergo mitterent, eorũ beatitudo minueret. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur Luc. 22. Quis maior est qui recumbit, an ille qui ministrat, nónne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

CONCLVSIO.

¶Aliqui angeli speciali quodam modo mittuntur à deo in ministerium creaturæ corporalis in deum dirigendæ, uel deducendæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest[c], quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à deo. Vt enim suprà dictum est[c], cũ de missione diuinarũ personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo 312
procedit, ut incipiat esse ubi prius non erat, uel ubi prius erat per 524
alium modum. Filius enim aut spiritus sanctus mitti dicitur, ut à patre procedens per originẽ: & incipit esse nouo modo, id est p gratiam uel naturã assumptam, ubi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est ubiq; esse, quia cum sit uniuersale agens, eius uirtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, ut suprà dictum est[c]. Virtus autẽ angeli cum sit particulare agens, non attingit totũ uniuersum, sed sic attingit unũ, quòd non attingit aliud. Et ideo ita est hic quòd nõ alibi. Manifestum est autẽ per suprà dicta[c], quòd creatura corporalis per 542
angelos administratur. Cum igitur aliquid esse desinẽdũ per aliquẽ angelũ circa aliquam creaturã corpoream, de nouo applicatur angelus illi corpori sua uirtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totũ procedit ex imperio diuino. Vnde sequi⁹ secundum præmissa[c], quòd angelus à deo mittatur. Sed actio quam 272
angelus missus exercet, procedit à deo, sicut à primo principio, 542
cuius nutu & authoritate angeli operantur: & in deũ reducitur sicut in ultimũ finẽ. Et hoc facit ratione ministerii. Nã minister est sicut instrumentum intellectus. Instrumentũ autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinat. Vnde actiones angelorũ ministeria uocant. Et ꝓpter hoc dicuntur in ministerũ mitti.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, ut cõtemplatio. Et talis operatio nõ determinat sibi locũ: imo ut Aug. dicit. 4. de tri. etiam non secundũ quod aliquid æternum mente facimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

¶Ad secundum dicendum, quòd cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli, secundum cõgruentiam quãdam: quia congruum est ut supremum corporũ naturæ quæ est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quando nõ actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶Ad tertium dicendum, quod in nobis exterior occupatio puritatẽ contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas uirtutes quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ uirtutis. Sed angelus per solam intellectualẽ operationẽ regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius cõtemplationem: quia duarũ actionũ: quarũ una est regula & ratio alterius: una nõ impedit, sed iuuat aliam. Vnde Greg. dicit in. 2. mo. q̃ angeli nõ sic foris exeunt, ut interne contẽplationis gaudiis priuentur.

¶Ad quartum dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo uel angelus inquantum adhærendo deo fit unus spiritus cum deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Ephe. dicit, Superiores sibimuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittãtur. Dicit enim Apostolus ad Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi.

¶Præterea, Inter ordines supremus est ordo seraphim, ut ex suprà dictis patet[c]. Sed seraphim est missus ad pur- 2. dist. 10. art. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

466 misterio. Secūdo recitat optimo pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur, & simul respondetur quçsito negatiue.
¶ Quo ad primū quatuor dicuntur: duo de facto, duo de possibili.
Primū patens ad factū est ordo communis diuinæ prudentiæ consistēs in hoc, quòd superiora principanſ & inferiora tantum ministrant, ut patet in angelis, & in toto uniuerso. Secundū
226 pertinens quoçp ad factum, est ordo diuinæ dispēſationis consistēs in hoc, quòd prędictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoçp in corporalibus nō seruatur, sed superiores exequuntur per seipſos ratiōe propter altiorem ordinem, puta gratię diuinæ manifestationem. Declarat hoc tā in deo quàm in angelis prętermissione cęlestiū corporū. Ter-
4 tiū quinto ad possibile est, quòd
531 dominus potest per seipſum absq; angelis medijs reuelare alicui homini aliquid. Quartum pertinēs etiā ad possibile est, quòd
343 angeli superiores absq; inferioribus medijs possunt idem.
511 ¶ Quo ad secundum
232 conclusio opinionis affirmatiuæ hæc est. Angeli inferiores tantum mittuntur de lege communi, superiores uero ex diuina dispēſatione. Hæc conclusio non ab ter probatur, nisi q; ex prædictis deducta uidetur, tanquā possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens.
¶ Quo ad tertium duo fiunt. Quia primo tripliciter impugnat præcedens opinio quo ad secundam partem, & hic
532 secundo infertur cōclusio negatiua responſiua q̄sito, Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est, Prętermissio ordinis ex diuina dispēſatione fit propter altiorem ordinem. ordo missionis angelicæ nō habet altiorem ordinē. ergo non suscipit prętermissionem, maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ. ergo.
¶ Secūda ratio est. Ordo communis prætermittitur propter fidei confirmationem: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationē. ergo. maior patet in miraculis: minor, quia illa prętermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnū qđ per inferiores exerceri non possit. ergo. antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximū, & firmatur authoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responſiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunquā mittuntur.
¶ Aduerte hic duo, q̄ prima ratio se tenet ex parte causæ efficientis. ordo eīm supior ut agēs superius, se habet respectu inferioris. Secunda uero ex parte causæ finalis. Manifestatio nāq; fidei finis est miraculorum, &c. Tertia autem ex pte causæ formalis. Excellentia namq; suæ dignitas authōri ad magnitudinem rei gerēdæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo q̄ ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniā prætermissio ordinis hinc apparet, quòd nō sit possibilis potētia ordinata, sed potentia absoluta. omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulū tertium.*

Coment. IN corpore duo. primo declaratur quid interſit inter assistere & ministrare. Secundo distingit de assistentia. tria dupliciter. et sic duabus conclusionibus respondetur quæsito.
¶ Quo ad primum dicitur, quòd ista metaphorice dicūtur de angelis q̄ assistentia constitit in immediata visione apud regē. Ministrare uero habet mediatam præceptionem.
¶ Quo ad secūdum dicendum est, Assistentia, id est immediata uisio *art. 2.*

a ¶ *Vtrum angeli qui mittuntur assistant,*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittitur igitur angelus & assistit: quia etiā circunscriptus est angelicus spiritus. Sūmus tñ spiritus q̄ deus est, circunscriptus non est.
¶ Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamē ipse dixit, Ego sum Raphael angelus unus ex septem qui astamus ante deum, ut habetur Tobię 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.
¶ Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est deo quam satan. Sed satan assistit deo: secundum quod dicitur Iob primo. Cū assisterent filii dei coram Domino, affuit inter eos & satan: ergo multo magis angeli qui mittuntur in ministerium, assistunt.
¶ Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi q̄a non immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est contra illud quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei: ergo etiam illi qui ministrant assistunt.
¶ SED CONTRA est, quod Greg. dicit. 17. Mora. super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuntianda nō exeunt. Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

CONCLVSIO.

¶ Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam uidendo: sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo misteria, quæ in ipsa sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli introducuntur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alii uero sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nuntiantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur, & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.
¶ Considerandum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediate uident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant, assistere dicuntur. Vnde Greg. dicit in 2. Mora. quòd semper assistere, aut uidere faciem Patris possunt q̄ ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denuntiantur [c]. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primæ hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dio. immediate à deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primū & secundum, quæ procedunt de primo modo assistendi.
¶ AD TERTIVM, Satan non dicitur astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia ut Greg. dicit 2. Mo. etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen angelis similem nō amisit.
¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate uident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hier. conclusio responſiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunquā mittuntur.

gandum labia prophetiæ: ut habetur Isaiæ 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittuntur.
¶ Præterea, Diuinæ personæ in infimum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur [c]. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.
¶ Præterea, Si superiores angeli non mittuntur ad exterius ministerium, hoc nō est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores. Sed cū omnes angeli sint inæquales, ut suprà dictū est [c], quilibet angelus habet inferiorem angelum præter ultimum: ergo unus angelus solus ut ministraret in ministerium missus. Quod est contra id quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei.
¶ SED CONTRA est, quod Greg. dicit referens sententiam Dionysii. Superiora agmina usum exterioris ministerii nequaquam habent.

CONCLVSIO.

¶ Non omnes angeli mittūtur, sed quidā assistunt.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ sicut ex suprādictis patet [c], hoc habet ordo diuinę prouidentiæ nō solū in angelis, sed etiā in toto uniuerso, q̄ inferiora per superiora administrant. Sed ab hoc ordine i reb⁹ corporalib⁹ aliquando ex diuina dispēſatione receditur propter altiorem ordinem, secundum scitum, quòd expedit ad gratiæ manifestationem [c]. Quòd enim exeus natus fuit illuminatus, quòd Lazarus fuit suscitatus, immediate à deo factum est absq; aliqua actione cęlestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporib⁹ operari præter actionem cęlestium corporum, condensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Nec; alicui debet esse dubium, quin deus immediate hominibus aliqua reuelare posset non mediantibus angelis, & superiores angeli non mediantib⁹ inferioribus. & secundum hanc considerationem quidam dixerūt q̄ secundum communem legem superiores nō mittuntur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdū etiam superiores mittuntur, sed hoc non uidetur rationabile: q̄a ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum [c]. Ordo autem gratiæ non habet alium superiorem ordinem, propter quem prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiam, q̄ ordo naturę in operatione miraculorum prętermittitur, ppter fidei confirmationem. Ad quam nihil ualeret si prætermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi non posset. Nihil etiam est ita magnū in ministeriis diuinis, quod p inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Greg. dicit, q̄ qui summa annūtiant, archangeli uocantur. Hinc est q̄ ad uirginem Mariā Gabriel archangelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, ut ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est cum Dio. q̄ superiores angeli nunquā ad exterius ministeriū mittuntur.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ sicut in missionibus diuinarum personarum aliqua est uisibilis quæ attenditur secūdum creaturam corpoream: aliqua inuisibilis q̄ fit secundū spiritualem effectum: ita in missionibus angelorū aliqua dicitur exterior, q̄ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secūdum hanc missionem non omnes mittuntur. Alia est inferior secūdum intellectuales effectus, prout scilicet unus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendū, quòd Apostolus inducit illud ad probandū q̄ Christus sit maior angelis, p quos data est lex: ut sic ostendat excellentiam nouæ legis

mæ hierarchiæ, proprium esse dicitur immediate illuminari à deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis unus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

b 405 372 *1. di. 10. art. 3.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes uel assistunt uel ministrant, secūdum quod habetur Dan. 7. sed angeli secundæ hier. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hier. sicut dicit Dion. 8. c. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.
¶ Præterea, Gregor. dicit 17. mora. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.
¶ SED CONTRA est, quod Dion. dicit, quòd dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionem pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶ Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.

149 ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est [c], mitti ad exterius ministerium propriè conuenit angelo, secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerii: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, ut Dion. dicit 7. c. cæ. hier. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autem dominationum nō importatur aliqua executio, sed solaꝫ dispositio & impertium de exequendis. Sed in nominibus interiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominantur à denuntiando, uirtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, ut Greg. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoçp ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.
¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ dominationes cōputant quidē inter angelos ministrantes: nō sicut exequentes ministerium, sed sicut dispōnētes & mādātes qđ per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operātur: sed solum disponunt & præcipiunt qđ alii debeant operari.
¶ Ad secundū dicendū, q̄ de numero assistentiū & ministrantiū duplex ratio haberi potest. Greg. eīm dicit plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim q̄ dicitur, Millia millū ministrabāt ei: nō esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceret, millia de numero millū: & sic ministrantiū numerus ponitur indefinitus ad significandū excessum. assistentiū uero numerus finalis cum subditur, Et decies millies cētena millia assistebāt ei: & hoc, pcedit secundū rationē platonicorū: q̄ dicebāt q̄ quanto aliqua sunt unt primo principio, ppinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quāto numerus est, ppinquior unitati, tāto est multitudine minor. Et hæc opinio saluat quātū ad numerū ordinū dū sex ministrāt, & tres assistūt. Sed Dio. ponit 14. c. cæ. hie. q̄ multitudo angelorū trāscēdit omnē materialē multitudinē, ut s. sicut corpora supiora trāscendūt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita supiores naturæ in
234 corporeæ transcendūt oēs naturas corporeas, q̄a qđ' est melius est magis à deo intētum, & multiplicatū [c]. Et secundū hoc, cū assistentes sint supiores ministrib⁹, plures erunt assistētes quàm ministrātes. Vnde secundū hoc, millia millū legitur multiplicatiue, ac si diceretur, Millies millia. Et q̄a decies centū sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrātes: sed q̄a dicitur decies millies cētena millia, multo plures dicūtur assistentes quā ministrātes. Nec tñ hoc, p tāto dicit, q̄a tātus solū sit angelorū numerus: sed multo maior: q̄a omnē materialē multitudinē excedit. Quod significatur per multiplicationē maximorum numerorū supra seipsos, scilicet denarii, centenarii, millenarii, ut Dion. ibidem dicit.

467

putētur. ¶ Tertio, utrum custodia pertineat solū ad ultimū ordinē angelorū. ¶ Quarto, utrum omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶ Quinto, quando incipiat custodia circa hominē. ¶ Sexto, utrum angelus semper custodiat hominē. ¶ Septimo, utrum doleat de perditione custoditi. ¶ Octauo, utrum inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum homines custodiantur ab angelis,

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō custodiātur ab angelis: custodes enim deputātur aliquibus, uel quia nesciunt, uel quia nō possunt custodire seipſos, sicut pueri & infirmi: sed homo potest custodire seipſum p liberū arb. & scit per naturalē cognitionē legis naturalis: ergo homo non custodit ab angelo.
¶ Præterea, Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere uidetur. Sed homines custodiuntur à deo, secundum illud Psal. Non dormitabit, neq; dormiet q̄ custodit Israël. ergo non est necessārium quòd homo custodiatur ab angelo.
¶ Præterea, Perditio custoditi redūdat in negligentiam custodis. Vnde dicitur custodam 3. Reg. 20. Custodi uirum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua p anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt, uel uisibiliter apparēdo uel miracula faciendo, uel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorū custodiæ homines essent cōmissi: qđ patet esse falsum. Nō igitur angeli sunt hominum custodes.
¶ SED CONTRA est quod dicitur in psal. Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uiis tuis.

CONCLVSIO.

¶ Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus diuigi, cum multipliciter in ipsis erraꝛe illos contingat.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quòd mobilia et uariabilia p immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur [c]. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles [c], & corpora inferiora p superiora [c], quæ sunt inuariabilia secundū substātiam: sed & nosipſi regulamur circa communiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quę inuariabiliter tenemus. manifestum est autem quòd in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter uariari & deficere possunt à bono: & ideo necessarium fuit q̄ hominibus angeli ad custodiā deputarentur, p quos regularentur & mouerētur ad bonū.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per liberum arb. potest homo aliqualiter malum uitare: sed non sufficienter, q̄a infirmatur circa affectū boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam uniuersalis cognitio naturalis legis quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonū: sed non sufficienter: q̄a in applicando uniuersalia principia furta ad particularia opera, contingit hominē multipliciter deficere. Vnde dicitur cap. 9. Cogitationes mortaliū timidæ & incertæ, puidētiæ nostrę: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.
¶ Ad secundum dicendum, quòd ad bonum operādum duo requiruntur. Primo quidem, quòd affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitū uirtutis moralis. secundo autem, quòd ratio inueniat congruas uias ad perficiendū bonū uirtutis, quod quidem philosophus attribuit prudētiæ. Quantum ergo ad primū deus immediate custodit hominem, mundando ei gratiā & uirtutes: quantū autē ad secundū deus custodit hominē, ficut uniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: ut suprà habitum est [c].
¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut homines, à naturali instinctu boni discedunt propter passionem peccatitia etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc quòd homines illuminant ad bene agendum. Vnde quòd

duplciter, aut respectu dei, aut respectu diuinorum mysteriorū in deo. Prima cōclusio respōdet affirmatiue, Omnes ministrantes assistunt quo ad uisionē dei. Probatur: quia omnes immediate uident. Et cōfirmat authoritate Greg. Secunda negatiue, Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad perceptionem diui- 553
norum mysteriorum in deo. Probatur authori- *6. dist. 11.*
tate Dion. quia eius est *q. 1. ar. 2.*
proprium illuminari immediate à deo.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Art. quartum.*

Coment. IN corpore una con clusio responsiua q̄sito negatiue, Non omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur, Exequentes tantum mittuntur, non omnes secundæ hierarchiæ exequuntur. ergo. Maior probatur: quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor uero, q̄a supremus ordo hierarchiæ non exeitur, sed quinque inferiores. probat utrunq; ex nominibus suorum ordinum. Domini est imperare: exterorum exequi, &c.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Art. primū,*

Coment. IN corpore una con clusio responsiua q̄sito affirmatiue, Necesse est homines ab angelis custodiri. probatur, Omnia mobilia & uariabilia per immobilia & inuariabilia regulantur secundum ordinē diuinæ prouidentię: homines secundum cognitionē & affectionem sunt multipliciter *b*
uariabiles à bono. ergo 73
oportet eos regulari p 568
uariabiles qui sunt tanſu angeli. ergo. Maior 538
probatur inductiue, In cælo, & intelligentiis corporalibus inferioribus & superioribus, &c. clara sunt omnia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

homines pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum, sed malitiæ hominũ. Quod autem aliquãdo præter legem communem hominibus utiliter apparent, ex speciali dei gratia efficiuntur etiam præter ordinem naturæ miracula sunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic procedi-tur. Videtur q̃ nõ singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est utro-uostior quàm homo. Sed unus homo sufficit ad custodiam multorũ hominum. ergo multo magis unus angelus multos homines potest custodire.

¶ Præterea, Inferiora reducuntur in deum à superioribus per media: ut Dion. dicit. Sed cũ oẽs angeli sint mæquales, ut suprà dictũ est[c], solus unus angelus est inter quẽ & homines nõ est aliqs medi⁹: ergo unus angel⁹ solus est qui immediate custodit homines.

¶ Præterea, Maiores angeli maiorib⁹ officiis deputãtur. Sed nõ est maius officium custodire unum hominẽ quàm aliũ, cum omnes homines natura sint pares. Cũ ergo omniũ angelorũ sit unus mator alio secundũ Dion. uidetur quòd diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.

¶ SED CONTRA est, quòd Hie. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis, dicit. Magna est dignitas animarũ, ut unaquæq; habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶ Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputantur. Cuius ratio est, qa angelorũ custodia est quædã executio diuinæ prouidẽtiæ circa homines. Prouidẽtia autẽ dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[a]: qa aliter se habẽt ad incorruptibilitatem. Homines enim nõ solum sunt incorruptibiles quantũ ad communem speciem, sed etiam quantũ ad proprias formas singulorum, quæ sunt animæ rationales. Quod de aliis rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autẽ q̃ prouidentia dei principaliter est circa illa quæ perpetuo manẽt. Circa uero ea, q̃ transeunt, puidẽtia dei est, inquantũ ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidẽtia dei cõparatur ad singulos homines, sicut cõparatur ad singula genera uel species corruptibilium rerũ. Sed secundum Gregor. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dæmones, uirtutes ad miracula faciẽda in rebus corporeis. Et probabile est quòd diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis præficiantur. Vnde etiam rationabile est ut diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquantũ est homo singularis. Et sic uni homini debetur unus custos: et interdũ plures deputantur ad custodiã unius. Alio modo inquantũ est pars alicuius collegii. Et sic toti collegio unus homo ad custodiam præponitur. Ad quẽ pertinet prouidere ea q̃ pertinẽt ad unũ hominem in ordine ad totũ collegium. Sicut sunt ea quæ exterius aguntur de quibus alii ædificantur uel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur hominibus etiã quantũ ad inuisibilia & occulta quæ pertinent ad singulorum salutẽ secundũ seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputãtur ad custodiã.

¶ Ad secũdum dicendum, q̃ sicut dictũ est[c], angeli primæ hierarchiæ, omnes quantũ ad aliqua illuminantur immediate à deo. Sed quædã sunt de quibus illuminantur superiores tantũ immediate à deo, quæ inferioribus reuelant: & idẽ etiã in inferioribus ordinibus cõsideraudum est. Nã aliqs infimus angelus illuminatur quantum ad quædã ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem: qui tum habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ quamuis homines natura sint pares, tum inequalitas in eis inuenitur, secũdum quod ex diuina prouidentia quidam ordinãtur ad maius, & quidam ad minus[a]: secundũ illud quod dicitur Eccl. 33. In multitudine disciplinæ Domini separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit et humiliauit. et sic maius officiũ est custodire unũ hominem q̃ aliũ.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ custodire homines nõ pertineat solum ad infimũ ordinẽ angelorum. Dicit enim Chrys. quòd hoc quod dicitur Matt. 18. Angeli eorum in cælis, &c. intelligitur non de quibuscunq; angelis, sed de illis preeminentibus. ergo iupereminentes angeli custodiunt homines.

¶ Præterea, Apostolus ad Heb. dicit q̃ angeli sunt in ministerium missi propter eos q̃ hæreditatẽ capiunt salutis. Et sic uidetur q̃ missio angelorum ad custodiam hominũ ordinetur. Sed quæ-dam ordines in exercitu militerũ mittuntur, ut suprà dictũ est[c]. Ergo omnes angeli quinq; ordinum custodiæ hominũ deputant.

¶ Præterea, Ad custodiam hominum maxime uidetur esse necessarium arcere dæmones. quod maxime pertinet ad potestates secundũ Greg. & miracula facere: quod pertinet ad uirtutes. Ergo illi etiã ordines deputãtur ad custodiã, & nõ solũ utrutes.

¶ SED CONTRA est, quòd in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dion.

CONCLVSIO.

¶ Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, uniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut suprà dictũ est[c], homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundũ qđ singulis hominib⁹ singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimũ ordinẽ angelorũ: quorũ secundũ Greg. est minima nũtiare. Hoc autẽ uidetur esse, minimũ in officiis angelorũ, procurare ea, q̃ad unius hominis salutẽ pertinent. Alia uero est custodia uniuersalis. Et hæc multiplicatur secundũ diuersos ordines. Nã quãto agẽs fuerit uniuersalius, tãto est superi⁹. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinẽ principatuum, uel forte ad archãgelos q̃ dicuntur principes angelorũ. Vnde & Michael, quẽ archangelum dicimus, unus de principib⁹ dicitur Dan. 10. Vlterius autem sup omnes naturas corporeas habẽt custodiã Virtutes. Et ulterius etiã sup dæmones habẽt custodiã Potestates. Et ulterius sup bonos spiritꝰ hñt custodiã Principatus, uel dñationes secũdũ Greg.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ uerbum Chry. potest intelligi, ut loquat̃ de supremis in ordine infimo angelorũ. Quia, ut Dion. dicit, in quolibet ordine sunt primi medii & ultimi. Est autem probabile, quòd maiores angeli deputentur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à deo electi.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ non omnes angeli qui mittuntur, habent particularem custodiã super singulos homines: sed quidam ordines habẽt uniuersalẽ custodiã magis uel min⁹, ut dictũ est[c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores uirtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

AD QVARTVM sic, proceditur. Videt q̃ nõ omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo Philp. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur, etiam Christus angelũ custodẽ habuisset. Sed hoc uidetur incõueniens, cũ Christus sit maior omnib⁹ angelis. Nõ ergo omnib⁹ hominib⁹ angeli ad custodiã deputãtur.

¶ Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocentiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

¶ Præterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, ut per eos manuducantur ad uitam æternã, & incitentur ad bene operandũ, & muniantur cõtra insultus dæmonũ. Sed homines præsciti ad damnationẽ, nunquã peruenient ad uitam æternã: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, nõ tamẽ bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: ut Aug. dicit. Antichristi etiam adũctus erit secundũ operationem Satanæ: ut dicitur 2. ad Thessal. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est authoritas Hieron. suprà inducta[e] qui dicit, quòd unaquæq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶ Singulis hominibus in statu uiæ deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria uero tantum ad corregnandum, uel puniendum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo in statu uitæ isti⁹ constitutus est quasi in quadam uia, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem uia multa pericula homini imminent: tũ ab interiori, tum ab exteriori: secũdum illud Psal. In uia hac̃qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per uiam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & custibet homini quandiu uiator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum uiæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quod homo, immediate regulabatur à uerbo dei. Vnde non indigebat custodia angelorum. Et iterum secũdum animam erat comprehensor: sed ratione passibilitatis corporis erat uiator[c]. Et secundum hoc nõ debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicit Matt. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd homo in statu innocentiæ nõ patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, ut suprà dictum est[c]: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: ut rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd sicut præsciti & infideles, & etiam antichristus non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd uitam æternã bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibipsis & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum uolunt. Et similiter antichristus non tantum nocebit quantum uellet.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui hæreditatẽ salutis capiuntur. Apostolus ad Heb. dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

¶ Præterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati sunt capaces doctrinæ: quia non habent usum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶ Præterea, pueri in materno utero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex utero. Sed cum sint in materno utero, non deputantur eis angeli ad custodiam, ut uidetur: quia neque etiam ministri ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶ SED CONTRA est quod Hier. dicit, q̃ unaquæq; anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelũ deputatum.

CONCLVSIO.

¶ Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiã angelus.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ sicut Orig. dicit super Mat. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alii uero quòd à tempore natiuitatis. & hanc opinionem Hier. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dãtur homini diuinitus ex eo q̃ est Christianus, incipiũt à tẽpore baptismi: sicut perceptio eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea, quæ prouidentur homini à deo inquantum habet naturam rationalem, extunc ei exhibentur ex quo nascẽdo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, ut ex præmissis patet[c]. Vnde statim à natiuitate habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ angeli mittũtur in ministerium efficaciter quidem propter eos solos qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur ultimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hãc efficaciam non habeat q̃ perducant ad salutem. Efficax tamẽ est circa eos angelorũ ministeriũ inquantũ à multis malis retrahunt.

¶ Ad secundum dicẽdum, q̃ officium custodiæ ordinatur quidẽ ad illuminationẽ doctrinæ: sic ad ultimum & principalem effectum. Nihilominus tamẽ multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones & alia nocumenta tã corporalia quàm spiritualia prohibere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd puer quãdiu est in materno utero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandã colligationem est quodãmodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pẽdens in arbore est aliqd arboris. Et ideo probabiliter dici potest, q̃ angelus qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris utero existentem. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: ut Hier. dicit.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus custos quãdoq; deserat hominẽ cui⁹ custodiæ deputatur. dicit enim Iere. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babylonem, & non est curata. derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcationẽ. Glo. id est angelorum custodiam.

¶ Præterea, Principalius custodit deus quàm angelus. Sed deus aliqñ hominẽ derelinquit secũdũ illud Psal. Deus deus meus respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.

¶ Præterea, Sicut dicit Damasc. angeli cũ sunt hic nobiscũ, non sunt in cælo. Sed aliquãdo sunt in cælo. Ergo aliquãdo nos dereliquũt.

¶ SED CONTRA, Dæmones nos semper impugnant, secundũ illud 1. Pet. 5. Aduersarius uester diabolus, tãquam leo rugiens, circuit quærẽs quẽ deuoret. Ergo multo magis bom angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶ Angelus homini ad custodiã deputatus, nunquã ex totõ ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpæ quam pœnæ cadere, ex lege permissionis diuinæ ad tempus propter hominis maius bonũ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd custodia angeli, ut ex supradictis patet[c], est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem q̃ nec homo, nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur. inquantum enim aliquid participat de esse, intantum subditur uniuersali prouidentiæ entium. Sed inquantum deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere inquantum permittit hominem pati aliquem defectum uel pœnæ, uel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed membra. Distinctio est. Homo habet duplicem statum, scilicet uiæ, & termini. Prima conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Omnes homines in statu uiæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in uia in qua multa imminent pericula, dantur custodes. Omnes homines in statu uiæ sunt huiusmodi, probatur minor dupliciter. Primo rationẽ: quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secundo authoritate Psal. Secunda conclusio est, Homines in termino nõ habebit custodes: sed cõregnantes aut punistes socios.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Art. quintũ.*

Tulius clarus.

¶ In corpe duo. Cõment.

Primo recitatur duæ opiniones circa quæstum, scilicet ab ortu uel à baptismo. Secũdo reiicitur quòd à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguẽdo duplex genus beneficiorũ, scilicet cõmunium omnibus hominib⁹, & propriorum Christianis: & arguẽdo quòd hæc cũ christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodiet angelica est beneficium cõmune. Dubium autẽ quod hic remanet: quia scilicet ex ista ratione uidetur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in utero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra uterum, soluitur in responsione ad tertium: ex hoc quòd in ortu ex utero incipit natura rationalis plus, ut propria illi, cum prius esset sic eius, quod tamẽ alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra uterum incheat custos proprius ficus & natura, prius existente custode communi.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Art. sextum,*

Tulius clarus.

¶ In corpe una, cõclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam rem totaliter derelinquit: quãuis quo ad aliquid deserat permittẽdo: ergo custodiã angelica nunquam totaliter dimittit custodita: quãuis quo ad aliquid permissiue relinquat. Antecedens quo ad primam partẽ probatur: inquantum participat aliqd de esse tantum de prouidentia diuina; sed implicat q̃ aliquid sit & deseratur totaliter ab esse. ergo, quo ad secũdam uero: quia deus permittit incurri in aliquẽ defectũ pœnæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnæ uel culpæ. Cõsequẽtia uero probatur: quia custodia angelica est exercitio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanatur grauida auctoritates scripturæ ex sensu conclusionis, ut patet.

Annota. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd non dicitur in litera, q angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia utgilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominem fiunt: & potentia proxima ac expedita ubique internalle temporis medii ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non 2.dist.11. q.1. ar 5, relinquere quo ad effectum custodiæ: sicut mater non dicitur relinquere infantē, quando ita prope iuxta eum uigilans occupat, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæ materiæ Articulum septimum.

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpore est una conclusio responsiua quæstio negatiue: quam probat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio, Angeli non dolent de malis custoditorum, Probatur, Dolor est de inuoluntario simpliciter. nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur authoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter uoluntarius angelis. ergo nihil fit in mundo contra eorum uoluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Explanatur deinde hęc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, uoluntarium & inuoluntarium simpliciter & in uniuersali: & applicando ad propositum, patent omnia.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæ materiæ Articulum octauum.

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpe quatuor, primo occasio quæstionis, & est authoritas Danielis. Secundo, exponit Hier. & est remotio quæstionis: qa ponit quòd intelligitur de pugna inter bonum & malum angelum: hic autem est ad aliquid interdum eum dimittit. prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, uel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse c.

ARTICVLVS VII.

a ¶Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa. 33. Angeli pacis amare flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum quos custodiunt.

¶ Præterea, Tristitia est, ut Augustin. dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed perditio hominis custoditi est contra uoluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: ut habetur Luc. 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶ Præterea, Super illud Numeri 11. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit glo. Ortrahuntur angeli in iudicium, utrum ex ipsorum negligentia an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolent de peccatis hominum.

¶ SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors ultra non erit, neq; luctus, neque clamor, neque ullus dolor. Sed angeli sunt perfecte beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶ Cum nihil in mundo angelis simpliciter inuoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis minime dolent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustin. non est nisi de his, quæ contrariantur uoluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium uoluntati angelorum & aliorum beatorum, quia uoluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ. nihil autem fit in mundo nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra uoluntatem beatorum. Vt enim philosophus dicit in 3. Ethic. illud dicitur simpliciter uoluntarium, quod aliquis uult in particulari, secundum quod agitur: consideratis scilicet omnibus quæ circunstant, quamuis in uniuersali consideratum non esset uoluntarium. Sicut nauta non uult proiectionem mercium in mare absolute, & untuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis hoc uult. Vnde magis est hoc uoluntarium, quàm inuoluntarium, ut ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, uniuersaliter & absolute loquendo, non uolunt: uolunt tamen quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum illud Isa. potest intelligi de angelis, id est nuntiis, Ezech. qui fleuerunt propter uerba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum uero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli & prædicatores qui flent pro peccatis hominum. Si uero secundum sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum, quòd angeli uolunt in uniuersali hominum salutem. Sic enim deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶ Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tam in pœnitentia hominum quàm in peccato, manet una ratio gaudii angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum inter angelos possit esse pugna seu discordia.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna. 2.dist.11. q.1.ar.5.

¶ Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶ Præterea, Si angeli dicuntur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quòd unus angelus foueat unam partem, & alius aliam. Sed si una pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelos non est pugna.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum resistit mihi uiginti & uno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo unus bonus angelus resistit alii. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶ In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia uoluntatum, sed meritorum contrarietate, pro quibus pugnare dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum uerborum Dan. Quæ quidem Hieron. exponit dicens principem regni Persarum esse angelum qui se opposuit liberationi populi Israelitici: pro quo Dan. orabat, Gabriele preces eius deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum ludæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Greg. 17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad uidendum igitur qualiter unus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quòd in diuersis regnis uel in diuersis hominibus contraria merita uel demerita inueniuntur, ut unus alteri subdatur, aut præsit. Quid autē super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiam dei consulere. Sic igitur inquantum de contrariis meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt uoluntatem, resistere sibimuicem dicuntur: non quia sint eorum contrariæ uoluntates, cum in hoc omnes concordent quòd dei sententia impleatur, sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAEST

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpe una distinctio cum una bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sint duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo uero à deo. probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex finalia profectus, & superbia impugnat. ergo. quo ad secundam uero: quia deus uultur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem 16. de mal. ex opposito, custodia, 3.dist.3. scilicet angelica. hæc q.1.ar.4. enim secundum utrumque est à deo. illa secun- cor. dum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

Annota. ¶ Circa hanc responsionem dubitatiuncula est, quia titulus dubii est de quæstione, an est, utrum scilicet dæmones impugnẽt nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd ut patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est quæstio medii: & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directo secundum artem sciendi dum assignat causas: ex quib⁹ prouenit impugnatio dæmonũ contra nos. Sic enim optime à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum secundum.

Titulus in corpore manifestatur.

Cõment. ¶ In corpore duo. Primo in communi declaratur quid & quotuplex est tentare. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere ut sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nam quandoq; fit cum solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo ulteriore fine: qui potest esse bonus & malꝰ, &c.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est. Tentare ut nocet peiperatione peccati, est proprium diaboli.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQVARTA DE DÆMONUM IMPUGNATIONE, IN QUINQ; ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerandum est de impugnatione dæmonum. ¶ Et circa hoc quęruntur quinque. ¶ Primo, utrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶ Secundo, utrum tentare sit proprium diaboli. ¶ Tertio, utrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tentatione dæmonum proueniant. ¶ Quarto, utrum possint uera miracula facere ad seducendum. ¶ Quinto, utrum dæmones qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nõ impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à deo. Sed dæmones non mittuntur à deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas: dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationem.

¶ Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, ut infirmus contra fortem, ignarus contra astutum exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à deo, qui est omnis iustitiæ author, ut homines à dæmonibus impugnentur.

¶ Præterea, Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non uidetur necessarium quòd à dæmonibus impugnentur.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶ Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipso Deo est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur, & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem usurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli deo ministrant in determinatis officiis ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à deo, qui ordinate nouit malis uti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad deum sicut ad primum actorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à deo ad impugnandum, sed aliquãdo permittuntur secundũ dei iusta iudicia. Aliquãdo autẽ impugnãt homines puniendo. Et sic mittuntur à deo. Sicut missus est spiritus mendax ad puniendum Achab regem Israël, ut dicitur 3. Reg. ult. Pœna enim refertur in deum sicut in primum actorem. Et tamen dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio uel inuidia, mittuntur autem à deo propter eius iustitiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad hoc quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio: principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secũdario autem per custodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 6. Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanæ sufficeret ad exercitium impugnatio quæ est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum nõ sufficit, quæ utroque utitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum tentare sit proprium diaboli.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim deus tentare, secundum illud Genes. 22. Tentauit deus Abrahã. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tentare deum & hominem. Ergo nõ est proprii dæmonis tentare.

¶ Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ Præterea, Tentatio est uia in peccatum. Peccatum autem in uoluntate consistit. Cum ergo dæmones non possint uoluntatem hominis immutare, ut per supradicta patet c⁹ uidetur quòd ad eos non pertineat tentare.

¶ SED CONTRA est qd dicitur 1. ad Thess. 3. Ne forte tentauerit nos is qui tẽtat. Glo. i. Diabolus, cuius officiũ est tentare.

CONCLVSIO.

¶ Tentare, id est ad malum culpæ hominem inducere, peccatum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tentare est proprie experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, ut sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque ulterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, uel bonus, uel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis uult scire qualis aliquis sit, uel quantum ad scientiam, uel quantum ad uirtutem, ut eum promoueat: malus autem, quando hoc scire uult, ut eum decipiat uel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem ut sciat tantum. Et propter hoc tentare deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit dei uirtutem. Quandoq; uero tentat ut iuuet, quãdoque uero ut noceat. Diabolus autem semper tentat ut noceat, in peccatum præcipitando. & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur ut sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat uos Dominus deus uester, ut palam fiat utrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur uel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus utitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad unum uitiũ quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, ut de illo uitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare uoluntatem, potest tamen, ut suprà dictum est c⁹, aliqualiter immutare inferiores uires: ex quibus etsi non cogitur, uoluntas tamen inclinatur.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q⁹ omnia peccata procedãt ex tẽtatione diaboli. Dicit enim Dion. 4. ca. de dĩ. no. q⁹ multitudo dæmonũ est causa omnium malorum tibi & altis. Et Dam. dicit q⁹ omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

¶ Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ecte operatur ad illud: ut dominificator ad edificandum, & indirecte, quæ sufficiet operatur aliud ad quod illud sequitur: ut scindens ligna respectu cōbustionis.

¶ Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum cauantur à dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponūtur deinde doctores Dion. & Damas. juxta hunc sensum.

¶ Secunda cōclusio est negatiua, Non omnia peccata hominum causantur à dæmone directe. Probatur primo, Sectuso demone, in homine sunt appetitꝰ sensitiuus & liberum arbitrium, ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiam authoritate Orig. consequentia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio, deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particularem sibi subcontrariam: quomodo scilicet fiant quotidiana peccata nostra à dæmone directe, & dicitur, quod eo modo quo peccatum primorum parentum.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimaquartæ Articulum quartum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguendo respondet quæstiō. Secundo ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶ Quo ad primum distinctio supra posita reperitur, Miraculum dupliciter, proprie, & large.

¶ Prima conclusio responsiua negatiua, Dæmones non possunt facere proprie miracula. Probatur ut supra: quia miraculum proprie est præter ordinem & uirtutem totius creaturæ.

¶ Secunda cōclusio est responsiua affirmatiue: Dæmones possunt per miracula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secundum notatur, quòd aliud est dicere, hoc est uere miraculum, & aliud, hoc
364 est uerè res quæ apparet: & quòd quamuis opera mira dæmonum nunquam sint uera miracula, ut in prima conclusione dictum: sunt tamen quandoque uerè res mirabiliter factę, ut rauæ magorum, & ignis, & turio Ioh. Quandoq; autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tātum: ut in responsione ad secundum declaratur.

de Iudæis dicit Ioh. 8. Vos ex patre diabolo estis, Hoc autem est inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabāt. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶ Præterea, Sicut angeli deputātur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum proceduntꝫ quia diuina ad nos mediātibus angelis perueniūt. Ergo & omnia mala quæ facimus, proueniunt ex suggestione diaboli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Non omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitātur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia hominum peccata à dæmone indirecte causantur, directe autem ex arbitrii libertate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius pōt dici aliquid dupliciter. Vno modo directe, alio modo indirecte. Indirecte quidem, sicut cum aliquod agēs causans aliquam dispositionem ad aliquē effectum, dicitur esse occasionaliter & indirecte causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui secat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendū est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in totogenere humano quædā pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modū intelligēda sunt uerba Dam. & Dion. Directe autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directe ad illud, & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committūtur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrii, & carnis corruptione. Quia ut Orige. dicit, etiā si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & uenereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime suppositā corruptiōe naturæ. Refrenare autē & ordinare huiusmodi appetitū, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. si qua tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea cōplenda eo blandimēto decipiūtur homines nisi, quo primi parentes, ut Isidorus dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD secundum dicendum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur per ea tamen fiunt homines filii diaboli, inquantū ipsum primo peccantem imitātur.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo potest per seipsum ruere in peccatum: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorū. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli: non tamen omnia peccata nostra procedunt ex dæmonū suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod nō interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS. IIII.

a ¶ *Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd dæmones 70
non possint homines seducere per aliqua miracula uera. Operatio enim dæmonum maxime uigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secundæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundū operationem Satanæ in omni uirtute & signis & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

¶ Præterea, Vera miracula per aliquā corporum immutationē fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliquam naturā. Dicit enim Aug. 18. de ciui. dei, Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonū arte, uel potestate, in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones uera miracula facere non possunt.

¶ Præterea, Argumentum efficacia non habet quod se habet ad oppositā. Si ergo miracula uera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad ueritatem fidei confirmandam. Quod est inconueniens: cum dicatur Marci ultimo, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

¶ SED CONTRA est quod Augustꝰ dicit libro 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunq; similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos dei.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis dæmones non possint proprie miracula facere, possunt tamen per miracula commouere hominē ad seducere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet[c], si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt, nec aliqua creatura, sed solus deus. Quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis uirtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum largè, quod excedit humanam facultatem & consideration em. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionē excedunt. Nam & unus homo inquantum facit aliquid, quod est suprà facultatem & cognitionē alterius, ducit alium in admirationem sui operis, ut quodammodo miraculum uideatur operari. Sciēdum est tamen, quòd quālis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula uidētur, ad ueram rationem miraculi non pertingant, sunt tamen quandoque ueræ res[c]. Sicut magi Pharaonis per uirtutem dæmonum ueros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum uno impetu consumpsit, & turbo domum deiciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, ut Augustꝰ dicit. 20. de ciui. dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augu. dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacii: ut quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, ut quæ non facit uideatur facere. Vel quia si sint uera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent creditoros.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut suprà dictum est[c], materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutū, ut dæmones sua uirtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: ut Augustꝰ dicit 3. de tri. Et ideo dicendū est, quòd omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas uirtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina: possunt fieri per operationem dæmonū huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cum aliquæ res transmutantur in serpentes uel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Ille uerò trāsmutationes corporalium rerum quæ non possunt uirtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei ueritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quòd corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri uideatur, hoc non est secundum rei ueritatem, sed secundū apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, ut aliquid uideatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est[c]. Et hoc etiam interdum fieri dicitur uirtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aēre cuiuscunque formæ & figuræ, ut illud assumens in eo ussibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunque formam corpoream, ut in eius specie uideatur. Et hoc est quod Augustꝰ dicit 18. de ciuꝰ. dei, quòd phantasticum hominis, quod etiam in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera uariatur, uelut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum quòd ipsa uis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon qui in phantasia unius hominis format aliquam speciem: ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustꝰ dicit in lib. 81. quæstio. cum talia faciunt magi qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

¶ ART

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

144 1. dist. 4. art. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmon qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissime suum tentatorem uicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est uerum quòd diabolus uictus ab impugnatione cesset.

¶ Præterea, Infligere pœnam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Matt. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmon superatus uacat à tentatione eiusdem non semper, sed usque ad tempus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quòd dæmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicūt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur usq; ad aliquod tempus. Vnde et Luc 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo usq; ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia, ut Chryso. dicit super Matt. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu uult, sed quandiu deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambro. dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam unde exiui.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO CENTESIMA DECIMAQUINTA, *De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶ Circa actiones corporales quæruntur sex. ¶ Primo, utrum aliquod corpus sit actiuum. ¶ Secundo, utrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶ Tertio, utrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶ Quarto, utrum sint causa humanorum actuum. ¶ Quinto, utrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶ Sexto, utrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

366 1. contra 4. 6. 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit enim Augu. quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶ Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quę sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet ultimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶ Præterea, Omnis substantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: sicut impeditur aer nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶ Præterea, Omne agens habet uirtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶ Præterea, Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formā substantialem: quia non inuenitur in corporibus principiū actionis nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis: cum causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam nec ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit ultra suum subiectum, ut Aug. dicit 9. de trin. Ergo nullum corpus est actiuum.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. 15. cæle. hier. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat sumptius magnitudinem, & actiuus & potens.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus secundum quòd est actu, agit in corpus secundum quòd est in potentia.*

RESPONDEO dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporū actiones tripliciter aliqui errauerunt. Fuerūt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerūt. Est hęc est opi. Auicebron in lib. fontis uitæ, ubi per rationes, quæ tacte sunt, probare nititur quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ uidentur esse corporum, sunt actiones cuiusdā uirtutis spiritualis, quę penetrat per omnia corporaita quòd ignis secundum eū non calefacit, sed uirtus spiritualis penetrās per ipsum. Et uidetur hæc opinio deriuata esse ab opinione. Plar. Nam Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & cōtractas ad hanc materiam[c], formas uero separatas esse absolutas & quasi uniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarū quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo q; forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiā induiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate prout est indiuiduationis principium, retinetur & arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam. sed solū forma spiritualis & immaterialis quę nō est coarctata per quantitatē potest effluere per actionē in aliud. Sed ista ratio non cōcludit q; forma corporalis non sit agēs, sed q; non sit agens uniuersale. Secundū enim qđ̄ participatur aliquid, secundū hoc est necessarium q; participetur id quod est propriū ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione uisibilis. Agere autē, quod nihil est aliud quàm facere aliquid actu, est per se proprium actus inquātum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & uniuersale. Ex hoc uero quòd determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, ut Platonici posuerunt[c], esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionem Plato. Nam Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia uero reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria: sicut & alii rarum & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant quòd agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem[c]: sed ultima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictum est[c], cum de creatione ageretur. Tertia uero opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot. in 1. de gene. Sequeretur enim q; corpus nō pateretur per totum, & quòd

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Artic. 5.*

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo referuntur opiniones. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duæ referuntur opiniones. Prima, quòd superatus dæmon semper uacabit simpliciter à tentando. Secunda, quòd uacabit à tentando eundem tantum.

¶ Quo ad secundū conclusio reflexiua est, Superatus dæmon uacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd uacet, authoritate & ratione. Authoritate tentationis Christi. Ratione, primo Chrysostomi, ex parte dei: quia non permittit propter infirmam naturam. Secundo Ambr. 336 ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. Deinde probatur quoad tempus, & non simpliciter authoritate Matt. 12. Reuertar in domum meam. Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Thomæ ad sacros doctores, quòd cū opinio propria quæ est conclusio, sit tertia, maluit continuare illam cum secunda, trahendo illam ad bonā sensum, ne uideretur alios se præferre.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Artic. 1.*

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpore quinque. Primo in quo stat difficultas. Secundo tractatur opinio Auicebron. Tertio Platonis & Aristotelis. Quarto Democriti. Quinto respondetur quæsito.

¶ Quo ad primū duo. quid mānifestū, & quid occultum. Manifestum ad sensum est corpora agere, ut ignem calefacere experimur. Difficile 419 autē aut dispurabile est quomodo agāt, quoniam fuit circa modum agendi triplex error.

¶ Aduerte hic quòd Auer. corpora aliquo modo concurrere ad agendū nullus negat. & hic experimur ad sensum. Sed quomodo concurrant, an scilicet ut medio, per quæ transeat uis actiua, an ut dispontia, an ut emittentia de se aroma, an ut educentia de aliorū potentijs, &c. hoc est quod in dubiū b uertitur. 568

¶ Quo ad secundū tria. Comment. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio differentiam eius à Platonica opinione: & ofa ff ch. 245 ra sunt in litera, ut non 336 expositione egeant. Ad hoc autem ut ratio ista dēcrinæ circa opinionem aduerte q; hæc opinio adeo circa modū agendi deliruit: ut talem posuerit modū, ex quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequitur negatio ipsius actionis: & ideo in litera dicitur, quòd totaliter subtraxerunt actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo concurrit tantum secundum appetitum, & ut media, per quæ transit uis actiua: & nonnihil aliquid cooperantia, manifestè inducunt in condimentum diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

Annota. ¶ Circa radicem uero platonicā notatu quòd quamuis prima facie hoc ratio uideat continere in se duas rationes positas in tertio contra Gent. ca. 69. pro Auicebron. Si quis tamen diligenter consideret, non est ita, ut patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: sit etiam sit ibi: imo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioriq; ingenio firmata est confutata. Conflitit enim hic ratio super esse rei actuæ: quia scilicet debet esse absolutū, cle autem corporeum non est absolutum, sed contractum, ergo. Soluitur autē & subtilius: quòd esse fundat actualitatem, sed non modum agendi: imo sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum & contractum dicant modos essendi: & non actū ipsum ex affirmatione absoluti sequitur modus agendi uniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actualitatis, sed modi agendi, scilicet uniuersaliter, cuius signum in litera notato, quòd actio contracta est per contractum duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

Comēt. ¶ Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, nō Auicebron, ut multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, ut dispositis materiam: & in hoc bene dicit, & cuitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora non agunt ut educentia formas substantiales, sed dantur à formis separatis. Et dicit, uis uel intelligētia agens: & in hoc errat, ut patuit superius.

¶ Quo ad quartum opinio Democriti ualde ridis ponit actionem fieri per defluxum atomorum ex corpore agente in patiens. Improbant ex parte patientis, quia non totum pateretur ex parte agentis, quia minueretur agendo.

¶ Quo ad quintum conclusio respondua quæ-

quantitas corporis agētis diminueretur ex hoc quòd agit: quæ sunt manifestè falsa. Dicendum est ergo quòd corpus agit secundum quod est in actu, in aliud corpus secundum quod est in potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta: quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen unum corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundū. Sciendum est tamen quòd cum Auicebron sic argumentatur, est aliquid quod est mouens non motum, s. primus factor rerum: ergo ex opposito est aliquid quod est motum & patiens tantum: quod concedendum est. Sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu. Et ideo est agens & patiens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantitas nō impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictum est[c]: sed impedit eam ne sit agens uniuersale, inquantum forma individuatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de pōderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia addicto quantitatis non est causa grauitatis, ut probatur in 4. de cælo & mundo. Secundo, quia falsum est quòd ponderositas facit tardiorem motum: imo quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu proprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, ut Demo. posuit, sed per hoc quòd aliquid reducitur de potentia in actum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd corpus non est id quod maxime distat à deo. Participat enim aliquid de similitudine dicunt esse secundum formam quam habet. Sed id quod maxime distat à deo, est materia prima: quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua ut calor, etsi sit accidens: agit tamen in uirtute formæ substantialis[c], sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis inquantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens uero agit propria uirtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero desluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in materia corporali non sint aliquę rationes seminales. Ratio enim importat aliquid secundum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter: secundum scilicet modum eius in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶ Præterea, Augu. dicit, 3. de tri. q; dæmones quædam opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam semina quę in elementis cognoscunt. Sed ea quæ per motū localem adhibentur, sunt corpora non rationes. Ergo inconuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶ Præterea, Semen est principium actiuum. Sed in materia corporali nō est aliquod principium actiuum: cum materiæ non competat agere, ut dictum est[c]. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶ Præterea, In materia corporali dicitur esse quædam causales rationes, quæ uidentur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autem præter causales. Ergo inconuenienter dicitur quòd seminales rationes sint in materia corporali.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 12. de tri. Omnium rerum quæ corporaliter uisibiliter; nascuntur, occulta quædam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

CONCLVSIO.

¶ Rationes seminales, quæ actiua & passiua principia generationis naturalis sunt, in materia corporali multis modis reperuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, q; denominationes consueuerunt fieri à perfectiori, ut dicitur in 3. de anima. In tota autem natura corporea perfectiora sunt corpora uiua. Vnde & ipsum nomen naturę translatum est à rebus uiuentibus ad omnes res naturales. Nā ipsum nomen naturæ, ut philosophus dicit in 5. met. primo impositum fuit ad significandam generationē uiuentiū, quę nativitas dicitur[c]. Et quia uiuentia generant ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore & fœtus ex matre cui colligatur: consequēter tractū est nomen naturæ ad omne principium motus, quod est in eo qd' mouetur[c]. Manifestū est autem, q; principium actiuum & passiuum generationis rerū uiuentiū sunt semina, ex quibus uiuentia generantur. Et ideo conuenienter. Aug. omnes uirtutes actiuas & passiuas, quę sunt principia generationū & motuum naturalium, seminales rationes uocat. Huiusmodi autem uirtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nam primo quidem, ut Aug. dicit 6. super Gent. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso uerbo dei, secundum rationes ideales. Secundo uero sunt in elementis mūdi, ubi simul à principio producte sunt, sicut in uniuersalibus causis. Tertio uero modo sunt in his, quæ ex uniuersalib' causis secūdū succeßiones temporū producuntur. Sicut in hac planta & in hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in semmibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur. Quæ iterum comparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ uniuersales ad primos effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q; huiusmodi uirtutes actiuæ & passiuæ rerū naturaliū, etsi non possint dici rationes secundū qd' sunt i materia corporali, possunt tū dici rationes per cōparationē ad suā origine: secūdū qd' deducūtur à rationibus idealibus.

¶ Ad secundū dicendū, q; hmōi uirtutes actiuæ uel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dū adhibentur per motum localē ad aliquos effectus complēdos, debentur semina adhiberi per dæmones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semen maxime est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id quod est ex parte seminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt uires actiuæ & passiuæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex uerbis Aug. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest quòd ipsæ rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit enim in 3. de tri. q; sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis nascentium. Sed tamen rationes ideales possunt dici causales: non autem proprie loquendo, seminales, quia semen non est principium separatum. Et præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque præter uirtutes passiuas creaturæ inditas (ut ex ea fieri possit quicquid deus mandauerit) sed præter uirtutes actiuas naturales & potentias passiuas, quæ ordinantur ad huiusmodi uirtutes actiuas: dicuntur fieri miracula, dum dicitur quòd fiunt præter rationes seminales.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia non sint causa eorum quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damas. Nos autem dicimus quoniam ipsa, scilicet corpora cælestia, non sunt causa alicuius eorum quæ fiunt: neque corruptionis eorum quæ corrumpuntur: signa autem sunt magis imbrium, & aëris transmutationis.

¶ Præterea, Ad faciendum aliquid sufficit agens & materia. sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agentia, scilicet calidum, & frigidum, & huiusmodi. Ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiunt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶ Præterea, Agens agit sibi simile. Sed uidemus quòd omnia quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc quòd calefiunt & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & aliis huiusmodi qualitatibus alterantur. Quæ non inueniuntur in corporibus cælestibus. Ergo corpora cælestia nō sunt causa eorum quæ hic fiunt.

¶ Præterea, Sicut Augustinus dicit 5. de ciu. dei, nihil est magis corporeum quàm corporis sexus. Sed corporis sexus non causatur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse uiderur, quòd duorum geminorum sub una constellatione natorum, unus est masculus & alter est fœmina. Ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium quæ hic fiunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de tri. quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodā ordine reguntur. Et Dio. dicit 4. ca. de diui. no. quòd lumen solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad uitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia cum tantum mobilia sint secundum lationis motum, causa sunt omnium eorum, quæ in his corporibus inferioribus cæteris motibus aguntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum omnis multitudo ab unitate procedat, quod autem immobile est, uno modo se habet, quod uero mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, quòd omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur nisi motu locali. Et ideo motus horum inferiorum corporum, qui sunt uarii & multiformes, reducuntur in motum corporis cælestis, sicut in causam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Damas. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis & corruptionis eorum quę hic fiunt: sicut dicebant illi qui ponebant corpora cælestia esse deos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inueniuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, quæ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, q; formæ substātiales inferiorū corporum nō diuersificarentur nisi secundū huiusmodi accidentia, quorum

formæ, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedens patet: consequentia probatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. Secundo à posteriori, & simili ad propositum: quia nomen naturæ à nativitate ortum, ad omnium rerum naturalium coniuncta principia translatum est. secunda uero consequentia probatur:

quia semina sunt actiua & passiua principia generationis uiuentium.

¶ Quo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numeratāde quatuor modos essendi, quos habent, in uerbo, in cautis uniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: ubi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

4 ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ Artic. 3.*

Clemens. 568 21. q. 35. ca. 9. Et 50. dist. ca. 2. ad fin. eandem. Et opposit. 1. art. 3. ad secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore una conclusio respondua quæsito affirmative, Motus inferiorum corporum caelestibus. Probatur. Omnis multitudo ab unitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile uno modo se habet, mobile multiformiter. Secunda uero est ex se euidens ex eadem radice. Tertia uero probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiā non fit multiformitas in aliquo intrinseco, cetera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

Augus. ¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis: uidetur enim diuertere à proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatum actiuarum ad formas substantiales: & deinde transitur ad gradus causandi eosdem, nec unquam redit ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cælestę esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere aliius actiuum. & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobilem per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentum: quoniam cum in antecedente dicitur, quòd hæc accidentia se habent ut materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo de istis accidentibus uirtute propria. Secundo de eis, ut agunt in uirtute substantiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor ut uis ignis, introducit actiue formam ignis, apud S. Tho. quamuis ut calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, uerum est antecedens, quia accidens uirtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum, sed tunc concesso toto processu negabitur ultima consequentia: scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cælestę: dicam enim quòd illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit dispōnendo, nerbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc enim consistit difficultas secundi argumenti, quod est, sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, quām ad substantias procedit contra necessitatem recurrendi ad corpus cælestę. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet quòd omne generans inferius mouet ad speciem ut instrumentum cælestis corporis. Aut enim hic fuit species ut distinguitur contra individuum: & tunc relinquit ostendere, unde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis ut instrumentum sed ut agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat subiecti effectum: nec enim est differentia instrumenti à principali agente, quòd istud ut sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo namque ad secundam, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primam & tertiam dicetur. Sciendum est ergo quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam uero uirtualiter. Actiua formaliter uoco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem uirtualiter dico, illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt quorum uirtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantias. Dictum est enim superius, quòd substantia creata nullius actionis est elicitiuum principium, & quòd tamen est id cuius uirtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principii in corporibus fit: te habet, quòd formale sequitur uirtuale: & hic uirtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est totum oppositum: quoniam actiuum formale adeo sibi nomen actualitatis uendicauit, ut communiter dicatur, ut in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inuenitur in istis inferioribus actiuum principium nisi qualitas elementaris, &c.

¶ Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primo, Stando infra ordinem actiuorum formaliter, optime uidetur sequi, Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, ut materiam disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quod se habeat ut perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cælestę. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia ista non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd uniuersaliter loquendo de utroque ordine actiuorum, processus literæ etiam uaIet: quod tali ordine manifestatur, Omnia hæc actiua formaliter sunt ut materiam disponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens ut informans. Tunc ultra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius uirtuale. substantiæ namq; rerum ex earum accidentibus innotescunt, ut in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale ergo præter inferius uirtuale oportet ponere superius uirtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est ut materiale respectu superioris formalis: ita inferius uirtuale respectu superioris uirtualis. Et hic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona tuxta primum dictum: siue uniuersaliter & indistincte interpretemur de actiuis, consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, ut sunt actiua uirtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis cuius est illud accidentium patet responsio, quòd uirtutur ordo actiuorum, oportet enim habere recursum ad alius actiuum formaliter omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cælestę, quod manifestę actionem elicit: non per qualitatem materialiter le habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per aliuores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶ Ad primum uero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse ucritatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: ut patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex multa elementi uirtute prouenit: & consequenter ibec eius forma, quæ ultius operis est principium, &c. Secundo, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicite & uirtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere ut materialia respectu substantiarum, satis ostendit insufficientem horum actiuorum respectu uarietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim ut potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse unitatem & diuersitatem ab alio. Confirmat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum adueritatua contunctione transiuit ad ostendendum impotentiam horum ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd utroq; modo uerificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cognitis alia propositione tertiam, & ideo non explicata, scilicet quòd cælū sit agens uniuersale. ex his nanq; bene sequitur, ergo quæcunq; inferiora agunt ad speciem: agunt ut instrumenta cælorum: quia ut supernus dictum probatumq; est, illa sola principia rarū & densum antiqui naturales posuerunt: nō oporteret super hæc inferiora corpora aliquod principium actiuum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum. Sed recte considerātibus apparet q̄ huiusmodi accidentia se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporū. Materia autē nō sufficit ad agendū. Et ideo oportet sup̄ has materiales dispositiones ponere aliquod principiū actiuū. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundum quarum participationem inferiora corpora substantiales formas consequuntur[c]. Sed hoc non uidetur sufficere. Quia species separatæ semper eodē modo se haberent, cū ponantur immobiles. Et sic sequeretur q̄ nō esset aliqua uariatio circa generationem & corruptionem inferiorū corporū. Quod patet esse falsum. Vnde secūdū philosophū in 2. de gen. necesse est ponere aliquod principiū actiuū mobile, quod per suam præsentiā & abundantiā causat uarietatē circa generationem & corruptionem inferiorū corporum. Et huiusmodi sunt corpora cælestia[c]. Et ideo quicquid in istis inferioribus generat & mouet, ad speciem, est sicut instrumentum cælestis corporis. Secundum quod dicitur in 2. phy. quòd homo generat hominem, & sol.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus nō sunt similia similitudine speciei, sed inquantum sua uniuersali uirture continent in se quicquid in inferioribus generatur[c]. Secūdum quē modum dicimus etiam omnia esse deo similia.

¶ Ad quartū dicēdū, quòd actiones corporū cælestiū diuersimode recipiunt[c] i inferioribꝰ corporibus secundū diuersam materiæ dispositionē. Contingit autē quandoq; q̄ materia cōceptus humani nō est dispositа tota liter ad masculinū sexū. Vnde partim formatur in masculū partim in fœminam. Vnde & hoc introducitur ab Aug. ad repellendū, scilicet diuinationē, quæ fit per astra. Quia esse actus astrorū uariantur etiā in rebus corporeis secundū diuersam materię dispositionē.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur quòd corpora cælestia sint causa humanorū actuū. Corpora enim cęlestia cum moueantur à spiritualibus substātiis (sicut supra dictum est[c]) agunt in uirtute earum quasi instrumēta. Sed illæ substantiæ spirituales sunt suptiores animabus nostris. Ergo uidet quòd possint imprimere in animas nostras. Et sic causare actus humanos.

¶ Præterea, Omne multiforme reducitur in aliquod uniforme principiū. Sed actus humani sunt uarii & multiformes. Ergo uidetur, quòd reducantur in uniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

¶ Præterea, Astrologi frequenter uera annuntiant de euentibus bellorum & aliis humanis actibus, quorum principia sunt intellectus & uoluntas. Quod facere non possent nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. Sunt ergo corpora cælestia humanorum actuum causa.

¶ SED CONTRA est quod Dama. dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquam sunt causa.

CONCLVSIO.

¶ Cum intellectus & uoluntas, quæ humanorum actuū principia sunt, corporeis organis utres alligatæ minime sint, non possunt corpora ipsa cælestia humanorū actuū causa directa esse, sed indirecte, agēdo per se incorporea, quæ ad utrumq; potēs opera cōducant.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ corpa cælestia in corpora quidē imprimūt directe & p se, sicut iā dictū est[c], in ures aūt animæ q̄ sunt act⁹ organorū corporeorū, nō directe quidē, sed p accidēs. Quia necesse est huiusmodi actus harū potētiarū impedri secūdū impedimenta organorū. Sicut oculus turbatus nō bene uidet. Vnde si intellectus & uoluntas essent ures corporeis organis alligatæ, sicut posuerūt aliqui dicentes quòd intellectus nō differt à sensu[c], ex necessitate sequeretur q̄ corpora cælestia essent causa electionū & actuū humanorū. Et ex hoc sequeretur, q̄ homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cętera animalia, in quibus nō sunt nisi ures aīæ corpeis organis alligatæ. Nā illud quod fit in istis inferioribus, ex impressione corporū cęlestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur q̄ homo non esset liberi arb. sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteręres naturales. Quæ manifeste sunt falsa, & cōuersationi humanæ cōtraria.

¶ Sciendū est tñ, quòd indirecte & per accidens impressiones corporū cælestiū ad intellectū & uoluntatē pertinere possūt, inquantū s. tam intellectus q̄ uolūtas aliquo modo ab inferioribus uiribus accipiūt, q̄ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habent intellectus & uoluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus uiribus apprehensiuis. Vnde turbata ui imaginatiua, uel cogitatiua, memoratiua, uel ex necesitate turbatur actio intellectus[c]. Sed uoluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili & concupiscibili, habeāt quandam uim ad inclinandam uoluntatem, tamen in potestate uoluntatis remanet sequi passiones, uel eas resistare. Et ideo impressio cęlestium corporum, secundum quam immutari possunt inferiores ures, minus pertingit ad uoluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuū, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorū actuum est proprię illorum, qui dicunt intellectum nō differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est uoluntas in hominibus, qualem in die inducit pater uirorum deorūq;. Quia ergo cōstat in intellectum & uoluntatē non esse actus organorū corporeorum, impossibile est quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

cum utriusq; obiectum sit unum & idem cognitum ex sensibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd assignata differentia intelligitur quantum ad rectitudinem actus, rectitudo enim actus intellectus est naturalis: non enim rectè intelligimus quia uolumus, sed quia agentis ad intellectionem sunt bene dispositа secundum naturam: phantasmata scilicet & intellectus agens, &c. rectitudo autem actus uoluntatis est libera. ideo enim recte uolumus, quia uolumus sic: puta, iuste, temperate, &c. Et propterea actus intellectus necessario sequitur dispositionem sensuum, utpote uariantium obiectum sum, ad quod habet naturalem non liberā habitudinem: actus uero uoluntatis non necessario sequitur dispositionem partis sensitiuæ, utpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur quòd intelligitur quo ad uoluntatem differentia, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, ut patet in uisu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit usque ad intellectum. Alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad uoluntatem: ut in literæ secunda parte patet. quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam, partem æquiuocatio illorum terminorū, scilicet indirecte, & per accidens, decipieret. Intendit enim litera occultare, non cauillari. Vnde non dicit quòd indirecte & per accidens causant, aut imprimunt: ut in prima parte dixerat: sed pertinguisse seu pertingere possunt: aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occultatione, quæ propositionem sonat absq; impressione se loqui.

¶ Secūdo aduerte, quòd ures animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressę in materia corporali: anima uero eleuatur super totum ordinem corporum, utpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusq; corporei actiui, ut dicitur. Cuius signum est quòd natura non nisi ad unū mouet, anima autē cū sit uegetatiua mouet ad omnes differentias, ut patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiā corpora cælestia inquantum sunt corporalia agentia, deeis enim nunc hic est sermo, dicuntur agere directe, & per se in corpora, id est composita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationē. In ures autem animæ organicas debentur agere per accidens, id est, per corpus: quia scilicet sunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶ Quo ad secundum, ut iam patet, duo dicuntur. Primo quòd cælum pertingit ad intellectā & uoluntatem indirecte, & per accidens, id est per modum occasionis, proponendo obiectum utrique. Secundo quòd differenter hoc fit respectu intellectus & uoluntatis: quia ille necessario sequitur sensus, ista non.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluantur hæc differentia inter intellectum & uoluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationem eiusdem. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cum liber sit usus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectū & uoluntatem differentia,

¶ Quo ad omnia se tenantia ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet rectitudinem actus: secundo namque propria actus ad speciationē spectat actus: ap autem hæc sit mens litteræ, patet ex eo, quòd turbationem actus intellectus ex turbatione sensus per prolationē assert. Constat enim turbationem ad obliquitatem actus pertinere.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsti to est negatiua. Corpora cælestia non sunt humanorum actuum causa. Probatur complēdo antecedēs, Si corpora cęlestia essent humanorum actuum causa, intellectus non differret à sensu, sed constat intellectū & uoluntatē non esse actus corporum: ergo consequentia patet ex dictis. Et confirmatur ex authoritate Hesiodi, seu Homeri ut nenes oppositū, ut patet 3. de anima. Cætera sunt plana.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Artic. 5.

IN corpore sunt tria iuxta ures opiniones relatas de dæmonibus. Primo q̄ in, & ex terra respōdetur quæsto.

¶ Quo ad primum est opinio peripatetica defluens quantum radicaliter: & tria dicuntur. Primo ipsa opinio, quòd dæmones non sint. Secundo saluatio apparentium, quòd procedunt ex astris authoritate Aug. & Porphyrii. Tertio impugnatio, qa aliqui effectus apparēt, ad quos non sufficiunt astra: ergo. Probat antecedens in quatuor effectibus, loqui lingua ignota, recitare quæ nunquam didicerunt, statuas loqui, eas moueri.

¶ Quo ad secundū opinio platonica. & hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet quòd dæmones aerei tamen æterna, rationalia passiua quo ad affectiones, &c. ut patet q̄ Aug. & Apul. Secundo, quid respondendum ad effect quæsito secundum hanc opinionem: & dicitur quòd eodem modo sicut de hoste, quòd scilicet cælum non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio impugnatur, qa ex superius dictis patet quod est falsa.

¶ Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio omo determinata sententia, scilicet dæmones subiacentes immediate intellectuales non uniuersales. Secundo ponitur conclusio responsiua quæsito ne-

QVAEST. CXV. ARTIC. V. ET VI. 477

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd spirituales substātiæ q̄ cęlestia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediantibus cælestibus corporibus: sed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt, ut suprà habitum est[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut multiformitas corporalium motuum reducitur sicut in causam, in uniformitatem motuum cælestium[c]: ita multiformitas actuum, qui sunt ab intellectu & uoluntate, reducitur in principium uniforme, quod est intellectus & uoluntas diuina.

¶ Ad tertium dicendum, quòd plures hominum sequuntur passiones quæ sunt motus sensitiui appetitus: ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci autem sunt sapientes qui huiusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi ut in pluribus uera possunt prędicere: & maxime in communi, non autem in spiritualis. Quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arb. passionibus resistere. Vnde & ipsi astrologi dicunt quòd sapiens homo dominatur astris, inquantū scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones enim secundum certa augmenta lunæ aliquos homines uexant: qui & propter hoc lunatici dicuntur, ut patet Matt. 4. & 17. Sed hoc non esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. Ergo dæmones subiacēt actionibus cælestium corporum.

¶ Præterea, Nigromantici obseruant certas constellationes ad inuocandos dæmones. Non autem per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. Ergo dæmones subiacent actionibus cælestium corporum.

¶ Præterea, Corpora cælestia uirtuosiora sunt quàm corpora inferiora. Sed quibuslā inferioribus corporibus dæmones arcentur, scilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibuslā sonis certis, ac uocibus, & figurationibus, atq; figmentis: ut à Porphy. dictum Aug. introducit in 10. de ci. dei. Ergo multo magis dæmones subduntur actioni cælestium corporum.

¶ SED CONTRA est, quòd dæmones sunt superiores ordine naturæ quàm corpora cælestia. Agens autem est superiori patiente, ut Augustin. dicit, 12. super Gen. ad literam. Ergo dæmones non subiiciuntur actioni corporum cælestium.

CONCLVSIO.

¶ Cum dæmones substantiæ sint intellectuales corporibus non unitæ, corporibus cælestibus nullo modo subduntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima peripateticorum, qui posuerunt dæmones non esse, sed ea, quæ attribuuntur dæmonibus fieri secundum artem nigromanticam fiunt uirtute cælestium corporū. Et hoc est quod Aug. 10. de ci. dei introducit dictum à Porphyrio: quòd fabricantur in terra ab hominibus potestates idoneæ syderum uariis effectibus cęquendis. Sed hæc positio est manifeste falsa. Experimento enim scitur multa per dæmones fieri, ad quæ nullo modo uirtus cælestium corporum sufficeret. Futa quòd arreprituli quuntur lingua ignota, quòd recitant uersus & Authoritates, quas nunquā sciuerunt, q̄ nigromantici faciunt statuas loqui & moueri, & similia. Ex quibus patet nonnici moti fuerunt, ut ponerent dæmones esse animalia corpore aēreo animo passiua, ut ab Apuleio dictum Aug. introducit. 8. de ci. dei. Et hæc est secunda opinio, secundum quam dici posset quòd dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est[c]. Sed hæc opinio ex superioribus patet esse falsa[c]. Dicimus enim dæmones esse substantias intellectuales, corporibus nō unitas. Vnde patet non subdi actioni cælestiū corporū, nec per se nec per accidēs, nec directe nec indirecte.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quòd dæmones secundū certa augmenta lunæ homines uexant, contingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quòd infament creaturam dei, scilicet lunam: ut Hieron. & Chry. dicunt. Secundo, quia cum non possint operari nisi mediantibus naturalibus uirtutibus: ut supra dictum est[c], in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quòd cerebrum humidissimum est omnium partium corporis: ut Arist. dicit. Et ideo maxime subiicitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur ures animales. Et ideo dæmones secundū certa augmēta sunę perturbant hominis phantasiā, quādo considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones aduocari in certis cōstellationibus propter duo uenunt. Primo quidem, ut homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliquod numen esse in stellis. Secundo, quia considerant secundū aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositā ad effectus pro quibus aduocātur. ¶ Ad tertium dicendum quòd ticut. Aug. dicit 21. de ci. dei, dæmones alliciuntur per uaria genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis, inquātum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia imponant necessitatem iis quę eorum actioni subduntur. Cau sa enim sufficiēti posita, necesse est effectum poni. Sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorū effectuū. Cū igitur corpora cælestia cū suis motibus & dispositionibus ponātur, sicut ex necessitate entia: uidet̄ q̄ effectus eorū ex necessitate cōsequāt.

¶ Præterea, Effectus agētis ex necessitate sequitur in materia, quando uirtus agētis tanta fuerit, q̄ possit sibi subiicere totam materiā. Sed tota materia inferiorū corporū subiicitur uirtuti cælestiū corporū tanquā excellētiori. Ergo ex necesitate effectus cælestiū corporum recipitur in materia corporali.

¶ Præterea, Si effectus cælestis corpis nō ex necesitate proueniat, hoc est, ppter aliquā causam impedientē. Sed quęlibet corpora q̄ impedire possent effectū cælestis corporis, necesse est reduci i aliquod cælestę principiū, cū cælestia corpa sint causa oīm q̄ hic fiunt. Ergo cū & illud cælestę principiū sit necessarii, sequitur q̄ necesse sit impedri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt, ex necesitate euenient.

¶ SED CONTRA est qđ philosophus dicit in li. de som. & uig. q̄ necp eorum, q̄ in corporibus sunt signorū cęlestiū uelut aquarum & uentorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestium corporū ex necesitate euenient.

CONCLVSIO.

¶ Non omnia, quæ in his inferioribus à corporibus cælestibus fiunt, de necessitate euenient.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Artic. 6.

IN corpore quatuor. Primo ponitur quæstio tria partim soluta, partim soluenda. Secundo ostendit pars soluta. Tertio pars soluenda. Quarto infertur conclusio responsiua quæsito in calce.

¶ Quo ad secundum, quia primum patet, dicitur quòd quæsito ista est soluta: quo ad illa subdita corpori cęlesti, quæ etiam sunt subdita uoluntati humanæ, scilicet quòd quo ad ista, respondendum est quæsito negatiue: scilicet corpora cælestia nō imponunt subditis humanæ operationi necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per uoluntatem. probatur, quia non est libi subdita, quia non sequitur necessitas inclinationes passionum.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus est quæstio difficilis, scilicet quòd in cæteris naturalib⁹. Probatur: quia inter ea nul lum apparet principiū non subditum cælo seu liberum. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus prima est, omne quod est, fcili cet de nouo, habet cau sam. Secunda est, posita causa ex necesitate sequitur effectus. Tertio examinatur ex Ari. secunda propositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primo ostenditur esse falsum uniuersaliter: qa scilicet non tenetin causis potētibus deficere, quales sunt causæ naturales, probatur, quia attingunt ut in pluribus finem intentum, & non semper: ut patet secundo Phy. Deinde ostendit quòd ista exceptio, esti obuiet illi propositioni in se & absolute: non tamen ut applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis deficiens in paucioribus, ut sic, est ex aliqua alia causa impediente ipsam à proprio effectu: ergo necessario deficit. igitur uterque effectus, scilicet & intentus, & præter intentum necessario fit. Antecedens patet: & consequentia probatur: quia impedimentum ipsum ex necesitate contingit.

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa hæc secundæ propositionis examen dubium occurrit, quòd exceptio nulla sit propter rationē Aui. Causa de qua est sermo, non est causa insufficiens: quoniam de ex fatuum est dicere hoc, sed sufficiens: sufficienti autem causa posita, & liberante causandi adempto, ut in naturalibus de quibus est sermo inuenitur intelligi non potest quòd effectus non sequatur: & si aliud requiritur, ergo posita causa non erat sufficiēs: quòd enim sufficiat, non exigit aliud.

Quæstio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo ōtens est de causa per se & sufficienti.

369

¶ Ad dicitur, si ipsa posita non sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia: cōmittitur enim sophisma consequētis: potest enim prouenire nō cōsecutio effectus aliūde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficiētia cōsultiui oportet procedere, ꝙ non sequatur combustio, sed ex concursu alterius impedientis combustionem. Et si insistetur cōtra hoc, quia talis cōcursus redundat in insufficientiā causæ, eo ꝙ causa impedita nō est sufficiens: patet responsio, ꝙ secundā ueritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte hoc deceptus est Aui, quia non distinxit inter sufficientiā causæ, quæ attenditur penes actum primū seu formā quæ est principiū agendi, & sufficientiam circunstātiarū actualis causalitatis respectu huius, nunc hic, quæ attendūtur penes diuersa occurrentia. Certum est enim ꝙ causam sufficientem hoc secundo modo requirtur necessario effectuum: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cum de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. uera est ita ꝙ quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione, scilicet ut in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus: & hæc est una radix contingentiæ, ut in primo Perihermenias dicitur.

¶ *Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.*

Quæstio.

¶ Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Arist. quòd licet sit uera, non tamen euacuat difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum uidetur, ꝙ causa deficiēs in minore parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: hinc uidetur error Sto. Quod sic probatur, sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti: sed econuerso. Non enim ideo potest causa naturalis deficere quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. ergo actu deficere non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absq causa impediente.

¶ Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Thom. si negatio secundæ propositionis ad propositum nihil conferret: quia posita causa potēte deficere, & causa impediente, effectus necessario sequitur. Vt quòd toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinare? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. ca. 86. & in 6. Meta. & in primo Perihermenias, &c.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, ꝙ assumptū literæ uerū est, scilicet ꝙ causa nunquam deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ quemadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actū deficiendi nisi adsit aliquid causans illum defectū. Et ratio utrobiq; est eadem: quia scilicet potentia passiua non exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet: & ideo non fit absq; aliqua causa. Nec te decipiat ꝙ potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potētia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuam reducitur, ut patet ex primo cœli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire. sed quomodo, infertus dicetur.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est contrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora uia generationis, sunt ultima uia corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: cum non esse sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri tamen prius natura

impediuntur quàm deficiant: & sic optime dictum est *in litera* quo ad actualem defectionem, quòd semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus: sed quòd potentia defectiua effet ex potentia impeditibili: ut patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶ Ad secundā uero dubitationem, quamuis facile dici possit, & bene, quòd quia utraq; propositio inducitur ab aduersarijs, ut integre ratio referat, ut quales sint, propositiones allatæ, & in se, & ad ꝓpositū expedit, ubicūq; hoc tractatur, utrunque discutere: profundius tamen considerādibus, altius caput huius difficultatis apparebit ex sequentibus. *Cōtrari.*

¶ Examē autem primæ propositionis, consistit primo in illius declaratione in cōmuni distinguendo de eo quod est fit, scilicet per se & per accidens: & quòd ens per se habet causam sine ulterius per accidēs, non. Et probatur quia non uere ens nō habet uere causam: ens per accidēs est huiusmodi. probatur, quia non est uere unū, ut patet. Secundo in applicatione ad propositū, distinguēdo in productione effectus, ꝙ dicitur per accidens, ipsius causæ quarum una impeditur ab altera à cursu earum: & dicēdo, quòd ille ipse causæ necessario causent: cursus tamen earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo cōcursu caret causa, ex qua necessario sequat: & declaratur utrunq; exemplo toto naturali.

¶ Num omne, quod est, habeat causam, & quo, nō etiā concursus ad aliquam superiorē causam reducatur.

Quæstio.

¶ Sed sunt hic multa dubia: quæ utinam deus illuminet.

¶ Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter. Simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidū, habet in corpore cœlesti aliquā per se causam in quam reducitur eius proxima causalitas concursus causarū proximarū causatur à concursu illarum causarum cœlestiū, ut in exemplo horæ. Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab a causa cœlesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumq; cadens est à b cœlesti causa. ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu a & b. Tunc ultra: sed cōcursus a & b est per se, & nō per accidens. Probatur, quia in cœlo nullus est cōcursus per accidēs: ista enim sunt ibi per se: ergo concursus istorū inferiorum habet per se causam secundō esse, quāuis quo ad nos sit per accidens: quia latet fuæ cōnexionis perfectas. Et hæc ratio multo ꝛēpore me uinctū tenuisse uidetur.

¶ Secunda uero dubitatio ad hominem est: quia in 6. Meta. S. Tho. examinans hæc, uidetur uelle totum oppositū eius quod dicit hic: hic uidelicet nanq; omnia resolubit in hoc, quòd concursus non habet causam: ibi uero saluat quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cœlestē. Et dat exemplum de concursu herbarum in hortenso: ibi rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam cœlestem. Et sic omnia uidentur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiā harum difficultatū, ita notāda cā dei aditorio sunt. Primū est, ꝓportio mouentis ad mobile. Secundū est reductio effectus in causas superiores. Tertiū, ꝓportio cœlestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo cōstat, ꝙ cū mouens ut sic, ꝓsupponat, nō faciat mobile, ꝙ actio eius quāuis ut egreditur ab agēte sit sufficiēs & optime circūstantionata, nec impediatur ut recipiatur in patiēte, oportet ꝙ modificetur iuxta naturā, & modū, & dispositiones mobilis, ut patet inductiue. Et propterea accidit ꝙ effectus initētus à causa, nō ꝓueniat ex impedimēto, nō causæ agētis, sed materialis. De secūdo cōstat quoq; ꝙ effectus duarū subordinatarū causarū in eodē genere causæ, reducit in causam superiorē per causam mediā: ut patet in syllogismis. Concludo enim cōtingēs quāuis reducatur in præmissam cōtingentē, & alterā necessariā: cōtingētia ni eius nō reducitur in præmissam necessariā mediāte alia cōtingente, quali cōtingētis conclusionis sit à cōtingentia præmissæ, & cōtingētia præmissæ sit ab altera præmissa necessariā: sed fit est, ꝙ cōclusio ipsa & eius cōtingētia reducitur in præmissam necessariā ut modificatā in præmissis cōtingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingēs, licet in se sit necessaria: ideo cōclusio sequitur cōtingēs, & nō necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducēda est in necessariā, non secundum se tota in ea reducitur: sed resoluenda est in id quod est sibi proprium, ex quo habet contingentiā, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constat duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cœlum agere in hæc corpora, & cœlum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum

dum diligenter est, ꝙ quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorū generum: quia altera specialis ad genus efficientis: altera ad genus materiæ: & rursus altera sit inter cœlum & hæc corpora absolute, altera uero inter cœlum & hoc corpus in ordine ad tertium: patiens, scilicet & effectum producendā à cœlo, & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali uinculo connexæ & ordinatæ, ut prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora ceagunt cœlo, nisi simul patiantur à cœlo, quoniam non mouēt nisi mota. Ordo uero est, quia prius naturaliter est inferiora cōpota pati & moueri à cœlo, ꝙ agere cuiuscunq; modificatur secundum dispositiones recipientis esse, aut eliciētis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & dispositum dicitur in secūdo de anima. sed agere corporum inferiorū cooperantium cœlo consequitur passionem eorundem à cœlo. Istæ igitur actiones, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subsistit corpori cœlesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His ita ꝓ præmissis dico tria. Primū est, ꝙ licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat à cœlo ratione primi motus, tanquam à causa communissima, sine qua nihil fiere: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cœlestem: puta: sue mediate siue immediate. Probatur, quia conditio effectus proueniens ex impedimēto materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illam, ut patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorū, qui sunt materia & patiens respectu cœli. ergo. Et si dicatur cum Aui. ꝙ illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cœlesti, & hic redit idem ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cœli, sed toto simul, ut prius, subsumendo: sed respectu totius cœli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones præsupposītas à toto cœlo: in eo ut actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horū corporum ut materiale impedimentum sit, est tamen affectiue à causa pluuia, quæ made fecit lignum. Alio modo ex ipsa conditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: cuius tamē frigiditatis non est à sua causa nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, ut materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primū quod diximus, & ꝙ conditio effectuū inferiorum consequēs impedimentū materiale, tenens se ex cōditione ipsius materiæ, non ex actione agētis: nō causatur à cœlo. Et hoc intēdebat S. Th. in 6. Meta. Vbi cōtingētia reducit ad impedimētum materiale.

¶ Nec oppositū dicitur hic, dicendo quod causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientē. Tū quia hic loquitur de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, ut est ab agente: & consequēter de impedimēto actiuo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt in potentia contradictionis: ut dicitur primo Perihер. Complementum uero cuiuslibet rei est concursus accidentalis causarum suæ actiuæ & passiuæ, siue absolutum inter se, &c. Et propterea non opposita dixit, sed utrumq; aliquando in diuersis locis diuus Thom. In 1. liquidem Meta. radicem: hic uero & in primo Perihер. & in li. contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit. An omnis naturalis res accipiendo rem ut distinguitur contra concursum, habeat causam ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius art. bis hoc concedere, scilicet in hac responsione, ubi uult q̃ effectus causæ impeditæ causam naturalem à suo effectu, reducatur in aliquã causam cælestẽ. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res erit sine necessaria causa: quoniam talis res sit extra semper & frequẽter. In corpore quoque articuli dixit, quòd quia causa nõ deficit in minori parte nisi per accidens, ideo impedimentum ipsum uidetur necessarium. Et non est negatum antecedens, sed propter concursum contrariorum consequentia.

¶ Ad oppositum autem est ratio superius adducta, s. q̃ quamuis tota series causarum alicuius effectus non sit necessaria, effectus nõ sequitur necessario, sed effectus ut in pluribus non habet seriem causarum suarum totam necessariã: quia causæ cælestes attingunt ipsum modificatæ in natura possibili ut sic: quia deficit in minori parte. ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd sunt tria genera rerum quæ fiunt. Quædam enim fiunt semper, & de his non est quæstio. quædam ut in pluribus, de his etiã patet, quòd fiunt necessario, non simpliciter, sed necessitate physica. Quædam uero fiunt extra semper & frequenter. Et hæc non fiunt ab una sola causa, sed à pluribus: ut in litera dicitur, scilicet causa deficiente in minori parte, & ab alia causa faciente illam deficere in hac parte: ita quòd nunquam fit talis effectus nisi existente plurium causarum concursu non curando modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ considerentur secundum se, non habebitur aliquod ens per accidens. Et si ambæ concurrant ex ea parte qua habent naturam necessitatis, nunquam etiam fiet aliquid per accidens. Sed si concurrant ambæ, aut altera ex ea parte qua habent, uel habet naturam possibilitatis, tum concursus est contingens: & sic quicquid ex causis illis ut sic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam ut iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis: ut patet ex operibus eorum: opera enim sua fiunt in pluribus & ut frequenter, & hoc est ex natura necessaria, ut patet. Et fiunt extra semper & frequenter: & hoc est ex natura possibilitate. Vnde causæ penitus necessariæ nõ habẽt utraq; opera, sed semper eadem agunt. Causis igitur & rebus naturalibus habentibus naturam possibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, si concursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia quamuis in se esset necessaria: ut coniuncta tamen possibili ut sic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex utriusq; concursu fit.

Cõment. ¶ Ex his patet primo responsio ad quæstum, quia non omnis res habet causam necessariam: quia non illa quæ fiunt extra, semper & frequenter. Patet secundo quomodo concursus sit complementum contingentiæ, & possibilitatis radix. Patet tertio ratio uerborum S. Thom. & hic & ubiq;, quòd scilicet intendit, non quòd omnis res, nec quòd res quæ sit in minori parte, sed quòd effectus illarum duarum causarum concurrentium, non ut concurrentes sunt, sed ut seorsum sumptarum reducantur in aliquas causas necessarias: quia nullo misso fit necessario ad possibile ut possibile est: quoniam omnis talis missio concursu fit plurium causarum. Sed res quæ est effectus causæ impedientis & impeditæ ut sic, non habet causam. Et hoc intendit hic & in corpore articuli & ubique, ut patet. Quamuis posset dici, quòd litera non uiriliter affirmat, etiam effectus causarum seorsum reduci in causas necessarias: sed hic respondet, dato quòd ita esset: ut patet ex ly licet. Et rursus non loquitur nisi de effectu causarum, quæ subduntur cælestibus corporibus, & non de conditionibus materiæ præsuppositæ toti actioni cælesti. In corpore quoque articuli, ut tam patet, nihil aliud habetur affirmatiue nisi quòd nulla causa actualiter deficit in minori parte, nisi propter causam aliquam impedientem. Sed utrum effectus illius causæ impedientis etiam seorsum sumptæ fiat necessario, uel non, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue, Non confutauit hoc: ergo. iam enim dicta est causa quare non examinauit hoc ex natura possibilis & necessarii.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum primum.*

QVAESTIO CENTESIMA DECIMASEXTA DE FATO, IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerandum est de fato.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, an fatum sit. ¶ Secundo, in quo sit. ¶ Tertio, utrum sit immobile. ¶ Quarto, utrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum fatum sit aliquid.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nihil sit. Dicit enim Grego. in homil. Epiphaniæ, Absit à fidelibus cordibus, ut fatũ esse aliquid dicant.

¶ Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia, ut Augu. dicit. 5. de ciui. dei, fatum à fando dictum intelligimus id est à loquendo: ut ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt antè præloquta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita nec casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶ SED CONTRA, Quod non est, non diffinitur. Sed Boë. in 4. de consol. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæq; nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus uidentur quædam à fortuna, uel casu prouenire. Contingit autem quãdoq;, quòd aliquid ad inferiores causas relatũ est fortuitum uel casuale, quod tamẽ relatum ad causam aliquam superiorem, inuenitur esse per se intentũ. Sicut si duo serui alicuius domini mittãtur ab eo ad eundem locum uno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter utriusq; intentionem: si autẽ referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt in nullam superiorem causam reducere uoluerunt. Et hi fatum & prouidẽtiam negauerunt, ut de Tullio Aug. recitat [c] in 5. de ciu. dei. Quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt [c]. Quidam uero omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere uoluerunt in superiorẽ causam, id est in cælestia corpora [c]. Et secundũ hoc fatum nihil aliud est quàm dispositio syderum, in qua quisq; conceptus est uel natus. Sed hæc stare non potest propter duo. Primo quidẽ quantum ad res humanas: quia tam ostensum est [c], q̃ humani actus non subduntur actioni cælestium corporum nisi per accidens, & indirecte. Causa autem fatalis, cum habeat ordinationẽ super ea, quæ fato aguntur, necesse est quòd sit directe & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum est enim suprà [c], quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque unum. Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid unũ. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principii agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principii. Vnde & effectus eius in hoc mũdo sunt naturales. Impossibile est ergo quòd aliqua uirtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina, quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi ut unum ab aliquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hanc propositionem, Fodiens sepulchrum inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis seiens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiger aliquem rusticum hoc ignorantem, ut ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohiber ea, quæ hic per accidens aguntur, ut fortuita uel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum. Nam solus deus potest uoluntatem immutare, ut suprà habitum est [c]. Et per consequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium est uoluntas: soli deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquam per eam ordinata & quasi præcognita, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti doctores uti recusauerint propter eos, qui ad uim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciuit. dei, Si propterea quisquam res humanas fato dei tribuit, quia ipsam dei uoluntarem, uel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Greg. fatũ esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita uel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo. ut Augustinus dicit in libro 83. quæstionum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum fatum sit in rebus creatis.*

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit in rebus creatis. Dicit enim Augustinus, de ciuitate dei, quòd ipsa dei uoluntas uel potestas, fati nomine appellatur. Sed uoluntas & potestas dei non est in creaturis, sed in deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in deo.

¶ Præterea, Fatum comparatur ad ea quæ fato aguntur, ut causa, ut ipse modus loquendi ostendit. Sed causa uniuersalis per se eorum quæ hic per accidens aguntur, est solus deus: ut suprà dictum est [c]. Ergo fatum est in deo, & non in rebus creatis.

¶ Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunq; horum detur, oportet quòd multiplicetur secundum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatum uideatur esse unum tantum, uidetur quòd fatum non sit in creaturis, sed in deo.

¶ SED CONTRA EST quod Boetius dicit in quarto de consolatione quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶ *Fatum est in causis creatis, ut per diuinam diſponuntur prouidentiam ad uarios effectus producendos.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ (sicut ex prædictis patet [c]) diuina prouidẽtia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuũ dupliciter cõsiderari. Vno modo secundum quod est in ipso deo, & sic ipsa ordinatio effectuũ uocatur prouidẽtia. Secundũ uero quod prædicta ordinatio cõsideratur in mediis causis à deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boe. dicit 4. de conso. Siue famulantibus quibusdã prouidẽtiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur [c], seu anima, seu tota in seruiente natura [c], siue cælestibus syderũ motibus [c], seu angelica uirtute, seu dæmoniũ uaria solertia [c], seu aliquibus eorũ, seu omnibus [c] fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictũ est. Sic ergo est manifestum quòd fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à deo ad effectus producendos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarũ secundarũ, quã Augustin. seriem causarũ nominat, non habet rationẽ fati nisi secundum quod dependet à deo. Et ideo causaliter dei potestas uel uoluntas dici potest fatum. Essentialiter uero fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum ipsarum.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ intantũ fatum habet rationem causæ, inquantũ & ipse causæ secũdæ, quarũ ordinatio fatum uocatur.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ fatũ dicitur dispositio non quæ est in genere qualitatis, sed secundũ quod dispositio designat ordinẽ qui nõ est substãtia, sed relatio. Qui quidẽ ordo si cõsideretur per comparationem ad suum principium, est unus. Et sic dicitur unum fatum. Si autem consideretur per relationem ad effectus uel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poeta dixit-te tua fata trahunt.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum fatum sit immobile.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ fatum nõ sit immobile. Dicit enim Boetius in 4. de consol. Vti est ad intellectum ratiocinatio ad id qd̃ est id qd̃ gignuntur, ad æternitatem tempus, ad punctum medii circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilẽ simplicitatem.

¶ Præterea, Sicut philosophus dicit in 2. Topicorum. Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, ut Boe. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶ Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate euenient. Sed talia maxime uidentur esse contingentia quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶ SED CONTRA est quod Boetius dicit, quòd fatum est immobilis dispositio.

CONCLVSIO.

¶ *Fatum ut in secundis causis absolute est mobile, ut autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur, seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primũ principium, à quo ordinantur, scilicet deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionẽ causarum esse secundum se necessariam: ita quòd omnia ex necessitate contingerent propter hoc quòd quilibet effectus habet causam, & causa posita suprà dicta sunt [c]. Alij uero econtrario posuerũt fatum esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidẽtia dependet. Vnde Aegyptij dicebant quibusdam sacrificiis fatum posse mutari, ut Grego. Nicenus dicit. Sed hoc suprà excluſum est [c], quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est q̃

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus claras.
¶ In corpore quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionem Auicen. Tertio, Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter secundũ causas medias absolute, uel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur distinctio. quia fatũ utrum quæ claudit in sua ratione, cum sit dispositio in causis mediis sub diuina prouidentia.

¶ Quo ad secundũ tria. Primo, Fatum quo ad primum est immobile. Ratio, quia omne quod fit, habet causam, & positã causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione.

¶ Quo ad tertium tria. Primo, Fatum quo ad secundũ est mobile. Corollarium, Fatum potest facrificiis mutari apud eos teste Gregorio Nicæno: Reprobatio ex superioribus. Et de immobilitate prouidẽtiæ diuinæ agetur.

¶ Quo ad quartũ tria. Conclusio responsiua, Fatum ut in causis secundariis absolute est mobile, ut à diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio ultimæ partis, & rationis diuinæ specierum. Confirmatio conclusionis authoritate Boetii.

¶ Aduerte hic duo. Primo q̃ cum cõclusio habeat tres partes, & primæ probatio sit reprobatio primę opinionis, secundæ uero sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autem probatio & explanatio ad tractatum de scientia & uoluntate diuina spectet: ideo in litera tel. tis

Cõment.

705

Cõment.

706

1 dist. 39. q. 1. ar. 1. ad 1. 3. q. 1. ar. 1. ad 3. 1. q. 103. ar. 1. ad 3. 1. q. 116. ar. 1. ad 1. 1. q. 22. ar. 2. ad 4. Quodl. 12. ar. 5. Ver. q. 5. ar. 5. ad 1. 2. Sent. dist. 1. q. 1. ar. 1. Et opus. 28. ca. 2. col. 1. & cap. 3.

707 709 561 572 572 573 573 573

Universidad de Deusto
Biblioteca

primis articulis, tertiam explanationem aperuit in ista dicta de præscientia dei, ubi dixit necessitatem esse, q̃ est duplex necessitas absoluta, & immutabilitatis: prima non cõuenit diuinis ad extra, sed secunda tantum, quæ hic uocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum quartum.*

Cõment. Titulus clarus.

375 *supra ar. 1. 1. cor. Et opus. 3. c. 140. Et matt. 1. Cor. 3. et 6. me ta. lc. 3. 60. 6. et 7*

¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue, Nõ omnia subduntur fato. Probatur dupliciter. Primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea quæ à deo immediate fiunt, non subduntur fato. ergo non omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati. consequentiæ omnes sunt per se notæ. tamen secunda probatur, quia talis non subdũtur causis secundis. tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secundo 43 auctoritate Boetii, quæ 44 patet. Ex hac autẽ probatione ponitur corollarium, quòd quisto aliquid longius fit à deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ-*
373 *septimæ Articuli primum.*

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpore proposito numero opinionum tria fiunt iuxta numerum opinionum: ita quòd in tertia respondet quæsito.

a ¶ Quo ad primũ duo.
318 Opinio Auer. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiã per hoc, quod mouet eum ad ordinandum phantasmata conuenienter, &c. Probatur, quia unus est utriusque intellectus, & eædem sunt utriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehẽsio. Examẽ quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, et sic est uerũ: aut ex parte subiecti scientis, & tunc uenit reprehensio fundamenti: quia scilicet est falsum: quia non est unus utriusq; scientis intellectus, nec eadem species, ut superius patuit.

¶ Quo ad secundũ duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia ineſt ab initio animibus nostris ex participatione idearum, sed impedit ab usu propter unionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunq; studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad usum habitæ scientiæ. Secundo reprehẽsio radicis, quia intellectus animæ nostræ est pure potentialis, sicut tabula rasa, ut probauit Arist. supius, &c.

¶ Quo ad tertiũ, primo ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potẽtia ad actũm primũ. Probatur primo ex 8. Phy. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidẽ tali ratiõe, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi. ergo fit ab arte 376 de doctoris eo modo quo à natura. sed à natura fit 2. *contra* reducendo scipsum de 75. potentia ad actũ scientiæ, ergo & à doctore. 4. 11. *arte* fit reducendo alium de 1. 1. potentia ad actum scientiæ. Maior probatur: quia ars imitatur naturã. 2. 5. 8. Et ad euidentiam 8. *Meta.* eius primo distinguitur 23. duplex genus effectuũ. *cor* 5. Quidam ab extrinseco tantum, ut domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, ut sanitas. & 6. 2. *Et* 8. 1. *et* 2. *et* 6. *col.* posset tertium poni genus, quidam ab intrinseco tantũ, ut propriæ uires rerum naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi respectu utriusque agentis, declarando in similitate. Minor probatur, quia scire nostrum fit inuentione ex ui luminis intellectus agentis: & hic à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio uero ulterius subsumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuentionem fit, procedendo de principiis notis ad cõclusiones ignotas, &c. hoc enim est procedere de potentia ad actũ: & procedit hæc suppositio intellectu impotẽtia essentialiter patiente. Limitatur uero, quoniam doctor ponitur non ut causa principalis, sed ut minister naturæ & coadiuuans: & sic scilicet ministeriaIiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in cõmuni ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab utraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principalem & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem dum distinguitur duplex modus, quo doctor docet, scilicet auxilia præbendo propositionum minus uniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & consortando ui syllogisticæ ordinationis propositionum proprtiarum iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. ut patet in litera.

¶ Super

fatum secundum cõsiderationem secundarum causarũ mobile est, sed secũdum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum quod dicimus hanc conditionalem esse ueram uel necessariam, Si deus præscit, hoc futurum erit. Vnde cum Boëtius dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, Quæ tamen ab immobilis prouidentiæ profluscatur exordiis, ipsamque immutabilem esse necesse est.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnia fato subdantur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia fato subdantur. Dicit enim Boë. in 4. de conso. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam format transmutationẽ. Eadem nascentia occidentiaque omnia per similes fœtuũ seminumque renouat progressus. Hæc actus fortunásque hominum indissolubili causarũ connexione constringit. Nihil ergo excipi uidetur quod sub fati serie non contineatur.

¶ Præterea, August. dicit in 5. de ciuitate dei, quòd fatum aliquid est secundum quod ad uoluntatem & potestatem dei refertur. Sed uoluntas dei est causa omnium quæ fiunt: ut Augu. dicit in 3. de trin. Ergo omnia subduntur fato.

¶ Præterea, Fatum secundum Boëtium est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus deus uere immutabilis, ut suprà habitum est [c]. Ergo in omnibus creaturis est fatum.

¶ SED CONTRA est, quod Boëtius dicit in 4. de consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

CONCLVSIO.

¶ *Fato non subduntur omnia, sed quæ tantum legibus secundarum causarum subiiciuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est [c]) fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua uero sunt, quæ immediate à deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, nõ subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum [c], & alia huiusmodi. Et hoc est, qd̃ Boëtius dicit, quòd ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quanto aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa quæ ibi tanguntur, fiunt à deo mediantibus causis secundis [c]. & ideo sub fati serie continentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, ut suprà dictum est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad uoluntatem & potestatem dei, sicut ad primum principium. Vnde nõ oportet quòd quicquid subiicitur uoluntati diuinæ uel potestati, subiiciatur fato, ut dictum est [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: ut dictum est.

QVAESTIO CENTESIMA *decimaseptima de pertinentibus ad hominis actionem, in quatuor articulos diuisa.*

PROSTEA considerandum est de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est de actione hominis. Secundo de propagatione hominis ex homine.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, utrũ unus homo possit docere alium, causando in ipso scientiã. ¶ Secundo, utrum unus homo possit docere angelum. ¶ Tertio, utrum homo per uirtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem. ¶ Quarto, utrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum unus homo possit alium docere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit aliũ docere. Dicit enim Dominus Matth. 23. Nolite uocari Rabbi. Vbi dicit glo. Hiero. Nec diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet proprie ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere: sed hoc est proprium dei.

¶ Præterea, Si homo alium docet, hoc non est nisi inquantum agit per scientiam suam ad causandum scientiam in alio. Sed qualitas per quam aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua, sicut & calor.

¶ Præterea, Ad scientiam requiritur lumen intelligibile & species rei intellectæ. Sed neutrum istorum potest causare unus homo in alio. Ergo unus homo non potest docendo, causare scientiam in alio.

¶ Præterea, Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quòd proponit ei quædam signa, uel uocibus aliquid significando, uel nutibus. Sed proponendo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiã. Quia aut proponit signa rerum notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui Latino uerba Græca, quorum significationem ignoraret: per hoc eum docere non posset. Nullo ergo modo unus homo potest alium docendo, scientiam in eo causare.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Tim. in quo positus sum ego prædicator & apostolus, doctor gentium in fide & ueritate.

CONCLVSIO.

¶ *Potest unus homo alium docere, deducẽdo ipsum ex potentia ad actum scientiæ primum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3. de anima posuit unum intellectum possibilem esse omnium hominum, ut suprà dictum est [c]. Et ex hoc sequebatur, quòd eædem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secundum hoc ponit, quòd unus homo per doctrinã non causat aliam scientiam in altero ab ea, quam ipse habet, sed communicat ei eandem scientiam quam ipse habet per hoc quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata in animis

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus, Homines in statu uiæ, ut patet ex tertio argumẽto, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur. *Amot.*

¶ In corpore una cõclusio responsiua quæsito negatiue, Homines non possũt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquã illuminant superiores, loquũtur tamen eis. ergo, &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probat auctoritate Matthæi 11. quo ad 1ã gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniã homines non secundũ statum gloriæ, sed secundum statum naturæ & gratiæ huius uitæ sunt inferiores omnibus angelis. ideo præsens ratio in oratoribus tantũ hominibus habet locũ. *Cõment.* 577 *2. dist. 11. artic. 4. & Eph. 2. lect. 3. co. 2.* 531

¶ Ad tertiũ dicendum, q̃ magister non causat lumen intelligibile in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc q̃ ipse per uirtutẽ sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶ Ad quartũ dicendum, q̃ signa quæ magister discipulo proponit, sunt rerũ notarum in uniuersali & sub quadam confusione: sed ignotarũ in particulari, & sub quadã distinctione. Et ideo cũ quisq; per seipsum scientiã acquirit, non potest dici docere seipsum, uel esse suipsius magistrum: quia non præexistit in eo scientia completa qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum homines possint docere angelos.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ homines possint docere angelos. Dicit enim Apost. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiã multiformis sapiẽtia dei. Sed ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ Præterea, Angeli superiores qui immediate de diuinis à deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt: ut suprà dictum est [c]. Sed aliqui homines immediate de diuinis per deũ uerbũ sunt instructi: sicut maxime patet de Apostolis, secundum illud ad Heb. 1. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerunt.

¶ Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruũtur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorũ aliqui homines assumantur: ut Greg. dicit in quadã homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. ca. de di. no. q̃ oẽs diuinę illuminationes perfertur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶ *Homines uiatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illi loqui possunt.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ (sicut suprà habitũ est [c]) inferiores angeli loqui quidẽ possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquã illuminantur. Manifestum est autem, q̃ eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiã infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierũ non surrexit maior Iohãne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius dei est. 529

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Augu. 5. super Genũ. ad lit. sic exponit illã Apostoli authoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo: ita dico absconditi, ut tamẽ innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiã, scilicet multiformis sapientia dei: quasi dicat, ita hoc sacramẽtum erat absconditũ hominibus, ut tamen ecclesię cælesti quæ cõtinetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionẽ: & ista ecclesia hominũ congreganda est. Potest tamen & aliter dici, q̃ illud quod absconditũ est, non tantum in deo innotescit angelis: uerum etiã hoc eis apparet cum efficitur ab eq̃ propalatum: ut Augu. ibidẽ subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis quæ ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit, q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerũt: quia scilicet per prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶ Ad secundũ dicendum, q̃ Apostoli instruebantur immediate à uerbo dei, non secundũ eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulū tertium.*

Annot. 116 378 TItulus, Homo ex uirtute animæ immutat corpus. Quæritur quomodo immutatio formati corporalem naturam, directe supponit pro extrinsecis corporibus, quibus, ut patebit etiam de intrinseco alio modo uerificetur conclusio.

Coment. ¶ In corpore una conclusio responsiua quæsito negatiue. Anima sua uirtute non potest materiam corporalē immutare nisi mediāte aliquo corpore. Probatur, Materia corporalis à solo deo aut cōposito ex materia & forma pōt immediate immutari. ergo. Antecedēs patet ex dictis: consequēria est p se nota. Et confirmatur, Angeli nō possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedēs patet ex primo antecedēte. Consequentia nota.

Annot. ¶ In responsione ad tertium. Aduerte q̄ ut ex illa patet, alia nec corpus proprij directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principiū alicuius mutationis, ut patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem, id est apprehēsionem aut uolitionem directe: quia non est tanta efficacitas: sed ut in litera dicit, ad apprehensionē animæ sequitur actus appetitus sensitiui puta timor quē concomitatur commotio alicui⁹ humoris, &c.

342 & sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articuli quarti tum.*

342 TItulus clarus.

b Coment. ¶ In corpore una conclusio tripliua quæsito, Anima separata sua naturali uirtute non potest mouere aliquod corpus. Probat, Anima cōiuncta nō mouet corpus nisi uiuificatum à se. ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedēs probatur, quia membrū mortificatum non obedit ei ad motū localem. consequentia probatur, quia nullū corpus uiuificatur ab anima separata.

Annot. ¶ Circa hāc consequentiam dubium occurrit: quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & coniuncta: quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia, Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum, ergo separata nihil intelligit. probatur 1 quia animæ separatæ nihil offertur phantasiatum: ista consequentia dicitur non tenere: quia nō est idem iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nunc, nisi probetur identitas iudicii.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, q̄ quia anima separata non est materialis uirtutis motiua quām coniuncta, scilicet eo consequentia tenet. Sed contra hāc responsionem sunt primo, q̄ non est maioris uirtutis mouere lapidem quām corpus coniunctum. Secūdo, q̄ licet anima separata non sit maioris uirtutis, est tamen alterius modi uēdi illa uirtute: sicut est alterius modi essendi & intelligēdi. & propterea coniuncta mouet uiuificando, separata autem non uiuificando. Vnde dicendum est quōd consequentia fundatur super una propositione priore antecedente, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista, Anima humana ex propria natura determinata, ad mouendum corpus à se uiuificatum tantum. ex hac enim optime infertur consequentia: quōniā quod conuenit ei ex natura, non uariatur ex uario modo essendi. Hæc autem claudit & declarat in antecedēte assumpto. Claudituꝛ quidem, quoniā cum uis motiua uiuificat, respiciat corpus: q̄ respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 8. Phys. tex. 3. & anima secundum statū conditionis respiciat etiam corpus: consequens est q̄ tota uis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quōd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus uiuum, patuit sit q̄ anima absolute est uirtutis limitatæ ad mouendum tale corpus & ad instantiam, quæ sit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter uirtutem motiuam, ac intellectiuam, & uolitiuam ut sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquātum ens, nec est cōtractus ad aliquod particulare ens sue in genere, sue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phantasiatū, oportet separatum habere aliū modum intelligendi, quo proprium obiectū possit attingere, ex quo obiectū adæquatum sui non erat ens phantasiatū. Virtus autem motiua cū ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequēs est, q̄ secundū species suas ad certas species corporis determinetur, & sic cū suprema uis motiua ad corpus determinata, nō tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est q̄ paulatim descēdendo, infima uis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata sit. Cōstat autem q̄ anima humana est ultimus motor inter spiritus: igitur eius uis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & unicum corpus humanum, scilicet uiuificatum à se determinatur. alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea nō potest rationabiliter distingui modus mouēdi iuxta modū essendi & intelligendi. non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ: quia non est uniuersale, sicut intellectū. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctæ subintelligens efficaciā illius simpliciter quo ad ultimum, intulit q̄ non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. TItulus, Cum semine, id est, communicetur à generante per hoc quod ab eo decidit⁹ semen: ita q̄ in semine uehatur anima sensitiua formaliter, uel uirtualiter.

Coment. ¶ In corpore duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primo, opinio ipsū. Tenet enim partem negatiuam dicens animam sensitiuam à solo deo fieri. Secundo, reprehenso illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simpliciter, & subsistētia simul. Cui enim hæc duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ, ut de grata dicitur. Ex his enim arguit. Si haberet anima sensitiua hæc, crearetur sed quia non habet, quod probatur: quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secundū concluso responsiua est affirmatiua. Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine mitrumentaliter. hæc conclusio includit duo. Primū commune animæ sensitiuæ & cæteris formis corporalibus, scilicet quōd fit ab agente uirtute, quæ est in elementis: secundum illud Gen. 1. Producant aquæ reptile animæ uiuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producuntur ex uirtute, quæ est in semine.

CONCLVSIO.

¶ Anima sensitiua causatur à generante tanquā principali agente, à semine uero tanquam ab instrumento, & non producitur per creationem.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à deo creari. Quæ quidem positio conuenies esset, si anima sensitiua esset res subsistens habens per se esse & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationē, ita per se deberetur ei fieri. cum res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, q̄ anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet q̄ anima sensitiua per se habeat esse & operationem, ut ex superioribus patet: non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarū formarum corporaliū, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur inquātum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est q̄ naturaliter tam anima sensitiua, quām aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutantibus materiam de potentia in actū, per aliquam uirtutem corpoream, quę est in eis. Quanto autem aliquod agens est potentius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. corpora igitur non uiuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile, non per aliquod medium, sed per seipsa: sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora uiuentia tanquam potentiora agunt ad generandum sibi simile, & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnē, cum medio uero in actu generationis. Quia ex anima generantis deriuatur quædam uirtus actiua ad ipsum semē animalis, uel plantæ, sicut & à principali agente deriuatur quędam uis motiua ad instrumentum. Et licut non refert dicere quōd aliquid moueatur ab instrumento, uel principali agente, ita non refert dicere q̄ anima generati causetur ab anima generantis, uel à uirtute deriuata ab ipsa quæ est in semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd anima sensitiua non est in substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc suprà dictum est, nec oportet hoc iterare.

¶ Ad secundum dicendū, q̄ uirtus generatiua nō generat solum in uirtute propria, sed in uirtute totius animæ cuius est potentia. Et ideo uirtus generatiua plantæ generat, plantā uirtus uero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto uirtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶ Ad tertium dicēdum, quōd uirtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata est, quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima aut pars animæ nisi in uirtute, sicut in ferra uel securi non est forma lecti, sed motio quædam ad talem formam. Et ideo nō oportet quōd ista uis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine quod est spumosum, ut attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex uirtute cælestium corporum, quorū etiam uirtute agēria inferiora agunt

¶ Ad tertium dicendum, q̄ aliqui homines etiā in statu uitæ sunt maiores altquibus angelis, non quidē actu, sed uirtute: inquātum scilicet habent charitatem tantæ uirtutis, ut possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quām⁹ quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius uirtute quām aliquam paruam arborē, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo per uirtutem animæ possit corporalem materiam immutare.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur q̄ homo per uirtutem animæ possit corporalē materiā immutare. Dicit enim Greg. 2. dial. quōd sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquādo ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitā mortuā orando suscitauit: Ananiā & Sapphirā mentientes morti increpando tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines uirtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶ Præterea, Super illud ad Gal. 3. Quis uos fascinauit ueritati nō obedire: dicit glo. quōd quidam habēt oculos urentes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maxime pueros. Sed hoc nō esset nisi uirtus animæ posset materiam corporalē immutare. Ergo homo per uirtutem suæ animæ potest materiam corporalem immutare.

¶ Præterea, Corpus humanū est nobilius cēteris aliis inferiora corpora. Sed per apprehēsionem animæ humanę immutatur corpus humanum ad calorē & frigus, ut patet in irascentibus & timentibus: & quādoq; etiam hæc immutatio peruenit usq; ad ægritudinem & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua uirtute materiam corporalem immutare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 3. de trinit. q̄ materia corporalis soli deo obedit ad nutum.

CONCLVSIO.

¶ Non potest homo anima sua naturali uirtute materiam corporalem immutare, nisi alicuius corporis media actione.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ (sicut suprà dictū est) materia corporalis nō immutat ad formā, nisi uel ab agēte aliquo cōposito ex materia & forma, uel ab ipso deo, in quo uirtualiter & materia & forma præexistit, sicut in primordiali causa utriusq;. Vnde & de angelis suprà dictū est, q̄ materiam corporalē immutare nō possunt naturali uirtute, nisi applicando corporalia agēria ad effectus aliquos producendos. Multo igitur minus anima sua uirtute naturali potest immutare materiam corporalem nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ sancti dicūtur miracula facere ex potestate gratiæ, nō naturę. Quod patet per illud quod Greg. ibidē dicit, Qui filij dei ex potestate sunt, ut dicit Iohannes, quid mirū si signa facere ex potestate ualeant?

¶ Ad secundū dicendū q̄ fascinationis causam assignauit Aui. ex hoc q̄ materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis quām cōtrariis agentibus in natura. Et ideo quādo anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundū eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed suprà ostensum est, q̄ materia corporalis nō obedit substantiæ spirituali ad nutū, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, q̄ ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis coniuncti. Quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aērem continuū usq; ad determinatum spatium. Per quē modum specula si fuerint noua & pura, cōtrahunt quandā impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ: ut Ari. dicit in li. de som. & ui. Sic igitur cū aliqua anima fuerit uehementer commota ad malitiā, sicut maxime in uetulis contingit, efficitur secundū modum prædictū aspectus eius uenenosus & noxius: & maxime pueris qui habent corpus tenerū & de facili receptiuū impressionis. Possibile est etiā q̄ ex dei permissione uel etiam ex aliquo facto * occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonū, cum quibus uetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent.

¶ Ad tertiū dicendum q̄ anima corpori humano unitur ut forma, & appetitus sensitiuus, q̄ obedit aliqualiter rationi, ut suprà dictū est, est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet q̄ ad apprehēsionem animæ humanæ cōmoueatur appetitus sensitiuus cū aliqua operatione corporali. Ad exteriora uero corpora immutāda apprehēsio animæ humanæ nō sufficit nisi mediāte immutatione ꝓprij corporis, ut dictū est.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiæ enim spirituales naturaliter obediunt corpus ad motū localem: ut suprà dictū est. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ Præterea, In itinerario Clementis dicitur narrante Misceta ad Petrum, q̄ Simon magus per magicas artes pueri à se intersecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum transmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet uirtutem localiter mouendi corpora.

¶ SED CONTRA est quod philosophus dicit in lib. de anima, quōd anima non potest mouere quodcunq; corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶ Non potest anima mouere corpus ad nutum sua naturali uirtute, sed tantum corpus à se uiuificatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quōd anima separata sua naturali uirtute non potest mouere aliquod corpus. Manifestū est enim quōd cum anima est corpori unita, non mouet corpus nisi uiuificatum. Vnde si aliquod membrū corporis mortificetur, nō obedit animæ ad motū localem. Manifestum est autem q̄ ab anima separata nullū corpus uiuificatur. Vnde nullum corpus obedit ei ad motum localem quantum est de uirtute suę naturæ, supra quam potest aliquid ei conferri uirtute diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quōd substantiæ quædā spirituales sunt quarum uirtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motum. Si tamen alicuius substātiæ separatæ uirtus motiua determinetur naturaliter ad mouendū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus: sicut secundum philosophos motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouēdum corpus cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali uirtute mouere potest.

¶ Ad secundum dicendum, quōd (sicut dicit Aug. 10. de ciuit. dei. & Chryso. super Matth.) frequenter dæmones simulāt se esse animas mortuorum ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est quōd Simon magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri quem ipse occiderat.

QVAESTIO CENTESIMA decimaoctaua de traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de traductione hominis ex homine. Et primo quantum ad animam. Secundo quantum ad corpus.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, utrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶ Secundo, utrum anima intellectiua. ¶ Tertio, utrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

379 2. dist. 18. q. 2. a. 2. Ez 2. con tra. c. 86. §. 1. Ez po. q. 3. a 11. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quōd anima sensitiua non traducatur cum semine, sed sit per creationem à deo. Omnis enim substantia perfecta quæ non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus. & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo nō incipit esse per generationem, sed per creationem.

¶ Præterea, Principium generationis in rebus uiuentibus est per potentiam generatiuam: quæ cum nūmeretur inter uires animæ uegetabilis, est infra animam sensitiuam. Nihil autem agit ultra suam speciem. Ergo anima sensitiua nō potest causari per uim generatiuam animalis.

¶ Præterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet quōd forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animæ sensitiuæ est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est quæ non fiat ex semine & per uirtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ Præterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animæ sensitiuæ, aut illud principiū manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere non potest. Quia uel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generans & generatum, & faciēs & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia suprà ostensum est, quōd in uno animali non est nisi unum principium formale quod est una anima. Si autem non manet, hoc etiam uidetur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶ SED CONTRA, Ita se habet uirtus quæ est in semine ad animalia, quæ ex semine generantur, sicut se habet uirtus, quæ est in elementis mundi, ad animalia, quæ ex elementis mundi producuntur: sicut quæ ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam genti. Secundo sic, Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris, sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito, ergo. Et si dicatur quòd semen agit in uirtute seminantis, contrà, nihil agit in uirtute non entis ut sic: sed animal à quo decidit est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tum quia non esse potest tunc, ergo.

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ, ergo ad actionem seminis non concurrit uirtus seminantis. Antecedens patet: quia unum potest esse & causare sine alio. consequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illis oportet simul concurrere, ut solem & hominem: istas non, ut patrem & auum.

¶ Deinde arguit, quòd semen non est actiuum organizationis, quia est uniforme: ab uniformi autem non procedit tanta differentia, quanta apparet in membris partibusque animalis.

¶ Ad omnia autem hæc facillimè patet responsio. Prænotandum tamen est, quòd Sco. supponit & dicit expressè debere poni quòd semen est unigenumsed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitū. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino uidetur hoc impossibile. Quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alii enim putant nihil eius ingredi substantiam geniti: ut Arist. & Sanctus Thomas, & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alii uero putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores. & quòd paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit ut causa actiua. Et hæc est opinio Alberti: & secundum hoc manifestè ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, uidetur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instanti generationis & ante: nec est uerum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet in instanti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundum uero optime respōsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorum, text. 44. & S. Thomas hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in uirtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio translitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiue, id est, quòd est ipsa uirtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enim, ut in corpore articuli dicitur, excedunt uirtutes non uinentia, quòd ita habent tantum uirtutes suas coniunctas: illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam: quia maior licet sit uera de agente in uirtute alterius translitiue: non tamen intransitiue, sicut est in proposito. Ad secundum uero negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, ut pater & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, ut agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans uirtutem ab agente derivatam in esse permanenti: quoddam uero in esse successiuo: creditur & male, quòd instrumentum participans uirtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil refert. Non minus enim ferra faceret scamnum instrumentaliter, si artis uim, etiam artifice submoto, retineret, ut patet in horologiis, & in molendis, & aliis huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu scilicet uim artis impressio ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quòd aliqua duo se habeant ut causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint uerè causæ & ejusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, ut in 12. Metaphy. commentar. 44. Alexand. dicit, instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organū dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi similē, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphy. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: uiuens autem ipsum à quo decidit, perfecti est rerum & causarum ordinis. Vnde manifestè patet quomodo dicatur, quando duæ causæ non simul causantes se habent ut accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has: & quare pater & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia uterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & uterque est uere causa, cum uterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in uirtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decidit est simile; & eius & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

¶ Ad tertiū autem principale contra organizationem patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim quòd semen sit uniformiter, est tamen differme uirtualiter secundum diffōrmitatē eius à quo decisum est, & cuius uirtus est: & ideo agit tantam difformitatem, & inducit animam sensitiuam.

¶ In responsione ad terium aduerte, quòd calor cælestis, animalis, & elementaris non est multiplex calor: sed unus & idem multiplicis agentis uim habēs, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de anima, contra Empedoclem: ubi Arist. nult calorem animalem esse principium augmenti, & non elementarem, ut ibi dicitur, calorem non secundum uim elementi, sed secundum uim animæ. De cælesti autē & uniuersaliter habetur ex 11. Metaphy. commentar. 18. ubi Auer. nult calores hos distinguit sicut calorem ignis à calore artis. Constat autem quòd calor elementaris & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum: quia iste regulatur arte, ille absolute agit. ergo.

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 5. de potentia, artic. 9. ad decimumsextum dicitur, Virtus quæ est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic uero dicitur quòd non remanet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia remanet formaliter, destruit materialiter, id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimode locutus inuenitur; hic tenet quòd corrumpitur illa uis numero, ibi uero quòd manet secūdum speciē: quia uis regitiua & fictiua corporis existentis in parte primo producta, puta in corde, est quasi ejusdē rationis cum uirtute seminis: & propterea uis seminis excellentius saluatur in illa parte quàm in ipso semine. dicitur manere: quia scilicet non per se, sed per accidens corrumpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens: quia in melliori esse aduenient. Hanc autem esse mentem S. Tho. patet ibi: ubi idem de hac uirtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum anima intellectiua causetur ex semine.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Genes. 46. Cunctæ animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de femore hominis nisi inquantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Sicut suprà ostensum est* 3. in homine est una & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine sicut in aliis animalibus. Vnde & philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia nō fieret unū simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani quod formatur per uirtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per uirtutem seminis causatur.

¶ Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ Præterea, Inconuenientes est dicere q⁹ deus cooperetur peccantibus. Sed si animę rationales crearentur à deo, deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à deo.

Amot.

Amot.

Amot.

¶ *SED CONTRA est quod dicitur in lib. de eccle. dog. quòd animæ rationales nō seminantur per coitum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est uirtutem actiuā, quæ est in materia, extendere suam actionē ad producendum immaterialem effectum. Manifestū est autem, quòd principiū intellectuum in homine, est principiū transcendens materiam. Habet enim operationem in qua non communicat corpus *c*. Et ideo impossibile est quòd uirtus, quæ est in semine, agit in uirtute animæ generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis utens ipso corpore in sua operatione. in operatione autē intellectus non communicat corpus. Vnde uirtus intellectiui principiī prout intellectiuum est, non potest ad semen peruenire. Et ideo philosophus in libro de generatione animalium dicit, Relinquitur intellectus solus deforis aduenire. Similiter etiā anima intellectiua, cum habeat operationē uitæ, fine corpore est subsistēs, ut suprà habitum est *c*. & ita sibi debetur esse & fieri. & cum sit immaterialis substantia, nō potest causari per generationem, sed solum per creationem à deo. Ponere ergo animam intellectiuam à generāte causari, nihil est aliud quàm ponere eam non subsistentem, & per consequens corrumpi eam cum corpore *c*. Et ideo hæreticum est dicere, quòd anima intellectiua traducatur cum semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in authoritate illa ponitur per synecdochem pars pro toto, id est anima pro toto homine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqui dixerunt quòd operationes uitæ, quæ apparent in embrione, non sunt ab anima eius, sed ab anima matris, uel à uirtute formatiua, quæ est in semine. Quorum utrumque falsum est. Opera enim uitæ non possunt esse à principio extrinseco, sicut sentire, nutriri, & augeri. Et ideo dicendum est, quòd anima præexistit in embrione, à principio quidem nutritiua, postmodum autem sentiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd supra animam uegetabilem, quæ primo inerat, superuenit alia anima, quæ est sensitiua: & supra illam iterum alia quæ est intellectiua. Et sic sunt in homine tres animæ: quarum una est in potentia ad aliam. Quod suprà improbatum est *c*. Et ideo alij dicūt quòd illa eadem anima, quæ primo fuit uegetatiua tantūm, postmodum per actionem uirtutis, quæ est in semine, perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat sensitiua: & tandem ipsa eadem perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat intellectiua. non quidem per uirtutem actiuam seminis, sed per uirtutem superioris agentis, scilicet Dei deforis illustrantis. Et propter hoc dicit philosophus, quòd intellectus uenit ab extrinseco. Sed hoc stare non potest. Primo quidem, quia nulla forma substantialis recipit magis & minus *c*: sed superadditio materis perfectionis facit aliam speciem, sicut additio unitatis facit aliam speciem in numeris. Non est autem possibile ut una & eadem forma numero sit diuersarum specierum. Secundo, quia sequeretur quòd generatio animalis esset motus cōtinuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, sicut accidit in alteratione. Tertio, quia sequeretur quòd generatio hominis aut animalis non sit generatio simpliciter: quia subiectum eius esset ens actu. Si enim à principio in materia prolis est anima uegetabilis, & postmodum usque ad perfectum paulatim perducitur, erit semper additio perfectionis sequentis fine corruptione perfectionis præcedentis: quod est contra rationē generationis simpliciter. Quarto, quia aut id quod causatur ex actione dei, est aliquid subsistens: & ita oportet quòd sit aliud per essentiam à forma præexistente, quæ non erat subsistens: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis, & sic ex necessitate sequitur quòd anima intellectiua corrumpatur corrupto corpore: quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos qui ponunt

¶ In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, non exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partem: sed sufficit quòd effectiue causet coniunctionem partium, ex qui resultet illud compositum. Declarantur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullum agens naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, quòd non aliquam eius partem: alioquin dealbans artificialiter parietem, non diceretur facere parietem album: quia nec parietem nec albedinem facit, sed addit unum alteri. Et uniuersaliter si formæ præexisterent per se ipsas ante generationem, & generans esset tantæ uis ut generando coniungeret formam cum materia: nihilominus esset causa illius compositi, puta bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet rertium in quo claudantur duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini intrinseci earum. Actio quidem una est, simplex emanatio seu creatio à prima causa deo gloriosa. Altera autem est seminis, ut instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idē, hominis generantis inquantum homo. Terminorum autem distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instanti quo fit, fortitur duo, scilicet esse quia est, & modū essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, ut actus in eo cuius est actus substantialis. Talis autem modus essendi seu ineſſe, potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione actualis unionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamento illius: quòd nihil aliud est quàm materiam esse actu formaliter per animam: quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus illud ineſſe seu unire fundamentaliter potest utrumque accipi, scilicet ex parte formæ: quia est animam esse qua forma dicit materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiam esse actu per animam, &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo quo Sor. incipit esse: quo ad sum uero modum essendi ſe ineſſe, non terminat creationem nisi concomitanter, & inquantum illud ineſſe se tenet, ex parte animæ. Dicendum est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad ineſſe, seu unionem, &c. ut se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani: ita quòd ab eo effectiue causatur per se & directe: quoniam propria actio humani seminis terminatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

terminat ad hoc quòd
379 materia subiaceat animæ intellectiuæ deforis adueniendo: nihil enim operatur, & nō frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si proprie loqui uolumus, anima ipsa est terminus generationis. Vnio uero animæ & corporis est terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, sed ex unione earū, resultat tertia entitas, scilicet humanitas, apponentes dari tertium entitatum, uel fatē ex, uel in tali unione consistit compositum quod est homo: adeo tangendo hæc cum antedictis, sequitur, quòd quia homo mediante suo semine, causat actiue communē ortum animæ intellectiuæ cum materia corporali: ex, uel in qua unione consistit compositum, scilicet homo: quòd homo uere generat hominem: quamuis neutram partem faciat.

Cōment. Ex his ut solent dispuo a 542 tatores diffinguendo affirmo quòd ad esse uel intelligere diffinguas quòd generationem oportet habere terminum formalem quo ad inesse, non quo ad. esse, & similiter quoad finitū. Videas Sanct. Thom. in quæst. de potentia, artic. 9. & inuenies hæc consona uero.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum tertium.*

Cōment. TItulus clarus.
¶ In corpore tria. Primo refert opinionem affirmatiuam. Secundō reprobat eam.
582 Tertio infert respon-
2. contra capit. 83. & 84. Et Hel. 2. lect. 4. Co. 2. sionem ad quæsitum.
¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius. Opinio est, quòd animæ ab initio mundi fuerunt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit uniri corpori.
¶ Quo ad secundū tria, iuxta prędicta tria quæ reprehenduntur ordine quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad ultimum, nec ab ultimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundo imbibitas per accidens. Et tertio, quòd de facto fuerit ab initio mundi, reprehenditur ergo primo in litera unio per accidens, dicendo ad impossibile, Anima unitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum, & aut homo est ipsa anima utens corpore, utrunque

unum intellectum in omnibus. quod supra improbatum est c. Et ideo dicendum est, quòd cum generatio unius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere quòd tam in homine quàm in animalibus alius quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quòd sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad ultimam formam substantialem, tam in homine quàm in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quòd anima intellectiua creatur à deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua corruptis formis præexistentibus.

¶ Quòd de angelo dici non potest. Secundo apparet falsitas in ipsa positione. Si enim 20 animæ naturale est corpori uniri, esse sine corpore est sibi cōtra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conuentens, ut deus ab imperfectis suum opus inchoaret, & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si uero aliquis dicat, quòd non est naturale animæ corpori uniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus unitæ: oportet autem dicere, quòd aut hoc sit factum ex eius uoluntate, aut ex alia causa. Si ex eius uoluntate, uidetur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc uoluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & uellet ei uniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quòd corpori uniretur, quia natura non deficit in necessariis c. Secundo, quia nulla ratio esse quare anim æ à principio mundi creatæ post tot tempora uoluntas accesserit, ut nunc corpori uniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, utpote reuolutiones cæli excedens. Tertio, quia uideretur à casu esse quòd hæc anima huic corpori uniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum uoluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter uoluntatem ipsius corpori unitur, & præter eius naturā, oportet quòd hoc sit ex causa violentiam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Origenis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati e. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est quòd animæ nō sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cùm corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cum dicatur Iohan. 5. Pater meus usque modo operatur, sed à nouis rerum generibus & speciebus condendis, quæ in operibus primis non aliquo modo præextiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus e, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectioni uniuersi quantum ad numerum individuorum, quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit cōueniens quòd ab hoc inciperent dei opera. Quia sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & uerbis accersierunt eam.

a ¶ *Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.*

AD TERTIVM sic procedi-
50 tur. Videtur quòd animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. 2. Requieuit deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non esset si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatæ.

¶ Præterea, Ad perfectionem uniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales sub
60 stantiæ perfectioni uniuersi adderentur. Et sic uniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. deum omne opus complesse.

¶ Præterea, Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quòd simul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶ *Animæ humanæ non ante corpora creatæ, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt quòd animæ intellectiuæ accidat uniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantijs spiri-
80 tualibus, quæ corpori non uniuntur c. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter cōueniret animæ corpori uniri, sequeretur quòd homo, qui ex ista unione constituitur, esset ens per accidēs, uel quòd anima esset homo. Quod falsum est, ut suprà ostensum est c. Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturæ cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, ut suprà ostensum est c. Homo enim intelligit à sensibus, accipiendo & conuertendo se ad phantasmata, ut suprà ostensum est. & ideo indiget unire corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cùm corporibus infunduntur.

est falsum, ut patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad
368 sufficientiam membrorum consequentis euidens est: quia oportet alterum horum dicere, scilicet quòd uel homo significat compositum, uel formā utentem ma-
365 teria. Quo ad uim autem illationis primi membri probatur in litera, quia compositum
482 ex, aut in tali unione
428 constitit: constitit enim quòd cōstituentia in entitate per accidens non sunt entia per se. Secundo arguitur altera ratiocalis propositio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo à sensibus: angelus nō. ergo. Tertio arguitur, Potest uniri corpori, aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale esse sine corpore est præter naturam, ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem: ergo non fuit conueniens produci à deo sine corpore. Vtrima cōsequentia probatur, Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessariis, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorū sunorum: ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri
308 debet. Si non est naturale, aut ergo est à uoluntate propria, aut ab alia causa. Non à uoluntate propria: tum quia non esset maior ratio, quòd nunc, quàm olim hæc anima uniret. probatur, quia
350 est supra tempus: probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quòd in cōsequente huius rationis ponitur duplex nouitas nouitiorum & unionis: & quamuis nouitas unionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc & non prius, nouitas autem uolitionis cū sit supra omnes corporales dispositiones, ut in litera dicitur in quid reducetur. Tum quia unio esset casualis. probatur, quia ex
350 concursu duarum uoluntatum non subordinatarum, nec considerantium nec ab alia causa, quia unio esset violenta, rediretque error Origenis. Probatur sequela, quia quod est præter naturam & nō subordinatum ab extrinseco, est violentum & triste.

¶ Quo ad tertium conclusio respōdetur quæstio est negatiua. Animæ

fur. Probatur, quia alter accidunt præsentia, quę inconuenientia sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimanonæ. Articulum primum.*

Cōment. TItulus in corpore declaratur.
¶ In corpore quatuor. Primo declaratur titulus. Secundo narratur una opinio. Tertio tractatur alia. Quarto alia respondendo quæsito.
¶ Quo ad primū duo, dicitur enim & diffinitur pertinere ad necessitatem humanæ naturæ. Diffinit enim quod
581 est esse de cōstitutione
2. d. 30. q. 2. ar. 1. Et 4. dist. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. Et quod, 2. ar. 5. eod. ipsius naturæ humanæ. & probatur, quia unoquoque ita se habet ad esse, sicut ad uerum. Et ens secundo metaphy. Distinguitur autē, quia natura dupliciter sumitur, scilicet in cōmuni, id est secundū speciem, & in particulari individuo. Et consequenter, pertinere ad naturę necessitē, & esse, dupliciter cōtingit, scilicet naturę specifice sumptæ, uel numeraliter. Primo modo forma & materia cōmunia, ut anima intellectiua & corpus humanum, ad ueritatē naturæ humanæ speciant. Secundo modo nō solum hæc, sed hæc anima & hoc corpus.
¶ Quo ad secūdū duo. Primo opinio cōtinens in tribus propositionibus. Prima est, Ad ueritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secūda uero est, ip illa materia multiplicatur in seipsa, & sic à primo parente ad oēs derivatur. Tertia est, q alimentū non sumitur ut conuertatur in ueritatem naturæ humanæ: sed ut fomentū naturæ ad resistēdū consumptiuo, ut p umbā argūto. Secūdo reprobatur hæc opinio quadruplicit. Prima quidē propositio duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda uero & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarum altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per conuersionem, aut creationem nouæ materiæ. Sed multiplicatio humanæ materiæ in corporibus non est per rarefactionem, quia esset imperfectiora: nec per creationē, quia omnīa materia est simul creata secundum Greg. ergo per conuersionē alimenti, maior probatur. Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, ut patet ex cius ratione: aut penes ipsam substantiā

QVAESTIO CENTESIMA *decimanona, de propagatione hominis quantum ad corpus, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de propagatione hominis quantum ad corpus.
¶ Et circa hoc quæruntur duo.
¶ Primo, utrum aliquid de alimento conuertatur in ueritatem humanæ naturæ. ¶ Secundo, utrum semen quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

a ¶ *Vtrum aliquid de alimento conuertatur in ueritatem humanæ naturæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nihil de alimento transeat in ueritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Matt. 15. Omne quod in os intrat, in uentrem uadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in ueritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in ueritatem humanæ naturæ transit.
¶ Præterea, Philosophus in 2. de ge. distinguit carnem secundum speciem & secundum materiam: & dicit quòd caro secundum materiam aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, est caro secundum materiam, & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in ueritatem humanæ naturæ.
¶ Præterea, Ad ueritatem humanæ naturæ pertinere uidetur humidum radicale: quod si deperditur, restitui non potest, ut medici dicunt. Posset tamē restitui si alimentū conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutritum non conuertitur in ueritatem humanæ naturæ.
¶ Præterea, Si alimentum transiret in ueritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.
¶ Præterea, Si alimentum in ueritate humanæ naturæ transiret, nihil esset in homine quod non posset recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo diu uiueret, sequeretur quòd nihil quod in eo fuit materialiter in principio fuæ generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam uitam suam: cum ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materię. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in ueritatem humanæ naturæ.
¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de ue. re. Alimenta earnis corrupta, id est amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad ueritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in ueritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶ *Alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit speciem earum & ossa & aliarum corporearum partium.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum philosophum. 2. meta. hoc modo se habet unumquodq; ad ueritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad ueritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc individuo. Ad ueritatem igitur naturæ alicuius in communi considerātæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta. Ad ueritatem autem naturæ in hoc particulari considerātæ pertinet materia individualis signata, & forma per huiusmodi materiam individuata. Sicut de ueritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de ueritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hęc anima & hoc corpus. Sunt autem quędam, quorum formæ non possunt saluari nisi in una materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secundum hunc modum aliqui posuerunt quòd forma humana non potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita quòd quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad ueritatē humanæ naturæ: quasi non uere accipiat formam humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit subtecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum non conuertitur in ueritatē humanæ naturæ, sed dicunt quòd alimentum accipitur, ut quoddam fomentum naturæ, id est ut resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale: sicut plumbum uel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.
¶ Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & quòd possit propriam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia quæ ei subiicitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & aliį in materia aduenire possit, aliquo alio in ueritatem humanæ naturæ transeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub uno individuo, non est nisi unum individuum in una specie. Sicut patet in sole & luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi unum individuum humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile quòd multiplicatio materiæ attendatur nisi uel secundum quantitatem tantum, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, uel etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente, non potest dici quòd sit multiplicata. Quia idem ad seipsum non constituit multitudinem, cum necesse sit omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet quòd aliqua alia substantia materiæ adueniat, uel per creationem, uel per conuersionem alterius in ipsum c. Vnde relinquitur quòd non potest aliqua materia multiplicari nisi uel per rarefactionem, sicut cum ex aqua fit aēr: uel per additionem alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum: uel per creationem materiæ. Sed manifestum est multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionē. Quia si corpora hominū perfectæ ætatis essent imperfectiora cū corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia secundū Greg. omnia sunt simul creata secundū substantiam materiæ, materiæ, & tunc aut penes omnino eandem substantiā materiæ: aut penes aliam: non penes omnino eandem, quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit. eiusdem autem omnino ad seipsum non est diuisio. ergo penes aliam. ergo aut per conuersionem, aut creationem non inuenitur alius modus. Vtima autem ratio est ducenis ad impossibile: quia scilicet ex his sequitur ep opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela. primo ep hoc sequitur: secundo ep in omnibus. Quòd sequatur quidem, dupliciter. primo sic, Materia secundum naturā non extenditur nisi ad certam quātitatem: sed extensio materiæ primo formatæ non esset ad certam quātitatem. ergo. Secundo sic, Naturaliter nihil crescit nisi per rarefactionem aut conuersionem: sed hic creseret materia nēutro modo. ergo. Quòd autem in omnibus sequatur, probatur, quia secundum partem uegetatiuam homo nō differt ab animalibus et plantis, ac propterea eadem est de omnibus ratio.
¶ Circa hanc partem occurrit unum dubiū in prima probatione, consequentiæ. Non enim sequi uidetur ad oppositorum cōtrariam, quòd materia esset in potentia ad quancunq; quantitatem. Quoniam opinio illa est theologicantium supponentium dari prima & ultima individua omnis ulterationis. Et propterea materia sit primo individuo alicuius speciei per generationem propaginē formata non extenditur, nisi ad certam quantitatem secundū se, quālis incertam nobis tantum scilicet, quantam tot individua exigunt. Cum enim hæc individua sint finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur quòd rationes & opiniones semper censendæ sunt secundum id quod conuenit eis per se, & non secundum id quod se habet per accidens: aliequin tota philosophia, imo omnis scientia ac certitudo ruit. a Constat autem ex 2. 462 de anima, quòd finis per se & primarius uis generatiuæ tribuitur à natura inuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitā successionē individuorū. Et propterea ex ipsa ratione uis generatiuæ naturalis, optime & per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam individuorū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quicquid uergit de facto in fit, quamuis tamen est ex parte uis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iungendo huic ueritati positionē contrariam, scilicet esse quandam certam materiā in qua fol⁹ omnia generabilia illius speciei durare possint: sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis ultra omnē certam quantitatē, quoniam individua generabilia sunt ultra omnem certum numerū, quotcunque nanq; genitis possum alij ex illis generari, & iterum alij ex illis: & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurū sit. Non euitatur ergo inconueniēs ex hac fuga: quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem ultra omnem certitudinem quantum est ex se.

Comment. ¶Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo, opinio consistens in quinq; propositionibus. Prima, Anima humana uniuersaliter sumpta in cōmuni non habet unam numero certam materiam: & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat unam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hęc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius individui, nequit usq; ad mortem deserere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum præcedente. Apud utranq; enim ponitur id quod initio infusionis animæ informatur, oportere manere fixū ac stabile usq; ad dissolutionē individui. Tertia est, Sola illa materia cui primo imprimitur anima, pertinet ad ueritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse individui. Quarta, Alimētum conuertum in substantiam actiui pertinet ad ueritatem humanę naturę secundario. Probatur, qz talis substantia est necessaria propter alimētum, & quantitatem debitam individui: esse autem quantum est esse secundario, igitur. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ. Secundo ponitur reprobatio huius opinionis. Et directe quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ tendunt: consequenter autem etiam secundam propositionē destruūt, ut patet deducenti. Prima ergo ratio est ducēs ad inconueniens. Si alimentum non cōuerteretur in substantiam nutritam quantum est potentia ex se, licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, qp multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in ueritatem humani corporis. Quarto, quia cum homo nō differat ab animalibus & plantis secundum animā uegetabilem, sequeretur quòd etiā corpora animalium & plantarum non multiplicarentur per conuersionem alimēti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationē, quæ non potest esse naturalis, cum materia secundum naturam non exrēdatur nisi usq; ad certam quantitatē: nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionē, uel conuersionē alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur uires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in cōmuni, non autem si accipiatur prout est in hoc individuo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius individuitatis quòd illam materiam nunquam deserit usq; ad ultimā individui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad ueritatē humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia nō sufficit ad quātitatem debitam, requiritur ut adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad ueritatem humanę naturę, quia non requiritur ad primum esse individui, sed quantitatem eius. Iam uero si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum uiuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi sit uirtus ad generandum simile in specie, non est tamen uirtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secūdum individuum. Quæ quidem uirtus in corporibus uiuētibus est uirtus nutritiua. Nihil ergo per uirtutē nutritiuam adderetur corporibus uiuentibus, si alimentum in ueritatem naturæ ipsorum non conuerteretur. Secundo, quia uirtus actiua, quæ est in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est⁶. Vnde non potest esse maioris uirtutis in agendo, quàm ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex uirtute seminis, uere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conuinctum poterit ueram formā naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indiget⁹ non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium nō esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimēto generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de ueritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secūdum alios dicendum est quòd alimentum uere conuertitur in ueritatem humanæ naturæ inquantum uere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit philosophus in 2. de anima, quòd alimētum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus nō dicit, quòd totum quod in os intrat, per secessum emittatur. Sed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quòd quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti. ut Hiero. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousq; induiduum durat. Carnem uero secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimēto. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd sicut aduenit, ita absedit. Sed hoc est contra intentionem Arist. Dicit enim sibi quòd sicut in unoquoq; habentium speciem in materia, putà in ligno & lapide: ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestū est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cùm id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur uino, ut ponit exemplum ibidem philosophus: non potest alia esse natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum tam sit factum unum per ueram mistionē. Vnde nulla ratio est quòd unum consumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quòd hæc distinctio philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic nō manet, sed paulatim consumitur & restauratur: sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur uirtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest: sicut si amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad suscipiendum perfectē naturam speciei, sed est in uia ad hoc. Sicut est sanguis, & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc uirtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis uirtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus conuersiua in principio quidem tam fortis est: ut possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea uero non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest. & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi uirtute totaliter animal moritur: sicut uirtus uini concurrentis aquam admistam⁶, paulatim per admissionem aquæ debilitatur, ut tandem totum fiat aquosum: ut philosophus exemplificat in 1. de gener.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut philosophus dicit in 1. de gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem: dicitur ignis nutrirī. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si uero paulatim combusto uno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur: semper remanet idem ignis numero: quia semper quod additur, transit in præexistens, & similiter est intelligendum in corporibus uiuētibus, in quibus ex nutrimento restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

ARTICVLVS. II.

a ¶Vtrum semen sit de superfluo alimenti.

184 2. d. 30. q. 2. ar. 2. Et 4. d. 44. q. 1. art. 2. q. 4. Et 3. contra ca. 121. principio, & c. 122. co. 1.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur quòd semen nō sit de superfluo alimenti, sed de substantia generantis. Dicit enim Dama. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generantis producens quod generatur. Sed id quod generatur, generatur ex semine. Ergo semen est de substantia generantis.

¶Præterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quòd ab eo aliquid accipit. Sed si semen ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo & præcedentibus in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo non assimilaretur aliquis auo, & præcedentibus magis, quàm aliis hominibus.

¶Præterea, Alimentum hominis generantis quandoq; est ex carnibus bouis, uel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine, maiorem affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cum patre & aliis consanguineis.

¶Præterea, Augustī. dicit 10. super Gen. ad lit. quòd nos fatimus in Adam non solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentiam substantiam. Hoc autem non esset si semen esset ex superfluo alimenti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus probat multipliciter in lib. de generatione animalium, quòd semen est superfluum alimenti.

CONCLVSIO.

¶Semen decisum à generante est de alimenti sua perfluo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio aliqualiter depēdet ex præmissis⁶. Si enim in natura humana est uirtus ad cōmunicandum suam formam materiæ alienæ, non solum in alio, sed etiam in ipso: manifestum est quòd alimentum quod est in principio dissimile, in fine sit simile per formam communicatam. Est autem naturalis ordo, ut aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, inuenimus quòd primum unumquodq; est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem quòd commune se habet ad proprium & determinatum, ut imperfectum ad perfectum. Et ideo uidemus quòd in generatione animalis prius generatur animal quàm homo uel equus. Sic igitur & ipsum alimentum primo quidem accipit quandam uirtutem communem respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, uel ad illam. Non autem est possibile quòd accipiatur pro semine id, quod iam conuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si non retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in uia corruptionis existens, & sic non haberet uirtutem conuertendi aliud in similem materiam. Si uero retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet uirtutem mouendi ad naturam totius, sed solum ad naturam partis. Nisi forte quis dicat, quòd esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quoddam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali non esset nisi per diuisionem, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quæ decisa uiuunt. Hoc autem est inconueniens. Relinquitur ergo quòd semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens uirtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis: ut suprà dictum est. Hoc autem, quod est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secundum hoc uirtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, quia id, quod est conuersum per uirtutem nutritiuam, accipitur à uirtute generatiua, ut semen. Et huius signum ponit philosophus, qp animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quantitatem sui corporis, & paucæ generationis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis

Annot. Titulus. Superfluum alimenti. Alimentum sumitur dupliciter. Vno modo ut tam conuersum est in substantiam nutriti. & sic non est alimētum amplius, sed substantia alti. Alio modo ut est in potentia proxima, ut conuertitur in eam. & sic uere dicitur alimentum. Superfluum autem cum distinguatur contra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundum naturam dicitur quod opportunum est ad restaurationem deperditi, & augmentum in his quæ sunt in statu augmenti. Et sic superfluum in alimento esse dicitur, non superfluitas ex alimento, ut fæces, &c. sed illud alimenti quod uere naturam alimenti habet, quia scilicet est in potentia proxima, ut nutriat seu conuertatur in substantiam alti. necessarium tamen non est ad restaurationē, nec ad augmētum: sic enim est excessus quantitatis alimenti. & ideo uocatur merito superfluum alimenti, id est pars alimenti non necessaria ad tēdum.

¶In corpore tria. Primo distinguitur duplex status alimenti. Secundo relatur unus eius status à semine. Tertio infertur aliter respondendo quæsito. Comment.

¶Quo ad primum, distinctio est, Alimentum dupliciter. Vno modo ut est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundo, ut est determinatum ad membra ipsa. Probatur ueritas distinctionis ex hypothesi præcedentis articuli, Anima est communicatiua sui in materia individuo propio: ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile. ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatam membrorum, &c. Prima consequentia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secunda uero, quia naturæ ordo habet, ut gradatim procedatur de potentia ad actum: quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio. ex prima enim consequentia habetur secundus status alimenti, ex secunda uero primus.

¶Quo ad secundum conclusio est, Semen non resolutur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquam partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partem, quia aut retineret naturam illius partis, aut recederet ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generationis alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in ira corruptionis & non generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo: tum quia semen esset paruum animal in actu tum quia generatio non esset nisi segregatio.

¶Quo ad tertium conclusio respōsiua quæsito est, Semen est superfluum alimenti. Probatur tripliciter. Primo à priori, Semen est alimentum ut est in potentia totum animal habens uirtutem ab anima deriuatam: ergo est illud quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum: ergo est superfluum alimenti. Antecedens probatur per locum à diuisione

Universidad de Deusto
Biblioteca

à diuisione. Et ideo in littera interrũ, relinquitur ergo, &c. Oportet enim semẽ aut esse alimentum conuertens sum aut conuertens sum proximo in membra, seu substantiã alii, exclusa fictione primæ opinionis superius recitatæ. secunda uero pars antecedentis patet ex antecedẽtia consequentiæ uero sunt euidẽtes. Secundo probatur ex cõsonãtia ad aliã quia scilicet sic optime saluatur, q̃ nutritiua deseruit generatiuæ. Tertio ex signo ab Arist. quoniam animalia multo egentia nutrimẽto, sunt parui seminis, &c.

propter eandem causam.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd generatio est de substãtia generantis in animalibus & plantis, inquantum semen habet uirtutẽ ex forma generantis, & inquantum est in potentia ad substantiam ipsius.

¶Ad secundum dicẽdum, q̃ assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formã agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit ex auo: sed quòd sit in semine aliqua uirtus deriuata ab anima, aut mediante patre.

¶Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturã, sed magis secundum deriuationem formæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd uerbũ Aug. non est sic intelligẽdum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinquà, aut corpulenta eius substantia. Sed utrunq; fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam uocat corpulentam substantiam) deriuatur originaliter ab Adam: & similiter uirtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiam, sed non secundum seminalem rationem: quia materia corporis eius quæ ministrata est à matre uirgine, deriuata est ab Adam: sed uirtus actiua non est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatum per uirtutem uirilis seminis, sed operatione spiritus sancti. Talis enim partus decebat eum qui est super omnia benedictus deus in secula. Amen.

¶Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterã Thomã: qui quoniã non datus est adhuc, interrim has meas imaginationes quicunq; percepe-rit, rationes dictorum examinet & rationẽ, si recta est, sequatur: si minus rectam, corrigat: & ex his uel excitatus proficiat. Ad laudem, & gloriam omnipotentis dei & beatissimæ uirginis, ac diui Thomæ. Romæ, anno saluti, 1507. Die secunda Maij. In conuentu sanctæ Mariæ super Mineruam. Anno ætatis meæ. 19. Benedictus Deus. Amẽ.

PRIMAE PARTIS SACRAE THEOLOGIAE
S. Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani Clarissimis commentarijs Finis.

S. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI
DE
PRAESCIENTIA ET PRAEDESTINATIONE TRACTATVS.

PROLOGVS.

INSTANTISSIME ROGAstis me, charissime frater, ut uobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina: per quem posseris aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiunt ab hominibus, respondere. Vnde uestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere auxilio dei præuio quod rogastis.

¶Scire tamen debetis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter uentilata. Quorum ego profundissimas & perplexas rationes euitans, leuiores aliquas & uestræ capacitati accommodas præelegi: non tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nam secundum Apostolum ad Rom. 11. incomprehensibilia sunt iudicia dei, & inuestigabiles uiæ eius: quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? &c.

¶Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringũtur. ¶Primo, quid sit præscientia, & prædestinatio dei, & in quo à seinuicem differant. ¶Secundo, quid sit reprobatio dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶Tertio, utrum præscientia dei sit causa rerum præscitarum, uel res causa præscientiæ. Quarto, utrum præscientia dei necessitatem euentiendi, rebus imponat. ¶Quinto, utrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶Sexto, utrum prædestinatis necessitatem imponat. ¶Septimo, quare deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAPVT I.

¶Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, uidelicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de deo dicuntur, & habent se per additionem unius ad alterum.

¶Scientia enim siue sapientia de omnibus est; scilicet de bonis & malis, de præteritis, præsentibus & futuris: & nõ tantũ de temporalibus, sed etiã de æternis. Nõ enim ita scit deus ista rẽporalia, ut seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ cõparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

¶Præscientia uero addit super scientiã quandã præcognitionẽ: est enim de futuris tantũ, sed de oĩbus, de bonis scilicet, & de malis.

¶Prouidentia uero includit in se prescientiã, & addit supra ipsum quandã præparationẽ siue promotionẽ in finẽ ultimũ. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernãdis unde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finem ultimum consequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea quæ ordinẽ cõseruẽt, & propellit omnẽ inordinationẽ.

¶Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solũ præscientiam, sed etiam prouidentiam: & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinantis. Cum enim prouidentia dei sit omnium rerum, & specialiquodam modo rerum habentium uoluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum quo est hominum & habẽtium uoluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.

¶Item cum prouidentia respiciat ordinẽ uniuscuiusq; boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantũ respectu eorum quæ homo

homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Dam. quòd prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.

¶Item licet prouidentia sit promotio uel directio alicuius in finem, prædestinatio tamen includit in se prouidentiã cum quadam speciali acceptatione & electione uoluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum uoluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita uoluntate conferuntur. Vnde dicitur Ro. 8. Quos præscíuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. & Ephe. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum uoluntatis suæ propositum. sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & uoluntas aliquorum.

¶Ex prædictis iraq; manifestum est quid sit prescientia & prædestinatio dei, & in quo à seinuicẽ differant. Est enim præscientia dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorũ. Prædestinatio uero secundum Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum, est gratiæ præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos uoluit ante mundi cõstitutionem: ut ait Apostolus Ephe. 1. Vel secundum diffinitionem magistralem, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet q̃ prædestinatio sine præscientia esse non potest: sed sine prædestinatione præscientia esse potest: prædestinatione quippe deus ea præscíuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præscíuit deus etiam quæ non est ipse facturus, id est omnia mala. prædestinauit enim eos, quos elegit: reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam præscíuit*.

*Aliàs, peruersum præscíuit.

CAPVT II.

¶Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis ac reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio dei proprie est præscientia & præparatio beneficiorum dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: ita reprobatio dei est præscientia malitiæ in quibusdã non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ: ut dicit Aug. in lib. de bono perseuerantiæ. Reprobatio enim dei, qua ab æterno nõ eligendo, quosdam reprobauit: secundũ duo considerãtur, quorũ alterum præscit, & non præparat, scilicet iniquitatẽ siue malitiam: unde Aug. ad Prosperũ & Hilariũ, Hæc quidem regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos: pœnam autem esse præparatã.

Aliàs, illis utiq;, quos non præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim deus malis (ut ait Fulgẽtius) gnem æternum, illis utiq; quos non præparauit ad faciẽda peccata. Præparauit admittendam: quia prauitatis operator nunquam fuit.

¶Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam uoluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur proprie uoluntati ut efficiẽti, scientiæ autem ut dirigenti, potentiæ uero ut exequẽti: ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere uoluntatis: & ideo ab Aug. diffinitur prædestinatio per illa uerba. Primo per id quod respicit potentiã, in lib. de fide ad Petrũ, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per id quod respicit scientiã, in li. de bono perseuerantiæ, Prædestinatio est præscientia beneficiorum dei. Tertio per id quod respicit uoluntatẽ, & propriissime in lib. de prædestinatione sanctorum, Prædestinatio est propositũ miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atq; ad recte uiuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum notificat Apostolus Rom. 3. Vt iustificati gratia, ipsius hæredes simus secũdum spem uitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quæ interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Rom. 9. Cuius uult miseretur, & quem uult indurat: misericordiam appellans prædestinationem (ut ait Aug. ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionẽ: obduration em uero gratiæ priuationẽ. Hic etiam de excæcatione dicitur 2. Cor. 4. quòd deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod una Glosa de deo uero exponit.

¶Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ dei ut causatum & ordinatum: ideo prædestinatio est idẽ quod causa gratiæ, & gloriæ ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum nõ subiacet prouidentiæ: ut intentũ uel causatũ (cũ omnis defectus accidat præter intentionẽ) sed solũ subiacet ei ut præscitum & ordinatum, sicut dictũ est: ideo reprobatio est tantũ præscientia culpæ & nõ causa: sed pœnæ per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde Aug. dicit ad Sixtũ, Non obdurat deus immittendo malitiam, sed nõ impertiẽdo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim nõ impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, q̃ deus ita induret, quasi quẽquam peccare cogatised tantum quibusdam peccatoribus misericordiã iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorũ miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat. quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, &c. Rom. 11.

CAPVT III.

¶Vtrum scientia uel præscientia dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est, utrum scientia uel præscientia dei sit causa rerum præscitarum, uel res futuræ sint causa præscientiæ dei. Et ut melius ueritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.

¶Circa primam partem sic proceditur. Videtur quòd præscientia dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum: est causa illius, ut patet per diffinitionẽ causæ, Causa est ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurũ, & ea posita, ponuntur futura respectu* quorum est: & ea remota removentur futura, quia nec futura fuissent nisi ea deus præsciuisset: alias ignorantia poneretur in deo: quod est absurdum. Ergo præscientia uidetur esse causa præscitarum rerum. *Aliàs, ratio.

¶Adhuc, Sicut uoluntas dei est ipse deus, ita & scientia eius. Sed uoluntas dei absolute est causa omnium uolitorum: unde dicit Psal. Omnia quæcunq; uoluit Dominus fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.

¶Huic etiam sententiæ Aug. attestari uidetur in 15. lib. de trini. sic dicens, Vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, nouit eas deus: sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nescíuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciunt creauit, non quia creauit sciuit.

¶IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præscirti, cũ deus præsciat omnia mala, esset causa omniũ malorũ: & per cõsequẽs esset actor omniũ malorũ: quod falsum est.

¶SCIENDVM est ergo circa istã materiam, quòd scientia siue præscientia dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionẽ, non importat aliquã causalitatẽ: alias omnis scientia uel præscientia causa esset rerum prescitarũ: quod falsum est. Videmus enim quòd præscientia medici quando certitudinaliter nouit infirmi breui moriturũ, non est causa mortis infirmi: præscientia etiam speculatoris, qua uidet hominem eum per uiam, in qua paratus est ieo ad deuorandum, non est causa perditionis illius: & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artẽ: unde secundum modum quo scientia artificis operantis per artẽ suã est causa artificiati, consideranda est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primo scientia artificis ostendit finẽ. Secundo uoluntas eius intendit finẽ illum ostensum. Tertio uoluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quarto scientia dirigit illũ actũ. Quinto circa opus quod per actũ educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.

¶Sic igitur scientia artificis se habet ut ostendens finem, ut diriges actũ, & ut informans opus operatũ. Et ideo constat quòd quicquid defectus uel deuiationis à forma artis uel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiam si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam q̃ principalitas causalitatis consistit penes uoluntatem, quæ imperat actũ. Vnde manifestũ est, q̃ scientia uel præscientia dei causalitatẽ nõ habet respectu mali: quod est deuiatio à forma & à fine: sed tantũ respectu bonorũ, secundũ quod consequuntur formã diuinæ artis & finẽ. Non tamẽ ita q̃ respectu eorũ dicat perfectã rationẽ causalitatis, nisi secũdũ quod adiũgitur uoluntas. Et ideo dicit magister sententiarũ, q̃ scientia beneplaciti est causa rerũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quod unum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est uere causa eius in essendo. Alio modo per modum consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solum in consequendo. Et omne tale dicitur esse causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia uel præscientia diuina: si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si uero scientiæ sit adiuncta uoluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit deus.

¶Ad secundum dicendum, quòd uoluntas habet completam rationem causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum

rationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationem boni: qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & uoluntas imperium habet super alias uires animæ. Et ideo uoluntas dei absolute dicitur causa rerum: sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in deo sit una res, tamen aliquid attribuitur uni quod non attribuitur alteri: & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd Aug. loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas deus facit. Quas quidem nouit non solum scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplacti.

¶LICET autem scientia uel præscientia dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (ut dictum est) nullo tamen modo res possunt esse causa scientiæ uel præscientiæ dei. Non enim deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus: sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur nisi essent futuræ, non tamen ideo præscirentur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati: & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit Aug. in 15. lib. de trini. Vniuersas autē creaturas & spirituales & corporales, nō quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit.

1. sent. dist. 38. art. 5. ¶Cum ergo dicitur, Res non præscirentur nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi forte sine qua non: sed importatur solum consequentia unius ad alterum.

CAPVT IIII.

¶Vtrum præscientia dei necessitet eueniendi rebus imponat.

EX PRAEDICTIS colligi potest, quòd præscientia dei necessitatem euenienti rebus non imponit. Si enim præscientia dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quòd ipsa non est causa rerum præscitarum: ut ex iam dictis apparet: & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde Aug. super Io. Deus (inquit) futurorū præscius, per Propheram prædixit infidelitatem Iudæorum: sed non fecit. Non enim ideo quemquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit. Illorum enim præsciit peccata, non sua. Si autem scientia dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut uentura sunt: & cuncta quæ contingenter eueniunt (ut illa quæ sunt à libe. arb. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter: sicut etiam præscit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quòd humani actus & euentus præscientię & ordinationi diuinæ non subsint: ita erroneum est dicere, quòd ex præscientia uel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tolleretur enim libertas arbitrij, legum utilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene uiuendi, & pœnarum præmiorumq; iustitia.

¶SED CONTRA hoc obiicitur. Dictum est suprà quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum. posita enim causa necessario ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cum ergo præscientia dei non sit deficiens, uidetur q̃d quod præscitum est à deo, sit necessarium.

¶Amplius, Omne quod deus præscit, est uerum: quia scientiæ dei falsum subesse non potest. Sed (ut dicit philosophus in primo Perihet.) omne quòd est quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo uerum, necesse est nunc esse uerum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶Præterea, Ponatur quòd deus præscit aliquid in partem affirmatiuam, ut Socratem currere. Tunc sic, Aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere: & sic habetur propositum. Si autem possibile est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est secundum philosophum, quo posito non sequitur inconuenies) sed positum erat, quòd deus præsciret Socratem currere: ergo præscit esse futurū quod non est futurum. omnis autem talis scientia falsa est: ergo scientia uel præscientia dei falsa erit: quod est impossibile. Relinquitur ergo q̃ Socratē non currere, nō sit possibile, sed necessariū.

¶Item, Si deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire: ergo necessarium est sic euenire sicut præscitum est, & sic habetur propositum. Si autem possibile est aliter euenire quàm deus præscit: ergo diuina præscientia est fallibilis & incerta: quod est falsum.

¶Adhuc secundum philosophum in li. Priorū, ex maiori de necessario & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde sic, Omne præscitum à deo necesse est esse uerum. Sed Socratem currere est præscitum à deo: ergo necesse est esse uerum. Et sic idem quod prius.

¶Item, In omni uera conditionali si antecedens est necessarium absolute, & consequens est necessarium absolute: quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquā sequitur nisi necessarium: sicut ad uerum nunquam sequitur falsum: quāuis ad falsum aliquando sequatur uerum, ut probatur in primo Priorum. Sed in hac cōditionali, Necesse est Socratem currere si est præscitum à deo, antecedens est necessarium absolute: tum quia omne præscirum est necessariū: tum quia omne æternum est necessarium. Ergo Socratem currere est necessarium absolute.

¶IN CONTRARIVM est authoritas Aug. sumpta à simili in lib. de libero arb. dicentis, Sicut tu memoria tua non cogis esse facta quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictū est) tolleretur libertas arbitrij, periret cōsiliandi opportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerētur, iniuste boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & uituperium deperiret (quia ut dicit Hiero. nemo peccat in eo quod uitare nō potest) peccata nostra ad authorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid uel deprecandi ratio ulla esset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum, dixerunt q̃ cum præscientia dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatē imponit: & ideo abstulerunt liberum arbitrium & peccatum. Et hæc positio fuit hæretica & iniqua, quia destruit bonos mores. Alij uero propter ordinem scientiæ ad scitum, dixerunt quòd cum scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinate uerum: & ideo de eis certa cognitio esse non potest, nisi quando sunt. Cum autem dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia: quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio uera & catholica est (quæ deum honorat & bonos mores conseruat) quòd in deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse uideat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quādo sunt multæ causæ ordinatæ, effectus ultimus non sequitur causam primam in necessitatem uel contingentia, sed causam proximam, quia uirtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ: nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secundum quod uirtus causæ primæ recipitur in causa secunda: ut patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis: proxima uero est uirtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum uirtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariabilis sit. Similiter etiam scientia dei licet sit inuariabilis causa omnium: effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secūdarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis producit effectus necessarios, & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa possit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cū sterilitate arboris) scientia tamē dei non potest stare cum defectu causæ secundæ: non enim potest esse, quòd deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶Sciendum est igitur, quòd antequā res sit, non habet esse nisi in causis suis: sed causæ quædā sunt ex quibus necessario sequitur effectus, quæ impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatū: adeo q̃ potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus solis, & eclipsis solis & lunæ, & huiusmodi. Quædā autē sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte: sed tamē deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habēt certitudinē absolutā, sed quandā inquantum sunt magis determinatæ causæ ad unum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tāto magis est certa, quāto sunt causæ magis determinatæ ad unum: sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de uentis & pluuijs futuris. Quædam uero causæ sunt, quæ se habent ad utrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem uel determinationem. Et ideo contingentia ad utrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt: sed quando iam efficiuntur in rerum

in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur: ut patet de eo qui uidet Socratem currere: quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius: nam Socratem currere dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur unumquodq; contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato: nisi enim hoc esset, aliter cognoscerer rem postquam est, quàm antequam fieret: & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At uero cognitio dei non causatur à rebus sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶Scientia ergo dei cum sit uera & perfecta, eo modo quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno uno intuitu uidit singula tempora, & cunctos hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur quòd præscientia dei perfecte & inuariabiliter cognoscit res futuras prout eueniunt: nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

Ibi fu. prā ad primū. ¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solum à causa proxima: ut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum philosophi intelligitur de eo quòd aliquid in actu ponit circa subiectum: quod postquam positum est, impossibile est non esse positum. Sed uerum de futuro nihil ponit circa subiectum: quia non est uerum pro præsenti, sed solum pro futuro: & ideo nullā habet necessitatē.

¶Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta & conditionata siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessariis. Necessitas autem conditionata est ex suppositione siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessariis absolute. Nam aliquod contingens necessario sequitur facta suppositione: ut si ponatur quòd Sortes currit, necessario sequitur quòd moueatur.

¶Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens: sicut transit usus nostri super ipsum cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse: quod tamen absolute non est necessarium: ideo in se consideratum est contingens, sed relatum ad dei cognitionem est necessarium: quia ad ipsam refertur secundum quod est in esse actuali, cum æternitati omnia sint præsentia. Non enim deus uidet tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam: sed uidet id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego uideam præsentialiter Socratem currere: quod quidem in se cōtingens est, sed relatum ad usum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata, & non necessitate consequētis siue absoluta.

¶Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ dei, prouenit ex hoc quòd rem uidet semper ut præsentem: sicut dictum est. Non tamen ex hoc quòd res præscita necessitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solum: ut iam patuit.

¶Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum à deo necesse est esse, est duplex. Potest enim esse de dicto: & sic est cōposita, & est uera: quia hoc dictū est necessarium, scilicet scitum à deo est uerum. Vel potest esse de re: & sic est diuisa & falsa: hanc enim rem quæ ponitur scita à deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter concluso duplex est. Huius autem distinctionis ratio est: quia potest istud sumi secundum conditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ: & hoc est secundū quod habet esse determinatum in actu: & sic necessitatem habet. Vel potest ista res sumi sine ulla cōditione: & sic non est necessarium, quia potest considerari prout est in causis suis antequam sit in actu, & tbi non habet necessitatem: nec ibi tantum est scita à deo futura esse: non enim scit deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa: quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

¶Ad sextum dicendum, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum à deo, est necessarium: nec tamen consequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantum in illis cōditionalibus in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione consequentiæ (secūdum quam ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, q̃ antecedens est necessarium: absolute tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu secundū quod determinationem & certitudinem habet, ipsam enim necesse est esse dum est. Et ideo similis necessitas inserenda est in consequente, ut scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere secundum quod est in actu: & sic determinationem & necessitatem habet. Vnde parer quòd si sumatur Sortem currere secundum hoc quod ex antecedēte sequitur, necessitatem habet: non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod subsistat diuinæ scientiæ, cui subiicitur prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali: unde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est. necesse est enim Socratem currere dum currit.

CAPVT V.

¶Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POSTHAEC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶De qua hic ad præsens præter ea quæ dicta sunt, duplex consideratio erit. ¶Prima quidem, utrum prædestinatio certitudinem habeat. ¶Secunda, utrum necessitatem imponat.

¶AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio certitudinem non habeat. Dicitur enim Apocal. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ: quia gratia quam quis habet, eo peccante destruitur: nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona glorię. Sed gloria nō est alicuius in statu uitæ, nisi secundum quod est ei prædestinata. Ergo uidetur q̃ unus possit accipere quod alij prædestinatum est: & sic prædestinatio certa non erit.

1. d. 40. q. 3. arti. unico.

¶Præterea, Greg. in Mora. dicit, q̃ aliis cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus. ergo idem quod prius.

¶Item in Psal. dicitur, Deleantur de libro uitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro nisi quod ibi scriptum est. Cùm ergo prædestinatio sit liber uitæ, uidetur quòd aliquis à prædestinatione possit desiscere: & ita certitudinē nō habebit.

¶Amplius, Eorum quæ non sunt determinata, nec in se nec in causis suis nō potest esse certitudo. Sed motus liberi arb. (quod est causa ad utrumlibet) non sunt determinati nec in se nec in causis suis antequam sint. Cum igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arb. qui sunt opera meritoria: sequitur q̃ prædestinatio nullam certitudinem habeat.

¶IN CONTRARIVM est authoritas Aug. in lib. de correptione & gratia, dicentis, Certus est numerus electorum, qui non potest minui nec augeri. cap. 13.

¶Præterea, 2. Timo. 2. dicitur, Nouit deus qui sunt eius. Cum ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis (ut suprà dictum est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat: prædestinatio certa erit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum diuina cognitio perfecta sit, certa est & infallibilis. Et ideo non solum numerus prædestinatorum deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiam, perdunt eam, dum in peccata labuntur: & eis cadētibus, in eorum locum alij admittuntur, dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi & aliis proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum communita facit) ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ uitæ meritum: eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita q̃ eadem gratia numero quæ in uno erat, ipso peccante, in alium transiuntetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ, nunquam ecclesia destituitur exultentibus in gratia: quia quibusdam peccantibus in gratiam alij à domino aduocantur. Et totum est certissimum apud deum. unde Apoc. 3. super illo uerbo, Tene quod habes, &c. dicit glo. cum sit deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur: sicut per superbiam Iudæorum gentilitas subintrauit.

Ibi supra ad primū et secundū.

¶Et per hoc patet responsio ad primū & secundū argumentū.

¶Ad tertium dicendum, quòd prædestinatio dicitur liber uitæ secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solum quantum ad prælentem iustitiam, sed etiam quantum ad futuram gloriam. & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro uitæ. Sed illud quod est ibi scriptū quantū ad præsentē iustitiam tantum, dicitur deleri, non mutatione facta ex parte libri ur in eo aliquid fuerit quod postmodum non sit, sed ex parte illius qui in eo scriptus erat: inquantum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ.

ubi suo prā ad 3.

¶Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (ut motus liberi arbi.) quāuis non sit determinatum in causa sua: est tamē determinatum in esse suo secundum quod est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite.

ubi suo prā ad quartū.

CAPVT

Universidad de Deusto
BibliotecaDeusto

CAPVT VI.

¶ *Vtrum prædestinatio necessitatem imponat.*

DEINDE inuestigandum est, utrum prædestinatio necessitatem imponat. Et uidetur q̃ sic: quandocũq; enim aliqua causa est tantæ uirtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) uolũtatem dei nominat, quæ impediri nõ potest. Vnde dicitur Hester 13. Non est qui tuæ possit resistere uoluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei uidetur attestari Apostolus Ro. 9. dicens, Cuius uult miseretur, & quem uult indurat. Et Psal. Omnia quæcunq; uolunt Dominus, fecit.

¶ Præterea, Nulla uoluntas ligata uel impedita ad eliciendum proprium actum, est libera sed coacta. Sed uoluntas humana per prædestinationem ligatur & impeditur ad eliciendum actum proprium quod est uelle: ut uidetur dicere Apostolus ad Ro. 9. dum dicit, Non est uolentis nec currentis, sed miserentis dei. Interit, non est uolentis, scilicet uelle, & currentis, scilicet currere, id est operari. Ergo uoluntas humana per prædestinationẽ cogitur. Et sic idem quod prius. Hoc idem cõfirmatur per id quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate, scilicet sua: ut dicit interi. Ergo talis erit unusquisq; qualem uult deus, cum nihil possit nisi quod deus uult. Ad idem ostẽdendum ualet id quod dicitur Iohan. 6. Nemo potest uenire ad me nisi Pater qui misit me, traxerit eum.

1. d. 40. q. 4. ar. 2. ¶ Vlterius uidetur quòd deus sit causa reprobationis & excæcationis, sicut est causa prædestinationis: & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶ Primo per id quod dicit Apostolus 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. & una gl. exponit hoc de deo uero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶ Ad idem est quod dicitur Ro. 9. Cuius uult miseretur, & quem uult indurat.

¶ Amplius, Secundum philosophum in posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed uelle diuinum est causa quòd iste habeat gratiam: quia scilicet ipse deus uult. Ergo uidetur quòd non uelle dei, sit causa quare iste gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte dei accipienda est causa obdurationis.

¶ Præterea, Sicut dicit philosophus in 2. phy. id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiam est causa periculi. Sed deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶ SED CONTRA, Nullus iuste culpatur uel laudatur, punitur uel remuneratur de eo quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit, & cuius causa in ipso non est. Sed homo iuste laudatur uel culpatur, punitur uel remuneratur de his quæ ab eius uoluntate procedunt. Ergo prædestinatio uoluntati hominis necessitatem non ingerit, & obdurationis causa non existit.

1. d. 40. q. 3. ar. 1. cor. post med. ¶ RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem, q̃ licet prædestinatio certitudinem habeat, non tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit: sicut enim suprà dictum est in primo ca. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, uoluntatem, & prouidentiam. Prouidentia autem quamuis sit omnium (ut dictũ est) non tamen omnia necessario euentunt: sed secundum conditionem proximarũ causarum, quarum naturas & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus: nec inquantum est causa, cum sit causa prima cuius cõditionem essentiæ non sequuntur, sed causæ proximæ. Nec inquantum certitudinem & determinationem habet: quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur non secundum quod res est in suis causis (in quibus est ut possibile futurum tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futurum: ut suprà expositum est cap. 4. Voluntas etiam cum sit causa uniuersalis & prima omnium rerum, non excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia uoluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus aliis causis prouenire disposuit: ut sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ uoluntatis efficacia exigit, ut non solum sit quod deus uult, sed etiam ut hoc modo sit sicut deus uult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. d. 47. q. 1. arti. 2. ad 2. ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis dei uoluntas sit immutabilis & muncibilis: non tamẽ sequitur quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res à causa sua proxima) sed solum necessitate conditionata: sicut etiam de præscientia dictum est.

¶ Ad authoritatem autem Apostoli qui dicit, Cuius uult miseretur, &c. dicendum est, quòd Apostolus intendit quòd deus non

prædestinat aliquem uel infundit ei gratiam coactus: quasi ex necessitate naturæ uel iustitiæ uel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate uoluntatis suæ. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau: de quibus ibi dicitur, Cum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus sed ex uocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶ Authoritas etiam Psalmistæ non cogit dicere quòd uoluntas dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiliter impleatur. Sciendum tamen est, quòd deus dicitur uelle aliquid dupliciter. Vno modo proprie: & sic dicitur uelle aliquid cuius uoluntas uere in eo est, & quod sibi complacet. Et hic dicitur uoluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter adimpletur. Et de hac loquitur Psal. & Isa. 46. Omnis uoluntas mea fiet. Alio modo dicitur uelle aliquid metaphorice, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum uolentis se habet inquantum præcipit uel consilit, prohibet uel permittit aliquid. Et hæc dicitur uoluntas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1. ad Tim. 2. Qui uult omnes homines saluos fieri. Cum tamen omnes salui non fiant, sed multi damnentur. De hac etiam dicitur Matt. 23. Quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas: & noluisti.

1. d. 8. arti. 1. cor. post primum. ¶ Ad aliud dicendum, quòd uoluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est uolentis uelle, nec currentis currere, sed miserentis dei: quia nemo potest per conatum propriæ uoluntatis consequi gratiam, uel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Iohan. 3. Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est: quia licet uoluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet nisi à deo, qui est causa efficiens huiusmodi libertatis. Et sicut dicitur in libro de causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quam causa secunda: quia uirtus & esse causæ secundæ totum est à causa prima. & sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius uirtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, q̃ deus operatur in nobis uelle & perficere.

¶ Ad id uero quod dicitur, Nemo potest uenire ad me nisi Pater meus traxerit eum: dicendum quòd homo trahitur tripliciter: aliquando enim trahitur uiolentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem: ut dicitur Danie. 13. & Eleazarus trahebatur ad supplicium, ut dicitur 2. Machab. 6 Et de hac tractione dicitur Prouer. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando uero trahitur homo amore uel delectationibus allectus, uel beneficiis prouocatus: sicut trahitur puer ouo uel pomo sibi ostenso. unde dicitur, -- trahit sua quemq; uoluptas. De hac tractione dicitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos, in uinculis charitatis. Et Cant. 1. Trahe me, &c. & Iohan. 12. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus: sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iac. 2. Nonne diuites per potentiam opprimũt uos, & ipsi trahunt uos ad iudicia. Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (ut ostendit glos.) non est uiolentiæ, nec necessitatis, nec inuiti, sed uoluntatis & desiderij.

¶ AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam meritorum, temporalem obdurationem siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet: cum enim deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat: nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶ Item cum præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam: & ideo futurorum & præcipue malorum causa esse non potest: sicut suprà 3. capitulo dictũ est. Et secundũ hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶ Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio, dupliciter causam habent, unam ex parte hominis per modum meriti, aliam ex parte dei per modum iustitiæ, culpæ merito pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoq; dicitur actus uoluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic constat quòd obdurationis causa non est deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiã excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ, & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus contingit: tum quia ipse non uult recipere: tum quia deus non ei infundit, uel non uult infundere. Horum autem duorum talis est ordo, ut secun

ut fecũdũ nõ sit nisi ex suppositione primi. Cũ enim deus nihil uelit nisi bonũ, nõ uult aliquẽ gratia priuare, nisi secundũ quod bonũ est: sed q̃ aliquis careat gratia, nõ est bonũ simpliciter. Vnde hoc absolute considerato, non est uolitum à deo. Est tamen bonũ ut careat gratia, si eam habere non uult, uel si negligenter ad eam habendã se præparat: quia iustũ est, & hoc mõ est uolitũ à deo. Patet ergo q̃ huiusmodi defectꝰ absolute causa prima est ex parte hois qui gratia caret: sed ex parte dei nõ est causa huius defectus nisi ex suppositione illius, q̃ est causa ex parte hois. Et per hunc modũ q̃q; inuenitur deus dici cã excæcationis uel obdurationis: nõ quidẽ immittẽdo malitiã, sed nõ impertiẽdo gratiã: sicut nec digni sunt, ut dicit Aug. Si enim nõ necessario impertitur, in ipso est impertiri & nõ impertiri: unde eius quod est nõ impertiri, aliquo mõ causa est. Obduratio igitur ex parte hois habet rationem culpæ: sed ex parte dei habet rationẽ iustitiæ. Similiter finalis damnatio habet duplicẽ causam, scilicet ex parte hominis, commisionem culpæ, & ex parte dei, illationem pœnæ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primas duas authoritates, q̃ deus excæcat mentes infidelium, non impertiendo malitiam, sed iuste subtrahendo gratiam. Similiter, Obdurat quem uult: quia non cogitur cuiquã indigno conferre gratiam. Nec est contra uoluntatem dei, sed secundum uoluntatem ipsius, q̃ aliquis pro merito malitiæ suæ obduretur: inquantum obduratio dicit pœnam iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ effectus nõ sequitur nisi concurrentibus omnibus causis: sed ex defectu unius causæ tantũ cõsequitur negatio effectus. Dico igitur q̃ causa gratiæ sicut agẽs, est ipse deꝰ. & sicut recipiẽs, ipsa aĩa per modũ subiecti & materiæ. Et ideo quia formæ inductæ non est causa materia nec̃ subiectũ, nisi sit tale subiectũ ex cuius principiis fluit accidens (quale accidens nõ est gratia) ideo nõ dicitur simpliciter anima causa gratiæ, sed recipiens tm: deus autẽ est causa, dicitur tñ aĩa causa malitiæ. Nec oportet q̃ ois defectus incidat ex parte agẽtis, sed potest incidere ex parte recipiẽtis. Et ita est in proposito: ipsa enim anima est causa obdurationis, inquantum obduratio culpam dicit.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ deus quantum est in se, nulli est absens: sed homo à deo presente se absentat: sicut se absentat à præsenti lumine qui claudit oculos. Et ideo nõ est simile quod pro simili ponitur.

CAPVT VII.

¶ *Quare deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.*

VLTIMO considerandũ est, quare deus facit hominem quẽ præscit esse dãnandũ. Sunt enĩ quidã uesanũ, qui deo in hoc iniquitatis maculã imponere nõ uererentur, dicentes eũ intiquũ & ĩmpiũ, qui opus suũ facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatus.

¶ Rationes igitur adducendæ sunt ad tantã uesaniã refrænandã, & dei iustitiã demõstrandam. Et primo ostendendũ est, q̃ uoluntas dei facientis hominem quem præscit esse damnandum, nõ est iniqua. Deinde ponendę sunt rõnes, ꝓbabiles, quare deus facit hominẽ quẽ præscit esse damnandũ. Sciendũ est itaq; q̃ ratio quare deus hoc facit, est sua uoluntas: quæ causa est omnĩ⁹ quæ ab eo fiunt: unde dicit Aug. in 1. lib. de tri. Nõ nisi dei uoluntas causa prima est sanitatis ægritudinis, præmiorũ atq; pœnarum, gratiarũ & retributionũ. Hæc igitur sola est unde ortũ est quicquid est. Voluntas aũt eius iniusta uel iniqua esse nõ potest. Ex duobus enĩ contingit uoluntatem alicuius à rectitudine deuiare: uidelicet aut ex ignorãtia, aut ex affectione peruersa. Quæ utiq; duo in deo in esse non possunt. Cũ enĩ sit summæ sapiens, quidẽ duo in deo in esse non possunt. Cũ enĩ sit summæ sapiens, quidẽ duo in deo in esse non possunt: unde dicit Iob 12. Apud eũ est sapientia & fortitudo: & ipse habet cõsilium & intelligentiã. Et ideo claudicare in eo esse non potest. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorũ quæ fecisti: nec etiã odiens aliquid cõstituisti aut fecisti. Ex his ergo apparet dei uoluntatẽ creatricẽ omnĩ⁹ iustissimã fore, nec maculã aliquã iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut. 12. Deus fidelis, & absq; ulla iniquitate iustus & rectus. Item Abacuc 1. Mũdi sunt oculi tui, ne uideas malũ, & respicere ad iniquitatẽ nõ poteris. Et ideo dicit Psal. Iust⁹ Dñs, & iustitias dilexit, quãtũ ad ordinatissimã affectionẽ ęqtatẽ uidit uultus eius, quantũ ad plectissimã cognitionẽ. Licet aũt deus sit rectissimus, & nihil odiat eorũ quæ fecit: dicitur tamen odire aliqua metaphorice, nõ inquantũ ab ipso ꝓcedũt, sed inquantũ egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud enĩ quod nõ uolumus, odire dicimur: unde cũ mala fiant cõtra regulam rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, ut dicit Aug.) ea uult non esse: & ideo malos odio habere dicitur. Odio sunt deo impius & impietas eius. Dicitur unde Sapien. 14. Odio sunt deo impius & impietas eius. Dicitur etiã odire illos quorum punitionẽ uult. Sic enim ad modũ odiẽtis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes qui operãtur iniquitatem, perdes omnes qui loquũtur mẽdaciũ. Quia uero diuina uoluntas est causa rerum omnium, ipsa causam habere nõ potest. Voluntati enim causa uolendi est finis, finis autẽ diuinæ uoluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas deo est causa uolendi. Et ideo dicit Aug. in lib. 83. quæstionũ, q̃ uoluntatis eius causa quærenda non est: nam ut idem dicit in lib. contra Manichæos, Qui dicit, quare deus uoluit facere cælum & terram, maius aliquid quærit q̃ sit uoluntas dei: nihil autẽ maius inueniri potest.

Quamuis autem diuina uoluntas causam non habeat aliquid creatũ: nihilominus tamẽ potest ei aliqua uolendi ratio assignari, uel bonitas ipsius, uel aliquid quod ad bonitatis, uel sapientiæ ipsius pulchritudinẽ ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeremur in quorũdam errorem declinare dicentiũ omnia procedere à deo secundũ simplicẽ uoluntatem: ut de nullo oporteat reddere rationem, quare* deus uult. Quod diuinæ scripturę manifeste cõtrariatur: quæ deũ perhibet secundũ ordinẽ suæ sapientiæ omnia fecisse: secundũ illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et Eccle. 1. dicit q̃ deus effudit sapientiã suam super oĩa opera sua. Aug. etiã in lib. 11. super Gen. ad lit. dicit, Mouentur quidã dicẽtes, cur creauit deus quos futuros malos præsciebat. Et respondens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: sic enim eos fecit ut eis relinqueret unde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent.

*Aliàs, nisi quia.

¶ COMPESCAMVS igitur humanam temeritatẽ quæ deo iniquitatis maculam imponere non uereatur: & approbantes diuinam iustitiam, assignemus aliquas rationes, quare deus creat hominem, quem præscit esse damnãdum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cũ aliquo defectu, quàm non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: uidelicet natura quæ bona est, & culpa quæ mala est: non debuit deus propter culpam subtrahere naturam, aliàs liberalitatem suam subtrahere uideretur. Sicut uidemus q̃ bonus artifex arcam facit, quam etiam præscit aliquam maculam cõtracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo uerbo Apo. 2. Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obiiciatur, q̃ artifex si sciret arcam in breui comburendam, eam non faceret: respondendum est, q̃ si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere, & arcam in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum deus sciat etiam in dãnatis suã iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit) conueniens est, ut propter hoc non se subtrahat.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum uniuersale, sicut imperfectum ad perfectũ. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius promouere & cõseruare bonũ uniuersale, cui bonũ particulare, & aliquãdo propter bonum uniuersale, particulare negligere: imo aliquando contra particulare propter uniuersale facere. Sicut ad conseruationem reip. principes & rectores suspendunt latrones & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & cõseruetur: si deus hominem damnandum propagari uel nasci non sineret, uel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret. Et sic bonum uniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur: quod penitus est absurdũ. Congruum est igitur, ut propter generalius bonum fiat homo etiam damnandus, deo aliquid melius, puidẽte: ut dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶ Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget remp. & ipsos reip. conseruatores gloriosius promouet, & potiorib⁹ donis remunerat etiam cum supplicijs aliquorum, deprimendo, scilicet & cruciando eorum aduersarios & reipu. destructores: tanto laudabilior redditur. Cũ igitur gloriam beatorũ augeat, consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi dei beneficio euaserunt, congruum fuit ut deus etiam homines consideret quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tum quia gaudent de uindicta eorum, iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum uiderit uindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserunt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant Creatoris. 2. Macha. 1. De magnis periculis à deo liberati magnifice gratias agimus ipsi. unde dicit Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Dñe. Et ideo dicit Aug. super Gen. Frustra dicitur, Non debet deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iuste pro mala uoluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apostolus Rom. 9. dicens, Volens deus ostẽdere iram, & notam facere potentiã suã, sustinuit in multa patiẽtia uasa irę, apta in interitũ, ut ostẽderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriã.

Universidad de Deusto
BibliotecA

¶Si autem obiiciatur, q̄ nullus debet procurare propriā reuerentiam, & aliorū utilitatem cū dispendio aliorum: respondendum est, q̄ hoc uerū esset, si fraudulentia, uel aliqua iniustitia cō mitteretur, sed q̄n iustitia nō deseritur, sed seruatur (ut in ꝓposito fit, sicut ostensum est supra) semp debet bonorū utilitas ꝓcurari.

¶Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potentiæ & sapientiæ simul. Nullus enim rex præpotens & ueritatem diligens, debet occultare potētiam suam, & impotentiā simulare, ne infirmus & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiā simulare, ne inscius uideatur. Vnde dicitur Eccle. 20. Melior est qui celat insipientiā suam, q̄ homo qui abscondit sapientiā suam. Si ergo deus non fecisset quē sciebat esse dānandū, potuisset inscius & impotēs reputari: & q̄ plus posset malitia, q̄ diuina potentia uel sapientia. Cuius contrarium scriptum est Sap. 8. Sapientia uincit malitiam: attingit enim à fine usq̄ ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cum dicit, An non habet potestatē figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud uero in contumeliam?

¶Si autē obiiciatur, q̄ nullus debet ostendere potentiam suam in alicuius iniuriam: respondendū est, q̄ deus ex hoc nulli facit iniuriam uel iniustitiam, nec homo de deo iuste cōqueri potest. nam quicquid boni habet, à deo habet, scilicet esse suum. Malitiam autē habet à seipso: ut supra ostensum est. Vnde dicit Augu. super Gen. loquēs de futuris damnandis, A se habent uoluntatē malā, à deo naturā bonā & iustā pœnā. Quòd aūt homo de bono cōqueratur, iniustū est: & ideo dicit Apostolus Ro. 9. Nūquid iniquitas est apud eū? absit. & subdit, Nunqd dicit figmētū ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ q̄ cōtradicit factori suo testa de samis terre: nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis?

¶Si aūt obiiciat, q̄ dānat' uellet poti' nō esse q̄m sic esse, iuxta illud Mat. 26. Bonū erat illi si nat' nō fuisset homo ille: ergo iniustitia fit illi: rñdendū est, q̄ licet dānati uellent potius nō esse q̄m sic esse, nō tñ absolute uellet non esse. Nullus em potest simpliciter appetere destructionē sui esse, ꝓpter naturalē appetitū cuiuslibet rei ad esse. Cū aūt esse absolutū sit melius q̄m cōditionatū, nō debuit deus ꝓpter appetitū cōditionū, absolutum Esse cassare.

¶Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogantiæ. Si enim deus non fecisset aliquē hominē damnandū, humana præsumptio saltem suam ꝓprijs meritis, & non dei gratiæ ascripsisset: dum credidisset per uirtutē propriā, & suis naturalibus, uel ex suis operibus se posse saluari. Hæc ratio tāgitur Rom. 9. cum dicitur, ut secundum electionem propositū dei maneret: non ex operibus, sed ex uocāte dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ideo ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob 40. dicens, Nunquid irritum facies iudicium meum, & cōdemnabis me, ut tu iustificeris? Et si habes brachium sicut deus, & si uoce simili tonas, circunda tibi decorem & in sublimi erigere, & esto glorioſus, & ego confitebor, quòd saluare te possit dextera tua.

¶SVNT ETIAM nonnulli, qui secundū suam dementiam, diuinam prouidentiam reprehendunt, dicentes, quòd deus talem hominem facere debuit, q̄ omnino peccare non posset: sequentes potius suam fatuam cōceptionem, quàm diuinæ prouidentiæ rectissimā rationem. Si enim deus creasset hominem talem q̄ peccare non posset, plura inconuenientia sequerentur.

¶Primum inconueniens est, q̄ libertas arbitrij tolleretur: & per consequens natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc consistit, q̄ liberam habet electionem, dū ad utrumlibet flecti potest. Quod quidem animalia bruta quæ carēt ratione, non habent, licet sensum & sensualitatis habeant appetitum. Vnde dicere, q̄ deus facere debuisset hominem qui peccare non posset: simile est ac si diceretur, q̄ debuisset eum facere animal brutū, uel aliquid aliud minus nobile. Talibus contingit sicut dicit Psal. Homo cū in honore esset, non cognouit seipsum, cōparatus est iumētis insipientibus, & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam cōtulit ei deus, est q̄ habet arbitrij libertatem, per quam potest ad utrumlibet flecti, habens discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu cōsilij sui. Et subditur, Ante hominem uita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Et ideo dicit Psal. Minuisti eum paulominus ab angelis, &c.

¶Aliud inconueniēs est, q̄ meritorū & præmiorū ratio & iustitia depereret. Nullus enim meretur de eo cuius causa & libertas in ipso non est. Vnde dicit Poëta, Quid meruere boues, animal sine fraude dolóue? Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium causetur ex merito, cui respondet: si meritum nō esset sublata libertate arbitrij, præmiū non daretur: secundū illud Apostoli 2. Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Ad hoc ergo ut cæleste præmiū daretur homini, oportuit ut meritum præcederet causatum ex conatu arbitrij, cui tale præmium datur: sicut dicit Apostolus 2. Tim. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, &c.

¶Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni uniuersi detraheretur. Nam perfectio uniuersi cōsistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles continet. Si autem natura humana à suo gradu translata, in altiorem per dei prouidentiam mutaretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturæ accresceret: tamen bonitati uniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu ex quo natura humana traslata esset, uacuo remanēte. Cum autem bonum uniuersi excedat bonum particulare cuiuscunq̄ naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, ut in primo Ethi. dicitur) debuit deus humanam naturam facere qualem fecit, scilicet quæ peccare posset, ut omnes gradus bonitatis implerет. Vnde dicitur Deut. 32. Dei perfecta sunt opera.

¶Quartum inconueniēs est, quia impediretur illud ex quo apparet deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cum ergo id ex quo apparet deus laudabilis, non debeat impediri, non debuit deus omnino impedire peccatum, faciendo hominem qui peccare non posset, ut perpetuo dici posset illud Psal. Magnus Dominus & laudabilis nimis, &c.

¶Quintum inconueniens est, quia si homini daretur q̄ peccare non posset secundum conditionem suæ naturæ, arbitrij libertate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideo dicitur liberum, quia ad utrumlibet flecti potest: potest enim aliquid facere & non facere, & potest facere bonum & malum. Si ergo haberet liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul: quod est impossibile.

¶Si autem obiiciatur de arbitrio diuino uel angelico, q̄ cum sit liberum, peccare non potest: dicendum est, q̄ cum deus non habeat esse causatum, uel dependens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, desicere nunquam potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideo peccare non potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio, scilicet à deo: & ideo secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura desicere potest, & quantum ad esse & quantum ad rectitudinem uoluntatis. Vnde dicit Grego. q̄ omnia tenderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideo quibuscunq̄ conferatur, ut in bono sic confirmentur, ut peccare non possint: hoc non habent per naturam, sed per dei gratiam, per quam filij dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes: secundum illud Psal. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.

¶Patet igitur ex præmissis, q̄ omnia quæ à deo fiunt, & bona & ordinata sunt. Et ideo dicitur Gene. primo, Vidit deus cuncta quę fecerat: & erant ualde bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à deo sunt, ordinata sunt.

PRAEDICTORVM EPILOGVS.

¶*Non posse naturaliter ab homine sciri, quare deus in particulari hunc prædestinet, & hunc uel illum reprobet.*

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum quòd nulla iniustitia apud deum est, ex eo q̄ facit hominem quem præscit esse dānandum: unusquisq̄ tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali: quare hunc uel hos determinate deus eligat, & illum uel illos non eligat. Hoc enim nullus mortalium scire potest, nisi forte deus uellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit Augustinus. Cur potius hunc uel illum deus liberet uel non liberet, scrutetur qui potest, tam magnum profundum iudiciorum dei: uerumtamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat & illum non trahat, noli diiudicare, si non uis errare. Et Rom. 12. Non plus sapere, quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscrutari, deo non præstaret obsequium, sed ibi ipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: illo scilicet disponente à cuius narratione cunctæ linguæ deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est rex regum & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum non corrumpetur in secula seculorum. Amen.

¶Insignis angelici doctoris diui Thom. Aquinatis de diuina præscientia & prædestinatione tractatus, per Io. Danielis sacræ paginæ bacchalarium Louaniēsi. studiosissime reuisus & correctus explicit.

¶Laus uni & trino.

THOMAE

THOMAE DE VIO CAIETANI S. ROM. ECCLESIAE Card. ordinis Prædicatorum, de infinitate Dei absolutissima Quæstio.

¶*Vtrum deus glorioſus sit infinitæ uirtutis.*

QVAERITVR utrum Deus glorioſus sit infinitę uirtutis. Et arguitur quòd non. Primo, Quia aut deus mouet cælum effectiue & immediate: aut non effectiue, sed ut finis tantum, uel effectiue & mediate.

¶Si primo modo, & est infinitæ uirtutis, ergo motus cæli esset in non tempore. quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. Phy. tex. 79. & primo cæli, tex. 52. & secundo cæli. cō. 58. & alibi, &c.

¶Si secundo modo aut tertio, & est infinitæ uirtutis, ergo habetur in rerum natura una uirtus: quæ si moueret effectiue & immediate, motus fieret in non tempore. Tunc ultra, sed possibile est uirtutem illam infinitam mouere effectiue & immediate: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore: quod est impossibile simpliciter. Prima cōsequentia ex antedictis est euidens. Affirmatio uero ultimi antecedentis patet ex eo q̄ uirtus infinita nec est alligata causalitati finali motus, nec mediate causalitati effectiuæ eiusdem, quin possibile sit ipsam ab his absolui, alioquin infinita uirtus non esset.

¶Si dicatur q̄ hæc ratio supponit deum agere naturaliter (id est non quantū uult, sed quantū potest) & q̄ hoc non est necessariū: quia deus est natura intellectualis, cuius proprium est agere secundum intellectus sui diffinitionem, ut artifices facere uidemus. & consequenter deus tanta uelocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explicandæ suæ arti expedire uidet.

¶Contra hoc primo. Quia saltem habetur intentum secundum Arist. & Auer. cæteros q̄ philosophos tenentes deum licet intellectualem, naturali tamē necessitate agere. Demonstratio siquidem posita in primo cæli tex. 90. ad ostendendam unitatē mundi manifeste supponit hoc, ut patet ex dubio ibidem moto ab Alex. & Auer. & 5. Tho. & cæteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum iuxta numerum motuum cęlestium in 12. Meta. tex. 42. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non adæquatorum non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cum posset facile quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniens quoq; reputatur ab Arist. 8. Physi. tex. 79. q̄ uirtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoq; 8. Phy. cō. 15. & primo cæli. cō. 21. & Auic. 6. Meta. hoc idem sentire uidentur. Secundo. Quia ut dicitur primo priorum, & primo cæli tex. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile. Sed ad uirtutem infinitam ponitam in rerum natura, licet agentem libere, sequitur falsum impossibile, scilicet posse fieri ab ea motum in non tempore: ergo ipsam esse in rerū natura est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile deum uelle uti tota uirtute sua, ut inductiue patet in omnibus agentibus. Et ut dicitur in primo cæli. tex. 102. ab uniuersali manifestata per inductionem in omnibus sensibilibus, non est resiliendum. Tum quia considerata tantum uirtute diuina infinita, & non considerato modo agendi (qui est posterior, scilicet agere per libertatem) sequitur motum fieri in nō tempore: quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentiæ motiuæ. Constat autem non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquod impossibile in rerum natura, sed etiam illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exēplificari sic, Quemadmodū positio tua duo dicit, scilicet q̄ est uirtus infinita, & q̄ agit libere: sic consequēter ego deduco duo. Ex primo quidem, quòd fieret motus in non tempore, ex secundo autem q̄ de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur q̄ ad infinitam uirtutem, licet agentem libere, sequitur aliquod falsum impossibile: & consequenter ipsam inueniri est impossibile.

¶Secundo arguitur sic, Omnipotentiæ actiuę in natura respondet aliquod possibile ex potentia passiua, & econuerso (ut dicitur in primo cæli cō. 124. uel saltem respondet aliquod possibile manifestatiuum totius illius uirtutis actiuæ, ut sic aliter frustra esset: cum potentia sit propter opus 2. cæli. tex. 17. Sed uirtus diuina mortua est infinita per te. ergo sibi respondet saltem possibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius. Hoc autē est impossibile: quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in non tēpore, quod est impossibilius: aut esset corporis finiti in tempore æterno, ut est motus cæli. & hic non concludit infinitam uirtutem motoris, sed immutabilem & immaterialem: alioquin omnes motores cęlorum essent infinitę uirtutis. Et confirmatur, Quia quantitas uirtutis actiuæ ex effectus quantitate cognoscitur: ut dicitur in primo cæli tex. 116. Vnde cum deus non possit producere effectum infinitum (ut communiter tenetur & à philosophis & à theologis) consequens est q̄ uirtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundo ex 4. Phy. tex. 131. sic, Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motuum. & econuerso: & similiter, Si impossibile est esse mobile uelocitate infinita, impossibile est esse motuum uelocitate infinita. Sed impossibile est tale mobile inueniri: ergo & motuum infinitæ uirtutis.

¶Tertio arguitur à credentibus se arguere ex cō. 58. secundo de cælo. ubi Auer. dicit, q̄ si motor non haberet potentiam terminatam, ergo neq; naturam terminatam: & sic intelligerentur ex sua natura motores infiniti: & non intelligerētur ex suo esse res propriæ ei, &c. Ex illo enim commento arguunt, q̄ infinita uirtus est ens impossibile inueniri in rerū ordine: quia si ponatur, sequeretur, inquiunt quidam, q̄ totum nō esset maius sua parte. accepta enim uirtute illa infinita, & diuisa secundum intellectum in duas quasi partes: ex quo quāuis est uirtualiter, cū quælibet pars infiniti sit infinita, & unum infinitum non sit maius alio: consequens est q̄ tota uirtus infinita est æqualis cuilibet suarum partiū, quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cum dicit, q̄ si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij uero eandem inde uolentes deducere conclusionem, dicunt ideo esse impossibile ens habēs uirtutem infinitam, quia infiniti proprium est occupare totum. & ideo si daretur infinitum secundum uirtutem, occuparet omnē uirtutem, nec cōpateretur secum aliquā aliam uirtutē: & sic periret ordo uniuersi. Et quia infinita natura contineret & occuparet infinitas naturas, natura autem est primum principium motus: ideo dixit, q̄ intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamē difficilius, & ad mentem Auer. ibidem argui sic, Causa finitatis intensiuæ est distinctio formarum: & hæc est cōmunis formis materialibus & immaterialibus: ergo finitas illa est communis omnibus formis. Antecedens probatur. Tum quia distinctio formarū mouentium est causa finitarum proportionum ad mobila: nisi enim esset diuersa natura mouētis Solem, à natura mouentis Saturnum, non posset reddi ratio suarū communicationū ad mobilia propria. Tum quia constitutiua formarū, ex quibus oritur earū distinctio, sic se habere necesse est, q̄ unum aliquid claudit positiuum, quod reliquum non claudit, & econuerso. Ab infinito autem nullum positiuum excluditur: ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.

¶Quarto arguitur sic, Si deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur, q̄ nullum ens esset perfectius alio. hoc est falsum: ergo. Consequentia probatur supponendo, q̄ perfectio attendatur penes accessum ad summum: quod etiam habetur in proposito ex 10. Meta. co. 7. ubi dicitur q̄ primus motor est mensura omniū substantiarum. Hoc enim itante deducitur consequētia sic, Eorum quorum nullum est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius. sed si deus est infinitus, nullum aliorū entium est sibi propinquius alio, quia à quolibet distat in infinitum. ergo inter entia alia à deo non datur perfectius & minus perfectum.

¶Quinto arguitur authoritatibus. Et primo Auer. 8. Phy. co. 79. ubi negat primum motorē esse infinitum. Secundo in secundo cæli com. allegatur 38. & 39. ubi subdit q̄ infinitas intensionis impossibile est q̄ inueniatur in formis inquantum sunt formæ. Et cōfirmatur hoc idē in co. 71. & in De substātia orbis ca. 3. &c. Arist. quoq; in secundo cæli tex. 71. testimonium huic parti perhibet dum dicit, q̄ si adderetur stella orbi erratico, ultimus orbis esset in labore. Constat enim, ut ibidem. & in co. 58. declarat Auer. q̄ ultimum orbem reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quem omnia desiderant, quem cōstat esse deum: & consequenter nihil aliud est dicere, ultimus orbis esset in labore, quàm deus esset in labore. Hoc autem non sequeretur si deus esset infiniti uigoris: ergo.

¶IN OPPOSITVM est authoritas Aristo. 8. Physi. tex. co. ult. utentis infinitate pro medio termino ad concludendum deum esse incorporeum.

¶IN HAC QVAESTIONE tria sunt agenda. ¶Primo declarabitur titulus. ¶Secundo probabitur pars affirmatiua. ¶Tertio respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QVAESTIONIS.

¶QVO AD PRIMVM, Cum finiti & infiniti ratio quantitati congruat (ut dicitur primo Phy. tex. 15.) & quantitas diuidatur in successiuam & permanentem, & hæc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusq; deum esse in corporeum & immortalem, &c. consequens est, quòd nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præsens sit, sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia uero infinitum negatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem claudit, non est putandum priuatiue teneri, sed ut communiter & uere dicitur negatiue: quia non quæritur utrum deus non habeat perfectionis terminos, quos sua uel alicuius alterius natura nata est habere: sed simpliciter quæritur utrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequantur infinitas uirtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Thom. in 7. qō. primæ partis tractat infinitatem essentiæ dei, & in qō. 25. infinitatem suæ potentiæ. Vnde quæstio nostra de infinitate uirtutis inquirens si infinitatē essentiæ quasi pertransibit, arguenda insufficientię non est. Vertitur ergo hoc in loco in dubiū, an uirtus seu potentia dei glorioſi sit tantæ perfectionis quòd nullis perfectionis limitibus angustetur, an non. Verbi gratia, applicando quæstionem ad uirtutem motiuam, an uirtus motiua dei glorioſi sit tantæ perfectionis, quòd quantum est ex se, nullo limite claudatur, sed quacunq; uelocitate data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta quòd ultra uelocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

Deus est ipsum esse per essentiam excedens in nobilitate omnia, & singula etiam simul sumpta.

¶QVO AD SECVNDVM, Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatem hanc nisi inter Peripateticos, & horum duos tantum, principem, scilicet eorum, & Auer. à quibus metaphysicalia media propria ad infinitatem substantiæ diuinę aut non habemus, aut sic, ut nefas uideatur mordaci multorum imperitiæ exponere: ideo duabus tantum uiis propositum ostendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo, scilicet quòd est ipsum esse per essentiam, & totam essendi uirtutem præhabens, superexcedensq; nobilitates omnium terum, quæ fuerunt, & quæ sunt, quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quòd enim sit ipsum esse per essentiam, Aristo. 2. Meta. tex. 4. & Auer. 12. Metaphy. cō. 51. testantur. Quòd uero ipsum esse per essentiam, totam essendi uirtutem præhabeat, apud sapientes penetrantes terminos, in dubium uerti non potest: sed ut communis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoque ab Auer. in com. 21. 5. Meta. ubi dicitur in deo contineri nobilitates omnium generum: cuiusque siquidem rei nobilitas secundum aliquam essendi rationem est. Confirmatur q̄s ab eodem in 11. Meta. cō. 18. & 36. ubi dicit, in primo motore omnia contineri actu, & in com. 51. Quòd autem omnium nobilitates simul sumptæ deficiant à nobilitate prima, ex eo patet quòd cum ipse ita sit summum ens quòd cæterorum nobilitates claudat in se nobilissimo modo: tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo: habet enim omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est quod quidam non sunt ueriti scribere, scilicet quòd cum dupliciter possit intelligi deum habere in se perfectiones omnium: uno modo sic, ut habeat in se unam simplicem essentiam præhabentem omnia, ut pura actualitas: alio modo sic, ut habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo uerificaretur, tunc deus esset perfectior cæteris simul sumptis. si uero primo modo, non concluditur deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo uerificatur, ideo ex his non habetur deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quia puerile est in philosophia æquare perfectiones particulares perfectionibus uniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum (etiam data fingendi licentia) ut aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiam, aut magis ens ipso esse per essentiam, aut magis uiuens, aut intelligens, &c. quàm ipsa uita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo deus secundum ueritatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi? Vnde Aristo. 12. Meta. tex. 39. notanter concludit deum esse uiuum & sapientem, &c. ut Platoni attributum dogma confutaret, quòd nobilitates entium diuisit, ponens aliud esse per se unum, & aliud per se ens, & aliud per se uitam, &c. Vnde sicut Leo platonicus esset perfectior non solū singulis, sed omnibus leonibus simul, quatenus leones sunt, & si infinities infiniti leones particulares essent, omnes à per se leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem à primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiā ex causalitate æquiuoca primi super omnia manifeste patet.

¶HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita, ostendendum est an uirtus eius sit infinita intensiue.

¶Prima ergo uia ex fine 8. Physi. sumitur sic. Aristotel. (ut Auer. com. ultimo inquit) concludit in secunda figura deum non esse uirtutē in corpore, sic. Nullum corpus aut uirtus in corpore est infinitum. primus motor est infinitus. ergo primus motor non est corpus, nec uirtus in corpore. Probatur maior, quia uirtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur: aut in corpore finito, & hoc ostensum est esse impossibile. Minor uero, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinitæ, primus motor est huiusmodi: ergo. Iste est processus Aristo. in quo manifeste utitur infinitate uirtutis pro medio termino. Nec refert, siue sic siue aliter formetur processus Arist. quoniam quocunq; modo formetur, in idem redit, ut patet in textu.

¶Quidam autem peruertentes textum, dicunt, quòd Aristotel. sumit quidem pro medio infinitam uirtutem, sed uirtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiue: & sic non accepit Aristot. Alio modo secundum durationem: & sic intellexit. Ita quòd maior est, Nulla uirtus in corpore est infinita secundū tempus, &c. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic, Præmissæ alicuius syllogismi probatæ anterioribus syllogismis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt conclusæ in præcedentibus rationibus. ista patet de se. Sed præmissæ syllogismi facti in text. ult. fuerunt probatæ per alias rationes factas, ut ibidem fatetur etiam Aristot. ergo accipiendæ sunt in sensu, in quo probatæ sunt. Constat autem quòd præmissæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiua. ergo accipiendæ sunt ut loquuntur de infinitate intensiua. Discursus bonus, & ultima tantum propositio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogismi fuit conclusio probata in tex. 72. quo ad hoc, quòd uirtus infinita non potest esse in magnitudine finita. & fuit conclusio probata in 3. Physi. longo processu, quo ad hoc quòd magnitudo infinita non datur. Sed in tex. 70. non potest inficiari, quin loquatur de uirtute infinita intensiue. ergo prima præmissa loquitur de uirtute infinita intensiue. Minor uero est conclusio probata ab Aristo. in hoc textu ex conclusione textus 78. Probat enim hic primum motorem esse uirtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est uirtutis infinitæ, ut ibi probatum fuit. Ad illum enim textum expresse in hoc loco se remittit Aristo. dicens, q̄ impossibile est à finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, ut monstratum est nunc. Constat enim quòd nullibi probatum est, nisi in tex. 72. Apertissime autem liquet etiam cæcis, quòd in tex. 78. non est sermo nisi de finita & infinita uirtute intensiue. ergo altera etiam præmissa loquitur de infinitate intensiua. Superfluum autem esse duxi adducere demonstrationes Aristo. in tex. 78. & 79. ut ostendam ibi sermonem haberi de finitate & infinitate intensiua. Rationes enim adeo apertæ sunt, ut ostensione hac non egeant: exigitur tamen ad hoc ut uideantur. Et ne suspensum quempiam reddamus donec librum Physi. uiderit, fideliter ipsas demonstrationes adduximus. Demonstratio ergo habita in tex. 78. ad ostendum quòd motus in tempore infinito non potest fieri à uirtute finita, est ducens ad impossibile. Et accipit primo ab aduersario eius positionem, scilicet quòd sit ita, quòd A uirtus ut centum moueat B mobile centum cubitorum in C tempore infinito. Deinde adiungit huic propositionem possibilem, scilicet, quòd D uirtus ut decem, quæ est decima pars uirtutis ut centum moueat E mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur sic, Hoc tempus, in quo mobile decem cubitorum mouetur à uirtute ut decem, non est æquale tempori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à uirtute ut centum, sed minus eo. Quia demonstratum est in 6. quòd cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius, maiori tempore eget, ad pertranseundum aliquod certum signum, quàm pars eius, seu mobile minus. & ad sensum patet. Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, scilicet maius mobile respectu alicuius signi pertranseundi, seu, quod idem est, condiuidendo tempus mobile: aliter non esset uerum: quia, ut dicitur in 7. Physi. tex. 36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quòd hoc sit finitum. Sit ergo tempus Z decem horarum: & tunc arguitur sic, Si augeatur uirtus ut decem, donec consumat, aut adæquet uirtutem ut centum, & similiter augeatur mobile decē cubitorū donec cōsumat uel æquet mobile centum cubitorum: necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec consumat, aut adæquet tempus in quo uirtus ut centum, mouet mobile centum cubitorum: quia necesse est æquales uirtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest consumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari. ergo tempus quo uirtus ut centum mouet, impossibile est esse infinitum, quod erat probandum.

¶Demonstratio autem posita in tex. 79. probans, quòd in magnitudine finita non potest esse uirtus infinita, est etiam ad impossibile. Et primo supponit tria. primum est, quòd maior uirtus motrix facit æqualem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo sequitur) est, quod infinita uirtus facit plus in æquali tempore quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore. Quibus stantibus arguitur sic, Si in magnitudine finita esset uirtus motiua infinita, sequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent uirtus finita & uirtus infinita.

infinita. hoc autem est impossibile: ergo. Consequentia declaratur ibidem sic, Sit A tempus unius horæ in quo uirtus infinita mouet: & sit B tempus mille horarum in quo uirtus finita, puta ut centum mouet. Tunc cum quanto uirtus motiua fit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per suppositiones, augeatur uirtus motiua ut centum in tanta proportione, in quanta tempus unius horæ exceditur à tempore mille horarum. Et tunc manifeste patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit uirtus illa finita in mille cupla proportione ad uirtutem ut centum, & uirtus infinita. quod erat impossibile deducendum.

¶Ex his iam manifeste patet, quòd nunquam sit sermo de infinitate durationis, sed semper de finitate & infinitate intensiua: ut qui his oblatis hoc non uidet, non egeat medio, sed sensu intellectuali. Et confirmatur, Præmissæ illius ultimi syllogismi intellectæ, ut dicunt de infinitate durationis: aut assumuntur ab Aristo. ut per se notæ, aut ut probatæ. Non ut per se notæ, quoniam sunt aut falsę, aut maxime dubitabiles: tum quia sol habet uirtutem motiuam tempore infinito motu alterationis: tum quia totum corpus cæleste mouet actiue motu locali sphæram ignis & supremum aëris tempore infinito: & tamen constat q̄ hæc sunt corpora. nec secundum ueritatem apparet aliquid cogens nisi loquentes ad dicendum, quòd uirtus corporea actiua est necessario finita secundum durationem. Vnde Arist. assūmēs ut per se nota ea quæ sensus perhibent esse falsa, plurimum peccasset. Nec ut probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ. ergo.

¶Et quoniam quæstionem hanc non aggredimur ea ratione ut sciamus quid senserit Aristo. quoniam hoc à philosophia extraneum est: sed ut sciamus quia ratione hoc conclusum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est quæstionis huius obiectum) ideo uidendum hic est quàm efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi: quia Com. tex. 78. (scilicet, mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor. tex. ult. scilicet primus motor est infinitus) loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis: ut patet ex ratione probante ipsam. cōdiuidit enim tempus mobile. minor autem ista loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis seu spatij super quod fit motus: ut patet in motu cæli. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, nisi quia mouet cælum tempore infinito. Constat autem quòd nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatij infinities pertransiendi. Constat autem quòd ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur uirtus infinita, ut patet ex demonstratione Arist. tex. 78. & hoc siue uirtus illa sit corporea, siue incorporea, permanet uerum. & quòd ad mouendum tempore infinito secundo modo, non requiritur uirtus infinita: ut patet de motore orbis lunæ: qui est uirtutis finitæ: & sufficiens est mouere motu æterno. Eodem siquidem uigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinities iterare motum illum: quia est inalterabilis & immutabilis uirtutis: & ut dicitur in 8. Physi. tex. 81. semper similiter se habens in se & ad mobile, semper idem faciet.

¶Et ut clarius percipiatur nodus quæstionis, sciendum est ex 6. Phy. longo processu, quòd tempus motus condiuiditur mobiliter dupliciter infinitum esse contingit. Vno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis spatij. Mobili quidem condiuiditur tempus, & ex eo infinitatur: quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designatum sit pertransiendum, prius pertransitur ab una parte mobilis quàm ab alia: etsi pertransiendum est à plumbus mobilibus inęqualibus uno decem cubitorum, & altero uiginti, &c. & cæteris paribus si quæratur quantum erit tempus mensurans transitus istos, manifeste patet q̄ si mobile decem cubitorum transit illud signum in una hora, q̄ mobile uiginti cubitorum pertransibit illud in duabus. sicut etiam illudmet signum prius transit medietas mobilis quàm totum. Oportet enim seruata æqualitate motus, quanto mobile est maius, tardius pertransire signum illud. uer. gratia, Si primus orbis & orbis lunæ æqualiter mouerentur, signarum punctum Orientis orbis lunæ tanto citius pertransiret, quanto minor est primo orbe. Ita quòd quando orbis lunæ peregisset sum transitum, forte adhuc nec millesima pars primi orbis punctū illum Orientis transisset. & idem est in motu recto. Vnde si infinitum est mobile, infinitū necesse est esse tempus, in quo datum signum pertransiendū est. Magnitudini uero condiuiditur tēpus, & ex ea similiter infinitatur: quia finitum & cæteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertransiendum, tanto maius erit tempus mensurans motum, & si infinita, infinitum, ut in motibus processuis manifestum est.

¶Nec refert in proposito an magnitudo seu spatium coincidat ratione materiæ in idem realiter cum quantitate mobilis: ut in motu cæli contingit. Non enim est aliud spatium pertransiendum à primo corpore, quàm quantitas ipsius: ut Auer. dicit in 2. cæli, cō. 46. Patet enim q̄ cęlū prius pertransit partem spatij, quę est ab Oriente ad Meridiem: quàm illam quæ est à Meridie ad Occidens: nihil minus quàm si ibi esset realis distinctio quantitatis spatij & quantitatis mobilis. Similiter nō refert in proposito, an quantitas spatij quantitatem temporis augeat, ex quantitate suarum partium nunquam ab illo mobili pertransitarum: ut cōtingit in motu recto & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium quæ pluries pertransiendę sunt: ut contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertransiendū alterius spatij æqualis primo rationē habet, & perinde quātificat, & extēdit tēpus acsi alterū æquale primo esset (seu ut melius loquamur) acsi esset altera pars totalis spatij æqualis primæ parti. & similiter est de oībus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere possunt tria. Primum, q̄ tempus quo mouetur cælum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis seu spatij: quia cælum corpus finitum est, & ideo tēpore infinito mouetur, quia spatium ab Oriente in Occidens infinities peragit. Secundum, q̄ tempus quo probauit Arist. in tex. 78. non posse fieri morum à uirtute finita, est infinitū ex parte mobilis: quoniam manifeste ibi fit diuisio temporis secundū diuisionem mobilis: dum augendum proportionaliter dicitur secundū augmentationem mobilis & motoris: ut contra proteruos syllogizetur sic, Quantitas temporis aucta & diminuta proportionaliter secundum augmentationem & diminutionem potentiæ motoris & quantitatem ipsius mobilis, est quantitas se tenens ex parte mobilis. patet ista ex terminis, & ex 7. Physi. tex. 36. sed quantitas hæc temporis, de qua loquitur Arist. est huiusmodi: ut patet de se & Auer. in com. expresse asserit cum cæteris expositoribus. ergo.

¶Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, q̄ scilicet processus Arist. non sufficienter uidetur probasse minorem, scilicet, Primus motor est uirtutis infinitæ, sed æquiuocationem uidetur commisisse in medio termino qui est mouens tēpore infinito: dum in maiore prosyllogismi, quæ fuit conclusio tex. 78. sumitur pro tempore infinito infinitate se tenente ex parte mobilis, cum dicitur, Omne mouens tempore infinito est uirtutis infinitę: & in minore sumitur pro tempore infinito infinitate se tenente ex parte spatij cū dicitur, Sed primus motor mouet tēpore infinito. Restat igitur ambiguitas nō parua in hoc, pcessu.

¶Omissis autem opinionibus pluribus, quę à diuersis de ui huius demonstrationis dicta sunt. Sco. enim in quoli. qō. 7. ad primum, credens secundum Arist. primum motorem infiniti uigoris intensiue, dixit hoc concludi ex eo q̄ mouet à se, quia quod mouet à se, est à se: & consequenter habet plenitudinem actuitatis & entitatis: quæ absq; infinitate intensiua nō est. Aegidius uero in 8. Phy. credēs idem, dixit hoc concludi ex eo q̄ totus motus infinitus est proprius effectus dei: quia quod potest in infinitum motum quo ad suam totalitatem, potest nihil minus in ipsum tam si sit unius mobilis absolute quàm si sit unius mobilis infinities iterati. & consequenter est uirtutis infinitæ: quia à propria causa effectus recipit mensuram & speciem. His inquā omissis, quia absq; probatione dicta sunt, quod mihi uidetur, scribēdum est. Mirum enim & (ut melius dicamus) extraneum ualde est, q̄ Aristo. medium terminum tacuerit, & tantum studium apposuerit circa id sine quo sua ratio ex tacito medio tenetur. Scotus dicit. Nō enim in 8. Phy. aliud medium assumitur, nisi mouere tempore infinito. & de hoc magna solicitudo fuit, q̄ exigat uirtutem infinitam. Constat autem q̄ hoc abstrahit à mouere à se, uel non à se, & q̄ motioni à se accidit, q̄ sit in infinito tempore: nihil enim minus cōcluderetur si esset in tempore finito: ut ipsemet fatetur. Nec ualet ratio dicens, q̄ infinitas non dependens, sed prima est proprium medium ad uirtutem infinitam: quia secundum hoc primitas motus esset proprium medium siue ille motus sit finitus, siue infinitus, & sic idē quod prius. Vnde finitas & infinitas motus undiq; per accidens concurrunt. & sic Arist. scientiarum artifex tacuisset ea quæ sunt per se in medio termino, scilicet primitatem motus, & solicitus fuisset circa ea quæ sunt in eo per accidens, scilicet infinitatem temporis, cuius oppositum ubiq; docuit faciendum.

Opiniões pro Ari. sentētia. Scot. Aegidi⁹.

¶Aegidij uero deductio quamuis ueritatem à longe tangere uideatur (ut in sequentibus patebit) ueritatem tamen assecuta nō est: quia ex eo q̄ totus motus cæli ponitur effectus alicuius causæ per se, non est ab eo nec sequacibus deducta infinitas intensiua illius causæ: sed assumptæ sunt propositiones uoluntariæ uel remotæ, utpote q̄ proprius effectus à per se causa recipit speciem & mēsuram. Ex hac enim non habetur q̄ totalitas infinitatis extensiuę necessario fiat per se ab infinitate intensiua:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut nec ex hac effectus infinitus fit à causa infinita, cum nõ appareat quare ipsa totalitas & unitas infiniti motus non possit per se intendi & fieri à uirtute finita immobili ad continuãdam & conseruandam perpetuo inferiorum successionem, &c. ut dicitur in secũdo de generatione tex. 56. & 12. Meta. com. 30. Latius igitur quod mihi in re hac apparet, prosequendũ est: eo ꝙ difficultatẽ mora directe discutit, & ad principale propositum propriam uiã dozer, & Arist. tam menti ꝙ uerbis consona uidetur. Præmittendũ est ergo primo, ꝙ perpetuitas motus sicut & alia quantitas, dupliciter imaginari potest ꝙ fiat ab aliqua uirtute. Vno modo per se primo: secundo modo nõ per se primo. Et ne in æquidoco laboremus, illud dicitur fieri per se primo ab aliqua uirtute, in quod potest uirtus illa ex propria ratiõe. in illud autẽ dicitur posse aliqua uirtus ex propria ratione, in quod potest ex perfectione clausa infra latitudinem propriam illius uirtutis. Et per oppositũ illud debet fieri nõ per se primo ab aliqua uirtute, quod quidẽ fit ab illa uirtute ex aliqua conditione annexa illi uirtuti, quæ est extra latitudinẽ illius uirtutis formaliter sumptæ. uerbi gratia, & est exemplũ deseruiens proposito, Virtus calefactiua ut octo B ignis duratis centũ annis potest in duos effectus, scilicet & calefacere (ut octo) & centũ annis continuare hunc calefactionis motum: sed primũ potest ex ratione propria inquantũ est uirtus calefactiua tantæ perfectionis, scilicet ut octo, hæc enim perfectio infra latitudinẽ uirtutis calefactiuæ clauditur: secundum uero non potest ex propria ratione: alioquin omnis uirtus calefactiua ut octo, hoc posset: quod patet falsum in D igne durante per diem tãtum, sed potest ex annexa sibi duratione centum annorum: quam patet esse extra rationem uirtutis calefactiuę & cuiuscunq; alterius uirtutis motiuæ formaliter sumptę. Ideo enim B ignis potest continuare calefactionẽ per centũ annos: quia uirtus eius durat centũ annis: ut de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per se primo ab aliquo, quando ex perfectione infra latitudinẽ potentiæ agentis clausa causatur: tunc autẽ non per se primo, quando nõ ex ratione ꝓpriꝙ potentiæ agentis, sed ex cõditione illius fit.

¶ Ex hac aũt distinctione ex parte effectus manifeste patere potest alia distinctio ex parte causæ. Potest siquidẽ dupliciter imaginari aliquã uirtutẽ esse cõtinuatiuã motꝰ repore infinito. Vno mõ per se primo, id est ex rõne ꝓpria, ut expositum[9]: & alio mõ nõ per se primo, sed ex annexa eius cõditiõe, ut etiã expositum[8].

¶ Differũt autẽ uis perpetuatiua motus per se primo, & uis perpetuatiua non per se primo, ex assignatis rationibus, adhuc dupliciter. Primo in hoc, ꝙ uis perpetuatiua per se primo, respicit infinitatẽ durationis ut p se primo effectũ, & per se primo terminũ: quia ex ꝓpria latitudine in illã põt: sicut uis calefactiua respicit calefactionẽ seu calorẽ, ut p se primo effectũ & terminũ. Vis aũt perpetuatiua nõ per se primo respicit infinitatẽ durationis, non ut per se primo effectum, sed cõditionem proprij effectus.

¶ Secundo in hoc, ꝙ illa respicit quantitatem durationis, ut per se proprium effectũ: quia infinitas durationis quędã quantitas durationis essentialiter est, omnẽ quãtitatis durationẽ in se claudẽs. Ista aũt nõ nisi p accidẽs quãtitatẽ durationis respicit, scilicet ut cõditionẽ necessario comitẽ sui proprij effectus: quia non ex propria ratiõe, sed ex annexa cõditione hoc facere supponitur.

¶ His uero prælibatis, oportet secundo tres conditionales stabilire: ex quarum ueritate propositi ratio habebitur.

Cõditionalis tres nalde in hac materia utilis.

¶ Prima conditionalis est, Si A per se primo mouet tẽpore infinito, A est uirtutis infinitę intensiuę. Declaratur ista: quia stando infra latitudinẽ uirtutis per se respicientis quantitatẽ durationis ut proprium effectum (quæ potest uocari uirtus quantificatiua motus, intelligendo de quantitate durationis) ualet argumentum. Ad cõtinuandum aliquanto tempore requiritur aliquanta uirtus: ergo ad matus tẽpus, maior uirtus: ergo ad infinitum, infinita. Et fundatur hæc consequẽtia super illam regulam, Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximũ. Quæ absq; dubio uniuersaliter & necessario tenet in his, quæ se respiciunt per se primo, ut S. Tho. in tertio cõtra Gen. ca. 130. dicit. Fundatur etiã super illud principium Metaphysicũ, Cuiusq; potentiæ actiuæ propria latitudo, proportionaliter respõdet propriæ latitudini sui per se primo effectus. Quod patet inductiue in omnibus: ergo uirtutis quantificatiuæ motus, si esset propria latitudo, respõderet propriæ latitudini quãtitatis durationis. Sed propria latitudo quantitatis durationis attenditur penes extensionẽ durattonis: quia duratio nõ augetur per intensionem, ut qualitas: sed extensionẽ, ut quantitas. ergo uirtus quantificatiua quanto maiorem posset quantitatẽ durationis producere, tanto maior esset: ergo si infinitam, infinita. Vnde proportio uirtutis quantificatiuæ seu continuatiuæ motus, ad quantitatem per se durationis, est sicut proportio uirtutis calefactiuæ ad quantitatẽ per se caloris. Et nulla est differentia proportionum: quamuis sit differentia rerũ subtractarum proportionibus: quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas uero durationis est extensiua. Quod tamen ut ex dictis patet, ꝓportionẽ uariat, eo ꝙ est materiale & per accidẽs. Formale em est, uniuersaliter loquẽdo, ꝙ latitudo cuiusq; potentiæ actiuæ respõdeat latitudini, ꝓpriæ sui per se primo effectus.

¶ An uero latitudo propria effectus attendatur secundũ extensionem uel intensionem, accidens esse cognoscitur ab exercitatis in metaphysica: & ideo eadem ratione proportionis tenet consequentia supradicta, qua tenet ista, Ad producendum aliquantum calorem requiritur aliquãta uirtus calefactiua. ergo ad maiorem maior: ergo ad infinitum infinita. Si quis autẽ dixerit supradicta principia non habere locum nisi quando quãtitas per se effectus est quãtitas intensiua, cũ philosophia abhorreat uoluntarium, oportet huius restrictionis rationem reddere. Nulla autem ratione fulta apparet hæc responsio: nisi forte dicatur, ꝙ magnitudo uirtutis non est nisi secũdum quantitatẽ perfectionalem: ideo nõ respondet nisi quantitati perfectionali effectus: quantitas autẽ perfectionalis nõ est quantitas durationis. Non enim quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit, sed æqualis perfectionis est ignis durans per horam, & per duas horas, & per tempus infinitum: ut dicitur primo Ethi. cap. 7.

¶ Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat: quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis. Vno modo secundũ se. Alio modo ut est cõditio aliarum rerũ. Si consideretur ut est conditio rerũ (puta hominis, aut albedinis) sic cũ sit extra rationes formales rerũ, nõ auget propriã perfectionem alicuius rei non enim est perfectior calor durans centũ annis, ꝙ durans uno die. Et hoc modo est sermo de quãtitate durationis in primo Ethi. ut patet ibi ex com. Auer. & S. T. & consequenter hoc modo uerificatur, ꝙ quãtitas durationis non est quãtitas perfectionalis: nec sibi proportionatur uirtus actiua alterius effectus. Si uero consideretur primo modo, scilicet secundũ se, sic cũ bonũ diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens (ut in primo Ethi. ibidẽ dicitur) & quãtitas durationis fit quædã entis species: quandam etiã bonitatẽ secundũ se necesse est ponat. Ac per hoc manifeste patet, ꝙ si duratio aliquã pfectionẽ secundũ se ponet, maior maiorem ponet, & infinita infinitam: sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit: alioquin inter entis species non esset, & maior maiorẽ, & infinita infinitã, nõ minus in suo ordine ꝙ calor infinitus: & tamẽ quantitas molis maior & infinita dicitur secundũ extensionẽ. Quòd ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet ut cõditio aliorum: & sic est falsum, quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusq; alterius rei. Alio modo secũdum se: & sic ipsa quantitas durationis est quædã perfectio uẽdicans sibi quantitatem perfectionalem secũdum suam extensionem: quemadmodum calor uendicat sibi eam secundum suã intentionem. Vnde ad rationem m oppositum dicenda sunt duo.

¶ Primo, ꝙ non oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem: sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundo, ꝙ falsum est, ꝙ quantitas durationis secundũ se non ponat, quãto maior maiorem perfectionem: quãuis nõ ponat maiorem perfectionẽ huius, puta caloris uel hominis. Et quia sermo in prædicta cõditionali habitus, nõ est nisi de quãtitate durationis secundũ se: consequens est, ꝙ firma stet ueritas illorũ principiorũ etiam in his effectibus, quorũ propria quantitas est quantitas extensiua. Talia em maiorẽ semper ponunt ex augmentata extensione perfectionẽ suæ speciei. Manifeste autẽ patere possunt omnia, quę de pfectione quantitatis durationis diximus in hac solutione ex quantitate molis, applicando distinctiones factas & cætera dicta ad ipsam: ut facile est cuiq; exercitato deducere.

¶ Vñ põt formari ad principale ꝓpositũ ratio talis, Magnitudo uirtutis rũdet ꝓportionaliter magnitudini per se effectus: sic ꝙ aliquãta uirtus ad effectũ aliquantę perfectionis requiritur, & maior ad effectũ maioris pfectionis, & infinita ad infinitæ perfectionis effectũ. Sed duratio est effectus aliquantę pfectionis. ergo ad factẽdam per se primo aliquantã durationẽ requiritur aliquãta uirtus, & ad maiorẽ maior, & ad infinitã infinita: cum maior duratio maiorẽ dicat perfectionem, & infinita infinitã.

¶ Rogóq; omnes iterum atq; iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id quod est per accidens, fallantur, innitentes supra adductæ glosæ, absq; ratione dicendo ꝙ si ad effectũ aliquãtæ perfectionis requiratur aliquanta uirtus ad effectũ maioris perfectionis intensiuæ, requiritur maior uirtus, non aũt ad effectũ maioris perfectionis extensiuę: qualis est maior & minor duratio. Hæc em glosa (ut ex dictis patet) optima est, loquẽdo de causa per se primo illius effectus, cui utraq; quantitas cõuenit intrẽsiua infra propriã latitudinẽ, & extrẽsiua extra, sicut est calor, &c. Vniuersaliter aũt loquendo de quantitate causæ in ordine ad proprium effectũ, & eius quantitate infra latitudinis suæ limites clausa, nulla opus est distinctione, eo quod eadẽ ratio saluatur in ꝓportione causæ & effectus, siue secundũ propriam

propriam rationem augeatur intensiue, siue extensiue: ratio scilicet maioris perfectionis secundum propriam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione: nisi quia quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti, non concluditur maior uirtus calefactiua, sed intensiua tantum. Illa enim auget perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris, ista autem intra.

¶ Hæc autẽ ratio saluatur in effectibus quantitatis præcisę quãtitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiuam augmẽtationem. Vnde, uniuersaliter loquendo, effectum esse perfectiorem intensiue uel extensiue, accidit effectui perfectiori secundũ propriam latitudinem suæ rationis formalis: quod per se considerato in hac ratione, & est ratio utriusq; eorũ, ꝙ perfectiorem causam exigat & concludatsicut esse album uel nigrum accidit colorato: & est ratio eorum quòd sint utilibilia.

¶ Fallit autẽ multos contingit in re hac, ex eo ꝙ in cæteris entibus à quantitate manifeste uidemus, ꝙ sola augmentatio intensiua effectus per se concludit maioritatem uirtutis per se primo actiuam illius: & nullam perhibent sensus uirtutem actiuã per se primo quantitatis, propter quod nunquã intellectui oblata apparet augmentatio uirtutis exextensiuo cremento effectus. Quicquid em sit de uirtute actiua per se primo quantitatis, siue permanentis, siue successiuæ, discernendum est intellectus acumine (ut dictum est) inter entia quorum propria perfectio consistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit in extensione: quoniã in illis extẽdi est extra limites rationũ formalium suarũ. & propterea non includit maiorem perfectionẽ uirtutum actiuarũ illorũ entiũ. In istis aũt extẽdi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi: & ideo idẽ exigit & concludit in uirtute eorum actiua per se primo ꝙ in illis inferre intendi, si inueniatur uirtus per se primo actiua quantitatis.

¶ Vnde non obstat proposito, si quis dicat nõ dari in rerum natura huiusmodi uirtutẽ quantificatiuam motus: nobis enim sat est ueritas conditionalis, quę permanet etiã antecedẽte & consequente impossibili. Similiter puerile est si quis putet dictũ pcessum ideo nõ tenere in effectibus quantitatis extẽsiuæ, sed intensiuę: quia in extenso id quod additur, licet perfectio quędam sit, non includit in se minus extensum, & aliquid ultra intensius autem includit in se remissum, & aliquid ultra perfectionis addit: & ideo hoc requirit maiorem uirtutem: illud uero æquale. Puerile inquã dixit: quia sic se habet maius secundum extensionem ad minus (puta spatiũ duarũ horarum ad spatiũ unius, aut bicubitũ ad cubitũ) sicut maius intẽsiue ad minus: puta calor ut quatuor, ad calorem ut duo. Vtrobiq; siquidẽ maius claudit minus, & aliquid perfectionis ꝓpriæ rationis formalis addit. Constat autem ex dictis, ꝙ in prædicto processu nulla est ratio exigens aut supponens aliam similitudinem proportionum inter intensum & extensum nisi maioris ad minus. Argumentum enim semper est hoc modo, Potens per se primo in aliquantum est aliquantæ uirtutis. ergo potens in maius, est maioris. ergo in infinitum est infinitæ.

¶ Nihilominus diligenter aduertenti apparebit, ꝙ quemadmodum in extenso pars addita priori nõ includit priorem: & ideo seorsum non infert maiorem uirtutẽ: ita in intenso gradus (uerbi gratia) additus non includit priores: nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quàm sit primus: nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum infertur maior uis calefactiua: sed ex eo ꝙ totum calidũ (puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius quàm calidum ut duo) quemadmodum etiam arguitur ex eo ꝙ totum extensum est perfectius.

¶ Fruuolum quoq; omnino est, si quis admittat prædictũ processum tenere quo ad effectus quantos quantitate permanẽte, non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in 6. & 7. & 8. Phy. de uirtutibus motiuis & earum proportione: cum motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo ueritas primæ conditionalis.

Secunda cõditionalis.

¶ Secunda autem conditionalis est ista, Si A mouet tẽpore infinito unum motũ continuũ, &c. A est mouens immobile: & accipimus mouet ꝓprie, ut distinguitur cõtra mutare. Et rursus accipimus mouet ut motor: nõ ut instrumentũ motoris primũ propter illuminationẽ: secundũ propter corpus cæleste trahens secum ignẽ: quẽ nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum totum & partes: & etiam propter primum orbem trahentem secum alios, ut multis placuit, quamuis nõ sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Phy. tex. 81. ex proposito: & 12. Meta. tex. 41. ex hoc ꝙ motor motus non semper eodem modo se habet aut in se aut in ordine ad mobile: id autem à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est utroq; modo: ut patet. ergo.

¶ Ex his autem duabus conditionalibus uerificatis antequam ueniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius prømissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, ꝙ perpetuitas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitati uirtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitati motoris: & consequenter ꝙ diuersimode ab illis dependet, & illas infert: quoniam infinitatem non infert nisi in uirtute per se primo (seu ex propriq; latitudinis perfectione) illam causante. Immobilitatem uero uirtutis infert in omni uirtute causante ipsam. Et merito, quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis uirtutis tam motiuæ quàm quantificatiuæ motus. Infinitas autem rationis formalis cuiusq; infra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiã si in infinitum crescat, caloris naturam non exit. Immobilitas uero conditio est extra totã latitudinẽ caloris. Siue enim intelligatur calor ut quatuor, siue ut mille, siue ut infinitus, nunquã peruenietur ad hoc, ꝙ sit immobilis infra limites caloris stãdo. Et quod de calore exemplificauimus, de cæteris uirtutibus actiuis, formaliter sumptis, siue secũdum rem sint in materia, siue non, intelligi uolumus. Oportet enim philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus reperi potest sic, Perpetuitas motus dupliciter potest imaginari ꝙ fiat. Vno modo à uirtute per se primo ipsam causante: & sic oportet, ꝙ fiat à uirtute infinita intensiue: ut patet ex prima conditionali. Alio modo à uirtute non per se primo ipsam causante: sed per se primo causante talem motum, & secundario causante eius perpetuitatem ut illius conditionem. Et sic oportet ꝙ fiat à uirtute mottua immobili: quæ ex perfectione suæ uirtutis causet talem motum, puta Saturni: & ex immobilitate eiusdem semper perseueret, idem faciens. Vt sic conditio uirtutis sit causa conditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius uirtutis est causa propriæ perfectionis effectus: & propter hoc Arist. 8. Phys. tex. 78. infinitatem tẽporis motus ascripsit infinitati uirtutis: ut in tex. 81. ascripsit immobilitati motoris: ut faceret fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum: ut ibidem diuus Tho. notauit. Ex primo enim primum motorem 8. Phy. tex. ult. & 12. Meta. tex. 41. concluse. Ex secundo uero numerum intelligẽtiarum tex. 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (ut quidam rudes & cæci dicunt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis: ut patet ex fine tex. 41. & ex ipso tex. 43. ubi semper est sermo de immobilitate motoris tempore æterno, &c.

Tertia cõditionalis.

¶ Tertia igitur cõditionalis, cuius antecedens supponit Arist. cũ suis sequacibus, est ista, Si cælum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ uirtutis intensiuæ. Et aduerte differentiatẽ inter hanc consequentiam & priores. In prioribus enim inferebatur, A mouet, &c. ergo A est infinitę uirtutis: ut in prima: uel, ergo A est uirtutis immobilis: ut in secunda. In hac uero non inferimus, ergo mouẽs cælum: nec, ergo quilibet motor cælestis: sed, ergo primum mouens est uirtutis infinitæ intẽsiuæ. Probatur ista sic, Cælum mouetur tempore perpetuo: ergo ab aliqua uirtute per se primo & directę potentiæ in sempiternitatem motus, talis est infinita intensiue, ut patet ex ueritate primæ conditionalis probatæ: ergo inuenitur aliqua uirtus infinita intensiue. Aut igitur ista uirtus est in quolibet motore cælesti, aut in primo tantum. Non in quolibet: tum quia non oportet: tum quia neuter ab altero dependeret in sempiterne mouere: satuum enim est ponere infinitum ut sic depẽdere: tum quia aliquid cõueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiterne, quod est impossibile: ut monstratur primo posteriorũ: ergo est in primo motore tantũ. Totus processus clarus est & infirmus, si prima consequentia probabitur. Cuius uis cõsistit in ista categorica, Sempiternitas motus causatur ab aliqua uirtute, per se primo intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum.

¶ Probatur ergo primo, ꝙ hoc sit possibile: deinde ꝙ sit de facto. Primũ probatur: quia si esset inconueniens aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua uirtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi uel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu, sed simul est & non est, & fit & non fit cum motu: ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouente, sicut & motus, uel quia duratio motus passio motus est, eo ꝙ tempus (ut dicitur in 4. Physi. tex. 130. & 12. Met. tex. 29.) aut est idem motui, aut eius passio. Passioni autem non debetur aliud agens ꝗ producti uum subiecti: ut patet inductiue. Vel quia (ut superius tactum est) duratio motus nõ est nisi conditio eius: conditionibus autem rerũ non debetur propria uirtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter em hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniẽs sit sempiternitatem uindicare sibi uirtutem per se primo eius actiuam: sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidẽ duarum rationum formalium, etsi concludat, ꝙ producens unam

Universidad de Deusto
Biblioteca

in rerum natura producat alteram:non tamen concludit, quòd à quocunq; producitur per se primo una, ab eodem producatur per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ab esse tale uel tale ens, ut per hoc habeatur q causans tale ens causet etiam ens:non tamen sequitur, ergo si est causa per se talis entis in quantum tale, ergo & in quantum ens: unde Arist. in 6. Meta. in principio uenatur principia & causas entium in quantum entia. Durationem autem passionem esse motus, etsi uerum sit quo ad aliquid, puta quia sub ratione temporis distinguitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est uerum simpliciter: quia constat q uere & simpliciter passio alicuius sic producitur consecutiue ad productionē subiecti: ut à uirtute per se primo productiua subiecti, secluso quocunq; extrinseco, sufficienter emanet. Duratio autem siue sempiternitas motus non emanat à uirtute motiua, ut sit ratione ipsius uirtutis: sed consequitur conditionem extrinsecā ipsius uirtutis, scilicet durationē eius: ut patet inductiue. Non est igitur passio, proprie loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc q talis cōditio potest poni in esse ex conditione uirtutis motiuæ, concludi potest, ergo superflue quæritur alia causa:quoniam nō quæritur causa ad hoc ut fiat absolute, sed ad hoc ut per se primo fiat. Nō enim superflue quæritur à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec inconuenies sequitur, si tam nobilis conditionis motus qualis est sempiternitas, specialis causa quęratur, & non fat sit credere, quòd fiat ut conditio præcise: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysicalia, aut quæcunq; alia apparet sequi: imo inuestigatio hæc consequens est processibus Arist. in 6. & 7. & 8. Phy. ubi causas motus apraunt secundum diuersas proportiones ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatem motus talem esse effectam, q possit produci ab aliqua uirtute per se primo.

¶ Quòd autem hoc sit de facto, probatur primo: quia ut dicitur secundo Physi. tex. 27. & 8. tex. 39. semper ponendum est id quod est aut causat per se ante id quod est aut causat per aliud. Constat autem quòd causans sempiternitatem motus: quia immobile causat eam per accidens, seu per aliud à uirtute sua actiua. ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ uirtutis actiuæ sempiternitatem facit. hoc enim tantum est quod per se primo illam causare potest.

¶ Secundo, Quia sempiternitas motus cælestis est effectus dignissimus, ut eius effectus ostēdit, scilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium ad quam tota sphæra actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secundum uires conantur, & pro ea agunt, quicquid agunt: ut Auer. dicit 12. cæli. com. 17. & Albertus magnus ibidem cōfirmat. Irrationabile est autem effectum à deo nobilem in rerum natura absq; per se primo causa actiua fateri.

¶ Et confirmatur, Quia cum in motu cælesti sint duæ conditiones, scilicet sempiternitas & determinata uelocitas, quæ in sui ratione claudit tempus: ut patet in quarto Phy. tex. 96. & sempiternitas eius sit nobilior determinata uelocitate (ut ex effectibus, & de se patet. & 12. Met. cō. 41. habetur: ubi certa uelocitas finitati uirtutis, sempiternitas uero infinitati attribuitur motoris absq; potentia omnino. secūdo quoq; cæli tex. 17. dicitur, q sempiternitas est proprium diuinitatis opus. & Platonicis confirmantibus ibidem à S. Th. cognouimus entia tantū sempiternitatis quantū diuinitatis sapere.) determinata uelocitas absq; dubio habeat causam per se primo ipsam causantē apud omnes philosophos: quæ dementia esset sempiternitatem cælestis motus causa per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax, cum etiam fugiendi uia concessa nō sit.

¶ Duobus enim modis poterat quis tantum laborem fine priuare. Vel dicendo q sempiternitas motus nō habet causam per se primo actiuam: quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo quòd habet quidem illa est uirtus finita immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propriæ uocis: quia nulla uirtus per se primo actiua alicui⁹, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalem: alioquin esset actiua illius circunscripto omni alio, & non circunscripto omni alio, quod implicat. impassibilitas autem & uniuersaliter immobilitas (ut de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusq; rationis formalis uirtutis actiuæ formaliter sumptæ: unde dicere quòd uirtus A sit per se primo actiua sempiternitatis, & dicere, q ideo est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo: est ignorare propriam uocem.

¶ His ergo præmissis ad motum dubiū contra processum Arist. redeundo dicimus: q quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore, seu in eius propria potentia, actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo q ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec ex eo q ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterati, sed inquantum est secundum se effectus quidam, cui accidit q hoc uel illo modo saluetur: ideo ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens: concludi optime potest absq; æquiuocatione infinitas intensiua primi motoris potentis per se primo in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter & relata ad uirtutem actiuam per se primo illam respicientem, quamuis æque bene concludatur infinitas intensiua illius uirtutis, siue hoc siue illo modo donatur. Aristo. tamen à notioribus doctrinam subtilissimā tradens, deduxit in tex. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis infinitatem intensiuam potentiæ: & in tex. ultimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij conclusit infinitatem primi motoris. Insinuans nihil obstare rationi sumptæ ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari conatur.

¶ Propter quod in tex. 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantum: ut doceret q non concludebat ibi infinitatem potentiæ ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis: & in tex. ulti. secundum utrancq; translationem non fat fuit Arist. subsumere, q primum mouens mouet motū perpetuū, aut tempore infinito, sed subsumpsit utrunq; simul, ut ostenderet, quòd non arguit absolute ex hoc quòd mouet perpetuo (cum hoc sit commune omnibus motoribus cæli) sed ex eo, q sic mouet tempore perpetuo, ut ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin negatio commissa esset illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, q medij ad probandā illam minorē, scilicet primus motor est uirtutis infinitæ, est hoc, Mouens per se primo tēpore infinito: ita q maior syllogismi sumpta ex tex. 78. est ista, Mouens per se primo tēpore infinito, est uirtutis infinitę. Minor uero subsumpta in tex. ulti. est ista, Primus motor mouet per se primo tempore infinito. ergo primus motor est uirtutis infinitæ: ubi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluati in motu infinito ex parte mobilis, nō obstat, sed magis astruitur processui, quia proportio uirtutis per se primo respicientis durationē motus, ad finitatē & infinitatem tēporis: absolute declarata & concluſa est ibi in materia clarius eam representante, scilicet in motu infinito per se, ut ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autē deductio hæc à subtilissima deductiōe, quā diuus Tho. 8. Phy. docuit in duobus. Primo in medio termino. Cū enim medium Arist. sit mouens tēpore infinito, ille apposite ly per se supra ly infinito, nos uero supra ly mouens. Secūdo in minore: quia apud nos minor est uera de facto quo ad operationē primi motoris: apud illū uero minor est uera quo ad uirtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eū esse tantæ uirtutis, q quantum est ex parte uirtutis suæ posset mouere tēpore infinito per se: quia causæ per se oportet respōdere effectum per se. Primus aūt motor est causa per se infinitans motus: ergo siue sit possibile tēpus infinitum per se inueniri, siue non: oportet primum motorem tantæ uirtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia utrobiq; concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia uterq; processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processit ex eo quòd causæ per se oportet esse tantam uirtutem, ut possit in effectum per se: quod fundatur super secundo Physi. tex. 36. iste uero ex eo, q causam per se primo alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui: cuius fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et ut multis philosophantibus complaceamus, qui uolunt potius cum Auer. errare quàm cum alijs uerum sequi, ostendendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12. siquidem Met. cō. 41. postquam concluſit iuxta demonstrationē 8. Phy. q uirtus infinita requisita ad mouendū tēpore infinito corpus cæleste, nō est in magnitudine, quia mouet in non tēpore: mouet statim dubiū cōmuniter tactū à doctoribus 8. Phy. scilicet cur si ponit uirt⁹ infinita in magnitudine, sequitur mot⁹ in nō tēpore: & si ponat extra magnitudinē, non sequitur motus in nō tēpore, quę est rō difformitatis. Et statim rūdet, q hoc ideo est, ga mot⁹ cæli fit à duobus motoribus: quorū alter est finitę motiōis, & est ala cæli: & alter infinitę, & est potentia omnino sine materia: & q motus cæli à motore finito habet, q sit in nō tēpore: & à motore infinito, q sit tēpore perpetuo. ¶ Vbi à plano sensu literæ nō diuertendo, manifeste patet, q ipse est opinatus primum motorē esse infinitæ uirtutis intensiuę, & propter istā infinitatē causare per se primo sempiternitatē motus cæli: & in hoc differre à cæteris intelligentijs: quæ cū sint immobiles, possunt uirtute propria causare perpetuitatē motus, per accidens tamen, ut ex dictis patet. Et quia prædicta uerba Auer.

Auer. aliis locis eiusdem contradicere uidentur (ut adduximus arguendo ad oppositum) ideo à diuersis diuersimode exposita, uel potius extorta sunt: prout quilibet uoluit non se Auerroistam, sed Auerroim suum facere: unde oportet expositiones eorum afferre, ut firmetur ueritas.

¶ Quidam igitur dixerunt, quòd Auer. intendit, quòd sit finitus intensiue primus motor: infinitus autem in duratione, non tantum formaliter, sicut alij motores, sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus ascribitur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas uias. Nam quidam eorum dicūt quòd illa distinctio motoris in finitum & infinitum, est distinctio realis. Quidam uero, quòd est distinctio rationis in primum motorem, secundum quod est finis, & ipsummet secundum quod est agens. & secundum quod agens mouet in tempore: quia est uigoris finiti intensiue: secundum uero quod finis perpetuat motum, & ideo dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij uero dixerunt, quòd illa uerba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in De substantia orbis, &c. ubi magis ex proposito tractauit rem hanc, ubi manifeste negauit infinitatem intensiuam.

¶ Sed quòd omnes huiusmodi responsiones errent, manifestatur. Et primo, quòd loquatur de infinitate intensiua probatur primo sic, Quandocunq; fit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes: & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secūdum quam intentionem sumitur: reliquum debet sumi secundum oppositā intentionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui, &c. sed Auer. diuisit motorem cęli in motorem finitæ motionis, & infinitæ motionis: & descripsit secundū intentionē oppositam, scilicet q dicere infinitatem, est dicere improportionem: & sic erit ois motor infinitus intēsiue.

¶ Secundo sic, Termini quęstionis & responsionis secundum artem demonstratiuam non differunt: sicut nec quæstio differt à conclusione in terminis, sed in modo. Constat autem quòd motor infinitus de quo est sermo in quæstione, est infinitus intensiue: quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. tex. 79. quòd mouet in non tempore: ergo finitas & infinitas, de qua est sermo in responsione, est etiam intensiua.

¶ Tertio sic, Quælibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu in quo quæstioni motæ respondet: sed ista non respondet quæstioni motæ, nisi intelligat de infinitate intensiua: ergo, &c. Declaratur minor, Quæstio est cur uirtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito, posita in magnitudine, inferet motum in non tempore, & posita extra magnitudinem non. Huic autem quæsito non satisfit dicendo, quòd hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, scilicet alter actiue, et alter, ut finis: & ex motore, ut finis est sempiternitas: ex motore uero ut agente est quòd motus sit in tēpore. Hoc enim siue uerū, siue falsum sit, est impertiniens quæsito, & solicitudo superflua. Tota enim quęstio est quare à uirtute separata nō sequitur motum in non tempore: sicut à uirtute posita in magnitudine. Et cōstat q est sermo de uirtute actiua. Hæc autem quæstio, ut & notitiā possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliquid certum, scilicet infinitatem uirtutis siue in magnitudine, siue extra. Et quærit dubium, quare si illa infinita uirtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra magnitudinē non.

¶ Quæratur ergo ab istis primo, Qualis est illa infinitas uirtutis quæ supponitur intensiua, an durationis: si intēsiua, habetur inquæ supponitur intensiua, an durationis: si intēsiua, habetur intentionem dum sumitur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secūdum quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd de facto non sit hoc, est per accidens quantum est ex efficacia uirtutis. Accidit enim tantæ uirtuti, quòd unum uel plura subiiciatur, &c. & nihil minus posset in unum semper ens plura.

¶ In expositione autem uerborum Auerr. errant, quia ex huiusmodi sensu non habetur responsio ad quæsitum: esset enim responsio, quòd ideo uirtus motiua tempore infinito posita in magnitudine moueret in non tempore, & posita extra magnitudinem non: quia uirtus extra magnitudinem distinguitur in motorem, ut agens, & motorem, ut finis: in magnitudine autem non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum fuga boum non deducerent.

¶ Quarto principaliter probatur, quòd de infinita intensiua sit sermo Auer. ibidem: ex eo, quòd ibi dicit, quòd motus cæli inquantum est ab anima cęli, fortitur determinatam uelocitatem: inquantum uero est à primo motore, fortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur, sic, Aut intendit quòd motus cæli habeat sempiternitatem à primo motore effectiue, aut finaliter: si effectiue, cum in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cæli, tripliciter potest hoc imaginari. ¶ Primò, quòd anima cæli, aut non efficiat, aut non sufficienter posit efficere sempiternitatem motus: & ideo attribuatur primo motori tanquam causæ sufficienti: & hoc conuincitur demonstratiue esse falsum, supponēdo animam cæli esse uirtutem motiuā immobilem: ut patet ex 8. Phy. tex. 85. & ex supradictis. ¶ Secundo, quòd anima cæli dependenter illam faciat, primus autem motor independenter: & ideo attribuitur primo motori, ut eius causæ actiuæ independenter. Et hoc conuincitur esse contra Auer. ibi: quia aut loquimur de communi dependentia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eorum dependent à primo. & sic non saluatur commentum ponens differentiam inter sempiternitatem, & determinatam uelocitatem motus cæli in hoc, quòd illa est à primo motore: hæc ab anima cæli. tali enim dependentia communi tam sempiternitas quàm determinata uelocitas, est à primo motore mediante anima cæli. Aut loquimur de singulari dependentia, qua in faciendo talem effectum, scilicet sempiternitatem motus, anima cæli dependet à primo motore. Et hoc conuincitur esse impossibile tenendo primum motorem finitum intensiue: & deducitur sic, Motore sufficiente ex ijs quæ in se intrinsece sunt applicato mobili disposito, circunscripto quocunq; alio, excepta communi dependentia ad primum: necessario prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset uia ad probandam consecutionem causæ ad effectum, & econuerso. Sed anima cæli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respectu motus æterni. ergo circunscripto quocunq; alio excepto communi influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus speciali dependentia. Probatur minor ex eo, quòd anima cæli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendā sempiternitatem motus, scilicet tantam uirtutem intensiue (puta ut mille) & immobilitatē: quilibet enim motor habēs hæc duo, potest sempiternū facere motum, quāuis non per se, ut dictum pluries est. ¶ Tertio, quòd anima cæli licet sufficienter, tamen per accidens facit sempiternitatem motus. primus autem motor facit eam per se: & ideo attribuitur primo motori, ut eius causæ actiuæ, per se primo intendenti illam. Et sic habetur intentum: quia ut ex prima conditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est uirtutis infinitæ intensiuæ. Et in rei ueritate, ista uidetur mens Auer. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, ut quæstio mota ostendit: & non intendit subtrahere ab anima cæli causalitatem actiuam sempiternitatis: sed perfectam causalitatis, cuius nulla uirtus finita est capax: ut patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatę uelocitatis potuit animam, sempiternitatis uero primum motorem.

¶ Si finaliter, hoc potest dupliciter imaginari. Primo, ut sit sermo de dependentia communi qua omnia causantur in genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra Auer. ibidem: quoniam hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam uelocitatem motus & eius sempiternitatem: hoc etenim modo utrumque effectus dependet finaliter à primo motore.

¶ Secundo, ut sit sermo de aliquo speciali modo dependendi: in genere tamen causæ finalis. Et quatum uerba eorum sonant, uidentur dicere, quòd quodam singulari modo sempiternitas est à primo fine, quo non est determinata uelocitas: sic quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius uelocitate, quòd ista sufficienter fiat ab agente: illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionem in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aëre: ideo quæramus ab istis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari, scilicet aut sic, quòd sempiternitas careat causa actiua, & finali tantum attribuatur. Et hoc est ridiculum: quoniam nō est intelligibile, quòd aliquid effectiue producat motum, & non pro ducat eius durationem: maxime cum tempus, quod est durario illa (ut 12. Meta. tex. 29. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autem quòd hæc ab eodem fiunt actiue secundum rem: quamuis non eodem modo: potest enim eorū quæ sunt idem realiter, unum per accidens produci ab agente interiori: & alterum per se, ut patet cum Sortes generat Platonem. Tunc enim licet fiat Plato, per se, sit tamen corpus, uel mixtum per accidens: ut dicitur in primo Phy. tex. 76. Aut sic, quòd ad determinatam uelocitatem causa actiua sufficit absq; finalitad sempiternitatem autem non. Et hoc etiam est ridiculum: quia finis est causa cæterarum causarum, nullúsque est effectus naturæ, aut artis absq; fine. Aut sic, quòd ad determinatam uelocitatem causa actiua cum fine communi sufficit: ad sempiternitatem autem nō, sed requiritur specialis ratio dependentiæ ad primum motorem ut finem. Et hoc est iterum loqui in aëre, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶ Nec apparet alia ratio quàm illa, quæ in eodem com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet quòd motor qui mouet ad consequendum aliquid, uel conseruandum aliquid transmutabile, necesse est quòd quandoq; cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile: qua ratione mouet uno tempore, mouet semper. Et sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine: quæ non habetur in uelocitate motus. Sed adducere hoc ad propositum nouitiorum est. Cum enim omnes animæ cælestes prima intentione operentur propter se (ut dicitur 12. Meta. com. 36. & secundo cæli, com. 17. & 21.) & ipsarum natura sit immutabilis & in actu: & earum opera sint sicut opera artium, ut dicitur 12. Met. com. 44. & finis sit principium in operabilibus: ut dicitur in 2. Phy. tex. 88. Quemadmodum ex actualitate immutabili finis sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus: ita ex aliis conditionibus nobis ignotis sumunt rationem tantæ uelocitatis: & quare magis ab Oriente moueant uersus hemisphærium superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius: ut ex secundo cæli text. & com. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum fieri, cum naturalia agantur propter finem: ut dicitur 2. Phy. text. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, quòd sempiternitas specialiter dependeat à primo, quàm certa uelocitas. utrunque enim eorum habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶ Amplius. Cum ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his finis conditionibus, scilicet quòd sit in se actu, & habitus à mouente, & immutabilis: & hæc sint communia omnibus motoribus cælorum respectu propriarum essentiarum: nihil proprium primo motori dixisset Auerr. sed totum quod dixit, conuenit omnibus animabus cælorum in ratione finis. Nec potest dici, quòd dictum Auer. commune quidem est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo propter dependentiam aliorum à primo, & in ratione finis: quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & uelocitatem: utraq; enim propter independentiam, primo est attribuenda fini. Quod si tanquam ad ultimum refugium recurrendo dicatur, quòd sempiternitas motus dependet à primo fine quodā singulari modo ignoto nobis: & hoc cognosci ex hoc, quòd omnes motores cælestes conueniunt in sempiterne mouere: non autem in uelocitate motus (hoc enim ideo esse credendum est, quia rationem sempiternitatis habēt respiciendo primum, uelocitatem uero respiciendo propria.) Hoc est contra Auerr. qui expresse dicit in secundo cæli, com. 58. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum uelocitatum, secundum quod magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solum de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus: ut dicit Auer. in secundo cæli, com. 38. & 71. & alibi, est: quia conueniunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet coniicere, quòd sit ex singulari modo dependendi à fine: cum clare pateat, quòd finis communis cum immaterialitate motoris sufficiat, nec locus est coniecturis in manifestis.

¶ Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auerr. ut patet in commento, nihil aliud est quàm temporalitas: in qua omnes motores cæli conueniunt, sicut & in sempiternitate: nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auer. ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rationes, si duo motores secūdum rem in primo orbe ponantur: efficaces tamen sunt etiam si duo secūdum rationem: unus autē secundū rē ponitur: ut patere potest cuilibet eas applicare scienti. Vnde omnes expositiones cōmenti prædicti falsæ apparent.

¶ Vltima autem ordinem librorum Auerr. non pensauit. Cum enim constet ex secundo cæli, com. 2. quòd tunc iam fecerat libellum de substantia orbis: & ex pluribus commentis, quòd tunc etiam fecerat super libros Physicorum: & ex 12. Meta. com. 65. quòd iuuenis erat quando fecit super lib. de cælo: & sperabat in com.

in com. 32. se perfecturum astrologiam: & quòd senex scripsit super Metaphysica, manifeste liquet, quòd omnia dicta Auerr. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius: & non econuerso: quoniam opus illud testamentum eius est.

Alius modus dicendi pro positum.

¶ SECVNDA autem uia ad ostendendam infinitatem uirtutis Dei gloriosi sumpta ex S. Th. breuior est. Et supponit Deum esse causam actiuam alicuius substantiæ, siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omnium incorruptibilium, siue ab æterno, siue in tempore: nihil enim horum refert, dummodo cōcedatur per simplicem emanationem (quam nos creationem dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autē nunc supponatur. Tum quia communiter excellentes uiri hoc concedunt etiam de mente Ari. & Auer. Tum quia expresse cōtra Algazelem pluries Auer. h. d. Tū quia hoc exigeret specialem quæstionē, quam alibi tetigimus.

¶ Acquiescentibus ergo huic supposito, hæc uia paratur, iuxta quam arguitur prælibando rationes terminorum, scilicet quòd uirtus creatiua est uirtus actiua effectus ex nulla potentia passiua: siue sit creatiua ab æterno, ut Plato & Arist. cum sequacibus posuerunt: siue in tēpore, ut fides Christiana determinat. Cæteræ autem uirtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potentia passiua præsupposita: ut patet in naturalibus & artificialibus.

¶ Arguitur ergo sic loquendo semper de quantitate uirtutis seu perfectionis. Omne quātum excedens aliud quantum, sic quòd quantumcunq; excessum crescat, nunquam inter ipsa est aliqua proportio: est necessario infinitum intensiue. Ista patet ex terminis: quoniam, ut dicitur in 8. Phy. tex. 79. si excedens est finitum, addendo semper quantum ad excessum, quandoq; æquabitur & excedetur. Sed uirtus creatiua est aliquantæ perfectionis: & sic excedit uirtutem factiuam rerum ex potentia subiecti: quòd quantumcunq; augeatur, non est inter eas proportio. ergo uirtus creatiua est infinita intensiue. Probatur minor quo ad ultimam partem (quæ sola eget probatione) & ducēdo ad impossibile: quia sequeretur quòd uirtus tantum actiua ex aliqua potentia, & uirtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales: quod est manifeste impossibile. Tenet consequentia, supponendo unum, quod probatione non eget, scilicet quòd quanto aliquod actiuum potest educere rē de remotiori potentia ad actū, tanto est uirtuosius. Ad sensum enim patet, quòd ad educēdum calorem de potētia aquæ, maior uirtus requiritur quàm ad educendum ipsum de potentia aëris. hoc igitur supposito, arguitur more Aristotelico sic. Sumatur uirtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia: & sit A. Sumatur quoq; uirtus productiua bouis ex aliqua potentia, puta C: & sit uirtus illa B. Tunc sic, istæ duæ uirtutes, scilicet A & B, per se habent aliquam proportionem: sit ergo proportio centupla: ita quòd A excedat B, non plus quàm in centuplo. Et tunc sumatur potētia passiua in centuplo magis elongata ab actu quàm sit C: & sit illa D. Cum ergo oporteat tanto uirtuosius esse agens quāto elongatior est potentia ab actu: necesse erit uirtutem actiuam bouis de potentia D, esse in proportione cētupla ad B: ac per hoc esse æqualem ipsi A. Et sic uirtus productiua ex aliqua potentia, & uirtus productiua ex nulla erunt æquales: quod est impossibile. Imo etiam eodem processu potest deduci, quòd illa sit etiam maior: quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum ex eo, quòd non potest sumi rerum natura potentia remotior ab actu quacunq; potentia data: oportet enim sic dicētes negare processum Arist. 4. Phy. tex. 72. ubi assumit plenum subtilius quocunq; pleno. & 6. Phy. tex. 15. ubi assumit motum uelociorem quocunq; motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phy. Saluatur enim efficacia horū & similium processuum ex rationibus formalibus terminorum: & ex ueritate conditionalium: quicquid enim repugnat ueritati conditionalium, est falsum & impossibile, ut Auer. dicit in 8. Phy. tex. 78. Vnde proposito sufficit ueritas conditionalium: puta, si uirtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, esset in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quāuis quidam nescientes, aut non uolentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt: ut de Scoto patet prima distin. 41. Qui ideo credidit se soluisse: quia S. T. non solicitus circa terminos, qui in Autenticis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi, Eorum inter quæ nulla est proportio, alterum est infinitum: soluit Scotus, quòd hæc non est uera, ut patet de puncto & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore utrunq; esse quantum, ut has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumentorum. Deus mouet, ut finis, uel ut motor.

¶ RESTAT igitur argumentis in oppositum respondere.

¶ Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit: unam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicendum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus mouet ut finis tantum, uel ut finis & agens: & si ut agens, an mediate, uel immediate: pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam uero principalem, scilicet an ex positione uirtutis infinitæ intensiuæ in rerum natura, necessario sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auer. & simpliciter. Quamuis igitur multi ex secūdo cæli, tex. 64. ubi in summo gradu perfectionis uniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Meta. tex. 30. ubi dicitur, quòd Deus mouet sicut amatum & desideratum: credant Deum non esse causam agentem, sed finalem. uerius tamen dicunt sentientes utroq; modo Deum esse causam: ut simplicius arguit ex primo cæli tex. 10. ubi Arist. dicit, Deum nihil agere frustra. Si enim ad hoc inconuenientes solicitus fuit Arist. deducere, quòd Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere propter finem. ridiculū enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auer. quoque in De substantia orbis, manifeste reprehendit dicentes oppositum esse de intentione Arist. & in decimo Meta. com. 7. expresse dicit, quòd Deus mouet non tantū, ut finis, sed ut motor. Quod etiam firmat in 12. com. 6. & in com. 44. ubi etiam postmodum Auicennam ponentē Deum esse tantū finem arguit, quòd oportet primi principij esse actionem: quæ cū hoc quòd sit sibi propria, sit cōmunis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secūdo cæli, cō. 17. dicit, quòd omne habens actionem in se, habet actionē in alio: & in com. 21. dicit q; omne, quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secūda intentione: nisi illic esset natura non innata ad largiēdum. Et breuiter totus Auer. plenus est hac sententia, uel formaliter, uel radicaliter: ut putā quòd in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt: ut dicitur in 12. com. & 35. & 38. & 55.

¶ Nec obstat quòd Arist. dixit Deum mouere ut amatum, non enim dixit hoc cum dictione exclusiua: imo ex hoc magis habetur propositum supposita illa uniuersali Auer. quam modo diximus. id uero quod ex secūdo cæli adducitur, admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroistis adducatur: cum Auerrois ipse ibidem in com. 66. expresse dicat, quòd in illo summo gradu habēre optimum sine actione datur latitudo includens omnes intelligentias. ita quòd apud ipsum omnes intelligentiæ sunt ut illo primo gradu, & non tantum Deus: & tamen constat apud eos etiam, quòd cæteræ intelligentiæ agunt ad extra. Intendit enim ibi Arist. apud Auer. intelligentias quatenus intelligentiæ sunt, habere optimum (quod est felicitas speculativa) sine omni dependentia ab exteriori actione non sicut in nobis: auxta illud 12. Met. tex. 39. deductio autē qualis optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus uero animæ sunt, optimum assequi per motū: et in secundo locari ordine, simul cū corporibus, quorū sunt animæ. Vnde Deum mouere non solū finaliter, sed actiue dicimus.

¶ Et quamuis ex multis cōmētis uideatur haberi, quòd Deus mouet immediate: quia in com. 44. 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motorem primi orbis, & in com. 38. expresse dicitur quòd primus motor mouet sine medio: & in com. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerum motuum cęlestium, expresse supponendo nullam esse quæ non mouet: ut tamen ex dictis superius patere potest in com. 41. 12. expresse dicit motum cæli componi ex duobus motoribus. Et ideo sciendum est, quòd ista subinuisem non contradicunt: quoniam cum sint in hac re opiniones extremæ, una Auicennæ dicentis Deum nihil agere ad motum cæli, nisi secundum quod prima causa operatur per secundas: sed primum motorē esse primam intelligentiam productam à deo, quæ cum anima cæli mouet: alia eorum, qui dicunt Deum solū mouere primum cælum. Auerrois uia incesit media utrunque declinans extremum. & ideo nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non ramen mouet solus.

¶ Sed quia in motu primi cæli sunt duo (sempiternitas motus, & certa uelocitas, puta 24. horarum) potuit utrunq; horū habere per se primo causam actiuam & propriā: & sempiternitatis quidem Deum: certę uero uelocitatis animam cæli. Et hic fenius respondet plane expositioni illius cōmenti absq; extorsione. Et sic Deus non est prior motore totius. imo facit per se motum totius quo ad nobilissimam eius rationē, quæ est sempiternitas: & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis. Et ideo dixit ibidem Auerrois, quòd est potentia non in materia. Et per hoc uolebat cp differret ab anima cæli. Et hoc modo saluatur quod cō. 44. dicitur, quòd illud quod intelligit motor corporis cęli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerum motuū saluatur: quia ex moruum numero inuentus est numerus motorum aliorum à primo, qui iam ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu conclusam: sed primam ex infinitate motus cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum exigentiū motores immobiles. Et hoc consonat textui Arist. expresse quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorum mūitorum: ut per hoc insinuarer, quòd de aliis

à primo

Universidad de Deusto
Biblioteca

à primo lequebatur: quamuis primus quoq; sit immobilis. Est siquidē sermo Arist. & Auer. ibidem contra ponentes substātias immateriales abiq; aliqua propria motione alicuius corporis: ut patet ibidem, quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auerr. inueniuntur consona: & merito, quia uero omnia consonant. Vnde Eliæ Hebræi labor quàm uanus fuerit, patet. Putauit enim quod ex hoc quòd Deus dicitur motor esse actiue primi cæli: sequeretur, ergo mouet solus primum cælum. Iam enim liquet Deum esse proprium motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiue causandam. Mouet ergo Deus cælum effectiue, ut motor proprius: & mediante anima cæli sic, ut utriusq; proprius effectus motus cæli sit diuersimode: & sic, quo ad duo prima pateat quid tenendū sit. De tertio autē (in quo tota stat difficultas præsens) ambiguitas magna uidet. diuersi siquidē sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet q; ex hoc antecedēte datur uirtus infinita in natura. sequitur necessario, ergo motus in non tempore. Quibusdā uero uidetur q; distinctione opus sit in re hac. & hi in tres distincti sunt uias. Alij putant q; distinctione modi agendi, scilicet libere, uel necessarie opus sit. Alij uero q; distinctio modi essendi illius uirtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale: ad hoc sufficiat. Alij autē duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam uirtutem in rerum natura: scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediationē, uel immediationem: ita q; omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidē postponentes (quia ex discussione aliarum quid ueritatis habeat patebit: & eius fundamēta sunt quæ arguendo adduximus) ad secundam nos transferamus opionē: quæ tria dicit. Primo, quòd ex hoc antecedente, uirtus infinita est in magnitudine: necessario sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cū Arist. 8. Phy. tex. 79. omnes Peripatetici, licet differāt in modo deducendi consequentiam. Sco. enim in primo sentē. dist. 2. q. 2. ad ultr. dicit. quòd ex eo quòd in antecedente assumitur uirtus infinita, subintelligendo agat: necessario sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere cōtingeret uirtutem infinitam & infinitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo uero quòd in antecedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quòd si agit, agat circa corpus. & consequenter quòd sit ibi aliqua resistentia: & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agēs. ac per hoc sequitur, ergo actio illius uirtutis est mouere, quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium & resistentia, faciunt successionem esse in motu. & sic ex toto antecedēte simul, scilicet uirtus infinita in magnitudine: sequitur motus in non tēpore. Sed hæc deductio manifeste peccat, quia ex hoc quòd aliqua uirtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur ille duæ causæ successionis: sed una tantum, scilicet diuersa approximatio partiū passi ad agens: sed ex omnibus his absque resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione: quia manifeste patent de uirtute illuminatiua. Hæc enim est extensa: & agit in corpus, &c. & tamen non est motus proprie (de quo loquimur) ut distinguitur contra mutationem.

Num sit motor sit uirtus infinita in tensiua, sequatur motus in non tempore.

¶ Sanct. Th. autem, quia Arist. nō fuit solicitus ibi de utraq; parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi & cæteris expositoribus (quātum uidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet ly uirtus seu potentia, supponit pro uirtute motiua, proprie sumendo motum. ita quòd antecedens illius consequentiæ secūdum ueritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine. Ergo. Et quod hæc sit mens Aristot. patet ibi, ex eo quòd probando suppositionem unā, scilicet quòd maior uirtus facit æquale in minori tempore, dicit ut calefaciēs, aut dulce faciens, aut proficiens, & omnino mouens: ubi manifeste patet quòd de uirtute motiua loquitur. Patet etiā ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illam, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere proprie. Vnde impertinens erat proposito tractare de omni uirtute extensa: quāuis ex ista negatiua non posset dari uirtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex cōsequenti, quòd nulla uirtus in magnitudine est infinita. Quia cū sit uirtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substantialis, & omnis uirtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (ut patet in primo cæli, tex. 7.) & simplicibus existētibus finitis impossibile sit misstum fieri infinitum: manifeste deduci potest, ex negatione infinitatis uirtutis motiuæ in magnitudine negatio infinitatis omnis uirtutis extensæ.

¶ Facit tamen uim S. Th. in ly magnitudine, ex hoc quòd uirtus extensa non est intelligens: uirtus autem extra magnitudinē est intelligens: ut patet tertio de anima cō. 5. uirtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Aristot. Quia si est uirtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quantum potest: sequitur, ergo mouet in non tempore: ut patet ex deductione Aristot. ibidem.

¶ Secundo dicit, q; ex hoc antecedente uirtus infinita est (etiam loquendo de motiua) nō sequitur necessario, ergo mouet in nō tēpore: quia potest illa uirtus esse agentis liberi, in cuius potesta te est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse cōtra Ari. & Auer. & omnes philosophos. Sco. cū sequacibus nō reputat hoc inconuenientis: imo dicit in secundo sen. dist. prima q. tertia, eos sibipsis contradicere, ponendo Deum agere necessario.

¶ Mihi autē uidetur hoc non esse contra Arist. eo quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessario sequitur ex dictis eius. Deum autē non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessario. Demōstratio siquidem posita in primo cæli, tex. 90. sufficienter saluatur supponendo, omnes intelligentias differre specie, & mouere quantū possunt, ut assimilentur Deo glorioso: cuius proprius effectus est sempiternitas: siue libere siue necessario illā causet. Numerus quoq; intelligentiarū eisdem suppositionibus stātibus optime inuestigatur ex numero motuum: sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in tex. 79. scilicet uirtutem finitā & infinitam mouere æqualiter: manifeste ibidem ascribitur uirtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facile saluari uidentur absq; hoc. Nolo tamen propterea Aristoteli attribuere, quòd posuerit Deum agere libere, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum. contra Auer. tamen illam responsionem esse non dubito. ut ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset: & com. 21. secundi de cælo manifeste habetur.

¶ Sed quoniam ex principiis philosophiæ non necessario sequitur Deum agere necessario, idcirco cum soli rationi obediēdum sit, quod secundo loco contra hoc obiicitur, soluēdum est. Cum ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶ Et ad primam probationem dicitur quòd quamuis nō sit impossibile Deum uelle uti tota uirtute sua: est tamen impossibile Deum uelle uti tota uirtute sua in hoc effectu. qui est uelocitas motus. Nec hoc est ex defectu uirtutis, aut uoluntatis: sed quia hoc non est factibile. unde Deus utitur tota uirtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶ Ad secundum uero dicitur præmittendo quatuor. Notandum est enim primo, quòd aliud est arguere ex potentia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habente talem modum essendi, scilicet in magnitudine, uel extra, uel modum operandi, scilicet necessario, uel libere. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi. secūdum uero modum essendi uel operandi coassumit. Constat autem quòd multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, uel operandi simul: quæ non possent deduci ex illa ratione formali absolute.

¶ Notandum est secundo, q; ex aliqua ratione abstracte* seu absolute sumpta, dupliciter aliquid deducere cōsueuerūt philosophi. Vno modo necessario, sicut ex ratione motus deducitur, quod oportet esse in tēpore. Alio modo non repugnanter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunq; motu dato potest dari uelocior, &c. Et inter hæc tantū refert, q; consequēs aliquid necessario comitat ipsum in quocunq; ponatur secundū omnē modum essendi illius: & consequens uero aliquid nō repugnanter, non oportet comitari illud in aliquo: imo stat q; repugnet ei in quocunq; modo essendi: ut patet in exemplis adductis.

*Aliàs, abstracte. licite.

¶ Notandū est tertio, quod tripliciter potest imaginari, q; potentia motiua infinita exeat in actū secundū, uel q; moueat A mobile certa uelocitate: ita q; nō possit uelocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatū. Vel q; moueat infinita uelocitate, id est, in non tēpore: nō est enim intelligibile q; aliquid actualiter moueat infinite uelociter, & tamen in tempore: quia ex quo actualiter mouet, tēpus illius motus certū est secundū se. figuretur ergo, & tunc procedatur iuxta tex. 79. octaui Phys. & uenietur ad hoc, q; motus infinitæ uelocitatis erit in æquali tempore cū motu finitæ uelocitatis: (utpote à uirtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ uelociter & & mouere in nō tēpore. Vel medio modo, scilicet q; nunq; moueat tāta uelocitate A mobile, quin possit illud uelocī mouere. ¶ Hæc autem tria aliter se habent ad potentiam motiuam infinitam absolute: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiam siquidem motiuam infinitam in magnitudine, duo extrema cōparantur immediate: ita quòd respectu talis uirtutis non datur medium inter mouere in non tempore & mouere certa uelocitate adæquate. Ad potentiam uero motiuam infinitam absolute extrema hæc sunt mediata: ita quòd stat, q; moueat sic uelociter, quòd tamē semper uelocius mouere possit. Et ratio differentiæ est: quia uirtutis extensæ quātum est posse, tantū necessario est facere: ut patet inductiue. & consequenter si est infinitū posse,

posse, ergo habet adæquatū facere. aut ergo hoc est certa uelocitate mouere, aut in nō tempore: mouere enim sic, q; uelocius possit non esse adæquatum uirtuti, patet. Virtutis uero motiuæ infinitæ absolute, non oportet quantum est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi & essendi: & cō sequenter abstrahit ab hoc quòd faciat secundum totum posse aut partem, & tantum, uel tantum. & ideo non necessario sequitur quòd si exeat in actum, quòd exeat in opus adæquatū.

¶ Notandum est quarto, quòd aliter arguendum est ex infinita uelocitate ad infinitatem potentiæ motiuæ absolute: & aliter ecōuerso. Ex infinita siquidem uelocitate determinate infertur, ergo potētia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare. Ex infinita uero potentia motiua nihil aliud potest inferri, nisi, ergo potest infinita uelocitate mouere: quia si aliquanta uirtus motiua potest mouere aliquāta uelocitate, maior potest maiore, et infinita infinita. Sed quia posse mouere infinita uelocitate cōtingit dupliciter, uno modo sic quòd possit facere motum infinitæ uelocitatis in actu: alio modo sic, q; possit semper facere maiorē uelocitatem quacūq; facta uelocitate: ideo non potest ex infinitate potētiæ motiuę absolute inferri determinate: ergo est actu infinita uelocitas: sicut ecōuerso.

¶ His autem præmissis, dico quatuor. Primo, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita in magnitudine, optime sequitur, ergo mouet in non tēpore: quia si non, ergo mouet adæquate certo tempore ex tertio notando: & tunc sequitur iuxta deductionem Arist. ergo uirtus finita & infinita secundum totum posse mouent æqualiter. Secundo dico, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita, non sequitur necessario, ergo A mouet in non tempore. dicentibus enim q; non, subinferri non potest, ergo mouet adæquate in certo tempore. datur siquidem medium, scilicet quòd permittitur mouere A mobile tanta uelocitate (puta decem horarū) non tamē adæquate: sed potest semper uelocius, ut patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si uirtus illa est in magnitudine. & ideo Ari. fundans demōstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tempore, aut certo tempore: loquendo de adæquata operatione assumit ab aduersario uirtutem motiuam esse in magnitudine: quia de tali constat, quòd oportet supponere aliquam uelocitatem esse illi adæquatam: quod non oportet uerificari de uirtute motiua absolute: quia abstrahit ab his.

¶ Tertio dico, quòd ex hoc antecedente, A est potentia motiua infinita, non sequitur non repugnanter, ergo motus in non tempore. Probatur hoc ex illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile & impossibile ex terminis: quòd possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario: ut patet: de uelocitate motus respectu motus & mobilis. impossibile uero nisi habeat connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri non potest: & hoc ideo est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quòd sine necessaria connexione fieri nequit. Constat autem quòd motus in non tempore claudit contradictionem ex terminis. si est enim motus, ergo in tempore: & si in tempore ex terminis. si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non est motus. Et ex antedictis patet, quòd hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

¶ Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primo, quia id quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiue, & possibiliter ad illud absolute. uerbi gratia, Quod sequitur necessario ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessario ad uirtutem motiuam infinitam habentem esse in magnitudine, ut patet. ergo sequitur possibiliter ad uirtutem motiuam absolute. Secundo, quia cum hoc argumentum ualeat, Si aliquanta uirtus motiua potest mouere aliquāta uelocitate, ergo maior potest maiore, & infinita infinita. & ulterius ualeat, Aliquanta uirtus motiua potest mouere tanta uelocitate: ergo potest facere tantam uelocitatem actualiter, & maior similiter maiorem. quare non ualet, ergo si est infinita, potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet difformitatis: & tamen oportet si tenenda sunt prædicta, negare illam ultimā consequentiam: quia ut patet ex dictis, posse facere uelocitatem infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in nō tempore.

¶ Tertio, quia etsi assignata sit ratio quare infinitæ potentiæ absolute non oportet assignare adæquatum facere: quia scilicet abstrahit à modis operandi: non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ motiuæ absolute repugnet mouere secundum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessario nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd moueret in non tempore: ut patet, ergo.

¶ Ad primum horum dicitur quòd maior est sic modificanda, illud quod sequitur necessario ad aliquid cū aliquo speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur permissiue ad illud absolute: sic enim est uera, & non aliter. Si enim aliquid sungatur cum aliquo sibi incompossibili ex terminis, id quod sequitur ad coniunctum, utrique partium repugnat. uerbi gratia, Ad hominem æreū sequitur habere perfectissimū sensum tactus, non medium inter contraria. quod, ut patet, non sequitur ex ratione hominis absolute, nec æris. Sic autem est in proposito: quia uirtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem. partesque coniuncti non sunt compossibiles: ut ex iam dictis patet: & effectus necessario sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ratio difformitatis inter ultimam consequentiam & priores, est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adapiat principia causa proprio effectui. In ultima autem non secundum ueritatem, sed solam apparentiam. non enim proprius effectus uirtutis potentis infinita uelocitate mouere, est actualiter mouere infinita uelocitate: sed nulli certe uelocitati obligatum esse suum mouere quantum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si sic ponit mouere actualiter, ut semper ponit uelocius mouere: ut patet.

¶ Et si quæratur, cum uirtuti potenti mouere uelocitate unius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in una hora, & duplæ potentię potēti mouere in medietate horæ proprius effectus dicat mouere actualiter in medietate horæ: quare uirtuti potenti mouere infinita uelocitate proprius effectus non assignetur mouere actualiter infinita uelocitate. Respondetur quòd hoc ideo est: quia quandocunq; quātitati uirtutis potest dupliciter attribui quantitas operis, & altero modo est impossibile propter implicationem cōtradictionis in ipso opere: altero uero est possibile: dicendum est quòd effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exemplum theologicum. dicimus quòd uirtus creatiua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, quòd Deus possit creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacunq; creatura facta potest facere perfectiorem. Cum ergo in proposito inter uirtutem motiuam quamcunq; finitam, & infinitam respectu uelocitatis motus hæc sit differentia, quòd finitæ uirtutis quantitati uno modo & illo possibili, respondet quantitas uelocitatis in effectu, scilicet faciendo illam actu: infinitæ uero uirtutis quantitati, duobus modis quantitas uelocitatis respōdere uidetur, scilicet faciendo infinitam in actu, uel mouendo absq; obligatione ad certam uelocitatem: & primo modo infinita uelocitas effectus rationem habere non potest (cum sit de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infinitæ potentiæ proprius effectus est.

¶ Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentiæ motiuæ absolute repugnat mouere actualiter secundum totum suum posse quo ad uelocitatem motus, non autem quo ad durationē eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assimitur talis motio, ut operatio quædam: & quare infinitæ potentiæ motiuæ repugnet, quærunt: cum tamen (ut ex dictis patet) nō sit de genere operationum, sicut nec alterare cælum. Nec ex his imponas mihi quòd dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantum quòd infinito posse motiuo non potest respondere adæquatum operari actualiter, quo ad uelocitatem motus. Ex hoc enim non sequitur uniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatū operari: stat nanq; quòd respondeat infinitum operari quo ad durationem motus, & quo ad operationes immanentes, scilicet intelligere & amare, &c. Vnde ad quæstium cum distinctione dicendum est, quòd infinita potentia motiua potest referri ad motus uelocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi mouere secundum totū suum posse: quia ista non est operatio, sed quiddam plus quam chimericum. Secūdo modo non repugnat: imo de facto conuenit, ut ex dictis patet.

¶ Quarto dico, quòd ex hoc antecedente, A est uirtus motiua infinita agentis liberi: non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in non tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper certo tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantum est ex ratione uirtutis posset uelocius mouere. Cum enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolute, nihil aliud sequatur, nisi q; quia tanta potentia potest mouere tanta uelocitate, & maior maiore, infinita potest infinita uelocitate mouere: & hoc contingat dupliciter, scilicet, aut quòd possit exire in actum secundum, faciendo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciendo infinitam uelocitatẽ: aut quòd sic semper possit, ut nunquam exeat in actum secundum, faciẽdo aliquam uelocitatem, quin possit adhuc facere maiorem, & ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolute nõ necessario sequatur, quòd possit exire in actum primo modo: & ex hoc quòd est agentis liberi, necessario sequatur quòd exeat in actum secundo modo: si debet exire in actum, consequens est quòd non ex infinita potentia motiua agentis liberi absolute considerata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi deducatur necessario. ergo motus in nõ tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis uera sit ne cessaria, ista conditionalis non est uera, Si datur uirtus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus in non tempore. Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicẽdum sit, scilicet quòd falsum est, quòd ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ absolute sequatur, ergo motus in non tempore.

¶ Tertium quod habet hæc secunda opinio, est, quòd nõ potest aliter saluari infinita potentia in rerum natura, nisi ponendo ipsam agere libere: eo quòd aliter sequeretur motus in nõ tempore. Sed hoc non est dictum commune: unde non uidetur tutum sequi illud, præsertim, quia (ut ex dictis & dicẽdis apparet) à multis illustribus uiris saluatur, etiã si Deus non ageret libere.

¶ Tertia uero opinio, quam S. Th. 8. Phy. protulit in lucem, dicit quòd sola distinctio modi essendi, scilicet in magnitudine, uel extra, sufficit ad saluandam uirtutem motiuam infinitam absq; motu in non tempore, quicquid sit de modo operãdi. Ita quòd secundum eam quamuis ista conditionalis sit uera, Si uirtus motiua infinita est in magnitudine, daretur motus in nõ tempore: ista tamen non est uera, Si motiua uirtus infinita est extra magnitudinem, daretur motus in non tempore. Et fundamentum huius est, quia ueritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primo super infinitate motiuæ potentiæ: ex qua habetur, quòd possit mouere infinita uelocitate. Secundo super modo essendi eius in magnitudine: ex quo habetur, quòd quãtum est posse, tantum est operari. Tertio super hoc, quòd effectus non est dignior sua causa: ex quo habetur, si aliqua uirtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere ueritatẽ illius conditionalis, patet ex eo, quòd quodcunque horum trium desit, conditionalis non est uera. Si enim deest infinitas potẽtiæ motiuæ, nunquam deducetur motus in non tẽpore. similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantum quantum potest, nunquam deducetur motus in non tẽpore: & nihil minus si non ponitur quòd operetur in passo capaci adæquatę operationis illius potentiæ: nunquam sequeretur motus in non tempore: quem constat nõ sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuę infinitæ. In operationibus siquidem transeuntibus non solum impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potentiæ actiuæ, sed ex parte passi. Constat autem quòd proprium passiuum motiuæ uirtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quantũ, & corpus, &c. ut patet 6. Phy. tex. 32. & ideo nisi ponatur, quòd adæquata motio uirtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente, possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine (idẽ enim sunt in proposito) non potest deduci, ergo mouet in non tempore. & quia hoc non poni potest absolute, quia est impossibile: ideo oportet poni, ut sequens ex antecedente aduersarij. habetur autem ut iam diximus ex illo, quia causa nõ est indignior effectu. Ex his autem patet quare secunda conditionalis, scilicet si uirtus motiua infinita esset extra magnitudinem, daretur motus in non tempore, non est uera, quoniã deficit sibi tertia conditio. nõ enim oportet uirtutis existentis extra magnitudinem dari adæquatum opus in magnitudine. & ratio est, quia uirtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, ut uniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, ut materiale possit totam immaterialium uirtutem adæquare.

¶ Vnde ad maiorem horum euidentiã considerandum est quòd motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra, diuersimode comparatur, illi quidem, ut effectus proprius causę particulari & propriæ: huic uero, ut effectus particularis causæ uniuersali (quemadmodũ liquefactio ceræ uirtuti solari) quia motus est effectus in corpore: & consequenter fit à uirtute corporea sicut ab uniuoco: à uirtute uero immateriali sicut ab æquiuoco & uniuersali. & ideo sicut ridiculum esset ex quantitate uirtutis solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, ut adæquantem uirtutem solis: ita irrationabile est ex quantitate uirtutis immaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est uelocitas motus tanquam effectum adæquatum.

¶ Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolute, & potentiam motiuam infinitam incorporeã, hoc interest, quòd illa, aut nihil aliud per se dicit nisi principium motus (ut patet si sumatur absolute) aut si aliquid aliud addit, nihil addit, eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus, ut patet si sumatur in magnitudine. ista autem ex hoc quòd immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, quòd ponitur extra magnitudinẽ, sequitur quòd non per se primo respiciat motus uelocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt uirtutes corporales, sed altius qui per se primo aspiciat, & secũdario, & quasi per accidens motum. Vnde fit ut infinitas uirtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus uelocitate necessario manifestaretur. Infinitas autem uirtutis motiuę existentis extra magnitudinem, non, quia scilicet infinitas potentię in magnitudine, est per se primo particularis principij motiui: infinitas uero potentiæ extra est per se primo rei eleuatę supra ordinẽ principiorum motiuorum particularium: ac per hoc altius quid respicit, ut adæquatum motum *quàm uelocitatem motus. Imaginandum est enim quòd res illa infinita extra magnitudinem, quamuis habeat in se unde possit mouere: hoc tamẽ opus non per se primo respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia ut pluries dictum est, motus per se primo est actus corporis: uirtus autem illa eleuata est sicut supra corpora: ita super omnia corporalia, per se primo, quod dico propter ens & bonũ & alia huiusmodi: quę etsi sint corporalia, non tamen per se primo. & ideo non oportet si uirtus illa est infinita, uelocitatem infinitam posse ab ea prouenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum S. Th. conditionalis ista. Primo, ex eo quòd uirtutem extra magnitudinẽ nõ oportet habere adæquatum facere suæ uirtuti: cum agat per intellectum, ut dictum est in secunda opinione. Secundo, ex eo quòd considerata uirtute infinita extra magnitudinem nõ considerato modo operandi: sequeretur, ergo daretur motus in nõ tempore, quia non posset fieri motio quo ad uelocitatem adæquatam uirtuti motiuæ: quia moueret corpus in actu, pura cælum: quod non esset capax motionis adæquatæ illi uirtuti, nec absolute: quia hoc implicat, nec ex hypothesi data: quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extra.

¶ Contra hanc autem opinionẽ dupliciter obijcitur. Primo quia si ex sola incorporeitate uirtutis motiuæ infinitæ habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifeste sequitur quòd non refert si ponatur uirtutem illam esse motiuam necessario, dummodo ponatur incorporea: stat enim ista duo simul, non enim est impossibile uirtutem immaterialem esse necessario motiuam: ut Arist. & philosophi tenent de animabus orbiũ. Ex hoc autem quæratur in quanto tempore moueret uirtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & signetur illud tempus, & tũc procedatur iuxta tex. 79. 8. Phy. deducendo ad impossibile, quòd æqualiter mouerẽt uirtus finita & infinita. Secũdo, qa hoc est expresse cõtra Auer. in 2. cæl, cõ. 18. et 71.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd istæ duæ conditionales distant sicut cælum & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, mouerer in non tempore: & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secũdum totum suum posse, moueret in non tempore. Secunda enim est uera: quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere. & cõsequenter habere mobile talis motionis subiectum, cũ motus sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres antedictæ conditiones. In alia uero non habetur ex hypothesi antecedentis mobile capax totius posse: & ideo est falsa ex defectu tertiæ cõditionis. ¶ De illa autem conditionali super quam firmatur argumentum, scilicet si esset extra magnitudinem, finita uirtus motiua, necessario daretur motus in non tempore: dicenda sunt duo. Primo, quòd est impertinens proposito, quia nõ habetur ex dictis S. T. Multum enim refert posita uirtute infinita incorporea loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam, ut sic abstrahẽdo à quibuscunq; aliis, quæ non necessario ipsam infinitam & incorpoream comitantur, & loqui de ipsa addendo sibi specialem modum agendi, scilicet necessario. Primo enim modo est sermo S. T. & non secundo, & primus nihilominus modus nihil ponit incompossibile. secundus uero forte aduinat incompossibilia: quia quamuis uirtuti incorporeæ non repugnet esse necessario motiuam & uelocitatiuam motus, repugnat tamen forte uirtuti incorporeæ infinitæ. unde non oportet de illa conditionali solicitum hic esse. Si tamen de ueritate eius quæratur, dicẽdum secundo uidetur quòd est falsa eadẽ ratione: quia scilicet ex hypothesi antecedentis habetur cp immobili posset recipi adæquatus effectus illi uirtuti. Vt enim iam infinities tactũ est, motus in non tẽpore est quoddã impossibile ex terminis: & nõ sequit nisi ex aliqua hypothesi impossibili, quam requirere illa tria monstratum est.

¶ Et cum contra arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore, signetur illud, &c, responderur, quòd quia ex parte motoris nulla posset certitudo uelocitatis determinari: quia nec ex libertate, nec ex finitate potentiæ, & in non tempore mouere,

*Aliàs, motus.

uere, non sequitur ex hypothesi, oportet dicere quòd si moueret, moueret ea uelocitate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non uiolentabile & capax motus 24. horarum tanto tempore moueret illud, & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tempus, illud intrepide assignetur: puta una hora, uel decem: hoc enim non refert. Et si procedatur deinde ad hoc quòd eodem tempore mouebit idem mobile uirtus finita & infinita: dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit quàm ex uirtute motiua. Inconueniens siquidem est quòd uirtus finita & infinita ex propriis meritis consideratæ moueant æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (ut secunda opinio dicit) uel ex parte mobilis, ut modo dicitur: uel ex mediatione alterius motoris, ut ultima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primum est, quia ex eo quòd in antecedente ponitur uirtus infinita motiua, ponitur consequenter *mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, ut dicitur 7. Meta. ca. de aliquid. & sic tertia conditionalis est uera. Secundum est, quia licet tale, uel tale mobile certam uelocitatem sibi determinet: non tamen mobile in communi. & ideo comparando illam uirtutem infinitam separatam necessario agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tempore, an certo tempore.

*Aliàs, consequentis.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd ratio illa tenet: quando uis motiua est eiusdem ordinis cum mobili: tunc enim ex suppositione tanti actiui necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuũ rionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuũ altioris ordinis non oportet tantum passiuum supponere: quia cum passiuum non respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, uel facere potest in eo) & uirtus altioris ordinis, scilicet uniuersalis immaterialis: non oportet quòd habeat, aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam: consequens est, quòd non necessario supposita tanta uirtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile uniuersaliter: tantũ tamen motiuum non dicitur ad tãtum mobile uniuersaliter, sed quãdo motiuũ est eiusdẽ ordinis cum mobili.

¶ Ad secundum dicitur, quòd quamuis docuerit Arist. in Physicis motorem in communi mobili in communi comparare: & quicquid contradicit talibus proportionibus, esse impossibile: non tamen didicimus comparare mobili in communi motorem contractum, qualis est iste, de quo loquimur: motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile: puta cælum, & non mobile in communi. Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certã uelocitatem determinat, ut dicitur 2. cæli. text. 39.

¶ Et si curiose queratur, quid dicendum sit ad illud quæstum: dicendum est, quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolute, quòd moueret nulla certa uelocitate. Et si dicatur, hoc est impossibile, concedatur: quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis unquam concessum. Ad alteram obiectionem, qua dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer. dicitur dupliciter. Primo, quòd non est uerum nisi per accidens. Auerrois enim ideo dixit, quòd si anima cæli esset infinitæ uirtutis, moueret in non tempore: quia supponebat ipsam necessario mouere: unde ex modo agẽdi supposito tenet apud ipsum consequentia. Sanct. Thom. autem loquitur de uirtute infinita incorporea abstrahendo à modo operandi, ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶ Et si dicatur, saltem habetur, quòd secundum Auerroim, illa tertia conditionalis est uera: dicitur secundo quòd hoc est uerum, non tamen propterea est relinquenda: quoniam maior est authoritas rationis quàm sit Auerrois & omnium philosopho rum simul. Et puerorum non philosophorũ est sequi dicta alicuius, credendo cp non dixit hoc absq; magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositũ necessaria, aut propter.

¶ Quarta opinio ab Auerroi 12. meta. cõ. 41. explanata: duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem uirtutẽ motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi, ut scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine. Secunda est modi operandi, ut scilicet moueat mediate, & non immediate. Supponit enim omnia immaterialia agere naturali necessitate. & sic dicit quòd ideo non sequitur motus in non tempore si ponitur primus motor uirtutis infinitæ, quia idem mouet mediante anima cæli, modificante in effectu uelocitate, scilicet motus infinitatem primi.

¶ Sed hęc opinio à S. Th. & Aegidio 8. Phy. arguitur insufficicitæ: à Scoto autem in primo sent. dist. 8. q. ulti. ratione ulti. arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à S. Tho. quia cum Arist. 8. Phy. duos effectus attribuerit infinitati uirtutis, scilicet mouere tempore infinito, in tex 78. & mouere in nõ tempore, in tex. 79. & Auerrois ponendo infinitam uirtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non tempore, & non impediri motum in infinito tempore: imo dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis: ideo mouet tẽpore infinito. & quia ibi est alius motor finitus, ideo mouet incerta uelocitate. Restat assignanda ratio quare mediate mouere non impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatẽ uelocitatis. quod Auer. non fecit. Ab Aegidio uero, quia si Deus moueret immediate, non propterea moueret in non tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium. Falsa autem dicitur, quia uirtus infinita habet omnem perfectionẽ causæ efficientis quam habet ipsa cum causa secunda proxima: & ideo sequitur quòd immediate posset causare omnem illum effectũ in cælo per se, quem potest cum anima: ergo & causat si necessario agit quicquid potest, ut supponitur, et ultra, si causat illud immediate: ergo in non tempore: quia uirtus infinita agens secundum ultimum uirtutis suæ & immediate, non potest agere in tempore.

¶ Ad horum autem primum dici potest, quòd quamuis difficile sit reddere illius quæstii rationem: non tamen est impossibile. Difficile quidẽ, quia ratio eius non potest sumi ex eo quòd infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas uero uelocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habẽt, quare mediatio impediat sequelã huius & non illius: licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo cp aliter attribuitur infinitę potentiæ infinitas temporis, & aliter infinitas uelocitatis, scilicet quòd illa attribuitur infinitæ potentiæ siue in magnitudine, siue extra: hæc autem in magnitudine tantum: quoniam dato cp hoc sit uerum, apud Auer. reputatur falsum: ut patet ex dictis: & ideo solicitus fuit de uirtute immateriali infinita: quare nõ mouet in nõ tempore: & possit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo quòd uirtus uelocitatiua in infinitum non est communicabilis: uirtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis: quoniam hoc est falsum, loquendo de uirtute per se cõtinuatiua in infinitum, qualis est uirtus primi motoris. Impossibile autem non est, quia potest sumi ratio ex eo quòd ad hoc ut infinitas tẽporis proueniat ab infinita uirtute, sufficit per se primo respici ab illa quòd mediatio motoris non aufert. mediatio enim causarum non aufert perfectatẽ causalitatum. Non enim ex hoc cp sol & homo generant hominem, tollitur perfectas causalitatis solis respectu proprij effectus, quem habet in homine. Ad hoc autem cp infinitas uelocitatis proueniat à uirtute infinita, exigitur quòd uirtus illa absq; ulla modificatione attingat motum. Hoc autem motoris mediatio tollit: quia uirtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit motum. Et sic ex ui mediationis satisfieri uiderur quæsito, & sufficiens reddi responsio data.

¶ Ad Aegidium uero dicitur, quòd illa ratio non excludit quin alla conditionalis sit uera, si Deus uirtutis infinitæ moueret immediate, moueret in non tempore, supposito eo quod supponit Auerrois, scilicet quòd agat secundum totum suum posse. unde impossibilitas consequentis, nihil aliud concludit, nisi quòd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Aegidio, si ex impossibilitate consequentis reprehensione dignus censebatur Auerrois.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferẽdo digredi, sed committitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc quòd primus motor est non minus perfectæ uirtutis, quàm ipse cum anima cæli simul: non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere quod facit cum anima cæli: quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre, ergo potest immediate facere quicquid potest facere cum medio: quia immediate agere ad modum agendi pertinet.

¶ Et si quęratur, ut arguendo dicebatur, unde potest reddi ratio, quòd uirtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediate: dicerer Auer. quòd hoc non est ex defectu potentiæ, sed ex essentiali ordine cõnexionẽ cp causarum & effectuũ uniuersi: ut in eo saluetur utrunq;, scilicet perfectatis causalitatis primi dependentię cp aliorum ab eo, & distinctio causarũ effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependẽtia ab illis. Nihil enim horum necessario saluaretur in uniuerso, ordoq; uniuersi necessitate careret, si primus motor infinitæ uirtutis non esset necessaria connexione coniunctus mediis causis in causando.

¶ Et si contra hoc instetur: quia ut dicitur in prima propositione libri de causis, causa prima plus influit & prius in effectũ quàm secũda: ergo si est infinita, et agit naturaliter in primo signo, totũ effectum totaliter causat: & sic nõ remanet ad quid actio causæ secũdæ terminetur. Responderi potest, cp ex hoc cp causa prima plus & prius natura influit cp secunda: non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantũcunq; põnatur infinita & naturaliter agẽs, accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum quia nõ causat ipsum omni modo, quẽ effectus exigit ad sui factionem naturalem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalem,nec ex eo quòd totus effectus causatur,ab una causa habetur:ergo aliæ causæ nihil faciunt,quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatæ eidem,quia aliquid eius fiat ab una,& aliquid ab alia, sed ut totus effectus secundum quamlibet sui rationem habeat propriam & per se primo causam: quamuis totus à qualibet fiat secundum rem, ut superius dictum est. Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine:uerbi gratia,Quantumcunque ponatur solis uirtus infinita, ex hoc nõ habetur quòd ipse absq; homine possit producere hominem, sed quòd effectum proprium in homine efficacissime sortiretur: ita quantumcunque ponatur diuina uirtus infinita, & necessario agentis: ex hoc non subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum(puta sempiternitatem)habere per se causam, & proprium effectum primi esse intimum & primum in quolibet effectu. Illud autem quod ibi dicitur, quòd in primo signo effectus totaliter est à prima causa, &c.imaginarium magis quàm philosophicum quid sonat:non enim alia ratione philosophi(secundum quorum intentionem loquimur)dicunt primam causam plus & prius influere in effectum causæ secundæ, quàm secunda: nisi quia per se primo effectus primæ causæ, communioris & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, ut patet in propositione adducta & eius commento, sicut uerbi gratia,Causans per se uitã in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius & communius.

¶ Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se: & quòd aliæ superfluant:etiam si dans uitam,esset uirtutis infinitæ; dato etiam quòd specialè causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneum in philosophia: quia causa prima non attingit effectum causæ secundæ, nisi media actione causæ secundæ,quamuis magis & prius propter rationem dictam.

¶ Colligendo ergo responsionem ad primum argumentũ principale, dicimus tripliciter responderi posse, uel renendo primum motorem mouere libere, uel non considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem, uel tenendo ipsum mouere mediate. Et quòd nulla harum Aristot. repugnat. Auer. tamen sola prima,quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶ Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenendo uiam Auerrois de necessaria connexione uirtutum agentium, &c.manifeste patet quòd non ponitur in rerum natura aliquid possibile secundum potentiam actiuam, quin ponatur secundum potentiam passiuam: & quòd infinitati potentiæ diuinæ respondet potentia passiua cæli ad sempiternitatem motus:nec est alius effectus in motu possibilis ex illa uirtute accepta, secundum omnes conditiones necessario ipsam comitantes in rerum natura.

¶ Tenendo autem alias responsiones, iam patet responsio dupliciter. Primo, admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua:sed non quo ad omne quod esset absolute possibile ex illa uirtute fieri, & sic potẽtiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli quo ad sempiternitatem motus: non autem quo ad omnem gradum, uelocitatis, qui posset fieri ex illa uirtute absolute. Et huius ratio ex dictis haberi potest:quia potentiæ actiuæ uniuersali actioris ordinis non oportet respondere passum corporeum capax totius eius uirtutis quoad omnia: quia non per se primo respicit effectum particularem, ut dictum est, & est philosophiæ principiis satis consonum.

¶ Secundo potest dici,quòd licet omni potentiæ actiuę respondeat possibile: non tamen potentia passiua, ut patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod unum possibile adæquatum, sed ut ex dictis patet, uirtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic quòd possit produci aliquod infinitum nisi duratio, sed sic quòd nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunque producto potest perfectius producere quantum est ex ratione uirtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas uirtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantum.

¶ Quod uero in ultima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat quàm impugnet: quia quemadmodum mobile infinita, uelocitate potest dupliciter intelligi (uno modo quòd possit actualiter infinita uelocitate moueri: alio modo sic,quòd quacunq; uelocitate motum potest uelocius moueri) & primo modo impossibile est ponere mobile: secundo uero est possibile, ita est de motiuo quòd scilicet impossibile est dare motiuum infinita uelocitate primo modo: sed secundo tantum: quod etiam oportet esse infinitæ uirtutis.

¶ Et aduerte quòd de facto secundum philosophos huic argumento dicendum est, quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus, scilicet tempus infinitum motus cæli per se productum, & potentia passiua cæli ad hoc. Et quòd hoc est sufficiens manifestatiuum infinitatis uirtutis: ut patet ex dictis. Cætera autem pro uere philosophantium quiete dicta sint.

¶ Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi secundum mentem Auer,& nec etiam illo modo habeatur intentum: attamen singulis ordinate respondendum est, præmissa prius intentione illorum uerborum secundum ueritatem. Intendit igitur ibi Auer.loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem uigoris à Deo, qui nullius orbis est anima. Sed concludere infinitatem uigoris nõ sequi ad motorem tempore infinito ex hoc quòd motor infiniti uigoris habet necessario infinitam potentiam, & consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur,quòd si motor tempore infinito necessario esset infiniti uigoris: quòd haberet & potentiam, & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur ulterius quòd ex positione plurium motorum cælestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum:sed hoc tantum quòd sunt motores infiniti. Et sic ulterius sequeretur, quòd non esset ibi multitudo motorum: nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in non tempore, &c. Et tenent consequentiæ,ut ibi: quia runc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiue, quemadmodum modo de facto conueniunt immobilitate: ex qua habent quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset unde differrent ab inuicem.Hæc est sententia Auer,ibidem,ut patere potest cuilibet exercitato: ex qua non habetur primum motorem esse uigoris finiti.

¶ Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum, dicitur quòd non sunt in eo tot uerba,quot errores. Consequentia primo nihil ualet. Propositio deinde dicens, quòd quælibet pars infiniti est infinita,licet sit uera de parte aliquota:non ramen ituat cum alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, Quòd si ponatur linea infinita utrinque uersus Oriens & Occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quòd utraque pars est infinita: & tota est maior utraque parte. Et similiter in quantitate successiua, Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum,utraque pars est infinita,& tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito secundum quid quale est pars aliquota infiniti, quòd unum non sit maius alio:& quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶ Et ut ostendatur quantus error in hoc sophismate latet,adhuc declaratur,quòd etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat unum esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen uterque est infinitus secundum ponentes motum æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: quoniam illæ singulis triginta annis unam complet, illa uero uigesimo octauo quoq; die, uel circà suam peragit. Vnde diuus Thom. præclare docet in tertia parte,qõ. 10. arti. 2. ad tertium,quòd non est proprietas infiniti non excedi simpliciter:sed non excedi in illo ordine,in quo ponitur. Et fundat hoc super textu 38. & 37.tertij physic. ubi dicitur,quòd infinitum non est, ut substantia, sed ut accidens quærendum: accidentis autem proprium est qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas aduenies alicui, puta diebus, non infinitat nisi numerum dierum: ita impossibilitas infinitatem consequens non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multo plures horæ illorum dierum, quàm ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo plura minuta illarum horarum quàm horæ ipse.

¶ Nefas quoque esse uidetur,conditiones totius & partis in impartibili & summe perfecto, ac per hoc uocãto quanto uirtualiter, requirere: cum non maius quid sit totum hoc, Deus bonus,sapiens,uiuus, quàm hoc solum, scilicet Deus,aut econuerso: siue ponatur finitæ uirtutis siue infinitæ: quia non æqualis, sed eadem est perfectio rei illius,& omnium quæ eius sunt.

¶ Ad secundum uero modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus: quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur,tactus autem uirtualis,quia interiora penetrat,magis conseruat & confirmat si contrarius non est tacto:ita infiniti corporei proprium est sic omnia occupare, ut omnia excludat,nihil secum compatiens: infiniti uero uirtualiter proprium est sic

est sic omnia implere, ut ea faciat uirtuosa & cooperantia, & modificantia illimitationem suam in effectibus. Vnde ex infinitate uirtutis non excluduntur alia actiua, sed magis ponuntur, ut superius quoque dictum fuit.

¶ Ad ultimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliqua participantia altiquid, propriis constitutiuis diuersificantur, sicut homo differt ab æquo, & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis quæ sunt talia per participationem: sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus. Distinctio primo modo est causa finitatis utriusque extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem. Secundo modo non infert finitatem nisi unius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso quòd purum est, ab aliis distinguitur absque aliquo finitante & contrahente. Et licet ab infinito nullum positiuum excludatur uirtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur, excellentiori modo omnia præhabente.

¶ Ad quartum principale dicitur, quòd consequentia nihil ualet.Et ad probationem concessa suppositione negatur minor, scilicet quòd distantium ab aliquo in infinitum, alterum non sit altero propinquius illi, ut patet manifeste & in quantitate permanente & successiua.In permanente quidem,si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis, constat quòd tam pars intercepta sub tropico cancri,& circulo æquinoctiali;quàm pars intercepta inter circulum æquinoctialem & tropicum capricorni, in infinitum distat à quantitate lineæ infinitæ uersus Septentrionem: & tamen dubium non est quin pars sub tropico cancri esset illi propinquior: quia minorem uiam actura esset, si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua uero cum tam dies hesternus quàm hodiernus in infinitum distet ab æterno tempore præterito: constat tamen quòd propinquior hesternus fuit quàm hodiernus, & hodiernus quàm crastinus. Alioquin mundus quotidie non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simpliciter, quæ sunt contra sensum. Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen unum altero magis distare: quia distantia illa non est infinita utrinque,sed ex una parte tãtum:sicut contingit in proposito, & in instantiis adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantiæ cæterorum ab illo: & ex parte finitorum habetur ratio maioris & minoris appropinquationis ad primum: ut patet in exemplis adductis:quia enim tempus præteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte ante inter singulos dies & ipsum: quia uero hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideo est finita distantia à parte post. Et consequenter ex ista parte potest accipi ratio quare est propinquior hesterno elapso, quàm dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas. Ex parte siquidem Dei infinitæ distantiæ ratio habetur,ex parte uero creaturæ distantia finitur. Et ideo hinc sumitur, quòd una est propinquior altera primo entis infinito. Vnde posset cum distinctione dici ad minorem,quòd distantia infinita est duplex, scilicet infinita utrinque seu simpliciter, & infinita secundum quid,seu ex altera parte tantum:& quòd quamuis primo modo sit uera, secundo tamen est falsa, & sicut est ad propositum.

¶ Ad quintum principale dicitur breuiter, quòd omnes authoritates Auer in hac re, excepta illa octaui physi. qua dicitur non esse uirtutis finitæ nec infinitæ,loquuntur de motoribus proximis,id est, animabus cælorum:ut ipsemet Auerr.in commenta. 41.12. dicit, cum post distinctionẽ motoris infiniti à finito, subdit quòd proportio inter motorem & mobile in cælestibus,est propter motorem finitum: & quòd propter ipsum dixit Arist. in 2.cæli, quòd primus orbis esset in labore, &c. Vel, & clarius (licet in idem redeat) dicendum.quòd ideo sæpe Auer.negat dari motorẽ infiniti uigoris,sic quòd possit semper uelocius mouere: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum, & finitate motorum proximorum.Ex his enim fit,ut quemadmodum negatur 9.comment.7. Deum posse producere musca, non ex defectu potentiæ, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore cælesti mobili, ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quòd motor aliquis possit semper uelocius mouere. Non ex defectu potentiæ primi motoris, sed quia non potest mouere nisi mediante anima cæli, in qua modificatur uirtus eius. Et sic nullus motor restat potens maiorem uelocitatem facere. quamuis primus sit uigoris infiniti. Illud uero quod in comment. 79.8.Physic.dicitur, scilicet quòd motor immaterialis, nec finitus nec infinitus dici potest, quãuis sonet quid falsum & ridiculosum:& propterea reprehẽsum sit à multis: quidam extorquentes, intelligunt ea ratione dictum de solo Deo: quia non est uirtutis actiuę,sed tantum mouet ut finis. Quidam uero,quia non est uirtutis actiuæ respectu

uelocitatis motus:de qua ibi est quæstio, sed tantum sempiternitatis motus.Ego autem nolens Auerroim Thomistam facere, neque me Auerroistam:sed ueritatem solam sequi (quãtum cognoscere potero deo concedente) puto id tunc uoluisse Auerroim: quod sæpe mentem meam pulsauit tanquam de Aristotelis officina ueniens, scilicet quòd uirtutes immateriales non sunt quantæ uirtualiter:& consequenter nec finitæ nec infinitę. Non simpliciter,sed eo modo quo sunt quantæ uirtutes corporales,scilicet quòd non sunt proportionales motibus:ut scilicet quanto maior motus,tanto uirtus immaterialis maior:quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis uirtutes.Et hoc modo saluari uidetur processus Aristo.8.physic.quia cum sufficienter excludatur ex textu 78.& 79.quòd nulla uirtus corporea potest mouere tempore infinito, ex eo quòd talem uirtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore,& de facto supponatur uirtutem motiuam cęli mouere tempore infinito: restat quòd uirtus illa sit extra ordinem uirtutum corporearum: quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita, nec infinita. Et consequenter habetur quòd sit impartibilis:& nec finita,nec infinita: etiam de uirtuali quantitate loquendo,eo modo quo uirtutes corporeæ:alioquin eodem modo posset argui de uirtute incorporea sicut de corporea. Et secundum hoc cum in textu ultimo octaui Physicorum dicitur, motorem cæli esse potentiæ infinitæ, ly infinitæ,pure negatiue teneri debet, id est, non finitæ. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois:quam tamen,quia uidit postmodum non esse ueram (ut ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & commentum 41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Aristotel. ideo in 12. Meta. commutauit in melius, admittendo ibi finitatem & infinitatem uirtutis & proportionis.

¶ Et sic sit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1490. die decima Septembris,Papiæ,in conuentu sancti Apollinaris. Ad Dei gloriosi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundendam qui philosophiam suo ingenio metiri præsumentes, non uerentur dicere uirtutem infinitam non esse in rerum natura: quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet quòd nullo philosophiæ principio negato, non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur. Erubescant ergo.

¶ Explicit quæstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVEREND. D.D. *Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis, tituli S. Xisti, de potentia neutra.*

QVAESTIO I.

¶ *Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.*

VXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur, Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶ Circa quam difficultatem quatuor agenda sunt. ¶ Primo declarabitur titulus quæstionis. ¶ Secũdo ponetur opinio Scoti. ¶ Tertio probabitur opposita opinio. ¶ Quarto respondebitur obiectis.

¶ QVO AD primum, Naturalis sumitur hic ut distinguitur contra artificiales. Inueniri uero in rebus naturalibus, sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum,quæ dicuntur in abstractione,sicut contingit de proprietatibus quantitatis ut sic, & aliis similibus: quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu utriusque actus,scilicet huius & oppositi,negationem simpliciter, sed in potentia receptiua utriusque. Dico autem hoc: quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad utrunque: quemadmodum coloratum bile:nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia. Et sic non uocatur potentia neutra,sed potẽtia nulla:colorabile enim non est receptiuum sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua utriusque:sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinatam,& hæc proprie uocatur potentia neutra.

¶ Est ergo sensus quæstionis,an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus,receptiua alicuius actus: & tamen nec ad illum,nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum,Scotus in prologo primi sent.q.1. in 2.dist. 2.q.6.tenet dari potentiam neutram,ponens quòd potentia receptiua relata ad actum,aut est naturalis,aut uiolenta,aut neu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra. Naturalis quidem si naturaliter inclinetur in illum: uiolenta uero, si ille sit contra eius inclinationem naturalem. Neutra uero si neque inclinetur ad istam formam quam recipit: neque ad oppositam. Exemplum primi, ut motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertij, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifeste patet inuenire in angelis talem potentiam eo ꝙ potentia passiua, quæ est in angelo ad essendum in loco, neutra est. Quod probat dupliciter. Tum quia tale passum non inclinatur naturaliter ad istam formam, uel oppositam: tum quia si esset in aliquo loco naturaliter, esset in alio loco uiolenter. Et probatur sequela per Auic. 9. Meta. uolentem quòd si motus cæli esset naturalis, terminaretur ad quietem naturalem: & motus ab illa esset uiolentus. Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniam stabiliendo oppositam habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio uera.

¶ Quo ad tertium, Propono unam quæstionem, & unam distinctionem: ex quibus probabitur intentum. Propositio igitur hęc est, Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquem actum. Probatur quo ad primam partem, quia ut dicitur 9. Meta. text. 15. potentia diffinitur per actum. Actus nanq; diffundens potentiam, proculdubio est per se primo respectus ab illa: quoniam neque actus per accidēs, neq; actus per se secundo illi æquialet. Quo ad secūdam uero partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Phy. tex. 78. unūquodque sicut agitur, ita aptum natum est agi, & econtra: sed potentia fit à natura, & est propter actum, ut patet 9. Meta. tex. 15. & 16. ergo potētia naturaliter fit, & est propter actum: ergo propter actū, quem per se primo respicit: & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primo actum. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in 2. Phy. quomodo natura agit propter finem, & quo pacto ea quæ à natura aguntur propter finem, naturaliter inclinantur in finem, &c.

¶ Distinctio uero est, ꝙ potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. Potest enim colorabile (uerbi gratia) comparari ad colorem, ad species coloris, ad contrarium coloris, & ad disparata, scilicet sonos. Si comparetur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primo. Si ad speciem eius, naturaliter quidem, sed non per se primo. Si ad contrarium, uiolēter. Si ad disparata, nulliter, nisi forte per accidens. Nec hæc egēt probatione, quoniā per se sunt nota ex terminis, nisi quis obiiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam de hoc erit sequens quæstio, nec hi locantur à Scoto sub potentia neutra, ideo nihil propositō obstant.

¶ Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quòd omnis potētia in rerum natura relata ad actum receptibilem in ea, aut est naturalis, aut uiolentatiua quòd nulla est neutra, omissa pro nunc potentia obedientiali, utpote non spectante ad præsens propositum. Probatur autem hæc conclusio sic. Omnis potentia receptiua alicuius actus aut respicit illum per se primo, aut per se secundo, aut contrarium his, sed tam actum per se primo respectum, quàm per se secundo, respicit naturaliter, & contrarium eis respicit uiolenter. ergo omnis potentia receptiua alicuius actus aut est naturalis, aut uiolenta. Minor est per se nota: & maior probatur sic, Si daretur quartum genus actuum receptibilium in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quem per se primo respicit illa potentia, sed hoc esse nō potest: ergo potentia non potest recipere nisi illa tria numerata. Quòd autem hoc sit impossibile, patet inductiue. Colorabile enim nullam haberet potentiam ad sonos, neque calefactibile ad colores: & sic de aliis. Et probatur ratione: quia potentia unius generis non est ad actus alterius: ut patet 12. Meta. in tractatu de principiis prædicamentorum. Et quoniam rationi hęc consonāt, ideo hanc sequamur uiam. Et hæc de tertio.

¶ Quo ad argumeta respondetur, ꝙ diffinctio illa trimembris est uoluntaria quo ad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, iuuat: quoniā aliud est loqui de superficie abstracte, & aliud de superficie physica tali in rerum natura inuenta. Superficies enim absoluta non solum abstrahit ab albo & nigro, sed etiam ab omni sensibili: & rursus aliqua superficies est quæ repugnat colori omnino: patet de superficie cæli. Itaque loquendo de superficie tali, id est, colorabili, dicitur quòd ut sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad unū, quàm ad alium: quoniam huiusmodi superficies respicit naturaliter colorem, & omnes species eius, sed colorem per se primo, speciem uero per se secundo. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum substantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quoumodo, per se autem secundo respicit hāc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes, & indifferens est ad omnes aut multas: non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas, sed per exclusionem maioris inclinationis ad unā, quàm ad aliam.

¶ Ad id uero quod adducitur de potentia locabili in angelo, dicitur, ꝙ falsum supponit, scilicet in angelo esse potentiam passiuam respectu ipsius Vbi. Vt enim in tractatu de angelis dictum est, angelum esse in loco, nō est ipsum recipere aut pati, sed operari, seu uirtualiter tangere locum. Vnde non oportet solicitari nisi de actiua potentia angeli, quam constat esse naturalem, libere tamen exercitam.

¶ Quamuis ea quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo, non cogant: quoniam hæc consequentia formaliter non ualet, A est naturaliter in uno loco: ergo est uiolenter in aliquo alio, ut patet de singulis partibus orbis lunæ. Quælibet enim est naturaliter in Occidēte, & similiter in Oriente: & tamen nullibi uiolenter, & murat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Aui. conuincit: quoniam non nisi de motu mere naturali uerificatur dictum eius. Motus enim cæli naturalissimus est ex parte principij passiui (ita quòd ex hac naturalitate redditur ratio, quare in eo nullus est labor mouentis ut patet 2. cæli. tex. 3.) quamuis ex parte principij actiui sit animalis. Vnde hoc magis ad oppositum intenti Scoti uidetur: quoniam si motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientium, sicut de motu cæli dicimus. Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA, DE POTENtia receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶ Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

IVXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

¶ In qua quæstione quatuor agenda sunt. ¶ Primo declarabitur titulus. ¶ Secundo recitabitur opinio Scoti. ¶ Tertio examinabitur. ¶ Quarto respondebitur quæsito.

¶ QVO AD primum, Potentia receptiua hic sumitur formaliter ut receptiua est, quicquid sit de ipsa ut elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur quem non potest secundum naturæ cursum adipisci, ut gratia, charitas, utilio Dei: & reliqua huiusmodi. Potentia naturalis uocatur non subiectiue, id est, potentia naturæ, sed formaliter, id est, potentia naturaliter inclinata. Ita ꝙ sensus quæstionis est, Vtrum potentiæ in rebus naturalibus inuentæ in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, Scotus in 1. q. 1. prologi. & in 4. distinct. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis. Putat nanque, quòd potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus, & quòd in prima comparatione nulla est supernaturalitas: sed potentia est uel naturalis, uel uiolenta, uel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate: quoniam si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalitas: si non naturaliter impressiuum, est supernaturalitas. Confirmāt quę positionem suam ex hoc, quòd potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiue capax illius, & naturaliter perficitur per illum cum habet: & naturaliter appetit illum cum non habet. Ex his manifeste sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: & ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶ Singula autem assumpta probantur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animæ medio ad recipiendum charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriæ, &c. Secundum uero, quia potentia naturaliter perficitur per actum qui est eius perfectio. Tertium autem, quia unumquodque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maxime naturaliter apperit maximam perfectionem, ex principio metaphysicæ: sed actus supernaturalis, ut utilio Dei, &c. est maxima perfectio: ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones: non possumus tamen acquirere eas nisi supernaturaliter: quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso, causari. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, tria minus bene dicta in præfata opinione uidentur, scilicet principalis conclusio & eius probatio, & usus uocabulorū. Male imprimis utitur ly supernaturale dū omnē actionem dei ad extra supernaturalem uocat, quia Deus est agens non naturale, sed liberum. Constat nanque quòd alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primo nanque modo anima Sortis producitur naturaliter, secundo autem non. Vnde nisi uocabulis abuti uelimus ad

mus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia à supernaturalibus distinguimus frequenti usu per hoc, quòd aliquid fit secundum debitum naturæ ordinem, & aliquid fit supra illum. Ratio deinde assumpta manifeste aut falsa est, aut petit principium. Cum enim dicit, quòd potentia naturaliter perficitur per suum actum, & similiter appetit suam perfectionē: aut ly suum, significat suum per informationem actu uel potentia, aut per naturalem proportionem seu inclinationem. Si primo modo, falsa est maior: graue enim existens sursum, non naturaliter, sed uiolenter perficitur per esse sursum: & tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si uero secundo modo, petitio est principij in minore: hoc enim est probandum, scilicet quòd potentia naturalis habeat actum supernaturalem ut suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositum nihil infert: æs enim immediate receptiuum est figuræ Mercurij, & tamen non naturaliter. Conclusio demum principalis uoluntaria relinquitur, & irrationabilis ostenderur probando oppositam. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est, quòd potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primo ex parte actus, sic, Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, ut gratia: & secundum talem modum fiendi, ut usus cæco datus. Visus enim secundum se est naturalis actus hominis, sed quòd cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas uero & talia, sunt secundum se actus supernaturales, adeo ut implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creaturæ factæ uel factibili: ut etiam ipse Sco. in 2. distinct. 27. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi ut sic, à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalem potentiam ad illos actus, patet ex frequenti usu, quo naturalē potentiam ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur ꝙ supernaturalitas inuenitur non solum comparando potentiam ad agēs, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum propter supernaturalitatem actus in se.

¶ Secundo, ex parte potentiæ sic, Omni potentiæ passiuæ naturali respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Aristo. 3. de anima tex. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quòd in omni natura ubi est patiens, oportet ponere agens. Et certum est quòd de proximo non de primo agente loquitur, alioquin distributium non fecisset dicens in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti, dicentis, quòd sufficit quòd detur primum agens. Cōsequentia autem probatur, quia potentia supernaturalis nō est proximum actiuum naturalis potentiæ: ut ex terminis patet. naturale enim soli naturali cognatum est.

¶ Tertio ex parte subiecti. Cum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei (ut in 4. Phy. dicitur) consequens est, quòd cognita quidditatiue re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius naturales potentiæ: & cum potentię cognitio ex actu pendeat (ut dicitur 9. Meta.) consequens est quòd actus ad quos sunt naturales potentiæ, cognoscantur: & cum huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad ultimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifeste falsum.

¶ Et confirmatur, Quia certe scimus hanc maiorem, quòd nulla naturalis potentia est frustra. ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia uel anima uel quacunque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere quòd scimus supernaturalia illa debere esse: & sic sciemus resurrectionem mortuorum futuram & gratiam iustificantem impium, &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica dicens, quòd anima secundum illam rationem est ignota. Cognitio nāque quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniā cōtinet formaliter uel uirtualiter omnem illius notitiam. Nec euaditur, dicēdo quòd substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiue & proprie cognosci: quoniam quicquid sit de hoc, habetur intētum, scilicet quòd ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus, & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra: erit necessaria secundum quid, scilicet pro statu isto, & non simpliciter: quod est manifeste falsum.

Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM ANAlogia Reuerendiss. D. D. Thomæ de Vio, Cardinalis, tituli Sancti Xisti.

CAPVT I.

¶ Quotuplex sit analogia, cum declaratione primi modi.

INVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarum literarum penuria, de nominum analogia in his uacationibus tractatum edere intendo, Est siquidem eius notitia necessaria, adeo ut sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multi in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si ullo usquam tempore accidit, hac æra te id euenire clara luce uidemus, dum analogiam uel indiuisionis, uel ordinis, uel conceptus præcisi unitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis nanque patebit, opiniones huiusmodi à ueritate (quæ ultro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶ Analogię igitur uocabulum proportionem seu proportionalitatem, ut à Græcis accepimus, in proposito sonat. Adeo tamen extensum distinctumque est, ut multa nomina analoga abusiue dicamus, & multarum distinctionum adumatio si fieret, confusionem pareret. Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur: unica diuisione trimembri omnia comprehendemus, & à minus proprie analogis ad uere analoga procedemus.

¶ Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiam attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum ueram uocabuli proprietatem & usum, Aristotel. ultimus modus tantum analogiam constituat: primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶ Analoga secundum inæqualitatem uocantur, quorum nomē est commune, & ratio secundum illud nomen est omnino eadem: inæqualiter tamen participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis: ut corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus. Huiusmodi autem analoga logicus uniuoca appellat, philosophus uero æquiuoca: eo quòd ille intētiones considerat nominum, iste autem naturas. unde & in 10. Meta. tex. com. ult. Aristo. dicit quòd corruptibili & incorruptibili nihil est commune uniuocum, despiciens unitatem rationis seu conceptus tantum. Et in 7. Physic. text. com. 31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum unitate cōceptus non dicit unam naturam simpliciter: sed multas compatitur sub se naturas ordinem inter se habentes: ut patet inter species cuiuscunque generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogum, hoc modo appellari potest: licet non multum consueuerint nisi generalissima & his propinqua, sic uocari: ut patet de quantitate & qualitate in prædicamentis, & corpore, &c.

¶ Hanc analogiam S. Tho. in primo sent. dist. uocat analogiam secundum esse tantum: eo quòd analogata parificantur in ratione significata per illud nomen commune, sed non parificantur in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in uno quàm in alio cuiuscunque generis ratio, ut in Metaphysica pluries patet. Non solum enim planta est nobilior minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera. & sic de aliis. Perhibet quoq; huic analogiæ testimonium Auer. in com. secundo 12. Met. dicens, cum unitate generis stare proprietatem & posterioritatem eorum quæ sub genere sunt.

¶ Hæc pro tanto analoga uocantur: quia considerata inæquali perfectione inferiorum per prius & posterius, ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in usum uenit: ut quasi synonyme dicamus aliquid dici analogice, & dici per prius & posterius. Abusio tamen uocabulorum hæc est: quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogice. In huiusmodi autem analogis quomodo inueniantur unitas, abstractio, prædicatio, comparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam uniuoca sunt secundum ueritatem: & uniuocorum canones in eis seruādi sunt.

CAPVT II.

¶ Analogia attributionis quid sit, & quot modi fiat, & qua eius conditiones.

ANALOGA autem secundum attributionem, sunt quorum nomen est commune, ratio autem secundum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundum habitudines ad illum. Vt Sanum commune nomen est medicinæ & urinę & animali, & ratio omnium, inquātum sana sunt, ad unum terminum Sanitatem, scilicet diuersas dicit habitudines. si quis enim assignet quid est animal inquantum sanum, subiectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicet sanitatis: urinam uero inquantum sanam, signum sanitatis: medicinam autem inquantum sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet rationem tam esse nec omnino eandem, nec omnino diuersam, sed eandem secundum quid, & diuersam secundum quid. est enim diuersitas habitudinum, & identitas termini illarum habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia secundum quatuor genera causarum uocando pro nunc causam exemplarem causam formalem. Contingit siquidem multa ad unum finem, & ad unum efficiens, & ad unum exemplar, & ad unum subiectum secundum aliquam unam denominationem attributionem diuersimode habere: ut patet ex exemplis ipsius Aristo. Ad causam enim finalem pertinet exemplum de sano in 4. Meta. tex. c. 2. Ad efficientem uero exemplum de medicinali ibidem positum. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta. Ad exemplarem demum analogia boni posita in primo Ethic. cap. 7.

¶ Attribuuntur autem analogiæ huic multæ conditiones, ordinate se consequentes, scilicet quòd analogia ista fit secundum denominationem extrinsecam tantum: ita quòd primum analogatorum tantum est tale formaliter, cætera autem talia denominantur extrinsece. Sanum enim ipsum animal formaliter est, urina uero & medicina, & alia huiusmodi, sana denominantur non à sanitate eis inhærente, sed extrinsece ab illa animalis sanitate significatiue uel causaliter, &c. Medicatiuum quoque à medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta uero & quæcunque alia medicatiua dicuntur, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiã substantia formaliter est ens, quasi esse subiectum, & habens esse: cætera autem entia ideo dicuntur, quia illius entis mensuræ, dispositiones, actiua, & cætera sunt. Boni quoque ratio in bono per essentiam saluata: quo exemplariter cætera denominantur bona, in solo primo bono formaliter inuenitur: reliqua autem extrinseca denominatione secundum illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est, quòd hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quòd non fit secundum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundum aliquid extrinsecum est formaliter intelligenda, & non materialiter, id est, non est intelligendum per hoc, quòd omne nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic, quòd primo tantum conueniat formaliter, cæteris autem extrinseca denominatione (ut de sano & medicinali accidit) ista enim uniuersalis est falsa, ut patet de ente & bono: nec haberi potest ex dictis nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quòd omne nomen analogum per attributionem ut sic, uel inquantum sic analogum, commune est analogatis sic, quòd primo conuenit formaliter, reliquis autem extrinseca denominatione. Hoc siquidem uerum est, & ex formali intellectu præcedentium manifeste sequitur. Ens enim quamuis formaliter conueniat omnibus substantiis, & accidentibus, &c. inquantum tamen entia omnia dicuntur ab ente subiectiue ut sic, sola substantia est ens formaliter: cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones uel generationes & cætera sunt. licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærentibus: inquantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiue, aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur illamet bonitate qua deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditione statim infertur alia, scilicet, quòd illud unum ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogiis: est unum non solum ratione, sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet uniuersaliter & particulariter. Si enim sumãtur analogata particulariter, illud unum necessario est unũ numero uere & positiue. Si autem sumantur uniuersaliter, illud unum necessario est unum numero negatiue, id est, non numeratur in illis analogatis ut sic: quamuis in se sit uniuersale quoddam & non unum numero. Verbi gratia, Si sumantur hæc urina sana, hæc medicina sana, & hoc animal sanum: hæc omnia dicuntur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat unam numero uere esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem: medicina, quia illam facit: urina, quia eandem significat, &c. Si uero sumantur, animal sanum in communi, & urina sana in communi, & medicina sana in communi: sic formaliter loquendo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur, non est una numero in se, eo quòd causæ uniuersales effectibus uniuersalibus comparandæ sunt. Et simile est de signis, & instrumẽtis, & conseruatiuis, & aliis huiusmodi: sed est una numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, urina, & diæta: quoniam non est alia sanitas in urina, & alia in diæta, & alia in animali.

¶ Et sequitur conditio ista ex præcedenti: quoniam commune secundum denominationem extrinsecam nõ numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis. sicut uniuocum multiplicatur in suis uniuocatis: & propter hoc dicitur unum ratione tantum, & non numero in suis uniuocatis. Alia enim est animalitas hominis, & alia equi, & alia bouis: animalis nomine aduenatæ in una ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia, scilicet quòd primum analogatum ponitur in ratione cæterorum, secundum illud nomen analogum: quoniam cætera non suscipiunt illud nomẽ nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidẽ in ratione medicinæ, & dræræ, & urinę, &c. inquantum sana sunt, animalis sanitas, sine qua intelligi cætera sana non possunt: & simile est de aliis iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur ulterius, quòd nomen sic analogum, unum certum significatũ commune omnibus partialibus eius modis, seu omnibus analogatis, non habet. Et consequenter ꝙ nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem à conceptibus analogatorum habet: sed sola uox cum identitate termini diuersimode respecti communis est. Ita quòd cum in hac analogia sint tria uox scilicet, terminus, & respectus diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distincte significat (ut sanum sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminate & confuse importat, ut primum distincte uel quasi distincte ostendat: cæteros autẽ confuse, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, pura habentis, significantis, causantis, &c. sic in una uoce sanitatem distincte importante concludit, ut respectum primum, scilicet habentis seu subiecti distincte significet. Sanum enim absolute dicimus sanitatem habẽtem ut subiectum: cæteros autem respectus indeterminate importat, & per attributionem ad primum, ut patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicuntur, scilicet quòd commune est omnibus analogatis, non secũdum uocem tantum: & quòd simpliciter prolatum stat pro primo, & quòd non est prius primo analogato, in quo tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat: & supra omnia analogata superius significatum non habet.

¶ Diuidit autem à S. Th. analogia hæc in analogiam duorum ad tertium, ut urinæ & medicinæ ad animal sanum: & in analogiam unius ad alterum, ut urinæ uel medicinæ, ad animal sanũ. Nec habet diuisio ista alia membra à supradictis: quoniã hæc circuit analogiam secundum omnia genera causarum: sed ad hoc facta, ut ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quando ponitur primum analogatum ex una parte, & cætera ex alia parte: & quando secundorum analogatorum unum hinc, & alterum inde ponitur, secundam quodcunque genus causæ analogia fiat. Primo enim & cæteris sic commune est analogum: ut nihil eis prius ponat aut significet: & propterea uocatur analogia unius ad alterum, ponendo omnia alia à primo loco uniuersa. Secundis autem analogatis sic commune est nomen analogũ, ut aliquid omnibus eis prius ponat: primum scilicet ad quod omnia secunda attribuuntur. Et uocatur analogia duorum ad tertium uel multorum ad unum: quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellantur autem analoga secundum attributionem à Logico æquiuoca, ut in principio prædicamẽtorum patet: ubi animal æquiuocum dicitur ad animal uerum & pictum. Animal enim pictum non pure æquiuoce, sed per attributionem ad animal uerum animal dicitur. & in ratione eius inquãtum animal manifeste patet uerum animal accipi. Quærenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis ueri. A philosophis uero Græcis nomina ex uno, uel ad unũ, aut in uno, & media inter æquiuoca & uniuoca dicũtur: ut pluries in metaphysica patet, & expresse in primo Ethic. huiusmodi nomina contra analoga distinguuntur, ut infra amplius dicetur. A Latinis autem uocantur analoga uel æquiuoca à consilio. Hanc analogiam S. Tho. in primo sent. dist. 19. uocat analogiam secundum intentionem, & non secundum esse: eo quòd nomẽ analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter, sed secundum intentionem, id est, secundum denominationem: ut enim ex dictis patet, in hac analogia nomen commune non saluatur formaliter nisi in primo, de cæteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hæc ideo analoga apud Latinos dicuntur: quia proportiones diuersas ad unum dicunt, extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamẽ locutio hæc est, quamuis longe minor quàm prima.

¶ Quomodo autem de huiusmodi analogis fit scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentiæ & alia huiusmodi de eis fiant: ex dictis & Arist. cõsuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hæc dicuntur) & deinde à primo ad alia

ad alia procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis proceditur uiis.

CAPVT III.

¶ Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola proprie analogia uocatur.

EX ABVSIVE igitur analogis ad proprie analogia ascendendo, dicimus analoga secundum proportionalitatem dici, quorum nomẽ est commune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadem. Vel sic, Analoga secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem, ut uidere corporali uisione, & uidere intellectualiter, cõmuni nomine uocantur uidere: quia sic intelligere rem animæ offert, ut uidere corpori animato. Quamuis autẽ proportio uocetur certa habitudo unius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor duplam proportionem habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionum secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor, quemadmodum sex ad tria: utrobique enim dupla proportio est, &c. Tãstulerunt tamen philosophi proportionis nomẽ ad omnem habitudinem conformitatis, commensurationis capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito uocabulis istis utimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphorice, & proprie. metaphorice quidem, quãdo nomen illud commune absolute unam habet rationem formalem, quæ in uno analogatorum saluatur, & per metaphoram de alio dicitur: ut ridere unam secundum se rationem habet: analogum tamen metaphorice est uero risui, & prato florenti, aut fortunæ successui: sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo ridens. Et huiusmodi analogia sacra scriptura plena est, de deo metaphorice notitiã tradens. Proprie uero fit, quãdo nomen illud commune in utroque analogatorum absque metaphoris dicitur, ut principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod ut Auer. in comment. 7. primi Ethi. ait, proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autem analogia hæc cæteris antedictis dignitate & nomine. dignitate quidem, quia hęc fit secundum genus causæ formalis inhærentis, quoniam prædicat ea quæ singulis inhærent. Altera uero secundum extrinsecam denominationẽ fit. Nomine autem, quoniam analoga nomina apud Græcos (à quibus analogiæ uocabulum habemus) hæc tãtum dicuntur: ut ex Ari. etiam colligitur, qui in metaphysico, nomina quæ dicimus analoga per attributionem, ex uno, uel ad unum, uel in uno uocatur patet in princip. & in 4. & 7. text. c. 15. In 5. autem Met. c. de uno in tex. 12. diffiniens unum secundum analogiam: ut synonymis utitur unum analogia, & unum proportione, & diffinit ea se ea quæcunque se habent ut aliud ad aliud: aperte insinuans illam esse proprie analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in Arabica habetur translatione dicente, illa quæ sunt unũ secũdũ æqualitatẽ, scilicet proportionalẽ, sunt quorũ proportio est una, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem, ubi Auer. exponens ait, Et illa dicuntur unum, quæ sunt unum secundum proportionalitatem: sicut dicitur, quòd proportio rectoris ad ciuitatem & gubernatoris ad nauem, est una. In secundo quoque post cap. 11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga uocat. Et quod plus est, in primo Ethic. c. 7. distinguit supradicta nomina ad unum, aut ex uno, contra analogia: dum loquens de communitate boni ad ea quæ bona dicuntur, ait, Non assimilantur æquiuocis: sed certe ei quod est ab uno esse uel ad unum omnia contendere, uel magis secundum analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit. Sicut enim in corpore usus, in anima intellectus. In quibus uerbis diligẽti lectori non solum nomen analogiæ, hoc quod diximus sonare docuit: sed præferendam esse in prædicationibus metaphysicis hanc insinuauit analogiam in ly magis: ut S. Tho. ibidem propter supradictam rationem optime exponit. Scimus siquidem secundum hanc analogiam rerum intrinsecas entitates, bonitates, ueritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia, metaphysicales processus absque arte discuntur. Accidit quoque huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: ut in secundo elenchorum dicitur. Nec fuit forte ab Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniam blasphemare fere uidetur qui metaphysicales terminos analogos dicens, secundum proportionalitatem communes exponit. Cum tamen Auer. dicat super prædicto tex. Et dignus his tribus modis est, ut sit nomen boni dictum de eis secũdum uiam, quæ dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Tho. in primo sent. distinct. 19. analogia secundum esse & secundum intẽtionem, eo quòd analogata ista nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis parificantur: & tamen tam in ratione illius nominis quàm in esse eiusdem * proportionaliter cõueniunt. Sed quoniam ut dictum est, obscura & necessaria ualde res hæc est, accurate distincteq; dilucidanda est per plura capita.

* Alias proportionalitatis,

CAPVT IIII.

¶ Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.

QVONIAM autem analogia media est inter æquiuocationem puram & uniuocationem, ex extremis medij natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet uox conceptus in anima, & res extra seu cõceptus, & obiectiuus: & ideo singula perlustrando, dicendum est quomodo analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et à rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus ꝙ nomine æquiuoco ita diuersæ res significãtur, ꝙ ut sic nõ nisi uoce adunãtur. Vniuoco uero diuersę res ita significantur, ꝙ ut sic ad rem in se simpliciter unã abstractã & præcisam in esse cognito ab eis, adunantur. Analogo autem nomine res diuersæ ita significantur, ꝙ ut sic ad res diuersas secundum proportionem unam uniuntur. Vocatur autem in proposito res non solum natura aliqua, sed quicunq; gradus, quæcunque realitas, & quodcunque reale in rebus inuentum. Vnde inter uniuocationem & analogiam hæc est differentia, quòd res fundantes uniuocationem sunt sic adinuicem similes, quòd fundamentum similitudinis in una est eiusdem rationis omnino cum fundamento similitudinis in alia: ita quòd nihil claudit in se unius ratio, quod non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum uniuocę similitudinis, in utroque extremorũ æque abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundantes analogiam sic sunt similes, ꝙ fundamentum similitudinis in una diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia: ita quòd unius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogię similitudinis in neutro extremorũ oportet esse abstractum ab ipsis extremis: sed remanent fundamẽta distincta, similia tamen secundum proportionẽ: propter quod eadem proportionaliter uel analogice dicuntur.

¶ Et in ut omnibus possint prædicta patere, declarantur exemplariter in uniuocatione huius nominis animal, & analogia huius nominis ens, homo, bos, leo, & cætera animalia: quia habent in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates, quas constat diuersas secundum rem esse & mutuo similes. Sic quod in quocunque extremo (puta homine, aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in uno quod non in alio: ideo & in rerum natura sunt dant secũdum suas animalitates similitudinem uniuocam, quæ identitas generica uocatur: & in esse cognito adunantur non ad duas uel tres animalitates, sed unam tantum quæ animalis nomine in concreto per se primo significatur & uniuoce uocatur communi nomine animal. Omnium siquidem eorum secũdum quod naturas sensitiuas habent, indistincta omnino est ratio, quæ est illius rei, quam animalitatem uocauimus, adæquata diffinitio. Substantia autem, qualitas, quãtitas, &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (puta entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideo nullam substantialitatem uniuocãtem inter se compatiuntur.

¶ Et quia cum hoc quòd non solum eorum quidditates sunt diuersæ, sed etiam primo diuersæ retinent similitudinem in hoc quòd unumquodque eorum secundum suam proportionẽ habet esse: ideo & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis, sed secundum proprias quidditates, ut commensuratas his propriis, esse fundant analogam, id est proportionalem, similitudinẽ. Et in intellectu adunantur ad tot res, quot sunt fundamenta, proportiones similitudine unitas significatiuas propter illam similitudinem entis nomine, & analogice communi nomine uocantur ens. Differenter ergo res adunãtur sub nomine analogo & uniuoco. Conceptus quoq; mentalis non eodem modo inuenitur in uniuocis & analogis: quoniam nomen uniuocum, & omnia uniuocata ut sic, unum tantum conceptum in mente habent perfecte & adæquate eis correspondentem: quia fundamentum uniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis uniuoci) unius omnino rationis est in omnibus uniuocatis: ac per hoc in uno repræsentato omnia repręsentari necesse est. In analogis uero quontã fundamenta analogæ similitudinis diuersarum sunt rationum simpliciter, & eiusdem secundum quid (id est secundũ proportionem) oportet duplicem analogi mentalem conceptũ distinguere, perfectum & imperfectum: & dicere ꝙ analogo & suis analogatis respondet unus conceptus mẽtalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim unum analogato-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum ut sic, simile est alteri: con equens est quòd conceptus representans unum, repræsentet alterum: iuxta illam maximam, Quicquid assimilatur simili ut sic, assimilatur etiam illi cui illud tale est simile.

¶ Quia uero talis similitudo secundum proportionem tantum est, quæ diuersam rationem in altero fundamento habet, conceptus perfecte repræsentans unum analogatorum à perfecta repræsentatione alterius deficit: & consequenter oportet alterius analogati alterum adæquatum conceptum esse. Vnde & analogum unum habere mentalem cõceptum, & plures habere conceptus mentales, uerum est diuersimode: quamuis simpliciter loquendo magis debeat dici analogi esse plures conceptus, nisi loquendi occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quoniam cum contradicendus analoga omnino carere uno conceptu mentali sermo est unum eorum conceptum absolute dicere non est reprehendendum. Propter quod oportet solerti discretione lectorem uti, quando inuenitur scriptum quòd analogata conueniunt in una ratione: & quando inuenitur alibi, quòd analoga non conueniunt in una ratione.

¶ Est ergo differentia inter analogiam & uniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quòd uniuoci & uniuocatorum ut sic, unus est conceptus perfecte & adæquate eis respondens (ut de conceptu animalis patet) analogi uero & analogatorum ut sic, plures necessario sunt conceptus perfecte ea repræsentantes, & unus est conceptus imperfecte repræsentans. Non ita q̃ sit unus conceptus adæquate respondens nomini analogo & inadæquate analogatis: quoniam secundum ueritatem nomen illud uniuocum esset: sed ita quòd conceptus unus repræsentans perfecte alterum analogatum ut sic, imperfecte repræsentat reliquum. Quo ad uocem autem non est inter analoga & uniuoca differentia.

¶ His autem prælibatis intentum facile patere potest, quomodo scilicet distinguitur analogum, puta ens, ab analogatis puta substantia, quantitate & qualitate. Vniuocum enim, puta animal, distinguitur ab uniuocatis (puta homine & leone) quo ad rem significatam seu conceptum obiectiuum: & quo ad conceptum mentalem, sicut unum simpliciter abstractum, &c. à multis simpliciter, &c. Analogum uero quo ad rẽ, seu obiectiuum conceptum, distinguitur sicut unum proportione à multis simpliciter, uel (& idem est) sicut multa ut similia secundi proportiones à multis absolute. uerbi gratia, Ens distinguitur à substantia & quantitate: non quia significat rem quandam eis communem, sed quia substantia quidditatem tantum substantiæ importat: & similiter quantitas quidditatem quantitatis absolute significat: ens autem significat ambas quidditates ut similes secundum proportiones ad sua esse: & hoc est dicere, ut eadem proportionaliter.

¶ Quo ad conceptum autem mentalem adæquatum, hoc quoque eodem omnino modo distinguitur. Secundum cõceptum uero mẽtalem imperfectum, quamuis distinguatur sicut unum simpliciter à multis simpliciter, non tamen sicut unum abstrahens in repræsentando ab illis multis, quemadmodum in uniuocis contingit. Quoniam, ut ex dictis patet, conceptus ille, puta qualitatis inquantum ens, alterius analogati, id est, ipsius qualitatis secundum quod se habet ad suum esse: est adæquate repræsentatiuus, & à qualitatis quidditate non abstrahens: cæterorum uero (puta quantitatis & substantiæ) imperfecte tantum est repræsentatiuus, inquantum eis similis proportionaliter est.

CAPVT V.

¶ Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.

OPORTET AVTEM ex præmissis ostẽdere qualiter analogum abstrahat ab his, quibus commune secundum analogiam dicitur: puta qualiter ens abstrahit à substantia & quantitate. Iuxta quam quidem difficultas quædam in re hac: & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex parte siquidem rerum: quia uidetur analogi nomina res significata eodem abstrahibilis & abstracta modo, quo res uniuoco nomine significata. Quoniã cum (ut in 5. Metaph dicitur) unum in qualitate faciat simile, nulla apparet ratio, cur à quibusdam similibus sit una res abstrahibilis, & à quibusdam nonlicet euidens ratio sit, cur ab his similibus, puta Sorte & Platone abstrahibilis sit res magis una & abillis, puta homine & lapide, minus una. Vnde si substantia & quantitas assimilantur in hoc quòd utraque est ens, & consequenter in eis est aliquid unum, quod est fundamentum illius similitudinis: quid uetat ab eis abstrahi rem unam utrique communem? Ex parte uero conceptus: quia uidetur eodem modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis, sicut uniuocum ab uniuocatis, eo quòd analogum nomen importat in confuso singulas proportiones analogatorum, & distincte non significat nisi proportionem in communi. uerbi gratia, Ens non significat habens se ad esse sic uel sic, puta ut substantia, aut ut quantitas: sed si proportionale nomen est, significare uidetur habens se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum à substantia & à quantitate: & consequenter per modum uniuoci analogis abstracto conceptus apparet.

¶ VT AVTEM euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quòd licet abstrahere, diuersa significet, cum diximus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quòd tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis unum, & non alia, nunc uero significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione, qua res cognita abstracta denominatur: in unum tamen & idẽ semper tendit, quoniam semper sonat intelligi unum nõ intellecto altero. Ideoque nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quàm inquirere & determinare quomodo res significata analogo nomine intelligi possit, non comtellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur absque cõceptibus istorum. Cum igitur ex supradictis, & ex ipso analogiæ uocabulo pateat, quòd analogo nomine non simpliciter una res, sed res cum proportione una significatur, talis autem idem est quod res diuersæ ut similes proportionaliter: facile deduci potest, quòd res analoga potest quidem intelligi nõ comtellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in uniuocis res una, puta natura sensitiua, seu animal, intelligitur non comtellectis omnino natura humana & equina ut sic, sed sicut duæ res ut proportionaliter similes intelliguntur, non comtellectis ipsismet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolute. Ita quòd analogi abstractio non consistit in cognitione unius, & non in cognitione alterius, sed in unius & eiusdem intellectione ut sic, & nõ intellectione absolute. uerbi gratia, Entis abstractio non consistit in hoc, quòd entitas apprehenditur & substantia, aut quantitas nom: sed in hoc, quòd substantia aut quantitas apprehenditur, ut sic se habet ad proprium esse: secundum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur, & non apprehenditur substantia, aut quantitas absolute. Et simile est de aliis rebus analogis: quales sunt fere omnes metaphysicales. Vnde concedi potest rem analogam abstrahere, & nõ abstrahere ab analogatis diuersimode. Abstrahere quidem pro quanto abstrahit ab eis, quemadmodũ res ut sic, id est, res similis alteri proportionaliter abstrahit à se absolute sumpta. Non abstrahere uero, pro quanto res ut sic accepta seipsam necessario includit, & absque seipsa intelligi non potest. Quod de uniuocis dici non potest: quia res uniuoca absque aliis quibus est uniuoce communis, intelligitur sic, quòd eas in suo intellectu nullo modo actualiter includit: ut patet.

¶ OBIECTIONI autem ad oppositum adductæ ex analogiæ similitudinis natura facile satisfit, dicendo quòd cum unum multipliciter dicatur, non oportet omnem similitudinem attendi secundum unum simpliciter: sed quandoque sufficit quòd unum secundum proportionem faciat simile. Vnum autem proportionaliter non est simpliciter unum: sed multa similia secundum proportiones, à quibus ideo non potest abstrahi res una simpliciter: quia similitudo ipsa proportionalis tantum est. & fundamentum non est unum nisi proportionaliter. De ratione siquidem unius proportionaliter est habere quatuor terminos, ut in quinto Ethic. dicitur. Quoniam proportionalitas, qua similitudo proportionum fit, inter quatuor alterius (quæ duarum proportionum extrema sunt) necessaria est: & consequenter unum proportione non unificatur simpliciter, sed distinctionem retinens unum pro tanto est, & dicitur pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est. Vnde sicut non est alia ratio quare unum proportionaliter non est unum absolute, nisi quia ista est eius ratio formalis: ita non est quærenda alia ratio, cur à similibus proportionaliter non potest abstrahi res una. hoc enim ideo est, quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit ulterius procedentibus, ut quærant id quod sub quæstione non cadit: ut, quare homo est animal rationale, &c.

¶ DE ABSTRACTIONE quæ que conceptus eodem dicendum est modo. abstrahit enim conceptus analogi nominis, non sicut unum simpliciter, sed sicut unum proportione, seu simile secundum proportiones à multis absolute. Sed quia obiiciendo tangitur de abstractione conceptus analogi, à specialibus conceptibus illius analogiæ, & abuliue anologata ibidem uocantur partiales analogi rationes: ideo diligenter cauendum est, ne apparenta in obiectione tacta in illum errorem ducat, qui ibi tangitur.

¶ Sciendum

¶ Sciendum siquidem est, quòd licet in analogis secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant, quòd eandem formam omnino respiciunt, ita quòd non solum conueniunt in uno termino, sed in hoc quod est respicere illum: erroneum tamen est, analogo per attributionem conceptum unum respectus in communi ad illum terminum, per abstractionem à tali & tali respectu, attribuere: uerbi gratia, Animal inquantum sanum, urina inquantum sana, & medicina inquantum sana, licet conueniant & in sanitate tanquam termino, cuius animal est subiectum, urina signum, & medicina causa, & conueniant in hoc quod est respicere sanitatem (quodlibet enim eorum sanitatem respicit diuersimode) ab his tamen specialibus respectibus nõ abstrahitur respectus in communi ad sanitatem importatus sani nomine, in cuius conceptu omnes speciales respectus ad sanitatem, confuse & in potentia claudantur. Falsum enim est, quòd sanum significet hoc quod dico, respiciens, uel aliqualiter se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomen uniuocum uere esset ad urinam & animal, &c. ut patet ex uniuocorum diffinitione. Tum quia hoc cõtra intentionem dicentium urinam aut diætam sanam. Percunctantibus siquidem, quid est urina inquantum sana, non respondetur respiciens sanitatem: sed omnes respectum illum specificant, respondentes, signum sanitatis, & similiter de diæta respondetur, quòd est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes & philosophos & logicos hucusque à me uisos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error: ita in analogis secundum proportionem (quæ sola simpliciter analoga sunt) similis cauendus est error, ex simili causa apparentiæ firmitatem trahens.

¶ Quia enim analogata conueniunt in hoc, quòd unumquodque eorum commensuratum seu proportionatum est, licet diuersimode: credi potest quòd ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi, & nomine analogo significetur: ac per hoc analogum habeat conceptum unum, in quo confuse & in potentia claudantur omnes speciales proportiones analogatorum. uerbi gratia, Vt quia substantia proportionata est suo esse, & similiter quantitas & qualitas, licet diuersimode: ideo à substantia & quantitate & qualitate, &c. diuersimode proportionatis suis esse abstrahatur res siue quidditas proportionem habens ad esse, qualiscunq; sit illa proportio: & hoc sit entis primarium significatum, in quo omnes speciales proportiones substantię, quantitatis & qualitatis, &c. ad sua esse confuse claudantur & in potentia.

¶ Sed hoc falsissimũ est: Tum quia hoc quod dicitur, scilicet res proportionata ad hoc quòd sit, nõ est res una simpliciter etiam in esse obiectiuo, nisi chimerice. Tum quia proportionalia nomina uniuoca essent (ut ex uniuocorum diffinitione patet) & consequenter periret proportionalitatis ratio, quæ extrema unum simpliciter esse non compatitur: & sic essent proportionalia & non proportionalia: quòd intellectus capere non posset. Tum quia contra Arist. authoritatem in 2. Poste. inferius adducendam & adductam ex primo Ethi. & S. Th. & Auer. & Alber. expresse est. Vnde confusio qua analogum tam secundum attributionem quàm secundum proportionem importat speciales habitudines aut proportiones, non est confusio plurium conceptuum in uno communi conceptu, sed est confusio significationum in una uoce. licet differenter. Quoniam in analogia attributionis uox analoga primum distincte significat, cętera autem confuse. In analogia uero proportionis nomen analogum ad omnes suas significationes indistincte se habere permittitur.

¶ Cautum tamen & attentum oportet hic esse: quia cum analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet secundum se, & ut eadem, & ipsæ ut eadem propter identitatis proportionalis naturam non abstrahant à seipsis, & tamen aliquid conuenit eis ratione identitatis, seu inquantum eadem sunt: quòd non conuenit eis ratione diuersitatis (ut patet de communibus eis) uidetur quòd duo incompossibilia secundum apparentiam analogi rationibus conueniant, scilicet quòd ipsæ ut eadem, non abstrahant à seipsis: & quòd ipsæ ut eadem aliquid causent & habeant, quòd nõ ut diuersæ, reduplicatiue possint. ut eadem non reduplicatis, ut diuersæ sunt. Hæc enim non solum compossibiliter, sed necessario simul sibi uendicat identitas proportionalis: quoniam & extrema uniri omnino non patiens, ab eis omnino abstrahi non permittit. & extrema aliqualiter indiuisa & eadem ponens. ut eadem ea considerabilia & reduplicabilia exigit. Sic que fit, ut in analogo secundum identitatem in se ita exigit. Sic que fit, ut in analogo secundum identitatem in se ita exigit, ad diuersitatem rationum in se quoque clausam comparato, abstractio quædam (quæ non tam abstractio, quàm quidam modus abstractionis est) inueniatur: propter quam nõ solum ab analogatis (puta substantia & quantitate) analogum, puta ens: abstrahere dicitur, (ut suprà diximus) sed ab ipsis eius rationibus, seu à diuersitate ipsarum rationum eius, puta rationis entis in substantia, & rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat, quia hoc est falsum, nec quia illæ rationes omnino sint eædem, aut eas omnino uniat, quia sic non esset analogum, sed uniuocum. sed quia eas proportionaliter adunans, & ut easdẽ proportionaliter significans, ut easdem considerandas offert: annexa inseparabiliter diuersitate quasi secluſa, & identitate proportionali unit, & confundit quodammodo diuersitatem rationum. Sic que non sola significationum in uoce confusio analogo conuenit: sed confusio quædam conceptuum, seu rationum, fit in identitate eorum proportionali. sic tamen ut non tam conceptus q̃ eorum diuersitas confundatur.

¶ Et quoniam analogum talem identitatem præcipue importat, & tali confusione frequenter utimur, analoga nomina ab omni rationum eius diuersitate abstrahere dicentes (dum confuse pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo non mediocri opus est uigilantia, ne in uniuocationem labi contingat. Abstrahit igitur analogum à suis analogatis (puta ens à substantia & quantitate) sicut unum proportione à multis, seu sicut similia proportionaliter à seipsis absolute, tam quo ad conceptum obiectiuum quàm mentalem: siue sit sermo de abstractione totali, siue de formali. Hæ enim abstractiones non differunt in eodem nisi secundum præcisionem, & non præcisionem: ut alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere ens abstractum à naturis prædicamentorum abstractione formali, quàm dicere naturas prædicamentales proportionales ad sua esse, ut sic præcise: à specialibus autem seu singulis analogiæ rationibus extremis non tertio conceptu simplici, sed uoce communi & identitate proportionali earundem, quodammodo abstrahit.

CAPVT VI.

¶ Qualis prædicatio analogi de suis analogatis.

VIDEBITVR AVTEM forte alicui ex his, quòd prædicatio analogi de suis analogatis (puta entis de substantia & quantitate, aut formæ de anima & albedine, &c.) sit sicut prædicatio æquiuoci de suis æquiuocatis: ita quòd non sit prædicatio superioris de inferioribus, nec communioris de minus communi, nisi sola uoce: sed eiusdem de seipso. Non est enim in analogo res una significata quæ in utroque analogatorum saluetur: absque hoc autem prædicatio communioris aut superioris non inuenitur secundum intrinsecam denominationem, seu existentiam. Sic enim analogum secundum proportionalitatem commune esse dictum est.

¶ Fouere quoque potest non parum opinionem hanc processus iuxta primum Topi. Aut scilicet analogum est prædicatum conuertibile, aut inconuertibile, secluſa uocis communitate. Et cum constet non esse inconuertibile: (quoniam substantia ut sic se habens ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædicat, conuertitur cum substantia: & similiter quantitas sic commensurata suo esse, cum quantitate conuertitur: & sic de aliis) consequens est, quòd analogum, tanquam superius, de analogatis prædicari non possit. Superioris enim intentionem suscipere non potest, quod conuertibile esse comprobatur.

¶ Et quoniam secundum ueritatem analogum ut superius, prædicatur de analogatis, & non sola uoce commune est eis, sed conceptu uniuoco proportionaliter, cuius unitas ad hoc quòd prædicatum aliquod superioris rationem habeat, sufficit, quia superius nihil aliud sonat quàm unum prædicatum ad plura se extendens, unum autem non per accidens, aut congregatione (sicut aceruus lapidum) sed per se constat esse etiam unum proportione: ideo ad huius ueritatis claritatem ex extremis procedendo, sciendum est, quòd quia analogum medium est inter uniuocum & pure æquiuocum: consequens est quòd analogum idem aliquo modo, & non idẽ aliquo modo de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abstrahens aliquo modo à suis analogatis (ut ex præmisso patet c.) consequens est, quòd comparetur ad sua analogata ut maius ad minora, seu superius ad inferiora: licet non omnino unum secundum rationem sit, quod eis imponit.

¶ Quòd ut clarius pareat, figuraliter declaratur sic, Tam in æquiuocis quàm uniuocis, quàm analogis, quatuor inueniuntur, scilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ, uniuocatæ aut analogatæ: & duæ res, seu rerum rationes, æquiuocationem, uniuocationem aut analogiam fundantes: uerbi gratia, In æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor, scilicet canis marinus, & canis terrestris, & ratio illius, & ratio istius secundum nomẽ canis. In uniuocatione quoq; animalis inueniuntur quatuor, scilicet homo & bos, & natura sensitiua hominis & natura sensitiua bouis: quæ talis uniuocationẽ fundant. In analogia similiter entis

quatuor

Universidad de Deusto
Biblioteca

quatuor sunt, scilicet substantia & quantitas, & substantia in quantum commensurata suo esse, & quantitas secundum quod suo esse proportionatur.

¶ Et licet prima duo, scilicet æquiuocata & uniuocata aut analogata eodem modo, quantum ad propositum spectat, in omnibus his distinguantur, quia ubilibet ex opposito constituta sunt, altera tamen duo uniuocationem, æquiuocationem & analogiam fundantia, diuersimode unita aut distincta sunt. In æquiuocis nanque rationes illæ, puta canis marini & terrestris sunt omnino diuersæ secundum rationem, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestri: & econuerso. & ideo sola uoce communius aut maius æquiuocatis dicitur, & est. In uniuocis uero res illæ (puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet numero & specie diuersæ sint, ratione tamen omnino eadem sunt: ratio enim unius est omnino eadem quòd ratio alterius, & econuerso. & propter hoc id quod predicat animal de homine, idem omnino prædicat de boue: & uniuocum dicitur & superius de homine & boue. In analogis autem res analogiam fundantes (puta quantitas ut sic ie habens ad esse, & substantia ut sic se habens ad esse) licet diuersæ sint & numero & specie & genere: ratione tamen eadem sunt non omnino, sed proportionaliter, quoniam unius ratio proportionaliter eadem est alteri. Et propter hoc id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate, illudmet proportionaliter prædicat de substantia: & econuerso. Est enim illudmet proportionaliter id quod in substantia ponit. & econuerso, & propter hoc analogum (puta ens) non sola uoce communius, maius aut superius analogatis est, sed conceptu (ut dictum est) proportionaliter uno. Ita quòd analogum & uniuocum conueniunt in hoc, quòd utrunque communioris & superioris rationem habet. Differunt autem in hoc, quòd illud est superius analogice seu proportionaliter: hoc uero uniuoce. Et merito, quia fundamentum superioritatis utrobique saluatur, uniuocationis autem non. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc quòd res significata inuenitur non in hoc tantum, sed illamet non numero, sed ratione inuenitur in alio. Vniuocatio autem super modo identitatis omnimode, scilicet identitate rationis rei significatæ, id est super hoc q̃ ratio rei significatæ in illo & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus non inueniatur, quem in uniuocis inuenit pluries dictum est identitas tamen ipsa rationis rationum* inuenitur. est nanq; identitas proportionalis, identitas quædam. Et ideo non minus analogum (puta ens) est prædicatum superius quàm uniuocum, puta animal: sed alio modo. analogum enim est superius proportionaliter: quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ: uniuocum autem præcise & simpliciter: quia super omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur. Propter quod San. Th. superioritatis fundamentum aspiciens in 1. meta. dixit, quòd ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

¶ Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, q̃ inter identitatem, & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quòd ad hoc quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet ut rem unam & eandem in utroque ponat, sed sophisma consequentis committitur, inferendo ex hoc, ergo oportet quòd dicat rem unam & eandem omnino. Et est semper fermo de identitate secundum rationem, seu diffinitionem. Identitas enim & unitas continet sub se non solum unitatem & identitatem omnimodam, sed proportionalem: quæ in analogi nominis ratione saluatur. Negandum est igitur, quòd in analogis non prædicatur idem de uno & alio analogato: quoniam unum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur. & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandū est. Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate uerificatum secundum rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatem proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato.

¶ Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quòd quia analogum rationem unam proportionaliter tantum prædicat, & unum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est: dupliciter potest secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolute: & sic secūdum singulas rationes cum singulis analogatis conuertitur: quia nulla omnino una analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatem proportionalem, quam habet una cum altera: & sic cum nullo analogato conuertitur: quoniam omnes analogi rationes indūisse sunt proportionaliter, & una est altera proportionaliter. Et quia (ut dictum est) analogum hanc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species aut proprium, aut diffinitio, aut differentia, aut accidens uniuersaliter est. Nec propterea diminutus Aristo. aut Porphy. fuit: quoniam prædicabile quod simpliciter unum est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶ Ex prædictis autem manifeste patet, quòd analogum non conceptum disiunctum, nec unum præcisum inæqualiter participatum, nec unum ordine, sed conceptum unum proportione dicit, & prædicat. De ordine tamen in analogis incluso infra tractabitur. Vnde cum dicitur de homine, aut albedine, aut quocunq; alio quòd est ens, non est sensus, quòd sit substantia, uel accidens, sed sic se habens ad esse. Vtor autem ly sic, quoniam de propriis nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & aliis huiusmodi iudicium.

*Alias, identitas tamen rationis, &c.

CAPVT VII.

¶ *Qualis analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.*

APPARERE QVOQVE poterit alicui, quòd in ratione unius analogati (puta qualitatis) secundum analogi, puta entis, nomen alterius analogati, puta substantiæ, uel quantitatis ratio secundum idem analogi nomen cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictum est. Fundamentum autem inde apparentia hæc sumit: quia ratio unius analogati, ut eadem proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quòd analogo nomine rationes hæ importantur ut eadem proportionaliter sunt.

¶ Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist. Auer. & San. Tho. in primo Eth. posita. Exponunt enim quòd bonum seu perfectio analogice dicitur de usu & intellectu: quia sicut usus in corpore: ita intellectus in anima perfectio est. Constat autem quòd non est intelligibile hoc se habere sicut illud: nisi utrunque extremorum percipiatur. Necessario igitur uidetur unum analogatorum secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶ VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est, analoga hæc dupliciter inuenirī, scilicet proprie & metaphorice. Diuersimode enim hæc se habent ad propositam quæstionem. In analogia siquidem secundum metaphoram, oportet unum in alterius ratione poni, non indifferenter, sed proprie sumptum, in ratione sui metaphorice sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid sit aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphoram dicitur. Neque enim fieri potest ut intelligam quid sit pratum in eo quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen proprie sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere.

¶ Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphorice sumptum, nihil aliud prædicat, quàm hoc se habere ad similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi nequit. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur his in quibus proprie saluantur: & posterius de his in quibus metaphorice inueniuntur, & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem: ut patet. In analogia uero in qua nominis saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi forte gratia materiæ: ut S. Th. in 2. q. de ueri. ar. 11. docuit. Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga secundum attributionem, & uniuoca. In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In uniuocis uero neutrum alterū diffinit, sed unius diffinitio est complete alterius diffinitio: & econuerso. In analogis autem neutrum alterū diffinit, sed unius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune. uerbi gratia, in diffinitione cordis secundum quod principium animalis, ponitur fundamentum secundum quod principium domus, nec econuerso: sed eadem proportionaliter est principij ratio utrobique, ut Com. ubi suprà dicit.

¶ Duabus autem opus est distinctionibus uti in re hac: ea scilicet quæ in logica traditur de actu signato & exercito: & ea quæ à metaphysico, ut plurimum tractatur, de ordine rerum sub uno nomine ex parte rei, & parte impositionis nominis.

¶ Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primo, quòd sicut animal dictum de homine & equo, importans uniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet

licet naturam sensitiuam eandem omnino secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis, sed naturam sensitiuam simpliciter (quam tamen ad hoc quòd uniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis) ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, scilicet habens se ad esse sic proportionaliter, ut substātia aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen oportet ad hoc quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia aut qualitate ens prædicat.

¶ Secundo, quòd sicut ex declaratione qua manifestatur animal esse uniuocum, quia dicit unam & eandem omnino rationem in omnibus: non fallimur, nec confundimur, nec uagamur circa hominis & bouis secundum animalis nomen rationem: sed quiescimus, intuentes quòd animal exercet quod uniuocorum diffinitio & expositio significat. Ita ex hoc quòd declaratur ens aut bonum aut quodcunque aliud esse analogum (quia dicit rationes plures eadem proportionaliter, & importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse uel appetitum, &c.) non debemus turbari & inquirere in analogi nominis (puta boni) ratione significationem istam: sed fatfit, distinguendo inter actum signatum & exercitum, inspicere quòd analogi nominis ratio id exercet quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quòd scilicet non oportet unum analogiæ membrum per alterum diffinire, ex eo quòd analogum significat esse eadē proportionaliter: quoniam hoc in actu exercito significat.

¶ Ex secunda uero distinctione scimus, non solum quòd præposterus est ordo rerum & significationum quandoque sub nomine analogo: ita quòd prior secundum rem ratio, posterior interdum significatione est (ut de ente & bono, & aliis huiusmodi communibus deo & creaturis accidit: ratio enim quam in deo quodlibet horum ponit, significatione quidem posterior, re autem prior est) & quòd propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius, ipsam analogi rationem*. Sed etiam scimus, quòd quando ratio quam ponit analogum in uno, ex ratione quam in altero ponit exponitur: non ideo fit, quia unum in alterius ratione cadat: sed quia unius ratio posterior altera est significatione & per priorem, utpote notiorem declaratur. ut S. Tho. in 2. ar. q. 13. primæ partis fecit, declarans, quòd dicendo, quòd deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior secundum rem per priorem declaretur. Non diffinit ergo analogum secundum unam rationem, seipsum secundum alteram licet exponat & declaret.

*Alias, Prædicaris de suis analogatis secundum prius & posterius ipsam analogi rationē.

¶ OBIECTIONIBVS autem in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit, formaliter responderi potest, quòd cognosci aliqua ut eadem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est quo ad relationem identitatis & similitudinis: & sic absque extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter: & sic in ratione unius non cadit relinquum, sed ratio unius est alterius ratio, omnino, uel proportionaliter. Constat autem, quòd analogum nomen (puta ens aut bonum) non relationem identitatis aut similitudinis significat, sed fundamentum: & ideo obiectiones quæ iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentum. Patet autem facillime hæc esse uera exempla de uniuocis, ponendo & applicando ad identitatem uniuocationis. Significat nanque nomen uniuocum plura inquantum eadem sunt uniuoce, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

¶ *Qualis sit in analogo comparatio.*

DIFFICVLTAS etiam non parua (quæ multos inuasit ac superauit) de comparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quòd non posset analogia posita, sermo ille nisi extorte, exponi quo unum analogatum magis per fectius tale secundum analogi nomen diceretur: uerbi gratia, substantia est magis aut perfectius ens quàm quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in uno communi, utrinque facienda est etiam secundum Grammaticos: quod in analogo non inueniri uidetur.

¶ Et potest fomari ratio pro eis talis, Aut comparantur analoga in una communi eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione cōmuni, quia illa analogum caret: nec in rationibus propriis, quia tunc falsum est substantiam esse magis ens, quàm quantitas. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quam ens in ea ponit, quàm substantia sua, &c. Nullo igitur modo uidetur comparationem cum analogia saluari posse.

¶ Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non consideratur. Fundatur enim super identitate seu unitate rei in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut unitatis: sicut de intentione superioritatis prædictum est. Vnde cum analogum ex dictis cōstet rem unam licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata: licet non eo modo quo uniuoca fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria, scilicet distinctio extremorum, & identitas eius in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis, scilicet æque uel magis, aut minus perfecte: sub identitate autem seu unitate, proportionalis unitas seu identitas contineatur: consequens est quòd si in diuersis idem proportionaliter æque uel magis, aut minus perfecte esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non uniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino secundum rationem est in homine, & perfectius esse habet in homine quàm in boue: homo perfectius animal boue dicitur uniuoca comparatione: sic, quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate quàm in substantia: dicitur substantia magis seu perfectius ens, quàm quantitas, analoga comparatione. unde San. Tho. in 7. art. q. 7. de po. dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicę comparationis ponit aperte, ex hoc insinuans comparationem non solum super identitate numerali, specifica, aut generica fundari: sed etiam proportionali.

¶ Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quantitatem rei participatæ. & sic unum album dicitur altero albius. Vel extendendo propter præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem uniuocam: dicatur quòd primus attenditur secundum quantitatem rei participatæ eiusdem omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica siue generica: ut calidum magis calidum altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶ Secundus uero modus attenditur secundum quod res aliqua in uno inuenitur participatiue: alterum uero est per essentiam quemadmodum homo platonicus longe perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus utendo: quemadmodum bonitas longe melior est quocunque bono, quod participatiue bonum dicitur.

¶ Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in uno inuenitur formaliter & secundum se: in altero autem uirtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodū dicimus, quòd sol est magis calidus quàm ignis: uel quòd calor perfectius esse habet in sole, quàm in igne. Nec est dubium hos duos modos uniuocam comparationem impedire: ut San. Tho. ibidem dicit. & Arist. in primo Ethi. de primo modo testatur: ubi bonum commune non uniuoce, sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & bonis cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter ut sic esse comparabilia: quamuis physice loquendo, in sola specie aut genere comparatio fiat.

¶ AD Obiectionem autem in oppositum dicitur, quòd utroq; modo in analogis comparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta subiecta & quantitas) in ratione una & communi proportionaliter quā analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata: ut ex dictis patet. Et comparantur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior: secundum quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate: quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. ita quòd iuxta istam comparationem est sensus, substantia habet perfectiorem secundum entis nomen rationem, quàm quantitas: & non quòd substantia est magis aut perfectius substantia quàm quantitas sit quantitas: ut quidam somniare uidentur. Vnde comparatio ista extenditur usq; ad analoga secundum attributionem: licet in tali analogia non nisi abusiue comparatio fieri possit. Dicimus enim quòd ens reale est magis & perfectius ens ente rationis: quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4. meta. text. 2. quia ens reale habet perfectiorem secundum entis nomen rationē. Iuxta quem modum si usus admitteret, diceremus, animal est magis sanum urina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

¶ *Qualis sit analogi diuisio & resolutio.*

QVALITER AVTEM analogum diuidendum sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidem triplariam analogi diuisio intelligi.

¶ Primo, ut diuidatur uox in suas significationes. Dictum est enim quod analogum plures rationes significat

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat immediate: & hæc diuisio conuenit sibi inquantum æquiuocum quoddam est.

¶Secundo, ut diuidatur significatum eius in quasi membra eius, eo modo quo ens quod proportionaliter unum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quòd analogum non ita diuersas rationes significat, quin significet unam rationem proportionaliter. Omnes nanque rationes analogo nomine immediate significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem una proportionaliter, cum constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hæ in ipsius analogi ratione intrinsece clauduntur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas: & non rationes entis in substantia & quantitate. Rationes enim (ut dictum est) analogæ sunt.

¶Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimode suscipiunt. Ita quòd diuisum est significatum unum proportionaliter, Diuidentia sunt modi fundantes & facientes in analogatis proprias proportiones secundum quas fit analogia, constituta autem per diuisionem ut partes subiectiuę, sunt analogata ipsa uer.g. Quando ens diuiditur in substantiam & quantitatem, diuisum est ratio entis nomine significata, quæ omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: utpote una proportionaliter diuidentia sunt substantiuum & mensuratiuum, seu per se & in alio, sicut ex quibus substantia & quantitas habent quòd diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distincte explicandum est, quomodo differat diuisio hæc ab uniuoca. Tripliciter siquidem differunt. Primo ex parte diuisi: quia diuisione uniuoca unum omnino secundum rationem secatur: hic autem unum proportionaliter. Secundo ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus: modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione claudunur: quemadmodum ipsa analogata (ut in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio Meta. tex. 10. ens genus esse negatur. Tertio ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem fiunt, quia partes diuisionis uniuocæ licet ordinem habeant secundum se & originis, ut dualitas est prior trinitate: & perfectionis, ut albedo est perfectior nigredine: tamen secundum diuisi rationem, puta numeri aut coloris, neutra altera prior aut posterior est: sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata uero, quæ analoga diuisione constituuntur, non solum secundum se, sed etiam in ipsius analogi quod diuiditur ratione, ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeo ut in uno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfecte & secundum quid. Quod non est sic intelligendum, quasi analogum habeat unam rationem, quæ tota saluetur in uno, & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cum totum idem sit quod perfectum, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarum una simpliciter & perfecte constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfectæ & secundum quid: ideo dicitur quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur: nec æqualiter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius.

¶Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in uno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc uerificari, uel absolute (ut patet in diuisione entis in substantiam & accidens: illa enim absolute loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) uel in respectu: ut patet in diuisione entis in deum & creaturam. Verunque enim licet ens simpliciter sit & dicatur, absolute loquendo: creatura tamen in respectu ad deum, ens secundum quid & quasi non ens est, & dicitur.

¶CIRCA RESOLVTIONEM autem analogatorum sciendum est, quòd cum uniuersaliter primum in compositione sit ultimum in resolutione, & per diuisionem in ea quæ actu in aliquo sunt, resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogum, quo cætera resoluuntur, scilicet utendo diuisione prædicta, quæ uocatur diuisio in partes essentiæ, uel rationis, & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda.

¶Ad rationem autem analogi cum deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis: cum illa analogi ratio ex multis constituatur rationibus, ordinem inter se & proportionalem similitudinem habentibus, uel ordinate ad primam resolutio fiet: ueniendo semper ad similius & propinquius primæ, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significatione, uel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet: significationum aut rerum.

CAPVT X.

¶ Qualiter de analogo sit scientia.

VISVM EST AVTEM quibusdam de analogo scientiam esse non posse: nisi quemadmodum de æquiuocis scientia haberur: eo quòd plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis committi in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum subsumitur (nisi forte gratia materiæ bonus esset processus) asserunt eadem ratione. Nec posset ex unius analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper prædictum incidere uitium ratione prædicta confirmant. Verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogice communem deo & homini ex hoc quòd sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcise sumptam, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possim, ergo deus est formaliter sapiens: sic arguendo, Omnis perfectio simpliciter est in deo: sapientia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ quæ est in homine stat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientiæ quam ponit in deo: cum concludatur, ergo sapientia est in deo. Si autem pro ratione sapientiæ in deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ deum esse sapientem, cuius oppositum & philosophi, & theologi omnes clamant.

¶Decipiuntur autem isti, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. dist. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationum inspicientes, id quod in eo unitatis & identitatis latet, non considerant. Rationes enim analogi (ut superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantum abinuicem distinguuntur) & ex quæ conueniunt eis ut sic, seu ex hoc. Alio modo inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, uitium æquiuocationis inducerent, si quis eis uteretur, ut patet. Secundo autem modo eis utendo, peccatum nullum incurritur, eo quòd quicquid conuenit uni, conuenit etiam alteri proportionaliter: & quicquid negatur de una, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo quod simile, conuenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualē ex immaterialitate proportionaliter posita in deo, optime concluderetur deum esse intellectualem proportionaliter: ut quantum immaterialitas illa excedit istam tantum, intellectualitas illa excedat istam. &c. Propter quod Sanctus Thomas in q. 2. de pote. dei, art. 5. analogata omnia sub una analogi distributione cadere dixit. Et merito, quia unitas analogiæ non esset in coordinatione unitatum numerandæ: nisi unum proportionaliter unum esset affirmabile & negabile: & consequenter distribuibile, & scibile subiectum, & medium. & passio.

¶Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, ut in 2. Elench. cap. 10. dicitur æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus: peritissimos etiam latet. ideo oportet huiusmodi analogis nominibus utendo ex parte unitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in uniuocationem lapsus fieret. Nisi enim præ oculis haberetur proportionalitas cum dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquam uniuoce dictum acciperetur, & latens æquiuocatio non uisa obreperet.

¶Proportionalitate autem seruata de analogis scientiam esse & diui Thomæ processus de bono & uero, & aliis huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incip. (Vt habeamus autem proposita uel problemata) analogum causam adæquatam esse alicuius passionis, & in medium oportere quandoque à demonstratore assumi, dum uenationem propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est secundum analogiam eligere unum: idem enim non est accipere, quod oportet uocare scipion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquam natura una huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet secūdum analogiam. In quibus uerbis non solum docuit analogum ut medium assumi quandoque in demonstrationibus, sed etiam ipsum * non esse unum in se expressit: & cum hoc habere passionem adæquatam, ac si unius esset naturæ.

* Aliter, ipsum.

¶Nec

¶Nec impedit analogia hæc processum formalem ad concludendum de deo & creaturis prædicatum aliquod eis commune: quoniam accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quòd id quod est sibi proprium formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur ergo sapientiæ ratio non omnino alia, nec omnino hæc, sed hæc proportionaliter est in deo: quia similitudo inter deum & creaturam non est uniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcunque expoliata imperfectionem aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundum se, quàm ipsam proportionaliter in deo reperiri, nisi metaphorice: quemadmodum dictum est, Petra autem erat Christus. Vnde cum sit huiusmodi processus, Omnis perfectio simpliciter est in deo, sapientia est perfectio simpliciter: ergo, &c. in minore ly sapientia, non stat pro hac uel illa ratione sapientiæ, sed pro sapientia una proportionaliter, id est pro utraque ratione sapientiæ non coniunctim uel disiunctim: sed inquantum sunt indiuisæ proportionaliter: & una est altera proportionaliter, & ambæ unam proportionaliter constituunt rationem. Significantur enim analogo nomine inquantum exdem sunt: unde non oportet analogum distinguere ad hoc, quòd contradictionem sumder, & enuntiationis subiectum aut prædicatum fiat: sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quam principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Contradictio enim dicitur consistere in affirmatione & negatione eiusdem de eodē, &c. & non affirmatione & negatione uniuoci: identitas siquidē tam rerum quàm rationum (ut pluries replicatum est) ad identitatem proportionalem se extendit.

¶Ex hoc autem apparet Sco. in 1. sen. dist. 3. q. 1. uel male exposuisse conceptum uniuocum, uel sibi contradicere: dum uolens uniuocationem entis fingere, ait, Conceptum uniuocum uoco, qui ita est unus quòd eius unitas sufficit ad contradictionem, affirmando & negando ipsum de eodem: & sic uniuocum uult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem uniuocatio dicitur, constat quòd ponendo ens esse analogum & secundum proportionalitatē tantum unum, satisfiet uniuocationi, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenēti ens habere conceptum unum simpliciter, & omnino indiuisum: ut de uniuocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad uniuocationem, non recte igitur uniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

¶De cautelis necessariis circa analogorum nominum intellectum & usum.

QVIA VERO Aristot. in prædicta ex elenchis authoritate doctissimos uiros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum unitatis modum: idcirco necessarium fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdam tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac præseruare.

¶CAVENDVM est igitur in primis, ne ex uniuocatione ipsius nominis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse uniuocum. omnia enim fere analoga, proprie fuerunt prius uniuoca: & deinde extensione analoga communia proportionaliter illis quibus sunt uniuoca, & aliis uel alij facta sunt. Sapientiæ enim nomen primo impositum est humanæ sapientiæ: & uniuocum omnium hominum sapientiis erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionem ascendentes, proportionalemque similitudinem inter nos ut sapientes & deum contemplantes, sapientiæ nomen extenderunt ad id in deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est, sicque uniuocum nobis analogum factum est nobis & deo. Et similiter de aliis accidit.

¶Falli autem contingit faciliter ex hoc: quia illa ratio prior ut pote notior & familiarior & prior quo ad nos: semper profertur ab illustribus uiris & eorum sequacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio: pro qua simpliciter prolatum stat, & omnia analogata illam participare: ut patet cum sapientiæ ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam communis ponitur deo & creaturæ: & simile est in aliis. Creditur enim ex hoc quòd illa sit ipsa analogi ratio & incaute uniuocatio acceptatur: nō enim illa ratio est ratio analogi, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur: ut ex dictis patet.

¶CAVENDVM secundo est, ne nominis unitas ut diuersitas rationum analogam unitatem obnubilet: hoc enim tanquam quoddam accidens, in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogice idem sunt sepion, os & spina, unum non habentia nomen, quàm si unum nomen haberent: nec magis idem essent, si unum nomen haberent: & tamen si communi nomine ossa uocarentur ita quòd defectu uocabulorum, uel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extensum esset, credere mus eiusdem esse naturæ & rationis ossa & spinas, &c. Præsertim quia (ut dictum fuit) ad ea quæ sunt proportionaliter eadē, consequuntur passiones tanquam si eorum esset natura una.

¶CAVENDVM tertio est, ne uocalis unitas rationis analogi nominis mentem reuoluat. Ex eo nanque (uerbi gratia) quòd principium dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur: & hæc ratio in omnibus quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomen uniuocum creditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est una simpliciter, sed proportione & uoce. uocabula enim ex quibus integratur, analoga sunt, ut patet: neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex unius, omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus utpote proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶CAVENDVM demum est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos perturbent. Considerandum quippe est, quòd quia analogum medium inter æquiuocum & uniuocum est, & medium extremorum naturam sapiens ad alterum comparatum, alterum induit: adeo ut quando medio secundum id quod de uno extremo habet utimur: illius extremi conditiones ei attribuamus (ut in quinto Phy. tex. eo. 6. & 31. patet) ideo plerunque doctores utentes analogo ex parte unitatis quam ex uniuocis participat uniuocorum non solum conditiones (pura abstractionem indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: utentes uero analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit, conditiones quoque supradictis oppositas, & nomen illi imponit æquiuoci. Et ut de multis pauca dicātur. Arist. in secundo meta. tex. 4. ens, & uersi uniuoca uocat: quia ex parte identitatis illis utitur, ut processus suus aperte ostendit.

¶San. Tho. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ & humanæ paternitati) omnia cōcepta esse indiuisa & indistincta: & quòd paternitas (uerbi gratia) abstrahit à paternitate humana & diuina, quia utitur analogo ex parte identitatis. Nec tamen falsæ sunt aut abusiuæ prædictæ locutiones & similes, sed amplæ potius, & largæ. quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis & rationis: in qua (ut ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulæ analogi rationes uniuntur, & quodammodo confunduntur: utpote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶Aristoteles rursus in primo physi. ex parte diuersitatis entē utens contra Parmenidem, multiplex seu, æquiuocum (ut ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elenchorum tradit) uocauit: unde & Porphyrius Arist. dicere ens esse æquiuocum accepisse uidetur, utens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in primo dist. 3. in q. 3. in logica Aristot. non inueniri ideo dixit: quia prædictos textus non coniunguit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidem in primo Physi. tex. 13. ut in Elenchis (ut dictum est) clare patet. S. Tho. etiam ens prius esse primo analogato nihilque deo prius secundum intellectum esse dicit, pluries utens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quælibet siquidem eius ratio secundum se quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (ut supra diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato & deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quæ ipso prior secundum se non est, sed conuertitur: cæteris prior rationibus. Cum his tamen stat, quòd ratio illa in deo, ut eadem est proportionaliter alteri rationi: secundum idem nomen superior & secundum consequentiam prior logice loquēdo situt ex dictis patet. Dico autem logice: quia physice loquendo, analogum nec est prius secundum consequētiam, omnibus analogatis (quia ab eorum proprijs abstrahere nō potest, quātus ut saluatur in uno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, ubi analogata consequenter se habent. Vnde si quis falli non uult, solerter sermonis causam coniectet, extremorum cōditiones medio applicaturum se recolat: sic enim facile erit omnia sine exponere, & ueritatem assequi: quæ à prima est ueritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur & firmetur opusculo completo in conuentu sancti Apollinaris Papiæ Lombardiæ, die primo Septembris. M. cccc xcvii.

¶Præclarissimus reuerendissimi Do. dñi Tho. de uio, Caietani Cardinalis S. Xisti, de nominum analogia tractatus explicit.

THOMAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

THOMAE DE VIO CAIETANI,
Reuerendissimi Cardinalis tituli Sancti Xisti, ad fratrem Franciscum de Ferraria magistrū studentium in Conuentu Bononiensi,
Responsio De Conceptu entis.

AMANTISSIME Pater, ex acceptis uestre solicitudinis literis, percepi libellum nostrum de analogia nominum uos perlegisse, duóque dubia de conceptu entis mentem uestram tenere, soluique à me familiariter flagitastis. Ego autem quamprimum cōpleui expositionem librorum de anima (cuius fini incumbebam cum uestras recepi) respondere curaui, ne præclaro ingenio tuo deessem.

¶ Primum igitur dubium fuit ad hominem meipsum, scilicet quia in commentariis de ente & essentia, sustineo unum conceptum mentalem repræsentatiuum entis. & in tractatu de analogia nominum uideor hoc negare.

¶ Secundum autem est ad diuum Thomam: quoniam ego in præfato libello sustineo analogum non absolui ab his, quibus analogum dicitur: & diuus Tho. in q. de ueri. q. 1. ar. 1. docet ens habere conceptum unum simplicem: ad quem omnia prædicamenta, & transcendentia addunt, in quem resoluuntur: qui est primo notus. Hæc enim inuicem sibi aduersari uidentur: quandoquidem si ens absolui non potest à naturis rerum, non erit simplicissimus, nec primo notus, nec in quem ultimo resolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶ AD EVIDENTIAM horum, & specialiter primi, recolito quòd quicquid est imago alicuius similis alteri, est etiam imago illius alterius quatenus primo assimilatur: ac per hoc omnis conceptus creaturæ est conceptus dei: sicut omnis creatura aliqua est similitudo dei. Hinc ergo fit, quòd cum unum proportionabiliter ut sic, habeat singula membra similia proportionabiliter, oportet quòd habeat etiam unum conceptum mentalem repræsentatiuum illius unius proportionabiliter.

¶ Nec huius oppositum teneo in tractatu de analogia nominum; sed conceptus iste unus numero in mente secundum esse subiectiuum, est unus analogia secūdum esse repræsentatiuum, nec repræsentat unam solam naturam, sed ultra unam, quam determinate repræsentat (à qua est impressus) repræsentat implicite cæteras similes illi primo repræsentate secundum id in quo proportionabiliter eis similis est. idem enim est iudicium de similitudine rerum inter se, & conceptus mentalis & rerum. Quemadmodum enim ossis natura similis est naturæ spinæ in sustinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis ossis, ut sustinens carnis, est similis ossi & spinæ: sed ossi determinate, spinæ autem implicite: sicut etiam ipsum os non est simile spinæ determinate, sed quatenus spina sustinet carnes, sicut ipsum os. Hic est primus modus, quo analogum habet unum conceptum mentalem ac per hoc ens, cum analogum sit unum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impressum.

¶ Alter autem modus super ipsius intellectus opere, quo natus est adunata diuidere, fundatur: & est tunc conceptus similis unus numero in mente, repræsentans analogum quidem determinate, nullum autem eorum quæ fundant analogiam explicite. Contingit autem hoc, cum intelligens mentalem conceptum, quem paulo ante diximus, expoliat ab illa determinata natura quam repræsentabat, & loco illius naturæ concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminate: uerbi gratia, Si conceptus ossis est os sustinens carnes, intelligens loco ossis ponat quòd, & dicat, quòd sustinet carnes. tunc enim manifeste repræsentatur analogum explicitemn plicite autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶ Est autem inter hos duos conceptus non solum dicta ex radicibus differentia, sed etiam quia primus ad quid rei spectat analogi, secundus autem ad quid nominis: neuter tamen perfecte repræsentat analogum. de quo scilicet perfecto seu adæquato explicite conceptu analogi interpretandum est, cum à me uel ab alio scriptum inuenitur, quòd non potest analogum, unum numero mentalem conceptum habere, sed unum analogia tantum. Et quoniam conceptus mentales sunt imagines rerum repræsentatarum (nisi sint fictiū) quemadmodum in mente conceptus adæquatus analogi non est unus, sed exigit repræsentationem omnium fundantium analogiam: ita significatum analogi adæquatum & perfectum non potest sic abstrahi, ut obiiciatur, repręsentetur, aut concipiatur absque fundantibus rebus. Et sicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res significata extra potest obiici dupliciter imperfecte, scilicet uel in uno explicite, in quo cætera obiiciuntur indeterminate: uel in nullo explicite, sed omnia implicite in solo formalissimo significato explicite.

¶ Nec prædicta contrariantur doctrinæ Sancti Thomæ: ens enim primo notum ordine generationis est secundum conceptum imperfectum: ordine autem distinctæ cognitionis est secundum conceptum perfectum.

¶ Ens quoque habere conceptum simplicissimnm, consonat dictis: quoniam cum simplicitas compositioni opponatur, & unum analogia non fit unum compositione aliqua, non habet ens ex hoc quòd analogum, compositionem admixtam. Et ut exercitatione resolutio monstretur, si substantiam in ens uis resoluere, si in conceptum distinctum entis resolutio quæritur, resoluetur in ipsam naturam substantiæ, quatenus esse fundat quod est simplicissimum, cui & addit ipsa substantia & addunt transcendentia. Et si in conceptum confusum, quod est, resolues, quod etiam est simplicissimum, cui etiam prædicta addūr.

¶ Sed occasio errandi multis est, quia in resolutione distincta quæruntr resoluere in unum analogia. sicut consueuit resolui in unum uniuocatione. Ita quòd quęrunt in analogia quasi unum numero terminum sicut in uniuocis, cum tamen terminus in analogia sit unus proportionabiliter tantum. Ita quòd & singula resolubilia resoluuntur in conceptus simplices obiectiuos & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum & mentalem simplicem & unum proportionabiliter. Ita quòd (ut uno uerbo rem absoluam) ens esse primo notum, in quod fit omnis resolutio, in quod omnia addunt: per modum analogi interpretandum est: cum quo stare potest, quòd ens secundum perfectum adæquatumque conceptum non abstrahit à naturis prædicamentalibus, sicut nec aliquod analogum à fundantibus analogiam.

¶ In hoc pendet tota uis claritatis rei huius: ut semper animaduertas secundum analogorum morem hæc dici.

¶ Plura nunc non mihi occurrunt ad propositum dicenda: imo prolixior fui acutissimo ingenio tuo, quo ex unico uerbo concepisses cuncta. Bene uale, & pro me orare digneris. Romæ, die 27. Februarij, 1509.

FINIS.

Regestum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes sunt Quaterniones, præter Kk Ternum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca